Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

H/L

Coperta: Mircia DUMITRESCU

Design grafic: Nicu ILIE

Tehnoredactare computerizată şi pregătire pentru tipar: Carmen CORBU şi Nicu ILIE

Iconografia dicţionarului a folosit fotografii din fototecile Bibliotecii Academiei Române, Muzeului Naţional al Literaturii Române, precum şi din fototeca Ion Cucu; de asemenea, fotografii trimise de scriitori. Le mulţumim tuturor. Mulţumim în mod special dnei Gabriela Dumitrescu, şef al serviciului *Manuscrise–Carte rară* al Academiei Române, pentru ajutorul acordat.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Academia Română (Bucureşti)
Dicţionarul general al literaturii române / Academia Română.-
Ed. a 2-a, rev. - Bucureşti : Editura Muzeul Literaturii Române, 2016-
8 vol.
ISBN 978-973-167-380-6
Vol. 4. : H-L. - 2017. - ISBN 978-973-167-430-8

82.09

Academia Română

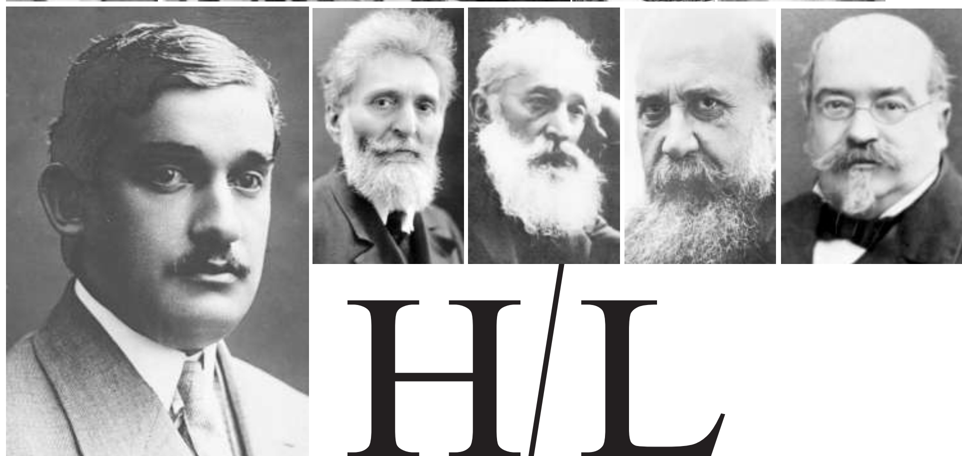
DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

Ediţia a II-a revizuită adăugită şi adusă la zi

Editura Muzeul Literaturii Române
Bucureşti / 2017

H/L

COORDONATOR GENERAL
Eugen SIMION

COORDONARE ȘI REVIZIE
Gabriela DANȚIȘ
Gabriela DRĂGOI
Teodora DUMITRU
Victor DURNEA
Laurențiu HANGANU
Mihai IOVĂNEL
Remus ZĂSTROIU

Autori

A. C.	Alexandra CIOCÂRLIE
A. Sm.	Algeria SIMOTA
A. T.	Andrei TERIAN
A. Td.	Adrian TUDURACHI
Al. G.	Alex. GOLDIȘ
Al. R.	Alexandru RUJA
Al. S.	Alexandru SĂNDULESCU
B. B.-C.	Bianca BURȚA-CERNAT
B. I. J.	BALÁZS Imre József
C. C.	Constantin CIOPRAGA
C. Cr.	Camelia CRĂCIUN
C. D.	Crişu DASCĂLU
C. H.	Constantin HÂRLAV
C. Hl.	Cristina HALICHIAS
C. M. B.	Cristina Martha BALINTE
C. P.	Constantin PAIU
C. T.	Constantin TEODOROVICI
Cs. B.	Cosmin BORZA
D. B.	Doru BURLACU
D. G.	Dan GRIGORESCU
D. Gr.	Dorina GRĂSOIU
D. H. M.	Dan Horia MAZILU
D. M.	Dan MĂNUCĂ
D. Mc.	Dumitru MICU
D. Mn.	Doris MIRONESCU
E.-E. T.	Elena-Esther TACCIU
E. P.	Eugen PAVEL
E. S.	Eugen SIMION
F. F.	Florin FAIFER
G. B.	Grigore BOSTAN
G. D.	Gabriela DRĂGOI
G. Dn.	Gabriela DANŢIŞ
G. H. D.	Gabriel H. DECUBLE
G. O.	Gabriela OMĂT
Gh. C.	Gheorghe CHIVU
Hr. C.	Hristu CÂNDROVEANU
I. C.	Ion CIOCANU
I. D.	Iordan DATCU
I. H.	Ion HANGIU
I. M.	Ioan MILEA
I. O.	Ionel OPRIŞAN
I. R.	Ilie RAD
I.-A. P.	Ioan-Aurel POP
Il. M.	Ileana MIHĂILĂ
J. W.	Joachim WITTSTOCK
L. B. C.	Lia BRAD CHISACOF
L. Cş.	Lucia CIREŞ
L. H.	Laurenţiu HANGANU
L. Td.	Ligia TUDURACHI
L. V.	Leon VOLOVICI
M. C.	Mihai CIMPOI
M. Dg.	Mihail DOLGAN
M. I.	Mihai IOVĂNEL
M. Mn.	Mihaela MANCAȘ
M. Pp.	Mircea POPA
M. P.-C.	Mihaela PODOCEA-CONSTANTINESCU
M. S.	Monica SPIRIDON
N. Bl.	Nicolae BILEŢCHI
N. Br.	Nicolae BÂRNA
N. F.	Nicolae FLORESCU
N. M.	Nicolae MECU
N. S.	Nicoleta SĂLCUDEANU
O. K.	OLOSZ Katalin
O. S.	Oana SOARE
P. C.	Paul CERNAT
R. D.	Raluca DUNĂ
R. P.	Rodica PANDELE
R. S.	Roxana SORESCU
R. Ş.	Rodica ŞUIU
R. Z.	Remus ZĂSTROIU
R. Zf.	Rodica ZAFIU
S. C.	Stănuţa CREŢU
S. I.	Stancu ILIN
S. V.	Stan VELEA
T. D.	Teodora DUMITRU
T. V.	Teodor VÂRGOLICI
V. Cr.	Valeriu CRISTEA
V. D.	Victor DURNEA
V. T.	Valentin TAŞCU

Au mai colaborat

A. B.	Alexandru BURLACU
A. Bn.	Ana BANTOȘ
A. Gţ.	Anca GOŢIA
A. Ml.	Andrei MILCA
A.-M. B.	Ana-Maria BREZULEANU
A. S.	Aurel SASU
Al. Ş.	Alexandru ŞTEFAN
B. C.	Bogdan CREȚU
C. A.	Carmen ANDRAŞ
C. Br.	Carmen BRĂGARU
C. Bz.	Constanţa BUZATU
C. Dt.	Cristina DEUTSCH
C. Pp.	Corina POPESCU
C. U.	Cornel UNGUREANU
C. V.	Cătălina VELCULESCU
D. B.-D.	Doina BOGDAN-DASCĂLU
D. Bd.	Delia BADEA
D. D.	Daniel DIMITRIU
D. Mr.	Dana MARINESCU
E. I.	Emanuela ILIE
E. M.	Emil MOANGĂ
E. O.	Eugen ONU
F. C. P.	Florin Corneliu POPOVICI
Gh. B.	Gheorghe BULGĂR
Gr. B.	Grigore BOTEZATU
I. A.	Ion APETROAIE
I. P.	Irina PETRAȘ
I. T.	Ioana TĂMÂIAN
Il. C.	Ileana CIOCÂRLIE
L. A.	Lucian ALEXIU
L. Bc.	Liliana BURLACU
L. Cr.	Liliana COROBCA
L. D.	Livia DUMITRU
L. P.	Laura PAVEL
L. P. B.	Liviu P. BERCEA
M. A.	Manuela ANTON
M. D.	Marcel DUŢĂ
M. Dr.	Magda DRAGU
M. F.	Maria FOARŢĂ
M. Md.	Mihaela MUDURE
M. P.	Mariana PASCU
M. Ş.	Mihaela ŞCHIOPU
M. Vs.	Marian VASILE
Mr. M.	Maricica MUNTEANU
N. B.	Nicolae BĂIEŞU
N. Bc.	Nicoleta BORCEA
N. Cs.	Nina CORCINSCHI
O. I.	Ofelia ICHIM
P. Ct.	Petruş COSTEA
P. R.	Petre RĂILEANU
R. B. D.	Rodica BERARIU DRAGHINCESCU
S. G.	Simona GALAȚCHI
S. I.-J.	Sorina IANOVICI-JECZA
S. Mr.	Silvia MARIN
Sm. V.	Smaranda VULTUR
Ş. A.	Şerban AXINTE
T. R.	Tania RADU
T. Ţn.	Teodor ŢUNAŞ
V. F.	Virgiliu FLOREA
V. M. C.	Valentina MARIN CURTICEANU
V.P.	Virginia POPOVICI
V. P. S.	Valeriu P. STANCU
V. Tț.	Vasile TĂRÂȚEANU
Vl. C.	Vlad CHIRIAC
Vs. C.	Vasile CIOCANU
***	În redacţie

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Dicționarul general al literaturii române (DGLR) este o lucrare de tip enciclopedic, care include următoarele tipuri de articole: autor (scriitor, cronicar, autor de scrieri bisericești, folclorist, publicist, traducător, editor ș.a.), scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată (text cu caracter religios, cronică istorică etc.), carte populară, specie folclorică, publicație periodică (revistă literară sau culturală, gazetă cu rubrică sau pagină literară), concept literar, curent literar, societate/asociaţie literară sau culturală, instituție cu specific literar (uniune de consacrare sau profesională, institut de cercetare etc.).

Fiecare articol are caracter monografic. Dimensiunile unui articol corespund în general locului ocupat de autor, publicație periodică etc. în ansamblul literaturii noastre. Articolul dedicat autorilor are următoarea structură: titlul articolului (nume și prenume, paranteză care conține eventualele schimbări de nume și date biografice limită) urmat de trei secțiuni – biografie, comentariul operei, bibliografie. Secțiunile articolelor sunt corelate în funcție de ponderea activității autorului respectiv. În general, partea biografică selectează elementele relevante pentru activitatea literară a unui autor (informații despre familie, studii, formație intelectuală, debut, participare la cenacluri, prezența în publicații periodice, pseudonime, colegi de generație, implicare socială, premii, distincţii româneşti şi străine). Comentariul operei urmărește, de obicei cronologic, domeniile și genurile literare abordate de scriitor și se bazează pe o medie a receptării critice, fără a exclude punctele de vedere proprii ale semnatarului fișei. Secțiunea bibliografică este compusă din două capitole. Primul, intitulat **SCRIERI**, înregistrează cronologic volumele originale, antume și postume, precum și principalele ediții; tot aici sunt incluse, atunci când sunt relevante, traducerile din opera autorului în discuție și, selectiv, traducerile din scriitori străini și români efectuate de acesta. Nu au fost menționate lucrările fără caracter literar sau cultural într-un sens apropiat literarului (de exemplu, cărți de matematică, medicină, drept etc.). Cel de-al doilea capitol, intitulat **Repere bibliografice**, înregistrează cronologic referințe din periodice (se indică autorul, titlul articolului, denumirea periodicului – în întregime sau siglată –, anul calendaristic și numărul ori, în unele cazuri, ziua și luna) și din volume (se indică autorul, titlul cărții – în întregime sau siglat –, locul și anul apariției – atunci când nu există siglă –, paginația). Informațiile bio-bibliografice se opresc la sfârșitul anului 2012 (cu excepția datelor care consemnează decesul autorului). Articolele consacrate autorilor reprezentativi sunt însoțite de citate critice sau memorialistice semnificative. În cazul marilor scriitori (dar nu şi pentru cei în viață) se adaugă un tabel cronologic privind biografia şi opera lor. Celelalte tipuri de articole, cu excepția fișelor dedicate publicațiilor periodice, sunt, de regulă, însoțite de un capitol bibliografic în care se menționează edițiile ori sursele și de un capitol de repere bibliografice.

Corpul de articole al fiecărui volum este precedat de lista autorilor de articole, întocmită în ordinea alfabetică a inițialelor cu care aceștia semnează, de indicații pentru utilizarea DGLR (prezente în **NOTA** de faţă) și de o listă cu abrevieri. Urmează **BIBLIOGRAFIA**, alcătuită din două capitole: A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, EDIȚII; B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII. Volumele citate frecvent sunt menționate într-o formă abreviată transparent, iar pentru publicațiile periodice, culegeri și antologii s-au utilizat sigle formate din majuscule.

Au fost preluate și adaptate la specificul lucrării normele lexicografice redactate de Corneliu Morariu pentru *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

***

Ediția a doua din *Dicționarul general al literaturii române*, care va apărea în opt volume (față de cele șapte ale celei dintâi, apărute între 2004 și 2009), prezintă, pe lângă actualizarea și/sau rescrierea multor articole inițiale, câteva sute de intrări noi. Acestea încearcă să acopere atât absențele din prima ediție, cât și evoluțiile ulterioare ale literaturii și metaliteraturii române.

Actualizările articolelor din ediția întâi ai căror autori, din diverse cauze, nu au putut continua colaborarea la DGLR au fost realizate, în cea mai mare parte, în cadrul colectivului de coordonare și revizie, care își asumă de altfel, din rațiuni de omogenizare stilistică și calitativ-cantitativă, versiunea finală a tuturor articolelor. În funcție de alegerea celor care au participat la această activitate, contribuția lor a fost marcată sau nu prin dublarea semnăturii de la sfârșitul articolelor.

ABREVIERI

BAR	– Biblioteca Academiei Române
ed.	– ediţie; ediţia
edit.	– editor(~ului); editori(~lor)
f.a.	– fără an de apariţie
fasc.	– fasciculă(~e)
f.l.	– fără localitate de apariţie
fragm.	– fragment(~e); fragmentar
introd.	– introducere
îngr.	– (ediție, traducere) îngrijită de…
j.	– judeţul
ms.	– manuscris
ms.rom.	– manuscris românesc
n.	– născută
pref.	– prefaţă
publ.	– publicat de…
reed.	– reeditat
republ.	– republicat
sec.	– secol(~e)
supl.	– supliment
t.	– tom(~uri)
tr.	– traducere de…
trad.	– traducător(~ului); traducători(~lor)
vol.	– volum(~e)

BIBLIOGRAFIE

A. **ENCICLOPEDII, DICŢIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, CRITICĂ LITERARĂ, EDIŢII**

Acterian, *Privilegiaţi* = Arşavir Acterian, *Privilegiaţi şi năpăstuiţi*, pref. Mircea Zaciu, Iaşi, 1992

Aczél, *Scriitori rom. Israel* = Emanuel Aczél, *Scriitori de limba română din Israel. Generaţia contemporană*, pref. Shaul Carmel, Bucureşti, 2003

Adam, *Inelele* = Ioan Adam, *Inelele lui Saturn*, Bucureşti, 1998

Adam, *Planetariu* = Ioan Adam, *Planetariu*, Bucureşti, 1984

Adamescu, *Contribuţiune* = Gh. Adamescu, *Contribuţiune la bibliografia românească*, I–III, Bucureşti, 1921–1928

Adamescu, *Ist. lit.* = Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1913

Aderca, *Contribuţii* = F. Aderca, *Contribuţii critice*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1983–1988

Agache, *Lit. rom. ţările vecine* = Catinca Agache, *Literatura română în ţările vecine. 1945–2000*, Iaşi, 2005

Alboiu, *Un poet* = George Alboiu, *Un poet printre critici*, Bucureşti, 1979

Alexandrescu, *Confesiuni* = Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, Bucureşti, 1971

Alexiu, *Ideografii* = Lucian Alexiu, *Ideografii lirice contemporane*, Timişoara, 1977

Al-George, *Arhaic* = Sergiu Al-George, *Arhaic şi universal. India în conștiința culturală românească*, Bucureşti, 1981

Anania, *Rotonda* = Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinşi*, Bucureşti, 1995

Andriescu, *Disocieri* = Al. Andriescu, *Disocieri*, Iaşi, 1973

Andriescu, *Relief* = Al. Andriescu, *Relief contemporan*, Iaşi, 1974

Andriescu, *Stil* = Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iaşi, 1977

Andriescu, *Studii* = Al. Andriescu, *Studii de filologie şi istorie literară*, Iaşi, 1997

Anestin, *Schiţă* = Ion Anestin, *Schiţă pentru istoria teatrului românesc*, Bucureşti, 1938

Anghel–Iosif, *Portrete* = D. Anghel, St. O. Iosif, *Portrete*, Bucureşti, 1910

Anghelescu, *Creaţie* = Adrian Anghelescu, *Creaţie şi viaţă*, Bucureşti, 1978

Anghelescu, *Vedere* = Adrian Anghelescu, *Vedere dinspre Eyub*, Bucureşti, 1986

Anghelescu, *Clasicii* = Mircea Anghelescu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1996

Anghelescu, *Lectura* = Mircea Anghelescu, *Lectura operei*, Bucureşti, 1986

Anghelescu, *Mistificțiuni* = Mircea Anghelescu, *Mistificțiuni. Falsuri, farse, apocrife, pastișe, pseudonime și alte mistificații în literatură*, București, 2008

Anghelescu, *Preromant. rom.* = Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc*, Bucureşti, 1971

Anghelescu, *Scriitori* = Mircea Anghelescu, *Scriitori şi curente*, Bucureşti, 1982

Anghelescu, *Textul* = Mircea Anghelescu, *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1988

Antonescu, *Scriitori* = Nae Antonescu, *Scriitori uitaţi*, Cluj-Napoca, 1980

Antonescu, *Scriitori şi reviste* = Nae Antonescu, *Scriitori şi reviste din perioada interbelică*, Iaşi, 2001

Apetri, *Atitudini* = Dumitru Apetri, *Atitudini și opinii*, Chișinău, 2010

Apetroaie, *Lit. rom.* = Ion Apetroaie, *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iaşi, 1978

Apolzan, *Aspecte* = Mioara Apolzan, *Aspecte de istorie literară*, Bucureşti, 1983

Apolzan, *Casa* = Mioara Apolzan, *Casa ficţiunii*, Cluj-Napoca, 1979

Apostolescu, *Infl. romant.* = N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909

Ardeleanu, *„A urî”* = Virgil Ardeleanu, *„A urî”... „A iubi”. Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971

Ardeleanu, *Însemnări* = Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, Bucureşti, 1966

Ardeleanu, *Menţiuni* = Virgil Ardeleanu, *Menţiuni*, Cluj-Napoca, 1978

Ardeleanu, *Opinii* = Virgil Ardeleanu, *Opinii. Prozatori şi critici*, Cluj-Napoca, 1975

Ardeleanu, *Proza* = Virgil Ardeleanu, *Proza poeţilor*, Bucureşti, 1969

Arghezi, *Scrieri* = Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I–XXXIII, Bucureşti, 1962–1983, vol. XXXIV–XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, Bucureşti, 1985–1988, vol. XXXIX–XLVI, îngr. Mitzura Arghezi şi Traian Radu, cuvânt de încheiere Eugen Simion, Bucureşti, 1994–2006
Baba, *Compendiu* = Ioan Baba, *Compendiu bibliografic*, Novi Sad, 1997
Baconsky, *Colocviu* = A.E. Baconsky, *Colocviu critic*, Bucureşti, 1957
Baconsky, *Poeţi* = A.E. Baconsky, *Poeţi şi poezie*, Bucureşti, 1963
Baconsky, *Marginalii* = Leon Baconsky, *Marginalii critice şi istorico-literare*, Bucureşti, 1968
Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar* = Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicţionar de lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1978
Balotă, *Absurdul* = Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, Bucureşti, 1971
Balotă, *Arte* = Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX*, Bucureşti, 1976
Balotă, *Euphorion* = Nicolae Balotă, *Euphorion*, Bucureşti, 1969
Balotă, *Ion* = Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, Bucureşti, 1974
Balotă, *Labirint* = Nicolae Balotă, *Labirint*, Bucureşti, 1970
Balotă, *Scriitori maghiari* = Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România. 1920–1980*, Bucureşti, 1981
Balotă, *Umanităţi* = Nicolae Balotă, *Umanităţi*, Bucureşti, 1973
Balotă, *Universul* = Nicolae Balotă, *Universul prozei*, Bucureşti, 1976
Baltag, *Polemos* = Nicolae Baltag, *Polemos*, Bucureşti, 1978
Baltazar, *Evocări* = Camil Baltazar, *Evocări şi dialoguri literare*, Bucureşti, 1974
Barbu, *O ist.* = Eugen Barbu, *O istorie polemică şi antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană*, Bucureşti, 1975
Barbu, *Opere* = Ion Barbu, *Opere*, II, îngr. Mircea Coloşenco, Bucureşti, 2000
Barbu, *Romanul* = Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981
Barbu, *Momente* = N. Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1977
Bădăuţă, *Note* = A. Bădăuţă, *Note literare*, Bucureşti, 1928
Băileşteanu, *Abside* = Fănuş Băileşteanu, *Abside*, Bucureşti, 1979
Băileşteanu, *Aorist* = Fănuş Băileşteanu, *Aorist*, Bucureşti, 1988
Băileşteanu, *Refracţii* = Fănuş Băileşteanu, *Refracţii. Prozatori români contemporani*, Bucureşti, 1980
Bălan, *Artă* = Ion Dodu Bălan, *Artă şi ideal*, Bucureşti, 1975
Bălan, *Condiţia* = Ion Dodu Bălan, *Condiţia creaţiei*, Bucureşti, 1968
Bălan, *Ethos* = Ion Dodu Bălan, *Ethos şi cultură sau Vocaţia tinereţii*, Bucureşti, 1972
Bălan, *Repere* = Ion Dodu Bălan, *Repere critice*, Bucureşti, 1988
Băncilă, *Portrete* = Vasile Băncilă, *Portrete şi semnificaţii*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1987
Bărbulescu, *Comentarii* = Simion Bărbulescu, *Comentarii critice*, Bucureşti, 1969
Bârlea, *Efigii* = Ovidiu Bârlea, *Efigii*, Bucureşti, 1987
Bârlea, *Ist. folc.* = Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti, 1974
Bârna, *Comentarii* = Nicolae Bârna, *Comentarii critice*, Bucureşti, 2001
Bârna, *Prozastice* = Nicolae Bârna, *Prozastice*, București, 2004
Bârna, *Capșa–Corso* = Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, ed. 2, București, 2005
Bârsănescu, *Medalioane* = Ştefan Bârsănescu, *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*, Iaşi, 1983
Behring, *Scriit. rom. exil* = Eva Behring, *Scriitori români din exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache şi Lucia Nicolau, Bucureşti, 2001
Bejenaru, *Dicţ. botoşănenilor* = Ionel Bejenaru, *Dicţionarul botoşănenilor*, Iaşi, 1994
Beke, *Fără interpret* = Beke György, *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relaţiile literare româno–maghiare*, Bucureşti, 1972
Berca, *Dicţ. scriit. bănăţeni* = Olimpia Berca, *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni (1940–1996)*, Timişoara, 1996
Bezviconi, *Profiluri* = Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri şi de azi*, Bucureşti, 1943
Biberi, *Eseuri* = Ion Biberi, *Ultime eseuri*, Bucureşti, 1985
Biberi, *Études* = Ion Biberi, *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937
Biberi, *Lumea* = Ion Biberi, *Lumea de azi*, Iaşi, 1980
Bitte–Chiş–Sârbu, *Dicţ. scriit. Caraş* = Victoria I. Bitte, Tiberiu Chiş, Nicolae Sârbu, *Dicţionarul scriitorilor din Caraş-Severin*, Reşiţa, 1998
Bodiu, *Evadarea* = Andrei Bodiu, *Evadarea din vid. Studii despre poezia românească de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI*, Pitești, 2008
Bogdan, *Scrieri* = Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. şi introd. G. Mihăilă, Bucureşti, 1968
Bogdan-Duică, *Ist. lit.* = G. Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeţi munteni*, Cluj, 1923
Bogdan-Duică, *Studii* = G. Bogdan-Duică, *Studii şi articole*, îngr. şi pref. Dumitru Petrescu, Bucureşti, 1975
Boldea, *Vârstele* = Iulian Boldea, *Vârstele criticii*, Pitești, 2005
Borbély, *Cercul* = Ştefan Borbély, *Cercul de graţie*, Piteşti, 2003
Borbély, *Existența* = Ștefan Borbély, *Existența diafană*, București, 2011
Borbély, *Grădina* = Ştefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*, Bucureşti, 1995
Borbély, *O carte* = Ştefan Borbély, *O carte pe săptămână*, Bucureşti, 2007
Borbély, *Xenograme* = Ştefan Borbély, *Xenograme*, Oradea, 1997
Bote, *Simbolismul* = Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, Bucureşti, 1966
Botez, *Memorii* = Demostene Botez, *Memorii*, I–II, Bucureşti, 1970–1973
Botez, *Figuri* = Octav Botez, *Figuri şi note istorico-literare*, Bucureşti, 1944
Botez, *Pe marginea cărţilor* = Octav Botez, *Pe marginea cărţilor*, Iaşi, 1923
Botez, *Scrieri* = Octav Botez, *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iaşi, 1977
Boz, *Anii* = Lucian Boz, *Anii literari '30*, Sydney, 1981
Boz, *Cartea* = Lucian Boz, *Cartea cu poeţi*, Bucureşti, 1935
Bradu, *Poeţii* = Ioan Bradu, *Poeţii şi prozatorii bihoreni*, Beiuş, 1948

Braga, *Destinul* = Mircea Braga, *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979
Braga, *Ist. lit.* = Mircea Braga, *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982
Braga, *Sensul* = Mircea Braga, *Când sensul acoperă semnul*, Bucureşti, 1985
Braga, *Sincronism* = Mircea Braga, *Sincronism şi tradiţie*, Cluj, 1972
Braga, *Tradiţie* = Mircea Braga, *Recursul la tradiţie. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, 1987
Brateş, *Aspecte* = Radu Brateş, *Aspecte din viaţa Blajului*, Blaj, 1942
Brateş, *Oameni* = Radu Brateş, *Oameni din Ardeal*, Bucureşti, 1973
Bratu, *Cronici* = Savin Bratu, *Cronici*, I–II, Bucureşti, 1957 – 1958
Bratu, *Ipoteze* = Savin Bratu, *Ipoteze şi ipostaze. Pentru o teorie a istoriei literare*, Bucureşti, 1973
Bratu–Dumitrescu, *Contemporanul* = Savin Bratu, Zoe Dumitrescu, *Contemporanul şi vremea lui*, Bucureşti, 1959
Brădăţeanu, *Comedia* = Virgil Brădăţeanu, *Comedia în dramaturgia românească*, Bucureşti, 1970
Brădăţeanu, *Drama* = Virgil Brădăţeanu, *Drama istorică naţională* (*Perioada clasică*), Bucureşti, 1966
Brădăţeanu, *Istoria* = Virgil Brădăţeanu, *Istoria literaturii dramatice româneşti şi a artei spectacolului*, I–III, Bucureşti, 1966–1982
Brădăţeanu, *Viziune* = Virgil Brădăţeanu, *Viziune şi univers în noua dramaturgie românească*, Bucureşti, 1977
Breazu, *Studii* = Ion Breazu, *Studii de literatură română şi comparată*, I–II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973
Buciu, *Panorama* = Marian Victor Buciu, *Panorama literaturii române în secolul XX*, vol. I–III, Craiova, 2003–2010.
Buculei, *Prezenţe* = Toader Buculei, *Prezenţe brăilene în spiritualitatea românească*, Brăila, 1993
Bucur, *Istoriografia* = Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, Bucureşti, 1973
Bucur, *Poezie* = Marin Bucur, *Poezie–destin–dramă*, Bucureşti, 1982
Bucur, *Poeţi optzecişti* = Romulus Bucur, *Poeţi optzecişti (şi nu numai) în anii '90*, Piteşti, 2000
Bucuţa, *Scrieri* = Emanoil Bucuţa, *Scrieri*, I–II, îngr. Lucia Borş-Bucuţa şi Violeta Mihăilă, Bucureşti, introd. Perpessicius, 1971–1977
Budău, *Bacăul lit.* = Eugen Budău, *Bacăul literar*, Bacău, 2004
Bugariu, *Incursiuni* = Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, Bucureşti, 1971
Bulgăr, *Cultură* = Gh. Bulgăr, *Cultură şi limbaj*, Bucureşti, 1986
Bulgăr, *Problemele* = Gh. Bulgăr, *Problemele limbii literare în concepţia scriitorilor români*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1966
Burada, *Ist. teatr.* = Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I–II, Iaşi, 1915–1922
Burlacu, *Critica* = Alexandru Burlacu, *Critica în labirint*, Chişinău, 1997
Burlacu, *Lit. rom. Basarabia* = Alexandru Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii '20 – '30*, Chişinău, 2002
Burlacu, *Texistențe* = Alexandru Burlacu, *Texistențe*, I–III, Chișinău, 2007–2012
Burţa-Cernat, *Fotografie* = Bianca Burţa-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, Bucureşti, 2011
Busuioc, *Scriitori ieşeni* = Nicolae Busuioc, Florin Busuioc, *Scriitori şi publicişti ieşeni contemporani*, ed. 2, Iaşi, 2002
Busuioceanu, *Figuri* = Al. Busuioceanu, *Figuri şi cărţi*, Bucureşti, 1922
Buteanu, *Teatrul* = [Aurel Buteanu], *Teatrul românesc în Ardeal şi Banat*, Timişoara, [1944]
Caracostea, *Scrieri* = D. Caracostea, *Scrieri alese*, I–III, îngr. şi pref. Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1986–1992
Caragiale, *Opere* = I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I–III, îngr. Paul Zarifopol, Bucureşti, 1930–1932, vol. IV–VII, îngr. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1938–1942
Caraion, *Duelul* = Ion Caraion, *Duelul cu crinii*, Bucureşti, 1972
Caraion, *Pălărierul* = Ion Caraion, *Pălărierul silabelor*, Bucureşti, 1976
Caraion, *Tristeţe* = Ion Caraion, *Tristeţe şi cărţi*, Bucureşti, 1995
Carandino, *De la o zi* = N. Carandino, *De la o zi la alta*, I, Bucureşti, 1979
Carianopol, *Scriitori* = Virgil Carianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. I, Bucureşti, 1973, vol. II, Craiova, 1982
Cartojan, *Cărţile pop.* = Nicolae Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, Bucureşti, 1929–1938
Cartojan, *Ist. lit.* = Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1940–1945; ed. îngr. Rodica Rotaru şi Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1996
Călin, *Clasici* = Liviu Călin, *Pornind de la clasici*, Bucureşti, 1957
Călinescu, *Biblioteci* = Al. Călinescu, *Biblioteci deschise*, Bucureşti, 1986
Călinescu, *Perspective* = Al. Călinescu, *Perspective critice*, Iaşi, 1978
Călinescu, *Cronici* = G. Călinescu, *Cronici literare şi recenzii*, I–II, îngr. Andrei Rusu şi Ion Bălu, Bucureşti, 1991–1992
Călinescu, *Gâlceava* = G. Călinescu, *Gâlceava înţeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, I–II, îngr. Geo Şerban, Bucureşti, 1973–1974
Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982) = G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, 1941; ed. 2, îngr. și pref. Al. Piru, Bucureşti, 1982
Călinescu, *Literatura* = G. Călinescu, *Literatura nouă*, îngr. şi pref. Al. Piru, Craiova, 1972
Călinescu, *Opere* = G. Călinescu, *Opere. Publicistica*, I–XII, coordonator Nicolae Mecu, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2006–2012
Călinescu, *Principii* = G. Călinescu, *Principii de estetică*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1968
Călinescu, *Scrisori* = G. Călinescu, *Scrisori şi documente*, îngr. N. Scurtu, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1979
Călinescu, *Studii* = G. Călinescu, *Studii şi cercetări de istorie literară*, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1966
Călinescu şi contemporanii = *G. Călinescu şi contemporanii săi (Corespondenţă primită)*, I–II, îngr. Nicolae Mecu, Bucureşti, 1984–1987.
Călinescu, *Ulysse* = G. Călinescu, *Ulysse*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1967

Călinescu, *Universul* = G. Călinescu, *Universul poeziei*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1971
Călinescu, *Aspecte* = Matei Călinescu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1965
Călinescu, *Conceptul* = Matei Călinescu, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, Bucureşti, 1972
Călinescu, *Eseuri* = Matei Călinescu, *Eseuri critice*, Bucureşti, 1967
Călinescu, *Eseuri lit. modernă* = Matei Călinescu, *Eseuri despre literatura modernă*, Bucureşti, 1970
Călinescu, *Fragmentarium* = Matei Călinescu, *Fragmentarium*, Cluj, 1973
Căprariu, *Jurnal* = Al. Căprariu, *Jurnal literar*, Bucureşti, 1967
Cărtărescu, *Postmodernismul* = Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfaţă Paul Cornea, Bucureşti, 1999
Cărturari braşoveni = *Cărturari braşoveni (Sec. XV–XX). Ghid biobibliografic*, Braşov, 1972
Cândroveanu, *Alfabet* = Hristu Cândroveanu, *Alfabet liric*, Bucureşti, 1974
Cândroveanu, *Aromânii* = Hristu Cândroveanu, *Aromânii ieri şi azi*, Craiova, 1995
Cândroveanu, *Lit. rom.* = Hristu Cândroveanu, *Literatura română pentru copii*, Bucureşti, 1988
Cândroveanu, *Poeţi* = Hristu Cândroveanu, *Poeţi şi poezie*, 1980
Cândroveanu, *Printre poeţi* = Hristu Cândroveanu, *Printre poeţi*, Cluj-Napoca, 1983
Cernat, *Avangarda* = Paul Cernat, *Avangarda românească şi complexul periferiei: primul val*, Bucureşti, 2007
Cernat, *Modernismul* = Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, Bucureşti, 2009
Cesereanu, *Ipostaze* = Domiţian Cesereanu, *Ipostaze*, Cluj, 1970
Cesereanu, *Permanenţe* = Domiţian Cesereanu, *Permanenţe ale criticii*, Bucureşti, 1968
Ceuca, *Teatrologia* = Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică*, Bucureşti, 1990
Cheie-Pantea, *Palingeneza* = Iosif Cheie-Pantea, *Palingeneza valorilor*, Timişoara, 1982
Chendi, *Foiletoane* = Ilarie Chendi, *Foiletoane*, ed. 2, Bucureşti, 1925
Chendi, *Fragmente* = Ilarie Chendi, *Fragmente*, Bucureşti, 1905
Chendi, *Impresii* = Ilarie Chendi, *Impresii*, ed. 2, Bucureşti, 1924
Chendi, *Pagini* = Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, îngr. şi introd. Vasile Netea, Bucureşti, 1969
Chendi, *Schiţe* = Ilarie Chendi, *Schiţe de critică literară*, Bucureşti, 1924
Chendi, *Scrieri* = Ilarie Chendi, *Scrieri*, vol. I–IV, îngr. şi pref. Dumitru Bălăeţ, Bucureşti, 1988–1995, vol. V–X, îngr. Dumitru Bălăeţ şi Ioan Spătan, Bucureşti, 2001–2007
Chihaia, *Mărturisiri* = Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*, Iaşi, 1994
Chinezu, *Pagini* = Ion Chinezu, *Pagini de critică*, îngr. şi pref. I. Negoiţescu, Bucureşti, 1969
Chioaru, *Noi developări* = Dumitru Chioaru, *Noi developări în perspectivă*, Cluj-Napoca, 2010
Chioaru, *Poetica* = Dumitru Chioaru, *Poetica temporalităţii*, Cluj-Napoca, 2000
Chiorean–Kocziány–Niţu–Ploeşteanu, *Profiluri* = Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Niţu, Grigore Ploeşteanu, *Profiluri mureşene*, Târgu Mureş, 1971
Chiţimia, *Folclorişti* = I. C. Chiţimia, *Folclorişti şi folcloristică românească*, Bucureşti, 1968
Chiţimia, *Probleme* = I. C. Chiţimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972
Cimpoi, *Alte disocieri* = Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chişinău, 1971
Cimpoi, *Critice* = Mihai Cimpoi, *Critice*, I–IX, Craiova, 2001–2011
Cimpoi, *Disocieri* = Mihai Cimpoi, *Disocieri*, Chişinău, 1969
Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia* = Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ed. 2, Chişinău, 1997
Ciobanu, *Critica* = Nicolae Ciobanu, *Critica în primă instanţă*, Bucureşti, 1974
Ciobanu, *Imaginar* = Nicolae Ciobanu, *Între imaginar şi fantastic în proza românească*, Bucureşti, 1987
Ciobanu, *Incursiuni* = Nicolae Ciobanu, *Incursiuni critice*, Timişoara, 1975
Ciobanu, *Însemne* = Nicolae Ciobanu, *Însemne ale modernităţii*, I–II, Bucureşti, 1977–1979
Ciobanu, *Nuvela* = Nicolae Ciobanu, *Nuvela şi povestirea contemporană*, Bucureşti, 1967
Ciobanu, *Opera* = Nicolae Ciobanu, *Întâlnire cu opera*, Bucureşti, 1982
Ciobanu, *Panoramic* = Nicolae Ciobanu, *Panoramic*, Bucureşti, 1972
Ciobanu, *Cultura* = Ştefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chişinău, 1923
Ciobanu, *Ist. lit.* = Ştefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, Bucureşti, 1947; ed. îngr. şi pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1989
Ciobanu, *Poporanismul* = Valeriu Ciobanu, *Poporanismul. Geneză, evoluţie, ideologie*, Bucureşti, 1946
Ciocan, *Incursiuni* = Iulian Ciocan, *Incursiuni în proza basarabeană*, Chișinău, 2004
Ciocanu, *Critică* = Ion Ciocanu, *Dreptul la critică*, Chişinău, 1990
Ciocanu, *Itinerar* = Ion Ciocanu, *Itinerar critic*, Chişinău, 1973
Ciocanu, *Lit. rom.* = Ion Ciocanu, *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chişinău, 1998
Ciocanu, *Vase comunicante* = Ion Ciocanu, *Nevoia de vase comunicante sau Cartea între scriitor și cititor*, Chișinău, 2006
Ciocârlie, *Fals tratat* = Corina Ciocârlie, *Fals tratat de disperare*, Timişoara, 1995
Ciocârlie, *Eseuri* = Livius Ciocârlie, *Eseuri critice*, Timişoara, 1983
Ciocârlie, *Mari corespondenţe* = Livius Ciocârlie, *Mari corespondenţe*, Bucureşti, 1981
Cioculescu, *Lecturi* = Barbu Cioculescu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, I–II, Bucureşti, 2003–2004.
Cioculescu, *Amintiri* = Şerban Cioculescu, *Amintiri*, Bucureşti, 1981
Cioculescu, *Aspecte* = Şerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane (1932–1947)*, Bucureşti, 1972
Cioculescu, *Itinerar* = Şerban Cioculescu, *Itinerar critic*, I–V, Bucureşti, 1973–1989
Cioculescu, *Poeţi* = Şerban Cioculescu, *Poeţi români*, Bucureşti, 1982
Cioculescu, *Prozatori* = Şerban Cioculescu, *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, 1977
Cioculescu, *Varietăţi* = Şerban Cioculescu, *Varietăţi critice*, Bucureşti, 1966

Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.* = Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, ed. 2, Bucureşti, 1971
Ciompec, *Motivul* = Gh. Ciompec, *Motivul creaţiei în literatura română*, Bucureşti, 1979
Ciopraga, *Amfiteatru* = Const. Ciopraga, *Amfiteatru cu poeţi*, Iaşi, 1995
Ciopraga, *Efigii* = Const. Ciopraga, *Efigii în frescă. Poeți ai acestui timp*, București, 2008
Ciopraga, *Lit. rom.* = Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900 și 1918*, Iaşi, 1970
Ciopraga, *Partituri* = Const. Ciopraga, *Partituri și voci. Poeți ai acestui timp*, Iași, 2004
Ciopraga, *Personalitatea* = Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iaşi, 1973
Ciopraga, *Portrete* = Const. Ciopraga, *Portrete şi reflecţii literare*, Bucureşti, 1967
Ciopraga, *Propilee* = Const. Ciopraga, *Propilee. Cărţi şi destine*, Iaşi, 1984
Ciopraga, *Ulysse* = Const. Ciopraga, *Între Ulysse şi Don Quijote*, Iaşi, 1978
Ciorănescu, *Lit. comp.* = Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Craiova, 1944
Ciorănescu, *Teatr. rom.* = Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri şi izvoarele lui*, Bucureşti, 1943
Cistelecan, *Al doilea top* = Al. Cisteleacan, *Al doilea top*, Braşov, 2004
Cistelecan, *Diacritice* = Al. Cistelecan, *Diacritice*, vol. I, București, 2007, vol. II: *Magna cum laude*, București, 2012
Cistelecan, *Poezie* = Al. Cistelecan, *Poezie şi livresc*, Bucureşti, 1987
Cistelecan, *Top ten* = Al. Cistelecan, *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000
Cocora, *Privitor* = Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I–IV, Cluj-Napoca, 1975–2003
Colesnic, *Basarabia* = Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I–IX, Chişinău, 1993–2012
Comşa–Seiceanu, *Dascălii* = Nicolae Comşa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului. 1754–1948*, Bucureşti, 1994
Condurache, *Portret* = Val Condurache, *Portret al criticului în tinereţe*, Bucureşti, 1984
Constantin, *A doua carte* = Ilie Constantin, *A doua carte despre poeţi*, Bucureşti, 1973
Constantin, *Complicitatea* = Ilie Constantin, *Complicitatea fertilă (Poeţi români. 1950–1973)*, tr. Liliana şi Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994
Constantin, *Despre poeţi* = Ilie Constantin, *Despre poeţi*, Bucureşti, 1971
Constantin, *Prozatori–critici* = Ilie Constantin, *Despre prozatori şi critici*, Cluj, 1973
Constantinescu, *Studii* = Emilian I. Constantinescu, *Studii literare*, îngr. şi pref. Cristian Popescu, postfaţă Şerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983
Constantinescu, *Mişcarea* = Pompiliu Constantinescu, *Mişcarea literară*, Bucureşti, [1927]
Constantinescu, *Opere* = Pompiliu Constantinescu, *Opere şi autori*, Bucureşti, 1928
Constantinescu, *Scrieri* = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I–VI, îngr. Constanţa Constantinescu, pref. Victor Felea, Bucureşti, 1967–1972
Corbea–Florescu, *Biografii* = Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile*, vol. I–III, Bucureşti, 1973–1984
Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu* = Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu*, Bucureşti, 1966
Cornea, *Aproapele* = Paul Cornea, *Aproapele şi departele*, Bucureşti, 1990
Cornea, *Itinerar* = Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, Bucureşti, 1984
Cornea, *Oamenii* = Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, Bucureşti, 1974
Cornea, *Originile* = Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, Bucureşti, 1972
Cornea, *Regula* = Paul Cornea, *Regula jocului*, Bucureşti, 1980
Cornea, *Semnele* = Paul Cornea, *Semnele vremii*, București, 1995
Cornea, *Studii* = Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, Bucureşti, 1962
Cornea–Păcurariu, *Ist. lit.* = Paul Cornea şi D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, București, 1962
Cornel, *Figuri* = Theodor Cornel, *Figuri contimporane din România – Figures contemporaines de Roumanie* (în colaborare), I–III, Bucureşti, 1909–[1914]
Cosco, *Bunica* = C. Cosco, *Când era bunica fată*, București, 1942
Cosma, *Geneza* = Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, Bucureşti, 1985
Cosma, *Romanul* = Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945–1985*, vol. I, Bucureşti, 1988, vol. II, Cluj-Napoca, 1998
Cosma, *Bănăţeni* = Aurel Cosma, *Bănăţeni de altădată*, Timişoara, 1933
Costin, *Viaţa* = Lucian Costin, *Din viaţa scriitorilor*, I–II, Bucureşti, [1937]
Coşovei, *Pornind* = Traian T. Coşovei, *Pornind de la un vers*, Bucureşti, 1990
Cotruş, *Meditaţii* = Ovidiu Cotruş, *Meditaţii critice*, îngr. şi introd. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1983
Cozea, *Prozatoare* = Liana Cozea, *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994
Craia, *Feţele* = Sultana Craia, *Feţele oraşului*, Bucureşti, 1988
Craia, *Orizontul* = Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatura română*, Bucureşti, 1985
Crainic, *Memorii* = Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. I, îngr. Nedic Lemnaru, pref. Alexandru Cojan, Bucureşti, 1991, vol. II, îngr. Alexandru Condeescu, Bucureşti, 1996
Crăciun, *Cu garda* = Gheorghe Crăciun, *Cu garda deschisă*, Iaşi, 1997
Crăciun, *Confesiuni* = Victor Crăciun, *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, Bucureşti, 1980
Creţu, *Constructori* = Nicolae Creţu, *Constructori ai romanului*, Bucureşti, 1982
Cristea, *Arcadia* = Dan Cristea, *Arcadia imaginară*, Bucureşti, 1977
Cristea, *Faptul* = Dan Cristea, *Faptul de a scrie*, București, 1980
Cristea, *Un an* = Dan Cristea, *Un an de poezie*, Bucureşti, 1974
Cristea, *Teleorman* = Stan V. Cristea, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor teleormăneni*, Alexandria, 2005
Cristea, *Alianţe* = Valeriu Cristea, *Alianţe literare*, București, 1977
Cristea, *A scrie* = Valeriu Cristea, *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992
Cristea, *Domeniul* = Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, Bucureşti, 1975
Cristea, *Fereastra* = Valeriu Cristea, *Fereastra criticului*, Bucureşti, 1987

Cristea, *Interpretări* = Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, Bucureşti, 1970

Cristea, *Modestie* = Valeriu Cristea, *Modestie şi orgoliu*, Bucureşti, 1984

Cristea-Enache, *Bucureşti* = Daniel Cristea-Enache, *Bucureşti Far West*, Bucureşti, 2005

Cristea-Enache, *Concert* = Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, Bucureşti, 2001

Cristea-Enache, *Timpuri noi* = Daniel Cristea-Enache, *Timpuri noi*, Bucureşti, 2009

Cristofor, *Ţara Sfântă* = Ion Cristofor, *Scriitori din Ţara Sfântă*, I–III, Cluj-Napoca, 2000–2004

Crişan, *Confesiuni* = Constantin Crişan, *Confesiuni esenţiale*, Bucureşti, 1977

Crişan–Crăciun, *Literatura* = Constantin Crişan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisdeffre, Bucureşti, 1969

Crohmălniceanu, *Al doilea suflu* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, Bucureşti, 1989

Crohmălniceanu, *Amintiri* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, Bucureşti, 1994

Crohmălniceanu, *Cinci prozatori* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, Bucureşti, 1984

Crohmălniceanu, *Cronici* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici literare. 1954–1956*, Bucureşti, 1957

Crohmălniceanu, *Cronici şi articole* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici şi articole*, Bucureşti, 1953

Crohmălniceanu, *Evreii* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mişcarea de avangardă românească*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 2001

Crohmălniceanu, *Literatura* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I–III, Bucureşti, 1972–1975; vol. I, ed. 1, Bucureşti, 1967

Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română şi expresionismul*, Bucureşti, 1971

Crohmălniceanu, *Pâinea noastră* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, Bucureşti, 1981

Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar* = Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, *Cercul Literar de la Sibiu şi influenţa catalitică a culturii germane*, Bucureşti, 2000

Cronologia = *Cronologia vieții literare românești. 1944–1964*, I–X, coordonator Eugen Simion, București, 2010–2012

Cubleşan, *Civic–etic* = Constantin Cubleşan, *Teatrul între civic şi etic*, Cluj-Napoca, 1983

Cubleşan, *Miniaturi* = Constantin Cubleşan, *Miniaturi critice*, Bucureşti, 1969.

Cubleşan, *Teatrul* = Constantin Cubleşan, *Teatrul. Istorie şi actualitate*, Cluj-Napoca, 1979

Culcer, *Citind* = Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976

Culcer, *Serii* = Dan Culcer, *Serii şi grupuri*, Bucureşti, 1981

Culianu, *Studii rom.* = Ioan Petru Culianu, *Studii românești*, I–II, îngr. Tereza Culianu-Petrescu, tr. Corina Popescu, Dan Petrescu și Maria-Magdalena Anghelescu, Iași, 2006–2009

Curticăpeanu, *Orizonturile* = Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieţii în literatura veche românească (1520–1743)*, Bucureşti, 1975

Curticăpeanu, *Mişc. cult.* = Vasile Curticăpeanu, *Mişcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, Bucureşti, 1968

Dafin, *Figuri* = Ioan Dafin, *Figuri ieşene*, I–IV, Iaşi, [1927]; ed. 2, Iaşi, 1928

Dafin, *Iaşul* = Ioan Dafin, *Iaşul cultural şi social*, I–II, Iaşi, 1928–1929

Damaschin, *Cercul Literar* = Dan Damaschin, *Cercul Literar de la Sibiu/ Cluj. Deschidere spre europeism și universalitate*, Cluj-Napoca, 2009

Damian, *Direcţii* = S. Damian, *Direcţii şi tendinţe în proza nouă*, Bucureşti, 1963

Damian, *Intrarea* = S. Damian, *Intrarea în castel. Încercări de analiză a prozei*, Bucureşti, 1970

Damian, *Mănuşa* = S. Damian, *Aruncând mănuşa*, Bucureşti, 1999

Damian, *Replici* = S. Damian, *Replici din burta lupului*, Bucureşti, 1997

Dan, *Contribuţii* = Ilie Dan, *Contribuţii*, Bucureşti, 1978

Dan, *Proza* = Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, Bucureşti, 1975

Danțiș, *Bucolica* = Gabriela Danțiș, *Poezia bucolică românească*, București, 2000

Dascal, *Aventuri* = Mihai Dascal, *Aventuri în Țara Imanenței*, București, 2003

Dascal, *Fascinaţia* = Mihai Dascal, *Fascinaţia exegezei. Exerciţii de hermeneutică literară*, Bucureşti, 1998

Dascălu, *Germanitatea* = Bogdan Mihai Dascălu, *Germanitatea și literele române*, București, 2006

Datcu, *Dicţ. etnolog.* = Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români*, ed. 3, Bucureşti, 2006

Datcu, *Miscellanea* = Iordan Datcu, *Miscellanea ethnologica*, București, 2010

Datcu, *Pagini* = Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară şi etnologie*, Târgovişte, 2011

Datcu, *Repere* = Iordan Datcu, *Repere în etnologia românească*, Bucureşti, 2002

Davidescu, *Aspecte* = N. Davidescu, *Aspecte şi direcţii literare*, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1975

Dărăbuş–Popović, *Lit. rom. Serbia* = Carmen Dărăbuş, Virginia Popović, *Literatura de limbă română din Serbia şi antropologia culturală*, Cluj-Napoca, Novi Sad, 2012

Demetrescu, *Însemnări* = Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, îngr. Nae Antonescu şi Dimitrie Danciu, Cluj-Napoca, 1979

Demetrescu, *Profile* = Traian Demetrescu, *Profile literare*, Craiova, 1891

Densusianu, *Ist. lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1898

Densusianu, *Lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I–III, Bucureşti, 1920–1933

Densusianu, *Opere* = Ovid Densusianu, *Opere*, I–VI, îngr. Boris Cazacu, Valeriu Rusu, Ioan Şerb şi Florica Şerb, pref. Boris Cazacu, Bucureşti, 1968–1985

Diaconescu, *Condiţia* = Romulus Diaconescu, *Condiţia umană în dramaturgia postbelică*, Craiova, 2001

Diaconescu, *Dramaturgi* = Romulus Diaconescu, *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983

Diaconu, *Feţele* = Mircea A. Diaconu, *Feţele poeziei*, Iaşi, 1999

Diaconu, *Instantanee* = Mircea A. Diaconu, *Instantanee critice*, Iaşi, 1998

Diaconu, *Poezia* = Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Braşov, 2002

Diaconu, *Studii* = Mircea A. Diaconu, *Studii bucovinene*, Iaşi, 2011
Dicţ. analitic = *Dicţionar analitic de opere literare româneşti*, I–IV, coordonator Ion Pop, Bucureşti, Cluj-Napoca, 1998–2003
Dicţ. Banat = *Dicţionar al scriitorilor din Banat*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2005
Dicţ. biografic = *Dicţionarul biografic al literaturii române*, I–II, coordonator Aurel Sasu, Piteşti, 2006
Dicţ. Chişinău = *Dicţionarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2010*, ed. 2, coordonator Valeriu Nazar, Chişinău, 2010
Dicţ. Echinox = *Dicţionarul Echinox*, coordonator Horea Poenar, Cluj-Napoca, 2004
Dicţ. esenţial = *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu, Bucureşti, 2000
Dicţ. lit. 1900 = *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, coordonatori Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănucă, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici şi Remus Zăstroiu, Bucureşti, 1979
Dicţ. scriit. rom. = *Dicţionarul scriitorilor români*, I–IV, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu, Bucureşti, 1995–2002
Dima, *Aspecte* = Al. Dima, *Aspecte şi atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933
Dima, *Dezbateri* = Al. Dima, *Dezbateri critice*, Bucureşti, 1977
Dima, *Gândirea* = Al. Dima, *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943
Dima, *Studii* = Al. Dima, *Studii de istorie a teoriei literare româneşti*, Bucureşti, 1962
Dima, *Viziunea* = Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iaşi, 1982
Dimisianu, *Amintiri* = Gabriel Dimisianu, *Amintiri şi portrete literare*, Bucureşti, 2003
Dimisianu, *Fragmente* = Gabriel Dimisianu, *Fragmente contemporane*, Bucureşti, 2004
Dimisianu, *Lecturi* = Gabriel Dimisianu, *Lecturi libere*, Bucureşti, 1983
Dimisianu, *Lumea* = Gabriel Dimisianu, *Lumea criticului*, Bucureşti, 2000
Dimisianu, *Nouă prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori*, Bucureşti, 1977
Dimisianu, *Oameni* = Gabriel Dimisianu, *Oameni şi cărţi*, Bucureşti, 2008
Dimisianu, *Opinii* = Gabriel Dimisianu, *Opinii literare*, Bucureşti, 1978
Dimisianu, *Prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Prozatori de azi*, Bucureşti, 1970
Dimisianu, *Repere* = Gabriel Dimisianu, *Repere*, Bucureşti, 1990
Dimisianu, *Schiţe* = Gabriel Dimisianu, *Schiţe de critică*, Bucureşti, 1966
Dimisianu, *Subiecte* = Gabriel Dimisianu, *Subiecte*, Bucureşti, 1987
Dimisianu, *Valori* = Gabriel Dimisianu, *Valori actuale*, Bucureşti, 1974
Dimitriu, *Ares* = Daniel Dimitriu, *Ares şi Eros*, Iaşi, 1978
Dimitriu, *Singurătatea* = Daniel Dimitriu, *Singurătatea lecturii*, Bucureşti, 1980
Dobrescu, *Foiletoane* = Alexandru Dobrescu, *Foiletoane*, vol. I, Bucureşti, 1979, vol. II–III, Iaşi, 1981–1984
Dobrogeanu-Gherea, *Opere* = C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, I–VIII, Bucureşti, 1976–1983
Doinaş, *Diogene* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lampa lui Diogene*, Bucureşti, 1970
Doinaş, *Lectura* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lectura poeziei, urmată de Tragic şi demonic*, Bucureşti, 1980
Doinaş, *Măştile* = Ştefan Aug. Doinaş, *Măştile adevărului poetic*, Bucureşti, 1992
Doinaş, *Orfeu* = Ştefan Aug. Doinaş, *Orfeu şi tentaţia realului*, Bucureşti, 1974
Doinaş, *Poezie* = Ştefan Aug. Doinaş, *Poezie şi modă poetică*, Bucureşti, 1972
Doinaş, *Scriit. rom.* = Ştefan Aug. Doinaş, *Scriitori români*, Bucureşti, 2000
Dolgan, *Crez* = Mihail Dolgan, *Crez şi măiestrie artistică*, Chişinău, 1982
Dolgan, *Poezia* = Mihail Dolgan, *Poezia contemporană, mod de existenţă în metaforă şi idee*, Chişinău, 2007
Dorcescu, *Embleme* = Eugen Dorcescu, *Embleme ale realităţii*, Bucureşti, 1978
Dorcescu, *Metafora* = Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, Bucureşti, 1975
Dragomirescu, *Sămănătorism* = Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism*, Bucureşti, 1934
Dragomirescu, *Scrieri* = Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice şi estetice*, îngr. Z. Ornea şi Gh. Stroia, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1969
Drăgan, *Ist. lit.* = Gabriel Drăgan, *Istoria literaturii române*, ed. 3, Bucureşti, 1943
Drăgan, *Aproximaţii* = Mihai Drăgan, *Aproximaţii critice*, Iaşi, 1970
Drăgan, *Clasici* = Mihai Drăgan, *Clasici şi moderni*, Bucureşti, 1987
Drăgan, *Lecturi* = Mihai Drăgan, *Lecturi posibile*, Iaşi, 1978
Drăgan, *Reacţii* = Mihai Drăgan, *Reacţii critice*, Iaşi, 1973
Drăganu, *Hist. litt.* = N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie dès origines à la fin du XVIII-e siècle*, Bucureşti, 1938
Drouhet, *Studii* = Charles Drouhet, *Studii de literatură română şi comparată*, Bucureşti, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, 1983
Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii prin cultură*, Bucureşti, 1982
Dumitrescu-Buşulenga, *Valori* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Valori şi echivalenţe umanistice*, Bucureşti, 1973
Dumitriu, *„Ambasadorii”* = Dana Dumitriu, *„Ambasadorii” sau Despre realismul psihologic*, Bucureşti, 1976
Dunăreanu–Apostoleanu–Corcheş, *Scriit. Tomis* = Ovidiu Dunăreanu, Corina Apostoleanu, Victor Corcheş, *Scriitori de la Tomis. Catalog biobibliografic*, Constanţa, 1997
Durnea, *Noi propuneri* = Victor Durnea, *Noi propuneri de recurs*, Iaşi, 2011
Durnea, *Orizonturi* = Victor Durnea, *Orizonturi regăsite*, Iaşi, 1999
Durnea, *Propuneri* = Victor Durnea, *Propuneri de recurs*, Iaşi, 2011
Duţu, *Cărţile* = Alexandru Duţu, *Cărţile de înţelepciune în cultura română*, Bucureşti, 1972
Duţu, *Coordonate* = Alexandru Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1968
Duţu, *Explorări* = Alexandru Duţu, *Explorări în istoria literaturii române*, Bucureşti, 1969
Duţu, *Modele* = Alexandru Duţu, *Modele, imagini, privelişti*, Cluj-Napoca, 1979
Duţu, *Sinteză* = Alexandru Duţu, *Sinteză şi originalitate în cultura română (1650–1848)*, Bucureşti, 1972

Duţu, *Umaniştii* = Alexandru Duţu, *Umaniştii români şi cultura europeană*, Bucureşti, 1974
Eftimiu, *Amintiri* = Victor Eftimiu, *Amintiri şi polemici*, Bucureşti, 1942
Eftimiu, *Portrete* = Victor Eftimiu, *Portrete şi amintiri*, Bucureşti, 1965
Eliade, *Fragmentarium* = Mircea Eliade, *Fragmentarium*, Bucureşti, 1939
Eliade, *Împotriva* = Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, Bucureşti, 1992
Eliade, *Scrieri* = Mircea Eliade, *Scrieri de tinereţe*, I–IV, îngr. Mircea Handoca, pref. Constantin Noica, Bucureşti, 1996–2008
Eliade şi corespondenţii = *Mircea Eliade şi corespondenţii săi*, I–V, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Bucureşti, 1993–2007
Encicl. istoriografiei rom. = *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, coordonator Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, 1978
Encicl. rom. = *Enciclopedia română*, I–III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, 1898–1904
Encycl. jud. = *Encyclopaedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978
Faifer, *Cordonul* = Florin Faifer, *Cordonul de argint*, pref. Liviu Leonte, Iaşi, 1997
Faifer, *Dramaturgia* = Florin Faifer, *Dramaturgia între clipă şi durată*, Iaşi, 1983
Faifer, *Faldurile* = Florin Faifer, *Faldurile Mnemosynei*, Iaşi, 1999
Faifer, *Incursiuni* = Florin Faifer, *Incursiuni în istoria literaturii dramatice româneşti*, ed. 3, Iaşi, 2010
Faifer, *Pluta* = Florin Faifer, *Pluta de naufragiu*, pref. Paul Cornea, Iaşi, 2002
Faifer, *Semnele* = Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real şi imaginar*, Bucureşti, 1993
Fanache, *Întâlniri* = V. Fanache, *Întâlniri...*, Cluj-Napoca, 1976
Fanache, *Vârstele poeziei* = V. Fanache, *Eseuri despre vârstele poeziei*, Bucureşti, 1990
Felea, *Aspecte* = Victor Felea, *Aspecte ale poeziei de azi*, I–III, Cluj–Napoca, 1977–1984
Felea, *Dialoguri* = Victor Felea, *Dialoguri despre poezie*, Bucureşti, 1965
Felea, *Poezie* = Victor Felea, *Poezie şi critică*, Cluj, 1971
Felea, *Prezenţa* = Victor Felea, *Prezenţa criticii*, Bucureşti, 1982
Felea, *Reflexii* = Victor Felea, *Reflexii critice*, Bucureşti, 1968
Felea, *Secţiuni* = Victor Felea, *Secţiuni*, Bucureşti, 1974
Firan, *Macedonski–Arghezi* = Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1975
Firan, *Profiluri* = Florea Firan, *Profiluri şi structuri literare*, I–II, pref. Liviu Călin, introd. Const. M. Popa, Craiova, 1986–2003
Flămând, *Intimitatea* = Dinu Flămând, *Intimitatea textului*, Bucureşti, 1985
Flora, *Lit. rom. Voivodina* = Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, 1971
Florescu, *Aristarc* = Nicolae Florescu, *Înapoi la Aristarc*, I–II, Bucureşti, 2009–2010
Florescu, *Itinerarii* = Nicolae Florescu, *Itinerarii mirabile*, Bucureşti, 1991
Florescu, *Întoarcerea* = Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrişilor*, Bucureşti, 1998
Florescu, *Menirea* = Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, Bucureşti, 2003
Florescu, *Profitabila* = Nicolae Florescu, *Profitabila condiţie*, Bucureşti, 1983
Fundoianu, *Imagini* = B. Fundoianu, *Imagini şi cărţi*, îngr. Virgil Teodorescu, tr. Sorin Mărculescu, introd. Mircea Martin, Bucureşti, 1980
Gafiţa, *Faţa lunii* = Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii. Studii de istorie literară. Epoca 1870–1900*, Bucureşti, 1974
Galaicu-Păun, *Poezia* = Emilian Galaicu-Păun, *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, pref. Al. Cistelecan, Chişinău, 1999
Gáldi, *Introducere* = Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, Bucureşti, 1971
Gaster, *Lit. pop.* = Moses Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883.
Gavril, *Cercul Literar* = Gabriela Gavril, *De la „Manifest" la „Adio, Europa". Cercul Literar de la Sibiu*, Iaşi, 2003
Gavrilov, *Reflecţii* = Anatol Gavrilov, *Reflecţii asupra romanului*, Chişinău, 1984
George, *Alte întâlniri* = Alexandru George, *Alte întâlniri*, Bucureşti, 2000
George, *Alte reveniri* = Alexandru George, *Alte reveniri, restituiri, revizuiri*, Bucureşti, 2003
George, *Întâlniri* = Alexandru George, *Întâlniri*, Bucureşti, 1997
George, *Litere* = Alexandru George, *Litere şi clipe*, Târgovişte, 2007
George, *Petreceri* = Alexandru George, *Petreceri cu gândul şi inducţii sentimentale*, Bucureşti, 1986
George, *Reveniri* = Alexandru George, *Reveniri, restituiri, revizuiri*, Bucureşti, 1999
George, *Semne* = Alexandru George, *Semne şi repere*, Bucureşti, 1971
George, *Sfârşitul* = Alexandru George, *La sfârşitul lecturii*, I–IV, Bucureşti, 1973–1993
Georgescu, *Încercări* = Paul Georgescu, *Încercări critice*, I–II, Bucureşti, 1957–1958
Georgescu, *Păreri* = Paul Georgescu, *Păreri literare*, Bucureşti, 1964
Georgescu, *Polivalenţa* = Paul Georgescu, *Polivalenţa necesară*, Bucureşti, 1967
Georgescu, *Printre cărţi* = Paul Georgescu, *Printre cărţi*, Bucureşti, 1973
Georgescu, *Volume* = Paul Georgescu, *Volume*, Bucureşti, 1978
Georgescu, *Ideile politice* = Vlad Georgescu, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române. 1750–1831*, Bucureşti, 1972
Gheorghiu, *Reflexe* = Mihai Dinu Gheorghiu, *Reflexe condiţionate*, Bucureşti, 1983
Ghidirmic, *Proza* = Ovidiu Ghidirmic, *Proza românească şi vocaţia originalităţii*, Craiova, 1988
Ghiţulescu, *Istoria* = Mircea Ghiţulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, Bucureşti, 2000
Ghiţulescu, *O panoramă* = Mircea Ghiţulescu, *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Cluj-Napoca, 1984
Giurescu, *Contribuţiuni* = Constantin Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicilor muntene*, Bucureşti, 1906
Giurescu, *Noi contribuţiuni* = Constantin Giurescu, *Noi contribuţiuni la studiul cronicilor moldovene*, Bucureşti, 1908

Glodeanu, *Dimensiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, 1998
Glodeanu, *Incursiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei şi a disidenţei*, Bucureşti, 1999
Glodeanu, *Poetica* = Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului românesc interbelic*, Bucureşti, 1998
Goga, *Precursori* = Octavian Goga, *Precursori*, Bucureşti, 1930
Goldiş, *Critica* = Alex Goldiş, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, 2011
Gorcea, *Nesomnul* = Petru Mihai Gorcea, *Nesomnul capodoperelor*, Bucureşti, 1977
Gorcea, *Structură* = Petru Mihai Gorcea, *Structură şi mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generaţiei şaizeci"*, Bucureşti, 1982
Grigor, *Moromete* = Andrei Grigor, *Căruţa lui Moromete*, Bucureşti, 2001
Grigurcu, *A doua viaţă* = Gheorghe Grigurcu, *A doua viaţă*, Bucureşti, 1997
Grigurcu, *Amurgul* = Gheorghe Grigurcu, *Amurgul idolilor*, Bucureşti, 1999
Grigurcu, *Critici* = Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*, Bucureşti, 1981
Grigurcu, *De la un critic* = Gheorghe Grigurcu, *De la un critic la altul*, Iaşi, 2005
Grigurcu, *Eminescu–Labiş* = Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1989
Grigurcu, *Existenţa* = Gheorghe Grigurcu, *Existenţa poeziei*, Bucureşti, 1986
Grigurcu, *Idei* = Gheorghe Grigurcu, *Idei şi forme critice*, Bucureşti, 1973
Grigurcu, *Imposibila* = Gheorghe Grigurcu, *Imposibila neutralitate*, Iaşi, 1998
Grigurcu, *În pădurea* = Gheorghe Grigurcu, *În pădurea de metafore*, Piteşti, 2003
Grigurcu, *Între critici* = Gheorghe Grigurcu, *Între critici*, Cluj-Napoca, 1983
Grigurcu, *Peisaj* = Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*, Bucureşti, I–III, 1993–1999
Grigurcu, *Poeţi* = Gheorghe Grigurcu, *Poeţi români de azi*, Bucureşti, 1979
Grigurcu, *Poezie* = Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană*, I–II, Iaşi, 2000
Grigurcu, *Teritoriu* = Gheorghe Grigurcu, *Teritoriu liric*, Bucureşti, 1972
Guţan, *Cercul Literar* = Ilie Guţan, *Cercul Literar de la Sibiu. Semnificație și destin*, Sibiu, 1995
Haneş, *Scriitorii* = Petre V. Haneş, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, Bucureşti, 1942
Haneş, *Stud. cercet.* = Petre V. Haneş, *Studii şi cercetări*, Bucureşti, 1928
Haneş, *Studii* = Petre V. Haneş, *Studii de literatură română*, Bucureşti, 1910
Haneş, *Studii ist. lit.* = Petre V. Haneş, *Studii de istorie literară*, pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1970
Hangiu, *Dicţ. presei lit.* = Ion Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti (1790–2000)*, ed. 3, Bucureşti, 2004
Hinescu, *Oamenii* = Ana Hinescu, Arcadie Hinescu, *Oamenii de ieri şi de azi ai Blajului. Mic dicţionar*, Blaj, 1994
Holban, *Opere* = Anton Holban, *Opere*, I–III, îngr. şi introd. Elena Beram, Bucureşti, 1970–1975
Holban, *Ist. lit.* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române contemporane*, I–III, Iași, 2006.
Holban, *Literatura* = Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, Bucureşti, 1989
Holban, *Portrete* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iaşi, 2003
Holban, *Profiluri* = Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, Bucureşti, 1987
Holban, *Proza* = Ioan Holban, *Proza criticilor*, Bucureşti, 1983
Holban, *Salonul* = Ioan Holban, *Salonul refuzaţilor*, Iaşi, 1995
Horodincă, *Structuri* = Georgeta Horodincă, *Structuri libere*, Bucureşti, 1970
Horodincă, *Studii* = Georgeta Horodincă, *Studii literare*, Bucureşti, 1978
Hostiuc, *Scriitori* = Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, I, București, 2005
Hrimiuc-Toporaş, *Atelier* = Gheorghe Hrimiuc-Toporaş, *Atelier de istorie literară*, Iaşi, 1999
Husar, *Întoarcerea* = Al. Husar, *Întoarcerea la literatură*, Iaşi, 2000
Ianoşi, *Romanul* = Ion Ianoşi, *Romanul monumental şi secolul XX*, Bucureşti, 1963
Ibrăileanu, *Note* = G. Ibrăileanu, *Note şi impresii*, Iaşi, 1920
Ibrăileanu, *Opere* = G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru şi Al. Piru, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1974–1981
Ibrăileanu, *Scriitori* = G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini*, Bucureşti, 1968
Ibrăileanu, *Scriit. şi curente* = G. Ibrăileanu, *Scriitori şi curente*, Iaşi, 1909
Ibrăileanu, *Spiritul* = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iaşi, 1909
Ibrăileanu, *Studii* = G. Ibrăileanu, *Studii literare*, Bucureşti, 1930
Ideologia 1848 = George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, Constantin Rusu, *Ideologia generaţiei române de la 1848 din Transilvania*, Bucureşti, 1968
Ierunca, *Dimpotrivă* = Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, Bucureşti, 1994
Ierunca, *Româneşte* = Virgil Ierunca, *Româneşte*, Bucureşti, 1991
Ierunca, *Semnul* = Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, Bucureşti, 1995
Ierunca, *Subiect* = Virgil Ierunca, *Subiect şi predicat*, Bucureşti, 1993
Ilea, *Mărturisirile* = Ion Th. Ilea, *Mărturisirile unui anonim*, postfaţă Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1974
Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene* = Emanuela Ilie, *Dicţionarul critic al poeziei ieşene contemporane*, Iaşi, 2011
Iliescu, *Poezia* = Adriana Iliescu, *Poezia simbolistă românească*, Bucureşti, 1985
Iliescu, *Rev. lit.* = Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfârşitul secolului al XIX-lea*, Bucureşti, 1972
Indrieş, *Polifonia* = Alexandra Indrieş, *Polifonia persoanei*, Timişoara, 1986
Indrieş, *Dimensiuni* = Elena Indrieş, *Dimensiuni ale poeziei române moderne*, Bucureşti, 1989
Ionescu, *Palimpseste* = Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, Bucureşti, 1979
Ionescu, *Note* = Eugen Ionescu, *Note şi contranote*, tr. Ion Pop, Bucureşti, 1992
Ionescu, *Nu* = Eugen Ionescu, *Nu*, Bucureşti, 1934
Ionescu, *Război* = Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea. Publicistica românească*, I–II, îngr. Mariana Vartic şi Aurel Sasu, Bucureşti, 1992

Ionescu, *Romanul* = Gelu Ionescu, *Romanul lecturii*, Bucureşti, 1976
Ionescu, *Artă* = Mariana Ionescu, *Artă şi aspiraţie*, Cluj-Napoca, 1977
Iorga, *Ist. Bis.* = Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, I–II, Vălenii de Munte, 1908–1909; ed. 2, I–II, Bucureşti, 1928–1930
Iorga, *Ist. lit.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti*, ed. 2, I–III, Bucureşti, 1925–1933
Iorga, *Ist. lit. cont.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti contemporane*, I–II, Bucureşti, 1934; ed. I–II, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, Bucureşti, 1985–1986
Iorga, *Ist. lit. relig.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, Bucureşti, 1904
Iorga, *Ist. lit. XVIII* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, ed. 2, I–II, îngr. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1969
Iorga, *Ist. lit. XIX* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte*, vol. I–II, Bucureşti, 1907–1908, vol. III, Vălenii de Munte, 1909
Iorga, *Ist. presei* = Nicolae Iorga, *Istoria presei româneşti de la primele începuturi până la 1916*, Bucureşti, 1922
Iorga, *Oameni* = Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I–IV, Bucureşti, 1934–1939
Iorga, *O luptă* = Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I–II, Vălenii de Munte, 1914–1916; ed. I–II, îngr. Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1979
Iorga, *Pagini* = Nicolae Iorga, *Pagini de tinereţe*, I–II, îngr. şi pref. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1968
Iorgulescu, *Al doilea rond* = Mircea Iorgulescu, *Al doilea rond*, Bucureşti, 1976
Iorgulescu, *Ceara* = Mircea Iorgulescu, *Ceara şi sigiliul*, Bucureşti, 1982
Iorgulescu, *Critică* = Mircea Iorgulescu, *Critică şi angajare*, Bucureşti, 1981
Iorgulescu, *Firescul* = Mircea Iorgulescu, *Firescul ca excepţie*, Bucureşti, 1979
Iorgulescu, *Prezent* = Mircea Iorgulescu, *Prezent*, Bucureşti, 1985
Iorgulescu, *Rondul* = Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, Bucureşti, 1974
Iorgulescu, *Scriitori* = Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, Bucureşti, 1978
Iosifescu, *De-a lungul* = Silvian Iosifescu, *De-a lungul unui secol*, Bucureşti, 1983
Iosifescu, *Drumuri* = Silvian Iosifescu, *Drumuri literare*, Bucureşti, 1957
Iosifescu, *Proză* = Silvian Iosifescu, *Proză şi luciditate*, Bucureşti, 1974
Iovănel, *Evreul* = Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihai Sebastian: o monografie ideologică*, Bucureşti, 2012
Ist. comp. Rom. = *Istoria şi teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima şi Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1972
Ist. filos. rom. = *Istoria filosofiei româneşti*, I–II, Bucureşti, 1972–1980
Ist. lit. = *Istoria literaturii române*, Bucureşti, vol. I, ed. 1, 1964, ed. 2, 1970, vol. II, 1968, vol. III, 1973
Ist. teatr. Rom. = *Istoria teatrului în România*, I–III, Bucureşti, 1965–1973
Istrate, *Barocul* = Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, Bucureşti, 1982
Ivaşcu, *Confruntări* = G. Ivaşcu, *Confruntări literare*, I–III, Bucureşti, 1966–1988
Ivaşcu, *Ist. lit.* = G. Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1969
Kalustian, *Simple note* = L. Kalustian, *Simple note*, I–IV, Bucureşti, 1980–1985
Lascu, *Clasicii* = Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974
Laţia, *Cărturari* = Trandafir Laţia, *Cărturari din Banat*, Bucureşti, 1939
Laurenţiu, *Eseuri* = Dan Laurenţiu, *Eseuri asupra stării de graţie*, Bucureşti, 1976
Lazarovici, *Dicţ. scriit. botoşăneni* = Silvia Lazarovici, *Dicţionarul scriitorilor botoşăneni. 1945–2000*, [Botoşani], 2000
Lăudat, *Ist. lit.* = I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1962–1968
Lăzăreanu, *Glose* = Barbu Lăzăreanu, *Glose şi comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crişan şi George Baiculescu, Bucureşti, 1958
Lăzărescu, *Prezenţe* = George Lăzărescu, *Prezenţe româneşti în Italia*, Bucureşti, 1995
Lăzărescu, *Romanul* = Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, Bucureşti, 1983
Lefter, *Critica* = Ion Bogdan Lefter, *Anii '60–'90. Critica literară*, Piteşti, 2002
Lefter, *Flashback* = Ion Bogdan Lefter, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii"*, Piteşti, 2005
Lefter, *Primii postmoderni* = Ion Bogdan Lefter, *Primii postmoderni: „Şcoala de la Târgovişte"*, Piteşti, 2003
Lefter, *Scriit. rom. '80–'90* = Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii '80–'90. Dicţionar biobibliografic*, I–III, Piteşti–Braşov–Bucureşti–Cluj-Napoca, 2000–2001
Lefter, *5 poeţi* = Ion Bogdan Lefter, *5 poeţi*, Piteşti, 2003
Leon, *Umbre* = Aurel Leon, *Umbre*, I–VI, Iaşi, 1970–1991
Leonte, *Prozatori* = Liviu Leonte, *Prozatori contemporani*, I–II, Iaşi, 1984–1989
Literatura = *Literatura română. Dicţionar cronologic*, coordonatori I. C. Chiţimia şi Al. Dima, Bucureşti, 1979
Lit. rom. cont. = *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, coordonator Marin Bucur, Bucureşti, 1980
Livescu, *Scene* = Cristian Livescu, *Scene din viaţa imaginară*, Bucureşti, 1982
Loghin, *Ist. lit. Bucov.* = C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775–1918), în legătură cu evoluţia culturală şi politică*, Cernăuţi, 1926
Lovinescu, *Critice* = E. Lovinescu, *Critice*, ed. definitivă, I–VII, Bucureşti, 1925–1929
Lovinescu, *Ist. civ. rom.* = E. Lovinescu, *Istoria civilizaţiei române moderne*, I–III, Bucureşti, 1924–1925
Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* = E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I–VI, Bucureşti,1926–1929; *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937*, Bucureşti, 1937
Lovinescu, *Maiorescu post.* = E. Lovinescu, *T. Maiorescu şi posteritatea lui critică*, Bucureşti, 1943
Lovinescu, *Memorii* = E. Lovinescu, *Memorii*, vol. I, Bucureşti, 1930, vol. II, Craiova, 1932, vol. III, Bucureşti, 1937
Lovinescu, *Opere* = E. Lovinescu, *Opere*, I–IX, îngr. Maria Simionescu şi Alexandru George, Bucureşti, 1982–1992
Lovinescu, *Portrete* = E. Lovinescu, *Portrete literare*, Bucureşti, 1921

Lovinescu, *Sburătorul* = E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. I–VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George şi, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, Bucureşti, 1993–2002
Lovinescu, *Scrieri* = E. Lovinescu, *Scrieri*, I–IX, îngr. şi introd. Eugen Simion, Bucureşti, 1969–1982
Lovinescu, *Întrevederi* = Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu şi Grigore Cugler*, Bucureşti, 1992
Lovinescu, *Unde scurte* = Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I–VI, Bucureşti, 1990–1996
Lungu, *Itinerar* = Ion Lungu, *Itinerar critic*, Bucureşti, 1965
Lungu, *Şcoala Ardeleană* = Ion Lungu, *Şcoala Ardeleană*, Bucureşti, 1978
Lupaş, *Cronicari* = I. Lupaş, *Cronicari şi istorici români din Transilvania*, I–II, Craiova, 1941
Lupi, *Storia* = Gino Lupi, *Storia della letteratura romena*, Firenze, 1955
Lupi, *Umorismo* = Gino Lupi, *Umorismo romeno*, Milano, 1939
Macedonski, *Opere* = Alexandru Macedonski, *Opere*, I–IV, îngr. şi introd. Tudor Vianu, Bucureşti, 1939-1946
Macrea, *Contribuţii* = Dimitrie Macrea, *Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti*, Bucureşti, 1978
Macrea, *Lingvişti* = Dimitrie Macrea, *Lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1959
Maftei, *Personalităţi* = Ionel Maftei, *Personalităţi ieşene*, vol. I–VIII, Iaşi, 1972–2000, Ioan Timofte, *Personalităţi ieşene*, vol. IX–XII, Iaşi, 2001–2012
Maiorescu, *Critice* = Titu Maiorescu, *Critice*, I–III, îngr. I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, 1926–1930
Maiorescu, *Opere* = Titu Maiorescu, *Opere*, I–IV, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, Bucureşti, 1978-1988
Mancaş, *Teatrul* = Mircea Mancaş, *Trecut şi prezent în teatrul românesc*, Bucureşti, 1979
Manea, *Contur* = Norman Manea, *Pe contur*, Bucureşti, 1984
Manolescu, *Enciclopedia* = Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. 2, Bucureşti, 2010
Manolescu, *Literatura SF* = Florin Manolescu, *Literatura SF*, Bucureşti, 1980
Manolescu, *Litere* = Florin Manolescu, *Litere în tranziţie*, Bucureşti, 1998
Manolescu, *Poezia* = Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, Bucureşti, 1971
Manolescu, *Benzile desenate* = Ion Manolescu, *Benzile desenate și canonul postmodern*, București, 2011
Manolescu, *Arca* = Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, I–III, Bucureşti, 1980–1983
Manolescu, *Istoria* = Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, Bucureşti, 1990; *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Pitești, 2008
Manolescu, *Lecturi* = Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele*, Bucureşti, 1966
Manolescu, *Lista* = Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, I–III, Braşov, 2001
Manolescu, *Metamorfozele* = Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, Bucureşti, 1968
Manolescu, *Poeţi* = Nicolae Manolescu, *Poeţi romantici*, Bucureşti, 1999
Manolescu, *Teme* = Nicolae Manolescu, *Teme*, I–VII, Bucureşti, 1971–1988
Manu, *Eseu* = Emil Manu, *Eseu despre generaţia războiului*, Bucureşti, 1978
Manu, *Reviste* = Emil Manu, *Reviste româneşti de poezie*, Bucureşti, 1972
Manu, *Sensuri* = Emil Manu, *Sensuri moderne şi contemporane*, Bucureşti, 1982
Manu, *Sinteze* = Emil Manu, *Sinteze şi antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975
Marcea, *Atitudini* = Pompiliu Marcea, *Atitudini critice*, Bucureşti, 1985
Marcea, *Concordanţe* = Pompiliu Marcea, *Concordanţe şi controverse*, Bucureşti, 1983
Marcea, *„Convorbiri”* = Pompiliu Marcea, *„Convorbiri literare” şi spiritul critic*, Bucureşti, 1972
Marcea, *Varietăţi* = Pompiliu Marcea, *Varietăţi literare*, Craiova, 1982
Marcus, *Paradigme* = Solomon Marcus, *Paradigme universale*, Pitești, 2011
Marino, *Biografia* = Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000
Marino, *Dicţionar* = Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*, I, Bucureşti, 1973
Marino, *Hermeneutica* = Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987
Marino, *Introducere* = Adrian Marino, *Introducere în critica literară*, Bucureşti, 1968
Martin, *Acolade* = Aurel Martin, *Acolade*, Bucureşti, 1977
Martin, *Metonimii* = Aurel Martin, *Metonimii*, Bucureşti, 1974
Martin, *Paranteze* = Aurel Martin, *Paranteze*, Bucureşti, 1981
Martin, *Poeţi* = Aurel Martin, *Poeţi contemporani*, Bucureşti, I–II, 1967–1971
Martin, *Dicţiunea* = Mircea Martin, *Dicţiunea ideilor*, Bucureşti, 1981
Martin, *Generaţie* = Mircea Martin, *Generaţie şi creaţie*, Bucureşti, 1969
Martin, *Identificări* = Mircea Martin, *Identificări*, Bucureşti, 1977
Martin, *Singura critică* = Mircea Martin, *Singura critică*, Bucureşti, 1986
Martinescu, *Cronicari* = D. Martinescu, *Cronicari şi cronici din ţările române*, Bucureşti, 1967
Martinescu, *Umbre* = Pericle Martinescu, *Umbre pe pânza vremii*, Bucureşti, 1985
Massoff, *Despre ei* = Ioan Massoff, *Despre ei şi despre alţii*, Bucureşti, 1973
Massoff, *Teatr. rom.* = Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, I–VIII, Bucureşti, 1961–1981
Mazilu, *Barocul* = Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1976
Mazilu, *Lit. rom.* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renaşterii*, Bucureşti, 1984
Mazilu, *Lit. rom. barocă* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, Bucureşti, 1996
Mazilu, *Noi* = Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalţi. Fals tratat de imagologie*, Iaşi, 1999
Mazilu, *Noi printre ceilalţi* = Dan Horia Mazilu, *Noi printre ceilalţi sau Despre literatura peregrinilor*, Bucureşti, 2003
Mazilu, *Proza* = Dan Horia Mazilu, *Proza oratorică în literatura română veche*, I–II, Bucureşti, 1986–1987
Mazilu, *Recitind* = Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche*, I–III, Bucureşti, 1994–2000

Mazilu, *Studii* = Dan Horia Mazilu, *Studii de literatură română veche*, Bucureşti, 2005
Mazilu, *Vocaţia* = Dan Horia Mazilu, *Vocaţia europeană a literaturii române vechi*, Bucureşti, 1991
Măciucă, *Motive* = Constantin Măciucă, *Motive şi structuri dramatice*, Bucureşti, 1986
Mănucă, *Analogii* = Dan Mănucă, *Analogii. Constante ale istoriei literare româneşti*, Iaşi, 1995
Mănucă, *Argumente* = Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iaşi, 1978
Mănucă, *Lectură* = Dan Mănucă, *Lectură şi interpretare. Un model epic*, Bucureşti, 1988
Mănucă, *Perspective* = Dan Mănucă, *Perspective critice*, Iaşi, 1998
Mănucă, *Principiile* = Dan Mănucă, *Principiile criticii literare junimiste*, Iaşi, 2000
Mănucă, *Scriit. jun.* = Dan Mănucă, *Scriitori junimişti*, Iaşi, 1971
Mărcuş, *Thalia* = Ştefan Mărcuş, *Thalia română. Contribuţii la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat şi părţile ungurene*, postfaţă Petru Comarnescu, Timişoara, 1945
Mecu, *Fapte–sens* = Nicolae Mecu, *Între fapte şi sens*, Bucureşti, 2004
Metzulescu, *Literile* = Stelian Metzulescu, *Literile în Ţara Banilor*, I–II, pref. Paul I. Papadopol, Craiova, 1936
Mică encicl. = *Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova*, Bucureşti–Chişinău, 2005
Micu, *Critici prozatori* = Dumitru Micu, *Critici prozatori*, Bucureşti, 2010
Micu, *„Gândirea”* = Dumitru Micu, *„Gândirea” şi gândirismul*, Bucureşti, 1975
Micu, *Ist. lit.* = Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creaţia populară la postmodernism*, Bucureşti, 2000
Micu, *În căutarea* = Dumitru Micu, *În căutarea autenticităţii*, I–II, Bucureşti, 1992–1994
Micu, *Început* = Dumitru Micu, *Început de secol. 1900–1916*, Bucureşti, 1970
Micu, *Lecturi* = Dumitru Micu, *Lecturi şi păreri*, Cluj-Napoca, 1978
Micu, *Limbaje* = Dumitru Micu, *Limbaje lirice contemporane*, Bucureşti, 1988
Micu, *Literatura* = Dumitru Micu, *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900–1916*, Bucureşti, 1964
Micu, *Mileniu* = Dumitru Micu, *Sfârșit și început de mileniu*, București, 2010
Micu, *Modernismul* = Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I–II, Bucureşti, 1984–1985
Micu, *Romanul* = Dumitru Micu, *Romanul românesc contemporan*, Bucureşti, 1959
Micu, *Scriitori* = Dumitru Micu, *Scriitori, cărţi, reviste*, Bucureşti, 1980
Micu, *Scurtă ist.* = Dumitru Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, I–IV, Bucureşti, 1994–1997
Micu–Manolescu, *Literatura* = Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatura română de azi. 1944–1964*, Bucureşti, 1965
Mihăescu, *Timp* = Valentin F. Mihăescu, *Timp şi mod*, Bucureşti, 1983
Mihăilă, *Contribuţii* = G. Mihăilă, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972
Mihăilă, *Scriitori* = G. Mihăilă, *Scriitori și filologi români (secolele XVI–XX*), București, 2005
Mihăilescu, *Întrebările* = Dan C. Mihăilescu, *Întrebările poeziei*, Bucureşti, 1988
Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism* = Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceauşism*, I–III, Iaşi, 2004–2007
Mihăilescu, *Conceptul* = Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, I–II, Bucureşti, 1976–1979
Milea, *Sub semnul* = Ioan Milea, *Sub semnul poeziei*, Piteşti, 1999
Miller–Săndulescu, *Evoluţia* = Mărgărita Miller-Verghi, Ecaterina Săndulescu, *Evoluţia scrisului feminin în România*, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, 1935
Mincu, *Critice* = Marin Mincu, *Critice*, Bucureşti, I–II, 1969–1971
Mincu, *Eseu* = Marin Mincu, *Eseu despre textul poetic*, Bucureşti, 1986
Mincu, *Poeticitate* = Marin Mincu, *Poeticitate română postbelică*, Constanţa, 2000
Mincu, *Poezie* = Marin Mincu, *Poezie şi generaţie*, Bucureşti, 1975
Mincu, *Repere* = Marin Mincu, *Repere*, Bucureşti, 1977
Minea, *Letopiseţele* = Ilie Minea, *Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte*, Iaşi, 1925
Mioc, *Curs* = Simion Mioc, *Curs de istoria literaturii române. 1900–1918*, II, Timişoara, 1972
Mirodan, *Dicţionar* = Al. Mirodan, *Dicţionar neconvenţional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I–II, Tel Aviv, 1986–1997, vol. III, Cfar Habad, 2008
Mîndra, *Clasicism* = V. Mîndra, *Clasicism şi romantism în dramaturgia românească (1816–1918)*, Bucureşti, 1973
Mîndra, *Incursiuni* = V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, Bucureşti, 1971
Mîndra, *Ist. lit. dram.* = V. Mîndra, *Istoria literaturii dramatice româneşti*, I, Bucureşti, 1985
Mîndra, *Jocul* = V. Mîndra, *Jocul situaţiilor dramatice*, Bucureşti, 1978
Modola, *Dramaturgia* = Doina Modola, *Dramaturgia românească între 1900–1918*, Cluj-Napoca, 1983
Morar, *Avangarda rom.* = Ovidiu Morar, *Avangarda românească în context european*, Suceava, 2003
Morar, *Avatarurile* = Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, Bucureşti, 2003
Morar, *Scriitori evrei* = Ovidiu Morar, *Scriitori evrei din România*, Bucureşti, 2006
Moraru, *Obsesia* = Cornel Moraru, *Obsesia credibilităţii*, Bucureşti, 1996
Moraru, *Semnele* = Cornel Moraru, *Semnele realului*, Bucureşti, 1981
Moraru, *Textul* = Cornel Moraru, *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1984
Moraru, *Ceremonia* = Cristian Moraru, *Ceremonia textului*, Bucureşti, 1985
Moraru–Velculescu, *Bibliografia* = Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărţile populare laice*, partea I–II, Bucureşti, 1976–1978
Mugur, *Profesiunea* = Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, Bucureşti, 1979
Munteano, *Panorama* = Basil Munteano, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938
Munteanu, *Opera* = Aurel Dragoş Munteanu, *Opera şi destinul scriitorului*, Bucureşti, 1972
Munteanu, *Românii–Ungaria* = Cornel Munteanu, *Românii din Ungaria (1951–2008)*, vol. I, Jula, 2006, vol. II, Cluj-Napoca, 2009
Munteanu, *Aristarc* = George Munteanu, *Sub semnul lui Aristarc*, Bucureşti, 1975

Munteanu, *Atitudini* = George Munteanu, *Atitudini*, Bucureşti, 1966
Munteanu, *Jurnal* = Romul Munteanu, *Jurnal de cărţi*, I–VII, Bucureşti, 1973–1998
Murăraşu, *Ist. lit.* = D. Murăraşu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, Bucureşti, 1946
Muscalu, *Dicţ. scriit. vrânceni* = Florin Muscalu, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor vrânceni. De la origini până în anul 2000*, Focşani, 1999
Muşat, *Strategiile* = Carmen Muşat, *Strategiile subversiunii*, postfaţă Mircea Martin, Piteşti, 2002
Muthu, *Balcanismul* = Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. Piteşti, 2008
Muthu, *Cântecul* = Mircea Muthu, *Cântecul lui Leonardo*, Cluj-Napoca, 1995
Muthu, *Lit. rom.* = Mircea Muthu, *Literatura română şi spiritul sud-est european*, Bucureşti, 1976
Muthu, *Orientări* = Mircea Muthu, *Orientări critice*, Cluj, 1972
Muthu, *Permanenţe* = Mircea Muthu, *Permanenţe literare româneşti din perspectivă comparată*, Bucureşti, 1986
Nedelcovici–Popescu–Protopopescu, *Cartea* = Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu, Constanţa Protopopescu, *Cartea românească în lume. 1945–1972*, introd. Mihnea Gheorghiu, Bucureşti, 1975
Negoiţescu, *Alte însemnări* = I. Negoiţescu, *Alte însemnări critice*, Bucureşti, 1980
Negoiţescu, *Analize* = I. Negoiţescu, *Analize şi sinteze*, Bucureşti, 1976
Negoiţescu, *Engrame* = I. Negoiţescu, *Engrame*, Bucureşti, 1975
Negoiţescu, *Ist. lit.* = I. Negoiţescu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1991
Negoiţescu, *Însemnări* = I. Negoiţescu, *Însemnări critice*, Cluj, 1970
Negoiţescu, *Lampa* = I. Negoiţescu, *Lampa lui Aladin*, Bucureşti, 1971
Negoiţescu, *Scriitori* = I. Negoiţescu, *Scriitori moderni*, Bucureşti, 1966
Negoiţescu, *Scriitori contemporani* = I. Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994
Negrici, *Expresivitatea* = Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, 1977
Negrici, *Figura* = Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, Bucureşti, 1978
Negrici, *Imanenţa* = Eugen Negrici, *Imanenţa literaturii*, Bucureşti, 1981
Negrici, *Introducere* = Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, Bucureşti, 1985
Negrici, C*omunism* = Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, vol. II: *Proza*, Bucureşti, 2002, vol. I: *Poezia*, Bucureşti, 2003
Negrilă, *Dicţ. scriit. arădeni* = Iulian Negrilă, *Dicţionarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997
Negrilă, *Însemnări* = Iulian Negrilă, *Însemnări despre scriitori*, Timişoara, 1987
Negrilă, *Scriitori* = Iulian Negrilă, *Scriitori tribunişti din perioada arădeană*, Timişoara, 1983
Negruzzi, *Junimea* = Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, Bucureşti, 1921
Nemoianu, *Utilul* = Virgil Nemoianu, *Utilul şi plăcutul*, Bucureşti, 1973
Netea, *Maior–Goga* = Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, Bucureşti, 1944
Nicolescu, *Şc. Ardeleană* = Aurel Nicolescu, *Şcoala Ardeleană şi limba română*, Bucureşti, 1971
Nicolescu, *Contemporanul* = G.C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul”*, Bucureşti, 1966
Nicolescu, *Starea* = Vasile Nicolescu, *Starea lirică*, I–II, Bucureşti, 1975–1984
Niţescu, *Atitudini* = M. Niţescu, *Atitudini critice*, Bucureşti, 1983
Niţescu, *Poeţi* = M. Niţescu, *Poeţi contemporani*, Bucureşti, 1978
Niţescu, *Proletcultismul* = M. Niţescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, îngr. M. Ciurdariu, Bucureşti, 1995
Niţescu, *Repere* = M. Niţescu, *Repere critice*, Bucureşti, 1974
Niţescu, *Scylla* = M. Niţescu, *Între Scylla şi Charybda*, Bucureşti, 1972
Noica, *Istoricitate* = Constantin Noica, *Istoricitate şi eternitate. Repere pentru o istorie a culturii româneşti*, îngr. şi introd. Mircea Handoca, Bucureşti, 1989
Noica, *Publicistică* = Constantin Noica, *Publicistică*, I–III, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 1994–2004
Oarcăsu, *Destine* = Ion Oarcăsu, *Destine şi valori*, Cluj-Napoca, 1974
Oarcăsu, *Oglinzi* = Ion Oarcăsu, *Oglinzi paralele*, Bucureşti, 1967
Oarcăsu, *Opinii* = Ion Oarcăsu, *Opinii despre poezie*, Bucureşti, 1965
Odangiu, *Romanul* = Marian Odangiu, *Romanul politic*, Timişoara, 1984
Omăt, *Modernismul* = Gabriela Omăt, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) şi texte (1880-1949)*, I–II, Bucureşti, 2008
Onu, *Critica* = Liviu Onu, *Critica textuală şi editarea literaturii române vechi*, Bucureşti, 1973
Oprea, *Faţa* = Al. Oprea, *Faţa nevăzută a literaturii*, Bucureşti, 1980
Oprea, *Incidenţe* = Al. Oprea, *Incidenţe critice*, Bucureşti, 1975
Oprea, *Mişcarea* = Al. Oprea, *Mişcarea prozei*, Bucureşti, 1967
Oprea, *5 prozatori* = Al. Oprea, *5 prozatori iluştri, 5 procese literare*, Bucureşti, 1971
Oprea, *Opera* = Nicolae Oprea, *Opera şi autorul*, Piteşti, 2001
Oprea, *Provinciile* = Nicolae Oprea, *Provinciile imaginare*, Piteşti, 1993
Oprea, *Timpul* = Nicolae Oprea, *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002
Oprescu, *Scriitori* = Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, Bucureşti, 1968
Opriş, *Reviste* = Tudor Opriş, *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei şcolare româneşti*, Bucureşti, 1977
Opriş, *500 debuturi* = Tudor Opriş, *500 debuturi literare*, Galaţi, 1991
Opriţă, *Anticipaţia* = Mircea Opriţă, *Anticipaţia românească*, ed. 2, Bucureşti, 2003
Opriță, *Cronici* = Mircea Opriță, *Cronici de familie*, Cluj-Napoca, 2008
Opriță, *Istoria* = Mircea Opriţă, *Istoria anticipaţiei româneşti*, Iaşi, 2007
Ornea, *Actualitatea* = Z. Ornea, *Actualitatea clasicilor*, Bucureşti, 1985
Ornea, *Comentarii* = Z. Ornea, *Comentarii*, Bucureşti, 1981

Ornea, *Confluenţe* = Z. Ornea, *Confluenţe*, Bucureşti, 1976
Ornea, *Contemporanul* = Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul”*, Bucureşti, 1977
Ornea, *Interpretări* = Z. Ornea, *Interpretări*, Bucureşti, 1988
Ornea, *Înţelesuri* = Z. Ornea, *Înţelesuri. Medalioane de istorie literară*, Bucureşti, 1994
Ornea, *Junimea* = Z. Ornea, *Junimea şi junimismul*, Bucureşti, 1975
Ornea, *Medalioane* = Z. Ornea, *Medalioane*, Iaşi, 1997
Ornea, *Medalioane ist. lit.* = Z. Ornea, *Medalioane de istorie literară (1999–2001)*, îngr. Tiberiu Avramescu, București, 2004
Ornea, *Portrete* = Z. Ornea, *Portrete*, Bucureşti, 1999
Ornea, *Tradiţionalism* = Z. Ornea, *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea*, Bucureşti, 1980
Oțoiu, *Proza* = Adrian Oțoiu, *Proza generației '80. Strategii transgresive*, I–II, Pitești, 2000–2003
Paleologu, *Alchimia* = Alexandru Paleologu, *Alchimia existenţei*, Bucureşti, 1983
Paleologu, *Bunul simţ* = Alexandru Paleologu, *Bunul simţ ca paradox*, Bucureşti, 1972
Paleologu, *Ipoteze* = Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, Bucureşti, 1980
Paleologu, *Simţul practic* = Alexandru Paleologu, *Simţul practic*, Bucureşti, 1974
Paleologu, *Spiritul* = Alexandru Paleologu, *Spiritul şi litera*, Bucureşti, 1970
Pamfil, *Spaţialitate* = Alina Pamfil, *Spaţialitate şi temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 1993
Panaitescu, *Contribuţii* = P.P. Panaitescu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti*, îngr. Silvia Panaitescu, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1971
Panaitescu, *Începuturile* = P.P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, 1965
Panu, *Junimea* = G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iaşi*, I–II, Bucureşti, 1943; ed. I–II, îngr. şi pref. Z. Ornea, Bucureşti, 1971
Papadima, *Creatorii* = Ovidiu Papadima, *Creatorii şi lumea lor*, Bucureşti, 1943
Papadima, *Ipostaze* = Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, 1975
Papadima, *Scriitorii* = Ovidiu Papadima, *Scriitorii şi înţelesurile vieţii*, Bucureşti, 1971
Papahagi, *Critica* = Marian Papahagi, *Critica de atelier*, Bucureşti, 1983
Papahagi, *Cumpănă* = Marian Papahagi, *Cumpănă şi semn*, Bucureşti, 1990
Papahagi, *Eros* = Marian Papahagi, *Eros şi utopie*, Bucureşti, 1980
Papahagi, *Exerciţii* = Marian Papahagi, *Exerciţii de lectură*, Cluj-Napoca, 1976
Papahagi, *Fragmente* = Marian Papahagi, *Fragmente despre critică,* Cluj-Napoca, 1994
Papahagi, *Interpretări* = Marian Papahagi, *Interpretări pe teme date*, Cluj-Napoca, 1995
Papu, *Apolo* = Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, Bucureşti, 1985
Papu, *Clasicii* = Edgar Papu, *Din clasicii noştri. Contribuţie la ideea unui protocronism românesc*, Bucureşti, 1977
Papu, *Despre stiluri* = Edgar Papu, *Despre stiluri*, Bucureşti, 1986
Papu, *Lumini* = Edgar Papu, *Lumini perene. Retrospecţii asupra unor clasici români*, Bucureşti, 1989
Papu, *Luminile* = Edgar Papu, *Din luminile veacului*, Bucureşti, 1967
Papu, *Motive* = Edgar Papu, *Motive literare româneşti*, Bucureşti, 1983
Papu, *Scriitori-filosofi* = Edgar Papu, *Scriitori-filosofi în cultura română*, Craiova, 1994
Pascu, *Ist. lit.* = Giorge Pascu*, Istoria literaturii române din secolul XVIII*, I–III, Bucureşti, Iaşi, 1924 – 1927
Pavel, *Arheologia* = Eugen Pavel, *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, 2012
Păcurariu, *Clas. rom.* = D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, Bucureşti, 1971
Păcurariu, *Scriitori* = D. Păcurariu, *Scriitori şi direcţii literare*, I–II, Bucureşti, 1981–1984
Păcurariu, *Teme* = D. Păcurariu, *Teme, motive, mituri şi metamorfoza lor*, Bucureşti, 1990
Păcurariu, *Dicţ. teolog.* = Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, Bucureşti, 1996
Păcurariu, *Ist. Bis.* = Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I–III, Bucureşti, 1991–1994
Pârvulescu, *Alfabetul* = Ioana Pârvulescu, *Alfabetul doamnelor. De la Doamna B. la Doamna T.*, Bucureşti, 1999
Pecie, *Romancierul* = Ion Pecie, *Romancierul în faţa oglinzii*, Bucureşti, 1989
Perian, *A doua tradiţie* = Gheorghe Perian, *A doua tradiţie. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann*, Cluj-Napoca, 2003
Perian, *Pagini* = Gheorghe Perian, *Pagini de critică şi de istorie literară*, Târgu Mureş, 1998
Perian, *Scriitori* = Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, Bucureşti, 1996
Perpessicius, *Alte menţiuni* = Perpessicius, *Alte menţiuni de istoriografie literară şi folclor*, I–III, Bucureşti, 1961–1967
Perpessicius, *Jurnal* = Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, Bucureşti, 1944
Perpessicius, *Lecturi* = Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, 1971
Perpessicius, *Menţiuni* = Perpessicius, *Menţiuni critice,* I–V, Bucureşti, 1928–1946
Perpessicius, *Menţiuni ist.* = Perpessicius, *Menţiuni de istoriografie literară şi folclor (1948–1956)*, Bucureşti, 1957
Perpessicius, *Opere* = Perpessicius, *Opere*, vol. I–IV, Bucureşti, 1966–1971, vol. V–XII, îngr. Dumitru D. Panaitescu, Bucureşti, 1972–1983
Pervain, *Studii* = Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971
Petraş, *Cărţile* = Irina Petraş, *Cărţile deceniului 10*, Cluj-Napoca, 2003
Petraş, *Lit. rom.* = Irina Petraş, *Literatura română contemporană*, Bucureşti, 1994
Petraş, *Panorama* = Irina Petraş, *Panorama criticii literare româneşti. 1950–2000*, Cluj-Napoca, 2001
Petraşcu*, Figuri* = Nicolae Petraşcu, *Figuri literare contimpurane*, Bucureşti, 1893
Petraşcu, *Icoane* = Nicolae Petraşcu, *Icoane de lumină*, I–IV, Bucureşti, 1935–1941
Petraşcu, *Scriitori* = Nicolae Petraşcu, *Scriitori români contimporani*, Bucureşti, 1898
Petrescu, *Teze* = Camil Petrescu, *Teze şi antiteze*, Bucureşti, 1936
Petrescu, *Configuraţii* = Ioana Em. Petrescu, *Configuraţii*, Cluj-Napoca, 1981
Petrescu, *Eminescu* = Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, 1989

Petrescu, *Studii* = Ioana Em. Petrescu, *Studii de literatură română și comparată*, Cluj-Napoca, 2005
Petrescu, *Realitate* = Liviu Petrescu, *Realitate şi romanesc*, Bucureşti, 1969
Petrescu, *Romanul* = Liviu Petrescu, *Romanul condiţiei umane*, Bucureşti, 1979
Petrescu, *Scriitori* = Liviu Petrescu, *Scriitori români şi străini*, Cluj, 1973
Petrescu, *Studii transilvane* = Liviu Petrescu, *Studii transilvane. Coduri etice şi estetice la scriitori transilvăneni*, Bucureşti, 1997
Petrescu, *Vârstele* = Liviu Petrescu, *Vârstele romanului*, Bucureşti, 1992
Petrescu–Paraschiva, *Dicţ. lit. Dâmboviţa* = Victor Petrescu, Serghie Paraschiva, *Dicţionar de literatură al judeţului Dâmboviţa. 1508–1998*, Târgovişte, 1999
Petreu, *Jocurile* = Marta Petreu, *Jocurile manierismului logic*, Bucureşti, 1995
Petreu, *Teze* = Marta Petreu, *Teze neterminate*, Bucureşti, 1991
Petria, *Vâlcea* = Petre Petria, *Vâlcea. Oameni de ştiinţă, cultură şi artă. Dicţionar*, Râmnicu Vâlcea, 1997
Petroveanu, *Pagini* = Mihail Petroveanu, *Pagini critice*, Bucureşti, 1958
Petroveanu, *Profiluri* = Mihail Petroveanu, *Profiluri lirice contemporane*, Bucureşti, 1963
Petroveanu, *Studii* = Mihail Petroveanu, *Studii literare*, Bucureşti, 1966
Petroveanu, *Traiectorii* = Mihail Petroveanu, *Traiectorii lirice*, Bucureşti, 1974
Philippide, *Consideraţii* = Alexandru Philippide, *Consideraţii confortabile*, I–II, Bucureşti, 1970–1972
Philippide, *Scrieri* = Alexandru Philippide, *Scrieri*, I–IV, Bucureşti, 1976–1978
Pillat, *Itinerarii* = Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, îngr. şi pref. George Muntean, Bucureşti, 1978
Pillat, *Mozaic* = Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*. Bucureşti, 1969
Pillat, *Tradiţie* = Ion Pillat, *Tradiţie şi literatură*, Bucureşti, 1943
Piru, *Analize* = Al. Piru, *Analize şi sinteze critice*, Craiova, 1973
Piru, *Critici* = Al. Piru, *Critici şi metode*, Bucureşti, 1989
Piru, *Debuturi* = Al. Piru, *Debuturi*, Bucureşti, 1981
Piru, *Discursul* = Al. Piru, *Discursul critic*, Bucureşti, 1987
Piru, *Ist. lit.* = Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I–II, Bucureşti, 1970; *Istoria literaturii române de la începuturi până azi*, Bucureşti, 1981
Piru, *Panorama* = Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950*, Bucureşti, 1968
Piru, *Permanenţe* = Al. Piru, *Permanenţe româneşti*, Bucureşti, 1978
Piru, *Poezia* = Al. Piru, *Poezia românească contemporană. 1950–1975*, I–II, Bucureşti, 1975
Piru, *Reflexe* = Al. Piru, *Reflexe şi interferenţe*, Craiova, 1974
Piru, *Valori* = Al. Piru, *Valori clasice*, Bucureşti, 1978
Piru, *Varia* = Al. Piru, *Varia*, I–II, Bucureşti, 1972–1973
Poantă, *Cercul Literar* = Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Cluj-Napoca, 1997
Poantă, *Dicţ. poeţi* = Petru Poantă, *Dicţionar de poeţi. Clujul contemporan*, Cluj-Napoca, 1998
Poantă, *Modalităţi* = Petru Poantă, *Modalităţi lirice contemporane*, Cluj, 1973
Poantă, *Radiografii* = Petru Poantă, *Radiografii*, I–II, Cluj-Napoca, 1978–1983
Poantă, *Scriitori* = Petru Poantă, *Scriitori contemporani. Radiografii*, Cluj-Napoca, 1994
Podoleanu, *60 scriitori* = S. Podoleanu, *60 scriitori români de origină evreească*, I–II, Bucureşti, [1935–1936]
Pop, *Mărturia* = Augustin Z. N. Pop, *Mărturia documentelor de la vechile tiparniţe româneşti la Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1985
Pop, *Avangarda* = Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, Bucureşti, 1990
Pop, *Avangardismul* = Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, Bucureşti, 1969
Pop, *Jocul* = Ion Pop, *Jocul poeziei*, Bucureşti, 1985
Pop, *Lecturi* = Ion Pop, *Lecturi fragmentare*, Bucureşti, 1983
Pop, *Pagini* = Ion Pop, *Pagini transparente*, Cluj-Napoca, 1997
Pop, *Poezia* = Ion Pop, *Poezia unei generaţii*, Cluj, 1973
Pop, *Recapitulări* = Ion Pop, *Recapitulări*, Cluj-Napoca, 1995
Pop, *Transcrieri* = Ion Pop, *Transcrieri*, Cluj-Napoca, 1976
Pop, *Viaţă* = Ion Pop, *Viaţă şi texte*, Cluj-Napoca, 2001
Pop, *Vocile poeziei* = Ion Pop, *Echinocțiu. Vocile poeziei*, Cluj-Napoca, 2008
Pop, *Conspect* = Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturei române şi literaţilor ei de la început şi până astăzi, în ordine cronologică*, I–II, Bucureşti, 1875–1876
Popa, *Clasici* = Const. M. Popa, *Clasici și contemporani*, Craiova, 1987
Popa, *Comicologia* = Marian Popa, *Comicologia*, Bucureşti, 1975
Popa, *Competenţă* = Marian Popa, *Competenţă şi performanţă*, Bucureşti, 1982
Popa, *Dicţ. lit.* = Marian Popa, *Dicţionar de literatură română contemporană*, Bucureşti, 1971; ed. 2, Bucureşti, 1977
Popa, *Forma* = Marian Popa, *Forma ca deformare*, Bucureşti, 1975
Popa, *Ist. lit.* = Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, I–II, Bucureşti, 2009
Popa, *Modele* = Marian Popa, *Modele şi exemple*, Bucureşti, 1971
Popa, *Convergenţe* = Mircea Popa, *Convergenţe europene*, Oradea, 1995
Popa, *De la est* = Mircea Popa, *De la est spre vest*, Cluj-Napoca, 2010
Popa, *De la iluminism* = Mircea Popa, *De la iluminism la paşoptism*, Cluj-Napoca, 2004
Popa, *Estuar* = Mircea Popa, *Estuar*, Bucureşti, 1995
Popa, *Inserţii* = Mircea Popa, *Inserţii*, Cluj-Napoca, 2003
Popa, *Pagini* = Mircea Popa, *Pagini bihorene*, Oradea, 2003
Popa, *Penumbre* = Mircea Popa, *Penumbre*, Cluj-Napoca, 2004
Popa, *Prezențe* = Mircea Popa, *Prezențe literare*, Cluj-Napoca, 2011
Popa, *Reîntoarcerea* = Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, Bucureşti, 1998
Popa, *Semnul Franţei* = Mircea Popa, *Sub semnul Franţei*, Cluj-Napoca, 2006
Popa, *Spaţii* = Mircea Popa, *Spaţii literare*, Cluj-Napoca, 1974
Popa, *Tectonica* = Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, Bucureşti, 1980
Popa, *Uleiul* = Mircea Popa, *Uleiul din candelă*, Blaj, 2009

Popa, *Lit. rom. Voivodina* = Ştefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Pancevo, 1997
Popescu, *Teatrul* = Marian Popescu, *Teatrul ca literatură*, Bucureşti, 1987
Popescu, *Cărţi* = Titu Popescu, *Cărţi cu ieşire la mare. Critica, memorialistica, literatura de călătorie*, Cluj-Napoca, 1980
Popovici, *Cercetări* = D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, 1944
Popovici, *La Littérature* = D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945
Popovici, *Romant. rom.* = D. Popovici, *Romantismul românesc (1829–1840)*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, Bucureşti, 1969
Popovici, *Studii* = D. Popovici, *Studii literare*, I–VI, îngr. Ioana Em. Petrescu, postfaţă Aurel Martin, Cluj, 1972–1989
Popovici, *Eu, personajul* = Vasile Popovici, *Eu, personajul*, Bucureşti, 1988
Popovici, *Lumea* = Vasile Popovici, *Lumea personajului*, Bucureşti, 1997
Prangati, *Dicţ. oamenilor din Neamţ* = Constantin Prangati, *Dicţionarul oamenilor de seamă din judeţul Neamţ. De la Grigore Ureche până în zilele noastre*, Piatra Neamţ, 1999
Predescu, *Encicl.* = Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea"*, Bucureşti, 1940
Prelipceanu, *Dialoguri* = Nicolae Prelipceanu, *Dialoguri fără Platon*, Cluj-Napoca, 1976
Profiluri = *Profiluri literare*, îngr. Raisa Suveică şi Simion Cibotaru, Chişinău, 1972
Protopopescu, *Romanul* = Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, Bucureşti, 1978
Protopopescu, *Volumul* = Al. Protopopescu, *Volumul şi esenţa*, Bucureşti, 1972.
Puşcariu, *Călare* = Sextil Puşcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinereţe (1895–1906)*, Bucureşti, 1968
Puşcariu, *Cinci ani* = Sextil Puşcariu, *Cinci ani de mişcare literară (1902–1906)*, Bucureşti, 1909
Puşcariu, *Ist. lit.* = Sextil Puşcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, 1930
Rachieru, *Poeţi Basarabia* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeţi din Basarabia*, Bucureşti – Chişinău, 2010
Rachieru, *Poeţi Bucovina* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeţi din Bucovina*, Timişoara, 1996
Radian, *Portrete* = Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, Bucureşti, 1986
Radu, *Pagini* = Olimpia Radu, *Pagini de critică*, îngr. şi pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1988
Raicu, *Calea de acces* = Lucian Raicu, *Calea de acces*, Bucureşti, 1982
Raicu, *Contemporani* = Lucian Raicu, *Printre contemporani*, Bucureşti, 1980
Raicu, *Critica* = Lucian Raicu, *Critica – formă de viaţă*, Bucureşti, 1976
Raicu, *Fragmente* = Lucian Raicu, *Fragmente de timp*, Bucureşti, 1984
Raicu, *Practica scrisului* = Lucian Raicu, *Practica scrisului şi experienţa lecturii*, Bucureşti, 1978
Raicu, *Structuri* = Lucian Raicu, *Structuri literare*, Bucureşti, 1973
Ralea, *Scrieri* = Mihai Ralea, *Scrieri*, vol. I–III, îngr. şi pref. N. Tertulian, Bucureşti, 1972–1981, vol. IV–VII, îngr. şi pref. Florin Mihăilescu, Bucureşti, 1988–1989
Raşcu, *Amintiri* = I. M. Raşcu, *Amintiri şi medalioane literare*, Bucureşti, 1967.
Razba, *Personalităţi hunedorene* = Maria Razba, *Personalităţi hunedorene (sec. XV–XX). Dicţionar*, Deva, 2000
Răduică, *Calendare* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare şi almanahuri româneşti. 1731–1918. Dicţionar bibliografic*, Bucureşti, 1981
Răduică, *Dicţ. presei* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicţionarul presei româneşti. 1731–1918*, Bucureşti, 1995
Rău, *Efigii* = Aurel Rău, *Efigii*, Bucureşti, 1989
Râpeanu, *Cultură* = Valeriu Râpeanu, *Cultură şi istorie*, I–III, Bucureşti, 1979–1989
Râpeanu, *Interferenţe* = Valeriu Râpeanu, *Interferenţe spirituale*, Bucureşti, 1970
Râpeanu, *Memoria* = Valeriu Râpeanu, *Memoria şi feţele timpului*, Bucureşti, 1983
Râpeanu, *Noi* = Valeriu Râpeanu, *Noi şi cei dinaintea noastră*, Bucureşti, 1966.
Râpeanu, *Pe drumurile* = Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiţiei*, Cluj, 1973
Râpeanu, *Scriitori* = Valeriu Râpeanu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, Bucureşti, 1986
Rebreanu, *Opere* = Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. I–III, îngr. Niculae Gheran şi Nicolae Liu, introd. Al. Piru, Bucureşti, 1968, vol. IV–XXIII, îngr. Niculae Gheran, 1970–2005
Regman, *Cărţi* = Cornel Regman, *Cărţi, autori, tendinţe*, Bucureşti, 1967
Regman, *Colocvial* = Cornel Regman, *Colocvial*, Bucureşti, 1976
Regman, *Confluenţe* = Cornel Regman, *Confluenţe literare*, Bucureşti, 1966
Regman, *Cronicari* = Cornel Regman, *Cică nişte cronicari…*, Bucureşti, 1970
Regman, *De la imperfect* = Cornel Regman, *De la imperfect la mai puţin ca perfect*, Bucureşti, 1987
Regman, *Dinspre Cercul Literar* = Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar" spre „optzecişti"*, Bucureşti, 1997
Regman, *Explorări* = Cornel Regman, *Explorări în actualitatea imediată*, Bucureşti, 1978
Regman, *Noi explorări* = Cornel Regman, *Noi explorări critice*, Bucureşti, 1982
Regman, *Nu numai* = Cornel Regman, *Nu numai despre critici*, Bucureşti, 1990
Regman, *Selecţie* = Cornel Regman, *Selecţie din selecţie*, Bucureşti, 1972
Regman, *Ultime explorări* = Cornel Regman, *Ultime explorări critice*, Bucureşti, 2000
Robu, *Science-fiction* = Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008
Românii = *Românii în ştiinţa şi cultura occidentală*, Davis (SUA), 1992
Rom. magy. ir. lex. = *Romániai magyar irodalmi lexikon*, I–III, îngr. Balogh Edgar, Bucureşti, 1981–1994
Rosetti, *Dicţ. cont.* = Dimitrie R. Rosetti, *Dicţionarul contimporanilor din România (1800–1898)*, Bucureşti, 1898
Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.* = Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1971
Roşu, *Dicţ. lit. Iugoslavia* = Costa Roşu, *Dicţionarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989
Roşu, *Personalităţi Voivodina* = Costa Roşu, *Personalităţi româneşti din Voivodina (1734–2004)*, Pančevo, 2004

Rotaru, *O ist.* = Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I–III, Bucureşti, 1971–1987; ed. I–VI, Galaţi, Bucureşti, 1994–2001
Rotaru, *Valori* = Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I–II, Bucureşti, 1976–1983
Ruja, *Parte* = Alexandru Ruja, *Parte din întreg*, I–II, Timişoara, 1994–1999
Ruja, *Prin ani* = Alexandru Ruja, *Printre cărţi – prin ani*, Timişoara, 2009
Ruja, *Printre cărţi* = Alexandru Ruja, *Printre cărţi*, Timişoara, 2006
Ruja, *Valori* = Alexandru Ruja, *Valori lirice actuale*, Timişoara, 1979
Russo, *Studii istorice* = Demostene Russo, *Studii istorice greco–române*, I–II, îngr. Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano şi Nestor Camariano, Bucureşti, 1939
Rusu, *Membrii Academiei* = Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866–2003. Dicţionar*, ed. 3, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2003
Rusu, *Eminescu–Blaga* = Liviu Rusu, *De la Eminescu la Lucian Blaga şi alte studii literare şi estetice*, Bucureşti, 1981
Rusu, *Utopica* = M. N. Rusu, *Utopica*, Bucureşti, 1969
Sadoveanu, *Scrieri* = Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, I–VIII, îngr. şi introd. I. Oprişan, Bucureşti, 1969 –1985
Sadoveanu, *Cărţi* = Izabela Sadoveanu, *Cărţi şi idei*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 2001
Sadoveanu, *Opere* = Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–XXII, Bucureşti, 1954–1973
Sanielevici, *Cercetări* = H. Sanielevici, *Cercetări critice şi filosofice*, îngr. Z. Ornea și Cornelia Botez, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1968
Sanielevici, *Încercări* = H. Sanielevici, *Încercări critice*, pref. C. Rădulescu-Motru, Bucureşti, 1903
Sanielevici, *Noi studii* = H. Sanielevici, *Noi studii critice*, Bucureşti, 1920
Sanielevici, *Poporanismul* = H. Sanielevici, *Poporanismul reacţionar*, Bucureşti, 1921
Sasu, *Dicţ. scriit. SUA* = Aurel Sasu, *Dicţionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada*, Bucureşti, 2001
Sasu, *În căutarea* = Aurel Sasu, *În căutarea formei*, Cluj-Napoca, 1979
Sasu, *Progresii* = Aurel Sasu, *Progresii*, Cluj, 1972
Sasu, *Retorica* = Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, Bucureşti, 1976
Satco, *Encicl. Bucovinei* = Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, I–II, Suceava, 2004
Satco–Pânzar, *Dicţionar* = Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură. Bucovina*, Suceava, 1993
Săndulescu, *Citind* = Al. Săndulescu, *Citind, recitind…*, Bucureşti, 1973
Săndulescu, *Constelaţii* = Al. Săndulescu, *Constelaţii literare*, Bucureşti, 1998
Săndulescu, *Continuităţi* = Al. Săndulescu, *Continuităţi*, Bucureşti, 1976
Săndulescu, *Lit. epistolară* = Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, Bucureşti, 1972
Săndulescu, *Memorialişti* = Al. Săndulescu, *Memorialişti români*, Bucureşti, 2003
Săndulescu, *Pagini* = Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, Bucureşti, 1966
Săndulescu, *Portrete* = Al. Săndulescu, *Portrete şi analize literare*, Bucureşti, 1982
Sângeorzan, *Anotimpurile* = Zaharia Sângeorzan, *Anotimpurile criticii*, Bucureşti, 1983
Sângeorzan, *Conversaţii* = Zaharia Sângeorzan, *Conversaţii critice*, Cluj-Napoca, 1980
Sân-Giorgiu, *Cercetări* = Ion Sân-Giorgiu, *Cercetări critice*, I, Bucureşti, 1923
Scarlat, *Ist. poeziei* = Mircea Scarlat, *Istoria poeziei româneşti*, I–IV, Bucureşti, 1982–1990
Scrisori – Camil Petrescu = *Scrisori către Camil Petrescu*, I–II, îngr. şi pref. Florica Ichim, Bucureşti, 1981
Scrisori – Densusianu = *Scrisori către Ovid Densusianu*, I–IV, Bucureşti, 1979–1989
Scrisori – Ibrăileanu = *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I–IV, îngr. Mihai Bordeianu, Grigore Botez, Viorica Botez, Ion Lăzărescu, Dan Mănucă şi Al. Teodorescu, pref. Al. Dima şi N. I. Popa, Bucureşti, 1966–1973
Scriitori rom. – lit. străine = *Scriitori români şi/în literaturile străine*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2010
Scurtu, *Cercetări* = Nicolae Scurtu, *Cercetări literare. Scriitori dâmboviţeni*, I–III, Târgoviște, 2007–2010
Scurtu, *Contribuții* = Nicolae Scurtu, *Contribuții de istorie literară*, I–II, pref. Ilie Rad și Mircea Popa, București, 2011–2012.
Sebastian, *Eseuri* = Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial*, îngr. şi pref. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 1972
Sebastian, *Jurnal* = Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, îngr. şi introd. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 2002
Seche, *Schiţă* = Mircea Seche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, I–II, Bucureşti, 1966–1969
Sevastos, *Amintiri* = Mihail Sevastos, *Amintiri de la „Viaţa românească”*, Bucureşti, 1966
Silvestru, *Jurnal* = Valentin Silvestru, *Jurnal de drum al unui critic teatral (1944–1984)*, I, Bucureşti, 1992
Silvestru, *Un deceniu* = Valentin Silvestru, *Un deceniu teatral*, Bucureşti, 1984
Simion, *Dimineaţa* = Eugen Simion, *Dimineaţa poeţilor*, Bucureşti, 1980
Simion, *Ficţiunea* = Eugen Simion, *Ficţiunea jurnalului intim*, I–III, Bucureşti, 2001
Simion, *Fragmente* = Eugen Simion, *Fragmente critice*, vol. I–II, Craiova, 1997–1998, vol. III–VI, Bucureşti, 1999–2009; vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1998
Simion, *Genurile* = Eugen Simion, *Genurile biograficului*, Bucureşti, 2002; ed. I–II, Bucureşti, 2008
Simion, *Întoarcerea autorului* = Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relaţia creator–operă*, Bucureşti, 1981; ed. 2, Bucureşti, 1993
Simion, *Mercuţio* = Eugen Simion, *Moartea lui Mercuţio*, Bucureşti, 1993
Simion, *Orientări* = Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, Bucureşti, 1965
Simion, *Scriitori* = Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I–IV, Bucureşti, 1974–1989; vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1978
Simion, *Sfidarea* = Eugen Simion, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, Bucureşti, 1985
Simuţ, *Arena* = Ion Simuţ, *Arena actualităţii. Confidențe*, Iaşi, 2000
Simuţ, *Critica* = Ion Simuţ, *Critica de tranziţie*, Cluj-Napoca, 1996
Simuţ, *Diferenţa* = Ion Simuţ, *Diferenţa specifică*, Cluj-Napoca, 1982
Simuţ, *Incursiuni* = Ion Simuţ, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, 1994
Simuţ, *Reabilitarea* = Ion Simuţ, *Reabilitarea ficţiunii*, Bucureşti, 2004
Simuţ, *Revizuiri* = Ion Simuţ, *Revizuiri*, I, Bucureşti, 1995

Simuţ, *Vămile* = Ion Simuţ, *Vămile posterităţii*, Bucureşti, 2012
Solomon, *Dialog* = Dumitru Solomon, *Dialog interior*, Bucureşti, 1987
Sorescu, *Bibliotecă* = Marin Sorescu, *Bibliotecă de poezie românească*, îngr. Mihaela Constantinescu şi Virginia Sorescu, Bucureşti, 1997
Sorescu, *Teoria sferelor* = Marin Sorescu, *Teoria sferelor de influenţă*, Bucureşti, 1969
Sorescu, *Uşor cu pianul* = Marin Sorescu, *Uşor cu pianul pe scări*, Bucureşti, 1985
Sorescu, *Interpretări* = Roxana Sorescu, *Interpretări*, Bucureşti, 1979
Sorescu, *Liricul* = Roxana Sorescu, *Liricul şi tragicul*, Bucureşti, 1983
Sorescu, *Lumea* = Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, Bucureşti, 2000
Sorianu, *Contrapunct* = Vlad Sorianu, *Contrapunct critic*, Iaşi, 1971
Sorianu, *Glose* = Vlad Sorianu, *Glose critice*, Bucureşti, 1968
Sorohan, *Introducere* = Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Iaşi, 1997
Soviany, *Apocaliptica* = Octavian Soviany, *Apocaliptica textului*, Bucureşti, 2008
Soviany, *Cinci decenii* = Octavian Soviany, *Cinci decenii de experimentalism*, I–II, Bucureşti, 2011
Soviany, *Textualism* = Octavian Soviany, *Textualism, postmodernism, apocaliptic*, I–II, Constanţa, 2000–2001
Spiridon, *Aparenţa* = Monica Spiridon, *Despre „aparenţa" şi „realitatea" literaturii*, Bucureşti, 1984
Spiridon, *Apărarea* = Monica Spiridon, *Apărarea şi ilustrarea criticii*, Bucureşti, 1996
Spiridon, *Interpretarea* = Monica Spiridon, *Interpretarea fără frontiere*, Cluj-Napoca, 1998
Spiridon, *Melancolia* = Monica Spiridon, *Melancolia descendenţei*, Bucureşti, 1989
Spiridon, *Cuprinderi* = Vasile Spiridon, *Cuprinderi*, Bucureşti, 1993
Stănescu, *Cronici* = C. Stănescu, *Cronici literare*, 1971
Stănescu, *Jurnal* = C. Stănescu, *Jurnal de lectură*, I–III, Bucureşti, 1978–1988
Stănescu, *Poeţi şi critici* = C. Stănescu, *Poeţi şi critici*, Bucureşti, 1972
Steinhardt, *Critică* = N. Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, Cluj-Napoca, 1983
Steinhardt, *Incertitudini* = N. Steinhardt, *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, 1980
Steinhardt, *Între viaţă* = N. Steinhardt, *Între viaţă şi cărţi*, Bucureşti, 1976
Steinhardt, *Monologul* = N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991
Stere, *Scrieri* = C. Stere, *Scrieri*, îngr. şi introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1979
Stoica, *Caligrafie* = Petre Stoica, *Caligrafie şi culori*, Bucureşti, 1984
Stolnicu, *Printre scriitori* = Simion Stolnicu, *Printre scriitori şi artişti*, îngr. şi pref. Simion Bărbulescu, Bucureşti, 1988
Straje, *Dicţ. pseud.* = Mihail Straje, *Dicţionar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor şi publiciştilor români*, Bucureşti, 1973
Streinu, *Clasicii* = Vladimir Streinu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1969
Streinu, *Pagini* = Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I–II, Bucureşti, 1968, vol. III–V, îngr. George Muntean, Bucureşti, 1974–1977
Streinu, *Versificaţia* = Vladimir Streinu, *Versificaţia modernă*, Bucureşti, 1966
Sturdza, *Familiile* = *Familiile boiereşti din Moldova şi Ţara Românească*, I–II, coordonator Mihai Dim. Sturdza, Bucureşti, 2004–2011
Suceveanu, *Emisferele* = Arcadie Suceveanu, *Emisferele de Magdeburg*, Chişinău, 2005
Suchianu, *Aspecte* = D. I. Suchianu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1928
Suciu, *Lit. băn.* = I. D. Suciu, *Literatura bănăţeană de la început până la Unire (1582–1918)*, Timişoara, 1940
Suţu, *Iaşii* = Rudolf Suţu, *Iaşii de odinioară*, I–II, Iaşi, 1923–1928
Şchiau, *Cărturari* = Octavian Şchiau, *Cărturari şi cărţi în spaţiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978
Şerban, *Exegeze* = Geo Şerban, *Exegeze*, Bucureşti, 1968
Şerban, *Ispita* = Geo Şerban, *Ispita istoriei*, Bucureşti, 1980
Şiadbei, *Cercetări* = I. Şiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iaşi, 1939
Şiulea, *Retori* = Ciprian Şiulea, *Retori, simulacre, imposturi*, Bucureşti, 2003
Şleahtiţchi, *Cerc* = Maria Şleahtiţchi, *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism*, Iaşi, 2007
Ştefănescu, *Dialog* = Alex. Ştefănescu, *Dialog în bibliotecă*, Bucureşti, 1984
Ştefănescu, *Istoria* = Alex. Ştefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000*, Bucureşti, 2005
Ştefănescu, *Jurnal* = Alex. Ştefănescu, *Jurnal de critic*, Bucureşti, 1980
Ştefănescu, *Preludiu* = Alex. Ştefănescu, *Preludiu*, Bucureşti, 1977
Ştefănescu, *Prim-plan* = Alex. Ştefănescu, *Prim–plan*, Bucureşti, 1987
Ştefănescu, *Momente* = Cornelia Ştefănescu, *Momente ale romanului*, Bucureşti, 1973
Şuluţiu, *Scriitori* = Octav Şuluţiu, *Scriitori şi cărţi*, îngr. şi pref. Nicolae Florescu, Bucureşti, 1974
Tacciu, *Romant. rom.* = Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, I–III, Bucureşti, 1982–1987
Tanco, *Dicţ. lit. Bistriţa* = Teodor Tanco, *Dicţionar literar (1639–1997) al judeţului Bistriţa-Năsăud. Autori–publicaţii–societăţi*, Cluj-Napoca, 1998
Tartler, *Melopoetica* = Grete Tartler, *Melopoetica*, Bucureşti, 1984
Taşcu, *Incidenţe* = Valentin Taşcu, *Incidenţe*, Cluj-Napoca, 1975
Taşcu, *Poezia* = Valentin Taşcu, *Poezia poeziei de azi*, Iaşi, 1985
Teodorescu-Branişte, *Presă şi lit.* = T. Teodorescu-Branişte, *Între presă şi literatură*, I–II, Bucureşti, 1989
Teodorescu–Sadoveanu, *Amintiri* = Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generaţii)*, îngr. Aristiţa Avramescu şi Tiberiu Avramescu, introd. Tiberiu Avramescu, Bucureşti, 1980
Terian, *A cincea esenţă* = Andrei Terian, *G. Călinescu. A cincea esenţă*, Bucureşti, 2009
Tertulian, *Eseuri* = N. Tertulian, *Eseuri*, Bucureşti, 1968
Theodorescu, *Ist. bibl.* = Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, ed. 2, Bucureşti, 1972
Tihan, *Apropierea* = Teodor Tihan, *Apropierea de imaginar*, Cluj-Napoca, 1988

Tihan, *Umanităţi* = Teodor Tihan, *Umanităţi şi valori*, Cluj-Napoca, 2000
Titel, *Cehov* = Sorin Titel, *În căutarea lui Cehov şi alte eseuri*, Bucureşti, 1984
Titel, *Pasiunea* = Sorin Titel, *Pasiunea lecturii*, Timişoara, 1976
Todor, *Confluenţe* = Avram P. Todor, *Confluenţe literare româno–maghiare*, îngr. şi pref. Dávid Gyula, Bucureşti, 1983
Todoran, *Secţiuni* = Eugen Todoran, *Secţiuni literare*, Timişoara, 1973
Tomescu, *Calendarele* = Mircea Tomescu, *Calendarele româneşti. 1733–1830*, Bucureşti, 1957
Tomescu, *Ist. cărţii rom.* = Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti. De la începuturi până la 1918*, Bucureşti, 1968
Tomuş, *Carnet* = Mircea Tomuş, *Carnet critic*, Bucureşti, 1969
Tomuş, *Istorie* = Mircea Tomuş, *Istorie literară şi poezie*, Timişoara, 1974
Tomuş, *Mişcarea* = Mircea Tomuş, *Mişcarea literară*, Bucureşti, 1981
Tomuş, *Răsfrângeri* = Mircea Tomuş, *Răsfrângeri*, Cluj, 1973
Tomuş, *Romanul* = Mircea Tomuş, *Romanul romanului românesc*, I–II, Bucureşti, 1999 – 2000
Tomuş, *15 poeţi* = Mircea Tomuş, *Cincisprezece poeţi*, Bucureşti, 1968
Trandafir, *Dinamica* = Constantin Trandafir, *Dinamica valorilor literare*, Bucureşti, 1983
Trifu, *Cronica* = Constanţa Trifu, *Cronica dramatică şi începuturile teatrului românesc*, Bucureşti, 1970
Trifu, *Presa* = Constanţa Trifu, *Presa umoristică de altădată*, I–II, Bucureşti, 1974–1980
Trivale, *Cronici* = Ion Trivale, *Cronici literare*, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1971
Tuchilă, *Cetăţile* = Costin Tuchilă, *Cetăţile poeziei*, Bucureşti, 1983
Tuchilă, *Privirea* = Costin Tuchilă, *Privirea şi cadrul*, Bucureşti, 1988
Tudor, *Pretexte* = Eugenia Tudor, *Pretexte critice*, Bucureşti, 1973
Tudor, *Mişcarea* = Iorgu Tudor, *Mişcarea culturală-socială în Basarabia după Unire*, Bucureşti, 1976
Tudor-Anton, *Ipostaze* = Eugenia Tudor-Anton, *Ipostaze ale prozei*, Bucureşti, 1977
Tupan, *Scenarii* = Ana-Maria Tupan, *Scenarii şi limbaje poetice*, Bucureşti, 1989
Ţârcovnicu, *Contribuţii* = V. Ţârcovnicu, *Contribuţii la istoria învăţământului românesc din Banat (1780–1918)*, Bucureşti, 1970
Ţepelea, *Amintiri* = Gabriel Ţepelea, *Amintiri şi evocări*, Bucureşti, 1994
Ţepelea, *Opţiuni* = Gabriel Ţepelea, *Opţiuni şi retrospective*, Bucureşti, 1989
Ţepelea, *Rememorări* = Gabriel Ţepelea, *Rememorări de istorie, literatură şi cultură naţională*, Bucureşti, 1994
Ţepelea, *Studii* = Gabriel Ţepelea, *Studii de istorie şi limbă literară*, Bucureşti, 1970
Ţepelea–Bulgăr, *Momente* = G. Ţepelea, Gh. Bulgăr, *Momente din evoluţia limbii române literare*, Bucureşti, 1973
Ţeposu, *Istoria* = Radu G. Ţeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Bucureşti, 1993
Ţeposu, *Viaţa* = Radu G. Ţeposu, *Viaţa şi opiniile personajelor*, Bucureşti, 1983
Ţirioi, *Premise* = Nicolae Ţirioi, *Premise literare*, Timişoara, 1976
Ulici, *Confort Procust* = Laurenţiu Ulici, *Confort Procust*, Bucureşti, 1983
Ulici, *Lit. rom.* = Laurenţiu Ulici, *Literatura română contemporană*, vol. I: *Promoţia '70*, Bucureşti, 1995
Ulici, *Prima verba* = Laurenţiu Ulici, *Prima verba*, vol. I–II, Bucureşti, 1975–1978, vol. III, Timişoara, 1991, vol. IV, îngr. Aurelia Ulici, pref. Eugen Negrici, postfaţă Ioan Es. Pop, Bucureşti, 2004
Ulici, *Recurs* = Laurenţiu Ulici, *Recurs*, Bucureşti, 1971
Ungheanu, *Arhipelag* = Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, Bucureşti, 1975
Ungheanu, *Fiii* = Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori (Noi şi secolul XIX)*, Bucureşti, 1988
Ungheanu, *Lecturi* = Mihai Ungheanu, *Lecturi şi rocade*, Bucureşti, 1978
Ungheanu, *Pădurea* = Mihai Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, Bucureşti, 1973
Ungheanu, *Scriitorii* = Mihai Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopţii*, Galaţi, 1996
Ungureanu, *Contextul* = Cornel Ungureanu, *Contextul operei*, Bucureşti, 1978
Ungureanu, *Geografia lit.* = Cornel Ungureanu, *Geografia literaturii române, azi*, vol. I: *Muntenia*, Piteşti, 2003, vol. IV: *Banatul*, Piteşti, 2005
Ungureanu, *Imediata* = Cornel Ungureanu, *Imediata noastră apropiere*, I–II, Timişoara, 1980–1990
Ungureanu, *Istoria secretă* = Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române*, Braşov, 2007
Ungureanu, *La umbra cărţilor* = Cornel Ungureanu, *La umbra cărţilor în floare*, Timişoara, 1975
Ungureanu, *La vest* = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timişoara, 1995–2000
Ungureanu, *Mitteleuropa* = Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, Iaşi, 2002
Ungureanu, *Proza rom.* = Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, I, Bucureşti, 1985
Ungureanu, *Proză* = Cornel Ungureanu, *Proză şi reflexivitate*, Bucureşti, 1977.
Urechia, *Ist. şc.* = V. A. Urechia, *Istoria şcoalelor de la 1800–1864*, I–IV, Bucureşti, 1892–1901
Uricariu, *Ecorşeuri* = Doina Uricariu, *Ecorşeuri*, Bucureşti, 1989
Ursu, *Memorialistica* = G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, Bucureşti, 1972
Ursu, *Alte contribuţii* = N. A. Ursu, *Alte contribuţii de istoria culturii româneşti*, Iaşi, 2012
Ursu, *Contribuţii ist. culturii* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti*, Iaşi, 2002
Ursu, *Contribuţii ist. lit.* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria literaturii române*, Iaşi, 1997
Ursu, *Contribuţii sec. XVII* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti în secolul al XVII-lea*, Iaşi, 2003
Vaida, *Mitologii* = Mircea Vaida, *Mitologii critice*, Bucureşti, 1978
Vakulovski, *Portret* = Mihail Vakulovski, *Portret de grup cu generaţia „optzeci". Poezia*, Bucureşti, 2010
Valmarin, *Studii* = Luiza Valmarin, *Studii de literatură română modernă şi comparată*, Bucureşti, 1987
Vartic, *Modelul* = Ion Vartic, *Modelul şi oglinda*, Bucureşti, 1982

Vartic, *Spectacol* = Ion Vartic, *Spectacol interior*, Cluj-Napoca, 1977
Vasile, *Lumea* = Geo Vasile, *Lumea în optzeci de cărți*, București, 2003
Vasile, *Mărci* = Geo Vasile, *Poezie română contemporană. Mărci stilistice*, Iași, 2010
Vasile, *Poezia* = Geo Vasile, *Poezia română între milenii. Dicţionar de autori*, Cluj-Napoca, 2002
Vasile, *Proza* = Geo Vasile, *Proza românească între milenii. Dicţionar de autori*, Bucureşti, 2001
Vârgolici, *Comentarii* = Teodor Vârgolici, *Comentarii literare*, Bucureşti, 1971
Vârgolici, *Începuturile* = Teodor Vârgolici, *Începuturile romanului românesc*, Bucureşti, 1963
Vârgolici, *Portrete* = Teodor Vârgolici, *Portrete şi analize literare*, Bucureşti, 2001
Vârgolici, *Retrospective* = Teodor Vârgolici, *Retrospective literare*, Bucureşti, 1970
Vârgolici, *Scriitori* = Teodor Vârgolici, *Scriitori şi opere*, Bucureşti, 1978
Velculescu, *Scriere* = Cătălina Velculescu, *Între scriere şi oralitate*, Bucureşti, 1988
Velea, *Interferenţe* = Stan Velea, *Interferenţe literare româno–polone*, Bucureşti, 1989
Velea, *Paralelisme* = Stan Velea, *Paralelisme şi retrospective literare*, Bucureşti, 1974
Velea, *Plămada* = Stan Velea, *Plămada cărţilor*, Bucureşti, 1997
Velea, *Universalişti* = Stan Velea, *Universalişti şi comparatişti români contemporani*, Bucureşti, 1996
Vianu, *Arta* = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I–II, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1966
Vianu, *Figuri* = Tudor Vianu, *Figuri şi forme literare*, Bucureşti, 1946
Vianu, *Opere* = Tudor Vianu, *Opere*, I–XIV, îngr. Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, Cornelia Botez, George Gană şi Vlad Alexandrescu, prefeţe şi postfeţe Gelu Ionescu, Sorin Alexandrescu şi George Gană, Bucureşti, 1971–1990
Vianu, *Scriitori români* = Tudor Vianu, *Scriitori români*, I–III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, Bucureşti, 1970
Vianu, *Studii* = Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, Bucureşti, 1965
Vintilescu, *Istoria* = Virgil Vintilescu, *Istoria literaturii române*, vol. II: *Epoca modernă*, Timişoara, 2011, vol. III: *Epoca „Junimii”*, Timişoara, 2008
Vintilescu, *Secvenţe* = Virgil Vintilescu, *Secvenţe literare. Repere literare bănăţene (1880–1917)*, Timişoara, 1987
Vişan, *Semnături* = Constantin Vişan, *Semnături în contemporaneitate*, Bucureşti, 1986
Vitner, *Semnele* = Ion Vitner, *Semnele romanului*, Bucureşti, 1971
Vlad, *Analiză–sinteză* = Ion Vlad, *Între analiză şi sinteză*, Cluj, 1970
Vlad, *Convergenţe* = Ion Vlad, *Convergenţe. Concepte şi alternative ale lecturii*, Cluj, 1972
Vlad, *Descoperirea* = Ion Vlad, *Descoperirea operei*, Cluj, 1970
Vlad, *Lect. prozei* = Ion Vlad, *Lectura prozei*, Bucureşti, 1991
Vlad, *Lectura* = Ion Vlad, *Lectura – un eveniment al cunoaşterii*, Bucureşti, 1977
Vlad, *Lectura rom.* = Ion Vlad, *Lectura romanului*, Cluj-Napoca, 1983
Vlad, *Lecturi* = Ion Vlad, *Lecturi constructive*, Bucureşti, 1975
Vlad, *Orizonturile* = Ion Vlad, *Orizonturile lecturii*, Cluj-Napoca, 2007
Vlad, *Povestirea* = Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, Bucureşti, 1972
Vodă-Căpuşan, *Accente* = Maria Vodă-Căpuşan, *Accente*, Cluj-Napoca, 1991
Vodă-Căpuşan, *Teatru* = Maria Vodă-Căpuşan, *Teatru şi actualitate*, Bucureşti, 1984
Voica, *Etape* = Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iaşi, 1996
Voncu, *Secvenţe* = Răzvan Voncu, *Secvenţe literare contemporane*, I–II, Bucureşti, 2001–2002
Vrabie, *Folcloristica* = Gh. Vrabie, *Folcloristica română*, Bucureşti, 1968
Vrabie, *Gândirismul* = Gh. Vrabie, *Gândirismul*, Bucureşti, 1940
Vuia, *Studii* = Romulus Vuia, *Studii de etnografie şi folclor*, I, îngr. Mihai Pop şi Ioan Şerb, pref. Mihai Pop, Bucureşti, 1975
Vulcan, *Panteonul* = Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, 1869
Vulturescu, *Cultură* = George Vulturescu, *Cultură şi literatură în ţinuturile Sătmarului. Dicţionar. 1700–2000*, Satu Mare, 2000
Zaciu, *Alte lecturi* = Mircea Zaciu, *Alte lecturi şi alte zile*, Bucureşti, 1978
Zaciu, *Bivuac* = Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj-Napoca, 1974
Zaciu, *Clasici* = Mircea Zaciu, *Clasici şi contemporani*, Bucureşti, 1994
Zaciu, *Colaje* = Mircea Zaciu, *Colaje*, Cluj, 1972
Zaciu, *Cu cărţile* = Mircea Zaciu, *Cu cărţile pe masă*, Bucureşti, 1981
Zaciu, *Departe* = Mircea Zaciu, *Departe / aproape*, Bucureşti, 1998
Zaciu, *Glose* = Mircea Zaciu, *Glose*, Cluj, 1970
Zaciu, *Lancea* = Mircea Zaciu, *Lancea lui Ahile*, Bucureşti, 1980
Zaciu, *Lecturi* = Mircea Zaciu, *Lecturi şi zile*, Bucureşti, 1975
Zaciu, *Masca* = Mircea Zaciu, *Masca geniului*, Bucureşti, 1967
Zaciu, *Ordinea* = Mircea Zaciu, *Ordinea şi aventura*, Cluj, 1973
Zaciu, *Viaticum* = Mircea Zaciu, *Viaticum*, Bucureşti, 1983
Zaciu, *O scenă, Transilvania* = Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă, Transilvania …*, Bucureşti, 1996
Zaharia-Filipaş, *Retorică* = Elena Zaharia-Filipaş, *Retorică şi semnificaţie*, Bucureşti, 1993
Zaharia-Filipaş, *Studii* = Elena Zaharia-Filipaş, *Studii de literatură feminină*, Bucureşti, 2004
Zalis, *Aspecte* = H. Zalis, *Aspecte şi structuri neoromantice*, Bucureşti, 1971;
Zalis, *Estetica* = H. Zalis, *Estetica imperfecţiei. Contribuţii la studiul naturalismului românesc*, Timişoara, 1979
Zalis, *Scriitori* = H. Zalis, *Scriitori pelerini*, Bucureşti, 1973
Zalis, *Tensiuni* = H. Zalis, *Tensiuni lirice contemporane*, Bucureşti, 1975
Zalis, *Valori*= H. Zalis, *Valori de referință în critica și istoria literară românească*, București, 1991
Zamfir, *Cealaltă faţă* = Mihai Zamfir, *Cealaltă faţă a prozei*, Bucureşti, 1988; ed. Bucureşti, 2006
Zamfir, *Panorama* = Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, I, Bucureşti–Iaşi, 2012

Zamfir, *Poemul* = Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, Bucureşti, 1981
Zamfir, *Proza poetică* = Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, 1971
Zamfir, *Secolul* = Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, Bucureşti, 1989
Zamfirescu, *Istorie* = Dan Zamfirescu, *Istorie şi cultură*, I–II, Bucureşti, 2003
Zamfirescu, *Studii* = Dan Zamfirescu, *Studii şi articole de literatură română veche*, Bucureşti, 1967
Zamfirescu, *Căutarea* = Vasile Dem. Zamfirescu, *În căutarea sinelui*, Bucureşti, 1994
Zarifopol, *Eseuri* = Paul Zarifopol, *Eseuri*, I–II, îngr. Al. Săndulescu şi Radu Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1988
Zarifopol, *Pagini* = Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, îngr. şi postfaţă Al. Săndulescu, Bucureşti, 1984
Zarifopol, *Pentru arta lit.* = Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, I–II, îngr. şi introd. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1971

B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII

AA = „Ardealul", Bucureşti, 1941 ş.u.
AAF = „Anuarul Arhivei de Folclor", Cluj, 1932 ş. u; din 1980 „Anuarul de folclor"; din 1991 „Anuarul Arhivei de Folclor"
AAR = „Analele Societăţii Academice Române", Bucureşti, 1867 ş.u.; din 1879 „Analele Academiei Române"
AC = „Academica", Bucureşti, 1990 ş.u.
ADLTR = Arhiva *Dicţionarului literaturii române. 1900–1950*, Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Iaşi
ADV = „Adevărul", Bucureşti, 1888 ş.u.; 1990 ş.u.
ADZ = „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien", Bucureşti, 1993 ş.u.
AFT = „Amfiteatru", Bucureşti, 1966 ş.u.
AIN = „Anuarul Institutului de Istorie Naţională", Cluj, 1921 ş.u.
AIX = „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A.D. Xenopol»", Iaşi, 1964 ş.u.
ALA = „Adevărul literar şi artistic", Bucureşti, 1920 ş.u.; 1990 ş.u.
ALIL = „Studii şi cercetări ştiinţifice", filologie, Iaşi, 1950 ş.u.; din 1965 „Anuar de lingvistică şi istorie literară"
ALR = Saşa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, Bucureşti, 1969
AMET = „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei", Cluj, 1958 ş.u.
AMI = *Arborele memoriei. Antologia poeţilor de limbă română din Israel*, îngr. Radu Cârneci, pref. Roxana Sorescu, Bucureşti, 1997
ANB = „Analele Banatului", Timişoara, 1928 ş.u.
AO = „Arhivele Olteniei", Craiova, 1922 ş.u.
APF = „Apostrof", Cluj-Napoca, 1990 ş.u.
ARG = „Argeş", Piteşti, 1966 ş.u.
ASO = *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, Bucureşti, 1941
AST = „Astra", Braşov, 1966 ş.u.
ATN = „Ateneu", Bacău, 1964 ş.u.
AUB = „Revista Universităţii «C. I. Parhon»", Bucureşti, 1952 ş.u.; din 1956 „Analele Universităţii Bucureşti"
AUC = „Analele Universităţii din Craiova", Craiova, 1972 ş.u.
AUI = „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi", Iaşi, 1955 ş.u.
AUT = „Analele Universităţii din Timişoara", Timişoara, 1956 ş.u.; din 2000 „Analele Universităţii de Vest din Timişoara"
BOR = „Biserica Ortodoxă Română", Bucureşti, 1874 ş.u.
BRLR = *Bibliografia relaţiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice 1859–1918*, I-III, Bucureşti, 1980–1985; *Bibliografia relaţiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944*, I-X, Bucureşti, 1997–2009
BRM = *Bibliografia românească modernă (1831–1918)*, I–IV, Bucureşti, 1984–1996
BRV = *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, I–IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoş şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1903–1944
BSS = „Buletinul Societăţii Scriitorilor Români", Bucureşti, 1916 ş.u.
BUC = „Buletinul cărţii", Bucureşti, 1923 ş.u.
BVS = „Buna Vestire", Bucureşti, 1837 ş.u.
CAP = „Capitala", Bucureşti, 1936 ş.u.
CC = „Caiete critice", Bucureşti, 1982 ş.u.
CEL = „Cercetări literare", Bucureşti, 1934 ş.u.
CF = „Contrafort", Chişinău, 1994 ş.u.
CFL = „Cercetări folclorice", Bucureşti, 1947.
CGM = „Cuget moldovenesc", Bălţi, Iaşi, 1932 ş.u.
CHRM = *Chrestomaţie română*, I–II, îngr. M. Gaster, Leipzig–Bucureşti, 1891
CI = „Cercetări istorice", Iaşi, 1925 ş.u.
CIL = *Contribuţii de istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I–III, publ. Tudor Vianu, Bucureşti, 1956–1962
CL = „Convorbiri literare", Iaşi, Bucureşti, 1867 ş.u.; Iaşi, 1970 ş.u.
CLG = „Cercetări de lingvistică", Cluj, 1956 ş.u.
CLI = „Cuvântul liber", Bucureşti, 1919 ş.u.
CLT = „Cultura", Bucureşti, 2004 ş.u.
CML = „Curentul magazin", Bucureşti, 1939 ş.u.; din 1940 „Curentul magazin literar"; din 1941 „Curentul literar"
CN = „Contimporanul", Bucureşti, 1922 ş.u.
CNP = „Contrapunct", Bucureşti, 1990 ş.u.
CNT = „Contemporanul", Bucureşti, 1946 ş.u.; din 1990 „Contemporanul – Ideea europeană"
CPL = *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, îngr. şi introd. I. C. Chiţimia şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1963
CPV = *Cronici şi povestiri româneşti versificate (sec. XVII–XVIII)*, îngr. şi introd. Dan Simonescu, Bucureşti, 1967
CRC = „Cronica", Iaşi, 1966 ş.u.
CRE = „Curentul", Bucureşti, 1928 ş.u.
CREL = „Cahiers roumains d'études littéraires", Bucureşti, 1973 ş.u.
CTC = „Cele trei Crişuri", Oradea, Bucureşti, 1920; Oradea, 1990 ş.u.
CU = „Cuvântul", Bucureşti, 1924 ş. u; Bucureşti, 1990 ş.u.
CVC = „Convorbiri", Bucureşti, 1907; din 1908 „Convorbiri critice"
CZ = „Cosinzeana", Orăştie, 1911 ş.u.
D = „Datina", Turnu Severin, 1920 ş.u.
DAA = „Dacia", Bucureşti, 1941 ş.u.
DCL = *Documente literare*, I–II, îngr. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1971–1973
DCM = *Documente*, vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu şi Virginia Isac, Bucureşti, 1973, vol. II: *Documente din arhive ieşene*, Bucureşti, 1976

DCS = *De ce scrieți? Anchete literare din anii '30*, îngr. Gheorghe Hrimiuc-Toporaş şi Victor Durnea, pref. Victor Durnea, Iaşi, 1999
DEP = „Dreptatea", Bucureşti, 1927 ș.u.; 1944 ș.u.; 1990 ș.u.
DFC = *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc*, introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1982
DIF = *Din istoria filosofiei în România*, I–III, București, 1955–1960
DIPR = *Din istoria pedagogiei românești*, I–IV, București, 1956–1960
DL = „Dacia literară", Iași, 1840; 1990 ș.u.
DM = „Dilema", București, 1993 ș.u.; din 2004 „Dilema veche"
DML = *Documente şi manuscrise literare*, vol. I–II, publ. Paul Cornea şi Elena Piru, pref. Al. Dima, Bucureşti, 1967–1969, vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1976, vol. IV–V, publ. Paul Cornea, Andrei Nestorescu, Petre Costinescu, pref. Paul Cornea, Bucureşti, 1981–1986, vol. VI, publ. şi pref. Andrei Nestorescu, Bucureşti, 1993
DMN = „Dimineaţa", Bucureşti, 1904 ș.u.
DMT = „Dilemateca", București, 2006 ș.u.
DR = „Dacoromania", Cluj, 1920 ș.u.; Cluj–Napoca, 1994 ș.u.
DRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri*, I–V, București, 1995–1997
DRO = „Dacoromania", Freiburg, 1973 ș.u.
E = „Euphorion", Sibiu, 1990 ș.u.
ECD = „Echidistanţe", Iaşi, 1991 ș.u.
ECH = „Echinox", Cluj, 1969 ș.u.
EL = „Előre", Bucureşti, 1953 ș.u.
F = „Familia", Pesta, Oradea, 1865 ș.u.; Oradea, 1926 ș.u.; 1934 ș.u.; 1944 ș.u.; 1965 ș.u.
FCI = „Facla literară", Bucureşti, 1923 ș.u.
FCL = „Facla", Bucureşti, 1910 ș.u.
FDZ = „Foaia diecezană", Caransebeș, 1886 ș.u.
FF = „Făt-Frumos", Cernăuți, Suceava, Râmnicu Vâlcea, 1926 ș.u.
FK = „Filológiay Közlöny", Cluj, 1961 ș.u.
FLC = „Flacăra", Bucureşti, 1948 ș.u.
FLR = „Flacăra", Bucureşti, 1911 ș.u.
FMIL = „Foaie pentru minte, inimă și literatură", Brașov, 1838 ș.u.
FON = „Foaia noastră", Budapesta, 1957 ș.u.
FRZ = „Frize", Brașov, 1934 ș.u.
G = „Gândirea", Cluj, Bucureşti, 1921 ș.u.
GBV = „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, 1918 ș.u.; București, Cernăuți, 1994 ș.u.
GL = „Gazeta literară", Bucureşti, 1954 ș.u.
GR = „Gând românesc", Cluj, 1933 ș.u.
GT = „Gazeta de Transilvania", Brașov, 1938 ș.u.
HT = „A Hét", Bucureşti, 1970 ș.u.
IB = *Lui Ion Bianu. Amintire*, București, 1916
IGZ = „Igaz Szó", Târgu Mureş, 1953 ș.u.
IIȘ = „Însemnări ieșene", Iași, 1936 ș.u.; 2004 ș.u.
IL = „Iaşul literar", Iaşi, 1955 ș.u.
JL = „Jurnalul literar", Iaşi, 1939; Bucureşti, 1947 ș.u.; 1990 ș.u.
KOR = „Korunk", Cluj, 1926 ș.u.; 1957 ș.u.
KR = „Karpatenrundschau", Brașov, 1958 ș.u.
L = „Literatorul", Bucureşti, 1880 ș.u.; 1991 ș.u.
LA = „Literatura şi arta", Chişinău, 1977 ș.u.
LAI = „Litere, arte & idei", supliment al ziarului „Cotidianul", București, 1991 ș.u.
LAR = „Literatură și artă română", București, 1896 ș.u.
LCF = „Luceafărul", Bucureşti, 1958 ș.u.; din 2009 „Luceafărul de dimineață"
LL = „Limbă şi literatură", Bucureşti, 1955 ș.u.
LR = „Limba română", Bucureşti, 1952 ș.u.
LRC = „Limba română", Chişinău, 1991 ș.u.
LRM = *Literatura română medievală*, coordonator şi pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 2003
LRP = *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, coordonator Mihail Dolgan, Chişinău, 1998
LRV = *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. şi introd. G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1971
LU = „Luceafărul", Budapesta, Sibiu, Bucureşti, 1902 ș.u.; Sibiu, 1941 ș.u.
LUP = „Lupta", Iaşi, Bucureşti, 1884 ș.u.
LUT = „Lupta", Bucureşti, 1921 ș.u.
MA = „Mitropolia Ardealului", Sibiu, 1956 ș.u.
MB = „Mitropolia Banatului", Timişoara, 1951 ș.u.
MCF = „Memoriile Comisiei de Folclor", Bucureşti, 1987 ș.u.
ME = „Buletinul «Mihai Eminescu»", Cernăuți, Piatra Neamț, Râmnicu Vâlcea, 1930 ș.u.
MLI = „Minerva literară ilustrată", Bucureşti, 1909 ș.u.
MM = „Mitropolia Moldovei", Iaşi, 1925 ș.u.
MMN = „Meşterul Manole", Bucureşti, 1939 ș.u.
MO = „Mitropolia Olteniei", Râmnicu Vâlcea, 1950 ș.u.
MOM = „Le Moment", Bucureşti, 1935 ș.u.
MOT = „Momentul", Bucureşti, 1945 ș.u.
MS = „Manuscriptum", Bucureşti, 1970 ș.u.
NL = „Neue Literatur", Timișoara–București, 1956 ș.u.
NRL = „Neamul românesc literar", Vălenii de Munte, 1908 ș.u.
NRR = „Noua revistă română", Bucureşti, 1900 ș.u.
NW = „Neuer Weg", Bucureşti, 1949 ș.u. (din 1993 supliment al ziarului „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien")
NYRK = „Nyelv-és Irodalomtudományi közlemények", Cluj, 1957 ș.u.
O = „Scrisul bănăţean", Timişoara, 1949 ș.u.; din 1964 „Orizont"
OC = „Observator cultural", Bucureşti, 2000 ș.u.
ORT = „Orizont", Bucureşti, 1944 ș.u.; în 1947 „Revista literară"
PAU = *Poeţii şi prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1936
PBU = *Poeţii şi prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1937
PE = „Presa", București, 1939 ș.u.
PIL = „Prietenii istoriei literare", Bucureşti, 1931 ș.u.
PL = „Preocupări literare", Bucureşti, 1936 ș.u.
PLI = „Pagini literare", Turda, 1934 ș.u.
PND = *Primii noştri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, introd. Florin Tornea, Bucureşti, 1960
POS = *Poeţi de la „Sămănătorul"*, îngr. Petru Homoceanul, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1978
PPR = *Publicațiile periodice românești*, introd. Ioan Bianu, t. I–IV, București, 1913–2003, t. V, partea 1–2, București, 2009–2012
PRA = Marin Mincu, *Poezia română actuală*, I–III, Constanţa, 1998–1999
PRL = „Propilee literare", 1926 ș.u.
PRP = Constantin Abăluță, *Poezia română după proletcultism*, vol.I–II, cuvânt înainte Eugen Negrici, pref. edit., Constanţa, 2000
PRR = *Pionierii romanului românesc*, îngr. şi pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, 1962
PRS = „Presa", Craiova, 1930 ș.u.; din 1934 „Presa Olteniei"
PRV = „Porunca vremii", Bucureşti, 1932 ș.u.
PSS = „Poesis", Satu Mare, 1990 ș.u.

R = „Ramuri”, Craiova, 1905 ș.u.; 1964 ș.u.
RA = „Revista arhivelor”, București, 1924 ș.u.
RAZ = „Raza literară”, București, 1932 ș.u.
RC = „Revista clasică”, București, 1910 ș.u.
RCM = „Revista cultului mozaic”, București, 1956 ș.u.
RCR = „Revista Cercului Literar”, Sibiu, 1945.
REF = „Revista de folclor”, București, 1956 ș.u.; din 1964 „Revista de etnografie şi folclor”
REVR = „Revue roumaine”, București, 1946 ș.u.
RFR = „Revista Fundaţiilor Regale”, București, 1934 ș.u.
RI = „Revista istorică”, Vălenii de Munte, București, Iaşi, 1915 ș.u.
RIAF = „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie”, București, 1882 ș.u.
RIR = „Revista istorică română”, București, 1931 ș.u.
RITL = „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor”, București, 1952 ș.u.; din 1964 „Revista de istorie şi teorie literară”
RL = „România literară”, București, 1968 ș.u.
RLRO = *Reviste literare româneşti din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1974
RLSL = „Limba şi literatura moldovenească”, Chişinău, 1958 ș.u.; din 1989 „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară”
RMB = „România liberă”, București, 1943 ș.u.
RML = „România literară”, București, 1939 ș.u.
RMZ = „Revista muzeelor”, București, 1964 ș.u.
RP = „Rampa”, București, 1911 ș.u.; din 1915 „Rampa nouă ilustrată”
RR = „Revista română”, Iaşi, 1995 ș.u.
RRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri*, vol. I–IV, București, 1985–1991
RSE = „Revue des études sud-est européennes”, București, 1963 ș.u.
RSL = „Romanoslavica”, București, 1953 ș.u.
RVM = „Revista vremii”, Galaţi, 1934 ș.u.
RVS = „Revista scriitoarei”, București, 1926 ș.u.; din 1929 „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”
RVTR = *Reviste literare româneşti din secolul al XIX-lea*, îngr. şi pref. Paul Cornea, București, 1970
RVVR = „Revista vremii”, București, 1921 ș.u.
SBR = „Sburătorul”, București, 1919 ș.u.
SBZ =„Siebenbürgische Zeitung”, München, 1950 ș.u.
SC = „Studii clasice”, București, 1959 ș.u.
SCB = „Studii şi cercetări de bibliologie”, București, 1955 ș.u.
SCD = „Studii şi cercetări de documentare şi bibliologie”, București, 1964 ș.u.
SCIA = „Studii şi cercetări de istoria artei”, București, 1954 ș.u.
SCL = „Studii şi cercetări lingvistice”, București, 1950 ș.u.
SDC = „Suplimentul de cultură”, Iaşi, 2004
SDIR = *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, I–XXV, publ. N. Iorga, București, 1901–1913
SDL = *Studii şi documente literare*, vol. I, publ. I. E. Torouţiu şi Gh. Cardaş, vol. II–XIII, publ. I. E. Torouţiu, București, 1931–1946
SDM = „Societatea de mâine”, București, 1924 ș.u.
SE = „Seara”, București, 1937 ș.u.
SI = „Studii italiene”, București, 1934 ș.u.
SIL = *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, coordonator Ovidiu Papadima, București, 1968
SILF = „Studii de istorie literară şi folclor”, Cluj, 1951 ș.u.
SILL = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, I–II, București, 1969
SL = „Studii literare”, Cluj, Sibiu, 1942 ș.u.
SLAST = „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»„, București, 1981 ș.u.
SLC = *Studii de literatură comparată*, București, 1968
SLF = *Studii de limbă literară şi filologie*, I–III, București, 1969–1974
SLS = *Studii de limbă şi stil*, îngr. G. I. Tohăneanu şi Sergiu Drincu, Timişoara, 1968
SLU = „Studii de literatură universală”, București, 1956 ș.u.
SPM = „Săptămâna culturală a Capitalei”, București, 1962 ș.u.
SPS = *Studii de poetică şi stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti şi Mihai Pop, București, 1966
ST = „Steaua”, Cluj, 1954 ș.u.
STD = „Studii. Revistă de istorie”, București, 1948 ș.u.; din 1974 „Revista de istorie”
STRS = *Structuri tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)*, îngr. şi introd. Paul Cornea, București, 1976
SUB = „Buletinul Universităţilor «V. Babeş» şi «Bolyai»„, Cluj, 1956 ș.u.; din 1959 „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»„
SV = „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, München, 1958 ș.u.
SXX = „Secolul 20”, București, 1957 ș.u.; din 2000 „Secolul 21”
SZ = „Südostdeutsche Zeitung”, München, 1945 ș.u.
T = „Transilvania”, Braşov, Sibiu, 1868 ș.u.; Sibiu, 1972 ș.u.
TBR = „Tribuna României”, București, 1972 ș.u.
TF = *Temelii folclorice şi orizont european în literatura română*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1971
TIA = „Tribuna”, Cluj, Braşov, 1937 ș.u.
TIL = „Timpul”, București, 1937 ș.u.
TM = „Timpul”, București, 1876 ș.u.
TMS = „Tomis”, Constanţa, 1966 ș.u.
TP = „Timpul”, Iaşi, 1990 ș.u.
TR = „Tribuna”, Sibiu, 1884 ș.u.; Cluj, 1957 ș.u.
TTR = „Teatrul”, București, 1956 ș.u.; din 1990 „Teatrul azi”
ȚA = „Țara noastră”, Sibiu, Cluj, 1907 ș.u.
U = „Universul”, București, 1884 ș.u.
UTK = „Utunk”, Cluj, 1946 ș.u.
UR = „Unirea”, Blaj, 1891 ș.u.; Alba Iulia, 1968 ș.u.
UVPA = *Un veac de poezie aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu şi Kira Iorgoveanu, introd. Hristu Cândroveanu, București, 1985
UVR = „Universul literar”, București, 1888 ș.u.
VAA = „Viaţa”, București, 1941 ș.u.
VAN = „Vieaţa nouă”, București, 1905 ș.u.
VBA = „Viaţa Basarabiei”, București, 1932 ș.u.; Chişinău, 2002 ș.u.
VK = „Volk und Kultur”, București, 1956–1993
VL = „Viaţa literară”, București, 1926 ș.u.
VLT = „Viaţa literară”, București, 1906; din 1907 „Viaţa literară şi artistică”
VR = „Viaţa românească”, Iaşi, 1906 ș.u.; București, 1930 ș.u.; 1948 ș.u.
VRA = „Vremea”, București, 1928 ș.u.
VRP = „Versuri”, „Versuri şi proză”, Iaşi, 1911 ș.u.
VS = „Vestul”, Timişoara, 1930 ș.u.
VSD = *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba şi stilul scriitorilor)*, București, 1958
VST = „Viaţa studenţească”, București, 1956 ș.u.
VTRA = „Vatra”, Târgu Mureş, 1971 ș.u.
ZGR = „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens”, București, 1992 ș.u.
ZSL = „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, Gundelsheim, 1978 ș.u.

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

H

HADÂRCĂ, Ion
(17.VIII.1949, Sângereii Vechi–Bălţi), poet, publicist, traducător.

Este fiul Ninei (n. Curciuc) şi al lui Dumitru Hadârcă. Îşi începe învăţătura în comuna natală şi, după stagiul militar, studiază la Institutul Pedagogic „Ion Creangă" din Chişinău (1970–1974), devenind colaborator şi doctorand la Institutul de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe din RSS Moldovenească (1974–1977). A fost redactor şi şef de secţie la Editura Literatura Artistică (1978–1981), consultant , apoi membru în comitetul de conducere, al Uniunii Scriitorilor. Debutează în 1965 la „Cultura Moldovei". Mai colaborează la „Tinerimea Moldovei", „Moldova socialistă", „Literatura şi arta", „Limba română", „Viaţa Basarabiei" (la care va fi redactor-coordonator) ș.a., având o bogată activitate publicistică. Între 1983 şi 1985 a condus cenaclul literar Luceafărul. Din 1989 este deputat al poporului din URSS, iar din 1991 prim-vicepreşedinte al Parlamentului Republicii Moldova; reales în 1994, a reprezentat Blocul Intelectualilor şi Ţăranilor, iar din 2009 Partidul Liberal, al cărui prim-vicepreşedinte este din 2010, fiind din nou deputat în Parlamentul Republicii Moldova. A fost unul din fondatorii Mişcării de Renaştere şi Eliberare Naţională şi primul preşedinte al Frontului Popular–Creştin din Republica Moldova (1989–1992). I s-au decernat mai multe premii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1998, 2002, 2008), Premiul revistei „Convorbiri literare" (2001), Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române (2009). I s-a acordat titlul Om Emerit al Republicii Moldova.

Poezia de început a lui **H.** poartă pecetea ocazionalului (*Zilele*, 1977), dar şi a unei tendinţe învederate spre reflecţie pe marginea condiţiei umane şi a timpului, transpusă în forme fixe, predominant fiind sonetul. **H.** adoptă postura de poet-copil care priveşte la lume nu atât prin copilăria maturului, cât prin maturitatea copilului încercat de asprimile timpului şi ale secolului. Formula „A fi în timp, aceasta-i întrebarea" fixează implicarea, participarea şi risipa, consumul uman. În *Lut ars* (1984) şi în *Darul vorbirii* (1985) perdeaua tainei se aşază peste lucruri, făcându-l pe poet să „se petreacă" în ele, să lunece în neantul lor cu chip amăgitor: „Mă tot petrec în lucruri mai nou şi mai departe". Se fac evidente semnele textualizării moderne. Participant activ la renaşterea basarabeană, a îmbrăţişat şi formula mesianică („Moldovă, numai limba ți-i întreagă/ În care am plâns și ți-am jurat:/ O, Libertate, sfîntă Libertate,/ Din slobozii și sate deșteptate/ Îți jură-n slava veșnicei voroave/ Românii Basarabiei moldave!"), a scris şi poezii pe temele zilei. În *Ambasadorul Atlantidei* (1996), care aduce câteva tandre şi nostalgice sonete, formă de poezie pe care **H.** o cultivă cu talent, domină umoarea neagră, sarcastică, lirica sa adoptând o turnură existenţialistă, valorificând strategiile mitopoetice postmoderniste. Altundeva, într-un exerciţiu ludic în esenţă, punând în pagină „nişte pretexte de ecouri eline, survenite în urma unor călătorii, reflexii şi lecturi", suprapune realităţile antice şi pe cele moderne și le face să se reactiveze reciproc (*Helenice*, 1998). Sunt meditaţii asupra puterii, artei, poetului, apoi asupra lumii ca teatru, a timpului şi eternităţii. **H.**, „poet de substanţă şi om politic de-o eleganţă londoneză şi de-o fermitate latină" (Al. Husar), se dedică fără rezerve şi publicisticii, fiind mereu în contact cu sinuoasa mişcare a evenimentelor – *Arena cu iluzii* (2000), *Era barbară* (2005), *Pianul din abator* (2008). Complementară acestui spirit implicat în etapa istorică pe care o parcurge ţara este ipostaza de autor de literatură pentru copii, gen pe care l-a cultivat fără întrerupere începând cu anii '80. Se adaugă traducerile, scriitorii aleși fiind îndeobște poeți: A.S. Pușkin, M.I. Lermontov, Serghei Esenin, Ana Ahmatova, Rafael Alberti ș.a., dar și Ivan Draci sau o întreaga pleiadă de autori francezi etc.

Scrierile lui probează, paralel cu adâncirea în autohtonie, o benefică deschidere spre universal.[…] *Dimensiunea temporală, reper instituind o lume în mişcare continuă, are, la Ion Hadârcă, funcţie focalizantă, fundamental-umană, subliniată direct în chiar titlul ciclului de sonete* A fi în timp.

CONSTANTIN CIOPRAGA

SCRIERI: *Zilele*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1977; *Baciul mieilor chirilici*, Chişinău, 1981; *Lut ars*, Chişinău, 1984; *Darul vorbirii*, Chişinău, 1985; *Noiţele*, Chişinău, 1985; *Ambasadorul Atlantidei*, Iaşi, 1996; *Cetăţile albe*, Bucureşti, 1998; *Două imperii*, Chişinău, 1998; *Helenice*, Chişinău, 1998; *A fi în timp*, Timişoara, 1999; *Albe cetăţile negre*, Chişinău, 1999; *Duminica Mare*, Chişinău, 1999; *Teoria stării inutile*, Timişoara, 1999; *Arena cu iluzii*, Timişoara, 2000; *Povestea cerbului divin*, postfaţă Mihai Cimpoi, Chişinău,

2000; *Dezinfecţia de frontieră*, Iaşi, 2001; *Echipa de îngeri*, Iaşi, 2001; *Globul de mătase*, Chişinău, 2001; *Bunicuţa zburătoare*, Chişinău, 2002; *De ce-i mare soarele?*, Chişinău, 2002; *Aproape trei cai*, Chişinău, 2003; *Arta obsesiei*, Iaşi, 2005; *Era barbară*, Chişinău, 2005; *Artera Zen*, Chişinău, 2006; *Gheara de fum*, Chişinău, 2007; *Memoria celulozei*, Iaşi, 2007; *Pianul din abator*, Chişinău, 2008; *Grăuncioare de lumină*, Chişinău, 2009; *Ionuţ cel nou–nouţ*, Chişinău, 2009; *101 poeme*, Bucureşti, 2009; *365 de poveşti adaptate şi repovestite de…*, Bucureşti, 2009; *Antene parabolice*, Chişinău, 2012; *Noimele după Ioan*, Chişinău, 2012. **Traduceri:** Samuil Marşak, *Daruri înțelepte*, Chişinău, 1986; Ivan Draci, *Versuri*, Chişinău, 1989 (în colaborare); Federico Major, *Poem în aquaforte*, pref. trad., Chişinău, 1998; A.S Puşkin, *Poetul*, ed. bilingvă, îngr. trad., Chişinău, 2002 (în colaborare); M.I. Lermontov, *Demonul meu*, îngr. şi pref. trad., Chişinău, 2006, *Poeme – Poèmes*, ed. bilingvă, Chişinău, 2010; *Aforisme – Aforismy – Aphorisms – Nizami*, ed. plurilingvă, îngr. Vugar Hovruzov, Chişinău, 2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Liviu Damian, *Despre poezia tânără*, LA, 1978, 5 ianuarie; Ion Ciocanu, *Refuzul pastişei*, „Nistru", 1982, 4; Andrei Ţurcanu, *Martor ocular*, Chişinău, 1983, *196–204*; Ioan Holban, *„Ambasadorul Atlantidei"*, CL, 1997, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *232*; Galina Chirvas Gorobeţ, *Ion Hadârcă. Biobibliografie*, Chişinău, 1999; Galaicu-Păun, *Poezia, 67–70;* Mircea A. Diaconu, *Ion Hadârcă. Poezia mesianică*, CL, 2000, 12; Daniel Corbu, *Un cavaler al metaforei*, CL, 2001, 3; Constantin Ciopraga, *Sonetele lui Ion Hadârcă*, CL, 2002, 12; Al. Husar, *Poetul în zale*, „Poezia", 2003, 3; *Mică encicl.*, *391–400*; Suceveanu, *Emisferele*, *220–222*; Dolgan, *Poezia*, *481–489*; Grigore Chiper, *Un slujitor al metaforei*, CF, 2008, 3; [*Ion Hadârcă*], LA, 2009, 27 august (grupaj special); Popa, *Ist. lit.*, II, *1106*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *369–378*; *Dicț. Chişinău*, *280–282*; Adrian Dinu Rachieru, *Noimele după Hadârcă*, CL, 2012, 10. ***M.C.***

HAGIU, Grigore (27.IX.1933, Târgu Bujor – 13.II.1985, Bucureşti), poet.

Este fiul Ioanei (n. Stratulat) şi al lui Ion Hagiu, agricultor, primar în Târgu Bujor între 1933 și 1940. Termină liceul în localitatea natală, iar în 1952 intră la Institutul de Teatru din Bucureşti, de unde este exmatriculat după un an, ulterior urmând cursurile Facultăţii de Filologie (1955–1960). După absolvire lucrează mai întâi în redacţia ziarului „Drum nou" din Galaţi (1961–1962). Devine apoi redactor la „Gazeta literară" şi la „Luceafărul". Ca poet, a debutat în 1950 la revista „Tânărul scriitor". I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1967, 1970), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1978) ş.a.

Prima carte, *Autoportret în august*, apărută în 1962, cu o prefaţă de Matei Călinescu, anunţă o coordonată stabilă în scrisul lui **H.**, aşa-numita lirică militantă. Se regăseşte aici un motiv din poezia lui Nicolae Labiş, copilăria agresată de război (*Amintiri din război*), dar, dincolo de clişee şi în opoziţie cu acestea, se remarcă puternica expresivitate imagistică, susţinută de un discurs liric dinamic. În *Continentele ascunse* (1965) confesiunea patetică este dublată de un egotism liric insistent, uneori excesiv. În erotică, impregnată de acelaşi patetism, spiritul romantic se confundă cu cel romanţios. Lirismul conjunctural revine în forţă în *De dragoste de ţară* (1967), unde steaguri fâlfâie deasupra şantierelor în „lumina lunii August" şi se aude „Cântarea României Socialiste". Titlul unui poem de aici va deveni titlul volumului următor, *Sfera gânditoare* (1967), care reprezintă un moment important în evoluţia liricii lui **H.** Unei sensibilităţi expansive ce se risipea într-o retorică entuziastă, obedientă faţă de modelul poetic al epocii, i se opune acum spiritul reflexiv „al reîntoarcerii în sine", al retragerii, „al prăbuşirii în sine însuşi". Atracţia lumilor subterane, a „spaţiului absorbit", motivul seminţei, al germinaţiei structurează o viziune lirică nouă; tensiunile lăuntrice ale unui imaginar bulversat sunt transferate într-un imagism extins pe spaţii ample, dar, în acelaşi timp, controlat cu discreţie. Acest lirism pulsatoriu, pendulând între lăuntric şi exterioritate, porneşte de la relevarea eternei relaţii indisociabile între spirit şi trup: trupul este doar aparenţă schimbătoare şi pieritoare, iar spiritul neschimbat şi etern. Ca şi la Nichita Stănescu, sfera şi oul sunt asociate perfecţiunii şi genezei. Balansul între un lirism interiorizat, uneori profund, şi unul exterior, ostentativ, este prezent la nivelul întregii lui poezii şi prin alternanţa între confesiunea tensionată şi patetismul diluat în convenţii, alternanţă ce se regăseşte în prima antologie, *Poezii* (1968). Prin *Spaţiile somnului* (1969) **H.** se întoarce la rămăşiţele lumi interioare, la introspecţie, dar şi la prospectare, la ceea ce el numeşte „adâncul obscur", „izvoarele somnului", visul „haotic şi nemărginit".

În prim-plan: Gheorghe Pituț, Grigore Hagiu, Gavril Matei, Iulian Neacșu

Reapar motivul germinaţiei secrete, „sfera născătoare”, metaforă care atestă faptul că de astă dată geneza şi perfecţiunea se confundă. Cu mai multă insistenţă, realitatea interioară este proiectată pe ecranul reprezentărilor onirice, reprezentări activate la început cu discreţie, apoi chiar afişat. Astfel, în *Nostalgica triadă* (1970) continuă incursiunile în „spaţiile somnului”, viselor, care şi-au făcut „biserică în carnea trupului”. Căile de acces sunt fântânile, iar „oglinzile întunecate” captează ceva din aceste lumi tainice, amplificându-le misterele şi tensiunile. Exteriorizarea brutală a forţelor obscure ar trimite la un expresionism care mizează puternic pe efect. Prin *Cântece de stemă* (1971) se revine la superficia lucrurilor, la lirismul civic, însă acum mai discret, mai bine controlat, o confirmare în acest sens fiind turnarea materialului liric în matriţa sonetului. Intervine o nouă pendulare, între spontaneitate şi virtuozitate. Aceleaşi lumi onirice captate într-un imagism puternic se regăsesc în *Miazănoaptea miresmelor* (1973), lumi deschise însă spre alte spaţii, simetrice, ale cosmosului. Volumele *Zenit de anotimpuri* (1974) şi *Sărbătorile anului* (1975) reiau alternanţa introspecţie – expansiune, ceea ce confirmă, într-un fel, că balansul a devenit manieră. Un lirism mai sobru, sever chiar, se distinge în *Descântece de gravitaţie* (1977), care evită ceea ce anterior fusese verbiaj nebulos, uneori chiar balast strălucitor. Accentele expresioniste nu lipsesc, dar experienţa poetului face ca stridenţele să fie evitate. Cele două cicluri ale volumului – *Orfice* şi *Starea de dor* – semnalează chiar prin titlu domeniile explorate: logosul şi erosul. În *Sonete* (1978) meditaţia lirică, depăşind restricţiile formale, refuză din nou contemplaţia, fiind înviorată de evocarea unei naturi în expansiune, în care gravitaţia apare ca un impuls generator. Se regăsesc cele două spaţii complementare: exteriorul hiperbolizat şi interiorul care absoarbe ceea ce se pierde în afară. Ordonate pe cele patru cicluri calendaristice, sonetele nu evită incursiunea în timpul „profan”, într-o istorie evocată uneori în spirit naiv-paşoptist. *Fantastica pădure* (1980), printr-un tipar strofic unic, de douăsprezece versuri, dar nu numai prin acesta, atestă un manierism auster. Se confirmă astfel existenţa unei alternanţe între exprimarea nesupravegheată şi cenzurarea riguroasă. În *Alte sonete* (1983) **H.** apelează din nou la forma fixă, încălcând însă regula la nivelul versului, diversificând metrica, oscilând între dodecasilab şi monosilab. În *Zilele, vârstele, anii. Mărturii despre mine însumi* (1985) revine motivul somnului, poetul retrăieşte acel „dor de spaţii închise”, dar şi fascinaţia lumilor celeste, evocând cu o naivitate bine simulată lumea copilăriei. Antologia *Poeme* (1986) e tipărită postum. Dominantă într-un ciclu de inedite, meditaţia asupra timpului necruţător se înfăţişează ca o premoniţie a trecerii în nefiinţă. Ciclul *1907 – epopeea ţărănească* nu se înscrie, cum pare a anunţa titlul, în lirica evenimentului,

în prim-plan situându-se evocarea paseistă a civilizaţiei rurale a copilăriei. În 1991 apare *Cristal de primăvară*, volum de poeme inedite (cu o prefaţă de Gina Hagiu, sora poetului). Cele două cicluri – *Constelaţie ciudată* şi *Răzvrătire în alb* – refac în bună măsură un traseu liric sinuos, din care nu lipseşte nici „uliţa copilăriei", regăsită cândva într-o carte pentru copii, *Desemne pe sticlă* (1983). Spirit boem, **H.** a fost mai bine de trei decenii o figură pitorească în viaţa artistică a Bucureştiului. A iubit muzica, teatrul, artele frumoase, acest din urmă domeniu fiind, de altfel, abordat cu indiscutabilă competenţă de eseistul şi cronicarul plastic. Textele, tipărite iniţial în presă, au fost adunate în volumul *Bucureştiul artistic* (1984). Eseul *Visul ca vis – visul în literatură (Jurnal 1959–1974)* şi *Memoriale* s-au publicat postum, în „Luceafărul" (1995).

O lume bine întemeiată, bine fixată în rădăcinile ei, ce-i garantează stabilitatea atât de plăcută lui Grigore Hagiu, dar cutreierată în răstimpuri de mişcări ilogice, alarmante; o lume care, scăpând o clipă din frâiele gravitaţiei, se cutremură, îşi iese din solidele articulaţii, iată motivul cel mai neliniştitor pentru acelaşi poet, resimţit cu intensitate capabilă să stabilească legături surprinzătoare şi totuşi verosimile între lucruri greu de conceput împreună, în consecuţia lor, deodată posibilă.

LUCIAN RAICU

SCRIERI: *Autoportret în august*, pref. Matei Călinescu, Bucureşti, 1962; *Continentele ascunse*, Bucureşti, 1965; *De dragoste de ţară*, Bucureşti, 1967; *Sfera gânditoare*, Bucureşti, 1967; *Poezii*, Bucureşti, 1968; *Nobleţe de stirpe*, Bucureşti, 1969; *Spaţiile somnului*, Bucureşti, 1969; *Nostalgica triadă*, Bucureşti, 1970; *Cântece de stemă*, Bucureşti, 1971; *Miazănoaptea miresmelor*, Bucureşti, 1973; *Poezii*, Bucureşti, 1973; *Zenit de anotimpuri*, Bucureşti, 1974; *Sărbătorile anului*, Bucureşti, 1975; *Descântece de gravitaţie*, Bucureşti, 1977; *Sonete*, Bucureşti, 1978; *Fantastica pădure*, Bucureşti, 1980; *Alte sonete*, Bucureşti, 1983; *Desemne pe sticlă*, cu ilustraţii de Gina Hagiu, Bucureşti, 1983; *Bucureştiul artistic*, Bucureşti, 1984; *Zilele, vârstele, anii. Mărturii despre mine însumi*, pref. Cezar Baltag, Bucureşti, 1985; *Poeme*, pref. Fănuş Neagu, Bucureşti, 1986; *Cristal de primăvară*, pref. Gina Hagiu, Galaţi, 1991; *Liniştea versului*, pref. Cezar Baltag, Bucureşti, 1997.

Repere bibliografice: Martin, *Generaţie*, *31–35*; Cristea, *Interpretări*, *108–112*; Regman, *Cronicari*, *110–123*; Martin, *Poeţi*, II, *196–203*; Poantă, *Modalităţi*, *168–173*; Mincu, *Poezie*, *41–48*; Piru, *Poezia*, II, *158–161*; Laurenţiu, *Eseuri*, *114–124*; Raicu, *Critica*, *263–268*; Raicu, *Practica scrisului*, *326–329*; Grigurcu, *Poeţi*, *316–319*; Raicu, *Contemporani*, *119–121*; Cristea, *Faptul*, *100–111*; Dimitriu, *Singurătatea*, *135–151*; Simion, *Scriitori*, IV, *181–188*; Grigurcu, *Eminescu–Labiş*, *456–458*; Ciobanu, *Opera*, *161–165*; Felea, *Aspecte*, *71–74*; Valentin F. Mihăescu, *Viciul nepedepsit*, Bucureşti, 1994, *101–114*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *204–207*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *477–479*; Constantin Trandafir, *Grigore Hagiu şi generaţia sa*, Ploieşti, 2003; Ion Pop, *Despre poezia lui Grigore Hagiu*, CLT, 2009, 8; Popa, *Ist. lit.*, II, *380–384*; Nicolae Georgescu, *Grigore Hagiu sau Cuvintele numelui tău (I–II)*, „Oglinda literară", 2012, 128, 129. ***D.D.***

HAIKU, publicaţie care apare la Bucureşti din martie 1990, mai întâi de trei ori pe an, iar apoi, din 1991, anual, subtitlul fiind „Revistă de interferenţe culturale româno–japoneze". Redactor-şef este Florin Vasiliu, secretar responsabil de redacţie Gabriel Stănescu, redactori Angela Hondru, Mioara Gheorghe şi Silvia Mărgineanu. Din redacţie au făcut parte ulterior Lucia Vasiliu, Rodica Ştefănescu şi Vasile Moldovan, Florică Dan, Paula Romanescu ș.a. Iniţial colegiul de redacţie este alcătuit din Ion Acsan, Mihail Diaconescu, Ştefan Aug. Doinaş, Aurel Rău, Marin Sorescu, cărora de la al doilea număr li se alătură Vasile Smărăndescu şi Nina Stănculescu. Din 2003 redactor-șef este Mioara Gheorghe, iar secretar general de redacție Valentin Nicolițov. **H.** îşi propune să popularizeze haikuul, specie de poezie tradiţională japoneză care cunoaşte o mare vogă în toată lumea şi a cărei răspândire, se consideră, poate mijloci o autentică întâlnire între spiritualitatea românească şi aceea din Ţara Soarelui Răsare. În articolul *Cuvânt de început* se arată că ţelul principal este acela de a contribui la crearea unui „veritabil haiku românesc". Revista a publicat traduceri din creaţia unor haijini niponi clasici, precum Issa, Shado, Yaka, Yosa Buson, Baishitsu, Taigi, Mokudô, Takahama, Sokan şi Matsuo Bashô. Ultimului, care este şi marele maestru al genului, i se acordă un spaţiu privilegiat şi i se consacră un număr omagial (9–10/1994), unde, între altele, poate fi citit un amplu şi documentat eseu al lui René Étiemble, interpretul său francez. Apar, de asemenea, micropoeme ale unor importanţi poeţi contemporani: Giuseppe Ungaretti, Ghiorghios Seferis, Octavio Paz, Don Eulert şi se rezervă un loc aparte autorilor români, ale căror grupaje de haikuuri sunt însoţite de scurte prezentări şi de versiuni în limbile engleză şi franceză: Al. T. Stamatiad, Ştefan Baciu şi Aurel Rău, Marin Sorescu şi Adrian Rogoz (1990), Toma George Maiorescu şi Romulus Bucur (1991), Titus Andronic (1992) ș.a. Din sumarul revistei nu lipseşte proza: fragmente din romanul *Admirabilul*

nebun de Shusaku Endo, capitole din *Călătorie spre miazănoapte* de Matsuo Bashô, basmele japoneze *Farsa lui Matazei* şi *Fântâna tinereţii*, ca şi notele de drum ale lui Corneliu Filip, intitulate *Pe meleaguri nipone*. Demne de menţionat sunt eseurile lui Florin Vasiliu (*Matsuo Bashô – „sfântul haikuului”*, *Poemul pillatian într-un vers şi haikuul japonez* şi extrasele din volumul *Japonia în 111 ideograme*), cele câteva recenzii semnate de Virgil Bulat, Vasile Igna, Al. Chiriac, articolele lui Ştefan Doncea despre artele marţiale şi ale lui Mircea Luca despre shintoism şi budism, succintul curs de introducere în gramatica japoneză al Angelei Hondru. Un fapt notabil este emulaţia stârnită de revistă, în jurul ei luând naştere cenacluri în mai multe oraşe din ţară. Cu micropoeme mai sunt prezenţi Nicolae Alexandru-Vest, Gheorghe Grigurcu, Petre Stoica, Vasile Igna, Mircea Petean, Constantin Cubleşan, George Vulturescu, Manuela Miga, Marian Arsene, Ştefan Doncea, Mioara Gheorghe, Alexandru Pintescu, Duţu Niţu, Clelia Ifrim ş.a. ***I.M.***

HALEPLIU, Constantin (1816, Brăila – 29.XI.1873, Bucureşti), autor dramatic. Învaţă mai întâi în oraşul natal, apoi la Bucureşti. Iuncher timp de câţiva ani, va ocupa în continuare diferite funcţii, în 1864 fiind numit, prin concurs, profesor. Vrăjmaş al revoluţiei, a cărei izbucnire o socotea funestă, avea să rămână, după mişcarea de la 1848, cu trista faimă de delator. Actor nici rău, nici foarte bun, puţin cabotin, **H.**, neobosit în iniţiative de tot felul, a fost un merituos animator teatral. După ce, la Iaşi, joacă în trupa lui Matei Millo, pleacă la Bucureşti, unde, împreună cu alţi actori moldoveni, înjghebează o „trupă naţională extraordinară”. Reprezentaţiile vor dura două luni, bucurându-se de o entuziastă primire din partea publicului. Personaj vanitos, dacă nu grandoman, brăileanul îşi va face un titlu de onoare din a fi adus aici pe scenă, pentru prima oară, vodevilul naţional. În 1850 şi 1851 face parte din trupa lui Costache Caragiali. La Piteşti, în stagiunea 1852–1853, se ocupă de regia unor spectacole. Institutor la Ploieşti timp de mai mulţi ani, din 1869 dă şi aici un impuls teatrului de amatori.

Piesele lui **H.**, originale şi prelucrări, sunt compuneri limbute, cu un verbiaj adesea nesuferit, păcătuind prin afectare. Sunt evidente totuşi încercările de diferenţiere prin limbaj a personajelor, împărţite neapărat în bune şi rele. Temele care îl urmăresc pe **H.** sunt două. *Cumplitul amăgit sau Izvorul demoralizaţiii* (1847) e o farsă în care zgârcenia îşi primeşte până la urmă pedeapsa. În *Săracul cinstit* (1851), cu reminiscenţe din *Baba Hârca* a lui Matei Millo, titlul vorbeşte de la sine. Dincolo de sentinţele morale, comedia conţine note de critică socială. Începutul comediei-vodevil *Ucenicul şarlatanului* (1851), unde sunt puşi faţă în faţă un june franţuzit, abia întors din străinătate, cu ifose cosmopolite, şi bătrânul său părinte, păzitor al vechilor şi bunelor obiceiuri, aminteşte de *Iorgu de la Sadagura* a lui Vasile Alecsandri. Autorul este un antibonjurist convins, suspicios şi ricanator în faţa unor semne de înnoire. Un fel de cânticel comic ar fi *Serdarul Iliuşu. Tombatera câne roşu* (1871), unde, la fel ca la Alecsandri, sunt luate în răspăr falsul patriotism, demagogia, parlamentarismul. În teatrul istoric pe care **H.** îl compune rezultatele sunt deplorabile. În afară de anacronisme şi de absenţa unei atmosfere de epocă, limbajul e mereu inadecvat, înecat în discursivism. Şi în *Moartea lui Mihai Viteazu la Torda* (1854), şi în *Don Sanji II, regele Portugaliii* (1857), ca şi în *Pustnicul sălbatecului munte* (1853), unde abundă efectele de melodramă, se perorează despre patriotism, despre virtute şi fidelitate. Aceeaşi retorică umflată în „pastorala” închinată domnitorului Al. I. Cuza, *Serbare naţională sau Visul fericirei* (1859), în care se exaltă actul Unirii, folosindu-se mijloace naive de impresionare, din care nu lipseşte focul bengal.

SCRIERI: *Cumplitul amăgit sau Izvorul demoralizaţiii*, Bucureşti, 1847; *Fragment de operetă a lui Ştefan Vodă*, Iaşi, 1850; *Săracul cinstit*, Bucureşti, 1851; *Ucenicul şarlatanului*, Bucureşti, 1851; *Pustnicul sălbatecului munte*, Bucureşti, 1853; *Moartea lui Mihai Viteazu la Torda*, Bucureşti, 1854; *Don Sanji II, regele Portugaliii*, Bucureşti, 1857; *Serbare naţională sau Visul fericirei*, Bucureşti, 1859; *Serdarul Iliuşu. Tombatera câne roşu*, Bucureşti, 1871.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *292–293;* Ion Horia Rădulescu, *Contribuţiuni la istoria teatrului din Muntenia* (*1833–1853*), Bucureşti, 1935, *74–82*; Brădăţeanu, *Drama, 56–58; Dicţ. lit. 1900, 422.* ***F.F.***

HALICI, Mihail (1615, Lugoj – 22.III.1671, Aiud), cărturar. Este descendent al unei familii de români calvinizaţi, trăitori în „cercul” Lugojului, zonă în care a locuit mult timp şi unde şi-a desfăşurat cea mai mare parte din activitate. Funcţiile pe care le-a exercitat arată că a avut cu certitudine studii de teologie. Urmare a pregătirii şi a prestigiului intelectual, a fost numit, în 1651, jurat în senatul

Caransebeşului, deţinând de asemenea, până în 1658, când din cauza invaziei turcilor părăseşte oraşul, funcţia de rector al şcolii calvine care funcționa în localitate. Trăieşte o vreme în Sibiu (o parte din averea sa, inclusiv biblioteca, se mai aflau în acest oraş în 1674), dar se stabilește în 1664 la Aiud, unde și moare.

Intelectual cu o solidă cultură de tip umanist, **H.** avea o bibliotecă dintre cele mai importante din zonă, care cuprindea, la finele veacului al XVII-lea, potrivit inventarului alcătuit de fiul său, peste 540 de volume (manuscrise diverse, dar şi cărţi ale unor autori celebri, precum Homer, Hesiod, Cicero, Plaut, Teocrit, Symmias, Pindar, Marsilio Ficino, Erasmus ş.a.). Integrat prin religie şi profesie în climatul propagandei calvine, el a tradus sau a prelucrat, potrivit unor consemnări autografe făcute pe cărţi diverse în preajma anului 1640, câţiva psalmi în limba română. Sursele acestor traduceri vor fi fost cărţile de cântece de tip calvin, cunoscute și copiate în zonă, iar scrisul lui, cu litere latine şi ortografie maghiară, urma un model uzual în Banat şi Hunedoara la mijlocul secolului. Lui **H.** i-a fost atribuită multă vreme (pe baza unei consemnări – „Vocabularium, paterna manu scriptum" – făcute în 1674 de Mihail Halici-fiul în inventarul cărţilor din biblioteca tatălui lăsate în custodia municipalităţii din Sibiu) redactarea unui *Dictionarium valachico–latinum*, lexicon original de la mijlocul veacului al XVII-lea, ce cuprinde peste 5500 de cuvinte şi de variante lexicale. Paternitatea dicţionarului (numit de B.P. Hasdeu, cel care l-a descoperit în fondurile Bibliotecii Universităţii din Buda, *Anonymus Lugoshiensis*, apoi, de Gr. Creţu, *Anonymus Caransebesiensis*) a suscitat de-a lungul timpului numeroase controverse în rândul cercetătorilor scrisului vechi românesc. Considerat iniţial scriere anonimă (B.P. Hasdeu, Gr. Creţu), textul a fost atribuit (în concordanță cu datarea acceptată atunci a scrierii) lui Mihail Halici-fiul (N. Drăganu), iar în diverse alte studii (Alexandru Horváth sau Francisc Király) redactarea lexiconului a fost pusă pe seama lui **H.** Analiza caracteristicilor grafice ale textului şi filigranele hârtiei pe care a fost scris *Dictionarium valachico–latinum* arată însă că primul dicţionar original cu bază română cunoscut, deşi datează (potrivit analizei filigranologice) din jurul anului 1650, când **H.** activa ca profesor în Caransebeş, a fost alcătuit de un intelectual bănăţean foarte bun cunoscător deopotrivă al limbii române şi al limbii latine, a cărui identitate urmează a fi stabilită.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *„Anonymus Lugoshiensis" – cel mai vechi dicționar al limbei române, după manuscriptul din Biblioteca Universității din Pesta*, „Columna lui Traian", 1883; Gr. Creţu, *„Anonymus Caransebesiensis" – cel mai vechi dicţionar al limbii române, după manuscriptul din Biblioteca Universităţii din Pesta*, „Tinerimea română", 1898; N. Drăganu, *Mihail Halici (Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII)*, DR, 1924–1926; Musnai László, Dani János, Engel Károly, *Date noi privitoare la Mihail Halici*, SILF, 1964; Al. Belu, *Câteva consideraţii cu privire la autorul primului „Dictionarium valachico–latinum". Contribuţii la cunoaşterea culturii bănăţene din secolul al XVII-lea*, O, 1969, 5; *Ist. lit.*, I, *438–440*; Alexandru Horváth, *„Dictionarium valachico–latinum" („Anonymus Caransebesiensis"). Contribuţii la cunoaşterea autorului*, în *Studii de limbă, literatură şi folclor*, II, Reşiţa, 1971, *69–75*; Francisc Király, *Mihail Halici şi Mihail Halici jr.*, O, 1975, 9; *Dicţ. lit. 1900*, *422–423*; Maria Ursuțiu, [*Biblioteca lui Mihail Halici*], „Biblioteca și cercetarea", 1984, 1988; Gh. Chivu, *Opinii recente asupra celui mai vechi dicţionar românesc*, LR, 1987, 3; Francisc Király, *Opinii asupra celui mai vechi dicţionar românesc*, LR, 1989, 1; Gh. Chivu, *„Anonymus Caransebesiensis" – manuscris românesc de la mijlocul secolului al XVII-lea*, LL, 2003, 1–2; Mihail Halici-tatăl, *Dictionarium valachico–latinum (Anonymus Caransebesiensis)*, îngr. Alexandru Metea și Maria Király, studiu filologic Francisc Király, Timişoara, 2003, *14–28*; *Dictionarium valachico–latinum. Primul dicţionar al limbii române*, îngr. și introd. Gh. Chivu, Bucureşti, 2008, *7–35*. ***Gh.C.***

HALICI-fiul, Mihail (19.X.1643, Caransebeş – 1712), autor de versuri. Este fiul Anei (n. Magiar) şi al lui Mihail Halici, descendenţi ai unei familii de români calvinizaţi din zona Lugojului. Începe pregătirea la şcoala calvină din Caransebeş în 1650–1651, continuându-şi studiile, în perioada 1661–1664, la liceul reformat din Sibiu, unde îi cunoaşte pe Valentin Franck von Franckenstein şi pe Francisc Pariz Pápai, cu care se împrietenește. După mutarea familiei la Aiud, în 1664, **H.** va urma liceul academic reformat, aşa-numitul Collegium Bethlenianum Alba-Enyedense, pe care îl restabilise Mihail Apaffy I (în 1662), după ce şcoala corespunzătoare din Alba Iulia fusese distrusă de turci (în 1658). Educaţia umanistă primită în acest colegiu a favorizat o apropiere a lui **H.** de curentele literare apusene şi o deprindere a regulilor versificaţiei, practicată în limbile clasice, apoi, după modelul acestora, în limba naţională a elevilor. În 1665 se înmatriculează, împreună cu Valentin Franck von Franckenstein, la Universitatea Altdorf de lângă

Nürnberg. În perioada 1667–1669 îndeplinește funcția de rector al colegiului reformat din Orăștie. În 1674 pleacă în străinătate, unde urmează, între 1679 și 1684, cursurile Facultăţii de Drept din Leyden. Nu va mai reveni în ţară. După unele informaţii documentare, în anul 1694 se afla în Anglia, unde lucra ca specialist în probleme orientale în cadrul Foreign Office.

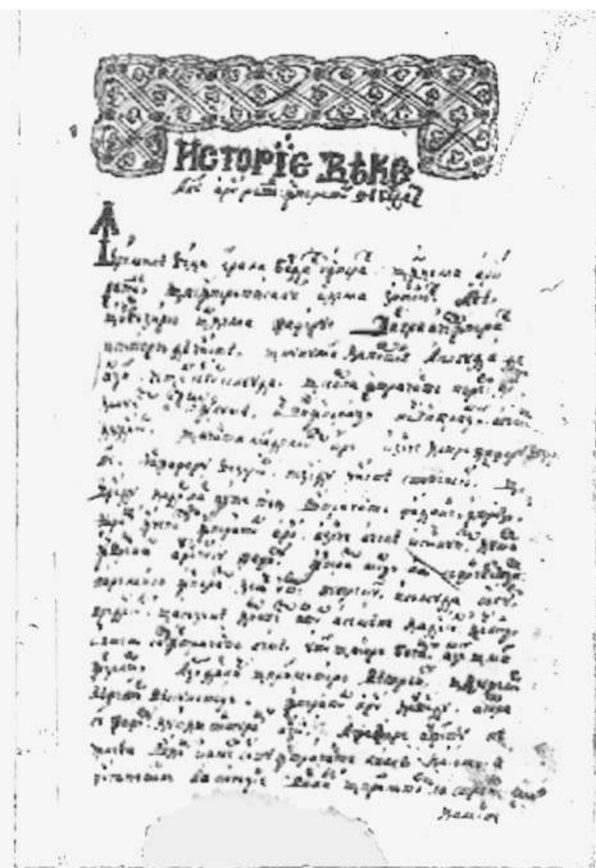
H., crescut şi educat într-un mediu intelectual ales (tatăl său, posesor al unei biblioteci impresionante pentru mijlocul veacului al XVII-lea, a fost rector al şcolii calvine din Caransebeş), este cunoscut ca autor de versuri scrise în limbile latină şi maghiară. Au fost inventariate 85 astfel de texte, între ele şi un *Carmen*, închinat, în 14 februarie 1664, de ziua Sfântului Valentin, lui Valentin Franck von Franckenstein, și el autor de versuri. În 1674 **H.** îi dedică o odă scrisă în limba română lui Francisc Pariz Pápai, fostul său coleg de la Sibiu, care îşi luase doctoratul la Basel. Poezia, în care este imitată versificaţia savantă de factură clasică, a fost inclusă în volumul omagial *Vota solennia*, care apare în acelaşi an. *Oda*, singurul text românesc din volum, are alături poezii în limbile latină, greacă, maghiară, germană sau franceză, multe aparţinând unor profesori şi colegi ai sărbătoritului: Paulus Amman, Georgius Francus, Thomas Veres, Johannes Petrus D'Aples, Melchior Süssebach. Conştient de originea sa nobilă românească, **H.** semnează *Oda* numindu-se „Nob[ilis] Romanus Civis de Caransebes" şi „Romanus Apollo". Lui **H.** i-a fost atribuită în mod eronat (din cauza datării greșite a așa-numitului *Anonymus Caransebesiensis* şi, pe baza prieteniei sale cu Francisc Pariz Pápai, intelectual cu activitate lexicografică, apoi în urma unei confuzii cu tatăl său, Mihail Halici), redactarea unui *Dictionarium valachico–latinum*, lexicon de la mijlocul veacului al XVII-lea.

SCRIERI: *Oda*, în *Vota solennia*, Basel, 1674, republ. în CHRM, I, *216*, în N. Drăganu, *Mihail Halici (Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII)*, DR, 1924–1926, în *Poezie veche românească*, îngr. și postfață Mircea Scarlat, Bucureşti, 1985, *97*, în LRM, *671–672*.

Repere bibliografice: G. Bariţ, *Cele dintâi versuri hexametre şi pentametre în limba noastră română*, FMIL, 1847, 2; N. Drăganu, *Mihail Halici (Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII)*, DR, 1924–1926; Puşcariu, *Ist. lit., 107–110*; Musnai László, Dani János, Engel Károly, *Date noi privitoare la Mihail Halici*, SILF, 1964; Seche, *Schiţă*, I, *11*–12; Streinu, *Versificaţia*, *123*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *238–239*; Piru, *Ist. lit.*, I, *196*; *Ist. lit.*, I, *438–440*; Gáldi, *Introducere*, *93–94*; Francisc Király, *Mihail Halici şi Mihail Halici jr.*, O, 1975, 9; *Dicţ. lit. 1900*, *422–423*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *70–71*, *85*; Maria Ursuţiu, [*Biblioteca lui Mihail Halici*] „Biblioteca şi cercetarea", 1984, 1988; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *479*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *233*. ***Gh.C.***

HALIMA, carte populară. Culegere de vechi poveşti orientale (persane, arabe şi indiene), structurate după modelul povestirilor în ramă, **H.** este, în forma cunocută în culturile europene moderne, rezultatul prelucrării şi contopirii a două serii independente de texte, *O mie şi una de nopţi* şi *O mie şi una de zile*. *O mie şi una de nopţi*, e o culegere de poveşti, fabule şi anecdote orientale ale cărei urme au fost detectate încă din secolul al X-lea, pătrunsă în Europa prin traducerea orientalistului francez Antoine Galland, publicată între anii 1704 şi 1717. *O mie şi una de zile*, scriere având de asemenea surse orientale, creată după modelul ilustrat de *O mie şi una de nopţi*, a fost cunoscută prin versiunea

Halima. *Foaie de titlu, BCU Iași, ms. V-15*

dată de orientalistul François Pétit de La Croix, tipărită între 1710 şi 1712. Structura celor două colecţii de povestiri fiind similară, textele au fost reunite către mijlocul veacului al XVIII-lea, prin reduceri, contaminări şi intense prelucrări, într-o versiune greacă cuprinzătoare, ce avea parţial ca model o prelucrare italienească, tipărită la Veneţia, în 1721–1722. În noul text, amplu, numit *Aravicon mithologhicon* (nume păstrat în unele manuscrise vechi româneşti, alături de titluri adaptate sau de traduceri precum *Aravicesc băsnuitori, Istorii persăşti* sau *Istorii arăpeşti*), este anulată împărţirea poveştilor pe nopţi şi zile şi diminuată opoziţia dintre naraţiunile, înscrise într-o povestire-ramă privitoare la femeile necredincioase și cele privind bărbaţii nerecunoscători şi răi, naraţiunile fiind spuse acum de o singură persoană, Halima, fiica unui vizir, care, povestind, inepuizabilă, diferite „istorii", reușește să-l facă pe împăratul Aidin (Sofiaidin), înșelat de soție, să renunțe la răzbunarea pe care o aplica ucigând fiecare femeie după prima noapte petrecută împreună. Noua versiune, având materia grupată în trei volume, este tipărită la Veneţia, în anii 1757 şi 1762. Cele mai vechi manuscrise româneşti cunoscute, încadrate de regulă în ultimele decenii ale veacului al XVIII-lea, au avut la bază o versiune a ediţiei veneţiene. Primul manuscris care utilizează această versiune datează din 1778–1779, faptul probând rapida circulaţie a sursei greceşti. Fidele izvorului grecesc, aceste manuscrise păstrează constant menţiuni privitoare la vechea structură (în trei volume) a tipăriturii din 1757–1762. Manuscrisele româneşti, în care textul este numit uneori *Halima* (nume păstrat în majoritatea versiunilor şi prelucrărilor moderne), evidenţiază fie o intensă prelucrare a traducerii româneşti prime, fie, după unii specialişti, existenţa a cel puţin trei transpuneri independente ale variantei scurte greceşti, o transpunere moldovenească (din 1778–1779; cea mai veche, datând din anul 1771, a avut, se pare, altă sursă), una sud-transilvăneană (din 1782–1786) şi una oltenească (din 1783). La începutul secolului al XIX-lea (în 1808) Scarlat Barbul Tempeanul se opreşte din nou, într-un manuscris, asupra scrierii. Câţiva ani mai târziu Ioan Gherasim Gorjanu, profesor la Vălenii de Munte, confruntă una dintre vechile traduceri româneşti, cea datorată lui Rafail monahul, egumenul mănăstirii Hurezi, cu versiunea amplă grecească şi tipăreşte, între 1835 şi 1838, în patru volume, *Halima sau Povestiri mithologhiceşti arăbeşti pline de băgări de seamă şi de întâmplări foarte frumoase şi de mirare*; ediţia, de multe ori adaptată şi adăugită, a fost reluată în 1857, în 1877 şi în 1899. În aproximativ acelaşi timp (între 1836–1840) Ioan Barac a imprimat, la Braşov, în opt volume, *O mie şi una de nopţi. Istorii araviceşti sau Halima,* traducere făcută pe baza unei versiuni germane a scrierii (ediţia fiind reluată în 1897). Din 1839 încep să fie tipărite, de regulă pe baza traducerilor manuscrise, frecvent copiate, povestiri independente din *Halima*. Stanciu Gheorghiescu „îndreaptă" şi scoate la Bucureşti, după o consultare cu Anton Pann, *Istoria pescarului nevoiaş şi a califului Arun Areşid*. Ioan Barac prelucrează în versuri şi imprimă (la Braşov, în 1843 şi 1844) „istoria comică" *Cei trei fraţi gheboşi sau Trei bărbaţi şi o muiare*. Altă povestire, *Historia celor trei calenderi, fii de regi, şi a celor cinci dame din Bagdad,* intră în sumarul *Calendarului Halimalei* pe anul 1879, iar în 1880 este imprimat, în acelaşi calendar, *Istoria lui Sinbad marinarul*. După 1850 apar tot mai numeroase traduceri, integrale sau fragmentare din *Halima*, unele rescriind vechile traduceri, altele compilându-le cu originale germane, cu surse franţuzeşti sau englezeşti. Scriitori sau povestitori înzestraţi (Anton Pann, Petre Ispirescu, Petre Dulfu, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Eusebiu Camilar ș.a.) se opresc şi ei asupra vechii culegeri de poveşti şi pilde, pe care o prelucrează sau o repovestesc. I.L. Caragiale, de pildă, va prelucra un motiv din *Halima* în proza *Abu-Hasan*. O traducere integrală va realiza în 1978–1988 scriitorul H. Grămescu. Motive şi poveşti din *Halima* au fost de asemenea prelucrate, în secolul al XIX-lea, devenind similare producţiilor folclorice (unele pătrunzând chiar în folclor) sau circulând ca poveşti sau ca snoave independente, câteva fiind atribuite lui Păcală. S-au produs uneori, favorizate de fondul comun moralizator, întâlniri şi contaminări cu *Sindipa*, carte populară de înţelepciune.

Ediţii: *Halima sau Povestiri mitologhiceşti arabeşti*, I–IV, tr. Ioan Gherasim Gorjanu, Bucureşti, 1835–1838; ed. 2, Bucureşti, 1857; ed. 3, Bucureşti, 1877; ed. 4, Bucureşti, 1899; *O mie şi una de nopţi. Istorii araviceşti sau Halima*, I–VIII, tr. Ioan Barac, Braşov, 1836–1840; ed. 2, Braşov, 1897; *Aravicon mithologhicon*, (fragm.), CHRM, II, *128–132*; *Aravicon mithologhicon* (*Halima*) (fragm.), CPL, I, *409–449*, republ. în *Halima şi alte cărţi populare*, îngr. I. C. Chiţimia şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1963, *291–342*;

Cartea celor o mie și una de nopți, I–XV, tr. H. Grămescu, pref. Ovidiu Papadima, București, 1978–1988.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, *92–103*; Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *298–320*; Dan Simonescu, *Introducere* la *Aravicon Mithologhicon. Istoria lui Sofiaidin, împăratul Indiei*, CPL, I, *405–408*; *Ist. lit.*, I, *669–672*; I. Zugrav, *Vechi manuscrise cu „Istorii persăşti" din biblioteca mănăstirii „Sf. Ioan cel Nou" de la Suceava*, MM, 1967, 11–12; Piru, *Ist. lit.*, I, *448–452*; Mircea Anghelescu, *Literatura română şi Orientul (secolele XVII–XIX)*, Bucureşti, 1975, *52–61*; Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, I, partea II, *307–334*; *Dicţ. lit. 1900*, *423–424*; Eugenia Dima, *Primele traduceri din „Halima" în limba română*, ALIL, t. XXXI, 1986–1987. ***Gh.C.***

HALIPPA, Pan (**Pantelimon)** (1.VIII.1883, Cubolta–Soroca – 30.IV.1979, Bucureşti), poet, memorialist, gazetar.

Fiu al Paraschivei (n. Ţau) şi al dascălului bisericesc Nicolae Halipa, **H.** urmează Şcoala Spirituală din Edineţ, Seminarul Teologic de la Chişinău, absolvit în 1904, când se înscrie la Facultatea de Ştiinţe Naturale din Iuriev (Dorpat), întreruptă în 1905. Contaminat de febra revoluţionară a anilor 1905–1906, se dedică unei activităţi de militant social-naţional. Organizează Uniunea Ţăranilor şi se implică în apariţia primului periodic românesc tipărit dincolo de Prut, „Basarabia" (1906–1907), unde publică, semnând P. Basarabeanu (P.B.) şi Pintilie Cubolteanu (P.C.), articole în care afirmă dreptul ţăranilor români de a avea învăţământ, religie şi cultură în limba naţională. Atitudinea de nesupunere faţă de stăpânirea rusească i-a adus o scurtă detenţie într-o închisoare din Moscova, după care **H.** va trece la Iaşi pentru a urma cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie (1908–1912). În această perioadă participă la şedinţele de redacţie ale revistei „Viaţa românească", la care colaborează cu un serial intitulat *Scrisori din Basarabia.* Ia parte la întocmirea unor calendare populare pentru folosul conaţionalilor şi debutează cu versuri în „Arhiva" (1912). Revenit la Chişinău, se află în fruntea mai multor iniţiative social-culturale: organizarea primei şcoli româneşti, a mişcării cooperatiste, a unor manifestări artistice şi, mai ales, fondarea editurii şi a revistei „Cuvânt moldovenesc" (1913). Programele periodicelor al căror redactor era prevedeau ridicarea gradului de civilizaţie şi de cultură, reactivarea conştiinţei naţionale, stimularea şi promovarea scriitorilor locali şi a unei literaturi adecvate momentului şi locului. **H.** publică numeroase versuri şi articole în care critică stările existente, îndeamnă la acţiune şi se pronunţă răspicat pentru drepturile românilor de peste Prut, subliniind şi necesitatea păstrării tradiţiilor proprii. După evenimentele din 1917 devine unul din liderii politici ai românilor basarabeni. Ales vicepreşedinte al Sfatului Ţării de la Chişinău, contribuie decisiv la unirea cu România, ca act juridic şi istoric. Întemeietor al Partidului Ţărănesc, apoi şef al organizaţiei locale a Partidului Naţional Ţărănesc, e în mai multe rânduri deputat, senator, ministru. În octombrie 1918 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. Între 1919 şi 1940 deţine şi postul de profesor de geografie şi limba română la Şcoala Normală din Chişinău. După 1932 **H.** a fost mai puţin activ politic, dedicându-se acţiunilor culturale. Înfiinţează şi conduce revista „Viaţa Basarabiei" (1932–1944), cel mai important periodic interbelic din această parte a ţării, dublat din 1933 de ziarul cu acelaşi titlu. El a încercat aici să dea un exemplu de activitate multiplă, publicând versuri, proză şi articole în care îndemna la solidaritate naţională, la acţiuni şi atitudini utile, făcea evaluări de ansamblu asupra Basarabiei de după Unire, comenta evenimente importante sau prezenta personalităţi basarabene în simple evocări ocazionale sau în adevărate studii de istorie literară (*Alexie Mateevici*, *C. Stere*, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, *Prinosul Basarabiei în literatura românească* ş.a.). A fost redactor la revista literară „Itinerar" (Chişinău, 1938–1940) şi a colaborat la numeroase alte periodice. Nevoit în 1940 să se stabilească la Bucureşti, nu a încetat să activeze în favoarea Basarabiei, cu excepţia perioadei 1950–1957, când, condamnat la ani grei de muncă silnică, a fost deţinut în închisori şi lagăre din ţară şi din Siberia. A continuat să scrie, versificând proverbe, esenţializându-şi experienţa în maxime şi cugetări, rememorându-și în lungi spovedanii viaţa şi principalele evenimente la care a participat.

Volumul *Flori de pârloagă* (1921) include doar o parte din versurile lui **H.** apărute în periodice

de-a lungul a peste trei decenii. Metafora titlului se referă atât la „solul necultivat” al poeziei basarabene, cât şi la caracterul rustic, puţin elaborat al stihurilor, care, stilistic, amintesc uneori de epoca preeminesciană. Aflate sub semnul „datoriei” (*Poezie-datorie*) faţă de poporul ce trăia într-o „ceaţă de dureri nemăsurate”, al dorinţei de a-i cânta virtuţile şi aspiraţiile, cele mai multe versificări ale lui **H.** (din volum şi din periodice) au mai mult valoarea unui document despre om şi vremea sa. Atunci când reuşeşte să se sustragă imperativelor sociale, reiterează modest teme şi atitudini comune ale liricii – natura ca mediu al regenerării şi tonificării sufleteşti, năzuinţa spre săvârşirea binelui, spre lumină şi spre înălţimi etc. Cu timpul, poetul devine mai puţin optimist, are sentimentul zădărniciei luptei sale, al imposibilităţii de a salva „gloata bolnavă, bezmetică şi oarbă”, îşi percepe propria viaţă ca fiind „crudă şi pustie, rătăcită în desişuri de mulţime”, se simte tot mai descurajat. În versuri a realizat şi câteva traduceri din literatura rusă – A.S. Puşkin, M.I. Lermontov, A.A. Fet ş.a. Proza lui **H.** a fost publicată în periodicele pe care le-a condus şi este, în genere, de natură memorialistică. Amintirile din copilărie, alerte, sentimentale, urmăresc în special să pună în lumină aspecte ale vieţii rurale pentru a se înscrie în direcţia culturală a publicaţiilor sale. Mai importante documentar sunt numeroasele evocări ale momentelor istorice în care s-a implicat autorul, ale personalităţilor care au avut un rol deosebit în evenimentele unei perioade istorice de mari schimbări. Cea mai mare parte a memoriilor este scrisă după 1957, multe texte cuprinzând şi relatări despre suferinţele îndurate ca deţinut. Unele s-au tipărit postum, după 1990, fie ca secvenţe memorialistice propriu-zise (*Pan Halippa despre întâlnirea cu Lenin, pentru Basarabia*, „Totuşi iubirea”, 1992, *Jurnal. 13 aprilie 1958 – 17 oct. 1960*, „Manuscriptum”, 1992), fie sub forma unor interviuri („Tineretul liber”, 1992, „Manuscriptum”, 1992), dar şi în volum: *Cronica vieţii mele*, lăsată într-un manuscris masiv de aproape o mie cinci sute de pagini, se tipăreşte, parţial, în 1990 la Chişinău. Câteva studii despre Basarabia s-au editat la Iaşi (1912), Chişinău (1914) şi Bucureşti (1941), iar o istorie amănunţită a evenimentelor din Basarabia anilor 1917–1918 este cuprinsă în cartea ce poartă titlul *Testament pentru urmaşi* (scrisă împreună cu Anatolie Moraru), publicată la München în 1967, retipărită parţial la Chişinău în 1991. O culegere, *Pilde şi poveţe* (1908), cu extrase din Lev Tolstoi, Ion Heliade-Rădulescu, Alecu Donici, Costache Negruzzi, Ion Creangă, dar şi cu scurte texte moralizatoare proprii, câteva broşuri conţinând cuvântări sau proiecte parlamentare, învăţături agrotehnice întregesc o activitate rezidând nu atât în paginile scrise (modeste sub raport literar), cât în acţiunea civică pe care o susţin, exemplară ca semnificaţie social-culturală.

SCRIERI: *Pilde şi poveţe*, Chişinău, 1908; *Basarabia. Schiţă geografică*, Iaşi, [1912]; *Pământul nădejdilor mele*, Chişinău, 1914; *Flori de pârloagă*, pref. Mihail Sadoveanu, Iaşi, 1921; *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Chişinău, 1939; *Cântare pământului*, Chişinău, 1940; *Basarabia noastră*, Bucureşti, 1941; *Testament pentru urmaşi* (în colaborare cu Anatolie Moraru), München, 1967; ed. Chişinău, 1991; *Povestea vieţii mele*, Chişinău, 1990; *Publicistică*, îngr. Iurie Colesnic, Chişinău, 2001.

Repere bibliografice: Onisifor Ghibu, *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*, I, Cluj, 1926, *passim*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *856*, *Ist. lit.* (1982), *941*; Gh. Cunescu, *Pan Halippa şi al său pohod na Sibir*, L, 1992, 26–27; Vasile Badiu, *Pantelimon Halippa, scriitorul*, LA, 1993, 2; Anatol Ciocanu, [*Pan Halippa*], „Glasul naţiunii”, 1992, 27 martie, 1993, martie, iulie; Colesnic, *Basarabia*, I, *66–77*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *117–118*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *479–481*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *79–81*; Iurie Colesnic, *Apostolul unirii – Pantelimon Halippa*, Chişinău, 2006; Ion Constantin, Ion Negrei, *Pantelimon Halippa – tribun al Basarabiei*, Bucureşti, 2009; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *27–28*. ***C.T.***

HAN, Raymonde (12.XI.1892, Focşani – 13.VII.1973, Bucureşti), poetă. Este fiica Zeliei (n. Tulea) şi a lui Fernand Hanard, inginer de origine belgiană. Apariţia unui volum de poezii, *Cartea dimineţii* (1939), aparţinând muzicienei **H.**, soţia sculptorului O. Han, cu temeinice studii de pian la Berlin (unde a şi trăit multă vreme), a surprins, dacă nu a constituit de-a dreptul o revelaţie. Înainte de a fi incluse într-o carte proprie, câteva sunt publicate de Zaharia Stancu în *Antologia poeţilor tineri* (1934). Autoarea este prezentă în paginile unor periodice ca „Viaţa românească”, „Azi”, „Viaţa literară”, susţinând şi cronica muzicală la „Curentul”. Formată în spiritul revistei „Gândirea”, care îi găzduieşte de altfel debutul poetic, **H.** publică doar *Cartea dimineţii*, după care părăseşte spaţiul literar în favoarea muzicii.

Cu o prezență intermitentă, deloc masivă, în reviste și cu un singur volum publicat, lirica – așa-zicând „delicată”, oarecum „timidă” – pe care o scrie **H.** comportă o originalitate și o forță poetică suficient de marcate pentru a o fi făcut remarcată de critica

literară. „Ruralistă” prin tematică și imagerie, „citadină” prin poetica sa, ea contrazice clișeele încetățenite în epocă privind identitatea automat „sămănătoristă”, minor-idilică, a producțiilor literare cu substrat bucolic. De fapt, poeta cultiva un anume vitalism delicat, un naturism de nuanță intimistă. Un recenzent din epocă a remarcat „comunitatea sufletească dintre pământ și ființă”, „contopirea trupească și sufletească a autoarei cu Natura”. Universul rural, redus la vinietele obișnuite (ulița satului, malul Oltului, mugetul vacilor când vin de la pășune etc.) e populat de „fete voinice” cu „trupuri ca pâinea în coajă castanie”, care spală rufe fără urmă de efort și mai strigă, din când în când, la cioban, sub „mătasea înroșită a cerului”. În aer plutește o pace senină, netulburată, totuși primejduită suav de episoadele naive ale atracției adolescentine. Într-un atent comentariu, Șerban Cioculescu releva la **H.** multiple „moduri poetice”, „de la euforia panteistă la melancolia regretului, de la aspirația misterului creștin la cultul personalității virile [...], de la suavitatea naivă la nostalgia forțelor elementare”, dar opina că definitorii rămân pentru autoare poemele „descriptive și stilizate, în care se reflectă peisaje ideale, dar de robustă expresivitate, nu atât prin modernitate de metafore și comparații, cât prin echilibrul moral al zămislirii. O verdeață crudă, de măr pădureț, altoit sau transplantat, tonifică lirismul d-nei R. Han, al cărui mod expresiv este indirect doar întrucât nu adoptă stilul despletit al mărturiei «experiențiale», dar cât se poate de sincer în bucuria de a trăi printre ierburi, gâze și dobitoace, aproape de cer și de pământ, în mijlocul elementelor și în vecinătatea tainelor”.

SCRIERI: *Cartea dimineţii*, Bucureşti, 1939.

Repere bibliografice: Zaharia Stancu, *Antologia poeţilor tineri*, Bucureşti, 1934, *109–114*; Constantin Fântâneru, *„Cartea dimineţii”*, UVR, 1939, 19; Șerban Cioculescu, *„Cartea dimineţii”*, RFR, 1939, 8; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *847–848*, *Ist. lit.* (1982), *933*; Nicolae Manolescu, *Poezia română modernă de la George Bacovia la Emil Botta*, I, Bucureşti, 1968, *199–202*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *74–76*; Ion Bălu, *Metamorfozele poeziei moderne*, APF, 1996, 9; *Dicț. scriit. rom.*, II, *481–482*; Viorel Cosma, *Muzicieni din România*, Bucureşti, 2001, *22*. ***N.Bc.***

HANDABURA, Lidia (1.XI.1966, Jimbolia), prozatoare. Este fiica Margaretei-Maria Râţă (n. Toth) şi a lui Ioan Râţă, funcţionari. Urmează Liceul de Filologie–Istorie din Timişoara (1981–1985) și Facultatea de Drept la Universitatea din Bucureşti (1985–1989). Lucrează ca jurist la Leagănul pentru Copii din Timişoara (1991–1994) şi, pentru scurt timp, în presa cotidiană. Din 1994 e inspector în cadrul Inspectoratului pentru Cultură al Judeţului Timiş, iar din 2000 jurist la Biblioteca Judeţeană Timiş. Debutează cu reportaje în „Contact” (1992), iar editorial cu *Hurlupul* (1996). Mai colaborează la revistele „Banat”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Orient latin”, „Signum” (Dresda) ş.a.

În *Hurlupul*, primul volum de proză scurtă publicat de **H.**, gestul nonconformist şi fronda, cruzimea bine temperată şi ironia sunt cele dintâi elemente de identificare pentru prestaţiile unei povestitoare sensibile la aspectele groteşti ale existenţei cuplului ori ale unor mici grupuri sociale. Formule narative variate se intersectează ulterior în *Povestiri cu Tereza* (1997), care pun în valoare un spirit analitic, tot atât de minuţios pe cât e de spontan imaginativ. Crud naturalistă şi fantastă, dezabuzată ori cinică, **H.** îşi extrage temele din infernul cenuşiu al existenţei de zi cu zi ori din experienţe limită înregistrate de istoria veacului. Rataţi, inşi cu existenţe tarate, ciudaţi ori neacomodabili, idealişti în căutarea unui ţel, mai întotdeauna apariţii dificil de catalogat după canoanele tipologiei comune, personajele sunt nu o dată subiecţii unor experienţe şi experimente dramatic-burleşti. Vârstele extreme o preocupă pe autoare în măsura în care sunt purtătoare de insolit psihologic şi comportamental, o atracţie similară fiind manifestată faţă de teritoriile incerte ale realităţii, de geografiile fluide ce trec în fantastic şi vis. Atari disponibilităţi sunt valorificate îndeosebi în proza cu şi despre copii, care trădează insistenţă în dispunerea accentelor pe registre epice ludic-groteşti ori solemn-ironice. Volumul *Povestiri din anul Cometei. Un unchi nervos şi câteva întâmplări cu o Skodă ieşită din uz* (1999; Premiul Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor) conţine istorisiri de dimensiuni diferite, alcătuind un tot datorită organizării narative, apropiată de elaborarea romanescă. La impresia de construcţie coerentă a unor texte în care întâmplările pătrund în ţesătura narativă distorsionate, percepute când sub unghiul fabulosului, când al unor proiecţii tragicomice, contribuie şi migraţia, dintr-o secvenţă în alta, a personajelor, fie adulţi, fie copii. În fapt, cele două părţi ale cărţii probează o bună intuiţie a psihologiei infantile, capacitatea de a detecta sâmburele de miraculos şi mister, după cum şi de absurd ori atroce în derizoriul cotidianului. Cu

accente nedisimulat mizantropice, microromanul *Jurnal pentru Delfin* (2004) propune o antiutopie: maturizarea, ieşirea din universul copilăriei coincide cu revelaţiile inconfortabile, provocate de o lume în schimbare – civilizaţia sexului, a fetişurilor, a erzaţurilor de tot felul, care se înstăpâneşte dincolo de aria protejată a lumii copilului şi trimite pretutindeni oglinzi deformatoare. În rememorările personajului narator, în dialogul cu o *madre* mereu exemplară, ca şi cu un *padre* mai întotdeauna de o discutabilă onorabilitate, se insinuează semnele disoluţiei: mărturii ale degradării biologice însoţesc, la tot pasul, spectacolul unei severe erodări a organismului social.

SCRIERI: *Hurlupul*, Timişoara, 1996; *Povestiri cu Tereza*, Timişoara, 1997; *Povestiri din anul Cometei. Un unchi nervos şi câteva întâmplări cu o Skodă ieşită din uz*, Timişoara, 1999; *Jurnal pentru Delfin*, Timişoara, 2004.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Prozatorii, continuitate şi alternative*, O, 1997, 1; Dorin Murariu, *Aura simbolismului*, „Redeşteptarea", 1997, 302; Cristina Chevereşan, *Un feminin proteic*, O, 1997, 9; Traian Podgoreanu, *„Povestiri cu Tereza"*, „Universul cărţii", 1997, 10; Simona Konradi, *„Povestiri cu Tereza"*, „Răsunetul", 1998, 8; Alexandru Jurcan, *„Jurnal pentru Delfin"*, T, 2005, 67. ***L.A.***

HANDOCA, Mircea (12.IV.1929, Botoşani – 22.IX.2015, Bucureşti), istoric literar, editor. Este fiul Marthei-Hélène Handoca (n. Labin) şi al lui Constantin Handoca, farmacişti. Urmează Liceul Naţional din Iaşi (1939–1944) şi Liceul „Alexandru Ghica" din Alexandria (1944–1947), apoi face studii la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1947–1951), devenind profesor la Bucşani, judeţul Dâmboviţa (1951–1955), Târgovişte (1955–1959), Pâclişa, judeţul Hunedoara (1959–1960) şi la Liceul „D. Bolintineanu" din Bucureşti (1960–1990). Debutează cu un articol în „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor" (1962). Colaborează la „Adevărul literar şi artistic", „Albina", „Arca", „Argeş", „Ateneu", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Convorbiri literare", „Criterion", „Cronica", „Curierul românesc", „Excelsior", „Familia", „Jurnalul literar", „Limbă şi literatură", „Litere, arte, idei", „Manuscriptum", „Orizont", „Poesis", „Revista de istorie şi teorie literară", „România literară", „Steaua", „Teatrul", „Transilvania", „Tribuna", „Vatra", „Viaţa românească" ş.a, precum şi la câteva publicaţii din străinătate.

De mai bine de un sfert de secol **H.** editează opera lui Mircea Eliade, romanele şi nuvelele, eseurile, studiile, memoriile, jurnalul, tratatele de istorie a religiilor, corespondenţa (*Mircea Eliade și corespondenții săi*, I–V, 1993–2007), ca şi textele referitoare la receptarea critică a operei, adunate sub titlul generic *Dosarul Eliade* (I–XIV, 1998–2008). Ca exeget a publicat cărţi precum *Mircea Eliade. Câteva ipostaze ale unei personalităţi proteice* (1992), *Pe urmele lui Mircea Eliade* (1996), *Pro Mircea Eliade* (2000), *Viaţa lui Mircea Eliade* (2000), *Eliade şi Noica* (2002), *Mircea Eliade și contemporanii săi* (2009) ş.a. Ca rezultat al cunoaşterii aprofundate a vieţii, operei şi receptării scrierilor lui Mircea Eliade în lume, realizează şi o amplă biobibliografie (I–V, 1997–2010). De asemenea, colaborează la numeroase volume colective dedicate lui Eliade. Recunoscându-i-se meritele pentru acest vast demers, critica literară a remarcat că **H.** „s-a lăsat treptat, irevocabil şi complet acaparat de pasiunea lui eliadescă, ajungând la ora de faţă să fie aproape omologat drept cel mai complet cunoscător al vieţii maestrului său şi cel mai solicitat editor al operei acestuia, adeseori rămasă doar în manuscris, mai ales că are privilegiul de a dispune de arhiva din ţară a savantului" (Florin Mihăilescu). Împrejurarea că l-a cunoscut pe Mircea Eliade la Paris în 1985, că a purtat cu acesta mai multe convorbiri şi că Eliade i-a trimis zeci de scrisori a contribuit la un mai profund ataşament faţă de autorul lui *Maitreyi*.

SCRIERI: *Excursia literară*, Bucureşti, 1971; *Al. O. Teodoreanu-Păstorel*, Bucureşti, 1975; *Mircea Eliade. Contribuţii bibliografice*, Bucureşti, 1980; *Pe urmele lui G. Topîrceanu*, Bucureşti, 1983; *Pe urmele lui Al. O. Teodoreanu (Păstorel)*, Bucureşti, 1988; *Mircea Eliade. Câteva ipostaze ale unei personalităţi proteice*, Bucureşti, 1992; *Mircea Eliade comentat de…*, Bucureşti, 1993; *Pe urmele doctorului Panait Sârbu şi ale actriţei Tantzi Cocea*, Bucureşti, 1996; *Pe urmele lui Mircea Eliade*, Târgu Mureş, 1996; *Mircea Eliade. Biobibliografie*, I–V, Bucureşti, 1997–2010; *Convorbiri cu şi despre Mircea Eliade*, Bucureşti, 1998; *Pro Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, 2000; *Viaţa lui Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, 2000; *Eliade şi Noica*, Cluj-Napoca, 2002; *Mircea Eliade. O biografie ilustrată*, Cluj-Napoca, 2004; *Jurnalul inedit al lui Mircea Eliade*, Oradea, 2005; ed. 2, Bucureşti, 2010; *Noi glose despre Mircea Eliade*, Bucureşti, 2006; *Mircea Eliade – un uriaș peste timp*, Bucureşti, 2008; *Mircea Eliade. Pagini regăsite*, Bucureşti, 2008; *Mircea Eliade și contemporanii săi*, Bucureşti, 2009; *Fost-a Eliade necredincios?*, Iaşi, 2011. **Ediţii:** Bucura Dumbravă, *Cartea munţilor*, pref. edit., Bucureşti, 1970; Bogdan Amaru,

Goana după fluturi, pref. George Gibescu, Bucureşti, 1973; G. T. Kirileanu, *Corespondenţă*, pref. edit., Bucureşti, 1977; Nestor Urechia, *Vraja Bucegilor*, pref. edit., Bucureşti, 1979; Mircea Eliade, *Despre Eminescu şi Hasdeu*, pref. edit., Iaşi, 1987, *Romanul adolescentului miop*, pref. edit., Bucureşti, 1988, *Memorii*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1991, *Nuvele inedite*, pref. edit., Bucureşti, 1991, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, pref. Monica Spiridon, Bucureşti, 1992, *Jurnal*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1993, *Morfologia religiilor. Prolegomene*, pref. edit., Bucureşti, 1993, *Mircea Eliade şi corespondenţii săi*, I–V, pref. edit., Bucureşti, 1993–2007, *Erotica mistică în Bengal*, pref. edit., cuvânt înainte Mircea Vulcănescu, Bucureşti, 1994, *Opere*, I–II, pref. Ion Bălu, Bucureşti, 1994–1997 (în colaborare cu Mihai Dascal), *Jurnal de vacanţă*, Bucureşti, 1995, *Maddalena*, pref. edit., postfaţă Nicolae Florescu, Bucureşti, 1996 (în colaborare cu Nicolae Florescu), *Coloana nesfârşită. Teatru*, pref. edit., Bucureşti, 1996, *Scrieri de tinereţe*, I–IV, pref. Constantin Noica, Bucureşti, 1996–2008, *Viaţa nouă*, pref. edit., Bucureşti, 1999, *Europa, Asia, America… Corespondenţă*, I–III, pref. edit., Bucureşti, 1999–2004, *Dubla existenţă a lui Spiridon V. Vădastra*, pref. edit., postfaţă Nicolae Florescu, Bucureşti, 2000, *Aristocraţia solilocvială a dialogului*, pref. edit., Bucureşti, 2000, *Textele „legionare" şi despre „românism"*, pref. edit., Cluj–Napoca, 2001; Constantin Noica, *Istoricitate şi eternitate*, pref. edit, Bucureşti, 1989; *Dosarul Eliade*, I–XIV, pref. edit., Bucureşti, 1998–2008.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, *Corespondenţa Kirileanu*, RITL, 1977, 4; Şerban Cioculescu, *Literatura turistică*, RL, 1979, 8; Al. Zub, *„Mircea Eliade. Contribuţii bibliografice"*, AIX, t. XVIII, 1981; Liviu Petrescu, *Primul Eliade*, ST, 1988, 3; Gh. Glodeanu, *Ipostazele unei personalităţi proteice*, TR, 1992, 44–45; Mac Linscott Ricketts, [*Mircea Handoca*], „The Society for Romanian Studies Newsletter", 1992, 2, JL, 1993, 45–48, „Origini", 2006, 9–10; Z. Ornea, [*Mircea Handoca*], RL, 1993, 17, 23, 1999, 8, 2000, 6; Cristian Bădiliţă, *Jurnalul unui „om împlinit"*, RL, 1993, 39–40; Al. Andriescu, *Mircea Eliade, „Jurnalul"*, CL, 1994, 7–8; Mircea Muthu, *Tânărul Mircea Eliade*, TR, 1995, 13; C. Stănescu, *„Utopia" lui Mircea Handoca*, ALA, 1997, 358; Teodor Vârgolici, [*Mircea Handoca*], ALA, 1998, 405, 2000, 504, 2004, 725; Gheorghe Grigurcu, *Ediţia critică Mircea Eliade*, JL, 1998, 1–2; Valeriu Râpeanu, *Patru din cele (probabil) 25 de „dosare" Mircea Eliade*, „Curierul naţional", 2001, 359; Voncu, *Secvenţe*, I, *221–225*; Florin Mihăilescu, *Fructele devoţiunii*, VR, 2002, 7; Al. Săndulescu, *„Eliade şi Noica"*, ALA, 2003, 635; C. Stănescu, *Jurnalul inedit al lui Mircea Eliade*, ALA, 2004, 734; Irina Mavrodin, *Laudatio pentru Mircea Handoca*, CL, 2006, 7; Sorin Lavric, *Feminizarea democratică*, RL, 2008, 19. ***I.D.***

HANEŞ, Petre V. (7.XI.1879, Călăraşi – 17.IV.1966, Bucureşti), istoric literar, editor.

Este fiul Mariei (n. Leca) şi al lui Vasile Haneş. A urmat cursul secundar la Liceul „Matei Basarab" din Bucureşti, unde i-a avut profesori pe Gr. Creţu, Gh. Ionnescu-Gion şi pe G. Dem. Teodorescu. După ce şi-a dat bacalaureatul, în 1899 s-a înscris la Facultatea de Litere şi Filosofie, secţia filologie clasică, părăsită apoi pentru secţia modernă. Pasionat, cu vocaţie de cercetător, studentul publică în „Revista universitară" şi în extras lucrarea *„Cântarea României"* (1900), urmată de încercarea monografică *Alexandru Russo. O pagină ignorată din literatura română* (1901), prefaţată de Ovid Densusianu. O altă lucrare, *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea* (1904), primeşte Premiul „Hillel" al Universităţii din Bucureşti. Articole, note şi comentarii îi apar şi în „Noua revistă română", „Convorbiri literare", „Epoca", „Literatură şi artă română". După obţinerea licenţei în 1903, **H.** activează ca profesor secundar la Calafat, de unde se transferă curând la Liceul „Mihai Viteazul" din Bucureşti. Colaborează în continuare la câteva dintre aceleaşi periodice, la care se adaugă „Conservatorul", „Revista idealistă", „Vieaţa nouă", „Săptămâna", „Buletinul Seminarului Pedagogic" ş.a. Scoate volumul *Studii de literatură română* (1910), precum şi numeroase ediţii din operele scriitorilor paşoptişti şi o suită de manuale şcolare. În 1911 este numit inspector pentru învăţământul secundar şi decorat cu Ordinul Coroana României. Se pare că, din motive medicale, nu a fost mobilizat, dar când Muntenia e ocupată de armatele inamice, însoţeşte administraţia şi armata în refugiu peste Siret. În 1917, la Iaşi, va fi lucrat la cenzura corespondenţei şi la propaganda în rândul ostaşilor. Colabora destul de asiduu la „Evenimentul", ziar pus la dispoziţia lui Take Ionescu. Împreună cu fratele său, Vasile V. Haneş, e prezent la Chişinău încă din ianuarie 1918, pentru a ajuta la organizarea învăţământului în limbă română în Basarabia, ce se declarase republică

independentă. Predă la cursurile pentru învăţători şi profesori şi participă la întemeierea Universităţii Populare, la care în anii 1918–1919 ţine conferinţe privitoare la istoria literaturii române. Semna în continuare în ziarele ieşene (îndeosebi corespondenţe şi dări de seamă asupra mişcării de „naţionalizare culturală a Basarabiei"). Colabora, de asemenea, la „Cuvânt moldovenesc" şi la „Sfatul Ţării". Întors în Capitală, îşi reia catedra de la Liceul „Mihai Viteazul"; anul următor ţinea la Universitatea din Bucureşti un curs liber, tipărit sub titlul *Scriitorii basarabeni* (1920). Tot atunci îşi lua şi doctoratul în litere cu teza *Un călător englez despre români* (1920). În 1921 era secretar general la Ministerul Culturii Naţionale şi Cultelor. Dă la tipar *Istoria literaturii româneşti* (1924), apărută şi în traducere franceză la Paris, cu o prefaţă de Mario Roques (1934), apoi *Studii literare* (1925), *Studii şi cercetări* (1928), *Genuri literare* (1933) şi *Tinereţe…* (1941). Iniţiator, în 1926, al Societăţii Prietenii Istoriei Literare, publică frecvent în revista cu acelaşi nume (1931–1934), al cărei director este, şi în „Preocupări literare", pe care o conduce nu numai în intervalul 1936–1938, când figurează în caseta redacţională ca director. Mai colaborează la „Dreptatea", „Ţărănismul", „Deşteptarea", „Adevărul", „Adevărul literar şi artistic", „Dimineaţa", „Jurnalul" (la acesta şi între anii 1944 şi 1947). Ca şi fratele său, este arestat în 1957, petrecând în detenţie şapte ani. După eliberare i se îngăduie să publice articole şi studii în „Limbă şi literatură", „Glasul Bisericii" şi „Biserica Ortodoxă Română". Pregăteşte, de asemenea, pentru tipar un volum ce selectează o parte din lucrările mai vechi, la care se adaugă contribuţii noi, dar acesta va apărea abia postum, sub titlul *Studii de istorie literară* (1970).

Lucrările elaborate de **H.** în anii studenţiei relevă o temeinică pregătire ştiinţifică, dar şi ezitarea între filologie şi istorie literară; ulterior optează pentru cea din urmă. Într-un articol din 1906 asupra unei cărţi a lui Gh. Alexici el punctează just problemele istoriei literaturii române, amintind în treacăt şi discuţiile privitoare la principiile şi metodele disciplinei. Mai târziu exprimă elogii pentru Gustave Lanson, luat, se pare, ca model. Antrenat însă în activităţi numeroase şi variate, între care a prevalat întotdeauna cea didactică, **H.** nu s-a realizat decât parţial ca istoric literar. Preocupat mereu de personalitatea lui Alecu Russo, el nu a izbutit să dea o ediţie definitivă, augmentată, a monografiei din 1901. La fel, deşi s-a oprit în repetate rânduri la unii scriitori paşoptişti, cu toate că a editat operele multora dintre aceştia, nu a finalizat studii monografice asupra lor. Pe de altă parte, *Istoria literaturii româneşti* reprezintă în fapt un compendiu util mai cu seamă pregătirii bacalaureatului. O istorie a literaturii române din Basarabia este, în schimb, *Scriitorii basarabeni*, deficitară însă în ce priveşte informaţia; faptul a fost parţial remediat în ediţiile următoare, restructurate ca un dicţionar de autori. Meritele principale ale lui **H.** constau în readucerea la lumină a lui Alecu Russo, în repunerea în circulaţie a unor scrieri şi documente şi în intensificarea interesului pentru istoria literară, prin societatea „prietenilor" acesteia şi prin revista „Preocupări literare".

SCRIERI: *„Cântarea României"*, Bucureşti, 1900; *Alexandru Russo. O pagină ignorată din literatura română*, pref. Ovid Densusianu, Bucureşti, 1901; *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Bucureşti, 1904; *Literatura română modernă. Curs de limba română pentru învăţământul secundar*, Bucureşti, 1904; *Studii de literatură română,* Bucureşti, 1910; *Scriitorii basarabeni*, Bucureşti, 1920; ed. 2, Bucureşti, 1942; *Un călător englez despre români*, Bucureşti, 1920; *Istoria literaturii româneşti*, Bucureşti, 1924; ed. (*Histoire de la littérature roumaine*), pref. Mario Roques, Paris, 1934; *Studii literare*, Bucureşti, 1925; *Studii şi cercetări*, Bucureşti, 1928; *Genuri literare*, Bucureşti, 1933; *Istoria literară în călătorii*, Bucureşti, 1933; *Tinereţe…*, Bucureşti, [1941]; *Studii de istorie literară,* pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1970. **Ediţii:** Nicolae Bălcescu, *Manualul bunului român*, introd. edit., Bucureşti, 1903, *Mişcarea românilor din Ardeal la 1848 şi Puterea armată şi arta militară la români*, pref. edit., Bucureşti, 1920; Vasile Alecsandri, *Despot Vodă*, Bucureşti, 1908, *Scrisori către Ion Ghica*, Bucureşti, 1911; Mihail Kogălniceanu, *Acte, scrieri din tinereţe*, Bucureşti, 1908, *Autobiografie*, Bucureşti, 1908, *Scrisori (1834–1849)*, pref. edit., Bucureşti, 1913; C. Negruzzi, *Poezii*, Bucureşti, 1908, *Nuvele*, Bucureşti, 1918; Alecu Russo, *Scrieri*, pref. edit., Bucureşti, 1908, *Piatra Corbului. Soveja*, tr. Vasile Alecsandri şi A. I. Odobescu, pref. edit., Bucureşti, 1908, *Cântarea României*, Bucureşti, 1909, *Aduceri aminte*, Bucureşti, 1911, *Scrieri*, introd. edit., Craiova, 1937, *Scrieri postume*, Craiova, 1940; A. I. Odobescu, *Câteva ore la Snagov*, Bucureşti, 1909, *Doamna Chiajna*, Bucureşti, 1916; Ion Ghica, *Opere complete*, I–IV, pref. edit., Bucureşti, 1914–1915; Antim Ivireanul, *Predici*, pref. edit., Bucureşti, 1915; Gh. Asachi, *Nuvele istorice*, introd. edit., Bucureşti, 1915; D. Bolintineanu, *Călătorii*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1915, *Proză (Manoil. Elena)*, pref. edit., Bucureşti, 1915; Cezar Bolliac, *Meditaţii şi poezii*, pref. edit., Bucureşti, 1915; Const. Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*, pref. edit., Bucureşti, 1915, *Călătorii*, Bucureşti, 1934; G. Sion, *Poezii*, pref. edit., Bucureşti, 1915, *Suvenire contimpurane*, pref. edit., Bucureşti, 1915; I. Heliade-Rădulescu, *Echilibrul între antiteze*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1916; Anton

Pann, *Din „Povestea vorbii"*, Iaşi, 1918; Al. Hâjdeu, *Vechea slavă a Moldovei*, Bucureşti, 1919; B.P. Hasdeu, *Răzvan şi Vidra*, Bucureşti, 1919, *Cărţile poporane*, pref. edit., Bucureşti, 1936; Petre Ispirescu, *Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1924; Ioan Barac, *Arghir şi Elena*, Bucureşti, 1925; Grigore Alexandrescu, *Fabule*, pref. edit., Bucureşti, 1933, *Meditaţii, epistole, satire*, Bucureşti, 1943; Vasile Cârlova, *Poezii*, pref. edit., Bucureşti, 1936; G. I. Ionnescu-Gion, *Cum vorbim*, introd. edit., Bucureşti, 1936. **Traduceri:** Emil Ludwig, *Germanii. Dubla istorie a unei naţiuni*, Bucureşti, 1946 (în colaborare cu Grigore Olimp Ioan).

Repere bibliografice: Iorga, *O luptă*, II, *158–159*, *172–173*; G. Bogdan-Duică, *„Alexandru Russo. O pagină ignorată din istoria literaturii române"*, CL, 1901, 7; Ovid Densusianu, *„Literatura română modernă"*, „Revista bibliografică", 1904, 3–4; Sextil Puşcariu, *„Scriitorii basarabeni"*, DR, 1920–1921; Petre Grimm, *„Un călător englez despre români"*, DR, 1920–1921; G. Baiculescu, [*P.V. Haneș*], ALA, 1924, 210, 1925, 237, 1928, 414; Emil Manu, *Petre V. Haneş*, TR, 1966, 29; M.I. Dragomirescu-Ulmeanu, *Petre V. Haneş*, VR, 1966, 9; Flora Şuteu, *Petre V. Haneş*, SCL, 1967, 5; Piru, *Varia*, I, *309–311*; Al. Duţu, *„Studii de istorie literară"*, VR, 1971, 1; Mircea Braga, *„Studii de istorie literară"*, TR, 1971, 4; Constantin Marinescu, *Interferenţe*, III, Bucureşti, 1973, *229–335*; Bucur, *Istoriografia*, *208–210*; Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar*, *137–138*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *269*, *passim*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *482–483*. ***V.D.***

HANGIU, Ion (16.II.1924, Horezu, j. Vâlcea – 9.I.2017, Bucureşti), istoric literar.

Este fiul Ioanei (n. Comănescu) şi al lui Dumitru Hangiu, ţărani. Absolvind şcoala primară la Horezu şi şcoala profesională la Drăgăşani (1937–1940), învaţă la Liceul „Al. Lahovari" din Râmnicu Vâlcea (primele două clase), completat la Sibiu (Liceul „Gh. Lazăr", 1942–1946), iar la Bucureşti urmează cursurile Facultăţii de Litere (1946–1949) şi ale Facultăţii de Drept (întrerupte în 1948); în 1968 îşi ia doctoratul în filologie cu teza *Sămănătorismul (Geneză, ideologie, reprezentanţi)*. Funcţionează un an (1949–1950) ca profesor de limba şi literatura română la Horezu, apoi ca redactor la Editura Politică (şi profesor la licee bucureştene), redactor la Editura Didactică şi Pedagogică (1958–1966), expert şi secretar al Comisiei de Ştiinţe Sociale şi Umane la Centrul Naţional al Cercetării Ştiinţifice (din 1966). Între 1971 şi 1996 a fost secretar general al Societăţii de Ştiinţe Filologice din România. Înfiinţează, sub patronajul acestei societăţi, revista „Limbă şi literatură română pentru elevi", pe care o conduce până în 1996, fiind în acelaşi timp şi redactor-şef al publicaţiilor „Limbă şi literatură" şi „Buletinul Societăţii de Ştiinţe Filologice". Mai colaborează la „Ateneu", „Argeş", „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Limba română", „România literară", „Tribuna învăţământului" ş.a. Debutează cu volumul *De la tiparniţa lui Macarie la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii"* (1959), scurt istoric al tipografiilor din România tipărit în 10 000 de exemplare şi topit.

După o serie de articole dedicate clasicilor literaturii române, figurilor reprezentative ale culturii naţionale şi curentelor importante de idei, **H.** începe să cerceteze, aproape în exclusivitate, istoria presei literare româneşti. Antologiei în două volume *Presa literară românească. Articole-program de ziare şi reviste. 1789–1948* (1968), în care sunt selectate articolele-program ale principalelor periodice literare, de la „Curierul românesc" la „Viaţa românească", seria de până la 1948, însoţite de succinte prezentări de ansamblu ale publicaţiilor şi de ampli indici, îi urmează, peste zece ani, lucrarea *Reviste şi curente în evoluţia literaturii române* (1978), expunere sub formă de micromonografii a celor mai însemnate curente şi periodice literare din secolele al XIX-lea şi al XX-lea. Contribuţia fundamentală avea s-o dea **H.** în 1987 prin *Dicţionar al presei literare româneşti. 1790–1982*, revizuit, actualizat şi intitulat la a doua ediţie *Dicţionarul presei literare româneşti. 1790–1990* (1996; Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei Române), adus din nou la zi la a treia ediţie, apărută în 2004. Lucrare de informare indispensabilă, riguros alcătuită, *Dicţionarul...* reţine în corpul propriu-zis şi în addenda referinţe la peste două mii două sute de publicaţii, fie integral literare, fie conţinând pagini sau rubrici literare şi care au înrâurit într-un fel sau altul viaţa culturală românească. Articolele sunt alcătuite ca nişte micromonografii, cuprinzând date succinte despre perioada de apariţie a periodicului, conducerea sau colegiul de redacţie, lista colaboratorilor principali şi a textelor esenţiale, aprecieri asupra orientării şi valorii publicaţiei în epocă şi în perspectiva timpului, precum

şi, uneori, o bibliografie de referinţă. O atenţie deosebită este acordată debuturilor, astfel încât se punctează intrarea pe scena literară a multor scriitori. În 2006 **H.** publică volumul *Panorama presei româneşti contemporane*, unde articolele-program de ziare şi reviste editate între 22 decembrie 1989 şi decembrie 2005 susţin prima încercare de sistematizare a fenomenului presei postdecembriste. Această lucrare, împreună cu paginile de dicţionar ale presei literare, aduse la zi şi sporite cu conspectul revistelor exilului românesc şi actualizate până în 2007, a fost turnată în cartea de sinteză *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicţionar cronologic. 1790–2007* (I–IV, 2008–2009), cele patru volume fiind consacrate intervalelor 1790–1916, 1917–1944, 1945–1989 şi 1989–2007. Instrument fundamental de lucru, lucrarea înlătură interdicţiile şi omisiunile cenzurii comuniste, constituindu-se într-o vastă oglindă a evoluţiei presei româneşti. Întrucâtva înrudite ca sferă de preocupări cu istoricul presei române sunt şi paginile intitulate *Societăţi şi asociaţii în ştiinţa românească* (1981) şi *Centenarul concursurilor şcolare. De la „Tinerimea Română" la Concursul „M. Eminescu". 1885–1985* (1985).

SCRIERI: *De la tiparniţa lui Macarie la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii"*, Bucureşti, 1959; *Reviste şi curente în evoluţia literaturii române*, Bucureşti, 1978; *Societăţi şi asociaţii în ştiinţa românească*, Bucureşti, 1981; *Centenarul concursurilor şcolare. De la „Tinerimea Română" la Concursul „M. Eminescu". 1885–1985*, Bucureşti, 1985; *Dicţionar al presei literare româneşti. 1790–1982*, pref. Ion Dodu Bălan, Bucureşti, 1987; ed. 2 (*Dicţionarul presei literare româneşti. 1790–1990*), Bucureşti, 1996; ed. 3 (*Dicţionarul presei literare româneşti. 1790–2000*), Bucureşti, 2004; *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicţionar cronologic. 1790–2007*, I–IV, Bucureşti, 2008–2009. **Antologii:** *Presa literară românească. Articole-program de ziare şi reviste. 1789–1948*, I–II, introd. Dumitru Micu, Bucureşti, 1968; *Panorama presei româneşti contemporane. Articole-program de ziare şi reviste (22 dec. 1989 – dec. 2005)*, introd. Ion Cristoiu, Bucureşti, 2006.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *„Presa literară românească"*, LCF, 1969, 16; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Presa literară românească"*, RL, 1969, 18; Nae Antonescu, *Observaţii la o carte*, ST, 1969, 9; Iosif Pervain, *Carenţele unei culegeri*, TR, 1969, 51; Şerban Cioculescu, [*Ion Hangiu*], LCF, 1979, 8, RL, 1987, 20, 21; Dumitru Micu, [*Ion Hangiu*], RL, 1987, 14, 28; M. N. Rusu, *„Dicţionar al presei literare româneşti"*, SPM, 1987, 23–26; *O carte în dezbatere: „Dicţionar al presei literare româneşti"*, RITL, 1988, 3–4; Mircea Anghelescu, *Dicţionare…*, LCF, 1996, 42; Al. Săndulescu, *„Dicţionarul presei literare româneşti"*, RL, 1997, 3; Săluc Horvat, *Presa literară românească*, TR, 1997, 22; Fănuş Băileşteanu, *Exegi monumentum. Prof. Ion Hangiu la 75 de ani*, ALA, 1999, 455; Iordan Datcu, *Ion Hangiu şi presa literară*, RL, 1999, 8; Marian Petcu, *„Presa românească de la începuturi până în prezent"*, „Revista română de istorie a presei", 2010, 1; *I. Hangiu – o viaţă închinată şcolii şi presei româneşti*, ed. 2, I–II, Bucureşti, 2011. ***I.O.***

HANŢĂ, Alec (22.IV.1931, Soveja, j. Vrancea – 31.I.2008, Bucureşti), istoric literar, editor. Este fiul Marinei (n. Oprea) şi al lui Nicolae Hanţă, ţărani. După absolvirea Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1955), devine preparator la Catedra de istoria literaturii române, promovând toate treptele didactice până la gradul de profesor. În 1963 a efectuat un stagiu de specializare în domeniul literaturilor medievale la Universitatea din Rennes (Franţa), sub îndrumarea profesorului Charles Foulon. A funcţionat ca lector de limba, literatura, istoria şi civilizaţia poporului român în Franţa, la Toulouse (1964–1966) şi la Montpellier (1968–1969). În 1970 obţine titlul de doctor în filologie cu teza *Idei şi forme literare la români (până la Titu Maiorescu)*. Un timp a fost şi decan al Facultăţii de Limba şi Literatura Română de la Universitatea din Bucureşti. A debutat în revista „Tânărul scriitor" (1956), colaborând, în continuare, la „Amfiteatru", „Analele Universităţii Bucureşti", „Contemporanul", „Gazeta literară", „Limbă şi literatură", „Luceafărul", „Ramuri", „Revista de istorie şi teorie literară", „România literară", „Tomis", „Viaţa studenţească" ş.a.

Prima carte a lui **H.**, apărută în 1976, este *Ideea de patrie în literatura română*, reprezentând întâia cercetare monografică, cu accentuat caracter didactic, dar şi marcată ideologic de epoca în care a fost publicată, a evoluţiei unei teme fundamentale pentru scrisul românesc. În amplul studiu *„Contemporanul" (1881–1891). O revistă aşa cum a fost* (1983; Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei RSR) încearcă să stabilească locul şi rolul acestei publicaţii în mişcarea literară românească a veacului al XIX-lea, în genere respingând atât exagerările, cât şi minimalizările nefondate. Cartea care îl consacră pe autorul ei în domeniul istoriei literare este însă *Idei şi forme literare până la Titu Maiorescu* (1985), versiune revizuită a tezei de doctorat. Exegetul investighează direct sursele, urmărind naşterea şi evoluţia gândirii literare româneşti de la începuturi până la mijlocul secolului al XIX-lea. **H.** a colaborat

la mai multe volume colective, a îngrijit şi a prefaţat numeroase ediţii din operele unor scriitori şi critici români, precum Panait Istrati, Anton Pann, Calistrat Hogaş, Vasile Alecsandri, Mihail Sadoveanu, Ion Ghica, Titu Maiorescu, Tudor Vianu. De asemenea, a alcătuit câteva antologii tematice, îndeosebi privind „literatura antimonarhică”.

SCRIERI: *Ideea de patrie în literatura română*, Bucureşti, 1976; *„Contemporanul” (1881–1891). O revistă aşa cum a fost*, Bucureşti, 1983; *Idei şi forme literare până la Titu Maiorescu*, Bucureşti, 1985.

Repere bibliografice: Şerban Cioculescu, *„Ideea de patrie în literatura română”*, RL, 1976, 19; Mircea Popa, *Permanenţa patriei*, TR, 1976, 19; Liviu Leonte, *„Ideea de patrie în literatura română”*, CRC, 1977, 3; Piru, *Ist. lit.*, *548*; Mihai Ungheanu, *„«Contemporanul» (1881–1891). O revistă aşa cum a fost”*, LCF, 1984, 15; Piru, *Discursul*, *93–97*; Stănescu, *Jurnal*, III, *174–177*; Piru, *Critici*, *16–21; Dicţ. scriit. rom.*, II, *484–485*; Micu, *Mileniu*, *356–361.* ***S.I.***

HARASIMOWICZ–ZARZECKA, Irena (12.VIII.1933, Grudziądz, Polonia), traducătoare poloneză. Născută într-o familie de jurişti, **H.** urmează Facultatea de Filologie la Universitatea „C. I. Parhon” din Bucureşti, ca bursieră a statului polon, trecându-şi examenul de diplomă în 1956 cu o lucrare de istorie a literaturii române. Angajată traducătoare–corespondentă la Agerpres, se înscrie la aspirantură, susţinând în 1963 teza de doctorat *Literatura română din perioada interbelică*. Din 1965 până în 1967 este redactor şi consilier la Academia Polonă de Ştiinţe, funcţionând apoi, tot la Varşovia, în redacţia Literatura ţărilor de democraţie populară, în calitate de specialist în literatura română, până în 1989 oficial, dar în fapt până în 1987, când pleacă în Canada. De curând s-a întors în Polonia, împreună cu soțul ei Krysztof Zarzecki, traducător din literatura americană.

Ca traducătoare din literatura română, **H.** debutează în 1969, într-un volum de proză tălmăcit în colaborare, *Noce bez snu*, urmat, la intervale nu prea mari, de antologia *Śmierć Ipu. Opowiadania rumuńskie* (1971, în colaborare), de Matei Călinescu, *Życie i opinie Zachariasza Lichtera* (1972) şi Dana Dumitriu, *Biesiada lichwiarza* (1975). Deosebit de utile sunt transpunerile din poezia românească, preferinţele traducătoarei îndreptându-se spre perioada contemporană. Primul volum, *Punkt widzenia* (1970), o culegere din lirica lui Marin Sorescu, este însoţit de o prefaţă succintă, dar densă, vădind familiarizarea îndelungată şi de profunzime cu opera autorului. Singurele carenţe pot fi considerate modificările prozodice, nu totdeauna inevitabile, şi înlocuirea ambiguităţii polisemice printr-o limpezime logică prea netă. Vrednică de subliniat este şi contribuţia fundamentală pe care o are **H.** la alcătuirea unei masive antologii din lirica românească (*Antologia poeziji rumuńskiej*), apărută în 1989, alcătuită în colaborare cu Danuta Bieńkowska. Temeinic susţinută documentar, prefaţa la secţiunea contemporană expune cu pertinenţă fazele şi diversele orientări care au marcat dezvoltarea liricii româneşti după cel de-al Doilea Război Mondial. Tabloul de ansamblu, cuprinzând şaizeci şi cinci de poeţi, avansează o propunere viabilă, sugestivă. Toate generaţiile şi direcţiile sunt ilustrate în versiunile polone realizate de **H.**, la strădania meritorie a selecţiei adăugându-se aceea a translaţiei.

Traduceri: Maria Rur Kiewicz, *Graniţa existenţei*, Bucureşti, 1968; *Noce bez snu* [*Nopţi fără somn*], Varşovia, 1969 (în colaborare); Marin Sorescu, *Punkt widzenia* [*Unghi*], pref. trad., Varşovia, 1970; *Śmierć Ipu. Opowiadania rumuńskie* [*Moartea lui Ipu. Povestiri româneşti*], Varşovia, 1971; Matei Călinescu, *Życie i opinie Zachariasza Lichtera* [*Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter*], Varşovia, 1972; Dana Dumitriu, *Biesiada lichwiarza* [*Masa zarafului*], Varşovia, 1975; Tadeusz Różewicz, *Poeme*, pref. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1976; *Antologia poeziji rumuńskiej* [*Antologia poeziei româneşti*], îngr. trad. în colaborare cu Danuta Bieńkowska, pref. trad., Varşovia, 1989 (în colaborare).

Repere bibliografice: Velea, *Interferenţe*, *69–71*; Velea, *Plămada*, *100–102.* ***S.V.***

HAREA, Vasile (13.VII.1895, Susleni–Orhei – 30.I.1987, Iaşi), slavist, istoric literar, memorialist. Provenind dintr-o familie de răzeși, **H.** absolvă școala elementară și Seminarul Teologic la Chișinău, unde participă la mișcarea națională și unionistă. Este unul dintre publiciștii cei mai activi ai periodicelor „Cuvânt moldovenesc” (unde devine redactor și tipărește prima variantă a poeziei *Limba noastră* a lui Alexie Mateevici) și „România nouă” (1917–1918), intrând în legătură cu personalități precum Pan Halippa, Onisifor Ghibu, Ștefan Bârsănescu. După 27 martie 1918 devine redactor la „Sfatul Țării” și, din toamnă, este ales deputat în Sfatul Țării. După Marea Unire abandonează cariera politică și studiază filosofia, pedagogia și sociologia la Universitatea din Iași și la cea din București, susținându-și licența în 1926. În

1920 Dimitrie Gusti îi tipărise, în „Arhiva pentru ştiinţa și reforma socială”, primul studiu consistent, *Legislația rusească în legătură cu învățământul din Basarabia.* Ca student, revenit la Iași, ocupă între 1923 și 1926, apoi încă doi ani, postul de bibliotecar la Biblioteca Universităţii. Din 1925 începe colaborarea la „Viața românească”. După absolvirea facultății este profesor de filosofie la Seminarul Teologic din Huși, Liceul „Elena Doamna” și Liceul „Al. I. Cuza” din același oraș. La solicitarea profesorului Petre Andrei, în 1929 este numit asistent la Catedra de sociologie la Universitatea din Iaşi. Obţine, în 1930, o bursă de studii la Paris, unde urmează cursuri de sociologie la Sorbona şi la École Normale Supérieure, frecventând şi Institutul de Etnografie, condus de Marcel Mauss. Întors în ţară în 1932, își reia activitatea de asistent la Catedra lui Petre Andrei, fiind concomitent și profesor de pedagogie la Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași și director vremelnic al acestei instituții (iulie–decembrie 1933). În 1937–1938 face parte, alături de Petre Andrei, Șt. Bârsănescu, Mihai Ralea, dintr-un colectiv redacțional, fiind autor și coautor al unor manuale de pedagogie, filosofie, sociologie, reeditate periodic până în 1946. În 1936 se transferă la Chișinău, unde este profesor și director al Liceului „Alecu Donici”, iar din 1938 director al Liceului „B.P. Hasdeu”. Obligat de împrejurările istorice, în 1940 se refugiază la Bucureşti, unde este numit profesor la Liceul „Gh. Lazăr”. În 1941 publică în „Revista Fundaţiilor Regale” studiul cu ample ecouri *Panslavismul, bolșevismul și România.* Revine la Chișinău, unde între 1941 și 1944 e din nou director al Liceului „B.P. Hasdeu”. În iunie 1942 susține la București teza de doctorat *Filosofia lui Tolstoi.* Între 1944 și 1946 este, pe rând, director al Liceului „Barbu Știrbey” din Buftea și profesor la Liceul „Aurel Vlaicu” din București, pentru ca din 1947 să fie din nou numit șef de lucrări, apoi conferențiar la Catedra de pedagogie a Universităţii din Iași. Din 1949 este numit profesor suplinitor de literatură rusă și preia șefia Catedrei de slavistică, vacantată după epurarea lui Petru Caraman, căruia îi purta, public, un mare respect. În mai 1952 este scos din Universitate, într-o nouă campanie de epurări, ca „dușman al regimului democrat popular”. I se percheziționează în repetate rânduri locuința, fiind anchetat de Securitate. Între 1952 și 1956 supraviețuiește traducând din limba rusă zeci de volume pentru Institutul de Studii Româno–Sovietice, în același interval predând limba rusă la Politehnica ieșeană. În 1957 este reangajat la Universitatea din Iași, la disciplina literatură rusă. În 1966 se pensionează, dar își va continua activitatea ca profesor consultant, conducând doctorate. Publică în presa culturală și academică studii despre L.N. Tolstoi şi A.K. Tolstoi, Mihail Șolohov, Dimitrie Cantemir, Antioh Cantemir, N.A. Dobroliubov, N.G. Cernîşevski, A.S. Puşkin ş.a. Traduce din scrierile lui V.G. Korolenko, L.N. Tolstoi, A.I. Kuprin ş.a. Cea mai mare parte a operei îi apare postum, după 1990.

Contribuțiile care se rețin din opera lui **H**. sunt cele legate de istoria Basarabiei, de filosofia lui L.N. Tolstoi, de operele lui Dimitrie Cantemir și Antioh Cantemir, precum și cele memorialistice. Apărut în 1944 la Editura Casa Şcoalelor, *Filosofia lui Tolstoi*, un studiu riguros, erudit, pornește de la ambiția mărturisită „de a expune concepţia filosofică a lui Tolstoi, ca un bun spiritual detaşat de persoana sa şi care a avut prin ea însăşi o însemnătate caracteristică pentru epoca de acum câteva decenii”. Autorul își propune să reviziteze atent sursele gândirii tolstoiene, să discute raporturile operei lui Tolstoi cu ideile fundamentale ale creștinismului. Interesează mai puțin scriitorul, cât mai ales moralistul, gânditorul și „reformatorul religios”, astfel încât operele literare sunt adesea analizate prin prisma potențialului lor filosofic. **H.** sintetizează ideile religioase ale scriitorului, care ar porni de la principiul „existenţei contestabile a unei conştiinţe religioase primordiale comune tuturor oamenilor”. Verificând izvoarele, intrând în dialog cu filosofii care au scris despre Tolstoi (de la Lev Șestov, Nikolai Berdiaev la teologi), comentând critic multe dintre ideile scriitorului, cercetătorul oferă o sinteză valoroasă, apreciată în literatura de specialitate de la noi. Elaborate și parţial publicate în anii 1960–1970, rod al unor preocupări mai vechi, lucrările despre Dimitrie Cantemir și Antioh Cantemir, strânse postum în volumul *Dimitrie Cantemir și fiul său Antioh* (1999), aduc contribuții biografice și bibliografice, dar și importante emendări de ordin filologic. Fără a excela analitic, studiile *Influența lui Dimitrie Cantemir asupra lui Antioh Cantemir* și *Antioh Cantemir și iluminismul european* se remarcă prin buna documentare, depășind tot ce se scrisese la noi despre acest poet și diplomat, identificând afilieri culturale, contaminări cu opera părintelui său, precum și surse românești. Important este și

catalogul bibliotecii lui Antioh Cantemir, reprodus după o revistă rusească de la finele secolului al XIX-lea. Ca memorialist, **H**. își sistematizează în *Basarabia pe drumul Unirii* (1995) şi în *Amintiri din primăvara reîntregirii* (1998) experiența de combatant unionist, de publicist angajat în această luptă și pe cea de deputat în Sfatul Țării. Ca martor, dar și ca actant al evenimentelor, el este în măsură să dezvăluie detalii necunoscute despre momentul premergător Unirii și să realizeze evocarea unor figuri ilustre ale epocii, precum Pan Halippa, C. Stere, Onisifor Ghibu, Ștefan Ciobanu, Gh. I. Năstase. Partea care a fost publicată sub titlul *Basarabia pe drumul Unirii* amestecă discursul memorialistic cu cel istoriografic, oferind o imagine cuprinzătoare despre realitățile politice, sociale, economice care au dus în cele din urmă la Unire. Structurată în trei părți, *Mișcarea unionistă din Basarabia în anii 1917–1918*, *Republica Democrată Moldovenească* și *Realizarea Unirii cu România*, lucrarea se distinge, pe lângă deosebita valoare documentară, și prin orientarea polemică: autorul și-a propus să combată cu documente de necontestat tezele sovietice elaborate de-a lungul anilor despre acest moment istoric.

SCRIERI: *Mesianismul rusesc din sec. XV–XVI*, Iaşi, 1927; *Românii de peste Nistru*, Bucureşti, 1943; *Filosofia lui Tolstoi*, Bucureşti, 1944; *Basarabia pe drumul Unirii*, îngr. şi pref. Vlad Bejan, Iaşi, 1995; *Amintiri din primăvara reîntregirii*, îngr. şi pref. Mihail Harea, Iaşi, 1998; *Unirea Basarabiei cu patria mamă*, Iaşi, 1998; *Dimitrie Cantemir şi fiul său Antioh*, îngr. Sorina Bălănescu, pref. Mihail Harea, Iaşi, 1999. **Traduceri:** Vladimir Korolenko, *Note de călătorie în România*, Iaşi, 1921; Lev Tolstoi, *Povestiri pentru popor*, Bucureşti, 1927; N.A. Dobroliubov, *Texte pedagogice alese*, introd. trad., Bucureşti, 1962.

Repere bibliografice: Ștefan Bârsănescu, *„Filosofia lui Tolstoi”*, „Ethos”, 1945, 1–2; Ariton Vraciu, *Profesorul Vasile Harea la 85 de ani*, AUI, literatură, t. XXVII, 1981; Constantin Bobeică, *Un exilat din istorie: Vasile Harea*, „Nistru”, 1990, 6; Mihai Lozbă, *Vasile Harea*, ALIL, seria B, t. XXXII, 1988–1991; Titus Raveica, *Memoria amfiteatrelor*, I, Bucureşti, 1994, *149–153*; Sorina Bălănescu, *Centenar Vasile Harea*, CRC, 1995, 6; Vlad Chiriac, *Centenar Vasile Harea. O veritabilă biografie spirituală*, LA, 1995, 31; Andrei Stratulat, [*Vasile Harea*], RR, 1995, 2, CRC, 2000, 1; Nicolae Turtureanu, *Centenar Vasile Harea (1895–1987)*, CRC, 1995, 13–14; Maftei, *Personalităţi*, VI, *172–175*; Leonida Maniu, *Doi ctitori de cultură modernă*, CRC, 1999, 11; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *208–209*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *211–212*. ***B.C.***

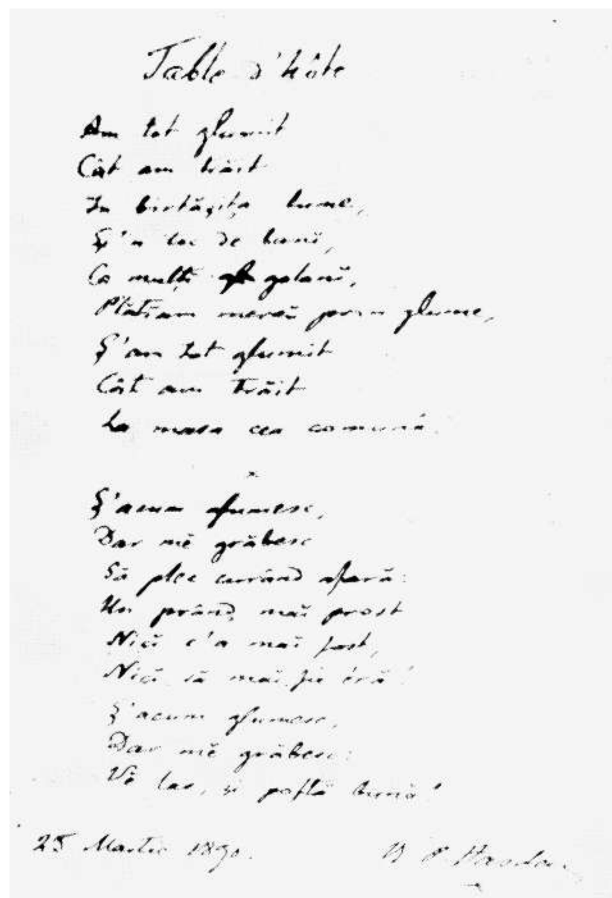
HASDEU, Bogdan Petriceicu (26.II.1838, Cristineşti–Hotin – 25.VIII.1907, Câmpina), poet, prozator, dramaturg, jurnalist, istoric, folclorist, filolog.

Descendent al unei familii de boieri a cărei origine pare să se situeze dincolo de secolul al XVI-lea, **H.** este nepot al lui Tadeu Hâjdeu (cărturar, poet de limbă polonă) şi fiu al Elisabetei (n. Dauksza) şi al lui Alexandru Hâjdeu, profesor, avocat, scriitor. Tadeu, numele său de botez, a fost schimbat mai târziu în Bogdan, iar adaosul Petriceicu voia să indice înrudirea cu Ştefan Petriceicu, domn al Moldovei în veacul al XVII-lea. Face şcoala mai întâi la Cameniţa, Viniţa şi Rovno, liceul la Chişinău, iar între 1855 şi 1857 urmează studii de drept, audiind, probabil, şi cursuri de filologie şi de istorie la Universitatea din Harkov, fără a obţine însă vreo diplomă. Intrat în armata rusă, traversează o perioadă trăită intens, consemnată într-un jurnal intim unde tânărul îşi etalează spiritul aventuros, teribilist, emfatic, dar şi marea febrilitate şi dezinvoltură intelectuală. Îndrumat de tatăl său care, în cultul nobleţii cărturăreşti a familiei, îi propune lecturi dificile şi lucrul neîntrerupt la masa de scris, citeşte enorm şi proiectează îndrăzneţ lucrări despre mitologia dacică, despre limba şi literatura populară română, culege folclor. I se înrădăcinează, de pe acum, sentimentul că e purtătorul unei zestre spirituale unice, ca reprezentant al unei dinastii de cărturari şi literaţi ce trebuia, prin strălucire intelectuală, să-şi ia revanşa asupra „ursitei” ingrate ce făcuse din Hâjdei nişte pribegi. Cu o siguranţă explicabilă în primul rând prin continuitatea de preocupări de la o generaţie la alta, sunt prefigurate sferele de interes din anii maturităţii: istoria, filologia, folcloristica, literatura. Între cele dintâi scrieri literare (unele în limba rusă), îndeobşte cu subiecte istorice, se află un fragment de roman şi o schiţă dramatică intitulate *Arbore*, fragmentul de dramă *Domniţa Rosanda*, poemul *Domniţa Voichiţa*, poeziile *Sunt dac!*, *Sunt român!* ş.a. **H.** părăseşte armata, trece Prutul şi soseşte la începutul

anului 1857 în Iaşi. Judecător în 1858 la Cahul, destituit în scurtă vreme pentru inaderenţă la politica antiunionistă a caimacamului Vogoride, revine la Iaşi. Scoate o serie de reviste cu un profil predominant istorico-filologic: „România” (1858–1859), „Foaie de storiă română” (1859), „Foiţa de istoriă şi literatură” (1860), „Din Moldova”, intitulată apoi „Lumina” (1862–1863). Publică în „Zimbrul şi Vulturul”, „Ateneul român”, „Trecutul”, „Tribuna română”, „Dacia”. Numit în 1859 custode al Bibliotecii Şcoalelor (căreia îi donează patru mii de volume) şi la începutul anului 1860 profesor de istorie, geografie şi statistică, este revocat în mai puţin de un an din cauza inimiciţiilor pe care începuse să le stârnească. Înfiinţează un „institut privat de educaţiune”, la care renunţă în 1862, când îşi reia postul de bibliotecar şi pe cel de profesor (la Gimnaziul Central), fiind însă destituit în 1863, în urma unui proces de presă provocat de apariţia nuvelei *Duduca Mamuca.* Acuzat de imoralitate, **H.** se apără magistral şi obţine achitarea. Nu-i uită însă pe cei care l-au atacat, printre ei fiind Titu Maiorescu şi V.A. Urechia. Polemica neîntreruptă de mai târziu, susţinută cu un caustic spirit partizan, prin atacuri sarcastice, farse, hărţuieli, campanii de presă, îşi are sursa în întâmplările petrecute la Iaşi. În urma diligenţelor lui Vasile Alecsandri, este numit membru în Comisia moşiilor mănăstireşti şi, în vara lui 1863, se mută la Bucureşti. Dacă perioada ieşeană dăltuieşte trăsăturile mari ale unui cărturar lipsit de inhibiţii, hotărât să rupă cu inerţia din jur, acum spectacolul personalităţii lui capătă anvergură, declanşând o receptare contradictorie, care merge de la adulaţie până la contestarea opacă. **H.** editează mai multe periodice: „Aghiuţă” (1863–1864), „Satyrul” (1866), „Traian” (1869–1870), „Columna lui Traian” (1870–1877, 1882–1883). Este director la „Foaia Societăţii Românismul” (1870–1871) şi la „Revista literară şi ştiinţifică” (1876), colaborează la alte gazete ale vremii („Buciumul”, „Familia”, „Sentinela română”, „Românul”, „Perseverenţa”, „Ghimpele” ş.a.). Chiar dacă treptat revistele lui **H.** vor fi orientate spre istorie, filologie, folcloristică, ele relevă un gazetar de o forţă puţin obişnuită, conştient de nevoia depăşirii diletantismului în publicistică şi capabil să facă acest pas pe cont propriu. Spirit independent, îşi exprimă clar atitudinea democratică, ideile despre destinul românilor în etapa de după Unire. Continua astfel gândirea paşoptistă, anticipând, în câteva rânduri, idei politice de întâlnit la M. Eminescu. Chiar dacă poziţia lui a fost schimbătoare – antidinastic (închis în 1870 la Văcăreşti), apoi monarhist –, explicaţia ţine mai curând de temperament, de mobilitatea, versatilitatea omului şi mai puţin de conjunctură şi interes politic conjunctural. Asemenea lui Ion Heliade-Rădulescu, pe care l-a văzut întotdeauna ca pe un predecesor, **H.** crede că are un cuvânt de spus în mai toate chestiunile: politică, viaţă socială, cultură, ştiinţă. Ca şi antecesorul său, mânuieşte un condei satiric de temut, are o vervă eruptivă, sclipitoare, o replică promptă şi întotdeauna originală, cărora puţini îndrăzneau să le riposteze. Dar, mai presus de orice, a avut conştiinţa unicităţii sale, acel complex genialoid care, bine întreţinut de confraţi români şi străini, nu-l va părăsi până în clipa din urmă. Incomod, iritant şi sfidător, a obţinut mai greu recunoaşterea oficială, forţând-o prin ceea ce devenise de domeniul evidenţei – valoarea operei ştiinţifice. În 1864 i se încredinţează conducerea revistei „Arhiva istorică a României”, în 1865 îşi tipăreşte monografia *Ion Vodă cel Cumplit,* iar în 1873–1875 *Istoria critică a românilor.* Din anul 1874 ţine un curs de filologie comparată la Universitatea din Bucureşti (*Principie de filologie*

comparativă ario-europea, publicat în 1875), apoi, din 1876 funcţionează şi ca director al Arhivelor Statului (până în 1900), iar în anul 1877 este ales membru al Societăţii Academice Române (după ce în 1869 îi fusese respinsă candidatura). Îşi editează principalele opere filologice: *Cuvente den bătrâni* (I–III, 1878–1881) şi *Etymologicum Magnum Romaniae* (I–IV, 1886–1898). Activitatea savantului („omul care ştia mai mult decât toţi românii laolaltă" – Barbu Delavrancea) justifică notorietatea în medii academice europene. Lăsase mult în urmă preocupările şi aspiraţiile literare. În 1867 i se reprezentase drama *Răzvan-Vodă*, în 1871–1872 comedia *Orthonerozia*, iar în 1873 apăruse volumul *Poezie*. Editată între 1887 şi 1895, „Revista nouă", publicaţie prestigioasă a timpului, ar fi trebuit să pună în lumină conjuncţia fericită a darurilor lui **H.** Dar zguduit de moartea, în 1888, a fiicei sale, Iulia, va trăi din ce în ce mai departe de lume, în credinţa comuniunii spiritiste cu fiinţa dispărută. Încercarea de filosofie *Sic cogito* (1892), cu o pecete fantezistă

Table d'hôte

Am tot glumit
Cât am trăit
În [illegible] lume,
Ș'în loc de bani,
Cu mulți galbeni,
Plătiam mereu prin glume,
Ș'am tot glumit
Cât am trăit
La masa cea comună.

*

Ș'acum glumesc,
Dar mă grăbesc
Să plec curând afară:
Un prânz mai prost
Nici c'a mai fost,
Nici că mai fi-va oară!
Ș'acum glumesc,
Dar mă grăbesc:
Vă las, și poftă bună!

25 Martie 1890. B. P. Hasdeu.

indelebilă, multe din poeziile cuprinse în volumul *Sarcasm şi ideal* (1897) sunt mărturii ale unei dramatice măcinări lăuntrice. Se retrage la Câmpina, unde construise un castel bizar, al cărui proiect ar fi fost transmis de Iulia prin efluvii de natură mistică.

Dintre destinele Hâjdeilor, solidari în voinţa şi mândria de a crea, doar cel al lui **H.** s-a aflat sub o zodie norocoasă, în primul rând pentru că moştenirea primită a fost fructificată în interiorul culturii române, unde personalitatea lui proteică s-a manifestat complet, în plină lumină. Vocaţia universalităţii, ca sete de cunoaştere şi de creaţie, îi este caracteristică. O imensă nerăbdare şi o indicibilă voluptate a cuprinderii întregului nasc proiecte grandioase, gesturi intelectuale îndrăzneţe, primejduite însă de imposibilitatea estimării lucide a puterilor. **H.** întruchipează, prin participare firească, genetică, un tip de creator romantic care încearcă mereu să ridice un „edificiu", gândit „pe o scară colosală", cum îi plăcea să-şi autodefinească temerităţile. Spirit vizionar şi om de studiu aplicat, el caută pretutindeni elementul generator al lucrurilor, acel punct originar capabil să iradieze multiplu. Ca istoric, face posibilă coexistenţa factorului providenţial (Herbert Spencer, A.R. Wallace) cu explorarea pozitivistă (Auguste Comte, H. Buckle) sau cu interpretarea evoluţionistă de tip Charles Darwin. Erudit, poliglot, el pune în pagină o documentaţie uluitoare, exhaustivă, care, modelată prin analiză ori lăsată să prolifereze haotic, fabulos, se aşază ca fundament al unei construcţii ce tinde spre contururi imense, visată a fi de o perfecţiune sferică. Astfel, va deschide, la noi, calea disciplinei istorice moderne, chiar dacă, din moment ce se hazarda în ipoteze ingenioase şi ţesea imaginativ acolo unde informaţia lipsea, unul sau altul din rezultate a putut să fie infirmat de studii ulterioare. În *Istoria critică a românilor* demersul ambiţiona să refacă istoria spiritualităţii româneşti. După o prezentare a formării statelor medievale româneşti, cercetarea se concentrează, dar se şi opreşte la vârstele dintâi ale neamului, circumscriind perioada dacică. La dimensiunile proiectate, lucrarea, din care au apărut numai două volume, nu putea fi terminată cu puterile unui singur om. Însă înzestrarea lui **H.**, „uvrier" şi „artist", se armonizează aici, ca şi în alte scrieri istorice, biografii ori studii în care sunt evocaţi Ion Vodă cel Cumplit, Petru Rareş, Luca Stroici, Vlad Ţepeş, Nicolae Milescu, Negru Vodă ş.a. Stilistica

exaltată a lui Nicolae Bălcescu e de regăsit în aceste pagini, în discuţie fiind nu atât înrâurirea, modelul, cât mai cu seamă afinitatea temperamentală. Cu o viziune care trimite întotdeauna la romantism, **H.** consideră că istoria, filologia, etnopsihologia, folcloristica sunt discipline congenere. Influenţat de Giambattista Vico, crede, ca şi Nicolae Iorga şi G. Călinescu mai târziu, că toate aparţin unui singur domeniu, istoria generală, identificată ca studiu multidisciplinar al vieţii unui popor. Pentru că, în opinia lui, grifa spiritualităţii etnice are pregnanţă în primul rând în limbă, filologia este înţeleasă în sensul cel mai larg, de *humanitas*. Pornind de la studiul istoriei limbii române, de la editarea de documente, de texte vechi slave şi româneşti, ca instrumente în cercetarea istorică, **H.** va proceda la individualizarea filologiei şi a lingvisticii ca ştiinţe, fiind din nou deschizător de drumuri şi creator de şcoală. Când încearcă să restabilească în articulaţiile ei adevărate configuraţia istorică a limbii, el situează limba română în context indoeuropean şi în relaţii cu limbile popoarelor învecinate. De un studiu comparativ au parte toate compartimentele limbii, de la lexic la fonetică, morfologie şi sintaxă. Filologul aduce contribuţii în istoria limbii, îndeosebi în luminarea unei zone puţin cunoscute, privind elementele autohtone, dacice, de „substrat", sesizate încă de Dimitrie Cantemir şi care intră în atenţia a numeroşi lingvişti străini (J.B. Kopitar, P.J. Šafařik, Franz Miklosich, Hugo Schuchardt ş.a.). Deopotrivă romanist, slavist, orientalist, indoeuropenist, cunoscut şi în medii ştiinţifice din Europa, **H.** deţine atuuri indispensabile unor construcţii teoretice de amploare. El realizează în *Principie de lingvistică* (1881) cea dintâi sinteză românească a disciplinei. Aceasta era şi corolarul unei lucrări importante, *Cuvente den bătrâni*, fiind inclusă, ca primă parte, în tomul al treilea, intitulat *Istoria limbei române*. Venind în descendenţa eforturilor lui Timotei Cipariu, editează în *Cuvente den bătrâni* texte din secolul al XVI-lea redactate în româneşte, ale căror caracteristici sunt semnalate şi studiate analitic, spre a servi la definirea diacronică a structurii lexico-gramaticale a limbii. Dacă în primul tom (*Limba română vorbită între 1550–1600*) publică şi comentează mai ales texte neliterare (zapise oficiale şi acte private), în cel de-al doilea, *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, sunt editate sistematic, pentru prima oară la noi, mai multe cărţi populare. Într-o cercetare comparativă care îşi păstrează şi astăzi interesul, sunt avute în vedere prototipuri, se stabilesc filiaţii, variante, paralelisme, este marcată înrâurirea cărţilor populare asupra literaturii populare şi a celei culte. Atât aici, cât şi în studiile despre baladă şi doină, folclorului i se confirmă valoarea de document istoric şi lingvistic, fără să fie ignorată analiza din perspectivă literară. Ca de obicei, mobilizându-şi competenţele multidisciplinare, **H.** dă cercetării propriu-zise deschidere teoretică. După el, examinarea literaturii populare, parte a etnopsihologiei, intră ca o componentă care ar putea fi numită „filologie poporană" în filologia comparată. Folclorul (pare-se că **H.** este printre primii care folosesc termenul la noi) este definit ca totalitate a culturii populare, ceea ce determină şi delimitarea disciplinei care îl studiază în relaţie cu etnografia. În felul acesta, este depăşită, ca şi la A.I. Odobescu, faza admiraţiei exclamative faţă de creaţia populară. Folclorist modern, **H.** formează o şcoală de prestigiu, din care fac parte G. Dem. Teodorescu, Lazăr Şăineanu, S. Fl. Marian ş.a.; între elevi se află şi culegători de folclor, iar în revistele pe care le conducea apar unele dintre cele mai semnificative texte publicate în epocă. Totodată, el iniţiază metoda chestionarului indirect, reuşind să colecteze, prin răspunsurile la ancheta privind „obiceiele juridice" şi la chestionarul „limbistico-mitologic", un preţios fond de informaţii, utilizabil şi în studiul istoriei, şi al limbii. Căci, având iniţial o ţintă precisă, mai toate cercetările lui se extind în mai multe direcţii deodată. Este şi cazul lucrării *Etymologicum Magnum Romaniae*, care abandonează proiectul academic şi tiparul lui îngust. Cu o arhitectură impresionantă, gândită grandios, ca un tezaur de cunoştinţe, „o enciclopedie a traiului" poporului român, lucrarea nu putea fi terminată în câţiva ani. Sunt duse la capăt numai trei volume (până la cuvântul *bărbat*) şi introducerea la al patrulea volum. Printre teoriile expuse în introduceri se află câteva care s-au impus: teoria circulaţiei cuvintelor, teoria stratului şi substratului. *Etymologicum…*, scriere irepetabilă într-o cultură, fascinează prin acumularea de erudiţie, prin excursurile făcute în biografia şi semantica unui cuvânt, prin întinsa reţea de citate din literatura populară şi cultă. Cuvântul *basm*, de pildă, devine un studiu monografic de mare densitate (origini – cu opţiunea pentru izvorul oniric al basmului –, clasificare tipologică, analiză comparativă a stilului etc.).

	VIAȚA	OPERA
1838	**februarie 26** Se naște la Cristinești, în ținutul Hotin, Tadeu, fiul Elisabetei (n. Dauksza) și al lui Alexandru Hâjdeu; mai târziu își va schimba numele de botez în Bogdan.	
1848	**ianuarie 14** Îi moare mama. **toamna** Își începe învățătura la Camenița; va învăța ulterior la Vinița și Rovno.	
1850		**ianuarie 11** Debutează cu o corespondență în ziarul „Odeskii vestnik”. **august** Elaborează poema *Cântec popular moldovenesc*.
1851	**septembrie** Se transferă la Chișinău.	
1852		Culege tradiții folclorice românești și începe să scrie mai multe studii despre mitologia folclorică (rămase în manuscris). **octombrie 20** Publică poemul *Constantin Stamati* în revista „Severnaia pcela” din Sankt Petersburg.
1853	**decembrie** Abandonează școala.	
1855	Se înscrie ca student audient la Facultatea de Drept a Universității din Harkov. Participă ca iuncher la războiul Crimeii.	
1856		Elaborează studiul de folclor *Inelul și năframa*.
1857	**martie** Renunță la cursurile de la Universitatea din Harkov. Trece Prutul și ajunge la Iași; se angajează ca intendent al moșiilor prințului C.D. Moruzi.	
1858	**martie** E numit judecător la Cahul.	**noiembrie 18** Scoate la Iași revista „România” (va apărea până la 26 ianuarie 1859).
1859	Moare în închisorile Petrogradului fratele lui, Nicolae Hâjdeu. Revenit la Iași, donează Bibliotecii Școalelor un mare număr de cărți și manuscrise care aparținuseră tatălui său. E numit custode al Bibliotecii Școalelor.	Editează la Iași „Foaie de storiă română”.
1860	**ianuarie** E titularizat profesor de istorie, geografie și statistică la Școala Centrală din Iași.	**martie–iulie** Apare „Foița de istoriă și literatură”, revistă pe care o scrie aproape în întregime.
1862		Scoate revista „Din Moldova” (devenită „Lumina” de la numărul 10 din 1863). Aici editează texte vechi, publică studii, poezii, nuvela *Duduca Mamuca*, drama *Răposatul postelnic* și articolul *Mișcarea literelor în Ieși*.

1863	**mai** Este destituit din învățământ în urma acțiunilor unei grupări conduse de V. A. Urechia, Titu Maiorescu ș.a.; i se intentează un proces de presă, capul de acuzare fiind imoralitatea unor pasaje din nuvela *Duduca Mamuca*. **iunie** Se apără magistral și obține achitarea. Se mută la București, unde, cu sprijinul lui V. Alecsandri, fusese numit membru în Comisia moșiilor mănăstirești. O cunoaşte pe Iulia Faliciu, viitoarea lui soție, originară din Roșia Montană.	**noiembrie 3** Editează la București revista umoristică „Aghiuță" (suprimată în mai 1864).
1864		**iulie–august** În foiletonul gazetei „Buciumul" publică fragmentul *Copilăriele lui Iancu Moțoc*, prima parte a romanului *Vieața unui boier*. I se încredințează conducerea revistei „Arhiva istorică a României". Apar studiile *Luca Stroici, părintele filologiei latino-române* și *Filosofia portretului lui Țepeș*, precum și nuvela *Micuța*. Publică monografia *Ion Vodă cel Cumplit*.
1865	**iunie** Se căsătorește cu Iulia Faliciu. **iulie–august** Întreprinde o călătorie de documentare în Transilvania.	
1866		**februarie 6** Iese primul număr al revistei „Satyrul", pe care o conduce (apare până la 5 iunie).
1867		**ianuarie** Are loc premiera piesei *Domnița Ruxandra*. **februarie** Este pusă în scenă drama *Răzvan-Vodă*, care iese de sub tipar tot acum; de la ediția a treia, din 1869, se va numi *Răzvan și Vidra*.
1868	**ianuarie** Parlamentul validează alegerea sa ca deputat de Bolgrad. **iulie–august** Face o călătorie de studii în Serbia, Ungaria, Austria, Boemia, Bavaria și Franța.	Publică studiul *Istoria toleranței religioase în România*.
1869	**noiembrie 2** Se naște la București Iulia, unicul său copil. Este ales președinte al societății Românismul.	**aprilie 16** Sub redacția sa, apare la București gazeta „Traian" (ultimul număr va ieși la 14 februarie 1870).
1870	**august** Din cauza atitudinii sale antidinastice, e întemnițat opt zile la Văcărești.	**martie 2** Editează revista „Columna lui Traian" (apare până în decembrie 1883). **aprilie** La inițiativa sa, este editată „Foaia societății Românismul".

1871	Devine membru al Academiei Regale Sârbe.	
1872	**noiembrie 9** Moare tatăl său, Alexandru Hâjdeu.	
1873		Iese de sub tipar volumul *Poezie*. Apare primul volum din *Istoria critică a românilor* (volumul al doilea este editat în 1875).
1874	**septembrie** Este invitat de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice să țină un curs de filologie comparată la Universitatea din București. **octombrie 14** Ține lecția inaugurală.	
1875	**iunie** Ministrul Titu Maiorescu îi suspendă cursul.	
1876		**februarie 15** Iese „Revista literară și științifică", unde figurează ca director al părții literare.
	mai Este numit director al Arhivelor Statului. Gheorghe Chițu, noul ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, îl solicită să-și reia cursul la Universitate. Concomitent e membru în Consiliul permanent al Ministerului. **august–septembrie** Face o călătorie de documentare în Polonia.	
1877	**septembrie 13** Devine membru al Societății Academice Române.	
1878		Se tipărește primul tom al lucrării *Cuvente den bătrâni*. Apare studiul *Obiceiele juridice ale poporului român*.
1879		**ianuarie** La Teatrul Național din București are loc premiera piesei *Trei crai de la Răsărit*, editată și în volum. Este publicat tomul al doilea din *Cuvente den bătrâni*, pentru care va fi distins cu Premiul „I. Heliade-Rădulescu" al Academiei Române.
	vara Studiază manuscrise și cărți românești la British Museum din Londra.	
1881		Pentru studiul *Principie de lingvistică*, i se acordă din nou Premiul „I. Heliade-Rădulescu". Iese tomul al treilea din *Cuvente den bătrâni*.
	decembrie Face prima vizită la Paris, unde soția și fiica sa se instalaseră din toamnă.	
1882	**februarie** Devine membru al Societății de Lingvistică din Paris, la propunerea lui Marcel Bréal și a lui Abel Bergaigne. **martie** Este desemnat, pentru o perioadă de trei ani, decan al Facultății de Litere și Filosofie din București. În schimbul de scrisori între tată și fiică e invocat mereu prestigiul familiei Hasdeu, pe care Iulia e îndemnată să-l onoreze. Pentru	

	a o suține „până la obținerea doctoratului" Camera îi acordă o bursă de studii în valoare de 3.000 de franci.	
1883	**februarie** E ales președinte al Societății Presei Române.	
1884		Academia Română îi încredințează elaborarea unui mare dicționar etimologic al limbii române.
	ianuarie Devine membru corespondent al Academiei Imperiale de Științe din Sankt Petersburg.	
	noiembrie Este ales deputat de Craiova, însă, întrucât funcția de director al Arhivelor Statului nu permitea și calitatea de deputat, este nevoit să se retragă din Parlament.	
1885	**martie** Este ales vicepreședinte al Academiei Române.	
1886		Apare primul tom din *Etymologicum Magnum Romaniae*.
		octombrie 2 Participă la lucrările celui de al VII-lea Congres al Orientaliştilor de la Viena, unde prezintă comunicarea *Sur les éléments turcs dans la langue roumaine*.
1887	**martie** Este pus în stăpânirea moșiei de la Cristinești, lăsată prin testament de unchiul său, Boleslav Hâjdeu.	
	E ales prim-vicepreședinte al Academiei Române.	
		decembrie 15 Iese primul număr din „Revista nouă", publicație literară pe care o va conduce (apare până în septembrie 1895).
1888		**aprilie 15** Prezintă, în plenul Academiei Române și în prezența regelui Carol I, o dare de seamă asupra stadiului elaborării lucrării *Etymologicum Magnum Romaniae*.
	septembrie 17 Se stinge din viață la București fiica sa, Iulia Hasdeu.	
1889–1890		Editează scrierile fiicei sale, Iulia Hasdeu (*Œuvres posthumes*, I–III).
1889–1893		Se publică tomurile II și III din *Etymologicum Magnum Romaniae*.
1891	**septembrie** Începe să țină un curs de etnopsihologie la Universitatea din București.	
1892		Apare încercarea filosofico-spiritistă *Sic cogito* şi, în broşură separată, studiul *Strat şi substrat. Genealogia popoarelor baltice.*
1895	Devine membru de onoare al Academiei de Științe din New York.	
1897	Plenul Academiei Române sistează lucrările la *Etymologicum Magnum Romaniae*.	Apare volumul *Sarcasm și ideal*.

1898		Este publicat ultimul tom din *Etymologicum Magnum Romaniae*.
1900	**aprilie** Este înlăturat de la conducerea Arhivelor Statului. La propunerea lui Grigore Tocilescu, Senatul îi acordă o pensie viageră. Își întrerupe cursul ținut la Universitate.	
1902	**iunie 19** Se stinge din viață la Câmpina Iulia Hasdeu, soția sa.	
1907	**august 25** Moare la Câmpina Bogdan Petriceicu Hasdeu. Va fi înmormântat în cimitirul Bellu din București în cavoul pe care îl construise pentru fiica sa.	

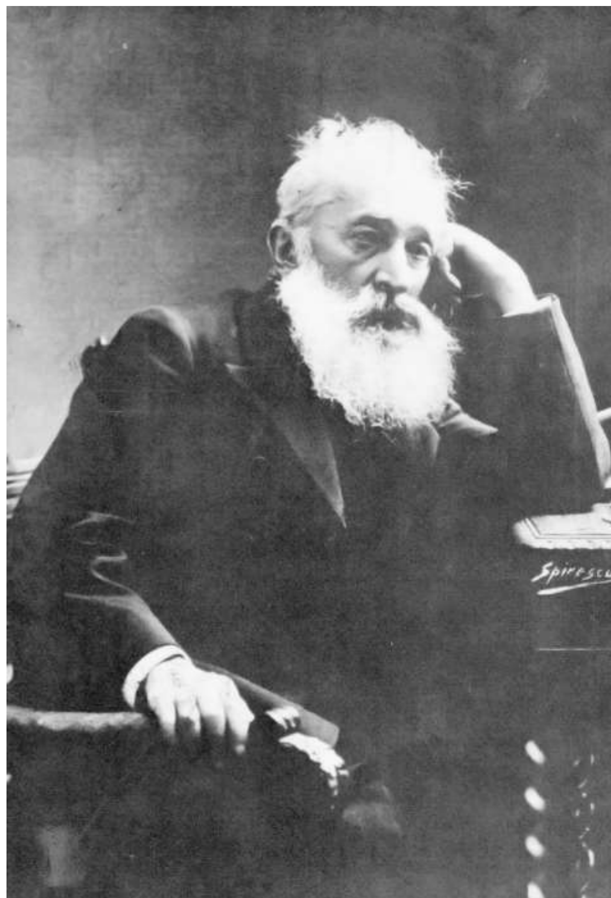
Pentru **H.** scrisul este o modalitate de exprimare totală. Deopotrivă de înzestrat, creatorul de literatură, aflat într-un dialog lipsit de complexe cu modele româneşti şi universale, este preocupat de ideea modernizării. Scrie poezie, proză, teatru, operele lui căpătând statutul de puncte de referinţă în evoluţia speciilor pe care le ilustrează. Foarte buna cunoaştere, preţuirea înaintaşilor, de la începuturi până în epoca paşoptistă, nu rămân la nivel declarativ, ci se transformă în studiu, în exegeză. Privindu-şi contemporanii, încearcă lucid, fără iluzii, dar nu întotdeauna obiectiv, să detecteze carenţe, să disocieze şi să definească valoarea şi nonvaloarea. Bunăoară, articolul *Mişcarea literelor în Ieşi* (1863) înglobează, normativ, un mic tratat de estetică a poeziei, analiza producţiilor din epocă fiind făcută cu referire la principii *sine qua non*. Şi ca strategie a demersului, **H.** prefigurează aici spiritul critic maiorescian. În repetate rânduri el comentează piesele de teatru istoric, reacţionează sarcastic la submediocritatea unei dramaturgii încremenite în literaturizări rudimentare. Cu o conştiinţă estetică evoluată, se crede dator să avertizeze asupra asfixiei provocate de o mentalitate perimată, provincială, fără orizont. Romantic incorigibil, stăpânit de un individualism exacerbat, **H.** e însă nu o dată nedrept şi excesiv. Nesocoteşte rolul lui Titu Maiorescu, importanţa lui M. Eminescu şi a lui I. L. Caragiale, dar gratulează literaţi mărunţi, din preajma revistelor pe care le conducea. Rar i se întâmplă să revină cu judecăţi mai echilibrate, elogiul poeziei eminesciene, rostit în 1889, fiind o astfel de excepţie. Poet el însuşi, profesează o artă a durităţii, susţinută de vâna satirică, pamfletară a temperamentului. Preferinţa pentru „o poezie neagră", „de granit", „mişcată de teroare şi palpitând de ură" (*Viersul*), aplecarea spre viziunea grotescă şi invectiva nestăpânită, fulminantă (*Complotul bubei*, *Odă la ciocoi*) îl plasează într-o familie căreia îi aparţin Heliade, Al. Macedonski, Tudor Arghezi ş.a. Târziu, vitalităţii fruste, deseori prolixă şi necenzurată, inflamată retoric, îi iau locul pâlpâiri tainice, o undă de melancolie dureroasă, crepusculară, orchestrată discret, fără gesticulaţia abundentă de odinioară. În *Aşteptând*, *Gaudeamus*, *Table d'hôte*, *Dumnezeu*, care captează starea de răvășire de după moartea Iuliei, registrul emotiv impune şi un efort de cizelare, de echilibrare a versului. În proză scriitorul are realizări mai durabile. Nuvela *Duduca Mamuca*, reluată cu unele modificări în *Micuţa* (subintitulată *Trei zile şi trei nopţi din viaţa unui studinte*, 1864), dar şi romanul istoric *Ursita* („Revista literară şi ştiinţifică", 1876), editat iniţial cu titlul *Copilăriele lui Iancu Moţoc* („Buciumul", 1864), sunt scrieri care depăşesc nivelul literar al epocii. Ele implică şi o atitudine polemică, uneori pusă în pagină aproape sfidător. **H.** vrea să se despartă de romantismul naiv, schematic, edulcorat, în care bună parte din proza românească întârzia încă. Şi, fragmentar, chiar reuşeşte. În nuvelă, lucrare caracterizată printr-o compoziţie inedită, un autor-narator pornit să demitizeze, să arunce în aer regulile îmbină ingenios tiparele romantice şi parodia lor într-un joc ironic, polisemantic, care trimite la procedee ale intertextualităţii din naraţiunea

modernă. Protagonistul, un personaj byronian, apropiat ca structură şi de câteva personaje ale lui Puşkin şi Lermontov, practică fără scrupule, cu o voluptate cinică nedisimulată, un fel de experiment erotic menit să demonstreze nesăbuinţa, nerozia iluziilor sentimentale. Asemenea unui damnat mefistofelic, libertinul seducător se simte superior mediului filistin în care trăieşte, convenţiile sociale nu-i spun nimic, iar mărimile vremii (sub numele cărora contemporanii lui **H.** au recunoscut personaje reale, de vreme ce nuvela este, întru totul, o autoficţiune) îi declanşează resortul sarcastic. De o cu totul altă factură, romanul *Ursita* evocă în culori aprinse, bine susţinute documentar, o secvenţă din istoria Moldovei în secolul al XVI-lea. Aici credinţa în ursită – articulaţie interioară esenţială în cazul lui **H.**, identificabilă pretutindeni – dă temei drumului „ursit” al unui personaj malefic, Iancu Moţoc, pe care naratorul îl descifrează fie şi numai din întâmplările copilăriei. Deşi neterminat, *Ursita*

B.P. Hasdeu în castelul de la Câmpina

este unul din primele romane istorice româneşti izbutite, datorită maturităţii narative mai cu seamă. Vocaţia dramaturgică deţine un rol covârşitor în scrisul lui **H.**, impunându-şi somptuos ubicuitatea. Ca autor de teatru propriu-zis, autorul tinde către performanţele marii arte şi citează modele celebre (Sofocle, Shakespeare). El vrea să dea personajelor şi conflictelor o semnificaţie simbolică, general umană, dincolo de determinarea primară, istorică. Într-un şir de drame istorice – de menţionat *Răposatul postelnic* (1862) şi *Domniţa Ruxandra* (1867) –, numai *Răzvan şi Vidra* este considerată o capodoperă. Totodată, în evoluţia dramei istorice româneşti, lucrarea se înscrie drept cea dintâi operă de valoare. Prezentată pe scenă şi publicată în 1867 (în „Perseverența” și în volum) cu titlul *Răzvan-Vodă*, iar din 1869 intitulată *Răzvan şi Vidra* şi redefinită ca „poemă dramatică”, piesa explorează acelaşi secol al XVI-lea în Moldova, atât de frecventat în literatura română. Pe un fundal social larg, care integrează, în manieră paşoptistă, contradicţiile unei epoci dominate de nedreptate şi cruzime, se conturează destinul neobişnuit al unui rob ţigan eliberat, ajuns, în pofida ascendenţei umile, domn al ţării. Răzvan, „un paria îmbrăcat în hainele efemere ale puterii” (G. Călinescu), îşi înfăptuieşte visul de mărire, trăieşte exaltarea înălţării şi amărăciunea prăbuşirii. Drum care s-ar motiva nu atât prin caracterul protagonistului, „om de voinţă şi de putere” (G. Călinescu), hotărât să iasă din limita la care îl constrângea condiţia iniţială şi înfrânt ulterior din cauza unui lapsus al lucidităţii, cât printr-o decizie mai înaltă, de dincolo de individ, prin soarta „care ţese nevăzută toate lucrurile-n lume”, cum spune chiar Răzvan. Ceea ce ar însemna că „piesa trebuie citită ca o tragedie a predestinării” (Nicolae Manolescu). Ca şi Ruy Blas al lui Victor Hugo, eroul lui **H.** este înzestrat cu însuşiri care îi atestă o nobleţe mai presus decât aceea a sângelui. Revoltat împotriva oprimării de orice fel, cu vorbă semeaţă, demnă, Răzvan, care va fi ameninţat cu moartea şi din nou cu robia, alege calea codrului. Îi este dat să cunoască acum pe Vidra, nepoată a boierului Moţoc, născută sub zodia teribilelor ambiţii ale strămoşilor ei. Vidra desluşeşte în Răzvan, omul de care se îndrăgosteşte pe loc, o energie fără seamăn. Tot ea va fi cea dintâi care uită de prejudecăţi şi aşază în faţa lui o oglindă măgulitoare, de care acesta avea atâta nevoie. Răzvan se vede astfel confirmat în

credinţa-i secretă şi, depăşind la rândul lui prejudecăţi, descoperă în Vidra imboldul care să-i sprijine ascensiunea. Pentru că între ei există mai degrabă o asemănare de structură, amândoi vor să trăiască în plină lumină, în glorie. Mistuit de patima puterii, Răzvan trece când şi când prin momente de şovăială, depăşite cu ajutorul Vidrei, care îi reaminteşte, inteligent şi tenace, ţelul. Până la un punct de răscruce, când, surprinzător, Vidra ezită, are îndoieli şi produce avertismente. Numai Răzvan crede că momentul îi e prielnic, răstoarnă pe Aron-Vodă şi îi ia sceptrul. Visul fostului rob se spulberă însă repede: proaspăt domn, Răzvan moare apărându-şi tronul. Acuzele se pot îndrepta acum spre Vidra, văzută de cei din preajma lui Răzvan ca o femeie aprigă, vinovată de câte se întâmplaseră. În dramă **H.** configurează, mai întâi, o frescă istorică şi socială cuprinzătoare. Boieri, ţărani, târgoveţi, haiduci, oşteni întreţin în jurul celor două personaje centrale un comentariu bine individualizat. Scrisă în versuri, drama alternează spectaculos impetuozitatea, retorismul tumultuos cu tonurile grave ori lirice, cu tentele comice, de sorginte populară. Există însă în urzeala piesei o meditaţie tulburătoare asupra nestatorniciei sorţii, asupra zădărniciei atotstăpânitoare în răgazul pământesc. E un spor de profunzime reflexivă pe care drama istorică românească îl va recâştiga mult mai târziu. Ca urmaşi mai apropiaţi, V. Alecsandri, Al. Davila şi B. Delavrancea nu şi-au întrecut, din această perspectivă, modelul. În fine, **H.** încearcă şi genul comic, scriind *Orthonerozia*, intitulată ulterior *Trei crai de la răsărit* (1879). Piesa, îndreptată împotriva snobilor şi a stricătorilor de limbă, se dezvoltă ca o reuşită comedie de moravuri, cu mijloace superioare celor din vodevilurile lui V. Alecsandri, anunţând trăsături care vor consacra excelenţa lui I.L. Caragiale.

Geniu de o înspăimântătoare vastitate, Hasdeu şi-a cheltuit puterile sale creatoare cu o nepăsare pe care numai un prinţ, un romantic şi un erou ca el şi-o putea îngădui. Din tot ce ar fi putut crea, au rămas multe şantiere, şi foarte puţine monumente. Dar planurile acestor şantiere sunt suficiente să acorde semnificaţie istorică unei întregi epoci.

MIRCEA ELIADE

În pofida impresiei iniţiale, de improvizaţie strălucitoare, toată literatura lui Hasdeu este elaborată, ,,făcută" în sensul superior al termenului, mărturisind o devoratoare voinţă de creaţie dublată de un mare apetit cultural, autorul simţindu-se chemat să umple golurile, să cultive genurile încă întârziate, aşezând pretutindeni fundaţii trainice, dacă nu ridicând chiar monumentele aşteptate pe harta literaturii, ca şi pe aceea a filologiei, a culturii populare.

MIRCEA ANGHELESCU

SCRIERI: *Luca Stroici, părintele filologiei latino–române*, Bucureşti, 1864; *Filosofia portretului lui Ţepeş*, Bucureşti, 1864; *Micuţa*, Bucureşti, 1864; *Trei ovrei*: *jupânul Shylock al lui Shakespeare, domnul Gobseck al lui Balzac şi jupânul Moise al lui Alecsandri*, Bucureşti, 1865; *Ion Vodă cel Cumplit*, Bucureşti, 1865; ed. 2, Bucureşti, 1894; ed. îngr. şi pref. I.C. Chiţimia, Craiova, 1942; *Răzvan-Vodă*, ed. 2, Bucureşti, 1867; ed. 3 (*Răzvan şi Vidra*), Bucureşti, 1869; ed. 4, Bucureşti, 1895; *Odă la boieri*, Bucureşti, 1869; *Poezie*, Bucureşti, 1873; *Istoria critică a românilor*, I–II, Bucureşti, 1873–1875; ed. îngr. şi introd. Grigore Brâncuş, Bucureşti, 1999; *Cuvente den bătrâni*, t. I–III şi supl. la t. I, Bucureşti, 1878–1881; ed. fragm. îngr. şi pref. J. Byck, Bucureşti, 1937; ed. I–III, îngr. şi introd. G. Mihăilă, Bucureşti, 1983–1984; *Obiceiele juridice ale poporului român*, Bucureşti, 1878; *Trei crai de la răsărit*, Bucureşti, 1879; *Olteneștele*, Craiova, 1884; *Etymologicum Magnum*

Romaniae, t. I–IV, Bucureşti, 1886–1898; ed. I–II, îngr. Andrei Rusu, pref. Paul Cornea, Bucureşti, 1970; ed. I–III, îngr. şi introd. Grigore Brâncuş, Bucureşti, 1972–1976; ed. îngr. şi introd. Grigore Brâncuş, Bucureşti, 1998; *„Eine Trilogie”* (în colaborare cu Lazăr Şăineanu și G. I. Ionnescu-Gion), Bucureşti, 1892; *Sic cogito*, Bucureşti, 1892; ed. şi postfaţă Mihai Neagu Basarab, Bucureşti, 1990; ed. îngr. şi pref. Stancu Ilin, Bucureşti, 2000; ed. îngr. I. Oprișan, București, 2007; *Sarcasm şi ideal*, Bucureşti, 1897; *O nevastă romăncă în traiul pământesc și-n viața după moarte*, București, 1903; *Ursita*, pref. Iuliu Dragomirescu, Bucureşti, 1910; *Scrieri literare, morale şi politice*, I–II, îngr. şi introd. Mircea Eliade, Bucureşti, 1937; *Scrieri literare*, I–II, îngr. Andrei Rusu, pref. George Munteanu, Bucureşti, 1960; *Corespondenţa B.P. Hasdeu – Iulia Hasdeu*, publ. Paul Cornea, Elena Piru și Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, DML, III; *Opere*, vol. I, îngr. Stancu Ilin, introd. George Munteanu, Bucureşti, 1986, vol. II–IV, îngr. Stancu Ilin şi I. Oprişan, Bucureşti, 1996–2003, vol. V–VI, îngr. Stancu Ilin, București, 1997–2004, vol. VII–IX, îngr. I. Oprișan, București, 2001–2002; *Istoria toleranţei religioase în România*, îngr. şi pref. Stancu Ilin, Bucureşti–Chişinău, 1992; *Scrieri*, I–XVI, îngr. și introd. Stancu Ilin și I. Oprișan, Chișinău–București, 1993–2012; *Arhiva spiritistă*, vol. I–IV, tr. și îngr. Jenica Tabacu, București, 2002–2005, vol. V, tr. Jenica Tabacu și Manuela Anton, București, 2008; *Corespondență inedită*, îngr. I. Oprișan, București, 2005; *Corespondență*, îngr. și pref. Stancu Ilin, București, 2006; *Opere*, I–IV, îngr. Stancu Ilin și I. Oprișan, introd. Eugen Simion, București, 2006–2007; *Scrieri istorice*, I–II, îngr. I. Oprișan, București, 2008.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *177*, III, *33–34*, *38–41*; Petraşcu, *Scriitori*, *1–46*; Iuliu Dragomirescu, *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu*, îngr. I. Oprișan, București, 2007; N. Iorga, *B.P. Hasdeu*, Vălenii de Munte, 1927; Liviu Marian, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Bucureşti, 1928; Constantinescu, *Scrieri*, III, *116–156*; Călinescu, *Opere*, III, *418–421*, *551–555*, *899–905*, IV, *181–187*, VIII, *385–387*, XI, *138–142*; Mircea Eliade, *Despre Eminescu şi Hasdeu*, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Iaşi, 1987, *59–110*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *320–332*, *Ist. lit.* (1982), *370–381*; Vianu, *Arta*, I, *191–195*; Haneş, *Scriitorii*, *123–241*; Cioculescu–Vianu–Streinu, *Ist. lit.*, *124–132*; Perpessicius, *Menţiuni ist.*, *525–553*; Dima, *Studii*, *31–60*; George Munteanu, *B.P. Hasdeu*, Bucureşti, 1963; Cornea, *Oamenii*, *202–248*; *Ist.lit.*, II, *664–705*; Cicerone Poghirc, *B.P. Hasdeu lingvist şi filolog*, Bucureşti, 1968; Mihai Drăgan, *B.P. Hasdeu*, Iaşi, 1972; *B.P. Hasdeu interpretat de…*, îngr.și pref. Grigore Brâncuş, Bucureşti, 1972; Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, Bucureşti, 1974; Bârlea, *Ist. folc.*, *171–195*; *Dicţ. lit. 1900*, *424–430*; Zaciu, *Viaticum*, *94–120*; Piru, *Ist. lit.*, *112–117*; Tacciu, *Romant. rom.*, I, *151–162*, *279–282*, *passim*, III, *264–269*, *passim*; *B.P. Hasdeu şi contemporanii săi români şi străini*, I–III, coordonare, introd. şi postfaţă Al. Săndulescu, Bucureşti, 1982–1984; Săndulescu, *Portrete*, *53–90*; Cornea, *Itinerar*, *151–195*; Anton F. Komerzan, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Chişinău, 1986; Vistian Goia, *B.P. Hasdeu şi discipolii săi*, Bucureşti, 1987; Anghelescu, *Textul*, *166–173*; Vasile Sandu, *Viaţa lui B.P. Hasdeu*, Bucureşti, 1989; Cornea, *Aproapele*, *264–299*; Manolescu, *Istoria*, I, *294–311*; I. Oprişan, *Romanul vieţii lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Bucureşti, 1990; ed. (*B.P. Hasdeu sau Setea de absolut*), București, 2001; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *95–98*; Micu, *Scurtă ist.*, I, *208–216*; *Dicţ. analitic*, I, *334–336*, IV, *23–25*; *Dicţ. esenţial*, *359–364*; Gherasim Rusu-Togan, *B.P. Hasdeu şi universul culturii populare*, Bucureşti, 2001; *Pro fide et patria*, îngr. și pref. Pavel Balmuș, Chișinău, 2002; Grigurcu, *În pădurea*, *61–68*; Zamfirescu, *Istorie*, I, *67–108*; Ovidiu Pecican, *Haşdeenii*, Cluj-Napoca, 2003; Mihăilă, *Scriitori*, *133–157*; I. Oprișan, *Opera literară a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, București, 2007; Jenica Tabacu, *Amurgul demiurgului*, București, 2007; Anghelescu, *Mistificțiuni*, *89–90*, *92–96*; Dorin Ștefănescu, *Celălalt Hasdeu: doctrina esoterică*, Cluj-Napoca, 2009; Zamfir, *Panorama*, I, *285–296*. ***G.D.***

HASDEU, Iulia (2.XI.1869, Bucureşti – 17.IX.1888, Bucureşti), poetă, prozatoare. Este unicul vlăstar al Iuliei (n. Faliciu) şi al lui B.P. Hasdeu. Copil excepţional dotat, a parcurs neobişnuit de repede treptele şcolarităţii. La opt ani termina clasele primare, la unsprezece cursul secundar al Liceului „Sf. Sava” din Bucureşti, iar la şaptesprezece, după ce urmase cursurile Colegiului Sévigné din Paris, îşi lua bacalaureatul în litere la Sorbona, înscriindu-se apoi la facultate şi frecventând, concomitent, École des Hautes Études. Studia limbile clasice, literatura clasică şi modernă, istoria, filosofia. Lua lecţii de desen, pictură, muzică (făcuse armonie şi canto şi la Conservatorul din Bucureşti). Scria mult, de obicei în limba franceză, proiectele literare, conservate cu sfinţenie spre a fi desăvârşite şi date tiparului, impresionând prin precocitate, orizont, amploare şi varietate. Pe când îşi pregătea teza de licenţă (despre filosofia nescrisă a poporului român), ftizia, ale cărei semne apăruseră cu un an înainte, o obligă să-şi întrerupă studiile. Dusă pentru îngrijiri medicale în Elveţia şi ulterior în ţară, nu poate învinge boala şi se stinge înainte de a împlini nouăsprezece ani.

Opera literară rămasă de la **H.** este editată postum, sub îngrijirea lui B.P. Hasdeu, devenit un fel de preot în templul fiicei sale. În timpul vieţii îi fuseseră publicate numai patru poezii (*Les Contes bleus*, *Larmes d’enfance*, *Dédain*, *Le Souhait d’une vilaine*, în „L’Étoile roumaine”, 1887). Îşi alesese titlul

Autoportret

Bourgeons d'avril pentru prima culegere de versuri, precum şi pseudonimul Camille Armand. Scriind în franceză, tălmăceşte rar în româneşte versiunea originală. Doar nuvela *Sanda* şi poezia *România* au fost, probabil, compuse direct în limba română spre a fi tipărite în „Revista nouă". Apărute postum (1889), textele, de factură romantică, sunt destul de convenţionale şi fragile ca valoare. În nuvelă (mai curând o povestire) se simte modelul din *Sultănica* lui Barbu Delavrancea, iar versurile, retorice, encomiastice, trimit la câteva tonalităţi din Vasile Alecsandri. *Œuvres posthumes* (1889–1890), ediţie structurată în trei volume cu titluri semnificative – *Bourgeons d'avril. Fantaisies et rêves; Chevalerie. Confidences et canevas*; *Théâtre. Légendes et contes* –, includ poezie, proză, teatru, eseuri, traduceri şi numeroase cugetări, dar şi pagini care o elogiază pe autoare, aparţinând lui Angelo De Gubernatis, Émile Boutroux şi Louis Leger. Ca legatară a unei copleşitoare moşteniri culturale de familie, **H.** îşi cultivă conştiinţa de sine, stimulată, desigur, şi de îndemnurile tatălui său, mentor nu o dată excesiv şi până în cele din urmă nefericit. Chiar neterminate, fragmentare sau simple crochiuri, textele trasează în primul rând un itinerar intelectual ieşit din comun şi o efervescenţă creatoare tulburătoare tocmai prin referinţă la viaţa atât de scurtă a autoarei lor, ceea ce va declanşa şi va întreţine mitul unei genialităţi cu aripile frânte tragic. Destinul pe care l-a avut **H.** a acaparat şi a substituit adesea scrisul ei, receptat sporadic de contemporani şi de posteritate. Un prim strat al acestor pagini ar fi dat de reîntoarcerea nostalgică la un timp auroral, copilăria încântată de basme şi legende, petrecută într-un peisaj fermecat. În versuri se ivesc deseori, prelucrate, stilizate, motive din poveştile, miturile, doinele şi cântecele de leagăn româneşti, după cum intervine, temperat, şi inspiraţia istorică. Aflată la anii lecturilor devoratoare, poeta conservă mai cu seamă ecourile livreşti: Dante, Petrarca, Tasso, Ariosto, trubadurii, poeţii Pleiadei, Shakespeare, iar mai aproape, Lamartine, Hugo, Sully Prudhomme. Sedusă de câte un model, absoarbe şi apoi dezvoltă, ca într-un foarte personal jurnal de lectură, substanţa unui vers celebru, a unui aforism. Versurile ei, desen liniştit, limpede, aproape caligrafic, închid însă mărturisiri, reflecţii şi glose care vin dintr-o zonă a căutării continue, neliniştite. Înstrăinat, refractar şi dispreţuitor faţă de banalitate şi prozaism, eul se regăseşte pe sine într-un Ev Mediu idealizat. În multe reverii sentimentale este contemplată dragostea, trăire gravă, unică, însoțită de gesturi solemne sau eroice. Atunci când presentimentul morţii se intensifică, din voluptatea renunţării, a jertfei în numele iubirii închinate lui Dumnezeu, se naşte o beatitudine contemplativă specială, deși nu o dată se insinuează spaima, disperarea („Eu strig, dar surd e cerul"). Versurile înscriu astfel şi un jurnal, document psihologic a cărui relevanţă este concurată numai de scrisorile bogate, dense, trimise de **H.** în special ilustrului său tată („un bildungsroman epistolar", cum le numeşte Paul Cornea). Pe de altă parte, s-a recompus și s-a editat, din însemnări răzlețe, notații, un „jurnal fantezist", un fel de puzzle inedit, bizar, în care tânăra fantazează abundent, închipuindu-se în viitor, până în anii '70 ai secolului al XX-lea, trăind îndeosebi în pielea unor personaje de stirpe

regală. S-au păstrat, de asemenea, peste cincizeci de proiecte dramatice, planuri şi fragmente de comedii, de drame cu subiecte antice ori plecând de la istoria şi mitologia românească (*L'Ami de Trajan*, *Idylle moldave*, *Les Héiduques*). Câteva eseuri şi însemnări vorbesc, cu o fină aplicaţie analitică, despre personaje din teatrul lui Shakespeare, Molière, Racine şi Corneille. În afara acestora, de la **H.**, care încercase să compună şi câteva romane, au rămas mai multe scrieri pentru copii, duioase, evanescente, fermecătoare şi astăzi, precum *La Princesse Papillon* („conte bleu") ori *Mademoiselle Maussade*, un roman miniatural amintind de literatura lui Edmondo De Amicis.

SCRIERI: *Œuvres posthumes*, I–III, pref. B.P. Hasdeu, introd. Angelo De Gubernatis, Émile Boutroux, Louis Leger, Paris–Bucureşti, 1889–1890; ed. (*Œuvre poétique – Opera poetică*), tr. Augustin Cipeianu, îngr. și postfață I. Oprișan, pref. Jenica Tabacu, București, 2005; *Sanda*, Brașov, 1906; *Corespondenţa B.P. Hasdeu – Iulia Hasdeu*, publ. Paul Cornea, Elena Piru și Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, DML, III; *Scrieri alese*, ed. bilingvă, îngr. şi pref. Crina Decusară Bocşan, Bucureşti, 1988; *Contes bleus et légendes – Basme şi legende*, ed. bilingvă, tr. și îngr. Crina Decusară Bocşan, Bucureşti, 2000; *Eseuri literare şi reflecţii*, îngr. şi pref. Crina Decusară Bocşan, Bucureşti, 2003; *Epistolar*, I–II, îngr. Crina Decusară Bocșan, București, 2004; *Paralipomene. Romane pentru copii*, tr. Crina Decusară Bocșan și Lavinia Vasiliu Ignat, București, 2004; *Cugetări*, ed. bilingvă, tr. Mihai Popescu, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2006; *Jurnal fantezist*, ed. 2, tr., îngr. și pref. Crina Decusară Bocşan, postfață I. Oprișan, București, 2010.

Repere bibliografice: A.I. Odobescu, *Poeziile domnişoarei Iulia B.P. Hasdeu*, CL, 1889, 1; G. I. Ionnescu-Gion, *Portrete istorice*, Bucureşti, 1894, *159–189*; Delavrancea, *Opere*, V, *343–345*; Apostolescu, *Infl. romant.*, *359–397*; Iorga, *Oameni*, IV, *257–276*; Constantin Manolache, *Scânteietoarea viață a Iuliei Hasdeu*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2007; Ion Aurel Manolescu, *Iulia Hasdeu*, Bucureşti, 1939; Ciprian Doicescu, *Iulia Hasdeu*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2010; Crina Decusară Bocşan, *Camille Armand – pseudonimul Iuliei Hasdeu*, Bucureşti, 1974; *Dicţ. lit. 1900, 431–432*; Cornea, *Itinerar*, *151–195*; Crina Decusară Bocşan, *Iubirile Iuliei Hasdeu*, Bucureşti, 1992; Popa, *Convergenţe*, *12–18*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *493*; Roland Duflot, *Iulia Hasdeu: légende et réalité*, I–II, Aix–en–Provence, 1999; Crina Decusară Bocşan, *Renașterea unui nume*, Bucureşti, 2002; Faifer, *Pluta*, *124–127*; *Omagiu. Iulia Hasdeu*, îngr. Crina Decusară Bocşan, Bucureşti, 2004; Mihăilă, *Scriitori*, *147–149*; Liviu Grăsoiu, *Reactualizarea operei unui copil genial*, CL, 2006, 2; *Lumea văzută de o artistă: Iulia Hasdeu – Le Monde vu par une artiste: Julie Hasdeu*, I–II, ed. bilingvă, tr. Adriana Mitu, îngr. I. Oprișan, București, 2012. ***G.D.***

HASNAŞ, Spiru (21.VIII.1873, Dumbrăviţa, j. Suceava – 25.V.1958, Galaţi), poet, autor dramatic. A absolvit literele şi dreptul la Bucureşti (1898). Funcţionează apoi ca magistrat în diferite localităţi (Roman, Iaşi, Bacău, Brăila), stabilindu-se în 1936 la Galaţi, ca procuror la Curtea de Apel. Debutează în „Revista Alexandri" (1891) şi mai colaborează cu versuri la „Acţiunea", „Arhiva", „Vatra", „Noua revistă română", „Sămănătorul", „Adevărul literar şi artistic", „Revista vremii", „Revista literară", „Pământul", „Pagini dunărene" ş.a.

H. publică, destul de târziu, un volum de poezii intitulat *Din chinuri* (1933) şi câteva volume de teatru: *Floarea păcatului* (1935), *Teatru* (1936) şi *Decebal* (1938). Nu există însă indicii că piesele lui s-ar fi jucat. De altfel, nici nu erau potrivite pentru a fi puse în scenă. Le lipseşte intriga, subiectele abordate sunt banale, personajele neviabile şi, mai ales, textul are mari carenţe de tehnică dramatică. Totuşi, o anume alertețe a dialogului, savoarea limbajului, precum şi unele tente umoristice reuşite, vizibile în drama *Din bezna satelor* sau în comedia *Taina culiselor*, atestă că autorul avea oarece înzestrare. Lirica lui **H.**, îndeosebi cea erotică, cultivată cu predilecţie, aparţine unui pesimist romantic în descendenţă eminesciană. Suferinţele iubirii, iluziile spulberate sunt reluate obsesiv în acorduri destul de convenţionale. Câteva inflexiuni ies totuşi din tipar, făcându-se simţite atunci când poetul îşi împrospătează registrul tematic şi stilistica versului. Poeme ca *Vânătoarea*, *Entuziasm*, *Răzvrătire* se remarcă, astfel, prin dinamism şi vibraţie emotivă, după cum o configuraţie proprie au şi unele pasteluri (*Marea*, *Toamna*).

SCRIERI: *Politica noastră culturală*, Bucureşti, 1916; *Din chinuri*, Brăila, 1933; *Floarea păcatului*, Brăila, 1935; *Teatru*, Brăila, 1936; *Decebal*, Brăila, 1938.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *39*; [*Spiru Hasnaş*], RP, 1934, 4905; Predescu, *Encicl.*, *391*; Teodor Iordache, *Spiru Hasnaş*, VRA, 1942, 634; *Spiru Hasnaş*, „Almanahul «Convorbiri literare»", 1982. ***C.Bz.***

HAULICĂ, Michael (1.II.1955, Armășești, j. Vâlcea), prozator, publicist. Este fiul Elenei (n. Martinescu) și al lui Vasile Haulică, tehnician. Urmează școala elementară în Făgăraș, unde frecventează și liceul (1970–1974). Între 1974 și 1978 este student la

Facultatea de Matematică, secţia informatică, la Universitatea din Braşov. Lucrează ca analist-programator la Oficiul de Calcul, Combinatul Chimic Slobozia (1978–1981), la Oficiul de Informatică, Regionala C.F. Iași (1981–1992), ulterior ca șef Atelier Proiectare (1992–1998), ulterior ca analist-programator în Brașov (1998–2003). În perioada 2000–2005 este redactor-șef al revistei „Lumi virtuale" (editată și pe hârtie în 2004–2005), apoi redactor-șef la Editura Tritonic din București, unde coordonează colecțiile „fiction.ro" și „LIT" (2005–2008), director editorial la Editura Millennium Press din Satu Mare (2008–2010), director editorial și coordonator al colecției „Ficțiuni" la Editura Millennium Books din Satu Mare (2010–2012), din 2012 fiind redactor la Grupul Editorial Art din București, unde coordonează colecțiile de SF și Fantasy ale Editurii Paladin. A fost redactor la „Supernova", supliment SF al cotidianului „Evenimentul" (Iași, 1993–1995), redactor la „Alternativ SF", supliment al cotidianului „24:ore" (Iași, 1995–1997), redactor-șef al revistei „Fiction.ro" (2005–2007), redactor-coordonator al revistelor online „Nautilus" (2008–2010) și „Microtexte" (2009), redactor la revista „Galileo" (2010–2012), redactor-șef al revistei online „Argos Science Fiction & Fantasy" (din 2012). A realizat emisiunea „Alternativ SF" la Tele M, Iași (1996). A avut rubrici în revistele „Astra", „Tomis", „Observator cultural", „Ziarul de duminică", „Obiectiv cultural", „Știință & tehnică", „Dilemateca"; a mai publicat în „Familia", „ArtPanorama", „Timpul", „Descoperă", „Jurnalul SF", „CPSF Anticipația", „Ficțiuni", „Helion" ș.a. A debutat cu poezie în revista *„Flacăra"*, în 1974, iar editorial cu *Madia Mangalena* (1999). A alcătuit câteva antologii și figurează, la rândul lui, în *Motocentauri pe acoperişul lumii* (1995), *Nemira '95*, *Nemira '96*, *Quasar 001* (2001), *România SF 2001* (2001), *Steampunk. A doua revoluție* (2011). A primit Premiul „Dan Merişca" (1992), Premiul „Vladimir Colin" (2000), Premiul Societății Române de Science Fiction și Fantasy (2009) ș.a.

Deși relativ eterogenă, acoperind zone precum SF, fantastic, erotic, *new weird*, *mainstream*, literatura lui **H.** stă sub semnul fascinației față de proza cyberpunk a lui William Gibson. Romanul modular *Transfer* (2012) oficializează și oficiază acest fetiș, inventând un viitor în care scriitorul canadian – citat obsesiv cu prima frază din *Chrome* – a devenit obiectul unui cult religios manifestat de secta „gibsonilor". De altfel, o vastă rețea intertextuală pune în mișcare cartea, amestecând citate din filmul *Casablanca* sau din peliculele lui Quentin Tarantino (*Pulp Fiction*, de unde este preluată structura modulară-repetitivă, reluând aceeași scenă, cu adaos de sens, din puncte de vedere diferite, și *Kill Bill*) cu clișee ale literaturii *noir* americane de tip Dashiell Hammett, totul suprapus unei lumi aducând cu aceea din prozele lui Gibson, într-un stil asemănător până la nuanță cu acela al acestuia. Conceptul de bază al romanului – transferul prin care conștiința unui individ poate lua în posesie temporară corpul unui individ-gazdă – este de asemenea un vechi clișeu al SF-ului, folosit de la Robert Silverberg până la Horia Aramă. Totuși, nu se poate vorbi de o simplă pastișă. Operațiunea de citare și reciclare trimite, pe de o parte, la poetica postmodernă cu care numele lui **H.** a fost asociat din vremea în care își publica primele proze în „Jurnalul SF", în prima parte a anilor '90. Pe de altă parte, pulsiunea intertextuală nu epuizează poanta romanului, autorul fiind suficient de puternic pentru a rezista autocontaminării cu textele sursă. Precum în jazz, variațiile fac muzica. Cu toată influența, inclusiv stilistică, din zona cyberpunk, stilul lui **H.** are un indice marcat de originalitate în spațiul românesc, amestecând un suflu liric-melancolic pe jumătate reprimat, pe jumătate ofensiv, o frazare percutantă, o voce de regulă colocvial-argotică, ce ar putea aparține unuia dintre personajele lumilor sale și participând, asemenea personajelor, la mișcarea epică. Din culegerea *Madia Mangalena*, în special două piese au devenit clasice în fandom: *Noi, cei cu ochii arși* și *Jucător pe viață, indexat la Paladini*. Ambele fac parte din ipoteza unui viitor în care războaiele reale s-au mutat în rețele virtuale, iar noii luptători se înfruntă în interminabile și alienante jocuri video. Alte texte remarcabile sunt *Mireasma târzie a morții*, mișcare narativă escheriană într-o postlume de tip *Mad Max*, și *Mufiști, gofreni și noduri*, variație pe tema stalkerilor din *Picnic la marginea drumului* de frații Strugațki. După o culegere mai puțin relevantă, *Despre singurătate şi îngeri* (2001), **H.** a publicat o tentativă de roman *mainstream* puternic erotizat, *Aşteptând-o pe Sara* (2005) – de fapt, mai mult o culegere de povestiri bizare, ratate și individual, și în grup. *Povestiri fantastice* (2010) reprezintă o recapitulare antologic-esențializată a unei opere oricum nu foarte întinse. Autorul a desfășurat o amplă și generoasă activitate de promotor și comentator al SF-ului. *Nu sunt guru* (2007) și *…nici Torquemada*

(2011) antologhează o parte din articolele pe care le-a semnat.

SCRIERI: *Madia Mangalena*, Iași, 1999; *Despre singurătate și îngeri*, Ploiești, 2001; *Aşteptând-o pe Sara*, pref. Liviu Antonesei, Satu Mare, 2005; *Nu sunt guru*, București, 2007; *Povestiri fantastice*, pref. Radu Pavel Gheo, Satu Mare, 2010; *…nici Torquemada*, Satu Mare, 2011; *Transfer*, pref. Bogdan-Alexandru Stănescu, Satu Mare, 2012. **Antologii**: *AtelierKult. Povestiri fantastice*, Satu Mare, 2005; *Millennium Fantasy&Science Fiction*, Satu Mare, 2009 (în colaborare cu Horia Nicola Ursu); *Dansând pe Marte și alte povestiri. A doua antologie AtelierKult*, Satu Mare, 2009.

Repere bibliografice: Opriță, *Anticipația*, *372–377*; Cătălin Badea-Gheracostea, *Alternative critice*, ed. 2, Satu Mare, 2010, *186–189*; Cătălin Badea-Gheracostea, *Aducerea la zi*, Satu Mare, 2011, *130–132*. ***M.I.***

HAUSER, Otto (22.VIII.1876, Dijaneš, Croaţia – 26.V.1944, Blindendorf, Austria), istoric literar, traducător austriac. Descendent al unor germani din Ungaria stabiliţi în Croaţia, frecventează şcoala la Zagreb, Modra şi Maribor, audiind apoi, fără a urmări obţinerea vreunei diplome, la Universitatea din Viena, mai ales cursurile de teologie protestantă şi de limbi orientale (îndeosebi persană şi arabă). În timpul Primului Război Mondial este mobilizat, fiind detaşat o vreme în redacţia periodicului „Belgrader Nachrichten". Din 1900 este scriitor liber profesionist în capitala Austriei, temporar şi la Weimar, publicând cărţi de versuri, povestiri şi romane.

Traducerile lui **H.** din literatura universală uimesc prin aria lor lingvistică (peste treizeci de limbi, „prea multe limbi", obiectează istoricul literar Josef Nadler în *Geschichte der deutschen Literatur*, 1951) şi prin vasta extensie geografică (literatură beletristică din Europa şi din alte continente). Textele traduse şi, de regulă, comentate, sunt oferite în numeroase volume de sine stătătoare sau alcătuind cicluri, precum şi într-o colecţie pe care o iniţiază la Editura Alexander Duncker din Weimar, „Aus fremden Gärten", de peste o sută de numere. Ca istoric literar este de asemenea productiv, realizând, pe lângă alte lucrări, o ambiţioasă istorie universală a literaturii (*Weltgeschichte der Literatur*, I–II, 1910). Autor poliglot, capabil să citească textele abordate în original, **H.** se consideră competent să judece fenomenele culturale cele mai variate, cunoscute publicului larg sau doar specialiştilor. Nu ocoleşte aspectele exotice, se simte, datorită acestor premise, mereu tentat de a accentua, în comentariile sale despre limba şi literatura unui popor, legăturile, influenţele primite atât din vecinătate, cât şi din zone mai îndepărtate. În privinţa românilor, a limbii, a facturii sufleteşti şi a literaturii lor, scoate în relief mai ales componenta slavă. Tratând, în al doilea volum al istoriei universale a literaturii, scrierile româneşti, **H.** le plasează în cadrul literaturilor slave, situare pe care o justifică prin aportul considerabil al elementelor slave în limbă, prin influenţa exercitată de slavona cultului religios. Privirea panoramică rămâne, în ciuda informaţiei bogate (e drept, nu întotdeauna şi riguroasă), la suprafaţa problematicii; orizontul interpretării este marcat de sursele recomandate: *Geschichte der rumänischen Literatur* a lui Gheorghe Alexici (1906) şi o antologie a poeziei româneşti (*Rumänische Dichtungen*), publicată de Carmen Sylva (1883). Şi în cartea *Die Lyrik des Auslands seit 1800* (1915), paragraful despre poezia română este încadrat în capitolul despre lirica slavă. **H.** este însă mai aproape de caracteristicile şi sensurile literaturii române atunci când se ocupă de opera unui scriitor anume (de pildă, *Pastelurile* lui V. Alecsandri) sau de creaţiile anonime în proză (basme) şi în versuri (balade), tinzând spre o mai mare autenticitate a judecăţii în comentariul critic şi spre exactitate în alcătuirea versiunii germane. Ca exemple de reuşită pot fi considerate traducerile baladelor *Mănăstirea Argeşului, Erculean, Păunaşul Codrilor* sau *Bujor*, preluate din culegerea de poezii populare publicată de Vasile Alecsandri.

SCRIERI: *Weltgeschichte der Literatur*, I–II, Leipzig–Viena, 1910; *Die Lyrik des Auslands seit 1800*, Leipzig, 1915. **Traduceri:** *Rumänische Märchen*, introd. trad., Weimar, 1918; *Rumänische Dichter*, introd. trad., Weimar, 1918; *Rumänische Balladen*, introd. trad., Weimar, 1921.

Repere bibliografice: Otto Hauser, *Zwei Worte über mich selbst*, „Von der Heide", 1912, 5; J.W. Nagl, J. Zeidler, E. Castle, *Deutsch-österreichische Literaturgeschichte*, IV, Viena, 1937, *2222–2224*; Georg Stadtmüller, *Deutsche Übertragungen rumänischer Dichtung*, în *Geschichte der neueren rumänischen Literatur*, îngr. Basil Munteanu, Viena, 1943, *281*; *Deutsches Literaturlexikon*, Berna–München, VII, 1979, *545–546*; Heiner Schmidt, *Quellenlexikon der Interpretationen und Textanalysen*, III, Duisburg, 1985, *276*. ***J.W.***

HAZUL, supliment al revistei „Vatra", apărut la Bucureşti, bilunar, în perioada ianuarie–aprilie 1895. Din această publicaţie satirică, de un bun nivel literar, au ieşit doar cinci numere, scrise aproape în întregime

de Anton Bacalbaşa. Colaborau D. Teleor, Th. D. Speranţia şi este probabilă şi prezenţa unor scriitori de la „Vatra”, greu însă de stabilit, din cauza pseudonimelor şi a iniţialelor sub care se ascund autorii. Anton Bacalbaşa a încercat să facă din **H.** o revistă deosebită de alte periodice satirice şi umoristice apărute în epocă, dând atenţie elementului literar, excluzând vulgarităţile şi atacurile personale. **H.** îşi propune să publice producţia umoristică a scriitorilor autohtoni cunoscuţi şi să popularizeze scriitorii de acelaşi gen, străini, prin traduceri şi localizări. În cronici umoristice A. Bacalbaşa, cu verva specifică scrisului său, discută aspecte ale vieţii intelectuale şi literare: „modele” literare, mania imitaţiilor, neînţelegerile dintre diversele grupuri etc. ***R.Z.***

HĂULICĂ, Dan (7.II.1932, Iaşi – 17.VIII.2014, Bucureşti), eseist.

Este fiul Lucreţiei (n. Pascalide) şi al lui Nicolae Hăulică, funcţionar la CFR. Urmează la Iaşi liceul şi Facultatea de Filologie, apoi face studii de istoria artei la Bucureşti, devenind cadru universitar la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu”. Între 1956 şi 1958 este redactor la „Gazeta literară”, iar din 1963 este redactor-şef adjunct, apoi redactor-şef (1969–1993) al revistei „Secolul 20”, publicaţie cu care şi-a identificat numele în calitate de constructor cultural şi a cărei influenţă, în anii dictaturii comuniste, a contribuit în chip decisiv la menţinerea şi aprofundarea conexiunilor dintre cultura română şi cea universală şi la afirmarea, în pofida deformărilor impuse gândirii de ideologia totalitară, a adevăratelor valori ale spiritului. Organizată tematic, în apariţii reunind incitant, în prezentări şi paralelisme savant-cuprinzătoare, literatura şi artele plastice din cele mai diverse teritorii şi zone culturale, revista „Secolul 20” poartă pecetea inconfundabilă a spiritului de sinteză şi a inteligenţei comparatiste ale lui **H.**, în adevărate tomuri intitulate *Fantasticul bibliotecii*, *Mitologia Franţei – Onoare, Dragoste, Patrie*, *Japonia – clipa şi durata* sau *Grecia – un prezent perpetuu*. În 1981 a fost ales preşedinte al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Artă, iar în 1993 a devenit membru corespondent al Academiei Române. A fost, de asemenea, ambasador al României la UNESCO (1990–2001).

După debutul din „Iaşul literar” (1953), **H.** se afirmă în peisajul intelectual contemporan cu volumul de studii şi eseuri *Critică şi cultură*, apărut în 1967. Subliniind cu fervoare apartenenţa criticii la tradiţia umanistă a culturii europene, autorul îşi propune să răstoarne prejudecata conform căreia critica este „ruda săracă” a culturii; dimpotrivă, susţine el, folosind o sintagmă a lui André Malraux care va deveni laitmotivul întregii sale opere, critica este un fir al Ariadnei, ghidul indispensabil care călăuzeşte paşii prin coridoarele şi sălile „muzeului imaginar” al artei universale. Dignitatea actului critic vine din puterea sa coagulantă, din capacitatea de a ordona trecutul într-un întreg coerent, făcând astfel accesibil ceea ce altminteri s-ar pierde în infinite decupaje analitice; departe de fi un simplu sincretism, un inventar epigonic, sinteza critică este înţelegerea „fiinţei adânci a unei epoci”, aşadar un act creator în adevăratul înţeles al cuvântului. Fără o atitudine de frondă ostentativă şi fără veleitate contestatară, paginile pun în lumină un spirit eminamente clasic, **H.** situându-se în descendenţa spirituală a lui G. Călinescu. De altfel, ideile maestrului, prezente la tot pasul, se constituie în pietre de temelie ale celor mai importante eseuri, cele dedicate lui Constantin Brâncuşi (1967) şi istoriei picturii româneşti (1965). Clasicismul esenţial al sculpturilor lui Brâncuşi – spune autorul –, provenit din straturile adânci ale spiritualităţii noastre, este acela al Greciei antice, cu care ne înrudim într-un fel mai profund decât toate celelalte popoare europene. Măsura acestui echilibru organic este ilustrată de ornamentica sever-geometrică, aflată într-un contrast izbitor cu descriptivismul care domină arta popoarelor învecinate. De asemenea, eseul despre pictura românească este un prilej de reluare, după două decenii de cenzură oficială, a preocupărilor interbelice de identificare şi definire a notelor caracteristice spiritualităţii româneşti. Scrisă în deceniul al şaptelea al secolului trecut, cartea lui **H.** poartă, pe de altă parte, amprenta acelui timp, amestecând, în secţiuni precum *Ofensiva frumosului*, subtilele teorii despre artă ale lui Charles Baudelaire şi Paul Valéry cu citate din Karl Marx şi ideile lui André

Malraux cu ideologia partidului unic. Volumul *Geografii spirituale* (1973) consacră pe deplin ideea de „muzeu imaginar" şi deschide, pentru prima oară în critica noastră, ample perspective asupra a ceea ce avea să poarte denumirea de postmodernism. Construite cu intenţia de realizare a unor conexiuni integratoare între cele mai variate perioade, stiluri şi epoci ale culturii universale, mergând de la diversele expresii ale goticului european până la compoziţia peisajului în grădinile japoneze, eseurile sunt o pledoarie pentru un nou mod de lectură, care, multiplicând nucleele de interes, evită monotonia şi linearitatea demersului critic tradiţional. „Semnul epocii noastre, scrie autorul, este o capacitate nouă, fără precedent, de a resuscita întregul acumulărilor umanităţii"; eliberat de obsesia originalităţii şi a frondei care a bântuit avangarda artistică până în anii '60 din secolul trecut, postmodernismul îmbrăţişează, fără deosebire, toate epocile culturale. Impresia generală este, în termenii eseistului, aceea de „proteism" şi „paradoxal eclectism", iar artiştii emblematici sunt Jorge Luis Borges, T.S. Eliot şi Pablo Picasso. Spirit clasic, **H.** interpretează paradoxul ca sinteză şi transformă proteismul în privire integratoare: „dezarticularea" postmodernă a elementelor nu conduce la diseminare, la o proliferare infinită, ci la „o nouă sinteză", iar eclectismul nu este semnul unei „gândiri slabe", în sensul consacrat mai târziu de Gianni Vattimo, ci al unei „puteri noi", al unei „alianţe vaste cu istoria". Dincolo de structura sa teoretică, cartea apare ca un complex memorial de călătorie, în care peisajul, de la albastrul intens al apelor Mediteranei la statuile Romei şi palatele Parisului, este prilej de savuroase şi nu rareori savante călătorii spirituale prin cultura europeană şi universală, punând în valoare o admirabilă inteligenţă asociativă. *Nostalgia sintezei* (1984) şlefuieşte cu migală şi rafinament viziunea din cărţile anterioare: titluri precum *Grecia, un prezent perpetuu*, *Între Septentrion şi Hellada* sau *Roma, implacabilă şi eternă* vorbesc de la sine. Aflat în faţa ruinelor greceşti, estetul trăieşte cu maximă intensitate plăcerea privirii care alunecă peste „calcarul marin căruia Pausanias îi spunea *poros*", asumându-şi statuile, templele şi gândirea Antichităţii ca pe propriul trecut, într-un efort anamnetic de regăsire a sinelui. Limbajul descriptiv devine inevitabil unul intens metaforic, a cărui strălucire este dată de îmbinarea dintre concizia expresiei şi deschiderea teoretică pe care o provoacă neologismul savant; iată, de pildă, coloana de la Erehteion, care, „sfruntat sustrasă de pe Acropole de Lordul Elgin", „izbucneşte, descumpănind ca o mustrare, în gelidul, asepticul spaţiu de la British Museum". Măreţia artei greceşti, conchide cu satisfacţie nedisimulată neoclasicul **H.**, nu poate fi umbrită nici de iconoclastele avangardisme ale lui Salvador Dalí şi Man Ray, nici de publicitatea modernă care le foloseşte în scopuri comerciale. O menţiune specială merită eseul *Corpul uman – „Défense et illustration"*, care, în spiritul umanismului tradiţional, trasează istoria imaginii corpului de-a lungul epocilor şi civilizaţiilor lumii: „Imaginea omului nu poate fi separată de întregul aspiraţiilor care definesc, istoric, o structură socială". Călătoria imaginară deschisă de această observaţie, în care se trece de la Tucidide la Michelangelo şi de la Leonardo la Dalí şi Marcel Duchamp, culminează, firesc, cu scenele spectacolelor contemporane de balet ale lui Maurice Béjart. Spiritul clasic are însă, ca întotdeauna, ultimul cuvânt: „Trupul ca receptacol de înţelesuri filosofice îşi găseşte, poate, culminaţia cea mai amplă în marmorele Parthenonului".

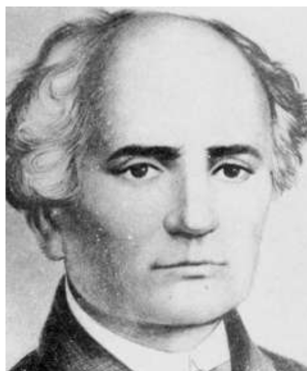
Într-un articol despre pictorul Horia Damian (cel despre care Dalí zicea că are geniu), Dan Hăulică vorbește despre metaforele absolutului. Să reținem această formulă. Ea definește bine, am impresia, spiritul și modul lui Hăulică de a citi obiectul artistic. Caută în el tocmai aceste semne coborâte, cum zice tot el, din „noaptea albastră a lumilor infinite"... Și, dacă se străduiește să caute, le găsește și le utilizează pentru a da stilului înălțime și fast. Stilul înalt și fastuos – așa poate fi numit stilul labirintic, excesiv livresc, matein, încărcat ca o caravană orientală în drum spre Mecca, al acestui eminent critic plastic care a păstorit două, dacă nu trei generații de artiști plastici români. Gustul lui, dacă îmi dau bine seama, este acela al unui modern vegheat de clasicități; modelul lui, în critica literară și, în genere, în atitudinea față de artă, este G. Călinescu, iar din cultura franceză, Paul Valéry. Pe acesta din urmă îl citează de multe ori când e vorba de spiritul european. Amintesc celor care nu știu sau care au uitat că ideea unui clasicism fundamental (un stil deasupra tuturor școlilor și stilurilor literare) vine, la G. Călinescu, de la Valéry. Nu știu dacă Dan Hăulică s-a revendicat în chip expres de la această tradiție estetică, dar mie așa mi se pare când citesc comentariile sale în care culturile se încrucișează și modernii se odihnesc, în text, la umbra catedralelor medievale...

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Peintres roumains*, I–II, Paris, 1965; *Critică şi cultură*, Bucureşti, 1967; *Brâncuşi ou L'Anonymat du génie*, Bucureşti, 1967; *Geografii spirituale*, Bucureşti,

1973; *Nostalgia sintezei*, Bucureşti, 1984; *Dimensiuni ale artei moderne*, Bucureşti, 1992.

Repere bibliografice: Al. Andriţoiu, *O carte frumoasă despre frumos*, RMB, 1968, 7270; Râpeanu, *Interferenţe*, *209–216*; Valeriu Râpeanu, *Interpretări şi înţelesuri*, Iaşi, 1975, *196–200*; Streinu, *Pagini*, IV, *270–272*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *50–51*, *247–248*; *Grigorescu, Peisaj*, I, *125–132*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *181–183*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *493–495*; Andrei Brezianu, *Secolul în context*, CL, 2006, 2; Popa, *Ist. lit.*, II, *987*; Geo Şerban, *„Secolul" lui Hăulică*, OC, 2012, 352. ***L.H.***

HÂJDEU, Alexandru (30.XI.1811, Mişiurineţ–Kremeneţ – 9.XI. 1872, Hotin), cărturar, poet, prozator.

Cel mai mare din cei trei copii ai lui Tadeu Hâjdeu, cărturar și poet de limbă polonă, dintr-o a doua căsătorie, cu o evreică, Valeria, învaţă mai întâi la pensionul fiilor de nobili de pe lângă Seminarul Teologic din Chişinău. Urmează Facultatea de Ştiinţe Juridice la Harkov (1829–1832), făcând, în acelaşi timp, şi studii de ştiinţe ale naturii şi de litere. **H.** afirmă că ar fi audiat şi cursuri universitare la München şi Heidelberg. Oricum, în 1833 era funcţionar la Chişinău şi tot atunci încerca să obţină o slujbă la Iaşi. Până în 1840 practică avocatura, fiind şi efor al şcolilor din ţinutul Hotin. Din căsătoria cu Elisabeta Dauksza, fiica unui nobil lituanian şi a unei descendente din familia Morţun, i se nasc doi fii: Tadeu – viitorul savant şi scriitor Bogdan Petriceicu Hasdeu, şi Nicolae, care moare tânăr, probabil din cauza unei întemniţări politice. După ce un deceniu predă la liceele din Viniţa, Rovno şi Cameniţa, în 1850 revine în Basarabia, ca avocat la Chişinău şi apoi la Hotin. Vanitos şi sfidător, **H.** era privit ca un personaj iritant, turbulent, periculos chiar, de unde numeroase conflicte cu autorităţile, precum şi instabilitatea în slujbe. Nu îi putea fi trecută cu vederea nici mândria cu care îşi afirma obârşia nobilă, tradiţia cărturărească a familiei şi propriile merite ori titluri. Între intelectuali însă avea faima unui om cu preocupări enciclopedice, poliglot (cunoştea douăsprezece limbi), erudit în istoria românilor, deţinător al unei biblioteci de mare valoare. Cunoscut şi în ţară, este chemat să intre, în 1866, în Societatea Literară Română (devenită Academia Română). Dar oficialităţile ruse îl împiedică să vină la Bucureşti. Se vede obligat să renunţe la calitatea de membru activ al forului academic, care îl alege, în 1870, membru onorific. Descurajat şi chinuit de însingurare, îşi trece ultimii ani cufundat în misticism, aşa cum se va întâmpla şi cu B. P. Hasdeu.

H. poate fi considerat un cărturar în bună parte nerealizat, de vreme ce a publicat extrem de puţin şi răzleţ. Dar activitatea lui, în care se întrevăd posibilităţi ieşite din comun, reprezintă, şi în sensul cel mai propriu, un vast şantier unde B.P. Hasdeu şi-a făcut ucenicia. Mii de file conţinând poezii, proză, studii pregătite pentru tipar sau doar eboşe, schiţe pentru tot felul de dicţionare şi mai cu seamă conspecte, însemnări, excerpte sunt aduse de fiul său în ţară, păstrate cu pioşenie şi nu o dată folosite. Moştenind şi transmiţând spiritul iscoditor, înflăcărat şi bizar, frenezia şi orgoliul creaţiei, obsesia celebrităţii, aplecarea spre exagerare şi mistificare, **H.** este un cărturar care explorează domenii variate – botanică, drept, filosofie, istorie, filologie, folcloristică, literatură –, fără a reuşi să-şi ducă la capăt proiectele. Majoritatea lucrărilor sunt scrise în limba rusă, dar izvorăsc din conştiinţa apartenenţei şi contribuţiei la cultura românească. Cea mai statornică preocupare este lectura, din diferite unghiuri, a istoriei şi a mitologiei istorice a românilor. Publică mai întâi zece poezii populare prelucrate, pe care le și comentează, în revistele „Vestnik Evropî" (1830), „Teleskop" (1833) şi „Molva" (1835). Dintr-o devoţiune romantică faţă de spiritualitatea populară, tinde să amplifice valoarea textelor, punând la contribuţie improvizaţia şi fantezia mistificatoare. Interesul pentru individualitatea spirituală a unui popor este prezent şi în comentariile asupra ideilor filosofului ucrainean G.S. Skovoroda. Influenţa lui Skovoroda, definit ca un geniu socratic, este sesizabilă în mai multe studii publicate în presa rusă, **H.** preluând de la acesta ideea genezei divine a poeziei, ca în lucrarea *Despre originea poeziei divine* („Vestnik Evropî", 1830). Istoric prin vocaţie, el se angajează într-un fel de luare în posesie a trecutului şi a urmelor lui. Câteva discursuri ţinute la sfârşit de an şcolar, conturând vibraţia lirică şi intelectuală a acestui peregrin mesianic în istoria românească, au circulat şi

dincoace de Prut: *Cuvânt către elevii şcoalei ţinut. Hotinului, ruşi şi moldoveni*, rostit în 1837, rămas în manuscris, editat numai în traducerea românească a lui C. Stamati (inițial în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură”, 1838) şi *Suvenire de cele trecute, idee de cele de faţă şi arătare de cele viitoare a Moldovei,* expus în 1840 şi publicat fragmentar de Mihail Kogălniceanu în „Dacia literară”, în versiunea aceluiaşi C. Stamati. Animată de încrederea în unire ca act de continuitate firească în desfăşurarea istoriei naţionale, *Epistola către români*, apărută în 1859, în revista „România” a lui B.P. Hasdeu, sub pseudonimul Alexandru Hotineanul, confirma solidaritatea cu idealurile generaţiei paşoptiste. Meditaţia statornică asupra istoriei şi a legităţii ei face din **H.** unul dintre primii cugetători români care îşi pun probleme de filosofie a istoriei. Înţelegând istoria ca „motor al dezvoltării spiritului uman”, el formulează în *Problema timpului nostru*, expunere publică din 1842, tipărită postum în româneşte (1938), câteva întrebări fundamentale pentru cunoaşterea istorică. Înrâurit de kantianism şi cu precădere de hegelianism, de lecturile din Herder, Fichte, Schelling şi Görres, autorul delimitează componentele evoluţiei istorice, face disocieri nuanţate privitoare la viaţa istorică, la comunitatea umană, se opreşte la însemnătatea spiritului naţional în existenţa statală, în cultură şi în limbă, vorbeşte despre relaţia personalitate–comunitate. Enunţă chiar ipoteza unei „legi a polarizaţiei” în istorie şi încearcă o temerară periodizare. Există mult eclectism în gândirea lui, dar, consacrându-se filosofiei istoriei, **H.** face pionierat în domeniu, prefigurând şi aici opera lui B.P. Hasdeu. Tot de la istorie pleacă în încercările literare, care complinesc, ca la toţi reprezentanţii familiei, cercetările în ştiinţă. I-au fost atribuite multă vreme câteva scrieri în proză care îi aparţin lui Boleslav Hâjdeu, fratele său. **H.** a publicat, în ruseşte, o singură naraţiune, *Duca* („Vestnik Evropî”, 1830), păstrată şi în manuscris. Târziu, în „Columna lui Traian” (1871), apoi în volum (1872), a fost publicată sub numele său nuvela *Domnia Arnăutului*, după un text aflat de B.P. Hasdeu între manuscrisele de familie, tradus în limba română şi stilizat într-o manieră caracteristică de cel care voia să-şi omagieze astfel părintele. Naraţiunea, compusă din materia a trei povestiri – *Dabija* şi *Hâncul*, tipărite de Boleslav Hâjdeu („Sîn otecestva”, 1838), şi *Duca*, publicată anterior de **H.** –, îşi are sursa în fondul de tradiţii istorice şi populare ale familiei, tezaurizat şi folosit în deplină libertate de toţi literaţii ei, începând cu Tadeu Hâjdeu, fără ca ideea paternităţii exclusive să-i fi preocupat vreodată. Un destin ingrat a avut segmentul literar care aparţine cert lui **H.**, şi anume versurile lui, editate doar postum, după mai bine de un secol. Mai multe manuscrise în limba rusă, dintre care cel mai important poartă titlul *Minutî vdohnoveniia molodosti Aleksandra Ghijdeu* şi este datat 1829–1843, au fost încredinţate lui B.P. Hasdeu la venirea acestuia în Iaşi, desigur cu speranţa că vor fi tipărite. Cu rare excepţii, „clipele de inspiraţie ale tinereţii” lui **H.**, în general apropiate de factura poeziei populare româneşti, au ca motiv fundamental iubirea faţă de Moldova şi istoria ei. Un ciclu de sonete evocă în ritmuri ample, vibrant romantice, locuri şi nume, fapte glorioase (*Suceava, Mănăstirea Neamţ, Valea Albă, Ştefan cel Mare* ş.a.). Despre Moldova vorbeşte autorul şi într-un credo patetic, cu rezonanţe incantatorii. Câteva parafraze ale unor motive întâlnite la Gh. Asachi, Ienăchiţă Văcărescu şi C. Conachi întăresc ideea afinităţii cu poeţi şi cu o poezie în interiorul căreia **H.** aspira, de fapt, să-i fie recunoscută prestaţia.

SCRIERI: *Cuvânt către elevii şcoalei ţinut. Hotinului, ruşi şi moldoveni*, tr. Costache Stamati, Iaşi, 1855; ed. (*Vechea slavă a Moldovei*), îngr. P.V. Haneş, Bucureşti, 1919; *Domnia Arnăutului*, pref. Iosif Vulcan, Bucureşti, 1872; ed. îngr. şi pref. Liviu Marian, Chişinău, 1930; [*Scrieri*], în Julie B.P. Hasdeu, *Œuvres posthumes*, II, Paris – Bucureşti, 1890, *262–280*, în B.P. Hasdeu, *Opere*, I, îngr. Stancu Ilin, introd. George Munteanu, Bucureşti, 1986, *335–342*; *Un filosof mistic*, tr. M. Majewski, pref. Em. C. Grigoraş, Bucureşti, 1930; *Neizdannîia stihotvoreniia*, Chişinău, 1930; *Problema timpului nostru*, tr. N. Covali, pref. Em. C. Grigoraş, Bucureşti, 1938; *Izbrannoe*, pref. I.S. Vasilenko, Chişinău, 1956; *Izbrannoe*, îngr. N.N. Romanenko și Pavel Balmuş, Chişinău, 1986; *Domnia Arnăutului. Proză, poezie, publicistică*, Chișinău, 1987; *Clipe de inspirație*, îngr. Pavel Balmuș, Chișinău, 2004.

Repere bibliografice: Vulcan, *Panteonul, 133–136*; Pop, *Conspect*, II, *242–247*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *41–42*; P.V. Haneş, *Scriitorii basarabeni*, Bucureşti, 1920, *159–191*; Liviu Marian, *Alexandru Hasdeu şi Academia Română*, Bucureşti, 1932; Traian Ionescu-Nişcov, *Alexandru Hasdeu*, Bucureşti, 1941; Bezviconi, *Profiluri, 208–213;* E. M. Dvoicenko-Markova, *Russko–rumînskie literaturnîe sviazi v pervoi polovine XIX veka*, Moscova, 1966, *99–133*; Cornea, *Oamenii, 318–320*; Gabriela Drăgoi, *Un precursor: Alexandru Hâjdeu,* ALIL, t.XXVI, 1977–1978; *Dicţ. lit. 1900, 438–440; Studii şi materiale despre Alexandru şi Boleslav Hâjdeu*, Chișinău, 1984; I. Oprişan, *B.P. Hasdeu sau Setea de absolut*, Bucureşti, 2001, *51–80;*

Andrei Vartic, *Enigmele adânci ale lui Alexandru Hâjdeu*, DL, 2005, 2, 3; Mihăilă, *Scriitori, 136–139*. ***G.D.***

HÂNCU, Andrei (3.VII.1929, Mateuţi–Orhei), folclorist. Este fiul Olimpiadei şi al lui Simion Hâncu, ţărani. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1957) şi a obţinut doctoratul în filologie (1962) cu teza *Balada populară „Mioriţa”*. Ulterior devine colaborator ştiinţific în secţia de folcloristică a Institutului de Etnografie şi Folclor al Academiei de Ştiinţe din RSS Moldovenească. Publică la „Limba şi literatura moldovenească” (apoi „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară”), „Revista de etnologie” ş.a.

H. a înregistrat materiale etnografice şi folclorice în majoritatea localităţilor din Republica Moldova şi în cele româneşti din regiunile Cernăuţi, Odessa şi Nikolaev, din nordul Maramureşului (Ucraina). Participă la editarea corpusului *Creaţia populară moldovenească*, din cele şaisprezece tomuri ale seriei, fiind coordonatorul a două volume: *Balada* (1976) şi *Folclorul obiceiurilor de familie* (1978, în colaborare cu Valentin Zelenciuc); de asemenea, contribuie la alcătuirea colecţiilor de folclor pe zone (şapte volume), *Mărgăritare* (cincisprezece culegeri, din care îi aparţin două cărţi). A făcut parte şi din colectivul care a realizat lucrarea *Cât îi Maramureşul* (1993; Premiul „Simion Florea Marian” al Academiei Române). Pe de altă parte, complementar cercetărilor de teren, are preocupări privind geneza speciilor şi genurilor folclorice, istoria baladelor, abordate în paginile de analiză, dar şi în mai multe culegeri pe care le editează şi comentează, este interesat de evoluţia obiceiurilor şi a poeziei de familie, istoria folcloristicii ş.a. Astfel, scrie monografiile *Balada populară „Mioriţa”* (1967), *Eposul baladic la moldoveni* (1977), *Probleme de geneză a creaţiei poetice populare moldoveneşti* (1991) ş.a., semnează studii şi articole despre S. Fl. Marian, B.P. Hasdeu, T.T. Burada, P.V. Ştefănucă (căruia, în colaborare cu Grigore C. Botezatu, îi restituie în 1990 scrierile) ş.a. În fine, este autorul mai multor capitole în cursuri teoretice şi crestomaţii pentru instituţiile de învăţământ universitar: *Schiţe de folclor moldovenesc* (1965), *Folclor moldovenesc. Crestomaţie* (1966), *Creaţia populară. Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria şi Bucovina* (1991).

SCRIERI: *Balada populară „Mioriţa”*, Chişinău, 1967; *Eposul baladic la moldoveni*, Chişinău, 1977; *Probleme de geneză a creaţiei poetice populare moldoveneşti*, Chişinău, 1991. **Culegeri:** *Dicţionar de proverbe şi zicători româneşti*, Bucureşti–Chişinău, 2001 (în colaborare cu Grigore C. Botezatu); *Cântece bătrâneşti ale românilor: cântece istorice*, Chişinău–Bucureşti, 2002 (în colaborare cu Grigore Botezatu).

Repere bibliografice: Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *290*; *Calendarul bibliotecarului*, Chişinău, 1998, *163–166*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *463–465*; Nicolae Băieşu, *Etnologul de profil larg Andrei Hâncu*, LA, 2009, 26. ***N.B.***

HÂNCU, Bogdan (24.VI.1956, Bucureşti – 8.VIII.1991, Mangalia), clasicist, traducător. Este fiul Monicăi Hâncu (n. Bilţiu-Dăncuş), bibliotecară, şi al lui Radu Hâncu, clasicist. Licenţiat în limbi clasice al Universităţii din Bucureşti, **H.** a fost profesor de limba latină în comuna Ianca (judeţul Brăila), apoi la Bucureşti, în învăţământul preuniversitar. După 1989 predă limba latină la Facultatea de Drept Ecologic din Capitală. A debutat cu articolul *Sofocle: „Antigona”* în „Limbă şi literatură română pentru elevi” (1985), ulterior colaborând cu articole la revistele „Limbă şi literatură”, „Limbile moderne în şcoală” şi „Studii clasice”.

H. şi-a dedicat opt ani din viaţă studierii, transcrierii, traducerii şi editării manuscrisului inedit al florilegiului de poezie latină *Illustrium poetarum flores*, realizat de Ioan Inocenţiu Micu-Klein în timpul exilului la Roma, la mijlocul secolului al XVIII-lea. Cu câteva luni înainte de a muri, **H.** a descoperit sursa-model a cărturarului român, lucrarea omonimă a umanistului italian Ottavio Fioravanti (secolul al XVI-lea), descoperire pe care a făcut-o publică în mai 1991, printr-o comunicare la Societatea de Studii Clasice. Textul a fost publicat ulterior în revista „Studii clasice” şi valorificat în notele ediţiei pe care o pregătea, apărută în 1992 şi pentru care a fost distins post-mortem cu Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu” al Academiei Române.

Ediţii: Ioan Inocenţiu Micu-Klein, *Carte de înţelepciune latină. Ilustrium poetarum flores – Florile poeţilor iluştri*, ed. bilingvă, tr. edit., introd. Florea Firan, Bucureşti, 1992.

Repere bibliografice: Ileana Mihăilă, [*Bogdan Hâncu*], AC, 1992, 11, CC, 1993, 4; Radu Mârza, *Ioan Inocenţiu Micu-Klein, „Carte de înţelepciune latină. Illustrium poetarum flores – Florile poeţilor iluştri”*, „Caietele David Prodan”, 1994, 1; [I. Fischer], *Nota redacţiei* la Bogdan Hâncu, *Preluare şi prelucrare în antologia poetică a lui Ioan Inocenţiu Micu-Klein*, SC, 1997. ***Il.M.***

HÂNCU, Radu (1.V.1926, Bucureşti – 5.IX.1993, Bucureşti), clasicist, traducător. Este fiul Elenei (n. Vasile) şi al lui Dumitru-Titu Hâncu, magistrat, şi tatăl clasicistului Bogdan Hâncu. Fiind primul născut dintre patru copii, a beneficiat de o educaţie îngrijită (în perioada liceului îşi plăteşte lecţii particulare de latină şi elină din banii de buzunar). Va absolvi Liceul „Dimitrie Cantemir" din Bucureşti în 1944 şi va urma în paralel Dreptul şi Literele, luându-şi licenţa în ambele domenii în 1948 (cu menţiunea *magna cum laude* pentru filologie clasică). Angajat în învăţământul universitar, din pricina originii sociale ca şi a atitudinii sale politice este dat afară din facultate în 1952, rămânând o vreme şomer. Spre sfârşitul anilor '50 va fi cercetător la Institutul de Arheologie din Bucureşti, dar în urma unui denunţ cu privire la opiniile sale anticomuniste, în 1961 se vede implicat într-un proces politic, sub acuzaţia de „încercare de lovitură de stat"; împreună cu prietenul său Edgar Papu va fi condamnat la închisoare pe viaţă. Eliberat din detenţie în 1964, ulterior reabilitat, rămâne permanent în atenţia Securităţii. Angajat spre sfârşitul anilor '60 la Institutul de Istorie din Bucureşti, se va muta la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", unde va colabora la lucrarea colectivă *Dicţionar de termeni literari* (1976). În 1975, fiind trecut printre cei care urmau să fie scoşi din institut din motive de dosar, deşi i se propune transferarea la Institutul de Lingvistică, preferă să se pensioneze.

Traducător neobosit din latină şi greacă, **H.** debutează în 1945 la „Revista Fundaţiilor Regale" cu o traducere în metru original a *Elegiei I. Pentru pace* a lui Tibul. De-a lungul anilor '50–'60 se va face cunoscut prin contribuţiile la *Izvoare privind istoria României* (I–II, 1964–1970) şi la *Crestomaţie de texte privitoare la istoria antică* (1961), pentru care transpune din Aristotel, Cornelius Nepos, Eusebiu din Caesarea, Diogene Laerţiu, Herodot, Hesiod, Diodor din Sicilia, Dioscoride, Dio Cassius, Demostene, Polibiu, Pindar, Tucidide, Pausanias, Strabo, Xenofon ş.a. Va mai participa la traducerea lucrării *Istoria Romei: războaiele civile* de Appian (1957) şi va realiza singur sau în colaborare alte câteva volume de traduceri: Lucian din Samosata, *Scrieri alese* (1959), Homer, *Iliada,* traducere în proză (I–II, 1981; Premiul Uniunii Scriitorilor), Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică* (1981, în colaborare cu Vladimir Iliescu).

Traduceri: Appian, *Istoria Romei: războaiele civile*, București, 1957 (în colaborare cu Mihai Paraschivescu şi Adelina Piatkowski); Lucian din Samosata, *Scrieri alese*, pref. Petru Creţia, Bucureşti, 1959; ed. îngr. Ion Acsan, pref. Gabriela Hâncu, Bucureşti, 2011; Homer, *Iliada*, I–II, Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Sanda Diamandescu); ed. pref. Ion Acsan, Bucureşti, 1999; Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Vladimir Iliescu).

Repere bibliografice: Lascu, *Clasicii*, *passim*. ***Il.M.***

HÂRLAV, Constantin (14.V.1950, Bilbor, j. Harghita – 21.III.2014, Ploieşti), critic şi istoric literar, editor. Este fiul Elenei (n. Tofan) şi al lui Gheorghe Hârlav, ţărani. După Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov (1965–1969), va absolvi Facultatea de Filologie, secţia română–italiană, din cadrul Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj (1973). Este redactor la „Muguri", revista elevilor din Liceul „Andrei Şaguna", redactor şi secretar general de redacţie la revista „Echinox" (1971–1973), redactor-şef (1975–1977) şi secretar general de redacţie la „Napoca universitară". Devine, succesiv, metodist la Casa de Cultură a Studenţilor din Cluj-Napoca (până în 1980), redactor la „Flamura Prahovei" (1980–1982), metodist la Centrul de Îndrumare a Creaţiei Populare Prahova (1984–1989), la Comitetul de Cultură al Judeţului Prahova şi la Casa Municipală de Cultură Ploieşti (1989–1990), redactor la „Interval" (1990–1993), profesor (din 1992) la liceele „I.L. Caragiale" şi „Spiru Haret" din Ploieşti, cercetător, din 1994, la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei Române. Debutează în „Astra" (1969) şi mai colaborează la „Viaţa studenţească", „Amfiteatru", „Steaua", „Tribuna", „România literară", „Orizont", „Caiete critice", „Azi literar", „Buletinul Filialei Ploieşti a Societăţii de Ştiinţe Filologice", „Anuarul Muzeului de Istorie al judeţului Prahova", „Revista de istorie şi teorie literară", „Accent", „Adevărul literar şi artistic", „Axioma", „Şcoala noastră".

Într-un interviu de acum câteva decenii Mircea Zaciu conturează, „fără ierarhii şi prejudecăţi", tabloul noii şcoli clujene de critică şi istorie literară, alcătuit din „autori mai tineri ori mai vârstnici, afirmaţi prin lucrări serioase", între care figura şi **H.**, care scria cronică literară la „Echinox", în alternanţă cu Ion Marcoş şi Nicolae Oprea, primind, în 1974, Premiul revistei „Tribuna". Şi-a asumat dificultăţile acestei forme de critică, afirmaţiile riscante intrând şi ele în regula jocului, şi a

înţeles că acesta e „semnul de nobleţe, dar şi dramatismul condiţiei cronicarului”. În 1976 îşi descoperea însă vocaţia de editor şi dădea la iveală jurnalul de călătorie din 1878 al lui Ioan Droc, *Expoziţiunea de la Paris*, apărut în seria „Restituiri” a Editurii Dacia. Au urmat alte ediţii, toate din opera lui I. L. Caragiale: *Teatru* (1980), *Cele mai frumoase scrisori* (2000), *Triptic pentru Eminescu* (2000) şi, în fine, în colaborare cu Stancu Ilin şi Nicolae Bârna *Opere* (I–IV, 2000–2002), cu ediţia a doua (I–V, 2011), dar şi alte câteva culegeri din şi despre scriitor. Întreaga măsură a demersului de editor şi-o dă **H.** în realizarea primei serii *Opere* de I. L. Caragiale, care a cerut îndelungi şi riguroase investigaţii şi confruntări cu sursele (manuscrise, ziare, reviste, volume). Reordonarea textelor ţine seama de modelul propus de Paul Zarifopol, compartimentarea în mai puţine secţiuni fiind explicabilă prin faptul că, în cazul lui Caragiale, graniţele dintre proză şi publicistică nu sunt uşor de stabilit. Ediţia recuperează un număr mare de texte jurnalistice şi îmbogăţeşte cu aproape două sute de epistole noi capitolul corespondenţei. Notele şi comentariile sugerează un nou orizont de lectură al operei caragialiene. Se stăruie prioritar asupra circulaţiei textelor, asupra transferurilor de teme şi motive, asupra laboratorului de creaţie al scriitorului. Editorul nu l-a trecut în umbră pe criticul şi istoricul literar **H.**; dimpotrivă, în comentariul la jurnalul de călătorie al lui Ioan Droc a vădit, cum s-a observat, „nu doar spirit critic, ci şi capacitate de a retrăi o biografie, în felul ei ciudată, pe coordonatele istoriei literare” (Nicolae Oprea), iar în însemnările referitoare la teatrul lui I.L. Caragiale intitulate *Fragmente pentru o „mitologie” caragialeană*, a emis opinii pertinente privind dubla ipostază, „tragică şi parodică”, a conului Leonida sau individualitatea personajelor din *Năpasta*. În volumul *Despre Caragiale. Încercări de precizie… istorico-literară* (2010), își comunică observațiile de finețe despre pastișele și parodiile lui Caragiale apărute în „Ghimpele” (1874), urmărește variantele articolului *Literatură* din „Adevărul” (1896), din *Schițe ușoare* (tot 1896), din *Nuvele, povestiri. Opere complete* (1908) și, în fine, din *Opere*, volumul al treilea, *Publicistică* (2001). La fel, examinează cele trei variante ale nuvelei *O făclie de Paște* pentru a sublinia „virtuozitatea scriitoricească” a autorului ei. Cartea lui **H.**, în ansamblul ei, este o mărturie că „investigatorul deține o calitate ce nu se găsește pe toate drumurile: priza la text și plăcerea analizei, precum și darul de a vedea legăturile subterane dintre texte diferite ca factură sau numai depărtate în timp, așadar și dintre vârste de creație diferite” (Nicolae Mecu).

SCRIERI: *Despre Caragiale. Încercări de precizie… istorico-literară*, pref. Nicolae Mecu, Ploiești, 2010; ed. 2 (*Caragiale și iar Caragiale*), Cluj-Napoca, 2011. **Ediţii:** Ioan Droc, *Expoziţiunea de la Paris*, pref. edit., Cluj–Napoca, 1976; I. L. Caragiale, *Teatru*, pref. edit., Bucureşti, 1980, *Cele mai frumoase scrisori*, pref. edit., Ploieşti, 2000, *Triptic pentru Eminescu. În Nirvana, Ironie, Două note*, Ploieşti, 2000 (în colaborare cu Nicolae Boaru), *Opere*, I–IV, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2000–2002 (în colaborare cu Stancu Ilin şi Nicolae Bârna); ed. 2, I–V, București, 2011 (în colaborare cu Stancu Ilin și Nicolae Bârna); *Caragiale intervievat. Plebiscitul presei*, pref. edit., Ploiești, 2005; Alexandrina I.L. Caragiale, Ecaterina Logadi-Caragiale, *Amintiri despre I. L. Caragiale*, pref. edit., Ploiești, 2012.

Repere bibliografice: Radu Mareş, *Constantin Hârlav*, TR, 1975, 4; Teodor Tihan, *Ioan Droc, „Expoziţiunea de la Paris”*, ST, 1977, 12; Zaciu, *Lancea*, *299*; Tudor Dumitru Savu, *Rânduri la o postfaţă*, TR, 1981, 5; Virgil Leon, *Pentru o mitologie caragialeană*, TR, 1985, 35; Nicolae Oprea, [*Constantin Hârlav*], ARG, 1985, 5, 2012, 4; Anghelescu, *Lectura*, *77–79*; Liviu Grăsoiu, *Caragiale… mereu Caragiale*, LCF, 2000, 26; Al. Săndulescu, *Epistolierul Caragiale*, ALA, 2000, 531; Z. Ornea, *Ediţia academică Caragiale*, RL, 2002, 1; Calinic Argatu, *Frumuseţea lumii văzute*, Cluj-Napoca, 2002, *5–9*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, II, *53–54*; Nicolae Oprea, *Literatura „Echinoxului”*, Cluj-Napoca, 2003, *118–121*; Ion Simuţ, *Caragiale în tradiţia interviului*, RL, 2002, 9; Liviu Papuc, *Caragiale de ieri către azi*, CL, 2005, 4; Simion, *Fragmente*, V, *305–308*; Al Cistelecan, *O expertiză delle sfumature*, CLT, 2011, 39. ***I.D.***

HÂRSU, Lia (29.XII.1875, Băneasa, j. Teleorman – 8.II.1964, Bucureşti), prozatoare, autoare de piese de teatru, traducătoare. Soţie a medicului şi publicistului Melchior Hârsu, Rozalia Măgură va semna Lia Măgură, Lia Măgură Hârsu, Lizzi Hârsu, Lia Hârsu, M. Hârsu. Funcţionează, din 1911, ca institutoare de limba română în învăţământul primar. Debutează cu proză în ultimii ani ai secolului al XIX-lea la „Familia” lui Iosif Vulcan, continuând să fie prezentă și în „Dimineaţa”, „Dimineaţa copiilor”, „Helios”, „Adevărul”, „Literatorul”, „Noi pagini literare” (la care în 1915 e director literar), „Viaţa literară”, „Revista copiilor şi a tinerimii”, „Noua revistă română”, „Universul literar”, „Gazeta Bucureştilor” ş.a. Este secretar de

redacţie la „Ilustraţiunea română” (1911–1912). În 1921 intră în Societatea Scriitorilor Români. **H.** a scris nuvele şi schiţe, dar mai ales basme şi teatru şcolar, a făcut numeroase traduceri şi localizări. Proza scurtă va forma substanţa volumelor *Schiţe* (1909), *Un vis* (1911), *Fără noroc şi alte nuvele* (1914), *Suflete zbuciumate* (1921) şi *Scene banale* (1927), în timp ce *A fost odată ca niciodată…* (1922) şi *Împărăţia de zăpadă* (1924) vor include poveşti. Tot poveşti cuprinde şi volumul antologic *Flăcăul cel isteţ*, apărut în 1956. De asemenea, la Editura Casa Şcoalelor, în 1925 şi în 1927, au fost publicate în colecţia „Teatru şcolar” mai multe feerii pentru uzul serbărilor şcolare (*Prinosul îngerilor*, *Slujnica Maicii Domnului*, *Steluţele de aur*) şi basme sumar dramatizate (*Domniţa adormită din palatul fermecat*, *Volbură-Vodă*, *Meşterul Papuc*, *Doftorul Ştie-Tot*, *Urciorul fermecat*), toate jucate cu succes în faţa micilor spectatori. Volumul *Teatru şcolar* (1936) va relua câteva dintre ele.

Schiţele şi nuvelele semnate de **H.** dezvăluie o sensibilitate destul de frecventă, vibrând în faţa existenţelor mărunte. Sunt „scene banale”, dar semnificative şi încărcate de autenticitate. Temele prozatoarei sunt diverse: ratarea matrimonială, pierderea agoniselii de-o viaţă, lupta cu bolile, suferinţele materne, deziluziile sentimentale ş.a. Ele sunt reconstituite cu spirit de observaţie, într-o relatare concisă şi plină de naturaleţe. Pot fi întâlnite unele căderi în patetic, tuşele moralizatoare, repetiţiile, o anume schematizare a personajelor, în special masculine, însă în general nota de firesc rămâne dominantă. În basme **H.** respectă, când şi când, linia tradiţională a poveştii populare, derulată în limbajul său specific, dar nu de puţine ori o modifică printr-o prelucrare liberă, care mizează uneori excesiv pe stilizarea metaforică, iar alteori pe un anume pitoresc al situaţiilor. Ecourile din literatura unor autori din care scriitoarea a tălmăcit (Fraţii Grimm ş.a.) sunt destul de evidente, îndeosebi în *A fost odată ca niciodată…*, *Împărăţia de zăpadă* şi în textele dramatice. Acestea din urmă au un pronunţat caracter didactic, mizând pe cultivarea gustului estetic şi a valorilor subsumate eticului. Palmaresul traducerilor pe care **H.** le realizează este deosebit de bogat şi cuprinde nume ca Alphonse Daudet, Anatole France, Maxim Gorki, Arkadi Avercenko, Edgar Wallace, Z. Grey, H.H. Evers, Charles de Richter, Karl May, dar şi seria *Aventurile submarinului Dox* de Henry Warren ş.a.

SCRIERI: *Schiţe*, Bucureşti, 1909; *Un vis*, Bucureşti, 1911; *Fără noroc şi alte nuvele*, Bucureşti, [1914]; *Suflete zbuciumate*, Bucureşti, [1921]; *A fost odată ca niciodată…*, Bucureşti, 1922; *Împărăţia de zăpadă*, Bucureşti, 1924; *Domniţa adormită din palatul fermecat*, Bucureşti, 1925; *Prinosul îngerilor*, Bucureşti, 1925; *Slujnica Maicii Domnului*, Bucureşti, 1925; *Steluţele de aur*, Bucureşti, 1925; *Volbură-Vodă*, Bucureşti, 1925; *Doftorul Ştie-Tot*, Bucureşti, 1927; *Meşterul Papuc*, Bucureşti, 1927; *Urciorul fermecat*, Bucureşti, 1927; *Scene banale*, Bucureşti, [1927]; *„La Constanţa, băi de mare”*, Bucureşti, 1935; *Nae Chiţibuş, detectiv*, Bucureşti, 1936; *Teatru şcolar*, Bucureşti, 1936; *A fost odată ca niciodată…*, Bucureşti, 1947; *Flăcăul cel isteţ*, Bucureşti, 1956. **Traduceri:** Alphonse Daudet, *Aventurile lui Tartarin din Tarascon*, Bucureşti, 1908; Maxim Gorki, *Nuvele*, Bucureşti, [1908]; Fraţii Grimm, *Poveşti*, Bucureşti, 1909, *Alte poveşti*, Bucureşti, [1915], *Poveşti pentru copii*, Bucureşti, 1931; Carmen Sylva, *Prinţul Codrului*, Bucureşti, [1910], *Poveştile unei regine*, Bucureşti, [1914]; Anatole France, *Birtul La Regina Pédauque*, Bucureşti, [1923]; *Din ţara pieilor roşii*, Bucureşti, 1924; H.H. Evers, *Andrea Woyland*, Bucureşti, 1931; Edgar Wallace, *Uşa cu şapte broaşte*, Bucureşti, 1932; Karl May, *Pământul misterelor*, Bucureşti, 1934, *De pe tron la eşafod*, Bucureşti, f.a., *Sub vulturul lui Napoleon*, Bucureşti, f.a.; Ivan Cankar, *Vartolomei argatul şi dreptul său*, Bucureşti, f.a.

Repere bibliografice: M.D. [Mihail Dragomirescu], *„Poveşti” adunate de Fraţii Grimm, traduse de Lia Hârsu*, CVC, 1909, 9; D.C. Z. [D. C. Zavalide], *„Un vis” de d-na Lia Hârsu*, „Revista idealistă”, 1911, 5; N.I. Russu, *„A fost odată ca niciodată…”*, „Buletinul Institutului de Literatură”, 1923, 33: Perp.[Perpessicius], *„Teatru şcolar”*, „Răsăritul”, 1925, 1; Constanţa Hodoş, *„Scene banale”*, RVS, 1928, 3; Cristea, *Teleorman*, *214–215*. ***C.Bz.***

HEDEŞAN, Otilia (20.VII.1962, Pecica, j. Arad), etnolog. Este fiica Vioarei (n. Dragoş) şi a lui Ioan Hedeşan, profesor. După studii liceale la Arad (1976–1980), face Facultatea de Filologie, secţia română–latină, la Timişoara (1980–1984), devenind profesoară de limba şi literatura română la Sânnicolau Mare (1984–1989) şi apoi cadru didactic la Catedra de literatură română şi comparată a Facultăţii de Filologie din cadrul Universităţii de Vest de la Timişoara, unde îşi susţine şi doctoratul cu teza *Fenomenul povestitului astăzi* (1996). Coordonează, de la volumul al optulea (1998), împreună cu Ioan Viorel Boldureanu, publicaţia academică „Folclor literar”, devenită, din anul 2001, „Revista de etnologie”.

În cărţile pe care **H.** le-a publicat se simt formaţia şi lecturile noului val de etnologi români. Lăsând deoparte perspectiva senzaţionalistă care a exploatat în Occident mitul vampirului şi al strigoiului, în *Şapte eseuri despre strigoi* (1998) autoarea procedează metodic, lucid, la alcătuirea unui dosar al credinţelor despre strigoi şi la comentarea lui. După ce examinează terminologia complexului mitologic românesc al strigoiului („strigă", „strigoaie", „moroi", „moroaie", „moroiniţă", „priculici", „vampir", acesta din urmă fiind un termen general, substituindu-i pe ceilalţi), evocă atestările despre vampiri datorate fie unor medici trimişi de Curtea vieneză, fie clerului ortodox român. Urmează examinarea răspunsurilor la chestionarele lui B.P. Hasdeu, a studiilor lui S. Fl. Marian şi Tudor Pamfile. **H.** tratează chestiunea de pe poziţia etnologului interesat de reprezentările mitologice ale strigoilor vii şi ale celor morţi (acestei dihotomii îi alătură alta, propusă de Marianne Mesnil: „strigoiul predestinat" şi „strigoiul din întâmplare"), de sistemele rituale tradiţionale, de riturile prefunerare, de complexul mitologic al strigoiului ca „parte integrantă a epicii fantastice tradiţionale", dând o clasificare a principalelor subiecte narative (cele mai multe găsite în *Mitologie românească* de Tudor Pamfile). Studiul cuprinde peste patruzeci de texte inedite despre strigoi, majoritatea culese din Banat. În *Pentru o mitologie difuză* (2000) autoarea încearcă reconstituirea mitologiei româneşti, alcătuită „din mici fragmente, adesea divergente şi, la prima vedere, desemantizate", fragmente în care **H.** caută ceea ce este convergent despre subiecte precum Fata Pădurii, Sfânta Vineri, Caii lui Sântoader, Vâlva Lupilor, pentru a vedea „pe unde glisează dintr-un topos în altul". Problema mai veche a scoaterii la lumină a documentelor depozitate în arhivele de etnografie şi folclor primeşte un răspuns şi o rezolvare practică în cartea *Folclorul. Ce facem cu el?* (2001), în care nevoia de ordine şi clasificare a documentelor de arhivă este exemplificată prin publicarea unui interviu luat de Vasile Tudor Creţu unei povestitoare din Banat, text care prezintă o „experienţă trăită". Cercetare de caz, studiul este totodată şi o încercare de abordare diferită a folclorului, între altele prin cuprinderea în raza de cercetare a relatărilor făcute de cei intervievaţi despre viaţa cotidiană. Pentru a afla alte opinii despre informatoarea care face obiectul dezbaterii şi despre noul mod de a studia folclorul, **H.** i-a invitat să-şi exprime punctul de vedere pe folcloriştii Mihai Pop, Nicolae Bot şi Ioan Viorel Boldureanu, pe semioticiana Pia Brânzeu, pe hermeneutul Ilie Gyurcsik şi pe lingvista Luminiţa Frenţiu, ale căror texte sunt incluse în carte. În volumul colectiv *Baiași na Balkanu – The Bayash of the Balkans. Identity of an Ethnic Community*, editat de Biljana Sikimić (Belgrad, 2005), cel mai amplu studiu este semnat de **H.**, care îşi sintetizează observațiile făcute în comunitatea de rudari vorbitori de limba română care trăiește în Trešngevica, pe Valea Moravei, în Serbia. Temeinic, reluat ca volum individual în 2007, textul conține materiale utile lingviștilor, folcloriștilor, dialectologilor, istoricilor limbii, pentru că semnalează „o variantă până acum necunoscută a românei".

SCRIERI: *Şapte eseuri despre strigoi*, Timişoara, 1998; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Lecţii despre calendar*, Timişoara, 1998; *Pentru o mitologie difuză*, Timişoara, 2000; *Folclorul. Ce facem cu el?*, Timişoara, 2001; *Lecții despre calendar*, Timișoara, 2005; *Mă razumești, fata mea. Note de teren pe Valea Moravei*, București, 2007.

Repere bibliografice: Simona Constantinovici, *Incursiuni în sacru şi profan*, O, 1998, 7; Ion Şeuleanu, *„Şapte eseuri despre strigoi"*, „Folclor literar", 1998–1999; Nicolae Constantinscu, [*Otilia Hedeşan*], ALA, 1999, 466, 2001, 567, 577, 2002, 610; Claudiu Gaiu, *Un etnolog pe urmele lui Bram Stoker*, „Zestrea" (Bistriţa-Năsăud), 2000, 2; Petru Ursache, *O carte adevărată despre întâmplări adevărate*, CL, 2001, 11; Rodica Zane, *Lecții despre calendar de la Timișoara*, CU, 2005, 5; Eleonora Sava, *„Curs de folclor"*, „Transylvanian Review", 2006, 4; Datcu, *Dicț. etnolog., 457–459*; Smaranda Vultur, *Romi și gagii. Bibliografie obligatorie*, „22", 2008, 2; Datcu, *Miscellanea, 388–389.* ***I.D.***

HEFTER, A. [Alfred] (1.XII.1892, Iaşi – 17.XI.1957, Roma), publicist, dramaturg. Este fiul Evei şi al lui Alexandru Hefter, supus străin, venit din Galiţia, om de afaceri şi fruntaş al comunităţii evreieşti din Iaşi. După ce a urmat cursurile Liceului Naţional, parte la zi, parte în particular, absolvind pe cât se pare în 1915, s-a înscris la Facultatea de Litere şi Filosofie şi la aceea de Drept ale Universităţii ieşene, încheindu-şi însă doar studiile de filosofie, cu o teză despre Spinoza. În a doua jumătate a anului 1911 **H.** se alătură grupului modernist de la revista „Versuri", devenită „Versuri şi proză". Contribuie băneşte la editarea ei şi, după un timp, îl va înlocui pe poetul I.M. Raşcu, cel care o iniţiase, la conducerea publicaţiei. Suita de schiţe lirice pe care le publică în „Versuri şi proză" în anii 1911 şi 1912 este reluată într-o plachetă, sub

titlul *Din umbră* (1913). În *Cuvinte despre oameni* (1916) strânge mai multe portrete ale unor scriitori şi oameni politici, cu scopul de a realiza o „imagine" culturală a Iaşilor. Printre cei portretizaţi se numără G. Ibrăileanu, ale cărui cursuri de literatură le frecventase, Mihail Sadoveanu, profesorul de drept Matei Cantacuzino, Al. A. Bădărău. *Ariana* şi *Miros de iarbă*, două scrieri dramatice, au fost de asemenea publicate în volum, ambele în acelaşi an, 1915. Ar mai fi tipărit, prin 1910, împreună cu fratele său, ziaristul Jean (Iacob) Hefter, două broşuri, *Pamflete sociale* şi *Filosofia marxistă*. Din martie 1918 conduce la Iaşi, alături de Pamfil Șeicaru, N. Porsenna și I. Vinea, gazeta „Arena", suspendată de cenzură, şi, din octombrie, cotidianul „Lumea". În 1926 şi 1927 este directorul unui alt ziar, „Politica", apărut în Capitală. În 1933, la Geneva, scoate, sprijinit şi inspirat politiceşte de N. Titulescu, „Le Moment", în scopul susţinerii intereselor româneşti; ziarul, la care este director, continuă să se tipărească, din 1935 până în 1940, la Bucureşti. **H.** a mai colaborat cu versuri, proză, articole dedicate vieţii literare, mai ales mişcării simboliste, articole despre teatru, altele cu tematică socială sau politică la „Simbolul", „Grădina Hesperidelor", „Seara", „Gândul nostru", „Egalitatea", „Spectatorul", „Lupta", „Ziua", „Tribuna parlamentară" ş.a. A semnat frecvent cu pseudonimul Hidalgo, dar şi Ben Amura, Ciric, Vondra, Aramis, Hyperion sau cu iniţiale. Părerile politice, mai ales pacifismul său, bazat pe idei care pot fi regăsite, între alţii, şi la Stefan Zweig, i-au adus în anii Primului Război Mondial, dar şi mai târziu, nesfârşite necazuri. Acuzaţia că „Arena" și „Lumea", gazete conduse de el, au fost finanţate de Puterile Centrale este urmată, în 1918, de un proces şi de o condamnare la mai mulţi ani de recluziune. Regele Ferdinand îl va amnistia însă în 1920, odată cu alţi ziarişti şi scriitori. El scapă astfel de ameninţarea executării pedepsei, dar nu şi de povara unei severe sentinţe morale. Pleacă la Paris, cu intenţia, nu se ştie dacă finalizată, de a pregăti un doctorat în filosofie. Din motive rămase neelucidate, în 1931 este declarat „indezirabil pe cale administrativă" şi obligat să părăsească Franţa. Stabilit la Geneva, în martie 1934 este din nou expulzat printr-un decret al guvernului elveţian, deoarece într-un articol de fond din „Le Moment" îl atacase violent pe cancelarul austriac Engelbert Dolfuss. După 1940 a emigrat în Palestina, iar de acolo a plecat, probabil, în Italia, unde a şi murit.

Piesele lui **H.**, scrise poate şi ca o ilustrare a teoriilor despre teatru susţinute de el şi de I. M. Raşcu şi dezbătute în cercul de la „Versuri şi proză", nu sunt lipsite de interes. „Tragedia legendară" *Ariana*, cu subiect din Antichitatea greacă, este o parabolă având drept punct de plecare raporturile dintre putere (Ilion, regele Naxosului) şi învăţaţii care o slujesc (vraciul şi filosoful Numidias). Drama *Miros de iarbă* îi oferă prilejul unei prefeţe, adevărat manifest de teatru modern, inovator, în care **H.** susţine specificitatea textului dramatic, insistând asupra capacităţii acestuia de „sugestiune şi de spontaneitate". El glosează, de asemenea, în jurul menirii regizorului, imaginat ca un „cititor inteligent", care „întregeşte" ceea ce este doar schiţat în text. Dar piesa nu depăşeşte nivelul unei demonstraţii, cu personaje sacrificate tezei, lipsite de o evoluţie firească. Dialogul preţios, pe alocuri nesusţinut de idee, artificialitatea construcţiei covârşesc puţinele scene izbutite. **H.** excelează însă în publicistica de factură politică şi culturală. Temele abordate, mai ales în „Le Moment", sunt de o diversitate impresionantă – „epurările" din Rusia sovietică, necesitatea înfiinţării unor State Unite ale Europei, războiul sovieto–finlandez, situaţia din Germania, starea economică a României, dar şi evenimente culturale, literare etc. Analizele se sprijină pe o informaţie bogată, provenind din surse documentare de primă mână şi din contactul direct cu personalităţi ale lumii politice europene. Sensul general al acestui demers îşi află, în bună parte, izvoarele în pachetul de idei şi de soluţii pe care Nicolae Titulescu îl avansa la Societatea Naţiunilor şi în relaţiile cu cancelariile marilor puteri. Dar montajul argumentelor şi strategia punerii lor în pagină sunt, cu fiecare prilej, personale, ingenioase, credibile, însufleţite de o artă a discursului şi, când este cazul, de o ironie bine strunită. Frecvenţa utilizării faptului cultural şi, în primul rând, literar conferă mereu culoare textului. Într-o serie de dialoguri imaginare **H.** parodiază nu doar modalităţile de exprimare ale unor importanţi oameni politici (N. Iorga, C. Stere, Octavian Goga, Anton Bibescu, Constantin Argetoianu), ci şi elemente specifice ale gândirii lor politice. Un interviu cu omul de stat francez Anatole de Monzie îi oferă ocazia să aducă în discuţie situaţia intelectualului din Uniunea Sovietică şi, probabil pentru prima dată la noi, chestiunea asa-zisului „realism socialist", metodă care, cum corect spune, „transformă artiştii în agitatori politici". Altă dată, plecând de la surse diverse, se ocupă de „erorile de franceză" ale unor mari scriitori (Bossuet,

Voltaire, Corneille, Balzac, Alfred de Musset ş.a.) sau de sensurile unor proverbe franceze, însă nu pierde nici prilejul de a evoca, în portrete reuşite, personalităţi precum Nicolae Filipescu, C. Stere, Boris Suvarin, Edvard Beneš ş.a. Exerciţiul publicistic de substanţă mai ales politică se transformă astfel de cele mai multe ori şi într-unul literar.

SCRIERI: *Din umbră*, Iaşi, 1913; *Ariana*, Iaşi, 1915; *Miros de iarbă*, Iaşi, 1915; *Cuvinte despre oameni*, Iaşi, 1916.

Repere bibliografice: Al.T. Stamatiad, *„Din umbră”*, „Viitorul”, 1913, 1800; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *104–105*; Jean Hefter, *Condamnatul*, „Lumea”, 1919, 302–305; Theodor Răşcanu, *„Promoţia 1907”. Alfred Hefter*, „Epoca”, 1935, 2011–2012; Bote, *Simbolismul*, *98–99*, *passim*; Raşcu, *Amintiri*, *125–127*; Elena Zaharia, *Ion Vinea*, Bucureşti, 1972, *47*; Cernat, *Avangarda*, *49*. ***R.Z.***

HEITMANN, Klaus (5.VII.1930, Mülheim an der Ruhr, Germania – 25.XII.2017, Heidelberg, Germania), comparatist, romånist german.

După studii universitare de limbi romanice, filologie clasică şi istorie, urmate, între anii 1950 şi 1955, la Köln, Pisa şi Freiburg, **H.**, discipol al romanistului Hugo Friedrich, își susţine în 1955, la Freiburg, teza de doctorat despre un tratat al lui Francesco Petrarca, *De remediis utriusque fortunae*. Îşi începe cariera didactică la Universitatea din Marburg (1956–1963), la care va reveni, după un intermezzo la Universitatea Tehnică din Berlin (1964), ca profesor de filologie romanică, unde obține și docența cu lucrarea *Der Immoralismus-Prozess gegen die französische Literatur im 19. Jahrhundert,* publicată în 1970, stabilindu-se apoi la Heidelberg (1971–1998). A fost coeditor al revistei „Archiv für das Studium der neueren Sprachen” şi al seriei de specialitate „Studia Romanica”. Pentru eforturile susţinute în cadrul Seminarului de romanistică la Universitatea din Heidelberg i s-a acordat Marele Premiu al Academiei Franceze (1991), a obţinut titlul *doctor honoris causa* al Universităţilor din Bucureşti și Galați, a fost ales membru de onoare al Uniunii Scriitorilor din România (1991) şi al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” din Iaşi, a devenit membru de onoare al Academiei Române (2000).

H. aprofundează câteva teme din literatura franceză veche (de exemplu, teatrul secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea; publică astfel în 1970 volumul *Das französische Theater des 16. und 17. Jahrhunderts*) şi mai nouă (proza din secolele al XIX-lea şi al XX-lea, de consemnat fiind mai ales cartea *Der französische Realismus von Stendhal bis Flaubert*, tipărită în 1979, apărută şi în versiune română: *Realismul francez de la Stendhal la Flaubert*, 1983). Acordă totodată mare atenţie demersurilor de adâncire şi propagare a cunoştinţelor de limbă şi literatură română, interes arătat la mijlocul anilor ’50 ai secolului al XX-lea, în timp ce studia la Universitatea din Freiburg, când, aşa cum avea să spună la Academia Română în discursul de recepţie, România devenise „o ţară de dincolo de negură, un fel de *terra incognita*, care dispăruse până şi din orizontul romaniştilor” din universităţile germane. **H.** a luat pe cont propriu problema repunerii în drepturi a românei la Universitatea din Freiburg, a învăţat limba română după manualul lui Ernst Erwin Lange Kowal, a citit multă literatură (nuvelele lui I.L. Caragiale, romanul *Rusoaica* de Gib I. Mihăescu, scrierile lui M. Eminescu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Mircea Eliade) şi s-a străduit să contribuie la lărgirea în spaţiul germanofon a cunoştinţelor despre români şi cultura lor. A scris, printre altele, studii despre chestiuni care erau tabu în România înainte de 1989. Se numără printre acei romanişti care au denunţat, încă din anii ’60, falsul aşa-zisei limbi moldoveneşti, opinie pentru care autorităţile politice de la Chişinău l-au taxat drept „trubadur al antisovietismului”, „înverşunat antisovietist”. O mare parte a scrierilor lui **H.** sunt dedicate interferenţelor culturale româno–germane. Astfel, s-a simţit îndemnat să supună analizei critice variatele relatări în limba germană despre români, luaţi ca indivizi – fizionomie, trăsături de caracter, comportament –, dar şi ca membri ai unui grup etnic. Acest vast material documentar este filtrat în *Imaginea românilor în spaţiul lingvistic german. 1775–1918. Un studiu imagologic* (apărut în germană în 1985 şi în română în 1995), „primul studiu despre imaginea românilor aşa cum a fost ea receptată, în cuprinsul unui lung interval de timp, într-o vastă arie lingvistică europeană”, rezultatul unui efort „răbdător şi minuţios de a descoperi, în fiecare caz în parte şi punct cu punct, determinările politice, ideologice, religioase sau de altă natură ale

imaginilor despre români şi România create în arealul lingvistic german", o „construcţie finită", dând impresia unui „lucru definitiv, căruia cu greu i s-ar mai putea adăuga fie şi un detaliu" (Dumitru Hîncu). Acestei analize, tematizând aprecierea omului de rând şi caracteristicile populaţiei în general, i se alătură numeroase studii consacrate unor personalităţi, selectate mai ales dintre cele receptive la confluenţele culturale româno–germane. Prin comentariul lui **H.** ies în evidenţă anumite aspecte din viaţa şi activitatea lui Sextil Puşcariu, C. Rădulescu-Motru, Tudor Vianu ş.a. Astfel de portrete au fost publicate în 1996, în culegerea de studii *Oglinzi paralele*. Titlul sugerează identitatea acestei cărţi cu volumul *Spiegelungen*, apărut tot acum, sumarul însă diferă, *Spiegelungen* conţinând nu numai referiri la relaţiile româno–germane, ci şi la cele dintre Franţa, Italia şi Germania. Studii despre Mihai Eminescu (ca gânditor politic), despre Liviu Rebreanu, Eugen Ionescu şi alţi scriitori, lucrări despre soarta politică, limba şi literatura basarabenilor – articole grupate în volumul *Limbă şi politică în Republica Moldova* (1998), contribuţii lexicografice şi nenumărate recenzii completează lista de publicaţii ale românistului **H.** În cartea *Cercul Literar de la Sibiu şi influenţa catalitică a culturii germane* (2000), scrisă în colaborare cu Ov. S. Crohmălniceanu, demonstrează, între altele, înrâurirea baladei germane (Goethe, Schiller ş.a.) asupra tipului nordic, cavaleresc, de baladă cultivat de cerchişti. Apropierile unor sibieni de anumiți poeţi germani este şi de altă natură, Radu Stanca având – scriu autorii cărţii – şi o „soartă similară în foarte multe privinţe cu cea a lui Cristoph Heinrich Hölty", mort şi el foarte tânăr şi răpus tot de tuberculoză. Interesantă este şi observaţia că până şi baladele lui Ioanichie Olteanu, care au o notă aparte faţă de cele ale lui Radu Stanca ori faţă de ale lui Ştefan Aug. Doinaş, pot fi raportate la balada modernă germană (Wedekind, Brecht, Wolf Biermann). Consecvent cu angajamentul său de intermediar, **H.** a fost iniţiatorul unui simpozion vizând sfera relaţiilor spirituale, ţinut la Bucureşti în 1983, şi este totodată coordonatorul volumului de comunicări rezultat din colocviu, *Rumänisch–deutsche Interferenzen* (1986).

SCRIERI: *Fortuna und Virtus. Eine Studie zu Petrarcas Lebensweisheit,* Köln, 1958; *Der Immoralismus-Prozess gegen die französische Literatur im 19. Jahrhundert,* Bad Homburg, 1970; *Das französische Theater des 16. und 17. Jahrhunderts,* Wiesbaden, 1977; *Der französische Realismus von Stendhal bis Flaubert,* Wiesbaden, 1979; ed. (*Realismul francez de la Stendhal la Flaubert),* pref. Ov. S. Crohmălniceanu, tr. Ruth Roth, București, 1983; *Das Rumänienbild im deutschen Sprachraum. 1775–1918. Eine imagologische Studie*, Köln–Viena, 1985; ed. (*Imaginea românilor în spaţiul lingvistic german. 1775–1918. Un studiu imagologic*), tr. şi introd. Dumitru Hîncu, Bucureşti, 1995; *Spiegelungen. Romanistische Beiträge zur Imagologie*, Heidelberg, 1996; *Oglinzi paralele. Studii de imagologie româno–germană*, tr. şi postfaţă Florin Manolescu, Bucureşti, 1996; *Limbă şi politică în Republica Moldova*, tr. Grigore Chiper, Marcu Gabinschi şi Florin Manolescu, Chişinău, 1998; *Cercul Literar de la Sibiu şi influenţa catalitică a culturii germane* (în colaborare cu Ov. S. Crohmălniceanu), Bucureşti, 2000; *Das italienische Deutschlandbild in seiner Geschichte,* I–III, Heidelberg, 2003–2012.

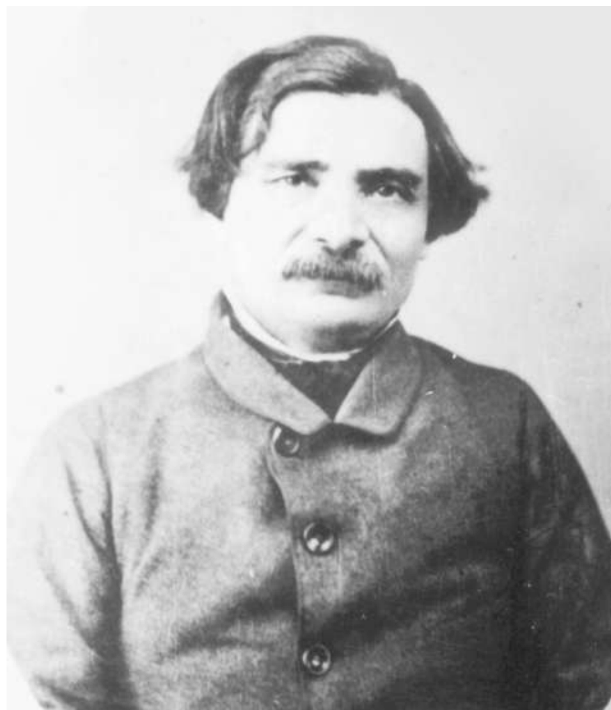
Repere bibliografice: Marcea, *Varietăţi*, *340–342*; Dan Milcu, *Un eminent romanist şi românist*, L, 1991, 13; Victor Durnea, *Profesorul Klaus Heitmann şi Basarabia*, CRC, 1992, 4; Paul Cornea, *Un mare romanist, un remarcabil „românist"*, RL, 1992, 6; Iordan Datcu, *Un temeinic studiu despre Richard Kunisch*, REF, 1992, 6; Grete Tartler, *„Românii, popor de viitor"*, RL, 1995, 41; Alexandru George, *Între două popoare*, LCF, 1996, 13; Paul Cernat, *O monografie „nemţească"*, OC, 2000, 10; Doina Curticăpeanu, *Între „Oglinzi paralele"*, F, 2000, 5; Ştefan Aug. Doinaş, *Laudatio cu prilejul conferirii titlului de membru de onoare al Academiei Române d-lui Klaus Heitmann*, AC, 2000, 12; Victor Durnea, *„Am început să învăț românește din curiozitate"* (interviu cu Klaus Heitmann), RL, 2004, 3; Petru Ursache, *Din nou despre „firea românilor"*, CL, 2005, 9. ***J.W., I.D.***

HELIADE-RĂDULESCU, Ion (6.I.1802, Târgovişte – 27.IV.1872, Bucureşti), poet, prozator, traducător, filolog, îndrumător cultural.

Mama, Eufrosina (n. Danielopol), era dintr-o familie de negustori greci sau aromâni stabiliţi în Bucureşti. Tatăl, Ilie Rădulescu, negustor, a fost căpitan de poteră, apoi a slujit o vreme ca polcovnic în armata rusească, dobândind şi oarecare avere: o moşie în judeţul Ialomiţa şi o casă în Bucureşti. **H.-R.** şi-a început instrucţia în greceşte, cu un dascăl Alexe, şi abia la zece ani deprinde să citească

românește pe o carte cu chirilice. La moșie citește *Alexandria*, numeroase legende religioase și populara carte a lui Ioan Barac, *Istorie despre Arghir cel frumos și Elena cea frumoasă și pustiită crăiasă*. Învățătura grecească și-a continuat-o la București cu călugărul Naum (poate Râmniceanu), apoi, din 1814, la Academia Domnească de la Schitu Măgureanu. Aici, prin dascălul grec Constantin Vardalah, **H.-R.** capătă primele noțiuni de filosofie iluministă și cunoaște scrierile lui Voltaire, Rousseau, Montesquieu, Condillac, Destutt de Tracy. Retorica și poetica le învață după Boileau, La Harpe, Marmontel, Hugh Blair. Din școala grecească i-a rămas și numele Eliad sau Eliade (după prenumele grecizat al tatălui), cu care a semnat multă vreme. În 1818 se mută la școala românească de la „Sf. Sava" de curând înființată de Gh. Lazăr. La numai optsprezece ani predă, alături de Lazăr, aritmetica și geometria, iar după retragerea acestuia devine conducătorul școlii, având printre elevi pe Stanciu Căpățineanu, Grigore Pleșoianu, N. Ruset, mai târziu și pe viitorii săi adversari: Cezar Bolliac și Ion Ghica. A predat timp de șase ani lecții de matematică, de gramatică românească, cunoștințe de filosofie și retorică. Chemat de Dinicu Golescu, participă, alături de Stanciu Căpățineanu, la întemeierea Societății Literare (1827), ale cărei statute, redactate de el, cuprindeau, ca principale obiective, transformarea școlii de la „Sf. Sava" în colegiu, crearea de școli primare sătești, editarea unor ziare în limba română, încurajarea traducerilor din literatura universală, fondarea unui teatru național, reforme sociale antifeudale. În 1828 tipărește la Sibiu *Gramatica românească*, prelucrată după un model francez; în anul următor scoate „Curierul românesc", primul ziar apărut în Țara Românească. Odată cu achiziționarea unei tipografii, începe o bogată activitate editorială, în care traducerile au întâietate. Cu rare excepții, scriitorii afirmați în această perioadă au debutat sau și-au publicat principalele opere în „Tipografia lui Eliad". Printre ei se află Grigore Alexandrescu (rudă cu Maria Alexandrescu, soția lui **H.-R.**), prieten apropiat până la izbucnirea unui conflict care i-a despărțit pentru totdeauna. În 1833, împreună cu I. Câmpineanu și Costache Aristia, fondează Societatea Filarmonică și în curând preia conducerea Școlii de Literatură, Declamațiune și Muzică Vocală, contribuind efectiv la unele reprezentații teatrale în limba română. În sprijinul teatrului românesc a editat și „Gazeta Teatrului Național" (1835–1836). Divergențe politice și personale, polemicile în jurul limbii literare au dezbinat conducerea societății, au grăbit destrămarea ei și au accentuat adversitatea dintre **H.-R.** și ceilalți reprezentanți ai mișcării naționale de înnoire politică și culturală. În aceeași perioadă își continuă activitatea de editor și traducător. Îi apare primul volum de versuri originale, editat în acest an: *Culegere din scrierile lui I. Eliad de proze și de poezie* (1836), editat în acest an inițial cu alfabet de tranziție, și tot acum cu caractere chirilice și sumar diferit. În publicațiile sale, „Curierul românesc", „Muzeu național" (1836), „Curier de ambe sexe" (1837), „Almanah literar pe anul 1839", semnează versuri originale și traduceri, articole de teorie și critică literară, numeroase intervenții în dezbaterile privitoare la limba română. După modelul lui Aimé Martin, lansează proiectul unei „Biblioteci universale", prin care urmărea traducerea și editarea sistematică a principalelor opere filosofice, literare și istorice din Antichitate până în epoca modernă. Între 1843 și 1848 este director al Arhivei Țării Românești. În preajma evenimentelor de la 1848 se alătură comitetului revoluționar, participă direct la toate acțiunile (Proclamația de la Izlaz este, în cea mai mare parte, redactată de el), e ales ministru în Guvernul Provizoriu, apoi membru al Locotenenței Domnești împreună cu Nicolae Golescu și Christian Tell. Adept al acțiunilor moderate, în opoziție cu aripa radicală a revoluționarilor, s-a pronunțat împotriva împroprietăririi clăcașilor, pentru o înțelegere cu Turcia și pentru o desprindere totală de sub protectoratul Rusiei. După înfrângerea revoluției pleacă în exil la Paris, apoi se stabilește în insula Chios, împreună cu familia, și, în ultimii ani, din nou la Paris. În anii exilului (1848–1858) publică intens articole și broșuri politice în română și în franceză, prezentând opiniei publice din străinătate, dintr-o perspectivă subiectivă, deseori deformatoare, evenimentele de la 1848, dar atrăgând totodată atenția puterilor europene asupra Țărilor Române. Iritarea împotriva unor tovarăși de exil (Ion Ghica, C.A. Rosetti, Cezar Bolliac), manifestările de grandomanie sunt agravate de treptata lui izolare și de pierderea influenței politice. Întors definitiv în țară în 1859, după o călătorie la Londra și Paris, încearcă să reintre în viața politică. Scoate din nou, pentru scurt timp, „Curierul românesc" (acum „Curierul român", 1859), urmat de un jurnal politic și literar,

„Proprietarul român" (1860), este chiar ales deputat de Muscel în 1864, dar politiceşte devenise o figură anacronică, depăşit de evoluţia evenimentelor, uitat de aproape toţi foştii susţinători sau discipoli. Nici bogata activitate publicistică (în 1868 începe şi reeditarea întregii sale opere poetice – *Curs întreg de poezie generală*, în patru volume), nici alegerea ca preşedinte de onoare al Societăţii Academice Române (1867–1872; de unde a şi demisionat, de altfel, în urma respingerii proiectelor sale ortografice) nu i-au putut reface vechea înrâurire asupra contemporanilor.

H.-R. este, prin structură şi preocupări, un spirit enciclopedic, obsedat de proiecte grandioase. În toate iniţiativele, ca şi în opera sa, el îşi dezvăluie, cu o intensitate şi o consecvenţă neîntâlnite până atunci în cultura românească, vocaţia universalităţii. În filosofia iluministă şi în scrierile cărturarilor Şcolii Ardelene a aflat de la început impulsurile de care avea nevoie pentru a-şi descoperi menirea şi principala direcţie de acţiune: „luminarea" culturală a românilor, văzută ca singura cale pentru constituirea unei naţiuni civilizate şi independente. Sub influenţa directă a lui Gh. Lazăr şi a lui Dinicu Golescu, el şi-a dat seama că înnoirea şi modernizarea culturii, aşezarea ei pe temelii naţionale trebuie realizate simultan, urmărindu-se emanciparea prin unificarea limbii, prin cultură şi literatură. La baza procesului de renaştere naţională aşeza tradiţia istorică, religioasă, politică. Înnoirile cu efect civilizator, de orice natură, nu puteau porni decât de la această tradiţie, printr-o adaptare firească. Dar pentru că rămânerea în urmă era alarmantă, acţiunea de culturalizare a fost iniţiată cu frenezie, într-un ritm care, pentru început, nu îngăduia o asimilare temeinică a formelor de cultură străine. Toate măsurile iniţiate de **H.-R.** sau la care el s-a alăturat numai dovedesc existenţa unui program complex, sistematic, pus în aplicare, în măsura posibilităţilor, punct cu punct. De aceea, el s-a impus printre contemporani în primul rând ca îndrumător şi deschizător de drumuri în cultură şi este, până în preajma Revoluţiei de la 1848, cel mai însemnat ctitor în cultura românească. Izbânda întregului program cultural depindea în primul rând de crearea limbii literare. Prefaţa *Gramaticii româneşti*, studiul *Repede aruncătură de ochi asupra limbei şi începutului românilor* (1832), scrisorile către C. Negruzzi (1836) reiau, cu argumente diferite, aceeaşi idee: poporul român, pentru a deveni o naţiune, are nevoie de o limbă unitară; aceasta trebuie să aibă ca bază limba populară şi pe cea a textelor bisericeşti, să se cultive şi să se mlădieze prin traduceri, să se îmbogăţească prin explorarea tuturor graiurilor vorbite de români şi prin cuvinte noi, împrumutate din latină sau din celelalte limbi romanice „surori", adaptate la formele morfologice ale limbii române. Ortografia, cu un alfabet redus la 28 de semne, era alcătuită, cu puţine excepţii, după principiul fonetic. Ideile lingvistice şi reformele propuse de **H.-R.** în spiritul evoluţiei fireşti a limbii române, susţinute de o amplă campanie prin presă, şcoală, traduceri (campanie la care au participat principalele forţe culturale din Ţara Românească şi Moldova), au avut un rol hotărâtor în procesul de formare şi de consolidare a limbii române literare. După 1840 unele tendinţe puriste din concepţia sa lingvistică iau amploare, **H.-R.** devenind, de fapt, adversarul propriilor principii de la 1828 – *Paralelism între limba română şi italiană* (I, 1840), *Vocabular de vorbe streine în limba română, adică slavone, ungureşti, turceşti, nemţeşti, greceşti etc.* (1847). Limba română literară – considerată acum operă a specialiştilor sau a unui geniu reformator – urma să fie „purificată" de toate cuvintele neromanice, care ar fi trebuit înlocuite cu altele, de origine latină şi mai ales italiană. Bună parte din scrierile lui **H.-R.** se vor resimţi grav de inovaţiile şi fanteziile puriste şi italienizante.

	VIAȚA	OPERA
1802	**ianuarie 6** Se naşte la Târgovişte Ion Rădulescu, fiul Eufrosinei (n. Danielopol), dintro familie originară din sudul Dunării, şi al lui Ilie Rădulescu, negustor, care o vreme deținuse funcții militare.	
1812–1813	Învață carte grecească acasă, cu dascălul Alexe. Începe să citească şi în româneşte.	
1814	Intră la Academia Domnească din Bucureşti. Moare mama sa.	
1818	Se înscrie la şcoala românească de la „Sf. Sava”, înființată de Gh. Lazăr. Mai târziu va preda aici lecții de matematică, gramatică, filosofie şi retorică, devenind, după retragerea lui Gh. Lazăr, şi conducător al şcolii.	
1827	Chemat de Dinicu Golescu, va participa, alături de Stanciu Căpățineanu, la întemeierea Societății Literare, care îşi propunea înfăptuirea mai multor obiective culturale.	În şedințele Societății Literare îşi citeşte primele încercări literare, traduceri din Lamartine şi Boileau, anunțând un destin pentru care traducerile au reprezentat o amplă operă de culturalizare.
1828		I se tipăreşte la Sibiu *Gramatica românească*, unde promovează scrierea pe principiul fonetic.
1829		**aprilie 8** Apare la Bucureşti, sub conducerea sa, „Curierul românesc” (suspendat în 19 aprilie 1848), primul ziar apărut în Țara Românească, având o influență remarcabilă asupra vieții literare şi culturale din epocă.
1830	Cumpără, în asociație cu unchiul său N. Rădulescu, tipografia doctorului C. Caracaş, inițiind o activitate editorială marcantă. Moare tatăl său.	Editează „Adaos literar”, supliment al gazetei „Curierul românesc”. Publică volumul *Meditații poetice dintr-ale lui A. de Lamartin traduse şi alăturate cu alte bucăți originale*.
1831		Actorii pe care îi pregătea joacă piesa *Fanatismul sau Mahomet prorocul* de Voltaire, tradusă de el însuşi.
1832	Intră în conflict cu consulatul rusesc după publicarea, nevizată de cenzură, a unui material intitulat *Coup d’œil sur l’origine et la langue des Valaques* în „Curierul românesc”.	
1833	**octombrie** Inițiază, împreună cu Ion Câmpineanu şi Costache Aristia, Societatea Filarmonică, a cărei Școală de Literatură, Declamațiune şi Muzică Vocală, deschisă în ianuarie anul următor, o va conduce, ținând aici şi cursuri de literatură şi estetică.	
1834		Începe să publice traduceri din opera lui Byron.
1835		**noiembrie 1** Iese primul număr din „Gazeta Teatrului Național” (ultimul număr apare în decembrie 1836).

		Tipăreşte traducerea comediei *Amfitrion* de Molière.
1836	În urma unor neînțelegeri, Societatea Filarmonică este desființată.	**februarie 5** Apare „Muzeu național", un nou supliment al „Curierului românesc" (până în martie 1838). Este editat volumul *Culegere din scrierile lui I. Eliad de proze şi de poezie*. Începe polemica lui cu Grigore Alexandrescu, vechi prieten şi protejat, ironizat în satira *Ingratul*. Are loc un schimb de scrisori publice, pe teme lingvistice, cu Costache Negruzzi.
1837		Sub conducerea sa, iese de sub tipar „Curier de ambe sexe", supliment al „Curierului românesc", prima revistă literară din Țara Românească. Vor fi publicate aici atât scrieri originale, cât şi traduceri din mai multe sfere ale culturii (literatură, filosofie, lingvistică etc.) Publică *Asupra traducției lui Omer* şi traducerea *Julia sau Nuoa Eloise*... de J.-J. Rousseau.
1840		Apare prima parte din *Paralelism între limba română şi italiană*, lucrare care-i fundamentează perspectiva „puristă", italienizantă şi etimologizantă, asupra limbii române. Poemul *Căderea dracilor*, parte a epopeii *Anatolida sau Omul şi forțele*, îi apare în „Curier de ambe sexe", precum şi în broşură. Tipăreşte traducerea (după o versiune franceză) a capodoperei lui Cervantes *Don Chişot de la Mancha* (I–II).
1841		În „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" îi apare articolul *Pentru opinie*, unde susține drepturile politice ale burgheziei şi ale intelectualilor.
1843–1848	Este director al Arhivei Țării Româneşti.	
1844		Balada *Zburătorul* este publicată în „Curierul românesc".
1846	**octombrie–decembrie** Călătoreşte la Viena, Praga şi Leipzig.	Lansează „Biblioteca universală", un masiv proiect de traduceri din literatură, istorie, filosofie etc.
1847		Este publicată în „Curier de ambe sexe" poema epică *Mihaida* (cântul I).
1848	**iunie 9/21** Prezintă în adunarea de la Islaz programul revoluției (cunoscut ulterior sub numele Proclamația de la Islaz). **iunie 14/26** Face parte din Guvernul Provizoriu, ca ministru al Cultelor.	

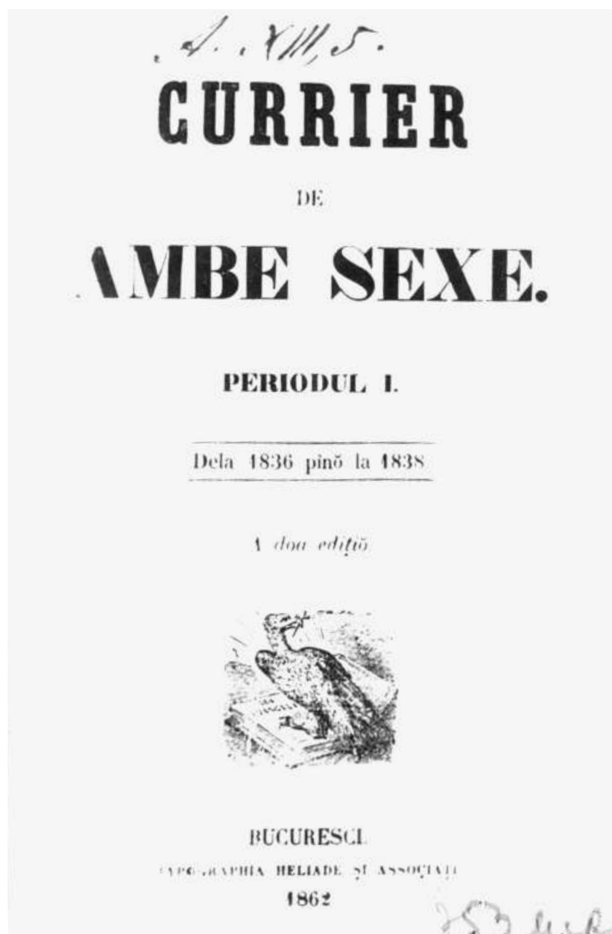
	iulie 28/august 9 În urma demiterii Guvernului Provizoriu, este ales, împreună cu Christian Tell şi Nicolae Golescu, în Locotenența Domnească a Țării Româneşti, recunoscută de autoritățile turce. **septembrie** După intrarea trupelor otomane în Bucureşti şi înăbuşirea revoluției, Locotenența Domnească este dizolvată. Se află printre cei douăzeci şi doi de fruntaşi revoluționari exilați prin decret.	
1849	Ajunge la Paris, după ce străbătuse Europa. La Londra susține, alături de Christian Tell, cauzele Revoluției române în fața lordului Palmerston. Se implică în organizarea emigrației române, căutând să obțină sprijin pentru împlinirea dezideratelor Revoluției. Îl cunoaşte pe Lamartine.	
1850	Ia parte la constituirea Societății Liga Popoarelor. Scrie în „Le Temps", „La Voix du peuple", „Revue de la Ligue des Peuples" ş.a. Neînțelegerile cu ceilalți emigranți români sunt din ce în ce mai mari.	Publică la Paris volumul *Souvenirs et impressions d'un proscrit*.
1851	Pleacă în insula Chios, unde se găsea familia sa.	Apar la Paris volumele *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie* şi *Epistole şi acte ale oamenilor mişcării române din 1848*. Instalat în insula Chios, începe redactarea *Istoriei critice universale*, lucrare neterminată, care va apărea postum.
1854	Se întoarce la Bucureşti, fiind scurtă vreme secretar al lui Omer Paşa, dar va fi nevoit să plece din țară la protestul consulatului austriac.	
1856		Este editată, tot în capitala Franței, broşura *Descrierea Europei după Tractatul din Paris*, unde cuprinde şi poema *Sânta cetate*.
1857	Revine la Paris. Călătoreşte la Londra.	
1858		Iese de sub tipar volumul de comentarii *Biblicele sau Notiții istorice, filosofice, religioase şi politice asupra Bibliei*, primit cu ostilitate de Biserică.
1858–1860		Apare, în traducerea sa, *Biblia sacră ce coprinde Vechiul şi Noul Testament* (fascicula V în 1860).
1859	**ianuarie** Întors definitiv în țară, ia parte la acțiunile unioniste.	

	Pierde alegerile la care candidează în primăvară. Unii dintre vechii tovarăşi de pe baricadele revoluției îi devin ostili.	Apare „Curierul român” (suspendat după trei numere, la intervenția Cabinetului condus de Ion Ghica).
1860	**noiembrie** Face o călătorie la Paris, probabil pentru a-şi rezolva chestiunile financiare legate de tipărirea cărților sale.	Ies de sub tipar mai multe scrieri sub titlul generic *Diverse*. **decembrie 23** Scoate gazeta politică şi literară „Proprietarul român” (apare până la 19 aprilie 1862).
1861		Publică *Prescurtare de istoria românilor sau Dacia şi România*.
1863	În Cameră se votează o pensie de merit, care i se acordă pentru activitatea în slujba limbii şi literaturii române.	Editează traducerea dramei *Hernani* de Victor Hugo.
1864	E ales deputat de Muscel.	
1866	Devine preşedinte al Ateneului Român. Parlamentul îi acordă o recompensă națională, votându-i-se şi o nouă pensie anuală, în valoare de 20 000 de lei.	**aprilie 10** Fondează bisăptămânalul „Legalitatea”, subintitulat „foaie politică, religioasă, literară şi ştiințifică” (apare până la sfârșitul lui noiembrie).
1867	**iunie** Este desemnat membru al Societății Literare Române, forul academic întemeiat în 1866. **august** Este ales preşedinte al forului academic (va fi reales şi în 1868).	Scrie *Principie de ortografie română*, tipărit în „Analele Societății Academice”.
1868		Începe editarea seriei de opere poetice *Curs întreg de poezie generală* (I–IV; ultima fasciculă apare în 1880).
1869	**decembrie** Îşi dă demisia din Academie şi din funcțiile publice.	Publică *Echilibru între antitezi sau Spiritul şi materia*, lucrare eteroclită, inițiată cu un deceniu în urmă prin fasciculele intitulate *Isahar sau Laboratorul*, care îi reliefează opțiunile sociopolitice îmbrățișate de-a lungul timpului. Tipăreşte în broşură *Imnul creațiunii*, parte a epopeii *Anatolida sau Omul şi forțele*.
1870	Îi moare soția. Manifestările unei boli de nervi devin din ce în ce mai frecvente.	
1872	**aprilie 27** Ion Heliade-Rădulescu se stinge din viață la Bucureşti; i se face o înmormântare oficială.	Apare volumul de poezii *Serafita şi Oda românilor*.

Rătăcirile lingvistice, greşelile politice, izolarea ostentativă a omului dornic numai să conducă, nu să şi colaboreze cu alţii, întunecă treptat imaginea mentorului cultural. În exil, sub influenţa socialiştilor utopici, preocupările sale sunt îndeosebi de natură filosofică şi religioasă. Ideile care îl preocupă acum – expuse în *Biblicele sau Notiţii istorice, filosofice, religioase şi politice asupra Bibliei* (1858) şi în *Echilibru între antitezi sau Spiritul şi materia* (1869) – vădesc, în ciuda unor speculaţii confuze, aceeaşi înclinare spre o explicare unitară, dialectică a lumii. Esenţa vieţii se reduce la coexistenţa elementelor perechi – unul activ şi altul pasiv –, nu opuse, ca în dialectica hegeliană, ci complementare, elemente care se unesc într-o sinteză, alcătuind o „triadă" ce asigură armonia universului. Din această filosofie eclectică au ieşit liniile esenţiale ale gândirii lui **H.-R.** – cultul raţiunii care domină „materia" şi haosul, aspiraţia spre absolut şi spiritualitate –, cu efecte considerabile mai ales în poezia sa. Sinteza fenomenelor complementare, din natură şi din viaţa socială, în care a crezut de la început, a generat şi convingerea în necesitatea îmbinării permanente a tradiţiei şi a inovaţiei şi, de asemenea, adoptarea unui „conservatorism progresist", în numele căruia, spre sfârşitul vieţii, va ataca deseori demagogia şi formele străine neasimilate. Pe măsură ce se înstrăinează de ceilalţi revoluţionari români exilaţi, cufundat în lectura *Bibliei* (pe care o traduce, parţial, şi o comentează, dând-o la tipar în 1858–1860), se consideră profetul neînţeles şi nerecunoscut de poporul pe care el l-a „mântuit". Îndrumătorul a devenit un proroc îndurerat şi vindicativ, de o neobişnuită vehemenţă pamfletară la adresa prea numeroşilor săi duşmani. Firea sa egolatră şi dominatoare nu i-a îngăduit asocierea de lungă durată cu oamenii de valoare ai epocii, cu care a avut, nu o dată, idealuri comune.

Poezia lui **H.-R.**, scrisă de-a lungul unei jumătăţi de secol, exprimă în gradul cel mai înalt structura complexă a unui creator foarte inegal, cu aspiraţii şi ambiţii care-i depăşesc posibilităţile, cu o bogăţie tematică fără pereche în lirica românească de până la M. Eminescu. Poetul a încercat toate speciile genului din dorinţa de a oferi „modele" şi de a stimula şi îndruma tinerele talente, dar şi pentru că se credea la fel de dotat pentru toate formele poetice. Prelucrările versificate ale lui I. Barac şi stihurile lui Athanasios Hristopoulos au însemnat pentru el cea dintâi întâlnire cu poezia, dar adevăratul debut se produce sub puternica influenţă a lui Lamartine. Primele poezii sunt elegii, sonete şi ode care pornesc de la motive romantice comune şi celorlalţi poeţi munteni: curgerea timpului, deşertăciunea vieţii, ruinele ca simbol al trecutului, destinul poetului. Interesul acestor scrieri – versificaţii reuşite ale unui bun meşteşugar, lipsite însă de vibraţie lirică autentică – stă mai mult în câteva note inedite, care îl detaşează de poezia epocii. În lirica erotică, autorul, deloc sentimental sau tânguitor, trece repede peste clişeele elegiace şi idilele lui de dragoste devin imnuri închinate căsniciei. Singular în poezia românească din prima jumătate a secolului al XIX-lea este **H.-R.** prin simbolizarea pornirilor interioare contradictorii (*Serafimul şi heruvimul*, *Visul*). Odată cu primele înrâuriri ale creaţiei lui Victor Hugo, cu care avea puternice afinităţi, poetul român evoluează spre o gesticulaţie romantică, declamatorie, de tip mesianic, plină de grandilocvenţă, de simboluri şi de alegorii. Poemele capătă treptat o coloratură socială şi religioasă mai evidentă. Destinul omenirii şi îndeosebi locul poetului-profet în univers constituie acum teme dominante. Încă de la 1836 se observă intenţia lui **H.-R.**, acaparat de planuri vaste, de a-şi gândi opera ca „un tot", un unic şi uriaş poem, *Umanitatea*, compus din mai multe cicluri, realizate fragmentar în *Căderea dracilor*, *Anatolida sau Omul şi forţele* şi *Sânta Cetate*. Poemul *Anatolida* (care include şi *Căderea dracilor* într-o versiune revizuită), scris la mari intervale şi neterminat, ambiţiona să fie o operă cu semnificaţie transcendentă, care urma să expună în versuri istoria omenirii, de la crearea şi „căderea" omului până la imaginea unei societăţi viitoare, utopica „Sânta Cetate", în care vor domni armonia, raţiunea, „spiritul", simbolizând „victoria omului asupra zeului Forţa". Este o încercare temerară, neizbutită, în care reminiscenţele din *Biblie*, din *Paradisul pierdut* al lui Milton, din *Infernul* şi *Paradisul* lui Dante, din *Legenda secolelor* a lui Victor Hugo şi din utopiile lui Jules Michelet şi Pierre Leroux nu se contopesc într-o creaţie unitară. Artificial şi discursiv, scris într-o limbă neologistică bizară, poemul impune, totuşi, prin amploarea viziunilor cosmice şi prin tendinţa de a reînvia mituri străvechi. Fade şi lipsite de culoare în descrierea tărâmurilor cereşti populate de îngeri şi heruvimi, versurile capătă energie şi pregnanţă în sugerarea marilor tulburări cosmice, provocate de

căderea forţelor infernale. **H.-R.** este în literatura română primul poet care aspiră să realizeze o panoramă romantică şi fără îndoială că unul din izvoarele marilor poeme eminesciene trebuie căutat şi în construcţiile heliadeşti. Din aceeaşi viziune religioasă, romantică, aplicată de astă dată la istoria românilor, s-a născut şi „fragmentul epic" dintr-o proiectată epopee naţională, *Michaida*. Hiperbolizat în erou romantic, exponent al divinităţii, Mihai Viteazul (ca şi Mureşanu din poemul lui Eminescu) nu este decât o întruchipare a unui ideal creştin şi social abstract. Încercarea de epopee, retorică şi ceţoasă, este salvată parţial de episoade realiste (sfatul boierilor, descripţia codrului, dialogurile), în care poetul se simţea mai stăpân pe mijloacele sale. Filonul romantic al elanurilor vizionare coexistă în poezia lui cu cel autohton, al mitologiei populare. Din acesta din urmă au izvorât câteva reuşite poetice depline, dintre care se detaşează capodopera sa, *Zburătorul* (1843). Neliniştea erotică a fetei,

CURRIER
DE
AMBE SEXE.
PERIODUL I.
Dela 1836 pinŏ la 1838
A doa ediţiŏ
BUCURESCI
TYPOGRAPHIA HELIADE ŞI ASSOCIAŢII
1862

realizată într-o confesiune de mare autenticitate şi bogăţie a senzaţiilor, este plasată într-un spaţiu patriarhal, unde ritmurile firii şi ale lumii au dintotdeauna aceeaşi cadenţă şi acelaşi mister. Se sugerează astfel, cu mijloace lirice remarcabile, atmosfera de vrajă şi supranatural care însoţeşte ivirea sentimentului de dragoste. **H.-R.** s-a dovedit foarte înzestrat şi pentru poezia satirică sau pentru fabulă, în care îşi putea desfăşura în voie temperamentul polemic, verva pamfletară, jovialitatea, limbajul viguros şi colorat. Poemele comice compuse în sprijinul unor campanii politice (*O festă în comemoraţia zilei de 23 sept. 1845 sau Cobza lui Marinică*, *Păcală şi Tândală sau Cavalerul şi scutierul*) şi multe dintre fabulele sale (*Măciaşul şi florile*, *Un muieroi şi o femeie*, *Muştele şi albinele*) dezvăluie o mare slăbiciune pentru bufonerii lexicale, jocuri de cuvinte şi înşirări de vocabule fără sens, parodiind descântecul. Duritatea invectivelor este atenuată de impresia finală de gratuitate şi joc, de farmecul, spontaneitatea şi umorul dialogurilor. În alte satire (*Ingratul*, îndeosebi) înverşunarea polemică ia forma pamfletului şi a blestemelor clocotind de ură. **H.-R.** a fost un prozator de mare talent, dar nici una din scrieri nu este pe măsura înzestrării sale. Fără să persevereze în vreo direcţie anume, el s-a dovedit la fel de dăruit pentru proza poematică (*Imn către holeră*), ca şi pentru cea satirică sau pentru memorialistică. Verva polemistului şi a povestitorului s-a exersat mai întâi în prefeţele volumelor originale sau traduse. Prefaţa la *Gramatica românească* cuprinde pagini antologice. Aici scriitorul, în postura de pedagog al contemporanilor săi, foloseşte cu naturaleţe un ton sfătos, familiar, închipuindu-şi un auditoriu complice, care face haz de adversarii imaginari. Spirit satiric, observator de moravuri şi tipuri umane, autorul era un mare amator de „caractere" şi „fiziologii" de factură clasică. Cele câteva portrete realizate în *Bată-te Dumnezeu! (Coconiţa Drăgana)*, *Coconul Drăgan*, *Domnul Sarsailă autorul* şi numeroase altele răspândite în scrierile politice sau memorialistice pun în valoare mijloace remarcabile: caricatura rapidă, umorul popular, bogăţia vocabularului, spontaneitatea replicii. „Fiziologistul" are un fel de jubilaţie răutăcioasă în contemplarea tipului social care, odată individualizat, este pus să susţină un adevărat recital pentru a-şi dezvălui ridicolul. Scriitorul adoptă întotdeauna poziţia omului de rând, plin de bun-simţ, care persiflează

cu umor aerele superioare ale parvenitului, obtuzitatea unor demnitari, impostura autorilor „neînţeleşi". În scrierile politice şi filosofice (*Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, 1851, *Biblicele sau Notiţii istorice, filosofice, religioase şi politice asupra Bibliei*, *Echilibru între antitezi sau Spiritul şi materia* ş.a.), ca şi în scrisori, el vădeşte, de asemenea, mari însuşiri de prozator. Se întâlnesc aici, într-o alternare deseori surprinzătoare, oratorul solemn, stăpân pe mijloacele retoricii, poetul profet, copleşit de măreţia atribuţiilor sale divine, pamfletarul veninos şi sarcastic, povestitorul şi memorialistul plin de nerv, bârfitor şi familiar, iubitor de snoave şi pilde populare. De altfel, tonul biblic, de veneraţie divină şi elevată aspiraţie spre sublim şi frumuseţi abstracte, alături de invective şi blesteme, cu violenţe de expresie rar întâlnite, sunt caracteristice întregii sale opere. Numai la B.P. Hasdeu, Al. Macedonski şi Tudor Arghezi, cărora le este în multe privinţe precursor şi model, îmbinarea unor asemenea atitudini extreme va mai fi atât de accentuată.

Format în spiritul esteticii clasiciste, **H.-R.** a fost totuşi foarte receptiv la marile curente literare contemporane, iar crezul estetic, expus teoretic sau implicat în creaţia proprie, departe de a fi unitar, cuprinde tendinţe diferite, uneori opuse, într-o alăturare caracteristică spiritului său, dar şi perioadei de tranziţie în care se afla literatura română în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Din *Arta poetică* a lui Boileau şi din La Harpe a luat cultul perfecţiunii formale („clasic" la **H.-R.** înseamnă „perfect"), ideea necesităţii regulilor artistice şi preferinţa pentru oglindirea în artă a sentimentelor general umane. Din Marmontel (ale cărui *Elemente de literatură* le-a tradus şi folosit în cursurile de poetică şi stilistică) a preluat credinţa în misiunea moralizatoare a artei şi îndoiala asupra imuabilităţii valorilor. Multe dintre trăsăturile temperamentului său artistic, ca şi influenţa lui Hugo l-au îndreptat însă hotărâtor spre estetica romantică. Îl atrăgeau mai ales rolul excepţional acordat poeziei şi poetului în viaţa socială, contestarea modelelor absolute şi cultivarea originalităţii, dorinţa de a reînvia epopeea, viziunile grandioase, poetico-religioase asupra universului. Cultul *Bibliei*, văzută ca operă artistică desăvârşită, şi mesianismul socialiştilor utopici n-au făcut decât să-i întărească latura romantică. Spre romantism era atras şi prin obiectivele naţionale şi sociale ale întregii sale activităţi. De aceea, „obiceiurile veacului" şi „culoarea locală" pentru care pleda Hugo au fost imediat încorporate de scriitorul român în teoretizările asupra artei şi literaturii. În viziunea lui romantică şi utopică poezia însemna încununarea virtuţilor creatoare ale omului, mijlocul prin care acesta se poate asemui cu creaţia – şi ea poetică – a divinităţii. La înaltele ţeluri morale ale poeziei, în concepţia lui s-a adăugat mesianismul lui Hugo, sporind şi aureolând imaginea poeziei ca nobilă armă de luptă pentru civilizare, emancipare naţională şi cultură. Poetul devenea un geniu profetic ce păşeşte înaintea popoarelor „cu lira în mână", creator de limbă, de legi şi de religii. Mereu preocupat de îndrumarea vieţii artistice şi de educarea publicului, **H.-R.** a scris numeroase articole, prefeţe, prelegeri care cuprind expuneri de principii estetice sau de teorie literară, reguli de stil, de prozodie şi retorică. El are, în această perioadă, cea mai importantă contribuţie la constituirea teoriei literare româneşti. Însoţind de multe ori teoretizările cu exemplificări din propria creaţie, ia în discuţie varietăţile stilului, unele chestiuni de versificaţie şi de metrică, genurile şi speciile literare, definite după normele clasiciste, dar exemplificate, de cele mai multe ori, cu opere romantice. Creaţia literară se confundă cu poezia şi, ca orice artă sau „meşteşug", îşi are „limba

ei" – idee estetică modernă, pe care o enunţa în 1831 în prefaţa la *Regulile sau gramatica poeziii*, tradusă după Lévizac şi Moysant. **H.-R.** a acordat criticii literare o atenţie redusă, deşi are şi în acest domeniu merite de precursor. A înţeles prin critică mai mult o analiză a poeziilor sub aspect stilistic şi prozodic, cum a şi făcut, pe un ton zeflemitor, în cazul versurilor lui Gr. Alexandrescu (*Critica literară*). Lui G. Bariţiu îi propunea, în 1838, o rubrică de „analis" a poeziilor în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", în care critica să fie „frăţească, iar nu amară", în genere însă, ţinând seama de starea precară a literaturii naţionale în curs de formare, a negat oportunitatea criticii. Fiind o judecată care se întemeiază pe „pravili", critica trebuia să fie precedată de apariţia unui mare număr de opere, din care să se aleagă modelele de urmat, în numele cărora viitorii critici „judecători" vor avea îndreptăţirea să aprecieze valoarea unei lucrări (*Asupra traducţiei lui Omer,* 1837). Mai apropiată vederilor sale din tinereţe era o atitudine pedagogică, de îndrumare înţelegătoare a talentelor, de stimulare a unei activităţi constructive. A încurajat în egală măsură scrierile originale şi traducerile, ceea ce i-a adus critica justificată a lui M. Kogălniceanu. Abia după întoarcerea din exil a adoptat o netă atitudine critică faţă de literatura contemporană (este printre primii care semnalează „boala autorlâcului"), dar intervenţiile sale negatoare sunt provocate în bună parte de adversităţi personale sau politice (Gr. Alexandrescu, C. Bolliac, C.A. Rosetti, D. Bolintineanu, uneori chiar V. Alecsandri). Cuvântul său îşi pierduse mult din autoritate, căci atitudinea estetică şi culturală pe care o reprezenta începea să fie depăşită. Ca traducător, **H.-R.** a manifestat de la început preferinţa pentru poezie şi epopee. În tinereţe a tradus fragmente, nepublicate, din poemele lui Hesiod (*Operele şi zilele* şi *Theogonia*) şi din lirica poetei Sappho. El are meritul de a fi introdus la noi, prin culegeri cuprinzătoare, poezia lui Lamartine şi Byron, deşi nu avea afinităţi cu lirismul delicat al primilor poeţi romantici. Din literatura clasică franceză şi din cea a Luminilor a ales opere reprezentative: *Amfitrion* de Molière, *Arta poetică* a lui Boileau (tradusă parţial), tragediile lui Voltaire *Fanatismul sau Mahomet prorocul* şi *Brutu*, precum şi *Julia sau Nuoa Eloise* de J.-J. Rousseau sau povestirile morale ale lui Marmontel. Din marile poeme pe care şi le-a luat ca model pentru creaţiile proprii a încercat câteva transpuneri, rămase neîncheiate:

Gerusalemme liberata (cântul VII) de Torquato Tasso, *Orland furiosul* de Ariosto, *Infernul* de Dante, *Fingal* de Ossian. A tradus şi prelucrat numeroase fabule de La Fontaine, P. Lachambeaudie, J.-P. Viennet. După o versiune franceză a lui Florian a dat prima tălmăcire românească din Cervantes (*Don Chişot de la Mancha*, 1840). Dintre romancierii contemporani a ales pe Al. Dumas (*Din Corricolo*, *Speronare*) şi pe Eugène Sue (*Crucea de argint*). În „Curierul românesc" şi în „Curier de ambe sexe" sunt răspândite articole, fragmente tălmăcite din numeroşi autori: Herodot (în manuscris a lăsat şi primele două cărţi din *Istorii*), Xenofon, Vergiliu, Horaţiu, Goethe (*Cântecul Margaretei din „Faust"* şi pasaje din convorbirile cu Eckermann), La Bruyère, La Rochefoucauld, La Harpe, Alphonse Karr, Saint Marc-Girardin, J. Joubert, George Sand, Chateaubriand, M-me de Genlis, Balzac, Ernest Legouvé, Eduard Texier, Edward Young, E. Bulwer-Lytton, Walter Scott, Caroline Norton, Fr. Marryat, G.B. Zappi. Traducerile, utile şi cu ecou considerabil în epocă, întreprinse cu scopul mărturisit de a contribui la

mlădierea limbii române şi de a o face aptă pentru exprimarea ideilor şi sentimentelor „înalte şi pline de patimă”, nu sunt totuşi ale unui tălmăcitor de vocaţie, atent la redarea fidelă a originalului. A argumentat (*Asupra traducţiei lui Omer*) necesitatea „identificării” cu originalul, dar destul de des s-a abătut el însuşi de la acest principiu, îngăduindu-şi modificări şi adăugiri masive. **H.-R.** are meritul de a fi pus în circulaţie în cultura noastră un număr impresionant de autori şi opere din literatura universală. Orientările mai importante din poezia paşoptistă îşi au rădăcinile şi în bogata sa activitate de traducător. Îndeosebi până la 1848 el a contribuit într-o măsură hotărâtoare prin iniţiativele editoriale şi publicistice, prin ideile estetice şi de teorie literară răspândite, prin exemplul propriei creaţii la constituirea literaturii române moderne şi la închegarea unei tradiţii culturale.

După D. Cantemir, a doua mare personalitate a literaturii române este fără îndoială I. Eliade Rădulescu, scriitor cu suflet ardent, creator pretutindeni, desfăşurat deopotrivă în viaţă şi în artă.

G. CĂLINESCU

Sub vocabularul demodat şi anacronic pulsează o încredere absolută în valoarea cognitivă şi profetică a poeziei, care restituie slujitorilor ei, într-o epocă de ruptură a raporturilor cu societatea şi de mercantilizare a artei, conştiinţa demnităţii pierdute. Heliade e în polemică făţişă cu timpul său, pozitivist şi sceptic, care avea sentimentul degradării valorilor, nu şi pe cel al mesianismului liric.

PAUL CORNEA

Pentru Ion Heliade-Rădulescu a scrie înseamnă, în sensul cel mai plin, a crea, a face. Noţiunea de gratuitate (plăcere) nu intră în limbajul său. Nici aceea de angoasă, răspândită printre spiritele întemeietoare. Limpede, hotărât este la Heliade sentimentul datoriei. Literatura este o datorie, o politică („iată dar că adevărata literatură a unei naţiuni este adevărata ei politică”) şi competenţa ei se întinde de la gramatică la ideea de divinitate. A scrie este, în aceste condiţii, un act politic fundamental: înainte de a fi o manifestare a eului, de a exprima un mod de a fi, poezia este conştiinţa unei naţii şi rolul ei este să formeze o limbă şi să creeze o mitologie naţională.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Gramatica românească*, Sibiu, 1828; ed. îngr. şi introd. Valeria Guţu Romalo, Bucureşti, 1980; *Culegere din scrierile lui I. Eliad de proze şi de poezie*, Bucureşti, 1836; ed. Bucureşti, 1836; *Hristianismu la începutul său*, Bucureşti, 1836; *Asupra traducţiei lui Omer*, Bucureşti, 1837; *Căderea dracilor*, Bucureşti, 1840; *Mic curs de morală*, Bucureşti, 1840; *Paralelism între limba română şi italiană*, partea I, Bucureşti, 1840; *Paralelism între dialectele român şi italian sau Forma ori gramatica acestor două dialecte*, Bucureşti, 1841; *Michaiu*, Bucureşti, 1848; *Souvenirs et impressions d'un proscrit*, Paris, 1850; ed. (*Amintirile şi impresiile unui proscris*), tr. G.O. Gârbea, Bucureşti, [1917]; ed. (*Suvenire şi impresii ale unui proscris*), îngr. şi pref. Maria Protase, Cluj-Napoca, 1975; *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, Paris, 1851; *Epistole şi acte ale oamenilor mişcării române din 1848*, Paris, 1851; *Ciclopele tristei figure. Tantalida sau Tândală şi Păcală*, Paris, 1854; ed. 2, Bucureşti, 1860; *Descrierea Europei după Tratactul din Paris*, Paris, 1856; *Biblicele sau Notiţii istorice, filosofice, religioase şi politice asupra Bibliei*, Paris, 1858; *Literatura. Critică*, I, Bucureşti, 1860; *Diverse. Colecţie de brebenei şi viorele*, Bucureşti, 1860; *Diverse*, II, Bucureşti, 1860; *Diverse. Poezii inedite*, Bucureşti, 1860; *Proces general între două ordii şi naţie sau Spoiţii cu roşu şi spoiţii cu alb*, Bucureşti, 1861; *Prescurtare de istoria românilor sau Dacia şi România*, Bucureşti, 1861; ed. 2 (*Elemente de istoria românilor sau Dacia şi România*), Bucureşti, 1869; *La înmormântarea reposatului Ioan Văcărescul*, Bucureşti, 1863; *Curs întreg de poezie generală*, I–IV, Bucureşti, 1868–1880; *Echilibru între antitezi sau Spiritul şi materia*, Bucureşti, 1869; ed. I–II, îngr. şi pref. Petre V. Haneş, Bucureşti, 1916; *Imnul creaţiunii*, Bucureşti, 1869; *Serafita şi Oda românilor*, Bucureşti, 1872; *Curs de poezie generală. Satirele şi fabulele*, Craiova, 1883; *Scrisori din exil*, publ. N.B. Locusteanu, Bucureşti, 1891; *Historia critică universală*, I–II, Bucureşti, 1892; *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau Evenimentele de la 1848*, Bucureşti, 1893; *Acte şi scrisori*, publ. Emil Vîrtosu, Bucureşti, 1928; *Scrieri literare*, îngr. şi pref. George Baiculescu, Craiova, 1939; *Opere*, I–II, îngr. şi introd. D. Popovici, Bucureşti, 1939–1943; *Scrieri politice, sociale şi lingvistice*, îngr. G. Baiculescu, Craiova, 1942; *Opere*, I, III, îngr. Vladimir Drimba, introd. Al. Piru, Bucureşti, 1967, 1975; *Scrisori şi acte*, îngr. George Potra, Nicolae Simache şi George G. Potra, pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1972; *Critica literară*, îngr. şi pref. Aurel Sasu, Bucureşti, 1979; *Corespondenţă inedită*, îngr. Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1992; *Opere*, I–II, îngr. şi introd. Mircea Anghelescu, Bucureşti, 2002. **Traduceri:** Lamartine, *Meditaţii poetice dintr-ale lui…*, Bucureşti, 1830; Lévizac, Moysant, *Regulile sau gramatica poeziii*, pref. trad., Bucureşti, 1831; Voltaire, *Fanatismul sau Mahomet prorocul*, Bucureşti, 1831, *Brutu*, în *Curs de poezie generală. Dramaticele*, Bucureşti, 1878; Marmontel, *Bărbatul bun*, Bucureşti, 1832, *Femeia bună*, Bucureşti, 1832; Byron, *Din scrierile lui…*, I–III, Bucureşti, 1834, *Corsarul şi Lara*, Bucureşti, 1837, *Din operile lui …*, I–III, Bucureşti, 1837–1839, *Don Juan*, Bucureşti, 1847; Molière, *Amfitrion*, Bucureşti, 1835; J.-J. Rousseau, *Julia sau Nuoa Eloise ori Scrisori a doi amanţi locuitori*

într-o mică cetate la poalele Alpilor, I, pref. trad., Bucureşti, 1837; Cervantes, *Don Chişot de la Mancha*, I–II, Bucureşti, 1840; Al. Dumas, *Din Corricolo*, I–II, Bucureşti, 1846–1847, *Speronare*, I–III, Bucureşti, 1847–1848; *Biblia sacră ce coprinde Vechiul şi Noul Testament*, fasc. I–V, Paris, Bucureşti, 1858–1860; Eugène Sue, *Crucea de argint*, Bucureşti, 1858; Victor Hugo, *Hernani*, Bucureşti, 1863; [*Traduceri*], în *Opere*, II, IV, îngr. Vladimir Drimba, introd. Al. Piru, Bucureşti, 1968, 1985.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *65–78*, *113–119*, *157–161*, *256–268*, II, *155–168*, *201–211*, III, *86–92*; Densusianu, *Lit. rom.*, II, *131–211*; Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *39–229*; D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, Bucureşti, 1935; D. Popovici, *„Santa Cetate”. Între utopie şi poezie*, Bucureşti, 1935; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *78–88*; Călinescu, *Opere*, V, *92–99*, VI, *384–388*, VII, *378–379*, *passim*, XI, *22–25*, *263–326*, XII, *526–527*, *675–676*, *718–721*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *128–146*, *Ist. lit.* (1982), *131–149*; Vianu, *Arta*, I, *23–30*; Popovici, *Cercetări*, *1–64*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *26–34*; Popovici, *Romant. rom.*, *170–219*; Cornea, *Studii*, *153–218*; G. Călinescu, *I. Eliade Rădulescu şi şcoala sa*, îngr. Al. Piru, Bucureşti, 1966; Munteanu, *Atitudini*, *90–212*; Streinu, *Versificaţia*, *115–174*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *397–406*; Radu Tomoiagă, *Ion Heliade-Rădulescu. Ideologia social-politică şi filosofică*, Bucureşti, 1971; Al. Piru, *Introducere în opera lui I. Eliade Rădulescu*, Bucureşti, 1971; Zamfir, *Proza poetică*, *94–97*, *110–112*, *126–129*, *137–139*; Cornea, *Originile*, *442–443*, *547–550*, *556–558*, *561–563*, *576–579*; Săndulescu, *Lit. epistolară*, *77–85*, *211–216*; Cornea, *Oamenii*, *84–98*; Radu Tomoiagă, *Personalităţi şi tendinţe în perioada paşoptistă*, îngr. şi postfaţă Vasile Vetişanu, Bucureşti, 1976, *5–174*; L. Volovici, *Apariţia scriitorului în cultura românească*, Iaşi, 1976, *passim*; Mincu, *Repere*, *5–58*; *Dicţ. lit. 1900*, *432–437*; *I. Heliade-Rădulescu interpretat de…*, îngr. şi introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1980; Simion, *Dimineaţa*, *62–109*; Petrescu, *Configuraţii*, *112–131*; Piru, *Ist. lit.*, *53–59*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *289–306*; Elvira Sorohan, *Ipostaze ale revoltei la Heliade-Rădulescu şi Eminescu*, Bucureşti, 1982; Grigore Ţugui, *Ion Heliade-Rădulescu, îndrumătorul cultural şi scriitorul*, Bucureşti, 1984; Mircea Anghelescu, *Ion Heliade-Rădulescu. O biografie a omului şi a operei*, Bucureşti, 1986; ed. (*Echilibrul între antiteze. Heliade – o biografie*), Bucureşti, 2001; Petrescu, *Eminescu*, *31–37*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *60–64*; Faifer, *Semnele*, *174–179*; Cornea, *Semnele*, *84–90*; Paul Dugneanu, *I. Heliade-Rădulescu, un Atlas al poeziei*, Bucureşti, 1995; Faifer, *Cordonul*, *43–54*; Sorescu, *Bibliotecă*, *119–132*; Ursu, *Contribuţii ist. lit.*, *404–410*; *Dicţ. analitic*, I, *38–40*, *87–88*, III, *222–223*; Manolescu, *Poeţi*, *31–75*; *Dicţ. esenţial*, *364–370*; Micu, *Ist. lit.*, *75–78*; Al. Andriescu, *Ion Heliade-Rădulescu. Pentru o poetică a psalmilor*, DL, 2001, 43; Mircea Anghelescu, *Năzuinţa spre sistem*, AC, 2002, 3; Ovidiu Moceanu, *Teologie și filologie. Andrei Șaguna vs. Ion Heliade Rădulescu*, Pitești, 2003; Mihai Cimpoi, *Ion Heliade Rădulescu : panhymniul Ființei*, Târgoviște, 2008; Manolescu, *Istoria*, *169–192*; Adriana Senatore, *Ion Heliade Rădulescu: azione culturale, creazione artistica, ricerca linguistica*, Bari, 2011; Marin Mincu, *Polemos. Dulelul cu/ în idei*, îngr. Bogdan Crețu, București, 2011**,** *39–42*; Ursu, *Alte contribuții*, *238–254*, *301–308*; Simion, *Fragmente*, V, *98–103*; Zamfir, *Panorama*, I, *109–118*. ***L.V.***

HELION, publicație apărută la Timișoara, anual, din 1981 până în 1983, apoi între 1987 și 1990, sub egida Uniunii Tineretului Comunist și a Casei Tineretului Timișoara, din 1982 și a Comitetului Județean Timiș, iar din 1987 doar sub cea a Casei Universitarilor Timișoara. Numărul din 1990 (conceput și paginat tot în perioada comunistă) are subtitlul „revistă de literatură științifico-fantastică”. Din colectivul de redacție fac inițial parte Cornel Secu (coordonator), Adrian Bancu, Augustin Corneliu Giagim, Silviu Genescu, Lucian Ionică, Wilhelm Jäger, Mihai Vuescu; ulterior mai apar Lucia Robitu, Lucian Vasile Szabo, George Terziu, Constantin Cozmiuc, Dorin Davideanu ș.a. Numărul din 1990 are un colectiv de redacție compus, pe lângă coordonatorul Cornel Secu, din Traian Abruda, Mihai Alexandru, Costel Baboș, Tudor Beșuan, Cotizo Draia, Elena Ghiță, Robert Meissner, Victor Rojancovschi, Lucian Vasile Szabo, Szácz Géza și Gabriel Zănescu. **H.** are la bază cenaclul timișorean cu același nume. Primul număr este prefațat de un articol-program potrivit căruia „Anticipația nu înseamnă, în viziunea helionistă, numai cunoaștere, ci, mai ales, influențarea unui mod de a percepe angajant realitatea”. Pe lângă literatura originală, semnată nu doar de timișoreni (Rodica Bretin, *Întoarcere în viitor*, Silviu Genescu, *Scaunul gol*, George Ceaușu, *Goana pe Alcinthia*), mai sunt ilustrate știința popularizată (Zeno Simion, *Ingineria genetică*, Eugeniu Niculescu-Mizil, *Posibilități de analiză cibernetică în domeniul biostructurii*), ufologia (Mandics György, *Prolegomene pentru o nouă teorie a ozn-urilor*), eseistica și critica literară (Lucian Ionică, *Din ofurile (ne)cititorilor de literatură s.f.*, Marcel Corniș-Pop, *„Mândra lume nouă” a lui Sam Ludwell*). Structura se păstrează și în numerele următoare. Vor fi publicate proze de Alexandru Ungureanu (*Artele marțiale moderne*, 2/1982, adevărat hit al anilor ’80), Rodica Bretin (*Efect holografic*), Marcel Luca (*Lacul păsării Wandoo*), Dan Merișca (*Supraviețuitorii*, *„Ia te uită la el!”*), Dănuț Ungureanu (*Prin pulberea de aripi*), Constantin Cozmiuc (*Îl așteptăm pe Khron*),

Cristian Lăzărescu (*Casa dintre tei*), Dorin Davideanu (*Vânătorii*) ș.a. La diverse rubrici nonficționale scriu Gheorghe Săsărman (*Criteriul credibilității*), Ovidiu Pecican (*Posibilitate, realitate, necesitate și literatură s.f.*), Lucian Ionică (*Receptarea literaturii științifico-fantastice de către tinerii cititori*), Daniel Vighi (*Diversitatea ca premisă*, *Înfăptuirile cosmice, temporale și terestre ale literaturii lui Mircea Opriță*), Cornel Secu (*Primul almanah* – despre „Almanah «Anticipația»"), Cornel Robu (*Teme și motive S.F. în versiune românească*), Mircea Opriță (*Din nou despre raportul Wells–Verne*, *Un timișorean: Lucian Ionică*), Györffy György (*Logica antipului*), Horia Aramă (*Anticipația și teatrul…*), Voicu A. David (*Literatura științifico-fantastică românească – o reevaluare umanistă necesară*), Pia Brânzeu (*Semiotică SF?*), Lucian Boia (*Despre buna utilizare a iraționalului*). Wilhelm Jäger traduce din Darko Suvin eseul *Raport despre starea teoriei s.f. Determinarea și delimitarea genului*, Tudor Beșuan transpune schița *Femeia perfectă* de Robert Sheckley, iar Tudor Beșuan, Constantin Cozmiuc și Dorin Davideanu oferă versiunea românească a povestirii *Voi, zombilor* de Robert A. Heinlein. Apar și recenzii de George Terziu (despre Mihail Grămescu) ori Marcel Luca (despre Corneliu Leu), Viorel Marineasa (despre Leonard Oprea), Elena Negură (despre Ov. S. Crohmălniceanu). După 1989, sub conducerea lui Cornel Secu, au apărut mai multe serii din **H.**, mai întâi între 1991–1997 (cu periodicitate lunară între 1994 și 1995, în rest neregulat), apoi din 2006 cu patru sau șase numere pe an. Din 2010 apare lunar, sub titlul „Helion online", și în variantă digitală. Sub egida **H.** s-au editat publicațiile „Biblioteca Nova. Buletin de teorie, critică și istorie a literaturii SF" (numere în 1983, 1986, 1987, apoi anual din 2006, în format de carte), precum și almanahuri science-fiction în 2007 și 2008. ***M.I.***

HELIOS, revistă apărută la București, lunar, între septembrie 1915 și mai 1916. Programul redacției aflate în spatele acestei tipărituri elegante declară o suită de intenții ambițioase, dar, cum vor dovedi cele nouă numere ale ei, atent respectate: „Ce voim? Voim să luminăm toate ramurile de activitate omenească […], să dăm un caleidoscop al activității omenești, ceva care să se apropie de o enciclopedie, un magazin de interes general, dorim să unim utilul cu agreabilul, să turnăm un dram de nectar pe tristețea epocii noastre. […] Cu iluzia aceasta pornim la drum" (*Primul cuvânt*). Fiecare număr alătură două părți distincte, despărțite de a doua copertă, a cărei grafică repetă elementul central al primeia: Helios, zeul grec al Soarelui. Primele trei, patru sau șase file sunt ocupate de reclame, ca și o parte plasată la finele fiecărui număr. Partea a doua, fasciculele centrale, este rezervată integral literaturii și publicisticii. Versurile nu lipsesc din nici un număr, semnate constant de câțiva poeți consacrați înaintea Primului Război Mondial: Haralamb G. Lecca, A. Mândru, D. Karnabatt, Oreste și, episodic, Al. T. Stamatiad și Carmen Sylva. Exercițiile de proză, prezente număr de număr, nu depășesc dimensiunile schiței sau ale unei mici nuvele, autorii fiind consacrați ca autori de proză scurtă: V. Demetrius (*La vrăjitoare*), I. Chiru-Nanov (*Pierdut*), Lia Hârsu (*Răzvrătitul*), Haralamb G. Lecca (*Cioplea*), N. Pora (*Băieții reginei*). Tipul acesta de proză e concurat de o „hoinăreală" în cinci episoade prin București semnată cu pseudonimul Nea Nae Pipirig și ilustrată cu sugestive desene originale de B Arg și de câteva impresii de călătorie în Olanda ale lui Lazăr Bădescu și în Italia, consemnate de Emil Solomon. Mai e de menționat comedia în versuri într-un act *Bal mascat* a lui Oreste. O bună orientare în literaturile moderne ale Europei este vizibilă: fragmente din scrierile lui H. Sudermann, Ivan Vazov, Leonid Andreev, Selma Lagerlöf, Mark Twain, Camille Lemonnier, Friedrich Nietzsche în traduceri corecte, chiar sprintene, datorate cele mai multe lui N. Pora, Emanuel Cerbu, Sandu Minea, St. Volbură sau unor autori nemenționați ori disimulați sub inițialele numelui. Lunar Ion Pribeagu este prezent cu o cronică rimată inspirată din actualitatea cea mai vie (*Pe strada mea*, *Anului care se duce*, *De vorbă cu un purcel la tavă*) etc. Nelipsite din nici o publicație, și în **H.** interspațiile sunt ocupate – după dimensiuni – de „cugetări", „aforisme" și „paradoxuri", spicuite din texte de Maurice Maeterlinck, Victor Hugo, Goethe, Michelangelo, Chamfort, I.L. Caragiale ș.a. O pondere semnificativă o dețin studiile, articolele și analizele pe subiecte din domenii variate (comerț, industrie, finanțe, drept, învățământ public, poliție, agricultură etc.): Tudor Vianu, *Țesături japoneze*, Vasile Niculescu, *Școala în aer liber*, Gh. Popp-Leordeni, *Alcoolismul în școală*, Leontin Popescu, *Hârtia ieri și azi*, Lia Hârsu, *Din țara piramidelor*, Emanuel Cerbu, *Într-o caleașcă veche. O istorie a trăsurii*, acesta din urmă fiind omniprezent

în **H.** Efemer apar cronici teatrale, muzicale, literare, analize succinte ale sumarelor unor reviste („Vestala”, „Ilustrațiunea”, „Noua revistă română”). O iconografie bogată – reproduceri după tablouri de Van Dyck, Correggio, Rembrandt, Max Klinger, N. Vermont – susține paginarea care mai apelează la garnituri variate de litere, la chenare florale, la letrine și viniete. În numărul 9/1916 redacția anunță reorganizarea revistei din dorința de a accentua nota de actualitate, dar reducând numărul de pagini. Intenția, și pe fondul evenimentelor din acest an, eșuează, chiar acest număr, care devine ultimul de apariție, tipărindu-se pe o hârtie banală, în locul celei veline de până acum. Câteva pseudonime sunt obscure azi: Senzitiv, Margot, Delamunte, G. Șoiman. Alți colaboratori: Virgil N. Dărăscu, N.M. Cuțescu, Gh. Ștefan, El. Manu. ***R.P.***

HERALD, revistă apărută la Bucureşti în noiembrie şi decembrie 1933 şi în martie 1934 (trei numere), sub redacţia lui Neagu Rădulescu şi a lui Miron Suru. Într-o notă plasată discret în ultima pagină a primului număr şi intitulată *În loc de cuvânt înainte*, se spune: „Aşa cum apare, «Herald» nu vrea să fie decât un bazar de literatură tânără la ferestrele căruia să dea «bună ziua» talentul”. Această intenţie se va realiza, în scurta ei perioadă de apariţie **H.** reuşind să atragă printre colaboratori câţiva tineri scriitori talentaţi, unii devenind ulterior nume de referinţă ale culturii române. Dintre poeţi se remarcă Horia Stamatu (*Amintiri*), Radu Gyr (*Program cotidian*, *Bordel*), Ilarie Voronca (*Pregătiri de plecare*), Radu Boureanu (*Domniţa din lut*), la care se adaugă şi alţii, mai puţin importanţi: N. Crevedia, Andrei Tudor, Dumitru Cosma, G. Şt. Cazacu, Ilariu Dobridor, Constantin Nisipeanu, Cicerone Theodorescu, Petre Vişineanu. Numeroase şi substanţiale sunt paginile de proză. Mircea Eliade e prezent cu povestirea *Negru*, Anton Holban figurează cu un fragment din romanul *Ioana* şi tot un fragment de roman, *Băiatul popii*, semnează Tudor Teodorescu-Branişte. Mai pot fi amintite proze scurte de Ion Călugăru (*Din jurnalul unei femei*), Emil Gulian (*Tinere fete*), Neagu Rădulescu (*Înmormântare la nr. 55*, *Republica femeilor*), precum şi fragmente de roman de Sergiu Dan, George Acsinteanu, Ştefan Anton Cosma, Traian Mateescu. Destul de bogată este şi rubrica de critică literară, în cadrul căreia Octav Şuluţiu, Vlaicu Bârna, C. Panaitescu, I. Stancu scriu percutante articole polemice sau comentează cărţi nou apărute (între altele, volume de Tudor Arghezi, E. Lovinescu, Gala Galaction, Mihail Sadoveanu, Geo Bogza). Vasile Lovinescu, viitorul gânditor gnostic, publică articolul *Socialism şi teorie*. Un loc aparte îl ocupă doi tineri autori care vor ajunge personalităţi de prim rang, Constantin Noica este prezent cu eseul *Curiozităţile d-lui Teste*, iar Eugen Ionescu e semnatarul unui text intitulat *Ex-critic*. Dintre traduceri, foarte puţine de altfel, notabile sunt doar acelea ale lui Eugen Jebeleanu (poeziile *Îngerii* şi *E un castel* de Rilke şi *Balada despre preotul sas Stephan Ludwig Roth* de Adolf Meschendörfer). Alţi colaboratori: Ştefan Stănescu, Iulian Vesper, George Drumur, Mihai Novac, Vasile Damaschin, Paul Daniel, Constantin Micu, Mircea Pavelescu. ***I.M.***

HERESCU, N.I. [**Nicolae I.**] (5.XII.1906, Turnu Severin – 16.VIII.1961, Zürich), poet, prozator, traducător, eseist.

Este fiul Caterinei (n. Vicşoreanu) şi al lui Ioan P. Herăscu, ofiţer de carieră ajuns la gradul de general, care descindea din familia lui Udrişte Năsturel. A absolvit Liceul „Carol I” din Craiova şi secţia de limbi clasice a Facultăţii de Litere şi Filosofie de la Universitatea bucureşteană (1927). După studii de specializare la Paris (1927–1929), îşi ia doctoratul în litere la Bucureşti (1929) cu teza *Horaţiu în lumina criticii moderne*, începându-şi tot aici cariera de profesor la Liceul „Gh. Lazăr” (1929–1931), apoi trecând ca asistent la Facultatea de Litere şi Filosofie. Între 1935 şi 1945 este profesor de istorie a literaturii latine, fondator şi director al Institutului Român de Studii Latine (1937), preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români (1939–1944), director al Fundaţiilor Culturale Regale (1940–1944). Încă din vremea studenţiei, în 1925, împreună cu C.S. Nicolăescu-Plopşor şi cu T. Păunescu-Ulmu lansează publicaţia „Suflet românesc”. În 1926 întemeiază la Craiova revista „Favonius”, pe care în 1929, prin contopire cu „Orpheus”, o transformă în „Revista

clasică”, mutând-o la Bucureşti. Mai scoate împreună cu T. Păunescu-Ulmu „Pleiada” (1927–1928), colaborează cu Ion Pillat şi V. Voiculescu la editarea în 1934 a unei noi serii a revistei, iar în 1939 fondează „Ausonia”. După ce la „Revista copiilor şi tinerimii” semnează în 1919 o proză adaptată din franceză şi la „Ramuri” în primăvara lui 1922 dă o traducere, debutează ca poet în toamna lui 1922 la revista craioveană „Năzuinţa”. Prezenţa sa în presa vremii, unde publică versuri, eseuri şi traduceri din literaturile clasice, mai ales din cea latină (Tibul, Vergiliu, Plaut, Horaţiu), este importantă: „Adevărul literar şi artistic”, „Flamura”, „Cele trei Crişuri”, „Clipa” (unde semnează Teofil Codreanu), „Familia”, „Gândirea”, „Universul literar”, „România literară”, „Ramuri”, „Decalog”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Scrisul românesc”, „Universul literar”, „Viaţa” ş.a. Aflat în Portugalia în timp ce în ţară se desfăşurau evenimentele din august 1944, **H.** hotărăşte să rămână în exil. Destituit *in absentia* din învăţământul românesc în 1945, funcţionează ca profesor de latină la Universitatea din Lisabona (1947–1948), stabilindu-se în cele din urmă în Franţa. Participă la editarea revistelor „Luceafărul” (1948–1949) şi „Uniunea română” (1948–1950).

Poetul **H.**, autor a două volume de versuri – *Basmul celor patru zodii* (1926) şi *Cartea cu lumină* (1926) –, cultivă o poezie bucolică apropiată de viziunea ruralismului gândirist, de cea a lui Ion Pillat îndeosebi, cum au observat criticii chiar la debut, deşi nota caracteristică a bucolismului său are o substanţială dimensiune de extracţie clasică, mai ales latină. Împreună cu Ion Pillat a tradus *Poezii alese* din Francis Jammes (1927), dar filonul esenţial al inspiraţiei sale se revendică adesea din idila horaţiană şi din motivul fecundităţii telurice, pe care îl exacerbează vital lirica latină. În exil poezia lui **H.**, parcimonios răspândită prin reviste româneşti de pe diverse meridiane („Luceafărul”, „Cuget românesc”, „Vers”, „Destin” ş.a.), dobândeşte şi un aer nostalgic, încărcat de dramatismul deţărării şi al pierderii în timp. Lirica sa devine acum nu doar una a amintirilor dureroase, dar şi un inedit calendar al sărbătorilor tradiţionale şi al conştiinţei româneşti ocultate de comunismul instaurat în ţară: „Încă o dată, încă o dată,/ Suferă ţară nevinovată// Pleacă streinul, vine streinul,/ Altul e gâdele, unul e chinul// [...] Foametea seceră, molima bântuie/ Nimeni nu spune vorba ce mântuie// Greu e şi lanţul pe trupul căzând/ Mult mai greu este lanţul pe gât// Fuge prin codru pasărea-albastră,/ Inima, Doamne, inima noastră.// Ţipă rănită sub negura zării/ Inima, Doamne, inima Ţării”. Arta poetică se simplifică acum considerabil, versurile fiind mai puţin solicitate de încărcăturile prozodice savante cultivate anterior, care lasă locul, nu de puţine ori, unei ritmicităţi populare, cu atenţie sporită acordată semnificaţiilor cuvântului. Publicistica politică a lui **H.**, editată postum, în 2004, a izvorât în exil din confruntarea cu anomaliile instaurate de comunism. În fiecare caz publicistul caută sensurile, aspectele dominante, iar glosele sale au mereu rigoarea detaşării emoţionale, propunând o reinterpretare a faptelor într-o lumină etică, dar şi dintr-o perspectivă naţională ce are în vedere istoria latinităţii europene. Rezultatul este stenic, căci moralistul rezumă întregul conglomerat al evenimentelor trăite la raporturile directe dintre civilizaţie şi barbarie, alertând încă o dată spiritul. Experienţa gazetarului este fructificată şi în cea mai importantă carte pe care **H.** a tipărit-o în exil, romanul *L'Agonie sans mort*, publicat în 1960 sub pseudonimul Ch. Séverin. Expresie a unei tulburătoare confesiuni, cu accentele puse pe notaţia amară, de jurnal, naraţiunea atestă refuzul de a transfigura sau de a edulcora realitatea surprinsă pe viu. Abil construită, trama epică se dezvoltă întretăind continuu două planuri: primul este cel social-politic, în care destinul exilatului se risipeşte în vorbe, în promisiuni de sprijin niciodată acordat, condiţia predominantă fiind trăirea improvizată, ce prelungeşte o agonie secătuitoare; al doilea este cel al vieţii intime, epuizată în legături erotice pasagere, într-o lume sufocantă, apăsată de nesiguranţă, brutalitate, incomunicare şi absurd. Radiografia socială este extrem de dură. Vidul sufletesc, absenţa idealităţii, închistarea în interese meschine desfigurează personajele până la monstruos şi incită spiritul incriminatoriu al romancierului. Romanul „agoniei fără moarte” este o carte românească, deși a fost compusă şi publicată iniţial în franceză, înfăţişând una dintre cele mai crude perspective asupra exilului românesc din a doua jumătate a veacului al XX-lea. Ultimele decenii ale vieţii lui **H.** reprezintă, de altfel, o dramatică experienţă de exilat. După ce câţiva ani a fost angajat alături de generalul Nicolae Rădescu în activitatea de la Liga Românilor Liberi sau a funcţionat ca redactor în cadrul departamentului românesc, condus de Marcel Fontaine, la Radio Paris, posibilităţile de

subzistenţă i s-au diminuat considerabil, iar sfârşitul a venit ca o eliberare dintr-o precară situaţie materială şi o profundă deziluzie morală.

H. a fost mai cu seamă un eminent specialist în Antichitatea greco-latină, întreaga lui activitate în acest domeniu constituindu-se într-o pledoarie pentru clasicism, desfăşurată atât în ţară, cât şi în străinătate, în perioada exilului. În calitate de autor al studiilor *Catullo* (1943) sau *La Poésie latine. Étude des structures phonétiques* (1960), ca şi al valoroaselor instrumente de lucru *Bibliografia clasică în România (1928–1939)* (1943, în colaborare) şi *Bibliographie de la littérature latine* (1943), el se adresează mai cu seamă specialiştilor, cunoscătorilor Antichităţii. În schimb, în calitate de director al publicaţiilor „Favonius" şi „Revista clasică" sau de fondator al Institutului Român de Studii Latine, ca autor de manuale, traducător din lirica şi teatrul latin sau ca semnatar al volumelor de eseuri *Milliarium* (I–II, 1936–1941), *Pentru clasicism. Fapte. Idei. Oameni. 1926–1936* (1937) şi *Caete clasice* (1941), el are în vedere şi un public mai larg, pe care caută să-l deprindă cu frumuseţile unei lumi vechi, dar nu apuse. Convins că disciplina clasică nu se reduce la dimensiunea ei ştiinţifică, ci implică în egală măsură valenţe estetice, etice şi formative, fiind esenţială pentru alcătuirea unui spirit armonios, **H.** încearcă să remedieze ceea ce consideră a fi una dintre carenţele culturii române şi anume îndepărtarea ei de origini, de sursa de frumuseţe şi valori a latinităţii, importantă pentru afirmarea specificităţii naţionale într-o zonă preponderent slavă. Interesat cu precădere de valorile actuale ale clasicismului, de ecourile acestuia în conştiinţele moderne, eruditul sesizează în chip firesc legăturile dintre autorii latini şi cei de mai târziu, evidenţiind în studii comparatiste sursele antice ale unor scriitori români (Miron Costin, I. Budai-Deleanu, I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, M. Eminescu) sau străini (Goethe, Carducci, Francis Jammes). Unul dintre principalele instrumente la care recurge în impunerea valorilor clasice în lumea românească îl reprezintă traducerile, adecvate sensibilităţii şi limbii timpului său. Într-o bogată activitate de traducător, prin care oferă unele dintre cele mai reuşite transpuneri în română ale unor opere reprezentative, mai cu seamă din lirica latină (*Lirica lui Horaţiu*, *Lirica latină,* Plaut, *Militarul îngâmfat*, Horaţiu, *Arta poetică*), **H.** aplică idei formulate explicit, uneori în texte polemice, cum ar fi acelea care îl vizează pe E. Lovinescu. Respingând tălmăcirile în proză, care redau doar ideile, nu şi „sufletul" vechilor poeţi, şi refuzând totodată versiunile româneşti în ritm antic ale lui Ştefan Bezdechi, traducătorul propune echivalări apte să transmită muzicalitatea originalului prin mijlocirea metrului modern.

SCRIERI: *Basmul celor patru zodii*, [Craiova], 1926; *Cartea cu lumină*, Craiova, 1926; *Însemnări literare (1924–1926)*, Arad, 1926; *Milliarium*, I–II, Bucureşti, 1936–1941; ed. (*Destin fără moarte*), îngr. şi introd. Liviu Franga, Bucureşti, 2011; *Pentru clasicism. Fapte. Idei. Oameni. 1926–1936*, Craiova, 1937; *Destinul împărătesc al poetului*, Bucureşti, 1939; *Caete clasice*, Bucureşti, 1941; *Catullo*, Roma, 1943; *Punti di vista sulla lingua di Tito-Livio*, Roma, 1943; *Bibliografia clasică în România (1928–1939)* (în colaborare cu Maria Marinescu-Himu şi C. E. Stoenescu), Bucureşti, 1943; *Bibliographie de la littérature latine*, Paris, 1943; *Ovidiana. Recherches sur Ovide* (în colaborare cu Dinu Adameşteanu, V. Cristea şi Eugen Lozovan), Paris, 1958; *La Poésie latine. Étude des structures phonétiques*, Paris, 1960; *L'Agonie sans mort*, Paris, 1960; ed. (*Agonie fără moarte*), I–II, tr. Cornelia Ştefănescu, postfaţă Nicolae Florescu, Bucureşti, 1998–1999; *Entretiens avec J. Marouzeau*, Catania, 1962; *Style et hasard*, München, 1963; *Istoria literaturii latine*, I–III, îngr. Alexandra Ciocârlie, Bucureşti, 2003–2007; *Dreptul la adevăr: publicistica exilului*, îngr. şi pref. Nicolae Florescu, Bucureşti, 2004. **Traduceri:** Francis Jammes, *Poezii alese*, Bucureşti, 1927 (în colaborare cu Ion Pillat); *Lirica lui Horaţiu*, introd. trad., Craiova, 1929; Plaut, *Militarul îngâmfat*, Bucureşti, 1941; Horaţiu, *Arta poetică*, Iaşi, 1943; *Lirica latină*, I, introd. trad., Bucureşti, [1937].

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, *259–264*, *295–300*, XII, *292–293*; Mihai Ralea, *„Cartea cu lumină"*, VR, 1927, 6–7; Dragoş Vrânceanu, *Literatura română şi poezia lui Horaţiu*, CRE, 1937, 3429; Nichifor Crainic, *Ortodoxism şi clasicism*, G, 1937, 8; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *103*; Radu Gyr, *Traducerile lui N.I. Herescu*, „Buna Vestire", 1938, 271; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *483*, *Ist. lit.* (1982), *946*; [*N.I. Herescu*], „Românul", 1961, 2–3 (grupaj special); Mircea Popescu, *N. I. Herescu, un umanist de omenie*, „Destin", 1962, 12; Eugen Lozovan, [*N.I. Herescu*], „Acta Philologica", t. III, 1964, „Stindardul", 1971, 115–116; Bucur, *Istoriografia*, *307–308*; Ornea, *Tradiţionalism*, *114–115*, *441–442*; Emil Dumitraşcu, *N. I. Herescu*, Craiova, 1984; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *503–505*; Gheorghe Grigurcu, *Judecăţile viitorimii*, RL, 2005, 35; *Scrisori către N.I. Herescu*, îngr. Victor Durnea şi Vasile Pop-Luca, pref. Victor Durnea, Iaşi, 2005; Mihai Sorin Rădulescu, *Despre N.I. Herescu*, RL, 2008, 46; Florescu, *Aristarc*, II, *79–82*; Popa, *Ist. lit.*, I, *574–575*; Manolescu, *Enciclopedia*, *384–388*; Durnea, *Propuneri*, *329–347*. ***N.F., A.C.***

HERMES, publicaţie apărută la Bucureşti, lunar, între mai şi iulie 1903, secretar de redacţie fiind poetul Alexandru Petroff (cum semnează Alexandru Theodorescu). Este o revistă de orientare modernistă de tipul celor scoase de discipoli sau grupări macedonskiene, numele poetului *Nopţilor* fiind menţionat în articolul-program, iar succesorii lui numiţi „talente de valoare, condeie serioase, genii". În articolul inaugural, intitulat *Introducţiune*, Al. Petroff pledează pentru o poezie ca „idiomă necunoscută". Sunt prezenţi cu versuri Mircea C. Demetriade (*Ditirambi*), D. Karnabatt (*Parfum damnat*), Al. Petroff (*Salut Boeţiii*, *Neron*, *Către L.*), iar cu articole Al. Macedonski (*Spre ocultism*), Zoe Fialski ș.a. Gabriel Donna polemizează cu cei de la „Sămănătorul" (*Alte simboluri*), iar Victor Anestin scrie despre romanul spaniol modern. Mai publică poezie Ion Petrovici (*În toamnă*), Ştefan Petică (*Vara depărtată*) ş.a. ***M.Pp.***

HEROVANU, Eugen (31.VIII.1874, Piatra Neamţ – 31.XII.1956, Bucureşti), gazetar, prozator, memorialist. Este fiul Mariei (n. Champalbert), profesoară, originară din Nîmes (Franţa), şi al lui Nicolae Herovanu, funcţionar şi publicist. Urmează şcoala primară la Piatra Neamţ şi Roman. În 1885 intră la Liceul Naţional din Iaşi, unde va fi coleg cu Eugeniu P. Botez (Jean Bart), Mihai Carp şi Alexandru Cazaban. Motive de natură familială îl obligă să se retragă şi să urmeze clasa a IV-a la gimnaziul din Roman, apoi, cu examene susţinute în particular, la Liceul „Gh. Roşca Codreanu" din Bârlad şi din nou la Liceul Naţional din Iaşi, unde îşi ia bacalaureatul. Se înscrie în 1896 la Facultatea de Drept a Universităţii ieşene, obţinând licenţa în iunie 1900. În toamna aceluiaşi an pleacă la Bruxelles; aici, în 1903, îşi susţine la Universitatea Liberă examenele de doctorat. Întors în ţară, profesează ca avocat, dar va opta, din 1905, când începe să suplinească, la Facultatea de Drept din Iaşi, cursul de procedură civilă, pentru o carieră universitară. Nu renunţă însă nici la avocatură, profesiune în care se impune, ajungând unul dintre fruntaşii baroului ieşean, al cărui decan va fi între 1918 şi 1928. Încearcă totodată şi un contact cu viaţa politică. În 1912 este ales în Camera Deputaţilor, în 1923 e, pentru puţin timp, primar al Iaşului. Titular, din 1 noiembrie 1923, al Catedrei de procedură civilă, spre sfârşitul anului 1929 se transferă la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti, de unde, profesor unanim apreciat şi avocat mereu solicitat ca specialist în speţe dintre cele mai dificile, se pensionează în anul 1939. Primele încercări literare şi publicistice ale lui **H.** sunt adăpostite în paginile unor reviste centigrafiate pe care, împreună cu B. Brănişteanu, colegul său de la gimnaziul din Roman, le scoate prin anii 1891–1892. Simpatia pentru ideile profesate de socialiştii vremii îl face să-şi înceapă adevărata activitate publicistică şi literară cu note şi versuri pe care le va tipări încă din perioada liceului, sub pseudonim, în gazetele „Adevărul" (1893), „Munca" şi „Lumea nouă". Din 1894 încep să-i fie găzduite articole culturale sau politice şi versuri, semnate de asemenea cu pseudonim, în cotidianul „Jurnal" din Iaşi. Student fiind, publică în „Seara" (1896), gazetă pe care o conduce alături de G.V. Botez-Gordon şi la care obţine colaborarea lui I.L. Caragiale. Împreună cu Mihai Codreanu, coleg de facultate, cu Virgiliu N. Cişman şi G.V. Botez-Gordon editează cotidianul „Noutatea" (22 iunie 1897 – 1 ianuarie 1898). Gazetelor pe care le-a scos ori la care a fost redactor le va adăuga, după 1936, reiterând o experienţă a lui G. Panu (revista „Săptămâna"), o serie intitulată „Caiete săptămânale" (Iași, 1936–1937), care trimit prin modalitatea publicistică aleasă şi la un model francez, „Les Cahiers de la quinzaine", alcătuite de Charles Péguy, pe care **H.** le citise în tinereţe. La Bucureşti va edita o revistă dedicată studiului procedurii juridice, „Forma" (1938), precum şi alta, culturală, „Falanga" (1941). A mai colaborat la „Adam", „Adevărul", „Adevărul ilustrat", „Adevărul literar şi artistic", „Arta", „Dimineaţa", „Egalitatea", „Evenimentul literar", „Gazeta", „Îndrumarea", „Însemnări ieşene", „Lumea", „Lumea nouă literară şi ştiinţifică", „Liberalul", „Lupta" (1922), „Mişcarea", „Momentul", „Renaşterea română", „Timpul" (1945), „Tribuna literară", „Universul", „Vremea". Preocupările publicistice variate, laborioase, adesea de un nivel remarcabil, îl obligă să întrebuinţeze o serie de pseudonime: Aladin, Faust, Parsifal, Riga, Rigoletto, Frollo, Romeo, Solitar ş.a. „Poemul dramatic" *Dragoste şi răzbunare*, evocare a Moldovei secolului al XVI-lea, tipărit în 1896, va fi pus în scenă la Teatrul Naţional din Iaşi în stagiunea 1899–1900, cu Aglae Pruteanu şi State Dragomir în rolurile principale. Altă încercare teatrală, revista *Irozii*, compusă împreună cu Spiru Prasin, publicată în 1902 şi semnată Mor-Dax, nu se va reprezenta.

Într-o plachetă intitulată *Schiţe şi epigrame* (1897) **H.** strânge încercări pe care, la data apariţiei în volum, le considera aparţinând unei etape depăşite. În schimb, *Răni vechi* (1901) e o carte rămasă pe nedrept fără ecou, conţinând nuvele tipărite iniţial în gazete şi reviste. Unele pot fi apropiate, prin temele abordate, prin atmosferă şi elemente ale scriiturii, de poporanism. Altele au drept punct de plecare drame mărunte, consumate în diverse medii orăşeneşti – acelea ale cartierelor mărginaşe sau ale micii burghezii – şi îmbină, adesea fericit, umorul, nostalgia evocării şi o benignă critică de moravuri. O încercare ambiţioasă, poate peste mijloacele de prozator ale autorului ei, o constituie romanul *Paria* (1905). Tânărul Albert Samuelli, medic evreu cu oarecare renume (modelul personajului este doctorul Avram Steuerman, prieten apropiat al scriitorului), oscilează între simpatia accentuată pentru Elena Movilă, soţia marelui proprietar Matei Movilă – pornire care îl face să fie ispitit de gândul convertirii la creştinism –, şi obligaţiile pe care se simte dator să şi le asume în raport cu propria identitate etnică. Rămâne din aceste pagini, pe care vremea nu le-a cruţat, tabloul, reuşit mai ales în detalii, al societăţii ieşene de la 1900: descumpănirea ultimilor mari boieri, care se simt ameninţaţi de evoluţia inevitabilă spre capitalism, confruntările dintre grupările politice, antisemitismul unor tineri intelectuali, atmosfera din redacţiile gazetelor, viaţa trudnică a celor săraci, exotismul înecat în suferinţă şi lipsuri din cartierele evreieşti. Linia epică este însă deturnată de numeroase digresiuni teziste şi de o neinspirată aglomerare de argumente împrumutate de la autori precum Max Nordau. *Oraşul amintirilor* (1936) pare a fi o carte mai puţin obişnuită; filonul autobiografic şi evocarea Iaşului adolescenţei nu sunt decât un pretext pentru alcătuirea unui „jurnal” al propriilor stări sufleteşti şi, totodată, a unui variat „inventar” de lecturi, unde se întâlnesc, după o logică îndreptăţită de structura însemnărilor, numele lui Ludwig Büchner, V.G. Korolenko, Alfred de Musset, Paul Verlaine, Jacques de Lacretelle, Charles Maurras şi, înainte de toate, sensibile pagini dedicate lui Alphonse Daudet. Acestora li se alătură, în chip firesc, aduse de fluxul memoriei, figurile unor personalităţi ieşene: profesorii de la Liceul Naţional – V. Burlă, A. Philippide, A. Brandia, A. Weitzecker ş.a., apoi Petre V. Missir, Petre P. Carp, A.C. Cuza, colegul şi prietenul Mihai Codreanu, Spiru Prasin, G. Ibrăileanu şi mulţi alţii. Pornind de la fapte aparent lipsite de însemnătate, sunt desenate cu aplicaţie şi cu o netăgăduită pricepere de a defini un caracter, de a lumina şi explica un comportament, ba chiar o existenţă, portretele lui Spiru Haret, G. Coşbuc, St.O. Iosif, C. Stere, I.L. Caragiale. Însemnările din *Pe marginea epopeei* (1919) adună tot ceea ce **H.** a publicat în zilele războiului, între februarie 1917 şi martie 1918, în cotidianul „România”, condus la Iaşi de Mihail Sadoveanu. Sunt gândurile unui intelectual modern, căruia evenimentele tragice nu-i întunecă dreapta judecată. Notele disparate, aşternute sub imperiul actualităţii, se transformă pe neştiute într-un eseu dedicat conflagraţiei mondiale, coerent, scris cu eleganţă şi înălţime a perspectivei, cu multe observaţii profunde. Dintr-o eventuală istorie a eseului românesc nu vor putea lipsi *Călătorul romantic* (1938) sau *Cartea prieteniei* (1939), cărţile lui **H.** Glosele din primul volum încearcă să desprindă semnificaţiile, mai ales de natură intelectuală, ale călătoriei. Ideile proprii sunt însoţite de altele, aflate în texte de Charles Maurras, Maurice Barrès, Paul Morand, François Mauriac, şi de comentariile pertinente prilejuite de însemnările de călătorie ale lui Nicolae Milescu, de proza lui A.I. Odobescu ori de aceea a lui Panait Istrati, Stefan Zweig, Roland Dorgelès, Julien Benda ş.a. În a doua secţiune sunt strânse *Note de drum* din Bruxelles, oraş revăzut la un interval de treizeci de ani, din Istanbul, Bagdad, Veneţia, Bruges etc. *Cartea prieteniei* aşază în centrul unei discuţii de o incontestabilă elevaţie conceptul de amiciţie, perceput în ireductibilă opoziţie cu aspectele întunecate ale politicii din anii premergători celui de-al Doilea Război Mondial. Însemnările din *Castele în Spania* (1946) revin la metoda încercată cu succes în *Pe marginea epopeei*, punând laolaltă într-un text doar aparent fragmentat reminiscenţe, pagini de jurnal, încercări dramatice în cheie pirandelliană, consemnări diverse, izvorâte din contemplarea actualităţii, adnotări pe marginea cărţilor, articole ş.a. **H.** se dovedeşte şi aici, ca şi în culegerea de aforisme intitulată *Confidenţe* (1940), un analist lucid şi obiectiv al epocii sale şi al oamenilor pe care i-a cunoscut, un moralist familiarizat cu eseurile lui Montaigne şi clasicismul francez.

SCRIERI: *Dragoste şi răzbunare*, Iaşi, 1896; *Schiţe şi epigrame*, Iaşi, 1897; *Spre anarhie*, Iaşi, 1899; *Răni vechi*, Iaşi, 1901; *Irozii* (în colaborare cu Spiru Prasin), Iaşi, 1902; *Paria*, Iaşi, 1905; ed. Bucureşti, 1927; *Zile de zbucium*, Iaşi, 1916; *Pe marginea epopeei*, Iaşi, 1919; *Încotro ne duce destinul?*, Iaşi, 1926; *Oraşul amintirilor*, Bucureşti,

1936; ed. îngr. şi introd. Ion Ardeleanu, Bucureşti, 1975; ed. pref. Constantin Ciopraga, Iaşi, 2009; *Călătorul romantic*, Bucureşti, 1938; *Cartea prieteniei*, Bucureşti, 1939; *Confidenţe*, Bucureşti, 1940; *Despre arta de a citi şi alte câteva lucruri în legătură cu această temă*, Bucureşti, 1940; *Castele în Spania*, Bucureşti, 1946.

Repere bibliografice: A. Steuerman, [*Eugen Herovanu*], „Evenimentul”, 1902, 62, „Egalitatea”, 1905, 24; N. Iorga, *Cronica*, „Sămănătorul”, 1904, 51; Spartacus [C. Dobrogeanu-Gherea], *„Paria”*, ADV, 1905, 5548; A.H. [A. Hefter], *„Pe marginea epopeei”*, „Lumea”, 1919, 84; Dafin, *Iaşul*, I, *44–46*, *184–185*, *218*, II, *103*, III, *17*; Sadoveanu, *Opere*, XIX, *395–396*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *143*; P.I.P. [Paul I. Papadopol], *„Oraşul amintirilor”*, PL, 1936, 4; Pompiliu Constantinescu, *„Oraşul amintirilor”*, VRA, 1936, 447; C. Leon, *Figuri din baroul ieşean*, Iaşi, 1938, *57–65*; Petru Manoliu, *„Fortunati Ambo!...”*, TIL, 1940, 976; Ernest Stere, *„Cartea prieteniei”*, „Athenaeum”, 1940, 1–2; Perpessicius, *Opere*, XI, *415–419*; S. Albu, *Eugen Herovanu*, GL, 1957, 2; Maftei, *Personalităţi*, II, *130–131*; A.P. Samson, *Memoriile unui gazetar*, Bucureşti, 1979, *90–91*; Leon, *Umbre*, III, *197–200*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *505–507*; Traian Cicoare, *Un mare cărturar dat uitării – Eugen Herovanu*, „Asachi” (Piatra Neamţ), 2001, 182. ***R.Z.***

HERZ, A. [Adolf] de (16.XII.1887, Bucureşti – 9.III.1936, Bucureşti), dramaturg, publicist. Fiu al Mariei (n. Ghica) şi al lui Edgar von Herz, funcţionar bancar superior (provenit dintr-o familie austriacă înnobilată), **H.**, al cărui prenume la naştere era Adolf Edmund George, a avut o copilărie privilegiată, petrecută în intimitatea Curţii Regale, de a cărei protecţie s-a bucurat mult timp. Studiile liceale (întrerupte doi ani de frecventarea Şcolii Militare din Iaşi) le-a terminat la Liceul „Gh. Lazăr” din Bucureşti în 1907, urmând apoi, tot în Capitală, cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie. S-a afirmat ca student, atrăgându-şi preţuirea şi sprijinul unor profesori (Titu Maiorescu, Mihail Dragomirescu, Pompiliu Eliade). A fost o vreme secretar literar la Teatrul Naţional, în 1909 participând ca membru fondator la înfiinţarea Societăţii Scriitorilor Români. „Împământenirea” i-a fost acordată de Parlament în 1910. În 1911 era şef de cabinet în Ministerul Industriei şi Comerţului, dar se va dedica exclusiv scrisului şi, cu intermitenţe, actoriei. Debutul lui **H.**, în 1906, cu versuri în „Sămănătorul”, unde publică şi în anii următori cu pseudonimul Dinu Ramură, a fost deosebit de norocos, aducându-i o notorietate rapidă, dar şi de durată, textul, pus pe muzică, devenind o cunoscută romanţă (*De ziua nunţii tale-ţi scriu*). În acelaşi

Octavian Goga și A. de Herz

an începe să se afirme şi ca autor dramatic, colegii de liceu interpretându-i pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti „icoana istorică” în versuri *Iliaş-Vodă*, iar un an mai târziu drama istorică în versuri *Domniţa Ruxandra*, apărută tot acum şi în volum (1907). Mai colaborează cu poezii şi piese la „Viaţa românească”, „Luceafărul”, „Convorbiri critice”, „Junimea literară”, „Convorbiri literare”, „Flacăra”, „Epoca”, în 1912 este cooptat în redacţia revistei „Ilustraţiunea naţională”, iar în 1914 şi 1915 face parte din redacţia ziarului „Steagul”, în care publică proză, numeroase cronici dramatice şi articole diverse. Ca director al cotidianului „Scena” (1917–1918), dă publicaţiei (şi prin propriile texte) o orientare filogermană, ceea ce îi aduce în 1919 arestarea (alături de Ioan Slavici, Tudor Arghezi ş.a.) şi judecarea pentru colaboraţionism. Este achitat, dar eticheta de „trădător” îi va fi aplicată mult timp, în momente delicate. Între 1921 şi 1925 conduce „Adevărul literar şi artistic”, fiind totodată şi redactor la „Dimineaţa” şi „Adevărul” (1921–1928). A mai scris la „Rampa”, „Revista ilustrată” ş.a., semnând şi Mira Dăianu, Dinu etc. **H.** face o gazetărie fără excese, luând atitudini de bun-simţ faţă de evenimentele sociale, politice, culturale ale timpului. În perioada 1909–1928 a publicat sute de cronici şi comentarii referitoare la fenomenul teatral românesc şi străin. În această ipostază el abordează problemele literaturii şi ale reprezentaţiei dramatice cu toată seriozitatea, demonstrând

o bună cunoaştere a istoriei genului, a mişcărilor moderne şi practicând o critică teatrală profesionistă: prezintă autori, explică opere, comentează aspectele importante ale unui spectacol. Debutul semnificativ în teatru are loc în 1909, când i se joacă la Teatrul Naţional din Bucureşti drama *Noaptea Învierii*, iar consacrarea ca autor dramatic vine în 1913, când, pe aceeaşi scenă, este reprezentată comedia *Păianjenul*, cu un mare şi îndelungat succes, până în 1944 fiind una dintre cele mai jucate piese româneşti atât în Bucureşti, cât şi în cele mai importante oraşe din ţară (în 1921 era sărbătorită a o suta reprezentaţie). Urmează punerea în scenă a altor texte, uneori cu **H.** în rolul principal, şi intrarea, tot ca autor şi actor, în lumea spectacolelor de revistă. A scris (singur sau în colaborare) textele a cel puţin cincisprezece reviste în perioada 1915–1928. În plus, în 1916 a condus trupa de operetă de la Teatrul Regina Maria şi a alcătuit câteva librete. La notorietatea sa au contribuit, mai târziu, şi participările la realizarea emisiunii radiofonice „Ora veselă". După ce înregistrează un eşec cu propria instituţie teatrală, Compania A. de Herz (1929), este numit director al Teatrului Naţional din Craiova (1930–1935). A fost, în egală măsură, perioada de apogeu a carierei de om de teatru, dar şi cea mai dificilă, activitatea sa provocând atacuri furibunde în presa locală, boicotul actorilor, anchetarea sa de către justiţie, scandalul fiind una din cauzele desfiinţării teatrului craiovean.

Pornit la drum cu intenţii „serioase" – poezii melancolice, piese istorice, proză tristă, drame, chiar cu accente tragice la început: *Floare de nalbă* (1908), mult apreciată de M. Dragomirescu şi de E. Lovinescu, *Noaptea Învierii*, *Biruinţa* („Convorbiri literare", 1911), *Când ochii plâng. A fost odată* (1911), *Sorana* (1916, în colaborare cu I.Al. Brătescu-Voineşti) –, **H.** a evoluat repede spre comedie (ultima încercare de dramă istorică în versuri, *Aripi frânte*, 1925, fiind nereuşită) şi spre farsă, mult mai conforme cu temperamentul şi cu viziunea sa asupra teatrului („Scriu să mă amuz şi să amuz pe alţii", declara el în 1935). *Păianjenul* a fost prima piesă românească jucată la Teatrul Naţional din Bucureşti după o perioadă de respingere a dramaturgiei originale noi, iar succesul ei a renăscut încrederea în autorii români. Viaţa mondenă, comportamentul, preocupările şi modul de a vorbi al unui important segment social erau aduse pe scenă de cei mai buni actori ai epocii, în montări fastuoase şi spectacole care entuziasmau. La lectură textul îşi pierde strălucirea, iar, în timp, şi importanţa, odată cu intrarea în desuetudine a mediului social adus la rampă şi a comicului de limbaj folosit. Doar intriga amoroasă, în esenţă dramatică, desfăşurată oarecum tensionat între cei doi protagonişti, dominaţi de neîncredere reciprocă, şi rezolvată printr-o mică lovitură de teatru – presupusa vampă („păianjenul" nesăţios) era o neprihănită fecioară –, abia mai poate suscita interesul cititorului. De multe aplauze şi de o îndelungată carieră scenică s-a bucurat şi *Mărgeluş* (1921), probabil piesa cea mai echilibrată şi mai meritorie atât ca text literar, cât şi ca mod de a produce comicul sau ca mesaj. Într-o ambianţă mondenă, percepută drept falsă şi ridicolă, o tânără dactilografă, mamă a unui copil din flori, reuşeşte să se impună graţie calităţilor ei sufleteşti şi să convingă familia iubitului ei să o accepte. Dialogurile sunt ceva mai substanţiale, cu replici isteţe şi acide, menite să satirizeze ignoranţa, vieţuirea superficială, ipocrizia vieţii familiale, fumurile de castă, politicianismul. Poantele sunt decent amuzante, unele spirituale, iar scriitura, urmărind mai strâns intriga, asigură o lectură antrenantă. Atent construită, cu mult umor, cu o exprimare mai puţin caducă este şi piesa *Omul de zăpadă* (1927), spectaculoasă prin răsturnările de situaţie care aduc biruinţa iubirii adevărate asupra aventurilor galante. Precare ca substanţă sunt comediile în trei acte *Bunicul* (1913), *Cuceritorul* (1914) şi cele într-un act, *Mătuşă-mea* (1914), *Boier Buflea* (1916), *Rândunica* (1917), *Vălul de pe ochi* (1918), *Femeia şi telefonul* (1929). Un reviriment cunoaşte autorul cu farsa *Încurcă-lume* (1929), jucată mulţi ani în Bucureşti şi în marile oraşe din ţară şi preluată de teatre din Viena, Zagreb, Atena, Varşovia. Succesul comediei bufe *Unchiul lui Noaţă* (1936, cu Grigore Vasiliu-Birlic în rolul principal) îi alină dramaturgului zilele din urmă şi îl convinge încă o dată că a ales calea potrivită. Mulţi comentatori au subliniat calităţile scenice ale teatrului lui **H.**, capacitatea de a dinamiza banalul cotidian structurându-l în jurul unor nuclee dramatice, cozeria inteligentă, dialogurile alerte, presărate cu jocuri de cuvinte, umorul, comicul unor situaţii, ingeniozitatea de a inventa întâmplări spectaculoase, atmosfera destinsă, născătoare de ilaritate ş.a. De substanţă sunt afirmarea unor valori (iubirea, altruismul, generozitatea, cinstea, nevoia de puritate etc.) sau sugerarea unor

idei precum aparenţele înşală, căsătoriile din interes au urmări nefaste, gura lumii e o forţă nocivă, viaţa mondenă e inconsistentă şi adesea derizorie. Trei opuscule de proză scurtă – *Şeful gării* (1924), *Noapte bună…* (1928), *Om discret şi alte povestiri vesele* (1931) – extind viziunea comică şi asupra altor faţete ale vieţii citadine, dar lipsa de originalitate stilistică, banalitatea subiectelor sau insistenţa asupra erotismului nu fac decât să evidenţieze şi mai mult limitele talentului lui **H.** Cu un rol şters în istoria literaturii, el are un loc mai important în istoria dramaturgiei româneşti, în perioada interbelică fiind considerat cel mai autentic comediograf. De altfel, aproape toate comentariile, foarte numeroase, unele extrem de favorabile, se referă doar la spectacolele cu piesele sale, şi nu la textele tipărite. Pe de altă parte, autorul are contribuţia sa la procesul de modernizare a dramaturgiei autohtone prin adaptarea modelului comediei de salon şi al teatrului bulevardier francez şi prin abordarea unor realităţi imediate ale timpului. La această activitate se adaugă şi numeroasele traduceri, localizări şi adaptări după piese ori scrieri literare celebre sau doar la modă, aproape toate servind, în epocă, la puneri în scenă: *Lysistrata* după Aristofan, *Mult zgomot pentru nimic* de Shakespeare, *George Dandin* de Molière, *Phedra* de Racine, *Bărbierul din Sevilla* de Beaumarchais, *Crimă şi pedeapsă* după Dostoievski, *Monna Vanna* de Maurice Maeterlinck, precum şi versiuni ale unor piese mai pe gustul său de Eugène Labiche, Victorien Sardou, Sacha Guitry, Henri Murger, Robert de Flers ş.a.

La cabotinismul genial al lui Herz se adăugau o limbuţie spirituală de cea mai variată şi mai pregnantă valoare, continuu frământată de o ilaritate jumătate comică şi jumătate tristă, şi o imaginaţie instantanee miraculoasă. [...] *Niciodată n-am dat* [...] *de o personalitate mai complexă, mai universală şi mai sintetică în admirabilul şi ticălosul meşteşug al scenei ca baronul Adolphe de Herz.*

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI: *Domniţa Ruxandra*, Bucureşti, 1907; *Floare de nalbă*, Bucureşti, 1908; *Noaptea Învierii*, Bucureşti, 1909; *Când ochii plâng. A fost odată*, Craiova, 1911; *Bunicul*, Bucureşti, 1913; *Păianjenul*, Bucureşti, 1913; *Cuceritorul*, Bucureşti, 1914; *Sorana* (în colaborare cu I.Al. Brătescu-Voineşti), Bucureşti, 1916; *Caricatura sub ocupaţie*, Bucureşti, 1918; *Vălul de pe ochi*, Bucureşti, 1918; *Mărgeluş*, Bucureşti, 1921; *Şeful gării*, Bucureşti, 1924; *Aripi frânte*, Bucureşti, 1925; *Seară pierdută*, Bucureşti, 1925; *Omul de zăpadă*, Bucureşti, 1927; *Noapte bună…*, Bucureşti, [1928]; *Încurcă-lume*, Bucureşti, 1929; *Om discret şi alte povestiri vesele*, Bucureşti, 1931. **Traduceri:** Romain Rolland, *Viaţa lui Beethoven*, Bucureşti, 1918; H.S. Chamberlain, *Viaţa lui Richard Wagner*, Bucureşti, 1924.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, IV, *167–168*; Titu Maiorescu, *„Domniţa Ruxandra”*, CL, 1908, 4; Rebreanu, *Opere*, XII, *31–34*, *103–104*, *163–171*, *366–369*, *488*, *601–602*, XIII, *40–42*, *62–65*, *99–101*, *257–259*, XIV, *16–17*; Arghezi, *Scrieri*, XXIV, *175–178*, XXVII, *392–394*, XXVIII, *86–89*, *173–179*, *217–222*; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *324–326*; Paul I. Prodan, *Teatrul românesc contimporan*, Bucureşti, 1927, *31–32*, *109–118*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *640–641*, *Ist. lit.* (1982), *721*; Brădăţeanu, *Comedia*, *241–246*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *643–644*; Massoff, *Teatr. rom.*, V, *8–11*, *32–33*, VI, *27–28*, *306–307*, *402–405*, *passim*, VII, *59–61*, *112–114*, *164–165*, *212–216*, *passim*, VIII, *91*, *157*; Ionuţ Niculescu, *A. de Herz*, TTR, 1976, 3; *Istoria Teatrului Naţional din Craiova*, Craiova, 1978, *228–233*; Brădăţeanu, *Istoria*, II, *92–95*; Modola, *Dramaturgia*, *298*, *318–325*; Octav Păun, *Un om de teatru*, RL, 1986, 12; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *507–508*; Ghiţulescu, *Istoria*, *155–157*. ***C.T.***

HIENA, revistă apărută, săptămânal, la Bucureşti între 16 ianuarie şi 20 aprilie 1919, apoi la Cernăuţi între 28 iunie şi 29 iulie 1919 și din nou la București, cu unele întreruperi, între 20 iunie 1920 și 1 februarie 1924, sub redacţia lui Pamfil Şeicaru şi a lui Cezar Petrescu; din 20 iunie 1920 Pamfil Şeicaru este menționat ca director. Iniţial subtitlul este „Revistă săptămânală politico-literară”, schimbat ulterior, de la numărul 4/1919, în „Revistă de polemică politico-literară”, iar din 1922 în „Revistă politico-socială”. Fără a avea un program explicit, ci numai dorința de a exprima o stare de spirit, **H.** se deschide cu o chemare către cei care, întorși de pe frontul Primului Război Mondial, se simțeau trădați în speranțele lor și dezamăgiți de „spectacolul” social-politic al unei țări ce își găsea cu greu calea spre mai bine: „Haideți, voi toți cari ați crezut în minunea mântuitoare a războiului, voi care timp de doi ani sub apăsarea atâtor suferinți ați înmugurit în sufletele voastre mincinoasa nădejde a unei lumi mai curate, mai bune, aveți curajul să priviți încă o dată spectacolul”. Pe parcurs publicaţia îşi va preciza totuși atitudinea morală și poziţia ideologică, împreună cu afinităţile politice ce decurg din acestea. Într-un articol intitulat *Pro domo* (15/1923), care va declanşa reacţiile altor gazetari (N.D. Cocea şi M. Mircea în „Facla”, Tudor Teodorescu-Branişte în **H.**), Pamfil Şeicaru arată din nou că revista vrea, înainte de toate, să oglindească „spiritul unei generaţii”, și anume al

generaţiei celor dezabuzaţi, a celor ce, văzând situația ţării, și-au pierdut orice încredere în virtuțile democraţiei. „«Democraţia», impudica metresă a finanţei, nu poate să ne seducă oricâte farduri de retorică proastă şi-ar aşterne pe faţă". Și continuă: „În dezolantul nostru pustiu sufletesc, lucesc vag două credinți cari ni se par mântuitoare: creșterea valorii individuale – ideile neavând altă valoare decât a individului care le reprezintă –, și încadrarea perfectă în spiritul rasei noastre". Singura soluţie întrezărită ar fi, așadar, regenerarea morală prin elitism individual și prin naţionalism ferm, combinație cu iz anarhic ce îl face pe autor să exclame în încheiere: „Vreţi un «Program»? Nu avem! Vreţi o energie morală? Avem". Prevestind, de departe, extremismul de dreapta de mai târziu, radicalismul anarho-naționalist și antiliberal al revistei este vizibil în numeroasele note şi articole antiguvernamentale presărate în paginile ei, ca şi în polemicile susţinute constant și cu mult zel la rubrici ca „În capcană", „Per pedes apostolorum", „Puncte pe i", „Oameni și fantoșe". Ultima este precedată de varianta ei încă și mai corozivă, „Din cutia cu fantoșe", unde, sub semnăturile C. Zar și Iago (ambele aparținându-i lui Cezar Petrescu), apar portrete în tușe groase, întunecate ale unor oameni de cultură cunoscuți, inclusiv scriitori: Ioan Slavici, „cel târât astăzi în temnițe pentru trădarea de neam", Alexandru Macedonski, „un erou evadat din fanteziile lui Hoffmann ori Poe" și pe care „ridicolul l-a îngropat", Victor Eftimiu, ce „acoperea paginile albe cu inspirația lui impersonală, suptă din volumele citite în grabă", E. Lovinescu, despre care se spune că „nu a făcut altceva toată viața decât a vânat acest nevinovat succes, coborându-se pe rând la rolul de servitor al modei, ca o giruetă supusă vânturilor". Țintă preferată, E. Lovinescu este atacat, de altfel, cu înverşunare nu numai în această rubrică destinată așa-ziselor „fantoșe", ci și în afara ei, în mai multe articole în care se declanșează un violent foc concentrat asupra sa. Alături de intervențiile caustice ale lui Pamfil Șeicaru și ale lui Cezar Petrescu (care mai iscălește și Ion Darie), se remarcă prin virulență cuvintele lui Demostene Botez. De încondeierile acide ale lui Pamfil Șeicaru nu scapă însă nici unele personalităţi politice, de pildă Take Ionescu, ridiculizat în articolul *Confesiunea unui oligarh*. Printre puținele figuri privite cu simpatie se numără, în schimb, date fiind afinitățile de la **H.**, N. Iorga, despre care se susține că este „mai puțin

un nume propriu decât o idee", „o noțiune capabilă să se lărgească până la îmbrățișarea întregii vieți". Tudor Arghezi publică aici mai multe articole, între care pamflete împotriva lui I. Al. Brătescu-Voinești, „cel mai celebru și mai nul scriitor", „sărac ca un cocean, uscat și sălciu ca mătreața și câlții", sau a lui Ilie Moscovici (*Lepădarea socialistă*, *Profesia de socialist*), dar și reflecții caustice pe marginea proiectului de înființare a unui sindicat al scriitorilor ori o evocare a lui Ilarie Chendi. Dincolo de esențiala ei latură de frondă, publicaţia are meritul de a fi făcut loc în paginile ei, mai ales în primii trei ani de apariție, literaturii de valoare, căutând colaborarea unor scriitori ce erau sau vor ajunge nume de prestigiu ale poeziei și prozei româneşti. Dintre poeți, se distinge în primul rând prezența lui Tudor Arghezi, care oferă gazetei o parte din versurile de închisoare ce vor alcătui volumul *Flori de mucigai* (*Schiţe*, *Morţii*, *Dimineaţa*, *Ion Ion*), ca și un alt poem relevant pentru insurgența sa lirică, aflată oarecum în consonanță cu aceea publicistică a **H.** (*Vraciul*). Pot fi întâlnite însă aici și poezii de Lucian Blaga (*Amurg de toamnă*), Ion Barbu (*Driada*), Al. A. Philippide (*Melodie*), Adrian Maniu

(*Vedenii de toamnă*), Nichifor Crainic (*Un stol*), Ion Minulescu (*Strofe pentru ploaie*, *Strofe pentru foc*), G. Topîrceanu (*Bucureşti*), Al. O. Teodoreanu, Ion Sân-Giorgiu ș.a Proza e datorată, în general, și ea, unor autori importanți, precum Tudor Arghezi, cu fragmente din *Poarta neagră*, inspirate din anii de închisoare, Cezar Petrescu, căruia îi apar, la rubrica „Scrisorile unui răzeş", ținută sub pseudonimul C. Robul, câteva dintre povestirile neosămănătoriste ce vor intra în cartea sa omonimă, de debut, ca și un fragment din romanul *Întunecare* (*Sângele*), Gib I. Mihăescu, semnatar al nuvelelor *Doi vecini*, *Pe drumul gloriei*, *Eroilor lauri*, Ionel Teodoreanu (*Bucolice*, *E sabatul vântului*). Dacă literaturii i se acordă atenție, destul de rarefiată este, în schimb, publicistica literară și culturală propriu-zisă. Revista nu are o rubrică permanentă de cronici şi recenzii și nu face loc în cuprinsul ei decât unor texte pe teme generale sau privitoare la anumite personalități ale culturii române ori străine. Dintre puținele exemple se desprind mai cu seamă eseurile lui Nichifor Crainic despre relaţia dintre politică şi literatură şi despre Rabindranath Tagore, evocarea lui Ioan Slavici despre „un uitat", Aurel Popovici, la care se adaugă sporadicele cronici artistico-teatrale ale lui V.I. Popa. O raritate este și traducerea, în serial, din *Scrisorile londoneze* ale lordului Arthur Grahame, care cuprind, între altele, însemnări despre România și români. De reţinut că, din cauza atitudinii belicoase și a diatribelor sale neiertătoare, care-i conferă un stil, dar îi fixează și limitele, **H.** a avut mereu de pătimit din pricina autorităților, trebuind să ducă neîncetat o luptă pentru supraviețuire. O dovadă este faptul că unele texte sunt tipărite trunchiat, cu specificaţia „cenzurat", și că multe altele au fost semnate, protector, cu pseudonime de felul Alerm. (Alexandru R. Moroianu), Bismark-Hering, Celsius, Gottesman, Nepomuc (Gib. I. Mihăescu). Alţi colaboratori: Emil Isac, Perpessicius, Teodor Scorțescu, Al. Busuioceanu, Al. Davila, C. Sandu-Aldea, Dragoș Protopopescu, Leon Donici, G.M. Ivanov, Ion Corbu, Const. Graur. ***I.M.***

HINOVEANU, Ilarie (27.IX.1934, Vânjuleţ, j. Mehedinţi – 23.X.2013, Craiova), poet, publicist. Este fiul Anicăi (n. Buzatu) şi al lui Constantin Hinoveanu, ţărani. Urmează cursul primar (1941–1945) și pe cel gimnazial (1945–1948) în comuna natală, apoi liceul în Turnu Severin (1948–1952), iar până în 1957 este student la Facultatea de Mecanică a Institutului Politehnic din Bucureşti. O scurtă perioadă (1957–1959) este angajat la Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor din Bucureşti, pe urmă se stabilește în Craiova, unde lucrează la Centrul de Metrologie (1959–1962) și la Uzina Constructoare de Maşini Agricole (1962–1964). Din 1964, odată cu apariția unei noi serii a revistei „Ramuri", devine secretar general de redacţie și apoi redactor-şef adjunct (1968–1972). Este numit director al Editurii Scrisul Românesc, funcţie pe care o deține din 1972 până în 1990. Este membru fondator al Ligii Culturale Oltene, susținând editarea revistei „Meridian" și înființarea Editurii Literatorul (1990). În 1998, împreună cu Nicolae Marinescu și Constantin M. Popa, fondează revista „Mozaicul". Debutează în „Luceafărul" (1959) cu ciclul de poezii *Oltenia*, iar editorial în 1960 cu placheta *Cântec tânăr*. A mai colaborat la „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul", „Flacăra", „Convorbiri literare", „Contemporanul", „Săptămâna", „Familia", „Ateneu", „Astra", „Argeş", „Tribuna", „Lamura" ş.a. A obținut Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova (1977, 1984), iar în 2003 Premiul „Marin Sorescu" (Craiova).

Aproape toată activitatea lui **H.** este tributară promovării unei „mitologii" a Olteniei. Tentativele criticilor de a-i plasa lirica într-o descendență ilustră (Ion Barbu, Al. Macedonski sau Serghei Esenin) se dovedesc mai puțin adecvate dacă se are în vedere filonul folcloric regional asumat programatic, de la debut până la cărțile de poezie publicate după 2000. Decupajele „hermetizante, ușor încifrate" (Ștefan Aug. Doinaș) ori „energetismul" și tehnicile muzicale macedonskiene (Pompiliu Marcea) rămân marginale, după cum asocierea cu Esenin (asupra căreia insistă Ovidiu Ghidirmic) se justifică doar prin câteva inflexiuni retorice și prin elogiul lumii tradiționale, din poezia lui **H.** lipsind cu totul înscenările apocaliptice, posturile hoinarului boem ori imagismul debordant. Mai degrabă autorul seamănă cu un „aed" (Florea Firan) care apelează la o prozodie clasică pentru a închina imnuri Olteniei. Un optimism manifestat prin elanuri vitaliste și efuziuni panteiste caracterizează ipostazierile poetice ori de câte ori spațiul idilic al provinciei de baștină este invocat sau recuperat fantasmatic. În astfel de clipe poetul sfidează destinul de muritor ori îndoielile cauzate de precaritatea propriei lirici. „Nu-s o fărâmă de decor./ Ci fulger

de puteri planând”, se confesează în poemul ce dă titlul volumului *Cocorul din unghi* (1967), în timp ce în *Noapte de iarnă* se simte „înaripat cu-nalte rezonanțe”, devenind „poem de sus și până jos”, iar în *Lied* aude cum inima îi bate „în ritm de poezie”. Declarații emfatice, care nu au decât foarte rar acoperire, mai cu seamă în versurile care se conformează unei lirici patriotice convenționale, uzând de repere geografice și istorice oltenești (*Șesul Giurgeului*, *Blahnița*, *Drum la Jiu*, *Fântâna Basarabilor*, *1877, iarna*, *Patrie*, *Piatră de hotar*, *Umbra lui Tudor*, *Motiv de doină* ș.a.). În astfel de poezii, amintind ca discurs, de formule poetice desuete, din alt secol, se întâlnesc teme impuse conform ideologiei realist-socialiste. Ilustrative sunt în acest sens numeroase texte din *Cântec tânăr* și din *Cocorul din unghi*, ciclul *Neam cioplit în piatră*, ce deschide *Vânt de vis* (1977; Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova), dar și versuri din cel mai substanțial volum al lui **H.**, *Călăreț stingher* (1984, distins cu același premiu), unde, în *Porțile Băniei*, pandurii lui Tudor Vladimirescu trec triumfal, alături de muncitorii socialiști, pe sub „arcade de sticle și betoane”, iar în *Magnatul* „irozii, iudele și fariseii” occidentali imortalizați în statui sunt caricaturizați rizibil. După 1989 – în ciclul *Apostol* din antologia *Bolta cuvintelor* (1994), care include inedite datând preponderent de la sfârșitul anilor ’80, ori în *Terori sfidate* (2003), cuprinzând satire la adresa simulacrelor democrației postcomuniste – viziunile nostalgice, bine temperate în trecut, se radicalizează. Și în aceste cărți, retorica emfatică rămâne totuși tutelară, **H.** devenind prompt un om al timpurilor noi, invocând acum suferința și rezistența demnă din timpul dictaturii ca antidot pentru incertitudinile timpului prezent. La **H.** există, pe de altă parte, patosul revizitării marilor personalități într-o serie de lucrări-panegiric cu o stilistică inflamată, exclamativă. Evocându-i pe „titanii” și „personalitățile celeste” Constantin Brâncuși, Tudor Arghezi, V.G. Paleolog, Ștefan Odobleja, I.D. Sîrbu, Marin Sorescu, definit, ca și alții cu vocabule pompieristice, Al. Macedonski, Henri Coandă, pe „cugetătorul planetar” Petre Pandrea sau pe „strălucitul arhiereu” Nestor Vornicescu ori pe „savantul fizician” Ioan-Iovitz Popescu ș.a., autorul nu face niciodată economie de epitete și de hiperbole. Mai echilibrate sunt paginile din volumul de interviuri *Convorbiri cu ..* (1974). Majoritatea acestor volume – memorialistice, publicistice, antologii de documente și texte inedite ori puțin cunoscute – dețin, în cele din urmă, o valoare documentară, în pofida exceselor de abordare și mai ales în pofida stilului bombastic.

SCRIERI: *Cântec tânăr*, Craiova, 1960; *Cocorul din unghi*, Bucureşti, 1967; *Convorbiri cu…*, Craiova, 1974; *Vânt de vis*, Craiova, 1977; *Călăreţ stingher*, Bucureşti, 1984; *Constelaţii de lut*, Bucureşti, 1987; *Bolta cuvintelor*, Craiova, 1994; *Versuri rebele*, Craiova, 1999; *Comoara de la Ostroveni şi „Brâncuşii” Craiovei*, Craiova, 2002; *Din lumea umbrelor*, pref. D.R. Popescu, Craiova, 2003; *Ștefan Odobleja – între „aventura științifică” și patimile glorificării*, pref. Al. Surdu, Craiova, 2003; *Terori sfidate*, pref. Constantin M. Popa, Craiova, 2003; *Marin Sorescu*, I–II, Craiova, 2004–2006; *Vămile rostirii*, pref. Mircea Tomuș, Craiova, 2004; *V.G. Paleolog – legământul cu demiurgul*, pref. Mihnea Gheo9rghiu, Craiova, 2005; *Lespezi de comori de la nemuritori*, Craiova, 2008; *Cugetători, exegeți și creatori iluștri*, Craiova, 2010; *Esențe, eminențe, excelențe, existențe…*, Craiova, 2011; *Tiparnițe craiovene sub dictaturi. Izbânzi editoriale contra vrăjmașilor spiritualității naționale*, Craiova, 2012. **Ediții, antologii:** *Memorialul Brâncuși. Pași pe nisipul eternității sau Cazna legământului cu demiurgul*, Craiova, 2001; V.G. Paleolog, *Ostenitorul*, pref. Marin Sorescu, Craiova, 2007 (în colaborare cu Octavian Lohon); *Nicolae A. Andrei – 85. Gânduri desprinse din cartea unei vieți*, Craiova, 2009.

Repere bibliografice: Şerban Cioculescu, *Poeţii cântă patria*, GL, 1968, 34; Doinaş, *Diogene*, *172*; Firan, *Macedonski–Arghezi*, *235–237*; Piru, *Poezia*, II, *146–147*; Marin Beşteliu, *O nouă vârstă lirică*, R, 1978, 2; Ilie Purcaru, *Limpede, dar nu comun*, VR, 1978, 6–7; *Lit. rom. cont.*, I, *301–302*; Marcea, *Varietăţi*, *201–203*; Marian Barbu, *„Călăreţ stingher”*, R, 1985, 4; Firan, *Profiluri*, I, *395–399*; Ovidiu Ghidirmic, *Profiluri lirice*, LCF, 1988, 8; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *508–509*; George Sorescu, *Ilarie Hinoveanu*, „Lamura”, 2004, 30–32; Nicolae Marinescu, *Revista „Mozaicul”. Modernitatea tradiției*, Craiova, 2008, *55–58*; Popa, *Ist. lit.*, II, *253*; *Ilarie Hinoveanu în conștiința contemporanilor*, îngr. Liliana Ursu Hinoveanu, pref. D.R. Popescu, Craiova, 2009. ***Cs.B.***

HINŢESCU, I. C. (3.IX.1828, Sebeş – 21.III.1900, Budapesta), folclorist. Este unul din cei nouă copii ai Dorotheei (n. Schaefer) şi al lui Johann Hinz, funcţionar în administraţia Sebeşului şi apoi a Sibiului; prenumele la naştere: Josef Carl. Librar, editor şi tipograf la Braşov şi Sibiu, **H.** publică, probabil în 1876, *Întâmplările lui Păcală. O istorioară veselă în 25 de capuri*, o culegere de poveşti şi snoave, unele traduse din colecţia fraţilor Albert şi Arthur Schott, *Walachische Märchen*, altele de provenienţă neidentificată. Textele din altă carte, *Cântece de irozi la*

Naşterea Domnului, împreunate cu câteva cântări naţionale (1876), sunt strânse, după mărturia autorului, de la românii din Şcheii Braşovului. În 1877, pe lângă *Cincizeci de istorioare morale pentru băieţi şi băiete*, îi apare culegerea cea mai importantă, *Proverbele românilor*, care îl şi face cunoscut și care va deveni sursa principală, în epocă, a traducerilor de proverbe românești în germană și maghiară. În prefaţă enunţă câteva observaţii despre vechimea şi legătura speciei cu modul de viaţă al unui popor. Remarcând rolul rimei în memorarea proverbelor, încearcă să le versifice el însuşi, îndepărtându-se de spiritul popular; unii cercetători au subliniat că intervențiile lui au fost totuşi minimale, deoarece nu cunoștea suficient limba română pentru le face. **H.** subliniază rolul lui Anton Pann în culegerea proverbelor şi citează alţi precursori ale căror lucrări i-au servit, de asemenea, la alcătuirea volumului (Aron Pumnul, Timotei Cipariu, Petre Ispirescu, George Baronzi, Zaharia Boiu ş.a.). **H.** are meritul de a fi alcătuit un corpus al proverbelor româneşti, chiar dacă nu a respectat totdeauna forma lor autentică, nu a indicat izvoarele, nu a însoţit textele de un glosar şi de un indice. Clasificarea alfabetică după litera de început a celui mai important cuvânt este, de asemenea, arbitrară. În pofida acestor deficienţe, apariţia colecţiei a stimulat formularea, de către G. Dem. Teodorescu, a principiilor de culegere şi publicare a proverbelor. După cum a intuit Ion Mușlea și apoi a demonstrat Virgiliu Florea cercetând documente inedite de la Budapesta, broşurile *Oraţii ţinute la nunte ţărăneşti* (1878) şi *Basme*[*le*] *românilor* (1879) îi aparţin tot lui **H.** El intenţiona să mai publice, în limba germană, un corpus al basmelor româneşti (cu unele texte traduse din Petre Ispirescu, I.G. Sbiera ş.a.), păstrat în mai multe volume-manuscris la Cluj. De asemenea, alcătuise şi un catalog al naraţiunilor populare, apărut parţial în „Transilvania" (1878), textul integral, aflat, printre documentele nepublicate, la Cluj şi la Londra, unde îi fusese trimis lui M. Gaster, fiind intitulat *Fabule, narațiuni sau povești ori basmuri ale poporului.* Mii de alte texte lăsate în manuscris (basme, cântece, colinde, glume, anecdote, snoave, oraţii), existente la Budapesta, sunt extrase de **H.** din publicaţii, şi nu culese de el. I se mai atribuie şi o traducere din limba germană: *Păţaniile multcercatei Griselde* (1876).

Culegeri: *Întâmplările lui Păcală. O istorioară veselă în 25 de capuri*, Braşov, [1876]; *Cântece de irozi la Naşterea Domnului, împreunate cu câteva cântări naţionale*, ed. 2, Braşov, 1876; *Cincizeci istorioare morale pentru băieţi şi băiete*, Sibiu, 1877; *Proverbele românilor*, Sibiu, 1877; ed. îngr. Constantin Negreanu şi Ion Bratu, pref. I. C. Chiţimia, Timişoara, 198; *Oraţii ţinute la nunte ţărăneşti*, Sibiu, 1878; *Basme românilor*, Sibiu, 1879.

Repere bibliografice: G. Dem. Teodorescu, *Cercetări asupra proverbelor române*, Bucureşti, 1877, *passim*; Ion Muşlea, *Un sas braşovean – folclorist român: I. C. Hintz-Hinţescu. Contribuţiuni biobibliografice*, în *Omagiu fraţilor Alexandru şi Ion I. Lăpădatu*, Bucureşti, 1936, *562–573*; *Cercetări etnografice şi de folclor*, îngr. şi introd. Ion Taloş, Bucureşti, 1971, I, *155–168*; *Dicţ. lit. 1900*, *438*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *463*; Virgiliu Florea, *Un cărturar german,* I.*C. Hintz-Hințescu, folclorist și literat român*, Cluj-Napoca, 2011. ***L.Cş.***

HÎNCU, Dumitru (5.V.1922, Botoşani), publicist, eseist, traducător. Părinții se numeau Perla şi Avram, iar tatăl era negustor. Urmează Liceul „A.T. Laurian" din Botoşani (1932–1940), apoi cursurile Facultăţii de Istorie la Universitatea din Bucureşti, absolvită în 1947. A lucrat la Agerpres, „Contemporanul", „Veac nou", în Redacţia publicaţiilor pentru străinătate şi la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, ca şef al redacţiei de literatură universală (1952–1957), apoi este liber profesionist. Din 1997 a fost redactor la „Buletinul Centrului, Muzeului şi Arhivei Istorice a Evreilor din România" şi director adjunct al Centrului pentru Studiul Istoriei Evreilor din România. După 2009 a făcut parte din Comisia socială din cadrul Uniunii Scriitorilor. Debutează în presă cu articolul *Actualitatea lui Dickens* în revista „Apărarea" (1946) şi editorial cu volumul *Heinrich Heine, vestitor al timpurilor noi* (1956). A colaborat cu eseuri, studii şi articole la „Magazin istoric", „Gazeta literară", „România literară", „Viaţa românească", „Arc", „Secolul 20/21" ş.a. Piesa *Parcul* de Botho Strauss, în versiunea sa, a fost jucată în stagiunea 1996–1997 la Teatrul Național „I.L. Caragiale" din București.

Cărţile *Heinrich Heine, vestitor al timpurilor noi* şi *Kogălniceanu* (1960) sunt biografii în care **H.** acordă o atenţie particulară, cu recurs la citate din opere şi la documente, evoluţiei intelectuale a celor două personalităţi. *Conexiuni cu „Vrăjitorul"* (1995), însemnări despre receptarea interbelică şi postbelică a operei lui Thomas Mann în România şi despre raporturile dintre scriitorul german şi spaţiul românesc, este „un eseu de structură jurnalistică, pentru că ştie să utilizeze, inteligent, elemente din senzaţionalul gazetăresc, sporind interesul lucrării" (Z. Ornea). Cartea *„Noi" şi germanii „noştri". 1800–1914* (1998),

studiu de imagologie, domeniu care l-a interesat pe **H.** şi atunci când a tradus una din lucrările lui Klaus Heitmann, urmăreşte, prin intermediul unor jurnale intime, memorii, corespondență, documente etc., evoluția imaginii „neamțului" (din spațiul austriac ori germanic, dar și din cel românesc) de la Dinicu Golescu până la începutul primei conflagrații mondiale. Se observă cum, treptat, în imaginarul românilor se produc modificări importante, de la caracterul preponderent anecdotic și descriptiv trecându-se la comentarii, la schițarea unor raționamente mai subtile și interpretarea fenomenelor și evenimentelor, observații personale și directe. Un accent este pus pe relevarea influenței germane asupra vocabularului limbii noastre, în mai multe straturi succesive. În aceeași sferă de interes se situează și lucrarea *Tablouri dintr-o lume care a fost*, adăugată aceluiași volum, unde autorul înfățișează câteva figuri ale diplomației germane la București, printre care interesantul personaj Friedrich von Gentz, polemist și scriitor politic recunoscut, purtând corespondență cu domnitori români (Caragea, Alexandru Suțu, Dimitrie Grigore Ghica). Același caracter întrucâtva miscelaneu îl prezintă volumul *Excurs în timp. Frânturi dintr-o lume care a fost* (2003), incursiune în biografia unor personalități precum Stefan Zweig, Thomas Mann, Arthur Schnitzler ori privind perioada bucureșteană a lui Paul Celan, în timp ce în *Timpuri și oameni* (2011) **H.** se apleacă asupra unor aspecte puțin sau deloc cunoscute referitoare la scriitori români și relațiile lor (cu figuri uneori literare și culturale europene), publicând totodată texte inedite. Complementar, **H.** a realizat traduceri din Heinrich Heine, Heinrich Mann şi alţi autori de însemnătate variată, a redactat numeroase prefeţe sau studii introductive referitoare nu numai la scrieri traduse (sau antologate) de el însuşi. A întocmit o antologie de articole şi pamflete de Ion Vinea (1984), precum şi mai multe antologii, consistente, de documente diverse, de interes istoric, vizând epocile celor două războaie mondiale, perioada interbelică, istoria comunităţii evreieşti din România ş.a. A îngrijit ediţii (selective) de texte (traduse de el, în unele cazuri) ale unor scriitoare precum Martha Bibescu ori Carmen Sylva.

SCRIERI: *Heinrich Heine, vestitor al timpurilor noi*, Bucureşti, 1956; *Kogălniceanu*, Bucureşti, 1960; *Conexiuni cu „Vrăjitorul"* (*Thomas Mann în România*), Bucureşti, 1995; ed. 2, pref. Klaus Heitmann, București, 2006; *„Noi" şi germanii „noştri". 1800–1904. Un studiu imagologic urmat de Tablouri dintr-o lume care a fost*, Bucureşti, 1998; *Excurs în timp. Frânturi dintr-o lume care a fost*, Bucureşti, 2003; *Schițe pentru un tablou de epocă (1930–1940)*, Bucureşti, 2010; *Timpuri și oameni*, Bucureşti, 2011. **Ediții, antologii:** Ion Vinea, *Săgeata şi arabescul*, introd. edit., Bucureşti, 1984; *Mărturii: „Chestiunea evreiască"*, introd. edit., pref. Cristian Popișteanu, Bucureşti, 1996; *Evreii din România în războiul de reîntregire a ţării: 1916–1919*, pref. Constantin Antip, București, 1996 (în colaborare cu Lya Benjamin); *Un licăr în beznă.Acțiuni necunoscute ale diplomației române*, București, 1997; *1941: dureroasa fracturare a unei lungi conviețuiri*, București, 2001 (în colaborare cu Lya Benjamin, Hary Kuller și Ioan Șerbănescu); *Martha Bibescu: intrigă fără iubire: piesa jucată în culise*, București, 2002; B. Brănișteanu, *Jurnal*, I–III, pref. edit., București, 2003–2006 (în colaborare cu Georgeta Pană); *Meandrele istoriei*, București, 2006; *Martha Bibescu pe care n-o cunoaștem*, București, 2009. **Traduceri:** Heinrich Heine, *Opere alese*, II, IV, București, 1971, 1975, *Situații franceze*, introd. trad., București, 1999; Heinrich Mann, *Ţara huzurului*, Bucureşti, 1971; Alfred Andersch, *Winterspelt*, pref. trad., Bucureşti, 1980; Arthur Schnitzler, *Întoarcerea lui Casanova*, introd. trad., Bucureşti, 1982, *Nuvele*, îngr. și pref. trad., Bucureşti, 1982; Klaus Heitmann, *Imaginea românilor în spațiul lingvistic german. 1775–1918. Un studiu imagologic*, introd. trad., Bucureşti, 1995; Maurice-Ruben Hayoun, *O istorie intelectulă a iudaismului*, I–II, București, 1998–1999 ; Moşe ben-Maimonide, *Călăuza rătăciţilor*, pref. trad., București, 2000; Erich Maria Remarque, *Popas la orizont*, București, 2000; Martha Bibescu, *Jurnal berlinez '38*, îngr. trad., București, 2001; ed. 2, București, 2009; Werner Lutz, Robert Șerban Ioan Es. Pop, *Pe urmele marelui fluviu – Auf den Spuren des grossen Stroms. Renshi româno-elvețian – Schweiz–rumänische Renshi*, Bucureşti, 2002 (în colaborare cu Franz Hodjak); René de Weck, *Confidențial!: București – Berna: rapoartele diplomatice ale lui René de Weck: 1940–1944*, îngr. și pref. trad., București, 2002; Carmen Sylva, *Colțul penaților mei*, I–II, îngr. și pref. trad., București, 2002–2003; Jean Mouton, *Jurnal. România 1939–1946*, pref. trad., București, 2008.

Repere bibliografice: Geo Şerban, *O „viaţă" a lui Kogălniceanu*, TR, 1960, 22; Cornelia Maria Savu, *Thomas Mann în România*, „Curierul naţional", 1995, 1229; Ioana Pârvulescu, *De la Mann la Manolescu*, RL, 1995, 16; Z. Ornea, [*Dumitru Hîncu*], RL, 1995, 33, 1996, 1, 1999, 3; Mariana Lăzărescu, *Das Rumänienbild im deutschen Sprachraum*, ADZ, 1996, 23 martie; Ioan Stanomir, *„Germanii noştri"*, LCF, 1999, 3; Mihai Sorin Rădulescu, *Jurnalul lui Jean Mouton în limba română*, VR, 2008, 6–7. ***N.Br.***

HLIB, Lidia (2.II.1944, Dănuţeni–Ungheni), poetă, autoare de literatură pentru copii. Este fiica Cristinei Hlib (n. Dadus), croitoreasă, și a lui Ion Hlib, dascăl. După terminarea școlii medii la Ungheni, își

continuă studiile la Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chișinău (1960–1965). Iniţial este profesoară de română în Cărpineni, din 1966 fiind angajată în funcția de regizor la televiziune, apoi redactor-dramaturg la teatrul de televiziune Prichindel (1978–1982), secretar literar la Teatrul de Păpuşi Licurici din Chișinău (1982–1983), corespondent la revista pentru copii „Steluţa" (1984–1988), corector-şef la Editura Uniunii Scriitorilor (1989–1998), redactor-şef la Editura Iulian (1998–1999). Este moderatoarea și scenarista cenaclului literar televizat de pe lângă Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă" din Chișinău (1992–1999) și a cenaclului Mugurel la Biblioteca „Ovidius" (2007–2008). Debutează în 1967 cu proză miniaturală la revista „Moldova", iar editorial cu volumul de povestiri pentru copii *Stăpâna lunilor de vară* (1982). Mai colaborează la „Chipăruș", „Scânteia leninistă", „Femeia Moldovei", „Alunelul", „Nistru", „Literatura și arta", „Steluța", „Viața Basarabiei", „Almanahul pădurii", „Moldova suverană", „Florile dalbe", „Kodrî" ș.a.; a semnat şi Lidia Elizabeta Hlib. Este autoarea mai multor piese pentru copii, dintre acestea *Fetiţa cu daruri* fiind pusă în scenă la Teatrul Muzical pentru Tineret (1990). După scenariul scris de **H.** a fost montat filmul documentar *Ceramica din Ungheni* (1992). Între alte distincţii, deține Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pe anul 2008.

Cu toate că publică şi cărţi de versuri pentru cei trecuţi de vârsta copilăriei, precum *Floarea cu mii de petale* (1998), *Evantaie stelare* (2003) ş.a., **H.** s-a concentrat asupra literaturii destinate celor mici. Aici ştie să cultive interesul copilului pentru cunoașterea naturii și a sentimentelor, utilizând formule consacrate, de preferință proprii basmului. Prezență activă la întâlnirile cu cititorii, scriitoarea promovează în recitalurile sale valorile literare și culturale care contribuie la emanciparea românilor din stânga Prutului. Marcat de accente folclorizante, de o oralitate stilizată, discursul liric aspiră să proiecteze într-o lumină de început lumea de azi, pe care poeta o vrea mai blândă, mai senină. Interesul constant pentru literatura pentru copii se remarcă și în piesele de teatru, dar și în traducerile din N.V. Gogol (*Taras Bulba*, 2001) și din A. N. Tolstoi (*Cheiţa de aur sau Aventurile lui Buratino*, 2001).

SCRIERI: *Stăpâna lunilor de vară*, Chișinău, 1982; *Regina nopţii*, Chișinău, 1984; *Fetiţa din televizor*, Chișinău, 1988; *Zâna celor micuţi*, Chișinău, 1990; *Povestea licuriciului*, București, 1995; *Legenda Mării Negre*, Chișinău, 1996; *Floarea cu mii de petale*, Chișinău, 1998; *Migo-Flamingo*, București, 2000; *Evantaie stelare*, pref. Lazăr Băciucu, București, 2003; *Ciocârlia şi elfii*, București, 2005; *Piese pentru copii*, Chișinău, 2012. **Traduceri:** N.V. Gogol, *Taras Bulba*, București, 2001; A. N. Tolstoi, *Cheiţa de aur sau Aventurile lui Buratino*, București, 2001.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Pe aripile visului*, „Scânteia leninistă", 1986, 6; Petru Cărare, *„Povestea licuriciului"*, „Moldova literară", 1995, 25 octombrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *212*; Mihai Cimpoi, *Florile binelui*, LA, 1998, 13 august; Tudor Palladi, *Umbra şi lumina florii*, „Florile dalbe", 1999, 1 aprilie; Victor Prohin, *Acest etern mister: femeia*, „Moldova suverană", 2001, 21 august; *Dicţ. Chişinău*, *295–296*. ***A.Bn.***

HOANDRĂ, Octavian (19.XII.1958, Sibiu), jurnalist, prozator. Este fiul Madinei Hoandră, muncitoare, şi al lui Vasile Hoandră, învăţător. Face studii de ceramică şi teatrologie. Îşi începe cariera de jurnalist după 1989, ca redactor la săptămânalul clujean „NU", devenind ulterior șeful departamentului de investigații la „Ziua de Ardeal", jurnalist la „Ziua de Cluj" și moderator la postul de televiziune Realitatea TV. Debutează editorial în 1992 cu romanul *Dreptul la frică.* O parte a activităţii de gazetar şi de om de radio şi televiziune este conţinută în volumele *Eclipsa de la capătul tunelului* (2001), *Vremea hienelor* (2007) şi *Cum a murit România. Cum am murit eu* (2010).

H. nu se dedică literaturii decât intermitent, majoritatea textelor sale fiind de inspiraţie autobiografică. Afirmându-se iniţial ca prozator, scriitorul îşi organizează naraţiunile în jurul trăirilor unui personaj notat laconic printr-o iniţială, S., care traversează experienţa dictaturii comuniste. S. este în fond un inadaptat, ilustrând figura celui care „nu face nimic" din convingerea că orice investiție în acţiune devine inutilă într-un climat de viață totalitar. Pasivitatea sa, prelungită până în gesturile cele mai mărunte, e însoțită de un discurs etic care îi condamnă pe ceilalţi – societatea „oamenilor practici" –, care găsesc soluţii în orice situaţie (obţinerea de alimente, de cafea, de benzină, de slujbe şi apartamente, de concedii şi ieşiri la iarbă verde). În orizontul acestei vieţi a compromisului colectiv, S. nu poate fi decât un însingurat, care refuză atât colaborarea, cât şi rezistenţa, sfârşind prin a fi arestat de Securitate fără vreun motiv evident. Biografia personajului e relatată în romanul de debut *Dreptul la frică,* fiind pretextul unei radiografii a vieţii sub comunism, dar şi într-o serie de

proze scurte publicate în *Praful roşu* (1995). Prima versiune a manuscrisului, redactată în 1986, ar fi fost confiscată de Securitate. La reluarea romanului după 1989, povestea lui S. avea să fie completată, în manieră optzecistă, cu secvenţe metaficţionale care urmăresc procesul efectiv al scrierii textului de către „Octavian" (alter ego transparent al autorului). În aceleaşi secvenţe se reconstituie contextul literar care a generat ficţiunea, explicitându-se mizele politice şi justificându-se forma de proces-verbal, inspirată direct de rapoartele scrise la Securitate. **H.** descoperă târziu poezia, cu *Jurnal la Klausenburg* (2011). Volumul a fost scris ca un jurnal de cafenea, evocând atmosfera boemei şi hrănindu-se din contemplarea „prin vitrină" a peisajului străzii. Încărcate în fluxul de publicaţii de pe o pagină de Facebook, poemele exploatează tehnologia reţelelor de socializare, notând, în regim de scriitură diaristică, trăiri cotidiene.

SCRIERI: *Dreptul la frică*, Cluj-Napoca, 1992; *Praful roşu*, postfaţă Mircea Ivănescu, Târgu Mureş, 1995; *Eclipsa de la capătul tunelului*, Cluj-Napoca, 2001; *Vremea hienelor*, pref. Andrei Marga, Cluj-Napoca, 2007; *Cum a murit România. Cum am murit eu*, Cluj-Napoca, 2010; *Jurnal la Klausenburg*, pref. Ion Mureșan, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Iaromira Popovici, *Supremaţia personajului*, RL, 1992, 35; Al. C., *Debut postrevoluţionar*, VTRA, 1992, 10; Irina Petraș, *„Jurnal la Klausenburg"*, RL, 2012, 1.

L.Td.

HOBANA, Ion (25.I.1931, Sânnicolau Mare – 22.II.2011, București), prozator, eseist, poet, traducător, editor.

Este fiul Antoniei Mantaroșie (n. Patrichi), profesoară, şi al lui Ion Mantaroşie, magistrat; prenumele la naștere: Aurelian. Urmează şcoala primară la Alba Iulia şi Bârlad, liceul la Bârlad, Tighina, Râmnicu Vâlcea, luând bacalaureatul în 1949 la Liceul „Gheorghe Roşca Codreanu" din Bârlad. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1955), dedicând lucrarea de diplomă literaturii ştiinţifico–fantastice (o premieră în România). A lucrat ca redactor la „Scânteia tineretului" (1950–1952), fiind apoi şef al secţiei literare la revista pentru copii „Luminiţa", şef al secţiei de literatură pentru copii şi al secţiei SF la Editura Tineretului (1955–1968), şef al secţiei de ştiinţă la „Scânteia" (1968–1972), secretar (1972–1990) și consilier al Uniunii Scriitorilor, preşedintele Secţiei de literatură pentru copii şi tineret a Asociației Scriitorilor București (din 2009). Fiind unul dintre principalii animatori ai fenomenului SF din România, a desfășurat și o activitate internațională în domeniu; astfel, a coordonat Societatea Europeană de Science Fiction (1977–1991), a făcut parte din Societé Européenne de Culture, Centre International „Jules Verne", H.G. Wells Society, Associazione Internazionale per gli Studi sulle Utopie și a colaborat la o serie de lucrări de sinteză: *Survey of Science Fiction Literature* (Salem Press, 1979), *Grande Enciclopedia della Fantascienza* (1980), *Science fiction et fiction spéculative* (Bruxelles, 1985), *Anatomy of Wonder* (New York–Londra, 1987), *Utopia e modernità* (Roma, 1989). Pasionat de fenomenul OZN, căruia i-a dedicat mai multe volume, a fost președintele Asociației pentru Studiul Fenomenelor Aerospațiale Neidentificate (România). A debutat cu versuri şi recenzii în ziarul „Păreri tutovene" (1948). A scris împreună cu Gheorghe Turcu scenariul primului film poliţist românesc, *Portretul unui necunoscut* (1960). A adaptat pentru scenă *Omul invizibil* de H. G. Wells, cu montări la Bucureşti (1974), Braşov (1976) şi Iaşi (2008). Exegezele i-au fost recompensate cu Premiul Uniunii Scriitorilor în 1969, 1979, 1983 și 1996.

Primele volume ale lui **H.** conțin versuri pentru copii: *Centru înaintaş* (1954), *Petrică şi ceasul vrăjit* (1957), *Caleidoscop* (1958) nu perturbă un nivel mediu, rimând mici fabule și întâmplări cu tâlc. Autorul va reveni ocazional la poezie, de pildă în *Horea* (1974), lung poem compus pe ritmuri de baladă folclorică: „Era Horea din Albac/ din strămoși iobag sărac,/ frate bun al codrilor,/ neprieten lotrilor". Romanul *Sfârşitul vacanţei* (1960), reluat sub titlul *Călătorie întreruptă* (1989), nu promitea nici el prea mult, fiind o compunere convențională despre lupta antifascistă înainte și după 23 august 1944 într-un orășel de provincie. Însă adevărata vocație a lui **H.** o constituie SF-ul. Literatura științifico-fantastică propriu-zisă a autorului, inițiată editorial prin nuvela

Ultimul val (1957), se reduce la o duzină de povestiri rescrise, reasamblate și redenumite de-a lungul a trei volume: *Oameni şi stele* (1963), *Un fel de spaţiu* (1988) și *Timp pentru dragoste. Douăsprezece povestiri SF în dulcele stil clasic* (2009). Rescrierile vizează actualizări de natură tehnică sau de decor (în ultima ediție își fac apariția Consiliul Europei și internetul), precum și reducerea caracterului realist-socialist (pregnant în 1963). Dar textele rămân fundamental caracteristice pentru perioada anilor '50–'60: subiecte simple (descoperiri științifice, confruntarea cu misterele universului, călătorii în adâncul oceanelor, în cosmos sau în timp), un elan umanist, încredere în progres și în om ca subiect pozitiv al planetei și al Cosmosului, proeminența personajelor românești în peisajul global. Astfel, în *Dincolo de tăcere* este imaginată o tehnologie românească performantă de prevedere a furtunilor pe mare, *Leviatan 1980* și *Coborând în albastru* au ca subiect monștri marini, *Glasul trecutului* are în centru un „arheofon" – dispozitiv prin care sunetele înregistrate în oale de pământ antice sunt retransmise, fiind astfel recuperate vocile pierdutei Atlantida; în *Emisiune nocturnă* devine posibilă captarea unor imagini dintr-un viitor apocaliptic, pe când în *Ploaia de seară* veștile despre viitorul Terrei sunt idilice; *Călătorul imprudent* e o fantezie pe tema din *Mașina timpului* de Wells; în *Timp pentru dragoste* o membră a unui echipaj ajuns accidental în vremea lui Nefertiti se substituie reginei egiptene schimbând istoria; *În drum spre Marte* tratează atacul de panică al unui astronaut care pune în pericol întreaga misiune. Nu astfel de compoziții îi asigură lui **H.** un loc de seamă în istoria literară autohtonă, ci importantele exegeze pe care le-a dedicat de-a lungul timpului literaturii de anticipație, literaturii științifico-fantastice sau literaturii de imaginație științifică. Un loc privilegiat în bibliografia autorului (dar și a traducătorului) îl ocupă Jules Verne, urmărit în investigații laborioase privind îndeosebi conexiunile românești ale scriitorului francez: *20 000 de pagini în căutarea lui Jules Verne* (1979), *Jules Verne în România?* (1992) și *Jules Verne. Chipuri, obiceiuri și peisaje românești* (2004).Un alt maestru al perioadei clasice, H. G. Wells, este monografiat din unghi specific în *Un englez neliniștit. H.G. Wells și universul SF* (1996). Pe de altă parte, printr-o serie de antologii, **H.** a reconstruit/panoramat istoria franceză, românească, italiană sau internațională a literaturii științifico-fantastice, privilegiate fiind secvențele aurorale: *Viitorul a început ieri. Retrospectiva anticipaţiei franceze* (1966), *Vârsta de aur a anticipaţiei româneşti* (1969), *Fantascienza. Povestiri italiene* (1972, în colaborare cu Gianfranco De Turris), *Odiseea marţiană. Maeştrii anticipaţiei clasice* (1975). Asupra protoistoriei franțuzești a genului a revenit în ultima sa carte, *Peste o sută și o mie de ani. O istorie a literaturii franceze de imaginație științifică până la 1900* (2010). Dipticul compus din *Science-fiction. Autori, cărți, idei* (1983) și *Literatura de anticipație. Autori, cărți, idei* (1986) se oprește de asemenea asupra autorilor fetiș (Jules Verne, Wells ș.a.) și a unor teme din anticipația clasică; nu lipsesc pionierii români (Alexandru Macedonski, Victor Anestin ș.a.). Deși mai curând istoric decât teoretician, **H.** a oferit și o utilă antologie de texte teoretice – nu doar românești – în *Viitorul? Atenţie! Studii şi articole despre literatura ştiinţifico-fantastică* (1969).

SCRIERI: *Centru înaintaş*, Bucureşti, 1954; *Petrică şi ceasul vrăjit*, Bucureşti, 1957; *Ultimul val*, Bucureşti, 1957; *Caleidoscop*, Bucureşti, 1958; *Sfârşitul vacanţei*, Bucureşti, 1960; ed. (*Călătorie întreruptă*), Bucureşti, 1989; *Orar de vacanţă*, Bucureşti, 1962; *Oameni şi stele*, Bucureşti, 1963; ed. (*Un fel de spaţiu*), Bucureşti, 1988; ed. (*Timp pentru dragoste. Douăsprezece povestiri SF în dulcele stil clasic*), pref. Mircea Opriță, Timișoara, 2009; *Imaginile imposibilului. Istoria tematică a filmului SF*, Bucureşti, 1968; *OZN, o sfidare pentru raţiunea umană* (în colaborare cu Julien Weverbergh), Bucureşti, 1971; *Horea*, Bucureşti, 1974; *Caleidoscop*, Bucureşti, 1979; *20 000 de pagini în căutarea lui Jules Verne*, Bucureşti, 1979; *Science-fiction. Autori, cărți, idei*, vol. I, București, 1983, vol. II: *Literatura de anticipație. Autori, cărți, idei*, București, 1986; *Enigme pe cerul istoriei*, Bucureşti, 1992; *Jules Verne în România?*, București, 1992; *Un englez neliniștit. H.G. Wells și universul SF*, Bucureşti, 1996; *Misterul Roswell după cincizeci de ani*, Bucureşti, 1997; *Triumful visătorilor* (în colaborare cu Julien Weverbergh), Bucureşti, 1998; *OZN. Observatori credibili – relatări incredibile*, Iași, 2001; *Jules Verne. Chipuri, obiceiuri și peisaje românești*, București, 2004; *Incidentul Roswell. Noi mărturii și controverse*, București, 2008; *Peste o sută și o mie de ani. O istorie a literaturii franceze de imaginație științifică până la 1900*, București, 2010. **Antologii:** *Viitorul a început ieri. Retrospectiva anticipaţiei franceze*, Bucureşti, 1966; *Viitorul? Atenţie! Studii şi articole despre literatura ştiinţifico-fantastică*, Bucureşti, 1969; *Vârsta de aur a anticipaţiei româneşti*, Bucureşti, 1969; *Fantascienza. Povestiri*

italiene (în colaborare cu Gianfranco De Turris), pref. trad., Bucureşti, 1972;*Odiseea marţiană. Maeştrii anticipaţiei clasice*, Bucureşti, 1975; *O falie în timp. Pagini de anticipaţie românească*, Bucureşti, 1976; *Povestiri ştiinţifico–fantastice*, Bucureşti, 1976; *Fugă în spaţiu-timp*, Bucureşti, 1981. **Traduceri:** Jules Verne, *În secolul XXIX. O zi din viaţa unui ziarist american în anul 2889*, pref. trad., Bucureşti, 1961, *Insula cu elice*, pref. trad., Bucureşti, 1962, *Cele cinci sute de milioane ale Begumei*, pref. trad., Bucureşti, 1968, *Şarpele de mare*, Bucureşti, 1969, *Steaua Sudului*, Bucureşti, 1973, *Călătorie prin imposibil: piesă feerie în trei acte de d-nii d'Ennery și Jules Verne*, Bucureşti, 1994, *Parisul în secolul XX*, Bucureşti, 1995, *Călătorie de-a-ndăratelea în Anglia şi Scoţia*, Bucureşti, 1999; J. H. Rosny-Aîné, *Xipehuzii*, Bucureşti, 1965, *Navigatorii infinitului*, postfaţa trad., Bucureşti, 1974; Lino Aldani, *37º*, pref. trad., Bucureşti, 1972; A.S. Puşkin, *Poveste cu un pescar şi un peştişor*, Bucureşti, 1975; Cyrano de Bergerac, *Statele Lunii. Statele Soarelui*, pref. trad., Bucureşti, 1980.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *Anticipaţia românească*, RL, 1976, 45; Manolescu, *Literatura SF, 263–265*; Cornel Ungureanu, *Ion Hobana – 50*, O, 1981, 7; Ov. S. Crohmălniceanu, *Ion Hobana*, SXX, 1985; Adrian Marino, *Valoarea specializării*, TR, 1987, 23; Petru Poantă, *Un roman eterogen*, ST, 1990, 4; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *509–512*; Opriţă, *Anticipaţia, 146–149, 495–502, passim*; Gabriel Dimisianu, *Jules Verne şi românii*, RL, 2005, 19; Opriţă, *Cronici*, *227–233*; Popa, *Ist. lit.*, II, *938*; Cătălin Badea-Gheracostea, *Aducerea la zi*, Satu Mare, 2011, *82–112*. ***M.I.***

HODJAK, Franz (27.IX.1944, Sibiu), traducător. Fiu al unui învăţător, **H.** frecventează liceul german din oraşul natal şi urmează cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj, secţia germană–română (licența în 1970). După terminarea studiilor a fost redactor la Editura Dacia din acelaşi oraş până în 1992, când se stabileşte în Germania, unde trăieşte la Usingen im Taurus ca scriitor liber profesionist. Echinoxist, colaborează la publicațiile de limbă germană, iar în ultimul timp și la „Lettre internationale", „Euphorion", „Vatra", „Mozaicul", „Scrisul românesc", „Poezia" (Iași), „Steaua", „Apostrof" ș.a. Numeroasele sale cărţi de versuri, proză şi literatură pentru copii, scrise în limba germană, au trezit interesul publicului în ţară şi peste hotare, fapt confirmat de bursele și premiile obținute: Premiul Uniunii Scriitorilor (1976 şi 1984), Premiul landului Carintia–Austria la concursul „Ingeborg Bachmann" (1990), Premiul „Georg Maurer", Germania (1990), Premiul de Onoare „Andreas Gryphius", (1992), Premiul „Nikolaus Lenau", acordat de „Künstlergilde" din Esslingen (1996), Premiul onorific al Fundației „Friedrich Schiller" (2005) ş.a..

Afirmat plenar în literatura germană, **H.** s-a îndreptat, în domeniul traducerilor din literatura română, spre poezia modernă și contemporană, la autori cum ar fi Ion Barbu, Eugen Jebeleanu, Adrian Popescu, Ana Blandiana. Versiunile în germană din versurile lui Ion Barbu au apărut în 1975 în două antologii de lirică românească (la Cluj-Napoca şi la Tübingen), intrând apoi în cuprinsul volumului *Das dogmatische Ei* (1981), ediţie îngrijită împreună cu Hedi Hauser. Peter Motzan consideră tălmăcirile lui **H.** „de o exactitate cuceritoare şi de o pregnanţă adecvată originalului". A transpus și numeroase texte de proză românească, apărute în diferite antologii, la Cluj-Napoca şi la Berlin. Un experiment de poezie renshi, aparținând lui Werner Lutz, Robert Șerban, Ioan Es. Pop, face obiectul antologiei bilingve *Pe urmele marelui fluviu – Auf den Spuren des grossen Stroms* (2002), realizată în colaborare cu Dumitru Hîncu.

Traduceri: Aurel Rău, *Auf diese Weise schlaf ich eigentlich weniger*, Bucureşti, 1980; Ion Barbu, *Das dogmatische Ei*, Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Hedi Hauser); Eugen Jebeleanu, *Dem Leben geborgt*, Bucureşti, 1983; Adrian Popescu, *Die Amseln sind im allgemeinen ungefährlich*, Bucureşti, 1985; Alexandru Căprariu, *Die allgegenwärtigen Augen*, Cluj-Napoca, 1987; *Herkunft Rumänien – „Freunde, wundert euch schleunigst"*, pref. Ana Blandiana, Eggingen, 1993 (în colaborare cu Werner Söllner); Ana Blandiana, *Engelernte*, postfață Peter Motzan, Zürich, 1994, *Balanţa cu un singur talger – Die Waage mit einer einzigen Schale – La Balance à un seul plateau – The Balance Scale with a Single Pan*, ed. plurilingvă, Bucureşti, 1997 (în colaborare), *Uhren auf Schienen*, ed. bilingvă, Weilerswist, 2010; Wener Lutz, Robert Șerban, Ioan Es. Pop, *Pe urmele marelui fluviu. Renshi românoelveţian – Auf den Spuren des grossen Storms. Schweiz–rümanische Renshi*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2002 (în colaborare cu Dumitru Hîncu).

Repere bibliografice: *Reflexe*, I–II, îngr. Emmerich Reichrath, Bucureşti, 1977–1984, *passim*; Peter Motzan, *Lesezeichen. Aufsätze und Buchkritiken*, Cluj-Napoca, 1986, *82*; *Lexikon deutschsprachiger Schriftsteller. Von den Anfängen bis zur Gegenwart. II, 20. Jahrhundert*, Hildesheim–Zürich–New York, 1993; *Lexikon der Siebenbürger Sachsen*, Innsbruck, 1993; Stefan Sienerth, *De la lector al Editurii Dacia la autor al Editurii Suhrkamp*, „Mozaicul" (Craiova), 2011, 9. ***J.W.***

HODOŞ, Constanţa (12.X.1860, Zimbru, j. Arad – 19.IV.1934, Bucureşti), prozatoare, autoare de piese de teatru, publicistă. Fiică a Amaliei (n. Vida) şi a lui Constantin Taloş, învăţător, apoi notar sătesc, **H.** a urmat doar şcoala primară din Hălmagiu. A fost o autodidactă, care s-a format prin lecturi asidue. După două căsnicii ratate, în 1890 va deveni soţia lui Alexandru Hodoş (Ion Gorun). A debutat sub pseudonimul Th. Costan, în „Familia” (1888), cu o schiţă. Continuă să publice, până în anul morţii, în „Viaţa”, „Pagini literare”, „Lumea ilustrată”, „Universul ilustrat”, „Tribuna” (Sibiu), „Luceafărul” (Budapesta, Sibiu), „Voinţa naţională”, „Epoca”, „Evenimentul” (Iaşi), „Sămănătorul”, „Voinţa literară”, „Neamul românesc literar”, „Minerva”, „Universul literar”, „Cosinzeana”, „Tribuna” (Arad), „Lupta” (Budapesta), „Viaţa literară şi artistică”, „Universul copiilor”, „Ţara noastră” (Sibiu), „Biruinţa” (Cluj), „Dacia Traiană” (Sibiu), „Adevărul literar şi artistic”, „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români” ş.a. „Revista noastră”, întemeiată de **H.** în martie 1905 şi condusă de ea, a fost concepută ca un organ de propagandă feministă. Publicaţia a devenit cu timpul sămănătoristă, aici colaborând George Coşbuc, Zaharia Bârsan, Tudor Pamfile, I. Dragoslav, dar şi o bună parte a condeielor feminine notabile în epocă: Sofia Nădejde, Elena Sevastos, Maria Baiulescu, Maria Cunţan, Ana Conta-Kernbach, Ecaterina Arbore ş.a.

Ca prozatoare, **H.** a fost atrasă de analiza psihologiei feminine sau infantile, dar şi de atmosfera confruntărilor etnice din Transilvania. Cele mai multe din scrierile ei sunt schiţe şi nuvele, reunite în volume precum *Spre fericire* (1897), *Frumos!* (1905), *Departe de lume* (1909), *Aici, pe pământ* (1914). Subiectele vizează, în general, intimitatea casnică şi familială, cu accent pe relaţiile dintre mamă şi copii. Fără să aibă o profunzime deosebită, unele naraţiuni încearcă analiza dramelor feminine, ca în *Mireasă*: o tânără, care află chiar în ziua nunţii că mirele a fugit cu prietena ei cea mai bună, îşi potoleşte „sângele aprins” călugărindu-se. Reuşitele prozatoarei sunt mai ales pe linia intimismului de salon, a melodramei educative (*Departe de lume, Aci, pe pământ*), şi a documentului evocator (*Maialul*). Un roman, *Martirii* (1908), evocă drama românilor transilvăneni, tentativele de a rezista deznaţionalizării şi de a nu-şi pierde omenia. Piesele scrise de **H.** sunt moralizatoare în exces, chiar dacă, pe alocuri, ca în drama *Aur!...* (1893), sunt creionate cu oarece îndemânare personaje ambigue. Alte drame au rămas în paginile unor reviste: *Caterina Varga* (1914), *Adevărul* (1914). Şi ca autoare de literatură pentru copii, **H.** nu depăşeşte pragul intenţiilor educative.

SCRIERI: *Aur!...*, Bucureşti–Sibiu, 1893; *Spre fericire*, Bucureşti, 1897; *Frumos!*, Bucureşti, 1905; *Martirii*, Bucureşti, 1908; ed. pref. Ion Gorun, Bucureşti, 1928; *Departe de lume*, cu o copertă de Francisc Şirato, Bucureşti, 1909; *Aici, pe pământ*, Bucureşti, 1914; *Teatru de copii*, pref. D. Anghel, Bucureşti, 1914; *Ultimul prietin*, Bucureşti, 1916; *Mântuirea*, Sibiu, 1920; *Lilica iubeşte*, Sibiu, 1921; *Rodica. În vârtejul războiului*, Bucureşti, 1921; *Judecătorul*, Sibiu, 1922; *Teatru de copii*, Bucureşti, 1925; *Povestiri din viaţa copiilor*, Sibiu, 1928.

Repere bibliografice: N. Iorga, *„Martirii”*, „Neamul românesc”, 1908, 18; Ilarie Chendi, *„Martirii”*, VLT, 1908, 8; Const. Şăineanu, *„Martirii”*, ADV, 1928, 13 650; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *99*; Sextil Puşcariu, *Constanţa Hodoş. 1860–1934*, DR, 1934–1935; Traian Mager, *Scriitoarea Constanţa Hodoş*, „Hotarul” (Arad), 1938, 12, 1939, 1–2; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *525*, *Ist. lit.* (1982), *592*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *49–50*, *546*; Micu, *Început*, *66–67*; Ornea, *Sămănătorismul*, *58–59*; Elena Dunăreanu, *Personalităţi feminine*, Sibiu, 1975, *25–32*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *512–513*. ***D.M.***

HODOŞ, Enea (31.XII.1858, Roşia Montană, j. Alba – 25.VII.1945, Sibiu), prozator, istoric literar, folclorist.

Component al unei „dinastii de cărturari ardeleni de rasă” (Ion Breazu), din care mai făceau parte Nerva Hodoş şi Alexandru Hodoş (Ion Gorun), fraţii săi, **H.** provenea dintr-o familie cu vechi tradiţii patriotice şi cărturăreşti; tatăl, Iosif Hodoş, membru fondator al Societăţii Academice Române, fusese unul din colaboratorii apropiaţi ai lui Avram Iancu şi un om de întinsă cultură. Pe linie maternă, **H.**, fiul Anei (n. Balint), era nepotul protopopului Simeon Balint, şi el una din figurile marcante, ca prefect de legiune, ale Revoluţiei de la 1848 în Transilvania. Îşi începe învăţătura în localitatea

natală, pentru a se perinda apoi pe la şcolile din Baia de Criş, Brad, Braşov şi Blaj, afirmându-se ca un elev strălucit. Va frecventa universităţile de la Viena şi Budapesta, studiind patru ani medicina, dar va urma, din cauza unor „împrejurări familiale neprielnice" (probabil moartea, în acelaşi an, 1880, a tatălui şi a bunicului său), cursurile Facultăţii de Filosofie şi Litere. Ca membru al Societăţii România Jună din Viena şi al Societăţii de Lectură „Petru Maior" a studenţilor români de la Universitatea din Budapesta, este câştigat de ideile junimiste. Acum scrie lucrarea *Elemente maghiare în limba română*, distinsă cu un premiu acordat studenţilor, şi publică, în revista „Aurora română" din Cernăuţi, nuvela *Anna* (1882). Întors acasă, se dedică învăţământului vreme de aproape două decenii, fiind apreciat ca „unul din cei mai străluciţi profesori ai Ardealului de dinainte de Unire" (Ion Breazu). La Sibiu, învăţător la Şcoala Civilă de Fete a Astrei (1886–1888), devine membru al cercului de la „Tribuna", ziar în paginile căruia va şi debuta, în 1888, ca folclorist, cu trei snoave populare auzite de la George Coşbuc şi de la Ioan Paul. Mai târziu, profesor de limba şi literatura română la Institutul Teologic-Pedagogic din Caransebeş, **H.** devine un fel de reprezentant al intereselor tribuniste în localitate şi în zonă, obţinând chiar subvenţii pentru ziar, care trecea prin dificultăţi financiare. În 1905 este nevoit să renunţe la cariera profesorală de la Caransebeş din cauza conflictului cu „unii consistorialnici de la cârma eparhiei". Revenit la Sibiu, intră în redacţia „Telegrafului român", pe care nu o va părăsi până la moarte. A fost membru corespondent al Academiei Române (1904). Colaborează la „Almanahul învăţătorilor", „Amicul poporului. Calendar pe anul 1921", „Anuarul Arhivei de Folclor", „Anuarul Institutului de Istorie Naţională", „Calendarul poporului", „Convorbiri literare", „Dacia Traiană", „Drapelul", „Familia", „Foaia diecezană" (Caransebeş), „Foaia ilustrată", „Învăţătorul bănăţean", „Luceafărul", „Răsăritul" (Palanca–Bacău), „Sfatul" (Sighet), „Transilvania", „Tribuna poporului", „Ţara noastră", precum şi la multe calendare sibiene. Ca profesor, a publicat câteva manuale, cel mai cunoscut fiind *Manual de istoria literaturii române* (1893). Apărute în numeroase ediţii, manualele au cunoscut o largă răspândire în Banat, Ardeal şi Bucovina, făcând importante servicii învăţământului românesc. **H.** a militat pentru impunerea principiului fonetic în scrierea românească; a realizat „o bună explicaţie" a subdialectului bănăţean, apreciată de B.P. Hasdeu şi de Ilarie Chendi; a întocmit, „pentru şcoale şi particulari", *Mic dicţionar* (1929), de asemenea apreciat, cuprinzând „peste 15 mii de neologisme, cuvinte străine, unele provincialisme, arhaisme ş.a.". Ca istoric, a înfăţişat „viaţa şi lucrarea" unor cunoscuţi militanţi pentru cauza naţională: *Simeon Balint* (1913), *Scrisori* (1940), *O viaţă de luptă, suferinţă şi nădejde* (despre Iosif Hodoş) (1941), *Din corespondenţa lui Simeon Bărnuţiu şi a contemporanilor săi* (1944), *Cercetări. Cu privire la trecutul şcoalelor confesionale ortodoxe române din Ardeal* (1944) ş.a. A înfiinţat şi a condus în calitate de director colecţia „Biblioteca noastră", din care au ieşit aproape o sută de numere cu o bună şi variată selecţie literară (Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, A. I. Odobescu, Ion Creangă, Ioan Slavici, George Coşbuc, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuţă ş.a.), istorică, pedagogică etc., volumul consacrat lui M. Eminescu, *Câteva poezii* (1901) fiind considerat „singura culegere de versuri eminesciene apărute în Transilvania înainte de Unire" (Elena Stan).

Mai importantă este însă activitatea de scriitor şi de folclorist a lui **H.** Format la şcoala realismului european (I.S. Turgheniev, Émile Zola, F.M. Dostoievski) şi împărtăşind idei junimiste, compune, în volumul *Schiţe umoristice* (1897), câteva „copii de pe natură" având ca punct de plecare viaţa micii burghezii provinciale. Cartea i-a atras ostilitatea unor prelaţi bănăţeni (de unde şi plecarea scriitorului din Caransebeş), care s-au regăsit în prozele de aici sub măştile unor personaje profitoare şi corupte (*Fragmente vechi*, *Obiceiul pământului*, *Un contrar*). Pe urmele lui I.L. Caragiale, prozatorul satirizează gazetari demagogi, lipsiţi de convingeri şi idealuri majore (*Bobocii naţiunii*) sau eternul vis al românului de a se vedea la pensie (*La masă*). Cea mai realizată rămâne schiţa *Bătrâna*, care creionează mediul meseriaşilor bănăţeni. Preocuparea dominantă a lui **H.** este însă folclorul. S-a format ca folclorist sub imboldul acţiunilor întreprinse de I. Al. Lapedatu şi I. Micu Moldovanu, profesorii săi de la Braşov şi Blaj, care întocmiseră împreună cu elevii lor importante culegeri de folclor. Stabilit în Caransebeş, apelează şi el la ajutorul elevilor săi, 103 la număr, ajungând în scurtă vreme la o „mulţime considerabilă de cântece poporale", „mai mult de două mii de cântece

lirice şi epice", adunate din peste optzeci de localităţi din Caraş-Severin, Timiş, Mehedinţi, ca şi din câteva comune ale Banatului sârbesc. A publicat, în urma unei riguroase selecţii, un număr de 988 de texte, grupate în nouă colecţii, azi adevărate rarităţi bibliografice: *Poezii poporale din Bănat* (I–III, 1892–1912), *Cântece cătăneşti* (1898), *Literatură poporală aleasă din diferite colecţiuni* (1901), *Frumoasa din nor şi alte poveşti* (1914), *Frunzuliţe din război* (I–II, 1918) ş.a. Dintre acestea, prima colecţie reprezintă „cea mai de seamă culegere lirică bănăţeană, care întruneşte deopotrivă valoarea estetică a materialului cu exigenţa ştiinţifică a alcătuirii ei" (Ovidiu Bârlea), aprecieri ce pot fi extinse, în bună măsură, şi asupra celorlalte. În adunarea şi prezentarea pieselor – cântece lirice, balade şi descântece – **H.** a lucrat riguros, indicând principalele detalii tehnice ale anchetelor: culegătorii şi profesia acestora, localităţile cercetate, ba chiar şi informatorii, vârsta, profesia şi sursele lor, deşi în ceea ce-i priveşte pe aceştia folcloristul n-a fost întotdeauna consecvent. Remarcabilă şi cu totul nouă în epocă este notarea, în cazul câtorva descântece, a gesticii informatoarei. Pentru volumul de poveşti **H.** se indică pe sine drept culegător. Nu este însă mai puţin adevărat că unele titluri, *Lupul cu cap de fier şi băiatul Irimie*, *Gincu Frunză*, *Fratele şi sora*, *Serilă, Mezilă şi Zorilă*, „redau cu fidelitate schema epică întâlnită şi în alte variante" (Ovidiu Bârlea), fiind, cu alte cuvinte, operă autentic folclorică. **H.** a avut şi unele preocupări teoretice, privitoare la originea, circulaţia, trăsăturile şi destinul folclorului românesc, ca şi despre relaţiile acestuia cu literatura cultă. Li se alătură importante indicaţii de ordin metodologic, de îndrumare şi comentare a mişcării folcloristice a timpului, câteva încercări de definire şi clasificare a principalelor categorii ale folclorului românesc, cu referiri speciale la literatura populară bănăţeană. Parte dintre ele (*Ceva despre descântece*, *Balade bănăţene*, *Cătăneşti*) au fost strânse în volumul *Literatura zilei* (1941).

SCRIERI: *Manual de istoria literaturii române*, Caransebeş, 1893; *Schiţe umoristice*, Caransebeş, 1897; *Convorbiri pedagogice alese şi prelucrate*, Caransebeş, 1898; *Simeon Balint. Viaţa şi luptele lui în Munţii Apuseni ai Ardealului la 1848–49*, publ. Nerva Hodoş, Bucureşti, 1913; *Scrisori*, Sibiu, 1940; *O viaţă de luptă, suferinţă şi nădejde*, Sibiu, 1941; *Literatura zilei*, Sibiu, 1941; *Din corespondenţa lui Simeon Bărnuţiu şi a contemporanilor săi*, Sibiu, 1944; *Cercetări. Cu privire la trecutul şcoalelor confesionale ortodoxe române din Ardeal*, Sibiu, 1944. **Culegeri:** *Poezii poporale din Bănat*, vol. I, Caransebeş, 1892, vol. II: *Balade*, Sibiu, 1906, vol. III: *Descântece*, Sibiu, 1912; *Cântece bănăţene*, Caransebeş, 1898; *Cântece cătăneşti*, Caransebeş, 1898; *Literatură poporală aleasă din diferite colecţiuni*, Caransebeş, 1901; *Frumoasa din nor şi alte poveşti*, Sibiu, 1914; *Frunzuliţe din război*, I–II, Sibiu, 1918. **Ediţii:** M. Eminescu, *Câteva poezii*, Caransebeş, 1901. **Traduceri:** I. S. Turgheniev, *Clara Milici*, Sibiu, 1890, *Ceasul*, Sibiu, 1909.

Repere bibliografice: Ilarie Chendi, *Zece ani de mişcare literară în Transilvania (1890–1900)*, Oradea Mare, 1901, *1–3*, *6–8*; Ioan Bianu, *„Poezii poporale din Bănat", vol. I*, AAR, partea administrativă şi dezbaterile, t. XXVI, 1904; Andrei Ghidiu, Iosif Bălan, *Monografia oraşului Caransebeş*, Caransebeş, 1909, *241–242*; Onisifor Ghibu, *Chestiunea manualelor în şcoalele noastre secundare*, T, 1913, 3; Ion Breazu, *Literatura Tribunei (1884–1895)*, DR, 1934–1935; Enea Hodoş, *Din activitatea mea de folclorist*, AAF, 1945; Marin Bucur, *Din folcloristica bănăţeană*, O, 1957, 2; George C. Bogdan, [*Enea Hodoş*], O, 1959, 2, 4; Elena Stan, *Poezia lui Eminescu în Transilvania*, Cluj, 1969, *33*; Bârlea, *Ist. folc.*, *303–306*; *Dicţ. lit. 1900*, *440–441*; Virgiliu Florea, *Folcloristul Enea Hodoş*, Cluj-Napoca, 1995; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *513–514*; Nicolae Manolescu, *O istorie a literaturii române*, RL, 2002, 1; Victoria D. Popa, *Viaţa şi activitatea folcloristului Enea Hodoş*, Reşiţa, 2005; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *466–467*. ***V.F.***

HODOŞ, Nerva (20.XI.1869, Baia de Criş, j. Hunedoara – 13.XI.1913, Sibiu), bibliograf, editor. Este fiul Anei (n. Balint) şi al lui Iosif Hodoş şi frate cu Enea Hodoş şi cu Alexandru Hodoş (Ion Gorun). A absolvit Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti şi a fost doi ani profesor de română la Şcoala de Război. Încadrat încă din 1891 la Biblioteca Academiei Române ca „scrietor", apoi ca bibliotecar-ajutor, **H.** a avut câteva colaborări în periodicele vremii – „Liga română" (1896–1900, unde a fost şi redactor, semnând şi Nerva Codru), „Convorbiri literare", „Voinţa naţională", „L'Indépendance roumaine", „Revista noastră", „Noua revistă română" ş.a. – cu note bibliografice, articole literare şi teatrale. În 1903–1904 a editat „Revista bibliografică", în a cărei *Introducere* prezenta situaţia bibliografiilor în Europa şi în România, demonstrând necesitatea unei asemenea publicaţii. Aici, pe lângă descriere, unele cărţi mai importante beneficiau de prezentări semnate de Ilarie Chendi, N. Iorga, Ovid Densusianu, Vasile Pârvan. Dar principala sa activitate

a fost cea din cadrul Bibliotecii Academiei, unde s-a ocupat de reorganizarea colecţiilor şi de elaborarea marilor bibliografii, **H.** fiind principalul colaborator la proiectele lui Ioan Bianu. Pentru întocmirea repertoriului de cărţi tipărite pe teritoriul românesc, el a cercetat şi depozitele de cărţi vechi din Iaşi, de la mănăstirea Neamţ, din Cluj, Blaj, Sibiu, Oradea, Budapesta şi Belgrad. A lucrat cu pasiune la studiul acestora, fiind mândru de munca de pionierat pe care o făcea. În 1913 a participat ca locotenent la campania din Bulgaria, dar postura de războinic s-a dovedit nefastă, mintea i s-a tulburat şi a fost internat la spitalul de boli nervoase din Sibiu, unde a şi murit.

Opera vieţii lui **H.** este *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, în două volume (1903–1910, în colaborare cu Ioan Bianu și Dan Simonescu), și la al treilea volum, apărut postum (1936), el având o importantă contribuţie. Dacă rolul lui I. Bianu a fost mai ales de iniţiator şi organizator, întocmirea efectivă a bibliografiei i-a revenit în cea mai mare parte lui **H.**, care avea calităţi deosebite pentru această muncă. Aplicaţiei documentare i se adăugau informaţia vastă în domeniu, priceperea filologică, acurateţea transcrierilor, selecţia pasajelor reprezentative. Calitatea în sine a lucrării a fost mult sporită de condiţiile grafice excepţionale, de generozitatea spaţiilor rezervate reproducerilor din tipărituri. Valoarea *Bibliografiei româneşti vechi*, considerată un monument al culturii naţionale, îi asigură lui **H.** un loc distinct în acest domeniu. A doua mare realizare a fost lucrarea *Publicaţiunile periodice româneşti* (I, 1913, în colaborare cu Al. Sadi Ionescu), un „catalog alfabetic 1820–1906”, cuprinzând descrierea bibliografică a fiecărui periodic, cu diferite menţiuni şi informaţii, uneori reproducând şi articole-program mai importante. Preocupat de valorificarea manuscriselor eminesciene, **H.** a editat o primă culegere de poezii postume (1902) şi a început pregătirea pentru tipar, împreună cu Ilarie Chendi, a ciclului *Opere complete*, din care s-a tipărit numai primul volum, *Literatura populară* (1902). Remarcabilă a fost şi prima reeditare (pe cont propriu) a scrierii lui Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriii mele* (1910), însoţită de o substanţială introducere, cuprinzând un istoric al familiei Goleştilor, o biografie a autorului şi prezentarea lucrării. O întreprindere deosebit de dificilă a fost continuarea editării extraselor din colecţia Hurmuzaki, lui **H.** datorându-i-se apariţia volumelor XVI–XVIII din *Documente privitoare la istoria românilor* (1912–1916). Din aceleaşi preocupări provine şi publicarea a două documente (francez şi spaniol) sub titlul *Vitejiile lui Mihai-Vodă apreciate în Apus. 1595–1599* (1913). Sub îngrijirea sa au mai apărut *Le Voyage en Moldavie* (1903), scrierea din 1809 a contelui de Moriolles, şi *Simeon Balint. Viaţa şi luptele lui în Munţii Apuseni ai Ardealului la 1848–49* (1913), o lucrare a fratelui său Enea Hodoş, care, stabilit în Sibiul aflat în Imperiul Austro-Ungar, nu putea să o tipărească sub nume propriu.

SCRIERI: *Bibliografia românească veche. 1508–1830* (în colaborare cu Ioan Bianu şi Dan Simonescu), I–III, Bucureşti, 1903–1936; *Publicaţiunile periodice româneşti* (în colaborare cu Al. Sadi Ionescu), I, introd. Ioan Bianu, Bucureşti, 1913. **Ediţii:** M. Eminescu, *Poezii postume*, pref. edit., Bucureşti, 1902, *Opere complete*, vol. I: *Literatura populară*, pref. Ilarie Chendi, Bucureşti, 1902 (în colaborare cu Ilarie Chendi); Contele de Moriolles, *Le Voyage en Moldavie*, introd. edit., Bucureşti, 1903; Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriii mele*, introd. edit., Bucureşti, 1910; Enea Hodoş, *Simeon Balint. Viaţa şi luptele lui în Munţii Apuseni ai Ardealului la 1848–49*, Bucureşti, 1913; *Vitejiile lui Mihai-Vodă apreciate în Apus. 1595–1599*, pref. N. Iorga, Bucureşti, 1913.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, I, *329–331*, II, *324–325*; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, *269–272*; Al. Sadi Ionescu, *Nerva Hodoş*, IB, *269–271*; Ileana Băncilă, *Nerva Hodoş şi Biblioteca Academiei*, SCD, 1967, 2–3; Theodorescu, *Ist. bibl.*, *99–102*; Kalustian, *Simple note*, II, *265–271*. ***C.T.***

HOGAŞ, Calistrat (19.IV.1847, Tecuci – 28.VIII.1917, Roman), prozator.

Este fiul Marioarei (n. Stanciu) şi al lui Gheorghe Dimitriu, preot. Numele i-a fost schimbat în şcoală cu porecla unui bunic, pentru a putea fi deosebit de alţi elevi omonimi. A făcut liceul la Iaşi, la fosta Academie Mihăileană (devenită

Liceul Naţional; 1859–1867), unde i-a avut colegi de clasă pe A. D. Xenopol, A. Lambrior, Vasile Conta, G. Panu, C. Dimitrescu-Iaşi, iar printre profesori pe Titu Maiorescu. În 1867, „finind cursul învăţăturilor” liceale, solicită înscrierea în rândul „studenţilor regulaţi” ai Universităţii ieşene. După doi ani e numit profesor şi director al gimnaziului atunci înfiinţat la Piatra Neamţ; fără voie mutat la Tecuci (1878–1880) şi Iaşi (1880–1881), revine la Piatra Neamţ, unde îl vizita I.L. Caragiale, revizor şcolar pentru judeţul Neamţ în 1881–1882. După un debut nesemnificativ în 1874 cu poezia *Legenda lăcrămioarei*, inserată în gazeta locală „Corespondenţa provincială”, primele proze, *Amintiri din o călătorie*, îi sunt găzduite în şapte numere ale revistei nemţene „Asachi” (1882–1884), unde va mai semna versuri şi articole de critică literară. Tot la Piatra Neamţ, în 1878, scosese gazeta „Situaţiunea”. Este transferat la Alexandria (1886–1891), apoi la Roman (1891–1899), de unde trimite spre retipărire în „Arhiva” lui A. D. Xenopol (1893–1894) vechile *Amintiri din o călătorie*. Cu sprijinul lui Xenopol, **H.**, „amantul nestrămutat al naturii”, ajunge la Iaşi, profesor de română şi latină (un timp director) la Liceul Internat (1899–1912). Stimulat de G. Ibrăileanu („delicatul meu amic” – un „estet literar de mâna-ntâi”), reia scrisul; „Viaţa românească” îi tipărea, între 1907 şi 1912, acum remaniate şi împărţite în capitole, amintirile de drumeţie, cărora li se adaugă nuvele şi povestiri: *Floricica*, *Părintele Ghermănuţă*, *Singur*, *La Tazlău*, *La Pângăraţi* ş.a. Împrejurări nefaste împiedică răspândirea acestor scrieri, volumul *Pe drumuri de munte*, imprimat în 1912, fiind retras din cauza numeroaselor greşeli de tipar, iar ediţia următoare, din 1914, căzând pradă, aproape integral, unui incendiu în depozitul „Vieţii româneşti”. Recunoaşterea critică are loc postum, când, sub genericul *Pe drumuri de munte*, sunt editate, în 1921, volumele *Amintiri dintr-o călătorie* şi *În Munţii Neamţului*, al doilea cu o prefaţă de Mihail Sadoveanu, şi când Societatea Scriitorilor Români le distinge cu un premiu.

Despre călătorul **H.** toţi câţi l-au cunoscut vorbesc la unison: omul planturos, expansiv, un fel de tarasconez din zona Neamţ, se manifesta în natură ca un contemplativ, un romantic deschis clipei de sublim. Cum veselia lui era zgomotoasă, iar râsul izbucnea în hohote homerice, latura gravă a personalităţii i-a fost mai puţin observată. Mai e de reţinut şi un alt aspect: scriitorul a vrut să urmeze lecţia de simplitate a naturii, ceea ce a determinat în comportamentul lui o reacţie categorică faţă de convenienţe şi convenţii. Pledoaria pentru natură se face totuşi într-un registru intelectual, astfel încât cărturarul debordând de citate latineşti apare uneori mai reliefat decât omul muntelui. **H.** este un poet al spaţiului liber, dar şi un om de bibliotecă, un profesor, care, ieşit din atmosfera oraşului, abandonează ţinuta de catedră, preferându-i expresia brută. Sinteză de vitalism frenetic şi intelectualism moderat, creatorul *Părintelui Ghermănuţă* face dreaptă măsură bucuriei simţurilor şi reveriei intelectuale. În prima perioadă (*Amintiri dintr-o călătorie*), mai evidentă e latura vitalistă, juvenilitatea călătorului izbucnind în apostrofe, interjecţii şi exclamaţii. Metafore şi comparaţii în serie traduc expansiv o neobişnuită acuitate senzorială. Fiorii

singurătăţii „îţi răcesc inima”; la Agapia „natura îţi pune sub ochi o salbă de mărgăritare pe o tavă de smaragd”; de pe Hălăuca se revarsă o „cascadă de aer subţire şi rece”; la o stână „mirosul caracteristic de oaie, amestecat cu cel de brânză, străbate până-n creieri”; în alt loc tăcerea „ţiuia în urechi”. Asemenea senzaţii, cromatice, olfactive, acustice, în asociaţii felurite, transcriu contactul direct cu materia. Mai multă atenţie dobândeşte ulterior (*În Munţii Neamţului*) omul, mai exact omul încadrat în peisaj, dar pendularea între real şi fabulos se păstrează, tot aşa cum se păstrează şi raportarea continuă la mitologie. Trecerea de la divinizarea naturii la viziunea comică asupra omului devine sistematică. Stărilor sufleteşti profunde le urmează scene teatrale, de un retorism accentuat. La fel, reminiscenţe mitologice şi comparaţii dezvoltate de tip clasic stau alături de pitorescul folcloric. Eteronomia aceasta dă naştere unui stil foarte personal, în care neologismul, apariţie surprinzătoare la un apologet al tradiţiei, pigmentează fraza, dându-i vibraţie. Aspiraţiile călătorului pot fi aflate din propria-i mărturisire, făcută pe tonul unui Creangă mai patetic: „Nu ştiu cum vor fi alţii, cât despre mine, ştiu atâta, că pierd măsura timpului de îndată ce rămân pe voia slobodă a pornirilor mele de sălbatic, când adică, biruit de dragostea neînfrântă a singurătăţii, îmi şterg urma dintre oameni şi mă mistui, sub imboldurile ei, în necunoscutul larg al naturii, ca o frunză mânată de nestatornicia vânturilor” (*Spre Nichit*). Fiindcă vechile pagini de călătorie, cu aerul lor „didactic şi aproape geografic”, nu-l satisfăceau, prozatorul îşi ia libertatea de a privi peisajul în mod „subiectiv”, aspirând să introducă „o notă nouă în literatura românească”. Descrierea e acum o sinteză de realism, aventură şi poezie. Sentimentul de plenitudine se traduce în mari fraze retorice, în plăcerea de a comunica, nu cu măsură, nu sistematizând la rece, ci capricios, schimbător de la o clipă la alta. Grandiosul, suavul, grotescul infuzează jurnalul drumeţului, ce se desfăşoară sinuos, între poza eroică şi figuraţia comică. Călătorul evocă întâlniri cu gazdele de prin sate ori popasuri pe la mănăstiri, vrea să eternizeze tablouri unice: răsărituri şi apusuri de soare, perspective panoramice, codrii deşi, abia străbătuţi de întortocheate cărări. Dacă în realitatea cea aievea nu există nici imense bariere naturale, nici fauni şi nimfe, nici ciobani „tăiaţi în linii de uriaşi”, este evident că lui **H.** i-a plăcut să exagereze, să hiperbolizeze. Conturaţi pe un fundal aproape mitologic, falnicii păstori, dioscuri în iţari şi opinci, sunt consubstanţiali cu zona înaltă a pietrei şi muşchiului spre care evocatorul priveşte cu admiraţie. Vorbirea grandilocventă, elanul liric, supradimensionarea sunt simple convenţii, amendate adesea ironic. Călugării întâlniţi sunt nişte ţărani în anteriu, pe care dogma nu-i inhibă aproape deloc, de aceea nici nu se simt stingheriţi de canoanele bisericeşti. Cu „lunecarea-i de şopârlă”, călugărul Ghermănuţă pare o „jivină” ageră a pădurii. Graţioasa matroană Floricica (fiică a protopopului N. Conta, care avea proprietăţi la Dumbrava Roşie) prezintă profilul unui portret de Domenico Veneziano, idealizarea fiind un mod de a focaliza privirile asupra modelului:

„O singură dată în viaţa mea am simţit părerea de rău că nu sunt pictor!...”. Când Floricica se iveşte, decorativ, în cerdacul casei de ţară, „în haină albă de dimineaţă şi cu capul slobod învăluit într-o girimea tot albă şi cu ţurţuri de mărgele roşii pe margine”, clasicistul reflectează: „o mai frumoasă şi mai desăvârşită cariatidă nu se putea închipui...”. Câteva pagini mai departe „cariatida antică” se transformă însă într-o „Veneră împletind la colţun”. **H.** nu suportă „să ducă prea multă vreme, în spate, povara ucigătoare a sublimului” (*Singur*). Umorul răstoarnă comparaţia mitologică spre actualizarea familiară. Prin plăcerea de a povesti, el se integrează seriei de prozatori moldoveni care, de la Costache Negruzzi până la Mihail Sadoveanu, excelează ca naratori, în timp ce muntenii, mai degrabă descriptivi, atenţi la detalii, par preocupaţi de reconstituirea exactă. Definit într-o formulă succintă, el e un pictor-povestitor. Linia Odobescu–Hogaş–Geo Bogza are în vedere asemănări în privinţa vizualităţii, însă notele deosebitoare predomină. Prin abundenţa referinţelor la cei vechi (parţial cenzurate de G. Ibrăileanu), literatura lui **H.** a stârnit discuţii; unii l-au considerat clasicizant sau „homerizant” (E. Lovinescu, Vladimir Streinu), ba chiar „clasicist baroc” (Şerban Cioculescu). Alţii au remarcat exuberanţa, frenezia acestei proze, expresie a unui temperament vitalist (G. Călinescu). „Opera lui Hogaş, afirma E. Lovinescu, nu e nici contemporană şi nici măcar specific naţională, ci pluteşte peste rasă şi peste timp... Ea datează de cel puţin trei mii de ani, din epoca poemelor homerice şi, prin violenţa lirică cu care sunt adorate forţele naturii, de mai demult, din epoca marilor epopei indiene”. Aspectul clasicist l-a impresionat, la rându-i, pe Tudor Vianu: „Calistrat Hogaş este un clasicist, un academizant”, dar, în acelaşi timp, se exprimă observaţia că scriitorul trage „din ştiinţa sa clasică o semnificaţie de amor propriu pe care avem dreptul s-o declarăm prefăcută”. Aliajul dintre arhaic şi modern, colorând şi lexicul, conferă textelor un caracter mozaical. Termeni regionali („jăchilă”, „brusnat”, „chisnovat” etc.) stau alături de neologisme, în asocieri neobişnuite („fripturi anahoretice”, „covrig fosil”, „miros heteroclit”, „apologia jirului” etc.). Procedeelor vechilor poetici – fraza amplă, comparaţia hiperbolică, epitetele plasticizante, digresiunea – li se insuflă o nouă energie. Umorul are alte trăsături decât cel al lui Creangă, cu care **H.** a fost adesea comparat.

Homerismul delirant al lui Hogaş nu e de esenţă clasică, ci e homerismul romantic al lui Victor Hugo, cu aceleaşi enormităţi, realisme fantastice şi monstruozităţi. Jurnalul scriitorului român e şi el o „legendă a secolelor”, însă proiectată în spaţiu, în care se caută antediluvianul, biblicul, barbaria jovială, mirificul şi grotescul.

G. CĂLINESCU

Hogaş este un Creangă trecut prin cultură. Întreaga tehnică artistică a lui Calistrat Hogaş se desface din unghiul acestei atitudini.

TUDOR VIANU

SCRIERI: *Pe drumuri de munte*, Iaşi, 1914; *Cucoana Marieta*, note critice Octav Botez, Bucureşti, 1916; ed. 2, Bucureşti, 1922; *Floricica*, Bucureşti, 1916; *Părintele Ghermănuţă*, Bucureşti, 1916; *Pe drumuri de munte. Amintiri dintr-o călătorie*, Iaşi, 1921; *Pe drumuri de munte. În Munţii Neamţului*, pref. Mihail Sadoveanu, Iaşi, 1921; *Pe drumuri de munte*, I–II, introd. Vladimir Streinu, Bucureşti, 1944–1947; *Pe drumuri de munte*, pref. Gala Galaction, Bucureşti, 1952; *Opere*, îngr. şi introd. Constantin Ciopraga, Bucureşti, 1956; *Proză*, I–II, pref. Constantin Ciopraga, Bucureşti, 1967; *Opere*, I, îngr. Daciana Vlădoiu, introd. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1984; *Pe drumuri de munte. Integrala prozei* , îngr. şi pref. Cristian Livescu, Piatra Neamţ, 2003.

Repere bibliografice: Botez, *Pe marginea cărţilor*, *1–21*; Ibrăileanu, *Note, 249–255*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, *108–124*; Ionescu, *Război*, I, *211–213*; Mircea Eliade, *Calistrat Hogaş*, VRA, 1936, 424; Ovidiu Papadima, *Calistrat Hogaş şi lumea lui*, F, 1937, 10; Sidonia C. Hogaş, *Tataia. Amintiri din vieaţa lui Calistrat Hogaş*, Piatra Neamţ, 1940; ed. îngr. Alexandrina Bostan, Piatra Neamţ, 2000; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *593–596*, *Ist. lit.* (1982), *666–673*; Vianu, *Arta*, II, *117–124*; Constantinescu, *Scrieri*, III, *157–161*; Cioculescu, *Varietăţi*, *276–294*; Constantin Ciopraga, *Calistrat Hogaş*, Bucureşti, 1960; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, *369–404*; Negoiţescu, *Scriitori*, *92–98*; Vladimir Streinu, *Calistrat Hogaş*, Bucureşti, 1968; Ciopraga, *Lit. rom.*, *451–464*; Micu, *Început*, *301–315*; Vlad, *Povestirea*, *79–80*, *passim*; *Calistrat Hogaş interpretat de...*, îngr. şi introd. Jana Balacciu, Bucureşti, 1976; Valentin Ciucă, *Pe urmele lui Calistrat Hogaş*, Bucureşti, 1981; Piru, *Ist. lit.*, *235–238*; Anghelescu, *Lectura*, *130–135*; Călinescu, *Biblioteci*, *83–98*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *127–129*; Faifer, *Semnele*, *212–215*, *273–274*; *Dicţ. analitic*, II, *243–245*, III, *318–322*; *Dicţ. esenţial*, *370–372*; Diana Ivan, *Calistrat Hogaș – contextul operei*, Timișoara, 2006; Mircea A. Diaconu, *Calistrat Hogaş*, Piatra Neamţ, 2007; Manolescu, *Istoria*, *495–497*; Alexandra Ciocârlie, *Un călător „anacronic”*, RL, 2012, 33¸ Zamfir, *Panorama*, 1, *437–442*.

C.C.

HOGEA-VELIŞCU, Ileana (15.VII.1936, Sudiţi, j. Ialomiţa), sinolog, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Adam) şi a lui Petre Hogea, ţărani. Tatăl descinde dintr-o familie de oieri de origine albaneză, venită prin transhumanţă prin părţile Braşovului pe la 1820, de unde se strămută în Ialomiţa şi întemeiază satul Sudiţi. Şi strămoşii materni se numără printre fondatorii aceluiaşi sat. După cursuri generale în comuna natală, termină Şcoala Pedagogică de Învăţători din Călăraşi (1950–1954), se înscrie la Facultatea de Filologie, secţia de slavistică, a Universităţii din Bucureşti, unde frecventează un an, dar, obţinând prin concurs o bursă de studii, pleacă în China, unde, după un curs pregătitor de doi ani, studiază limba şi literatura chineză la Facultatea de Filologie a Universităţii din Beijing (1957–1962), absolvită cu *magna cum laude.* La revenirea în ţară, îşi continuă studiile la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1971–1976), unde îşi susţine şi doctoratul în literatură universală şi comparată, în 1976, cu teza *Receptarea literaturii chineze în România.* Din 1962 intră în învăţământul universitar, la Facultatea de Limbi Romanice, Clasice şi Orientale, secţia chineză, a Universităţii din Bucureşti, promovând toate treptele până la cea de profesor (1997).

Specialistă în limba chineză (este autoarea mai multor manuale şi auxiliare, unele apărute în mai multe ediţii), **H.-V.** s-a consacrat şi studiului acestei literaturi şi culturii sale milenare, precum şi relaţiilor bilaterale româno–chineze. De la cursul iniţial *Istoria literaturii chineze clasice*, urmat de *Literatură chineză veche* (1975), cercetările sale au inclus treptat literatura clasică şi cea modernă, precum *Istoria literaturii chineze clasice şi moderne* (1967) sau *Dicţionar al literaturii chineze clasice şi moderne* (1983). Singura lucrare lexicografică în acest domeniu, dicţionarul cuprinde, într-o prezentare succintă, pe lângă autori şi opere anonime, în încercarea de a face o descriere cât mai completă a specificului acestei literaturi, articole despre noţiuni şi concepte filosofice, teorii poetice, grupări şi şcoli literare, specii şi genuri, simboluri şi modalităţi prozodice şi stilistice ş.a. Lucrare strict specializată, *Formare şi transformare în arta spectacolului chinez* (1983) urmăreşte evoluţia artei dramatice de la primele manifestări preteatrale din perioada arhaică la organizarea spectacolului popular sincretic şi la canonizarea structurii dramaturgice, prin apariţia artistului profesionist şi formalizarea artei scenice în faza clasică (secolele XIII–XIV) până la diversificarea şi rafinarea formelor artistice în timpul dinastiilor Ming şi Qing manciuriană. În *Permanenţe şi metamorfoze ale poeziei clasice chineze* (1984) autoarea expune sistemul puternic formalizat al liricii, bazat pe muzicalitatea cuvântului în poezia cântată, pe rimă în poezia cu formă fixă, canonizarea tematică prin embleme, motive şi simboluri, impuse prin tradiţie, în epoca marilor clasici Li Bai, Du Fu, Bai Juyi. Monografie consistentă, *Un stră-român, boierul moldo-valah Nicolae Milescu spătarul, ambasador la Curtea marelui august Kang Xi* (2007), reface în parte fabuloasa biografie a diplomatului şi savantului, raportând-o la contextul istoric, politic şi cultural al epocii. Culegerea *Evantaiul celor 10 000 de gânduri. România şi China: trei veacuri de istorie* (I–III, 1999–2010, coordonată împreună cu Florea Dumitrescu ş.a.), reuneşte studii interdisciplinare a peste 140 de cercetători chinezi şi români din diferite domenii de activitate (literatură, limbă, filosofie, educaţie, cultură, economie, politică, memorii, relaţii bilaterale). Ca traducătoare, a tălmăcit, singură sau în colaborare, din bogata creaţie chineză folclorică (mituri, basme, legende) sau din mari scriitori clasici (Qu Yuan, Cao Xue-qin). Prin întreaga sa activitate, de peste o jumătate de veac, **H.-V.** se impune în prim-planul sinologiei româneşti.

SCRIERI: *Istoria literaturii chineze clasice*, Bucureşti, 1966; *Istoria literaturii chineze clasice şi moderne*, Bucureşti, 1967; *Literatura chineză veche*, Bucureşti, 1975; ed. Bucureşti, 1976; *Literatură şi civilizaţie chineză veche în România veacului trecut*, Bucureşti, 1977; *Dicţionar al literaturii chineze clasice şi moderne*, Bucureşti, 1983; *Formare şi transformare în arta spectacolului chinez*, Bucureşti, 1983; *Permanenţe şi metamorfoze ale poeziei clasice chineze*, Bucureşti, 1984; *Eseu despre China şi literatura chineză*, Bucureşti, 1996; *Un stră-român, boierul moldo-valah Nicolae Milescu spătarul, ambasador la Curtea marelui august Kang Xi*, Bucureşti, 2007; *Memorii*, vol I: *Ninsori în toiul inimii. Memorial de rugă pentru vise*, Bucureşti, 2008; *Nestemate ale culturii chineze. Un prinos de iubire pentru sufletul chinez* (în colaborare cu Luo Dongquan), Bucureşti, 2009; *China mandarinală şi literatura chineză*, Bucureşti, 2010; *Apostol D. Culea – dascăl naţional*, Bucureşti, 2012. **Antologii:** *Antologie de literatură chineză veche*, Bucureşti, 1972; *Evantaiul celor 10 000 de gânduri. România şi China: trei veacuri de istorie*, I–III, postfeţele edit., Bucureşti, 1999–2010 (în colaborare cu Florea Dumitrescu ş.a.). **Traduceri:** *Pasărea fericirii. Basme populare din China*,

București, 1973 (în colaborare cu Iv Martinovici); *Mituri și legende chineze*, București, 1974 (în colaborare); Qu Yuan, *Poeme*, pref. trad., București, 1974 (în colaborare cu Iv Martinovici); Cao Xue-qin, *Visul din pavilionul roșu*, I–III, îngr. și pref. trad., București, 1975 (în colaborare cu Iv Martinovici); ed. pref. trad., București, 1986; Chen Chong, *Visul din acceleratul de Kelamayi*, îngr. și pref. trad., București, 1989.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, [*Ileana Hogea-Velișcu*], RL, 1974, 25, RL, 1975, 47; Romanița-Maria Ștențel, *Destine pentru eternitate*, București, 2006, *67–79*; Florentina Vișan, Luminița Bălan, Dinu Luca, *Studii de sinologie*, București, 2006, *307–319*; Boris Crăciun, Daniela Crăciun-Costin, *Dicționarul scriitorilor români de azi*, Iași, 2011, *246*. ***G.Dn.***

HOLBAN, Anton (10.II.1902, Huşi – 15.I.1937, Bucureşti), prozator, publicist.

Este fiul Antoanetei (n. Lovinescu) şi al lui Gheorghe Holban, ofițer. Începe școala la Fălticeni, la Școala Primară de Băieți nr. 1 „Al. I. Cuza" (1909–1913), urmând apoi, în același oraș, Gimnaziul „Alecu Donici" (1913–1916), unde bunicul, Vasile Teodorescu Lovinescu, fusese profesor de istorie și director. Din cauza schimbărilor de domiciliu ale mamei, divorțată în 1912, **H.** își face studiile liceale în etape: la Focşani (Liceul Unirea, 1918–1919) și Bucureşti (1919–1921), în apropierea unui frate al mamei, cel mai cunoscut, criticul E. Lovinescu, profesor de latină în cadrul Liceului „Matei Basarab". După examenul de absolvire, optează pentru Facultatea de Filosofie şi Litere a Universităţii din Bucureşti. Frecventează ședințele cenaclului Sburătorul. Prezența sa, începând din octombrie 1923, capătă nu doar forma audițiilor, dar și pe cea a insistențelor de a fi promovat ca autor, mai întâi de teatru (cu piesa *O viață*, dată spre lectură, pe rând, lui Camil Petrescu, Victor Eftimiu și Hortensiei Papadat-Bengescu, aceasta etichetând-o drept „document literaturizat"), apoi de proză scurtă: „o mică poveste-fantezie – slabă", va da verdictul E. Lovinescu. Un articol despre un studiu al arhitectului G. Balş, *L'Architecture religieuse en Moldavie*, îi marchează debutul, în noiembrie 1924, în revista „Mişcarea literară". În ianuarie 1925 obţine licenţa *cum laude* în specialitatea filologie modernă. În iunie participă la un concurs de burse în Franța, pentru École Normale Supérieure, dar este respins. În februarie 1926 **H.** îi duce lui E. Lovinescu manuscrisul romanului *Don Bazil*, sancționat dur de critic. Cu toate acestea, este acceptat să figureze printre membrii comitetului de redacţie al seriei noi a revistei „Sburătorul". **H.** nu abandonează ideea de a ajunge în Franța, fiind trimis, în urma unei cereri de perfecționare didactică, la cursurile speciale de vară organizate de Universitatea din Dijon. La întoarcerea în țară predă la Școala Normală de Băieți din Constanța, unde se afla și Nicoleta Ionescu, colegă și prietenă din facultate, profesoară la liceul de fete. Insistă să plece din nou la Paris. La sfârșitul anului începe să colaboreze la „Viața literară", publicând mai întâi un medalion dedicat fostului său profesor Mihail Dragomirescu. Din ianuarie 1927 până în iunie 1928 primește finanțarea statului român pentru a elabora, la Paris, o teză de doctorat despre Jules Barbey d'Aurevilly, un autor în deplin acord cu gustul literar al vremii. Audiază cursuri la Sorbona și la Collège de France, studiază la Biblioteca Națională, investighează direct, prin excursii pe teren, „mediul" normand al subiectului tezei. La concurență cu tentațiile culturale din Franța (concerte, spectacole de operă și de teatru, biserici, muzee), lucrarea de doctorat își pierde precedența, încât revine în ţară fără a obține diploma și rămâne să predea franceza, cu statut de profesor „provizoriu", la Liceul „V. Alecsandri" din Galaţi. Răstimpul șederii în Franța îl influențează decisiv în dorința de a deveni scriitor. Reîncepe presiunile pe lângă E. Lovinescu. Reface romanul *Don Bazil*, dat spre lectură mentorului de la „Sburătorul", dar și scriitorilor F. Aderca („găsește romanul extraordinar, crede că e de Ticu") și Sanda Movilă („entuziastă"), scrie E. Lovinescu în agendele sale. Ulterior piesa (*O viață*) și romanul primesc girul difuzării publice din partea lui Liviu Rebreanu, președintele Societății Scriitorilor Români. În zona relațiilor între nepotul aspirant și influentul unchi se produc mari acumulări de antipatie: unul dorește să folosească autoritatea celuilalt pentru succesul literar; celălalt caută să „controleze" vocea unui membru al familiei și pentru

consolidarea propriului succes. În 1929 **H.** pregătește apariția romanului, titlul devenind, în urma unor negocieri cu E. Lovinescu și cu editorul, *Romanul lui Mirel*; călătorește din nou la Paris, iar în absență cele trei acte ale piesei *Oameni feluriți* îi sunt citite în ședințele cenaclului Sburătorul. Va debuta editorial în mai 1929 cu *Romanul lui Mirel*, cartea fiind precedată de apariția unor fragmente în „Gazeta literară”, cu o introducere ambiguă făcută de E. Lovinescu. Deși nu are vânzările scontate, atrage totuși atenția criticilor tineri. În ianuarie 1930 are loc punerea în scenă, la Teatrul Național din București, a piesei *Oameni feluriți*, căreia i se acordă Premiul „A.G. Florescu”. „Vremea” anunță încheierea unui nou roman, *Oglinzi paralele*, și a unei lucrări despre Barbey d'Aurevilly. **H.** se căsătorește, în februarie 1931, cu studenta Maria Dumitrescu (prototipul Ioanei din romanul omonim), dar relația dintre ei nu este deloc bună, ceea ce îi va duce, în 1933, la despărțire. În 1931 iese de sub tipar romanul *O moarte care nu dovedește nimic*. Într-o reuniune de la Sburătorul apariția este supusă unor „impresii de lectură”, primind atât reacții favorabile (Octav Șuluțiu, Eugen Ionescu), cât și violent critice (Camil Petrescu îl consideră „fără stil, plat”). Anii 1930–1931 consemnează, deopotrivă, încercările de a publica proza scurtă. Din 1931 până în 1934 obține un transfer la seminarul monahal de la mănăstirea Cernica, răstimp de care se leagă și cunoștința, într-o excursie la Turtucaia, cu Florica Codreanu, care îi va deveni confidentă și, neoficial, legatar testamentar. Audiază conferințe ale Asociației Criterion, iar la o reuniune despre Marcel Proust, la care mai conferențiază Mihail Sebastian, Eugen Ionescu și Petru Comarnescu, participă cu expozeul *Suferințele lui Swann.* Reușește să publice încă două romane: *Parada dascălilor* (1932) și *Ioana* (1934; Premiul Societății Scriitorilor Români). Din septembrie 1934 obține o nouă transferare, de această dată la Seminarul Central din București. Cu toate turbulențele din viața privată, în amintirea elevilor profesorul **H.** apare sever, autoritar, dar și plăcut, apropiat de învățăceii lui, cărora le propunea să-și facă o bibliotecă a clasei folosind „micile” lor economii. În zona vieții private complicațiile sentimentale continuă. Frecventează, în perioada 1934–1935, casa inginerului și proprietarului de terenuri Jean Manolovici, a cărui fiică, Lydia Eveline (în vârstă de doar șaisprezece ani), joacă rolul de *femme fatale* în relațiile cu scriitorii care o inspiră și pe

Anton Holban și E. Lovinescu

care îi inspiră, posibil punct de plecare în epocă pentru o literatură impregnată de senzualism sau erotism: romanele *Ambigen* (1935) al lui Octav Șuluțiu, *Jocurile Daniei* (antum lui **H.** i-a apărut numai fragmentul *Cu Dania la telefon* în „Revista Fundațiilor Regale”, 1936), *Oameni cu joben* (1941) al lui Zaharia Stancu. Aprofundează opera lui Marcel Proust, preocupare de lectură segmentată în cinci episoade, patru antume (*Marcel*, *Artificii*, *Vocabular*, *Du côté de chez Swann*), încredințate revistei „Azi” în 1936, unul postum (*Poezie*). Problemele de sănătate, care începuseră cu vreo zece ani înainte, se complică, iar necesitatea unei operații devine din ce în ce mai presantă. La începutul lui 1937 se internează la spitalul bucureștean Filantropia. În urma unei infecții postoperatorii generalizate, scriitorul se stinge. Diagnosticul: apedincită acută, uremie. Finalul neașteptat pare să fi fost înscris premonitoriu în formula folosită de **H.** la dispariția „tânărului pictor N. Popovici” (1936): „A murit fără să fie cineva lămurit de ceea ce a avut, în timp ce doctorul ultim a fost neglijent, nici măcar curios”. Va fi incinerat, urna cu cenușă fiind

transportată după un timp la Fălticeni și depusă în cavoul familiei Lovinescu. Într-un context dominat în bună măsură de tăcere, în 1938 apare culegerea de povestiri *Halucinații*, gata de editare încă din 1933, când fusese anunțată în „Vremea". Posteritatea literară a lui **H.** este gestionată de Antoaneta Lovinescu, sprijinită eficient de Florica Codreanu, în eforturile de a fructifica scrierile rămase. Astfel, așa-numitul *Testament literar* va fi inserat în sumarul din februarie–martie 1937 al revistei „Azi", textul fiind văzut ca o posibilă prefață la *Jocurile Daniei*, roman care nu-și va găsi în epocă editorul. De-abia la treizeci și patru de ani de la moartea lui **H.**, în 1971, dactilograma integrală a romanului, trecută prin mâinile Floricăi Codreanu, ale lui Ion Argintescu, coleg și prieten, ulterior pe sub ochii lui E. Lovinescu și ai lui Octav Șuluțiu (care îi pregătise chiar o prefață) va fi publicată într-o ediție îngrijită de Nicolae Florescu. În 1972 același istoric literar publică în revista „Manuscriptum", sub titlul din manuscris *Divagațiuni*, textul piesei de teatru *Rătăciri*, scrisă de **H.**, dar pusă pe numele Floricăi Codreanu, care fusese de altminteri și recompensată cu „mențiune onorabilă", în 1934, de Societatea Autorilor Dramatici Români. Integrala operei lui **H.** a apărut în 1970–1975, în trei volume, sub îngrijirea Elenei Beram.

Strâns legată de conjuncturile biografice, familiale și sentimentale, a căror experiență se străduiește să o despovăreze prin „transcrierea emoțiilor" în formă literară, opera de ficțiune a lui **H.** apelează la tiparele unor modele din spațiul francez, pe care îl frecventa predilect. În scrisul lui apar referințe de autoritate, atât din clasicismul secolului al XVII-lea (Racine, La Fontaine), cât și din registrul modernității (Marcel Proust, André Gide, Aldous Huxley). Totuși, în ierarhia preferințelor, literatura a rămas în urma pasiunii pentru muzică sau a plăcerii de a călători, într-o măsură și ca modalități terapeutice cu efecte mai rapide asupra unui psihism traumatizat de crize. La **H.** conglomeratul „chinurilor" personale, construit prin serii compulsive de „variații la temă", prin satisfacerea tendinței de „autoflagelare", pe care o recunoaște a-i „aparține temperamental", se dizolvă în evaziunea și confortul audițiilor muzicale, în descoperirea de noi teritorii culturale sau în cultivarea fragmentului care „brodează pe o altă nuanță sufletească". Când vorbește despre motivația scrierilor sale, respinge categoric inspirația provenită din vreun „sentiment estetic", declarând că impulsurile creative îi sunt determinate de „imitație, orgoliu, răzbunare". Sub formula „Pretutindeni există un motiv personal, pe care m-am căznit să-l mistific", intră soluții narative derivate din observația caracterelor, fructificată asiduu în romanele lui Marcel Proust. Cititor împătimit, **H.** extrage cu fiecare lectură elemente pe care le „traduce" ulterior ca experiențe în prozele proprii, unde domină nu scriitura estetizantă, narațiunea calofilă, ci tehnica de a îmbina „fragmentele", de a reduce prin adâncire spațiul intrigii, analiza personajelor, de a limita decorul la funcția de susținere a stărilor sufletești etc. Dihotomia „dinamic/static", pe care o tatonează el însuși în bilanțul asupra romanelor sale aduce argumente în favoarea „staticului", derulate în sensul bergsonian al „evoluției creatoare". „Romanul dinamic", fundamentat pe știința înaintării planificate a intrigii, pe dozajul adecvat al suspansului și pe tactica stimulării permanente a curiozității, lasă loc în procesul modernizării conceptului „roman static", de sondare, prin observație, a „înlăuntrului oamenilor", mai precis a „garanțiilor de adevăr" din caracterul care se schimbă, din temperamentul care fluctuează, din personalitatea care se sacrifică. **H.** estompează, ca de obicei, claritatea pronunțării opiniei, deși se poate percepe situarea de partea „staticului", care îl ajută să-și realizeze dorința transmisă astfel: „Am vrut să mă prezint cât mai adevărat". În consecință, opțiunea tranșantă pentru o formulă sau alta de roman se erodează, perturbată de o suită de interogații și îndoieli: „*O moarte care nu dovedește nimic* este un roman dinamic, *Ioana* este un roman static. […] Dar altceva mă interesează: ce e superior în literatură, dinamicul sau staticul? […] Pe care să aleg din cele două forme de artă?". În cele din urmă scriitorul afirmă, pe un ton de autoironie, că ar fi preferat să călătorească și să renunțe „la astfel de ocupații…", precum practicarea literaturii. Atitudinea ezitantă, oscilațiile se manifestă și în privința adeziunii la modelul propus de opera lui Marcel Proust, scriitorul francez fiind când indicat drept „exemplul meu veșnic", când relativizat, criticat pentru pierderea, exagerată până la sațietate, în detalii („admirația pentru Proust nu-mi este deplină"). Chiar dacă **H.** a studiat sistematic romanul proustian, mai entuziasmat a fost, totuși, de particularitățile tehnice („creatoare de viață, de atmosferă și de imagine"; „la fiecare nouă examinare am găsit construcția tot atât de rezistentă")

	VIAȚA	OPERA
1902	**februarie 10** Se naște la Huși Anton Holban, fiul Antoanetei Holban, „de douăzeci și patru de ani, fără profesie”, și al lui Gheorghe Holban, „de patruzeci de ani”, „căpitan [de infanterie] în activitate”. Se înrudește cu criticul E. Lovinescu, fiindu-i nepot de soră. Tatăl, aflat la a doua căsătorie, provine dintr-o familie de negustori de blănuri din Basarabia.	
1904	Familia Holban părăsește Hușul, venind să locuiască la Fălticeni, într-o casă oferită prin dotă de părinții Antoanetei: Vasile Teodorescu Lovinescu și Profira Lovinescu, născută Manoliu.	
1909–1913	Este elev la Școala Primară de Băieți nr. 1 „Al. I. Cuza” din Fălticeni. Învață foarte bine, reușind să devină cel dintâi dintr-o promoție de 54 de absolvenți.	
1912	**ianuarie 26** Tribunalul Județului Suceava pronunță sentința divorțului dintre părinți. Deschiderea procesului avusese loc în 1910, la cererea Antoanetei Holban. **octombrie 26** Moare Gheorghe Holban, internat la Spitalul Socola din Iași. O ipoteză, susținută de Z. Ornea, este că s-ar fi sinucis.	
1913–1916	Urmează, în tradiția familiei, Gimnaziul „Alecu Donici” din Fălticeni. Este al doilea din anul său de studii. Un coleg, Aurel George Stino, își va aminti într-o carte apărută în anii ’70 că „băiețașul firav”, „cu vădite înclinații spre contemplare”, purta în ghiozdan „o bibliotecă ambulantă: Turgheniev, din bătrâna «Bibliotecă pentru toți», Jules Verne, în frumoase ediții franceze de pe vremuri, revista «Flacăra» a lui C. Banu, din care îți arăta chipul unchiului Eugen Lovinescu, fratele mamei sale”.	
1916	Intrarea României în Primul Război Mondial blochează sistemul de învățământ, astfel încât Gimnaziul „Alecu Donici” se transformă în Spitalul Militar nr. 256, unde Antoaneta Holban servește pe post de infirmieră. Școlarul este obligat să își continue studiile cu profesori care dau ore în particular. Începe să se simtă din ce în ce mai atras de muzică, pasiune pe care o va nutri întreaga viață. Face și încercări de a scrie poezie, dar le abandonează.	

1917	**iulie–august** Se refugiază la Odessa, însoțindu-l pe bunicul Vasile T. Lovinescu, senator liberal, care alege să se pună la adăpost din calea frontului împreună cu o parte a membrilor Parlamentului României. Orașul de „încartiruire” și lumea lui în derută va fi evocat într-un articol publicat în „Vremea” din octombrie1934: „Am fost la Odessa când Kerenski era stăpân. Bolșevismul începuse, însă nu periculos încă. Când am plecat spre Odessa (iulie), țarul fusese detronat (februarie), dar nimănui nu i-a trecut prin minte să se sparie de călătoria în Rusia în plină transformare. Vedeam doar cerșetori (de cele mai multe ori în haine soldățești), jeluindu-se și cerând de pomană, însă interpelându-te cu numele de «tovarăș». Negustorii din stradă îți ofereau pentru un preț neînsemnat fotografia lui Kerenski. Statuia Ecaterinii din fața operei era acoperită cu un văl negru, deși revoluționarii se arătau destul de politicoși, și numai mai târziu, sub Lenin, acea statuie trebuia să fie distrusă”.	
1918	**iunie 15** Obține un certificat al Direcțiunii învățământului particular, de efectuare a claselor a IV-a și a V-a.	
1918–1919	Este acceptat în clasa a VI-a la Liceul Unirea din Focșani, redeschis după ce servise drept spital de război.	
1919–1921	Se mută la București împreună cu mama, care deținea o proprietate pe Strada Columb Nou nr. 2. Clasele a VII-a și a VIII-a (modern) le urmează la Liceul „Matei Basarab”.	
1921		Scrie o primă versiune a piesei de teatru *Oameni feluriți*.
	ianuarie 22 Antoaneta Holban se recăsătorește. Ștefan Dragomirescu, noul soț, este funcționar și se ocupă de comerț. Tânărul respinge categoric decizia mamei, criticând-o voalat și în scrierile literare de mai târziu (în romanul *O moarte care nu dovedește nimic* și în nuvela *À l’ombre des jeunes filles en fleurs*).	
	iunie Își încheie studiile liceale, primind calificativul „foarte bine”. Examenul de absolvire este validat de comisia alcătuită din Th. D. Speranția, D. Dimo, E. Giupagea, D. Constantin și condusă de clasicistul D. N. Burileanu de la Universitatea din București.	

1921–1925 Este student la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București, în specializarea filologie modernă. Îi are printre profesori pe Mihail Dragomirescu (literatură română) și pe Al. Tzigara-Samurcaș (istoria artelor), iar printre colegi pe Șerban Cioculescu.

1922 **vara** Călătorește la Viena.

1923 **martie** Entuziasmat de cursurile de istoria artei, participă la o excursie tematică organizată la Curtea de Argeș de Al. Tzigara-Samurcaș.

Începe o relație sentimentală cu Nicoleta Ionescu, o colegă de facultate, înrudită prin tată (Gheorghe Ionescu, director general al vămilor) cu filosoful Nae Ionescu.

vara Merge în vacanță la Danzig.

octombrie 8 E. Lovinescu îi trece numele la capătul enumerării participanților, „numeroși”, de la cenaclul Sburătorul, care asistau la o prezentare a lui F. Aderca despre Marcel Proust.

1924 **ianuarie** Efectuează serviciul militar la Regimentul 21 Infanterie din București.

vara Pe timpul vacanței pleacă împreună cu Nicoleta Ionescu în nordul Moldovei. Vizitează câteva mănăstiri.

octombrie Se întoarce dintr-o călătorie pe vapor făcută în Palestina și Egipt.

noiembrie 29 Debutează în revista „Mișcarea literară” cu prezentarea studiului *L’Architecture religieuse en Moldavie*, realizat de arhitectul G. Balș.

1925 Colaborarea din postura de cronicar plastic continuă la rubrica „Mișcarea artistică” a revistei în care debutase. Articolele atestă un interes special îndreptat către arta veche românească și spre estetica de salon.

ianuarie Obține licența în filologie modernă, acordându-i-se mențiunea *cum laude*. Comisia este alcătuită din Charles Drouhet (președinte), Mihail Dragomirescu, Al. Tzigara-Samurcaș (membri). Lucrarea de licență constă într-o încercare de monografie despre Ilarie Chendi, pentru care Pompiliu Constantinescu, pe atunci asistent, scrie referatul evaluativ.

iunie Participă la concursul pentru obținerea unei burse în Franța, la École Normale Supérieure. Este respins, câștigători fiind declarați Șerban Cioculescu, N. N. Condeescu, D. Murărașu.

septembrie Devine cadru didactic în sistemul preuniversitar, la Școala Normală de Băieți din Constanța, unde predă limba franceză.

1926

februarie 2 Îi anunță lui E. Lovinescu încheierea unui roman. Titlul acestuia este *Don Bazil*. Citindu-l, criticul descoperă că personajul principal era chiar fratele său, Vasile; în consecință, reacționează cu duritate: „tânărul e un inconștient; fotograf exact, dar tendențios", cum va consemna în *Agende*.

februarie 28 Este cooptat printre membrii comitetului de redacție al revistei „Sburătorul" (serie nouă), alături de E. Lovinescu, Ramiro Ortiz, Hortensia Papadat-Bengescu, Valjan, G. Brăescu, Camil Petrescu, F. Aderca, Sanda Movilă, Vladimir Streinu, Ticu Archip, Pompiliu Constantinescu, Gh. Nichita și S. Benvenisti.

iulie–august Se dă curs cererii de perfecționare în didactica limbii franceze, pe care o depusese în iunie. Este trimis la cursurile speciale de vară, organizate de Universitatea din Dijon.

noiembrie Primește propunerea de a-l suplini pe Al. Tzigara-Samurcaș la cursurile de istoria artei.

decembrie Devine colaborator al „Vieții literare". Realizează portretul literar al lui Mihail Dragomirescu, fostul său profesor de la Litere; va mai publica aici, în anul următor, doar un articol, *Câteva reflexii în preajma „Scrisorii pierdute"*.

1927

ianuarie Cu finanțarea statului român, pleacă în Franța, la Paris, în scopul întocmirii unei teze de doctorat despre scriitorul Jules Barbey d'Aurevilly.

aprilie–iunie Publică în „Sburătorul", în paisprezece secvențe, studiul *Hortensia Papadat-Bengescu*.

La concurență cu numeroasele posibilități culturale întâlnite, interesul pentru studiu scade, astfel încât în vara lui 1928 se va întoarce în țară fără obținerea vreunui titlu științific.

Moare bunicul Vasile T. Lovinescu.

1928 Antoinette Holban își publică, la Vaslui, teza de absolvire a Facultății de Medicină din Iași.

1928–1931 Este profesor „provizoriu", la Liceul „V. Alecsandri" din Galați.

1929

ianuarie–februarie În „Gazeta literară" apar fragmente din *Romanul lui Mirel*, cu o introducere de E. Lovinescu.

aprilie–mai În timp ce el era plecat la Paris, actrița Dida Solomon citește, în cenaclul Sburătorul, un prim act din piesa *Oameni feluriți*. Impresia este bună, iar experiența se repetă, cu mai mult succes la actul al II-lea. La începutul lui mai se va citi și ultimul act, cel de-al III-lea. Lectura Soranei Țopa este catalogată drept „execrabilă" de E. Lovinescu.

mai 12 Debutează editorial cu *Romanul lui Mirel*.

1930

ianuarie 17 Are loc premiera piesei *Oameni feluriți* pe scena Teatrului Național din București, al cărui director era Liviu Rebreanu.

martie 20 Într-o notă din „Vremea" este semnalat manuscrisul pregătit pentru tipar al „unei lucrări senzaționale asupra lui Barbey d'Aurevilly". Se menționează că autorul îl va „studia și înfățișa pe autorul *Diabolicelor* în toată glorioasa sa amploare".

martie 26 La Fundațiile Regale prezintă o conferință despre Barbey d'Aurevilly.

iunie 26 I se acordă Premiul „A. G. Florescu", în valoare de 25 000 de lei, pentru piesa *Oameni feluriți*.

octombrie 17 Îi mărturisește unchiului E. Lovinescu, fără a-i da detalii, animozitățile ireconciliabile dintre el și vărul Vasile (Lala) Lovinescu pe care îl consideră „canalie".

1931

Apare romanul *O moarte care nu dovedește nimic*. Îl avea în pregătire de prin a doua jumătate a anului 1926, când îi solicitase lui Lovinescu opinia asupra „unui fragment autobiografic", iar în februarie 1930 revenea cu un material finit având titlul *Oglinzi paralele*, anunțat și în „Vremea".

Colaborează la două emisiuni ale Societății Române de Radiodifuziune: „Unda veselă" și „Programul de seară".

februarie 21 Se căsătorește cu Maria Dumitrescu. Căsătoria civilă are loc în absența Antoanetei Holban, a rudelor, ceremonia fiind oficiată numai în prezența prietenilor chemați pentru a servi ca martori. Cei doi, în relația cărora se insinuase teosoful Vasile (Lala) Lovinescu, nu încheie vreo convenție matrimonială și continuă să locuiască la adrese diferite.

I se aprobă transferul la București, prin invocarea apropierii de familie și a facilitării studiului

în biblioteci. Predă limba franceză, în sistem de suplinire, la seminarul monahal de la Cernica.

1932

februarie 20 Iese de sub tipar romanul *Parada dascălilor*.

mai 1 Scrie în „Vremea" articolul *Portretele d-lui Lovinescu*, o analiză a volumului al II-lea din *Memoriile* criticului. Articolul este folosit de Mihail Sebastian în polemica deschisă cu E. Lovinescu despre morfologia portretului literar.

vara Prin Societatea România Pitorească merge în excursie la Turtucaia, în Delta Dunării și la Padina. O cunoaște pe Florica (Coca) Codreanu, o funcționară divorțată care îi va deveni, neoficial, logodnică și legatar testamentar, gestionar al manuscriselor.

octombrie 3 Își exprimă punctul de vedere în problema definirii specificului național, dându-i replica lui Mihail Sebastian. „Românii sunt perfect sănătoși", susține scriitorul, și chiar dacă nu au rafinamentul interiorizării tragicului, „românii sunt inteligenți, și cu inteligența poți schimba orice" (*Contribuții la specificul românesc*, „Ulysse").

octombrie 23 Începe să scrie la „Vremea" despre actualitatea muzicală. Articolele apar, în general, la rubrica „Muzica". Ulterior va redacta note la rubrica „Fapte și idei".

decembrie La reuniunea despre Marcel Proust, organizată de Asociația Criterion și prezidată de Mihai Ralea, participă cu expozeul *Suferințele lui Swann*, într-un grupaj tematic la care mai contribuie Mihail Sebastian, Eugen Ionescu, Petru Comarnescu.

1933

iulie 3 Încetează legal căsătoria cu Maria Holban. Se repetă tiparul divorțului dintre Antoaneta și Gheorghe Holban: soțul „pârât" nu este prezent la pronunțarea sentinței, iar procesul se intentează pe „motive de injurii grave".

iulie Împreună cu Lucian Boz, care trimite o „scrisoare din munți" (de la Predeal), colaborează la pagina numărului de vacanță din „Vremea", lansând o invitație pentru vizitarea mănăstirilor din Neamț.

septembrie 17 „Vremea" semnalează că „D. Anton Holban a terminat două romane: *Halucinații* și *Ioana*. Din primul a publicat fragmente în «Viața românească», «Vremea» și «România literară»".

octombrie 8 Începe o serie de comentarii asupra operei lui Marcel Proust. Articolul intitulat *Proust* apare în „Vremea" la rubrica „Perspective franceze".

octombrie 29 Într-o notă publicată de „Vremea" se anunță că „*Ioana*, noul roman al d-lui Anton Holban, nu și-a găsit încă editorul".

noiembrie 12 Comentează critic câteva articole de educație muzicală, *Parmi les chefs-d'œuvres*, ale reputatului pianist Alfred Cortot, „pe marginea unor opere de Debussy și César Franck". În final inserează o confesiune prin care se distanțează de imitarea servilă a ui Marcel Proust, declarându-și originalitatea și mizând pe transformarea în creație a experienței trăite: „Personal, sunt un mare admirator al lui Proust, pe care l-am citit, pe fragmente, de nenumărate ori. Dar aș deznădăjdui de mine dacă aș crede că tot scopul meu este o imitație cât mai bună. Cum fiecare rând pornește de la o experiență, îmi păstrez, măcar cu ocazia aceasta, optimismul".

noiembrie 19 Tot printr-o notă apărută în „Vremea" se comunică: „*Ioana*, romanul d-lui Anton Holban, și *Mâinile*, roman al d-lui Constantin Fântâneru, își așteaptă încă editorii".

decembrie Colaborează, alături de Tudor Teodorescu-Braniște, Mircea Damian, Ilarie Voronca, Vlaicu Bârna, C. Nisipeanu ș.a., la nou-înființata revistă „Herald", condusă de Neagu Rădulescu și Miron Suru.

1934 Este profesor de limba franceză și, în completare, primește ore de română în București, la Seminarul Teologic Central.

martie O cunoaște pe Lydia Eveline Manolovici, în vârstă de șaisprezece ani, fiica lui Jean Manolovici, proprietar de terenuri, industriaș, organizator de serate culturale private.

martie–aprilie Face o călătorie în Egipt.

aprilie În „Azi" este publicat actul I al piesei *Oameni feluriți.*

octombrie La concursul Societății Autorilor Dramatici ezită să participe în nume propriu. La piesa *Rătăciri*, intitulată în dactilogramă *Divagațiuni*, figurează ca autoare Florica Codreanu, „funcționară la Societatea «Lihnitul»". Textul, cu mottoul „Malta", primește o mențiune; va fi recuperat și publicat postum, în revista „Manuscriptum" din 1972.

1935–1936

decembrie Apare romanul *Ioana*, după ce fusese lecturat de Șerban Cioculescu.

Apar în presă fragmente din romanul *Secretele Daniei* sau „mai bine, poate, *Jocurile Daniei*": *Istanbul, imagine superbă și tulbure* („Vremea", 1935) și *Cu Dania la telefon* („Revista Fundațiilor Regale", 1936); dactilograma romanului, aflată în Arhiva Muzeului Literaturii Române, va fi editată postum, în 1971.

1935

Comisia desemnată de Societatea Scriitorilor Români, avându-i membri pe Cezar Petrescu, Zaharia Stancu și Scarlat Struțeanu, îi acordă pentru romanul *Ioana* un premiu în valoare de 4 000 lei.

Este inclus în sumarul antologiei de proză scurtă *Nuvele inedite*, editată la „Adevărul", cu povestirea *Castele de nisip*.

februarie Participă la ancheta *Debutul meu la „Vremea"*, printre repondenți numărându-se Mircea Eliade, Octav Șuluțiu, Pompiliu Constantinescu, I. Peltz, Sergiu Dan, Traian Șelmaru, Ion Călugăru.

iunie–august Rupându-se relația cu Lydia Manolovici, se retrage în perioada vacanței la Fălticeni. Ascultă jazz, observă degradarea stării de sănătate a bunicii, vizitează mănăstirile Humor și Agapia, planifică o deplasare la Berlin, pentru a evada din fața recentelor complicații sentimentale.

1936

februarie Aventura cu Lydia Manolovici îl determină pe Octav Șuluțiu să se considere trădat în prietenie. Apare în „Azi" pamfletul furibund *O lichea sentimentală*.

martie–noiembrie Publică în revista „Azi" studiul *Marcel Proust*. Cele patru episoade au titlurile *Marcel*, *Artificii*, *Vocabular* și *Du côté de chez Swann*.

1937

ianuarie 15 Anton Holban moare la Spitalul Filantropia din București de „apendicită acută, uremie" (conform diagnosticului trecut în actul de deces).

ianuarie 17 Este incinerat la crematoriul Cenușa. Urna îi va fi transportată, peste câteva luni, la decesul bunicii Profira, și depusă în cavoul familiei Lovinescu din cimitirul bisericii „Sfinții Voievozi – Grădini" de la Fălticeni.

ianuarie 24 Ziarul „Vremea" îi cinstește memoria prin articolele *Un răsvrătit* de C.A. Donescu și *Cuvânte sărace despre Anton*

1938

Holban de Lucia Demetrius, care însoțesc „nuvela inedită" a scriitorului recent dispărut *Două fețe ale aceluiaș peisagiu* (devenită ulterior *Cu Irina la Gura Humorului*). La grupajul „In memoriam" participă E. Lovinescu (*Bietu' Anton*), Arșavir Acterian (*Între obsesii și prietenie*), Horia Stamatu (*Cu amicul Hans prin țara lui d'Aurevilly*), Pompiliu Constantinescu (*Anton Holban*) și Mircea Mateescu (*Rânduri pentru Anton Holban*).

Revista „Azi" publică episodul al V-lea (*Poezie*) din studiul consacrat de Holban operei lui Marcel Proust.

februarie–martie Apare în „Azi" textul intitulat *Testament literar*.

Este editat volumul de nuvele *Halucinații*.

din scrierile în proză și în genul dramatic ale Hortensiei Papadat-Bengescu, pe care a elogiat-o în repetate rânduri, considerând-o „reprezentantul cel mai de seamă al literaturii moderne române". „Cred că nimeni n-a fost mai fidel artei d-nei H. Papadat-Bengescu decât autorul acestor însemnări", se exprima el orgolios într-o cronică din 1935, trimițând și câteva „săgeți" în direcția inconsecvenței lui E. Lovinescu, căruia îi reproșează că „n-a mai scris nimic despre ultimele [ei] cărți, cele mai subtile". Și opera lui **H.** a fost încadrată, de majoritatea criticilor, în compartimentul romanului modern, vorbindu-se fie de specificul formei de modernitate în accepțiuni precum „epica autobiografică" (E. Lovinescu), „epica experiențialistă" (G. Călinescu), „romanul de analiză" (Pompiliu Constantinescu), „literatură a «autenticității» și a «experienței»" (Ov. S. Crohmălniceanu); alt element intens dezbătut este modelul de influență, adesea prin absolutizarea „proustianismului" (Dinu Pillat îl consideră „cel mai tipic scriitor proustian de la noi"). Criticii lărgesc însă perspectiva, amintind lecturile lui **H.** din autori „subiectivi" de mare circulație, pornind de la Racine, trecând prin secolul al XIX-lea, cu Benjamin Constant și Amiel, ajungând la André Gide. Fixată ca literatură a autenticității (trăirile emotive) și a lucidității (controlul prin conștiință), arhitectura scrierilor lui de ficțiune reunește două piese de teatru (*Oameni feluriți* și *Rătăciri*), cinci romane, dintre care patru antume – *Romanul lui Mirel*, *O moarte care nu dovedește nimic*, *Parada dascălilor* și *Ioana* –, altul postum, *Jocurile Daniei* – și o selecție de „nuvele", publicate în presă între 1930 și 1937, devenite în 1938 materia primei cărți postume, antologia *Halucinații*. În afara acestora, prin numeroase articole, cronici muzicale, literare, plastice sau prin impresiile de călătorie găzduite de periodicele vremii, **H.** a confirmat că a fost „una din personalitățile literare de cea mai armonioasă formație intelectuală" (Șerban Cioculescu). Se pot identifica două paliere în felul în care sunt concepute scrierile lui: pe de o parte, autorul îi observă pe cei din jur, apoi surprinzându-le „detaliile pregnante" construiește prin combinație „caractere"; pe de alta, el se observă, urmărindu-și lucid „fluxul emoțiilor". Într-o primă categorie, concentrată și eclectică în privința influențelor, ar intra drama de familie burgheză, cu accente ibseniene, *Oameni feluriți*, *Romanul lui Mirel*, care amintește, prin cadru, natura conflictelor și prin personaje de proza scurtă a lui A.P. Cehov și I.S. Turgheniev, *Parada dascălilor*, acea „jucărie de păpuși; o manivelă de care să tragi și ele se învârtesc de trei ori, în trei sunete", cum i-a fost prezentată de **H.** lui Octav Șuluțiu, rezonantă la moralismul lui La Bruyère, și „nuvelele" intitulate *Halucinații*, microexerciții de literatură subiectivă. Cea de-a doua categorie înglobează romanele cu o structură elaborată sub înrâurirea psihologismului proustian: *O moarte care nu dovedește nimic*, *Ioana*, *Jocurile Daniei* (1935, conform datării de pe dactilogramă).

Constanta tematică rămâne pretutindeni biografismul, proza de ficțiune acționând similar psihodramei, în scopul clarificării, înțelegerii, vindecării unor traume personale. Scenele de familie proiectate în *Oameni feluriți* sau în *Romanul lui Mirel* conțin secvențe ale unor relații defectuoase, a căror vecinătate afectează nociv comportamentul celor prea sensibili. Formarea personalității adolescentului numit fie Coca, fie Mirel se soldează cu un eșec existențial, fiind marcată de rănile neînțelegerilor din casă, de indiferența la suferință a bunicilor, de intruziunea clanului în situațiile dintre părinții-soți. Coca, Mirel aparțin tipologiei copilului/adolescentului frustrat afectiv, cu manifestări și crize de cruzime față de diverși membri ai familiei, cărora le atribuie vina de a-i fi generat „chinurile". Mama (Ortansa) maltratată de soț (Jean) se vede obligată să suporte, la reîntoarcerea în casa părintească, atât statutul de fiică de povară, cât și ieșirea la suprafață, în etapa pubertății, a disfuncțiilor nervoase, moștenite de propriul copil (Coca) de la tatăl agresiv – *Oameni feluriți*. În trama primului roman al lui **H.**, *Romanul lui Mirel*, tânărul insolent, brutal, proaspăt întors dintr-o călătorie în Palestina pe moșia bunicilor, unde mai locuiesc mama (Ortansa), unchi și mătuși, seduce o verișoară orfană, dar nu își asumă responsabilitatea sarcinii care rezultă din aventură. Se consideră trădat de un unchi (numit în batjocură Tololoi), bănuindu-l că ar fi comunicat întregii familii ceea ce trebuia să fie secret, astfel încât se răzbună printr-o minciună: dezvăluirea unei relații amoroase a soției lui Tololoi. Deși îl aduc mereu în prim-plan, ca personaj-narator, pe Sandu, ins cu tendințe de însingurare, obsedat de moarte, cu mania persecuției și corelativul răzbunării stimulate de o gelozie patologică, romanele anilor '30, *O moarte care nu dovedește nimic*, *Ioana*, *Jocurile Daniei*, nu formează un ciclu, o trilogie, ci realizează compozițional o suită, în sensul muzical de texte succesive de similaritate tonală, însă diferite prin „caracter și mișcare". Definit ca un picaro sentimental, protagonistul, Sandu, parcurge trei experiențe amoroase, ilustrate de trei ipostaze feminine: Irina – colega de facultate, îndrăgostită, care vrea să se mărite; Ioana – fata cu propensiuni intelectuale, care își caută la rândul ei fericirea și trădează, inutil, pentru „a se vindeca" de indiferența arătată de bărbatul căruia i se dăruise; Dania – adolescenta capricioasă, posesoarea unei situații sociale prea bune pentru a se limita la o singură „plăcere". Toate sunt etape ale conștientizării unui act de involuție afectivă. În primul roman se repetă cu insistență cuvântul „semn", în consonanță cu narațiunea centrată pe investigația unei dispariții; în cel de-al doilea frecvență are pluralul „chinuri", cerut de frământările, de gesturile exasperate ale cuplului Sandu–Ioana, țintind reintrarea în „paradisul pierdut" din prea multă dorință de autenticitate emoțională; în *Jocurile Daniei* abundă vocabula „frenezie", fiind vorba mai ales de un roman monden, „de salon". Tot acest drum al neliniștii, al febrilității, al interpretărilor îl poartă pe Sandu către înțelegerea incapacității sale de a iubi și, în consecință, de a atinge fericirea prin iubire, rămânându-i, în schimb, dragostea pentru muzică. **H.** este un scriitor cu multă știință teoretică extrasă și asimilată din lecturi, dar cu posibilități literare limitate. De aceea, excelează în nuvele, unde spațiul narativ este restrâns; în romane obosește, partea finală fiind cel mai adesea vizibil scrisă cu nerăbdare, ca în episodul kitsch care încheie textul din *Ioana*. La fel, acaparat de personaje centrale, uită să justifice prezența unor chipuri secundare (madam Pitpalac, domnul Jianu, domnișoara Țurai, cafegiul Mihaly), care ies din scenă cu discreție, fără ca autorul să fi avut vreo idee limpede asupra utilizării lor. Există la **H.** intenția de a ridica ștacheta prozei românești a momentului, intenție schițată, dar nedusă până la capăt. În acest sens pot fi citate ilustrarea în cadre locale a câte unui mit universal al nefericirii, tragedia Irinei fiind pusă în legătură cu tragedia Andromacăi din piesa lui Racine sau cuplul Sandu–Ioana corelat cu Tristan și Isolda; alternarea formelor de expunere, de pildă inserția analizei jurnalului intim al lui Sandu în *O moarte care nu dovedește nimic*, reflectând un joc al „oglinzilor paralele" – de altfel, aceasta e prima opțiune de titlu dată de autor – în care, prin imagini subiective reciproce, el o construiește pe ea, iar ea îl construiește pe el; alcătuirea unui cadru permisiv pentru dezvoltarea paradoxală a unor sugestii (Parisul șarmului și al melancoliilor; marea–noaptea–muzica; Bucureștiul-chic sau locurile turistice de lux ale Europei etc.). Reușita majoră a prozatorului este de a controla prin tensiune, de la prima până la ultima frază, suspansul căutării „adevărului" absolut, apt să intervină în clarificarea evenimentelor: întârzierea peste limita răbdării a răspunsului la o scrisoare trimisă de Sandu din Parisul

pe care, în sfârșit, avea ocazia să îl cunoască direct, și adresată femeii care îl iubește, lăsată acasă, pe un peron de gară (*O moarte care nu dovedește nimic*), trădarea și natura relației Ioanei cu Celălalt, dezbătute în șiruri de interogații și raționamente epuizante (*Ioana*), așteptarea lipsită de mari speranțe a confirmării iubirii dintre „o evreică și un creștin" (*Jocurile Daniei*). Privit în ansamblul scrierilor epice ale lui **H.**, romanul *Parada dascălilor* aduce o notă discordantă, prin deplasarea accentului de pe conflictele de familie sau de pe disecția tulburărilor sentimentale către satirizarea profesorimii de la un liceu din provincie. Romanul, conceput și finisat în vara lui 1931, „în mijlocul unei păduri superbe", organizează defilarea prin cadru a unor „fragmente de oameni", urmând modelul instituit de moralistul La Bruyère, ajuns a fi „cunoscut aproape pe de rost", cum afirmă autorul. Portretele, tipurile caricaturale sunt construite prin surprinderea extrem de sugestivă a detaliului caracteristic: „domnul Biju, cavaler tomnatic, piţigoi bătrân şi tandru, cu nas ştrengar şi cu surâs pe buze, cu mustăcioară isteaţă, cu floricica la butonieră, matematician, specialist în astronomie, arătând domnişoarelor cu dexteritate stelele"; „domnul Frunză, cincizeci de ani, maestrul de desen, ras, impozant, dar zâmbitor, cu lavalieră fluturândă"; „maestrul de muzică, domnul Duţu, cu breton şi lavalieră"; „geograful Borş, scurt, gros, tot păr negru; popa Chitic, semn de întrebare; Simionică, băiat bun, dar bolnav de epilepsie". Intenția este de a etala cât mai plastic „piesele" din colecția unei galerii de personaje ușor de recunoscut într-un mediu anume. Adoptând tehnica ridiculizării fără menajamente, **H.** își defulează insatisfacțiile într-un peisaj uman grotesc, categorisit necruțător: „pretutindeni proști și apoi conversații între ei". Antologia de „nuvele" *Halucinații* constituie o sinteză tematică a întregii lui creații. Stilistic, textele de aici sunt superioare romanelor, prozatorul arătându-și talentul mai degrabă în concentrare: „altă tehnică, poate mai multă comprimare, suprapunere a emoțiilor, maturitate, altceva", explică chiar el. Cele șaptesprezece proze scurte au fost publicate între 1931 și 1937 în „Vremea", „Azi", „România literară", „Viața românească", „Revista Fundațiilor Regale" și „Axa"; alte două – *Odette* și *Cu Tanți la Mumcil* – nu au fost, încă, descoperite în presă de editori. Proiectul unei „colecții de nuvele la «Vremea»", inclus de **H.** în categoria „mici, ca să treacă timpul", alături de broșura despre opera lui Proust, l-a preocupat în ultimul an al vieții, când a continuat să „lucreze", conform tehnicii artizanale, „un singur punct, spre care îți îndrepți toate puterile tale de a broda". Sub influența modelului, actualizat în lumea literară franceză, al nuvelelor lui Prosper Mérimée, scriitorul clădește cu fiecare execuție „miniaturală" (Pompiliu Constantinescu) atât stâlpii de rezistență, dar și componentele unei opere al cărei imaginar insistă pe mai multe obsesii: moartea, degradarea corporală, gelozia, mai toate consecințe ale traumelor copilăriei și ale deziluziilor maturității. Critica literară a subliniat valoarea „fragmentelor" (așa cum dorea **H.** să-i fie numite „nuvelele") *Icoane la mormântul Irinei*, *Conversații cu o moartă* și, cea mai cunoscută, *Bunica se*

pregătește să moară, la succesul acesteia contribuind și pasajul în care naratorul, autoreferențial, reproșează familiei „locul tot la coada mesei" și lansează o șarjă de sarcasm înspre „geniul unchiului Eugen". O foarte bună proză, *Chinuri* (inițial intitulată *Moartea Paulei*), oferă pe lângă observație, notație, culoare, atmosferă, toate caracteristice, surpriza umorului lugubru, iar *Scatiul și stăpânul său* revine la paradigma însingurării, în pasărea care îl însoțește stăpânul recunoscându-se întru totul: „Am surprins la Boris o gamă întreagă de sentimente care-l făceau, cu toate că în miniatură, semenul meu: ciudă, elan liric, deprimare, gust de a fi antipatic fără motiv, interes, gelozie! Dar sentimentul care covârșea și care nu-l părăsea nici o clipă era spaima. Se temea de oameni, de muște, de umbre". Autor cu înclinații introspective, cu vocația analizei susținută de o luciditate febrilă, imposibil de reprimat, **H.** a căutat mereu calea unui adevăr profund despre sine, despre mereu defectuoasa relație dintre „climatul său sufletesc", problematic, și lumea din jur. Modernitatea scrierilor care îi alcătuiesc opera, densă, variată, zbuciumată, vădește o particulară frenezie a trăirii, preluată de un imaginar încărcat de obsesii tanatice, oximoron existențial la modă în generația anilor '30 din secolul trecut, afină și cu preocupările artistice europene.

Starea de luciditate care prezidează scrisul d-lui Holban se cuvine limpezită de febrilitatea compoziției, chiar dacă aceeași febrilitate ar urma să rămână ritmul sufletesc personal al autorului. […] *Cu* Ioana *d. Anton Holban a depășit considerabil propriile sale mijloace din* O moarte care nu dovedește nimic*, unde ne onoram a fi intuit calități excepționale de analist. D. Camil Petrescu a dat în primul volum din* Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război *analiza dinamică și dramatică a fenomenului geloziei. Aceeași temă și-a găsit în d. Anton Holban un remarcabil analist, static, în aparență monoton, nedramatic prin aparatură, dar implicit dramatic în esență, de un patetism sobru, nespeculat. D-sa pare a se conforma unei observații clasice: „Toată truda trebue să-ți fie să te cunoști cât mai exact și să nu porți cu tine, toată viața, pe un străin". Acest comandament socratic poate fi socotit piatra unghiulară a activității d-lui Holban.*

ȘERBAN CIOCULESCU

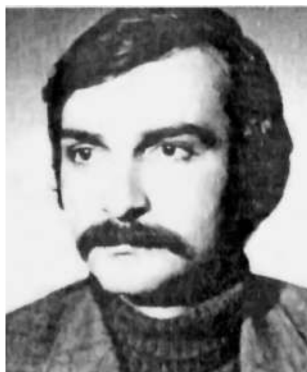
N-a fost un înțelept, în sensul renunțării, ci un dezaxat, un obsedat, care trăia fericirea și durerea simultan. Analist până la abuz, cărțile lui nu impun prin construcția generală, prin sinteza amănuntelor aproape dislocate. Cu excepția romanului O moarte care nu dovedește nimic, *lucrat totuși cu migală, din bucăți muzicale și muzicalizat pe o rezonanță lirică, restul operei lui este revelator tocmai prin notația izolată, prin surpriza amănuntului. Acest dar de miniaturist, de cercetător la lupă al unui suflet chinuit se observă mai clar în nuvelele și schițele lui. Și poate că Holban era un nuvelist căzut în roman, din prolixitate, din exces dialectic și din nevoia de a-și transcrie cât mai veridic observațiile interne. Cultul lui pentru nuvelă, cu spiritul de nuanță, cu surpriza notației și cu însușirea esențială de a reconstitui o atmosferă – era o preferință identică unei vocații.*

POMPILIU CONSTANTINESCU

SCRIERI: *Romanul lui Mirel*, București, 1929; *O moarte care nu dovedește nimic*, București, 1931; ed. 2, București, 1937; *Parada dascălilor*, București, 1932; ed.pref. Paul Georgescu, București, 1958; *Ioana*, Brad, 1934; *Halucinații*, București, 1938; *Opere*, I–III, îngr. și introd. Elena Beram, București, 1970–1975; *Jocurile Daniei*, îngr. Nicolae Florescu, postfață Mihai Gafița, București, 1971; *Bunica se pregătește să moară*, îngr. și pref. Elena Beram, București, 1971; *Nuvele*, îngr. și postfață Al. Călinescu, București, 1976; *Pseudo-jurnal*, îngr. Ileana Corbea și Nicolae Florescu, pref. Nicolae Florescu, București, 1978; *Romane*, I–II, îngr. Elena Beram și Nicolae Florescu, repere istorico-literare Mihai Dascal, București, 1982; *Jocurile Daniei. O moarte care nu dovedește nimic. Ioana*, București, 1985; *O moarte care nu dovedește nimic*, pref. Nicolae Florescu, București, 1992; *Opere*, I–II, îngr. Elena Beram și Nicolae Florescu, Bucureşti, 1997–2000; *Conversații cu o moartă*, îngr. și pref. Marius Chivu, Iași, 2005; *Opere*, I–II, îngr. Elena Beram, introd. Eugen Simion, București, 2005; *O moarte care nu dovedește nimic. Ioana. Jocurile Daniei*, îngr. Mihai Iovănel, pref. Angelo Mitchievici, București, 2010.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *854–858*, II, *232–233*, *810–814*, III, *529–530*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *288*, *563*, *656*, II, *237*, *251*, *253*, *254*; Constantinescu, *Scrieri*, III, *162–177*; Ionescu, *Război*, I, *156–159*; Perpessicius, *Opere*, VI, *52–54*, *250–253*, VII, *94–97*; Streinu, *Pagini*, II, *257–262*; Sebastian, *Jurnal*, *327–332*; Şuluţiu, *Scriitori*, *228–240*; Ioan Argintescu, *„Ioana"*, RVVR, 1935, 10–11; Sebastian, *Eseuri*, *306–310*; Cioculescu, *Aspecte*, *350–353*; Munteano, *Panorama*, *253–254*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *875–876*, *Ist. lit.* (1982), *961–963*; Georgescu, *Încercări*, II, *281–296*; Manolescu, *Lecturi*, *147–169*; Georgescu, *Polivalența*, *228–232*; Petrescu, *Realitate*, *169–229*; Pillat, *Mozaic*, *44–46*; Al. Călinescu, *Anton Holban. Complexul lucidității*, Bucureşti, 1972; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *478–482*, *484–486*; Vlad, *Convergențe*, *237–255*; Manolescu, *Teme*, II, *9–12*; Protopopescu, *Romanul*, *115–174*; Manolescu, *Arca*, II, *161–188*; Florescu, *Profitabila*, *132–165*; Silvia Urdea, *Anton Holban sau Interogația ca destin*, București, 1983;

Mariana Vartic, *Anton Holban şi personajul ca actor*, Bucureşti, 1983; Vlad, *Lectura rom.*, *60–64*; Zamfir, *Cealaltă faţă*, *82–91*; Holban, *Literatura*, *145–146*; Mihai Mangiulea, *Introducere în opera lui Anton Holban*, Bucureşti, 1989; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *256–258*; Glodeanu, *Poetica*, *249–268*; *Dicţ. analitic*, II, *178–179*, *290–292*, III, *209–212*; *Dicţ. esenţial*, *373–375*; Eugen Dimitriu, *Lovineştii*, îngr. şi pref. Constantin Severin, Iaşi, 2001, *passim*; Nicolae Florescu, *Divagaţiuni cu Anton Holban*, Bucureşti, 2001; *Anton Holban – 100*, RL, 2002, 5 (grupaj special); Emil Vasilescu, *Anton Holban*, București, 2002; Iulian Băicuș, *Dublul Narcis*, I, București, 2003, *49–109*; Ofelia Ichim, *Între eros, solitudine și Brahms. Motive literare în proza lui Anton Holban*, Iași, 2003; Gheorghe Glodeanu, *Anton Holban*, Cluj-Napoca, 2005; Ion Simuț, *Ceasornicarul sufletului feminin*, RL, 2006, 5; Diana Vrabie, *Hermeneutica lui Anton Holban*, LRC, 2007, 10–12; Manolescu, *Istoria*, *739–747*; Oana Draia, *Anton Holban în receptarea călinesciană*, CC, 2009, 5–7; Marian Victor Buciu, *10+10 prozatori exemplari nominalizați la Nobel*, București, 2010, *85–98*; Daniela Hogea, *Viața și opera lui Anton Holban*, Drobeta-Turnu Severin, 2010. ***C.M.B.***

HOLBAN, Ioan (2.VII.1954, Fălticeni), critic şi istoric literar.

Este fiul Raisei Holban (n. Cociug), contabilă, şi al lui Ion Holban, profesor. După absolvirea Liceului „A.T. Laurian” din Botoşani (1973), urmează Facultatea de Filologie a Universităţii „Al.I. Cuza” din Iaşi, luându-şi licenţa în 1978. Profesor de gimnaziu la Paşcani (1978–1979) şi Iaşi (1979–1980), cercetător în cadrul Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Iaşi (1980–1990), între 1990 şi 1996 este redactor-şef al revistei „Cronica” şi, concomitent, secretar al Filialei Iaşi a Uniunii Scriitorilor din România, din 1996 director general al Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri”, iar din 2006 director al Teatrului Luceafărul, tot la Iaşi. În 1998 a obţinut titlul de doctor în filologie cu teza *Jurnalul romanesc în literatura română interbelică*. A debutat publicistic la „Dialog” în 1975, iar editorial cu volumul *Proza criticilor*, apărut în 1983. Mai colaborează la „Amfiteatru”, „Anuar de lingvistică şi istorie literară”, „Astra”, „Ateneu”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Caiete critice”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Opinia studenţească”, „România literară”, „Steaua”, „Tribuna”, „Tribuna României” ş.a. Este distins cu mai multe premii, între care Premiul Colocviului Naţional de Literatură şi Publicistică (1977), Premiul Napoca Universitară (1978), Premiul revistei „Cronica” (1982), Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iaşi (1995, 2006), Premiul Uniunii Scriitorilor (2002, 2009) ş.a., precum şi cu Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler (2001).

Cărţile de critică şi istorie literară ale lui **H.** sunt anticipate şi acompaniate de o foarte bogată activitate foiletonistică. Spiritul analitic şi aplicaţia la text sunt dublate de un apetit teoretic evidenţiat de instrumentarul folosit şi de efortul personal de nuanţare a conceptelor consacrate. Asemenea calităţi sunt ilustrate chiar de prima sa carte, *Proza criticilor*, care are ca obiect opera epică a lui E. Lovinescu şi G. Ibrăileanu. Interpretată psihanalitic, proza lui Lovinescu îi apare lui **H.** ca reflex al unui „complex literar” şi ca analogon al aderenţei criticului modernismului la freudism, vizând un model epic de natură a sincroniza romanul românesc cu cel european. Proza criticului de la „Viaţa românească” e citită ca o prelungire a lecturilor şi tezelor psihologice ale exegetului literar, în care se prefigurează tipul romanului care va urma, al erosului, al „spaţiului-femeie” ş.a.m.d. Intenţia comentatorului e de a demonstra caracterul organic al operei celor doi autori şi de a identifica, la nivel general, diferenţa specifică a „prozei criticilor”. *Ion Creangă. Spaţiul memoriei* (1984), carte redactată, pare-se, înaintea celei de debut, are un discurs critic mai tehnic şi o viziune interpretativă prin care autorul corectează o serie de idei clasicizate şi chiar devenite locuri comune şi construieşte imaginea unui Creangă ce, în *Amintiri...*, „pe măsură ce scrie cartea îşi creează propriul eu”. *Amintirile...* sunt plasate în „spaţiul pactului autobiografic, guvernat de efortul întru reconstituirea adevărului despre sine” al autorului, care reuneşte astfel cele două componente, fundamentale după **H.**, ale personalităţii lui: Povestitorul şi Învăţătorul. Analiza ironiei (intra- şi extradiegetice), a „structurilor temporale”, a procesului de generare a textului şi de contemplare a trecutului prin

„matricele narative” cu care încep cele patru părţi ale operei, apoi identificarea modalităţilor de implicare a cititorului şi consideraţiile despre codul cultural reprezintă tot atâtea contribuţii la exegeza lui Creangă. Monografia *Hortensia Papadat-Bengescu* (1985; ediţia a doua, din 2002, a fost distinsă cu Premiul revistelor „Ateneu” şi „Convorbiri literare”), apărând după o serie bogată de studii şi eseuri consacrate autoarei, urmăreşte drumul de la psihologic şi eseistic la epic. **H.** observă dozajul de subiectiv şi obiectiv păstrat pe întregul parcurs al operei (cu excepţia romanului *Drumul ascuns*, apreciat drept cea mai obiectivă creaţie a scriitoarei), ponderea psihologicului în prima sa parte şi a epicului în cea de-a doua, în fine, sinteza sui-generis a celor două laturi în *Rădăcini*, text care „recuperând esenţa celor două etape anterioare, închide, de fapt, Opera”. În *Profiluri epice contemporane* (1987) cronicarul actualităţii literare propune un tablou al prozei din anii ’60–’80, clasată după criteriul generaţiilor, promoţiilor şi şcolilor. Taxonomia e discutabilă – ca oricare alta –, ca şi încadrările, ca şi absenţa unor nume: A. E. Baconsky, Teodor Mazilu, Octavian Paler, Titus Popovici ş.a. Cartea rezistă însă printr-o seamă de „profiluri”, între care Nicolae Breban, Augustin Buzura, Paul Georgescu, D. R. Popescu, Mihai Sin, Eugen Uricaru, optzeciştii. Portretele cresc, în identitatea lor dinamică, din „cartea-efigie” a fiecărui autor. Cu *Literatura subiectivă* (I, 1989), criticul se întoarce la preocuparea mai veche pentru literatura confesivă, a „pactului autobiografic” (definit, cu unele nuanţări, după Philippe Lejeune, ca şi în cartea despre Creangă). Obiectul analizei îl fac jurnalul intim (de la C. A. Rosetti la Petre Stoica) şi autobiografia literară (de la Teodor Vârnav la Valeriu Cristea). Volumul pledează cauza integrării între graniţele literarităţii a unor scrieri ce tematizează şi textualizează viaţa, făcând din persoana autorilor personaje, oameni „de hârtie”. *Salonul refuzaţilor* (1995) este o carte recuperatorie (şi reparatorie) despre scriitori disidenţi – de la Paul Goma la Dorin Tudoran – şi cărţi interzise de cenzură, despre „cărţi amânate”, toate acestea alcătuind „camera obscură a literaturii noastre”. Conceptele operaţionale care dirijează clasificarea sunt în acord cu disocierea operată de Sorin Alexandrescu între „scrib”, „scriitor” şi „disident”. **H.** a mai publicat, în 1999, un jurnal intelectual al unei călătorii de cincisprezece zile în China. Notaţia scrupuloasă e contrapunctată de reveria cărturărească şi chiar poetică: la un moment dat, autorul compune un „poem”, numind, unul după altul, felurile speciale ale gastronomiei chinezeşti, care sunt tot atâtea metafore pentru urechea europeanului: „Cuibul rândunicii în zăpadă parfumată”, „Cuib de pasăre cu floare de gheaţă”, „Orez îndulcit de opt comori” şi aşa mai departe, până la numărul 90. *Istoria literaturii române. Portrete contemporane* (I, 2003) este reluată și amplificată în trei volume apărute în 2006, păstrând aceeași structură. *Istoria*... cuprinde poezia, de la Gellu Naum şi Ștefan Aug. Doinaş până la ultimii optzecişti, apoi proza, de la generaţia ’60 la Ioan Groşan, în fine critica, eseul şi memorialistica din aceeaşi arie temporală. Nu este propriu-zis o istorie, ci o suită de „profiluri”, ca și *Proza română contemporană* (I–II, 2008), valorificând în mare măsură intervenții, articole și cronici publicate în presă. Nici textele din *Cortina de sticlă* (I–III, 2006–2009) nu sunt fără legătură cu critica de până atunci a lui **H**. În plus, ele confirmă şi vocaţia publicistică a autorului, pe teme mai generale, de politică, civilizaţie, civism, cultură, mentalităţi. Gazetarul ştie să nareze şi să pună în scenă un profil psihologic şi să-l fixeze prin talentul expresiei.

SCRIERI: *Proza criticilor*, Bucureşti, 1983; *Ion Creangă. Spaţiul memoriei*, Iaşi, 1984; ed. 3, Bucureşti 2010; *Hortensia Papadat-Bengescu*, Bucureşti, 1985; ed. 2, Iaşi, 2002; *Profiluri epice contemporane*, Bucureşti, 1987; *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, Bucureşti, 1989; ed. (*Literatura română subiectivă de la origini până la 1990. Jurnalul intim, autobiografia literară)*, Iaşi, 2007; *Albumul Iaşi* (în colaborare), Iaşi, 1994; *Cimitirul Eternitatea* (în colaborare), Iaşi, 1995; *Prin Iaşii de odinioară* (în colaborare), Iaşi, 1995; *Salonul refuzaţilor*, Iaşi, 1995; *Poarta lumii. Jurnal în China*, Iaşi, 1999; *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iaşi, 2003; *Platon Pardău*, Bucureşti, 2004; *Cortina de sticlă*, I–III, Iași, 2006–2009; *Istoria literaturii române contemporane*, I–III, Iaşi, 2006; *Proza română contemporană*, I–II, Iaşi, 2008.

Repere bibliografice: Al. Călinescu, [*Ioan Holban*], CL, 1983, 8, 1984, 4; Paul Georgescu, [*Ioan Holban*], RL, 1983, 38, VR, 1988, 8; Marian Papahagi, *Implacabila analiză*, TR, 1985, 37; Mircea Iorgulescu, *Analiza şi sinteza*, RL, 1987, 43; Dan C. Mihăilescu, *Profilurile lui Holban*, TR, 1988, 21; Florin Faifer, *Textul ca o pradă*, CRC, 1990, 4; Ţeposu, *Istoria*, *171–173*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *336–339*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *521–523*; Manolescu, *Lista*, III,

431–435; Constantin Coroiu, *O istorie a literaturii în 137 de portrete*, CLT, 2007, 5, 6; Dan Mănucă, *Sic iubeo, sic volo*, CL, 2009, 5–7.
N.M.

HOLBAN, Sorin (6.II.1933, Iaşi – 11.I.2004, Bucureşti), gazetar, prozator, poet, dramaturg. Este fiul Rebecăi (n. Bercovici) şi al lui David Herşcu, tâmplar; prenumele la naştere: Solo. Urmează şcoala primară şi gimnaziul la Iaşi (1939–1944), Liceul „Matei Basarab" la Bucureşti (1945–1955). Este redactor la ziarul „Munca", frezor într-o uzină din Bucureşti, din nou redactor, din 1960 până în 1980, la „Informaţia Bucureştiului". Între timp este student la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii bucureştene (1965–1970). Director din 1993 la „Jurnalul de Bucureşti", devenit în 2002 „Jurnalul TV", şi redactor-şef al „Jurnalului de umor şi de divertisment", din 1994 este şi publicist la „Jurnalul naţional". În 1998 i s-a acordat Premiul Ziariştilor Profesionişti.

Cunoscut mai ales ca jurnalist şi autor a numeroase scenarii radiofonice şi pentru televiziune, dar şi al unui scenariu de film (*Liliacul înfloreşte a doua oară*), **H.** debutează editorial în 1976, ca laureat al concursului Editurii Eminescu, cu volumul de nuvele *Te urăsc, iubita mea*, un tip de proză de factură tradiţională, fără relief şi puţin incitantă la lectură. Schimbând registrul şi trecând de la proză la poezie, publică placheta *Cu tango înainte* (1982), o versificaţie în mare măsură narativă, convenţională, facilă, sub influenţa lui Eugen Jebeleanu şi a lui Adrian Păunescu, axată pe sentimentul de cutremurare faţă de ororile lagărului de la Auschwitz. Simbolurile tradiţionale („pasărea neagră"), utilizate în exces şi golite de sens, precum şi o paletă de figuri de stil de asemenea destul de fadă, abundenţa interogaţiilor retorice încarcă şi sufocă substanţa poemului. *Iarna când au murit cangurii* (1984), subintitulat „microroman", se încadrează în genul „literaturii de vacanţă" – o proză marcată de gratuitate, dar salvată de un umor care face lectura agreabilă. Personajele centrale alimentează o intrigă de factură erotică, bazată pe aparentul conflict între o personalitate cam rigidă şi una „fără sistem", pusă pe şotii, care găseşte oriunde un prilej de a face haz. Acelaşi tip de personaje necomplicate apare şi în romanul *Să nu aştepţi minuni de la luna septembrie* (1991), dar aici modul în care evoluează acţiunea este mai interesant, planul autoreferenţial intersectându-se adesea cu planul ficţiunii. Naraţiunea debutează în stilul romanului sentimental al secolului al XIX-lea (plimbarea a doi tineri printr-o pădure într-o dimineaţă de toamnă), dar „vocea autorului" îşi face apariţia cu scopul de a ironiza acest procedeu narativ simplist, marcând cu o stupoare simulată că era întârziat cu un secol. Acţiunea, transpusă douăzeci de ani mai târziu (ţinta devine aici, în mod gratuit, proza lui Al. Dumas), aduce în scenă relaţia plină de sinuozităţi dintre doctorul Sabin Dorobanţu şi Olga, iar creatorul lor, căruia personajele par să-i dejoace planurile, se inserează în text, convocându-le pirandellian, în ultimul capitol. Acesta este un bun mijloc de autoironie şi demitizare a vocii narative, devenind un discurs focalizat pe ideea că şi din ratarea unui subiect de roman poate ieşi o carte. Romanul *Revolta manechinelor* (2001) nu se mai înscrie în linia umoristică a celorlalte, **H.** folosindu-se de un erotism fără obiect, caracteristic literaturii de consum. Un registru similar e de semnalat și în alt roman, *Vinovăția mieilor* (2002). Piesa *Loveşte-l pe aproapele tău* (1995), subintitulată „comedie tristă", îşi motivează titlul prin propunerea unei aşa-zise noi porunci divine, la antipodul moralei creştine, dar necesară într-o perioadă confuză (cum este cea din România de după 1989), caracterizată de sentimentul răsturnării valorilor. Cu o construcţie interesantă, prima parte a textului pare să aparţină teatrului de revistă, bazându-se pe procedeele tradiţionale ale comicului de nume şi de situaţii, prin intermediul cărora sunt criticate noile realităţi sociale, ce se suprapun perfect, din punctul de vedere al modalităţilor de câştig, peste cele vechi. Piesa devine însă artificială prin trimiterea la mitul lui Pygmalion şi al Galateei, aici fiind vorba despre nişte falşi artişti împotriva cărora se ridică aşa-zisa lor creaţie.

SCRIERI: *Te urăsc, iubita mea*, Bucureşti, 1976; *Cu tango înainte*, Bucureşti, 1982; *Iarna când au murit cangurii*, Bucureşti, 1984; *Să nu aştepţi minuni de la luna septembrie*, Bucureşti, 1991; *Loveşte-l pe aproapele tău*, Bucureşti, 1995; *Revolta manechinelor*, Bucureşti, 2001; *Vinovăția mieilor*, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, [*Sorin Holban*], LCF, 1977, 5, 1983, 25; Laurenţiu Ulici, *„Te urăsc, iubita mea"*, RL, 1977, 14; Dan Mutaşcu, *„Cu tango înainte"*, SPM, 1983, 1; H. Zalis, *„Iarna când au murit cangurii"*,

RL, 1985, 41; Sultana Craia, [*Sorin Holban*], LCF, 1985, 41, 49; Regman, *Nu numai*, *241–242*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *523–524*; Mariana Ionescu, [*Sorin Holban*], „Jurnalul de Bucureşti", 2001, 461, „Universul cărţii", 2002, 1; Bogdan Ghiu, *Un roman despre o actualitate posibilă*, „Jurnalul naţional", 2001, 17 decembrie. ***D.Mr.***

HONDRILĂ, Vasile (29.I.1902, Lunca, j. Galaţi – 30.VIII.1974, București), poet, publicist, culegător de folclor. În 1923 a absolvit Şcoala Normală „C. Negri" din Galaţi. Primele versuri le-a publicat în „Licăriri", revista liceenilor gălăţeni, editată de Cercul literar „V. Alecsandri". Colaborează şi la revista „Luminişuri". Îşi începe activitatea pedagogică şi culturală în localităţile transilvănene Filea, Năsăud şi Târgu Mureş. Redactează revista „Astra", în care publică versuri, articole, folclor şi colaborează la săptămânalul „Mureşul cultural". În 1934–1938, 1942–1944 este inspector şcolar al judeţului Cahul. Concomitent cu munca pedagogică, a desfăşurat o intensă activitate literar-publicistică în ziarul „Graiul satelor", editat pe cont propriu, în revistele „Bugeacul", „Familia noastră", „Itinerar" ş.a. În 1939 scotea, împreună cu B. Jordan şi I. Dumitrescu-Pietrari, lucrarea *Cartea cercurilor culturale*, destinată mediului rural. După al Doilea Război Mondial, întors la Galaţi, e prezent cu versuri şi articole în „Dunărea", „Viaţa nouă", „Pagini dunărene" ş.a.

H. a debutat editorial cu placheta *Săbii şi epave* (1935). Este un poet romantic, cultivând tablouri pitoreşti şi subiecte insolite. Ritmul rămâne domol, tradiţional, imaginile având oarecare prospeţime. O culegere de folclor târzie, *Mureşule, apa ta...* (1971), alcătuită în colaborare cu D. Boeriu şi V. Bogdan, include texte adunate de **H.** în anii 1925–1928 din câteva localităţi mureşene: Filea, Deda, Bistriţa Mureşului, Ruşii–Munţi, Glăjărie. Majoritatea ciclurilor cuprind cântece lirice (de dor, de dragoste, de înstrăinare etc.), altele incluzând balade, legende, strigături.

SCRIERI: *Săbii şi epave*, Galaţi, 1935. **Culegeri:** *Mureşule, apa ta...* (în colaborare cu D. Boeriu şi V. Bogdan), îngr. Andronie Vişan, pref. Vasile Netea, Târgu Mureş, 1971.

Repere bibliografice: B. Jordan, *Antologia învăţătorilor în literatură*, Bucureşti, 1939, *241*; Vasile Netea, *Folclorul şi folcloriştii mureşeni*, Târgu Mureş, 1983, *110*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *146*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *467*; *Dicţ. Chişinău*, *296–297*. ***A.B.***

HONDRU, Angela (4.XII.1944, Deva), nipolog, traducătoare. Este fiica Vioricăi Bora (n. Nicoară), contabilă, și a lui Petru Bora, agronom. Urmează Liceul „Al. Papiu-Ilarian" din Târgu Mureș, devenit în ultimul an, prin contopire, Liceul „Babeș–Bolyai", terminat în 1962, apoi Facultatea de Limbi Germanice, secția engleză–română, a Universității din București, absolvind în 1971. Tot aici își susține doctoratul în 2000 cu o teză de folclor comparat, *Motivul ceremonialului nupțial și al ritualului funerar în literatura română* și *în literatura japoneză*, publicată fragmentar în reviste românești și nipone. Din 1976 începe să studieze limba japoneză, mai întâi la Universitatea Populară „Ioan I. Dalles", apoi la Tokyo, grație Japan Foundation. Se specializează în mitologie niponă la Institutul de Studii Asiatice de la Berkeley, SUA (1995), primește burse de cercetare la Osaka.

Autoare de lucrări privind cultura și civilizația Japoniei – *Mituri și legende japoneze* (1999), *Festivaluri japoneze. În spiritul tradiției* (2001) –, **H.** prezintă în compendiul *Ghid de literatură japoneză* (I–II, 1999–2004) literatura niponă de la începuturi până la ultimii contemporani reprezentativi. În primul volum urmărește sistematic particularitățile literaturii în perioadele Nara, Heian, Kamakura, Muromachi și Edo. Sunt expuneri despre începuturi, de la stadiul arhaic al legendelor și miturilor, cristalizate în secolele VII–VIII într-un fel de proză poetică metrică, precum și despre primele creații orale. Din perioada Nara se păstrează cea mai veche scriere, *Kojiki* (712), prima cronică, scrisă în chineză, *Nihon Shoki* sau *Nihongi* (720), precum și o amplă antologie de poezie, *Man'yoshu* (759), aparținând a peste 450 de autori, momente tratate cu grija acurateții informațiilor, ca și în prezentarea celorlalte perioade, când se ivesc noi genuri și subiecte de poezie și de proză. Atenția autoarei se îndreaptă și spre arta spectacolului de pantomimă, care evoluează către inițierea dramei no și a farsei kyogen, ambele în secolul al XIV-lea, cu puține modificări ulterioare. Traducătoare redutabilă de peste trei decenii din această literatură, **H.** a adus în prim-plan pentru cititorul român nume de referință, scriitori clasici din secolul al XIX-lea, precum Natsume Soseki, ai modernității nipone (Fumiko Enchi, Yukio Mishima, Abe Kobo) sau contemporani

de notorietate universală, ca Haruki Murakami. O realizare este și transpunerea romanului *Dansatoarea de kabuki* al prozatoarei postbelice Ariyoshi Sawako, autoare de reconstituiri istorice și de epocă, mai dificil de echivalat din cauza stilului dialectal și a oglindirii realităților culturale din veacul al XVI-lea. **H.** a tradus și din literatura engleză nume reprezentative, precum Lafcadio Hearn și Iris Murdoch.

SCRIERI: *Mituri și legende japoneze*, București, 1999; *Ghid de literatură japoneză*, I–II, București, 1999–2004; *Festivaluri japoneze. În spiritul tradiției*, Sibiu, 2001; *Scrisoare către Japonia*, București, 2011. **Ediții:** *Universal and Particular in Romanian and Japanese Folk Beliefs*, tr. și pref. edit., București, 2002. **Traduceri:** Monzaemon Chikamatsu, *Poeme dramatice*, pref. Dan Grigorescu, București, 1980; Osamu Dazai, *Amurg*, pref. trad., București, 1982; Yukio Mishima, *Templul de aur*, București, 1985, *Zăpada de primăvară*, Iași, 2009; Natsume Soseki, *Botchan*, București, 1988; Kobo Abe, *Harta arsă*, București, 1990, *Bărbatul-cutie*, Iași, 2007; Iris Murdoch, *Dilema lui Jackson*, postfață Monica Bottez, București, 1998; Haruki Murakami, *Pădurea norvegiană*, Iași, 2002, *La sud de graniță, la vest de soare*, Iași, 2003, *Cronica păsării-arc*, Iași, 2004, *La capătul lumii și în țara aspră a minunilor*, Iași, 2005; Fumiko Enchi, *Un idiot minunat*, Iași, 2004, *Măștile*, București, 2007, *Ani de așteptare*, București, 2008; Shuhei Fujisawa, *Sabia de bambus și alte povestiri cu samurai*, București, 2007; Ariyoshi Sawako, *Soția doctorului*, București, 2008, *Dansatoarea de kabuki*, București, 2008; *Japonia lui Lafcadio Hearn*, îngr. și pref. Donald Richie, București, 2009; Teru Miyamoto, *Brocart*, București, 2009.

Repere bibliografice: Nicolae Constantinescu, *Festivalurile japoneze, dincolo de pitoresc*, ALA, 2001, 591; Vasile, *Lumea*, *258–264, 268–274*; Elisabeta Lăsconi, *„Traducătorul se află întotdeauna între două focuri...”* (interviu cu Angela Hondru), ALA, 2004, 712; Romanița Constantinescu, *„La sud de graniță, la vest de soare”*, , CU, 2004, 9; Rodica Grigore, *Lecturi în labirint*, Cluj-Napoca, 2007, *42–45, 159–163*; Constantin Abăluță, *Femeia nisipurilor și bărbatul-cutie*, „Acolada” (Satu Mare), 2008, 4; Ko Hirano, *Romanian Japan Studies Head Hailed*, „The Japan Times”, 2008, 18 noiembrie; George Șipoș, *Frumusețea simplității. Despre Japonia și nu numai* (interviu cu Angela Hondru), TP, 2009, 81; Elisabeta Lăsconi, *O modestă reverență*, RL, 2009, 49; Rodica Grigore, *Măști, caligrafie, literatură*, Cluj-Napoca, 2011, *191–195*; Rodica Grigore, *În oglinda literaturii*, Cluj-Napoca, 2011, *45–46*, *50–67*, *72–76*; Nicolae Constantinescu, *Ție îți scriu, Japonie, ție!*, CLT, 2012, 29. ***G.Dn.***

HORASANGIAN, Bedros (18.XI1945, Bucureşti), prozator, eseist.

Este fiul Nadiei (Anahid) Horasangian, contabilă, şi al lui Ovanes Horasangian, inginer. A absolvit Liceul „Spiru Haret” (1965) şi Facultatea de Echipament Tehnic a Institutului Politehnic din Bucureşti (1970). La fel ca Ştefan Agopian, **H.** este unul din optzeciştii proveniţi dintr-o zonă profesională extraliterară. A lucrat ca inginer proiectant, bibliotecar, cercetător ştiinţific, apoi ca secretar al Uniunii Scriitorilor, redactor la diferite reviste postdecembriste, printre care „22” şi „Contrapunct”, realizator de emisiuni de jazz la Radio PRO FM, colaborator permanent la „Ararat” (periodic al Uniunii Armenilor din România) şi „Observator cultural”, director al Departamentului Cultură, Educaţie, Ştiinţă, Viaţă Spirituală de la Televiziunea Română (1997), ataşat cultural în Grecia (1997–2000) şi director al Centrului Cultural din New York în 2002–2004. La Editura Ararat coordonează, la începutul anilor 2000, colecţia „Camil Petrescu”, valorificând – în acord cu programul scriitorului interbelic – autenticitatea mărturiilor memorialistice ale unor scriptori armeni „naivi”. Parte a comentariilor politice, muzicale, literare etc. publicate de **H.** sunt semnate cu pseudonime (Florian Baiculescu, Cristina Manole ş.a.), indicând un apetit ludic al deghizărilor textuale. Intrat relativ târziu în literatură, începe să publice proze în revistele transilvănene („Steaua”, „Vatra”, „Tribuna”), după care câştigă concursul de debut al Editurii Albatros în 1984 cu volumul de proză scurtă *Curcubeul de la miezul nopţii*, premiat apoi de Uniunea Scriitorilor. Mai colaborează la revistele „România literară” şi „Viaţa românească”. Imediat după debutul editorial îi apar, în serie compactă, alte două volume de proze scurte, *Închiderea ediţiei* (1984) şi *Parcul Ioanid* (1986). **H.** primeşte aproape din oficiu „naturalizarea” optzecistă, astfel încât în 1987 romanul *Sala de aşteptare* (Premiul Academiei RSR) este consemnat ca un

succes al generaţiei. Dincolo de recuzita postmodernă, prozatorul aparţine însă, ca sensibilitate şi viziune artistică, mai curând promoţiei anilor ’70, ilustrată de Gabriela Adameşteanu, Alexandru Papilian, Radu Mareş sau Mihai Sin.

H. propovăduieşte despărţirea de livresc şi transgresarea literaturii, reclamându-se de la un program autenticist sui-generis; totuşi, livrescul impregnează textele sale. Amplul roman *Sala de aşteptare* reformulează filoanele moderniste ale prozei româneşti interbelice. Pretenţia naratorului de a-şi recompune trecutul ca pe un puzzle, convertind o serie de incidente într-un destin – şi, de ce nu, într-o Carte –, e sortită eşecului. Cea mai importantă metaforă (de fibră textualistă) a cărţii – „sala de aşteptare” – nu se referă doar la scris, ci şi la viaţă: asemenea literaturii, viaţa nu e depozitara unui sens pregnant, ci se află într-o perpetuă aşteptare a lui. Strict tehnic vorbind, romanul ingurgitează o materie textuală scrisă de alţii şi uneori de autorul însuşi. Ca şi în povestiri, Anton Holban, Camil Petrescu, dar şi Marcel Proust sau proza americană (Thomas Wolfe ş.a.) se regăsesc în intertextele acestui enorm *bric-à-brac* în care sunt prinse şi orchestrate (meta)ficţional documente istorice de epocă, confesiuni biografice de tot felul, epistole şi chiar un savuros jurnal intim al unei adolescente de familie din timpul Primului Război Mondial, nepoată a lui Al. Marghiloman (apar în cadrul său ca personaje Camil Petrescu – iubit al unei prietene, Ela, dar şi Cella Delavrancea, Ion Pillat ş.a.). Firele naraţiunii, în care documentarul şi fictivul se amestecă până la indiscernabil, converg, prin medierea scrisorilor unui *trickster* (Paul Petrovicescu) către biografia din anii ’70 a unui erou cu elemente de alter ego, inginerul Lucian; se fac trimiteri la documente de arhivă, la *Doctrina substanței* a aceluiași Camil Petrescu şi la ineditul (la acea dată) jurnal al lui Mihail Sebastian; există, la finalul celei de-a doua ediţii, şi o scrisoare a Autorului către Gheorghe Crăciun, în care îşi dezvăluie poetica. *Sala de așteptare* ar trebui de fapt privită ca parte a unui triptic – cu ambiţii de frescă subiectivă a istoriei recente – din care mai fac parte *Zăpada mieilor* (1996) şi *Obsesia: cine l-a ucis pe Olof Palme* (2002). Desfăşurată narativ sub forma unei unice fraze compacte (şi greu de urmărit), de flux al conştiinţei, *Zăpada mieilor* este o imersiune hiperrealistă într-un episod istorico-biografic enigmatic, încheiat cu o moarte absurdă, din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. La fel de nebuloasă, *Obsesia* prelungeşte fluxul psihic în zona experienţei carcerale comuniste, cu deschideri către istoria globală. *În larg* (1989) epuizează latura livrescă, reciclând până la manieră convenţia diaristică şi epistolară, livrescul şi metaficţiunea (în ideea potrivit căreia „viaţa imită literatura”); trama „odiseică” a cărţii e legată de tribulaţiile unui personaj ispitit de o Circe şi de o Calypso provinciale într-o escapadă la mare, via Medgidia, înainte de a se reîntoarce în Ithaca familială, la soţia (căreia îi adresează epistole mistificatoare), căzând astfel, fatalitate, în capcana livrescului primordial. Dincolo de reperul dat de *Sala de aşteptare*, adevăratul interes al literaturii lui **H.** trebuie căutat mai ales în proza scurtă. De la debutul cu *Curcubeul de la miezul nopţii* la *Portocala de adio* (1989), volumele din anii ’80 combină, cu vervă jucăuşă şi imaginativă, livrescul şi microrealismul cotidian, referinţele culturale înalte şi cele populare. Se proiectează pasiuni, resentimente, ambiţii livreşti, se vorbeşte în citate, se jonglează cu titluri şi cu sintagme aluzive. Strict tematic, prozatorul stăruie asupra marginalului, a cotidianului lipsit de orice exemplaritate. Opţiune polemică, indicând o alternativă faţă de modelele oficiale de reprezentare a realului și față de axiomele triumfaliste („indicațiile de sus”). Existenţa anodină a unor inşi de obicei anonimi (când nu răspund unor nume sforăitoare precum Epaminonda Geoagiu) ocupă locul central în prozele lui **H.**, care reabilitează o zonă semnificativă a realului: zile obişnuite, întâmplări, muncă, evenimente, mici habitudini. La fel ca Ioan Lăcustă, Ioan Groşan, Cristian Teodorescu ș.a., prozatorul stă declarat „la uşa domnului Caragiale”. În prim-planul prozelor se află o voce naratoare – vocea auctorială: cel care urmează să scrie sau, eventual, o face în timp ce observă. Pe alocuri se manifestă un anume didacticism, chiar un tezism mărturisit, iar implicarea (ca şi explicarea) se numără printre atribuţiile ce incumbă unui personaj inconfundabil, subiect şi uneori obiect al povestirilor, purtând numele generic Martor. Lipsit de intenţia de a simula transparenţa, naratorul lui **H.** se interpune decis între universul prozei şi cititor. Un alt reper al acestor povestiri, cu umanitatea lor măruntă şi bovarică, este Cehov. Un hedonism oriental mucalit circulă prin ele, cu o oralitate de „tacla” levantină şi corespondenţe subtile între viaţă şi arta

culinară, ca în secvenţele cu titluri de mâncăruri din *Zece delicatese f. pe scurt* (în volumul *Închiderea ediţiei*) ş.a. În *Portocala de adio*, ca şi în *Misteriosul om în negru sau Ora melomanului. Roman în foarte multe părţi* (ambele din 1992), nota cehoviană devine şi mai pronunţată; povestirea finală din cel dintâi expune „umilinţa prozei scurte", celălalt volum mimând – cu aerul unei improvizaţii de jazz – comedia romanului din fărâme (melomania e una din caracteristicile autorului, care-şi agrementează prozele cu referinţe muzicale din toate genurile). Povestirile din caleidoscopica *Enciclopedia armenilor* (1994) evocă polemic convenţia străinului, împreună cu tot zaţul cultural acumulat în timp. Indiferent de numele pe care îl poartă, există un povestitor unic al acestor naraţiuni desfăşurate în medii şi spaţii geografice diferite: i se poate spune Armeanul rătăcitor. Descendent al unui neam risipit între cele patru puncte cardinale, marcat de traumele exilului şi ale memoriei genocidare, el este subterfugiul narativ care obligă scena epică să se lărgească. Universul povestirilor se scindează în mod curent între două planuri. De o parte, întâmplările restituite de memoria celor care le-au suferit, de cealaltă – procesul de osificare şi contrafacere a lor, pe măsură ce trec în istorie sub formă de stereotipii, lozinci şi clişee. Prozele demontează minuţios şi apoi etalează cu emfază mecanismul. Teatrul lor predilect este lumea sfârşitului de secol XX. Volumul de eseuri *Bonjur, popor!* (1995) reuneşte publicistica din anii când, în redacţia revistei „22", **H.** lua săptămânal pulsul societăţii postcomuniste timpurii. *Integrarea europeană* (1997) este, cum ar fi spus Nichita Stănescu, o „carte de recitire". Prefaţată de Mircea Ivănescu şi cuprinzând în mod preponderent versuri sau tablete versificate în maniera lui Radu Cosaşu, ea mimează ironic şabloane publicistice şi epitomizează opţiunile fundamentale ale operei lui **H.**, traducându-le într-un registru nou. Atmosfera generală a cărţii se situează cel mai aproape de umorul negru-amar din *Enciclopedia armenilor* şi din *Bonjur, popor!*. După o scurtă pauză editorială, **H.** revine cu o combinaţie de proză scurtă subiectivă şi eseu publicistic. *Tranzit* (2001) reia textele unei rubrici omonime din revista „Observator cultural" şi conţine glose pe teme de actualitate, impresii de lectură, portrete morale de scriitori, secvenţe memorialistice etc., într-un fel de jurnal sui-generis ce încearcă să reţină tranzitoriul societăţii postcomuniste. Cu un titlu inspirat de un album de succes mondial al Cesariei Evora, *Miss Perfumado şi alte femei* (2009) poate fi citită, în oglindă cu *Enciclopedia armenilor*, ca o enciclopedie a feminităţii universale, ilustrate prin figuri din cele mai diverse ţări. **H.** compune ingenios, din stereotipuri livreşti şi cultural-istorice specifice fiecărui mediu cultural, treisprezece poveşti (corespunzând celor treisprezece melodii ale discului) despre existenţe feminine în răspăr din Grecia, Franţa, Italia, Spania, Statele Unite, Rusia, Turcia etc. Referinţele muzicale jazzistice organizează simetriile volumului (o proză se intitulează *Lady Day*, alta *Lady Night* etc.) Dincolo de eşecurile sentimental-existenţiale prinse în naraţiuni foarte variate tipologic (detectivistice, parabolice etc.), guvernate de modele literare adecvate situaţiei, preocuparea pentru atmosferă nu exclude permanenta reflecţie asupra umanului, estetismul jucăuş şi ironic fiind acompaniat, în subsidiar, de neliniştea discursivă a unui moralist ecumenic.

Întrepătrunderea literaturii cu existenţa reală e un fapt dintre cele mai caracteristice prozei lui Bedros Horasangian. Vorba mustoasă a precupeţilor se ciocneşte în paginile acesteia cu sintagma ultrasavantă, eseul de cea mai densă cerebralitate contrapunctează oralităţi de periferie [...]. *Tehnica, în culegerile de proză scurtă e, încă o dată, adesea reportericească* [...], *dar (pseudo)reporterul e dublat în permanenţă de un observator al etern omenescului nespectaculos, al tragicomicului banal, al stereotipiei cotidiene absurde şi, mai ales, de un eseist contemplativ şi sceptic, spirit zarifopolian, cu gustul „ideilor gingaşe".*

DUMITRU MICU

SCRIERI: *Curcubeul de la miezul nopţii*, Bucureşti, 1984; *Închiderea ediţiei*, Bucureşti, 1984; *Parcul Ioanid*, Bucureşti, 1986; *Sala de aşteptare*, Bucureşti, 1987; ed. Târgu Mureş, 2002; *În larg*, Bucureşti, 1989; *Portocala de adio*, Bucureşti, 1989; *Misteriosul om în negru sau Ora melomanului. Roman în foarte multe părţi*, Bucureşti, 1992; *Enciclopedia armenilor*, Sibiu, 1994; *Bonjour, popor!*, Bucureşti, 1995; *Zăpada mieilor*, Bucureşti, 1996; ed. Cluj-Napoca, 1997; *Integrarea europeană*, pref. Mircea Ivănescu, Bucureşti, 1997; *Tranzit*, pref. Paul Cernat, Piteşti–Bucureşti, 2001; *Obsesia: cine l-a ucis pe Olof Palme*, Bucureşti, 2002; *Poeme*, Bucureşti, 2004; *Miss Perfumado şi alte femei*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Gabriel Dimisianu, *Viaţa ca literatură*, RL, 1985, 44; Iorgulescu, *Prezent*, *319–323*; Marian Papahagi, *Vocile romanului*, TR, 1988, 17; Simion, *Scriitori*, IV, *671–685*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *153–161*; Dan C. Mihăilescu, *„Bărbat singur la ţărmul mării"*, T, 1990, 1; Monica Spiridon, [*Bedros Horasangian*], JL,

1990, 7, 13, R, 1990, 10, LCF, 1997, 17, 25, R, 1999, 1; Ţeposu, *Istoria*, *20–21*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *223–228*, V, *45–50*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *108–114*; *Dicţ. analitic*, II, *238–239*, IV, *68–70*; *Dicţ. esenţial*, *375–377*; Oțoiu, *Proza*, I–II, *passim*; Manolescu, *Lista*, II, *275–278*; Negrici, *Comunism*, *Proza*, *292–294*; Holban, *Portrete*, I, *267–273*; Holban, *Ist. lit.*, II, *230–238*; Eugen Simion, *Prozele lui Bedros Horasangian*, „Ziua", 2009, 26 septembrie; Popa, *Ist. lit.*, II, *843*; Marius Chivu, *Femei cu înlocuitori*, DM, 2010, 310; Raluca Dună, *Parfum fin-de-siècle XX*, OC, 2011, 3.
M.S., P.C.

HOREA, Ion (10.V.1929, Petea, j. Mureş), poet, traducător.

Este fiul Anei (n. Teban) şi al lui Ion Horgoş Horea, ţărani. După absolvirea a patru clase primare în satul natal, **H.** e admis la Liceul „Al. Papiu-Ilarian" din Târgu Mureş. În anii Dictatului de la Viena şi ai războiului învaţă la liceele „Titu Maiorescu" din Aiud (1940–1942) şi „Regele Ferdinand" din Turda (1942–1944). Imediat după război trece prin Liceul Teoretic din Târgu Mureş (1944–1945) şi prin Seminarul Pedagogic din Cluj (1945–1946), spre a reveni la „Al. Papiu-Ilarian", unde în 1948 susţine bacalaureatul. În continuare studiază la Institutul de Arte Plastice din Bucureşti (1948–1949). Părinţii fiindu-i declaraţi „chiaburi", se vede constrâns să-şi întrerupă studiile. Lucrează doi ani ca desenator tehnic la Uzinele Metalurgice Cugir. În 1947 debutează cu poemul în proză *Cosaşul*, apărut în cotidianul „Ardealul nou" din Târgu Mureş. În 1949 începe să publice versuri în ziarul „Lupta Ardealului" şi în „Almanahul literar" de la Cluj. În anii următori colaborează la revistele „Contemporanul" şi „Flacăra" de la Bucureşti. În 1951 este admis la Şcoala de Literatură „M. Eminescu". Între 1952 şi 1964 este redactor la „Viaţa românească", iar între 1968 şi 1989 redactor- şef adjunct la „România literară". Între 1964 şi 1968 a fost secretar al Uniunii Scriitorilor. I s-au decernat Premiul Uniunii Scriitorilor (1961, 1976), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1972) ș.a.

H. e un clasicizant. Principalele atribute ale originalităţii sale, perceptibile chiar în cartea de debut, *Poezii*, apărută în 1956, sunt disponibilitatea melică, darul de a adapta muzicii interioare a propriei sensibilităţi toate ritmurile de tip tradiţional şi redimensionarea în spirit modern a poeziei roadelor. Autorul *Coloanei în amiază* (1961) cântă nu numai fructele, ca Ion Pillat, cântă toate roadele pământului. Asemenea lui B. Fundoianu, Ilarie Voronca şi Radu Gyr în deceniile interbelice, el celebrează fasolea, cartofii, mazărea, ceapa, sfecla, tomatele, morcovii. Poetizează, adică, alături de fructele edenice ale solului subcarpatic, precum „pere de aur ca luna în noapte", prune cu „miezul ca fagurii dulci de albine", şi vegetale indispensabile, „prozaice". Abordând la debut, în stil nediferenţiat, așa-numitele „teme majore" ale momentului, el s-a remarcat încă de atunci şi printr-o insolită (şi chiar suspectă în ochii unora) preferinţă pentru o sursă de inspiraţie mai puţin oficială şi, implicit, printr-o anumită tonalitate atipică. Născut „din grâne, din fân, din cucuruz", poetul începe a răspândi, încă din primele volume, „mireasma pământurilor sfinte" ale Câmpiei Transilvane. Pământul şi roadele sale, fauna domestică, munca plugarului ritmată în funcţie de mişcările cosmice, sentimentul regăsirii de sine în universul ţărănesc sunt constanta esenţială, structurantă a poeziei lui **H.** Rememorativă adesea, oraţia lirică reactualizează icoane apuse, reface spectacole contemplate nemijlocit la vârsta mirărilor. Principala sursă a lirismului pare a fi însă iubirea de poezie. Autor a numeroase cărţi de versuri, **H.** îşi întreţine plăcerea de a cânta prin frecventarea constantă a altor poeţi, în special a celor de expresie clasică. Uneori (mai cu seamă după 1970) parafrazează nemijlocit stiluri cunoscute, face referiri la opere şi la moduri lirice, la producţii literare în general, numeşte locuri celebrate de scriitori. Bunăoară, vorbeşte de „netulburata urmă a bătrânilor Goleşti", de „Râul Doamnei", de un „sat adunat pe Argeş", de Nilul care, dacă nu „mişcă valuri blonde", ca în *Egipetul* eminescian, „doarme în mâlul lui", de „Ai Penei Corcoduşa Crai trei, de Curtea Veche"; menţionează „România pitorească-n frumuseţile-i vlahuţe", evocă anii cu „struguri dulci", pe „care-i gustă şi îi cântă pe la vatra lor ţăranii", invocă, asemeni lui Eminescu în *Doină*, pe marele Ştefan: „Nu mai sta nici tu la Putna în mormânt, Ştefan Părinte". O seamă de versuri, majoritatea scurte, precum acelea care alcătuiesc

Ion Horea și Dinu Flamând

piesa titulară a volumului *Umbra plopilor* (1965), aduc rezonanţe de melos simbolist. Ele reiau, de altfel, şi un motiv simbolist, călătoria, refrenele ritmând compozițiile. Refrene există şi în alte piese, bunăoară în *Zodii*, din volumul *Noaptea nopţilor* (1985): „Dar în acest ţintirim/ ne naştem numai o dată./ Şi începem apoi să murim,/ şi lumea nu se mai gată.// Cartea fraţilor Grimm,/ o, ce poveste ciudată!/ Şi mă-ntorc în Bizanţ, aferim!/ Şi lumea nu se mai gată”. În aceeaşi culegere, *Memento* e un lied fără refren: „Acum putem să ne-ntâlnim,/ de nici o umbră nu ni-i teamă/ de când am început să fim/ cu umbra timpului de-o seamă”. Fluid nostalgice sunt şi alte lieduri, precum, din *Bătaia cu aur* (1979), două secvenţe ale uneia dintre „elegiile precare”, a patra, sau, din *Podul de vamă* (1986), unul (*Prund*) cu suavităţi din speţa celor existente la St. O. Iosif. De o alură mai accentuat simbolistă e *Soldatul* prin strofa-refren: „la Oarba, la Oarba/ în sus, mai în sus/ soldatul şi moartea/ odată s-au dus”. Prin definiţie sunt incluse aici inflexiuni consonante cu muzicalitatea simbolistă din rondeluri. Cultivat cu discreţie aproape în toată opera, rondelul monopolizează în *Măslinul lui Platon* (1977) un întreg ciclu. Ponderea notei simboliste diferă de la o piesă la alta, făcându-se mai distinct auzită în versurile de tonalitate elegiacă. Dar simbolismul, cât există, nu angajează însăşi simţirea poetică adâncă a lui **H.**, care în esenţă e o formă de romantism, uşor modernizat în latura tehnică. A parafraza este o procedură ce aminteşte de clasici, de cei greci şi latini, dar modernii o cultivă şi ei, parodiind şi implicit revitalizând literatura clasică. Operând cu mijloace prozodice – şi expresive, în general – consacrate, cu material din surse canonice, **H.** se impune ca individualitate distinctă prin particularităţi de meşteşug, prin specificitatea rafinamentului tehnic. De la început se caracterizează printr-o anumită sobrietate a formulărilor, vădind un simţ al cuvântului şi al frazei în virtutea căruia vocabulele demonetizate, clişeele rudimentare pătrund în texte mai rar decât la numeroşi alţi producători de versuri din epocă. Adesea poetul se dedă la mici ghiduşii, la ştrengării graţioase, fără nici o finalitate. Nu e vorba doar de rimele „deşucheate”, sunt şi alte jocuri în versurile sale, fie ele lexicale, gramaticale sau stilistice, vocabule inventate, regionalisme savuroase. Nu lipsesc acrobaţiile verbale. Undeva, în *Bătaia cu aur*, poetul se amuză descompunând cuvântul „sământă” şi totodată manipulând alte vocabule: „Să, început de acţiune,/ să facem ceva, să spunem, să pornim, –/ mân, mânare, a mâna înainte, a amâna,/ mâna dreaptă care aruncă mântuire, –/ Să mân, să rămân peste noaptea făpturii mele,/ să mai rămân, până vine spargerea definitivă,/ ţă, dimineaţă, strungăreaţă, măreaţă,/ nu mai răbda să mâie, să mân...” (*Între clopote mute*). De efect sunt câteva persiflări blânde, operate prin parafrazarea şi reproducerea, surprinzătoare, a unor versuri celebre: „Apoi vom coborî-mpreună/ pentru o zi ori pentr-un an/ Unde cocoşii se-mpreună/ Cu găinuşile sub lună/ Într-un instinct atât de van” (*Toate*). Un mod de a ironiza şi parodia cu tandreţe (oarecum în genul lui G. Călinescu) este versificaţia burlescă, în manieră mai mult sau mai puţin folclorică, uneori cu elemente de lexic ardelenesc: „Deschide muiere poiata/ vine vaca din ciurdă, adap-o şi bag-o/ eu mă duc până la Cincinata/ şi de-acolo mă ţâp la Chicago/ îngraşă şi porcul/ pân-ce mă-ntorc de la Neviorcul/ ai grijă când fată oaia,/ dacă m-oi prăpădi pe la Ohaia” (*A venit frontul*). În latura versificaţiei, o particularitate a poeziei lui **H.** este ocolirea rimelor banale, previzibile, căutarea unor rime elegante, rare sau măcar bogate. Necăutător de originalitate pur exterioară, autorul a adoptat totuşi una, în volumul *Podul de vamă*: eliminarea majusculelor. Indiferent de poziţia lor (titluri, început de frază), cuvintele (dacă nu sunt nume proprii) încep cu literă mică. Cu sau fără abateri de vreun fel oarecare de la modul clasic, poezia lui **H.** transfigurează original peisajul şi emblemele pământului natal, transmite în tonuri nuanţate vibraţia unui suflet mereu fascinat de icoanele copilăriei, mereu

înfiorat de înţelesurile unui destin al comunităţii şi de rezonanţele călătoriilor în lumea culturii. Lirica sa valorificând eroi și peisaje naționale – *Un cântec de dragoste pentru Transilvania* (1983), *Drumuri* și fântâni (1988) ș.a. – a putut fi receptată, pe de altă parte, și în linia realismului socialist folclorizant. A tradus, în colaborare cu fiica sa Irina Horea, din scrierile lui J.R.R. Tolkien.

Ion Horea continuă nu pe mesianicii ardeleni (Goga – Cotruş) [...], *ci lirismul elegiac al lui Iosif. El se desparte astfel de alţi poeţi veniţi din lumea ţărănească (Al. Andriţoiu, Ion Brad, Ion Gheorghe, Ioan Alexandru), se desparte şi de poeţii de la „Steaua", orientaţi după 1956 spre o poezie de notaţie şi cei dintâi, la noi, care recuperează „prozaismul". Horea rămâne timp de câteva decenii credincios viziunii neoclasice şi, într-o vreme în care retorica este doborâtă şi toate formele de seducţie alungate din poem, el continuă să scrie versuri cantabile şi să sporească, de la o carte la alta, numărul viziunilor agreste melancolizante.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Poezii*, Bucureşti, 1956; *Coloană în amiază*, Bucureşti, 1961; *Flori de păpădie*, Bucureşti, 1962; *Umbra plopilor*, Bucureşti, 1965; *Poezii*, Bucureşti, 1967; *Calendar*, Bucureşti, 1969; *Încă nu*, Cluj, 1972; *Versuri*, pref. Romulus Vulpescu, Bucureşti, 1973; *Măslinul lui Platon*, Cluj-Napoca, 1977; *Bătaia cu aur*, Cluj-Napoca, 1979; *Un cântec de dragoste pentru Transilvania*, Cluj-Napoca, 1983; *Eu trebuie să fiu*, pref. Edgar Papu, Bucureşti, 1984; *Guguştiucul*, Bucureşti, 1985; *Noaptea nopţilor*, Cluj-Napoca, 1985; *Podul de vamă*, Bucureşti, 1986; *Viaţa, viaţa*, Cluj-Napoca, 1987; *Drumuri şi fântâni*, Bucureşti, 1988; *Dealuri de lut*, Cluj-Napoca, 1990; *Cartea copiilor frumoşi*, Bucureşti, 1991; *Cumpene*, Bucureşti, 1991; *Locul şi ceasul*, Bucureşti, 1994; *Căderea pe gânduri*, Târgu Mureş, 1996; *Bătăi în dungă*, Bucureşti, 1999; *Cartea sonetelor*, Târgu Mureş, 2001; *Şi va fi ziuă şi va fi noapte*, Târgu Mureş, 2001; *Mărturisiri şi rugăciuni*, Bucureşti, 2003; *Reversuri*, Târgu Mureș, 2005; *Calea târgului*, Târgu Mureș, 2010; *Scribul*, Târgu Mureș, 2011; *Rondeluri*, Târgu Mureș, 2012. **Traduceri:** Nikolai Zidarov, *Versuri*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Al. Andriţoiu şi Ion Brad); J.R.R. Tolkien, *Stăpânul inelelor*, I–III, Bucureşti, 1999–2001 (în colaborare cu Irina Horea şi Gabriela Nedelea); ed. 3, Bucureşti, 2012, *Silmarillion*, pref. Christopher Tolkien, postfaţă Vlad Macri, Bucureşti, 2003 (în colaborare cu Irina Horia), *Hobbitul*, București, 2007 (în colaborare cu Irina Horea); ed. 2, București, 2012.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, IX, *622–627*; Simion, *Orientări*, *119–124*; Negoiţescu, *Scriitori*, *435–438*; Martin, *Poeţi*, I, *169–176*; Felea, *Reflexii*, *84–87*; Felea, *Poezie*, *72–76*; Poantă, *Modalităţi*, *66–70*; Petroveanu, *Traiectorii*, *220–225*; Felea, *Secţiuni*, *173–177*; Barbu, *O ist.*, I, *116–120*; Piru, *Poezia*, II, *56–64*; Raicu, *Critica*, *235–238*; Felea, *Aspecte*, I, *74–78*, III, *56–60*; Raicu, *Practica scrisului*, *311–314*; Grigurcu, *Poeţi*, *212–214*; Doinaş, *Lectura*, *188–192*; Iorgulescu, *Prezent*, *179–184*; Cristea, *Fereastra*, *191–195*; Cistelecan, *Poezie*, *114–121*; Dimisianu, *Subiecte*, *141–146*; Micu, *Limbaje*, *223–234*; Simion, *Scriitori*, IV, *118–128*; Pop, *Pagini*, *57–61*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, 527–529; Cistelecan, *Top ten*, *73–75*, *193–196*; Micu, *Ist. lit.*, *392–393*; *Dicţ. analitic*, III, *354–355*; Daniel Cristea-Enache, *Sonete postmoderne*, ALA, 2001, 586; Ion Moldovan, *Clasicismul etern*, F, 2001, 9; Manolescu, *Istoria*, *1007–1009*; Popa, *Ist. lit.*, I, *837–838*; Gheorghe Grigurcu, *Un „centru al lumii"*, RL, 2010, 31; Iulian Boldea, *Caligrafiile memoriei*, RL, 2012, 22. ***D.Mc.***

HOREA, Irina (7.X.1956, București), traducătoare. Este fiica Feliciei Horea (n. Chirilean), profesoară, și a poetului Ion Horea. După absolvirea Liceului „C.A. Rosetti" din Capitală, cu predare în limba engleză (1975), urmează Facultatea de Limbi și Literaturi Germanice, secția engleză–germană, a Universității din București, susținându-și licența în 1980. Va fi redactor la Studioul „Animafilm" (1981–1990), corector la revista „România literară" (1990–1992), redactor la ediția română a revistei „Lettre internationale" (din 2011 redactor-șef). Concomitent, a fost secretar literar la Teatrul Evreiesc de Stat (1994–2003), traducător la biroul din București al Agenției Reuters (1996–2000), traducător și redactor de știri la Biroul Compress din București al Primăriei orașului Viena (2001–2006), secretar al Departamentului Evenimente–Relații Internaționale al Uniunii Scriitorilor (2005–2009), vicepreședinte al aceluiași departament (2009–2012); în aceeași perioadă (2009–2011) deține și funcția de președinte al secției de traducători din cadrul Asociației Scriitorilor din București. Debutează la revista „Tribuna" în 1977 cu traduceri de poezie din Diana Wakoski, iar editorial în 1989 cu transpunerea volumului *Povestiri africane* de Doris Lessing. Colaborează la „România literară", „Dilema", „Luceafărul", „Vatra", „Ramuri", „Adevărul literar și artistic", „Secolul 21", „ny tid" (Helsinki) ș.a. Este distinsă cu Premiul Fundației „Andrei Bantaș" (2002, 2012) și cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2008).

Bogata activitate pe tărâm cultural a lui **H.** este complinită de o activitate similară de transpunere în românește a literaturii de expresie engleză. Traducătoarea a preferat proza contemporană, familiarizând cititorul cu genuri noi, precum SF,

reprezentat de nume ca J.R.R. Tolkien sau Gene Wolfe, ale căror cărți s-au bucurat de mare succes în rândul tinerilor. S-a preocupat însă și de mari scriitori din a doua jumătate a secolului al XX-lea, atât englezi (William Golding, John Irving, Russel Banks, Ian McEwan), cât și americani (Norman Mailer, John Cheever) sau de sud-africanii Doris Lessing și J.M. Coetzee (acesta, stabilit apoi în Australia), strădaniile mergând înspre defrișarea spațiilor mai puțin cunoscute la noi. Provocările nu au fost puține: fie explorarea noului univers fantastic la Tolkien, uneori cu încercările impuse de un limbaj inventat, ca în *Hobbitul* sau în *Copiii lui Húrin*; fie finețea investigării psihologice la un maestru al genului scurt precum John Cheever; fie recompunerea atmosferei sumbre a romanului lui Cormac McCarthy, *Drumul*, cu accentuarea dramei umane într-un univers postapocaliptic, prin dialogul repetitiv, monoton, obsesiv; fie dificultățile caracteristice unui romancier neconvențional ca J.M. Coetzee, la limita între ficțiune, memorialistică și reflecție eseistică. **H.** și-a fixat standarde de exigență care să țină seamă de „reinventarea" în limba gazdă atât a textului literar ca atare, operație implicând deopotrivă însușirea sensurilor și a stilurilor și remodelarea lor specifică în limba tălmăcitorului, cât și de configurarea unei viziuni asupra autorului și a operei avute în vedere, intuiția proprie a mijlocitorului între culturi jucând un rol primordial.

Traduceri: Dora Lessing, *Povestiri africane*, București, 1989; William Golding, *Turnul*, Iași, 1993; Ira Levin, *Un copil pentru Rosemarie*, București, 1994; Paul Bailey, *Bătrânii soldați*, București, 1996, *Kitty și Virgil*, București, 2005; Alan Brownjohn, *Umbre lungi*, București, 1996; John Irving, *Lumea văzută de Garp*, pref. Rodica Mihăilă, București, 1998, *Văduvă pentru un an*, București, 2012; J.R.R. Tolkien, *Stăpânul inelelor*, vol I: *Frăția inelului*, tr. versurilor Ion Horea, București, 1999, vol. III: *Întoarcerea regelui*, tr. versurilor Ion Horea, București, 2001; *Silmarillion*, pref. Christopher Tolkien, postfață Vlad Macri, București, 2003 (în colaborare cu Ion Horea), *Povești neterminate*, București, 2005, *Hobbitul*, tr. versurilor Ion Horea, București, 2007; *Copiii lui Húrin*, București, 2008; Norman Mailer, *Evanghelia după Fiu*, București, 2000; Russel Banks, *Dulcea lume de după*, postfață Ștefan Stoenescu, Iași, 2002; John Fowles, *Aristos*, București, 2002 (în colaborare cu Camelia-Adina Arvatu); Martin Amis, *Născuți morți*, Iași, 2004; Ian McEwan, *Copilul furat*, Iași, 2005; John Cheever, *Totul pare un paradis*, Iași, 2007; Cormac McCarthy, *Drumul*, București, 2009; John Maxwell Coetzee, *Epoca de fier*, București, 2009, *Jurnalul unui an prost*, București, 2009, *Copilărie. Scene de viață provincială*, București, 2011, *Tinerețe. Scene de viață provincială*, București, 2012, *Miezul verii. Scene de viață provincială*, București, 2012; Gene Wolfe, *Cartea Soarelui Nou*, I–IV, București, 2009–2011.

Repere bibliografice: Geo Vasile, *Mailer, fiu al istoriei de origine divină*, ALA, 2001, 552; Ion Crețu, *Sunt un „hobbit"*, LCF, 2002, 25; Oana Soare, *O iubire platonică*, ALA, 2004, 541; Teodora Dumitru, *Frânghie și soap-opera*, CLT, 2006, 12; Vitalie Ciobanu, *O privire în culise* (interviu cu Irina Horea), CF, 2007, 6; Michael Haulică, *Cum arată Soarele lung*, „Ziarul financiar", 2009, 4 august; Felicia Antip, *Coetzee ca „J.C."*, RL, 2010, 2; Marius Chivu, *Canibalism apocaliptic*, ALA, 2010, 1010; un cristian, *Un festival de anvergură* (interviu cu Irina Horea), OC, 2011, 326; Dana Pârvan-Jenaru, *Complici în nepăsare*, OC, 2011, 331; Andreea Cerbu, *„Stăpânul inelelor" – spectacolul revizitat*, ST, 2011, 9. ***G.Dn.***

HORIA, Vintilă (18.XII.1915, Segarcea – 4.IV.1992, Villalba, Spania), prozator, poet, eseist, traducător.

Este fiul Elenei (n. Iucal) şi al lui Vintilă Caftangioglu, inginer agronom. A urmat, la Bucureşti, Colegiul Naţional „Sf. Sava" (absolvit în 1933) şi Facultatea de Drept; obţine şi licenţa în litere a Universităţii Catolice din Paris. În iunie 1940 e numit ataşat de presă la Legaţia României din Roma, dar în octombrie, după schimbarea regimului de la Bucureşti, e rechemat în ţară. În 1941 i se acordă o bursă Humboldt în Austria, iar în anul următor primeşte numirea ca ataşat de presă la Consulatul Român din Viena. În august 1944, considerat „cetăţean al unei ţări inamice", este internat pe rând în mai multe lagăre din Germania şi Austria; e evacuat de armata engleză în alt lagăr, la Bologna, de unde este eliberat la sfârşitul războiului. Refuză să se întoarcă în ţară şi rămâne în Italia. În 1946 un „tribunal al poporului" din Bucureşti îl condamnă, sub acuzaţia de înaltă trădare, la muncă silnică pe viaţă, zece ani degradare civică şi confiscarea întregii averi. Între timp, **H.** şi soţia sa se mută de la Roma la Assisi şi de acolo, în 1947, la Florenţa, unde

îl vor întâlni pe Giovanni Papini (amintirea acestor întâlniri va forma substanţa eseului *Giovanni Papini*, publicat la Paris în 1963). În 1948 emigrează în Argentina; spaniola o învaţă pe vapor, în cele şaptesprezece zile cât a durat traversarea Atlanticului. La Buenos Aires lucrează ca funcţionar la o societate comercială şi ca lector de limba şi literatura română la Facultatea de Litere şi Filosofie. Tot aici fondează revista „Noutăţi despre Argentina şi România". În 1953 Institutul de Studii Hispanice îi acordă o bursă de studii; se întoarce în Europa, stabilindu-se la Madrid, unde se angajează ca funcţionar la un hotel, apoi ca redactor la Radiodifuziunea Spaniolă; în cele din urmă va fi numit profesor la Şcoala Oficială de Jurnalism. Redactează, în franceză, romanul *Dieu est né en l'exil*, care va apărea în 1960, obţinând un mare succes (după ce fusese respins de editurile Plon şi Seuil) şi fiind distins cu Premiul Goncourt. Mediile literare de stânga de la Paris reacţionează violent, reproşând juriului că a premiat un fost membru al unui partid fascist. Campania a luat proporţii, fiind susţinută şi de unii scriitori reprezentativi din exil, bunăoară de Constantin Virgil Gheorghiu, care în ziarul „Paris-Presse–L'Intransigeant" (24 noiembrie 1960) l-a acuzat pe autor că e sprijinit de „supravieţuitorii Gărzii de Fier" şi este „un colaborator al radioului franchist". Atacurile au fost declanşate, de fapt, de presa de la Bucureşti: în numărul din 10 august 1960 al revistei „Glasul patriei" un pamflet semnat de G. Mărgărit lovea deopotrivă în romancier şi în Virgil Ierunca, recenzentul care elogiase cartea. La rândul ei, Legaţia RPR din Franţa s-a angajat într-o campanie denigratoare: mai multor ziare franceze li s-au trimis informaţii privind simpatiile pronaziste ale lui **H.** Organul Partidului Comunist Francez, „L'Humanité", a folosit prilejul de a-l discredita pe scriitorul care se ilustrase printr-o consecventă atitudine anticomunistă: aici au apărut (29 noiembrie 1960) facsimile ale unor articole publicate de **H.**, cu aproape un sfert de secol în urmă, în reviste de extrema dreaptă, comentate sub semnătura unuia din fruntaşii partidului, André Wurmser. Concluzia comentariului era că **H.** reprezenta poziţiile prohitlerismului şi ale antisemitismului, a slujit „celor care au construit crematoriile" din lagărele de exterminare şi, în consecinţă, era el însuşi un criminal de război. În aceste împrejurări, printr-o scrisoare adresată la începutul lui decembrie 1960 juriului Academiei Goncourt, scriitorul renunţă la premiu. Ziarul „Le Monde" înregistrează (4–5 decembrie 1960) acest final al dramei, atrăgând atenţia, într-un articol semnat de Robert Escarpit, asupra faptului că un premiu literar încununează o carte şi nu are nici o legătură cu biografia autorului. În 1964 **H.** se întoarce în Spania, unde colaborează la câteva reputate reviste madrilene, dar şi din alte oraşe spaniole, precum şi din alte ţări. Scriitorul se integrează în viaţa culturală a Spaniei, primind cetăţenia acestei ţări abia în 1972. În anii 1969 şi 1970 a întreprins lungi călătorii în Europa şi în America de Nord, ca reporter al revistei „Tribuna Medica" din Madrid; călătoriile aveau ca scop realizarea unor interviuri cu importante personalităţi literare şi ştiinţifice (interviuri ce vor fi adunate în volumul *Viaje a los centros de la tierra*, 1971). **H.** a debutat timpuriu în „Revista Colegiului Naţional Sf. Sava" (1932), semnând apoi în publicațiile „Raza literară", „Gândirea", Porunca vremii" (unde este redactor și gestionează pagina literară), „Sfarmă-Piatră". A înfiinţat și condus revista „Meşterul Manole", 1939–1941 (în colaborare cu Ovid Caledoniu, Virgil Carianopol, Miron Suru). Publicistica semnată în țară de **H.** este tipică pentru dreapta radicală interbelică. În 1940 susține în limbaj vehement „ideea unui imperialism cultural românesc": „Astăzi suntem poporul cel mai de seamă din această parte a Europei. Spațiul nostru vital se întinde până dincolo de Nistru, până la Tisa și până departe dincolo de munții Balcani. Spațiul nostru cultural însă trebuie să fie cât Europa". Eroii săi sunt Léon Daudet (celebrat în „Gândirea" din 1936), Mussolini (*Miracolul fascist*, „Gândirea", 1937), Giovanni Papini, iar Victor Papilian e salutat pentru că „descoperă în ură mobilul ontologic al lui Izrael". În schimb, romanul *Gorila* al lui Liviu Rebreanu este respins pe motiv că „suferă de toate păcatele realismului". În general, cronicile lui literare validează autori afini ideologic (Virgil Carianopol, Mircea Streinul, Mircea Eliade). După plecarea în exil **H.** a fost redactor-şef al revistei „Dinamica social" (Buenos Aires, 1949–1953), fondator şi director al revistei de cibernetică şi futurologie „Futuro presente" (Madrid, 1971–1976), la care au colaborat, printre alţii, Arnold Toynbee, Werner Heisenberg, René Huyghe, codirector al revistei „Metapolitica" (Roma), fondator şi director al colecţiei universitare „Punto Omega" (Madrid,

1966–1969), în care îi editează, alături de alţi autori importanţi, pe Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu, fondator, în 1983, împreună cu Alexandru Mircea, Aureliu Răuţă, Alexandru Gregorian și Radu Enescu, al Fundaţiei Culturale Române, cu sediul la Madrid. De asemenea, e profesor de literatură universală şi comparată la Universidad Complutense din Madrid, de literatură contemporană la Universitatea Catolică din Paris, apoi la Universitatea din Alcalá de Henares. În acelaşi timp, traduce în spaniolă opere ale unor scriitori italieni, francezi, germani şi prezintă autori români. Printre altele, scrieri ale lui Panait Istrati (*Los cardos de Baragan,* 1973) sau George Uscătescu (*Hombres y realidades de nuestro tiempo*, 1961). Alcătuieşte şi *Antologia poeţilor români în exil* (1950) și culegerea *Poezia românească nouă* (1956). A fost laureat al premiilor Il Conciliatore (Milano, 1961), Bravo a los Hombres que Unen en la Verdad (Madrid, 1972), „Dante Alighieri" (Florenţa, 1981).

Procesiuni (1937), volumul de debut al lui **H.**, este plin de ecouri din poeți contemporani (Ion Pillat) sau clasicizați (Baudelaire). Fantezii medievale curente în lirica epocii se împletesc cu prezumții când erotice, când thanatice: „Din măguri largi de vise cad iar la început/ Și fiecare clipă mă strânge ca o za/ Și fiecare vrere mă doare ca un scut./ Eu știu să mor, dar viața mă strigă undeva" (*Ludus princeps*). Mai târziu, în *Cetatea cu duhuri* (1939), **H.** încearcă să producă, pe urmele lui Dante, o coborâre în infernul bucureștean, unde întâlnește spectrul lui Caragiale. Acesta i se adresează poetului în felul următor: „Bucureștean chefliu și dramaturg,/ Am fost ca tine, astăzi sunt amurg,/ Am îndrăgit și eu cândva o muză,/ Azi sunt prin noapte bardul-călăuză". Modelul este Vergiliul dantesc, dar versurile săltărețe și precare ale lui **H.** compromit cu totul aceste înalte intenții. *Cartea omului singur* (1941) continuă căutarea unei voci proprii. Până atunci, se cultivă poza neoromantică („Când turnurile nopții s-au rezemat de ape,/ Orașul înviase din umbră ca un mit,/ Strângeam tăcerea noastră în visul împlinit/ Și dragostea, din urmă, venea să ne îngroape" – *Crepusculară*) și se imită lingoarea psalmică („Din razele goale ce flutură-n geam,/ Albind printre gratii arcatele bolți,/ Dă-mi chipul Tău Doamne și pune-l balsam/ Pe pieptul meu palid zdrobit între colți" – *Psalm medieval*). Nici versurile din exil nu vor face din **H.** un poet semnificativ. În *A murit un sfânt…: poezii 1941–1951. Torța: poem dramatic* (1951) poate fi identificată aceeași recuzită de predilecție („Arcașul divin a căzut într-o luptă,/ Carul Mare e singur și m-așteaptă pe cer/ Cu Pegas înhămat lângă oiștea ruptă/ Mă avânt printre stele tremurând de mister"), înnoită prin câteva melancolii versificate de exilat: „Adu-ți aminte de Țară când treci/ Peste munți, printre oameni, pe ape// Fie-ți sufletul ei pe aproape/ Ca o umbră de veci" (*Cântec de exil*). Culegerea *Viitor petrecut* (1976) amestecă banalități metafizice pe teme grave (exilul, trecerea timpului, căutarea identității) cu ritmuri comune și în fond rizibile: „Fuse ieri/ Fuse poimâine/ Fuse țest sau fuse pâine/ Fuse umbră de juvete/ Lubeniță sau erete/ Fuse?" (*Oltenească*). Mai relevante sunt scrierile în proză ale lui **H.** Trilogia formată din romanele *Dumnezeu s-a născut în exil*, *Le Chevalier de la résignation* (1961), *Perseguid a Boecio* (1983) este dedicată temei exilului. Personajele acestor romane sunt proiecţii ale unui singur portret. Trăind în epoci diferite ale istoriei – Ovidiu (*Dumnezeu s-a născut în exil*) în Tomisul augustan, Radu Negru (*Cavalerul resemnării*) în Evul Mediu valah, Toma Singuran (*Prigoniţi-l pe Boeţiu*) într-o contemporaneitate odioasă –, ele urmează un drum ce le poartă spre descoperirea unor adevăruri spirituale fundamentale. Imaginea tradiţională a marelui poet roman surghiunit la ţărmul pontic şi doborât de durerea însingurării e reinterpretată în cheia unor fantezii protocroniste: Ovidiu ascultă *Miorița* („N-am găsit niciunde, nici măcar la greci, o frumusețe poetică mai simplă și mai profundă", declară el), cutreieră plaiurile geto-dace umplându-se de admirație pentru geniul acestui popor, asistă la fuziunea daco-romană (produsă, în viziunea autorului, cu mult înainte de cucerirea romană) și descoperă precoce creștinismul, prin intermediul unui martor al nașterii lui Hristos (dar, cu ajutorul tezei de asemenea protocroniste a nașterii poporului român ca popor creștin, Zamolxe însuși este văzut ca înaintaș al creștinismului). Acest drum soteriologic îl parcurg aproape toate personajele lui **H.**, a căror substanţă fizică se contopeşte cu cea spirituală. Dar nu printr-o simplă contemplaţie, ci – aşa cum se spune la sfârşitul romanului *Cavalerul resemnării* – printr-o luptă dură, „de finalul căreia depinde tot ceea ce este mai omenesc încă în om".

Aşa se întâmplă şi în *La Septième lettre* (1964) sau cu un alt personaj-cheie al operei sale, El Greco din *Un sepulcro en el cielo* (1987). Pentru toţi, exilul înseamnă evadarea salvatoare în spiritual; din acest punct de vedere e semnificativă ipoteza privitoare la cauzele reale ale surghiunului lui Ovidiu, ipoteză la care aderă autorul lui *Dumnezeu s-a născut în exil*: poetul făcuse parte dintr-o sectă ezoterică interzisă la Roma. S-a vorbit despre lecturile din René Guénon ca sursă a acestei proze; şi nu încape îndoială că filosofia acestuia a avut un ecou puternic în gândirea lui **H.** Filosoful francez opunea aspectului exoteric al marilor religii istorice o tradiţie unică originară – conştiinţa ezoterică. Toate romanele lui **H.** suferă de tezism, de un eseism refugiat în proza ficțională, toate marile lui personaje vehiculează repetitiv cele câteva idei ale autorului. O carte despre Papini (1963) nu este – însuşi autorul atrage atenţia cititorului asupra acestui detaliu definitoriu – „o monografie", ci se dezvoltă în jurul unui moment de intens dramatism din viaţa marelui italian: întoarcerea lui spre credinţă. **H.** a publicat traduceri în spaniolă din poezia italiană modernă, apărute în Spania sau în America Centrală, eseuri despre literatura disidentă rusă (de la Maiakovski la Soljeniţîn), tipărite în 1980, şi o substanţială *Introducción a la literatura del siglo XX*, „eseu de epistemologie literară" (1976), în care realizează o sinteză între viziunea analitică scientistă şi spiritualismul creştin. A crezut în posibilitatea realizării unei sinteze între credinţă şi ştiinţă. Din aceeaşi perspectivă integratoare a fiinţei umane în ideea supremă de divinitate e conceput volumul de interviuri *Encuesta detrás de lo visible* (1975), „în căutarea unei convergenţe între ştiinţă, parapsihologie şi literatură, în căutarea unui concept universal în stare să-l înlocuiască pe acela de «umanism» sau neoumanism ce apare, în viziunea autorului, opus creştinismului" (Marian Papahagi). O bună parte din opera poliglotă și poligrafică a lui **H.** – eseistică, memorialistică, ficțională – rămâne să fie investigată, cunoscută în interiorul culturii române.

De fapt, Vintilă Horia revine [*cu* La Septième lettre] *nu numai spre o formă literară căreia unii scriitori moderni i-au redat o valoare incontestabilă, trecând peste neajunsurile unui gen oarecum hibrid – de n-ar fi să cităm decât pe Marguerite Yourcenar cu* Memoriile lui Hadrian *sau pe Hermann Broch cu* Moartea lui Virgil –*, dar şi spre o ispită: aceea de a căuta oglinda propriei sale experienţe, de om al secolului al XX-lea, unul din secolele desigur cele mai pritocite de istorie şi de excesele ei, în epoci îndepărtate, dar frământate în egală măsură de marile întrebări ale sfârşiturilor de ciclu, de presimţirea că drama condiţiei umane îşi schimbă actorii şi costumele, dar nu şi esenţa.* […] Scrisoarea a şaptea *nu e nici o biografie romanţată, nici o vulgarizare a gândirii platoniciene, ci o nouă mărturie la dosarul întrebărilor majore pe care şi le pune, pe care nu poate să nu şi le pună omul contemporan.*

MONICA LOVINESCU

Diversă ca expresie, ficţională şi eseistică, redactată în patru limbi neolatine, încărcată de livresc şi vertebrată în acelaşi timp de exil ca topos fundamental, opera lui Vintilă Horia se alătură ilustrei triade a lui Mircea Eliade, Emil Cioran şi Eugen Ionescu printr-o creaţie simptomatică pentru destinul intelectualităţii româneşti şi de aiurea, supusă totalitarismului de azi şi de ieri.

MIRCEA MUTHU

SCRIERI: *Procesiuni*, Bucureşti, 1937; *Cetatea cu duhuri*, Bucureşti, 1939; *Cartea omului singur*, Bucureşti, 1941; *Acolo şi stelele ard…*, Bucureşti, 1942; ed. îngr. şi pref. Mircea Popa, Bucureşti, 1999; *Rasse und Religion in der Entwicklung der rumänischen Literatur*, Buenos Aires, 1950; *A murit un sfânt…: poezii 1941–1951. Torța: poem dramatic*, Buenos Aires, 1951; ed. 2, îngr. Nicolae Florescu, Bucureşti, 2000; *Eseu despre interpretarea ciclică a istoriei*, Madrid, 1953; *Presencia del mito*, Madrid, 1956; *Jurnal de copilărie*, Paris, 1958; *Poesía y libertad*, Madrid, 1959; *Dieu est né en exil*, pref. Daniel Rops, Paris, 1960; ed. (*Dumnezeu s-a născut în exil*), tr. Al. C. [Al. Castaing], Madrid, 1978; ed. tr. Al. Castaing, introd. Monica Nedelcu, postfaţă Daniel Rops, Craiova, 1990; ed. tr. Ileana Cantuniari, București, 2008; ; *La rebeldía de los escritores sovieticos*, Madrid, 1960; *Le Chevalier de la résignation*, Paris, 1961; ed. (*Cavalerul resemnării*), tr. Ileana Cantuniari, postfaţă Monica Nedelcu, Craiova, 1991; *Les Impossibles*, Paris, 1962; *Quaderno italiano*, Pisa, 1962; *Diccionario de los Papas*, Barcelona, 1963; ed. (*Dicționarul Papilor*), tr. Ana Vlădeanu, Bucureşti, 1999; *Giovanni Papini*, Paris, 1963; *La Septième lettre*, Paris, 1964; *Platón, personaje de novela*, Madrid, 1964; *Journal d'un paysan du Danube*, Paris, 1966; *El despertar de la sombra*, tr. A. Iglesias Laguna, Madrid, 1967; *Une Femme pour l'Apocalypse*, Paris, 1968; ed. (*O femeie pentru Apocalips*), tr. și pref. Mihaela Pasat, Bucureşti, 2007; *El hombre de las nieblas*, Barcelona, 1970; *España y otros mundos*, Barcelona, 1970; *Viaje a los centros de la tierra*, Barcelona, 1971; *Pépi Sanchez*, Madrid, 1971; *Mester de novelista*, Madrid, 1972; *El viaje a San Marcos*, tr. şi introd. M. Arroita Jaureguí, Madrid, 1972; *Encuesta detrás de lo visible*, Barcelona, 1975; *Introducción a la literatura del siglo XX*, Madrid, 1976; *Viitor petrecut*, Salamanca, 1976; ed. îngr. Ion Deaconescu,

postfaţa autorului, Craiova, 1990; *Consideraciones sobre un mundo peor*, Barcelona, 1978; *Literatura y disidencia*, Madrid, 1980; *Los derechos humanos y la novela del siglo XX*, Madrid, 1981; *Marta o la segunda guerra*, Barcelona, 1982; *Perseguid a Boecio*, Madrid, 1983; ed. – *Salvarea de ostrogoţi* (*Prigoniţi-l pe Boeţiu*), tr. Ileana Cantuniari, Craiova, 1993; *Un sepulcro en el cielo*, Barcelona, 1987; ed. (*Un mormânt în cer*), tr. Mihai Cantuniari şi Tudora Şandru Olteanu, Bucureşti, 1994; *Les Clefs du crépuscule*, Lausanne, 1988; *Mai bine mort decât comunist*, Bucureşti, 1990; *Reconquista del Descubrimiento*, Madrid, 1992; ed. (*Recucerirea descoperirii*), tr. Mihai Cantuniari, Bucureşti, 1996; *Mai sus de miazănoapte*, Bucureşti, 1992; *Introducere în istoria filosofiei româneşti moderne*, tr. Cornelia Ştefănescu, pref. Constantin Amăriuţei, Bucureşti, 1999; *Moartea morţii mele*, îngr. şi pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 1999; *Sfârşit de exil*, îngr. Mihaela Constantinescu-Podocea, pref. Nicolae Florescu, Bucureşti, 2001; *Credinţă şi creaţie*, îngr. şi pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 2003; *Suflete cu umbră pe pământ: portrete si reflecții memorialistice*, îngr. şi postfaţă Nicolae Florescu, Bucureşti, 2004; *Scrisori din exil*, I–II, îngr. Maria-Pia Castaing, București, 2011. **Antologii:** *13 poeţi – 13 poezii de dragoste,* cu desene de Neagu Rădulescu, Bucureşti, 1937 (în colaborare cu Ştefan Baciu şi Ovid Caledoniu); *Antologia poeţilor români în exil*, Buenos Aires, 1950; *Poezia românească nouă*, Salamanca, 1956.

Repere bibliografice: Mihail Chirnoagă, *Medalioane lirice: Vintilă Horia şi Ovid Caledoniu,* „Pământul", 1938, 184; Octav Şuluţiu, *„Acolo şi stelele ard…"*, RFR, 1943, 1; Virgil Ierunca, *„Dumnezeu s-a născut în exil"*, „România", 1960, 49; George Uscătescu, *„Dieu est né en exil"*, „Destin", 1962, 12; Eliade, *Împotriva*, *222–230*; A. A. [Virgil Ierunca], *„Journal d'un paysan du Danube"*, „Fiinţa românească", 1966, 5; Horia Stamatu, *Schimbarea poreclei în renume*, „Revista scriitorilor români", 1966, 5; Radu Enescu, [*Vintilă Horia*], „Destin", 1969, 19–20, „Limite", 1971, 7; Micu, *„Gândirea"*, *823–824*; Nicolae Balotă, *Vintilă Horia: între exil şi renaştere*, „Revista scriitorilor români", 1988, 25; Ion Vlad, *„Jurnalul" poetului exilat*, TR, 1990, 23; Nicolae Manolescu, *Simptomatologia exilului*, RL, 1990, 45; Cornel Mihai Ionescu, *Hermeneutică şi nostalgie*, VR, 1991, 2; Ion Vlad, *Simbolurile cunoaşterii şi ale existenţei*, TR, 1992, 3; Constantin Ciopraga, [*Vintilă Horia*], JL, 1992, 23–26, DL, 1995, 19; *Vintila Horia. In memoriam: edición en homenaje al Profesor Vintila Horia*, Madrid, 1992; Lovinescu, *Unde scurte*, V, *21–26*; Ungureanu, *La vest*, I, *113–139*; Simion, *Fragmente*, II, *56–67*, VII, *206–208*; Mircea Muthu, Marian Papahagi, *Vintilă Horia*, în *Dicţ. esenţial*, *377–384*; Crenguţa Gânscă, *Vintilă Horia. Al zecelea cerc*, Cluj-Napoca, 2001; Marilena Rotaru, *Întoarcerea lui Vintilă Horia*, Bucureşti, 2002; *Dicţ. analitic*, IV, *503–505*; Mircea Anghelescu, *Vintilă Horia, eseist*, ALA, 2004, 707; Ion Simuţ, *Dumnezeul exilului*, RL, 2007, 21; Georgeta Orian, *Vintilă Horia: un scriitor contra timpului său*, Cluj-Napoca, 2008; Florescu, *Aristarc*, I, *33–37*; Popa, *Ist. lit.*, I, *1076–1081*; Manolescu, *Enciclopedia*, *388–396*; Monica Spiridon, *Alternativă spirituală hispanică*, „Scrisul românesc", 2012, 5. ***D.G., M.I.***

HORODINCĂ, Georgeta (13.XI.1930, Căuşanii Noi–Tighina – 1.VII.2006, Gennevilliers, Franţa), istoric şi critic literar, prozatoare.

Este fiica Elenei (n. Maxim) şi a lui Vasile Horodincă, funcţionar CFR. După studii gimnaziale şi liceale la Galaţi, Craiova şi Iaşi, urmează Facultatea de Filologie a Universităţii din Iaşi (1949–1950), iar la Bucureşti Şcoala de Literatură „M. Eminescu" (1950–1951), apoi Facultatea de Filologie, absolvită în 1956. Este redactor la „România liberă" (1951–1955), „Gazeta literară" (1955–1961), Studioul Cinematografic „Al. Sahia", „Secolul 20" (1963–1974), redactor-şef adjunct la „Luceafărul" (1972–1974). În 1982, împreună cu Nicolae Tertulian, soţul său, se stabileşte în Franţa. Debutează în „Iaşul literar" (1950), iar prima carte, *Duiliu Zamfirescu şi contribuţia lui la dezvoltarea romanului nostru realist*, îi apare în 1956. A semnat volume de critică, studii şi eseuri literare, cărţi de proză, a prefaţat traduceri, ea însăşi a dat câteva transpuneri din scrierile unor autori de limbă franceză (între alţii, Albert Camus, Michel Butor), iar în Franţa a publicat traduceri ale operelor unor scriitori români (M. Blecher, G. Ibrăileanu, Ștefan Bănulescu, Gib I. Mihăescu).

Dacă în publicistica de tinereţe **H**. vădise o adeziune combativă şi dogmatică extrem de perseverentă la „linia" ideologică impusă de noul regim politic din epocă, odată cu trecerea anilor şi cu relativa „îmblânzire" a contextului social-politic, în critica literară pe care a practicat-o a procedat la o dedogmatizare treptată, dar fermă şi la o nuanţare a discursului, punând la contribuţie calităţi analitice şi interpretative. Eseul *Jean-Paul Sartre* (1964) dovedeşte atenţia specială pe care **H.** o acordă

mişcării culturale fertilizate de gândirea existenţialistă. Deşi se raportează în permanenţă la critica marxistă, comentatoarea îşi va defini aici opţiunea critică dezvoltată în cărţile ulterioare. Astfel, este analizat pe larg interesul lui Sartre pentru „raporturile individului cu universul", pentru comportarea omului în situaţiile ivite în desfăşurarea existenţei sale, pentru felul în care acesta este influenţat de lumea în care trăieşte şi în care va influenţa el însuşi lumea. Cu toate că se conformează ideologiei oficiale a timpului, autoarea va reuşi să se îndrepte spre critica sociologică de ţinută, distanţându-se de sociologismul marxist rudimentar şi politizat, preconizat de factorii de „îndrumare" ai puterii totalitare. Îndeobşte, scrierile luate în discuţie sunt interpretate în funcţie de structura socială a momentului, după cum se poate observa în următorul volum, *Structuri libere* (1970). În eseuri precum *Marcel Proust sau Legenda conservării timpului*, *Patul lui Procust într-o nouă lectură*, *Camus, între mit şi istorie* şi *Alain Robbe-Grillet sau Obsesia labirintului* se urmăreşte „o lectură lipsită de prejudecăţi": opera este pusă în balanţă cu personalitatea scriitorului, cele două categorii fiind socotite interdependente. Numeroasele trimiteri la literatura universală instituie un paralelism sistematic. Sunt aduse în discuţie opiniile celor mai importanţi critici şi teoreticieni ai momentului; analizând, bunăoară, aspecte din teatrul absurdului sau din ideologia literară a lui J.-P. Sartre, **H.** citează amplu din Martin Esslin, Jean-Marie Domenach, Bernard Dort şi René Girard. *D. Anghel. Portret în evantai* (1972) şi culegerea *Studii literare* (1978) sunt lucrări care îi vor consolida maniera analitică. Studiul vrea să realizeze o permanentă legătură între om şi artist, ceea ce face din D. Anghel „un personaj fascinant", de o modernitate surprinzătoare. **H.** va reveni ca exeget, după mai bine de trei decenii, cu *Ştefan Bănulescu sau Ipotezele scrisului* (2002), o monografie neconvenţională, de tip special, o adevărată „lectură de traducător", după cum îşi caracterizează ea însăşi demersul critic. Şi *Duminică seara* (2006) nu este un simplu eseu despre André Breton şi suprarealism, ci o construcţie elaborată, exploatând perspectiva istorico-literară, cea de investigare a unor evoluţii ideologice, dar şi un filon autobiografic. Cum remarca Florin Mihăilescu, aici s-ar afla și „o carte despre Crohmălniceanu şi despre suprarealism. Atunci când se hotărăşte să scrie ea însăşi literatură beletristică, **H.** se îndreaptă spre proză. În *Bastarzii* (1979; Premiul „Ion Creangă" al Academiei RSR) reţine atenţia prima povestire, *Călăuza pierdută*, cea mai izbutită atât din perspectiva construcţiei, cât şi a subiectului propriu-zis. Naraţiunea încearcă să pună în pagină „aventura conştiinţei" unui tată, deschisă în clipa când el „începe să caute neliniştit ceva, nu ştia ce anume, ceva nedefinit, pierdut" şi sfârşită odată cu moartea lui. Se configurează astfel sensibila evocare a unui părinte care preţuia învăţătura şi se străduia să şi-o însuşească şi care, în ultimii ani ai vieţii, recitea aceeaşi carte, *Călăuza stuparului*, de negăsit în casă după dispariţia sa. Romanul *Somnambulii soarelui* (1981) debutează cu exodul „fraţilor de peste Prut" şi se încheie cu rebeliunea legionară. **H.** nu-şi menajează personajele, afirmându-şi din primele pagini atitudinea de observator. Lumea târgului de provincie descris nu adăposteşte lupte mai mărunte sau interese mai nobile decât Capitala, dimpotrivă, acolo unde fiecare cunoaşte pe fiecare, interesul personal meschin pândeşte mereu conjunctura politică favorabilă ca să declare un conflict deschis. Persecutarea evreilor în numele purităţii etnice, otrăvirea sufletelor unor amăgiţi de o aşa-zisă revoluţie naţională, dorinţa de parvenire folosind ca pretext idealuri patriotice, toată această lume agonică a anilor '40 din veacul trecut este disecată de observatorul-povestitor cu ochi necruţător. În Franţa **H.** a publicat un roman, *La Saison morte. Une histoire roumaine* (1990), alcătuit din secvenţe cvasiautobiografice, confesiuni deghizate ale unor personaje imaginare care sunt, de fapt, ipostazieri ale prozatoarei. Lumea arbitrarului şi a injustiţiei în care protagonista încearcă să supravieţuiască spiritual şi cultural are un corespondent în universul real al României din perioada comunistă. Dramatismul este contrabalansat de umor negru şi de o ironie suculentă. Personajele centrale se înscriu în categoria „victimei": individ dezrădăcinat, nefericit, persecutat adesea pe nedrept de compatrioţi din motive obscure, alienare fizică şi spirituală, condiţie a străinului în exil. Contradicţia dintre nevoia de a se elibera şi nostalgia după lumea în care îşi are rădăcinile, conflictul violent dintre luciditate şi sentiment, încercarea de a se lăsa asimilat de locul unde s-a strămutat şi dorinţa de a prezerva trecutul, experienţa expatrierii şi revelaţia jocului permanent între realitate şi iluzie reprezintă doar câteva dintre problemele existenţiale aduse în pagină. Alt roman, scris în ultimii ani de viaţă, a apărut postum în România, sub

titlul *Visătoare. O afecţiune de lungă durată* (2011). E un consistent text autobiografic în care se împletesc două planuri, unul fiind cel al prezentului scrierii cărţii – „anii 2000 la Paris, ai bolirii, ai navetei între spital şi acasă şi ai încercării de-a scrie o carte" (Marta Petreu), celălalt – al rememorării timpului copilăriei, la Bugaz, în Basarabia.

SCRIERI: *Duiliu Zamfirescu şi contribuţia lui la dezvoltarea romanului nostru realist*, Bucureşti, 1956; *Jean-Paul Sartre*, Bucureşti, 1964; *Structuri libere*, Bucureşti, 1970; *D. Anghel. Portret în evantai*, Bucureşti, 1972; *Studii literare*, Bucureşti, 1978; *Bastarzii*, Bucureşti, 1979; *Somnambulii soarelui*, Bucureşti, 1981; *La Saison morte. Une histoire roumaine*, Paris, 1990; *Ştefan Bănulescu sau Ipotezele scrisului*, Bucureşti, 2002; *Duminică seara*, Cluj-Napoca, 2006; *Visătoare. O afecţiune de lungă durată*, tr. Magdalena Popescu Bedrosian, postfaţă Geo Şerban, Iaşi, 2011. **Traduceri:** Jan Otčenášek, *Cetăţeanul Brych*, Bucureşti, 1966; Michel Butor, *Renunţarea*, Bucureşti, 1967; Michel Zévaco, *Pardaillan şi Fausta*, Bucureşti, 1967; Albert Camus, *Străinul*, Bucureşti, 1968; Gaëtan Picon, *Funcţia lecturii*, Bucureşti, 1981.

Repere bibliografice: Lucian Raicu, *„Jean-Paul Sartre"*, GL, 1964, 20; Liviu Petrescu, *„Structuri libere"*, TR, 1970, 26; Valeriu Cristea, *„Structuri libere"*, FLC, 1970, 35; Geo Şerban, [*Georgeta Horodincă*], LCF, 1970, 46, OC, 2006, 64; Georgescu, *Printre cărţi*, *35–38*, *224–226*; George, *Sfârşitul*, I, *99–107*; Ungureanu, *La umbra cărţilor*, *87–90*; Cioculescu, *Itinerar*, III, *145–149*; Ion Caraion, *Tristeţea m-a chemat la telefon*, LCF, 1979, 30; Sorin Titel, *O prozatoare autentică*, RL, 1979, 43; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *281–285*; Grigurcu, *Critici*, *144–147*; Dana Dumitriu, *Romanul istoric*, RL, 1982, 20; Ov. S. Crohmălniceanu, *Şeful de gară şi locomotiva istoriei*, RL, 1990, 32; Mariana Şora, *„Sezon mort"*, VR, 1991, 11–12; Micu, *Ist. lit.*, *729–730*; Alain Vuillemin, *L'Épreuve de l'exil*, „Asymetria", 2000, 2; Bianca Burţa, *„Ştefan Bănulescu sau Ipotezele scrisului"*, OC, 2003, 154; Petraş, *Cărţile*, *294–297*; Daniel Cristea-Enache, *Cometa suprarealistă (I–II)*, RL, 2006, 27, 28; Edgar Reichmann, *In memoriam Georgeta Horodincă*, APF, 2006, 8; Florin Mihăilescu, *Unghiul ideal*, VR, 2007, 8–9; Popa, *Ist. lit.*, II, *1063*; Manolescu, *Enciclopedia*, *396–397*; Micu, *Critici prozatori, 239–247*; Cristina Manole, *În căutarea timpului pierdut*, OC, 2011, 348; Gabriel Dimisianu, *Un roman postum*, RL, 2012, 22; Marta Petreu, *„Nu mori mai bine decât la tine acasă"*, APF, 2012, 9. ***C.Dt., N.Br.***

HORODNIC, Mihai (15.VII.1907, Bilca, j. Suceava – 4.IX.1926, Bilca, j. Suceava), poet. Este fiul Aniţei şi al lui Alexandru Horodnic. A studiat la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi, unde editează împreună cu alţi elevi (între care Iulian Vesper) revista „Muguri" (1924–1926). Prin cele câteva poezii publicate aici **H.** se anunţă ca un vestitor al noii generaţii poetice bucovinene a anilor '20–'30 din secolul trecut.

La un deceniu după dispariţie, o parte din versurile cu vibraţii adolescentine ale lui **H.** sunt înmănuncheate în *File de poveste*, volum alcătuit de Ion Negură şi Vasile Posteucă, iar în 1938 I.E. Torouţiu îi editează la Bucureşti piesa „în trei tablouri" *Haiducii*. În spaţiul bucovinean numele lui **H.** poartă aura unui mit: începătorul de geniu fulgerat de o soartă năprasnică la numai nouăsprezece ani. Versurile, „cântecele aşteptării", cum şi le-a intitulat autorul, susţin acest mit prin atmosfera lirică vibrantă, prin spontaneitatea expresiei şi neliniştea poetului „cu sufletul strâns între teascuri de cramă". A fost considerat „întâiul poet modern al Bucovinei" (Mircea Streinul). *Izvorul primăverii*, o ediţie realizată de Vasile I. Schipor, a reunit în 2004 scrierile lui **H.**, adăugând celor două volume apărute în interbelic şi textele din periodice sau lăsate în manuscris.

SCRIERI: *File de poveste*, îngr. Ion Negură şi Vasile Posteucă, Cernăuţi, 1936; *Haiducii*, îngr. Vasile Posteucă, Bucureşti, 1938; *Izvorul primăverii*, îngr. Vasile I. Schipor, pref. Luca Băjenaru, Rădăuţi, 2004.

Repere bibliografice: Iulian Vesper, *Luceafărul poeziei bucovinene: Mihai Horodnic*, „Orion" (Rădăuţi), 1933, 6; *Mihai Horodnic*, în *Antologie rădăuţeană*, îngr. E. Ar. Zaharia, Cernăuţi, 1943, *14–19*, *22*, *62–64*, *128*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *77*, X, *257–258*; Corbea–Florescu, *Biografii*, *259*; Grigore Bostan, Lora Bostan, *Literatura română din Bucovina*, Cernăuţi, 1995, *84–85*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *493*; Liviu Papuc, *„Izvorul primăverii"*, RR, 2005, 1. ***G.B.***

HOROMNEA, Dragomir (13.III.1940, Vlădeni, j. Botoşani), prozator, dramaturg, publicist. Este fiul Haretei Horomnea (n. Vasiliu) şi al lui Ilie Horomnea, învăţători. A urmat Liceul Militar din Breaza, apoi Şcoala de Ofiţeri la Sibiu. Fiind trecut în rezervă în 1959, după trei ani de muncă necalificată va susţine examenul de admitere la Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, absolvită în 1967. Este repartizat în presa centrală şi lucrează, succesiv, la „Viaţa studenţească", „Scânteia tineretului" şi „Munca de partid". Debutase în 1952, cu versuri, în presa pentru copii. De asemenea, a scris teatru (i-au fost reprezentate *Cer cuvântul*, adaptare scenică a propriului roman cu acelaşi titlu, şi *Tren fără întoarcere*), literatură ştiinţifico-fantastică şi de aventuri, scenarii de film (*Dincolo de orizont*, 1979, regia St. Traian Roman).

Debutul editorial are loc în 1972, prin apariţia volumului de povestiri ştiinţifico-fantastice *Monştrii lui Prasad*, după care urmează romanul *Cer cuvântul* (1977). Primul volum al romanului *Drumul Cavalerilor* (1983) îi aduce autorului sancţiuni şi persecuţii din partea autorităţilor, acestea considerând cartea un act grav de denigrare a regimului socialist şi a „epocii de aur". Următoarele două volume ale trilogiei sunt oprite de la editare şi se interzice publicarea în presă a oricăror comentarii. **H.** a fost pus sub supraveghere, i-a fost îngrădită libera circulaţie; a fost dat afară de la „Munca de partid" şi obligat să lucreze într-o funcţie obscură, la Loto-Pronosport. Ulterior este reîncadrat în presă, la „România liberă", fără drept de semnătură vreme de patru ani. În 1987 încearcă să organizeze o reţea clandestină de luptă antitotalitară, iar în decembrie 1989 este unul dintre revoluţionarii care pătrund în studiourile Televiziunii Române, vorbind în prima emisiune liberă. Se întoarce la „România liberă", unde i se încredinţează conducerea ziarului. Lucrează apoi la „Adevărul", la „Curierul naţional". Din 1992, timp de câţiva ani, este şeful secţiei de cultură şi educaţie a Comandamentului Naţional al Grănicerilor, devenind cadru activ, cu grad de colonel, în cadrul Ministerului de Interne. În 1996–1997 este editorialist la cotidianul „Jurnalul naţional", între 1998 şi 2000 conduce secţia română a săptămânalului internaţional „New Europe". De-a lungul vremii, în afară de ceea ce a scris în gazetele la care lucra, **H.** a mai colaborat cu proză, articole, eseuri etc. la „Viaţa românească", „Luceafărul", „Iaşul literar", „Ateneu", „Viaţa militară", „Apărarea patriei", „Teatru", „Zori noi", „Clopotul", „Flacăra", „Flacăra Iaşului", „Urzica", „Ţara" ş.a.

Primul roman al lui **H.**, *Cer cuvântul*, era recomandat de Marin Preda ca o „carte matură, plină de fapte şi încărcată de surprize care fac lectura pasionantă" , ca un roman „smuls din miezul vieţii noastre contemporane, optimist fără să fie idilic şi fără să evite umbrele care apar adesea în existenţa noastră". Subiectul este caracteristic epocii (o adunare de primire în partid), tematica e moral-politică, iar tratarea se arată a fi una alertă şi bine condusă. Desigur, modul de a vedea lucrurile rămâne tributar ideologiei vremii, însă clişeul propagandistic e de cele mai multe ori prevenit şi evitat printr-un scrupul de autenticitate şi nuanţare. Scrierea cea mai importantă a lui **H.**, trilogia *Drumul Cavalerilor* (*Ţara şi Pârloaga*, *Înalta trădare*, *Întoarcerea în ţărână*), editată în întregime abia în 1995, aparţine prozei realiste tradiţionale, bine articulată şi cu o valoare de document. *Drumul Cavalerilor*, construit după formula romanului de familie, se înfăţişează, în bună parte, ca o saga (câţiva protagonişti aparţin unui clan numit Cavaleru). Figura cu relieful cel mai pregnant e bătrânul Vasile Cavaleru, ţăran, om harnic şi aprig, inteligent şi cinstit, uneori nedrept şi extrem de violent cu propriii copii (care, deruralizaţi, deveniţi intelectuali sau muncitori, au adoptat moduri de comportare uneori de neînţeles pentru viziunea tradiţională, conservatoare a părintelui lor), obsedat de stabilitatea şi armonia familiei, apăsat de condiţia umilitoare a ţăranului „cooperator" crunt lovit de soartă. Naraţiunea prezintă în acelaşi timp un fel de frescă, menită să cuprindă ample secvenţe ale societăţii româneşti din anii '80 (lumea satului socialist, dar şi mediile aparatului de partid şi administrativ, Bucureştii, Delta Dunării ş.a.). Există şi elemente de dramatism epic, scene violente, tablouri de atmosferă (nuntă, înmormântare, şedinţe diverse). Lucrurile sunt privite prin prisma social-politicului. Există și o anumită doză de schematism, care însă nu compromite nici autenticitatea, nici credibilitatea mesajului.

SCRIERI: *Monştrii lui Prasad*, Bucureşti, 1972; *O sută de ani*, Bucureşti, 1973; *Cer cuvântul*, Bucureşti, 1977; *Drumul Cavalerilor*, I, Bucureşti, 1983; ed. I–III, Bucureşti, 1995.

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *Proza mediului muncitoresc*, RL, 1977, 28; Laurenţiu Ulici, *Romanul unui reportaj*, RL, 1977, 33; Eugen Simion, *O posibilă carte de moravuri*, LCF, 1977, 51; Constantin Paiu, *Un tânăr dramaturg: Dragomir Horomnea*, RL, 1982, 36; Eugen Hruşcă, *Dragomir Horomnea se destăinuie: „Drumul Cavalerilor", de la drumul calvarului la mântuire*, „Gazeta de Botoşani", 1990, 1–4 februarie; Cornel Munteanu, *„Drumul Cavalerilor"*, „Solstiţiu" (Satu Mare), 1990, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *539–541*; Opriţă, *Anticipaţia, 445–446*; Popa, *Ist. lit.*, II, *853*. ***N.Br.***

HOSTIUC, Ştefan (28.XII.1951, Mahala–Noua Suliță, Ucraina), poet, critic și istoric literar, publicist. Este fiul Dochiţei şi al lui Ion Hostiuc, agricultori. După absolvirea şcolii medii în satul natal, în 1969 îşi continuă studiile la Universitatea de Stat din Cernăuţi, Facultatea de Filologie, secţia română (cu o întrerupere în 1971–1973, când efectuează serviciul militar). Ulterior va fi crainic pentru

emisiuni în limba română la Radiodifuziune (1975–1985), lector de limba română la Catedra de filologie română şi clasică a Facultăţii de Filologie din cadrul Universităţii de Stat din Cernăuţi (1985–1990), face studii de doctorat şi cursuri de specializare la Universitatea din Bucureşti (1991–1996), e redactor al revistei „Glasul Bucovinei" (din 1994), redactor-şef adjunct al revistei „Septentrion literar", editată de Societatea Scriitorilor Români din Cernăuţi (1999–2007), redactor-şef la „Mesager bucovinean", editată de Filiala Bucureşti a Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (din 2003), funcţionează ca translator în cadrul unor societăţi comerciale din Bucureşti. Debutează cu versuri la „Zorile Bucovinei" în 1968, iar editorial în 1977, în volumul colectiv *Dintre sute de catarge*. A publicat peste o sută de studii, eseuri, cronici, interviuri, articole în reviste din România, Ucraina şi Republica Moldova – „România literară", „Steaua", „Poesis", „Cronica", „Bucovina literară", „Glasul Bucovinei", „Septentrion", „Septentrion literar", „Mesager bucovinean", „Contrafort", „Literatura şi arta", „Zorile Bucovinei", „Concordia" ş.a. A participat la simpozioane, congrese şi conferinţe ştiinţifice. Este membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (din 1995), al Uniunii Scriitorilor din România (din 1998), membru al Societăţii Scriitorilor Bucovineni din Suceava şi al Societăţii Scriitorilor Români din Cernăuţi, membru fondator, secretar general (1989) şi vicepreşedinte (1990) al Societăţii pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu" din Cernăuţi şi membru al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina.

H. experimentează, în timp, mai multe formule poetice. Prin placheta de versuri *Clepsidra reveriei*, apărută în 1996, autorul se înscrie în parametrii optzecismului românesc, criticii literari situându-i poezia între „teorie şi reverie" (Adrian Dinu Rachieru), identificând-o drept „metatext metapoetic" (Mihai Cimpoi). Pe de altă parte, comentând lucrarea *Scriitori români din nordul Bucovinei* (I, 2005), Alex. Ştefănescu menţiona că **H.**, ca „specialist în literatură, la curent cu ultimele achiziţii metodologice ale criticii, descrie şi evaluează precis, operativ creaţia unor scriitori români reprezentativi din nordul Bucovinei. Totodată, el schiţează destinul tragic al scrisului românesc din acest teritoriu pierdut de România în mod absurd în împrejurările celui de-al Doilea Război Mondial". Volumul reprezintă o sinteză ce se evidenţiază printr-o bogata documentare şi prin interpretarea pertinentă privind mişcarea literară românească din regiunea Cernăuţi pe parcursul ultimei jumătăţi a secolului al XX-lea, cu referire la scriitorii români importanţi din nordul Bucovinei, nordul Basarabiei şi din fostul ţinut Herţa, teritorii reunite după 1944 în actuala regiune Cernăuţi din Ucraina. Complexitatea abordării va fi remarcată, autorul fiind definit drept „un comentator avizat, care se sprijină pe argumente teoretico-literare şi ţine seama de situaţia politico-sociologică, îmbinând criteriul generaţionist cu acela paradigmatic" (Dan Mănucă). În structura acestei cărţi, dedicată în exclusivitate poeziei, intră o primă secţiune ce realizează, cum s-a remarcat, un posibil „portret de grup", cu reliefarea a ceea ce criticul numeşte „paradigme şi generaţii". Capitolul care urmează reia numele poeţilor şi scrierile lor în medalioane distincte, cu titluri ce prind într-o sintagmă esenţa unei individualităţi: *Vasile Leviţchi. Între linişti şi învolburare*, *Grigore C. Bostan. Argonaut în lumi paralele*, *Mircea Lutic. Poeta artifex*, *Vasile Tărâţeanu. Filosofia unui „încă"* ş.a. Paginile referitoare la autorii din ultimul deceniu al veacului poartă şi ele un titlu semnificativ pentru acuitatea privirii critice a lui **H.**: *Nouăzeciştii de Cernăuţi. Între grotesc şi ingenuitate.* Luând în discuţie acest prim volum al unei virtuale serii, criticul Grigore Chiper releva că „studiile se evidenţiază prin judecăţi de valoare pertinente, intertextualitate şi printr-un stil elegant".

SCRIERI: *Clepsidra reveriei*, pref. Arcadie Suceveanu, Cernăuți, 1996; *Scriitori români din nordul Bucovinei*, I, Bucureşti, 2005.

Repere bibliografice: Arcadie Suceveanu, *Ştefan Hostiuc sau Cuvântul prins în aventura sublimării poetice*, GBV, 1995, 4; Rachieru, *Poeţi Bucovina*, *208–209*; Maria Şleahtiţchi, *„Clepsidra reveriei"*, CF, 1996, 11–12; Diaconu, *Instantanee*, *253–255*; Grigore Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuţi. 1775–2000*, Cernăuţi, 2000, *543–555*; Cimpoi, *Critice*, II, *189–190*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *492*; Alex. Ştefănescu, *Personajele se agită ca niște maimuțe care evoluează la trapez*, RL, 2005, 33; Grigore Chiper, *O istorie a poeziei bucovinene în portrete literare*, CF, 2005, 7–8; George Vulturescu, *Ştefan Hostiuc*, PSS, 2005, 8–9; Dan Mănucă, *Bucovina literară*, CL, 2005, 10; Agache, *Lit. rom. ţările vecine*, *91–95*; Suceveanu, *Emisferele*, *137–144*; Ion Ciocanu, *Stefan Hostiuc, poetul şi exegetul*, „Septentrion literar", 2007, 3; Vasile Tărâţeanu, *Ştefan Hostiuc*, în *Poezia Bucovinei*, Alba Iulia, 2009, *321–328*; Apetri, *Atitudini*, *184–186*. ***G.B.***

HOTARE, publicaţie apărută la Bucureşti în 20 mai 1941 (număr unic), cu subtitlul „Săptămânal de cultură românească, organ al Asociaţiei Culturale a Tineretului Românesc”, director delegat fiind I. Bogdan. Revista e patronată de PSS Nicodim, patriarhul României, şi are în consiliul de îndrumare personalităţi din lumea universitară, scriitoricească şi militară: Gheorghe I. Brătianu (preşedinte), Liviu Rebreanu, Nicolae Bănescu, Ştefan Ciobanu, I. Manolescu, N.A. Constantinescu, Ionel Teodoreanu, N. Porsena ş.a. De nuanţă tradiţionalistă, **H.** îşi propunea să contribuie la „marea operă de refacere spirituală a ţării” şi, deşi a avut o existenţă efemeră, a reuşit să găzduiască texte de calitate, aparţinând unor autori consacraţi sau unor tineri în curs de afirmare. Sunt de menţionat, astfel, două sonete de Ion Pillat, povestirile *Vreau să fiu cioban* de Mihail Sorbul şi *Ovid* de Vintilă Horia (cuprinzând, probabil, una dintre primele ipostaze ale unui personaj ce va fi reluat în romanul *Dumnezeu s-a născut în exil*), un fragment din romanul *Babel Palace* de Vintilă Corbul şi traducerea dialogului platonic *Gorgias*, făcută de Theofil Simenschy (cu o amplă prezentare). Au mai intrat în sumar Cicerone Theodorescu, Alice Basarab, George Nichita („Cronica plastică”), N. Porsena („Cronica literară”), Vasile Damaschin (rubrica „Răsfoind revistele”). ***I.M.***

HOTARUL, publicaţie apărută la Arad, lunar, din mai 1933 până în martie 1940, cu subtitlul „Revistă literară şi culturală” (din 1937 „Literar–cultural–artistic”), sub îngrijirea unui comitet de redacţie alcătuit din membri ai Ateneului Popular arădean: Barbu Pompiliu, Gh. Ciuhandu, Al. Constantinescu, Eduard Găvănescu, Octavian Lupaş, Marcel Olinescu, Al. Negură (ziaristul Al. Popescu), Mihail Păun, Isaia Tolan, Tiberiu Vuia. Din 1936 comitetul de redacţie îi mai include pe P. Bogdan, Al. Filipaş, Gh. Moţiu, Petre Pascu, Şt. Popovici, I. Pogana, Ascaniu Crişan, Radu Cornel; secretar de redacţie este Marcel Olinescu. Revista devine organul de presă al federaţiilor societăţilor culturale arădene Astra, Institutul Social Banat – Crişana, Concordia şi Ateneul Popular. Născută din iniţiativa unor intelectuali arădeni dornici de a reprezenta şi de a dinamiza viaţa spirituală din zona de vest a ţării, **H.** are un program cultural, mărturisind chiar în primul număr intenţia „de a munci conştiincios” la afirmarea spiritualităţii româneşti „într-un colţ de ţară ameninţat de vânturile revizionismului internaţional”. Într-o serie de articole programatice este susţinută cu fervoare ideea regionalismului cultural înţeles nu ca o formă de separare, ci ca modalitate de integrare în cultura ţării. La un an de la apariţie Al. Constantinescu notează cu satisfacţie: „Paginile «Hotar»-ului nostru dovedesc posibilităţile de afirmare ale regiunii sub aspect cultural şi literar”. Satisfacţia era în bună parte justificată. Mai cu seamă în prima sa perioadă (1933–1936), când are un mai pronunţat caracter literar, **H.** se menţine la nivelul unei excelente reviste de provincie, reuşind să adune în jurul ei numeroase talente şi să-şi formeze un profil distinct. Deşi se bizuie aproape exclusiv pe colaborarea unor autori locali, conţinutul este destul de bogat, iar calitatea textelor deseori surprinzătoare. Apar aici versuri, proză, eseuri, cronici şi recenzii, studii istorice şi sociologice, o bună publicistică pe teme de actualitate, aforisme, traduceri. Poezia, extrem de abundentă în fiecare număr, este ilustrată de o mulţime de tineri autori cu stiluri şi orientări foarte diferite: Ştefan Baciu, Al. Negură, Barbu Pompiliu, Marcel Olinescu, Ion Th. Ilea, Nicolae Jianu, I.V. Racea. Tot aici debutează, elev încă, Paul Everac. Se distinge, sporadic, prezenţa lui Aron Cotruş (cu poemele *Horia, dormi liniştit!…*şi *Alba Iulie, de praznic îmbracă-te!…*) sau a lui Al. T. Stamatiad (reproducerea poemelor *Peisagiu sentimental* şi *Sfârşitul poemei*). În afara poeziei lirice, se remarcă, la rubrica permanentă „Cronica rimată”, spiritualele satire ale unui autor ce se ascunde sub pseudonimul Pan. La fel de abundentă, dar mai puţin interesantă, este proza scurtă. Pot fi citite, între altele, naraţiunile de atmosferă ale lui Marcel Olinescu (*Gripă*, *O noapte unică*, *Tăcerea*, *Călătorul* etc.), povestirea fantastică *Cercetaşul* a lui Horia Petra-Petrescu, frumoasele „legende originale” cu subiect religios ale Augustei C. Rubenescu. Îndeajuns de consistente sunt şi paginile rezervate criticii literare. Pe lângă cronicile şi recenziile care, în rubrica intitulată „Cărţi–reviste”, oglindesc prompt şi cu perseverenţă fenomenul literar curent, se publică evocări, articole de sinteză, comentarii tematice despre scriitori clasici sau contemporani. O menţiune aparte merită aici Sabin Veselie, care comentează pe larg poezia lui Lucian Blaga. Revista dedică un număr special lui Ioan Slavici (12/1935). Chiar dacă literatura rămâne prioritară, **H.** acordă aenţie şi altor domenii, în ultimii săi ani de apariţie textele cu profil extraliterar devenind chiar

predominante. Medalioanele incluse în rubrica „Figuri arădene”, consacrată unor personalităţi din partea locului, studiile istoriografice cu substrat antirevizionist, semnate, între alţii, de Isaia Tolan, Octavian Lupaş, Gh. Ciuhandu, ca şi anchetele sociologice cu tematică zonală sunt o confirmare a spiritului regionalist al publicaţiei. La acestea se adaugă articolele şi eseurile despre artele plastice scrise de Teodor T. Ţiucra (*Pictori români arădeni* ş.a.) şi câteva contribuţii etnografice şi folcloristice. De menţionat şi aspectul grafic al revistei, ilustrată adesea cu expresive xilogravuri de Marcel Olinescu. Alţi colaboratori: N. Ladmiss-Andreescu, N.D. Covaciu, Ion Vornicu, Tiberiu Bornea, Traian Mager, Voichiţa Jalea, Dimitrie Danciu. ***I.M.***

HOTARUL, periodic apărut la Carei, săptămânal, din 1 septembrie 1933 până în 4 aprilie 1936, cu subtitlul „Organ de afirmare naţională”. Director este N. Trăistaru. Adoptând lozinca „Dumnezeu, Naţiunea, Regele”, directorul-editorialist consideră, în *Cuvântul înainte*, că „Dumnezeu, națiunea și regele este religia noilor generații românești, și noi nu facem altceva decât să muncim pentru promovarea ei, spre a o aprofunda cât mai mult și cu trăinicie în sufletele tuturor românilor de la această graniță”. Declarația potrivit căreia acțiunea la care pornește **H.** „va fi mare și în ea se înglobează numai gânduri de cultură național-românească”, nu și alte preocupări „străine de sufletul nostru”, nu va avea acoperire. De factură politico-propagandistică și prea puțin culturală, gazeta s-a dovedit a fi o ferventă promotoare a naţionalismului, luând adesea o turnură net antidemocratică, cum o arată, de pildă, și un articol prolegionar din 1934, *Dictatorul*. Partizanatul ideologic poate fi sesizat în aproape toate textele, inclusiv în sporadicele versuri (cele mai multe retipăriri) incluse în sumar și aparținând unor autori precum Ion Pribeagu, Vasile Militaru, Radu Nour, Titi Costin, Ana Niculescu-Codreanu, Constantin I. Goga. Precumpănitor, și mult mai apăsat, până la vehemență, este însă naționalismul în publicistica practicată aici. Printre autorii articolelor se numără, între alții, și câțiva scriitori, unii cunoscuți, dar cei mai mulți încă tineri și în curs de afirmare. Se distinge, înainte de toate, prezența, în 1935, a lui Octavian Goga, care semnează o amplă evocare intitulată *La început a fost Kogălniceanu* şi editorialul doctrinar *O mişcare de redeşteptare*. În prima poetul trasează, patetic și incisiv, plin de nerv și metafore, un portret al îndrumătorului cultural, al istoricului, al omului de stat și al ideologului Kogălniceanu. În celălalt articol Goga vorbește răspicat despre reînvierea „Ideii Naționale”, despre „o nouă concepție de Stat grefată pe principiile autorității și ale naționalismului integral” ca reacție la sloganurile „dizolvante” ale unui „patriotism continental pe deasupra frontierelor dintre popoare”, pe de o parte, și la amenințările „steagului roșu” al comunismului rus, pe de alta. De același patos este însuflețită și o intervenție a lui Octav Şuluţiu, care, sub titlul *A fi român*, îndeamnă la o deplină asumare a identității românești. Şuluţiu contribuie și cu un alt text, *Limba românească în Ardeal*, pledoarie documentată, dar cu destule stridențe naționaliste, despre precara studiere și folosire a limbii române în Transilvania după Unire. În **H.** poate fi întâlnit, de asemenea, numele lui Eugen Jebeleanu, semnatar în 1934 al articolului *Pentru o minoritate loială*, în care polemizează cu șoviniștii maghiari din epocă, lăudându-l, în schimb, pe directorul unei publicații, „d. Ferenczi”, ca exponent al unei „minorități cuminți”, care știe că „însuși interesul minorității maghiare cere respectarea și conlucrarea armonioasă, fără șovinism, cu statul român”. În fine, printre colaboratorii cu aceleași afinități doctrinare figurează și alții, care preiau formula lui Octavian Goga „România a românilor”, susținând cu înverșunare că ea „e marea poruncă a vremii noastre, lozinca sângelui acestui neam”. Alți colaboratori: Romulus Dianu, G.M. Ivanov. ***I.M.***

HOTINCEANU, Ovidiu (4.I.1942, Suceava – 7.III.1973, Bucureşti), poet. Fiu de avocat, **H.** urmează liceul la Craiova, înscriindu-se apoi la Facultatea de Construcţii din Bucureşti, fără a o absolvi.

Începând cu volumul de debut, *Sămânţa*, apărut în 1969, obsesia evidentă a lui **H.** va fi simbolistica albului, de la puritatea copilăriei văzută ca o „rufă albă” la imaginea funebră : „Dacă voi fi învins, vreau nisip alb/ Pentru leşul meu” (*Trântă*). Momentele-cheie ale existenţei – copilăria, dragostea, moartea – sunt însoţite de acelaşi laitmotiv al albului purificator. Cel mai reprezentativ volum al lui **H.** poate fi considerat *Cămaşa de apoi* (1973), al cărui „personaj” este „o femeie întemniţată în adolescenţă”, într-o proiecţie nostalgic idealizată: „Dormi, doamna mea, şi nu te teme/ Te voi duce spre glorie deşi/ Drumul trece pururi prin moarte”

(*Nu mă apăr*). Dorinţa de abandonare a lumii reale şi de regăsire a unei lumi pierdute se transpune în căutarea Larosului, ţară imaginară, mitică, edenică, unde ideea de puritate se va îngemăna cu simbolurile morţii: „Se sinucid frunzele, tăindu-şi venele/ Simţi?/ E ca înaintea unei mari lupte” (*Toamnă*). Poemul *Fără ură* construieşte un scenariu de inițiere în rosturile drumului din urmă: „Trebuie să şi cobori de-acolo unde urci/ Fără ură, trebuie să cobori/ Ni s-a dat un toiag de lumină/ nu pentru a orbi pe fratele nostru,/ Ci pentru a-i arăta drumul”. Un alt fel de spaţiu, istoric şi legendar, explorează volumul *O zi de toamnă, anonimă* (1974). Tonalitatea imnică este însoţită uneori de sugestii de sorginte folclorică. În scrierile postume (*Versuri*, 1975) tema erotică se păstrează, dar femeia devine senzuală şi agresivă, „o lupoaică”, scrisul fiind văzut ca o stavilă în faţa acestei furtuni erotice. Aspiraţia spre puritate se concretizează mai puţin metaforic şi mai mult tematic, prin cultivarea clasicismului antic. Unele rezonanţe magice (eroii lirici se metamorfozează, de pildă, „el, într-un stejar, ea, într-o floare” – *La marginile lumii, bând izvoare*) sunt caracteristice pentru cele mai izbutite poezii din volum.

SCRIERI: *Sămânţa*, Bucureşti, 1969; *Brusc, să deschizi fereastra*, Bucureşti, 1971; *Cămaşa de apoi*, Bucureşti, 1973; *O zi de toamnă, anonimă*, Craiova, 1974; *Versuri*, Bucureşti, 1975.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, *„Sămânţa”*, RL, 1969, 46; Nicolae Baltag, *„Sămânţa”*, „Scânteia”, 1969, 6328; Dan Ion Vlad, *„O zi de toamnă, anonimă”*, R, 1974, 4; Emil Nicolae, *„Versuri”*, CRC, 1976, 6; Ion Istrate, *„Versuri”*, ST, 1976, 3; Eugen Barbu, *Ovidiu Hotinceanu*, LCF, 1976, 18; Eugen Simion, *„Versuri”*, LCF, 1976, 18; Ioana Diaconescu, *„Versuri”. Călătoria poetului*, VR, 1977, 1; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *495*; Popa, *Ist. lit.*, II, *541–542.* ***L.Cr.***

HOTNOG, Titus (14.X.1890, Covasna, j. Iaşi – 7.VI.1957, Iaşi), prozator, memorialist. Este fiul Mariei (n. Gherasimatos) şi al lui Costache Hotnog, învăţător. Învaţă la Gimnaziul „Ştefan cel Mare” şi la Liceul Naţional din Iaşi. Urmează tot aici Facultatea de Litere (1909–1913), înscriindu-se în 1915 la doctorat, sub conducerea lui A. Philippide. Izbucnirea Primului Război Mondial îl împiedică să-şi termine teza. Combatant activ, cade prizonier şi e deţinut în lagărul Stralsund din insula Danhölm (în Marea Baltică), unde mai erau internaţi D. Nanu, Sandu Teleajen, Horia Furtună ş.a. După război a fost custode la Biblioteca Centrală din Iaşi, apoi profesor la Tighina, Chişinău şi Iaşi. A ocupat mai multe funcţii şi în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Între 1949 şi 1951 execută o condamnare politică. Debutează cu o recenzie în „Arhiva” (1911). Colaborează cu schiţe şi nuvele la „Viaţa românească”, „Însemnări literare”, „Viaţa Basarabiei”, „Pagini basarabene”, „Dreptatea” (Chişinău), „Şcoala Basarabiei”, „Cuget moldovenesc”, „Adevărul literar şi artistic” ş.a. A întemeiat, împreună cu Sandu Teleajen, G.M. Zamfirescu, Bogdan Amaru ş.a., revista „Cadran” (Iaşi, 1934). A mai semnat cu pseudonimele T. Iuzbaşi, T. Sutaşu ş.a. În 1919 a debutat editorial cu un „studiu istorico-filologic”, *Bezerenban. Din cronica persană a lui Fazel-Ullach-Raschid*, din cunoaşterea limbilor clasice şi dintr-o bună informaţie izvorând şi un studiu despre toponimele româneşti de origine cumană (1934). Propunându-şi un scop didactic, a întocmit, alături de I. Negrescu, o antologie din literatura română, cu un glosar în limbile rusă şi germană (Chişinău, 1921).

Singura carte de beletristică a lui **H.**, *Vrăbioiul alb… şi alte păsări*, apărută în 1936, a fost reeditată, cu unele modificări, la Chişinău (1943) şi la Iaşi (1972). Majoritatea schiţelor şi nuvelelor din acest volum surprind într-o manieră aproape cehoviană scene groteşti din viaţa cotidiană, a cărei banalitate este caricaturizată. Intervenţia unei breşe în monotonia existenţei – prin intermediul unui element ce sparge tiparul rutinei – provoacă degringoladă, răstoarnă scara aşa-ziselor valori, percutează ansamblul stereotipiilor care dau suport traiului de zi cu zi. Efectul de şarjă vine şi din studiul de caractere, a căror dominantă, amplificată, ridiculizată, face evident contrastul dintre aparenţă şi esenţă (*Vrăbioiul alb*, *Trombonul misterios*, *Jertfa laudei* ş.a.). Socialul, politicul intră deopotrivă sub lupa scriitorului, orice amănunt, la prima vedere banal, lipsit de importanţă, modificându-se şi căpătând conotaţii satirice. Tonul ironic, savuros este prezent şi în alte crochiuri, inspirate fie de atmosfera oraşului Iaşi – *Iaşii (Revedere)*, *Însemnări ieşene* –, fie de medii sociale diverse – *O călătorie cu tramvaiul*, *Strada mea*. De menţionat sunt şi nuvelele de inspiraţie istorică, imaginând un trecut plasat în epoca geţilor, cumanilor ori a otomanilor *(Prinţul Atepa*, *Jertfa laudei*, *Trecu prin râu*). Cu valoare de document, aducând multe informaţii biografice, este jurnalul lui **H.**, recuperat şi editat postum,

în 2005. Se adaugă traducerile din operele lui A. S. Puşkin, A. P. Cehov, August Strindberg ş.a.

SCRIERI: *Bezerenban. Din cronica persană a lui Fazel-Ullach-Raschid*, Iaşi, 1919; *Vrăbioiul alb… şi alte păsări*, Iaşi, 1936; ed. 2, Chişinău, 1943; ed. 3, îngr. Pavel Florea, Iaşi, 1972; *Scrieri*, vol. I: *Vrăboiul alb şi alte scrieri literare*, vol. II: *Viaţa mea (jurnal). Scrieri lingvistice*, îngr. şi introd. Ion Nuţă, postfaţă Ioan Dănilă, Bacău, 2005.

Repere bibliografice: Streinu, *Pagini*, II, *349–353*; Const. Ciopraga, *Titus Hotnog*, IL, 1957, 6; Gh. Agavriloaie, *Titus Hotnog*, AUI, ştiinţe sociale, t. III, 1957, fasc. 1–2; Leon, *Umbre*, I, *124–126*; Leon Baconsky, *Titus Hotnog*, ST, 1971, 7; Ion Istrati, *Un scriitor uitat*, CL, 1971, 10; George, *Sfârşitul*, I, *239–242*; Maftei, *Personalităţi*, II, *132–134*; Ion Nuţă, *Titus Hotnog*, CRC, 1990, 47; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *543–544*; Gavril Istrate, *Amintirea lui Titus Hotnog*, DL, 2003, 51. ***O.I.***

HOŢOPAN, Alexandru (31.I.1937, Méhkerék, Ungaria – 29.I.2007, Gyula, Ungaria), folclorist, poet, jurnalist. Licenţiat al Institutului Pedagogic din Szeged, **H.** este profesor de română și de maghiară în oraşul Bătania din Ungaria (1958–1961), activist cultural al Uniunii Democratice a Românilor din Ungaria (1961–1971), redactor-şef al săptămânalului „Foaia noastră” din Gyula (1971–1991), membru al Asociaţiei Maghiare de Etnografie, redactor al mai multor volume ale anuarului „Din tradiţiile populare ale românilor din Ungaria”, redactor al revistei de etnografie şi folclor „Izvorul” din Gyula (1982–1992) și fondator al Cercului de etnografie și folclor omonim. Debutează în 1958, la „Foaia noastră”, cu versuri și publicistică. În 1997 Societatea Etnografică Maghiară îi acordă distincția Pro Etnographia Minoritarum.

H. este un veritabil animator al vieţii culturale româneşti din judeţul Békés. A cules şi a publicat un bogat material folcloric din acest judeţ, afirmându-se ca bun cunoscător în domeniu. Are o contribuţie importantă în adunarea literaturii paremiologice, volumul bilingv *Proverbe şi zicători din Micherechi – Méhkeréki szólások és közmondások* (1974) remarcându-se prin ambiţia de a epuiza întregul repertoriu al satului în care s-a desfăşurat cercetarea folclorică. Culegând peste o mie de proverbe şi zicători, **H.** este preocupat totodată de basmul şi povestitul popular contemporan, despre care scrie câteva studii şi articole. Alcătuieşte patru culegeri de basme populare din tezaurul pe care l-au deţinut doi remarcabili povestitori: Mihai Purdi din Odaca-Pustă şi Teodor Şimonca din Chitighiaz (Kétegyháza). Culegerea *Poveştile lui Mihai Purdi* (1977) reprezintă doar o parte din repertoriul povestitorului (13 texte), întreaga sa epică apărând în traducere în *Világ Szépe és Világ Gyönyörüje* (1982). Volumul cuprinde 27 de poveşti şi snoave pe care **H.** le-a cules într-un mod inedit: la îndemnul lui, povestitorul Mihai Purdi le-a aşternut pe hârtie, deoarece nu reuşise să se familiarizeze cu prezenţa şi utilizarea magnetofonului. În comparaţie cu basmele populare româneşti din zonele vestice ale României, repertoriul acestuia prezintă particularităţi semnificative, diferenţiindu-se atât tipologic, cât şi în privinţa structurii şi a stilului poveştilor. Deosebirile nu sunt explicabile printr-o posibilă influenţă maghiară, de vreme ce bunicul lui Mihai Purdi auzise basmele în Regatul românesc şi de acolo le transferase pe cale orală la românii din Ungaria. Repertoriul lui Teodor Şimonca, înregistrat pe bandă de magnetofon între anii 1978 şi 1981, apare tot în două volume. Primul, *Florian. Poveştile lui Teodor Şimonca – Simonca Tivadar meséi* (1981), conţine opt poveşti în originalul lor românesc şi în traducere maghiară, iar al doilea, *Împăratu roşu şi împăratu alb. Poveştile lui Teodor Şimonca* (1982), include 17 texte din repertoriul povestitorului, ale cărui poveşti – după cum le caracterizează Agnes Kovács, cea care adnotează ambele volume – nu au variante apropiate nici în tezaurul de basme populare româneşti, nici în cel maghiar, fiind reprezentative pentru un strat arhaic al basmului fantastic. Folcloristul are o contribuţie preţioasă şi la semnalarea specificului local al jocurilor populare româneşti din Ungaria. Nefiind coregraf şi nici muzicolog, el tratează jocul din perspectiva obiceiurilor, culegând şi publicând strigăturile de joc din satul său natal în volumul *Floricele. Strigături din Micherechi* (1975), realizat în colaborare cu György Martin şi Ioan Ruja. În *A magyarországi románok folklórjáról* (1986) prezintă cititorilor maghiari unele aspecte ale folclorului românilor din Ungaria, precum şi repertoriul bibliografic al acestui folclor. În ipostază de poet (*Din rădăcini comune*, 1997), **H.** transpune în versuri stări interogative și confesive, de criză şi de îndoială, ordonate de o obsesivă căutare a identităţii (de limbă, de condiție etnică, general umană etc.). Soluţiile lirice, inedite şi prin anumite opţiuni lexicale, privilegiază uneori puterea cuvântului şi a cântecului, iar alteori forţa provocatoare a datelor realului.

SCRIERI: *Din rădăcini comune*, Gyula, 1997. **Culegeri și monografii:** *Proverbe şi zicători din Micherechi – Méhkeréki szólások és közmondások,* ed. bilingvă, Gyula, 1974; *Floricele. Strigături din Micherechi*, Gyula, 1975 (în colaborare cu György Martin şi Ioan Ruja); *Poveştile lui Mihai Purdi*, Budapesta, 1977; *Florian. Poveştile lui Teodor Şimonca – Simonca Tivadar meséi*, ed. bilingvă, Békéscsaba, 1981; *Világ Szépe és Világ Gyönyörüje* [*Frumoasa Lumii şi Mândra Lumii*], Budapesta, 1982; *Împăratu roşu şi împăratu alb. Poveştile lui Teodor Şimonca*, Budapesta, 1982; *A magyarországi románok folklórjáról* [*Aspecte ale folclorului românesc din Ungaria*], Budapesta, 1986; *Istoria Bisericii Baptiste din Micherechi*, Gyula, 2001.

Repere bibliografice: Kovács Agnes, [*Alexandru Hoțopan*], „Ethnographia" (Budapesta), 1978, 3, 1983, 3, 1984, 3, 1987, 2–4; Domokos Sámuel, „*Világ Szépe és Világ Gyönyörüje*", „Ethnographia" (Budapesta), 1983, 3; Bartha Elek, „*A magyarországi románok folklórjáról*", „Ethnographia" (Budapesta), 1991, 3–4; [*Alexandru Hoțopan*], „Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria" (Gyula), 1997; Otilia Hedeșan, *Narațiuni folclorice românești din Ungaria*, O, 2003, 9; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *469–470*; Munteanu, *Românii – Ungaria,* I, *102–105, passim,* II, *117–120, passim*; Rodica Elena Colta, *Contribuția lui Alexandru Hoțopan la cercetarea etnologică românească din Ungaria*, „Izvorul" (Gyula), 2007, 28. ***O.K.***

HREHOR, Constantin (18.VIII.1953, Suceviţa, j. Suceava), poet, publicist. Este fiul Virginiei (n. Corjân) și al lui Ioan Hrehorciuc, meşter fierar. Urmează Şcoala Generală din Suceviţa, apoi, până în 1964, Liceul Industrial nr. 2 din Suceava, secţia tâmplărie–sculptură și Colegiul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi, absolvit în 1975. Lucrează până în 1976 ca profesor suplinitor în Suceviţa. În 1980 își continuă studiile la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna" de la Sibiu. Din 1982 este preot în comuna Grăniceşti, judeţul Suceava. Între 1992 și 1996 lucrează ca profesor de teologie şi literatură la Seminarul „Mitropolitul Dosoftei" din Suceava. În 2006 absolvă Facultatea de Istorie–Filosofie a Universităţii „Ștefan cel Mare" din Suceava. Colaborează la diferite publicații din zonă („Glasul Bucovinei" ș.a.), din țară și din străinătate. Începe prin a publica ilustrație grafică în revista ieșeană „Dialog" (1976), apoi, în 1979, își face în aceeași revistă debutul literar. Debutul editorial are loc în 1988 cu secțiunea *Portret cu fructe* din volumul colectiv *Prier*, îngrijit și prefațat de Mircea Ciobanu, care propune o selecție de șaptesprezece poeți debutanți.

Primele versuri ale lui **H.**, *Portret cu fructe* și *Târziu înclinat* (1991), sunt dominate de tema morții, de fascinația pentru ninsorile Bucovinei, pregnantă fiind folosirea unor expresii sau concepte din sfera teologală. Apar frecvent imagini plastice de factură neoexpresionistă: „păianjenul odihnindu-se pe/ diamantele faraonului mort" (*Icoană*); „în alb doliu iarna ne îmbracă mormintele,/ prin telescoape de iarbă ne privesc morții/ cum cu hărnicie le cultivăm uitarea..." (*Vita rustica*). În volumele următoare – *Ninsori providențiale* (1994), *Pianul înzăpezit* (2002), *Lup fără haită* (2005) – autorul schițează mai multe tentative de arte poetice: „poesia-i o tranșee cu porumbei împușcați/ poesia-i setea din oasele răstigniților/ repeți necontenit precum tobele lui ravel/ țeapa miezului nopții trece prin inima ta;/ zici: eu sunt locul unde vinul sfârșește în taină/ centrul grației, umilința, supliciul,/ centrul îndurerării și portul ultim cu care se/ încheie marea ascezei" (*Scribul inutil*); „poesia-i o divinitate vulnerabilă" (*Prier*); „între Dragoste și Moarte,/ singura pulbere salvatoare e Poesia!..." (*Curs despre curgerea filosofiei*). Chiar dacă se află într-o relație uneori tensionată cu divinul, **H.** rămâne „un poet între preoți și un preot între poeți" (Emil Satco). El publică două cărți de convorbiri cu și despre Gherasim Putneanul, episcop al Sucevei și Rădăuților, care deapănă amintirile vieții sale monahale – *Mierea din drumul pelinului* (2000) și *Iarba din roata amurgului* (2001) – sau investighează viața monahală sub regimul comunist din România – *Tămâie și exil* (2003). De asemenea, *Letopisețul de mătase* (2012) oferă o biografie a episcopului Gherasim Putneanul. **H.** mai realizează un îndrumar teologic, *Cheile împărăției* (2004), pentru uzul creștinilor ortodocși, popularizat în rândul comunităților românești de peste hotare. Consemnează istoria partizanilor din nordul țării într-o altă carte de convorbiri, *Muntele mărturisitor. Anii rezistenței/ Anii suferinței* (2002). Interesant pentru istoria literară rămâne volumul *Convorbiri sub scara cu îngeri* (2010; Premiul „Lucian Blaga" al Academiei Române), un dialog cu Dimitrie Vatamaniuc în care sunt consemnate date și momente semnificative din biografia academicianului bucovinean, sunt oferite informații despre personalități marcante din Bucovina istorică și portretizate figuri de marcă ale vieții literare (G. Călinescu, de pildă).

SCRIERI: *Târziu înclinat*, București, 1991; *Ninsori providenţiale*, Suceava, 1994; *Păstorul viziunilor*, Suceava, 1996; *Pseudonimele îngerilor*, Botoșani, 1999; *Privirea zidită*, Suceava, 2000; *Mierea din drumul pelinului*, Botoșani, 2000; *Iarba din roata amurgului. Alte convorbiri de seară* (în colaborare cu Gherasim Cucoșel Putneanul), Botoșani, 2001; *Pianul înzăpezit*, Cluj-Napoca, 2002; *Muntele mărturisitor. Anii rezistenței/ Anii suferinței*, Iași, 2002; *Tămâie și exil*, Botoșani, 2003; *Cheile împărăției*, Câmpulung Moldovenesc, 2004; *Lup fără haită*, București, 2005; *Silvestru Morariu Andrievici*, Iași, 2009; *Cărarea pădurarului*, Suceava, 2010; Dimitrie Vatamaniuc, Constantin Hrehor, *Convorbiri sub scara cu îngeri*, pref. Eugen Simion, Iași, 2010; *Vinovatul din absidă. Poeme alese*, Iași, 2011; *Letopisețul de mătase. Episcopul Gherasim Putneanul și Bucovina*, Rădăuți, 2012.

Repere bibliografice: Ioan Holban, *„E carnea ta o liniștită prisacă-n amurg”*, CRC, 1992, 5; Dan Stanca, *Detașarea prin poezie*, VR, 1995, 7–8; Rachieru, *Poeți Bucovina, 214–220*; Daniel Corbu, *Recurs la indiferență*, CL, 2000, 12; Adrian Alui Gheorghe, *Cărți de poezie*, CL, 2002, 1; Emil Satco, *Constantin Hrehor* în *Antologia poeților români din Bucovina (1775–2002)*, Iași, 2002, *97–98*; Ana-Maria Tupan, *Poeme de sfărâmat idoli*, VR, 2006, 4–5; Holban, *Ist. lit.*, I, *255–260*. ***S.G.***

HRIMIUC-TOPORAŞ, Gheorghe (1.I.1947, Dorohoi – 14.III.1995, Iaşi), istoric literar.

Este fiul Mariei (n. Ciubotaru) şi al lui Vasile Hrimiuc, ţărani. Clasele primare şi liceul – unde l-a avut profesor şi îndrumător apropiat pe poetul Lucian Valea – le-a urmat în oraşul natal, luând bacalaureatul în 1964. După un an în care îşi câştigă existenţa ca profesor suplinitor la ţară, devine student al Facultăţii de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi. Obţine licenţa în 1970 cu lucrarea, de o surprinzătoare maturitate, *G. Ibrăileanu – critic total*. Deşi Senatul Universităţii recomandă cooptarea lui în învăţământul superior sau în cercetare, tânărul absolvent primeşte doar un post în învăţământul gimnazial. După zece ani de profesorat (1970–1980), intră prin concurs la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” din Iaşi, unde a lucrat până în 1995, când s-a stins în urma unei boli necruţătoare. A debutat încă din facultate, publicând doar din când în când, din pricina unei exigenţe împinse la extrem. În „Viaţa studenţească”, „Cronica”, „Alma Mater”, „Anuar de lingvistică şi istorie literară”, „Buletinul Universităţii «Al.I. Cuza»”, „Echidistanţe”, „Dacia literară”, i-au apărut recenzii şi articole în care sagacitatea analistului e dublată de voinţa de a conferi discursului un suport de trimiteri erudite. A mai semnat S. Hrimiuc. Un destin ingrat a vrut ca acest om integru, de o înţeleaptă reflexivitate, să nu-şi ducă la capăt mai nici unul dintre proiecte. Teza de doctorat, prinzând în acoladă receptarea poeziei eminesciene în epocă, nu a apucat să o încheie. Lexiconul căruia i se consacrase cu un ataşament plin de dăruire, *Dicţionarul literaturii române. 1900–1950,* a rămas, în prima lui parte, în stadiul de manuscris. Bazate pe o informaţie exhaustivă, vădind acuitate a percepţiei şi o profunzime lipsită de ostentaţie, cele câteva zeci de articole elaborate în cadrul acestui proiect sunt adevărate studii monografice despre Matei Alexandrescu, Ion Al-George, Constantin Antoniade, Ury Benador, Ion Biberi, Dan Botta, Barbu Brezianu ş.a. Şi-a văzut numele numai pe pagina de titlu a unei ediţii din proza lui Păstorel Teodoreanu, *Hronicul măscăriciului Vălătuc* (1989). Îndată după tragicul lui sfârşit, a ieşit de sub tipar o selecţie din opera lui Dan Botta, *Unduire şi moarte* (1995). Ceva mai târziu, în 1998, s-a publicat culegerea de anchete literare din anii ’30 *De ce scrieţi?*, concepută şi pregătită împreună cu Victor Durnea, iar în 2005, în aceeaşi formulă, *Anchete literare în perioada 1890–1914.*

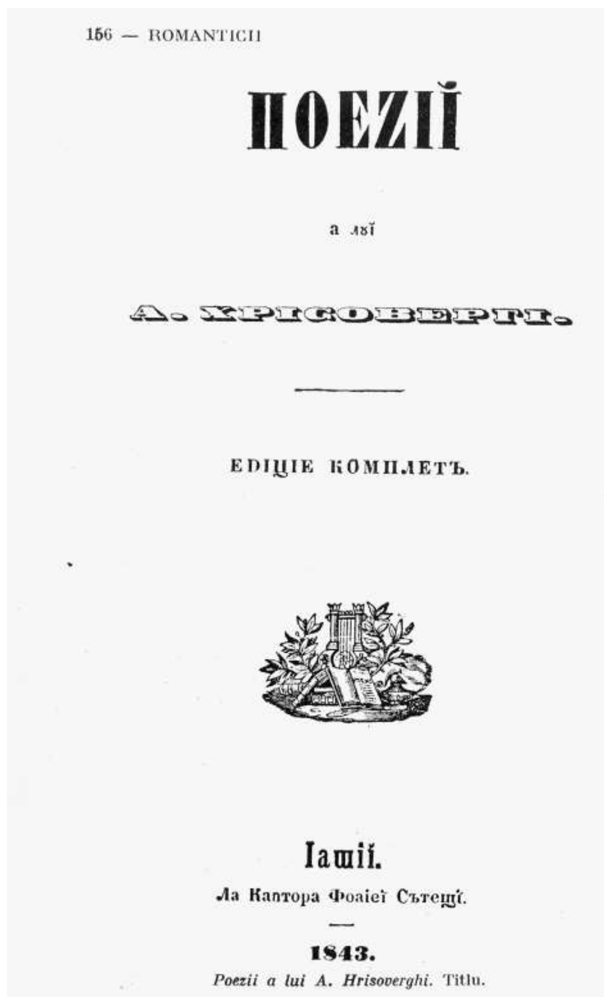
Inteligenţă fină, împletită cu o mlădioasă rigoare, **H.** se distinge printr-un scris elaborat, deopotrivă precis şi nuanţat, cu subtilităţi de eseist căruia nu-i prisoseşte încrederea în sine. Argumentele, şi de bun-simţ, şi de substanţă, prezente în volumul postum *Atelier de istorie literară* (1999), emană o delicată autoritate, cucerind prin expresivitatea ideii. Comprehensivitatea, care este însuşirea dominantă, se sprijină pe o francă disponibilitate de a admira, strunită de luciditatea circumspectă. Ispitit de escalada în teoretic, analistul îşi construieşte strategia de interogare a unui text făcând apel la propunerile de dată mai recentă ale naratologiei, de unde preia o seamă de „concepte operaţionale”. Cu sau fără ele, dar mânuind o cheie de lectură cât mai puţin uzitată,

eventual nefolosită încă, criticul se angajează de predilecţie în explorări cu un grad ridicat de dificultate. Uşor polemice, disociative atât cât să limpezească un context, tâlcuirile lui evită abordarea de tip impresionist, se feresc de cochetăriile criticii infidele. Atent la iradierile peisajului social şi spiritual, lărgind câteodată excesiv câmpul de referinţă, cercetătorul, în febrilă vânătoare de esenţe, îşi face, s-ar zice, un punct de onoare din a nu se opri la suprafaţa lucrurilor. O dominantă a investigaţiilor sale, în afară de operaţiunea firească de reliefare a ipostazei „definitorii" a unor scriitori, este monitorizarea, cu un sensibil măsurariu, a procesului de receptare critică a valorii, presupunând detectarea unor motivaţii ale cursului ei adesea capricios. Aceeaşi dicţie cerebrală în medalioanele de autori, portretizaţi cu vocaţia formulărilor subtil-penetrante, unele sintagme având turnura caracterizărilor de referinţă. În G. Ibrăileanu **H.** îl recunoaşte pe „fondatorul cercetării eminescologice". La Al. O. Teodoreanu descoperă „faţa ascunsă" a unui „prozator artist", făcând „literatură din literatură" în naraţiunile lui pline de farmec şi rafinament, care exaltă, în maniera lui Boccaccio, „viaţa ca sărbătoare". Din publicistica lui B. Fundoianu deduce „setea de echilibru a acestui neliniştit". De o consistenţă împinsă până la refuz, complexă în articulaţii, analiza creaţiei lui Dan Botta relevă o remarcabilă înzestrare îndeosebi pentru radiografia fenomenului poetic. În fine, încercări de sinteză precum *Gruparea poetică „Iconar"* şi *Literatura germană în paginile „Universului literar"*, închegate în urma unor documentări laborioase şi eficiente, sunt preţioase contribuţii de istorie literară în zone mai puţin umblate.

SCRIERI: *Atelier de istorie literară*, pref. Constantin Ciopraga, Iaşi, 1999. **Ediţii, antologii:** Al.O. Teodoreanu, *Hronicul măscăriciului Vălătuc*, postfaţa edit., Iaşi, 1989; Dan Botta, *Unduire şi moarte*, cu un *Fragment pentru Dan Botta* de Mircea Eliade, postfaţa edit., Iaşi, 1995; *De ce scrieţi? Anchete literare din anii '30*, pref. Victor Durnea, Iaşi, 1998 (în colaborare cu Victor Durnea); *Anchete literare în perioada 1890–1914*, pref. Victor Durnea, Iaşi, 2005 (în colaborare cu Victor Durnea).

Repere bibliografice: Z. Ornea, *Proza lui Păstorel Teodoreanu*, RL, 1989, 18; *Gheorghe Hrimiuc-Toporaş. In memoriam,* ALIL, t. XXXIV, 1994–1995; Florin Faifer, *Saşa*, CRC, 1995, 6; Ioan Holban, *Sentimentul de pierdere: la patruzeci de ani,* CRC, 1995, 6; Victor Durnea, *Gheorghe Hrimiuc-Toporaş*, CRC, 1995, 6; Maftei, *Personalităţi*, VII, *134–136*; Nicolae Manolescu, *De ce scrieţi?*, RL, 1999, 28; Z. Ornea, *O anchetă literară*, RL, 1999, 46; Nicolae Turtureanu, *Mătrăguna dulce*, Iaşi, 2001, *206–207, 219–221;* Busuioc, *Scriitori ieșeni, 216*. ***F.F.***

HRISOVERGHI, Alexandru (27.II.1811, Iaşi – 9.III.1837, Iaşi), poet, traducător. Trăgându-se dintr-o familie de greci stabiliţi în Moldova şi menţionaţi printre marii boieri ai ţării încă din vremea lui Dimitrie Cantemir, **H.**, al doilea fiu al vornicului Neculai Hrisoverghi, a început să înveţe carte în greaca veche cu un dascăl din Chişinău (familia se refugiase aici la 1821). Și-a continuat învăţătura tot în greceşte, din 1824 până în 1827, la Iaşi, în pensionul părintelui Singhel, dobândind apoi cunoştinţe de limba şi literatura franceză în pensionul lui Monton. Un vestit dascăl al timpului, Franguli, îl familiarizează cu clasicii greci. În 1830 tânărul

156 — ROMANTICII

ПОЕZІЙ

а лѹї

А. ХРИСОВЕРГИ.

ЕDІЦІЕ КОМПЛЕТЪ.

Іашії.

Ла Кантора Фоаіеі Сътешї.

1843.

Poezii a lui A. Hrisoverghi. Titlu.

intră în oştirea naţională, dar, bolnav, părăseşte armata în 1832, pentru a se îngriji (în acest scop face o călătorie la Adrianopol). Citeşte din romanticii francezi şi începe să scrie. În 1834 publică oda *Ruinelor Cetăţii Neamţu*. Este singura poezie care i-a apărut în timpul vieţii, dar care l-a făcut îndeajuns de cunoscut. Reintrând în armată, **H.** ajunge aghiotant domnesc. Boala nu-l cruţă, deşi se tratează la Viena şi la băile din Ischia. Moare încă foarte tânăr, de tuberculoză osoasă.

În 1837 C. Negruzzi i-a publicat traducerea dramei *Antony* de Al. Dumas, în al cărei erou damnat, fatal însingurat, **H.** se regăsea. Prin grija familiei, un volum, *Poezii* (traduceri şi originale), este editat în 1843, cu o prefaţă de M. Kogălniceanu. Mai receptiv faţă de spiritul timpului ca traducător, **H.** se orientează, printre primii în epocă, spre literatura modernă, romantică, tălmăcind – în genere exact, dar într-o limbă neşlefuită – din Schiller (*Mâna*, *Tânărul la pârâu*), Hugo (*Dimineaţa*) şi Lamartine (*Lacul*). André Chénier – din care a dat în româneşte *Elegia a XXXVIII-a*, sub titlul *Lampa*, şi *Idila a XII-a*, *Neera* – era modelul său. În schimb, „cercările” sale (erotică şi elegie) sunt prozaice şi comune, nedesfăcute din formele greoaie ale liricii secolului al XVIII-lea. Poezia *Ruinelor Cetăţii Neamţu* are un pronunţat caracter ocazional, lipsindu-i accentul meditativ pe care îl pune în joc motivul ruinelor. **H.** deplânge decăderea morală a celor ce risipesc cu indiferenţă vestigiile unui trecut eroic.

SCRIERI: *Poezii*, pref. M. Kogălniceanu, Iaşi, 1843; [*Poezii*], în Mumuleanu, Hrisoverghi, Cuciureanu, *Scrieri alese*, îngr. şi pref. Ilarie Chendi, Bucureşti, 1909, *64–83*. **Traduceri:** Al. Dumas, *Antony*, pref. C. Negruzzi, Bucureşti, 1837; [Sappho, Chénier, Schiller, Lamartine, Hugo], în *Poezii*, Iaşi, 1843.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini*, *353–359*; Apostolescu, *Infl. romant.*, *V–VI*; Densusianu, *Lit. rom.*, II, *76–79*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *154–156*, *Ist. lit.* (1982), *161–163*; Popovici, *Romant. rom.*, *370–373*; *Ist. lit.*, II, *399–401*; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *passim*; Cornea, *Originile*, *588–589*; *Dicţ. lit. 1900*, *442*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *339–341*; Sorescu, *Bibliotecă*, *237–239*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *544–545*; Florin Faifer, *Trubadurul*, CL, 2002, 10; Zamfir, *Panorama*, I, *101*. ***S.C.***

HRISTACHE, pitarul (sfârşitul sec. XVIII – începutul sec. XIX), cronicar, versificator. Mic boier bucureştean, poate aceeaşi persoană cu aceea cunoscută în istoria literară ca pitarul H. Ioanide, **H.** termina în 1817 *Istoria faptelor lui Mavroghene vodă şi a răzmiriţei din timpul lui, pe la 1790*, publicată abia în 1863, în revista „Buciumul”, iar în volum, editată de V.A. Urechia în *Istoria românilor* (II, 1893) şi separat de Gh. Adamescu, sub titlul *Povestea mavroghenească* (1896). Ca fir epic principal, *Istoria…* urmează cursul evenimentelor, dar cu scopul de a acumula date pentru caracterizarea bizarului vodă şi pentru realizarea tabloului viu al domniei sale. Cronica în versuri a lui **H.** are două momente epice distincte prin conţinutul faptic, dar şi prin atitudinea diferită a autorului. Până la războiul turcilor cu nemţii este urmărită cu un ochi critic şi cu uimire persiflantă activitatea domnitorului, om plin de ciudăţenii şi de cruzime, imprevizibil în hotărâri, înconjurat de apropiaţi şi slujitori pe măsură. Modul înţelept în care Mavrogheni a ştiut să se pregătească de război îl face însă pe cronicar să vadă în el un conducător energic, drept şi demn de laudă. Fiindcă nu urmăreşte o reconstituire istorică, ci caracterizarea unor întâmplări şi personaje senzaţionale, *Istoria…* poate fi considerată a avea o existenţă independentă ca operă literară. Relatarea este subiectivă, fiind selectate numai faptele capabile să producă o impresie puternică. Descrieri cu tentă hiperbolizantă, aglomerări vaste de substantive şi epitete creează reuşite portrete şi tablouri. Bunăoară, o intrare a turcilor în București dă naștere unei imagini pregnante, surprinzând haosul pestriț al evenimentului. Colorat e portretul lui Mavrogheni, iar sarcastic, burlesc este cel al lui Turnavitu. Rima este facilă, uneori chiar forţată, dar ritmul alert e adecvat precipitării întâmplărilor. Prin lexic, printr-o anume familiaritate, prin umorul maliţios şi echivoc, s-ar spune cu un specific de mahala bucureşteană, **H.**, cu iscusinţa sa de a versifica, pare să-l prefigureze pe Anton Pann.

SCRIERI: *Povestea mavroghenească*, îngr. Gh. Adamescu, Bucureşti, 1896; ed. îngr. şi introd. Dan Simonescu, CPV, *258–281*.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.*, III, *117–122*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *57–59*, *Ist. lit.* (1982), *51–53*; Piru, *Ist. lit.*, II, *189–196*; *Dicţ. lit. 1900*, *442–443*; Manolescu, *Istoria*, I, *23–26*; Ursu, *Contribuţii ist. lit.*, *380–388*; *Dicţ. esenţial*, *384*. ***C.T.***

HROPOTINSCHI, Andrei (19.VIII.1942, Dângeni–Soroca – 1.VIII.2011, Tiraspol), critic literar, folclorist. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1965), după care, până în

1974, a lucrat în cadrul Institutului de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe al RSS Moldovenești, unde şi-a susţinut doctoratul în filologie (1973) cu tema *Folclorismul nuveliştilor moldoveni*. A lucrat apoi la editurile Cartea Moldovenească, Lumina şi Literatura Artistică (aici în calitate de redactor-şef), în fine, ca redactor-şef (1994–1997) la ziarul „Moldova suverană" (cu suplimentul săptămânal „Moldova literară") şi ca profesor la Universitatea din Tiraspol.

H. este autorul mai multor cărţi de critică: *Evoluţia prozei contemporane* (1978), *Revelaţia slovei artistice* (1979), *Reflecţii critice* (1986), în care cultivă demersul tematist, cu descrieri amănunţite ale subiectului, adesea plătind tribut sociologismului dominant în epocă. A mai semnat *Treptele creaţiei – trepte ale măiestriei*, un studiu despre Vladimir Beşleagă (1981), *Problema vieţii şi a creaţiei*, o analiză a operei lui Ion Druţă (1988). Concomitent, **H.** scrie parodii, schiţe şi povestiri umoristice, participă la realizarea unor culegeri de folclor sau antologhează literatură populară, traduce, singur ori în colaborare, din literatura rusă şi semnează numeroase prefeţe şi postfeţe la ediţii din scriitori mai vechi sau mai noi, ca şi la câteva traduceri.

SCRIERI: *Brigadirul*, Chişinău, 1977; *Evoluţia prozei contemporane*, Chişinău, 1978; *Revelaţia slovei artistice*, Chişinău, 1979; *Treptele creaţiei – trepte ale măiestriei*, Chişinău, 1981; *Reflecţii critice*, Chişinău, 1986; *Problema vieţii şi a creaţiei. Studiu critic despre opera lui Ion Druţă*, Chişinău, 1988. **Antologii:** *Faguri de miere. Proverbe şi zicători*, pref. edit., Chişinău, 1968; *Păcală şi Tândală. Snoave populare*, Chişinău, 1977; *Apă vie. Din comoara folclorului moldovenesc*, Chişinău, 1980 (în colaborare cu Nicolae Băieşu); *De pacea pământului*, pref. Mihail Ion Cibotaru, Chişinău, 1984.

Repere bibliografice: Vasile Badiu, *Investigaţii în domeniul poeziei*, LA, 1979, 25 ianuarie; Andrei Ţurcanu, *Treptele creaţiei lui V. Beşleagă*, „Nistru", 1982, 12; Mihail Dolgan, *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chişinău, 1987, *112–119*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *271*; *Dicţ. Chişinău*, *298*. ***Vs.C.***

HRYHOROWICZ, Zdzisław (4.XII.1952, Świebodzin, Polonia), romănist polonez. Este fiul Janinei şi al lui Leon Hryhorowicz. A absolvit Institutul de Filologie Romanică (1976) şi Institutul de Filologie Polonă la Universitatea „Adam Mickiewicz" din Poznań, unde îşi va desfăşura cariera didactică la Catedra de limbă şi literatură română (profesor din 2009), ocupând inclusiv postul de şef al acestei catedre. A obţinut titlul de doctor în filologie în 1984 cu o teză privind literatura română: *Al. Macedonski în limba franceză*. Debutează în revista „Studia Romanica Poznaniensia", în 1986, cu studiul *Polska formula zolismu*, şi editorial cu lucrarea *Demetru Demetrescu-Urmuz. Między dadaizmem a surrealizmem*, apărută în 1995. În 2006 a fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Ofiţer. Din mai 2010 este *doctor honoris causa* al Universităţii „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia.

Studiile publicate de **H.** în revistele de specialitate din Polonia şi România arată o preocupare subliniată pentru poezia interbelică şi pentru cea contemporană, în ipostazele lor îndeosebi inovatoare. Monografia consacrată lui Urmuz expune analitic reliefurile operei scriitorului român în context european, judecăţile de valoare conturând o viziune interpretativă tributară unor preluări din critica românească mai nouă. În ultimii ani interesul lui **H.** s-a îndreptat către postmodernism şi exilul românesc.

SCRIERI: *Demetru Demetrescu-Urmuz. Między dadaizmem a surrealizmem* [*Demetru Demetrescu-Urmuz. Între dadaism și suprarealism*], Poznań, 1995; *Cântecul unei pâlnii sau Sfidarea literaturii*, Poznań, 2001. **Traduceri:** I.C. Chiţimia, *Literackie studia i szkice rumunistyczno-polonistyczne* [*Studii literare şi schiţe româno–polone*], Varşovia, 1983 (în colaborare cu H. Misterski, J. Pleciński, J. Styczyński şi C. Tokarski); Cecilia Ştefănescu, *Chorobliwe zwiazki* [*Legături bolnăvicioase*], Varşovia, 2009.

Repere bibliografice: Paul Cernat, *Urmuziene şi nu numai*, OC, 2003, 151. ***S.V.***

HUDICI, Vera (1.I.1917, Cotileu–Hotin – 28.I.1999, Bucureşti), prozatoare, publicistă. Urmează cursurile liceale la Hotin. Până la război lucrează ca soră de caritate la Piatra Neamţ şi Roman, iar după aceea ca directoare a unui orfelinat. Frecventează Şcoala de Literatură „M. Eminescu" din Bucureşti. Este redactor la „Flacăra" (1950–1951) şi la „Tânărul scriitor" (1952–1956). Laureată a Premiului revistei „Flacăra" în 1949, va primi în 1995 Premiul Naţional al Fundaţiei România Mare. Debutează la începutul anilor '40 cu povestiri în ziarele „Ceahlăul" şi „Apostolul" din Piatra Neamţ, iar editorial în 1950 cu o culegere de proză scurtă intitulată *Ion Asaftei*. A folosit şi pseudonimul Credinţa Coteleanu.

H. este autoarea unor culegeri de povestiri şi nuvele – *Drumul spre lumină* (1950), *Nădejdi*

împlinite (1951, în colaborare cu Ion Jipa), *Răspântia* (1957) şi a câtorva romane – *Zile de primăvară* (1961), *Traista cu umbre* (1970), *Împăcarea* (1981), *Aureola iubirii* (1988). Proza sa este dominată, mai cu seamă în anii ’50, de poncifele epocii, chiar dacă uneori ideologizarea nu e compactă. Cupluri romantice puse în situaţii-limită, episoade de pe front şi momente de scindare a conştiinţei sunt aduse în pagină şi ca posibile proiecţii autobiografice. Alt roman, *Spitalul judeţean*, nu a fost definitivat. O bună parte a scrisului său o constituie memorialistica nedisimulată – *Din dragoste pentru Basarabia* (1992), *Copilul din văzduh* (1995), *Capricornul şchiop* (1998). Unele romane i-au fost traduse în limbile sârbă şi rusă.

SCRIERI: *Ion Asaftei*, Bucureşti, 1950; *Drumul spre lumină*, Bucureşti, 1950; *Nădejdi împlinite* (în colaborare cu Ion Jipa), Bucureşti, 1951; *Scrisoarea*, Bucureşti, 1951; *Răspântia*, Bucureşti, 1957; *Zile de primăvară*, Bucureşti, 1961; *Traista cu umbre*, Bucureşti, 1970; *Împăcarea*, Bucureşti, 1981; *Aureola iubirii*, Bucureşti, 1988; *Din dragoste pentru Basarabia*, pref. Victor Gh. Stan, Bucureşti, 1992; *Copilul din văzduh*, Bucureşti, 1995; *Capricornul şchiop*, Bucureşti, 1998.

Repere bibliografice: Theodor Vlad, *Preşedinta*, GL, 1954, 8; I. Marinca, *„Zile de primăvară”*, VR, 1961, 7; Antoaneta Macovei, *„Zile de primăvară”*, IL, 1961, 8; A. Ioan, *„Traista cu umbre”*, „Scânteia”, 1970, 8492; Ion Cristoiu, *Restituiri la timpul trecut*, AFT, 1989, 8; D. Ioachim, *„Din dragoste pentru Basarabia”*, „Cuvântul românesc”, 1993, ianuarie; *Dicţ. Chişinău, 298–299.* ***Vl. C.***

HUMORUL, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, de la 5 octombrie 1944 până la 2 mai 1948. Redactori sunt, pe rând, Ştefan Baciu, Dem. Georgescu, A. Nol şi Ionel Lazaroneanu, iar directori Dumitru Ion Lambru şi Al. Paşcanu. Iniţiată în plin război, publicaţia manifestă o atitudine virulent antihitleristă, propunându-şi să lupte cu armele umorului împotriva relelor vremii. Într-o scurtă notă inserată în primul număr se spune: „Revista aceasta nu e scoasă şi scrisă de oameni nesimţitori la necazurile altora. Dar o vorbă veche spune că românul face haz de necaz. Facem la fel şi noi, cu speranţa că vom izbuti să aducem o rază de bună dispoziţie în sufletul cititorilor noştri”. Publicaţia reuşeşte, într-adevăr, să-şi atingă scopul, găzduind numeroase versuri, proze, scenete, anecdote, parodii şi caricaturi de bună calitate. Foarte acide sunt, de pildă, satirele antifasciste în versuri semnate de Ştefan Baciu şi de Grigore Cumpănaşu, ca şi de autori ce se ascund sub pseudonime precum Ivan Turbincă sau Don Garcia şi care îl au drept ţintă favorită pe baronul von Killinger. Dintre poeziile umoristice se disting parodiile lui Vic.Tor. după I. Minulescu. Notabilă este, de asemenea, prezenţa unor nume ca Gh. Brăescu (schiţele *Când e să fie*, *Pălăria*, *Milionarii*, *Legea chiriilor* și sceneta *Cocoşul*) şi Tudor Muşatescu (*Columb*, *Poveste chinezească*, sceneta *Duplex*). La rubrica „Humor vechi românesc” sunt reproduse texte de B.P. Hasdeu, G. Topîrceanu, D. Anghel şi St. O. Iosif, iar la cea, foarte bogată, de „humor străin” se întâlnesc traduceri din A.P. Cehov, Mark Twain, Georges Courteline, Jerome K. Jerome ş.a. Merită menţionate, totodată, cele câteva tălmăciri ale lui Ştefan Baciu din poetul german Erich Kästner. În seria sa nouă (1947–1948), unde îşi găsesc loc şi însemnările memorialistice ale lui Horia Furtună, **H.** capătă un mai pronunţat caracter de divertisment şi de magazin, publicând din abundenţă anecdote, epigrame şi chiar rebusuri şi jocuri distractive. ***I.M.***

HURDUZEU, Ovidiu (12.VI.1957, Bucureşti), prozator, eseist. Este fiul Elenei Hurduzeu (n. Pienescu) şi al lui Constantin Hurduzeu, geologi. Urmează la Bucureşti cursurile Liceului „Ion Neculce”. Din 1981 este absolvent al Facultăţii de Limbi şi Literaturi Străine, secţia engleză–franceză, de la Universitatea din Bucureşti. Este repartizat profesor în satul Vintileanca, în apropiere de Mizil. După doi ani de învăţământ, vine, prin concurs, în Bucureşti, la Editura Politică, unde începe să lucreze ca redactor de traduceri din şi în engleză. În 1988 decide să plece din România; ajunge mai întâi în Italia, iar din 1990 se stabileşte definitiv în Statele Unite. Candidează şi obţine cu succes o bursă doctorală în domeniul French and Humanities, la Stanford University, finalizată în 1997 cu teza *Henri Michaux, Emil Cioran: Le paradigme de l’irréalisé*. Ulterior se mută în El Dorado Hills. **H.** debutează la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, în 1982, cu proza scurtă *Jocul domnişoarei Morgan*. Este pentru prima oară prezent editorial în antologia de proză scurtă *Debut ’86*, coordonată de Mircea Ciobanu.

Cea dintâi carte de autor a lui **H.**, volumul de povestiri *Culori vii, forme frumoase…*, apare în 1988. Secvenţialitatea, contrastele directe, construite mai cu seamă din replici ale personajelor, de fapt forme manipulatoare venite din partea naratorului, care stă ascuns şi se distrează, simulând preocupări

intense pentru eficientizarea scrisului, diluează gravitatea situaţiilor în pitoresc de benzi desenate. Procedeul vertebrează şi romanul parodic din 1993, *La Roma, totul e O.K.* Povestea e o farsă grotescă derulată cu mijloace de tranziţie tehno-ideologică, de la cuvânt la imagine, într-o perindare cinematografică dominată de aventurile supereroului de serviciu, „Alesul", şi populată cu zombi, personaje istorice, transformate în *cartoons*, Marx, Lenin, Brejnev, Rosa Luxemburg, în cadre prin care năvălesc la momentul oportun „băieţii cu ochi albaştri" de pe Dorobanţi, agenţii Vaticanului, diverşi reporteri de „senzaţional" sau ficţionari, precum prozatorul american postmodern Donald Barthelme, aflat în căutare de noi „experimente" cu Textul. Ulterior **H.** ridică nivelul jocului, astfel încât eseurile autodefinite „de antropologie evenimenţială", intitulate *Sclavii fericiţi. Lumea văzută din Silicon Valley* (2002, cu o ediţie completă în 2005), biografia literară *Unabomber. Profetul ucigaş* (2007), seria de ideologie contraofensivă *A Treia Forţă: România profundă* (2008, în colaborare cu istoricul Mircea Platon), *Economia libertăţii. Renaşterea României profunde* (2009, antologie coordonată de promotorul distributismului, John Chrysostom Médaille), toate demonstrează că gluma devine din ce în ce mai serioasă. Spaţiul naraţiunii sociale este descriptibil după următoarea „intrigă" de factură conservatoare: omul postmodern îndeplineşte rolul personajului Sclavul fericit, redus la „mentalitatea confortului", preferând Binele surogat oricărui Bine autentic; fiind un Bine construit prin intervenţia societăţii, confortul este racordat la tehnologie, ceea ce menține „secătuirea naturii şi sleirea întregii umanităţi".

SCRIERI: *Culori vii, forme frumoase…*, Bucureşti, 1988; *La Roma, totul e O.K.*, Bucureşti, 1993; *Sclavii fericiţi. Lumea văzută din Silicon Valley*, Bucureşti, 2002; ed. 2, Iaşi, 2005; *Unabomber. Profetul ucigaş*, postfaţă Mircea Platon, Bucureşti, 2007; *A Treia Forţă: România profundă* (în colaborare cu Mircea Platon), postfaţă Gheorghe Fedorovici, Bucureşti, 2008. **Antologii:** *Economia libertăţii. Renaşterea României profunde*, Bucureşti, 2009 (în colaborare cu John Chrysostom Médaille).

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *O ţiganiadă a marxism-leninismului*, RL, 1993, 33; Oţoiu, *Proza*, I–II, *passim*; Ştefănescu, *Istoria, 1015–1020*; Bogdan Creţu, *Reportaj din minunata lume contemporană*, CL, 2006, 2; Horia-Roman Patapievici, *Radicalism şi critică pauşală*, „Idei în dialog", 2008, 2; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, III, *509–511*; Sorin Lavric, *Cazul Unabomber*, RL, 2008, 1; Manolescu, *Enciclopedia, 397–398.* ***C.M.B.***

HUREZEANU, Emil (26.VIII.1955, Sibiu), poet, jurnalist.

Este fiul Paraschivei Hurezeanu (n. Ocneanu), profesoară, şi al lui Ioan Hurezeanu, inginer. După ciclul primar şi mediu la Sibiu (1962–1974), urmează Facultatea de Drept din Cluj-Napoca, absolvind în 1979. Este redactor şi secretar general de redacţie al revistei „Echinox" (1976–1979). Lucrează apoi ca jurisconsult în câteva sate din zona Alba Iulia (1980), ca librar în Sibiu (1981) şi ca avocat în Mediaș (1982). Devine bursier Herder la Viena (1982–1983) și profită de prilej pentru a se stabili în Republica Federală Germană, unde în 1983 primește azil politic; aici se reprofilează ca analist politic, activând ca redactor și pentru o scurtă perioadă ca director al departamentului românesc la Radio Europa Liberă (1983–1994), apoi ca director al secției românești de la Radio Deutsche Welle (1995–2002). Obține un masterat în relații internaționale și studii strategice la Boston (1990). A fost consilier al primului ministru Adrian Năstase (2003), director al ziarului „România liberă" (2006) și președinte al consiliului director al Trustului Realitatea–Cațavencu (din 2009). După întoarcerea în România, în 2002, a realizat emisiunile „România mea" (Antena 1) și „Cap și pajură" (Realitatea TV); de asemenea, a revenit la radio cu emisiunea „Interviurile Europa FM".

H. a debutat editorial cu volumul de versuri *Lecţia de anatomie* (1979; Premiul Uniunii Scriitorilor). În prefață Ștefan Aug. Doinaș remarca „o necontenită vocație pentru pictural", „un fel de ispită a anatomicului" și „amestecul de trăire directă, imediată, și de «memorie» a artei". Deși a fost integrat de unii comentatori generației '80, poetul rămâne mai degrabă un neomodernist din școala „Echinox". El se expune sentimental și pozează livresc, dar fără mare originalitate sau relief: „Ar trebui să-ți înveți trupul/ De la început, celulă cu celulă/ Precum cuvintele unei limbi

materne./ Seara fugind pe iarba verde/ Să știi că-n inimă/ Sângele își scrie poemul./ Că ochii deschiși în nopți de dragoste/ Sunt imagini desprinse de cuvânt/ și sărutul doar ne va mântui". Plimbarea prin spații filtrate livresc provoacă totuși câteva poeme citabile: „Veneția scoboară – acum cu mine./ Voi sta luminat între turbure alge și columbe în cristal./ Brocarte zdrențuite lipindu-se de mine/ Cum rugina de vechiul Dodge paradit/ Într-un cimitir de Milletrecento unde studenta poloneză/ Citea *Der Tod in Venedig* după multă dragoste./ Dar cine să mai înțeleagă acum chiar și aparența/ Cuvântului latin Amor?/ A rămas puțin din ce-a fost./ Sunt clownul final al acestui ținut./ Și câte s-au întâmplat când te gândești./ O, poate amintirea să mă poarte înspre toți grecii/ Așteptând în spume intacte…" (*Nemo*). Cele mai reușite sunt poemele lungi *Imperială pentru cor de copii*, *Poem politic de vară* sau *Lecția de anatomie a doctorului Barnard*. După experiența puțin concludentă a debutului, poetul va reveni abia cu *Ultimele, primele* (1994). Deși compus din texte scrise în anii '70–'90, maniera e superioară primei plachete – mai narativă, mai directă, cu o estompare a patetismelor. Remarcabil este *Generația câștigată*, poem din 1978 apărut în „Echinox" în 1979, dar neinclus în *Lecția de anatomie*. Este o reflecție amară și virulentă, cu accente autocritice, asupra condiției poeziei românești la sfârșitul anilor '70: „În tinerețe e bine să vorbești./ În poezia tinerilor lucrurile stau prost și amenințător./ Dar și noi proști./ Ia să facem puțină gălăgie cel mult ca animalul acela/ Pe care l-am văzut eu într-o dimineață în curtea școlii de surdo-muți/ Agățat de bară și sângerând ca prostul de mine,/ Fiind atât de politicoși și delicați toată lumea va fi convinsă/ Că noi toți cântăm la pian". Îndemnul la acțiune este fățiș: „Bine că suntem tineri și putem să mai citim câte ceva./ Să mai și facem dacă putem./ Să rămânem totuși cu ochii închiși, altfel ne vor fierbe în aerul/ Realității". Alt text relevant e *Declarația de absență*, poem din 1983, raport furios asupra comunismului lăsat în urmă. **H.** a dobândit însă notorietate în calitate de comentator și eseist politic. O primă selecție publicistică, *Între câine şi lup. Radiografii ale tranziției* (1996), oferă imaginea unui analist în același timp elegant și pătrunzător, un spirit diplomatic care nu refuză diagnosticul neconcesiv. *Cutia neagră. Istoria prezentă a României în 1001 de minute la microfonul Europei Libere* (1997; Premiul Uniunii Scriitorilor) strânge câteva discuții purtate la Europa Liberă între 1990 și 1994, în cadrul emisiunii „Față-n față", cu personaje sau personalități intelectuale și politice ca Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Emil Constantinescu, Călin Nemeș, Adrian Marino, Z. Ornea, Andrei Pleșu, Virgil Nemoianu, Sorin Alexandrescu, Alexandru George, dar și cu Virgil Măgureanu. **H.** conduce discuțiile către trasee substanțiale, pe teme relevante (tensiunile etnice post-1989, moștenirea Securității comuniste, alternativa ideologică dintre stânga și dreapta, situația televiziunii publice etc.)

SCRIERI: *Lecția de anatomie*, pref. Ştefan Aug. Doinaş, Cluj-Napoca, 1979; *Ultimele, primele*, Bucureşti, 1994; *Între câine şi lup. Radiografii ale tranziției*, Cluj-Napoca, 1996; *Cutia neagră. Istoria prezentă a României în 1001 de minute la microfonul Europei Libere*, Bucureşti, 1997.

Repere bibliografice: Poantă, *Radiografii*, II, *125–127*; Gheorghe Grigurcu, *„Anatomia" lui Emil Hurezeanu*, RL, 1992, 32; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *210–213*; Radu G. Ţeposu, *Contemplarea vicioasă a durerii*, RL, 1994, 26; Dan C. Mihăilescu, *Politica ironiei juvenile*, „22", 1997, 586; Ruxandra Cesereanu, *Mersul trenurilor politice*, VTRA, 1998, 9; Borbély, *Xenograme*, *105–107*; Pop, *Pagini*, *225–233*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *161–164*; Zaciu, *Departe*, *108–112*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *546–547*; *Dicţ. analitic*, II, *355–356*; Manolescu, *Lista*, I, *365–368*; Ștefănescu, *Istoria*, *1080–1084*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *356–361*; Andrei Pleșu, *Emil Hurezeanu*, ALA, 2008, 928; Popa, *Ist. lit.*, II, *571*; Manolescu, *Enciclopedia*, *398–399*; Rodica Palade, *Frații Hurezeanu, Emil și Mihai*, „22", 2011, 46. ***M.I.***

HURJUI, Ion (18.IV.1933, Ploscuţeni, j. Vrancea), poet, prozator. Este fiul Anei Hurjui (n. Berza) şi al lui Gheorghe Hurjui, învăţători. A urmat cursul liceal la Tecuci, iar între 1951 şi 1957 Facultatea de Medicină Generală din Iaşi. A funcţionat iniţial ca medic la Tutova, în judeţul Vaslui, şi la Iaşi. Ulterior urcă toate treptele didactice universitare, devenind profesor, specialist în gerontologie–geriatrie, şeful Clinicii a V-a Medicală din cadrul Universităţii de Medicină şi Farmacie „Gr. T. Popa" din Iaşi (1994–2003). Debutează cu versuri la revista „Cronica" în 1966. Mai colaborează la „Convorbiri literare", „Dacia literară", „Ateneu", „Symposion", „Revista V", „Poesis" ş.a. Este membru în cenaclul „V. Voiculescu" al Universităţii de Medicină şi Farmacie din Iaşi, pe care l-a iniţiat şi coordonat din 1964. Semnează şi cu pseudonimele Iuliu Horaţiu, Onih.

Prima carte de versuri a lui **H.**, *Noaptea Pandorei*, apare în 1969, fiind urmată de *Ornicul trecerii*

(1971), *Poemia* (1980; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi) şi *April* (1986). Volumul *Poemia şi alte poeme* (1995) este o antologie de autor, care, pe lângă piesele cele mai semnificative din cărţile anterioare, cuprinde şi un număr important de inedite, reunite sub titlul *Ortopoeme*. Acelaşi caracter îl are ediţia bilingvă *Recurs la Poemia – Appeal to Poemia* (2003), care adună versuri incluse în *Poemia şi alte poeme*, *Limba Hu* (2001), *Sunetul cheamă auzul* (2001; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi) ori antologia bilingvă *Poeme Hu – Poèmes Hu* (2008). Receptarea poeziei lui **H.** (altfel, generoasă) a fost una dintre cele mai contradictorii; pentru unii critici lirica lui „e de o limpezime de cristal, fără încifrări insolite" (Zaharia Sângeorzan), pentru alţii (Nicolae Manolescu) poetul „cultivă stările tulburi, anxioase, vagul sufletesc şi şi-a pus la punct un stil interogativ din care nu lipsesc aluziile livreşti (Iov, Robinson, Clitemnestra, Hamlet, Pandora)". Sigur este faptul că scriitorul îşi cenzurează drastic orice fior emoţional, afectivitatea fiind sancţionată de reflexivitate. Dacă nu e neapărat un cerebral, el este în orice caz un sentimental bine temperat care, cultivând o metaforă concentrată, lasă uneori impresia de obscuritate. Vorbind despre temele esenţiale ale liricii sale – căutarea şi arderea –, comentatorii remarcau gradul înalt de dificultate în transmiterea mesajului poetic, ce pretinde din partea cititorului o „lectură performantă" (Ioan Holban), care să permită receptarea corectă a eşantionului de real propus de poet şi refacerea întregului din care a fost desprins. Încifrarea constituie o provocare adresată cititorului, pus în situaţia de a colabora cu autorul, acesta doar propunând un univers liric posibil: Poemia. Există însă în lirica lui şi piese de o specială melodicitate incantatorie, unde învestitura simbolică a cuvântului capătă valenţe estetice deosebite (*Lămpi, Izvod, Colinde I, II, III*). Deşi în aparenţă nu are de-a face cu literatura, lucrarea *Medicul familiei. Terapie cognitivă (Carte de învăţătură pentru toate vârstele)* (I–II, 1994–1997) poate fi citită şi în registru literar. Umorul (surprinzător) îşi găseşte aici o formă dintre cele mai nimerite. Stilul colocvial, tonul debutonat fac din aride sfaturi medicale o lectură accesibilă, ba chiar una agreabilă. În stagiunea 1982–1983 lui **H.** i-a fost reprezentată pe scena Teatrului Luceafărul din Iaşi piesa pentru copii şi tineret *Comedie cu războinici*.

SCRIERI: *Noaptea Pandorei*, Bucureşti, 1969; *Ornicul trecerii*, Iaşi, 1971; *Poemia*, Iaşi, 1980; *Iubirea din strada a şaptea*, Iaşi, 1983; *April*, Iaşi, 1986; *Poemia şi alte poeme*, pref. Ioan Holban, Iaşi, 1995; *Limba Hu*, Iaşi, 2001; *Sunetul cheamă auzul*, Iaşi, 2001; *Recurs la Poemia – Appeal to Poemia*, ed. bilingvă, tr. și îngr. Laura Ioana Leon, pref. Ioan Holban, Iaşi, 2003; *Poeme Hu – Poèmes Hu*, ed. bilingvă, tr. Maura Gabriela Felea şi Violeta Felea, pref. Liviu Leonte, postfaţă Daniel Ştefan Pocovnicu, Iaşi, 2008.

Repere bibliografice: Dan Laurenţiu, *„Noaptea Pandorei"*, LCF, 1969, 26; Dumitru Micu, *„Noaptea Pandorei"*, RL, 1969, 36; Nicolae Manolescu, *„Noaptea Pandorei"*, CNT, 1969, 43; Constantin Ciopraga, *„Ornicul trecerii"*, CRC, 1972, 6; Zaharia Sângeorzan, *„Ornicul trecerii"*, RL, 1972, 20; Daniel Dimitriu, [*Ion Hurjui*], CL, 1972, 5, ATN, 1996, 8; Virgil Cuţitaru, *Spaţii*, Iaşi, 1981, *228–236*; Liviu Leonte, [*Ion Hurjui*], CL, 1983, 10, CRC, 1995, 17, 2002, 4; Taşcu, *Poezia*, *254–257*; Liviu Grăsoiu, *Moment biografic*, LCF, 2001, 38; Holban, *Ist. lit.*, I, *135–141*; Emilian Marcu, *„Poeme Hu"*, CL, 2009, 1. ***D.Gr.***

HURMUZ, Adrian (11.XI.1898, Fălciu, j. Vaslui – 12.I.1991), prozator. Este fiul Ilenei și al lui Costache Popovici, țărani; prenumele la naștere: Ioan. A absolvit, în februarie 1924, Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti şi a intrat în magistratură, ca ajutor de judecător la Silistra, abia în martie 1926. Ulterior va fi peregrinat şi prin alte localităţi, urcând totodată treptele ierarhice. În primăvara anului 1925 tânărul licenţiat citea nuvela *Împăratul* atât la cenaclul Sburătorul, cât şi la cel condus de Mihail Dragomirescu. Apreciată de acesta din urmă, proza este publicată tot atunci în „Mişcarea literară", care, împreună cu „Ritmul vremii", îi dă la iveală şi alte scrieri. Mihail Dragomirescu, în calitate de director al Institutului de Literatură, considerându-l pe **H.** o „nădejde literară", îi acordă Premiul pentru Proză pe anul 1925, materializat în tipărirea la Casa Şcoalelor a volumului de debut *Minunea* (1926). Prozatorul va mai fi prezent cu nuvele şi fragmente de roman în „Clipa", „Viaţa literară", „Gazeta Băileşti", „Ţara de Jos", „Premiera ilustrată", „Pleiada", „Revista literară" şi mai frecvent în „Adevărul literar şi artistic", „Duminica Universului" şi „Gândirea". De sub tipar îi apar volumul de nuvele *Cărarea cenuşie* (1929) şi romanul *Un strigăt în noapte* (1933). Alt roman, intitulat *Bancherul cu părul de aur*, este publicat parţial în foiletonul „Calendarului" (1932–1933), iar un fragment de roman, *Pricoliciul*, este găzduit de „Revista literară" (1935). Semnătura lui **H.**, care își oficializase pseudonimul în 1933, se mai întâlneşte în 1942,

sub o nuvelă, în ziarul „Bacăul" şi în 1946, sub două articole politice, în „Drumul nostru" (Bucureşti).

Localizate în spaţiul rustic al Ţării de Jos, în preajma Prutului, cele mai izbutite nuvele din *Minunea* au în centrul lor coagularea unei obsesii în jurul unui fapt real – „păcatul" unei fete ce se lasă sedusă de fiul arendaşului (*Copilul buruienilor*), adulterul unui telegrafist (*Hoţul*) etc. – ori al unor credinţe străvechi – locul rău (*Calul alb*), soarta (*Ceasul din zid*), blestemul (*Hoţul*), femeia fatală (*Profesoara de dragoste*), împăratul peştilor (*Împăratul*), comoara revelată de flăcări (*Comoara din cetate*) etc. –, anticipând întrucâtva *Rusoaica* lui Gib I. Mihăescu şi, în acelaşi timp, proza târzie a lui V. Voiculescu. **H.** are un ascuţit spirit de observaţie, dovedit în plasticitatea unor detalii, putinţa de a reda dialogul viu, bogat în elemente de grai local, care îl individualizează pe vorbitor, precum şi darul povestirii. Nu de puţine ori însă compoziţia este neglijată, ca şi cum autorul şi-ar fi pierdut răbdarea în pregătirea deznodământului, ceea ce este mai evident în două nuvele ample din *Cărarea cenuşie*. În *Dragostea doamnei Precup* ingenuitatea reprezentărilor erosului, pe care le are naratorul-autor, mai întâi copil, apoi adolescent, cucereşte, în pofida prezenţei (auto)ironiei maturului. Paginile acestea se leagă însă nefiresc cu o povestire melodramatic-senzaţională, axată pe sinuciderea unei verişoare obligate să se mărite cu amantul mamei sale. În *Cine a fost Stroilă* focalizarea narativă ezită între doamnele şi domnişoarele din protipendada târgului de provincie devenite surori de caritate, naratorul-autor prezent la spitalul de campanie în calitate de cercetaş şi, în fine, Stroilă – un Don Juan rănit, care trăieşte în cele din urmă o criză de conştiinţă, fuge din spital şi se lasă ucis pe front. Când **H.** se mărgineşte la povestirea unei întâmplări, precum în *Fuga*, sau la prezentarea unei obsesii, ca în *Candidaţii*, rezultatele sunt mai bune. Acelaşi lucru se întâmplă şi în prozele scurte publicate după 1929, precum *Studenţi*, *Fericirea Chivei Basaraboi*, *Foca*, *Salomia*, *Coniac*. Conştient de capacitatea sa redusă de a construi epic, prozatorul se distanţează în încercările romaneşti de modelul realist. Comentariile auctoriale, uneori ironice, alteori trecând în pamflet, se înmulţesc, iar elementele neverosimile sau groteşti până la absurd se aglomerează în chip provocator chiar şi în ceea ce este „o copie de pe natură". În *Bancherul cu părul de aur*, „roman de moravuri bancare", personajele principale sunt iniţial doi bancheri, proprietari ai „templului modern", precum şi un actor, locul lor fiind însă curând luat de politicienii anilor '30, „ascunşi" sub nume hazoase: Ionel şi Gheatăruptă Bizanţ (Ionel şi Vintilă Brătianu), Mihai Siberu (Constantin Stere), Ilie Cămeşan sau Cămeşoi (Ion Mihalache), Tergiversu (Iulian Maniu), Vodă Berbec (Al. Vaida-Voevod). La fel, perechea centrală din *Un strigăt în noapte*, prinţul aviator Comnen şi soţia sa, ar putea fi la sorginte figuri reale, iar un al treilea, Anghel Imperator, este o caricatură a lui Corneliu Zelea Codreanu. Obiect al pamfletului nu este doar acesta din urmă, „insurgentul", teroristul cu voie de la poliţie, ce năzuieşte la propria-i glorificare, ci şi celelalte personaje, satira alunecând astfel într-o neagră mizantropie.

SCRIERI: *Minunea*, Bucureşti, 1926; *Cărarea cenuşie*, Bucureşti, 1929; *Un strigăt în noapte*, Bucureşti, 1933.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, [*Adrian Hurmuz*], „Mişcarea literară", 1925, 31, SBR, 1926, 4; C. Georgiade, *„Minunea"*, CL, 1926, 6; George Dumitrescu, *Opinii literare*, Bucureşti, 1927, *65–69*; Cora Valescu, *Comentarii critice*, Bucureşti, 1928, *55–61*; Mihail Dragomirescu, *Critică*, II, Bucureşti, 1928, *283*; Constantin Şăineanu, *Noui recenzii*, Bucureşti, 1930, *181–184*; Radu Bogdan, *„Un strigăt în noapte"*, „Litere", 1934, 10; Lovinescu, *Scrieri*, V, *207–208*; Straje, *Dicţ. pseud.*, *332*; Lovinescu, *Sburătorul*, I, *121*, *146*, *149*, *280;* Cristea, *Teleorman*, *221–222; Scrisoare de la Arhivele Naționale, Județul Vaslui, ADLTR, H-51.*

V. D.

HURMUZACHI, Alexandru (16.VIII.1823, Cernauca–Cernăuţi – 20.III.1871, Napoli, Italia), gazetar.

Este fiul Ilenei sau Ilincăi (n. Murguleţ) şi al lui Doxachi Hurmuzachi şi frate cu Gheorghe, Eudoxiu şi Constantin Hurmuzachi, alcătuind cu toţii un puternic grup de sprijinire a culturii şi literaturii române din Bucovina. După ce a terminat şcoala primară, gimnaziul şi liceul german la Cernăuţi, **H.** s-a înscris la Facultatea de Drept din Viena, pe care a absolvit-o în 1845. De la această dată s-a dedicat cu toată energia cauzei românilor

din Bucovina, militând pentru apărarea culturii, limbii şi literaturii naţionale. A făcut parte din redacţia gazetei „Bucovina", ajutându-l pe fratele său Gheorghe între octombrie 1848 şi decembrie 1849, iar în 1850 conducând-o singur. A purtat aproape toată corespondenţa jurnalului, a cules şi a paginat ştirile, a stilizat articole, a redactat partea în limba germană. Pentru poziţia sa politică în favoarea unităţii naţionale a românilor a fost arestat şi închis. De la înfiinţare, în 1862, **H.** a condus Reuniunea Română de Lectură din Cernăuţi, propunând transformarea acesteia în Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1865). A fost membru al Societăţii Academice Române. Deputat în Dieta Bucovinei, apoi în Camera de la Viena, şi-a continuat neobosit activitatea, până când, în plină putere, aflat în Italia, a fost doborât de boală. Adus în ţară, a fost înmormântat la Dulceşti (judeţul Neamţ), la fel ca şi fratele său Constantin.

Pentru **H.**, interesul faţă de dezvoltarea naţiunilor se justifică prin evoluţia civilizaţiei, iar aceasta, la rândul ei, constituie un sprijin substanţial pentru cultură, care ar fi însuşi scopul omenirii. Ca oricare cultură, şi cultura poporului român trebuie să izvorască din chiar fiinţa lui, din particularităţile lui, şi să nu fie un împrumut mecanic de la alte popoare. În consecinţă, susţine **H.**, românii sunt datori să-şi dezvolte pe orice cale individualitatea, pentru a se putea opune cosmopolitismului dăunător cultivat în Imperiul Austriac. Pentru atingerea obiectivelor sale, a stabilit şi a dezvoltat relaţii culturale cu românii din Moldova, Muntenia şi Transilvania, gazeta „Bucovina" devenind în scurt timp un puternic focar al unităţii româneşti. Considerând teatrul ca un mijloc de manifestare a naţionalităţii, **H.** i-a acordat o atenţie deosebită, insistând în cronicile sale din „Foaia Soţietăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina" asupra virtuţilor civice ale spectacolelor dramatice.

SCRIERI: *Cuvânt de deschidere rostit la I-a adunaţie generală a Reuniunei Române din Cernăuţi*, Cernăuţi, 1862.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *222–223*; C. Loghin, *O sută de ani de la naşterea lui Alecu Hurmuzachi*, Cernăuţi, 1924; Romulus Cândea, *Un luptător bucovinean: Alecu Hurmuzachi*, Sibiu, 1941; *Dicţ. lit. 1900*, *443*; Ilie Luceac, *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare*, pref. Ştefan Ştefănescu, Cernăuți–Timișoara, 2000, *218–251*; Dan Mănucă, *Familia Hurmuzăkeștilor*, CL, 2012, 8; Veronica Todoşciuc, *Contribuţia membrilor familiei Hurmuzachi la dezvoltarea culturii şi literaturii române în Bucovina*, Bucureşti, 2012. ***D.M.***

HURMUZACHI, Gheorghe (17.IX.1817, Cernauca–Cernăuţi – 13.V.1882, Cernăuţi), gazetar. Este fiul Ilenei sau Ilincăi (n. Murguleţ) şi al lui Doxachi Hurmuzachi şi frate cu Alexandru, Eudoxiu şi Constantin Hurmuzachi. După ce a terminat liceul la Cernăuţi, a urmat cursurile Facultăţii de Drept din Viena. Participă la mişcarea revoluţionară de la 1848 şi obţine permisiunea autorităţilor chezaro-crăieşti de a scoate un ziar în limba română. A devenit astfel redactorul responsabil al celui dintâi periodic al românilor din Bucovina, gazeta „Bucovina", apărută de la 4 octombrie 1848 până la 20 septembrie 1850. În paginile ei a luat apărarea unor principii democratice şi revoluţionare, militând totodată pentru a se acorda şi românilor din Imperiul Austriac drepturi politice. Este semnificativă campania condusă de el pentru înfiinţarea unei Catedre de limba şi literatura română la Universitatea din Cernăuţi. Aceleaşi idealuri l-au călăuzit şi în activitatea de deputat în Dieta Bucovinei. Când, în 1865, la propunerea lui Alexandru Hurmuzachi, Reuniunea Română de Lectură din Cernăuţi s-a transformat în Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, **H.** a fost ales cel dintâi preşedinte al ei, funcţie pe care o va păstra până la moarte. Un timp a fost şi redactor al „Foii Soţietăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina", pe care a reuşit să o transforme într-o revistă răspândită printre românii de pretutindeni. A contribuit la aceasta, în chip hotărâtor, şi poziţia sa în problemele limbii şi ortografiei. Apărător al unităţii limbii române, s-a opus constant teoriilor lui Aron Pumnul.

În special în „Foia Soţietăţii..." **H.** a publicat articole şi recenzii în care demonstra valoarea folclorului românesc (considerat „sufletul naţiunii"), recomandând ca pe viitor să fie avut cu deosebire în vedere criteriul estetic. Era de părere că în cazul literaturii populare legate de practicile magice culegătorul va trebui să însoţească textele cu argumente capabile să combată acele practici. Cu privire la poezia cultă, lua în discuţie cu deosebire limba, apreciind mai cu seamă versurile care tindeau să realizeze un echilibru între expresia populară şi cea cultă.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *221–222*; C. Loghin, *Gheorghe Hurmuzachi*, în *Şaptezeci de ani de la înfiinţarea Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina*, Cernăuţi, 1932, *19–37*; *Dicţ. lit. 1900, 443–444*; Ilie Luceac, *Familia Hurmuzaki între ideal și realizare*, Cernăuți–Timișoara, 2000, *129–218*; Dan Mănucă, *Familia Hurmuzăkeștilor*, CL, 2012, 8; Veronica Todoşciuc, *Contribuţia membrilor familiei Hurmuzachi la dezvoltarea culturii şi literaturii române în Bucovina*, Bucureşti, 2012. ***D.M.***

HURUBĂ, Dumitru (26.X.1944, Călnaci, j. Harghita), prozator, publicist, poet. Este fiul Anei Hurubă. A frecventat şcoala elementară în satul natal (1951–1955) și în Subcetate (1955–1958), apoi liceul la Topliţa (absolvit în 1963). Practică diverse profesiuni, iar în anii ’70 se stabileşte la Deva, unde o vreme este impiegat la Întreprinderea de Transporturi Auto. Frecventează, începând din 1973, cenaclul literar Ritmuri din Deva, iar între 1982 şi 1985 este preşedintele cenaclului. După 1989 lucrează în presă, fiind secretar literar la publicaţia satirică „Râsu’ lumii” (1990–1991), redactor la ziarul „Glasul Ardealului” (1991–1992), redactor-şef al publicaţiei „Comerţul hunedorean” (1992–2002). Câţiva ani deţine funcţia de şef al Compartimentului presă–publicitate din cadrul Camerei de Comerţ şi Industrie a judeţului Hunedoara. În martie 1995 fondează publicaţia lunară „Opinii culturale”. Debutează cu versuri în 1967 la ziarul „Steaua roșie” (Târgu Mureş), iar un deceniu mai târziu îi apare prima proză în revista „Vatra”, cu o prezentare de Dan Culcer. Editorial, figurează mai întâi în volumul colectiv *Debut ’86*, prima carte, *Iubita mea, e ora indexării*, apărându-i în 1994. Este prezent, de asemenea, în numeroase antologii de proză umoristică. Mai colaborează cu versuri, proză şi publicistică la „Ateneu”, „Luceafărul”, „Orizont”, „România literară”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Urzica”, „Al cincilea anotimp”, „Orient latin” (Timişoara), „Moftul român”, „Cuvântul liber” (Târgu Mureş), „Adevărul Harghitei”, „Mesagerul transilvan” (Cluj-Napoca) ş.a.

Deşi prozele lui **H.** nu au trecut neobservate la apariţia în paginile revistelor, volumul *Iubita mea, e ora indexării* atrage atenţia asupra unui alt gen de literatură, fiind o culegere de versuri parodice, satirice şi umoristice în stilul consacrat de G. Topîrceanu, cultivat însă şi de Ionel Fernic. Abia cu a doua carte, *Rezervaţia de zăpăciţi (Carte de colorat mintea)* (1995), scriitorul revine la proza scurtă. Schiţele şi povestirile grupate aici, ca şi în *Bună seara, Domnule Mann...* (1998), *Un scorpion pe contrasens* (1999), *Scuzaţi că ne-am cunoscut...* (2001), scrise de-a lungul a trei decenii, vădesc un instinct sigur al situaţiilor comice şi predilecţia pentru observaţia morală în registru ironic şi sentimental. Sunt decupate din banalul cotidian încurcături ciudate, farse voluntare şi involuntare al căror erou sau victimă generică este omul comun. Mici funcţionari în birouri obscure, şoferi, lucrători forestieri, şantierişti, ţărani, secretare, tineri căsătoriţi, purtând nume deseori bizare, sunt implicaţi în situaţii, întâmplări, dialoguri ingenios articulate. O vizită aşteptată ca un eveniment sărbătoresc se transformă într-o adevărată „ocupaţie străină”, mutatul într-o casă nouă devine un dezastru, iar plecarea în concediu echivalează cu o rătăcire ş.a.m.d. Prozatorul exploatează eficient potenţialul comic al proiectării în negativ, răsturnând datele iniţiale ale naraţiunii, sau utilizează procedeul amplificării prin repetiţie, aglomerare şi treptată stilizare în sensul caricaturii. Relatarea, aparent impasibilă, e condusă, în general, spre un final neaşteptat, contrastant ori paradoxal-sinonimic, iar dialogurile vii, percutante, aglutinează deformări uneori funambuleşti ale vorbirii de zi cu zi ori clişee din cea mai strictă actualitate. Câteva proze (*Accelerat 78, vagon 9*, *Mortonca*, *Basculanta albastră*, *Un șpriț*, *Întâmplare sentimentală*) ilustrează un filon autobiografic şi sentimental filtrat cu discreţie. **H.** este și un publicist prolific, antologându-și cronicile literare și TV, pamfletele, articolele în volumele *Insomnii binefăcătoare* (2000), *Cronici TV din vremea zăpăciților de tranziție* (2004), *Acolo şezum şi… râsem* (2006), *Cititorul de iluzii* (2010), *Scorpionisme* (2011) și *Să vă spun ceva…* (2012). De asemenea, a mai publicat versuri satirice și umoristice în *Carte de colorat mintea (Cântece de leagăn din tranziţie)* (1998) și *Bate vântul prin cămară* (2012), precum și teatru scurt în volumul *Al II-lea Adam…* (2011).

SCRIERI: *Iubita mea, e ora indexării*, Deva, 1994; *Rezervaţia de zăpăciţi (Carte de colorat mintea)*, Deva, 1995; *Carte de colorat mintea (Cântece de leagăn din tranziţie)*, pref. Eugen Evu, Deva, 1998; ed. (*Carte de colorat mintea*), Deva, 2008; *Bună seara, domnule Mann...*, Timişoara, 1998; *De vorbă cu...*, Timişoara, 1999; *Un scorpion pe contrasens*, Deva, 1999; *Insomnii binefăcătoare*, Deva, 2000; *Scuzaţi că ne-am cunoscut...*, Timişoara, 2001; *Balamucul, dragostea mea...*, Deva, 2002; *Păcătoşenii...*,

Deva, 2002; *Crime şi strălucire*, Deva, 2004; *Cronici TV din vremea zăpăciţilor de tranziţie*, Deva, 2004; *Natură vie cu scorpion sentimental*, Deva, 2005; *Acolo şezum şi… râsem*, Deva, 2006; *Amanţii gaiţelor cu cap de struţ*, Timişoara, 2008; *Cobaii*, Timişoara, 2009; *Cititorul de iluzii*, Timişoara, 2010; *Evadaţii din Clexane*, Timişoara, 2010; *Al II-lea Adam…*, Timişoara, 2011; *Ca o fleandură, iubirea*, Timişoara, 2011; *Iago – sforărie de lux*, Timişoara, 2011; *Scorpionisme*, Timişoara, 2011; *Aranka-Néni sau Canapeaua cu scârţ*, Cluj-Napoca, 2012; *Bate vântul prin cămară*, Cluj-Napoca, 2012; *Să vă spun ceva…*, Cluj-Napoca, 2012. **Antologii:** *O antologie de umor românesc*, Timişoara, 2008 (în colaborare cu Doina Bălţat).

Repere bibliografice: Valeriu Bârgău, *Un prozator*, „Drumul socialismului” (Deva), 1981, 7376; Radu Mareş, *Prima treaptă*, TR, 1985, 52; Dan Culcer, *Prezentare*, RL, 1986, 32; Radu Ciobanu, *Blânde ironii*, TR, 1995, 48–49; Eugen Curta, *Dumitru Hurubă şi „rezervaţia de zăpăciţi”*, VTRA, 1996, 10; Doina Dobreanu, *Confesiunea ca modalitate artistică*, „Opinii culturale”, 1999, 1; Iulia Argint, *Satir dansând*, RL, 2002, 40; Valeriu Bârgău, *„Crime şi strălucire”*, VR, 2005, 6–7. ***C.H.***

HUSAR, Al. [**Alexandru**] (26.IV.1920, Ilva Mare, j. Bistriţa-Năsăud – 17.V.2009, Iaşi), estetician, critic literar, poet, memorialist.

S-a născut în familia cu cinci copii a Veronicăi (n. Mici) şi a lui Coloman Husar, mecanic de locomotivă. Face şcoala primară în Ilva Mare, iar în 1931 este înscris la Liceul Grăniceresc „George Coşbuc” din Năsăud. Debutează în 1936 în anuarul liceului. Compune versuri ce-i sunt publicate în revistele „Vatra” şi „Solia”, ca şi în „Curierul elevilor năsăudeni”. După bacalaureat urmează, între 1939 şi 1943, Facultatea de Filosofie şi Litere a Universităţii din Bucureşti, specialitatea filosofie (are aici între profesori pe Tudor Vianu şi Mihai Ralea, însă audiază şi cursuri ori conferinţe ţinute de N. Iorga), iar în paralel, după sfatul lui Iuliu Moisil, frecventează Şcoala Superioară de Arhivistică şi Paleografie de pe lângă Arhivele Statului. Colaborează cu eseuri, cronică literară, poezie la „Decalog”, „Curentul literar”, „Universul literar”, „Claviaturi”, „Albatros”, „Meşterul Manole”, „Pagini literare”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Răboj năsăudean” (în 1939 conduce publicaţia). Îşi ia licenţa în estetică şi critică literară cu Tudor Vianu, în 1945. Profesor la liceul din Năsăud, lucrează apoi la Arhivele Statului din Năsăud şi Cluj (1946–1950). Din 1951 este asistent la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Cluj, la Catedra lui D. D. Roşca. Contactul cu Lucian Blaga, care aprecia articolele „tânărului filosof” ce îi era doctorand din 1947, constituie o fecundă ucenicie. Odată cu desfiinţarea, în 1952, a facultăţii, **H.** ajunge la Catedra de istorie medie a României ca asistent al profesorului David Prodan. În „Făclia” din 1953, la sărbătorirea lui Dimitrie Cantemir, **H.** îşi reia activitatea publicistică după zece ani de tăcere. Traduceri de poezie îi apar în „Scrisul bănăţean” şi „Luceafărul de ziuă” (1956–1957). Din 1959 se transferă la Universitatea din Iaşi, unde, la Facultatea de Filologie, mai bine de un sfert de secol predă – după G. Călinescu şi Al. Dima – estetica. Îşi susţine doctoratul în filosofie la Bucureşti în 1972. În 1975 şi 1976, ca profesor asociat, va preda la Universitatea „San Marcos” din Lima (Peru). Scrie la „Astra”, „Ateneu”, „Cronica”, „Iaşul literar”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Viaţa românească”, „Steaua”, „Limbă şi literatură”, „România literară”, „Manuscriptum”, „Revista română”, „Dacia literară”, „Poezia” ş.a. Publică, după evocarea cetăţilor medievale din *Dincolo de ruine,* debutul său din 1959, volume de istorie şi critică literară – *Întoarcerea la literatură. Printre clasici* (1970), *Mioriţa* (*De la motiv la mit*) (1999), *Întoarcerea la literatură. Aplicaţii* (2000), *Pro Eminescu* (2001), *Printre contemporani. Oameni şi cărţi* (2003), *Întoarcerea la literatură. Sugestii* (2004) ş.a., de teorie a artei – *Ars longa* (1980), *Metapoetica. Prolegomene* (1983; Premiul Academiei RSR), *Izvoarele artei. Ad fontes* (1988), *Tradiţii naţionale (în estetică şi filosofia artei*) (2001), *Studii de estetică, istoria şi teoria artei* (2008), cărţi de poezie – *Irenikon* (1990), *Poeme de odinioară* (2000), romanul *Anti-Gog* (1997), eseuri şi memorii – *Lecţiile istoriei* (*O, tempora!*) (1995; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Periplu prin memorie* (*O, tempora!*) (1998), *Coborârea în viaţă* (2007), lucrări de istorie – *Ideea europeană sau Noi şi Europa (Istorie, cultură, civilizaţie)* (1993), *Avem o misiune* (2004) ş.a. I s-au acordat alte numeroase distincţii şi premii, câteva pentru Opera Omnia, precum cel oferit în 2005 de Filiala Iaşi a Uniunii Scriitorilor. De asemenea, în 2002 i s-a conferit Ordinul Serviciul Credincios în grad de Ofiţer.

Profesor, orator entuziast, captivant şi singular prin idealismul său, **H.** susţine în cărţile pe care le semnează două dimensiuni fundamentale ale împlinirii omului: tradiţia naţională, pe de o parte, şi percepţia prin cultură a chintesenţelor sau a generalului filosofic, pe de alta. Modele permanente sunt George Coşbuc (a şi editat în 1966, în colaborare, culegerea de evocări *Coşbuc văzut de contemporani*), Tudor Vianu, Lucian Blaga, dar şi Titu Maiorescu, E. Lovinescu, G. Ibrăileanu, Al. Dima, prezenţe vii într-o panoramă a contribuţiilor româneşti în estetică. Aceasta e considerată filosofie aplicată la artă şi literatură şi, mergând pe urmele lui Blaga, după care arta nu poate fi gândită la nivelul ei cel mai înalt decât prin filosofie, **H.** abordează simultan fenomenologia artei şi sistematica sau filosofia acesteia. Astfel, în *Metapoetica* reuneşte informaţie şi interpretare pentru a defini principiul intern şi universal al organizării artei şi, totodată, pentru a susţine, prin sistemul dedus, „metateoria", adică „ştiinţa generală a artei" – o sinteză de poetică şi, în acelaşi timp, o filosofie, o metafizică a creaţiei. Prin metapoetică frontierele esteticii sunt depăşite. Centrul artei nu mai e căutat nici în frumos, nici în categoria mai largă a esteticului. El este un principiu, numitorul comun al diverselor arte şi tehnici: artisticitatea, ca aspiraţie integratoare manifestată în procesul prin care opera ia fiinţă, denumit, după vechii greci, *poiein*. Conceptul *poiein*, astfel înţeles, pune ideea de a produce o formă, un *novum*, pe acelaşi plan cu conţinutul, materia acestui *novum*, ce sunt elemente spirituale, precum şi cu semnificaţiile umane şi axiologice pe care le degajă creaţia. *Poiein* defineşte acea mişcare proprie artei prin care elemente din afara ei devin un fapt estetic, unind astfel „o esenţă cu o existenţă", şi este intim legată de mimesis prin transfiguraţie, iar de simbol prin participare semnificativă. Perspectiva propusă e unitară, conceptele centrale, cu adevărat organice, indică principii operative în artă. Şi când se afirmă ca scriitor, **H.**, „umanist cu sensibilitate de poet" (Const. Ciopraga), oscilează, prins între o subiectivitate acută (manifestată indirect) şi fascinaţia în faţa ideilor generale. Memoriile sale sunt ale unui martor, autorul ferindu-se să se dezvăluie prea mult. Însă ele vorbesc despre trăirea adâncă a istoriei şi a credinţei, despre cultul închinat cărţii şi prieteniei (a avut lungi şi constante prietenii, cu Const. Fântâneru, Vintilă Horia, Ion Şiugariu, Const. Ciopraga), despre miracolul legendelor, într-un *Periplu prin memorie* presărat cu însufleţite tablouri. Un jurnal este şi *Anti-Gog*, după cum un jurnal se voia provocatorul roman al lui Giovanni Papini, *Gog*, căruia **H.** îi construieşte o replică viabilă. Fără să-i fi scăpat sensul întors al cinismului demolator din paradoxurile prin care personajul lui Papini îl defineşte pe om, autorul român (ca şi dublul său din roman, închipuit drept un Anteu şi un Icar laolaltă) oferă icoane ale unei viziuni melioriste asupra omului, indicând, cu fiecare dintre afinităţile elective pe care le mărturiseşte (Pascal, Gandhi, George Enescu, Rabindranath Tagore, Constantin Brâncuşi, Eugen Ionescu, Robert Frost, Heisenberg, Tudor Arghezi), calea spre fericire şi spre pace a umanităţii, susţinută de muncă şi creaţie, de conştiinţa datoriei etice şi de iubire, de spiritul comuniunii cu ceilalţi, totul culminând cu imaginea tonică a eternei învieri a lui Hristos şi a omului. Dialogul, subiacent polemic, cu Papini are o capacitate reală de a absorbi reflecţia filosofică într-o structură de roman liric. Poezia (*Irenikon*, *Poeme de odinioară*) respiră la **H.** într-un registru strict intim: figuri şi locuri de altădată trecute în climatul de evanescenţă al amintirii devin transparente jocuri de umbre, candori de contururi fluide, muzicale cantilene şi „ecouri" (*Cărarea pierdută*, *Fântâna părăsită*, *Remember*). Versurile nu evită să mărturisească reminiscenţe de lectură, dar, rămânând fidele naturii necontrafăcute a autorului, aleg o simplitate care le fereşte de mode, ca şi de livresc. Complementar, **H.** a tradus din lirica lui Rabindranath Tagore (volumul *Grădinarul*, 2006), din Arthur Rimbaud, Eugenio Montale, Carlos Bousoño, Antonio Machado, Federico García Lorca, Gabriel Celaya, J.L. Borges, Juan Ramón Jiménez ş.a., cele mai multe tălmăciri fiind publicate numai în reviste. Întoarcerea la literatură, pe care trei volume purtând chiar acest titlu (1970, 2000, 2004) o propun, aduce reinterpretări şi valorificări ale clasicilor în paralelisme ce îngăduie o lărgire a sensului (*„Hanul Ancuţei" şi „Banchetul"*, *Luceafărul şi Meşterul Manole, Ultimul Decheneu*). Cultivând o conştiinţă activă a identităţii noastre etno-culturale, devotat memoriei vii a acesteia, **H.** repune în discuţie miturile esenţiale în definirea sufletului românesc.

SCRIERI: *Dincolo de ruine. Cetăţi medievale*, Bucureşti, 1959; ed. Iaşi, 2003; *Întoarcerea la literatură. Printre clasici*, Iaşi, 1970; *Curs de estetică*, I–II, Iaşi, 1978; *Ars longa*, Bucureşti, 1980; *Metapoetica. Prolegomene*, Bucureşti, 1983; ed. 2, Iaşi, 2005; *Izvoarele artei. Ad fontes*, Bucureşti, 1988; ed. 2, Iaşi, 2004; *Irenikon*, Cluj-Napoca, 1990; *Ideea*

europeană sau Noi şi Europa (Istorie, cultură, civilizaţie), Iaşi–Chişinău, 1993; *Lecţiile istoriei (O, tempora!)*, Iaşi, 1995; *Anti-Gog*, Iaşi, 1997; *Periplu prin memorie (O, tempora!)*, Iaşi, 1998; *Mioriţa (De la motiv la mit)*, Iaşi, 1999; *Întoarcerea la literatură. Aplicaţii*, Iaşi, 2000; *Poeme de odinioară*, Timişoara, 2000; *Pro Eminescu*, Iaşi, 2001; *Tradiţii naţionale (în estetică şi filosofia artei)*, Iaşi, 2001; *Printre contemporani. Oameni şi cărţi*, Iaşi, 2003; *Avem o misiune*, Bucureşti, 2004; *Întoarcerea la literatură. Sugestii*, Iaşi, 2004; *O tempora!...Vremea de apoi*, Iaşi, 2004; *Coborârea în viaţă*, Bucureşti, 2007; *Lucian Blaga între amintire şi actualitate*, Iaşi, 2008; *Studii de estetică, istoria şi teoria artei*, Iaşi, 2008. **Antologii:** *Coşbuc văzut de contemporani*, Bucureşti, 1966 (în colaborare cu Georgeta Dulgheru); ed. 2, Iaşi, 2006; *Meşterul Manole*, Bucureşti, 2004; *Octavian Goga în memoria şi conştiinţa critică românească*, pref. Mircea Zaciu, Bucureşti, 2004 (în colaborare cu Ioan Şerb).

Repere bibliografice: D. Florea-Rarişte, *„Dincolo de ruine”*, „Făclia”, 1959, 4069; Iordan Datcu, *„Coşbuc văzut de contemporani”*, GL, 1966, 37; Zaharia Sângeorzan, *Redescoperirea clasicilor*, RMB, 1979, 10 748; Grigore Smeu, *Resursele unei sinteze estetice*, „Revista de filosofie”, 1981, 2; Liviu Leonte, *Arta şi izvoarele ei*, CRC, 1989, 27; Grigore Ilisei, *Portrete în timp*, Iaşi, 1990, *105–113*; Gheorghe Grigurcu, *Profesorul poet*, F, 1991, 9; Nicolae Busuioc, *Oglinzile cetăţii*, I, Iaşi, 1993, *53–67*; Ciopraga, *Amfiteatru*, *465*; Sorin Pârvu, *Chipul din apă*, Iaşi, 1998, *69–72*; Tanco, *Dicţ. lit. Bistriţa*, *179–180*; Petru Ursache, *„Mioriţa” (I–II)*, CL, 1999, 7, 8; Adrian Voica, *Vârstele templierului*, CRC, 2000, 5; Constantin Ciopraga, *Perspective*, Iaşi, 2001, *253–257*; Ioan Petru, *Alexandru Husar*, Iaşi, 2005; *Al. Husar. Biobibliografie*, Iaşi, 2009. ***S.C.***

HUŠKOVÁ-FLAJŠHANSOVÁ, Jindra (12.II.1898, Praga – 7.IX.1980, Bratislava), romanistă cehoslovacă. Provine dintr-o familie de intelectuali, mama, Jindriška Flajšhansová, era redactor la revista „Zenské listy”, în care **H.-F.** își va publica primele traduceri din română (1918), iar tatăl, Václav Flajšhans, profesor, editor al scrierilor lui Jan Hus și membru al Academiei Cehe. Absolvă în 1915 Liceul de Fete „Minerva” din Praga, apoi studiază tot aici filologia romanică la Universitatea Carolină, unde învață românește cu Ján Urban Jarník. În 1919–1920, ca bursieră a Facultății de Litere a Universității din București, audiază prelegerile profesorilor I.-A. Candrea, N. Iorga și Ovid Densusianu, ultimul exercitând o notabilă influență asupra formării sale, și participă la un seminar de liturghie creștină, fructificat în lucrarea de doctorat, intitulată *Terminologia religioasă românească referitoare în special la influențele slave*, susținută în 1921 la Universitatea Carolină din Praga. Stabilită în același an la Bratislava, unde funcționează la Biblioteca Universității „J.A. Komenský”, este numită, în anul următor, lector extern la cursul de limba și literatura română, pe care îl inaugurează cu prelegerea *Românii, trecutul și prezentul lor cultural, cu privire specială la contactele lor cu slavii*. Secretară a Asociației Cehoslovaco–Române din Bratislava (1929), se implică în organizarea de conferințe, serate literare și muzicale, spectacole cu piese românești pe scena Teatrului Național din Bratislava (printre care *Năpasta* de I.L. Caragiale, *Meșterul Manole* de Octavian Goga – pe care o și traduce, în colaborare cu Helena Langová –, *Allegro ma non troppo* de Ion Minulescu). Desfășoară, de-a lungul vieții, o însemnată activitate publicistică și editorială (pe lângă cea de conferențiar în public și la radio) de propagare a literaturii și culturii române, elaborând articole, comentarii, studii, traduceri, apărute în numeroase periodice: „Lidové noviny”, „Prúdy”, „Slovenský denník”, „Prager Tagblatt”, „Rozpravy Aventina”, „Přitomnost”, „České slovo”, „Čin”, „Elan”, „Philologica Praguensia” „Beiträge zur romanistischen Philologie” ș.a. După al Doilea Război Mondial, își reia cariera didactică în calitate de lector intern al secției de română (pe care a și organizat-o) de la Catedra de limbi romanice a Universității „J.A. Komenský” din Bratislava (1953), devenind docentă (1955) și profesor (1968), remarcabilă fiind și inițiativa ei de a pregăti traducători din literatura română. Pentru meritele sale în domeniul romanisticii, dar și al dezvoltării relațiilor bilaterale, a fost distinsă de statul român cu Ordinul Meritul Cultural, clasa a II-a (1939) și clasa I (1970), iar de Liga Românească pentru Învățământ cu Medalia de Aur (1939).

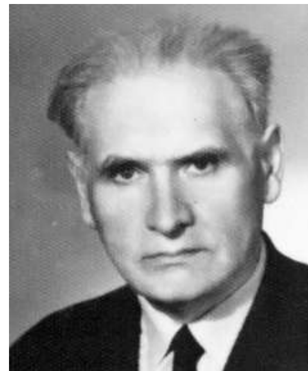
Revendicată atât de romanistica cehă, cât și de cea slovacă, **H.-F.** a jucat un rol considerabil ca deschizătoare de drumuri, pe principii moderne, oferind, după aprecierea Libušei Vajdová, „o primă imagine complexă a istoriei literaturii române în Cehoslovacia, imagine valabilă în principiu și astăzi”. Este autoarea unor studii de pionierat, de interes nu numai pentru specialiști, ci și pentru un cerc mai larg de umaniști. În *Rumunští prosaikové v rámci výhoje jedotlivých literarních škol* (1927) schițează o succintă istorie a prozei românești de la ctitorii ei moderni din secolul al XIX-lea, Gh. Asachi și Ion Heliade-Rădulescu, trecând prin clasicii junimiști până la sămănătoriști și la

momentul modernist de la „Vieața nouă”. Studiul este însoțit de o antologie de texte, cuprinzând nume de referință ale prozei și ale criticii literare românești, îndeosebi cu articole și programe, o abordare curajoasă în epocă. O lucrare foarte apreciată, *Moderní rumunské drama* (1934), rămasă multă vreme singura scriere monografică în materie în spațiul cehoslovac, jalonează evoluția teatrului românesc, de la începuturi (primele reprezentații românești la curțile boierești cu traduceri din repertoriul universal), continuând cu dramaturgia lui Alecsandri, urmată de creația lui I.L. Caragiale. Ca traducătoare, s-a manifestat îndeosebi în direcția prozei și a dramaturgiei, singura antologie din poezia românească, *Moderní rumunské básnictví* (1929), pe care o elaborează în colaborare, ilustrând studiul introductiv al lui Ovid Densusianu cu piese din lirica autorului, dar și din Octavian Goga, D. Anghel, Ion Minulescu, Ion Pillat, Lucian Blaga, Tudor Arghezi. Din dramaturgia românească **H.-F.** a mai tălmăcit piese de Mihail Sebastian (*Ultima oră*, *Steaua fără nume*), Aurel Baranga (*Iarba rea*, *Siciliana*), Al. Mirodan (*Ziariștii*), Ecaterina Oproiu (*Nu sunt turnul Eiffel*), unele fiind jucate pe scenă. Volumul *Jindra Hušková-Flajšhansová și corespondenții săi români* (1991) oferă o imagine bogată asupra legăturilor de prietenie și a relațiilor intelectuale pe care le-a avut cu personalități de seamă ale culturii din țara noastră (printre semnatari: Ovid Densusianu, N. Iorga, E. Lovinescu, Ion Agârbiceanu, Ion Minulescu, Constantin Nottara, G.M. Zamfirescu, Gib I. Mihăescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mihail Sadoveanu, Horia Petra-Petrescu, Zaharia Stancu, Al. Rosetti, Ioan Massoff ș.a.) pe parcursul a mai bine de o jumătate de veac.

SCRIERI: *Rumunští prosaikové v rámci výhoje jedotlivých literárních škol* [*Prozatorii români în cadrul evoluției diferitelor școli literare*], Praga, 1927; *Moderní rumunské drama* [*Drama românească modernă*], Praga, *1934; Slováci a rumuni* [*Slovacii și românii*] (în colaborare cu Milan Hodža), Bratislava, 1935; *Co číst? Z literatur románských* [*Ce să citim? Din literaturile romanice*] (în colaborare), Bratislava, 1937; *Dejiny svetovej literatúry* [*Istoria literaturii universale*] (în colaborare), II, Bratislava, 1963. **Traduceri:** *Lukullova třešeň a jiné rumunské novely* [*Cireșul lui Lucullus și alte nuvele românești*], introd. trad., Praga, 1926; *Moderní rumunské básnictví* [*Poezia românească modernă*], introd. Ovid Densusianu, Břeclav, 1929 (în colaborare); Octavian Goga, *Mistr Manole*, Bratislava, 1935 (în colaborare cu Helena Langová); Zaharia Stancu, *Som bosý* [*Desculț*], Bratislava, 1949, *Kvety zeme* [*Florile pământului*], postfața trad., Bratislava, 1962; Petru Dumitriu, *Cesta bez prachu* [*Drum fără pulbere*], Bratislava, 1952; Aurel Baranga, *Burina* [*Iarbă rea*], Martin, 1952, *Sicílska hra* [*Siciliana*], Bratislava, 1961; Mihail Sadoveanu, *Výber z poviedok* [*Povestiri alese*], introd. trad., Praga, 1953, *V znamení Raka* [*Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi Vodă*], postfața trad., Bratislava, 1960; I.L. Caragiale, *Výber z diela* [*Opere*], I, îngr. și introd. trad., Bratislava, 1954; Mihail Sebastian, *Posledná senzácia* [*Ultima oră*], Bratislava, 1955, *Hviezda bez mena* [*Steaua fără nume*], Bratislava, 1957; Ion Creangă, *Spomienky z detstva* [*Amintiri din copilărie*], postfața trad., Bratislava, 1957.

Repere bibliografice: Vincenc Červinka, *„Moderní rumunské drama”*, „Zvon”, 1935, 51; Viola Cigerová, *Professeur Jindra Hušková, pionnière des études roumains en Tschécoslovaquie*, „Philologica Praguensia”, 1978, 3; *Jindra Hušková-Flajšhansová și corespondenții săi români*, tr., îngr. și introd. Libuša Vajdová, pref. Iordan Datcu, București, 1991; Libuša Vajdová, *Rumunská literatúra v slovenskej kultúre (1890–1990)*, Bratislava, 2000, *307–308, 321–322, passim.* ***G.Dn.***

HUZUM, Virgil (12.XII.1905, Ianca – 6.VII.1987, Focşani), poet.

Este fiul Clarei (n. Androniu), originară din comuna Bogdana, judeţul Bacău) şi al lui Ioan Huzum, farmacist. Născut într-o localitate brăileană, **H.** a urmat şcoala primară în Darabani, judeţul Botoşani, şi la Focşani, unde este elev la Liceul „Unirea” (1916–1923), şi debutează, ca poet, sub oblăduirea lui I.M. Raşcu, în „Anuarul Societăţii Literare «Grigore Alexandrescu» pe 1922–1923”. Devine student al Universităţii din Bucureşti, obţinând în 1929 licenţa în farmacie, iar în 1931, cu menţiunea *magna cum laude*, licenţa în litere şi filosofie. Publică versuri, cronică literară şi plastică în „Adevărul literar şi artistic”, „Universul literar”, „Viaţa literară”, „Cuvântul”, „Radical”, „Vitrina literară”, „Junimea Moldovei”, „Bilete de papagal”. A frecventat cenaclul de la „Literatorul” şi a făcut parte din Gruparea Generaţiei Tinere (1929). Îi apar volumele de versuri *À la manière de…* (1926) şi *Bolta*

bizantină (1929). În 1930 redactează „Gândul Vrancei" şi scoate, împreună cu I.M. Raşcu şi alţi tineri scriitori, revista „Îndreptar". Mai e prezent în „Zodiac", „Mişcarea" (Iaşi), „Cronicarul", „Excelsior". Din 1932 activează ca profesor de filosofie la Liceul Unirea din Focşani. Colaborează la „Şcoala Putnei", „Treisprezece" (Focşani), „Pământul" (Călăraşi), „Sânzana", „România literară", „Focşanii", „Gazeta cărţilor", „Progresul", „Revista Fundaţiilor Regale", „România eroică" (Cluj), „Curentul", „Rampa". Devine în 1936 membru al Societăţii Scriitorilor Români, care distinge placheta *Zenit* (1935) cu un premiu pentru cea mai bună carte de versuri a anului. După o lungă perioadă de tăcere, revine, în 1973, cu volumul *Mirajul sunetelor.*

H., care în 1929 anunţa eseul *Poezia structurală,* a fost, teoretic, adeptul unei lirici desprinse de concret, construită, abstractă şi generalizatoare precum matematicile, cu modele în Paul Valéry şi Ion Barbu. Nu a avut însă forţa de a-şi pune stihurile în acord cu aceste deziderate novatoare. *À la manière de…* e o culegere de parodii şi pastişe agreabile, dovedind buna cunoaştere a poeziei româneşti şi universale. A doua carte, *Bolta bizantină,* încearcă – în vis şi legendă, senzualitate şi culoare, în mistica luminii şi a apei – să recompună un „vechi suflet din Răsărit": „bolta bizantină" este metafora acestui orizont spiritual. Dincolo de tuşe ce trimit la modernism (fluidizarea senzaţiilor, dominanta muzicală), tonalitatea generală a ciclului se înscrie în linia unui romantism minor, discret elegiac, bine reprezentat de ciclurile *Şirul mătăniilor negre* şi *Cântece copilăreşti.* Nici cele douăsprezece poeme din *Zenit*, cu lirismul lor sublimat, alunecând spre un ermetism orfic, nici echivalenţele emoţiilor generate de muzică din *Mirajul sunetelor* nu conduc către experienţe esenţiale ale sufletului, însă menţin poezia într-un climat rafinat. **H.** a tradus, publicându-le în revista „Pământul" din 1937, versuri din Paul Verlaine, Jean Moréas, Stuart Merill, Paul Valéry, Georges Rodenbach.

SCRIERI: *À la manière de…*, Focşani, 1926; *Bolta bizantină*, Bucureşti, 1929; *Zenit*, cu ilustraţii de Al. Phoebus, Bucureşti, 1935; *Mirajul sunetelor*, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, *314–315*, VIII, *228–229*, XII, *306–307*; Călinescu, *Opere*, III, *108–109*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *242*, VI, *166*; Adrian Popescu, *„Mirajul sunetelor"*, ST, 1973, 18; Constantin Ciopraga, *Între muzică şi poezie (Virgil Huzum)*, CRC, 1973, 25; Camil Baltazar, *„Mirajul sunetelor"*, CNT, 1973, 37; Noica, *Semnele, 238*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *547–548*; Constantin Călin, *Un pas reuşit*, ATN, 2005, 9; Mircea Dinutz, Alexandru Deşliu, *Virgil Huzum. Schiță monografică*, Focşani, 2005; Simona Vasilache, *Sus pe cer*, RL, 2009, 23; Liviu Ioan Stoiciu, [*Virgil Huzum*], „Bucovina literară", 2011, 6, 12; Mircea Dinutz, *Scriitori vrânceni de ieri şi de azi*, Galaţi, 2011, *127–134*. ***S.C.***

HYPERION, publicaţie apărută la Cluj, lunar, între 1 ianuarie 1932 şi februarie 1935, sub directoratul lui Constantin Argintaru şi purtând subtitlul „Litere şi arte"; de la numărul 4 din 1932, subtitlul devine „Revistă literară şi artistică", iar de la numărul 7–10 din 1934, „Revista poeziei". Frumos ilustrată cu reproduceri de artă şi având rubrici bogate, **H.** a pornit la drum cu un program minimal, exprimat discret într-un mic text intitulat *Lămuriri* şi plasat în ultima pagină a primului număr. În cei trei ani de apariţie această atitudine echilibrată s-a menţinut, textele apărute vădind varietate şi aparţinând unor autori cu orientări diferite. Pe lângă versurile romantic-tradiţionaliste ale lui C. Argintaru, prezente aproape număr de număr, pot fi întâlnite scrieri ale unor poeţi precum Coca Farago, Zaharia Bârsan, Ion Th. Ilea (debut), Nicolae Graur, Al. Iacobescu, Florica Ciura, Marta D. Rădulescu, Marcel Olinescu. În ce priveşte proza, se reţin cele câteva povestiri ale aceluiaşi C. Argintaru (*Iren*, *Cinstita*, *Lăutarul, băcanul şi bancherul*, *Uţa*), micile compoziţii lirico-psihologice ale lui Augustin Tătaru şi Vucol Dorna, ca şi schiţele semnate de V. Reu, Marcel Velter, Luchian Vlasiu. Deşi mai puţin prezente, critica şi istoria literară nu lipsesc nici ele din sumar. Este omagiat Octavian Goga (într-un articol de Alexandru Hodoş), iar G. Bogdan-Duică semnează două „fragmente dintr-o istorie literară a Transilvaniei". De menţionat sunt şi recenziile lui C. Argintaru despre cărţi importante ale lui Liviu Rebreanu, G. Ibrăileanu, Panait Istrati, Camil Petrescu, eseurile clasicistului Ştefan Bezdechi, în care este apărată ideea unei civilizaţii întemeiate pe valori autentice (*Spre barbarie…*, *Moartea lui Pan*, *Învierea*), şi interviul luat lui Emil Isac de Ionel Gh. Severeanu. Numeroase şi de bună calitate sunt traducerile din scriitori clasici sau contemporani. Ştefan Bezdechi tălmăceşte din Tucidide, Petre Grimm din Shakespeare şi Eduard Mörike, Ion Gherghel din Goethe, Al. Iacobescu din Shelley, Corneliu Albu din Petőfi,

Pimen Constantinescu din Dante, Boccaccio şi din D'Annunzio, iar D. Stănescu dintr-o serie de prozatori spanioli. Tot traduceri conţin în principal şi câteva numere speciale ale revistei, dedicate artei şi literaturii poloneze sau liricii bulgare moderne. Alţi colaboratori: Alex. Munteanu, Mihail Drăgănescu, V. Beneş, Claudia Millian, Emil Zegreanu, G. Retezeanu, George Popa. ***I.M.***

HYPERION, buletin trimestrial subintitulat „Cartea românească în Occident", apărut la Paris din iunie 1982. Comitetul de redacţie este alcătuit din Ioana Brătianu, Matei Cazacu, Cicerone Poghirc, Sanda Stolojan. Dorinţa promovării cărţilor tipărite la editurile româneşti din exil a generat fondarea acestui foarte interesant periodic cultural, în cuprinsul căruia lista titlurilor reprezintă doar o anexă. Câte un articol (Cicerone Poghirc, *Începuturile istoriei româneşti: contribuţii lingvistice*, Matei Cazacu, *Istoriografia românească în exil*) fixează repere ale existenţei românilor în timp şi consemnează stadiul cercetărilor în diverse domenii. Din volumele recent tipărite se reproduc fie texte reprezentative, în genere versuri (Al. Busuioceanu, Horia Stamatu, Ioan Cuşa, Ştefan Baciu, Mira Simian, V. Ţâra, Nicolae Petra), dar şi proză (Mircea Eliade, Emil Cioran, Grigore Cugler, I.G. Duca, Monica Lovinescu), fie scurte fragmente de evocare: Michel Meslin despre Mircea Eliade, Mircea Eliade despre Nae Ionescu, Ştefan Baciu despre Grigore Cugler, Vitalien Laurent despre Gheorghe Brătianu, Sanda Stolojan despre Vintilă Horia etc. ***I.O.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

I

IACHIM, Ion (1.I.1950, Cornova–Ungheni), prozator. Este fiul Elenei (n. Jianu) şi al lui Eudochiu Iachim, ţărani. Absolvent al Facultăţii de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chişinău (1972), **I.** a fost, între 1975 şi 1978, doctorand la Institutul de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe. A funcţionat ca profesor în satul Cărpineni–Hânceşti, iar din 1997 la Colegiul de Economie şi Drept „Socrate" din Chişinău. Lucrează în redacția ziarului „Făclia", iar din 2004 e redactor-șef la „Univers pedagogic pro". Este laureat al Premiului de Stat al RSS Moldovenești în domeniul învăţământului (1988).

I. debutează în 1983 cu volumul de nuvele şi povestiri *Întoarcerea la mare*, în care realul şi imaginarul se îmbină firesc, precum în basme, ţintind modelarea morală şi stimularea imaginaţiei micului cititor. Acelaşi aliaj este propriu şi celorlalte culegeri de povestiri pentru copii: *Un dar de la Moş Dănilă* (1988), *Amintirile piţigoiului Zbanţ* (1996), *Nu mai plânge, Păsărilă* (1999) ş.a. **I.** este şi autorul a două culegeri de însemnări privind experienţa de profesor: *Apostol fără nimb* (1991), *Lăcrămioara, Iulia, Trăncănel, dragii mei elevi…* (1993), precum şi al romanului despre adolescenţi *Teia* (2012). Cartea *Cu jăraticul pe buze sau Nastratin al Iaşilor* (1994) e o reconstituire, în stilul biografiilor romanţate, a unor aspecte mai puţin cunoscute din viaţa lui Ion Creangă. În ultimul timp scriitorul a abordat tematica istorică: romanul *Decameron basarabean sau Dumnezeu i-a dat omului puşcă* (2005), o carte care „poate sta cu cinste alături de zguduitorul roman-documentar al lui Paul Goma întitulat *Basarabia*" (Theodor Codreanu), aducând mărturia suferinţelor propriei familii, eseul *O istorie a expansiunilor ruseşti* (2006), romanele *Iapa lui Kolceak cu dinţi de diamant* (2008), o naraţiune despre trădare în lupta moldovenilor pentru eliberare naţională, şi *Cireşe pentru Mareşal* (2012), din realitatea celui de-al Doilea Război Mondial. La bibliografia lui **I.** se adaugă câteva volume de versuri – *Doamna Iasomie* (2001), *Ascult cum înfloreşte inul* (2007) şi de publicistică – *Mereu sub steag* (2004).

SCRIERI: *Întoarcerea la mare*, Chişinău, 1983; *Un dar de la Moş Dănilă*, Chişinău, 1988; *Apostol fără nimb*, Chişinău, 1991; *Lăcrămioara, Iulia, Trăncănel, dragii mei elevi…*, Chişinău, 1993; *Cu jăraticul pe buze sau Nastratin al Iaşilor*, Chişinău, 1994; *Amintirile piţigoiului Zbanţ*, Chişinău, 1996; *Nu mai plânge, Păsărilă*, Chişinău, 1999; *Doamna Iasomie*, Chişinău, 2001; *Ca floarea de măr, fericirea*, Chişinău, 2002; *Piciorul de aramă al căprioarei*, Chişinău, 2003; *Mereu sub steag*, Chişinău, 2004; *Decameron al Basarabiei sau Dumnezeu i-a dat omului puşcă*, pref. Theodor Codreanu, Chişinău, 2005; *O istorie a expansiunilor ruseşti*, Chişinău, 2006; *Ascult cum înfloreşte inul*, Chişinău, 2007; *Iapa lui Kolceak cu dinţi de diamant*, Chişinău, 2008; *Cireşe pentru Mareşal*, Bacău, 2012; *Teia*, Chişinău, 2012.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *O carte despre Ion Creangă sau Bucuria şi mâhnirea unei lecturi*, LA, 1995, ianuarie; Lidia Grebencea, *Ion Iachim. Bibliografie*, Hânceşti, 1995; *Ion Iachim – 50*, LRC, 1999, 12 (grupaj special); Nicolae Rusu, *Basarabia, puşca şi decameronul*, LA, 2005, 29 septembrie; T. Roșca, *Dubla revelaţie a chemării*, Chişinău, 2006; *Dicţ. Chişinău*, *300–301*; Theodor Codreanu, *Basarabia Mareşalului*, LA, 2012, 27 septembrie.

N.Bl.

IACOBAN, Mircea Radu (19.II.1940, Iaşi), prozator, dramaturg, publicist. Este fiul Mariei Iacoban (n. Grămadă), învăţătoare, şi al lui Alexandru Iacoban, judecător. În 1956 a absolvit liceul în oraşul natal, iar în 1962, tot aici, Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza". A funcţionat ca redactor la Studioul Radio Iaşi (1961–1966) şi secretar general de redacție la revista „Cronica" (1966–1969), ca director al Editurii Junimea (1969–1979) şi apoi al Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri" (1979–1990), ca funcţionar cultural la Chişinău (1990–1992), redactor la ziarul „Românul" (1992–1994), director al Teatrului Luceafărul din Iaşi (1994–2006). A fost secretar al Asociaţiei Scriitorilor din Moldova (1970–1989); a condus cotidianul „Realitatea" (din 1996). Debutează în 1959 la revista „Luceafărul" şi colaborează ulterior la majoritatea publicaţiilor din ţară. Prima carte, *Estudiantina*, îi apare în 1962.

Prozator, dramaturg, publicist, reporter, crainic sportiv, scenarist, **I.** a dovedit de-a lungul anilor multiple disponibilităţi. Povestirile din *Estudiantina* lasă să se întrevadă doar câteva dintre

virtualităţile relevate în volumele ulterioare. Preocupat de viaţa tinerilor în mijlocul cărora trăieşte, autorul încearcă să dea la iveală resorturile ce le generează comportamentul şi să pătrundă dincolo de aparenţa întâmplărilor. Predispoziţia pentru tonul anecdotic, jovialitatea şi verbozitatea se manifestă însă chiar şi acolo unde subiectul abordat ar fi cerut un ton grav. *Nedumerit în Atlantida* (1968) este o culegere de nuvele foarte deosebite de povestirile din cartea anterioară. Stilul eliptic, nervos, care sugerează fără să expliciteze, înlesneşte surprinderea sincronă a mai multor stări sufleteşti, creând impresia de dedublare a personajului narator. Atent la gesturile mici, aparent nesemnificative, autorul le învesteşte cu valori simbolice: sărutul pe care femeia îl depune pe fruntea bărbatului iubit devine un sigiliu ale cărui contururi se păstrează intacte doar atâta timp cât durează iubirea (*Viaţă legată cu aţă*). Culegerea *O mască în plus* (1969), deşi pare o suită de schiţe ce au doar personajele în comun, este în realitate un roman în care firul cronologic al povestirii s-a rupt, protagoniştii apărând pe scenă nu în ordinea firească a întâmplărilor, ci parcă la voia hazardului. Povestea propriu-zisă este dintre cele mai banale, dar dispunerea narativă a secvenţelor oferă în final satisfacţia refacerii întregului din elemente disparate. Romanul *Departe* (1975) narează într-un stil alert, nu lipsit de ironie şi umor, aventurile unui autor de romane poliţiste devenit ad-hoc detectiv particular. Avatarurile traversate de acesta sunt relatate în cea mai autentică manieră poliţistă, **I.** dovedindu-se un bun cunoscător al tehnicii suspansului. Tonul degajat, atmosfera de bonomie şi bună dispoziţie, într-un cuvânt registrul „uşor”, sunt brusc abandonate, autorul introducând – neinspirat – o tonalitate gravă, ce distonează profund cu nota iniţială. Dintr-o „joacă” de-a detectivul, protagonistul se vede transformat în martor al unei drame soldate cu o sinucidere, fapt ce dă o altă turnură întâmplărilor. Verva, dialogurile antrenante sunt înlocuite treptat de o atmosferă apăsătoare, sumbră. Alte pagini experimentează „cine-romanul”, precum în *Pompe funebre* (2009). Ca reporter şi comentator sportiv, **I.** a semnat câteva cărţi unde uneori a apelat şi la „serviciile” prozatorului: *Cu microfonul în buzunar* (1969), *Lumea într-o picătură* (1971), *Altfel despre sport* (1972), *Din Azore în Antile* (1973), *Razna prin trei continente* (1977). Numeroase sunt culegerile în care **I.** îşi adună publicistica pe teme diverse, politice, sociale, dar mai cu seamă mărturii, amintiri, evocări, referitoare la viaţa culturală, la literaţii din urbea natală: *Martor* (1988), *Puterea ingrată la români* (1990), *Potcoave pentru purici* (2000), *Uimiri* (2001), *Să vezi şi să nu crezi!* (2006), *Printre cărţi* (2009), *Printre (alte) cărţi* (2012). O apariţie aparte este *O cronică a Basarabiei* (I–II, 1995–1999; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), scriere ce apelează la toate genurile gazetăreşti – reportaj, eseu, comentariu, document de arhivă – pentru a contura nu doar un portret al Basarabiei contemporane, ci şi dramaticul său destin istoric. De un succes deosebit în epocă s-au bucurat însă mai ales piesele lui **I.** Dintru început, volumul *Sâmbătă la Veritas* (1973), care, pe lângă piesa eponimă, mai cuprinde *Tango la Nisa* şi *Fără cascadori*, e distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Reprezentate de-a lungul multor stagiuni, ele au ţinut afişul inclusiv la teatre prestigioase de peste hotare (de exemplu, Teatrul Naţional din Weimar). Opţiunea publicului pentru acest tip de teatru a fost determinată de tematica abordată şi mai cu seamă de tenta de firesc imprimată întregului, de la nivelul replicilor până la construcţie, performanţe ce deveneau concomitent şi capcane, deoarece mesajul era marcat puternic de ideologia epocii. Protagoniştii sunt oameni obişnuiţi, dar dramaturgul nu cultivă banalul, mediocrul, ci surprinde un moment ieşit din comun, decisiv pentru evoluţia personajului, când se concentrează toate datele anterioare, care păreau definitorii pentru psihologia lui. O întâmplare ce anunţa a nu avea prea mare importanţă (un accident de maşină în *Fără cascadori*) declanşează o serie de reacţii imprevizibile, ce răstoarnă premisele. Astfel, dacă înainte de accident personajul central era un tânăr actor arătos, talentat, ovaţionat, obişnuit cu lauda şi admiraţia, uşor superficial, ajungând să nu mai preţuiască sentimentele adevărate, în orice caz „băiat simpatic”, în momentul-cheie se dovedeşte un ins fricos, de o laşitate dezgustătoare, gata să arunce vina pe umerii oricui, numai ca el să poată scăpa. Dialogul sprinten, replicile vioaie fac din această piesă, ca şi din celelalte inspirate din contemporaneitate, agreabile lucrări dramatice cu priză la public, în pofida unei recuzite convenţionale. De o cu totul altă factură, *Noaptea* (1976) şi *Reduta şi şoarecii* (1977; Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei RSR) încearcă reconstituirea trecutului printr-o doar aparentă fidelitate, ținta fiind, de fapt, așezarea

acestuia într-un canon ideologic, care se dovedește însă neadecvat. Culoarea locală, limbajul nu pot fi inventate, iar documentarea ar fi fost absolut indispensabilă, fiindcă altfel, aşa cum se întâmplă în piesele „istorice" ale lui **I.**, problematica şi personajele primesc doar un drapaj de epocă.

SCRIERI: *Estudiantina*, pref. Dumitru Mircea, Bucureşti, 1962; *Nedumerit în Atlantida*, Bucureşti, 1968; *Cu microfonul în buzunar*, Bucureşti, 1969*; O mască în plus*, Bucureşti, 1969; *Lumea într-o picătură*, Bucureşti, 1971; *Altfel despre sport*, Bucureşti, 1972; *Din Azore în Antile*, Iaşi, 1973; *Sâmbătă la Veritas*, Bucureşti, 1973; *Departe*, Iaşi, 1975; *Noaptea,* Bucureşti, 1976; *Razna prin trei continente*, Bucureşti, 1977; *Reduta şi şoarecii*, Bucureşti, 1977; *Oastea oştilor*, I, Iaşi, 1980; *… şi alte piese*, Iaşi, 1985; *Noaptea*, pref. Valentin Silvestru, Bucureşti, 1986; *Martor*, Iaşi, 1988; *Puterea ingrată la români*, Iaşi, 1990; *O cronică a Basarabiei,* vol. I: *1990–1995*, Chişinău, 1995, vol. II: *1995–1999,* Iaşi, 1999; ed. (*Zece ani de foc*), Iași, 2012; *Cercul*, Iaşi, 2000; *Potcoave pentru purici,* Iaşi, 2000; *Uimiri*, Bucureşti, 2001; *Noaptea asta nu câştigă nimeni*, Iaşi, 2002; *Grădina lui Dumnezeu*, Focşani, 2003; *Să vezi şi să nu crezi!*, Suceava, 2006; *Pompe funebre*, Iaşi, 2009; *Căminarul,* Iaşi, 2012*; Printre cărţi*, Iaşi, 2009; *Printre (alte) cărţi*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Zaharia Sângeorzan, [*Mircea Radu Iacoban*], CRC, 1968, 26, 1969, 46; Gabriel Dimisianu, *„Nedumerit în Atlantida"*, VR, 1968, 12; Sasu, *Progresii, 142–145*; Liviu Leonte, *Parodie şi gravitate*, CRC, 1975, 52; Valeriu Cristea, *Consecvenţa umorului*, RL, 1976, 47; Vlad Sorianu, [*Mircea Radu Iacoban*], ATN, 1977, 1, 1981, 2, 2004, 1; Al. Călinescu, [*Mircea Radu Iacoban*], TTR, 1977, 1, 1980, 7–8, 1982, 1, CRC, 1987, 8; Valentin Taşcu, *Un exerciţiu de imaginaţie*, ST, 1977, 2; Iorgulescu, *Scriitori, 209–210*; Ioan Holban, *Viaţa şi petrecerea moldovenilor*, CRC, 1980, 47; Constantin Coroiu, *Dialoguri literare*, II, Bucureşti, 1980, *76–90*; Brădăţeanu, *Istoria*, III, *240–243*; Faifer, *Dramaturgia*, *65–70*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *549–550*; Ghiţulescu, *Istoria*, *366–370*; Micu, *Ist. lit.*, *671–672*; Popa, *Ist. lit.*, II, *964*; Magda Ursache, *Printre cărţile Junimii*, CNT, 2010, 1. ***D.Gr.***

IACOBESCU, Al. [Alexandru] (7.VI.1874, Piteşti – 1945, Bucureşti), poet, prozator, traducător. Este fiul Firei şi al lui Matei Iacob, ţărani. Se stabileşte împreună cu familia la Craiova, unde urmează, începând din 1889, cursurile Liceului „Carol I". Imediat după absolvire preia conducerea bibliotecii Fundaţiei Aman, unde funcţionează până când se pensionează, în 1935. Debutează cu proză în 1912 la săptămânalul „Fulgerul Doljului". Împreună cu Marcel Romanescu înfiinţează la Craiova, în 1914, revista „Viaţa literară", care însă nu va rezista mai mult de doi ani; e redactor la „Dreptatea" (1925). Colaborează la foarte multe publicaţii: „Flacăra", „Literatorul", „Drepturile femeii", „Capitala", „Cosinzeana", „România viitoare", „Lectura", „Convorbiri literare", „Adevărul literar şi artistic", „Gândirea", „Cele trei Crişuri", „Datina", „Năzuinţa", „Curentul", „Clipa" ş.a. Cea mai intensă activitate o desfăşoară, din 1914 până în 1943, la revista „Ramuri", unde între 1920 şi 1927 este secretar de redacţie şi unde publică poezie, proză, numeroase articole şi cronici literare. Semnează atât cu numele său, cât şi cu pseudonimele Daniel Aramă, Ion Aramă, Theofil Roman şi Pantagruel. În 1940 editează, împreună cu Alexandru Colorian, volumul *Poezii postume* de M. Eminescu, act cultural ce provoacă ecouri în publicistica vremii.

Poezia lui **I.** ar putea fi încadrată în zona lirismului descriptiv şi elegiac. În volumele *Balade* (1919), *Sub zidurile Troiei* (1920), *Umbre peste ape* (1923), *Cosânzeana* (1924), *Lauri şi purpură* (1929) şi *Chipuri de bronz* (1930) scriitorul abordează teme consacrate, desprinse din mitologia greco-latină sau din istoria autohtonă. Nu există devieri semnificative de la modele, nici interpretări ale acestora dintr-o perspectivă proprie. Figurile istorice sau mitologice evocate sunt aidoma celor intrate în uzul cultural, iar limbajul este conformist, lipsit de vitalitate. De cele mai multe ori metafora se banalizează din cauza excesului de ornamente lexicale. Monotonia este uneori întreruptă de anumite scene dramatice, dar şi atunci gestica unor „personaje" precum Socrate, Oedip, Agave sau Mihnea cel Rău pare uşor artificială. În proza din *Icoane şi privelişti* (1926) şi *Icoane din Bosfor* (1932) se folosesc aproximativ aceleaşi tehnici ca în poezie. Este remarcabilă abilitatea de a crea atmosferă în povestirile de război, pe când impresiile de călătorie rămân marcate de un descriptivism vetust. Romanul *Moartea zimbrului* (1944), a cărui acţiune este plasată în secolul al XIV-lea, este o extindere a legendei întemeierii Moldovei. Zimbrul este personificat prin căpetenia unei hoarde de tătari care o răpeşte pe Branda, viitoarea soţie a lui Bogdan, succesorul la tron al lui Dragoş Vodă. Activitatea lui **I.** este întregită prin câteva poveşti şi scrieri în proză pentru copii: *Dracul păcălit* (1941), *Comoara de sub stâncă* (1942) şi *Fântâna fermecată* (1945), din aceeaşi preocupare născându-se şi tălmăcirile din Fraţii Grimm, Hans Christian Andersen ş.a. A tradus, în trei decenii, probabil după intermediar,

foarte mult dintr-o arie diversă şi inegală – Victor Hugo, Charles Dickens, F.M. Dostoievski, Cervantes, Jules Lemaître, Ivan Bunin, Walter Scott, George Sand, Władysław Reymont, Giacomo Leopardi, Fenimore Cooper, André Maurois, Henryk Sienkiewicz, Alessandro Manzoni, Goethe ş.a. –, prin unele tălmăciri înlesnind circulaţia la noi a unor opere insuficient cunoscute.

SCRIERI: *Balade*, Craiova, 1919; *Sub zidurile Troiei*, Craiova, 1920; *Umbre peste ape*, Craiova, 1923; *Cosânzeana*, Craiova, 1924; *Icoane şi privelişti*, Arad, 1926; *Elegii şi poeme*, Craiova, 1928; *Lauri şi purpură*, Craiova, 1929; *Chipuri de bronz*, Craiova, 1930; *Icoane din Bosfor*, Craiova, 1932; *Pulberi înstelate*, Craiova, 1935; *Ursul cu laba-ntoarsă*, Bucureşti, 1939; *Vraja*, Bucureşti, 1939; *Maiestăţii sale, Regelui*, Bucureşti, 1940; *Dracul păcălit*, Bucureşti, 1941; *Comoara de sub stâncă*, Bucureşti, 1942; *Moartea zimbrului*, Bucureşti, 1944; *Fântâna fermecată*, Bucureşti, 1945; *Poeme*, Bucureşti, f.a.; *Sonete*, Bucureşti, f.a. **Ediţii:** M. Eminescu, *Poezii postume*, Bucureşti, [1940] (în colaborare cu Alexandru Colorian). **Traduceri:** Victor Hugo, *Frunze de toamnă*, Bucureşti, 1916; Pierre Loti, *Spre trecutul mort*, Bucureşti, 1916; Jules Lemaître, *Sofia de Montcernay şi alte nuvele*, Bucureşti, 1916; Honoré de Balzac, *Prăvălia „La mâţa cu mingea”*, Bucureşti, 1917; Giacomo Leopardi, *Poeme*, Craiova, 1918; Władysław Reymont, *Povestiri*, Bucureşti, 1918; Al. Dumas, *După douăzeci de ani*, Bucureşti, 1936, *Vicontele de Bragelonne*, Bucureşti, 1942, *Laleaua neagră*, Bucureşti, f.a.; Walter Scott, *Lucia de Lamermoor*, 1943, *Waverley*, Bucureşti, 1944, *Talismanul*, Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Al. Ştefănescu-Medeleni); Charles Dickens, *Povestiri de Crăciun*, Bucureşti, 1945; Émile Zola, *Otrava*, I–II, Bucureşti, 1929; George Sand, *El şi ea*, Bucureşti, 1926; Ivan Bunin, *Potirul vieţii*, Bucureşti, 1928; F.M. Dostoievski, *Umiliţi şi ofensaţi*, Bucureşti, 1930, *Casa morţilor*, Bucureşti, 1944; Jack London, *Martin Eden*, I–II, Bucureşti, 1931; Cervantes, *Don Quijote*, I–II, Bucureşti, 1936; Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis?*, I–II, Bucureşti, 1939, *Prin foc şi sabie*, Bucureşti, 1940, *Potopul*, Bucureşti, 1941, *Pan Wolodiowski*, Bucureşti, 1942; Fraţii Grimm, *Cenuşăreasa şi alte poveşti*, Bucureşti, 1940; Hans Christian Andersen, *Soldatul de plumb*, Bucureşti, 1941; Alessandro Manzoni, *Logodnicii*, Bucureşti, 1941; Henry Fielding, *Tom Jones*, I–II, Bucureşti, 1943; Goethe, *Stella*, Bucureşti, f.a.

Repere bibliografice: Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, Bucureşti, 1931, *47*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *148*; Metzulescu, *Literile*, I, *80–83*; Perpessicius, *Opere*, II, *155–156*; Firan, *Macedonski–Arghezi*, *238–239*; George Sorescu, *Poezia revistei „Ramuri”*, Craiova, 1977, *1–21*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *550–551*. ***Ş.A.***

IACOBESCU, D. (pseudonim al lui Armand Iacobson; 1893, Craiova – 9.X.1913, Bucureşti), poet, traducător. Este fiul Mariei Dorothea (n. Jensen) şi al lui Iacob Iacobson, medic. Orfan de tată la cinci ani, **I.** a urmat şcoala primară în oraşul natal, apoi la Bucureşti, unde familia se mutase, a absolvit Seminarul Pedagogic Universitar. Avea paisprezece ani când i-a apărut poezia *Crăciun trist* în „Dumineca” (1907). A scris sub diferite pseudonime în revistele umoristice „Scoica” (1909–1910) şi „Nodul” (1909). Adevăratul său debut datează însă din 1911 în „Flacăra” (unde avea să publice până la sfârşitul vieţii), urmat de prezenţa, în 1912, în revista simbolistă „Insula”. Timid, retras, a colaborat cu versuri, scurte proze, traduceri şi la „Noua revistă română” (1912–1913), „Noi pagini literare” (1913), incidental la „Arta” (1912), „Biruinţa” (1912), „Ilustraţiunea naţională” (1913), „Ramuri” (1913). Nu împlinise douăzeci de ani, când se stinge răpus de

ftizie. „Literatorul” îl comemorează în 1918, „Facla” în 1922.

Abia în 1930 lui **I.** i se tipăreşte, cu prefaţa lui Perpessicius, un volum de poezii, *Quasi*. Titlul, împrumutat din Paul Verlaine, este cel pe care îl dăduse unui caiet manuscris şi trimite la tristeţea fluidă, insinuată ori travestită în peisajele sufletului şi ale poeziei. Poetul a ales deliberat formula simbolistă şi „modul minor”, căruia îi aparţin melodia fragilă, suspendată, ca şi sublimarea trăirii ori disimularea ei în spatele unui lunatic joc de măşti. Reminiscenţe, atitudini îl fac tributar lui Paul Verlaine şi lui Albert Samain mai ales, ca şi lui Charles Baudelaire. Muzicalitatea stingerii este cultivată cu rafinament, în acorduri *fin de siècle*. Dar şi teatralitatea animă un imaginar poetic pendulând între senzualitatea „serbărilor galante”, de sorginte verlainiană, şi macabrul, baudelairian, al agoniei şi al morţii. Cu graţie, **I.** evită pastişa, iar nota lui originală derivă din observarea incongruenţelor vieţii şi absorbirea lor într-un dans al halucinării funambuleşti (*Noapte fantastică*, *Sonet regal*, *Trecutul*, *Scenetă*, *Nocturnă*). Inima aprinsă de iubire e „lampion”, „hârtie şi spoială”; „lumina nepoftită” îi stingehereşte pe morţii din suflet: „Doar unul dintre dânşii – un mic strigoi cuminte!,/ un alb schelet sarcastic, un filosof bufon/ văzând că astrul tainic e doar un lampion/ zâmbeşte în tăcere şi doarme înainte”. Cu imagini de un desen fin, noi, neaşteptate, **I.** este un poet de vocaţie reală, a cărui evoluţie curmată pretimpuriu a putut sugera apropieri de numele unor adolescenţi geniali: Arthur Rimbaud, Lautréamont, Raymond Radiguet.

SCRIERI: *Quasi*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1930. **Traduceri:** [Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Stéphane Mallarmé, Albert Samain, H.W. Longfellow], în *Quasi*, Bucureşti, 1930.

Repere bibliografice: I. Vinea, *Publicistica literară*, îngr. şi pref. Constandina Brezu-Stoian, Bucureşti, 1977, *39–43*; Vianu, *Opere*, III, *233–237*; Aderca, *Contribuţii*, I, *373–374*; Davidescu, *Aspecte*, *265–269*; Perpessicius, *Opere*, II, *99–100*; Ionescu, *Război*, I, *121–123*; Dan Botta, *„Quasi”*, VRA, 1930, 107; Al. A. Philippide, *„Quasi”*, ALA, 1930, 479; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *631*, *Ist. lit.* (1982), *709–710*; Horia Oprescu, *Un poet neştiut*, VR, 1965, 10; Micu, *Început*, *490–494*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *371–374*; Micu, *Modernismul*, I, *195–196*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *351*; Papahagi, *Interpretări*, *30–32*; *Dicţ. esenţial*, *385–386*; *Dicţ. analitic*, IV, *9–10*. ***S.C.***

IACOV PUTNEANUL (20.I.1719 – 15.V.1778, Putna, j. Suceava), cărturar, traducător. Originar de prin părţile Bucovinei, **I.P.** s-a călugărit de tânăr la mănăstirea Putna, unde a învăţat carte şi unde în 1736 a fost făcut ieromonah, iar în 1744 egumen. În 1745, la numai douăzeci şi şase de ani, a fost ales episcop de Rădăuţi, iar după cinci ani, datorită calităţilor sale şi activităţii culturale pe care o desfăşurase, a fost uns mitropolit al Moldovei (1750–1760).

Din bogata activitate ecleziastică a lui **I.P.** este de reţinut hotărârea luată în sinodul din ianuarie 1753 prin care scaunul mitropolitan să nu poată fi ocupat decât de ierarhi români. Această hotărâre avea să contribuie nu numai la apărarea şi consolidarea Bisericii naţionale, dar şi la crearea în mănăstiri şi episcopii, sub directa oblăduire a mitropolitului, a unor centre de cultură şi de rezistenţă (unii episcopi şi mitropoliţi de mai târziu – de pildă Leon Gheuca – se vor afla, alături de boierii instruiţi, în mişcarea masonică ce pregătea înlăturarea domnitorilor fanarioţi). Pe lângă aceasta, **I.P.** a jucat în epocă un rol important în viaţa culturală şi în dezvoltarea învăţământului din Moldova. Astfel, a înfiinţat la Putna, împreună cu arhimandritul Vartolomei Măzăreanul, „o şcoală duhovnicească” după modelul Academiei movilene de la Kiev, în care se predau, în afara cunoştinţelor teologice, discipline proprii studiilor umaniste: gramatica, retorica, geografia şi istoria. Pentru încurajarea unui număr cât mai mare de copii să meargă la învăţătură, ca şi pentru sprijinirea dascălilor, a întocmit şi tipărit un abecedar cu titlul *Bucvar sau Începere de învăţătură* (1755), în prefaţa căruia pledează pentru importanţa învăţăturii. În acelaşi spirit apare la Iaşi, în 1757, un *Sinopsis adecă Adunare de multe învăţături*, lucrare alcătuită de mitropolit „din multe scripturi”. Pe lângă sfaturile destinate preoţilor despre felul cum trebuie oficiată liturghia, **I.P.** combate, în unele paragrafe, superstiţiile populare, cărora încearcă să le dea o explicaţie exactă, în spirit iluminist. Argumentând necesitatea de a dobândi noi cunoştinţe, el adresează, în încheiere, un nou apel părinţilor ca să-şi dea copiii la învăţătură: „Nu se poate să fie mai fericit omul când pune tot gândul şi purtarea lui de grijă, în ce chip şi cu ce mijloace va putea să vază copiii lui rânduiţi spre pricopseala învăţăturii, după cum vedem nu numai în *Sfânta Scriptură*, ci şi la toate istoriile fericind pre părinţii aceia care pun silinţa lor cu neadormiţi ochi pentru învăţătura copiilor lor… Această

învăţătură dar, văzând-o noi că este adormită întru întunerecul lenevirii, ni s-au rănit inima de foametea aceasta ce se află înrădăcinată în sufletele a unor din părinţi care îşi cresc copiii lor fără-nvăţătură. Deci fieştecare om ce este învăţat să cheamă om cuvântător, iar cel neînvăţat este asemenea dobitoacelor". Ierarh luminat, a sprijinit şi a tipărit pe cheltuiala sa numeroase cărţi: *Alfavita sufletească spre folosul de obşte* (1755), *Cereasca floare* şi *Apostolul* (1756), *Psaltirea lui David* (1757), iar în 1759 publică documente istorico-bisericeşti, adunate în lucrarea *Despre lemnul sfintei cruci*, şi un *Liturghier*. În 1754 a întocmit primul pomelnic al mitropoliţilor Moldovei, după documentele Mitropoliei şi informaţiile pe care le-a putut culege. **I.P.** s-a străduit să creeze la Iaşi un centru de cultură naţională, luând atitudine împotriva grecizării bisericii şi a şcolii, tipărind numeroase cărţi în limba română. Pe plan social, la îndemnul lui s-a desfiinţat „darea văcăritului"; opunându-se la reintroducerea ei, a fost nevoit să-şi dea demisia din scaunul mitropolitan şi s-a retras la mănăstirea Putna.

SCRIERI: *Bucvar sau Începere de învăţătură*, Iaşi, 1755; *Sinopsis adecă Adunare de multe învăţături*, Iaşi, 1757.

Repere bibliografice: C. Eftimie, *Viaţa şi activitatea mitropolitului Moldovei Iacob I Putneanul*, Bucureşti, 1900; Iorga, *Ist. Bis.*, II, *88*, *157*, *161–163*, *169–170*; Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuţi*, Viena, 1912, *112–114*; Iorga, *Ist. lit.*, II, *593–597*; N. Grigoraş, *Mitropolitul Iacov I Putneanul*, MM, 1958, 9–10; Piru, *Ist. lit.*, II, *157–158*; Lăudat, *Ist. lit.*, III, *99–105*; Duţu, *Coordonate*, *219*, *226*, *250–252*; *Dicţ. lit. 1900*, *445*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, *353–359*; Păcurariu, *Dicţ. teolog.*, *202*. ***A.Sm.***

IANA, Aurel (sfârşitul sec. XIX – prima jumătate a sec. XX), folclorist. A fost preot în satul Maidan (azi Brădişoru de Jos, j. Caraş-Severin), unde s-a căsătorit cu fiica preotului Sofronie Liuba, pasionat culegător de folclor. În colaborare cu acesta, **I.** a întocmit monografia satului Maidan, incluzând date geografice, antropologice, sociale, precum şi detalii despre portul popular şi îndeletniciri (păstorit, morărit, rotărit etc.). Monografia mai cuprinde tradiţii, legende, balade şi jocuri de copii, precum şi un glosar. Tot împreună cu Sofronie Liuba, **I.** a trimis la revista „Familia", sub semnătura Liuba–Iana, texte lirice, jocuri de copii, culegeri de medicină populară ş.a. A mai publicat, între anii 1889 şi 1898, în „Familia", „Intendentul", „Luminătoriul" (Timişoara), „Progresul" (Oraviţa) şi „Tribuna" multe credinţe şi datini legate de naştere, înmormântare şi sărbători, strigături, doine, balade, anecdote şi poveşti. Descrierea amănunţită a jocului căluşarilor, *Căluceniul sau Căluceriul* („Familia", 1890), este una din contribuţiile cele mai vechi şi mai preţioase privind această manifestare folclorică românească atât de complexă. Fără a depăşi nivelul mediu al comentariilor de texte, frecvente în cercetările de folclor din epocă, **I.** alcătuieşte şi un studiu de etnopsihologie, *Dragostea şi dorul românului*, apărut în revista „Tribuna" (1890). A răspuns (în echipă cu Sofronie Liuba) la chestionarul primit de la Nicolae Densuşianu, iar lui Simion Florea Marian i-a oferit informaţii amănunţite despre sărbătorile din Banat.

SCRIERI: *Topografia satului şi hotarului Măidan* (în colaborare cu Sofronie Liuba), cu un studiu de At. M. Marienescu, Caransebeş, 1895.

Repere bibliografice: *Dicţ. lit. 1900*, *445–446*; *S. Fl. Marian și corespondenții săi*, îngr. Eugen Dimitriu și Petru Froicu, pref. Iordan Datcu, București, 1991, *187–188*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *472*. ***L.Cş.***

IANCU, Traian (8.V.1923, Făget, j. Timiş – 4.V.1997, Bucureşti), poet. Este fiul Anei (n. Stănescu) şi al lui Milentie Iancu, ţărani. Urmează Liceul „Coriolan Brediceanu" din Lugoj (1936–1943), apoi trei ani la Facultatea de Medicină din Bucureşti (1943–1946), pentru a absolvi, în 1951, Şcoala de Literatură „M. Eminescu". A fost conducător al tineretului naţional-liberal din Banat (1945–1947), şef de cabinet la Ministerul Finanţelor, secretar al lui Petru Groza. Din anul 1953 lucrează la Uniunea Scriitorilor, al cărei director administrativ a fost vreme de un sfert de secol, făcându-şi mulţi prieteni şi nenumăraţi duşmani. A fost, de asemenea, vicepreşedinte şi mai târziu director al Fondului Literar. Ca reprezentant al României în Consiliul Confederaţiei Internaţionale a Societăţilor de Drepturi de Autor şi a Compozitorilor, a participat (între 1966 şi 1976) la întruniri ale acestei organizaţii, ţinute în Austria, Bulgaria, Franţa, Germania, Polonia, Portugalia, Spania, URSS etc. A fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1975) şi cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1984). Primele versuri îi apar în revistele „Primăvara Banatului" şi „Răsunet" din Lugoj (1940), colaborând ulterior la principalele periodice

literare din ţară. A semnat şi Mihai Moga. Editorial debutează cu volumul *Dragostele mele*, apărut în 1969.

Comentatorii au relevat principalele teme ale lirismului lui **I.**, în mare parte aflate sub semnul ideologic al conjuncturalului: dragostea faţă de ţară şi istoria ei, natura (îndeosebi cea a plaiurilor natale), omenia şi sentimentul prieteniei. Partea cea mai rezistentă pare să fie poezia de inspiraţie folclorică sau doar influenţată de aceasta, autorul cultivând cu statornică predilecţie balada. Versurile, cantabile, au simplitate şi firesc, iar limbajul este, de cele mai multe ori, cel al vieţii de fiecare zi. Temperament de luptător pentru varii şi adesea utopice idealuri, cărora le dă glas cu un zel inutil, punându-se, astfel, la dispoziţia unei orientări de comandă, **I.** etalează şi preocupări pentru dezvăluirea unor stări şi atitudini mai puţin convenţionale, de la nestăvilitul entuziasm vital până la melancolicul presentiment al sfârşitului. Este şi autorul unor librete de operetă precum *Plutaşul de pe Bistriţa* (1956), *Carpaţii* (1966) şi *Târgul de fete* (1969).

SCRIERI: *Dragostele mele*, Bucureşti, 1969; *Puntea soarelui*, Bucureşti, 1971; *Noi*, Cluj, 1972; *Să iubim ce-i de iubit*, Bucureşti, 1975; *Bucuriile noastre*, Bucureşti, 1978; *Doina*, Bucureşti, 1981; *Iubire de oameni*, Bucureşti, 1984; *Grădina*, Bucureşti, 1986; *Cântecul iubirii*, Bucureşti, 1989; *La izvoarele cântecului*, îngr. Maria Iancu şi Ioan Gh. Oltean, Timişoara, 2002; *Rondeluri*, Lugoj, 2012.

Repere bibliografice: Radu Gyr, *Traian Iancu, un poet al marilor iubiri*, „Glasul patriei", 1969, 20; Dumitru Micu, *„Dragostele mele"*, RL, 1969, 45; Perpessicius, *Lecturi, 401–405*; Virgil Gheorghiu, *„Puntea soarelui"*, VR, 1972, 3; Piru, *Poezia*, I, *387–388*; Petru Poantă, *Poezie şi istorie*, ST, 1976, 2; Voicu Bugariu, *Patria şi cuvântul poetic*, Bucureşti, 1977, *123–129*; Al. Protopopescu, *„Iubire de oameni"*, VR, 1985, 1; Vlaicu Bârna, *„Grădina"*, CNT, 1986, 35; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *553–554*; Ioan Gh. Oltean, *Traian Iancu, bard al Banatului*, pref. Crişu Dascălu, Lugoj, 2008. ***C.D.***

IANCU, Vasile (9.III.1941, Ciohorăni, j. Iași), prozator, eseist, jurnalist. Este fiul Elenei (n. Lazăr) și al lui Gheorghe Iancu, meseriaș și mic funcționar. Urmează școala elementară la Ciohorăni şi la Muncelu de Sus (1947–1954), liceul la Pașcani (1954–1957) și studiile universitare la Facultatea de Filologie din Iași (1958–1963). A funcționat ca profesor de limba română la şcoala din Lunca-Pașcani și la liceul din Pașcani, director al Bibliotecii Raionale Pașcani (1963–1966), metodist la Casa Regională a Creației Populare Suceava (1966–1968) și la Botoșani (1968–1970), ziarist la cotidianul ,,Clopotul" (Botoșani), corespondent principal al cotidianului „Scânteia" pentru județul Vaslui (1970–1974), redactor la ,,Vremea nouă" (Vaslui, 1974–1982), redactor teritorial pentru județele Iași, Botoșani, Suceava și Vaslui la ziarul ,,România liberă" (1983–2003). Debutul se produce concomitent în cotidianul „Clopotul" și în antologia literară *Peisaj sucevean* (1967). Primul volum de autor, *Sosire tardivă*, îi apare în 1992.

Dubla formație, de scriitor și de gazetar, iese în evidență în toate manifestările editoriale ale lui **I.**, fie că e vorba de volume de proză sau de eseistică. În proză problematica memoriei îi traversează toate scrierile, de la debutul cu *Sosire tardivă* până la *Prizonierul. Infernul din imperiul sovietic* (1999) sau la *Când vii din mlaștini* (2005). Prima carte, o colecție de proză scurtă gravitând tematic în jurul microromanului cu același titlu, reprezintă o incursiune în lumea intelectualității din timpul comunismului, în care cenușiul birocratic al vieții de zi cu zi – figurat cu minuțiozitate – e depășit prin surprinderea unor drame individuale. În *O petrecere*, cea mai notabilă piesă a volumului, descrierea unei sindrofii, cu fraze și gesturi aparent nesemnificative, se deschide spre simbol și parabolă prin stingerea subită a unui personaj. De altfel, moartea este evenimentul care vertebrează semnificațiile lumii din proza lui **I.**, scoțând-o din anonimat. Microromanul care dă titlul volumului e construit pe schema romanului „obsedantului deceniu" în măsura în care reia, printr-un stil epistolar și evocator, drama unui tânăr poet acuzat în anii stalinismului de colaborarea cu o publicație regalistă. Tributar tematizării raportului contorsionat dintre individ și istorie, dar mai interesant ca formulă, este *Prizonierul. Infernul din imperiul sovietic*. „Romanul document" (Ioan Holban) valorifică experiențe concrete ale prizonierilor români din timpul celui de-al Doilea Război Mondial (culese chiar de autor), într-o narațiune la persoana întâi. Ritmul dens și alert al relatării, înțesat de detalii cu privire la prizonieratul românilor pe teritoriul Rusiei staliniste, nu exclude micile momente de revelație spirituală: un inel cioplit din os e ridicat la rang de simbol al supraviețuirii, o banală baie după o îndelungă perioadă de privațiuni devine

prilej de speculații proustiene. Aventurii în gulagurile sovietice i se opune captivitatea pe tărâm românesc, devenit el însuși între timp un spațiu concentraționar. Abia schițate în *Sosire tardivă*, tipologiile sociale ale universului comunist din anii '60–'70 prind contur în romanul *Când vii din mlaștini* (2005). Întrepătrunderea de planuri prin apelul la tehnica fragmentarismului epistolar contribuie la creionarea unei fresce a totalitarismului românesc. De la activiști convinși sau profitori ai regimului până la marii iluzionați, toți alcătuiesc tabloul unei umanități irosite, peste existența căreia Istoria trece implacabil. Posibilitatea libertății individuale a celui desfigurat psihologic de universul carceral (cel întors „din mlaștini") rămâne obsesia centrală a prozatorului. Volumele de eseuri *Fuga în memorie* (2003) sau *Ispita singurătății* (2010) se situează la granița dintre memorialistică, jurnalism și reflecția larg culturală. Primul are datele unei autobiografii spirituale, în care destinul individual e permanent scurtcircuitat de evenimente politice majore. Refacerea etapelor existenței atrage după sine și o radiografie ideologică a celei de-a doua jumătăți a secolului XX. În scrisul lui **I.**, sincretic prin excelență, amănuntul biografic colorează evenimentul istoric, în timp ce inserția memorialistică descentrează logica discursului intelectual. Culegerea de eseuri *Ispita singurătății* cuprinde o serie de glose pornind de la teme îndelung discutate ale culturii române, de la matricea stilistică a lui Lucian Blaga până la universul miturilor și al simbolurilor revelat de Mircea Eliade. Lipsită parțial de originalitate, reflecția lui **I.** alunecă adesea în locuri comune, care fac rechizitoriul civilizației postmoderne, suspectată în întregime de a fi încurajat „o religie a frivolității".

SCRIERI: *Sosire tardivă*, Iași, 1992; *Prizonierul. Infernul din imperiul sovietic*, Iași, 1999; *Fuga în memorie*, Iași, 2003; *Când vii din mlaștini*, Iași, 2005; *Ispita singurătății*, Iași, 2009.

Repere bibliografice: Constantin Ciopraga, *O carte cu prizonieri*, CRC, 1999, 12; Nicolae Turtureanu, *Mătrăguna dulce*, Iași, 2001, *216–218*; Constantin Dram, *Timpul trăirii, timpul relatării*, CL, 2003, 6; Liviu Leonte, *Calitatea de martor*, TP, 2004, 10; Ioan Holban, *Proza română contemporană*, II, Iași, 2008, *47–52*; Ioan Holban, *Singurătățile care vorbesc*, „Bucovina literară", 2010, 6–7; Constantin Trandafir, *Încercarea temelor „mari"*, CL, 2011, 2. ***Al.G.***

IANCU, Victor (30.VI.1908, Slovinka, azi în Cehia – 31.III.1981, Timişoara), estetician, critic și istoric literar.

Este fiul Jeannettei (n. Quoilin) şi al lui Iosif Iancu, inginer de mine; mama provenea dintr-o familie de mineri din Liège. **I.** urmează şcoala primară în Ozd (Ungaria), primul an de liceu la Miskolc (Ungaria), apoi la Petroşani (bacalaureatul în 1926). Studiază la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, unde în 1929 îşi ia licenţa cu teza *Teoria abstracţiunii a lui Worringer cu specială privire asupra artei primitivilor*. Sub influenţa lui Tudor Vianu, al cărui student a fost, s-a îndreptat cu precădere spre estetică. Ca bursier al statului român, face stagii de studiu la Universitatea din Viena şi la cea din München, unde îşi susţine doctoratul cu teza *Die Bedeutung der Form in der Ästhetik*, sub conducerea lui Alexander Pfänder. Ulterior a funcţionat la Cluj ca profesor în învăţământul liceal (1936–1939), asistent la Facultatea de Litere şi Filosofie, Catedra de estetică şi critică literară (1939–1945). Este membru al Cercului Literar de la Sibiu, semnatar în 1943 al scrisorii către E. Lovinescu, în fapt un manifest al grupării, redactat de I. Negoiţescu; prin amplul articol *Ce este Cercul Literar de la Sibiu?* („Timpul", 1943), **I.** devine primul istoric şi teoretician al Cercului. Câştigă concursul (împreună cu Al. Dima) pentru postul de conferenţiar la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Iaşi, disciplina estetică filosofică; este numit suplinitor (1944–1945), apoi titular (1945–1947). Dat afară din învăţământ, se încadrează ca secretar literar la Teatrul de Stat din Sibiu, apoi muzeograf la Muzeul de Ştiinţe Naturale şi la Muzeul Brukental (1949–1956). Din septembrie 1956 devine conferenţiar la Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara (atunci Institutul Pedagogic), iar din 1968 avansează profesor. A înfiinţat publicaţia academică „Analele Universităţii din Timişoara", seria ştiinţe filologice, fiind redactorul responsabil al acesteia. Lucrează aici până la

pensionare. La început, ca proaspăt student, **I.** scrie în ziarul „Patria" din Cluj, unde din 1936 va fi redactor, apoi este redactor-şef al săptămânalului „Ţara nouă" (1939–1940), membru în redacţia revistei „Symposion" şi, după război, redactor la „Scrisul bănăţean". A mai colaborat la „Saeculum", „Luceafărul", „Timpul", „Revista Cercului Literar", „Revista Fundaţiilor Regale", „Viaţa românească", „Orizont".

Deşi a publicat mult în presă, **I**. nu şi-a reunit în cărţi cercetările în domeniul esteticii, al literaturii române şi universale. Într-un *Memoriu de titluri şi lucrări* din 1943 menţionează că are sub tipar două volume – *Contribuţii la ideea de sistem în estetică* şi *Semnificaţia formei în estetică* –, dar acestea nu au mai apărut în timpul vieţii sale, recuperarea fiind postumă, în 2006 şi în 2010. El şi-a expus concepţia despre artă într-o serie de studii, începând din 1936 – *Originalitatea în artă*, *Despre limitele domeniului estetic*, *Obiectivitatea esteticii şi sensibilitatea artistică*, *Despre natura valorilor estetice*, *Problema formei în estetică*, *Analiza fenomenologică a formei*, *Funcţiunea estetică a formei*, *Structura conştiinţei estetice*. Referindu-se la formă, ca aspect esenţial al esteticii operei, teoreticianul afirmă că, pentru a realiza o analiză fenomenologică, este necesar să se delimiteze sfera acestei noţiuni, să se stabilească accepţiunile, foarte variate, ale termenului/conceptului. În demonstraţia pe care o face cele mai multe trimiteri sunt spre cultura germană. **I.** a fost interesat şi de axiologie, fapt relevat de cercetarea sa doctorală, de alte studii ori de participarea la diverse dezbateri în privinţa teoriei valorilor. El este mai apropiat de viziunea lui Tudor Vianu, care, la rândul lui, continuă sau completează teoriile axiologilor din spaţiul cultural german. Într-un studiu din 1946, *Semnificaţia filosofică a artei. Arta ca refugiu al vieţii*, discută, cu exemple din literatură şi din alte arte, despre fundamentul şi semnificaţia filosofică a artei, despre valoarea estetică ca valoare fundamentală, dar şi despre alte valori pe care arta le poate implica. Valoarea estetică – susţine **I**. – trebuie cercetată, în primul rând, în structura ei obiectivă, în conţinutul ei particular, diferit de efectul produs în conştiinţa noastră, iar analiza trebuie să urmeze o cale obiectiv descriptivă, fenomenologică. Este, de altfel, calea pe care merg studiile estetice ale lui **I.** Pe de altă parte, el a fost preocupat, deloc întâmplător, de literatura din Ardeal – *Literatura Ardealului românesc şi tradiţia*, *Aron Cotruş. Prezentare moldovenilor*, *„La Curţile dorului" de Lucian Blaga*, *Noile orientări ale culturii ardelene*, *Lucian Blaga*, *„Nebănuitele trepte"*, *Idei şi atitudini estetice în Ardeal*, *Lucian Blaga şi expresionismul german*. Era adeptul direcţiei moderniste şi discută literatura ardeleană din acest unghi: „Personal, noi facem parte dintr-o generaţie care n-a mai suferit influenţa semănătorismului până astăzi bogată în Ardeal şi, prin însăşi structura noastră, suntem refractari acestui spirit în care n-am putut identifica decât posibilităţi minore de creaţie artistică. În felul acesta trebuie să constatăm o identitate de aspiraţie cu vederile d-lui Lovinescu", scrie **I**. în studiul *Eugen Lovinescu, critic literar* din 1942, formulând clar raţiunea pentru care tinerii cerchişti se vor îndrepta spre acesta. Studiul este o amplă analiză a activităţii criticului şi o exactă configurare a personalităţii sale prin câteva trăsături semnificative, precum spiritul de independenţă, conduita morală, sensibilitatea puternică, talentul de scriitor şi de portretist, obiectivitatea, cultura. Dintre poeţi, opţiunea sa merge spre Lucian Blaga. Întorcându-se în timp, **I**. apreciază rolul corifeilor Şcolii Ardelene, care au meritul de a fi „turnat în cadre ştiinţifice un dor şi un adevăr", în deschiderea europeană a culturii române. Spirit democrat, **I**. nu a stat departe de problemele social-politice, ci a participat la dezbateri prin articolele publicate în presa interbelică, mai ales în „Patria" şi „Ţara nouă". Bunăoară, într-un articol de fond din „Ţara nouă", *Profilul unei generaţii* (mai 1939), îşi caracterizează generaţia şi îi detaliază idealurile vizând viitorul şi progresul ţării.

SCRIERI: *De la estetică la literatură comparată*, îngr. Mircea Popa, Elena Jebelean și Elena Torje, pref. Mircea Popa, Timişoara, 2006; *Studii de literatură şi estetică*, îngr. Sorina Nevodenszki, postfaţă Alexandru Ruja, Timişoara, 2010.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, III, *414–422*; [*Victor Iancu*], O, 1978, 26 (grupaj special); Eugen Todoran, *Un estetician – Victor Iancu şi colaborarea sa la reviste sibiene,* O, 1978, 27; Alexandru Husar, *Victor Iancu's phenomenology of art,* „Analecta Husserliana", Dordrecht (Olanda), t. XXVII, 1989; Cornel Ungureanu, *Despre Cercul Literar de la Sibiu – intervalul timişorean*, Timişoara, 2004, *11–53*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *251–254*; Damaschin, *Cercul Literar*, *passim*; Dan Mănucă, *Între critică, estetică şi comparatism*, CL, 2010, 8; Sorina Nevodenszki, *Victor Iancu şi spaţiul cultural german*, în *Scriitori români şi/în literaturile străine*, Timişoara, 2010, *55–65*; Alexandru Ruja, *Lecturi – Cărţi – Zile*, Timişoara, 2012, *39–85*. ***Al.R.***

IANCU, Victor (25.III.1936, Agârbiciu, j. Cluj – 21.VI.2008, Baia Mare), prozator, dramaturg. Este fiul Floarei și al lui Iosif Iancu, țărani. După cursurile primare şi gimnaziale urmate la Agârbiciu, Căpuşu Mic şi Sărmaşu, în 1950 se înscrie la Liceul Militar „Dimitrie Cantemir" din Predeal/Breaza. Absolvent al Facultăţii de Filologie a Universităţii din Cluj, secția limba şi literatura română (1960), obţine titlul de doctor în filologie în 1967 cu teza *Palatalizarea dentalelor în limba română*. Predă la câteva licee din Baia Mare şi devine asistent la Institutul Pedagogic din acelaşi oraş, parcurgând treptele didactice până la gradul de profesor la Universitatea de Nord; ocupă în două etape şi funcţia de prorector. Pentru câţiva ani este lector de limba română la universităţile din Torino şi Milano (1968–1972), mai târziu la Universitatea „Eőtvös Lórand" din Budapesta (1991–1994). Afiliat politic PNŢCD din 1990, activează în diplomaţia culturală; este secretar al Comisiei Naţionale a României pentru UNESCO (1998–2001). Colaborează la „Steaua", „Tribuna", „Orizont", „România literară", „Familia", „Dreptatea", „22", „Luceafărul", „Vatra", „Nord literar" ş.a. Ca lingvist, **I.** s-a preocupat de aspectele practice ale limbii în actul rostirii, precum și de istoria limbii: *Limbaj cotidian și rostire literară* (1977), *Dicționar de ortograme* (1994, în colaborare cu Săluc Horvat), *Cum vorbesc românii din Ungaria* (1994), *Limbă și rostire românească, ieri și azi* (1996), *Istoria limbii române – privire sintetică* (2001) ș.a. I s-a acordat Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei RSR pentru contribuţia la volumul *Graiul, etnografia şi folclorul zonei Chioar* (1983), realizat în colaborare.

I. scrie şi proză, dar literaturii sale îi lipseşte o anume adecvare, o autenticitate a viziunii estetice, ceea ce face ca deseori tonalitatea să nu diferenţieze stilistic, bunăoară, o lucrare de specialitate a sa de un roman pe care îl compune. *Italia posibilă* (1977), culegere de note de călătorie, relatează în scurte tuşe portretistice şi mici naraţiuni sau dialoguri alerte impresiile profesorului aflat într-un sejur torinez. În comparaţie cu aceste pagini, povestirile din volumul *Întrebări în asfinţit* (1983) sunt infuzate de o ironie ascunsă (poate voluntar) în cutele limbajului greoi, impregnat de poncifele politice ale anilor '80 din secolul trecut. Romanul *Drum de piatră* (1986) debutează cu scena revederii în străinătate a doi români, prilej cu care unul, „aflat în misiune", îi spune celuilalt, universitar în Canada, povestea satului de mocani Sucodru, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Relatarea, un soi de monografie exhaustivă, urmăreşte o serie de personaje, prea multe şi unele chiar inutile, cu obiceiurile şi munca lor, cu traiul dus sub ocupaţia horthistă, totul descris într-o tonalitate convenabilă politicii oficiale din epocă. Naraţiunea, nu totdeauna adecvată dialogurilor „dialectale", se dovedeşte şi prea încărcată de detalii şi de explicarea lor, ca şi cum i-ar lipsi planul de perspectivă. În romanul *Pensiunea Barbagia* (1992) personajul principal, un ţăran pe nume Axinte Grapini, este arestat pentru că la începutul anilor '50 începuse să cânte doine despre Avram Iancu. Povestea lui autorul o află dintr-un jurnal şi o re-spune în paralel cu tribulaţiile sale de profesor într-un sat de mocani. În detenţie Axinte se prezintă – şi începe să se comporte – ca Avram Iancu, discutând cu ceilalţi ca şi cum ar vorbi participanţilor la revoluţia paşoptistă. Din nou preocupat excesiv de detalii, naratorul dă ocoluri „misterului" pe care numai „colonia penitenciară Barbagia" ar putea să-l dezlege: a fost Axinte doar un „ţăran original" sau „reîncarnarea spiritului lui Avram Iancu"? Artificiu greoi şi neinspirat, intenţionând să sugereze că spiritul paşoptist, imanent în conştiinţa românilor ardeleni, poate renaşte în orice perioadă marcată de vicisitudini istorice. Reconstituire istorică, cu apel generos la documente, trilogia dramatică *Avram Iancu* (1995) are şi o componentă lirică, dar lipsa de adâncime psihologică şi un anume sentimentalism afectează solemnitatea câtorva scene. Elaborat în mai multe etape, cu începere din anii '70, amplul roman *Culorile Purgatoriului* (2006) oferă, sub forma unui monolog, o parabolă politico-existenţială a condiţiei intelectualului în totalitarism. Developată pe mai multe planuri, inclusiv în medii internaţionale, această naraţiune ambiţioasă e însă grevată de o anumită emfază a tonului şi de o alambicare excesivă.

SCRIERI: *Italia posibilă*, Cluj-Napoca, 1977; *Pământ–Cosmos şi retur* (în colaborare cu Dumitru Mureşan), Timişoara, 1980; *Ursul câştigător la loto* (în colaborare cu Dumitru Mureşan), Bucureşti, 1981; *Graiul, etnografia şi folclorul zonei Chioar* (în colaborare), Baia Mare, 1983; *Întrebări în asfinţit*, Cluj-Napoca, 1983; *Drum de piatră*, Cluj-Napoca, 1986; *Pământul negru*, Cluj-Napoca, 1988; ed. I–II, Cluj-Napoca, 2004; *Pensiunea Barbagia*, Cluj-Napoca, 1992; *De la Revoluţie la Restauraţie*, Cluj-Napoca, 1994; *Avram Iancu*, Cluj-Napoca, 1995;

Istoria pierdută a României postdecembriste, Bucureşti, 2000; *Jurnal involuntar (1981–1989)*, postfaţă Ana Blandiana, Piteşti, 2000; *Blândul Dracula*, Cluj-Napoca, 2002; *Patul*, Cluj-Napoca, 2004; *Culorile Purgatoriului*, Piteşti, 2006. **Traduceri:** Ignazio Silone, *Şcoala dictatorilor*, Cluj-Napoca, 1992.

Repere bibliografice: Al. Graur, *Pentru cultivarea limbii*, RL, 1976, 6; Ion Igna, *Victor Iancu, un călător*, FLC, 1978, 19; Dan Rebreanu, *„Pământ–Cosmos şi retur”*, TR, 1980, 32; Serafim Duicu, *Roman şi istorie*, VTRA, 1987, 4; Gheorghe Glodeanu, *Fascinaţia istoriei*, ST, 1995, 10–11; Valentin Taşcu, *„Blândul Dracula”*, ST, 2004, 1–2; Gheorghe Grigurcu, *Din literatura de sertar*, RL, 2005, 49; *Omagiu profesorului septuagenar Victor Iancu*, coordonator Mircea Farcaș, Cluj-Napoca, 2006; *In memoriam Victor Iancu*, RL, 2008, 28 (grupaj special). ***E.M.***

IANCULESCU, Dinu (24.III.1925, Bucureşti – 7.II.2017, Frankfurt am Main), poet. Este fiul Aurorei (n. Vlădescu) şi al lui Constantin Ianculescu, inginer. Urmează Liceul „Andrei Şaguna” din Braşov, făcând ultimele trei clase la Liceul „Sf. Sava” din Bucureşti, pe care îl va absolvi în 1945. În paralel se înscrie la Conservatorul de Muzică şi Artă Dramatică, pe care îl va termina în 1947. Din octombrie 1944 este angajat crainic la Radiodifuziune şi actor la Teatrul Nostru (condus de Dina Cocea), apoi, după 1948, la Teatrul Naţional şi la Teatrul Mic. Se stabileşte în Germania în 1985, colaborând, din 1986, cu teatrul din Darmstadt şi fiind prezent la posturi de radio din Frankfurt am Main şi Baden-Baden. A debutat cu versuri la „Universul literar” (1941), apoi a fost selectat în antologia lui George Togan, *Ne cheamă Ardealul* (1944). Primul volum, *Argintatul peşte şi alte poezii,* l-a publicat abia în 1970.

Înzestrat cu o voce gravă şi având o frazare în care inteligenţa este contrapunctată de sensibilitate, actorul **I.**, remarcabil interpret de poezie, s-a dovedit a fi şi un poet talentat, preocupat îndeosebi de cultivarea formelor clasice. În *Argintatul peşte…*, imaginile şi metaforele se înşiruie în versuri libere, cenzurate totuşi de o meditaţie sistematizatoare, ce conturează portretul unui poet damnat, conştient de limitele sale (*Căzut din Rai*). Poetul-actor are obsesia unui spaţiu limitat, închis precum scena, răsturnat între cerul albastru şi apa care îl reflectă, uneori văzut chiar ca „un măr între două ferestre”. Dar şi mai obsedantă pentru el este ireversibilitatea timpului, pierduta Euridice, spre care nu poţi întoarce privirea decât pedepsit de amintire: „Păstrez şuviţa ta de păr,/ răsplată,/ pentru durerea de-a fi uitat” (*Târziu*). Versurile din *41 de sonete* (1975) aduc o anume rigoare a dicţiei în pendularea continuă a gândului sublimat poetic, tinzând spre un echilibru armonios, pentru că arta trebuie să evite şi „ceea ce prisoseşte, şi ceea ce e puţin”. Poetul îl constrânge pe actor la discreţie şi la meditaţie neexhibată. Căci condiţia poetului este una a limitei, „pe mal, la îmbinarea apelor”, încercând fără răgaz să „lege umbra de lumină”, sensibil la metamorfozele vieţii omului şi a naturii: „Vei pune-n sobă vreascul din pădure/ care-a băut cu noi odată soare/ şi-n flacăra ce va zvoni uşure/ vom auzi şi ploile pe mare/ şi vântul cald care suia pe şure”. „Viziunea unei lente evanescențe, de hedonizare a extincției în grația universală” (Marian Popa), acelaşi timbru elegiac, aceeaşi propensiune spre linia melodică a spunerii şi spre concentrarea discursului sunt vizibile în *Rondeluri* (1980), carte care defineşte întru totul un tip de sensibilitate poetică, de regăsit și în volumele care au urmat, *O lumină de cuvinte* (1994), *Un gând, un chip știut, un vis, un timp...* (2002) și *Cântarea Cântărilor lui Solomon (puse în vers după Biblie)* (2008).

SCRIERI: *Argintatul peşte şi alte poezii*, Bucureşti, 1970; *41 de sonete*, Bucureşti, 1975; *Rondeluri*, Bucureşti, 1980; *O lumină de cuvinte*, București, 1994; *Un gând, un chip știut, un vis, un timp…*, București, 2002; *Cântarea Cântărilor lui Solomon (puse în vers după Biblie)*, 2008.

Repere bibliografice: Constantin Ciopraga, *„Argintatul peşte şi alte poezii”*, CRC, 1971, 20; Gh. Bulgăr, *„41 de sonete”*, RL, 1976, 3; *Lit. rom. cont.*, I, *490–492*; Dan Ciachir, *Un poet al datinei*, SPM, 1981, *526–527*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *554–555*; Barbu Cioculescu, *Pe urmele lui Charles d'Orléans*, RL, 2003, 7; Petraș, *Cărțile, 68–70*; Ciopraga, *Efigii*, *27–32*; Popa, *Ist. lit.*, II, *415*. ***M.D.***

IANOŞI, Ion (1.V.1928, Braşov – 1.VII.2016, Bucureşti), critic literar, estetician. Numindu-se la naştere Janos Ioan-Maximilian, **I.** este fiul Anei Lató (n. Leitner), ziaristă, şi al lui Iuliu Steinberger, comerciant. După ce urmează Liceul „Ioan Meşotă” din Braşov (1944–1947), face studii de filologie maghiară–franceză la Cluj (1947–1949) şi de filosofie la Leningrad (1949–1954), unde îşi dă doctoratul (1955). Intră ca ziarist la „Előre”, apoi lucrează în activul central al Partidului Comunist Român (1956–1965). Îşi începe cariera didactică la Institutul de Teatru şi Cinematografie (1955–1958), fiind ulterior profesor al Universităţii din Bucureşti, la Facultatea de Filosofie (lector din 1958,

conferenţiar din 1962 şi profesor între 1968 şi 1998), dar şi la Facultatea de Filologie şi la Facultatea de Limbi Străine, unde predă estetica şi, în ultimii ani, filosofia culturii. Debutează în presă în 1956, iar editorial în 1963 cu volumul *Romanul monumental şi secolul XX* (Premiul Uniunii Scriitorilor). Autor al unei opere impresionante, **I.** este din 2001 membru de onoare al Academiei Române. I s-au mai decernat Premiul „Simion Bărnuţiu" al Academiei RSR (1979), Premiul Uniunii Scriitorilor (1980) şi Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1986). A fost căsătorit cu traducătoarea Janina Ianoşi.

Preocupat de necesitatea „cernerilor" succesive, crezând în „nevoia confruntărilor de sine" şi în problema dificilă a devenirii ferite de trădare, **I.** este o figură inedită în spaţiul scrisului românesc. Cititorul are şansa – relativ rară – a asistării sale asidue de către autorul însuşi, „cicerone" pedant, exigent, lucid în propriul teritoriu scriptural. Permanentul, neobositul dialog cu sine şi cu ceilalţi „înscenează" marile teme ale culturii, le transformă în colocvii dramatice, tensionate, „dramatizate", în provocări. Nevoia de certitudine, de sistem şi echilibru a dascălului prin vocaţie este secondată de neastâmpărul gânditorului fascinat de nevoia de frumuseţe ca nestare, de contradicţia creatoare, de mişcarea ideilor mai degrabă decât de valabilitatea lor, de „identitatea neidentică". În argumentarea pasiunii lui pentru Hegel se află semnalmente ale propriului portret. Tot aşa cum instalarea postului de observaţie într-o *no man's land* este favorizată, dacă nu de-a dreptul impusă, de ex-centricitatea etnică („niciodată cu adevărat înscris în centrul vreunei comunităţi etnice, religioase, naţionale, lingvistice"). Starea de multiplu minoritar îi furnizează libertatea alegerii lucide. Alături de cartea de debut, autorul aşază alte două titluri de care va fi tentat să se despartă: *Dialectica şi estetica* (1971) şi *Umanism*: *viziune şi întruchipare* (1978). Meritul lucrării dintâi, *Romanul monumental şi secolul XX*, este că dezvăluie interesul autorului pentru ideea de sublim, deşi interpretarea este datată într-o oarecare măsură şi atinsă de „optimismul istoric" şi de „monumentalismul" epocii. Analizele au în vedere cărţi ale unor autori de prim rang, precum Lev Tolstoi, Maxim Gorki, Heinrich Mann, John Galsworthy, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu. Studiile din *Dialectica şi estetica* iau în discuţie „impuritatea" artei, temă predilectă a preocupărilor estetice viitoare – aici doar intuite –, în măsura în care joncţiunea esteticului cu eticul, cu filosofia îi apărea autorului ca incitantă şi verificabilă prin sublim. „Monumentalistului" din cartea de debut, exuberant şi oarecum agresiv, îi ia locul cercetătorul discret şi subtil al sublimului, schiţând şi premisele alunecării de mai târziu dinspre estetică înspre etică, înspre descrierea „moralităţilor" umane, plurale şi ele, şi contradictorii. Cea de-a doua secţiune a cărţii reuneşte un studiu masiv despre Tudor Vianu şi altul despre Wilhelm Worringer, din perspectiva dihotomiei frumos–sublim. *Umanism: viziune şi întruchipare* pune laolaltă prefeţele lui **I.** la antologiile pe care le-a alcătuit din Marx, Engels şi Lenin, tocmai asamblarea acestor texte însemnând un compromis faţă de cerinţele vremii. Interesantă, mai ales, este atitudinea autorului în raport cu feluritele oportunisme şi cu situaţia în contemporaneitate a marxismului, aşa cum apare în studiul despre Vianu din volumul omagial ce i s-a dedicat lui **I.**, *Estetică şi moralitate* (1998), şi în precizările din *Ion Ianoşi. O viaţă de cărturar* (1998). Astfel, el se va declara deschis de partea lui Tudor Vianu şi a cărturarilor care nu au ales exilul interior şi au acceptat compromisuri îndelung discutabile pentru a asigura continuitatea culturii române. Perfect valabilă, menită să argumenteze o opţiune, de altminteri lucidă şi atent chibzuită, este distincţia dintre marxizant, cel atras de filosofia lui Marx, şi marxist, cel supus necondiţionat marxismului ideologizat, chestiune asupra căreia revine în *Karl Marx în 1234 de fragmente alese şi adnotate* (2004). În sensul revenirii continue, temele prefigurate în triada începutului sunt reluate în anii '80, fiecare în câte o trilogie. „Impuritatea" artei, raportul ei cu alte forme de conştiinţă sunt descrise şi argumentate în trilogia numită de autor „generală": *Nearta-artă* (I–II, 1982–1985), *Literatură şi filosofie* (1986). Acest din urmă volum, cu subtitlul *Interacţiuni în cultura română*, va fi tipărit cu revizuiri importante şi o răsturnare a perspectivei în *O istorie a filosofiei româneşti* (1996), cu subtitlul *În relaţia ei cu literatura*. În ambele versiuni cartea îşi apropie „personalităţi duale" ale culturii române, de la Neagoe Basarab, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Samuil Micu, Ion Heliade-Rădulescu, Titu Maiorescu, M. Eminescu, Vasile Conta, C. Dobrogeanu-Gherea până la G. Ibrăileanu, Ştefan Zeletin, C. Rădulescu-Motru, Tudor Vianu, Nae Ionescu, Emil Cioran, Camil Petrescu,

Matei Călinescu, Nicolae Breban, Ion Ianoși și Janina Ianoși

Lucian Blaga, Constantin Noica. Expunerea istorică, sumară şi „punctiformă”, priveşte modul în care filosofia şi filosoful s-au raportat, în cultura noastră, la activitatea literară şi la identitatea de literat şi măsura în care izbutesc să ajungă la o unitate contradictorie. „Înrădăcinarea teoretică” în ambele domenii a autorului însuşi adaugă, din nou, plusul de dramatism şi alertă, aventura dublului, „fisura, sfâşierea, rana” fiind descrise implicat şi detaşat deopotrivă. Altă trilogie, cea „particulară”, urmăreşte „destinul contradictoriu al sublimităţii”. *Sublimul în estetică* (1983) este treapta teoretică, axată pe devenirile conceptului de la retorică la poetică, de la clasic la romantic, de la rigoare la supleţe sau, altfel spus, sublimul estetic în Antichitatea greco-romană, în secolele XVII–XX. Următoarele două volume sunt aplicări la universal şi la naţional – *Sublimul în artă (un drum în cultura lumii)* (1984), *Sublimul în spiritualitatea românească. Temelii, edificări, împliniri* (1987). Cultura română, o „cultură îndelung dominată de romantisme”, a favorizat supravieţuirea sublimului şi nuanţarea lui într-o epocă în care Occidentul îi simţea vlăguirea. Sublimul depăşind „lăuntric” valoarea estetică strictă, frumosul şi arta, înspre valoarea etică, situarea conceptului în zona „interdisciplinarităţii” conveneau gânditorului dual, solicitat îndeobşte de perechi de interese mereu coexistente (literatură–muzică, artă–filosofie, estetic–etic), dar şi de un exces de patos. Germanităţii îi sunt dedicate alte cărţi: *Thomas Mann* (1965), *Thomas Mann – temă cu variațiuni* (2002) şi *Hegel şi arta* (1980), construite din perspectiva unui autor „luminist prin formaţie, raţionalist prin ataşament”, dispus să reţină de la cel dintâi limpezimea tenebrelor traversate, iar de la celălalt constructivismul „grandios, logic şi istoric, teribila şi terifianta măreţie”. Alte patru cărţi, de la care vor pleca peste ani versiuni revăzute sau chiar noi, au drept obiect spaţiul culturii ruse: *Dostoievski. „Tragedia subteranei”* (1968), *Romanul unui oraş. Petersburg–Petrograd–Leningrad* (1972), *Poveste cu doi necunoscuţi: Dostoievski şi Tolstoi* (1977) şi *Romanul unei drame: Lev Tolstoi* (1991). Dostoievski şi Tolstoi se înscriu, din nou, obsesiei dualului, pendulării între clasic şi romantic, apolinic şi dionisiac, lumină şi întuneric, în cele din urmă cu întreţeseri subtile şi simptomatice pentru o întreagă mare cultură. Sub semnul cumpenei pot fi aşezate şi însemnările din *Secolul nostru cel de toate zilele* (1980), *Opţiuni* (1989) şi *Idei inoportune* (1995), un posibil îndreptar de lectură privind înţelesurile

vieţii şi atitudinile intelectuale ale autorului. **I.** mărturiseşte a fi deprins disponibilitatea confesivă şi asumata lipsă a ruşinii faţă în faţă cu „ungherele tainice ale sufletului" de la marii ruşi. De altfel, sufletul iudaic a dovedit în mod repetat „impudoare" expresivă, valorizantă şi capabilă să sintetizeze epoci din perspectiva unui personaj confruntat cu sine. Scrisul lui M. Blecher, al lui Mihail Sebastian, al lui Radu Cosaşu reprezintă doar câteva dintre „subiectivităţile" producătoare de panorame incitante, cărora le pot fi alăturate confesiunile lui **I.**, „fişe de caz", cum le numeşte el însuşi, ale unui loc şi ale unui timp, acestea din urmă rotunjite exemplar în *Internaţionala mea. Cronica unei vieţi,* volum editat în 2012 („Util îmi pare să urmăresc pe firul vremii, cu precădere, *fapte, întâmplări, situaţii* şi *destine*. Consemnându-le, le comentez doar rareori. Las verdictele în seama materialului probator. Orice tentativă de reconstituire mai şi selectează, completează, umple golurile memoriei. Amintirile sunt personale. N-am cum să nu fiu subiectiv. Sper totuşi ca mozaicul alcătuit să corespundă lumii pe care am cunoscut-o şi din care m-am împărtăşit"). În acelaşi registru s-ar putea înscrie şi cartea *eu – şi el. Însemnări subiective despre Ceauşescu* (2003). Personalitatea cărturarului **I.** impune contemporanilor, care, omagiindu-l, recunosc în pariul său „pe idei simple, dar fundamentale" (Vasile Morar), adică pe forţa raţiunii, „bun simţ şi indestructibilitatea substanţei umane", o autentică lecţie de etică. Claritatea, erudiţia şi patosul definesc un intelectual pentru care „ideile sunt valori în numele cărora se bucură sau suferă, pentru care îţi poţi risca existenţa, pentru care şi-a pus viaţa drept gaj", iar „degradarea lor pragmatică îl dezolează, îl doare" (Marta Petreu). „Martor fidel al timpului său" şi „neobosit truditor" (Eugen Simion), profesorul „are tristeţea energică şi sănătoasă", „generozitatea stângii luminate şi cultura aristocratică a dreptei inteligente" (Radu Cosaşu).

Ianoşi este un om pentru care problema morală există, iar faptul acesta îl aşază într-o postură extrem de fecundă şi de necesară, de mediator. Într-o lume care devine tot mai conflictuală, uneori în mod stupid, cu totul superficial şi aberant, Ion Ianoşi cred că ne dă o lecţie de economie de conflict. Văd în această lecţie şi în persoana lui un model de seninătate, de sinceritate intelectuală, de europenitate.

MIRCEA MARTIN

SCRIERI: *Romanul monumental şi secolul XX*, Bucureşti, 1963; *Thomas Mann*, Bucureşti, 1965; *Dostoievski. „Tragedia subteranei"*, Bucureşti, 1968; ed. 3, Bucureşti, 2004; *Dialectica şi estetica*, Bucureşti, 1971; *Romanul unui oraş. Petersburg–Petrograd–Leningrad*, Bucureşti, 1972; *Teorie şi metodă în ştiinţele sociale* (în colaborare), Bucureşti, 1972; *Dicţionar de estetică generală* (în colaborare), Bucureşti, 1972; *Estetica filosofică şi ştiinţele artei*, Bucureşti, 1972; *Un univers într-o carte*, Bucureşti, 1973; *Alegerea lui Iona*, Bucureşti, 1974; *Lecţii de estetică*, Bucureşti, 1974; *Schiţă pentru o estetică posibilă*, Bucureşti, 1975; *Manual de estetică*, Bucureşti, 1976; *Poveste cu doi necunoscuţi: Dostoievski şi Tolstoi*, Bucureşti, 1977; *Estetica,* Bucureşti, 1978; *Umanism: viziune şi întruchipare*, Bucureşti, 1978; *Secolul nostru cel de toate zilele*, Bucureşti, 1980; *Hegel şi arta*, Bucureşti, 1980; ed. 2, Bucureşti, 2005; *Nearta-artă*, I–II, Bucureşti, 1982–1985; *Cariatide ale esteticii româneşti* (în colaborare), Bucureşti, 1982; *Sublimul în estetică*, Bucureşti, 1983; *Sublimul în artă (un drum în cultura lumii)*, Bucureşti, 1984; *Esteticul. Interferenţe valorice* (în colaborare), Bucureşti, 1985; *Cartea interferenţelor* (în colaborare), Bucureşti, 1985; *Literatură şi filosofie. Interacţiuni în cultura română*, Bucureşti, 1986; *Sublimul în spiritualitatea românească. Temelii, edificări, împliniri*, Bucureşti, 1987; *Opţiuni*, Bucureşti, 1989; *Romanul unei drame: Lev Tolstoi*, Bucureşti, 1991; *Izvoare biblice. Alegerea lui Iona. Moralităţi*, Bucureşti, 1994; *Idei inoportune*, Bucureşti, 1995; *O istorie a filosofiei româneşti. În relaţia ei cu literatura*, Cluj-Napoca, 1996; *Dicţionarul operelor filosofice româneşti. 111 lucrări fundamentale* (în colaborare), Bucureşti, 1997; *Constantin Noica între construcţie şi expresie*, Bucureşti, 1998; *Vârstele omului*, Bucureşti, 1998; *Tolstoi – romanul unei drame*, Bucureşti, 1998; *Dostoievski*, Bucureşti, 2000; *Prejudecăţi şi judecăţi*, Bucureşti, 2002; *Thomas Mann – temă cu variaţiuni*, Bucureşti, 2002; *eu – şi el. Însemnări subiective despre Ceauşescu*, Cluj-Napoca, 2003; *Sankt Petersburg – Romanul şi romanele unui oraş*, Bucureşti, 2004; *Karl Marx în 1234 de fragmente alese şi adnotate,* Bucureşti, 2004; *Studii de filosofia artei,* Bucureşti, 2005; *Autori şi opere. Cultura rusă*, I–II, Bucureşti, 2007–2009; *Autori şi opere. Culturi occidentale*, I–II, Bucureşti, 2007; *Internaţionala mea. Cronica unei vieţi*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Papu, *Luminile, 88–95*; Georgescu, *Printre cărţi, 219–223*; Dinu Pillat, *Dostoievski în conştiinţa literară românească*, Bucureşti, 1977, *passim*; Dimisianu, *Opinii*, *346–350*; Micu, *Lecturi*, *205–208*; Dumitru Velea, *Banchetul*, Bucureşti, 1984, *43–113*; Al. Tănase, *Filosofia ca poesis sau Dialogul artelor*, Bucureşti, 1985, *49–56*; Mircea Iorgulescu, *Meandrele confesiunii*, RL, 1989, 20; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *214–223*; Ierunca, *Dimpotrivă*, *254–257*; Gheorghe Grigurcu, *Dificultatea desprinderii de „Idee"*, RL, 1996, 11; Daniel Cristea-Enache, [*Ion Ianoşi*] ALA, 1997, 370; 1998, 422; *Estetică şi moralitate. Omagiu profesorului Ion Ianoşi*, îngr. şi introd. Marin Diaconu, Bucureşti, 1998; *Ion Ianoşi. O viaţă de cărturar*, îngr. Vasile Morar, Bucureşti, 1998; *Dicţ. scriit.*

rom., II, *555–559*; Dimisianu, *Lumea*, *119–127*; Bârna, *Comentarii*, *208–218*; *Ion Ianoşi 80*, Bucureşti, 2004; Popa, *Ist. lit.*, II, *1079*; Alex Goldiş, *O frescă autobiografică*, RL, 2012, 34; Gabriel Dimisianu, *O viaţă şi o epocă*, RL, 2012, 44–45; Alexandru Singer, *O „internaţională" a unei personalităţi europene***,** APF, 2012, 11. ***I.P.***

IANOŞI, Janina (12.VII.1930, Bucureşti – 20.I.2017, București), traducătoare, eseistă. Este fiica Aureliei Caffé (n. Teodorescu), licenţiată în litere şi filosofie, şi a lui Leon Caffé, medic internist. Face clasele primare în particular (1937–1941), gimnaziul la „Sf. Iosif" (1941–1945) şi liceul la Şcoala Centrală de Fete din Bucureşti. Urmează studii de filosofie la Universitatea bucureşteană (1949–1950) şi la Universitatea din Leningrad (1950–1955). Ulterior şi-a început activitatea de cadru didactic la Universitatea bucureşteană. Şi-a luat doctoratul în filosofie cu teza *Optimism şi pesimism istoric* (1972). A fost soţia lui Ion Ianoşi.

Foarte bună cunoscătoare a limbii ruse, **I.** traduce multă vreme un număr considerabil de scrieri de estetică şi de filosofia artei semnate de A.I. Herzen, V.G. Bielinski, N.V. Cernîşevski, N.A. Dobroliubov, D.I. Pisarev, G.V. Plehanov, dar şi literatură propriu-zisă, oprindu-se la scrieri aparţinând lui Lev Tolstoi, Konstantin Paustovski, Marinei Ţvetaeva ş.a. Începând din anii '90 ai veacului trecut, a transpus cu precădere din limbile franceză şi germană (Lev Şestov, Vladimir Jankélévitch, Gilbert Durand, H. Heine, R.M. Rilke, Thomas Mann ş.a.). În această etapă se observă pregnant și opţiunea pentru lucrări care depăşesc aria literaturii şi vizează istoria şi istoria mentalităţilor, îndeosebi istoria evreilor, iudaismul, antisemitismul etc. Versiunile româneşti date de **I.** beneficiază de prefeţe şi de un aparat critic erudit, elaborate îndeobște de Ion Ianoşi. A fost distinsă cu Premiul revistei „Sfera politicii" pentru traducerea cărţii lui Jürgen Habermas *Sfera publică şi transformarea ei structurală* (1998), alte premii fiindu-i acordate de revistele „Poesis" (2005) şi „Convorbiri literare" (2008).

SCRIERI: *Optimism şi pesimism istoric*, Bucureşti, 1972. **Traduceri:** I. Davîdov, *Arta şi elita*, Bucureşti, 1973; Lev Tolstoi, *Jurnal (1847–1910)*, I–II, îngr. şi pref. Ion Ianoşi, Bucureşti, 1975–1976, *Moartea lui Ivan Ilici*, pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 2003, *Spovedanie*, Bucureşti, 2008; G.V. Plehanov, *Studii de teoria artei*, îngr. şi pref. Ion Ianoşi, Bucureşti, 1972; Marina Ţvetaeva, *Proză*, pref. Ion Ianoşi, Bucureşti, 1986, *Povestire despre Sonecika*, Bucureşti, 2011; A.I. Herzen, V.G. Bielinski, N.V. Cernîşevski, N.A. Dobroliubov, D.I. Pisarev, *Despre cultura estetică, valorile artistice, creaţia literară*, îngr. şi introd. Ion Ianoşi, Bucureşti, 1987; Vasili Grossman, *Panta rhei*, îngr. şi pref. Ion Ianoşi, Bucureşti, 1990; Andrei Platonov, *Cevengur*, pref. Ion Ianoşi, Bucureşti, 1990 (în colaborare cu George Bălăiţă); Piotr Iakovlevici Ceadaev, *Scrisori filosofice urmate de Apologia unui nebun*, pref. Ion Ianoşi, Bucureşti, 1993; Lev Şestov, *Apoteoza lipsei de temeiuri. Eseu de gândire adogmatică*, Bucureşti, 1995; Heinrich Heine, *Contribuţii la istoria religiei şi a filosofiei în Germania*, Bucureşti, 1996; Elie Wiesel, *Celebrare biblică. Portrete şi legende*, Bucureşti, 1998; Jürgen Habermas, *Sfera publică şi transformarea ei structurală*, Bucureşti, 1998; Thomas Mann, *Germania şi germanii*, Bucureşti, 1998, *Despre problema evreiască*, Bucureşti, 1998; Moses Mendelsohn, *Ierusalim sau Despre puterea religioasă şi iudaismul*, Bucureşti, 2003; R.M. Rilke, Marina Ţvetaeva, Boris Pasternak, *Roman epistolar 1926*, București, 2006.

Repere bibliografice: *Dicţ. scriit. rom.*, II, *559–560*; Radu Ciobanu, *Zăpezile de altădat'*, RL, 2006, 45; Florin Mihăilescu, *Poezie şi iubire*, ST, 2007, 9; Aura Christi, *Adevărul Holding şi cel mai mare jaf din istoria literaturii române*, „Cafeneaua literară", 2009, 1; *Janina Ianoşi – biobibliografie*, CNT, 2009, 4. ***I.D.***

IANOV, Ioan (24.VI.1836, Iaşi – 7.II.1903, Iaşi), poet, comediograf. Este fiul Ecaterinei (n. Isăcescu) și al spătarului Evdochiu Ianov. Aparţinând unei familii de boieri mărunţi, **I.** a urmat şcolile primară şi secundară la Iaşi, fiind trimis apoi pentru studii juridice la Viena şi Paris. Alcătuieşte poezii ocazionale, pe care le publică în ziarele şi calendarele lui Gh. Asachi. Întors în ţară, participă la lupta pentru Unire şi, după înfăptuirea acesteia, este ales deputat de Ilfov, la propunerea lui Al. I. Cuza. Stabilit în Iaşi, a deschis un birou de avocatură, continuându-şi totodată activitatea scriitoricească. Din anul 1865 ia parte la şedinţele societăţii Junimea, al cărei membru devotat rămâne până la capăt. A avut diverse funcţii în administraţia oraşului Iaşi şi a fost vicepreşedinte al Senatului.

Între 1854 şi 1862 **I.** scrie poezii sentimentale sau patriotice, distingându-se prin uşurinţa versificaţiei. Ulterior abandonează acest gen de poezie, dedicându-se exclusiv „cânticelelor comice", apărute, de pildă, și în „Icoana Lumei" (*Tânărul din Sărărie*), dar mai ales în „Convorbiri literare" (1867–1879). Scrise sub formă de monolog, alternând proza cu versul, „cânticelele", mai toate rămase în pagini de revistă, au drept model pe Vasile Alecsandri. Subiectele sunt

extrase din viaţa societăţii româneşti de după 1860, ale cărei moravuri **I.** le ridiculizează prin personaje caracteristice: micul funcţionar, omul de afaceri, politicianul, ţăranul. În genere, personajele au aerul că improvizează, într-atât sunt de spontane asociaţiile şi de cursiv monologul. Ocazionate frecvent de evenimente curente din viaţa politică a ţării, „cânticelele" sale aveau succes, mai ales că erau interpretate de mari artişti, ca Matei Millo ori Neculai Luchian. Aspectul este de caricatură groasă, cu deosebire în cel mai cunoscut monolog – *Von Kalikenberg* (*Concesionaru*).

SCRIERI: *Advocatul Cârciocărescu*, Iaşi, 1871; *Eclisiarhul Colivărescu*, Iaşi, 1871; *Von Kalikenberg (Concesionaru)*, Iaşi, 1871; *Stosachi*, Iaşi, 1873; *Nae Secătureanu (Ministru)*, Iaşi, 1876; *Moş Ion Zurba*, Iaşi, 1879.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *79–80*; Negruzzi, *Junimea, 173, 176–177;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *372–373*, *Ist. lit.* (1982), *430;* Mănucă, *Scriit. jun., 82–92; Dicţ. lit. 1900, 446–447*; Liviu Papuc, *Societari junimiști în documente*, ed. 2, Iași, 2008, *131–165*. ***D.M.***

IANUŞ, Marius (24.XII.1975, Braşov), poet.

Pe numele adevărat Marius-Christian Drăjan, fiul Mariei (n. Ianuş) şi al lui Nicolae Drăjan adoptă ca scriitor numele de familie al mamei. Urmează Liceul Militar „Dimitrie Cantemir" din Breaza, terminat în 1995, şi, începând din 1996, Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti. Este redactor la revistele „Litere nouă", „Playboy", „Madame Figaro", la „Ziarul financiar" şi la Editura Pro Logos. Boem, imprevizibil, nevrotic, ajunge să fie internat într-un spital de boli nervoase, de unde fuge pentru a da examen de admitere la Facultatea de Filosofie, lucrează ca brutar şi vânzător de pâine. Membru al cenaclului Facultăţii de Litere condus de Mircea Cărtărescu, întemeiază la rându-i cenaclul şi revista „Fracturi". Se remarcă prin atitudini nonconformiste şi prin violenţa polemicilor.

I. este, în ordine cronologică, primul poet cu relevanţă paradigmatică al perioadei postcomuniste. În raport cu literatura optzeciştilor sau chiar cu a nouăzeciştilor (Cristian Popescu, Daniel Bănulescu sau Ioan Es. Pop, care debutaseră sau ar fi putut să debuteze la sfârşitul anilor '80), poezia lui se distinge prin cel puţin patru aspecte: introduce în scenă un biografism agresiv, de o autenticitate impudică, neîmblânzită prin livresc; e traversată de o intertextualitate ale cărei repere nu mai vin exclusiv din zona tradiţiei literare, ci poartă influenţa unor discursuri (sub)culturale alternative, precum versurile hip-hop ale formaţiilor BUG Mafia sau R.A.C.L.A.; se revendică dintr-un concept radical-anarhist, alegând ca repere atitudinea antiburgheză a avangardelor istorice şi a mişcării *beat* şi adoptând un mesaj antisistem, în sens atât literar cât şi politic; îşi asumă o preocupare socială inclusiv prin faptul că ilustrează patetic şi reclamă isteric propria condiţie de marginal. Această marginalitate joacă rolul de practică existenţială autoimpusă, simultan poetică şi poietică, într-un *Manifest fracturist* redactat în colaborare cu scriitorul basarabean Dumitru Crudu şi publicat în trei versiuni, între 1998 (în „Monitorul de Braşov") şi 2001 (în „Vatra"). Poetul „trebuie să se pună veşnic în ipostaze extreme", „trebuie să-şi potenţeze sentimentele spre nivelul maxim", proclamă **I.**, care declară război atât postmodernismului optzecist cât şi autosuficienţei din zona *establishment*-ului. Fracturismul s-a impus nu prin această poetică vagă şi foarte ezitantă conceptual, ci în calitate de „umbrelă" pentru a identifica un nucleu de poeţi ai anilor 2000 (Elena Vlădăreanu, Ruxandra Novac, Dan Sociu, Domnica Drumea, Ştefan Baştovoi ş.a.) care cultivă cu durităţi de limbaj şi de detaliu autobiografismul şi critica socială. **I.** a debutat cu un volumaş neoficial-*underground* intitulat *Hârtie igienică* (1999), unde pot fi citite haikuuri neo-beatnice precum „cei care se masturbează/ sunt nişte flori". Debutul propriu-zis poate fi considerat *Manifest anarhist şi alte fracturi* (2000). Poemul care deschide volumul, dându-i titlul şi centrul de greutate, este alcătuit din două secvenţe (*Pe stradă* şi *România*) scrise în maniera lui Allen Ginsberg, cu o retorică amplă, bazată pe repetiţii acumulative şi pe o directeţe şocantă, ideologică, paranoidă, făcând mici noduri suprarealiste: „Am văzut vrăjitoarele nopţii înfigându-şi sticle de cola/ în fund pe stradă// Am văzut soldaţi iubindu-se pe nori de

tampoane/ folosite pe stradă"; „Eu sunt Iisus Hristos şi ei vor/ să mă aresteze pe stradă!", „Capitalismul e o felaţie pe stradă!". În special *România* a stârnit scandal, dat fiind registrul erotic *hardcore* în care poetul, proiectat simultan în violator şi în victimă vulnerabilă, aproximează imaginea patriei, pe urmele lui Ginsberg din *America*: „Simt că înnebunesc, România/ Încep să pierd controlul între lumea interiorităţii/ şi exterior, România/ Aş fi fost un poet al interiorului/ dacă aş fi avut ce mânca,/ România/ Mi-e foame, România/ De ce mi-e foame, România?/ Vreau să dorm pentru totdeauna, România!/ Vreau să mor!// Eu te cultiv, România!/ Eu bag informaţie în creierul tău prost şi brutal!// Eu sunt fetiţă, România!/ Eu ştiu totul, România!/ şi totul e violul unei bande de sodomişti// ţi se vedeau chiloţii, România/ pentru că tu te-ai pus în spate în troleibuz/ unde se văd chiloţii/ Numai că nu-i aveai, România". Astfel de versuri şi altele, încă mai puţin citabile, deşi aveau precedenţă la Daniel Bănulescu şi Mihai Gălăţanu, au declanșat numeroase reacţii ultragiate. Viaţa individului la care poemele fac referire este pauperă; vântul alienării îi umflă toate pânzele. „Personajul" lui **I.** e disputat în mod relativ egal de nevropatie, agresivitate necenzurată şi deprimism cronic, de fantasme sociale şi sexuale: un membru al generaţiei pierdute în zorii tranziţiei postcomuniste, care practică autoanaliza sub forma unor „cântece de ruşine". Critica s-a arătat dezorientată, în primă instanţă, de autoreferenţialitatea lui **I.**, care introduce în vers, în stilul hip-hopului, schijele cele mai triviale ale realităţii personale, fără acea complicată toaletă livresc-ironică din poezia optzeciştilor. Totuşi, directeţea lui nu trebuie confundată cu primitivismul ori cu arta genuină. Inteligenţa şi complexităţile poetului se relevă cel mai bine în altă carte, *Ursul din containăr – un film cu mine* (2002). Linia *Manifestului anarhist* este continuată prin scheletul biografist şi patetismul extrem al poemelor, care exhibă fără pudoare date personale pentru a face caz de ele, melodramatizându-le. Noutatea stă în efectele de ecou intertextual care compun una din temele principale ale volumului sau chiar proiectul acestuia. Autorul mizează pe insolitarea unor locuri comune (structuri metrice sau sonorităţi arhicunoscute) ale poeziei române, recontextualizându-le cu distorsiuni sau în răspăr cu originalul. Vocile şi referinţele se acumulează într-un amestec omogenizat de parazitarea stilului şi scenariului de tip Maiakovski (din *150.000.000* etc.) ori de mizerabilismul subiectului şi al decorurilor. Trimiterea la sursă nu este în unele cazuri tocmai facilă din cauza suprapunerii criteriilor de introducere a intertextualităţii (formale, tematice). Cel mai citat este Tudor Arghezi; în *Gesturi fluturate în vânt*, de exemplu, se execută o variantă la *Duhovnicească*, introdusă printr-o primă strofă calchiată după o acustică eminesciană: „Ca un gest/ cu cuţitul/ într-o sticlă murdară,/ o mănuşă ce sfarmă/ o flacără goală/ cu părul vâlvoi/ sparge uşa/ un vifor cumplit –/ eu sunt! – / acest urs/ într-o gheară/ din zid!/.../ Întunericul îşi picură şandramaua la mine în cap!/ mă ascund în dulap!/ Gura nopţii-şi deschide în gură/ o gură băloasă de crap!/ Vreau să fug, vreau să plec .../ unde-i Dudu?/ în ce pod de tren zăvorât?/ Dintr-o dată şobolanul memoriei/ despică podeaua scâncit/ Unde-i Dudu s-aprindă lumina? .../ Fug spre Sud. Am pornit". Bacovia apare de asemenea: „Plouă cu rugină peste copaci,/ o ploaie cu sfârşitul în vine./ Între morţi îngropaţi în oameni săraci/ stau – şi zic că mi-e bine" (*Rugină, rugină, rugină*); „Un rege stătea pe o bancă/ Un sclav hohotea în castel// În camera mortului miel/ pianul cânta la comandă" (*Seară zaumi la castel*). Revizitarea tradiţiei autohtone nu duce la atenuarea timbrului personal, ci, dimpotrivă, la ratificarea lui printr-o probă de virtuozitate în sublimarea precedenţei. Postmodernismul *Levantului* lui Mircea Cărtărescu pare din alt „film". *Ursul din containăr* promitea un poet mare tocmai prin felul în care **I.** arăta că poate controla și manipula diverse coduri istoricizate, transformând cu uşurinţă angoasa influenței într-un discurs strălucitor de personal. Saltul de calitate nu a fost totuși făcut prin cartea următoare, *Ștrumfii afară din fabrică!* (2007), valorificând și el tematizarea lamentoului unui **I.** tot depresiv și marginal, totuși evoluat în plan social de la stadiul de lumpen la acela de proletar. Apare aici, pentru prima dată, un poet auster din punct de vedere al intertextului, dar şi fără proiect şi „slăbit" în stilul ultimului Bacovia. El afișează intenția de a atinge o formă de „lirism elementar". Este discutabil în ce măsură o reușește în volumul *Refuz fularul alb!* (2011), unde, renegându-și poezia anterioară, descoperă fervoarea religioasă, care se manifestă în structuri prozodice extrem de sărace și de naive; oricum, prețul plătit este regresul în premodernitate. Lăsând deoparte mici trucuri stilistice sau abilități pe care poetul nu le-a

uitat cu totul (de pildă, stăpânirea procedeelor numite repetiție și acumulare), singura continuitate între vechiul autor și cel convertit în urma unui eveniment personal dramatic este una psihică, și anume autovictimizarea. O oglindă a convertirii apare și în publicistica din *O noapte și o dimineață* (2011), cu poziții tipice intoleranței religioase, dar și cu o seamă de pagini de proză nonficțională emoționantă prin simplitatea ei „rusească" pe un fundal totuși tulbure.

Ieremiadele vremurilor biblice nu erau plăcute la auz. Înfăţişarea Ierusalimului ca o târfă împodobită probabil că şoca exact cum ne şochează versurile lui Ianuş despre România, pentru care era cât pe-aci să i se intenteze un proces. […] Manifestul anarhist *e o carte mutilată a unui om mutilat ce trăieşte într-un segment mutilat de istorie, pe care încearcă fără nici o şansă să-l răscumpere. Poezia cuprinsă aici, una dintre cele mai bune care se scriu azi, se naşte chiar din acest eşec.*

MIRCEA CĂRTĂRESCU

SCRIERI: *Hârtie igienică*, Bucureşti, 1999; *Manifest anarhist şi alte fracturi*, Bucureşti, 2000; *Mamijuana – cele mai cunoscute ale lui…*, Bucureşti, 2002; *Ursul din containăr – un film cu mine*, Bucureşti, 2002; *Ștrumfii afară din fabrică!*, București, 2007; *Refuz fularul alb!*, București, 2011; *O noapte și o dimineață*, București, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Poezia şi codul penal*, RL, 2000, 35; Mircea Cărtărescu, *O poezie adevărată*, RL, 2000, 50; Cristea-Enache, *Concert*, *112–118*; Mihai Iovănel, *Marius Ianuş loveşte din nou*, ALA, 2003, 653; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Călătorie la capătul disperării*, LCF, 2003, 5; Cistelecan, *Al doilea top*, *31–33*; Eugen Simion, *„Fracturiştii"*, CC, 2005, 2–3; Cristea-Enache, *Bucureşti*, *260–267*; Ștefănescu, *Istoria*, *1113*; Andrei Terian, *Ianuş contra Ianuş*, CLT, 2007, 17; Alex Goldiş, *Ianuş. Manual de utilizare*, CLT, 2007, 40; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, *310–313*; Chioaru, *Noi developări*, *115–119*; Paul Cernat, *Un Iov dostoievskian*, „22", 2011, 45; Daniel Cristea-Enache, *Cei care plâng*, OC, 2011, 600; Soviany, *Cinci decenii*, II, *98–102*. ***M.I.***

IARIN, George (pseudonim al lui Gheorghe Ionescu; 2.XII.1940, Ploieşti), poet. Este fiul Vioricăi (n. Barescu) şi al lui Gheorghe Ionescu, ofiţer. Face şcoala elementară la Ploieşti şi Râmnicu Sărat (1947–1953), apoi liceul la Râmnicu Sărat, absolvindu-l în 1957. Din cauza dosarului (tatăl său a fost condamnat politic în 1957), va fi încorporat într-un detaşament militar de muncă forţată. Nu-şi încheie studiile începute la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică din Bucureşti şi lucrează ca topometru (1961), profesor suplinitor (1962–1966), inspector şi bibliotecar (1966–1982), statistician etc. Debutează, semnând Gheorghe Ionescu, cu poezii în „Luceafărul" (1959) şi editorial cu volumul *Elegii pentru pământ*, apărut în 1977. Mai colaborează la „Gazeta literară", „Viaţa românească", „Steaua", „Tribuna", „Flacăra" ş.a.

Poezia lui **I.** este lipsită de evoluţie, conservându-şi pretutindeni trăsăturile cele mai caracteristice. Cel mult unele „şopârle" se acutizează sau capătă o mai mare transparenţă. De altfel, o parte a poemelor au trecut cu minime modificări dintr-un volum în altul. E o poezie îndatorată spiritului bufon, disimulând sub aerul de neseriozitate şi de jovialitate frivolă identitatea unui sentimental care îşi exteriorizează melancolia în tumbe şi poze ludice. Pe scurt, neseriozitatea unui serios care ezită să se ia în serios. Formula compoziţională constă în patinarea – versificată riguros, cu ritm şi rimă utilizate cantabil – pe suprafaţa unui mare număr de obiecte, convenţii, poze, amestecate într-o confuzie a regnurilor pentru a obţine efect de burlesc: „Orele le anunţă cocoşii electronici./ Îmi curăţă armurile de praf stelar păpuşile./ Strămoşii, din tablouri, mă urmăresc ironici./ Mereu, spre alte camere, vântul deschide uşile./ De catifea e iarba în care-mi pierd monedele./ Bananieri de naylon îmi mângâie plafoanele./ Copite de argint au toate patrupedele:/ mesele, taburetele, fotoliile, scaunele./ Sunt regele castelului cu jucării mecanice,/ cu leoparzi, fantome, roboţi şi scări rulante./ Din când în când, bezmetic, pornesc casetofoanele/ şi se aude vocea subţire a lui Dante". O atmosferă colorată de iarmaroc al livrescului umple spaţiul dintre piesele de mobilier ale acestei poezii, care se refuză convenţionalului actual pentru a-l reintroduce pe cel vechi, sub pretextul ironic al reabilitării. Resursele procedeului nu sunt pur parodice. Astfel, lăsând la o parte pastişele prea şarjate în direcţia unor specii precum pastelul sau idila, s-ar putea spune că **I.** verifică prin poemele sale resursele de farmec ale desuetului: „Ascultă! Marea se retrage din fotografii, foşnind./ Pe stânci, seara de vară s-a spart ca o oglindă./ Târându-se, jilave, pe plaja de argint,/ năvoadele stelare încearcă să ne prindă./ Să nu te temi de noapte! Pe buze adu-mi frigul/ sângelui tău în care s-au înecat corăbii!/ Departe se aude confuz murmurul lumii/ ca horcăitul unui înghiţitor de săbii".

SCRIERI: *Elegii pentru pământ*, Bucureşti, 1977; *Scrisori din Andromeda*, Bucureşti, 1981; *Ziar de seară*, Bucureşti, 1983; *Ţinuturile mentei*, Bucureşti, 1986; *Biblioteca pierdută*, Bucureşti, 1988; *Regele valsului*, Bucureşti, 1992.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Structuri lirice duale*, RL, 1977, 28; Al. Cistelecan, *„Elegii pentru pământ”*, F, 1977, 7; Nicolae Prelipceanu, *Contimporan cu fluturii*, TR, 1978, 7; Lucian Raicu, *Un pumn de verbe*, RL, 1981, 49; Gheorghe Grigurcu, *Lucrurile ca atare*, VR, 1987, 4; Florin Mugur, *Schiţe despre fericire*, Bucureşti, 1987, *281–283*; Eugen Simion, *Romanţe provinciale şi ironice*, RL, 1988, 41; Ion Cristofor, *Un solitar*, TR, 1993, 7; Ulici, *Lit. rom.*, I, *200–202*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *560–561*; Popa, *Ist. lit.*, II, *418*. ***M.I.***

IARU, Florin (24.V.1954, Bucureşti), poet, prozator, jurnalist.

Este fiul Luciei Râpă (n. Iaru) şi al lui Ilie Râpă, profesori. Absolvent, în 1978, al Facultăţii de Limba şi Literatura Română din cadrul Universității din Bucureşti, lucrează ca profesor la Galaţi (1978–1981) şi la Bulbucata, în judeţul Giurgiu (1981–1982), iar din 1983 ca gestionar-magaziner la librăria Editurii Cartea Românească. Debutează cu poezie la revista „Luminiţa” în 1962, iar în 1970 cu proze în „Amfiteatru”. Participă, în anii ’80 ai secolului trecut, la Cenaclul de Luni, condus de Nicolae Manolescu şi debutează editorial în 1981 cu *Cântece de trecut strada* (Premiul Uniunii Scriitorilor). În 1982 este prezent în volumul colectiv *Aer cu diamante*, alături de Mircea Cărtărescu, Traian T. Coşovei şi Ion Stratan. În perioada postdecembristă face parte din redacţia „Cotidianului” (1991–1992), este angajat la departamentul de relații publice al unei firme particulare (1992–1993), lucrează ca redactor la Editura Cartea Românească şi consilier tehnic la diferite publicaţii, şi ca tehnoredactor la „Academia Caţavencu”, devenită „Caţavencii”, unde este prezent şi cu texte aderente la profilul satiric al revistei. În perioada 1995–1997 a fost vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor. A semnat scenariul filmului *Înnebunesc şi-mi pare rău* (1992), regizat de Jon Gostin.

Critica a remarcat în poemele lui **I.** prozaismul, „democratizarea” limbajului, „deschiderea maximă a expresiei”, limbajul oral şi „direct referenţial”, cu un „strat realist (social, politic) imediat vizibil” (Nicolae Manolescu) sau „caracterul epic” (Ion Bogdan Lefter). I s-au găsit antecesori în avangardă şi în suprarealism, iar în „vorbirea” autoreferenţială s-a văzut un simptom de postmodernitate. Alături de lirica altor optzecişti, formula lui **I.** a alimentat, de altfel, unele teorii care au exploatat afinitatea dintre avangardă şi postmodernism în contul unei despărţiri tot mai ferme de modernism. Poetul a făcut însă obiectul unor filiaţii atât de diverse (de la I.L. Caragiale şi Ion Minulescu la Şerban Foarţă), încât tratarea lui ca tardo-modernist sau ca postmodernist e de fiecare dată vulnerabilă la contraargumente. Primul volum, *Cântece de trecut strada* (în titlul căruia s-a citit o aluzie la *Cântec de trecut Akheronul* de Dorin Tudoran), dezvăluie un temperament ludic-anxios atras de imaginarul suprarealist: „Îţi priveşti cu uimire degetul care sare din articulaţie/ sufletul care sare din articulație/ umbrela articulată care creşte la ploaie/ din capul tău […] frică de astăzi ne este” (*Zi ploioasă pe strada Păcii*). Amestecul de „reale” într-o ordine (naraţiune) lirică mizând pe asocierea cvasihaotică de contaminaţii sonore şi semantice, de traduceri *mot-à-mot* ale unor frazeologii străine („prin câinele prăfuit al după-amiezei”), de calambururi spectaculoase şi amplu narativizate aduce această poetică în proximitatea lui Boris Vian sau a lui Gellu Naum, coborâţi „în stradă”: „Dar cine e vinovat/ că nu mă culc cu secunda-Cunigunda/ că nu ard de viu în stomacul locomotivei/ că nu dau rod ca un pom?/ Mi se spune: Dormi?/ Eu – dorm!/ Şi am strigat de jos din stradă/ cât/ au putut plămânii mei da/ cât/ a încăput strigăt de disperare/ în gura mea:/ – Ieşi, fă, la fereastră!/ Şi ieşi/ numai fereastra/ căzându-mi vaporoasă la picioare/ ca o scrisoare de la Marea Moartă” (*În micuţul pavilion*). Eufonia retro, muzicalitatea *per se* a rimei sau a ritmului sunt deseori contrapunctate de tensiunea imaginii (*Radiografie*) şi invers, gravitatea e slăbită de jocul de limbaj, ca în *Duelul*, o naraţiune lirică în nouă părţi, unde tiparul *ubi sunt qui ante nos* basculează în eufonicul pur: „Unde-s dinţii tăi frumoşi?/ Iată, s-au scuturat! […] Ah, unde-i carabina cu care a sfârşit Hemingway?/ Iată, s-au descărcat!// Urc

scările la două minute după dezastru./ Ţevile s-au spart şi plouă cu apă caldă […] Mintea mea ţopăie pe discul uzat al absenţei: «Patefon eufon sau laringofon omofon?»/ «Îngerii sângerii sau în ce rai ingerai?»”. Recurentă, obsesia timpului, balansând între anxietate şi revoltă, se exprimă antropomorfic, în scenarii suprarealiste minate însă de oximoronul încărcat de sens: „Cu braţele pline de frig/ coboară din trenul unei cămăşi de forţă/ timpul arzând” (*Patimile după Petrarca*); „Timpul te-a visat meşterind ceva/ la o fată bălană/ Ai visat să pui timpului manivelă/ şi să dai înapoi. Trebuia/ să fi pus mâna pe un pietroi!” (*Pe strada fatală*). Cearta limbajului cu realitatea complică (sau explică) obsesia timpului: „Gura mea nu mai poate rosti nici un adevăr./ Pentru ea realitatea e un cub încălţat./ Pentru realitate gura mea e o croitoreasă” (*Duelul*). Timpul, realitatea imposibilă („un cub încălţat”) sau obsesia morţii sunt acostate ironic şi livresc, cu tonusul exuberant şi juvenil-teribilist remarcat întotdeauna în literatura lui **I**. Rostul acestor scenarii este de a face protestul mai eficient prin banalizarea acelor forţe care strivesc sau condiţionează omul. Des citat este poemul *Aer cu diamante* – presupusă citare insurgentă a hitului *Lucy in the Sky with Diamonds* (aluzie la acronimul LSD) al formaţiei The Beatles. Particularitatea viziunii erotic ascensionale pornite din versurile „Ea era atât de frumoasă/ încât vechiul pensionar/ se porni să roadă tapiţeria/ scaunului pe care ea a stat […] era atât de frumoasă/ încât şi câinii haleau/ asfaltul de sub tălpile ei” poate ieşi mai bine în evidenţă prin extinderea câmpului de referinţe. Linia romantică şi modernistă, de la Byron (*She Walks in Beauty*) la William Carlos Williams (*Portret of a Lady*) sau Theodore Roethke (*I Knew a Woman*), ai căror antecesori în proslăvirea dezirativ-angoasată a femeii sunt trubadurii şi truverii, sau, pe teren românesc, autori ca Nichita Stănescu („Ea era frumoasă ca umbra unei idei…”) ori Mircea Dinescu („Sub paşii tăi cad viermii în extaz/ se bâlbâie salcâmii şi fac spume”) ilustrează genul proxim al acestei poezii. Original este însă aici tocmai contrapunctul oferit acestei tradiţii lirice. Nu e vorba de simpla orchestrare prozaic-narativă a unei isterii erotice generate de o instanţă feminină, ci de faptul că aceasta, în contrast cu recuzita concretistă şi prozaică a discursului, devine un referent metafizic – frumuseţea în sine. *La cea mai înaltă ficţiune* (1984), cu un titlu care parafrazează *La cea mai înaltă tensiune* de Nagy István, reia laitmotivul relaţiei echivoce cu realitatea. Poetul alege un fel de exploatare a concretului diferit de cel impus de tradiţia lirică sau de ideologia momentului, o exploatare pseudomimetică, semănând cu o siluire: „Să scriu, ah, să scriu o poezie mai umană […] să fac: o sete o sticlă a apuca a stoarce a duce la gură o cană/ până când realitatea ţipă destuul – dintre perne…” (*Fiara de mătase*). Anxietatea creatorului este, de altfel, riguros subversivă. Subversiunea, politică, dar şi poetică, în sensul regândirii relaţiei dintre poezie şi mimesis ca fidelitate sau ca reproducere trucată, se manifestă uneori prin travesti intertextual – în ritm coşbucian, de pildă: „Tu n-ai să vrei să faci copii/ eu n-am să pierd un alibi […] Însângeraţi de morţii vii/ avem un cerc dar n-avem ϖ./ Şi-un papă-avem. N-avem Papy./ N-avem cu cine dănţui/ în treişpe-paişpe poezii./ E mare High. Dar şi mai şi-i/ frumoasa lui Fidelity” (*High Fidelity*). Alteori subversivul răzbate din secvenţe oniric-psihedelice, ca în *Maşini portocalii, zburătoare*. În *Laudă înaltei fidelităţi* mitul lui Iona în variantă electro se transformă într-o alegorie a dezertării dintr-o realitate considerată mai opresivă decât însăşi burta chitului („containerul cu fanoane”), care, într-o lectură ideologică, poate fi asimilat societăţii capitaliste producătoare de „minuni” angelic-electronice. Personajul intră „de bunăvoie” în „containerul” unde angelicul şi divinul se traduc prin firme audio-video de mare succes, cu produsele lor de dublare şi înregistrare (în tehnologie *high fidelity*) a realităţii prime. Greu de spus dacă această tendinţă către mirajul mecanomorf e un indiciu postmodernist şi nu totuşi modernist, ştiut fiind că, pentru majoritatea istoricilor literari, „dezumanizarea” artei şi cooptarea artificialului în discurs sunt trăsături ale modernismului. Pereche a mecanomorfizării individului, se accentuează antropomorfizarea angoasei: „Frumuseţea se va fi şters din şpaltul amiezii/ cu un burete îmbibat de nimic” (*Corectură în şpalt*); „Cu hârtie cu pană cu secure vine o oră roşie la mine şi/ spune semnează” (*La roşu*) etc. Viziunea acidă asupra realităţii şi a semenilor pilotaţi de o pasivitate suspectă introduce în scenă un personaj de un simbolism fără echivoc – exterminatorul cu „extinctorul” (*Dormitorii*). Scenariile distructiv-apocaliptice (*Hotel „Fantastic” la lumina unui incendiu catastrofal*), chiar subminate de detaliile unui imaginar benign sau domestic, expun spaime şi furii autentice.

Detaliul benign nu înseamnă, în multe asemenea scenarii, autosabotarea discursului grav, ci o formă elaborată de cinism. Deşi locvacitatea ludică, facilitatea combinării straturilor limbii, intertextul şi parodia au fost considerate embleme ale poeziei lui **I.** şi, în genere, ale optzecismului, se poate vorbi la fel de pertinent despre un etos întunecat, neoexpresionist, de un ludic încarcerat de obsesii tanatice, prelucrat și de Ion Mureşan, Mariana Marin şi descendenţii lor de după 1989, ca în *Parisul vesel*, *Moarte luminată ca ziua* sau în *Un sentiment de siguranță*: „Câinele stă nelătrător lângă paznic/ în gura paznicului se fumează liniştită ţigara/ o furnică greşită patinează pe ochiul lui lunecos [...] Stai, mamă! Priveşte-mă bine cum mă agăţ iarăşi de bolovanul rece al tatălui – mârâi, zgârii, nu mă las copleşit de un sentiment de siguranţă". Critica a remarcat, de altfel, o violenţă în genul lui Geo Bogza în unele poeme, chiar în cazul unor „violuri" textualiste, unde personajul feminin pare scriitura, ca în *Zile de viol și râs*. Un erotism crepuscular, rătăcit pe drumul dintre animal(ic) şi mecanic, într-un imaginar de tip *Mireasa lui Frankenstein*, apare în *O laşitate explicabilă*. Există totuşi mereu o poartă de ieşire din partitura demonică sau alienată, căci patologicul e un diagnostic relativ, direct dependent de canonul normalităţii, aşa cum singurătatea e dependentă de dogma mulţimii. Catastrofismul fără motiv aparent se converteşte uneori în escatologicul punitiv-justiţiar. Impresia de acumulare explozivă, de instigare a inexorabilului apocaliptic, e creată, de pildă, în *Petrecere cu lăutari*, prin supraîncărcarea scenei cu acţiuni, personaje, concepte: „Se aduc pocalele. Gâlgâie toastul./ Se pupă surplusul babana balastul./ Surâde canalia. Radiază poltronul./ Se iartă păcatele./ Intră-n vibraţie sferele –/ lumina traversează atomul". *Înnebunesc şi-mi pare rău* (1990), cu un titlu preluând o zicere de romanţă, defulează viziuni reprimate sau incompatibile anterior cu cenzura. Un simetric al *Aerului cu diamante*, prin prelungirea ascensională sau centrifugă a viziunii, susţinută de aceeaşi tehnică a defilării realelor, este poemul *Mini-conservă de moarte în sos picant*. Eul liric se afirmă aici ca vânător al morţii ascunse în cutia de conservă – şi al întregii „materii" odată cu ea: „Cu lamă elastică tai/ şi tot tai/ zile de-a rândul/ conserva./ Tai şi degetele, tai ligamentele pumnului/ tai şi faţa de masă [...] tai fundaţia casei/ tai trotuarul/ sfârtec parcarea". Sentimentul de solidaritate cu „ai mei" e susţinut de o intuiţie justiţiară şi în acelaşi timp monstruoasă a viitorului: „Ştiu că mai am de măcelărit ani de-a rândul cutia/ până să-mi umplu satisfăcut farfuria. [...] dar/ ai mei sunt cu mine, mă apără, salivează/ adulmecând viitorul./ Prezint garanţia!". O formă de optimism emanat dintr-un scenariu grotesc, în care hăituiţii se transformă ei înşişi în monştri ai dreptăţii, cerând „satisfacţie". O parabolă a omului decis să-şi strivească angoasa fundamentală – extrem de coerentă şi persuasivă prin aceeaşi tehnică a asocierii de „reale" – se întâlneşte şi în poemul *La cea mai înaltă ficţiune*, unde se continuă asaltul demascator asupra unei realităţi ce şi-a pierdut natura, o realitate-ficţiune. Impresia victoriei asupra unei entităţi abstracte, realitatea politică sau realitatea-minciună, e dezisă însă de efectele ei prea puţin consistente, ce ameninţă să se întoarcă din stradă (adică din realitate) înapoi în ficţiune: „Se bucurau cinstiţii cetăţeni şi posteritatea jubila/ iar lucrul bine făcut ieşea, pe la cinci,/ într-o caleaşcă de muşama". Mirajul corecţiei etice aplicate realităţii se confundă la un moment dat cu o „est-etică", în care foştii lideri comunişti – „Toţi cumsecade, toţi cu faţă umană, toţi, deopotrivă,/ cuprinşi în aceeaşi cooperativă/ a lucrului bine făcut" (*Est-etica*) – devin actanţii unui ingenuu talcioc butaforic. Soarele care „apasă cu deget de oţel carnea grăsuţă a amurgului", întunericul care „vine tropăind şi se loveşte de ochii emailaţi/ ai orbului de ocazie", gura „rujată cu tu... cu tub.. cu turbare" sau gesturile care „lipăie pe pereți" participă la acest scenariu unde revolta sau alienarea devin sinonimele dezvrăjirii, iar ludicul e semnul unui cinism intens fardat. După 1989 **I.** a colaborat sporadic cu poeme în publicaţii ca „Fracturi" şi a semnat volumul de proză scurtă *Fraier de Bucureşti* (2011), unde a antologat tablete autoficţionale apărute în hebdomadarul „B24".

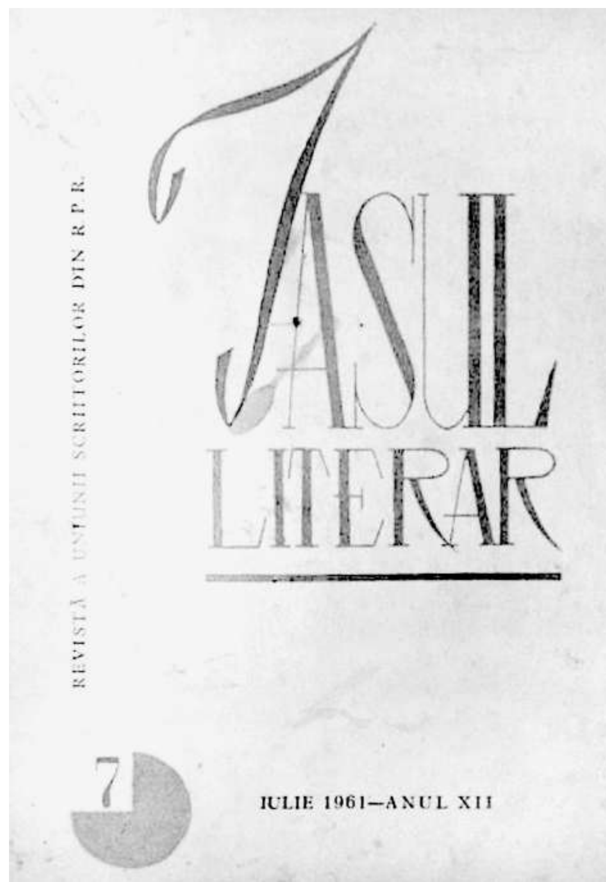
SCRIERI: *Cântece de trecut strada*, Bucureşti, 1981; *Aer cu diamante* (în colaborare cu Mircea Cărtărescu, Traian T. Coşovei şi Ion Stratan), pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1982; *La cea mai înaltă ficţiune*, Bucureşti, 1984; *Înnebunesc şi-mi pare rău*, Bucureşti, 1990; *Poeme alese. 1975–1990*, postfaţă Nicoleta Cliveţ, Braşov, 2002; *Fraier de Bucureşti*, Iaşi, 2011.

Repere bibliografice: Grigurcu, *Existenţa*, *516–521*; Simion, *Scriitori*, IV, *508–513*; Regman, *Nu numai*, *262–265*; Coşovei, *Pornind*, *115–122*; Steinhardt, *Monologul*, *145–149*; Ovidiu Verdeş, *Descoperirea unui topos: nebunia*,

VR, 1991, 6; Aurel Pantea, *Comedii, în fond*, VTRA, 1991, 8; Ţeposu, *Istoria*, *51–53*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *213–216*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *127–130*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *561–563*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *376–382*; *Dicţ. analitic.*, II, *322–323*; Bucur, *Poeţi optzecişti*, *103–104, 242–243*; Manolescu, *Lista*, I, *328–338*; Daniel Cristea-Enache, [*Florin Iaru*], ALA, 2003, 656, OC, 2012, 612; Lefter, *Flashback*, *229–238*; Holban, *Ist. lit.*, I, *236–242*; Alexandru Matei, *Eseist şi scriitor*, CU, 2007, 2; Bodiu, *Evadarea*, *86–89*; Manolescu, *Istoria*, *1316–1321*; Popa, *Ist. lit.*, II, *559–560*; Soviany, *Cinci decenii*, I, *196–198*; George Neagoe, *Simţământ bucureştean, sentiment universal*, CLT, 2012, 3. ***T.D.***

IAŞUL, publicaţie apărută la Iaşi, de patru ori pe săptămână, între 1931 şi 1937, între 28 martie 1938 şi 27 iulie 1940. Redacția: Mircea Bârsan (director), George Ivașcu (prim-redactor), Victor Ionescu, Alexandru Piru, Eusebiu Camilar. Începând cu numărul 24/1938 în cuprinsul ziarului este inclus suplimentul „Iașul literar", care încearcă să realizeze programul anunțat la reapariţie: „Afirmarea primatului culturii naţionale moldoveneşti în viaţa românească, determinarea unui curent care să asigure realizarea legitimelor aspiraţii culturale, artistice, sociale şi administrative ale Moldovei; crearea unui climat spiritual academic favorabil afirmării caracterelor". Semnează versuri Magda Isanos (*Camilar*, *Întoarcerea gospodarului*, *Săracii*), George Lesnea (*Golgotha*, *Rug*), Mircea Pavelescu (*Aspect*), Eusebiu Camilar (*Înviere*), Al. Voitin (*Scrisori*, *Rugăciune*), Nicolae Țatomir (*Acord*). Catrene satirice-umoristice, epigrame, anecdote risipite în pagină sau adunate sub rubrica „Turbinca lui Ivan" oferă Mircea Pavelescu (*Lui Păstorel*) și Mihai Codreanu (*Mic calcul*). Proza se reduce la amintirile lui Gh. C. Lecca (*Noaptea Învierii*), Emil Casian (despre Panait Istrati), ale tipografului Ștefan Lungu (*Din Iașul de altădată*), la texte de Eusebiu Camilar (*Un câine*) și Tudor Arghezi (*E adevărat…*, preluată din volumul *Ce-ai cu mine vântule?*). Preocuparea principală a redacției se îndreaptă spre capitolul de istorie și critică literară, reprezentat de recenzii, portrete, articole teoretice, comentarii. Cei mai activi sunt Eusebiu Camilar (*Barbu Delavrancea*), Alexandru Piru (semnează și P. Alexandru; *Poetul generației noastre: G. Lesnea*, *Limba ce-o vorbim* – despre conferința cu acest titlu ținută de Al. O. Teodoreanu, strălucind de „umor, cozerie fină și inteligență, vervă, dicțiune elegantă și colorată, limbaj arhaic", *Grafomania* – în jurul grafomanilor literari, *Prelegerile d-lui prof. Călinescu*, *În marginea suprarealismului*), G. Ivașcu (cu pseudonimele Radu Vardaru, R.V., Ioana Mălin, Paul Darie, P.D.; *Pledoarie pentru poezie, Cum traducem*), I. Fr. Botez (*Fapte necunoscute din viața lui Mihai Eminescu, Pagini de album celebre: O invitație cu „tâlc" a marelui I.L. Caragiale*, *Versuri necunoscute ale lui Calistrat Hogaş*), C. Săteanu (*Eminescu declamându-și „Epigonii"*, *Ce este societatea „Prietenii istoriei literare"*). Rubrici specializate sunt dedicate plasticii, muzicii, teatrului, cinematografului, cărții franceze, cronicii literare (Magda Isanos, *G. Călinescu, „Enigma Otiliei"*, Al. Piru, *Virgil Gheorghiu, „Tărâmul celălalt", Maria Banuș, „Țara fetelor"*, G. Mironescu, *Geo Bogza, „Ioana Maria"*, C. Săteanu, *Paul Bujor, „Amintiri de A.Vlahuță și I.L. Caragiale"*). Vremelnic, sub identitatea E. Camil, Eusebiu Camilar susține rubrica „Popas duminical", un mozaic agreabil, de inspirație variată, reunind aspecte și întâmplări din realitate, chiar scurte proze, ca *Omul din solitudine, Ziduri, Sânzienele*. Pentru a-și completa sumarele, redacția republică un fragment din cronica lui G. Călinescu la volumul de documente privitoare la Ion Creangă al lui Gh. Ungureanu (din „Adevărul literar și artistic"), „tabletele editoriale" *Turbarea* și *Primăria* ale lui Tudor Arghezi (din „Viața românească"), o corespondență din Paris, *Doulce France*, a lui Eugen Ionescu (tot din „Viața românească"); mai copios se fac preluări din „Jurnalul literar". Atent la opinia unor voci importante în cetate, suplimentul **I.l.** publică anchete (*Ce credeți despre Noua Junime*? – inițiativă a lui G. Călinescu ca „o cale de deprovincializare a societății ieșene la nivelul unui mare centru cultural al țării"), interviuri luate de Al. Piru (*De vorbă cu dl prof. Octav Botez*), Mircea Bârsan (*George Enescu la vila Luminiș din Cumpătu*), Gr. Vladimir (*Părintele Gala Galaction*), G. Ivașcu (*Dl G. Călinescu ne vorbește despre: Restaurarea Iașului în tradiția lui culturală. O nouă Junime. Adevăratul ieșenism*). La împlinirea unui an de la dispariția lui G. Topîrceanu, revista îl comemorează retipărind fragmentul *În Rodopi* din *Pirin-Planina*, amintiri ale captivităţii din 1916–1918 în Bulgaria, poeziile *Plouă*, *Toto et l'auto*, *Balada morţii* şi *La Iaşi* din volumul *Postume* alcătuit de Otilia Cazimir, un autoportret în creion, amintiri notate de Mircea Bârsan, G. Ivașcu, Eusebiu Camilar. Alți colaboratori: Adrian Iliescu, Paul Negru, Cezar Petrescu, preotul N.V. Hodoroabă, Sașa Pană, Ion Sofia Manolescu, C. Isăceanu. ***I.H., R.P.***

IAŞUL LITERAR, publicaţie apărută la Iaşi, lunar, din august 1954 până în aprilie 1970, când cititorilor li se aducea la cunoştinţă că „începând cu numărul viitor [ea] se va numi «Convorbiri literare»"; subtitlul e „Revistă a Uniunii Scriitorilor din RPR, Filiala Iaşi". În *Cuvânt înainte* se anunţa concomitenta dispariţie a almanahului literar „Iaşul nou", care „îşi câştigase unele merite", dar comisese „erori dintre cele mai primejdioase", găzduind „manifestări străine de spiritul partinic", „versuri cu reminiscenţe formaliste", scrieri cu „caracter idilic sau apolitic", „dând o imagine falsă a realităţii", ca şi „o satiră lipsită de principialitate", totul reprezentând „tendinţe nesănătoase" şi, „manifestări ale ideologiei burgheze". Textul constituia în fond o „autocritică", **I.l.** însuşindu-şi tot ce i se imputase „almanahului" an de an în presa de partid locală sau centrală. „Autocritica", program şi angajament, totodată, a fost condiţia trecerii de la un „almanah" la o revistă propriu-zisă. Accentul a căzut astfel pe relaţia de succesiune, pentru ca, în timp, el să se deplaseze tot mai mult pe cea de continuitate. Din 1959, când pe frontispiciul revistei se dă şi anul de apariţie, numărătoarea începe din 1949 şi în funcţie de acel an se va sărbători, în 1959, un deceniu de existenţă a ei, apoi, în 1969, două decenii. Şi conducerea noii publicaţii este în linii mari aceea de la „Iaşul nou". Deşi nu este comunicată în corpul revistei, documentele păstrate atestă că în ianuarie 1955 la **I.l.** lucrau: D. Ignea, redactor-şef, N. Barbu, secretar responsabil adjunct, D. Costea şi Const. Ciopraga (cu jumătate de normă), Constantin Scripcă, Georgeta Sauciuc-Istrati, Andi Andrieş, Ştefania Popovici, Lucian Dumbravă. Nu peste mult timp Ştefania Popovici părăseşte redacţia, Mia Dumitriu ia locul lui Constantin Scripcă, iar Nicolae Ţaţomir şi D. Costea sunt numiţi responsabili cu sectorul de poezie şi, respectiv, cel de critică şi istorie literară. Colegiul de redacție era compus din Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, George Lesnea, Al. Dima, Ion Istrati, N.I. Popa, N. Ţaţomir, N. Barbu, Dragoş Vicol, D. Costea, G. Sidorovici, D. Ignea, redactor responsabil, Val Panaitescu, Const. Ciopraga. În 1957 are o componenţă uşor schimbată; alte schimbări au loc în 1963, în 1966, probabil și ulterior. În cele trei numere ieşite în 1954 **I.l.** păstrează în mare structura de la „Iaşul nou", cu rubricile „Condeie noi", „Jurnal de reporter", „Carnet sovietic" şi „Miscellanea". Ulterior se fac necontenit inovaţii, păstrându-se totuşi câteva

constante. Astfel, prima secţiune cuprinde scrierile în versuri şi în proză, precum şi cele aparţinând genului dramatic, a doua – intitulată de obicei „Teorie şi critică literară" sau „Critică şi istorie literară" – e consacrată studiilor şi articolelor pe teme mai generale. Uneori e completată de „Texte şi documente"; în acest domeniu o contribuţie majoră a constituit-o reproducerea celor mai semnificative scrisori din arhiva G. Ibrăileanu, operaţie de care s-au îngrijit în special Mihai Bordeianu şi Grigore Botez. Urmează secţiunea cronicilor, tot mai bogată, cea literară fiind secondată de altele: teatrală, plastică, „a ideilor", ştiinţifică. De teatru se va ocupa îndeosebi N. Barbu (care, de altfel, era şi secretar literar la Teatrul Naţional), apoi Ştefan Oprea; de pictură Radu Negru, de muzică George Pascu, uneori intervenind şi Mihai Cozmei. Cu mari intermitenţe, „cronica ideilor" e asigurată de Dan Bădărău sau de Ernest Stere. Bogată e şi secţiunea recenziilor, uneori intitulată „Cartea românească" şi „Cartea străină", şi a prezentărilor de reviste. Sumarul e întregit de note ori însemnări.

Acestea sunt puse între 1964 şi 1967 sub genericul *De la o lună la alta*, cei care scriu aici ocupându-se fiecare de proză, poezie ori de critică. Între 1959 şi 1964 sumarul include „Poşta redacţiei", augmentată periodic de „Antologia «Poştei redacţiei»". De mare impact este rubrica „Porţi deschise", introdusă în al doilea deceniu de existenţă al revistei. Acelaşi rol îl îndeplinesc în fond şi grupajele de tipul „Poezia tinerilor" sau „Proza tinerilor". O inovaţie o constituie „Ecran liric...", cuprinzând traduceri. În primii doi-trei ani sumarul **I.l.** denotă strădania de a îndeplini angajamentul luat în program. Canonului ideologic al epocii i se subordonează o mare parte a poeziilor, atât a celor semnate de cei afirmaţi înainte de război – Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, George Lesnea, Nicolae Ţaţomir, Dragoş Vicol, George Mărgărit, Mircea Popovici –, cât şi a „condeielor noi", multe funciarmente diletante, dar şi câteva care au făcut carieră. În rândul acestora din urmă intră Nicolae Labiş, ce-şi continuă colaborarea începută la „Iaşul nou", cu poezii precum *În ziua neuitată*, *După zece ani*, consacrate „Eliberării", dar şi cu *Drapelul*, *Zurgălăul* ori *Impresii din munţi. Căutătorul de comori* şi cu câteva *Sadoveniene,* cu *Legenda pasiunii defuncte*, apoi Gh. Scripcă, Constantin Scripcă, Andi Andrieş, Horia Zilieru, Corneliu Sturzu, şi ei debutanţi la „Iaşul nou", şi cei ce vin ulterior: Florin Mihai Petrescu, Adi Cusin, Aurel Butnaru, Sorin Stoian ş.a. În proză, alături de numeroasele texte ale lui Ion Istrati şi de cele, destul de rare, ale lui D. Ignea, se reţin câteva semnate de Dragoş Vicol, Eusebiu Camilar, Costache Anton, Alecu Ivan Ghilia, George Sidorovici. Mai târziu îşi începe colaborarea Aurel Leon. Relativ bogat este compartimentul de critică şi istorie literară, slujit îndeobşte de N. Barbu, redactor polivalent, care, iscălind şi cu iniţialele N. Bb. şi cu pseudonimele R. Naum, Radu Naumescu şi Radu Şt. Mihail, poate trata competent chestiuni teoretice, poate şi recenza lucrări diverse (*Reflexiuni despre pamfletul arghezian*, *Între experienţă şi rutină*), dar pasionat şi specializat în domeniul artei teatrale, apoi D. Costea, care iscăleşte şi Dan Coman, Dan Cristea, C. Demetriad, N. Negoiţă, poate şi Radu Cosma, I. Sîrbu, Lucian Dumbravă. În afara acestora, scriu universitarii Al. Dima (utilizează uneori şi pseudonimul V. Al. Gerariu), cu fragmente dintr-o carte consacrată lui G. Ibrăileanu ori dintr-o monografie despre Alecu Russo, Const. Ciopraga (rar, alias Paul Costin) (*Întemeietorul criticii noastre literare ştiinţifice: C. Dobrogeanu Gherea*, *Peisajul şi portretul în creaţia lui Calistrat Hogaş*), I.D. Lăudat (*Activitatea lui Ibrăileanu la presa progresistă dintre 1889–1900*), Val Panaitescu şi încă foarte tinerii Al. Andriescu, Liviu Leonte şi Vasile Adăscăliţei (cu predilecţie pentru folclor) ori cercetătorul N.A. Ursu. Un număr (10/1955) îl omagiază pe Mihail Sadoveanu la împlinirea a 75 de ani. Măsura conformării la comandamentele momentului reiese şi din spaţiul larg acordat (în numărul 3/1954) „Congresului Scriitorilor Sovietici" ori sărbătoririi naşterii lui Lenin. Totuşi, survin semne de dezgheţ. Ele par să se ivească dintr-odată, spontan: astfel numărul 5/1956, cu poeziile *Am căutat*, *Dans de odinioară*, *Singular şi plural, Legenda pasiunii defuncte* ale lui Nicolae Labiş şi cu proze de Nicolae Ţic (*Călător fără bilet*) şi Sonia Larian (*Şmecherul amabil*, *Şmecherul şi lumea*), e retras de îndată din chioşcuri şi înlocuit cu altul „mai cuminte". De notat, mai întâi, este căutarea şi obţinerea unor colaborări prestigioase atât din Capitală, cât şi din celelalte centre culturale, lucru impus, de altfel, de politica oficială, ce combătea regionalismul prea accentuat. Dacă în primii ani în revistă figurau când și când versurile lui Beniuc ori cele ale lui Eugen Frunză, în 1956, anul „Congresului scriitorilor din RPR", **I.l.** găzduieşte poezii de Tudor Arghezi, un sonet de Al. O. Teodoreanu, traduceri de Lazăr Iliescu (din Bertolt Brecht) şi de Romulus Vulpescu (din Villon), proză de Petru Dumitriu (fragmentul de roman *Nişte oameni foarte ocupaţi*), de G.[afiţa] Viniciu. În 1957 vin Cezar Petrescu (*Reflexii de scriitor* şi un fragment din *Vladim sau Drumul pierdut*), Eugen Barbu (*Jurnal*), Ioana Postelnicu (*Cântec de om şi de pasăre*), Ion D. Sîrbu (*O glumă...*). Lucian Blaga, care îşi recapătă dreptul de semnătură, e prezent deocamdată cu două traduceri. Anul următor sumarele cuprind poezii de Vlaicu Bârna, Camil Baltazar, Mihu Dragomir, Radu Boureanu şi proze de G. Călinescu (fragment din romanul *Scrinul negru*), N. Jianu, Remus Luca, Francisc Munteanu, I. Peltz, Vasile Rebreanu, Alexandru Sever, Mihai Novicov. Se dau chiar şi versuri de Bogdan Istru şi Vladimir Rusu, „poeţi din RSS Moldovenească". O colaborare în formă continuată au foştii ieşeni Demostene Botez, Eusebiu Camilar şi mai ales Petru Comarnescu, precum şi scriitori ce se ataşează mensualului ieşean, precum Al. Andriţoiu, Dim. Rachici, Valeriu Gorunescu, Radu

Cârneci, Silviu Rusu, Florenţa Albu ş.a. Fenomenul se extinde şi la sectorul de critică şi istorie literară, unde apar numele lui Ov. S. Crohmălniceanu (*Caracterul naţional al literaturii lui Mihail Sadoveanu*), Lucian Raicu (*Aspecte ale romanului contemporan. Romanul industrial*), Al. Piru (recenzia romanului *Cronica de familie* de Petru Dumitriu), Dumitru Micu (cronica la *Pasărea furtunii*, aparţinând aceluiaşi prozator), Silvian Iosifescu (*Bernard Shaw, iconoclastul*). „Localnicii" au şi ei în 1956 contribuţii semnificative: Sandu Teleajen îi evocă G. Ibrăileanu, pe G.M. Zamfirescu ori pe Bogdan Amaru; Const. Ciopraga dă studii cvasimonografice (*Drumul de o jumătate de veac al „Vieţii româneşti"*, *Poetul Mihai Codreanu*, *Poezia Otiliei Cazimir*); Val Panaitescu se ocupă de scriitori francezi, I.D. Lăudat de revista „Contemporanul", Gavril Istrate de preocupările pentru limba literară ale lui Ibrăileanu, iar slavistul Al. Zacordoneţ dă un studiu consacrat lui A.N. Ostrovski. După Congresul Scriitorilor, reflectat pe larg în paginile revistei, climatele opuse se succedă cu rapiditate până la a da impresia unei paradoxale simultaneităţi: Lucian Dumbravă glosează pe marginea „realismului socialist şi a problemei individualizării eroului pozitiv" şi N. Barbu (semnând Radu Şt. Mihail) panoramează „teatrul revoluţiei", dar D. Costea evidenţiază ironic (iscălind D. Coman) „dogmele pentru combaterea dogmatismului", analizează (ascuns sub pseudonimul N. Negoiţă) „prejudecăţile unui critic tânăr" şi, sub nume propriu, vine cu cronici literare neobişnuite până atunci (*Anecdotică şi lirism în poezia lui Ştefan Iureş* sau *Nina Cassian, poetă a dragostei*). O recrudescenţă se produce însă în 1959. Aproape toată literatura, originală sau tradusă, se subordonează normelor dictate de partid. Numărul festiv din august are în centru grupajul *Un deceniu şi jumătate de literatură în slujba poporului*, cu semnături ale tuturor redactorilor, grupaj completat de alte articole la rubrica „Teorie şi critică". Un recul se anunţă timid în anul următor, indiciile sale fiind „omagiile" aduse lui Tudor Arghezi şi lui Mihail Sadoveanu, la împlinirea vârstei de 80 de ani, şi îndeosebi numele noi ivite. Încă în 1958 cu versuri debutează Laurenţiu Ciobanu (ce-şi va lua ulterior pseudonimul Dan Laurenţiu), apoi, în 1959 şi 1960, Cristian Simionescu, Gheorghe Drăgan şi Mariana Costescu, pentru ca în 1961 să vină Ioanid Romanescu şi Ion Chiriac, care ajung şi redactori ai revistei. Mai târziu contingentul e sporit de Nicolae Ionel, Marta Bărbulescu şi Petru Aruştei (1963), George Popa, Nicolae Turtureanu, Elena Cătălina Prangati, Elisabeta Isanos-Camilar (1964), Aura Muşat, Alexandru Ivănescu (1965), Corneliu Popel, Yvona Lupaşcu, Tudor Ghideanu (1966), Vasile Mihăiescu (1968). Cu proză debutează Corneliu Ştefanache, Dorin Baciu (1961), Stelian Baboi (1962) şi, mai târziu, Gloria Lăcătuşu şi Vicenţiu Donose (1967). În domeniul criticii şi istoriei literare în scenă intră Mihai Drăgan şi Ion Tiba în 1958, Dan Mănucă în 1959, apoi, în anii 1961–1967, Ioan Constantinescu, Ioan Apetroaie, Petru Ursache, Alexandru Călinescu, Ilie Dan, Virgil Cuţitaru, Nicolae Florescu, Traian Diaconescu, Nicolae Creţu, Zaharia Sângerozan, Elvira Sorohan, Anca Măgureanu (Sîrbu), V. Sandu (Viorica S. Constantinescu), precum şi cercetătorii Leon Volovici (iscăleşte mai ales Radu Zamfirescu), Remus Zăstroiu, Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Lucia Cireş. În interval colaborări frecvente au şi unii ce debutaseră la alte reviste, precum Marin Sorescu, Mihai Radu Iacoban, Ion Crânguleanu, Constantin Abăluţă, Al. Jebeleanu, Platon Pardău, Manole Auneanu, Ilie Tănăsache, N.V. Turcu. Notabilă e prezenţa lui Lucian Blaga, în 1961 şi 1962, cu câteva dintre ultimele sale poezii (*Catrenele fetei frumoase*, *Caut nume*, *Părinţii*, *Răsunet în noapte*). „Ieşeni" devin Haralambie Ţugui, Ana Mâşlea, Paul Drumaru. Între colaborările „externe" se remarcă aceea a lui Eugen Simion – *Sensibilitatea poetică. Pe marginea a două debuturi*, *Tudor Arghezi – „Cu bastonul prin Bucureşti"*, *Poezia căminului*, *Îngreuiat de nimburi şi smaralde*, *Mihai Beniuc „Materia şi visele"*, precum şi aceea a lui Adrian Marino, originar totuşi din Iaşi, prezent, din 1965, cu secvenţe din lucrarea consacrată lui Alexandru Macedonski, cu alte texte (*Direcţii în studiile eminesciene*), precum şi cu numeroase „articole" din al său „dicţionar de idei literare". De notat sunt, de asemenea, şi colaborările venind, ani la rând, de la Simion Bărbulescu ori de la Ionel Bandrabur, ce capătă o rubrică a sa („Lego et observo"), unde prezintă mai ales cartea franceză. Prestaţia tot mai bună a redactorilor şi a colaboratorilor **I.l.**, produsă odată cu intrarea în deceniul al şaptelea, e însoţită de o ameliorare a veşmintelor mensualului, atât prin calitatea superioară a hârtiei, cât şi prin prezentarea grafică. În 1964, cu ocazia celei de-a XX-a aniversări a „eliberării", **I.l.** organizează împreună cu Consiliul Regional de Cultură şi Artă un concurs de creaţie literară

cu premii consistente; vor fi declaraţi câştigători Vasile Buţan, Valeriu Gorunescu, Horia Zilieru la poezie, Mircea Radu Iacoban, Stelian Baboi şi Constantin Pascu la proză. Un premiu se mai acordă în 1968, de astă dată numai din partea revistei. **I.l.** găzduieşte în aceşti ani fragmente de romane semnate de Corneliu Ştefanache, Mircea Radu Iacoban, V. Voiculescu (*Zahei orbul*), Corina Cristea, Zaharia Stancu (*Şatra*). Bine reprezentat este şi genul dramatic, în care se exersează Andi Andrieş, Mircea Radu Iacoban, Paul Everac (care debutase dramatic la **I.l.**, în 1958), Ion Omescu, Ştefan Oprea, Stelian Baboi, I. Friduş, Adrian Voica. Se recurge acum şi la specii publicistice cu impact, precum interviul şi ancheta. Sub genericul *Scriitorii la masa de lucru. De vorbă cu...*, sunt intervievaţi în 1962 Otilia Cazimir, Nicolae Ţaţomir, George Lesnea, Al. Dima, Ion Istrati. Mai târziu Liviu Leonte expediază „scrisori din Monpellier", iar din Paris trimite corespondenţe Al. Călinescu, care mai consemnează şi o convorbire cu un exponent al Noului Roman francez, Alain Robbe-Grillet, aflat în vizită la Iaşi. O cvasianchetă este „consfătuirea" organizată în cadrul Filialei Iaşi a Uniunii Scriitorilor pe tema *Problemele actuale ale criticii literare* (7/1962). Cu răsunet sunt anchetele *Modernitate şi accesibilitate* (8/1966) și *Reviste, preocupări, direcții* (2/1967). În sfârşit, când se pune problema dacă şi în ce măsură patriotismul e o „coordonată principală a creaţiei literare" (12/1967), se pronunţă Demostene Botez, Ion Istrati, N. Tăutu, Corneliu Ştefanache, Corneliu Sturzu, Al. Andriescu, D. Costea. Se înmulţesc şi numerele omagiale, tematice, totodată acestea îmbogăţindu-şi cuprinsul. Aşa, de pildă, numărul închinat lui I.L. Caragiale cu prilejul împlinirii unei jumătăţi de secol de la moarte (6/1962). Sărbătoriţi mai sunt, succesiv, Otilia Cazimir, M. Eminescu, Ion Creangă, Vasile Alecsandri, G. Ibrăileanu şi „Viaţa românească", G. Coşbuc. Calitatea textelor publicate de **I.l.** către sfârşitul anilor '60 a făcut să nu pară deloc un gest prezumţios ca revista ce îi urmează să preia titlul „Convorbiri literare" de la mensualul ctitorit cu un secol în urmă de Titu Maiorescu. ***V.D.***

IAŞUL NOU, „almanah literar" apărut la Iaşi din martie 1949 până în martie 1954, editat de Filiala din localitate a Uniunii Scriitorilor din RPR. Primul număr avea drept titlu lozinca „Pentru pace şi cultură luptăm" (titlu redus la verbul final în sumarul anual). Era tipărit, precum se afirmă în textul ce-l deschide, *18 martie*, nesemnat, dar scris, se pare, de „ilegalistul" Gheorghe Agavriloaie, „în cinstea primei Conferinţe pe ţară a scriitorilor" şi ca „modest omagiu adus primului Congres al intelectualilor pentru apărarea păcii şi a culturii". Tenta festivistă este doar aparentă, căci fondul articolului îl constituie recunoaşterea multiplelor „slăbiciuni şi lipsuri în îndrumarea şi mobilizarea scriitorilor pe baricadele frontului ideologic", a „deficienţelor în ce priveşte redarea aspectelor pe care le îmbracă lupta de clasă la oraşe" şi implicitul angajament de a le înlătura cu totul. Cel de-al doilea număr, scos sub formă de ziar în ajunul zilei de 7 noiembrie, celebrează Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie şi îndeamnă să se înainteze „sub steagul lui Marx, Engels, Stalin şi Lenin spre victoria socialismului". O notiţă finală informa că de cele două apariţii se îngrijiseră „ziariştii" Dumitru Ignea, Al. Popovici, Victor Nedelcu (Jean Leibovici) şi Ion Istrati, scriitori ce lucrau în redacţiile cotidienelor ieşene. La începutul anului 1950 „plenara" filialei hotărăşte ca „almanahul", purtând acum titlul **I.n.**, să fie scos o dată la două luni, dar această periodicitate s-a păstrat doar doi ani, ulterior apariţia devenind trimestrială. Cu acelaşi prilej se configurează şi conducerea publicaţiei: Ion Istrati este numit redactor responsabil şi totodată „responsabil de proză", Nicolae Ţaţomir e secretar de redacţie şi „responsabil de poezie", iar I. Aronescu (I. Aronsohn) „responsabil de critica literară". În cursul anului 1951 cu funcţia de redactor responsabil (şef) este învestit Alexandru Ghizic, înlocuit de conducerea USR în februarie 1952 cu Alfred Iacobitz (I. Friduş), care, la rândul său, e retrogradat un an mai târziu, postul rămânând neocupat. Funcţia de redactor-şef adjunct, pare-se, o îndeplineşte acum George Mărgărit în locul lui Alexandru Ghizic, retras pentru a-şi îngriji ftizia. Iniţial structura publicaţiei este foarte simplă, corespunzătoare tipului impus de instituţia finanţatoare: cea mai mare parte a spaţiului este alocată textelor în versuri şi în proză, originale şi traduceri. Pondere mare au scrierile tinerilor („condeie noi"), precum şi reportajele („jurnal de reporter"). Semnează versuri Otilia Cazimir (îndeobşte, traduceri ori adresându-se copiilor), Mihai Codreanu (*Balada fulgerului*, *Cântec pentru pace*), Al. Popovici (*Căminul cultural*, *Poem pentru Octombrie roşu*), Nicolae Ţaţomir (*Poemul omului nou*, *Cântecul Congresului pentru pace*, *Noapte*

bună, lan de vară), George Lesnea (*Cântec pentru Marea Revoluţie*, precum şi traduceri din Puşkin şi Lermontov), George Mărgărit (*Te iubesc, grădinar al Republicii mele*), apoi începătorii I. Destelnica (Ghelu), Darie Magheru (*Baladă pentru ostaşul sovietic*, *Manifest pentru viaţă*), Andi Andrieş, George Damian, Georgeta Sauciuc (Istrati), Ştefan Cazimir, Gheorghe Scripcă, Nicolae Labiş (*Fii dârz şi luptă, Nicolae*, în numărul 7-8/1950, urmată de *Manifestaţie*, *Cântec de drag*, *Zilele lui Mai*, *Pentru pacea lumii*, *Mama*, *Drumuri*, *Marele Epitaf*, *Cântec pentru două cântăreţe*, *Într-o iarnă, într-o seară* etc.), Constantin Scripcă, Horia Zilieru, Corneliu Sturzu, Sandu Faur (Gh. Atanasiu) ş.a. Ocazional sunt găzduite poezii de Mihai Novicov, Ion Horea, Ion Gheorghe, Al. Andriţoiu. Cu proză sunt prezenţi Ion Istrati (*Ruşii*, *Trenul cu sacari*, *Bostanii*, *Şutul de onoare*), Alecu Ivan Ghilia (*S-au limpezit apele*, *Barbă roşie*, *Bocancii lui moş Iacob*), George Sidorovici, Gheorghe Ionaşcu (*Ţapinarii*), Sandu Teleajen (*Anghel veteranul povesteşte*), D. Almaş, Costache Anton, care debutează aici (*Lisaveta*), ca şi, probabil, Constantin Rotariu (fragment din romanul *O primăvară adevărată*), Mira Iosif (Fischman), Ştefania Popovici (*Jurnalul unei utemiste*), I. Friduş (mai multe capitole din *Oraşul tinereţii noastre*), Ştefan Bănulescu (*Un poet de altădată*) ş.a. În romanul istoric se încearcă Gh. Băileanu (*Paloşul cel cumplit*) şi C. Ignătescu (*Mitruţ al Joldii*). Sunt cuprinse şi încercări teatrale, precum comediile *Măgarul de la Păltiniş* de V. Cucu, *Împărţeala* de Ion Istrati şi *„Cazul” elevului Petcu* de N. Ţaţomir şi N. Barbu. Încet-încet capătă substanţă rubrica „Moştenirea literară”, la care iniţial e foarte activ Grigore Scorpan (*Semnificaţia socială a comediilor lui Caragiale*, *Realismul lui Costache Negruzzi*, *Ion Neculce*, *Munca de creaţie la Gr. Alexandrescu*). Mai colaborează cu articole şi studii Al. Dima, ascuns şi sub pseudonimul V. Al. Gerariu (*Asupra artei ca formă integrală a cunoaşterii*), N. Barbu, N.I. Popa, D. Furtună (*Dl. ...Escu şi părintele Crenguţă*), Const. Ciopraga. Creşte treptat şi numărul recenziilor şi al cronicilor literare, gen în care se exersează Dan Hăulică, Georgeta Horodincă, D. Costea, I. Sîrbu, Al. Andriescu, Liviu Leonte, Maria Goleanu (Platon), Aura Pană, Val Panaitescu (*Pildă pentru o literatură satirică*), N.A. Ursu, G. Ivănescu (despre un poet român necunoscut din secolul al XVIII-lea), mai toţi debutanţi aici. După un prim grupaj omagial dedicat lui Mihail Sadoveanu la împlinirea vârstei de 70 de ani, altul – *Centenar Caragiale*, 1/1952 – e mult mai consistent, cuprinzând o conferinţă ţinută de Jean Livescu şi studii şi articole iscălite de Al. Dima, Const. Ciopraga, D. Costea, Val Panaitescu, N. Barbu, Mircea Condrat. Apar şi cronici teatrale, scrise de N. Barbu îndeosebi, dări de seamă despre expoziţii. În 1953 se organizează un concurs de poezie în cinstea apropiatului Festival Mondial al Tineretului, concurs la care sunt premiaţi Gh. Scripcă, Ion Teodorescu şi Gh. Ceauşu. În luna septembrie a aceluiaşi an are loc o şezătoare comună a scriitorilor ieşeni şi clujeni (de la „Almanahul literar”). **I.n.**, nu întotdeauna şi în chip absolut obedient faţă de canonul impus de regim, este aspru criticat în „Contemporanul” din 5 mai 1950 şi, cum redacţia îndrăzneşte să obiecteze în câteva chestiuni, Mihai Novicov îi face în aceeaşi revistă, în februarie 1951, un fulminant rechizitoriu, acuzând-o de „îngâmfare”, de evitare a „autocriticii” etc. În consecinţă, din redacţie şi chiar din Uniunea Scriitorilor sunt scoşi Grigore Scorpan, N.I. Popa şi chiar Gh. Agavriloaie. Unele texte din numărul 1/1953, îndeosebi proza lui I. Friduş şi un şir de versuri ale lui Nicolae Labiş (*Într-o seară, într-o iarnă*), provoacă reacţii vehemente ale forurilor ideologice, fiind discutate într-o plenară a filialei, în urma căreia survin alte măsuri administrative. În 31 mai 1953 e rândul Ilenei Vrancea să aprecieze, în ziarul „Scânteia”, că publicaţia ieşeană e „ruptă de viaţă”, că promovează „formalismul” şi idilismul. „Pe linie” nu s-ar fi aflat nici primul număr din 1954, în special prin cronica lui G. Mărgărit la romanul călinescian *Bietul Ioanide*. La plenara ce are loc de îndată, în prezenţa lui Mihai Beniuc, preşedintele Uniunii Scriitorilor, şi a lui Traian Şelmaru, secretarul instituţiei, se decide ca „almanahul” să-şi înceteze apariţia, locul său fiind luat de o revistă lunară, ce se va numi „Iaşul literar”. ***V.D.***

IAŢIMIRSKI, A.I. [Aleksandr Ivanovici] (30.VIII.1873, Bairamcea–Cetatea Albă – 12.II.1925, Rostov pe Don, Rusia), românist rus. Fiu al lui Ivan Grigorievici Iaţimirski, învăţător rus căsătorit cu o româncă din Basarabia, **I.** a copilărit în satul Hânceşti, unde a urmat clasele primare. După absolvirea gimnaziului din Chişinău (1893), a studiat la Facultatea de Filologie–Istorie a Universităţii din Moscova, obţinând diploma în 1899. A debutat în 1892 cu o serie de articole consacrate antichităţilor de pe malul Nistrului (în revista „Bessarabskii vestnik”)

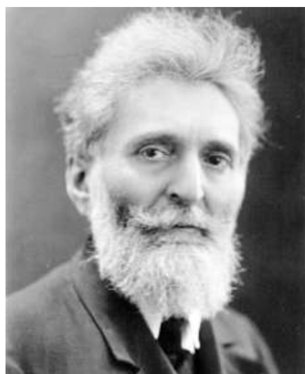
şi şi-a continuat activitatea publicistică în anii studenţiei, ulterior devenind cercetător în cadrul Academiei Ruse de Ştiinţe. La sfârşitul secolului al XIX-lea şi în primii ani ai secolului următor a fost trimis să cerceteze manuscrise şi documente slavone în România, Bulgaria, Serbia, Austria, Germania, Cehia şi Slovenia, ceea ce i-a permis să scoată la lumină numeroase texte vechi din literatura bizantino-slavo-română. Stabilit în 1903 la Sankt Petersburg, a predat limba rusă în licee, continuând colaborarea ştiinţifică la secţia de lingvistică a Academiei Ruse de Ştiinţe. În toamna anului 1906, numit privat-docent, a început să predea la Universitate. Alături de literatura polonă, ţine un curs de limba română (al cărui titular fusese Polihronie Sârcu), expunându-şi ideile în prelegerea *Znacenie rumînskoi filologhii dlia slavistiki i romanskih izucenii*, ce se încheie cu următoarea concluzie: „Aşa cum ştiinţa limbii române este de neconceput fără slavistică, tot astfel pentru slavistică este necesară cunoaşterea filologiei române". Din motive politice a fost însă îndepărtat din învăţământ chiar în anul în care apărea această profesiune de credinţă, abia în 1913 reuşind să ocupe postul de profesor de filologie slavă la Universitatea din Varşovia, a cărei secţie rusă a fost transferată în 1915 la Moscova, iar apoi la Rostov pe Don. Aici, în 1918, contribuie la înfiinţarea Institutului de Arheologie, al cărui rector devine în 1920, predând în acelaşi timp la Universitate şi un curs de limba română pentru studenţii de la secţia de romanistică. A obţinut titlul de doctor cu o teză despre Grigorie Ţamblac. Dificultăţi de tot felul i-au şubrezit sănătatea, astfel că s-a stins înainte de a împlini 52 de ani.

Contribuţia lui **I.** la studiile literare şi lingvistice slavo-române îl recomandă ca o autoritate în acest domeniu în Rusia primelor decenii ale secolului al XX-lea. A realizat ample descrieri de manuscrise, exegeze şi ediţii de cronici slavo-române din veacurile al XV-lea şi al XVI-lea, a elaborat studii consacrate culturii şi literaturii române în limba slavonă sau folclorului românesc, precum şi articole privind raporturile lingvistice slavo–române şi specificul vechilor documente româneşti. Până astăzi îşi păstrează valoarea documentară voluminosul catalog, cu largi extrase din texte, *Slavianskie i russkie rukopisi rumînskih bibliotek* (1905), în care sunt descrise peste patru sute de manuscrise slavo-române şi slave din Biblioteca Academiei Române, Muzeul de Antichităţi, Mănăstirea Neamţ şi din alte colecţii, precum şi câteva inscripţii din mănăstiri şi biserici. Cronicilor slavo-române, în special celei a episcopului Macarie al Romanului şi celei a călugărului Azarie, le sunt consacrate studiile *Slaviano-moldavskaia letopis monaha Azariia* („Izvestiia otdeleniia russkogo iazîka i slovesnosti", 1908), *Romanskii mitropolit Makarii i novootkrîtaia ego slaviano-moldavskaia letopis 1541–1551 gg.* („Jurnal Ministerstva Narodnogo Prosveşceniia", 1909), *Die ältesten slavischen Chroniken moldauischen Ursprungs. Eine Untersuchung über die Redaktionen und Kritik der Texte* („Archiv für slavische Philologie", 1909). Inspirându-se din lapidara caracterizare a lui Neagoe Basarab făcută de B.P. Hasdeu, **I.** a consacrat o amplă analiză *Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, publicate în 1904, în versiunea originală slavonă, de P.A. Lavrov. Studiul se intitulează *Valahskii Mark Avrelii i ego pouceniia* („Izvestiia otdeleniia russkogo iazîka i slovesnosti", 1905) şi dă o înaltă apreciere acestei opere reprezentative a culturii române în plan european: „Istoria literaturii slavone s-a îmbogăţit cu o nouă operă, a cărei însemnătate nu e pe deplin apreciată. În faţa noastră se află *Învăţăturile* pătrunzătoare şi umane ale acestui Marc Aureliu, domn-filosof urcat pe vechiul tron al Ţării Româneşti la începutul secolului al XVI-lea, Ioan Neagoe. Excelent stilist, gânditor profund şi moralist lucid, voievodul scriitor este înainte de toate un înţelept, care a reuşit să lărgească orizontul dogmei formale creştine şi să dea un caracter general uman sfaturilor sale practice în domeniul «evlaviei» stereotipe". Nu pot fi trecute cu vederea nici alte cărţi ale lui **I.**, precum *Grigorii Ţamblak. Ocerk ego jizni, administrativnoi i knijnoi deiatelnosti* (1904) şi *Iz istorii slavianskoi propovedi v Moldavii* (1906), care, în ciuda unor idei preconcepute, decurgând din identificarea nejustificată a cărturarului bulgar, mitropolit al Kievului la începutul secolului al XV-lea, cu monahul Gavriil de la Neamţ, măiestru copist de manuscrise, îşi păstrează într-o anume măsură valoarea documentară referitoare la circulaţia şi copierea scrierilor bizantino-slave în Ţările Române. Pe lângă articolele din tinereţe despre folclorul haiducesc basarabean (*Razboiniki Bessarabii v rasskazah o nih*), apărute în „Etnograficeskoe obrozenie" (1896) şi alături de comentariile pe marginea unor creaţii şi credinţe populare româneşti, prilejuite de culegerile lui S. Fl. Marian

şi G. Dem. Teodorescu, **I.** a oferit cititorilor ruşi o reprezentativă culegere de basme, într-o îngrijită tălmăcire, *Skazocinîe sokrovişcea zabîtogo ugolka. Sobranie rumînskih skazok i leghend* (1902), contribuind astfel la difuzarea şi în Răsăritul Europei a bogatului fond folcloric românesc.

SCRIERI: *Grigorii Țamblak. Ocerk ego jizni, administrativnoi i knijnoi deiatelnosti*, Sankt Petersburg, 1904; *Slavianskie i russkie rukopisi rumînskih bibliotek*, Sankt Petersburg, 1905; *Iz istorii slavianskoi pismennosti v Moldavii i Valahii*, [Sankt Petersburg], 1906; *Iz istorii slavianskoi propovedi v Moldavii*, [Sankt Petersburg], 1906. **Traduceri:** *Skazocinîe sokrovişcea zabîtogo ugolka. Sobranie rumînskih skazok i leghend*, Moscova, 1902; ed. 2, Moscova, 1908; *Opisanie iujnoslavianskih i russkih rukopisei zagranicinîh bibliotek*, I, Sankt Petersburg, 1921.

Repere bibliografice: Damian P. Bogdan, *Texte slavo-române în lumina cercetărilor ruseşti*, Bucureşti, 1957; Valeriu Ciobanu, *A.I. Iaţimirski şi folclorul român*, RITL, 1959, 3–4; Ecaterina Fodor, *Cercetările lingviştilor ruşi şi sovietici despre relaţiile lingvistice slavo–române*, RSL, 1962; A.S. Kidel, *Aleksandr Ivanovici Iaţimirski. Biobibliografia*, Chişinău, 1967; G. Mihăilă, *Studii de lexicologie şi istorie a lingvisticii româneşti*, Bucureşti, 1973, *184–186*; A. A. Alekseev, *Iațimirski Aleksandr Ivanovici*, în *Slavianovedenie v dorevoliuționnoi Rossii. Bibliograficeskii slovar*, Moscova, 1979; Alexandrina Matcovschi, *Iaţimirski Aleksandr Ivanovici (Biobibliograficeskii spravocinik)*, Chişinău, 1979; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, 473. ***Il.M.***

IBRĂILEANU, G. [Garabet] (23.V.1871, Târgu Frumos – 10.III.1936, Bucureşti), critic, istoric şi teoretician literar, prozator.

Este fiul Mariei (n. Marcovici/Mardirosian) şi al lui Theodor Ibrăileanu, descendenţi ai unor armeni stabiliţi de câteva secole în Moldova. Tatăl era proprietar al unei prăvălii în Târgu Frumos, la care, chiar în 1871, va trebui să renunţe. Se instalează la Roman, în casa socrilor săi, dar aceasta fiind vândută în 1875, se mută în comuna Poiana lui Iuraşcu, unde ia în arendă o moşie. În septembrie 1876 soţia sa moare, după ce dăduse naştere unei fetiţe, Roza, care va muri şi ea nu peste mult timp. Recăsătorit în februarie 1878, Theodor Ibrăileanu arendează alte moşii în judeţul Bacău, apoi îşi ia o slujbă modestă de agent la percepţie. Fiul său îşi începe astfel anii de învăţătură la şcoala armenească din Bacău, dar, traumatizat de decesele din familie, precum şi de metodele brutale ale preotului-dascăl, se îmbolnăveşte de friguri. Se însănătoşeşte curând, dar unele sechele psihice vor persista încă multă vreme. Între 1879 şi 1883 face cursul primar la şcoala armenească din Roman. După examenul final, susţinut la Şcoala de Băieţi nr. 2, urmează cursul gimnazial în aceeaşi localitate, unde stă în gazdă. În ciuda greutăţilor materiale, rezultatele sunt, acum, foarte bune, în ultimele trei clase obţinând premiul I. Pentru cursul superior, în toamna anului 1887 este obligat să aleagă Liceul „Gheorghe Roşca Codreanu" din Bârlad, unde întreţinerea costa mai puţin decât în mai apropiatul Iaşi. Dar şi pentru înscrierea lui acolo ar fi fost nevoie să se facă o subscripţie publică, întrucât tatăl său era foarte bolnav. Se stingea, de altfel, din viaţă în septembrie 1887. Susţinut totuşi şi de rude, **I.** stă în gazdă la o familie nevoiaşă. Împreună cu alţi colegi, între care Raicu Ionescu-Rion, N. Savin, Dinu Moscu, Gheorghe Ştefănescu, viitorul jurist Constantin Hamangiu ș.a., formează o „societate culturală", al cărei nume ar fi fost Orientul ori Stella. Membrii ei se considerau „socialişti, ateişti fără milă, naturalişti în artă şi fonetişti în ortografie", citeau şi comentau cărţile la modă, aparţinând lui Max Nordau, Ludwig Büchner, Herbert Spencer, Charles Letourneau, Vasile Conta ș.a. În anul şcolar 1888–1889 rezultatele lui **I.** sunt bune (premiul al III-lea). La 20 iulie 1889 debutează în ziarul bucureştean „Războiul", la care scria prietenul său Panait Muşoiu, cu articolul *O poezie din „Romanu"*, iscălit cu iniţialele G.T.I. Tot atunci iese de sub tipar primul număr al revistei bilunare „Şcoala nouă", redactată de Panait Muşoiu, Eugen I. Vaian şi Cezar Vraja, pseudonim sub care se ascunde elevul liceului bârlădean. Acesta dă, în cele 18 numere, poezii şi epigrame, scurte proze, amintiri, conspecte din lucrări ştiinţifice şi filosofice, traduceri diverse, încercări. Colaborează şi la hebdomadarul „România viitoare", scos de socialiştii din Brăila. În 1890 îşi trece bacalaureatul. Solicită să fie admis la Facultatea de Litere din Iaşi, dar, din cauza situaţiei materiale, nu frecventează cursurile. Se reînscrie în 1891, când obţine o bursă a Şcolii Normale Superioare. În

1890 își începuse colaborarea la gazeta „Munca", aflată sub direcția lui Ioan Nădejde, curând dând și articole cu un caracter teoretic. Cel dintâi, *Lupta pentru trai în societatea omenească*, este dezvoltat apoi în conferința *Darwinismul social*, care e găzduită de revista „Critica socială" în 1892. Publică totodată în „Adevărul" articolul *Idealuri*, o replică tăioasă dată profesorului său A. Philippide. Participă la congresele studențești, iar când C. Stere sosește în Iași, în decembrie 1892, se numără printre cei care îi fac o primire entuziastă. La inițiativa fostului deportat siberian, împreună cu Spiridon Popescu, Mihai Carp, State Dragomir, Marta Trancu, Ion și Constantin Botez ș.a., întemeiază societatea Datoria, al cărei program este influențat de narodnicismul rusesc. La sfârșitul anului 1893 apare și hebdomadarul „Evenimentul literar", scos de un grup redacțional care, după primele numere, cedează locul lui C. Stere și lui **I.** Mai târziu, pe frontispiciu figurează ca director Sofia Nădejde, întrucât Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România este cel ce finanțează gazeta. În paginile ei, în afară de luări de poziție în sens poporanist, se militează pentru socialism și se polemizează ascuțit cu „deviatorii" și „renegații". **I.** participă astfel la campaniile contra lui Traian Demetrescu și îndeosebi împotriva lui Al. Vlahuță ori în apărarea lui Anton Bacalbașa, acuzat de plagiat. Afirmat nu doar ca un competent critic literar, ci și ca un polemist redutabil alături și împreună cu C. Stere, cu care scrie unele texte iscălite cu inițialele Ș.-V. (Șărcăleanu–Vraja) sau cu pseudonimul comun Verax, lui **I.** i se cere să fie secretar de redacție al ziarului „Lumea nouă". La București nu rezistă însă decât patru săptămâni în ianuarie–februarie 1895; continuă să colaboreze, trimițând de la Iași îndeosebi foiletoane și eseuri iscălite Un sociabil ori Trecător. După ce în aprilie își susține examenul de licență, ar fi fost numit profesor la Școala Normală Superioară, dar actul ar fi fost anulat din cauza unui denunț. Foștii colegii îl știau însă „student pentru doctorat". Între timp, stingându-se din viață Raicu Ionescu-Rion, **I.** se angajează să-i editeze scrierile; traduce, totodată, romanul *Bel Ami* al lui Guy de Maupassant, tipărit în 1896 la Craiova. În 1897 este numit profesor la Călărași, apoi la Râmnicu Vâlcea, dar nu se prezintă la post, fiind cooptat de A. Philippide în colectivul ce fișează textele vechi în vederea redactării dicționarului academic al limbii române. Proiectează acum să-și

strângă articolele într-un volum, *Note și impresii*, pentru care i se plătesc și drepturi de autor, dar cartea nu vede lumina zilei. Colaborează în schimb la ziarul ieșean „Noutatea", a cărui existență, însă, nu durează. Peste câteva luni, în aprilie 1898, **I.** este numit profesor la gimnaziul din Bacău, de unde trece în 1900 ca suplinitor la Liceul Internat din Iași. Se numără printre cei ce aprobă principial acțiunea „tinerilor generoși", dar nu se înscrie în Partidul Liberal decât peste trei ani. Cu ajutorul fostului coleg de la „Munca" H. Sanielevici, publică în 1901 în „Noua revistă română" studiile *Cu prilejul foiletoanelor d-lui Caragiale* și *Curentul eminescian.* În urma examenului de capacitate, susținut în iulie 1902 în fața unei comisii prezidate de Titu Maiorescu, **I.** este numit profesor titular la Liceul Internat. Are și o a doua catedră, la Liceul Militar, și este ales membru onorific în comitetul Teatrului Național. În campaniile electorale ori când izbucnesc polemici mai fierbinți, precum în toamna anului 1902, colaborează fără să semneze la organul „clubului" ieșean, „Liberalul". Visând

mereu la o revistă a grupului din care face parte, îi dă concurs lui H. Sanielevici, care scoate la Galaţi, în 1905, „Curentul nou”, colaborînd cu textul *Câteva consideraţii asupra spiritului critic în cultura românească.* Continuarea acestuia este amânată, mai urgente fiind apărarea lui Mihail Sadoveanu, denigrat chiar de H. Sanielevici, şi combaterea „ţărănismului” lui N. Iorga. Disensiunile cu directorul „Curentului nou” înmulţindu-se, iniţiază procedurile pentru înfiinţarea unei noi reviste, punând bazele asociaţiei care să o editeze. Direcţia îi este oferită lui C. Dobrogeanu-Gherea, dar acesta refuzând-o, şi-o va asuma C. Stere pentru partea literară şi Paul Bujor pentru cea ştiinţifică. Transpunerea în practică a proiectului cade cu totul în sarcina lui **I.**, C. Stere fiind doar consultat, întrucât în prima jumătate a anului este mereu absent din Iaşi. Titlul pentru care se optează este „Viaţa românească”, primul său număr intrând în librării la 6 martie 1906. **I.** contribuie cu un alt capitol din *Spiritul critic în cultura românească,* cu articolul *Scriitori şi curente,* cu recenzii şi cu note la rubrica „Miscellanea”, sub semnătura comună P. Nicanor & co. La fel de multe colaborări are şi în celelalte nouă numere din 1906. Anul următor dă amplul studiu *Ioan Al. Brătescu-Voineşti,* numeroase articole şi note polemice. În noiembrie 1908 este propus ca profesor suplinitor la Catedra de estetică şi istoria literaturii române moderne, nou-înfiinţată la Universitatea din Iaşi. Cu sprijinul decanului facultăţii, A. Philippide, dar fără acordul consiliului profesoral, ce votează pentru Ioan Paul, ce avea titlul de doctor în filologie, propunerea este aprobată de ministrul Spiru Haret în ianuarie 1909. Pe acest fond se produce, în decembrie 1908, şi debutul editorial al lui **I.** cu *Spiritul critic în literatura românească* (pe copertă e dat anul 1909), urmat peste câteva luni de volumul *Scriitori şi curente* (1909). Recrudescenţa atacurilor îndreptate împotriva lui şi a „Vieţii româneşti” îl face să se îmbolnăvească, fiind nevoit să se interneze la București, în sanatoriul doctorului G. Marinescu. Revenit la Iaşi, pe 18 aprilie ţine lecţia de deschidere a cursului său. Anul următor se ocupă de „epoca Conachi”, pentru ca apoi să se oprească la „epoca Alecsandri”. În 1911 noul ministru al Instrucţiunii, conservatorul C.C. Arion, îl destituie, numindu-l în loc pe E. Lovinescu, doctor în litere de la Sorbona. În vederea concursului ce urma să se ţină, **I.** este îndemnat să-şi dea doctoratul chiar la Universitatea din Iaşi. Teza, intitulată *Opera literară a d-lui Vlahuţă,* tipărită în mai 1912, este susţinută la 3 iunie 1912 în faţa comisiei, care o apreciază cu *magna cum laude.* În consecinţă, senatul Universităţii recomandă ministerului numirea lui ca profesor, ceea ce se întâmplă la 1 octombrie 1912. În prima parte a anului 1914 grupul poporanist luptă cu ardoare pentru legiferarea reformelor propuse de Partidul Liberal, pentru ca după declanşarea conflagraţiei mondiale să combată cu aceeaşi pasiune în favoarea intrării ţării în război de partea Puterilor Centrale. Germanofilia ireductibilă le aduce atât lui C. Stere, cât şi lui **I.** şi tovarăşilor săi de la „Viaţa românească” măcar izolarea, dacă nu şi acuzarea de a se fi „vândut”. În aceste condiţii, C. Stere renunţă la direcţia revistei, sarcina fiind îndeplinită de **I.**, care acceptă acum şi propunerea de a tipări în colecţia „Căminul”, coordonată de H. Sanielevici, mai multe volumaşe, dintre care de sub tipar iese în 1916 doar cel cuprinzând studiul *Ioan Al. Brătescu-Voineşti.* Odată cu intrarea ţării în război, „Viaţa românească” îşi încetează apariţia. Redusă practic la zero este şi activitatea didactică, întrucât Universitatea ieșeană se închide pe durata desfăşurării luptelor. În 1917, din cauza supraaglomeraţiei din capitala Moldovei şi de frica tifosului exantematic, profesorul se stabileşte la Roman. Va reveni în Iaşi numai după ce, la 23 martie 1918, Alexandru Marghiloman îl cheamă pe C. Stere de la Bucureşti pentru a contribui la proclamarea unirii Basarabiei cu patria mamă. Peste nici două săptămâni, la 4 aprilie 1918, **I.** face să apară la Iaşi ziarul „Momentul”, al cărui scop este să pregătească terenul pentru înfiinţarea „partidului poporanist”. Fără să semneze, directorul „Momentului” polemizează necontenit cu cei care îi acuză prietenul de trădare, de pactizare cu duşmanul, şi pledează pentru guvernul Marghiloman, aprobându-i acţiunile, inclusiv încheierea tratatului de pace şi darea în judecată a miniştrilor „vinovaţi de război”. Notă aparte fac câteva articolaşe ce deplâng pierderea munţilor şi mai ales a Ceahlăului prin Pacea de la Bucureşti. De mai multe ori în ziar se anunţă reapariţia „Vieţii româneşti”, dar „Momentul” îşi încetează existenţa brusc la 29 iunie 1918. După ce **I.** e lovit de o nenorocire, casa fiindu-i mistuită de un incendiu la 15 septembrie 1918, în octombrie are de suportat şi respingerea, cu unsprezece voturi la şapte, a candidaturii sale la fotoliul de academician. Decizia a fost impusă practic de N. Iorga, care

	VIAȚA	OPERA
1871	**mai 23** Se naşte la Târgu Frumos Garabet Ibrăileanu, fiul Mariei (n. Marcovici/Mardirosian) şi al lui Theodor Ibrăileanu, mici comercianți armeni.	
	decembrie Familia Ibrăileanu vinde prăvălia din Târgu Frumos şi se mută la Roman, în casa bunicilor dinspre mamă.	
1875	**mai** Casa din Roman este vândută pentru a acoperi o datorie făcută de bunicul Andronic Marcovici. Theodor Ibrăileanu se mută cu familia la Poiana lui Iuraşcu, unde luase în arendă o moşie.	
1876	**septembrie** Maria Ibrăileanu se stinge din viață, după ce dă naştere unei fetițe, Roza.	
1878	**februarie** Theodor Ibrăileanu se recăsătoreşte cu Tinca Baroncea şi, împreună cu socrul său, arendează moşii din județul Bacău.	
	septembrie G. Ibrăileanu începe învățătura la şcoala armenească din Bacău; îmbolnăvindu-se de friguri, abandonează şcoala; este îngrijit de rudele din Roman.	
1879–1883	Face cursul primar la şcoala armenească din Roman, susținând examenul de absolvire la Şcoala de Băieți nr. 2.	
1883–1887	Urmează cursul secundar inferior (clasele I-IV) la Gimnaziul „Roman-Vodă" din Roman; în ultimele trei clase primeşte premiul I.	
	Tatăl, angajat între timp ca agent de percepție la Roman, se îmbolnăveşte.	
1887		Încă din prima clasă de liceu, fondează cu colegii săi Raicu Ionescu-Rion, N. Savin, Gheorghe Ştefănescu, Traian Cardaş, Constantin Hamangiu ş.a. o „societate culturală", numită Stella sau Orientul, societate urmărind formația ştiințifică şi culturală a membrilor în spiritul doctrinei socialiste.
	septembrie Moare Theodor Ibrăileanu. Fiul său se înscrie la Liceul „Gheorghe Roşca Codreanu" din Bârlad, cu ajutorul financiar al rudelor şi cu banii proveniți dintr-o listă de subscripție.	
1889		**iulie 20** Debutează cu un articol de critică literară – *O poezie din „Romanu"* – în ziarul bucureştean „Războiul". **iulie 21** Apare la Roman revista „Şcoala nouă", având ca redactori pe Eugen Vaian, Panait Muşoiu şi Cezar Vraja, pseudonim sub care se ascunde liceanul bârlădean. (După

alte surse, primul număr a ieşit în 15 sau în 17 iulie.) Revista, bilunară, îşi va înceta existența în iunie 1890. În cele 18 numere ale sale Ibrăileanu semnează cu pseudonimul menționat, cu inițiale etc. poezii, amintiri, reflecții, traduceri, scurte prezentări de cărți, conspecte din lucrări ştiințifice.

decembrie Colaborează la hebdomadarul socialist „România viitoare" din Brăila, cu cel puțin trei articole.

1890

iunie Termină clasa a VII-a liceală cu media 7,36.

august Semnând tot Cezar Vraja, publică primul său articol în„Munca", organ al Partidului Socialist Democrat al Muncitorilor din România, la care devine colaborator.

septembrie Susține cu succes, la Iaşi, examenul de bacalaureat.

octombrie Se înscrie la Facultatea de Litere din Iaşi, dar nu va frecventa cursurile din cauza lipsurilor materiale.

1891

august 11 În gazeta socialistă semnează articolul *Lupta pentru trai în societatea omenească*.

octombrie Se înscrie din nou la Facultatea de Litere din Iaşi, dat fiind că obține prin concurs o bursă la Şcoala Normală Superioară.

Participă la activitățile „clubului socialist din Sărărie", condus de Ioan Nădejde, inclusiv la campania electorală din februarie 1892, întreprinsă în sate din județul Iaşi.

1892

mai 18 Îi apare în ziarul „Adevărul" articolul *Idealuri*, replică la un atac al profesorului A. Philippide contra doctrinei socialiste.

mai Ține la clubul muncitorilor conferința *Darwinismul social*, publicată apoi în revista „Critica socială", de sub direcția lui Ioan Nădejde şi a lui V. G. Morțun.

Colaborează în continuare intermitent la „Munca".

1893

ianuarie Împreună cu Raicu Ionescu ia contact cu C. Stere, întors din surghiunul siberian şi stabilit la Iaşi pentru a absolvi Facultatea de Drept.

noiembrie Sub conducerea lui C. Stere, fondează împreună cu prietenii săi Societatea Datoria, cu un program poporanist, de luminare a celor mulți.

decembrie 20 Iese la Iaşi primul număr al revistei „Evenimentul literar", pus mai târziu sub direcția nominală a Sofiei Nădejde, dar

condus efectiv de C. Stere cu ajutorul mai tânărului coleg de la Litere.

1894 Obține diploma de absolvire a Școlii Normale Superioare.

ianuarie–octombrie Semnând cu pseudonimele Cezar Vraja sau Verax, ori (împreună cu C. Stere) cu inițialele Ș.-V. publică în hebdomadarul ieșean articole precum *Psihologia de clasă* (*Intim*), *Psihologia de clasă (Dan)*, *Eminescu judecat și condamnat de d. Aron Densușianu*, *Originalitatea formei*, *Împrumutarea formei*, *Înrâurirea artei* ș.a. Ia parte intensă la polemica acerbă cu revista „Vieața" lui Al. Vlahuță. Ia apărarea lui Anton Bacalbașa, acuzat de plagiat (*Ramollot și Moș Teacă*).

octombrie „Evenimentul literar" își încetează apariția, în vederea scoaterii, la București, a ziarului „Lumea nouă", organ al PSDMR, ce urma să aibă și un supliment literar.

noiembrie 2 Iese la București primul număr al ziarului socialist, la care colaborează relativ asiduu.

1895 **ianuarie 18** Se mută la București, dar nu rezistă decât patru săptămâni în Capitală.

ianuarie–februarie Îndeplinește funcția de secretar de redacției al ziarului „Lumea nouă". Neputându-se adapta vieții în Capitală, revine în Iași, rămânând mai departe colaborator al ziarului socialist. În acesta dă la iveală și foiletoane literare, precum *Un manuscript rătăcit* (iscălit Un sociabil, scris, după unele surse, în colaborare cu C. Stere), *La Roman* (iscălit Trecător).

aprilie Întors la Iași, susține examenul de licență.

vara Excursie în Munții Neamțului (Durău, Bicaz), cu întoarcere pe o plută până la Piatra Neamț.

iulie Iese de sub tipar volumul *Scrieri literare*, în care sunt strânse articolele prietenului său Raicu Ionescu-Rion, mort cu două luni mai înainte de ftizie.

1896 **octombrie** Moare la Roman bunica Vartenica Marcovici.

noiembrie Apare la Craiova traducerea romanului *Bel Ami* de Maupassant, traducere semnată cu pseudonimul Cezar Vraja.

1897 **iulie** Propune editorilor ieșeni Șaraga o culegere de articole publicate în „Evenimentul literar" și în „Lumea nouă literară și științifică", completată de altele inedite, sub titlul *Note și impresii*. Volumul nu apare, editura încetându-și activitatea.

toamna Este cooptat de profesorul A. Philippide în colectivul de absolvenți angajat să fişeze literatura română veche în vederea redactării *Dicționarului limbii române*, proiectat de Academia Română.

octombrie Este numit suplinitor la Gimnaziul „Ştirbey-Vodă" din Călăraşi, apoi la gimnaziul din Râmnicu Vâlcea, dar nu se prezintă la post.

decembrie Colaborează la ziarul ieşean „Noutatea" cu mai multe note, tablete, cursive, semnate Un sociabil, Un nemulțumit etc.

1898 **vara** „Marea excursie" în Munții Neamțului şi la Vatra Dornei, la întoarcere călătorind cu pluta pe Bistrița. Între participanți: C. Stere, Spiridon Popescu, Ion şi Constantin Botez, Mihai Carp, Elena Carp, C. A. Teodoru ş.a.

1899 **aprilie 1** Este numit profesor suplinitor la gimnaziul din Bacău.

1900 **ianuarie** Împreună cu alți intelectuali, părăseşte PSDMR, al cărui membru cotizant era. Spre deosebire de ceilalți „tineri generoşi" nu se înscrie deocamdată în alt partid.

septembrie 1 Este numit profesor suplinitor la Liceul Internat din Iaşi; va preda limba română.

1901 **aprilie, iunie** Publică în „Noua revistă română" articolele *Cu prilejul foiletoanelor d-lui Caragiale*, *Curentul eminescian*, semnate G. Ibrăileanu.

mai Se înscrie în Partidul Național Liberal.

iulie 5 Se căsătoreşte cu profesoara Elena Carp, sora lui Mihai Carp.

Predă şi filosofia la Liceul Național din Iaşi.

1902 **ianuarie–aprilie** Susține la Bucureşti examenul de capacitate în fața unei comisii prezidate de Titu Maiorescu. În urma examenului, devine profesor titular la Liceul Internat. Este numit membru onorar în comitetul Tetrului Naționalul din Iași. Este profesor provizoriu şi la Liceul Militar.

toamna Colaborează, fără să semneze, la ziarul „Liberalul" în perioada campaniei electorale, polemizând violent cu organul conservator „Evenimentul".

1904 **mai–iunie** Face o călătorie prin Austria, Italia, Elveția și Germania.

iulie 2 Este decorat cu Ordinul Coroana României în grad de Cavaler.

1905 **noiembrie–ianuarie 1906** Colaborează la revista gălățeană „Curentul nou", condusă de H. Sanielevici, în care îi apar articolele *Câteva*

considerații asupra spiritului critic în cultura românească, *Doi critici şi mai mulți scriitori (Morala d-nului Sadoveanu)* şi *Poporanismul*.

1906

martie 6 Iese la Iaşi primul număr al revistei „Viața românească”, pe care o întemeiază împreună cu foştii colegi de la „Evenimentul literar” – C. Stere, Ion Botez, Constantin Botez, Spiridon Popescu, Mihai Carp, N. Quinezu ş.a. C. Stere devine director pentru partea literară, iar Paul Bujor pentru partea ştiințifică. În primul număr Ibrăileanu continuă studiul început la „Curentul nou”, dând capitolul *De la M. Kogălniceanu la d. Maiorescu*. Vor urma altele.

Va fi prezent în paginile publicației număr de număr, cu studii, cronici, recenzii, articole polemice, note la „Miscellanea” (acestea iscălite cu pseudonimul colectiv P. Nicanor & co.); va coordona concomitent munca în redacție, astfel îndeplinind, alături de C. Stere, rolul de *spiritus rector* al grupării.

1907

mai Membru al comitetului executiv al organizației liberale ieşene, refuză să fie înscris pe lista candidaților la alegerile pentru Adunarea Deputaților.

1908

iulie Din însărcinarea ministrului Spiru Haret, ține mai multe prelegeri la cursurile de vară organizate la Universitatea din Iaşi pentru studenții români din Bucovina şi Transilvania.

septembrie 1 Este propus ca profesor suplinitor la Catedra de estetică şi istoria literaturii române moderne, înființată la Universitatea din Iaşi.

septembrie 15 Este distins cu Medalia Răsplata Muncii clasa a II-a.

decembrie Iese de sub tipar volumul *Spiritul critic în cultura românească*; pe foaia de titlu, din motive comerciale, este imprimat anul 1909. Lucrarea va cunoaşte în perioada următoare mai multe recenzii, între care conțin aprecieri negative cele semnate de N. Iorga, Ovid Densusianu, C. Rădulescu-Motru.

1909

ianuarie 23 Este numit prin ordin ministerial profesor suplinitor la Facultatea de Litere şi Filosofie din Iaşi.

februarie-martie Este internat în Bucureşti, la sanatoriul doctorului G. Marinescu.

aprilie 18 Ține lecția de deschidere a cursului de istorie a literaturii române; până la vacanță mai ține 13 prelegeri.

mai Apare volumul *Scriitori şi curente*, cuprinzând studii redactate între 1901 și 1908.

		octombrie Deschide cursul de istoria literaturii române cu *Epoca Conachi*.
		decembrie 19 Publică în „Viitorul” şi în „Mişcarea” o *Scrisoare deschisă către d C. Dobrogeanu–Gherea*, solicitând fostului mentor de la „Contemporanul” să-şi dezvăluie poziția față de trecerea în 1900 a „tinerilor generoşi” la liberali.
1910		**ianuarie 11 şi 13** Iscăleşte alte două scrisori adresate lui C. Dobrogeanu-Gherea.
1911		**vara** Scrie, la sugestia Mariei Stere, un text memorialistic; va fi publicat postum în „Adevărul literar şi artistic” (1937–1938) sub titlul *Amintiri din copilărie şi tinerețǎ*.
	noiembrie 14 În locul său, ministrul conservator C.C. Arion îl numeşte pe E. Lovinescu ca profesor suplinitor la Facultatea de Litere ieşeană.	
	decembrie 19 Se înscrie la doctorat în filologie modernă, propunând teza *Opera literară a d-lui A. Vlahuță*.	
1912		**mai** În editura revistei „Viața românească” i se tipăreşte *Opera literară a d-lui Vlahuță. Cu o introducere. Partea întâia. Teză de doctorat în Litere*.
	iunie 3 Susține teza de doctorat *Opera literară a d-lui A. Vlahuță*, pentru care i se acordă calificativul *magna cum laude*.	
	iunie 27 În pofida protestelor lui E. Lovinescu, G. Ibrăileanu este numit prin Înalt Decret profesor titular la Facultatea de Litere cu începere din 1 octombrie 1912.	
1913	**decembrie 21** Este distins cu Medalia Bene Merenti clasa I.	
1914	La recomandarea lui Mihail Sadoveanu, concentrat, girează direcția Teatrului Național din Iaşi.	
		iulie În paginile revistei „Viața românească” pledează, până în august 1916, împreună cu toți colaboratorii, pentru intrarea în război a României de partea Puterilor Centrale, împotriva Imperiului Țarist.
1915	**aprilie–mai** Călătoreşte în Germania, la Breslau, pentru a consulta un medic neurolog.	
1916		**mai** Înmânează manuscrisul prozei *Doamna X* Mariei Stere, care i l-a inspirat.
		Tipăreşte separat studiul *Ioan Al. Brătescu–Voineşti,* inclus inițial în volumul *Scriitori şi curente*.
		iulie „Viața românească” îşi încetează apariția.

1918		**aprilie 4** Scoate ziarul „Momentul”, în care pledează pentru C. Stere şi pentru partidul pe care vrea să-l formeze – Partidul Poporanist. **iunie 29** „Momentul” îşi încetează apariția.
	septembrie 15 Casa în care locuia cu chirie cade pradă focului. **octombrie 8–15** Are loc sesiunea Academiei Române; propus ca membru corespondent la secția literară, G. Ibrăileanu este respins (şapte voturi pentru, 11 contra, un vot alb).	
1919		**februarie 2** Iese la Iaşi primul număr din revista „Însemnări literare”, sub direcția lui Mihail Sadoveanu şi a lui G. Topîrceanu, dar condusă efectiv de G. Ibrăileanu. Acesta susține rubrica „Săptămâna”, publică articole şi note critice, proză (iscălind Teodor D. Petrescu) şi aforisme.
1920		**martie 1** Apare primul număr din seria nouă a revistei „Viața românească”. **iulie** Iese de sub tipar volumul *Note şi impresii.*
	noiembrie Este ales decan al Facultății de Litere.	
1921		**iunie** Apare volumul *După război. Cultură şi literatură*, cuprinzând în mare parte articole şi note din „Însemnări literare” şi din noua „Viața românească”.
1922		**iunie** Se reeditează *Spiritul critic în cultura românească*.
1923	**aprilie** Demisionează din funcția de decan.	
1927		**aprilie** Iese de sub tipar volumul *Scriitori români şi străini*; pe foaia de titlu figurează ca an de apariție 1926.
1928	**octombrie** Neurastenia, boala care îl chinuia de mai bine de două decenii, se agravează, obligându-l să-şi întrerupă cursurile la Universitate.	
1930		**ianuarie** Revista „Viața românească” se mută la Bucureşti. **martie** Îi apare ediția *Poezii* de M. Eminescu. **aprilie** Ies de sub tipar volumul *Studii literare* şi ediția a doua din *Scriitori şi curente.* Apare volumul de aforisme *Privind viața.*
1932	**februarie** Este distins cu Medalia Răsplata Muncii clasa I „pentru 25 de ani în serviciul statului”. **mai** Restabilit, revine la catedră.	
1933		**mai** Apare volumul *Adela. Fragmente din jurnalul lui Emil Codrescu (iulie-august 189...).*
	iunie 30 I se decernează Premiul Național de Literatură, instituit de Fundația Regală pentru	

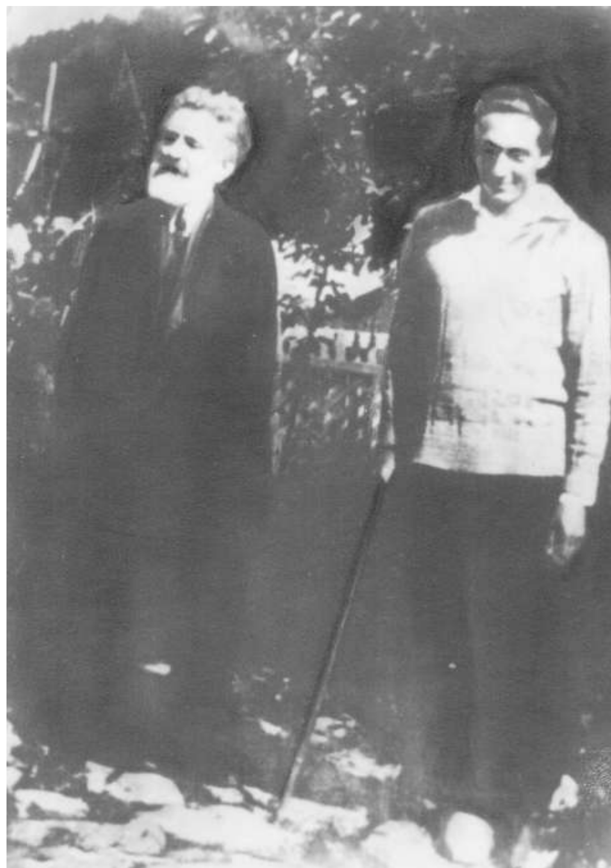
	Literatură şi Artă pentru încununarea întregii cariere.
1934	**februarie–martie** E prezent la Catedră: ține opt prelegeri despre „epoca Eminescu”. **aprilie** Este internat în sanatoriul Casa Diaconeselor din Bucureşti pentru o intervenție chirurgicală.
1935	**octombrie 26** este internat din nou în sanatoriul bucureştean Casa Diaconeselor.
1936	**martie 10** G. Ibrăileanu se stinge din viață la Bucureşti, în sanatoriul Casa Diaconeselor, după o lungă agonie. Două zile mai târziu, conform ultimei dorințe, corpul este incinerat în acordurile *Pastoralei* lui Beethoven. Urna cu cenuşa a fost depusă în cimitirul Eternitatea din Iaşi.

a invocat, printre altele, „sectarismul” şi „germanofilismul” profesorului ieşean. În noiembrie 1918 colaboratorii „Vieţii româneşti” pun bazele unei asociaţii ce-şi propune să scoată un săptămânal cu titlul „Însemnări literare”. Primul număr iese la 2 februarie 1919, pe copertă figurând ca directori Mihail Sadoveanu şi G. Topîrceanu, dar *spiritus rector* fiind tot **I.**, care dă numeroase articole, cronici, precum şi note inserate la rubrica „Săptămâna”, apoi cugetări şi câteva proze scurte, *Umbre*, iscălite cu pseudonimul Teodor D. Petrescu. Acum se formează şi Asociaţia Științifică şi Literară Viaţa Românească, cu peste o sută de membri din toate provinciile ţării, obiectivul fiind de a scoate din nou publicaţia, consolidată de o editură proprie. În noua serie a revistei, ce începe în martie 1920, contribuţia criticului este la fel de bogată. O parte din ce scrisese în ultima vreme formează volumele *Note şi impresii* (1920) şi *După război. Cultură şi literatură* (1921). Fiind ales decan al Facultăţii de Litere (până în 1923, când demisionează), colaborarea sa la revistă scade. Va reveni la nivelul anterior mai ales când reizbucneşte polemica din jurul poporanismului (în anii 1924 şi 1925). Noile studii şi articole sunt strânse în volumul *Scriitori români şi străini* (1926). **I.** se angajează să dea acum şi o ediţie critică a poeziei eminesciene, dar meticulozitatea cu care lucrează şi sănătatea tot mai precară vor face ca termenul să fie depăşit şi contractul cu Ministerul Cultelor şi Artelor să fie anulat. Ediţia va apărea în cele din urmă în 1930. În acelaşi an ies de sub tipar culegerea de cugetări *Privind viaţa* şi volumul *Studii literare*, acesta cu două ediţii noi, amplificate, în 1931. Numeroasele concedii medicale pe care le solicită şi care i se aprobă vor prilejui atacuri brutale în presă, cu cererea de a fi pensionat. Pentru a preîntâmpina o măsură în acest sens şi întremat întrucâtva, profesorul revine la Catedră în 1932. Anul următor apare şi romanul *Adela. Fragment din jurnalul lui Emil Codrescu (iulie–august 189…)*, care se bucură de o bună primire. Tot mai bolnav, **I.** e internat în 1934, timp de două luni, într-un sanatoriu bucureştean şi din nou în octombrie 1935. S-a stins acolo, corpul său fiind, conform dispoziţiilor testamentare, incinerat. De-a lungul anilor profesorul, criticul şi scriitorul a primit numeroase distincţii: Ordinul Coroana României în grad de Cavaler (1904), Medalia Răsplata Muncii, clasa a II-a (1908) și clasa I (1932), Medalia Bene Merenti (1913), Premiul Naţional de Literatură (1933).

În prefaţa ediţiei din 1922 a volumului *Spiritul critic în cultura românească* **I.** mărturiseşte că „studiul”, „cugetat multă vreme”, a fost „scris foarte răpede” „în cea mai mare parte [...] acum douăzeci de ani”, adică în 1902 sau 1903. Afirmaţiile concordă cu cele din 1906 şi din 1911, când, învinuit de a fi „deturnat” „descoperirea” lui Ovid Densusianu, anume că Junimea a avut predecesori în acţiunea ei critică, declara că încercase să publice primele capitole în 1903 şi că, „în ultimul deceniu al frumosului secol al XIX-lea”, fişând literatura veche, avusese „prilejul să consacreze câţiva ani studiului evoluţiei criticii moldoveneşti”. În mare

măsură, însă, realitatea era alta. Sigur e că gestaţia „studiului" a fost îndelungată, începând în anii când tânărul militant socialist combătuse şi el Junimea în conferinţa *Darwinismul social* şi în articole precum *Originalitatea formei*, *Împrumutarea formei*, *Înrâurirea artei*, *Eminescu şi Coşbuc* etc. Al doilea moment important al gestaţiei l-au constituit studiile din 1901, *Cu prilejul foiletoanelor d-lui Caragiale* şi *Curentul eminescian*, cel dintâi având în centru o schiţă de „istorie a cugetării româneşti din veacul al XIX-lea", dominată de „lupta generaţiei de la 1848 împotriva regimului vechi, lupta Junimii împotriva ideologiei patruzecioptiste şi lupta lui Gherea împotriva Junimii". În ele nu se făcea nicio referire la „evoluţia criticii moldoveneşti", ceea ce înseamnă că preocuparea pentru aceasta se iveşte abia în 1902 sau în 1903, dacă a existat cu adevărat textul oferit lui I. Găvănescul. Oricum, el ar fi fost sensibil diferit de cel din „Curentul nou" şi din „Viaţa românească", în care sunt zeci de pasaje cu punctul de pornire în cărţi precum *Scrisori* de V. Alecsandri, *Scrieri politice şi literare* de M. Eminescu, *Cultura română şi politicianismul* de C. Rădulescu-Motru, toate tipărite în 1904 şi în 1905. Nouă, așadar, preocuparea nu s-a mărginit, ce-i drept, la simpla negare a priorității Junimii. În 1911 **I.** dezvăluia că a urmărit să arate în „studiul" său „rolul criticii în cultura unui popor", „problema întroducerii şi asimilării culturii străine", „lipsa de temei a xenofobismului reacţionar", că „Junimea a fost condiţionată şi influenţată de predecesorii ei", să evidențieze „ce a preocupat pe vechea critică moldovenească şi ce pe Junimea", „cauzele pentru care apare în Moldova şi nu aiurea spiritul critic", „fizionomia fiecărui critic", faptul că „toate manifestările acestor critici au ca principiu generator atitudinea lor faţă cu problemele puse de momentul istoric şi de psihologia categoriei sociale ce o reprezentau", „evoluţia criticii postjunimiste, a lui Eminescu şi a socialiştilor", „spiritul critic în Muntenia", „corelaţia dintre problemele lingvistice, literare şi cele politice" şi, în fine, să introducă „o nouă concepţie în istoria literară". Revelator într-o direcţie, inventarul distrage atenţia de la tema principală. Aceasta nu e precizată suficient nici prin titlul pus pe copertă, nici prin cel menţionat în prefaţă, care ar fi dat „o definiţie mai exactă a conţinutului". Lămuriri suplimentare sunt date aici, anume că „s-a vorbit de curentele critice care au prezidat la formarea limbii literare, a literaturii române moderne şi la organizarea statului român modern" şi că „s-a studiat evoluţia *ideilor* relative la aceste *fapte*", nu şi „însăşi evoluţia *faptelor*", ceea ce conferă lucrării statut de „întroducere la alte studii", părţi ale unei istorii a literaturii. Și alte lămuriri intervin în capitolele cărții, pentru a înlătura posibilele ambiguităţi: „e vorba de spiritul critic care a prezidat la adaptarea culturii în Ţările Române" şi care „nu s-a manifestat [...] decât în veacul al XIX-lea, în vremea ultimei influenţe europene, cea subt formă franceză"; e avansat un echivalent al sintagmei „spiritul critic" – „şcoala critică moldovenească" – şi sunt fixate limite cronologice de la 1840 la 1880, „adică tocmai cât ţine perioada de formare a României moderne, cu alte cuvinte vremea când s-a introdus în Ţările Române cultura apuseană modernă". Intervalul este extins apoi până la 1890, dat fiind că s-au mai înregistrat câteva „manifestări critice special moldoveneşti" – „junimismul politic, radicalismul şi socialismul". Tema principală a *Spiritului critic...* este aşadar „evoluţia" „şcolii critice moldoveneşti", cu două faze distincte, ori a celor două „şcoli", una „veche" şi alta „nouă", într-o certă relaţie de continuitate. Cea de-a doua fază sau „şcoală" era cea junimistă, mai exact, prima sa perioadă, în care Titu Maiorescu se rezumă la o critică culturală şi social-politică, ca şi înaintaşii săi, în fapt o „adevărată critică literară" făcând doar după 1880. Cât priveşte justificarea acestei modificări, **I.** nu se mulţumeşte să vorbească de urgenţa criticii culturale, ci susţine că la noi „ceea ce se cheamă «critică literară» [...] nici nu se putea naşte pe vremea aceea, căci n-avea pentru ce", neexistând „o literatură care să [o] merite sau, mai bine, să [o] comporte". Afirmaţia din urmă era uşor corectată în continuare, când se admite existenţa unor excepţii. Greu de acceptat era și excluderea în totalitate a studiilor maioresciene *Poezia română. O cercetare critică*, *Direcţia nouă*, *Literatura română şi străinătatea* etc. din „critica analistă, literară", mai ales că, pe de altă parte, Alecu Russo era declarat „predecesor şi aici". Oscilaţii se relevă şi în examinarea acţiunii spiritului critic în „adaptarea culturii apusene". Acum o pornire polemică irepresibilă împotriva „conservatorilor doctrinari" determină trecerea de la formulări moderate („poporul român a început să se împărtăşească şi el din cultura acumulată în Apus") la altele excesive, nerezonabile în absolutismul lor

(„românii, care n-au creat aproape nimic, au împrumutat aproape tot"). Acestea sunt însă demontate îndată ce **I.** revine la optica materialismului istoric, căci „era fatal […] ca Ţările Române să lepede haina turco-fanariotă şi să se organizeze europeneşte", „fatală" era şi „presiunea Apusului asupra Ţărilor Române, care […] sunt ca nişte provincii ale Europei, în imposibilitate de a rămânea în afară de mişcările sociale ale continentului". Și afirmaţia că „năzuinţile" revoluţionarilor „au căpătat formula teoretică de la ideologia Apusului" stă alături de explicarea „atitudinii lor politice" prin „cauze adânci sociale", şi nu prin „simplul contact cu Apusul", care „putea numai să-i întărească în atitudinea lor de nemulţumiţi şi prin puterea contrastului…". În acelaşi sens e şi constatarea potrivit căreia „luptele din prima jumătate a veacului al XIX-lea sunt lupte între categoriile sociale, lupte de interese sociale", adică „lupte de clase". Pentru a consolida teza „şcolii critice moldoveneşti", **I.** recurge la explicaţii ce abundă în formulări frapante: „Muntenia reprezintă [...] voinţa şi sentimentul, pe când Moldova – mai cu samă inteligenţa. Muntenia face operă mai utilitară; ea îşi cheltuieşte energia în lupta pentru schimbarea ordinii sociale, caută să transplanteze din Apus formele nouă. Moldova face o operă mai de lux: ea caută să adapteze cultura apuseană la sufletul românesc…" sau „În Muntenia vom găsi o legiune de patruzecioptişti; în Moldova – o legiune de spirite critice şi de literatori". Cauzele învederate sunt variate, de la cea socială – „lipsa unei burghezii naţionale cu instincte revoluţionare" – la cele culturale şi de psihologie colectivă (regională), care, însă, în parte se relevă specioase, fără o documentare suficientă şi adeseori cu rădăcini în ceea ce numeşte G. Călinescu „fanatismul provinciei". Pe de altă parte, în conturarea „fizionomiei" criticilor se vădeşte schematizarea, pornirea spre sistem: C. Negruzzi este „primul junimist", V. Alecsandri este, iniţial, „un patruzecioptist rătăcit în Junimea", apoi „raliat Junimii", pentru ca în final să fie „un junimist patruzecioptist", cum şi munteanul A. I. Odobescu e „sinteză de criticism şi patruzecioptism". Forţată este în mare parte şi teoretizarea pe marginea eminescianismului şi a socialismului. Deşi sunt considerate acum două momente succesive, ideea din 1901, a „paralelismului" lor, se menţine, ele fiind două utopii, una „a trecutului", alta „a viitorului", ceea ce denotă la **I.** nu doar „spirit de geometrie", ci şi părtinire a „socialiştilor de altădată". Unele dintre aceste neajunsuri, ca şi altele mai puţin importante, de ordin strict stilistic, au fost puse în evidenţă, uneori chiar şarjate, în cronicile consacrate *Spiritului critic*... la apariţie. În replicile sale, numeroase, foarte lungi şi prea puţin constructive, **I.** a ştiut să ocolească esenţialul, circumscriind discuţia la „personalităţi", la chestiuni minore, la lucruri interpretabile. Vederile sale par să se schimbe uşor, după ce aprofundează unele probleme fie la Catedra Universității ieșene, fie în calitate de critic al „Vieţii româneşti". Astfel, în articolul *Câteva reflecţii* din 1910, apreciază că „a fost fatal […], *trebuia* să se întroducă întâi *forma*, care apoi *să atragă* fondul, *să creeze* şi fondul […], forma care trebuia să provoace producerea fondului". „Cugetarea" nu se va opri aici şi, în prefaţa la ediţia din 1922, mai sunt menţionate, în treacăt, modificări de „atitudine" intervenite între timp: „temperarea entuziasmului pentru generaţia de la 1848" şi „lărgirea comprehensiunii pentru atitudinea antiliberală". Acestea transpar cu claritate şi în „profilurile" schiţate în 1919 şi 1920 lui Titu Maiorescu, lui C. Dobrogeanu-Gherea sau lui I.L. Caragiale, incluse în volumul *Note şi impresii*. În acelaşi sens, din *Spiritul critic*... e reluată şi dezvoltată acum ideea contribuţiei Moldovei la cultura română. În articolul *Poezia nouă*, din 1922, replicând celor care susţineau că poezia română începe odată cu simbolismul, **I.** le aminteşte precedentele (D. Bolintineanu, Al. Macedonski), toate produse la Bucureşti, adăugând că întotdeauna „literatura din Moldova a fost mai veche", adică „mai preocupată de realităţile naţionale decât cea din Muntenia". Propoziţia este explicitată şi documentată cu numeroase exemple în articolul *Caracterul specific naţional în literatura română*. Acum, se purcede de la considerentul că în genere poezia lirică e mai puţin „preocupată de realităţile naţionale", mai ales când e „de senzaţie", că ea poate fi „expresia sufletului românesc", în timp ce proza, pe deasupra, poate fi şi „oglinda vieţii naţionale", îndeosebi când se ocupă de viaţa satului, nu de cea orăşenească, mai supusă influenţelor străine, că „genurile ce redau realităţile naţionale sunt nuvela, romanul şi teatrul". Or, de fapt, „până în epoca Eminescu" şi apoi „în epoca Sadoveanu", proza ar fi mai înfloritoare în Moldova, cantitativ, dar şi calitativ. „Maximum de românism" în literatură sunt Ion Creangă şi Mihail Sadoveanu.

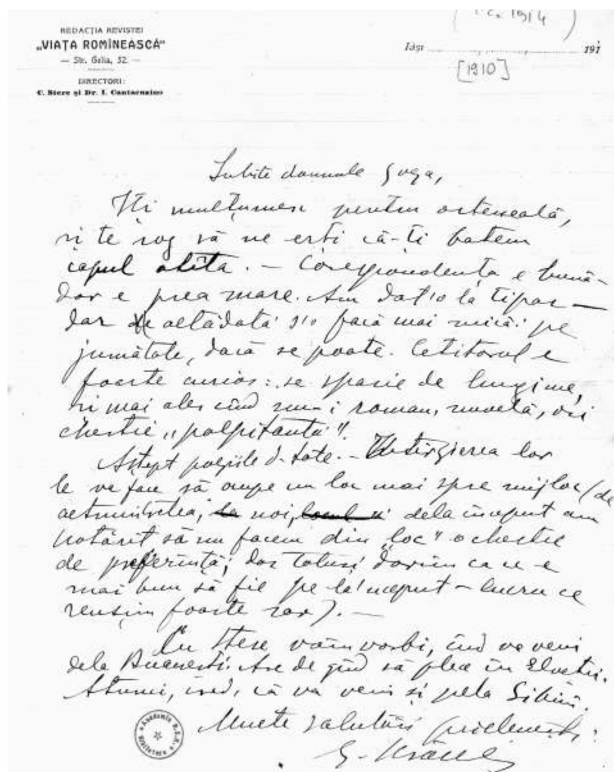
G. Ibrăileanu și Ionel Teodoreanu

„Curentele mari de naţionalizare a literaturii", continuă **I.**, „au plecat aproape întotdeauna din Moldova", pildele invocate fiind nu doar cele analizate în *Spiritul critic...* („momentul 1840", Junimea, Eminescu, „Contemporanul"), ci şi „mişcarea de la «Sămănătorul»", începută de Al. Vlahuţă şi G. Coşbuc şi continuată de N. Iorga, şi, în sfârşit, „Viaţa românească". Chiar şi ştiinţele „preocupate de realităţile naţionale" – istoria, filologia, folcloristica ori „genul amintirilor", „ce ţine şi de istorie, şi de literatură" – ar cunoaşte izbânzi mai mari în Moldova. Aceasta „i-a dat" pe Mihail Kogălniceanu, B.P. Hasdeu, A.D. Xenopol, D. Onciul, N. Iorga, Radu Rosetti, D.C. Moruzi, A. Lambrior, A. Philippide, Ovid Densusianu, G. Sion, G. Panu, Iacob Negruzzi, Simion Florea Marian, Tudor Pamfile, Artur Gorovei ş.a. În cursul demonstraţiei se prefigurează, de asemenea, ideea unei opoziţii între „literatura moldovenească" şi cea „ardeleană", pe de o parte, şi „literatura muntenească", pe de alta. Sugestia unui bloc „moldoveano-ardelenesc" nu se coagulează pe deplin, fiindu-i preferată în final „ralierea" scriitorilor ardeleni la „curentele mari de naţionalizare pornite din Moldova". Oricum contribuţia Ardealului e mare, concretizându-se în prozatorii Ioan Slavici, Ion Agârbiceanu şi Liviu Rebreanu, dar şi în G. Coşbuc şi Octavian Goga, „cei mai naţionali poeţi dintre toţi poeţii români de pretutindeni". De altfel, şi „cei doi scriitori munteni care au depus în opera lor mai multă realitate specific românească [...], Caragiale şi Brătescu-Voineşti, s-au raliat, se poate zice, la curentele moldoveneşti", căci „au debutat şi continuat să apară în «Convorbiri literare», au îmbrăţişat critica şi, până la un punct, ideologia Junimii". Analizele sunt reluate şi completate în 1925 în trei articole succesive – *Influenţe străine şi realităţi naţionale*, *Evoluţia literaturii şi structura socială* şi *Complectări*. Cel dintâi debutează cu prezentarea a „două capitole ale istoriei literare româneşti", cel al influenţelor străine, ce „începe pe la 1800", odată cu „apariţia literaturii române propriu-zise", şi cel al „afirmării spiritului naţional în *această* literatură", al „emancipării literaturii naţionale", al „treptatei eliberări de modele". Cât priveşte primul „capitol", sunt avansate de la început două propoziţii, anume că „rezultate au dat numai modelele ce conveneau spiritului naţional", cu alte cuvinte, că receptorul a operat o selecţie, cu corolarul că nu trebuie cheltuită energia luând modele pentru care „nu avem condiţii", precum Musset, Vigny, Baudelaire, Anatole France ori Marcel Proust, şi că, pe măsura „emancipării" de modelele străine, „literatura română a progresat". Cele două „capitole" sunt apoi urmărite în succesivele „epoci literare", cu observaţii nu o dată foarte subtile. Aşa este aceea potrivit căreia procesul de „emancipare" „merge paralel cu recrutarea scriitorilor din clase tot mai aproape de popor", ilustrată cu şirul Conachi – Alecsandri – Eminescu – Sadoveanu, sau cea după care, odată formată, tradiţia „joacă rolul poeziei populare" şi diminuează „importanţa extracţiei sociale". În lumina acestor considerente sunt apoi decelate caracteristicile scriitorilor din cele trei provincii până în „epoca Sadoveanu", când „ele încep să se şteargă". Spre deosebire de munteni, Alecsandri, de pildă, „chiar când localizează în o comedie ori o farsă pune atât de mult din realităţile noastre, o atitudine atât de naţională şi o limbă aşa de românească şi caracteristică personagiilor, încât sunt documente indispensabile

pentru cunoaşterea concepţiei de viaţă şi cunoaşterea societăţii din vremea lui”; de aici axioma fundamentală, după care „valoarea estetică a unei opere literare este strâns legată de originalitatea ei specifică de fond şi formă”. Cât priveşte poezia lui Eminescu, ea „este întruparea celei mai puternice influenţe străine şi, în acelaşi timp, a celui mai pronunţat spirit naţional”. Sau, altfel spus: „Eminescu, fiind foarte naţional, este scriitorul nostru cel mai occidental.” Însă, chiar mai înainte de aceste poziţionări, în actualitate revine contenciosul dintre „paşoptişti” şi Junimea, redeschis de E. Lovinescu, cu a sa *Istorie a civilizaţiei române moderne*, urmat de Ştefan Zeletin, de „gândirişti” şi de alţii. Ca urmare, în decembrie 1924 **I.** ripostează reamintind, în *„Prăbuşirea” poporanismului*, că ideea „interdependenţei” social-politice şi culturale între statele europene, ce stă la baza „sincronismului” lovinescian, fusese lansată de Dobrogeanu-Gherea şi „dezbătută” în *Spiritul critic...*, unde s-ar fi vorbit şi de „provocarea fondului de către forme” şi ar fi fost combătuţi chiar reprezentanţii „spiritului critic”, întrucât au fost „duşmanii formelor nouă”. Polemica s-a prelungit de-a lungul întregului an 1925, în focul ei comiţându-se nedreptăţi de ambele tabere. Lăsând deoparte ideea „şcolii critice moldoveneşti”, precum şi izbucnirile pasionale apologetice (în favoarea liberalilor) sau denigratoare (faţă de conservatori), simpatiile perpetuate (faţă de „socialiştii de altădată”) ori oscilaţiile, *Spiritul critic…* rămâne în posteritate mai întâi prin judecata formulată asupra „celor trei fapte ce domină istoria cugetării româneşti în veacul al XIX-lea”, judecată care, pentru prima dată, în ultimă instanţă nu este totalmente negativă. La capitolul meritelor se adaugă şi recomandarea sintezei, a „înfrăţirii spiritului novator cu spiritul critic, tendinţa de a introduce în ţara aceasta tot ce s-a dovedit că e un ferment de progres în alte ţări, *dar* cu multă băgare de samă”. Dar lucrarea îşi păstrează interesul şi pentru că aici se prefigurează teoria selecţiei de către mediu a personalităţii reprezentative, explicaţia raporturilor dintre literatură şi societate, dar şi o definiţie a criticii literare totale sau, cum o va numi mai târziu **I.**, „complecte”– „a face anatomia, fiziologia şi etiologia unei opere de artă sau, ceea ce este acelaşi lucru, a spiritului unui scriitor”, cu observaţia că ea este „ştiinţifică” „atât cât poate fi […], adică întrucât i se pot aplica ei metodele ştiinţelor exacte ale naturii”. Menit să fie o „introducere pentru alte studii” de istorie a literaturii, *Spiritul critic…* şi-a îndeplinit şi acest rol, constituind „baza teoretică” pe care în anii următori vin să se aşeze câteva studii „aplicative”, precum cel consacrat lui Ioan Al. Brătescu-Voineşti. Pe acesta **I.** îl va da în 1925 ca exemplu de „critică complectă”, în majoritatea celorlalte găsindu-se o „critică necomplectă: estetică şi psihologică”. Prozatorul de la Târgovişte constituise una dintre „achiziţiile” prestigioase ale „Vieţii româneşti”, dar acesta nu era singurul motiv pentru care i se dedică un amplu studiu. **I.** găseşte în nuvelele lui o bună ilustrare a celor susţinute despre consecinţele „introducerii formelor nouă” – „căderea neamurilor şi ridicarea noroadelor”, cu tipurile specifice – „proletarii intelectuali” şi „inadaptabilii”. Totodată, aceasta este „lumea” în care **I.** s-a ivit şi sunt tipurile în care se proiectează el însuşi. De aici atât înţelegerea simpatetică a prozei lui Brătescu-Voinești, cât şi aprecierea exagerată a valorii ei: scriitorul este un adânc „cugetător”, nutreşte simpatie intelectuală şi afectivă faţă de personajele sale, arată „impresionabilitate faţă cu viaţa”, e „apolonian” în raport cu natura (în opoziţie cu Mihail Sadoveanu, care e „dionisiac”), are stilul cel mai concentrat, zugrăveşte prin efecte, dialogurile sale denotă justeţe, totul îndrituind să se aştepte de la el „romanul momentului istoric”. O pildă şi mai bună de „critică complectă” ar fi fost *Opera literară a d-lui Vlahuţă*, dacă nu s-ar fi oprit la primul volum. Şi de data aceasta **I.** l-a ales pe scriitorul reprezentativ al epocii în care îşi făcuse ucenicia, creator şi el de tipuri de inadaptabili. Lucrarea este mai riguros structurată, având o introducere teoretică, unde se schiţează şi o periodizare a literaturii române, apoi o introducere „istoric-sociologică”, în care se examinează „epoca d-lui Vlahuţă”, concepţia scriitorului în evoluţia ei, de la „optimismul umanitar” la „faza naţional-obiectivă”, apoi „sentimentele” şi „însuşirile artistice creatoare”. Demersul urma să treacă apoi la „critica estetică”, la examinarea formei, a expresiei artistice, a compoziţiei, a modalităţilor de expunere, a figurilor de stil, ceea ce autorul n-a mai reușit să facă, astfel încât avantajele criticii „complete” se pierd şi lucrarea e uitată nu mult după tipărirea ei. Deşi e atras mai mult de critica psihologică – aceasta, susţine el chiar după război, în „profilul” lui Maiorescu, e „singura care poate trăi”, care

„înfruntă vremea”, întrucât „conţine adevăruri asupra sufletului omenesc, ca şi romanul sau poezia” –, **I.** nu o poate practica decât rar, căci trebuie să apere şi să impună programul poporanist al revistei, cu cele două teme principale, „atitudinea de simpatie pentru ţărănime” şi „infiltrarea spiritului naţional în literatură”, împotriva numeroşilor lui adversari, sămănătorişti, junimişti (Mihail Dragomirescu, Simion Mehedinţi, N. Em. Teohari, Marin Simionescu-Râmniceanu) ori, în sfârşit, modernişti (Ovid Densusianu). Această campanie se materializează în articole ce dezbat raporturile dintre estetic, etic şi etnic, precum *Doi critici şi mai mulţi scriitori* (*„Morala d-lui Sadoveanu”*), *Scriitori şi curente*, *Artiştii luptători*, *Reproducerea realităţii*, *Probleme literare*, *Falşurile d-lui Râmniceanu*, *Păreri literare*, *Ţăranul în literatură* etc. Polemist ce nu lasă fără ripostă nici cea mai mică lovitură, **I.** îşi asumă şi oficiul de critic al producţiei literare curente, chiar a celei mediocre şi de slabă calitate. Până la război el dă verdicte parţial sau totalmente negative la cărţi iscălite de Maria Cunţan, E. Lovinescu, Vasile Pop, Radu D. Rosetti, Florian I. Becescu, Ion Boteni, Ion Dragu

Scrisoare către Octavian Goga

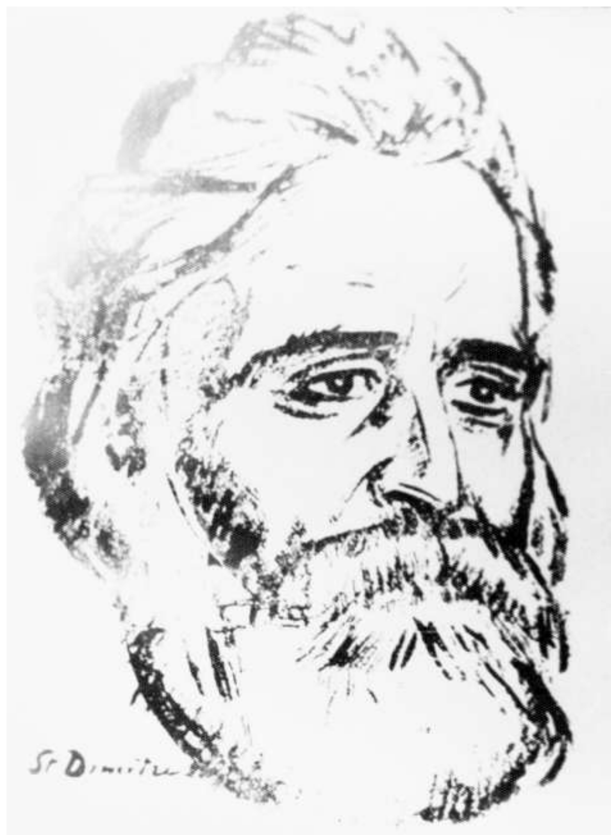

REDACŢIA REVISTEI
„VIAŢA ROMÎNEASCĂ”
— Str. Golia, 52 —
DIRECTORI:
C. Stere şi Dr. I. Cantacuzino

Iaşi 191
[1910]

Iubite domnule Goga,
Îţi mulţumesc pentru osteneală, şi te rog să ne ierţi că-ţi batem capul atîta. — Corespondenţa e bună dar e prea mare. Am dat-o la tipar — dar de altădată s-o faci mai mică: pe jumătate, dacă se poate. Cetitorul e foarte curios: se sperie de lungime, şi mai ales cînd nu-i roman, nuvelă, ori chestie „palpitantă”!
Aştept poeziile d-tale. — Întîrzierea lor le va face să ocupe un loc mai spre mijloc (de altminteri, noi, de la început am hotărît să nu facem din loc o chestie de preferinţă; dar totuşi dorim ca ce e mai bun să fie pe la început — lucru ce reuşim foarte rar). —
Cu Stere veţi vorbi, cînd va veni de la Bucureşti. Are de gînd să plece în Elveţia. Atunci, cred, că va veni şi pe la Sibiu.
Multe salutări prieteneşti:
G. Ibrăileanu

(învinuit de plagiat, după ce fusese iniţial elogiat), G. Bogdan-Duică ş.a. Mai generos se arată cu traducătorii N. Gane (din *Divina Comedie*), Ion R. Rădulescu (*Demonul* lui Lermontov), Corneliu Moldovanu. De cronici laudative au parte doar Vlahuţă şi Sadoveanu, acesta din urmă pentru toate cărţile sale, D.D. Patraşcanu, Spiridon Popescu şi Gala Galaction. Pus pe locul cel mai înalt pentru volumul de debut, Octavian Goga are parte, când dă *Cântece fără ţară*, de critici, cât întemeiate, cât datorate poziţiei antantofile adoptate de el. Nu de puţine ori în recenziile sau în cronicile lui **I.** se strecoară intuiţii profunde: pornind de la o plachetă a Elenei Farago, se semnalează „un abuz de *preciziune*”, poezia nefiind „doară decât bagheta magică care, lovindu-ne sufletul, face să se ridice, din propria-i substanţă, «mii de umbre»...”. În altă parte (*Două comemorări: Kogălniceanu şi Eminescu*) se vorbeşte despre „colaborarea între autor şi cetitor” şi despre „variaţia” poetului „în conştiinţa generaţiilor câte s-au scurs”, căci el „cheamă, prin cuvintele sale mii de stări sufleteşti din sufletul cetitorului”, care este mereu altul. În fond, este ceea ce E. Lovinescu va denumi peste mai bine de un deceniu „mutaţia valorilor estetice”. De notat că acum se cristalizează şi opinia lui **I.** faţă de scoaterea la lumină a ineditelor marilor scriitori. Articolul *„Postumele” lui Eminescu*, din 1908, ia în partea secundă forma unei aprofundate analize textuale, aşa cum era practicată de francezi, deschizând astfel seria studiilor eminesciene de mai târziu. Remarcabile sunt „notele pe marginea cărţilor”, fie că se opresc la *Florile răului*, la *Manon Lescaut* ori la scrierile „divinului” Turgheniev şi ale neîntrecutului, genialului Lev Tolstoi. La aceeaşi rubrică fuseseră încadrate şi însemnările relative la *Amintiri din copilărie*, în care o serie de observaţii pe cât de subtile, pe atât de pertinente, culminează cu afirmaţia potrivit căreia „Opera lui Creangă este epopeea poporului român”, reluată într-o formă şi mai lapidară: „Creangă este Homer al nostru”. După război criticul de la „Însemnări literare” e obligat să se ocupe în notiţe săptămânale de problemele noi ivite în câmpul culturii române în urma unirii Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu Vechiul Regat. O compensaţie găseşte exersându-şi abilităţile psihologice în „profilurile” trasate în genere celor dispăruţi – Titu Maiorescu, N. Gane, Gh. Panu, George Diamandy, V.G. Morţun, George

Desen de St. Dimitrescu

Coşbuc, B. Delavrancea, Calistrat Hogaş, Al. Vlahuţă, A.D. Xenopol, Duiliu Zamfirescu – ori celor nou veniţi – G. Topîrceanu şi Hortensia Papadat-Bengescu. Mai târziu, în „Viaţa românească”, concomitent cu efortul de apărare şi de redefinire a programului revistei, **I.** îşi onorează şi promovează colaboratorii apropiaţi, Demostene Botez, Otilia Cazimir, Jean Bart, Ion I. Mironescu, Mihai Codreanu, Ionel Teodoreanu, ocupându-se de volumele lor în cronici ample, calde. Intermitent, parcă spre a para atacurile celor ce îi imputau preponderenţa dată eticului şi etnicului, **I.** dă analize textuale de mare fineţe la *Vara* de G. Coşbuc și la eminescienele *Pe lângă plopii fără soț* şi *Geniu pustiu*. În ultimele două texte se recurge şi la alte modalităţi critice; de altfel, ele par a fi secvenţe disparate ale unui studiu consacrat operei eminesciene, studiu a cărui piesă de rezistenţă este *Eminescu (Note asupra versului)*. Şi la operele lui I.L. Caragiale **I.** revine în mod repetat: după episodul polemicii cu Paul Zarifopol, în care se ocupă pe larg de *O scrisoare pierdută*, el abordează şi celelalte comedii – *O noapte furtunoasă* şi *Conu Leonida față cu reacţiunea*, pentru ca mai târziu să se concentreze asupra unui singur aspect în *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*. Dacă înainte de război criticul părea cantonat în pasiunile tinereţii sale – romancierii ruşi, lângă care îşi făceau loc francezii Guy de Maupassant şi, mai târziu, Anatole France, în perioada interbelică are loc o actualizare a preferinţelor sale: după Maxim Gorki, despre care scrie în 1919, e interesat de Marcel Proust, la care examinează cu pricepere subtilul „procedeu de creaţie”, dar şi de Thomas Hardy ori de Ladislas Reymont şi de Panait Istrati, la care se adaugă scriitoarea feministă Karin Michaelis. Bogate observaţii scoate criticul din lectura scrisorilor lui William James, psiholog ale cărui lucrări le consultase în original încă în anii tinereţii. Fructul acestor preocupări îl constituie eseul *Creaţie şi analiză (Note pe marginea unor cărţi)*. Fiecare dintre cele 27 de fragmente, de dimensiuni variabile, se coagulează în jurul unei observaţii pătrunzătoare, de o noutate izbitoare, pornind de la operele celor mai renumiţi romancieri din literatura universală – Cervantes, Benjamin Constant, Balzac, Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski, Maupassant, Anatole France, Marcel Proust, Roger Martin du Gard, François Mauriac – sau de la prozatori români, precum Creangă, Caragiale, Sadoveanu, Brătescu-Voineşti. Se discută astfel caracterul polimorf al romanului contemporan, proliferarea romanului-problemă, cele două feluri de psihologie (cea practicată de moraliştii francezi şi cea a analiştilor moderni) şi „cum ajută ele creaţia”, lipsa „psihologismului” la scriitorii români, „procedeul de creaţie” la Proust, imposibilitatea de a defini cu adevărat un artist (exemplificată cu Turgheniev), faptul că tipurile secundare sunt mai frapante decât cele principale (fiindcă acestea îndeobşte sunt prinse în evoluţia lor), dificultatea creării tipurilor feminine, superioritatea „creaţiei” faţă de „analiză”, prevalenţa „analizei” şi deficitul de „creaţie” la scriitoare, faptul că „o concepţie” colorează realitatea ori, în fine, că „înălţimea concepţiei” asigură un loc unic operei lui Tolstoi, lucru verificat prin compararea lui cu Maupassant, Balzac sau cu Johan Bojer etc. Îndeplinindu-şi funcţia sa critică, metaliterară, eseul debuşează totodată în literatura propriu-zisă, făcând să prindă viaţă un personaj, care e însuşi **I.** Dacă acest lucru nu a fost premeditat, este sigur că nu a

fost nici trecut cu vederea. Respingând „critica impresionistă”, ca şi pe cea „calofilă” (mai ales când aparţinea lui E. Lovinescu), criticul îşi declara în 1919 acordul la teza că o singură modalitate critică, aceea psihologică, aparţine literaturii, că este gen literar. Ideea data însă de mult, încă din vremea începuturilor, explicând locul prim ce îi era acordat (*Psihologia de clasă. „Intim”*, *Psihologia de clasă. Dan*). De fapt, redactorul revistei „Şcoala nouă” şi colaboratorul gazetelor socialiste se manifestă concomitent în ipostază de critic şi de prozator. (A treia ipostază, cea de poet, este episodică, lipsa vocaţiei fiind repede conştientizată.) Lăsând deoparte primele încercări, solicită atenţie prozele eseistice *Un manuscript rătăcit*, scrisă – după unii – în colaborare cu C. Stere, *Foileton*, *Artă şi pornografie*, tustrele găzduite în ziarul „Lumea nouă”. Au mai fost şi altele, care, din motive diverse, nu au fost publicate. Astfel, „studiul” *Misoghinismul* urma să apară în 1897, dar aceasta nu s-a întâmplat decât în 1910, când, în „Viaţa românească”, sub genericul *Din carnetul unui om de ieri*, mai apar *Bărbaţii urâţi şi amorul*, *Căsătoria* şi *Cronică socială*. Tematic înrudite sunt şi o bună parte din „cugetările” semnate cu pseudonimul începuturilor, Cezar Vraja, ce sunt publicate sub titlul *Privind viaţa*, iniţial, în 1919 şi în 1920, în reviste, iar după un deceniu în volum. Din acelaşi humus se hrăneşte şi romanul pe care **I.** nu se va hotărî să-l încredinţeze tiparului decât foarte târziu, în 1933. Chiar amânarea contactului cu publicul, apoi mulajul ales, de jurnal intim, faptul că personajului central, doctorul Emil Codrescu, îi sunt împrumutate idei, concepţii, comportamente, posibile trăsături de caracter ale autorului, chiar şi unele întâmplări din viaţa lui (moartea mamei, „amorurile” adolescentine) au determinat critica să considere *Adela* un roman autobiografic. Însă în text a intrat şi o doză de „compoziţie”, în sensul conformării pentru a da o replică unor opere literare, pe care şi criticul le respingea drastic, precum făcuse în recenzia la *O muză* a lui Duiliu Zamfirescu, din 1923, ori în articolul *Idealism*, din 1925, ca scrieri nerealiste, dezavuându-le și cu „scopul altruist de a spulbera iluziile azurii ce s-ar putea strecura în minţile unor anumiţi domni, impresionaţi de pledoariile poeţilor mai sus-numiţi” (este vorba de Goethe, Hugo) sau ale unor romancieri precum Émile Zola (*Docteur Pascal*) ori Edmond Jaloux (*Une Âme d'automne*), în favoarea iubirii între parteneri ce acuză mari diferenţe de vârstă. Amânările repetate au fost totuşi benefice pentru *Adela*, dând posibilitatea înlăturării tuturor urmelor de „tendenţionism”, precum şi șansa unei mai atente îngrijiri a stilului, destul de neglijat în critice, mai ales în cele colorate polemic. În acest sens, în introspecţia continuă a lui Emil Codrescu, emergenţa iubirii pentru Adela apare foarte naturală. Dacă scrupulele pe care doctorul le îngrămădeşte în încercarea, victorioasă în final, de a se împotrivi sentimentului sunt în mare măsură specifice acelui „fin de siècle” în care e plasată acţiunea şi ca atare apar desuete în noul veac şi mai ales după Primul Război Mondial, în schimb în pas cu vremea e sisifica muncă a intelectului său întru interpretarea indiciilor mereu insuficiente, mereu ambigue, ce-i stau în faţă. Aici Emil Codrescu e rudă apropiată cu personajele centrale din romanele *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* şi *Patul lui Procust* de Camil Petrescu, *Ioana* de Anton Holban şi chiar *Enigma Otiliei* de G. Călinescu. Este şi motivul pentru care *Adela*, lipsită de substanţialitatea speciei romaneşti, a întrunit aprecierea publicului, dar şi a majorităţii criticilor, de atunci ori de mai târziu. Dacă verdictul lui G. Călinescu – „cel mai bun roman de analiză pe care-l avem” – nu miră, deşi e vădit exagerat, cel al lui E. Lovinescu ar putea să o facă, venind de la un adversar. În motivarea lui Lovinescu se subliniază însă contrazicerea criticului poporanist în fapta lui romanescă: *Adela* e „un model de literatură psihologică, străbătută de o poezie reală [...] totul solubilizat în perfecta adaptare a ritmului sufletesc cu cel al alocuţiunii”. Târziu a ieşit la lumină o altă proză analitică a lui **I.**, *D-na X*. Textul propune o radiografie a unui personaj feminin de o complexitate fără egal în proza românească de până atunci, al cărui prototip a fost Maria Stere, precum şi un profil masculin, Dorian, vădit din familia doctorului Emil Codrescu. După moartea criticului au fost date la iveală câteva pagini memorialistice – *Amintiri din copilărie şi adolescenţă*. Puse pe hârtie începând din vara lui 1911 pentru uzul prietenilor, scrise în condiţii adeseori nepotrivite, au un stil mai neîngrijit decât al articolelor lui **I.** Dar, pe lângă valoarea documentară, unele însemnări farmecă prin ironia şi umorul infiltrate pentru a evita alunecarea în duioşie şi sentimentalism.

Pentru cine are gustul infinitului mic, talentul criticului este învederat, el emite valuri, valuri de considerații, de asociații și de distincții, lăsând în drum o mulțime de paranteze și întorcându-se spre a pune numeroase note, aplicând la critică, cu anticipare, metoda de evocare a lui Proust. Abia după ce opera a fost făcută bucăți pe masa de disecție, criticul, plin de sânge pe mâini, izbutește a-i pune diagnosticul, niciodată în chip scurt, totdeauna în spiritul adevărului.

G. CĂLINESCU

Fanatic și sceptic, religios și ateu, pesimist și optimist, aristocrat și democrat, delicat și violent (și s-ar mai putea găsi încă multe dublete de acestea), iată atâtea dualisme care fac din G. Ibrăileanu una din cele mai complexe personalități pe care le-a avut cultura noastră, unul din acele esprit-carrefour *prin excelență.*

MIHAI RALEA

[*G. Ibrăileanu*] *a fost un cărturar al socialului literar, îndeletnicire căreia i-a dat un relief incontestabil, o autoritate nediscutată nici chiar de cei ce nu l-au urmat și neatinsă de vreunul care cunoștea mai bine rostul criticii literare* […]. *Era un romantic fără îndoială. Toată cariera sa critică exprimă credința într-un domeniu social, în slujba căruia își pusese tinerețea, alături de primii noștri socialiști.*

VLADIMIR STREINU

SCRIERI: *Spiritul critic în cultura românească*, Iași, 1909; ed. București, 1922; ed. București, 1943; *Scriitori și curente*, Iași, 1909; ed. 2, București, 1930; *Istoria literaturii române moderne* (curs), I–II, îngr. Iorgu Iordan, Iași, 1910–1911; *Opera literară a d-lui Vlahuță*, Iași, 1912; *Ioan Al. Brătescu-Voinești*, București, [1916]; *Curs de istoria literaturii române moderne. Epoca Conachi*, Iași, 1920; *Note și impresii*, Iași, 1920; *După război. Cultură și literatură*, Iași, 1921; ed. (*Cultură și literatură. După război*), București, [1936]; *Istoria literaturii române moderne*, îngr. Gh. Șerbănescu, Iași, 1926; *Scriitori români și străini*, Iași, 1926; *Privind viața*, cu un portret de Șt. Dimitrescu, București, 1930; ed. îngr. și introd. Valentin Tașcu, Cluj, 1972; *Studii literare*, Iași, 1930; ed. Iași, 1931; *Adela. Fragment din jurnalul lui Emil Codrescu (iulie–august 189…)*, București, 1933; ed. îngr. și pref. Const. Ciopraga, București, 1959; *Pagini alese*, I–II, îngr. și pref. Mihai Ralea, București, 1957; *Studii literare*, îngr. și pref. Savin Bratu, București, 1962; *Adela. Privind viața. Amintiri din copilărie și adolescență*, pref. Const. Ciopraga, București, 1966; *Restituiri literare*, I–II, îngr. Ion Crețu, București, 1968; *Scriitori români și străini*, I–II, îngr. I. Crețu, pref. Al. Piru, București, 1968; *Opere*, I–II, îngr. și pref. Const. Ciopraga, Iași, 1970–1972; *Campanii*, îngr. și pref. Mihai Drăgan, București, 1971; *Mihai Eminescu*, îngr. și pref. Mihai Drăgan, Iași, 1974; *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru și Al. Piru, pref. Al. Piru, București, 1974–1981; *Scrieri alese*, îngr. Antonio Patraș și Roxana Patraș, Iași, 2010. **Ediții:** M. Eminescu, *Poezii*, București, 1930. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Bel Ami*, Craiova, 1896; ed. București, 1997.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, V, *184–186*, *passim*; Ovid Densusianu, *Din mișcarea intelectuală*, VAN, 1906, 4; N. Iorga, *Teoriile literare ale unui profesor de Universitate*, NRL, 1909, 3, 4; N. Em. Teohari, [*G. Ibrăileanu*], NRR, 1910, 22, 1911, 6; Dragomirescu, *Scrieri*, *227–233*; Botez, *Scrieri*, *193–210*, *269–272*, *296–302*; Constantinescu, *Scrieri*, III, *178–205*, VI, *216–217*, *230–233*, *360–361*; Aderca, *Contribuții*, I, *93–99*, *489–497*, *passim*, II, *396–398*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *165–176*, IV, *62–86*, *119–121*, *149–156*, *206–228*, V, *20–25*, *421–436*, VI, *27–30*, *275–276*, VIII, *211–216*; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *9–18*, *23–27*, *66–72*; Ralea, *Scrieri*, II, *190–202*, *219–228*, *479–480*; Șuluțiu, *Scriitori*, *241–244*, *362–365*; Călinescu, *Opere*, II, *243–248*, III, *116–122*, V, *501–503*, VIII, *358–362*, X, *477–480*, XI, *658–670*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *138–141*, II, *19–24*, *167–172*, *239–257*, III, *150–154*, IV, *213–221*; Al. Epure, *Contribuție la cunoașterea vieții și începuturilor literare ale marelui critic G. Ibrăileanu*, Roman, 1936; Streinu, *Pagini*, II, *238–244*, *330–337*, V, *295–297*; G. C. Nicolescu, *Ideologia literară poporanistă. Contribuția lui G. Ibrăileanu*, București, 1937; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *586–591*, *Ist. lit.* (1982), *662–667*; Al. Piru, *Viața lui G. Ibrăileanu*, București, 1946; Savin Bratu, *Ibrăileanu, omul*, București, 1959; Al. Piru, *Opera lui G. Ibrăileanu*, București, 1959; I.D. Lăudat, *Contribuții la cunoașterea activității lui G. Ibrăileanu în etapa sa socialistă. 1889–1895*, AUI, t. III, filologie, 1965; *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I–IV, îngr. Mihai Bordeianu, Grigore Botez, Viorica Botez, Ion Lăzărescu, Dan Mănucă și Al. Teodorescu, pref. Al. Dima și N. I. Popa, București, 1966–1983; Rașcu, *Amintiri*, *103–191*; Călinescu, *Eseuri*, *110–117*; Al. Piru, *G. Ibrăileanu (Viața și opera)*, București, 1967; Ciopraga, *Portrete*, *103–128*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *84–86*, *93–100*, *304–307*, *676–724*; Micu, *Început*, *199–235*, *passim*; Zaciu, *Glose*, *117–132*; Mihai Drăgan, *G. Ibrăileanu*, București, 1971; Manolescu, *Poezia*, *23–26*, *109–114*; Eugen Simion, *E. Lovinescu. Scepticul mântuit*, București, 1971, *36–38*, *132–140*, *passim*; Zaciu, *Colaje*, *137–160*; Raicu, *Structuri*, *26–35*; Ungheanu, *Pădurea*, *89–111*; *Amintiri despre G. Ibrăileanu*, I–II, îngr. Ion Popescu-Sireteanu, Iași, 1974–1976; Balotă, *Ion*, *118–152*; Ungheanu, *Arhipelag*, *263–286*; N.Gr. Steţcu, *Contribuții la viața lui G. Ibrăileanu*, ATN, 1976, 3,4, 1977, 1–3; Drăgan, *Lecturi*, *179–285*; Ciopraga, *Ulysse*, *240–255*; Protopopescu, *Romanul*, *243–256*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *13–27*; Papahagi, *Eros*, *28–45*; Manolescu, *Arca*, II, *131–160*; Mihai Dinu Gheorghiu, *Ibrăileanu. Romanul criticului*, București, 1981; Vartic, *Modelul*, *96–132*; Simuț, *Diferența*, *23–39*; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, *25–60*; Țeposu, *Viața*, *74–89*; Holban, *Proza*, *179–304*; Grigurcu, *Între critici*, *26–33*; Ciopraga, *Propilee*, *34–43*; Călinescu, *Biblioteci*, *75–82*, *107–117*; Al.

Dobrescu, *Ibrăileanu – nostalgia certitudinii*, Bucureşti, 1989; Holban, *Literatura*, I, *243–257*; Ion Dună, *Opera lui G. Ibrăileanu*, Bucureşti, 1989; Simion, *Mercuţio*, *118–121*; *Dicţ. analitic*, I, *16–19*; *Dicţ. esenţial*, *386–390*; Anatol Gavrilov, *Conceptul de roman la G. Ibrăileanu şi structura stratiformă a operei literare*, Chişinău, 2006; Antonio Patraş, *Ibrăileanu. Către o teorie a personalităţii*, Bucureşti, 2007; Simion, *Fragmente*, V, *481–484*; Victor Durnea, [*G. Ibrăileanu*], RL, 2008, 11, CLT, 2008, 13–14; Manolescu, *Istoria*, *459–464*; Terian, *A cincea esenţă*, *486–499*; Micu, *Critici prozatori*, *19–32*. ***V.D.***

ICHIM, Ofelia (9.IV.1962, Suceava), istoric literar. Este fiica Mariei Ichim (n. Nistor) şi a lui Silivestru Apetroaei, medici. A urmat cursurile Liceului „Mihai Eminescu” din Iaşi, secţia filologie–istorie (1977–1981), şi pe cele ale Facultăţii de Litere, secţia limbă şi literatură engleză – limbă şi literatură română, de la Universitatea „Al. I. Cuza” din acelaşi oraş (1981–1985). Lucrează mai întâi ca traducător la o întreprindere tehnică (1985–1990); între 1990 şi 1992 ocupă un post la departamentul relaţii cu publicul la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”; în 1992 devine asistent stagiar de cercetare la departamentul de istorie literară al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din Iaşi, ajungând, în 2005, cercetător principal gradul I. Devine doctor în filologie în 2000 cu o teză intitulată *Structuri mitice şi viziune autenticistă în romanele lui Mircea Eliade*. Simultan cu activitatea de cercetare, între 1994 şi 2000 funcţionează mai întâi ca asistent, apoi ca lector la Catedra de limba şi literatura engleză a Facultăţii de Litere ieşene. Conduce revista „Philologica Jassyensia”. Este laureată *ex-aequo* a Premiului „B.P. Hasdeu” al Academiei Române (2006) pentru participarea la realizarea primelor două volume din *Dicţionarul general al literaturii române*.

În *Pădurea interzisă. Mit şi autenticitate în romanele lui Mircea Eliade* (2001) **I.** formulează premisa că opera literară eliadescă se structurează „pe trei coordonate majore, autenticismul, mitul, fantasticul” şi se opreşte la studiul aplicat al romanelor preponderent „autenticiste”, deşi, notează autoarea, între acest grup de romane şi cele în care domină „spaţiul şi timpul mitului nu există o ruptură frontală, ci doar o retragere camuflată de alte repere, care dau impresia de autenticitate”. Cercetarea trece de la analiza propriu-zisă a romanelor considerate a avea o viziune autenticistă (*Romanul adolescentului miop*, *Întoarcerea din rai*, *Huliganii*, *Viaţă nouă*, *Şantier*) la acelea care fac trecerea „de la autenticism la mit” (*Isabel şi apele diavolului*, *Maitreyi*, *Lumina ce se stinge*, *Nuntă în cer*, *Noaptea de Sânziene*, *Nouăsprezece trandafiri*). Cartea dedicată autorului romanului *O moarte care nu dovedeşte nimic*, intitulată *Între eros, solitudine şi Brahms. Motive literare în proza lui Anton Holban* (2003), are drept ţel configurarea trăsăturilor definitorii ale unei personalităţi artistice singulare. Argumentele prin care se conturează elementele acestei tentative sunt oferite de o analiză a romanului *Ioana*, a nuvelelor şi a unui segment al publicisticii lui Holban, printr-o o selecţie din articolele scriitorului.

SCRIERI: *Pădurea interzisă. Mit şi autenticitate în romanele lui Mircea Eliade*, Iaşi, 2001; *Între eros, solitudine şi Brahms. Motive literare în proza lui Anton Holban*, Iaşi, 2003.

Repere bibliografice: Ioan Alexandru Tofan, *Lectură şi iniţiere*, CL, 2002, 3; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *224*; Alex. Ştefănescu, *Spre final*, RL, 2008, 15; Gheorghe Glodeanu, *Anton Holban sau „Transcrierea” biografiei în operă*, Iaşi, 2010, *214–215*, *223*. ***R.Z.***

АНȢЛ І.
ІКОАНА ЛȢМЕЇ
ФОАЕ
ПЕНТРȢ

ICOANA LUMEI, publicaţie săptămânală apărută la Iaşi între 29 septembrie 1840 şi 28 decembrie 1841 (prima serie) şi între 1 octombrie 1845 şi 25 septembrie 1846 (a doua serie). Foaia este imprimată în tipografia Institutul Albinei, probabil sub redacţia lui Gh. Asachi, dar este posibilă şi participarea lui M. Kogălniceanu la stabilirea orientării ei culturale. Gazeta se adresa, prin articolul-program *Către cinstitul public* tuturor românilor şi, mai ales, „poporului” şi „tinerimei”. Scopul urmărit este acela de a deveni instrumentul „unei practice luminări” a cititorilor tineri, în afara şcolii. Un grup de tineri literaţi – se arată în program – se va strădui să asigure publicaţiei, alcătuită după modelul foilor populare din Europa apuseană, articole şi informaţii privind

morala, istoria, cosmografia, arheologia, istoria naturală, tehnologia, industria, economia şi, bineînţeles, literatura. Mulţi dintre cei care şi-au tipărit scrierile aici au semnat cu iniţiale. C.N. este C. Negruzzi, un I.I. este, desigur, Ion Ionescu de la Brad, T.C. e Teodor Codrescu, iar Gr. Pl. – Gr. Platon şi S.S.B. – S.S. Botezat. Descrieri geografice şi articole cu informaţii etnografice sau de folclor publică M. Vitlemescu, în timp ce Gh. Asachi e prezent cu versuri, descrieri de călătorie, proză istorică, articole dedicate celor mai variate subiecte, toate acestea nesemnate, ca şi informaţiile, notele, ştirile ş.a. C. Negruzzi figurează în gazetă cu articole sau cu mici povestiri (*Fântâna soarelui, Răspuns ghimpos, Statuiele colosale ale lui Memnon, Teatru extraordinar în Italia* ș.a.). Sunt inserate şi multe traduceri din acelaşi gen de literatură informativă, istorică şi de călătorii. Revista este ilustrată cu stampe din străinătate. ***R.Z.***

ICOANA LUMEI, publicaţie săptămânală de literatură şi ştiinţă apărută la Iaşi între 20 mai 1865 şi 4 august 1866. Redactor este Gh. Asachi, foaia fiind o ilustrare a modului anacronic în care el mai înţelegea menirea publicisticii după Unirea Principatelor, adică într-o perioadă de modernizare a presei periodice. Între această revistă cu un conţinut variat şi omonima ei din 1840 există o clară corespondenţă, care rezultă şi din compararea programelor redacţionale, apropiate prin ton şi, mai ales, propunându-şi aceleaşi ţeluri literare sau politice. Cum se specifică în articolul-program *Administraţiunea „Icoanei lumei”*, **I.l.** trebuia să fie, în intenţia grupului de „compatrioţi” care iniţia apariţia revistei, un răspuns la dorinţa publicului cititor din Moldova de a fi informat în legătură cu evoluţia culturală şi ştiinţifică. Mijlocul ales de redacţie pentru a corespunde acestui deziderat este acela de a prezenta în fiecare număr literaţi, savanţi, artişti, oameni politici, într-un cuvânt personaje de seamă ale timpului, ori monumente istorice şi de arhitectură caracteristice pentru o ţară sau alta. Literatura publicată îi aparţine, în bună măsură, lui Gh. Asachi: versuri (*Anul Nou la români, La Apollo* ș.a.), balade istorice (*Traian şi Dochia, Ştefan cel Mare înaintea Cetăţii Neamţ* ş.a.), fabule, unele având probabil, atunci, un înţeles moral sau politic, traduceri (un fragment din *Divina Comedie* de Dante). Cele mai multe scrieri sunt însă republicate aici, după ce, cu mulţi ani înainte, apăruseră în alte periodice ale lui Gh. Asachi. Ioan Ianov retipăreşte „cânticelul comic” *Tânărul din Sărărie,* iar Ecaterina Chinezu diverse traduceri literare (*Istoria lui Ferdinando și a Izabelei, Istoria lui Polidor și Erato* ș.a.). În revistă sunt şi tălmăciri nesemnate, mai toate din limba franceză, anecdote istorice şi politice, articole de ştiinţă popularizată (unele scrise de Dimitrie Asachi) ş.a. ***R.Z.***

ICOANA VREMEI, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 16 octombrie şi 13 noiembrie 1894. Redactată de un comitet format din publicişti începători, **I.v.** a inclus în paginile ei literatură originală (versuri şi proză), articole de critică, traduceri şi note bibliografice. Principalii colaboratori şi redactori sunt D. Th. Neculuţă (semna cu pseudonimele D. Niculescu, D. Azur, F. Crâng, Odin şi cu iniţiale) şi N. Ţimiraş (semna N. Sorin). Cei doi poeţi, autori şi de articole de critică literară scrise sub influenţa lui C. Dobrogeanu-Gherea (*Asupra artei, Epoca de tranziție* ș.a.), traduc din Goethe (*Werther*) şi Hugo (*Ruine, Nemrod*). Se mai publică versuri populare luate din colecţiile lui G. Dem. Teodorescu şi I.G. Bibicescu, informaţii relative la viaţa literară, recenzii. ***R.Z.***

ICOANE MARAMUREŞENE, publicație culturală apărută la Satu Mare și București, lunar, din noiembrie 1923 până în august 1924, avându-l ca redactor (director) pe George Mihail Zamfirescu, însoțit în 1923 de C. Ionescu-Olt, iar în 1924 de Ion Mehedinţeanu. În articolul *Fulguiri…*, cu vădit caracter programatic, se afirmă: „Odată cu primul pas, gândul ne zboară spre voi, tineri intelectuali ai părţilor crişene şi maramureşene. Trăiţi şi duceţi pe umeri – alături de noi – povara acestor vremi neguroase. Duşmanii omului vor să ne fure sufletele, să le zvârle în flăcările gurilor de iad ce se deschid, ameninţătoare, în calea noastră”. În primul număr se publică articolul *Comemorarea lui Gheorghe Lazăr*, semnat de istoricul Ştefan Meteş, articol consonant cu ideile din program. Colaborările lui Ion Pas (cu fragmente de roman) şi Lothar Rădăceanu ar fi putut imprima revistei o orientare de stânga. În realitate, **I.m.**, din care au apărut zece numere, a rămas doar o revistă democratică, tipărind chiar un articol precum *Revoluţia bolşevică*, în care este condamnat bolşevismul în general. Semnează versuri Elena Farago, Eugen Relgis, dar şi nume mai puţin cunoscute (Otilia Ghibu,

George Silviu), paginile de proză fiind susţinute de G.M. Zamfirescu, A. de Herz, I. Dongorozi. George Dorul Dumitrescu traduce schiţa *Fricoşii…* de A.P. Cehov, iar Ion Marin Sadoveanu publică un scenariu după *Moartea lui Fulger* de G. Coşbuc. Rubricile „Revista cărţilor" şi „Revista revistelor" comentează cele mai recente apariţii editoriale și publicistice, în timp ce la „Fulguiri" sau la „Pagini de cronică" sunt găzduite articole de atitudine. ***I.R.***

ICONAR, revistă apărută la Cernăuţi, lunar, din iulie 1935 până în ianuarie 1938. A fost suprimată de cenzura regală din pricina apartenenţei la mişcarea legionară. Alături de titlul tipărit simbolic cu verde, pe fiecare număr apare mottoul „Cine renunţă la mormânt, renunţă la înviere. Pentru că, condiţia învierii stă în acceptarea prealabilă, neşovăitoare, senină, a durerilor şi apăsării mormântului". Directorii revistei – trecuţi în antet începând cu al doilea an de apariţie – sunt Liviu Rusu (pe a cărui adresă figurează şi redacţia) şi Mircea Streinul. Secretari de redacţie sunt din martie 1937 Ion Negură şi George Drumur, care preiau ştafeta de la Mircea Streinul, plecat la Bucureşti. Rădăcinile trebuie căutate în Unirea din 1918 a Bucovinei cu patria-mamă. Generaţia tânără crescută, din acel moment, la „altă şcoală decât cea germană" (Mircea Streinul), ajunge la începutul anilor '30 la o fervoare a căutării propriei identităţi. Adunându-se la Arboroasa în 1932, pentru a sărbători Unirea din 1918, devenită „icoană" a spiritualităţii bucovinene, tinerimea literară, ce îşi căuta de câţiva ani buni făgaşul, nemulţumită de marginalizarea făţişă şi constantă a provinciei şi, de asemenea, de tipul de modernism valorizat în epocă, coagulează în jurul energicului Mircea Streinul, care, împreună cu Ion Roşca, îşi propune „să afirme în literatura bucovineană noi forme de artă". Până în 1933 li se alătură George Antonovici (George Antonescu), George Drumur, Neculai Pavel, cei cinci întemeietori ai mişcării „iconariste" fiind colaboratori, la acea dată, la revista „Junimea literară", aflată sub directoratul lui Ion I. Nistor, om cu vederi şi, ulterior, cu funcţii liberale. Curând cei cinci vor atrage alţi tineri (Iulian Vesper, Teofil Lianu, Ghedeon Coca, Liviu Rusu, Cristofor Vitencu, Mihai Cazacu, Sextil Dascăl, George Nimigean, Neculai Roşca ş.a.), majoritatea tentaţi să scrie versuri: o „generaţie spontanee" (Perpessicius), o „grupare a tinerilor care nu au puterea să se disocieze, altfel decât prin abundenţa creaţiei, de vechea generaţie a războiului" (Mircea A. Diaconu, *Mişcarea „Iconar"*, 1999). Tocmai de aceea, „iconarismul" acestor ani de început, neprogramatic şi naiv, trebuie înţeles ca „atmosferă entuziastă şi clocotitoare, euforică", fiind „născut dintr-o simultană descoperire a lirismului şi a unei utopice misiuni" (Mircea A. Diaconu). În august 1933 Mircea Streinul şi Iulian Vesper înfiinţează colecţia „Iconar", aflată sub auspiciile Institutului de Arte Grafice Glasul Bucovinei, unde, de asemenea, publica majoritatea acestor tineri. Colecţia se va transforma ulterior în editură, aflată iniţial sub aceeaşi egidă, devenită mai târziu independentă. În programul pe anul 1934, elaborat la 8 ianuarie la Cernăuţi şi trimis tuturor revistelor spre publicare, colecţia îşi propunea să promoveze talentele regionale, desconsiderate de marile edituri bucureştene, tipărind poezie, romane, traduceri, dar şi lucrări de istorie, ştiinţă, muzică etc. Anul 1934 este însă unul de cotitură. În iunie Iulian Vesper pleacă la Bucureşti (ca şef de cabinet în Ministerul Muncii şi Ocrotirii Sociale), iar în august se întoarce de la Roma Traian Chelariu, care reformează „Glasul Bucovinei" în dorinţa de a exclude amatorismul, „puerilităţile, reclamagismul autohton de prost gust". Curând Mircea Streinul îşi încetează participarea la „Junimea literară" şi la „Glasul Bucovinei", moment ce semnifică şi sfârşitul grupării „iconariste" iniţiale, şi începe să editeze revista **I.** Având în vedere că Traian Brăileanu, profesor de sociologie şi legionar, era şi directorul revistei „Însemnări sociologice", unde semnau foarte mulţi prezenţi în **I.**, între cele două publicaţii liantul îl reprezintă exclusiv opţiunile politice ale colaboratorilor. Despre programul celor de la **I.**, apărut sub semnătura lui Liviu Rusu şi intitulat *Drum de nelinişte*, pot fi aflate informaţii indirecte tocmai din „Însemnări sociologice", care o „întâmpină" pe sora sa mai mică. Scopul revistei era să întemeieze „noua spiritualitate românească", cuvântul „Iconar" fiind ales să „devină lozincă şi simbol de activitate", însemnând „afirmarea unei concepţii de artă, în care întoarcerea către icoanele sufletului se lămureşte din nădejdi spirituale". Deşi preponderent literară, publicaţia nu s-a sfiit să atace în spirit naţionalist, urmând îndemnul lui Emil Cioran – pe care îl citează – de a-i considera adversari până şi pe cei indiferenţi. Dar gruparea iconaristă anterioară trebuie disociată de mişcarea cu acelaşi nume din

jurul revistei **I.**: „Prin existenţa revistei, gruparea «Iconar» – în forma în care se făcuse cunoscută până acum – dispare, majoritatea membrilor, dar nu toţi, constituindu-se în mişcarea omonimă, cu un predominant caracter politic” (Mircea A. Diaconu). Exemple edificatoare sunt acelea ale lui Iulian Vesper şi Traian Chelariu. Ambii, iconarişti în faza de început a grupării, se vor disocia treptat de opţiunile estetice şi mai cu seamă de cele politice ale lui Mircea Streinul, astfel încât nu se vor afla printre fondatorii revistei şi nici nu vor semna vreodată în paginile ei. Cu toate acestea, dintr-o necunoaştere exactă a fenomenului, ei au purtat întreaga viaţă blamul dat de posteritate legionarismului din jurul publicaţiei de la Cernăuţi. Aceasta se voia o revistă de „redeşteptare naţională”, mai mult polemică şi ideologică decât literară. Prima pagină este rezervată unui editorial, textele fiind semnate de Nae Ionescu, Traian Brăileanu, Mircea Streinul, Barbu Sluşanschi, Vasile Posteucă. Paginile a doua şi a treia sunt dedicate constant poeziei (e adevărat, fără vigilenţă critică), aici fiind prezente şi nume consacrate, dar şi veleitari ori debutanţi: Radu Gyr, Aron Cotruş, Mircea Streinul, Teofil Lianu, George Drumur, Vasile Posteucă, George Chlopina, Neculai Roşca, George Antonovici, George Nimigean ş.a. Nu toţi semnatarii sunt bucovineni (Yvonne Rossignon, Silviu Roda, Octav Sargeţiu). În sumar mai intră texte diverse, eseuri, luări de poziţie şi, uneori, anchete, precum cea despre poezie, la care răspund Sextil Puşcariu, Radu Gyr, I. Valerian, Stelian Constantin-Stelian, D.C. Amzăr. Revista a publicat foarte puţină proză (Mircea Streinul, George Antonovici), în schimb, pe câte două–trei pagini a promovat cronica literară, teologică, ştiinţifică, muzicală, teatrală, plastică etc., şi a făcut loc însemnărilor trimise de un fizician (George Macrin), un sociolog (Leon Ţopa), un pedagog (C. Narly) ş.a. Ultima pagină este consacrată unei reviste a revistelor, cu numeroase ieşiri polemice. În fiecare număr, din loc în loc, sunt citate versete din *Evanghelii* sau pasaje din Emil Cioran, Nae Ionescu, Traian Brăileanu, Vasile Pârvan, C. Breazul ş.a., iar grafica e semnată de Rudolf Rybiczka. Cei de la **I.** militează, la început mai timid, apoi din ce în ce mai înflăcărat, pentru românism (un românism care să nu însemne întoarcere la sămănătorismul antebelic), specific naţional în artă (opus libertinajului), religiozitate şi morală, ca arme împotriva „agresiunii alogenilor”, dar şi ca singură modalitate de mântuire. Ţara, pământul natal, ciobanul, haiducul, cât şi Legiunea şi Căpitanul, cântecul şi versurile legionare sunt mereu aduse în discuţie, fiind văzute ca unice valori ce pot mântui neamul. Mircea Streinul definea poezia de aici prin „credinţă, moarte, universalism” şi considera că dimensiunile fundamentale ale artei şi ale liricii bucovinene ar fi doar două: „barocul” (reprezentat de versul lui Ghedeon Coca ori de cel al lui George Antonovici) şi „goticul moldovenesc” (sau „unanimismul”, reprezentat de George Drumur, Iulian Vesper şi, parţial, de Ion Roşca). Întreaga poetică de la **I.** e afină cu expresionismul, întrucât creaţia bucovineană rezidă în misticismul ei şi se declară nu împotriva modernităţii în general, pe care a încercat să o autohtonizeze, ci împotriva modernismului lovinescian, definit ca europenizant, avangardist, psihologizant. Plecarea lui Mircea Streinul la Bucureşti atrage după sine şi declinul revistei, deşi aceasta apare încă timp de câteva luni, probabil datorită eforturilor lui Barbu Sluşanschi.

C.Br.

I, 4, 1935

ICONAR

„Cine renunţă la mormânt, renunţă la înviere. Pentrucă, condiţia învierii stă în acceptarea prealabilă, nezovăitoare, senină, a durerilor şi apăsării mormântului”.

Primejdia celor „de pe urmă“

de NAE IONESCU

Au început încă de pe acum să se desemneze — pentru ochiul deprins a vedea morfologic — momentele procesului dialectic al naţionalismului rumânesc. De aceea nu e deloc premartur a vorbi de primejdiile cari pândesc această mişcare, — sau cel puţin de unele din ele.

Naţionalismul rumânesc a trecut de faza în care era atacat ca atare. Fie că e vorba de o poziţie în sine greu de atacat, fie că momentul istoric lasă prea puţin loc pentru o asemenea duşmănie pe faţă, trebue să recunoaştem că adversarii fireşti — şi sunt foarte mulţi — ai naţionalismului nu au acceptat decât incidental şi în orice caz foarte risipit o luptă deschisă, cu toate că prilejuri s'au înfăţişat destule. Astfel încât se poate afirma că, principial dacă nu chiar doctrinal, naţionalismul a învins din chiar momentul în care — dialectic sau prin simpla afirmaţie a faptei — a isbutit să se formuleze.

Iar dovada acestei isbânzi stă în năvala mărturisirilor de credinţă naţionalistă pe cari le înregistrează în ultima vreme viaţa noastră obştească.

Să nu ne înşelăm însă, — avem de a face cu o isbândă numai aparentă, sau în orice caz foarte primejduită. Iar primejdia vine dela calitatea nouilor aderenţe. De unde nevoia de a ne da seama de ele, cu atât mai mult, cu cât nici nu e prea greu.

Să încercăm deci.

Între nouii naţionalişti va trebui să deosebim mai întâi pe cei de cea mai proastă calitate, dar nu şi cei mai puţin primejdioşi: pe acei oameni publici excesiv de personali cari nu au crezut niciodată în nimic, cari nu au nevoe să creadă în ceva, pentru simplul motiv că singura lor preocupare e... să se ţină la suprafaţă; în orice împrejurare, — cu orice preţ. Manevrele lor au început deja. Şi dacă asemenea manevre nu au reuşit atunci când au încercat o apropiere de sâmburele sănătos al mişcării, ele nu au fost lipsite de succes când a fost vorba de ramuri mai puţin viguroase ale naţionalismului rumânesc. Faţă de aceşti aderenţi se cere nu rezervă, — ci inimiciţie categorică. Sunt doară duşmanii de ieri ai naţionalismului, şi cu ei nu e împăcare posibilă. Elementar: un duşman nu trebue câştigat, ci distrus. Iar instituţia, organizaţia sau mişcarea care îşi iartă inamicii e substanţial putredă şi sortită ca atare pieirii.

Sunt — între nouii aderenţi — mai departe, acei oameni cari încearcă să toarne realităţi istoric perimate în nouile forme ale vieţii. „Cum, — există cineva care să nu fie naţionalist? Este naţionalismul o doctrină? Nu e naţionalitatea (şi naţionalismul) o stare naturală? Că doară de când există România modernă totul numai naţional a fost: şcoală naţională, biserică naţională, industrie naţională, capital naţional. Până şi partidele politice sunt naţionale: naţional-liberal, naţional-ţărănesc şi mai ştiu eu cum”. Da şi nu. Mai ales nu. Căci naţionalismul acesta al statului românesc modern, este naţionalismul liberal, copil legiuit al veacului al 18-lea, care defineşte naţiunea juridiceşte, prin totalitatea cetăţenilor; e naţionalismul chiar al ultimei noastre constituţii după care toţi locuitorii ţării cari îndeplinesc anumite condiţiuni sunt români, indiferent de originea lor etnică; e naţionalismul economiei liberale care consideră drept capital naţional ori ce capital aparţinând unui cetăţean român sau unei firme juridiceşte româneşti. Asta nu are însă deloc de a face cu naţionalismul vremii de astăzi, care se delimitează natural şi nu juridic, organic şi nu contractual. Aderenţii naţionalişti ai acestei categorii nu pot fi acceptaţi; ei trebuesc — întru cât nu ar fi ofensivi — pur şi simplu respinşi şi lăsaţi să moară cu momentul istoric care i-a creat.

Mai există, însfârşit, o a treia categorie de naţionalişti: acei cari spri-

ICONAR, revistă apărută la Rădăuţi din aprilie 1995 până în 1997, ca serie nouă a publicaţiei omonime interbelice. Apare sub patronajul Institutului Internaţional Privat de Studii şi Cercetări Ştiinţifice privind Bucovina şi Basarabia şi poartă pe frontispiciu cuvintele lui Mircea Streinul: „Iconari, de ce nu luaţi cerul în suflet?”. Directorul revistei, Mihai Pânzaru-Bucovina, va cumula, începând cu numărul 4, şi funcţia de redactor-şef, în colegiul redacţional mai figurând Liviu Papuc, Vichentie Nicolaiciuc, Vasile Andru, Constantin Blănaru, Mircea A. Diaconu, Dan Jumara, Vasile Schipor. Ritmicitatea anunţată, de patru numere pe an, nu va putea fi respectată, iar în ultimul număr (6/1997) redacţia adresează un apel public în vederea măririi numărului de abonaţi şi pentru sprijin financiar, arătând că „orice sumă donaţi revistei este un ajutor dat Bucovinei”. Publicaţia are un marcat caracter regional, atât prin tematică, cât şi prin semnăturile pe care le găzduieşte. Preocuparea pentru istoria literară şi viaţa culturală din Bucovina este dublată de interesul în depistarea „adevăratelor valori care pot continua creaţia artistică a «Iconarului» interbelic”. Programatic, „noul «Iconar» va fi vârful de lance al generaţiei de 30–40 de ani, generaţie care va lua atitudine faţă de pasivitatea aceleia care a pierdut România Mare” (2–3/1995). Dezideratul este promovat şi prin Concursul naţional de eseu şi critică „Mircea Streinul”, lansat de revistă şi având ca subiecte „Bucovina, iconarii şi creaţia iconaristică”, „Creaţia proletcultistă a sud-bucovinenilor şi cea colaboraţionistă a autorilor nord-bucovineni”. Pornind de la *Istoria literaturii române din Bucovina*, publicată la Cernăuţi în 1926 de Constantin Loghin şi de la antologiile de scriitori bucovineni pe care, urmând exemplul lui Aron Pumnul, acesta le-a elaborat, articolul *Bucovina – subspaţiu cultural românesc. Reevaluări necesare* consideră Bucovina „unul din centrele de iradiere a ethosului românesc” şi trece în revistă şirul de cercetători care, „în pofida poziţiei oficiale a perioadei comuniste […] au relansat şi acreditat ideea de existenţă a culturii şi literaturii în Bucovina”. O altă constantă a politicii editoriale de la **I.** o constituie informarea corectă a cititorilor despre istoria vieţii culturale bucovinene. Folosind documentele vremii, este prezentată ultima adunare generală a Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română din Bucovina, la 5 martie 1944, înainte de intrarea trupelor sovietice în Cernăuţi. De asemenea, sunt enumerate diverse manifestări patronate de Societate în decursul timpului – expoziţii, aniversări ale unor evenimente de istorie românească, editări de broşuri şi cărţi etc. Pornind de la faptul că prima serie a revistei **I.** a devenit o raritate bibliografică, colectivul redacţional lansează iniţiativa retipăririi ei, publicând în paralel articole privind gruparea poetică iconaristă şi unele materiale preluate din sumarul numerelor din perioada interbelică. Făcându-se apel la însemnările unor martori şi participanţi, se relatează despre apariţia primului număr al revistei în 1935, despre polemicile din interiorul grupului, pentru a restitui imaginea unui climat cultural efervescent, nu lipsit de tensiuni şi contradicţii. Problema receptării critice a iconarilor este prezentă şi la rubrica „Proces literar”, unde pe parcursul mai multor numere sunt dezbătute aprecierile lui G. Călinescu şi se afirmă că verdictul criticului trebuie să fie reanalizat, „dacă nu vrem să rămână stigmatizată pentru totdeauna adevărata literatură bucovineană care şi-a găsit şi făurit un loc în literatura unei Românii întregite” (1, 2–3/1995). Revista acordă un spaţiu amplu prezentării unor personalităţi culturale bucovinene – Mircea Grigoroviţă, George Antonovici (George Antonescu), George baron Lővendal, Mircea Streinul, Dimitrie Vatamaniuc ş.a. –, uneori dedicându-le chiar numere întregi. Dintre rubricile consacrate se mai cuvin menţionate „Debuturi bucovinene”, „Dialog basarabeano–bucovinean”, „Capodopere ale literaturii bucovinene”, „Arhiva «Iconar»”. ***Il.C.***

IDEEA EUROPEANĂ, revistă apărută la Bucureşti între 22 iunie 1919 şi 1 iulie 1928, iniţial săptămânal, apoi, din februarie 1920 bilunar, dar, către sfârşit, lungi „concedii”, vara, fac ca în penultimul an să nu fie decât treisprezece numere, iar în ultimul nouă. Este scoasă de un grup de redactori şi colaboratori ai „Noii reviste române” de dinainte de război, în frunte cu C. Rădulescu-Motru, grup din care mai fac parte Const. Beldie, Nae Ionescu, Emanoil Bucuţa, D. Ioaniţescu, Virgil I. Bărbat, F. Aderca, Ramiro Ortiz, cărora li se alătură Cora Irineu, Bucura Dumbravă, Octav Onicescu, Ştefan I. Neniţescu ş.a. Marcată prin noul titlu, deosebirea de hebdomadarul antebelic nu e totală, ba chiar, o vreme, din septembrie 1922 până în iulie 1925, se precizează pe frontispiciu că îl „continuă”. Însă noua publicaţie vine cu un program diferit, sintetizat într-o formulă repetată în caseta redacţională

până la sfârşit, prin care se caracterizează drept „organ independent având de scop să informeze publicul asupra curentelor de idei şi transformărilor sociale din Europa, interpretând totodată, cu obiectivitate, pe cele din cuprinsul românesc". O nuanţare importantă aduce C. Rădulescu-Motru în articolul de fond al primului număr, intitulat *Ideea europeană*, în a cărui încheiere se susţine că, dată fiind apartenenţa României la cadrul fizico-geografic european, dar şi „servirea cu folos a cauzei Europei" în marele război tocmai încheiat, trebuie să se respingă statutul de „colonie culturală a unui popor", „fie cât de puternic şi de glorios" poate fi acesta, şi trebuie să se reclame „dreptul să decidem culturii noastre o îndrumare liberă în orizontul cel larg al *Ideii europene*". Mai târziu, privind retrospectiv, cineva care nu iscăleşte, poate secretarul de redacţie Const. Beldie, constată că **I. e.** nu a avut un „program", ci „credinţe", că „a creat atmosferă", mulţumindu-se „să vânture idei", „să frământe un număr mare de idei". Prioritate a avut, aşadar, critica ideilor, ceea ce se marchează şi pe frontispiciu, de la nr. 56/1920, prin subtitlul „Socială, critică, artistică & literară". Totuşi, în numărul 45/1920 se sărbătorise un an de la „mişcarea cărţilor galbene", din care, se afirmă, a purces revista. Sub titlul primei pagini, „Spre un nou idealism practic", sunt adunate citate semnificative din „maeştrii" noului curent, străini (William James, Romain Rolland, Henri Roorda, Georges Duhamel, Walther Rathenau), dar şi români (S. Mehedinţi, N. Iorga, C. Rădulescu-Motru). În acest nou curent se încadrează şi „mişcarea" de început a celor de la **I.e.** Câteva articole din acest număr (*Momente culturale de după război* de D. Ioaniţescu, *Onomastica unei idei* de F. Aderca, *Reînviere* de Cora Irineu ori *Chemări la viaţa nouă. „Cartea munţilor"* de Emanoil Bucuţa) sau altele de mai târziu, precum *În republica albastră a gândului* ori *După cinci ani* lămuresc profilul „mişcării" cu pricina. Primele trei „cărţi galbene", scrise de D. Ioaniţescu (*Ce vrem? Catehism pentru sufletele nehotărâte*), Const. Beldie (*Glosa spiritului cărturăresc. Încercare antiintelectualistă*) şi Virgil I. Bărbat (*Un apostol al vieţii moderne: William James*), tipărite în prima jumătate a anului în 1919, resping vechiul pozitivism, „acea versatilitate retorică şi acel spirit intelectualist aplicat exclusiv spre teoretic şi abstract" şi vor „interpretarea mai fecundă şi exaltarea mai sinceră a vieţii". Aceste note, ce prevestesc „trăirismul" ori „autenticitatea" camilpetresciană, nu devin dominante. În fond, rămânând solidari, redactorii şi colaboratorii asidui ai **I.e.** nutresc „credinţe" diferite, traversează experienţe diferite, care uneori se situează la poluri opuse. De altfel, după autorul anonim al unei „însemnări", *Savonarola şi „cărţile galbene"* (119/1923), o condiţie *sine qua non* a „încorporării culturii noi" este ca „(toate) problemele mari şi eroii lor din orice timpuri să treacă odată şi prin condeiele româneşti". Pe această voinţă de aprofundare a unor chestiuni vechi, dar actuale/actualizabile sau noi se clădeşte solidaritatea celor ce se proclamă „gruparea Ideea europeană", de sine stătătoare, mai ales pentru că se manifestă nu numai în paginile revistei, ci şi prin calendare („Calendarul «Ideea europeană»" pe anul 1922, „Calendarul povestirii. «Ideea europeană»" pe anul 1923) ori prin cicluri de conferinţe, ţinute la Bucureşti (în noiembrie – decembrie 1921), la Craiova (în ianuarie-februarie 1923), la Brăila (în decembrie 1923 – ianuarie 1924). Critica exercitată în toate domeniile – filosofie şi sociologie, politică, ştiinţă, religie, cultură, arte plastice, muzică, teatru, literatură – este preponderentă în chip absolut, ea concretizându-se în studii, eseuri, articole ample, dar şi în notele de la rubricile „Însemnări" şi „Revista săptămânii" (internă şi externă). În 1925–1926 se va introduce o nouă rubrică, „Aplauze şi fluierături", semnată Omul ieşit din pădure, dar care va fi abandonată nu peste mult. De-a lungul anilor, în vederea acelei „treceri prin condeiele româneşti", adică prin cugetele intelectualităţii de la noi, sunt prezentate pasaje din cărţile cu răsunet internaţional: *Ideile lui Walter Rathenau*; *Între Franţa şi Germania* de Paul Reboux; *Datoria intelectualilor* de Henri Barbusse; *Pentru o Universitate internaţională* de Rabindranath Tagore; *Maşinism şi umanitate* de Pierre Hamp; *Pan Europa* de N. Coudenhove-Kalergi; *Noul teatru italian* de Adriano Tilgher; *Inteligenţă şi democraţie* de Pierre de Lanux, *Misterul rus se luminează* de Jules Moch; *Laboratorul rusesc* de J.M. Keynes, Henry Béraud şi A. Herays; *Explicaţiuni pentru vremea noastră* de Lucien Romier; *Orient şi Occident* de P. Masson-Oursel; *Homo europeaus* de Paul Valéry; *Ideile lui Henry Ford*, *Forţa galbenă* de Charles Albert etc. Operaţia este continuată de critica propriu-zisă. Astfel, C. Rădulescu-Motru prezintă psihologia lui Wilhelm Wundt, drumul filosofiei „de la Kant la Nietzsche",

propovăduieşte, în repetate rânduri, pe urmele grupului de la revista „Clarté”, organizarea intelectualilor, inclusiv sindicalizarea lor, sau se străduieşte să dezvolte doctrina naţional-ţărănistă, pe linia raporturilor cu pătura intelectuală (*Democraţia şi partidele politice*, *Adevăruri pentru România Mare*, *Politica ţărănească*, *Intelectualii şi ţărănimea*, *Românism – Europenism*. Ca şi în trecut, directorul revistei realizează, de asemenea, o anchetă internaţională (*Naţionalism sau umanitarism?*, 64 şi 66/1921), precum şi una naţională (*Libertăţile noastre publice*, 68/1921). Tot el are ideea de a crea condiţiile unei dezbateri publice privitoare la doctrinele partidelor, făcând să fie expuse de personalităţi de frunte ale acestora (Vintilă Brătianu şi D. Drăghicescu pentru Partidul Naţional Liberal, Sever Dan pentru Partidul Naţional al lui Iuliu Maniu, Virgil N. Madgearu pentru Partidul Ţărănesc, Mihai D. Ralea pentru partidele de stânga, susţinătoare ale „luptei de clasă”). Din vechea formaţie antebelică, destul de activ este, începând din 1920, Nae Ionescu, care semnează – cu numele din acte, Nicolae Ionescu, dar mai ales cu pseudonimele Mihai Tonca şi Nicolae Ivaşcu – articole cu tematică extrem de variată: *Probleme austriace*, *Pascalia*, *Friederich Wilh. Foerster*, *Problema poloneză*, *Spre romanul intelectual*, *Cinematograful*, *Descartes, părinte al democratismului contemporan*, *Ţărănism şi sovietism*, *Émile Boutroux*, *finanţe şi cultură*, *Cum se pregăteşte o revoluţie*, *Concordatul*, *Confesionalismul*, precum şi note de călătorie în Germania. Colaborator destul de asiduu şi el la „Noua revistă română”, sociologul D. Drăghicescu abordează probleme politice şi economice (*Capitalismul liberal şi politica*, *Introducere în arta politică*, *Walter Rathenau*), dar este

Gruparea de la „Ideea europeană” în 1919: Raul Teodorescu, Nae Ionescu, Ramiro Ortiz, Emanoil Bucuța, Virgil Bărbat, D.R. Ioanițescu, Constantin Beldie, Cora Irineu

sensibil şi la fenomenul religios (*Misticismul vremurilor noi*, *Evoluţia religioasă*, *Charles Bouglé*). În aceeaşi arie de preocupări vin apoi Ştefan Zeletin (*Despre ideal*, *Parlamentul fantomă*, *De la Faust la Don Juan. De la Adevăr la Iubire*, *Filosofie şi filosofi*, *Renaşterea naţională prin oameni reprezentativi*, *Evoluţia intelectualului român din zilele noastre. Filosof? Sociolog? Economist?*; *Istorie şi istorism*) şi Mircea Florian („*Răsturnarea tuturor valorilor*”, *Filosofia lui „ca şi cum”*, *Misterul în viaţa noastră*, *Maine de Biran*, *Cultura română şi ortodoxia*, *Spinozism sau iubirea geometrizată)*. Promotor al „mişcării cărţilor galbene”, D. Ioaniţescu mai dă, rar, și articole consistente (*Socialism şi sindicalism*, *În Germania republicană*, *Gândire, Muzică şi drept*, *Paiaţa cucernică. Încercare sociologică)*, pentru ca apoi să treacă definitiv la politică. Iar F. Aderca, în afară de pagini din romanul *Moartea unei republici roşii*, vine în 1920 cu o apologie a lui Henri Barbusse (*Un punct de lumină*) şi cu alta dedicată lui Auguste Rodin (*Un dramaturg al marmurei*), dar şi cu o surprinzătoare negare *de plano* a lui C. Dobrogeanu-Gherea, considerat drept „o eroare”. Adjudecându-şi un loc în „grupare” prin *Cartea munţilor*, tipărită în „Colecţia cărţilor galbene”, Bucura Dumbravă se îndrumă spre propovăduirea teosofiei – *Frăţie…*, *Annie Besant*, S*pre lumină*, *Din mişcarea spirituală a lumii* şi traducerea articolului *Ce este teosofia?* de Jinarajadasa. Sporadic mai colaborează Ramiro Ortiz cu memorialistică din vremea războiului (*Imagini din pribegie*, dar şi cu studii italieniste (*Călătorie în ţara poeziei*, *Dante, misticul, filosoful, teologul*). Spaţiul cultural iberic este explorat în genere de Al. Popescu-Telega (*B. Pérez Galdós*, *Santiago Rusiñol*), iar cel englez de Dragoş Protopopescu şi Marcu Beza, mai rar de I. Olimpiu Ştefanovici (*H.G. Wells*). Cel dintâi îşi extinde aria preocupărilor, furnizând dări de seamă asupra activităţii organismelor internaţionale, apoi asupra problemelor bucovinene. Paradoxal, în primii patru–cinci ani, revista stă pe umerii unor membri ai „grupării” care au apetitul ideilor, dar, în fond, sunt scriitori: Emanoil Bucuţa, Cora Irineu şi Ştefan I. Neniţescu. Cel dintâi semnează, şi cu pseudonimul Ion Ordeanu, numeroase articole cu subiecte extrem de variate, de la politica zilei, naţională şi internaţională, la situaţia românilor „dintre Vidin şi Valea Timocului” sau din America, la turism şi propagandă ori probleme culturale (*Cărţile care se cer*), la „cazuri” literare (*Baudelaire*) ori la încercări de a sesiza specificul Indiei (în epopeile vechi, ori în personalitatea contemporanului Mahatma Gandhi) sau al Japoniei (extrase din *Religia ceismului* de Okakura Kakuzo). La această producţie se adaugă cea lirică (din ciclul *Cetatea de argint* ori *Poezii*, ce ar fi urmat să fie tipărite în „Colecţia cărţilor galbene”), note dintr-un „carnet de drumeţ”, proze (*Prisaca din podgorie*, *Ivan Pascarul* ş.a.). Foarte perseverentă este şi Cora Irineu. Până în 1924, când alege să se sinucidă, ea pledează pentru „înviorarea studiilor clasice”, dă seama despre „forţele morale ale Statelor Unite”, prezintă „doi pedagogi revoluţionari: Henri Roorda şi H.G. Wells”, mişcarea feministă (*Ginecraţie*), pe profesorul său de filosofie C. Dimitrescu-Iaşi sau scriitori francezi, precum Paul Claudel, Paul Verlaine şi Marcel Proust, cu al său „roman al subconştientului”. Un talent aparte demonstrează însemnările ei de călătorie în părţile Timişoarei, strânse postum în *Scrisori bănăţene*, ori „prin Ţara Oltului”. În sfârşit, Ştefan I. Neniţescu se ocupă de artele plastice, dând la rubrica „Însemnări”, microeseuri pornind de la grafica modernă, sub genericul „desenul nostru”, apoi veritabile studii (*Arta pentru mulţime*, *Caricatura şi umorismul)*, portrete critice (*Pictorul Ştefan Popescu*) şi cronici de expoziţii. Interes deosebit arată şi pentru revoluţionarii catolicismului (*Iniţiere întru Italia. Introducere la studiul lui Savonarola*, *Saltul în gol. La comemorarea lui Pascal)*, ori pentru „teatrul liber nou şi vechi”. Ştefan I. Neniţescu mai dă revistei numeroase poezii (adunate în volumul *Vraja*, destinat aceleiaşi „Colecţii a cărţilor galbene”), precum şi o nuvelă (*Agop*). În afară de poeziile sale şi de cele ale colegului de redacţie Emanoil Bucuţa, din timp în timp mai sunt găzduite altele, semnate de Ion Pillat, Emil Isac, Perpessicius, G. Bacovia, Al. A. Philippide, Ion Minulescu. Cât priveşte proza, pe lângă însemnările de călătorie se pot adăuga *Scrisori din Paris* de Horia Maniu, *Scrisori veneţiene* de Emil Riegler, *Amintire* de Marcu Beza şi povestirea *Tartarici* de Joachim Botez. Sunt de notat şi câteva colaborări care, deşi nu durează, se integrează bine zestrei ideatice a revistei lui Rădulescu-Motru. Aşa Luca Ion Caragiale dă *Amintiri despre Caragiale*, Tudor Vianu prezintă expresionismul precum şi o carte a lui Hermann Keyserling, Marin Simionescu-Râmniceanu răspunde amplu la întrebarea *Avem o artă naţională?* sau polemizează cu Al. Tzigara-Samurcaş „într-o chestie de

specialitate”, Vasile Băncilă examinează competent „reforma calendarului” şi problema „religiei în şcoală”, iar Ion Barbu dă la iveală în 1927 răsunătoarele sale pamflete contra autorului *Cuvintelor potrivite (Poetica d-lui Arghezi* şi *Pro domo*) ori contra amfitrionului cenaclului din Strada Câmpineanu (*Evoluţia poeziei lirice după E. Lovinescu*). Se reţine şi intervenţia lui H. Zillich, directorul revistei braşovene „Klingsor”, sub titlul *Glasul unui minoritar*. Notabil este şi faptul că, în două rânduri (în ianuarie1921 şi în ianuarie 1922), sub genericele *„Ideea europeană” de Carnaval* şi *Pro Minerva. Floarea revistelor literare şi culturale*, redacţia schimbă registrul grav cu cel umoristic, parodiind spusele unor oameni politici, dar şi pe cele ale unor intelectuali, inclusiv din redacţia revistei (C. Rădulescu-Motru, Const. Beldie), precum şi creaţii poetice ori fragmente epice. O inovaţie a constituit-o acordarea Premiului pentru Literatură al revistei, pe baza unor scrutine succesive în rândul cititorilor, organizate la sfârşitul anului 1925 şi începutul anului 1926. S-a dovedit însă slăbiciunea acestui tip de sondaj, căci, așa cum se relatează în numărul 183/1926, el a dat câştig de cauză romanului *Roş, galben şi albastru* al lui Ion Minulescu în faţa *Pădurii spânzuraţilor* de Liviu Rebreanu, cu 503 voturi faţă de 167. ***V.D.***

IDEEA LITERARĂ, revistă de „literatură, critică, informaţie şi artă” apărută la Bucureşti, lunar, din ianuarie până la 25 mai 1933, sub conducerea lui Florin Steriade. Fără a fi introduse printr-un program, textele publicate marchează o grijă deosebită pentru promovarea literaturii tinere, îndeosebi a poeziei, pe linia indicată de Radu Gyr: „Dincolo de şcoli literare, de curente, de grupuri, urechea noastră ascultă, atentă, cântecul poetului, oriunde el se iveşte autentic şi sincer” (*Gânduri despre poeţi şi poezie*, 2/1933). În acest sens, redacţia îşi anunţă intenţia de a scoate colecţia „Antologia poeţilor tineri” (unde vor fi prezenţi aceia „care n-au avut încă prilejul să-şi adune versurile într-un volum”), comitetul de lectură fiind format din George Dumitrescu, Radu Gyr şi Raul Teodorescu. În afara paginilor de poezie şi proză aparţinând unor scriitori ca Elena Văcărescu (*Patru poeme* traduse de M.S. din volumul *Dans l’or du soir*), Cincinat Pavelescu, Radu Gyr, G. Bacovia, G. Călinescu, Virgil Huzum, I. Valerian, Tudor Teodorescu-Branişte, George Dumitrescu, Artur Enăşescu ş.a., revista conţine cronici literare semnate de Vasile Damaschin (la Ion Pillat, *Caietul verde* şi la Radu Boureanu, *Zbor alb*), Pericle Martinescu, George N. Vrânceanu (despre Damian Stănoiu, *Camere mobilate*). Printr-o amplă cronică (*„Nunta” d-lui Călinescu. Simple păreri despre o carte proastă*), G.M. Vlădescu desfiinţează romanul *Cartea nunţii*, definindu-l drept „platitudine, întuneric, dezolare, snobism, bălăceală prin toate apele literare [...] Sfidare, ofensă, batjocură”. Spiritul vehement al revistei se reflectă şi în critica succintă a politicii editoriale practicate de Editura şi Librăria Alcalay şi de Editura Cartea Românească sau în nota referitoare la F. Aderca, ale cărui cunoştinţe de limbă franceză nu l-ar îndreptăţi să traducă sau să comenteze texte din Paul Valéry (*Moralistul şi grebla*). Literatura străină este prezentă doar printr-un fragment, într-o tălmăcire semnată M.S., din *O seară cu domnul Teste* de Paul Valéry. ***A.-M.B.***

IDEEA ROMÂNEASCĂ, periodic apărut la Bucureşti din mai 1935 până în decembrie 1937. În primul an de existenţă **I.r.** are subtitlul „Revistă de critică, poezie şi ideologie”, iar unicul redactor este Pavel Costin Deleanu. Acesta este desigur autorul articolului-program intitulat *Ideea românească*, nesemnat, în care se formulează năzuinţa ca revista să fie „printre altele, o concentrare a tineretului de azi în vederea propriei sale definiri şi expresii”. Orientarea naţionalistă, dezvăluită încă din titlu şi justificată prin „falimentul «Ideii europene»”, este îndeobşte moderată. În cele zece numere (dintre care unul triplu şi unul cvintuplu) se publică ample studii şi eseuri semnate de Pavel Costin Deleanu (*Mihail Kogălniceanu. Interpretare radical-reacţionară, Reacţiune radicală şi revoluţie în România*), Mircea Vulcănescu (*Logos şi Eros*), Horia Stamatu (*Schiţe pentru o artă poetică*), Ştefan Ion George (*Istoria Europei*), Eugen Ionescu (*Victor Hugo*, *Mircea Eliade şi „Şantierul”*, *Efortul Arghezi*), Virgil Godeanu (*Procesul ortodoxiei*), Andrei Flor (*Ideile d-lui Iorga asupra problemelor actuale, „Pătru Lupu Maglavitu”*). Versuri semnează Ştefan Ion George (din viitorul volum premiat în manuscris *Argo*, precum şi tălmăciri din Georg Trakl), Horia Stamatu (poezii originale şi traduceri din Villon şi din Trakl), Emil Botta (din ciclul *Marele Paianjen*, cel dintâi care atrage atenţia criticii), Ciril Vârnav şi Mihail Vâlsan. Sunt plasate sub genericul „Cronica” recenzii, note şi comentarii (referitoare la spectacole şi expoziţii) ale colaboratorilor permanenţi,

cărora li se adaugă Arşavir Acterian, ce iscăleşte şi Al. Manu ori Anton Balotă. Din 1937 adeziunea la doctrina legionară este evidentă. În ton encomiastic, redactorul, dar şi Traian Herseni, Ştefan Ion George, Arşavir Acterian, Alexandru Constant ş.a. scriu despre „jertfa" legionarilor ori despre generalul Gh. Cantacuzino Grănicerul. Versuri şi poeme în proză, cele mai multe ocazionale, mustind de ideologie de dreapta, dau Horia Stamatu, Iordache Nicoară, Ion Vasile, Ciril Vârnav. Mai publică articole, studii, comentarii Nicolae Roşu, arhitectul Mihai Urzică (*Aşezările româneşti în cuprinsul lor urbanistic*, *Reînnoirea satelor româneşti prin specificul lor*), Andrei Flor (*Fenomenul istoric*), Alexandru Constant (*Saint Just*), D.C. Amzăr (*Un muzeu social*), Ion Veveră (*Robie economică*), Yvonne Rossignon (*Mitologie occidentală*), Haig Acterian (*Dramă şi înviere*), Arşavir Acterian (*O tragică aniversare. Alexandru I Karagheorghevici*) ş.a. ***V.D.***

IDEI ÎN DIALOG, publicație „de cultura ideilor" apărută la București, lunar, între octombrie 2004 și decembrie 2009. Editată de „Academia Cațavencu", îl are ca director pe Horia-Roman Patapievici, redactor-șef fiind George Arun. În articolul *Manifest: calmul discuției, seninătatea valorilor*, tipărit în primul număr, directorul pornește de la structura literară a culturii române pentru a afirma următoarele principii și deziderate: „Urgența de a exista a revistei noastre este blocajul de comunicare din cultura română. Rațiunea ei de a fi este speranța că acest blocaj poate fi depășit printr-un efort de construcție, de auto-depășire și de obiectivare. […] Revista noastră își propune să fie locul comun între culturile de specialitate care se afirmă azi cu vigoare în România. Își propune să readucă în cultura publică ceea ce pentru corpul politic este binele comun: realitatea unei culturi comune, la care să putem participa toți – fără inhibiții, fără concesii, fără discriminări; cu afirmarea standardelor de civilitate, bun simț, inteligență critică și obiectivitate". Într-un articol de bilanț publicat în noiembrie 2009, în penultimul număr (*Cinci ani de ID*), Patapievici trăgea câteva concluzii mai degrabă pesimiste: „[revista] nu a reușit, în mod activ, să impună stilul ei dezbaterii generale. În ce are mai bun și mai înalt, această dezbatere a rămas, în mod esențial, literară. […] Deși câteva dintre temele importante ale unor specialități umaniste au fost prezente în paginile revistei, specialitățile însele, prin profesorii, cercetătorii și practicanții lor, nu au pășit în arenă. […] În ciuda aportului masiv de politologi, filosofi și teologi, cultura publică a românilor a rămas o cultură esențialmente beletristică". Politic și ideologic, revista este un cocteil de neoconservatorism, punctat de cultul președintelui Traian Băsescu oficiat de Traian Ungureanu într-o suită de articole ditirambice. Responsabilitatea gândirii reacționare o poartă, pe lângă H.-R. Patapievici (*Liberalismul conservator*, *Despre corectitudinea politică*), același Ungureanu (care demască, bunăoară, „antiraționalismul ecologic" sau se întreabă „cum poate fi cineva de stânga în România"), Mihai Neamțu (cu elogii la adresa neoconservatorului american William F. Buckley, dar și îngrijitorul unui dosar despre neoconservatorismul american), Sorin Lavric, Ioan Stanomir. Apar și articole care încearcă să împace credința și știința (Virgil Iordache, *Creație ȘI evoluție*). Un dosar caracteristic e intitulat *Intelectualii și politica* (4/2007) alte grupaje au ca obiect antimodernismul lui T.S. Eliot, criza economică din 2008, scrierile lui J.D. Salinger, dar și procesul comunismului român etc. Polemici, eseuri și recenzii semnează Alexander Baumgarten (*Tipuri de impostură universitară*), Ștefan Vianu, Andrei Cornea, Eugen Ciurtin, Adrian Muraru, Sorin Cucerai, Victor Rizescu (*Din vina cui a început războiul rece?*), Gheorghe Ceaușescu (*Nașterea gândirii politice la greci*). Analize politice echilibrate oferă Horațiu Pepine sau Horia Barna. În materie de literatură, Dan C. Mihăilescu realizează o spumoasă revistă a revistelor și a vieții literare, în care anecdotica primează. Eseuri pe teme literare dau S. Damian (*Modelul Rilke*, *Mersul îndărăt – posteritatea lui Marin Preda*), Alexandru Matei (*Limitele autoficțiunii*, *Literatură și ideologie*). Pe teme de cultură tehnologică publică eseuri Ion Manolescu (*Condiția post-umană. De la filozofie la tehnologie*) și Lucia Simona Dinescu (*Tehnoștiința și transumanul*). O competentă cronică a traducerilor semnează Radu Paraschivescu. Mircea Mihăieș publică în foileton o carte despre Raymond Chandler. Daniel Cristea-Enache, titularul unei cronici literare, desființează în trei episoade *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu, scriind și despre Lucian Raicu, Dan Stanca, Marta Petreu, Ion Iovan. Alex Leo Șerban semnează sofisticate eseuri cinematografice, Ion Manolescu discută problema comunismului ca obiect de studiu (*Comunismul pe înțelesul studenților. Un studiu de*

pedagogie politică). Mai colaborează Andrei Brezianu (*Ieri și azi. Schiță de tablou moral pentru o societate în tranziție*), Ovidiu Pecican, Sorin Dumitrescu, Andrei Pippidi, Solomon Marcus (*Are știința o valoare culturală?*), Eugen Munteanu (*Lexicul constituțional românesc*), Mircea Platon, Gabriel Liiceanu (*Noica și Securitatea*), Mihai Chioveanu (*Legionarismul ca religie politică*), Ion Vianu, Gelu Sabău (*Antimodernismul lui Nae Ionescu*), Vladimir Tismăneanu, Alexandru Budac (*Între Orfeu și Fritz Lang*), Victor Neumann ș.a. ***M.I.***

IERONIM, Ioana (9.I.1947, Râşnov), poetă, traducătoare.

Este fiica Mariei (n. Bărbulescu) şi a lui Mihai Moroiu, medic. A absolvit la Bucureşti liceul şi în 1970 Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura engleză. Lucrează un timp la Uniunea Scriitorilor, apoi este redactor pentru enciclopedii străine la Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, la revista „Secolul 20”, iar din 1992 până în 1996 funcţionează ca ataşat cultural la Ambasada României din SUA, ulterior ca şef de departament la revista „22” (1997–1998) şi director al Programului Fulbright în România (1998–2004). A întreprins călătorii de studii în Marea Britanie, Germania, Suedia, Franţa, Grecia, Polonia, Slovenia, Ungaria, Austria, SUA. A realizat, singură sau în colaborare, numeroase spectacole multimedia de muzică nouă, teatru și poezie.

I. a debutat la revista „Luceafărul” în 1974, debutul editorial având loc în 1979 cu volumul de versuri *Vară timpurie*, tributar abstracționismului postblagian, diafan și evanescent, trecut totuși prin notațiile unei sensibilități contemporane, acute. Următoarele cărți din deceniul al nouălea, *Proiect de mitologie* (1981), *Cortina* (1983), *Poeme* (1986), *Luni dimineața* (1987), conțin notații lirice, instantanee ale cotidianului banal, portrete și „scene de gen” asemănătoare, *mutatis mutandis*, unor secvențe în proză ale Gabrielei Adameșteanu din volumul *Vară-primăvară* (1989). Aparentul „obiectivism” e aici un efect al subiectivității privirii: cu tot caracterul autobiografic al inspirației, poezia nu este despre sine, centrată pe expresia confesivă a interiorității, ci „despre alții”, obiectivarea subiectivității lirice fiind marcată inclusiv prin folosirea frecventă a persoanelor a doua și a treia. Pe de altă parte, atunci când imprimă poemelor un caracter reflexiv, abstract, conceptual, fie în registru postblagian, fie în registru metapoetic (experimentat mai ales în *Poeme* și în *Luni dimineața*, dar și în ciclurile de versuri de după 2000, cu reverii mitologice și reflecții moral-politice în decoruri internaționale), **I.** obține rezultate mai puțin concludente. Mici piese remarcabile sunt cele în care înregistrează concretețea moleculară a realului cotidian, cu personajele sale umile (*Terține printre blocuri*, *Alb-negru*, *Cârciuma: scenă de gen*, *Adunare în sectorul 3*, *Pe lângă calea ferată*, *Târgul de haine*). *Bunica* e un poem care anticipează „proiectele de mitologie”: „uscat de vârstă, corpul ei abia păstrează amintirea/opulenței de odinioară/ ochii albaștri privesc cu netulburată încredere/ și o putință a bucuriei, iute, ca apa de munte/ unde prindea în copilărie mulțimi de mrene,/ de păstrăvi și zglăvogi/ acum e orășeancă/mâinile bătrâne luminează printre lucruri/ cum face ordine în casă/ privește și nu privește, alte simțuri se deschid/ în lumea ei mereu mai transparentă”. De altfel, cele mai reprezentative volume sunt cele în care autoarea regăsește – alături de propriile experiențe „fondatoare” – memoria, istoria, identitatea și experiențele intime ale unor comunități umane pe cale de dispariție, iar privirea îmbrățișează, simultaneist și caleidoscopic, totalitatea aspectelor existenței. Ultramoderne fără a fi experimentale, în maniera omologată de T. S. Eliot în *The Waste Land*, dar conectate și la filoanele poemului antic și la istoriile orale sau la tradițiile folclorice, *Eglogă* (1984) și *Triumful Paparudei* (1992) sunt volume-reper, insuficient recunoscute ca atare. Caracterul lor de „monografii” ale unui spațiu matricial, mitologizat, le plasează într-o tradiție autohtonă care începe cu Mirceștii lui Vasile Alecsandri, trece prin Florica din *Pe Argeș în sus* a lui Ion Pillat, prin agrest-rafinata *Herță* a lui B. Fundoianu, apoi – într-o altă vârstă literară – prin *La Lilieci* de Marin Sorescu și *La Fanion* de Liviu Ioan Stoiciu, pentru

a ajunge la sumbrul *Ieud fără ieșire* al lui Ioan Es. Pop. *Eglogă* se deschide, semnificativ, cu un motto din Lucian Blaga, autor de la care **I.** preia însă doar „heraclitismul" liric, nu și matricea abstractizantă. Relansarea postmodernă a matricei blagiene dă, oricum, măsura originalității unei poete ajunse, acum, la deplina maturitate creativă, departe de incantațiile hieratice ale Anei Blandiana sau de „expresionismul țărănesc" al lui Ioan Alexandru sau de fantasmele arhaizante ale lui Ion Gheorghe. Nu uniformitatea stilistică a *Liliecilor* sorescieni caracaterizează volumul *Eglogă* (în care oralitățile regionale și lexicale abundă), ci mixajul, concilierea unor limbaje foarte diverse, poezia tinzând să devină o limbă comună creatoare de punți între universuri aparent incompatibile. Idealul ar fi un utopic limbaj al transparenței – impersonală ca viața însăși –, asemeni „apei care vede totul, dar amintiri nu are". **I.** practică, de fapt, o specie dificilă: poemul total, polifonic, în care realismul magic fuzionează cu intertextul epopeic, reportajul cu rememorarea, hiperrealismul cu incantația, iar portretul cu înscenarea dramatică, dialogală, pe canavaua unei narativități fracturate. Frapează materialitatea limbajului, alternanța dezinvoltă între spectacolul oralităților populare și ritmurile poeziei culte, într-o narațiune lirică la persoana a treia, din care nu lipsește realismul social sau politic focalizat pe recuperarea memoriei „obsedantului deceniu". Povestea dramatică a „veneticei" Lavinia (femeia cu „cea mai modernă talie din sat", crescută într-un oraș de pe malul mării), a fiicei sale măritate cu un „venetic țigan" și a nepotului Andrei, se îmbină cu o întreagă galerie de personaje „rupte din viața satului", care își expun propriile istorii. O reeditare pe alte coordonate a „poemului monografic" va încerca **I.** – dincolo de pragul căderii regimului comunist – în *Triumful Paparudei*, unde spațiul muscelean (al copilăriei autoarei) e înlocuit de acela al burgului german (corespunzător Râșnovului adolescenței). Spre deosebire de tehnica în *raccourci* din *Eglogă*, e aici o succesiune de tablouri și de cadre din care se încheagă, treptat, fresca unei lumi în derivă. Destrămarea unei comunități săsești se suprapune sfârșitului lumii magice a inocenței. Intră pe rând, în prim-plan, într-un montaj caleidoscopic, biografiile membrilor familiei, ale vecinilor și prietenilor, ale sașilor din Râșnov (răniți, arestați, deportați, dislocați), marcate de experiența dublu traumatizantă a războiului și a comunizării staliniste. „Monografia" înregistrează momente sărbătorești privilegiate (Crăciunul, Paștele) sau anodine, developează, tacticos, topografia orășelului, evocă pe un ton alb, reținut, scene din viața curentă asupra cărora planează amenințător dezastrele istoriei. Forța lirică se naște la intersecția dintre intensitatea realistă a evocării și ritmul amplu, de litanie expresionistă. În pofida unor aluviuni de discursivitate emfatică, *Triumful Paparudei* e o notabilă carte de atmosferă, puternică și vizionară, complementară volumului din 1984. După 2000 **I.** practică o poezie reflexiv-cosmopolită, în care vechile experiențe sunt decantate în secvențe de atmosferă, din care elementele biografice, istorice sau politice nu lipsesc. Conectată la mișcarea poetică și artistică internațională, prezentă cu eseuri și poeme în numeroase antologii sau în reviste de peste hotare și tradusă în mai multe limbi, autoarea a scris și direct în limba engleză – esențializatul *Life Line as a Skyscraper* (2006), introspectivul *Tempo rubato, the Time of Poetry* (2009). În ultimii ani, dincolo de traduceri (Joseph Conrad, Lewis Caroll, Shakespeare, Andrei Codrescu) și adaptări, s-a ilustrat și în genul dramatic, în, bunăoară, *Athenée Palace sau De profesie supraviețuitor* (2006), în piesa rurală („în grai muscelean") ori în *Cămășile*, cu incursiuni în actualitate sau în istoria politică recentă.

SCRIERI: *Vară timpurie*, Bucureşti, 1979; *Proiect de mitologie*, Bucureşti, 1981; *Cortina*, Bucureşti, 1983; *Eglogă*, Bucureşti, 1984; *Poeme*, Bucureşti, 1986; *Luni dimineața*, Bucureşti, 1987; *Triumful Paparudei*, Bucureşti, 1992; *Silabe omnivore*, pref. Iulia Popovici, Bucureşti, 2006; *Athenée Palace sau De profesie supraviețuitor*, București, 2006; *Life Line as a Skycraper*, București–New York, 2006; *Tempo Rubato, the Time of Poetry*, București–New York, 2009; *Triumful Paparudei*, îngr. și pref. Paul Cernat, București, 2009. **Traduceri:** Joseph Conrad, *Țărmul refugiului*, Bucureşti, 1979; Andrei Codrescu, *Alien Candor – Candoare străină. Poeme alese. 1970–1996*, ed. bilingvă, îngr. trad., București, 1997, *Era azi...*, București, 2005 (în colaborare cu Carmen Firan); Lewis Carroll, *Alice în Țara Minunilor*, *Alice dincolo de oglindă*, București, 2007; William Shakespeare, *Furtuna*, București, 2009.

Repere bibliografice: Constanţa Buzea, *Meditaţie la un poet*, AFT, 1979, 8; Eugen Simion, *Tineri poeţi*, RL, 1979, 33; Adrian Popescu, *Cărţi de poezie*, ST, 1979, 10; Ion Caraion, *Pasul dinspre toamnă*, LCF, 1980, 1; Laurenţiu Ulici, *Corespondenţe*, RL, 1980, 14; Tartler, *Melopoetica*,

192–196; Grigurcu, *Existenţa*, *470–473*; Al. Călinescu, *„Luni dimineaţa”*, CRC, 1988, 9; Coşovei, *Pornind*, *160–164*; Andreea Deciu, *O cronică a optimistului*, RL, 1992, 15; Ierunca, *Subiect*, *137–140*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *571–572*; Gabriel Horațiu Decuble, *Relecturi tămăduitoare*, CU, 2005, 5; Ștefănescu, *Istoria*, *899–904*; Holban, *Ist. lit.*, I, *119–123*; Bodiu, *Evadarea*, *27–29*; Ion Pop, *Ioana Ieronim în „ediție definitivă”*, TR, 2011, 210. ***P.C.***

IERUNCA, Virgil (16.VIII.1920, Lădeşti, j. Vâlcea – 28.IX.2006, Paris), eseist, jurnalist, poet.

Este fiul Mariei (n. Neagoie) şi al lui Dumitru Untaru, ţărani. Învaţă la Liceul „Alexandru Lahovari” din Râmnicu Vâlcea şi îşi ia bacalaureatul în 1939 la Liceul „Spiru Haret” din Bucureşti. Este licenţiat al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii bucureştene (1943). Debutul literar, sub pseudonimul Virgiliu Angelli, se produce în cursul superior al liceului, în 1939, la „Jurnalul literar” al lui G. Călinescu. Paralel cu studiile universitare, a făcut parte din redacţia ziarelor „Timpul” (condus de Mircea Grigorescu) şi „Ecoul”, iar în 1941, alături de Geo Dumitrescu, este unul din animatorii revistei „Albatros”. După august 1944 activează în presa comunistă, scriind la „Scânteia”, „România liberă” etc. În septembrie 1946 publică, de pe poziţii teoretice partinice, articolul *Există o criză a culturii româneşti*, în care ridiculizează atât invocarea de către „bătrâni” a lipsei libertăţii de creaţie („În realitate, fiecare dintre bătrânii aceştia, care se văicăresc dintr-o proastă perfidie, poate astăzi să se exprime fără nici o cenzură, fără nici o opreliște severă”), cât şi copierea de către tinerii scriitori a „fantomelor care sfârşesc astăzi la modul oarecare”. Textul va declanşa o amplă dispută în presă. Împreună cu Ion Caraion, proiectează revista plurilingvă „Agora”, apărută în mai 1947, după autoexilarea lui **I.**; cel de-al doilea număr este interzis de cenzură. A mai colaborat cu cronici literare permanente sau ocazionale şi cu eseuri culturale şi politice la „Revista Fundaţiilor Regale”, „Viaţa românească”, „Vremea”, „Universul literar” (sub direcţia lui Alexandru Ciorănescu), „Preocupări literare”, „Pământul românesc”, „Gândul nostru”, „Kalende”, „Fapta” (condusă de Mircea Damian), „Lumea” ş.a. Beneficiind de o bursă a guvernului francez, părăseşte România în primăvara anului 1947 şi se stabileşte la Paris. Din 1952 lucrează ca redactor şi titular al rubricii „Cronica ideilor” la emisiunile pentru străinătate ale Radiodifuziunii Franceze. Din 1975 este cercetător ştiinţific al secţiei de filosofie la Centre National de la Recherche Scientifique. Este perioada când îl captivează, alături de filosofie, teologia (de la Karl Barth şi Hans Urs von Balthasar până la teologii Răsăritului), poetica şi chiar poietica. Paralel, este colaborator la Biroul de corespondenţă din Paris al postului de radio Europa Liberă. Printre emisiunile cele mai prizate ale comentatorului, alături de cronici la cărţi de poezie şi de critică, se numără „Povestea vorbei” şi „Revista revistelor literare”. Jurnalistica rămâne preocuparea esenţială a lui **I.** în timpul exilului. Aşa cum va mărturisi ulterior, a fost una din modalităţile sale preferate de a se converti la România după ce o părăsise. În mod sporadic, publicistul a scris la jurnalele politice ale exilului parizian, divizat între echipa Grigore Gafencu – Nicolae Rădescu – Mihail Fărcăşanu, pe de o parte, şi echipa Constantin Vişoianu, de cealaltă. Mai apropiat de prima şi de ziarul acesteia, „Uniunea română”, a publicat şi la „România”, gazeta celei de-a doua. A mai trimis articole de atitudine politică la „România muncitoare” (unde inaugurează rubrica „Antologia ruşinii”), „La Nation roumaine”, „Românul”, „Agora”, „Meridian”, „Lupta” ş.a. Interesul său prioritar se îndreaptă însă către jurnalismul cultural. Se ocupă, ca secretar de redacţie, de apariţia uneia dintre primele reviste din exil, „Luceafărul” (1948–1949), finanţată de generalul Nicolae Rădescu şi avându-l ca director pe Mircea Eliade, în care semnează articole cu un pseudonim de rezonanţă eliadescă – Alexandru Andronic. Mai foloseşte pseudonimul Stepan Lighton împreună cu soţia sa, Monica Lovinescu, pe coperta cărţii *L’Amérique n’a pas encore parlé* (1949). „Caete de dor” (1951–1960) este o revistă de „metafizică şi poezie”, pe care o redactează împreună cu Constantin Amăriuţei. La rubricile „Povestea vorbei” şi „O seamă de cuvinte” **I.** aduce în actualitate texte interzise în ţară, semnate de Mircea Vulcănescu, Lucian

Blaga, Gheorghe Brătianu, Nae Ionescu, E. Lovinescu. Împreună cu Mircea Eliade, Vintilă Horia, Emil Turdeanu şi V. Veniamin, conduce revista „Fiinţa românească" a Fundaţiei Regale Universitare „Carol I" din Paris (1963–1968). În perioada aşa-numitului dezgheţ politic românesc iniţiază două periodice: alături de Nicolae Petra, „Limite" (1969–1986) şi, împreună cu Ioan Cuşa, „Ethos" (1973–1986), concepute ca punţi ale solidarităţii intelectuale dintre exilul intern şi cel extern. Aici sunt inserate texte semnificative din seria „Antologia ruşinii", făcând o radiografie lucidă a colaboraţionalismului intelectual din ţară şi din exil. În aprilie 1983 Nicolae Ceauşescu dispune expedierea în Vest a unui agent secret, având ca misiune asasinarea lui **I.** Agentul se predă poliţiei la Frankfurt şi evenimentul ajunge în primele pagini ale ziarelor franceze („Le Monde", „Le Matin", „La Croix" ş.a.). Mai puţin cunoscut este **I.** în altă ipostază: aceea de poet. Versurile sale au fost reunite în câteva din antologiile exilului: Vintilă Horia, *Poezie românească nouă* (1956), Ştefan Baciu, *11+11 poetas rumanos contemporáneos* (1976), Nicholas Catanoy, *Modern Romanian Poetry* (1977), fiind adunate finalmente în culegerea *Poeme de exil* (2001) – „simple ecouri din Blaga, Pierre Emmanuel și Pierre Jean Jouve" (Nicolae Manolescu). **I.** a tradus în limba franceză din poeţi români (în „Nouvelle revue française", „Esprit", „L'Autre Europe", „La Nouvelle alternative"). De altfel, s-a implicat sistematic în ofensiva de difuzare europeană a literaturii autohtone. Capitolele rezervate literaturii române în câteva dicţionare şi enciclopedii prestigioase îi aparţin (*Encyclopédie de la Pléiade*, Paris, 1957, *Histoire générale des littératures*, Paris, 1961, *Lexikon der Weltliteratur im 20. Jahrhundert*, Freiburg, 1961), ca şi capitolele despre scriitorii şi pictorii români incluşi în *Dictionnaire du surréalisme et de ses environs* (Freiburg, 1982). Din 1990 **I.** revine periodic în ţară. Colaborează sistematic la „România literară" (unde din 1996 susţine împreună cu Monica Lovinescu rubrica „Diagonale"), „Familia", „Vatra", „Viaţa românească", „Echinox", „Apostrof", „Transilvania", „Contrapunct", „Orizont", „22", „Jurnalul literar" ş.a. Editura Humanitas începe publicarea unei serii din textele sale. Ciclul este inaugurat cu două reeditări: *Fenomenul Piteşti* (1990, apărut la Madrid în 1981) şi *Româneşte* (1991, apărut la Paris în 1964). Este membru de onoare al Uniunii Scriitorilor, care îi acordă în 1991 Marele Premiu pentru Opera Omnia.

Virgil Ierunca și Monica Lovinescu

Româneşte pune în valoare polemismul lui **I.** În paginile cărţii este etalată o scară sui-generis a „supuşeniei" intelectualului român faţă de putere, de la oportunismul profesionist la umilinţa sfioasă sau cinică, de la birocratismul pur la inerţia revoluţionară. Pe temeliile unei asemenea „sociologii a supuşeniei" (cum o numeşte undeva autorul), sunt aduse în discuţie, cu o încrâncenare pamfletară în vârtejul căreia se amestecă nu numai criteriile, ci şi valorile, faţete ale vieţii intelectuale postbelice: G. Călinescu, „un suflet care trage să moară", ar da dovadă de „frivolitate amestecată […] cu un miticism solemn" şi de „optimism de văduvă veselă şi abuzivă", Al. Rosetti de „neo-ciocoism estet", Tudor Arghezi este „gâdilici de Curte Veche" şi „mare prostituată", Demostene Botez are „comportament de târâtoare", Traian Herseni şi Ion Marin Sadoveanu „inspiră un sentiment complex, ceva între dezgust, milă şi iar dezgust". În numele „cârdăşiei cu regimul comunist", toţi sunt destinaţi unui proces patronat de M. Eminescu, „Judecătorul de Apoi al neamului", „reînviat pentru o clipă […] de mână cu Ştefan cel Mare". În *Fenomenul Piteşti* e vorba de „dezagregarea psihică prin schingiuirea deţinuţilor de către alţi deţinuţi". Personajele unui asemenea scenariu infernal suferă o schimbare radicală de

semn: „Victima e transformată metodic în călăul semenului său”. Dintre cărţile publicate în primă ediţie în ţară, *Dimpotrivă* (1994) continuă tematic şi retoric polemicile inaugurate în volumul *Româneşte*, ca şi subţirimile categoriale exersate acolo: „O primă categorie [de colaboraţionişti] se referă la casta retorilor, nu numai *limbuţi*, dar şi *misionari*, ideologi subdezvoltaţi, ascultători ai partidului, dar şi sagaci de notorietate (sau de arginţi) [...]. A doua categorie ar putea fi mai puţin gravă şi nu este. Fac parte din ea oameni de cultură şi artişti care nu s-au sfiit să devină *propagandabili*”. *Subiect şi predicat* (1993) împreună cu *Semnul mirării* (1995) reprezintă selecţii din comentariile critice transmise vreme de aproape patruzeci de ani pe unde scurte, la postul de radio Europa Liberă. Neînsemnate cantitativ faţă de masivitatea producţiei pe care o ilustrează, culegerile surprind şi fixează câteva semnalmente definitorii ale scrisului lui **I.** Spre deosebire de *Româneşte* sau de *Fenomenul Piteşti*, ele articulează o polifonie de voci. Evoluând ca eseist, jurnalist, traducător şi poet, autorul trece fără crispări de la un registru al scrisului la altul. În *Subiect şi predicat* accentele cad cu precădere asupra poeziei şi criticii. Ani de-a rândul poezia românească a avut în el un comentator avizat şi sensibil. Dincolo de diversitatea universurilor poetice cărora li se schiţează anatomia – Ileana Mălăncioiu şi Dan Laurenţiu, Ştefan Aug. Doinaş, A.E. Baconsky şi Victoria Ana Tăuşan, Liviu Ioan Stoiciu, Mihai Ursachi sau Ioana Ieronim –, analiza se desfăşoară în orizonturi de referinţă ample. Făcând înserieri inedite, depistând afinităţi contrastive, sugerând simetrii, **I.** identifică lumile poetice, proiectându-le după aceea în spaţiul literar autohton şi în cel european. Familiar cu poezia, el nu este mai puţin la curent cu poeticile. Cronicile dedicate eseiştilor şi criticilor trădează totdeauna pe comentatorul informat, cu apetit teoretic şi mai ales sensibil la epicitatea ideilor. Privită din unghi strict tehnic, secţiunea de critică a criticii are detentă speculativă şi e concepută cu antren demonstrativ. Comentariile din *Semnul mirării* pun în consonanţă un material încă mai eterogen. Se întâlnesc în paginile cărţii autori care cultivă genuri autonome ale scrisului – de la istoricul Vlad Georgescu la poetul Petre Stoica, de la criticul şi memorialistul Titu Maiorescu la dramaturgul Eugen Ionescu, oficianţi ai mai tuturor artelor: pictori (Victor Brauner, Margareta Sterian), sculptori (Constantin Brâncuşi, Miliţa Petraşcu), coregrafi (Stere Popescu) ş.a.m.d. În fine, autorul pune în dialog momente culturale diferite, de la junimişti la interbelici, de la Hölderlin la Pierre-Jean Jouve şi la postmodernitate. Cartea este şi o punte între mediul cultural românesc şi cel european (francez, rus, german). Privite din unghi strict retoric, dincolo de echilibrul rostirii, dincolo de impersonalitatea elegantă a demonstraţiilor, în toate textele există o evidentă implicare a autorului în propriul său discurs. De aici decurge o trăsătură inconfundabilă: tensiunea între simpatie şi rigoare, căldură şi exactitate, patos şi luciditate, angajare confesivă şi obiectivitate tehnicistă. Semnificativă e revenirea obsesivă a unor termeni-cheie ca „responsabilitate”, „răscumpărare”, „adevăr”, „demnitate”. Fiecare pagină este un exerciţiu în primul rând de demnitate, dobândind în tot scrisul lui **I.** virtuţi de *ergo sum*.

Ceea ce rămâne de la Virgil Ierunca este partea de testimoniu din opera lui, şi nu doar jurnalul propriu-zis sau cartea despre Piteşti, dar şi numeroase articole critice, evocări, necrologuri, polemici, valabile mai puţin sub aspect critic decât ca documente intelectuale pentru o întreagă operă. [...] *La Virgil Ierunca comentariul de carte nu este neapărat lipsit de discernământ, dar e deseori emfatic şi privilegiind poezia apolitică din deceniile 7–9; izbitor este apoi aerul de cenzor moral al evenimentelor şi personalităţilor din ţară şi din exil, pe care autorul şi-l arogă fără nici o ezitare.*

NICOLAE MANOLESCU

Virgil Ierunca face o critică personală (să nu-i spunem altfel), în două registre: unul sacralizant, cultic (de la cult, nu de la cultură), împingând opera spre mituri, altul demitizant, «rău», sarcastic, eliminând din discuţie opera şi coborând, prin formule pitoreşti, la omul care a scris-o. Critică partizană, desigur, pusă în slujba unei idei politice, nu estetice. [...] *Virgil Ierunca nu judecă întotdeauna cu aceeaşi seninătate valorile româneşti. Este partea delicată a jurnalului său de lectură. Cum singur mărturiseşte, «tonalitatea pamfletară se substituie, nu o dată, polemicii de idei». Este cazul însemnărilor despre Sadoveanu, Arghezi, G. Călinescu, Tudor Vianu şi alţi intelectuali care s-ar fi «turcit», «prostituat» în epoca proletcultului. Citite azi, aceste pamflete par scandaloase pentru spirit. Ele sunt atinse de acelaşi spirit maniheistic pe care, în fond, Virgil Ierunca îl combate.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *L'Amérique n'a pas encore parlé* (în colaborare cu Monica Lovinescu), Paris, [1949]; *Loi, terreur et résistance en Roumanie*, Paris, 1960; *Româneşte,* Paris, 1964; ed. Bucureşti, 1991; *Piteşti*, Madrid, 1981; ed. (*Fenomenul Piteşti*), Bucureşti, 1990; ed. (*Piteşti: laboratoire concentrationnaire*), tr. Alain Paruit, pref. François Furet, Paris, 1996; *Subiect şi predicat*, Bucureşti, 1993; *Dimpotrivă*, Bucureşti, 1994; *Semnul mirării*, Bucureşti, 1995; *Trecut-au anii…*, Bucureşti, 2000; *Poeme de exil*, Bucureşti, 2001. **Antologii:** *Antologia ruşinii după Virgil Ierunca*, îngr. Nicolae Merişanu şi Dan Taloş, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, VIII, *1073–1085*; Florin Manolescu, *O utopie a diavolului*, LCF, 1990, 16; Nicolae Manolescu, *Crimă şi pedeapsă*, RL, 1991, 3; Mihaela Şchiopu, *Itinerariul publicisticii româneşti a lui Virgil Ierunca*, JL, 1991, 15–18; Alex. Ştefănescu, *Adevărul, tot adevărul şi numai adevărul*, RL, 1991, 36; Simion, *Mercuţio, 136–141*; Monica Spiridon, [*Virgil Ierunca*], RL, 1993, 44, LCF, 1996, 3; Simuţ, *Incursiuni, 321–328*; Al. Niculescu, *Virgil Ierunca, istoric literar*, RL, 1995, 5; Al. Cistelecan, [*Virgil Ierunca*], VTRA, 1995, 1–2, CU, 2001, 9, CLT, 2011, 13; Ungureanu, *La vest*, I, *173–185*; Florescu, *Întoarcerea*, *67–143*; Grigurcu, *Imposibila, 145–151*; Popa, *Reîntoarcerea*, *200–212*; Grigurcu, *Peisaj*, III, *66–98*; *Dicţ. esenţial*, *390–393*; N. Steinhardt, *Dumnezeu în care spui că nu crezi… Scrisori către Virgil Ierunca*, îngr. Monica Manu, Bucureşti, 2000; Cristea-Enache, *Concert*, *435–441*; Manolescu, *Lista*, II, *320–323*; *Dicț. analitic*, IV, *246–248*; Grigurcu, *De la un critic*, *27–31*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *291–296*; Manolescu, *Istoria*, *1434–1435*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1153–1155*; Vasile Gogea, *Voci în vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca*, postfață Liviu Antonesei, Cluj-Napoca, 2010; Manolescu, *Enciclopedia*, *401–407*. ***M.S.***

IGIROȘIANU, I. [Iosif] (14.VI.1905, Turnu Severin – 23.V.1999, București), prozator, memorialist, traducător. Descendent al unei familii de vază, fiu al Elenei Igiroșianu (n. Coandă), vară cu savantul Henri Coandă, și al lui Iosif Igiroșianu, magistrat, deputat și senator liberal de Mehedinți, **I.** urmează Liceul „Traian” din orașul natal (bacalaureat în 1924), apoi Facultatea de Drept la Paris (licențiat în 1928), unde își va pregăti și doctoratul, între 1928 și 1932, fără a-și susține teza; frecventează Institut de Hautes Études Internationales din Paris, obținând diploma în 1929. Intrat în același an în diplomație, ca secretar al lui Nicolae Titulescu, va funcționa la Societatea Națiunilor din Geneva (1930–1936), apoi va fi secretar de cabinet al ministrului de Externe Victor Antonescu (1936–1937), secretar de legație la Ambasada României de la Varșovia (1937–1939), scurtă vreme, din martie 1939, fiind rechemat în centrală, numit secretar I de legație la Sofia (1940–1943) și, în fine, consilier (1943–1944) în Ministerul Afacerilor Străine. Trimis în iunie 1944 la Paris pentru a stabili o legătură clandestină cu guvernul generalului De Gaulle, va fi, până spre mijlocul anului 1947, însărcinat cu afaceri la Ambasada României. Chemat în țară, este eliberat din funcție în noiembrie și i se ridică dreptul de semnătură în presă. Urmează o lungă perioadă de privațiuni, fiind nevoit să se izoleze, între 1948 și 1952, la mănăstirea Suzana. Traduce, fără semnătură, în franceză, un volum din publicistica lui Tudor Arghezi, scrieri de Mihail Sadoveanu, Petru Dumitriu, Zaharia Stancu (*Desculț*), continuând, mai întâi, să „stilizeze”, după moda timpului, traducerile altora; recâștigându-și dreptul de semnătură, va transpune din scriitorii francezi sau din cei români în limba franceză. Între 1964 și 1968 va fi referent la Asociația Oamenilor de Teatru din România. Debutează în 1925 ca ziarist în „Universul literar”, colaborează permanent la „Curentul”, semnează cronică de film în „Rampa”. Mai e prezent cu studii și articole la „Cuvântul”, „Adevărul literar și artistic”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Teatrul”, „Secolul 20”, „Viața românească”, „Revue d'histoire du théâtre”, „Bulletin de la Société «Paul Claudel»” ș.a. Prima carte publicată este romanul *Neliniști* (1936), al cărui manuscris, intitulat *Și pe urmă* (datând din 1928 și completat în 1933), obținuse Premiul Societății Scriitorilor Români în 1931. Pentru romanul „de sertar” *Firul Ariadnei* (1993) i se decernează Premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române.

Romanul de debut al lui **I.**, *Neliniști*, probează certe calități de prozator, spirit de observație și fină analiză psihologică, stil matur și rafinat nuanțat. Recurgând la tehnica romanului în roman, autorul transpune frământările unui student în pragul licenței, ziarist începător ce frecventează lumea teatrală a Bucureștiului din primul deceniu interbelic, confruntat cu obsesia erotică pricinuită de o actriță destul de accesibilă. Roman-frescă al lumii diplomatice geneveze din perioada premergătoare declanșării ultimului flagel mondial, deopotrivă relatare autobiografică a experienței din tinerețe, *Firul Ariadnei* este în egală măsură și un roman de construcție balzaciană, a cărui scenă este Palatul Ariadnei, cum era cunoscut în epocă sediul Societății Națiunilor,

adică labirintul tuturor ițelor diplomației. Prozatorul conturează câteva personaje memorabile. Reușite sunt și volumele de memorialistică ale lui **I.**, *Clepsidra amurgului. Evocări marginale* (1976) și *Fărâme de la un festin* (1991). Sub semnul „memoriei involuntare" proustiene, proza pendulează între evocare și digresiune, glosă și disociere fină, excurs eseistic și însemnare fugitivă, validate de surse livrești. Unele pagini sunt proză pură, povești de viață cărora scriitorul încearcă să le decripteze tâlcul tainic, ca *Niculina*, nuvelă brodată în jurul unui destin. Realizările lui **I.** ca traducător sunt îndeosebi din scriitorii afini și prieteni: Paul Claudel și Henry de Montherlant. Mare iubitor și cunoscător de teatru, s-a oprit, de pildă, la piesele păgâne ale celui dintâi, scrise în lungi versete fără rimă, versuri libere ca o proză cadențată, susținute de amplitudinea ritmului propriu și de mișcarea lăuntrică tumultuoasă, stihială. Nu puține – lămurește traducătorul în nota introductivă – au fost dificultățile puse de aceste texte eliptice, enigmatice, de stranie sintaxă personală, uneori uzând de cuvântul obișnuit într-o accepție contradictorie față de context, secondate de o putere de sugestie subînțeleasă, reverberând reminiscent, în pofida muzicalității incantatorii cu aparență de claritate. Fin observator, de vocație saint-simoniană, al lumii, **I.** rămâne o personalitate nepusă în valoare de vremurile sub care a viețuit.

SCRIERI: *Neliniști*, Sibiu, 1936; *Babeș* (în colaborare cu Mircea Babeș), București, 1961; *Clepsidra amurgului. Evocări marginale*, București, 1976; *Fărâme de la un festin*, București, 1991; *Firul Ariadnei*, București, 1993. **Traduceri:** Leonid Leonov, *Pădurea rusească*, București, 1956 (în colaborare cu Xenia Stroe și Teodor Solescu); Paul Féval, *Cocoșatul*, București, 1964; Albert Camus, *Răscoală în Asturii*, în Albert Camus, *Teatru*, pref. B. Elvin, București, 1970; Paul Claudel, *Teatru. Cap-de-aur. Schimbul. Cumpăna amiezii*, îngr. și pref. trad., București, 1973; Henry de Montherlant, *Celibatarii*, București, 1968, *Malatesta*, București, 1972, *Teatru*, I–II, îngr. trad., pref. Alexandru Paleologu, București, 1981.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VII, *255–257*; Mihail Sebastian, *„Neliniști"*, RP, 1936, 20 mai; Sorin Titel, *În căutarea timpului pierdut*, RL, 1976, 30; Claudiu Constantinescu, *Biomemorii*, RL, 1991, 42; Nae Antonescu, *„Fărâme de la un festin"*, ST, 1992, 1; Ioana Pârvulescu, *Labirintul vieții diplomatice*, RL, 1994, 15; Doina Uricariu, *Un roman trăit*, RL, 1994, 23; Popa, *Ist. lit.*, I, *654–655*.

G.Dn.

IGNA, Vasile (4.III.1944, Ardusat, j. Maramureş), poet, prozator.

Este fiul Mariei (n. Raţă) şi al lui Vasile Igna, ţărani. Urmează liceul la Şomcuta Mare, apoi la Baia Mare, unde în 1961 îşi ia examenul de maturitate. Va absolvi în 1966 Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj, secţia limba şi literatura română. Este profesor într-un sat din judeţul Cluj, iar din 1969 va fi lector, apoi şef al secţiei de literatură şi din 1990 director la Editura Dacia din Cluj-Napoca. În 1994 intră în diplomaţie, fiind, succesiv, secretar I, consilier la Ambasada României din Paris, director al Centrului Cultural Român din Paris (1998–1999), director al Direcţiei de Patrimoniu şi Arhivă Diplomatică şi al Direcţiei Relaţii Culturale din Ministerul Afacerilor Externe, iar din 2002 până în 2007 consilier însărcinat cu afaceri culturale la Berna, ulterior pensionându-se. Debutează cu versuri la „Viața studențească" în 1963. Mai colaborează la „Echinox", „Familia", „Luceafărul", „România literară", „Steaua", „Transilvania", „Tribuna", „Vatra", „Ateneu" ş.a. Cartea de debut, *Arme albe* (1969), este urmată de volumele de versuri *Fum şi ninsoare* (1972; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj), *Provincia cărturarului* (1975), *Starea de urgenţă* (1981; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj), *Grădina oarbă* (1984), *Insula verde* (1986), *Orbite* (1989) ş.a., care îl vor impune în peisajul literar actual. Mai publică o serie de poeme în proză de factură autobiografică, precum şi povestiri fantastice, precum în *Ora morilor de vânt* (1978), iar în 2006 romanul *Andante. O poveste*, căruia i s-a acordat Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor.

Versurile de debut ale lui **I.** sunt „activistice" în sensul expresioniştilor germani. Un „erou" liric se află mereu în acţiune, repugnându-i stagnarea, iar versul străpunge cu „arme albe" o „realitate" atinsă de cariu: „Vom cere cuţitului sângele sfânt din cuvânt" (*Exerciţiu terminat*). Poetul se

vrea un „zeu solar”, predestinat a trece prin purgatoriul focului putregaiul unei întregi societăţi. Într-o antologie de autor târzie, *Provincii. Grădini. Orbite* (2005), **I.** înlătură versurile de debut. Actul este semnificativ, adevărata sa afirmare considerată a fi al doilea volum, *Fum şi ninsoare*. După asimilarea unor înrâuriri din spaţiul poeziei moderne (Arthur Rimbaud, T.S. Eliot, Saint-John Perse), în lirica lui are loc o „tulburare a apelor”. Inalterate rămân tonalitatea elegiacă, dar şi autenticitatea trăirii, emergentă etic la începuturi, implicită, filtrată livresc, abia sesizabilă în epoca maturităţii. Poetul este acum atras de culorile stinse, de lumina difuză din ochii peştilor, de zăpezile imaculate. Însingurat, caută insignifiantul, marginalitatea, „provincia” fiind percepută ca un „loc geometric umil”. Este preocupat de obiectele mărunte, deşi, emfatic, se defineşte ca „un paznic de rune”. *Starea de urgenţă* vizează o criză a perceperii realităţii, poetul devenind un „paznic al umbrei”. O alunecare spre regnul vegetal, fuga de lumea „neprietenoasă”, ca în ciclul *Herbarul*, poetul identificând o „pecete ce dă tăcerii rost şi limpezime”, cu o aură de „liturghie”, ca o „hrană celestă”. El pendulează între „sloboda interpretare” a realităţii şi încifrarea versului, fără a obtura complet canalele comunicării. Accesibilitatea poeziei sale, altfel constant intelectualistă, poate fi explicată prin multitudinea sentimentelor pe care le transmite, când cu discreţie şi rafinament, când cu deznădejde şi sarcasm. În versurile din *Insula verde,* **I.** pătrunde, ezitant, pe cărările înşelătoare ale erosului. O anume detaşare ironică şi extrapolarea erotismului la întreaga lume vie domină confesiunea. Uşurinţa de a se mişca în lumi paralele, sugerate printr-o serafică polifonie a versului, conduce la generalizarea procedeului în volumul *Orbite*. Autorul evoluează aici pe adevărate volute de virtuoz, în serii alternante numite *Orbite* şi *Ferestre*. După o „orbită” în vers alb, ritmat, urmează o „fereastră” în versuri clasice rimate: „Stă precum o pupilă imobilă,/ Pe pereţii nopţii stă, ca o insulă lucie,/ ca o cască pe creştetul unui soldat în marş” (*Orbită*). Apoi, în pagina următoare: „E ea, spre tine semnul ce-l trimit,/ e joia mistuirii astă-seară,/ degeaba casa ţi-ai înţelenit/ căci îţi rămâne sufletul afară” (*Fereastră*). În genere „orbitele” ar sugera interiorizările, introspecţiile, iar „ferestrele” ar fi deschideri spre lumea din afară. Într-o suită de versuri albe **I.** se vrea un martor sever al veacului „de cretă”, schiţând necruţător, printr-un cristalin „tulbure, vrednic de ars”, siluete cu „şira spinării restaurată”, impregnate de „gustul dulceag al narcozei” şi vorbind „limba de lemn a turmei”, totul ca o „prelungire a mâinii inerte slăvind” nimicnicia. În alt volum, *Călăuzele oarbe* (1999), răzbat ecouri ale vieţii trăite în comunism: oameni cuprinşi de „pecinginea fricii”, cu speranţele risipite, depersonalizaţi, reduşi la un număr de dosar. În *Urme şi semne* (2004; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor) mai stăruie topoii crepusculari şi ideogramele angoasante. Se restrâng reflecţiile metatextuale, câştigând însă simbolismul imaginilor şi deschizându-se perspective escatologice de apocalipsă. În *Lumină neagră* (2008) şi în *Animale domestice* (2011) continuă experimentul economiei de mijloace – un cerc restrâns „unde verbul stârneşte lumina”. E o supunere la un canon de „metru antic eminescian” şi de aci până la Tudor Arghezi nu a fost decât un singur pas, într-un soi de psalmi, denumiţi de autor „isterici”. Criticii au mai recunoscut rapeluri la Al. Macedonski, V. Voiculescu şi Ion Pillat. Poetul a asimilat însă toate aceste influenţe, izvodind o poezie autentică, originală. Marcat de un decadentism eretic, ocult, al simţurilor, lirismul vieţuieşte la el într-un inextricabil amestec de sacru şi profan. Cărţile pentru copii vin să diversifice preocupările poetului. Cu trecerea anilor, **I.** este preocupat și de însemnările diaristice, precum într-un „carnet parizian” intitulat *Naufragiu în bibliotecă* (2001; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj) sau în câteva antologii tematice pe care le editează: *Subteranele memoriei. Pagini din rezistenţa culturii în România. 1944–1954* (2001), *Marx contra Isus. Repere ale confruntării dintre creştinism şi comunism* (2004). În fine, calităţile de prozator îi sunt atestate de romanul *Andante*, având în centru pe colonelul Sebastian Oprean, care se întoarce acasă dintr-un exil impus. Ajuns la peste optzeci de ani, îşi rememorează *sine ira et studio* cursul vieţii, fără intenţia de a-şi fabrica altă biografie. Dar trecutul a estompat conturul adevărului. Memoria e înşelătoare şi dă impresia unui prezent continuu. Povestea protagonistului – care ar putea fi, până la un punct, a autorului însuşi – este, în esenţă, un monolog despre iluzia vieţii, dar şi o pregătire, senină, calmă, pentru întâlnirea cu moartea.

SCRIERI: *Arme albe*, Cluj, 1969; *Fum şi ninsoare*, Cluj, 1972; *Provincia cărturarului*, Cluj-Napoca, 1975; *Ora morilor de vânt*, Cluj-Napoca, 1978; *Starea de urgenţă*, Bucureşti, 1981; *Grădina oarbă*, Cluj-Napoca, 1984; *Insula verde*, Cluj-Napoca, 1986; *Orbite*, Bucureşti, 1989; *Le Jardin aveugle*, Paris, 1995; *Poveştile ariciului Păpădie şi alte poezii pentru arici ori pentru copii mai mari și mai mici*, Cluj-Napoca, 1997; *Călăuzele oarbe*, Bucureşti, 1999; *Clepsidra cu cenuşă*, Bucureşti, 1999; *Naufragiu în bibliotecă*, Bucureşti, 2001; *Urme şi semne*, Cluj-Napoca, 2004; *Provincii. Grădini. Orbite*, postfaţă Ion Pop, Cluj-Napoca, 2005; *Andante. O poveste*, Cluj-Napoca, 2006; *Lumină neagră*, Cluj-Napoca, 2008; *Brume*, Cluj-Napoca, 2009; *Pisoi mai mari, pisici mai mici şi un castel cu 5 pitici*, Cluj-Napoca, 2009; *Animale domestice*, Cluj-Napoca, 2011. **Traduceri:** *42 de poeţi greci contemporani*, îngr. Dimitrios Kanellopoulos, pref. Alexis Ziras, postfaţă Aurel Rău, Cluj-Napoca, 1984 (în colaborare cu Al. Căprariu şi Aurel Rău).

Repere bibliografice: Poantă, *Modalităţi*, *188–190*; Piru, *Poezia*, II, *442–446*; Felea, *Aspecte*, I, *92–95*; Poantă, *Radiografii*, I, *250–252*, II, *153–156*; Iorgulescu, *Scriitori*, *71–73*; Zaciu, *Lancea*, *84–88*; Steinhardt, *Critică*, *106–108*; Taşcu, *Poezia*, *141–147*; Braga, *Sensul*, *151–155*; Grigurcu, *Existenţa*, *372–376*; Simion, *Scriitori*, IV, *384–393*; Regman, *Nu numai*, *271–274*; Steinhardt, *Monologul*, *100–103*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *216–220*; Pop, *Pagini*, *175–183*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *104–106*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *576–577*; Milea, *Sub semnul*, *92–97*; *Dicţ. analitic*, III, *428–429*; Gheorghe Grigurcu, *O recuperare de conștiință*, RL, 2002, 51–52; Mircea Anghelescu, *„Marx contra Isus”*, ALA, 2004, 704; Grete Tartler, *Soarele alb, soarele negru*, RL, 2009, 7; Dan Cristea, *Viziuni din cărţile senectuţii*, L, 2009, 9. ***S.I.***

IGNAT, Mihai (5.X.1967, Braşov) poet, dramaturg, eseist. Este fiul Sabinei Ignat (n. Sooslucacz), lucrător comercial, şi al lui Toader Ignat, zidar. A absolvit Liceul Unirea din Braşov (1986) şi Facultatea de Litere din Bucureşti, secţia română–latină (1995). În 1988 a frecventat în oraşul natal cenaclul condus de Alexandru Muşina, iar în a doua jumătate a anilor 1990 cenaclurile studenţeşti Central şi Litere (al doilea, condus de Mircea Cărtărescu). Face studii aprofundate la aceeaşi facultate, absolvite în 1997. Devine doctor în litere (2004) cu teza *Onomastica în romanul românesc*. A lucrat, pe rând, ca muncitor necalificat la Poligrafia Braşov (1988–1990), apoi ca profesor în învățământul secundar, la Liceul Industrial „C. Brâncoveanu” din Braşov (1995–1996), și în cel universitar. A debutat publicistic cu poezie, în 1992, la suplimentul „Central” al săptămânalului „Contrapunct”.

Deşi în perioada cenaclului Central **I.** a scris proză, debutul său editorial are loc cu un grupaj de poeme în volumul colectiv *Tablou de familie* (1995), alături de cinci colegi de la Cenaclul Litere: Sorin Gherguţ, Răzvan Rădulescu, Svetlana Cârstean, Cezar Paul-Bădescu și T.O. Bobe. Titlul grupajului, *Privirea*, trimite şi la „şcoala privirii”, legată de preocupările cinefile ale autorului; în centru se află un personaj-alter ego – Klein, al cărui nume va fi trecut primului volum individual, apărut în același an. *Eu* (1999) include, la rîndul său, placheta anterioară pe principiul păpuşilor ruseşti. *Klein spuse* (2001, apărut în regim *underground*) conţine poeme noi, dar în continuitatea formulei, continuitate întreruptă abia de *Poeme în doi* (2003), unde tematica dominantă e legată de consemnarea poetică a intimităţii domestice şi a erosului conjugal. Formula caracteristică lui **I.** este un discurs eliptic, tehnic elaborat, alcătuit din secvenţe discontinue, multiplu focalizate, în care notaţia confesivă alternează cu secvenţe metatextuale filtrate prin filosofia analitică a limbajului. Nervoase şi reci, de un minimalism crispat, autoscopic, intelectualizat uneori până la ermetism, poemele sale se situează în linia Mircea Ivănescu–Virgil Mazilescu–Iustin Panţa, iar Klein are printre posibilii echivalenţi pe Henry al lui John Berryman. Biografismul şi livrescul fuzionează într-o atmosferă nevrotică, iar recurenţa personajului indică o poezie a metamorfozelor identităţii şi a eului precar într-o lume a incomunicării urbane. Mai multe poeme componente se intitulează, semnificativ, *Stress*. Plachetele ulterioare: *kleinpoeme* (2004), *Cangrena e un animal de casă* (2005), *Klein spuse Klein* (2006) dezvoltă variaţiuni biografice similare, cu recurenţa personajului. **I.** desfăşoară din 2003 şi o intensă activitate de dramaturg, animator şi regizor teatral, piesele sale fiind reprezentate pe scene din România şi din afara ţării. Prima piesă (*Crize sau Încă o poveste de dragoste*), tradusă de Andreea Bell, a fost prezentată prima oară la Radio BBC în 2004. Vor urma *Patru cepe degerate*, *Postludiu sau Ro şi Ju au picioarele reci*, *Nu de gât*, *Fermoare, nasturi şi capse*, *Black Sitcom*, *Meserii şi fundături*, *Moartea pentru patrie*, *Recviem pentru un iepuraş*, *Aici, acolo*, *Farse*, *Voiam doar să ţip*, *One Life Show*, *Some Nigth Show*, *Mai cald decât ieri*, *Nu-nțeleg ce se întâmplă*, *Bartender Blues*, *Colateral*, *Oedip*, *Cum se duce totul dracu'* ș.a. Unele au fost incluse în volumele *Crize*

sau Încă o poveste de dragoste (2006), *Patru cepe degerate* (2006), *Meserii şi fundături* (2008; Premiul UNITER), *Black Sitcom* (2008) şi *Patru piese într-un act* (2012). Foarte diverse tematic şi ca formulă, cu o compoziţie dramatică ingenioasă şi o combinaţie particulară de cruzime şi umor, piesele sunt, uneori, aparent „clasicizante", cu personaje-tip, dar cu devieri subtile către experiment. **I.** manifestă o predilecţie specială pentru piesele „situaţionale", cu decor minimal, personaje puţine şi identităţi conflictuale, evoluând la limită în situaţii de criză (criza comunicării – în variile ei ipostaze, de la criza cuplului la cea socială, psihică etc. – fiind predominantă). Un teatru neoexistenţialist, problematizând, fără a aluneca în tezism, precaritatea etică a naturii umane. Având la bază teza de doctorat, *Onomastica în romanul românesc* (2009) e un studiu solid şi sistematic. **I.** elaborează aici o poetică istorică a onomasticii ficţionale pornind de la numele proprii dintr-un mare număr de romane româneşti clasice, moderne şi postmoderne. Volumul *Şase prozatori în căutarea unui cititor* (2012) pune în valoare calităţile de eseist şi comentator de proză ale unui autor cultivat, cu disponibilităţi creative multiple.

SCRIERI: *Tablou de familie* (volum colectiv), pref. Mircea Cărtărescu, Bucureşti, 1995; *Klein*, Iaşi, 1995; *Eu*, Piteşti, 1999; *Klein spuse*, Bucureşti, 2001; *Poeme în doi*, Bucureşti, 2003; *kleinpoeme*, Braşov, 2004; *Cangrena e un animal de casă*, Bucureşti, 2005; *Crize sau Încă o poveste de dragoste*, pref. Miruna Suru, Cluj-Napoca, 2006; *Klein spuse Klein*, Bucureşti, 2006; *Patru cepe degerate*, pref. Doru Mareş, Timişoara, 2006; *Black Sitcom*, Bucureşti, 2008; *Meserii şi fundături*, Bucureşti, 2008; *Onomastica în romanul românesc*, Braşov, 2009; *Patru piese într-un act*, București, 2012; *Șase prozatori în căutarea unui cititor*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Ioana Pârvulescu, *Şase!*, RL, 1995, 35; Vitalie Ciobanu, *Simptome ale literaturii noi*, CF, 1996, 2; C. Rogozanu, *Klein c'est moi*, RL, 1999, 46; Mircea Cărtărescu, *Trei poeți*, „Curentul", 1999, 7 septembrie; Cristea-Enache, *Concert*, *109–111*; Marin Mincu, *Disperata nevoie de text*, LCF, 2002, 7; Marius Chivu, *Noi poeme de dragoste*, RL, 2003, 39; Alexandru Matei, *Ace de cojocul lirismului*, CLT, 2005, 6; Alex Goldiș, *Ignat, spuse Klein*, CLT, 2007, 18; Nicoleta Cliveț, *Klein reloaded*, VTRA, 2007, 1–2; Bodiu, *Evadarea, 142–144*. ***P.C.***

IGNAT, Nestor (2.III.1918, Iaşi – 29.VIII.2016, București), poet, publicist. Este fiul Luciei (n. Filotti) şi al lui Dimitrie Ignat, avocat. După terminarea Liceului „Spiru Haret" din Bucureşti, face studii la Universitatea de aici, luându-şi licenţa în filosofie (1941). A lucrat ca redactor şi redactor-şef adjunct la „Scânteia" (1945–1962), ca redactor-şef adjunct la „Lupta de clasă" (1962–1981). Între 1948 şi 1950 şi între 1969 şi 1982 a fost profesor şi decan al Facultăţii de Ziaristică a Academiei de Științe Sociale și Politice „Ştefan Gheorghiu" din Bucureşti. A colaborat la „Viaţa românească", „Diplomat Club", „Anotimpuri literare" (Timişoara) ş.a.

Publicist militant, conducător la „Scânteia" al sectorului cultural, semnatar al unora dintre cele mai dogmatice articole de directivă literară din perioada stalinistă şi din cea imediat următoare, **I.** demasca ceea ce el numea „falsele «modele»", fiind împotriva revenirii în atenție a numelor lui Ion Barbu şi Lucian Blaga, în timp ce referindu-se la *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale scria că cititorul timpului prezent ar încerca „un sentiment de ruşine şi dezgust", simţindu-se „într-o atmosferă irespirabilă, îndeosebi datorită eroului liric al acestei povestiri-poem, care atinge cu nemărginită evlavie tot ce are vreo legătură cu aristocraţia decadentă". Autorul acestor afirmații aberante debutase în presă, în 1939, cu poezii de sursă meditativă și viziune cosmică, apărute în „Jurnalul literar" al lui G. Călinescu. De acelaşi gen sunt versurile compuse în timpul războiului, din care a publicat câteva în „Vremea". În anii de publicistică militantă din perioada postbelică, total defavorabili poeziei, „muza" lui tace, însă nu chiar tot timpul: într-o „mostră" lirică din 1957, tipărită totuşi după 1989, jurnalistul susţinător al realismului socialist contemplă norii, apa curgătoare, zbuciumul vântului şi se doreşte îngropat la ţară, unde să-i „cânte cucul pe troian" şi să-l „spele apa-n dungă". Invarianta producţiei sale poetice, de la debut până la senectute, adunată în 1996 în volumul *Poezii*, este, aproape paradoxal, propensiunea spre meditaţie: nu coborând de la idee la imagine, ci ridicând la gândire emoţia contactului cu palpitul vital. Dar sensibilitatea individuală devine, într-o manieră emfatică, grandilocvent-retorică, și o cutie de rezonanţă a istoriei mondiale şi a vieţii cosmice. Versurile mai noi comunică anxietăţi existenţiale, prezente anterior doar în stare latentă, stări de teroare lăuntrică, viziuni de coşmar. Se înmulţesc referirile şi aluziile de natură religioasă. Sugestii de aceeaşi natură conţin desenele cu care **I.** şi-a ilustrat volumul, poetul fiind şi un grafician care, potrivit observaţiei lui Geo Bogza, inserată

în *Poezii*, „înfăţişează o întreagă lume, cuprinsă de delir”. **I.** a mai semnat o broșură de interpretare sociologist vulgară a operei lui M. Eminescu, impresii de călătorie și note asupra picturii, îndeosebi a celei murale. Cu o schimbare radicală de poziție ideologică și literară, după 1989 s-a ocupat de recuperarea unor autori interbelici neagreați de regimul comunist, ca Alice Voinescu, căreia îi traduce și îi prefațează teza de doctorat susținută în Franța, *Kant şi şcoala de la Marburg* (1999), și Nae Ionescu, participând, cu „însemnări inedite” și cu o „mărturie”, la editarea cursului *Tratat de metafizică*, apărut în 1999, sub îngrijirea lui Marin Diaconu și Dan Zamfirescu.

SCRIERI: *Cu privire la opera lui Mihail Eminescu*, Bucureşti, 1950; *Cu privire la valorificarea moştenirii literare*, Bucureşti, 1954; *Prin templele naturalismului mexican*, Bucureşti, 1968; *Pictori muralişti mexicani*, Bucureşti, 1972; *Din albumul unui călător*, Bucureşti, 1980; *Les Traits spécifiques du message de presse*, Salonic, 1987; *Poezii*, cu desenele autorului, Bucureşti, 1996.

Repere bibliografice: Popa, *Ist. lit.*, I, *665*, *passim*; Ilie Rad, *Nestor Ignat, nonagenar*, „Revista română de istorie a presei”, 2010, 2; *Din corespondența jurnaliștilor români. Scrisori către Nestor Ignat*, „Revista română de istorie a presei”, 2012, 1. ***D.Mc.***

IGNĂTESCU, Constantin (16.V.1887, Dumbrăveni, j. Suceava – 26.VI.1968, Bucureşti), poet, prozator. Sfârşind ciclul de studii secundare la Liceul „A.T. Laurian” din Botoşani în 1904, **I.** urmează în Capitală cursurile Şcolii Superioare de Stat. Cariera care îl aşteaptă e aceea de funcţionar poştal – la Suceava, Botoşani, Darabani, Cernăuţi –, cu o promovare, la Bucureşti, în funcţia de inspector general. După debutul în foaia „Pagini sociale” (Botoşani, 1909), colaborează cu o teribilă spornicie, trimiţând versuri şi proză umoristică, însemnări literare, cronici dramatice, la „Revista telegrafică, telefonică şi poştală”, „Arhiva CFR”, „Dreptatea” (Chişinău), unde a fost redactor, „Dobrogea jună” (Constanţa), „Dimineaţa”, „Rampa”, „Teatrul”, „Săptămâna CFR”, la care a lucrat ca redactor pentru partea literară, „Gorjanul” (Târgu Jiu), „Timpul”, „Ultima oră”, „Tribuna românească”, „Almanahul literar”, devenit mai apoi „Steaua”, „Viaţa românească” ş.a. A folosit pseudonimele Jap, C. Daltă, Toader Gătej, Micu Delasiret, Mărioara Dumbrăveanu, Salustius.

Excelent versificator, cu un condei infatigabil şi alert, **I.** produce un şir nesfârşit de cronici vesele şi triste. Un pic de umor, o boare de melancolie emit aceste stihuri care, pe alocuri, îl imită vioi pe G. Topîrceanu. Proza, cu înţepături satirice, se căzneşte să silueteze două personaje, Guţă şi Cănuţă, din speţa comicului zevzec. Între surâs şi lacrimă, poemele din *Isvoade* (1943), cartea de debut, sunt croite, în culori de pastel, pe o dimensiune retro. „Icoanele” de altădată, din satul copilăriei, îşi exercită apelul imperios. Prin „amintirile de fum” se întrezăresc, în tihna lor patriarhală şi în ritmica eternă a anotimpurilor, casa bătrânească, grădina înrourată şi plină de miresme, bisericuţa senină, precum şi alte înduioşătoare privelişti ale ocrotitoarei „vetre”. Lărgindu-şi gama, ciupind energic struna naţionalismului, paseistul se dedă unei făloase retorici, cu trâmbiţări de vitejii străbune şi evocări de cetăţi basarabene. Îi reuşeşte însă cu totul altceva, şi anume pensulaţia în miniatural. Surprinzătoare este consonanţa poemului *Pânda* cu *Moartea căprioarei* a lui Nicolae Labiş. În alte poezii „joacă” maniera lui G. Coşbuc sau sunt de regăsit ecouri din Ion Barbu. Dacă în 1939 **I.** nu ajunge să publice (ori să ducă la capăt) romanul *Blestemul medieval* (din care un fragment apare în presă), după 1950 va publica o duzină de naraţiuni, cele mai multe de inspiraţie istorică. În *Mărgelele de plumb* (1951), *Moşia oamenilor slobozi* (1951), *Niculai Călăraşul* (1953), *Mitruţ al Joldii* (I–II, 1953–1954), *Vijelie-n sus pe Jii* (1954), *Zile învolburate* (1954), *Marşul miresei* (1955), *Romanţe de dragoste* (1957), *Măria sa Ţara. Din vremea lui Vlad Ţepeş* (1960), *Agurida*, „povestire eroică” (1962), *Dosarul lui Ion Măruntu* (1962), *Vântoasa* (1964) el probează, în pofida cedării în fața imperativelor ideologice ale epocii, indiscutabile calităţi de povestitor. Ciuma lui Caragea, invaziile osmanlâilor, bătăliile grozave, lăsând în urmă mormane de leşuri, viaţa năpăstuită a iobagilor din Evul Mediu românesc formează substanţa unui epic bine servit de coloritul unui limbaj cu savori de vechime. Sunt „zile învolburate”, în care îşi duc veacul ţărani obijduiţi şi boieri hapsâni, „străjeri” mereu la pândă şi băjenari, iscoade, neguţători, meşteşugari, lotri, vătafi, zapcii, o întreagă figuraţie romanescă fără cine ştie ce consistenţă. Portretistica acestor romane, cu vagi excepţii (Trică Ursu, Mitruţ al Joldii, Ioan Vodă, Vlad Ţepeş, Doja), vizează în linii contrastante, de un violent manihеism, categoria, tagma, ceata. Schema tinde să sufoce totul, în chinga unui tezism agasant. Într-un antagonism ireductibil, două tabere se înfruntă: de o parte, cei

săraci lipiţi pământului, care „crâşcă şi gem", schingiuiţi, batjocoriţi, iar de alta, agresorii, nesătui şi câinoşi, cu o înfăţişare neapărat caricaturală sau repugnantă. Când le ajunge cuţitul la os, urgisiţii se răzvrătesc şi mânia lor îi împinge la cumplite, sângeroase fapte. Obsedaţi de „pământ şi slobozenie", ei ucid cu sete, pradă unei beţii a răzbunării, dau foc, fac prăpăd pe unde trec. E multă cruzime în romanele lui **I.**, atât în secvenţele de război, când se dezlănţuie „măcelul", cât şi în scenele de răfuială şi de pedepsire, unde sabia, ghioaga, ştreangul, ţeapa curmă sumedenie de vieţi. Urmează represaliile şi o încă mai aprigă împilare, pe care firile independente nu o mai suportă, alegând aventura eroică şi justiţiară a haiduciei. În ceasurile de linişte, oamenii se strâng la un taifas, povestind, cu frazări de contaminaţie sadoveniană, întâmplări de pomină. Totul, s-ar spune, e urzit pentru a motiva sentimentul de jubilaţie declanşat la venirea ruşilor „dezrobitori", care ar alunga „coşmarul". Cazacii zaporojeni, legând frăţie cu moldovenii, sunt o anticipare a ostaşului sovietic „mântuitor". Mistificarea, compromiţând grav nişte scrieri nu lipsite de virtuţi, aruncă în arenă şi „partidul comuniştilor", privit ca o binecuvântare pentru mult pătimitul norod. Aşa, de pildă, în romanele *Marşul miresei, Romanţe de dragoste, Dosarul lui Ion Măruntu*, care ancorează şi în alte medii decât în acela rural. Culmea falsificării se întâlneşte în povestirea *Brigada mixtă* (1953), unde viaţa într-o gospodărie colectivă e tratată operetistic, idilismul „viziunii" rostogolindu-se în apele tulburi ale impudorii. Nu e de mirare, atâta vreme cât, traducând în 1952, împreună cu N. Cerna, romanul *Onoarea* de G. Başirov, **I.** îl apreciază în prefaţă ca fiind „o strălucită realizare a realismului socialist". În acelaşi an transpune în româneşte *Taras Bulba* de N.V. Gogol. În perioade mai vechi ale activităţii sale literare publicase, în „Arhiva CFR", tălmăcirea unei nuvele de Ludovic Naudeau şi a unui act dintr-o piesă a lui René Fauchois. Comediile *Alt om* de Étienne Rey şi *Prin viile Domnului* de Robert de Flers şi F. de Croisset s-au jucat, în versiunea meşterită de **I.**, la Teatrul Naţional din Chişinău.

SCRIERI: *Isvoade*, Bucureşti, 1943; *Mărgelele de plumb*, Bucureşti, 1951; *Moşia oamenilor slobozi*, Bucureşti, 1951; *Brigada mixtă*, Bucureşti, 1953; *Niculai Călăraşul*, Bucureşti, 1953; *Mitruţ al Joldii*, I–II, Bucureşti, 1953–1954; *Vijelie-n sus pe Jii*, Bucureşti, 1954; *Zile învolburate*, Bucureşti, 1954; *Marşul miresei*, Bucureşti, 1955; *Romanţe de dragoste*, Bucureşti, 1957; *Măria sa Ţara. Din vremea lui Vlad Ţepeş*, Bucureşti, 1960; *Agurida*, Bucureşti, 1962; *Dosarul lui Ion Măruntu*, Bucureşti, 1962; *Vântoasa*, Bucureşti, 1964. **Traduceri:** N.V. Gogol, *Taras Bulba*, pref. Cezar Petrescu, Bucureşti, 1952; G. Başirov, *Onoarea*, pref. trad., Bucureşti, 1952 (în colaborare cu N. Cerna).

Repere bibliografice: Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *344–346;* Silvian Iosifescu, *„Moşia oamenilor slobozi"*, CNT, 1951, 23; Al. Săndulescu, *„Mitruţ al Joldii"*, CNT, 1953, 36; Al. Căprariu, *„Romanţe de dragoste"*, TR, 1957, 33; Mihail Petroveanu, *„Romanţe de dragoste"*, GL, 1957, 37; Dan Grigorescu, *Romanul istoric şi actualitatea*, LCF, 1963, 17; Virgil Ardeleanu, *Un roman al micilor funcţionari*, ST, 1962, 4; V. Moglescu, *„Dosarul lui Ion Măruntu"*, GL, 1962, 24; Rodica Docea, *„Vântoasa"*, GL, 1964, 22; Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *271*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *526.* ***F.F.***

IGNEA, Dumitru (22.V.1919, Iaşi – 23.I.2009, Iaşi), prozator. Este fiul Ecaterinei (n. Vechiu) şi al lui Gheorghe Ignea, muncitor ceferist. Urmează primele şapte clase în Iaşi, la Şcoala „Gheorghe Mârzescu", iar mult mai târziu, din 1937 până în 1940, frecventează cursurile Şcolii de Perfecţionare în Artele Grafice din Bucureşti, unde predau profesorii de la Liceul „Gheorghe Lazăr". Cărţile au exercitat o fascinaţie deosebită asupra lui **I.**, care şi-a dorit să devină librar, făcând chiar o perioadă de ucenicie în Librăria Socec din Iaşi (1931–1932) şi învăţând meseria de tipograf (1933–1937). În 1941–1945 luptă pe front şi trece apoi prin experienţa terifiantă a prizonieratului. Întors în ţară, intră în lumea presei, pe care o va sluji timp îndelungat, ocupând funcţii de redactor şi redactor-şef la „Lupta Moldovei" (Iaşi), „Canalul Dunăre–Marea Neagră" (Constanţa), „Opinia"(Iaşi, 1948–1950), „Iaşul literar" (1957–1959), „Convorbiri literare" (1970–1972). Deţine funcţia de secretar al Asociaţiei din Iaşi a Uniunii Scriitorilor (1959–1969). Debutează în 1937 cu proză la „Tipograph" (Cluj) şi va fi prezent ulterior cu două poeme (*A noastră este pacea* şi *Dictatura proletară*) în almanahul „Pentru pace şi cultură luptăm" (1949). Cel dintâi volum, *Povestiri*, i-a apărut în 1955. Mai colaborează la „Viaţa românească", „Steaua", „Contemporanul", „Gazeta literară" ş.a.

Naraţiunile lui **I.** se grefează pe subiecte din mediul muncitoresc şi din război. Cartea de debut însumează o serie de povestiri din viaţa tipografilor, familiară autorului, dar scrise în maniera

îngroşat ideologizantă a anilor ’50 din secolul trecut. Aici ficţiunea joacă un rol secundar, firul evenimentelor urmăreşte, de regulă, maturizarea unui personaj în „focul luptei de clasă”. Tipul predilect de „erou”, Alexandru Trandafir din povestirea *Primii paşi*, va suferi mai multe „transformări” până să capete „profilul” omului nou. Şi inginerul Emil Carataşu din romanul *Sub aripa timpului* (1988) e gândit pe aceeaşi schemă maniheistă, ideologizată conjunctural. El are „responsabilităţi” importante, duce o luptă dublă, ţintind îndeplinirea planului cincinal şi ridicarea conştiinţei muncitorilor, în timp ce în viaţa personală trecutul este un obstacol în calea împlinirii afective. O încercare singulară, venită târziu, după o producţie narativă în care pot fi întâlnite mai toate poncifele literaturii propagandistice, o constituie romanul *La Crimeea, peste mare* (2002), a cărui publicare a fost amânată, participarea trupelor româneşti pe Frontul de Est în al Doilea Război Mondial constituind un tabu absolut în epoca ceauşistă. Un lirism cald învăluie povestea ţiganului Parnică, nevoit să înfrunte grozăviile războiului alături de fetiţa lui de şase ani. Sunt de reţinut scene de un realism crud, cinematografic: ţărani care mănâncă pământ şi sug tulpini de trestie pe timpul foametei, imaginea de coşmar a aruncării în aer a unui tren care transporta cai, dar şi un neverosimil colind în tranşee al fetiţei de ţigan. Piesa de teatru radiofonic *Prietena mea, noaptea* (1974) se concentrează pe cazul tipăririi unui ziar ilegal, desigur comunist, într-o gospodărie ţărănească, subiect lipsit de veridicitate, deja exploatat oportunist în povestiri şi în romanul *Condamnat la moarte* (1971).

SCRIERI: *Povestiri*, Bucureşti, 1955; *Strada primăverii*, Bucureşti, 1956; *Taina celor cincisprezece litere*, Iaşi, 1960; *Omul cu părul cărunt*, Iaşi, 1961; *Condamnat la moarte*, Iaşi, 1971; *Sub aripa timpului*, Iaşi, 1988; *La Crimeea, peste mare*, Iaşi, 2002. **Ediţii:** George Lesnea, *Pe-un prag de fum*, postfaţă Val Condurache, Iaşi, 1983.

Repere bibliografice: Leonard Gavriliu, *„Omul cu părul cărunt”*, O, 1961, 7; Teodor Vârgolici, *Poeţi şi prozatori*, LCF, 1964, 15; Constantin Coroiu, *Roman şi autenticitate*, CRC, 1971, 20; Sorianu, *Contrapunct*, *128–130*; Lucian Dumbravă, *La 60 de ani – Dumitru Ignea*, CL, 1979, 5; N. Barbu, *D. Ignea la 60 de ani*, CRC, 1979, 22; Ioan Holban, [*Dumitru Ignea*], CRC, 1988, 50, „Evenimentul” (Iaşi), 2003, 29 martie; Liviu Papuc, *„Sub aripa timpului”*, CL, 1989, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *577–579*; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *224–225*. ***N.Bc.***

ILEA, Ion Th. (17.VI.1908, Bistriţa Bârgăului, j. Bistriţa-Năsăud – 25.IX.1983, Bucureşti), poet, prozator.

Este fiul unor ţărani săraci – Ileana (n. Belei) şi Teodor Ilea. A fost nevoit să-şi întrerupă studiile sistematice, începând o lungă peregrinare pe la diferiţi stăpâni în Cluj, apoi în Bucureşti, unde locuieşte o vreme la un azil de noapte, atingând probabil treapta cea mai dramatică într-o tinereţe subminată de morbul vagabondajului. După câteva încercări de calificare profesională, urmează cursurile Academiei de Artă Dramatică din Cluj. În 1931 îi apare aici primul volum de versuri, *Inventar rural*, şi e angajat ca secretar de redacţie la „Societatea de mâine”. Mai târziu va fi reporter de fapt divers la „Adevărul” şi „Dimineaţa”, iar în 1936–1939 se află la Deva, ca redactor şi ulterior director al revistei „Eu şi Europa”. Până la urmă se stabileşte la Bucureşti, unde în 1941–1942 e redactor la „Transilvania”, în 1943 la „Plaiuri năsăudene”, apoi director la „Transilvania noastră”. Schimbările de după 1944 îi sunt iniţial defavorabile, el fiind nevoit să muncească o vreme în mină. La periodicele la care a lucrat, ca şi la „Hyperion”, „Curierul liber”, „Viaţa literară”, „Braşovul literar”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Convorbiri literare”, „Azi”, „Progres şi cultură”, „Familia”, „Lanuri”, „Vremea”, „Gazeta literară” ş.a., colaborează cu versuri şi mai rar cu reportaje şi articole sociale, culturale, literare. Boem, instabil, cu o existenţă ceţoasă, incoerentă, paradoxală, între avânturi sublime şi mizerii indescriptibile – pe care târziu, în *Mărturisirile unui anonim (*1974), o privea cu sentimente amestecate, între jenă şi disimulată mândrie –, omul **I.** a stârnit mai degrabă compasiunea confraţilor (Panait Istrati şi Tudor Arghezi, în special, l-au ajutat mult), în timp ce poetul s-a bucurat de unele aprecieri reconfortante.

Cele nouă volume şi plachete de versuri apărute într-o jumătate de veac reflectă într-o măsură biografia spirituală a lui **I.**, înregistrând evoluţia de

la percepţia proaspătă a locurilor natale la un fel de filosofie (morală) a senectuţii. În prima carte, *Inventar rural*, poetul îşi circumscrie mediul generic, înregistrând secvenţe ale unei viziuni animiste asupra naturii şi satului, în diferite anotimpuri şi ipostaze. Într-o reprezentare plastică personală, schiţează peisaje sau momente, notând senzaţii vizuale, auditive, constatări imediate, toate cu o rostire metaforică, alegorizantă, care creează imagini insolite, dinamice, dar fără implicare sentimentală sau meditativă. Mai impregnate de afectivitate sunt poeziile din ciclul *Inventar sentimental*. Într-o stare de intensă aşteptare timpul se deformează, natura pare înţesată cu semnale, tensiunea erotică devine halucinatorie, exacerbând starea personajelor lirice. Plecând din sat, poetul capătă o nouă identitate, aceea de exponent al celor mulţi, de înflăcărat luptător pentru „dreptate şi armonie” (*Gloata*, 1934, cu o prefață de Eugen Ionescu). Modul de a privi oraşul, ca şi mesianismul social, frenezia şi gigantismul eului liric, tehnica, dicţia, natura metaforei, lirismul exotic sunt tipic expresioniste şi tind să sugereze, într-o exprimare contorsionată, o anumită aşteptare. În cartierele înecate în fumul uzinelor, cu străzi obosite, în care viaţa e potenţată de zgomotul metalic, ritmic al muncii, se desluşesc semnele răzvrătirii şi ale distrugerii. Imagini ale existenţei gloatei, devenită tot mai ameninţătoare, se constituie în tablouri sumbre, de o „normalitate” teribilă, în care vizualul e reliefat puternic de fundalul macabru al corului morţilor, de crude secvenţe apocaliptice. Acelaşi gigantism-panteism se manifestă în *Întoarcere* (1942). Laitmotivul este aici un patriotism axat pe evocarea matricei rurale, simbol al ţării, şi pe exprimarea revoltei faţă de nedreptăţile suferite de România după 1940, stare de fapt care incendiază fantezia poetului. După câteva nesemnificative încercări de poezie „angajată”, conformă cu imperativele ideologice ale momentului (*Simfonia furtunilor*, 1946, *Pasul meu peste ani*, 1957), **I.** reia în *Ani vii* (1967), *Poezii* (1970; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Braşov), *Eflorescenţă* (1972), cu alte mijloace, „pictura poetică” pe subiecte rurale, pentru a construi tablouri cu abstracţiuni personificate. În aceeaşi rostire semialeatorie, discontinuă, contorsionată, de o dificilă ambiguitate, **I.** emite, în *Viaţa mai departe* (1981), „precepte” ale unei filosofii tulburi, iscată în special de extrapolarea propriilor nelinişti în lumea înconjurătoare şi de ecourile ce ajung la el modificate de viziunea sa animistă. Senzaţia fiinţării în „a patra dimensiune” este şi o posibilă reprezentare a morţii pentru poetul pândit deja de „nori şi ceţuri bolnave”. Sunt trăiri care devin nuclee lirice recurente, ca şi alte noţiuni din sfera extincţiei, a suferinţei – întuneric, umbră, crepuscul, eclipsă, fum, cenuşă, coşmar, cădere, teamă, amar, lacrimă, târziu, taină, neant. Sub presiunea apropierii sfârşitului, meditaţia asupra mecanicii subtile a existenţei se acutizează şi, înăbuşindu-şi gândurile negre, poetul îşi afirmă totuși credinţa în valorile pozitive – omenie, prietenie, solidaritate, cunoaştere, echilibru – şi continuă să brodeze pe pânză de lumină sau de eter nebuloase jocuri de imagini-idei, în acelaşi mod antropomorfizator. Dintre volumele de proză – *Sub cerul Heniului* (1973), *Mărturisirile unui anonim* –, doar al doilea are o oarecare importanţă pentru istoria vieţii literare interbelice şi pentru conturarea portretului celui care îl semnează.

SCRIERI: *Inventar rural*, Cluj, 1931; ed. îngr. George-Vasile Rațiu, Bistriţa, 2008; *Gloata*, pref. Eugen Ionescu, Bucureşti, 1934; *Întoarcere*, Bucureşti, 1942; *Simfonia furtunilor*, Bucureşti, 1946; *Pasul meu peste ani*, cu ilustraţii de Eugen Drăguţescu, pref. Tudor Arghezi, Bucureşti, 1957; *Ani vii*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1967; *Poezii*, cu ilustraţii de Eugen Drăguţescu, pref. Tudor Arghezi, Bucureşti, 1970; *Eflorescență*, Bucureşti, 1972; *Sub cerul Heniului*, Bucureşti, 1973; *Mărturisirile unui anonim*, postfaţă Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1974; *Viaţa mai departe*, Cluj-Napoca, 1981; *Versuri*, îngr. și pref. Aurel Rău, Cluj-Napoca, 2008.

Repere bibliografice: Ionescu, *Război*, I, *239–242*; Eugen Jebeleanu, *„Gloata”*, F, 1935, 4; Streinu, *Pagini*, V, *130–132*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *857*, *Ist. lit.* (1982), *943*; Ion Şugariu, *„Întoarcere”*, RFR, 1943, 2; Lucian Valea, *„Întoarcere”*, GT, 1943, 18; Ion Apostol Popescu, *Literatura ardeleană nouă*, Bucureşti, 1944, *79–88*; Arghezi, *Scrieri*, *XXXIII*, *374–376*; Mircea Anghelescu, *„Ani vii”*, GL, 1967, 38; Piru, *Panorama*, *88–90*; Cubleşan, *Miniaturi*, *96–102*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *526–528*; M.N. Rusu, *Inventar biografic*, LCF, 1975, 16; Henri Zalis, *„Viaţa mai departe”*, CNT, 1982, 33; Mircea Popa, *Ion Th. Ilea*, ST, 1983, 10; Grigurcu, *Eminescu–Labiş*, *356–359*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *579–581*; George-Vasile Raţiu, *Pagini despre Ion Th. Ilea*, Bistriţa, 2008. ***C.T.***

ILEA, Letiţia (3.VII.1967, Cluj) poetă, traducătoare. Este fiica Corneliei (n. Vonica) și a lui Ioan Olariu, inginer miner. Urmează şcoala generală şi Liceul „Emil Racoviţă” la Cluj-Napoca (1985), apoi Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai”

din acelaşi oraş, secţia franceză–română, absolvită în 1989. În intervalul 1986–1989 lucrează ca redactor şi redactor-şef adjunct al revistei „Echinox". Ulterior, până în 1993, predă limba franceză în comuna Chinteni, județul Cluj. În 1993–1994 este redactor-şef la Uniplus Radio Cluj. Apoi predă limba franceză la Liceul „Mihai Eminescu" din Cluj-Napoca (1994–1999) și la Colegiul Naţional „Mihai Viteazul" din Ploieşti (1999–2004). Din 2007 este cadru didactic la Departamentul de limbi moderne şi comunicare în afaceri din cadrul Facultăţii de Ştiinţe Economice şi Gestiunea Afacerilor, Universitatea „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca. În 2010, cu lucrarea *L'Univers poétique de Boris Vian*, obţine titlul de doctor în filologie, acordat de aceeași universitate. Debutează cu poezie la „Steaua" în 1984 şi editorial cu volumul *eufemisme*, apărut în 1997 (Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează la „Apostrof", „Tribuna", „Familia", „România literară", „Vatra", „Contrapunct", „Poesis", „Poezia" ș.a. I s-au acordat alte câteva premii ale Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2005, 2008) ș.a. Participă la festivaluri de poezie internaţionale, publică în Franța câteva cărți de poezie (*Terrases*, *Apprivoiser le silence*, *Est-cris*, toate apărute în 2005, *Blues pour chevaux verts*, 2012). La rândul ei, transpune câteva cărți din limba franceză și mai cu seamă traduce în franceză pagini de literatură română (Dan Damaschin, Ioana Crăciunescu, Andrei Zanca ș.a.)

Ion Pop o considera pe **I.** la momentul debutului un „tânăr furios" şi insista pe „vehemenţa", „revolta" sau „nonconformismul" discursului său, iar în prefaţa la al treilea volum, *o persoană serioasă* (2004), se referea la „programul autenticist" care se conturase între timp. **I.** se află undeva între generaţiile '90 şi 2000, dar discursul ei, destul de lax, monoton, incert stilistic, se apropie mai degrabă de minimalismul practicat de ultimul val de scriitori. Chiar dacă în primele cărţi influenţa lui Virgil Mazilescu, Ioan Es. Pop, a Marianei Marin poate fi discernută, treptat aceste influenţe s-au disipat, iar textele s-au conturat, stilistic, cu mai multă pregnanţă, pentru ca în *blues pentru cai verzi* (2010) să se poată vorbi de un discurs individualizat, care oferă, pe lângă tristeţile, resemnările, banalităţile unui cotidian feminin incolor, şi surprizele unor sonuri lirice insolite ca tonalitate, registru ori ambitus. În volumul *o persoană serioasă* se remarcă ciclul *terase*, scris în Marsilia, care are o notă aparte de cosmopolitism şi melancolie, placată pe aceleaşi teme biografice. Totuşi, după stadiul unei „retrageri din viaţa mea" (*o nouă zi*), va urma, în *blues pentru cai verzi*, o revenire a unui suflu existenţial tragic, care înainte doar adiase vag. Fără să modifice structural stilistica acestui tip de notaţie voit ternă, modulaţiile tristeţii, oboselii, resemnării, autoironiei etc. sunt acum mai ample, mai diverse, poate mai corporale şi imprevizibile. Există uneori un curaj al „urletului", fie şi „de câine", în alte poeme totuşi retractat: „o melodie revarsă nisipul deşertului/ peste mobile/ nimic nu s-a schimbat/ doar felul în care refuz/ mai puţin energic catifelat chiar strigătul/ doar felul în care accept/ fără să vreau / nimic de fapt /câteva note gravate direct pe cortex/ miros de deşert în nări/ tot mai visez oaza aceea/ în timp ce praful se aşterne/ lent peste mobile/ tot mai visez/ marele start/ [...] aş porni acum chiar acum/ dar tălpile se prind în cimentul proaspăt/ aş porni acum chiar acum/ dar nicăieri nimeni nu mă aşteaptă/aş porni chiar acum/spre nicăieri spre nimeni/ târându-mi corabia peste nisip" (*în seara de vară*). Apar şi variante soft, jucăuşe, ale vidului existenţial, care o apropie pe **I.** mai ales de poeticile destructurate postdouămiiste, ca în *e prima zi din an*. Cel mai imprevizibil, poate şi cel mai reuşit text din volum este muzicalul şi tragic-jucăuşul poem *la măsuţe rotunde*, iar post-scriptumul uneia din cărțile sale îi exprimă poate cel mai bine filosofia poetică, aceea a unui *desdichado* mai mult decât postromantic, neorealist în registru minimalist, dar păstrând, ca pe un fel de fantasmă, nostalgia lirismului tragic: „am scris despre/ ce am visat pe când credeam. pe când nu ştiam. nu mi-a/ răspuns nimeni. n-am construit o casă. n-am sădit un/ copac. am citit. am scris. am plătit. / am fost desdichado".

SCRIERI: *eufemisme*, Cluj-Napoca, 1997; *chiar viaţa*, Piteşti, 1999; *o persoană serioasă*, pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2004; *blues pentru cai verzi*, Bucureşti, 2010; *L'Univers poétique de Boris Vian*, Cluj-Napoca, 2010; *despre câştiguri şi pierderi*, Cluj-Napoca, 2011. **Traduceri:** Léon Bloy, *Exegeza locurilor comune*, Cluj-Napoca, 2005; Tristan Janco, *Memoriile Șoahului*, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Ion Pop, *Eufemismele ţipătului*, TR, 1997, 25; Romulus Bucur, [*Letiţia Ilea*], „Arca", 1997, 4–6, 2000, 1–3; Luminiţa Marcu, *Letiţia Ilea, chiar viaţa*, OC, 2000, 9; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, II, *78–79*; Andrei Zanca, *„o persoană serioasă"*, F, 2004, 10; *Dicţ. Echinox*, *172–174*; Tudorel Urian, *Scène de vie*, RL, 2006, 13; Bodiu,

Evadarea, *139–141*; Pop, *Vocile*, *313–318*; Gheorghe Grigurcu, *Nostalgia concretului*, RL, 2010, 14; Soviany, *Cinci decenii*, II, *42–44*. ***R.D.***

ILEA, Marian (25.VIII.1959, Ieud, j. Maramureş), prozator, dramaturg, publicist.

Este fiul Ioanei (n. Bizău) şi al lui Grigore Ilea, ţărani. A absolvit Academia de Ştiinţe Economice din Bucureşti (1984) şi a lucrat ca economist, după 1989 devenind om de afaceri, redactor-şef, editorialist la „Clipa", apoi director la cotidianul „Glasul Maramureşului" şi la AXA TV din Baia Mare; din 2003 editează revista „Nord literar", iar din 2009 conduce o societate care desfăşoară activităţi de difuzare a programelor de televiziune. A fost membru al cenaclului Universitas, condus de Mircea Martin. Debutează în 1986 la „Familia" şi editorial în 1990 cu volumul de proză *Desiştea*.

Cartea de debut a lui **I.**, *Desiştea* (un „debut absolut remarcabil", după Lucian Raicu), urmată în 1996 de *Desiştea II*, cuprinde povestiri şi nuvele legate simbolic, cele mai multe, de satul Desiştea, un miraculos şi labirintic Macondo de Maramureş, care revine în proza lui **I.**, Mircea Martin, pe coperta primului volum, pomenind de influenţa lui Gabriel García Márquez. Dacă prin amestecul de cotidian şi fantastic atmosfera se apropie de realismul magic marquezian, construcţia narativă urmează mai degrabă un model întâlnit la William Faulkmer, prin jocul perspectivelor şi al discursurilor, prin amalgamarea planurilor temporale şi dramatizarea naraţiunii. Pe de o parte, scriitorul continuă cu succes, în nuvele precum *Răbojul*, linia unui onirism cu tuşe naturaliste, pe de altă parte însă, prin savoarea limbajului regional (naraţiunea este atribuită aproape întotdeauna personajelor, care vorbesc în grai maramureşean), el aparţine familiei de scriitori savant–populari. **I.** este un fel de Creangă nouăzecist, care a asimilat şi depăşit modelele prozei optzeciste, aspirând să facă literatură din lumea şi limbajul rural sau de târg de provincie din care el însuşi provine, ceea ce este complet atipic pentru gusturile în genere intelectual-citadine şi elitiste ale optzeciştilor. „Magicul" rezultă din adoptarea perspectivei personajului-narator, care priveşte lumea cotidiană, „reală", desacralizată, cu ochii totodată miraţi şi neîncrezători ai unui primitiv. Calitatea de excepţie a prozei lui **I.** constă tocmai în „primitivitatea" şi specificul limbii personajelor, înţelegând prin aceasta autenticitatea ingenuă, viguros pitorească, ceea ce unii critici au remarcat încă de la debutul său. *Povestiri din Medio Monte* (2000), *Casa din Piaţa Gorky* (2001), *Vacek* (2002), *Medio Monte* (2003) inventează un nou topos, oraşul transilvan Medio Monte (inspirat de numele istoric al localităţii Baia Sprie), un târg de provincie, eteroclit etnic, din fostul Imperiu Austro-Ungar. Poveştile alcătuiesc o mică trilogie, un fel de cronică anonimă a oraşului. Spre deosebire de povestirile „desiştene", câteva prea încărcate, stufoase, istorisirile despre Medio Monte au un fel de rigoare a realismului, dar şi a fantasticului. Farmecul lor special rezidă în „atitudinea" narativă a autorului care, mimând ingenuitatea şi detaşarea, se preface că nu-şi cunoaşte personajele şi le lasă, chiar şi atunci când vorbesc, de capul lor. De aici învăluitoarea ironie, parodia tandră din aceste pagini. În *Povestiri din Medio Monte* intră *Gravimetrul*, un mic roman de formare a „eroului" Lutz Korodi, inventatorul unui aparat pentru măsurarea gravitaţiei pământului, şi *Memoriul lui Vasile Duminică*, o scurtă cronică subiectivă, „cârcotaşă", a oraşului (autorul memoriului se crede un veşnic persecutat). *Gravimetrul* conţine două mari planuri temporale, ambiguu manevrate, cel al prezentului – povestea inventatorului (când realistă, când fantastică) şi poveştile, colaterale, ale altor „cetăţeni" din Medio Monte – şi cel al trecutului, incluzând povestea întemeierii oraşului de către personaje miraculoase, care revin ciclic din timpul mitic în cel istoric (Leopold I, Gerard Lissabona, Jean Rabol). *Casa din Piaţa Gorky* este un roman atipic, alcătuit din câteva povestiri-arc de cerc, aflate pe aceeaşi circumferinţă simbolică. Temele sunt raportul dintre sexualitate şi moarte, dintre masculin şi feminin, dintre ceea ce trece şi ceea ce rămâne din viaţa unei comunităţi. Structura narativă se particularizează prin înglobarea, în naraţiunea propriu-zisă, a unor rapoarte, cereri, procese-verbale, ordine administrative, proteste, scrisori

oficiale sau particulare. Practic, aceste pretinse „documente” nu se delimitează de „narațiune”, de aici şi aspectul eclectic, de cronică, scrisă când de un narator impersonal, anonim („autorul”), când de personaje. Mic roman de aproximativ o sută de pagini, *Vacek* este o parabolă de o poezie discretă despre bine şi rău, înţelepciune şi nebunie, credinţă şi necredinţă, dragoste şi ură. Acţiune propriu-zisă nu există, doar mici întâmplări cotidiene peste care pluteşte bănuiala unei conspiraţii, dialoguri mărunte şi pline de tâlc, amintiri din copilărie, fragmente de cugetări, rapoarte de activitate către ministrul de Interne de la Budapesta, diverse depoziţii şi note informative. Aceste texte, transcrise cu italice, pentru a delimita discursul auctorial de relatările unor naratori întâmplători, mimează şi subminează stilul juridic-administrativ, dar şi neorealismul optzecist, printr-o implozie de poezie aproape suprarealistă. Cărţile următoare ale lui **I.** continuă aceeaşi linie, desăvârşind lumea imaginată din Desiştea şi Medio Monte, la graniţa istoriei cu ficţiunea, utilizând o metodă romanescă cvasidocumentară, care pune în valoare personajul, limba, pitorescul unui mediu, al unei lumi pe cale de dispariţie sau deja dispărută. *Povestiri cu noimă* adună proze scurte, cu o scriitură mai simplificată, unele autobiografice (*Povestire la doi ani şi un sfert*), altele dedicate spaţiului deja consacrat, Medio Monte (*Poliţia din Medio Monte cercetează*) sau noii lumi româneşti postcomuniste şi personajelor ei pitoreşti, cel mai bun text, *Rodica e băiat bun*, fiind o mică bijuterie narativă despre aventurile unui transsexual idiot. Deşi mai puţin cunoscut, poate şi pentru că nu s-a preocupat de imaginea sa, dedicându-se în ultimii ani jurnalismului, **I.** este, aşa cum pronostica şi Lucian Raicu încă de la debutul prozatorului, unul din cei mai originali prozatori ai promoţiei nouăzeciste. Și ca dramaturg, scriitorul face din piesa în trei acte *Ariel* (1997) o încercare de teatru în teatru, bazată pe principiul ambiguităţii, al lipsei de unitate şi consistenţă a personajului, a timpului şi a spaţiului dramatic. La lectură, piesa pare totuşi destul de firavă ca structură dramatică, lipsindu-i forţa beckettiană a absurdului, spre care aspiră. Scenele din cealaltă piesă, *Ceasul lui Bronnikov,* se plasează în contemporaneitate şi tratează tarele unei societăţi care a rămas fixată în lumea comunistă, înfricoşată de schimbare şi de trecerea timpului. Alegorie, parabolă, dar tratată extrem de realist, povestea unor nebuni nostalgici după comunism este o poveste despre prezentul nostru (bolnav) care trăieşte încă în trecut.

SCRIERI: *Desiştea*, Bucureşti, 1990; *Desiştea II*, Bucureşti, 1996; ed. 2, I–II, Cluj-Napoca, 2011; *Ariel*, Bucureşti, 1997; *Povestiri din Medio Monte*, Bucureşti, 2000; *Casa din Piaţa Gorky*, Baia Mare, 2001; *Vacek*, Cluj-Napoca, 2002; *Medio Monte*, Cluj-Napoca, 2003; *Gravimetrul*, Cluj-Napoca, 2003; *Libertatea începe în şapte aprilie*, Cluj-Napoca, 2004; *Ceasul lui Bronnikov*, Cluj-Napoca, 2005; *Povestiri cu noimă*, Cluj-Napoca, 2006; ed. 2, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Mircea Martin, *Veşti din Desiştea*, LCF, 1990, 6; Laurenţiu Ulici, *O nouă generaţie. Promoţia ’90*, LCF, 1990, 17; Cristian Popescu, *Marian Ilea. Promoţia ’90*, LCF, 1990, 29; Eugen Simion, *Un debut*, RL, 1991, 12; Sanda Cordoş, *Însemnări din Desiştea*, TR, 1991, 20; Mihai Dragolea, *Viaţa densă din Desiştea*, ST, 1991, 9; Lucian Raicu, *„Desiştea”*, VTRA, 1991, 11; Ov. S. Crohmălniceanu, *Un umorist original*, CC, 1991, 10–12; Ion Simuţ, *Exerciţii de imaginaţie*, VTRA, 1992, 10; Radu Aldulescu, *Un nouăzecist*, ALA, 1997, 355; Glodeanu, *Dimensiuni*, *228–230*; Claudiu Groza, *Mitteleuropa pitorească*, ST, 2002, 2–3; Raluca Dună, [*Marian Ilea*], LCF, 2003, 1, 8; Paul Eugen Banciu, *„Vacek”*, O, 2003, 7; Marius Chivu, *Medio-Monte se întoarce*, RL, 2004, 14; Daniela Sitar Tăut, [*Marian Ilea*], VR, 2004, 4–5, „Nord literar”, 2004, 7–8, 2005, 4, 2007, 6–7. ***R.D.***

ILEANA, revistă apărută la Bucureşti din iunie 1900 până în decembrie 1901. Editată de Al. Bogdan-Piteşti după modelul unor publicaţii de artă din Franţa şi Germania, revista e redactată de Ion C. Bacalbaşa; de la numărul 3–4 din 1901 pe frontispiciul publicaţiei cei doi apar împreună, în calitate de directori-proprietari, iar subtitlul este „Revistă de artă”. Periodicitatea anunţată, lunară, nu a fost respectată, editându-se numai şase numere, dintre care două duble. Aşa cum specifica într-un editorial I.C. Bacalbaşa (*„Ileana”, revistă mensuală*), **I.** trebuia să sprijine afirmarea artelor plastice româneşti. În acest scop era necesară schimbarea mentalităţii potrivit căreia produsele artistice naţionale nu aveau valoare. Bacalbaşa se arată circumspect în privinţa valorii de ansamblu a manifestărilor artistice autohtone, dar susţine că o evoluţie artistică trebuie pregătită şi sprijinită. Mijloacele prin care s-ar putea realiza aceasta ar fi experienţa acumulată în secolul al XIX-lea şi mai ales bogata tradiţie artistică populară. El semnalează, în aceeaşi ordine de idei, influenţa favorabilă a folclorului asupra literaturii culte. În sprijinul

tezelor lui Bacalbaşa scrie şi C. Dimitrescu-Iaşi studiul *Arta naţională*. Colaboratorii literari ai revistei sunt Charles-Adolphe Cantacuzène (*En l'honneur d'une robe, Les passantes*), Al. Davila (*Eheu, fugaces*), Mircea C. Demetriade (*Unicei*), Gh. Marinescu, Gabriel Donna, Radu D. Rosetti şi D. Karr (D. Karnabatt), toţi autori de versuri, G. Ranetti, care colaborează cu proză şi cu o caldă evocare a lui Anton Bacalbaşa. Al. Bogdan-Piteşti este autor de versuri în limba franceză, I.C. Bacalbaşa scrie câteva articole în chestiunea teatrului naţional (*I.D. Ionescu, Teatrul Național*), iar Mircea C. Demetriade o prezentare a vieţii şi activităţii lui Friedrich Nietzsche. **I.** a fost editată în condiţii grafice remarcabile, cu splendide reproduceri din N. Grigorescu, I. Andreescu, N. Vermont ş.a. ***R.Z.***

ILICA, Carolina (19.III.1951, Vidra, j. Arad), poetă, traducătoare.

Este fiica Valeriei (n. Mager) şi a lui Iacob Ilica, ţărani. A absolvit cursurile Liceului Pedagogic din Arad (1971) şi ale Facultăţii de Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1975). Timp de trei ani funcţionează ca profesor la Liceul Pedagogic din Arad, devenind apoi redactor la „Scânteia tineretului" şi la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»". În primii ani după 1989 este publicist comentator la ziarele „Timpul liber" şi „Vocea României". Din 1994 ocupă o funcţie de reprezentare diplomatică în Macedonia. În 1997, împreună cu Dumitru M. Ion, soțul său, întemeiază Academia Internaţională Orient–Occident, organizează Festivalul Internaţional Nopţile de Poezie de la Curtea de Argeş. În acest cadru desfăşoară, îndeobşte în colaborare cu Dumitru M. Ion, o abundentă activitate de traducător, în special din literaturile de sorginte sud-dunăreană. Debutează cu versuri în 1966, la numai cincisprezece ani, în ziarul arădean „Flacăra roşie", iar editorial în 1974 cu placheta *Neîmblânzită ca o stea lactee,* premiată de Editura Eminescu. Mai colaborează la „Familia", „Tribuna", „Amfiteatru", „Luceafărul", „România literară" ş.a. I s-au acordat mai multe primii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor (1986), Premiul Uniunii Traducătorilor din Macedonia (1986, 1990), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2004), Premiul european FEM'21 (2012) ș.a.

Aparţinând generaţiei '70, **I.** scrie o literatură de notaţie a senzaţiei şi de exuberanţă în faţa naturii, ce a fost încă de la primul volum situată în tradiţia poeziei ardeleneşti interbelice (Romul Munteanu), chiar blagiene (Eugen Barbu). Volumul de debut, *Neîmblânzită ca o stea lactee*, reţine atenţia criticii prin figura unei „pădurence" care debordează de vitalitate, puternic erotizată. Rămânând în limitele aceluiaşi vocabular liric, perspectiva devine mai matură şi mai obiectivă în volumele următoare, *Dogoarea şi flacăra* (1977), *Tirania visului (*I–III,1982–1993), *Ephemeris* (1987), *Sonete imperfecte* (2000), *Iubind în taină (I): Violet* (2001). Emoţia nu mai e transcrisă ca senzaţie subiectivă, ci proiectată în afară, în peisaj, în formele de viaţă vegetală şi animală. Fragilitatea şi frăgezimea „pădurencei" reverberează, prin floră şi faună, în infinite manifestări de viaţă perisabilă. Mestecenii sunt efeminaţi, melcii „salivează lăsând/ semn de întoarcere", zăpada se aşterne pe câmpuri ca metonimie a unei atingeri, căpiţele sunt „sâni sălbatici", la care „Din altă lume, pură şi augustă,/ Ca la un piept de doică păcătoasă,/ Vin stele mici de tot: miros şi gustă". Forme, gesturi, stări, culori ale naturii îşi comunică unele altora vibraţii erotice, discret sexualizate. Nu sunt totuşi nişte bucolice abstracte. Peisajele imaginate de **I.** poartă o puternică amprentă locală, marcat etnografică. Ceea ce a fost calificat ca un „neo-gândirism" (Gh. Grigurcu) evocă, în esenţă, împletirea dintre senzualitate și funebru: „Dă gură moartea crinilor în floare/ Şi numai ce îi vezi cum se înclină./ Ca spânzuraţi-n chinga de strânsoare/ Bălângăne pe lungile picioare". În *Tirania visului* o invenţie de natură formală – „poemul dublu" – ilustrează aceeaşi preocupare pentru articularea inevitabilă dintre iubire şi moarte. Fără să îşi schimbe factura, lirica lui **I.** descoperă temele religioase în *Rozariu macedonean* (1996) şi *Scara la cer* (1997). Ipostazele divinităţii substituie aici figurile erotice. În ciclurile târzii înclinaţia etnografică a lui **I.** se exprimă şi în formula unei poezii-obiect, care înlocuieşte suportul convenţional al hârtiei, inspirându-se din universul casnic tradiţional. Proiectul

Cărţile de la Vidra include douăsprezece astfel de „volume” în care versurile sunt incizate pe tăbliţe de lut ce le amintesc pe cele de la Tărtăria (*Cartea de lut*, 2006), sunt pictate sau brodate pe ştergare de lână (*Cartea de lână*, 2007), încrustate pe obiecte vechi din lemn (*Cartea de lemn*, 2008) etc.

SCRIERI: *Neîmblânzită ca o stea lactee*, Bucureşti, 1974; *Cu împrumut, mireasma tinereţii*, cu gravuri de Marcel Chirnoagă, Bucureşti, 1975; *Dogoarea şi flacăra*, Bucureşti, 1977; *Tirania visului*, I–III, Bucureşti, 1982–1993; *Tirania visului (poeme duble)*, Bucureşti, 2001; *Ephemeris*, Bucureşti, 1987; *Makedonski molirvi – Rozariu macedonean*, ed. bilingvă, tr. Mihail Rengiov, Skopje, 1996; *Scara la cer*, I, postfaţă Eugen Simion, Bucureşti, 1997; *Sonete imperfecte*, pref. Dumitru Micu, Bucureşti, 2000; *Iubind în taină (I): Violet*, pref. Octavian Soviany, Botoşani, 2001; *Poemul scurt al lungii mele vieţi*, ed. plurilingvă, îngr. Dumitru M. Ion, pref. Constantin Ciopraga, Bucureşti, 2001; *Din foc şi din gheaţă*, îngr. şi postfaţă Ovidiu Ghidirmic, Bucureşti, 2003; *Puţin mai mult (55 de poeme)*, cu ilustraţii de Mircia Dumitrescu, pref. Theodor Codreanu, Bucureşti, 2007; *Cărţile de la Vidra*, I–VI, 2006–2011; *Discurs despre Prlicev*, ed. bilingvă, Ohrid (Macedonia), 2008. **Traduceri:** Mateja Matevski, *Iezere*, pref. Dumitru M. Ion, Timişoara, 1979, *Nirvana*, Bucureşti, 2001; Iosif Noneşvili, *Medeea*, Iaşi, 1980 (în colaborare cu Dumitru M. Ion); Iovan Koteski, *Dragoste şi moarte*, Bucureşti, 1981; *Antologie de poezie armeană clasică şi contemporană*, pref. Sergiu Selian, Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Dumitru M. Ion şi H. Grămescu); Taşko Gheorghievski, *Sămânța neagră*, București, 1986 (în colaborare cu Dumitru M. Ion); Petar Boșkovski, *Așternutul de spini*, Cluj-Napoca, 1987 (în colaborare cu Dumitru M. Ion); *Falanga. Lirică macedoneană*, pref. trad., Chişinău, 1990 (în colaborare); *Lirică din Vechiul Egipet*, Bucureşti, 2001 (în colaborare cu Dumitru M. Ion); Srba Igniatovici, *Gâgâind în noul veac*, București, 1997; Seamus Heaney, *Oracol şi alte poeme*, Bucureşti, 2002 (în colaborare); Martha Canfield, *Ţărmuri precum mările*, Bucureşti, 2006; Edvino Ugolini, *Poezii risipite*, București, 2012 (în colaborare cu Dumitru M. Ion).

Repere bibliografice: Ştefan Aug. Doinaş, *„Neîmblânzită ca o stea lactee”*, LCF, 1975, 27; Barbu, *O ist.*, I, *445*; Regman, *Colocvial*, *35–38*; Iorgulescu, *Scriitori*, *73–78*; Poantă, *Radiografii*, I, *307–308*; Tartler, *Melopoetica*, *29–33*; Poantă, *Scriitori*, *115–117*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *204–205*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *581–582*; Gheorghe Grigurcu, *Paradis, Purgatoriu, Infern*, RL, 1998, 25; Romul Munteanu, *Între teluric şi divin*, LCF, 1998, 14; Octavian Soviany, *Fervoare răcită*, CNT, 2002, 4; Mircea A. Diaconu, *Meridiane feminine*, CL, 2003, 3; Ciopraga, *Partituri*, *188–200*; Daniel Cristea-Enache, *Degradarea poeziei*, RL, 2006, 29; Popa, *Ist. lit.*, II, *514–515*. ***L.Td.***

ILIE, Emanuela (17.IX.1976, Iaşi), critic literar. Este fiica Ofeliei Huţul (n. Odobaşu), profesoară, şi a lui Radu Huţul, gestionar. În oraşul natal frecventează şcoala elementară (1983–1987), apoi Liceul „Emil Racoviţă” (1987–1995) şi Facultatea de Litere a Universităţii „Al. I. Cuza”, secţia română–franceză (1995–1999), urmând şi un masterat de literatură română şi hermeneutică literară în cadrul aceleiaşi facultăţi (2001–2003). Este doctor în filologie al Universităţii ieşene cu teza *Alteritatea în proza românească interbelică* (2006). Lucrează la Iaşi ca profesoară. Ulterior devine cadru didactic la Catedra de literatură română „G. Ibrăileanu” a Facultăţii de Litere a Universităţii ieşene (lector din 2009). Debutează în „Cronica” cu articolul *Două animale bolnave* (2005), iar editorial în 2008 cu *Hieroglifele poeţilor*. Mai este prezentă în volume colective, precum şi în „Convorbiri literare”, „Dacia literară” şi „Poezia”, la aceste reviste deţinând rubrici permanente, „Viaţa românească”, „Poesis”, „Bucovina literară” ş.a. I s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iaşi (2012) ş.a.

Prima carte semnată de **I.**, *Hieroglifele poeţilor*, este o suită de comentarii privind autori ce fac parte din generaţii diferite, propunându-şi să demonstreze că poezia românească „nu a murit”. Intră în discuţie, printre alţii, Andrei Zanca, Lucian Vasiliu, Ioan Es. Pop, Miron Kiropol, Ana Blandiana, Nichita Danilov, Mariana Codruţ, Claudiu Komartin, Elena Vlădăreanu. Eseul *Basarab Nicolescu* (2008) este prima monografie dedicată autorului. Exegeta îmbină informaţii biografice cu analiza operei şi cu elemente de receptare critică. Revenind la un domeniu familiar, *Dicţionarul critic al poeziei ieşene contemporane. Autori. Cărţi. Teme* (2011) prezintă succint cincizeci de autori, cărora le sunt dedicate medalioane: Constantin Acosmei, Liviu Antonesei, Emil Brumaru, Mariana Codruţ, Nichita Danilov, Cezar Ivănescu, Ovidiu Nimigean, Ioanid Romanescu, Mihai Ursachi, Horia Zilieru ş.a. În intenţia „de a cartografia întregul teritoriu al poeziei ieşene de astăzi” autoarea semnalează atât repere bine individualizate, cât şi în curs de formare.

SCRIERI: *Hieroglifele poeţilor*, Iaşi, 2008; *Basarab Nicolescu*, Iaşi, 2008; *Dicţionarul critic al poeziei ieşene contemporane. Autori. Cărţi. Teme*, Iaşi, 2011.

Repere bibliografice: Horia Bădescu, *O carte necesară*, APF, 2009, 2; Dan Mănucă, *În căutarea certitudinii*, CL, 2009, 9; Adrian Jicu, *„Basarab Nicolescu”*, „Philologica

Jassyensia", 2009, 2; Andrei Grigor, *Basarab Nicolescu – un model necesar*, CC, 2010, 1; Al. Cistelecan, *Poeţi ieşeni. Clasa de excelenţă*, ARG, 2012, 2; ***O.I.***

ILIE, Rodica (13.I.1974, Brașov), critic literar, eseist. Este fiica Anei Ilie (n. Voina), învățătoare, și a lui Dumitru Ilie, profesor de chimie. A studiat la Școala Normală „Andrei Mureșanu" din Brașov (1988–1993), iar în perioada 1993–1997 a urmat cursurile Facultății de Științe a Universității Transilvania din Brașov, secția română–franceză. După un masterat de teoria literaturii și de literatură comparată la Universitatea din București (1997–1998), a parcurs studiile doctorale la aceeași universitate, obținând titlul de doctor în filologie în 2006 cu o teză despre manifestele avangardei în spațiul cultural romanic. Din 1998 lucrează la Catedra de limba și literatura română a Universității Transilvania din Brașov, fiind din 2010 conferențiar, iar din 2008 șefa catedrei. A debutat în revista arădeană „Arca" (1997) cu un eseu despre Fernando Pessoa, iar editorial cu micromonografia *Emil Brumaru* (2003). A mai colaborat la „Astra", „Vatra", „Transilvania", „Cuvântul", „Observator cultural", „Euresis", „Euphorion", „Cultura", „Caietele Echinox" etc.

Încadrându-se în climatul literar-ideologic al „școlii de la Brașov", critica semnată de **I.** are ca obiect predilect poezia modernă (inclusiv cea avangardistă), pe care autoarea o abordează, dintr-o perspectivă comparatistă, nu ca pe un artefact estetic, ci ca pe un cod cultural. Astfel, în micromonografia *Emil Brumaru*, opera poetului este privită, în descendența opiniilor lui Virgil Nemoianu, ca o ilustrare, dar și ca o deconstrucție a modelului idilic, dat fiind că scriitorul șaptezecist se ghidează după o „poetică autodistructivă, negativă, care subminează ceea ce consolidează". Într-un limbaj care poate fi considerat prețios **I.** dezvoltă această ipoteză prin analiza avatarurilor toposului arcadic, a „desfrâului formelor" și a privirii estetizant-obiectualizante. Discursul autoarei câștigă în naturalețe în dipticul format din *Poetica manifestului literar* (2007) și din *Manifestul literar* (2008), care pornește de la circumscrierea manifestului ca gen literar și continuă cu investigarea metamorfozelor acestuia în avangarda românească și, prin extensie, în întregul spațiu cultural romanic. Interesul părții teoretice rezidă mai ales în tentativa de a depăși perspectiva pur taxonomică impusă în teoria genurilor de școlile structuraliste (Gérard Genette, Jean-Marie Schaeffer ș.a.) prin deschiderea către o „teorie a acțiunii" concepută în siajul hermeneuticii lui Paul Ricœur. În ceea ce privește dimensiunea analitică, *Poetica manifestului literar* se distinge prin discutarea afinităților și a disocierilor între avangardă și romantism, prin considerațiile privind componenta utopică a avangardei autohtone, ca și prin radiografierea imaginarului războiului la avangardiștii români. În *Manifestul literar* un interes sporit suscită developările ce urmăresc evoluția avangardei în spațiul cultural hispanic, portughez și sud-american, care deschid astfel o nouă arie de referință în raport cu similitudinile franco–italiene preferate de comparatiștii români. Atracția autoarei față de literatura lusitană este confirmată de *Fernando Pessoa – poetică și autenticitate* (2011), eseu în care observațiile de substanță (problema heteronimilor este văzută ca expresie a crizei modernității, dar și ca expresie a crizei identitare pe care o traversează cultura portugheză la începutul secolului al XX-lea) alternează cu anumite exagerări (o „singură frază" a lui Pessoa ar cuprinde „întreaga teorie lotmaniană asupra tipurilor de cultură").

SCRIERI: *Emil Brumaru*, Brașov, 2003; *Elemente de teorie a literaturii*, Brașov, 2005; *Poetica manifestului literar. Aspecte ale avangardei române*, Brașov, 2007; *Teoria literaturii: o practică a conceptelor teoriei literaturii,* Brașov, 2008; *Manifestul literar. Poetici ale avangardei în spațiul cultural romanic*, Brașov, 2008; *Fernando Pessoa – poetică și autenticitate*, București, 2011.

Repere bibliografice: Cistelecan, *Al doilea top*, *193–195*; Ion Pop, *Manifeste avangardiste*, TR, 2009, 156; Evelina Oprea, [*Rodica Ilie*], VTRA, 2009, 3, 2012, 3–4; Petrișor Militaru, *Metamorfozele manifestului literar și spiritul avangardelor*, „Mozaicul", 2010, 4; Elena Crașovan, *„Dilemele identității" în spațiul academic românesc*, O, 2012, 5. ***A.T.***

ILIESCU, Adriana (31.V.1938, Craiova), istoric şi critic literar, prozatoare, poetă. Este fiica Mariei Iliescu (n. Cernătescu), profesoară, şi a lui Aurelian Iliescu, jurist. Urmează liceul la Craiova şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, luându-şi licenţa în 1960 și doctoratul în 1972. Profesoară în învăţământul mediu, funcţionează o vreme ca redactor la „Gazeta literară" (1960–1962). Din 1992 este conferenţiar, apoi profesor (din 2002) și decan al Facultăţii de Litere de la Universitatea Hyperion din Bucureşti. Debutează cu poezii şi recenzii în „Viaţa studenţească" (1957).

Mai colaborează la „România literară”, „Contemporanul”, „Viaţa românească”, „Steaua”, „Tribuna”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Scânteia”, „România liberă”, „Scânteia tineretului”, „Cahiers roumains d’études littéraires” ş.a.

Timp de peste un deceniu **I.** a desfăşurat o susţinută activitate critică şi publicistică îndeosebi în „Gazeta literară” şi în „România literară”, etapă din care nu a reţinut aproape nimic pentru viitoarele volume, acestea valorificând acumulări ale unei tot atât de perseverente munci în domeniul istoriei literare. Prima sa carte e o monografie, *„Literatorul”* (1968), care, înfăţişând cuprinsul revistei macedonskiene, dezvăluie conexiunile din epocă şi instruieşte implicit asupra începuturilor simbolismului românesc şi, în genere, asupra pătrunderii spiritului modern în literatura română. Interesul pentru simbolism al cercetătoarei rămâne productiv, generând, aproape două decenii mai târziu, un nou studiu important, *Poezia simbolistă românească* (1985). Valorile create în literatura română sub impulsul curentului european sunt examinate din perspectivă modernă, predominant tematistă (Gaston Bachelard, Georges Poulet, Jean-Pierre Richard), trecându-se în revistă elemente definitorii, precum „parfumuri”, „culori”, „sunete”, „sinestezii”, „melancolie”, „spleen”, dar şi „evaziunea simbolistă”, „poezia elementelor”, a timpului şi a spaţiului, erotica, perspectiva ironică, viziunea spectaculară, carnavalescă, „metaforele obsedante”. Concomitent cu simbolismul, **I.** a studiat un alt curent, consacrându-i două cărţi: *Realismul în literatura română în secolul al XIX-lea* (1975) şi *Proza realistă în secolul al XIX-lea* (1978). Primul studiu reconstituie cadrul istorico-literar al apariţiei şi expansiunii modalităţilor realiste, iar al doilea analizează, în descendenţa concluziilor de natură teoretică deduse din materialul cercetat anterior, producţia literară a unor scriitori de niveluri artistice diferite, de la Ion Creangă, I.L. Caragiale şi Ioan Slavici la Al. Vlahuţă, de la B.P. Hasdeu la Sofia Nădejde şi C. Mille. Înaintea acestor cărţi autoarea mai publicase lucrarea *Reviste literare de la sfârşitul secolului* al *XIX-lea* (1972), având în atenţie publicaţii simboliste, socialiste şi presămănătoriste. Studiile de după 1989, de mai mică amploare, sunt grupate în volume pe câte o temă comună. Lucrarea *Elemente de lingvistică: teoria comunicării, semiotică, analiza textului literar* (1998) aparţine lingvisticii şi stilisticii, propunând analize de texte literare în baza metodologiilor moderne. *Expresionism şi autenticitate în literatura română* (1999) readuce în discuţie structuri realiste din proza secolului al XIX-lea (B.P. Hasdeu, N. Filimon, Ion Creangă, I.L. Caragiale ş.a.), cărora le alătură modalităţi fantastice, expresioniste şi autenticiste (M. Eminescu, Lucian Blaga, Mircea Eliade). *Simbol şi comunicare în literatura interbelică* (1999) tratează despre tehnici ale comunicării prin simbol în dramaturgia secolului al XX-lea (Camil Petrescu, Lucian Blaga, Mihail Sebastian ş.a.). *Retorică şi inovaţie în proza contemporană* (2000) demonstrează caracterul inovator al unor „retorici” prozastice (la Mircea Eliade, Vintilă Horia, D.R. Popescu, Augustin Buzura ş.a.), iar *Vocaţia modernităţii în literatura contemporană română* (2001) surprinde existenţa unei asemenea „vocaţii” de la Eminescu şi Caragiale până azi. În fine, un volum reuneşte, în 2001, studii despre arta portretului în proza contemporană şi un excurs, mai amplu, care priveşte „contemporaneitatea” lui Homer, iar *Opinii literare* (2005) cuprinde texte de uz didactic unde conceptele curent, gen, specie, expresivitate literară etc. sunt ilustrate prin analize de text din autori români clasici și moderni. În beletristică **I.** a debutat cu proză scurtă, *Trecuta vârstă a Julietei* (1969) însumând schiţe de inspiraţie realistă şi fantastică, nu străine de anume subtilităţi psihologice. Ca şi în următoarea culegere, *Insula* (1971), textele sunt învăluite de „stări muzicale”, proprii liricii simboliste, în asociere cu ipostaze onirice sau cu notaţii fanteziste, care creează impresia de straniu, de insolit. Situat cronologic între aceste două cărţi, romanul *Domnişoara cu miozotis* (1970) e construit cu alte mijloace, clasic realiste, şi cu o detaşare auctorială ironică. În cuprinsul lui e restaurată, la modul aşa-zicând „arheologic”, viaţa craioveană de la sfârşitul secolului al XIX-lea, în care se consumă melancoliile şi obsesiile unui tânăr intelectual cu veleităţi artistice, asemănător întrucâtva poetului Traian Demetrescu. Iarăşi diferit, sub toate aspectele, este romanul *Oraşul* (1978), striat de masive componente livreşti, eseistice şi funcţionând după tehnicile parodiei şi ale caricaturii. Alt roman, *Serbările mării* (2002), conceput ca un jurnal de vacanţă, însumează notaţii, însă nu (sau doar parţial) de felul celor din *Ape adânci* de Hortensia Papadat-Bengescu, cu care, tematic, pot fi puse în relaţie. Sunt aici felurite constatări şi observaţii privind mediul dobrogean, individualizat şi printr-un vag cromatism exotic, consideraţii

intelectuale, reminiscenţe de lectură. În lirică **I.** s-a manifestat iniţial cu poeme de fluenţă simbolistă, incluse într-o scriere de tip mozaic, *Jurnal de vacanţă* (1983). O culegere mult mai consistentă este *Homer avea dreptate* (2002), în care priveliști, reverii, reflecţii fugare sunt adnotate antifrastic, în spirit postmodernist. Între preocupările scriitoarei se află şi literatura pentru copii. A tradus din Rudolf Steiner.

SCRIERI: *„Literatorul”*, Bucureşti, 1968; *Trecuta vârstă a Julietei*, Bucureşti, 1969; *Domnişoara cu miozotis*, Bucureşti, 1970; *Insula*, Bucureşti, 1971; *Revistele literare la sfârşitul secolului al XIX-lea*, Bucureşti, 1972; *Realismul în literatura română în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, 1975; *Oraşul*, Bucureşti, 1978; *Proza realistă în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, 1978; *Jurnal de vacanţă*, Bucureşti, 1983; *Poezia simbolistă românească*, Bucureşti, 1985; *Cartea cu Pichi*, Bucureşti, 1987; *Nemaipomenitele întâmplări ale fraţilor Prepe*, Bucureşti, 1990; *Elemente de lingvistică: teoria comunicării, semiotică, analiza textului literar*, Bucureşti, 1998; *Expresionism şi autenticitate în literatura română*, Bucureşti, 1999; *Simbol şi comunicare în literatura interbelică*, Bucureşti, 1999; *Retorică şi inovaţie în proza contemporană*, Bucureşti, 2000; *Arta portretului în proza contemporană. Homer, contemporanul nostru*, Bucureşti, 2001; *Vocaţia modernităţii în literatura contemporană română*, Bucureşti, 2001; *Homer avea dreptate*, Bucureşti, 2002; *Serbările mării*, Bucureşti, 2002; *Istorisiri de vacanță*, București, 2003; *Opinii literare*, București, 2005.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *„Literatorul”*, GL, 1968, 14; Valeriu Cristea, *„Trecuta vârstă a Julietei”*, RL, 1969, 33; Mircea Iorgulescu, [*Adriana Iliescu*], RL, 1970, 52, 1976, 17; Nicolae Balotă, *„Insula”*, RL, 1971, 25; Mircea Anghelescu, *„Revistele literare de la sfârşitul secolului al XIX-lea”*, RL, 1973, 3; Valeriu Cristea, *Perspectiva cercetării*, RL, 1978, 46; Daniel Dimitriu, *„Oraşul”*, CL, 1979, 2; Sorin Titel, *Tristeţe şi luciditate*, RL, 1979, 5; Mircea Popa, *Un studiu asupra prozei realiste*, VR, 1979, 12; Cristian Moraru, *Un jurnal de vacanţă*, RL, 1984, 35; George Popescu, *Aliajul genurilor*, R, 1984, 11; Firan, *Profiluri*, I, *403–406*; *Dicţ. scriit. rom*, II, *582–584*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1040;* Micu, *Critici prozatori, 347–367.* ***D.Mc.***

ILIESCU, Dem (14.VI.1911, Buzău – 2.VIII.1988, București), poet, traducător. Este fiul Ecaterinei Iliescu și al lui Dumitru Iliescu, muncitori. Urmează la Buzău studiile secundare, fiind absolvent, în 1930, al Liceului „B.P. Hasdeu”. Redactor al revistei școlare „Licăriri literare” (1929), își inserează în sumar încercările poetice. Urmează la București Facultatea de Drept. În paralel, continuă să aibă preocupări legate de literatură, asistând la şedinţele cenaclului Sburătorul. După încheierea studiilor universitare, se întoarce în oraşul natal, unde profesează avocatura. În anii ’30 este prezent, mai ales cu versuri, în periodicele buzoiene „Graiul vremii”, „Carnet literar” (1931–1934) și „Gând nou” (1933–1934), la care este și redactor, „Albatros”, „Ideea națională”, „Buzăul economic”, „Cefereul”, „Cuvântul sanitarului”, „Munca literară și artistică”, „Muguri”, „Acțiunea Buzăului” (și în suplimentul „Acțiunea literară”) ș.a., scrie articole de atitudine naționalist-creștină pentru revista „Îngerul”. Nu e neglijată nici colaborarea la revistele centrale, versurile fiindu-i incluse în paginile „Universului literar” și ale „Vieţii literare”. În structura Gărzii de Fier, filiala Buzău, **I.** deține gradul de comandant, conducând în 1940–1941 și lunarul „Buletin legionar”. După al Doilea Război Mondial, publică versuri în „Liberalul Buzăului”. Urmărit de Securitatea din Brașov, este arestat și condamnat în 1949 la ani grei de muncă silnică în lagărul de la Periprava, ulterior trecând și prin închisorile de la Jilava şi Aiud. În anii de după amnistierea deţinuţilor politici (1964), frecventează cenaclul literar buzoian „Al. Sahia” de pe lângă Casa de Cultură şi cafeneaua scriitorilor Macul Roşu. Până la pensionare este angajat jurisconsult la Întreprinderea de Construcţii Forestiere, apoi la Antrepriza de Construcţii Montaj şi Reparaţii, ambele instituţii din Buzău.

Literatura publicată de **I.** se rezumă, din cauza conjuncturilor istorice, la două volume de versuri editate în anii ’30, *Piatra cu lilieci* (1931) și *Cartea cu vise* (1934), urmate de o schimbare a registrului, în 1939, prin cartea *Siena, veche cetate a Fecioarei* și, în 1947, de *Florile Paștilor*, o inițiativă de abordare cu substrat mitico-folcloric a teatrului antirăzboinic și antimilitarist, subintitulată „dramă în 3 acte și un prolog”. Poemele debutului editorial nu depășesc stadiul unor „modeste încercări”, asumate de autor. În pofida imitării modelelor în vogă prin epocă (simbolism minulescian/bacovian, tradiționalism feeric sau religios pe urmele lui Nichifor Crainic, ecouri modernist baudelairiene, reziduuri de elogii aduse lucrătorilor tipografi etc.), **I.** lasă impresia unor posibilități în versificație, chiar dacă, deocamdată, fie pastișează („Femeie, o știm, te-a zămislit satan cu vrajbă/ și cu ură,/ Să-ți porți minciuna-n coapse și zâmbetul pe/ buze./ Cu șolduri roz sau albe, plăcerile confuze,/ Să le împarți – ofrande – din țâțe și din gură. […] Femeie, și dacă toate astea noi

le știm,/ Oh, nebunie,/ de ce te mai iubim?...” – *Confluențe*), fie parodiază involuntar („Dormeau profund mașinile de scris/ Și tocuri reci și negre călimări/ De șapte zile torc la întrebări/ Că port în ele frângături de vis” – *Redacție*). Cu mici reușite (*Apocalips*, *Către zețar*, *Schivnicie*, *Epistolă din sanatoriu*, *Călugăr mistic*, *Vestea cea mare*), volumul *Piatra cu lilieci* nu individualizează un profil de poet. Trei ani mai târziu *Cartea cu vise* aduce binevenite cizelări de formă și tematică. Cele douăzeci și două poeme sunt grupate în trei secvențe: *Cartea cu vise*, *Ofrandă pentru fata anonimă*, *Poemele înțelegerii*, într-o evoluție a limbajului poetic de la bacovianism epigonic la tentative de modernism cu substrat filosofic. Discursul confesiv insistă pe obsesii, precum sanatoriul pentru boli de plămâni („Trăiesc un sanatoriu interior și vast/ Pe care citadinii îl ocolesc cu teamă./ Am zidurile albe și sufletul mi-e cast/ Dar din pulmoni cad frunze, pe lespezi, de aramă” – *Adâncire*), fructifică repertoriul biblic, sporind însă calitatea imaginilor, sau reinterpretează baladescul în structuri în care predomină muzicalitatea și culoarea („Mâine alăutele/ vor începe în ritm nou/ un ev halucinant/ un delir un ecou […] vor pune poezia/ tăciuni aprinși/ să ardă altare/ formule inși” – *Tălmăcire*). **I.** a mai tradus din Chateaubriand *Martirii*, volum prefațat de Gala Galaction. Din mărturiile celor care l-au cunoscut în detenție sau după eliberare, din scrisori mai pot fi menționate câteva informații despre insistența și, totodată, continuitatea încercării lui **I.** de a scrie în regim de blocaj concentraționar și de cenzură. Aurel Popa, în cartea *Sub semnul Gulagului*, menționează că avocatul buzoian compusese în închisoarea de la Aiud „un poem de 800 de strofe, din care 400 erau deja finisate”, având în centrul proiecției epice pe vulturul Ilie, unul din simbolurile orașului natal al poetului. Este posibil ca lungimea poemului să fi dus la pierderea lui, supraviețuindu-i numai ecoul. O altă depoziție este făcută chiar de **I.** într-o scrisoare din 1980 către Aurel Popa. Probabil cu sprijinul lui Ion Caraion, poetul reușise să lase Editurii Cartea Românească un „manuscris […] anunțat în planul pe 1980 (în parte)”. Pe un ton fără speranță, poetul îi mărturisea prietenului său îndoielile cu privire la publicarea volumului „atâta timp cât invidia, lașitatea și neînțelegerea oamenilor vor prezida această apariție”.

SCRIERI: *Piatra cu lilieci*, Buzău, 1931; *Cartea cu vise*, Buzău, 1934; *Siena, veche cetate a Fecioarei*, Buzău, 1939; *Florile Paştelui*, Buzău, [1947]; *„Încă nu e seară…”*, îngr. Nicolae Cabel, pref. Ion Caraion, București, 2011. **Traduceri:** Chateaubriand, *Martirii*, pref. Gala Galaction, Buzău, 1944 (în colaborare cu A. Radu).

Repere bibliografice: Al. Robot, *Câteva volume de poezie*, RP, 1934, 5069; Alex. Z. Ionescu, *Chateaubriand, „Martirii”*, „Tomis”, 1944, 10–12, 1945, 1–5; Caraion, *Pălărierul*, *183–203*; Valeriu Nicolescu, *Oameni de ieri, oameni de azi*, II, partea I, București, 2001, *392–394*; Aurel Popa, *Sub semnul Gulagului*, Bacău, 2001, *57–58*; Cristian Ionescu, *Popas printre amintiri…*, „Opinia” (Buzău), 2011, 19 octombrie; Gheorghe Istrate, *„Încă nu e seară…”*, „Oglinda literară”, 2012, 124. ***C.M.B.***

ILIESCU, Ion (4.I.1929, Elisabeta Doamna, azi Horia, j. Neamţ), istoric literar, istoric al esteticii, editor. Este fiul Anei (n. Popescu) şi al lui Vasile Iliescu, funcţionar. A urmat Liceul „Roman Vodă” din Roman (1944–1948) şi a făcut studii de filosofie la universităţile din Iaşi, Cluj şi Bucureşti, absolvite în 1952. În 1970 a obţinut doctoratul în filosofie la Facultatea de Istorie–Filosofie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj, avându-l coordonator pe D.D. Roşca. Pedagog, profesor şi inspector şcolar la Orăştie, din 1961 a fost cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara, tot aici fiind din 1990 profesor şi decan al Facultăţii de Jurnalistică a Universităţii Tibiscus, iar din 1995 al Facultăţii de Ştiinţe ale Culturii de la Universitatea Banatul. A fost şi director al Centrului de Ştiinţe Sociale al Academiei Române, Filiala Timişoara. A debutat la revista „Steaua” în 1957, iar editorial cu volumul *Eminescu în Banat* (1964).

Lucrările lui **I.** au avut în vedere numeroase aspecte mai puţin sau deloc cercetate ale istoriei esteticii: cursul de estetică al lui Simion Bărnuţiu, teza de doctorat a lui C. Dimitrescu-Iaşi, susţinută în Germania, lucrările tipărite în Franţa de Matila C. Ghyka ş.a. În prezentarea reperelor în acest domeniu autorul s-a oprit asupra unor contribuţii datorate şi altor autori precum Dimitrie Cantemir, C. Diaconovici-Loga, Samuil Micu, Ion Budai-Deleanu, apoi M. Eminescu, Ioan Slavici, Vasile Conta, George Coşbuc, G. Dem. Teodorescu, Mihail Dragomirescu. *Începuturile gândirii estetice în cultura românească* (1968), apoi *Geneza ideilor estetice în cultura românească (secolele XVI-XIX)* (1972), *Pagini din istoria esteticii româneşti* (1998) şi *Cercetări privitoare la estetica germană*

în cultura românească (2003) se doresc a fi excursuri în istoria esteticii româneşti până la sfârşitul secolului al XIX-lea. Ca istoric literar, **I.** încearcă să descopere ineditul în activitatea şi biografia scriitorilor cercetaţi. Într-un anume sens, el propune şi un model de abordare din perspectivă regională a scriitorilor, ca în studiile *Elemente locale în creaţia lui I. Budai Deleanu* (1961), *Creangă în publicaţiile bănăţene din trecut* (1966), *Clasicii literaturii române în paginile revistei de limbă germană „Rumänische Revue”* (1970) ş.a. Pe baza unor documente din biblioteca proprie, notorie pentru bogăția ei, a elaborat volumele *Mihail Sorbul în lumina unor documente inedite* (1998, în colaborare cu Doina Iliescu) şi *Poetul Aron Cotruş. Întregiri pentru viață și operă* (1999). Primul reprezintă singura cercetare consacrată unei anumite perioade din viaţa dramaturgului, care a trăit o vreme în Banat, la Lugoj. **I.** a publicat, de asemenea, numeroase alte lucrări cuprinzând rodul laborioaselor sale cercetări de istorie literară, tematica acestora, extrem de variată, pornind de la pagini documentare sau monografice dedicate unui autor, lui Eminescu îndeosebi, de la istoria presei şi analiza revistelor din unghi estetic până la monografii culturale, bibliografii sau până la istoricul şi arta tiparului ori la aventura cărţii. Bibliofil recunoscut, colecționar impenitent, **I.** a organizat peste trei sute de expoziţii cu materiale inedite din propria bibliotecă. El însuşi a îngrijit un număr de ediţii (Simion Bărnuţiu, *Estetica*, Matilda C. Ghyka, *Estetica şi teoria artei* ş.a.), unele bibliofile (din operele lui M. Eminescu, Al. Macedonski, I. L. Caragiale). **I.** se numără printre primii culegători de folclor mineresc – *Cântece populare mineneşti* (1969, în colaborare cu Ana Şoit), *Legende mineneşti* (1974).

SCRIERI: *Eminescu în Banat*, Timişoara, 1964; *Vasile Alecsandri. Pagini bănăţene la a 75-a comemorare*, Timişoara, 1965; *Începuturile gândirii estetice în cultura românească*, Bucureşti, 1968; *Geneza ideilor estetice în cultura românească (secolele XVI–XIX)*, Timişoara, 1972; *Cultura şi cărturarii bănăţeni în deceniile Independenţei*, Timişoara, 1977; *Curs de estetică generală*, Timişoara, 1978; *Aron Cotruş, publicist*, Timişoara, 1998; *Mihail Sorbul în lumina unor documente inedite* (în colaborare cu Doina Iliescu), Timişoara, 1998; *Pagini din istoria esteticii româneşti*, Timişoara, 1998; *Sondări în istoria presei româneşti*, Timişoara, 1999; *Poetul Aron Cotruş. Întregiri pentru viață și operă*, Timişoara, 1999; *O istorie deschisă a presei române. 1575–1925*, Timişoara, 1999; *Făt-Frumos al românilor la Viena*, Timişoara, 2000; *Eminescu din inimile noastre*, Timişoara, 2000; *Aron Cotruş: observaţii critice asupra reeditării operelor sale*, Timişoara, 2000; *Mihai Eminescu – crochiuri de bibliografie*, Timişoara, 2000; *Estetica presei scrise*, Timişoara, 2001; *Ion Creangă*, Timişoara, 2002; *Ion Luca Caragiale în panteonul presei*, Timişoara, 2002; *Victor Vlad Delamarina*, Timişoara, 2002; *Contribuţii de istorie literară*, Timişoara, 2002; *Scriitori şi reviste cu preocupări de estetică*, Timişoara, 2003; *Mic dicţionar al scriitorilor neştiuţi, uitaţi şi omişi din „Dicţionarul general al literaturii române”*, Timişoara, 2005; *Folclor, folcloristică, folclorişti*, Timişoara, 2006; *Contribuții de istorie literară*, Timișoara, 2007; *Eminescu și Bucovina*, Timișoara, 2007; **Ediţii:** Simion Bărnuţiu, *Estetica*, pref. edit., Bucureşti, 1972; Matila C. Ghyka, *Estetica şi teoria artei*, tr. Traian Drăgoi, postfaţa edit., Bucureşti, 1981.

Repere bibliografice: Traian Liviu Biräescu, *„Eminescu în Banat”*, TR, 1965, 7; Şerban Foarţă, *Mihai Eminescu – Ion Creangă*, VR, 1966, 6; Nicolae Ursu, *Folclor literar din Banat*, O, 1968, 6; Adrian Marino, *C. Dimitrescu-Iaşi într-o nouă lectură*, LCF, 1974, 48; *Omagiu profesorului Ion Iliescu*, coordonator Vasile Popa, Timişoara, 1999; Mircea Popa, *A început anul editorial Caragiale*, „Piaţa literară”, 2002, 6; Anca Florea, *Cultura română în prim-plan la Viena*, „Curierul românesc”, 2004, 2; Gheorghe Luchescu, *„Folclor, folcloristică, folclorişti”*, „Eminescu” (Timişoara), 2006, 8. ***T.Ţn, D.Bd.***

ILIESCU, Lazăr (27.XII.1887, Bucureşti – 13.VI.1977, Bucureşti), poet, traducător. Fiu nelegitim al tinerei Mali Lăzărescu Gaiser, **I.** a fost încredinţat tâmplarului Joseph Iliescu, al cărui nume îl va purta. După terminarea liceului în oraşul natal, **I.** ar fi urmat cursurile Facultăţii de Drept a Universităţii din Iaşi. Cum însă între 1908 şi 1912 se află în Germania, iar în 1912 tipăreşte la Heidelberg o *Inaugural Dissertation*, ce se ocupă de relaţiile comerciale româno–germane, e mai probabil că acolo şi-a făcut studiile universitare, încheiate cu un doctorat în economie. Debutează în 1905, în ziarul „Acţiunea”, cu traduceri din Maxim Gorki şi Alphonse Daudet, urmate de articole şi versuri. Colaborează apoi destul de asiduu la „Sămănătorul”, „Viaţa literară şi artistică”, „Foaia interesantă”, „Familia română”, „Avântul” (Buzău), „Neamul românesc” şi „Ramuri”. A mai semnat Miron Volbură, Barbu Mihail, I. Neagu etc. În preajma Primului Război Mondial trimitea poemul *Convoi funerar* revistei „Viaţa românească”, unde va fi publicat abia în 1922. Din Germania mai expedia şi câteva corespondenţe periodicelor „Viitorul”, „Noua revistă

română", „Gazeta Bucureştilor" (acesteia din urmă şi în 1918). După încheierea păcii se dedică profesiunii de economist, publicând sporadic articole pe teme de specialitate. Abia între 1936 şi 1940 dă la iveală mai multe poezii şi traduceri în „Viaţa românească", „Revista Fundaţiilor Regale" şi „Revista română" şi scoate volumul de tălmăciri Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal* (1939). Deşi în alegerile din 1946 candidează pe listele Partidului Naţional Ţărănesc şi denunţă în „Dreptatea" abuzurile noului regim, nu a cunoscut, se pare, o represiune severă din partea acestuia. La o vârstă înaintată, în 1956, el revine, mai întâi în „Viaţa românească" şi în „Tribuna", la activitatea de traducător, dând apoi, până în 1975, aproape douăzeci de volume de traduceri, în proză şi în versuri.

Găzduite în reviste tradiţionaliste, poeziile de tinereţe ale lui **I.** reiau, într-o versificare fluentă, motive ale romantismului occidental, părăsite în cele din urmă în favoarea exprimării propriei simţiri, nu fără reminiscenţe din Heine, ca într-un bogat ciclu erotic. Poemul *Convoi funerar* indică apropierea de noile curente, însă autorul îşi abandonează tocmai atunci uneltele. La reluarea lor, va da o vreme simple exerciţii; ultimele poezii, din 1940, transmit totuşi o vibraţie adâncă în faţa inexorabilului sfârşit. Până la acea dată, **I.** publicase în presă tălmăciri din lirica lui Victor Hugo, W. Müller, Ada Negri, Nikolaus Lenau, Heinrich Heine, M. Guyau, Arthur Rimbaud, iar în volum o parte din versurile lui Charles Baudelaire, acestea de o valoare comparabilă cu transpunerile în româneşte iscălite de Tudor Arghezi sau de Al. A. Philippide. Remarcabile sunt şi versiunile târzii din poezia unor autori precum Lenau, Alfred de Musset, Johannes Becher, Bertolt Brecht, Elena Văcărescu şi Anna de Noailles, Émile Verhaeren. Talent şi acurateţe relevă şi traducerea unor scrieri în proză aparţinând lui Thomas Mann, Johann Peter Eckermann, Hermann Hesse, Francis Carco, Friedrich Gerstäcker, Franz Storch, Oscar Walter Cisek, ca şi tălmăcirea piesei *Britannicus* de Jean Racine.

Traduceri: Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal*, Bucureşti, 1939; Nikolaus Lenau, *Versuri alese*, Bucureşti, 1957; Alfred de Musset, *Poezii*, Bucureşti, 1960; Corneille, Racine, *Teatru*, Bucureşti, 1960; Racine, *Britannicus*, Bucureşti, 1960; Thomas Mann, *Nuvele*, pref. Al. Dima, Bucureşti, 1960 (în colaborare cu Alice Voinescu şi Al. A. Philippide), *Moartea la Veneţia*, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Al. A. Philippide); Alfred Margul-Sperber, *Poezii*, Bucureşti, 1962; Bertolt Brecht, *Versuri*, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Demostene Botez); Oscar Walter Cisek, *Pârjolul*, Bucureşti, 1964; Johann Peter Eckermann, *Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieţii sale*, Bucureşti, 1965; Hermann Hesse, *Nuvele*, I–II, Bucureşti, 1967; Heinrich Heine, *Opere alese*, I, Bucureşti, 1970 (în colaborare); Francis Carco, *Farmecul Parisului*, Bucureşti, 1970; Elena Văcărescu, Anna de Noailles, *Versuri*, pref. Zoe Dumitrescu- Buşulenga, Bucureşti 1971 (în colaborare cu Demostene Botez); Émile Verhaeren, *Poeme*, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Vladimir Streinu, *Autori monodişti*, RFR, 1939, 1; Gh. C., *Lazăr Iliescu*, RL, 1977, 25; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *584–585;* Popa, *Ist. lit.*, II, *1164*. ***V.D.***

ILIESCU, Leontin (18.VI.1880, Bucureşti – ?), poet, publicist. Pe când învăţa la liceul din Turnu Severin, **I.** ar fi debutat cu versuri la „Adevărul ilustrat". Angajat tot atunci în mişcarea socialistă din portul dunărean, semnează articole şi poezii în ziarul „Dreptatea" şi scoate revista „Poarta de Fier" (1901). Ulterior urmează Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. Frecventa acum cenaclul lui Al. Macedonski, publicând poezii în „Forţa morală" şi în „Revista literară". Paralel, colaborează, iscălind şi Leo Iliescu-Deladâlga sau Deladâlga, la „Revista Societăţii Murmurul Olteniei", „Carmen", „Revista poporului", „Apărarea naţională", „Revista noastră" ş.a. O parte din producţia lui lirică este adunată în volumul *Majora canamus* (1904). După ce participă la apariţia publicaţiei „Tribuna română", **I.** este o vreme redactor la „Adevărul", apoi la „Viitorul" şi în cele din urmă intră în redacţia „Universului", unde va rămâne până în 1947. Până la Primul Război Mondial sporadic îi mai apar poezii, articole, cronici plastice în „Universul literar", „Carmen Sylva", „Pagini literare", „Dunărea de Jos" ş.a. În 1915 anunţa placheta *Corn de luptă*, care nu mai apare. După pacea de la Buftea scrie la „Gazeta Bucureştilor", ceea ce face să fie judecat în „procesul ziariştilor"; achitat, îşi reia locul la „Universul", fiind un timp secretar de redacţie. Între cele două războaie mai scrie la „Universul literar", „Universul copiilor", „Cultura poporului", „Luceafărul", „Luceafărul literar şi critic" ş.a.

Publicist cu o experienţă bogată, **I.** s-a ocupat frecvent de literatură şi artă, de cultură în genere, fără să adâncească subiectele, dar menţinând şi lărgind interesul cititorilor pentru aceste domenii. A tipărit broşurile *Puterea cărţii* (1927) şi

Propaganda culturală (1928, în colaborare cu Victor Bilciurescu). A mai scris şi tradus câteva piese – *O crimă socială* (în colaborare cu Siniol), *Masca, A fost un om* (împreună cu Anton Ionescu), *Leagăn şi amor* şi *Cititorul de gânduri* (tradusă cu E. Sterian). Influenţat puternic atât de lirica lui Al. Macedonski, cât şi de cea eminesciană, **I.** răspunde ca poet şi exigenţei gheriste, de unde şi titlul volumului său, *Majora canamus*. Versurile sunt organizate în trei cicluri: *Trecătoare* cuprinde poezii erotice, alternând atitudini romantice, de adorare a iubitei, cu misoginismul sumbru; *Sociale* prezintă alunecări în melodramă (*Rediviva, Doi săraci, Crăciunul)* şi încercări în lirica „de idei" (*Cristos a înviat, Quando vivimus?*); *Scrisori* disimulează modelul eminescian în tablouri rurale, zugrăvite cu un abundent lexic regional, şi în tonul colocvial, coborât pe alocuri la prozaic. **I.** a continuat să publice poezii, îndeosebi sonete de dragoste, aglomerând nume sonore exotice, ori să scrie versuri pe teme ocazionale, mai ales în preajma Primului Război Mondial.

SCRIERI: *Majora canamus*, Bucureşti, 1904. **Traduceri:** Benito Pérez-Galdós, *Mariannela*, Bucureşti, [1918].

Repere bibliografice: I.C. Popescu-Polyclet, *Leontin Iliescu*, în *Antologia poeţilor olteni*, Craiova, 1929, *73–76*; Predescu, *Encicl.*, *418*. ***V.D.***

ILIESCU, Nicolae (14.VIII.1937, Tomşani, j. Vâlcea), traducător. Este fiul Ioanei (n. Anghel) şi al lui Gheorghe Iliescu, ţărani. După absolvirea Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1960), rămâne asistent la Catedra de limba şi literatura rusă. Între 1966 şi 1986 a lucrat ca redactor la Editura Tineretului, la Albatros, Univers, în fine ca lector la Centrala Editorială (1986–1990). Între 1990 şi 1994 a fost ataşat cultural la Ambasada României din Moscova. În 1999 Editura Univers i-a acordat Premiul Fidelitas pentru excelenţa traducerii.

I. a tradus mult din limba rusă – texte de beletristică, folclor, poetică şi stilistică, debutând cu versiunea *O pânză în depărtare* (1967) la un roman al lui Valentin Kataev. A mai tălmăcit câteva romane ale lui Cinghiz Aitmatov: *Vaporul alb* (1972), *Cocorii timpurii* (1977), *Cântecul stepei*, *cântecul munţilor* (1989), *Eşafodul* (1991). A transpus în româneşte studii importante de teorie literară şi estetică (Viktor Jirmunski, Boris Eihenbaum, Boris Tomaşevski, Viktor Vinogradov), incluse în volumul *Ce este literatura. Şcoala formală rusă* (1983), selectând spre a traduce şi *Probleme de literatură şi estetică* (1982) de Mihail Bahtin. A realizat transpuneri şi din literatura în limba rusă pentru copii, precum şi basme ruseşti, ucrainene, lapone, tuvine. De succes s-a bucurat *Călătoria diletanţilor* traducere din Bulat Okudjava (1985; Premiul Uniunii Scriitorilor). Pentru tălmăcirea unei scrieri dificile cum este *Arhipelagul Gulag* (I, 1997, III, 1998) de Aleksandr Soljeniţîn a fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti. În fine, s-a îndreptat spre marii clasici ruşi, dând în 2002 trei tălmăciri din teatrul lui N.V. Gogol – *Revizorul*, *Căsătoria* şi *Jucătorii de cărţi* –, realizând o nouă traducere a romanului *Război şi pace* de L.N. Tolstoi (I–II, 2011), dar şi transpunerea a două romane ale lui Arkadi Avercenko și a memoriilor Nadejdei Mandelştam.

Traduceri: Valentin Kataev, *O pânză în depărtare*, Bucureşti, 1967; Cinghiz Aitmatov, *Vaporul alb*, Bucureşti, 1972, *Cocorii timpurii*, Bucureşti, 1977, *Cântecul stepei, cântecul munţilor*, Bucureşti, 1989, *Eşafodul*, postfaţă Albert Kovács, Bucureşti, 1991; Mihail Bahtin, *Probleme de literatură şi estetică*, pref. Marian Vasile, Bucureşti, 1982; *Ce este literatura. Şcoala formală rusă*, îngr. trad. Nicolae Roșianu, pref. Mihai Pop, Bucureşti, 1983 (în colaborare); Bulat Okudjava, *Călătoria diletanţilor*, postfaţă Ion Vasile Şerban, Bucureşti, 1985, *Întâlnire cu Bonaparte*, pref. Ion Vasile Şerban, Bucureşti, 1999; *Viaţa şi isprăvile sultanului Az-Zahir Baibars (roman popular arab)*, Bucureşti, 1987; F.M. Dostoievski, *Scrisori despre literatură şi artă*, îngr. și introd. Albert Kovács, Bucureşti, 1989 (în colaborare cu Albert Kovács); Aleksandr Soljeniţîn, *Arhipelagul Gulag*, vol. I, postfaţă Al. Paleologu, Bucureşti, 1997, vol. III, Bucureşti, 1998; Arkadi Strugaţki, Boris Strugaţki, *Oraşul damnat*, Bucureşti, 2002; N.V. Gogol, *Teatru*, pref. Radu Beligan, postfaţă Albert Kovács, Bucureşti, 2002; Nadejda Mandelştam, *Memorii*, vol. I: *Fără speranţă*, postfaţă Livia Cotorcea, Bucureşti, 2003, vol. II: *Speranţă abandonată*, îngr. trad., Iaşi, 2005; Victor Erofeev, *Stalin cel bun*, Piteşti, 2006; L.N. Tolstoi, *Război şi pace*, I–II, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Un eveniment literar: Dostoievski despre literatură şi artă*, ALA, 1990, 7; Carmen Brăgaru, *Revizorul revizuit*, RL, 2003, 17; Ionel Savitescu, *Memorialistica Gulagului*, ATN, 2004, 3, 2005, 9; Cornelia Cârstea, *Prestigiul traducătorului*, „Lamura", 2004, 33–35; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Între tunicile lui Stalin şi Caprice des dieux*, OC, 2007, 121; Nicolae Prelipceanu, *Un mare traducător: Nicolae Iliescu*, VR, 2012, 1–2. ***M.Vs.***

ILIESCU, Nicolae (7.II.1956, Bucureşti), prozator, eseist.

Este fiul Sandei (n. Manole) şi al lui Ene Iliescu, ofiţer. După absolvirea Liceului „Gheorghe Lazăr" din Capitală (1975) şi a Facultăţii de Limba și Literatura Română a Universităţii bucureştene (1979), este profesor de gimnaziu la Crevedia, apoi, din 1983, profesor de liceu în Bucureşti, funcţionar al Uniunii Scriitorilor, iar după 1989 redactor la „Tineretul liber", redactor-şef adjunct la revista „Literatorul", redactor la revista „Arc" şi din 1996 secretar ştiinţific al Secţiei de Filologie şi Literatură a Academiei Române. Şi-a susţinut doctoratul în filologie la Universitatea din Bucureşti în 2002. A debutat în 1978 cu o schiţă în revista „Tribuna" şi cu un eseu critic în „Amfiteatru". A fost membru în cenaclul Junimea al studenţilor filologi bucureşteni şi a participat la „desantul" colectiv organizat în 1983 de Ov. S. Crohmălniceanu.

Întâia carte a lui **I.** a fost una de proze scurte, *Departe, pe jos*… (1983). Reţeta preferată este mixajul intertextual, pe claviatura căruia se operează în două registre. Pe de o parte, cel doct, manevrându-se citatul savant şi aplicându-se cititorului duşuri reci, minimalizante, sistematice, pe de alta, cel ironic, în care autorul se ia peste picior pe sine însuşi, subminându-şi textul chiar în timp ce acesta se face. De altfel, printre comilitoni **I.** se remarcă prin contondenţa cu care metatextul străpunge şi fărâmiţează coerenţa povestirii, exact atunci când ea pare că se înfiripă. Pentru cititorul acestor proze formula „dislocare din interior" are un subtext autoreferenţial evident, dând seama extrem de exact de mecanismul prin care scriitorul îşi deconstruieşte sau chiar îşi torpilează meticulos textele, glisând abrupt de la un registru la altul, de la un tip de discurs la altul (de pildă, de la proză la versuri) sau optând pentru o redactare sincopată, în care fiecare pasaj este însoţit de propria reţetă „poetică". Autorul are o părere limpede despre aliajul dintre literatură şi comentariul critic, pledând sistematic pentru critica în regie (fictivizată) proprie. O parte din cărţile sale au comentarii de escortă ample, fiind înzestrate de pildă cu numeroase subtitluri concurente. Primul roman, *Dus-întors* (1988), este subintitulat *Cuvântul pe dinlăuntru sau O străbăteau cu paşi rari sau Ce naşte din pisică şoareci mănâncă sau Nicolae Iliescu*. Peste mai bine de un deceniu, *Depăşirea interzisă* (2001) etalează la rândul ei o veritabilă arhitectură de subtitluri concurente, *Viaţa, 9 (În construcţie), Proiect de asanare a insomniei*, în fine *Deschis pentru renovarea timpului*. Prozele lui **I.** se numără printre cele mai decis autoreflexive ale grupului optzecist, ele nefiind altceva decât fragmentele unui „dosar al existenţei epice" (Eugen Simion), pe care prozatorul visează să îl scrie şi care nu poate rămâne, prin natura lucrurilor, altfel decât incomplet. Romanul *Dus-întors* aduce în prim-plan un narator generic, numit Cel ce povesteşte toate lucrurile în acest roman. Reţeta este parodia până la sufocare a obiectului parodiat, adică a tipului bildungsroman: „Cel ce povesteşte toate lucrurile în acest roman este o adevărată viaţă de tânăr. Când zicem adevărată viaţă, ne gândim la faptul că nimic nu este inventat înainte de a fi". Pe orizontala parodiabilului sunt juxtapuse o serie de texte ţinând de coduri a căror particularizare permite reglarea discursului pe frecvenţe joase, minimalizatoare faţă de ideea „înaltă" de literatură: jurnalul de tinereţe al naratorului, o scrisoare a părinţilor naratorului adresată acestuia, confesiunile soţiei naratorului. Însuşi actul scrierii romanului este persiflat prin procedeul punerii în abis; în acest scop, cadrul asimilează personajele Irimie Ionescu, primar, şi Ilarie Obraşca, doctor, ambii din Guguieni, cei care scriu la două mâini un roman similar celui care îi cuprinde. O amplă secţiune, intitulată *Versurile celui ce povesteşte toate lucrurile în acest roman* şi având o evidentă tentă polemică, este plasată neinspirat în partea mediană a unui volum a cărui coerenţă rămâne în cea mai mare parte axiomatică. *Discheta de demaraj* (1995), cu subtitlul *roman/poeme S.A.*, nu schimbă coordonatele definitorii ale prozei lui **I.** De această dată formula care ritmează şi articulează textul o procură suita operaţiunilor de bază presupuse de manipularea unui computer personal. Ca să schiţeze în linii frânte traseul de viaţă al personajului liant al cărţii, Theodor Orheianu, autorul pedalează pe sensurile literale

ale termenilor-cheie cu care se lucrează în domeniu – dosar, fişier, fereastră, program, document ş.a. Identitatea personajului este distorsionată prin multiplicare, ceea ce duce la confuzii narative căutate. Titlul este de fapt ironic, sugerând prin antifrază traseul cărţii: demarajul epic al ficţiunii nu se produce, întârzierea fiind disimulată prin preparativele care „iau faţa" cititorului. Aparţinând unei promoţii care a prizat asiduu convenţiile documentului intimist, speculându-i ambiguităţile, **I.** a publicat și un jurnal, *Distribuţia a fost următoarea* (1995). Sub protecţia etichetei genului, aici se prelungeşte şi se amplifică operaţiunea de eviscerare a ficţionalului începută anterior. Din moment ce jurnalul face vizibilă, poate în chipul cel mai limpede, interfaţa dintre „literatură" şi „realitate", naratorul este şi nu este în acelaşi timp personaj, adică entitatea convenţională şi fictivă („Orice text clasic trăieşte prin nişte personaje") pe care proza lui o transformă explicit în marionetă. Această înscenare, de tipul paradoxului „pisicii lui Schrödinger", reprezintă ironia secretă sugerată de autor. Pe coperta a patra el recomandă cartea ca un text de escortă pentru cele trei volume publicate anterior, pe care le prezintă ca trilogie. Pe de o parte, aceasta este o modalitate oblică de a-şi acredita textul ca incursiune în culisele creaţiei (având precedente celebre). Pe de altă parte, este aici o confirmare a continuităţii de tehnică şi de substanţă a scrisului lui **I.**, care, dincolo de toate diferenţele, îşi asumă să rămână egal cu sine şi perfect previzibil pe traseul literatură–parodie a literaturii–parodie a parodiei literaturii ş.a.m.d. Scriitorul s-a produs și ca gazetar, semnând o publicistică de regulă sulfuroasă și pamfletară, strânsă în volume precum *Scaunul catodic* (2004); de asemenea, a mai publicat eseistică literară în *De la Nicolae Filimon la Dinu Păturică* (2006) și a antologat în *Exilaţi în amintiri* (2010) câteva interviuri realizate împreună cu George Cușnarencu, coautor și al falsului roman polițist *Dodecaedru* (1991).

Nicolae Iliescu pune în noua poetică a autenticităţii mai multă ironie intelectuală decât alţii şi o artă de a combina tehnicile epice care spulberă completamente coerenţa şi ritmurile naraţiunii clasice. [...] *Justificarea acestor procedee ar fi următoarea: cititorul să nu fie ţinut în afara mecanismului de a produce textul şi autorul să nu se mai ascundă în spatele textului.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Departe, pe jos…*, Bucureşti, 1983; *Dus-întors*, Bucureşti, 1988; *Dodecaedru* (în colaborare cu George Cuşnarencu), Bucureşti, 1991; *Discheta de demaraj*, Bucureşti, 1995; *Distribuţia a fost următoarea*, Bucureşti, 1995; *Cele şapte minuni ale lumii* (în colaborare cu Mihaela Iliescu), Bucureşti, 1998; *Depăşirea interzisă*, Bucureşti 2001; *Abatorul de vise*, Bucureşti, 2001; *Natură moartă cu viaţă sau Natură moartă cu timp*, Bucureşti, 2002; *Completarea Însuşimii Mele*, Craiova, 2003; *Parfumul oraşelor* (în colaborare cu Mihaela Iliescu), Bucureşti, 2003; *Diacritice*, Bucureşti, 2004; *Mezanin: fotografii, clișee, crochiuri, eșantioane, suveniruri, accesorii, colecție de anotimpuri, documentar-autoficțiune, roman cu aer condiționat*, București, 2004; *Scaunul catodic*, Bucureşti, 2004; *De la Nicolae Filimon la Dinu Păturică*, Bucureşti, 2006; *Exilaţi în amintiri* (în colaborare cu George Cuşnarencu), Bucureşti, 2010; *Priveşte dincolo de tine*, Piteşti, 2010.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Viaţa pe o bandă de magnetofon*, RL, 1984, 14; Dimisianu, *Subiecte*, *264–270*; Holban, *Profiluri*, *410–412*; Al. Călinescu, *Exerciţii*, CRC, 1988, 17; Simion, *Scriitori*, IV, *638–645*; Ţeposu, *Istoria*, *142–143*; Petraş, *Lit. rom.*, *174–175*; Alex. Ştefănescu, *Mitică, propagandist*, RL, 1995, 36; Sorin Preda, *Gramatica tranziţiei*, L, 1996, 6; Valeriu Cristea, *„Iată cartea care îmi place"*, CC, 1996, 3; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *439–444*; Bogdan Popescu, *A reciti Addenda*, CC, 2001, 12; Cristea-Enache, *Concert*, *196–199*; D.R. Popescu, *„Depăşirea interzisă"*, „Cronica română", 2002, 28 mai; Simion, *Fragmente*, V, *86–93*; Popa, *Ist. lit.*, II, *842–843*; Cosmin Ciotloș, *Mărturia unei generații*, RL, 2010, 39. ***M.S., M.I.***

ILIESCU, Tiberiu (21.XII.1906, Craiova – 12.IV.1978, Bucureşti), publicist, poet, prozator. Originari dintr-un sat de pe Olteţ, părinţii, Maria şi Tache Iliescu, îşi deschid la Craiova o plăpumărie, ale cărei venituri le vor îngădui să-şi ţină copiii la învăţătură. Pe urmele fratelui mai mare, ce va deveni medic militar, **I.** termină Liceul „Carol I" în urbea natală şi se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. După absolvirea ei, în ianuarie 1930, va preda la şcoli din Craiova, Calafat, Târgu Jiu, Deva şi din nou Craiova, în paralel desfăşurând şi o destul de susţinută activitate publicistică. O primă încercare literară îi apare în 1924 la „Revista tineretului". Mai târziu, ca student, iscăleşte frecvent versuri şi tablete în „Bilete de papagal", pentru ca în 1934 să scoată la Craiova, împreună cu I. Mihăiescu şi Constant I. Manea, revista „Meridian", ce va apărea cu unele întreruperi până în 1946. **I.** mai colaborează la „Provincia literară", „Presa Olteniei", „Poezia", „Condeiul", „Ştiu", „Credinţă şi

avânt", „Conştiinţa naţională" ş.a. O parte din textele publicate este strânsă în volumul *Flori de frig* (1938), căruia îi urmează traducerea romanului lui Theodore Dreiser *Jenny Gerhardt* (1940). Profesorul va fi mobilizat şi trimis pe front în noiembrie 1942, ajungând invalid de război. Imediat după august 1944 este numit director al Teatrului Naţional din Craiova, post pe care îl deţine timp de trei stagiuni. Ulterior, până în 1963, predă la mai multe şcoli bucureştene, ultima fiind Liceul „Mihai Viteazul". În această perioadă e ca şi absent din viaţa literară, revenind târziu cu o nouă ediţie, mult sporită, a cărţii din 1938, intitulată acum *La cocoşul spânzurat* (1968), şi cu o carte de reportaje, *De la Porţile de Fier la Poarta sărutului* (1970).

Versurile şi prozele scurte publicate de **I.** în „Bilete de papagal" nu relevă un har autentic, dar ucenicia la şcoala lui Tudor Arghezi şi mai târziu înrâurirea unora dintre suprarealişti nu rămâne fără urmări. Achiziţiile sunt fructificate substanţial în mai multe texte critice, unde comentatorul caută să fixeze tendinţele momentului, fie sintetic (*Spiritul nou*), fie analitic, prezentând capodopere semnate de R.M. Rilke, Marcel Proust, Jakob Wassermann, Charles Morgan, Virginia Woolf ş.a., precum şi într-o serie de medalioane ale unor scriitori autohtoni, comilitoni ori adversari. În acestea se vizează îndeobşte surprinderea aspectelor esenţiale şi exprimarea lor în formule frapante, memorabile. Multe portrete sunt deosebit de plastice, calitate la care se adaugă uneori justeţea, alteori forţa polemică: Al. Macedonski este „un prinţ cu pelerină", Dimitrie Anghel e „seniorul lampioanelor", Camil Petrescu – „un muşchetar de metropolă", N.D. Cocea – „un gladiator de ocazie", Nae Ionescu – „cruciatul de ceaţă", Nichifor Crainic – „un popă de câmp" etc. Reuşitele sunt diminuate de alunecări în manierism, alteori de disproporţionate izbucniri pamfletare şi îndeosebi de supralicitarea talentului unor părtaşi de idei şi a majorităţii confraţilor olteni. Treptat, ocupându-se de ultimii, **I.** abandonează uneltele criticului pentru a deveni memorialist. Ipostaza aceasta se regăseşte şi în *De la Porţile de Fier la Poarta sărutului*, aici în alternanţă cu aceea de reporter, în maniera lui Geo Bogza, însă fără arta acestuia. Contribuţia cea mai importantă a lui **I.** rămâne totuşi revista „Meridian", temperat modernistă, în ale cărei pagini au publicat numeroşi scriitori tineri ai vremii.

SCRIERI: *Flori de frig*, pref. Ștefan Roll, Craiova, [1938], ed (*La cocoşul spânzurat)*, Bucureşti, 1968; *De la Porţile de Fier la Poarta sărutului*, Bucureşti, 1970); *Pagini alese*, pref. Xenia Karo, Craiova, 2006. **Traduceri:** Theodore Dreiser, *Jenny Gerhardt*, Craiova, [1940]; Molière, *Dragoste cu toane*, în Molière, *Opere*, I, Bucureşti, 1956.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl., 418*; Boris Buzilă, *Pe meridianul unei cariere literare necunoscute: Tiberiu Iliescu despre… „Meridian" şi despre ultimul său volum*, „Magazin", 1968, 553; Saşa Pană, *Născut în '02*, Bucureşti, 1970, *passim*; Dorin Tudoran, *Biografia debuturilor*, Iaşi, 1978, *196–208*; Valentin F. Mihăescu, *Timp şi mod*, Bucureşti, 1983, *179–181*; Firan, *Profiluri*, I, *406–408;* Xenia Karo, *Aventuri verticale*, postfaţă Constantin M. Popa, Craiova, 2006. ***V.D.***

ILIEŞ, Aurora Elena (16.IV.1917, Tecuci – 27.VII.2011, București), editor, istoric literar. Este fiica Valentinei (n. Pecurariu) şi a lui Dimitrie Ilieş, profesor. Urmează liceul la Timișoara și București (1929–1936) și Facultatea de Litere și Filosofie, secția istorie (1936–1940) la Universitatea bucureșteană, unde i-au fost profesori C. C. Giurescu, P.P. Panaitescu, N. Cartojan, Dan Simonescu. Va fi cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie „N. Iorga" din Bucureşti. Îşi ia doctoratul în 1971 cu teza *Radu Greceanu şi „Istoria domniei lui Constantin Brâncoveanu"*. Debutează în „Revista istorică română". A mai colaborat la „Anuar de lingvistică şi istorie literară" (Iaşi), „Studii şi cercetări de bibliologie", „Studia bibliologica", „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie" (Cluj), „Studii şi materiale de istorie medie" ş.a. I s-a decernat Premiul „Perpessicius" al revistei „Manuscriptum".

I. a depus cu abnegaţie o muncă susţinută pentru depistarea manuscriselor unor cronici româneşti din secolele XV–XVIII, câte se păstrau la acea dată (1956–1958), parcurgând fondurile aflate fie în bibliotecile publice din Bucureşti, Cluj, Iaşi, Turnu Severin, Craiova, fie, mai rar, în colecţii particulare. A pus astfel la îndemâna cercetătorilor materialul necesar ediţiilor critice de cronici, ediţii de care istoriografia română ducea lipsă. Pentru ediţia critică a cronicii oficiale a logofătului Radu Greceanu închinată domniei lui Constantin Brâncoveanu, **I.** studiază douăzeci şi trei de manuscrise (câteva în limba germană), aflate atât în colecţiile Bibliotecii Academiei Române, cât şi în cele ale Bibliotecii Centrale din Bucureşti, în Arhiva Bisericii Negre din Braşov sau a Muzeului Regional din Craiova. Cercetătoarea dovedeşte că suprimarea unei bune părţi a acestei cronici s-a datorat nu lui Nicolae Mavrocordat, ci lui Ştefan Cantacuzino şi altor Cantacuzini; unicul manuscris care ducea povestirea evenimentelor până aproape

de mazilirea lui Brâncoveanu a stat multă vreme ascuns, rămânând necunoscut. **I.** mai editează, în colaborare, două cronici moldoveneşti, cea cunoscută ca Pseudo-Enache Kogălniceanu şi letopiseţul întocmit de Ioan Canta, identificând în autorul textului pe arhimandritul Vartolomei Măzăreanu. De asemenea, a descoperit şi a demonstrat că medelnicerul Dumitrache este autorul lucrării *Cronologia tabelară*. Pentru primul volum din tratatul *Istoria literaturii române* (1964) redactează două capitole, *Radu Greceanu* şi *Dumitrache medelnicerul*, remarcabile prin rigoare ştiinţifică.

SCRIERI: *Repertoriul manuscriselor de cronici interne (sec. XV–XVIII) privind istoria României* (în colaborare cu Ioachim Crăciun), Bucureşti, 1963; *Biserica mănăstirii Colţea*, Bucureşti, 1969; *Cartea veche românească în colecţiile Bibliotecii Centrale Universitare* (în colaborare), Bucureşti, 1972; *Însemnări pe cartea veche românească*, Bucureşti, 1973; *Ecourile descoperirii tezaurului de la Pietroasa în presa vremii din Ţara Românească*, Buzău, 1983. **Ediţii:** Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688–1714)*, introd. edit., Bucureşti, 1970; Pseudo-Enache Kogălniceanu, Ioan Canta, *Letopiseţul Ţării Moldovii*, introd. edit., Bucureşti, 1987 (în colaborare cu Ioana Zmeu).

Repere bibliografice: Dan Simonescu, *Prezentări bibliografice*, MB, 1971, 7–9; Dumitru Velciu, *Pseudo-Enache Kogălniceanu, Ioan Canta, „Letopiseţul Ţării Moldovii”*, LL, 1988, 1. ***C.V.***

ILIEŞIU, Iustin (18.III.1900, Maieru, j. Bistriţa-Năsăud – 30.IX.1976, Bucureşti), poet, gazetar, culegător de folclor. Este fiul Irinei (n. Rusu) şi al lui Laurenţiu Ilieşiu, ţărani. Învaţă la Liceul Evanghelic Luteran din Bistriţa şi la Liceul Fundaţional Grănicerесс din Năsăud, luându-şi bacalaureatul în 1918. Urmează din 1919, la Cluj, Facultatea de Litere şi Filosofie şi Facultatea de Drept, devenind profesor la Liceul Reformat (1927–1940) şi director al şcolilor industriale din Cluj (1932–1940). În 1940, în urma Dictatului de la Viena, se refugiază la Bucureşti, unde este director al Şcolii Profesionale nr. 17 şi profesor de limba şi literatura română la alte două şcoli, până la pensionare (1957). La Cluj a fost redactor şi redactor responsabil (1919–1920) al săptămânalului „Glasul libertăţii”, iar din 1921 secretar de redacţie al revistei „Evoluţia” şi redactor la jurnalul „Voinţa”, din 1926 lucrând ca redactor intern la ziarul „Biruinţa”, apoi la „Naţiunea română”, iar între anii 1941 şi 1944, la Bucureşti, ca redactor la ziarul „Ardealul”. A mai fost redactor pentru Cluj al revistei „Cele trei Crişuri” din Oradea şi al gazetelor bucureştene „Politica” şi „Curentul”. În perioada postbelică face traduceri din literatura maghiară. Considerat un autor indezirabil şi astfel fără posibilitatea de a publica, scrie mult pentru sertar, lăsând mii de pagini de manuscris, printre care şi cincisprezece „biografii în versuri”, cinstind, ca *Epigonii* lui M. Eminescu, câţiva mari poeţi, de la Dosoftei la Panait Cerna.

Primul volum de versuri ale lui **I.**, *Cetăţile melancoliei* (1923), nu a adus un timbru personal, încât Perpessicius l-a întâmpinat cu severitate: „E atâta lipsă de simţ autocritic, atâta virtuozitate în absenţa oricărui accent sincer, încât şi cele câteva reminiscenţe, influenţele de cari e imprimată poezia d-lui Ilieşiu nu pot nimic pe lângă recordul lipsei d-sale de personalitate”. Abia cu două plachete târzii, *Lângă hotar* (1943) şi *Sângerări ardelene* (1944), lirica sa capătă mai multă individualitate. Ultima exprimă de la un capăt la altul jalea Transilvaniei de Nord, înrobită în urma Dictatului de la Viena. Este mărturisirea unui pribeag, plângere a dorului de casă, poetul evocând fie plaiul transilvan aflat sub „stea fatală”, fie conturând portrete emblematice precum mama, dăscăliţa, clopotarul, morarul, cioplitorul de cruci, crâsnicul. În succesiunea lui Octavian Goga, St. O. Iosif şi Aron Cotruş, **I.** scrie mai cu seamă un vers energic, de un retorism înalt, pus în slujba afirmării valorilor transilvane, ca în această imprecaţie: „Vouă ce v-a dat Ardealul,/ Ce vă leagă de Ardeal?/ Nouă: Sarmizegetusa,/ Cu viteazul Decebal,// Maramureşul pe Dragoş,/ Falnic descălecător,/ Şi Sălajul pe Bărnuţiu,/ Meşterul cuvântător.// Vouă ce v-a dat Ardealul?/ Nouă? Pe Iosif Vulcan,/ Lupta pentru libertate:/ Horia, Cloşca şi Crişan.// Satu Mare: vechi biserici,/ Şi pe Leul din Siseşti –/ Iar Năsăudul cu munţii:/ Grănicerii-mpărăteşti”. **I.** mai contribuie, alături de Demetru Boşca, Olimpiu Barna, Emil Boşca Mălin, Dariu Pop ş.a., la culegerea şi cunoaşterea creaţiei populare năsăudene. În ampla colecţie *Poezii şi basme populare din Munţii Rodnei* (1967), cuprinzând doine, hore, descântece, oraţii de nuntă şi basme culese în intervalul 1915–1935, dar şi în altele de mai mici dimensiuni este adept al „înfrumuseţării” folclorului de către culegător, ceea ce era, ca abordare, de mult depăşit.

SCRIERI: *Cetăţile melancoliei*, Cluj, 1923; *Durerea neamului*, Cluj, 1924; *Grădina cu flori de toamnă*, Cluj, 1940; *Lângă hotar*, Bucureşti, 1943; *Spre biruinţă*, Bucureşti, 1943; *Ţara din poveste*, Bucureşti, 1943; *Sângerări ardelene*, Bucureşti, 1944; *Cerbul cu stea în frunte*,

Bucureşti, 1945; *Trepte de aur*, postfaţă Victor Eftimiu, Bucureşti, 1973; *Amintiri din viața școlară a Blajului*, îngr. și pref. Ion Buzași, Bistrița, 2004; *Poezii*, îngr. și introd. Sever Ursa, Cluj-Napoca, 2006. **Culegeri:** *Poezii de rezbel 1914–1915 şi doine poporale*, Braşov, 1916 (în colaborare cu Ieronim Hangea); *Munţii noştri aur poartă*, Budapesta, 1917; *Colăcărie care se zice la nunţi*, Gherla, 1918; *Florile Ardealului*, Cluj, 1927; *Visuri, zodii, preziceri*, Cluj, 1929; *Colăcărie şi alte versuri glumeţe*, Cluj, 1930; *Florile dalbe*, Cluj, 1931; *Cheia viitorului*, Cluj, 1932; *Poezii şi basme populare din Munţii Rodnei*, în *Folclor din Transilvania*, III, Bucureşti, 1967; *Filon cel viteaz. Basme populare ardeleneşti*, Bucureşti, 1968; *Ileana cea norocoasă. Basme populare ardeleneşti*, Bucureşti, 1968; *Isprăvile vulpei*, Bucureşti, 1968; *Calul cu potcoave de aur. Basme populare ardeleneşti*, Bucureşti, 1969; *Doine şi chiuituri ardeleneşti*, Cluj, f.a. **Traduceri:** *Laura. Traduceri din poeţii moderni unguri*, Oradea Mare, 1922; *Antologia literaturii maghiare*, III–IV, îngr. Const. Olariu, pref. Mihai Beniuc, Bucureşti, 1968–1969 (în colaborare).

Repere bibliografice: Sebastian Bornemisa, [*Iustin Ilieşiu*], CZ, 1923, 21, 1924, 1–2; Vasile Bogrea, *Cronica*, R, 1923, 23; Perpessicius, *Opere*, XII, *528*; Vasile Netea, *Un poet ardelean*, F, 1941, 2–3; Ion Potopin, *„Spre biruinţă”*, VAA, 1943, 770; Ion Şeuleanu, *„Folclor din Transilvania”*, ST, 1967, 9; Beke, *Fără interpret*, *45*, *51*, *150*, *309*; Bârlea, *Ist. folc.*, *547*; Todor, *Confluenţe*, *69–70*, *367*; Tanco, *Dicţ. lit. Bistriţa*, *185–187*; Ion Buzaşi, [*Iustin Ilieşiu*], ALA, 2000, 513, TMS, 2001, 5, ST, 2001, 10–11, VTRA, 2007, 4–5; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *476*. ***I.D.***

ILIEȘU, Petru (12.IX.1951, Timișoara), poet, publicist. Este fiul Melaniei (n. Lupu) și al lui Ioan Ilieșu, inginer. A absolvit Liceul „Eftimie Murgu” din Timișoara (1971) și, în același oraș, Facultatea de Filologie (1978). Între 1979 și 1996 lucrează ca bibliotecar la Biblioteca Județeană Timiș. Activează ca regizor de teatru experimental la Casa Studenților din Timișoara (1974–1975), apoi ca reporter la cotidianul „Timișoara”. Este arestat pentru răspândire de manifeste în 1982. Debutează cu poezii în „Orizont” (1972) și editorial în 1978, cu volumul *Pastel handicapat*. Mai colaborează la publicațiile „Forum studențesc”, „Luceafărul”, „Vatra”, „Steaua”, „Viața românească”, „Cronica”, „Origini” ș.a. Frecventează cenaclurile literare „Pavel Dan” și Orizont. A obținut Premiul Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România (1996, 2007). A tradus, în colaborare cu Domnica Drumea, *Howl şi alte poeme* de Allen Ginsberg (2010).

Primele cărți ale lui **I.**, *Pastel handicapat* și *Autoportret cu foxterrier* (1980), nu au apărut la o editură de stat, tipărirea lor fiind susținută financiar de autor. Textele conțin viziuni carnavalești de sorginte expresionistă, cu personajele alegorice și onirice, precum și câteva teme și imagini frecventate obsesiv: labirintul, spațiile de trecere, jocul de lumini și de umbre, instrumentele optice de percepere și de focalizare a imaginii (luneta întoarsă spre sine, ochii telescopici, lupa, sticla, fotografia, camera obscură, acvariul, colajul, armura de sticlă, clopotul de sticlă, cărțile de joc din sticlă, arborii de sticlă), spațiile carcerale etc. Poetul folosește un ton polemic, refuzând „colecția de alibiuri” și atitudinile false. În volumul *România. Post scriptum* (1998), ce conține și *Scrisoare deschisă despre fratele meu, Domnului Gorbaciov* – un poem despre Revoluția din decembrie 1989 –, **I.** schimbă radical obiectul și tonul discursului poetic. Ironia și elegia devin pamflet politic. Dezamăgirea poetului e sintetizată în versuri abrupte: „România, când vom înceta înțeleptul nostru canibalism?/ Poți să te speli pe cap cu victoria-ți postrevoluționară./ Revoluția a fost una, iar postrevoluția/ este altceva./ Postrevoluția este o cutie de conserve care zăngăne./ O cacealma cu lumpeni revoluționari și/ lichele parvenite./ Un vax”. Ulterior **I.** și-a redirecționat interesul către teatrul de stradă cu caracter experimental, fiind promotorul conceptului Timișoara Open Art City.

SCRIERI: *Pastel handicapat*, București, 1978; *Autoportret cu foxterrier*, București, 1980; *Camera de mercur*, București, 1982; *Întrebare despre întoarcerea acasă*, București, 1985; *Confesiune asupra Labirintului*, Timișoara, 1995; *România (O pastişă după Ginsberg) – Romania (A Ginsberg Pastiche)*, ed. bilingvă, Timișoara, 1996; *Petru*, Timișoara, 1997; *România. Post scriptum*, pref. Marcel Corniș-Pop, Timișoara, 1998; *Revoluția*, Timișoara, 2000; *Timișoara 1989 – „No Comment?”*, Timișoara, 2003; *Timișoara în performance – Performance in Timișoara*, ed. bilingvă, Timișoara, 2007.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, *Petru Ilieșiu*, LCF, 1978, 17; Laurențiu Ulici, *Cultura poetică*, RL, 1978, 19; Eugen Dorcescu, *„Pastel handicapat”*, ST, 1978, 5; Livius Ciocârlie, *Petru Ilieșiu*, „Forum studențesc”, 1980, 1; Daniel Vighi, *„Autoportret cu foxterrier”*, „Forum studențesc”, 1981, 6; Marcel Corniș-Pop, *„Camera cu mercur”*, O, 1982, 34; Ion Bogdan Lefter, *Melancolia adolescenței pierdute*, RL, 1982, 38; Ioan Holban, *Epica poemului*, CRC, 1985, 44; Eugen Bunaru, *Bagheta magică a poeziei*, O, 1999, 3; Ion Bogdan Lefter, *Nonconformistul Petru Ilieşu*,OC, 2004, 232; *Dicț. Banat, 395–397*; Eugenia Țarălungă, *„Performance”*, VR, 2007, 5. ***F.C.P.***

ILIN, Stancu (23.XI.1933, Fărcașele, j. Olt), critic și istoric literar, editor.

Este fiul Mariei (n. Voicu) și al lui Voicu Ilin, țărani. Urmează clasele primare în comuna natală (1941–1945), iar pe cele gimnaziale în orașul Caracal (1945–1948). Între 1948 și 1952 este elev al Liceului Comercial din Craiova. Din 1952 până în 1957 este student al Facultății de Filologie a Universității din București, secția limba și literatura română – limba germană. Ulterior este repartizat în calitate de cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei Române, fondat și condus de G. Călinescu. A străbătut toate treptele profesionale până la gradul de cercetător principal I (1995). În 1958–1962 și în 1996–1999 a fost secretar științific al instituției, devenită între timp Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu", de unde s-a pensionat în 1999, dar continuând să lucreze. **I.** debutează în revista „Studii și cercetări de istorie literară și folclor" cu articolul de sinteză *Nuvela și povestirea contemporană* (1959). La recomandarea lui G. Călinescu, s-a consacrat explorării arhivei lui Liviu Rebreanu de la Biblioteca Academiei Române, dar și documentelor aflate în păstrarea familiei. Un prim rezultat l-a constituit teza de doctorat *Liviu Rebreanu în lumina manuscriselor și a corespondenței sale*, susținută în 1978. A beneficiat de un stagiu de specializare la Tübingen în perioada 1969–1971, ca bursier al Fundației „Alexander von Humboldt". Mentorii săi au fost Richard Brinkmann și Eugeniu Coșeriu. Capitolul *Liviu Rebreanu și cultura germană*, din teza de doctorat, reprezintă rodul unor investigații metodice în Germania. **I.** a cercetat în arhiva Universității din Tübingen dosarul doctoratului lui Tudor Vianu, pe care l-a publicat în „Manuscriptum". A mai realizat un amplu studiu despre Theodor Fontane, inclus în volumul *Studii de literatură universală și comparată* (1971). În arhivele Ministerului de Externe și ale Universității din Bonn a mai întreprins un stagiu de documentare în 1992, aducând în țară scrisori și acte privind relațiile cu spațiul german ale lui N. Iorga, A. Philippide, Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Nichifor Crainic. A participat cu articole la elaborarea unor lucrări colective. În bună parte din aceste preocupări își trag seva studiile din *Convergențe* (2004), o sinteză asupra perioadei postpașoptiste, cu interpretări și date noi despre Vasile Alecsandri, George Barițiu, B.P. Hasdeu, A.I. Odobescu, Radu Ionescu, Anghel Demetriescu, Ștefan C. Mihăilescu, D.A. Laurian ș.a. A fost distins cu Ordinul Meritul Cultural (1972).

Contribuția de substanță a istoricului literar **I.** s-a concretizat în două exegeze: *Liviu Rebreanu în atelierul de creație* (1985; Premiul Academiei RSR) și *Liviu Rebreanu în agora* (1988). Cercetând minuțios și atent întreaga arhivă a scriitorului, el știe să selecteze datele semnificative, sesizând conexiuni sau interdependențe nebănuite între ipostazele vieții și ale operei. Interesante sunt capitolele ce întreprind o paralelă între Emil Rebreanu și Apostol Bologa, personajul central din *Pădurea spânzuraților*, reconstituie geneza și metamorfoza romanelor sau relevă relația lui Liviu Rebreanu cu spațiul de cultură germană. Demnă de remarcat este și ideea unei proiecții autobiografice, oarecum paradoxală, a scriitorului în Titu Herdelea, personaj care apare, cu sensuri simbolice prin dedublare și umanizare, aproape pretutindeni, de la *Ion* și *Răscoala* la *Gorila*. În sinteza *Liviu Rebreanu în agora*, construită în buna tradiție călinesciană, de arheologie literară, într-o manieră deloc aridă, **I.** își concentrează atenția asupra unor momente majore din existența lui Liviu Rebreanu, unele de intensă încordare, precum împrejurările acordării Premiului „Năsturel-Herescu" al Academiei Române pentru romanul *Ion* în 1921, alegerea ca membru al Academiei Române în 1939, compunerea în trei variante succesive a discursului de recepție, *Lauda țăranului român*, rostit în mai 1940, relațiile cu Tudor Arghezi după apariția pamfletului acestuia la adresa romanului *Ion* ș.a. Bine structurat și cu informații inedite este capitolul consacrat receptării operei lui Liviu Rebreanu peste hotare. Totodată, **I.** a editat operele unor scriitori clasici. Astfel, în 1986, pune bazele ediției critice *Opere* de B.P. Hasdeu tipărind primul volum consacrat poeziei. Trei volume (1996–2003, în colaborare cu I. Oprișan) sunt dedicate prozei și dramaturgiei; ediția mai include *Articole politice* (2002), *Studii și articole literare, filosofice și culturale* (două

tomuri, 2003–2004), ultimul volum fiind *Corespondență* (2006). În paralel, s-a desfășurat la Chișinău, în intervalul 1993–2012, proiectul editării, în colaborare cu I. Oprișan, a scrierilor lui B. P. Hasdeu, însumând 16 volume, în care **I.** s-a implicat, alături de alți specialiști. Ediția critică B.P. Hasdeu a intrat și în seria „Opere fundamentale" (I–IV, 2006–2007). În colaborare cu Rodica Florea, **I.** a mai tipărit lucrarea *I.L. Caragiale în conștiința contemporanilor săi* (1990), unde au fost comentate articole despre dramaturg apărute în presa românească dintre anii 1879 și 1912. O contribuție importantă a avut, de asemenea, la realizarea proiectului *Bibliografia I.L. Caragiale* (1997). Pe baza ei a fost posibilă realizarea ediției *Opere* de I.L. Caragiale (I–IV, 2000–2002; Premiul Academiei Române), în colaborare cu Nicolae Bârna și Constantin Hârlav. O nouă ediție, revăzută și adăugită, va fi tipărită în 2011. Tomurile *Publicistică* și *Corespondență*, îndeosebi, cuprind peste cincizeci de articole noi și aproape două sute de scrisori necunoscute, iar în note și comentarii au fost invocate texte care vorbesc despre geneza operei și despre receptarea scrierilor caragialiene de-a lungul timpului. **I.** ilustrează în cărțile sale un concept de istorie literară pe care l-a teoretizat de timpuriu în studiul *Faze și moment optim în cercetarea de istorie literară* (1969). Orice contribuție la biografia scriitorului sau a operei este tot atât de importantă ca și interpretarea literară. G. Călinescu vedea în istoricul literar un benedictin al „materialelor", dar și un „artist al interpretării". Sunt recunoscute din edițiile lui **I.** numeroasele contribuții la configurarea operei unor mari scriitori precum și o „descoperire", în Arhivele Istorice Centrale, a unei „anecdote" de Ion Creangă, intitulată *Mare lucru este blagoslovenia Domnului*, datată „1883, iuniu", textul, în intenție o variantă publicabilă la „corosiva" *Povestea poveștilor*, fiind editat ulterior și dezbătut în 1984 în „Revista de istorie și teorie literară". Un ultim exemplu îl constituie elucidarea, într-un text apărut în „Manuscriptum" din 1985, a pseudonimului Ion Jalea, cu care Liviu Rebreanu a publicat în 1919 broșurile *Ardealul, Banatul, Crișana, Maramureșul și Bucovina* și *Basarabia. Descrierea. Istoria. Unirea.* **I.** a dezlegat misterul unui pseudonim, dar a scos la suprafață și o enigmă a lui Rebreanu legată de publicistica sa politică.

SCRIERI: *Liviu Rebreanu în atelierul de creaţie*, Bucureşti, 1985; *Liviu Rebreanu în agora*, Bucureşti, 1988; *Convergenţe*, Bucureşti, 2004. **Ediţii:** Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, pref. edit., Bucureşti, 1985; *Poezia obiceiurilor de iarnă*, pref. edit., Bucureşti, 1985; B.P. Hasdeu, *Opere*, introd. George Munteanu, vol. I, Bucureşti, 1986, vol. II–IV, Bucureşti, 1996–2003 (în colaborare cu I. Oprişan), vol. V–VI, Bucureşti, 1997–2004, *Istoria toleranței religioase în România*, pref. edit., București–Chișinău, 1992, *Scrieri*, I–XVI, introd. edit., Chișinău–București, 1993–2012 (în colaborare cu I. Oprișan), *Corespondență*, pref. edit., București, 2006, *Opere*, I–IV, introd. Eugen Simion, București, 2006–2007 (în colaborare cu I. Oprișan); *I.L. Caragiale în conștiința contemporanilor săi*, pref. edit., București, 1990 (în colaborare cu Rodica Florea); I.L. Caragiale, *Opere*, I–IV, pref. Eugen Simion, București, 2000–2002 (în colaborare cu Nicolae Bârna și Constantin Hârlav); ed. 2, I–V, București, 2011.

Repere bibliografice: [*Un manuscris literar al lui Ion Creangă descoperit de Stancu Ilin*] (dezbatere), RITL, 1984, 1–3; Al. Piru, *Secretul marii creaţii*, FLC, 1985, 40; Nae Antonescu, *Din perspectiva laboratorului de creaţie*, ST, 1985, 10; Ovidiu Papadima, *Repertoriul folcloric*, LCF, 1985, 50; Dan Mănucă, [*Stancu Ilin*], CL, 1985, 12, 2003, 5, 8; Lucian Raicu, *Atelier de creaţie*, RL, 1986, 3; Z. Ornea, [*Stancu Ilin*], RL, 1986, 23, 1991, 6; Şerban Cioculescu, [*Stancu Ilin*], RL, 1986, 33, 39, 40; Mircea Anghelescu, [*Stancu Ilin*], T, 1986, 10, LCF, 1990, 29; Eugen Simion, *Anticamera operei*, RL, 1989, 8; Florin Faifer, *Liviu Rebreanu – portret documentar*, CRC, 1989, 13; Nicolae Mecu, *Barometrul Caragiale*, VR, 1990, 11; Ion Simuţ, *Rebreanu*, Bucureşti, 1997, *123–125*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *586–587*; Cornelia Ştefănescu, *Integrala Caragiale*, RL, 2002, 31, 32. ***T.V.***

ILIS, Florina (26.VIII.1968, Olcea, j. Bihor), prozatoare, eseistă.

Este fiica Anei (n. Pojega) şi a lui Teodor Ilis; prenumele la naştere: Florina Liliana. Urmează şcoala generală din localitatea natală (1975–1983), Liceul „Emanuil Gojdu" din Oradea (1983–1987), Universitatea „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca, Facultatea de Litere, secţia română–franceză (1987–1992), Şcoala de Înalte Studii Postuniversitare din Cluj-Napoca, secţia istorie–filologie (1992–1994). Începând cu 1992, lucrează la Biblioteca Centrală Universitară clujeană „Lucian Blaga", pe post de bibliotecar.

Colaborează cu Rodica Frenţiu la un proiect axat pe simbioza dintre cuvânt şi imagine, al cărui rezultat este cartea *Haiku şi caligrame* (2000), asumată de **I.** ca debut literar. Un an mai târziu, în 2001, participă la concursul de debut organizat de Editura Univers cu manuscrisele romanelor *Coborârea de pe cruce* şi *Chemarea lui Matei*, cel din urmă fiind desemnat câştigător. În 2003 obţine titlul de doctor în filologie la Universitatea „Babeş–Bolyai", cu o teză având ca subiect „fenomenul cyberpunk", publicată în volum în 2005. Această contribuţie, cu bibliografie de dată recentă, selectată preponderent din spaţiul anglo-saxon, analizează „fenomenul science-fiction, pe de o parte, atât din perspectivă diacronică, în evoluţia sa marginală la curentele literare, şi pe de altă parte, dintr-una sincronică, raportându-l la contextul cultural postmodern, în încercarea de a construi o poetică a genului". Cartea reprezintă sinteza teoretică a preocupărilor autoarei pentru reconstrucţia virtualului prin ficţiune, pe osatura căreia îşi alcătuieşte romanele.

De la *Coborârea de pe cruce* (2001) la *Vieţile paralele* (2012; Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, Premiul oferit de Radio România Cultural ș.a.), **I.** propune „lumi" narative care, parcurse în sistemul clasic de referinţă, sunt incitante, adecvate la gusturile publicului consumist, amator de „fabule" cu tente spiritualiste, orientale, conspiraţioniste, de povestiri cu privire la psihodramele actualităţii: pierderea de sine în labirintul tehnologiei IT, manipularea gândirii prin intoxicarea cu mesaje mediatice, un caz aparte fiind acela al elaborării produsului numit „poetul naţional", de către hackeri ideologici, care de-a lungul istoriei, în funcţie de imperativele contextului politic, strecoară viruşi extrem de eficienţi pentru a înlocui logica realităţii cu logica ficţiunii. **I.** lucrează în vecinătatea cărţilor nu doar ca bibliotecar, ci şi ca scriitor. Pentru pasionaţii de intrigi de succes internaţional, cum sunt misterele care valorizează sugestiile transmise de imaginile celebre, fanteziile cu aer medieval, thrillerele, „codurile", metafizica „semnelor", romanele ei reprezintă, pe de o parte, oferta românească la producţiile de gen de pe segmentul de piaţă care i-a impus pe Haruki Murakami sau pe Dan Brown. Pe de altă parte, spre deosebire de aceștia, **I.** mai mult scrie decât vinde, un imbold mai puternic pentru un scriitor autentic fiind acela al adaptării speciilor „literaturii de masă" la sistemul calităţii artistice. Înainte de toate, în romanele ei se remarcă modul de scriere, preocuparea pentru formule stilistice care să flexibilizeze naraţiunea, să conducă subiectul nu după principiile romanului clasic, necorespunzătoare vitezei de lectură şi aviditąţii de informaţie a cititorului actual, ci în funcţie de structurile pe baza cărora se realizează montajul textelor de pe reţeaua internet. **I.** se arată interesată de ficţiunea concepută ca o „lume paralelă" faţă de realitate, diversă după criteriul naturii, dar, în egală măsură, coexistentă şi paradoxal-tangenţială. *Coborârea de pe cruce*, *Chemarea lui Matei* (2002), *Cruciada copiilor* (2005) formează „trilogia Cunoaşterii", proiectată încă din anul 1992. În pofida „circuitelor" care leagă cele trei cărţi, sub aspectul evoluţiei personajelor şi situaţiilor, pe parcursul trilogiei se observă cu fiecare volum tendinţa de *work-in-progress*. **I.** este remarcată semnificativ de critică de-abia prin *Cruciada copiilor*, roman editat nu la Cluj-Napoca, cum sunt primele două, ci în Capitală. Translocarea îi aduce autoarei o bună vizibilitate şi, în consecinţă, premii – Cartea Anului 2005, oferit de „România literară" şi de Fundaţia Anonimul; Premiul revistei „Cuvântul", Premiul Radio România Cultural, Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române, dar şi traducerea în limbi de circulaţie internaţională ş.a. Oricât de bine întâmpinat este, *Cruciada copiilor*, în care se imaginează o bătălie de la Posada de peste veacuri, cu luarea în posesie a trenului către tabăra de vacanţă, bătălie dusă între cei mici şi cei mari şi dirijată de pe net, nu se ridică la nivelul părţilor anterioare ale trilogiei, mai ales la nivelul *Coborârii de pe cruce*, apogeul valoric, de până acum, al scrierilor de ficţiune publicate de **I.** Demonstrând virtuozităţi de expunere a povestirii, romanul atrage prin stilul configurat ca un fragmentarism stimulativ al sugestiilor, apoi prin personajele simple, dar captivante şi prin intriga care transgresează convenţiile clasice, punând în valoare elementul de mister. *Coborârea de pe cruce* îşi are corelativul tematic în *Vieţile paralele*, care e o meditaţie de sorginte romantică, trecută prin impact postmodern, asupra omului posedat de un talent special (pictor de fresce în biserici în primul caz, scriitor în cel de-al doilea). Alt personaj-recurent al acestor romane este programatorul, exponentul ordinii tehnologice, dezorientat însă de haosul ontologic din planul realităţii. El poate fi întâlnit în seria cu trimitere mai directă la viaţa monitorizată de sistemele IT, *Chemarea lui Matei*, *Cruciada copiilor*, *Cinci nori coloraţi pe cerul de răsărit* (2006), în care *chat*-ul, *game*-ul, existenţele

şi identităţile virtuale din simulacrele programate ca *second life* nu reuşesc să contracareze efectele reale cauzate de singurătate şi lipsă de afecţiune. Ceea ce i se întâmplă scriitoarei după *Cruciada copiilor*, adică atunci când este vorba despre *Cinci nori coloraţi pe cerul de răsărit* şi despre *Vieţile paralele*, înseamnă prea mult pentru publicul amator de literatură de consum din cauza experimentelor asupra scriiturii, **I.** confirmând cu fiecare carte a fi una din cele mai bune povestitoare contemporane, dar prea puţin pentru publicul avizat, zonele de comercial câştigând teren de la o carte la alta. Atât în cazul thriller-ului situat în ambient oriental *Cinci nori coloraţi pe cerul de răsărit*, cât şi în cel cu M. Eminescu, în *Vieţile paralele* **I.** impresionează cultural, stilistic etc., dar deziluzionează prin nehotărârea de a-şi asuma paradigma de lucru. *Vieţile paralele*, spre exemplu, poate fi citit ca romanul (excelent) unui delir controlat de la distanţă – personajul Eminescu îşi intră atât de bine în rol, încât convinge cu autenticitatea unui episod biografic supus controverselor. Aceste fluctuaţii dau imaginea unei scriitoare încă dezorientate, copleşite de volumul documentărilor întreprinse, care nu reuşeşte întotdeauna să găsească soluţia optimă a transpunerii în ficţiune. Un compartiment notabil în ceea ce o preocupă pe **I.** este restituirea operei lui Adrian Marino, întreprindere sprijinită în bună parte pe documentele din arhiva personală a criticului, aflată în fondul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca. Volumele coordonate de **I.**, individual sau în colaborare, *Viaţa, opera şi activitatea lui Adrian Marino. Cercetare bibliografică şi de referinţă* (2010), Adrian Marino, *Dintr-un dicţionar de idei literare* (2010), *Adrian Marino. În căutarea ideii de libertate şi cenzură* (2011), cuprind o sistematică a integralei operei, la care se adaugă indexarea referinţelor critice din 1939 (anul debutului publicistic) până în 2005, articole din presă, note, fişe de lectură din două volume ale *Dicţionarului de idei literare*, lăsate în faza de proiect, studii care confirmă anvergura ştiinţifică, deschiderea intelectuală, enciclopedismul prin care teoreticianul s-a făcut remarcat în spaţiul cercetării internaţionale. Studiile introductive semnate de **I.** sunt riguros documentate, obiectiv-echilibrate în analiză, evidenţiind competenţele de lucru ale autoarei şi în domeniul istoriei literare.

SCRIERI: *Reviste româneşti de cultură din Transilvania interbelică*, I (în colaborare), coordonator Nae Antonescu, Cluj-Napoca, 1999; *Haiku şi caligrame* (în colaborare cu Rodica Frenţiu), Cluj-Napoca, 2000; *Coborârea de pe cruce*, Cluj-Napoca, 2001; *Chemarea lui Matei*, Cluj-Napoca, 2002; *Cruciada copiilor*, Bucureşti, 2005; *Fenomenul science-fiction în cultura postmodernă. Ficţiunea cyberpunk*, Cluj-Napoca, 2005; *Cinci nori coloraţi pe cerul de răsărit*, Bucureşti, 2006; *Lecţia de aritmetică*, postfaţă Claudiu Groza, Cluj-Napoca, 2006; *Viaţa, opera şi activitatea lui Adrian Marino. Cercetare bibliografică şi de referinţă* (în colaborare), Cluj-Napoca, 2010; *Adrian Marino. În căutarea ideii de libertate şi cenzură*, pref. Doru Radoslav, Cluj-Napoca, 2011; *Vieţile paralele*, Bucureşti, 2012. **Antologii, ediţii:** *Hermeneutica bibliothecaria. Antologie Philobiblon*, I, Cluj-Napoca, 1998 (în colaborare cu Ionuţ Costea); Adrian Marino, *Dintr-un dicţionar de idei literare*, Cluj-Napoca, 2010 (în colaborare cu Rodica Frenţiu).

Repere bibliografice: Adrian Marino, [*Florina Ilis*], „Transilvania jurnal”, 2000, 795, „Piaţa literară”, 2002, 7, OC, 2003, 156; Sanda Tivadar, *„Chemarea lui Matei”*, F, 2003,1; Tania Radu, *Cartea de după*, „22”, 2006, 844; Iulia Popovici, *Literatura preţioaselor ridicole*, OC, 2006, 48; Andrei Terian, *Concert din muzică de „Koto”*, CLT, 2006, 18; Ştefan Borbély, *Cyberpunk*, APF, 2006, 4; Tudorel Urian, *Exotism postmodern*, RL, 2006, 23; Elvira Sorohan, *Japonia din noi*, CLT, 2006, 28; Irina Petraş, [*Florina Ilis*], CNT, 2007, 12, RL, 2010, 49–50; Cosmin Ciotloş, [*Florina Ilis*], RL, 2008, 38, 2012, 49–51; Paul Cernat, *Cybermelodrama*, OC, 2008, 191; Marius Chivu, *Conjuraţia Eminescu*, DM, 2012, 460. ***C.M.B.***

ILISEI, Grigore (20.XI.1943, Văleni-Stânişoara, j. Suceava), prozator, publicist.

Este fiul Georgetei Ilisei (n. Zăhărescu), învăţătoare, şi al lui Ilie Ilisei, preot. Primele clase le urmează la şcoala din Mănăstioara (1950–1953), îşi continuă învăţătura la Fălticeni, unde în 1961 va termina liceul. În 1966 va absolvi Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi, secţia limba şi literatura română. Lucrează ca redactor (1966–1968) la Studioul de Radio Iaşi, apoi este tot aici redactor-şef adjunct (1972–1983), corespondent pentru Radio Bucureşti (1968–1972), redactor la revista „Convorbiri literare” (1983–1989), director al Studioului de Radio

şi Televiziune Iaşi (1990–1994), director şi realizator de emisiuni la Studioul de Televiziune Iaşi (1994–1997), iar din 2001 până în 2004 secretar al Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi. În 2004–2005 este ataşat cultural în Tunisia. Debutează publicistic în „Zori noi” din Suceava (1961), sub pseudonimul Grigore Spiru, iar prima povestire îi apare în „Cronica” (1970). Cea dintâi carte este *Năvod pentru scrumbii albastre* (1972). Mai colaborează la „Ateneu”, „România literară”, „Contemporanul”, „Tribuna”, „Contrapunct” ş.a. În 2002 i se acordă Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

Pe parcursul a peste patru decenii, **I.** a publicat pagini diverse tipologic, manifestându-se în publicistică, îndeosebi în reportaj, în proză scurtă (schiţă, povestire, nuvelă), însemnări de călătorie, roman, cronică plastică. Două invariante – ataşamentul faţă de peisajul moldav, faţă de istoriile şi oamenii care le poartă ca pe nişte „pisanii de azi şi de demult”, concomitent o vie curiozitate faţă de tot ceea ce înseamnă alteritate etnică, mentalitară etc. – sunt, în ciuda aparenţelor, complementare, nu divergente şi se regăsesc în aproape fiecare carte a lui. Încă din povestirile cu care debutează, *Năvod pentru scrumbii albastre*, sunt evidente şi „voluptatea orientală a povestitorului” (Ioan Holban), şi dorinţa de a îmbina perspectiva reporterului sedus de pitorescul efemeridelor cu aceea a unui călător captat de faţa ascunsă a unor frumuseţi cercetate fără grabă. Ambele trăsături sunt puse în relief şi de publicistica din volumul *Într-o cabină de transmisie* (1972) sau de reportajele din *Periplu moldav* (1973) şi din *Privelişti moldave* (1980), de naraţiunile cu miez ceremonial din *Reîntoarcerea verii* (1975) ori de impresiile de călătorie din *Stampe europene* (1976) şi de interviurile din volumul *Cu George Lesnea prin veac* (1977). În romanele care urmează, *Ceasul oprit* (1980; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi) şi *Masa de biliard* (1983), autorul îşi foloseşte experienţa anterioară în planul construcţiei, dar şi în acela al conţinutului epic. Scrierile par a se articula în aceeaşi manieră reportericească, romancierul preferând adesea utilizarea procedeului secvenţial în configurarea unei durate epice şi în reliefarea personajelor. Protagoniştii, interiorizaţi, cu reacţii greu descifrabile, încearcă să-şi asume atât propriul trecut, cât şi prezentul, un prezent marcat de mari convulsii sociale şi politice. După reportajele de călătorie din *Peisaje* (1985) şi publicistica din *Fotograme* (1985), romanul-colaj *Octavia* (1986) se concentrează asupra câtorva existenţe mărunte, în spiritul „scenelor din viaţa de provincie” din literatura începutului de secol XX şi a perioadei interbelice. Scriitorul cultivă şi aici elemente ale modernităţii, dovedind „un ochi format pentru mişcările fine, adevărate *tropisme* ale unor suflete care au oroare de exhibarea trăirilor” (Liviu Leonte). Emblematică e, din această perspectivă, radiografia suferinţei personajului central, care „parcă trăgea la întuneric” încă înainte de a lupta cu o boală necruţătoare. Romanul *Pasaj de raţe sălbatice* (1996) se situează, ca formulă, în succesiunea strânsă a cărţilor anterioare. Înrudit cu protagoniştii din celelalte romane şi proze scurte, pictorul Camil Dunea, originar dintr-un sat basarabean, e un înstrăinat, trecut prin seisme istorice (războiul de pe Frontul de Răsărit, „iadul” roşu, pierderea Basarabiei şi calvarul ce i-a urmat) care îi zdruncină psihicul fragil şi îi blochează îndelung energiile creatoare. Exponent al unei generaţii care trăieşte sentimentul de inutilitate a jertfei, el se salvează abia când îşi înţelege puterea: „Va lua în mână penelul ca să rămână el însuşi atâta vreme cât va fi în viaţă”. Romanul este dedicat memoriei pictorului Călin Alupi; în acelaşi an albumul-catalog *Călin Alupi*, editat împreună cu Aurel Istrati, conturează profilul unui „meşter frumuseţilor lumii”, ca şi alte albume dedicate unor artişti plastici. Întorcându-se la publicistică, autorul scrie, în colaborare cu Paul Miron, *Fălticeni – mon amour. O scurtă istorie aproape sentimentală* (1996), după ce în 1987 semnase, împreună cu Ştefan S. Gorovei, micromonografia *Fălticeni*. Altă apariţie, *Oleacă de taifas* (1998), ar putea fi subintitulată „carte de interviuri mărturisitoare”. Nimic frivol, minor şi/sau plictisitor în aceste interviuri prezentate iniţial în emisiuni de televiziune. Partenerii de dialog ai lui **I.** sunt, fiecare în felul lui, „figuri” ale domeniului în care se manifestă: Petru P. Andrei, Liviu Antonesei, Matei Călinescu, Constantin Ciopraga, Paul Miron, Cezar Ivănescu ş.a. Ideea de taifas exclude polemica, dar acceptă contrazicerea cordială. Şi volumul *Divanuri duminicale* (2001) conţine o suită de „16+2 interviuri mărturisitoare” cu „personalităţi ale spiritului”, cărora intervievatorul încearcă să le surprindă individualitatea. *De la apa Iordanului la fiordurile norvegiene* (1999; Premiul Filialei Iaşi a Uniunii Scriitorilor) este un nou memorial de călătorie. Notele incluse în el, scrise între 1993 şi 1996, în timpul unor călătorii în Israel, Franţa, Olanda şi Norvegia, se revendică în multe privinţe din proza cu infiltraţii lirice a autorului, acum atent la geografia ori la mitologia locală, dar şi la modalitatea cea mai potrivită

de captare a informaţiei într-un text cu veşminte literare, ornat stilistic, s-ar spune aproape baroc. La rândul lor, *Repede privire asupra miracolului chinez* (2004) şi *La gurile Africii* (2010) consolidează interesul lui **I.** pentru enigmele alterităţii etnice, desluşite prin confruntarea imaginilor livreşti anterioare cu realitatea unor locuri şi oameni care îşi „exhibă greu lăuntrul sufletesc, îndeosebi necunoscutului, să nu zic străinului" venit de departe să citească însemnele unor diferenţe radicale. Cu romanul *Între linii* (2005) prozatorul revine la figura pictorului Camil Dunea în intenţia de a realiza un ciclu romanesc, *Palimpseste regăsite*, care să se articuleze pe ideea transferului pătimirilor în bucurii mântuitoare. Încă şi mai vădit decât personajele din *Pasaj de raţe sălbatice*, intelectualii surprinşi „între liniile" numeroaselor convulsii istorice ascultă chemarea iubirii cu potenţial taumaturgic şi chemarea artei ca refugiu suprem. Textele din volumul *Pisanii de azi şi de demult* (2012), împărţit în cicluri cu titluri elocvente – *Privelişti cu biserici şi chinovii*, *Duh din duhul bisericii (Chipuri)*, *Praznice şi prăznuitori*, *Pisanii despre bucoavne şi felurite întâmplări tâlcuitoare* – vorbesc, în esenţă, despre „o legătură adâncă şi de nedezlegat" cu lumea credinţei.

SCRIERI: *Năvod pentru scrumbii albastre*, Iaşi, 1972; *Într-o cabină de transmisie*, Iaşi, 1972; *Periplu moldav*, Bucureşti, 1973; *Reîntoarcerea verii*, Bucureşti, 1975; *Stampe europene*, Iaşi, 1976; *Cu George Lesnea prin veac*, Bucureşti, 1977; ed. 2, Bucureşti, 1997; *Ceasul oprit*, Bucureşti, 1980; *Privelişti moldave*, Iaşi, 1980; *Masa de biliard*, Bucureşti, 1983; *Fotograme*, Bucureşti, 1985; *Peisaje*, Iaşi, 1985; *Octavia*, Iaşi, 1986; *Fălticeni* (în colaborare cu Ştefan S. Gorovei), Bucureşti, 1987; *Portrete în timp*, Iaşi, 1990; *De la vest tot la vest*, Iaşi, 1992; *Pasaj de raţe sălbatice*, Iaşi, 1996; *Fălticeni – mon amour. O scurtă istorie aproape sentimentală* (în colaborare cu Paul Miron), cu ilustraţii de Dan Hatmanu, pref. Ştefan S. Gorovei, Iaşi, 1996; *Călin Alupi* (în colaborare cu Aurel Istrati), Iaşi, 1996; *Oleacă de taifas*, Iaşi, 1998; *De la apa Iordanului la fiordurile norvegiene*, pref. Florin Faifer, Iaşi, 1999; *Iulia Hălăucescu*, Iaşi, 1999; *Divanuri duminicale*, postfaţă Nicolae Turtureanu, Iaşi, 2001; *Fălticeni*, Iaşi, 2003; *Repede privire asupra miracolului chinez*, Iaşi, 2004; *Între linii*, Iaşi, 2005; *Victor Mihăilescu Craiu*, pref. Constantin Ciopraga, Iaşi, 2008; *La gurile Africii*, Bucureşti, 2010; *Eugen Ştefan Bouşcă*, Iaşi, 2011; *Ferestre deschise către prieteni*, Iaşi, 2011; *Pisanii de azi şi de demult*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *183–184*; Al. Călinescu, *O poetică realistă: Grigore Ilisei*, CL, 1984, 4; Liviu Leonte, [*Grigore Ilisei*], CRC, 1987, 7, RL, 1996, 3, ATN, 2002, 12, CL, 2004, 1, „Bucovina literară", 2007, 2–3; Valentin Taşcu, *Romanul unui personaj*, CL, 1987, 7; Holban, *Profiluri*, *337–339*; Constantin Ciopraga, *Grigore Ilisei. Memorialistica de călătorie*, DL, 1993, 9; *Profil Grigore Ilisei*, CNP, 1995, 10 (grupaj special); Mănucă, *Perspective*, *126–129*; Z. Ornea, *O evocare a Fălticenilor de Grigore Ilisei*, RL, 1997, 51–52; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *587–588*; Faifer, *Faldurile*, *77–79*; Mircea A. Diaconu, *Farmecul călătoriei*, CRC, 2000, 4; Vlad Sorianu, *Jurnalul de călătorie ca literatură*, ATN, 2001, 2; Constantin Coroiu, [*Grigore Ilisei*], ALA, 2001, 575, 576, 2002, 642, 2003, 651, CLT, 2007, 31; George Bădărău, *Miracolul chinez*, CRC, 2005, 11; Constantin Dram, *Vibraţii bine temperate*, CL, 2006, 5; Holban, *Ist. lit.*, III, *178–190*; Ioan Holban, *Proza română contemporană*, II, 2008, *5–12*; Antonio Patraş, *„Fălticeni – mon amour. O scurtă istorie aproape sentimentală"*, RL, 2010, 45; Florin Faifer, *O experienţă ca şi iniţiatică*, CL, 2012, 7.

R.B.D., E.I.

IŁŁAKOWICZÓWNA, Kazimiera (19.VIII.1892, Vilnius – 16.II.1983, Poznań, Polonia), traducătoare poloneză. Orfană de ambii părinţi (Barbara Iłłakowiczówna şi Klemens Zana) din fragedă copilărie, va fi încredinţată de familie contesei Zofia Źyberk Platerów-Buynowa. Urmează liceul mai întâi la Varşovia, apoi la Petersburg, unde îşi susţine bacalaureatul. După popasuri la Freiburg şi Geneva, studiază în Anglia (Oxford, 1908–1909). Revenită în ţară, la Cracovia, îşi definitivează studiile filologice de polonă şi engleză la Universitatea Jagiellonă (1910–1914). Se formează sub influenţa revistei „Pro arte et studio" (1916–1919) şi a cercului artistico-literar Pod Picadorem (1918–1919), fiind atrasă şi de gruparea poetică expresionistă Skamander. În presă debutează timpuriu ca poetă, în 1905, iar în 1911 îi apare primul volum de versuri (*Ikarowe loty*), afirmându-se apoi cu o poezie modernistă de idei, cu inflexiuni romantice şi expresioniste. Între 1915 şi 1917 participă pe front ca soră de caritate, dar, îmbolnăvindu-se de holeră, este nevoită să se întoarcă la Varşovia. După Primul Război Mondial este funcţionară în Ministerul Afacerilor Externe (1919–1926), apoi devine secretara particulară a mareşalului Jósef Piłsudski, până la moartea acestuia (1935), după aceea reluându-şi activitatea în acelaşi minister. Ocuparea Poloniei în 1939 o determină să ia calea exilului, refugiindu-se în România (pe care o vizitase în 1937), la Cluj (1939–1947), unde se va întreţine din lecţii de limbi străine şi va învăţa româneşte. Repatriată, se stabileşte la Poznań. Pe lângă numeroasele premii şi distincţii poloneze (Marele Premiu Naţional, 1935, Premiul Literar de Stat, 1976) şi străine (Crucea de Cavaler al Legiunii de Onoare), i se va conferi şi Ordinul Coroana României în grad de Comandor (1940).

Şederea la Cluj a însemnat pentru **I.** cunoaşterea îndeaproape a ţării şi a culturii noastre, scriitoarea inspirându-se în unele cicluri de poezie şi în volume de proză poetică şi memorialistică din realităţile româneşti. Traducătoare cu experienţă din alte literaturi, **I.** a transpus de-a lungul vieţii pagini din lirica românească, atât cultă (de la Ienăchiţă Văcărescu la Marin Sorescu), cât şi populară (colinde de Crăciun şi de Paşti, cântece ostăşeşti din Primul Război Mondial, doine, strigături, bocete, poezie de dragoste, mai ales din Transilvania), în numeroase publicaţii de prestigiu („Poezija", „Życie literackie", „Tworczość" ş.a.). Unele versiuni din M. Eminescu sunt considerate încă de neegalat. Tălmăcirile din poezia românească, poeţii preferaţi, în afara lui Eminescu, fiind Lucian Blaga, George Bacovia, Octavian Goga, Magda Isanos ş.a., au fost adunate postum într-unul din volumele ediţiei din operele sale. Marea diversitate a poeţilor abordaţi o situează printre cei mai reprezentativi traducători de lirică românească din Polonia.

Traduceri: [M. Eminescu, Octavian Goga, Lucian Blaga, G. Bacovia ș.a.], în *Poezije zebrane* [*Poezii alese*], IV, Toruń, 1999.

Repere bibliografice: Maria Vârcioroveanu, *Kazimiera Iłłakowiczówna. O poloneză care a iubit România – amintiri, corespondenţă*, pref. Ioan Grigorescu, Bucureşti, 2008. ***G.Dn.***

ILOVICI, Mihail (4.X.1910, Găeşti – 12.II.1983, Găeşti), eseist.

Era al patrulea copil în familia Sofiei și a lui Theodor Ilovici, macedonean de origine. A urmat şcoala primară şi liceul la Găeşti, avându-i profesori pe Şerban Cioculescu şi pe Vladimir Streinu. Este licenţiat al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1933). Student, debuta în 1930 cu versuri în revista „Licăriri" şi întemeia revista „Cristalul" (Găeşti, Bucureşti, 1930–1932), al cărei director este. Tot acum frecventează cenaclul Sburătorul. Colaborează cu eseuri şi cronici literare la „XY Literatura şi arta", „Luceafărul literar", „Păianjenul", la „Păreri studenţeşti", „Democratul Basarabiei" (Chişinău), „Bobi", „Răboj", „Pegas", „Viaţa literară", „România literară", „Brazda literară", „Graiul tineretului" (Turnu Măgurele), „Adevărul", „Timpul nostru", „Cruciada românismului", „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", „Revista Fundaţiilor Regale", „Convorbiri literare", „Sfarmă-Piatră", „Munca" (1941) ş.a. Este redactor al revistelor „Litere" (1933–1935), „Sabarul" (Găeşti, 1935–1938) şi „Luceafărul" (Ismail, 1938). Semna şi DIK-Găeşti, Ion Lăstun, Ion D. Ioan. Profesor de limba şi literatura română în Găeşti (1933–1938), apoi la Ştefăneşti şi Colibaşi, în judeţul Argeş, la Ismail (1938), Curtea de Argeş (1939–1945), din nou în Găeşti (1945–1955), profesor emerit din 1971, **I.** a fost şi director al teatrului din Găeşti, instructor de teatru în colonia de petrolişti Valea Caselor, bibliotecar în Ştefăneşti (1958–1963), îndrumător cultural. Publică volumele *Negativismul tinerei generaţii* (1934), *Consideraţii asupra actului de cultură românesc* (1936), *Claudia Millian* (1938), *Noua spiritualitate românească (Constructivismul)* (1942). Capitole dintr-un studiu asupra lui Camil Petrescu îi apar în „Argeş" şi în volumul *Tinereţea lui Camil Petrescu* (1971).

I. a abandonat repede încercările şi proiectele literare – poezie, traduceri din Charles Baudelaire, romanele *Omul care face dragoste cu moartea*, *Sex appeal* – pentru a se dedica eseului şi criticii culturale. *Negativismul tinerei generaţii* şi urmarea lui, *Noua spiritualitate românească* (*Constructivismul*) (din care a finalizat doar un fragment), propun, la un mod rechizitorial şi cinic, o revizuire a ierarhiei valorilor clasice ori contemporane, multe fiind văzute ca piedici în afirmarea unei noi spiritualităţi. Prin prisma autenticităţii date de experienţă (de trăire) şi a vitalismului energetic, **I.**, în numele „generaţiei cu idolii ucişi", reţine ca modele de creativitate activă, „substanţialistă", pe Emil Cioran, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Camil Petrescu, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Dan Botta. În schimb, respinge pe E. Lovinescu pentru relativism estetic, pe M. Dragomirescu pentru estetism, pe G. Ibrăileanu pentru sociologism, pe N. Iorga pentru dogmatism, de asemenea, pe G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu. Fanatic al distrucţiei aşa-ziselor forme anchilozante din cultură, **I.** era nu numai nedrept, lipsit de acoperire şi de perspectivă în afirmaţii, dar şi de un tezism monoton, în ciuda formulei de

scandal pentru care optase. A lăsat şi două lucrări interesând istoria literară, *Claudia Millian* şi *Tinereţea lui Camil Petrescu*, aceasta din urmă fiind o bună introducere în opera scriitorului.

SCRIERI: *Negativismul tinerei generaţii*, Bucureşti, 1934; *Consideraţii asupra actului de cultură românesc*, Bucureşti, 1936; *Claudia Millian*, Bucureşti, 1938; *Noua spiritualitate românească (Constructivismul)*, Piteşti, 1942; *Tinereţea lui Camil Petrescu*, Bucureşti, 1971.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, *418*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *881*, *Ist. lit.* (1982), *967*; George, *Sfârşitul*, I, *188–193*; Niţescu, *Repere*, *194–197*; Al. Raicu, *Mihail Ilovici*, RL, 1983, 7; Vlaicu Bârna, *Între Capşa şi Corso*, Bucureşti, 1998, *12–13*; Scurtu, *Cercetări*, I, *163–167*, II, 38–49; Eremia Nicolae, *Remember Mihail Ilovici*, ARG, 2008, 2. ***S.C.***

ILUMINISM. Curentul cultural-ideologic și politic numit **i.** – Époque des Lumières (fr.), *Enlightenment* (engl.), *Aufklärung* (germ.), *illuminismo* (it.) – s-a afirmat cu precădere în secolul al XVIII-lea în Europa Occidentală, dar a avut importante ecouri și replici înspre apus, în America de Nord și înspre răsărit, până în Rusia. **I.** este o mișcare culturală, filosofică, intelectuală și civică (un curent de gândire) a cărei premisă e că rațiunea umană este singura capabilă să asigure fericirea. **I.** susține spiritul inventiv, enciclopedismul, tendințele progresiste, raționalismul, spiritul critic. Apărut în Franța secolului al XVIII-lea, va fi reprezentat de cele mai strălucite minți ale vremii: Voltaire, Diderot, Montesquieu, D'Alembert, Descartes, Jean-Jacques Rousseau. Se consideră că rădăcinile lui sunt în Anglia, în opera unor filosofi ca Thomas Hobbes, John Locke, David Hume, David Ricardo, a unor scriitori ca Daniel Defoe sau Jonathan Swift, precum și în modelul de organizare politică oferit de Marea Britanie. Cei mai mulți iluminiști francezi au fost din rândul scriitorilor-filosofi, datorită preocupărilor lor vaste, în care se cuprind literatura, știința și filosofia. Operele lor literare sunt influențate de filosofie și conțin o critică severă a societății. Denumirea **i.** a fost explicată prin aceea că reprezentanții acestui curent dovedeau încredere în rațiunea umană și în capacitatea ei de a lumina (educa și instrui) lumea; luminarea se putea face prin cultură, cunoaștere și școală, privilegiind ideea de om universal, de cetățean al universului (cosmopolitism). Montesquieu, Voltaire, Jean-Jacques Rousseau și contemporanii lor au susținut „spiritul legilor", organizarea rațională a statelor, principiul separației puterilor, constituționalismul, „contractul social" (cetățenii, care își deleagă puterea unor reprezentanți ai săi, fac, în fapt, un „contract", care le permite să-i schimbe, chiar și prin violență, dacă aceștia nu respectă înțelegerea), dreptul la rezistență prin revoluție, egalitatea oamenilor etc. În plan politic **i.** s-a manifestat prin despotismul sau absolutismul luminat, adică prin efortul unor monarhi de a conduce statele în mod rațional, prin impunerea și respectarea unor principii de guvernare care să asigure prosperitatea cetățenilor, considerată cheia prosperității statelor. Monarhii luminați – Ludovic al XIV-lea și Ludovic al XV-lea, Frederic al II-lea, Maria Tereza și Iosif al II-lea, Petru I cel Mare, Ecaterina a II-a ș.a. – au încercat să facă din supușii lor buni contribuabili, emancipându-i din servitute și cointeresându-i în activitățile de producere a bunurilor. Lozinca împăratului habsburgic Iosif al II-lea era: „Totul pentru popor, nimic prin popor" și era menită să ademenească mulțimea pentru a împiedica izbucnirile violente sau revoluțiile. Reformele preconizate și înfăptuite de monarhii luminați au asigurat pentru un timp funcționarea mai eficientă a aparatului statal, dar nu au făcut decât să amâne revoluțiile.

În centrul și estul Europei **i.** a îmbrăcat forme specifice, în funcție de aspirațiile elitelor locale. Astfel, componenta cosmopolită s-a estompat masiv în favoarea ideii de libertate și de emancipare națională. În aceste regiuni ale Europei cultura a fost văzută ca o cale de a ajunge la libertatea națională, iar reformele monarhilor ca modalitate de emancipare socială, dar și de ieșire de sub autoritatea imperiilor și a forțelor vechilor regimuri. **I.** românesc a cunoscut deopotrivă varianta cultural-ideologică și cea politică. Prima s-a manifestat, în principal, prin curentul numit mai târziu Școala Ardeleană, prin memoriile și scrierile intelectualilor transilvăneni și ale boierilor luminați din Principate, iar a doua prin reformele împăraților habsburgi din Transilvania și ale unor domni fanarioți din Țara Românească și Moldova. Școala Ardeleană a fost un curent cultural-ideologic iluminist cu un conținut prevalent erudit, afirmat din a doua parte a secolului al XVIII-lea până spre anul 1821, și care a urmărit emanciparea politică, în primul rând prin cultură, a națiunii române din Transilvania. Românii transilvăneni moșteniseră din Evul Mediu o situație de vădită discriminare, accentuată

în secolele al XVI-lea și al XVII-lea. La impunerea dominației austriece (1688) Transilvania era un principat autonom în care funcționa regimul politic al celor trei „națiuni” (maghiarii, sașii și secuii) și patru „religii” (catolică, calvină, luterană și unitariană), regim în cadrul căruia românii (adică circa două treimi din întreaga populație, conform recensămintelor austriece), a căror confesiune ortodoxă era supusă unor mari presiuni de calvinizare, erau opriți de la exercitarea colectivă a puterii, fiind considerați supuși, locuitori de rang secund. Astfel, în schimbul promisiunilor acordării de drepturi egale cu cele ale națiunilor recunoscute, românii transilvăneni s-au unit, la 1697–1701, cu Biserica Romei, păstrându-și în totalitate specificul bizantin (răsăritean), inclusiv ritul, sărbătorile, calendarul și tradițiile, și acceptând doar patru elemente care să-i apropie de catolicism; până la urmă, drepturile promise nu s-au acordat, ceea ce a determinat ca o mare parte din populația transilvăneană românească să rămână ortodoxă. Totuși, la 1754, s-au creat școlile Blajului, de unde o parte din fiii de preoți și de țărani greco-catolici au putut pleca la studii la Viena, la Buda, la Trnava/ Tirnavia (azi în Slovacia), la Roma și în alte centre occidentale, instruindu-se la nivelul cel mai înalt al epocii în teologie, filosofie, filologie, istorie etc. și devenind intelectuali apărători ai intereselor națiunii române. Trezirea acestor sentimente moderne a condus la acțiune, puse în serviciul eliberării naționale, al dobândirii de drepturi politice. Atunci se considera, prin tradiție, că au drepturi asupra unor regiuni istorice popoarele cele mai vechi și mai nobile. Odată cu epoca modernă, s-a mai adăugat un argument justificator al drepturilor naționale, anume dreptul conferit de contribuția în proporția cea mai mare la binele public, la funcționarea societății (prin impozite, producere de bunuri, participare la armată etc.). În acest context, reprezentanții Școlii Ardelene s-au străduit să demonstreze originea romană a românilor, latinitatea limbii române, vechimea și continuitatea de locuire a românilor în Transilvania (în spațiul Daciei antice), tradițiile și cutumele romane ale românilor, valoarea creației lor materiale și culturale etc. În acea perioadă erau perceptibile, în sens larg, urmările benefice ale depășirii „crizei conștiinței europene” (Paul Hazard), ale redimensionării continentului prin „trecerea de la mica la marea Europă” (Pierre Chaunu). Europa Occidentală – devenită modelul principal de cultură și civilizație începând cu secolele al XIV-lea și al XV-lea, mai ales după cucerirea completă a Imperiului Bizantin de către otomani – trecuse prin experiența Renașterii, Reformei și Contrareformei (și a Reformei Catolice), a erudiției individuale (în secolul al XVI-lea), a erudiției colective (în secolul al XVII-lea) și se afirma, începând din preajma anilor 1700, drept o lume a barocului și apoi a Luminilor. Toate aceste orientări și curente au avut ecouri, mai vizibile ori mai timide, și în țările și provinciile care aveau să formeze ulterior România. Modelele apusene devin, pe măsura trecerii timpului, tot mai pregnante, deși ele se afirmau în interferență cu vechile influențe bizantino-slave, cu ortodoxia și slavonismul cultural, care-și puseseră amprenta asupra evoluției spirituale a românilor în Evul Mediu. Modernizarea societății românești din secolul al XVIII-lea a avut loc tocmai prin influxurile occidentale, venite pe diverse filiere, acestea conducând spre formarea și afirmarea națiunii moderne, tot în acord cu modelul occidental. Evoluția națională a românilor s-a produs în strânsă legătură cu soarta vecinilor, iar în Transilvania și Banat cu viața grupurilor privilegiate (națiunilor) de-acolo – maghiari, sași, secui, sârbi, șvabi. Și „națiunile” din Transilvania propriu-zisă

Corifeii Școlii Ardelene. *Sculptură de Romulus Ladea*

au privit cu insistență tot spre modelul apusean, stimulate de vechea lor tradiție medievală catolică și de îmbrățișarea confesiunilor protestante, dar în condiții diferite față de români. Treptat, coeziunea națională modernă începe să se facă vădită în cazul tuturor grupurilor etnice ale Transilvaniei, cu accente individualiste și exclusiviste destul de puternice. Încă de pe la 1600 vechea națiune medievală începuse să capete caracteristici moderne, grație importanței câștigate de limbă, origine, confesiune, tradiții în conștiința colectivă, datorită urmărilor unirii Țărilor Române înfăptuită de Mihai Viteazul și în acord cu noile orizonturi europene. Secolul al XVII-lea a dus la acumulări multiple și i-a determinat și pe români să pună conștiința unității, vechimii și romanității lor în serviciul luptei pentru emancipare națională. Națiunea modernă intră în scenă prin acțiune, prin mari mișcări, care vor contopi până la urmă (la 1848–1849) intelectualitatea și poporul, conducând la geneza statului național unitar.

Formele luptei naționale erau variate, dar pot fi grupate în politice, religioase, sociale și culturale. În plan confesional se înscriu unirea cu Biserica Romei și mișcarea petiționară condusă de episcopul greco-catolic Inochentie Micu-Klein; în plan politic cert se află mișcarea petiționară din Transilvania, condusă de reprezentanții Școlii Ardelene și numită uneori „mișcarea *Supplex*-ului”; planul social este ilustrat de răscoala lui Horea (și aceasta presărată de semnificații politico-naționale); planul cultural se identifică prin iluminismul militant, prezent mai ales în activitatea erudită și literară a cărturarilor Școlii Ardelene. Planurile acestea interferă, se topesc unele în altele, se transformă, modelate de marele ideal al libertății de grup, predominant atunci în Europa Centrală și Sud-Estică. Astfel, planul confesional și cel cultural sunt, în condițiile speciale ale Transilvaniei, strâns legate între ele. Unirea românilor transilvăneni cu Biserica Romei a fost în esența sa un act religios și ecleziastic, dar cu variate conotații politice și naționale, în funcție de punctele de vedere ale factorilor implicați. Ideea de unire a românilor transilvăneni cu Biserica Romei a fost, din perspectiva Casei de Habsburg, una politică, iar răspunsul unor conducători ai românilor a fost unul de forma: „Ne unim dacă ne dați drepturi naționale”. De aceea, programul de emancipare națională a românilor a fost formulat de un om al bisericii, anume de Inochentie Micu-Klein, numit (de împărat) episcop greco-catolic în 1729 și înscăunat în 1732. El a elaborat o scrie de memorii, „petiții rugătoare” (*supplex libellus*) către puterea austriacă și către foruri locale, în care a arătat că a sosit scadența, fiindcă românii își țineseră cuvântul, adică se uniseră cu Roma, dar drepturile promise nu fuseseră acordate; și revine, pretinzând imperativ aceste drepturi: ridicarea românilor din starea de supuși și considerarea lor între națiuni, la egalitate cu acestea; dreptul poporului român de a ocupa și funcții publice, inclusiv în guvern și dietă (în dietă era un singur român, episcopul), de a învăța carte și meserii în proporție cu numărul său; ușurarea situației țărănimii și ameliorarea generală a tuturor categoriilor sociale ale românilor. Argumentele episcopului erau moderne și logice: românii erau cei mai numeroși locuitori ai țării, ei purtau majoritatea sarcinilor publice, dar de foloase beneficiau alții; românii erau și cei mai vechi locuitori ai țării, fiind urmașii romanilor, colonizați acolo de împăratul Traian. Pentru Inochentie Micu-Klein, condițiile de viață ale națiunii române și moștenirea sa istorică devin arme de luptă politică, iar revendicările sale ajung să fie un adevărat program politic al emancipării naționale a românilor din Transilvania. Concluzia era: „nimic despre noi fără noi” (*nihil de nobis sine nobis*), adică să nu se hotărască nimic legat de români fără participarea reprezentanților românilor. Aceasta este o altă idee politică modernă, adevărat prolog al teoriilor lui Jean-Jacques Rousseau. Îndârjit de opoziția și disprețul celorlalți și convins de dreptatea sa, episcopul se transformă în lider politic: el convoacă un sinod la Blaj, unde cheamă pe reprezentanții cei mai de seamă ai românilor, deopotrivă clerici și laici, greco-catolici și ortodocși, spre a se pronunța în marile probleme ale națiunii; era, de fapt, o adunare sau reprezentanță națională. Maria Tereza, iritată de mult timp de acțiunile vajnicului episcop, l-a chemat la Viena (1744), l-a supus ilegal unei anchete și l-a amenințat; ca urmare, acesta pleacă pe ascuns la Roma, pentru a se pune sub protecția papei. El va trăi în exil până în 1768, cu interdicția de a se întoarce, dar cu gândul mereu la starea românilor. Va înainta zeci de memorii către prelați și capete încoronate, pentru îmbunătățirea sorții națiunii sale. A murit în Italia, după un exil de 24 de ani, cu dorința de a aștepta obșteasca înviere în Transilvania natală, în „mănăstirea” de el zidită, convins că „nu poți învia cu adevărat decât în

pământul patriei"; expresia a fost admirată de Lucian Blaga. Dorința episcopului-martir va fi împlinită abia după 231 de ani, în toamna anului 1997, când rămășițele sale pământești au fost aduse de la Roma și înhumate la Blaj. Refuzul stărilor (națiunilor recunoscute) și al Curții vieneze de a acorda integral românilor transilvăneni drepturile promise în scris în 1699–1701, desconsiderarea luptei lui Inochentie Micu-Klein și exilarea sa au creat tulburare între români și au încurajat tendințe firești de revenire la ortodoxie. Între 1744 și 1763 s-au derulat astfel de mișcări, unele violente, în urma cărora o parte din românii din Transilvania au rămas sau au revenit la ortodoxie (act pentru care Curtea vieneză a acceptat refacerea ierarhiei ortodoxe). Astfel, din 1761 românii aveau oficial două Biserici (episcopii), una ortodoxă și alta greco-catolică, ambele de rit bizantin. Prin unirea cu Biserica Romei și perspectiva (iluzorie) de extindere și asupra românilor ortodocși a „privilegiilor ilirice" (acordate sârbilor), s-au creat formal două categorii privilegiate și în societatea românească,

Prima pagină a petiției
Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae

SVPPLEX LIBELLVS
VALACHORVM
TRANSSILVANIÆ
IVRA TRIBVS RECEPTIS NATIONIBVS COMMVNIA
POSTLIMINIO SIBI ADSERI
POSTVLANTIVM.

CVM NOTIS HISTORICO - CRITICIS
I. C. E.
CIVIS TRANSSILVANI.

CLAVDIOPOLI.

Sumptibus et Typis *Martini Hochmeister*, Caes. Reg. Dicast. Typographi & pr. Bibliopolae. MDCCXCI.

cu acces mai mare la cultură și chiar la viața publică. Libertățile au fost însă pentru români doar parțiale și limitate, fapt datorat neaplicării celei de-a doua Diplome Leopoldine a Unirii (care ar fi trebuit să extindă egalitatea și asupra mirenilor) și refuzului extinderii „privilegiilor ilirice" (care funcționau în Banat) și asupra Transilvaniei. Toate acestea au stârnit reacții, inclusiv în domeniul cultural. Totuși, integrarea Transilvaniei (în 1688/1699) și a Banatului (în 1716/1718) între țările conduse de Casa de Habsburg a creat condiții favorabile afirmării națiunii române. Casa de Habsburg a găsit la 1700 o Transilvanie ostilă prin atitudinea stărilor, adică a privilegiaților. Aceștia, care în timpul suzeranității otomane conduseseră țara după bunul lor plac, se vedeau acum tutelați de un regim sever, care exercita un control strict. Autoritățile vieneze aveau o veche experiență de dominare a provinciilor cucerite, unde îmbinau constrângerea cu convingerea, forța militară cu ademenirea. Un mijloc de dominare trebuia să fie – în viziunea noilor stăpâni – Biserica Catolică, credința Curții vieneze, element capital pentru promovarea ideologiei dinastice și a fidelității supușilor față de stat. Dar în Transilvania Biserica Catolică era cea mai slabă dintre cele privilegiate, între care dominau credințele protestante, născute în urma Reformei religioase. În prim plan se afla calvinismul nobilimii maghiare, puternică și orgolioasă. Stările nu ar mai fi revenit niciodată la catolicism, iar chiar dacă ar fi făcut-o, recâștigarea lor totală ar fi însemnat acoperirea doar a unei treimi din populație. Restul de două treimi, adică majoritatea absolută a populației, era dat de români, iar aceștia erau ortodocși și tradiționaliști, supuși pe moșiile domnilor de pământ. Ca urmare, atenția autorităților s-a îndreptat și spre români, care, dacă ar fi putut fi atrași la credința romană, ar fi contrabalansat situația și ar fi creat un sprijin serios al Curții vieneze, în contextul principiului politic drag Vienei „Dezbină și stăpânește". De aceea, pentru prima oară în istorie, românii transilvăneni au simțit un interes concret din partea autorităților pentru soarta lor. Reformele tereziene și jozefine, vizitele împăratului printre români, rostirea de către suveran a unor cuvinte în românește și compasiunea exprimată de acesta față de supușii săi „valahi", emiterea de acte administrative oficiale în limba română, crearea regimentelor de graniță, loviturile date privilegiilor medievale deținute de stări, edictul de toleranță

religioasă sau desființarea iobăgiei au creat printre români impresia că beneficiază de oarecare ocrotire, că nu mai sunt ai nimănui. S-a născut astfel în opinia publică românească un sentiment tonic de încredere în suveran, sentiment numit de istorici „mitul bunului împărat” sau „iluzia monarhică”, care – înainte de a fi perceput ca mit ori iluzie – a condus la îmbunătățirea sorții românilor.

Unii învățați ai secolului al XVIII-lea credeau că viața poporului se poate îmbunătăți prin cultură și învățătură. Încrederea în știința de carte și în lumina învățăturii a dat până la urmă numele **i.** și a devenit o caracteristică a sa. Cea mai de seamă mișcare iluministă românească, Școala Ardeleană, este o grupare de intelectuali care au transformat cultura și mai ales câteva domenii ale sale (istoria, filologia, literatura, dreptul etc.) în arme de luptă politică puse în slujba emancipării naționale. În secolul al XVIII-lea se făcea mare caz de argumentul istoric în disputele politice: cei mai vechi și mai nobili locuitori ai unei țări se cuveneau să dețină și puterea în acea țară, să se bucure de toate drepturile. În această situație românii se considerau complet nedreptățiți, deoarece, ca urmași ai romanilor, ei erau cei mai vechi și nobili locuitori din Ardeal. Pentru a scoate la lumină cu mijloacele științei originea românilor era nevoie de oameni învățați, cu studii înalte. Un asemenea savant a fost Dimitrie Cantemir, dar vocea sa fusese singulară și el nu crease o școală. Soluția a venit din sânul românilor uniți cu Roma, care, deși nu au primit toate drepturile promise, au avut posibilitatea să intre în legături culturale, pe anumite canale, cu Europa. Întâi, prin strădania lui Inochentie Micu-Klein și a unora dintre contemporanii săi, s-au creat școlile înalte ale Blajului, adevărată pepinieră de teologi, profesori și savanți. Cei mai buni elevi de aici, după studiile lor din străinătate, reveneau acasă ca preoți, ajungând apoi protopopi, ierarhi, profesori, funcționari etc. Din rândul lor s-a desprins, spre finalul secolului al XVIII-lea, un grup de teologi, savanți și scriitori, între cei mai importanți fiind Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior și Ion Budai-Deleanu. Ei au scris lucrări erudite de istorie, filologie și teologie, prin care au dovedit originea romană a românilor, continuitatea lor de locuire în spațiul vechii Dacii, unitatea tuturor românilor, indiferent de țările și provinciile în care trăiau, latinitatea limbii române, exprimând și nevoia imperioasă a cultivării limbii naționale. Ei au încurajat publicarea de lucrări de

PETRU MAIOR, ISTORIA ROMÂNILOR, 1812

ЇСТОРІА
ПЕНТРУ
ѪЧЕПУТУЛ РОМѪНИЛОР ѪДАКІА.

ѪТОКМИТЪ
ДЕ
ПЕТРУ МАЇОР де Дичо-Сѫнмѫртин,
Протопоп, ши ла Ѫнѫлцатул Крѫескул Консіліум Локумтененціале ал Оунгаріеи
крѫеск ѫ кърцилор ревизор.

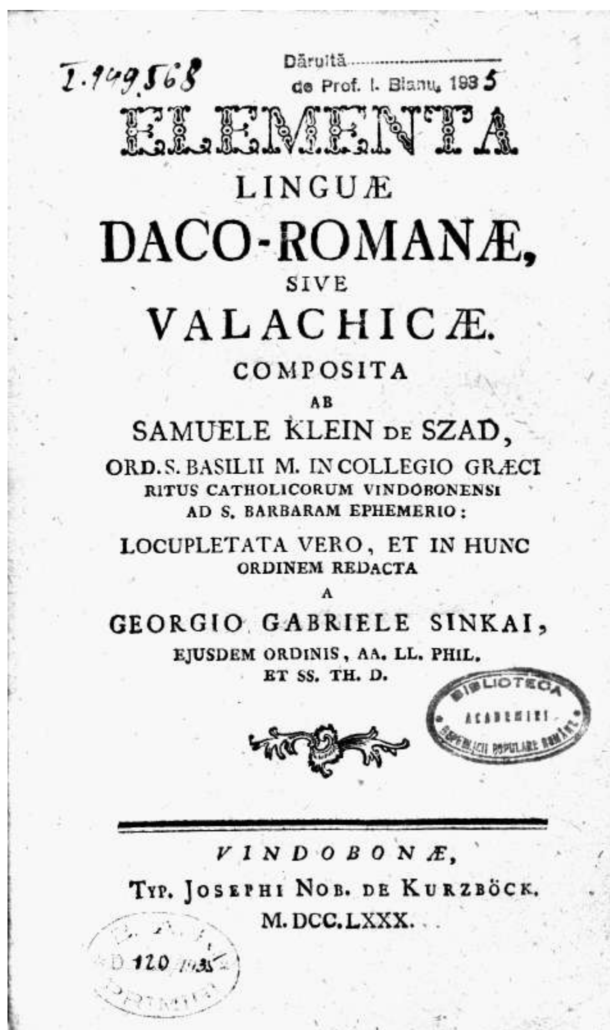
ЛА БУДА.
Ѫ Крѫѧска Тѵпографіе а Оунiверситѫцiи Оунгуріеи дин Пеща.
1812.

338.

Petru Maior, Istoria pentru începutul românilor în Dachia

luminare a poporului, de combatere a ignoranței, de stârpire a unor superstiții. Până la urmă, prin activitatea lor au demonstrat cu argumente științifice originea romană a românilor, adică proveniența românilor din cel mai nobil și mai civilizat popor din lume. Ei au lăsat intenționat la o parte (nu din ignoranță) componenta dacică a formării poporului român, deoarece dacii erau „barbari“ și deci mai puțin „nobili“. De aici se vede și scopul național și politic al efortului lor făcut în plan cultural. După publicarea lucrărilor lor, ale căror idei au fost, de altfel, combătute de reprezentanții națiunilor de la putere în Transilvania sau de oameni ai Vienei, românii nu au obținut egalitate în drepturi și nici libertate națională, dar au creat bazele ideologice ale mișcării naționale din secolul al XIX-lea. Cele mai de seamă lucrări ale învățaților Școlii Ardelene au fost cele istorice și filologice. Astfel, Samuil Micu a scris *Brevis historica notitia, Istoriia românilor cu întrebări și răspunsuri, Scurtă cunoștință a istoriei*

românilor, *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*, cu evenimente relatate corect, destul de sec, cu mari excerpte extrase din cronici și alte surse scrise, într-o vreme când preluarea de la alți autori era considerată o virtute. Tot lui îi aparțin o seamă de lucrări de istorie bisericească, ca și răspunsul polemic dat lui J. C. Eder (unul dintre criticii memoriului numit *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae*) și intitulat *Responsum ad Josephi Caroli Eder*. Influențat de istoriografia italiană, aflată sub semnul lui Muratori, Gheorghe Șincai a scris *Memoriile daco-românilor* sau *Magazinul analelor dacice ale românilor*, carte cunoscută și sub titlul de *Rerum spectantium ad universam gentem daco-romanam seu valachicam*. Lucrarea sa de căpătâi este însă *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, în care dovedește mai mult spirit critic și o informație mai bogată, bazată inclusiv pe surse documentare. Petru Maior scrie două lucrări fundamentale, anume *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* și *Istoria Besearicei românilor*. Cea dintâi este o carte vădit polemică, vie, cu pasaje de tip pamflet, în care romanitatea românilor este cuvântul de ordine. Polemice sunt și lucrările *Răspunsul la cârtirea carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior, autorul istoriei celei pentru începutul românilor în Dachia* și *Animadversiones in recensionem Historiae de origine Valachorum in Dacia*, ambele scrise tot de Petru Maior. O operă istorică notabilă, *De originibus populorum Transylvaniae*, pe nedrept mai puțin cunoscută, are și Ion Budai-Deleanu, care a mai scris *Hungari vi armorum Transylvaniam non occuparunt, De unione trium nationum et constitutiones approbatae Transilvaniae*, *Istoria slavilor*, *Introducere istoricească* la *Lexiconul românesc–nemțesc*. Istoricii Școlii Ardelene nu au susținut romanitatea pură a românilor din ignoranță, ci din spirit militant, pentru a impune ideea că românii erau urmașii celui mai nobil popor din lume, care a construit cea mai înfloritoare civilizație și care a lăsat o impresionată moștenire culturală. În domeniul lingvistic s-a susținut ideea originii pur latine a limbii române, militând pentru scrierea cu alfabet latin și pentru eliminarea slavismelor și a altor elemente străine, ca și pentru abordarea etimologică în gramatica noastră. Astfel, Samuil Micu a scris un *Dictionarium valachico–latinum*. Samuil Micu și Gheorghe Șincai au dat la lumină *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, în care se face o paralelă între limbile latină și română. *Lesiconul de la Buda* este un dicționar colectiv cvadrilingv (*Lexicon românesc–latinesc–unguresc–nemțesc*), apărut în 1825 la Buda, lucrare care îmbogățește limba română cu numeroase neologisme romanice, înlocuind termenii de alte origini. Petru Maior, la sfârșitul *Istoriei pentru începutul românilor în Dachia*, plasează o *Disertație pentru începutul limbii române*, în care afirmă că limba română provine din latina populară. Tot el are *Ortographia romana sive latino-valachica una cum clavi qua penetralia originationis vocum reserantur*, cu anexa *Dialog pentru începutul limbii române între nepot și unchi*. Cât despre domeniul literar, cea mai de seamă realizare a **i.** românesc este *Țiganiada* de Ion Budai-Deleanu. În anul 1750 a apărut la Blaj prima carte românească întocmită și tipărită de aceiași cărturari. Este vorba de opusculul intitulat *Floarea adevărului*, carte din care se cunosc doar două exemplare: unul la Biblioteca Națională a României și unul la Országos Szécsényi Könyvtár din Budapesta. Ea este opera colectivă a „cuvioșilor ieromonași" de la Blaj, mai exact a tuturor călugărilor greco-catolici, în frunte cu episcopul Petru Pavel Aaron. Cartea este o explicare foarte doctă a celor patru puncte dogmatice (invocate și la Conciliul de la Florența, din 1439) sub care s-au unit românii cu Roma la 1700, implicând justificarea rațională a evenimentului. Ca mod de exprimare, cartea este un mesager timpuriu al ecumenismului panromânesc, postulat de cele mai luminate minți ale acelei epoci. Este totodată prima carte din cultura noastră care alătură o bibliografie bogată, conținând titluri de lucrări ce stau la baza tuturor aserțiunilor, și la care se fac trimiteri punctuale, autorii sugerând astfel că o scriere temeinică are nevoie de un aparat critic pe măsură. Aparent o modestă tipăritură, reeditată de episcopul Ioan Bob la 1813, *Floarea adevărului* a apărut și în versiune latină: *Flosculus veritatis* (1753) și *Doctrina Christiana* (1757). Savanții iluminiști au avut și preocupări filosofico-teologice de amploare, prin traduceri din literatura de specialitate europeană sau chiar prin lucrări originale. Astfel, Samuil Micu a scris *Carte de rogacioni*, *Disertație canonică despre căsătorie*, *Theologhia moralicească* etc. Samuil Micu a dat la iveală *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului*, dar s-a ocupat și de popularizarea unor cunoștințe științifice, precum în *Povățuire către economia de câmp*, *Istoria naturei sau a firei* sau *Vocabulariu ce se ține de istoria naturii*. Petru Maior

ELEMENTA
LINGUÆ
DACO-ROMANÆ,
SIVE
VALACHICÆ.
COMPOSITA
AB
SAMUELE KLEIN DE SZAD,
ORD. S. BASILII M. IN COLLEGIO GRÆCI
RITUS CATHOLICORUM VINDOBONENSI
AD S. BARBARAM EPHEMERIO:
LOCUPLETATA VERO, ET IN HUNC
ORDINEM REDACTA
A
GEORGIO GABRIELE SINKAI,
EJUSDEM ORDINIS, AA. LL. PHIL.
ET SS. TH. D.

VINDOBONÆ,
TYP. JOSEPHI NOB. DE KURZBÖCK.
M. DCC. LXXX.

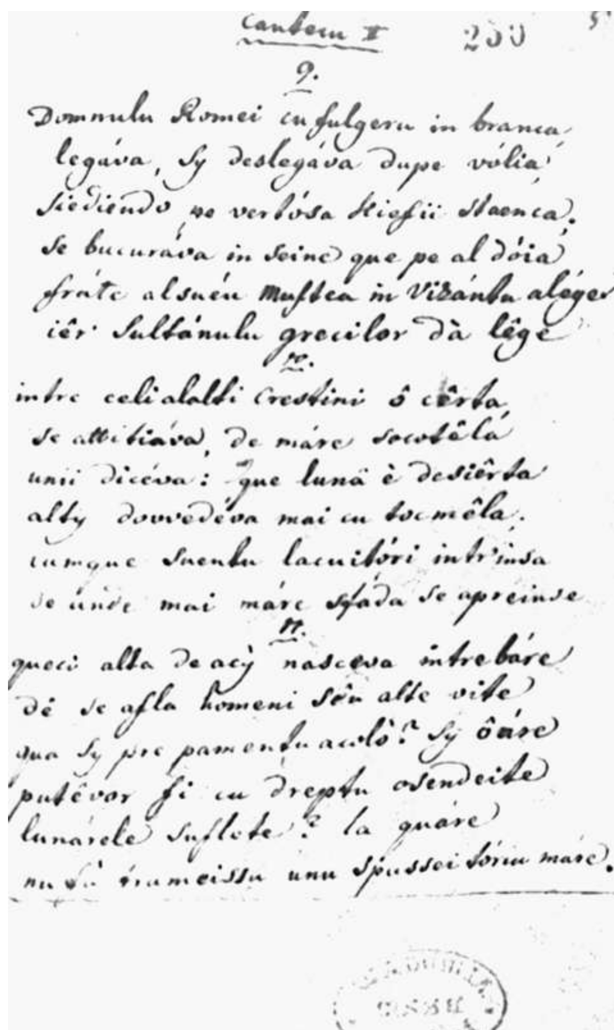
Samuil Micu-Klein și Gheorghe Șincai, Elementa linguae daco-romanae sive valachicae

a scris *Procanon* (despre canoanele bisericești), *Protopapadichia* (despre drepturile și atribuțiile protopopilor), *Didahii* (învățături pentru creșterea fiilor și îngropăciunea pruncilor morți), *Prediche* (învățături pentru duminicile și sărbătorile de peste an) etc. De mare importanță este și activitatea reprezentanților Școlii Ardelene de elaborare a unor manuale în limba română, urmând cele mai avansate modele europene ale timpului. Pe de altă parte, în secolul al XVIII-lea s-a modernizat și ortodoxia, cu influxuri venite nu doar dinspre Occident, dar și de la Constantinopol sau dinspre lumea sârbească. Publicarea *Bibliei de la București* (1688), domnia lui Constantin Brâncoveanu (1688–1714), formele fascinante ale barocului românesc (stilul brâncovenesc), cu ecouri atât de vizibile în Transilvania, mișcarea intelectuală din Șcheii Brașovului (dinastia de preoți și protopopi Radu Tempea, Dimitrie Eustatievici) sunt numai câteva dintre mărturiile evidente în acest sens. Academiile Domnești întemeiate în Țara Românească între 1678 și 1688, în Moldova la 1707, au reprezentat un însemnat focar de cultură al Răsăritului ortodox. Altă formă de manifestare a spiritului iluminist a fost interesul pentru tipărirea de cărți. Între 1700 și 1800 s-au tipărit în Țara Românească 799 de cărți dintre care 617 în românește, 182 în grecește, altele în latinește, în limbi slave etc. Procentajul de carte laică a crescut necontenit, în dauna subiectelor religioase. Prin opera lui Ienăchiță Văcărescu, prin jurnalul de călătorie al lui Dinicu Golescu (*Însemnare a călătoriii mele*), ș.a. se răspândesc eficient ideile iluministe. În Țara Românească și în Moldova Chesarie Râmniceanu și Leon Gheuca au cultivat și ei idei iluministe, rezultat al lecturilor din raționaliștii francezi și, în special, din *Enciclopedia* lui Denis Diderot. Dar unirea cu Biserica Romei a creat cele mai importante premise și condiții favorizante ale mișcării culturale numite Școala Ardeleană și ale afirmării **i.** românesc. Treptat, Unirea – act teologic și bisericesc – a fost interpretată și ca o reîntoarcere în sânul Romei mame, care le dăduse românilor numele, originea și limba, adică identitatea. Întoarcerea către Roma a fost și o cale de revenire a românilor în lumea occidentală, adică spre modernizarea de care avea atâta nevoie societatea românească, o cale străbătută cu suișuri și coborâșuri. Școala Ardeleană a modelat și o serie de generații care, de la 1821 până în a doua parte a secolului al XIX-lea, au continuat legatele sale, deopotrivă în domeniile istoriei și filologiei. Filologii s-au „remarcat” cu precădere prin exagerările lor latiniste, de purificare a limbii române de orice element slav și de introducere a unei scrieri etimologice, care să evidențieze mai bine originea latină a limbii noastre. Ulterior, după 1866, Societatea Literară, devenită Academia Română, a descurajat aceste manifestări, impunând un echilibru în vocabular și în scriere, conform principiului fonetic. Școala Ardeleană, cea mai importantă formă de manifestare a **i.** românesc, a preluat marile idei ale iluminismului european, mai puțin cosmopolitismul și universalismul, din cauza condițiilor locale de discriminare a popoarelor, devenind astfel parte a **i.** central și

sud-est european, axat pe susținerea ideilor de emancipare națională.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, mai ales după pacea de la Kuciuk Kainargi (1774), se desfășoară și în Țara Românească și Moldova o mișcare națională puternică, bazată pe emanciparea și dezvoltarea societății românești. Românii din Principate caută și ei argumente istorice pentru legitimarea aspirațiilor naționale, în condițiile abuzurilor produse în timpul regimului fanariot. Proiectele de reformare a societății din Țara Românească și Moldova au fost întocmite de boieri români luminați, care reprezentau o nouă elită, orientată spre valorile occidentale. În aceste documente se cereau respectarea drepturilor politice, respectarea

Ion Budai-Deleanu, Țiganiada, *filă de manuscris, BAR, ms. rom. 2429*

Cantecu X 250

9.

Domnulu Romei cu fulgeru in branca
legáva, şy deslegáva dupe vólia
Siediendo pe verbósa Hiefii Maenca
Se bucuráva in seine que pe al dóia
frate al suéu Muftea in Vizántu alege
iér Sultánulu grecilor dà lége

10.

intre celi alalti Crestini ó certa
se attitiáva, de máre socotéla
unii diceva: que lună è desiérta
alty dovvedeva mai cu tocméla
cumque suentu locuitóri intr'însa
de únde mai máre sfada se apreinse

11.

queci alta de acy nascéva intrebáre
dé se afla homeni sóu alte vite
qua şy pre pamentu acolò? şy óare
putévor fi cu dreptu osendeite
lunarele suflete? la quáre
nu se tramesse unu spussei soriu mare.

autonomiei Țărilor Române, obținerea independenței și unirea lor, domni pământeni în locul fanarioților, un nou sistem de guvernământ, introducerea separării puterilor în stat etc. (după Vlad Georgescu). Liderii implicați în aceste proiecte de reformă erau Mihail Cantacuzino, Ienăchiță Văcărescu, Iordache Rosetti-Rosnovanu, Eufrosin Poteca ș.a. Cele mai importante memorii și proiecte au fost *Memoriul de la Focșani* din 1772 (cerea respectarea libertății țării); *Memoriul de la Șistov* din 1791 (cerea autonomia deplină a statelor românești, puse sub garanția Austriei și a Rusiei); proiectul de constituție al lui Dimitrie Sturdza din 1802 (propune ca formă de guvernământ republica și susține principiul separării puterilor în stat); Constituția cărvunară din 1822, redactată de comisul Ionică Tăutu, inspirată din ideile Revoluției Franceze (cerea domn pământean, adunare obștească, autonomie față de Poarta Otomană, organizarea administrativ-politică, legislativă, judecătorească în acord cu principiul separării puterilor in stat, drepturi și libertăți cetățenești etc.). Aceste memorii animă o mișcare de emancipare politică în care sunt antrenate mai multe categorii ale societății. Ridicate la un alt nivel, prin revoluțiile de la 1821 (condusă de Tudor Vladimirescu) și de la 1848, mișcările se vor transforma într-un factor esențial în afirmarea națiunii române moderne. Și în Imperiul Habsburgic Maria Tereza a inițiat un amplu program de reformă, cunoscut sub numele „reforma tereziană” de stat. A promovat dezvoltarea industriei textile și a comerțului, a adoptat un nou cod penal (*Constitutio Criminalis Theresiana*), a îmbunătățit situația țăranilor, în special cea a șerbilor (iobagilor), deschizând drumul spre desființarea iobăgiei, măsura fiind adoptată în timpul domniei fiului ei, împăratul Iosif al II-lea. Maria Tereza a înlăturat scutirea de impozit a nobilimii și a clerului, impunând totodată limitarea puterii acestor categorii. În 1774 a promovat reforma școlară (*Ratio educationis*), punând bazele învățământului secularizat pe tot cuprinsul Imperiului. A înlăturat astfel monopolul bisericesc în domeniul educației. În timpul domniei Mariei Tereza cultura a cunoscut un avânt deosebit, manifestându-se în variate domenii, de la arhitectură până la muzică. Prin reformele sale și Iosif al II-lea a urmărit modernizarea și centralizarea statului. În anul 1781 a promulgat un edict de toleranță, acordând libertate de cult tuturor confesiunilor din Imperiu

Catedrala episcopală greco-catolică din Blaj

și abolind discriminarea evreilor. De asemenea, a fost secularizată o treime din proprietățile mănăstirești. Prin organizarea instituțiilor de învățământ pentru viitorii preoți (seminariile generale, dependente de stat), împăratul a completat măsurile prin care urmărea întărirea supravegherii și controlului asupra Bisericii. Încă de la început, ajutat de Wenzel Anton von Kaunitz, a inițiat reforme în spirit luminist. În afară de măsura desființării ordinelor călugărești și a mănăstirilor care nu exercitau activitate școlară și de ocrotire a bolnavilor, s-au mai adoptat și altele: desființarea cenzurii cărților și revistelor, dreptul țăranilor de a prezenta plângeri în fața funcționarilor de stat, abolirea poliției senioriale, abolirea iobăgiei în posesiunile ereditare și în regiunile slave ale Imperiului etc. Ca urmare a răscoalei lui Horea, din 1784–1785, a fost dată patenta prin care era abolită servitutea personală a iobagilor transilvăneni. În 1783 a fost înlăturat criteriul apartenenței la o religie receptă în vederea ocupării unor funcții în stat, iar în anii 1787 și 1788 a fost introdusă o legislație generală în spirit luminist. A fost introdusă limba germană ca limbă oficială și a fost încurajată cultura germană care, în acea perioadă, avea un prestigiu mai scăzut decât altele, precum cea franceză și cea italiană. În câteva zone ale Imperiului unele categorii sociale au opus rezistență la aplicarea reformelor, cum s-a întâmplat, de exemplu, în Ungaria, unde nobilimea nu era de acord cu măsura de abolire a șerbiei. De aceea, unele dintre cele mai importante măsuri introduse de împărat în părțile răsăritene ale Imperiului (cu excepția edictului de toleranță și a măsurii de desființare a iobăgiei) au fost înlăturate la moartea sa. Măsuri similare au fost luate în Țara Românească și în Moldova, mai ales în epoca principelui Constantin Mavrocordat. A fost un om învățat, pătruns de ideile filosofice și reformatoare ale veacului al XVIII-lea. Domnia a obținut-o fiind ales de boieri. După două domnii scurte în Țara Românească, a fost mutat în Moldova, unde, pentru a-și recâștiga tronul pierdut, contrar firii sale, a trebuit să mărească dările ca să-i poată cumpăra pe turci. Reîntors în Țara Românească în 1735, a început să facă reforme, influențat fiind și de reformele austriece din Oltenia, provincie ocupată, între 1718 și 1739, de austrieci. Desființează unele impozite indirecte, ca „văcăritul” și „pogonăritul” și introduce o taxă generală de 10 lei pe an, plătibilă în 4 rate sau „sferturi”. Îi eliberează pe țăranii clăcași, dându-le dreptul să se mute de pe o moșie pe alta, răscumpărându-și libertatea cu 10 bani, plătiți boierului respectiv. Pe țăranii boierești îi obligă la dijmă și la 12 zile de lucru pe an în Muntenia și la 24 de zile pe an în Moldova. În țările învecinate (Transilvania, Polonia, Rusia, Prusia Orientală), numărul zilelor de clacă ajungeau chiar la 3–4 pe săptămână. Pe boieri îi recompensează printr-un anumit număr de scutelnici, care nu plăteau bir decât boierului, și prin scutirea de orice bir pentru visterie. În județe, a numit ispravnici cu un important rol judecătoresc și administrativ. Tot atunci, în 1735, la un an de la formarea primei loji masonice autohtone de către secretarul său, Anton Maria Del Chiaro, fondează la Iași, Loja Moldova. În urma războiului ruso-turco-austriac din 1736–1739, înlăturând diversele combinații ale puterilor, obține reunirea Olteniei la Țara Românească, prin Tratatul de la Belgrad din 1739. Constantin Mavrocordat a aplicat aceste reforme și în Moldova, atunci când a domnit acolo. A fost domnul care a suprimat iobăgia în țările române: mai întâi rumânia în Țara Românească (1746), apoi vecinia în Moldova (1749). S-a îngrijit și de cele câteva școli existente, de cultura preoților, cărora le cerea să știe carte românească. A încurajat și sprijinit tipărirea de cărți bisericești în românește. Manifestările iluministe din Transilvania, Țara Românească și Moldova au contribuit mult, prin toate formele lor de afirmare (culturală, politică, administrativă, petiționară), la sincronizarea cu Europa Occidentală. Școala Ardeleană, lupta episcopului Inochentie Micu-Klein,

mișcarea *Supplex Libellus Valachorum*, răscoala lui Horea, despotismul (absolutismul) luminat din Transilvania și din Principate, memoriile și proiectele de reforme din Țara Românească și Moldova, mișcarea lui Tudor Vladimirescu etc. – prin noile idei vehiculate și prin schimbările majore produse în societate – au ilustrat **i.** românesc și au condus la modernizarea societății românești. Lucrările științifice și culturale ale iluminiștilor români au avut un rol important în cunoașterea culturii românești în Europa.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *130–222, 230–261, 377–391*; D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945; ed. (*Literatura română în epoca Luminilor*), în Popovici, *Studii*, I, *90–140, 193–316*; Al. Piru, *Literatura română premodernă*, Bucureşti, 1964, *234–270*; Lucian Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. George Ivaşcu, Bucureşti, 1966; Lucia Protopopescu, *Contribuţii la istoria învăţământului în Transilvania (1774–1805)*, Bucureşti, 1966; Duţu, *Coordonate, 291–327*; *Școala Ardeleană*, I–III, îngr. Florea Fugariu, introd. Romul Munteanu, București, 1970; *Iluminismul*, I–III, îngr. şi introd. Romul Munteanu, Bucureşti, 1971; Romul Munteanu, *Literatura europeană în epoca Luminilor*, Bucureşti, 1971; Vlad Georgescu, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române*, Bucureşti, 1972; Romul Munteanu, *Cultura europeană în Epoca Luminilor*, București, 1974; Dumitru Ghişe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, 1972; Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc. 1750–1831*, București, 1976; Ion Lungu, *Școala Ardeleană*, Bucureşti, 1978; ed. Bucureşti, 1995; *Școala Ardeleană. Proză, versuri, tălmăciri*, îngr. și introd. Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, 1978; Ladislau Gyémánt, *Mişcarea naţională a românilor din Transilvania între 1790–1848*, Bucureşti, 1980; *La Culture roumaine à l'époque des Lumières*, I–II, coordonator Romul Munteanu, Bucureşti, 1982–1985; *Şcoala Ardeleană*, I–II, îngr. Florea Fugariu, introd. Dumitru Ghişe şi Pompiliu Teodor, Bucureşti, 1983; Al. Duţu, *Humanisme, baroque, Lumières. L'Exemple roumain*, Bucureşti, 1984; Pompiliu Teodor, *Interferenţe iluministe europene*, Cluj-Napoca, 1984; Nicolae Bocşan, *Contribuţii la istoria iluminismului românesc*, Timişoara, 1986; Iacob Mârza, *Școală și națiune (Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, 1987; Romul Munteanu, *Iluminismul şi romantismul european*, Bucureşti, 1998; David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, îngr. și postfață Alin-Mihai Gherman, București, 1998; Nicolae Isar, *Principatele Române în epoca Luminilor (1770–1830)*, Bucureşti, 1999; Maria Bulgaru, *Gândirea iluministă în Moldova*, Chişinău, 2001; Ion Chindriş, *Cultură şi societate în contextul Şcolii Ardelene*, Cluj-Napoca, 2001; Alin-Mihai Gherman, *Literatura română din Transilvania între iluminism şi preromantism*, Cluj-Napoca, 2003; Mircea Popa, *De la iluminism la pașoptism*, Cluj-Napoca, 2004, *passim*; Daniel Dumitran, *Un timp al reformelor*, Bucureşti, 2005; Laura Stanciu, *Iluminism central european: Școala Ardeleană (1700–1825)*, Cluj-Napoca, 2010. ***I.-A.P.***

ILUSTRAŢIA NEAMULUI NOSTRU, revistă apărută la Bucureşti, lunar, între martie și noiembrie 1915, în aprilie 1916, între iulie 1919 şi iunie 1920, între februarie şi mai 1921 şi în iunie 1924. Director-proprietar: I. Duţescu-Dâmboviţa. Prezenţa constantă în apropierea **I.n.n.** a avocatului literat Christea N. Dimitrescu sub pseudonimul Cridim (cu epigrame, strofe vesele şi un lung ciclu *Pantume*) îl recomandă pentru poziţia de prim-redactor între octombrie 1919 şi aprilie 1920 şi de director redacţional pentru următoarele două luni, când editarea revistei este preluată de Societatea Eroii Neamului de sub patronajul generalului Al. Averescu. *Cuvântul înainte,* asumat de redacţie, promite că „revista nu-şi propune să facă vreun fel de şcoală, dar va primi pe toţi cei care vor veni cu dragoste spre ea. În acest scop, în coloanele sale se vor perinda toţi acei ce vor binevoi a ne da o mână de ajutor, pentru ca astfel să putem pune şi noi un piedestal la opera începută de alţii". În numărul 2 articolul *Gloria neamului* completează aceste afirmaţii vagi: „«Ilustraţia neamului nostru» şi-a propus de la apariţia ei a fi o revistă a neamului românesc şi numai a neamului românesc, şi a descrie faptele mari săvârşite de bărbaţii patrioţi şi luminaţi cari în interval de un secol au luptat şi au trecut prin toate tempestele ce au bântuit peste scumpa noastră ţară". Publicaţie cu o rafinată ținută poligrafică, imprimată pe hârtie velină de calitate superioară, cu o ilustraţie bogată şi variată, din care nu lipsesc importante figuri ale zilei, **I.n.n.** publică multă poezie, mai cu seamă modernistă, din școala lui Al. Macedonski, dar și de altă orientare: Al. Obedenaru (*Romanţa*), Oreste (*Amintiri*), Ioan Al. Bran-Lemeny (*Crepuscul*, *Cântecul serii mele*), Constantin A.I. Ghica (*Unei doamne*), George Caïr (*Regrete târzii*), Victor Eftimiu (*Cântec*), Ion Al-George (*Largo*), D. Teleor (*La cafeneaua din Stambul*), George Gregorian (*Prin pleoape stinse*), Şerban Bascovici (*Veşnicie*), I. Gr. Perieţeanu (*Trei sonete*), V. Voiculescu (*Stema ţării*, *Cântecul lebedei*), Mihail Celarianu, A. Mândru, Virgil N. Duiculescu, George I. Stratulat, Smara (poezii patriotice), C. Nutzescu, Al. Iacobescu, I.U. Soricu. Chiar Al. Macedonski încredinţează revistei *Sonetul*

nestematelor, *Sonetul puterii* (versiune românească după *Le Filon*) şi *Rondelul înecaţilor* (din ciclul *Rondelurile Senei*) –, însoţite de o notă redacţională admirativă: „Unii critici şi detractori susţin că dl Alexandru Macedonski ar fi mort de mai bine de treizeci de ani. Noi însă l-am găsit plin de vigoare sufletească şi producţie literară; ca urmare e că are acum de dat la iveală, pe lângă atâtea opere nemuritoare produse, un volum *Rondelurile Senei*". Volumul anunţat în acest mod sibilinic va fi *Poema rondelurilor*, care sub titlul *Rondelul ţiganilor* va include şi *Ţiganii*, prima dintre poeziile sale tipărite de **I.n.n.** Prozatorii revistei sunt V. Demetrius (*Norocul haimanalei*), Corneliu Moldovanu (*Umbra unui trandafir*), Ion Dragoslav (*O păţanie neuitată*), Mihail Celarianu (*În noaptea aceasta*), George Caïr (*Îmbrobodiţii*, „fragment din volumul *Spre zări albastre* ce va apare curând"), Ion Adam (*Captiv*), Al. Cazaban (*Cel mai tare*) şi din nou Al. Macedonski, cu proza *Cănăriţa* din ciclul *Tipuri dispărute* şi cu *Casa cu nr. 10 din Uliţa nemţilor cu coadă*, cu supratitlul *Năluci din vechime,* căreia îi urmează un adaos redacţional lămuritor: „Această scriere a fost tradusă în limba franceză şi publicată cu mari laude de «Le Journal des débats» din Paris în numărul său de la 25 februarie anul 1895". Epigrame, catrene satirice şi distihuri amabil rimate sub semnăturile D. Teleor, P.L. (Petre Locusteanu), Al. Gherghel, G. Caïr, I. Duţescu-Dâmboviţa aduc o notă amuzantă, susţinută şi de un original *Dicţionar al intelectualilor* imaginat de Sofronie Ivanovici din lapidare definiţii, parafraze şi echivalări lingvistice pe marginea unor concepte morale, religioase, artistice, politice etc. Se mai reţin câteva traduceri din Charles Baudelaire, Maxim Gorki, Lev Tolstoi, Jean Richepin, Friedrich Nietzsche (un pasaj din *Aşa grăit-a Zarathustra* echivalat de Eugen D. Relgis). O coloană dedicată preocupărilor feminine, ţinută cu intermitenţe de Constanţa Hodoş, completează conţinutul firav al rubricilor, şi ele sporadice, „Efemeride", „Cărţi şi reviste", „Note", „Recenzii". Totuşi, câte o cronică teatrală, muzicală sau literară îşi face loc timid. Ioan Al. Bran-Lemeny şi Kostya Rovine sunt semnături stăruitoare, alături de Vasile Al-George, Ion Pribeagu, **I.n.n.** nefiind ocolită de asaltul unor condeie tinere. I. Al. Bran-Lemeny poate fi intuit şi sub pseudonimele Ion Al. Cozia, Ion Al. Francisco sau Al. Bran. Alţi colaboratori: Emil Miclescu, N.R. (N.G. Rădulescu-Niger), G. Tutoveanu, Cristu S. Negoescu, Iuliu Cezar Săvescu, V. Militaru, Artur Gorovei, N. Gr. Mihăescu-Nigrim. ***R.P.***

ILUSTRAŢIUNEA, periodic care a apărut la Bucureşti, săptămânal, între 18 septembrie 1860 şi 19 martie 1861. Proprietar şi editor al gazetei, subintitulată „Jurnal universal", era Carol Popp de Szathmary, iar redactor responsabil Al. Zanne, scriitor, traducător, publicist politic şi prieten devotat al lui Dimitrie Bolintineanu. **I.** trebuie socotită însă mai degrabă între periodicele lui Bolintineanu, deoarece în tot timpul apariţiei a susţinut punctele de vedere ale acestuia în chestiunile politice şi literare. Redactorii îşi propun, cum arată un articol-program intitulat *Prospect*, să asigure o publicitate întinsă cunoştinţelor folositoare şi ideilor care formează gustul artistic. **I.** publică o „Cronică" a evenimentelor politice, redactată adesea probabil chiar de D. Bolintineanu sau de Al. Zanne, diverse informaţii şi note referitoare la ştiinţă şi tehnică, foarte multe cugetări şi maxime. O serie de articole se ocupă de cântecele populare, de definiţia poeziei după Aristotel, Francis Bacon şi Fénelon, de starea literaturii şi a instrucţiunii la români. Al. Zanne este autorul, între altele, al unei compilaţii privind teatrul englez premergător lui Shakespeare, iar D. Bolintineanu al unei serii intitulate *Studii literare. Versificarea română.* V. Alecsandri publică poeziile *Emmi* şi *Stelele* şi tot versuri trimite Gr. H. Grandea. D. Bolintineanu dă şi scrieri de inspiraţie istorică: *Moartea lui Miron Costin logofătul* ş.a., traduceri (Sappho, Bion). Alte transpuneri, nesemnate, sunt din Teocrit, Dora D'Istria, Al. Dumas. Dionisie Pop Marţian tipăreşte în **I.** relatări privitoare la o călătorie de la Cernavodă la Constanţa, prin teritoriul aflat sub administraţie otomană; atent la trăsăturile specific orientale, el semnalează cu entuziasm prezenţa elementului românesc. O ilustraţie bogată, variată, cu gravuri de calitate se adaugă articolelor, făcând din **I.** o publicaţie de bun nivel jurnalistic şi literar. ***R.Z.***

ILUSTRAȚIUNEA NAȚIONALĂ, revistă apărută la București, lunar, din septembrie 1912 până în iunie 1914, apoi din noiembrie 1915 până în iunie 1916. Director (și proprietar): I. Uescu, căruia i se asociază Const. L. Bottez și Nicolae P. Burki (ca director tehnic, până în februarie 1913); secretar de redacție: Cridim (Christea N. Dimitrescu), înlocuit de Gh. Cottescu între octombrie 1913 și februarie 1914, când la direcţia literară este menţionat Caion (C. Al. Ionescu-Caion), succedat în martie 1914 de Mihail Sorbul; odată cu funcţia de director literar se

introduce şi responsabilitatea pentru partea artistică, încredinţată pictorului P. Bulgăraş. Revistă „științifică, literară, artistică, ilustrată", în noiembrie 1912 **I.n.** își reduce subtitlul la sintagma „enciclopedică ilustrată", iar în noiembrie 1915 o nouă schimbare afectează și titlul, ambele fiind acum „Ilustrațiunea". Revistă lunară enciclopedică". Un reviriment calitativ aduce această dată, care va spori constant sub diversele formule venite în fruntea redacției și cu un cerc de colaboratori tot mai prestigioși, extins an de an. Imprimată constant pe hârtie velină, face risipă de ilustrații, viniete, majuscule ornate, desene cu motive florale, care uneori îi dau aspect de album. În mai puțin de trei ani de viață redacția reușește să convoace în paginile revistei condeie de orientări estetice diverse, de la moderniști din familia lui Al. Macedonski (Mircea C. Demetriade, George Gregorian, Șerban Bascovici) la sonetiști (Radu D. Rosetti, Ioan I. Pavelescu, I. Gr. Periețeanu) și tradiționaliști (N. Iorga ș.a.). Cu proză figurează V. Demetrius, N. Rădulescu-Niger, Lia Hârsu, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, Al. T. Stamatiad, A.D. Xenopol, I.C. Vissarion, Emil Gârleanu, Victor Eftimiu, Al. Cazaban. După schița *Bucureștii lalelelor și trandafirilor. Oraș al bucuriei*, Al. Macedonski revine cu o suită de articole pe subiecte libere, mai ales de inspirație morală și socială. La fel, G. Bacovia tipărește aici, cu o oarecare constanță, poeziile *Pulvis*, *Seară tristă*, *Serenadă* – devenită *Serenada muncitorului* –, *Pălind*…, iar Mihail Sorbul, după ce intră în structura de conducere, își extinde implicarea oferind poemul dramatic *Înviere*, încurajându-i să-l urmeze pe Victor Eftimiu, autor dramatic deja consacrat, cu actul al II-lea din fantezia teatrală *Cocoșul negru*, și pe anonimul Victor A. Bacaloglu cu fragmentul *Ouăle de Paște*. Mai mult ca exercițiu stilistic pot fi menționate modestele traduceri din Sappho (*Odă Aphroditei*), Lamartine (*Crucifixul*), Anatole France, Gabriele D'Annunzio, Petőfi Sándor, câteva strofe din poezia japoneză, asumate de St. O. Iosif, Ion Al-George, N. Țincu, Ioan N. Țimiraș, George D. Lecca, C.Z. (Zavalide). Un compartiment bine coordonat este cel al articolelor, eseurilor, analizelor, unde se întâlnesc A.D. Xenopol cu însemnări despre limba națională, N. Iorga cu notații asupra antologiei *De la românii din Serbia* alcătuită de George Vâlsan împreună cu George Giuglea, Caion cu opinii despre poezia modernă a lui I. Minulescu și I. Pillat, Mihail Dragomirescu ș.a.. Pe durata campaniei din Bulgaria, dar și după aceea, în **I.n.** apar poeziile lui N. Vulovici (*Paște balcanic, Caporalul Ivan al Floarei*), însemnările de front ale lui D. Ionescu-Morel intitulate *Cel dintâi…* etc. Rubricile specializate „Cronica plastică", „Cronica teatrală" („Mișcarea teatrală"), „Cronica literară", „Impresii literare", „Revista revistelor", „Cronica", altele dedicate femeilor („Moda", „Cronica feminină"), miscelaneele „Actualități", „De la o lună la alta" sunt ținute de A.D. Xenopol, Neli Cornea, Liviu Marian, Christea N. Dimitrescu (mai folosește psudonimele Cheops, Kapa-Ro), Mihail Sorbul (M. Sb., Mihu Grămaticul) și aduc o notă de pregnantă actualitate. Scurte informații întretăindu-se cu rubrici bine articulate aduc în prim-plan viața culturală, politică, socială, militară a cetății (reînhumarea lui I.L. Caragiale, deplasarea trupelor pe front, centenarul nașterii lui Grigore Alexandrescu, încheierea păcii, dispariția lui Ion Kalinderu). Coperta reproduce opere de artă din creația lui N. Vermont, Fr. Storck, Octav Băncilă, Ștefan Luchian, Samuel Mützner, care completează grafica din interior semnată de B'Arg, Biju, Eugen Voinescu. Alți colaboratori: N. Pora, Lucrezzia Kara (Karnabatt), G.T. Niculescu-Varone, Gabriel Donna, Zoe Verzea, I. Popescu-Băjenaru, Nikita Macedonski, Riria (Coralia Xenopol), Const. Rîuleț, Th. M. Stoenescu. ***R.P.***

ILUSTRAŢIUNEA ROMÂNĂ, revistă literară apărută la Bucureşti, săptămânal, de la 16 iunie 1891 până la 15 martie 1892. Émile Galli, ziarist cunoscut în epocă, a condus **I.r.** în calitate de proprietar şi editor. Din octombrie 1891 Eugen Vaian a asigurat redactarea revistei, în ale cărei pagini publică poezii, nuvele şi, sub pseudonimul S. Tal, cronici vizând spectacolele Teatrului Naţional din Bucureşti. Cu alte scrieri literare au colaborat I.C. Săvescu, Carol Scrob, I.I. Truţescu, Corneliu Basarabeanu (Corneliu Botez), Ludovic Dauş, G. Lungu, Şt. Scurtu şi W. Barca-Karbotti. În **I.r.** Ion Păun-Pincio tipăreşte poeziile *În crâng*, *Seara*, *Ofelia* şi *Ţie*. În primele trei numere Al. Macedonski este semnatarul rubricii „Convorbire săptămânală", unde comentează diverse evenimente culturale şi politice. Se reproduc versuri de M. Eminescu, Gr. Alexandrescu, Al. Depărăţeanu. Apar şi câteva traduceri din Jules Verne, François Coppée, Gustave Flaubert, Heinrich Heine, L.N. Tolstoi şi V.S. Garşin. ***R.Z.***

ILUSTRAŢIUNEA ROMÂNĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, bilunar, de la 1 ianuarie până la 15 februarie 1903, având subtitlul „Revistă artistică, literară, ilustrată”. Redactor și proprietar: Ludovic Dauș. Într-un lung articol-program Al. Antemireanu – conducătorul real al revistei – vorbește, printre altele, de o criză a literaturii: „Criza financiară a trecut, dar criza literară continuă încă”. Ieşirea din criză nu se aşteaptă de la cei vechi (B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu, I.L. Caragiale, G. Coşbuc ş.a.), ci de la cei noi: „Avem o pleiadă de tineri, poeţi şi prozatori, un mănunchi de forţe care ar fi fost singure în măsură să creeze o mişcare literară. Ei n-au creat însă vreo mişcare, nu au provocat un curent nou „din cauza opoziției agresive a bătrânilor” (*Noui și vechi*). Se subînţelege că tocmai „provocarea” unui nou curent ar fi rostul publicaţiei. Cele patru numere ale **I.r.** sunt bogate şi destul de variate. Poezie publică H.G. Lecca, Al. Obedenaru, Radu D. Rosetti, Iuliu Cezar Săvescu, George Ranetti, G. Tutoveanu, Spiru Hasnaş. În proză se remarcă fragmentele din romanul *Dor nebun* de Ludovic Dauş. G.I. Ionnescu-Gion are eseul *Rasa albă. Triumful ei.* O traducere din N.V. Gogol (*Oameni de modă veche*) de Em. Grigorovitza, câteva însemnări la rubrica „Din toată lumea”, un firav sector critic fac sumarul unei publicaţii care promitea să aibă ţinută şi calitate. ***V.T.***

IMAGINEA, publicație apărută la Bucureşti între 15 mai 1934 şi iulie 1937, cu subtitlul „Revistă lunară ilustrată”. Director-proprietar: I. Marinescu. Fără program-cadru, revista, de orientare tradiţionalistă, îi are printre cei selectați sistematic la rubrica de proză pe I.A. Bassarabescu (*Stejarul*, *Neînțelegere*, *A treia fericire*, *Răzbunare*, *Duhovnicul*, *Insecte*), Al. Cazaban (*Grija stăpânului*, *Jaguarul*, *În slujba altuia*, *O ploaie venită la timp*, *Ore suplimentare*, *Profesoara cea nouă*, *Planul lui Troncan*, *Drept pedeapsă*, *Adăpostul*) şi pe N. Davidescu (*Cei doi fraţi*, *Aventura Sfântului Ioan*). Se cultivă cu predilecţie ficţiunea mitologizantă, adesea în format de legendă (N. Batzaria – *Din poveştile papagalului*, *Păţania lui Agop*, *Luna şi Soarele*, *Peştera vrăjitoarei*, *Împăratul Bevagi şi fata zânelor*), alături de texte ce ilustrează, uzând de regionalisme, teme ale vieţii rurale (Mihail Lungianu, Ion Butucescu, Nistor Ionescu, Ion M. Negreanu), sau, mai rar, problematizează mijloacele de comunicare ale lumii moderne (N. Porsenna, D. Iov, N. Anghel-Bacău). O rubrică de analiză a actualităţii literare („Eseuri şi note critice”) adăposteşte texte de un subliniat conservatorism critic. Ion Sân-Giorgiu scrie un articol despre misticismul lui Paul Claudel şi un altul în care etichetează literatura momentului ca pe una aservită „politicianismului literar” (*Credinţe şi mafii literare*), deplângându-i profesionalizarea, pe care o vede ca pe o formă de rutinare şi în acelaşi timp de mercantilizare a scrisului. N. Gr. Mihăescu-Nigrim se raportează critic la poeţii modernişti ca la o generaţie „titrată”, care ocupă abuziv poziţiile altădată rezervate „geniului”, arătându-se reticent nu doar faţă de poetica lor, ci şi faţă de atitudinea lor publică (*Poezia modernă*). I. Marinescu realizează portrete ale unor „apostoli” ai naţiunii (*Un mare naţionalist – Octavian Goga*, *Marile figuri ale neamului – N. Iorga*). Poezia e ilustrată prin autori mai puţin reprezentativi: N. Gr. Mihăescu-Nigrim, G. Tutoveanu, N. Ţimiraş, Const. A.I. Ghika, Al. Gherghel, G.A. Mitache; Ştefan Ivanovici-Terenţiu e prezent cu epigrame; Şt. O. Nicolau face cronica rimată a unei vilegiaturi la Rusciuc. **I.** publică şi traduceri, preponderent din literatura franceză (La Bruyère, *Caractere*; Balzac, *Scrisori către „Străina”*, Maupassant, *Semnul*, Émile Zola, *Buchetul de liliac*, François Mauriac, *După un curs*, Alphonse Daudet, *Cugetări asupra vieţii*, *Sărbătoarea acoperişurilor*, François Coppée, *Degetarul de argint*, *Napoleonul de aur*, *Ramura de merişor*; Octave Mirbeau, *Privelişti din mulţime*, *Suflete simple*, *Gurile de prisos*; Pierre Loti, *Bătrânul ocnaş*), dar şi din literatura germană – Goethe, *Sentinţe în proză*, Schopenhauer, *Durerile lumii*, Heine, *Cum cânta Paganini*, americană – Jack London, *O femeie rea*, sau greacă – Plutarh, *Moartea lui Cezar*, majoritatea purtând semnătura lui Const. A.I. Ghika. Printre colaboratori se numără şi Elena Farago, care traduce din Paul Verlaine (*Întâiul „Da”*). Rubricile „Cugetări” şi „Reflecţiuni” reproduc extrase din moraliştii francezi, dar încurajează în acelaşi timp şi o producţie locală de aforisme. ***L.Td.***

IMBERIE ŞI MARGARONA, carte populară. Originalul îndepărtat al acestei cărţi de dragoste şi aventuri este un roman cavaleresc francez din secolul al XV-lea, *Histoire du vaillant chevalier Pierre, fils du comte de Provence, et de la belle Maguellonne, fille du roi de Naples*. Romanul, tipărit prima oară la Lyon în 1453, s-a răspândit în paisprezece

literaturi, ajungând la noi printr-un intermediar grecesc. Subiectul romanului (acelaşi şi în cartea populară), inspirat de legende medievale şi de elemente folclorice cu o largă răspândire în epocă, îl constituie peripeţiile neobişnuite care despart temporar doi îndrăgostiţi. Prelucrarea versificată neogreacă, tipărită începând din 1553 în numeroase ediţii veneţiene, urmează în general structura epică a romanului francez, pe care îl prescurtează şi căruia îi transformă parţial concepţia. Se renunţă la unele elemente cavalereşti – cultul onoarei şi simţul războinic – şi se modifică psihologia eroilor, sentimentul de *amour courtois* fiind transpus în cadru familial. Traducerea românească, datând din secolul al XVIII-lea, este o adaptare prescurtată şi conţinând unele elemente locale, făcută după versiunea neogreacă. Singura copie, din 1789, păstrată într-un miscelaneu de texte religioase, aparţine logofătului Ioniţă (Niculae) Şoimescu, din părţile Muscelului, care a intitulat-o *Istoria lui Imberie, fecior împăratului al Provenţii*. Naraţiunea se deschide în momentul în care Imberie câştigă, în urma unei întreceri cavalereşti, mâna Margaronei, fiica regelui din Moreea. Încercând să se întoarcă în Provenţa, tinerii trec printr-o serie de aventuri al căror conflict (frecvent, ca motiv literar, în poeme şi romane medievale şi, de asemenea, într-o poveste din *O mie şi una de nopţi*) îl declanşează răpirea unui giuvaer de o pasăre de pradă. Plecat să găsească giuvaerul, Imberie este surprins de o furtună pe mare, prins de piraţi, vândut ca rob în Egipt, dar, îmbogăţit peste câţiva ani, el revine, după o călătorie cu noi peripeţii, la Margarona, alături de care va domni în Provenţa. În literatura română vechea povestire cavalerească dobândeşte factura unei naraţiuni de basm. O serie de particularităţi lingvistice, stilistice şi de conţinut integrează această carte în literatura populară. Versiunea conţine expresii şi mijloace stilistice de natură folclorică: „mă usuc ca floricica câmpului”, „mor cu zile”, „năravul nu şi-l schimbă”; Imberie este jelit de mama sa ca într-un bocet popular: „Lumina mea, ochişorii mei, sufleţelul meu, răzimarea bătrâneţilor mele vechi”. Unele elemente trimit la tradiţii religioase specifice românilor: îndrăgostiţii sunt căsătoriţi de un mitropolit; crezându-şi soţul mort, „egumeniţa” Margarona îi face „colivă şi parastas” etc. Deşi păstrat într-un singur manuscris, nu este exclus ca *Imberie şi Margarona* să fi cunoscut la noi o circulaţie mai mare.

Ediţii: *Istoria lui Imberie, fecior împăratului al Provenţii*, CPL, II, *11–25*.

Repere bibliografice: Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *333–345*; Piru, *Ist. lit.*, I, *458–459*; Dan Simonescu, *Introducere*, CPL, II, *9–10*; Lăudat, *Ist. lit.*, II, *278–282*; Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, I, partea II, *344–346*; *Dicţ. lit. 1900*, *449–450*. ***A.Sm.***

INDÉPENDANCE ROUMAINE, L’, publicaţie culturală apărută la Louvain-la-Neuve, în Belgia, între 24 ianuarie şi 7 martie 1977. Este editată de scriitorul Mihail Steriade, ca organ de presă al Centrului Cultural Român de pe lângă Universitatea din Louvain-la-Neuve. Revista prelua numele unui prestigios cotidian bucureştean apărut cu un secol în urmă, la 9 mai 1877, cu prilejul proclamării independenţei României. Primul număr este dedicat în întregime acestui important eveniment. Al doilea iese de sub teascurile tipografiei la 17 februarie 1977 şi este închinat Elenei Văcărescu la comemorarea a treizeci de ani de la moarte. Ultimul număr apare în ediţie specială, fiind consacrat României grav afectate de cutremurul din martie 1977. ***S.I.***

INDEPENDENTUL, cotidian politic şi literar apărut la Bucureşti între 25 august şi decembrie 1889, 1 ianuarie 1892 şi 29 martie 1894, 12 iunie 1899 şi 27 februarie 1900. Redactor răspunzător era Al. Kiriacescu, înlocuit apoi cu Gr. C. Manno. În 1893 director politic a fost P.C. Seraphem. Între 5 ianuarie 1892 şi 14 februarie 1894 ziarul a editat şi un număr duminical intitulat „Independentul literar ilustrat”, sub conducerea lui Ilie Dimitrescu-Ghiocel. **I.** a publicat multă literatură, nu însă de cea mai bună calitate, aici fiind prezenţi de obicei autori mediocri. Domină schiţele, cele mai multe de factură naturalistă, printre colaboratorii cu lucrări de acest gen numărându-se Vasile Alecsandrescu, Gr. Mărunţeanu, Eugen Vaian, Al. Castriş, G. Russe-Admirescu, M. Leon, I. Dragomirescu-Ranu. Povestiri a dat şi Traian Demetrescu. În foileton sunt găzduite romane de Gr. Mărunţeanu şi Eugen Vaian. Poezii au apărut cu deosebire în suplimentul literar, sub semnăturile lui G. Russe- Admirescu, Ilie Ighel-Deleanu, Eliza Mustea, Artur Stavri, A. Naum-Ploieşteanu, Elena Sevastos, Aristide Cantilli, Th. D. Speranţia, I.C. Săvescu, I.N. Roman, I. Păun-Pincio, Al. Filioreanu. S-au reprodus şi versuri aparţinând lui Al. Macedonski. Sunt reluate şi unele poezii populare din colecţia alcătuită de Aurel Iana

şi Sofronie Liuba. Critică literară s-a făcut puţină în **I.**, însă articolele dovedesc o bună orientare. Cronici dramatice iscălesc V. Alecsandrescu, Al. Lăzărescu (Laerţiu) şi A. Alexandrescu-Dorna. Se ia apărarea poeziei lui M. Eminescu, asaltată de zelul imitatorilor, este ironizat Gr. N. Lazu, care îl atacase pe G. Coşbuc, iar Al. Macedonski recenzează, în termeni moderaţi, romanul *Dan* de Al. Vlahuţă. Scurte prezentări sunt dedicate unor scriitori europeni, majoritatea francezi. Rubrica de traduceri este deosebit de bogată, cuprinzând transpuneri din scrierile lui Catulle Mendès, A. Houssaye, Al. Dumas, Alfred de Musset, M. Schwob, Jules Lemaître, Guy de Maupassant, Charles Baudelaire, Heinrich Heine, I.S. Turgheniev, F.M. Dostoievski, Lev Tolstoi ş.a. Autorii tălmăcirilor, în general conştiincios făcute, sunt Vasile Alecsandrescu, I.S. Spartali, precum şi alţii, ascunşi sub pseudonime. ***D.M.***

INDEPENDENTUL LITERAR, revistă săptămânală apărută la Bucureşti între 14 februarie şi 20 martie 1894. Primele două din cele şase numere continuau numerotarea cotidianului „Independentul", în care, între 5 ianuarie 1892 şi 7 februarie 1894, se publica un „număr de duminică" intitulat mai întâi „Independentul literar ilustrat", iar de la 25 iulie 1893 „Independentul literar". Articolul-program, scris de G. Russe-Admirescu (*Opiniunea publică*), prea puţin susţinut de conţinutul revistei, militează pentru autoritatea criticii, pentru autonomia şi obiectivitatea ei. Unele articole polemice indică o orientare antijunimistă (se republică fragmente din satira lui Mihail Zamphirescu, *Muza de la Borta-Rece*) şi antisocialistă. Ţinta atacurilor este îndeosebi Anton Bacalbaşa, contestat de Toma Florescu şi acuzat de plagiat de G. Russe-Admirescu. În sprijinul acuzaţiei se traduce *Le Colonel Ramollot* de Charles Leroy, modelul lui Bacalbaşa pentru *Moş Teacă*. Alte comentarii critice sunt semnate de Şt. I. Slăvescu (*Literatura şi politica, Traducătorii noştri*). Al. Macedonski, adulat de redactori (într-o schiţă biografică Russe-Admirescu îl numeşte „o figură gigantică"), colaborează cu articolul *De pe culmea vieţei* şi cu poezii (*Psalmi moderni, Apolog* ş.a.). Alte versuri, de factură minoră, aparţin lui Toma Florescu, G. Russe-Admirescu, Christescu-Podeanu, Cincinat Pavelescu. Cu proze scurte sunt prezenţi C.I. Tudor, Gr. Mărunţeanu (acesta şi cu un fragment de roman), Toma Florescu. Poezii populare publică I.G. Bibicescu şi Şt. I. Slăvescu. ***L.V.***

INDRIEŞ, Alexandra (pseudonim al Gloriei Maria Barna; 13.III.1936, Oradea – 20.I.1993, Timişoara), prozatoare, eseistă. Este fiica Constanţei Barna, profesoară, şi a lui Augustin Barna, contabil. Urmează Liceul Teoretic din Arad (1946–1953), apoi Şcoala de Literatură „M. Eminescu" din Bucureşti (1953–1954). Se înscrie la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, unde urmează cursurile timp de treisprezece luni, până în 1956, când este arestată şi condamnată pentru opiniile sale politice. Căsătorită cu Andreas A. Lillin, se stabileşte la Timişoara (1959). Îşi încheie în 1972 studiile filologice, la cursuri fără frecvenţă. Îşi susţine doctoratul cu o teză despre Lucian Blaga (1980). După 1989 desfăşoară o intensă activitate pe tărâm politic (este, între altele, unul din autorii *Proclamaţiei de la Timişoara*, lansată la 12 martie 1990). Un posibil portret al studentei Gloria Barna, cu eroismul şi naivitatea tânărului cărturar, se află în *Justa* de Paul Goma (1985).

I. debutează publicistic în „Viaţa Capitalei" (1954) şi editorial cu romanul *Saltul în gol* (1973), carte care ar fi trebuit să o sincronizeze pe autoare cu generaţia ei literară. Amintirile din război ale Siminei, personajul central, parafrazează într-un limbaj modern pagini din D.R. Popescu, Nicolae Velea, Sorin Titel. Se simt influenţele lui Jean-Paul Sartre, André Gide, nume subversive ale anilor '50 din secolul trecut, şi se întrevăd procedeele Noului Roman francez. Încercările Siminei de a realiza un cuplu cu Grigore, ezitările, revenirile, indecizia anunţă tentaţia psihologiei abisale, fascinaţia valorilor arhetipale. Vocaţia teoretică abrupt exprimată şi voluptatea discuţiei privind construcţia romanescă fragmentează însă excesiv textul. Studiul *Corola de minuni a lumii* (1975), o „interpretare stilistică a sistemului poetic al lui Lucian Blaga", vădeşte un efort de teoretizare sprijinit pe conceptul „câmp semantic". În volumul *Sporind a lumii taină. Verbul în poezia lui Lucian Blaga* (1981) analizele sunt reluate pornind de la statistica verbului. *Alternative bacoviene* (1984) şi *Polifonia persoanei* (1986) deplasează interesul către antropologie şi, nu în ultimul rând, către sociologie. Literatura bacoviană e descoperită prin trei modele: expresionist, simbolist, socialist. O notă de originalitate este reprezentată de comparatismul dezinvolt al autoarei. *Polifonia persoanei* reia, dintr-un unghi nou, studii mai vechi, publicate în revista „Orizont". Atenţia se îndreaptă acum către cercetările lui

Eduard Pamfil, liderul cercului timişorean de bionică. *Cutia de chibrituri* (1987), „roman scris între 7 decembrie 1979 şi 28 noiembrie 1982", întâlneşte altă generaţie literară, nu fără a repune în discuţie idei care animau experimentul romanesc la sfârşitul deceniului al şaptelea. Criticul are la îndemână toate mostrele pentru a face incursiuni în literatura lui D. Ţepeneag, Sorin Titel, George Bălăiţă, autori care atrăgeau atenţia la începutul anilor '70 prin verva lor novatoare; dar şi Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, George Cuşnarencu, Gheorghe Iova ş.a., optzeciştii performanţi ai prozei, o pot considera pe **I.** colegă de baricadă postmodernă. I s-a reproşat autoarei nu atât ideea de a scrie proză experimentală, cât stilul aluziv în exces, pulverizarea personajelor. *Cutia de chibrituri* reprezintă, în fond, alături de alt roman semnat de **I.**, *Două-trei minute…* (1984), ilustrarea unei vocaţii intelectuale. *Un sertar întredeschis* (1995), editat postum, e mai puţin un pariu intelectual şi mai mult un jurnal care devine roman. Scriere testamentară, această carte încearcă să ofere imaginile esenţiale ale Scriitorului – ale insului arhetipal care creează. Jurnalele lăsate în manuscris de **I.**, aflate la Biblioteca Centrală a Universităţii de Vest din Timişoara, sunt complementare acestei cărţi. Publicistica ei postdecembristă este reflectată de antologia postumă *Timişoara 1990 –1992* (2009).

SCRIERI: *Saltul* în *gol*, Timişoara, 1973; *Corola de minuni a lumii. Interpretare stilistică a sistemului poetic al lui Lucian Blaga*, Timişoara, 1975; *Sporind a lumii taină. Verbul în poezia lui Lucian Blaga*, Bucureşti, 1981; *Alternative bacoviene*, Bucureşti, 1984; *Două-trei minute…*, Bucureşti, 1984; *Polifonia persoanei*, Timişoara, 1986; *Cutia de chibrituri*, Bucureşti, 1987; *Un sertar întredeschis*, Timişoara, 1995; *Timişoara 1990–1992*, îngr. și postfață Alexandra Tudor, pref. Cornel Ungureanu, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Şerban Foarţă, [*Alexandra Indrieş*], O, 1973, 43, 1986, 49, 51, 1987, 2; Laurenţiu Ulici, *Viaţa în proză*, RL, 1973, 45; Livius Ciocârlie, *Alexandra Indrieş – dificultăţi învinse*, T, 1976, 19; Ciobanu, *Însemne*, II, *326–329*; Al. Călinescu, *„Polifonia persoanei"*, CRC, 1987, 10; Gheorghe Grigurcu, *Confesiune deghizată*, RL, 1988, 16; Nicolae Manolescu, *Polifonie romanescă*, RL, 1988, 16; Ioan Holban, *Textul şi ciornele*, CRC, 1988, 31; Cornel Ungureanu, *Perpetuum romanesc*, O, 1988, 31; Ion Simuţ, *„Polifonia persoanei"*, F, 1988, 10; Ruja, *Parte*, I, *160–163*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *588–590*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *133–137*; Holban, *Ist. lit.*, III, *150–156*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1025*. ***C.U.***

INDRIEŞ, Elena (1.II.1951, Geoagiu), poetă, eseistă. Este fiica Aureliei Indrieş (n. Marghita), pianistă, şi a lui Iosif Indrieş, avocat. Urmează între 1970 şi 1974 Facultatea de Limba şi Literatura Română din cadrul Universităţii din Bucureşti, înscriindu-se apoi la Facultatea de Filosofie, unde studiază până în 1979, fără a-şi lua licenţa. În 1983 îşi susţine doctoratul cu teza *Elemente heracliteene în universul liric al poeţilor din Transilvania*. Redactor la Editura Eminescu (1975–1977) şi la Editura Univers (1978–1991), pleacă apoi în Suedia, unde studiază limba şi literatura franceză la Universitatea din Stockholm (1994–1996), învaţă sistematic câteva limbi (suedeza, engleza, germana, spaniola) şi lucrează ca redactor de ziar. Debutează în 1968 la un supliment timişorean, „Generaţii". Mai colaborează la „Luceafărul", „România literară", „Cahiers roumains d'études littéraires" ş.a.

Cartea de debut, *Trepte sub pleoape* (1985), conţine eseuri şi poeme aproape „epice", **I.** urmărind evoluţia sentimentului de dragoste care transformă lumea interioară. Din perspectiva celui de-al doilea volum, *Dimensiuni ale poeziei române moderne* (1989), se pot identifica în versurile scrise de **I.** motive care trimit la elementele primordiale (aer, apă, foc, pământ), asociate fie elanului generat de iubire, fie disoluţiei pe care aceasta o provoacă. *Dimensiuni ale poeziei române moderne* este un exerciţiu eseistic ce urmăreşte motive presocratice la câţiva poeţi transilvăneni – Lucian Blaga, Octavian Goga, Aron Cotruş şi Ştefan Aug. Doinaş. La Octavian Goga analiza se focalizează în principal pe ipostazele pe care le îmbracă lumina în scrierile acestui poet mesianic. În eseul consacrat liricii lui Aron Cotruş accentul cade numai pe două elemente, pământul şi focul, iar ultima secţiune, dedicată simbolismului acvatic la Ştefan Aug. Doinaş, pune în discuţie, sub influenţa teoriei lui Gaston Bachelard, simbolismul ochiului în paralel cu cel al oglinzii acvatice, înţeleasă ca oglindă a pământului.

SCRIERI: *Trepte sub pleoape*, Bucureşti, 1985; *Dimensiuni ale poeziei române moderne. Motive presocratice în poezia transilvană*, Bucureşti, 1989.

Repere bibliografice: Hristu Cândroveanu, *„Trepte sub pleoape"*, CNT, 1986, 10; Gheorghe Iancovici, *Funcţia cognitivă a pleoapei*, F, 1987, 4; Lucian Alexiu, *Critică şi valoare*, „Arcade", 1990, 1; Ion Simuţ, *Izvoare presocratice*, RL, 1990, 39. ***M.Dr.***

INFORMAŢIA ZILEI, cotidian apărut la Bucureşti din 26 noiembrie 1941 până în 6 august 1944 şi, după o scurtă întrerupere, din 24 până în 29 august 1944. Director este I. Ştefănescu-Gruiu. Din 13 ianuarie 1942, când adoptă subtitlul „Cel mai răspândit și mai bine informat ziar popular", director și administrator delegat devine Grigore Malciu. Acestuia îi aparține, de fapt, și articolul-program, *La drum*, publicat în numărul 2, din care răzbat limpede simpatiile proguvernamentale și antonesciene ale **I.z.** Voind să depășească rolul „ingrat" al „unei gazete populare", ziarul își propune să fie mai mult decât o „cenușăreasă a presei", adică să fie „pe măsura posibilităților și idealurilor colaboratorilor" săi, astfel încât să lase „urme în presa românească". Mănunchiul „de mânuitori ai condeiului" adunat în jurul gazetei dorește să se adreseze „maselor oneste de pe întregul cuprins al țării", neamului nostru „de oameni vrednici, inimoși și cumpătați", care „se află angajat într-o luptă la capătul căreia trebuie să fie ceea ce și-a propus Conducătorul în clipa sfântă când a încredințat armatei mandatul istoric de a trage pentru veșnicie hotarele țării românești". Intenția de a sluji „năzuințele mândre ale neamului" revine explicit și mai târziu, de pildă în articolul *Ziarul corect și sincer românesc* (78/1942), unde este invocat și reluat programul inițial, inclusiv ca justificare a creșterii prețului ziarului de la 1 leu la 2. Chiar dacă adeziunea la politica antonesciană va fi dusă până la un adevărat cult, mijloacele folosite de **I.z.** pentru „a înfățișa în mănunchi zbuciumul cinstit al nației" vor fi cele proprii oricărui cotidian informativ și politic. În paginile intitulate „Reportaj intern și extern", „Ultima oră", „De toate și de pretutindeni" (cu rubricile „Cronica judiciară", „Revista informației", „La radio", „Cronica...", „Sport", „Spectacole", „Moda", „Fapte și șoapte", „Din toate câte ceva") se tipăresc, cel mai adesea fără a fi semnate, substanțiale comentarii politice, știri din țară și din afara ei, îndeosebi legate de război și de criza economică, dar și despre alte evenimente, până la faptul divers. Deși în ziar cultura și literatura rămân periferice, ele își fac totuși simțită prezența, în afara informațiilor culturale curente, prin colaborarea câtorva scriitori care erau deja sau urmau să devină nume cunoscute. Astfel, după ce cu o zi înainte era anunțată „colaborarea cotidiană a marelui scriitor Tudor Arghezi în prima pagină a ziarului", în numărul 458/1943 poetul inaugurează aici mai mult decât o rubrică, un fel de nouă serie a „Biletelor de papagal": „De vreme ce aceste Bilete n-au mai putut să apară ca acum vreo 15 ani, într-o minusculă foaie deosebită, iată-le intercalate într-un spațiu, crâmpeie de fițuică în dâra de vânt a unui tren". Și poetul promitea, împreună cu năstrușnicul său Cocò: „La drept vorbind, Cocò mai mult o să se joace decât o să scrie. O să se joace de-a una, de-a alta și de-a toate, de-a prezentul și de-a aducerea aminte. În prima lui epocă de zbeng cotidian, pusese de gând să aducă cititorului câte un surâs. Cât îi trebuie unui surâs? O secundă. O secundă pe zi". Ingenioasele tablete argheziene vor apărea, într-adevăr, pe prima pagină, dând culoare și substanță ziarului prin stilul lor inconfundabil și prin nonconformismul cu care își desfășoară jocul „de-a toate", altfel spus, tematica politică, socială, morală, literară sau evocativă. O tematică ce răzbate deseori chiar din titluri: *Tony Bulandra*, *Disciplina*, *Spiritul public*, *Puii*, *Universitatea și soldatul*, *Lache*, *Coșbuc*, *Lucrul dracului*, *Caragealismul*, *Medalion: Al. Philippide*, *Crucea lui Țepeș*, *O artă poetică*, *Așezământul Mărțișor*, *O carte de duhovnicie*, *Activități beletristice*, *Literatura*. În **I.z.** este tipărit, de asemenea, celebrul pamflet *Baroane* (625/1943), fapt ce a dus la confiscarea numărului următor (care conținea un alt pamflet, *Schimbarea la față*), la interzicerea temporară a ziarului și la consecințe grave pentru poet: arestarea şi închiderea sa în lagărul de la Târgu Jiu. În aceeași perioadă, și tot pe prima pagină, își găsesc locul și texte aparținând altor scriitori importanți: Gala Galaction, care contribuie cu pilduitoare meditații de factură religioasă, dar nu numai (*La izvorul Siloamului*, *La mormintele uitate*, *La sfârșit de an școlar*, *La chemarea primilor apostoli*, *La cinstea duminicii*, *La ivirea primelor zorele*, *La cuvintele Sfintei Scripturi*), Victor Eftimiu, semnatar al unor proze evocative sau eseistice despre întâmplări, oameni și locuri, cu o stăruință aparte asupra peisajului urban al Bucureștiului (*Scrisul unui cititor*, *Omul din tramvai*, *Svastica pe Acropole*, *În sacii de la Istambul*, *Când poeții devin actori*, *Macedonsky*, *Vlahuță*, *Caragiale...*, *Busturile din Cișmigiu*, *Cetatea lui Bucur*, *Case vechi bucureștene*, *Grădinile Bucureștilor*). Constantin Virgil Gheorghiu se remarcă aici prin publicarea unei impresionante serii de reportaje de pe front (*Jurnalul de front*, *Un preot de 60 de ani în Marina Regală*, *Reporterul fotograf*, *Un tânăr model*, *Un comandant*, *Omul care a trăit două sute de zile în fundul mării*) și a

altora, cu subiecte de senzație din țară. Senzaționalismul jurnalistic este cultivat, de altfel, cu destulă insistență de ziar și se regăsește și în reportajele altor colaboratori (Marin Voicu, de exemplu, care, sub titlul generic *Figuri de penitenciar*, scrie paginile intitulate *Spitale, celule, nebuni...*, *Viața în celulă*, *Manglici, băiat deștept...*, *Un artist: Bufa*). Pe lângă liste de cărți sau scurte recenzii nesemnate, restrânsa publicistică cultural-literară găzduită de **I.z.** cuprinde totuși, când și când, „Cronica literară", unde poate fi întâlnit din nou numele lui Constantin Virgil Gheorghiu, cu un comentariu la romanul *Meșterul Manole* de Dumitru Almaș, dar mai ales acela al lui Tiberiu Tretinescu. Acesta scrie despre volume de B. Jordan, C. Dan Pantazescu și Mircea Streinul și tot lui îi aparțin cele câteva articole pe teme literare mai generale: *Problema traducerilor*, unde este deplânsă avalanșa de traduceri și se pledează pentru respingerea lor, considerându-se că „numai elementul autohtonismului românesc se impune ca normă călăuzitoare în literatură"; *Criticii*, care tratează despre menirea criticului, anume aceea „de revelare a sensului" sau, în accepțiunea lui G. Călinescu (elogiat în articol), de a comenta „prin prisma preferințelor sale", însă doar atunci când este „conștient de potențialul său intelectual" și când este „călăuzit numai de convingerea că arta, arta, arta pură descătușată de convenientele cotidiene trebuie să fie la temelia unei opere"; *Criticii noștri*, unde Titu Maiorescu, N. Iorga, Ilarie Chendi, G. Ibrăileanu, Mihai Ralea, E. Lovinescu, Ovid Densusianu, Paul Zarifopol, G. Călinescu sunt prezentați ca „*adevărații critici literari români*". De consemnat sunt, printre colaborările cultural-literare, și cele ale lui Al. Săndulescu (*Nobilele tradiții ale latinității noastre*) și Mircea Damian, autorul unui șir de portrete care-l include și pe acela al lui E. Lovinescu. ***I.M.***

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN, instituţie culturală naţională, cu obiective de reprezentare internaţională, înfiinţată în 2003, continuatoare a Fundaţiei Culturale Române şi având ca model centre culturale prestigioase, cu sedii în majoritatea capitalelor europene, precum Institutul Francez, British Council, Goethe-Institut, Institutul Italian de Cultură, Institutul Cervantes ş.a. Face parte din reţeaua EUNIC – European Union National Institutes for Culture. Principalul scop al **I.C.R.**, aşa cum este definit în Legea de organizare din 11 iulie 2003, constă în „reprezentarea, promovarea şi protejarea culturii şi civilizaţiei naţionale în ţară şi în străinătate", unul dintre obiectivele instituţiei fiind totodată cultivarea relaţiilor cu comunităţile de români din diaspora. Din 2003 **I.C.R.** s-a aflat sub autoritatea Preşedinţiei României, pentru ca din iunie 2012 să-şi desfăşoare activitatea sub controlul Parlamentului – ceea ce înseamnă, între altele, că preşedintele **I.C.R.** nu mai este desemnat de instituţia prezidenţială, ci de Senat. Primul preşedinte al **I.C.R.** şi totodată cel care a iniţiat transformarea Fundaţiei Culturale Române într-un Institut cu anvergură şi cu atribuţii sporite a fost Augustin Buzura, demersul său fiind unul fondator. În timpul mandatului său – început în iulie 2003 şi încheiat în ianuarie 2005, printr-o decizie a preşedintelui Traian Băsescu – au fost perfectate structura de ansamblu a Institutului şi mecanismul de funcţionare. În presa culturală a anilor 2000, activitatea **I.C.R.** din acest interval este în general ocultată sau minimalizată, deşi ea este esenţială în istoria acestei instituţii, pentru că reprezintă baza pe care s-a putut clădi, în anii următori, o politică performantă de reprezentare a culturii şi a artei româneşti în lume. Din ianuarie 2005 până în august 2012, preşedinţia **I.C.R.** a fost deţinută de Horia-Roman Patapievici, secondat de Mircea Mihăieş şi Tania Radu, vicepreşedinţi. I-a succedat Andrei Marga. În străinătate, reţeaua **I.C.R.** însumează 19 centre (subordonate administrativ Ministerului de Externe), la Paris, Bruxelles, Londra, Roma, Veneţia, Madrid, Lisabona, Berlin, Viena, Praga, Varşovia, Stockholm, Budapesta, Seghedin, Istanbul, New York, Tel Aviv, Beijing, Chişinău, în cadrul cărora sunt organizate conferinţe, seminarii, colocvii, lansări de carte, expoziţii, lecturi publice, proiecţii, festivaluri de film şi alte evenimente a căror miză este promovarea culturii române, precum şi a scriitorilor, artiştilor sau intelectualilor români. Politica **I.C.R.** de promovare a culturii române include şi un program de burse acordate periodic unor tineri traducători străini interesaţi de literatura română, pentru care se organizează la Bucureşti, pe parcursul câtorva săptămâni, cursuri de limba şi literatura română, de istorie şi civilizaţie românească, precum şi o serie de întâlniri cu scriitori. Pe de altă parte, I.C.R. şi diferitele sale centre din străinătate oferă, în urma unor competiţii, burse şi rezidenţe de creaţie sau de cercetare pentru artişti, scriitori, cercetători,

Mircea Anghelescu, Sorin Alexandrescu, Augustin Buzura, Eugen Simion, Angela Martin, Roberto Scagno, Marco Cugno

traducători sau jurnaliști români – bursele „Lucian Blaga", „Vasile Pârvan" și „Nicolae Iorga", „Constantin Brâncuși" și „George Enescu" sunt doar câteva exemple. O componentă importantă în organizarea **I.C.R.** este Centrul Național al Cărții (CENNAC), care promovează în străinătate literatura și cultura română scrisă și intermediază dialogul autorilor și editorilor români cu lumea editorială din alte spații culturale. Prin CENNAC, **I.C.R.** asigură participarea românească la târguri de carte internaționale și susține traducerea și publicarea în străinătate a unor cărți românești din domeniul literaturii, al artelor sau al științelor umane. În acest sens, Programul TPS (Translation and Publication Support Programme) s-a dovedit un demers de succes. Printre autorii traduși – în aproximativ 30 de limbi – cu sprijinul **I.C.R.** se numără atât clasici, precum M. Eminescu, Ion Creangă, Tudor Arghezi, G. Bacovia, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian ș.a., cât și numeroși scriitori contemporani, precum Gabriela Adameșteanu, Ștefan Agopian, Radu Aldulescu, Ana Blandiana, Nicolae Breban, Mircea Cărtărescu, Petru Cimpoeșu, Vasile Ernu, Filip Florian, Florina Ilis, Florin Lăzărescu, Dan Lungu, Norman Manea, Nicolae Manolescu, Răzvan Petrescu, Ioan Es. Pop, Eugen Simion, Lucian Dan Teodorovici ș.a., o atenție specială acordându-li-se totodată autorilor tineri, în curs de afirmare. Tot în cadrul CENNAC funcționează și Editura Institutului Cultural Român, care publică îndeosebi albume de artă, antologii, monografii ale unor muzicieni sau artiști plastici, dar și eseuri sau traduceri din diferite limbi și, sporadic, literatură română. De asemenea, **I.C.R.** editează câteva publicații periodice: „Lettre internationale", „Euresis", „Glasul Bucovinei" și subvenționează revistele basarabene (apărute la Chișinău) „Contrafort", „Limba română – Revistă de știință și cultură" și „Destin românesc – Revistă de cultură și istorie". Editată inițial de Fundația Culturală Română, revista „Dilema" și-a continuat apariția în cadrul **I.C.R.** până la sfârșitul anului 2003, când disensiunile dintre președintele Institutului nou-înființat și directorul publicației, Andrei Pleșu, au culminat cu o despărțire – „Dilema" transformându-se, din ianuarie 2004, în „Dilema veche". Acestei „plecări" i-a urmat înființarea unui alt săptămânal, tot sub egida **I.C.R.**; este vorba despre revista „Cultura" (redactor-șef Cristian Teodorescu, apoi Augustin Buzura), a cărei primă serie apare aici din martie 2004 până în martie 2005. ***B.B.-C.***

INSTITUTUL DE FILOLOGIE AL ACADEMIEI DE ŞTIINŢE A REPUBLICII MOLDOVA, instituție de cercetare creată plecând de la Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în Istorie, Economie, Lingvistică și Literatură. Și-a început activitatea în 1946, numindu-se inițial Institutul de Istorie,

Limbă şi Literatură, cu sectoare de istorie şi arheologie, limbă şi dialectologie, literatură şi folclor și fiind parte componentă a Bazei Moldoveneşti a Academiei de Ştiinţe a URSS (din 1949 – Filiala Moldovenească a acestei Academii). Gândit ca instrument politic și ideologic, institutul avea rolul să legitimeze „științific" existența unei limbi moldovenești diferite de cea română și să acrediteze teoriile partinice. Cercetătorilor li se impune ideologia oficială, astfel că decenii la rând nu se poate vorbi de o cercetare autentică. Directori ai institutului au fost Ion D. Ciobanu (1946–1952), promotor al teoriei despre două limbi şi două culturi diferite, moldovenească şi română, şi romanistul Andrei Borşci (1952–1958), care a avut o atitudine diferită de cea a predecesorului și a încurajat acţiunile de valorificare a moştenirii literare unitare. Din 1958 cercetările filologice se desfăşoară în cadrul Institutului de Limbă şi Literatură, ai cărui directori au fost istoricul literar Iosif Vartician (1958–1961), adept declarat al ideologiei oficiale în problemele ştiinţei şi culturii, urmat de lingvistul Nicolae Corlăteanu (1961–1969), de istoricii literari Simion Cibotaru (1969–1984) şi Haralambie Corbu (1984–1988), de lingvistul Silviu Berejan (1988–1991). Între anii 1950 şi 1980, prin eforturile lingviștilor, istoricilor literari şi folcloriştilor, au fost elaborate şi publicate la Chişinău zeci de lucrări colective, dintre care sunt de amintit *Istoria literaturii moldoveneşti* (1958), *Curs de gramatică istorică* (1964), *Studiul asupra sistemei lexicale moldoveneşti* (1870–1890) (1964), *Schiţe de folclor moldovenesc* (1965), *Relaţii literare şi folclorice moldo–ruso–ucrainene* (1967, în limba rusă), *Folcloristică şi folclor* (1970), *Studii despre romantismul şi realismul moldovenesc din secolul XIX* (1970), *Naţional şi internaţional în literatură, folclor şi limbă* (1971, în limba rusă), *Profiluri literare* (1972), *Genuri şi specii folclorice* (1972), *De la cronografie la literatura modernă* (1974), *Estetica folclorului moldovenesc* (1974), *Creaţia populară moldovenească* (I–XVI, 1975–1983), *Moştenirea lui Dimitrie Cantemir şi contemporaneitatea* (1976), *Dicționar explicativ al limbii moldovenești* (I–II, 1977–1985), *Cercetări de istorie literară* (1978), *Scurt dicționar etimologic al limbii moldovenești* (1978), *Critica şi procesul literar contemporan* (1979), *Schiţe ale relaţiilor literare moldo–ruso–ucrainene* (I–III, 1978–1982), *Istoria literaturii moldoveneşti* (I–III, 1986–1989) ş.a. La 9 aprilie 1991, în urma divizării Institutului de Limbă şi Literatură, au fost create două structuri separate: Institutul de Lingvistică – directori Silviu Berejan (1991–2000) și Ion Bărbuţă (2000–2006) şi Institutul de Istorie şi Teorie Literară – director Anatol Gavrilov (1991–1993). Ultimul, prin fuziunea în 1998 cu Secţia de Folclor a Institutului de Etnografie şi Folclor, a fost reformat în Institutul de Literatură şi Folclor – directori Vasile Ciocanu (1993–2002), Svetlana Korolevschi (2003–2006), Ana Bantoș (2007–2009), Vasile Bahnaru (din 2009). Institutul şi-a orientat activitatea în mai multe direcţii: literatura veche, literatura modernă, literatura din perioada interbelică, literatura contemporană, literatura comparată şi teoria literară, ulterior intrând în atenţie şi folclorul literar, prin reîncadrarea în colectiv a specialiştilor în materie. Problema principală în aceşti ani o constituie depăşirea consecinţelor teoriei despre cele două limbi, două literaturi, două culturi naţionale (moldovenească şi română), care a deformat optica istorico-literară în multe lucrări elaborate anterior şi a determinat şi o practică editorială păgubitoare. A fost pregătită în colaborare cu cercetătorii din România culegerea de tip monografic *Un veac de aur în Moldova (1643–1743)* (Chişinău–Bucureşti, 1996), au apărut *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* de Mihai Cimpoi (Chişinău, 1996), precum şi alte lucrări despre literatura română, studii monografice despre scriitori de seamă din trecut şi din prezent, au fost editate opere ale lui Nicolae Costin, Constantin Stamati, Al. Mateevici, C. Stere ș.a. sau din scrierile autorilor basarabeni din perioada interbelică. Institutul are un program de promovare a valorilor literare şi folclorice clasice, aplecându-se şi asupra literaturii contemporane, prin organizarea şi participarea la diferite simpozioane şi conferinţe ştiinţifice, prin articole publicate în presă, emisiuni radiofonice şi televizate. O parte din cercetători au scris articole pentru *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009). Instituţia are un număr de patruzeci de cercetători, printre care membri activi şi membri corespondenţi ai Academiei de Ştiinţe a Moldovei (Haralambie Corbu, Mihai Cimpoi, Nicolae Bileţchi, Mihail Dolgan ş.a). După revenirea, la 31 august 1989, la alfabetul latin, cercetătorii Institutului de Lingvistică depun eforturi considerabile pentru a recupera adevărul istoric și pentru eradicarea falsurilor impuse politic. La 9 septembrie 1994 are loc Adunarea Generală a Academiei de Științe a Republicii Moldova, care confirmă opinia

specialiștilor filologi potrivit căreia denumirea corectă a limbii oficiale a Republicii Moldova este limba română. Filologii adresează legislativului demersuri pentru a se fixa în legea fundamentală denumirea „limba română” pentru limba de stat. La 20 iulie 1995 Institutul de Lingvistică organizează o conferință sub genericul *Limba română este numele corect al limbii noastre*, ce a avut loc chiar în incinta Parlamentului, antrenând cercetători locali, dar și nume notorii din fosta URSS: romaniștii Rajmund Piotrowski de la Universitatea Pedagogică „A. I. Herzen” din Sankt Petersburg, Stanislav Semcinski de la Universitatea Națională „Taras Șevcenko” din Kiev ș.a. În pofida demersurilor comunității academice, deputații resping modificarea articolelor 13 și 118 din Constituția Republicii Moldova. Institutul de Lingvistică colaborează cu Institutul de Romanistică al Universității din Leipzig (Germania) pentru realizarea proiectului *Limbă și identitate în situații de multilingvism. Identificarea lingvistică în regiunile multietnice din Europa de Est (Republica Moldova și Ucraina).* În urma acestei colaborări a fost editat la Leipzig volumul *Limba română vorbită în Moldova istorică*, avându-i ca editori pe Klaus Bochmann și Vasile Dumbravă. Cercetătorii colaborează și cu Centrul de Dialectologie din Grenoble (Franța) în problema elaborării *Atlasului Lingvistic Romanic.* În contextul noilor schimbări culturale, a revenirii la grafia latină și la patrimoniul cultural românesc, Institutul de Lingvistică editează dicționare explicative, atlase lingvistice, cărți de gramatică a limbii române, printre care *Vocabularul fundamental al limbii române. Dicționar de contexte minime* (2005), *Dicționar român–rus sinonimizat* (I, 2005), *Unitatea patrimoniului onomastic românesc. Toponimie. Antroponimie* (2001), *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, nordul Bucovinei, Transnistria* (I–IV, 2002–2003), *Nume de familie* (2004), *Nomenclatorul localităților din Republica Moldova* (2004), *Viața lui Bertoldo. Un vechi manuscris românesc. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte* (2002), *Dicționar ortografic cu elemente de ortoepie și morfologie* (1991, 2000). În 2006, în urma contopirii Institutului de Lingvistică, a Institutului de Literatură şi Folclor şi a Centrului Naţional de Terminologie, s-a format **I.F.**, director devenind Ion Bărbuţă. În cadrul instituției, care are un număr de circa 75 de cercetători, funcționează Centrul de Literatură și Folclor (cu sectoarele de teorie și metodologie literară, literatură română premodernă și modernă, literatură contemporană și folclor), Centrul de Lingvistică (cu sectoarele de gramatică, lexicologie şi lexicografie, istoria limbii, dialectologie şi onomastică) și Centrul de Terminologie (cu sectorul de standardizare şi unificare a terminologiilor tehnico-ştiinţifice sectoriale). Direcţia principală devine valorificarea și promovarea patrimoniului lingvistic și literar-folcloric al Republicii Moldova în noul context european. Preocupările se concentrează asupra investigării ideilor teoretice şi metodelor contemporane de cercetare literară, asupra literaturii şi culturii române din Basarabia din secolele XVII–XXI, a tezaurului folcloric al românilor (Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei, regiunea transcarpatică), direcții importante fiind relevabile și în domeniul lingvistic și filologic. Publicațiile periodice ale **I.F.** sunt „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară” (din 1958 până în 1989 sub titlul „Limba şi literatura moldovenească”) şi „Buletin de lingvistică”. Din 2006 sub egida **I.F.** este editată și revista de studii „Metaliteratură” (fondată de Alexandru Burlacu, în 2000, la Catedra de literatură română şi comparată a Facultăţii de Filologie a Universităţii Pedagogice „Ion Creangă” din Chişinău și coordonată din 2008 de Aliona Grati), la care colaborează îndeosebi cercetători implicați și în procesul de predare. Institutul are colaborări cu institutele de profil ale Academiei Române, cu Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu” din Bucureşti, cu Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” din Iaşi, cu Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu” din Cluj-Napoca și cu Institutul de Etnografie şi Folclor „Constantin Brăiloiu” din Bucureşti. ***Vs.C.,N.Cs.***

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE”, instituţie de cercetare a Academiei Române. A fost înfiinţat la Iaşi în 1927, ca urmare a demersurilor începute cu un an înainte de profesorii G. Pascu şi A. Philippide, şi a funcţionat ca departament al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii ieşene. A luat numele lui A. Philippide după moartea acestuia, în 1933. Scopul institutului, precizat în statutul adoptat în 1934, era la început acela de a tezauriza informaţii referitoare la limba, literatura şi folclorul românesc şi de a le oferi spre studiere specialiştilor. Pe lângă institut funcţiona şi un cerc de studii, unde

erau susţinute comunicări de profil. Activitatea s-a diminuat după 1940 din cauza circumstanţelor politice şi a războiului. Această situaţie a durat până în 1949, când, reorganizându-se Academia Română, la Iaşi a luat fiinţă o filială a acesteia. Aici a funcţionat, din acelaşi an, Institutul de Istorie şi Filologie. Secţia de filologie avea două sectoare: de lingvistică (condus de Gavril Istrate) şi de istorie literară (condus de N.I. Popa). Au fost angajaţi N. Bagdasar, Al. Claudian, G. Ivănescu, Ion Lăzărescu, Ştefan Cuciureanu ş.a. Din 1963 secţia de filologie a Institutului de Istorie şi Filologie a devenit Centrul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor, primind şi un local propriu (în casa construită în 1842 de Mihail Kogălniceanu şi care a aparţinut între 1918 şi 1950 lui Mihail Sadoveanu). În 1974 Centrul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor a trecut în subordinea Facultăţii de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi. Începând cu anul 1976, sediul instituţiei se mută în clădirea construită şi locuită, până în 1869, de Gh. Asachi. Din martie 1990 Institutul a adoptat vechea denumire, din 1933, şi a redevenit unitate a Academiei Române. Conducerea a fost asigurată, la început, de G. Pascu şi de Iorgu Iordan, cărora le-au succedat Al. Dima (1949–1966; membru corespondent al Academiei RSR), N.I. Popa (1966–1967), N.A. Ursu (1967–1970), Alexandru Teodorescu (1970–1975), Vasile Arvinte (1975–1976), Silvia Buţureanu (1976–1984), Al. Andriescu (1984–1990), Dan Mănucă (1990–2009), Eugen Munteanu (din 2009). Între 1975 şi 1984 Stelian Dumistrăcel a fost director adjunct. Din 1994 Constantin Ciopraga, membru de onoare al Academiei Române, a fost numit director onorific.

Activitatea de cercetare a Institutului a fost reorganizată în 1967, spre a răspunde proiectelor Secţiei de filologie a Academiei Române. Au fost înfiinţate departamente de lexicologie-lexicografie, dialectologie, toponimie, istorie literară şi folclor. În anii următori domeniile de cercetare s-au diversificat și lărgit substanțial, prin includerea etnologiei, lexicografiei computaţionale, filologiei, istoriei limbii române, foneticii, terminologiei (rurale), sociolingvisticii, a studiilor culturale şi de mentalităţi, a studiilor asupra diasporei şi migraţiei. O sursă importantă de documentare este oferită de arhivele constituite la nivelul fiecărui departament. Pentru realizarea unor baze de date corespunzătoare, au fost întocmite un chestionar dialectal, un chestionar folcloric și etnografic general, un chestionar toponimic și entopic general,

Alexandru Philippide

precum şi un chestionar istorico-literar. Ca urmare a răspunsurilor primite la aceste chestionare, a anchetelor directe, a investigaţiilor în biblioteci şi arhive, au fost stocate câteva milioane de informaţii, o parte din acestea fiind prelucrate şi valorificate în temele de plan deja redactate sau în curs de redactare. În urma angajării unui număr sporit de cercetători, s-a trecut la elaborarea unor lucrări de anvergură: *Dicţionarul limbii române*, *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova şi Bucovina*, *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, *Dicţionarul literaturii române*, *Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei*. La departamentul de lexicologie-lexicografie între 1978 și 2010 s-au publicat opt volume din *Dicţionarul limbii române* (DLR), literele E, L, Ş, V, W, X, Y (Premiul Academiei Române), totalizând 3 953 de pagini și 26 354 de articole. Din 2010 au început operaţiunile pentru pregătirea redactării DLR, litera C. Paralel cu aceste activităţi, ca urmare a experienţei câştigate în proiectele cu finanțare extrabugetară derulate începând cu anul 2003 și mai cu seamă în elaborarea *Dicţionarului tezaur al limbii române în format electronic* (eDTLR,

2007–2010), au fost iniţiate studii şi cercetări privind informatizarea mijloacelor de documentare şi de redactare a DLR în format .xml, creându-se, astfel, premisele actualizării modalităţilor şi tehnicilor lexicografice potrivit nivelului internaţional al domeniului. Un rezultat semnificativ al acestor demersuri este *Corpus lexicografic românesc esențial* (CLRE). La departamentul de dialectologie s-au editat trei volume (1987, 1997 şi 2007) din *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova şi Bucovina* (*NALR–Moldova şi Bucovina*). În 1993, 1995 şi 2002 s-au publicat trei volume de texte dialectale, întregite, în 1997, de un amplu studiu asupra specificului anchetei dialectale. Volumul al III-lea din *NALR–Moldova şi Bucovina* este primul din serie realizat integral prin redactare asistată de calculator, într-o proiecţie şi cu o metodologie care, păstrând linia tradiţională a cartografiei lingvistice româneşti, aliniază lucrarea la standarde internaţionale. La departamentul de toponimie, între 1992 și 2005, au apărut trei volume din *Tezaurul toponimic al României. Moldova* (Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române în 1992). În 2012 s-a terminat redactarea volumului II: *Mic dicționar toponimic al Moldovei structural şi etimologic*, partea 1: *Toponime personale*. La departamentul de etnografie şi folclor, între 1979 și 1991, în seria „Caietele Arhivei de Folclor” au apărut douăsprezece volume prin intermediul cărora a fost pus în circulație bogatul fond de documente adunate în *Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei*. Acestea cuprind studii şi antologii referitoare la specii folclorice precum balada, colinda, cântecul bătrânesc, descântecul ori la specificul etnofolcloric al unor zone. Ulterior activitatea cercetătorilor din acest departament a început să se orienteze spre alcătuirea și publicarea unor tipologii și corpusuri de texte dedicate folclorului medical, obiceiurilor familiale și a celor calendaristice sau spre redactarea unor monografii tematice vizând specii folclorice, zone etnografice etc. În scopul modernizării și conservării *Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei*, între 2007 și 2010 s-a realizat transpunerea întregului fond de înregistrări sonore din sistem analogic în sistem digital. La departamentul de istorie literară în 1979 a apărut *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* (Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR), lucrare de referinţă în domeniu, care cuprinde 1311 articole privitoare la autori, traducători, cronicari, copişti, folclorişti, specii folclorice, opere anonime, reviste şi ziare, societăţi literare și culturale. Este vorba de cea dintâi sinteză de amploare pentru perioada avută în vedere, cartea având o structură riguroasă, informaţii exacte şi, de multe ori, ignorate până la data publicării ei. Specificul literar este înţeles şi urmărit dintr-o perspectivă modernă, de la interpretarea celor dintâi manifestări până la aceea a marilor scriitori din secolul al XIX-lea. Articolele au o structură monografică, adaptată caracteristicilor tipului de scriitor, de periodic ori de specie analizate, fiind urmate de ample bibliografii. Sunt înregistraţi autorii străini traduşi şi este oferită lista traducătorilor a căror activitate este discutată sub vocea corespunzătoare, facilitând investigarea relaţiilor cu alte literaturi. Ca urmare a experienţei dobândite, membrii departamentului au început să lucreze la *Dicţionarul literaturii române din secolul al XX-lea (1900–1950)*, colaborând, apoi, din 1995, împreună cu cercetătorii de la alte institute din ţară, la proiectul fundamental al Academiei Române, *Dicţionarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române pentru volumele I și II), precum și la compendiul intitulat *Dicționarul literaturii române* (I–II, 2012). Cercetătorii din acest departament au redactat numeroase articole și unii dintre ei au făcut parte totodată din comisia de coordonare și revizie. Unii cercetători sunt redactori-şefi, redactori-şefi adjuncţi sau membri în colectivele redacţionale ale unor publicaţii academice, universitare ori profesionale, atât din ţară, cât şi de peste hotare. Totodată, rezultatele domeniilor de cercetare sunt prezentate în şedinţe de comunicări lunare, în sesiuni ştiinţifice anuale, cu ocazia manifestărilor ştiinţifice organizate de Filiala Iaşi a Academiei Române, de Universitatea „Al. I. Cuza” sau de alte foruri ştiinţifice din Iaşi, din ţară şi din afara ei. Anual, în colaborare cu Asociația Culturală „A. Philippide”, au loc manifestări ştiinţifice cu participare internaţională. Începând cu 1934, în „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»” au fost inserate, pe lângă studii de lingvistică, şi cercetări de stilistică şi critică literară, semnate, între alţii, de Leo Spitzer, G. Ivănescu, Grigore Scorpan, Petru Caraman, Iorgu Iordan. Din 1956 este editată revista „Studii şi cercetări ştiinţifice”, cu o serie de filologie care va deveni „Anuar de filologie” (1964) şi apoi „Anuar de lingvistică şi istorie literară” (1965), unde se publică studii de istoria limbii, lexicologie, dialectologie, onomastică, stilistică, istorie literară, teorie şi critică literară, precum şi cronici, recenzii etc. În anul 2000 a început editarea trimestrială a „Buletinului Institutului de Filologie Română «A.

Philippide»", care, spre deosebire de periodicul din 1934, are caracter de informare succintă asupra activităţii cercetătorilor şi a evenimentelor ştiinţifice din Institut. Altă publicaţie editată sub egida Institutului este revista semestrială „Philologica Jassyensia", fondată în 2005, unde, pe lângă articole de specialitate în româneşte şi în alte limbi, se publică şi articole, recenzii din domenii conexe, studii culturale referitoare la mentalităţi, migraţie, diaspora ş.a. Biblioteca Institutului numără 60 000 de volume, dintre care 28 000 sunt cărţi (inclusiv carte rară, ediţii princeps, volume cu „ex libris" etc.), precum şi donaţia Petru Caraman. Institutul întreţine relaţii de colaborare cu instituţii similare din Germania, Franţa, Austria, Italia, Marea Britanie, Republica Moldova, Spania, Ucraina, Ungaria şi realizează un schimb eficient de publicaţii ştiinţifice cu institute şi biblioteci din numeroase ţări.

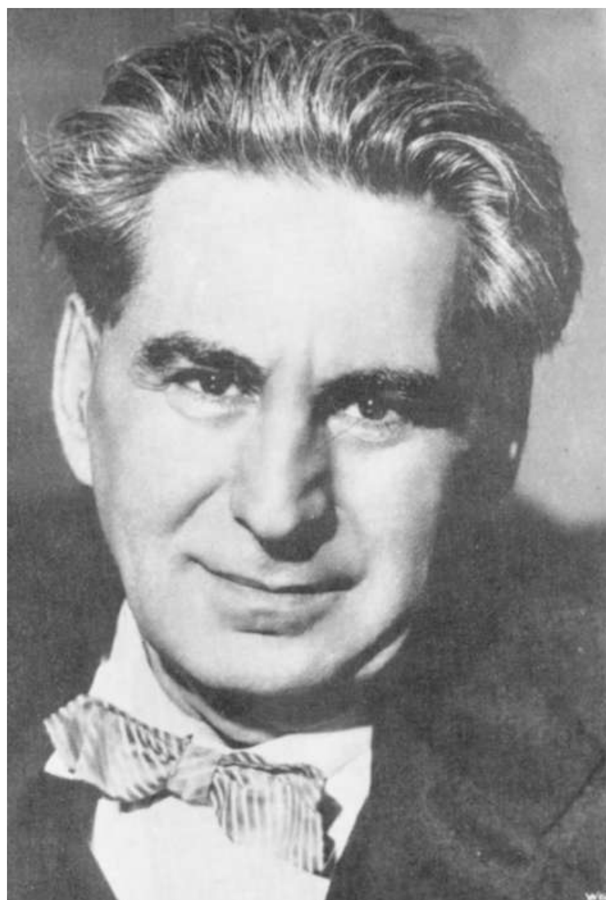
Repere bibliografice: [*Cronici de activitate*], ALIL, 1956–2012, „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»", 2000–2012, „Philologica Jassyensia", 2005–2012; Doina Hreapcă, *O publicație academică de prestigiu: „Anuar de lingvistică și istorie literară"*, „Buletinul Institutului de Filologie Romînă „A. Philippide", 2002, 4; Mircea Ciubotaru, Vlad Cojocaru, Gabriela Haja, *Institutul de Filologie Română „A. Philippide" (1927–2002)*, Iaşi, 2002; Ofelia Ichim, *The „A. Philippide" Institute of Romanian Philology*, Iași, 2010. ***D.M., O.I.***

INSTITUTUL DE ISTORIE LITERARĂ ŞI FOLCLOR, instituţie de cercetare creată în 1932 la Bucureşti şi condusă de D. Caracostea; a funcţionat pe lângă Catedra de istorie a literaturii române moderne şi folclor din cadrul Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti. Aici au avut loc, începând din iarna anului 1932 şi continuând în anul următor, reuniuni în care au făcut mărturisiri literare scriitori importanţi: Octavian Goga, I. Al. Brătescu-Voineşti, Cincinat Pavelescu, Gala Galaction, Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Ion Minulescu, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu, N. Davidescu, Ion Pillat, Ion Barbu, Jean Bart, D. Nanu, Nichifor Crainic, G. Bacovia, Cezar Petrescu. Prin intermediul acestor mărturii, D. Caracostea dorea să lumineze aspecte privitoare la creativitate, geneza operei literare, raportul dintre viaţă şi creaţie. Organizatorul şi-a exprimat intenţiile în *Câteva lămuriri*, plasate ca prefaţă la fragmentele autobiografice oferite de Octavian Goga, şi apoi în volumul al doilea din *Critice literare* (1944). Institutul s-a remarcat şi prin câteva serii de tipărituri pe care le-a patronat. În prima serie au intrat D. Caracostea, *Arta cuvântului la Eminescu*, *Prolegomena argheziană* şi *Cum plăsmuia Eminescu*; Eufrosina Dvoicenco, *Viaţa şi opera lui C. Stamati*; D.R. Mazilu, *Diaconul Coresi* şi *„Luceafărul" lui Eminescu – Expresia gândirii, text critic şi vocabular;* Nestor Camariano, *Primele încercări literare ale lui C. Negruzzi şi prototipurile lor greceşti*; D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade-Rădulescu* şi *Santa Cetate. Între utopie şi poezie*; Ariadna Camariano, *Influenţa poeziei lirice neogreceşti asupra celei româneşti*; G.C. Nicolescu, *Ideologia literară poporanistă*. În seria a doua au fost incluse mărturisiri literare (O. Goga şi L. Rebreanu), cele mai multe apărând mai întâi în „Revista Fundaţiilor Regale" în 1941–1942. În seria a treia, „Bibliografii", s-a tipărit bibliografia istorică, literară, politică, socială şi economică a scrierilor lui N. Iorga, lucrare realizată de Barbu Theodorescu. Două realizări, *Ideologia literară a lui I. Heliade-Rădulescu* de D. Popovici şi bibliografia semnată de Barbu Theodorescu, au fost premiate de Academia Română. Institutul lui D. Caracostea va fi preluat şi reorganizat de Academia Română, devenind o instituţie de cercetare pe care o va conduce G. Călinescu.

Repere bibliografice: *Mărturisiri literare* (*organizate de D. Caracostea în anii 1932–1933)*, îngr. şi introd. Iordan Datcu, Bucureşti, 1971. ***I.D.***

INSTITUTUL DE ISTORIE ŞI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU", instituţie de cercetare a Academiei Române. Numindu-se iniţial Institutul de Istorie Literară şi Folclor, a început să funcţioneze la Bucureşti, cu personal propriu, de la 1 martie 1949. Director este din 1951 G. Călinescu, care va rămâne în această funcţie până la moartea sa, survenită în martie 1965. După un scurt interimat, la conducerea Institutului – care își va schimba numele în Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" – a venit în 1967 Alexandru Dima, înlocuit, în 1973, de Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Din 1994 până în 2004 director este Dan Grigorescu, urmat de Gheorghe Vlăduțescu între 2004 și 2006, iar în iunie 2006 este numit director Eugen Simion. Institutul are şi o „preistorie" a sa, care continuă preocupările Institutului de Istorie Literară şi Folclor condus de D. Caracostea: înainte de reorganizarea Academiei Române în 1948, G. Călinescu,

mutat de la Universitatea din Iaşi la cea din Bucureşti, obişnuia să se întâlnească cu scriitorii de seamă ai epocii la Catedra sa de la facultate. În prezenţa profesorului şi a asistenţilor săi, autorii citeau din opera lor şi răspundeau la întrebări cu caracter biografic. Cineva lua note amănunţite şi manuscrisul devenea document istorico-literar. În acest mod au fost chestionaţi Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Tudor Arghezi, Victor Eftimiu, V. Voiculescu ş.a. În momentul în care preşedintele Academiei, Traian Săvulescu, tatonează posibilitatea înfiinţării unei reţele de institute, G. Călinescu putea să spună că un institut de istorie literară există deja la Facultatea de Filologie bucureșteană. În 25 octombrie 1948 secretarul general al Academiei „dă citire listei institutelor de cercetare ale Academiei", între care figurează şi institutul propus de G. Călinescu. În 21 octombrie 1948 avusese loc o şedinţă a secţiei de știința limbii, literaturii şi artei, unde preşedintele secţiei, Mihail Sadoveanu, anunţase că pentru Institutul din Bucureşti „este desemnat director dl. profesor G. Călinescu". Tot în acest act se precizează că „Institutul de Istorie Literară şi Folclor din Bucureşti are în primul rând misiunea de a pregăti elaborarea ştiinţifică a unei istorii a literaturii române". În urma scoaterii de la catedră a lui G. Călinescu de echipa condusă de stomatologul I. Vitner, profesorul își îndrumă foștii asistenți (eliminați, la rându-le, din facultate) către activitatea de cercetare, reușind să creeze în Institut o adevărată insulă de spiritualitate, necontaminată de limbajul proletcultist al „obsedantului deceniu". Cercul colaboratorilor îi cuprinde, la început, pe Ovidiu Papadima, Al. Piru, Valeriu Ciobanu, G.C. Nicolescu şi Harry Brauner (pentru folclor), cărora li se vor alătura, în anii următori, I.C. Chiţimia, D. Panaitescu-Perpessicius, Tudor Vianu, D.I. Suchianu, Al. Bistriţianu, Dinu Pillat, Dumitru Vatamaniuc, Vladimir Streinu, Cornelia Ştefănescu, Gheorghe Vrabie, Marin Bucur, I. Oprișan, Stancu Ilin, Teodor Vârgolici ș.a. Sub conducerea lui G. Călinescu, Institutul se transformă curând într-un centru al valorificării moştenirii literare naționale. Se păstrează un contact strâns cu cei mai importanţi scriitori în viaţă, se întreprind anchete de documentare printre cunoscuţii şi familiile scriitorilor mai vechi, constituindu-se, astfel, o arhivă compusă din manuscrise literare, corespondenţă, portrete, fotografii, cărţi cu adnotări şi alte acte. Însă ponderea cea mai mare în

G. Călinescu

activitatea Institutului o deţine cercetarea literară propriu-zisă. Se realizează studii cu caracter monografic asupra unor scriitori (într-o serie intitulată *Istoria literaturii române în monografii*), se elaborează, în paralel cu investigaţii şi înregistrări pe teren, studii asupra folclorului literar românesc. Exemplul îl dă G. Călinescu însuși, prin monografiile sale despre Ion Ghica, Grigore Alecsandrescu și Nicolae Filimon. În domeniul cercetării folclorului, sub egida Institutului apare în 1953 primul tom, *Poezia*, din *Antologie de literatură populară* (cu o prefaţă de G. Călinescu). Urmează alte două volume, *Basmul* (1956) şi *Povești, snoave şi legende* (1967), sub îngrijirea lui I.C. Chiţimia. În 1959 a început redactarea tratatului academic *Istoria literaturii române*, sub coordonarea lui G. Călinescu, în 1964 ieşind primul volum, *Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400–1780)*; redactor responsabil: Al. Rosetti, redactori responsabili adjuncţi: Mihai Pop, I. Pervain; secretar: Al. Piru.

Planurile Institutului oglindesc grija profesorului pentru apărarea valorilor fundamentale ale literaturii române. Astfel, se studiau inclusiv scriitorii „dificili" sau „problematici", potrivit etichetărilor criticii oficiale, precum Octavian Goga, Mateiu I. Caragiale sau Hortensia Papadat-Bengescu. Şedinţele săptămânale de sâmbătă, unde profesorul citea sau interpreta texte ale marilor clasici români şi străini, călătoriile de studii la bisericile şi mănăstirile monumente de artă şi cultură feudală urmăreau toate acelaşi scop, aflat în concordață cu profesia de credință a lui G. Călinescu expusă în *Sensul clasicismului* (1946): familiarizarea colaboratorilor cu valorile durabile.

După moartea lui G. Călinescu, în condițiile relativei relaxări a vieții culturale și intelectuale de la sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70 ai secolului trecut, Al. Dima și apoi Zoe Dumitrescu-Buşulenga au adăugat activității științifice a Institutului o dimensiune universalistă prin îndrumarea cercetării către literatura comparată și relațiile literaturii române cu literaturile europene. Astfel, Al. Dima tipărește în 1967 volumul *Conceptul de literatură universală şi comparată*, iar în 1969 *Principii de literatură comparată*. Zoe Dumitrescu-Bușulenga se distinge cu volumele *Eminescu. Cultură şi creaţie* (1976) şi *Eminescu şi romantismul german* (1986), o sinteză a preocupărilor sale de eminescologie fiind cartea din 1989, *Eminescu. Viaţă, creaţie, cultură*. Tot în această perioadă (1974) apare revista „Synthesis", dedicată problemelor de literatură comparată. A continuat, totodată, elaborarea de lucrări fundamentale. În 1968 se editează volumul al doilea al tratatului *Istoria literaturii române. De la Şcoala Ardeleană la Junimea*, iar în 1973 cel de-al treilea, *Epoca marilor clasici*. În domeniul cercetării folclorului, Gheorghe Vrabie a publicat în 1966, respectiv 1975, lucrările *Balada populară română* și *Structura poetică a basmului*, pentru care a primit Premiul Herder (1987); de asemenea, Ovidiu Papadima a scos monografia *Literatura populară română* (1968), iar I.C. Chiţimia *Folclorul românesc în perspectivă comparatistă* (1971). Continuând tradiția, I. Oprişan va realiza, peste ani, seria *Basme fantastice româneşti* (I–XI, 2002–2009), cu producții culese din toate zonele ţării, iar Iordan Datcu va elabora utile instrumente de lucru: *Dicţionarul etnologilor români* (I–III, 1998–2001, reluat și amplificat în 2006) şi *Repere în etnologia românească* (2002).

După o perioadă de relativă stagnare a activității de cercetare, datorată, până în 1989, dogmatismului ideologic ceaușist, în 1995, la inițiativa lui Eugen Simion, Academia Română a înscris în programul său cel mai important proiect de cercetare colectivă în domeniul istoriei noastre literare, *Dicţionarul general al literaturii române*. Apărut în șapte volume în intervalul 2004–2009, *Dicționarul...* este o lucrare fără precedent ca dimensiuni şi complexitate. Aici sunt tratați, în articole și studii monografice, scriitorii români din ţară şi din provinciile româneşti aflate în afara hotarelor actuale ale României, autorii din diaspora, dar şi publicaţii periodice (reviste literare sau culturale, gazete cu rubrică sau pagină literară), curente și concepte literare, societăţi literare sau culturale, instituţii cu specific literar, editori şi traducători, scrieri culte anonime sau cu paternitate controversată, cărţi populare, scrieri şi specii folclorice etc., într-o adevărată enciclopedie a culturii române de pretutindeni şi de totdeauna. Coordonat de Eugen Simion și realizat de peste 250 de cercetători și istorici literari, *Dicționarul...* conține peste 6 000 de articole, constituindu-se, prin rigoarea și valoarea informației științifice, dar și prin calitatea comentariului critic, în cel mai solid instrument de lucru al cercetării literare românești actuale. În 2012 a apărut, în două volume, *Dicţionarul literaturii române*, un compendiu în care sunt selectați scriitorii esenţiali, revistele importante, curentele, conceptele semnificative ș.a.; coordonator general Eugen Simion; coordonare şi revizie: Gabriela Danţiş, Gabriela Drăgoi, Victor Durnea, Florin Faifer, Laurenţiu Hanganu, Mihai Iovănel, Rodica Pandele, Remus Zăstroiu. O lucrare reprezentativă este și *Bibliografia relaţiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice*, apărută din 1980 sub coordonarea Corneliei Ștefănescu și a lui Ioan Lupu (cărora li se vor adăuga în anii 1990–2009 Michaela Şchiopu, Ana-Maria Brezuleanu, Ileana Mihăilă și Viorica Nișcov) și tipărită în două serii: prima serie (vol. I–III, 1980–1985) cuprinde perioada 1859–1918; a doua serie (vol. I–X, 1997–2009), perioada 1919–1944. În cadrul **I.I.T.L.** au mai fost elaborate *Bibliografia analitică a literaturii române vechi* (volumul I, părțile 1–2; *Cărțile populare laice*, 1976–1978), ai cărei autori sunt Mihai Moraru şi Cătălina Velculescu, *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice (1852–1912)* (I–II, 1997) şi alte lucrări de acelaşi

Eugen Simion, directorul Institutului „G. Călinescu", în mijlocul cercetătorilor

gen. De aici își trag substanța atât volumele semnate de Marin Bucur: *Opera vieţii. O biografie a lui I.L. Caragiale* (I–II, 1989–1994), cât și *I.L. Caragiale. Lumea operei* (2001), precum şi ediţia critică I.L. Caragiale, *Opere* (I–IV, 2000–2002; ediția a II-a, revizuită şi adăugită, în 2011), în îngrijirea lui Stancu Ilin, Constantin Hârlav şi Nicolae Bârna, inclusă în colecţia „Opere fundamentale", sub auspiciile Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă a Academiei Române. De asemenea, folosind o bancă de date exhaustivă despre B.P. Hasdeu realizată în Institut, Stancu Ilin şi I. Oprişan au realizat ediţia critică *Opere* (I–IV, 2006–2007) şi seria *Scrieri* (I–XVI, Chişinău, 1993–2012). Un alt proiect editorial de anvergură, constituit într-un omagiu adus de cercetători patronului lor spiritual, este G. Călinescu, *Opere. Publicistică* (I–XII, 2005–2012), coordonat de Nicolae Mecu și la care au lucrat Alexandra Ciocârlie, Alexandru Farcaş, Oana Soare, Pavel Ţugui, Daciana Vlădoiu, Magdalena Dragu, Ileana Mihăilă. În 2010–2011 au apărut două volume din ediția integrală a epicii și publicisticii lui Mihail Sebastian, *Opere*, lucrare coordonată de Mihaela Constantinescu-Podocea. În 2012 Gabriela Omăt a editat romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, un loc special, prin noutatea și dificultatea recuperării ocupându-l romanul inedit *Străina*. Programul va mai cuprinde editarea operei integrale a lui D. Cantemir, precum și a scrierilor lui E. Lovinescu și a celorlalți critici importanți ai epocii interbelice (Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Perpessicius). De asemenea, publicarea operei de istoric literar a lui N. Iorga. Între instrumentele de lucru elaborate în **I.I.T.L.** trebuie trecute şi monografiile dedicate unor reviste din secolul al XIX-lea şi de la începutul celui de-al XX-lea, la care au lucrat, aproape un deceniu, George Muntean, Bucur Ţincu, Rodica Florea, Dorina Grăsoiu, Stancu Ilin ş.a., sub coordonarea lui Paul Cornea şi Ovidiu Papadima. Nu în ultimul rând, trebuie menţionate seria *Documente şi manuscrise literare* (I–VI, 1967–1993), publicate de Paul Cornea (coordonator), Elena Piru, Roxana Sorescu și Andrei Nestorescu, *Dicţionarul de termeni literari* (1976), alcătuit sub coordonarea lui Al. Săndulescu și volumul *Dicţionar cronologic. Literatura română* (1979), coordonat de I.C. Chiţimia și Al. Dima.

În prezent, Institutul este organizat pe secții și proiecte de cercetare fundamentale; dintre acestea, trebuie menționate cu deosebire secția de

literatură română veche și cea de literatură română modernă și contemporană, ai căror cercetători sunt angrenați în finalizarea celor mai dificile lucrări științifice încredințate de Secția de filologie și literatură a Academiei Române: *Dicționarul general al literaturii române*, ediția a doua, *Enciclopedia literaturii române vechi* și *Cronologia vieții literare românești postbelice*. Totodată, pentru a face faţă provocărilor apărute odată cu aderarea României la Uniunea Europeană, a fost înfiinţat în 2007 Centrul pentru Proiecte Europene Socio-umane, care gestionează proiectele academice umaniste cu participare internaţională. În acelaşi an (2007) a luat fiinţă Centrul de cercetare pentru ediţii critice şi istoriografie literară, condus de Nicolae Mecu, al cărui scop este de a coordona publicarea în ediţii ştiinţifice a operelor scriitorilor români, în condiţiile în care, după 1989, în România nu mai există nici o altă structură editorială sau de cercetare care să poată îndeplini această funcţie esenţială pentru construcţia şi dăinuirea unei culturi.

Repere bibliografice: Stancu Ilin, *G. Călinescu și certitudinea continuității*, RITL, 1979, 4; Cornelia Ştefănescu, *G. Călinescu sau „Seriozitatea glumei estetice”*, Bucureşti, 1996, *19–51*, *141–149*; *Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu”*, îngr. I. Oprişan, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2010. ***S.I.***

INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ŞI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUŞCARIU”, instituţie de cercetare a Academiei Române. Sub denumirea iniţială de Muzeul Limbii Române, a fost înfiinţat la Cluj, în 1 octombrie 1919, în urma Hotărârii Consiliului Dirigent din 27 august 1919, ca un reflex, pe plan cultural, al Marii Uniri. Creat de Sextil Puşcariu pe lângă Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii Daciei Superioare (numită apoi Universitatea „Regele Ferdinand I”), ca o „şcoală de studii înalte”, Muzeul s-a constituit în jurul câtorva repere esenţiale ale cercetării filologice: adunarea şi prelucrarea ştiinţifică a materialului lexicografic al limbii române; elaborarea unor lucrări dedicate unificării limbii literare şi a terminologiei din întreg spaţiul românesc; trezirea „interesului obştesc” pentru studiul şi cultivarea limbii naţionale; pregătirea şi formarea unor noi generaţii de filologi; publicarea unor monografii, dicţionare speciale, glosare, bibliografii etc. Aceste obiective înscrise, de altfel, în „statutele” de înfiinţare, au fost enunţate de Sextil Puşcariu în 1920, în editorialul primului volum al anuarului „Dacoromania”, buletinul Muzeului Limbii Române. Considerat, între instituţiile de profil, „primul şi cel mai autentic institut de cercetări, în sensul nostru de astăzi” (Iorgu Iordan), acesta s-a axat, în mod prioritar, pe alcătuirea *Dicţionarului limbii române* (denumit şi *Dicţionarul Academiei*), cu care fusese însărcinat Sextil Puşcariu de Academia Română încă din 1906, după încercările eşuate ale lui A.T. Laurian şi I.C. Massim, urmate de cele ale lui B.P. Hasdeu şi ale lui A. Philippide. Reunind lexicografi devotaţi, pe care Sextil Puşcariu a reuşit cu mult tact să-i strângă în jurul său, la Cluj se va stabili şantierul *Dicţionarului*-tezaur, la elaborarea acestuia participând, în principal, Theodor Capidan şi Constantin Lacea, cărora li s-au alăturat, în diferite etape, Nicolae Drăganu, C. Diculescu, D. Evolceanu, Teodor Naum, Ştefan Paşca, I. A. Rădulescu-Pogoneanu, Al. Procopovici, Iorgu Iordan, Dimitrie Macrea, Lia Manoilescu Puşcariu ş.a., lingvişti cunoscuţi sau mai puţin cunoscuţi. În mod indirect, prin intermediul unor contribuţii lexicale şi etimologice publicate în „Dacoromania”, în care excelau, mai ales, Vasile Bogrea şi Nicolae Drăganu, sau prin intervenţiile din cadrul tradiţionalelor şedinţe săptămânale de comunicări, la realizarea *Dicţionarului* s-au implicat aproape toţi membrii activi ai Muzeului Limbii Române. Timp de mai bine de patru decenii, până în 1948, Sextil Puşcariu şi echipa sa au publicat peste 3 000 de pagini, cu aproximativ 60 000 de cuvinte şi variante, mai exact literele A–C, D–De, F–L, până la cuvântul *lojniţă* inclusiv. Din păcate, lucrarea a rămas nefinalizată, trecând pe umerii generaţiilor care au urmat. Reluat între anii 1969–2010, în colaborare cu institutele similare din Bucureşti şi Iaşi, *Dicţionarul limbii române* este elaborat la Cluj în mai multe tomuri, pentru literele O, R, T, Ţ şi U, urmate de volumul al doilea din litera L, precum şi, integral, de literele K şi Q, publicate împreună cu litera J, finalizându-se astfel partea neredactată de Sextil Puşcariu. Reluarea în 2011 a întregului dicţionar, într-o nouă abordare, îi solicită şi pe lingviştii clujeni. Volumele de lexicografie bilingvă *Dicţionarul român–maghiar* (1964) şi *Dicţionarul maghiar–român* (2010–2011) completează tabloul apariţiilor editoriale din această perioadă. Cea de-a doua componentă de referinţă a Muzeului Limbii Române este reprezentată de *Atlasul lingvistic român*. Gândită şi îndrumată de Sextil Puşcariu, această operă de pionierat a geografiei lingvistice

Sextil Pușcariu

românești a fost realizată de discipolii săi, Sever Pop și Emil Petrovici, care au efectuat anchete dialectale pe teren, între anii 1930 și 1938, în 398 de localități selectate din întreaga țară, precum și pentru dialectele sud-dunărene. Tot în acest scop, au fost întocmite și lansate opt chestionare tematice pentru anchete indirecte, prin corespondență. Astfel, până în anul 1943, au apărut, în redactarea celor doi autori, patru volume din *Atlasul lingvistic român I* (ancheta Sever Pop) și trei volume, plus un volum de texte dialectale din *Atlasul lingvistic român II* (ancheta Emil Petrovici). Aici a funcționat o perioadă și un laborator de fonetică experimentală, fondat în 1921 de Iosif Popovici. Editarea în continuare, în perioada postbelică, într-o nouă serie, a *Atlasului lingvistic român II*, precum și a atlaselor regionale consacrate graiurilor românești maramureșene, transilvănene, bănățene și crișene, la care se adaugă lucrările de toponimie din Transilvania și cele de filologie, a polarizat activitatea cercetătorilor clujeni. Institutului îi aparține, de asemenea, inițiativa investigației din perspectiva geografiei lingvistice a graiurilor românești din sudul Dunării. Cu toate că nu a prevalat de la început între temele predilecte de cercetare, istoria literară s-a impus ca o coordonată a preocupărilor „muzeiștilor", atrași în special de literatura veche. Sunt citabile, în această privință, *Istoria literaturii române*, volumul I: *Epoca veche* (1920), a lui Sextil Pușcariu (reeditată în 1930 și 1936), apoi *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie dès origines à la fin du XVIIIe siècle* (1938) a lui Nicolae Drăganu sau ediția alcătuită de Ștefan Pașca, intitulată *O tipăritură munteană necunoscută din secolul al XVII-lea. Cel mai vechi ceaslov românesc* (1939). Au gravitat în jurul Muzeului și alți istorici literari recunoscuți, între care G. Bogdan-Duică, Ion Breazu, Ion Chinezu sau folcloristul Ion Mușlea, iar în perioada războiului s-a atașat grupării și ideologul literar D. Popovici, adevărat creator de școală. După mutațiile instituționale din deceniul al șaselea, sunt integrați în compartimentul de istorie literară V. Fanache și comparatistul Liviu Rusu, alături de Iosif Pervain, care orientează cercetările spre proiecte legate de Școala Ardeleană sau de corespondența lui G. Barițiu. Iosif Pervain coordonează și o bibliografie analitică cu titlul *Românii în periodicele germane din Transilvania*, din care au apărut în 1977 volumul dedicat perioadei 1778–1840, iar cel pentru perioada 1841–1860, scos în 1983, volume care fructifică și o parte a muncii de documentarist a lui Lucian Blaga din anii '50. Se vor tipări și alte lucrări, precum *Istoria presei literare românești din Transilvania, de la începuturi până în 1918* (1980; ediția 2, 2003) de Mircea Popa și Valentin Tașcu, urmată de volumul colectiv intitulat *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc* (1982), prefațat de Paul Cornea, succedate de *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004), de *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005) și de *Dicționarul cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011). De asemenea, cercetătorii clujeni au colaborat la *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009), coordonat de Eugen Simion. Reînnodând tradiția publicistică inaugurată de „Dacoromania", institutul clujean a editat, sub egida Editurii Academiei Române, revista „Cercetări de lingvistică" (1956–1993), cu o apariție bianuală, coordonată

redacţional de Ioan Pătruţ şi Romulus Todoran. În continuarea acestei publicaţii de specialitate, din 1994 apare seria nouă a revistei „Dacoromania", fiind publicată, bianual, tot la Editura Academiei Române. Institutul îngrijeşte şi o publicaţie în limba maghiară, care apare neîntrerupt, din 1957, sub auspiciile Editurii Academiei Române: „Nyelv-és Irodalomtudomány Közlemények" („Studii şi cercetări de lingvistică şi istorie literară"). O apariţie efemeră a fost publicaţia „Studii de istorie literară şi folclor" (1964), lansată de Iosif Pervain şi Elena Stan. Sub aspect administrativ, în istoricul acestei instituţii de cercetare se consemnează perioada refugiului la Sibiu, între 1940 și 1945, concomitent cu mutarea Universităţii clujene în urma Dictatului de la Viena. Reorganizat în anul 1949, în urma restructurării cercetării ştiinţifice academice, Muzeul Limbii Române se transformă, din 1952, în Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară, având şi o secţie de folclor, desprinsă ulterior ca o unitate de sine stătătoare. Între 1974 și 1989 Institutul a funcţionat sub egida Universităţii „Babeş–Bolyai", revenind din 1990 în componenţa Academiei Române şi ataşându-şi la titulatura sa, în mod firesc, şi numele fondatorului. Pe parcursul celui aproape un secol de existenţă, ca directori au activat Sextil Puşcariu (1919–1940), Al. Procopovici (1940–1946), Ştefan Paşca (1946–1948), Emil Petrovici (1949–1968), Ioan Pătruţ (1968–1974), Dumitru Pop (1974–1976), Octavian Şchiau (1976–1989), Ion Mării (1990–1992, 1999–2011), Eugen Beltechi (1992–1998), Liviu Petrescu (1998–1999) şi Eugen Pavel (din 2011).

Repere bibliografice: Sextil Puşcariu, *Muzeul Limbei Române*, DR, 1920–1921; *Lingvistica clujeană la aniversarea a 100 de ani de la înfiinţarea Academiei Române*, CLG, 1966, 2; Iorgu Iordan, *Sextil Puşcariu*, CLG, 1966, 2; *Istoria lingvisticii româneşti*, coordonator Iorgu Iordan, Bucureşti, 1978, *105–112*; Ion Mării, Eugen Pavel, *Nouă decenii de cercetare lingvistică şi literară clujeană. De la Muzeul Limbii Române la Institutul „Sextil Puşcariu"*, AC, 2010, 7–8. ***E.P.***

INSTITUTUL DE LITERATURĂ, instituţie care a funcţionat la Bucureşti din 1921 până în 1929, condusă de un comitet universitar sub preşedinţia lui Mihail Dragomirescu. După cum se preciza în statut, scopul **I.L.** era: „a) de a studia în mod ştiinţific din punct de vedere biblio-filologic, istoric şi literar operele de valoare ale literaturii române şi capodoperele literaturii universale; b) de a deştepta şi cultiva gustul publicului pentru adevăratele creaţii în domeniul literaturii; c) de a selecţiona producţiile literare curente; d) de a promova producţia literară şi de a-i da o direcţie în concordanţă cu idealul cel mai înalt artistic". Mijloacele prin care se proiecta atingerea ţelurilor constau în descoperirea şi păstrarea manuscriselor, ca şi a tuturor ediţiilor ştiinţifice ale literaturii clasice române şi străine, publicarea de traduceri din alte literaturi şi realizarea de transpuneri din literatura română în limbi străine, susţinerea de cursuri, seminarii, conferinţe, instituirea de premii. Între membrii **I.L.** figurau, în 1922, Gh. Adamescu, George Baiculescu, A. Bădăuţă, Al. Bogdan, Victor Brătulescu, Emilian I. Constantinescu, G. Murnu, D. Panaitescu, Scarlat Struţeanu, precum şi studenţii G. Călinescu, Gh. Cardaş, Şerban Cioculescu, D. Ciurezu, Ion Colan, Pompiliu Constantinescu, Mihail Gregorian, Teodora Ioachimescu, Alexandrina Istrătescu, Avram Todor. În anul întemeierii consiliul universitar de conducere era constituit din Mihail Dragomirescu – preşedinte, Constanţa Marinescu – casier, Scarlat Struţeanu – redactor, N. Russu – secretar, Emilian I. Constantinescu – bibliograf, Gh. Adamescu, N.N. Condeescu, Aurelia Simian, Al. Bogdan, Al. Beliş, Al. Ţuţuianu – membri. Institutul a organizat săptămânal comunicări şi discuţii la Fundaţia „Principele Carol" (miercurea) şi la Universitate (marţea). Conferinţele se ţineau în fiecare duminică la Fundaţia „Principele Carol". Acestora li se adăugau saloanele literare săptămânale, care aveau loc joia şi sâmbăta. Dintre comunicări sunt de amintit: Al. Ţuţuianu despre lucrarea lui Ferdinand Brunetière, *L'Évolution des genres*, Gh. Marinescu despre *Estetica* lui Benedetto Croce, Ioan Lupu despre critica ştiinţifică în concepţia lui Émile Hennequin, Scarlat Struţeanu despre emoţia estetică în concepţia lui Henri Bergson, Victor Basch, J.G. Frazer, Lucien Lévy-Brühl ş.a., Constantin N. Ionescu despre estetica lui M.-J. Guyau, Constanţa Valescu despre estetica hegeliană, Scarlat Struţeanu despre cartea lui Hans Larsson, tradusă în limba franceză, *La Logique de la poésie*, Şerban Cioculescu despre eseul *Belphégor* al lui Julien Benda. „Scopul Institutului, scria M. Dragomirescu, este de a canaliza literatura sănătoasă, simplă şi clasică, trăsătura caracteristică a spiritului românesc – şi de a înlătura tot ce e boală, manierism şi inovaţii fără valoare." Institutul era, în viziunea lui M. Dragomirescu, o „bursă a valorilor",

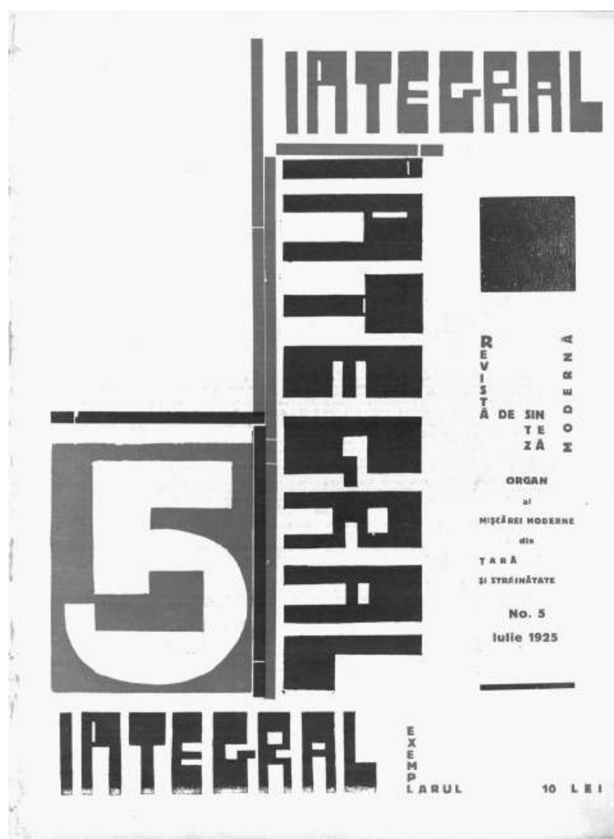
acceptată fiind literatura de orientare clasică şi respins un tip de literatură taxat drept „eczemă”, blam care viza „poezia nouă”, promovată de E. Lovinescu, simbolismul, gândirismul. Cu o asemenea orientare, **I.L.,** şi mai cu seamă directorul său, au stârnit nu de puţine ori reacţii de respingere, numeroase atacuri venind din partea lui N. Iorga, Nichifor Crainic, Cezar Petrescu, Mircea Ştefănescu. Adversari plini de tenacitate, pe care i-a suportat cu o anume înţelepciune, a avut Dragomirescu chiar în Universitate. De pildă, în 1926, Universitatea, nemulţumită de existenţa **I.L.**, aduce problema în consiliul profesoral al Facultăţii de Litere, „procuror” fiind numit Ovid Densusianu. Concluzia: „Noi avem nevoie de un singur institut, şi acela va trebui să fie de cultură, nu de literatură. Institutul de cultură este Universitatea. Profesorul să nu cultive în studenţi slăbiciuni anumite şi să nu-i lase să-şi piardă vremea”. Pe deasupra, profesorului M. Dragomirescu i se imputa că îşi ţinea examenele foarte rar, că nu respecta datele fixate, lipsea mult din ţară sau că era ocupat cu diverse comitete şi comisii. Ceea ce nu se poate nega însă e faptul că manifestările **I.L.** au creat ambianţa propice pentru afirmarea unui număr apreciabil de studenţi care vor deveni nume cunoscute. Revistele care i-au oglindit orientarea au fost„Buletinul Institutului de Literatură” (1921–1929) şi „Falanga”, seria 1926–1929 („revistă gălăgioasă şi absurdă” – aprecia G. Călinescu). Alte periodice care au susţinut **I.L.** au fost „Flamura” (Craiova), „Mioriţa”, „Clipa”.

Repere bibliografice: *Institutul de Literatură. Statutul constitutiv*, Bucureşti, 1922; I. Valerian, *De vorbă cu dl. Mihail Dragomirescu*, VL, 1926, 11; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *571*, *Ist. lit.* (1982), *644*; Şerban Cioculescu, *Amintiri*, Bucureşti, 1975, *114–119.* ***I.D.***

INSULA, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 18 martie şi 5 aprilie 1912 (trei numere). Alături de alte publicaţii simboliste active în deceniul 1910–1920, „Versuri şi proză”, „Revista celorlalţi”, „Fronda”, „Simbolul” sau „Grădina hesperidelor”, **I.**, iniţiată de Ion Minulescu şi de Nae Ionescu, reprezintă direcţia nouă, de înnoire a expresiei artistice în poezie, cum se precizează într-un articol inaugural neintitulat şi neasumat: „Nu urmărim o doctrină a activităţii noastre viitoare. Doctrinele vin la urmă; ele se desprind din însuşi felul de a lucra al fiecăruia din noi & sunt determinate de condiţiile realităţii. Avem însă datoria să ne însemnăm o atitudine. Nu mai credem în actualele formule & nici în posibilitatea unei reabilitări a lor. Înţelegem prin urmare să călcăm drumuri neumblate şi să născocim motive noi”. Sunt prezenţi cu versuri Ion Minulescu (*Romanţă pentru după-amiazi*, *Ecce homo*, *Pastel bolnav*), G. Bacovia (*Nervi de toamnă*), Claudia Millian (*Convalescenţă*, *Noapte de metamorfoze*), D. Iacobescu (*Amurg*, *În ziua despărţirii noastre*), D. Karnabatt (*Andante*, *Sărutarea supremă*, *Palinodia*), Al. Viţianu (*Capricii*, *Visul fecioarei*), N. Davidescu (*Râs de cobe, Dimineaţa*). Prozele, în majoritatea lor mici piese poematice, sunt semnate de Theodor C. Solacolu (*Balada învingătorului*), Eugeniu Sperantia (*Zâmbetul*, *Într-un revărsat de zori*), Mihail Cruceanu (*Vitrina cărţilor tăcute*, schiţă fantastică dedicată lui Al. Macedonski), N. Davidescu (*Îngerul Gabriel*) şi Adrian Gr. Maniu, prezent în toate numerele (*Pescarii*, *Lia*, *Judecata din urmă*, *De pe turle de biserici* – „poeme în proză”, *Duminică dulce* – crochiu plasat sub mottoul absurd „Primăvară dulce/ Fiul tău iubit”). Succinte „însemnări din cafenea” intitulate *Din Cluj* aparţin lui Emil Isac. Spiritul rebel, intransigent, de contestare violentă a întregii literaturi ce se scrie în România izbucneşte nestingherit din teoretizările lui Dan N (N. Davidescu) în articolul *Decadent – decadentă*, dar nu mai puţin din comentariile polemice iscălite criptic de Nae Ionescu (x^3), de Dem. Theodorescu (Teo) sau de amândoi (Nae & Mitică), ca „reporteri literari”. Ținta predilectă este E. Lovinescu, Nae Ionescu mutând din coloanele „Noii reviste române” în **I.** atacurile sale la adresa criticului sau la adresa lui Cincinat Pavelescu şi a lui Victor Eftimiu, indicaţi ironic drept „troiţa literaturii”. Aceştia sunt supuşi unui adevărat linşaj în rubricile intitulate justiţiar „Serviciul de ecarisaj literar”, „Anchetele noastre”, „Obsesii contemporane”, unde apar pamfletele *Interviu cu statuia lui Ovidiu*, *Victor Eftimiu*, *Interviu cu boul lui Grigorescu*. Înainte ca **I.** să dispară odată cu numărul pe aprilie, aceiaşi reporteri anunţă, cu maliție și chiar cu exces de umoare, existenţa a încă unei triplete scriitoriceşti socotite perimată artistic, formată din poeţii Octavian Goga, St. O. Iosif şi acelaşi Eftimiu. „Note, informaţiuni, inserţii, reclame” adună însemnări şi notiţe negând tot ceea ce mişcă în alt registru artistic decât cel ultraoriginal şi ultrainovator în revistă; sub acest stindard redacția salută cu entuziasm înrolarea în rândurile „insularilor”, cum îşi zic ei

înşişi, a prozatorului Ion Dragoslav, „poporanistul de odinioară", tipărindu-i-se cu grăbire schiţa *Eu.* La aceeaşi rubrică, în numărul 1 este inserată recunoaşterea, cam neobişnuită, a unor dificultăţi avute în asigurarea cu texte inedite a sumarelor. Dar fără cel mai mic semn de pocăinţă, chiar sfidându-şi confraţii, redactorii răstoarnă cu abilitate impasul în avantaj: „Conştienţi de valoarea şi debitul producţiei noastre literare, înţelegem că revista nu va putea să apară în condiţiuni mulţumitoare raportându-se numai la producţia de moment. Înlăuntrul acestor consideraţiuni, «Insula», pe lângă inedite, va republica şi din cele mai caracteristice lucrări anterioare de ale «insularilor». Ne facem prin această declaraţie o datorie de cinste, deosebindu-ne totodată de celelalte reviste cari cu sau fără ştiinţă practică acest sport «literar»". Ilustraţia, restrânsă ca întindere, este compensată de numele desenatorilor: Iser şi graficienii francezi A. Roubille şi Marcel Capi, probabil achiziţii ale lui I. Minulescu din timpul boemei sale pariziene, iar numele C. Beldie, în josul unui portret elogios (*Un erou – Villiers de L'Isle-Adam*), ar trebui citit în cheia unei prietenii cu Nae Ionescu, închegată în redacţia „Noii reviste române". Alţi colaboratori: Şerban Bascovici, Eugeniu Ştefănescu-Est, Mihail Săulescu. ***R.P.***

INTEGRAL, publicaţie apărută la Bucureşti, lunar, de la 1 martie 1925 până în aprilie 1928, cu subtitlul „Revistă de sinteză modernă", la care se adaugă „Organ al mişcării moderne din ţară şi străinătate". Avea o redacţie la Bucureşti, alcătuită din F. Brunea-Fox, Ion Călugăru, M.H. Maxy şi Ilarie Voronca, şi alta la Paris, unde se aflau B. Fondane (B. Fundoianu) şi Hans Mattis-Teutsch. **I.** este una dintre cele mai importante manifestări ale grupărilor de avangardă româneşti, sufletul ei fiind Ilarie Voronca. El şi semnează în primul număr un articol-program intitulat *Suprarealism şi integralism*, în care respinge suprarealismul în numele noii arte care trebuie să fie „constructivismul integral", rezultat al interferenţei artelor moderne: „poezie, muzică, arhitectură, dans, toate merg înlănţuite integral spre o gamă definitivă şi înaltă"; în locul dezagregării suprarealiste, se propune „ordinea esenţă constructivă, clasică, integrală", integrarea în civilizaţia urbană modernă. „Trăim definitiv sub zodia citadină", iar asta implică niște coordonate speciale – „Inteligență-filtru. Luciditate-surpriză. Ritm-viteză". Un precursor al modelului integralist pare să fie rusul N.C. Mihailovski (menționat într-un articol al lui Anton Marinescu, sub pseudonimul A. Nour, *Un precursor integralist*). Eterna problemă a luptei dintre vechi şi nou în artă este reluată într-un atac la tradiţie şi la modelul ei literar reprezentat de Cezar Petrescu. În articolul *Precizări lui Cezar Petrescu şi etc.* (5/1925) se promovează un nou mod de a înţelege tradiţia: „tradiţie numim a merge în pas cu vremea", aşadar „să arăm primăverile cu autoplugul şi să ne hrănim cu electricitate"; cu integralismul „începe stilul veacului XX", iar tradiţia lui ar fi cele şapte manifeste Dada. De altfel, apariţia revistei fusese precedată de o pagină publicitară, sub formă de manifest, în care se spunea: „«Integral», fără protectoratul oficialităţilor majore şi minore, aduce la acelaşi numitor «stindardele vitale», artistice. Dezrobiți de semidoctă, croim drum peste leşuri de şcoli şi inşi. «Integral» predică esenţa expresiei primare […] Surzii n-au auzit nici acum. Îndrăzneţii s-au alăturat de noi!". „Îndrăzneţii" sunt Ştefan Roll, Mihail Cosma (viitorul Claude Sernet) şi Al. A. Philippide, care susţin sectorul de poezie, alături de Ilarie Voronca, F. Brunea-Fox, Ion Călugăru, Tristan Tzara. Din literatura universală sunt traduşi Ezra Pound, Max Jacob, F.T. Marinetti. Sunt prezentate şi alte personalităţi ale avangardei apusene şi este comentată opera lui Brâncuşi, socotit un mare deschizător de drum. Toate numerele sunt ilustrate cu reproduceri după pictorii Camil Ressu, I. Ross, M.H. Maxy. Printre poeţii români cu care redactorii îşi găsesc afinităţi se numără, în primul rând, Tudor Arghezi, fenomenul numit „arghezianism" fiind socotit perfect compatibil cu vederile lor. Ca atare, în 1925 îl sărbătoresc pe poet la împlinirea vârstei de patruzeci şi cinci de ani şi anunţă apariţia iminentă a *Cuvintelor potrivite*, urmate de alte patru volume, proiectate a purta titlurile *Cartea femeii frumoase* (proză), *Cartea copiilor* (povestiri), *Cartea câinilor, a mâţelor, a oilor şi caprelor* (studii) şi *Amintirile ierodiaconului Iosif.* Revista mai publică articole privitoare la arta modernă, teatru şi cinematograf, la regia scenică, decor şi costume, abordând totodată, dintr-o perspectivă nouă, filmul sau enunţând consideraţii despre arta mută (Barbu Florian), teatrul poetic, formula pirandelliană etc. Ilustrând schimbarea atitudinii exclusiviste din articolul-program şi deschiderea faţă de experienţele

poetice noi, textele publicate la un moment dat fac o imparţială trecere în revistă: Georges Ribemont-Dessaignes este inclus în sumar cu un articol despre „dadaclysme”, Mihail Cosma scrie despre futurism, Max Eichenberger despre suprarealism. Se mai inserează fragmente din scrierile lui Jean Cocteau, Jacques Copeau, Max Nordau. Pe lângă poezia lui Ion Călugăru, Şt. Roll, Ilarie Voronca, Tristan Tzara, F. Brunea-Fox şi B. Fundoianu, se tipăresc versuri de Alfred Margul-Sperber şi René Crevel. Despre teatru dă comentarii I.M. Daniel, despre sport scrie Şt. Roll, iar cronica plastică îi revine lui M.H. Maxy. Prin noutatea atitudinii şi a scriiturii se remarcă prozele şi eseurile semnate de Ilarie Voronca, Ion Călugăru și chiar cele care îl au ca autor pe Gala Galaction. ***M.Pp.***

INTERVAL, publicație care apare la Brașov, mai întâi lunar, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, între aprilie 1990 și 1991, apoi de câteva ori pe an, între 1997 și 2002, editată de Consiliul Județean Brașov. Prima serie (opt numere în total) îl are ca redactor-șef pe Alexandru Mușina, Carmen Andrei fiind secretar de redacție, iar redactori – Andrei Bodiu, Ovidiu Coșulețu, Gheorghe Crăciun (redactor-șef adjunct de la numărul 3/1990), Caius Dobrescu, Ovidiu Moceanu, Marius Oprea, Ioana Pârvulescu, Valeriu Sârbu, Mircea-Valer Stanciu, ulterior și Erich Wagner, Constantin Hârlav. Primul număr este deschis de editorialul *La Interval!*: „Aflat în centrul geografic al țării, Brașovul își poate permite să viseze să devină și unul dintre centrele culturale majore. «Intervalul», care apare aici, se vrea – dintru început – o revistă națională”. Publică articole Alexandru Mușina (*Sfârșitul pactului* – despre „pactul cu diavolul” al scriitorului român în comunism), Gheorghe Crăciun (*Puterea între vid și plin*), Caius Dobrescu, Andrei Bodiu (*Intrarea în literatură*), Ruxandra Ivăncescu (*Romanele puterii*), Mircea Nedelciu (*Numai patru puteri într-un stat atât de democratic*). Sumarul este foarte amestecat ideologic, liberali precum Caius Dobrescu coexistă cu Petre Țuțea (intervievat de Dan Arsenie – *„Eu m-am născut în Biblie”*). Sunt traduse sau republicate texte anticomuniste (Soljenițîn, Panait Istrati). Cu poezii sunt prezenți Mircea Cărtărescu (fragment din *Levantul*), Florin Iaru (*Artistul la lucru*), Marius Oprea (*Muncă și frig*), Ioan Flora (*Flagelul principilor*), Simona Popescu (*Ora de gimnastică*), cu proză Stelian Tănase, Ioan Groșan (*Portretul maiorului Apostolescu*). Ulterior vor mai colabora Zoe Petre (*Eros și polis*), Alexandru Vlad (*De ce n-a scris un american „Madame Bovary”*), Ov. S. Crohmălniceanu (*Erosul și avangarda românească*), Andrei Grigor, Aurelian Crăiuțu, Livius Ciocârlie (fragmente de jurnal din 1983). Confuzia/eterogenitatea ideologică se perpetuează: se (re)publică texte de Nae Ionescu, Dumitru Stăniloae, Radu Gyr, risipite prin lotul numeros de optzeciști. Cronici literare semnează Andrei Bodiu, Caius Dobrescu, Constantin Hârlav, Simona Popescu. Apar numeroase traduceri; de pildă, în numărul al doilea, dedicat erosului și ilustrat cu texte de Ion Creangă, Emil Brumaru ș.a., apar și transpuneri din Henry Miller, Vladimir Nabokov, Boris Pasternak, May Swenson, John Berryman. Mai sunt traduși Teilhard de Chardin (de Caius Dobrescu), Eugen Ionescu, Ezra Pound (de Mircea Ivănescu). Alte numere tematice: *Restaurarea omului*, *Viața scriitorului*. Apar interviuri cu Mihai Ursachi (de Marius Oprea), Michel Butor (de Caius Dobrescu), Edgar Reichmann. Seria a doua trece la un format mai mic și mai academic. Acum revista este aliniată valorilor

liberalismului american. „Grupul de la Păltiniș", receptat ca neoconservator, devine un cal de bătaie în articolul lui Sorin Adam Matei *Secretul sănătății sociale*, dedicat „grupurilor de prestigiu" din cultura română (2/1997). Andrei Bodiu este redactor-șef, Caius Dobrescu e redactor-șef adjunct, redactori fiind Mihai Ignat și Marius Oprea. Numerele sunt structurate tematic: *Stagnarea intelectuală* (Mircea Nedelciu, *Televiziunile publice/private – soporificul național al codurilor culturale*), *Formarea personalității* (4/1998; Andrei Bodiu, *Nostalgie și ignoranță în anii '90,* pledoarie pentru o memorie anticomunistă, Ciprian Șiulea, *Privind înapoi cu derută*, Cezar Paul-Bădescu, *Liceu*, Sorin Adam Matei, *America minții românești*), *Statul* (7/1999; Caius Dobrescu, *Două forme surori de paternalism*, Puiu Lățea, *Limba tranziției: elite și „mase" în România postrevoluționară*, Ciprian Șiulea, *Pentru niște mituri mai prietenoase și mai nutritive*, Cătălin Avramescu, *Anarhia salvează România!*), *Conflicte în fosta Iugoslavie* (8/1999; scriu Livius Ciocârlie, Richard Wagner ș.a.), *Puterea în cultură* (9/1999; Cornel Moraru, *Discursul subversiv*, Daniel Barbu, *O competență ilegitimă: intelectualii propriu-ziși și politica democratică*, Ștefan Borbély, Traian Ștef, Gheorghe Crăciun, Mircea Vasilescu), *Intrarea în literatură* (10/1999; semnează Paul Cernat, C. Rogozanu, Luminița Marcu, Ioana Nicolaie, Marius Ianuș, T.O. Bobe, Mihai Vakulovski ș.a.), *Viitorul teatrului* (11/2000). Sunt publicate interviuri de Andrei Bodiu cu Mircea Nedelciu și Ion Bogdan Lefter și de Caius Dobrescu cu Adrian Marino și Vladimir Tismăneanu. Pe lângă textele mai mult sau mai puțin academice se tipărește și literatură originală. ***M.I.***

IOACHIM, Paul (6.X.1930, Conduratu, j. Prahova – 11.VII.2002, Bucureşti), dramaturg. Este fiul Eugeniei şi al lui Tănase Ioachim, tâmplar la CFR. Îşi începe învăţătura la Buzău, unde urmează şcoala primară şi cursurile Liceului „B.P. Hasdeu" (1941–1949). Din perioada 1947–1948 datează primele sale apariţii ca actor-amator, pe scena Teatrului Popular din localitate, şi totodată cele dintâi încercări în domeniul dramaturgiei. Între 1949 şi 1953 este student la secţia de actorie a Institutului de Teatru din Bucureşti. După terminarea studiilor este angajat la Teatrul Giuleşti din Capitală, unde va juca până în 1993, când se pensionează. Ca scriitor, după un debut ratat – piesa *Ioana* nu reuşeşte să treacă, în 1957, de cenzură, situaţie ce se va repeta de-a lungul carierei de autor dramatic a lui **I.** –, îşi vede o piesă pusă în scenă în 1970 la Teatrul Dramatic din Galaţi (*Ascensiunea unei fecioare*). Publică primul volum, cu piesele *Goana* şi *Nu suntem îngeri*, de-abia în 1981, fiind distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti. Alte piese de teatru, scenarii TV, schiţe şi scenete umoristice pentru radio nu sunt transpuse decât parţial în cărţi: *O vară fierbinte* (1984), *Carlo contra Carlo* (1995; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti) şi *Comedii… şi ceva drame* (I–II, 2000). I se decernează din nou Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti pentru *Aşteptam pe altcineva* (publicată în revista „Teatrul", reprezentată în 1986).

Înscriindu-se în tradiţia dramaturgilor cu experienţă scenică, **I.** propune publicului (cititor/spectator) secvenţe din „comedia" vieţii într-o manieră definită prin simplitate (structurarea piesei în două părţi), accesibilitate a conflictului („cazuri de conştiinţă" prezentate într-un context cotidian), ştiinţă a dozării efectelor etc. Începuturile datează din anii '60, vădind influenţa teatrului absurd, cu afinităţi mai degrabă pentru tensiunea pieselor lui Samuel Beckett decât faţă de orizontul parabolic al creaţiilor lui Eugen Ionescu. „Uitate" prin arhivele secretariatelor literare, dintr-o simptomatică teamă faţă de presupusul lor caracter subversiv, textele dovedesc subtilitate şi capacitate de a coagula înrâuriri variate. Astfel, *Podul sinucigaşilor* („comedie în două părţi", scrisă în 1965, dar pusă în scenă în 2000, cu titlul *Podu'*) concentrează în jurul temei aşteptării deriva existenţială a unor personaje-simbol: Artista, Îndrăgostitul, Neînţelesul, surprinse pe un pod de cale ferată de la periferie, căutând febril din priviri trenul menit să le curme frământările sufleteşti. *O întâmplare stranie* („tragicomedie", 1996) însumează o serie de situaţii inexplicabile conform convenţiei normalităţii, ceea ce îl determină pe un pacient să-şi aştepte douăzeci de ani medicul curant în camera de gardă a unei policlinici: bolnavii sunt consultaţi de un Veterinar, care îl înlocuieşte pe doctorul plecat cu diverse probleme personale prin lume – la malul mării, unde scrie versuri iubitei, la înmormântarea unei rude, chiar în mijlocul unei crize de identitate; bonurile de ordine se eliberează până la numărul 7, însă Veterinarul decide că programul policlinicii nu poate începe decât cu posesorul bonului 8, care nu fusese repartizat nimănui etc. În schimb, dramele lui **I.** accentuează dimensiunea

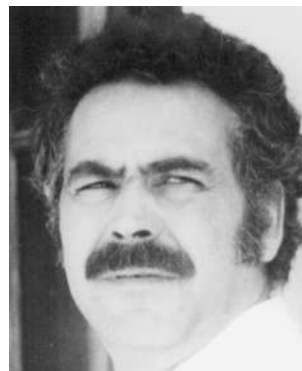
moralizatoare, chiar didacticistă, a conflictului. *Nu suntem îngeri* (reprezentată în 1975 la Teatrul Mic din Bucureşti), iniţial piesă-metaforă, transformată ulterior într-una realistă, după mărturisirile autorului („La început a fost proiectul unei piese scurte: un director general primeşte în audienţă un ins care se dovedeşte a fi propria sa conştiinţă. Conflictul se hrănea din ciocnirea din ce în ce mai violentă dintre cei doi, insul-conştiinţă – într-un adevărat rechizitoriu – acuzându-şi interlocutorul de fapte reprobabile. În final, directorul, îngrozit că asemenea fapte ar putea fi divulgate, îl ucide”) şi *Goana* (1978) aduc în prim-plan responsabilitatea faţă de familie, culpabilitatea, alienarea socială. Eroarea din tinereţe ce îl face şantajabil pe Radu Vereş, directorul general al unei instituţii importante, „bărbat-tiran”, oportunist şi carierist, îi tulbură în egală măsură şi viaţa familială. Învăţând să îi respecte pe cei din jur, făcând efortul de a-i înţelege şi acordându-le mai multă atenţie, el reuşeşte de fapt să-şi redescopere calităţile umane şi se salvează din încurcătură. Echilibrul unei familii este distrus iremediabil de opţiunile de viaţă greşite asumate de tineri dornici să pară altfel decât sunt în realitate. Din conflictul lor cu lumea şi din fuga după câştiguri facile şi ilicite rezultă ratarea carierei, sacrificarea iubirii, dificultatea regăsirii de sine, moartea (*Goana*). Fără a se distanţa pe deplin de intenţia reflectării unor momente de criză, piese precum *Ascensiunea unei fecioare* şi *Carlo contra Carlo* (jucată în 1995 la Teatrul Odeon din Bucureşti) conferă o dimensiune nouă dramaturgiei lui **I.**, prin actualizarea câtorva figuri şi situaţii din teatrul universal: Salomeea, de această dată o simplă fată care alege să se căsătorească în repetate rânduri, ca metodă de a supune viaţa, dar şi Carlo Gozzi şi Carlo Goldoni – în disputa pentru supremaţie artistică de la mijlocul secolului al XVIII-lea, din Italia, desfăşurată între teatrul bazat pe improvizaţie gestuală şi convenţionalism, de tip *commedia dell'arte*, şi teatrul cu text, denotând imaginaţie, creativitate. Ţinând seama şi de numărul deloc neglijabil al scenariilor pentru televiziune şi radio – *Drumul spre lună* (1965), *Ce mai e nou pe Strada Salcâmilor* (1980), *Întâmplări dintr-o vară frumoasă* (1982), *Înaintea furtunii* (1983), *Scene din viaţa Mariei* (1985) –, se poate vorbi despre un dramaturg care, în ciuda unei receptări limitate a operei, a reuşit să se impună ca un reper semnificativ în creaţia postbelică de gen.

SCRIERI: *Goana. Nu suntem îngeri*, Bucureşti, 1981; *O vară fierbinte*, Bucureşti, 1984; *Carlo contra Carlo*, Bucureşti, 1995; *Comedii… şi ceva drame*, I–II, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: Dinu Săraru, *„Nu suntem îngeri” de Paul Ioachim la Teatrul Mic*, SPM, 1975, 259; Valentin Silvestru, *Stagiunea la Teatrul Mic*, RL, 1975, 42; Florin Tornea, *„Nu suntem îngeri”*, TTR, 1975,10; Radu Anton Roman, *„Goana”*, RL, 1978, 27; Cristina Dumitrescu, *„Goana” de Paul Ioachim. Teatrul Giuleşti*, TTR, 1978, 5; Constantin Radu-Maria, *„Ce mai e nou pe Strada Salcâmilor”*, TTR, 1980, 9; Dinu Kivu, *„Aşteptam pe altcineva”*, CNT, 1986, 27; Valeria Ducea, *„Aşteptam pe altcineva”*, TTR, 1986, 7–8; Ileana Lucaciu, *Consecvenţa „sprijinirii”*, SPM, 1986, 28; Natalia Stancu, *Teatrul ca joc şi adevăr: „Carlo contra Carlo”*, TTR, 1995, 24; Ghiţulescu, *Istoria*, *344–347*.

C.M.B.

IOANA, Nicolae (17.IX.1939, Racoviţa, j. Argeş – 20.I.2000, Bucureşti), poet, prozator.

Este fiul Mariei (n. Ciocănea) şi al lui Vasile Ioana, brutar. A urmat liceul la Piteşti, absolvindu-l în 1954, apoi Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1959–1964). A avut diverse slujbe: pontator la Uzinele de Piese Auto din Colibaşi (1955), contabil la Întreprinderea de Expediţii Auto din Piteşti (1958–1959), redactor la Agerpres (1964–1966), la Editura Tineretului şi la Editura Albatros (1966–1975), instructor la Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste (1975–1982), redactor la Editura Sport–Turism (din 1982) şi la Editura Eminescu. Debutează în revista „Luceafărul” (1958), iar editorial cu volumul *Templu sub apă* (1967). I s-au acordat câteva distincţii, printre care Premiul Uniunii Scriitorilor (1982).

Dacă în primele sale cărţi, *Templu sub apă* şi *Moartea lui Socrate* (1969), **I.** îşi lăsa versurile în voia unui patos ce le făcea să alunece nu o dată într-un imagism retoric şi nebulos, ulterior acest lucru se întâmplă mult mai rar. Începând cu *Monologul alb* (1972), are loc o tot mai bună cunoaştere a

posibilităţilor poetice proprii. Lucid şi exigent, aşa cum îl arată şi cele două selecţii personale, *Tabloul singuraticului* (1979) şi *Coridorul* (1989), poetul ştie să-şi delimiteze temele obsesive, să rămână fidel, adâncindu-le numai, unei atitudini existenţialiste şi unei voci care ajunge să fie, dacă nu puternică, oricum limpede. „Nota distinctivă a poeziei lui Nicolae Ioana – considera Dana Dumitriu – o oferă tensiunea elaborată a viziunilor şi austeritatea expresiei". Tonalitatea liricii sale e acum esenţialmente elegiacă. Un plâns discret, cu sporadice irumperi exclamative, răzbate din adâncul poemelor, care încep uneori cu versuri dătătoare de ton: „Vai, cât de singur eşti încât mi-e milă de tine!", „Mă leagăn într-un leagăn de plumb", „Pe mine a venit pustiul şi m-a luat", „Mi-a trecut viaţa, pot merge în pădure", „Sunt bătrân, cade zăpada, sunt bătrân". Şi totuşi, elegia lui **I.** nu este atât una sentimentală, iar critica nu a greşit atunci când i-a văzut sursa într-un „complex al străinului" (Nicolae Manolescu). Ca la G. Bacovia sau la Georg Trakl, este aici o dramă nutrită de o însingurare radicală, de necomunicare, de anxietăţi inexplicabile, de suferinţa în faţa misterului vieţii şi al morţii. Din această experienţă iau naştere poemele definitorii ale lui **I.** De obicei laconice, chiar eliptice, populate doar de puţine simboluri (pasărea, umbra, „marea noapte", copilul), ele ating o tensiune aparte datorită unui neîncetat, ambiguu şi straniu balans între real şi imaginar (*Stingere*, *Două vieţi*, *Gară pustie*, *Douăsprezece*, *Umbre ale lucrurilor şi sufletelor*, *Lasă, tot…*, *Coroana nebunului*, *Cel*). Este ca şi cum, văzut prin ochii melancolici ai „străinului", realul însuşi s-ar derealiza, imaginile culese din el, oricât de concrete, căpătând o tentă onirică sau fantasmatică (*Ordinea prestabilită*, *Unul îşi ascunde faţa*, *Vorbeşte domnul K*). De acelaşi joc al ambiguităţii, care întreţese misterios realitatea cu închipuirea, ţine în parte şi proza autorului. Dus la extrem în romanul *Pavilionul* (1981), o supraîncărcată şi aproape prolixă naraţiune parabolică despre o lume levantină în descompunere, acest joc ia o formă mult mai echilibrată în culegerea *Pasagerul* (1985), care cuprinde câteva povestiri remarcabile (*Călătorul clandestin*, *Debarcaderul*, *Capcană pentru vulpi*, *Sauna*), ca şi în romanele *Strada Occidentului* (1986), *Vizită la domiciliu* (1989) şi *Goana după vânt* (I, 1999). Cel dintâi, istorisind un caz de prigoană comunistă din anii de după al Doilea Război Mondial (victima nevinovată este un ţăran), dar mai cu seamă al doilea, unde întoarcerea acasă nu e decât o disperată încercare de a recupera trecutul familial şi adevărul obârşiilor, dar şi ultimul, cu inserţiile lui autobiografice învăluite în melancolie, recomandă un prozator ce reuşeşte să atingă, fie şi numai episodic, nivelul propriei poezii. **I.** a tradus, în colaborare, din lirica turcă, „de la începuturi până azi", versiunile realizate alcătuind cuprinsul a două antologii publicate în 1974 şi 1979.

SCRIERI: *Templu sub apă*, Bucureşti, 1967; *Moartea lui Socrate*, Bucureşti, 1969; *Monologul alb*, Bucureşti, 1972; *Cartea de nisip*, Bucureşti, 1973; *Viaţa după o zi*, Bucureşti, 1976; *Amiaza melcilor*, Bucureşti, 1977; *Forma focului*, Bucureşti, 1977; *Faţa zilei*, Bucureşti, 1979; *Tabloul singuraticului*, postfaţă Dana Dumitriu, Bucureşti, 1979; *Pavilionul*, Bucureşti, 1981; *Studiul de noapte*, Bucureşti, 1982; *Pasagerul*, Bucureşti, 1985; *Strada Occidentului*, Bucureşti, 1986; *Coridorul*, Bucureşti, 1989; *Vizită la domiciliu*, Bucureşti, 1989; *O zi liberă*, Bucureşti, 1996; *Tabloul singuraticului*, Bucureşti, 1997; *Goana după vânt*, I, Bucureşti, 1999. **Traduceri:** *Din lirica turcă contemporană*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1974 (în colaborare cu Nevzat Yusuf şi Agiemin Baubec); *Antologie de poezie lirică turcă, de la începuturi până azi*, îngr. trad., Bucureşti, 1979 (în colaborare cu Nevzat Yusuf).

Repere bibliografice: Al. Călinescu, *„Templu sub apă"*, IL, 1967, 12; Dan Laurenţiu, *„Moartea lui Socrate"*, LCF, 1969, 15; Gheorghe Grigurcu, *„Moartea lui Socrate"*, F, 1969, 9; Cornel Ungureanu, *„Monologul alb"*, O, 1973, 15; Lucian Raicu, *„Cartea de nisip"*, RL, 1973, 48; Mircea Iorgulescu, *„Cartea de nisip"*, LCF, 1974, 1; Eugen Dorcescu, *„Amiaza melcilor"*, O, 1977, 26; Constantin Hârlav, *„Faţa zilei"*, ST, 1979, 12; Nicolae Manolescu, *Visul şi veghea*, RL, 1980, 15; Dimitriu, *Singurătatea*, *203–209*; Alex. Ştefănescu, *Tensiune constantă*, RL, 1982, 26; Costin Tuchilă, *„Studiul de noapte"*, LCF, 1983, 29; Cristea, *Fereastra*, *258–264*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *590–592*; Holban, *Ist. lit.*, II, *190–195*. ***I.M.***

IOANID, Doina (24.XII.1968, Bucureşti), poetă. Este fiica Elenei Chiru, maistru-tăbăcar, şi a lui Bogdan Ilie, maistru-lăcătuş. Absolventă, în 1995, a Facultăţii de Litere la Universitatea din Bucureşti, secţia română–franceză, urmează între 1997 şi 1998, în acelaşi centru universitar, cursurile masteratului de studii culturale franceze, organizat de Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine. În această perioadă participă la reuniunile cenaclului Litere, animat de Mircea Cărtărescu, numărându-se printre autorii volumului colectiv *Ferestre '98*. Până atunci, câteva texte îi fuseseră publicate în 1995 în revista „Cuvântul" cu următoarea prezentare a

lui Radu G. Ţeposu: „Poemele în proză ale Doinei Ioanid [...] sunt nişte fantezii delicate, cu rare răbufniri de coşmar. Recuzita vag suprarealistă, onirismul lor destrămat în mecanica agitaţiei cotidiene, amestecul de stupoare şi reverie, dar şi aerul de ceremonie domestică amintesc întrucâtva de poezia lui Cristian Popescu". Între 1998 și 2005 lucrează ca asistent la Facultatea de Litere a Universităţii Transilvania din Braşov, Catedra de limbi străine, ulterior devenind secretar de redacție la revista „Observator cultural". Scrierile i se traduc în limbi de circulație (mai ales în engleză şi franceză), fiind publicate în antologii, reviste de cultură sau specializate în domeniul poeziei.

La debutul editorial cu *Duduca de marţipan* (2000), Mircea Martin apreciază la **I.** „exfolierea neîntreruptă" definind „o poetică minimalistă eficientă", caracterizată prin „delicateţe, discreţie, inteligenţă". În acelaşi an, din nou sub tutela lui Mircea Cărtărescu, poeta contribuie la realizarea „jucărelei" *40238 Tescani*, volum „experimental" colectiv. Poemele grupate sub titlul *E vremea să porţi cercei* (2001) descind dintr-un maraton de poezie organizat de Alexandru Mușina. Sunt construcţii impregnate de „poezia cotidianului", situată la cota biografismului pe teme/traume ale feminității, între care căutarea dragostei absolute și ideale, frica de maternitate, cu fixația asupra pântecelui, asumarea dificilă a recuzitei simbolice a femeilor ajunse la maturitate (respingerea purtării cerceilor, învățarea mersului pe tocuri, utilizarea cu fascinație a lamei de epilat, gesturi banale, însă asociate unor consecințe existențiale grave, precum ieșirea pentru totdeauna din cadrul cu repere stabile al copilăriei). *Cartea burților și a singurătății* (2003) cuprinde materiale citite la cenaclul Euridice, condus de Marin Mincu. Volum de poeme bipartit, al cărui început este un *Post-scriptum*, acesta transferă „poezia cotidianului" în registrul „poeziei aluvionare", făcând-o mai expresivă, mai reflexivă, mai bogată în imagini. În cea de-a doua parte, intitulată chiar *Cartea burților și a singurătății*, **I.** demonstrează insistență în conceperea discursului feminității, pe baza unor simboluri-cheie ale universului personal (cuțite, burți, aricioaica). Având tentă de butaforie suprarealistă, bucătăria se prezintă ca un „teatru al cruzimii", unde cuțitele taie liniile palmelor. În poemele de factură personală, „burta calului" dintr-un biografem de familie devine burta Balenei, cu trimitere la cartea biblică a lui Iona. Personajul „aricioaica", omorâtă cu furca și lăsând la vedere doar „un petic alb din burtă", se profilează autonom în imaginarul poetei, până la valoarea de totem. Odată cu *Poeme de trecere* (2005), **I.** dă glas femeii mature, care își delimitează în cunoștință de cauză teritoriul liric. Secționată de ritmul anotimpurilor și acaparată febril de nevoia de certitudini identitare, lumea lui **I.** se clădește din amintiri eșuate subconștient, din evocarea compensatorie a copilăriei și a legăturilor de familie, mai ales a bunicului (*Scrisori pentru Taica Dumitru*). Acestui trecut protector i se opune prezentul dilematic și încărcat de responsabilități, care brutalizează puerilitatea „duducii", femeie-păpușă stricată. *Ritmuri de îmblânzit aricioaica* (2010) se concentrează pe tema corporalității. Poeta ajunge să stilizeze un expresionism radiografic, tensionat de prezența neliniștitoare a personajului-recurent „aricioaica" („vine, și se strecoară în pat"; „vine și-mi dă iarăși târcoale. Se așază pe perna mea și mă amușină"; „Stătea printre bibelourile mamei. A coborât încet de pe raft. Țepii îi erau lucioși, ascuțiți cu grijă"). Prin cadre trec manechine care prind viață, sub formă de alter ego (Mika-Lé), cu trupurile „crăpate" și „cusute", „cu buzele [...] din lame de ras". Discursul femeii „în pragul celor 40 de ani" aprofundează sciziunile dramatice dintre trecut (copilărie irepetabilă) și prezent (maturitate neasumată), fuga de exterioritate și de interioritate, deopotrivă provocatoare de leziuni la nivelul hipersensibilității.

SCRIERI: *Duduca de marţipan*, Bucureşti, 2000; *E vremea să porţi cercei*, Braşov, 2001; *Cartea burţilor şi a singurătăţii*, Constanţa, 2003; *Poeme de trecere*, Bucureşti, 2005; *Ritmuri de îmblânzit aricioaica*, Bucureşti, 2010. **Traduceri:** Marguerite Duras, *Vara, la zece şi jumătate seara*, Chişinău, 2006; Dai Sijie, *Într-o noapte fără lună*, Iaşi, 2009.

Repere bibliografice: Radu G. Ţeposu, *Doina Ioanid*, CU, 1995, 4; Paul Cernat, *Privirea duducii din fotografie*, OC, 2000, 17; Bucur, *Poeţi optzecişti*, *114–115*; Nicoleta Cliveţ, [*Doina Ioanid*], VTRA, 2001, 4, CLT, 2004, 2; Ioan Moldovan, [*Doina Ioanid*], F, 2002, 1, 2003, 10; Cistelecan, *Al doilea top, 73–75*; *Dosarul cenaclului Euridice*, coordonator Marin Mincu, III, Bucureşti, 2004, *412–420*; Carmen Muşat, *„Poeme de trecere"*, OC, 2005, 39; Ştefănescu, *Istoria*, *1103*; Teodora Dumitru, *Complexul duducii*, CLT, 2006, 13; Ruxandra Cesereanu, *Doi poeţi*, ST, 2006, 7; Bodiu, *Evadarea*, *151–152*; Dan Cristea, *Recuperări fabulatorii pentru micile drame*, LCF, 2010, 51–52; Chioaru, *Noi developări*, *120–123*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *124–127*. ***C.M.B.***

IOANID, Ion (28.III.1926, Ilovăţ, j. Mehedinţi – 12.X.2003, München), memorialist. Fiu al unor proprietari de pământ, Elena şi Elefterie Ioanid, **I.** urmează şcoala primară în satul natal, apoi liceul la Bucureşti, primele clase la „Sf. Sava", ultimele la „Spiru Haret". Se înscrie la Facultatea de Drept a Universităţii din Capitală, de unde este exmatriculat în anul al III-lea din cauza originii sociale. Este arestat, mai întâi în 1949 şi apoi în 1952, când se vede condamnat pentru „înaltă trădare". Evadează din închisoarea de la Cavnic în iunie 1953; după puţin timp va fi arestat din nou şi rejudecat. Eliberat în 1964, odată cu amnistierea deţinuţilor politici, reuşeşte în 1969 să plece în Occident, cerând azil politic în RF Germania, unde din 1970 va fi angajat la postul de radio Europa Liberă.

I. este autorul unei singure lucrări, *Închisoarea noastră cea de toate zilele* (I–V, 1991–1997), un excelent memorial, poate cel mai complet şi mai amplu din câte s-au scris la noi despre universul concentraţionar. Autorul a intenţionat să alcătuiască „un dosar de mărturii despre gulagul din România". Dispunând de o memorie excepţională a figurilor, a numelor, a spaţiilor, el descrie închisorile prin care a trecut (Jilava, Timişoara, Oradea, Cavnic, Piteşti, Aiud ș.a.) cu cea mai mare minuţiozitate, până la a le reprezenta prin scheme şi planuri, cu precizia unui topograf. Bogăţia de fapte şi întâmplări este extraordinară, îngăduind reconstituirea vieţii de zi cu zi a deţinuţilor politici, cu ritualurile ei (împărţirea terciului, deşertarea tinetei, plimbarea în ţarcul din curte), cu zgomotele specifice (tropăitul cizmelor şi trasul zăvoarelor), cu perioadele mai blânde (cele câteva săptămâni din timpul revoluţiei din Ungaria), dar mai ales cu regimul sever de subnutriţie, de frecvente pedepse (lanţurile la picioare, izolarea îndelungată, care îi duce pe unii la demenţă). Pe sub ochii cititorului trec anchetatori mai brutali sau mai „stilaţi", aşadar mai vicleni, directori şi ofiţeri politici cu porniri sadice, gardieni proşti şi răi, dar şi unii omenoşi, în stare să fraternizeze cu deţinuţii. Tratamentul dezumanizant e înfăţişat sub multiple aspecte, de la percheziţia corporală umilitoare, ce nu ocoleşte gesturile şi cuvintele obscene, sau baia sub ciomegele gardienilor până la transportul în vagoane-dubă, congelate în timpul iernii şi lipsite de aer şi apă, sufocante, în verile cu arşiţă cumplită. Şi totuşi, deţinuţii nu-şi pierd încrederea că va veni o zi a eliberării, cei mai mulţi nu-şi uită nici credinţa în Dumnezeu, nici optimismul, fiind uniţi, cu excepţia „turnătorilor", printr-o exemplară solidaritate. Nu-şi pierd nici măcar umorul. Sunt zeci, dacă nu sute de pagini care se citesc pe nerăsuflate, cum ar fi acelea despre senzaţionala evadare de la Cavnic, despre greva de la Piteşti sau despre întâlnirile autorului cu mama sa sub zidul închisorii, la cişmea, când dialoghează cu mâinile în alfabetul Morse. Capitolul în care se relatează evadarea sa şi a altui deţinut e susţinut de la un capăt la altul de tensiunea şi nervul unui roman de acţiune, cu surprizele şi spectaculosul său. Realitatea depăşeşte aici ficţiunea, cum se va mai întâmpla şi în alte episoade ale naraţiunii. Călătoria cu trenul a evadaţilor, ascunderea în Bucureşti pe la diverşi prieteni, obţinerea unui buletin de identitate fals şi angajarea pentru scurtă vreme în „câmpul muncii" alcătuiesc o adevărată odisee. Ritmul trepidant, ţinând mereu treaz interesul cititorului, este acela al unui roman de senzaţie. Fireşte, **I.** îşi narează în primul rând propriul calvar, cu repetatele anchete, arestări şi puşcării, dar textul nu evoluează în linie dreaptă. Memorialistul apelează frecvent la digresiuni, deschizând noi capitole sau numai scurte paranteze, diversificând planurile, ceea ce trimite iarăşi la roman. Astfel, sunt descrise şi comentate viaţa din alte închisori („experimentul Piteşti" pe care **I.** îl cunoaşte din auzite), mişcarea de rezistenţă din munţi, organizaţiile clandestine care strângeau arme, campania din Est şi prizonieratul în URSS, arestarea şi procesul lotului Lucreţiu Pătrăşcanu. Adesea digresiunile sunt încorporate în biografii sau scene de-a dreptul memorabile. Se constituie în felul acesta o tipologie foarte bogată, unde, alături de numeroşi deţinuţi, însufleţiţi de spirit de sacrificiu, demnitate şi dăruire umană, sunt surprinşi destui egoişti, poltroni, linguşitori, abjecţi, dintre care se recrutau de obicei „turnătorii". Digresiuni sunt, de asemenea, rememorările şi anticipările, autorul întrerupând firul narativ spre a relata ce s-a întâmplat după evadarea de la Cavnic sau pentru a urmări destinul unor camarazi după ieşirea din închisoare. Memoria lui fabuloasă nu scoate la lumină şi nu derulează faptele totdeauna în ordine strict cronologică. E o navetă continuă între prezent şi trecut, prezent şi viitor, materia constituind-o în bună măsură biografiile altora. Memorialistul reţine de obicei întâmplările extraordinare, aproape incredibile, înzestrate însă cu semnificaţie. Sau, dimpotrivă, scene de mare emoţie, precum slujba de Înviere, săvârşită de preoţii-deţinuţi în

mina de la Cavnic, ori de-a dreptul tragic-macabre, ca aceea a agoniei şi a morţii unor camarazi de detenţie. Bun observator al comportamentelor, **I.** sesizează schimbarea de atitudine a gardienilor în timpul revoluţiei din Ungaria sau reflexele create de puşcărie (privirile întoarse mereu spre vizetă), psihologia celui aflat în anchetă sau în ajunul condamnării. Lungii ani ai privării de contactul cu lumea ascut sensibilitatea, deţinutul bucurându-se când o vrabie se rătăceşte în celulă, când poate zări un petec de cer sau poate păstra o frunză veştedă de castan, aducând nu ştiu ce adiere a vieţii libere. Acuitatea auditivă e de asemenea crescută, dobândind intensităţi halucinante (deţinuţii îşi târau „cu toţii lanţurile pe ciment într-un zgomot de şenile de tanc”). Dispunând de o scriitură austeră, cartea spune că **I.** nu a vrut să „facă literatură” din amintirile sale copleşitoare, dar că dispune de atâta vigoare în reconstituirea universului carceral, în descrierea coşmarului trăit, încât valoarea memoriilor, de o mare forţă expresivă, nu e doar una documentară.

SCRIERI: *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, I–V, Bucureşti, 1991–1997; ed. I–II, Bucureşti, 1999–2000.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Amintiri din închisorile comuniste*, RL, 1991, 20; Alex. Ştefănescu, *Amintiri despre vremuri mai pure*, RL, 1991, 39; Tiberiu Ciorba, *Microscopul memoriei*, F, 1991, 11; Doina Jela, *Convorbire cu Ion Ioanid. Trecutul nostru cel de toate zilele*, RL, 1992, 1; N. Baltă, *Naraţiunea concentraţionară*, VR, 1992, 3–4; Eugenia Tudor–Anton, *Istoria însângerată*, RL, 1993, 2; Ruxandra Cesereanu, [*Ion Ioanid*], ST, 1993, 6, 1995, 4–5; Poantă, *Scriitori, 105–106*; *Dicţ. analitic*, II, *214–215*; Săndulescu, *Memorialişti, 281–285*; Manolescu, *Enciclopedia, 413–414*. ***Al.S.***

IOANID, Miltiade D. (22.XI.1897, Piteşti – 23.VII.1972, Craiova), poet, prozator. Se şcoleşte în oraşul natal, terminând liceul în 1916. După doi ani îşi susţine la Bârlad bacalaureatul. Urmează Facultatea de Litere şi Filosofie la Universitatea din Bucureşti, în 1923 luându-şi examenul de licenţă. După un scurt stagiu la Piteşti şi Râmnicu Vâlcea, obţine o catedră de limba franceză la Craiova, unde în 1929 se şi stabileşte. În 1932 era inspector–şef pentru şcolile din Oltenia. A predat de-a lungul anilor la Liceul „Fraţii Buzeşti”, Şcoala Normală şi Liceul „Nicolae Bălcescu”. A colaborat cu versuri, proză şi articole la „Rampa”, unde debutează în 1918, la „Glasul Argeşului”, „Ora”, „Convorbiri literare”, „Năzuinţa”, „Adevărul literar şi artistic”, „Ramuri”, „Viaţa românească”, „Poezia”, „Cuvântul liber”, „Meridian”, „Ion Maiorescu”, „Adevărul”, „Gând românesc”, „Presa Olteniei”, „Viaţa”, „Vremea” ş.a.

Încercările critice ale lui **I.** (autorul le denumeşte „imagini critice”), bine aduse din condei, cu formulări norocoase, denotă un spirit cultivat, cu apetit pentru teoretizări. De altfel, ele capătă uneori alura unor studii. Atras şi de filosofie, profesorul nu a apucat să-şi publice la timp lucrările, multe lăsate în manuscris. Indecis între nevrozele şi nălucirile simboliste şi estetismul parnasian, cu tenta lui de exotism, **I.** scrie o poezie livrescă (sonet, rondel, psalm, elegie), într-o formulă căutată, pretenţioasă şi abstractizantă – *Poteci în lăuntrul meu* (1932), *Meandre* (1938). Stările de teamă şi nelinişte (în faţa unui „rău tentacular”), tristeţe şi îndoială, singurătate şi zbucium (când se clatină „cumpăna-ntre lut şi Dumnezeu”) ar fi putut alcătui o „suită patetică”, dacă dicţia crispat modernistă nu ar goli de fior ambiţioasele texte. Într-un decor cu o recuzită simbolistă binecunoscută („roze”, „cavouri”, „parcuri moarte”, pietre preţioase) se consumă iluminările poetului, ca şi bâjbâielile lui prin indestrămabile neguri. Simplitatea, chiar în tonuri de romanţă, prieşte mai mult liricii lui **I.** Complementar, a publicat în periodice traduceri din Charles Baudelaire (pentru care pare să aibă o preferinţă), Gérard de Nerval, Leconte de Lisle, Émile Verhaeren, Henri de Régnier, Paul Valéry şi, de asemenea, din Racine şi Edmond Rostand. În proză **I.** cultivă, chiar dacă pândit de o anume stereotipie, dimensiunea psihologică, precum în *Dragoste rătăcită* (1933) sau în *Dezmeticire* (1935), ca şi în alte schiţe şi nuvele de prin reviste. Îl preocupă îndeosebi ambiguităţile, fluiditatea sufletului feminin, pe care obsesia erotică îl acaparează lesne. Împotmolirea în minciună şi în păcat, provocată aparent de un impuls iraţional, are la aceste imprevizibile făpturi resorturi ascunse. Un subconştient cutreierat de refulări – ce se cer descătuşate – ar împinge femeia în meandrele unor aventuri în care nu-i uşor de detectat cât e pornire vicioasă şi cât efectul unor frustrări. Abandonându-se, cu sau fără remuşcare, unei relaţii vinovate, protagonistele din proza lui **I.** (mai rar, personajul masculin) se precipită într-o criză ce poate avea grave consecinţe. Dezmeticirea din final duce fie la suicid, fie la regăsirea de sine, atunci când mai subzistă o şansă pentru cei căzuţi în rătăcire.

SCRIERI: *Poteci în lăuntrul meu*, Craiova, 1932; *Dragoste rătăcită*, Craiova, 1933; *Dezmeticire*, Bucureşti, [1935]; *Meandre*, Craiova, 1938.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *1206–1210*, II, *972–973*; Perpessicius, *Opere*, V, *315*; Metzulescu, *Literile*, I, *169–173*; Ivaşcu, *Confruntări*, III, *37–39*; Tiberiu Iliescu, *La cocoşul spânzurat*, Bucureşti, 1968, *185–186*; Firan, *Macedonski – Arghezi*, *243–244*; Firan, *Profiluri*, I, *409–411; Un dicționar al personalităților din Dolj*, Craiova, 2005, *168*. ***F. F.***

IOANID, Ştefan (pseudonim al lui Ştefan Cioacă; 18.IV.1949, Braşov – 4.XI.2009, București), poet, eseist. Este fiul Floarei (n. Popa) și al lui Teodor Cioacă, sudor. Termină în 1967 Liceul „Dr. Ioan Meşotă" din Braşov. În 1974 este absolvent al Facultății de Filosofie de la Universitatea din București. Va funcționa apoi ca profesor la Snagov, apoi la București. După 1989 lucrează scurtă vreme ca redactor la revista „Satul românesc". Este apoi consilier de presă la Confederaţia Naţională a Sindicatelor Libere din România. După câteva colaborări sporadice, în aprilie 1992 devine redactor/reporter la „Curierul românesc". Se ocupă și de editarea suplimentului „Romanian Digest", unde prezintă cărțile unor autori români din străinătate. **I.** debutează în 1966 la revista „Astra" (Brașov) cu poezia *Toamna*, iar editorial în 1976 cu volumul de poeme *Cuvântul unic*. Mai colaborează la „România literară", „Luceafărul", „Contemporanul", „Viața românească", „Steaua", „Familia", „Vatra" etc. Semnează cel mai adesea Ștefan Cioacă-Ioanid. Primește Premiul revistei „Luceafărul" (1976) și Premiul Filialei Braşov a Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Prolegomenele morţii (Jurnal cu Anselmus)* (1998).

Integrat în generația șaptezecistă, **I.** propune inițial o poezie conceptuală, discursivă, marcată de formația lui filosofică. Al doilea volum, *Mersul pe ape* (1980), continuă linia liricii din placheta *Cuvântul unic*, caracterizată de expresia sublimată, eliptică, sibilinică. Meditațiile poetice ale lui **I.** readuc în vers ideea veche privind întâlnirea geometriei cu poezia: „Atâta mi-au spus/ toți Marii Aceia, triștii/ adepți ai geometriilor/ neeuclide. Și cum/ aș putea eu mai mult// să vă spun" (*Geometrie*). „Monotona parabolă", proporția pură, Socrate, personajele „cu hyacint și cu lauri/ pe strălucitele creștete", poetul care, „în umbra claustrului", așteaptă „glicina să treacă prin dreptul principiilor de geometrie" sunt elemente ale scenariului ce servește la demonstrarea acestei idei. Motivul visului, aici în strânsă legătură cu actul numirii, este folosit în poeme-definiții: „Întins în somn deschide/ ochii și visu-i singura/ ființă ce-i stă-n afară// și-l privește. Chiar/ numele în somnu-i tandru/ e încă-n sine. Astrul// morții îl priveghează/ din adânc" (*Despre nume*). Versurile din *Al doilea vis din pădurea de cedri* (1986) continuă această tratare obsesivă a oniricului, departe însă de construcția imaginilor halucinate. Se observă aici o anume tangență cu poezia lui Nichita Stănescu: ochiul devine „sieși vis și tainic visător", „și visul/ îl desparți de visătorul său, lui însuși/ mai curat redându-l" (*Un semn, numai atâta*). Ulterior **I.** își ancorează lirica în formula unui pseudo-jurnal în ciclul volumelor cu Anselmus, episcopul-filosof. Autorul rămâne și aici în parametrii interogației grave, unde texte de factură meditativă sunt susținute de concepte filosofice. *Maria în negru*, poezia-epitaf care deschide volumul *Prolegomenele morții (Jurnal cu Anselmus)*, invită la o reflectare asupra ciclicității existențelor, iar *Subteranele fundației* (2007) adaugă glose la o *ars poetica* pusă în discuție și în cărțile anterioare.

SCRIERI: *Cuvântul unic*, București, 1976; *Mersul pe ape*, București, 1980; *Al doilea vis din pădurea de cedri*, București, 1986; *Prolegomenele morții (Jurnal cu Anselmus)*, București, 1998; *Jurnal cu Anselmus*, București, 2006; *Subteranele fundației*, București, 2007.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Reflexivitate și imaginație*, RL, 1977, 8; Constanța Buzea, *„Cuvântul unic"*, AFT, 1977, 3; Dan Laurențiu, *Arta clar-obscurului*, LCF, 1978, 30; Valeriu Gherghel, *„Mersul pe ape"*, CL, 1981, 1; Ulici, *Lit. rom.*, 1995, *205-207*; Daniel Cristea-Enache, [*Ștefan Ioanid*], ALA, 1999, 457, RL, 2009, 12; Marin Mincu, *„Prolegomenele" poeziei*, CNT, 1999, 14; Vasile, *Poezia*, *138–140*; Gheorghe Grigurcu, *Reveria conceptelor*, RL, 2007, 1; Dan Cristea, *Doi poeți adevărați*, LCF, 2008, 40-41; Gheorghe Istrate, *Subteranele poeziei*, DL, 2009, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *491–492;* Vasile, *Mărci, 72–75*. ***S. G.***

ION, Angela (27.XI.1928, Băişeşti, j. Suceava – 29.XII.2000, Bucureşti), istoric literar, traducătoare. Este fiica Ilenei Preluca (n. Sibeki) şi a lui Gheorghe Preluca, învăţători. Urmează cursurile Liceului de Fete din Piatra Neamţ între 1940 şi 1947. Se înscrie la Facultatea de Filologie, secţia limbi romanice (franceză), a Universităţii din Bucureşti, absolvind-o în 1951. Redactor din octombrie 1952 la revista „Ştiinţă şi tehnică", frecventează cursurile Şcolii de Ziaristică şi devine din 1954 asistent la Catedra de teorie şi practică a presei a Universităţii bucureştene. În perioada 1957–1960 a funcţionat

în paralel la Institutul de Ştiinţe Sociale. Începând din 1961 va ţine ore de franceză la Facultatea de Filologie bucureşteană, fiind transferată aici ca lector (1963); va fi conferențiar (1970), apoi profesor (1977) și șefă a Catedrei de limba şi literatura franceză, pe care o va conduce până în decembrie 1989; se pensionează în 1993. Obţine titlul de doctor în filologie în 1969 cu teza *Balzac în România*, apărută în „Analele Universităţii Bucureşti" (1970–1971). O variantă redusă a lucrării va apărea în 1973, sub titlul *Balzac*, în publicaţia „L'Année balzacienne", iar în volum va fi editată la București în același an, precum și în variantă definitivă în limba română (1974). Din 1970 până la sfârșitul vieții, ca membră a Grupului de Studii Romantice (Franţa), participă la colocvii şi sesiuni ştiinţifice internaţionale, remarcându-se în publicații de peste hotare, cu deosebire în domeniul studiilor balzaciene, mai ales prin noutatea și seriozitatea cercetărilor sale privind receptarea operei lui Balzac în cultura română, dar și prin finețea interpretărilor literaturii franceze din secolul al XIX-lea.

Concomitent, **I.** se evidențiază prin lucrările de lexicografie literară, lucrări colective realizate sub coordonarea sa: dicţionarul *Scriitori francezi (*1978), căruia criticul Mircea Martin îi apreciază „nivelul interpretativ ridicat, pe alocuri chiar exemplar al articolelor", dicţionarul cronologic *Literatura franceză* (1982) și *Dicţionar de scriitori francezi* (2012), lucrare de amploare, actualizată până în 2010, cuprinzând peste 1000 de articole, mult mai mult decât în varianta din 1978. Această lucrare preia din structura primei versiuni lista cronologică a traducerilor în română a operelor fiecărui autor, precum și bibliografia critică esențială a contribuțiilor românești, devenind astfel un reper indispensabil în studierea relațiilor franco-române. Exigența pe care și-o impune coordonatoarea este continua înnoire metodologică. Cele două axe ale cercetării în domeniul studiilor de literatură franceză – evidențierea cu predilecție a rezultatelor literare ale francofoniei românești (traduceri, preluări de teme și motive, demers critic), precum și urmărirea fără nici un hiat temporal a noilor tendințe manifestate în critica europeană, urmată de integrarea lor în discursul interpretativ românesc – au condus-o pe **I.** la racordarea studiilor francofone românești la tendințele pe plan european. Se cuvin menționate organizarea multianuală, la inițiativa și sub coordonarea ei, a unor conferințe naționale dedicate aplicării noilor modele interpretative și publicarea celor mai importante contribuții în volume tematice sau în „Analele Universității București", limbi străine, dar și în cadrul Societății de Științe Filologice din România, a cărei vicepreşedintă este din 1981, cu realizarea unor numere tematice ale revistei „Limbile moderne în şcoală", asigurându-se astfel legătura organică dintre mediul universitar și cel preuniversitar. Rezultatele acestui efort continuu pot fi urmărite mai cu seamă în două lucrări de istorie literară pe care le-a coordonat: *Histoire de la littérature française* (I–III, 1981), al cărei al treilea volum, dedicat secolului al XX-lea, va fi integral refăcut la solicitarea ei, devenind *Création et devenir dans la littérature française du XXe siècle* (1989), precum și *La Littérature française dans l'espace culturel roumain* (1984, în colaborare cu Institutul de Istorie și Teore Literară „G. Călinescu"), având ca punct de plecare capitolele de receptare ce însoțeau prezentarea fiecărui secol în *Histoire de la littérature française*. Cele două lucrări se ridică la nivelul cercetării universitare europene din acea epocă, sub raportul informației și al calității demersului critic. La aceste realizări colective se adaugă propriile studii și prefețe dedicate lui Balzac, Victor Hugo, Chateaubriand, Vigny, Lamartine, Musset, fraților Goncourt, lui Baudelaire, Stendhal. O preocupare specială a reprezentat-o difuzarea în versiune românească a literaturii de confesiune din perioada preromantică și romantică, corespondențe și jurnale intime aparținând unor scriitori precum Denis Diderot, Benjamin Constant, Balzac sau Alfred de Vigny. Începând din 1981 până la sfârșitul vieții, **I.** se ocupă de ediţia completă a operelor lui Balzac în traducere românească, pentru care va selecta cele mai bune versiuni, traducând ea însăşi multe dintre prefeţele autorului şi însoţind fiecare scriere balzaciană cu un studiu introductiv ce se distinge prin densitatea informației și bogatele note istorico-literare, precum și prin rafinamentul interpretării. Ampla introducere la ediție este o chintesenţă a propriilor studii naratologice asupra *Comediei umane,* completate de o retrospectivă de sinteză asupra receptării lui Balzac în cultura română; contribuțiile lui **I.** la această monumentală ediție „sunt alimentate de o știință balzaciană remarcabil de întinsă", cum apreciază P.-G. Castex.

SCRIERI: *Balzac*, București, 1973; *Honoré de Balzac*, Bucureşti, 1974; *La Poésie romantique*, Bucureşti, 1973; *Scriitori francezi* (în colaborare), Bucureşti, 1978; *Histoire de la littérature française* (în colaborare), I–III, Bucureşti, 1981; *Literatura franceză. Dicţionar istoric-critic* (în colaborare), Bucureşti, 1982; *La Littérature française dans l'espace culturel roumain* (în colaborare), Bucureşti, 1984; *Création et devenir dans la littérature française du XXe siècle* (în colaborare), București, 1989; *Dicționar de scriitori francezi* (în colaborare), Iaşi, 2012. **Traduceri:** Gérard Genette, *Figuri*, pref. trad., Bucureşti, 1978 (în colaborare cu Irina Mavrodin); Honoré de Balzac, *Comedia umană*, I–XI, îngr. şi introd. trad., Bucureşti, 1981–2000 (în colaborare); *Arte poetice. Romantismul*, introd. Romul Munteanu, Bucureşti, 1982 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Martin, *„Scriitori francezi"*, RL, 1979, 25; Grigore Ţugui, *„Arte poetice. Romantismul"*, CRC, 1983, 11; P.-G. Castex, *H. de Balzac, „Comedia umană"*, „L'Information littéraire", 1985, 5; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *592–593*. ***Il.M.***

ION, Zvera (17.I.1981, Bucureşti), poetă, prozatoare, autoare dramatică. Frecventează la Bucureşti Colegiul Naţional „Gheorghe Lazăr" (1995–1999), urmează doi ani Facultatea de Litere şi apoi Universitatea Naţională de Artă Teatrală şi Cinematografică, secţia regie de teatru (2003–2007). Ulterior face un masterat la Goldsmiths College University of London (2008–2009). În timpul liceului participă la cenaclul Litere, condus de Mircea Cărtărescu. Debutează publicistic în „Tineretul liber" şi editorial cu *Copilul cafea* (2000; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti). A folosit şi semnătura Vera Ion.

Structurat în trei secţiuni, *Copilul cafea*, *Cetatea* şi *Zidul la doi paşi*, primul volum publicat de **I.** este un spectacol al gesturilor evazive desprinse dintr-un imaginar maritim din care nu lipsesc corăbiile, perlele, naufragiul, căpitanul şi – încă din primul poem – moartea. Secţiunile au o aparenţă narativă, poemele par episoadele unei desfăşurări cu climaxuri şi deznodăminte, în care povestea morţii şi a „impostoarei" care o scrie este, pe rând, construită şi deconstruită. „Copilul cafea", a cărui ambiguă simbolistică e surclasată de scenariul venirii, nemaivenirii şi revenirii sale, acţionează ca un eufemism al nevrozei, al speranţei sau, dimpotrivă, al culpei generalizate: „nu de greaţă eşti alb transpirat/ aproape fără degete fără picioare./ nu./ ci pentru că toţi îl visează/ pe copilul-cafea/ ca pe un animal mut/ care acum şi-a ridicat/ sprâncenele priveşte din apă/ şi-a smuls plămânii şi/ i-a întins jos pe podea./ asta mişcă la tălpile tale./ noaptea. clătinat". Poezia se construieşte din segmente discursive minimaliste (intitulate „tablouri" sau „cadre"), din fraze lăsate în suspensie (uneori tocmai pentru a reteza clişeul), de o locvacitate nesigură, „bâlbâita" fiind unul dintre personaje. *Acetonă* (2005) mizează pe aceeaşi lipsă de identitate, dată de impresia de continuum al lucrurilor, al stărilor, al gesturilor. O realitate atomizată, fără blocuri de semnificaţii, jonglează cu „încrederea" individului („nimic nu mă înconjoară mai bine decât/ aerul încărcat firimiturile sfârâitul de ouă pe/ tigaie aşa se spune că trebuie să faci când/ nu mai ai încredere, să iei totul pe felii cu/ alte cuvinte realitatea"), înecându-l în mirajul lucrurilor interşanjabile: „un anunţ în ziar sau orice altceva./ pot înlocui orice cu orice". „Regulile" nu au mai multă consistenţă, iar decalogurile societăţii moderne sunt citite (şi chiar citate) cu rictus: „«trebuie să fii tânăr, trebuie să iubeşti, trebuie să/ laşi viaţa să-ţi ţâşnească din vene trebuie să ţi-o tragi cu viaţa/ până nu mai rămâne nimic»"; sau: „să fiu o femeie de succes, o femeie cu biografie, o/ femeie cu reguli, cu regulile voastre înfipte în cap". Creierul ca drog („am prieteni care se droghează, şi eu/ mă droghez. rimă în aterizez, în decolez. […] înţelegi, nu trebuie să dau explicaţii nu/ vorbesc despre substanţe interzise ci doar despre creier") şi celelalte stimulente – cafeaua, acetona (substanţă euforizantă) ori vitaminele – par filtre de escamotare a clişeului şi a înserierii, obsesie prelungită şi în teatru. În piesa *Vitamine* (2006) a fost descoperită o critică a pervertirii prin televiziune şi „mcdonaldizare", a colonizării mentalului colectiv prin clişee motivaţionale ce induc febra consumului („Pentru că merităm", „Descoperă femeia din tine" etc.). Aventurile unei familii în spaţiul său domestic calchiază obsesiile inoculate *via* ecran prin sloganul publicitar, emisiunile de largă audienţă ajungând singurele soluţii de reparare a relaţiilor avariate. Dincolo e neantul, de unde şi dorinţa irepresibilă a personajelor de a trăi ca „pe sticlă" (un personaj şi-ar construi o casă din pereţi de sticlă – pentru a fi privit sau pentru a privi). Vândute drept garanţii ale împlinirii şi grijii de sine, „complexul vitaminic B, beta-carotenul, vitamina C, vitamina E, antioxidanţii, coenzima Q10, luteina" par a îmbunătăţi doar „performanţele" alinierii la şablonul consumist. **I.** a mai publicat romanul *Week-end cu mama*

(2009), după al cărui text s-a făcut un film cu acelaşi nume regizat de Stere Gulea.

SCRIERI: *Copilul cafea*, Bucureşti, 2000; ed. Bucureşti, 2003; *Acetonă*, Bucureşti, 2005; *Vitamine*, pref. Iulia Popovici, Bucureşti, 2006; *Weekend cu mama*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Paul Cernat, *„Copilul cafea”*, OC, 2000, 17; Nicoleta Cliveţ, *Melancolii în fond…*, VTRA, 2001, 9–10; Daniel Cristea-Enache, *Viziuni*, ALA, 2002, 638; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Garsoniera secretă a Zverei (anatomia lacrimii)*, ALA, 2003, 660; Ştefania Plopeanu, *„Acetonă”*, TMS, 2007, 12; Soviany, *Cinci decenii*, II, *150–151*. ***T.D.***

IONAŞCU, George (12.IV.1909, Pătrăuţi, j. Suceava – 20.IX.1986, Bucureşti), poet. Este fiul Dachinei (n. Uriciuc) și al lui Ioan Ionaș. A făcut patru clase liceale la Suceava (1921–1925), apoi la Cernăuţi (1926–1929), unde a absolvit şi Conservatorul de Artă Dramatică, la clasa lui Victor Ion Popa(1931). Din 1949 este figurant la Teatrul Naţional din Bucureşti, iar din 1955 actor de proză, tehnoredactor şi muzeograf la Opera Română din Capitală, al cărei muzeu l-a înfiinţat şi unde a lucrat până la pensionare, în 1977. A publicat articole, studii şi portrete de artişti celebri de operă, dirijori, compozitori, dintre care multe au fost difuzate şi la posturile de radio şi televiziune. Debutează în 1929, cu poezie, în revista „Junimea literară” din Cernăuţi. Publică, de asemenea, în „Glasul Bucovinei”, „Suceava”, „Orizont”, toate din Cernăuţi, precum şi la „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”, „Universul literar” ş.a. Între 1939 şi 1941 a fost secretar al Societăţii Scriitorilor Români Bucovineni. A mai semnat George Crujan şi George Ionaş.

Primul volum al lui **I.** este *Poeme pentru altă viaţă* (1939). Continuator al generaţiei iconarilor, autorul scrie o poezie sobră, interiorizată, reflexivă. Temele sunt dragostea, aspiraţia spre sublim, peisajul bucovinean, trecutul istoric. Semnele istoriei, evocate în versuri muzicale, conferă tărâmului natal o aură de legendă (*Amurg vechi*). Pentru **I.** poezia este o şansă de întâlnire cu esenţa lucrurilor, iar versul îl înalţă „spre focul de-nceput” şi îi rămâne bucurie „de-a pururi”. El aşteaptă astfel clipa sublimă a propriei jertfiri, drumul spre împlinire devenind prilej de interogaţie, de căutare a eului creator. Cărţile următoare, *Chemarea focului* (1939) şi *Cântece de piatră* (1940), au o structură compozită. În *Chemarea focului* se menţine acelaşi apel la sacru, la acea forţă prin care se regenerează întreaga fire, cele trei părţi ale poemului care constituie substanţa volumului (*Chemarea focului*, *Îngerul roşu*, *Intrare în etern*) marcând un traseu iniţiatic. Ultimul op, *Balade şi simfonii* (1983), venit după patru decenii de tăcere editorială, îl defineşte pe autor ca bun tehnician al versului. Pe lângă sonet, sunt abordate terţina şi distihul, unele poezii având versificaţie în stil popular. Încercarea de a compune roman nu i-a izbutit lui **I.**, cum se observă în *Pustiul roşu* (1942). Scrierea surprinde un moment dureros din istoria ţării, înstrăinarea unei părţi a Bucovinei prin ocupaţia sovietică din anii 1940–1941, dar păcătuieşte prin multe şi evidente accente antisemite. Ceea ce mai rezistă timpului este, poate, aspectul documentar parţial creditabil.

SCRIERI: *Poeme pentru altă viaţă*, Cernăuţi, 1939; *Chemarea focului*, Cernăuţi, 1939; *Cântece de piatră*, Suceava, 1940; *Pustiul roşu*, Bucureşti, 1942; *Balade şi simfonii*, Iaşi, 1983.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VIII, *290–294*; Stelian Constantin-Stelian, *„Pustiul roşu”*, F, 1942, 7–8; Octav Şuluţiu, *Pe margini de cărţi*, RFR, 1943, 1; George Muntean, *„Balade şi simfonii”*, RL, 1983, 50; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *534*. ***O.I.***

ION CREANGĂ, publicaţie apărută la Bârlad, lunar, între august 1908 şi iulie 1921, purtând subtitlul „Revistă de limbă, literatură şi artă populară”. Redactor este Tudor Pamfile, iar administrator Mihai Lupescu. Pe coperta primului număr mai figurează ca întemeietori, alături de cei doi, G.T. Kirileanu, D. Mihalache, Leon Mrejeriu, C. Rădulescu-Codin şi Şt. St. Tuţescu, cărora li s-au adăugat în anii următori Jan Urban Jarník, D. Furtună, G. Tutoveanu ș.a. În articolul-program *Ţinta noastră* se precizează că **I.C.** vrea să sporească cercetarea creaţiei populare, a „adevăratelor comori de gândire şi simţire, de credinţi şi datini gospodăreşti, în care se oglindeşte sufletul şi viaţa neamului nostru”. Mai bine structurată decât „Şezătoarea” de la Fălticeni, revista sistematizează diversele creaţii populare în rubrici precum „Poveşti”, „Povestiri şi legende”, „Botanică populară”, „Datine şi credinţe”, „Oraţii”, „Colinde”, „Pluguşoare”, „Cântece de stea”, „Cântece bătrâneşti”, „Vorbe adânci”, „O seamă de cuvinte” ş.a. Domină textele din sudul Moldovei, din Oltenia şi Muntenia, rubrica dedicată cântecelor fiind cea mai bine alimentată. Rubricile de

recenzii şi de polemici sunt asigurate de redactorul revistei. Apreciată de Titu Maiorescu, B. Delavrancea, Al. Vlahuţă şi I. Bianu, revista s-a bucurat şi de preţuirea unor oameni de ştiinţă străini, ca Gustav Weigand, M. Friedwagner ș.a. ***I.D.***

IONEL, Nicolae (4.II.1944, Bucureşti), poet, dramaturg, traducător. Este fiul Mariei (n. Tataru) şi al lui Gheorghe Ionel, mecanic. Face cursurile primare la Domneşti, în judeţul Vrancea, pe cele gimnaziale la Adjud, liceale la Iaşi (Liceul „C. Negruzzi"). Licenţiat în filologie al Universităţii din Iaşi (1966), este profesor la Şaru Dornei (1967–1968), muzeograf la Casa Memorială „Vasile Alecsandri" din Mirceşti (1968–1969), profesor la Şcoala Generală din Perieni, judeţul Iaşi (1969–1990). Între 1990 şi 1997 a fost redactor la „Convorbiri literare" şi apoi la Editura Junimea din Iaşi. Debutează la „Iașul literar", cu poezia *Toamna*, în 1963, un moment important fiind cea dintâi colaborare la „Familia" (1971), cu o prezentare de Ştefan Aug. Doinaş. Primul volum, *Cuvânt în cuvânt*, îi apare în 1972. Publică mai susţinut în „Convorbiri literare", „Cronica" şi „Familia". Este distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor în 1984 (pentru tragedia *Vlad Ţepeş*), iar în 1990 şi în 1996 cu Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor.

De la bun început, **I.** se manifestă plenar ca un poet al sacrului. Ştefan Aug. Doinaş foloseşte sintagma „poet al entuziasmului", pe care o vor prelua şi alţi comentatori. De la primul volum, universul liric apare ca rezultat al unei transsubstanţieri şi (prin aceasta) al unei transcenderi reiterate la nesfârşit: ritual actualizând o stare originară. Impresia că poetul se repetă, se autopastişează sau cade în verbiaj este rezultatul unei lecturi neadecvate, improprii. Ca şi „nemurirea" voiculesciană („lucrare fără de sfârşit"), starea de beatitudine şi de extaz, comuniunea mistică cu sacrul este un exerciţiu spiritual reluat la infinit. **I.** se întoarce la poezia jubilantă a laudelor şi a contopirii mistice cu misterul divin, în vecinătatea tipologică a Sfântului Simeon Noul Teolog, a Sfântului Ioan al Crucii şi a Sfântului Francisc: extaz şi beatitudine a locuirii în sacru, a euharistiei sau, cu vorbele poetului, a „venirii", „vederii" şi „prezenţei": „orice strop/ al sângelui meu/ e o rouă de mir/ toţi zeii se scaldă/ pierzându-se-n mine/ ca-ntr-un abis –/ am sfârșit orice substanță/ orișice vis/ topit în miracol/ curg luminare// nu mai pot să m-ating/ nu mai sunt pe pământ". Poezie imnică, impregnată de gnoză, depășind cunoaşterea estetică și ridicându-se la cea supraînţelegătoare, harismatică. Limba însăşi a acestei poezii (îndeosebi lexicul, apoi sintaxa şi topica) îşi recucereşte forţa aurorală, proaspătă şi virilă, căci entuziasmul poetului e cu totul străin de searbăda, minora pioșenie convențională. De aici provine izbitoarea impresie de simplitate şi totodată de noutate a vocabularului poetic. Cuvântul, reînviat, operează singur, de aceea nu are nevoie nici de metafore, extrem de rare în scrisul lui **I.**, nici de podoabe stilistico-retorice. Recuperarea poeziei populare, prin antologii sau prin versuri originale care o rescriu, ca în suita de volume *Cât îi ceru și lumea* (2000–2010), vine din aceeași aspirație de a restitui rostirea necoruptă și întemeietoare. Inversiunile de topică în maniera latinei („de sufletul meu, de sângele meu, de trupul în chinuri Te-ndură al meu", sună un vers inclus în seria *Rugăciune* (I–III, 1996–2004), frecvente îndeosebi în versurile mai recente, care au un accentuat caracter religios, nu urmăresc facile efecte de pitoresc, ci se întorc, printr-o arheologie a rostirii, la prestigiul auroral al limbii şi apropie expresia de esenţialitatea şi energia plăsmuitoare a logosului. „Vergiliu şi latina lui sunt natură", spune **I.**-traducătorul, care vede în autorul *Eneidei* pe cel mai mare poet al omenirii tocmai pentru că la el „puterea cuvântului se impune ca o rădăcină a lucrurilor". Din aceeaşi viziune, substanţă şi poetică sunt închegate subiectele şi protagoniştii pieselor de teatru. *Vlad Ţepeş* este o tragedie grandioasă, de un dramatism tensionat, aducând în prim-plan un erou de anvergura şi măreţia extramundană a marilor figuri daimonice din dramaturgia eminesciană (Andrei Mureşanu, Decebal). Deşi în compunerea personajului infrastructura documentară şi legendară nu lipsesc, Vlad Ţepeş se deosebeşte atât de întrupările sale din dramaturgia istorică naţională, cât şi de cele din filmele horror cu Dracula. Fiinţă titanică şi stihială, mişcată în chip expresionist de mari elanuri şi ţeluri justiţiare şi mântuitoare întrucât priveşte poporul său, Vlad este un iluminat, un misionar al Cerului. *Mutatis mutandis*, el încorporează fervoarea ascensională a eului liric din poeme şi este insuflat de verbul divin. Valorizarea şi în același timp transcenderea fabulei istorice se regăsesc, pe o treaptă încă mai înaltă de febrilitate a trăirilor spirituale, în tragedia *Jeanne d'Arc* (1992). Accentul în interpretarea dată de **I.** cade, dintru început şi mergând progresiv, pe forţa de iradiaţie

a sacrului întrupat de Fecioara din Orléans, contrastând radical cu mlaştina morală şi spirituală a clericilor şi a celorlalţi acuzatori, ei înşişi zguduiţi şi dislocaţi, în final, din tiparul lor ontologic infam şi ignar şi transformaţi de iradianţa copleşitoare a Jeannei. Scenariul vieţii şi martiriului fecioarei revelează o *imitatio Christi*. Apariţia numelui lui Iisus scris cu flăcări deasupra capului celei aflate pe rug este elocventă în acest sens. Ca şi în *Vlad Ţepeş*, prezenţa protagonistului metamorfozează tot ce atinge. Traducerile lui **I.** din Vergiliu, respectând sintaxa și topica, presupun, la rându-le, o lectură pornită din înțelegerea conceptului de poezie şi de limbă. Traducătorul încearcă „să spargă barierele” limbii române, convins fiind că „stihia” ei o permite, şi să restituie o limbă „organică şi esenţială, a adevărului conţinut în adâncurile ei”. Aceeaşi respectare a topicii şi ritmicii originare se regăseşte în transpunerea în româneşte a *Psalmilor* biblici (1997). Dincolo de aceste cutezanțe, controversabile, opera traducătorului impune prin anvergura selecției: Vergiliu, Ovidiu, Shakespeare, Heinrich von Kleist, Matsuo Bashō, Georg Trakl și alți autori din canonul universal.

SCRIERI: *Cuvânt în cuvânt*, Iaşi, 1972; *Poezii*, Iaşi, 1979; *Calea vie*, Bucureşti, 1983; *Vlad Ţepeş*, Iaşi, 1984; *Scara de raze*, 1990; *Carul Mare*, Bucureşti, 1991; *Jeanne d’Arc*, Iaşi, 1992; *Vederea*, Iaşi, 1995; *Venirea*, Iaşi, 1995; *Prezenţa*, Constanţa, 1996; *Rugăciune*, I–III, Iaşi, 1996–2004; *Oedip. Meşterul Manole*, Iaşi, 1997; *Flori de cireş*, Iaşi, 1997; *Haiku*, Iaşi, 1998; *Răsăritul Chipului*, Bucureşti, 1998; *Crinul deschis*, Iaşi, 1999; *Dor din dor*, pref. Lucia Cifor, Iaşi, 1999; *Cântec de leagăn*, Iaşi, 2000; *Cât îi ceru şi lumea*, Iaşi, 2000; *Constantin Brâncoveanu*, Iaşi, 2001; *Marginea singurătății*, Iaşi, 2001; *Nume pe ape*, Iaşi, 2003; *Celei de nenumit*, Iaşi, 2004; *Cuvânt în cuvânt*, pref. Lucia Cifor, Iaşi, 2004; *Cât îi ceru și lumea – Addenda*, vol. I–II, Iaşi, 2004–2005, vol. III–V, Cluj-Napoca, 2007–2010; *Bethel*, Iaşi, 2005; *Drumul spre nume*, Iaşi, 2005; *Gând oprit*, Târgu Lăpuş, 2005; *Umbra miresmei*, Iaşi, 2005; *Totul în totul*, Iaşi, 2007; *Umbra ta, Ruth*, Iaşi, 2008; *Rouă de raze*, Cluj-Napoca, 2009; *Frunze de sânge*, Iaşi, 2010; *Neţărmul clipei*, Iaşi, 2010; *Viscol de privighetori*, Iaşi, 2010; *Cât îi ceru şi lumea*, Iaşi, 2011; *Cer de cer*, Iaşi, 2011; *Din câte stele*, Iaşi, 2011; *Stâlpul de foc*, Iaşi, 2011; *Lăuntrul luminii*, Iaşi, 2012; *Ochi pe aripi*, Iaşi, 2012. **Antologii:** *Floarea florilor*, Iaşi, 1999; ed. 2, Iaşi, 2003; *Literatură populară din judeţul Iaşi*, Iaşi 2006. **Traduceri:** Heinrich von Kleist, *Familia Schroffenstein. Robert Guiscard*, Iaşi, 1992, *Amphytrion*, Iaşi, 1998, *Penthesilea*, Cluj-Napoca, 2010; Vergiliu, *Aeneis*, Iaşi, 1996, *Bucolicele şi Georgicele*, Iaşi, 1997; Lev Şestov, *Extazele lui Plotin*, Iaşi, 1996; *Psalmii*, Iaşi, 1997; Shakespeare, *Regele Lear*, Iaşi, 2000; *Cântec despre oastea lui Igor*, Iaşi, 2005; Georg Trakl, *Sebastian în vis*, Iaşi, 2007; Matsuo Bashō, Yosa Buson, Kobayashi Issa, *Haiku*, Iaşi, 2008; Michel Foucault, *Securitate, teritoriu, populație*, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *93–96*; Regman, *Colocvial*, *279–295*; Mihai Dinu Gheorghiu, *Fără titluri*, CRC, 1979, 49; Doinaş, *Lectura*, *236–242*; Paleologu, *Alchimia*, *152–155*; Grigurcu, *Existenţa*, *462–465*; Florin Faifer, *Un poem al mâniei*, CRC, 1990, 21; Ioan Holban, *Apoteoza lui Buddha*, CRC, 1991, 22; Al. Cistelecan, [*Nicolae Ionel*], LCF, 1992, 26, 27, CU, 1995, 4; Lucia Cifor, [*Nicolae Ionel*], JL, 1993, 33–36, RL, 1994, 40, „Limba română” (Chişinău), 1995, 2, VR, 1995, 9–10, RR, 1997, 4, 9, TP, 1998, 3, „Philologica Iassyensia”, 2008; Ştefania Mincu, *Poezia mistică*, „Paradigma”, 1997, 10–12; Marin Mincu, *Un poet mistic*, LCF, 1999, 12; Ghiţulescu, *Istoria*, *431–432*; Vlad Sorianu, *Între teatru şi lirică*, ATN, 2002, 2; Ovidiu Nimigean, *Inerții de tranziție, altruisme & bahluviuni*, București, 2006, *230*. ***N.M.***

IONESCU, Anca Irina (22.III.1946, București), istoric literar, traducătoare. Este fiica medicilor Clemansa Ionescu (n. Ignat) și a lui Răzvan Ionescu, fiu al filosofului Nae Ionescu. Urmează între 1959 și 1963 liceul în Bucureşti, tot aici se înscrie la Facultatea de Limbi Slave, unde va absolvi în 1968 secția limba și literatura cehă, cu specializare secundară limba și literatura română. Repartizată la Catedra de limbi şi literaturi slave a aceleiași facultăți, va parcurge toate treptele didactice până la cea de profesor (2000). În 1975 își susţine doctoratul sub îndrumarea lui G. Mihăilă cu teza intitulată *Terminologia mitologică în limbile slave*. A urmat cursuri postuniversitare la Varșovia, Praga, Sofia, Uppsala, Boston, Viena, Atena, Milano, Roma ș.a. Bună cunoscătoare a numeroase limbi (engleză, franceză, germană, spaniolă, italiană, rusă, cehă, polonă, bulgară, slovacă), a avut în paralel și o îndelungată activitate de interpret, însoţind în calitate de translator numeroase personalităţi oficiale române și străine. Colaborarea îndelungată cu Nicu Ceaușescu i-a atras însă între 1985 și 1988 transferul abuziv la Liceul Industrial nr. 9 din Baia Mare pe un post de profesoară de stenodactilografie, ca urmare a unui conflict cu Elena Ceauşescu. Debutează cu studiul *Cu privire la opoziţiile animat–neanimat şi personal–non-personal în limbile slave actuale* în „Analele Universităţii Bucureşti” (1969). A colaborat constant la publicații precum „Limbă şi literatură”, „Revue roumaine de linguistique”, „Romanoslavica”, „Studii şi cercetări

lingvistice", „Revista de istorie", „Revue des études sud-est européennes", „Revista de etnografie şi folclor", „Études balkaniques" (Sofia), „Bulgarian Historical Review" (Sofia), „Linguistique balkanique" (Sofia). Este membră a Asociaţiei Slaviştilor din România.

Prima carte publicată **I.**, *Lingvistică şi mitologie* (1978), purtând subtitlul *Contribuţii la studierea terminologiei credinţelor populare ale slavilor*, tratează reflexele terminologiei în credinţele populare ale românilor şi, implicit, în limba română. Revine asupra temei, cu o nouă viziune, în *Mitologia slavilor* (1999). În calitate de profesoară de literatura cehă, **I.** are o serie de contribuții de istorie literară, începând cu *Prelegeri de literatură cehă veche* (1978), urmată de *Curs de istoria literaturii cehe (a doua jumătate a secolului al XIX-lea)* (1998), *Prelegeri de literatură cehă. Secolul XX. Karel Čapek* (2004) și de *Literatura cehă veche. Renaşterea naţională. Romantismul* (2012); li se adaugă o antologie de poezie cehă din secolele XIX–XX (prima jumătate), *Pentru o clipă de iubire…* (2012), precum și o serie de traduceri menite să ofere cititorului român accesul la opere importante ale acestei literaturi. Interesului deosebit pentru problemele lexicale ale traducerii literare i se datorează și realizarea primului *Dicţionar român–ceh* (1982), reeditat constant. Pentru **I.,** traducătoare a peste 150 de lucrări, transpunerea unui text literar se cuvine să respecte atât fidelitatea redării ideii textului-sursă, cât şi cursivitatea textului-ţintă, astfel încât cititorul să nu simtă la nivelul frazei detaliile lingvistice specifice transpunerii dintr-un cod lingvistic în altul. Între autorii care i-au atras interesul se numără William Faulkner, L.N. Tolstoi, A.P. Cehov, Boris Pasternak, François Mauriac, D.H. Lawrence, Bohumil Hrabal, Jan Neruda, Henryk Sienkiewicz, James Clavell, Anaïs Nin ș.a. La solicitarea lui Virgil Cândea, **I.** se dedică, începând din 1983, studierii operei lui D. Cantemir în limba rusă. Un prim rezultat va fi ediția realizată în comun a lucrării *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*, publicată în 1987 în cadrul ediției academice *Opere complete.* **I.** a transcris-o, printr-o migăloasă lucrare filologică, în sistemul ortografic rus actual, dedicându-se studierii și valorificării unei traduceri-adaptări manuscrise a acesteia în limba bulgară, datând de la începutul secolului al XIX-lea, realizată de cărturarul Sofronie Vraceanski, considerat întemeietorul limbii și literaturii bulgare moderne. Manuscrisul, de o importanță deosebită pentru evoluția limbii și culturii bulgare, era foarte puțin cunoscut, din el apărând până atunci doar fragmente. Aflat la Biblioteca Naţională din Sankt Petersburg, va fi pus integral în circulație prin ediția trilingvă (rusă–bulgară–română) pe care **I.** o va publica în 2000, editoarea scoțând în evidență și alte aspecte mai puțin cunoscute ale operei și influenței lui Dimitrie Cantemir, precum îmbogățirea cu neologisme a limbii ruse din vremea sa. Altă contribuție privește editarea unei serii de documente familiale (scrisori, jurnale intime), menite să aducă o mai bună cunoaștere a vieții și operei bunicului său patern, Nae Ionescu.

SCRIERI: *Lingvistică şi mitologie. Contribuții la studierea credințelor populare ale slavilor*, Bucureşti, 1978; *Prelegeri de literatură cehă veche*, Bucureşti, 1978; *Curs de istoria literaturii cehe (a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Bucureşti, 1998; *Mitologia slavilor*, Bucureşti, 1999; *Prelegeri de literatură cehă. Secolul XX. Karel Čapek*, Bucureşti, 2004; *Přednášky z české literatury XX. století*, Bucureşti, 2006; *Literatura cehă veche. Renaşterea naţională. Romantismul*, Bucureşti, 2012. **Ediții, antologii:** Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, VIII, t. II: *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*, tr., îngr. și introd. Virgil Cândea, îngr. Anca Irina Ionescu, București, 1987; Nae Ionescu – Elena-Margareta Fotino, *Corespondența de dragoste (1911–1935)*, I–II, tr. edit., îngr. și introd. Dora Mezdrea, Bucureşti, 1997; Elena Margareta Ionescu, *Jurnal cu şi fără Nae Ionescu*, pref. Sorin Lavric, București, 1998; Sofronie Vraceanski – Dimitrie Cantemir, *Sistema şi religia mohamedană. Cartea celor trei religii*, ed. trilingvă, tr. și introd. edit., București, 2000; *Pentru o clipă de iubire… Antologie de poezie cehă (sec. XIX – prima jumătate a sec. XX)*, tr. în colaborare, introd. edit., Bucureşti, 2012. **Traduceri:** Ian Neruda, *Arabescuri*, Bucurelti, 1967; Boris Pasternak, *Doctor Jivago*, Iași, 1991; Collen McCullough, *Obsesie indecentă*, Bucuresti 1994, *Antoniu şi Cleopatra*, București, 2000; Anaïs Nin, *Henry şi June*, Bucureşti, 1996, *Un spion în casa dragostei*, București, 1996; William Faulkner, *Cătunul*, București, 1998, *Orașul*, București,1998; François Mauriac, *Căile mării*, București, 2003.

Repere bibliografice: Zamfira Mihail, *Numiri de origine slavă ale fiinţelor mitologice feminine în limba română*, „Demos" (Berlin), 1974, 1; *„Lingvistică şi mitologie. Contribuţii la studierea terminologiei credinţelor populare ale slavilor"*, RSE, 1979, 1; Ioana Pârvulescu, *Vai învinselor!*, RL, 2002, 18; *Scurt istoric al Catedrei de limbi și literaturi slave*, coordonator Constantin Geambașu, București, 2008, *53*, *55*, *56*, *58*, *59*; Ionel Savitescu, *„Leonardo Da Vinci"*, ATN, 2010, 7–8. ***Il.M.***

IONESCU, Andrei (17.XII.1939, București), hispanist, traducător.

Este fiul Vasilicăi Ionescu (n. Eftime) și al lui Gheorghe Ionescu, contabili. Licențiat al Facultății de Filologie, secția spaniolă–română, a Universității din București (1961), în primii doi ani după terminarea studiilor este angajat redactor la secția de limbi romanice a Editurii pentru Literatură Universală. Începând din 1963 devine cadru didactic la Catedra de limba și literatura spaniolă, parcurgând de-a lungul anilor toate treptele carierei universitare. Își susține doctoratul în 1978, sub îndrumarea lui Iorgu Iordan, cu teza *Armonia contrariilor în romanele lui Pérez de Ayala* (publicată, în limba spaniolă, în 1996). Activează în paralel ca redactor la revista „Secolul 20" (1963–1969), în ale cărei pagini va fi prezent timp de decenii. A colaborat asiduu la „Analele Universității București" – limbi străine, dar notorietatea i-au adus-o aparițiile din „România literară", „Luceafărul", Caiete critice", „Viața românească", „Ramuri", „Cahiers roumains d'études littéraires", în care a publicat traduceri și prezentări de autori de limbă spaniolă. A participat de asemeni, după 1990, la manifestări internaționale de specialitate, în Spania, Argentina, Germania, Ungaria. Activitatea i-a fost recunoscută de Uniunea Scriitorilor, care i-a decernat mai multe premii pentru traduceri (1977, 1982, 2006).

I. poate fi considerat printre hispaniștii români importanți din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Cele două ramuri ale activității sale se completează de-a lungul anilor în mod armonios, traducerile, însoțite de consistente studii introductive, nutrind cursurile de literatură spaniolă și hispano-americană. Preocupările științifice sunt valorificate de asemenea într-o serie de publicații în limba spaniolă ale Facultății de Limbi și Literaturi Străine, dar mai cu seamă prin contribuțiile în presa literară. Îndeosebi prin traduceri **I.** a îmbogățit peisajul cultural românesc, familiarizând cititorii cu nume precum Benito Pérez Galdós, Juan Valera, Pío Baroja, José Ortega y Gasset, Ramón Pérez de Ayala, Juan Goytisolo (din spațiul iberic), dar și Carlos Fuentes, Augusto Roa Bastos, Alejo Carpentier din cel sud-american. O contribuție deosebită a reprezentat-o transpunerea, în colaborare, a scrierilor lui Jorge Luis Borges (*Opere*, I–III, 1998–2000, *Poezii*, 2005). Traducerile se remarcă prin acribie filologică și printr-un real simț al limbii române, fiind adesea, mai ales în cazul poeziei, adevărate creații literare. Cunoașterea aprofundată a istoriei și criticii literare hispanice i-a permis să contribuie la pătrunderea valorilor continentului literar ibero-american în cultura română și prin numeroasele prefețe și studii introductive, precum și prin cele aproape o sută de articole și studii apărute în revistele literare și de specialitate. O selecție a lor a fost realizată în volumele *Scriitori spanioli* (2001) și *Scriitori latino-americani* (2002).

SCRIERI: *Ramón Pérez de Ayala. La armonía de los contrarios en sus novelas*, București, 1996; *Scriitori spanioli*, București, 2001; *Scriitori latino-americani*, București, 2002. **Traduceri:** Benito Pérez Galdós, *Doña Perfecta*, București, 1965; Juan Valera, *Pepita Jimenez*, București, 1970; Pío Baroja, *Peripețiile lui Shanti Antía*, București, 1971; José Ortega y Gasset, *Meditații despre Don Quijote*, București, 1973, *Misiunea Universității*, București, 1999; Carlos Fuentes, *Toate pisicile sunt negre*, București, 1974; Alfredo Bryce Echenique, *Grădina iubitei mele*, Iași, 2004, *O lume pentru Julius*, pref. trad., Iași, 2006; Ramón Pérez de Ayala, *Juan Tigrul și felcerul onoarei sale*, pref. trad., București, 1980; Jorge Guillén, *Poezii*, București, 1980; *Arte poetice. Romantismul*, coordonator Angela Ion, îngr. trad., București, 1982, *436–540*; Augusto Roa Bastos, *Eu, supremul*, pref. trad., introd. Romul Munteanu, București, 1982; *Arte poetice. Renașterea*, introd. și îngr. trad., București, 1986, *307–417*, *425–439*; Alejo Carpentier, *Harfa și umbra*, București, 1988; Jorge Luis Borges, *Opere*, I–III, îngr. și pref. trad., București, 1998–2000 (în colaborare cu Cristina Hăulică, Darie Novăceanu și Tudora Șandru-Mehedinți), *Poezii*, pref. trad., Iași, 2005, *Proză completă*, I–II, îngr. și pref. trad., Iași, 2006 (în colaborare cu Irina Dogaru și Cristina Hăulică), *Texte captive*, îngr. trad., Iași, 2010 (în colaborare cu Irina Dogaru și Tudora Sandiu-Mehedinți); Javier Marias, *Chipul tău, mâine*, Iași, 2005, *Dans și vis*, Iași, 2011; Juan Rulfo, *Câmpia în flăcări*, București, 2006.

Repere bibliografice: Ioana Zlotescu-Simatu, *Pentru prima oară în românește*, RL, 2003, 4; Romanița Constantinescu, *Borges și Borges*, CU, 2005, 5; Rodica Grigore, *Carlos Fuentes. Tentația realității și fascinația scenei*, E, 2010, 3–4; *Scriitori în arhivele CNSAS: Andrei*

Ionescu. Dosarele unui agent inactiv, RL, 2011, 30; Rodica Grigore, *Experiment narativ și revoluție stilistică*, CNT, 2012, 12. ***Il.M.***

IONESCU, Constant (1894, Bucureşti – 20.IV.1974, Bucureşti), prozator, memorialist. Este fiul Alexandrinei (n. Perşoi) şi al lui Constantin Ionescu. Coleg din 1906 la Colegiul Naţional „Sf. Sava" din Bucureşti şi prieten apropiat cu viitorul scriitor Camil Petrescu, **I.** urmează cursul superior la Liceul „Gh. Lazăr", absolvind în 1913. În toamna anului următor pleacă la Paris, unde se înscrie la Facultatea de Drept. După intrarea României în război, în 1916, îşi întrerupe studiile şi vine în ţară, înrolându-se în armată. În a doua jumătate a anului 1918 se întoarce la Paris, pentru a continua, timp de patru ani, pregătirea juridică. Spre sfârşitul acestei perioade îşi susţine examenele pentru un doctorat în ştiinţe juridice, cu specializare în drept internaţional. Va deveni, la Bucureşti, un avocat cunoscut. Călătoreşte mult (în 1921 se afla în Statele Unite ale Americii) şi îşi păstrează relaţiile în mediile profesionale şi artistice din Franţa. Anna de Noailles i-a citit în manuscris încercările romaneşti scrise în limba franceză şi probabil l-a sprijinit să le publice. Primele versuri le trimite în 1910 lui N.D. Cocea pentru revista „Facla", dar, timid, lăsa să se înţeleagă că ar fi compuse de Camil Petrescu, alături de care conducea un cerc literar liceal. Colaborează cu versuri, poeme în proză, cronici şi recenzii la „Flacăra", „L'Indépendance roumaine", „Viitorul", „Adevărul literar şi artistic", „Gazeta tribunalelor" (cu seria de portrete intitulată *Bara pariziană contemporană*), „Cuvântul literar şi artistic", „Convorbiri literare", „Viaţa românească", „România literară" ş.a. Între 1934 şi 1939 conduce revista „Tribuna avocaţilor". Statul francez l-a distins cu Legiunea de Onoare în grad de Comandor.

Romanele publicate de **I.** la Paris, *Amour, toujours…* şi *Cette flambée de souvenirs*, ambele apărute în 1937, conţin o transcriere directă, cu mijloace simple, nu lipsite însă de unele efecte stilistice şi de inserţii de analiză a propriei experienţe, mai ales pariziene. Primul este alcătuit dintr-o înşiruire de note zilnice, fără o legătură aparentă, dar care înregistrează cu luciditate şi dramatism tribulaţiile erotice şi încercările unui intelectual încă în formare de a se „situa" într-o lume copleşitoare prin complexitate şi prin ispite. Cel de-al doilea, mai apropiat de tiparul clasic, caracterizat totuşi de prezenţa unor elemente moderniste, îmbină trăsături de bildungsroman cu altele, descriptive, împrumutate parcă din cartea lui Paul Morand despre Bucureşti. Succesele din profesie sau cele sociale nu l-au îndepărtat pe **I.** de viaţa literară românească şi, înainte de toate, de vechiul său coleg, Camil Petrescu. De altfel, acesta îl considera pe **I.**, mai în glumă, mai în serios, propriul „grefier şi arhivar pentru posteritate". Ceea ce, într-o măsură, şi ajunge să fie prin cartea târzie intitulată *Camil Petrescu. Amintiri şi comentarii* (1968). Memorialistul izbuteşte să reconstituie, în pagini încălzite de flacăra unei amiciţii absolute, uneori chiar cu accente de pledoarie (de pildă, polemica pe care o încearcă, peste timp, cu E. Lovinescu), existenţa deloc lină, deseori accidentată a autorului lui *Danton*. Sunt evocate debutul (luminat prin informaţii preţioase), anii războiului, activitatea de director de gazete, se urmăreşte cronologic devenirea operei lui Camil Petrescu până la ultimele scrieri. Vorbele de duh, discuţiile celor doi prieteni, în realitate monologuri ale scriitorului evocat, înţesate de exprimări memorabile şi pline de miez, sunt, de asemenea, înregistrate cu scrupulozitate şi devotament. Nu este de mirare că unul din criticii de renume, care au primit favorabil cartea la data apariţiei, a caracterizat-o drept o mărturie peste care nici un biograf al lui Camil Petrescu nu va putea trece.

SCRIERI: *Colette. Geniul şi opera sa literară*, Bucureşti, 1915; *Sully Prudhomme*, Bucureşti, 1916; *Amour, toujours…*, Paris, 1937; *Cette flambée de souvenirs*, Paris, 1937; *Camil Petrescu. Amintiri şi comentarii*, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: K. Mill [Camil Petrescu], *Parazitism literar*, „Cronica", 1916, 69; Lynx, *„Amour, toujours…"*, „Ordinea", 1937, 1476; H.F. [Horia Furtună], *„Cette flambée de souvenirs"*, „Gazeta", 1938, 1207; Perpessicius, *Lecturi intermitente (XXXIV)*, GL, 1968, 26; Şerban Cioculescu, *„Grefier şi arhivar pentru posteritate"*, GL, 1968, 27; Camil Baltazar, *„Camil Petrescu. Amintiri şi comentarii"*, VR, 1969, 2; Mihail Ilovici, *Tinereţea lui Camil Petrescu*, Bucureşti, 1971, *7, 34, 44, 47*; *Scrisori – Camil Petrescu*, II, *14–15;* Popa, *Ist. lit.*, I, *147, 155, 406*. ***R.Z.***

IONESCU, Constantin D. (17.V.1895, Turnu Severin – 1950, Turnu Severin), critic literar. Rămas orfan, **I.**, fiu al muncitorului Dumitru Ionescu, este obligat, pentru a-și termina studiile secundare, să dea meditaţii. Urmase, în oraşul natal, şcoala primară şi, din 1906, Liceul „Traian". Susţine examenul de bacalaureat în 1914, dar va absolvi

Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti abia în 1922, pentru că între timp, asemenea generaţiei sale, participă la război. Obţine un post de profesor suplinitor la liceul unde fusese elev. Grijile materiale, din cauza cărora în vremea studenţiei a trebuit să ocupe un post de funcţionar la Primăria Capitalei şi apoi la Institutul Geologic, îl silesc să refuze bursa în Italia oferită de Ramiro Ortiz, profesorul său la Universitate. După ce trece cu succes, fiind clasat primul, examenul de capacitate (1923), între 1925 şi 1929 este, în Turnu Severin, director al Şcolii Normale „Domnul Tudor", iar între 1938 şi 1943 director al Liceului „Traian". Începând din 1924 scrie intens la „Datina" din Turnu Severin, alături de Al. Dima ș.a. La revista craioveană „Ramuri" deţine, împreună cu D. Tomescu, rubrica intitulată „Comentarii şi însemnări critice", în care publică articole şi cronici referitoare la viaţa literară. Pentru o perioadă va fi titularul cronicii literare şi la „Gândirea" (1928–1932), dar diferenţe de neconciliat între credinţele proprii şi orientarea publicaţiei îl obligă să renunţe, fiind înlocuit de Ovidiu Papadima. A mai colaborat la „Arhivele Olteniei", „Provincia" din Turnu Severin, „Calendarul", „Societatea de mâine", „Secolul", „Revista învăţătorimii gorjene" ş.a., semnând şi cu psedonimul I. Cetină.

Proza inclusă de **I.** în volumul *Prin Munţii Mehedinţilor* (1937), aflându-şi îndemnul în monografia închinată zonei de Ion Ionescu de la Brad, se înscrie într-o tradiţie ilustrată mai ales de Calistrat Hogaş. Călătorul este atras în egală măsură de priveliştile montane, de mituri şi legende, de oamenii întâlniţi în peregrinările sale. Sunt observaţii ale unui profesor, în sensul că mereu se extrag „învăţăminte" din realităţile descoperite, care vor fi studiate şi clasificate, dar şi însemnări, nu lipsite de emoţie, adesea chiar lirice, ale unui scriitor sensibil la ineditul şi frumuseţea peisajelor, la semnificaţiile ascunse ale experienţelor trăite. Altă carte, anunţată iniţial cu titlul *Perspective mehedinţene*, care adună noi notaţii din drumurile pe cărările munţilor şi ale satelor olteneşti, tipărită în 1947, nu s-a mai difuzat. În acelaşi stil îngrijit, poate cam încărcat de metafore, de exprimări preţioase, își scrie **I.** şi cronicile literare, uneori luări de poziţie cu ecou în epocă, începând cu acelea din „Datina" şi continuând cu cele din „Ramuri" şi din „Gândirea". Substanţială este contribuţia lui privind raporturile dintre tradiţionalismul autohton şi ortodoxism. Îşi bazează concluziile, ponderate, izvorând din cunoaşterea stării de lucruri şi, în consecinţă, defavorabile orientării gândiriste, pe o analiză laborioasă, argumentată, care porneşte de la fapte şi generalizează firesc, apropiată în esenţă de interpretarea dată ortodoxismului de E. Lovinescu. Mai puţin sigur, mai concesiv se arată comentatorul în aprecierea unor scriitori de la „Gândirea". Poezia lui Nichifor Crainic sau proza lui Cezar Petrescu, de pildă, constituie pentru el adevărate modele. În schimb, experienţa poetică argheziană îl găseşte nepregătit, mărturie stând reacţia sa, în linii mari negativă. De luat în seamă pentru acuitatea şi pertinenţa comentariului şi, adesea, a obiecţiilor sunt articolele în care urmăreşte diverse aspecte ale vieţii literare şi culturale din anii '20–'30 ai secolului trecut. Demersul său critic, în general adecvat, îi asigură un loc meritoriu în istoria criticii literare.

SCRIERI: *Prin Munţii Mehedinţilor*, Craiova, 1937; ed. îngr. şi pref. Al. Dima, Craiova, 1977; *Itinerar mehedinţean*, Craiova, 1947; *O icoană eminesciană – Maica Domnului*, îngr. și introd. Virgiliu Tătaru, Drobeta-Turnu Severin, 2010.

Repere bibliografice: Vrabie, *Gândirismul*, *307*; Emil Manu, *Constantin D. Ionescu*, R, 1967, 4; Micu, *„Gândirea"*, *311–313*, *971–972*; Şerban Cioculescu, *Cu Constantin D. Ionescu „prin Munţii Mehedinţilor"*, LCF, 1978, 8; Ornea, *Tradiţionalism*, *442–443*; Dorina Grăsoiu, *Bătălia Arghezi*, Cluj-Napoca, 1984, *97*; Şerban Cioculescu, *Argheziana*, Bucureşti, 1985, *382*; Firan, *Profiluri*, I, *411*; Florin Vlădoiu, *„O icoană eminesciană – Maica Domnului"*, „Arcade" (Strehaia), 2010, 3. ***R.Z.***

IONESCU, Cornel Mihai (11.II.1941, Bucureşti – 16.II.2012, Bucureşti), comparatist, traducător. Este fiul Elenei (n. Stoica-Mavromati) şi al lui Mihai Ionescu, avocat şi diplomat. Absolvent al Liceului „Dimitrie Cantemir" din Bucureşti (1959), **I.** a urmat în perioada 1959–1964 cursurile Facultăţii de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, secţia italiană–spaniolă, a Universităţii bucureştene. Şi-a luat doctoratul în 2002 cu o teză intitulată *Hermeneutică şi apofază în barocul european şi în gândirea lui Dimitrie Cantemir.* A fost asistent (din 1964), apoi lector (1967) şi conferenţiar (2002–2006) la Facultatea de Litere a Universităţii bucureştene, în cadrul Catedrei de literatură comparată, iar din 1990 profesor asociat la Facultatea de Filosofie şi la Universitatea Hyperion (din 1992). Debutează cu critică literară în „Luceafărul" (1961), colaborând

apoi şi la „Viaţa românească”, „Secolul 20”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Jurnalul literar”, „Steaua” ş.a.

Spirit aparadigmatic, erudit şi estet, **I.** aduce în spaţiul literar românesc rafinamentul broderiei analitice executate pe suprafeţe infinitezimale, în care tensiunea şi dispunerea savantă a liniilor ce alcătuiesc desenul textual se îmbină cu fineţea inciziei logice. Început ca structuralism şi continuat ca hermeneutică, demersul teoretic al lui **I.** tinde către ceea ce autorul numeşte „hermenoetică” – metodă interpretativă ce încifrează înţelesul dianoetic al textului în sensuri noetice. Cartea de debut a lui **I.**, *Generaţia lui Neptun* (1967), analizează implicaţiile teoretice ale mişcării italiene neoavangardiste intitulate Grupul ’63. Eveniment premergător a ceea ce mai târziu se va numi postmodernism, resurecţia spiritului avangardist se face pe fondul opoziţiei manifeste faţă de avangarda istorică, acuzată de membrii Grupului ’63 de superficialitate şi ineficienţă. Vechiului avangardism al „generaţiei lui Vulcan” (metafora îi aparţine lui Umberto Eco), eşuat în gesturi şi atitudini nihiliste şi în sterilitate, îi este contrapus experimentalismul „generaţiei lui Neptun”. Urmărind ideile grupului din perspective complementare – estetică, lingvistică, sociologică, ideologică –, **I.** pune în lumină atât conţinutul novator, cât şi punctele slabe ale manifestelor neoavangardiste, cauzate de abordări sociologizante dogmatice, tributare esteticilor marxiste ale lui Georg Lukács şi Antonio Gramsci, ca şi caracterului efemer al teoriei „angajării” a lui Jean-Paul Sartre. *Palimpseste* (1979) – volumul cel mai reprezentativ al lui **I.** – teoretizează, cu câţiva ani înaintea apariţiei în Franţa a cărţii cu acelaşi titlu a lui Gérard Genette, un nou tip de lectură critică şi de interpretare textuală. Avându-şi rădăcinile în poetica polimorfă a barocului, palimpsestul critic – spune **I.** – este acea strategie interpretativă care vede textul ca pe o succesiune de straturi semantice care îşi induc reciproc semnificaţii în cadrul unei circularităţi de tip hermeneutic. Coborârea în transparenţa straturilor palimpsestului este un vertij, o cădere în Maelströmul lui Edgar Allan Poe, acolo unde sensurile explodează în progresie geometrică, dând cititorului neprevenit o senzaţie de fascinaţie şi angoasă. Mai târziu, într-un articol din 1990, autorul, în acord cu gândirea poststructuralistă, va numi acest tip de palimpsest unul „intertextual”, pentru a-l delimita de o specie de palimpsest cu mult mai dificilă, aceea „intratextuală”, în care straturile nu se mai delimitează în profunzime, ci coexistă, în mod paradoxal, pe acelaşi nivel textual. Aceasta este ceea ce **I.** denumeşte „adâncimea suprafeţei”, cea care mimează, în spirit postmodern – ludic şi parodic –, „accidentele, hazardul şi surprizele profunzimii”. Odată definit, palimpsestul critic este direcționat înspre analiza antinomiilor-cheie ale esteticii şi culturii universale – gândire logică/intelect noetic, identitate narcisică/identitate proteică, spirit atic/spirit asiatic –, trecând prin operele unor scriitori emblematici precum Dimitrie Cantemir, M. Eminescu, Mateiu I. Caragiale, Emil Botta, Pascal şi Dante. Palimpsestul vizează, în modul în care îl concepe şi utilizează **I.**, o secretă căutare a identităţii, o proliferare şi aglomerare a sensurilor care să dea naştere, prin implozie, „soarelui negru” alchimic, acelui „sens ascuns” la care trimit textele obscure ale lui Heraclit. Analiza prozei lui Mateiu I. Caragiale este exemplară în această perspectivă: estetica scriitorului, scrie **I.**, este o estetică apofatică (structurată de categorii negative), în care existenţa lui Aubrey de Vere este o operă de artă „a cărei noimă este de nepătruns” cu ajutorul gândirii logice. Misterul existenţei personajului se constituie însă nu prin ascunderi succesive, ci prin supradeterminare semantică, printr-un exces de transparenţă. Viaţa ca operă de artă se desfăşoară conform unui sens/joc secund, sens care, supradeterminându-le în mod secret pe toate celelalte, „transpare”, paradoxal, în trăirea simplităţii şi limpezimii naturale ca „artificiu”. Început ca analiză a unui text de doar câteva pagini (e vorba de proza *Remember*), palimpsestul critic urmăreşte proliferarea vertiginoasă a sensurilor în deschideri succesive din ce în ce mai vaste, care ajung inevitabil la fundamentele esteticii şi la raporturile acesteia cu celelalte categorii axiologice. *Cercul lui Hermes* (1998) distilează straturile succesive ale palimpsestului – figurile proteice, manifestate în durată cronologică, ale comprehensiunii – în viziunea fulgurantă a intuiţiei extatice, acea ipostază a intelectului noetic în care existenţa estetică, de natură textual-discursivă, este răscumpărată şi mântuită prin prezenţa imponderabilă a adevărului întemeietor. Contribuţia lui **I.** la hermeneutica postheideggeriană constă în demersul integrator prin care „amprentele” mundane ale fiinţei, concretizate în ceea ce modernitatea şi postmodernitatea numesc „specializări” (ştiinţe teoretice) şi „tehnici” (ştiinţe practice), sunt recuperate şi reintegrate unei

dimensiuni ontologice fundamentale: astfel, teoria psihanalitică a lui Jacques Lacan „traduce" inconştient liniile de forţă ale gândirii lui Martin Heidegger, litera S a semnăturii postume a lui Sade şi spiritul laocoonic al lui Diderot sunt aspecte înstrăinate ale numinosului şi, în acelaşi timp, „proiecţii" degradate ale cercului hermeneutic, iar „holomerul" – entitatea care stă la baza „logicii lui Hermes" descrise de Constantin Noica – este monada leibniziană. Pornită din sfera esteticului, gândirea critică a lui **I.** se manifestă retoric prin aglomerarea barocă de tensiuni şi paradoxuri semantice, într-un proces halucinant de „ardere" şi depăşire a logicii tradiţionale în direcţia unei viziuni „hermenoetice", în care forma cea mai subtilă a „explicării" şi „dezvăluirii" este „încriptarea". Dublul sensibil al acestui vertij teoretic este poezia, cu pulverulenţa semnificaţiilor şi ambiguităţile sale creatoare. Relaţia dintre poet şi gânditor este abordată de **I.** printr-un „discurs oblic" – strategie proprie fenomenologiei sacrului –, care presupune circumscrierea obiectului prin învăluirea sa în cercuri hermeneutice succesive. Schizomorfia teoretică heideggeriană a „gândirii" şi „numirii" – avatar al angoasei existenţiale – se resoarbe, astfel, în certitudinea calmă a „chemării" pascaliene a sacrului, care împacă neliniştile şi tensiunile existenţiale în actul de reculegere şi meditaţie asupra Fiinţei supreme – Dumnezeul creştin. În calitate de traducător, **I.** are meritul de a fi transpus în românește cele mai fine nuanțe ale scrisului lui Jacques Derrida sau ale lui Umberto Eco, întreprinderile sale impunându-se prin rigoare și eleganță în aceeași măsură.

SCRIERI: *Generaţia lui Neptun*, Bucureşti, 1967; *Palimpseste*, Bucureşti, 1979; *Lorrain*, Bucureşti, 1983; *Cercul lui Hermes*, Bucureşti, 1998. **Traduceri:** Ugo Foscolo, *Ultimele scrisori ale lui Jacopo Ortis*, pref. trad., Bucureşti, 1966; Dino Buzzati, *Marele portret*, Bucureşti, 1969; Umberto Eco, *Opera deschisă*, pref. trad., Bucureşti, 1969, *Poeticele lui Joyce*, pref. trad., Pitești, 2007; Galvano Della Volpe, *Critica gustului*, pref. trad., Bucureşti, 1975; Jacques Derrida, *Diseminarea*, Bucureşti, 1997.

Repere bibliografice: Marin Mincu, *„Generaţia lui Neptun"*, VR, 1968, 2; Doina Uricariu, *Lectura ca palimpsest*, LCF, 1979, 22; Liviu Antonesei, *„Palimpseste"*, CRC, 1979, 36; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *593–594*; Gabriel I. Popescu, *Prolegomene la „Cercul lui Hermes"*, „Mozaicul" (Craiova), 2001, 1–2; Cristian Bădiliță, *Un dandy subversiv: Cornel Mihai Ionescu*, „Oglindanet.ro", 2011, 13 februarie; Iuliu Cristian Arieşanu, *Corola florii dăruite: o lectură a „Palimpsestului Centenar"*, „Oglindanet.ro", 2011, 13 februarie. *L.H.*

IONESCU, Eugen (13.XI.1909, Slatina – 29.III.1994, Paris), dramaturg, eseist, prozator, critic literar, poet.

Când se naște Eugen Dimitrie, mama, Maria-Terezina, are 22 de ani, este născută în Craiova în 1887, ca fiică a lui Jean Ipcar, inginer (1850, București – 1924, Paris), și a Annettei (n. Abramovici; 1863, București – 1933, Nanterre). Din studiul genealogic întocmit de Mihai Sorin Rădulescu se deduce că Marie-Thérèse era de religie protestantă. O ramură a Ipcarilor a ajuns în Franța. Annette, bunica lui **I.**, se născuse în România, numindu-se Ioanid, apoi Abramovici (după numele familiei ce o înfiase). **I.** este botezat ortodox și așa va rămâne până la sfârșit. Tatăl, Eugen N. Ionescu, născut în 1882, este fiul lui Nicolae Ionescu (originar din Beuca; 1855–1911, București) și al Sofiei (n. Popescu; 1858, Râmnicu Sărat – 1941, București). Eugen N. Ionescu a absolvit Facultatea de Drept din București, a fost administrator al plasei Urși, județul Olt, director al Prefecturii Olt (1908–1915, cu întreruperi). În 1911 familia se mută la Paris, unde tatăl pregătește doctoratul în drept, susținut în 1915. În capitala Franței li se nasc Marilina (1911–1973, București) și Mircea (1913–1914). După vreo opt ani de conviețuire, soții Ionescu se despart. Eugen N. Ionescu revine în țară; este avocat în Slatina, apoi în București; moare în 1948. Mama și cei doi copii rămân în Franța și locuiesc cu bunicii materni. În anii războiului **I.** frecventează cursurile școlii primare dintr-un sat din apropierea Parisului, La Chapelle-Anthenaise. Tatăl se întoarce în țară la începutul războiului și nu mai dă nici un semn de viață. Familia rămasă la Paris crede că el a murit. Apoi află că tatăl trăiește și că, între timp, se recăsătorise. Thérèse revine cu cei doi copii la București în mai 1922. Fata rămâne cu mama, iar fiul cu tatăl (și cu noua soție a acestuia, Eleonora Buruiană). Mama va fi dactilografă la Banca Națională și va muri în 1936. Marilina, sora lui **I.**, urmează cursurile Liceului „Regina Maria"; se prăpădește în București, în 1973. Din toamna lui 1923 până în

primăvara lui 1928 (clasele a III-a – a VII-a, neterminată), **I.** este elev la Liceul „Sf. Sava". La început scrie poezii în franceză și în română. Debutează în „Revista literară a Liceului «Sf. Sava»" în martie 1927. În decurs de un an publică poezii, cronici plastice, recenzii, participă la activitatea societății literare a elevilor „Ion Heliade-Rădulescu" și își extinde colaborarea și la „Vlăstarul", revista elevilor de la Liceul „Spiru Haret". Neglijează activitatea școlară și în martie 1928 este eliminat din liceu pentru „absențe nemotivate". La trei zile după eliminare „redebutează" în „Bilete de papagal". Găzduit în Craiova de sora mamei, susține examenele clasei a VII-a (pregătite în particular), iar în septembrie 1928 trece examenele pentru clasa a VIII-a; obține balcalaureatul la Liceul „Carol I". Toamna se înscrie la Facultatea de Filosofie și Litere din București. Aici, la seminarul condus de Mihail Dragomirescu, susține în decembrie un referat; după lectură urmează o polemică între profesor și student (consemnată într-un proces-verbal). Studenția se prelungește până în 1933, răstimp în care mai colaborează la „Falanga", „Radical", „Ultima oră", „Foaia tinerimii", „Caiete literare", „Revista liliputană", Viața literară", „Zodiac", „Rampa", „Epoca", „Excelsior", „România literară", „Floarea de foc" ș.a. Cu bunul prieten Octav Șuluțiu proiectează un ziar și mai apoi o revistă, care n-au mai apărut. Relația cu tatăl și cu soția acestuia nu este deloc armonioasă, ba chiar tensionată, astfel că în 1931 locuiește cu mama și cu sora sa într-un apartament din Șoseaua Bonaparte. În decembrie 1931 **I.** reușește să debuteze editorial cu *Elegii pentru ființe mici*, culegere de poezii tipărită la Craiova (în o sută de exemplare). Broșura este bine primită de critică și despre ea scriu Arșavir Acterian, Neagu Rădulescu, Horia Groza, Pompiliu Constantinescu, Barbu Brezianu, Șerban Cioculescu, Al. A. Philippide ș.a. Grupul de prieteni se extinde și **I.** se integrează în „tânăra generație", alături de C. Fântâneru, Petru Comarnescu ș.a. G. Călinescu scrie despre „revolta copiilor", despre „atitudinea canibalică" a lui **I.** dintr-un eseu. În toamna lui 1932 și **I.** este membru al Asociației de Arte, Litere și Filosofie Criterion și participă la simpozionul dedicat lui Proust, din ciclul *Idoli*. Acum proiectează volumul *Negațiuni*, din care tipărește un serial despre Tudor Arghezi. După examenul de licență în specialitatea limba și literatura franceză, ajunge profesor la Cetatea Albă (toamna lui 1933), cu peregrinări ulterioare la Cernavodă, Curtea de Argeș sau București, fiind chiar și funcționar în Ministerul Instrucțiunii Publice. Lucrarea care îl impune atenției cititorilor este *Nu* (1934), al cărei manuscris primește Premiul pentru Scriitori Tineri Needitați (alături de Constantin Noica, *Mathesis sau Bucuriile simple*, Emil Cioran, *Pe culmile disperării*, și alți patru). Președintele juriului, Tudor Vianu, și Șerban Cioculescu, membru în comitetul de jurizare, își dau demisia, scandalizați de ceea ce **I.** scrie despre Tudor Arghezi și Camil Petrescu. Aprig susținător este Mircea Vulcănescu, secondat de Mircea Eliade, Ion I. Cantacuzino, Petru Comarnescu și Romulus Dianu. Cartea nu a apărut la Editura Fundației Regale (unde s-au tipărit celelalte volume premiate), ci la Editura Vremea. Despre *Nu* au scris Petru Comarnescu, Șerban Cioculescu, Ion I. Cantacuzino, Octav Șuluțiu, Petre Manoliu, Ionel Jianu, Petre Pandrea, Pompiliu Constantinescu, Neagu Rădulescu, Traian Herseni ș.a. În 1935 **I.** lucrează la ediția a doua, care nu s-a mai tipărit. În vara lui 1936 se căsătorește cu Rodica Burileanu, cu care în 1944 va avea un copil: Anne-Marie-Thérèse-France. În octombrie 1938 pleacă la Paris cu o bursă oferită de Institutul Cultural Francez de la București, pentru pregătirea unei teze de doctorat (pe care nu l-a susținut niciodată). În capitala Franței se apropie de grupul de la „Esprit" (condus de Emmanuel Mounier ș.a.) și trimite tot acum corespondențe la „Viața românească". În vara lui 1940 revine în țară și este profesor la Colegiul „Sf. Sava". Reușește ca în vara lui 1942 să fie trimis secretar de presă și apoi secretar cultural la Legația României de la Vichy. Din toamna lui 1944 începe să ducă o viață nesigură (corector la o editură) și cu scrieri sub zodia întâmplării (ba o traducere, ba o prefață). Vrea să reia scrisorile către „Viața românească", abandonate după prima, tipărită în martie 1946. După apariția textului, urmează o campanie de presă împotriva lui, întrucât a „atacat" armata română; este condamnat la „cinci ani închisoare corecțională pentru ofensa armatei, șase ani închisoare pentru ofensa națiunii și cinci ani interdicție corecțională". Încearcă să capete un post la o legație sau să fie numit lector la o catedră de romanistică, traduce în franceză *Explicarea omului* a lui Mihai Ralea. În aceeași stare se află și Emil Cioran, și Mircea Eliade, tustrei reuniți la Paris din septembrie 1945. Din 1949 începe altă etapă în viața lui **I.** Acum scrie *La Cantatrice chauve* (pusă în scenă la Théâtre des Noctambules, în 1950, cu 50 de spectatori). Textul

este o variantă, lărgită și adaptată, a piesei scrise în românește în 1943. În 1952 se deschide seria de spectacole cu *La Cantatrice chauve* la Théâtre de la Huchette („o magazie, improvizată în sală de spectacole”). Din februarie 1957 piesa, căreia i se adaugă *La Leçon*, se va juca pe această scenă, fără întrerupere, vreme de câteva decenii. Multe piese scrise în anii 1950–1970 vor fi reprezentate la câteva teatre pariziene, iar unele trec și granița, în Marea Britanie, Germania, Statele Unite ș.a. *Rinocéros* (scrisă în 1958, inițial fiind o povestire) are premiera mondială la Düsseldorf, în Germania, în noiembrie 1959, iar cea pariziană în ianuarie 1960 la Odéon. În România piesa este tradusă de Florica Șelmaru și tipărită în 1963; premiera are loc la Teatrul de Comedie, în aprilie 1964, cu Radu Beligan în rolul principal. În ianuarie 1970 **I.** este ales membru al Academiei Franceze, în locul rămas vacant prin moartea lui Jean Paulhan. La București apar, începând din 1968, mai multe volume de teatru. În anii ’70 scrie alte piese și un roman intitulat *Le Solitaire*, iar în anii ’80 cititorul francez ia contact, în traducere, cu scrierile în română ale lui **I.**: *Hugoliade* (1982) și *Non* (1986). Anii ’60 aduseseră reprezentarea în țară și a altor piese de teatru. Ulterior continuă cunoașterea lui **I.** cu traduceri, studii, teze de doctorat, numeroase articole, memorialistică. Începutul anilor ’90 îl găsește pe **I.** angoasat, înspăimântat de soarta Europei și de ideea morții, în fine, îl caută în fiecare zi pe Dumnezeu și nu-l găsește. Are, cu toate acestea, și satisfacții: piesele lui sunt jucate în toată lumea, Éditions Gallimard îi publică în 1990, în colecția „Bibliothèque de la Pléiade”, volumul *Théâtre complet.* În România sunt tipărite numeroase lucrări: *Elegii pentru ființe mici, Nu, Insinguratul, Război cu toată lumea,* mai multe volume cu piesele lui de teatru, pagini de jurnal ș.a. Anii ’90 și începutul de veac aduc și câteva monografii, teze de doctorat, numeroase studii, articole, memorialistică ș.a. **I.** moare la domiciliul său din Paris (Boulevard Montparnasse 96). Seara, la Théâtre de la Huchette, *La Cantatrice chauve* se reprezintă în spectacolul cu numărul 11 944. Slujba religioasă are loc la Biserica Ortodoxă Română din Paris. **I.** este înmormântat în Cimitirul Montparnasse. ***M.D.***

Înainte de a fi un mare scriitor francez, **I.** este un important scriitor român. Opera lui critică și diaristică, dar și lirică (*Elegii pentru ființe mici*) n-a trecut neobservată. Volumul de eseuri *Nu* a stârnit, chiar, un veritabil scandal, iar biografia voit demitizată a lui Victor Hugo (*Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo*, publicată în revista „Ideea românească”, 1935–1936) este, deliberat, „un exercițiu răutăcios, o operă de tinerețe”, după cum mărturisește dramaturgul în prefața la ediția pariziană, intitulată *Hugoliade.* Lângă aceste scrieri, se adaugă un număr de articole rămase în revistele românești din anii ’30 și, iarăși, un număr mare de eseuri morale și ideologice (*Scrisorile din Paris,* de pildă, tipărite în „Viața românească” și, mai ales, fragmentele dintr-un posibil jurnal intim, reluat, fragmentar, în *Présent passé, passé présent* (1968). Puse la un loc, aceste scrieri (câteva, neelocvente literar) indică și ambițiile epice ale tânărului existențialist român, situat pe altă poziție politică – este un om de stânga – decât colegii săi de generație Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, care au opțiuni de dreapta. În anii ’30 **I.** are cu ei relații încordate, apoi, la bătrânețe, relațiile cu Mircea Eliade devin cordiale, iar cu Cioran de mare prietenie și chiar (după mărturiile celor din jurul lor) de frățietate. La București face parte dintr-un cerc de oameni de litere în care se aflau și Anton Holban, Octav Șuluțiu, Petru Comarnescu, C. Fântâneru, Lucian Boz, Tudor Vianu, Edgar Papu, Jeni Acterian, Arșavir Acterian, Mihail Sebastian. Lume amestecată. Din însemnările lăsate de amicii săi, boemi ca și el, reiese că tânărul **I.** era specialist în „năzbâtii și comicării” (Jeni Acterian), altfel timid și prietenos, cu reacții publice imprevizibile. Frecventează cercul Sburătorul; Lovinescu notează despre el, în *Agende literare,* că este „cumplit fricos”, „pleureur” și „bolșevic”. Alții îl cred melancolic, cu crize de disperare (ceea ce se confirmă în *Nu* și în jurnalele sale). Asta nu-l împiedică să participe la „chefuri monstruoase” (Arșavir Acterian). Ia parte la conferințele de la Criterion și asistă, sporadic, la cursurile lui Nae Ionescu, fără a deveni un fan al profesorului. Este și el – în felul său – un existențialist. Un existențialist care nu iubește, totuși, cum declară într-un rând, „existențialismul [care] face ravagii”. Colegii săi de generație („criterioniștii”), mai toți existențialiști (trăiriști), aleg, acum (la sfârșitul deceniului al treilea și începutul deceniului al patrulea), spiritualul, nu politicul, dar după 1935 se orientează masiv spre politic și, în exces, spre extremismul politic. **I.** nu se grăbește să opteze pentru nici unul din termenii acestei ecuații. N-a agreat primatul politicului, n-a optat nici pentru primatul spiritualului, în sensul dat de

„generaționiști”. A colaborat, cu precădere, la revistele de stânga, dar și la „Floarea de foc”, „Axa”, „Ideea românească” etc. Arșavir Acterian își amintește că, împreună cu Barbu Brezianu și cu alți tineri intelectuali, au frecventat o vreme cercurile politice liberale din rațiuni mai degrabă pecuniare decât doctrinare. Când a fost să judece mai atent lucrurile (în „scrisoarea” din 1939, publicată în „Viața românească”) și să aleagă între cele două revoluții (bolșevică și naționalistă), a judecat și a ales bine: le-a respins cu maximă luciditate pe amândouă. Fapt destul de rar în mediul intelectual din epocă. Și mai târziu, în Franța, cu o inteligheție acut politizată, **I.** are o poziție atipică. E împotriva curentului general, în plus respinge de plano orice formă de fanatism politic. Este de acord că nu se poate disocia cultura de politică, dar nu acceptă ca politicul să domine și să dezorganizeze metafizica, arta, spiritualitatea în genere. Politica, scrie el într-un eseu reprodus în *Un Homme en question* (1979), „a împins umanitatea în pragul nebuniei”. Mai mult: consideră că, în termeni religioși, politica reprezintă răul. Politica vine de la diavol. Ar fi o astuție, o ispitire pe care cel rău o întinde oamenilor. „Politica este, poate, diavolul. Ea este răul. Ea contribuie extrem de mult la intensificarea răului. Cred că nu se poate înțelege nimic din istorie, mai ales din istoria actuală, fără demonologie. Dacă mai este ceva posibil în momentul următor, aceasta ar fi restabilirea ierarhiei de valori în structura spiritului nostru și în aceea a societății noastre. Totul ar trebui să se axeze din nou pe metafizică și pe spiritual, susținute de cunoașterea științifică, fără ca politica să fie omisă, ci plasată în partea de jos a scării. Politica ar trebui să fie numai administrație, distribuție, împărțirea bunurilor economice. În mod ideal, administratorul ar trebui să fie un ordinator”; „Nu poate exista viață, nu poate exista viață culturală fără metafizică și fără spiritualitate [...], umanitatea nu trăiește decât prin cultură”. Recunoaște în același timp că, scriind, n-a putut evita o reacție împotriva politicului, ceea ce echivalează cu o luare de poziție politică. „Teatrul meu a devenit antipolitic într-un mod politic și aceasta este deja politică și este deja morală” – notează **I.** în același eseu. O nuanță care exprimă corect poziția lui, tânăr sau vârstnic, în privința primatului politic care, până la urmă, a marcat într-un sens negativ destinul generației sale. Se desparte de generația lui și în ceea ce privește cel de-al doilea termen al ecuației de existență: primatul spiritual. Este de la început suspicios față de teoriile pesimismului eroic, activismului în disperare, ethosului eroic, tragismului colectiv și față de celelalte fantasme care agită o generație decisă să construiască un stat cultural, sincronic, european, bazat (în varianta lui Nae Ionescu și, după el, în viziunea lui Mircea Vulcănescu) pe ortodoxia țărănească. Nu-și exprimă pe față temerile și nici opțiunile politice, dar e limpede, din ceea ce scrie, că nu agreează această mitologie. Începe prin a se distanța de conceptul „trăire” și de conceptul „autenticitate”, esențiale în filosofia și în estetica generației tinere. Autorul lui *Nu* le judecă în termenii creației și le găsește mistificatoare: „Există, la noi, o «teorie» a autenticității, care, pân-acum, a justificat «trăirea» tuturor mediocrităților și povestirea pe larg a fleacurilor; care a permis orice facilitate, a anulat orice efort de desăvârșire; o neglijență, în expresie, scuzată de «forțele vitale», de «stângăcia» vieții. Când cineva încearcă să scrie clar, corect sau chiar frumos, este desconsiderat. De la o extremă deplorabilă am ajuns la alta, tot așa de deplorabilă: de la superstiția scrisului frumos la cultura scrisului prost”. Când scrie despre „generaționiști”, **I.** nu-i menajează

deloc. Pe Noica îl găsește manierat, prefăcut și steril („surâsul [lui] ascundea de fapt un gol, o uscăciune a sensibilității”), nu-l acceptă nici pe Cioran, pe care-l suspectează acum (în anii ’30) că unește în scrisul lui „erudiția cu imbecilitatea”. Pe Mircea Eliade îl prețuiește cât de cât (scrie două cronici despre el – una pozitivă, alta complet negativă) și-i face un portret, tot așa, în doi peri: „contradictoriu, sceptic, confuz, extraordinar de fin [...], rău, egoist, lucid”. Nici Cioran nu are, în 1934, când apare *Nu*, o părere bună despre tânărul negaționist și îi scrie din Germania prietenului Petru Comarnescu, care se arătase entuziasmat față de carte: „Trebuie să-ți mărturisesc că în viața mea n-am simțit un dezgust mai mare la lectura unei cărți. O scârbă nesfârșită m-a apucat în fața acestei nulități intelectuale și morale. Este atât de puțină tragedie în mizeria acestui om, încât nu pot să am pentru el nici milă, nici măcar dispreț. Tu scriai în «Vremea» despre un așa-zis mit ionescian. Eu n-am aflat de el; dar dacă este cazul, atunci cu adevărat nu mai e nimic de sperat de la cultura românească. De ce nu ți-aș spune-o? După ce am citit cartea lui Eugen Ionescu, am avut impresia că m-am prăbușit într-un closet de țară. Declar rupte orice legături personale cu acest om. Dacă aș fi convins că la lectura cărții mele cineva ar simți o senzație analoagă, aș retrage-o imediat. Există și în mine destulă mizerie; dar m-a salvat totdeauna regretul de a nu putea iubi viața, care exprimă în formă negativă atâtea posibilități de refaceri viitoare”. Bursier în Franța, **I.** se apropie de mișcarea spirituală de la „Esprit” (umanism creștin, personalism) și ia distanță față de ideologia generației sale („a compromis patosul, iraționalul, mistica”), după cum se poate vedea din scrisorile pe care i le trimite lui Tudor Vianu. Aici și în paginile publicate în „Viața românească” (1939) **I.** se desparte, ideologic și moral, și de stânga, și de dreapta. Nu-i mai place nici o revoluție: „Revoluția se degradează și degradează pentru că e impură [...] orice revoluție devine, în consecințele ei, nefastă”. Europa trebuie respiritualizată, iar literatura reesențializată. În 1942 este numit atașat cultural la Legația României la Vichy, cam în același timp cu Cioran. Acesta din urmă nu rezistă decât câteva luni. **I.**, care visa de mult să devină scriitor francez („dacă aș fi francez, aș fi genial – scrie el în *Nu*), rămâne în diplomație până aproape de sfârșitul războiului. În 1946 are 37 de ani și, în urma unei scrisori (a VII-a) apărute în „Viața românească”, i se intentează un proces de calomnie. Este vorba, în fapt, de un pamflet în care atacă xenofobia, „specificul etnic”, instituțiile statului burghez, cu precădere armata. Este, acum, din nou pe o poziție radicală de stânga (la modă, atunci, în Europa intelectuală, îndeosebi în Franța) și crede că „numai prin acțiunea politică revoluționară se poate înlătura răul politic”. Odată cu răul politic, **I.** atacă vehement și ceea ce el numește „naționalismul cultural românesc”. Apără, acum, poezia lui Arghezi, pe care în *Nu* o negase în chip radical: „Poetul țăran Tudor Arghezi, cel mai român dintre poeții români, era considerat «modernist» «decadent», «neromânesc» de reprezentanții, în România, ai spiritului burghez internațional, dar naționalist, pentru că Tudor Arghezi spărgea cadrele limbii și ale expresiei artistice burgheze, ale moralei burgheze, ale autorității burgheze”. O propoziție sare, aici, în ochi și dă de gândit, pe lângă altele, virulente. O propoziție ce se poate psihanaliza: „Patria însăși ar trebui să nu mai fie țara tatălui, ci țara mamei”, trimițând la relațiile cu tatăl său, „l’ogre” din amintirile copilului, tatăl freudian cu care adolescentul și apoi tânărul **I.**, întors în țară, nu s-a înțeles și pe care îl părăsește. L-a

introdus, apoi, ca personaj în piesele sale, mai totdeauna sub înfățișări negative, terorizante și, în diaristica și publicistica fanceză, l-a identificat cu țara pe care o descrie în textul trimis în 1946 „Vieții românești". Așa se poate explica, între altele, de ce **I.** detestă țara tatălui și, în compensație, imaginează o țară a mamei, mai permisivă, fără forțe represive și, totodată, fără o „dulceagă literatură tradiționalistă". Disociază, e drept, puțin lucrurile introducând ideea de „model literar «tradiționalist-internațional»", dar nu prea mult. Cert este că justiția română (Curtea Marțială) îl condamnă la unsprezece ani de închisoare, la care se adaugă cinci ani de interdicție corecțională. **I.** nu află sentința decât în 1949. Voise, între timp, să publice în România (un volum de eseuri și un jurnal intim – *Jurnalul unui necombatant*), dar manuscrisele, trimise în țară, se pierd. Legăturile cu literatura română sunt, de asemenea, întrerupte. Scriitorul român **I.** devine, în fine, scriitor francez.

Ca scriitor român, **I.** se remarcă întâi prin *Elegii pentru ființe mici*, scrise – mărturisește într-un loc – la 17 ani. Mai târziu se dezice de ele, socotindu-le „lamentabile, de un antropomorfism elementar". Exagerează. Sunt *15 elegii mici* și *Cinci elegii grotești* care, prin nota de joc și descântec, duc gândul la ritmurile muzicale din poemul *După melci* de Ion Barbu. De altfel, Arghezi și Barbu sunt modelele lirice de acum ale tânărului **I.** Modele pe care peste trei ani le va desființa copios, cu mare vervă critică, în volumul *Nu*. În *Elegii*... îi imită însă inteligent și cu talent, ca într-un mic poem, o rugă franciscană adusă unui Dumnezeu care se plimbă printre câinii cu ochi de înger și boi cu coarne nevinovate: „Un mic soare, Doamne? pentru sufletul meu./ Doamne, eu sunt o frunză,/ Eu sunt o nucă,/ Sunt un broscoi speriat,/ Sunt o vrabie rănită.// Mi-au furat toate cuiburile./ M-au ajuns toate praștiile./ Doamne mic, ridică-mă,/ Și fă-mă fericit/ ca pe boii cu coarne nevinovate,/ ca pe câinii cu ochi de îngeri,/ ca pe nenuferi./ ca pietrele prietenele". Alt poem (*Obositul ins*) este scris în ritmuri și cu muzicalități pur argheziene. Omul fără nume și cu nici un alt semn de identificare este cuprins de un rău necunoscut. O forță malefică rupe puțin câte puțin din trupul lui, până ce, obosit, insul se resemnează în fața răului obscur. Această indeterminare dă o notă de mister versurilor copilărești: „Cineva rupea din el/ câte puținel.// L-a lăsat decolorat/ și cutremurat.// Mirat s-a pipăit,/ dar nu s-a regăsit.// Din el o forță rea/ creștea și-l cuprindea./ Obositul ins/ Se lasă cuprins". Argheziană este și simbolizarea morții din *Baladă*. Cineva, tot nedeterminat, umblă prin curte cu pași de zăpadă, și câinii nu-l latră, trece peste ape și toți se feresc de ființa aceasta necunoscută care aduce numai spaimă: „Puneți dese perdele/ să nu vadă prin ele./ Puneți lacăte la poartă/ să nu le spargă". Impresia pe care o lasă aceste versuri de o studiată naivitate este că teroarea mistică din argheziana *Duhovnicească* este diminuată și transcrisă în cele din urmă într-un limbaj dominat de suavitățile și inefabilele universului copilăresc. În centrul elegiilor se află, de altfel, o ființă ce stă de vorbă cu îngerii și mitizează jucăriile. Tatăl îi face o cămăruță de lut în grădină și o învață limbajul florilor. Universul diafan pătrunde și în dormitorul ființei mici: covorul zâmbește, o minge doarme liniștit, pereții spun povești, copacii de afară fac semne lungi și reverențioase, lucrurile se înfrățesc cu clipele. O păpușă numită „madona de ceară" moare de congestie pulmonară și, evocând acest accident, poetul îi dă dimensiunile și culorile unei tragedii cosmice. În acest univers mic, floral simbolist apare și elementul inestetic (urâtul, dizgrațiosul, derizoriul din cotidian). O elegie este dedicată hârtiei roz de pe colțul de masă, alta, în tonuri patetice și cu versuri despletite, nemuzicale (*Rit*), vorbește de omul sărman și sfios, ursit să moară. „Păpușa de humă" se plânge pe sine și plânge durerea lumii întregi. Poemul a fost publicat mai întâi în „Bilete de papagal". Un stil grav și retoric pe care **I.** l-a părăsit repede. În altă elegie compară lumea cu o mansardă urâtă și goală și vorbește în stilul demitizant al avangardiștilor de îngerii beți care dorm în șanț cu dorobanții. Trecerea de la fantasmele derizoriului la fantasmele luminosului și paradisiacului nu este dificilă pentru acest tânăr care caută un sens mai profund și mai pur al existenței și nu-l află. Aceste poeme tinerești par să nu anunțe un destin liric notabil, dar anunță, în mod cert, un spirit complex și o sensibilitate îndrăgostită de suavitățile lumii și, totodată, înspăimântată de ideea morții. După această fază lirică, spiritul său se va radicaliza și, din poetul lucrurilor delicate, va ieși criticul negaționist și ludic din *Nu*. Volumul *Nu*, urmat de alte cronici, eseuri și pagini de jurnal de idei – incluse în revistele din anii '30 – constituie, în fapt, opera critică a lui **I.** cea mai importantă. O proză impresionistă,

	VIAȚA	OPERA
1909	**noiembrie 13** Se naște la Slatina Eugen Dimitrie Ionescu, fiul Mariei-Thérèse (n. Ipcar), fiica unui inginer electrician cu origini franceze, și al lui Eugen N. Ionescu, avocat.	
1911	Familia se instalează la Paris, unde tatăl pregătește o teză de doctorat (finalizată în 1915). Aici se naște Marilina, al doilea copil al cuplului (al treilea, Mircea, va muri de meningită la o vârstă fragedă).	
1916	După intrarea României în război, tatăl său se întoarce în țară (va avea o serie de funcții în vremea ocupației germane), unde mai târziu va divorța și se va recăsători.	
1917–1919	Locuiește, împreună cu mama și cu sora sa mai mică, în localitatea La Chapelle-Anthenaise, un sat din Mayenne, în vestul Franței.	
1920–1921	Copiii se întorc la Paris. Frecventează o școală comunală din strada Dupleix.	
1922	**mai** Împreună cu sora și cu mama sa, revine în România.	
1923–1928	Învață la Liceul „Sf. Sava" din București. Își susține bacalaureatul la Craiova. Relațiile cu tatăl său și cu familia acestuia înrăutățindu-se, hotărăște să locuiască împreună cu mama sa, dactilografă la Banca Națională.	
1927		**martie 10** Debutează cu poezia *Copilul și clopotele* în primul număr din „Revista literară a Liceului «Sf. Sava»", unde va mai publica alte versuri (*Crinii*, *Copacii*, *Bujorii albi*, *Elegie*), cronici plastice și cronică literară.
1928		Colaborează cu versuri la „Bilete de papagal", revista lui Tudor Arghezi.
1929–1933	Urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, dându-și licența în limba și literatura franceză.	
1930–1933		Publică articole, cronici literare și plastice, eseuri, poezii în „Ultima oră", „Viața literară", „Rampa", „Epoca", „Convorbiri literare", „Fapta", „Excelsior", „Zodiac", „Facla", „Floarea de foc", „Clopotul", „România literară", „Azi", „Axa", „Discobolul", „Credința", „Herald", „Litere", „Meridian", „Universul literar", „Familia", „Reporter", „Critica", „Ideea românească" ș.a.
1931		Apare placheta *Elegii pentru ființe mici*.
1934	Ia examenul de capacitate la limba franceză.	Iese de sub tipar volumul de eseuri *Nu*. Un juriu prezidat de Tudor Vianu acordase autorului un

		premiu al Editurii Fundațiilor Regale pentru „scriitori tineri needitați”. Cartea stârnește un viu scandal în lumea literară.
1935–1936		Lucrează la volumul *Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo*, din care publică fragmente în „Ideea românească”.
1936	**iulie 8** Se căsătorește cu Rodica Burileanu, fiica lui Mihail Burileanu, directorul ziarului „Ordinea”. Mama sa moare în urma unei congestii cerebrale. Funcționează ca profesor de limba franceză la Cernavodă, iar mai târziu la Curtea de Argeș și București.	
1938	Primește o bursă de la Institutul Cultural Francez din București și ajunge la Paris în vederea unei teze de doctorat.	Începe să trimită corespondențe, sub genericul *Scrisori din Paris*, revistei „Viața românească”.
1939		Frecventează grupul de la revista „Esprit”.
1940	Se întoarce în România. Este profesor în Capitală la Colegiul „Sf. Sava”.	
1942	Este numit în serviciul cultural al Legației Române din Franța. **iunie** Părăsește definitiv România.	Începe să scrie piesa *Englezește fără profesor*, transformată ulterior în *La Cantatrice chauve*.
1942–1944	Funcționează la Vichy ca secretar cultural clasa a II-a la Legația Română.	
1944	I se naște o fiică, Anne-Marie-Therèse-France.	
1945	Se stabilește împreună cu familia la Paris. Se angajează corector la Èditions Administrations.	În traducerea și cu prefața sa, apare la Marsilia volumul *Le Père Urcan* de Pavel Dan. Traduce în limba franceză din proza lui Urmuz.
1946	**mai** În România este condamnat, în absență, la închisoare pentru o scrisoare trimisă lui Tudor Vianu și publicată în „Viața românească”.	
1947	Condamnarea este anulată. De la Paris își pune speranțe în obținerea unei noi poziții diplomatice. Mihai Ralea îl sfătuiește să nu se întoarcă în țară.	
1948	Moare tatăl său.	Îi trimite în țară lui Ion Caraion manuscrisul *Lumina falsă*.
1950		**mai 11** Are loc premiera cu piesa *La Cantatrice chauve* la Théâtre des Noctambules din Paris, în regia lui Nicolas Bataille.
1951		**februarie 20** Piesa *La Leçon* este reprezentată la Théâtre de Poche, în regia lui Marcel Cuvelier.
1952		**aprilie 22** Sylvain Dhomme pune în scenă la Théâtre du Nouveau Lancry piesa *Les Chaises*. *La Cantatrice chauve* și *La Leçon* sunt reluate la Théâtre de la Huchette.
1953		**februarie** La Théâtre du Quartier-Latin se joacă *Victimes du devoir*, în regia lui Jacques Mauclair.

		septembrie Șapte piese scurte – *La Jeune fille à marier*, *Le Salon de l'automobile*, *Le Connaissez-vous?*, *Le Rhume onirique*, *La Nièce-épouse*, *Les Grandes chaleurs* (adaptare după I.L. Caragiale) și *Le Maître* – sunt puse în scenă de Jacques Polieri la Théâtre de la Huchette.
1954	Este distins cu Premiul „Alphonse Allais”.	**februarie** Publică nuvela *Oriflamme* în „La Nouvelle revue française”. **aprilie 14** Are loc premiera piesei *Amédée ou Comment s'en débarrasser* (bazată pe *Oriflamme*) la Théâtre de Babylon, în regia lui Jean-Marie Serreau. La Éditions Gallimard îi apare primul volum din seria *Théâtre*, cu o prefață de Jacques Lemarchand (ultimul volum, al șaptelea, va fi publicat în 1981).
1955		**octombrie** Se reprezintă *Jacques ou La Soumission* și *Le Tableau* la Théâtre de la Huchette, în regia lui Robert Postec.
1957	Primește cetățenia franceză.	**septembrie 10** La Théâtre d'Aujourd'hui, în regia lui Robert Postec, are loc premiera franceză a piesei *Le Nouveau locataire*. Publică nuvela *Rhinocéros* în „Les Lettres nouvelles”.
1958		Susține o polemică virulentă cu Kenneth Tynan, criticul de la jurnalul „The Observer”.
1959	Participă la Festivalul Internațional de Teatru, Muzică și Dans de la Spoleto și la Colocviul de la Helsinki despre teatrul de avangardă. Călătorește în Danemarca, la Copenhaga, și în Brazilia; face un sejur la New York.	**februarie 27** Piesa *Tueur sans gages* este reprezentată la Théâtre Récamier, în regia lui José Quaglio. **noiembrie** La Düsseldorf are loc premiera cu piesa *Rhinocéros*, pusă în scenă de Karl-Heinz Stroux.
1960		**ianuarie 22** *Rhinocéros* se joacă la Odéon-Théâtre de France, în regia lui Jean-Louis Barrault, care interpretează și rolul principal. **aprilie 28** *Rhinocéros* este reprezentată la Royal Court Theatre din Londra, în regia lui Orson Welles, cu Lawrence Olivier în rolul principal.
1961	I se acordă titlul Chevalier des Arts et des Lettres.	Martin Esslin lansează sintagma „teatru al absurdului” în cartea *The Theatre of the Absurd*, cuprinzând și un capitol dedicat dramaturgului.

1962 Publică la Gallimard culegerea de nuvele *La Photo du colonel* și volumul *Notes et contre-notes*.

decembrie 15 La Théâtre de l'Alliance Française are loc premiera piesei *Le Roi se meurt*, pusă în scenă de Jacques Mauclair.

1963 **decembrie** *Le Piéton de l'air* este reprezentată la Odéon-Théâtre de France, în regia și interpretarea lui Jean-Louis Barrault.

1964 **aprilie 10** Pentru prima dată i se reprezintă o piesă în România: *Rinocerii*, la Teatrul de Comedie din București, în regia lui Lucian Giurchescu, cu Radu Beligan în rolul principal.

La Soif et la faim este jucată în premieră la Düsseldorf, în regia lui Karl-Heinz Stroux.

1965 La București au loc trei premiere: *Cântăreața cheală* la Teatrul Mic, în regia lui Valeriu Moisescu (18 martie), *Regele moare* la Teatrul Național, în regia lui Moni Ghelerter (10 octombrie), și *Scaunele* la Teatrul „C.I. Nottara", în regia lui George Rafael (17 octombrie).

Englezește fără profesor apare în revista „Secolul 20".

Publică piesa *La Lacune* (în „Le Nouvel observateur") și fragmente de jurnal (în „Preuves"), precum și traduceri din Urmuz și Jacques Costine (în „Le Lettres nouvelles").

1966 În regia lui Jean-Louis Barrault, se joacă la Odéon-Théâtre de France *Délire à deux* și *La Lacune*.

I se reprezintă pentru prima oară o piesă la Comédie Française: *La Soif et la faim*, în regia lui Jean-Marie Serreau, cu Robert Hirsch în rolul principal.

Apare volumul *Eugène Ionesco. Entre la vie et le rêve. Entretiens avec Claude Bonnefoy*.

1967 Publică *Journal en miettes*.

1968 Se tipărește *Présent passé, passé présent*, incluzând fragmente din jurnalul românesc al anilor 1940–1942.

La Editura pentru Literatură Universală apar două volume de *Teatru*, cuprinzând opt piese traduse în limba română.

mai 26 La Teatrul Național din Cluj se joacă *Lacuna*, în regia lui Janos Taub.

La Teatrul de Comedie din București se reprezintă *Ucigaș fără simbrie*, în regia lui Lucian Giurchescu (1 octombrie), iar la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra" *Victimele datoriei*, în regia lui Crin Teodorescu (11 decembrie).

1969	Călătorește în Statele Unite. **decembrie** I se acordă Marele Premiu Național pentru Teatru.	Apare la Geneva volumul *Découvertes*, cu ilustrațiile autorului.
1970	Devine membru al Academiei Franceze, fiind primul român care se bucură de această onoare. Călătorește în Brazilia, Argentina, Uruguay, Columbia, Chile. Primește, la Viena, Marele Premiu al Literaturii Europene.	**septembrie 11** Are loc premiera franceză cu *Jeux de massacre* la Théâtre Montparnasse, în regia lui Jorge Lavelli. *Teatru*, antologia în două volume alcătuită și prefațată de Gelu Ionescu, apare la Editura Minerva.
1972	Călătorește în Danemarca, Finlanda, Austria.	Jacques Mauclair regizează piesa *Macbett* la Théâtre Rive-Gauche.
1973	I se decernează Premiul Ierusalimului.	Apare romanul *Le Solitaire*.
1975	Devine *Doctor honoris causa* al Universității din Tel Aviv.	
1977		Publică volumul de eseuri *Antidotes*. Lucian Pintilie montează la Théâtre de la Ville un spectacol construit din *Jacques ou La Soumission* și *L'Avenir est dans les œufs*.
1978	**august 3–13** La Cerisy-la-Salle, în Normandia, are loc Decada Eugène Ionesco, pe care dramaturgul o va onora cu prezența sa. Participă la acțiunile întreprinse de Comitetul Intelectualilor pentru o Europă a Libertăților.	
1979		Apare *Un Homme en question*.
1982	Ține o conferință la Universitatea din Bonn, unde primește Ordinul de Merit.	
1983	Este invitat de onoare la Congresul Academiei Româno–Americane de Arte și Științe, ținut la Davis, în California. Mai călătorește în Italia și Mexic.	
1984	**februarie** Internat în spital, se află două zile în comă diabetică. În pofida sănătății fragile, continuă să călătorească și să țină conferințe în mai multe țări din Europa și în Statele Unite ale Americii. Devine Officier de la Légion d'Honneur.	
1985	La Chicago, în prezența lui Saul Bellow și a lui Mircea Eliade, i se decernează Premiul „T.S. Eliot – Ingersoll".	Publică *Le Blanc et le Noir*.
1987		I se tipărește *La Quête intermittente*, jurnal intim.
1989	**februarie** Este din nou spitalizat. Fiica sa, Marie-France Ionesco, îi difuzează un mesaj critic la adresa regimului din România.	

Ieșit din spital, prezidează juriul PEN-Club, care îi acordă lui Václav Havel Premiul Libertății.
martie Semnează o declarație în favoarea scriitorului Salman Rushdie, condamnat la moarte de liderii religioși iranieni.
decembrie 24 Declară în „Le Journal du dimanche": „Sunt francez de multă vreme, dar evenimentele mă fac să redevin român și aș vrea foarte mult să mă pot reîntoarce în România".
decembrie 30 Devine membru de onoare al Uniunii Scriitorilor din România.

1992 I se decernează titlul *Doctor honoris causa* al Universității din Katowice (Polonia).
Este membru al Comitetului Internațional al Scriitorilor pentru Libertate.

1994 **martie 28** Eugène Ionesco moare la Paris.
Este înmormântat în cimitirul Montparnasse, în rit ortodox, pe 1 aprilie.

cu un procent ridicat de, cum spune autorul într-un loc, „epicism interior". Cronica literară se transformă rapid în ceea ce s-ar putea numi, cu o formulă împrumutată din sfera teoriei istoriei, o ego-cronică sau o ego-critică. Aceasta înseamnă o pătrundere masivă a confesiunii (și, deci, a subiectivității) în critica literară propriu-zisă. Discursul critic devine, explicit, un discurs autobiografic. În cazul lui **I.**, discursul amestecă în chip ingenios ironia fină cu sinceritatea cea mai brutală cu putință. Criticul vorbește pe față de înclinarea spiritului său spre negare și anarhie, de dorința de a avea succes, de a epata, de lipsa lui de scrupule, în fine, de spaima ce există în spatele acestor propoziții tăioase. După ce face această declarație înduioșătoare, remarcabilă prin sinceritatea ei, orgoliul criticului revine în forță. Orgoliul modestiei, orgoliul umilinței, orgoliul timidității, orgoliul unei ispășiri care, din fericire pentru critic, nu ține mult. Armonizate, ele constituie o pagină memorabilă pe care, oricâtă prudență ar fi necesară (și este în cazul unui autor care gândește critica literară ca un joc al spiritului), trebuie luată în seamă: „Lucrul acesta mă miră cu atât mai mult cu cât, după socotelile mele îndelung rumegate, nimeni nu-mi este superior, nu merită nimeni fricile mele. Tot din timiditate, caut în articolele mele critice argumentele pe o cale ocolită, când calea dreaptă ar fi fost așa de simplă, argumente foarte complicate, când totul putea fi motivat clar, precis. Am o inteligență limpede pe care însă o clar-obscurizează și o complică opacitățile timidității mele: timiditatea este o luptă care dă proporții de armăsar țânțarului. Nu am nici o convingere, nici o morală, nici o conștiință – și tocmai de aceea, probabil, mă intimidează toate convingerile, toate moralele, toate conștiințele. Îmi dau seama că nu trebuie să am nici un scrupul, nici o pietate și nici o credință – și nu știu ce incalificabilă slăbiciune mă face să fiu plin de scrupule, de venerații, de remușcări, de pocăință, de crize, de superstiții". Mai pe scurt: cronicarul literar nu crede că obiectivitatea există în critică și, la drept vorbind, nu crede, în general, în valoarea reală a criticii literare. Ego-critica este un exercițiu intelectual, un joc al spiritului, criteriile ei sunt pur subiective, în fine, criticul negaționist (varianta pe care o acceptă **I.**) face ce vrea și face ce-i place cu cartea pe care o citește, o distruge sau o elogiază, după umorile lui. Poate chiar, cum se întâmplă în *Nu*, să scrie întâi o cronică laudativă și, după aceea, să scrie alta complet negativă. Așa procedează cu un roman de Mircea Eliade. Pe Tudor Arghezi, care îl debutase în „Bilete de papagal", îl contestă pe motiv că este un versificator de o „insuficientă intelectualitate", „eftimian și teatral", comparabil, axiologic, cu Panait Cerna, Al. Vlahuță și Mircea Rădulescu. În fine, după ce execrează poemele lui Arghezi, contemplă liric ruinele lor și-l apucă mila. Le reabilitează, atunci, critic. Scenariul se repetă când este vorba să scrie despre poezia lui Ion

Barbu. Aici lucrurile sunt și mai clare: criticul nu apucă, pur și simplu, să spună măcar câteva propoziții articulate despre poemele în cauză pentru că trebuie, întâi, să-i lichideze pe criticii care au scris favorabil despre ele. Și-i lichidează în stilul său lipsit de nuanțe, adică dur și definitiv. Nu lipsesc notele de ego-critică, transcrise într-un jurnal inclus în interiorul articolului. Jurnalul are, dar mai ales nu are legătură cu Ion Barbu. Este, oricum, tranșant, vorbește despre abisuri, deznădejde, despre condiția criticului român și a criticului în genere, despre sine („sunt omul începuturilor", „stau, așa, șovăitor între două punți", „nu sunt fricos, dar sunt șovăielnic" etc.) cu un patetism aproape convingător. Adevărul este că acest joc prinde la lectură, critica literară devine o mică aventură, omul care scrie nu se ignoră în ceea ce scrie. Eseul critic este dominat de eseul autobiografic sau, mai corect spus, de autoficțiune. În acest răstimp poetul Ion Barbu, a cărui operă ar fi trebuit analizată cu rigoare, este realmente uitat. Energiile spiritului s-au consumat în această avanpremieră. Un fapt trebuie spus despre această carte ce a produs scandal atunci când a apărut și care este luată ca model, azi, de către tinerii postmoderni, sceptici, în genere, față de modelele criticii vechi, și anume: înainte de a fi un jurnal de idei, *Nu* este jurnalul unei crize spirituale și morale. Este latura cea mai profundă a cărții, căreia nu i s-a dat importanță în comentariile de ieri și de azi. Ea anunță mai mult decât orice pe Eugène Ionesco de mai târziu: cel din *Le Roi se meurt* și din tulburătoarele sale jurnale. Când citești *Nu*, dincolo de zgomotul și furia de la suprafața eseului, prinzi din ce în ce mai limpede astfel de sunete, se aude o altă voce: e vocea din adâncurile textului, e contestația profundă, mesajul latent. Acolo, sus, la suprafață, la lumina zilei, criticul zburdă, lovește în dreapta și în stânga, contestă cu mare poftă, manifestă chiar o irepresibilă bucurie de a fi luat în seamă, de a fi altfel decât toți. Dar, încet-încet, acest discurs insolent, imperativ se destramă. Altă parte a ființei se exprimă paralel în comentariile capricioase, și această parte tinde să-și creeze propriul discurs. Un discurs al neliniștii, un discurs de ordin metafizic. Obiectul nu mai este propriu-zis literatura, obiectul lui copleșitor devine existența. Iar în spațiul existenței așteaptă, precipitată, moartea. Aceasta e adevărata temă a jurnalului ionescian. Și, în legătură cu ea, discursul pe care **I.** n-a încetat să-l scrie, să-l aproximeze, să-l abandoneze și să-l reia precipitat, înfricoșat, disperat din 1934 până la moarte. Dacă este de descoperit o continuitate în scrisul lui (cel din limba română și cel din limba franceză) aici trebuie căutată: în voința și în disperarea de a cuprinde inexplicabilul din existență, în ambiția și tristețea de a supune judecății raționale iraționalitatea morții. Se atinge astfel stratul cel mai adânc al cărții lui **I**. De aici trebuie început pentru a înțelege amplitudinea revoltei sale. O revoltă a disperării, o teamă de existență care, curios, nu paralizează forțele spiritului, nu-l împiedică să scrie, să continue să scrie. S-ar putea crede că, dimpotrivă, frica este productivă, sentimentul neantului grăbește ritmurile scriiturii. „Nu mai pot îndura atâta frică!", notează la un moment dat autorul, dar frica nu oprește confesiunea. „Mă clatin așa de tare", zice el. Clătinarea este de natură gnoseologică, dar în imediata ei vecinătate se află, ca totdeauna, o altă clătinare, cu o cauzalitate misterioasă. Rădăcina ajunge departe, la începuturile lumii, când s-a hotărât condiția existențială a omului. Și criticul protestează încă de acum (de la douăzeci de ani) împotriva acestei iremediabile condiții. Afectează uneori starea de nepăsare, vrea să sugereze că, fie ce-o fi, efemeritatea nu-l înspăimântă. Dar numaidecât se trezește, și din sudoarea rece a propozițiilor se înțelege fără dificultate că-i pasă enorm de ceea ce se întâmplă cu el: „Dar atunci de ce mă sperii atâta, Doamne, de ce mă sperii de moarte în toate zilele, în toate nopțile, la toate colțurile? De ce îmi tremură oasele și dinții și carnea?". Aceste propoziții bizare dau impresia că traduc un psalm de Tudor Arghezi, par să comprime în cuvinte deposedate de orice frumusețe formală teroarea mistică din *Duhovnicească*, pe care eseistul o făcea de râs în prima parte a cărții. Demolarea poemului arghezian n-a liniștit deloc pe eseist. S-ar spune că demolarea n-a avut alt rezultat decât să întărească în eseistul vioi și insolent sentimentul unei iremediabile prăbușiri. Spre finalul cărții, când tânărul negaționist dă sfaturi din belșug cititorilor săi, luându-i ușurel în râs, scrie o frază câtuși de puțin veselă: „O seamă de oameni se laudă că știu să întem eieze prezentul pe eternitate. Nu le-am prins meșteșugul. Aceasta ar fi, desigur, mântuirea mea...". Se poate lua această mântuire în glumă, autorul însuși pare să invite discret în acest sens, dar mai degrabă e de luat în serios. Ca noi toți, tânărul creator suferă că nu este

etern, mântuirea i-ar veni dacă ar putea atinge un capăt al eternității. Cum știe că individul este condamnat la efemeritate, nu-i rămâne decât speranța disperării. Și literatura, desigur, care să depună mărturie despre această alianță. Lângă ego-criticul literar, care nu acceptă nici o metodă și care, în fond, strică deliberat, cu mare poftă și inteligență ludică, jocurile criticii serioase, se află, în mare concurență, diaristul **I.** Mai întâi el este de părere că jurnalul intim este cel mai cuprinzător, cel mai valoros gen literar, mai bun, oricum, decât romanul, pentru că poate exprima totul. În 1939, atunci când ține un jurnal și, ca orice diarist serios, are și idei despre asta, scrie: „Jurnalul e nereușit dacă e conceput ca «literatură de mâna a doua». Jurnalul e valoros când exprimă intensități, arderi mai autentice decât un roman și nimic nu-l împiedică, la urma urmei, să fie *artistic*, căci intensitățile se pot grupa după ritmul spiritual, după o anumită respirație [...]. Jurnalul poate exprima admirabil tot ceea ce este tipărit, scrâșnit, trăit [...]. E cinematografia omului [...]. În cazul cel mai rău, el poate fi un teren de experiențe literare, o tehnică a mărturisirii”. Cu aceste convingeri (care nu sunt niciodată definitive în cazul lui **I.**) notează el în caietele sale secrete. Relativ secrete, pentru că își publică în timpul vieții notele intime, ca în această *Scrisoare din Paris* publicată în „Viața românească” din decembrie 1939 sub titlul *Jurnal*. Un jurnal cu adevărat intim ținut la Paris într-un moment în care scriitorul, îngrijorat de destinul lumii europene, face analize politologice, ideologice, sociologice pertinente și dă soluții fanteziste, încheind scenariul său într-o notă de fatalitate și de resemnare mioritică. Simpatică și, de bună seamă, ineficientă. În toiul acestor frământări – oarecum neobișnuite pentru un spirit negaționist – **I.** ține cu regularitate câteva luni de zile (din mai până în august) un jurnal intim în care notează mai puțin ecourile lumii din afară, cât stările sale de spirit, „panica grea” din interior. Nu-i un jurnal izolat de alte scrieri. O parte din însemnările subiective de aici le-a rezumat și le-a tradus în volumul *La Photo du colonel* (1962), pe altele le-a reluat și comentat în *Présent passé, passé présent*, indicând vag momentul în care au fost scrise („reiau aceste note de acum un sfert de veac și mai bine”), reluate și puse în acord cu gândirea și sensibilitatea de acum. Aceste pagini confesive vor fi intrat în *Jurnalul unui noncombatant* trimis în 1947 în țară pentru a fi publicat. Acestea și altele pe care le-a folosit în jurnalul său public, adică în cronicile și eseurile apărute în anii ’30. Se poate spune că jurnalul intim al lui **I.** are o lungă istorie și are următorul scenariu: 1. Este scris întâi, în bună măsură, în limba română. 2. Este reluat, cu detalii noi privind lumea franceză și cu puncte de vedere morale și existențiale adecvate momentului, în fragmentele confesive din *La Photo du colonel* și, comparând cele două texte (*Jurnalul* din „Viața românească” decembrie 1939 și *La Photo du colonel*), se observă că unele lucruri se repetă. 3. Autorul a strâns, probabil, toate aceste fragmente într-un volum (*Jurnalul unui noncombatant*) pe care în 1947 voia să-l tipărească la București. În consecință, l-a trimis în țară, avertizându-și prietenii (Tudor Vianu, Petru Comarnescu, Mihai Ralea, Ion Caraion, Miron Radu Paraschivescu, Virgil Ierunca) de intențiile sale. Despre existența jurnalului amintesc și Mariana Șora, și Virgil Ierunca în însemnările lor intime. Urmele acestui jurnal s-au pierdut, cel puțin deocamdată. 4. Aceleași însemnări mai sunt o dată reluate, dilatate sau restrânse, în *Présent passé*,

passé présent, însoțite de ample confesiuni și de alte (numeroase) comentarii asupra evenimentelor trăite cu un sfert de veac înainte. Comentarii făcute din perspectiva altui timp și, bineînțeles, a altei sensibilități. 5. În urma revizuirilor și transpunerilor succesive dintr-o limbă în alta s-au păstrat multe, a rămas, intactă, mai ales nota existențială acut dramatică a discursului, în fine, jurnalul din 1939 pune din nou în discuție, într-un mod mai coerent, condiția genului diaristic. Din aceste însemnări subiective se înțelege că **I.** citește jurnalul lui André Gide, nu-i place („sunt, uneori, lucruri aproape imbecile"), le ridiculizează, îl suspectează pe autor că scrie frumos (prea frumos, elogios) despre sine, lucru inadmisibil. Trece, apoi, la teme mai profane și are presimțiri negre. Senzația de rău iremediabil se accelerează, orice pagină din jurnal transcrie aceste presimțiri negre: „Trebuie să se petreacă lucruri teribile în Europa", atmosferă de „catasatrofă iminentă", notează precipitat diaristul. La un moment dat își dă seama că are o burtă „de aproape 30 de ani" și se privește ca pe o făptură monstruoasă. Este, carevasăzică, deja bătrân și speriat, dezgustat. „E groaznic să nu mai fii tânăr, e îngrozitor să fii matur: împietrit, păros, gras, murdar. Cum ai ajuns aici? E inexplicabil". Par replici dintr-o piesă de Eugène Ionesco. Sunt în mod cert propoziții dintr-un jurnal scris de un om inteligent, ajuns – e adevărat – „cam la 30 de ani", speriat cumplit că lumea europeană se prăbușește și că el, diaristul, nu mai este tânăr cum ar voi. Notează totul în jurnal cu gândul de a repara ireparabilul, apoi își dă seama că jurnalul nu poate salva nimic. Se gândește la mântuire și adevăr, dar nu vede cum poate ajunge la ele. E plictisit de moarte, e dezgustat de umanitate („abjecțiune!"), e supărat pe burghezie („burghezia este grăsime"), recitește pe Eminescu și crede că trei sferturi din versurile lui „au căzut", ar fi ilizibile din cauza sentimentalismului lor, face considerații despre omul în criza lumii moderne și notează cu tristețe: „Sunt într-un moment rău; nu cred în nimic; lucrurile sunt goale; cuvintele – cadre fără cuprins; o tristețe nesfârșită". O propoziție specific ionesciană, sinceră, cu o remarcabilă notă de urgență, care sugerează o temă ce se repetă în literatura sa: tema vidului, tema aglomerării lucrurilor goale și a accelerării acestor „cadre fără cuprins" (adică forme fără fond), tema golurilor ce se multiplică la infinit. Din aceste reflecții și din altele (introduse în *Présent

passé, passé présent*) reiese că **I.** (sau naratorul lui) se teme enorm de moarte și că, în esență, este un spirit religios. Faptul se vede încă din *Nu,* și tot aici, într-un moment de panică generală, are sentimentul că toate se prăbușesc în jurul lui și că trăiește pe marginea unui imens abis: „Doamne, toate zidurile se clatină aici, toate punțile se prăbușesc; toate glasurile tac, totul se surpă. Suntem niște copii caraghioși, părăsiți în această lume, în această imensă casă care se dărâmă. Ne jucăm, lângă abisuri, cu păpușile... [...] Urletul meu e slab ca un suspin....". În memoriile, jurnalele și eseurile sale vorbește des despre relația dintre religie și artă (ca în eseul din „Vremea", 1937, pornind de la pictura lui Van Gogh) sau despre tema luminii și tema revelației (în *Découvertes*, 1969). Temele revin și în piesele sale, alături de tema morții, tema prioritară. În jurnale referințele la divinitate sunt chiar mai frecvente. Când este mai disperat (și este mai mereu), se gândește că Mesia va veni pe pământ. „Sperăm totdeauna că Mesia este în spatele porții" – scrie el în *Présent passé*... și, mai departe, într-o

confesiune directă, își recunoaște o anumită insuficiență metafizică, dar spune și că n-a tăiat niciodată „punțile cu Dumnezeu”. În *La Soif et la faim, Le Roi se meurt*, dar mai ales în *Un Homme en question* și în *La Quête intermittente* (1987) tema morții și, implicit, tema divinității revin cu diverse conotații, uneori în termeni șovăitori. Dramaturgul are momente de necredincioșenie (după expresia lui N. Steinhardt), dar nu-și permite niciodată o blasfemie. Dumnezeu este amoral prin excelență, spune într-un rând, în creația lui se află și răul, cruzimea, urâtul, desăvârșitul și nedesăvârșitul etc. Se consideră un Iov încolțit din toate părțile de încercări și dezastre și întrebarea lui fundamentală este: „Ce aveți cu mine”?. Răspunsul la toate aceste angoase îl dă tot el: „Nu pot trăi fără Dumnezeu și nu-l pot găsi”. O propoziție ce pare să lămurească credința și, mai ales, căutarea spirituală a acestui spirit negaționist dublat, paradoxal, de un spirit religios, care are, din când în când, crize mistice. *La Quête intermittente* este jurnalul acestui spirit care, după o vorbă a lui Pascal despre Montaigne, ar putea fi definit ca un „croyant-incroyant”. Comparat din acest punct de vedere cu prietenul său Cioran, **I.** este un „croyant-incroyant”, în ciuda deselor lui lepădări de Dumnezeu. Deosebirea este că **I.** crede în Dumnezeu și caută în fiecare dovezi pentru credința sa, iar Cioran nu crede, dar – lucru, iarăși, revelator – necredința sa nu este atât de temeinică de vreme ce caută în fiecare zi argumente (dovezi) împotriva lui Dumnezeu.

Interesul lui **I.** pentru teatru apare relativ târziu și, oricum, nu este esențial înainte de 1938–1939. La începutul anilor ’30 scrie un articol despre melodramă, recomandând reabilitarea ei prin infuzie de miracol și metafizică. Melodrama (expresie a nevoii eterne a omului modern de miracol și oroare) îi pare a fi autenticul urmaș al tragediei antice („Zodiac”, martie 1931). Ca să supraviețuiască, melodrama are nevoie nu de elocvență, ci de stridență, nu de o motivație rațională, ci de „estetica coincidențelor”. O formulă ce trebuie reținută în limbajul criticului decis să schimbe (prin negație radicală) totul în literatură. Deocamdată nu-i place, în genere, teatrul („teatrul este o formulă de artă vulgară”). De vină ar fi „mediocritatea, submediocritatea, nulitatea teatrului nostru românesc”. Mai târziu, când este în Franța, merge la teatru, vede *Les Parents terribles* (Jean Cocteau) și piesele lui Henry Bernstein și își schimbă părerea: „Teatrul are, ca orice artă, o misiune de cunoaștere” (1940). Începe să scrie despre acest gen literar care, peste un deceniu, îi va aduce celebritate în literatura franceză prin *La Cantatrice chauve* și *Les Chaises*. Se cunoaște mai puțin faptul că teatrul absurdului a început, totuși, în limba română. În 1943 **I.**, secretar cultural al Legației Române în Franța, scrie în limba română piesa *Englezește fără profesor*, pe care în 1948 o reia cu unele modificări în limba franceză cu titlul *La Cantatrice chauve*. Manuscrisul românesc, rămas în posesia lui Petru Comarnescu, a fost tipărit în 1965, după ce autorul devenise deja cunoscut ca dramaturg francez. **I.** recunoaște această întâietate, atunci când criticii francezi și străini, făcând cronologia teatrului absurdului, fac eroarea de a-l cita, înaintea lui, pe Samuel Beckett. Vexat, vine cu lămuriri, citând *Englezește fără profesor*. Comparând cele două variante (*Englezește fără profesor* și *La Cantatrice chauve*), se observă că în varianta franceză mai toate determinările, trimiterile sunt englezești (începând cu interiorul englezesc și încheind cu papucii și șosetele, chiar și liniștea), în timp ce, în varianta românească, obiectele n-au marcă; doar mustața d-lui Smith este tăiată în stil englezesc; băcanul din *Englezește fără profesor* se cheamă Popescu-Rosenfeld, iar în piesa din 1950 băcanul este bulgar și se numește Popochef-Rosenfeld; *La Cantatrice...* are unsprezece scene, *Englezește ...* numai patru; faptul nou în piesa în franceză este apariția Pompierului și, de asemenea, finalul diferit (sugerând că tragedia limbajului continuă), în timp ce în *Englezește ...* spectatorii, revoltați, năvălesc pe scenă pentru a sancționa brutal pe actori și pe regizor. Adaptând textul românesc la exigențele limbii franceze și încercând să dea o dimensiune mai pronunțat metafizică acestei farse, autorul a avut timp să găsească o încheiere mai potrivită pentru scenariul său. Un scenariu în care se vorbește mult și nu se întâmplă, în fond, mai nimic. Finalul piesei în franceză este, din acest punct de vedere, elocvent: Smith, Martin și consoartele lor sunt condamnați să repete, la infinit, aceleași clișee. Piesa are un model: I.L. Caragiale (*Conu Leonida față cu reacțiunea*). Apare, totuși, o deosebire față de personajele din teatrul lui I.L. Caragiale. Conu Leonida, Jupân Dumitrache, Efimița cred cu un sentiment aproape mistic în cuvinte, deși nu le înțeleg sensul. Nu sunt mai proști decât Smith și Martin, sunt doar mai naivi și au imaginația mai

bogată decât corespondenții lor occidentali. Sigur este că antipiesa din 1943 este programatic îndreptată împotriva teatrului clasic, teatrului psihologic, a teatrului *à thèse,* teatrului bulevardier, împotriva, chiar, a teatrului ca teatru. Criticii literari vorbesc de un teatru nonaristotelic și, preluând ideile unui personaj ionescian din *Victimes du devoir,* poetul Nicolas d'Eu, asociază acest dialog absurd cu ideea „teatrului iraționalist". **I.** introduce deja acest procedeu în comedia din 1943, care, pe lângă tragedia limbajului, revelează și tragedia pe care o provoacă, „sentimentul stranietății lumii", cum zice dramaturgul undeva. Lumea este golită de sens, existența este – nu ca în povestirile lui Mircea Eliade, o sumă de simboluri și semne care vin de departe, de foarte departe –, ci o sumă de forme goale care se repetă și circulă paralel. Indivizii înșiși sunt niște forme golite de semnificații, ca și limbajul pe care îl folosesc. Un limbaj care și-a pierdut nu numai sensul sacrului, dar și sensul raționalității. Soții Smith și soții Martin vorbesc nu pentru a comunica între ei sau cu alții, ci pur și simplu pentru a vorbi. De altfel, limbajul lor evoluează spre o formă de afazie generală. La fel se va întâmpla și în ultimele piese ale lui **I.**, acelea care au o notă autobiografică. În rezumat: încă de la prima încercare, **I.** schimbă ceva esențial în construcția operei de teatru: renunță la acțiune, la caractere determinate psihologic, la temele ideologice sau morale, la intrigă și la coerența desfășurării, amestecând planurile temporale și, în genere, renunță la principiul identității individului. Tragedia/comedia limbajului sau tragedia/comedia unor indivizi complet depersonalizați, victime ale automatismelor, convențiilor, formelor fără fond. Originală în aceste scene în care toate se încurcă și aproape nimic nu comunică rațional este revelația absurdului care pătrunde în existența individului. Penetrația insolitului în spațiul limbajului banal, comunicarea paralelă care produce o imensă harababură în mintea personajelor, în fine, nou, original este limbajul piesei, care mizează pe ceea ce s-ar putea numi perversitatea nonsensurilor. S-a spus despre I.L. Caragiale că înfățișează indivizi buimăciți de cuvinte, ca Ipingescu, care ia în serios metaforele și încearcă să le dea înțelesuri concrete. **I.** începe în *Englezește fără profesor* să prezinte indivizi victime ale mediocrității și rutinei existenței, buimăciți de nonsensurile limbajului. Lache și Mache se tachinează cu vorbe în doi peri, d-na Martin și d-na Smith suferă de o amnezie curioasă și, când vorbesc cu alții, comunică prin proverbe suprarealiste, acelea care folosesc cuvintele pe dos. S-ar zice, exagerând puțin lucrurile, că personajele lui **I.** se tachinează cu zeugme iscusite, producând un râs care îngheață spiritul. Au fost descoperite în 1997, într-o arhivă din Londra, niște texte ale lui **I.** intitulate *Sclipiri.* Este vorba de parodii urmuziene scrise cu vervă, cu ironie și cu o vădită plăcere de a se juca inteligent cu cuvintele în combinații oximoronice. Pe Urmuz **I.** îl socotește primul suprarealist și în anii '40 îl traduce în franțuzește. Este unul din modelele lui literare românești („și eu urmuzez", mărturisește într-o scrisoare din 1949). Cel dintâi este I.L. Caragiale, cel din *Conu Leonida față cu reacțiunea, O noapte furtunoasă* și din *Momente.* Ideea automatismelor verbale din piesele lui **I.** vine de aici. El s-a format ca scriitor în cultura română și ceva din spiritul comic al lui Caragiale, ceva esențial trece, cu un plus de angoasă și metafizică relativizantă, în antipiesa sau în farsa lui tragică. Într-un moment de scepticism, el își contestă însă modelele și rădăcinile literare românești, deși aceste surse și această substanță germinativă există în opera lui. Există, mai întâi, o operă literară românească, în care fantasmele acestui sclipitor și imprevizibil existențialist se unesc, paradoxal, cu neliniștile unui spirit religios „croyant–incroyant", uimit de lume și de limbajul ei de neînțeles, pe care a voit să-l strice, cum declară prin 1991. Dar limbajul s-a răzbunat: „Am stricat limbajul cu veselie, l-am făcut bucăți, dar pe urmă limbajul s-a întors contra mea; și stricarea limbajului a devenit o angoasă pentru mine".

Nu au deci dreptate cei care consideră negativismul critic al lui Eugen Ionescu drept un joc inteligent, adică drept actul gratuit al unui copil teribil. El constituie dimpotrivă […] *o maieutică a actului cu adevărat critic, o asceză încercată de autor prin întoarcerea reflexivă asupra mobilelor care-l împing la această operație. Încă o dată, chipul socratic ne flutură înaintea ochilor.*

MIRCEA VULCĂNESCU

Eugen Ionescu şi-a construit, în teatrul contemporan, o glorie mondială. Oriunde există preocupare de artă dramatică, opera lui e celebrată fie de-a dreptul prin asocieri cu opera marilor clasici, fie indirect prin nulificări adesea mai pozitive decât laudele. Formula de artă pe care o practică îl asociază cu Brâncuşi dintre conaţionali, iar dintre străini cu Picasso, deşi faţă de acesta diferenţe politice îl separă.

VLADIMIR STREINU

Scriitor de precoce vocație, dar foarte întârziat în afirmare, scriind în două limbi și în două literaturi succesiv, deci debutând de două ori, părând a fi încheiat totul la 30 de ani și bucurându-se de o rară glorie la 50, având parte de eșecuri ce s-au transformat în succese și considerând succesul un eșec, umil din orgoliu și orgolios din umilință, sincer până a face din sinceritate o ficțiune, considerând „jocul" drept unul din cele mai grave acte umane, fiind unul din idolii avangardei din deceniul 6 (după ce în deceniul 4 o negase cu o oarecare stăruință), pășind apoi în rândul academicienilor (după ce scrisese La Lacune*), aplaudat de aceiași critici care la debuturi îl elogiaseră, voind să fie romancier și izbutind ca dramaturg (dintr-o fericită „întâmplare"), talent critic de excepție ce renunță la critica literară, autor comic de un rar tragism, părând la premiera cu* La Cantatrice chauve *destinat doar teatrului de experiment, dar ajungând unul din autorii cei mai jucați pretutindeni în lume, reușind să transforme o baracă din Rue de la Huchette într-unul din „monumentele" teatrului din Parisul de azi, neîncrezător în instituții, glorii și valori și devenind el însuși o „instituție", o glorie și o valoare – Eugen Ionescu, prin viața și opera sa, a contrariat atâtea reguli și prejudecăți, încât a reușit să devină, azi, un prototip.*

GELU IONESCU

[La Cantatrice chauve] *e, din punct de vedere literar, superioară lui* Englezește fără profesor, *deși, în proporție de cel puțin o treime, ea e o traducere sau adaptare verificabilă* […]. *Paradoxul e doar aparent* […]. *Privit în contextul literaturii române,* Englezește fără profesor *rămâne o scriere marginală, o ciudățenie în linia «paginilor bizare» ale lui Urmuz, mai mult decât în linia majoră a scrierilor lui Caragiale. Pe când, în contextul literaturii franceze,* La Cantatrice… *este o operă de o puternică originalitate, întărită de operele ionesciene care i-au urmat, un început de serie și, totodată, reînnoirea unei tradiții comice care începe cu Alfred Jarry, dar dacă vrem, coboară până la Rabelais.* La Cantatrice… *apoi a beneficiat și de coincidența* […] *cu apariția unei constelații de autori (irlandezul Beckett și rusul Adamov, între ei) care au putut fi grupați sub diferite etichete* […]. *Nu atât faptul că a fost scrisă într-o limbă de circulație, cât faptul că a rezistat în această limbă și cultură la o competiție dură și faptul că a depășit cu ușurință și grație moda literară a anilor 1950 dau acestei «anti-piese» de avangardă un statut clasic, ceea ce ar fi fost imposibil în literatura română* […]. *Căci, spațiul cultural românesc a fost și este, în Europa, un spațiu periferic și «sărac», care nu poate conferi universalitate nici măcar unor scrieri care ar merita-o din plin.*

MATEI CĂLINESCU

SCRIERI: *Elegii pentru fiinţe mici*, Craiova, 1931; ed. Bucureşti, 1932; ed. introd. Nicolae Florescu, Bucureşti, 1990; *Nu*, Bucureşti, 1934; ed. Bucureşti, 1991; ed. (*Non*), tr. Marie-France Ionesco, pref. Eugen Simion, postfaţă Ilina Gregori, Paris, 1986; *Théâtre*, I–VII, Paris, 1954–1981; *La Photo du colonel*, Paris, 1962; *Notes et contre-notes*, Paris, 1962; ed. (*Note şi contranote*), tr. Ion Pop, Bucureşti, 1992; *Entre la vie et le rêve. Entretiens avec Claude Bonnefoy*, Paris, 1966; ed. (*Între viaţă şi vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy*), tr. Simona Cioculescu, Bucureşti, 1999; *Journal en miettes*, Paris, 1967; ed. (*Jurnal în fărâme*), tr. Irina Bădescu, Bucureşti, 1992; *Présent passé, passé présent*, Paris, 1968; ed. (*Prezent trecut, trecut prezent*), tr. Simona Cioculescu, Bucureşti, 1993; *Teatru*, I–II, pref. B. Elvin, Bucureşti, 1968; *Découvertes*, Geneva, 1969; *Teatru*, I–II, îngr. şi pref. Gelu Ionescu, Bucureşti, 1970; *Le Solitaire*, Paris, 1973; ed. (*Însinguratul*), tr. Rodica Chiriacescu, Bucureşti, 1990; *Antidotes*, Paris, 1977; ed. (*Antidoturi*), tr. Marina Dimov, Bucureşti, 1993; *Un Homme en question,* Paris, 1979; ed. (*Sub semnul întrebării*), tr. Natalia Cernăuţeanu, Bucureşti, 1994; *La Hugoliade. La vie grotesque et tragique de Victor Hugo*, tr. Dragomir Costineanu, postfaţă Gelu Ionescu, Paris, 1982; *Le Blanc et le noir*, Paris, 1985; *La Quête intermittente*, Paris, 1987; ed. (*Căutarea intermitentă*), tr. Barbu Cioculescu, Bucureşti, 1994; *Eu*, îngr. Mariana Vartic, pref. Gelu Ionescu, postfaţă Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1990; *Théâtre complet*, îngr. Emmanuel Jacquart, Paris, 1990; *Război cu toată lumea*, I–II, îngr. Mariana Vartic şi Aurel Sasu, Bucureşti, 1992; *Teatru*, I–V, tr.şi pref. Dan C. Mihăilescu, Bucureşti, 1994–1998; *Ruptures de silence. Rencontres avec André Coutin*, Paris, 1995,; ed. (*A rupe tăcerea. Convorbiri cu André Coutin*), tr. Emanoil Marcu, București, 2008; *Teatru*, I–XI, tr. și îngr. Vlad Russo și Vlad Zografi, Bucureşti, 2003–2010. **Traduceri:** Pavel Dan, *Le Père Urcan*, pref. trad., Marsilia, 1945 (în colaborare cu Gabrielle Cabrini); Mihai Ralea, *Explication de l'homme*, Paris, 1949; Urmuz, *Après l'orage, Ismaël et Turnavite,* în Urmuz, *Pagini bizare*, îngr. Saşa Pană, Bucureşti, 1970; I.L. Caragiale, *Théâtre*, Paris, 1994 (în colaborare cu Monica Lovinescu).

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, „*Elegii pentru ființe mici*", „Adevărul", 1932, 14772; Constantinescu, *Scrieri*, III, 206–212, VI, *67*; Mircea Vulcănescu, *Pentru Eugen Ionescu*, F, 1934, 5–6; Streinu, *Pagini*, I, *260–262*, IV, *318–324*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *831*, *Ist. lit.* (1982), *915*; Călinescu, *Opere*, IX, *484–488, 494–499*; Richard N. Coe, *Ionesco. A Study of His Plays*, Londra, 1961; Martin Esslin, *Théâtre de l'absurde*, Paris, 1963, *482–498*, *passim*; Leonard Pronko, *Théâtre d'avant-garde. Ionesco et le théâtre expérimental en France*, Paris, 1963; Philippe Sénart, *Eugène Ionesco*, Paris, 1964; Marta Glucksman, *Eugène Ionesco y su teatro*, San Francisco, 1965; Simone Benmussa, *Ionesco*, Paris, 1966; Jean-Hervé Donnard, *Ionesco dramaturge ou L'Artisan et le Démon*, Paris, 1966; Faust Brădescu, *Le Monde étrange de Ionesco*, Paris, 1967; ed. (*Lumea stranie a lui Eugen Ionescu*), tr. George Anca, Bucureşti, 2000; Josephine Jacobsen, William Mueller, *Ionesco and Genet. Playwrights of Silence*, New York,

1968; Balotă, *Labirint, 229–246*; Călinescu, *Eseuri lit. modernă, 233–237*; Paleologu, *Spiritul, 46–64*; Claude Abastado, *Eugène Ionesco*, Paris, 1971; Allan Lewis, *Ionesco*, Londra, 1972; Paul Vernois, *La Dynamique théâtrale d'Eugène Ionesco*, Paris, 1972; *Les Critiques de notre temps et Ionesco*, îngr. Raymond Laubreaux, Paris, 1973; Saint Tobi, *Eugène Ionesco ou À la recherche du paradis perdu*, Paris, 1973; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *392–400*; Rosette Lamont, Melvin Friedman, *The Two Faces of Ionesco*, New York, 1978; *Colloque de Cérisy. Ionesco: Situations et perspectives*, îngr. Marie-France Ionesco şi Paul Vernois, Paris, 1980; Simion, *Sfidarea, 119–135*; Sorescu, *Uşor cu pianul, 106–114*; Gelu Ionescu, *Les Débuts littéraires roumains d'Eugène Ionesco (1926–1940)*, tr. Mirella Nedelco-Patureau, Heidelberg, 1989; ed. (*Anatomia unei negaţii*), Bucureşti, 1991; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *171–176, 470–473*, II, *11–12, 69–72, 152–154, 194–197*, III, *91–94*, IV, *92–96*; Marie-Claude Hubert, *Eugène Ionesco*, Paris, 1990; Ion Vartic, *Schiţă de portret al artistului ca saltimbanc*, RL, 1991, 8; Ion Vlad, *Măştile provocării, măştile sfidării*, TR, 1992, 36; Ecaterina Cleynen-Serghiev, *La Jeunesse littéraire d'Eugène Ionesco*, Paris, 1993; Alexandra Hamdan, *Ionesco avant Ionesco*, Berna, 1993; Lucian Raicu, *Journal en miettes cu Eugène Ionesco*, Bucureşti, 1993; Gheorghe Grigurcu, *Eugen Ionescu în căutarea libertăţii şi a lui Dumnezeu*, VR, 1994, 11–12; Ungureanu, *La vest*, I, *103–112*; Petreu, *Jocurile, 138–154*; Marian Victor Buciu, *Ionesco. Eseu despre onto-retorica literaturii*, Craiova, 1996; Spiridon, *Apărarea, 59–63*; *O sută de autori şi încă unul. Dosar Eugen Ionescu*, Cluj-Napoca, 1998; William Kluback, Michael Finkenthal, *Clownul în agora*, tr. Roxana Sorescu, Bucureşti, 1998; *Dicţ. analitic*, II, *13–15*; *Dicţ. esenţial, 393–396*; Philippe Sellier, *Eugène Ionesco*, în *Dictionnaire de la littérature française. XX-e siècle*, Paris, 2000, *376–380*; Marta Petreu, *Ionescu în ţara tatălui*, Cluj-Napoca, 2001; ed. 3, Iași, 2012; Alexandra Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionescu. L'oubli du fascisme*, Paris, 2002; Arşavir Acterian, *Cioran, Eliade, Ionesco*, îngr. Fabian Anton, pref. Mihai Șora, Cluj-Napoca, 2003; Laura Pavel, *Ionesco. Anti-lumea unui sceptic*, Piteşti, 2002; Marie-France Ionesco, *Portretul scriitorului în secol. Eugène Ionesco. 1909–1994*, tr. Mona Ţepeneag, Bucureşti, 2003; Sergiu Miculescu, *Măştile lui Eugen Ionescu: douăsprezece ipostaze ale ionescianismului*, Constanţa, 2003; Matei Călinescu, *Eugène Ionesco. Recherches identitaires*, tr. Simona Modreanu, Paris, 2005; ed. (*Eugène Ionesco: teme identitare și existențiale*), Iași, 2006; Pascal Alexandre Bergues, *Le Roi se meurt d'Eugène Ionesco*, Paris, 2006; Eugen Simion, *Tânărul Ionescu*, București, 2007; ed. 3, București, 2012; Manolescu, *Istoria, 875–877*; Anca Mitroi, *Bibliografie Eugène Ionesco – Eugène Ionesco Bibliography – Bibliographie Eugen Ionescu*, ed. trilingvă, București, 2008; André Le Gall, *Eugène Ionesco. Mise en scène d'un existant spécial en son œuvre et en son temps*, Paris, 2009; Mariano Martín Rodríguez, *Ionesco înainte de „La Cantatrice chauve"*, tr. Iulia Bobăilă, ClujNapoca, 2009; Marin Diaconu, *Eugen Ionescu. Profil spiritual*, pref. Eugen Simion, București, 2010; Florescu, *Aristarc*, II, *440–477*; Manolescu, *Enciclopedia, 415–425*; *Eugène Ionesco (Eugen Ionescu) pe scenă în România*, îngr. Florica Ichim, introd. Doina Modola, București, 2010; Giovanni Rotiroti, *Il segreto interdetto. Eliade, Cioran e Ionesco sulla scena comunitaria dell'esilio*, Pisa, 2011; *Dictionaire Eugène Ionesco*, coordonator Jeanyves Guérin, Paris, 2012. ***E.S.***

IONESCU, Gelu (8.VI.1937, Galaţi), critic şi istoric literar, jurnalist, memorialist.

I., al cărui prenume la naştere a fost Gheorghe, este fiul Antoanetei (n. Constantinescu) şi al lui Ghiţă Ionescu, jurist, mare proprietar rural. După absolvirea şcolii primare la Galaţi (1949) şi a liceului din Târgu Ocna (1954), unde familia ajunsese după expropriere, o opţiune neinspirată îl transformă temporar pe **I.** în student la Institutul de Mine din Bucureşti. Din 1958 devine student al Facultăţii de Filologie la Universitatea din Bucureşti, unde îşi susţine în 1963 licenţa, sub conducerea lui Tudor Vianu, cu o teză de literatură comparată. Devine asistent la Catedra de literatură universală şi comparată condusă de Tudor Vianu. Debutează în „Contemporanul" (1962) şi colaborează sistematic la „România literară", „Steaua" (cronica traducerilor între 1975 şi 1980), „Viaţa românească" (membru în biroul redacţiei), „Caiete critice" (fondator şi redactor al seriei din 1979–1982), „Secolul 20", „Cinema", „Synthesis", „Amfiteatru", „Luceafărul", „Cahiers roumains d'études littéraires"; în exil colaborează la „Limite", „Dialog" etc., iar după 1989 scrie cu precădere la „22" şi „Apostrof". Obţine titlul de doctor în litere în 1974, cu o teză despre începuturile literare ale lui Eugen Ionescu, respinsă de cenzură şi publicată mult mai târziu la Heidelberg. Din motive familiale, în 1982 emigrează în Franţa, în anul următor stabilindu-se la München, unde până în 1995 este editor-şef al

programului cultural al postului Europa Liberă şi coordonator al emisiunilor „Actualitatea culturală românească” şi „Perspective europene”. Din 1995 revine la catedră, predând limba, literatura şi civilizaţia română la Seminarul de romanistică al Universităţii din Heidelberg (condus de profesorul Klaus Heitmann), până în 2002, când se pensionează.

Centrul de greutate al cărţii de debut a lui **I.**, *Romanul lecturii* (1976; Premiul Uniunii Scriitorilor), este ipoteza conform căreia romanul procură modelul fundamental de lectură al oricărui gen al scrisului, inclusiv al criticii. Întrucât numai receptarea structurează finalmente înţelegerea literaturii şi îi actualizează sensurile, prin complexitatea algoritmului său epic romanul rămâne genul-rege, capabil să ofere un model ideal al oricărui tip de lectură. Volumul următor, *Orizontul traducerii* (1981), are de asemenea o retorică pledantă, reuşind să demonstreze în ce măsură traducerile reprezintă o componentă inalienabilă şi în grad înalt semnificativă a oricărui univers literar naţional. Eşantionul autorilor trataţi – selectaţi deopotrivă din proză, poezie, dramaturgie şi teorie literară – este impresionant, începând cu marii autori ai Antichităţii, continuând cu Hölderlin, André Malraux, Mircea Eliade şi Goethe, cu Thomas Mann, unul dintre marii săi favoriţi, şi ajungând până la latino-americani. Demn de tot interesul este destinul tezei de doctorat a lui **I.**, publicată mai întâi în traducere franceză la Heidelberg, cu titlul *Les Débuts littéraires roumains d’Eugène Ionesco (1926–1940)* (1989), şi apărută în româneşte sub titlul *Anatomia unei negaţii* (1991; Premiul Uniunii Scriitorilor). Principalele merite ale cărţii – care fac din ea un reper fundamental în bibliografia exegezei ionesciene – sunt construcţia coerentă şi argumentaţia a ceea ce ar putea fi numit cu francheţe eşecul lui Eugen Ionescu pe terenul culturii române. Acesta este şi motivul pentru care titlul românesc – incluzând vocabula *anatomia* – este mult mai adecvat decât cel francez, în măsura în care oferă cheia metodologică în care a operat autorul. Aşadar, oricâte piese informative ar fi lipsit din puzzle în momentul în care **I.** îşi construia cartea, absenţele sunt irelevante, ele putând fi completate ulterior, precum căsuţele vide din tabelul lui Mendeleev, fără a pune în discuţie validitatea tabloului-ramă. Esenţială rămâne capacitatea autorului de a reconstrui plauzibil şi convingător profilul unui Ionescu puţin cunoscut atunci. **I.** a publicat şi două incitante volume cu miză memorialistică privind perioada formării și cea a exilului: *Copacul din câmpie* (2003; Marele Premiu ASPRO), în care sunt incluse și epistole ori interviuri, și *Covorul cu scorpioni. Douăsprezece fragmente memorialistice* (2006), cărți ale căror sumare se suprapun parțial. În *Târziu, de departe…* (2012) și-a strâns o parte din publicistica literară de după 1989.

SCRIERI: *Romanul lecturii*, Bucureşti, 1976; *Orizontul traducerii*, Bucureşti, 1981; ed. 2, București, 2004; *Les Débuts littéraires roumains d’Eugène Ionesco (1926–1940)*, tr. Mirella Nedelco-Patureau, Heidelberg, 1989; ed. (*Anatomia unei negaţii)*, Bucureşti, 1991; *Copacul din câmpie*, Iași, 2003; *Covorul cu scorpioni. Douăsprezece fragmente memorialistice*, Iași, 2006; *Târziu, de departe…*, București, 2012. **Ediţii:** Eugen Ionescu, *Teatru*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1970; Tudor Vianu, *Opere*, vol. I, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Sorin Alexandrescu și Matei Călinescu), vol. II–III, Bucureşti, 1972–1973 (în colaborare cu Matei Călinescu și Cornelia Botez), vol. VII–X, Bucureşti, 1976–1982 (în colaborare cu George Gană).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Gelu Ionescu*], RL, 1976, 41, 1991, 21; Mihai Dinu Gheorghiu, *„Romanul lecturii”*, CL, 1976, 11; Vlad, *Lectura*, *47–51*; Ulici, *Prima verba*, II, *25–27*; Marian Papahagi, *Orizontul traducerii şi orizonturile criticii*, TR, 1981, 36; Grigurcu, *Critici*, *508–513*; Adrian Marino, *Când Eugène Ionesco debutează în România*, JL, 1990, 34; Laurenţiu Ulici, *Un fiu al lecturii*, RL, 1990, 7; Tania Radu, *„Anatomia unei negaţii”*, LAI, 1991, 4; Florin Manolescu, *Înainte de Ionesco*, LCF, 1991, 27; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *599–602*; Grigurcu, *Peisaj*, III, *366–368*; Mircea Iorgulescu, *Memoriile unui depresiv intransigent*, „22”, 2003, 685; *Gelu Ionescu, „Copacul din câmpie”*, „22”, 2003, 688 (grupaj special); Boldea, *Vârstele*, *61–64*; Grigurcu, *De la un critic*, *234–240*; Matei Călinescu, *„Covorul cu scorpioni”*, DMT, 2007, 18; Manolescu, *Enciclopedia*, *425–427*; Al. Cistelecan, *Gelu Ionescu memorialistul*, CLT, 2011, 2; *Gelu Ionescu – 75*, RL, 2012, 26 (grupaj special). ***M.S.***

IONESCU, Mariana (26.VIII.1947, Amaru, j. Buzău – 3.VII.2015, București), critic literar, poetă, prozatoare. Este fiica Marianei (n. Ştefănescu) şi a lui Ion Ionescu, preot. Îşi începe învăţătura în satul Amaru, urmând apoi Liceul „I.L. Caragiale” din Ploieşti (1959–1961) şi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1965–1970). După absolvire lucrează neîntrerupt până în 2003 ca redactor şi redactor-şef la Editura Eminescu, în 2001 fiind numită redactor-şef şi la revista „Universul cărţii”. Din decembrie 2004 până

în iunie 2008 a fost cercetător principal la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române. A debutat în „Ramuri” (1971) cu un articol despre *Cartea nunţii* de G. Călinescu. În 1981 şi-a luat doctoratul cu teza *Tudor Arghezi – prozatorul.*

În prima sa carte, *Artă şi aspiraţie* (1977), **I.** include patru eseuri consacrate unor scriitori contemporani (Tudor Arghezi, G. Călinescu, Zaharia Stancu, Laurenţiu Fulga). Analiza este realizată din perspectivă tematică. Cu un instrumentar critic mai complex **I.** a elaborat, în *Ochiul ciclopului. Tudor Arghezi, prozatorul* (1981), cea dintâi exegeză de dimensiuni mai ample a prozei argheziene. În studiul de sinteză *Introducere în opera lui Zaharia Stancu* (1985) **I.** urmăreşte în primul rând traiectele poeziei, de la tradiţionalismul începuturilor, trecând prin impactul fertilizator al modernismului, spre viziunea clasică a senectuţii. Din publicistica politică şi pamfletară Zaharia Stancu ar fi păstrat în romane gustul senzaţionalului şi grotescului, culorile violente şi subiectivizarea imaginii. Ca prozatoare, **I.** tratează îndeosebi recuperarea identităţii continuu agresate de realitate, posibilă prin redescoperirea originilor şi prin respingerea intruziunilor brutale ale celorlalţi. *Exerciţii de fidelitate* (1987; ediţie revăzută, 1999), este un bildungsroman scris la persoana a doua, sprijinindu-se pe câteva „simboluri potrivite”, pentru a sugera că „iniţierea” în existenţă poate sminti sufletul, scufundându-l în experienţă. Volumele *Două părţi cal şi una vizitiu* (1991) şi *Jocuri şi zile* (2000) cuprind nuvele şi povestiri cu un personaj feminin comun care se confruntă cu răul, mai ales social, şi pare să-l înfrângă prin înţelegere şi detaşare. În tradiţie argheziană par să se înscrie tabletele despre virtuţi, ispite şi fericire din *Geografie cu îngeri* (1997), un fel de „pravilă de morală practică” pe cont propriu, în care îngerii sugerează rezistenţa bunelor idealuri. *Interviu cu înger şi maimuţă* (2001) este o carte de eseuri, meditaţii şi confesiuni, ale căror premise provin din experienţa autoarei. Semnată cu pseudonimul Vicenţia Vara, lirica publicată de **I.** – *Umărul de argint – Cette épaule en argent* (2002), *Acrobație diurnă și alte închipuiri* (2005), *Alter-ego cu flori galbene* (2012), plachete reunite în volumul *Pulbere îndrăgostită de cuvinte* (2012) – închide trăirile unui suflet încercat de vămile existenţei, rostite cu discreţie. Sentimentul dominant este cel al singurătăţii, în care poeta îşi decantează impresiile, interogând netulburată adâncimile. **I.** a îngrijit şi prefaţat ediţii din operele lui Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, I. Al. Brătescu-Voineşti şi Zaharia Stancu.

SCRIERI: *Artă şi aspiraţie*, Cluj-Napoca, 1977; *Ochiul ciclopului. Tudor Arghezi, prozatorul*, Bucureşti, 1981; *Introducere în opera lui Zaharia Stancu*, Bucureşti, 1985; *Exerciţii de fidelitate*, Bucureşti, 1987; ed. Bucureşti, 1999; *Două părţi cal şi una vizitiu*, Bucureşti, 1991; *Geografie cu îngeri*, Bucureşti, 1997; *Jocuri şi zile*, Bucureşti, 2000; *Interviu cu înger şi maimuţă*, Bucureşti, 2001; *Umărul de argint – Cette épaule en argent*, ed. bilingvă, tr. Constantin Frosin, Bucureşti, 2002; *Muritorii de rând*, Bucureşti, 2003; *Acrobație diurnă și alte închipuiri*, București, 2005; *Nostalgia himerei*, București, 2007; *Alter-ego cu flori galbene*, București, 2012; *Pulbere îndrăgostită de cuvinte*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Ion Vlad, [*Mariana Ionescu*], TR, 1977, 13, 1986, 1; Cornel Ungureanu, *Maturitatea debutului*, O, 1977, 25; Ilie Guţan, [*Mariana Ionescu*], VR, 1982, 7, T, 1986, 4; Romul Munteanu, *„Exerciţii de fidelitate”*, FLC, 1988, 7; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *602–603*; Sorescu, *Lumea*, *161–166*; Andrei Grigor, *Paradoxala fidelitate*, L, 2001, 1; Irina Mavrodin, *Vicenția Vara sau Poetul cu alteritate multiplă*, CL, 2006, 1; Micu, *Critici prozatori, 467–475.* ***T.V.***

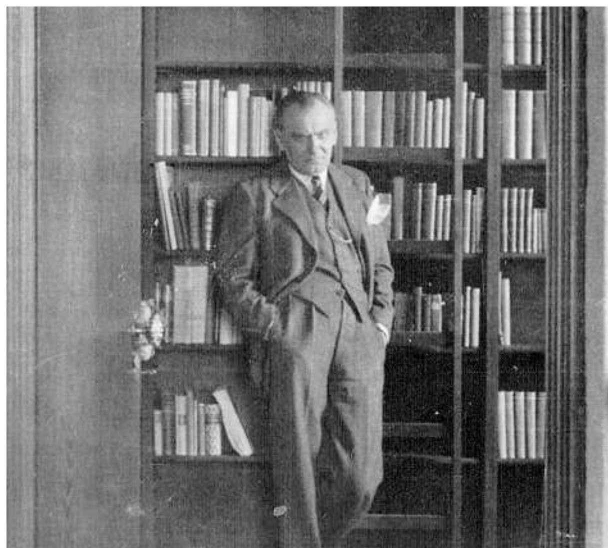

IONESCU, Nae (4.VI.1890, Brăila – 15.III.1940, Bucureşti), eseist, gazetar.

Este fiul Eugeniei (n. Trifon) şi al lui Christache Ionescu, de două ori subprefect. Face şcoala primară şi Liceul „N. Bălcescu” (1901–1909) în oraşul natal (ultima clasă în particular şi bacalaureatul la Galaţi), apoi urmează Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, unde în 1913 îşi trece licenţa. Plecat în Germania, la Göttingen şi München, îşi va susţine doctoratul în 1919, cu teza *Die Logistik als Versuch einer neuen Begründung der Mathematik*. Întrucât România era angajată în război alături de Antantă, **I.** a fost internat, în octombrie 1916, într-un lagăr de lângă Hanovra,

unde a stat unsprezece luni. După înapoierea în ţară, va fi, din 1919, profesor de limba germană, mai târziu şi director de studii la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, locuind la Târgovişte până în 1922. În ianuarie 1920 fusese numit şi asistent universitar la catedra lui C. Rădulescu-Motru, din ianuarie 1922 e promovat conferenţiar suplinitor de logică şi istoria metafizicii, din ianuarie 1926 conferenţiar definitiv, iar în 1937 este numit profesor agregat. Concomitent cu activitatea didactică, exercită şi alte funcţii: în 1921–1922 este subadministrator la Casa Şcoalelor, între 1922 şi 1926 administrator delegat al Centralei Cărţii (o anexă a Editurii Cultura Naţională, susţinută financiar de Banca Marmorosch–Blank). Debutează, sub semnătura Culai, în mai 1909 la revista brăileană „Din durerile neamului"; în decembrie 1909, în „Ramuri", îi apare o recenzie. Din 1910 colaborează la „Noua revistă română" până la dispariţia acesteia, în 1916, apoi, din 1919, la continuatoarea ei, „Ideea europeană", printre ai cărei fondatori se numără. Semnează atât cu numele real, Nae sau Nicolae C. Ionescu, cât şi cu iniţiale (V., A., N., I. N.) sau cu pseudonime: Mihai Tonca, Nemo, Skytes, Calicles, Scytes, Nicolae Ivaşcu. În 1912, în „Insula", scoasă cu Ion Minulescu, susține, împreună cu Dem. Theodorescu, o rubrică în care iscăleau Nae & Mitică. Ar fi colaborat şi la „Flacăra" în 1912–1913, scriind cronica plastică împreună cu Iser, sub pseudonimul Rembrandt. Din 1926 devine redactor, iar din 1929 director al ziarului „Cuvântul". Editează „Logos–λόγος. Revue internationale de synthèse chrétienne orthodoxe" (1928), la care vor colabora şi personalităţi teologice ale emigraţiei ruse de la Paris. Preocupat de problematica socială, ademenit și de politică, **I.** îşi însuşeşte, la începutul primului deceniu interbelic, idei ale stângii nemarxiste, îndeosebi dintre cele propagate de Georges Sorel, şi în 1923 ţine, la Fundaţia Universitară „Carol I", conferinţa *Sindicalismul*. Aderă la ideologia Partidului Ţărănesc, apoi la cea a Partidului Naţional-Ţărănesc. La „Cuvântul" militează pentru rechemarea în ţară a prinţului Carol, care în 1926 renunţase la tron şi se expatriase. La alegerile parlamentare din 1931 câştigă mandatul de deputat de Brăila, sub egida Uniunii Naţionale; în cele din iulie următor devine deputat naţional-ţărănist de Vlaşca (deşi îl atacase în presă, dur, pe Iuliu Maniu). După urcarea pe tron a lui Carol al II-lea, ajunge un personaj influent în anturajul acestuia. Raporturile dintre ei se deteriorează în 1933. În dizgraţie, arestat la începutul anului 1934 ca instigator al asasinării lui I.G. Duca, **I.** se îndreaptă spre mişcarea legionară, pe care o sprijinise şi anterior. În acest context scrie prefaţa antisemită la romanul *De două mii de ani...* de Mihail Sebastian (1934) şi prefaţa la *Crez de generaţie* de Vasile Marin. Tensiunea cu Palatul accentuându-se, profesorul va mai fi arestat în două rânduri, în 1938 – fiind internat, împreună cu legionarii, în lagărul de la Miercurea Ciuc – şi în 1939. Prima arestare e urmată de suprimarea ziarului „Cuvântul", care, întrerupt în ianuarie 1934, reapărea din ianuarie 1938, şi de suspendarea lui **I.**, pentru doi ani, din învăţământ. După cea de-a doua i se fixează domiciliu forţat. În jurul situaţiei materiale a gazetarului au circulat, din timpul vieţii sale, numeroase legende. Până la angajarea în postul de la Centrala Cărţii a trăit modest, locuind cu chirie sau la amici, şi nu doar în Bucureşti, ci şi la Târgovişte sau la Focşani, cumulând servicii pentru a-şi procura surse de venit suplimentare. După asumarea condiţiei de funcţionar şi de ziarist politic, intră în graţiile lui Aristide Blank, bucurându-se şi de simpatia unor oameni de afaceri (N. Malaxa, A.L. Zissu), stabileşte raporturi profitabile cu societatea germană I.G. Farben Industrie şi astfel se îmbogăţeşte. Cei ce au trăit în preajma lui îl prezintă ca pe un „om leneş la scris" (Constantin Beldie, Mircea Vulcănescu), ca pe un profesor care nu-şi redacta cursurile. Nu a scris nimic de amploare în afara tezei de doctorat, publicată postum, în „Izvoare de filosofie" (1942–1943). Lucrările concepute în ultima parte a vieţii, *Căderea în Cosmos* (sub forma unor scrisori către Cella Delavrancea) şi *Comentariu la Epistolele Sfântului Pavel*, nu s-au păstrat. Prefera scrisului oralitatea, iar studiului în bibliotecă gazetăria. O carte apărută în timpul vieţii, *Roza vânturilor. 1926–1933* (1937), adunând o parte din articole, a fost întocmită de Mircea Eliade. I se stenografiau, în schimb, prelegerile şi erau multiplicate. Studenţi devotaţi (D.C. Amzăr, Constantin Floru, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Alice Botez) i-au litografiat stenogramele, abia după moartea lui reuşind să tipărească *Istoria logicei* (1941), *Metafizica. Teoria cunoştinţei metafizice.* (I–II, 1942–1944), *Logica* (1943). Editarea scrierilor lui **I.** va fi reluată, în alte condiţii, după 1989.

I. a dat curs nemijlocit vocaţiei scrisului pe tărâmul publicistic. Ca ziarist, s-a realizat la „Cuvântul", articolele sale, pe teme politice, filosofice,

religioase, bisericeşti, de cultură generală, literatură, pictură, având însuşiri literare vizibile în pulsaţia afectivă, percutanţa expresiei, francheţea incisivă a formulărilor, agilitatea turnurilor de idei, analoagă unei mişcări de floretă, în nervul polemic şi în oralitatea stilizată, pigmentată uneori cu plasticităţi de umor plebeu, de vervă, causticitate, spontaneităţi antifrastice sau de paradox şi, nu în ultimul rând, în sofistica rafinată. Textele au o stringenţă logică redutabilă, pornită din premise nu o dată eronate, în contrast cu spiritul veacului. Situat pe poziţii autohtoniste radicale, **I.** argumentează sclipitor, nu neapărat şi convingător, legitimitatea misticismului, necesitatea dogmei, insuficienţa raţionalismului, oportunitatea dictaturii. „Sistemul" lui datorează mult dogmatismului teologic, de la care împrumută şi instrumentează politic teme şi subiecte, argumentaţia apodictică, precum şi o permanentă bază de referinţe. Pe de altă parte, „îmbunătăţind" naţionalismul lui Nicolae Iorga şi programul „Sămănătorului" (pe care le revendică în calitate de surse de inspiraţie), găseşte în ortodoxism principiul de universalitate al substanţei etnice autohtone. În viziunea lui **I.**, ca şi în aceea a lui Nichifor Crainic, implicatul definitoriu al „româniei" este ortodoxia: „A fi român, nu «bun român», ci român pur şi simplu, înseamnă a fi şi ortodox". Printr-un raţionament devenit faimos afirmă că Ion C. Brătianu a fost „«bun român», adică a avut cele mai bune intenţiuni pentru poporul şi statul nostru, dar «român» nu a fost". În ordine politică, în opoziţie cu susţinătorii modernităţii, ai necesităţii de integrare în civilizaţia şi cultura europeană, crede că „Europa nu există", că e doar o „ficţiune", şi una „nu numai lipsită de eficacitate, ci de-a dreptul primejdioasă", întrucât nu există o „unitate spirituală" europeană. Mai mult, autohtonistul intransigent apreciază ca nefast procesul istoric traversat de ţările româneşti sub influenţa spiritului revoluţionar francez. În înţelegerea lui **I.**, „statul nostru modern nu e cu adevărat românesc" şi nu e autentic românească nici cultura creată sub oblăduirea lui. Ar fi, aşadar, o cultură falsă. Împărtăşind, fără specificare, această opinie dezvoltată de C. Rădulescu-Motru în *Cultura română şi politicianismul* (1904), enunţă rezumativ, în termeni incriminanţi: „Toată falsitatea şi artificialitatea culturii româneşti, de aproape 100 de ani încoace, e rezultatul încercărilor făcute la noi de a se transpune – nici măcar de a se trasplanta deci! – în realităţile moldo-valahe anumite forme de viaţă apusene cari *acolo* se născuseră în adevăr în chip organic". Dar, tranşează el, „nu se poate construi decât pe baze autohtone". Pentru neamul nostru, autohtonism echivalează cu românism, dar nu de paradă, şi nici măcar de angajare programatică, sub impulsuri din afară. Pe astfel de considerente îl ironiza, anonim, în 1924, pe E. Lovinescu, la apariţia primului volum din *Istoria civilizaţiei române moderne*: „Pentru dânsul este destul să transporţi cuvinte noi într-o ţară, pentru ca pe urma lor să crească şi o civilizaţie nouă". Din asemenea premise trage, în 1930, concluzii prefigurând plasarea lui politică alături de extrema dreaptă. Chiar mai înainte, în perioada sa naţional-ţărănistă, preconiza transformarea PNŢ într-o „organizaţie de mase şi instituirea dictaturii maselor". Consilier regal informal, **I.** discuta cu suveranul modalitatea în care acesta putea să-şi instaureze dictatura personală. În seria unor articole despre Iuliu Maniu, din vara anului 1930, el opinează că „marile personalităţi au dreptul la pretenţia de a sparge formele prea strâmte ale Constituţiei, pentru a ridica digurile cari zăgăzuiesc şi comprimă puterile creatoare şi pentru a lăsa drum liber acestor puteri". Regimul constituţional fiind „valabil numai în vremuri normale", va fi stăpânit de „energii mediocre" şi va deveni inoperant „în perioadele de subnormal ale puterilor creatoare". De aceea, „dictatura nu e o formă de administrare a forţelor naţiunii care să trebuiască a fi principial combătută". În momentul istoric al articulării acestei fraze, dictatura ajunsese, după directorul „Cuvântului", chiar

necesară. Regimul parlamentar nu era decât o „ficţiune”, ca şi democraţia, de vreme ce majorităţile corpurilor legiuitoare erau decise nu de voturile electoratului, ci de partidul ajuns la putere: „Nu guvernul depinde de majorităţi, ci majorităţile de guvern”. Într-o asemenea situaţie, ar fi fost de dorit un dictator, acesta reprezentând întotdeauna „un exces de viaţă şi o putinţă de a gospodări energiile naţionale într-un ritm care depăşeşte canoanele ordinei stabilite”. După **I.**, era preferabil ordinii constituţionale ineficace chiar un dictator ca Hitler. După ce speranţele puse în ascensiunea lui Corneliu Zelea Codreanu dispar odată cu executarea acestuia, în 1939 va încerca, fără succes, să pună această teorie la dispoziţia regelui. Scufundarea în politic (ocult sau manifest) lasă în umbră alte ipostaze ale gazetarului **I.**, precum aceea de cronicar dramatic, activitate în care s-a implicat cu oarecare asiduitate între 1926 şi 1929, arătând aceleaşi calităţi dialectice specifice scrisului său. Fără să ignore aspectul tehnic al prestaţiei actoriceşti, tratat cu atenţie, cronicarul interpretează dramaticul din perspectiva conceptului (al autorului sau al regizorului), identificând şi reconstruind, chiar reparând, când ideea nu e clară, „problema” pusă de o piesă. Inteligenţa analitică rece, coroborată cu o conceptualizare desfăşurată tacticos sau persiflant-didactic, produce pagini precum aceea din 1926 despre *Meşterul Manole* de Octavian Goga, în care piesa este comentată pornind de la afirmarea „inculturii” lui Goga, reflectată în „proza” personajelor, care „nu vorbesc, ci parcă citesc”, şi în „lipsa de metodă, de disciplină, de economie în gruparea şi întrebuinţarea materialului poetic”.

Naţional-ţărănist, carlist, legionar, **I.** are o evoluţie marcată de mai multe schimbări la faţă. Nu numai adversarii, dar şi unii dintre foştii amici le prezintă ca dovezi de inconsecvenţă, „facilitate şi frivolitate intelectuală”, lipsă de caracter. În descrierea lui C. Beldie, colegul său de la „Noua revistă română”, „Ideea europeană” şi de la Centrala Cărţii, **I.**, „colţuros, negricios şi păros ca un diavol”, era „un personaj improvizat din paradox şi butade *passe-partout*”, cu un „minim”, un „simulacru”, mai exact, „de conştiinţă”, „în locul căreia descopereai turpitudinea, cinismul, amoralitatea”. Admiratorii văd, din contră, în modificările de atitudine ale ziaristului tocmai expresia „consecvenţei cu sine” (Mircea Vulcănescu). Având un anumit ideal politico-social, militantul căuta permanent organizaţia sau omul prin care să şi-l poată înfăptui. El însuşi nu nega că, adoptând atitudini conjuncturale, se contrazicea. Dar, explicându-se, se întreba: „Parcă natura nu se contrazice? Parcă ieri nu a plouat şi azi e soare!” Inconsecvenţa e impusă de împrejurări. Şi numai acţionând în funcţie de diversitatea situaţiilor ai şansa de a obţine bune rezultate. În conştiinţa unei părţi a tineretului universitar bucureştean din perioada interbelică, îndeosebi a unor grupuri de studenţi de la filosofie, **I.** era Profesorul, de un tip aparte, asemănător cu Nicolae Iorga şi cu Vasile Pârvan, răscolitorii de conştiinţe, dar având un stil didactic şi în genere un fel de a fi cu totul particular. „Filosof în gazetărie” şi „gazetar în filosofie”, potrivit caracterizării lui Mircea Eliade, el a fost un spirit eminamente oral, un „spirit socratic”. Conferenţiarul idolatrizat de studenţi s-a declarat, de la început, „împotriva oratoriei, împotriva profetismului, împotriva unei metafizici exterioare”. Reconstituind, în *Memorii*, prima lecţie a lui **I.** la care a asistat, Mircea Eliade schiţează cel mai sugestiv portret al celui căruia avea să îi devină principalul discipol: „A intrat un bărbat brun, palid, cu tâmplele descoperite, cu sprâncenele negre, stufoase, arcuite mefistofelic şi cu ochii mari de un albastru sumbru, oţelit, neobişnuit de sclipitori; când îşi repezea privirile pe neaşteptate dintr-un perete în altul, parcă ar fi fulgerat în amfiteatru [...]. S-a aşezat pe scaun, şi-a rotit ochii până în fundul amfiteatrului şi a început să vorbească. Deodată s-a lăsat o linişte nefirească, parcă toţi şi-ar fi ţinut răsuflarea. Nae Ionescu nu vorbea ca un profesor, nu ţinea o lecţie, nici o conferinţă. Începuse o convorbire şi ni se adresa direct, fiecăruia în parte, parcă ar fi povestit ceva, ar fi prezentat o serie de fapte, propunându-ne o interpretare şi aşteptând apoi comentariile noastre. Aveai impresia că lecţia întreagă e doar o parte dintr-un dialog, că fiecare din noi era invitat să ia parte la discuţie”. Portretizarea lui Mircea Eliade consună cu a altor memorialişti, precum şi cu personajele pe care **I.** le-a inspirat în *De două mii de ani*... de Mihail Sebastian sau în *Cronică de familie* de Petru Dumitriu. Menţionând spontaneitatea discursului profesoral, lui Mircea Vulcănescu i se părea că **I.** „vorbea cu sine, în faţa noastră”, că „totdeauna încerca mai multe drumuri. Când apuca într-o direcţie, nu ştia încă unde-l va duce [...]. După fiecare lecţie, rămânea o întrebare deschisă, uneori de la un curs la altul, şi chiar de la un an la altul [...].

Nae Ionescu, de când a început să gândească în faţa studenţilor şi până la urmă, nu a încetat să gândească în continuare, nerepetând niciodată cursurile, chiar când repeta problemele". Prelegerile deveneau personale şi atunci când preluau idei şi chiar paragrafe din lucrări străine, când apropriau texte din Oswald Spengler, Max Scheler, Evelyn Underhill ş.a., întrucât profesorul introducea stilul său, temperamentul, propria sa vibraţie, pronunţat expresivă, în fiecare propoziţie rostită. Profitul studenţilor consta în provocarea neliniştii intelectuale, incitarea la meditaţie, în stimularea gândirii proprii. „Nu-mi dădeau [cursurile] soluţii gata făcute – îşi aminteşte Vulcănescu –, ci îmi puneau probleme, îmi deschideau perspective noi, nebănuite [...], îmi dădeau chei cu care puteam descuia şi ispiti înţelesuri până atunci nebănuite de mine." Prin derogarea de la canonul discursului academic, prelegerile lui **I.** (pe care el le voia „convorbiri") au stimulat şi modelat formarea unora dintre cei mai de seamă eseişti filosofi din perioada interbelică: Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Emil Cioran, Constantin Noica ş.a. Improvizând scânteietor sau simulând improvizaţia, el îşi fermeca ascultătorii, îi introducea în logică, metafizică, filosofia religiei prin cozerii incitante, de natură a-i asigura şi lui un loc nu doar în istoria filosofiei, ci şi în cea a literaturii române. Premisa sistemului său de gândire e dată de însuşirea sensului aserţiunii lui Socrate: „Ştiu că nu ştiu nimic". Zeflemisind pretenţia „filosofilor ştiinţifici" de a fi în posesia unor soluţii „definitive", **I.** susţinea că asemenea soluţii nu pot exista, că „este în însăşi esenţa soluţiilor metafizice aceea de a fi relative". În ceea ce îl privea personal, profesorul, fiind sigur că „nu există adevăr absolut în nici o ştiinţă omenească", îl căuta totuşi. Subiectivă prin definiţie, prin natura ei, metafizica – afirmă el în introducerea la cursul din 1937 – „este un fel de destăinuire, un fel de mărturisire de credinţă". Un sistem de metafizică e „o ofrandă lirică", incluzând „spovedania". Într-un curs anterior, ultimul lui curs de logică generală (1934–1935), nu ezitase să recunoască explicit că nu îi erau destul de limpezi toate chestiunile pe care le expunea. Curajul acestei recunoaşteri include convingerea că „fiecare filosof *nu judecă decât cu experienţa lui*, şi experienţa filosofică e unică pentru fiecare om". În unicitatea ei, această experienţă e absolută: dacă „adevărurile" ştiinţifice, obiective fiind, nu pot fi decât relative, întrucât se bazează pe concluzii

Nae Ionescu și Mircea Eliade

dependente de stadiul dezvoltării ştiinţei şi tehnicii într-o anume epocă, iar într-un stadiu superior sunt necesarmente revizuite, rezultatele experienţelor filosofice, diferite de la individ la individ, sunt absolute la modul subiectiv pentru fiecare dintre cei ce le obţin, în filosofie fiind „atâtea sisteme câţi oameni sunt". Aşadar, „cercetarea ştiinţifică duce la adevăruri relative, dar obiective, cercetarea filosofică duce la rezultate absolute, dar subiective". Căci – speculează **I.** în cursul de metafizică – gânditorii, oricât ar fi de subiectivi, exprimă o *Weltanschauung* proprie unei colectivităţi. Metafizicianul afirmă chiar, în 1937, contrazicând aserţiunea atât de categorică a logicianului din 1934, că, prin faptul de a formula o soluţie, el se defineşte în funcţie de un colectiv, astfel că soluţia nu îi aparţine în exclusivitate, ci reflectă şi experienţa colectivului. Acestea fiind temeiurile cunoaşterii filosofice, o istorie a filosofiei ar fi imposibilă. „Istoria filosofiei însemnează incapacitatea filosofilor de a

ajunge la soluţii definitive; dacă s-ar ajunge la soluţii definitive, ar trebui să avem nu istoria filosofiei, ci istoria erorilor filosofilor.” Cu o asemenea înţelegere a filosofiei, nu e de mirare că **I.** nu apărea în sala de curs, figurat vorbind, în robă, nu adopta un limbaj de circumstanţă, distins la modul artificios, ci făcea uz, neostentativ, în chipul cel mai firesc, de locuţia ce îi era proprie în oricare altă situaţie. Aborda problemele filosofice într-un stil colocvial, cu vocabule curente, cu spontaneităţi de cozerie spumoasă, cu oralităţi de cafenea, cu familiarităţi şi paranteze confesive, recurgea la paradoxuri deconcertante, la butade şi calambururi, la exemplificări ilariante, se referea la Descartes, la Kant tot atât de ireverenţios ca la confraţii din presă cu care polemiza, ca la politicienii împotriva cărora declanşa diatribe. Metafizicianul trata cu nonşalanţă, cu punctări umoristice, şi cele mai grave chestiuni teoretice. Virtuoz fără rival al improvizaţiei, al oralităţii, şi în publicistică, şi în cursurile universitare, **I.** putea să scrie şi cu totul altfel decât aşa, mimând impecabil diferite stiluri.

Momentul spiritual – pe care l-a formulat, dacă nu chiar l-a creat Nae Ionescu – cerea o ieșire din formule, din cărți, din lucruri învățate. Războiul pusese din nou problema omului – a libertății și mântuirii lui. În România întregită, această problemă se încadra în acea gravă și surdă luptă de regăsire a sufletului românesc, autentic. Nicolae Iorga luminase, cel dintâi, această intuiție fundamentală a unor virtuți românești prin care există istoria neamului nostru, și fără de care creația e mincinoasă și viața zădărnicie. Vasile Pârvan căutase mai departe, în protoistoria thracă, izvorul unor virtuți mai eroice și mai universale. Momentul spiritual pe care îl alimentează necontenit lecțiile și articolele profesorului Nae Ionescu aparține unui alt ciclu. Se cere, înainte de toate, o totală sinceritate față de sine și față de ai tăi. Nu știi decât ceea ce trăiești tu*; nu rodești decât în măsura în care te descoperi pe tine. Orice drum e bun dacă duce în inima ființei tale, dar mai ales drumurile subterane, marile experiențe organice, riscurile, aventura. Un singur lucru e esențial: să rămâi tu, să fii autentic, să nu-ți trădezi ființa spirituală. Socratismul profesorului Nae Ionescu se integrează, astfel, de minune momentului spiritual 1922–1930. Tot ce a dezbătut „generația tânără” în acea vreme – „experiența”, „aventura”, „ortodoxia”, „autenticitatea”, „trăirea” – își găsește rădăcinile în ideile profesorului Nae Ionescu.*

MIRCEA ELIADE

SCRIERI: *Grafologie. Scrisul şi omul*, Bucureşti, 1926; ed. îngr. Marin Diaconu, addenda Gheorghiţă Geană, Bucureşti, 1994; *Roza vînturilor. 1926–1933*, îngr. şi postfaţă Mircea Eliade, Bucureşti, 1937; ed. anastatică, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1990; *Curs de metafizică*, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 1991; ed. 2, Bucureşti, 1995; *Curs de istorie a logicii*, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 1993; *Neliniştea metafizică*, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 1993; *Prelegeri de filosofia religiei*, îngr. Marta Petreu, Cluj-Napoca, 1993; *Suferinţa rasei albe*, îngr. Dan Ciachir, Iaşi, 1994; *Între ziaristică şi filosofie*, Iaşi, 1996; *Problema mântuirii în „Faust” al lui Goethe*, îngr. Dora Mezdrea, pref. Mircea Vulcănescu, Bucureşti, 1996; *Teoria cunoştinţei*, îngr. Dora Mezdrea, pref. Octav Onicescu, Bucureşti, 1996; *Curs de istorie a logicei insoţit de trei prelegeri din Logica colectivelor. 1924–1925*, îngr. Dora Mezdrea şi Marin Diaconu, introd. Mircea Vulcănescu, Bucureşti, 1997; Nae Ionescu – Elena-Margareta Fotino, *Corespondenţa de dragoste (1911–1935)*, I–II, tr. Anca Irina Ionescu, îngr. şi introd. Dora Mezdrea, Bucureşti, 1997; *Curs de filosofie a religiei. 1924–1925*, îngr. Marin Diaconu, pref. Nicolae Tatu, postfaţă Mircea Vulcănescu, Bucureşti, 1998; *Tratat de metafizică*, îngr. Marin Diaconu şi Dan Zamfirescu, pref. şi postfaţă Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1999; *Opere*, I–IV, VI–IX, îngr. Marin Diaconu şi Dora Mezdrea, introd. Florica Diaconu şi Marin Diaconu, Bucureşti, Brăila, 1999–2011; *Teologia. Integrala publicisticii religioase*, îngr. şi introd. Dora Mezdrea, Sibiu, 2003.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, III, *667–674*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *866–867*, *Ist. lit.* (1982), *953–954*; Petre Pandrea, *Portrete şi controverse*, I, Bucureşti, 1945, *223–243*; [*Nae Ionescu*], „Prodromos”, 1970, 10 (grupaj special); Anton Dimitriu, *Istoria logicei*, Bucureşti, 1975, *1095–1098*; Octav Onicescu, *Memorii*, I–II, Bucureşti, 1982–1984, *passim*; Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. I: *Zile albe – zile negre*, îngr. Nedic Lemnaru, pref. Alexandru Cojan, Bucureşti, 1991, *passim*; Mircea Eliade, *Memorii*, I–II, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Bucureşti, 1991, *passim*; Steinhardt, *Monologul*, *124–128*; Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu. Aşa cum l-am cunoscut*, îngr. Alexandru Badea, Bucureşti, 1992; Dan Ciachir, *Gânduri despre Nae Ionescu*, Iaşi, 1994; Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935–1944*, îngr. Gabriela Omăt, pref. Leon Volovici, Bucureşti, 1996, *passim*; Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, Bucureşti, 1997, *223–268*; *Nae Ionescu în conştiinţa contemporanilor săi*, îngr. şi pref. Gabriel Stănescu, Norcross (SUA), 1998; Constantin Beldie, *Memorii. Caleidoscopul unei jumătăţi de veac în Bucureşti (1900–1950)*, pref. Nicolae P. Leonăchescu, Bucureşti, 2000, *passim*; George Voicu, *Mitul Nae Ionescu*, Bucureşti, 2000; Dora Mezdrea, *Nae Ionescu. Biografia*, I–IV, Bucureşti, 2001–2005; Mircea Vulcănescu, *De la Nae Ionescu la „Criterion”*, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 2003; Grigurcu, *De la un critic*, *311–319*; Viorel Marineasa, *Tradiţie supralicitată, modernitate diortosită*, Timişoara, 2004; Romina Surugiu, *Dominante filosofice în publicistica lui Nae Ionescu*, Bucureşti, 2008; Mircea Eliade, *File despre Nae Ionescu*, îngr. şi pref. Gabriel Stănescu, Bucureşti, 2008;

Liviu Bordaş, *Apaşul metafizic şi paznicii filosofiei*, Bucureşti, 2010; Marta Petreu, *Diavolul şi ucenicul său*, Iaşi, 2010; Vasile Băncilă, *Nae Ionescu, un cavaler prestant al spiritului*, îngr. Dora Mezdrea, Cluj-Napoca, 2011; Iovănel, *Evreul, passim.* ***D.Mc.***

IONESCU, Nelu (13.V.1936, Iaşi – 20.XI.1982, Bucureşti), prozator, dramaturg, publicist. Urmează cursurile Școlii „Spiru Haret” din oraşul natal, după care devine elev al Liceului Internat ieșean. Ulterior este, tot în Iași, student la Facultatea de Ştiinţe Juridice. În paralel cu activitatea literară, profesează ca avocat şi judecător. A avut o activitate literară bogată, diversă, dar inegală valoric. A fost distins cu Premiul pentru dramaturgie al Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi (1979).

I. debutează cu o piesă în revista „Teatrul” (1966). Unsprezece ani mai târziu publică romanul *Quod sau Codul penal romanţat.* Deşi este ingenios construit, romanul îşi ratează miza – una care se bazează excesiv pe luarea prin surprindere a cititorilor – din cauza numeroaselor stângăcii care îi dau un aer de inautenticitate. Replicile personajelor sunt previzibile, iar efortul autorului de a da consistenţă protagoniştilor e mult prea evident. **I.** se dovedeşte însă un bun publicist. Textele apărute iniţial în „Teatrul”, „Presa noastră”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Ateneu” ş.a. sunt reunite în volumul *Pledoarii* (1980). Elasticitatea enunțului, umorul şi inteligenţa observaţiilor îl recomandă ca unul dintre cei mai fini analişti din presa vremii. Dar **I.** excelează în calitate de dramaturg. A scris numeroase piese de teatru, printre care *Neîncredere în foişor*, *Fără cartuşe, Max!*, *Cum s-a făcut de-a rămas Catinca fată bătrână?* şi *Preferam să mor de râs.* Toate au avut succes la public, fiind montate îndeobște pe scena Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri” din Iaşi. *Cum s-a făcut de-a rămas Catinca fată bătrână?* a înregistrat chiar un record de longevitate, având peste două sute de reprezentaţii pe scena ieșeană. Multe lucrări dramatice pornesc de la o tramă poliţistă, fiind influenţate, probabil, de experienţa autorului în domeniul avocaturii şi magistraturii. Dar această tramă funcţionează mai mult ca un element de *captatio*, **I.** dorind să comunice publicului un misterios „altceva” cu implicaţii general umane. Câteva piese au fost publicate postum în volumul *Teatru* (1984). De asemenea, **I.** este autorul mai multor scenarii radiofonice, printre care *Pretext*, *Puştiul*, *Simfonie pentru destinul meu* şi *Şoferul de pantă*. Dramaturgul este dublat de criticul dramatic. Din textele reunite în *Cronică din dragoste* (1982) rezultă o aplecare deosebită asupra unor detalii referitoare la arta actorului şi la forţa regizorală de a întemeia lumi din replici şi gesturi. Există mai multe referinţe și sugestii în legătură cu modalitatea de adaptare a textelor aparţinând unor autori aflaţi pe trepte valorice diferite, pentru a putea deveni reprezentări scenice convingătoare şi atractive.

SCRIERI: *Quod sau Codul penal romanţat*, Iaşi, 1977; *Pledoarii*, Iaşi, 1980; *Cronică din dragoste*, Iaşi, 1982; *Teatru*, îngr. Doina Florea-Ciornei, postfață Adrian Păunescu, Iaşi, 1984.

Repere bibliografice: Valentin Silvestru, *„Neîncredere în foişor”*, CNT, 1966, 11; Dinu Săraru, *„Neîncredere în foişor”*, LCF, 1966, 11; Ion Hadiş, *„Fără cartuşe, Max!”*, TR, 1968, 9; N. Barbu, *„Cum s-a făcut de-a rămas Catinca fată bătrână?”*, CRC, 1979, 39; Teodor Mazilu, *„Cum s-a făcut de-a rămas Catinca fată bătrână?”*, CNT, 1989, 23; Constantin Paraschivescu, *„Preferam să mor de râs”*, TTR, 1982, 1; Ion Bogdan Lefter, *„Preferam să mor de râs”*, VST, 1982, 3; Maftei, *Personalităţi*, V, *133–135*, Aurel Leon, *Umbre*, V, *34–38*; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *230–231*. ***Ş.A.***

IONESCU, Petru P. (7.VII.1903, Constanţa – 22.V.1979, Bucureşti), prozator, eseist, poet. Şi-a făcut studiile secundare în oraşul natal, la Liceul „Mircea cel Bătrân”, finalizându-le în 1922, iar pe cele universitare la Bucureşti, unde a urmat Facultatea de Litere şi Filosofie. În 1928 îşi dă doctoratul, luat *magna cum laude.* Va pleca la Paris, acordându-i-se o bursă pentru cel de-al doilea doctorat, care, din păcate, îi va fi retrasă după doi ani. A încercat să subziste fără stipendiu încă doi ani, dar este somat să se întoarcă în ţară pentru a fi concentrat. Ulterior funcţionează ca profesor la Lugoj, Orăştie, Sinaia, Constanţa, Buzău şi Bucureşti, desfăşurând în acelaşi timp o fecundă activitate culturală. Începe să colaboreze încă din timpul liceului la „Dobrogea jună” din Constanţa (1920), scriind apoi la „Revista Fundaţiilor Regale”, „Convorbiri literare”, „Saeculum”, „Revista de filosofie”, „Pontice”, „Gândirea”, „Viaţa”, „Seara”, „Dacia rediviva”, „Sfarmă-Piatră”, „Muncitorul român”, „Meşterul Manole”, „Universul literar” ş.a., iar mai târziu, din 1968, la „Argeş”, „Tomis”, „Ramuri”, „Cronica” ş.a. Semna (uneori şi cu pseudonimele Teofil Bartolomeu, Ionescu-Tomis, Ion Petru, I. Petru-Tomis) articole, cronici şi eseuri filosofice şi literare, proză şi versuri. Ca eseist din ultima promoţie gândiristă, **I.** s-a bucurat de

apreciere. Remarcat de Nichifor Crainic, în 1939 va intra în cercul ,,Gândirii", context cultural potrivit pentru publicarea, vreme de cinci ani, a mai multor studii şi eseuri de hermeneutică a specificului etnic, preocupat fiind de raportul între sufletul românesc, ale cărui caracteristici le definește și le analizează, şi cultura care îi corespunde (*Matca istorică a sufletului românesc, Însemnări despre sufletul românesc* ş.a.), dar şi de problema cunoaşterii (*Preliminariile cunoaşterii, Adevăr și cunoaștere, Cunoaştere şi credinţă* etc.) sau de metafizica religiei. Dintre lucrările care i-au apărut în volum se remarcă, prin ecoul ei, *Ontologia umană şi cunoaşterea* (1939; Premiul Fundaţiilor Regale), o incitantă disertaţie filosofică pe tema destinului creştin al omenirii. În 1936 publică, sub pseudonimul Sergiu Vladimir, romanul intitulat *Jurnalul unui om inutil*, retras de pe piaţă. A publicat, de asemeni, manuale de sociologie, economie politică şi de psihologia comerţului şi a muncii pentru şcolile elementare şi pentru licee. În manuscris a lăsat patru piese de teatru, două volume de versuri, mai multe eseuri şi traduceri.

Confesiunile lui **I.** din *Jurnalul unui om inutil* reţin atât prin naturalețea tonului, cât şi prin expresia lor, când nonşalantă, când plină de aplomb. Sunt aduse în prim-plan tribulaţii erotice, cu accent pe reverberaţia lor lăuntrică, amplu analizată, într-o înlănţuire de reflecţii şi metafore. De aici tenta filosofică a stilului, dar şi un vag fior de senzualitate, romanul amintind pe alocuri de *Maitreyi* al lui Mircea Eliade. Cu aceeaşi privire răsfrântă în sine, **I.** cultivă în poezie stările elegiace, melancolice, izvorâte dintr-un fond sufletesc traversat de visuri, amintiri, speranţe înăbușite. Trăirile, comunicate deloc plat, ba chiar sugestiv, par să alunece într-un plan ireal, cu un halou şi rezonanţe subtile, uneori metafizice. **I.** a făcut și traduceri, majoritatea rămase în pagini de revistă, din franceză, italiană, germană şi a tălmăcit în aceste limbi din lirica lui M. Eminescu. A dat, de asemenea, în 1971, o transpunere în româneşte a romanului *O viaţă* de Christian Barnard.

SCRIERI: *Jurnalul unui om inutil*, Bucureşti, 1936; *Ontologia umană şi cunoaşterea*, Bucureşti, 1939; *Unitatea cunoaşterii*, Bucureşti, 1944; *Metafizica ortodoxiei*, îngr. Adrian Michiduţă, postfaţă Florian Roatiş, Craiova, 2008.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *„Jurnalul unui om inutil"*, G, 1936, 6; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *869*, *Ist. lit.* (1982), *955*; Micu, *„Gândirea"*, *969*; *Scrisoare de la Cristina Ionescu. 1980*, ADLTR, I–34; George, *Reveniri*, *171–175*; Lucian Valea, *Generația amânată*, Cluj-Napoca, 2002, *111, 145–146, passim*; Florian Roatiş, *Petru P. Ionescu şi Lucian Blaga*, ,,Nord literar", 2007, 5–7; Gheorghe Vlăduţescu, *,,Metafizica ortodoxiei"*, ,,Revista de filosofie", 2010, 3–4; Michael Finkental, *Intersecţii. Vara şi uitarea: despre P.P. Ionescu şi Camil Petrescu*, OC, 2012, 632; Angela Botez, *Gânditori români despre filosofia religiei și teologie*, „Revista de filosofie", 2012, 5. ***C.Bz.***

IONESCU, Radu (10.X.1834, Bucureşti – 24.XII.1872, Bucureşti), critic literar, poet, publicist.

Este fiul Anei (n. Cluceru-Andricu) şi al lui Nicolae Ionescu, diacon. Înscris sub numele Ivăncescu Răducanu, apoi Ionescu Răducanu, a urmat cursurile Colegiului „Sf. Sava" din Bucureşti. Înclinat de timpuriu către poezie, **I.** şi-a adunat primele versuri în volumul *Cânturi intime* (1854). În 1855 prefaţează o ediţie de poezii ale lui D. Bolintineanu. Studiază literele şi filosofia în Franţa şi colaborează aici la „Buciumul" (1857) cu satire şi articole politice. Întors în ţară, intră în redacţia ziarului „Dâmboviţa", al cărui redactor devine în mai 1860, alături de D. Bolintineanu ş.a. După suprimarea „Independinţei", care înlocuise „Dâmboviţa", ajunge în februarie 1861 redactor responsabil al gazetei „Uniunea română", iar în noiembrie 1862 director, proprietar şi redactor al ziarului „Independinţa română". Membru (1861–1863) în comitetul de redacţie al „Revistei române", e prezent aici cu studii, articole şi versuri. În primăvara anului 1863 **I.** trece în redacţia cotidianului liberal „Românul", unde îşi continuă activitatea jurnalistică. Ca director în Ministerul Cultelor ţine, în 1865, conferinţe cu subiecte istorice, iar ca ziarist atacă guvernul şi domnia lui Al. I. Cuza, prin articolele din „Conştiinţa naţională" (1865) şi „Sentinela română" (1866). Face parte din comitetul de direcţie al „Revistei Dunării" (1866). După detronarea lui Cuza, este ales deputat de Argeş şi membru în Consiliul comunal al Bucureştilor, iar în 1867 e numit agent diplomatic al ţării la Belgrad. A fost unul dintre jurnaliştii români remarcabili, ale cărui

articole, publicate în presa liberală, multe semnate Radion, altele Quineva, mărturisesc cunoştinţe întinse şi variate de filosofie, drept, economie, sociologie, etică, diplomaţie, politică.

Deşi temperamental era atras de poezie, **I.** a scris versuri fără calităţi deosebite. Elev şi imitator al lui D. Bolintineanu în prozodie, el a contribuit la îmbogăţirea meditaţiei lirice româneşti de până la M. Eminescu, printre precursorii căruia poate fi socotit. Cultura filosofică sistematică şi firea meditativă se întrevăd în versurile lui **I.**, care se detaşează de poeţii minori ai epocii prin abordarea unei tematici descinse din romantismul german, din schopenhauerianism şi din filosofia indică. A mai publicat satire, epigrame şi ode în „România literară", „Buciumul", „Dâmboviţa" şi „Revista română". Este considerat unul din prezumtivii autori ai romanului *Don Juanii din Bucureşti* (publicat fără semnătură în foiletonul gazetei „Independinţa", 1861–1862), atribuit, succesiv, lui Ion Ghica, Pantazi Ghica şi lui **I.**, şi aproape sigur autor al textului introductiv *Catastihul amorului*, ca şi al romanului *La gura sobei* (apărute anonim în 1865), precum şi al nuvelei *O zi de fericire*. În *Catastihul amorului* se teoretizează în marginea principiilor realismului de tip balzacian, iar romanul (poate o adaptare) este o parodie, surprinzătoare prin modernitate, a procedeelor clişeizate de construire a unei astfel de scrieri. Articolele de critică literară ale lui **I.**, mai ales *Principiele criticei*, au ca sursă estetica hegeliană, cunoscută fie direct, fie prin intermediari francezi. Delimitată net de ştiinţă, care se dedică utilului, arta se bazează, în concepţia criticului român, pe principii absolute, deduse din evoluţia literară. Situată între percepţie şi inteligenţă, arta are ca scop revelarea unei „aparinţe frumoase", a unei „forme a idealului", pe care o ia din lumea înconjurătoare. Manifestare a spiritului omenesc, arta nu este imitaţie, ci creaţie, iar influenţa ei socială e mare, teatrul mai ales fiind un mijloc de educaţie. De aceea, **I.** a acordat spectacolului teatral o atenţie deosebită, semnând multe cronici dramatice în „Independinţa română". Adept al esteticii deductive, el concepe critica drept o aplicare a principiilor extrase din capodoperele literaturii universale. Criticul, căruia îi cere lecturi bogate, capacitate de observaţie şi spirit contemplativ, este dator să compare opera judecată cu prototipul ideal, rezultat din suma legilor istorice ale genului şi speciei în care se încadrează. Aprecierea, fundamentată teoretic şi ferită astfel de simpla impresie, ajută la formarea gustului cititorilor. Îndrumând critica spre specificul artei, **I.** se arată a fi un precursor al lui Titu Maiorescu, iar în ansamblul esteticii româneşti din secolul al XIX-lea rămâne cel mai important teoretician prejunimist, contribuind substanţial la călăuzirea criticii literare către o metodă proprie.

SCRIERI: *Cânturi intime*, Bucureşti, 1854; *Odă la România*, Paris, 1859; *Scrieri alese*, îngr. şi pref. Dumitru Bălăeţ, Bucureşti, 1974; *Catastihul amorului şi La gura sobei*, îngr. şi introd. Dumitru Bălăeţ, Cluj-Napoca, 1986.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, *139–141*; Radu Dragnea, *Un critic literar de tranziţie*, G, 1923, 6; Vianu, *Studii*, *567–569*; Cornea, *Alecsandrescu – Eminescu*, *291–296*, *304–316*; Mircea Iorgulescu, *Un mare uitat: Radu Ionescu*, RL, 1974, 27; *Dicţ. lit. 1900*, *452–453*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *401–402*; Dumitru Bălăeţ, *Radu Ionescu – un fiu al fantasiei*, Bucureşti, 1985; Manolescu, *Arca*, I, *77–81*; *Dicţ. esenţial*, *399–401*; Ioana Drăgan, *Romanul popular în România*, Cluj-Napoca, 2001, *157–171*; *Dicţ. analitic*, IV, *470–471*; Manolescu, *Istoria*, *350–355*; Şerban Axinte, *Ideologia literară a lui Radu Ionescu*, TP, 2010, 7–8. ***D.M.***

IONESCU, Stejar (10.IV.1898, Corbu Vechi, j. Brăila – 28.VI.1928, Slănic Moldova), prozator. O prezenţă aparte era **I.** în cercul „Vieţii româneşti" de la Iaşi. Retras, tăcut, cu un aer visător, tânărul redactor se făcuse iubit printre confraţi. Moartea lui absurdă, într-un accident de maşină survenit între Târgu Ocna şi Slănic Moldova, a produs consternare şi multă tristeţe. După un an lângă mormântul lui îşi punea capăt zilelor soţia scriitorului, Alexandra. **I.** a copilărit la Sinaia, unde se mutaseră părinţii, Adela şi Justinian Ionescu. Aici face şcoala primară, pentru clasele secundare fiind transferat la Liceul „Sf. Petru şi Pavel" din Ploieşti, iar din 1913, după ce obţine o bursă, la Liceul Internat din Iaşi. Printre colegi – Ionel Teodoreanu. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universităţii ieşene, absolvită în 1919. Timp de trei ani lucrează ca avocat, însă, neacomodându-se cu mediul, renunţă şi intră în ziaristică. Din mai 1920 face parte, ca secretar de redacţie, din echipa „Vieţii româneşti". În 1922 devine redactor la „Opinia" şi, sub pseudonimul I. Luchian, semnează reportaje, recenzii, cronici dramatice, câte un comentariu politic. A mai colaborat la „Complex" şi a trimis „corespondenţe" (*Scrisori din Iaşi*) ziarelor „Adevărul" şi „Dimineaţa". În „Viaţa românească" şi în „Adevărul literar şi artistic", precum

şi în „Almanahul ziarelor «Adevărul» şi «Dimineaţa» pe anul 1926” îi apar traduceri din Joseph Conrad (tălmăcire la care s-a asociat cu G. Bărgăuanu), John Galsworthy, Lafcadio Hearn, Jerome K. Jerome, Johannes V. Jensen, Bernard Shaw.

După un debut fragil, dar nu lipsit de interes, cu o schiţă comică, în „Însemnări literare” (1919), **I.** tace timp de câţiva ani. De fapt, nu mai publică, fiindcă de scris, scrie, numai că în prozele concepute în acest interval el nu-şi conturase încă fizionomia. Tipărite postum în „Adevărul literar şi artistic” (1933), aceste încercări eşuează atunci când sunt plasate în registrul comic, în vreme ce schematismul le pândeşte pe cele cu accent melodramatic, unde sare în ochi înrâurirea ideologiei poporaniste. Însă cu nuvela *Domnul de la Murano* („Adevărul literar şi artistic”, 1926), **I.** găseşte formula, reflexiv-melancolică, în care îşi poate investi o interioritate frământată de incertitudini. Camil Petrescu, în „Cetatea literară”, îl remarcă numaidecât („o adevărată revelaţie”; „Are atâta siguranţă în expresie acest debutant…”). Vor urma alte câteva scrieri, incluse în volumul *Domnul de la Murano* (1928), ce prilejuieşte numai comentarii favorabile. Cu o turnură confesivă, nuvelele, unde tristeţea e destrămată când şi când de un surâs, sunt brodate în jurul sentimentului iubirii. O iubire care, parcă sub semnul unei fatalităţi, nu se împlineşte niciodată. Inhibiţia ciudată a bărbatului, crispările şi laşităţile lui, ambigua fluiditate a sufletului feminin, capricios şi uneori de neînţeles, provoacă această irezolvabilă criză. În pofida unor clipe de exaltantă amăgire, sentimentul final este acela de regret, părerile de rău luând o tonalitate de fină elegie. Intuiţia psihologică a prozatorului nu e lipsită de subtilitate, iar scrisul său rotunjit face perceptibilă o gamă de nuanţe. În spiritul cultivat la „Viaţa românească”, **I.** rânduieşte o serie de „documente omeneşti” (*Colecţie*, „Viaţa românească”, 1928). Sunt „fişe pentru un viitor roman”, întocmite cu o luciditate de moralist părăsit de iluzii. Scepticismul notaţiilor, ce îşi propun să sondeze, dincolo de aparenţe, realităţi sufleteşti, păstrează un grăunte de ironie. **I.** începuse şi un roman, *Game*, plănuit să apară în trei volume. A apucat să scrie până la începutul celei de-a doua părţi a primului volum, filele redactate fiind inserate de Ionel Teodoreanu în „Viaţa românească” (1928–1929). Axat, după cât se pare, pe tema idealurilor greu de atins, fragmentul de roman proiectează într-un spaţiu epic trasat cu mână sigură câteva siluete promiţătoare.

SCRIERI: *Domnul de la Murano*, Iaşi, 1928; *Domnul de la Murano*, îngr. şi introd. Leon Baconsky, Cluj, 1971.

Repere bibliografice: Camil Petrescu, *Reviste*, „Cetatea literară”, 1926, 4; Ralea, *Scrieri*, II, *451–452*; Perpessicius, *Opere*, III, *121–123*; Sadoveanu, *Cărţi*, I, *212–213*; Botez, *Memorii*, I, *320–321*; Zaciu, *Colaje*, *161–165*; Şerban, *Ispita*, *255–256*; Maftei, *Personalităţi*, V, *136–138*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *605–606*. ***F.F.***

IONESCU, Tudor (14.VI.1943, Timişoara – 26.III.2009, Cluj-Napoca), prozator, eseist, traducător. Este fiul Mariei Ionescu (n. Cnobloch), chimistă, şi al lui Angelo Ionescu, inginer. Frecventează între anii 1954 şi 1961 câteva licee din Cluj, apoi, după ce încearcă să urmeze o școală de aviație și Facultatea de Educație Fizică, devine student la Facultatea de Filologie, secţia franceză–română, a Universității „Babeş–Bolyai” (1962–1967). Mai întâi profesor de limba franceză la şcoli din Gherla şi Cluj, în 1970 devine asistent la Facultatea de Filologie a Universităţii clujene, unde va avansa până la gradul de profesor. Îşi ia doctoratul în 1986 cu teza *Marcel Proust et le théâtre*. Debutează în 1966 cu traducerea poeziilor *Buchetul* şi *Războiul* de Jacques Prévert în „Tribuna”, iar în volum în 1976 cu traducerea cărţii Marthei Bibescu *La bal cu Marcel Proust*. Mai colaborează la „Steaua”, „Echinox”, „Apostrof”, „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»” ş.a. A folosit și pseudonimul Amélie Denfert.

Autor de studii despre literatură şi artă, conferenţiar pe teme culturale la Geneva şi Nantes, pictor și sculptor, **I.** desfășoară concomitent şi o consistentă activitate de traducător şi prozator. Publicând versiunea românească a cărţii Marthei Bibescu, **I.** introduce cititorul, cu mijloace perfect adecvate, în universul de sensibilitate al unei strălucite scriitoare, ce cultiva legături intelectuale prestigioase. Traducerea este exactă, fluentă. Se adaugă transpuneri din franceză în română (printre altele, din Charles Baudelaire și Guillaume Apollinaire), care sunt dublate de tălmăcirea unor poeţi români în franceză (Adrian Popescu, Mariana Bojan, Horia Bădescu, Mircea Petean, Vasile Igna, Radu Mihăileanu). De asemenea, problemele traducerii sunt abordate sistematic în cursuri universitare şi în studii speciale de teoretizare a domeniului, precum în *Știința și/sau arta traducerii*

(2003). Numeroase cărți transpuse de **I.** în română, nu numai din literatura franceză, ci și din cea belgiană, canadiană, relevă și alte preferințe, pentru roman, eseu, memorialistică sau pentru teatru. De altfel, eseurile intitulate *Glose franceze* (1981) atestă nostalgia prozei: „La originea eseurilor cuprinse în volum se află preocuparea de a ridica detaliul care frapează (prin insolit sau insistenţă) la demnitatea unui element semnificativ", afirmă autorul. Sunt de remarcat aici orizontul lecturii, apelul la artele plastice contemporane, stilul echilibrat şi lapidar. Volumul de proză scurtă umoristică *Ţinuta obligatorie!* (1986) rosteşte cu umor unele adevăruri, neconforme cu atitudinea comună faţă de năravuri şi moravuri frecvente. Stilul are vioiciune, fraza este alertă, verva şi umorul sunt de bună calitate. *Sfârşit de vară pe râu* (1993) e povestea cvasiclasică a unei călătorii care duce la o regăsire de sine, prilejuind împlinirea unor vechi reverii. Dornice de evadare din „sinele zilnic, temător, hotărnicit şi rutinier", două personaje – naratorul şi prietenul său doctorul – se eliberează din chingile obişnuinţelor şi tabieturilor, călătorind fie şi numai pe Someş. Spiritul ironico-dezabuzat este prezent şi aici. Postum, au fost publicate în volumul *Remember clujean* (2010) tabletele apărute în „Tribuna" din 2006–2008, o incursiune plină de farmec și nostalgie prin locuri cunoscute și necunoscute sau uitate ale orașului.

SCRIERI: *Glose franceze*, Cluj-Napoca, 1981; *Ţinuta obligatorie!*, Cluj- Napoca, 1986; *Şi pe faţă şi pe dos*, Cluj-Napoca, 1989; *Marcel Proust et le théâtre,* Cluj-Napoca, 1991; *„Pantera" din Montparnasse*, Cluj-Napoca, 1991; *Practica traducerii literare (Domeniul francez)* (în colaborare cu Sorin Barbul şi Gheorghe Lascu), Cluj-Napoca, 1992; *Sfârşit de vară pe râu*, Cluj-Napoca, 1993; *Ştiinţa şi/sau arta traducerii,* Cluj-Napoca, 2003; *Urme de condei*, Cluj-Napoca, 2004; *Remember clujean*, Cluj-Napoca, 2010. **Traduceri:** Martha Bibescu, *La bal cu Marcel Proust*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1976; Guillaume Apollinaire, *Cele unşpe mii de vergi nebune*, Cluj-Napoca, 2002; Yves Bonnefoy, *Început și sfârșit al ninsorii*, Cluj-Napoca, 2004, *Ținutul dinlăuntru*, Cluj-Napoca, 2004; Pascal Quignard, *Viața ascunsă*, Cluj-Napoca, 2008; Nathalie Sarraute, *Pour un oui ou pour un non – Pentru un da sau pentru un nu*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Valentin Taşcu, [*Tudor Ionescu*], „Făclia", 1976, 9247, TR, 1981, 38; Ion Marcoş, *„La bal cu Marcel Proust"*, ST, 1976, 10; Miron Blaga, *„Ţinuta obligatorie!"*, TR, 1981, 1; Vasile Igna, *Confesiunile lui Tudor Ionescu*, „Făclia", 1981, 10 606; Ștefan Borbély, *Cărţi de vacanţă*, AFP, 1994, 5–7; Carmen Varfalvi-Berinde, *De-a povestirea*, TR, 1994, 43; Irina Petraş, [*Tudor Ionescu*], TR, 1995, 20, RL, 2010, 36; Ioana Bot, *O poetică a marginii?*, CNT, 2004, 2.

M.Pp.

IONESCU-CAION, C. Al. [Constantin Al.] (25.III.1880, Bucureşti – 2.XI.1918, Bucureşti), critic literar, prozator. Este fiul lui Alexandru C. Ionescu, avocat. După studii liceale urmate la Bucureşti şi, probabil, la Iaşi, va fi student al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii bucureştene. În anul 1902, după un proces în care apare ca inculpat ca urmare a acuzelor nedrepte pe care le adusese lui I.L. Caragiale, este exmatriculat definitiv din Universitate, prin hotărârea Senatului universitar. Dorinţa obsedantă de celebritate a lui **I.-C.** s-a întors împotriva lui într-atât, încât la moarte era un necunoscut. Notorietatea la care ajunsese afirmând că I.L. Caragiale a plagiat mai întâi un dramaturg maghiar inventat, Kemény Istvan, şi apoi pe Lev Tolstoi (*Originalitatea d-lui Caragiale. Două plagiate*, 1902), a fost de scurtă durată. Încercările pe care le-a făcut, încurajat şi de Al. Macedonski, de a resuscita interesul pentru această afacere s-au dovedit infructuoase. Și activitatea lui de prozator şi de critic literar a trecut neobservată. Pe **I.-C.** îl încercau febrele unui delir de grandoare. Într-un articol se compara cu Napoleon Bonaparte şi se închipuia, la fel ca împăratul francez, înconjurat de hula şi invidia pletorei de „analfabeţi şi bastarzi ai talentului". A fost redactor, redactor-prim sau colaborator la „Adevărul", „Liberalul", „Revista literară", „Carmen", „Rodica", „Patriotul", „Forţa morală", „Românul literar", „Arhiva" ş.a. A folosit pseudonimele Caion, Alfa şi Omega, Mircea Basarab, Nică Burduşel, Ion Carp, V. Cristeanu, Ion Dobrescu, V. Dragomir, Tudor Dumbravă, Ion Filipescu, Mircea Fulger, Iac, Liber, Victor Macri, Şt. Micu, Decius Mus, Roman Muşat, Dr. Emil Natan, Nergal, Noiac, Tom Popăiuş, Const. Popescu, Porte du Trait des Anges, Marin V. Preuţescu, Th. Săndulescu, Elisa Serea, Spătarul Milescu, Un student.

Nuvelele lui **I.-C.**, inspirate din Antichitatea elină (*Din umbră… Moravuri antice*, 1901) sau din viaţa lui Iisus Hristos (*Pentru Cruce*, 1903, *Triumful Crucei*, 1904) sunt un amestec de informaţie istorică brută (dar suspectă sub aspectul autenticităţii) şi de literaturizare neîndemânatică. Pretenţioasa încercare dramatică *Legionarii Crucei* (1904), „tragedie constantiniană", nu este altceva decât o plicticoasă însăilare

de însemnări de lectură. Cronicar literar activ, **I.-C.** a scris mult şi despre cele mai variate subiecte. Câteva dintre articolele publicate în „Românul literar" le-a strâns în broşura *Note* (1905). Critica lui este însă mai întotdeauna pătimaşă, nedreaptă. Dorinţa de a fi original cu orice preţ, de a uimi îl face să se opună evidenţei, bunului-simţ. Astfel, el neagă, în numele unei aşa-zise purităţi a operei literare, efectele influenţei folclorului asupra literaturii române culte, îi contestă lui Mihai Codreanu vocaţia poetică şi mai ales înzestrarea pentru sonet, caracterizează versurile lui Octavian Goga drept „urâte şi greoaie", afirmând că scriitorul „stâlceşte limba" ş.a.m.d. După 1905, la revistele conduse de el, a publicat literatura poeţilor tineri, între care G. Bacovia şi I.M. Raşcu. A tradus, prin intermediar francez, câteva fragmente din *Călătoriile lui Gulliver* de Jonathan Swift, precum şi din Th. Bailey Aldrich, P. Castanier, H. de Graffigny, L. Boussenard, L. Jacolliot şi Jules Gros. O încercare de istorie a culturii, intitulată *Galia şi înrâuririle ei (1898–1908)* (I–II, 1915), nu prezintă, ca şi aşa-zisa teză de doctorat *Îndrumări nouă în viaţa politică şi culturală a Franţei contemporane şi înrâurirea ei asupra noastră* (1914), vreo garanţie de originalitate sau de corespondenţă cu realitatea ştiinţifică şi istorică. **I.-C.** obişnuia să inventeze nu numai acuzaţii de plagiat, ci şi opere proprii sau surse de informare şi argumente.

SCRIERI: *Din umbră… Moravuri antice*, Bucureşti, 1901; *Originalitatea d-lui Caragiale. Două plagiate*, Bucureşti, 1902; *Pentru Cruce*, Bucureşti, 1903; *Triumful Crucei*, Bucureşti, 1904; *Legionarii Crucei*, Bucureşti, 1904; *Note*, Bucureşti, 1905; *Galia şi înrâuririle ei (1898–1908)*, I–II, Bucureşti, 1915; *Moravuri antice şi contemporane*, îngr. şi introd. Doina Rizea, pref. Nicolae Georgescu, Bucureşti, 2004. **Traduceri:** Th. Bailey Aldrich, *Copilărie tristă*, Bucureşti, 1898; H. de Graffigny, *Povestiri ştiinţifice*, Bucureşti, 1898; Jonathan Swift, *Trei ani de suferinţă. O călătorie curioasă*, Bucureşti, 1898; L. Boussenard, L. Jacolliot, Jules Gros, *Trei nuvele*, Bucureşti, 1898; P. Castanier, *Nuvele antice. Moravuri din timpul decadenţei romane*, Bucureşti, 1899.

Repere bibliografice: Şerban Cioculescu, *Viaţa lui I.L. Caragiale*, ed. 2, Bucureşti, 1969, *325–327*; Raşcu, *Amintiri*, *14*, *18–19*; *Procesul Caragiale–Caion. Dosarul revizuirii*, Bucureşti, 1972; Gala Galaction, *Jurnal*, II, îngr. şi pref. Teodor Vârgolici, Bucureşti, 1977, *27–29*; Mihai Gafiţa, *Flautul lui Marsias*, Bucureşti, 1977, *98–112*; *Dicţ. lit. 1900*, *453*; *Procesul Caragiale–Caion*, pref. Dan Alexandru Condeescu, Bucureşti, 1999; Pamfil Şeicaru, *Scrieri din exil*, îngr. şi pref. I. Oprişan, vol. I: *Figuri din lumea literară*, Bucureşti, 2002, *115–124*; Adrian Creţu, *Cazul literar Caion*, „13 Plus", 2007, 4–6; Mircea Coloşenco, *Poezia lui George Bacovia în exegeza lui Caion*, „Axioma" (Ploieşti), 2007, 10; Anghelescu, *Mistificţiuni*, *105–137*. ***R.Z.***

IONESCU-GION, Gheorghe (4.XII.1922, Iaşi – 3.X.1980, Bucureşti), poet. Fiu al unor funcţionari, **I.-G.** urmează în Iaşi studiile primare, liceale şi Conservatorul de Muzică şi Artă Dramatică, absolvindu-l în 1942. Tot în Iaşi este angajat ca actor, după 1948 transferându-se la Teatrul Tineretului şi ulterior la Teatrul Mic din Bucureşti. În 1967 i se conferă Meritul Cultural pentru întreaga sa carieră de actor.

Actor cu o memorabilă prezenţă scenică, interpret îndeosebi al unor eroi de dramă, având un joc inteligent, nuanţat, într-o tonalitate gravă, întotdeauna personal până la manierism, **I.-G.** s-a revelat la maturitate şi ca poet de idei şi de insaţiabilă meditaţie, publicând două volume intitulate neutru *Versuri* (1969–1972). Poezia lui îşi are sursa primară într-o copilărie frustrată, într-o adolescenţă întârziată, petrecută într-un oraş bacovian – „urât, cu flori de scrum,/ cu oarbe felinare, cu ochi de lup/ sclipind spre abatoare". Poetul cultivă o nesfârşită nostalgie salvatoare: „De nu clădeam în vis, pretimpuriu,/ O lume, şi de n-ar fi fost să-n-frunt/ Cu visul lumea cea de mai târziu,/ N-aş fi ştiut, pe când trăiam, că sunt". Meditaţia perseverentă, deseori în variaţiuni pe aceeaşi temă, alteori încifrată, uneori chiar confuză, coboară rar într-un fel de grandilocvenţă (sesizabilă şi la actor) de extracţie vlahuţiană. Îndeobşte se ajunge la o conştiinţă înfiorată a singurătăţii, filtrată prin ipostaze metaforice cu sursa în versul lui M. Eminescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, în folclor sau mărturisind lecturi din Baudelaire, Shakespeare, Goethe. O amprentă distinctă are poezia erotică, în care sentimentul este rar mărturisit direct, rămânând mai mult implicit. Erosul constituie puntea de legătură a înţelegerii şi a acceptării orgolioase a vieţii, chiar cu preţul tristeţii: „Şi ochii nimănui, adânci văpăi,/ Cu ochii tăi frumoşi nu se măsoară,/ Chiar îngerii pălesc sub ochii tăi/ Când sunt spălaţi de-o lacrimă amară". Dar „pofta de-a pătrunde taina firii" îl duce adesea la o jubilare naturistă, la frenezia bucuriilor estivale, la un soi de panteism naiv. Conştient în ultimă instanţă şi de „lucirile străine" ale poeziei sale, lucid şi faţă de „gloria fără

nădejde", poetul-actor crede în cuvânt chiar cu riscul ignorării rostirii sale sau cu preţul pedepsei.

SCRIERI: *Versuri*, I–II, Bucureşti, 1969–1972.

Repere bibliografice: Bogdan Ulmu, *„Versuri"*, RL, 1973, 26; *Lit. rom. cont.*, I, *486–488*; Ion Focşa, *Oameni de teatru din trecut: Gh. Ionescu-Gion*, ARG, 2006, 4. ***M.D.***

IONESCU-MOREL, D. [Dumitru] (7.X.1885, Bucureşti – ?), prozator, autor dramatic, traducător. Ofiţer activ după absolvirea Liceului Militar din Iaşi şi a Şcolii de Ofiţeri din Bucureşti, **I.-M.** a funcţionat şi ca inspector regional de pregătire premilitară înaintea celui de-al Doilea Război Mondial. Frecventează gruparea de la revista „Convorbiri critice" a lui Mihail Dragomirescu, unde l-a cunoscut pe I.L. Caragiale. Este unul dintre membrii fondatori ai Asociaţiei Scriitorilor Militari. Începe să publice devreme versuri şi povestiri, în „Cronica" şi în „Acţiunea" (1904–1905). Mai colaborează la numeroase ziare şi reviste, între care „Universul", „Convorbiri critice", „Familia", „Rampa", „Epoca", „Ilustrațiunea națională" ş.a.

O primă încercare dramatică a lui **I.-M.**, *Stavila* (1915), ca şi alte lucrări destinate scenei care au fost şi tipărite – *Într-un adăpost* (1920), *În gheare de lup* (1928), *Vă ordon: Treceţi Prutul!* (1942), *O poveste adevărată* (1944) – sunt simple compuneri dialogate, relatând întâmplări eroice la care participă oameni dedicaţi ideii de patriotism sau personaje ajunse în situaţii-limită, relevante pentru structura lor psihică. Mai rezistentă la confruntarea cu publicul s-a dovedit comedia în trei acte *Mătuşica* (1932), prezentată în premieră absolută la Teatrul Naţional din Cluj şi preluată în următorul deceniu de mai multe teatre din ţară. Pornind de la un conflict familial declanşat de presupuse infidelităţi, autorul reuşeşte o construcţie dramatică relativ echilibrată, cu situaţii credibile, în care observaţia satirică funcţionează constant. Faptele şi personajele suferă însă de un anacronism incomod; motivul bărbatului terorizat de o soţie autoritară, aflată sub influenţa unei mătuşi preocupate exclusiv de facerea şi desfacerea căsătoriilor, apelează la rezolvări arhicunoscute. Un roman în două volume, *Mai sunt oameni buni* (1940), s-a bucurat de atenţia criticii şi a cititorilor datorită subiectului de permanentă valabilitate, impregnat cu note de compasiune şi duioşie. Un copil orfan şi vagabond, Vlad, împreună cu căţelul său sunt culeşi de pe stradă de Dan Prună, un lucrător la pavaje. Având inteligenţă vie şi activă, copilul, ocrotit de tatăl adoptiv, se remarcă prin sârguinţă, obţine brevetul de mecanic, îşi deschide un atelier, devenind la rându-i susţinător al celui care îi purtase de grijă. Poreclit „doctorul motoarelor", Vlad dovedeşte o pricepere specială în repararea avioanelor, prilej pentru **I.-M.** de a produce informaţii interesante legate de construcţia şi de întreţinerea aparatelor de zbor, precum şi de tehnica propriu-zisă a zborului, toate acestea atrăgând cu deosebire cititorii tineri. Acţiunea, simplă şi bine distribuită în timp, este plasată în lumea periferiei bucureştene, de unde sunt luate şi modelele pentru câteva personaje de fundal. După o rețetă bine exersată, „oamenii buni" contribuie la izbânda binelui şi a dreptăţii. În economia romanului naraţiunea este subordonată dialogului, oferind o lectură uşoară, educativă. Câteva cărţi pentru copii, adevărate *best-seller*-uri reeditate ani în șir, se menţin în sfera relevării valorilor etice, considerate decisive pentru succesul în viaţă: *Aventurile lui Goangă şi Târlică* (1925), „roman" care a circulat în numeroase ediţii, *Moş Alinte şi Casandra* (1942), *Ţuş-Ţuş, romanul unui măgăruş* (1943), *Vreau s-ascult şi eu poveşti* (1943), precum şi multe alte istorioare prelucrate de obicei după P.J. Stahl. **I.-M.**, un autor industrios, exploatând abil scheme şi cărţi de mare audienţă, pe care le „prelucrează", este şi traducător al unor scrieri în proză de Matilde Serao, Jules Sandeau, Hector Malot, Edmondo De Amicis, Selma Lagerlöf.

SCRIERI: *Stavila*, Bucureşti, 1915; *Într-un adăpost*, Bucureşti, 1920; *Zile cu soare*, Bucureşti, 1920; *Cartea cu taine* (în colaborare cu Maftei Coradu), Bucureşti, 1922; *Înmormântarea eroului necunoscut*, Bucureşti, 1923; *Aventurile lui Goangă şi Târlică*, Bucureşti, 1925; *Cartea bunilor români*, Bucureşti, 1925; *În gheare de lup. Într-un adăpost şi alte două piese*, Sibiu, 1928; *Mătuşica*, Bucureşti, [1932]; *Mai sunt oameni buni*, I–II, Bucureşti, 1940; *Moş Alinte şi Casandra*, Bucureşti, 1942; *Vă ordon: Treceţi Prutul!*, Bucureşti, 1942; *Animale mari şi mici*, Bucureşti, 1943; *Ţuş-Ţuş, romanul unui măgăruş*, Bucureşti, 1943; *Vreau s-ascult şi eu poveşti*, Bucureşti, 1943; *Cine-l prinde mai întâi?*, Bucureşti, 1944; *Corabia lui tata Noe*, Bucureşti, 1944; *Cucuriguuu*, Bucureşti, 1944; *O poveste adevărată*, Bucureşti, 1944; *Bună seara, tăicuţule!*, Bucureşti, 1945; *Ce caută un melc aici?*, Bucureşti, 1945; *Domnişoara Sanda şi litera A*, Bucureşti, 1945; *Farfuria misterioasă*, Bucureşti, 1945; *Noi călătorim*, Bucureşti, 1945; *Pantofii Ileanei*, Bucureşti, 1945; *Ţuţurlucă*, Bucureşti, 1945; *Umbrela cu bucluc*, Bucureşti, 1945; *Hop… hop… hop… Căluţii fug!*, Bucureşti, f.a.;

Dulce prietenie, Bucureşti, f.a.; *În livada înflorită*, Bucureşti, f.a. **Traduceri:** Edmondo De Amicis, *O moarte pe câmpul de război*, Bucureşti, 1912 (în colaborare); Selma Lagerlöf, *Gosta Berling*, Bucureşti, 1943; Hector Malot, *Romanul unui mic marinar*, Bucureşti, 1943.

Repere bibliografice: Sb. [Mihail Sorbul], *„O noapte pe câmpul de război”*, „Ţara nouă”, 1912, 7–8; F. [G. Ibrăileanu], *„Adio, iubire!”*, VR, 1913, 2; R. [Romulus Seişanu], *„Într-un adăpost”*, U, 1920, 67; A. Bădăuţă, *„Aventurile lui Goangă şi Târlică”*, VL, 1926, 11; Perpessicius, *„Aventurile lui Goangă şi Târlică”*, UVR, 1927, 5; A.B. [T. Teodorescu-Branişte], *„Mătuşica”*, ADV, 1932, 14 732; I.A. [I. Anestin], *„Mai sunt oameni buni”*, TIL, 1940, 979; Petru Manoliu, *„Mătuşica”*, TIL, 1941, 1445; N. Carandino, *„Mătuşica”*, „Revista română”, 1941, 2; Adriana Kiseleff, *„O poveste adevărată” de Ionescu-Morel*, „Rapid”, 1944, 698. ***C.P.***

IONESCU-OLT, Constantin (7.IX.1887, Milcov, j. Olt – 22.VII.1933, Sighetu Marmaţiei), poet, prozator, gazetar. Devine doctor în drept la Paris în 1911. În 1919 se stabileşte la Sighetu Marmaţiei, unde va fi profesor de limba şi literatura română şi istoria artelor la liceele „Elena Doamna” şi „Dragoş Vodă”, director al orfelinatului de copii, funcţionar etc. În 1921 fondează ,,Gazeta Maramureşului”, iar în 1924 „Căminul nostru”, activând ca director între 1924 şi 1927, când publicaţia se mută din Sighetu Marmaţiei la Bacău. Figurează în comitetul de redacţie la „Gazeta maramureşeană” (din 1923), este director la „Tribuna poporului” (Satu Mare), redactor responsabil la „Viitorul Maramureşului”. Mai colaborează la publicațiile „Duminica”, ,,Traian Demetrescu”, „Zorile” (Târgu Jiu), ,,Răsăritul” (Chişinău), „Chemarea” (Cluj), „Flacăra”, „Transilvania”, „Sămănătorul” (Reghin).

Primele acorduri (1908), volumul de debut al lui **I.–O.**, era însoțit de câteva rânduri de la Al. Macedonski: „Sunt, printre versurile pe care le-am citit, licăriri și scântei din *marele foc*; scântei pe care le-am putut prețui ca premergătoare ale viitorului”. Simple amabilități: versurile sunt încropeli și imitații folclorizante după G. Coșbuc („Însă ochii lui o fură!/ Vrea s-o strângă; ea se-apleacă…/ – «Haid’ să mergem,… numai dacă/ Ești de treabă!»… Doar o gură/ Dânsa-i dă; el alta-i fură…/ Și-ncă una, ca să tacă”), plus câteva „meditații” à la M. Eminescu, Al. Vlahuță sau Panait Cerna. Influențele rămân cam aceleași în *Statornicie* (1918). În *Cina lui Tereus* (1933), subintitulat prețios „atidă logografică”, subiectul clasic e tratat cu o stângăcie săltăreață: „Și-aprinse-n carnea tracului văpaie…/ El vrea pe Philomela! și încolo,/ Plătească-i cu mânia lui, Apolo…/ E-nnebunit de nimfa cea bălaie…”. Culegerea e totuși vag superioară volumelor anterioare. Nici tentativele în proză nu depășesc nivelul veleitarismului. *Ceas rău şi alte schiţe, clişee, amintiri* (1918), prefațată de o scurtă scrisoare din partea lui A.C. Cuza, oferă o proză de factură sămănătoristă, redactată într-un stil sfătos-moralizator, cu subiecte din viața satului sau din armată. Scurta piesă de teatru *Tanti Getta* (1922) are de asemenea un mesaj educativ, adresat școlarilor. În manuscris a lăsat mai multe volume.

SCRIERI: *Primele acorduri*, pref. Al. Macedonski, Bucureşti, 1908; *Ceas rău şi alte schiţe, clişee, amintiri*, pref. A.C. Cuza, Bucureşti, 1918; *Statornicie*, Bucureşti, 1918; *Sublocotenentul C.D. Nicolescu din Reg. I Vânători – Grupa „nălucă”…*, Bucureşti, 1921; *Tanti Getta*, Sighetu Marmaţiei, 1922; *Se-ntorc cocorii*, Sighetu Marmaţiei, 1926; *Pro gloria Bacchi*, Bucureşti, 1927; *Himera*, Bacău, 1928; *Cina lui Tereus*, Bucureşti, 1933. **Traduceri:** Maxim Gorki, *O idilă*, Bucureşti, 1909, *Din jertfele iubirei*, Bucureşti, 1910, *O idilă. Într-o noapte furtunoasă*, Bucureşti, 1911.

Repere bibliografice: D. Karnabatt, *Broderii pe tema unui nou volum de versuri: „Statornicie”*, „Renaşterea”, 1918, 60; A. Davidescu, *,,Se-ntorc cocorii” de C. Ionescu-Olt*, ,,Satu Mare”, 1926, 61; G. Bacovia, *Încrestări…*, ,,Căminul nostru”, 1927, 12; Al. Iacobescu, [*Constantin Ionescu-Olt*], ,,Gorjanul”, 1933, 29; Paul I. Papadopol, *,,Se-ntorc cocorii”*, ,,Poezia”, 1934, 9; Adriana Iliescu, *„Literatorul”*, Bucureşti, 1968, *114*. ***M.I.***

IONESCU-QUINTUS, Ion G. (15.VII.1875, Ploieşti – 12.IX.1933, Ploieşti), poet. Fiu al Anei (n. Ioan) şi al lui Ghiţă Ionescu, negustor şi om politic ploieştean, **I.-Q.** urmează şcoala primară în oraşul natal şi tot acolo va absolvi Liceul „Sf. Petru şi Pavel” (1893). După obţinerea licenţei în drept la Bucureşti (1897), se înscrie în disidenţa liberală prahoveană, începând astfel o carieră politică nu lipsită de succese: este în mai multe rânduri deputat de Prahova şi va fi vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor. În anii 1901 şi 1902 funcţionează ca supleant la Tribunalul din Brăila, dar demisionează şi pleacă la Berlin pentru doi ani. Revine în ţară cu titlul de doctor în drept şi, stabilit din nou în Ploieşti, îmbrăţişează profesia de avocat, intensificându-şi totodată activitatea literară şi politică. În 1916–1917 se află în refugiu la Odessa și apoi la Herson, unde i se naște și fiul, viitorul epigramist și om politic Mircea Ionescu-Quintus. La întoarcere

este ales primar al orașului Ploiești, demnitate care îi va da prilejul să se dovedească un bun gospodar și un susținător competent al vieții culturale. Prietenia cu însemnați politicieni ai vremii – I.G. Duca îl vizitează frecvent la Ploiești – îi asigură o influență constantă, însă se va stinge din viață cu puțin înainte de a deveni ministru al Culturii.

Primele versuri, epigrame și texte umoristice, publicate de **I.-Q.** în „Lumea nouă literară și științifică" (1895), dau expresie ascuțimii unui spirit pornit împotriva metehnelor omenești. Tot cu epigrame, versuri și schițe umoristice, dar și cu diverse însemnări, mai colaborează la „Lumea veche", „Adevărul ilustrat", „Adevărul literar și artistic", „Flacăra", „Viața" „Zeflemeaua", „Belgia Orientului", „Lumina" (din Ploiești, în al cărei comitet de redacție este membru), „Universul", „Viitorul" ș.a. În 1899–1900 a scos săptămânalul „Stindardul" (Ploiești), iar în 1908–1909, împreună cu D. Karnabatt, revista „Opinii". Debutează editorial în 1896 cu volumul *Epigrame*, aici semnând pentru prima oară cu pseudonimul Quintus. Improvizația inteligentă și expresia vie își găsesc în epigramele sale genul potrivit. Tematicii nu-i lipsește varietatea, dar de o atenție deosebită în ochii epigramistului pare să se bucure portretizarea, în manieră ușor caustică, a femeii. Alt volum, *Cazuri și necazuri* (1904), cuprinde versuri umoristice și epigrame de aceeași ținută lirică. În general sprinten, prompt în ripostă, **I.-Q.** se simte atras de forma dialogată a discursului și cultivă cu oarecare dexteritate proza scurtă cu miză comică. După schițe și scenete satirice publicate în reviste, îi apare culegerea de nuvelete *Clipe vesele*, probabil în 1897. În 1909 era deja răsplătit cu Ordinul Bene Merenti pentru scrierile sale literare. În „romanul dialogat" *Căsnicii…* (1910), personaje de tot soiul combat, nu fără retorism, ideea de căsnicie, proclamând „uniunea liberă". În ultima lui carte, *Epigrame* (1931), autorul reia și unele catrene din perioada de început, pe care acum ține să le cizeleze. Multe ridiculizează năravurile politicienilor, folosind cu ingeniozitate jocurile de cuvinte. Pe de altă parte, **I.-Q.** și-a strâns în volum mai multe conferințe, pe teme sociale și politice mai ales, și s-a îngrijit din când în când de culegerea și prelucrarea unor cântece populare. În 1895, împreună cu George Ranetti (care semnează Namuna), traduce drama în trei acte *Tată* de August Strindberg.

SCRIERI: *Epigrame*, cu ilustrații de N. Vermont, pref. Alceu Urechia, București 1896; *Clipe vesele*, Iași, [1897]; *Datine și credințe naționale*, Ploiești, 1899; *Cazuri și necazuri*, f.l., 1904; *Căsnicii…*, București, 1910; *Epigrame*, București, 1931; *Scrieri*, îngr. Mircea Ionescu-Quintus, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1981; *Trident Quintus. Ion Ionescu-Quintus, Mircea Ionescu-Quintus, Nelu Ionescu-Quintus. Retrospectivă de satiră și umor*, îngr. și postfață Florin Sicoie, București, 2001; ed. Ploiești, 2004. **Traduceri:** August Strindberg, *Tată*, București, 1895 (în colaborare cu George Ranetti).

Repere bibliografice: Chendi, *Schițe, 173–175*; *Ion G. Ionescu-Quintus*, în *Antologia epigramei românești*, îngr. și introd. A.C. Calotescu-Neicu și N. Crevedia, București, 1933, *105–112*; Mihail Sevastos, *Monografia orașului Ploiești*, București, 1938, *434–435*; Predescu, *Encicl., 435*. ***V.P.S.***

IONESCU-QUINTUS, Mircea (18.III.1917, Herson, Ucraina – 15.IX.2017, Ploiești), poet, prozator.

Este fiul Mariei (n. Naumescu) și al lui Ion G. Ionescu-Quintus, scriitor și om politic liberal. Absolvent al Liceului „Sf. Petru și Pavel" din Ploiești (1934) și al Facultății de Drept de la Universitatea din București (1938), obținându-și licența *cum laude*, a profesat avocatura în Ploiești, începând din 1940. Membru fondator al grupului Gânduri și Rânduri, se află între cei care întemeiază și editează revista cu același nume (Ploiești, 1937–1938). Întors de pe Frontul de Răsărit (va fi decorat mai târziu cu Coroana României cu spade și panglică, Virtutea Militară), este numit redactor responsabil al revistei „Gând prahovean" (1943–1944). După război conduce, din 1945, Organizația Tineretului Liberal din Prahova. În 1946 este arestat timp de câteva luni; eliberat, își reia funcția până la desființarea Partidului Național Liberal. Arestat a doua oară în 1952, este întemnițat și trimis în coloniile penitenciare de la Poarta Albă, Coasta Galeș, Peninsula Valea Neagră, Borzești. După eliberare (1954) practică avocatura intermitent, căci este reținut și eliberat de încă două ori, în 1956 și în 1957. Din 1964

revine şi în viaţa literară, fiind mulţi ani preşedinte al Clubului Umoriştilor Prahoveni. După decembrie 1989 participă la reînfiinţarea Partidului Naţional Liberal, fiind, pe rând, vicepreşedinte, preşedinte (1993–2000) şi preşedinte de onoare al acestei formaţiuni politice. Ministru al Justiţiei în perioada 1991–1992, deputat şi senator liberal de Prahova, îndeplineşte funcţia de vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor (1990–1992) şi apoi de vicepreşedinte (1996–2000) şi preşedinte (2000) al Senatului României. **I.-Q.** debutează în revista „Curierul Liceului «Sfinţii Petru şi Pavel»" (1934), prima lui carte fiind *Haz de necaz*, publicată în 1943 şi prefaţată de Radu D. Rosetti. Următoarea culegere, *Epigrame,* cu inedite şi preluări, apare abia după trei decenii, în 1973. Colaborează cu epigrame, schiţe, însemnări critice sociale şi politice la „Universul literar", „Magazin", „Urzica", „Astra", „Orizont", „Steaua", „Tribuna", „România literară", „Flamura Prahovei", „Rezon!" (Ploieşti), „Cronica română" ş.a. A prefaţat antologii de epigrame şi cărţi de George Coşbuc, Ioan Pop ş.a.

Epigramist cunoscut atât prin tradiţia familiei – tripla antologie *Trident Quintus* (2001) este edificatoare în privinţa „dinastiei" ploieştene de epigramişti –, cât şi prin propriile calităţi de virtuozitate şi spirit, **I.-Q.** cultivă şi poezia lirică, proza de evocare ironic-sentimentală sau epica detectivistică. Versurile atestă încă de la început înclinaţia către speciile poeziei lirice galante (madrigalul, romanţa, cântecul), iar schiţele umoristice din revistele pe care le conduce („Gânduri şi rânduri", „Gând prahovean") sunt remarcabile prin acuitatea observaţiei ironice şi prin verva narativă. Tot în presă a abordat şi eseul (despre epigrama românească, fireşte, şi despre pictorul Nicolae Grigorescu). Epigramele vădesc darul expresiei concentrate, aforistice, simţul limbii, spirit fin şi bun gust în crearea poantei finale, precum şi o undă lirică. Temele sunt cele comune epigramiştilor, prilej de dueluri de virtuozitate: eternul cuplu, soţul infidel, trufia, prostia, impostura ş.a. Definiţia epigramatică a epigramei („Epigrama, precum ştim/ Este fata de-mpărat/ Pe care-o iubea Nigrim…/ Dar a fugit cu Cincinat!") sau a urbei al cărei cetăţean este poetul („Ploieşti, rafinării furnale,/ Muzee, parcuri, cai trăpaşi,/ Tramvaie, blocuri, mahalale,/ Oraşul lui Caragiale,/ Ce nu prea şi-a tocmit urmaşi" – *Urbea mea*) sugerează îndeajuns de pregnant modul în care **I.-Q.** aplică legile genului. Pe de altă parte, atât schiţele din *Mărturie mincinoasă* (1983), cât şi romanul pseudopoliţist *Citaţie pentru un necunoscut* (1988) relevă dispoziţia umoristică, verva ironică, maniera nostalgică a scriitorului evocator al spaţiului și mai ales al spiritului ploieştean/prahovean. Protagoniștii sunt fie tineri îndrăgostiţi, visători şi ghinionişti, fie vârstnici, justiţiabili încăpăţânaţi, naivi sau înrăiţi, gospodine dominatoare în conflict cu vecinele lor, amici, funcţionari, microbişti. Nu lipsesc elementele de melodramă şi senzaţional, exploatate cu simţul înnăscut al poantei surprinzătoare. **I-Q.** şi-a încercat condeiul şi într-o dramă, de fapt un „proces spectacol", *Cazul Doria Condrea*, scrisă în 1958, dar nepublicată. În eseurile, interviurile și cuvântările adunate în volumele *Liberal din tată-n fiu* (1996) și *Ce-ați făcut în ultimii cinci ani?* (2004) sunt cuprinse şi câteva fragmente autobiografice. Poeziile, corespondenţa şi însemnările din *Moara dracilor* (1999) evocă sobru şi concis momente trăite în timpul detenţiilor politice. Editată „după 48 de ani de când au fost scrise versurile", această carte este, după mărturisirea autorului, „un vestigiu literar" care vorbeşte despre „ce-a însemnat drama zecilor de mii de oameni care au trecut pe la Canal sau au murit acolo".

SCRIERI: *Haz de necaz*, pref. Radu D. Rosetti, Ploieşti, 1943; *Epigrame*, pref. Mircea Iorgulescu, Bucureşti, 1973; *Epigrame şi epitafuri*, Bucureşti, 1976; *Lacrima scoicilor*, Bucureşti, 1979; *Mărturie mincinoasă*, Bucureşti, 1983; *Citaţie pentru un necunoscut*, Bucureşti, 1988; *Liberal din tată-n fiu*, Bucureşti, 1996; *Sport şi zâmbet. Retroepigrame 1971–1995*, (în colaborare cu Nelu Ionescu-Quintus), Ploieşti, 1997; *Moara dracilor*, Bucureşti, 1999; *Trident Quintus. Ion Ionescu-Quintus, Mircea Ionescu-Quintus, Nelu Ionescu-Quintus. Retrospectivă de satiră şi umor*, îngr. și postfață Florin Sicoie, București, 2001; ed. Ploiești, 2004; *Ce-ați făcut în ultimii cinci ani?*, îngr. și postfață Florin Sicoie, București, 2004. **Ediţii:** Ion G. Ionescu-Quintus, *Scrieri*, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1981. **Antologii:** *Muschetarii prahoveni*, postfață George Corbu, Ploieşti, 1996 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, [*Mircea Ionescu-Quintus*], LCF, 1973, 16, RL, 1989, 30; Al. Piru, *Epigramişti*, RL, 1973, 17; Şerban Cioculescu, *Între epigramă şi poezie*, F, 1976, 8; Eugen Simion, *Noi, ploieştenii…*, RL, 1988, 17; Eugen Stănescu, *Mircea Ionescu-Quintus*, „Rezon!" (Ploieşti), 1990, 3; Silvia Popescu, *Satiricon*, Cluj- Napoca, 1998, *32–34*; Ion Cristoiu, *Şiretenia lui Quintus*, „Azi", 2000, 3 aprilie; Marin Ioniţă, *Un roman care îşi aşteaptă autorul*, ARG, 2006, 7.

C.H.

IONESCU-RION, Raicu (24.VIII.1872, Bălăşeşti, j. Galaţi – 19.IV.1895, Târgovişte), critic literar.

Fiu de ţărani săraci, **I.-R.** urmează din 1879 clasele primare în satul Tăcuta (judeţul Vaslui), înscriindu-se în toamna anului 1882 la Liceul „Gh. Roşca Codreanu” din Bârlad. Împreună cu alţi colegi, printre care şi G. Ibrăileanu, întemeiază aici, în 1887, o societate, Orientul (sau Stella), în cadrul căreia se pune la punct cu lecturi (din Karl Marx, Friedrich Engels, Auguste Comte, Hippolyte Taine ş.a.) care îi vor folosi în exerciţiul critic. În octombrie 1890 intră la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Iaşi şi, simultan, ca bursier, la Şcoala Normală Superioară, pe atunci un focar al mişcării socialiste. Terminându-şi studiile în 1893, ajunge profesor suplinitor la Târgovişte, dar i se refuză sistematic numirea definitivă. Se stinge de ftizie la nici douăzeci şi trei de ani. Scrierile literare, cu o prefaţă de Sofia Nădejde şi o postfaţă de Cezar Vraja (G. Ibrăileanu), îi sunt editate curând după moarte.

Surprinzător de matur pentru vârsta lui, **I.-R.** îşi face un debut impetuos în paginile revistei „Şcoala nouă” (1889). Primelor articole, concepute în spiritul campaniilor susţinute de „Contemporanul”, le vor urma alte colaborări, semnate cu pseudonimele Rion, V. Rion, Noir, Th. Bulgarul, Bulgarul, Faust, Paul Fortună, Gr. Mirea sau cu iniţiale, la publicaţii cum sunt „Critica socială”, „Munca”, „Evenimentul”, „Evenimentul literar”. Ia parte la traducerea din germană a *Manifestului Partidului Comunist*, iar unul dintre studiile lui sociologice – reprodus în revista marxistă „L'Ère nouvelle”, scoasă la Paris de socialiştii români – se bucură de o apreciere elogioasă din partea lui Engels. **I.-R.** se dovedeşte un temperament impulsiv, un spirit acut şi bătăios, foarte la largul său în polemica de idei, rigidă totuşi uneori, marcată de confuzii şi cu spectaculoase excese. Încercând să aplice ideile materialismului istoric (pe care îl numeşte materialism economic), combate darwinismul social, organicismul lui Spencer, anarhismul. Se ocupă şi de alte probleme, cum ar fi tactica şi teoria mişcării socialiste, iar anumite „chestiuni agricole” le priveşte, în bună parte, printr-o optică narodnicistă. Cu apariţia, în „Evenimentul” (1893), a primului său articol de literatură, *Gherea şi Junimea*, se deschide cea de-a doua etapă a activităţii lui **I.-R.**, desfăşurată sub semnul şcolii critice a „Contemporanului”. Teza de bază de la care tânărul critic purcede priveşte condiţionarea socială, mediată, a artei. Discipol al lui C. Dobrogeanu-Gherea, cu interpretările lui sociologice, el stăruie asupra caracterului de clasă al literaturii. Profesează, nu fără alunecări în sociologism vulgar, o estetică deterministă. Militând pentru o artă cu rădăcini în realitate, intră în conflict cu adepţii esteticii junimiste. Adversar pătimaş şi adesea incomprehensiv al Junimii, **I.-R.** îşi însuşise totuşi, prin Dobrogeanu-Gherea, teoria maioresciană a „formelor fără fond”. Combătând doctrina „artei pentru artă”, polemistul îi opune, cu o fervoare învecinată uneori cu fanatismul, un alt tip de artă, altruistă, socială şi revoluţionară, o artă cu tendinţă care să exprime – ar fi, aceasta, „datoria artei” – suferinţele şi nădejdile celor mulţi. Scrutând-o din unghi biografic, sociologic (*Înaintaşii lui Eminescu*) sau, în fine, psihologic (*Eminescu şi Lenau*, unul dintre primele studii comparatiste la noi, *Dragostea trecutului*, *Din psihologia socială*), criticul evaluează o operă prin prisma funcţiei ei educative şi de cunoaştere. Faţă de manifestări ca individualismul sau pesimismul, intoleranţa lui este totală. Nu pune mare preţ nici pe moştenirea literară, în timp ce poezia „decadentă” îl irită, ba chiar îl dezgustă. Parnasianismul şi simbolismul sunt incriminate pentru antirealismul şi imoralitatea lor, prin care comentatorul subînţelege formalismul, egocentrismul, idilismul. Poezia lui M. Eminescu e preţuită pentru frumuseţea formei, însă criticul se arată sensibil în primul rând la latura ei protestatară, de revoltă şi critică socială. Mai puţin înclinat spre analiză, **I.-R.** s-a angajat într-o critică de conţinut, cu temeiuri etice şi sociologice, exegezele lui dominate de spirit partizan dezvăluind o vocaţie de ideolog.

SCRIERI: *Scrieri literare*, pref. Sofia Nădejde, postfaţă Cezar Vraja [G. Ibrăileanu], Iaşi, 1895; *Religia, familia, proprietatea,* Bucureşti, 1909; ed. Bucureşti, 1945;

Eminescu şi Lenau, Iaşi, [1911]; *Culegere de articole,* pref. Pompiliu Andronescu-Caraioan, Bucureşti, 1951; *Datoria artei*, îngr. şi pref. Savin Bratu, Bucureşti, 1962; *Scrieri,* îngr. Florica Neagoe, Bucureşti, 1964; *Arta revoluţionară*, îngr. şi introd. Victor Vişinescu, Bucureşti, 1972.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, II, *345–347,* V, *544–548,* X, *293–295*; Nicolescu, *Contemporanul*, *295–300*; Piru, *Varia*, I, *256–258; Centenar Raicu Ionescu-Rion (1872–1895),* Bucureşti, 1973; *Dicţ. lit. 1900, 453–454; Dicţ. scriit. rom.,* II, *606–608;* Victor Petrescu, *Raicu Ionescu-Rion, o speranță a criticii românești,* „Litere", 2011,1. ***F.F.***

IONICĂ, Ion I. (26.VI.1907, Zărneşti – 30.XI.1944), etnolog. Este fiul Paulinei (n. Moşoiu) şi al lui Ioan Ionică, inginer. Urmează şcoala primară la Zărneşti, iar liceul la Braşov şi Sibiu. Studiază la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, în 1926 dându-şi licenţa în filosofie. A făcut parte din echipele studenţeşti de cercetare sociologică conduse de Dimitrie Gusti, activând pe teren timp de şase ani. Se înscrie şi la Facultatea de Drept din Bucureşti, absolvită în 1932. Tot la Universitatea din Capitală face un doctorat în sociologie, susţinut în 1940, cu teza *Dealu Mohului* (publicată peste trei ani). Profesor la Braşov, a colaborat la „Sociologia românească", „Rânduiala", „Ţara Bârsei" ş.a. În vara lui 1944 se afla în Germania, însă în privinţa perioadei următoare din biografia sa informaţiile sunt lacunare: după august 1944 ar fi încercat să treacă prin Austria în Italia, din coroborarea datelor fiind declarată oficial moartea sa „prezumtivă" la sfârșitul lui noiembrie.

I. aplică în cercetările sale de etnografie şi folclor direcţia sociologică, raliindu-se la opiniile emise la noi, între alţii, de George Vâlsan, iar în Germania de Julius Schwietering. În *Dealu Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Ţara Oltului* (1943) pledează pentru o cuprindere coerentă, largă şi unitară a civilizaţiei rurale, respingând compartimentarea ei în etnografie şi folclor şi adoptând în acest sens metodologia considerată adecvată. Studiul se deosebeşte de cele ce i-au premers (cercetări circumscrise la câte un aspect), prin raza mai largă de abordare, prin îmbrăţişarea unităţii de viaţă regională a mai multor sate, autorul teoretizând necesitatea cercetărilor sociologice aplicate asupra „ţărilor" tradiţionale, în cazul său, asupra Ţării Oltului: „Întreguri de viaţă românească, ele poartă semnele unei convergenţe etnice şi istorice în cadre geografice bine determinate. În cursul veacurilor ele au format adăposturi sigure în care viaţa autohtonă s-a dezvoltat fără discontinuitate. Acest fapt a imprimat un caracter de omogenitate comportărilor unei populaţii destul de vaste, pe care o leagă, în aceleaşi cadre naturale, funcţiuni economice şi spirituale. Dar mai cu seamă conştiinţa locală a oamenilor este aceea care deosebeşte unele de altele asemenea comunităţi de viaţă regională şi le dă legătura lăuntrică". Monografia făcea parte dintr-un proiect mai vast, incluzând studierea întregului ciclu al practicilor agrare, care să releve aspectele spirituale generate de lucrarea pământului. *O nuntă în hotarul brănean pe la 1850. Dora d'Istria* („Ţara Bârsei", 1933) este de fapt o traducere după lucrarea *Les Femmes en Orient* a Dorei d'Istria, însoţită de o introducere şi de note. Dispărut prematur, departe de ţară, autorul a lăsat neterminat un studiu despre totemuri, cu care intenţiona să-şi susţină doctoratul la Sorbona, sub conducerea lui Marcel Mauss.

SCRIERI: *Dealu Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Ţara Oltului*, Bucureşti, 1943; ed. îngr. și introd. Constantin Mohanu, București, 1996; *Drăguș, un sat din Țara Oltului: reprezentarea cerului, manifestări spirituale*, București, 1944.

Repere bibliografice: Vrabie, *Folcloristica*, *368*; Ion Mohanu, *Ion I. Ionică, membru al şcolii sociologice de la Bucureşti*, „Revista română de sociologie", 1999, 1 –2; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *486–487*; Iordan Datcu, *Cartea de etnologie şi editorii ei*, „Răstimp", 2007, 2. ***I.D.***

IONNESCU-GION, G. I. [George I.] (14.X.1857, Piteşti – 29.VI.1904, Bucureşti), publicist, prozator. Este fiul Anicăi şi al lui Ivanciu Pârvanovici, negustor. Învaţă la liceele „Gh. Lazăr" şi „Sf. Sava", la Universitatea din Bucureşti, face apoi studii în Franţa şi în Belgia, obţinând titlul de doctor în litere şi filosofie. Profesor de istorie şi de limbă

franceză la mai multe licee din Bucureşti, autor de manuale școlare, era în 1891 secretar general al Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, iar în 1899 inspector general al învăţământului secundar. Fusese ales în 1889 membru corespondent al Academiei Române.

Preocupat concomitent de istorie, literatură, folclor şi teatru, **I.-G.** a scris sute de foiletoane din care se desprinde o imagine caleidoscopică a vieţii intelectuale româneşti din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea. Semnând şi Gion, iar la început, probabil, Galu, scrie la „Telegraful român", „România liberă", „Binele public", „Album macedo-român" „Românul" (unde este multă vreme şi redactor), „Revista literară", „Revista nouă" (se află în redacţie din 1888 până în 1895), „Familia", „Timpul", „Românul literar", „L'Indépendance roumaine", „Revista de istorie, arheologie şi filologie", „Lumea ilustrată", „Literatură şi artă română", „Epoca", „Constituţionalul", „România ilustrată", „Revista ideei", „Ilustraţiunea română" (1903), „Conservatorul", „Munca literară şi ştiinţifică" ş.a. **I.-G.** este un cronicar afabil, care îşi transmite impresiile într-un comentariu vioi, de o eleganţă uşor convenţională, fără a excela prin idei personale şi judecăţi de valoare. E întotdeauna bine informat, ştie să facă trimiteri la cultura europeană, îndeosebi la cea franceză, şi să aşeze astfel într-o lumină favorabilă şi evoluţia culturii româneşti. Ca şi maeştrii săi, A.I. Odobescu şi B.P. Hasdeu, preţuieşte literatura populară, susţine campania pentru culegerea şi valorizarea ei, apreciază virtuţile modelului folcloric pentru literatura cultă. În calitate de cronicar dramatic, se arată deopotrivă preocupat de repertoriu, de interpretarea actoricească sau de gustul spectatorului, dar, folosind drept criteriu realismul, verosimilitatea, găseşte o acoperire insuficientă pentru glosele lui, adesea mult prea binevoitoare, prea generoase. Când scrie el însuşi teatru, **I.-G.** improvizează: *Liceul Ţepeluş-Vodă. Real? Vechi? Clasic? Modern?* (1904), *Şezătoarea Ştefan-Vodă* (1904). În 1882 localizase, sub titlul *Nea Frăţilă* şi în colaborare cu A.I. Odobescu, piesa *L'Ami Fritz* de Erckmann–Chatrian. Înrudite cu foiletoanele, numeroasele conferinţe ţinute la Ateneul Român, multe publicate, popularizează, într-o expunere când gravă, când ironică, varii aspecte privind cultura, literatura. Bunăoară, vorbind despre Ion Neculce, **I.-G.**, francofil perseverent, îl compara cu Saint-Simon (analogie regăsită la G. Călinescu), caracterizându-i pe amândoi ca fiind „vorbăreţi de frunte", *„parfaits causeurs" (Elementul pitoresc în cronicile române*, 1885). Multe intuiţii fine se pierd însă, ecranate de o volubilitate căutată, construită, ornamentată în exces. În *Manual de poetică română* (1888), ilustrat cu citate marcând traseul de la versul folcloric la poezia lui Al. Macedonski, scrisul lui **I.-G.** rămâne egal cu sine; e un stil publicistic gustat în epocă, distins, agreabil, accesibil şi, prin toate acestea, măgulitor pentru cititorul obişnuit, care se simte astfel capabil să participe la dialog. De asemenea, în *Portrete istorice* (1894), volum care grupează medalioane dedicate lui Al. Beldiman, C. Caracaş, Ion Maiorescu, Iuliei Hasdeu, lui C.A. Rosetti, G. Sion şi altora, accentele cad mai puţin pe acuitatea şi pe substanţialitatea analizelor cât pe vivacitate şi pitoresc, tonalitatea fiind de regulă encomiastică. Modelele pot fi numite: Odobescu creionând figurile poeţilor Văcăreşti, dar şi Ion Ghica din evocările şi descripţiile memorialistice. Înrâurirea se întâlnește mai peste tot: în studiile *Din istoria fanarioţilor* (1891), *Din istoria Bassarabilor* (I, 1903) ș.a., în monografia *Istoria Bucureştilor* (1899), lucrare ce reprezintă pentru **I.-G.** un *summum*. Aici, reconstituirile, beneficiind de o documentare (migăloasă, cuprinzătoare) în arhive puţin cunoscute, de apelul la corespondenţă particulară, la memorii şi acte diplomatice, tind către literatură, către un gen de naraţiune alertă, colorată, dramatizată, unde chipuri și atmosfera se recompun verosimil, uneori chiar spectaculos. În câteva încercări în proză – schiţe, povestiri – care transcriu întâmplări mărunte şi conturează tipuri *fin de siècle*, amprenta foiletonistului locvace persistă. **I.-G.** mai scrie cu uşurinţă şi cu vădită plăcere impresii din vacanţele petrecute în ţară ori peste hotare.

SCRIERI: *Nea Frăţilă* (în colaborare cu A. I. Odobescu), Bucureşti, 1882; *Ludovic XIV şi Constantin Brâncoveanu*, Bucureşti, 1884; *Elementul pitoresc în cronicile române*, Bucureşti, 1885; *Entuziasmul în trecuta generaţiune*, Bucureşti, 1888; *Manual de poetică română*, Bucureşti, 1888; ed. 2, Bucureşti, 1894; *Geografia în cronicarii români*, Bucureşti, 1889; *Călătoriile lui Carol XII, regele Suediei, prin Țara Românească*, Bucureşti, 1890; *Dușmanii lui Mihai Viteazul*, București, 1890; *Bucureştii în timpul revoluţiunii franceze*, Bucureşti, 1891; *Cum vorbim*, Bucureşti, 1891; *Din*

istoria fanarioţilor, Bucureşti, 1891; *Doftoricescul meșteșug în trecutul Țărilor Române*, București, 1892; *„Eine Trilogie”* (în colaborare cu Lazăr Șăineanu și B.P. Hasdeu), București, 1892; *Ciuma şi holera după zaveră*, Bucureşti, 1893; *Încercare asupra istoriei ştiinţelor în trecutul Țărilor Române*, Bucureşti, 1894; *Mihail Kogălniceanu şi răpirea Basarabiei*, Bucureşti, 1894; *Portrete istorice*, Bucureşti, 1894; *Istorice*, Bucureşti, [1896]; *Marea frescă istorică a Ateneului Român*, București, 1896; *Din istoria Bucureștilor*, I–II, București, 1897; *Bucureştii până la 1500*, Bucureşti, 1898; *Istoria Bucureştilor*, Bucureşti, 1899; ed. 2, îngr. Elena-Maria Schatz, pref. Marina-Ruxandra Iliescu, Bucureşti, 1998; *Din istoria Bassarabilor*, I, Bucureşti, 1903; *Din istoria românilor*, Bucureşti, 1903; *Liceul Ţepeluş-Vodă. Real? Vechi? Clasic? Modern?*, Bucureşti, 1904; *Şezătoarea Ştefan-Vodă*, Bucureşti, 1904; *Portrete şi evocări istorice*, îngr. şi pref. Vistian Goia, Bucureşti, 1986; *Nicolae P. Mavrogheni, „o poznă a firii”*, pref. Petru Romoșan, București, 2008.

Repere bibliografice: N.I. Apostolescu, *Gion*, LAR, 1904, 6–8; *Ist. lit.*, III, *945–946*, *947*, *948*; Bucur, *Istoriografia*, *65–66;* Ionuţ Niculescu, *G. Ionnescu-Gion*, TTR, 1975, 4; *Dicţ. lit. 1900*, *454–456*; Vistian Goia, *Un memorialist uitat: G.I. Ionnescu-Gion*, SUB, Philologia, t. XXVIII, 1983; Simona Vasilache, *De (orice) buzunar*, RL, 2006, 23; Andreea Răsuceanu, *„Halucinatul” Mavrogheni*, OC, 2008, 445. ***G.D.***

IORDA, Marin (pseudonim al lui Marin Iordache; 30.VIII.1901, Bucureşti – 23.VI.1972, Bucureşti), prozator, autor dramatic, publicist. Este fiul Comanei şi al lui Constantin Iordache. Neavând nici un chef să fie ofiţer sau preot, cum doreau părinţii, **I.** fuge de acasă, hotărât să se descurce de unul singur. Atras de pictură, se înscrie la Şcoala de Belle-Arte din Bucureşti, unde însă va avea ca maestru un sculptor, pe Dimitrie Paciurea. În mediul literar – la „Revista copiilor şi a tinerimii”, unde debutează în 1919 şi unde îndeplineşte şi funcţia de corector, la „Adevărul literar şi artistic”, „Rampa”– pătrunde graţie înzestrării lui pentru desen. Curând se afirmă în grafica publicistică, ilustrând texte de prin reviste, precum şi cărţi pentru copii, cum ar fi *Haplea* de N. Batzaria. Un timp lucrează într-un atelier de reclame ilustrate. Îndemnat de V.I. Popa, se apucă să scrie, în special literatură pentru cei mici. Îl interesează şi filmul, în 1927 el realizând, cu *Haplea*, primul desen animat românesc; un alt personaj pe care îl lansează prin desene este Guguţă. Vreo doi ani va susţine la radio emisiunea „Ora copiilor”. Pasionându-se de teatru, înfiinţează în 1936, la Braşov, un teatru pentru cei mici, cu interpreţi amatori. Consilier la Ministerul Artelor (1944–1945), scenograf şi regizor – meserii pe care le deprinde pe lângă V.I. Popa –, **I.** ajunge în 1946 director al Teatrului Muncitoresc Muncă şi Voie Bună. De aici trece, în stagiunea 1947–1948, la conducerea Teatrului Naţional din Iaşi, iar din toamna lui 1948 în fruntea Naţionalului craiovean, unde îi fuseseră puse în scenă texte originale, localizări şi traduceri. A mai fost director de scenă la Teatrul Naţional din Bucureşti (1944–1945), la Teatrul CFR Giuleşti (1950–1957) şi la Teatrul Tineretului (1957–1961). În 1965, cu ilustraţii şi desene care avuseseră la vremea lor o anume celebritate, deschide o expoziţie retrospectivă. A mai colaborat cu proză, reportaje, evocări, articole, cronici (plastice, dramatice, cinematografice) la „Braşovul literar şi artistic”, „Vremea”, „Adevărul”, „Cuvântul liber”, „Dimineaţa copiilor”, unde între ianuarie 1937 şi mai 1938 este director, „Dimineaţa”, „Timpul”, „Curentul”, „Curentul magazin”, „Curentul pentru copii şi tineret”, la care a fost redactor (1939–1944), „Spectacolul”, „Graiul copiilor”, „Prietenul copiilor”, „Papagalul”, „Moş Poveste”, „Opinia”, „Înainte”, „Urzica”, „Magazin” ş.a. A semnat şi Moş Martin.

Aproape insignifiant este **I.** ca autor dramatic. Piesele lui pentru radio, cele pentru tineret sau pentru militari (publicate, acestea din urmă, în broşura *Şezători ostăşeşti,* 1940) se inspiră din faptul divers şi formulează o teză morală. Protagoniştii, schiţaţi în linii vagi, sunt „chisnovaţi”, „cătrăniţi” şi, una-două, le sare ţandăra. O anume vioiciune a rostirii îşi ia provizia de pitoresc din limbajul argotic. O „întâmplare de haz”, destinată teatrului sătesc, e comedioara *Haplea la stăpân* (1938), unde comicul, subţirel, vine din situaţiile anapoda. Desenele însoţitoare îi aparţin autorului, care, grijuliu cu soarta scrierii, adaugă teribil de minuţioase şi extinse „lămuriri” referitoare la decor, personaje, costume ş.a.m.d. Unele compuneri dramatice s-au jucat: *O fată din popor*, care nu a trecut neobservată, *10 000 000,* „comedie socială” alcătuită împreună cu V.I. Popa, *Cântec de inimă albastră, Stai, că trag!*. Dar virtuţile omului de teatru trebuie căutate în altă parte. Un bun povestitor se arată a fi **I.** în istorisirile lui pentru copii – reeditate, multe dintre ele –, pline

de tot felul de păţanii şi năzdrăvănii. Întâmplările narate conţin învăţături, spre luare-aminte. Aşa, în *Meşterul Strică* (1937), „roman pentru tineret”, *Poveştile unchiului meu* (1938), *Guguţă în vacanţă* (1942), „roman de aventuri” în versuri, *Un căţel, un purcel şi-un băieţel* (1947). Pasionat de născocirile tehnicii, experimentând el însuşi euforia zborului cu planorul, **I.** scrie o lucrare de popularizare, *De la cal la cal-vapor* (1946), care ar vrea să fie „viaţa romanţată a maşinii cu abur”. Accentele de sarcasm din nuvelele lui **I.** – *Funeralii naţionale* (1937), cu o reeditare în 1969 sub titlul *Noapte de cloroform* – sunt emise pe un ton aparent neutru, cumpănit. Ironia secretă colorează satiric o proză unde tocmai falsa distanţare a naratorului imprimă eficienţă grotescului. Un grotesc vizând, în *Comitet de ajutorare,* lipsa de omenie a celor înstăriţi, care îşi ascund nepăsarea egoistă faţă de cei aflaţi în nevoie (şomerii, în speţă) sub făţarnice motivaţii, sau, în *Proprietarul*, comportamentul maniacal al unui „proprietar” de provincie, terorizat – până la gestul sinucigaş – de spaima că i s-ar putea risipi agoniseala. Câte o notă duioasă se strecoară în secvenţele de dramatism (*Vâltoarea, Muntele de zgură*), aşa cum sobrietatea naraţiunii dă un oarecare efect viziunilor de coşmar (*Noapte de cloroform*). Loviţi de soartă, marginalii duc o viaţă aspră, ei fiind oricând gata să săvârşească un act de cruzime, dar dezvăluind câteodată surprinzătoare resurse sufleteşti (*Muntele de zgură, Puşcăriaşul cu ochii de oţel*). O figură aparte este „haimanaua” din *Articolul unsprezece*, tinerelul ciudat şi singuratic, iscusit în meştereli, inocent în faţa relelor lumii, cărora, tocmai de aceea, le cade victimă. Romanul masiv şi cam prolix *Oameni în cătuşe de aur* (1945) contrapune, într-un schematism vârtos, conjunctural ideologic, două lumi: „surtucarii”, trăind în bunăstare şi în indecente mondenităţi, şi „plugarii”, cei care, nemaiputând îndura batjocura vieţuirii de azi pe mâine, încep să-şi manifeste revolta. Iscaţi dintre ruralii mai răsăriţi, comuniştii, pasămite, dirijează fluxul crescând al nemulţumirii spre un „front” cu pretenţii politice, de un radicalism ce nu prevesteşte nimic bun.

SCRIERI: *Funeralii naţionale*, Bucureşti, 1937; ed. *(Noapte de cloroform)*, pref. Ion Pas, Bucureşti, 1969; *Meşterul Strică*, Bucureşti, 1937; *Haplea la stăpân,* Bucureşti, [1938]; *Poveştile unchiului meu*, Bucureşti, 1938; *Camaradul Sfârlă*, Bucureşti, 1940; *Şezători ostăşeşti,* Bucureşti, 1940; *Guguţă în vacanţă*, Bucureşti, [1942]; *Ucenicul*, Bucureşti, 1942; *Oameni în cătuşe de aur*, Bucureşti, [1945]; *De la cal la cal-vapor*, Bucureşti, 1946; *Măşti de carton*, Bucureşti, f.a; *Un căţel, un purcel şi-un băieţel*, Bucureşti, 1947; *Meşterul Strică şi alte povestiri*, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Şt. T. [Ştefan Tita], *„Funeralii naţionale”*, ALA, 1937, 888; Ionel Jianu, *„Funeralii naţionale”*, RP, 1938, 5990; A., *„Funeralii naţionale”*, VR, 1938, 4; Sergiu Ludescu, *„Funeralii naţionale”*, CL, 1938, 1–5; Predescu, *Encicl., 436*; Carol Isac, *Teatrul şi viaţa*, Iaşi, 1978, *58–62*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *608–610.* ***F.F.***

IORDACHE, Antoaneta (15.VII.1948, Oradea), prozatoare, poetă. Este fiica Minei (n. Niţescu) şi a lui Antonie Bica, profesori de limbi străine. A absolvit Liceul „Moise Nicoară” din Arad (1966), după care a urmat cursurile Institutului de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale”, secţia teatrologie-filmologie, încheiate în 1972. Este şi absolventă a Facultăţii de Ziaristică din Bucureşti (1980). Îşi desfăşoară cea mai mare parte a activităţii ca redactor al revistei timişorene „Orizont” (1972–1990). După Revoluţia din decembrie 1989 de la Timişoara, la care a participat în primele rânduri, va lucra în Bucureşti, la Ministerul Culturii (1990–1994 şi 1996–2006) şi la Consiliul Naţional al Reîntregirii (1994–1996). De asemenea, a fost redactor al Editurii Cartea Românească (1992–1994). A debutat în 1970 la „Amfiteatru”. A mai colaborat la „Vatra”, „Teatrul”, „Teatrul azi”, „Familia”, „Cronica”, „Tribuna” ş.a.

Cartea de debut a autoarei, *Singurătatea poveştilor pentru copii* (1982; Premiul Naţional pentru Proză), are structura unui bildungsroman, în care devenirea interioară a personajului central – o profesoară de matematică aflată în primii ani de experienţă didactică –, se conturează pe fondul încercărilor unei inteligenţe artistice lucide de a surprinde graniţele evanescente dintre imaginar şi real, dintre fabulosul apotropaic al poveştilor şi dimensiunile neliniştitoare ale istoriei concrete. Îndrăgostită de mentorul ei din facultate, condamnat pe nedrept la închisoare în epoca tulbure a anilor ’50, Constantina reface în conversaţiile cu fiul acestuia, Filip, ca şi în pasionantele sale monologuri interioare, spiritul unei iubiri a cărei puritate îşi are rădăcinile în dorinţa impetuoasă de adevăr. Spirit justiţiar, pentru Constantina actul de reabilitare a numelui profesorului este singurul lucru normal într-o lume profund

viciată, deformată de frică şi laşitate. Adevărata măsură a talentului scriitoarei este dată de volumul de proză scurtă *Cursiv de septembrie* (1985; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara), ale cărui povestiri şi schiţe pun în lumină o sensibilitate feminină barocă, pluriformă şi neliniştită, ce recunoaşte în modurile de manifestare ale existenţei tot atâtea reflexe ale unui principiu spiritual integrator. Fie că este vorba de Amy, o pensionară sexagenară părăsită de bărbat pentru o frumoasă americancă (*Rame Blondel*), de d-na Nora de la etajul patru, care, locuind într-un imobil ce dă spre cimitirul oraşului, îşi organizează existenţa în jurul amintirilor legate de fostul ei soţ, îngropat acolo (*Liziera*), sau de Vasile, un şofer limbut care ia în cabină un scriitor puţin dispus să comunice (*Vasile*), personajele creionate de **I.** au sclipirea fulgurantă a faţetelor unui cristal finisat cu minuţie, pentru că, spune la un moment dat naratorul dintr-o povestire, „nimic nu are mai multe forme decât banalul". Ceea ce dă însă formă şi semnificaţie banalului este iluzia, literatura, ridicată la proporţiile unei adevărate epidemii în *Circul*, unde locuitorii unui sat ajung să construiască un edificiu impozant pentru o trupă de saltimbanci care nu va sosi niciodată. Remarcabile sunt paginile de jurnal intim din finalul cărţii (*Pavană pentru doamna E.B.* şi *Cursiv de septembrie*), ce se înscriu în tradiţia literaturii de introspecţie. *Epidemia de iluzie* (1998) coagulează în versuri cu tentă expresionistă experienţa-limită a zilelor din decembrie 1989 de la Timişoara.

SCRIERI: *Singurătatea poveştilor pentru copii*, Timişoara, 1982; *Cursiv de septembrie*, Bucureşti, 1985; *Grădina de iarnă*, Bucureşti, 1990; *Epidemia de iluzie*, Bucureşti, 1998.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *„Singurătatea poveştilor pentru copii"*, O, 1982, 6; Dan C. Mihăilescu, *„Singurătatea poveştilor pentru copii"*, CNT, 1983, 15; Moraru, *Textul*, *224–226*; Cornel Ungureanu, *„Cursiv de septembrie"*, O, 1985, 35; Cosma, *Romanul*, I, *277*; Petraş, *Lit. rom.*, *165–166*; Florian Chelu, *„Ca o spaimă împietrită"*, F, 1999, 6; Aquilina Biräescu, Diana Zărie, *Scriitori şi lingvişti timişoreni (1945–1999)*, Timişoara, 2000, *117–118*. **L.H.**

IORDACHE, Claudiu (3.XI.1942, Bucureşti), eseist, poet, prozator. Este fiul Mariei şi al lui Nicu Iordache. A absolvit liceul la Urziceni, după care a urmat cursurile Institutului Politehnic din Timişoara, pe care le-a întrerupt în anul al III-lea. A fost proiectant constructor până în decembrie 1989. Lider marcant al evenimentelor revoluţionare de la Timişoara, şi-a împărţit activitatea de după 1990 între politică, ziaristică şi literatură. Astfel, a devenit membru al Parlamentului provizoriu postdecembrist (1990), apoi deputat şi vicepreşedinte al Comisiei pentru Cultură a Camerei Deputaţilor (1990–1992), în acelaşi timp fiind redactor la „Evenimentul zilei" şi „Ziua", şef de secţie în cadrul ziarului „Curentul", director al publicaţiei „Opinii paralele" şi director editorial la „Lumea magazin". A debutat în 1973 la revista „Flacăra". Mai colaborează la „Orizont", „România literară", „Luceafărul", „Vatra", „Tribuna", „Facla", „Familia", „22", „Caiete critice" ş.a. Este căsătorit cu scriitoarea Antoaneta Iordache.

Placheta de debut a autorului, *Unde, ce, când...* (1990), cultivă o lirică meditativă în care realul este perceput în versuri intens metaforice, denotând o sensibilitate artistică ce oscilează între ingenuitate şi artificialitate. O melancolie surdă străbate întreg volumul: „Metodic, ziua trece/ prin toate clipele ei,/ o sufăr trist, retras/ într-o chilie a scri-/ sului ce se dizolvă/ în întunericul stins"; „Curând va so-/ si noaptea dar în alt ano-/ timp, paralel cu acesta!/ Pe fila mea se lăţeşte pa-/ ta de cerneală a orei târ-/ zii, norul vremii e în de-/ clin!...". În *România pierdută* (1995) **I.** deconstruieşte metodic întreaga mitologie naţionalistă românească, fie aceasta înnobilată de spiritualitatea interbelică, fie deformată până la grotesc de dictatura ceauşistă a anilor '70 şi '80. *Clasa nevrednică* (1997) vădeşte înclinaţia autorului către eseul politic cu valenţe filosofice, prefaţat de altfel de nenumărate articole polemice semnate de **I.** în presa postdecembristă. În 1997, reîntors pentru scurt timp la literatură, autorul nu mai regăseşte energia pasională şi suflul creator din *România pierdută:* romanul *Diamantul de gheaţă* (1997) este un poem de dragoste palid, un fel de jurnal intim excesiv metaforizant, în care sinceritatea nu produce autenticitate, ci frizează mai degrabă indiscreţia.

SCRIERI: *Unde, ce, când...*, Timişoara, 1990; *Iisus s-a născut la Timişoara*, Timişoara, 1994; *România pierdută*, Bucureşti, 1995; *Clasa nevrednică*, Bucureşti, 1997; *Diamantul de gheaţă*, Bucureşti, 1997; *Singur între români*, Bucureşti, 1997; *Fata şi Moartea. Egeea*, Bucureşti, 2001; *Polul de putere*, Bucureşti, 2002; *O Românie de câştigat sau O naţiune în descompunere*

(elegie pentru generaţia mea), Bucureşti, 2006; *Homo Europaeus*, Bucureşti, 2006; *Homo posteritas*, Bucureşti, 2008; *Securitatea. Confiscarea unei națiuni*, Bucureşti, 2009; *Revoluția românilor: sfârșit de poveste*, Bucureşti, 2010; *Agonia postdecembristă. 1989–2009*, București, 2010; *Apocalipsa după Cioran*, București, 2012.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *„În simpla înviere cred...”*, CC, 1991, 2; Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*, Timișoara, 1995, *18*, *passim*; Florin Constantiniu, *O națiune în descompunere*, „Dosarele istoriei”, 2006, 117. ***L.H.***

IORDACHE, Emil (16.XII.1954, Movileni, j. Iaşi – 11.X.2005, Iaşi), traducător, critic şi istoric literar. Este fiul Valeriei (n. Chebac) şi al lui Constantin Iordache, constructor. Urmează cursurile elementare în comuna natală, între 1968 şi 1974 fiind elev al Liceului de Construcţii din Iaşi. În 1975 devine student al Facultăţii de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi, secţia rusă–română. Din 1979 până în 1984 predă limba română şi limba rusă la mai multe şcoli din judeţul Botoşani. Ulterior va fi, până în 1990, secretar general de redacţie al publicaţiei „Caiete botoşănene”, aceeaşi funcţie deţinând-o şi la „Convorbiri literare” între 1995 şi 2001. În 1990 este angajat asistent la Catedra de slavistică a Facultăţii de Litere din Iaşi, ajungând profesor în 2001. Obţine titlul de doctor în filologie în 1993 cu teza *Semiotica traducerii poetice*. Debutează cu versuri la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»” în 1982. Abandonează însă repede poezia şi se dedică criticii, dar mai ales traducerilor. Mai colaborează la „Steaua”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Cronica”, „Timpul”, „România literară”, „Observator cultural”, „Poesis”, „Poezia”, „Kitej-grad” ş.a. Prima carte, *Paşii poetului*, îi apare în 1989, fiind scrisă în colaborare cu poetul Gellu Dorian. I s-au acordat numeroase distincţii, între care Premiul Filialei Iaşi a Uniunii Scriitorilor (1994, 1997, 2002), Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004) ş.a.

Critic literar cu un discurs elaborat, mizând pe un spectru stilistic bogat, **I.** reuşeşte să armonizeze modalităţi dintre cele mai diferite de abordare a unei teme, textele având atât rigoarea cercetării ştiinţifice, cât şi virtuţile registrului ironic sau maliţia pamfletului. Majoritatea cărţilor lui sunt culegeri de studii şi articole dedicate scriitorilor ruşi. Pentru fiecare caz în parte criticul impune o anumită disciplină a redescoperirii subiectului investigat, făcând abstracţie de gradul de cunoaştere a unui scriitor în rândul publicului. Ia totul de la zero, pune sub semnul întrebării modalităţile de receptare clasicizate şi caută să resusciteze interesul cititorilor faţă de anumiţi scriitori sau perioade literare. Nu neglijează biografiile autorilor de care se ocupă, de aceea fiecare articol devine şi un veritabil studiu de caz. Astfel, *Serghei Esenin. Omul şi poetul* (1998) propune o viziune aparte, nefiind scăpate din vedere şi nici iertate artificiile de imagine care au însoţit, încă din timpul vieţii, receptarea poetului din Riazan. Investigaţia de aici vine să întregească altă lucrare dedicată aceluiaşi subiect, *Carte către Serghei Esenin* (1995). În *Studii despre Gogol* (2000) maniera de prezentare rămâne în linii mari neschimbată, cu menţiunea că acum accentul cade pe acele elemente biografice sau conjunctural-istorice care ţin de geneza operei gogoliene. În acelaşi context este pusă în discuţie fără menajamente promovarea deficitară, trunchiată şi deci falsificată a literaturii lui Gogol. Nu doar literatura rusă este domeniul în care criticul şi istoricul literar ieşean se manifestă. *Literatura orizontală* (1998) este o analiză a mecanismelor de cenzură şi de uniformizare a gândirii în cadrul culturii de tip realist-socialist. Rămânând totuşi, înainte de toate, un interpret polivalent al literaturii ruse, **I.** este şi un traducător important, care îşi propune să redescopere spiritul acesteia şi prin actul transpunerii ei în limba română. Criticul însoţeşte traducătorul, iar cel care tălmăceşte îl ajută pe interpret în toate proiectele pe care le desfăşoară. Opţiunile lui merg atât spre literatura clasică (A.S. Puşkin, N.V. Gogol, L.N. Tolstoi, F.M. Dostoievski), din care traduce masiv scrieri reprezentative sau chiar ediţii de opere, dar şi spre literatura secolului al XX-lea (Boris Pasternak, Iosif Brodski, Aleksandr Blok, Dmitri Merejkovski, Vladimir Nabokov, Mihail Bulgakov ş.a.). Sporadic, în diferite perioade ale vieţii sale, **I.** a scris şi poezii. Placheta postumă *Poeme fără mască* (2008) relevă un talent autentic – de care a beneficiat din plin traducătorul – ce nu şi-a aflat însă împlinirea într-o operă poetică de substanţă.

SCRIERI: *Paşii poetului* (în colaborare cu Gellu Dorian), postfaţă Constantin Ciopraga, Bucureşti, 1989; ed. Iaşi, 2000; *Semiotica traducerii poetice*, Iaşi, 1993; ed. 2, Iaşi, 2003; *Carte către Serghei Esenin*, Iaşi,

1995; *Evadări din Zoorlanda*, Iaşi, 1998; *Serghei Esenin. Omul şi poetul*, Iaşi, 1998; *Literatura orizontală*, Iaşi, 1998; *Cărţile de pe masă*, Iaşi, 2000; *Studii despre Gogol*, Iaşi, 2000; *Persanul cu nas de argint*, Iaşi, 2002; *Variaţiuni pe marginea subteranei*, pref. Dragoş Cojocaru, Iaşi, 2004; *Poeme fără mască*, Botoşani, 2008; ed. 2, prefaţă Bogdan Creţu, Botoşani, 2011. **Ediţii:** N.V. Gogol, *Opere*, I, introd. Nina Vucolov, Bucureşti, 1998; Zbigniew Herbert, *89 de poezii*, tr. şi pref. Radoslawa Janowska Lascar, Iaşi, 2001. **Traduceri:** Lev Şestov, *Începuturi şi sfârşituri*, pref. Dan Alexe, Iaşi, 1993; Boris Pasternak, *Doctor Jivago*, Iaşi, 1994; Iosif Brodski, *Din nicăieri cu dragoste*, Iaşi, 1995; Vladimir Nabokov, *Clipa de curaj*, Piatra Neamţ, 1996, *Glorie*, postfaţa trad., Iaşi, 2003; F.M. Dostoievski, *Însemnări din subterană*, pref. Sorina Bălănescu, Iaşi, 1996, *Idiotul*, Iaşi, 1998, *Jurnal de scriitor*, I–III, îngr. trad., introd. Sorina Bălănescu, Iaşi, 1998–2000 (în colaborare), *Nopţile albe. Netoşka Nezvanova. Satul Stepancikovo şi locuitorii săi*, Iaşi, 2002, *Jucătorul şi alte microromane*, pref. trad., Iaşi, 2003; Andrei Platonov, *Marea subterană*, Iaşi, 1997, *Moscova cea fericită şi alte nuvele*, pref. trad., Iaşi, 2003; A.S. Puşkin, *Talismanul*, introd. Livia Cotorcea, Iaşi, 1999; N.V. Gogol, *Opere*, II–III, îngr. trad., Iaşi, 1999–2001; Daniil Harms, *Mi se spune capucin*, pref. trad., Iaşi, 2002; Aleksandr Blok, *Versuri despre Preafrumoasa Doamnă*, Chişinău, 2003; L.N. Tolstoi, *Anna Karenina*, I–II, Iaşi, 2003; Venedikt Erofeev, *Moscova – Petuşki*, îngr. şi pref. trad., Chişinău, 2004; Vladimir Makanin, *Underground sau Un erou al timpului nostru*, Iaşi, 2004; Mihail Bulgakov, *Însemnările unui tânăr medic*, îngr. trad., Iaşi, 2005 (în colaborare cu Mircea Aurel Buiciuc).

Repere bibliografice: Ştefan Avădanei, *Cărţi ale centenarului Eminescu*, ATN, 1989, 11; George Bădărău, *Incursiuni în literatura rusă*, LCF, 1998, 34; Sorina Bălănescu, *„Evadări din Zoorlanda”*, DL, 1999, 32; Constantin Coroiu, *A apărut un nou Gogol*, ALA, 1999, 460; Gheorghe Grigurcu, *„Literatura orizontală”*, RL, 1999, 43, 44; Livia Cotorcea, *Semnificative isprăvi*, CL, 2003, 3; Dragoş Cojocaru, *Iordachiada*, CL, 2003, 8; Antonio Patraș, *„Talismanul” lui Emil Iordache*, CL, 2005, 10; Ştefan Afloroaei, *Criticul, traducătorul, profesorul*¸ TP, 2005, 12; Liviu Antonesei, *Emil Iordache sau „Boema productivă”*, TP, 2005, 12; Grigurcu, *De la un critic*, *279–283*; Bogdan Creţu, [*Emil Iordache*], ALA, 2006, 843, 844, CNT, 2011, 10; [*Emil Iordache*], DL, 2006, 69 (grupaj special); Burlacu, *Texistenţe*, I, *177–180*; Gellu Dorian, *„Poeme fără mască”*, CL, 2008, 12. ***Ș.A.***

IORDACHE, Mihail (12.VII.1937, Malu Roşu, j. Ilfov – 22.I.1996, Suceava), critic şi istoric literar. Este fiul Rahilei și al lui Constantin Iordache. Licenţiat al Facultăţii de Filologie din cadrul Universităţii din Iaşi (1962), obţine în 1976, tot aici, doctoratul cu o teză despre Adrian Maniu. După absolvire lucrează la Suceava ca bibliotecar-şef la Biblioteca Regională (1962–1963), cadru didactic la Institutul Pedagogic, din 1991 fiind şi şeful Catedrei de filologie a Universităţii „Ștefan cel Mare”. Debutează în 1957 la „Viaţa studenţească” cu o serie de epigrame. Mai colaborează la „Contemporanul”, „Amfiteatru”, „Convorbiri literare” ş.a. A făcut parte din colectivul de redacţie al revistei „Pagini bucovinene” şi în 1990 din grupul fondator al lunarului „Bucovina literară”.

Scrierea cea mai importantă a lui **I.** este monografia *Adrian Maniu* (1979), unde aproape o treime din economia studiului este consacrată biografiei scriitorului. Observând la acesta „o pudoare autobiografică rarisimă”, exegetul urmăreşte toate etapele vieţii poetului şi scoate în evidenţă imaginea unui „destin artistic exemplar”. Consideraţiile lui critice vor intra în contradicţie cu cele ale lui E. Lovinescu, care „credea că poezia lui Adrian Maniu este dominată de inteligenţă, în detrimentul esteticului”. Dimpotrivă, **I.** consideră că poezia lui Maniu e definită de „incompatibilitatea dintre cele două moduri lirice opuse”, simbolismul şi expresionismul. Deoarece crede că poetul nu ar avea vocaţie metafizică, cea mai mare atenţie o acordă pastelurilor. Întreaga operă (poezie, teatru, proză epică) este urmărită şi raportată la câţiva reprezentanţi ai fiecărui gen, fiind analizate astfel alte texte despre Meşterul Manole alături de *Meşterul* lui Adrian Maniu, în comentarea teatrului acestuia accentuându-se nota expresionistă. Deşi urmăreşte cu atenţie creaţia în proză a scriitorului, **I.** se arată sceptic faţă de calităţile epice ale lui Adrian Maniu. Consideră că i-ar lipsi „capacitatea, absolut necesară unui prozator, a inventivităţii epice” şi, de asemenea, „vocaţia construcţiei narative ample”. *Singurătatea şi tristeţea oglinzilor* (I–II, 2001–2002), carte apărută postum, cuprinde cronici publicate în periodicele anilor ’70–’80, a doua parte fiind constituită din articole şi eseuri, unele inedite. Deşi a scris şi despre autori consacraţi, a preferat întotdeauna să se refere la tinerii scriitori bucovineni (Gheorghe Lupu, Constantin Ştefuriuc, Ilie Tudor Zegrea, Stelian Gruia, Dragoş Vicol), pe care invariabil i-a comentat într-un mod „pozitiv”, crezând în „misiunea criticii care trebuie nu să distrugă, ci să îndrepte”.

SCRIERI: *Istoria literaturii române (1900–1944)*, I, Suceava, 1979; *Adrian Maniu*, Iaşi, 1979; *Singurătatea şi tristeţea oglinzilor*, I–II, îngr. și pref. Mircea A. Diaconu, Iaşi, 2001–2002. **Ediţii:** G. Topîrceanu, *Pagini de proză*, postfaţa edit., Iaşi, 1985; Ionel Teodoreanu, *Fata din Zlataust*, postfaţa edit., Iaşi, 1994.

Repere bibliografice: Sorin Pârvu, *„Adrian Maniu”*, CL, 1979, 12; Dumitru Micu, *„Adrian Maniu”*, LL, 1980; Gheorghe Lupu, *Între oglinzi paralele*, „Bucovina literară”, 2002, 5; Vlad Sorianu, *Tristeţea oglinzilor*, ATN, 2002, 7; Dan Mănucă, *Critica localistă*, CL, 2002, 8; *Evocări. Mihail Iordache*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timişoara, 2003; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *542*. ***L.Cr.***

IORDAN, Alexandru (8.VIII.1906, Medgidia – 1957, Bucureşti), folclorist, istoric literar, publicist. Urmează şcoala primară în localitatea natală, apoi liceul la Constanţa şi la Silistra, luând bacalaureatul în 1926. Absolvent al Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti (1930), îşi susţine doctoratul tot aici (1936). Din 1928 până în preajma celui de-al Doilea Război Mondial a fost bibliotecar la Academia Română. Începe să semneze, din 1924, publicistică literară şi culturală la „Dacia”, „Dobrogea jună” şi „Strălucitorul” (Constanţa). Aproape trei decenii va fi prezent în numeroase periodice cu studii de folclor comparat, în care literatura populară română este raportată la spaţiul balcanic, cu referiri istoriografice şi critice la viaţa şi opera unor scriitori români şi străini, cu analize şi comentarii privind relaţiile literar-artistice dintre popoarele nord- şi sud-dunărene, cu articole culturale şi reportaje pe teme diverse. Colaborări substanţiale are în „Dimineaţa”, „Convorbiri literare” „Viaţa românească”, „Realitatea ilustrată”, revistă căreia în 1934–1935 îi încredinţează un serial de treizeci şi trei de studii şi portrete literare consacrate scriitorilor români din secolele al XIX-lea şi al XX-lea, „Muzică şi poezie”, „Libertatea”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Gazeta cărţilor”, „Timoc” ş.a. A apelat şi la pseudonimele Ali, Alior, V. Baltă. A îngrijit şi comentat o ediţie *Teatru* de Vasile Alecsandri, o ediţie *Opere alese* de A.I. Odobescu şi alte scrieri ale acestui autor, căruia îi alcătuieşte şi o bibliografie cvasicompletă (I–II, 1936), ca şi în cazul scrierilor lui V.A. Urechia (1942). După 1943 numele nu îi mai apare în presă şi nu se mai găsesc referiri la el.

I. s-a remarcat cu deosebire prin atenţia acordată corespondenţelor existente în folclorul ţărilor balcanice, analizând pertinent izvoarele, variantele şi valoarea artistică a unor astfel de producţii. Câteva studii consacrate domeniului, apărute iniţial în presă, au fost apoi tipărite în broşuri separate. Aşa sunt cele intitulate *Macedonia în poezia bulgară* (1930), *Les Relations culturelles entre les Roumains et les Slaves du Sud. Traces des voïévodes roumains dans le folklore balkanique* (1938), *Izvoare bogomilice* (1938). De o foarte bună primire din partea specialiştilor s-a bucurat studiul *Mihai Viteazul în folclorul balcanic* (1936). În special în arealul folcloric bulgar, unde frecvenţa temei este superioară celei din folclorul românesc, cercetătorul distinge trei grupe de creaţii independente, simultane. Într-o primă grupă Mihai Viteazul apare ca lider al ideii de nesupunere faţă de forţa otomană în Ţara Românească şi în Moldova. Naraţiunea preia, în acelaşi timp, şi adaptează o temă străveche, suprapusă legendei voievodului, privitoare la un posibil incest: Mihai întâlneşte două femei, pe grecoaica Vişa şi pe fiica acesteia, Stăncuţa, fără să ştie că erau mama şi sora sa. Se căsătoreşte cu Stăncuţa şi o tratează ca pe o roabă pe Vişa. A doua grupă de lucrări îşi concentrează atenţia asupra bătăliilor purtate de Mihai Viteazul pentru eliberarea de sub turci a creştinilor sud-dunăreni. Apare aici şi legendarul Marcu Crăişoru care, trimis de turci pentru a-l suprima pe voievodul muntean, refuză să îndeplinească gestul ucigaş împotriva unui frate de credinţă, preferând să se lase el omorât de păgâni. În sfârşit, a treia grupă de balade bulgăreşti închinate lui Mihai Viteazul înfăţişează momentul uciderii acestuia. Notele care însoţesc studiul, numeroase şi avizate, fac trimiteri şi la variante ale acestor grupe tematice, întregind un comentariu de certă autoritate profesională.

SCRIERI: *Macedonia în poezia bulgară*, Bucureşti, [1930]; *Constantin Berariu. Schiţă biografică*, Cernăuţi, 1932; *Iacob Negruzzi*, Bucureşti, 1932; *A doua operă a lui Eminescu*, Bucureşti, 1934; *Contribuţii la cunoaşterea operei lui Alexandru Odobescu. Bibliografia completă a scrierilor lui Alexandru Odobescu*, I–II, Bucureşti, 1936; *Mihai Viteazul în folclorul balcanic*, Bucureşti, 1936; *Les Relations culturelles entre les Roumains et les Slaves du Sud. Traces des voïévodes roumains dans le folklore balkanique*, Bucureşti, [1938]; *Izvoare bogomilice*, Bucureşti, 1938; *Preocupările lingvistice şi gramaticale ale lui V. Alecsandri*, Bucureşti, 1940; *Primul ziar bulgaro–român: „Viitorul”*, Bucureşti, 1940; *G.S.*

Rakovsky şi literatura română, Bucureşti, 1940; *Începuturile teatrului bulgar în România*, Bucureşti, 1941; *Înrâuriri româneşti în literatura şi viaţa bulgarilor*, Bucureşti, 1941; *Bibliografia scrierilor lui V.A. Urechia*, pref. Aurelian Sacerdoţeanu, Bucureşti, 1942; *Contribuţiuni la istoricul tipografiilor muntene. Activitatea tipografiilor bulgăreşti*, Bucureşti, 1943; *Ivan Vazov în România*, Bucureşti, 1943; *Viaţa şi opera lui Jonathan Swift*, Bucureşti, f.a. **Ediţii:** Vasile Alecsandri, *Teatru*, pref. edit., Bucureşti, f.a.; C. Negruzzi, *Opere alese*, Bucureşti, 1941; A.I. Odobescu, *Câteva ore la Snagov*, pref. edit., Bucureşti, 1937, *Opere alese*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1941.

Repere bibliografice: Mircea Eliade, [*Alexandru Iordan*], CU, 1938, 24 martie, 25 martie; Adrian Fochi, *Recherches comparées de folklore sud-est européen*, Bucureşti, 1972, *160–162*; Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare româneşti*, Bucureşti, 1975, *16*, *66*, *103*, *104*; Enache Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanța, 2005, *435–436*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *488–489*. ***C.P.***

IORDAN, Iorgu (29.IX.1888, Tecuci – 20.IX.1986, Bucureşti), filolog, memorialist.

Este fiul Tudoscăi (n. Crăciun), înfiată de Ivan Penu, bulgar care se stabilise la Nicoreşti, şi al lui Toader (Toşcu) Iordan, grădinar bulgar venit de peste Dunăre la vârsta de optsprezece ani. La Tecuci face şcoala primară (1895–1899) şi urmează Gimnaziul „Dimitrie A. Sturdza" (1900–1904), apoi învaţă la Liceul Internat din Iaşi (1904–1908). Frecventează cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie (1908–1911) şi concomitent pe cele ale Facultăţii de Drept (1908–1912) din cadrul Universităţii ieşene. La cea dintâi facultate i-a avut profesori pe G. Ibrăileanu şi pe A. Philippide. După licenţă funcţionează ca profesor de liceu la Galaţi, Pomârla şi Iaşi. În 1919 îşi susţine doctoratul în filologie modernă, sub conducerea lui A. Philippide. Continuă cu studii de specializare la universităţile din Bonn (1921–1922), Berlin (1923) şi Paris (1925). Devine profesor suplinitor (1926–1927), apoi titular (1927–1934) la Catedra de filologie romanică, ulterior funcţionând la Catedra de limba română (1934–1946) de la Universitatea din Iaşi. Între 1928 şi 1930 a îndeplinit și funcţia de director al Teatrului Naţional din Iaşi. A fost decan al Facultăţii de Litere din Iaşi (1938–1939) şi director al Institutului de Filologie Română „A. Philippide" din Iaşi. Între 1945 şi 1947 a fost ambasador al României în URSS. Profesor la Catedra de romanistică a Universităţii din Bucureşti (1946–1962) şi din 1962 profesor consultant, a fost decan al Facultăţii de Filologie (1947–1950, 1956–1957), rector al Universităţii (1957–1958), director al Institutului de Lingvistică (1950–1952, 1958–1969). Membru corespondent (1934), apoi membru activ (1946) al Academiei Române, devine vicepreşedinte al forului academic (1957–1966). *Doctor honoris causa* al Universităţii Humboldt din Berlin, al Universităţii din Montpellier, al Universităţii din Iaşi, al Universităţii din Roma, a fost de asemenea membru corespondent al Academiei Saxone de Ştiinţe, al Academiei Germane de Ştiinţe din Berlin, al Academiei Austriece de Ştiinţe, al Academiei Bavareze de Ştiinţe, al Institutului Mexican de Cultură etc. A primit titlurile Om de Știință Emerit şi Erou al Muncii Socialiste, în 1954 şi în 1956 fiind laureat al Premiului de Stat. Debutează ca student, în 1911, la „Viaţa românească". Mai colaborează cu articole diverse la „Adevărul", „Dimineaţa", „Adevărul literar şi artistic", „Însemnări ieşene", „Jurnalul literar", „Revista Fundaţiilor Regale" ş.a. A condus publicaţiile „Studii şi cercetări de lingvistică", „Revue roumaine de linguistique" şi „Limba română".

Savantul **I.**, lingvist şi filolog de mare autoritate, autor al unor lucrări fundamentale – *Gramatica limbii române* (1937), *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"* (1943), *Stilistica limbii române* (1944), *Limba română contemporană* (1954), *Lingvistica romanică. Evoluţie, curente, metode* (1962), *Crestomaţie romanică* (1962), *Toponimia românească* (1963), *Istoria lingvisticii româneşti* (1978), *Dicţionar al numelor de familie româneşti* (1983), *Istoria limbii române. Pe înţelesul tuturora* (1983) ş.a. –, a scris şi studii despre scriitori români (Ion Neculce, M. Eminescu, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu ş.a.) sau despre scriitori străini (Petrarca, Lope de Vega, Goethe,

Unamuno ş.a.). A ţinut, de asemenea, la începuturile carierei sale universitare, cursuri despre literatura italiană. Literatură nu a scris, de aceea apariţia, târzie, a trei volume sub titlul *Memorii* (1976–1979) a provocat surprindere. Fără a vrea să treacă drept scriitor, **I.** îşi recunoaşte chiar, în câteva rânduri, lipsa talentului literar. Interesul acestor memorii, „prea puţin literare (şi într-o măsură şi mai mică literaturizate)", cum le caracteriza Nicolae Manolescu, rezidă în excepţionala capacitate de tezaurizare a amintirilor, în exactitatea detaliilor, în vivacitatea manierei de rememorare a lumii prin care autorul a trecut, în echilibrul evocărilor şi al portretelor unor personalităţi (A.D. Xenopol, N. Iorga, G. Ibrăileanu, C. Stere, Tudor Arghezi, A. Philippide şi Al. A. Philippide, Ion Barbu, Tudor Vianu, G. Călinescu, P.P. Negulescu, Mihail Sadoveanu, C.I. Parhon, Lucreţiu Pătrăşcanu ş.a.). Chiar dacă nu crede în valoarea literară a memoriilor sale, **I.** nu le ignoră importanţa educativă. Trăind aproape un secol, s-a simţit îndatorat faţă de societatea care l-a format şi pe care a servit-o ca om de ştiinţă. El evocă oraşul natal, aşezările din împrejurimi, familia şi vecinii, anii şcolarităţii, studiile universitare, războiul, desenează cu pregnanţă chipurile părinţilor: tatăl – om ponderat, disciplinat, ordonat, calităţi pe care le-a moştenit şi fiul, mama – depozitară a unui tezaur lingvistic popular memorabil şi practicantă a unor cutume străvechi. Dense sunt şi paginile referitoare la prezenţele unor profesori care i-au marcat destinul: fără A. Philippide – notează **I.** – „n-aş fi însemnat nimic în mişcarea lingvistică şi filologică a ţării noastre", iar de la Ibrăileanu crede că a moştenit tot ceea ce „exista în fiinţa mea mai bun şi mai frumos din punct de vedere uman". Publicându-şi memoriile, **I.** ştia că îşi asumă un risc, între altele din cauză că unora dintre personalităţile pe care le-a cunoscut (Ion Petrovici, E. Lovinescu, Mihai Ralea ş.a.) le aprecia doar însuşirile morale, marcând faptul că au fost supraestimate din perspectivă culturală. Acelaşi risc de atitudine apare şi în amplul interviu acordat lui Valeriu Mangu, *De vorbă cu Iorgu Iordan* (1982). Aici se dovedeşte că numărul celor pe care **I.** nu i-a agreat este şi mai mare: Hortensia Papadat-Bengescu, Mateiu I. Caragiale, Vladimir Streinu, Marin Preda, Zaharia Stancu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu. Unele rezerve pot veni, probabil, şi din necunoaşterea deplină a operei autorilor vizaţi, dar şi din incapacitatea de a recepta adecvat scrierile ce manifestau o estetică novatoare, dintr-un conservatorism structural al filologului în materie de valorizare a beletristicii. Astfel, în poezia lui Nichita Stănescu vede „multă vorbărie, un fel de joc ciudat de cuvinte", Marin Preda „nu este stăpân pe scris, ba scrie chiar trivial în sensul etimologic", pe Al. A. Philippide îl socoteşte superior lui Lucian Blaga şi lui Tudor Arghezi. Cât priveşte literatura din deceniile de după cel de-al Doilea Război Mondial, cel intervievat îşi recunoaşte „o destul de modestă cunoaştere" în domeniu. Deși **I.** nu credea că amintirile sale ar avea şi o miză literară, critica le-a receptat laudativ. Nicolae Manolescu vede în ele un „document extraordinar de minuţios pentru viaţa socială a epocii", iar Cornel Regman, trecând peste pasajele aride şi cam „administrative", crede că memoriile filologului sunt „o binemeritată revanşă a tenacităţii şi ordinii asupra literaturii cu orice preţ, în acest gen aşa de mult expus falsurilor". În fine, este de menţionat că **I.** a dat ediţii exemplare din scrierile lui Ion Neculce şi ale lui Ion Creangă.

SCRIERI: *Memorii*, I–III, Bucureşti, 1976–1979; Valeriu Mangu, *De vorbă cu Iorgu Iordan*, Bucureşti, 1982. **Ediţii:** Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, introd. edit., Bucureşti, 1955; ed. 2, Bucureşti, 1959; Ion Creangă, *Poveşti, amintiri, povestiri*, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Elisabeta Brâncuş), *Opere*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Elisabeta Brâncuş); ed. pref. Mircea Vulcănescu, introd. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1993; ed. introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2000 (în colaborare cu Elisabeta Brâncuş); Ilie Rad, *Întâlnirile mele cu Iorgu Iordan. Scrisori și interviuri*, pref. Marius Sala, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Streinu, *Pagini*, III, *379–401*, V, *417*; Nicolae Manolescu, *Memoriile lui Iorgu Iordan*, RL, 1976, 45; Paul Georgescu, *„Memorii"*, CNT, 1977, 35; Regman, *Explorări*, *182–191*; Popescu, *Cărţi*, *110–112*; Ştefănescu, *Jurnal*, *104–107*; Dobrescu, *Foiletoane*, II, *138–150*; Cristea, *Fereastra*, *107–112*; Ivaşcu, *Confruntări*, III, *129–135*; Simion, *Scriitori*, IV, *11–19*; *Iorgu Iordan – 100 de ani de la naştere*, Iaşi, 1989; Elena Cărcăleanu, *Repere româno–italiene*, Iaşi, 1998, *71–76*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *611–612*; Mihăilă, *Scriitori*, *355–362*; Dascălu, *Germanitatea*, *230–238*; Marius Sala, *Cei doi stâlpi ai înțelepciunii* (discurs de recepție la Academia Română), Bucureşti, 2006; Marian Barbu, *Dincolo şi dincoace de Iorgu Iordan*, „Noul literator", 2012, 9. ***I.D.***

IORGA, Nicolae (5/17.VI.1871, Botoşani – 27.XI.1940, Strejnicu, j. Prahova), istoric şi critic literar, dramaturg, poet, memorialist.

Este primul dintre cei doi fii ai Zulniei Iorga (n. Arghiropol), descendentă din dragomani ai Porţii, traducătoare din literatura franceză, şi ai avocatului Nicu Iorga, o vreme subprefect de Botoşani. Pe linie paternă se trage dintr-un neam de negustori, un strămoş al său, Iorga „cupeţul", fiind atestat la Botoşani prin 1750, iar pe linie maternă din politicieni şi dregători. Printre înaintaşii din ambele ramuri se numără oameni de carte, unii cu preocupări istoriografice. Străbunicul Manole Iorga, băcan înstărit, îngrijea arhiva oraşului Botoşani şi colecţiona documente despre trecutul urbei. Străbunicul Iordache Drăghici fusese spătar şi unul dintre „cărvunarii" care militau în 1822 pentru o constituţie. Un frate al bunicii dinspre mamă, postelnicul Manolachi Drăghici, publica versuri în „Alăuta românească", iar în 1857 tipărea opera sa principală, *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre* (lucrare parţial memorialistică), după ce tradusese *Iconomia rurală şi dumesnică* şi întocmise o carte de bucate, *Reţete cercate*. La rândul ei, bunica, Elena Drăghici, a tradus în 1858 romanul *Adolphe* al lui Benjamin Constant. Avocat şi magistrat la Roman, unchiul Emanoil Arghiropol („moşu Manole") compunea proză (*Nuvele române*) şi a scos două gazete, „Jurnal pentru toţi" (Iaşi, 1868–1869) şi „Romanu" (1879–1892), unde **I.** şi-a făcut, în 1884, la vârsta de treisprezece ani, debutul publicistic. Rămas orfan de tată înainte de a fi împlinit cinci ani, băiatul a urmat, în condiţii de austeritate, şcoala primară „Marchian Folescu" (1878–1881) şi primele cinci clase secundare la Liceul „A.T. Laurian" (1881–1886) din urbea natală, trecând ca bursier la internatul Liceului Naţional din Iaşi, unde în 1888 îşi ia bacalaureatul. În ultimele două clase frecventa cercurile socialiste, răspândind material propagandistic şi conferenţiind la clubul ieşean al socialiştilor. O caracteristică definitorie a naturii lui **I.** este precocitatea. Spunând mai târziu că „n-a învăţat a ceti şi scrie", acestea fiind „lucruri care i-au venit de la sine", el mărturisea că la şase ani îi citise în original pe Champfleury, Amédée Pichot, Émile Souvestre, parcursese letopiseţele editate de Mihail Kogălniceanu, adăugând: „Ştiam pe de rost fabulele din Florian, care nu-mi ziceau nimic, deşi erau pentru mine, şi *Orientalele* lui Hugo, care, deşi nu erau pentru mine, îmi dădeau visuri de lupte crâncene şi de locuri depărtate". Ca student la Iaşi, la Facultatea de Litere, unde îl are ca profesor pe A.D. Xenopol, şi-a dat toate examenele într-un an şi trei luni, iar în decembrie 1889 îşi susţinea licenţa în limbile clasice, stârnind explozii de admiraţie în mediul academic şi în presă. Profesorul Şt. Vârgolici vede în el „un adevărat fenomen", ziarul „Lupta" caracterizează examenul său public de licenţă, luat cu menţiunea *magna cum laude*, „nu numai fenomenal, ci sublim". O altă gazetă, „Era nouă", salută în tânărul de nici douăzeci de ani un viitor „luceafăr genial în domeniul ştiinţei". Numit în aprilie 1890 profesor de limba latină la Ploieşti, nu îşi ia postul în primire, întrucât i se acordă o bursă pentru continuarea studiilor în străinătate. Frecventează din octombrie 1890 cursuri la École Pratique des Hautes Études din Paris, secţia de istorie şi filologie, şi îşi începe documentarea pentru lucrarea de diplomă. Concomitent, depune eforturi pentru învăţarea mai multor limbi străine. Specialist în greacă şi latină, cunoscător al francezei, italianei, spaniolei, în bună măsură şi al germanei, se străduieşte să-şi perfecţioneze engleza şi se iniţiază în daneză, olandeză, suedeză, norvegiană. Colaborează la *Encyclopédie française* şi începe a semna în publicaţii străine de specialitate („Revue historique" ş.a.). În iunie 1893 obţine titlul *élève diplomé* în baza tezei de diplomă, depusă şi tipărită în anul precedent, *Une Collection de lettres de Philippe de Mézières*. Între timp se înscrisese pentru doctorat la Universitatea din Berlin şi începuse să lucreze la teză, redactată mai întâi în franţuzeşte, *Thomas III, marquis de Saluce (étude historique et littéraire)*, pe care a susţinut-o însă la Leipzig, în august 1893, publicată în acelaşi an la Paris. Efectuează ample vizite de documentare în biblioteci şi arhive din Berlin, Dresda, München, Veneţia, Roma, Genova, Milano, Florenţa, Modena, Ferrarra, Bologna, Torino, Londra, Viena, Budapesta sau Haga, ca şi din ţară, roadele acestui

„vagabondaj intelectual", cum avea să-l denumească A.D. Xenopol, reflectându-se în colecţiile impresionante de documente pe care le-a publicat în decursul anilor, între care *Acte şi fragmente cu privire la istoria românilor,* adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului (I–III, 1895–1897), *Scrisori de boieri, Scrisori de domni*, continuarea colecţiei Eudoxiu Hurmuzaki, precum şi monumentala serie *Studii şi documente cu privire la istoria românilor* (I–XXXI, 1901–1916). În 1894 concurează pentru titularizarea la Catedra de istorie medie, modernă şi contemporană de la Universitatea din Bucureşti, cu un rezultat insuficient de probant, fapt care face necesară deschiderea unui nou concurs în 1895, pe acesta câştigându-l fără echivoc. În interval funcţionează ca suplinitor. **I.** a predat istoria şi, temporar, istoria literaturii române şi la Şcoala Superioară de Război (din 1911), iar în răstimpul interbelic la Academia Comercială. În perioada refugiului din timpul Primului Război Mondial a ţinut cursuri la Iaşi, în anii imediat următori la Universitatea Daciei

Superioare din Cluj, în a cărei organizare s-a implicat din plin. Intermitent a ţinut prelegeri şi în afara cadrului universitar, destinate unui public intelectual mai larg, printre altele, la Institutul de Studii Sud-Est Europene, la Casa Şcoalelor, la Universitatea Populară din Bucureşti, la Şcoala de Misionare, întemeiată de el, iar din 1937 la Institutul de Istorie Universală, care era tot creaţia lui. În deceniile interbelice a conferenţiat pe tot cuprinsul ţării, neocolind nici un oraş, poposind frecvent şi în sate. Vorbea săptămânal la Radio, conferinţele sale fiind publicate sub titlul *Sfaturi pe întunerec* (I–II, 1936–1940). În 1908, stabilindu-se la Vălenii de Munte, a organizat aici cursurile de vară ale Universităţii Populare, ce aveau să se desfăşoare anual până în 1915 şi iarăşi din 1921 până în 1940, cu participarea unor personalităţi intelectuale proeminente din ţară şi de peste hotare. Numit în 1919 profesor agregat la Sorbona şi la Collège de France, **I.** şi-a onorat această calitate până spre sfârşitul vieţii. Aflat la Paris, răspundea constant şi solicitărilor de a preda sub auspiciile altor instituţii: Institut de France, Institut des Hautes Études, Académie des Inscriptions et des Belles-Lettres, Institut d'Art et d'Archéologie, Faculté Libre de Théologie Protestante. În desele lui călătorii peste fruntarii a ţinut prelegeri şi conferinţe în multe universităţi şi institute de învăţământ şi cultură din Europa. Întreprinzând în 1930 o călătorie în Statele Unite ale Americii, a conferenţiat la mai bine de douăzeci de universităţi. Având şi vocaţie organizatorică, învăţatul şi-a valorificat-o deplin de îndată ce a început să dispună de mijloace. Deschiderii cursurilor de vară la Vălenii de Munte i-au urmat realizări precum înfiinţarea de biblioteci în închisori, întemeierea Institutului de Studii Sud-Est Europene (1914) şi editarea buletinului acestuia în franţuzeşte, fondarea Institutului de Studii Bizantine şi a Institutului de Istorie Universală, înfiinţarea în 1915 a „Revistei istorice", cu o versiune în limba franceză, întemeierea unei Şcoli Române la Fontenay-aux-Roses (1921) şi a unei Case Române la Veneţia (1930), crearea publicaţiilor „Buletinul Comisiei Istorice a României", „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice". Deputat, preşedinte al Parlamentului în 1918, şef de partid, **I.** nu a refuzat să-şi asume şi răspunderi de natură administrativă, precum cele de decan (1928), rector al Universităţii din Bucureşti (1929–1932) şi chiar de consilier comunal la Vălenii de Munte. Ales în 1907

membru în comitetul Ligii Culturale, el a activat în această organizaţie toată viaţa, în calitate de secretar, apoi de preşedinte. A organizat reuniuni de tot felul, între care primul congres de bizantinologie (Bucureşti, 1924), şi a participat la toate congresele internaţionale de istorie şi bizantinologie. Ca o recunoaştere a prestigiului său ştiinţific, este ales *Doctor honoris causa* al mai multor universităţi europene de renume, precum şi membru în l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres din Paris, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti din Veneţia, Accademia Nazionale Reale dei Lincei şi Accademia degli Arcadi, ambele din Roma, Academia Chilena de la Historia din Santiago, al Academiei Regale de Litere, Istorie şi Antichităţi din Stockholm, al academiilor din Praga, Cracovia şi Belgrad.

După debutul din 1884, **I.** colaborează frecvent la o seamă de ziare şi reviste, între care „Lupta", unde publică în 1890 un articol despre *Năpasta* lui Caragiale, „Era nouă", „Timpul", „Drapelul", „Arhiva", „Constituţionalul", „Adevărul", „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Revista nouă" ş.a., precum şi la prestigioase publicaţii ştiinţifice din ţară şi străinătate („Analele Academiei Române", „Revue historique", „Revue de l'Orient latin", „Revue internationale des archives, des bibliothèques, des musées", „Revue critique d'histoire et de littérature", „Nuovo archivio veneto" ş.a.). Îi apar câteva cărţi, printre care *Poezii (1890–1893)* (1893), *Schiţe din literatura română* (I–II, 1893–1894) şi *Amintiri din Italia. Giosuè Carducci* (1895). În 1890 se căsătorise şi, din 1894, avea un băiat. În 1900 divorţează, spre a se recăsători în anul următor cu Ecaterina Bogdan, sora lui Ioan Bogdan şi a lui G. Bogdan-Duică. Ales în 1897 membru corespondent al Academiei Române (în 1910 va fi membru activ), tânărul savant desfăşoară, cu frenezie, activităţi multiple: didactică, ştiinţifică, publicistică, oratorică. Se întâlneşte frecvent şi poartă corespondenţă cu iluştri colegi din ţară şi din afara ei, editează anual tot mai multe volume. Prezenţa lui publicistică se intensifică începând din 1899. În acest an publică în „L'Indépendance roumaine" o serie de articole, reunite în volumele *Opinions sincères* (1899) şi *Opinions pernicieuses d'un mauvais patriote* (1900), ce denunţă cu o vehemenţă zdrobitoare infirmităţi ale lumii politice şi culturale româneşti, ale partidelor, impostura unor „somităţi" ale ştiinţei. Caracter polemic au şi multe articole apărute începând din 1902 în ziarul „Epoca", editate sub titlul *Cuvinte adevărate* (1903). La cumpăna

veacurilor **I.** scrie la „România jună" şi îşi continuă colaborarea la multe periodice în care fusese prezent, publicând, de asemenea, în „Literatură şi artă română", „Noua revistă română" ş.a. Între 1903–1906 semnează articole şi note în fiecare număr al revistei „Sămănătorul", pe care o conduce efectiv, asumându-şi însă declarat calitatea de director doar din 1905. Prin acţiunea sa concertată, acest periodic devine un organ al curentului de orientare naţionalistă, promotor al inspiraţiei rurale, căruia **I.** i-a dat numele de sămănătorism. Articolele inserate în paginile „Sămănătorului" au fost retipărite, în două volume, sub titlul *O luptă literară* (1914–1916). După retragerea de la „Sămănătorul", scoate propriile ziare şi reviste cultural-literare: „Neamul românesc" (1906–1940), „Floarea darurilor" (1907), „Neamul românesc literar" (1908–1912, 1925–1926), „Neamul românesc pentru popor" (1910–1916 şi intermitent în perioada interbelică), „Drum drept" (1913–1914, în 1915 contopită cu „Ramuri"), „Cuget clar" (1928–1936) şi „Cuget clar (Noul Sămănător)" (1936–1940). Creându-şi organe de presă proprii, **I.** nu a contenit să-şi etaleze condeiul şi în alte periodice. A colaborat la „Universul", „Junimea literară", „Gazeta Transilvaniei", „Timpul", „Patria",

„Excelsior”, la reviste literare precum „Lamura”, „Gândirea”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Universul literar” (pe care l-a şi dirijat câteva luni în 1925). Semnătura lui apărea (mai ales între cele două războaie mondiale) în diverse publicaţii străine, de la ziare şi reviste franceze sau în limba franceză („Le Figaro”, „Le Temps”, „La Revue bleue”, „La France nouvelle”, „La Muse française”, „Journal de Genève”, „Revue de Genève”, „L'Europe Orientale”, „Le Monde slave” ş.a.), la periodice germane, italiene, poloneze, suedeze, sârbeşti, greceşti ş.a. A crescut, mai ales după instalarea la Vălenii de Munte, în 1908, a Tipografiei Datina Românească, ritmul apariţiilor de cărţi. Bibliografia lui **I.** totalizează aproximativ 1400 de titluri, iar numărul studiilor şi articolelor inserate mai întâi în presă se ridică la peste 25 000 de titluri. În covârşitoarea lor majoritate, cărţile sunt scrieri istorice, de la sinteze masive, ca *Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen* (I–II, 1905), *Geschichte des Osmanischen Reiches* (I–V, 1908–1913), *Istoria românilor* (I–X, 1936–1939), la biografii (*Istoria lui Mihai Viteazul*, 1901, *Istoria lui Ştefan cel Mare*, 1904 ş.a.). Sintezele generale, detaliate sau succinte, savante sau de popularizare, alternează cu sinteze parţiale, având ca obiect mai ales istoria unor ţinuturi româneşti, a unor zone ale continentului (Peninsula Balcanică îndeosebi), a unor instituţii şi ramuri de activitate (Biserica, armata, şcoala, justiţia), a creaţiei culturale (artele plastice, muzica, presa), lui **I.** datorându-i-se și prima istorie completă a literaturii române. Are şi lucrări de teoria istoriei, precum *Generalităţi cu privire la studiile istorice* (1911, 1933, 1944) ş.a. În afara scrierilor istorice proprii, savantul depozitează în zeci de tomuri tot felul de documente. Editează scriitori din secolul al XIX-lea, pe unii, ca Ion Codru-Drăguşanu, scoţându-i de sub lespedea uitării. Publică şi numeroase opere literare proprii: versuri, piese de teatru, memorialistică, note zilnice, portrete, evocări, însemnări de călătorie, precum şi culegeri de articole, discursuri, cugetări, multe traduceri. Postum, s-a început publicarea enormei sale corespondenţe, care însumează aproximativ 100 000 de scrisori primite şi tot atâtea trimise. Din 1906 existenţa lui **I.** căpătase o nouă dimensiune prin implicarea în politica militantă. Protestul tânărului dascăl, pe calea cuvântului şi a scrisului, împotriva reprezentării în limba franceză la Teatrul Naţional din Bucureşti a unei piese bulevardiere, provoacă, în seara de 13 martie 1906, o manifestaţie de proporţii, reprimată de poliţie. Urmează, în mai multe oraşe, întruniri de solidarizare cu protestatarii. Propulsat astfel în tumultul vieţii publice, profesorul de istorie întemeiază organizaţia Frăţia Bunilor Români, devenită în 1910 Partidul Naţional-Democrat. Ales deputat în 1907, el va activa în Parlament cu pasiunea-i caracteristică, deţinând în mai multe rânduri funcţia de preşedinte al Camerei, până la dizolvarea instituţiilor democratice, în 1938. Timp de un an (17 aprilie 1931 – 31 mai 1932) va exercita funcţia de prim-ministru şi ministru al Instrucţiunii Publice, încercând fără succes o „guvernare peste partide”, iar sub dictatura regală va fi consilier al Tronului. Mobilul întregii sale activităţi politice este patriotismul, implicat de altfel în manifestările sale pe toate tărâmurile. În conduita civică patriotismul lui s-a exprimat în atitudini patetice, în acte impresionante de generozitate, abnegaţie şi curaj. În campania din 1913 **I.** însoţeşte trupele româneşti pe fronturile de luptă. În timpul Primului Război Mondial, la Iaşi, se străduieşte să insufle tărie sufletească soldaţilor din tranşee prin articolele sale. În Parlament pronunţă discursuri de îmbărbătare memorabile, ca acela din 14 decembrie 1916, în care se opune retragerii din faţa armatei germane („Să ne mănânce câinii pământului acestuia mai curând decât să găsim fericirea, liniştea şi binele din graţia străinului duşman”) şi, citând o aserţiune a lui Petru Rareş, prevesteşte înfăptuirea idealului naţional: „Vom fi iarăşi ce am fost şi mai mult decât atât”. După deschiderea Universităţii din Cluj, savantul răspunde fără ezitare solicitării de a ţine cursuri, dar refuză indemnizaţia pentru deplasare. În 1923 el dăruieşte unei fundaţii pe care o iniţiază casa, întreaga bibliotecă şi toate manuscrisele, spre a sta, după moartea lui, la dispoziţia studenţilor. Înainte de primul război mai donase 10 000 de volume Ligii Culturale, iar în refugiu întemeiase la Iaşi o bibliotecă de 3 000 de volume şi îi dăruise diurna de deputat. În ceea ce priveşte situarea politică, **I.** este, prin excelenţă, un naţionalist democrat. Democratismul consecvent şi incoruptibil l-a determinat în perioada interbelică să respingă hotărât naţionalismul extremist, şovin, să combată intransigent mişcările de extrema dreaptă, să înfiereze nazismul şi să denunţe ca antinaţională politica de orientare spre Germania hitleristă. Stârnind prin aceasta ura legionarilor, „dascălul neamului” a plătit cu viaţa curajul de a fi încercat să împiedice instaurarea barbariei în România.

Prin scrierile sale **I.** s-a realizat în primul rând ca istoric. Înfăţişând în variate moduri existenţa poporului român de la începuturi până în contemporaneitate, savantul a acordat în chip firesc un constant interes apariţiei şi dezvoltării literaturii naţionale. Începuturile sale istoriografice se manifestă preponderent în această sferă, fiind singurul care întrunea atunci însuşirile unui istoric literar autentic, adică „cunoştinţe temeinice, putere de muncă, pricepere profundă, istorică, însemnată cu un gust fin artistic, cultură universală, iubire pentru subiect şi talent deosebit în a caracteriza epoci şi personalităţi, în a reconstrui imagini din trecut şi a le evoca într-o formă caldă şi poetică" (Sextil Puşcariu). În afară de o puzderie de studii şi documente adnotate, articole şi comunicări, el a construit câteva sinteze monumentale de istorie literară. Îşi face intrarea, în 1901, cu un solid tratat în două volume, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688–1821)*, scris în mod special pentru Premiul „Adamachi" al Academiei Române, neadjudecat însă. Apetenţa sa pentru literatura veche se manifestă apoi prin publicarea, în 1904, a *Istoriei literaturii religioase a românilor până la 1688* (apărută iniţial ca introducere la volumul VII din *Studii şi documente*). Aceste tratate, augmentate cu noi capitole, regândite într-o nouă sinteză, vor fi reeditate între 1925 şi 1933. Urmează *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte* (I–III, 1907–1909), care duce expunerea până la sfârşitul domniei lui Al. I. Cuza. Epoca regalităţii, prezentată în liniile generale în *Supt trei regi* (1932), face obiectul celor două volume din *Istoria literaturii româneşti contemporane* (1934). În cuprinsul acesteia, literatura secolului al XX-lea, în special cea de după 1918, e considerată din perspectivă îngust ideologică, de pe poziţii naţionaliste rigide şi în spiritul conservatorismului estetic radical. Modalităţile artistice noi, moderne sunt respinse tranşant şi menţinute în atenţie cele tradiţionale, oricât de epigonice. Tudor Arghezi e pus la stâlpul infamiei şi sunt apreciaţi cu bunăvoinţă, chiar elogiaţi, autori submediocri. Însă contribuţia la cunoaşterea literaturii de până la 1900 rămâne substanţială. Dintr-un curs a rezultat *Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică* (1929). De ordinul zecilor sunt lucrările privind literatura universală. Deasupra tuturor se află *Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea şi*

Andrei Bârseanu, Nicolae Iorga și Augustin Bunea

legăturile lor (I–III, 1920–1925). Coordonatele concepţiei istoriografice asumate de autor sunt expuse programatic în introducerea la *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, reprodusă şi în deschiderea celui de-al doilea volum al ediţiei revăzute din 1926. Unele idei se regăsesc deja *in nuce* în articolele *Critica literară şi anticii* şi *Critica impersonală*, publicate anterior. Sunt indicate de la început cele trei coordonate ale oricărei istorii literare, care se impune să fie, în acelaşi timp, o operă de informaţie, de înţelegere şi de expresie. Calităţile ideale cu care ar trebui să fie înzestrat un istoric literar sunt, aşadar, erudiţia, spiritul intuitiv şi talentul literar, acea „putere de comunicaţie a imaginilor". O întreprindere de această factură nu se poate reduce la un „simplu indicator biografic şi bibliografic", oricât ar fi de doctă, pentru că s-ar asemăna cu o „banală galerie" dintr-o sală de expoziţie, în care sunt înşiruite amorf exponate diverse, împrăştiate. Elementele disparate, biografiile devin relevante numai dacă sunt asamblate într-un întreg, armonizate, relaţionate şi judecate într-un context, în „mişcarea de idei" a epocii. O istorie a literaturii nu poate fi concepută, după opinia sa, în afara istoriei culturale, dar ele nu trebuie confundate – iată o premisă teoretică fertilă, reiterată şi în compendiul din 1929, pe care autorul nu a pus-o însă consecvent în practică. Această viziune organicistă asupra fenomenului literar, cu rădăcini în estetica lui Hippolyte Taine, dar şi în filosofia vitalistă a lui J.-M. Guyau, trasează liniile de forţă ale manifestului istoriografic formulat în 1901. Dintr-o altă perspectivă, G. Călinescu, în *Istoria ca ştiinţă inefabilă şi sinteză epică*, socotea că în istoria literară, văzută tot ca un capitol al istoriei generale, „sunt mai puţin importanţi scriitorii în sine, cât sistemul epic ce se poate ridica pe temeiul lor". Criteriul cultural este invocat şi în disocierile de ordin metodologic întreprinse de **I.** în legătură cu periodizarea istoriei literaturii române. Autorul îşi propune să se delimiteze de vechiul sistem de studiere cronologică şi monografică, întrucât ordinea în care este structurată materia „nu rezultă din cercetarea spiritului operelor, din legăturile intime ce există între ele". Nici sistemul de periodizare în funcţie de evoluţia genurilor nu este împărtăşit de istoric, căci produce un fragmentarism în cadrul fiecărei categorii literare, o dispersare prin care „de hatârul formelor se neglijează sufletele, de hatârul metodei se sacrifică unitatea". Singura metodă viabilă i se pare a fi, de această dată, aceea a curentelor literare, prin care să se urmărească „formarea lor, cursul lor, lupta lor pentru întâietate, absorbirea lor de altele mai puternice sau victoria lor asupra altora mai slabe", numai acestea fiind capabile să surprindă cu adevărat „spiritul de care într-o anumită epocă e însufleţit un popor". Eşafodajul teoretic nu conducea însă la o cantonare în tipare prestabilite, **I.** punându-l creativ în aplicare, printr-o adecvare şi îmbinare a criteriilor în funcţie de materialul studiat. Dacă pentru secolul al XVIII-lea el distinge, mai întâi, câteva curente definitorii (curentul greco-latin, curentul culturii religioase, curentul de cultură ardelean şi curentul inflenţelor apusene), discursul teoretic transleazăapoi în favoarea unei istorii a generaţiilor, în sensul pe care îl va schiţa mai târziu Albert Thibaudet. Astfel, întreaga perioadă pe care o tratează se coagulează în jurul a trei personalităţi emblematice: epoca lui Dimitrie Cantemir, epoca lui Chesarie de Râmnic şi epoca lui Petru Maior. În schimb, dispunerea cronologică, pe secole, rămâne operantă pentru *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*. Nici analiza pe genuri literare, respinsă în principiu, nu va fi total exclusă din materia ordonată în cadrul *Istoriei literaturii româneşti în veacul al XIX-lea*. Fără a avea amplitudinea *Introducerii* din 1901, textele similare ulterioare vor repune în discuţie principiile elaborării unei istorii literare simpatetice, capabilă să oglindească „istoria sufletului românesc". Este şi punctul de plecare al sintezei din 1929, în care reafirmă aceeaşi abordare contextuală, globală a fenomenului literar, dar pare dispus să-şi depăşească propriile inerţii, dorind să decanteze „marile legături" din istoria scrisului românesc. „Nu va fi vorba nici de laturea filologică a acestei literaturi mai vechi", susţine **I.**, ci de acele „elemente din care se alcătuieşte forma literară a culturii noastre naţionale, opera noastră de creaţiune". Primul volum al noii ediţii revăzute este prefaţat de o comunicare cu o vădită notă comparatistă, intitulată *Locul românilor în dezvoltarea vieţii sufleteşti a popoarelor romanice*, aparent inadecvată excursului istorico-literar care urmează. Dar paralelismele şi conexiunile stabilite cu mişcările de idei din Apusul romanic i se par relevante pentru descoperirea specificului literaturii noastre, începând de la eposul popular

	VIAȚA	OPERA
1871	**iunie 5** Se naște la Botoșani Nicolae Iorga, primul din cei doi fii ai Zulniei Iorga (n. Arghiropol), descendentă din dragomani ai Porții, traducătoare din literatura franceză, și ai avocatului Nicu Iorga, un timp subprefect de Botoșani.	
1876	**martie 20** Se stinge din viață tatăl său.	
1878–1881	Urmează clasele primare în localitatea natală.	
1881–1886	Face cinci clase la Liceul „A.T. Laurian” din Botoșani.	
1884		**iunie** Debutează la ziarul „Romanu” din Roman, editat de unchiul său, magistratul Emanoil Arghiropol.
1886–1888	Frecventează Liceul Național din Iași, unde își ia bacalaureatul. Se apropie de mișcarea socialistă ieșeană.	
1888	**septembrie** Intră la Facultatea de Litere a Universității din Iași.	
1889	Își susține licența în limbile clasice, luată cu mențiunea *magna cum laude*.	
1890	**martie** Se căsătorește cu Maria Tasou, fiica unui magistrat. **aprilie** Este numit profesor de limba latină la Ploiești, dar nu își ia postul în primire. Face prima călătorie, vizitând Italia. **octombrie** Obținând o bursă, începe să frecventeze cursuri la L'École Pratique des Hautes Études din Paris.	Publică în ziarul „Lupta”, condus de G. Panu, o cronică la drama *Năpasta* de I.L. Caragiale, ulterior susținând aici cronica literară. Începe să scrie la „Convorbiri literare”, „Revista nouă”, „Contemporanul”, „Arhiva”, „Era nouă”, „Drapelul”. La Paris colaborează la *Encyclópedie française*.
1891–1893	Face călătorii de documentare în zeci de orașe din Italia, Germania, Marea Britanie ș.a.	
1892		Publică în „Timpul”, „Constituționalul”, „Adevărul”. La Paris dă primele colaborări la „Revue historique”.
1893		Debutează editorial cu *Poezii (1890–1893)*. Publică primul volum din *Schițe din literatura română* (al doilea apare în 1894).
1894	**iunie** Obține titlul *élève diplomé*. **august** Își susține doctoratul la Leipzig.	Colaborează la „Familia” și „Vatra”, ca și la „Revue de l'Orient latin”.

	octombrie Este profesor suplinitor la Catedra de istorie medie, modernă și contemporană de la Universitatea din București.	
1895	Devine profesor titular.	Este editat volumul *Amintiri din Italia. Giosuè Carducci.*
	noiembrie Ține lecția de deschidere *Despre utilitatea studiilor istorice.*	
1895–1902	Are o intensă activitate didactică și științifică. Continuă cercetările în numeroase biblioteci și arhive occidentale. Publică studii, editează culegeri de documente, călătorește, conferențiind în numeroase orașe românești și de peste hotare, corespondează cu personalități, instituții, organizații din lumea întreagă.	Continuă colaborarea la publicațiile din țară, precum și la „Revue internationale des archives, des bibliothèques, des musées", „Revue critique d`histoire et de la littérature" ș.a. Prezintă frecvent comunicări la Academia Română.
1897	**aprilie 5** Este ales membru corespondent al Academiei Române.	
1899		Publică în „L'Indépendence roumaine" o serie de articole polemice despre viața politică și culturală a țării, pe care le va reuni în volumele *Opinions sincères* (1899) și *Opinions pernicieuses d'un mauvais patriote* (1900).
1901		Apare, în două volume, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688–1821).*
	februarie Divorțat în 1900 de prima lui soție, se căsătorește cu Ecaterina Bogdan, sora lui Ioan Bogdan și a lui G. Bogdan-Duică.	
		mai Intră în redacția revistei „Sămănătorul", pe care o va conduce efectiv în anii 1905–1906.
1904		Publică *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688* și *Istoria lui Ștefan cel Mare.*
1905	Este ales deputat independent.	Publică lucrarea *Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen* (I–II).
1906	**martie** Întemeiază la Iași gruparea Frăția Bunilor Români.	
		mai 10 Scoate la București primul număr al ziarului „Neamul românesc" (apare până în 1940, în perioada ocupației Capitalei de către germani fiind editat la Iași).
1907		**ianuarie 1** Apare la București revista „Floarea darurilor" (ultimul număr iese la 30 decembrie). Iese de sub tipar primul volum din *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte* (următoarele două volume apar în 1908 și în 1909).
	mai Este reales deputat de Iași. Va funcționa neîntrerupt în Parlament, fie ca deputat ales, fie ca senator de drept, în 1918 încredințându-i-se conducerea forului legislativ.	

	iunie Intră în conducerea Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor (cunoscută și drept Liga Culturală), unde va activa, inclusiv ca președinte, toată viața.	
1908		Apare primul volum din *Geschichte des Osmanischen Reiches* (următoarele patru ies de sub tipar până în 1913). Se tipărește volumul întâi din *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor* (al doilea volum apare în 1909).
	iulie–august Organizează la Vălenii de Munte primele cursuri ale Universității Populare (desfășurate ulterior neîntrerupt până în 1915 și din 1921 până în 1940). Tot aici instalează Tipografia Datina Românească.	
		decembrie 25 Iese la Vălenii de Munte primul număr al revistei „Neamul românesc literar" (seria întâi își încetează apariția la 25 noiembrie 1912, iar seria a doua apare între 29 noiembrie 1925 și 18 aprilie 1926).
1909	Devine membru onorific al Societății Scriitorilor Români.	
1910	**aprilie 23–25** Are loc congresul de întemeiere a Partidului Naționalist-Democrat, provenit din Frăția Bunilor Români. Cofondator este A.C. Cuza. **mai 26** Devine membru activ al Academiei Române.	Apare drama *Doamna lui Ieremia Vodă*.
1911		Publică volumele *Cugetări*, *Oameni cari au fost* și *Mihai Viteazul*, „schiță de poem dramatic".
	octombrie Este numit profesor la Școala Superioară de Război.	
1912		Iese de sub tipar volumul *Trei drame*.
1913		**ianuarie** Apare la Vălenii de Munte revista „Drum drept" (până în decembrie 1914). Publică *Note de drum. Prin Germania*.
	martie 22–aprilie 3 Participă la Congresul Internațional de Studii Istorice de la Londra.	
1914	**ianuarie** Inaugurează Institutul de Studii Sud-Est Europene, unde va ține cursuri și va edita, în limba franceză, un buletin al institutului.	
		Apare *Constantin Brâncoveanu*, dramă în cinci acte. Se tipărește primul volum din culegerea de articole din „Sămănătorul" intitulată *O luptă literară* (al doilea volum apare în 1916).
1915		**ianuarie** Fondează „Revista istorică".
	Se numără printre militanții pro-Antanta.	

1916		Se publică primul volum din lucrarea *Cărți reprezentative în viața omenirii* (următoarele trei sunt editate până în 1931).
1917–1918	**noiembrie** Se refugiază la Iași. Desfășoară o activitate prodigioasă: didactică, publicistică, parlamentară. Ține multe conferințe, inclusiv în școli militare. Face vizite pe front și în spitale.	
1919		Colaborează la „Lamura", „Journal de Genève", „Le Démocrate" (Berna), „Nazional-Zeitung" (Basel) ș.a.
	iulie Este decorat cu Legiunea de Onoare în grad de Comandor (în următorii ani i se vor acorda noi distincții atât în țară, cât și peste hotare). **octombrie** Este numit profesor agregat la Sorbona și la Collège de France, unde va funcționa până la sfârșitul vieții. **decembrie** Devine președinte al Adunării Naționale. Este ales membru corespondent al Institutului Franței. În cursul anilor viitori va deveni membru al unor instituții academice din Napoli, Stockholm, Cracovia, Veneția, Praga, Roma, Paris, Nancy. Primește titlul de *Doctor honoris causa* al Universității din Strasbourg. Același titlu îi va fi conferit de universități din Lyon, Paris, Geneva, Oxford, Vilnius, Roma, Bratislava, Alger.	
1920	Este ales președinte al Ligii Culturale.	
		octombrie Colaborează la revista americană „Art and Archaeology". Apare *Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor* (celelalte două apar până în 1925). Iese primul volum din *Istoria românilor prin călători* (I–IV, 1920–1922). Publică piesele de teatru *Un domn pribeag*, *Mihai Viteazul* ș.a.
1921		Îi apar mai multe volume: *Din opera poetică a lui N. Iorga*, *Pagini de critică din tinerețe*, *Tudor Vladimirescu*, dramă în cinci acte, și *În Franța*, note de călătorie. Are o substanțială colaborare la „Gazeta Transilvaniei" (continuată în 1922).
1922		I se tipăresc mai multe cărți, între care și *Istoria presei românești de la primele începuturi până în 1916*.
	iulie 1 Inaugurează Școala Română de la Fontenay-aux-Roses, în apropierea Parisului.	

1923		Publică *Sarmală, amicul poporului*, piesă în trei acte.
	martie 11 Întemeiază Fundația Culturală pentru Studenți „N. Iorga”, donând propria casă, biblioteca și manuscrisele.	
1924	Predă cursuri și la Academia Comercială din București. Organizează la București primul Congres Internațional de Studii Bizantine.	
		martie Întemeiază „Revue historique du Sud–Est Européen”. Conduce și „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, „Bulletin de la Section historique”, publicație a Academiei Române. Apar volumele *Idées et formes littéraires françaises dans le Sud-Est de l’Europe*, *Note polone* și *La Roumanie pittoresque*. Colaborează la „France nouvelle”, „La Muse française”.
1925		Publică primul volum din ediția a doua a *Istoriei literaturii românești* (celelalte două volume apar până în 1933) și *Isus*, dramă în cinci acte.
	mai I se acordă Premiul Național.	
1926		Apare la Paris primul volum din lucrarea *Essai de synthèse de l’histoire de l’humanité* (următoarele trei ies până în 1928). Colaborează la „Europäische Revue”, „Enciclopedia italiana”, „Le Monde slave” ș.a.
1927	Este numit decan al Facultății de Litere a Universității bucureștene.	
1928		Îi apar mai multe cărți: *Cleopatra*, piesă în 5 acte, *Livres populaires dans le Sud-Est de l’Europe et surtout chez les Roumains*, *Țara latină cea mai depărtată în Europa: Portugalia*. Scoate revista „Cuget clar” (până în 1936).
1929		Colaborează la „Studi bizantini” (Roma), „L’Europe orientale”, „Slavonic Review” (Londra). Publică *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, însemnările de călătorie cuprinse în *Țări scandinave: Suedia și Norvegia*, drama *Fratele păgân* ș.a.
	martie Este ales rector al Universității din București (funcție pe care o va deține timp de trei ani).	
1930	Întreprinde o călătorie în Statele Unite ale Americii, conferențiind la peste douăzeci de universități. Fondează Casa Română de la Veneția.	Îi apar piesele *Fiul cel pierdut* și *Sfântul Francisc*, precum și volumele *Priveliști elvețiene* și *America și românii din America*.

1931		Publică primele două volume din *Memorii* (următoarele cinci ies până în 1939), piesele *Casandra* și *Ovidiu*, volumul *Trei piese simple pentru oameni modești*, cartea *Vederi din Grecia de azi* ș.a.
	aprilie Devine președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Instrucțiunii Publice. Guvernul „tehnocrat” pe care îl conduce, lipsit de susținerea unui partid politic puternic, nu are mari performanțe.	
1932		Îi apare piesa *O ultimă rază*. Publică volumul *Supt trei regi. Istoria luptei pentru un ideal moral și național*.
	martie Semnează un decret prin care scoate în afara legii Garda de Fier, ale cărei acțiuni bazate pe violență fizică le dezaprobă. **mai 31** Demisionează din funcția de șef al guvernului.	
1934		Îi ies de sub tipar *Histoire de la vie byzantine. Empire et civilisation* (I–III), *O viață de om, așa cum a fost* (I–III), primul volum din *Oameni cari au fost* (următoarele trei apar până în 1939), *Istoria literaturii românești contemporane* (I–II) ș.a. Colaborează la „Revista Fundațiilor Regale”.
1935		Apar lucrările *Byzance après Byzance*, *La place des Roumains dans l'histoire universelle*.
1936		Publică *Istoria românilor* (I–III; volumul X apare în 1939). Iese primul volum din culegerea de conferințe radiofonice *Sfaturi pe întunerec* (al doilea tom în 1940). **iulie 15** Scoate (până la 17 noiembrie 1940) săptămânalul „Cuget clar” („Noul Sămănător”).
1937		Lucrează, până la sfârșitul vieții, la un mare proiect de sinteză a istoriei universale, *Istoriologia umană*.
	iunie Participă, la Iași, la Congresul anual al Ligii Culturale a lui A.C. Cuza (de al cărui antisemitism se distanțase după Primul Război Mondial). Fondează la București Institutul de Studii Bizantine și Institutul de Istorie Universală. Primește scrisori de amenințare cu moartea din partea mișcării legionare.	
1938		Îi apar alte două piese (*Zbor și cuib*, *Răzbunarea pământului*), *Instantanee venețiene* ș.a.

1939

februarie Este ales consilier regal după ce Carol II desființează partidele politice și instaurează dictatura regală.
aprilie Îl denunță, din poziția de înalt funcționar, pe Corneliu Zelea Codreanu, care îi trimisese o scrisoare injurioasă. Pretextul e folosit de regimul lui Carol II pentru a-l condamna pe liderul legionar la închisoare și apoi la moarte.

Ies de sub tipar dramele *Regele Cristina* și *Moartea lui Alexandru* și este editat primul volum din antologia *Toate poeziile lui N. Iorga* (al doilea apare în 1940).
Scoate primul volum din *Discursuri parlamentare* (mai apar două volume până în 1940).
Se publică drama *Vagabondul*.

1940

noiembrie 27 Nicolae Iorga este asasinat de un comando legionar pe o miriște din apropierea comunei Strejnicu de lângă Ploiești.

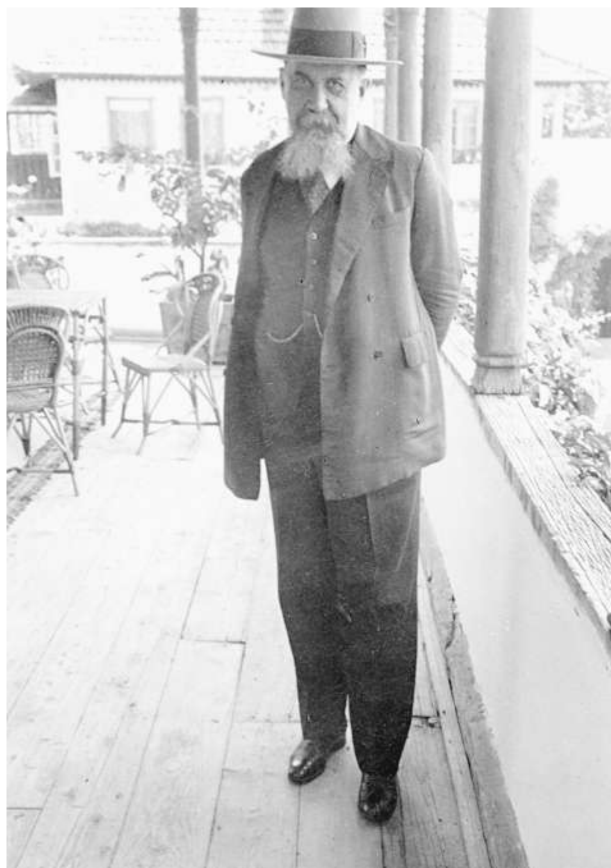
pătruns prin Bizanţ şi până la declanşarea acelei „Renaşteri întârziate" a Şcolii Ardelene. Nu lipsesc însă accentele „protocroniste", autorul proclamând, fără ezitare, originalitatea şi prioritatea noastră absolută faţă de Apus, atât în ceea ce priveşte „preocupaţia naţională" în literatura veacului al XVIII-lea, cât şi a creaţiilor menite să înalţe „idealitatea vieţii rurale la valoarea de artă". În esenţă, **I.** a năzuit înspre o cuprindere cât mai vastă a unor domenii culturale diverse. Pe de altă parte, istoria literară se interferează, în concepţia sa, cu istoria politică şi socială, cu cea a ideilor şi a mentalităţilor, dar şi a instituţiilor, astfel încât el întruchipează, pe drept cuvânt, „primul tip de istoric literar: acela enciclopedic" (Nicolae Manolescu). Concepând astfel istoria literară ca parte a istoriei culturii, iar în aceasta din urmă văzând expresia spiritului unei epoci, a civilizaţiei unui popor, **I.** pune în lumină, fără a subestima specificul obiectului de cercetare al istoricului literaturii, mai cu seamă ceea ce încadrează literarul în social şi naţional. Programatic, urmăreşte „a desface ideile şi sentimentele ce stăpânesc o carte, a le pune în legătură cu acelea care rezultă din activitatea omenească, neliterară, a scriitorului" şi a încadra personalităţile literare în contextul ideologic şi politic al epocii. Asumându-şi o asemenea sarcină, eruditul o şi îndeplineşte. Istoricul literar împrumută, în permanenţă, uneltele istoricului, încât, pentru a explica o operă, dezgroapă zapise şi răvaşe, răsfoieşte cronici şi hrisoave, rătăceşte pe firul întortocheat al unor genealogii fabuloase. Pentru a dezlega alegoria politică şi satirică din *Istoria ieroglifică* a lui Cantemir, acel „unic romancier" al nostru din literatura veche, el face o digresiune istorică de aproape treizeci de pagini, descriind cu lux de amănunte toate avatarurile luptelor pentru câştigarea tronului între taberele boiereşti. Numai astfel el crede că poate surprinde nu atât „cheia", cât spiritul acestei cărţi unice de memorii, „îmbrăcate în haină alegorică, a acestei politice urâte prefăcută în fabulă hazlie şi în feerie ideală". Însă verva sa comparatistă nu se opreşte aici. Alţi doi corifei sunt proiectaţi în oglindă, Gheorghe Şincai şi, din nou, Cantemir. Dacă primul întruchipează numai istoricul, pur şi simplu, cel de-al doilea este mai mult decât atât, căci el aparţine, prin sufletul său însetat, pasional, unei stirpe aparte, definită printr-o „orchestraţie complicată a inteligenţii", aceea a deschizătorilor de căi nebătătorite, „scăpărătorii de idei" care au toate calităţile şi defectele marilor spirite, dar sunt înzestraţi în acelaşi timp cu o „sentimentalitate lacomă şi absorbantă". Fără îndoială că acesta a

Desen de Iser

fost şi modelul său intelectual, prototipul ideal pe care şi-l proiectase dintotdeauna cel mai fecund dintre autorii români. Formulările, nu rareori pline de relief, învederează un puternic talent literar, un mare dar al expresiei. Virtuţi literare caracterizează de altfel întreaga operă a lui **I.**, ceea ce este explicabil de vreme ce în concepţia savantului „pentru a fi istoric, trebuie o natură de artist". Mare istoric e acela care transmite cititorului „iluzia că trăieşte în timpul cu care se ocupă, între oamenii pe care îi studiază". E performanţa pe care o realizează el însuşi prin iscusinţa de a nara, descrie şi portretiza, prin nota de umor introdusă, când e cazul, în relatare, prin comentarii ironice şi sarcastice, nu rareori prin patosul mâniei, dar mai ales prin duioşia unor caracterizări şi vibraţia evocărilor. Posibilităţi de cultivare a unor asemenea însuşiri oferă, prin definiţie, publicistica, memorialistica şi oratoria. În toate aceste genuri **I.** a strălucit şi e un scriitor în toată puterea cuvântului. Fie că exaltă dragostea de neam şi pledează pentru conservarea tradiţiilor, fie că recomandă sau denunţă vreo carte ori prin radio dă „sfaturi pe întunerec", fie că îşi rememorează anii parcurşi ori comunică impresii adunate de prin „sate şi mănăstiri din România" sau de „pe drumuri depărtate", fie că evocă „oameni cari au fost" sau rosteşte de la tribună cuvinte menite a răscoli şi inflama conştiinţe, el articulează frecvent propoziţii pătrunse de un suflu care, cu trecerea timpului şi perimarea unora dintre chestiunile abordate, nu şi-a pierdut nimic din grifa stilistică, din prospeţime, din puterea însufleţitoare sau flagelantă, din incandescenţă. Tot ceea ce conferă, constant sau intermitent, valoare artistică scrierilor de indiferent ce caracter se găseşte şi în reconstituirea biografică în trei volume *O viaţă de om, aşa cum a fost* (1934): un roman, se poate spune, dacă roman (în definiţia lui Mircea Eliade) e orice „carte cu oameni". Nimic în cuprinsul acesteia nu e de domeniul imaginarului. Autorul îşi povesteşte pur şi simplu viaţa, asemenea lui Goethe în *Poezie şi adevăr*, expunând implicit ideile şi convingerile ce l-au călăuzit şi mai ales portretizând oameni de tot felul, întâlniţi pe numeroasele drumuri ale lumii străbătute de el. Cartea se umple de viaţă, iar naraţiunea devine cuceritoare. Evocând „copilăria şi tinereţea" autorului, întâiul volum capătă caracter de bildungsroman; următoarele două, înfăţişându-l ca profesor, om de ştiinţă, ziarist, om politic, într-un cuvânt ca om de acţiune angrenat în istorie, compun o frescă a lumii româneşti din primele trei decenii ale secolului al XX-lea, nu fără a integra şi tablouri de lume vest- şi nord-europeană. Aproape niciodată memorialistul nu relatează sec. Cu toate că istoriseşte de regulă rapid, nemeşteşugit, într-un stil colocvial, amintirile reînvie pregnant persoane şi personalităţi, restituie atmosfera unor situaţii derulate cu ani şi decenii înainte. Asemenea unui serial cinematografic, discursul rememorativ vizualizează parcă oraşe, sate, târguri, pieţe, drumuri, capitale, metropole, peisaje naturale, câmpuri de bătălie, saloane, cancelarii, săli de curs şi seminar, amfiteatre, săli de lectură şi mari biblioteci (a Vaticanului, de exemplu), săli de şedinţe, mai cu seamă parlamentare, redacţii, locuinţe particulare. Stilistic, *O viaţă de om...*, ca de altfel întreaga proză a lui **I.**, include particularităţi de tipul celor întâlnite în opera lui Ion Neculce, combinate cu altele, care amintesc de cronicarii munteni. Impresionantă pe mari porţiuni prin acuitatea şi profunzimea observaţiilor este şi memorialistica de călătorie – *Pe drumuri depărtate* (1904), *Drumuri şi*

oraşe din România (1904), *În Franţa* (1921), *Câteva zile prin Spania* (1927), *America şi românii din America* (1930) ş.a. Cât priveşte valoarea operei propriu-zis literare a lui **I.**, aceasta este mai mult de ordin documentar. Versurile conservă un limbaj poetic vetust şi cultivă discursivitatea abstractă, nu fără inflexiuni de tip aforistic şi expresii în genere vrednice de reţinut, unele memorabile. Scriind îndeosebi drame istorice sau de inspiraţie mitologică şi biblică, dar şi câteva comedii şi prelucrări de epos folcloric, **I.** este autorul a treizeci şi şapte de piese de teatru destul de firave, inegale. Chiar cele mai izbutite rezistă doar prin unele situaţii, prin patosul oratoric asemănător celui din *Apus de soare* de B. Delavrancea sau, în cazul comediilor, prin hazul unor replici. Piesele cu subiect istoric, majoritatea în versuri albe, sunt reconstituiri de felul celei din *Răzvan şi Vidra* de B.P. Hasdeu, expuneri de momente ale vieţii unui erou (Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, Tudor Vladimirescu ş.a.), complicate frecvent prin introducerea unei intrigi secundare de natură sentimentală. Temele sunt lupta pentru neatârnare, apărarea pământului străbun, slujirea țării până la jertfa de sine. Tipică pentru întreaga dramaturgie istorică de sursă naţională, rezumativă într-un fel, e „tragedia antică în trei acte" *Răzbunarea pământului.* O ţară nenumită e invadată şi supusă de un rege străin. Reacţia oamenilor – şi a pământului însuşi – faţă de ocupant e cea enunţată de Mircea, în dialogul cu Baiazid din *Scrisoarea III* a lui Mihai Eminescu. În cele din urmă regele e răpus de propria soţie, infidelă, iar ea piere, ca o altă Clitemnestra, de mâna propriului fiu, care şi incendiază cetatea. Piesa se încheie cu o apologie a independenţei patriei: „Mai sus decât durerea acelor ce au murit/ Să se înalţe iarăşi nemaiuitatul cântec/ Şi jocurile noastre sfinţească ţerna ta,/ Pământ pe care nimeni în veci nu-l va supune!".

Nicolae Iorga. Cărţile lui Nicolae Iorga. Articolele de revistă, studiile, pamfletele, portretele, polemicile. Şuvoi incandescent, fluid, frământat, torturat – rostogolind stâncile şi pietrişul erudiţiei, turbureala patimii, şi covârşind. Covârşind prin viziunea nesfârşită, sângerată de jăraticul amurgurilor apocaliptice, frântă de zăbala fulgerelor cu tăinuite şi profetice tâlcuri. Viziune ce orbeşte ochii şi apleacă frunţile. Şi înfioară, rodnic, adâncurile sufletului.

MIRCEA ELIADE

N. Iorga a fost uluitor în însuşiri ca şi-n defecte, a fost mare-n cele slabe şi slab în cele mari, a scânteiat şi a fost amorf, a scris unele opere care-l situează pe primul plan şi a scris altele care-l descalifică, ca erudit a uimit cu puterea lui de-a aduna sau cu uşurătatea de-a confunda. Poligraf de neobosită activitate, a voit să fie specialist în cele mai variate domenii, când n-a intenţionat chiar să creeze în domenii în care materia i se refuza cu îndărătnicie. A avut intuiţii fulgerătoare şi opacităţi masive, s-a ridicat la accente de geniu şi a căzut în platitudini ciudate, a scris cărţi vii şi a conceput tomuri moarte, fără apel, a dominat cu temperamentul inteligenţe mai organizate şi a dat uneori dovadă de absenţa amândurora. Dar ce nu se poate găsi în alternanţa de excelent şi rău, de genial şi mediocru, de înalt şi plat – care e însuşi caracterul covârşitoarei lui opere?

POMPILIU CONSTANTINESCU

Schimbând ceea ce-i de schimbat, N. Iorga a jucat în cultura română, în ultimele patru decenii, rolul lui Voltaire. Personalitatea lui e covârşitoare. Minor în fiecare activitate în parte, foarte conservativ şi îmbibat de prejudecăţi, dar răzvrătit continuu, sărind cu iuţeală de la o atitudine la alta, şi totdeauna tolerat în nestatornicie printr-o

bună credinţă care se simte, N. Iorga apare masiv privit de departe, prin numărul uriaş de tomuri scrise şi prin multiplicitatea preocupărilor. Totuşi imensa operă e ocupată mai mult cu personalitatea şi omul va trăi mai ales la modul eroilor din istorii şi în măsura în care va fi evocat. Istoricului i se aduc învinuiri din ce în ce mai vehemente, în fond de puţină importanţă. Este foarte adevărat că N. Iorga citează uneori din memorie (aşa făceau şi vechii eruditţi), că uneori se obstinează a nu corecta greşeli evidente, că adoptă părerea cea mai puţin probabilă, pentru a o evita pe cea justă. În istoria literaturii citează articole care nu cuprind nimic altceva decât recenzări de opere ştiute, îşi face un aparat critic cu totul fictiv. În critică pretenţia ştiinţifică se demască mai uşor, acolo totul fiind chestiune de substanţă. Dar în istoria politică N. Iorga ştie atât de multe, a călcat cu mintea lui atâtea documente, încât memoria lui însăşi va avea tăria unui document. Numărul lui de erori, foarte mic, trebuie raportat la imensul material pe care l-a cunoscut. El e un specialist total, un istoric care a sorbit apa tuturor. Nu este cu putinţă să-ţi alegi un domeniu oricât de îngust şi umbrit din istoria română fără să constaţi că N. Iorga a trecut pe acolo şi a tratat tema în fundamentul ei. Multă vreme istoricul următor va fi osândit să corecteze, să sporească sintezele lui N. Iorga (de unde şi critica tehnică), însă plăcerea de a intra într-o pădure virgină îi va fi refuzată.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Poezii (1890–1893)*, Bucureşti, 1893; *Schiţe din literatura română*, I–II, Iaşi, 1893–1894; *Amintiri din Italia. Giosuè Carducci*, Bucureşti, 1895; *Cronicile muntene. Întâiul memoriu. Cronicele din secolul al XVII-lea*, Bureşti, 1899; *Opinions sincères*, Bucureşti, 1899; *Opinions pernicieuses d'un mauvais patriote*, Bucureşti, 1900; *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688–1821)*, I–II, Bucureşti, 1901; ed. îngr. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1969; *Istoria lui Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1901; *Sate şi preoţi din Ardeal*, Bucureşti, 1902; ed. îngr. I. Oprişan, Bucureşti, 2007; *Scènes et histoires du passé roumain*, Bucureşti, 1902; *Cuvinte adevărate*, Bucureşti, 1903; *Pe drumuri depărtate*, Bucureşti, 1904; *Drumuri şi oraşe din România*, Bucureşti, 1904; *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, Bucureşti, 1904; *Istoria lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1904; *Gânduri şi sfaturi ale unui om ca oricare altul*, Bucureşti, 1905; *Povestiri, scrisori şi cronici*, Bucureşti, 1905; *Sate şi mănăstiri din România*, Bucureşti, 1905; *Cărţi şi scriitori români din veacurile XVII–XIX*, Bucureşti, 1906; *Prin Bulgaria la Constantinopol*, Bucureşti, 1907; *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte*, vol. I–II, Bucureşti, 1907–1908, vol. III, Vălenii de Munte, 1909; ed. I–III, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, Bucureşti, 1983; *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, I–II, Vălenii de Munte, 1908–1909; ed. 2, I–II, Bucureşti, 1928–1930; ed. I–II, Bucureşti, 1995; ed. îngr. Mihaela Paraschiv, Iaşi, 2001; *Balada populară românească*, Vălenii de Munte, 1910; *Doamna lui Ieremia Vodă*, Bucureşti, 1910; *Poeţii români de supt stăpânirea rusească*, Vălenii de Munte, 1910; *Cugetări*, Vălenii de Munte, 1911; ed. îngr. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1968; *Oameni cari au fost*, Vălenii de Munte, 1911; *Mihai Viteazul*, Vălenii de Munte, 1911; *Gh. Asachi ca tipograf şi editor*, Bucureşti, 1912; *Trei drame (Doamna lui Ieremia, Gheorghe Lazăr, Contra patriei)*, Vălenii de Munte, 1912; *Note de drum. Prin Germania*, Vălenii de Munte, 1913; *Constantin Brâncoveanu*, Vălenii de Munte, 1914; *Cinci conferinţe despre Veneţia*, Bucureşti, 1914; *O luptă literară*, I–II, Vălenii de Munte, 1914–1916; ed. I–II, îngr. Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1979; *Pagini despre Serbia de azi*, Bucureşti, 1914; *Spiritul public şi literatura în epoca Unirii*, Bucureşti, 1915; *Cărţi reprezentative în viaţa omenirii*, I–IV, Bucureşti, 1916–1931; ed. I–II, îngr. şi postfaţă Mihai Gherman, Bucureşti, 1991; *Opere necunoscute ale lui Costachi Negruzzi*, Iaşi, 1918; *Cantemir Bătrânul*, Bucureşti, 1920; *Un domn pribeag*, Bucureşti, 1920; *Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea şi legăturile lor*, I–III, Bucureşti, 1920–1925; ed. I–III, îngr. şi introd. Al. Duţu, Bucureşti, 1968; *Istoria românilor prin călători*, I–IV, Bucureşti, 1920–1922; *Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1920; *În Franţa*, Bucureşti, 1921; *Din opera poetică a lui…*, Craiova, 1921; *Pagini de critică din tinereţe*, Craiova, 1921; *Tudor Vladimirescu*, Craiova, 1921; *Istoria presei româneşti de la primele începuturi până la 1916*, Bucureşti, 1922; ed. Bucureşti, 1999; *Moartea lui Dante. Molière se răzbună*, Craiova, 1922; *Omul care ni trebuie*, Craiova, 1922; *Zidirea mănăstirii Argeş*, Craiova, 1922; *Sarmală, amicul poporului*, Craiova, 1923; *Idées et formes littéraires françaises dans le Sud-Est de l'Europe*, Paris, 1924; *Note polone*, Bucureşti, 1924; *La Roumanie pittoresque*, Paris, 1924; *Les Écrivains réalistes en Roumanie comme témoins du changement de milieu au XIX-e siècle*, Paris, 1925; *Istoria literaturii româneşti*, ed. 2, I–III, 1925–1933; *Isus*, Craiova, 1925; *La Société roumaine au XIX-e siècle dans le théâtre roumain*, Paris, 1926; *Câteva zile prin Spania*, Bucureşti, 1927; *Fata babei şi fata moşneagului*, Vălenii de Munte, 1927; *Médaillons d'histoire littéraire byzantine*, Paris, 1927; *Cleopatra*, Bucureşti, 1928; *Livres populaires dans le Sud-Est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, Bucureşti, 1928; *Ţara latină cea mai depărtată în Europa: Portugalia*, Bucureşti, 1928; *Art et littérature des Roumains. Synthèses parallèles*, Paris, 1929; ed. tr. Lidia Simion şi Andrei Pippidi, îngr. Andrei Pipppidi, Bucureşti, 2008; *Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică*, Bucureşti, 1929; ed. postfaţă Mihai Ungheanu, Bucureşti, 1977; ed. îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, Bucureşti, 1985; ed. Chişinău, 1997; ed. îngr. şi introd. Andrei Pippidi, Bucureşti, 1999; *Fratele păgân*, Vălenii de Munte, 1929; *Ţări scandinave: Suedia şi Norvegia*, Bucureşti, 1929; *Frumoasa fără trup*, Vălenii de Munte, 1929; *Privelişti elveţiene*, Bucureşti, 1930; *America şi românii din America*, Vălenii de Munte, 1930; *Fiul cel pierdut*, Ploieşti, 1930; *Sfântul Francisc*, Vălenii de Munte, 1930; *Casandra*, Vălenii de

Munte, 1931; *Memorii*, I–VII, Bucureşti, 1931–1939; *Ovidiu*, Vălenii de Munte, 1931; *Trei piese simple pentru oameni modeşti*, Vălenii de Munte, 1931; *Vederi din Grecia de azi*, Bucureşti, 1931; *O ultimă rază*, Vălenii de Munte, 1932; *Supt trei regi. Istoria luptei pentru un ideal moral şi național,* Bucureşti, 1932; ed. îngr. Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, introd. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1999; *Catapeteasma ruptă-n două*, Vălenii de Munte, 1934; *Histoire de la vie byzantine. Empire et civilisation*, I–III, Bucureşti, 1934; ed. (*Istoria vieții bizantine. Imperiu şi civilizație*), tr. Maria Holban, Bucureşti, 1974; *Istoria literaturii româneşti contemporane*, I–II, Bucureşti, 1934; ed. I–II, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, Bucureşti, 1985–1986; *Moartea lui Asur*, Bucureşti, 1934; *O viață de om, aşa cum a fost*, I–III, Bucureşti, 1934; ed. îngr. Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, introd. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1984; *Oameni cari au fost*, I–IV, Bucureşti, 1934–1939; ed. îngr. Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, introd. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1975; *Byzance après Byzance*, Bucureşti, 1935; ed. (*Bizanț după Bizanț*), tr. Liliana Iorga Pippidi, postfață Virgil Cândea, Bucureşti, 1972; *Sângele lui Minos*, Vălenii de Munte, 1935; *Un biet moşneag şi un doge*, Vălenii de Munte, 1936; *Primele mele drumuri italiene*, Bucureşti, 1936; *Sfaturi pe întunerec*, I–II, Bucureşti, 1936–1940; ed. îngr. Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, introd. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1996; *Zbor şi cuib*, Vălenii de Munte, 1937; *Instantanee venețiene*, Bucureşti, 1938; *Răzbunarea pământului*, Vălenii de Munte, 1938; *Regele Cristina*, Bucureşti, 1939; *Moartea lui Alexandru*, Bucureşti, 1939; *Toate poeziile lui…*, I–II, Vălenii de Munte, 1939–1940; *Vagabondul*, Bucureşti, 1940; *Pagini alese*, I–II, îngr. Mihai Berza, Bucureşti, 1965; *Pagini de tinerețe*, I–II, îngr. şi pref. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1968; *Scrieri despre artă*, îngr. şi pref. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1968; *Studii literare*, I–II, îngr. şi introd. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1969; *Corespondență*, îngr. şi pref. M. Oprescu, Bucureşti, 1969; *Ultimele*, îngr. şi introd. Stelian Neagoe, Bucureşti, 1971; *Peisagii*, îngr. şi pref. Mircea Zaciu, Cluj, 1972; *Evocări din literatura universală*, îngr. Liliana Iorga Pippidi, pref. Al. Duțu, Bucureşti, 1972; *Teatru*, I–II, îngr. Victor Iova, pref. Mircea Vaida, Bucureşti, 1974–1980; *Privelişti din țară*, îngr. Victoria Nedel, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1974; *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal şi Banat*, îngr. şi pref. Lucian Cursaru, Bucureşti, 1977; *Călătorii peste hotare*, I–II, îngr. şi pref. Lucian Cursaru, Bucureşti, 1980; *Eminescu*, îngr. şi introd. Nicolae Liu, Iaşi, 1981; *Teatru şi societate*, îngr. Gabriela Moldoveanu, introd. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1986; *Despre cronici şi cronicari*, îngr. Damaschin Mioc, Bucureşti, 1988; *Scrisori către Catinca*, îngr. Andrei Pippidi, pref. Liliana Iorga Pippidi, Bucureşti, 1991; *Pagini de critică literară*, îngr. şi pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1993; *Neamul românesc în Basarabia*, I–II, îngr. şi introd. Iordan Datcu, Bucureşti, 1995–1997; *O nouă epocă de cultură*, îngr. şi introd. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 2000. **Ediții:** *Operele lui Constantin Cantacuzino*, Bucureşti, 1901; *Fragmente de cronici şi ştiri despre cronicari*, Bucureşti, 1901; Constantin Căpitanul Filipescu, *Istoriile domnilor Țării Româneşti, cuprinzând istoria munteană de la început până la 1688*, Bucureşti, 1902; Gh. Asachi, *Poezii*, pref. edit., Vălenii de Munte, 1908; Vasile Alecsandri, *Poezii lirice. Întâia epocă (1840–1859)*, pref. edit., Vălenii de Munte, 1909; *Herodot. 1645*, pref. edit., Vălenii de Munte, 1909; ed. anastatică, postfață Andrei Pippidi, Bucureşti, 2003; *Din faptele străbunilor. Povestiri ale cronicarilor*, Vălenii de Munte, 1909; ed. 2, Bucureşti, 1923; Ion Codru-Drăguşanu, *Călătoriile unui român ardelean*, pref. edit., Vălenii de Munte, 1910; Antim Ivireanul, *Predicile ținute la Mitropolia din Bucureşti (1709–1716)*, Vălenii de Munte, 1911; *Chronique de l'expédition des Turcs en Morée (1715), attribuée à Constantin Dioikétès – Cronica expediției turcilor în Moreea (1715), atribuită lui Constantin Diichiti*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1913; Anton Maria Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzione della Valachia*, Bucureşti, 1914; *Anthologie de la littérature roumaine dès origines au XIX-e siècle. Introduction historique et notices*, Paris, 1920 (în colaborare cu Septime Gorceix); Mihail Eminescu, *Poeziile lui...*, I–II, Bucureşti, 1922; Dimitrie Cantemir, *Viața lui Constantin-Vodă Cantemir*, Bucureşti, 1924; ed. îngr. Liliana N. Iorga, Craiova, 1943; Nicolas Milescu, *Œuvres inédites*, Bucureşti, 1929; *Un student în străinătate acum o jumătate de veac. Maramurăşanul Artenie Anderco. Jurnalul său*, introd. edit., Vălenii de Munte, 1934; *„Le voyageur français" al abatelui Joseph Delaporte în traducere moldovenească (1785)*, Bucureşti, 1940. **Traduceri:** A.S. Puşkin, *Țiganii*, Vălenii de Munte, 1908; *Pilde filosofeşti din greceşte*, Vălenii de Munte, 1909; Carlo Goldoni, *Hangița*, Braşov, 1914; Maria, regina României, *My Country – Țara mea*, partea I–II, Iaşi, 1917, *O poveste de la Sfântul Munte*, Iaşi, 1917, *Povestea unei domnițe neascultătoare*, Bucureşti, 1918; *În mijlocul luptei. Traduceri*, Bucureşti, 1918; *Contes roumains*, Paris, 1923; Eschil, *Prometeu înlănțuit*, Bucureşti, 1940.

Repere bibliografice: I. Bogdan, A. D. Xenopol, *„Istoria literaturei române în sec. XVIII"*, CL, 1901, 10; Sextil Puşcariu, *Cercetări şi studii*, îngr. Ilie Dan, Bucureşti, 1974, 532–540; N. Drăganu, *„Istoria literaturii româneşti"*, DR, 1924–1926, partea 2; Lovinescu, *Critice*, IV, *257–264*, VI, *89–93*; Constantinescu, *Scrieri*, III, *213–260*, *454–462*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, *5–27*; Mircea Eliade, *Itinerariu spiritual,* îngr. Mircea Handoca, Bucureşti, 2003, *98–105, 133–136*; Perpessicius, *Opere*, VII, *41–47*, *259–265*, VIII, *274–281*, *331–334*; Streinu, *Pagini*, I, *111–118*, III, *103–113*, IV, *97–99*, V, *165–168*; Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, Bucureşti, 1932; Călinescu, *Opere*, II, *1049–1054*, *1081–1085*, III, *109–114*, *707–713*, VI, *272–276*, XI, *534–536*; Barbu Theodorescu, *Bibliografia istorică şi literară a lui N. Iorga (1890–1934)*, I–II, Bucureşti, 1935–1937; Munteano, *Panorama, 80–84*; Cioculescu, *Aspecte, 632–635*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *542–545*, *Ist. lit.* (1982), *612–615*;

Vianu, *Arta*, I, *210–211*; Lovinescu, *Maiorescu post.*, *179–236*; Tudor Vianu, *N. Iorga, scriitor*, RFR, 1945, 5; Pamfil Şeicaru, *Nicolae Iorga*, Madrid, 1957; ed. Bucureşti, 1990; Negoiţescu, *Scriitori*, *233–243*; Zaciu, *Masca*, *103–110*, *111–121*; Papu, *Luminile*, *7–20*; Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, Bucureşti, 1968; Ciopraga, *Lit. rom.*, *38–43*, *45–54*, *56–68*, *107–109*, *656–669*; Micu, *Început*, *183–197*; *Nicolae Iorga. Omul şi opera*, îngr. N. Grigoraş şi Gh. Buzatu, Iaşi, 1971; Vasile Netea, *Nicolae Iorga. 1871–1940*, Bucureşti, 1971; Ungheanu, *Pădurea*, *73–86*; Petrescu, *Scriitori*, *36–56*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *206–209*, III, *135–144*, IV, *193–212*, V, *302–331*, *529–541*; Popa, *Spaţii*, *34–47*; Balotă, *Ion*, *39–85*; Bucur, *Istoriografia*, *144–164*; Negoiţescu, *Analize*, *130–141*; Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga (1871–1940). Biobibliografie*, Bucureşti, 1976; Ungheanu, *Lecturi*, *10–42*; George, *Sfârşitul*, II, *166–177*, III, *104–112*; Râpeanu, *Cultură*, I, *21–138*, II, *5–121*, III, *5–108*; *N. Iorga interpretat de…*, îngr. şi pref. Florin Mihăilescu, Bucureşti, 1979; Dan Zamfirescu, *N. Iorga. Etape către o monografie*, Bucureşti, 1981; Săndulescu, *Portrete*, *168–186*; Zaciu, *Viaticum*, *181–207*; Modola, *Dramaturgia*, *103–115*, *133–135*; Ciopraga, *Propilee*, *22–33*; Băncilă, *Portrete*, *167–180*; Holban, *Literatura*, I, *257–269*; *N. Iorga. Opera, omul, prietenii*, îngr. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1992; Faifer, *Cordonul*, *81–101*; *Dicţ. esenţial*, *401–407*; *Dicţ. analitic*, III, *177–181*, *240–244*; Valeriu Râpeanu, *N. Iorga. 1940–1947*, I–II, Bucureşti, 2001–2002; Victor Crăciun, *Nicolae Iorga – scriitorul*, Bucureşti, 2005; Ecaterina Vaum, *N. Iorga – critic şi istoric literar*, Bucureşti, 2005; Dascălu, *Germanitatea*, *206–213*; Manolescu, *Istoria*, *6–7*, *464–474;* Terian, *A cincea esență*, *499–512;* Simuț, *Vămile*, *227–230*. ***D.Mc., E.P.***

IORGOVEANU, Kira (22.IX.1948, Başchioi, azi Nicolae Bălcescu, j. Tulcea), poetă. Părinţii, Maria (n. Caracota) şi Sima Iorgovan, funcţionar, sunt aromâni originari din Curtova, localitate bulgărească în Munţii Rodopi, şi, prin bunici, din Kavala, port grecesc la Marea Egee. **I.** învaţă mai întâi în satul natal, urmează Liceul „Matei Basarab” din Bucureşti (1962–1966), tot aici absolvind în 1971 Facultatea de Limba şi Literatura Română. Lucrează ca redactor la Editura Minerva până în 1985, când se stabileşte în Germania. Colaborează la „Luceafărul”, „Ramuri”, „Flacăra”, „Steaua”, „Tribuna”, ca şi la „Zborlu a nostru”, „Deşteptarea”, „Frânza vlahă”, „Dimândarea”, reviste cultural-literare aromâne. Participă la numeroase congrese ale aromânilor, organizate în Germania, Franţa, SUA, Albania etc., participă la redactarea unor publicații periodice aromâne. Semnează şi Kira Iorgoveanu-Manţu.

I. este prima poetă aromână care îşi adună versurile în volum. *Steauă di dor* (1983) are un titlu de rezonanţă eminesciană, dar nu este vorba de vreo înrudire structurală, chiar dacă autoarea a transpus mult din lirica lui M. Eminescu şi a convocat şi alţi autori aromâni să o facă, alcătuind astfel un întreg volum, *Poezii – Puizii* (1981). **I.** este o poetă înzestrată când compune în aromână. Versurile îi sunt înfiorate de nostalgii, regrete şi doruri pentru graiul „de-acasă”, vorbit, cum spune poeta, de „părinţâli” ei. Autoarea vibrează la cântecele aromânilor, la frumuseţea rostirii lor, cu inflexiuni de cronică străveche. Adevărata măsură şi-o dă însă în lirica erotică: „Steaua mea cu steaua ta/ T-ună apă ş-dânăsea.// Ocliu-a meu cu ocliu-a tău/ Aldzea Bunlu di-Arău.// Mâna mea cu mâna ta/ Idvea cheatră u hârsea.// Frâmtea mea cu frâmtea ta/ Ună Carti minduia.// Gura mea cu gura ta:// Ţi birbiliu muşat cânta.// Tihea mea cu tihea ta/ Căţe calea nu-şi afla?”. Este vorba aici de un cuplu ideal, care nu ajunge să-şi împlinească destinul. În *Ramura de măslin* (1985) simbolul păcii, ocrotitor al vieţii şi al armoniei, este proiectat în desfăşurări lirice care recuperează elogiul rădăcinilor, al străbunilor, bucuria existenţei bucolice, refuzul însingurării şi aspiraţia spre împlinire. Volumul *Ahapsisi lingvisticâ – Condamnare lingvistică* (1997) e un elogiu adus graiului matern, cu unele accente de deznădejde pricinuite de posibila lui stingere, ca şi de scepticismul privitor la destinul propriilor versuri: „Limba-n care le scriu/ Încet-încet/ Înspre apusa uitare/ Se duce!/ Sunt, poate, singura/ Poetă în lume care/ Moarte poeme naşte! […] Poemele mele în cărţi/ Încuiate,/ Necitite, uitate,/ Semn vor rămâne/ De-o limbă ce-apune?” (*Carmina montae carent*). Complementar, în 1976 **I.** realizează cea mai cuprinzătoare antologie de poezie populară aromână, rod al unor investigaţii documentare perseverente, însoţind-o de o prefaţă în care subliniază unitatea, vizibilă şi în folclor, a aromânilor cu dacoromânii. Alte antologii, editate fie în ţară (1985, în colaborare cu Hristu Cândroveanu), fie peste hotare (2007, în colaborare cu Mariana Bara şi Nicolas Trifon), reunesc, în ample selecţii, poeme de ieri şi de azi ale autorilor care scriu în aromână.

SCRIERI: *Steauă di dor*, Bucureşti, 1983; ed. 2, Freiburg, 2004; *Ramura de măslin*, Bucureşti, 1985; *Pirmithi di sumu aumbra cupaciului*, Freiburg, 1996; *Ahapsi lingvisticâ – Condamnare lingvistică*, București, 1997. **Antologii:** *Antologie de poezie populară aromână*, pref. edit., Bucureşti, 1976; *Dacica*, pref. Paul Anghel, Bucureşti, 1978; *Un veac de poezie aromână*, introd. Hristu

Cândroveanu, Bucureşti, 1985 (în colaborare cu Hristu Cândroveanu); *Noi, poetslji a populiloru njits – Nous, les poètes des petits peuples*, ed. bilingvă, tr. Mariana Bara și Nicolas Trifon, introd. edit., Charleroi (Belgia), 2007. **Ediţii:** M. Eminescu, *Poezii – Puizii*, Bucureşti, 1981 (în colaborare). **Traduceri:** Vaja Pşavela, *Cântăreţii naturii*, Bucureşti, 1982 (în colaborare cu Zaira Samharadze).

Repere bibliografice: Constantin Crişan, *Cheile graiului unei debutante*, ST, 1984, 2; Hristu Cândroveanu, *Kira Iorgoveanu*, UVPA, *457–458*; Cezar Ivănescu, *Numele poetului*, LCF, 1986, 16, 21; Mariana Ionescu, *Ramura fermecată*, SLAST, 1986, 22; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *620–621*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1117–1118*. ***Hr.C.***

IORGOVICI, Paul (28.IV.1764, Vărădia, j. Caraş-Severin – 21.III.1808, Vârşeţ), filolog.

Fiu al Petrei şi al preotului Marcu Iorgovici, **I.** a învăţat la gimnaziul din Seghedin şi a studiat filosofia şi dreptul la Bratislava, Pesta şi Viena. Din 1788 îşi completează învăţătura la Roma, unde timp de trei ani culege şi documente referitoare la istoria românilor. Între 1790 şi 1793 se afla la Paris şi Londra, intrând în contact cu ideile înaintate ale epocii şi sporindu-şi numărul limbilor străine ştiute. Face doi ani de practică juridică la Viena, timp în care este şi corector la tipografia destinată cărţilor româneşti şi sârbeşti. Astfel, poate să tipărească aici „Calendar la anul de la naşterea lui Hristos 1794”, în care, printre altele, publica şi propria traducere după un autor necunoscut: *Cei doi excesuri a amerii. O istoriolă adevărată asupra cele doao eşiri din măsură a iubirii.* Numit avocat consistorial pe lângă Episcopia din Vârşeţ (1796), el cade victimă prigoanei oficiale din cauza ideilor sale. Este închis şi i se distrug scrierile. După zece ani este eliberat şi i se oferă postul de profesor de latină la gimnaziul din Vârşeţ.

Observaţii de limba rumănească, carte publicată la Buda în 1799, conţine idei care îi conferă lui **I.** un loc aparte în filologia românească. El susţine cu argumente originale latinitatea limbii române, dar combate cu bun-simţ ideea purităţii ei. Rădăcinile lexicale moştenite din latină sunt explicate şi în limba germană sau în franceză. Ultima parte a lucrării, eterogenă, este un discurs tipic iluminist despre importanţa majoră a ştiinţei educării copiilor. **I.** a elaborat şi un dicţionar româno–germano–francezo–latin, netipărit, dar folosit de redactorii *Lexiconului de la Buda* (1825). Preocupările sale istorice au fost concretizate în două scrieri, *Scurtă istorie a românilor din Dachia* (pe linia Şcolii Ardelene) şi *Descrierea celor mai faimoşi împăraţi, filosofi şi bărbaţi ai Antichităţei*, care, de asemenea, nu s-au tipărit.

SCRIERI: *Observaţii de limba rumănească*, Buda, 1799; republ. fragm. în *Şcoala Ardeleană*, I, îngr. Florea Fugariu, introd. Romul Munteanu, Bucureşti, 1970, *235–245*; ed. îngr. și introd. Doina Bogdan-Dascălu şi Crişu Dascălu, pref. Ștefan Munteanu, Timişoara, 1979; reed. Timişoara, 2012.

Repere bibliografice: Şt. Pop, *Primii gramatici români bănăţeni*, FDZ, 1922, 11–14, 28, 50–51, 1923, 1–5; Traian Topliceanu, *Paul Iorgovici. Viaţa şi opera lui*, ANB, 1931, 2–4; Iorga, *Ist. lit.*, III, *297–300*; Ion B. Mureşianu, *Despre Paul Iorgovici*, „Revista Institutului Social Banat-Crişana”, 1940, 30; Popovici, *Studii*, I, *266–271*; *Ist. lit.*, II, *103–106*; Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *463–465*; Paul Miclău, *Semiotica lingvistică*, Timişoara, 1977, *23–27*; *Dicţ. lit. 1900*, *456–457*; Nicolae Danciu Petniceanu, *Lumina de la Vărădia*, îngr. Nicolae Sârbu, pref. Crișu Dascălu, postfață Paul Miclău, Timişoara, 2008; Ion Medoia, *Paul Iorgovici, învățat și patriot bănățean (1764–1808)*, pref. Ada D. Cruceanu, postfață Vasile D. Țâra, Timișoara, 2008; Ursu, *Alte contribuții*, *73–85*. ***C.T.***

IORGULESCU, Mircea (23.VIII.1943, Valea Călugărească, j. Prahova – 7.VI.2011, Paris), critic şi istoric literar.

Este fiul Zoei (n. Stavri) şi al lui Nicolae Iorgulescu, podgoreni. Urmează liceul din Urlaţi, absolvit în 1961, şi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1961–1966). Mai întâi redactor la „Munca” (1968–1970), pentru o lungă perioadă de timp va lucra în redacţia de la „România literară” (1971–1989). Se stabileşte în Franţa,

devenind redactor la postul de radio Europa Liberă (1989–1999) şi la Radio France Internationale. Debutează în 1966 într-un număr de probă (nedifuzat) din „Revista nouă" (Ploieşti). Mai colaborează la „Luceafărul", „Ramuri", „Argeş", „Convorbiri literare" „Astra", „Ateneu", „Cronica", „Tribuna", „Tomis", „Dilema", „22" ş.a. Prima carte, *Rondul de noapte*, îi apare în 1974. Un jurnal indirect al ultimei perioade din viața lui **I.** reiese din *Ultima trăncăneală* (2011), volum postum de corespondență online cu un vechi prieten și coleg de facultate, Ioan Groșescu, editată de acesta și purtându-i intervențiile – adnotări și „croșete" (eliminări de pasaje considerate prea intime sau prea sulfuroase); cartografie subiectivă a peisajului literar din România privit din Franța, cartea este în același timp un impresionant jurnal al cancerului care în cele din urmă îl va ucide.

Între calităţile care individualizează critica lui **I.** se disting pasiunea pentru politic, legătura strânsă dintre interesul pentru actualitate şi istorie literară, fervoarea dialectică, mijloacele ţinând de un jurnalism superior. Format nu la şcoala criticii universitare, ci la aceea a publicisticii, criticul e conectat în mod spontan la prezent şi la foileton. Fără a fi un relativist, în mod manifest a raportat critica mai puţin la ficţiunea unui adevăr estetic ce ar urma să fie descoperit şi mai mult la „angajarea" faţă de epocă, adică faţă de „un public concret, cu anume caracteristici schimbătoare în timp, care a evoluat şi evoluează continuu". Deşi „critica este totdeauna situată *în actualitate*", **I.** nu ezită să caute actualitatea în trecut. Bunăoară, mânat de interesul pentru fenomenul politicului, pune la cale campanii, purtate cu aceeaşi uşurinţă în veacul al XIX-lea timpuriu al lui Dinicu Golescu sau târziu al lui I.L. Caragiale şi C. Dobrogeanu-Gherea ori în zorii socialişti ai secolului al XX-lea din care a ieşit Panait Istrati, totul pentru a culege roadele în arena celei mai stricte actualităţi. Destinaţiile nu sunt alese la întâmplare. Golescu este citit în complementaritate cu Tudor Vladimirescu, autorul primei revoluţii moderne din istoria românească; Caragiale este autorul politic prin excelenţă, cel în raport cu care tot politicul autohton trece prin drama de a fi doar *imitatio Caragialis*; iar Dobrogeanu-Gherea formează cu Istrati un cuplu caracterologic identificabil în panteonul comunismului autohton drept Părintele Fondator şi Marele Schismatic. Se observă miza politică a investigaţiilor, relaţia dintre tema textului critic, care cercetează originile intelectuale ale comunismului, şi contextul comunist în care acest text apare. Subversivitatea implicită este transparentă, dat fiind monopolul Partidului Comunist în chestiuni ţinând de propria-i istorie. Criticul nu uită de altfel să amintească de faptul că Gherea nu a fost editat între 1948 şi 1956, să trimită săgeţi către criticii partinici angajaţi pe frontul Istrati ori să-l instrumenteze pe acelaşi critic de la „Contemporanul" împotriva taberei naţionalist-protocroniste printr-un citat aparent nevinovat din părintele fondator: „*şcoala naţionalistă* n-a produs decât lucruri sarbede, neartistice, deseori ridicule". Acestei strategii care, sub numele de „critică de implicare", rejoacă partide din trecut pentru a da şah în prezent, punând toată miza pe rutinele şi folosul actualităţii, i se poate găsi punctul nevralgic în *Eseu despre lumea lui Caragiale* (1988; abia ediţia a doua, din 1994, va putea recupera titlul iniţial *Marea trăncăneală*, respins de cenzură). Deşi s-a impus de la început în bibliografia esenţială a lui I.L. Caragiale, ca antiteză la ipoteza lui Mihai Ralea privind caracterul idilic al lumii imaginate de părintele d-lui Goe, scrierea pare rezultatul unei operaţiuni de simplificare extremă, al cărei interes va fi stat îndeosebi în plasarea de şopârle în lumea reală dinspre sfârşitul comunismului. Reducând literatura lui Caragiale la prostia şi limbuţia personajelor care o populează („Lumea lui Caragiale este o prostocraţie, în sistemul căreia prostia reală, autentică se confundă indiscernabil cu simularea prostiei"; „Ocupaţia cea mai răspândită în lumea lui Caragiale e statul de vorbă"), **I.** ignoră tocmai acea dominaţie subtilă a vocii lui Caragiale asupra vocii personajelor lui. Unde Caragiale scrie „Prudenţa şi amiciţia au oprit pe d. Turtureanu să nu-i dreseze cuvenitul proces-verbal pentru insultă adusă autorităţii în exerciţiul funcţiunii, şi poate că tot i l-ar fi dresat, dacă, asupra ultimelor cuvinte, d. Lefter n-ar fi ieşit în fuga mare ca un nebun, strigând că se duce să reclame la Parchet", criticul comentează: „*Ca un nebun*: ieşirea domnului Lefter Popescu împotriva autorităţii este într-adevăr curat nebunească în lumea lui Caragiale, care de obicei ştie foarte bine până unde îi este îngăduit să ajungă cu vorba". Astfel, orice urmă de intenţie a textului se pierde în favoarea intenţiei interpretului, care urmăreşte de fapt să releve doar autoritarismul poliţienesc din comunism, nu subtilităţile lui Caragiale. Primele volume ale lui **I.** păreau să

Andrei Brezianu, Mircea Iorgulescu și Damian Necula

ducă înspre acel Eldorado al criticului român care este istoria literară. *Rondul de noapte* şi *Al doilea rond* (1976) îşi asumă doar ca punct de plecare foiletonismul ce le furnizează materia, propunându-şi să-l depăşească prin desenul sumarelor, care este acela al unor panorame ale literaturii de după „eliberare". *Scriitori tineri contemporani* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor) trece către formatul fişei de dicţionar, şi el o etapă pregătitoare (cum a fost cazul la Marian Popa, autor al unui dicţionar şi mai apoi al unei istorii). Cartea, „ghid critic" cu „dublu caracter, evaluativ şi de informare", efectuează o arhivare de etapă, distribuită pe genuri literare, a scriitorilor „născuţi de la 1936 încoace", nedepăşind 40 de ani în momentul întocmirii cuprinsului. O secţiune cu scriitori tineri (optzeciştii Adina Kenereş, Gheorghe Crăciun, Cristian Teodorescu, Ioan Lăcustă ş.a.) va cuprinde şi *Prezent* (1985), ultima culegere de foiletoane de dinainte ca **I.** să părăsească România. După primele trei volume, interesul pentru o istorie a prezentului face treptat loc interesului, mai defocalizat, pentru istoria literară din perspectiva prezentului. Culegeri de foiletoane în bună parte, *Firescul ca excepţie* (1979), *Critică şi angajare* (1981), *Ceara şi sigiliul* (1982; Premiul Academiei RSR) şi *Prezent* conţin dense incursiuni problematizante în domeniul clasicilor, de la Titu Maiorescu, N. Iorga sau G. Ibrăileanu până la Camil Petrescu. În *Firescul ca excepţie* se află şi studiile despre Dinicu Golescu şi Gherea. Biografiei primului, cu material de roman, i se organizează festivitatea unei naraţiuni spectaculoase, deschise prin revoluţia lui Tudor Vladimirescu. În partea de lectură critică a operei **I.** argumentează teoria (formulată în trecut şi de Ion Pillat) după care *Însemnare a călătoriii mele* e mai mult o ficţiune, o scriere cu cheie şi cu „şopârle", prin care boierul luminat urmărea cu program reformarea ţării lui şi mai puţin transcrierea genuină a impresiilor turistice trăite de un neo-huron. Eseul despre Gherea urmăreşte dubla reabilitare a acestuia: în faţa partidei estetice, pro-Maiorescu, şi în faţa partidei oficiale, care fie îl ţinuse la popreală, fie îl ignorase. Se reconstituie un portret al unui Gherea „reformator" şi „înnoitor" şi întemeietor la noi, de facto, al criticii moderne. *Spre alt Istrati* (1986), reluat și augmentat succesiv

în *Celălalt Istrati* (2004) și în *Panait Istrati, nomadul statornic* (2011) e nu atât un eseu biografic, deşi revelaţiile documentare nu lipsesc, cât un eseu despre biografia brăileanului: adevăratul roman este aici problematizarea pe marginea vieţii lui Panait Istrati. În general, perspectiva lui **I.** este aceea a istoricului literar bine familiarizat cu diversele contexte istorice. Îi displac excesele interpretative, voiajele în transcendenţa textelor, preferând să extragă, dintr-un set de fapte, documente, scrieri minimul interpretativ şi maximul în problematizare. El preia, într-un loc, comparaţia făcută de E. Lovinescu între critic şi coşar: „Criticul, ca şi coşarul: câţi dintre noi acceptăm umilitatea unei asemenea comparaţii, fie ea şi făcută în numele artei, al talentului, al conştiinţei profesionale?!". Valorile în care crede ţin de un canonic echilibrat, fără excentricităţi, de miza pe o tradiţie solidă şi nestridentă. Foiletonistul e suspicios faţă de metode, bănuindu-le că l-ar dezimplica pe critic. Strategia pe baza căreia îşi construieşte textele este de tip detectivistic; la fel ca în prozele cu detectivi (inşi care caută să identifice adevărul cel mai verosimil dintr-un set de fapte încâlcite sau neclare), recurge, cu o impecabilă artă a scenariului, la simplificarea succesivă, prin raţionamente cât mai plauzibile, întemeiate pe fapte indiscutabile, a poziţiei pieselor pe tabla de şah a „cazului". Alte trăsături sunt stilul tăios şi fluent, amintind pe alocuri de retorismul lui B.P. Hasdeu din *Ioan Vodă cel Cumplit*, verva polemică împotriva imposturilor şi a extremismelor intelectuale, împotriva prostiei – o marotă a criticului, ca şi la Alexandru Paleologu – şi a oportunismului, informaţia meticuloasă şi gustul de cele mai multe ori riguros. În condiţiile mutaţiilor de paradigmă post-1989, **I.**, rămânând acelaşi, ar fi fost un critic mai bine pregătit decât mulţi alţii să facă faţă schimbărilor – abandonarea canonului strict estetic, deschidere a criticii către fenomenul politic şi către public. În schimb, a practicat diverse specii ale jurnalismului, ca foiletonul politic sau general cultural, antologat parţial în *Poștalionul cu boi* (2010), ori interviul radiofonic (*Convorbiri la sfârșit de secol*, 2006). Între noiembrie 2001 și februarie 2004 a reluat totuşi cronica literară, în revista „22", redevenind unul din cei mai acuţi critici ai actualităţii. O „selecție tematică" a activității de aici a fost făcută în volumul *Tangențiale* (2004), grupând cronici la cărţi despre figuri centrale ale culturii române (M. Eminescu, G. Călinescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Mihail Sebastian), precum și recenzii la volume de Monica Lovinescu, Nicolae Manolescu, Eugen Negrici, Gabriel Dimisianu, Augustin Buzura, Florin Manolescu, Sanda Cordoş ș.a. Este vorba în principal despre cărţi a căror miză traversează atât literarul, cât şi contextele sale ideologice: antisemitismul din România interbelică şi contemporană, opţiunile radicale din tinereţea lui Mircea Eliade şi Emil Cioran, legitimitatea interpretării operei literare a lui Mircea Eliade în cheie legionară, politizarea operei lui Eugen Ionescu, începuturile literaturii realist-socialiste în România, exilul românesc, „complexele" literaturii române.

Mircea Iorgulescu a arătat (mai ales în Scriitori tineri contemporani*) vocația formulei pregnante, memorabile, a portretului din câteva trăsături. Critica lui toată (până la Dinicu) e, în linii puţine şi apăsate, categorică, simplificatoare (ceea ce nu e totuna cu simplistă), suficientă, dogmatică, uzând cu plăcere de judecăţi (ce se dovedesc câteodată prejudecăţi), tăind de-a dreptul chiar şi când ar trebui să ocolească. Pe cât de neiertătoare cu scriitorii buni (cărora le descoperă sadic cusururile cele mai mici), pe atât de concesivă uneori cu mediocrităţile (cărora le ignoră defectele mari), ea pare incoruptibilă chiar şi fiind numai drastică.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Rondul de noapte*, Bucureşti, 1974; *Al doilea rond*, Bucureşti, 1976; *Scriitori tineri contemporani*, Bucureşti, 1978; *Firescul ca excepţie*, Bucureşti, 1979; *Critică şi angajare*, Bucureşti, 1981; *Ceara şi sigiliul*, Bucureşti, 1982; *Prezent*, Bucureşti, 1985; *Spre alt Istrati*, Bucureşti, 1986; ed. 2 (*Celălalt Istrati*), Iaşi, 2004; ed. 3 (*Panait Istrati, nomadul statornic*), pref. Eugen Simion, Ploiești, 2011; *Eseu despre lumea lui Caragiale*, Bucureşti, 1988; ed. 2 (*Marea trăncăneală. Eseu despre lumea lui Caragiale*), Bucureşti, 1994; *Tangențiale*, Bucureşti, 2004; *Convorbiri la sfârșit de secol*, Bucureşti, 2006; *Poștalionul cu boi*, Ploiești, 2010; Ioan Groșescu, *Ultima trăncăneală. În memoria lui Mircea Iorgulescu*, Ploiești, 2011. **Antologii:** *Arhipelag. Proză scurtă contemporană*, pref. edit., Bucureşti, 1981. **Ediţii:** C. Dobrogeanu-Gherea, *Asupra criticei*, postfaţa edit., Bucureşti, 1973; Panait Istrati, *Mediterana*, pref. edit., Bucureşti, 2001; Florin Mugur, *Scrisori de la capătul zilelor,* pref. edit., Bucureşti, 2002. **Traduceri**: Panait Istrati, *Răsărit de soare*, în Panait Istrati, *Mediterana*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Liviu Petrescu, *„Rondul de noapte"*, TR, 1974, 28; Ulici, *Prima verba*, I, *42–45*; Regman, *Colocvial*, *227–230*; Culcer, *Citind*, *80–88*; Vlad, *Lectura*, *68–73*;

Ungheanu, *Lecturi*, *210–215*, *296–300*; Dimisianu, *Opinii*, *299–303*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *143–151*; Raicu, *Contemporani*, *212–215*; Zaciu, *Lancea*, *227–232*; Grigurcu, *Critici*, *377–388*; Culcer, *Serii*, *93–104*; Grigurcu, *Între critici*, *207–211*; Stănescu, *Jurnal*, II, *200–205*; Gheorghiu, *Reflexe*, *105–110*; Manea, *Contur*, *131–141*; Simion, *Scriitori*, III, *616–626*; Dimisianu, *Subiecte*, *201–208*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *233–237*; Cristea, *A scrie*, *60–65*, *122–126*; Valentin F. Mihăescu, *Viciul nepedepsit*, București, 1994, *165–192*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *225–227*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *46–50*, *255–258*, V, *120–125*; Grigurcu, *Amurgul*, *234–247*, *303–305*; *Dicț. esențial*, *407–410*; Manolescu, *Lista*, III, *354–358*; Holban, *Portrete*, I, *419–424*; Mihai Iovănel, *Tangente, secante și mai ales perpendiculare*, ALA, 2004, 728; Cristea-Enache, *București*, *285–290*; Grigurcu, *De la un critic*, *134–140*; Ștefănescu, *Istoria*, *1067–1069*; Holban, *Ist. lit.*, III, *157–163*; Andrei Terian, *Iorgulescu – azi*, CLT, 2007, 5; Cistelecan, *Diacritice*, I, *111–121*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1058–1059*; Al. Cistelecan, *Mircea Iorgulescu*, CLT, 2010, 47; Manolescu, *Enciclopedia*, *432–434*; Nicoleta Sălcudeanu, *Asupra criticei de azi*, Cluj-Napoca, 2011, *184–202*. ***M.I.***

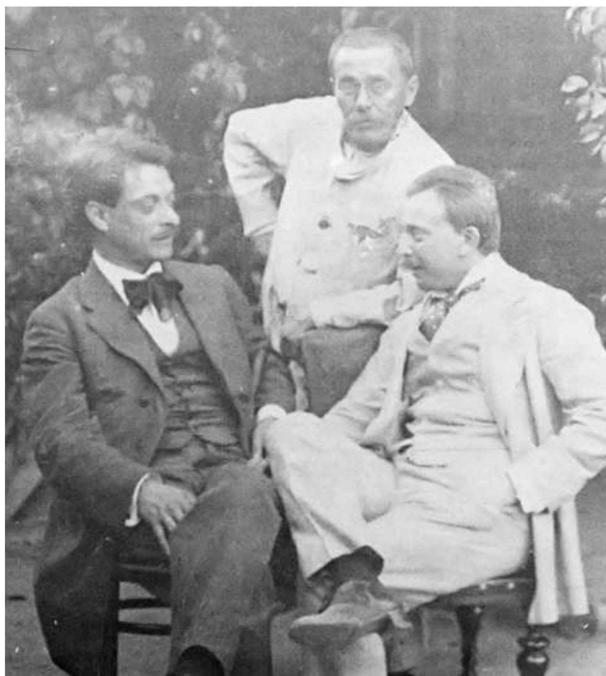
IOSIF, St. O. **[Ştefan Octavian]** (11.X.1875, Braşov – 22.VI.1913, Bucureşti), poet, traducător.

Este fiul Paraschivei (n. Mihălţeanu) şi al lui Ştefan Iosif, profesor de elină şi germană. Frecventează doi ani liceul cu limba de predare maghiară la Sibiu (1889–1901), reluându-şi studiile la Turnu Măgurele, unde se mutase tatăl său, şi la liceele „Gh. Lazăr” şi „Matei Basarab” din Bucureşti. Se înscrie în 1895 la secţia de filosofie a Universităţii din Capitală, fără să frecventeze, şi reia, între anii 1902 şi 1905, cu intermitenţe, cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie. E corector, dar și semnează versuri, traduceri, articole la „Epoca” (1897), custode la Muzeul Aman (numit de Spiru Haret) şi la Biblioteca Fundaţiei Universitare „Carol I” (timp de treisprezece ani). Este unul din fondatorii revistei „Floare albastră” (1898–1899); face parte din colegiul de redacţie al „Luceafărului”, apoi din comitetul de conducere al revistei „Sămănătorul”, al cărei redactor este de asemenea. Împreună cu Mihail Sadoveanu, D. Anghel şi Ilarie Chendi înfiinţează revista „Cumpăna” (1909–1910). A debutat, sprijinit de C.D. Fortunescu, în mai 1892, cu poezia *Izvorul*, în „Revista şcoalei” de la Craiova şi editorial cu volumul de traduceri *Apostolul şi alte poezii* de Petőfi (1896). Între anii 1899 şi 1901 călătoreşte în Franţa şi Germania, pe spezele lui Virgil Cioflec. A colaborat şi la „Viaţa”, „Viaţa românească”, „Literatură şi artă română”, „Pagini literare”, „Curentul literar” ş.a.

Concomitent cu referirea la Octavian Goga, Sextil Puşcariu consemna „iluzia tainică” a lui **I.** „de a fi un discipol al lui Coşbuc şi un continuator al lui”. Însă cei doi poeţi erau structuri diferite. De un echilibru constant, Coşbuc emană tărie interioară, în timp ce **I.**, fragil, romantic în fond, este un elegiac, un sentimental, la care fantomele trecutului și însingurarea progresivă sunt motive caracteristice. Între edificiile înalte de la oraş el se abandonează melancoliei: „Ce timpuriu m-ai cucerit, iubită/ Melancolie, credincioasă soră!”. Patriarhalismul său, tandru, se reduce în practică la ideea de simplitate: „O, drăgălaşă muză populară/ În ochii tăi e cer senin de vară/ Şi fermecata mea copilărie/ Mi-o readuci de tine-ademenită…” (*Când seara-n ceasuri de singurătate*). Panourile reprezentând scene rurale sunt diafane, transparente; nu e satul transilvan al lui Coşbuc, cu particularităţile lui etnografice şi sociale, ci satul ca tablou general, nelocalizat, într-o perspectivă deschisă reveriei. Tratate în frescă, la suprafaţă, figurile umane par lipsite de nervi şi sânge, rămase undeva în trecut. „Frumoasă de nespus”, bunica e o suavă amintire. Imaginea ei, recapitulând „o viaţă de ruină”, revine în portretul compoziţional *Fusul*, în care gestica mecanică, ceasornicul vechi, focul somnolent, greierul de sub vatră întreţin o „vrajă” a vidului. Poetul evită desenul precis, preferând sugestia, care nu e pregnantă, ci asemenea unei succesiuni de picături rare. Viaţă nu are nici bunicul povestitor din *E mult de-atunci*, neajungând totuşi la golul persistent din existenţa femeii. Memoria lui confruntă epoci agitate („zaveră… ciumă… jaf”) cu momente calme, evocând „vin bun şi cântece frumoase”. Scurgerea timpului nu declanşează crize dramatice, iar nucul „falnic”, simbol al unor „vremi de trai patriarhal”, întinde peste lucruri coroana-i protectoare. Câte o notă mai dinamică se consumă repede. Sfidând viforniţa hibernală, la „orândă” domneşte o suspectă „voie bună”, ţăranii, inclusiv popa, jucând de „duduie

sub ei pământul” (*Veselie*). Evocator elegiac al lăutarilor şi cântăreţ al pribegilor, **I.** e un precursor al lui O. Goga, superficial însă, lipsit de freamătul dramatic al acestuia. Variaţiuni în manieră sentimentală de romanţă, cobzarul „mândru cerşetor”, lăutarul amintind „gloria trecută” sunt doar simple umbre. Deficitul de sevă este evident. Alte tablouri se salvează parţial ca schiţe de compoziţii. Nişte *gitanos* valahi, „trei vagabonzi” – mama şi copiii – joacă pe la porţi „împiedicaţi în zdrenţe” (*Artişti*). Goale ca „nişte şopârle”, paparudele cheamă cu dansul lor ritual ploaia. Într-un vacarm infernal, ca şi la Coşbuc, trece prin sat laia ţiganilor. Şiruri de atelaje ţărăneşti zoresc spre iarmaroc şi iată, la orizont, oraşul cu „larma vieţii zbuciumate”. Partituri de un decorativ artificios, unele secvenţe agreste (*Secerişul*, *La cules*) denotă un pitoresc în exces. Secerătoarele poartă „roşu mac” în păr şi „vinete cicoare”, fete vesele „înoată” prin grâu, iar tineri ţărani hăulesc pe lângă carele pline, „pocnind din bice”. Undeva, în podgoria răsunând de „chef şi chiot”, apare, ca într-o scenă mitologică, „un satir încins cu viţă”. La douăzeci şi şase de ani, „sol al miilor ce-aşteaptă-n suferinţă”, **I.** îşi puncta discursul cu semnale de alarmă: „Chiar sfânta noastră doină stă să piară!”. Chemarea din 1901 lansată în „Sămănătorul” viza alienarea, decadentismul cu „vânturi rele”. În fapt, sensibilitatea rănită a poetului nu rezistă eforturilor, el nefiind o fire voluntară. Urmează inevitabil evaziunea în natură şi istorie. Repudiind forfota Parisului (*În atelier*), transilvăneanul evocă „vremi patriarhale”. Trudit de mecanismul existenţei citadine, el se adresează orizontului: „O, natură, împrumută-mi/ din odihna ta o clipă” (*Rugă*). Refractar „glasului urii”, „copil cuminte al naturii”, crede, împreună cu alţii, în forţa regeneratoare a pădurilor. Germinaţia universală, în primăvară, atenuează fiorul morţii, făcându-l să privească filosofic „iarba ce creşte pe morminte”. Sublimul nu e departe: „Ah, de ce n-am zece vieţi,/ să te cânt, natură!” (*Cântec de primăvară*). Un jurnal de călătorie, intitulat *Icoane din Carpaţi*, substituie culorii emoţia: „Mă cheamă-n zare munţii, munţii mei!/ Ce dor, ce dor adânc mi-era de ei!”. Romanticul „nebun de libertate” adoră muntele misterios şi caută luna, „melancolicul străjer”. Turme în peisaj alpestru au o mişcare fabuloasă, păstorul proiectându-se în legendă: „Sara purpurie-i schimbă/ Zeghea-n mantă triumfală…”. Aceasta e scenografia. Erotica, în spaţiu ozonat, nu poate fi decât puritate: „Şi să te iau cu mine sus,/ Departe unde lacrimi

St. O. Iosif, I.L. Caragiale și Octavian Goga

nu-s,/ În zări în veci senine”. Efigia lui Coşbuc din pasteluri stă ca model, pulberi din *Noapte de vară* fiind discernabile în al doilea panou din *Icoane din Carpaţi*. Nu în partitura propriu-zisă cu elemente precise, ci în melodia interioară. Structură fundamental lirică, **I.** abordează totuşi poezia epică. Ştefan al Moldovei (*Din zile mari*, 1905) lasă posterităţii o lecţie de patriotism, dar imaginea strategului rămâne încă palidă: „Aşa cum se înfăţişează acum, e numai sâmburele poemului visat de mine”, mărturisea autorul. Aspectelor strict istorice (extrase din studiile lui N. Iorga), li se asociază legenda (sursa e în Petre Ispirescu, S.T. Kirileanu), de unde episoade de tipul *Visul lui Petru Aron, Pe Câmpia Direptăţii, Dumbrava Roşie*. Mostrele iniţiale, în hexametri şi alexandrini, sunt abandonate în avantajul octosilabului, caracteristic „eroicului *romancero* spaniol”, zice poetul. Lipsă de tact. Scene grave, bătălii saltă în versuri jucăuşe, în contratimp. Dar şi în alte poeme vigoarea se află în suferinţă. Torturat de dubii, voievodul citeşte în pâlpâirea candelei prevestiri negre. Peste vechile curţi în ruină, luna, „crai nou”, e un „sol al morţii” (*Boierii*). Chervane duc la ţară „mari averi domneşti”, haiduci în figuraţie tipică dialoghează cu „copacii-n codru”. Un text antologic reţine atenţia: cavalcada celor „trei fârtaţi” din *Doina* (în fapt, baladă) devine replică eroică a *Mioriţei*, joc de umbre

şi muzică, într-o atmosferă de mister montan. Fragmentul a fost integrat în *Icoane din Carpaţi*. Ceaţă romantică de legendă, tălăngi sunând din „negre văi”, un toponim enigmatic – „Vadul Rău”, astfel se încheagă o atmosferă. Întoarcerea de la „făgădău”, în decor de argintărie sublunară, stă sub semnul unei tăceri de basm: „Se duc uitaţi/ Cei trei fârtaţi,/ Săltând în şa,/ Plutind, aşa,/ Ca trei stafii...”. Din nou în ceaţă, dintre stânci irumpe doina amplificată de „mii de guri”. Punerea în scenă sfârşeşte simbolic, haiducii, codrul şi doina, trinitate inseparabilă, intrând în legendă: „Haiducii mei/ Doinesc toţi trei;/ Şi hohotesc/ Păduri adânci...”. Ca autor de balade, **I.** nu a imprimat motivelor folclorice un ritm mai viu. Le-a dat în schimb o nobilă ţinută artistică, vizibilă în compoziţie şi în expresia stilizată cu mână sigură. Pe drumurile legendelor circulă apariţii monumentale: Gruia, Corbea, Pintea. Precum în epica populară, hiperbolizarea creează un climat adecvat fabulosului. O improvizaţie satirică, *Simbolism*, din *Caleidoscopul lui A. Mirea* (I–II, 1908–1910), denotă o atitudine antisimbolistă; de amintit, totuşi, traducerile din Paul Verlaine (în colaborare cu D. Anghel), care îşi pun amprenta asupra romanticului de cultură germană. Din stampe vechi respiră discret o melancolie cu substrat romantico-simbolist. Bănci solitare şi flori ofilite (*În parc*), ziduri cenuşii şi ruine (*Nürnberg)*, oraşul în negură albastră (*Clopotele din Nürnberg*) sunt tot atâtea pretexte de analogii simboliste. Când exprimă sentimente tandre, poetul dispune, dacă nu de strălucire metaforică, de o vădită sinceritate. Fraza simplă, aproape banală, păstrează în timbru frăgezimea emoţiei; liedul sentimental-ironic al lui Heine continuă monocord, în sens patetic. Adresate Corinei (fiica ucisă mai târziu de bombele unui zeppelin, în 1916), *Cântec de leagăn* şi *Cântec sfânt* ţin de un temperament cvasifeminin, repliindu-se asupră-şi la orice atingere. În posesia unei tehnici remarcabile, lui **I.** i se datorează excelente versiuni româneşti la *Visul unei nopţi de vară* de Shakespeare, *Cidul* de Corneille, utilizate în teatre şi astăzi, la pastorala goetheană *Dragoste cu toane*, la *Tannhäuser* de Wagner, precum şi la numeroase versuri selectate din Goethe, Schiller, Bürger, Heine, Lenau, Uhland, Hölderlin, Carducci, Petőfi, Longfellow, incluse în *Tălmăciri* (1909). Frapează adaptarea suplă la diverse tonalităţi, poetul situându-se printre cei mai buni traducători în româneşte. În interpretarea baladelor *Ucenicul vrăjitor* şi *Craiul ielelor* de Goethe, *Blestemul bardului* de Uhland, *Lenore* de Bürger, echivalenţele sunt admirabile. Cu D. Anghel mai traduce *Poezii* de Henrik Ibsen, poemul dramatic *Camoens* de Friedrich Halm, romanul *Strigoiu Carpaţilor* de Al. Dumas-tatăl şi drama *Gringoire* a lui Théodore de Banville. Câteva traduceri din La Fontaine, în aceeaşi colaborare, au apărut postum. E greu de precizat în ce constă contribuţia lui **I.** la scrierile în colaborare cu D. Anghel *Legenda funigeilor* (1907), *Cometa* (1908), *Carmen saeculare* (1909), *Cireşul lui Lucullus* (1910), *Portrete* (1910), dar mai ales la *Caleidoscopul lui A. Mirea*. Supraevaluat de critica sămănătoristă, în special de Ilarie Chendi, **I.** reprezintă, în cele din urmă, o conştiinţă patetică. Deşi minor, observa G. Topîrceanu, „era totuşi poet autentic şi asupra lui apăsa blestemul care apasă asupra marilor damnaţi...”.

Departe de a-l modela în vederea identificării lui cu doctrina, „Sămănătorul” îşi găseşte în St. O. Iosif poetul ideal, de perfectă expresie a tendinţelor sale. [...] *Simţirea trecutului şi a valorilor sale morale a fost pentru Iosif altceva decât o dogmă: un act natural, fiziologic, ca respiraţia. Caracterul firesc şi sinceritatea poeziei sale, saturată de tradiţionalism, în afară de orice spirit programatic, sunt indiscutabile.*

ŞERBAN CIOCULESCU

SCRIERI: *Versuri*, Bucureşti, 1897; *Patriarhale*, Bucureşti, 1901; *Poezii. 1901–1902*, Bucureşti, 1902; *A fost odată...*, Bucureşti, 1903; ed. Bucureşti, 1909; *Din zile mari*, Bucureşti, 1905; *Credinţe*, Bucureşti, 1905; *Zorile*, Bucureşti, 1907; ed. Bucureşti, 1909; *Legenda funigeilor* (în colaborare cu D. Anghel), Iaşi, 1907; *Poezii. 1893–1908*, Bucureşti, 1908; *Cometa* (în colaborare cu D. Anghel), Bucureşti, 1908; *Caleidoscopul lui A. Mirea* (în colaborare cu D. Anghel), I–II, Bucureşti, 1908–1910; *Carmen saeculare* (în colaborare cu D. Anghel), Bucureşti, 1909; *Cireşul lui Lucullus* (în colaborare cu D. Anghel), Bucureşti, 1910; *Portrete* (în colaborare cu D. Anghel), Bucureşti, 1910; *Cântece*, Bucureşti, 1912; *Domniţa mea erai*, Bucureşti, 1930; *Din zile mari*, Bucureşti, 1930; *Poezii*, îngr. şi pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1939; ed. 2, Bucureşti, 1944; *Opere alese*, I–II, îngr. şi introd. Ion Roman, Bucureşti, 1962; *Corespondenţă*, îngr. şi pref. Horia Oprescu, Bucureşti, 1969; *Opere*, I–IV, îngr. Ion Roman, Bucureşti, 1970–1981; D. Anghel, St. O. Iosif, *Scrieri*, I–II, îngr. şi pref. Ion Roman, Bucureşti, 1982. **Traduceri:** Petőfi Sándor, *Apostolul şi alte poezii*, Bucureşti, 1896, *Poezii alese*, Craiova, 1897; Heinrich Heine, *Romanţe şi cântece*, Bucureşti, 1901; Paul Verlaine, *Traduceri din...*, Bucureşti, [1903] (în colaborare cu D. Anghel); Henrik Ibsen, *Poezii*, Bucureşti, 1906 (în colaboare cu D. Anghel); Goethe, *Dragoste cu toane*, Braşov, 1907; Richard Wagner, *Tannhäuser sau Lupta cântăreţilor de la Wartburg*, Bucureşti, 1908, *Lohengrin*, Bucureşti, [1910], *Olandezul zburător* (*Corabia*

nălucă), Bucureşti, 1911, *Rienzi. Cel din urmă tribun*, Bucureşti, 1914; Al. Dumas-tatăl, *Strigoiu Carpaţilor*, Bucureşti, 1909 (în colaborare cu D. Anghel); Friedrich Halm, *Camoens,* Bucureşti, 1909 (în colaborare cu D. Anghel); *Tălmăciri*, Bucureşti, 1909; Théodore de Banville, *Gringoire*, Bucureşti, 1910 (în colaborare cu D. Anghel); Corneille, *Cidul,* Bucureşti, [1911]; Gottfried Keller, *Legende,* Bucureşti, 1911; Friedrich Schiller, *Wilhelm Tell*, Braşov, 1913; Ludwig Fulda, *Talismanul*, Bucureşti, 1918; La Fontaine, *Fabule*, Bucureşti, [1923] (în colaborare cu D. Anghel); Shakespeare, *Romeo şi Julieta*, Bucureşti, 1945 (traducere revăzută de Petre Grimm), *Romeo şi Julieta*, în Shakespeare, *Opere*, I, Bucureşti, 1955 (versiune revăzută de Al. A. Philippide), *Visul unei nopţi de vară*, în Shakespeare, *Opere*, III, Bucureşti, 1956 (traducere revăzută de Florin Tornea).

Repere bibliografice: Puşcariu, *Călare, 190–209*; Chendi, *Scrieri*, II, *318–322*; E. Lovinescu, *Critice*, I, Bucureşti, 1909, *76–91*; Goga, *Precursori*, *137–152*; I.Trivale, *Cronici literare*, Bucureşti, 1914, *333–341*; Constantinescu, *Scrieri*, III, *261–273*; Perpessicius, *Opere*, II, *81–82*, V, *11–15*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *33–40*; Călinescu, *Opere*, II, *84–87*, VII, *940–949*, X, *315–318, 985–989*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *91–97*; Munteano, *Panorama, 133–135*; Şerban Cioculescu, *St. O. Iosif*, RFR, 1939, 1; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *532–535*, *Ist. lit.* (1982), *602–605*; Vasile Netea, *St. O. Iosif. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1941; Vianu, *Figuri*, *145–150*; Ion Roman, *St. O. Iosif*, Bucureşti, 1964; Ciopraga, *Lit. rom.*, *195–204*; Micu, *Început*, *236–249*; Ornea, *Sămănătorismul*, *passim*; Mircea Vaida, *Introducere în opera lui St. O. Iosif*, Bucureşti, 1977; Păcurariu, *Scriitori*, I, *145–152*; Modola, *Dramaturgia*, *142–143*, *310–316*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *170–172*; Liviu Grăsoiu, *St. O. Iosif. Doinirea ca vocaţie şi destin*, Bucureşti, 1985; Grigurcu, *Eminescu–Labiş*, *63–71*; *Dicţ. analitic*, I, *116–118*, II, *151–153*, III, *291–294*; *Dicţ. esenţial*, *411–413;* Manolescu, *Istoria, 513–516;* Zamfir, *Panorama,* I, *465–472*. ***C.C.***

IOSIFESCU, Silvian (21.I.1917, Bucureşti – 5.V.2006, Bucureşti), teoretician şi critic literar, traducător.

Este fiul Tonyei şi al lui Pincu Iosifovici, membri ai comunităţii evreieşti de rit sefard; prenumele la naştere: Samson. După ce urmează Liceul „Matei Basarab”, în 1934 se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, pe care o va absolvi în 1939. Devine membru al Partidului Comunist Român încă din perioada de ilegalitate. După război lucrează ca redactor la „Scânteia” şi la Editura de Stat (1945–1949). În 1948 îşi începe cariera universitară, ajungând, în timp, şef al Catedrei de teorie literară din cadrul Facultăţii de Limba şi Literatura Română a Universităţii bucureştene. Începe să scrie în paginile revistei şcolare „Preocupări literare şi artistice” (1934), iar debutul editorial este volumul de studii *Oameni şi cărţi*, apărut în 1946. A mai folosit pseudonimele Sorin Irimie şi Monica Şerbănescu.

Critic şi teoretician al literaturii, cu o activitate începută încă din perioada interbelică, prin publicarea sporadică în presa de stânga („Era nouă”, unde se află adevăratul lui debut, în 1936, şi „Cuvântul liber”) a unor articole consacrate psihanalizei şi operei lui Aldous Huxley, **I.** se impune în anii imediat următori celui de-al Doilea Război Mondial. Simptomatic, într-o mare măsură, pentru o întreagă generaţie de autori implicaţi în viaţa literară a timpului şi aflaţi la începuturile carierei, cazul lui se defineşte prin paradoxala coexistenţă a unei vaste culturi şi a unei remarcabile subtilităţi de analiză cu discursul de acomodare la paradigmele impuse dinspre planul politic. Fie că este vorba de comentarii referitoare la scriitori şi opere din literatura română sau din cea universală – *Oameni şi cărţi*, *Oameni deosebiţi* (1954), *Drumuri literare* (1957), de studii monografice – *Alexandru Vlahuţă* (1949, *Vasile Cârlova şi Grigore Alexandrescu* (1949), *Caragiale* (1951), fie de volume alcătuite spre a teoretiza şi argumenta „direcţia corectă” pe care literatura trebuia să o urmeze cu stricteţe pentru a fi acceptată de sistem – *Probleme şi opere contemporane* (1954), *Eroi şi conflicte în dramaturgia noastră actuală* (1955), *Romantismul eroului revoluţionar* (1956), se discern, dincolo de radicalitatea limbajului, posibilitatea autorului de a utiliza teorii şi concepte, precum şi consecvenţa perspectivei asumate. Purtând marca spiritului dominant al deceniilor cărora le aparţin, cărţile din această serie încearcă să instituie norme „de creaţie”. Temele examinate – rolul combativ al „satirei realiste”, reprezentarea eroului comunist ca personaj complex, reevaluarea istoriei şi dezvoltarea speciei romaneşti centrate pe educarea contemporanilor în spiritul lecţiilor exemplare ale trecutului, evocarea faptelor de excepţie ale unor copii – se

decupează din confruntarea punctului de vedere oficial, vizând „conţinutul, obiectul, funcţia socială” a actului artistic, cu teoriile „idealiste”, axate pe autonomia esteticului. Antimaiorescian, **I.** susţine intenţia de satirizare a societăţii „burgheze” din comediile lui I.L. Caragiale, respinge operele lui Urmuz din pricina „comicului lor gratuit”, se pronunţă împotriva sentimentalismului romantic şi a „concepţiilor idilice”. Autorul este preocupat de surprinderea nuanţelor conceptuale care ar trebui folosite în construcţia noilor tipuri de „eroi”; astfel, considerând ca imperativă „necesitatea eroului romantic revoluţionar”, el constată falsa incompatibilitate a romantismului cu realismul, semnalând totodată că depăşirea schematismului personajelor şi a didacticismului situaţiilor, prin care se „înlocuiesc oamenii cu difuzoarele”, se poate realiza numai odată cu includerea „trăsăturilor afective şi spirituale” (sensibilitate, inteligenţă, imaginaţie), „asemănătoare […] cu cele pe care le dezvăluia romantismul trecut” în varianta sa „progresistă”. Începând cu anii ’60 ai secolului trecut, din critica lui **I.** dispar treptat liniile atitudinii de direcţie şi raportarea permanentă la modelele sovietice. Chiar dacă orientarea politică de stânga a autorului rămâne constantă, implicând şi explicând interesul faţă de abordarea sociologică a fenomenelor literare, ea nu afectează nivelul discursului teoretic, solid sprijinit pe erudiţie şi vizând subiecte controversate, precum condiţiile de existenţă ale genului romanesc (*În jurul romanului*, 1959), raporturile dintre arte şi importanţa criticii ştiinţifice bazate pe adevăr (*Artă şi arte*, 1965), zone speciale ale literarităţii (*Literatura de frontieră*, 1969), funcţia artei în era comunicării (*Proză şi luciditate*, 1974), dezagregarea structurală a povestirii de tip clasic prin multiplicarea perspectivelor şi a vocilor narative (*Mobilitatea privirii*, 1976). Opţiunile, problematica abordată în această serie anunţă tehnici de identificare genologică şi de interpretare ce se vor dezvolta ulterior şi în spaţiul criticii româneşti. Rămase în bună parte actuale, cărţile se numără printre sursele bibliografice utile pentru incursiunile în domeniul naratologiei, în analiza interferenţelor literaturii cu muzica şi arta cinematografică sau în studiul legăturilor posibile dintre artă şi non-artă. Identificând categorii de scrieri situate la „frontiera literarului cu extraliterarul” („fantasticul ştiinţific”, romanul istoric, jurnalul personal), asupra cărora operează criterii ce decurg din specificul unor discipline diferite, **I.** susţine cu discernământ apartenenţa lor la domeniul literar. În pofida naturii lor hibride şi a îngrădirilor impuse de respectarea „faptului ştiinţific, detaliului biografic ori adevărului filosofic”, aceste genuri prezintă particularitatea de a se constitui ca opere artistice, latura estetică reuşind să prevaleze. În examinarea prozei româneşti şi universale din primele trei sferturi ale secolului al XX-lea autorul consideră că perspectiva care guvernează expunerea conţinutului într-o scriere, denumită conceptual punct de vedere (cu variaţii terminologice: unghi narativ, optică, viziune), este un element esenţial, cu o „productivitate” „insuficient explorată”. Această „mobilitate” a perspectivei determină introducerea de noi procedee şi strategii compoziţionale, subtil analizate în desfăşurarea diacronică a genului, ceea ce obligă la redefiniri succesive ale conceptului de roman. Alături de scrierile teoretice, în cadrul operei lui **I.** trebuie remarcate şi culegerile de eseuri (*Drumuri literare*, *Texte şi întrebări*, 1979), alcătuite în special din articole publicate de-a lungul vremii în periodice. Paleta tematică – spectacolul de teatru (*Peisaj teatral. 1944–1947* analizează, bunăoară, reprezentaţii precum *Domnişoara Nastasia* de George Mihail Zamfirescu, *Ultima oră* de Mihail Sebastian, *Ifigenia în Aulida* de Euripide), arta filmului (*Cuvântul în film*, *Pulverizarea „noului val”*, *Filme de serie*, *Cultură şi divertisment*, *Peisaj cinematografic. 1944–1947*) – dă seamă încă o dată de mobilitatea discursului analitic al lui **I.**, întotdeauna incitant.

SCRIERI: *Oameni şi cărţi*, Bucureşti, 1946; *Alexandru Vlahuţă*, Bucureşti, 1949; *Vasile Cârlova şi Grigore Alecsandrescu*, Bucureşti, 1949; *Caragiale*, Bucureşti, 1951; *Oameni deosebiţi*, Bucureşti, 1954; *Probleme şi opere contemporane*, Bucureşti, 1954; *Eroi şi conflicte în dramaturgia noastră actuală*, Bucureşti, 1955; *Furtună în cancelarie* (în colaborare cu Vera Călin), Bucureşti, 1956; *Romantismul eroului revoluţionar*, Bucureşti, 1956; *Drumuri literare*, Bucureşti, 1957; *În jurul romanului*, Bucureşti, 1959; *Grigore Alexandrescu*, Bucureşti, 1960; *Momentul Caragiale*, Bucureşti, 1963; *Artă şi arte*, Bucureşti, 1965; *Teoria literaturii*, Bucureşti, 1965; *Prelegeri de estetică*, Bucureşti, 1967; *Literatura de frontieră*, Bucureşti, 1969; *Construcţie şi lectură*, Bucureşti, 1970; *Dimensiuni caragialiene*, Bucureşti, 1972; *Configuraţii şi rezonanţe*, Bucureşti, 1973; *Proză şi luciditate*, Bucureşti, 1974; *Mobilitatea privirii*, Bucureşti, 1976; *Reîntâlniri cu France şi Shaw*, Bucureşti, 1978; *Texte şi întrebări*, Bucureşti, 1979; *Reverberaţii*, Bucureşti, 1981; *De-a lungul*

unui secol, Bucureşti, 1983; *Voltaire–1983*, Bucureşti, 1983; *Descoperirea cunoscutului*, Bucureşti, 1986; *Trepte*, Bucureşti, 1988. **Antologii:** *Proză satirică franceză*, pref. edit., Bucureşti, 1963; *Proză umoristică engleză*, I–II, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Vera Călin); *Proză umoristică română*, I–II, Bucureşti, 1965; *Literatura mărturisirilor de la Cellini la Malraux*, Bucureşti, 1972. **Traduceri:** Erskine Caldwell, *Drumul tutunului*, Bucureşti, 1945; John Steinbeck, *Bătălia*, Bucureşti, 1945; Romain Rolland, *Inimă vrăjită*, I–VI, Bucureşti, 1960 (în colaborare cu Vera Călin), *Călătorie în ţara muzicii*, pref. trad., Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Vera Călin); Hippolyte Taine, *Pagini de critică literară*, Bucureşti, 1965; Robert Graves, *Eu, Claudius împărat*, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: C. Şerban, *„Grigore Alexandrescu”*, CNT, 1965, 27; Antoaneta Macovei, *Un volum de teorie literară*, CRC, 1970, 9; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Construcţie şi lectură”*, RL, 1970, 48; Dana Dumitriu, *Silvian Iosifescu la 60 de ani*, RL, 1977, 25; Laurenţiu Ulici, *Sensul recitirii*, CNT, 1979, 23; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *78–84*; Ov. S. Crohmălniceanu, *Sub semnul „spiritului de fineţe”*, RL, 1982, 9; Virgil Stanciu, *Din calmul bibliotecii*, ST, 1984, 3; Eugen Simion, *Dinamica personajului*, RL, 1986, 43; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *196–199*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *629–631*; Mircea Martin, *Silvian Iosifescu sau Despre „mobilitatea privirii”*, OC, 2003, 157; N. Raţă-Dumitriu, *La confluenţa criticii cu teoria literaturii*, OC, 2003, 157; Șerban N. Ionescu, *Dicționarul panoramic al personalităților din România. Secolul XX*, București, 2006, *213*. ***C.M.B.***

IOV, D. [Dimitrie] (9.III.1888, Uriceni, azi în Flămânzi – 20.VIII.1959, Gherla), poet, prozator, publicist. Este fiul Catincăi (n. Gheorghiu) şi al lui Toader Iov, mici negustori rurali. A absolvit Şcoala Comercială Superioară din Iaşi (1907), apoi a fost o vreme funcţionar bancar în Bucureşti. În această perioadă şi-a câştigat o anume notorietate prin versurile şi proza publicate, mai intens din 1910, în „Universul literar”, „Fulgerul”, „Freamătul”, „Ramuri”, „Cosinzeana” „Flacăra”, „Drum drept”, „Viaţa literară” ş.a., dar şi ca ziarist, colaborând cu comentarii despre actualitatea politică şi artistică la „Rampa”, „Lumina” şi „Steagul”. Un amplu reportaj în mai multe episoade a fost retipărit în broşura *Moartea regelui Carol. Scrisori către un nepot* (1915). După războiul din 1916–1918, la care a participat ca sublocotenent, **I.** ajunge la Chişinău, unde se dedică acţiunii de revigorare a conştiinţei româneşti în Basarabia, fie prin intermediul presei – ca redactor la „Sfatul ţării” (1918), ca participant la întemeierea revistelor „Răsăritul” (apărută în 1919), „Renaşterea Moldovei” (1920–1921), „Biblioteca copiilor şi a tinerimii” (1921) şi ca membru în conducerea ziarelor „Cuvântul nostru” (1920), „Basarabia de Sus” (1921–1922), „Izbânda” (1931–1932), fie organizând o serie de spectacole itinerante, susţinute de un teatru condus de el însuşi şi numit Compania Dramatică Română din Basarabia (1918–1919). A slujit acelaşi scop şi ca inspector general al artelor din Basarabia (1920) şi mai ales ca prefect de Soroca, deputat şi senator de Soroca, demnităţi deţinute succesiv după 1921. În răstimpul petrecut în Basarabia a mai scris şi la alte periodice din zonă („Glasul Bucovinei”, „Viaţa Basarabiei”, „Gazeta Basarabiei”, „Pagini basarabene”) sau din vechiul Regat („Ţara noastră”, „Universul”, „Gorjanul”, „Curentul magazin”, „România literară”, „Convorbiri literare” ş.a.), a condus revista „Cuvântul poporului” (1927). În 1940 este silit să părăsească Soroca și să revină la Bucureşti, unde, ca redactor-şef al „Gazetei refugiaţilor”, apoi ca director al revistei „Îndrumătorul nostru” (1941–1943), ca redactor la „Soldatul”, dar mai ales ca asiduu colaborator la „Curentul”, „Evenimentul zilei”, „Sentinela” ș.a., militează prin versuri, proză, articole pentru evidenţierea caracterului românesc al etniei şi al spiritului locuitorilor din Basarabia, argument esenţial al luptei pentru redobândirea acestei provincii. De-a lungul carierei sale publicistice **I.** a semnat şi D. Iov-Solferino, D. Codru, D. Liuba, D. Luncă, Ion Opincă, D. Pădure, Solferino, Vladimir Sacară ș.a. Între 1942 şi 1944 a fost şi director al Teatrului Naţional din Iaşi, perioadă în care a cunoscut o anumită vogă în postura de autor (şi recitator) de poezii patriotice şi ocazionale. În anii de război a fost, de asemenea, prezent la emisiunile de la Radio România. În toamna lui 1944 este exclus din viaţa literară. Trăiește în condiţii grele, iar în 1956, fiind activ în manifestările neoficiale ale literaților, este arestat și condamnat la trei ani de închisoare. Și-a sfârșit zilele în temniță.

Cele mai multe versificări publicate de **I.** în periodice în primii douăzeci şi cinci de ani de activitate sunt lamentaţii afectând incurabile tristeţi autumnale sau nesfârşite suferinţe erotice, într-o rostire convenţională, de multe ori stângace. Deşi se simte pe alocuri vibraţia unor trăiri reale, versurile sunt lipsite de consistenţă, arareori atrăgând atenţia prin vreo metaforă sau vreo imagine mai reuşită. Unele poezii sunt pur descriptive, intenţionând să surprindă specificul anotimpurilor sau al unor peisaje. Titlul *Carte poştală*, sub care se înscriau

diferite grupaje de catrene în multe periodice ale vremii, i-a adus autorului o mică faimă. Treptat el se axează pe versificarea unor aspecte privind realităţile basarabene, în strofe sugerând o atmosferă apăsătoare, care vor alcătui ciclul *Icoane* din *Covor basarabean* (1943). Ponderea în această culegere o deţin stihurile în care **I.** deplânge pierderea Basarabiei în 1940, dând glas durerii pricinuite de ocupaţia străină într-o dicţie şi cu simboluri, imagini care, în condiţiile istorice date, aveau darul de a emoţiona. Mai substanţială este proza lui **I.**, în special cea din primele volume – *În lunca Trotuşului* (1923), *Amintiri şi lacrimi* (1932), *Duduia Adela* (1932). Acestea conţin povestiri al căror nucleu erotic, convenţional, sentimental, este învăluit într-o ţesătură de descrieri şi notaţii menite să sugereze intensitatea trăirilor. Alte întâmplări mărunte sunt înseriate în desfăşurarea vieţii de la sat sau din târguri, de multe ori firul epic lăsând locul unui fel de poezie discretă şi cam vetustă a existenţei simple, naturale, netulburată de nostalgii sau de aspiraţii. Se observă grija pentru înscenare, pentru vizualizare prin consemnarea unor amănunte descriptive sau privitoare la modul de viaţă al unui mediu. Tonul este familiar, înviorat adesea de remarci umoristice. Episoadele triste sunt tratate fără accente dramatice, într-un spirit de acceptare, de resemnare, care estompează suferinţa şi dă o notă de tihnită contemplare relatării. Continuând o preocupare mai veche şi impulsionat cu deosebire de evenimentele din 1940, **I.** devine un cântăreţ al Basarabiei, adunând în volumul *Privelişti basarabene* (1941; Premiul Academiei Române) note de călătorie scrise într-un registru poetizat şi idilizat. În viziunea sa frumuseţea peisajelor este armonios completată de cea (morală) a oamenilor, fie prin aducerea în prim-plan a unor experienţe directe, fie prin rememorarea evlavioasă a unor situaţii din trecut. Teza este demonstrarea legitimităţii apartenenţei Basarabiei la România. *Gospodarul din Orhei* (1942) continuă în bună măsură „temele” din *Privelişti…*, accentul căzând însă pe rezistenţa românească din timpul ocupaţiei sovietice, pe denunţarea fărădelegilor comise de ocupanţi. Legate de desfăşurarea evenimentelor din timpul războiului sunt şi povestirile despre vitejia ostaşilor români în luptele pentru eliberarea Basarabiei, din *Biruitorii de la Ţiganca* (1943). Un opuscul pentru copii – *D-aia n-are ursul coadă…* (1943) – şi câteva broşuri documentare despre Moldova din stânga Prutului completează lista scrierilor editate de **I.** În corespondenţa din ultima perioadă a vieţii el îşi „inventaria” opera care urma să fie publicată postum, precizând că are pregătite treizeci de volume în manuscris (romane, proză scurtă, versuri, piese de teatru, amintiri).

SCRIERI: *Moartea regelui Carol. Scrisori către un nepot*, Craiova, 1915; *În lunca Trotuşului*, Bucureşti, 1923; *Amintiri şi lacrimi*, Bucureşti, 1932; *Duduia Adela*, Bucureşti, 1932; *Privelişti basarabene*, Bucureşti, 1941; *Gospodarul din Orhei*, Bucureşti, 1942; *Biruitorii de la Ţiganca*, Bucureşti, 1943; *Covor basarabean*, cu gravuri de Th. Kiriakoff-Suruceanu, Iaşi, 1943; *D-aia n-are ursul coadă…*, Bucureşti, 1943; *Moldova de la Nistru*, Bucureşti, 1943; [*Corespondenţă*], în *Scrisori către Leca Morariu*, I, îngr. Eugen Dimitriu, Suceava, 2006.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *184*, *241*; Predescu, *Encicl.*, *443*; George Ivaşcu, *O carte de actualitate: „Privelişti basarabene”*, VAA, 1941, 148; Octav Sargeţiu, *„Privelişti basarabene”*, VBA, 1941, 11–12; Ştefan Ciobanu, *„Privelişti basarabene”*, AAR, partea administrativă şi dezbaterile, t. LXII, 1941–1942; Nichifor Crainic, *„Covor basarabean”*, G, 1943, 8; Al. Bardieru, *În legătură cu manuscrisele poetului D. Iov*, ATN (suplimentul „Caiete botoşănene”), 1986, 2; C.D. Zeletin, *Carte poştală pentru D. Iov*, ATN, 1994, 7; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *631–632*; Pamfil Şeicaru, *Scrieri din exil*, vol. I: *Figuri din lumea literară*, îngr. I. Oprişan, Bucureşti, 2002, *351–374*; [*Donaţia Elena şi Ioan D. Apostu. 2003*], ADLTR, A-184; *Din Arhiva DGLR – Dumitru Iov*, „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»”, 2008, 4. ***C.T.***

IOVA, Gheorghe (8.I.1950, Găgeni, j. Buzău), prozator, poet, eseist.

Este fiul Mariei Lungu (n. Iova). Absolvent în 1972 al Facultăţii de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (cu teza *Psihanaliză şi fenomenologie la Bachelard şi Călinescu*), **I.** avea să fie profesor navetist, muncitor necalificat, şomer. Din 1990 devine redactor la „Contrapunct” şi la „Contemporanul”, director al Editurii Edart, angajat al Muzeului Naţional al Literaturii Române din Bucureşti. A debutat cu versuri în suplimentul literar al

ziarului „Viața Buzăului" (1968), dar începutul semnificativ îl face în „Luceafărul" (1970); a frecventat cenaclul Junimea. Editorial, debutează ca prozator în antologia *Desant '83* cu *Un text al excursiei*, iar ca poet în culegerea *Nouă poeţi* (1984). Înainte de 1989 nu reuşeşte să publice nimic altceva. În 1999 este distins cu Premiul ASPRO și cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

I. își publică primul volum individual, *Texteiova*, abia în 1992 – o carte inclasabilă generic, aşa cum o sugerează şi titlul. Cu toate acestea, autorul este menţionat, de la început, ca unul din componenţii nucleului tare al grupului textualist. Explicaţia acestei aparente bizarerii este producţia abundentă de texte programatice ale lui **I.** Spre sfârşitul decadei a noua din secolul trecut, el depunea la Editura Univers o carte, *Acţiunea textuală. Bunul simț vizionar*, care vizează o sinteză a teoriei textului, pe linia fragmentelor publicate în reviste ca „Vatra", „Viaţa românească" „Echinox", „România literară" ş.a. Este una dintre cele mai radicale situări pe poziţiile textualiste, la noi ca şi aiurea, **I.** aspirând pe drept cuvânt la titlul de teoretician al grupului, alături de Gheorghe Crăciun şi Mircea Nedelciu. Volumul *Texteiova* este un fel de Leviatan lingvistic în a cărui pâlnie aspiratoare este absorbit, asimilat, omogenizat stilistic şi redus la un numitor retoric comun tot ce este în mod convenţional presupus ca preexistent scrisului în plan material, sociocultural, ideologic, în fine, strict literar. Spre sfârşitul primei decade postdecembriste autorul intră într-un ritm intensiv de producţie. Publică volumul de versuri *1971. Ordinea în care el plânge* (1997), imediat după aceea *1973. Sintaxa libertăţii de a spune* (1998), volum cu un titlu autodescriptiv, semnalând eclectismul generic al compunerilor pe care le cuprinde şi care dinamitează frontierele curente dintre poetic şi nonpoetic, nu numai pe cele dintre poezie şi proză în accepţiile lor canonizate. *Mutatis mutandis*, aceeaşi remarcă se poate aplica paginilor din *Călare pe muşcătură* (1998) şi celor de proză din *De câţi oameni e nevoie pentru sfârşitul lumii* (1999), cu subtitlul *pulberi și țăndări ale unor resturi de fragmente ale urmelor pe care le-a lăsat un roman visat de mai multă vreme*, sau din *Eleven* (2007) și *Excursia în plină desfășurare* (2010). Dintr-un unghi particular de vedere, scrierile lui **I.** par să reprezinte fragmente detaşate dintr-un ansamblu generic, care poate fi considerat infinit. La rigoare este vorba despre un Text Universal – în sensul în care universul este incompatibil cu noţiunile de început şi de sfârşit. De altfel, glosele teoretice abundente ale autorului conduc destul de clar în această direcţie. Indiferent de formulă sau de gen, prestaţiile „textuale" ale lui **I.** ilustrează perfect înclinația promoţiei '80 de a pedala pe resursele ludice şi poetice ale literaturii, în detrimentul valenţelor sale referenţiale sau proiective. În cadrul acesteia „reţeta Iova" rămâne însă de un radicalism liminal, care mai devreme sau mai târziu sfârşeşte în impas, adică în tautologie şi în tăcere.

SCRIERI: *Texteiova*, Bucureşti, 1992; *1971. Ordinea în care el plânge*, Bucureşti, 1997; *1973. Sintaxa libertăţii de a spune*, Botoşani, 1998; *Călare pe muşcătură*, Piteşti, 1998; *Acţiunea textuală. Bunul simţ vizionar*, Piteşti, 1999; *De câţi oameni e nevoie pentru sfârşitul lumii: pulberi și țăndări ale unor resturi de fragmente ale urmelor pe care le-a lăsat un roman visat de mai multă vreme*, Bucureşti, 1999; *Eleven*, Pogoanele, 2007; *Excursia în plină desfăşurare*, Bistriţa, 2010.

Repere bibliografice: Marian Popa, *A textua*, VTRA, 1978, 7; Gheorghe Crăciun, [*Gheorghe Iova*], AST, 1982, 8, OC, 2002, 146; Nicolae Manolescu, *Proza de mâine*, RL, 1983, 52; Monica Spiridon, *O figură a discursului critic: textualismul*, CRC, 1987, 4; Ion Bogdan Lefter, *Introducere în noua poetică a prozei*, în *Competiţia continuă. Generaţia '80 în texte teoretice*, îngr. Gheorghe Crăciun, Bucureşti, 1994, *222–321*; *Gheorghe Iova*, PRA, I, *517–524*; Bârna, *Prozastice*, *139–150*; Marian Victor Buciu, *Gheorghe Iova*, F, 2005, 6; Octavian Soviany, *Noua epistemă a textualismului*, LCF, 2007, 34; Popa, *Ist. lit.*, II, *827–828*; Alexandru Uiuiu, *Gheorghe Iova şi textura realităţii*, E, 2011, 1–2.

M.S.

IOVAN, Ion (pseudonim al lui Ion Ivan; 9.V.1937, Găeşti), prozator, poet.

Este fiul Mariei (n. Georgescu) şi al lui Nicolae Ivan, funcţionar. După absolvirea liceului la Piteşti (1955), urmează Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti (1957–1961), iar în 1963 termină o şcoală tehnică de geologie. Lucrează ca prospector geolog, funcţionar la Arhivele Statului din Bucureşti,

bibliograf la depozitul de manuale şcolare al municipiului Bucureşti, inspector la Primăria Capitalei și, după 1989, ca redactor la revista „Memoria" și la Editura Eminescu. Debutează cu poezie în „Luceafărul" (1961), dar ulterior nu mai publică în presă, primul volum de versuri, *După-amiaza unei clipe* (Premiul Uniunii Scriitorilor), apărându-i după un deceniu şi jumătate, în 1976, urmat în 1979 de *Rezervaţie naturală*.

În poezia lui **I.** critica a văzut „masca suprarealistă", ceea ce trimite, în parte, la predilecția autorului pentru conversii metaforice abundente și opace sau la aparenta discontinuitate a juxtapunerilor. Încadrarea şi ordonarea materialului sunt realizate dintr-o perspectivă apatică faţă de imediat şi tranzitiv, incluzând pe traseu deformări ce ţin de falsa fluentizare a unor surse eterogene. Dar, pe de altă parte, astfel de calități, deși tehnic joacă un rol important, rămân doar un ambalaj. Poetul este un peisagist abstract corupt de o emoționalitate cam genuină. El aspiră totuși la captarea unei structuri esențiale a lucrurilor: „Închipuiește-ți mecanismul gol de natura lucrurilor/ Nisipul curat abia prihănit cu trupul unei urme –/ Clipind arar și magic ca plumbul pe retina de sidef/ La-ntoarcere când ochiul prin stele devine schelet". Însă liniile frânte ale descrierilor după natură sunt reconfigurate frecvent în desenul unor notații sentimentale de factură fie erotică, fie estetică. În părțile ei mai subtile poezia lui **I.** profită prin prelucrare cerebrală de micile detalii, de banalele flashuri vizuale care animă preţ de câteva momente o memorie obosită. Se remarcă preferința pentru imaginarul feroviar – șine, trenuri, locomotive, vagoane, gări, peroane: „Incendiile mistuie ținuturi mari complet împădurite/ strivite în adânc de lemn îndoită fie matca cenușii/ sub pieptul blindatei locomotive patinând pe vipere/ toropite-n traverse ca în ultima cărare de iarbă". Tema de cursă lungă stă în rezistența materialului care fixează desenele – în caracterul potențial friabil și insuficient al cuvintelor chemate să descrie fenomene vagi: „spulberă vântul seminţe,/ foi de geografie; peronul pârjoleşte noaptea./ vibrează cablul de dincolo de linii/ pulberea câmpului trece orbită/ izbindu-se de izolaj, cutremurându-se/ în megafoane.// se crapă echilibrul unei zile/ conturul sălciilor oscilează:/ cum pot trăi o simplă/ mărturisire care se consumă?" (*Spulberă vântul*); „Iubește cu vorbe neiertătoare/ evaporă totul până rămâne/ doar literă încinsă/ pe aer – fulguind/ difuz ca bruma scuturată/ în mers din trenuri nesfârșite" (*suprafața zilei*). Între cele două volume există diferențe. *După-amiaza unei clipe* este mai inegal, conținând și pagini foarte convenționale, în timp ce *Rezervaţie naturală* se prezintă mai compact și mai focalizat. Titlul unui poem, *arhive strategice*, poate fi reținut ca etichetă pentru literatura ulterioară a autorului. *Comisia specială* (1981), romanul care l-a impus pe **I.** ca prozator, experimentează – prin structurarea unor texte scrise, de tipul declaraţiilor, notelor informative, rapoartelor, proceselor-verbale etc. – ipoteza prelucrării cu finalitate estetică a expresivităţii involuntare. Este aici o cacofonie controlată, la care participă un grup uman vizibil prin amprentele stilistice ale indivizilor care îl compun, indivizi a căror identitate şi psihologie se precizează prin urmele scriptice pe care le lasă: o comedie a unei umanităţi cenuşii şi mărunte, care se consumă într-o anecdotică spartă în sute de cioburi. Sunt exploatate efectele literare ale mecanicii rudimentare, sugrumată de şabloane, reglând activitatea cotidiană a indivizilor, sunt surprinse automatismele de limbaj şi de gândire, suspiciunea generalizată, uniformizarea identităţilor. **I.** complică materialul la nivelul structurării, subminând cronologia (de exemplu, prin inversarea relaţiei dintre *Prolog* şi *Epilog*), introducând în casetele care precedă capitolele pasaje dintr-o așa-numită *Condică ţivilă sau politicească* tipărită la 1833 sau din propriul volum *Rezervaţie naturală*, speculând ambiguităţile ce se nasc din ideea de puzzle recompus la mai multe mâini. Suplimentar, autorul introduce în subsolul unor pagini consideraţii metatextuale despre romanul pe care ar intenţiona să-l scrie prelucrând materialul adunat, intenţie la care totuşi renunţă pe motiv de autenticitate: „autorul a început să fie persecutat de ideea că a duce până la capăt lucrarea ar putea însemna un atac la autenticitate – şi, prin urmare, s-ar găsi în situaţia celui care, în timp ce-şi durează casa, mai mult o strică. Ce-ar fi, s-ar putea deodată să-şi spună, ca nici măcar să n-o clădească? Să zică numai: iată, în varul acesta, în cărămida aceasta se află totul…". Pot fi făcute trimiteri atât la programul textualiştilor, cât şi la I.L. Caragiale, cu *Telegrame*, *Proces-verbal* sau *Urgent*… Urmează două romane atât de experimentale încât devin în bună măsură ilizibile. Mostră de extremism textualist, *Impromptu* (1986) pune în relaţie personaje pe mai multe nivele de realitate textuală, inclusiv un autor şi un redactor care comentează pe marginea

textelor rezultate, și oferă șapte finaluri posibile – abandonându-se astfel unei vocații euristice. Și mai dificil de urmărit este romanul *Ultima iarnă* (1991), care transformă identitățile narative și cele ale personajelor într-un spectacol de confuzie căutată cu sârg. Ilizibilitatea descrie nu atât imposibilitatea de a duce la capăt o lectură cu sens, cât inutilitatea ei ca act efectiv. Folosul epistemic al unei astfel de întreprinderi este nul, cu atât mai mult cu cât nu este vorba de experimente aurorale, ci de experimente în siajul altor experimente. **I.** pare că a aspirat simultan să scrie o carte care nu poate fi citită și o carte maxim subversivă – dovadă că *Ultima iarnă* include la sfârșit motivațiile, poate și ele ficționale, pentru care cenzura ar fi respins cartea de la publicare în timpul comunismului. Dinamica lizibilitate–subversivitate este de altfel tipică anilor ’70–’80 din secolul trecut (un alt exemplu este cel al romanelor lui Norman Manea). **I.** s-a adaptat lent, după 1989, intrării în alt sistem de referință. O primă carte scrisă după această dată apare abia în 2002 – *Mateiu Caragiale. Portretul unui dandy român*, biografie sub formă de cronologie care pregătește apariția principalei lucrări a autorului. *Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale însoţite de un inedit epistolar precum şi indexul fiinţelor, lucrurilor şi întâmplărilor în prezentarea lui Ion Iovan* (2008) este un jurnal apocrif, întins din ianuarie 1935 până în ianuarie 1936, care „restituie” jurnalul pierdut al lui Mateiu I. Caragiale cu asemenea abilitate stilistică și în recondiționarea plastografică a epocii, încât a putut trece drept original. Indiciile de falsificare sunt totuși numeroase, nu în ultimul rând intertextualitățile cu scrierile lui I.L. Caragiale, ale cărui personaje și situații apar la **I.** ca personaje și situații din jurnalul autorului lui *Remember.* O inconsistență (sau un alt indiciu de falsificare) ar fi detaliul că jurnalul original a fost scris în franceză, în timp ce apocrifa lui **I.** valorifică intens aspectele idiomatice ale limbii române. Cartea este un adevărat roman, preluând factologia, tabieturile, maniile și manierismele de stil ale lui Caragiale-fiul și înscenând în baza lor un spectacol minuțios mobilat, trecând de la (ne)plăcerile și suspiciunile domestice (incursiuni la domeniu, dificultățile cu Marica, dispariția unui motan) până la adnotări culinare, pasaje criptate à la Edgar Allan Poe din *Cărăbușul de aur*, excursuri heraldice, refractări malițios colorate ale vieții literare, aventuri erotice și afaceri conspiraționiste (Mateiu ar fi fost implicat într-un complot vizând realizarea unei uniuni româno–maghiare). În această „mistificțiune”, parazitare strălucit-creativă a literaturii lui Mateiu I. Caragiale, **I.** și-a găsit, în sfârșit, cartea câștigătoare.

SCRIERI: *După-amiaza unei clipe*, Bucureşti, 1976; *Rezervaţie naturală*, Bucureşti, 1979; *Comisia specială*, Bucureşti, 1981; *Impromptu*, Bucureşti, 1986; *Ultima iarnă*, Bucureşti, 1991; *Mateiu Caragiale. Portretul unui dandy român*, Bucureşti, 2002; *Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale însoţite de un inedit epistolar precum şi indexul fiinţelor, lucrurilor şi întâmplărilor în prezentarea lui Ion Iovan*, Bucureşti, 2008.

Repere bibliografice: Piru, *Debuturi*, *147–149*; Dana Dumitriu, *Un roman comic?*, RL, 1982, 18; Manea, *Contur*, *230–238*; Iorgulescu, *Prezent*, *241–245*; Călinescu, *Biblioteci*, *161–164*; Eugen Simion, *„Impromptu”*, RL, 1986, 37; Mihai Dragolea, *„Impromptu”*, TR, 1986, 41; Tuchilă, *Privirea*, *219–228*; Alexandra Vrânceanu, *Istorie în postmodernism*, RL, 1992, 7; *Dicţ. lit. rom.*, II, *632–634*; Holban, *Ist. lit.*, II, *206–210*; Paul Cernat, *Mateiu Caragiale & Co, als ob*, OC, 2009, 470–471; Popa, *Ist. lit.*, II, *930*; Cistelecan, *Diacritice*, II, *98–103*. ***M.I.***

IOVAN, Tiberiu (3.IV.1934, Petroşani), traducător. Este fiul Olgăi (n. Iovan) şi al lui Iosif, muncitori. A făcut şcoala generală şi liceul la Petroşani (1941–1952), urmând apoi Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1952–1954). Între 1954 şi 1959 studiază limba şi literatura bulgară la Universitatea „Kliment Ohridţki” din Sofia. Lucrează în învăţământul universitar, în serviciul de relaţii externe şi în final la Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică din Bucureşti, de unde se pensionează în anul 1990.

Numărându-se printre puţinii traducători români din literatura bulgară, **I.** a urmărit să pună în circulaţie opera unor prozatori din ţara vecină, transpunând cu deosebire romane de Emilian Stanev, Gheorghi Mişev, Pavel Vejinov şi Bogumil Rainov. Şi-a completat activitatea de traducător cu aceea de lexicograf, alcătuind ghiduri de conversaţie bulgar–român şi român–bulgar, la care se adaugă principala sa lucrare în acest domeniu, *Dicţionar bulgar–român* (1994), precedată şi pregătită de câteva ediţii de formatul „mic dicţionar”.

Traduceri: Emilian Stanev, *Într-o seară liniştită*, Bucureşti, 1966 (în colaborare cu Nicolae Mărgeanu), *La pândă*, Bucureşti, 1977; Kamen Kalcev, C*ei doi din oraşul nostru*, Bucureşti, 1967; Svetoslav Minkov, *Femeia din sicriul de aur*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Constantin Velichi); Orlin Vasiliev, *Haiducul*, Bucureşti, 1970; Lada Galina, *Culoarea izvoarelor*, Bucureşti, 1972; Ştefan

Dicev, *Rali*, Bucureşti, 1972; Gheorghi Mişev, *Matriarhat*, Bucureşti, 1975, *În depărtare*, Bucureşti, 1989; Slav H. Karaslavov, *Arme pentru cei vii*, Bucureşti, 1977; Pavel Vejinov, *Noaptea cu cai albi*, Bucureşti, 1979, *Bariera*, Bucureşti, 1982, *Balanţa*, postfaţă Sanda Anghelescu, Bucureşti, 1985; Liuben Dilov, *Drumul lui Icar*, postfaţă Adrian Rogoz, Bucureşti, 1983; Andrei Guleaşki, *Casa cu scară de mahon*, Bucureşti, 1984; Anastas Nakovski, *Lumea seara, lumea dimineaţa. Accidentul*, Bucureşti 1984; Diko Fucedjiev, *Râul*, Bucureşti, 1986; Bogumil Rainov, *Nu mă face să râd. Domnul Nimeni*, Bucureşti, 1988; Fani Ţurkanova, *Vânzătorul de crime*, Bucureşti, 1991; Jeliu Jelev, *Fascismul*, Bucureşti, 1992, *Omul şi ipostazele personalităţii sale*, Bucureşti, 1995; Petăr Bobev, *Crocodilul sacru*, Bucureşti, 1994. ***I.D.***

IOVESCU, Ion Marin (6.VIII.1912, Spineni, j. Olt – 9.VIII.1977, Bughea de Jos, j. Argeş), prozator.

Părinţii lui, Stana și Marin, erau ţărani săraci. După studii medii la Slatina şi Constanţa, a urmat Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, lucrând apoi ca profesor, voiajor comercial, bibliotecar. Debutează în 1934 la „România literară" (condusă de Liviu Rebreanu). Începuturile afirmării sale literare sunt legate de criticul E. Lovinescu, care l-a „descoperit" în împrejurări evocate într-un text publicat în „Adevărul" (februarie 1936), sub titlul *Un nou Creangă*, şi inclus ulterior în *Memorii*, sub titlul *Un ţăran descălecat în literatură.* Adevăratul debut la cenaclul Sburătorul are loc în toamna lui 1935 când **I.** citeşte, cu mare succes, dintr-un „roman rural", *Nuntă cu bucluc*, care va fi editat în 1936 cu o prefaţă de E. Lovinescu. A mai publicat două romane în anii '40, apoi, după o pauză de două decenii, două volume de nuvele şi povestiri şi încă un roman, apărut în chiar anul morţii sale. În anii '70 i-au fost reeditate romanele din tinereţe. **I.** a mai colaborat la „Vremea", „Revista Fundaţiilor Regale", iar mai târziu la „Argeş" ş.a.

„Publicitatea" pe care E. Lovinescu i-a făcut-o lui **I.**, încă înainte ca scriitorul să aibă tipărită vreo carte, avea să constituie punctul de referinţă pentru receptarea şi evaluarea prozei lui de-a lungul timpului. De fapt, deşi îl comparase, sub imperiul primei impresii de lectură, cu Ion Creangă, criticul şi-a cumpănit cu atenţie aprecierea. Caracteristică pentru poziţia lui **I.** în contextul literaturii interbelice este dubla lui condiţie, de ţăran (prin locul copilăriei şi al experienţelor existenţiale fundamentale) şi, simultan, de intelectual (prin studii, carieră, preocupări literare etc.), sesizată şi consemnată de acelaşi E. Lovinescu. Astfel, bun cunoscător, din interior şi în profunzime, al ruralului, al vieţuirii săteşti, căreia îi aplică – în literatura pe care o face – o privire citadină, cultă, modernă, el reprezintă, într-o versiune minoră (esteticeşte, dar şi sub raport ideatic), un tip de scriitor reprezentativ pentru literatura română modernă. Înzestrat cu un talent incontestabil, dar mai degrabă modest, prozatorul a reţinut din „materia" rurală mai ales paremiologicul, etnograficul, riturile şi obiceiurile, situaţiile de viaţă comune şi repetabile (ori „senzaţionalist" spectaculoase), iar din sfera cultă a formaţiei sale – reţetele literaturii „simple", uşor digerabile, ale povestirii pitoreşti ori, după caz, ale romanului popular (de tip Eugène Sue, cu recurs la elemente caracteristice: violenţa, delincvenţa, fatalitatea, dramele pasionale etc.), cu deznodământ pilduitor, uneori prea vizibil adus din condei. Se degajă din scrierile lui un anumit mesaj demofil, populist, de justiţie socială, însă susţinut cu intermitenţă, nu în mod tezist. Mai târziu, din volumele anilor '60–'70 răzbat încercări – înduioşătoare prin naivitate – de „adaptare" la ideologia autorităţii comuniste, încercări care rămân, totuşi, fără urmări dezastruoase, schemele realismului socialist fiind biruite de verva lexicală, aceeaşi ca în primele cărţi. În general, epica „romanelor" (ghilimelele îi aparţin lui Pompiliu Constantinescu) şi povestirilor lui **I.** e săracă, firavă, anecdotica e comună, cantonată în sfera previzibilului, a obişnuitului (cu unele inserţii de dramatism cam artificioase, chiar dacă plauzibile în sine) şi se desfăşoară după o tramă simplă. Elementele importante ale epicului, evenimentele – decese, ucideri, alte acte de violenţă, gesturi hotărâtoare – sunt expediate rapid, în câteva cuvinte, încât riscă să treacă neobservate, prinse în masa de vorbe care domină textul. Folcloricul şi etnograficul, de care s-a făcut mare caz în receptarea prozatorului, se regăsesc inserate în structura textelor cu naturaleţe, fără

pretenţii de metodă şi de exhaustivitate „ştiinţifică”: o nuntă (în *Nuntă cu bucluc*), un priveghi şi o înmormântare (în nuvela *Soare cu dinţi*, de pildă) dau prilejul desfăşurării unui ritual consfinţit de tradiţie, iar adunările de veselire colectivă ori de taifas, în cârciumă sau în alte locuri, comportă şi ele ritualul lor, mai lax, cuprinzând cântece, strigături, ca şi vorbe de spirit spontane, inedite, motivate contextual. Toate sunt consemnate de narator ca observator avizat al acestor manifestări. Interesul e dat în primul rând de culoarea lingvistică, de savoarea comunicării orale între locuitorii unui sat muntenesc-oltenesc de câmpie, „devenit anexă a mahalalei”, dialogurile fiind atent înregistrate, uneori poate excesiv, frizând neverosimilul. Savuroasă este şi onomastica personajelor, care se cheamă Spirea Suflănlampă, Ioana Cotoibălan, Grigore Bibănac, Onică Dădălău, Umflănări, Toma Fâsnoc, Luţă Ocăţidă, Marin Zgâmboaşă, Savu Găuriciu, Bică Bodârlău. Sunt nume pitoreşti, care amintesc de cele întâlnite în proza altor autori munteni sau olteni. În cadrele unui talent limitat, **I.** a adus o contribuţie de neignorat la modernizarea prozei rurale.

SCRIERI: *Nuntă cu bucluc,* pref. E. Lovinescu, Bucureşti, [1936]; ed. pref. Marin Mincu, Bucureşti, 1971; *O daravelă de proces,* Bucureşti, 1941; *Oameni degeaba,* Bucureşti, 1943; *Lacrimi pe pâine,* Bucureşti, 1967; *Nuntă cu bucluc. Oameni degeaba. O daravelă de proces,* postfaţă E. Lovinescu, Bucureşti, 1969; *Soare cu dinţi,* Bucureşti, 1974; *Marea vâlvătaie,* pref. Laurenţiu Fulga, Bucureşti, 1977.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Memorii*, III, 1935, *101–108*; Călinescu, *Opere*, III, *183–189*; Ovidiu Papadima, *„Nuntă cu bucluc”*, G, 1936, 6; Pompiliu Constantinescu, *„Nuntă cu bucluc”*, VRA, 1936, 447; Octav Şuluţiu, *„Nuntă cu bucluc”*, F, 1936, 7–8; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *235*; Călinescu, *Opere*, III, *183–189*; Streinu, *Pagini*, I, *173–177*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *845*, *Ist. lit.* (1982), *930*; Gabriel Dimisianu, *„Nuntă cu bucluc”*, RL, 1969, 23; Mihail Diaconescu, *Romanele lui Ion Marin Iovescu*, ARG, 1969, 6; Rusu, *Utopica*, *191–196*; Mincu, *Critice*, II, *237–247*; Valeriu Cristea, *„Soare cu dinţi”*, RL, 1974, 44; Titel, *Pasiunea*, *29–34*; Mihai Ungheanu, *„Marea vâlvătaie”*, LCF, 1977, 19; Poantă, *Radiografii*, I, *28–30*; Firan, *Profiluri*, I, *421–423*; Mihai Moșandrei, *Evocări literare*, București, 1989, *214–226*; *Dicţ. scriit. rom.,* II, *634–635*; Nicolae Scurtu, *Noi contribuţii la biografia lui Ion Marin Iovescu*, „Clubul Cafeneaua literară“, 2007, *18;* Popa, *Ist. lit.*, II, *930*. ***N.Br.***

IOVIAN, Ion Tudor (pseudonim al lui Ioan Ivan; 1.I.1952, Valea lui Ion, j. Bacău), poet. Este fiul Ruxandrei Ivan (n. Rotaru), muncitoare, şi al lui Gheorghe Ivan, învăţător, apoi magazioner. Urmează la Buhuşi şcoala primară (1959–1967) şi Liceul Teoretic (1967–1971). În 1976 va absolvi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, secția română–italiană. Publică poezii, recenzii, cronici, grafică în „Floare albastră”, revista liceului din Buhuși. Un grupaj de poeme apărut în revista „Ateneu” (1968) e inclus în antologia *Tineri poeţi* (1969), publicată la Editura Tineretului, cu o prefaţă de Eugen Simion. Participă în timpul studenţiei la şedinţele grupării Noii şi cu intermitenţe la şedinţele cenaclului Junimea. Mai colaborează la „România literară”, „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „Cronica”, „Familia”, „Contrapunct” ş.a. În 1982 este pe lista câştigătorilor concursului pentru debut în poezie organizat de Editura Junimea din Iaşi, dar din manuscris nu apare decât un grupaj intitulat *Să aruncăm în aer tristețea*, semnat Ioan Ivan, în volumul colectiv *Zece poeţi*. **I.** este urmărit o vreme de Securitate, iar în urma unor razii ale miliţiei, în Bacău şi Bucureşti, e tuns şi agresat pentru că purta părul lung. Abia la sfârşitul anului 1983, cu specificaţia *Debut*, apare volumul de versuri *Pădurea de pini.* Până la Revoluţie este bibliotecar, apoi profesor la Buhuşi. În 1994 devine redactor al publicaţiei „Viaţa băcăuană” şi colaborator, apoi redactor al revistei „Zburătorul”; din 1998 este redactor al revistei *13 plus*, iar mai târziu profesor de limba şi literatura română la Colegiul Tehnic „Ion Borcea” din Buhuşi. În 2003 publică un eseu despre pamfletul arghezian, *Gherla imaginarului arghezian* (Premiul Filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor). Și volumul *Baby-secol. Elegii, după victorie, la tobă, cinele şi corn englez* (2005) obține același premiu.

Poet optzecist atipic, **I.** debutează în forţă, impresionând critica momentului: „Un poet remarcabil, subtil, original este Ion Tudor Iovian. […] Deşi are cultul frumuseţii, ar dori să răzuie fardul realităţii până la os, cu cuţitul de bucătărie: tentaţia e deci în fond dublă: să-şi conserve idealul şi să cunoască realul, să se retragă din calea agresiunii şi să-i facă faţă până la capăt. Curios e că, în pofida acestor imagini contrastante şi violente, Iovian ne face mai curând impresia unui anxios şi retractil, suflet melancolic, absent”. Ceea ce scrie Nicolae Manolescu în 1988 cuprinde chintesenţa poeticii sale din primele două volume: un baudelairian fascinat de poezie, dar percepând-o ca pe o agresiune, teatralizând acest conflict, tragic în fond. Melancolia va ceda însă treptat locul sarcasmului, ironiei

funambuleşti, cinismului grandilocvent, fără să dispară complet vreodată, într-un straniu amestec de tristeţe, euforie (Vlad Sorianu) şi percepţii candide, fragede (Al. Cistelecan), mai ales în unele poeme din *Şoricelul Kafka pe foaia de hârtie (mica vicioasă poezia)* (1999): „să locuieşti în lumina de dimineaţă/ a unui măr/ cu toţi porii deschişi – guri flămânde/ să ai norocul să vezi mărul/ înainte de-a avea nume/ când e doar minune şi-ar putea dispărea oricând" (*Nu-mi amintesc*). Scriitura sa combină retorici contrastante, violenţa, frumuseţea, cruzimea, macabrul, puritatea, viziunea şi un extrem realism, în buna tradiţie a marilor poeţi damnaţi, între care, în afară de Baudelaire, maeştrii îi sunt Arghezi şi Villon, deşi nu îi este străin nici simbolismul expresionist din postumele bacoviene. În orice caz, chiar dacă s-a vorbit de modelul „complexului Bacovia", dincolo de acceptarea şi proclamarea poeziei drept vocaţie existenţială totală, propriul provincialism şi damnarea sunt percepute ca blazon de nobleţe. Identitatea socio-poetică a lui **I.** devine mai târziu originală până la vehemenţă (se autointitulează „Iovian împăratul"), histrionismul său tragico-sarcastic colorându-se uneori cu tuşe mai groase, care alternează cu mai vechile vizionarisme, ca în *te-au tot căutat poezie*: „te-au tot căutat poezie –/ şi tu erai în pat cu Iovian împăratul/ îi picurai în urechi otrăvuri secrete/ litere de lumină/ îi săpai în carne cu dinţi de fiară/ cuvinte flăcări şi muzică// ei ţi-au spălat picioruşul translucid cu apă de trandafir/ ţi-au gâdilat tălpile/ când păşeai peste tărtăcuţele atâtor poeţi/ soldăţeşte ori baletând cu bisturiul în mână/ şi n-ai râs n-ai surâs/ şi făceai harşt! harşt! peste venele lor şi din ele/ pişvarţ curgea şi borş căcăniu şi râgâituri// dar Iovian împăratul/ cu peria de sârmă îţi spăla dinţii cariaţi de atâtea dulciuri/ cu care te-au îndopat grăsunii noştri poeţi". Metafizica liricii se altoieşte în *Vedere de pe pod în infranegru* (2012), carte subintitulată *Poezii gris-piper sau Şi va veni Apocalipsa textului*, pe un imaginar al realului sterp, mocirlos, diabolic, conotat moral, social şi existenţial. Discursul este, paradoxal, mai pronunţat intertextual, dar ca o reacţie de autoapărare la infuzia letală de realism rece, „apocalipsa textului", uneori dezlănţuită, alteori combustie la foc domol, suferinţă încremenită, fiind unica „soluţie", nu atât pentru a obţine un efect de originalitate, cât pentru a „genera" propria „existenţă" şi existenţa Celuilalt (*eu scriu ca să generez existenţă*). Acum **I.** se apropie de expresionismul postumelor bacoviene, dar la el strigătul mut, deformat de neputinţă, se plachează alternativ când pe un imaginar violent al revoltei, când pe un minimalism al vidului, asumat însă şi transformat în destin artistic, posibil salvator.

SCRIERI: *Pădurea de pini*, București, 1983; *Presiunea luminii*, București, 1987; *După-amiază cu scaun gol*, Bacău, 1995; *Șoricelul Kafka pe foaia de hârtie (mica vicioasă poezia)*, Botoşani, 1999; *Pagini alese*, introd. Vlad Sorianu, Bacău, 2001; *Gherla imaginarului arghezian*, Bacău, 2003; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Baby-secol. Elegii după victorie, la tobă, cinele și corn englez*, pref. Marian Dopcea, Bacău, 2004; *Îți voi injecta poezie în sânge*, Iaşi, 2011; *Vedere de pe pod în infranegru. Poezii gris-piper sau Și va veni Apocalipsa textului*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *„Pădurea de pini"*, RL, 1984, 6; Nicolae Manolescu, *Un tânăr poet*, RL, 1988, 7; Al. Călinescu, *O înfiorare între cuvinte*, CRC, 1988, 18; Iulian Boldea, *Iluzie și renunțare*, VTRA, 1996, 6; Al. Cistelecan, *Între angoasă și clamoare*, VTRA, 1996, 6; Mircea A. Diaconu, *Șoricelul Kafka*, CL, 2000, 5; Marian Dopcea, *La colț, la generație, la Iovian*, PSS, 2002, 1–2; Vlad Sorianu, *Un eseu despre pamfletul arghezian*, „Vitraliu" (Bacău), 2003, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *565*; Dan C. Mihăilescu, *Optzecismul în „Opera omnia"*, DM, 2011, 396; Adrian Jicu, *Împăratul Iovian şi malaxorul poeziei optzeciste*, ATN, 2012, 1. ***R.D.***

IOVIŢĂ, Vlad (25.XII.1935, Cocieri–Dubăsari – 23.VI.1983, Chişinău), prozator. Este fiul lui Ignat Ioviţă, ţăran. După absolvirea Şcolii Coregrafice „A. Vaganova" din Leningrad (1954), **I.** este o vreme balerin la Teatrul de Operă şi Balet din Chişinău. În 1964 a absolvit cursurile de scenarişti la Institutul Unional de Cinematografie din Moscova şi, până la sfârşitul vieţii, activează la Studioul Moldova-Film din Chişinău. Între 1981 şi 1983 a fost secretar al Comitetului de conducere al Uniunii Cineaştilor din RSS Moldovenească. Realizează, ca scenarist şi ca regizor, numeroase filme documentare şi lungmetraje, ceea ce le caracterizează fiind viziunea poetică, aplecarea spre baladesc. A fost distins cu Premiul de Stat pentru filmul *Dimitrie Cantemir* (1976) şi cu titlul Maestru Emerit al Artei (1982). Ca scriitor, debutează cu volumul de nuvele *Râsul şi plânsul vinului* (1965).

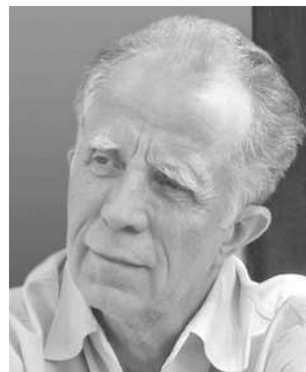
În contextul tendinţelor generale specifice prozei anilor '60–'80 din secolul trecut, **I.** încearcă mai întâi să autohtonizeze neorealismul italian. Elementul neorealist este revelator la nivelul expresiei, ca viziune, personaj, intrigă şi construcţie în cerc. Se mizează pe singularitatea situaţiei, pe ciudăţenia unora şi pe violenţa

lor comportamentală, şi nu pe lirismul pastoral, prioritar frecvent în epocă. Experienţa proprie, inserţiile autobiografice dau şi ele autenticitate paginilor. Accentul pus pe poetizarea unor scene, pe decupajul episoadelor vizualizează concreteţea faptului de viaţă: un bătrân îşi pierde în război cei şapte feciori; într-un lagăr al morţii, în atmosfera de teroare şi exterminare, încolţeşte o dragoste nefastă; un fântânar mobilizat dezertează de pe frontul stalingrădean şi, întors acasă, se ascunde într-o fântână etc. Războiul, destinul unei generaţii mutilate, trecutul mai îndepărtat al neamului jalonează în linii mari nuvelistica lui **I.** Protagoniştii din *Dincolo de ploaie*, *Dans în trei*, *Magdalena*, plictisiţi de existenţa lor mediocră, nu sunt nici învinşi, nici rataţi. Ei fac parte din categoria nonconformiştilor, înscriindu-se în galeria tipurilor tradiţionale ale prozei rurale. *Un hectar de umbră pentru Sahara* (1984) are ca personaj central pe basarabeanul dezrădăcinat care, revenit în mediul de obârşie, mânat ca de soartă, îşi află aici moartea. Proza din ultimii ani de viaţă ai lui **I.** este polemică, adeseori cu aluzii străvezii la adresa sistemului totalitar. Dumitru Crudu opina, în 2011, că „în replică la proza poematică şi înduioşătoare a lui Ion Druţă, povestirile şi nuvelele lui Ioviţă înfăţişează o realitate dură, metalică, tăioasă ca lama toporului, unde oamenii sunt mâncaţi pe dinăuntru de obsesii de nelecuit şi unde nu mai e loc de iluzii sau de suavităţi gratuite”. Nuvelele i-au fost traduse în limbile rusă, germană, slovacă ş.a.

SCRIERI: *Râsul şi plânsul vinului*, Chişinău, 1965; *Dincolo de ploaie*, Chişinău, 1970; ed. 2, pref. Vasile Coroban, Chişinău, 1979; *Trei proze*, Chişinău, 1971; *Dimitrie Vodă Cantemir*, Chişinău, 1974; *Făt-Frumos*, Chişinău, 1981; *Un hectar de umbră pentru Sahara*, Chişinău, 1984; ed. Bucureşti–Chișinău, 2001; *Friguri*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1985; *Un hectar de umbră pentru Sahara*, Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: Haralambie Corbu, *Interpretări*, Chişinău, 1970, *210–214*; Nicolae Bileţchi, *„Dincolo de ploaie”*, „Nistru”, 1971, 1; Gheorghe Chira, *Vlad Ioviță*, în *Profiluri*, *223–228*; Mihai Cimpoi, [*Vlad Ioviță*], LA, 1982, 28 octombrie, 1984, 1 noiembrie, CC, 1996, 3; Iurie Colesnic, *Vlad Ioviță. Un prozator basarabean*, MS, 1992, 1–4; Vladimir Beşleagă, *Vlad Ioviță și istoria*, „Basarabia”, 1996, 5–6; Burlacu, *Critica*, *101–125*; Octavian Soviany, *Sub semnul realismului magic*, LCF, 2004, 40; Aliona Grati, *„Un hectar de umbră pentru Sahara”*, CF, 2005, 11–12; *Vlad Ioviță dincolo de timp*, Chișinău, 2005; *Mică encicl.*, *401–410*; Viorica Zaharia-Stamati, *Eseu despre proza lui Vlad Ioviță*, Timișoara, 2005; Elena Ţau, *Strategii ale perspectivei narative în proza lui Vlad Ioviță*, LA, 2006, 13 iulie; Burlacu, *Texistenţe*, I, *243–245*; Dumitru Crudu, *Vlad Ioviță: un mare scriitor nedreptăţit*, „Timpul” (Chişinău), 2011, 21 ianuarie. ***A.B.***

IRIMIA, Dumitru (21.X.1939, Roman – 3.VII.2009, Iași), stilistician.

Este fiul Mariei (n. Ciubotaru) şi al lui Neculai Irimia, muncitor la Arsenal Roman. În 1956 a absolvit liceul la Roman, iar în 1962 Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi, secţia limba şi literatura română. În 1976 îşi ia doctoratul cu teza *Limbajul poetic eminescian*. În 1962 intră în învățământul universitar, în 1990 devenind profesor în Catedra de limba română a Facultăţii de Litere de la Universitatea „Al. I. Cuza”, unde între 1990 şi 1992 ocupă şi funcţia de decan. Între 1972 şi 1974 a fost lector de limba română la universităţile din Torino şi Milano, iar în 1994 *visiting professor* la universităţile din Napoli şi Salerno. Între 1999 şi 2001 predă la Universitatea Ca’ Foscari din Veneţia, aici fiind şi director adjunct al Centrului Român de Cultură şi Cercetări Umaniste. Ales vicepreşedinte al Societăţii de Ştiinţe Filologice din România, este şi membru în consiliul de conducere al Societăţii Limba Noastră cea Română din Republica Moldova, coordonator al Centrului de Cercetări Logos, coordonator al programului de cercetare Studii eminesciene la Centrul Naţional de Studii „Mihai Eminescu” din Ipoteşti, inițiator și redactor principal al publicației „Collegium”, membru în colectivul de redacţie al publicaţiilor „Analele Universităţii «Al. I. Cuza» din Iași”, „Limba română” (Chișinău).

Prin originalitatea şi îndrăzneala cu care regândeşte structura gramaticală a limbii române şi repune stilistica în discuţie ca funcţie a semanticii aplicate, **I.** ocupă un loc singular printre lingviştii români contemporani. El acoperă un

spectru larg de preocupări şi reuşeşte să aducă o contribuţie marcat originală în disciplinele abordate. Trăsătura comună a gândirii de stilistician a lui **I.**, cu aplicare consecventă şi aprofundată la opera lui M. Eminescu, de teoretician al lingvisticii, de autor al unei gramatici a limbii române rămâne aşezarea pe primul plan a relaţiilor şi a funcţiilor şi descrierea formelor în raport cu rolul îndeplinit în ansamblul comunicării. Gramatica este sinonimă cu morfosintaxa, un ansamblu de forme în relaţie cu alte forme; stilistica oferă partea descriptibilă a semanticii, iar universul poetic al unui scriitor – al lui Eminescu în speţă – este gândit ca reunirea structurilor profunde cu expresiile lingvistice, funcţii ale celor dintâi. *Gramatica limbii române* (1997), care reuneşte cercetările de gramatică ale lui **I.**, preocupat îndeosebi de funcţionarea verbului, s-a impus prin viziunea în care predomină analiza logică a funcţiei şi descrierea relaţiei stabilite de formă în sistem, viziune ce guvernează şi concepţia stilistică a lui **I.** Rezumată, aceasta ar fi că gramatica este o expresie a semanticii. O ilustrează un material imens, ales cu precădere din opera lui Eminescu. Masiva lucrare *Limbajul poetic eminescian* (1979) oferă descrierea pe niveluri tradiţionale a lexicului eminescian (nivelul fonetic, gramatical–morfologic, sintactic, lexical, nivelul figurilor de stil – epitet, comparaţie, metaforă etc.), dar oferă şi un capitol de „câmpuri imagistice”, de constelaţii simbolice specifice în domeniul uman, al spaţiului cosmic, al naturii terestre, al naturii anorganice, al artelor, al religiilor şi mitologiilor, în funcţie de care poate fi descris universul imaginar al poetului. Până în acel moment, nimeni nu încercase în stilistica românească reunirea tipurilor de demers ale lui Leo Spitzer cu sugestiile psihanalitice ale metaforelor obsedante ale lui Charles Mauron. Analiza limbajului eminescian este adâncită până la ultimele nuanţe, cuvânt cu cuvânt şi sintagmă cu sintagmă, întotdeauna însă în raport cu gândirea poetului. De asemenea, **I.** a inițiat, a coordonat și a participat la realizarea câtorva monumentale sinteze eminescologice: *Dicționarul limbajului poetic eminescian: concordanțele poeziilor antume* (I–II, 2002), *Dicţionarul limbajului poetic eminescian: concordanţele poeziilor postume* (I–IV, 2006), *Dicţionarul limbajului poetic eminescian: concordanţele prozei antume* (2009), care stabilesc concordanțele lexicului, în timp ce *Dicţionarul limbajului poetic eminescian: semne şi sensuri poetice* (I–II, 2005–2007) reface lexiconul limbajului poetic.

SCRIERI: *Limbajul poetic eminescian*, Iaşi, 1979; ed. 2, pref. Mihai Zamfir, Iași, 2012; *Introducere în stilistică*, Iaşi, 1999; *Dicţionarul limbajului poetic eminescian: concordanţele poeziei antume* (în colaborare), I–II, Botoșani, 2002, *Semne şi sensuri poetice* (în colaborare), I–II, Iaşi, 2005–2007, *Concordanţele poeziilor postume* (în colaborare), I–IV, Iaşi, 2006, *Concordanţele prozei antume* (în colaborare), I, Iaşi, 2009. **Ediţii:** M. Eminescu, *Despre cultură şi artă*, Iaşi, 1970, *Poezii*, pref. edit., Iaşi, 1994, *Opera poetică*, pref. edit., Iaşi, 1999; ed. 2, Iași, 2006.

Repere bibliografice: George Bădărău, *Studii de lingvistică şi stilistică*, CL, 1999, 1; Zamfir Bălan, *O nouă perspectivă*, RL, 2003, 11; Constantin Cubleşan, *„Dicţionarul limbajului poetic eminescian”*, VR, 2003, 11–12; Livia Cotorcea, *Ce se mai întîmplă în eminescologie*, CL, 2005, 12; Solomon Marcus, *Un nou dicţionar Eminescu*, RL, 2007, 4; Rodica Zafiu, *Dumitru Irimia*, RL, 2009, 28; Dan Hăulică, *Dumitru Irimia sau Morala și adevărul limbii*, RL, 2009, 44; Lorenzo Renzi, *Dumitru Irimia*, „Philologica Jassyensia”, 2009, 1; *Cer eminescian. Omagiu postum lui Dumitru Irimia*, coordonatori Andrei Irimia și Mona Irimia Novac, Iași, 2012. ***R.S.***

IRIMIE, Negoiţă (30.IX.1933, Ploieşti – 19.II.2000, Cluj-Napoca), poet. Este fiul Ioanei (n. Grama) şi al lui Negoiţă Irimie, cizmar. Începe şcoala la Ploieşti, apoi familia mutându-se la Blaj, termină aici liceul (1950). Între 1952 şi 1956 urmează Facultatea de Filologie la Universitatea din Cluj. Funcţionează ca redactor la „Tribuna” (din 1957) şi este în acelaşi timp custode al Galeriilor de Artă Tribuna (1957–1985), unde au expus peste 150 de artişti plastici din ţară şi din străinătate. A fost directorul departamentului Arte vizuale din cadrul Asociaţiei Culturale „Lucian Blaga” pentru UNESCO, consilier editorial la revista „Han Yana News” din Cluj-Napoca (din 1994), redactor principal la câteva almanahuri editate de revista „Tribuna”: *Omagiu lui Brâncuşi* (1976), *Condiţia scriitorului de provincie* (1978), *„Tribuna” la un sfert de secol* (1982) ș.a. Debutează cu versuri în „Almanahul literar” din Cluj (1953) şi editorial cu volumul *Cascadele luminii* (1964). Mai colaborează la „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Meridianul Timişoara”, „Orizont”, „Steaua”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Adevărul literar și artistic”, „Astra”, „Astra blăjeană” ş.a. Multe poezii i-au fost traduse şi publicate în antologii sau în diverse reviste din Austria, Franţa, Germania, Italia, Belgia, Canada, Marea Britanie.

„Blăjean născut la Ploieşti”, cum se autodefineşte, sinteză între miticismul lui I.L. Caragiale şi sobrietatea Şcolii Ardelene, **I.** este, până într-un moment, unul din cei mai prolifici poeţi ai generaţiei sale, scriind nu numai versuri, ci şi cronici de artă plastică, crochiuri, tablete de scriitor etc. A publicat, cu o ritmicitate „ardelenească”, volum după volum, rămânând constant şi în exprimarea prin operă a crezului artistic. De la cartea de debut până la volumele anilor ’90, autorul nu-şi schimbă în mod esenţial registrul poetic şi nici temele predilecte, perspectiva social-istorică modelându-se însă de-a lungul timpului, iar versurile-manifest, conjuncturale, rudimentare fiind abandonate în favoarea unei atitudini reflexive. **I.** rămâne fidel aceluiaşi „dulce stil clasic”, chiar dacă unele „libertăţi lingvistice” anunţau din etapă în etapă o anume primenire poetică. Adept al versului ritmat şi rimat, el aduce în placheta *Patima ciocârliei* (1970) un mănunchi de poeme axate pe o tematică largă, convertită de cele mai multe ori în poezie autentică. Îşi leagă numele, în buna tradiţie a lirismului românesc, de cinstirea locurilor natale: Blajul, Transilvania, ţara. *Patria limbii române* (1985) se înscrie în ceea ce se numeşte „poezia cetăţii”, incluzând aici meditaţia lirică, parabola istorică şi socială, evaluarea trecutului legendar devenit proiect liric. Sursa de la care pleacă poetul este folclorică; deşi aparent versul nu mai are nimic din izvorul originar, el păstrează în conţinut tiparul arhetipal. În volumul *Colorând o frază* (1978) **I.** include o altfel de poezie, unde sunt prezente, în tonuri calde, calme, cu discrete nuanţe ironice, împinse uneori cu delicateţe până la parodie, sentimente care pendulează între accentul grav dat de conştiinţa trecerii timpului şi un fel de divertisment festiv. Volumul *Desen după natură* (1988) cuprinde două cicluri, *Scriptorum* şi *Epistolarium*. Primul are o compoziţie eterogenă: alături de poezii erotice, pasteluri nostalgice, se întâlnesc evocări ale unor poeţi sau eroi ai trecutului, locuri şi evenimente istorice. Lui Eminescu, Blaga, Apollinaire, Esenin, poeţii îndrăgiţi, li se consacră fie ode, fie „reconstituiri” ale universului lor imaginar. Evocările istorice au forma unor stampe lirice, fixând o ambianţă ale cărei elemente capătă semnificaţii simbolice. Spre deosebire de alţi poeţi ai generaţiei sale la care epicul ocupă un loc important, **I.** surprinde tocmai prin absenţa acestuia.

SCRIERI: *Cascadele luminii*, Bucureşti, 1964; *Dor de infinit*, Bucureşti, 1966; *Joc de planete*, Bucureşti, 1966; *Echilibru indiferent*, Bucureşti, 1969; *Patima ciocârliei*, Cluj, 1970; *Ramură solară*, Cluj, 1972; *Aluzie marină*, Bucureşti, 1973; *Colorând o frază*, Cluj-Napoca, 1978; *Strada cu un singur număr*, Cluj-Napoca, 1983; *Patria limbii române*, Bucureşti, 1985; *Desen după natură*, Cluj-Napoca, 1988; *Turmele albe, zăpezile*, Cluj-Napoca, 1993; *Bazar sentimental*, pref. D.R. Popescu, Bucureşti, 1998; *Ultimul anotimp*, pref. Gabriela Leoveanu, Clul-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Ion Oarcăsu, *Prezenţe lirice*, Bucureşti, 1968, *174–179*; Nicolae Manolescu, *Negoiță Irimie*, RL, 1972, 26; Piru, *Poezia*, II, *211–213*; Poantă, *Radiografii*, II, *108–109*; Taşcu, *Poezia*, *148–152*; *Negoiță Irimie – 60*, TR, 1993, 39 (grupaj special); Miron Scorobete, *Generaţia noastră*, TR, 1995, 15; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *635–637*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *106–108*; Valentin Taşcu, *Negoiță Irimie*, PSS, 1999, 9–11; Vasile Lucaciu, *Cetățean de onoare al poeziei...*, ST, 2000, 2–3; Gabriela Leoveanu, *Incursiune sentimentală în lirica lui Negoiță Irimie*, PSS, 2004, 1–3; Titus Popescu, *Antologie Negoiță Irimie*, ST, 2012, 1. ***M.Pp.***

IRINEU, Cora (22.I.1888, Târgu Bujor – 11.II.1924, Bucureşti), prozatoare, publicistă. Este întâiul dintre cei cinci copii ai Elenei şi ai medicului Dimitrie Friedman; a primit la naştere prenumele mamei. Familia – mai puţin tatăl, care s-a stins prematur în 1904 – va adopta în anii războiului numele Irineu. Probabil tot atunci viitoarea scriitoare îşi alege şi prenumele Cora. **I.** termină liceul în 1906 la Constanţa şi se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. După obţinerea licenţei, în 1912, se va fi întors în capitala Dobrogei, unde se găsea în 1916. În epoca studiilor a frecventat cenaclul lui Al. Macedonski şi, cu siguranţă, cercul de la „Noua revistă română”, căci directorul acesteia, C. Rădulescu-Motru, i-a fost profesor, iar secretarul de redacţie, C. Beldie, coleg şi prieten apropiat. Nu a publicat, se pare, nimic acolo, dar va intra în redacţia revistei „Ideea europeană”, pe care C. Rădulescu-Motru o scoate după război. Ea va semna, de la primul număr (iunie 1919), articole şi eseuri pe teme diverse, recenzii şi note. În 1921–1922 mai colaborează la „Viaţa românească”, aici apărându-i însemnări de călătorie în Ţara Bârsei şi în Crişana şi câteva poeme în proză. Dintr-o nouă călătorie în Banat îi trimitea lui C. Beldie epistole cu impresii, care sunt date la iveală în „Ideea europeană”. A mai colaborat la „Flacăra”, „Cuvântul liber” şi „Cugetul românesc”. Succesul însemnărilor publicate în presă sub titlul *Scrisori bănăţene* a determinat-o pe autoare să le strângă într-un volum dar, chiar în ajunul apariţiei

lui, în urma unei crize pasionale, ea şi-a luat zilele. Mai târziu, în 1946, C. Beldie a făcut cunoscute, în „Revista Fundaţiilor Regale", fragmente din corespondenţa şi jurnalul ei intim.

Ca şi ceilalţi redactori de la „Ideea europeană", **I.** se află într-o agitată căutare a unor remedii împotriva „spiritului cărturăresc" închistat, rupt de viaţă. În publicistică se ocupă de mişcarea feministă, de naţionalismul hindus, de „forţele morale ale Statelor Unite", de „noile grupări intelectuale din Franţa", iar în relaţie cu literatura era interesată de „poeţii creştini" (Paul Claudel, Francis Jammes şi Paul Verlaine din *Sagesse*) sau de „romanul subconştientului" (Marcel Proust). În practică, o soluţie la îndemână a fost pentru **I.** călătoria, îndeosebi în părţile transcarpatine, necunoscute ei. Însemnările publicate la început (*În Ţara Bârsei* şi *În Ţara Crişului*) au în centru preocuparea de a înfăţişa locurile şi oamenii, cu elementul lor caracteristic, cu istoria lor. Discret, mai mult în chip aluziv, sunt indicate şi stările sufleteşti ale călătoarei, cele suscitate de peisaje, dar şi cele dintr-un strat mai profund. Cât priveşte primul ţel, el este atins integral, căci **I.** are un spirit de observaţie de o rară acuitate, ştie să culeagă informaţiile necesare şi are darul descrierii plastice, într-o frază amplă, cu un vocabular suplu, bogat. Aceste însuşiri frapează şi mai mult în *Scrisori bănăţene* care, măcar iniţial, fuseseră destinate unui prieten şi, astfel, ignorau constrângerile, prejudecăţile şi convenienţele. Plasticitatea expunerii este aici sporită, contribuind la aceasta pitorescul, frumuseţea „vederilor", peisajul însuşi, dar ceea ce câştigă definitiv este verva, umorul bonom, împrumutat parcă şi el de la oamenii locurilor. Un rol major îl au, de asemenea, regionalismele bănăţene, pe care autoarea nu doar le percepe cu maximă precizie, ci le adoptă până la identificarea cu vorbitorii acestui grai. Ultimele însemnări de călătorie, *Prin Ţara Oltului* şi *Cetatea Cibinului*, relevă un colorit mai sobru şi, deşi păstrează unele elemente de stil epistolar şi de jurnal intim, se apropie mai mult de reportajul literar. Originală, cu deosebite virtuţi artistice, proza rămasă de la **I.** îi asigură autoarei un loc în memorialistica de călătorie românească.

SCRIERI: *Scrisori bănăţene*, Bucureşti, 1924; ed. îngr. şi pref. Petre Pascu, Timişoara, 1975.

Repere bibliografice: Claudia Millian, *Recitind „Scrisorile bănăţene" de Cora Irineu*, ALA, 1922, 105; Camil Petrescu, *„Scrisori bănăţene" de Cora Irineu*, RVVR, 1924, 4; Sadoveanu, *Cărţi*, I, *164–165*; Perpessicius, *Opere*, II, *101–103, 261–262;* Iorga, *Ist. lit.*, II, *335*; Predescu, *Encicl.*, *445*; Şerban, *Ispita, 223–225;* Veronica Porumbacu, *„Scrisori bănăţene"*, RL, 1975, 31; D.M. [Dumitru Micu], *„Scrisori bănăţene"*, CNT, 1975, 33; Ungureanu, *Imediata*, I, *8–28*; Kalustian, *Simple note*, IV, *49–62*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *637*; Constantin Beldie, *Memorii. Caleidoscopul unei jumătăţi de veac în Bucureşti (1900–1950)*, pref. Nicolae P. Leonăchescu, Bucureşti, 2000, *passim;* Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *46–50*. ***V.D.***

IROAIE, Petru (22.V.1907, Adâncata, j. Suceava – 22.XI.1984, Palermo, Italia), folclorist, istoric literar. Este fiul Elisabetei și al lui Vasile Iroaie, țărani. Urmează şcoala primară în localitatea natală, iar gimnaziul şi liceul la Suceava, luându-şi bacalaureatul în 1925. Face studii de filosofie la Universitatea din Cernăuţi (1929–1933) şi de specializare la Şcoala Română din Roma (1934–1936). Funcţionează, mai întâi, ca învăţător în comuna Mândreşti din judeţul Vrancea (1924–1925), iar apoi ca profesor suplinitor la Cernăuţi (1933–1934, 1936–1937), pentru a deveni, în 1940, asistent la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. Din 1942 este trimis lector de limba şi literatura română la Universitatea din Palermo, unde rămâne ca profesor până la sfârşitul vieţii. Şi-a susţinut doctoratul în filologie în 1936, cu teza *Cântecul popular istroromân*, la Universitatea din Cernăuţi. Este membru fondator al Societăţii Academice Române, înfiinţată în 1957 la Roma. A colaborat, în țară și în Italia, la „Arhiva", „Archivum romanicum", „Bollettino del Centro di Studi Filologici e Linguistici Siciliani", „Buletinul «Mihai Eminescu»", „Celebes", „Cetatea Moldovei", „Codrul Cosminului", „Convorbiri literare", „Cuget clar", „Ethnos", „Ephemeris dacoromana", „Făt-Frumos", „Folklore", „Fond şi formă", „Giornale di politica e di letteratura", „Giornale di Sicilia", „Italica", „Îndreptar", „Junimea literară", „La cultura nel mondo", „La Sicilia del popolo", „Meridiano di Roma", „Moldova literară", „Rassegna storica del Risorgimento", „Richerche di filologia romena", „Revista scriitorilor români", „Romana", „Tribuna" ş.a.

După debutul editorial din 1934, cu studiul de istorie literară *La centenarul Al. Odobescu (1834–1934)*, **I.** se consacră folcloristicii, devenind unul din teoreticienii domeniului. Cercetările premergătoare susţinerii tezei de doctorat şi teza însăşi se opresc asupra folclorului istroromân. Din acest spaţiu etnic culege şi publică interesante florilegii: *Aşă căntaţ! Cântece populare istroromâne – Canti*

popolari istroromeni (1936), *Il canto popolare istroromeno*, în „Ephemeris dacoromana" (1940), *Grai şi băsmuire cirebiră* (1940), *Alte cântece populare istroromâne* (1940). Lucrarea de referinţă a activităţii sale de folclorist o constituie *Caracterul poeziei populare* (1937), încercare de sinteză, cu puncte de vedere originale, asupra statutului textului folcloric şi a trăsăturilor sale definitorii. Demnă de relevat este ideea existenţei unui „limbaj social" – un fel de tipare colective –, în care se topesc vocile individuale. De asemenea, afirmaţia că literatura populară ia naştere şi se impune, persistând în timp, numai dacă individul creator îşi identifică personalitatea cu aceea a colectivităţii din care provine şi creează în direcţia de gândire şi expresie a acesteia. Dezbaterea este continuată în lucrarea *Poezia autentic populară* (1938), ce dezvoltă opinia izvodirii folclorului prin indivizi de talent, care au ajuns la un grad înalt de identificare cu etnosul. În viziunea lui **I.**, geneza poeziei populare cunoaşte trei momente esenţiale: primar, semnalabil în etapa şlefuirii formale şi ideatice a textului de către un creator anonim; secundar, reprezentat de faza receptării de către persoana sau persoanele din preajma creatorului; terţiar, în perioada circulaţiei textului la nivelul colectivităţii, când acesta se cristalizează în forme supraindividuale. În poezia populară – afirmă cercetătorul – nu pot fi identificate individualităţile care au creat-o. Ea se circumscrie limbajului colectiv şi se întrupează în forme tipice. De aceea, cunoaşterea acestor forme este absolut necesară pentru a discerne autenticul de contrafacere, piesele genuine de contaminările lăutăreşti sau de intruziunile orăşeneşti. În aceeaşi linie cu Lucian Blaga, Dan Botta, Liviu Rusu, Ovidiu Papadima, Vasile Băncilă şi Mircea Vulcănescu, în studiul *Energie şi vitalitate românească* (1941) **I.** încearcă să surprindă şi să definească specificul naţional, abordând chestiunea din perspectivă folclorică. Semnificative în această privinţă ar fi figurile şi faptele haiducilor, acţiunile lui Tudor Vladimirescu şi cele ale lui Avram Iancu, elemente care au sintetizat la un moment dat vitalitatea şi voinţa neamului şi au avut un larg răsunet în folclor. **I.** aduce mărturii despre „jalea românilor de peste Prut şi Nistru", relevă faptele de vitejie ale „dorobanţilor lui Vodă Carol I" şi evidenţiază importanţa istorică a actului de la 1 decembrie 1918, când s-a înfăptuit unirea tuturor românilor. Un punct de vedere aparte are asupra *Mioriţei*, care ar constitui „expresia firii poporului român, dar nu ca renunţare la luptă, ci ca închinare în faţa voinţei divine, după un energic frământ de apărare". În *Umanesimo romeno* (1967) **I.** se arată din nou preocupat de circumscrierea coordonatelor spiritualităţii naţionale, încercând o proiectare în perspectiva largă a culturii europene.

SCRIERI: *La centenarul Al. Odobescu (1834–1934)*, Suceava, 1934; *Caracterul poeziei populare*, Cernăuţi, 1937; *Critica criticii româneşti*, Cernăuţi, 1937; *Poezia autentic populară*, Iaşi, 1938; *Ionel Teodoreanu*, Cernăuţi, 1939; *Sensul folcloric în poezia lui Eminescu*, Cernăuţi, 1940; *Energie şi vitalitate românească*, Bucureşti, 1941; *Omenia românească*, Bucureşti, 1941; *Natură şi sens popular românesc*, Iaşi, 1942; *Sulla poesia popolare italiana*, Iaşi, 1942; *Vita e poesia popolare romena*, Bucureşti, 1943; *Bălcescu, precursore del socialismo romeno*, Palermo, 1946; *Tudor Arghezi, il poeta „dalle sette fronti"*, Palermo, 1946; *„Mioriţa" o Il canto della fusione con la natura*, Napoli, 1958; *Umanesimo romeno*, Trapani, 1967; *Conversazioni critiche*, I, Palermo–Roma, 1967. **Culegeri:** *Cântece populare istroromâne*, Cernăuţi, 1936; *Aşă cântaţ! Cântece populare istroromâne – Canti popolari istroromeni*, ed. bilingvă, Susneviţa-Jeian, 1936; *Grai şi băsmuire cirebiră*, Iaşi, 1940; *Alte cântece populare istroromâne*, Iaşi, 1940.

Repere bibliografice: Domnica Palade, *Valori româneşti în exil*, „America" (Cleveland), 1951, 84; Mircea Popescu, *Cărţi româneşti în exil*, „Revista scriitorilor români" (München), 1972, 11; Constantin Sporea, *Petru Iroaie*, „Revista scriitorilor români", 1984, 21; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *637–640*; Elena Pascaniuc, *Folclorişti bucovineni în exilul literar românesc: Petru Iroaie*, „Analele Bucovinei", 2004, 2; Datcu, *Dicţ. etnolog., 494–495;* Manolescu, *Enciclopedia, 434.* ***I.O.***

ISAC, Emil (17.V.1886, Apahida, j. Cluj – 25.III.1954, Cluj), poet, dramaturg, gazetar.

Este fiul Elizei Isac (n. Roşescu), pictoriță, pianistă, profesoară de desen, şi al avocatului Aurel Isac, apărător în procesul memorandiştilor. O soră a lui **I.**, Valeria, a fost pianistă și compozitoare. A absolvit cursul primar la o şcoală evanghelică de limbă germană din Cluj, trece apoi la Liceul Piariştilor din acelaşi oraş, urmează ultimele trei clase la Liceul

Grăniceresc din Năsăud, dar își susţine bacalaureatul abia în 1907, după ani de întrerupere, la Liceul Regal din Sibiu. La Cluj face studii universitare juridice și sociologice, terminate în 1910. Debutează devreme (1902), la foaia „Ellenzék", cu un articol despre V. Alecsandri. Debutul în limba română îl reprezintă poezia *La umbra plopilor*, apărută în 1903 în „Familia"; după un an îi apar versuri și în „Gazeta Transilvaniei", paralel cu articole și traduceri. Devine în acest timp prieten cu Ady Endre. Un stagiu la Paris îl familiarizează cu simbolismul apusean, cunoscut nemijlocit. După 1910 colaborează la publicaţiile bucureștene „Vieaţa nouă" și „Noua revistă română", este prezent cu texte polemice în „Facla", de asemenea în „Simbolul", efemera revistă a lui S. Samyro (Tristan Tzara) și I. Iovanaki (I. Vinea), semnează în „Absolutio" din Iași. În 1917–1918 este redactor la gazeta „Adevărul" (Budapesta, Sibiu). Participă la mișcarea social-democrată și colaborează la ziarul „România muncitoare" al lui I.C. Frimu, ceea ce va avea ecouri în lirica sa. La Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia e ales în Marele Sfat Naţional. În 1919–1920 va fi șef al biroului de presă al Consiliului Naţional Român din Transilvania, calitate în care a militat pentru cauza românească la Conferinţa de Pace de la Paris. *Cartea unui om* (1925) include articole scrise după 1918. Două decenii (1920–1940) funcţionează ca inspector al teatrelor și așezămintelor artistice din Transilvania și Banat, iar temporar (1925–1931) ca profesor de estetică la Academia de Arte Frumoase din Cluj, la a cărei întemeiere contribuise. După 1940 se refugiază la Turda, de unde, în 1945, revine la Cluj. În noiembrie 1948 este ales membru corespondent al Academiei RPR.

Cu primul volum, *Poezii. Impresii și suveniri moderne* (1908), **I.**, aderând la o direcţie novatoare, se diferenţiază ferm de literatura transilvăneană a momentului, reprezentată de Octavian Goga. Poetul călătorise la Viena, München, Paris și Milano, fiind marcat de dezbaterile curente în cultura vremii. Pe scurt, „senzaţiile moderne" traduc tensiuni de ordin social, insinuând neliniști, punctând așteptări și împliniri. Fabricile vibrează sub straturi confuze de fum, oamenii se adună la porţi într-o tăcere stranie, încărcată de prevestiri: „Își șterg ochii și n-au răgaz să plângă…". Ceaţa, fumul, negrul apăsător, tente utilizate expresionist, sunt simboluri oarecum cinematografice, potenţate prin refren și constituindu-se într-un bloc reflectant. Procedeu expozitiv tipic: o metronomie solemnă, în ritm cu bătăile inimii, conferă relief recitativului: „Fum gros se-nalţă-n cer/ Sirena fabricii sună.// Lăutarii cântă dragoste din strună…/ Sirena fabricii sună, tot sună…" (*Sirena fabricii…*). De remarcat preponderenţa verbelor hortative, poetul, un retorizant, voindu-se tribun. Limbajul alternează profeţii volante cu scepticismul: sensibilitate și raţiune, credinţă și negaţie, toate traducând o stare de dezacord. Senzaţia de scindare între posibil și deziluzie înseamnă dramă, fervoare, având cauze complexe, unele legate de condiţia umană, altele de limitele sociale: „Sângele la vis mă cheamă,/ Creierul visul mi-l destramă" (*Vine, vine*). Nonsensul vieţii îl obsedează: „Nu mai cred în tine…/ Vine alba ceaţă,/ Vine neagra viaţă" (*Ceaţă, ceaţă*). Paralel cu elemente decadente (spleen, absint, opiu), intervin declaraţii pesimiste: „Eu plâng, căci nu mai cred în soare" (*Curată noapte*). Chiar „nava vieţii" s-a frânt și perspectivele sunt sumbre: „Nu-mi zâmbește de departe nici un far". Concluzie derutantă, viaţa pare o moară a diavolului: „Și oamenii tot pier,/ Și moara tot macină". Poza e aici împletită cu fronda și revolta, în accente energice. „Boierul român" nu a văzut „nicicând" sclavii din jur, „copii de moţi pe străzile din Cluj" cerșesc de la „domni cu monoclu și doamne vopsite", trec femei în „zdrenţe negre, zdrenţe hâde", căci „nu e lumea de mătasă", iar o doamnă se plimbă în „caleașcă parfumată". Azi fabrica „veștejește faţa", dar se anunţă un mâine cu „albă pâine" sau cu moarte: „Tren, vine tren negru./ Aduce lumină./ Vin oameni noi, elei, elei,/ Tren vine, tren negru" (*Trenul*). Prin vechiul „oraș bolnăvit" se mișcă oameni stinși, în timp ce din apusul însorit vine simbolic „un car de fân cu miros tare". Tonul incendiar al lui Aron Cotruș e anticipat în fraze sacadate: „Cerul e roșu…/ Arde. Arde ori renaște lumea moartă…" (*Viitorul*). Un ciclu de poeme cu mai multă culoare relevă o tendinţă imagistică modernă. Contesa cu ochi albaștri stă „pe-un scaun de argint" (*Din versurile triste: Annie*), în jurul mesei de aur cântă ţigani negri din lăute roșii, în parcul verde luminează crini albi. Impresiile în decor alpestru din *Baladă ardeleană* sunt întrerupte de ecouri citadine și referinţe livrești: „Evoe Bachus… Rue de Grenelle./ Armand Colin… Teatrul din Louvain./ Frumoasa Jeannette…// Noi doi, botezaţi de Rousseau și de Eau de Cologne-ul doamnei de Staël,/ Strângeam mâinile bunului

şi prostului Mitru”. Perspectiva unui conflict cu ruşii e comentată ironic: „Ne vor bea ochii şi părul nostru/ (Pe care l-a mângâiat Madame la Comtesse de Ségur)”. Când filosofarea banală din *Unde se duc morţii?…* ia sfârşit, sentimentul evanescenţei devine tulburător prin simplitate şi linişte. Transferul în nefiinţă, de fapt numai schimbare, prefacere a materiei, declanşează un fior liric singular: „De voi fi mort, simt unde mă voi duce,/ Voi zbura din pământ, de sub cruce,/ Un zâmbet voi fi pe buze de copil,/ Voi fi poate o frunză… ori voi creşte ca un munte,/ Voi fi un val de mare ori brazdă pe-o asudată frunte…/ Ori poate nu voi mai fi nici moarte, nici viaţă,/ Numai deasă şi neînţeleasă ceaţă/ În care va porni copilul meu să-mi caute amintirea…”. În *Poeme în proză* (1923) sunt de semnalat motive tratate analog în poezie. Pe ţărmul helvetic al Lemanului, poetul meditează la sărăcia de lângă lacul Sfânta Ana: „La noi acasă, pe vremea asta, moş Vasile se uită la soare, căci ceasornicul uriaş al celor sărmani este soarele, şi lelea Irina citeşte din foaia de mură sorocul Irinuţei” (*La Quichy*). Şi în teatru conflictul psihologic din dramoleta neoromantică *Maica cea tânără*, jucată la Teatrul Naţional din Bucureşti în 1912, cu Aristizza Romanescu în rolul principal, este reflexul unui conflict social. Retrasă la mănăstire, o tânără de familie bună e obsedată de imaginea unui bărbat, neacceptat de ai ei. Cum acesta se apropie de o fată urâtă dar cu stare, călugăriţa o ucide. I.L. Caragiale vedea în piesa lui **I.** „o strălucită promisiune”.

SCRIERI: *Poezii. Impresii şi suveniri moderne*, Cluj, 1908; *Ardealule, Ardealule bătrân*, Arad, 1916; *Poeme în proză*, Oradea Mare, 1923; *Cartea unui om*, Arad, 1925; *Notiţele mele*, Arad, 1925; *Maica cea tânără*, Cluj, 1931; *Poeme*, Bucureşti, 1936; *Poezii*, Bucureşti, 1937; *Opere*, îngr. Miron Radu Paraschivescu, Bucureşti, 1946; *Poezii alese*, pref. Veronica Porumbacu, Bucureşti, 1954; *Scrieri alese*, pref. Ion Brad, pref. Mircea Zaciu, Bucureşti, 1960; *Versuri*, îngr. şi pref. Ion Brad, Bucureşti, 1964; *Poezii*, îngr. Mircea Tomuş şi Ieronim Precup, pref. Mircea Tomuş, Bucureşti, 1976; *110 poezii*, îngr. şi pref. Ion Oarcăsu, Cluj-Napoca, 1981; *Proză. Teatru*, îngr. Mircea Tomuş şi Mircea Popa, pref. Mircea Popa, Bucureşti, 1986.

Repere bibliografice: Davidescu, *Aspecte*, *130–138*; Chendi, *Schiţe*, *154–159*; Perpessicius, *Opere*, II, *167–168*, XI, *435–447*, XII, *244–245*, *528–529*; Lovinescu, *Opere*, V, *69–72*, *433–434*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *623–624*, *Ist. lit.* (1982), *702*; Miron Radu Paraschivescu, *Album contemporan: Emil Isac*, TIL, 1942, 1911; Călinescu, *Opere*, VI, *915–917*; Baconsky, *Colocviu*, *99–102*; Zaciu, *Masca*, *294–334*; Baconsky, *Marginalii*, *296–312*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *433–437*; Micu, *Început*, *470–473*; Ion Brad, *Emil Isac, un tribun al ideilor noi*, Cluj, 1972; Grigurcu, *Eminescu–Labiş*, *218–232*; Popa, *Estuar*, *78–85*; Vasile Voia, *Emil Isac și modelul dramei expresioniste*, ST, 2000, 2–3; *Dicţ. esenţial*, *413–416*; Ghiţulescu, *Istoria*, *158–159*; *Dicţ. analitic*, III, *389–391*. ***C.C.***

ISANOS, Elisabeta (8.VII.1941, Bucureşti – 11.I.2018, București), poetă, prozatoare. Este fiica scriitorilor Magda Isanos şi Eusebiu Camilar. După absolvirea, în 1965, a Facultăţii de Limba şi Literatura Franceză din cadrul Universităţii din Bucureşti, a profesat în învăţământul secundar. A debutat cu un grupaj de versuri în „Iaşul literar” (1964), iar editorial cu volumul de poezii *Oraşe nostalgice*, apărut în 1969. A mai colaborat la revistele „Ateneu”, „Orizont”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Viața românească” ş.a.

I. s-a impus târziu în peisajul literar contemporan. Dacă s-a spus că în volumul de debut **I.** cultiva o „poezie de pământ şi foc” (Zoe Dumitrescu-Buşulenga), în cele care au urmat critica, remarcând o personalitate „funciar expresionistă” (Mihail Iordache), depistează prelucrarea simbolurilor proprii liricii lui R. M. Rilke (leul, piatra, trandafirul, macul, iarba, copacul), dar şi amprenta viziunii lui Lucian Blaga. **I.** a surprins prin publicarea în acelaşi an, 1999, a plachetei *Necuprinsele* şi a două cărţi de proză, *Paşaport pentru Oraşul de Sus* şi *Doctorul de pe comoară*, ultimele fiind literatură „de sertar”. În *Paşaport…* impresionează modul cum se îmbină terifiantul, sufocantele angoase cu o poezie de o rară puritate. Pornind de la fapte aparent nesemnificative, autoarea le investeşte cu valoare de simbol, fie trimiţând la solidaritatea umană, fie, dimpotrivă, la atrocităţile comise în numele umanităţii. În *Doctorul de pe comoară*, pe lângă microromanul care dă titlul volumului – unde sunt narate întâmplările prin care trec un medic basarabean şi familia sa în timpul celui de-al Doilea Război Mondial –, figurează câteva proze (*Ruine*, în primul rând) ce surprind mizeria, fizică şi psihică, a individului într-un sistem totalitar. Ultima secvenţă a cărţii, *Labirintul*, conţine amintiri ale autoarei despre tatăl său. Conştientă de riscurile unei asemenea întreprinderi (subiectivismul aproape inevitabil, edulcorarea unor fapte interpretabile), ea reuşeşte, fără patetism, dar cu o evidentă implicare afectivă, să refacă portretul scriitorului, cât mai ales al omului Eusebiu Camilar, după cum la

aceeaşi încercare se va supune pentru a (re)construi o imagine a mamei sale: *În căutarea Magdei Isanos* (2003). Devotamentul filial poate fi invocat şi în cazul traducerii versurilor Magdei Isanos în limba franceză (1996). Amintirea părinţilor, destinul lor devin din ce în ce mai pregnante în câteva scrieri mai noi, cum sunt romanul *Cosânzenii* (2005) sau eseul *În Bucureşti, fără adresă* (2008), cu inserţii autobiografice şi cu o rememorare a clădirilor şi arhitecturii oraşului. Anterior (1992–1994) realizase o serie de transpuneri în franceză a poeziilor lui M. Eminescu, iar în 2007 va publica traduceri din catrenele lui Omar Khayyam.

SCRIERI: *Oraşe nostalgice*, 1969; *Versuri*, Iaşi, 1980; *Grădina de iarnă*, Bucureşti, 1987; *Necuprinsele*, postfaţă Constantin Călin, Bucureşti, 1999; *Paşaport pentru Oraşul de Sus*, Bucureşti, 1999; *Doctorul de pe comoară*, Bucureşti, 1999; *Cântecul soarelui*, Bucureşti, 2001; *În căutarea Magdei Isanos*, Bucureşti, 2003; *Drumul spre Ombria*, Timişoara, 2004; *Cosânzenii*, Timişoara, 2005; *Amur*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timişoara, 2006; *În Bucureşti, fără adresă*, Bucureşti, 2008; *Poarta de vest – aventurile unui cetăţean român*, Bucureşti, 2010; *Versuri*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Constantin Călin, [*Elisabeta Isanos*], ATN, 1967, 6, 1969, 6, 1981, 2; Nicolae Baltag, *„Oraşe nostalgice”*, „Scânteia tineretului”, 1969, 6230; Doinaş, *Diogene, 154–1*55; Constantin Trandafir, [*Elisabeta Isanos*], T, 1981, 11, F, 2002, 1; Mihail Iordache, *„Grădina de iarnă”*, CL, 1988, 4; Ioan Holban, *Cântecul e umbra cuvintelor*, CRC, 1988, 17; Romul Munteanu, *O poetă solară*, L, 1996, 35; Rodica Mureşan, *Sfâșierea între fantastic şi realitate*, „Bucovina literară”, 2001, 2–3; Vlad Sorianu, [*Elisabeta Isanos*], ATN, 2002, 11, 2004, 4; Liviu Grăsoiu, *Discreția omului, dăunătoare scriitorului*, „Litere”, 2012, 2. ***D.Gr.***

ISANOS, Magda (17.IV.1916, Iaşi – 17.XI.1944, Bucureşti), poetă.

Este fiica Elisabetei Isanos (n. Bălan) şi a lui Mihail Isanos, medici. Transilvănean din părţile Sibiului, bunicul pe linie paternă, Iosif Santa, căsătorit cu o grecoaică – descendentă din negustori veniţi din insula Samos –, îşi va spune Isanos. Bunicul pe linie maternă, Vasile Bălan, fusese preot de ţară în sudul Basarabiei. Părinţii, funcţionând la Spitalul de Psihiatrie din Costiugeni, lângă Chişinău, şi-au dat fiica la Liceul Eparhial din acest oraş. **I.** debutează în revista şcolară „Licurici” (1932) cu poeziile *Aş vrea un basm* şi *Primăvara*, publicând apoi proză şi versuri într-o altă revistă şcolară, „Ghiocei” (1934). Abandonează studiile de filologie începute la Universitatea din Iaşi în toamna lui 1934 pentru a urma Facultatea de Drept. Colaborează la „Cuget moldovenesc”, „Pagini basarabene”, „Viaţa Basarabiei”, „Însemnări ieşene” (1936–1940) şi „Jurnalul literar” (1939). În martie 1938 se căsătoreşte cu scriitorul Eusebiu Camilar, iar în 1939 intră ca stagiară în Baroul de Iaşi. Istovită de boală (endocardită lentă majoră), se stinge în casa părinţilor săi, refugiaţi din Basarabia la Bucureşti. Placheta *Poezii*, apărută în 1943, este singura culegere antumă, incluzând treizeci şi opt de titluri. În volumele postume *Cântarea munţilor* (1945; Premiul Fundaţiilor Regale) şi *Ţara luminii* (1946) intră titluri noi, iar alte poezii, aproape nouăzeci, îşi găsesc loc în *Addenda* la *Versuri* (1964), ediţie îngrijită de Marin Bucur. Versuri şi proză inedite vor mai fi inserate în „Manuscriptum” (1972, 1974).

La **I.** pasionalitatea e o formă complementară a lucidităţii, resort ce îi determină modul de a fi, orientând-o spre o poezie de exaltări pluriforme. Un vers ca „Nu ştiu, eu sorb cântecul sau el mă soarbe” punctează prin familiarul „nu ştiu” natura spontană a lirismului, poeta fiind parcă o voce a lucrurilor, într-o rostire închegată din simultaneităţi, unificând certitudinea iubirii şi a maladiei, maternitatea şi aprehensiunea morţii, cotidianul şi ritmurile eterne. Într-o ataşantă artă poetică, intitulată *Veac de sânge*, poeta nu se sfieşte să opună răului unei lumi în descompunere frumuseţea unor realităţi individuale percepute ca religie a viitorului: „Nu mă tem să strig şi să chem/ în numele vieţii, în numele dimineţii/ ce va să vină/ din ruină,/ ca o nouă religie, caldă lumină...”. Efervescenţa, mobilitatea, gesticulaţia retorică, iluminările nu pot disimula anxietăţile, nici răsucirile lăuntrice, spaimele, nostalgiile acute din poezia sa; dar, spre deosebire de scrisul feminin de până atunci, nu şoaptele, nu suavităţile, nu resemnarea sunt caracteristice. Tumulturile, cu urcuşuri spectaculoase, accentele sociale, coborârile în mâhnire, toate comportă trăsături aspre, energice, într-o notă, s-ar spune, masculină. Simbolizare a verticalităţii, muntele e

punct de observaţie spre zări, spaţiu de meditaţie şi nu în ultimul rând metaforă a unui eu care îşi asumă destinele comunităţii: „Ce-ar fi şi tu să te-nalţi/ cu mine, peste munţi înalţi,// să fim, împreună, holdă şi soare/ în alte câmpii viitoare?" (*Zăriţi veşnicul munte?*). Mai impetuos ca la Ada Negri din *Tempeste*, versul scris de **I.** e răscolitor, cu formule incandescente, totuşi nu lipsit de un anumit mister. Perspectiva trecerii în nefiinţă imprimă confesiunilor din *Ţara luminii* un dramatism intens, persistent, cu nuanţe patetice, aici frapând mai cu seamă o etică a depăşirii limitelor. Moartea e „marele popas", „tristul mister", însă, atunci când ascultă „orga pădurilor", când îşi spune că este „sora ierbii tinere" şi contemplă mişcarea universală, tânăra sortită dispariţiei apropiate intonează „imnuri pentru pământ", „pentru păduri şi izvoare", adresându-se mărilor „netulburate", râurilor „sfinte", „câmpiilor vieţii", „firelor de iarbă, subţiri". O privire proaspătă îmbrăţişează fauna ce mişună pretutindeni, „animale cu coarne", păsări, şopârle, broaşte, bondari de aur, hulubi sălbateci reprezentând instinctualitatea pură. Contemplându-le, poeta îşi sărbătoreşte parcă propria intrare într-o zodie a misterului elementar, reintegrarea în ritmurile fireşti ale existenţei. Formele acestei reintegrări sunt variate: intrarea în somnul profund, spălarea „de pulberea durerii de demult", ritualizarea fiecărui gest etc. Destul de frecvent apare dialogul cu divinităţile terestre păgâne, care trec din „poveştile-acestui ţinut luminos" într-o poezie la fel de curată: zânele de rouă, ielele, pajura, geniile „jumătate oameni, jumătate fiare", cavalerul numit de goruni Făt-Frumos, Urieşul. În marea „călătorie în moarte" viziunea rămâne asumat mioritică, spre a sugera fuziunea lină cu materia. Cel mai elocvent, din această perspectivă, este poemul *Zâne de rouă:* „Drept lumânare,/ aş vrea o floare./ Drept rugăciuni şi tropare,/ vântul să bată, iarba s-aplece mai tare.// Voi, zâne bune,/ zvârliţi-mi un brâu,/ să se facă râu şi să sune". Dincolo de reminiscenţe argheziene (îngeri, halucinaţii), ciclul *Spital* fixează experienţe cărora neliniştile, introspecţia şi proiectarea în dramele altora le imprimă tragism. Poeme ca *Febră*, *Solii pământului*, *Păsările* devin şi documente despre condiţia umană în situaţii-limită. Pompiliu Constantinescu remarca lirismul de „substanţă", o „simplitate patetică, în lirica atât de feminină, însă fără pic de dulcegărie", un vers „sugerând mai mult decât spune în esenţă". Un panteism învăluitor colorează atitudinea lirică, dând suflu ideii de continuitate, integrarea în natură până la contopire implicând o posibilă împăcare, de unde limbajul psalmic, adesea suprapus lacrimii: „Laudă, oricum, laudă ţie,/ natură şi forţă vie,/ mamă ce ne legeni pe jumătate adormiţi...". Concomitent poetă de aspect colocvial – recurgând la interogaţii, exclamaţii şi imperative – şi exploratoare a eului profund, contând pe forţa inepuizabilă a senzaţiei, dar organizându-şi sentimentele în texte decantate, dense, de o fluenţă impecabilă, **I.** excelează în tranziţia de la „desenul" clar, creator de reliefuri, la vizionarismul fluent, de penumbre sufleteşti, adecvat imaginaţiei rafinate. De o parte, poeme ale concretului multiplu – *Bărbatul*, *Ploaia*, *Oamenii mă uimesc*, de alta, străveziul din *Călătoria*, din *Ţara luminii* sau din *Oglinzi*: „Foarte mulţi oameni se-neacă-n oglinzi,/ femei palide, prunci suferinzi...". Iar în călătoria ultimă: „de soare străvezii, sătui de ploi,/ vom adormi cu pleoapele deschise,/ prins fiecare-n delta lui de vise...". Admirabilul poem recapitulativ *Copilul meu, să nu mă cauţi*, capodopera semnată **I.**, e o variantă din perspectivă feminină la *De-a v-aţi ascuns...* de Tudor Arghezi. Dar şi o sinteză a disponibilităţilor afective şi expresive ale unei poete cu aripa frântă prea devreme.

Există [la Magda Isanos] *dorinţa de perenitate a frumuseţii şi binelui, de nonacceptare a părţii de umbră a lumii. A afirma cu putere şi credinţă principiile în care crezi înseamnă o posibilitate de a te opune răului.* [...] *Nebănuindu-şi destinul şi asumându-şi o asemenea misiune, Magda Isanos îşi propune să scrie o poezie a lumii şi a frumuseţii ei. Ceea ce-şi doreşte sunt, de aceea, cât mai mulţi ani de viaţă – cumplită ironie a destinului – pentru a putea să cuprindă în versuri imensa diversitate a acestui peisaj, pentru a reuşi să închege în ele imaginea adevăratei purităţi. Îşi doreşte forţa spirituală pe măsura vitalităţii şi adâncimii miracolului pe care vrea să-l pătrundă.*

HORIA BĂDESCU

SCRIERI: *Poezii*, Iaşi, 1943; *Cântarea munţilor*, pref. Mihai Beniuc, Bucureşti, 1945; *Focurile* (în colaborare cu Eusebiu Camilar), Bucureşti, 1945; *Ţara luminii*, pref. Camil Baltazar, Bucureşti, 1946; *Poezii*, Bucureşti, 1947; *Versuri*, pref. Veronica Porumbacu, Bucureşti, 1955; *Versuri*, îngr. şi pref. Marin Bucur, Bucureşti, 1964; *Poezii*, îngr. şi postfaţă Magda Ursache, Bucureşti, 1974; *Mă scald în zi ca un copil în râu*, Bucureşti, 1982; *Cântarea munţilor*, îngr. Margareta Husar, pref. Constantin Ciopraga, Bucureşti, 1988; *Confesiuni lirice*, îngr. şi pref. Vasile Badiu, Chişinău, 1989.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, III, *274–280*; Perpessicius, *Opere*, XI, *199–202*; Ivaşcu, *Confruntări*, III, *64–67*; Camil Baltazar, *Magda Isanos, poeta luptătoare*, Bucureşti, [1946]; Şuluţiu, *Scriitori*, *124–126*; Felea, *Dialoguri*, *164–174*; Piru, *Panorama*, *185–190*; Horia Bădescu, *Magda Isanos. Drumul spre Eleusis*, Bucureşti, 1975; Ciocanu, *Critică*, *154–162*; Alex. Ştefănescu, *Magda Isanos*, RL, 1994, 42; Ciopraga, *Amfiteatru*, *465–472*; Romul Munteanu, *O poetă a lumii solare*, L, 1996, 35; Tatiana Rădulescu, *Poezie şi destin*, VR, 1997, 5–6; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *132–134*; *Dicţ. analitic*, I, *190–193*; *Dicţ. esenţial*, *416–417*; Elisabeta Isanos, *În căutarea Magdei Isanos*, Bucureşti, 2003; Aliona Grati, *Magda Isanos. Eseu despre structura imaginarului*, Chişinău, 2004; Elisabeta Isanos, *Cosânzenii*, Timişoara, 2005; George Sanda, *Magda Isanos. Destinul unei mari poezii*, Bucureşti, 2005; Nicolae Cârlan, *Secvenţe documentare cu Eusebiu Camilar şi Magda Isanos*, Suceava, 2010; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *89–101*. **C.C., E.I.**

ISBĂŞESCU, Mihai (14.I.1915, Bucureşti – 25.II.1998, Bucureşti), germanist, traducător.

Este fiul Filofteei (n. Stâlpeanu) şi al lui Dumitru Isbăşescu, medic veterinar. După ce termină Colegiul „Sf. Sava” din Bucureşti (1932), îşi ia licenţa în drept şi în litere la Universitatea din Bucureşti (1936) şi doctoratul în filologie la Universitatea din Tübingen (1939). Din același an este asistent de germană la Facultatea de Litere și Filosofie, lector (1941–1944), din 1946 profesor și şef al Catedrei de germanistică la Universitatea din București. Consilier de presă la Ministerul Propagandei Naționale înainte de 1945, între 1950 și 1954 i se interzice să predea, perioadă în care va fi desenator tehnic. Revine în învățământ în 1954 la Institutul de Construcții, iar din 1964 face carieră universitară la Catedra de germanistică a Facultăţii de Litere din Bucureşti, unde profesează până în 1984; din 1964 colaborează și la Institutul de Lingvistică. Debutează, ca student, cu articole privitoare la literatura germană medievală. Lucrarea *Minne und Liebe. Ein Beitrag zur Begriffsdeutung und Terminologie des Minnesangs* (1940) este premiată de Institutul Goethe din München. Colaborează cu recenzii, prezentări de scriitori germani şi articole la „Universul literar”, „Meşterul Manole”, „Curentul literar”, „Chemarea vremii”, „Dacia rediviva”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Symposion” ş.a., iar mai târziu la „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Secolul 20” și cu studii în „Zeitschrift für deutsche Philologie”, „Revista limbii și culturii germane”, „Anuarul Universității din București” ş.a. A fost membru la Internationale Vereinigung für Germanische Sprach- und Naturwissenschaft, Fédération Internationale des Langues et Littératures Modernes, Gesellschaft für Angewandte Linguistik, Societas Linguistica Europae, Faust-Gesellschaft in Stuttgart-Knittlingen, membru corespondent la Institutul Deutsche Sprache din Mannheim, președinte de onoare al Societății Germaniștilor din România ș.a. A fost distins cu Premiul pentru traduceri al Uniunii Scriitorilor (1975, 1979), cu Crucea Federală pentru Merit (1971), cu Medalia de Aur a Institutului Goethe din München (1970), iar Fundația „Alexander von Humboldt” i-a acordat Medalia de Argint (1985) pentru meritele de mediator între culturi. A semnat și I. Mihail.

Universitar de larg orizont filologic, **I.** a căutat să răspundă cerinţelor învăţământului de limbă şi literatură germană ca autor al unor dicţionare bilingve, între care masivul *Dicţionar german–român* (1969) a ajuns la mai multe ediţii, coautor și responsabil la *Siebenbürgisch–Sächsisches Wörterbuch* (București–Berlin, 1976–1989), al unor lucrări de uz didactic (manuale, antologii de texte, unele în colaborare), și științific, precum *Deutsche–rumänische kontrastive Grammatik* (I–II, 1993, Heidelberg) și al seriei *Beiträge zur deutsch–rumänischen kontrastiven Grammatik* (I–IV, 1979–1981, în colaborare cu profesorul Ulrich Engel). **I.** a intenţionat încă de la început să-l instruiască pe cititorul român în arcanele unei culturi formatoare, precum cea germană. Studiile sale de medievistică (*Aliteraţiunea în poezia germană*, 1935, *Minne und Liebe, Contribuţii la studiul originei şi evoluţiei monologului femenin în lumina problemei genezei Minnesangului*, 1945) şi de literatură comparată, multe risipite în periodicele vremii, apoi cursurile universitare, care acoperă întreaga literatură germană de la începuturi până în perioada contemporană, au contribuit treptat la alcătuirea amplei *Istorii a literaturii germane* (1968). Însumând peste cinci sute de pagini şi având a ţine seamă de

un material imens, lucrarea a fost concepută ca „o istorie generală" a spaţiului de expresie germană, cu o adresabilitate cuprinzătoare. Perspectiva de abordare îmbrăţişează ambele direcţii consacrate în istoriografia germană: atât descrierea ambianţei generatoare a istoriei ideilor, cât şi istoria formelor literare, a mecanismului interior al evoluţiei genurilor, a căror interferenţă are ca scop reliefarea unicităţii operelor. Problema principală cu care s-a confruntat istoricul literar a fost aceea a periodizării, misiune pe care a rezolvat-o cât mai unitar: în cadrul curentelor au fost incluşi scriitorii în funcţie de ponderea creaţiei şi de contribuţia în interiorul acelui curent. S-a intenţionat o prezentare echilibrată pentru toate epocile literaturii germane, autorii şi operele de aceeaşi valoare bucurându-se, pe cât posibil, de un tratament egal. S-a acordat importanţă notei specifice naţionale (germană, austriacă, elveţiană), mai ales după romantism, când acest lucru s-a impus cu evidenţă. Deşi ocupă o treime din volum, pentru literatura contemporană, precizează autorul, ierarhizarea nu s-a putut cristaliza, date fiind lacunele de informaţie inerente (diversitatea, accesul limitat la caracterizări detaliate etc.). În pofida tributului plătit epocii în care a fost elaborată sau, pe alocuri, a specializării terminologice, un exeget ca Adrian Marino apreciază „cursivitatea expunerii, concentrarea şi sobrietatea formulărilor", reuşita de a oferi un „manual unitar" pentru o literatură de asemenea anvergură. Din acelaşi imbold de popularizare elevată, **I.** a întreprins o agreabilă repovestire în proză a vechilor mituri şi legende germanice (*Walhalla şi Thule*, I–II, 1977) după izvoare ştiinţific exacte, urmărind să restituie fiecărei figuri mitologice faptele şi întâmplările care îi configurează biografia, personalitatea şi simbolistica. Filolog complet, **I.** s-a implicat şi în domeniul traducerilor atât din scriitori ai panteonului clasicizat (Friedrich Schiller, Jean Paul, Wilhelm Hauff ş.a.), cât şi în introducerea cititorului în marea literatură contemporană, prin transpunerea unor opere din Franz Kafka, Elias Canetti (romanul *Orbirea*), Thomas Mann (*Alteţă regală*), Heinrich Böll, Stefan Heym ş.a., însoţindu-le, de cele mai multe ori, de exegeze lămuritoare asupra însemnătăţii cărţilor traduse şi a autorilor lor. O menţiune specială se cuvine antologiei dedicate fraţilor Schlegel, August Wilhelm şi Friedrich, intitulată *Despre literatură* (1983), o incursiune în opera acestor teoreticieni ai romantismului şi ai literaturii europene, fără a căror contribuţie modernizarea gândirii estetice şi critice n-ar fi fost de conceput. A mai editat, în versiune germană, antologia de poezie română contemporană *Eine Welt wird geboren* (1974, în colaborare cu Alexandru A. Şahighian). Figură emblematică a învăţământului universitar, **I.** a aparţinut unei generaţii de dascăli cărturari care, printr-o muncă asiduă, dar mai puţin vizibilă, au deschis cât mai multe direcţii discipolilor.

SCRIERI: *Aliteraţiunea în poezia germană*, Bucureşti, 1935; *Minne und Liebe. Ein Beitrag zur Begriffsdeutung und Terminologie des Minnesangs*, Stuttgart, 1940; *Contribuţii la studiul originei şi evoluţiei monologului femenin în lumina problemei genezei Minnesangului*, Bucureşti, 1945; *Istoria literaturii germane în Evul Mediu (de la începuturi până la anul 1300)*, Bucureşti, 1946; *Istoria literaturii germane de la 1300 până la 1748*, Bucureşti, 1948; *Istoria literaturii germane. Clasicismul (1748–1832)*, Bucureşti, 1948; *Istoria literaturii germane. Cultura şi literatura epocii cavalereşti-curteneşti (1150–1300)*, Bucureşti, 1948; *Istoria literaturii germane. Epoci şi personalităţi*, Bucureşti, 1948; *Istoria literaturii germane*, Bucureşti, 1968; *Walhalla şi Thule. Mituri şi legende vechi germanice repovestite după izvoare*, I–II, Bucureşti, 1977. **Antologii:** *Eine Welt wird geboren. Auswahl rumänischer Gegenwartsdichtung*, Bucureşti, 1974 (în colaborare cu Alexandru A. Şahighian). **Traduceri:** Friedrich Schiller, *Intrigă şi iubire*, în Friedrich Schiller, *Teatru*, I, pref. Lotar Rădăceanu, Bucureşti, 1955; Halldór Laxness, *Clopotul din Islanda*, Bucureşti, 1956; Heinrich Böll, *Partida de biliard de la ora 9 1/2*, pref. trad., Bucureşti, 1966; Ludwig Anzengruber, *Teatru popular*, pref. trad., Bucureşti, 1968; *Proza austriacă modernă*, I–II, îngr. şi pref. Dieter Schlesak, Bucureşti, 1968 (în colaborare); Franz Kafka, *Verdictul şi alte povestiri*, Bucureşti, 1969, *Opera antumă*, Bucureşti, 1996 (în colaborare cu R.G. Pârvu); Elias Canetti, *Orbirea*, pref. trad., Bucureşti, 1973; Thomas Mann, *Alteţă regală*, Bucureşti, 1974; Erwin Wickert, *O iarnă pe muntele Fuji*, Bucureşti, 1974, *Templul părăsit*, Bucureşti, 1989; Wilhelm Hauff, *Lichtenstein. Legendă romantică din istoria Württembergului*, Bucureşti, 1975; Jean Paul, *Viaţa lui Quintus Fixlein*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1976; Stefan Heym, *Relatare despre regele David*, pref. trad., Bucureşti, 1978; August Wilhelm, Friedrich Schlegel, *Despre literatură*, îngr. şi introd. trad., Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Adrian Marino, *Confruntări utile*, CRC, 1969, 16; Nicolae Balotă, *Romanul augustei iubiri*, RL, 1974, 13; Al. Balaci, *Un roman de Thomas Mann*, CNT, 1974, 14; Dan Grigorescu, *Demitizarea vechilor legende*, CNT, 1979, 13; Octavian Nicolae, *Cu M. Isbăşescu şi Ulrich Engel despre un proiect comun*, CRC, 1979, 48; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *644–646*; Horst Schuller-Anger, *Mihai Isbășescu germanistische Mittlerdienste*, în *Beiträge zur Geschichte der Germanistik in Rumänien*, coordonatori George Guțu și Doina Sandu, București, 2005, *193–196*;

Speranța Stănescu, *Mihai Isbășescu. Ein Faktenportrait*, în *Beiträge zur Geschichte der Germanistik in Rumänien*, coordonatori George Guțu și Doina Sandu, București, 2005, *197–203*. ***G.Dn.***

ISOPESCU, Claudiu (18.IV.1894, Frătăuţii Vechi, j. Suceava – 1.IV.1956, Roma), istoric literar, traducător. Crescut într-o familie de învățători, Emilia și Emilian Isopescu, **I.** urmează cursurile Liceului Ortodox din Suceava, încheiate în 1912, şi devine student al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cernăuţi, unde urmează doar doi ani, în 1914 fiind înrolat în armata austro-ungară. Este luat prizonier pe frontul italian; în 1918 fondează, alături de alţi compatrioţi, Legiunea Română din Italia. În 1919 se înscrie în anul al treilea la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, iar anul următor îşi ia licenţa *magna cum laude* în filologie modernă, secţia limba italiană. Va preda limbile italiană şi germană la Liceul „Matei Basarab" (1920–1923) şi la Academia de Comerţ din Bucureşti (1922–1923). Bursier al Şcolii Române din Roma (1923–1925), va fi angajat ulterior, la propunerea lui N. Iorga, ca lector de limba şi literatura română (1925), devenind apoi conferenţiar (1929) şi profesor (1936) la Universitatea Sapienza din Roma, unde în 1936 a fost creată Catedra de limbă română, în baza unui acord bilateral între statul român şi cel italian. În viaţa academică italiană **I.** s-a mai remarcat prin contribuţia la înfiinţarea unor lectorate de limbă şi literatură română la universităţile din Torino, Florenţa şi Napoli şi prin activitatea de coordonare a colecţiei „Piccola Biblioteca Romena" la Institutul pentru Europa Orientală din capitala italiană. Colaborează la publicaţiile Şcolii Române din Roma, la culegerile de acte şi memorii ale Academiei Române şi la varii publicaţii italiene.

Activitatea lui **I.** poate fi încadrată în bună parte ariei de legături culturale româno–italiene. Acoperind ambele sensuri ale acestei geografii culturale, scrierile sale se dovedesc, prin consistenţa şi fidelitatea tematică, predominant utile, chiar dacă nu semnificativ originale sub aspectul discursului critic. Numeroase contribuţii nu trec de graniţele informaţiei de istorie literară, instalată în cadrul disciplinat al simplei factologii. Raporturile cu spaţiul cultural italian oferă totuşi cititorului informaţii noi despre scriitori precum Gh. Asachi, N. Bălcescu, Aron Densuşianu, Duiliu Zamfirescu sau Ion Codru-Drăguşanu ori despre muzicieni (Ciprian Porumbescu) şi despre prezenţa lor în Italia. Investigaţia literară se focalizează şi asupra presei italo–române: *La stampa periodica romeno–italiana in Romania e in Italia* (1937). În studiile sale **I.** s-a ocupat şi de reliefarea originii latine a poporului român (*Difesa della cristianità e della latinità di Romeni*, 1955), acoperind domeniul latinităţii şi prin eseuri despre alte culturi de limbă latină (*Saggi romeno–italo–ispanici*, 1943). Mai semnează prefeţe pentru ediţii din scriitori români reprezentativi (Ion Creangă, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu ş.a.), precum şi eseuri despre alte arii culturale romanice, şi anume portugheze sau franceze. Promovând în spaţiul italian fenomenul cultural românesc, **I.** a realizat şi a coordonat o serie de traduceri, între care transpunerea piesei *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale (1929).

SCRIERI: *Notizie intorno ai Romeni nella letteratura geografica italiana del Cinquecento*, Bucureşti, 1929; *L'Italia e gli inizi del teatro drammatico e musicale romeno*, Livorno, 1929; *Documeni inediti della fine del Cinquecento*, Bucureşti, 1929; *Il poeta Giorgio Asachi in Italia*, Livorno, 1930; *Il viaggiatore transilvano Ion Codru Drăguşanu e l'Italia*, Roma, 1930; *Il mazziniano romeno N. Bălcescu*, Roma, 1930; *Lo scrittore romeno Aron Densuşianu e l'Italia*, Napoli, 1936; *La stampa periodica romeno–italiana in Romania e in Italia*, Roma, 1937; *Lingua, letteratura e storia romena in Ispagna*, Milano, 1941; *Saggi italo–romeno–ispanici*, Roma, 1943; *Il poeta Romolo Scriban e l'Italia*, Roma, 1943; *Thème de Jésus dans la poésie roumaine jusqu'à la fin du XIX-e siècle*, Coimbra, 1950; *Il diplomatico e studioso americano E. Schuyler e i Romeni*, Freiburg, 1954; *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia. Corespondență (1926–1942)*, I, îngr., pref. și introd. D. Vatamaniuc, Bucureşti, 2006. **Traduceri:** I.L. Caragiale, *Una lettera smarrita*, pref. Giulio Bertoni, Perugia–Veneţia, 1929 (în colaborare cu A. Silvestri Giorgi).

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *1334–1339*; Mariano Baffi, *Un grande studioso scomparso: Claudio Isopescu*, „Buletinul Bibliotecii Române" (Freiburg), 1955–1956; Ion Popinceanu, *Claudiu Isopescu*, „Buletinul Bibliotecii Române" (Freiburg), 1955–1956; Pavel Ţugui, *Claudiu Isopescu, animatorul traducerilor italiene din literatura română*, GBV, 1997, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *646–649*; Petru Bejinariu, *Familia Isopescu în mişcarea naţională din Bucovina*, pref. D. Vatamaniuc, Rădăuţi, 2004; Otilia-Ştefania Pop Damian, *Nuove testimonianze su Claudiu Isopescu (1894–1956) e la fondazione della catedra di lingua e letteratura romena all'Università „La Sapienza" di Roma*, „Annuario dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia", 2004–2005; Manolescu, *Enciclopedia*, *434–435*. ***Al. Ş.***

ISPAS, Sabina (18.I.1941, Bucureşti), etnolog.

Este fiica Ioanei (n. Cernaef) şi a lui Teodor Rădulescu, preot. A absolvit liceul la Bucureşti (1959), făcând studii de limba şi literatura română la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti (1961–1966). Ulterior lucrează în calitate de cercetător ştiinţific, fiind secretar ştiinţific (din 1991) şi director (din 1997) la Institutul de Etnografie şi Folclor „Constantin Brăiloiu" din Bucureşti. Şi-a luat doctoratul la Universitatea bucureşteană cu teza *Raporturi între literatura apocrifă, cărţile populare şi folclor. Ciclul solomonian în cultura română* (1979). Este secretar de redacţie al „Revistei de etnografie şi folclor" (din 1986) şi membru în colegiul de redacţie al „Anuarului Institutului de Etnografie şi Folclor". Colaborează şi la „Academica", „Acta Ethnografica Hungarica", „Albina", „Anuarul Arhivei de Folclor", „Contemporanul", „Dacoromania", „Datini", „Ethnologia Balcanica", „Literatorul", „Memoriile Comisiei de Folclor", „Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte", „Steaua", „Studii şi comunicări", „Vestitorul ortodoxiei româneşti" ş.a. Coordonează mai multe lucrări colective, printre care *Etnologie românească* (I–III, 2006–2011), *Patrimoniul cultural imaterial din România* (2009). În 2004 a devenit membru corespondent, iar în 2009 membru titular al Academiei Române.

I. s-a specializat în mai multe domenii ale cercetării folclorului: teoria şi practica culegerii, editarea textului folcloric, utilizarea metodei istorico-geografice în cercetare, principii de tipologie, teoria genurilor, relaţia folclor–religie, structura şi funcţionalitatea arhivelor de folclor etc. După generaţia lui Al. I. Amzulescu, Adrian Fochi şi Ion Taloş, cel mai original demers critic privind cântecul epic românesc este cel întreprins de **I.** În studiul *Cântecul epic românesc în context sud-est european. Cântecele peţirii* (1995; Premiul „S. Fl. Marian" al Academiei Române), după un amplu capitol, *Cântecul povestitor. Repere teoretice*, cu interesante sugestii privind abordarea modernă a genului, sunt incluse micromonografiile *Iovan Iorgovan*, *Sila Samodiva şi Dălea (Bogdan) Damian*, *Domnul Chipor Crai*, *Trei fraţi cu nouă zmei*, *Vidros*, *Novac şi Zâna*, *Însurătoarea lui Gruia cu Fata sălbatecă* şi *Letinul bogat (Cântecul nunului)*. Nuanţate sunt nu doar analizele acestor cântece, ci şi înscrierea eroilor într-o tipologie, într-o serie a „cavalerilor" eposului românesc. În succesiunea lui M. Gaster, B.P. Hasdeu şi N. Cartojan, **I.** încadrează aceste creaţii în cultura Curţii feudale româneşti şi în civilizaţia mai largă medievală europeană, încercând să demonstreze că „ele reprezintă, în perioada modernă, o mărturie a existenţei unei culturi înalte naţionale în Evul Mediu românesc, alături de imnografie, istoriografie, carte juridică etc.". Elaborată în colaborare cu Doina Truţă, lucrarea *Lirica de dragoste. Index motivic şi tipologic* (I–IV, 1985–1989; Premiul special pentru studii etno-antropologice „Pitré-Salomone Marino", decernat de Centro Internazionale di Etnostoria, Italia), impune prin rigoare metodologică, prin minuţia cu care înfăţişează categoria poetică avută în vedere. Este prima cercetare de acest tip din literatura română de specialitate, în care metoda clasică istorico-geografică este aplicată şi adaptată la specificul categoriei examinate. În studiile incluse în volumul *Sub aripa cerului. Comentarii etnologice asupra colindei şi colindatului* (1998, în colaborare cu Constantin Brăiloiu) autoarea comentează specificul creştin străvechi al culturii populare româneşti, în speţă al colindelor, precum şi motivele din legenda tradiţională pătrunse în colinde, ca şi rolul imnografiei bizantine în configurarea colindelor româneşti. Domeniului îi este consacrată şi antologia *Colindatul tradiţional românesc: sens şi simbol*, pe care **I.** o publică în 2007, iar cartea *Rosturi şi moravuri de odinioară* (2012), cu o informaţie bogată și cu o bună ilustrare în texte şi imagini, reordonează câteva lucrări anterioare referitore la colinde, balade, legende şi basm, vizate fiind mentalităţi, obiceiuri, ritualuri etc., abordate îndeosebi din perspectiva gândirii creştine.

SCRIERI: *Lirica de dragoste. Index motivic şi tipologic* (în colaborare cu Doina Truţă), I–IV, Bucureşti, 1985–1989; *Cântecul epic românesc în context sud-est european. Cântecele peţirii*, Bucureşti, 1995; *Sub aripa cerului. Comentarii etnologice asupra colindei şi colindatului* (în colaborare cu Constantin Brăiloiu), Bucureşti, 1998;

Povestea cântată, Bucureşti, 2001; *Cultură orală şi informaţie transculturală*, Bucureşti, 2003; *Preminte Solomon. Legenda populară românească între canonic și apocrif*, București, 2006; *Rosturi şi moravuri de odinioară*, Bucureşti, 2012. **Antologii:** *Flore dalbe de măr. Din poezia obiceiurilor de iarnă*, postfaţa edit., Bucureşti, 1987; *Omul românesc*, pref. edit., Bucureşti, 2000 (în colaborare cu Emanuel Pârvu); *Siminoc şi Busuioc. Basme româneşti*, postfaţă edit., Bucureşti, 2005; *Colindatul tradițional românesc: sens și simbol*, pref. edit., București, 2007.

Repere bibliografice: Nicolae Constantinescu, [*Sabina Ispas*], REF, 1986, 2, 1994, 5–6, ALA, 2001, 590; Ion Cuceu, *„Lirica de dragoste. Index motivic şi tipologic"*, AAF, 1991; Ion H. Ciubotaru, *„Cultură orală și informație transculturală"*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", 2006; Datcu, *Dicţ. etnolog., 495–497*; Iordan Datcu, *Cartea de etnologie*, Craiova, 2009, *150–160*. ***I.D.***

ISPIRESCU, Mihai (20.III.1940, București), dramaturg, prozator.

Este fiul Margaritei (n. Violani) şi al lui Iulius Ispirescu, avocat. Urmează şcoala primară şi Liceul „I.L. Caragiale" în Ploiești (unde se mutaseră părinții) şi va absolvi în 1963 Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti. Bibliotecar la Biblioteca Județeană „N. Iorga", director al Casei de Cultură din Ploiești, din 1977 vine în Bucureşti, fiind inițial secretar literar la Institutul de Etnografie și Folclor. Mai târziu funcţionează ca redactor-şef al revistei „Moftul român" (din 1990), director artistic al Teatrului Naţional din Bucureşti (1993–1996), consilier la Centrul de Integrare Europeană – UNESCO (1992–1999). A debutat, la recomandarea lui Nicolae Velea, cu povestiri scurte în „Luceafărul" (1960), iar în dramaturgie cu piesa *Concediu nelimitat*, pusă în scenă în 1977 la Teatrul de Stat din Ploiești, altă piesă, *Trăsura la scară*, fiind montată la Teatrul „C.I. Nottara" din Bucureşti în 1983. I s-au reprezentat numeroase piese: din nou *Concediu nelimitat* (1984, Teatrul „Toma Caragiu" din Ploieşti), *Un loc pe terasă* (1985, Teatrul Naţional din Timişoara), *Într-o dimineaţă* (titlul originar: *Aprilie, dimineaţa*, 1988, Teatrul „C.I. Nottara"), *Arşiţa şi viscolul* (1992, Teatrul „C.I. Nottara"), *Tehnica raiului* (1997, Teatrul Naţional din Bucureşti), *Petrecere într-un pian cu coadă* (2001, Teatrul „Toma Caragiu" din Ploiești; 2001, Teatrul „C.I. Nottara") ș.a. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1992), Premiul „I.L. Caragiale" al Academiei Române (1992), Premiul Asociaţiei Internaţionale a Criticilor Teatrali (1995), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1996, 2002), Premiul „Marin Sorescu" (2010, Craiova) ș.a.

Povestirile lui **I.** – *Tratat asupra viţeilor la poarta nouă. Lumea într-o luni* (1993), *Primăvara, când înmuguresc câinii* (1998) – se situează la jumătatea drumului între satiră, farsă, fabulă umoristică şi proză de observaţie morală. Modelul I.L. Caragiale se simte pretutindeni printre rânduri. Valorizarea absurdului din mica lume provincială trimite și la literatura lui Teodor Mazilu şi Ion Băieşu, în fine, intuiţia fantasticului, a terifiantului şi spectaculosului în situaţiile banale ale vieţii arată bune lecturi, asumate, din Eugen Ionescu, Marin Sorescu şi alţi scriitori din secolul al XX-lea, aceia care au descoperit complexitatea lucrurilor derizorii. S-ar spune că sunt filiaţii normale la un prozator atras de tragicomicul existenţei mărunte. **I.** aduce în naraţiune, înainte de orice, o tipologie şi un spaţiu original. Este lumea unui Mitică duplicitar, speriat, întristat şi păgubos. El e actor fără roluri, mic funcţionar mutat de colo-colo, soţ slab de înger, asuprit de o nevastă aprigă, subaltern terorizat de serviciul de cadre etc. Singura lui libertate este limbajul. Nu şi-a pierdut vocaţia de a tachina, de a face, pe scurt, haz de necaz, dar vocaţia cere, acum, mai multă abilitate. Oricând „şeful" poate fi avertizat de un turnător şi, atunci, Mitică este în primejdie. Această adaptare la circumstanţele vieţii în regim totalitar este bine sugerată în naraţiuni. Mitică este un spirit bizantin. Ştie să facă faţă exigenţelor şi complicităţilor unei lumi care una zice şi alta face. În afara acestor fantezii ironice, există în proza lui **I.** şi un număr de „documente" (reale sau fictive) care anunţă un romancier inspirat al lumii provinciale. Este vorba de scrisori vechi, dosare, ordonanţe, caiete cu însemnări de la începutul secolului al XX-lea, pe care autorul le reproduce fără alte comentarii. Reale sau imaginare, documentele sunt sugestive prin culoare şi umorul lor involuntar. O ordonanţă din 1904 a primăriei arată că este cu desăvârşire interzis birjarilor şi automobiliştilor să meargă pe străzile

orașului „cu iuțeală mai mare decât treapătul mic al cailor, iar la colțul stradelor la pas". Cu două săptămâni înainte de Lăsata Secului de Paști, ploieștenii fac chef cu potroace, apoi fac rugăciune și țin post, mâncând ciorbă de fasole, mazăre bătută cu ulei și praz, scordolea de raci, caracatiță cu lămâie, scoici cu piper, rasol de melci cu hrean, mânătărci, rasol de pește sărat cu usturoi și mămăliguță, plachie de crap cu ceapă și ardei roșu. Se bea și se mănâncă mult în proza lui **I.**, ca și în literatura înaintașului său ploieștean. Târgoveții săi ies, primăvara, la Crângul lui Bot și fac chef mare, în lunile nefavorabile se retrag în cârciuma „La Botul Calului" și „consumă" încet și trist. Când vine nota, se vede limpede disponibilitatea lor culinară: „16 fleici în sânge, 20 mititei, 10 patricieni, 16 perechi de fudulii cu 10 chile de vin la găleată; dați 3 lei să vă fie de bine". Obiceiurile și disponibilitatea se păstrează și în vremurile mai noi. Sunt mai rare doar fleicile în sânge și fuduliile. Rămân măslinele și, în genere, aperitivele. Locul vinului este luat de vodcă. Mitică, Lache, Mache, în ipostaze noi, nu mai petrec singuri și nici în liniște. Este mereu de față o coafeză cu sâni de piatră și cu dorința de evaziune spre Capitală, iar chefurile se termină, de regulă, prin încăierări colective. Prozele lui **I.** impun, cu aceste elemente, o tipologie originală, formată din indivizi fără personalitate, care se agită steril ca peștii într-un acvariu. Un bătrân joacă table singur, la infinit, reproducând vechile automatisme, inclusiv clasica ciorovăială a adversarilor de la sfârșitul partidei. Un scriitor local începe, zilnic, o schiță pe care n-o mai încheie. Își terorizează în acest timp familia, până ce Marietta, consoarta, îl părăsește și se duce la un inginer care are o patimă mai blândă: crește nutrii (*Schița*). Geo Drăgoescu, tip înzestrat și păgubos, este un fel de Cănuță om sucit în noile condițiuni ale socialismului. Când vrea să înceapă ceva, i se spune mereu că nu e momentul. Ratează până și moartea (*Momentul*). Marius, actor fără talent, doarme răpus de vodcă și iubire. Lângă el, o coafeză blondă și goală trece printr-o dramă de conștiință: să rămână cu actorul sau să urmeze sfatul înțelept și gospodăresc al părinților și să se mărite cu un mecanic auto, fără titluri academice, adevărat, dar cu bani buni, casă la curte. Alege mecanicul (*Romanță*). Un altul (*Vara, în amurg*), scârbit de burlăcie, caută o Penelopă de mahala, pe nume Viorica, dar Penelopa se măritase între timp cu domn' Marcel din Focșani. Lui Ulise nu-i rămâne decât să cugete cu tristețe: „trece vremea, frățioare, se duce". Hector Săvescu, contabil vechi, divorțat, om serios, are impresia că cineva îi intră în casă în absența lui. Prozatorul studiază nașterea unei psihoze și manifestarea terifiantului în limitele unei existențe banale. Contabilul, după mai multe dovezi, cade la fandacsie și nu mai iese din ea (*Lunile anului*). Povestirea este bine conturată și sugerează un tip de anxietate în condițiile unei biografii precare. Irelevante estetic par, din această categorie, schițele dramatice *Primăvara* și *Un interviu.* Foiletoanele satirice din a doua carte a lui **I.** sunt bine scrise și tind să fixeze, prin câteva tipuri ce se repetă, mica birocrație provincială. Mircea Dicu, Diaconescu și Neagu, funcționari amărâți, se cinstesc cu țuică în timpul serviciului, apoi se toarnă, rând pe rând, la cadre. Comedia denunțului continuă (*Dansul clapelor*). Gigi Burlacu este un mic șef despotic însărcinat să laicizeze sărbătorile creștine. El are un plan și cere subalternilor înfăptuirea, neabătut, a obiectivului (*Ultimul punct*). Limbajul de lemn este aici, ca în toate foiletoanele, hrana spiritului comic. Valentin Bușniță, poet patriotic și revoluționar, are impresia că s-a pus la cale o conspirație mondială împotriva talentului său (*Poetul și pușca*). Leontina își așteaptă bărbatul care întârzie nepermis de mult și, în acest timp, ține un lung și întortocheat discurs al geloziei. Răzbunarea supremă nu mai este vitriolul, ci denunțul la cadre. Scenariul, din fericire, nu se împlinește, pentru că, în ultima clipă, femeia geloasă cu vocație de turnătoare află că bărbatul n-o trădase, suferise doar un accident și se afla la spital. Eliberată de coșmarul geloziei, aleargă, dramatic, spre spital (*Așteptarea*). Schiță reușită pe tema eternei crime în amor. Paulette, casnică bătrâioară, adoră intelectualii și, din această pricină, își înșală fără scrupule soțul ce nu are titluri universitare. Un profesor cu definitivat îi toacă însă micile economii și Paulette este dezamăgită. Este un personaj din categoria ipocritelor sentimentale și filosoafe, descrise și de Teodor Mazilu (*Mutații*). Domnul Tacea visează să regizeze un spectacol, dar istoria îi este mereu potrivnică. Când pare a reuși, moare (*Premiera*). Anișoara, romancă țeapănă, specialistă în parastase, își programează dinainte soții și se ceartă, la pomană, cu verișoara Nina, de altă nuanță politică (*Parastasul vesel*). Încet, încet, lângă tipologia veche, în tradiția lui Caragiale, pătrund personajele lumii postdecembriste; proza românească este, la acest capitol, în faza tatonării. Va mai trece, probabil, o vreme până ce Conu Leonida, Mița

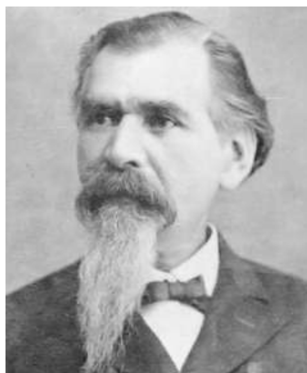
Baston, Catindatul, Pampon se vor strămuta, sub noile lor înfăţişări, din istoria recentă în imaginaţia epică. Ploieşteanul **I.** încearcă şi reuşeşte în câteva rânduri să prindă psihologia şi moravurile individului în perioada tranziţiei, după cum în *Coastele lui Adam. Memorii galante* (2005) trece cu haz prin „dramele" unei lumi provinciale din anii '50–'80 ai veacului trecut. Și aici narațiunea arată inteligenţă satirică şi putere de imaginaţie epică. Piesele cultivă farsa tragică, parabolicul, comedia de moravuri cu mijloacele şi limbajul teatrului postionescian. Punctul de reper mai îndepărtat rămâne tot Caragiale, modelul absolut. Personajele sunt mărunţi funcţionari locali, birocraţi înăcriţi, femei bovarice şi geloase, mărunţi şefi tiranici faţă de subalterni şi slugarnici faţă de superiori. O lume şi o existenţă în care toate se amestecă, inclusiv o notă de reverie care bate mereu spre absurd. Bunăoară, piesa *Petrecere într-un pian cu coadă* (2001). Este o inspirată parabolă sentimentală, ceea ce va să zică: o parabolă existenţială, un mod prefăcut (duios şi umoristic) de a vorbi despre destin şi ratare, iubire şi eşec, trecere şi petrecere în lumea cotidiană. Un actor, Vlad, se întoarce în oraşul pe care l-a părăsit cu douăzeci de ani în urmă, cu gândul de a-şi „rescrie viaţa", de a-i da alt scenariu şi alt destin. Îşi regăseşte un prieten, Gimold, pianist abrutizat de alcool şi inerţie, îşi revede părinţii, senili şi certăreţi, în fine, o regăseşte pe Alina, soţia pe care o părăsise, măritată acum cu un individ gospodar şi gelos. Ce-i interesant este că toţi sunt naturi bovarice, toţi fug din existenţa lor într-un spaţiu utopic, la limita între absurd şi înduioşător. Tatăl bate câmpii în stil triumfalist şi visează glorii militare, Gimold imaginează opere celebre, Alina vrea iubirea dintâi, pură, magnifică, Vlad însuşi – personajul central – vrea să devină scriitor pentru a-şi rescrie viaţa pe care, de altminteri, *par délicatesse*, o pierduse. Scriitorul înfăţişează aceste destine fără cruzime, cu o ironie fină, îngăduitoare. Replicile lui sunt foarte reuşite, în linia teatrului postbelic ilustrat de Teodor Mazilu, Marin Sorescu şi Ion Băieşu. Literatura sa, în genere, este un amestec de observaţie realistă, de reflecţie morală (în care intră, fatal, şi ironia) şi o notă de parodie şi fantastic ce vine dinspre teatrul ionescian. Toţi indivizii, copleşiţi de destinul lor existenţial, nu găsesc altă soluţie de salvare decât fuga în închipuirile pe care şi le plăsmuiesc, evaziunea într-o utopie ce merge spre absurd şi grotesc. Având în faţă două modele celebre (I.L. Caragiale şi Eugen Ionescu), **I.** se descurcă bine, inteligent, cu haz şi har, înseninând într-o oarecare măsură tragicul din „râsu-plânsu" specific şi trăgând comedia, adică petrecerea cu vorbe, spre zona de umbră şi suferinţă, acolo unde s-a instalat pe neobservate tragicul existenţei. **I.** a publicat şi savuroase dialoguri cu Fănuş Neagu (*La umbra crailor de ghindă*, 2001), în care lirismul şi culoarea limbajului fănuşian se întâlnesc cu ironia subţire a spiritului ploieştean educat la şcoala lui Caragiale.

Printre teancuri de hârtii, zmângălite cu şiruri de cifre seci sau înțesate de formule sleite prin (ab)uz inept, antipersonajele lui Mihai Ispirescu mişună, se agită, se isterizează în plin nonsens. Suflete moarte, aceşti ipochimeni ce se vânzolesc într-un grotesc în care nuanța bufă (se face că) disimulează arbitrarul terorizant apar ca nişte marionete ale absurdului. Caricaturi, dar exersându-şi cu vigoare malignă şi un aberant spirit de inițiativă plusul de gogomănie, mărunţii birocraţi (Boiangiu din Trăsură la scară, *Berzea din* Aprilie, dimineaţa*), figurând impostura agresivă, sunt rostiţi de un limbaj de lemn, care se vede că încă nu şi-a trăit traiul.*

FLORIN FAIFER

SCRIERI: *Ediţie specială... Păcală şi Tândală*, Bucureşti, 1975; *Concediu nelimitat*, Bucureşti, 1976; *Ochelari, păpuşi, podoabe*, Bucureşti, 1977; *Într-o dimineaţă*, Bucureşti, 1983; *La capătul firului*, Bucureşti, 1985; *Lecţia de zbor*, Bucureşti, 1986; *Trăsură la scară. Aprilie, dimineaţa*, Bucureşti, 1988; *Tratat asupra viţeilor la poarta nouă. Lumea într-o luni*, Bucureşti, 1993; *Arşiţa şi viscolul*, Bucureşti, 1995; *Tehnica raiului*, Bucureşti, 1997; *Primăvara, când înmuguresc câinii*, Bucureşti, 1998; *Petrecere într-un pian cu coadă*, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2001; *La umbra crailor de ghindă. Dialoguri cu scriitorul Fănuş Neagu*, Bucureşti, 2001; *Coastele lui Adam. Memorii galante*, Bucureşti, 2005; *Cântecul lebedei de serviciu*, Bucureşti, 2012; *Spirtoase cu efecte mistice*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Victor Parhon, *Fiorul tragic al satirei*, TTR, 1988, 2; Valentin Silvestru, [*Mihai Ispirescu*], RL, 1988, 43, 1989, 7; Eugen Simion, [*Mihai Ispirescu*], RL, 1989, 9, L, 1992, 3, CC, 2010, 3; Florin Faifer, *Suflete moarte, suflete vii*, CRC, 1989, 25; Ileana Berlogea, *O premieră absolută*, „Cultura naţională", 1996, 5; Ştefan Aug. Doinaş, *Pierderea inocenţei*, „Caiet program" Teatrul Naţional Bucureşti, stagiunea 1996–1997; Lucian Chişu, *Povestiri cu parfum de Ploieşti*, L, 1998, 29; Ghiţulescu, *Istoria*, *434–436*; Doina Papp, *Viaţa pe o scândură*, Bucureşti, 2001, *passim*; Voncu, *Secvenţe*, I, *105–110;* [*Mihai Ispirescu*], CC, 2010, 3 (grupaj special). ***E.S.***

ISPIRESCU, Petre (27.XI.1830, Bucureşti – 27.IX.1887, Bucureşti), folclorist, prozator.

S-a născut în mahalaua bucureşteană Pescăria Veche, unde tatăl său, Gheorghe, avea o frizerie. Mama, Elena, de origine transilvăneană, era, se pare, o povestitoare neîntrecută. De la părinţi, de la calfele şi clienţii tatălui său, **I.** a putut asculta, în copilărie, numeroase creaţii populare, mai ales basme. Din iniţiativa mamei este dat să înveţe carte cu dascăli bisericeşti, dar din pricina lipsurilor materiale, se vede nevoit, la doisprezece ani, să-şi asigure singur existenţa. Nereuşind să-şi desăvârşească instrucţia în şcoală, dar avid de cât mai multe cunoştinţe, intră ucenic la tipografia condusă de Zaharia Carcalechi, sperând că acolo unde se tipăresc cărţile se poate şi studia. Se califică în meseria de tipograf şi ajunge chiar proprietar ori conducător al unor tipografii: Naţionalul, Tipografia Statului, Tipografia Laboratorilor Români, devenită Tipografia Academiei Române. Activitatea de tipograf îi înlesneşte contactul cu cei mai de seamă cărturari din epocă, de a căror preţuire s-a bucurat. Îndemnat şi încurajat de A.I. Odobescu, B.P. Hasdeu, Jan Urban Jarník ş.a., stimulat mai ales de pasiunea sa pentru lectură, **I.**, un autodidact, devine un bun cunoscător al literaturii române, al preocupărilor de folclor de la noi. Prima lui lucrare este *Legende sau basmele românilor. Ghicitori şi proverburi* (I–II, 1872–1876). Condiţia socială modestă, munca epuizantă în tipografie, nopţile jertfite studiului sau scrisului, grija pentru existenţa numeroasei sale familii – a avut şapte copii – l-au împiedicat să ia parte activă la evenimentele însemnate ale vremii.

Înzestrat cu simţ artistic, **I.** a compus versuri, a scris proză memorialistică, dar încercările sale rămân îmbinări hibride de influenţe insuficient asimilate. Talentul i se dezvăluie însă în basme, căci stilul popular îi era mai familiar şi îi înlesnea intervenţia creatoare. Primele basme le publică în „Ţeranul român”, în 1862, la îndemnul lui N. Filimon şi al lui Ion Ionescu de la Brad. Cel dintâi este *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte*, în acelaşi an tipărind şi prima culegere de basme, care nu s-a păstrat. Consacrarea vine însă abia după zece ani, când îi apare primul volum din *Legende sau basmele românilor. Ghicitori şi proverburi* şi începe colaborarea la „Columna lui Traian”. A mai publicat la „Analele literare”, „Convorbiri literare”, „Dorobanţul”, „Familia”, „Revista literară”, „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie”, „Revista Societăţii Tinerimea Română”, „România liberă”, „Tribuna” ş.a. După ce a învăţat singur limba franceză, încercând chiar o traducere din *Ruinele Palmirei* de Volney, **I.** scrie un articol de folclor comparat, semnalând motive comune în basmele române şi în cele franceze. Fără a renunţa la preferinţa pentru proza folclorică, mai publică jocuri de copii, ghicitori, proverbe şi zicători, însoţite uneori de comentarii documentate. Scrierile sale de evocare a unor momente şi personalităţi din istoria naţională sunt o dovadă a aderării la ideile avansate ale momentului. Nefiind încă formulată o metodă unitară de culegere a folclorului, **I.** s-a transformat în fapt din folclorist în povestitor. Influenţat de principiile lui B. P. Hasdeu, el indică totuşi sursa şi data culegerii, chiar dacă basmul a fost scris după mai mulţi ani de la ascultare, iar jocurile de copii, ghicitorile şi proverbele le transcrie cu mai multă rigoare. Deşi a abordat toate speciile prozei folclorice, basmele sunt cele care i-au asigurat popularitatea, el publicând „prima culegere masivă de basme populare muntenești” scrisă în graiul cel mai apropiat de limba literară (Viorica Nișcov). **I.** recreează basmul, întocmai ca povestitorii din mediul folcloric, păstrând schema, formulele fixe caracteristice speciei, oralitatea, expresiile populare. Totuşi o anume detaşare personală faţă de acţiune vădeşte caracterul elaborat al naraţiunii, care „nu exprimă litera folclorului, ci spiritul său, capacitatea de a dezvolta creator vechi teme” (Mircea Anghelescu). Personalitatea proprie transpare din intenţiile moralizatoare, din tonul uneori romanţios, din amănuntele istorice şi mitologice pe care le include în povestire. Ceea ce se remarcă în mod deosebit este deplina unitate de atmosferă şi de stil a celor şaptezeci de basme scrise de **I.** Unele din ele sunt cele mai vechi variante româneşti ale unor motive universale: *Prâslea cel voinic şi merele de aur*, *Fata de împărat şi pescarul*, *Balaurul cel cu şapte capete*, *Coman*

vânătorul, *Ileana Simziana* şi *Ciobănaşul cel isteţ sau Ţurloaiele blendei*, altele sunt specifice numai repertoriului românesc: *Un basm mitologic* (motivul boului năzdrăvan) şi *Fata cu pieze rele*. Basmele lui **I.** reprezintă un bogat material de studiu pentru cunoaşterea culturii noastre populare şi pentru cercetarea comparativă a motivelor şi variantelor în spaţiul universal. Fondul general uman şi larga lor accesibilitate au permis reintegrarea basmelor în circuitul folcloric. Devenite clasice, ele au contribuit, alături de operele marilor scriitori, la formarea limbii literare.

Ni se pare întru totul simbolic faptul că [Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte] *este primul basm cules şi editat de Ispirescu. Dar l-a înregistrat el ca atare? I-a dat el, tipograful ridicat la carte, expresia aceasta fără greş? I-au dat-o veacurile? În orice caz, nu cunoaştem o altă operă în proză a geniului românesc care să aibă atâta miez, de la primul la ultimul gând, şi o atât de riguroasă scriitură ori rostitură. Nu am cuteza să interpretăm nici o altă operă de proză românească verset cu verset, aşa cum ne gândim să facem sau suntem siliţi să facem cu basmul acesta – singurul care nu se încheie în chip fericit, cum s-a observat, şi totuşi singurul care exprimă, nu indirect ca orice basm, ci direct, plinătatea, măsura şi adevărul a ceea ce se poate numi fiinţă.*

CONSTANTIN NOICA

SCRIERI: *Legende sau basmele românilor. Ghicitori şi proverburi*, I–II, introd. B.P. Hasdeu, Bucureşti, 1872–1876; *Snoave sau poveşti populare*, I–II, Bucureşti, 1873–1874; ed. 2, Bucureşti, 1879; *Isprăvile şi vieaţa lui Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1876; ed. 2, Bucureşti, 1885; ed. pref. A.I. Odobescu, Bucureşti, 1908; ed. îngr. şi pref. D. Ciurezu, Bucureşti, 1939; *Din poveştile unchiaşului sfătos. Basme păgâneşti*, I, pref. A.I. Odobescu, Bucureşti, 1879; *Pilde şi ghicitori*, Bucureşti, 1880; *Legende sau basmele românilor*, pref. V. Alecsandri, 1882; ed. pref. B. Delavrancea, Bucureşti, 1907; ed. pref. E. Lovinescu, Bucureşti, 1929; ed. îngr. şi pref. N. Cartojan, Craiova, 1932; ed. pref. Iorgu Iordan, Bucureşti, 1936; ed. îngr. Aristiţa Avramescu, pref. Nicolae Constantinescu, Bucureşti, 1997; *Basme, snoave şi glume*, Craiova, 1883; *Jucării şi jocuri de copii*, Sibiu, 1885; *Din poveştile unchiaşului sfătos. Despre pomul Crăciunului*, Bucureşti, 1886; *Poveşti morale*, Bucureşti, 1886; *Opere complete*, I, Bucureşti, 1901; *Poveştile unchiaşului sfătos*, pref. St. O. Iosif, Bucureşti, 1907; *Istoria lui Ştefan cel Mare şi Bun*, Bucureşti, [1908]; *La Roşiorii de Vede*, Bucureşti, [1924]; *Poveşti despre Vlad Vodă Ţepeş*, Cernăuţi, 1936; *Basmele românilor*, îngr. şi pref. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1939; *Opere*, I–II, îngr. Aristiţa Avramescu, introd. Corneliu Bărbulescu, Bucureşti, 1969–1971; *Basmele românilor*, I–II, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: M. Eminescu, *Articole şi traduceri*, îngr. Aurelia Rusu, introd. Aurel Martin, Bucureşti, 1974, *132–136*; A.I. Odobescu, *Petre Ispirescu*, Bucureşti, 1887; Al. A. Philippide, *Petre Ispirescu*, ALA, 1937, 847; Paul I. Papadopol, *O pildă vie: Petre Ispirescu*, Bucureşti, 1939; Vasile Netea, *Petre Ispirescu*, REF, 1958, 7; Al. Dobre, [*Petre Ispirescu*], REF, 1967, 6, ALA, 2001, 581; *Ist. lit.*, III, *905–910*; Bârlea, *Ist. folc.*, *156–165*; Constantin Noica, *Sentimentul românesc al fiinţei*, Bucureşti, 1978, *112–145*; *Dicţ. lit. 1900*, *457–458*; Eugen Todoran, *„Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte", model constitutiv al basmului*, DRO, 1981–1982; Aura Matei Săvulescu, *Utopia nemuririi*, Bucureşti, 1984; Mircea Anghelescu, *Introducere în opera lui Petre Ispirescu*, Bucureşti, 1987; Manolescu, *Istoria*, I, *272–273*; C. Negreanu, *Petre Ispirescu şi limba populară*, REF, 1991, 3–4; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *649–652*; *Dicţ. analitic*, II, *72–74*, *359–360*, IV, *228–232*; Adrian Alui Gheorghe, *Tinereţe fără bătrâneţe şi sentimentul tragic al timpului*, pref. Petru Ursache, postfaţă Mircea A. Diaconu, Piatra Neamţ, 2004; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *497–499*; Mircea Muthu, Maria Muthu, *Făt-Frumos şi „Vremea uitată"*, ed. 2, Bucureşti, 2008; Viorica Nişcov, *Ești cât povestești. O fenomenologie a basmului popular românesc*, Bucureşti, 2012, *34–37*. ***L.Cş.***

ISTORIA LUI POLIŢION (Istoriè veteazului Poliţionu şi a frăţâni-său, Argu, cu preafrumoasa Militina), scriere aparţinând speciei romanelor erotice care au circulat anonim în cultura română. Poliţion, fiul împăratului Asinoberg din „partea Eghipetului", deşi îndrăgostit de Miligrina, fata „craiului Rodocsu", pleacă – îndemnat de prietenul său, Argu, ales ca frate – să o caute pe mult mai frumoasa Militina, „fiica craiului Italiei", trăitor în târg la Ravenna. Întâmplări potrivnice intervin în timpul călătoriei şi cei doi „fraţi" se pierd unul de altul. Poliţion ajunge totuşi la Ravenna şi izbuteşte să cucerească inima frumoasei Militina, chiar să-şi apere într-un turnir iubita de „puternicul şi straşnicu turcescu paşi Ciubalaiu". Rănit grav, Poliţion cade rob la turci şi ajunge în „turceasca cetate Vizantie", unde va fi silit „să să bată la podinogu cu cneazul Argu", deci cu propriul său prieten, reapărut între timp în firul naraţiunii. Cei doi „fraţi" scapă din Vizantia numai spre a se pierde din nou pe drum. Poliţion, luat rob de „cursari", ajunge să cucerească bunăvoinţa mai marelui lor, „comandir" Carnizu, prin minunatul său cântec la harfă, „căci învăţase la târg Poltavie". Purtaţi de corăbii, Poliţion şi răpitorii săi ajung „la Hindie", unde sunt primiţi în casa craiului Arix, a cărui fiică, Gostelie, se îndrăgosteşte de nou-venitul Poliţion; de aici

începe o nouă serie de încurcături comparabile cu motivul „Iosif şi femeia lui Putifar”. În această vreme Argu intră „în slujba oştinească la Ispanie” şi, căutându-l pe al său Polux, „au ajunsu până la stăpânirea turcească”, unde duce împotriva lui Ali Mustafa-paşa o luptă ce aminteşte de Posada, de Dumbrava Roşie şi de alte înfruntări conforme motivului „bătălie cu capcane”. Între timp Poliţion, înspăimântat de insistenţele erotice ale prinţesei Gostelie, „s-au dus pre supt cumpăt” de la craiul indian Arix să îl caute pe veşnic pierdutul său prieten, „gheneralu” Argu, ajuns vestit pentru izbânda împotriva turcilor. Încercând să revină la „timpul pierdut”, unde rămăseseră Argu şi Militina, Poliţion se îndrăgosteşte pe drum de o altă frumoasă, anume Asârie, „fată a unui popă” dintr-o „cetăţuie a împărăţâii Endiei”. La diferite „adunări” la care participă doar de dragul Asâriei, Poliţion încearcă zadarnic să fie singur cu dânsa, ca să-i vorbească: „Iată de unde e politica, începerè sa. *Poliţion* era adevărat deplinu *politicos* acelor vremi şi unii socotesc că numele lui l-au luat de la *politică* sau *politica* de la dânsu; iar cuvântu grecescu *politica* însămnează.” Textul românesc păstrat se încheie cu uciderea în duel a lui Safir, logodnicul Asâriei, urmărită în continuare de insistenţele lui Poliţion. Este vorba doar de finalul unei copii de la 1794, preluare a unui text anterior („o tălmăcire moldovenească”); încă nu se ştie ce izvor a folosit traducătorul. În manuscrisul păstrat, *Istoria lui Poliţion* a fost aşezată alături de *Istoria lui Bertoldo*, de *Erotocrit*, de *Istoria lui Skinder* şi de *Sindipa*, cu care, parţial, are asemănări. Există probabil şi alte copii, ca şi în cazul altor cărţi populare, încă necunoscute.

Ediţii: *Istoriè veteazului lui Poliţionu şi a frăţâni-său Argu, cu prefrumoasa Militina*, îngr. Mircea Tomescu, CPL, II, *177–216*; *Cele mai vechi cărți populare în literatura română,* vol. VII: *Istoria lui Poliţion şi a Militinei*, îngr. și introd. Florina Racoviţă-Cornet, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Mircea Tomescu, *Introducere* la *Istoriè veteazului lui Poliţionu...*, CPL, II, *173–175*; Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, I, partea I, *186, 567.* ***C.V.***

ISTORIA POAMELOR, carte populară. Sub acest nume este cunoscută traducerea şi autohtonizarea satirei alegorice bizantine *Poricologos*, atribuită lui Teodor Prodromos. Cele mai vechi tălmăciri româneşti, datând din 1781, au fost făcute după versiunea greacă apărută la Veneţia în 1752 şi 1775. M. Gaster tipăreşte pentru prima dată textul *Istoriei poamelor* în *Chrestomaţie română* (II, 1891), reproducând manuscrisul 2379 de la Biblioteca Academiei Române. O variantă superioară a fost publicată de I.C. Chiţimia şi Dan Simonescu în volumul al doilea din *Cărţile populare în literatura românească* (1963), cu titlul *Împărăţâia poamelor şi tuturor legumilor*. Rangurile şi fastul personajelor din original sunt adaptate la realitatea unei Curţi domneşti autohtone, reunită într-un divan bizar. Hazul vine din înşiruirile de demnităţi atribuite, pompos, unor fructe sau legume. Caracterizările „personajelor” în manieră populară, cu epitete naive dar plastice, vioiciunea naraţiunii i-au asigurat o largă răspândire orală şi prin copii manuscrise. Un text asemănător a fost cules ca folclor pe lângă Arad, iar motivul „condamnării” Strugurului este dezvoltat într-o scenetă alegorică de Anton Pann în *Povestea vorbii*.

Ediţii: *Istoria poamelor*, CHRM, II, *97–98*; *Împărăţâia poamelor şi tuturor legumilor*, CPL, II, *271–272.*

Repere bibliografice: Ioana Andreescu, *Istoria poamelor. Redacţiunile româneşti*, CEL, 1936, *79–88*; Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *239–242*; Ariadna Camariano, *Poricologos şi Opsarologos grecesc*, CEL, 1939, *33–140*; *Ist. lit.*, I, *683–685*; Moraru – Velculescu, *Bibliografia*, I, partea II, *347–368*; *Dicţ. lit. 1900*, *461–462.* ***C. T.***

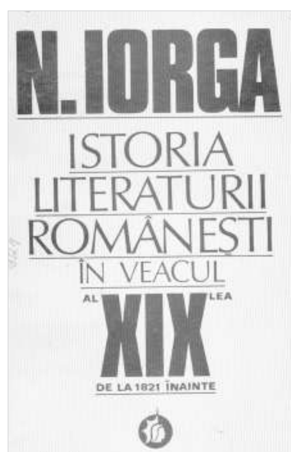
ISTORIA TROADEI, carte populară. Textul reprezintă o versiune, diferită de cea homerică, a relatării războiului greco–troian, având alţi autori şi fiind preluată în cronografe. În cultura românească a fost mai răspândită varianta cuprinsă în cronograful grecesc tradus de Pătraşcu Danovici. Copiată şi în texte independente, ea a circulat şi sub titlul *Războiul Troadei* sau *Legendele Troadei*. Cel mai vechi manuscris românesc cunoscut, datând din 1689, are titlul *Împărăţâia lui Priiam împăratul Troadei cetăţii ceii mari* şi a fost publicat de I.C. Chiţimia şi Dan Simonescu în primul volum din *Cărţile populare în literatura românească* (1963). Naraţiunea înfăţişează sumar evenimentele cunoscute din *Iliada*, deosebirea cea mai mare constând în absenţa totală a zeilor şi în prezenţa moralei creştine. Adoptată de literatura populară datorită descrierilor de fapte vitejeşti, dar şi învăţămintelor pe care le cuprinde, *Istoria Troadei* îmbracă o frumoasă haină narativă, cu numeroase expresii şi construcţii sintactice specific româneşti, cu savuroase metamorfoze ale numelor personajelor. Unele manuscrise conţin traduceri după alte prelucrări, occidentale, ale temei.

Ediţii: [*Istoria Troadei*], în *Codicele Matei Voileanu. Scrieri din prima jumătate a veacului trecut*, îngr. Matei Voileanu, Sibiu, 1891, *25–45*; [*Istoria Troadei*], în Leca Morariu, *Războiul Troadei după codicele Const. Popovici (1796)*, Cernăuţi, 1923, *42–63*; *Împărăţâia lui Priiam împăratul Troadei cetăţii ceii mari*, CPL, I, *89–108*; reed. în LRM, *956–979*.

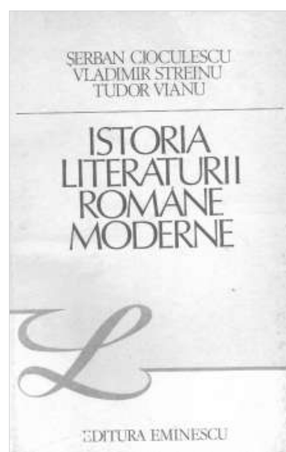
Repere bibliografice: N. Cartojan, *Legendele Troadei în literatura veche românească*, Bucureşti, 1925; Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *321–332*; Iulian Ştefănescu, *Opere istorice*, Bucureşti, 1942, *111–187*; *Ist. lit.*, I, *674–676*; Paul Cernovodeanu, *Variante autonome ale „Războiului Troadei” din cronografele de tipul Danovici şi circulaţia lor (sec. XVIII–XIX)*, RITL, 1976, 1; Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, I, partea II, *374–399*; *Dicţ. lit. 1900, 462–463*; Dan Horia Mazilu, *Texte antice şi lecturi medievale. Marginalii la „Istoria surpării Troadei”*, RITL, 1981, 2. ***C.T.***

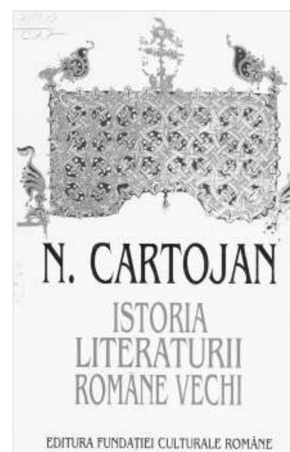
ISTORIE LITERARĂ. Tip de discurs și, totodată, disciplină care studiază literatura din perspectivă cronologică, **i.l.** urmărește deopotrivă evoluția internă a fenomenului literar și legăturile acestuia cu factori de natură socială, politică, ideologică, instituțională, economică etc. Unii cercetători au considerat necesară disocierea între **i.l.** și istoria literaturii: una (istoria literaturii) se referă la „totalitatea operelor literare apărute în istorie, în succesiune, într-o perioadă determinată”, pe când cealaltă (**i.l.**) denumește „o disciplină, o metodă, o «știință a spiritului»”, care se ocupă cu studiul celei dintâi (Adrian Marino). Pe scurt, **i.l.** este disciplina care studiază istoria literaturii. Definiția este utilă, cu amendamentul că ea necesită câteva precizări suplimentare. În primul rând, **i.l.** nu desemnează doar o „disciplină”, ci și un „gen” mixt, critico-istoriografic, caracterizat prin recursul la anumite premise și instrumente de lucru specifice: „periodizarea duratei istorice”, descrierea contextului literar și extraliterar pe fundalul cărora se constată emergența operelor, utilizarea unor operatori paradigmatici (generații, genuri, curente, direcții, grupuri) și circumscrierea (micro)monografică a autorilor (Paul Cornea). În al doilea rând, „totalitatea” care formează obiectul **i.l.** are o natură variabilă, ea putând cuprinde întreaga literatură a lumii („literatura mondială/universală”), un grup de literaturi (literaturile romanice, literaturile slave, literaturile francofone ș.a.), literatura scrisă într-o anumită regiune (Europa de Est, Peninsula Iberică etc.), o literatură națională „de la origini până în prezent”, o epocă, un curent, un gen, o temă, o generație, un grup literar sau chiar un singur autor sau o operă. Pe de altă parte, disciplina include și un sector pe care G. Călinescu îl numește „istoria literară auxiliară” și care acoperă lucrările bibliografice, „descoperirea” și datarea documentelor, atribuirea paternității operelor, edițiile critice ș.a. Prin urmare, nu atât obiectul (mobil și eterogen), cât perspectiva, care încearcă să reconcilieze explicația de factură istorică și judecata de valoare estetică, îi conferă **i.l.** un profil disciplinar specific. De altfel, raportul dintre factorul estetic și cel istoric („extraestetic”) s-a aflat adeseori în centrul dezbaterilor teoretice privind statutul și formele istoriografiei literare. Posibilitatea sau imposibilitatea de a realiza o reconciliere a celor doi parametri (și, implicit, de a fundamenta **i.l.** ca disciplină autonomă), oscilarea către un pol sau altul, modul și gradul de realizare a unei prezumtive sinteze au contribuit, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, la configurarea epocilor și orientărilor definitorii pentru istoriografia literară românească.

De-a lungul acestei evoluții, scopul și funcțiile **i.l.** în România au vizat, simultan sau succesiv, constituirea unui canon literar autohton, identificarea „legilor" care determină din umbră dezvoltarea literaturii, delimitarea epocilor literaturii române (definite prin climatul socio-cultural, prin modul particular de concepere a literarului, ca și prin instituțiile, curentele și genurile dominante ale fiecărei perioade), chestionarea fenomenului literar ca expresie a unui „specific național" sau a unor raporturi sociale și evidențierea contribuțiilor românești la literatura mondială. În cultura română de după 1900 **i.l.** a constituit unul dintre „genurile" cele mai prestigioase ale studiului literaturii, iar aceasta s-a datorat atât mizelor cultural-identitare ale acestui tip de discurs, cât și faptului că majoritatea criticilor marcanți ai secolului al XX-lea s-au distins și ca istorici literari. În funcție de gradul de autonomie al disciplinei, de metodele folosite și de scopurile urmărite, se pot distinge în România patru etape ale dezvoltării **i.l.**, corespunzând, în linii mari, intervalelor 1867–1901, 1901–1948, 1948–1989 și post–1989.

Dacă, privită în context zonal și european, critica literară apare cu întârziere în România, un asemenea decalaj este și mai vizibil în cazul **i.l.** Deși reflecții disparate cu referire la principiile **i.l.** și la necesitatea scrierii unei istorii a literaturii române se întâlnesc începând cu deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea (în scrierile unor autori precum Vasile Gr. Pop, Gheorghe Asachi, George Barițiu și Mihail Kogălniceanu), „prima schiță a unei istorii a literaturii române" (Ion Simuț) se înregistrează abia în 1867, când Justin Popfiu ține la Cluj conferința intitulată *O privire fugitivă preste literatura româna și lipsa unei istorii critice a literaturii române*, pe care o va relua și amplifica în volumul *Poezie și proză* (1870). Cauzele acestei întârzieri sunt multiple, reunind factori instituționali, ideologici și conjuncturali. Astfel, dacă critica literară este o disciplină care s-a putut manifesta în mod liber și în paginile periodicelor, **i.l.** a avut mereu, atât în Occident, cât și în România, o solidă componentă didactică, ce a condiționat emergența ei de înființarea instituțiilor de învățământ superior. În cultura română, acest lucru se produce abia la începutul deceniului al șaptelea, odată cu fondarea universităților din Iași (1860) și București (1864), care vor include în structura lor și catedre de istorie a literaturii și care vor impulsiona astfel dezvoltarea disciplinei aferente. Totuși, în următoarele decenii, această dezvoltare este încă puternic frânată de gruparea junimistă (în special de Titu Maiorescu), care considera că literatura română scrisă până atunci nu justifica deocamdată canonizarea prin intermediul unei **i.l.** De exemplu, în

Observări polemice (1869), Maiorescu judecă sever atât *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni* al lui Aron Pumnul (I–IV, 1862–1865), un manual gimnazial cu veleități istoriografice, cât și proiectul lui Justin Popfiu. De asemenea, în *Beția de cuvinte în „Revista contimporană”* (1873) și, ulterior, în categoricul *În lături!* (1886), Maiorescu îi ridiculizează pe titularii catedrelor de istorie a literaturii române de la București și Iași (V. A. Urechia și Aron Densușianu), cărora le reproșează lipsa de informație, de gust și, nu mai puțin, de bună-credință. Pe de altă parte, istorismul inerent scrierii unei **i.l.** se afla într-o vizibilă discordanță cu estetica idealistă pe care o profesau Maiorescu și discipolii săi. Această adversitate se observă mai cu seamă în scrierile lui Mihail Dragomirescu, care, începând cu *Critica „științifică” și Eminescu* (1895), îi va reproșa în mod constant „metodei istorice” că e incapabilă să explice valoarea estetică a unei opere. Din aceste motive, se constată că, în cultura română, nașterea **i.l.** ca disciplină este rezultatul convergent al acțiunii mai multor grupări anti-junimiste, dintre care un rol determinant l-au avut curentul latinist din Ardeal, critica universitară din București și din Iași și, nu în ultimul rând, mișcarea socialistă a vremii. Contribuțiile ultimelor două categorii se relevă prin publicarea manualelor *Istoria limbei și literaturei române* (1885) de Aron Densușianu și *Istoria limbei și literaturei române* (1886) de Ioan Nădejde. Dintre ele, mai relevantă este istoria lui Densușianu, care admite că „istoria literaturii române este în fond istoria culturii și a deșteptării noastre” – că, altfel spus, mai ales în epocile mai vechi, literatura română a avut o funcție mai degrabă identitar-culturală decât una artistică. Meritul lui Densușianu este de a încerca să recupereze pentru literatura română textele de factură religioasă, istorică, științifică, filosofică, juridică, oratorică ș.a., însă eroarea lui constă în prelungirea acestei perspective eclectice până în perioada contemporană, astfel încât selecția se face în numele unui criteriu cultural, iar jurisprudența, de pildă, ocupă un spațiu mai amplu decât nuvela și romanul. Fără a încerca să scrie o **i.l.** propriu-zisă, un aport important la dezvoltarea acestei discipline în România a avut C. Dobrogeanu-Gherea, care, în studiile sale critice publicate în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea (cu precădere în *D-l Panu asupra criticei și literaturii*, 1896), a proclamat necesitatea elaborării unei istorii a literaturii române, a formulat diverse propuneri de periodizare a acesteia, a abordat probleme precum evoluția literaturii, raporturile sale cu evoluția societății, situarea literaturii autohtone în ritmul de dezvoltare a literaturii mondiale, succesiunea curentelor literare în România (mai ales cu aplicare pe curentul pe care îl numește, succesiv, „pesimist”, „decepționist” și „eminescian”), influența predecesorilor, statutul literaturii „vechi”, textura și rolul „tradiției”, disjuncția între valoarea „estetică” și cea „istorico-literară” a unui autor ș.a. Odată cu intrarea în noul secol, istoriografia literară românească cunoaște o epocă de înflorire, marcată, pe de o parte, de apariția primelor proiecte ample de istorie a literaturii române, cum este acela al lui Nicolae Iorga, inaugurat în 1901 și cumulând, până la finalizarea sa din 1934, numeroase volume; un atare demers va fi repetat în scurt timp și de alți congeneri, astfel încât în prima jumătate a secolului al XX-lea aproape toți criticii români importanți vor ajunge să scrie istorii integrale sau parțiale ale literaturii naționale. Pe de altă parte, donarea, în 1902, de către Maiorescu a celor aproximativ 14 000 de file manuscrise eminesciene Academiei Române și influența crescândă a metodelor pozitiviste au condus la o dezvoltare accelerată a genurilor istoriografice „auxiliare”. Astfel, pe fundalul „clasicizării” autorilor din secolul al XIX-lea, primele decenii ale noului secol înregistrează o adevărată vânătoare de documente „inedite”, care va duce la specializarea unor cercetători-documentariști, dar și la numeroase falsuri, precum cele „descoperite” de Octav Minar. Totodată, se pune din ce în ce mai acut problema realizării edițiilor de opere, controversele mergând de la legitimitatea integrării postumelor în corpusul canonic de scrieri ale unui anumit autor (adversarul cel mai ferm al acestei inițiative fiind G. Ibrăileanu) până la amănunte privind lecțiunea (dovadă polemica acerbă purtată, la mijlocul deceniului al treilea, de către G. Ibrăileanu și E. Lovinescu pe marginea editării poemelor eminesciene). Profesionalizarea procesului de editare va culmina, în deceniul al patrulea, cu apariția unor ediții critice sau, cel puțin, filologice din operele unor scriitori români importanți, precum I.L. Caragiale (ediția *Opere* inițiată în 1930 de Paul Zarifopol și continuată de Șerban Cioculescu), M. Eminescu (ediția *Opere* inaugurată de Perpessicius în 1939) și Alexandru Macedonski (ediția *Opere* realizată de Tudor Vianu, 1939–1946). O dezvoltare semnificativă vor cunoaște

și cele două genuri istoriografice care se ocupă de analiza contextuală a operei unui singur autor: biografia și monografia. Beneficiind de precedentul studiilor maioresciene și, mai ales, gheriste, monografia pare să aibă parte de o specializare mai rapidă, prin lucrări precum *Grigore Alecsandrescu. Viața și opera lui* (1910), *Costache Negruzzi. Viața și opera lui* (1913) și *Gheorghe Asachi. Viața și opera lui* (1921) de E. Lovinescu, *Opera literară a d-lui Vlahuță* (1912) de G. Ibrăileanu, *Opera lui Mihai Eminescu* (I–V, 1934–1936) de G. Călinescu, *Tudor Arghezi* (1940) de Pompiliu Constantinescu, *Introducere în poezia lui G. Coșbuc* (1944, apărută în 1970) de Octav Șuluțiu ș.a. E de remarcat că, pe măsura dezvoltării genului, operele contemporanilor nu doar că devin obiecte legitime ale monografiei, dar uneori complexitatea operei lor îi determină pe exegeți să nu le abordeze decât sectorial creația. E cazul lui Lucian Blaga, care, în decurs de doar șase ani, face obiectul a trei studii: *Lucian Blaga, energie românească* (1938) de Vasile Băncilă, *Poezia lui Lucian Blaga și gândirea mitică* (1940) de C. Fântâneru și *Filosofia lui Blaga* (1944) de Ovidiu Drimba. Totodată, monografiile cunosc o diversificare metodologică: clasica împărțire a operei pe „etape”, „teme” și „procedee”, uzuală la începutul secolului, este înlocuită cu sau secondată de radiografii sociologice, ideologice și comparatiste, de reconstituiri ale „universului” creației, de analize atente de text sau chiar de adaptări ad-hoc ale unor instrumente interdisciplinare (e cazul lui Pompiliu Constantinescu, care utilizează filosofia lui Blaga pentru a interpreta opera lui Arghezi). În schimb, biografia a avut o dezvoltare mai lentă, atât din cauza precedențelor locale mai reduse, cât și din cauza controverselor privind legitimitatea biografismului; la acestea se adaugă, în deceniul al treilea din secolul trecut, și moda „vieților romanțate”, ce riscau să împingă genul pe un teren comercial. Totuși, începând cu deceniul al patrulea, se înregistrează și în acest domeniu progrese remarcabile, care culminează cu *Viața lui Mihai Eminescu* (1932) de G. Călinescu și *Viața lui I. L. Caragiale* (1940) de Șerban Cioculescu. Există, apoi, o tendință pronunțată de a cupla cele două tipuri de abordări (bio- și monografică) într-un demers unitar, după cum o arată *Viața lui Ion Creangă* (1938) de G. Călinescu, *T. Maiorescu* (I–II, 1940) de E. Lovinescu sau *Dimitrie Anghel. Viața și opera* (1945) de Șerban Cioculescu.

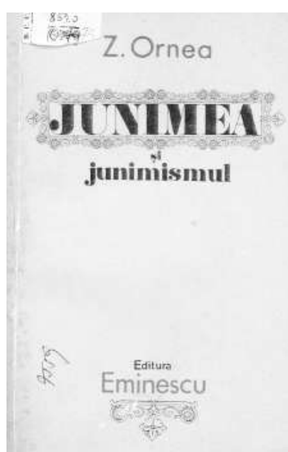
În ceea ce privește **i.l.** ca „gen”, aceasta e susținută, în prima jumătate a secolului al XX-lea, prin numeroase reflecții teoretice, exprimate în prefețe, postfețe, în intermezzouri din cadrul lucrărilor istoriografice și în texte cu caracter programatic. Sub raport metodologic, dezbaterile epocii sunt dominate de conflictul între pozitivism și intuiționism, care determină diverse situări pe coordonata ce subîntinde extremele; la rândul lor, acestea generează o serie de luări de poziție cu privire la rolul factorilor sociali în evoluția literaturii (mediul), la posibilitatea de a codifica prin legi această evoluție, la ponderea influențelor străine în literatura română, la existența sau lipsa unei tradiții literare românești (eventual, a unui specific național), la oportunitatea studierii din perspectivă istorică și/sau estetică a literaturii române vechi sau contemporane, la rolul subiectivității și al gustului în determinarea valorii estetice și istorice ș.a. Majoritatea acestor probleme se înmănunchează în controversa centrală a epocii, privind raportul dintre critică și **i.l.** Astfel, începutul de secol tinde să acrediteze prejudecata – des întâlnită în Europa vremii – că ar exista o disjuncție netă între critică (subiectivă, „impresionistă”, dedicată exclusiv literaturii prezentului) și **i.l.** (obiectivă, metodică, consacrată valorilor literare ale trecutului). De exemplu, pentru E. Lovinescu (*Critica și istoria literară*, 1910), critica este o „artă” turbulentă, determinată de complicitatea inconștientă cu literatura contemporană și, prin urmare, nesigură pe „impresiile” ei, pe când **i.l.** e o „știință” senină, fundamentată pe o serie de date „obiective” (culturale, sociale și economice), care îngăduie o contemplare a literaturii „sub unghiul valorilor reale și veșnice”. Nu cu mult diferită e concepția lui G. Ibrăileanu

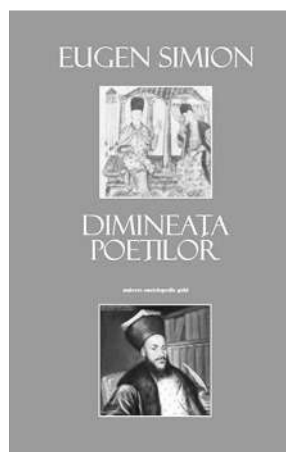

(*Complectări*, 1925), care consideră că „una e critica estetică ori psihologică și alta istoria literară”: dacă prima se poate mulțumi cu cercetarea „estetică” a „caracterelor” unei opere (bazată, eventual, pe date de ordin psihologic și sociologic), încercând să determine ceea ce-i individualizează pe scriitori, ultima aspiră la tipologizare, studiind „grupuri de scriitori” sau chiar „ceea ce e comun unei întregi literaturi”. Legitimitatea acestei opoziții începe să fie chestionată încă din perioada antebelică de către Ovid Densusianu, care le atrăgea atenția istoricilor literari că „este o greșeală să-ți faci un câmp exclusiv de cercetare din trecut și să închizi ochii în fața actualității” (*Istoria literară în învățământul universitar*, 1910). Un pas important în vederea relativizării acestei dogme se înregistrează în deceniul al treilea, când, admițând opoziția de principiu dintre „critica istorică” (bazată pe o percepție strict intelectuală a artei) și „critica sincronică” (ce cuprinde deopotrivă un element afectiv), E. Lovinescu afirmă că ultima ar fi singura aptă să sesizeze specificul estetic al artei și că, prin urmare, singura formă de **i.l.** demnă de acest nume ar fi aceea aplicată literaturii contemporane (*Istoria literaturii române contemporane*, volumul VI: *Concluzii. Mutația valorilor estetice*, 1929). Însă identitatea de facto a celor două discipline va fi postulată, în România, abia de G. Călinescu, care susține că, în realitate, „critică și istorie sunt două înfățișări ale criticii în înțelesul cel mai larg”, din moment ce, pe de o parte, „adevărata critică de valoare conține implicit o determinațiune istorică”, iar, pe de altă parte, „nu e cu putință să faci istorie literară fără examen critic” (*Tehnica criticii și a istoriei literare*, 1938). Totuși, discuția e departe de a se fi încheiat, după cum o arată intervențiile universitarului clujean D. Popovici, care, într-un curs ținut în 1939 (*Literatura română modernă. Tendința de integrare în ritmul cultural occidental*), definește **i.l.** drept „știința care degajează, ierarhizează și interpretează valorile literare”, concepând-o astfel ca pe o triplă alianță, între critică (ce „degajează”), literatură comparată (ce „încadrează” și „ierarhizează”) și o a treia disciplină, nenumită ca atare în curs, care s-ar putea aproxima astăzi drept hermeneutică (în sens larg), de vreme ce ei i-ar rămâne sarcina să „interpreteze” operele. În paralel cu dezbaterile teoretice, prima jumătate a secolului al XX-lea consemnează, în România, o proliferare fără precedent a **i.l.** ca „gen”, datorată în primul rând lucrărilor lui Ovid Densusianu, Nicolae Iorga, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, G. Călinescu, Tudor Vianu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu ș.a. Redactată în perioada 1898–1901, dar publicată abia după război, *Literatura română modernă* (I–III, 1920–1933) a lui Ovid Densusianu acoperă perioada cuprinsă între apariția Școlii Ardelene și afirmarea Junimii, fiind prima **i.l.** românească scrisă din unghi estetic. Meritul ei principal este de a reabilita acest segment literar puternic afectat de critica junimistă, deși tonul apologetic la adresa Școlii Ardelene și a „Daciei literare” dezvăluie și intenția de a minimiza importanța grupării conduse de Titu Maiorescu. Publicată de-a lungul a peste trei decenii (1901–1934) și marcată de vizibile sincope în abordare și redactare, seria realizată de Nicolae Iorga reprezintă prima istorie integrală a literaturii române, care pornește de la creația populară și sfârșește în contemporaneitate. Contribuția autorului constă în tentativa de periodizare globală a fenomenului, în recuperarea literaturii

vechi, precum și în evidențierea rolului instituțiilor culturale în parcursul evolutiv al literaturii române. O carență majoră este, în schimb, inadecvarea instrumentelor de lucru și a grilei de evaluare pe măsura apropierii de prezent. Mai ales când scrie despre perioada de după apariția Junimii, istoricul literar tinde să disperseze personalitățile creatoare și operele lor în frânturi anoste și să repudieze vehement orientarea către modernism, căreia îi opune un model sămănătorist anacronic. Recuperate editorial cu întârziere, abia în anii 1979–1980, cursurile ținute de G. Ibrăileanu la Iași în perioada 1909–1914 constituie, de fapt, o veritabilă istorie a literaturii naționale din secolul al XIX-lea. Convergente preceptelor criticului din prefața la monografia despre Al. Vlahuță (1912), cursurile prezintă pe larg contextul socio-cultural al celor trei epoci delimitate („epoca Conachi", „epoca Alecsandri" și „epoca Eminescu"), cu referiri ample la climatul ideologic, la direcțiile definitorii și la genurile dominante. E de remarcat și că, în tratarea monografică a scriitorilor, Ibrăileanu discută importanța edițiilor de autor și a receptării critice. Limitele abordării se observă, însă, în precaritatea analitică a instrumentelor, ca și în anumite prejudecăți regionaliste (minimalizarea muntenilor în favoarea moldovenilor), care se regăsesc, de altfel, și în publicistica militantă a criticului. Un moment semnificativ în evoluția **i.l.** românești îl constituie apariția *Istoriei literaturii române contemporane* (I–VI, 1926–1929) a lui E. Lovinescu, condensată și completată prin *Istoria literaturii române contemporane 1900–1937* (1937). Bazându-se pe o platformă ideologică solidă (teoria sincronismului), Lovinescu este primul critic român care consideră că literatura contemporană e demnă de a deveni obiectul unei istorii a literaturii. Organizată în funcție de genuri, curente și teme (opoziția rural/urban, în cazul prozei), *Istoria...* lovinesciană are nu doar meritul de a cartografia în profunzime complexitatea direcțiilor și a fenomenelor literare din perioada interbelică, ci și pe acela de a combate tendințele anacronice cu iz etnicist și eticist ale epocii și de a impune cu titlu canonic literatura românească modernă, reprezentată de scriitori precum Tudor Arghezi, Ion Barbu sau Hortensia Papadat-Bengescu. În ciuda prejudecăților față de literatura mai veche (limitată la statutul de obiect de studiu pur „istoric", nu și estetic), a rezervelor de principiu față de tradiționalism și a anumitor idiosincrazii „sburătoriste", *Istoria...* lui Lovinescu rămâne un model de coerență estetică și ideologică. Apogeul istoriografiei literare românești din prima jumătate a secolului XX este atins, însă, de *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941) a lui G. Călinescu. O noutate indiscutabilă a lucrării constă în străbaterea integrală (nu doar sectorială, cum făcuseră Densusianu și Lovinescu) a evoluției literaturii române, fără a reduce fenomenul la factori extraliterari (cum se întâmplă adeseori la Iorga și la Ibrăileanu). Nefiind construită, spre deosebire de cazurile anterioare, pe o agendă ideologică anume, sinteza călinesciană se ghidează în primul rând după principiul identității între critică și **i.l.** și al tratării monografice a autorilor, realizând astfel un triplu echilibru benefic: între epocile mai vechi, din care autorul recuperează insulele de literaritate, și avântul fără precedent al literaturii române din perioada interbelică; între tendințele moderniste și cele tradiționaliste din cadrul literaturii române contemporane, între actul interpretării (materializat prin descoperirea de noi valențe ale clasicilor) și cel al evaluării (exprimat prin judecăți critice neechivoce). Chiar dacă anumite opțiuni metodologice, precum neglijarea rolului factorilor supraindividuali în configurația fenomenului literar sau importanța uneori excesivă acordată factorului etnic, sunt amendabile din perspectiva dezvoltării ulterioare a disciplinei, *Istoria...* lui Călinescu reprezintă și în momentul de față punctul de maximă realizare al **i.l.** românești. Impactul ei major se evidențiază și prin comparație cu celelalte istorii publicate în același deceniu – Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi* (I–III, 1940–1945), Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne* (1944), Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi* (I, 1947) –, care, chiar și atunci când sunt semnate de mai mulți autori, se mulțumesc să radiografieze doar anumite epoci, fără a se mai aventura să cuprindă literatura română în ansamblul ei. Alte personalități relevante pentru **i.l.** românească din prima jumătate a secolului al XX-lea sunt G. Bogdan-Duică, Gh. Adamescu, Dumitru Murărașu, Petre V. Haneș și D. Popovici.

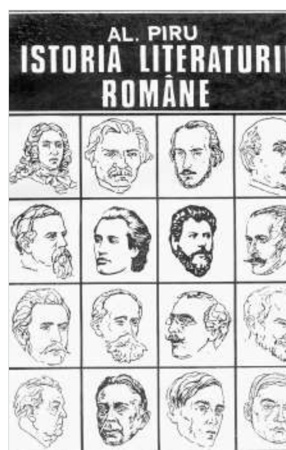
Odată cu instaurarea regimului comunist, **i.l.** intră, în România, într-o fază de vădit regres, cauzat de dictatura ideologică a marxism-leninismului și a corelativului său artistic, realismul socialist. Supremația acestora se manifestă în anii '50 printr-o rescriere radicală a istoriei literaturii române, operată din unghiul (in)adecvării fenomenelor din

trecut la ideologia comunistă. Astfel, din punct de vedere metodologic, singurul unghi de abordare acceptat în epocă se reduce la un sociologism dogmatic, care reevaluează instituțiile, curentele, autorii și operele literare în funcție de poziționarea lor față de fenomenul „luptei de clasă". O primă consecință concretă a acestui fapt este aceea că reflecția teoretică liberă asupra devenirii fenomenului literar este înlocuită, în dezbaterile epocii, cu articole pur propagandistice menite să popularizeze componenta „estetică" a marxism-leninismului. Pe de altă parte, se înregistrează o încercare de modificare substanțială a canonului literar, manifestată prin propulsarea în prim-plan a unor figuri minore (precum Teodor Neculuță, Ion Păun-Pincio sau A. Toma), prin trecerea la index a numelor unor scriitori care ar fi susținut regimul „burghez" sau legionar (Octavian Goga, Lucian Blaga, Nichifor Crainic ș.a.) și prin receptarea trunchiată a operei autorilor clasici (M. Eminescu este redus la *Împărat și proletar*, I.L. Caragiale e perceput doar ca un critic al burgheziei etc.). În acest context se produce o anulare a graniței dintre critică și **i.l.**, dar nu în sensul preconizat de G. Călinescu, ci în acela că atât literatura epocilor mai vechi, cât și a celor mai noi intră în același malaxor ideologic. În general, **i.l.**, atâta câtă este, se rezumă la publicistică și la „contribuții documentare" (un rol semnificativ l-a avut, din acest punct de vedere, revista „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", apărută începând cu anul 1952 sub egida Institutului de Istorie Literară și Folclor). De altfel, din cauza constrângerilor regimului, numeroși istorici literari afirmați în epoca anterioară (G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, Perpessicius ș.a.) se refugiază acum în cercetări pur factologice, de tip pozitivist, care nu presupun subtilități interpretative. Lipsesc sintezele istoriografice autentice. Abia la sfârșitul deceniului al șaselea și la începutul celui următor reapar monografiile critice: G. Călinescu, *Nicolae Filimon* (1959), *Gr. M. Alecsandrescu. Viața și opera poetului* (1962), *Vasile Alecsandri* (1965), Al. Piru, *Opera lui G. Ibrăileanu* (1959), Silvian Iosifescu, *Momentul Caragiale* (1963) și panoramele consacrate unor epoci: Al. Piru, *Literatura română veche* (1961) și *Literatura română premodernă* (1964). În ceea ce privește **i.l.** ca gen, prima sinteză de anvergură, coordonată inițial de G. Călinescu (*Istoria literaturii române*, I–III, 1964–1973), începe să fie publicată chiar în anul „liberalizării", ceea ce face ca ea să fie afectată cu moderație de clișeele realismului socialist; totuși, complicațiile ideologice rezultate din apropierea de actualitate fac ca proiectul să se oprească la literatura anului 1900. De fapt, în ciuda deschiderii politice și culturale de după 1964, **i.l.** a resimțit, spre deosebire de critică, mai lent procesul liberalizării, întrucât în spectrul studiilor literare ea reprezenta disciplina care necesita cea mai strânsă racordare la procesele socio-economice. Acest fapt va genera câteva efecte de profunzime. În primul rând, reflecțiile teoretice asupra statutului, rolului și instrumentelor **i.l.** sunt mai reduse acum decât în perioada anterioară și se manifestă, în general, în publicistică sau în luări de poziție cu caracter fragmentar din volume. Un fenomen benefic îl reprezintă, totuși, canonizarea istoricilor literari ai epocilor anterioare, care se reflectă prin reeditări ale operei, prin antologii și lucrări de sinteză: Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu* (1973), *Conceptul de istorie literară în cultura românească* (1978), antologie realizată și prefațată de Paul Cornea, sau prin monografii: Nicolae Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu* (1970), Eugen Simion, *E. Lovinescu, scepticul mântuit* (1971), Dumitru Micu, *G. Călinescu. Între Apollo și Dionysos* (1979). Operele precursorilor servesc adeseori și ca alibi pentru elaborarea unei concepții istoriografice proprii, cum se întâmplă în *G. Călinescu și „complexele" literaturii române* (I, 1981) de Mircea Martin. În al doilea rând, în comparație cu perioada interbelică, există mai puține sinteze care își asumă în mod deschis titulatura de „istorie", și cu atât mai puțin ambiția de a acoperi întregul spectru al literaturii române. În definitiv, singurele scrieri care se încadrează în această ultimă categorie sunt *O istorie a literaturii române* (I–III, 1971–1987) de Ion Rotaru și *Istoria literaturii române de la începuturi până azi* (1981) de Al. Piru – prima fiind, însă, limitată de optica anacronică, cealaltă de epigonismul călinescian. Alte istorii ale vremii fie au un caracter fragmentar, fie se rezumă doar la o anume epocă sau la un anumit gen. Sunt de menționat *Istoria literaturii române. Studii* (1979), coordonată de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Istoria literaturii române* (I, 1969) de George Ivașcu, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici* (1980) de George Munteanu și *Istoria poeziei românești* (I–IV, 1982–1990) de Mircea Scarlat. Accentuarea presiunii puse de câmpul ideologicului asupra disciplinei se

verifică, de altfel, și prin faptul că anumite lucrări de **i.l.** scrise în perioada comunistă – Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române* (I, 1990), I. Negoițescu, *Istoria literaturii române* (I, 1991), Radu G. Țeposu, *Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu literar nouă* (1993) – nu vor putea fi tipărite decât după căderea regimului. În acest context se disting două coordonate definitorii ale istoriografiei literare românești din epoca ceaușistă. Prima constă în orientarea preponderentă către epocile mai vechi, a căror studiere, dincolo de faptul că presupunea mai puține complicații ideologice, era încurajată și de apariția și de susținerea cvasioficială a protocronismului de către regim. Cealaltă tendință vizează o anumită discrepanță între adoptarea la nivelul analizei de text a metodologiilor critice contemporane (structuralism, tematism, semiotică, naratologie, psihocritică ș.a.) și perpetuarea poncifelor marxist-leniniste la nivelul reprezentării istoriografice de ansamblu. În ciuda acestor restricții, o realizare majoră a **i.l.** românești din perioada comunistă o constituie apariția unor sinteze fundamentale consacrate unor epoci, curente și genuri literare. Astfel, printre panoramele mai semnificative consacrate epocilor se numără *Literatura română între cele două războaie mondiale* (I–III, 1967–1975) de Ov. S. Crohmălniceanu, *Început de secol. 1900–1916* (1970) de Dumitru Micu și *Literatura română între 1900 și 1918* (1970) de Constantin Ciopraga. Deși **i.l.** propriu-zise ale perioadei contemporane lipsesc, sinteza cea mai apropiată de acest deziderat este *Scriitori români de azi* (I–IV, 1974–1989) de Eugen Simion, construită pe o platformă teoretică lovinesciană și beneficiind de avantajele exegetice ale tematismului și ale psihocriticii. Nu mai puțin concludente sunt studiile consacrate curentelor literare românești, care înregistrează titluri precum *Simbolismul românesc* (1966) de Lidia Bote, *Romantismul românesc* (postum, 1969) de D. Popovici, *Clasicismul românesc* (1971) de Dim. Păcurariu, *Preromantismul românesc* (1971) de Mircea Anghelescu, *Literatura română și expresionismul* (1971) de Ov. S. Crohmălniceanu, *Originile romantismului românesc* (1972) de Paul Cornea, *Modernismul românesc* (I–II, 1984–1985) de Dumitru Micu, *Barocul literar românesc* (1982) de Ion Istrate, *Romantismul românesc* (I–III, 1982–1987) de Elena Tacciu sau *Avangarda în literatura română* (1990) de Ion Pop. E de menționat și faptul că, în ciuda carențelor ideologice, studii specializate le sunt consacrate, în această epocă, curentelor culturale majore din literatura română de până la al Doilea Război Mondial: *„Gândirea" și gândirismul* (1975) de Dumitru Micu, *„Sburătorul": revista și cenaclul* (1975) de G. Gheorghiță, *Sămănătorismul* (1970), *Poporanismul* (1972), *Junimea și junimismul* (1975), *Curentul cultural de la „Contemporanul"* (1977) și *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea* (1980) de Z. Ornea. Tot în aceste decenii se publică o serie de sinteze consacrate genurilor proeminente din literatura română: *Drama istorică națională (Perioada clasică)* (1966) și *Comedia în dramaturgia românească* (1970) de Virgil Brădățeanu, *Romanul psihologic românesc* (1978) de Al. Protopopescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc* (I–III, 1980–1983) de Nicolae Manolescu, *Poemul românesc în proză* (1981) de Mihai Zamfir, *Geneza romanului românesc* (1985) de Anton Cosma, *Proza oratorică în literatura română veche* (I–II, 1986–1987) de Dan Horia Mazilu, *Literatura subiectivă* (I, 1989) de Ioan Holban ș.a. Cu toate acestea, genul dominant al epocii îl constituie monografiile consacrate autorilor, care beneficiază de o înflorire fără precedent, combinând adeseori abordarea istoriografică de tip pozitivist cu instrumentele oferite de Noua Critică franceză. Exemple caracteristice pentru acest tip de abordare sunt *Opera lui Alexandru Macedonski* (1967) de Adrian Marino, *Ion Agârbiceanu* (1972) de Mircea Zaciu, *Opera literară a lui Lucian Blaga* (1976) de George Gană, *Opera lui I.L. Caragiale* (1977) de Mircea Tomuș, *Opera lui Mateiu I. Caragiale* (1977) de Ovidiu Cotruș, *V. Voiculescu în orizontul tradiționalismului* (1984) de Mircea Braga ș.a. O mențiune aparte merită lucrările care își propun în mod programatic să-i recitească pe clasici cu instrumentele actualității: Eugen Negrici, *Narațiunea în cronicile lui Grigore Ureche și Miron Costin* (1972), Al. Călinescu, *Caragiale sau Vârsta modernă a literaturii* (1976), Magdalena Popescu, *Slavici* (1977) Eugen Simion, *Dimineața poeților. Eseu despre începuturile poeziei române* (1980) ș.a. E de semnalat și faptul că, într-o manieră similară panoramelor privind curentele și genurile literare, pentru care s-a înființat colecția specializată „Momente și sinteze" a Editurii Minerva, monografiile academice își găsesc un loc de apariție privilegiat în colecția „Universitas" a aceleiași edituri. Biografiile cunosc, în schimb, o dezvoltare mai lentă, datorată ponderii sporite a factorilor contextuali în explicația istoriografică.

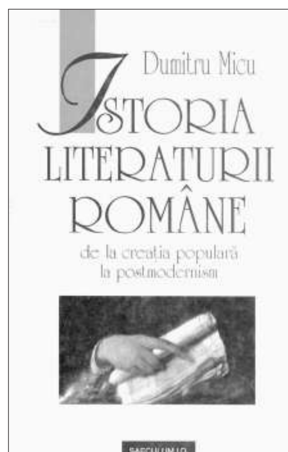
Lucrări reprezentative pentru acest gen sunt *Viața lui Vasile Alecsandri* (1962) de G. C. Nicolescu, *Viața lui Alexandru Macedonski* (1966) de Adrian Marino, *Hyperion*, I: *Viața lui Eminescu* (1973) de George Munteanu, *Viața lui G. Călinescu* (1981) de Ion Bălu, *Viața lui C. Dobrogeanu-Gherea* (1982) și *Viața lui Titu Maiorescu* (I–II, 1986–1987) de Z. Ornea. Tot în această perioadă încep să se realizeze o serie de sinteze fundamentale de istoriografie literară, chiar dacă publicarea și forma finală a unora dintre ele vor fi afectate de cenzura comunistă: *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979), *Dicționarul scriitorilor români* (coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, I–IV, 1995–2002), *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1859–1918* (I–III, 1981–1985). În ceea ce privește **i.l.** auxiliară, cunosc o dezvoltare semnificativă edițiile critice, care apar îndeosebi în colecțiile „Opere" și „Scrieri" ale Editurii Minerva. Printre cel mai bine realizate ediții critice se numără acelea ale scrierilor lui C. Negruzzi (*Opere*, I–III, 1974–1986, ediție de Liviu Leonte), Lucian Blaga (*Opere*, I–IV, ediție de George Gană, 1982–1997), E. Lovinescu (*Opere*, I–IX, 1982–1992, ediție de Alexandru George și Maria Simionescu) și Liviu Rebreanu (*Opere*, I–XXIII, 1968–2005, ediție de Niculae Gheran). În genere, edițiile critice sunt realizate cu atât mai profesionist cu cât vizează scriitori mai îndepărtați de prezentul literar, fiind astfel mai puțin supuse riscurilor trunchierii de către cenzură. Diversitatea de genuri, stiluri și abordări a perioadei se confirmă și prin faptul că în deceniul al nouălea activează concomitent istorici literari proveniți din trei generații succesive: aceea afirmată în timpul războiului sau în perioada realist-socialistă (Al. Piru, Adrian Marino, Ov. S. Crohmălniceanu, Paul Cornea, Constantin Ciopraga, Dumitru Micu, Z. Ornea, Mircea Zaciu, Ion Rotaru ș.a.), generația ’60 (Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Liviu Leonte, Ion Pop, Eugen Negrici, Mircea Anghelescu, Mihai Zamfir, Florin Mihăilescu, Mihai Ungheanu, Dan Horia Mazilu, Dan Mănucă, Mircea Popa, I. Oprișan ș.a.) și generația anilor ’80 (Mircea Scarlat, Radu G. Țeposu, Ion Simuț, Ion Bogdan Lefter, Al. Cistelecan, Monica Spiridon, Liviu Papadima ș.a.).

După 1989, odată cu căderea comunismului, **i.l.** intră, în România, într-o nouă fază, marcată în principal de dispariția cenzurii și de posibilitatea manifestării libertății de exprimare. Totuși, primul deceniu postdecembrist nu este deloc fast pentru această disciplină: multe ediții critice sunt întrerupte din cauza lipsei de subvenții și a crizei editurilor, monografiile apar din ce în ce mai rar, iar majoritatea proiectelor de istoriografie literară

apărute la începutul decadei reprezintă, de fapt, proiecte inițiate sau chiar finalizate în anii ’80. O cauză a reculului istoriografiei literare românești ține și de reorientarea unor specialiști către foiletonistica politică sau culturală (în sens larg). De altfel, deși a monopolizat dezbaterile critice ale epocii, fenomenul „revizuirilor” nu s-a concretizat prin realizări notabile în **i.l.**, fiind mai degrabă limitat la nivelul publicisticii. Mai consistente, deși cu rezultate variabile, au fost demersurile de recitire panoramică a ideologiilor literare românești din secolul al XX-lea, care se constată în lucrări precum *Anii ’30. Extrema dreaptă românească* (1996) de Z. Ornea, *Privind înapoi, modernitatea* (1999) de Sorin Alexandrescu, *Postmodernismul românesc* (1999) de Mircea Cărtărescu sau *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române* (2000) de Ion Bogdan Lefter. Un reviriment se înregistrează mai ales după 2000, în condițiile adaptării universităților și institutelor academice autohtone la noul tip de societate. Fenomenul coincide cu apariția unor noi teme de cercetare, care pot fi abordate acum în absența oricăror constrângeri ideologice. Astfel, o primă direcție caracteristică epocii constă tocmai în analiza efectelor regimului totalitarist asupra literaturii, materializate prin diverse aspecte: cenzura, limbajul esopic, instituțiile literare ale comunismului, memorialistica, literatura închisorilor, raporturile scriitorilor cu Securitatea ș.a. Reprezentative sunt studii precum *Literatura între revoluție și reacțiune* (1999) de Sanda Cordoș, *Cenzura în România. Schiță istorică introductivă* (2000) și *Libertate și cenzură în România. Începuturi* (2005) de Adrian Marino, *De la proletcultism la postmodernism* (2002) de Florin Mihăilescu, *Gulagul în conștiința românească* (ediția a doua 2005) de Ruxandra Cesereanu și *Privilighenția. Instituții literare în comunismul românesc* (2010) de Ioana Macrea-Toma. Există și o tendință vizibilă de a recupera literatura de limbă română scrisă în țările și provinciile învecinate (Ungaria, Banatul sârbesc, Bucovina). Semnificative sunt *Literatura română în țările vecine. 1945–2000* (2005) de Catinca Agache și *Literatura românilor din Ungaria (1951–2008)* (I–II, 2006–2009) de Cornel Munteanu. În paralel, se intensifică relațiile cu **i.l.** din Republica Moldova, iar realizările locale – *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (ediția a treia 2002) de Mihai Cimpoi sau *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism* (2007) de Maria Șleahtițchi ș.a. – sunt dublate de perspectiva istoricilor literari din România, între care se detașează studiile lui Ion Simuț. Nu în ultimul rând, există un interes sporit pentru recuperarea literaturii române scrise în exil și în diaspora. În afară de *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989* (2003, ediția a doua 2010) de Florin Manolescu, care rămâne un punct de referință în domeniu, sunt de menționat studiile dedicate lui Mircea Eliade: Eugen Simion, *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei* (2006), Sorin Alexandrescu, *Mircea Eliade, dinspre Portugalia* (2006), Florin Țurcanu, *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei* (2007), lui Emil Cioran: Marta Petreu, *Un trecut deocheat sau „Schimbarea la față a României”* (1999) și lui Eugen Ionescu: Matei Călinescu, *Eugène Ionesco: teme identitare și existențiale* (2006), Eugen Simion, *Tânărul Eugen Ionescu* (2007). Fenomenul definitoriu al începutului de secol îl constituie, însă, revenirea în prim-plan a **i.l.** ca „gen”, care include printre realizările cele mai semnificative mai multe lucrări: *Istoria literaturii române: de la creația populară la postmodernism* (2000) de Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de azi pe mâine* (I–II, 2001, ediția a doua 2009) de Marian Popa, *Literatura română sub comunism* (I–II, 2002–2003) de Eugen Negrici, *Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000* (2005) de Alex. Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane* (I–III, 2006) de Ioan Holban, *Istoria critică a literaturii române* (2008) de Nicolae Manolescu, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române* (I, 2012) de Mihai Zamfir. Surprinzătoare este aici diversitatea perspectivelor: tradițional-monografică (Dumitru Micu), instituțională (Marian Popa), ideologică (Eugen Negrici), impresionistă (Alex. Ștefănescu), formală și metacritică (Nicolae Manolescu), stilistică (Mihai Zamfir) etc. Cea mai așteptată lucrare a decadei a fost *Istoria critică*... a lui Nicolae Manolescu, însă aceasta a fost întâmpinată cu numeroase rezerve, formulate îndeosebi de criticii din generația mai tânără. Principalul motiv al obiecțiilor l-a constituit discrepanța între proiect și execuție: propunând un proiect teoretic ambițios, bazat pe estetica receptării, teoria genurilor și analiza de text, *Istoria critică*... renunță, odată cu Junimea, la aceste premise, transformându-se într-o succesiune de monografii, care devin uneori chestionabile prin reluarea unor pasaje extinse din cronicile autorului sau prin distribuirea accentelor valorice

(de exemplu, Gabriel Chifu beneficiază de un spațiu comparabil cu acela rezervat lui G. Bacovia). O altă coordonată caracteristică a epocii o constituie lucrările fundamentale, dintre care sunt de menționat *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009, coordonator general Eugen Simion), *Cronologia vieții literare românești. Perioada postbelică: 1944–1964* (I–X, 2010–2012, coordonator general Eugen Simion), *Dicționarul cronologic al romanului românesc* (I–II, 2004–2011, coordonator Ion Istrate), *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până în 1989* (2005, coordonator Ion Istrate), *Dicționar analitic de opere literare românești* (I–IV, 1998–2003, coordonator Ion Pop), *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944* (I–X, 1997–2009). Sunt de remarcat, de asemenea, tentativele de **i.l.** locală, cu rezultate eterogene, de la studiile regionale bine documentate ale lui Cornel Ungureanu (*Geografia literaturii române*, I, IV, 2003, 2005), Mircea A. Diaconu (*Studii bucovinene*, 2011) ș.a., până la diverse dicționare județene, uneori de o calitate îndoielnică. Edițiile critice, având ca reper principal colecția „Opere fundamentale", apărută sub egida Academiei Române, nu îi mai vizează acum doar pe autorii afirmați înainte de 1944, ci și pe aceia din perioada postbelică (Marin Preda, Petru Dumitriu, Ștefan Bănulescu, Sorin Titel, Eugen Barbu ș.a.). Din punct de vedere metodologic, nota dominantă a epocii tinde să se coaguleze în contestarea autonomismului estetic, fie în numele revizionismului „est-etic" (în anii '90), fie ca urmare a adoptării noilor direcții istoriografice occidentale: studii culturale, neo-istorism, *world-systems analysis* (după 2000). În perioada postdecembristă pe scena **i.l.** românești se manifestă două noi generații de autori. Prima, afirmată în anii '90, cuprinde nume precum Andrei Bodiu, Iulian Boldea, Ioana Bot, Ion Buzera, Sanda Cordoș, Gabriel Coșoveanu, Mircea A. Diaconu, Caius Dobrescu, Andrei Grigor ș.a. Cealaltă, afirmată după 2000, include critici formați în cronica literară care se vor orienta treptat către studiile biografice și monografice: Antonio Patraș, *Ion D. Sîrbu. De veghe în noaptea totalitară* (2003), Oana Soare, *Petru Dumitriu & Petru Dumitriu* (2008), Doris Mironescu, *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei* (2011), Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihail Sebastian: o monografie ideologică* (2012) ș.a. sau către radiografierea unor curente, epoci și genuri ale istoriei literaturii române: Paul Cernat, *Avangarda românească și complexul periferiei* (2007) și *Modernismul retro în romanul românesc interbelic* (2009), Bogdan Crețu, *Utopia negativă în literatura română* (2008), Alex Goldiș, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului* (2011) ș.a. E de menționat că, atât în epocile mai vechi, cât și în cele mai noi, literatura română a alcătuit și obiectul unor **i.l.** scrise de cercetători străini sau exilați, precum *Geschichte des rumänischen Schrifttums bis zur Gegenwart. Ausgearbeitet mit Unterstützung der angesehensten Schrisftsteller* (1892) de Wilhelm Rudow, *La letteratura rumena (*1941) de Ramiro Ortiz, *Storia della letteratura romena* (1955) de Gino Lupi, *Rumänische Literaturgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart* (1994) de Eva Behring, *The Columbia Literary History of Eastern Europe since 1945* (2008) de Harold B. Segel, *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* (I–IV, 2004–2010), coordonată de Marcel Cornis-Pope și John Neubauer, ș.a.

Repere bibliografice: Justin Popfiu, *Poesia și prosa*, Oradea, 1870, *103–157*; Aron Densușianu, *Istoria limbei și literaturei române*, Iași, 1885, *159*, *passim*; Ioan Nădejde, *Istoria limbei și literaturei române*, Iași, 1886, *412–413*; Titu Maiorescu, *Opere*, I, *127–154*; Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VI, *15–60*, *432–470*, VII, *13–33*, *91–136*, *444–448*, *467–481*; Dragomirescu, *Scrieri*, *269–356*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *1–15*; Ibrăileanu, *Opere*, I, *321–376*, II, 5–26, VII, *19–99*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *1–6*; P.V. Haneș, *Studii de literatură română*, București, 1910, *1–21*; Densusianu, *Opere*, IV, *191–205*, *277–642*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, *1–4*, *passim*; Lovinescu, *Opere*, III, *467–487*; Iorga, *Ist. lit.*, II, *5–10*, *passim*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, VI, *passim*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *5–9*, *passim*, *Ist. lit.* (1982), *3–6*, *passim*; Călinescu, *Opere*, III, *1348–1378*, VI, *430–470*; Ștefan Ciobanu, *Introducere în istoria literaturii române. Orientări metodologice*, București, 1944, *71–92*, *passim*; Popovici, *Studii*, I, *9–29*, VI, *passim*; I. Negoițescu, *Istoria literaturii române (Planul)*, F, 1968, 2; Adrian Marino, *Istoria literară*, ALIL, t. XX, 1969; Eugen Simion, *E. Lovinescu. Scepticul mântuit*, București, 1971, *passim*; Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, București, 1973; Simion, *Scriitori*, I, *664–697*, *704–722*, III, *583–599*, *passim*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *passim*; Mihăilescu, *Conceptul*, I–II, *passim*; *Conceptul de „istorie literară" în cultura românească*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1978; Dumitru Micu, *G. Călinescu între Apollo și Dionysos*, București, 1979; Mircea Martin, *G. Călinescu și „complexele" literaturii române*, I, București, 1981;

Ion Bogdan Lefter, *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române*, Pitești, 2000; Simion, *Fragmente*, V, *540–548*; Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, București, 2008, *119–270*; Manolescu, *Istoria*, *5–18*, *passim*; Paul Cornea, *Delimitări și ipoteze*, Iași, 2008, *175–203*; Popa, *Ist. lit.*, I–II, *passim*; Terian, *A cincea esență*, *263–310*; Ion Simuț, *Prima pledoarie pentru o istorie critică a literaturii române*, RL, 2010, 3; Goldiș, *Critica*, *122–170*; Zamfir, *Panorama*, I, *9–16*. ***A.T.***

ISTRATE, Gavril (23.II.1914, Nepos, j. Bistrița-Năsăud – 30.I.2014, Iași), istoric al limbii române literare, memorialist. Este fiul Mariei (n. Palage) și al grănicerului Gavrilă Istrate, interpret-amator al artei populare. Merge la școala primară din Nepos, apoi devine elev al Liceului Grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud, pe care îl va absolvi în 1933, bacalaureatul obținându-l la Dej. Se înscrie la Universitatea din Iași, Facultatea de Litere și Filosofie, și urmează secția de limba și literatura română. Își susține licența în 1938, din comisia de evaluare a tezei făcând parte Iorgu Iordan, care îi va fi ulterior conducător de doctorat, Octav Botez și G. Călinescu. Într-o primă etapă e profesor de liceu în Iași. Din 1943, când reușește la concursul pentru postul de bibliotecar al Institutului de Filologie Română „A. Philippide”, i se conturează o carieră universitară, mai întâi la Catedra de filologie romanică, apoi la Catedra de limbă română de la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Își susține teza de doctorat cu tema *Limba poeziei lui Coșbuc* în 1949. Avansează în același an conferențiar, iar din 1957 e profesor și decan, funcție pe care o va deține aproape două decenii. A mai îndeplinit sarcinile de șef de catedră (1950–1978), șef al sectorului de lingvistică al Institutului de Istorie Literară și Folclor din Iași, secretar al Societății de Științe Filologice din România. Nonagenar, va fi distins cu Premiul de Excelență decernat de Filiala Iași a Uniunii Scriitorilor. A debutat cu articolul *Panait Istrati* în revista năsăudeană „Vatra” (1935). În 1937 se remarcă prin lucrarea *Graiul satului Nepos*, inclusă în sumarul „Buletinului Institutului «A. Philippide»”, editat sub direcțiunea lui Iorgu Iordan. Colaborează la „Analele Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, „Anuarul de lingvistică și istorie literară”, „Arhiva someșană”, „Studii și cercetări etnoculturale” (Bistrița), la periodicele „Însemnări ieșene”, „Iașul literar”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Cronica”, „Viața românească”, „Tribuna”, „Steaua”, „Dacia literară”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Literatura și arta” (Chișinău), la gazetele „Lupta Moldovei”, „Mesagerul” (Bistrița), „Flacăra Iașului” ș.a., folosind și pseudonimele Eusebiu Mărgărint, Gr. Savel, I. Stratiga, Mihai Vărăreanu.

Considerate repere în domeniu, cărțile *Limba română literară* (1970) și *Originea limbii române literare* (1981) propun perspectiva științifică a unui autor situat biografic și, în consecință, influențat de proximitatea frontierei dintre culturi, graiuri, forme de expresie locală. **I.** susține ideea contribuției tuturor graiurilor nord-dunărene la formarea limbii literare române. Identitatea de „ardelean moldovenizat”, interesul pentru istoria și ipostazele limbii populare l-au ajutat să-și aleagă teme de cercetare cu potențial de sinteză stilistică. S-a ocupat de variația diastratică, între popular și cult, din operele lui George Coșbuc, Mihail Sadoveanu, M. Eminescu, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, Octavian Goga, Calistrat Hogaș ș.a. Bibliofil împătimit, bun cunoscător al „biografiilor” privind editarea unor scrieri, **I.** corectează până la detaliu informații, aduce date noi, precum în paginile despre edițiile Eminescu, Creangă ș.a. În fine, târziu se concentrează și asupra reconstituirii atmosferei intelectuale a Iașului, fructificându-și amintirile în volumele intitulate *Studii și portrete* (I–VI, 2001–2009). Pe un ton confesiv, cu o nuanță nostalgică, **I.** schițează o serie de medalioane despre personalități cunoscute direct: G. Ibrăileanu, ale cărui cursuri le-a audiat în anii de facultate, Ion Petrovici, G. Călinescu, Iorgu Iordan, Tudor Vianu, Al. Rosetti, Al. Dima, Al. Graur, despre Marin Sorescu – student ș.a. Aceeași tonalitate se întâlnește în evocarea sentimentală *Crăciunul de altădată* (2004).

SCRIERI: *Limba română literară*, București, 1970; ed. Iași, 2009; *Originea limbii române literare*, Iași, 1981; *Studii eminesciene*, Iași, 1987; *Transilvania în opera lui Sadoveanu*, Iași, 1999; *George Coșbuc în ultimii 50 de ani*, Bistrița, 2001; *Studii și portrete*, vol. I–III, Iași, 2001–2003, vol. IV, Cluj-Napoca, 2005, vol. V–VI, Iași, 2005–2009; *Crăciunul de altădată*, Iași, 2004. **Ediții:** George Coșbuc, *Scrieri alese*, Iași, 2001; Mihail Sadoveanu, *Drumuri basarabene*, Iași, 2001.

Repere bibliografice: Balacciu-Chiriacescu, *Dicționar*, *153–154*; Virgil Cuțitaru, *Cărți și idei*, Iași, 1972, *147–152*; *G. Istrate. Lucrări publicate și comunicate (1935–1978)*, Iași, 1978; *Profesorul Gavril Istrate la 70 de ani*, Iași, 1984; Grigore Ilisei, *Portrete în timp*, Iași, 1990, *114–125*; Nicolae Busuioc, *Oglinzile cetății*, II, Iași, 1994, *130–143*;

Profesorul Gavril Istrate la 80 de ani, Iași, 1994; Al. Ruja, *Sadoveanu și Transilvania*, O, 2001, 8; *Gavril Istrate (în portrete, cronici, autografe)*, Bistrița, 2002; Busuioc, *Scriitori ieșeni, 235–237*; [*Gavril Istrate*], CL, 2004, 3 (grupaj special); Vasile Țâra, *Profesorul Gavril Istrate la 90 de ani*, ALIL, t. XLIV–XLVI, 2004–2006. ***C.M.B.***

ISTRATE, Gheorghe (11.V.1940, Limpeziş, j. Buzău – 2.IX.2017), poet.

Este fiul Mariei (n. Petre) şi al lui Ion Istrate, ţărani. Urmează cursul liceal la Buzău, absolvind în 1957, iar între 1963 şi 1968 Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti, luându-şi licenţa în 1968 cu teza *În căutarea timpului pierdut în nuvelistica lui Ştefan Bănulescu.* Între timp funcţionase ca bibliotecar comunal (1958–1959) în Glodeanu Sărat, judeţul Buzău. Din cauza „dosarului politic”, este constrâns să exercite diverse funcţii, precum aceea de impiegat de mişcare CFR (1960–1962). După absolvirea facultăţii a fost redactor la „Scânteia tineretului”, la „Radio teleşcoală”, la „Tribuna României”. Începând cu decembrie 1989 editează periodicul lunar „Curierul românesc”, preluat ulterior de Fundaţia Culturală Română, unde funcţionează în calitate de secretar general de redacţie. Din 1992 e redactor-şef la „Buzăul literar”, iar din 2007 la „Negru pe alb”, supliment literar al revistei focşănene „Antract”. A debutat în 1956 la „Viaţa Buzăului”, colaborând apoi la „Luceafărul”, „România literară”, „Ramuri”, „Viaţa studenţească”, „Convorbiri literare”, „Dacia literară” ş.a. Prima carte de versuri, *Măştile somnului,* îi apare în 1968 şi este premiată de revista „Amfiteatru”.

Poezia lui **I.** a provocat reacţii dintre cele mai diferite. Majoritatea comentatorilor îl încadrează pe autor printre „tradiţionalişti”, alăturându-l lui Ioan Alexandru, George Alboiu, Gheorghe Pituţ şi chiar recunoscându-i capacitatea de a-şi crea un spaţiu liric propriu. Dacă pentru unii faptul echivalează cu o performanţă estetică, pentru alţii el nu reprezintă decât mimarea (din cauza unor circumstanţe biografice) unei aderenţe. Volumul lui de debut a constituit astfel pentru critici un adevărat măr al discordiei. Impresionat de neobişnuita putere de expresie, de fiorul liric al versurilor şi remarcând registrul celui care oficiază şi transformă în ritual cântecul de vârstă, de iubire, împrumutându-i o mare varietate de tonuri (de la delicateţe până la înverşunare), Nicolae Manolescu conchidea fără echivoc că **I.** este un poet excepţional. În schimb, aceleaşi „măşti” (a descântecului de joc, de dublu, de îndrăgostit, de tânăr, de jale, de împrumut, de amânare) îi păreau lui Mircea Iorgulescu create „dintr-o perspectivă convenţională şi livrescă”, criticul făcând responsabilă receptarea elogioasă pentru îndreptarea lui **I.** „către o declamaţie solemn găunoasă, abundentă în «mare», în «uriaş» şi în «imens»”. Referire clară (dar nedreaptă) la versurile cuprinse în *Pseudopatriarchalia* (1974), unde dramatismul viziunii şi puritatea imaginii câtorva poezii (*Ritual*, bunăoară) contrazic drasticul verdict. *Cântec la izvoarele lumii* (1975) este, totuşi, un volum în mare parte convenţional şi circumstanţial. În 1980 **I.** îşi adună, reorganizându-le, toate versurile apărute până atunci în antologia *Rune*, după care urmează o schimbare, o mutare de accente. Cărţile, ce se succedă la intervale scurte, *Interiorul tăcerii* (1985), *Poezii în şoaptă* (1985; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti), *Despărţirea de cuvinte* (1988) sugerează, chiar de la titlu, teama de cuvânt, semnificaţia tăcerii, paradoxal, tot prin cuvânt, fiindcă pentru poet „tăcerea e un grai înmiresmat”. Poate cea mai exactă caracterizare a lui **I.** şi a liricii sale i se datorează lui Ştefan Aug. Doinaş: „Gheorghe Istrate este un poet incomensurabil mai mare decât ecoul poeziei sale. Ce surprinzător e să constaţi cu câtă pudoare, cu câtă perseverenţă, cu câtă variată pasiune şi cu ce admirabile rezultate acest poet lipsit de ostentaţie şi-a alcătuit, şi-a cultivat, şi-a desăvârşit un mit al său, prin simpla dar sugestiva potenţare a unei perspective tradiţionale”. Pentru volumul *Fragmente despre infinit (101 intropoeme)* (2000) **I.** a fost distins cu Premiul Academiei Române. I-au urmat cărţile de poezie *Puberul divin* (2003), *Omul întrerupt: poetul în pelerina lui apostolică* (2007) şi, într-o selecţie de autor, *Dialog cu invizibilul* (2010), confirmând orfismul şi modernitatea rostirii lui **I.**

SCRIERI: *Măştile somnului*, Bucureşti, 1968; *Poeme (Valea Plângerii)*, Bucureşti, 1971; *Pseudopatriarchalia*, Bucureşti, 1974; *Zodia Şarpelui*, Bucureşti, 1975; *Cântec la izvoarele lumii*, Bucureşti, 1975; *Sceptrul singurătăţii*, Bucureşti, 1978; *Rune*, postfaţă Cornel Mihai Ionescu, Bucureşti, 1980; *Oase de fluturi*, Bucureşti, 1982; *Interiorul tăcerii*, Bucureşti, 1985; *Poezii în şoaptă*, Bucureşti, 1985; *Despărţirea de cuvinte*, Bucureşti, 1988; *LV (Cincizecişicinci)*, Buzău, 1995; *Limpeziş (Locul Fiinţei)*, Bucureşti, 1997; *Distilerii nocturne (100 poezii)*, Timişoara, 2000; *Fragmente despre infinit (101 intropoeme)*, postfaţă Ion Murgeanu, Bucureşti, 2000; *Puberul divin*, Focşani, 2003; *Omul întrerupt: poetul în pelerina lui apostolică*, Constanţa, 2007; *Ritualuri*, Râmnicu Sărat, 2007; *Dialog cu invizibilul*, pref. Dumitru Radu Popa, Focşani, 2010.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *„Măştile somnului”*, CNT, 1968, 14; Dumitru Micu, *„Măştile somnului”*, GL, 1968, 18; Caraion, *Duelul*, *62–65*; Grigurcu, *Teritoriu*, *242–248*; Piru, *Poezia*, II, *307–310*; Mincu, *Poezie*, *122–124*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *294–296*; Iorgulescu, *Scriitori*, *79–81*; Tuchilă, *Cetăţile*, *269–280*; Dumitru Radu Popa, *„Oase de fluturi”*, TBR, 1983, 238; Ştefan Aug. Doinaş, *Disciplina inspiraţiei. Mit şi ritual la Gheorghe Istrate*, VR, 1985, 7; Al. Piru, *„Interiorul tăcerii”*, RL, 1986, 1; Poantă, *Scriitori*, *61–63*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *652–653*; Titu Popescu, *Gheorghe Istrate la vârsta antologiilor*, VR, 2002, 7; Gheorghe Grigurcu, *Obsesia materiei*, RL, 2005, 6. ***D.Gr.***

ISTRATE, Ion (21.IX.1948, Năsăud), istoric literar, poet. Este fiul Victoriei şi al lui George Istrate, mici meseriaşi. După absolvirea Facultăţii de Litere a Universităţii din Cluj, secţia română–italiană (1971), lucrează în calitate de cercetător ştiinţific la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu” din acelaşi oraş. În 1982 obţine titlul de doctor în filologie cu teza *Barocul în literatura română*. Debutează în 1969 cu versuri în „Tribuna” şi editorial cu ciclul de poezii *Valea concavă* în *Caietul debutanţilor* (1978), urmat de ciclul de poeme *În neclintita suavitate* dintr-un alt volum colectiv cu acelaşi titlu, apărut în 1979. Participă la redactarea tomului XI din *Dicţionarul limbii române* (1982–1983), colaborează la volumul *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc* (1982), este coautor la *Dicţionarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004), *Dicţionarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005), *Dicţionarul cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011).

Prima carte a lui **I.**, *Barocul literar românesc* (1982), este un studiu comparat al literaturii române din perspectiva conceptului de baroc literar. În riguros documentata parte teoretică a lucrării autorul propune o definire a barocului prin tripticul „neregulat” – „bizar” – „inegal”, completată cu identificarea factorilor decisivi pentru răspândirea tehnicilor şi a temelor baroce: retorica, literatura bizantină şi arta emblemelor. Demersul teoreticianului, vizând stabilirea unui model tipologico-istoric, este dublat în a doua parte a lucrării de tentativa istoricului literar de a situa operele româneşti din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea în contextul barocului european. **I.** îşi susţine lectura printr-o cercetare tehnică laborioasă, care include totodată stabilirea paternităţii şi a cronologiei operelor, descrierea manuscriselor sau identificarea modelelor, nefiind neglijat nici un argument care ar putea veni în sprijinul ipotezei de lucru. Unele capitole sunt mai puţin convingătoare, precum acela despre barocul cărţilor populare inculcat prin lectură auditoriului ţărănesc, în timp ce altele propun interpretări plauzibile, cum ar fi aceea referitoare la *Ţiganiada* de I. Budai-Deleanu ca poem epic burlesc, lipsit de o dimensiune eroică sau miraculoasă şi învederând o viziune asupra lumii ce trimite spre absurd. În ciuda unor exagerări şi imprecizii, lucrarea, contestată în ce priveşte modelul teoretic avansat şi teza generală a unităţii stilistice a operelor româneşti din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, se impune prin bogăţia informaţiei şi verva demonstraţiei, incitând la dezbatere. Lucrarea *Romanul „obsedantului deceniu” (1945–1964). O radiografie alfabetică* (1995; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj) se înscrie pe linia tentativelor postdecembriste de a restitui adevărul cu privire la controversatele raporturi dintre scriitorii români postbelici şi puterea comunistă. După ce trece în revistă evenimentele politice, sociale sau culturale care au însoţit impunerea în România a realismului socialist, autorul inventariază romanele epocii sub forma unor fişe de dicţionar. Le prezintă rezumativ neutru, fără incriminări sau aprecieri explicite, menţionând şi fragmentele apărute în reviste, ediţiile, traducerile, premiile şi referinţele critice. *Relaţia epică* (1998), adunând unele studii mai vechi ale autorului, tratează aportul creativităţii şi al imaginarului la configurarea fenomenului artistic în diferite momente ale istoriei literaturii

române. **I.** se opreşte mai cu seamă asupra receptării cărţilor populare, refăcute permanent de cititor în momentul lecturii cu voce tare, ca şi asupra ilustrării, desprinsă de litera textului, a manuscriselor cu elemente care reflectă realitatea familiară desenatorilor. Criticul analizează de asemenea limba ezoterică folosită, spre a încifra înţelesuri, de Dimitrie Cantemir, cărturar-artist interesat de ermetism şi ocultism, contestă existenţa în *Ţiganiada* a unui plan autentic miraculos, care ar fi incompatibil cu gândirea deistă a lui Budai-Deleanu, subliniind gratuitatea comică a poemului, evidenţiază modelul de umanitate patriarhal-eternă propus de Duiliu Zamfirescu sau cercetează funcţia epică a amintirii şi relaţia acesteia cu imaginaţia în proza sadoveniană a târgurilor de provincie. În volumul *Primul Occident. Începuturile poeziei şi teatrului în cultura română* (2001), **I.** reia aproape identic cinci capitole din cartea despre barocul românesc spre a-şi susţine din nou ideea că occidentalizarea culturii române s-a manifestat încă de la epoca barocă a secolului al XVIII-lea. Ca poet, **I.** reuneşte în volumul *Scrie cum vrei* (1984) poeme în vers alb (ciclul *Lac dublu*) sau de factură clasică (ciclul *Ochiul din ochi*), în care cultura filtrează contactul cu lumea. El îşi exprimă livresc iubirea sau bucuria hedonistă a existenţei în natură. Ecouri din opera lui M. Eminescu sau a lui Ion Barbu, a lui Ioan Alexandru sau a poeţilor din Cercul Literar de la Sibiu se lasă descifrate mai cu seamă în poemele cu structură clasică de baladă sau rondel. Autorul evită constant metafora şi caută programatic un limbaj simplu şi direct, care să exprime legătura nemijlocită cu obiectele denumite, fără a reuşi totuşi să se desprindă de discursivitate: sub titlul revoluţionar al cărţii, care militează pentru o scriere eliberată de constrângeri formale, se ascunde mai degrabă o poezie tradiţională.

SCRIERI: *Barocul literar românesc*, Bucureşti, 1982; *Scrie cum vrei*, Cluj- Napoca, 1984; *Romanul „obsedantului deceniu" (1945–1964). O radiografie alfabetică*, Cluj-Napoca, 1995; *Relaţia epică*, Cluj-Napoca, 1998; *Baroc şi manierism*, Piteşti, 2000; *Primul Occident. Începuturile poeziei şi teatrului în cultura română*, Bucureşti, 2001; *Structuri şi forme literare*, Cluj-Napoca, 2002; *Romanul italian în România (1843–1989). O exegeză bibliografică*, Piteşti, 2007.

Repere bibliografice: Mircea Muthu, *Avatarurile barocului*, TR, 1982, 44; Traian Vedinaş, *„Barocul literar românesc"*, ST, 1982, 10; Paul Cornea, Edgar Papu, *În dezbatere: barocul literar românesc*, MS, 1983, 3; Al. Piru, *Literatura română şi barocul*, FLC, 1984, 40; Manolescu, *Istoria*, I, *136–137;* Tudor Dumitru Savu, *Obsedanta exactitate*, TR, 1996, 11; Dan Mănucă, *Insectarul realismului socialist,* CL, 1996, 3; Andrei Grigor, *O radiografie alfabetică?*, CC, 1996, 8; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *108–109*; Doru Burlacu, *„Relaţia epică"*, VTRA, 2000, 10–11; Marius Chivu, *Despre începuturile literaturii româneşti*, RL, 2002, 18; Bianca Burţa, *„Primul Occident. Începuturile poeziei şi teatrului în cultura română"*,OC, 2002, 116; Maria Irod, *„Structuri și forme literare"*, CNT, 2003, 19; Viorica Bălteanu, *Un meritoriu elogiu adus italienisticii*, ST, 2008, 11–12. ***A.C.***

ISTRATI, Ion (19.I.1921, Hudeşti, j. Botoşani – 25.I.1977, Iaşi), prozator. Este fiul Elisabetei și al lui Ioan Istrate, țărani. A urmat liceul din Dorohoi, s-a înscris la Politehnică, apoi la Facultatea de Medicină şi la Facultatea de Drept din Iaşi, absolvind-o pe cea din urmă. După ce s-a dedicat carierei literare, a obţinut şi diploma Facultăţii de Filologie (1970). Anterior fusese ziarist la „Moldova literară" și la „Lupta Moldovei", corespondent regional al „Scândeii" (1945–1949), asistent universitar (1950–1952), iar începând din 1963, o vreme, director al Palatului Culturii din Iași. Debutează literar în 1947 la revista „Flacăra" cu povestirea *Vin braşovenii.* Publică la cotidiane din Iaşi, Bucureşti, Suceava, Botoşani; semnează numeroase recenzii şi articole pe teme culturale în „Steaua", „Scânteia", „Iaşul nou", „Contemporanul", „Cronica". Dar activitatea de publicist este legată în primul rând de „Iaşul literar", revista la care a scris cu regularitate. Prima carte, *Bostanii*, îi apare în 1950 şi este urmată de un număr mare de volume, cuprinzând proză, poezii, precum și piese de teatru (*Milionarii*, *Moldovence vesele*), reprezentate în anii '70.

Programatic, **I.** tinde să realizeze o frescă a vieţii ţăranului din Moldova în perioada imediat următoare celui de-al Doilea Război Mondial. Datorită valorificării unui grai popular foarte bogat, adeseori cel care a scris *Trandafir de la Moldova* (1952) a fost considerat, cu mai mult decât evidentă exagerare, ca făcând parte dintr-o galerie de autori inaugurată de Ion Neculce şi continuată de Ion Creangă şi Mihail Sadoveanu. Limbajul este într-adevăr principalul instrument al tehnicii sale narative, dar paginile sunt epigonice, sărace, năpădite de clişee, mai ales atunci când

încearcă să construiască un portret în stil realist sau când intenţionează să recompună o stare de spirit. Mai mult, autor din anii '50 ai secolului trecut, el falsifică realitatea sub presiunea ideologiei realismului socialist, pe care se simţea obligat să o ilustreze. Astfel, în majoritatea romanelor lui ţăranii participă cu entuziasm la procesul colectivizării, iar aceia care într-o primă fază se arată sceptici cu privire la noua orânduire sunt aduşi pe calea cea bună de activiştii de partid, care funcţionează pentru colectivitate ca nişte repere morale. Conflictul schematic şi deformator, prezentarea maniheistă a unor situaţii fac ca orice text confecţionat în felul acesta să devină de-a dreptul rizibil, mai ales atunci când semnificaţia unor episoade este ostentativ semnalată de narator. Cum câteva scene se regăsesc în mai multe romane, impresia de falsitate a ansamblului şi de precaritate a invenţiei epice se instalează temeinic. Declarat autobiografic, romanul *Din neagra ţărănie* (1957) este totuşi ceva mai bine realizat, întrunind în egală măsură calităţile şi defectele scrierilor lui **I.** Funcţionează adecvat, în acest caz, memoria afectivă, iar autenticitatea se revendică secvenţial, de pildă dintr-un fel special de a fi al percepţiei infantile, bazat pe o înregistrare fragmentară. Naratorul are ambiţia reconstituirii, detaliul prilejuindu-i un comentariu amplificat, uneori în defavoarea filonului epic, ştie şi îi place să povestească cu umor, să-şi folosească meşteşugul expresivităţii.

SCRIERI: *Bostanii*, Bucureşti, 1950; *Grâu înfrăţit*, Bucureşti, 1950; *Balada Bicazului*, Bucureşti, 1951; *Bucurie*, Bucureşti, 1951; *La noi pe Hălăuca*, Bucureşti, 1951; *Oameni de nădejde*, Bucureşti, 1951; *Oul năzdrăvan*, Bucureşti, 1952; *Preşedintele*, Iaşi, 1952; *Trandafir de la Moldova*, Iaşi, 1952; *Căruţa cu cai*, Bucureşti, 1953; *Străvechiul Iaşi întinereşte*, Bucureşti, 1953; *Venea de la Moscova*, Bucureşti, 1953; *Macazul*, Bucureşti, 1955; *Din neagra ţărănie*, Bucureşti, 1957; ed. (*Lumea lumilor mele*), Bucureşti, 1969; *Iaşul nostru*, Iaşi, 1957; *Prin ţara Moldovei*, Bucureşti, 1958; *Cu dragă inimă*, Bucureşti, 1959; *Tinereţe fără tinereţe*, Bucureşti, 1959; *Itinerar sentimental*, Iaşi, 1960; *Milionarii*, Bucureşti, 1960; *La fântâna cu găleată*, Bucureşti, 1962; *Poveştile Ilenei*, Bucureşti, 1967; *Fanteziile Ilenei*, Bucureşti, 1973; *Satul fără ţărani*, Bucureşti, 1974; *Păsări călătoare*, Bucureşti, 1975; *Jurnal strict confidenţial*, îngr. şi pref. Georgeta Istrate, Iaşi, 1982.

Repere bibliografice: Paul Georgescu, *„Trandafir de la Moldova”*, CNT, 1953, 5; George Mărgărit, *Ion Istrati, memorialist*, IL, 1958, 3; Micu, *Romanul*, *198–201*; Lucian Dumbravă, *Însemnări despre proza lui Ion Istrati*, IL, 1960, 9; Sorin Alexandrescu, *Ion Istrati*, LCF, 1964, 15; Nicolae Creţu, *Ion Istrati*, IL, 1968, 4; Liviu Leonte, *Originalitatea povestirii*, IL, 1969, 12; Popa, *Dicţ. lit.* (1971), *305–306*; N. Barbu, *Comedia ţărănească*, CRC, 1973, 3; Petru Poantă, *„Satul fără ţărani”*, ST, 1974, 11; Voicu Bugariu, *O parodie involuntară*, LCF, 1975, 2; Val Condurache, *„Păsări călătoare”*, CL, 1975, 6; Andi Andrieş, *Bădia Nică*, CRC, 1977, 5; Const. Ciopraga, *Exodul prozatorului Ion Istrati*, CRC, 1977, 5; Leon, *Umbre*, IV, *253–259*; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *237–238;* Popa, *Ist. lit.*, I, *923*. ***Ş.A.***

ISTRATI, Nicolae (1818 – 1.XI.1861, Fălticeni), poet, prozator, autor dramatic, publicist. Fiu al unei contese poloneze, Ecaterina (n. Ilski) şi al paharnicului Gavril Istrati, **I.** se trage dintr-o familie de boieri de viţă veche, din care se şi ridicase domnitorul Eustratie Dabija. Rămas orfan, nu are parte de o instrucţie sistematică, dar, cu ambiţia ce îl caracterizează, el îşi însuşeşte o bună cultură. Intrând devreme în administraţie, unde îndeplineşte diferite funcţii, sub domnia lui Mihail Sturdza e făcut căminar. Se vede apoi numit preşedinte al Judecătoriei din Iaşi, iar după 1848 primeşte rangul de spătar, fiind şi membru al Divanului Apelativ. Tot în această vreme i se acordă rangul de postelnic. Spirit agitat şi revendicativ, îşi manifestă însă de câteva ori nemulţumirea. La 1846, amestecat în mişcarea subversivă a Asociaţiei Patriotice, este arestat. Împărtăşea, pe atunci, idealurile camarazilor de generaţie şi, de altfel, a luat parte la Revoluţia de la 1848. De pe acum şi mai ales de prin 1856, cu **I.** se petrece o neaşteptată metamorfoză. El devine un „stegar” al partidei separatiste, antiunionismul său, din ce în ce mai îndârjit (argumentat în broşura *Despre cvestia zilei în Moldova*, 1856), luând forme acute. Ministru al Cultelor (1853), a mai fost şef al Departamentului Lucrărilor Publice. Contribuie, în aceşti ani, la înfiinţarea unei şcoli de fete (1855), prima de acest fel în mediul sătesc; avea să întocmească şi o carte de lectură pentru elevii de la sate (*Amicul copiilor*, 1860). Apreciat de caimacamul Nicolae Vogoride, se pare că s-a implicat în falsificarea alegerilor pentru Divanul Ad-hoc. Intrat în Adunarea Electivă a Moldovei (1858), ajunge să-şi pună candidatura la tron. După înfăptuirea Unirii **I.**, de mult impopular şi devenit indezirabil în viaţa publică, se retrage la moşia lui de la Rotopăneşti (judeţul Suceava). Avea, la conacul unde

trăia ca un adevărat senior, o vastă bibliotecă şi, într-una din încăpătoarele odăi, amenajase o sală de teatru, unde trupa sa de entuziaşti actori diletanţi dă spectacole. În 1860 iniţiază aici şi un mic conservator de muzică şi declamaţie, cu profesori din Iaşi. În diferite broşuri **I.** nu ezită să-şi expună punctul de vedere în chestiuni diverse (*Despre puterea legislativă şi privilegiile Principatelor Române*, 1856, *Despre alegători şi despre deputaţi*, 1858, *Chestia mănăstirilor închinate din Moldova*, 1860, ş.a.). Interesul său precumpănitor e însă pentru tot ce ţine de istorie, mărturie stând articolele din „Albina româneascăˮ, „Foaie pentru minte, inimă şi literaturăˮ (unde i se tipăreşte colecţia de documente vechi din istoria Moldovei), „Gazeta de Moldaviaˮ, calendarele lui Gh. Asachi. S-a stins prematur, după câteva luni de suferinţă. O legendă a familiei (un fiu al lui **I.** este magistratul Titus Istrati, membru al Junimii, iar un nepot, cântăreţul de operă Edgar Istratty) susţine că ar fi fost otrăvit.

I. şi-a publicat poeziile în „Foaie pentru minte, inimă şi literaturăˮ şi în almanahurile lui Asachi îndeosebi, dar şi în „Propăşireaˮ, „Albina româneascăˮ, „România literarăˮ, „Steaua Dunăriiˮ. A mai folosit semnătura Nicolai Iestrate, a recurs la iniţiale sau, cum s-a întâmplat cu prozele din „Foaie pentru minte, inimă şi literaturăˮ, la una sau două cruciuliţe; un pseudonim, curios improvizat, este Narrateur Identique. Nota socială şi aceea patriotică domină lirica lui **I.**, însufleţit de imaginea trecutelor vremi de mărire şi întristat în faţa decadenţei prezentului. A scris şi fabule, dar mai izbutite sunt satirele (din ciclurile „scene din iadˮ şi „scene din lumeˮ), în care viziunea alegorică şi cu o tentă pamfletară e în fond pesimistă, trădând un spirit mai degrabă sceptic. De altfel, a tradus şi maxime ale lui La Rochefoucauld (1855). Stihurile erotice, legate încă de gesticulaţia neoanacreontică (lacrimi şi suspine, „delirul de amorˮ, durerea despărţirii), au accente meditative care par să vină din elegiile lui Lamartine. **I.** a debutat în proză cu un eseu intitulat *Moarte* („Albina româneascăˮ, 1841), poate o traducere, în care dispoziţia cogitativă e străbătută de reflexe romantice (despre nestatornicia soartei, despre oameni – „năluci trecătoareˮ). Într-un alt eseu, în forma unei povestiri cu tâlc, *Nici o faptă fără plată sau Filosofia unui nefilosof*, idealismul mistic (credinţa în providenţa care repară orice strâmbătate) se asociază cu intuiţia legăturii inextricabile între fenomene. Între apostrofa vehementă la adresa deziluzionantei clipe de faţă şi rugăciunea fierbinte pentru patria atât de mândră odinioară, *Meditaţie pe ruinile cetăţuei Neamţul* mizează pe şocul unor contraste. Poemul alegoric *Suspinele unei matroane. Scoase din pugilarul unui june eremit* a fost atribuit de unii cercetători lui Alecu Russo, date fiind consonanţele surprinzătoare cu *Cântarea României* (cadenţa asemănătoare, un stil nu foarte diferit al invocaţiei şi al deznădejdii). O lectură febrilă a lui Lamennais vădeşte povestirea *Suspinul săracilor*, cu notele ei de compasiune şi de revoltă. Alte scrieri în proză au o factură anecdotică, uneori satirică, de obicei cu o tendinţă moralizatoare. O romanţioasă „nuvelă originalăˮ ambiţionează să fie *Agripina* (apărută în volum în 1847), în timp ce *Limba şi portul* este un comentariu filologic ce recomandă evitarea exceselor de orice soi. În versuri, *Corespondenţie între doi amorezi sau Limba românească la anii 1832 şi 1822* ia în râs anumite jargoane (jargonul administrativ împestriţat cu termeni ruseşti, exprimarea înţesată de vocabule neogreceşti). Ca autor dramatic, **I.** nu-şi uită preocupările lingvistice. În „farsa filologicăˮ *Babilonia românească* (1860), el atacă, într-o şarjă groasă, limbajul împestriţat de grecisme şi slavonisme, italienismul heliadist, „ciunismulˮ, ortografia nouă cu alfabet latin, franţuzismul. Având meritul întâietăţii în dramaturgia românească de inspiraţie istorică, piesa *Mihul. O trăsătură din rezbelul lui Ştefan cel Mare cu Matei Corvin, regele Ungariei* (1850) încearcă să îmbine o intrigă amoroasă şi un conflict războinic. Momentele de exaltare romantică alternează cu pasaje reflexive, în care personajele, contemplând ruinele sau peisajul deprimant al unui ţintirim, cugetă la nestatornicia soartei, la deşertăciunea celor omeneşti. O polemică s-a declanşat în jurul versurilor albe în care a fost scrisă drama.

SCRIERI: *Agripina*, Braşov, 1847; *Mihul. O trăsătură din rezbelul lui Ştefan cel Mare cu Matei Corvin, regele Ungariei*, Iaşi, 1850; *Babilonia românească*, Iaşi, 1860; ed. 2, îngr. şi pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1908. **Traduceri:** Edgar Quinet, *Românii Principatelor Dunărene*, Iaşi, 1856.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, *196–199*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *217*, *254–256*, III, *98*, *118*, *186*, *232*; Burada, *Ist. teatr.*, II, *69–71*, *178–180*; Artur Gorovei, *Biblioteca de la Rotopăneşti a lui Neculai Istrati*, Bucureşti, 1940;

Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *248*, *Ist. lit.* (1982), *270*; Al. Dima, *Alecu Russo*, Bucureşti, 1957, *204–206*; Cornea, *Studii*, *321–353*; *Ist. lit.*, II, *581–583*; Brădăţeanu, *Drama*, *53–56*; *Dicţ. lit. 1900*, *465–467*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *555*. ***F. F.***

ISTRATI, Panait (10.VIII.1884, Brăila – 16.IV.1935, Bucureşti), prozator, publicist.

Este fiul natural al Joiţei Istrate, ţărancă din Baldovineşti, care îşi câştigă existenţa ca spălătoreasă la Brăila, şi al lui Gherasim (Gheorghios) Valsamis, comerciant grec, originar din insula Kefalonia; prenumele la naştere: Gherasim. Până la vârsta de cinci ani, trăieşte în casa bunicii materne, la Baldovineşti, sub protecția unchilor Anghel şi Dumitru, din care va face ulterior personaje memorabile. În perioada 1891–1897 este înscris la Şcoala nr. 3 din Brăila şi termină cu anumite dificultăţi patru clase primare, invocând lipsa de înțelegere a dascălilor săi. Lipsa mijloacelor materiale îl împiedică să urmeze liceul. În afara oricăror constrângeri şcolare, citeşte enorm: scriitori români şi străini, clasici şi contemporani. La treisprezece ani devine băiat de prăvălie la locanda lui Kir Leonida, unde învaţă limba greacă graţie unui bătrân marinar, „căpitan" Mavromati, care, totodată, îi dăruieşte *Dicţionarul universal al limbii române* de Lazăr Şăineanu, „cartea sfântă" a adolescenţei lui **I.** În anii următori va fi, pe rând, ucenic în sala cazanelor din docurile Brăilei, ajutor de plăcintar, ucenic la o pescărie sau la o fabrică de frânghii, hamal în portul Giurgiu, zugrav. La plăcintăria lui Kir Nicola se împrietenise cu boemul Mihail Kazanski, tânăr rus care va deveni protagonist în câteva din prozele lui **I.** şi împreună cu care viitorul scriitor pleacă în 1904 la Bucureşti. În Capitală lucrează la început ca agent în biroul de plasare deținut de militantul socialist Gheorghe Cristescu (supranumit „Plăpumarul"), iar apoi ca „fecior de casă" la un avocat, „garçon" la Hotelul English, servitor la un spital. Tot în 1904 îl vede pentru prima dată pe Cristian Racovski, la o întrunire muncitorească. În ianuarie 1905 e arestat, după ce participase la o manifestaţie organizată în semn de solidaritate cu victimele „duminicii însângerate" de la Sankt Petersburg; trimis la Brăila spre a fi judecat, primeşte o condamnare cu suspendarea pedepsei. La sfârşitul anului 1906 trimite „României muncitoare" nişte însemnări despre un abuz la care asistase ca portar de noapte la Hotel Regina din Constanţa. Până la începerea colaborării sale efective, în mai 1909, cu săptămânalul social-democrat, mai publică, tot aici, câteva texte: în 1907 un reportaj despre escrocheriile unui preot de ţară (*Biserică şi popi*), iar în 1908 încă trei – o scurtă însemnare scrisă la vremea când era secretar al sindicatului muncitorilor de la Fabrica de Cuie din Brăila, un articol amplu despre un congres al Partidului Socialist Italian şi o spumoasă diatribă având-l ca ţintă pe N. Iorga (*Isprava dlui Iorga*). După o perioadă aventuroasă, cu îmbarcări clandestine pe vapoare ce duc spre Egipt sau spre Franţa, cu „sejururi" mai mult decât paupere la Alexandria, Pireu, Napoli, Cairo, Port Said, Damasc sau Beirut, se întoarce acasă şi intră în mişcarea socialistă. Pentru că în octombrie 1909 protestează alături de alţi socialişti împotriva unei măsuri ce interzicea revenirea lui Cristian Racovski în România, este arestat şi închis, timp de mai multe zile, la Văcăreşti, până la achitare. Ales secretar al primului sindicat al muncitorilor din portul Brăila (înfiinţat la iniţiativa lui Ştefan Gheorghiu), **I.** ia cuvântul, în decembrie 1909, la o întrunire a muncitorilor brăileni, protestând împotriva adoptării „legii Orleanu", care limita drastic dreptul salariaţilor la asociere şi grevă. La începutul lui 1910 participă la congresul prin care se refonda Partidul Social Democrat din România, iar în primăvară C. Mille îi propune să devină corespondent la Brăila pentru „Adevărul" şi „Dimineaţa", funcţie la care va renunţa nu peste multă vreme, când directorul celor două publicaţii îi cenzurează un reportaj. În vara lui 1910 e arestat ca participant la greva muncitorilor din portul Brăila. Pledează, într-o anchetă apărută în „Viaţa socială", pentru votul universal, are o întâlnire secretă cu Racovski, e din ce în ce mai activ pe frontul militantismului socialist, asumându-şi, fără reticenţe, riscuri, în ciuda apariţiei primelor simptome de tuberculoză. În intervalul 1906–1916 publică, sub diferite semnături – P. Istr., P. Istrati, Is., Istrian, P.I., I. Delabrăila, Istrian Delabrăila, Cor., Coresp. sau chiar

„Un cui” – aproximativ o sută de texte în „România muncitoare”, „Adevărul”, „Dimineaţa”, „Viaţa socială”, „Lupta zilnică”, „Calendarul muncii”, „Tribuna transporturilor”. Cele mai multe apar însă în „România muncitoare”, unde, de altfel, din 1912 (an în care e ales, totodată, secretar al Cercului de editură socialistă), **I.** este angajat ca redactor. La sfârşitul anului 1913 călătoreşte pentru prima dată la Paris, în calitate de corespondent al „României muncitoare”. În 1914 înfiinţează la Brăila o asociaţie a zugravilor şi, tot acum, îşi întocmeşte o crescătorie de porci, cu bani împrumutaţi de la C. Dobrogeanu-Gherea. În 1915 se căsătoreşte cu militanta socialistă Janeta Maltus, văduva prietenului Ştefan Gheorghiu; va divorţa în 1921. În 1916 pleacă în Elveţia pentru a-şi trata tuberculoza, stabilindu-se pentru început la Leysin, unde, izolându-se câteva luni, învaţă limba franceză cu ajutorul dicţionarului şi al unor texte literare clasice. Supus unui examen medical, e găsit inapt pentru război şi i se permite să rămână în continuare în Elveţia. Ulterior va fi internat la sanatoriul Sylvane-sur-Lausanne, unde, împrietenindu-se cu scriitorul Josué Jéhouda, va lua cunoştinţă de opera lui Romain Rolland. În 1919 scrie un prim articol în limba franceză, *Tolstoïsme ou bolchevisme?*, apărut – sub semnătura P. Istr. – în ziarul genevez „La Feuille”. Când, în vara aceluiaşi an, „Tribune de Genève” anunţă sosirea lui Romain Rolland la Hotel Victoria, **I.** – angajat, la acea dată, la garajul Peugeot din Geneva – îi adresează o lungă şi impresionantă confesiune devenită ulterior celebră. Romain Rolland părăseşte localitatea după numai o zi, fără să primească scrisoarea lui **I.** La scurtă vreme, „La Feuille” îi publică lui **I.** alt text, *Lettre ouverte d’un ouvrier à Henri Barbusse*, şi îl angajează ca expeditor. În primăvara lui 1920 se mută temporar la Paris, lucrând ca zugrav, pentru ca toamna să se afle la Nisa, în căutarea unor mijloace de subzistenţă, profund demoralizat, practicând ilegal meseria de fotograf ambulant pe Promenade des Anglais. În această stare scrie, în ajunul anului nou 1921, a doua confesiune către Romain Rolland (*Derniers mots*), cu trei zile înainte de tentativa sa eşuată de sinucidere din parcul „Albert I”. Ziarele locale anunţă că un necunoscut, românul Gherasim Istrati, de profesie zugrav, „a încercat să se omoare, tăindu-şi beregata cu un brici”. Cercetările poliţiei scot la iveală – abandonată într-un sertar, în locuinţa lui **I.** – scrisoarea din 1919 către Romain Rolland. Trimisă (fără ştirea lui **I.**) la redacţia revistei „L’Humanité”, scrisoarea ajunge în mâinile lui Fernand Desprès, care, la rândul său, i-o remite, în fine, adevăratului destinatar. Fernand Desprès este cel care insistă pe lângă Rolland, iniţial reticent, să-i răspundă nefericitului anonim de la Nisa. Şi tot el foloseşte cel dintâi, în legătură cu **I.**, sintagma „Gorki român” (într-o scrisoare adresată lui Rolland). În 1921 începe o lungă corespondenţă între **I.** şi Romain Rolland, cu numeroase sfaturi, inclusiv literare, din partea acestuia din urmă. Revenit în 1922 la Paris şi găzduit de cizmarul Gheorghe Ionescu în apartamentul acestuia de pe Rue du Colisée 24, încheie un manuscris de patru sute de pagini, din care se vor desprinde ulterior naraţiunile *Oncle Anghel*, *Sotir*, *Kir Nicolas* şi *Mikhaïl*. După lectura acestui manuscris, Romain Rolland îl invită, în toamna lui 1922, să-l viziteze la Villeneuve, în Elveţia. În vara lui 1923 revista pariziană „Europe” îi publică lui **I.** un amplu fragment din *Kyra Kyralina*, cu o recomandare elogioasă semnată de Romain Rolland (*Un Gorki balcanic*). În 1924 debutează în volum, la Paris, cu *Kyra Kyralina*, la Editura Rieder, primit cu entuziasm de critica franceză şi urmat, la doar câteva luni, de un alt microroman, *Oncle Anghel.* Îi mai apar povestiri în diferite publicaţii franceze şi, de asemenea, în ţară, în „Adevărul literar şi artistic”. *Chira Chiralina* se publică, în toamna lui 1924, şi la Bucureşti, într-o traducere nesemnată şi mai mult decât defectuoasă. **I.** va decide să-şi traducă singur cărţile în limba română – începând cu *Moş Anghel*, în 1925. Tot în 1925 se întoarce pentru câteva luni în România, după nouă ani de absenţă, fiind primit sărbătoreşte de scriitorii din cercul „Vieţii româneşti”, dar, hărţuit de agenţii Siguranţei, e silit să-şi întrerupă sejurul şi să revină în Franţa, unde face declaraţii de presă furibunde la adresa regimului de la Bucureşti. Între timp cota scriitorului creşte în ţara de adopţie, astfel încât acesta se poate, în sfârşit, întreţine din scris. Începe să fie tradus în Grecia, Italia, URSS. La Geneva, unde ţine o conferinţă în 1926, se îndrăgosteşte de Bilili – Marie-Louise Boud-Bovy –, fiica directorului Conservatorului genevez. Vicepreşedinte al Asociaţiei Les Amis de l’URSS, invitat (în 1927) să ia parte la cea de-a zecea aniversare a Revoluţiei din Octombrie, pleacă în URSS, unde va rămâne timp de șaisprezece luni şi unde va face cunoştinţă cu Nikos Kazantzakis. (În călătorie îl însoţeşte şi Bilili.) Pe măsură ce înţelege realităţile societăţii sovietice, entuziasmul său

inițial se stinge, astfel încât, odată revenit la Paris, ia distanță față de utopia revoluției ruse, publicând, în 1929, volumul *Vers l'autre flamme*, din care doar o secțiune îi aparține: *Confession pour vaincus*, celelalte două fiind *Soviets 1929* de Victor Serge și *La Russie nue* de Boris Souvarine, semnate, din motive strategice, de **I.** Opinia publică franceză, în mare parte de stânga, îl repudiază. Foștii prieteni din lumea literară, inclusiv Romain Rolland, se distanțează de autorul *Spovedaniei...*. Totuși, cărțile i se editează în continuare în Franța. În cursul anului 1929 călătorește pentru câteva luni (august–octombrie) în România, obținând de la ministrul de Interne, Al. Vaida-Voevod, permisiunea de a face o anchetă printre minerii de la Lupeni, în Valea Jiului. În ultimii ani ai vieții scriitorul, bolnav, extenuat, hărțuit politic din toate părțile, revine în țară. În decembrie 1930 publică în ziarul brăilean „Ancheta" articolul *De ce m-am retras la Brăila*. În orașul natal o cunoaște pe foarte tânăra Margareta Izescu, studentă la Facultatea de Științe Fizico-Chimice din București, cu care se va căsători în 1932, după ce divorțase oficial, la sfârșitul lui 1930, de Anna Munsch, pe care o luase de soție în 1924 la Paris. La începutul lui 1931 este invitat să participe la un festival organizat la Iași de prietenii de la „Viața românească", eveniment perturbat de intervenția unor grupuri legionare. În vara aceluiași an călătorește la Paris și pe Coasta de Azur. Pentru că tuberculoza i se agravează, se internează, în iunie 1932, la Sanatoriul Filaret din București, unde se află sub îngrijirea doctorului Marius Nasta. O lună mai târziu se retrage la Mănăstirea Neamț până în februarie 1933, când se internează din nou în sanatoriu. În mai 1933, de „Săptămâna cărții", e atacat de mai mulți tineri legionari în timpul unei sesiuni de dedicații de la Librăria Alcalay. În iunie 1933 se stabilește la București, dar în cursul aceluiași an călătorește în Olanda – unde, la invitația prietenului său A.M. de Jong, ține o conferință despre Victor Serge – și în Franța, la Nisa. La sfârșitul lui 1934 îl cunoaște pe tânărul Alexandru Talex, care îi consacrase un articol elogios în „Cruciada românismului" și, la invitația noului său prieten, începe să colaboreze la această revistă de extrema dreaptă, dar fără ca articolele pe care le publică aici din decembrie 1934 până în martie 1935 să aibă vreo tangență cu ideologia extremei drepte; dezamăgit, „dezangajat", **I.** își reafirmă, de fapt, suspiciunea față de orice ideologie și condiția de „om care nu aderă la nimic". Se stinge la scurt timp, fiind înhumat la cimitirul Bellu.

Critica românească interbelică nu a văzut în **I.** un scriitor de vârf sau, în anumite cazuri, cum este acela al lui H. Sanielevici, din *Clasicismul proletariatului*, l-a acceptat doar ca pretext pentru o pledoarie pro domo. Nu e lipsit de semnificație faptul că, dintre cei care s-au pronunțat favorabil în România în legătură cu autorul *Chirei Chiralina* și al lui *Moș Anghel*, majoritatea sunt ei înșiși, în primul rând, scriitori, nu critici (de la Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu sau Tudor Arghezi până la Camil Petrescu sau la tânărul Mircea Eliade). Impus rapid în Franța după Primul Război Mondial, în România i se refuză calitatea de scriitor român, cu argumentul că și-a scris opera în limba franceză, poziția lui G. Călinescu fiind ilustrativă în acest sens. Singura lui carte scrisă direct în limba română este una de confesiuni, *Trecut și viitor* (1925), o colecție eteroclită de evocări, amintiri, articole polemice și considerații despre moravurile „literaro-gazetărești". Restul volumelor sunt scrise în limba franceză și apoi traduse – în parte chiar de autor, cu semnificative adaptări și autohtonizări. Dar **I.** insistă în repetate rânduri asupra faptului că, deși apărute în colecția „Prosateurs français contemporains", cărțile sale se hrănesc din realități românești, mai vechi sau mai noi, populate fiind cu personaje care, când nu au un prototip real (cum este cazul lui moș Anghel), vin din legendele copilăriei sale brăilene. „Eu sunt și țin să fiu un autor român", declară tranșant **I.**, a cărui dorință, exprimată ferm înainte de dispariție, dar nerealizată, a fost aceea de a-și vedea opera editată integral în limba română (la Editura Cartea Românească), și într-o ordine care să respecte coerența internă a proiectului său, organizat, de la bun început, pe cicluri distincte. O parte importantă a prozei lui **I.**, publicată din 1924 până în 1935, se structurează în funcție de prezența unui pilon central: Adrian Zografi. Trei cicluri narative relativ ample recompun biografia acestui personaj, alter ego auctorial: *Povestirile lui Adrian Zografi* (unde sunt incluse *Chira Chiralina*, *Moș Anghel*, *Prezentarea haiducilor* și *Domnița din Snagov*), *Tinerețea lui Adrian Zografi* (cu volumele *Codin*, *Mihail*, *Plecările mele* și *Pescuitorul de bureți*) și *Viața lui Adrian Zografi* (incluzând *Casa Thüringer*, *Biroul de plasare* și cele două volume din *În lumea Mediteranei*: *Răsărit de soare* și *Apus de soare*). Acestora li se adaugă

Ciulinii Bărăganului, *Ţaţa Minca*, *Neranţula* şi un roman scris în colaborare cu Josué Jéhouda, *La Famillle Perlmutter* (1927). Proze diverse – povestiri, confesiuni – publicate de-a lungul timpului în periodice au fost integrate postum în volum de editorii săi (români sau francezi) în diferite configuraţii. Disocierea între biografie şi operă este, în cazul lui **I.**, mai puţin funcţională decât în cazul oricărui alt prozator român contemporan cu el. Prin formula asumat autobiografică pe care o adoptă, ca şi printr-o atitudine, mai generală, de revoltat împotriva convenţiilor, implicit împotriva celor literare, **I.** este la începutul anilor 1920, şi în literatura română mai mult decât în cea franceză, un autor atipic. **I.** înţelege însă autobiografismul într-un sens prea puţin canonic, amestecând în aceeaşi pastă – livrată ca poveste a propriei vieţi – întâmplări pe care le-a trăit el însuşi şi istorii ale altora, consumate cu decenii în urmă şi coborând uneori în legendă. Aparent egocentrică, proza cvasiautobiografică a lui **I.** mărturiseşte, de fapt, o irepresibilă nevoie de alteritate. Autobiografismul este, în mod paradoxal poate, acela al unei individualităţi care, spre a se defini pe sine, îi aduce în centrul atenţiei pe alţii. „Aventura existenţei" sale este, în fond, aventura întâlnirii cu un Codin, cu un „căpitan" Mavromati, Kir Nicola, Mihail Kazanski sau cu Samoilă Petrov. În propriul „roman" Adrian Zografi face loc istoriilor personale ale altora, din care se hrăneşte, cu aviditate, chiar istoria sa. Iniţial **I.** a intenţionat să construiască în jurul lui Adrian Zografi un amplu roman de formare. Romain Rolland, magistrul şi protectorul său, îl sfătuieşte să renunţe la un asemenea proiect, pe care îl socoteşte inadecvat structurii de „povestitor" genuin a autorului. Ca atare, **I.** se lasă convins să-şi fragmenteze ipoteticul roman-fluviu pe care îl avea în vedere. Tot Romain Rolland îl consiliază să şteargă din text mărcile unei prea pronunţate subiectivităţi (*„Effacez donc «ma vie» – et le moi autant que vous le pourrez...*"), sfat urmat de discipol doar într-o primă etapă, aceea reprezentată de *Povestirile lui Adrian Zografi*. Faţă cu normele literare, **I.** manifestă o atitudine de frondă, care merge, utopic, până la refuzul oricărei încadrări generice. Într-o scrisoare trimisă în 1922 lui Rolland el declară orgolios că nu intenţionează să scrie literatură, nu vrea să facă roman, ci să pună în pagină „o viaţă", „vieţi trăite, simţite, absorbite din toate puterile de fiinţele vii". În continuarea acestei

declaraţii îşi descrie fără echivoc strategia: lipsa unei intrigi propriu-zise şi a firului narativ riguros urmărit şi, în genere, a „construcţiei" specifice prozei tradiţionale este o opţiune asumată, nicidecum consecinţa unei formaţii literare autodidacte, iar aspiraţia spre autenticitate vine împreună cu o maximă economie de mijloace. Este, în mod evident, una dintre primele profesiuni de credinţă autenticiste din proza românească – şi nu întâmplător Camil Petrescu sau Mircea Eliade identifică în autorul *Chirei Chiralina* un precursor. **I.** profesează o poetică autenticistă, proclamând superioritatea naraţiunii „vii" asupra celei artificiale, livreşti. Este o poetică a amănuntului (superior evenimentului), a fragmentului şi a atmosferei degajate din aglutinarea (nu spontană, ci doar părând astfel) a detaliilor. Este totodată o poetică hotărât antiepică – reducând la minimum importanţa intrigii – şi antisenzaţionalistă. Când un

Panait Istrati, G. Topîrceanu, D. Racoviță, Iancu Botez, dr. Ionescu, N. Constantinescu și Mihail Sadoveanu la Brăila

prieten (scriitorul şi editorul Pierre-Jean Jouve) îi sugerează să dea ciclului său prozastic, din raţiuni editoriale, un titlu care să conţină cuvântul „aventură”, respinge ferm această idee. Prejudecata unui **I.**-autor de proză de acţiune rămâne însă suficient de puternică. Scriind *Chira Chiralina*, el e urmărit de gândul că ar putea fi confundat cu un simplu „povestaş”, temere ce s-a dovedit îndreptăţită. *Chira Chiralina* este un microroman cu o structură înşelătoare, reunind, aparent, trei proze (*Stavru*, *Chira Chiralina* şi *Dragomir*) cu relativă autonomie, câteva personaje trecând dintr-o naraţiune în alta spre a continua, la distanţă de câţiva ani, poveşti începute şi lăsate în suspans. Citit separat, fragmentul care dă numele cărţii, de departe cel mai epic şi totodată cel mai „rotund”, este o clasică povestire, cu vagi ecouri sadoveniene, încadrată într-o ramă minimală. Un anume Stavru „limonagiul”, negustor ambulant ducând o existenţă de hoinar, e rugat de tovarăşii săi, la un popas de amiază, „să evoce [o] depărtată amintire” la care făcuse aluzie în timpul călătoriei. La foc de tabără, cu filigenele de cafea în faţă, drumeţii evadează într-o poveste la limita verosimilului, petrecută cu o jumătate de secol înainte, în vremea războiului Crimeii: o dramă de familie, într-o Brăila patriarhală, ia turnura unei istorii despre infidelităţi spectaculoase şi răzbunări pe măsură, în care intervin, fantasmatic, haiduci misterioşi (în cadru se ivesc episodic Ilie şi Cosma, care vor păşi în prim-plan în *Moş Anghel* şi în două cărţi de aventuri haiduceşti). Întâmplările povestite de Stavru sunt rezumabile în puţine rânduri: o femeie încă tânără şi cu disponibilităţi erotice hiperbolizate se răzbună pentru a fi fost închisă într-un fel de gineceu de lux, unde adună, în absenţa soţului habotnic, o societate de *bon viveur*-i pe care îi numeşte eufemistic „musafiri”. Totul sub privirile încântate şi cu concursul a doi dintre copii – o fiică ce-i seamănă perfect, Chira, şi un băiat hipersensibil (Stavru/Dragomir, cel care povesteşte), însemnat, ca de un stigmat, de complexul oedipian –, amândoi iniţiaţi de timpuriu în practicarea unei „morale” fatalist-pleziriste ce îşi găseşte justificarea în intuiţia vacuităţii şi a efemerităţii lucrurilor. Povestea celor două Chire – complicată şi de relaţia afectivă ambiguă dintre frate şi soră – sfârşeşte rău: cu o Chiră care, desfigurată de furia conjugală, anulată în feminitatea ei, decide să dispară în lumea largă, şi cu o a doua Chiră, fiica, perfectă copie a primeia, răpită, vândută şi închisă într-un harem din Constantinopol; cu două-trei omoruri

sângeroase (haiducul Cosma, fratele Chirei mai vârstnice, îşi plăteşte cu viaţa vendeta); şi cu un tânăr (Dragomir/Stavru) deturnat de pe linia unei existenţe banale pe traiectul sinuos al unei iniţieri în negativ. Însă episodul median al microromanului funcţionează, în cadrul întregului angrenaj ficţional, ca o naraţiune-pretext, ca un „centru" simbolic care încastrează şi eliberează în egală măsură fantasma dominantă a cărţii: căci, de fapt, Chira nu e atât numele unei/unor personaje cu veritabilă corporalitate şi cu „biografie", cât numele unei fantasme, al unui ideal ce mobilizează energia şi motivează acţiunile adevăraţilor „eroi": Stavru-Dragomir (care nu atât despre Chira sa povesteşte, cât despre căutarea ei) şi, undeva în umbră, aproape redus la tăcere de ezitările auctoriale, alter-ego-ul lui **I.**, Adrian Zografi. *Chira Chiralina* este nu doar un evantai de poveşti din care se ivesc adolescentul Adrian Zografi, pervertitul Stavru, pederastul Mustafa-bei sau înţeleptul Barba Iani, ci şi, indirect, o metanaraţiune despre felul în care se naşte Povestea. Între evocările unor decoruri pitoreşti, de fast şi de mizerie orientală, se află în spovedania lui Stavru o foarte frumoasă metaforă a Ficţiunii ce creşte din urmărirea unei obsesii. Lăsată în suspans, povestea celor două Chire e reluată într-o „seară de plictiseală chinuitoare", într-o cafenea din Cairo, unde tânărul Zografi îl reîntâlneşte întâmplător pe fostul limonagiu. Stavru îşi aminteşte peripeţii de pe vremea în care, adolescent pervertit şi inocent totodată, se numea încă Dragomir şi, obsedat de un unic gând, acela de a-şi regăsi mama şi sora înghiţite de un mare, necunoscut şi labirintic Istanbul, se lăsa amăgit de promisiunile unor bei invertiţi, dispuşi să cheltuiască averi pentru capriciile orfanului anonim de la Brăila, pe care îl închid, pervers, în iatacuri de lux. Dragomir trăieşte experienţe inavuabile (care l-au scandalizat, la apariţia cărţii, pe N. Iorga) într-o stare de semiconştienţă, întreaga-i energie mobilizându-se, în plan imaginativ, spre recuperarea unui paradis lăsat în urmă: fericirea primei copilării, trăită alături de cele două Chire. Captivitatea şi sodomizarea le acceptă numai întrucât îi întreţin o himeră. *Chira Chiralina* este, totodată, o naraţiune despre identităţi problematice, scandaloase, puse sub acuzare, marginalizate şi totodată despre relativitatea răului. În fond, Stavru inventează poveşti – aceea a Chirei e una dintre ele – pentru a explica mai bine de ce viaţa sa e aceea a unei „haimanale" perverse, ostracizate şi traumatizate. Sub aparenţa exotismului, a gratuităţii naraţiunii, prima carte a lui **I.** pune în scenă o morală mai profundă, în relaţie cu „nevoia de a privi fără încetare în ghena sufletului omenesc". Un personaj-cheie al cărţii rămâne însă Adrian Zografi. Rezervându-i în această etapă un loc mai discret, autorul precizează (într-un „cuvânt înainte") că acest intermediar al poveştilor altora va ajunge cândva „la propria lui poveste": „Adrian Zografi nu e, deocamdată, decât un tânăr căruia îi place Orientul. E un autodidact care-şi găseşte Sorbona unde poate. [...] Aşteptând să ajungă la propria lui poveste, el nu face acum decât să asculte poveştile altora". Componentă a unei ample naraţiuni de formare (cvasiautobiografică), ocupând cea mai mare parte a operei autorului, *Chira Chiralina* îl aduce de la bun început în scenă pe Adrian Zografi – un personaj care tocmai iese, sfidător, din vârsta copilăriei, revoltându-se împotriva interdicţiilor şi a ideii de autoritate opresivă. E unul dintre firele din care se împleteşte, în această carte pe cât de puţin întinsă pe atât de densă, o naraţiune ce evoluează neliniar, pe paliere frapant de diferite, spre un final lăsat deschis. Alcătuit, ca și *Chira Chiralina*, dintr-un triptic narativ, microromanul *Moş Anghel* este o scriere compozită, întrucâtva derutantă. Dacă primele două capitole (*Moș Anghel*, *Moartea lui Moș Anghel*) au o unitate omogenă, cu caracter mai degrabă realist, ultimul (*Cosma*) ține de fabulosul popular din *Présentation des haïdoucs* și *Domnitza de Snagov*, apărute în 1925–1926 în franceză, ca volume sub genericul *Les Haïdoucs*. Unii comentatori l-au discutat în consecință, ca și când n-ar fi făcut parte din unul și același volum. *Cosma* se leagă însă, prin multiple fire, atât de ciclul haiducesc, cât și de *Chira Chiralina*, într-o rețea ce duce, direct sau indirect, la existența picarescă a alter ego-ului Adrian Zografi. Istoria aventuroasă a haiducilor de la mijlocul secolului al XIX-lea constituie, de fapt, memoria genealogică și tradiția folclorică, locală și orală, a protagonistului. *Moș Anghel* vine în siajul literaturii lui F.M. Dostoievski și a ultimului Lev Tolstoi, textul lui **I.** putând fi citit, cu precauțiile de rigoare, și ca o replică la *Moartea lui Ivan Ilici*. O capodoperă a autorului, această proză contrazice frapant reproșurile lui E. Lovinescu privind lipsa intenției artistice, a gradației și a compoziției sau a preocupărilor etice și

I. Rosenthal și Panait Istrati

psihologice. Toate sunt prezente din abundență, ostentativ chiar, în capitolul *Moartea lui Moș Anghel*, unde caracterul dramatic al narațiunii, cu monologuri și replici de efect, cu lovituri de teatru care nu sună fals și substraturi simbolice complex orchestrate, este evident. Deşi departe de a fi, din punct de vedere estetic, cele mai reuşite cărţi ale autorului, *Présentation des haïdoucs* şi *Domnitza de Snagov* se bucură în Franţa de un considerabil succes de public, ca şi de un succes de stimă. Haiducul pare a reprezenta, redus la esenţă, tipul eroului istratian: revoltat împotriva oricăror canoane constrângătoare şi împotriva tuturor abuzurilor comise de cei puternici asupra celor slabi, determinat, în gesturile sale definitorii, de un miraj al libertăţii şi de un impuls donquijotesc al dreptăţii. El nu mai este, astfel, un simplu personaj de baladă, desprins din decorul primelor decenii ale secolului al XIX-lea, ci o fantasmă a prezentului. Este, cu alte cuvinte, omul modern prin excelenţă, „omul revoltat", care în naraţiunile lui **I.** îmbracă veşmântul pitoresc, pe jumătate oriental, pe jumătate occidental, al răzvrătitului dintr-o ţară mică, măcinată de conflicte interne şi guvernată de legi discriminatorii. Fără a întruni atributele unei parabole moderne, naraţiunea se organizează aici pe coordonatele fabulei sapienţiale, mizând nu atât pe concret, pe reconstituirea unei atmosfere şi a unei lumi, cât pe abstract, pe reflecţia asupra umanului în sens larg şi, la un alt nivel, asupra a ceea ce ar putea însemna identitatea românească. Dacă în *Chira Chiralina* şi *Moş Anghel* **I.** realizează o veritabilă proză de caractere, de medii şi de atmosferă, aici caracterele sunt reduse la schemă, iar concreteţea atmosferei şi a situaţiilor de viaţă diminuează vizibil, autorul fiind tentat de formula unei proze-eseu deghizate în proză de aventură. Diferitele istorii despre asuprirea turcească şi fanariotă ori despre cupiditatea boierilor şi a preoţilor români din primele decenii ale secolului al XIX-lea devin pretexte pentru consideraţii în marginea unui rău generic şi a unui prezent ce repetă, cu schimbările de decor aferente, anomaliile trecutului. Citit ca volum de povestiri mai degrabă decât ca narațiune unitară, volumul *Codin* (inițial *Codine*, Paris, 1926), reunind trei texte de dimensiuni variate (*O noapte în bălți*, *Codin*, *Kir Nicola*) și, la o privire mai de suprafață, perfect autonome, deschide seria cărților asumat autobiografice printr-un survol asupra copilăriei brăilene a lui **I.** În același tablou, structurat de tema dominantă a ieșirii din copilărie, s-ar fi integrat foarte bine și narațiuni precum *La stăpân* și *„Căpitan" Mavromati*, pe care autorul le inclusese în volumul *Trecut și viitor*, sub semnul „primilor pași spre luptă". Deși compus din piese detașabile, *Codin* poate fi citit ca (micro)roman al copilăriei, organizat, pe modelul primelor două cărți ale autorului, în jurul unei sau a unor figuri centrale, cu putere de iradiere simbolică, din acest centru ramificându-se alte fire epice, cu temele, subiectele, personajele și decorurile subsecvente, de obicei foarte diferite de la un cadru la altul. Scriitorul e preocupat și aici de o narațiune a formării și de experiențele fondatoare, „inițiatice", ale unei existențe. Episodul – cu ecouri din Victor Hugo (*Mizerabilii*), Charles Dickens (*Marile speranțe*) sau F.M. Dostoievski (*Frații Karamazov*, dar și altele) – al întâlnirii inocentului Adrian Zografi cu Codin, omul care a cunoscut răul și a fost transformat de această experiență, e atent pregătit de povestirea (nu foarte amplă) cu care începe narațiunea și postfațat de evocarea plăcintăriei lui Kir Nicola. Cele două „capitole" liminare (termenul preferat de autor în corespondența cu Romain Rolland, pentru că în general el nu-i trimite prestigiosului său prieten, pe măsură ce le scrie, „povestiri", ci „capitole" dintr-o amplă narațiune *in statu nascendi*) încadrează, conform unei clare idei de compoziție, episodul dramatic ce constituie miezul cărții: anunță și prelungesc

ecourile unei tragedii, țes fundalul de contrast menit să evidențieze și mai pregnant narațiunea centrală. În *Mihail* (editat mai întâi la Paris: *Mikhaïl*, 1927), bildungsromanul lui Adrian e reluat de acolo de unde fusese, din raţiuni editoriale, provizoriu părăsit: din spaţiul conotat simbolic al plăcintăriei de pe Strada Griviţei şi de la confesiunea unui „străin" – Kir Nicola – care ar vrea să fie „un frate pentru toată lumea", dar e respins ca „albanez ticălos" sau ca „naţie spurcată". Tema străinului este centrală aici, ca în întreaga operă a lui **I.**, împletindu-se cu o „temă a povestitorului". Acest microroman – cu melanjul său baroc de convenţii şi coduri: naraţiune tradiţională şi confesiune autenticistă, roman ironic şi roman de atmosferă simili-dostoievskiană, pictură de medii şi „eseu" prozastic – decurge dintr-o logică a picarescului, crescând, într-o liniaritate aproximativă, dintr-o acumulare de mici secvenţe epice şi/sau de tablouri ce figurează un cadru social, totul subsumat unei reflecţii morale apăsat formulate. Un paradoxal picaresc antiepic, pentru că epicul este în *Mihail*, ca şi în *Chira Chiralina*, mai mult un pretext pentru un soi de eseu romanesc. Faptele propriu-zise nu se reţin, ele se rezumă, în fond, la nesfârşitele deambulări ale lui Adrian Zografi şi Mihail (rusul misterios), însoţiţi de la un punct încolo de al treilea tovarăş, bonomul Samoilă Petrov, într-o Brăilă de început de secol XX ce se desenează ca provincie mitică: cu plimbări prin mahalale şi dincolo de graniţele acestora, cu escale printre muncitorii din port sau printre diferite specii de năpăstuiţi – prilej pentru ca naraţiunea să se ramifice, înglobând istorii ale unor personaje episodice –, cu sfidătoare ieşiri la rampă, braţ la braţ, pe „marele bulevard Carol – Champs-Elysées-ul Brăilei" – şi, mai presus de toate, cu lungi discuţii („arzătoare discuţii sentimentalo-filosofice"), peripatetizări în marginea dragostei, a prieteniei, a artei, a răului social şi a celui metafizic. *Mihail* este primul roman pe care **I.** îl construieşte nemodular şi structura sa iese insuficient precizată din tatonările începutului. Totuşi, în ciuda inegalităţilor şi a unui patetism scăpat uneori de sub control, *Mihail* conţine pagini de excepţie – de exemplu, secvenţa dedicată ceainăriei lui Procop (unde „după exemplul sfintei Rusii, nu se bea ceaiul ca la Paris sau ca la Londra") – şi se reţine cel puţin printr-o atmosferă pregnantă, bine coagulată, contrastând cu o anumită dezarticulare a naraţiunii şi

contribuind la conturarea unui spaţiu cvasimitic tipic pentru scriitor, cu o Brăilă dintr-un timp ce se cere recuperat, o Brăilă „fermecătoare” şi deopotrivă „Sahară a spiritului omenesc”. Chiar şi în cărţile mai puţin reuşite, **I.** încheagă, în chip surprinzător, un mit. Romanele ulterioare, *Neranţula*, *Ciulinii Bărăganului*, *Ţaţa Minca*, apărute în franceză în 1927 (*Le Refrain de la fosse. Nerrantsoula*), 1928 (*Les Chardons du Baragan*) și 1931 (*Tsatsa Minnka*), dar şi, la un nivel ceva mai jos, *La Maison Thüringer* (editată la Paris în 1933) şi *Le Bureau de placement* (ieșită de sub tipar tot în 1933), mai unitare, mai atent construite, vor arăta, în schimb, o lecţie însuşită. *Casa Thüringer* şi *Biroul de plasare* ilustrează romanul „educaţiei sentimentale” a lui Adrian Zografi; primul în ambianţa pitorească a Brăilei de pe la 1900, celălalt într-un Bucureşti al „marginalilor”, văzut din perspectiva unor personaje care se perindă prin medii anodine şi prin cercuri socialiste. Se regăsesc aici numeroase elemente ale unei proze de moravuri, în siajul unor modele romaneşti de secol XIX, între care acela balzacian, invocat în repetate rânduri chiar în corpul naraţiunii propriu-zise. Scrise sub impactul debusolării de după întoarcerea din URSS, cele două romane arată o distanţare a autorului faţă de mişcarea socialistă. Adrian Zografi declară că nu mai crede „în «clase», nici în «lupta de clasă», ca socialiştii”, ci „în lupta dintre oameni, orice ar spune Marx”, iar episodul grevei din portul Brăila, cu care culminează, de altfel, *Casa Thüringer*, probează din plin o atare declaraţie de intenţii. Romane ale iluziei şi, totodată, ale deziluziei sentimentale, construite pe opoziţia între aspiraţia idealistă şi „revelaţia” produsă de experienţa amorului profan, *Casa Thüringer* şi *Biroul de plasare* sunt, în acelaşi timp, naraţiuni despre decepţiile politice ale tânărului idealist confruntat cu o realitate care nu seamănă cu aceea din cărţi şi care îi contrazice flagrant credinţele umanitariste. De aceea, ultimele două volume din ciclul autobiografic, *În lumea Mediteranei. Răsărit de soare* (în prima versiune *Méditerranée. Lever du soleil*, 1934) şi *În lumea Mediteranei. Apus de soare* (editată inițial sub titlul *Méditerranée. Coucher du soleil*, 1935), vor reprezenta o contrapondere evazionistă la romanul pierderii iluziilor, urmărind tribulaţiile aceluiaşi Adrian Zografi în cuprinsul unor teritorii „exotice”, departe de Brăila natală, în Egipt sau în Siria (dar şi, episodic, în Grecia, la Muntele Athos). Pitorescul atmosferei – cu alternanţa de fast şi de mizerie proprie Alexandriei egiptene sau Damascului – şi picarescul naraţiunii se împletesc, şi de această dată, cu reflecţia asupra naturii umane şi a efemerităţii tuturor lucrurilor. Prietenia cu Mihail, rusul enigmatic ce străbate proza lui **I.**, cunoaşte în aceste ultime două cărţi nuanţele crepusculului – *Moartea lui Mihail* este, de altfel, una dintre secvenţele memorabile ale cărţii, alături de istoriile ce-i au ca protagonişti pe Musa ori pe Solomon Klein. Construite modular, din povestiri aparent autonome, conform unei strategii epice abordate de **I.** încă de la debut, cele două volume despre „lumea Mediteranei” au o coerenţă ce derivă nu numai din atmosferă, ci şi din existenţa unui fir epic urmărit atent şi respectând o cronologie a preumblărilor lui Zografi din decembrie 1906 până în decembrie 1913, când, sub impulsul unei „chemări a Apusului”, personajul alter ego al lui **I.** se pregăteşte să plece pentru prima dată la Paris. Oscilând între contemplativitate şi spiritul de aventură, Adrian Zografi este în căutarea unor experienţe inedite, revelatorii pentru ceea ce înseamnă umanitatea profundă, dincolo de orice determinări conjuncturale – etnice, religioase ori politice. Oameni de toate naţionalităţile şi confesiunile devin personaje în naraţiunile lui Zografi, al cărui cosmopolitism trădează nu atât atracţia către medii pitoreşti sau exotice, cât interesul pentru alteritate, în cele mai variate forme ale acesteia. Neintegrate amplului ciclu autobiografic, romanele *Neranţula*, *Ciulinii Bărăganului* şi *Ţaţa Minca* se împărtăşesc din aceeaşi atmosferă şi din acelaşi spirit pitoresc-balcanic ori pitoresc-meridional ca şi restul prozei lui **I.**, oscilând între naraţiunea realistă obiectivă şi poemul epic cu discrete inserturi contemplativ-lirice. Proza protestului etic şi a revoltei sociale – puternică mai ales în *Ciulinii Bărăganului*, microroman ce evocă, în cheie întrucâtva parabolică, răscoala ţărănească de la 1907 – se suprapune cu aceea a sentimentelor ultragiate, a iubirilor stranii şi a tumultului pasional ce sfîrşeşte dramatic sau chiar tragic. Destinul unor personaje ca Neranţula şi Ţaţa Minca, de departe cele mai convingătoare profiluri feminine din proza lui **I.**, se împleteşte cu destinul unor comunităţi marginalizate. **I.** nu este un „romancier” în sensul deplin al cuvântului, dar este un prozator ale cărui naraţiuni inclasabile – nici „povestiri”, nici romane, nici subiective şi

„autobiografice” până la capăt, nici „obiective” într-un sens unanim acceptat, nici clasice, nici moderne ca formulă – sunt, într-un mod neconvenţional, vertebrate de convenţia romanescului. Inaptitudinea lui de a „adera” la o structură fixă e probată nu doar de tribulaţiile politice, ci şi de tatonările pe teren literar. El aderă la o formulă a sa, pe care o amendează din mers potrivit propriilor comandamente şi în acord cu o logică internă a scrisului său, sceptic faţă de „mode” literare (reperele sale livreşti sunt, în cea mai mare parte, clasice), faţă de „modele”, norme, direcţii impuse din afară.

Scriitorul care a îmbogăţit colecţia de vedenii a literaturii universale cu peisajul românesc a fost o târzie haimana, un autodidact, un afară din lege, în afară de orice legături cu scriitorii români şi cu scrisul românesc... [...] *Astăzi literatura ordonată trebuie să-şi modifice economia interioară şi să integreze pe poetul căruia nu i se potrivea nici una dintre formele standard... Panait Istrati a îmbogăţit peisajul universal integrându-i Brăila şi Bărăganul, dar a îmbogăţit în acelaşi timp şi structura conceptului scriitoricesc român, silindu-ne să-l anexăm aşa cum a fost, ca un teritoriu cu individualitatea lui.* [...] *Împotriva împrejurării că a trăit mai mult în străinătate, şi mai ales împotriva faptului că a scris într-o limbă străină, Panait Istrati e într-o nebănuită măsură un scriitor al specificului românesc.*

CAMIL PETRESCU

Pentru Istrati revolta nu este o temă literară: este forma lui de existenţă, mai mult, este energia ce-i însufleţeşte şi dirijează scrisul. O trăieşte aşa cum respiră, afirmându-şi libertatea, strigând-o, sacrificându-i totul (de aceea, când scrie, îşi sacrifică existenţa descriind-o), sfidând convingerile unanim acceptate; sfidând inerţia, obişnuinţele, complicitatea: „strigătele inimii nu se explică”. Revolta lui Panait Istrati este expresia libertăţii lui în faţa lumii, a acestei lumi, etern divizată în învingători şi învinşi, unde răul se află pretutindeni, în oameni ca şi în afara lor. Fiindcă Istrati nu a vrut să fie un om liber: a fost un om liber, a trăit şi a scris ca atare.

MIRCEA IORGULESCU

SCRIERI: *Kyra Kyralina*, pref. Romain Rolland, Paris, 1924; ed. (*Chira Chiralina*), Bucureşti, 1924; ed. tr. autorului, Bucureşti, 1934; ed. tr. Eugen Barbu, pref. Aurelia Batali, Bucureşti, 1969; *Oncle Anghel*, Paris, 1924; ed. (*Moş Anghel*), tr. autorului, Bucureşti, 1925; *Les Haïdoucs*, vol. I: *Présentation de haïdoucs*, Paris, 1925, vol. II: *Domnitza de Snagov*, Paris, 1926; ed. (*Haiducii*), tr. I. Neagu-Negulescu, Bucureşti, 1930; ed. (*Domniţa din Snagov*), tr. Alexandru Talex, Bucureşti, 1937; ed. (*Haiducii*), tr. Alexandru Talex, Bucureşti, 1943; *Trecut şi viitor*, Bucureşti, 1925; *Codine*, Paris, 1926; ed. (*Codin*), tr. autorului, pref. Ion Minulescu, Bucureşti, 1935; *Kir Nicolas*, Paris, 1926; *Mikhaïl*, Paris, 1927; ed. (*Mihail*), tr. Alexandru Talex, Bucureşti, 1939; *La Famille Perlmutter* (în colaborare cu Josué Jéhouda), Paris, 1927; *Isaac, le tresseur de fil de fer*, Strasbourg, 1927; *Le Refrain de la fosse (Nerrantsoula*), pref. Apostolis Monastirioty, Paris, 1927; ed. (*Neranţula*), tr. Theodor Buzoianu, Bucureşti, 1927; ed. tr. Alexandru Talex, pref. Apostolis Monastirioty, Bucureşti, 1970; *Les Chardons du Baragan*, Paris, 1928; ed. (*Ciulinii Bărăganului*), tr. autorului în colaborare cu Alexandru Talex, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1942; ed. tr. Eugen Barbu, postfaţă Mihai Dascal, Bucureşti, 1977; *Mes départs*, Paris, 1928; ed. (*La stăpân*), tr. autorului, Bucureşti, 1940; *Vers l'autre flamme*, Paris, 1929; ed. (*Spovedania unui învins*), tr. P. Ioanid [Ion Pas], Bucureşti, 1933; ed. (*Spovedanie pentru învinşi*), tr. şi pref. Alexandru Talex, Cluj-Napoca, 1990; *Le Pêcheur d'éponges*, Paris, 1930; ed. (*Pescuitorul de bureţi*), tr. autorului, Bucureşti, 1930; *Pour avoir aimé la terre*, Paris, 1930; ed. (*Pentru a fi iubit pământul*), tr. Alexandru Talex, introd. Al. Oprea, Bucureşti, 1969; *Tsatsa Minnka*, Paris, 1931; ed. (*Ţaţa Minca*), tr. autorului, Bucureşti, 1931; *En Egypte*, Paris, 1931; *La Maison Thüringer*, Paris, 1933; ed. (*Casa Thüringer*), tr. autorului, Bucureşti, 1933; *Le Bureau de placement*, Paris, 1933, ed. (*Biroul de plasare*), tr. autorului, Bucureşti, 1934; *Méditerranée*, vol. I: *Lever du soleil*, Paris, 1934, vol. II: *Coucher du soleil*, Paris, 1935; ed., vol. I (*În lumea Mediteranei. Răsărit de soare*), vol. II (*Apus de soare*), tr. Alexandru Talex, Bucureşti, 1936; *Chira Chiralina şi alte povestiri*, introd. Ion Roman, Bucureşti, 1957; *Opere alese – Œuvres choisies*, ed. bilingvă, îngr. şi pref. Al. Oprea, vol. I–VI, tr. Eugen Barbu, vol. VII–IX, tr. Eugen Barbu ş.a., Bucureşti, 1966–1984; *Œuvres*, I–IV, pref. Joseph Kessel, Paris, 1968–1970; *Cum am devenit scriitor*, îngr. și tr. Alexandru Talex, Craiova, 1981; ed. I–II, Bucureşti, 1985; *Amintiri. Evocări. Confesiuni*, tr., îngr., şi pref. Alexandru Talex, Bucureşti, 1985; *Corespondenţă cu scriitori străini*, tr. şi îngr. Alexandru Talex, Bucureşti, 1988; *Cruciada mea sau a noastră*, îngr. Ciprian Moga, pref. Jean Hormière, Cluj-Napoca, 1992; *Pagini de corespondenţă*, tr. Carmen Ţurcan şi Heinrich Stiehler, îngr. şi pref. Zamfir Bălan, Galaţi, 1993; *Publicistica de tinereţe*, îngr. Ion Ursulescu, Galaţi, 1993; *Panait Istrati – omul care nu aderă la nimic*, îngr. şi pref. Zamfir Bălan, Brăila, 1996; *Opere*, I–II, îngr. Teodor Vârgolici, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2003; *Trei decenii de publicistică*, I–III, îngr. Ion Ursulescu, Bucureşti, 2004–2006; *Œuvres*, I–III, îngr. şi pref. Linda Lê, Paris, 2006; *Panait Istrati în manuscrise*, îngr. Simona Cioculescu, Bucureşti, 2010.

Repere bibliografice: Vianu, *Opere*, III, *169–176*; Constantinescu, *Scrieri*, III, *281–292*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, *139–143*; H. Sanielevici, *Clasicismul*

proletariatului. Panait Istrati, București, 1924; N. Iorga, [*Panait Istrati*], R, 1924, 14–15, 20, „Neamul românesc", 1935, 18 aprilie; Mircea Eliade, [*Panait Istrati*], UVR, 1924, 40, VRA, 1935, 402; Călinescu, *Opere*, I, *306–311*, VIII, *700 –704*; Ibrăileanu, *Studii*, *131–141*; Octav Șuluțiu, „*Neranțula*", VRA, 1931, 209; Cioculescu, *Aspecte*, *281–283*; Petrescu, *Teze*, *130–142*; Perpessicius, *Opere*, III, *169–176*, *542–563*, *664–665*, X, *91–96*; Liviu Rebreanu, *Panait Istrati*, VL, 1933, 13 mai; Eugen Ionescu, *„Biroul de plasare"*, „Reporter", 1934, 45–46; Ștefan Aug. Doinaș, *Ultimul vagabond: Panait Istrati*, LU, 1943, 4; Alexandru Talex, *Panait Istrati*, București, 1944; Geo Bogza, *Mai mult decât fugara clipă*, CNT, 1956, 12 octombrie; Al. Oprea, *Panait Istrati*, București, 1964; Edouard Raydon, *Panaït Istrati, vagabond de génie*, Paris, 1968; Monique Jutrin-Klenner, *Panaït Istrati, un chardon déraciné*, Paris, 1970; Gabriela Maria Pintea, *Panait Istrati*, București, 1975; Muthu, *Lit. rom.*, *187–199*; Vârgolici, *Scriitori*, *226–247*; Z. Ornea, [*Panait Istrati*], RL, 1984, 22, 2001, 18; Al. Oprea, *Panait Istrati. Dosar al vieții și al operei*, București, 1984; David Seidmann, *L'Existence juive dans l'œuvre de Panaït Istrati*, Paris, 1984; Constandina Brezu Stoian, *Panait Istrati fotograf și în fotografii*, București, 1984; [*Panait Istrati*], CC, 1985, 3–4 (grupaj special); Mircea Iorgulescu, *Spre alt Istrati*, București, 1986; ed. 2 (*Celălalt Istrati*), Iași, 2004; ed. 3 (*Panait Istrati, nomadul statornic*), pref. Eugen Simion, Ploiești, 2011; Ov. S. Crohmălniceanu, [*Panait Istrati*], RL, 1987, 2, CC, 1991, 3; Elisabeth Geblesco, *Panaït Istrati et la métaphore paternelle*, Paris, 1989; Băncilă, *Portrete*, *244–256*; Dimisianu, *Subiecte*, *39–57*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *430–440*, III, *235–246*; Heinrich Stiehler, *Panait Istrati*, Frankfurt am Main, 1990; Nicolae Manolescu, *Spovedania unui dezamăgit*, RL, 1991, 8; Jean Hormière, *Panaït Istrati et le retour au pays natal*, „Euresis", 1991, 1–2; Mihai Ungheanu, *Panait Istrati și Kominternul*, Galați, 1994; Ioan Holban, *Panait Istrati – scriitor român? scriitor francez?*, CRC, 1995, 8; Elvira Sorohan, [*Panait Istrati*], JL, 1995, 9–12, ALA, 1997, 353; Simuț, *Revizuiri*, *125–137*; Ungureanu, *La vest*, I, *13–28*; *Dicț. analitic*, I, *170–173*, III, *102–104*; *Dicț. esențial*, *419–423*; Simuț, *Arena*, *119–123*; Zamfir Bălan, *Panait Istrati*, Brăila, 2001; *Les Haïdoucs dans l'œuvre de Panaït Istrati: l'insoumission des vaincus*, coordonator Daniel Lérault, Paris, 2002; Ion Ursulescu, *Panait Istrati – pseudonime*, Brăila, 2002; Dascal, *Aventuri*, *70–97*; Ion Pop, *Istrati, Fondane și revoluția*, RL, 2004, 47; Stelian Tănase, *Clienții lu' Tanti Varvara: istorii clandestine*, București, 2005; Gisèle Vanhese, *Rătăcirea în labirint*, CC, 2006, 10; Maria Cogălniceanu, *Istrati după Istrati: documente recente inedite – Istrati après Istrati: documents récents inédits*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2006; Florin Vasilescu, *Scriitori printre sirene*, București, 2006; Constandina Brezu Stoian, *Panait Istrati: radiografia unui manuscris*, București, 2007; Andrei Grigor, *Dunărea interioară. Câteva chipuri ale umanității în proza lui Panait Istrati*, CC, 2007, 11–12; Angelo Mitchievici, *Panait Istrati – revoluționarul rătăcitor*, „Ex Ponto", 2009, 2; Kim Song Sou, *Universul operei lui Panait Istrati*, tr. Eduard Claudiu Brăileanu, Brăila, 2010; [*Panait Istrati*], CC, 2011, 4 (grupaj special). ***B.B.-C.***

ISTRU, Bogdan (pseudonim al lui Ion Bădărău; 13.IV.1914, Pistruieni–Orhei – 25.III.1993, Chișinău), poet, publicist.

Este fiul lui Spiridon Bădărău, ţăran. După terminarea Şcolii Normale din Câmpulung Moldovenesc şi a Şcolii Normale Superioare din Iaşi (1932), a funcţionat ca învăţător. Face studii şi la Universitatea din Bucureşti, dar va absolvi, în 1947, Institutul Pedagogic de Stat din Chişinău. A deţinut mai multe funcţii importante: şef al Direcţiei Artelor de pe lângă Sovietul Miniştrilor din RSS Moldovenească (1947–1949), secretar responsabil (1946–1947) şi vicepreşedinte (1957–1965) al Comitetului de conducere a Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească, redactor-şef al revistelor „Scânteia leninistă" (1946–1947), „Nistru" (1961–1964) ş.a. I se decernează titlul Scriitor al Poporului (1982), este laureat al Premiului de Stat. În 1984 a fost ales membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a RSS Moldoveneşti. În perioada interbelică a colaborat la „Viaţa Basarabiei", „Pagini basarabene", „Bugeacul", „Gazeta Basarabiei", „Itinerar", „Jurnalul literar", „Convorbiri literare" ş.a.

Venind dinspre publicistică, **I.** a publicat plachetele de versuri *Blestem* (1937) şi *Moartea vulturului* (1938), vădit marcate de „experienţe barbiene" şi îndeosebi de „maniera lui Arghezi", aşa cum observa G. Călinescu, dar şi de marea poezie franceză (Charles Baudelaire, Paul Verlaine), de care s-a simţit întotdeauna foarte apropiat. Poezia din această perioadă evocă, în vocabule dure, de o intensă coloratură autohtonă şi cu puternice accente simboliste, realităţi crude (*Birjarul*, *Serenadă*, *Legământ*, *Revoltă*), dar e marcată şi de stări nostalgice sau de dezolare, aproape maladive, de

unde persistenţa unor motive ca destrămarea, prăbuşirea, dispariţia. Prevalează însă poezia socială, **I.** rostind un protest contra nedreptăţilor vremii şi manifestând un vibrant ataşament faţă de ţinutul natal şi faţă de dezmoşteniţii soartei. „Sângerarea rănilor în suflet” este metafora caracteristică a poeziei sale din anii ’30 ai secolului trecut, iar nota originală – cum spunea G. Călinescu – o „sălbatică năvală de umbre ereditare”. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial poetul s-a aflat la Moscova în calitate de corespondent militar al ziarului „Moldova socialistă”, unde a publicat numeroase poezii şi articole cu mesaj antirăzboinic. În perioada postbelică devine un „cronicar” al evenimentelor din trecut şi prezent, cultivând însă o poezie suprasaturată de aşa-zisul element social imediat, poezie care răspunde comenzii politice a regimului şi e dominată de compuneri teziste. Acestei maniere îi aparţin volumele *Glasul patriei* (1946), *În avangardă* (1951), *Aleea păcii* (1953), *Versuri* (1954), *Din mal în mal* (1958), *Versuri alese* (1964). Tot în aceşti ani autorul dă la iveală poemele lirico-epice *Pohoarnele* (1947) şi *Primăvara în Carpaţi* (1955), consacrate colectivizării, aşa-numitelor transformări socialiste din satul moldovenesc, prieteniei între popoare, precum şi volumele *Umbre care dor* (1968), evocând victimele lagărelor fasciste, şi *Tatarbunar* (1974), în care de asemenea plăteşte tribut unei tematici impuse. Întoarcerea la uneltele poetice din perioada de început s-a făcut anevoios şi a izbutit, parţial, abia în anii ’70–’80. Cărţile de versuri *Mii de glasuri* (1971), *Popasuri* (1989) şi *Pasărea albastră* (1991) conţin un lirism al „adevărurilor simple”, civismul apărând aici interiorizat, consistent. Acum autorul vizează probleme general-umane, precum relaţia dintre timpul individual şi timpul istoric, acordând o mare atenţie transfigurării simbolice. Sunt explorate mai adecvat şi eficient diverse motive culturale, mitologia naţională şi cea universală (*Poemul Yggdrasill*). Lirismul se vrea sobru şi direct, încălzit de patosul participării, de tensiunea ideilor şi de flacăra dragostei, chiar dacă uneori poemele sunt compuse, şi acum, în stil de discurs declarativ sau didacticist. O particularitate esenţială a poetului este aptitudinea de a cânta pe mai multe „coarde”, împletind dezinvolt şi inegal socialul cu intimitatea, civismul cu lirismul. **I.** a tradus din opera lui A.S. Puşkin, M.I. Lermontov, L.N. Tolstoi, N.A. Nekrasov ş.a.

SCRIERI: *Blestem*, Chişinău, 1937; *Moartea vulturului*, Chişinău, 1938; *Glasul patriei*, Chişinău, 1946; *Drumuri spre lumină*, Chişinău, 1947; *Pohoarnele*, Chişinău, 1947; *Brigada întâia*, Chişinău, 1948; *În avangardă*, Chişinău, 1951; *Aleea păcii*, Chişinău, 1953; *Povestiri*, Chişinău, 1953; *În poiană*, Chişinău, 1954; *Versuri*, Chişinău, 1954; *Primăvara în Carpaţi*, Chişinău, 1955; *Din mal în mal*, Chişinău, 1958; *La vânătoare*, Chişinău, 1959; *Versuri alese*, Chişinău, 1964; *Versuri*, Chişinău, 1966; *Umbre care dor*, Chişinău, 1968; *Mii de glasuri*, Chişinău, 1971; *Scrieri*, I–II, pref. Simion Cibotaru, Chişinău, 1971; *Tatarbunar*, Chişinău, 1974; *Poeme*, pref. Valeriu Senic, Chişinău, 1982; *Poezii*, Chişinău, 1984; *Popasuri*, Chişinău, 1989; *Pasărea albastră*, îngr. şi pref. Ion Ciocanu, Chişinău, 1991; *Vocea memoriei*, Chişinău, 2007.

Repere bibliografice: George Meniuc, *„Blestem”*, „Gazeta Basarabiei”, 1937, 586; Horia Liman, *„Moartea vulturului”*, „Lumea românească”, 1938, 241; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *856*, *Ist. lit.* (1982), *942*; Vasile Coroban, *Bogdan Istru*, în *Profiluri*, *229–239*; Mihail Dolgan, *Poezia moldovenească de azi şi problemele vieţii*, Chişinău, 1987, *15–20*; Eliza Botezatu, *Poezia şi dialectica vieţii*, Chişinău, 1988, *184–200*; *Scriitori de la „Viaţa Basarabiei”*, îngr. Alexandru Burlacu şi Alina Ciobanu, Chişinău, 1990, *66–69*, *260–263*; Eliza Botezatu, *Bogdan Istru – anii ’60–’80. Poezia simplelor adevăruri*, RLSL, 1992, 2, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *177*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *103*; Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chişinău, 2003, *362–365*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1098–1100*; Nicolae Scurtu, *Însemnări despre poetul Bogdan Istru*, „Litere”, 2010, 4; *Dicţ. Chişinău*, *308–309*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *51–55*. ***M.Dg.***

IŞTVANOVICI, Mihai (c. 1650 – c. 1720), tipograf. Este cunoscut şi sub variantele onomastice Mihail Ștefan, Mihai Ştefanovici, Mihai Iştvanovici ipodiaconul, Mihai Ungrovlahul, fiul lui Ştefan, Mihai Stefaneşvili sau Stefanidze, cu unele semnând, de altfel, prefeţele şi epilogurile tipăriturilor sale. Părerile privind originea şi descendenţa sa sunt împărţite, unii autori fiind înclinaţi să vadă în el un ardelean, alţii pledează în favoarea provenienţei sale sudice, indicate prin titulatura „cel din Ungrovlahia”. Se crede că ar fi fiul lui Ştefan din Ohrida, tipograf care a activat între 1638 şi 1651 la Govora, Câmpulung şi Bălgrad, ceea ce ar explica adăugarea sufixului patronimic -ovici la numele maghiarizat al tatălui său. **I.** îşi începe ucenicia în Ţara Românească, alături de Antim Ivireanul, pe care îl va urma, în 1694, la Mănăstirea Snagov. Aici imprimă, în 1696, *Orânduiala slujbei sfinţilor Constantin şi Elena*, în româneşte şi slavonă, cartea fiind însoţită de o prefaţă în care discipolul îşi exprimă recunoştinţa faţă de „purtarea de grije” a dascălului

său care l-a călăuzit pentru această „pârgă şi roadă noao a meşteşugului tipografiei". Este trimis apoi la Alba Iulia, ca mesager al domnitorului mecenat, fapt consemnat astfel de Samuil Micu în *Istoria şi lucrurile şi întâmplările românilor*: „Era pe vremile acelea la Bălgrad un Ştefan Iştvanovici din Ţara Românească, venit tipograf, bun meşter, carele au dires tipografiia şi au tipărit şi Cazanii, pentru care lucru la vlădica Atanasie au fost în plăcere şi după moartea vlădicului la Bălgrad au rămas el în mitropolie ca un epitrop al tipografiei". Aici tipăreşte, în 1699, *Bucoavnă ce are în sine deprinderea învățăturii copiilor la carte*, cel dintâi abecedar în limba română (reeditat în 1744 la Cluj), şi *Chiriacodromionul sau Evanghelie învățătoare*, o sinteză a literaturii noastre omiletice, liturgice şi hagiografice de la sfârşitul secolului al XVII-lea, preluată ca model de ediţiile cazaniilor din secolul următor de la Bucureşti şi Râmnic. Tipograful se mută apoi la Râmnic, alături de dascălul său, ajuns acum episcop, unde va primi rangul de ipodiacon şi va scoate într-un interval record, în 1706–1707, şapte cărţi, dintre care două (Radu Brâncoveanu și Gheorghe Maiota) în greacă, ultimul și cu o ediție în română. Părăseşte Râmnicul, împreună cu Antim, care ajunsese în 1708 în scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei, pentru ca în scurt timp să pornească înspre ţara Iviriei, spre Georgia, locul de baştină al mentorului său, însoţit de ucenicii săi şi luând cu sine „litere şi alte lucruri necesare pentru o tipografie", cum va afirma în prefaţa *Evangheliei* georgiene din 1709. Ajuns la Tiflis, el publică, la cererea regelui Vahtang al VI-lea, între anii 1709 și 1712, un număr de zece cărţi. Este semnificativ faptul că el a turnat, totodată, primele garnituri de litere pentru alfabetul georgian; caracterele *nushuri*, pentru literele de rând, alături de un alt corp de litere mai mare, *mrglovani*, iar în 1710 a creat prototipul de litere *mhedruli*, utilizat şi astăzi. **I.** va călători apoi cu o solie la Moscova, de unde va pleca în Olanda, pentru a procura material tipografic, după cum se menţionează într-o scrisoare a lui Antim Ivireanul, din 6 aprilie 1713, către patriarhul Ierusalimului, Hrisant Notara. Prin cărţile pe care le-a imprimat la Snagov, Alba Iulia, Râmnic şi Tbilisi, **I.** rămâne unul dintre cei mai activi tipografi de la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea. Reîntors în țară, se va ocupa, în calitate de epitrop, de construirea bisericii din Maierii Bălgradului, ridicată în 1714, după dărâmarea Mitropoliei lui Mihai Viteazul. Ulterior va primi, în 1717, din partea împăratului Carol al VI-lea, titlul de nobil, ca o recunoaştere a meritelor sale de promovare a tiparului şi de consolidare a schimburilor culturale în epocă.

Unele texte complementare pe care **I.** le seamează în tipăriturile sale îi certifică o anumită formaţie în spirit umanist. În predoslovia *Chiriacodromionului*, de exemplu, dedicată mitropolitului Bălgradului, Atanasie Anghel, autorul face o pledoarie pentru virtuţile lumii spirituale, puse în opoziţie cu deşertăciunea lumii materiale, care poate genera „moartea cuvântătoriului suflet". Numai „faptele bune" pot consacra în eternitate numele celui care le înfăptuieşte. Un element distinctiv care îi conferă lui **I.** o anumită prestanţă literară constă în producţia sa poetică, pe care o pune în valoare în cadrul unor tipărituri. Stihurile sale convenţionale se constituie într-o subspecie a poeziei emblematice, de factură barocă (Dan Horia Mazilu) sau derivată din literatura bizantino-slavă (Mircea Scarlat), un gen de versificaţie care s-a încetăţenit la noi prin odele şi epigrafele lui Udrişte Năsturel, Varlaam, Daniil Panoneanul, Dosoftei sau Antim Ivireanul. **I.** exersase, mai întâi, aceste forme encomiastice prin grupajele de stihuri politice închinate lui Constantin Brâncoveanu, care însoţeau stema domnească din *Orânduiala slujbei sfinţilor Constantin şi Elena*, ca şi la alte gravuri din interior. Pentru *Chiriacodromion* tipograful „literat", cum a fost supranumit, compune versuri inaugurale închinate emblemei mitropolitane, puse sub genericul *Prealuminatul sămn al sfintei şi nedespărţitei Troiţe, hramul Mitropoliei Belgradului din Ardeal.* Aflate pe versoul foii de titlu, sub xilogravura ce reprezintă Sfânta Treime, cele opt distihuri, dispuse de o parte şi de alta a unui ax, urmează aceeaşi schemă a decodării simbolului heraldic. Acestea sunt urmate de un al doilea grupaj de opt versuri, care anunţă trecerea de la o primă parte a cărţii, aceea a cazaniilor duminicale, la textele consacrate praznicelor împărăteşti. La fel procedase şi Varlaam în intervalul dintre cele două secţiuni ale *Cazaniei* sale, pe care o prelucrase **I.**, stihurile intercalate nefiind însă tributare predecesorului său. Cel de-al treilea grupaj, plasat la sfârşitul cărţii, este un cuvânt de gratitudine pentru atingerea acestui liman al muncii tipografului, text inspirat, de data aceasta, de stihuri similare din *Evanghelia* de la Snagov. N-ar fi exclus ca şi paternitatea versurilor din *Evanghelie* să-i aparţină tot lui **I.**, şi nu mentorului său, Antim Ivireanul, iar discipolul, aflat

încă la Snagov în acea perioadă, să se fi implicat şi la realizarea tipăriturii din 1697. El va relua, într-o manieră asemănătoare, aceste versuri, transpuse în alfabet georgian, în epilogul *Liturghierului* tipărit în 1710. Alte texte poetice sunt inserate şi în cărţile imprimate la Râmnic, între care se detaşează stihurile la stema ţării din *Octoihul* în slavonă și română apărut în 1706, ingenioase pentru modul de decriptare a blazonului brâncovenesc.

Tipărituri: *Orânduiala slujbei sfinţilor Constantin şi Elena*, Mănăstirea Snagov, 1696; *Bucoavnă ce are în sine deprinderea învăţăturii copiilor la carte*, Bălgrad, 1699; ed. îngr. Anton Goţia, introd. Teodor Bodogae, Dumitru Călugăr, Iacob Mârza, Alin-Mihai Gherman, Eva Mârza, Anton Goţia, Alba Iulia, 1988; *Chiriacodromion sau Evanghelie învăţătoare*, Bălgrad, 1699; *Evhologhion cu Liturghie,* Râmnic, 1706; *Octoih,* Râmnic, 1706; *Adunarea Slujbei Adormirei Născătoarei de Dumnezeu,* Râmnic, 1706; Radu Brâncoveanu, [*Cuvânt panegiric la Sf. Nicolae*], Râmnic, 1706; Gheorghe Maiota, *Cuvânt la patima Domnului,* Râmnic, 1707; [*Evanghelie*], Tiflis [Tbilisi], 1709; [*Psalmii*], Tiflis, 1709; ed. 2, Tiflis, 1711; [*Apostol*], Tiflis, 1709; [*Condac (Liturghier)*], Tiflis, 1710; [*Ceaslov*], Tiflis, 1710; [*Molitvenic*], Tiflis, 1710; [*Învăţătura ieromonahului Gherman despre felul cum se cuvine să fie pregătiţi ucenicii*], Tiflis, 1711; [*Biblia* (fragm.)], Tiflis, 1711.

Repere bibliografice: L. Rus, *Un tipograf literat. Evanghelia învăţătoare de Bălgrad, an 1699 şi Mihai Iştvanovici, tipograful din Ungrovlahia,* TR, 1899, 191, 192; Ioan Lupaş, *„Cartea românească de învăţătură" de la 1643 retipărită într-o ediţie transilvană la Alba Iulia în 1699*, MM, 1957, 10–12; Dan Dumitrescu, *Activitatea tipografică a lui Mihail Ştefan în Gruzia,* STD, 1958, 4; Virgil Molin, *Contribuţiuni noi la istoricul relaţiilor culturale cu Orientul ortodox (1709–1712). Un ipodiacon ungrovlah, Mihail, fiul lui Ştefan, meşter de tipar în ţări străine,* BOR, 1961, 3–4; Dimitrie Coravu, *Tipografi de la Râmnic din prima jumătate a secolului al XVIII-lea,* MO, 1967, 1–2; Mazilu, *Barocul*, *154–156*; Mazilu, *Proza,* II, *147–151*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *117–118*; Eugen Pavel, *Carte şi tipar la Bălgrad (1567–1702)*, Cluj-Napoca, 2001, *79–88, 228–254*; Andrei Pippidi, *À Propos des débuts de l'imprimerie en Géorgie*, în *Impact de l'imprimerie et rayonnement intellectuel des Pays Roumains*, Bucureşti, 2009, *25–40*. ***E.P.***

ITINERAR, revistă apărută la Chişinău, bilunar între 1 decembrie 1938 și februarie 1939, bimestrial din martie până în iunie 1940. Director: Iorgu Tudor; redactor: Sergiu Matei Nica. Continuă revista „Poetul"(1921, 1931, 1937 – septembrie 1938), tot a lui Iorgu Tudor. Numărul 3/1940 adaugă subtitlul „Literatură și artă", iar în comitetul de redacție figurează Pan Halippa – de altfel **I.** pare să intre pregnant sub influența acestuia, devenit în 1939 președinte al Societății Scriitorilor și Publiciștilor din Basarabia –, N. Costenco, N. Spătaru, Sergiu Matei Nica şi Boris Baidan. Colaboratorii cei mai activi sunt membrii grupării literare omonime: Boris Baidan, Paul Lecca, C. Aldea, M. Curicheru, Gh. Bezviconi, Elena Dobroşinschi-Malai, George Meniuc ş.a. În articolul-program *Marea Basarabie literară* se afirmă că paginile revistei „sunt larg deschise tuturor adevăratelor talente basarabene", punându-se accentul pe faptul că **I.** vrea să fie o revistă „militantă, proaspătă, curăţată de orice pasiuni personale, liberă de orice presiuni laterale, îndrăgostită de reala, şi nu de imaginara sau sforţata emoţie artistică, şi mândră de durerile şi bucuriile ei". Paginile sunt structurate în rubrici care încearcă să acorde fiecărui domeniu gradul de importanţă cuvenit, printre cele reprezentative fiind „Profiluri literare", „Eşarfe", „Sub semnul spiritului", „Portrete în cărbune", „Opinii, efigii, chenare", „Note. Cronici. Informaţii". Versuri semnează Vasile Hondrilă (*Însemnare*), Petre Stati (*Destin*), Virgil Treboniu (*Nevroză*), Pericle Martinescu (*Dans*), Neculai (Nicolae) Tăutu (*Despărţire*) ş.a. Două pagini din numărul 3/1940, consacrate integral poeţilor basarabeni contemporani, mai selectează numele Bogdan Istru, Vladimir Cavarnali, N. Costenco şi alte câteva. Spaţiul atribuit prozei – schiţe, povestiri, fragmente de roman, modeste atât stilistic cât şi epic – este ocupat de Paul Lecca (*Amorul...*), Alexandru Bardieru (*Conu Mihăiţă*), George Meniuc ş.a. Câteva traduceri sunt semnate de Mircea Streinul (Georg Trakl, *În singuraticele ore*) şi de Ovidiu Bârlea (Gabriele D'Annunzio, *Fântâna mută*). Atent urmărit, fenomenul literar din Basarabia este promovat cu insistenţă în articole ca *Literatura basarabeană de azi* de Mircea Streinul ori *Prinosul Basarabiei în literatura românească* de Pan Halippa. Alte comentarii nuanțate asupra culturii basarabene se află în articolele *Aspecte din anul literar 1938* de Iacob Slavov, care remarcă „încetinirea dezvoltării literaturii", *Pentru scrisul din Basarabia* de N. Spătaru şi *Vechea Basarabie literară* de Gh. Bezviconi, o enumerare a celor douăzeci de scriitori din secolul al XIX-lea, anii '40 – '50, prezenți în periodicele tipărite în Basarabia şi la Moscova, între care Costache Stamati, Tadeu şi Alexandru Hâjdeu, Alecu Donici, Teodor Vârnav. Cronica literară este semnată de Octav Sargeţiu (Octav Dessila, *Două chemări*),

Vasile Spiridonică (Lucian Predescu, *Caragiale*) şi Sergiu Matei Nica, iar cea plastică de Şt. Danu şi Gh. Bezviconi. În atenţia colaboratorilor permanenţi se află constant elementele ce constituie fondul tradiţional basarabean, implicit relaţia dintre trecutul şi prezentul Basarabiei, ceea ce conferă atitudinii de ansamblu stabilitate şi moderaţie. În 1939 şi în 1940 **I.** pune în mod repetat la dispoziţia Societăţii Scriitorilor şi Publiciştilor din Basarabia spaţiu pentru anunţuri curente privind organizarea, viaţa şi activitatea ei, tipăreşte statutul, componenţa organelor de conducere, condiţiile de înscriere. Alţi colaboratori: Tatiana Găluşcă, I. Sulacov, Al. Velicinschi, I. Opriş. ***L.Cr., R.P.***

ITU, Ion (8.XI.1935, Sălaşu de Sus, j. Hunedoara – 5.IV.2006, Brașov), critic şi istoric literar. Este fiul Susanei şi al lui Ioan Itul, agent sanitar. A urmat liceul la Petroșani şi Facultatea de Filologie–Istorie a Universităţii din Cluj. A lucrat ca profesor (1958–1960), director al Căminului Cultural din Răşinari (1960–1962), redactor la Centrul de Radioficare Sibiu (1964–1968), şef al secţiei de cultură la ziarul „Tribuna Sibiului” (1968–1973), semnatar al rubricii literare la revista „Astra”(1973–1989). Este director fondator al Editurii Orientul Latin (1991).Între 1990 şi 1992 a fost deputat în Parlamentul României. A debutat în 1952 la ziarul „Zori noi” şi editorial în 1976 cu volumul *Destinul unei artiste*. A mai colaborat cu articole de critică literară şi de artă la „Tribuna”, „Transilvania”, „Steaua”, „Luceafărul”, „România literară”, „Contemporanul”, „Caiete critice”, „Revista de filosofie”, fiind prezent şi în numeroase volume colective.

I. practică o critică entuziastă şi admirativă, aspirând spre sfera hermeneuticii filosofice. Minată însă de dezorientare axiologică, recurge la aproximativ aceleaşi instrumente ale analizei suprainterpretative atunci când se opreşte asupra orfismului eminescian sau asupra autorilor minori aflaţi în perimetrul geografic al Braşovului. Reconstrucţiile din spaţiul istoriei literare sunt în cel mai bun caz documentate, dar inapte de focalizare sau sinteză, complicându-se prolix în periferia problematicii vizate.

SCRIERI: *Destinul unei artiste*, Bucureşti, 1976; *Pictori sibieni*, Bucureşti, 1977; *Critică şi strategie*, Cluj-Napoca, 1983; *Poemele sacre*, pref. Romulus Vulcănescu, Braşov, 1994; *Primii noştri poeţi*, Braşov, 1994; *Orfismul eminescian*, Braşov, 1995; *Drumul Parnasului*, Braşov, 1997; *Principii de estetica şi filosofia culturii*, Braşov, 2001; *Rădăcinile doctrinei literare în Ardeal*, Braşov, 2002; *Cronici de tranziţie*, Braşov, 2002; *La umbra stelelor. Ceremonii critice*, Bucureşti, 2004; *Pe culmile bucuriei. Jurnalul zidirii*, Cluj-Napoca, 2005.

Repere bibliografice: Ovidiu Moceanu, *„Critică şi strategie”*, ST, 1984, 6; Valentin F. Mihăescu, *„Critică şi strategie”*, LCF, 1984, 32; Mircea Moţ, *Poezie şi profunzime*, TR, 1995, 37–38; Constantin Cubleşan, *„Orfismul eminescian”*, TR, 1996, 26. ***M.I.***

ITU, Mircea (18.XII.1967, Sibiu), eseist, prozator. Este fiul Iustinei Itu (n. Bulbucan), profesoară, și al criticului și istoricului literar Ion Itu. Urmează școala elementară la Braşov (1974–1982), Liceul de Filologie–Istorie Unirea tot la Braşov (1982–1986) și Facultatea de Litere, secţia română–hindi, la Universitatea din Bucureşti (1989–1994). Beneficiază de stagii de specializare la Institutul Central de Hindi, Agra (India) (1992–1993), Delhi University, New Delhi (1997–1998), École Pratique des Hautes Études, Paris (1996–1999), The Institute for Advanced Studies in The Humanities, University of Edinburgh (2002). Profesor la Liceul „Dr. Ioan Meșotă” din Brașov după absolvirea facultăţii, din 1998 devine cercetător la Institutul de Filosofie și Psihologie al Academiei Române, predând și cursuri la Universitatea din București și la Universitatea „Spiru Haret”. A debutat cu un articol în „Contemporanul” (1987). A mai colaborat la „Adevărul literar și artistic”, „România liberă”, „Azi”, „Caiete critice”, „Revista de filosofie”, „Astra”, „Indian Perspectives” (New Delhi).

Trilogia formată din *Indianismul lui Eminescu* (1995), *Indianismul lui Blaga* (1996) și *Indianismul lui Eliade* (1997), publicate într-un ritm susţinut, una din cărţi fiind distinsă în 1997 cu Premiul Filialei din Brașov a Uniunii Scriitorilor, are meritul de a documenta aproape exhaustiv, în prelungirea cercetărilor întreprinse de Amita Bhose, tematicile indicate în titlu. Numai că o bună parte a corelaţiilor sunt făcute mecanic și suprainterpretativ, prin glosarea enciclopedică pe marginea unor ocurenţe nu întotdeauna „indianiste”, fără o reală perspectivă genetic-istorică. În plus, comentariile par uneori aproape școlărești. Intenţia lui **I.** de a reface traseul lui Mircea Eliade s-a manifestat și prin publicarea unui roman, *Lila* (1998), ecou peste timp al paginilor din *Maitreyi*, decorativ etnografic, sentimental și cam naiv.

SCRIERI: *Indianismul lui Eminescu*, Brașov, 1995; *Indianismul lui Blaga*, pref. Cicerone Poghirc, Brașov, 1996; *Mihai Eminescu – spirit universal*, Brașov, 1996; *Indianismul lui Eliade*, pref. Roberto Scagno, Brașov, 1997; *Itinerarii indiene*, I–II, Brașov, 1998–2000; *Lila*, Brașov, 1998; *Cultură și civilizație indiană*, București, 2001; *Introducere în hermeneutică*, Brașov, 2002; *Itinerarii britanice*, Brașov, 2003; *Filosofia și istoria religiilor*, București, 2004; *Mircea Eliade*, București, 2006.

Repere bibliografice: Constantin Cubleșan, *„Indianismul lui Eminescu”*, ST, 1995, 6; Gabriel Stănescu, [*Interviu cu Mircea Itu*], TP, 2008, 5. ***M.I.***

IUGA, Gabriel (1.XI.1942, București – 2009), poet, prozator. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1966–1971). Debutează cu poezie în „Luceafărul” (1966), colaborând apoi şi la „Viaţa studenţească”, „Amfiteatru”, „România literară”, „Contemporanul”, „Viaţa românească” ş.a.

Primul volum de versuri al lui **I.**, *Înstrăinări* (1969), este caracterizat de Laurenţiu Ulici ca un „bocet liric, metaforic, în linie postlabişiană sau predinesciană”. Cartea următoare, *Înfăşurat în flacără* (1978), se remarcă prin metafora abundentă, care uneori, când se rarefiază, apare încadrată în versuri remarcabile, amintind de maniera lui Lucian Blaga. În *Neoromantică* (1982), unde autorul ajunge la o maturitate deplină, imaginea este mai funcţională, scutită de abuzul de metaforizare. Un poem (*Orgolii*) evocă „deşertăciunea deşertăciunilor”, amintind de sonorităţile biblice şi de întrebările esenţiale din *Viiaţa lumii* de Miron Costin. *Tânăr* este o replică la *Odă (în metru antic)* a lui M. Eminescu. **I.** scrie, în paralel, proză scurtă – *Strigătul* (1978), *Ningea pentru unul singur* (1985), dar şi roman – *Pânda* (1981), *Câinele de piatră* (1985), *Umbra şoimului pe zăpadă*, (1988), *Vecinătatea pustiului* (2000; ediţie necenzurată 2008). Aici el dovedeşte priză la real, un realism adesea crud, chiar un anume naturalism, în virtutea căruia destinele personajelor (în genere oameni obişnuiţi) se dezvăluie în toată goliciunea şi tragismul lor, un tragism care s-ar fi cuvenit susţinut prin personaje de anvergură. *Câinele de piatră* este totuşi un roman izbutit. Defilează aici un mare număr de „eroi”, făcând parte din două generaţii („părinţi şi copii”), cu viaţa lor ce se desfăşoară fie înainte de război (trimiteri la mişcarea legionară, la suprimarea lui N. Iorga şi a lui Virgil Madgearu), fie după război (trimiteri la închisorile comuniste). O viaţă dură, instabilă material şi moral, iubiri ratate din cauza împrejurărilor istorice etc. Medicul Radu Dema este obligat să-şi asiste tatăl, bolnav de cancer, de care mama lui se despărţise de mult pentru a nu periclita cariera fiului (tatăl fusese închis sub comunism). Trăind permanent în preajma morţii, medicul devine cu timpul insensibil la drama bolnavilor, dar îşi face datoria până la capăt. **I.** publică şi literatură pentru copii, fie în proză – *Comoara regilor daci* (1969), fie în versuri – *Sărind într-un picior* (1987).

SCRIERI: *Înstrăinări*, Bucureşti 1969; *Comoara regilor daci*, Bucureşti, 1969; *Înfăşurat în flacără*, Bucureşti, 1978; *Strigătul*, Bucureşti, 1978; *Cămaşa de trandafiri*, Bucureşti, 1979; *Pânda*, Bucureşti, 1981; *Neoromantică*, Bucureşti, 1982; *Câinele de piatră*, Bucureşti, 1985; *Ningea pentru unul singur*, Bucureşti, 1985; *Sărind într-un picior*, Bucureşti, 1987; *Umbra şoimului pe zăpadă*, Bucureşti, 1988; *Între două tăceri*, Bucureşti, 1999; *Vecinătatea pustiului*, Bucureşti, 2000; ed. București, 2008; *Obsesia zăpezii*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Constantin, *A doua carte, 199–200*; Mircea Constantinescu, *„Pânda”*, RL, 1982, 13; Adrian Dafir, *Vitalitatea construcţiei romaneşti*, LCF, 1986, 27; Vasile Macoviciuc, *„Ningea pentru unul singur”*, LCF, 1986, 31; Alboiu, *Un poet, 215–216*; Romul Munteanu, *Intriga circulară*, FLC, 1988, 36; Valentin F. Mihăescu, *Inventar incomplet*, LCF, 1988, 53; Ulici, *Lit. rom.*, I, *273–274*; Popa, *Ist. lit.*, II, *859*. ***M.Vs.***

IUGA, Ion (6.I.1940, Săliştea de Sus, j. Maramureş – 19.XI.1993, Bucureşti), poet. Este fiul Anuţei şi al lui Vasile Iuga, ţărani. Face liceul la Cluj (1954–1958) şi Năsăud (1959) şi Facultatea de Filologie la Universitatea din Cluj, absolvind în 1964. După terminarea facultăţii este profesor de liceu la Sighetu Marmaţiei. Debutase cu reportaje în 1959, în ziarul „Pentru socialism” din Baia Mare, iar poezie publică din 1963, când îi apar primele versuri în „Luceafărul” şi „Tribuna”. Colaborează de-a lungul timpului la principalele reviste literare. În 1968 îi apare întâia carte, *Tăcerineprimite* (grafierea titlului, fără pauză între cuvinte, e consecventă, ceea ce pare să denote intenţionalitatea), cuprinzând o succintă prezentare critică, în care I. Negoiţescu remarca „o nelinişte primară, ce corespunde instinctului sexual pur” şi îl califica pe autor drept un „notar al fărâmiţării umane”. Odată considerat poet, **I.** îşi publică volumele în ritm cvasibienal. Din 1973, timp de mulţi ani, va fi director al unor cinematografe din Bucureşti (Viitorul, apoi Doina), pe care le transformă, programând constant numai filme de excelentă calitate, în adevărate centre de

cultură şi educaţie estetică, pepiniere de cinefili şi locuri de întâlnire ale cinefililor avizaţi.

Versurile de început ale lui **I.** atestă o – firească, în fond – oscilaţie între mai multe maniere, caracterizate fie de narcisismul erotic, fie de afectarea „delirului” verbal şi a exprimării obscure, ca şi de retorica imnică, asociată cu viziunea folclorizantă şi mitologizantă. Îmbinate în proporţii diferite, aceste elemente aveau să se regăsească în întreaga lui lirică. Relativ prolific, poetul nu a putut evita instalarea într-un anumit manierism şaptezecist. Referindu-se la volumul de debut, Laurenţiu Ulici semnala însuşiri precum energetismul, orgoliul mesianic, grandilocvenţa epatantă, logoreea narcisiacă, vehemenţa afectivă şi angajamentul istoric, remarcând că numai ultimul avea să se manifeste constant la **I.** Observaţia, poate prea tranşantă (nici celelalte „ispite” nu au dispărut ulterior), este în esenţă corectă: se reţin în primul rând obsesia unei mitologii rustice, ancestrale, de sorginte dacică (deşi sunt evocate şi „săbiile izvoarelor latine”), apoi filonul glorificării măreţiei voievodale, celebrarea marilor momente ale istoriei naţionale, mitologizate prin recursul la o retorică solemnă şi totodată ardentă (câteva titluri de poeme: *Mihai Voievod, Motiv de baladă, Dacica, Voievozii, Ţara mea de inimă şi grai*…). Poezia neotradiţionalistă a lui **I.** exaltă valori perene, istoria retrăită afectiv, ţara, ascendenţa, eroii iluştri sau anonimi. Tonul, nu o dată declamator şi grandilocvent, e totuşi strunit şi poate convinge. Poetului îi este firească şi postura de „cetăţean”, el perorând, uneori vaticinar, pe tema vicisitudinilor veacului: e, în fond, un răzvrătit, probabil împotriva unor nedreptăţi ale istoriei şi ale actualităţii; obiectul revoltei rămâne relativ nebulos, dar tensiunea „insurecţiei” verbale denotă vibrație poetică reală. În asemenea ocazii filonul folcloric şi haloul euforic sunt absente, tonul e rece, deloc calofil, stilul frust, cumva căznit şi, în pofida aparenţei artificiului şi a afectării, lirica respiră aerul autenticităţii.

SCRIERI: *Tăcerineprimite*, pref. I. Negoiţescu, Bucureşti, 1968; *Almar*, Bucureşti, 1970; *Ţara fântânilor*, Bucureşti, 1971; *Irosirea zăpezilor*, Bucureşti, 1974; *Cămaşă Patriei*, Bucureşti, 1975; *Din Marmaţia*, Bucureşti, 1977; *Binecuvântata civilizaţie*, Bucureşti, 1980; *Ieşire din vis*, Bucureşti, 1982; *Fântâni pentru bronzul eroilor*, Bucureşti, 1983; *Casa poemelor*, Bucureşti, 1984; *Povara umbrei*, Bucureşti, 1987; *Cel mai frumos bărbat din Nord*, îngr. şi pref. Alexandru Bogdan Petrovai, Petrova (Maramureş), 2010; *Bărbatul din Nord*, îngr. Dragoş Bogdan Iuga, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Tăcerineprimite”*, RL, 1969, 14; Iorgulescu, *Scriitori, 81–83*; Nae Antonescu, *„Ţara fântânilor”*, ST, 1972, 3; Doina Uricariu, *Vocile poetului*, LCF, 1978, 14; Adrian Popescu, *„Din Marmaţia”*, ST, 1978, 12; *Lit. rom. cont.*, I, *730–731*; Al. Andriţoiu, *Demnitatea scrisului*, LCF, 1984, 33; Grigurcu, *Existenţa, 453–456*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *146–148*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *658–659*; Alexandru Bogdan Petrovai, *Ion Iuga*, Târgovişte, 2003.

N.Br.

IUGA, Nora (4.I.1931, Bucureşti), poetă, prozatoare, traducătoare.

Este fiica Elenei Zsiga/Iuga, balerină la Opera Română, şi a lui Iosif (Josef) Zsiga/Iuga, violonist la Filarmonică; numele la naştere: Eleonora. Prin mamă (Eufrosina-Cornelia, din Galaţi, căsătorită Teodorescu), Elena Iuga avea o dublă ascendenţă, bulgară şi greacă, tatăl ei – Heinrich Schmidt – fiind cetăţean german. La rândul său, Iosif Iuga (în acte: Josef Zsiga până în 1939, când îşi românizează numele) provine, pe linie maternă, dintr-o familie din Vârşeţ, stabilită în apropiere de Timişoara, tatăl lui fiind jumătate croat, jumătate ungur. **I.** urmează primele două clase la Bucureşti, pe a treia la Timişoara, în clasa a patra şi în primii doi ani de gimnaziu fiind înscrisă la Institutul Ursulinelor din Sibiu. La treisprezece ani se transferă la Liceul „Iulia Hasdeu” din Bucureşti, absolvit în 1949, an în care devine studentă la Facultatea de Filologie a Universităţii bucureştene, la secţia germanistică, având-u-i ca profesori, între alţii, pe G. Călinescu, Tudor Vianu şi Henri Wald. După absolvirea studiilor universitare (1954), devine profesoară la o şcoală generală din Sibiu, apoi redactor la „Neuer Weg”, la secţia de politică externă; ulterior lucrează ca bibliograf la Biblioteca Centrală de Stat (1956–1969), redactor la Editura Enciclopedică (devenită Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică) (1969–1977), apoi la revista „Volk und Kultur” (1977–1986). Debutul

său în presă se produce în 1965, în „Gazeta literară”, cu un grupaj de trei poezii, dintre care una intitulată subversiv *Respiraţie liberă*, iar debutul editorial în 1968 cu *Vina nu e a mea*. Al doilea volum, *Captivitatea cercului* (1970), este scos din circulaţie la doar câteva săptămâni de la apariţie, ca urmare a unei decizii venite de la Centrala Cărţii (organism subordonat Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă). În plus, **I.** va avea interdicţie de publicare timp de opt ani, până în 1978. Participă la şedinţele cenaclului „Nicolae Labiş”, prezidat de Miron Radu Paraschivescu şi frecventat de onirici, dar desfiinţat în 1971. De-a lungul timpului colaborează la „Luceafărul”, „Tribuna”, „România literară”, „Viaţa românească”, „Arc”, „Lettre internationale”, „Observator cultural” ş.a. A fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1980, 1994, 1998, 2000), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1996), Premiul revistei „Cuvântul” (2000, 2005), precum şi cu Premiul „Friedrich Gundolf” (2007), oferit de Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung, pentru contribuţia la promovarea literaturii germane. În intervalul mai 2009 – mai 2010 a beneficiat de o bursă DAAD. Mai multe cărţi i-au fost traduse şi publicate în Germania, Franţa, Italia, Elveţia, Spania, Bulgaria şi Slovenia. A fost căsătorită cu poetul George Almosnino.

Prin afinităţi existenţiale şi livreşti, ca şi prin statutul său scriitoricesc anterior căderii comunismului, **I.** se află în vecinătatea unor autori precum Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Vintilă Ivănceanu, Sebastian Reichmann sau George Almosnino, reuniţi de Miron Radu Paraschivescu sub semnul onirismului (înainte ca onirismul să capete articularea teoretică imprimată de Leonid Dimov şi de Dumitru Ţepeneag). Deţinând un rol mai degrabă marginal în ierarhiile criticii de dinainte de 1989, **I.** este redescoperită şi valorizată la vârf abia în anii 2000, odată cu afirmarea unor noi promoţii de scriitori şi de critici. Cu o voce distinctă încă de la debut, **I.** s-a sustras convenționalismului, conformismului estetic cu un instinct scriitoricesc sigur, ajutat de o cerebralitate la fel de puternică şi de o solidă cultură literară. **I.** scrie o poezie obsesivă, dramatică, al cărei imaginar se înscrie pe graniţa instabilă dintre real şi oniric. În prefaţa la volumul *Vina nu e a mea* Miron Radu Paraschivescu semnalează ecouri suprarealiste, laolaltă cu „o rezonanţă din Rimbaud” – detectabilă nu atât la nivelul tehnicii poetice, cât în sfera unei înrudiri cu spiritul revoltat şi, în acelaşi timp, ludic al poetului *Iluminărilor*. Revolta şi recursul la jocul înnoitor al discursului vor rămâne, de altfel, atitudini definitorii pentru întreaga operă a autoarei. Un biografism extrem de discret, eliberat de contingent şi de diurn, un biografism al afectelor filtrate şi al închipuirilor ce formează o a doua viaţă a oricărui poet, interferează cu un onirism de formulă personală. Se poate spune că e un fel de biografism oniric, în care biografeme mai mult sau mai puţin transparente pentru un cititor contemporan cu autoarea (flash-uri dintr-o copilărie consumată în anii de război, tandrul dialog cu Almosnino, aluziile la scriitori din proximitate ş.a.) sunt turnate firesc într-o plasmă a visului, unde se adună, într-un bogat flux imagistic, timpuri şi lumi felurite, vârste interioare şi convenţionale, siluete şi locuri cvasifantaste. Dincolo de orice obsesii apocaliptice, dominante în această poezie aşezată în registrul nocturnului, al somnului bacovian străbătut de acvatice premoniţii, răzbat din când în când la suprafaţa textului imagini delicat-aurorale, nu toate sau nu până la capăt în antifrază. Selenară, poezia acestei autoare este astfel, paradoxal, poezia unei stranii, revelatorii luminozităţi. Fiecare dintre volumele ei de poezie (cărţi despre timp, vârste, memorie și moarte) este construit ca un întreg în care părţile – poemele – aproape că sunt sudate între ele și configurează un continuum imagistic. Segmentarea acestui continuum, împărțirea lui în texte de dimensiuni variabile, unele așezate în pagină sub forma versurilor, altele ca scurte proze poematice, implică, dincolo de convenția ludică, o miză experimentală. Ilustrative, din acest punct de vedere, sunt volume precum *Piaţa cerului* (1986, cu un subtitlu provocator-derutant: *Jurnal de bucătărie*) sau *Fetiţa cu o mie de riduri* (2005, subintitulat ludic *Poem-roman*). De asemenea, *Petrecere la Montrouge* (2012) este un amplu poem oniric ce explorează stări liminale şi, implicit, testează limite ale sintaxei poetice – sub pretextul unei întâlniri imaginare dintre bătrâna doamnă Marguerite Duras şi un tânăr gondolier transformat în secretar literar, pus să noteze visele scriitoarei. Mai mult sau mai puțin vizibil, textele se prelungesc unul pe altul – așa cum un vis trece adesea brusc în altul –, hiatusurile imagistice, sintactice ori semantice survenind în interiorul poemelor, nu între acestea. Se găsește aici o obsesie a integralității și a integrității, înscrisă filigranat într-o poezie

deopotrivă intens-afectivă și cerebrală, care pune în scenă angoase autentice odată cu, nu mai puțin autentică, credința în posibilitatea literaturii de a conserva, cu trăirile și cu închipuirile de o viață, ființa celui care scrie. În volumele de după *Dactilografa de noapte* (1996) partitura poetică stă, într-o mai mare măsură decât în cărţile anterioare, sub semnul unei greu reprimabile melancolii, iar onirismul experimentat de **I.** devine cu o nuanţă mai sumbru. Imagini crepusculare ori nocturne, frânturi de peisaje citadine în clarobscur, viziuni ale pământului care cheamă la sine cu o forţă irezistibilă şi prin vocile celor dragi, de mult aflaţi acolo, coşmaruri ce anunţă vecinătatea abisului, referiri la războaie şi bombardamente ucigătoare compun o atmosferă lăuntrică încărcată. În *Spitalul manechinelor* (1998), ca şi în *Autobuzul cu cocoşaţi* (2002), viziunea carnavalescă foarte coerentă implică, în subsidiar, o interogare a absurdului existenţial, revelat prin parcurgerea unei galerii de măşti şi de marionete, groteşti şi ingenue în egală măsură, care populează spaţiul cotidian. În pofida imaginarului predominant nocturn, această poezie ascunde o vitalitate ce-i este consubstanţială, dovadă şi permanenta euforie a experimentului, disponibilitatea regenerativă a unei scriituri deopotrivă reflexive şi ludice, neconvenţionale în chip programatic. Sub semnul experimentului şi al sfidării convenţiilor stă şi proza publicată de **I.**, de la *Săpunul lui Leopold Bloom* (carte scrisă în intervalul 1986–1989, dar editată abia în 1993), roman livresc şi intimist-estetizant, trecând prin autoficţiunea din *Sexagenara şi tânărul* (2000), prin experimentul textual din *Lebăda cu două intrări* (2003) sau prin pastişarea subtilă a prozei senzaţionaliste de ultimă oră în *Hai să furăm pepeni* (2009). Toate aceste cărţi sunt construite, într-o măsură variabilă, pe o convenţie autoficţională şi conturează o atmosferă retro, impregnată de referinţe culturale, distilând totodată o obsesie aproape livrescă a corporalităţii (a celei feminine îndeosebi), laolaltă cu o „teorie” a echivalenţei dintre scriitură şi erotism – scrisul definindu-se ca un exerciţiu de seducţie, iar relaţia cu cititorul ca o relaţie cvasierotică. **I.** refuză naraţiunea convenţională, optând pentru un discurs complex, cu alternanţe de planuri, rupturi de ritm şi paranteze recurente, orchestrat de tehnici ale „fluxului conştiinţei”. Dialogul cu modelul joycean este explicit, mai ales în *Săpunul lui Leopold Bloom* şi în *Lebăda cu două intrări* (unde fluxul monologului interior aminteşte de binecunoscutul monolog al lui Molly Bloom). Romanul din 1993 împrumută artificiul „cărţii-jurnal” care îşi urmăreşte autoreferenţial propriile-i meandre: o scriitoare de vârstă matură (Nora) aşterne cu intermitenţe într-un caiet observaţii cotidiene, relatări ale unor vise, reflecţii, amintiri, consideraţii de tot felul, de la mici anecdote având-o în centru pe „doamna Oprişan”, vecina de bloc curioasă şi locvace – un personaj memorabil –, până la analogiile pe care le suscită lectura unor pagini din James Joyce; nu lipsesc secvenţele din lumea literară, cu personaje în care pot fi recunoscuţi oameni reali (Nino/George Almosnino, prietena Gabriela Adameşteanu, dar şi – în tuşe satirice – un scriitor precum Nicolae Breban) şi cu repetate sugestii privitoare la marginalizarea socială şi literară a artistului care vrea să rămână un om liber. Implicită sau explicită, latura polemică este definitorie atât pentru proza, cât şi pentru poezia autoarei. Un jurnal berlinez, început cu volumul *Fasanenstrasse 23. O vară la Berlin* (2001) şi continuat, la distanţă de un deceniu, în *Berlinul meu e un monolog* (2010), alături de o carte atipică, *Blogstory* (2011), ce reuneşte însemnări – despre literatură, dar nu numai – postate pe internet de-a lungul unui an, completează profilul complex al unei scriitoare cu deschideri multiple, a cărei operă respinge programatic conformismul estetic. Ca traducătoare, **I.** s-a remarcat prin versiunile din literaturile de expresie germană, fie din prozatori dificili (Günter Grass, *Toba de tinichea*, Ernst Jünger, *Eumeswil*), precum și din scriitori germani originari din România, ca Herta Müller, Eginald Schlattner, Oskar Pastior, Ernest Wichner, Joachim Wittstock ș.a., mereu cu preocuparea pentru adecvarea la spiritul operelor. A mai tălmăcit texte din literaturile nordice (August Strindberg, Knut Hamsun), unele în colaborare. A semnat (cu numele Eleonora Almosnino) și câteva sute de articole despre scriitori din aria germanică, nordică și orientală în primul lexicon de literatură universală apărut la noi, *Scriitori străini* (1981).

SCRIERI: *Vina nu e a mea*, pref. Miron Radu Paraschivescu, Bucureşti, 1968; *Captivitatea cercului*, Bucureşti, 1970; *Scrisori neexpediate*, Bucureşti, 1978; *Opinii despre durere*, Bucureşti, 1980; *Scriitori străini* (în colaborare cu Gabriela Danţiş şi Rodica Pandele), coordonator Gabriela Danţiş, Bucureşti, 1981; *Inima ca un pumn de boxeur*, Bucureşti, 1982; *Piaţa cerului. Jurnal de bucătărie*, Bucureşti, 1986; *Cântece*, Bucureşti, 1989; *Săpunul*

lui Leopold Bloom, București, 1993; *Dactilografa de noapte*, București, 1996; *Capricii periculoase*, 1998; *Spitalul manechinelor*, București, 1998; *Inima ca un pumn de boxeur*, pref. Gheorghe Grigurcu, București, 2000; *Sexagenara și tânărul*, București, 2000; *Fasanenstrasse 23. O vară la Berlin*, București, 2001; *Autobuzul cu cocoșați*, București, 2002; *Lebăda cu două intrări*, București, 2003, *Fetița cu o mie de riduri. Poem-roman*, București, 2005; *Hai să furăm pepeni*, Iași, 2009; *Berlinul meu e un monolog*, București, 2010; *Blogstory*, București, 2011; *Petrecere la Montrouge*, București, 2012. **Traduceri:** August Strindberg, *Vrăjitoarea. Răzbunarea. Insula Fericiților*, București, 1979; Knut Hamsun, *Ultimul capitol*, București, 1983 (în colaborare cu George Almosnino); Elfriede Jelinek, *Pianista*, București, 1994; Herta Müller, *Încă de pe atunci vulpea era vânătorul*, București, 1995, *Animalul inimii*, București, 1997; Günter Grass, *Toba de tinichea*, pref. trad., București, 1997; Michael Ende, Iordan Chimet, *Împreună cu Elli în Imaginaria*, pref. Mircea Horia Simionescu, București, 1999; Ernst Jünger, *Eumeswil*, postfață Rodica Binder, București, 2000; Oskar Pastior, *33 poeme cu Petrarca*, București, 2000; Eginald Schlattner, *Cocoșul decapitat*, București, 2001, *Mănușile roșii*, București, 2005; Aglaja Veteranyi, *De ce fierbe copilul în mămăligă*, postfață Rodica Binder, Iași, 2002; Paul Celan, *Trandafirul nimănui– Die Niemandsrose,* ed. bilingvă, Paris–București–Ierusalim, 2007.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Vina nu e a mea”*, VR, 1968, 9; Victor Felea, *„Captivitatea cercului”*, TR, 1971, 11; Dan Laurențiu, *„Captivitatea cercului”*, LCF, 1971, 14; Caraion, *Duelul*, *66–69*; Piru, *Poezia*, II, *302–305*; Raicu, *Critica*, *369–371*; Dinu Flămând, *O surpriză*, AFT, 1980, 10; Raicu, *Contemporani*, *153–155*; Mariana Marin, *„Opinii despre durere”*, ECH, 1981, 8–9; Tuchilă, *Cetățile*, *121–130*; Mircea Ivănescu, *Opinii despre o poetă*, T, 1984, 3; Eugen Simion, *Jurnal domestic*, RL, 1986, 10; Dana Dumitriu, *Jurnal de bucătărie*, VR, 1986, 8; Grigurcu, *Existența*, *377–380*; Cristea, *Fereastra*, *196–200*; Gheorghe Grigurcu, [*Nora Iuga*], VR, 1990, 6, RL, 1998, 45, 2002, 27; Ioana Pârvulescu, *Concentrat de femeie*, RL, 1993, 34; *Dicț. scriit. rom.*, II, *659–660*; Cistelecan, *Top ten*, *167–170*; Soviany, *Textualism*, II, *34–38, 143–146*; *Dicț. analitic*, III, *333–334*, IV, *542–548*; Ion Pop, *Note despre poezia Norei Iuga*, RL, 2003, 36; Ștefănescu, *Istoria, 1123*; Ștefan Manasia, *„Berlinul meu e un monolog”*, TR, 2011, 209; [*Nora Iuga*], OC, 2011, 558 (grupaj special); Soviany, *Cinci decenii*, I, *159–168*. ***B.B.-C.***

IULIAN, Rodica (pseudonim al Rodicăi-Iuliana Bălănescu; 21.XII.1931, Craiova), poetă, prozatoare. Este fiica Valentinei (n. Milcu) și a lui Ștefan Bălănescu, contabil. A absolvit liceul la București (1948), urmând, în același oraș, Facultatea de Medicină (1949–1957). Trei ani a lucrat ca medic în mediul rural, în regiunea Argeș, apoi aproape două decenii a fost medic-cercetător la Institutul Oncologic din București. Din 1980 trăiește în Franța. A debutat în 1962, la „Luceafărul”, cu un ciclu de șase poezii, continuând să colaboreze la această revistă și în anii următori. A mai publicat versuri, traduceri, note etc. în „Viața românească” și „Cronica”. Prima ei carte, *Intersecții,* apare în 1967, urmată de alte volume de versuri și de proză. *Dracula sau Triumful modern al Vampirului* (2004) are în sumar eseuri de antropologie culturală. Între altele, scriitoarea a prefațat ediția definitivă (2007) la *Toxicologia* de Mircea Horia Simionescu. După stabilirea în Franța, a colaborat la emisiunile în limba română ale posturilor de radio Europa Liberă și Radio France Internationale și la reviste ale românilor din exil („Limite” și „Meridian”), a scris romanele *Le Repentir* (1991), *Les Hommes de Pavlov* (1995), *Fin de chasse* (2001), *La Cinquième dimension* (2011), *Le Harponneur* (2011).

Poezia pe care o scrie **I.** este modernistă, marcată uneori de accentele unui neoromantism lucid, „controlat”, alteori cu propensiuni expresioniste, o poezie însă imagistă și totodată cerebrală, meditativă la modul parabolic. Un anumit vitalism ori energetism e temperat de o permanentă reflecție intelectualistă subiacentă. Trăsături vădite încă din cartea de debut, în care elementele, vegetația, natura sunt mobilizate în construcții doar aparent alegorice, menținute într-un vag expresiv tocmai prin „opacitatea” pe care o introduce. Predomină evocările abstract liricizate ale spațiului maritim și litoral ori montan și silvestru, crochiurile de atmosferă, pseudopasteluri uneori (eliptice, metaforice, nu vizuale, ci mai degrabă conceptual-sugestive). Poeta nu construiește „tablouri”, nici „perorații”, ci oferă consistență semantică trăirilor și reflecțiilor, uneori printr-un imagism auster, alteori pe ton baladesc, nu o dată cu accente de calofilie. Temele, subiectele sunt cele obișnuite pentru lirica de acest gen (chestiuni și chestionări existențiale, erotica, morala și responsabilitatea umană, comuniunea cu natura, dar și autointerogarea asupra scrisului, prin eboșe de artă poetică). Ulterior se ivesc modulații diferite ale aceluiași tip de discurs poetic, însoțite de inovații tematice ori de recuzită, de lexic și de intonație. De pildă, în *Facerea cortului* (1971) se percepe un ermetism neguros, cu sugestii de arhaitate mitică (apocrifă, prebiblică, imaginată plauzibil), în vreme ce în volumul *Aproape Omul* (1975),

un ciclu intitulat *Alixăndrii* învederează utilizarea, într-un mod foarte personal, a anecdoticii istorice şi legendare legate de Alexandru Macedon, iar alt ciclu, *Întâie mişcări,* e modernist-folclorizant, cu recurs la mitologia pastorală arhaică, mioritică. *Scrisori de toată ziua* (1977) e o carte de proză meditativ-confesivă, la limita eseisticii, alcătuită sub formă epistolară (destinatarul textelor fiind „străinul de aproape”). Prin *Cronica nisipurilor* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor), **I.** a dat un roman de reconstituire istorică, având o localizare exotică, puţin obişnuită, la noi, în epocă: Egiptul antic, în vremea faraonului Akhenaton, reformator al religiei şi iniţiator al unui cult cvasimonoteist, al lui Aton (Soarele). Romanul este o scriere de calitate literară, nu comercială, chiar dacă e atrăgătoare pentru un spectru larg de cititori. Autoarea a procedat la o reconstituire detaliată, în urma unei documentări minuţioase. În prim-planul naraţiunii se află alternativ puternicii epocii (faraonul şi familia lui, înalţii demnitari), artiştii şi intelectualii (sculptori, scribi-scriitori, medici), dar şi reprezentanţi ai categoriilor sociale populare (meşteri pietrari, târgoveţi mărunţi, ţărani, soldaţi). Interesul cărţii nu e asigurat de înşiruirea unor – reuşite – tablouri de culoare istorică (scene de palat, ceremonialuri, bătălii, răzmeriţe, șantiere faraonice) sau a intrigilor, manipulărilor şi înscenărilor care însoţesc exercitarea puterii, ci de suscitarea unor meditaţii (cu deschidere către contemporaneitate) asupra raţiunilor guvernării, a responsabilităţii pe care o are conducătorul cu puteri absolute, asupra derivei totalitare a despotismului „bine intenţionat” şi asupra misiunii şi răspunderii artistului (în relaţie cu societatea, cu puterea, cu propria conştiinţă). Volumul *Scrisori la miezul nopţii* (1995) grupează proze scurte. Statutul acestora e diferit, unele sunt într-adevăr (pseudo-) epistole, altele sunt pagini cvasieseistice ori, dimpotrivă, povestiri propriu-zise. Câteva teme ilustrate: literatura în totalitarism, scriitorul şi cenzura (cu detalierea atentă a efectelor acesteia la nivelul intim al textului), totalitarismul ceauşist (cu manifestările delirantului cult al conducătorului etc.), raporturile dintre ficţiunea literară şi real, marasmul şi absurdul vieţii cotidiene. **I.** reconstituie ficţional situaţii sufleteşti vagi, difuze, „criptice”, pe fond peisagistic montan ori din deltă (este aceasta o moştenire din propria lirică), construieşte mici parabole, uneori frapante, cu trimiteri morale sau existenţial-majore, prin naraţiuni în general recuperabile şi în ordine realistă. Proza ei nu este calofilă, ci mai degrabă autenticistă şi mai ales „de idei”, dar nu didacticist-expozitivă, grosolan tezistă, ci o proză încifrată modernist. Limbajul metaforic conjugat cu concreteţea notaţiei, luciditatea, sensibilitatea lipsită de duioşie o particularizează.

SCRIERI: *Intersecţii*, Bucureşti, 1967; *Elegiile de pe pod*, Bucureşti, 1969; *Palinodii,* Bucureşti, 1970; *Facerea cortului*, Bucureşti, 1971; *Aproape Omul*, Bucureşti, 1975; *Scrisori de toată ziua*, Bucureşti, 1977; *Cronica nisipurilor*, Bucureşti, 1978; *Vitralii*, Cluj-Napoca, 1981; *Le Repentir,* Paris, 1991; *Peştera oglinzilor,* Bucureşti, 1991; *Les Hommes de Pavlov*, Paris, 1995; *Exiluri*, Bucureşti, 1995; *Scrisori la miezul nopţii*, Bucureşti, 1995; *Fin de chasse,* Paris, 2001; *Dracula sau Triumful modern al Vampirului*, Bucureşti, 2004; *Vânătoare mistică*, Bucureşti, 2005; *La Cinquième dimension*, Paris, 2011; *Le Harponneur*, Paris, 2011.

Repere bibliografice: Sergiu Sălăgean, *„Intersecţii”*, GL, 1967, 35; Nicolae Manolescu, *Doi poeţi*, RL, 1975, 52; Barbu, *O ist.*, I, *409–413*; Dana Dumitriu, [*Rodica Iulian*], RL, 1977, 35, 1979, 11; Vasile Andru, *Secţiuni în cotidian*, VR, 1977, 11; Nicolae Manolescu, *Proza unei poete*, RL, 1978, 43; Alex. Ştefănescu, *Reconstituire istorică şi parabolă*, VR, 1979, 4; Lovinescu, *Unde scurte*, III, *110–114*; Tania Radu, *Un document al desprinderii*, LAI, 1995, 44; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *660–662*; Adrian Majuru, *„Cei ce revin“ din „moartea interzisă“*, CLT, 2004, 19; Otilia Hedeșan, *„Dracula sau Triumful modern al Vampirului”*, O, 2004, 11; Mircea Iorgulescu, *„Un om suferind în trupul lui poate deveni vulnerabil la represiunea spirituală“* (interviu cu Rodica Iulian), „Lettre internationale“, 2006, 57; Manolescu, *Enciclopedia*, *439–440.* ***N.Br.***

IUREŞ, Ştefan (7.V.1931, Iaşi – 8.VII.2013, Bucureşti), poet, prozator, eseist. Este fiul Nettei (n. Lupu) şi al lui Ichil Iuster, contabil; Solo Juster e fratele său. Când avea doi ani, familia s-a mutat la Bucureşti. **I.** a urmat liceul – început la „Cultura” şi terminat la „Mihai Viteazul” – între 1942 și 1949, a fost cursant al Şcolii de Literatură „M. Eminescu” din Bucureşti (1950–1951), apoi student la Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura română, a Universităţii din Bucureşti (1951–1955) şi la Facultatea de Limbi Germanice, secţia limba şi literatura engleză, a aceleiaşi universităţi (1969–1972). Debutul în presă are loc în 1949, la „Scânteia tineretului”, cu poezia *Examene*, iar prima carte, *Cuvânt despre tinereţe,* îi apare în 1953. Publică versuri, romane, reportaje, eseuri, scrie piese de teatru (dintre care trei au fost reprezentate), scenarii radiofonice, literatură pentru copii, face traduceri. După absolvirea primei facultăţi lucrează la „Scânteia tineretului”,

unde, în calitate de corespondent special, semnează reportaje marcate de servituţile propagandistice ale epocii, este redactor la „Amfiteatru" (1966–1974), apoi la „Viaţa studenţească", mai târziu la „Contemporanul–Ideea europeană" (1990), la Casa Editorială Sapiens (1991–1992). Din 2002 face parte din redacţia Editurii Hasefer, iar din 2007 este directorul acestei edituri.

I. s-a manifestat mai întâi ca poet. Volumele apărute în anii '50, dintre care unele sunt doar nişte broşuri ocazionale – *Aşa va fi la festival* (1953), *Urmaşii lui Roaită* (1953), *În preajma lui Lenin* (1957) –, sunt tributare comandamentelor ideologice ale momentului, impuse de oficialitatea comunistă. Ulterior, în anii '60, **I.** îşi eliberează scrisul de insidiile vulgar-politizante şi inaugurează o lirică ce vădește talentul de a surprinde universul cotidian, filtrat prin meditaţie şi reconstituit într-o imagistică echilibrată, nespectaculoasă, ca în volumul de sonete *Numai un flaut* (1966). După o perioadă în care părea că se va consacra literaturii pentru copii, scriitorul „redebutează" în 1974 cu o carte de eseuri, *Alt container pentru Osaka*. Titlul trimite la un eveniment din epocă: la începutul anilor '70 la Osaka fusese îngropat, la mare adâncime, un container ultraetanş, conţinând câteva mii de obiecte considerate reprezentative pentru civilizaţia din epocă şi destinat să fie deschis după cinci mii de ani, pentru a edifica viitorimea asupra vieţii de la sfârşitul mileniului al doilea. Pretextând încercarea de a propune echivalentul unui „alt container pentru Osaka", autorul oferă un repertoriu de mici eseuri, tratând fiecare despre câte un obiect de uz curent. Dispunerea e alfabetică, de la *ac*, *andrea, amforă, baghetă, balanţă* etc. până la *zar*, şi în total apar câteva zeci de obiecte „micromonografiate" liber. E o descriere-investigaţie sub multiple unghiuri, într-o tonalitate colocvială, cu imaginaţie, sensibilitate şi ingeniozitate – uneori nu fără clişee gazetăreşti –, civilizaţia umană fiind „reconstituită" plecând de la aceste obiecte aşa-zis neînsemnate. În acelaşi timp, eseistul oferă o „cunoaştere de sine mediată de relaţia cu obiectele" (Doina Uricariu). Întreprinderea aminteşte întrucâtva – ca strategie a construcţiei – de (pseudo) dicţionarele lui Mircea Horia Simionescu. Alte eseuri, dintre care, de pildă, unul excelent despre structura fantasticului la Lewis Carroll, sunt grupate în volumul *Amatorul de sâmburi* (1983). **I.** s-a afirmat şi ca un înzestrat romancier. Debutează cu *Plexul solar* (1977), în care „pleacă de la cea mai banală situaţie în roman, existenţa triunghiului conjugal, şi o complică printr-un număr rezonabil de întâmplări şi personaje" (Eugen Simion). Trama, constituită de cvasidestrămarea, urmată de reconstituirea căsniciei unui arhitect care face la maturitate o pasiune pentru o tânără, e „livrată" cititorului sub forma unor monologuri ale personajelor. Cartea abundă în situaţii eteroclite, în conflicte secundare, dar efectul global e plauzibil. Cel mai reuşit roman al lui **I.** e însă *Orbita planetei EPS* (1987), al cărui titlu, parcă de scriere SF, „ascunde" biografia unui personaj din aproximativ aceeaşi generaţie cu autorul, medicul chirurg Ermil Pratt-Soveja (de aici, ciudata abreviere EPS). Prin ramificaţii şi prin numărul mare de personaje cartea se constituie într-o frescă a unor segmente semnificative din societatea românească, observate de-a lungul a peste două decenii, de la începutul anilor '50 până pe la jumătatea anilor '70. Scris în cheie preponderent realistă (ştiinţa tehnicilor moderne, inteligent exploatate), dar nu lipsit de umor, romanul e o mărturie, o meditaţie şi o dezbatere despre destinul uman în condiţii istorice vitrege. Chirurg talentat şi pasionat, cu vocaţie pentru profesie, EPS se vede obligat să lucreze în presa oficială comunistă şi, în pofida eforturilor de a se sustrage acestei recalificări forţate, rămâne gazetar aproape două decenii. Se întoarce la profesia de medic într-un târziu, aparent deprofesionalizat, dar reuşeşte să facă faţă. În jurul său descoperă multe existenţe mutilate ori zdrobite, figurile conturate de autor nefiind deloc schematice. Există în roman şi o tramă „aventuroasă", mai multe filoane erotice, după cum apar şi pasaje eseistice ori secvenţe cu aspect de transcriere brută sau pagini de reportaj. Cartea a impus un prozator care, între altele, a „scris altfel despre «obsedantul deceniu»" şi a susţinut convingător teza că „niciodată istoria nu poate face din om o unealtă supusă" (Valeriu Cristea). Scris în colaborare cu Ion Bucheru (după formula Ilf şi Petrov), miniromanul poliţist-umoristic *Afacerea „Beautiful College"* (1992) e o carte fără mari pretenţii, dar plină de vervă despre viaţa cotidiană din primii ani ai perioadei de după decembrie 1989. Lucrat în aceeaşi colaborare, *Imperiul* (1999) este un roman poliţist oarecum în maniera unui Frederic Forsyth, acţiunea petrecându-se la New York, unde o organizaţie criminală cu veleităţi de dominaţie planetară îl răpeşte şi îl înlocuieşte cu o sosie pe secretarul Organizaţiei Naţiunilor Unite etc. După 1970 scriitorul nu a abandonat definitiv poezia,

iar un nou volum de sonete, *Desaga jucătorului de scrabble* (2002), propune o lirică meditativă construită în bună parte pornind de la un „pretext” ludico-lexical: experienţa jucătorului de scrabble, ceea ce înseamnă joc, reflecţie asupra cuvintelor etc. În tonalitate familiară, fără încruntări şi fără afectare, aparent intimist şi graţios artizanal, versul lui **I.** are de fapt o miză gravă.

SCRIERI: *Cuvânt despre tinereţe*, Bucureşti, 1953; *Aşa va fi la festival*, Bucureşti, 1953; *Urmaşii lui Roaită*, Bucureşti, 1953; *Fructe în mai*, Bucureşti, 1956; *În preajma lui Lenin*, Bucureşti, 1957; *Pe acest pământ*, Bucureşti, 1959; *Carpaţii sunt munţi tineri* (în colaborare cu Carol Roman), Bucureşti, 1959; *A voastră e lumea*, Bucureşti, 1963; *Poema citadină*, Bucureşti, 1963; *Ocheşel şi Bălăioara*, Bucureşti, 1965; *Numai un flaut*, Bucureşti, 1966; *Teatru şcolar. Vica şi cele trei Americi*, Bucureşti, 1968; *Alt container pentru Osaka*, Bucureşti, 1974; *Plexul solar*, Bucureşti, 1977; *Mâhnitul meu centaur*, Bucureşti, 1981; *Amatorul de sâmburi*, Cluj-Napoca, 1983; *Jumbo-jet şi alte proze*, Bucureşti, 1984; *Orbita planetei EPS*, Bucureşti, 1987; *Afacerea „Beautiful College”* (în colaborare cu Ion Bucheru), Bucureşti, 1992; *Imperiul* (în colaborare cu Ion Bucheru) Bucureşti, 1999; *Nesomn, stare de graţie*, Bucureşti, 2001; *Desaga jucătorului de scrabble*, postfaţă Dan Grigorescu, Bucureşti, 2002; *Vecia abreviată – din unghiul personajului istoric secundar*, Bucureşti, 2005. **Traduceri:** San Antonio, *O cruntă spargere de nuntă*, Bucureşti, 1994.

Repere bibliografice: Doina Uricariu, *„Alt container pentru Osaka”*, RL, 1975, 12; Dumitru Micu, *Roman în cinci monoloage*, CNT, 1977, 50; Eugen Simion, *Debuturi în roman (IV). Tema morală*, LCF, 1977, 52; Valentin Taşcu, *„Plexul solar”*, F, 1978, 3; Dana Dumitriu, *Un poet prozator*, RL, 1978, 15; Vladimir Simon, *Elogiul raţiunii*, RL, 1982, 31; Gheorghe Grigurcu, *„Amatorul de sâmburi”*, RMB, 1983, 11 996; Vlad, *Lectura rom.*, *218–219*; Florin Mugur, *Încrederea în real*, CNT, 1988, 16; Cristea, *A scrie*, *135–140*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *662–663*; Marius Chivu, *Nesomn, stare de graţie*, OC, 2001, 70; Boris Marian Mehr, *Memoria şi virtuozitatea poetului*, „Realitatea evreiască“, 2003, 182–183; Horia Aramă, *Dincolo de miraculosul joc al cuvintelor*, „Realitatea evreiască“, 2003, 182–183; Henri Zalis, *Dualitatea imaginarului*, „Litere“, 2005, 11–12. ***N.Br.***

IUTEŞ, Gica (17.IX.1925, Bârlad), prozatoare. Este fiica Mariei (n. Iosipescu) şi a lui Vasile Iuteş, tehnician subofiţer; la naştere a primit numele Elena Georgeta. După terminarea liceului la Bârlad (1945), urmează la Bucureşti cursurile Facultăţii de Filosofie, absolvind în 1949. Lucrează, începând din 1948, în domeniul presei, ca redactor la „Studentul român”, apoi la „Scânteia tineretului”, „Tânărul muncitor”, „Pionierul”, „Tânărul scriitor” şi „Luceafărul”. Debutează cu poezie în 1949 la „Studentul român”, cel dintâi volum fiind *Să vă povestim despre noi* (1950). Mai colaborează cu poezie, proză şi reportaj la „Contemporanul”, „Flacăra”, „Gazeta literară”, „România literară” „Revue roumaine” ş.a. În 1963 a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor, iar în 1978 şi în 1984 cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti.

Dedicându-se literaturii pentru copii, **I.** şi-a canalizat interesul spre valorificarea unor scheme etice ale basmului popular, pe care se grefează temele prozei teziste a momentului, moralizatoare şi aşa-zis formativă. Cartea care o impune în epocă, *Inimoşii* (1953), e vizibil marcată de efortul scriitoarei de a se debarasa de unele clişee deformante, proprii „îndreptarului” literar al realismului socialist. Tentativă nereuşită, de vreme ce, dincolo de sprinteneala scriiturii, de opţiunea pentru intriga poliţistă, naraţiunea şi personajele ilustrează cum nu se poate mai explicit „valorile”, „codul” educaţiei în spirit comunist, impuse celor mici. Bunăoară, în consonanţă cu lecţia despre „cum am devenit stahanovist”, în *Cei de la Crisanta* (1960), un copil orfan „se integrează” în vâltoarea epocii postbelice contribuind la demascarea unui legionar criminal. De proza cu finalitate moralizatoare în stilul momentului **I.** se îndepărtează târziu, realizând un salt vizibil prin apropierea de zona literaturii fantastice dedicate copiilor. Inventivitatea prozatoarei aminteşte de tehnica filmului de animaţie, suspansul intervine mereu şi ţine treaz interesul cititorului, precum în *Atenţiune, Carolina!* (1970). Întâmplările din *Răpirea Mietei* (1977) amintesc din nou de tiparul basmelor, dar personajele sunt din contemporaneitate. Naraţiunea glisează între lumea reală şi cea inventată de imaginaţia copiilor, unele pasaje au aspectul textelor versificate în genul jocurilor de copii, mărind impresia de implicare a personajelor în acţiune. Cu gingăşie şi cu umor se pun în circulaţie figuri şi acţiuni de data aceasta plauzibile. Marea încărcătură emotivă care punctează proza scriitoarei rămâne un atu prin care **I.** ocupă un loc, fie şi înscris între limite ideologice care îl diminuează, în literatura pentru copii.

SCRIERI: *Să vă povestim despre noi*, Bucureşti, 1950; *Vlăstar voinicul*, Bucureşti, 1950; *Cum am devenit stahanovist*, Bucureşti, 1953; *Inimoşii*, Bucureşti, 1953; *Praştia năzdrăvană*, Bucureşti, 1955; *Băiatul şi noaptea*, Bucureşti, 1957; *Cei de la Crisanta*, cu ilustraţii de Tia Peltz, Bucureşti, 1960; ed. (*O stea din toate e a mea*), Bucureşti, 1974;

Faima detaşamentului, cu ilustraţii de Tia Peltz, Bucureşti, 1963; *Atenţiune, Carolina!*, Bucureşti, 1970; *Răpirea Mietei*, Bucureşti, 1977; *Măr roşu ca focul*, Bucureşti, 1978; *Dabada şi Nubanu*, Bucureşti, 1978; *Noi şi Arhimede doi*, Bucureşti, 1984; *Atenţiune, Carolina!, SOS, Balaban!*, Bucureşti, 1992.

Repere bibliografice: Geo Șerban, *Un debut merituos*, FLC, 1950, 22; Marin Bucur, *„Cei de la Crisanta"*, LCF, 1960, 9; Micu–Manolescu, *Literatura*, *18*; Al. I. Friduş, *„Atenţiune, Carolina!"*, CL, 1971, 1; Mihai Ungheanu, *Realism, fantezie, livresc*, LCF, 1977, 30; Cleopatra Lorinţiu, *Gravitate şi gingăşie*, LCF, 1987, 15; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *149–150*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *663–664*; Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene*, IV, Bârlad, 2003, *421–430*. ***L.P.B.***

IVANOV, G.M. (pseudonim al lui George M. Ionescu; 9.IV.1892, Roşiori de Vede – ?), publicist, traducător. După studii în teologie şi litere la Universitatea din Kiev, **I.** se dedică unei cariere de publicist (conturată mai precis după 1922), colaborând cu articole literare, traduceri, versuri, proză, articole de ideologie creştină, socială ş.a. la numeroase periodice, între care mai importante sunt „Flacăra", „Adevărul literar şi artistic", „Gândirea", „Ramuri", „Ritmuri", „România literară" (1939–1940, la care a fost şi redactor). Devine ziarist profesionist şi lucrează în redacţiile unor gazete în care îi apar sute de texte politice, sociale, culturale, precum şi traduceri: „România", „Cuvântul", „Biruinţa" (Cluj), „Ordinea", „Vestul" (1930–1931), „Ţara noastră" (în special în anii 1934–1936), „Biruinţa" şi „Dacia" (Timişoara). În 1933 era preşedinte al Federaţiei Generale a Presei din Provincie. În 1945 i se interzice oficial dreptul de a mai deţine „funcţiunea de ziarist". A fost unul dintre promotorii ortodoxismului la „Gândirea", iar la „Ţara noastră" şi „Biruinţa" a susţinut cu ardoare ideologia naţionalistă a lui Octavian Goga.

Publicistica de orientare religioasă a lui **I.** îşi găseşte expresia cea mai aplicată în volumul de popularizare a învăţăturilor creştine intitulat *Roduri din câmpul Evangheliei* (1937), ferventul propovăduitor al ideologiei de dreapta eşuând, nu după mult timp, într-o apologie cuminte a regalităţii. Prin numeroase cronici teatrale, muzicale şi plastice, prin articole literare, **I.** a contribuit însă la difuzarea şi înţelegerea actului de cultură, fiind o prezenţă foarte activă în presa interbelică. Importantă a fost mai cu seamă activitatea sa de traducător şi de prezentator al realităţilor literare din unele ţări slave. Traducerile şi informaţiile privind literatura rusă au, pe anumite segmente, un caracter sistematic. În studiile *Dinamopoezia*, *Lirica teroarei*, ca şi în alte articole, **I.** face o radiografie a fenomenului postrevoluţionar din Rusia, iar *Sufletul rus şi marea*, *Toamna în poezia rusă* sunt largi expuneri tematice, susţinute de numeroase exemple. La acestea se adaugă, rămase în pagini de presă, zecile de transpuneri din scriitorii ruşi, între care F.M. Dostoievski, A.P. Cehov, Aleksandr Kuprin, Leonid Andreev, Ivan Bunin, Valentin Kataev, I. Ilf, Mihail Zoşcenko, Aleksei Tolstoi ş.a. Piesa *Anfisa* de Leonid Andreev a fost jucată la un teatru bucureştean (1925), iar Teatrul Naţional din Cernăuţi a preluat *Lumina luceşte în întuneric* de Lev Tolstoi (1928). Tălmăcind două cărţi ale lui Leon Donici (*Noul seminar* şi *Floare amară*) şi scriind despre autorul lor, **I.** încearcă să îl reintegreze în cultura română. Susţinută a fost şi preocuparea pentru traducerea şi cunoaşterea unor autori bulgari – Ivan Vazov, Elin Pelin, Nikolai Rainov, Kiril Hristov ş.a. Mai sporadice au fost transpunerile din şi referinţele la literatura ucraineană (un volum din G. Gaşenko, tălmăciri din Taras Şevcenko), cehă (Jan Neruda, Vladislav Vančura) sau polonă. Multe traduceri apărute în periodice sunt însoţite de prezentări ale autorilor, la care va reveni şi cu alte prilejuri. Din spaţii culturale neslave a transpus în română fragmente din Omar Khayyam, din Grazia Deledda şi alţi scriitori italieni, din literatura spaniolă, estonă, precum şi câteva grupaje din literaturile chineză şi indiană.

SCRIERI: *Roduri din câmpul Evangheliei*, Cluj, 1937; *Monarhul în istoria, în cultura, în renaşterea poporului român*, Craiova, 1940. **Traduceri:** G. Gaşenko, *Şarpele din junglă şi alte povestiri*, Bucureşti, 1925; Leon Donici, *Noul seminar*, pref. Adrian Maniu, Bucureşti, 1929, *Floare amară*, Bucureşti, 1930.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *452–455*; Bucur Ţincu, *G.M. Ivanov*, PLI, 1936, 10–11; Micu, *„Gândirea"*, *21–22*; Ornea, *Tradiţionalism*, *130–131*; Cristea, *Teleorman*, *240*. ***C.T.***

IVANOV, Leonte (24.VI.1961, Manolea, j. Suceava), istoric literar, eseist, traducător. Este fiul Ecaterinei (n. Andrian) și al lui Andrei Ivanov. Învață mai întâi la școala din localitatea natală, termină în 1980 Liceul Sanitar din Suceava, iar în 1989 Facultatea de Filologie, secţia română–rusă, a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi. Lucrează, în perioada 1980 –1985, ca asistent medical la Spitalul „Sf. Spiridon" din Iași și la spitalul din Bivolari, între 1989 și 1992 este profesor la Liceul „Solomon Ernő" din Gheorgheni, iar între

1992 și 1996 cercetător ştiinţific la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" din Iaşi, ulterior fiind cadru didactic la Catedra de slavistică „Petru Caraman" a Facultăţii de Litere ieşene. Între 1998 și 2000 este redactor-şef al revistei de cultură „Kitej-grad". Debutează în 1993, cu studiul *Personajul dostoievskian şi ideea trăirii mimetice*, în „Studii de slavistică".

Inițial teză de doctorat, cartea de debut a lui **I**., intitulată *Imaginea rusului şi a Rusiei în literatura română. 1840–1948* (2004), este prima, la noi, care investighează sistematic operele literare în ideea valorificării informației imagologice. Intervalul pe care cercetătorul l-a ales nu este aleatoriu, cele două limite cuprinzând perioada în care se poate vorbi de reprezentări pertinente ale vecinilor răsăriteni: înainte de secolul al XIX-lea contactele cu „moscalii" au fost puţine, prin urmare cărturarii nu s-au ostenit a le închega un portret coerent. Excepţiile nu depăşesc interese documentare (Nicolae Milescu) sau accente cârcotaşe (Ion Neculce); după 1948 de o reprezentare propriu-zisă nu mai poate fi vorba, căci „imaginea rusului" este confecționată ideologic și înlocuită cu cea a sovieticului. O primă secţiune a cărţii urmărește anumite mituri sau simple constante, când nu clișee ale reprezentării rusului în cultura europeană: *Caracterul rus*, *Ruşii şi cultura rusă ca imagine europeană*, trecând în revistă, analitic, miturile în care ruşilor le-a plăcut să creadă („Moscova – a treia Romă", ideea Eurasiei ş.a.). Premisele excursului diacronic sunt vădit polemice și explicate de la început, chiar dacă parțial sunt amendabile: „Culturile mici par să nu le recepteze pe cele mai mari decât de pe poziţii de adversitate, poate şi din cauza pericolului asimilării ce le paşte. Chiar dacă relaţiile Rusiei cu spaţiul românesc au fost mult mai complexe, mentalitatea colectivă pare să fi reţinut doar aspectele negative, cele care-i reprezintă pe ruşi în calitate de «iremediabilă brută asiată»". Dintr-o perspectivă modelată echilibrat este analizat romanul *Rusoiaca* de Gib I. Mihăescu, precum şi o sumă de prejudecăți autohtone privitoare la poporul rus. Următoarele capitole organizează, tematic, diferite reprezentări literare ale spaţiului rus, surprins de cele mai multe ori nu în urma unei experienţe directe, cât mai ales ca topos al nemărginirii, tărâm care abia atunci când nu este cunoscut poate îndemna la visare. Siberia, de pildă, aşa cum este ea prezentă în însemnările de călătorie ale spătarului Milescu, care, deşi au un suport real, nu vădesc implicare afectivă, în câteva poeme semnate de Vasile Alecsandri, Al. Macedonski sau de Ion Pillat, dar şi într-un fragment eminescian ce ar fi trebuit să întregească romanul *Geniu pustiu*, apare mai curând ca imagine convenţională. Imensitatea spaţiului, amintind de imaginarul scandinav al gheţurilor veşnice, nu putea să nu incite sufletul romantic al autorilor de secol XIX, atraşi atât de pitorescul locului, cât şi de necunoscut. Altfel, mai aproape de concret sunt imaginile rezultate în urma unor descinderi în nesfârşita stepă rusă, numai că nici aici scrierile nu se pot debarasa de prejudecăţi şi de poncifele preexistente voiajului propriu-zis. Călătorul are avantajul comparaţiei, dar manifestă şi o anumită mefienţă faţă de lumea în care pătrunde. Nici Radu D. Rosetti, nici G. Costin-Vellea, Ion Ionescu de la Brad, Ion Codru-Drăguşanu sau Zamfir C. Arbore şi cu atât mai puţin Panait Istrati sau G. Călinescu nu reuşesc să surprindă altceva decât ceea ce se identifică cu stereotipiile aduse de acasă sau, în ultimele două cazuri, să demaşte o altă ipostază, nefardată, a aceleiaşi realităţi sau să falsifice, conjunctural, realitatea cruntă. În capitolele finale ale cărţii **I.** se ocupă îndeaproape, cu atenţie la amănunte şi contextualizând permanent, de memorialistica lui Ion Heliade-Rădulescu, inamic declarat al Rusiei, şi de doi autori originari din Basarabia, B. P. Hasdeu şi D.C. Moruzi. Altă lucrare, *Studii tolstoievskiene. Retrospecții literare* (2007) adună studii despre F.M. Dostoievski, L.N. Tolstoi, Antioh Cantemir, K.N. Leontiev, N.M. Karamzin, Bulat Okudjava. **I**. este preocupat, de pildă, de raportul dintre idee și personaj în proza lui Dostoievski și realizează o analiză, sprijinită și pe aspecte comparative, a personajelor din *Crimă și pedeapsă*, *Idiotul*, *Frații Karamazov*, *Însemnări din subterană*, *Jucătorul*, pentru a ajunge la concluzia că „între idei şi personaje se instituie o relaţie de dependenţă, destinul personajului urmând destinul Ideii. […] de cele mai multe ori personajul va fi strivit de complexitatea Ideii căreia încearcă să-i dea o rezolvare". Unele contribuții sunt documentare, aducând, pentru prima oară în spațiul cultural românesc, informații privitoare la clasici, cum sunt cele despre influența determinantă a gânditorului ucrainean Grigori Skovoroda asupra lui Tolstoi. De asemenea, este prezentată și comentată corespondența lui Antioh Cantemir, pe care **I.** o va şi traduce și edita în limba română. Remarcabil este studiul imagologic *Un cimitir numit Europa* care, folosind o informație densă, inedită, reface istoricul contactelor dintre Rusia și civilizația occidentală începând

cu secolul al XVII-lea, când Piotr Ivanovici Potiomkin ajunge în Spania și în Franța, asistă la spectacole de teatru la Versailles și descoperă o lume nouă, fascinantă, până în secolul al XIX-lea, când K.N. Leontiev călătorește și în Dobrogea, făcând o descriere amănunțită, necunoscută la noi. **I.** este un istoric literar exersat, cu apetit pentru documentul inedit, unul din puținii care se ocupă serios de legăturile dintre culturile română și rusă.

SCRIERI: *Imaginea rusului şi a Rusiei în literatura română. 1840–1948*, Chişinău 2004; *Studii tolstoievskiene. Retrospecţii literare*, pref. Antonio Patraş, Iaşi, 2007. **Traduceri:** *Marele Inchizitor. Dostoievski – lecturi teologice*, îngr. și pref. trad., Iaşi, 1997; F.M. Dostoievski, *Jurnal de scriitor*, I–III, îngr. și pref. Emil Iordache, Iași,1998–2000 (în colaborare); *Prinţesa Cantemir. Portret de epocă şi corespondenţă inedită*, îngr. trad., pref. Ştefan Lemny, Iaşi, 2005 (în colaborare cu Mariana Vraciu); *Prinţii Antioh şi Maria Cantemir în documente de epocă*, îngr. și pref. trad., postfaţă Marina Vraciu, Iaşi, 2011 (în colaborare cu Marina Vraciu şi Dragoş Cojocaru); Lev Tolstoi, *Sonata Kreutzer şi alte povestiri*, Iaşi, 2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Elvira Sorohan, *În româneşte despre Cantemiri*, CRC, 2005, 10; Mircea A. Diaconu, *Enigma rusă şi noi*, ALA, 2005, 762; Gheorghe Barbă, *„Prinţesa Cantemir”*, LCF, 2005, 26; Doris Mironescu, *Rusia de sub frunte*, TP, 2005, 7–8; Ion Simuţ, *Amanta lui Petru I*, RL, 2005, 32; Bogdan Creţu, *Arpegii critice*, Iaşi, 2005, *112–118*; Ivan Evseev, *Gândurile şi tristeţile unui rus lipovean*, Bucureşti 2005, *201–203*; Mircea Radu Iacoban, *O româncă de mare excepţie (prinţesa Maria Cantemir)*, „Pro Saeculum”, 2006, 3; Antonio Patraș, [*Leonte Ivanov*], CLT, 2006, 21, CL, 2008, 1, „Kitej-grad”, 2010, 9. ***B.C.***

IVANOVICI, Sofronie (10.III.1874, Turnu Măgurele – 20.II.1963, Bucureşti), epigramist, prozator, publicist. Provenind dintr-o familie numeroasă, cu oarecare înlesnire materială, dar şi cu instrucţie (tatăl era director de şcoală), **I.** îşi construieşte o carieră militară, ajungând până la gradul de căpitan în Regimentul 20 Dorobanţi din Turnu Măgurele. Participă la luptele din Primul Război Mondial. Debutează în 1892 la foaia ,,Jos reacţiunea” (Turnu Măgurele) şi în acelaşi an pune bazele revistei umoristice „Ţesala”, din care apar trei numere în oraşul de baştină şi alte câteva în 1897 la Bucureşti. În septembrie 1923 numele îi este menţionat în comitetul de redacţie al ,,Monitorului judiciar, administrativ şi financiar al judeţului Teleorman”. Debutul editorial se produce cu nuvela *Iubire* (1896). A mai colaborat cu proze scurte sau cu epigrame la ,,Adevărul literar şi artistic”, ,,Aurora”, ,,Apărarea naţională”, ,,Adevărul ilustrat”, ,,Carmen”, „Drum nou”, „Floare-albastră”, „Liga ortodoxă”, „Moftul român”, ,,Moş Teacă”, ,,Patria”, „Revista pentru toţi”, „Secolul”, „Universul” ş.a.

Începuturile lui **I.** ca prozator nu sunt convingătoare. Nuvela *Iubire,* construită pe un schelet romantic, derulează o poveste de dragoste. Tragicul sfârşit al protagonistului îi prilejuieşte autorului emiterea unor ,,filosofice cugetări” de o desăvârşită banalitate. Probabil că **I.**, cu simţul său critic ascuţit, realizează că nu acesta e terenul propice structurii sale interioare şi, chiar dacă mai face o încercare într-o proză cu titlul *În jurul unei femei* (1903), rămâne şi aceasta doar un nereuşit exerciţiu de condei. Pe de o parte, alcătuieşte o antologie (*Epigramiștii noștri*, 1914) în care îi adună pe epigramiştii valoroşi ai momentului, iar pe de alta – într-o broşură (1898) atacă scrierile de inspiraţie „haiducească” ale lui Ilie Ighel, N.D. Popescu, Panait Macri sau, în seria de foiletoane *Maniacii condeiului* (1903–1906), critică necruţător texte ale lui St. O. Iosif, Iuliu Dragomirescu sau Ilarie Chendi. Între timp produce epigrame foarte gustate şi apreciate, câteva fiind incluse în antologii ale genului, cum se întâmplă cu versurile intitulate *Unei literate*. Stilul spumos, simţul umorului şi calitatea de observator atent al păcatelor omeneşti îi conferă notorietate. Din păcate, efortul autorului nu se canalizează întotdeauna fructuos în această direcţie, ci se risipeşte în polemici puţin fertile, cum a fost în cazul unei acuzaţii de plagiat. **I.** se lasă tentat şi de tonul liric, dar volumul *Pentru patrie şi neam* (1924), în pofida experienţei directe, nu depăşeşte o reţetă convenţională, proprie mai multor producţii din epocă.

SCRIERI: *Iubire***,** Turnu Măgurele, 1896; *Glosar*, București, 1897; *Dicţionar*, ed. 2, Bucureşti, 1898; *Ilie Ighel, N.D. Popescu, Panait Macri*, Bucureşti, 1898; *Spre ideal*, Bucureşti, 1898; *Din carnetul unui solitar*, Bucureşti,[1899]; *În jurul unei femei*, Bucureşti , [1903]; *Maniacii condeiului. St. O. Iosif*, Bucureşti, 1903; *Maniacii condeiului. Iuliu Dragomirescu*, Bucureşti,1904; *Maniacii condeiului. Ilarie Chendi*, Bucureşti, 1904; *Maniacii condeiului. St. O. Iosif* (suplimente), Bucureşti,1905–1906; *Cum stăm cu literatura*, Bucureşti, 1910; *Mercenarele dragostei*, Bucureşti, 1912; *Pentru patrie şi neam*, Bucureşti, 1924; *Epigrame şi din umorul războiului*, Bucureşti, 1927; *Epigrame*, Bucureşti, 1934.

Referinţe bibliografice: Predescu, *Encicl.*, *452*; N. Crevedia, *Epigramişti români de ieri şi de azi*, Bucureşti,1975, *52–53*; Ion Hogaş, *Sofronie Ivanovici*, ,,Teleormanul”, 1994, 1095; Cristea , *Teleorman*, *241–242*. ***N.Bc.***

IVANOVICI, Victor (24.VIII.1947, Tulcea), critic literar, eseist, traducător. Este fiul Afroditei (n. Ioannidis) şi al lui Nicolae Ivanovici, jurist. Şcoala generală o face în oraşul natal (1954–1961), apoi urmează cursurile Liceului nr. 14 (de limba greacă) din Bucureşti (1962–1966), ulterior fiind student al Facultăţii de Limbi şi Literaturi Clasice, Romanice şi Orientale a Universităţii din Bucureşti, secţia spaniolă–română, cu examenul de licenţă în 1971. Încă din această perioadă îşi începe activitatea publicistică la reviste studenţeşti şi la emisiuni radiofonice în limbile greacă şi spaniolă. Este reţinut ca asistent, post pe care va funcţiona până în 1984, când se stabileşte definitiv, împreună cu familia, la Atena, ceea ce îl împiedică să-şi definitiveze teza de doctorat (începută încă din 1973, sub conducerea lui Iorgu Iordan, şi susţinută în 1993 la Universitatea din Cluj-Napoca, sub conducerea lui Marian Papahagi, cu titlul *La obra de Gabriel García Márquez como Ciclo Macondino)*. Predă cursuri de limba şi literatura spaniolă şi hispano-americană, iniţial în învăţământul privat secundar din capitala Greciei, iar după 1991 la Centrul de Limbi Străine al Universităţii din Atena, activitatea didactică fiind completată de o bogată activitate culturală (emisiuni radiofonice, conferinţe, publicistică, traduceri). Este membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al Asociaţiei Scriitorilor Greci, al Asociaţiei Internaţionale a Hispaniştilor şi al Asociaţiei Internaţionale de Literatură Comparată şi al societăţilor elene de profil. A debutat, elev fiind, cu un sonet în „Scânteia tineretului"; devine, la numai şaptesprezece ani, redactor al „Paginii elevului" în săptămânalul bucureştean de limbă neogreacă „Nea Zoé" (1964–1966). A colaborat cu traduceri şi recenzii la „Amfiteatru", „România literară", „Luceafărul" „Echinox", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Contemporanul", „Steaua", „Tribuna", „Viaţa românească", „Romanian Review" ş.a. După 1985 este prezent cu eseuri, studii şi traduceri în publicaţii ştiinţifice şi literare greceşti, franceze, române, spaniole şi sud-americane.

Cartea de debut a lui **I.**, *Neohelleniko Triptycho. Kavafis–Seferis–Sikelianòs*, scrisă în limba greacă, apare în 1979 la Atena şi cuprinde eseuri dedicate celor trei scriitori greci. Primul volum în română este *Formă şi deschidere* (1980; Premiul Uniunii Scriitorilor), care, după un eseu intitulat *Cartea ca simbol al vieţii*, include două secţiuni bine definite, prima fiind *Triptic românesc*, unde analiza se referă la Tudor Arghezi, Lucian Blaga şi la Urmuz, luminat printr-o paralelă cu Julio Cortázar. Cealaltă, *Două categorii deschise*, are în vedere, în subcapitolul *Barocul şi deschiderea formei*, în principal romanul *Don Quijote* de Cervantes, citit din perspectiva teoriilor lui Umberto Eco despre „forma deschisă", dar se ocupă şi de creaţia poetică a lui Luís de Góngora, analizată prin structuralismul genetic al lui Lucien Goldmann. Al doilea subcapitol, *De la fantastic la „realismul miraculos"*, se opreşte asupra lui J.L. Borges şi García Márquez, cuprinzând însă şi încercarea de a da o viziune nouă asupra fantasticului şi a variantelor sale categoriale. Lucrarea se închide, simetric, cu un eseu intitulat *Serialismul şi endogamia*, cu aplicare tot la universul macondin al lui García Márquez. Altă carte, S*uprarealism şi „suprarealisme". Grecia, România, ţările hispanice*, apărută în varianta românească la Timişoara în 1996 şi în limba greacă la Atena în 1997, este un studiu asupra traseelor pe care se înscriu diferitele forme de suprarealism în literaturile zise periferice, forme văzute ca fază de tranziţie de la modernitate la postmodernism. Volumul *El mundo de la nueva narrativa hispanoamericana* (1999), editat în capitala ecuadoriană, reia şi aprofundează teme şi motive prezentate anterior în *Formă şi deschidere*, completate cu cercetările mai recente ale lui **I.** asupra romanului fantastic sud-american, vizând cu precădere problemele legate de estetica, poetica şi mitologia pe care această nouă structură literară se bizuie în construirea unui univers coerent, competitiv cu cel al lumii reale. Tot literaturii sud-americane îi este dedicat şi studiul *Literatura hispano-americană. Tablou sinoptic,* tipărit la Atena în 1999 (în limba greacă), menit să familiarizeze „marele public" cu evoluţia literaturii acestui continent, de la perioada colonială şi până în prezent. *Repere în zig-zag* (2000), cuprinzând o selecţie din publicistica autorului din perioada exilului, reprezintă, în plan simbolic, o „revenire" în literatura română. Cele trei domenii de interes prezente permanent la **I.** (teoria literară, comparatistica şi hispanistica) se regăsesc în mod echilibrat în structura cărţii: *Repere (mai mult sau mai puţin) teoretice* reuneşte contribuţii privind teoria limbajului, a textului, a traducerii, dar şi discursul identitar în condiţiile exilului; *Balcania şi Mitteleuropa* reconsideră câteva probleme ale literaturilor română şi greacă şi unele aspecte mai puţin investigate ale raporturilor culturale româno–elene, cu o deschidere spre Europa Centrală printr-un examen al prozei lui Danilo Kiš; *Repere hispanice*

sunt divizate între *Iberia* (reprezentată de Cervantes şi Lorca) … *şi Ibero-America* (de data aceasta doar schiţată într-o privire asupra lui Octavio Paz şi a lui Gabriel García Márquez). **I.** a redactat o seamă de capitole din cursuri universitare de literatură spaniolă şi sud-americană: în ţară, în anii ’70, colaborează la *Istoria literaturii spaniole* (1975), *Stil şi compoziţie în romanul hispano-american de azi* (1976), *Conflictele Epocii de Aur la marii scriitori ai barocului: Quevedo, Góngora, Calderón, Gracián* (1976). În Grecia publică *Literatura hispánica* (1990), *Teoría de la traducción* (1991). Preocuparea constantă pentru cele mai noi metodologii de abordare a textului literar, structuraliste şi poststructuraliste, nu umbreşte nicicând preocuparea de a capta şi de a reda în discursul critic plăcerea rafinată, de cunoscător pentru care literatura rămâne, mai presus de toate, o artă inefabilă. În Grecia îngrijeşte o serie de traduceri din literatura hispanică (Justo Jorge Padrón şi Octavio Paz, în special) şi din literatura română (suprarealiştii, Mircea Eliade, Nichita Stănescu, Gellu Naum), pentru care face prefeţe sau postfeţe, câteodată fiind chiar cel care tălmăceşte textele (Octavio Paz, Nichita Stănescu, Gellu Naum). De altfel, **I.**, care va fi preocupat în permanență de „poetica traducerii”, cum se poate constata din eseurile reunite sub titlul *Un caftan pentru Don Quijote* (2011), s-a afirmat atât în România, cât şi în Grecia, ca un traducător sensibil şi inspirat, mai ales în domeniul poeziei şi al eseului. A transpus în română, în anii ’70–’80, scriitori greci precum Evanghelos Moutsopoulos, Kostas Karyotakis sau Odysseas Elytis, iar în spaniolă, singur sau în colaborare, din poezia populară românească, din creaţia lui Ion Barbu, iar mai târziu a dat versiuni în spaniolă pentru poemele româneşti ale lui Paul Celan. Tălmăcirile sale au fost încununate cu Premiul Internaţional de Poezie Mistică (1988), cu Premiul pentru traducere la prima întâlnire internaţională a traducătorilor de literatură română (1990), cu Premiul Editurii Sial din Madrid (2007) ș.a.

SCRIERI: *Neohelleniko Triptycho. Kavafis–Seferis–Sikelianòs* [*Triptic neoelen. Kavafis–Seferis–Sikelianòs*], Atena, 1979; *Formă şi deschidere*, Bucureşti, 1980; *Literatura hispánica*, Atena, 1990; *Teoría de la traducción*, Atena, 1991; *Suprarealism şi „suprarealisme”. Grecia, România, ţările hispanice*, Timişoara, 1996; *El mundo de la nueva narrativa hispanoamericana*, Quito, 1999; [*Literatura hispano-americană. Tablou sinoptic*], Atena, 1999; *Repere în zig-zag*, pref. Matei Călinescu, Bucureşti, 2000; *Gabriel García Márquez y su Reino de Macondo*, Madrid, 2008; *Un caftan pentru Don Quijote. Spre o poetică a traducerii şi alte repere*, Bucureşti, 2011. **Antologii:** [*Celălalt suprarealism. Bucureşti, 1944–1948*], Atena, 1987; [*Haemus. O antologie de poezie balcanică*], Atena, 2007 (în colaborare). **Traduceri:** *Antologia eseului hispano-american*, îngr. şi postfaţă Paul Alexandru Georgescu, Bucureşti, 1976 (în colaborare); Evanghelos Moutsopoulos, *Categoriile estetice*, Bucureşti, 1976; *Lírica popular tradicional rumana*, Bucureşti, 1979 (în colaborare cu Omar Lara); Odysseas Elytis, *Iar ca sentiment un cristal*, îngr. şi pref. Iordan Chimet, Cluj-Napoca, 1980 (în colaborare); Paul Celan, *Los poemas rumanos*, ed. bilingvă, Zaragoza, 2005.

Repere bibliografice: Mihai Dinu Gheorghiu, *„Formă şi deschidere”*, CL, 1981, 1; Mihai Coman, *Deschiderea spre labirint*, LCF, 1981, 4; Marian Papahagi, *„Formă şi deschidere”*, TR, 1981, 20; Radu Toma, *„Formă şi deschidere”*, CREL, 1981, 2; Dan Cristea, *Comparatism și suprarealism*, LCF, 1996, 28; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *664–666;* Gabriela Adameșteanu, [*Interviu cu Victor Ivanovici*], „22”, 2008, 952; Popa, *Ist. lit.*, II, *1067*; Manolescu, *Enciclopedia*, *440–441*. ***Il.M.***

IVASIUC, Alexandru (12.VII.1933, Sighetu Marmaţiei – 4.III.1977, Bucureşti), prozator, eseist.

Mama scriitorului, Ana (n. Jusco), provine dintr-o veche familie de nobili maramureşeni, ale cărei tradiţii lui **I.** îi plăcea să le evoce şi al cărei destin l-a şi reflectat, prin răsfrângeri, în prozele sale. Tatăl, Leon Ivasiuc, profesor de ştiinţele naturii, era bucovinean. Refugiat cu familia din Ardealul de Nord în urma Dictatului de la Viena, **I.** urmează la Bucureşti şcoala primară, dar şi întâia clasă a cursului secundar (1944–1945), la Liceul „Matei Basarab”. Întors după război la Sighet, frecventează cursurile Liceului „Dragoş Vodă” (1945–1951). Între 1951 şi 1956 face studii de filosofie şi de medicină la Bucureşti, fără a le finaliza. În toamna lui 1956, în semn de solidaritate cu revoluţia maghiară, organizează un miting studenţesc împreună cu câţiva colegi, în urma căruia este arestat şi condamnat la cinci ani de închisoare. Detenţia o execută la Jilava, Gherla, Uranus şi în lagărele de muncă forţată de la Periprava, Stoeneşti şi Salcia. După închisoare i se

stabileşte domiciliul obligatoriu în Bărăgan, la Rubla-Călmăţui, unde se împrieteneşte cu N. Carandino şi Corneliu Coposu. Revenit în Bucureşti, se angajează la început operator chimist, după care intră funcţionar la Ambasada Statelor Unite ale Americii. În 1968–1969 beneficiază de o bursă a Universităţii din Iowa City (SUA) şi conferenţiază despre literatura română la câteva universităţi din SUA şi Marea Britanie. Din 1970 până în 1974 trece prin funcţiile de redactor-şef al Editurii Cartea Românească, secretar al Uniunii Scriitorilor şi director al unei case de filme. A murit în timpul cutremurului din martie 1977, sub ruinele blocului Scala din Bucureşti. Debutează în 1964 la „Gazeta literară" cu schiţa *Timbrul*, apoi mai colaborează la „Contemporanul", „România literară", „Viaţa românească", „Luceafărul" ş.a. Prima lui carte, romanul *Vestibul*, apare în 1967 şi este distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Prozatoarea Tita Chiper a fost soţia lui.

Intens comentate la vremea apariţiei, în contextul dezgheţului ideologic din cea de-a doua parte a anilor '60, romanele lui **I.** – *Vestibul*, *Interval* (1968), *Cunoaştere de noapte* (1969), *Păsările* (1970; Premiul Academiei Române şi Premiul Uniunii Scriitorilor), *Apa* (1973), *Racul* (1976) – readuc în literatura română gustul dezbaterilor de idei şi al investigării stărilor de criză existenţială, în tradiţia prozei eseistice şi de analiză psihologică interbelice. Apropiat uneori în această privinţă de Camil Petrescu şi de Anton Holban, lui **I.** i s-a reproşat însă uscăciunea construcţiei epice, minată de discursuri şi digresiuni retorice în care personajele devin simple pretexte pentru confruntări filosofico-teoretice între principii ale gândirii abstracte. Pe de altă parte, modernitatea viziunii artistice şi a procedeelor romaneşti – tehnica monologului interior, multiplicarea perspectivelor narative şi renunţarea la naratorul omniscient – îl situează pe **I.** în rândul deschizătorilor de drumuri într-o literatură ce păstra încă urmele şabloanelor realismului socialist. Construit ca un lung monolog interior, *Vestibul* este povestea unei crize de conştiinţă: iubirea târzie şi lipsită de împlinire a unui profesor universitar pentru o studentă mai tânără cu treizeci de ani devine prilej de introspecţie, de reconsiderare a unei existenţe aparent împăcate cu sine într-o lumină nouă, în acelaşi timp necunoscută şi neliniştitoare. Neavând curajul să i se adreseze direct, profesorul Ilea începe să îi scrie studentei lungi scrisori confesive pe care nu i le va trimite niciodată, declanşând astfel un proces psihologic care îl va purta prin toate momentele-cheie ale propriei existenţe, de la spaima resimţită în copilărie în faţa cruzimii cu care câţiva camarazi de joacă au schingiuit şi ucis o veveriţă până la experienţele-limită ale războiului, la care naratorul a luat parte ca medic militar. Tema romanului se naşte ca tensiune între concretul existenței umane – imaginea plină de eleganţă şi energie a studentei, care trăieşte evenimentele cu dăruirea şi lipsa de inhibiţii ale unui animal tânăr – şi schemele raţionale abstracte, simbolizate de desenele celulelor nervoase, cu prelungirile lor arborescente, în care doctorul Ilea, profesor de neurologie, a încercat să-şi închidă curgerea propriei existenţe. Natură analitică, pasionat de logică şi înlănţuiri cauzale, **I.** sare cu febrilitate de la un eveniment la altul, de la o epocă la alta (chiar şi scrisorile personajului său au o cronologie aleatorie), urmărind cu obstinaţie esenţa fenomenelor, ideea în dialectica devenirii sale. De unde o anumită excrescenţă a aspectului teoretic al observaţiei care, insuficient topită în pasta narativă, dă impresia de eseu filosofic, de digresiune abstractă, în dauna cerinţelor interioare ale naraţiunii. Finalul romanului consemnează şi el un eşec: eşec al iubirii, eşec al vieţii şi mai ales eşec al înţelegerii. Doctorul Ilea rămâne în anticameră, neputând trece pragul înţelegerii propriei personalităţi. Cel de-al doilea roman al scriitorului, *Interval*, adânceşte şi nuanţează tema conflictului dintre trăire şi conştiinţă prin juxtapunerea a două perspective narative opuse asupra aceleiaşi întâmplări. Personajele, un lector la o catedră de istorie şi o studentă întârziată, se reîntâlnesc întâmplător după ce, în urmă cu zece ani, drumurile lor se despărţiseră în urma unei şedinţe staliniste de excludere din facultate a persoanelor incomode pentru regimul totalitar. Deşi pe cei doi îi lega o relaţie de camaraderie, Ilie Chindriş a luat cuvântul la şedinţa de excludere nu pentru a-şi apăra colega, aşa cum se aştepta toată lumea, ci pentru a o condamna, făcând din pledoaria sa un rechizitoriu metodic, cinic pe alocuri şi, mai presus de toate, nedrept. Motivaţiile reale şi imaginare ale acestui demers constituie substanţa monologului interior al personajului masculin care, silit să-i dea Olgăi o explicaţie, o invită într-o excursie la munte, pe acelaşi traseu pe care obişnuiau să-l străbată înainte de ruperea dramatică a relaţiei lor. Obsedat de semnificaţii suprapersonale şi de legi istorice generale,

care strivesc iniţiativele şi năzuinţele individului (de altminteri, **I.** a fost întreaga sa viaţă un adept sincer al marxismului, la care nu a renunţat nici după anii de închisoare comunistă), Ilie Chindriş încearcă să-şi justifice atitudinea printr-o înţelegere superioară a istoriei: „demascarea” prietenei sale, inacceptabilă din punct de vedere etic, este explicată printr-o evoluţie necesară, inexorabilă („bila era deja pe un plan înclinat”) a lumii. Cu toate acestea, el este departe de a fi un simplu oportunist. Idealul său vizează dobândirea armoniei şi a echilibrului personalităţii prin sincronizarea faptelor cu desfăşurarea logică şi rece a gândirii; neliniştea personajului însă, provenind dintr-un obscur sentiment de culpă, dovedeşte lipsa de consistenţă şi caracterul efemer al unui astfel de ideal. Ca şi doctorul Ilea, Ilie Chindriş este, cum spune Mircea Martin, un „mistificat”: el eşuează în înţelegerea vieţii pentru că vrea să îngheţe mişcarea acesteia în scheme dialectice abstracte, care guvernează oamenii dictatorial, aşa cum s-a întâmplat cu regimurile comuniste în genere. Jocul ideilor generale, care supun realitatea concretă unui proces universalizant şi tiranic, exercită asupra lui Chindriş (ca şi asupra lui **I.**, cel care îşi apără crezul politic marxist în eseuri) o fascinaţie fără ieşire, căreia îi sunt sacrificate, de cele mai multe ori, valorile solidarităţii umane. În această perspectivă, personajului îi este opus, în cadrul monologului Olgăi, fostul soţ al acesteia, Petru, *homo aedificator*, cel care ştie că reconstrucţia omului trebuie făcută între limitele umanului, astfel încât să fie evitată deformarea ireversibilă a personalităţii. Proza de idei a lui **I.**, denotând o fire pasionată de demonstraţii logice, este fericit întreruptă în *Interval* de câteva momente epice propriu-zise, dintre care cel mai semnificativ este episodul de extracţie autobiografică al copilăriei naratorului, unde imaginea unei familii nobile maramureşene, scăpătată, dar întreţinând cultul unuia dintre strămoşii săi, memorandist şi martir al neamului, se înscrie în linia romanului având ca temă societatea tradiţională ardelenească, reprezentat de Ioan Slavici sau de Liviu Rebreanu. *Cunoaştere de noapte* revine la tema crizei existenţiale, provocată în conştiinţa protagonistului, Ion Marina, „înalt funcţionar într-un minister cheie”, de moartea iminentă a soţiei sale. Şi de data aceasta efortul scriitorului se îndreaptă în direcţia reconstituirii, pas cu pas, a proceselor mentale care au generat anumite gesturi sau atitudini, în încercarea

Traian Iancu, Al. Ivasiuc, Radu Boureanu, Zaharia Stancu

de definire a personajului ca proces, ca realitate ce se autoconstruieşte (dar se şi automistifică) pe măsura revizuirilor şi a interpretărilor la care îşi supune propriul trecut: „Conflictul adevărat – scrie eseistul **I.** – este cel interior, lupta omului cu sine însuşi pe marele fluviu al confruntărilor istorice”. Odată cu romanul *Păsările*, tehnica scriiturii lui **I.** cunoaşte o schimbare semnificativă, datorată, cel mai probabil, criticilor care îi reproşau neglijarea epicului propriu-zis. De acum înainte îşi face apariţia tradiţionalul autor omniscient, care dezvăluie mobilurile mentale ale eroilor săi cu aceeaşi uşurinţă cu care descrie situaţiile şi fundalul istorico-social în care aceştia acţionează. Tematica abordată este şi ea diferită: de la problema puterii şi a autorităţii din *Păsările* la fresca socială din *Apa* şi la „tehnica loviturii de stat” din *Racul*, autorul încearcă explorarea unor zone tot mai largi ale realităţii, în efortul de a surprinde complicatele mecanisme sociale care guvernează desfăşurarea istoriei. Resortul de adâncime al prozei sale rămâne însă acelaşi: drama individului pus în faţa unor situaţii-limită, în care alegerea implică înscrierea fiinţei umane pe orbita unui complicat proces de autodefinire şi analiză interioară. Liviu Dunca, protagonistul din *Păsările*, revenit după o absenţă de douăzeci

de ani în orașul natal, este un ratat superior. Și-a consumat întreaga energie în sfidarea unei autorități ale cărei fețe, fie că este vorba de figura severă a bunicului, fie de forțe politice oculte încercând să îl determine să ia parte la o înscenare judiciară după tipicul comunist al anilor ’50, reprezintă același mecanism al opresiunii și strivirii fără scrupule a personalității umane. Drama lui Dunca, declanșată în momentul întoarcerii sale, când este pe punctul de a începe o relație cu Margareta Vinea, soția directorului unei mari uzine, este aceea a sterilității interioare: refuzul său de a fi complice la delațiune nu este urmat și de un gest constructiv, care să se constituie într-un nou început. „M-am oprit la cel mai important gest din viața mea, îi spune el Margaretei, la consecințele unui refuz, la cel mai înalt nu. Dar nici cel mai înalt nu nu are importanță, pentru că după aceea n-am reușit să spun nici un da, n-am reușit să găsesc ce trebuie să afirm.” Ratării lui Dunca îi sunt opuse ascensiunea socială și succesul lui Dumitru Vinea, personaj oarecum schematic și convențional, individ primitiv și vanitos, a cărui dominație necontestată în uzina pe care o conduce cu mână forte este expresia autorității înseși. Încercarea lui **I.** de a-și umaniza personajul, înzestrându-l cu un sentiment al golului și eșecului, care să îl așeze în galeria personajelor de tipul doctorului Ilea, este neconvingătoare. Bine construite artistic și perfect verosimile din punct de vedere uman sunt personajele Mateescu – cinicul coleg de șantier al lui Dunca, pentru care lașitatea și conformismul intră în firea lucrurilor, justificate fiind de violența unei istorii pe care omul nu o poate controla, Cheresteșiu – revoluționarul de profesie ajuns colonel de securitate, și Victorița – amanta vulgară a lui Dumitru Vinea, tip de femeie „infernală, versatilă și energică, nu lipsită de vocație erotică” (Eugen Simion) –, care se rețin datorită impresiei de prospețime și naturalețe a acțiunii directe, fără problematizări și ocoluri analitice obositoare. Expresie a preocupărilor moral-filosofice ale autorului este și *Racul*, roman politic, parabolă a dictaturilor sud-americane, dar trimițând în subtext la dictaturile comuniste. Personajul problematic este de data aceasta Miguel, cel care, fascinat de putere, dar incapabil să îi înțeleagă mecanismele intime, încearcă să-și prevină prietenii ce urmează a fi executați în virtutea unui plan diabolic imaginat de dictatorul Don Athanasios, plan la care personajul central este, în primă instanță, părtaș. Romanul *Apa* își plasează acțiunea în epoca tulbure de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, când, pe fondul foametei și al disoluției autorității statului, apar bande bine organizate de speculanți, și aduce în scenă un tip de personaj diferit. Provenit din mediile cele mai umile ale societății, Ion Lumei, zis Piticu, șeful speculanților dintr-un oraș din Ardeal, este prototipul gangsterului autohton, crud, violent și lipsit de scrupule, care exercită asupra avocatului Paul Dunca (un alter ego al autorului), o fascinație morbidă. Opera lui **I.** este întregită de două volume de eseuri, *Radicalitate și valoare* (1972) și *Pro domo* (1974), în care autorul abordează subiecte dintre cele mai variate, de la poezia lui Rimbaud la lectura critică a operelor de tinerețe ale lui Marx și de la Kandinsky la Lucrețiu Pătrășcanu și la rapoartele prezentate de Nicolae Ceaușescu la congresele Partidului Comunist. Dominantă rămâne, chiar și în rândurile despre Rimbaud, viziunea marxistă asupra istoriei (artei), în care artistul adevărat – cel vizionar – este exponentul revoluției permanente, „glasul conflictului dialectic”. Ideea de radicalitate – crede eseistul – pornită din revolta spiritului împotriva conformismului „precedă actul și programul revoluționar și îl fundamentează psihologic”, însă ea trebuie, pentru a-și împlini premisele, să fie fundamentată pe dialectica materialistă marxistă.

Drama pe care Al. Ivasiuc o insuflă personajelor sale vine din aceea că sincronizarea dorită a faptelor cu ideile se dovedește, la nivelul individului, iluzorie sau efemeră. Încercarea de a realiza unitatea superioară a ființei este, în ultimă instanță, o experiență a eșecului. Omul nu poate încheia cu sine un acord de durată, pentru că este mereu depășit, nu numai de presiunea uriașă a socialului (la care se poate adapta într-un fel sau altul), dar și de ceea ce este imprevizibil și nemeritat în destinul său.

MIRCEA MARTIN

SCRIERI: *Vestibul*, București, 1967; *Interval*, București, 1968; *Cunoaștere de noapte*, București, 1969; ed. postfață Gabriela Omăt, București, 1977; ed. îngr. și introd. Diana Adamek, Cluj-Napoca, 1998; *Păsările*, București, 1970; ed. pref. Nicolae Manolescu, București, 1977; ed. București, 1986; *Radicalitate și valoare*, București, 1972; *Corn de vânătoare*, Cluj-Napoca, 1972; ed. București, 1991; *Apa*, București, 1973; ed. pref. Ion Bogdan Lefter, București, 1987; *Pro domo*, București, 1974; *Iluminări*, București, 1975; ed. București, 1977; *Racul*, București, 1976; ed. București, 1994; *Interval. Corn de vânătoare*, îngr. Tita Chiper-Ivasiuc, București, 1997.

Repere bibliografice: Martin, *Generaţie, 115–125*; Cristea, *Interpretări, 119–122*; Damian, *Intrarea, 43–46*; Dimisianu, *Prozatori, 106–111*; Regman, *Cronicari, 208–221*; Stănescu, *Cronici, 107–128, 226–230*; Ciobanu, *Panoramic, 151–165*; Protopopescu, *Volumul, 182–201*; Regman, *Selecţie, 340–353*; Georgescu, *Printre cărţi, 136–143, 276–284*; Petrescu, *Scriitori, 97–109, 135–138*; Iorgulescu, *Rondul, 153–159*; Balotă, *Universul, 165–192*; Culcer, *Citind, 41–44, 179–186, 204–207*; Ştefănescu, *Preludiu, 182–190*; Ungureanu, *Proză, 157–165*; Georgescu, *Volume, 32–37*; Horodincă, *Studii, 160–227*; Regman, *Explorări, 20–28, 192–200*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *501–532*; Apolzan, *Casa, 154–184*; Mugur, *Profesiunea, 154–175*; I. Vitner, *Alexandru Ivasiuc. Înfruntarea contrariilor*, Bucureşti, 1980; *Alexandru Ivasiuc interpretat de…*, îngr. şi pref. Constantin Preda, Bucureşti, 1980; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră, 220–225*; Manolescu, *Arca*, II, *220–254*; Ţeposu, *Viaţa, 133–142*; Manolescu, *Teme*, VI, *125–128*, VII, *203–207*; Holban, *Profiluri, 204–218*; Cristian Moraru, *Proza lui Alexandru Ivasiuc*, Bucureşti, 1988; Leonte, *Prozatori*, II, *184–226*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *395–398, 486–489*; Micu, *Scurtă ist.*, III, *159–165*; Cornea, *Semnele, 204–210;* Petrescu, *Studii transilvane, 63–77*; *Dicţ. analitic*, I, *43–44, 234–235, 251–253*, IV, *11–14*; *Dicţ. esenţial, 423–426*; Sanda Cordoş, *Alexandru Ivasiuc*, Braşov, 2001; Manolescu, *Lista*, II, *170–186*; Ion Bogdan Lefter, *Alexandru Ivasiuc, ultimul modernist*, Piteşti, 2001; Ştefănescu, *Istoria, 623–630*; Manolescu, *Istoria, 1136–1141;* Popa, *Ist. lit.*, II, *673–675*. ***L.H.***

IVAŞCU, George (22.VII.1911, Cerţeşti, j. Galaţi – 21.VI.1988, Bucureşti), gazetar, critic şi istoric literar.

Este fiul Mariei (n. Bulgaru) şi al lui Dumitru Ivaşcu. Urmează liceul la Bârlad (absolvindu-l în 1929) şi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Iaşi (luându-şi licenţa în 1933). În 1975 a obţinut titlul de doctor în filologie cu teza *Istoria literaturii române, I. De la începuturi până la Junimea.* Paralel cu activitatea publicistică, a desfăşurat şi una didactică în cadrul Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti, unde între 1958 şi 1968 a fost şi şeful Catedrei de istoria literaturii române. A debutat în 1934, cu o cronică literară, în revista „Manifest", la care a fost unul dintre redactori, iar editorial cu primul volum dintr-o culegere de articole, *Confruntări literare* (1966), după ce figurase ca editor al unui volum de poezii ale lui Lucian Blaga (1962) și întocmise o antologie a reportajului românesc de la 1829 la 1866, *Reflector peste timp*, apărută în 1964. Întreaga activitate a lui **I.** stă sub semnul jurnalisticii atât ca tip de abordare a fenomenului literar şi ca stil/limbaj al demersului critic, cât şi ca activitate în sine, de la publicistica politică şi culturală până la întemeierea, organizarea şi conducerea unor gazete. Ucenicia şi-a făcut-o ca secretar de redacţie la „Jurnalul literar" al lui G. Călinescu (1939), o diagramă a acestei activităţi constituind-o amănunţitele relatări redacţionale din scrisorile către director publicate în volumul al doilea din *Confruntări literare*. Între 1955 şi 1971 a condus, ca redactor-șef și director, revista „Contemporanul", iar din 1971 până la moarte a fost director la „România literară", unde a susţinut şi o rubrică de actualităţi politice. A mai fost redactor-şef la ziarul „Victoria" al lui N.D. Cocea în anii 1945–1946, al lunarului de politică externă „Lumea" între 1963 şi 1966, al revistelor „Arcades" şi „Revue roumaine". A fost prezent cu articole literare şi de politică externă în „Însemnări ieşene" şi la „Iaşul" (unde este prim-redactor, folosind și pseudonimele Radu Vardaru, Ioana Mălin, Paul Darie ș.a.), apoi la „România liberă", „Lupta de clasă" (la rubrica „Istorie şi critică literară"), „Gazeta literară", „Luceafărul", „Viaţa românească", „Analele Universităţii Bucureşti", „Cahiers roumains d'études littéraires" ş.a. Membru al Partidului Comunist încă din perioada de ilegalitate a acestuia, în 1948 e implicat în procesul grupului Lucreţiu Pătrăşcanu şi condamnat mai întâi la moarte, apoi la temniţă grea, pentru ca în 1954, după revizuirea procesului, să fie declarat nevinovat şi eliberat. A fost membru al Consiliului Ziariştilor din România, responsabil al Centrului Român al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor Literari începând cu 1971 şi membru în Comitetul executiv al acesteia.

Formaţia lui **I.** a fost marcată de critica deterministă, pozitivistă şi marxistă, dar şi de modelul determinismului mai suplu al lui G. Ibrăileanu – profesor admirat de tânărul comentator literar –, ca şi de înclinaţia acestuia către ideologia literară. Un alt model este G. Călinescu, teoreticianul criticii creatoare, dar şi autorul *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* din 1941, care încă din paginile „Jurnalului literar" şi apoi în marea

Zoe Dumitrescu-Bușulenga, George Ivașcu și Octavian Paler

lui sinteză îl menţiona pe **I.**, „excelentul deocamdată jurnalist literar", „capabil de a redacta revista în marginile programului absolut, instruindu-se mereu cu un mare devotament pentru o idee". Călinescu intuia astfel una dintre coordonatele activităţii lui **I.**, care s-a mărturisit el însuşi, mai târziu, drept „ziarist militant", înţelegând militantismul ca „mediere" între personalitatea culturală şi opinia publică, ca factor de „orientare" şi „educare" a gustului, nu doar de informare. Intervenţiile lui, chiar şi atunci când înclină spre forma de studiu, păstrează un aer de propedeutică şi de onorabilă vulgarizare didactică. De o asemenea factură sunt cele câteva articole literare din *Jurnal ieşean* (1971), unde marea majoritate a cuprinsului o constituie comentariile de politică internă şi europeană, şi cele mai multe dintre cele strânse în *Confruntări literare* (I–III, 1966–1988), unde se află și pagini din presa anilor '30–'40. Aici, pe lângă cronicile literare scrise în maniera foiletonisticii fără pretenţii, se află câteva studii, între care cel despre Ion Creangă (*Semnificaţia operei*, 1937) este remarcabil prin modernitatea analizei. Criticul apelează la structuralismul promovat de René Wellek (*The Literary History*), prezentat după buletinul Cercului Lingvistic de la Praga din 1936. Fără să o numească astfel, **I.** se opreşte exclusiv asupra literarităţii operei lui Ion Creangă, remarcând specificul râsului („jovial" şi „bonom") şi, în premieră, dramaticitatea. Demne de interes sunt şi comentariile la M. Eminescu („scenografia ideilor" în *Memento mori*, peisajul *ciné-vérité* din poeme ca *Privesc oraşul…*) şi Calistrat Hogaş („peisagist al sublimului", interpret panteist al universului). Preferinţei pentru presa literară îi datorează **I.** şi o primă antologie a reportajului românesc subîntinzând epoca 1829–1866: *Reflector peste timp*. Culegerea cuprinde multe texte din pagini de revistă, pe care antologatorul le transcrie acribios. Cea de-a doua coordonată a personalităţii lui **I.** este relevată pentru prima dată mai clar de o altă culegere, *Din istoria teoriei şi criticii literare româneşti. 1812–1866* (I, 1967), care reflectă înclinaţia pentru istoria ideilor, a ideologiei literare. Lucrarea – prevăzută, cum rar se întâmplă, şi cu un indice tematic – a fost mult folosită la vremea sa şi datorită faptului că majoritatea articolelor erau scoase pentru prima dată din paginile periodicelor şi editate – cu scrupul filologic – în volum. *Istoria literaturii române* (I, 1969; Premiul Uniunii Scriitorilor) are în vedere, la rândul ei, mai cu seamă ideologia literară şi culturală, surprinsă în contextul istoriei politice şi sociale româneşti şi europene. Cele cinci mari secţiuni – *Epoca genezelor (sec. X–XVI), De la o cultură medievală spre o cultură naţională*, *Clasicii literaturii române vechi*, *Epoca „luminilor"*, *Constituirea literaturii române moderne* – se opresc înainte de Junimea, fiind guvernate în structura şi orientarea lor de câteva idei generale, între care caracterul unitar şi organic al literaturii române, caracterul naţional şi apartenenţa sa europeană. În mod evident (şi declarat) *Istoria…* nu e străină de construcţiile lui G. Călinescu, în primul rând, ca și de cele ale lui N. Iorga, Ovid Densusianu, N. Cartojan, Şt. Ciobanu, D. Popovici, dar nici de un anume spirit al epocii în care a fost scrisă şi care exalta, propagandistic, ideea naţională, actualizând istoria nu o dată abuziv (de exemplu, capitolul *Mihai Viteazul în cultura română*). Fiind vorba mai ales de o istorie a ideologiei culturale şi literare, decalajele cantitative dintre capitole devin explicabile. I. Budai-Deleanu, Costache Conachi, I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri

şi N. Filimon sunt expediaţi ca scriitori, dar se insistă asupra reprezentanţilor Şcolii Ardelene şi a lui M. Kogălniceanu, N. Bălcescu sau Cezar Bolliac ca ideologi. O mare atenţie (şi un amplu spaţiu) se acordă literaturii vechi şi Şcolii Ardelene – privită de G. Călinescu „din avion" –, tratate aici cu o surprinzătoare erudiţie istorică şi literară. O idee inedită – însă discutabilă – e aceea că literatura religioasă are o pondere mult mai mică decât s-a crezut, ca şi cărţile populare, şi că, în schimb, „caracterul *masiv laic* al culturii noastre vechi" a fost ignorat (autorul ţine să demonstreze, de pildă, rolul mare al „literaturii curţilor domneşti"). *Istoria…* – care nu a mai continuat – cuprinde un bogat material iconografic, înţeles călinescian, ca parte integrantă a textului. Micromonografiile *Titu Maiorescu* (1972), *Dobrogeanu-Gherea* (1972) şi *Nicolae Filimon* (1977) sunt lucrări de iniţiere, scrise clar, accesibil, uneori într-o apăsată notă sociologizantă. De menționat și implicarea lui **I.**, începând cu anul 1962, în readucerea scrierilor lui Lucian Blaga în circuitul cultural prin edițiile pe care le-a semnat.

G. Ivaşcu nu este un istoric literar de formulă clasică, ci mai degrabă un comentator de subiecte de istorie literară la un mod jurnalistic distins, cu pasiune pentru întreţinerea unui cadru de cultură prin presa de specialitate. Istoria literară este adusă la nivelul de circulaţie al bunurilor cotidiene şi de informaţie accesibilă publicului nespecializat. Ideaţia istorico-literară a lui G. Călinescu va fi turnată în tiparele coloanei de revistă şi de ziar.

MARIN BUCUR

SCRIERI: *Confruntări literare*, I–III, Bucureşti, 1966–1988; *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1969; *Jurnal ieşean*, Bucureşti, 1971; *Titu Maiorescu*, Bucureşti, 1972; *Dobrogeanu-Gherea*, Bucureşti, 1972; *101 tablete*, Bucureşti, 1974; *Nicolae Filimon*, Bucureşti, 1977; *Profil de epocă*, Bucureşti, 1981. **Ediții:** Lucian Blaga, *Poezii*, pref. edit., București, 1962, *Hronicul și cântecul vârstelor*, pref. edit., București, 1965, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, București, 1966, *Poezii*, București, 1967, *Poezii*, I–II, pref. Mircea Tomuș, București, 1968. **Antologii:** *Reflector peste timp (Din istoria reportajului românesc). I (1829–1866)*, Bucureşti, 1964; *Din istoria teoriei şi criticii literare româneşti*, vol. I (1812–1866), Bucureşti, 1967; *Cumpăna cuvântului*, Bucureşti, 1978 (în colaborare cu Antoaneta Tănăsescu).

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist., lit.* (1941), *8*, *883*, *Ist. lit.* (1982), 6, 969; Şerban Cioculescu, *O antologie a reportajului nostru*, GL, 1964, 49; Mircea Iorgulescu, [*George Ivaşcu*], ARG, 1970, 4, RL, 1989, 25; Sasu, *Progresii*, *158–160*; Ciobanu, *Panoramic*, *220–224*; Stănescu, *Poeţi şi critici*, *155–161*; Bucur, *Istoriografia*, *572–573*; Călinescu, *Opere*, XII, *118,1087*, *passim*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *193*; Sângeorzan, *Anotimpurile*, *99–110*; George Muntean, *Schiţă de portret*, RITL, 1986, 4; Nicolae Mecu, *Demnitatea „criticii jurnalistice"*, RITL, 1986, 4; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *670–672*; Micu, *Ist. lit.*, *756–757*; Zamfirescu, *Istorie*, II, *325–361*; Ștefănescu, *Istoria*, *337–339*; Manolescu, *Istoria*, *9*, *29*, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1024*. ***N.M.***

IVĂNCEANU, Vintilă (26.XII.1940, Bucureşti – 7.IX.2008, Essaouira, Maroc), poet, prozator, eseist.

Este fiul Anei Cleopatra (n. Aslan) şi al lui Şerban Ivănceanu, cadru didactic la Facultatea de Drept din Bucureşti. Învaţă la Liceul „I.L. Caragiale" din Bucureşti, absolvindu-l în 1957. S-a îndreptat spre o carieră la antipodul poeziei, urmând Şcoala Financiară (1957–1959) şi Academia de Studii Economice din Bucureşti, încheiată în 1966. Studentul la secţia evidenţă contabilă a debutat cu poezii în 1964 la revista „Contemporanul" şi a mai publicat în „Luceafărul", „Gazeta literară", „Ramuri", „Amfiteatru" ş.a. A frecventat cenaclul Junimea şi cenaclul Uniunii Scriitorilor. Cartea sa de debut, *Cinste specială* (1967), este recomandată de prefaţa lui Miron Radu Paraschivescu, în care se subliniază oportun, ca alibi ideologic, distanța generației lui **I.** de suprarealismul lui André Breton: „Prin fantastic și vis și absurd se realizează niște ipoteze ale cunoașterii. De aceea, tuturor acestor poeți le este comună o atitudine polemică, angajată, curajoasă, dialogul distructivo-constructiv, poziția fermă și deschisă față de problemele sociale". În 1971 **I.** s-a stabilit la Viena, unde a publicat mai multe cărți (proză, eseuri, versuri) în limba germană şi, după o experienţă de editor, s-a consacrat regiei de teatru, punând în scenă autori ca Samuel Beckett sau Boris Vian ș.a.

Considerat un reprezentant al „neoavangardei româneşti" sau al unui al treilea val, integrat grupului de onirici (Leonid Dimov, D. Ţepeneag, Virgil Mazilescu ş.a.) publicaţi în revista „Amfiteatru",

I. este un nonconformist șocând cu stoicism în limitele epocii, inventivitatea colportării imagistice și libertatea în planul referințelor religioase sau sexuale fiind controlate prin orientarea ideologică „progresistă", aparținând unui „antiburghez, antimilitarist și nebunatic simpatic" (Marian Popa). O poziție caracteristică apare în volumul de debut într-un poem care combină, motivându-le prin adoptarea unei perspective infantile, tema antirăzboinică, absurdul contaminat cu umor negru, dramatismul: „S-a-ntors tata din război,/ Fără cap, fără cap,/ Noi ne-am dus pe la vecini,/ Ţopăind, ţopăind,/ Şi ne-am lăudat că tata/ N-are cap, n-are cap./ Şi pe tata l-am culcat/ Fără plâns, fără plâns,/ Într-un pat de-argilă albă/ Fără arcuri, fără arcuri./ Mama singur-a ţipat,/ Numai mama, numai mama,/ A-nceput să-şi smulgă părul/ Negru, negru, negru, negru./ Popa a cântat frumos,/ După carte, după carte,/ Apoi am plecat acasă/ Fără tata, fără tata" (*Cor de copii)*. Insurgent cu tonus juvenil, lui **I.** i-a plăcut să jongleze cu aluzii livreşti şi cu imagini marcat insolite. O sugestie pentru tam-tam-ul vizat prin poezia din *Cinste specială* e cuprinsă în două sonete care deschid și închid volumul: „Împerecheaţi-vă, cuvinte,/ Ca plumb şi pulbere în flinte/ Vărsaţi din alfabet borhotul!" și „Îmi trebuie alte cuvinte,/ Neprihănite vaci și sfinte/ Să le atârn într-un cârlig// De jertfă, să le biciuiesc/ Ca pe un cal și să le cresc/ Într-un incubator, la frig". Poetul cultivă atipicul logic şi combinatoriu. Consecvent onirismului programatic, el operează permutări ale unor elemente luate din existentul empiric sau simbolic după o serie de reguli care aparţin aerului bizar, impregnat de libertăţi, propriu ordonării percepţiei din vis. Structurarea versurilor mizează pe abrevierea relaţiilor uzuale dintre obiecte, pe deformarea consecuţiilor, pe raţionamente false sau absurde, pe manipularea mecanismelor cauzale. De cele mai multe ori însă „zborurile în supralogică" (Valeriu Cristea) sunt executate din plăcerea pură a a(l)titudinii: „Monezile pe şina de tramvai/ Lângă femeile fără sutien/ Şi-atâtea lacrimi de valet/ Pe morţii slabi din anticameră". Tatonările sexualului sunt destul de îndrăznețe pentru epocă: „Dezbracă-ți bluza neagră, hai/ […] Petrece-ți brațele mai iute/ Pe gâtul meu, care asmute/ Cocoșii în coteț divin" (*Sonet*). Aici apare și cea mai cunoscută strofă a lui **I.**, care-și datorează notorietatea prezenței în *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda: „Iubito, mă gândesc la tine/ Ca un borfaș la ceasul unui lord!/ Și se ciocnesc în carnea mea drezine/ Și caii au atac de cord" (*Moartea trubadurului*). Cartea următoare, *Versuri* (1969), aduce câteva schimbări: trimiterile religioase distorsionate ireverențios abundă („Patru fluturi spală-n clavir/ Pruncul născut în steaua cu bile", „Îngerii umblă pe trotinete", „Dumnezeu s-a-necat în propria lui transpirație", „Arhanghel plin de pete pe aripi și pe bot"), ca şi cele livreşti, atitudinea poetului capătă dexterităţi mai evidente în sensul bufoneriei ludice şi al impertinenţei imperturbabile, căci **I.** jonglează cu aceste surse ca şi cum ar arunca în aer mingi colorate. Referinţele sunt răstălmăcite, deformate, alăturate în bătaie de joc într-o vecinătate heterotopică, lipsită de alt sens decât acela dat de ineditul ritmat și aiuristic al situaţiei. Se poartă declamația erotică cu perversiuni comparative, asociative sau chiar gustative: „Din al tău pântec galben, pelicanul/ Ciungul dă de pomană la calic:/ Maţe de fildeş înroşind Oceanul/ Iubita mea, eşti alba Moby Dick!// Iubita mea, şi eşti o cantilenă/ topită în grăsime de balenă/ Când soarele se varsă în adânc,// De marmoră şi silex şi porfire,/ Ca untdelemnurile în tingire./ Iubita mea, din trupul tău mănânc". Impresia, facilitată cu intenţie cititorului, este de creaţie a unui François Villon contemporan şi dement, care aspiră să panorameze „Submarinele de aur/ Plutind prin creierul unui nebun". *Vulcaloborgul și frumoasa Beleponjă* (1971) oferă un bestiar grotesc în care se înscriu Vulcaloborgul, Piul, Centaushohaim, Ciucul, Pocovățul, Helsingformul, Eventricula, Retemortul, Strâmboseporul, Lilibrada și Gudronofagul, competitori pentru grațiile celei numite „frumoasa Beleponjă" într-o zoomahie care duce la moartea tuturor. Iată descrierea Eventriculei: „Frații mei din ceruri, nu există/ Ființă mai hidoasă ca Eventricula./ Dacă întâlnește o femeie tristă/ Imediat îi rupe rochia și clavicula./ În formă de cange el este,/ Lipsit total de auz,/ Rechinii îi sunt neveste,/ Are amant un câine andaluz" ș.a.m.d.. Romanul *Până la dispariție* (1968), una dintre cele mai experimentale scrieri din perioada postbelică de până la această dată, forțează limitele incoerenței prin dislocare cronologică, elipse, salturi narative (în măsura în care se poate vorbi de o narațiune), tratament poetic aplicat prozei, derive monologice sau dialogice etc. Din câte se poate ghici, ar fi vorba, ca în *Martin cel avid* de

William Golding, de filmul vieții lui Ion Dragalina desfășurat înaintea morții, după ce evadează dintr-un spațiu opresiv (temă principală a cărții – ancheta). Nu lipsesc pasajele metatextuale care execută critica („În general, autorul lucrării *Până la dispariție* scrie prost"), analiza și descrierea romanului, notându-se „interferențele de planuri real, confesional, descriptiv și oniric, ireal și absurd". Proza lui **I.** își atinge vârful odată cu „romanul" *Nemaipomenitele păţanii ale lui Milorad de Bouteille* (1970). Se recontextualizează aici, de la o distanţă ironică şi autoironică à la Laurence Sterne, aparatul laborios al biografiilor şi genealogiilor întâlnite în proza secolelor XVII–XVIII. Prelucrarea „izvoarelor" e realizată cu o ingenuitate prefăcută, de tip Borges: sursele fanteziste sunt consemnate, colate, luate în serios, corectate în părţile prea de tot incredibile, interpretate detectivistic în funcţie de enciclopedia unor cunoştinţe inventate. Sunt introduse şi pastişate diverse subcoduri literare, fiind frunzărite registrele convenţionale de genul aforismelor, panseurilor, schimbului epistolar. Personajul autorului este introdus prin intermediul unui jurnal de creație à la Gide; dar acesta nu e decât un pretext narativ pentru ca autorul să dea cu tifla ficțiunii sale: „Astăzi mi-au telefonat de la Biblioteca Academiei şi m-au anunţat că în nişte infolii din sec. al XIV, recent achiziţionate, cercetătorii au dibuit subsoluri masive privitoare la Dorothea şi Nevermoor. Prea sunt complecşi; mai ducă-se pe pustii!". În partea a doua a cărţii apar aşa-zisele scrieri ale lui Milorad de Bouteille, valorificând sec motive de natură senzaţională, miraculoasă, morbidă, stranie, detectivistică, absurdă, fantastică, metaliterară; ele reprezintă partea cea mai rezistentă a literaturii lui **I.**, care ar putea activa resortul recuperării sale.

SCRIERI: *Cinste specială*, pref. Miron Radu Paraschivescu, Bucureşti, 1967; *Până la dispariţie*, Bucureşti, 1968; ed. (*Aus*), tr. Heidi Dumreicher, Frankfurt am Main, 1971; *Versuri*, Bucureşti, 1969; *Nemaipomenitele păţanii ale lui Milorad de Bouteille*, Bucureşti, 1970; ed. (*Unser Vater der Drache*), tr. Heidi Dumreicher, Viena–München–Zürich, 1972; *Vulcaloborgul și frumoasa Beleponjă*, Bucureşti, 1971; *Sodom*, Viena, 1978; *Stumm*, Viena, 1990; *Prozessionstheater. Spuren und Elemente von der Antike bis zur Gegenwart* (în colaborare cu Johannes C. Hoflehner), Köln, 1995; *ZeroKörper. Der abgeschaffte Mensch* (în colaborare cu Josef Schweikhardt), Viena, 1997; *Triebwerk Arkadien: 1899/1999. Zweimal Fin de Siècle* (în colaborare cu Josef Schweikhardt), Viena, 1999; *Begra*, Viena, 2000; *Aktionismus all inclusive*, Viena, 2001; *Mahúra oder die Weltschöpfung in fünf Tagen*, Viena, 2002; *Ausgewählte Gedichte*, Viena, 2005; *KKK. Kunst. Klang. Krieg* (în colaborare cu Josef Schweikhardt), Viena, 2008.

Repere bibliografice: Marian Popa, *Vintilă Ivănceanu sau Dreptul la tiribombă*, LCF, 1968, 10; D. Micu, *„Cinste specială"*, GL, 1968, 21; Mihail Petroveanu, *„Cinste specială"*, VR, 1968, 10; Valeriu Cristea, *„Până la dispariție"*, RL, 1969, 3; Mihai Ungheanu, *„Versuri"*, LCF, 1969, 8; Lucian Raicu, *„Versuri"*, RL, 1969, 11; Nicolae Manolescu, *„Versuri"*, *„Până la dispariție"*, CNT, 1969, 15; Ov. S. Crohmălniceanu, *Romane ale tinerilor*, VR, 1969, 5; Dimisianu, *Prozatori*, *149–150*; Dan Laurenţiu, *„Nemaipomenitele păţanii ale lui Milorad de Bouteille"*, LCF, 1971, 9; Nicolae Balotă, *„Nemaipomenitele păţanii ale lui Milorad de Bouteille"*, RL, 1971, 13; Ruxandra Cesereanu, *Vintilă Ivănceanu şi Evul Mediu modern*, RL, 1991, 30; I. Negoiţescu, *Vintilă Ivănceanu, scriitor oniric*, CNP, 1991, 33; *Dicţ. scriit. rom.* II, *672–676*; *Dicţ. analitic*, IV, *607–608*; Gabriel Dimisianu, *In memoriam Vintilă Ivănceanu*, RL, 2008, 37; Popa, *Ist. lit.*, II, *398–399*; Manolescu, *Enciclopedia*, *441–442*; Soviany, *Cinci decenii*, I, *147–151*. ***M.I.***

IVĂNCESCU, Ruxandra (25.VII.1963, Brașov), prozatoare, eseistă. Este fiica Stelei Ivăncescu (n. Moisin), jurist, și a lui Aurel Ivăncescu, inginer. A absolvit Facultatea de Filologie, secția română–engleză, a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj (1986). Este conferențiar la catedra de limba și literatura română a Universității Transilvania din Brașov. A debutat publicistic în „Echinox" (1984). A mai colaborat la publicațiile „Astra", „Vatra", „Interval", unde a publicat eseuri, studii critice și cronici literare. A coordonat, împreună cu Ana Popescu, volumul *111 romane celebre într-o singură carte* (1998).

O nouă viziune asupra prozei române contemporane (1999), prima carte de autor publicată de **I.**, este o colecție de eseuri și cronici dedicate nu doar prozei contemporan, ci și contextelor mai largi – naționale și globale – în care aceasta (în special literatura optzecistă) se înscrie. *Ștefan Agopian* (2000) este o micromonografie construită pe teza vocației antirealiste și ludice a prozatorului. La origine teză de doctorat, *Paradisul povestirii – memorie și realitate trăită în povestirea tradițională* (2004) oferă un excurs comparatist, de factură mai mult didactică, în istoria temei. *Marañon sau Adevărata istorie a descoperirii Lumii Noi* (2008) e un roman de aventuri, demistificare a călătoriei lui Cristofor Columb către Americi din perspectiva unui francez născut la 1470. În mod curios, cartea evită culoarul rescrierii postmoderne, preferând o situare genuină în interiorul

codului revizitat. Mai puțin reușit este *Ochiul dragonului* (2012), construit în jurul mitului lui Vlad Țepeș/Dracula, dar nici el o metaficțiune istoriografică. Acțiunea se învârte în jurul unui medalion misterios, care ar fi aparținut preoților egipteni ai lui Isis înainte de a intra în posesia familiei Drăculeștilor. Romanul e construit pe mai multe planuri temporale (medieval, contemporan) și geografice (Germania, Veneția, Țările Române, Constantinopol). Abundă coincidențele cu totul improbabile. **I.** uită să demistifice convențiile, producând finalmente un tom romanțios prea puțin reflexiv.

SCRIERI:. *O nouă viziune asupra prozei române contemporane*, Pitești, 1999; *Ștefan Agopian*, Brașov, 2000; *Paradisul povestirii – memorie și realitate trăită în povestirea tradițională*, Pitești, 2004; *Marañon sau Adevărata istorie a descoperirii Lumii Noi*, București, 2008; *Ochiul dragonului*, București, 2012.

Repere bibliografice: Cornel Moraru, *Timpul „vrăjit" al lecturii*, VTRA, 2000, 4; Mihai Dragolea, *O nouă aventură în draga de papirosferă*, VTRA, 2001, 4–5; Catrinel Popa, *„Ștefan Agopian"*, OC, 2001, 73; Adriana Stan, *Sarea și piperul lui Dumas*, VTRA, 2009, 4. ***M.I.***

IVĂNESCU, Alexandru (17.III.1924, Cinişeuţi–Orhei), poet, traducător. Începe şcoala în satul natal, dar familia este obligată să plece în refugiu, iar **I.** îşi continuă studiile la Craiova, unde îşi dă şi bacalaureatul. Între 1944 şi 1950 urmează Facultatea de Medicină din Bucureşti. Până în 1958 este medic militar, apoi medic internist şi psihiatru în Capitală. A debutat cu poezia *Prăbușire* în revista „Iaşul literar" (1963), iar editorial cu volumul *Balerina de fier*, apărut în 1970.

În versurile din *Balerina de fier* **I.** se defineşte ca un poet descriptiv animat de o vagă nelinişte, fără o viziune proprie. Poemele, majoritatea pasteluri, sunt construite melodic, pe o structură muzicală repetitivă, apropiată de cea a baladelor minulesciene. Prozodia e tradiţionalistă (versuri scurte, fără ingambament, rimate), notaţia descriptivă (inclusiv la nivel lexical) depăşeşte rar pragul unui lirism factice, convenţional. De cele mai multe ori imaginile se nasc prin asociaţii, analogii, dar există şi imagini disparate, metafore imprevizibile, reuşite, care se pierd însă în contexte diluate. În poezia din *Peisaje* (1975), *Solii de toamnă* (1978) şi *Arlechin* (1982) se continuă linia descriptiv-muzicală, dar o viziune mai personală pare că prinde contur în poeme de factură expresionist-onirică ori realizate prin tehnica, simbolistă, a sugestiei. *Arlechin* e cel mai bun volum al lui **I.**, unde versul capătă o mai conturată personalitate, articulat sub semnul lumii şi al literaturii ca teatru. Primele poeme exersează încă maniera descriptivă în tonalitate elegiacă – un tablou dominat de înserări, păsări, şoapte, căderi –, în care eul poetic e mai mult o prezenţă discursivă decât lirică: „Ram de măslin purtam./ Şarg eram în amurgul/ de tamburină./ Mă-mpiedicam în cercuri – cercuri/ desprinse din siluete de cal/ galopând/ ah! în tăceri depărtându-se..." (*Elegie*). Câteva durităţi, imagini percutante, oximoronice, tulbură ritmul egal al versurilor: „luna era cu flegmon", „fluturi zboară, prin ţeastă/ trişti", „ca o blană de animal bolnav/ seara cădea pe caldarâm", „un Hristos cu dinţi de cal/ rânjind la stele" etc. Pe măsură ce devine mai dur, poetul devine şi mai livresc, iar majoritatea poemelor se desfăşoară ca o bufonerie crudă, în care se amestecă Shakespeare, Whitman, Sofocle, Faulkner ş.a. Moartea, negrul, încremenirea şi roata (calul încremenit, precum în *Proiect pentru un monument eqvestru*), absurda comedie umană şi literară devin teme constante, de unde şi cinismul, ironia, mizantropia uşor oraculară, care acum iau locul sentimentalismului. Apetenţa pentru discursiv rămâne, uneori cu izbucniri onirice ori expresioniste, adesea cu accente vădit whitmaniene (*Expoziţii în vis*), dar există şi câteva poeme concentrate, care se reduc la juxtapunerea unor cuvinte-simbol. La scrierile poetului se adaugă mai multe volume de traduceri, realizate pare-se fără un program anume.

SCRIERI: *Balerina de fier*, cu ilustraţii de Constantin Piliuţă, Bucureşti, 1970; *Peisaje*, Bucureşti, 1975; *Solii de toamnă*, Bucureşti, 1978; *Arlechin*, Bucureşti, 1982. **Traduceri:** G. Bacovia, *Poezii – Stihi*, ed. bilingvă, pref. Florin Mihăilescu, Bucureşti, 1972; *Povestea frumoasei Hacikazuki. Basme japoneze*, pref. Corneliu Bărbulescu, Bucureşti, 1976; P.K. Iavorov, *Versuri*, pref. trad., Bucureşti, 1977; Victor Sivetidis, *Fratele meu Prometeu*, Bucureşti, 1980; Gheorghi Semeonov, *Dresură liberă*, pref. Tatiana Nicolescu, Bucureşti, 1980; Liubomir Levcev, *Mănuşa de fier*, pref. Vasile Nicolescu, Bucureşti, 1980; Vladimir Makanin, *Portretul unei tinere femei*, Bucureşti, 1983; *Frumoasa Otikubo. Povestea bătrânului Taketori*, pref. trad., Bucureşti, 1986; Velimir Hlebnikov, *Opere alese*, îngr. şi introd. trad., pref. Valeriu Cristea, Bucureşti, 1999.

Repere bibliografice: Ilie Constantin, *„Balerina de fier"*, RL, 1970, 43; Gheorghe Lateş, *„Peisaje"*, CRC, 1975, 42; Mircea Iorgulescu, *Evoluţii lirice*, RL, 1978, 26; Petru Senaci, *„Solii de toamnă"*, O, 1978, 49; *Lit. rom. cont.*, I, *716–717;* Mircea Croitoru, *Încă o dată Hlebnikov*, ST, 2001, 3. ***R.D.***

IVĂNESCU, Cezar (6.VIII.1941, Bârlad – 24.IV.2008, Bucureşti), poet, traducător.

Este fiul Xantipei (n. Naum) şi al lui Dumitru Ivănescu, medic veterinar. A absolvit școala elementară și liceul la Bârlad (1959), după care a urmat cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi (1960–1966), obţinând licenţa în 1968. Între 1969 şi 1971 a fost, pe rând, profesor de limba şi literatura română în Transilvania şi în Moldova şi redactor la „Almanahul literar" al Uniunii Scriitorilor şi la revista „Argeş" din Piteşti. Din 1971 începe o suită de spectacole de muzică şi poezie, acompaniat de propria-i orchestră, Baaad; reînviind tradiţia menestrelilor medievali, poetul îşi pune pe muzică versurile, dar interpretează şi poeme de Pindar, Rutebeuf, Villon, Baudelaire, Eminescu şi Bacovia. În 1974 devine redactor al revistei „Luceafărul", poziţie pe care o deţine până în 1990. Din 2000 este director al Editurii Junimea din Iaşi. A debutat în 1959 la revista „Luceafărul", colaborând şi la „Convorbiri literare", „Orizont", „România literară" ş.a. Cel dintâi volum, *Rod* (1968; Marele Premiu al Festivalului Naţional de Poezie de la Iaşi), deschide un ciclu în care vor intra *Rod III* (1975) şi *Rod IV* (1977).

Poet senzual şi fantast, în opera căruia rafinamentele moderniste se îmbină cu inspiraţia folclorică şi lirica trubadurescă, **I.** are personalitatea original-insolită a unui aed rătăcit printre contemporani. De la semnul exclamării cu care îşi începe fiecare strofă la tonalitatea arhaizantă, incantatorie a expresiei şi la tendinţa reluării versurilor în refrene, poezia sa poartă pecetea unui lirism originar, primitiv cu ostentaţie, în care textul nu mai este destinat lecturii, ci recitării. De altminteri, poetul îşi cânta versurile, acompaniindu-se la diverse instrumente muzicale, în spectacole ce-şi propuneau să refacă o unitate primordială pierdută. Volumele din ciclul *Rod*, construite în jurul a două simboluri divergente ca semnificaţie, dar psihic complementare – rodul, semn al comuniunii şi al integrării, şi turnul, semn al izolării –, sunt mărturia impregnată de spaimă a durerii de a fi în lume, bocetul grav şi sincopat al căderii în timp: „! suferinţele mari se făcură/ de cum am ieşit din tine,/ ca un ochi din orbită,/ toată căldura soarelui/ menită fu să mă usuce…!". În această perspectivă, rodul nu este fructul matur al toamnei, cu coaja strălucitoare şi rezistentă, ci floarea proaspăt fecundată, delicată şi efemeră, germenele miraculos încolţit în grădina amniotic-paradisiacă a începuturilor. Nostalgia constitutivă a lirismului vizează la **I.** „mirabila sământă", clipa primară a existenţei dincolo de care nu mai există decât devenire crepusculară şi moarte. Iar semnul irevocabil al morţii este trupul, veşmântul material a cărui contemplare provoacă oroare şi dezgust: „! nu-şi uită carnea tiparul ei ciudat:/ veşnice creştete umede se-ndeasă spre mine,/ ca o pasăre deasupra unei oştiri le văd foind şi mă sperii". În fapt, e vorba de o senzualitate întoarsă, lipsită de finalitate, în orizontul căreia spaima de moarte devine spaimă de sexualitate, iar iubirea, „săgeata care a nimerit călcâiul lui Ahile", nu este decât celălalt nume al procesului de pervertire, corupţie şi descompunere. Dualitatea Eros–Thanatos marchează întreaga viziune lirică a lui **I.**, de la reluarea unor motive romantice consacrate, precum cel al fetei tinere pe patul morţii, la coagularea alegorică a imaginii sfârşitului în figuri de nimfete: „! presimt cum va/ veni moartea/ […] într-o dimineaţă/ ca aceasta, ducându-mă la apă am/ întâlnit o fetiţă/ pe care ţi-am arătat-o şi ţie,/ numind-o un pic depravată,/ căci se purta cu o rochie albastră/ cu un umăr gol…/ am privit-o mai cu atenţie/ şi m-au surprins/ ochii ei încercănaţi enorm/ şi buzele palide de femeie/ şi glasu-i moale ca o deschidere de petale –/ am întrebat-o: cine eşti? tu eşti?/ şi mi-a răspuns: eu sunt!". Deprimat şi exasperat de pecetea telurică a condiţiei umane, într-o lume în care perfecţiunea şi concretul senzorial se exclud fără putinţă de conciliere, poetul închipuie ca refugiu împotriva angoasei existenţiale un tărâm fabulos, Baaadul, locul „transcendenţei desăvârşite a morţii", în care devenirea este abolită. În cetatea imaginată, poetul nu este de găsit nici printre vii, nici printre morţi, pentru că Baaadul este, asemenea limbului dantesc, un spaţiu nespaţial, un teritoriu izolat şi neîntinat: „! La Baaad să nu mă cauţi/ printre acei care mănâncă,/ urinează şi înşeală,/ printre cei vii să nu mă cauţi/ […]/ nici printre cei ce-n taină/ se răsucesc în groapă/ spre a-şi întoarce bucile/ spre crucea de deasupra".

Numele cu rezonanţe incantatorii al cetăţii poetice ideale va da şi titlul următorului volum al lui **I.**, apărut în condiţii grafice de excepţie. Atelier poetic şi operă finită în acelaşi timp, *La Baaad* (1979) este constituit din trei mari cicluri poetice (*La Baaad*, *Sala de gimnastică* şi *Amintiri din pădurea vieneză*), care oscilează între calitatea de document literar şi notaţia poetică febrilă, între prozaic şi sublim, într-o încercare de a surprinde originile înseşi ale poeziei şi inspiraţiei creatoare. „Am voit – declară poetul – să creez o echivalenţă verbală a unui proces mintal: posesiunea conştiinţei, «prezenţa», stare destul de rară, mai rară decât s-ar crede, unica manifestare posibilă a Graţiei.” Dincolo de experimentul literar, notabil prin deschidere teoretică şi extensie poematic-existenţială, versurile poartă pecetea unor motive lirice obsesive, dintre care acela al morţii transpare ca într-un filigran în imaginile vaporoase ale figurilor graţioase de gimnastică: „Sala de gimnastică ne-aşteaptă/ Vom păşi pe vârfuri doar/ Nimeni nu va şti că-n noaptea asta/ Vom veni în sală iar// Carnea albă-n noapte o să cânte/ Muşchii-or să se-ntindă lin/ Ca un cor de suflete ce-s gata/ Să-şi ia zborul lor deplin// Marmora tăcută o să sune/ Ţeasta când ne-o vom izbi –/ Nu te teme,-i noaptea-n care sânge/ Sânge nu se va ivi –// […]/ Sala de gimnastică ne-aşteaptă/ Trupul cere zi de zi/ Mai frumos să facem Trupul Morţii/ Şi uşor ca-n prima zi”. În *Doina* (1983; Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR), cuprinzând poezia cea mai rafinată din punct de vedere formal a autorului, matca stilistică folclorică este supusă unor prelucrări şi distilări de mare subtilitate, la capătul cărora versurile se ordonează într-un palimpsest muzical ce rezumă, în spirit postmodern, o întreagă evoluţie literară, de la exuberanţa bahică a stihurilor antonpanneşti („! Nu mă-mbăt de beutură/ De durerea mea mă-mbăt/ Beau otravă şi pe gură/ Vorbe dulci ca mierea scot!”) la tonalitatea gravă şi monocordă a lirismului bacovian („! merg şi scriu – şi scriu! –/ şi că te caut nu-ţi promit,/ iar compun mintal,/ de când hârtia s-a scumpit,/ scriu pe creier,/ cu negreala de pe suflet,/ negru negru negru negru”). Ultim reprezentant al unei istorii ilustre, poetul contemplă cu spaimă, dar şi cu un patetism ce disimulează satisfacţia psihologică a automartirajului, dizolvarea propriei creaţii şi identităţi în oceanul de vorbe rostite de „străina gură” eminesciană, asimilată tradiţiei: „! gura-mi spune vorbe,/ nu ştiu-ale cui sunt,/ cum nu-şi mai ştiu morţii/ ţărna subt pământ,/ nu-s de-aici, străinu-s/ de voi, Morţilor,/ şi de tine, Maică/ a ţăranilor!// […]/ ! nu vin să vă judec,/ nu vin să vă schimb,/ numa limba-n gură/ în tăcere-o plimb!// ! de-mi ştiam venitul,/ nu veneam deloc,/ focul ţi-am cerşitu-l,/ Ţară Noroc!// ! carnea mea curată/ arde-o bine, foc,/ gura-ţi spune vorbe/ de cenuşă-n loc,// gura-ţi spune vorbe/ de cenuşă-n loc,/ carnea mea curată/ arde-o bine, foc!”. Punctul central al acestui exerciţiu de virtuozitate formală şi spirituală este, bineînţeles, rescrierea *Doinei* eminesciene, devenită în versiunea („varianta”) lui **I.** un poem iniţiatic, în care tensiunea formală a versului se îmbină cu tonul profetic şi vizionar, iar mistica pitagoreică a numerelor cu gândirea metafizică indiană: „! sufletul meu a mirare/ cearcă unu, doi şi trei,/ cearcă patru, dacă n-are/ şaptele mai mult temei,/ cearcă nouă şi-ncercare/ sfântă dacă zecele-i// […]/ cea că Numărul de Aur,/ în plai hiperboreean,/ dup-acela faurmaur,/ deschizându-l la Teţcani/ şi văzând prin nori balaur,/ lup flămând de mii de ani,// şi visând cel fir de aur,/ legând vieţile-i colan,/ toată karma-i aduna-or/ în cel galeş plai nirvan,/ cum acelui Minotaur/ vergine şi băietani;// mâinile cu-ale lor zece/ degete îmi sunt precept,/ toate-n mânuri le-oi petrece/ spre Eonul înţelept,/ care-o şti de altă Lege,/ de Frumos, de Bun şi Drept”. Muzicalitatea versului eminescian, greu de recunoscut aici, se regăseşte în poemele erotice, croite după modelul romanţelor: „! ţi-ai crescut parcă anume/ părul cel mai lung din lume,/ ca-ntr-un giulgi să-ţi ţii într-însul/ trupul tău curat ca plânsul,/ lin pornit şi-ncheiat lin,/ ca-ntr-o şoaptă de amin…// eu de-acuma ţi-s străin…// nu mai vii şi nu mai vin,/ să mă-mbăt de sfântu-ţi vin,/ unde-i vin găsesc venin,/

eu de-acuma nu mai vin…// unde vin găsesc venin…”. În *Sutrele muţeniei* (1994) poetul reface, în cheie proprie, sinteza spirituală dintre Orient şi Occident, prin bucăţi în care filosofia esoterică a Asiei este turnată în tiparele rugăciunii creştine: „! cum vom ierta: cu/ braţele-amândouă/ cu limbile-amândouă/ cu-amândouă (Yin-Yang)/ vom săruta Călăul/ şi Leprosul,/ aşa cum Regii de odinioară,/ Regi harismatici prin leprozerii!”. **I.** este, de asemenea, un traducător de marcă în peisajul cultural contemporan. A semnat, împreună cu soţia sa, Maria Ivănescu, versiunile româneşti ale unora dintre operele cele mai importante ale lui Mircea Eliade. A mai fost încununat cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Alte fragmente din Muzeon* (1992).

Cezar Ivănescu s-a impus în lirica actuală drept unul dintre poeţii cei mai profunzi. Prin el s-a reîntrupat, într-un fel, imaginea de odinioară a trubadurului, a poetului pasional, deopotrivă literat şi cântăreţ, amplificată însă de o sensibilitate subtil-cinică şi de o imaginaţie când voit naivă, când erudită, pe care epoca lui Jaufré Rudel nu o cunoscuse.

PETRU POANTĂ

Ceea ce este remarcabil în versurile lui Cezar Ivănescu este inventivitatea lirică obţinută prin repetarea unui număr mic de elemente. Monocordă, poezia lui îşi trage savoarea din jocul registrelor limbii, din muzicalitatea lăuntrică, la fel cum obsesiile (carnea, sângele, negura, otrava), puţine la număr, transmit o trăire intensă, nemodificată de conjuncturi. Prelucrările şi clişeele (culte sau folclorice) se resorb în aceste litanii egotiste, lăsând să se ghicească dedesubt linia fermă a personalităţii lirice.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Rod*, Bucureşti, 1968; *Rod III*, Bucureşti, 1975; *Rod IV*, Bucureşti, 1977; *La Baaad*, Bucureşti, 1979; *Muzeon*, Bucureşti, 1979; *Fragmente din Muzeon*, Bucureşti, 1982; *Doina*, Bucureşti, 1983; *Rod*, Bucureşti, 1985; *Doina*, Bucureşti, 1986; *Alte fragmente din Muzeon*, Bucureşti, 1992; *Sutrele muţeniei*, Iaşi, 1994; *Jeu d'amour*, Timişoara, 1995; *La Baaad. Poeme,* Bucureşti, 1996; *Rosarium,* Timişoara, 1996; *Pentru Marin Preda,* Bucureşti, 1996; *Timpul asasinilor. Documente şi mărturii despre viaţa, moartea, şi transfigurarea lui Nicolae Labiş* (în colaborare cu Stela Covaci), Bucureşti, 1997; *Opera poetică*, I–II, Chişinău, 2000; *Efebul de la Marathon*, Bucureşti, 2000; *Doina (Tatăl meu, Rusia)*, Iaşi, 2000; *Poeme*, Iaşi, 2001; *Rod*, postfață Ion Pop, Pitești, 2010; *Erudita pietate*, pref. Theodor Codreanu, postfață Gabriela Crețan, Iași, 2011; *La Baaad*, îngr. și pref. Gruia Novac, Cluj-Napoca, 2011. **Ediţii, antologii:** *Cântecul amintirii*, pref. edit., Bucureşti, 1978; Ronald Gasparic, *Plâns la zâmbetul meu: poeme, 1980–1991*, pref. edit., Bucureşti, 1992 (în colaborare cu Vasile Andru); Petru Aruştei, *Moarte şi renaştere. Supravieţuire,* Iaşi, 1994 (în colaborare cu Lucian Vasiliu). **Traduceri:** Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, pref. Emil Condurachi, Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Maria Ivănescu), *Eseuri. Mitul eternei reîntoarceri. Mituri, vise şi mistere,* Bucureşti, 1991 (în colaborare cu Maria Ivănescu), *Făurari şi alchimişti,* Bucureşti, 1996 (în colaborare cu Maria Ivănescu), *Mituri, vise şi mistere,* Bucureşti, 1998 (în colaborare cu Maria Ivănescu), *Mitul eternei reîntoarceri,* Bucureşti, 1999 (în colaborare cu Maria Ivănescu); Paul-Loup Sulitzer, *Învingătoarea*, Bucureşti, 1995 (în colaborare cu Maria Ivănescu); *Magia şi vrăjitoria în Europa din Evul Mediu până astăzi,* coordonator Robert Muchembled, Bucureşti, 1997 (în colaborare cu Maria Ivănescu); Blaise Pascal, *Cugetări,* Oradea, 1998 (în colaborare cu Maria Ivănescu); Michel de Saint-Pierre, *Miliardarul,* Bucureşti, 1998 (în colaborare cu Maria Ivănescu); Franz Kafka, *Scrisori*, Bucureşti, 1998; Henri Troyat, *Teribilele ţarine,* Bucureşti, 1999.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *Melancolia*, RL, 1975, 36; Laurenţiu, *Eseuri*, *125–132*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *299–307*; Felea, *Aspecte*, I, *178–184*; Dimitriu, *Ares*, *204–210*; Niţescu, *Poeţi*, *269–278*; Iorgulescu, *Scriitori*, *83–88*; Poantă, *Radiografii*, I, *258–260*; Dorcescu, *Embleme*, *176–181*; Grigurcu, *Poeţi*, *303–310*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *122–125*; Iorgulescu, *Critică*, *66–69*; Moraru, *Semnele*, *113–121*; Stănescu, *Jurnal*, II, *57–63*; Gheorghiu, *Reflexe*, *91–97*; Tuchilă, *Cetăţile*, *281–310*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *23–29*; Tartler, *Melopoetica*, *67–70*; Grigurcu, *Existenţa*, *276–280*; Cistelecan, *Poezie*, *91–99*; Constantin, *Complicitatea*, *178–183*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *233–237*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *89–92*; Theodor Codreanu, *Eseu despre Cezar Ivănescu*, Târgovişte, 1998; *Dicţ. analitic*, II, *318–319*, IV, *46–48*; Gheorghe Grigurcu, [*Cezar Ivănescu*], RL, 2000, 10, 2011, 28, E, 2002, 2; *Dicţ. esenţial*, *426–428*; Manolescu, *Lista*, I, *235–243*; Ilie Constantin, *Dubla naştere,* ALA, 2004, 703; Ciopraga, *Partituri*, *96–108*; Ștefănescu, *Istoria*, *861–868*; Manolescu, *Istoria*, *1069–1073*; Popa, *Ist. lit.*, II, *477–479*; Ion Pop, *Poezia lui Cezar Ivănescu*, LCF, 2010, 49; Maria Dobrescu, *Cezar, fiul Xantipei*, București, 2010; Petru Ursache, *Eros și Thanatos la Cezar Ivănescu*, București, 2010; Vasile, *Mărci*, *79–83*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *124–130*; *Cezar Ivănescu în amintirile contemporanilor*, îngr. și pref. Daniel Corbu, Iași, 2012. ***L.H.***

IVĂNESCU, Emil (8.VIII.1921, Bucureşti – 4.VII.1943, Braşov), dramaturg, prozator. Este fiul Aurorei (n. Popârlan) şi al lui Adam Ivănescu, inginer agronom; e fratele poetului Mircea Ivănescu. A absolvit Liceul „Spiru Haret” din Bucureşti, unde a fost coleg de clasă cu Dinu Pillat şi cu Alexandru Vona. A urmat în Bucureşti doi ani de medicină şi unul de farmacie. Personaj romantic, straniu, byronian – un fel de dandy tragic

–, **I.** s-a sinucis, aparent fără vreun motiv (se poate bănui unul sentimental), la douăzeci şi doi de ani, într-un gest de frondă împotriva absurdului existenţial, după ce îşi anunţase intenţia prietenilor şi familiei şi după ce efectuase câteva vizite ritualice de despărţire. Gestul final e amânat din cauza concertului unui pianist celebru în epocă, Walter Gieseking, care concerta atunci în Bucureşti. A început prin a publica în „Vlăstarul", revista Liceului „Spiru Haret", eseuri şi poezii, acestea din urmă scrise în limba franceză. A debutat, de fapt, cu proza *Al doilea erou al Mantalei* în revista „Albatros" (1941). Cea mai mare parte a manuscriselor păstrate au fost recuperate postum în volumul intitulat *Artistul şi Moartea* (2006): cele două piese de teatru – *Artistul şi Moartea*, *Dialogii Psihopatului* –, câteva proze, un jurnal în franceză şi altul (literar), câteva note dintr-un carnet (jurnal intim) şi corespondenţă. Dintre scrisori, merită menționate cea către Dinu Pillat, alta către Al. Vona, însoţită de răspunsul acestuia, și alte câteva scrisori de dragoste, sfâşietoare, către Galia Henegariu, iubita intangibilă, şi ea scriitoare, autoare a unui volum de versuri, *Depănare* (1938), şi a unui roman cu tematică rurală, *Alexă a Boldaşului*, premiat de Academia Română, tipărit în 1945 şi imediat scos de cenzură de pe piaţă, republicat abia în 2003.

Proza de debut, *Al doilea erou al Mantalei* preia, în registru parodic, poza romantică a artistului nebun; nebunia este însă mimată, ironică, autoironică şi de sorginte livrescă. „Personajul", care se poate identifica cu „autorul" (proza este o mică scenetă scrisă la persoana întâi), se trezeşte dintr-un vis revelator şi, după un scurt monolog reflexiv, declară retoric: „Da, eram nebun", apoi declamă din *Odă (în metru antic)* de M. Eminescu. El vrea să se creadă al doilea erou al nuvelei gogoliene *Mantaua*, un nou Akaki Akakievici. Familia, trezită în miezul nopţii, vine să asiste la scenă, dar, excedat de absurdul acestei „farse donquijoteşti", tânărul îi trimite la culcare: „M-am plictisit să fiu nebun", cu sentimentul că „ei" sunt mai nebuni. *Artistul şi Moartea*, piesă într-un act cu un antract, a fost scrisă în 1942 şi inclusă în unicul număr al revistei „Agora" (1947) într-o versiune amputată, probabil din lipsă de spaţiu, modificările aparţinând lui Dinu Pillat, Al. Vona şi prinţului Saşa Wolkonski. O versiune mai apropiată de original a fost publicată mai întâi de Mircea Ivănescu, cu o notă editorială semnată de Alexandru George, în „Euphorion" (1998). Personajele sunt Artistul, Moartea, Modelul (o fată) şi „apariţiile" din antract, adică Subconştientul Artistului, Inconştientul Artistului, Spiritul inductiv, Spiritul deductiv, Fata din portret, Dama de Pică (personaj din Puşkin), Al. Dumas-tatăl. „Apariţiile" şi Artistul se prind într-un joc carnavalesc năucitor, livresc şi existenţial, un „sublunar congres de umbre", în care artistul „nebun", bufon şi înţelept, trebuie să-şi înţeleagă viaţa şi arta. Dialogurile dovedesc erudiţie, o strălucire a replicii şi a paradoxului în genul lui Oscar Wilde. În piesa lui **I.** Henrik Ibsen, Oscar Wilde, Shakespeare, Puşkin, Joyce, Lope de Vega, Cervantes, André Gide, teatrul expresionist şi teatrul absurdului, fantasticul eminescian şi drama existenţialistă se amestecă într-un puzzle livresc autodevorator. Se poate afirma că antractul presupune o conştiinţă postmodernă a scriiturii: „E meritul meu: să scot din fraze moarte arlequinade ce par noi… Nimic nu se pierde, totul se… citează", spune Subconştientul Artistului. Ceea ce frapează în aceste texte, ca şi în *Dialogii Psihopatului*, piesa de rezistenţă a operei lui **I.**, scrisă în 1941, este extraordinara conştiinţă a scriiturii, enciclopedismul livresc, ludicul intertextual, adesea parodic, atât de (post)moderna construcţie prin deconstrucţie. Literatura lui **I.**, în special piesele de teatru şi jurnalul, constituie o dublă provocare pentru contemporaneitate: în primul rând, invită la o lectură dificilă, neconvenţională şi pasionantă, în al doilea rând, oferă o pradă rară pentru istoria literară, prin amestecul paradoxal de existenţialism, simbolism, avangardism şi postmodernism, un mixaj inedit în literatura română a anilor '40, care îşi păstrează şi astăzi insolitul. *Dialogii Psihopatului* este numit de autor „psihoexperiment", întrucât, în mare măsură, personajele sunt doar proiecţii conştiente, psihologice şi livreşti ale eului auctorial, el însuşi personaj în teatrul său „interior": cinicul şi ateul doctor Sergiu, sentimentala şi încrezătoarea

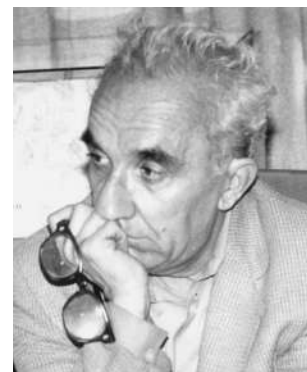
Mircea Ivănescu, mama și Emil Ivănescu

Catherine, romanticul şi exaltatul Tristan, melomanul şi indiferentul Axel, citatofilul pedant Mr. Cawliflowereater, Snobul Perfect. Între tipurile contrarii diferenţa este doar de natură stilistică, şi personajele se adresează unul altuia într-un regim auctorial conştient: „Tu, Tristan, cu un astfel de stil desuet, scandalos de romantic, vei rămâne întotdeauna în infirmeria literaturii române". Personajele piesei, obsedate de moarte, dragoste şi literatură, joacă pe scena teatrului lăuntric al „autorului", care-şi asumă rolul unui regizor al propriilor fantasme. Discursurile nu sunt decât vocile unui unic discurs polifonic, autoreflexiv, ce-şi conţine în sine atât afirmaţia, cât şi negaţia. Arhitectura piesei este şi ea autoreflexivă şi autoparodică. Textul propriu-zis este încadrat între *Prezentare* şi *Încheiere,* ambele aparţinându-i „Autorului". În *Prezentare* – una din cele mai inedite prefeţe din literatura română – autorul, erijat în critic al propriului text, îl descrie ca „desfăşurare spontană" a „obsedantelor solilocvii" ale „eului", redate sub forma înşelătoare a unor „colocvii". Piesa, „desfăşurare alegorică şi simbolică", „eliptică de acţiune", aparţine „foarte puţin cunoscutei dar foarte mult hulitei categorii de teatru interior". Adresându-se doctorului şi nu cititorului obişnuit, Autorul explică ştiinţific şi autoironic „foarte personala noastră teorie", teorema care postulează existenţa unui „al doilea eu", multiplicat şi travestit sub diverse forme, la al căror spectacol eul veritabil asistă, cu detaşare şi cu ascunse delicii. *Încheierea* deconspiră caracterul de provizorat al piesei. Manuscrisul este declarat neterminat şi Autorul adaugă acum câteva replici, pe care cititorul le poate plasa oriunde, după bunul lui plac. După care se dezice de statutul de „autor" şi de „opera" finită, etichetată cu dezgust drept „literară" şi îşi „părăseşte continentul literar, zâmbind la gândul eventualilor noi vizitatori, ce-şi vor lua în serios rolul lor, pipăind neîncetat curiozităţile, vrând să stabilească, miopii!, dacă sunt artistice sau nu, în timp ce eu voi fi departe, atras de farmecul orientării în necunoscut". O astfel de conştiinţă auctorială, parodică şi autoparodică este notabilă pentru literatura română şi probabil aici rezidă şi caracterul de actualitate al acestor texte. Dacă întreaga literatură a lui **I.** se plasează sub semnul scriiturii eului şi orice operă a sa este o formă de jurnal deghizat, jurnalele şi fragmentele de jurnal păstrate, mai haotice, mai luxuriante stilistic, alternând artificialitatea şi lirismul, exprimă cu o mai pregnantă acuitate conflictul de nerezolvat dintre lumea dinăuntru şi lumea din afară, dintre „omul romantic" şi luciditatea spiritului modern, dintre „eroismul" individualismului şi impasul afectiv al unei sensibilităţi încă adolescentine şi extrem de susceptibile. Eul incert, luciditatea, dezvrăjirea și mai ales susceptibilitatea devin nu doar embleme personale, ci emblemele unei întregi generații, într-un paragraf care ar putea deveni paradigmatic pentru „generația pierdută" a anilor '40.

SCRIERI: *Artistul şi Moartea*, îngr. și postfață Raluca Dună, cu prezentări de Alexandru George, Alexandru Vona, Matei Călinescu și Mircea Ivănescu, Bucureşti, 2006.

Repere bibliografice: Alexandru Vona, [*Emil Ivănescu*], „Agora", 1947, mai, CL, 2011, 3; Manu, *Eseu*, *259–262*; Alexandru George, *Prietena noastră, moartea*, LCF, 2002, 39; Raluca Dună, [*Emil Ivănescu*], JL, 2002, 11–20; Doris Mironescu, *„Tinerețea ciudată" a lui Emil* Ivănescu, SDC, 2006, 95; Mihai Zamfir, *Pe marginea prăpastiei*, RL, 2006, 34; Eugen Simion, *Un jurnal wertherian (I, II)*, „Ziua", 2006, 34; Cosmin Ciotloş, *Cronica unei cărţi aşteptate*, RL, 2006, 25; Delia Ungureanu, *Requiem pentru Emil Ivănescu*, OC, 2007, 58; Barbu Cioculescu, *Mea culpa*, „Litere", 2007, 6–7. ***R.D.***

IVĂNESCU, Mircea (26.III.1931, Bucureşti – 21.VII.2011, Sibiu), poet, traducător.

Este fiul Aurorei (n. Popârlan) şi al lui Adam Ivănescu, inginer agronom, înalt funcționar la Ministerul Agriculturii; e fratele scriitorului Emil Ivănescu (a cărui sinucidere la 22 de ani va marca dramatic opera lui **I.**). A urmat Liceul „Spiru Haret" (fiind coleg cu Ion Iliescu, viitorul președinte al României) și, în ultimul an, Liceul „Sf. Sava" din Bucureşti (1942–1949), absolvind tot aici Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura franceză (1954). A fost redactor la Agerpres (din 1953), la revista „Lumea" (din 1963), semnând cu pseudonimul Paolo Ricci false corespondențe de la Roma, din 1967 şef de secţie la Editura pentru Literatură Universală (ulterior Univers), la revista „Transilvania" (din 1972; folosește și pseudonimul Miron Moldovan, cu care semnează editoriale „pe linie"). Din 1980 se stabileşte la Sibiu. Se pensionează în 1992. În „Steaua" debutează ca poet cu *Ploaia* (1957)

şi ca eseist în 1960; publică aici studii consistente despre William Faulkner, Albert Camus ș.a. Mai colaborează la publicațiile „România literară", „Secolul 20" (unde scrie, de pildă, despre romanul polițist și despre H.P. Lovecraft – pasiunea pentru *genre* îi va marca hotărât poezia), iar după 1989 e prezent în cotidianul sibian „Dimineața". Primul volum, *Versuri*, îi apare în 1968. A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru *Alte versuri* (1972), cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerea la *Absalom! Absalom!* de Faulkner (1974) şi pentru volumul *Poesii nouă* (1982), acesta din urmă răsplătit și cu Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei RSR, obținând ulterior numeroase alte premii, între care Premiul Opera Omnia acordat de Uniunea Scriitorilor (1993), Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu" (1997), Premiul Opera Omnia acordat de „România literară" (2007), Premiul „Gheorghe Crăciun" oferit de „Observator cultural" (2008). De asemenea, a primit Ordinul Național pentru Merit în grad de Cavaler (2000).

Evaluarea critică a poeziei lui **I.** a cunoscut o mutație spectaculoasă între volumul de debut *Versuri*, publicat la finele anilor '60, și cărțile tipărite la finele anilor '80. Primele cronici vorbeau, în spiritul timpului, despre o poezie manieristă, convențională, artificială, livrescă, lipsită de emoție și de palpitul, de caracterul clocotitor al poeziei unor Nichita Stănescu sau Ion Alexandru. De-a lungul anilor '70, deși cota poetului a fost constant pozitivă, reconfirmată fără întrerupere prin numeroase texte critice comprehensive, grila conceptuală nu s-a schimbat semnificativ. Începând însă cu generația optzeciștilor (Al. Cistelecan, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Crăciun, Mircea Cărtărescu), **I.** a fost recuperat, ca și Leonid Dimov ori ca prozatorii din cadrul Școlii de la Târgoviște, în calitate de precursor sau chiar reprezentant al postmodernismului românesc. Sub noua umbrelă conceptuală, livrescul odinioară inhibant pentru valorizarea poetului este reevaluat și promovat (deși, într-o primă fază, Cistelecan, autorul unui studiu substanțial în deceniul al nouălea, încă apreciază că „accesul la real, la autenticitate" al poetului ar fi blocat de livresc). Dar și eticheta de postmodern, propusă de Ion Bogdan Lefter sau de Mircea Cărtărescu (pentru care poezia autorului ar fi „în întregime postmodernă, definitoriu postmodernă"), a fost chestionată de altă aripă a exegezei, inclusiv de Radu Vancu, autorul unei monografii de referință, care îl consideră mai curând neomodernist. Evaluarea conceptuală a fost dublată de una valorică. La început, **I.** ocupa o poziție onorabilă în canon, dar periferică în raport cu autori ca Nichita Stănescu. Poezia lui contraria, provoca perplexități cu privire la sursele ei și la locul în tradiția poetică românească. Inițial chiar prietenii apropiați ai poetului se arătaseră derutați și sceptici cu privire la textele lui **I.**, în care găseau dificil să observe „poezia". Cu atât mai mult cu cât poetul, potrivit memoriilor lui Virgil Nemoianu, producea texte (sau un singur text neîntrerupt, un kierkegaardian „commentarius perpetuus", cum avea să sune titlul unei cărți din 1986, scrisă în colaborare cu Rodica Braga) cu mare ușurință, pornind de la pretexte și titluri oferite de prieteni, dar pe care le transforma în artefacte izbitor de originale. Din anii '80 reconsiderarea autorului a început să avanseze către centrul canonului, ajungând chiar să fie socotit după 1989 „cel mai mare poet român al epocii postbelice" (Caius Dobrescu). După cum s-a observat (Ștefan Stoenescu), poezia lui **I.** poate fi încadrată în materie de influențe între existențialismul lui Albert Camus și poeții confesivi americani (Robert Lowell, John Berryman ș.a., cărora Mircea Cărtărescu le-a adăugat personismul lui Frank O'Hara). Matei Călinescu a propus și filiera Kierkegaard, prin *Jurnalul seducătorului*. Trăsăturile literaturii lui **I.** sunt ușor de desprins (și au fost notate adesea de critică), deși sensul ei rămâne adesea eluziv: aspect narativ subminat în permanență de opacitatea semantică globală și de labirintice elipse, ocoluri, paranteze; prezență foarte sporadică a metaforelor, monotonie tematică și de voce (scăzută la cote bacoviene), ironie și autoironie, autocompasiune, emotivitate bazată pe sentimente predominant discrete ca melancolia și tristețea, intertextualitate extrem de densă, cu baza în literatura angloamericană, banalitate aparentă (dar unde metafizica stă la pândă), reciclare a unor specii poetice socotite perimate (madrigalul) sau reinventate spectaculos (sonetul). Numele lui **I.** se leagă indisolubil de personajul autobiografic mopete, deși el apare doar în volumele *Poeme* și *Poesii*, ambele din 1970. Este probabil calea de acces cea mai prietenoasă și mai tonică în literatura autorului. Deși profund melancolic, ciclul are un aspect buf, produs și de recuzita de personaje burlești ca v înnopteanu, tânăra nefa, prietenul tatălui lui vasilescu, dr cabalu, bruna rowena, el midoff (sub unele identități sunt ascunși prieteni notorii

– de pildă, v înnopteanu e Virgil Nemoianu), precum și „animale heraldice” precum pisicâinele, vorbitorele pisifone, broscoporcul, crocomur, rinocalul. Un poem caracteristic, aproape borgesian, dar marcat și de autoreflexivitatea tipică viitoarei poezii a optzeciștilor este următorul: „mopete scrie un poem despre mopete/ stând la masă în local, scriind aplicat/ un poem despre mopete – (mopete are pe masă un tom complicat)/ cu minunății despre evul mediu – și pete/ de cerneală pe degete, de mult ce-și scoate notițe)./ mopete din poemul pe care-l scrie el însuși/ își face închipuirile lui despre dânsul și/ crede că este independent – însă bufnițe –/ semne ale rațiunii – îl pândesc pe propria lui frunte,/ pentru că ele știu că el este doar o creație/ care depinde de orice măruntă aberație/ a lui mopete când vrea să se încrunte/ fără motiv, și îl uită. mopete s-a răsturnat./ care din ei? el – celălalt? celălalt?” (*mopete și ipostazele*). Deși volumele lui **I.** par egale între ele, decupaje dintr-un flux textual, impresia se verifică mai puțin în cazul volumului *Poem* (1973). Acesta ocupă un loc special între scrierile autorului: este singurul gândit şi construit unitar, asemenea unui roman, poemele fiind „capitole” care înscenează o „acţiune” şi linii de continuitate anecdotică împinse până acolo că din când în când se fac rezumate recapitulative a ce s-a întâmplat anterior, ca într-un foileton. Mai mult, nu e vorba de un simplu roman, ci de unul poliţist, în care un cadavru îşi face apariţia undeva în primele capitole. Trimiterile la romanul poliţist sunt de altfel frecvente în literatura lui **I.**; la fel referirile la subgenuri precum romanul gotic, fantastic sau psihologic, fie în sensul că un anume poem pretinde că ar fi un astfel de text – de pildă, un roman gotic, fie în sensul că un astfel de roman este prezent în poem prin citări mai mult sau mai puţin distorsionate. Texte construite pe referinţa literaturii poliţiste apăreau și în alte locuri, de pildă în *Alte poeme* (1973): „Foarte multă vreme am vrut să scriu un roman/ poliţist – ajungea să întâlnesc în vreo carte/ o frază despre zăpadă, despre fata care îşi întorcea/ capul, şi înfiorându-se, de la fereastra de unde/ se vedea grădina în ploaie – şi îmi spuneam/ că astfel de lucruri există, că moartea/ există mereu în vreunul din acele prea multe/ fiinţe din noi – şi că despre asta trebuie să se facă/ uneori o inscripţie – să rămână. Numai că acum,/ când unul din cei dinăuntrul meu a fost găsit/ pe palierul care întrerupe, după un colţ hirsut,/ scara de lemn – (şi s-au împiedicat de el/ ceilalţi, când au auzit-o ţipând),/ acum, eu nu mai pot scrie ce a urmat – priveghiul –/ şi schimbările încete ale feţelor celorlalţi/ strânşi acolo, în casa înzăpezită. Probabil,/ că cel – pus de atunci într-o cameră cu ferestrele larg/ deschise, spre ninsoarea de afară – era însuşi/ povestitorul” (*Înzăpeziţii*). Văzut ca proiect/concept, *Poem* este un volum radical în istoria poeziei postbelice din România, putând fi citat ca atare alături de ciclul *La Lilieci* al lui Marin Sorescu (1973–1998) sau de „ilizibila” *Dacia Fëniks* a lui Ion Gheorghe (1978). De asemenea, este un volum dificil, obscur şi misterios în bibliografia lui **I.** Puţin cunoscut şi comentat, a fost totuși cartea cea mai iubită de autor, notoriu altfel pentru autoderiziunea sa continuă. Lipsit de o coerență narativă explicită, volumul prezintă totuşi numeroase mărci conotate specific, de la imperiosul cadavru – ascuns într-un portbagaj sau într-o ladă – până la fenomene meteorologice conotate *noir* (o ploaie nesfârșită) și spaţii misterioase (o grădină, o catedrală). Toate acestea nu se află în raporturi clare. Cartea este hipocodificată, astfel încât înţelegerea progresează cu dificultate. Crescând enigma, la răstimpuri apare un personaj volatil şi fantomatic, „o făptură din aer” ce participă ca observator la o parte a scenelor – lipsite de omogenitate cronologică și reprezentând paliere temporale diferite. Stabilizând şi în acelaşi timp crescând confuzia, acest personaj fantomatic apare în capitolul *Turn of the screw*: intertext deloc singular în volum, titlul este al unei nuvele fantastice de Henry James care păstra o ambiguitate perfectă între ipoteza prezenței fantomelor şi ipoteza naraţiunii necreditabile. Corespondenţele temporale sunt tulburi, ca şi cele narative. Deși titlurile capitolelor par să semnaleze o anumită continuitate, cristalizarea unei înţelegeri globale întârzie să apară. Există mai multe planuri narative aflate în relaţii neclare; lor li se adaugă propriile reflecţii ale poetului, care introduc propria temporalitate. Rezultatul pare o parodie a normelor romanului poliţist clasic. Identităţile personajelor sunt vagi, generice („grupul de oameni” care apare în primul capitol, revenind apoi, deși coordonatele lui variază) sau indistinct-pronominale (subiecți de tipul *el*, *ea*; aceasta fiind o lecţie deprinsă de la Faulkner, al cărui roman *Zgomotul și furia* Mircea Ivănescu îl traducea în timp ce scria *Poem*). Sintaxa este fracturată la tot pasul de paranteze şi excursuri care părăsesc şi subminează firul principal. Pot fi identificate de-a

Mircea Ivănescu, Dumitru Țepeneag și Alexandru Condeescu

lungul volumului nenumărate referinţe intertextuale, începând cu aluzii pasagere sau de simplă coloratură şi sfârşind cu cele structurante. Din această ultimă categorie fac parte romanul *Sub vulcan* de Malcolm Lowry şi *Hamlet* de Shakespeare. Alte trimiteri sunt la *Rebecca* de Daphne Du Maurier, *Grădina secretă* de Frances Hodgson Burnett, *Peter Schlemihl* de Adelbert von Chamisso ori *Conacul groazei*, romanul polițist al autoarei Mignon G. Eberhart. Scrieri, așadar, de toată mâna – potpuriu tipic pentru relativismul canonic al postmodernismului. Intertextualitatea survine nu aleatoriu, ci coagulează în noduri tematice. Două dintre temele principale sunt infernul şi timpul; o temă complementară – prezentă de altfel în toată opera lui **I.** – este aceea a raportului hamletian dintre vorbe („words, words, words") şi ceea ce ele descriu mai mult sau mai puțin precar. De asemenea, apar numeroase referinţe și indicii autobiografice. Este vorba în primul rând de moartea traumatizantă a fratelui său Emil Ivănescu, sinucis într-o gesticulaţie à la Kirilov, eroul lui Dostoievski din *Demonii*. Conexiunea dintre partea „ezoterică" a autobiograficului și partea „exoterică" a intertextului oferă în cele din urmă cheia către sensul cărții: poetizarea unei descinderi în infernul labirintic al propriilor amintiri, compus în egală măsură din ființe reale și imaginare. O poetică a întregii opere a lui **I.** apare explicitată în textul al treilea de aici, *Descrierea scenei*: „Lectura unui roman este – nu este aşa? –/ doar un pretext. Citeşti, şi pe urmă, deodată, te surprinzi nemişcat, cu cartea deschisă/ în faţă – şi stai – (dară ochiu-nchis afară/ înăuntru se aţinteşte bubos/ pe o obsesie mai veche a ta)". Altfel spus, cărţile stârnesc amintirea, iar amintirea trăieşte din substanţa din care sunt făcute cărţile (citite de **I.**); forma – uneori monstruoasă sau doar informă – pe care o iau amintirile nutrite în chipul cuvintelor şi imaginilor din cărţi alcătuiesc literatura autorului. Cu toată „monotonia" operei, pot fi distinse totuși, potrivit lui Andrei Terian, două etape relativ distincte ale poeziei lui **I.** Prima (cea „neptunică") este compusă de volumele apărute până la începutul anilor '80, caracterizate printr-o ascendență a livrescului, pe când cea de-a doua, „plutonică", de după *Poesii nouă*, ar face loc într-o mai mare măsură factorului existențial. Totuși, așa cum o atestă *Poem*, și poezia anilor '60–'70 este acut marcată de elementul existențial, chiar dacă disimulat cu grijă în obscurități semantice și intertextuale. Observația lui Terian poate fi reformulată în sensul în care poezia scrisă de **I.** cu începere din anii '80, la rândul ei foarte livrescă, devine mai circumstanțială, mai ocazională, integrând secvențe

mai superficiale, mai puțin ocultate și profunde din realitatea imediată decât o făcuseră poemele mai vechi. Oricum, după cum o atestă alegerile diverșilor antologatori, primele cărți ale poetului rămân, până la o eventuală reconsiderare canonică, cele mai importante. Fiind vorba, în ciuda aparențelor, de un autor dificil atât prin cantitatea de referințe autobiografice și livrești încorporate în texte, cât și prin opacitatea semantică propriu-zisă a poemelor lui „narative", două volume de interviuri au darul de a lămuri o serie de aspecte obscure sau ezoterice. Primul este *Interviu transfinit* (2004), publicat inițial, în perioada dintre mai 1994 și octombrie 1995, în săptămânalul sibian „Opinia publică". Proiectul inițial al lui Vasile Avram, cel care intervievează, a rămas finalmente incomplet, șirul răspunsurilor curmându-se la mijlocul celor 286 de întrebări avute în vedere (corespunzând zilelor lucrătoare dintr-un an). Structura care a rezultat este una liberă, nesubordonată unui chestionar rigid. Discuţia urmează cursul fluid al asociaţiilor care se nasc pe măsură ce memoria îşi caută cuvintele care să o aducă la timpul prezent. Umbra pe care **I.** o lasă acum nu diferă mult de conturul – retoric, uman – proiectat de versuri ale lui. Multe pasaje, redispuse sub formă de „poesii", nu ar părea discordante în sumarul unei astfel de culegeri. Sensul propoziţiilor se formulează dintr-o sintaxă chinuită parcă de o continuă indecizie, desfăcută în zeci de paranteze, apoziţii, referinţe obscure, suspendări ale firului principal pentru a trage iţele unui plot secundar ori periferic. *Interviu transfinit* este plin de ecourile mai mult sau mai puţin înfundate ale vieţii pe care **I.** nu a încetat să şi-o construiască pornind de la o memorie pentru care diferenţa dintre ceea ce este real şi ceea ce este fictiv devine nesemnificativă. Astfel, el scrie despre copilărie, despre tatăl de la care a învăţat engleza în timpul unei convalescenţe prelungite, despre cârciumile din Bucureşti, despre fratele său Emil, despre prieteni (Matei Călinescu, Alexandru George), despre sonetele în franceză compuse la sfârşitul adolescenţei, despre bibliotecile din Facultatea de Filologie a anilor '50, despre editorialele politice scrise înainte de '89, despre volumele scrise în colaborare, despre un poem al lui Robert Browning, despre cât de rezonabil este un pact cu diavolul, despre romanele poliţiste citite în adolescenţă. Mult mai explicite autobiografic sunt convorbirile cu Gabriel Liiceanu, intitulate *Măştile lui M.I.* (2012). Într-o amplă recenzie, Felicia Antip a contestat – cel puțin parțial – autenticitatea transcrierii acestor din urmă convorbiri cu scriitorul. Trebuie adăugat că **I.** este unul dintre marii traducători ai culturii române: *Ulise* de James Joyce, mai multe romane de Faulkner, *Omul fără însuşiri* de Robert Musil, scrierile lui Franz Kafka ş.a. Fără a fi neapărat literale și acurate, aceste transpuneri ating un grad remarcabil de literaritate.

Procesul de disoluţie a schemelor poeziei tradiţionale atinge, probabil, punctul extrem în versurile lui Mircea Ivănescu, cu obstinaţie prozaice, fără culoare şi fără muzicalitate. [...] *Depoetizând versul, el încearcă să-i dea o vigoare nouă prin transcrierea directă a stărilor de spirit în înlănţuirea lor normală. Aceasta este, în fapt, poezia sa: jurnalul unor stări de spirit, notarea fără artificiu literar (afară doar de artificiul înlăturării oricărui artificiu!) a unor senzaţii ce ies din contactul cu obiectele trecute în memorie.*

EUGEN SIMION

Oriunde s-ar ascunde Mircea Ivănescu și indiferent după ce, paravanul livresc nu e decât o transparență; pe cât pare el a umbla din carte în carte, furișându-se în spatele unor personaje sau în umbra unor situații, pe atât, de fapt, dă întotdeauna peste sine. Dar tocmai această identitate dintre el și măști, dintre viața lui și viețile din cărți va produce una din liniile agonice de fond din poezia lui Mircea Ivănescu. Condiția de scoliast nu se impune doar în raport cu lumea livrescă, ci și cu propria viață, la care participă doar ca un comentator, ca un martor. Dar o viață care e iremediabil inautentică și evanescentă. [...] *Mircea Ivănescu trăiește, de fapt, într-o carte, zilele lui sunt doar pagini care se repetă, sentimentele și stările lui – doar reproduceri, simulacre. Le identifică mereu „în literatură", se simte el însuși un ostatic al clișeului. Întâi al clișeului literar* [...], *apoi al clișeului sentimental* [...] *și-n cele din urmă al clișeului existențial.* [...] *Acesta e, fără îndoială, nucleul tragic din care se trage conștiința grea a unei existențe de suplinitor, a unei existențe fără mandat originar; un fals destinal din pornire.*

AL. CISTELECAN

Mircea Ivănescu excelează în arta, tot apăsat (auto)ironică, de a prozaiza liricul şi de a liriciza prozaicul, ca în ciclul „mopeteiana". Am putea vedea aici un element „narativ" care ar contraveni principiului poetic simbolist-modernist că în poezie nu trebuie spuse poveşti. Dar poetul nostru nu spune nici el poveşti, doar descrie cadrul unei posibile naraţiuni, cu personaje desprinse parcă dintr-un film de câteva minute (durata poemului) în care nu se întâmplă nimic. [...] *În poemele care-l au drept erou principal pe mopete, uşor de identificat ca o figură autobiografică,*

aveam de-a face nu numai cu ceea ce aş numi o „autoparodie narcisică", ci şi cu o „parodie onorifică"la adresa unor opere de poeţi îndrăgiţi ca T.S. Eliot (să ne gândim la The Love Song of J. Alfred Prufrock *sau la* Sweeney Agonistes*) sau Ezra Pound, mare inventator de măşti (*Personae*), între care Hugh Selwyn Mauberly. Numele mopete (care, s-a sugerat, ar putea fi o anagramă a cuvintelor poet/poem) derivă de fapt, după cum mi-a comunicat autorul însuşi, pe vremea când scria acest ciclu* [...]*, din termenul geologic şi vulcanologic de „mofete" sau „mofetă", luat din franceză care, la rându-i, l-a luat din italiană (*moffeta*, de la* muffa*, însemnând „mucegai"). „Mofette" în franceză (după micul* Robert*) are sensul „emanaţie de gaz carbonic rece, consecutivă unei erupţii vulcanice"; e un gaz nociv, pe care Candrea îl înregistrează în româneşte ca „mofetă", cu explicaţia: „orice gaz ce nu poate fi respirat". Tot în franceză „mofette" mai desemnează şi un animal, un fel de dihor (mai frecvent în America de Nord) rău-mirositor* [...]. *Asociaţiile sunt deci neplăcute, dar schimbarea fonemului „f" prin „p" neutralizează acest efect conotativ. Aş zice că „mopete" are asociaţii fonice mai degrabă comice, simpatic-comice; mai are meritul că e un cuvânt inventat, unic, fără asociaţii denotative sau etimologice imediate şi, cum am văzut, cu posibilităţi de a fi citit anagramatic, ceea ce l-ar înnobila.*

MATEI CĂLINESCU

SCRIERI: *Versuri*, Bucureşti, 1968; *Poeme*, Bucureşti, 1970; *Poesii*, Bucureşti, 1970; *Alte versuri*, Bucureşti, 1972; *Alte poeme*, Bucureşti, 1973; *Poem*, Bucureşti, 1973; *Amintiri* (în colaborare cu Leonid Dimov şi Florin Pucă), Bucureşti, 1973; *Alte poesii*, Cluj-Napoca, 1976; *Poesii nouă*, Cluj-Napoca, 1982; *Poeme nouă*, Bucureşti, 1983; *Alte poeme nouă*, Bucureşti, 1986; *Commentarius perpetuus (Parabole)* (în colaborare cu Rodica Braga), Cluj-Napoca, 1986; *Versuri vechi, nouă*, Bucureşti, 1988; *Poeme vechi, nouă*, Bucureşti, 1989; *would-be poems*, Sibiu, 1992; *Limitele puterii sau Mituirea martorilor* (în colaborare cu Iustin Panţa), Sibiu, 1994; *Versuri*, postfaţă Ion Bogdan Lefter, Bucureşti, 1996; *Poezii*, Bucureşti, 1997; *Poesii vechi şi nouă*, pref. Eugen Negrici, Bucureşti, 1999; *Aceleaşi versuri*, îngr. Dumitru Chioaru, Cluj-Napoca, 2002; *Commentarius perpetuus 2* (în colaborare cu Rodica Braga), Sibiu, 2003; *Poeme alese*, postfaţă Al. Cistelecan, Brașov, 2003; *versuri poeme poesii altele aceleaşi vechi nouă*, îngr. şi pref. Matei Călinescu, Iaşi, 2003; *Interviu transfinit. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram*, Nicula, 2004; ed. 2, postfaţă Radu Vancu, Bistrița, București, 2012; *Versuri alese*, îngr. Ioan Radu Văcărescu, pref. Al. Cistelecan, Pitești, 2010; *Măştile lui M.I.: Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu*, Bucureşti, 2012; *Cele mai frumoase poezii*, pref. Gabriel Liiceanu, Bucureşti, 2012. **Traduceri:** Lillian Hellman, *Vulpile*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Z. Florea); F. Scott Fitzgerald, *Marele Gatsby*, pref. trad., Bucureşti, 1967, *Blândeţea nopţii*, Bucureşti, 1974; William Faulkner, *Zgomotul şi furia*, Bucureşti, 1971, *Absalom! Absalom!*, Bucureşti, 1974, *Sartoris*, Bucureşti, 1980, *Pogoară-te, Moise!*, Bucureşti, 1991, *Recviem pentru o călugăriţă*, postfaţă Sorin Alexandrescu, Bucureşti, 1995, *Sanctuar*, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1996, *Hoţomanii – o reminescenţă*, pref. Mircea Mihăieş, Bucureşti, 1998, *Steaguri în ţărână*, Bucureşti, 1999, *O parabolă*, postfaţă Mircea Mihăieş, Bucureşti, 2000; Truman Capote, *Alte glasuri, alte încăperi*, Bucureşti, 1977; Peter Beagle, *Ultima licornă*, Bucureşti, 1977; James Joyce, *Ulise*, I–II, Bucureşti, 1984; Franz Kafka, *Pagini de jurnal şi corespondenţă*, pref. Al. Şahighian, Bucureşti, 1984 (în colaborare cu Al. Şahighian), *Opere complete*, I–VI, îngr. trad., Bucureşti, 1996–2000; *Poezie americană modernă şi contemporană*, îngr. trad., pref. Ştefan Stoenescu, Cluj-Napoca, 1986; *Trei poeţi englezi contemporani: Fleur Adcock, Alan Brownjohn, Jon Silkin*, introd. trad., Bucureşti, 1989 (în colaborare cu Denisa Comănescu şi Liliana Ursu); Friedrich Nietzsche, *Naşterea filosofiei în epoca tragediei greceşti*, pref. Vasile Muscă, Cluj-Napoca, 1992, *Ecce homo*, Cluj-Napoca, 1994; Rainer Maria Rilke, *Povestiri despre bunul Dumnezeu*, Cluj-Napoca, 1993; Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Bucureşti, 1994 (în colaborare cu Ion Dur); Denis de Rougemont, *Partea diavolului*, Bucureşti, 1994; Søren Kierkegaard, *Şcoala creştinismului*, Bucureşti, 1995; Robert Musil, *Omul fără însuşiri*, I–V, pref. Ion Ianoși, Bucureşti, 1995–1996; Christoph Ransmayr, *Ultima lume*, Bucureşti, 1996; D.M. Thomas, *Hotelul alb*, Bucureşti, 1999; Hermann Broch, *Somnambulii*, postfaţă Cornel Ungureanu, Bucureşti, 2000; Susan Sontag, *Împotriva interpretării*, postfaţă Mihaela Anghelescu Irimia, Bucureşti, 2000; Christian Haller, *Jocurile zeilor – Götterspiele*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: Cristea, *Interpretări*, *187–190*; Grigurcu, *Teritoriu*, *76–87*; Niţescu, *Scylla*, *175–193*; Andriescu, *Relief*, *94–100*; Iorgulescu, *Rondul*, *75–79*; Petroveanu, *Traiectorii*, *235–243*; Cristea, *Domeniul*, *110–113*; Mincu, *Poezie*, *177–183*; Piru, *Poezia*, II, *294–302*; Poantă, *Radiografii*, I, *175–178*; Raicu, *Practica scrisului*, *334–338*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *314–321*; Grigurcu, *Poeţi*, *226–231*; Alex. Ştefănescu, *Între da şi nu*, Bucureşti, 1982, *67–72*; Raicu, *Fragmente*, *221–226*; Flămând, *Intimitatea*, *114–140*; Negrici, *Introducere*, *98–115*; Pop, *Jocul*, *364–382*; Grigurcu, *Existenţa*, *43–46*; Micu, *Limbaje*, *167–181*; Eugen Simion, *Câteva parabole cu limpezimea lor aparentă*, RL, 1987, 7; Cistelecan, *Poezie*, *22–44*; Munteanu, *Jurnal*, IV, *159–163*; Gheorghe Grigurcu, *Mircea Ivănescu sau Ficţiunea realului*, VR, 1989, 2; Virgil Nemoianu, *Arhipelag interior. Eseuri memorialistice (1940–1975)*, Timişoara, 1994, *passim*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *314–317*; Cistelecan, *Top ten*, *9–11*; Sorescu, *Lumea*, *223–228*; *Dicţ. esenţial*, *428–430*; *Dicţ. analitic*, III, *358–360*, IV, *367–369*, *373–375*; Manolescu, *Lista*, I, *103–109*; Buciu, *Panorama*, I, *124–131*; Al. Cistelecan, *Mircea Ivănescu*,

Braşov, 2003; Raluca Dună, [*Mircea Ivănescu*], LCF, 2003, 13, VR, 2004, 6–7; Mihai Iovănel, [*Mircea Ivănescu*], ALA, 2003, 676, 2004, 727, CLT, 2011, 345; Al. Cistelecan, *Penelopa şi victimele ei*, CLT, 2004, 10; Virgil Nemoianu, *Mircea Ivănescu, patriarh al inteligenţei*, E, 2006, 3–4; Andrei Terian, [*Mircea Ivănescu*], E, 2006, 3–4, CU, 2006, 8; Radu Vancu, *Mircea Ivănescu. Poezia discreţiei absolute*, București, 2007; Manolescu, *Istoria*, *1074–1076*; *Mircea Ivănescu 80*, îngr. Al. Cistelecan, Pitești, 2011; Felicia Antip, *Portret Mircea Ivănescu. Un eşec ireparabil*, CLT, 2012, 23. ***M.I.***

IZBĂŞESCU, Gheorghe (8.IX.1935, Lăicăi, j. Argeş – 10.X.2017, Oneşti), poet. Este fiul Victoriei (n. Miriţescu) şi al lui Gheorghe T. Izbăşescu, funcţionar. După studii elementare făcute în satul natal, urmează liceul în Târgovişte, absolvit în 1953. În anul IV întrerupe cursurile la Facultatea de Filologie (secţia slavistică) a Universităţii din Bucureşti, pentru a le încheia la Facultatea de Filologie a Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi (1970). Este profesor suplinitor şi apoi profesor în comunele băcăuane Viişoara şi Oituz, iar din 1973 predă la Liceul Industrial de Chimie din Oneşti, oraş unde se va stabili. Organizează aici cenaclul școlar Zburătorul, precum și o publicație omonimă şi îngrijeşte trei culegeri ale elevilor (1976, 1983, 1996). Debutează cu versuri în „Tânărul scriitor" (1957) și editorial în 1984 cu *Viaţa în tablouri*, în urma câştigării unui concurs organizat de Editura Albatros. În același an obţine premiul revistei „Vatra". A semnat și Gheorghe Arald.

Esențială pentru rețeta lui **I.** este „placarea mitului pe cotidian" (Al. Cistelecan), în ton cu filosofia lirică a anilor '80, care, proclamând coborârea poeziei în stradă, mixa marile teme culturale cu perspectiva microrealistă. Referințele mitologice predilecte ale lui **I.** vin din Grecia antică și îndeosebi din epopeile homerice, ale căror corespondente derizorii caută să le identifice în coordonatele vieții de provincie din România comunistă. Astfel Oneștiul devine „Troia perversă" de pe Trotuș, Casa de creație a elevilor devine „templul ucenicilor", autorul însuși recomandându-se drept Ulise-Scribul angajat într-un joc erotic cu Mirianida, ipostază feminină în care critica a citit, mai curând decât o revizitare a modelului Penelopa, o aluzie la Operă sau la Poezie, ca mesaj textualist prin care se ia „în stăpânire/ depozitul de întâmplări al cetății" (*Urgența cotidiană*). Recuzita și scenariile mitografice ale lui **I.** sunt reluate de la un volum la altul, fără o evoluție vizibilă în afara progresivei „coborâri" din tabloul ideal al mitului spre „melodrama realului" – titlul unei cărți din 1995 considerat emblematic și plimbat prin mai multe reeditări –, unde se poate citi: „mitologia o ia deodată din loc/ printre dolari verzui, prin stearpa/ evaziune fiscală" (*Oglinda de cianură*). Trilogia *Ulise al orașului* (2008), reeditând *Viața în tablouri*, *Garsoniera 49* (1985) și *Coborârea din tablouri* (1993), confirmă acest mers descendent, revanșa prezentului și a istoriei concrete asupra mitului. Operația de reeditare este, de altfel, în cazul lui **I.**, una de rescriere și de remaniere evidentă a volumelor anterioare, conform noii plaje de valori și de opțiuni ideologice ale autorului (**I.** a pretins, astfel, după 1989, că scenariile sale mitologice au potențial subversiv, „mercenarii" invocați în poeziile apărute în anii comunismului simbolizându-i pe torționarii comuniști etc.). În *Jocurile minții* (2007) recursul la mitologie e suprimat în favoarea unui imaginar cvasiexpresionist, în care stihialul. clișeist reprezentat („norii avizi de putere", „presiuni subterane" etc.), strivește cotidianul și iluzoria salvare prin mit a orașului. Balansul între real și himeric, între aventura de tip homeric și așa-numita aventură a vieții cotidiene și a scriiturii a prilejuit criticii exagerate puneri în paralel ale găselnițelor lui **I.** cu universul lui James Joyce sau Rainer Maria Rilke, dar și recuperarea marginalului **I.** ca postmodern, alături de optzeciștii canonici Florin Iaru, Traian T. Coșovei, Liviu Ioan Stoiciu și Mircea Cărtărescu, în virtutea mixajului de prozaism și de referințe din cultura înaltă. **I.** a mai semnat și romanul cu scenariu autobiografic *Salonul de vară* (2003), prețios autoetichetat drept încercare de a-și „dibui haloul mitexistenței".

SCRIERI: *Viaţa în tablouri*, Bucureşti, 1984; *Garsoniera 49*, Iaşi, 1985; *Coborârea din tablouri*, Bacău, 1993; *Ansamblul de manevre*, Bacău, 1993; *Ulise al oraşului (Mica epopee apretată)*, Bacău, 1994; *Melodrama realului*, Iaşi, 1995; *Gura mea e un oraş viitor*, Timişoara, 1997; *Mâna cu efect întârziat*, Timişoara, 1997; *Cântece de mântuire*, Botoşani, 1998; *Muza din tomberon*, Timişoara, 1998; *Mona-Ra*, Timişoara, 2000; *Ansamblul de manevre. Mică epopee apretată*, Cluj-Napoca, 2003; *Melodrama realului*, pref. Nicolae Oprea, postfaţă Ştefan Borbély, Bucureşti, 2003; ed. Cluj-Napoca, 2006; *Salonul de vară*, pref. Cornel Moraru, Cluj-Napoca, 2003; *Scările de marmură*, Cluj-Napoca, 2004; *Un alt fel de amant al coroanei*, Cluj-Napoca, 2005; *O călărire în zori*, Cluj-Napoca, 2005; *Jocurile minţii*, pref. Ştefan Borbély, Bucureşti, 2007; *Ulise al oraşului (O trilogie)*, Cluj-Napoca,

2008; *Experimente mentale*, Cluj-Napoca, 2009; *Rame captive din Ithaca*, Cluj-Napoca, 2009; *Un pumnal sub cămaşă*, Cluj-Napoca, 2009; *Pietonii lui Pan*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *„Viaţa în tablouri”*, RL, 1984, 51; Constanţa Buzea, *„Viaţa în tablouri”*, AFT, 1985, 2; Constantin Pricop, *„Viaţa în tablouri”*, CL, 1985, 2; Gellu Dorian, *„Garsoniera 49”*, ATN, 1985, 11; Ion Cristofor, *Manevrele de primăvară ale poeziei*, TR, 1993, 16; Bucur Demetrian, *O mitologie poetică*, R, 1993, 5; Ţeposu, *Istoria*, *56–57*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *680–681*; Em. Galaicu-Păun, *Despre „viaţa la graniţa limbii”*, VTRA, 1998, 3; *Dicț. lit. rom.*, II, *680–681*; Borbély, *Cercul*, *177–189*; Budău, *Bacăul lit.*, *457–462*; Geo Vasile, [*Gheorghe Izbăşescu*], RL, 2005, 50, 2006, 45; Adrian Jicu, [*Gheorghe Izbăşescu*], ATN, 2006, 1, 2008, 4, 2009, 11–12; Popa, *Ist. lit.*, II, *538*; Borbély, *Existenţa*, *323–327*. ***T.D.***

IZBÂNDA, cotidian apărut la Bucureşti de la 29 octombrie 1918 până în 12 iunie 1922, sub conducerea lui Const. Graur, Iosif Nădejde şi Em. Socor. Redactori: G. Millian-Maximin, Andrei Braniște (Tudor Teodorescu-Braniște). La 1 ianuarie 1920 începe să tipărească timid literatură, iar din 18 aprilie 1921 se include în corpul ziarului suplimentul săptămânal „Izbânda ilustrată”, alcătuită profesionist, de la structură la alegerea colaboratorilor. Publică versuri cu o oarecare consecvență Al. T. Stamatiad (*Psalm, Rugăciune*), Mihai Codreanu (*Odă grotescă*), Radu D. Rosetti (*Sonet*), V. Demetrius (*Iisus*), F. Aderca (*Cântec de dimineață*), I. Peltz (*Scrisoare*) și numai întâmplător Perpessicius (*De-ar mai cădea o stea*), Cridim (madrigaluri), George Nutzescu, Mihail Săulescu, Emanoil Bucuța ș.a. Autorii textelor în proză – schițe, amintiri, portrete – sunt G.M. Vlădescu (*În cabinetul unui prefect*, cu supratitlul *Scene oficiale*), Radu D. Rosetti (*Isprava, Câinele. Amintiri din război*), V. Demetrius (*Curca),* Andrei Braniște (*Crăciun pribeag*), Emil Isac (*Dascălii*), Al. T. Stamatiad (*Grădinarul, Fantoma albă* – proză simbolistă), Lucrezzia Karr (Karnabatt), I. Peltz (*Poveste de Crăciun*, *Amendă*), M. Sadoveanu *(Sitarii, Ochii care aud, Însemnările unui prefect*). Rarele traduceri din poezia străină aparţin lui Const. A. Ghica, care traduce singur din François Coppée (*Cântec*, *Sonet*) sau împreună cu George Nutzescu, din Edmond Rostand (un fragment din poema dramatică postumă *Ultima noapte a lui Don Juan*), lui Ștefan Braborescu (un fragment din *Hamlet* al lui Shakespeare), A. Toma (Carmen Sylva, *Noapte de Crăciun*), I. Gr. Periețeanu (Florian, fabula *Papagalul*). Câteva interviuri îi au interlocutori pe Victor Eftimiu ca director general al teatrelor, pe filologul Sextil Pușcariu (*Despre progresele românismului în Italia*), pe istoricul Ion I. Nistor (despre „românism în Bucovina”), pe Octavian Goga. Sporadic apar semnăturile lui Gala Galaction, I.G. Bibicescu (*Ion C. Brătianu* – câteva amintiri), Gh. (Munteanu) Murgoci (*Emmanuel de Martonne*), H. Sanielevici (*Din originile poporanismului, În contra egalizării artificiale*); mai sunt prezenți Lucia Sturdza Bulandra (*Teatrele particulare*), Dragomir Hurmuzescu, Ioan Nădejde ș.a. Actualitatea socială, științifică, literară din Capitală și uneori din Basarabia este surprinsă prin evenimente editoriale, artistice, muzicale, cinematografice, gazetărești în rubricile „Mișcarea literară”, „Notițe literare”, „Viața literară”, „Recenzii”, „Arte plastice”, „Cronica teatrală, „Bloc-notesul unui spectator”, „Note de artă”, dar și în alte pagini ale **I.** Paralel, se evidențiază editorialiștii Al. Ciurcu, (Ioan și Iosif) Nădejde, Radu D. Rosetti, Emil Isac, Ana Conta Kernbach și articlierii I. Duscian, V. Maximilian, Lucrezzia Karr (Karnabatt), F. Aderca, Paul I. Papadopol, Domenico Caselli, Petru Grădişteanu, I. Peltz. În mod regulat sunt recenzate cele mai recente volume literare, cu aprecieri critice sau elogioase în limitele obiectivității, cele mai multe iscălite de F. Aderca, I. Peltz, Aurel Savela, Ana Conta Kernbach, Paul I. Prodan. Redacția apelează și la reluări după revistele „Cugetul românesc” (Tudor Arghezi, *Mizerii…*, Fr. Șirato, *Elementul de agrement în artă*), „Sburătorul” (Emil Dorian, *În afara serii* – versuri) ori „Viața românească” (Ion Barbu, *Selim*). Fără indicarea sursei se reproduc strofele umoristice *Table d’hôte* de B.P. Hasdeu și schița *De la o ședință de spiritism* de I.L. Caragiale. Se încearcă și resuscitarea popularului „foileton” (sau „foiță”), eșuată după publicarea a două romane: *Spioana roșie* al prozatorului Vasile Pop și *Atacul monștrilor* (în original *Războiul lumilor*) al lui H.G. Wells. Lista colaboratorilor este completată de gazetari profesioniști, dintre care unii apelează constant sau numai ocazional la criptonime: Maria Baiulescu, Ion Foti, Ana Holda (Stan Bolovan, S.B.), Grigore Patriciu (K. Bungh), Ioan Biciolla (Ion Rariște), Banul Mărăcine, Salo. Ediția de seară, intitulată „Avântul”, are pagini cu texte de Tudor Arghezi, Gala Galaction, Emil Isac, Ion Barbu ș.a. ***R.P.***

IZVERNA, Pan (27.VII.1937, Malovăţ, j. Mehedinţi – 30.XI.2013, Bucureşti), poet, prozator, traducător. Este fiul Mariei Tărăbâc (n. Hurduc), moaşă, şi al lui Alexandru Tărăbâc, învăţător. A urmat primele clase în comuna natală (1943–1947) şi liceul la Turnu Severin (1947–1954). După absolvirea Facultăţii de Medicină Generală din Bucureşti (1961), a profesat în localităţi din judeţele Bacău, Călăraşi, Constanţa şi Prahova. Din 1975 se dedică scrisului şi medicinei misionare, numai în intervalul 1996–2000 fiind angajat la Muzeul Literaturii Române din Bucureşti. A fost şi medic al scriitorilor, prieten al lui Petre Ţuţea, de a cărui sănătate s-a îngrijit cu deosebire. A debutat cu proză în 1965 la „Luceafărul", iar „România literară" l-a lansat în 1969 ca poet. Primul volum de versuri, *Arhipelag de noapte*, îi apare în 1971. A realizat mai multe traduceri, frecvent în colaborare cu Mioara Izverna, soţia sa, optând pentru autori precum Aloysius Bertrand, Chateaubriand, Buffon, Théophile Gautier, Gustave Flaubert, Frédéric Masson ş.a.

I. scrie o poezie modernistă întârziată, livrescă, populată de simboluri şi de alegorii şi animată de căutarea unui sens ultim al existenţei. În ciuda situării într-un *illo tempore* vag paradisiac, contextul istoric se răsfrânge în articularea pesimistă a imaginaţiei poetice. În *Epifaniile poetului şi ale poeziei* (2000) – volum de eseuri în marginea posibilităţilor liricului – **I.** descrie poezia ca pe un produs al „timpurilor sărmane": „Uscate sunt şi gândurile, şi simţirea, cei ce se duc nu lasă celor ce rămân decât o privire fără semn, secătuită, sângele curge în artere de lut, gata să se închege şi toate vietăţile privesc pierdut la discul soarelui care le ucide". „Eroul" acestei lirici, o fiinţă umană superior înzestrată, victimă a unui climat neprielnic, e un temperament inhibat; zace într-o aşteptare prelungită şi inutilă, cu capacităţile nefolosite – şi astfel irosite. Sub masca lui Prometeu, Achile, Eumenide, Marele Han, Nostradamus ori a Elenului rătăcit, eul liric perpetuează aceeaşi stare, ilustrând condiţia inalterabilă a individului şi o formă inutilă de imortalitate. Evocarea sistematică a mitologiei greceşti, justificată de statutul acestei fiinţe-semizeu, nu are nimic fabulos: toposul Greciei asigură mai curând fundalul pentru desfăşurarea unei existenţe sub semnul *fatumului* (spre care trimite şi titlul unui volum din 2010), pentru care nu e posibilă nici salvarea, nici pierderea. Nu întâmplător, textul poetic împrumută uneori formatul tragediei antice, ca în *Cronica şahului anonim*, unde un discurs al șahului alternează dramatic cu replici ale corului şi cu o intervenţie de factură impersonală a Cronicii. **I.** recurge frecvent la poezia cu formă fixă, constrângerile prozodice fiind aici un mijloc suplimentar de subliniere a stării interioare monotone. Cultivă catrenul, precum în *Catrenele vieţii şi ale morţii* (2010) şi rondelul, fiind, după Al. Macedonski, cel mai sistematic ilustrator al acestei specii – *Rondelul tainelor* (1974), *Rondelurile* (1983), *Rondeluri în amurg* (2011), *Rondelurile singurătăţii* (2011), *Rondelul altei lumi* (2012), *Catrene şi rondeluri vechi şi nouă* (2012). Dacă imaginarul mitic şi opţiunea pentru aceste forme rămân constante, dispunerea accentelor e simţitor diferită în lirica lui **I.** de dinainte şi de după 1989. Evoluţia se produce într-un sens al insolitării, enunţul devenind tot mai mult un gest însingurat. Cel care „cântă" e acum „ultimul ins", singurul supravieţuitor, „aedul" responsabil de conservarea amintirii celor defuncţi. În locul unui discurs epopeic, glorificând un sacrificiu eroic, poezia evocă doar inconsistenţa memoriei (individuale şi colective). În cele două culegeri de proză ale lui **I.** – *Bătrânul anticar* şi *Vârsta de bronz*, publicate mai întâi într-un singur volum, în 1990 – se află aceeaşi obsesie a alienării individului prin in-definire şi ştergerea memoriei. Formula prozei e mai curând poematică decât narativă. *Bătrânul anticar*, cea mai reuşită serie, reuneşte texte în registru oniric, amintind întrucâtva de maniera lui Mircea Eliade. Este vorba însă de o halucinaţie controlată, prin care personajul încearcă o evadare în afara cadrului său istoric prin mijlocirea unui obiect puternic stilizat (un birou baroc sau o oglindă) ori a unei ambianţe bine definite (cea a unui vechi anticariat). Resorturile naraţiunii, diferite de cele eliadeşti, ţin aici de cadrele şi justificările unei utopii negative: fascinaţia obiectelor desuete, perimate constituie ultima „iluzie" a singularizării într-un univers orwellian, locuit de indivizi fără identitate. *Vârsta de bronz* revine la imaginarul mitologic, alcătuindu-se din câteva efigii (Cadmus, Asklepios, Bellerophon, Meleagros, Marsyas, Palamede) caracterizate printr-o situare voit depersonalizată: „nu are prieteni, nu are duşmani" (*Narcis*). Cu o marcată dimensiune sapienţială, prozele se dezvoltă sub forma unui dialog de tip socratic, care nu vizează avansarea spre un adevăr, ci, dimpotrivă, adâncirea în

ambiguitate şi incertitudine, ca unică modalitate de cunoaştere a lumii.

SCRIERI: *Arhipelag de noapte*, Bucureşti, 1971; ed. 2, Iaşi, 2012; *Cuaternar*, Bucureşti, 1972; ed. 2, Iaşi, 2012; *Rondelul tainelor*, Bucureşti, 1974; ed. 2, Iaşi, 2012; *Rondelurile*, Bucureşti, 1983; ed. 2, Iaşi, 2012; *Anamnesis*, Bucureşti, 1986; ed. 2, Iaşi, 2012; *Bătrânul anticar*, Bucureşti, 1990; ed. 2 (*Bătrânul anticar şi alte proze*), Iaşi, 2011; *Epifaniile poetului şi ale poeziei*, Bucureşti, 2000; ed. 2, Iaşi, 2012; *Vitruviu*, Bucureşti, 2000; ed. 2, Iaşi, 2012; *Fatum*, Iaşi, 2010; *Catrenele vieţii şi ale morţii*, Iaşi, 2010; *Rondeluri în amurg*, Iaşi, 2011; *Rondelurile singurătăţii*, Iaşi, 2011; *Rondelul altei lumi*, Iaşi, 2012; *Vârsta de bronz*, Iaşi, 2012; *Anotimpuri. Lumi îngropate*, Iaşi, 2012; *Catrene şi rondeluri vechi şi nouă*, Iaşi, 2012. **Traduceri:** Aloysius Bertrand, *Gaspard de la Nuit*, Bucureşti, 1977 (în colaborare cu Irina Mavrodin); Chateaubriand, *Călătorii*, Bucureşti, 1978; Georges Louis Leclerc Buffon, *Pagini din „Istoria naturală”*, Bucureşti, 1981, *Istoria naturală*, Bucureşti, 1984 (în colaborare cu Mioara Izverna); Théophile Gautier, *Călătorie în Italia*, Bucureşti, 1983 (în colaborare cu Mioara Izverna), *Călătorie în Spania*, Bucureşti, 1985 (în colaborare cu Mioara Izverna), *Istoria romantismului. Amintiri romantice şi portrete*, Bucureşti, 1990 (în colaborare cu Mioara Izverna); Gustave Flaubert, *Jurnal de călătorie*, Bucureşti, 1985 (în colaborare cu Mioara Izverna).

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *„Arhipelag de noapte”*, CNT, 1971, 10; Dan Cristea, *„Arhipelag de noapte”*, RL, 1971, 11; Aureliu Goci, *„Cuaternar”*, CRC, 1973, 24; Nicolae Prepliceanu, *„Cuaternar”*, TR, 1973, 38; Dana Dumitriu, *Asaltul formei fixe*, RL, 1975, 8; Alboiu, *Un poet*, *179–180*; Alexandru Horia, *„Anamnesis”*, LCF, 1987, 12; Valeriu Cristea, *„O vedere mai clară”*, RL, 1988, 37; Teodor Vârgolici, *„Bătrânul anticar”*, ALA, 1991, 84; Gheorghe Grigurcu, *Lirism şi civilizaţie*, CNP, 1995, 5; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *681–682*; Cioculescu, *Lecturi*, II, *174–178*; Gheorghe Istrate, *Pan Izverna*, „Oglinda literară”, 2007, 67; Popa, *Ist. lit.*, II, *598*. ***L.Td.***

IZVOARE DE FILOSOFIE, publicaţie apărută la Bucureşti, anual, în 1942 şi 1943, la Editura Bucovina I.E. Torouțiu, cu subtitlul „Culegere de studii și texte”, sub îngrijirea lui Const. Floru, Constantin Noica și Mircea Vulcănescu. Câte un succint cuvânt înainte al editorilor deschide ambele volume, cu scopul de a defini profilul publicaţiei, concretizat prin articole de reflecţie ontologică, epistemologică și de teorie morală, dar şi prin traduceri din câțiva autori mari ai gândirii filosofice, între care Anaxagoras și Hegel. După cum afirmă în articolul-program al volumului din 1942, redactorii îşi propun ca textele originale şi traducerile să reprezinte „un popas, iar nu o oprire”, luându-şi drept reper „lucrări ce au alcătuit temei de cugetare şi controversă pentru numeroşi gânditori”. Prima secțiune a tomului din 1942 cuprinde două studii substanțiale: *Funcțiunea epistemologică a iubirii*, textul prelegerii inaugurale ţinute în 1919 de Nae Ionescu la Universitatea din Bucureşti, publicat postum, urmat de *Două tipuri de filosofie medievală* al lui Mircea Vulcănescu. Cea de-a doua secțiune conține, mai întâi, o traducere din filosoful presocratic Melissos, *Despre natură sau despre ființă (dimpreună cu parafraza lui Simplicius și replica lui Gorgias)*, realizată de un colectiv alcătuit din Aurora Marinescu-Strihareț, Alice Botez, Jeni Acterian, Constantin Motru (C. Rădulescu-Motru) și lui Constantin Noica, apoi o traducere din Augustin, *De Magistro – Despre ucenicie*, versiunea redată în oglindă cu originalul latin aparţinând lui Mihai Rădulescu și lui Constantin Noica. Urmează un fragment din Dante, *Monarhia*, tradus de Titus Bărbulescu și Sandu Mihai Lăzărescu, această „tălmăcire interpretativă”, cum o numesc traducătorii, beneficiind de coordonarea lui Constantin Noica. În fine, a treia secțiune include câteva excursuri micromonografice asupra unor teme filosofice esențiale, destinate să se integreze unui proiectat „dicționar metafizic” românesc: studiile *Despre infinit* de Octav Onicescu, *Structură* de Alice Botez (un fragment din teza sa de licenţă), precum și *Unu și multiplu* de Constantin Noica. În încheierea primului tom al revistei Constantin Noica semnează doar cu inițiale un concis eseu despre importanța editării integrale a opusului postum kantian, remarcând că posteritatea filosofului se scindase polemic între linia interpretării ficționaliste a lui Vaihinger și aceea a interpretării mai degrabă „realiste” asupra lucrului în sine, datorată lui Nicolai Hartmann. Cel de-al doilea volum, din 1943, al publicaţiei e conceput ca o expresie a „activității aceluiași grup de cercetători lucrând într-un spirit filosofic comun”, după cum se precizează într-un preambul. Editorii deplâng amânarea proiectului *Dicționar metafizic*, din care se publicaseră fragmente în anul precedent, dar susțin în continuare necesitatea unei comuniuni de „preocupări”, mai degrabă decât de programe, legate de „frumosul filosofiei”. Orientarea estetică și

chiar literaturizantă a argumentației lor filosofice dobândește caracter programatic. Grupul de autori și de redactori pornește de la prezumția că fiecare moment al reflecției filosofice posedă o valoare autonomă și relevă o „reușită" intrinsecă, dincolo de mizele ei gnoseologice, de căutarea „adevărului" sau de înserierea într-o istoricitate a sistemelor de gândire, „căci dincolo de adevărurile textelor clasice sau de interesul istoric pe care-l pot deștepta ele, stă o reușită de gând sau de expresie, valabilă prin ea însăși". Selecția textelor relevă şi ea, acum, tocmai dimensiunea estetică a mai multor sisteme și moduri de gândire. Este publicată în original, în limba germană, teza de doctorat a lui Nae Ionescu, redactată în 1916 și susținută la München în 1919. La această restituire necesară se adaugă apariţia aici, pentru prima dată, a sintezei *Dimensiunea românească a existenței* de Mircea Vulcănescu, prilej cu care autorul îşi afirmă intenția de a iniția un corpus reprezentativ pentru gândirea autohtonă. Constantin Noica avea să declare ulterior că acest studiu de referinţă l-a determinat să scrie mai apoi *Rostirea filosofică românească*. Secțiunea de traduceri cuprinde acum texte de Anaxagoras (*Despre natură*, în românește de Aurora Marinescu-Strihareț și Constantin Noica), Dominicus Gundissalinus (*Despre unitate*, cu o prezentare și în traducerea lui Constantin Noica) și Hegel (*Diferența dintre sistemul lui Fichte și cel al lui Schlelling*, transpunere de Constantin Noica). Tot lui Constantin Noica i se datorează *Notă despre principiul contradicției*, care încheie tomul al doilea al revistei. Filosoful polemizează atât cu ideea că raportul de contradicție ar epuiza realitatea, cât și cu unii logicieni moderni, pentru care „contradicția ar avea loc *formal*, între concepte, iar nu *real*, între judecăți". Viitorul autor al *Scrisorilor despre logica lui Hermes* aduce argumente în favoarea unei logici a faptelor concrete de gândire, care să nu se cantoneze în analiza propriilor ei concepte, subliniind că, „așa cum există o experiență a frumosului și pe baza ei se constituie estetica, există o experiență de gândire, iar pe baza ei se constituie logica". Din nou, raționalitatea specifică discursului filosofic stă în proximitatea unei viziuni estetizante, integratoare, ceea ce conferă şi revistei **I. f.** o certă relevanță pentru studiile literare, estetice și larg culturale. ***L.P.***

IZVORAŞUL, publicaţie apărută la Bistriţa, în judeţul Mehedinţi, lunar, din iunie 1919 până la 1 ianuarie 1941, cu întreruperi între octombrie 1923 și 1925, octombrie 1926 și 1928, seprembrie 1930 și ianuarie 1931; iese sub conducerea lui Gh. N. Dumitrescu-Bistriţa şi a soţiei sale, Olimpia Dumitrescu. Subtitlul iniţial este „Revistă de muzică populară", din 1922 „Revista de muzică, artă populară şi folclor", iar în ultimii ani de existenţă „Revistă de muzică, artă naţională, folclor şi teatru sătesc". Funcționând în faza romantică de arhivare a creaţiilor populare, **I.** a antrenat un mare număr de culegători de folclor, cu deosebire învăţători, preoţi şi profesori din lumea satelor. Este prima revistă de folclor muzical din România şi a reuşit să tipărească în două decenii aproximativ două mii de texte şi melodii. Pe lângă textele propriu-zise, sunt inserate utile medalioane despre o serie de folclorişti, semnate de Gh. N. Dumitrescu-Bistriţa, G.T. Niculescu-Varone şi C. Ciobotea. În afara numeroaselor semne de preţuire primite de la personalităţi din ţară (între alţii, Simion Mehedinţi, N. Iorga, Adrian Maniu, I. Simionescu, V. Bogrea, Sabin Drăgoi), **I.** s-a bucurat de popularitate şi peste hotarele României (Canada, Statele Unite ale Americii, Cehoslovacia, Bulgaria, Italia, Grecia, Elveţia, Iran, Israel), redactorul ei vădindu-se nu doar un priceput manager al revistei, ci şi un bun promotor al ei în lumea specialiştilor din ţară şi din străinătate, purtând cu ei o întinsă corespondenţă. ***I.D.***

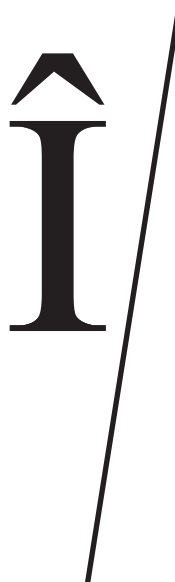
IZVORUL, revistă de etnografie şi folclor apărută la Gyula, în Ungaria, neregulat, o dată sau de două ori pe an, din 1982. Este editată de Uniunea Democratică a Românilor din Ungaria, iar din 1999 iese sub egida Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria. În primii ani în comitetul de redacţie este menţionat ca redactor Alexandru Hoţopan, iar ca redactor responsabil Petru Silaghi, alături de János Bencsik, Elena Csobai, Emilia Martin, Gheorghe Martin, Lucia Borza, Maria Botea, Maria Gurzău, Maria Pui, Ioan Ruja; din 1994 redactor devine Emilia Martin, iar lector Lucia Borza; în 2012 Maria Berényi este editor responsabil. Programul revistei este axat pe „culegerea, prelucrarea şi publicarea tuturor acelor valori de geneză populară care încă se găsesc din abundenţă şi în grai viu în bogata moştenire a românilor din Ungaria". Materialele pot fi grupate în trei categorii:

prezentarea şi descrierea amănunţită a obiceiurilor ce ţin de sărbătorile calendaristice sau de ritualuri la naştere, nuntă, înmormântare, dar şi prezentarea unor superstiţii şi a practicilor legate de ele (descântece, vrăji, vindecări), studierea textelor de folclor (proverbe, strigături, cântecul haiducesc, *Vifleimul* ca dramă populară, colinde) etc. Nu în ultimul rând, este vizibilă preocuparea pentru arhitectura unor case ţărăneşti existente în zonele în care locuiesc românii. Studiile de folclor se bazează în special pe publicarea in extenso a textelor aflate de la informatori, cărora li se specifică numele şi anul naşterii (mai toţi oameni în vârstă). Contribuțiile sunt semnate de Lucia Borza, Elena Rodica Colta, Alexandru Hoțopan, Florentina Mare, Emilia Martin Nagy, Stella Nekula, Maria Petrușan, Eszter Szendrei, Irina Garami, János Bencsik, Maria Gurzău ș.a. Importanţa revistei rezidă tocmai în colecţionarea acestor texte, deoarece, ca urmare a „gradului înaintat al maghiarizării", „atunci când românii treptat îşi pierd limba maternă, tradiţiile, obiceiurile, ar fi foarte important să se culeagă şi să apară editat ceea ce a mai rămas, ceea ce se mai poate culege încă". ***M.Ş.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

ÎNAINTE, revistă culturală apărută la Galaţi, între 19 aprilie 1909 şi 21 august 1910, fără o periodicitate precisă. Director şi proprietar: I. Burbea. În articolul-program *Ziaristica în provincie*, publicat în serial în primele cinci numere, I. Burbea semnalează tarele gazetelor din provincie şi discută rolul presei în societate, în virtutea unor principii precum emanciparea de sub înrâurirea politicului, demnitatea profesiei de ziarist şi relaţia critică dintre gazetar şi public. Profesând un jurnalism de opinie, care aduce în interpretarea faptului divers subtile nuanţări ironice, publicaţia tratează subiecte variate din actualitatea politică, socială şi culturală, sub specia cronicii, a tabletei sau a comentariului adesea pamfletar. Publicaţie modestă, orientată către realitatea locală, **Î.** reacţionează şi la anumite evenimente petrecute în Capitală. Se comentează astfel conflictul dintre N. Iorga şi Mihail Dragomirescu sau discursul lui Duiliu Zamfirescu la intrarea în Academie, dar şi diferite articole din ziarele „Adevărul" şi „Universul". Sunt elocvente notele intitulate *Mult e dulce şi frumoasă limba ce... o scrim!*, *Debandada de la Teatrul Naţional*, *„Ciudăţenii şi pociri"* şi *„Cei care vin"*. Se publică, de asemenea, interviuri cu C. Mille şi Take Ionescu. În domeniul literar se evidenţiază îndeosebi prezenţa lui I. Burbea, care scrie, de altfel, şi majoritatea textelor din **Î.** Apar astfel, sub semnătura lui, fragmente din satira *Puricele* şi dintr-un „roman original" cu titlul *În fuga vieţii.* E.B. (Eleonora Burbea) traduce paginile despre România din scrierea geografică *Die Erde und ihre Völker* de Friedrich von Hellwald. Se publică o cronică la un memorial de călătorie în Japonia semnat de Boris Georg(i)evici, comentarii critice referitoare la receptarea volumului *Literatură. Ziaristică* de I. Burbea sau la interzicerea reprezentării piesei *De la recrutare* a aceluiaşi, considerată indezirabilă de către autorităţile locale. Este semnalată apariţia editorială a poemului dramatic *Blestemul* de Ludovic Dauş. De remarcat este numărul omagial din 13 iulie 1909, dedicat lui M. Eminescu, tipărit pe hârtie velină şi cu ilustraţii ale graficianului Leonard Salmen. ***I.T.***

ÎNĂLŢAREA, cotidian apărut la Sibiu de la 1 ianuarie până la 7 martie 1941, sub direcţia lui Radu Dragnea. Articolul inaugural *Primul cuvânt* încadrează publicaţia în spaţiul mişcării legionare. Un text ulterior semnat de Radu Dragnea face o profesiune de credinţă ideologică: „A trebuit să vie Legiunea ca să propage în toate straturile societății noastre adevărul etern că dacă mai mare peste individul singuratic stă familia, mai mare peste familie și individ rămâne de-a pururi Statul sau Națiunea. [...] Patrioții au întregit țara în hotarele etnice, democrații, cu vot universal sau plebiscitar, au pierdut-o, naționaliștii sunt chemați ei să restaureze lucrurile publice la locul lor" (*A sluji neamul*). Se publică numeroase materiale închinate lui Corneliu Zelea Codreanu, Horia Sima și Ion Antonescu. În primul număr Emil Cioran teoretizează rolul ardelenilor în noul stat totalitar, pornind de la premisa „mesianismului administrativ al ardelenilor" („numai ardelenii au conștiința statului"): „România legionară, ca să realizeze un stil omogen, ca să înfrângă tentația pluralismului – expresie teoretică a dezmățului – trebuie să ardelenizeze pe toți românii, și, în primul rând, pe ardeleni." (*Ardealul–Prusia Orientului).* Mai multe articole tratează problema Transilvaniei, de regulă prin vituperarea elementului maghiar. Alte eseuri colorate ideologic scriu Eugen Todoran (*Meşterul Manole*, *Profeţii împlinite*), Bucur Ţincu (*Duhul lui Ion Banea*, *Arta și viața legionară*), Coriolan Gheție (*Perspective culturale* – profețind o „înromânire sublimă a culturii europene"), Axente Sever Popovici (*A murit Henri Bergson* – o curiozitate, date fiind tonul pozitiv al necrologului, evreitatea filosofului și antisemitismul publicației, *Caracterul totalitar al Mișcării*), Al. Dima (*Sibiul și Țara Românească*), Octavian Vuia (*Ardealul – ființa României*, *Pe marginea metafizicei lui Dimitrie Cantemir*), I. Negoiţescu (*Lauda veacului*: „Occidentul e ruina unui timp care a încetat a mai fi. Hecatombele lui mărturisesc apocalipsul acestei năprasnice istorii..."), Vasile Cotruş ș.a. Sunt republicate fragmentar după presa legionară centrală mai multe articole de Ion Barbu. Cele câteva colaborări cu poezie sunt nesemnificative (Lucian Valea, Ion Tudose, A. Regneanu-Nepos). Giuseppe Cifarelli traduce poemul *Cânt de urare pentru Nația Aleasă* de Gabriele D'Annunzio. După rebeliunea legionară, numărul din 26 ianuarie 1941 anunță restabilirea ordinii de către Ion Antonescu. Ulterior se tipărește un amplu articol encomiastic de Nichifor Crainic dedicat acestuia (*Generalul*). ***M.Pp., M.I.***

ÎNCERCĂRI LITERARE, revistă apărută la Cernăuţi, lunar, între 1 februarie 1892 şi 1 ianuarie 1893. În luna ianuarie 1892 studentul C. Berariu scotea publicaţia litografiată „Tinerimea română",

cu participarea colegilor săi Şt. Bodnărescu şi I.G. Toma. O lună mai târziu ei izbuteau să editeze **Î.l.**, la care redactor responsabil era Şt. Bodnărescu, republicând o parte din materialul literar şi politic aflat în revista litografiată. Prin program, noul periodic se situa în linia tradiţională a gazetăriei din Transilvania şi Bucovina, propunându-şi să militeze pentru apărarea drepturilor naţionale ale românilor, pentru dezvoltarea literaturii şi valorificarea folclorului. S-au publicat poezii compuse sub influenţa liricii eminesciene, dar vădind, nu de puţine ori, şi înrâurirea versurilor lui Al. Macedonski, nuvele, schiţe şi câteva studii istorice. C. Berariu (şi sub pseudonimul Corneliu Micu; intră în sumar cu versuri de factură eminesciană și cu nuvela *Smintitul*), I.G. Toma, Şt. Bodnărescu, C. Isopescu-Grecul (sub pseudonimul C. Verdi) şi C. Stamati-Ciurea (cu farsa *Un unchi și trei nepoate*) sunt autorii scrierilor literare apărute aici. Poezia populară este culeasă de T. Bălan, T. Bocancea şi Romul Răuţ, iar o traducere din W. Hauff (*Othello*) îi aparţine lui Iorgu de la Vamă (I.G. Toma). ***R.Z.***

ÎNCRUSTĂRI, publicaţie lunară apărută într-un singur număr, în format de carte, la Râmnicu Vâlcea în martie 1933. Redactorii revistei sunt V. Antioh şi Gabriel Bălănescu. Articolul-program *Săgeţi indicative* oferă justificarea noii publicaţii („Pentru ce încă o revistă?… Pentru o cauză tot publică. O cauză culturală”), obiectivul fiind: „Nu stil, nu conţinut. Descoperita trăire interioară. O săpare cu încă câteva palme în necunoscutul sufletesc”. Poezia este semnată de Gabriel Bălănescu (*Lacrimi strivite*) şi V. Antioh (*Sculpturi cu şerpi*), proza de Fabian Paltin (*Masa*, fragment din manuscrisul *Internatul*), iar eseistica de Eugen Ionescu, căruia i se publică un fragment din volumul în pregătire *Nu*, aici anunţat cu titlul *Negaţii*. ***M.Pp.***

ÎNDEMNUL – L'IMPULSION, publicaţie apărută la Târgu Mureş, lunar (cu excepția lunilor de vacanță, iulie și august), din martie 1924 până în iunie 1927. Titlul numărului din aprilie 1924 este „Îndemnul – L'Impulsion – Incitamentum”, iar cel al numărului din septembrie 1924 „Îndemnul”. Subtitlul inițial, „Revistă literară, ştiinţifică şi folcloristică cu un supliment francez şi latin, a elevilor Liceului «Alexandru Papiu Ilarian» Târgu Mureş”, se modifică în „Revistă lunară a elevilor Liceului «Alexandru Papiu Ilarian» din Târgu Mureş” (1925), apoi în „Revistă de cultură generală. Organul societății de lectură a Liceului «Al. Papiu Ilarian» (1926). Director este René Larchet, profesor al Misiunii Franceze din România (martie 1924 – aprilie 1925), profesori conducători sunt Arthur Dupont – directorul liceului, Ion Bozdog, Şerban Cioran, iar redactori Micu Gh. Marcu, Traian Marcu, Dumitru Todoran, Nicolae Sulică (ianuarie 1925 – aprilie 1927), Ovidiu Papadima (din martie 1927). Suplimentele în limba franceză şi latină însoţesc fiecare număr: „Pages françaises. L'Impulsion”, sub coordonarea lui René Larchet, şi „Incitamentum”, coordonat de Nicolae Sulică. De la numărul din toamna lui 1925, de când René Larchet nu mai este coordonator, suplimentul în limba franceză nu mai apare. În articolul *O lămurire către cetitorii noștri* din numărul inaugural se precizează că revista continuă publicaţia „Scânteia”, scopul ei fiind să încurajeze „micile talente ale acelora care ca mâine vor apare pe arena vieţii căutând a colabora la propăşirea societăţii” şi „de a vindeca starea patologică postbelică a generaţiei de azi”. Periodicul are rubricile „Epigrame”, „Traduceri”, „Din carnetul nostru”, „Din spicuirile lui Nicu”, „Diverse”, „Glume”, „Folclor”, „Ghicitori”, „Probleme”, „Însemnări”, „Note pe marginea revistelor”, „Cronici”. Instructive sunt articolele cu caracter didactic. Cu numărul 9–10/1926 se încheie prima serie a revistei. În seria următoare se impune contribuţia elevului Ovidiu Papadima, care va semna majoritatea articolelor şi recenziilor. În cronica la *Istoria literaturii române contemporane* de E. Lovinescu, el îi reproşează criticului lipsa de obiectivitate: „dus de valul actualităţii, dl. Lovinescu a neglijat de multe ori criteriile obiectivităţii […]. Capitolul despre dl. Ralea, de exemplu, e un articol de pură polemică personală, fără nici un punct comun cu un fragment de istorie literară”. Aceeaşi atitudine adoptă comentatorul şi în recenzia la romanul *Viaţă dublă* de E. Lovinescu, în care scoate în evidenţă „senzaţia de artificial”, „păienjenişurile abstracte”, „incompatibilitatea între talentul critic şi talentul epic”. Ovidiu Papadima se manifestă și ca poet (*Flori de mai* şi *Luna*) și traducător din Gérard de Nerval, Charles Baudelaire, Georges Duhamel, Francis Jammes. Imaginea vieţii culturale româneşti a oraşului este reflectată în rubrica „Însemnări. Viaţa culturală la Târgu Mureş”, conţinând informaţii despre seria de conferinţe organizate de Societatea Tinerimea Română, la care au participat V. Bogrea, Ioan Lupaş, Florian

Ştefănescu-Goangă, Sextil Puşcariu ş.a., despre un simpozion deschis de Mihail Dragomirescu (*Politica şi literatura*) şi despre conferinţa susţinută de G. Sion (*Aspecte sociale*). Consemnând turneele unor trupe de teatru din București sau concertele unor soliști de la Opera Română din București, autorul subliniază semnificaţia manifestărilor culturale în Transilvania după Marea Unire. Suplimentul în limba franceză conţine traduceri din literatura română, evocări ale unor personalităţi române sau franceze, ştiri despre acordarea unor burse de studii în Franţa pentru elevi români, despre organizarea unor biblioteci cu cărţi şi reviste în limba franceză, o anchetă privind calităţile preţuite la tineri, la care au răspuns şi personalităţi reprezentative din Franţa, ca P. Lapie de la Ministerul Instrucţiunii Publice sau Raymond Poincaré, care îşi exprimă simpatia pentru România. „Incitamentum", suplimentul în limba latină, conţine rubricile „Dicta memorabila", „Proverbia et sententiae", „Aenigmata", la care se adaugă traduceri şi retroversiuni din limba latină. Mai colaborează Traian Marcu, N. Arineanu, I. Constantinescu Jiblea, Ioan Taneş, V. Netea, M.N. Popovici, Eugen Gonţeanu, Dinu Isticeanu, Virgil Gavrilescu ş.a. ***C.A., L.Bc.***

ÎNDREPTAR, revistă apărută la Bucureşti, lunar, din ianuarie până în decembrie 1930, sub conducerea unui grup alcătuit din Mia Frollo, Virgil Huzum, C. Narly, I.M. Raşcu, Eugeniu Sperantia, N.D. Teodorescu, cărora li se vor adăuga N. Stănescu și Al. Colorian, şi în redactarea lui I.M. Raşcu. Revista se revendică de la programul lansat de Ovid Densusianu la „Vieaţa nouă", în sensul promovării modernismului, a citadinismului, a spiritului latin şi a literaturii intimiste. Poezia publicată aici îi are autori pe C. Narly, Eugeniu Sperantia, I.M. Raşcu, Al. Colorian, Eugen Relgis, Eugen Jebeleanu, Mia Frollo. Este prezent şi G. Bacovia cu *Elegie de iarnă.* Cum accentul cade pe relaţiile cu literatura franceză, sunt obţinute colaborări de la Émile Vitta, Alfred Mortier, Louis Lefèvre, Philias Lebesque. Mia Frollo semnează un *Caleidoscop de literatură franceză*, iar I.M. Raşcu susţine un adevărat serial, *Ecouri franceze în opera lui Eminescu.* E. Sperantia scrie despre „metafizica interesului estetic", Al. Colorian dă articolul *Discurs pentru Narcis*, iar I.M. Raşcu publică un fragment din romanul *Aşchii.* La rubrica de cărţi noi sunt recenzate lucrări de Saşa Pană, Geo Bogza (*Jurnal de sex*), Ion Barbu (*Joc secund*), Al. A. Philippide (*Stânci fulgerate*), O. Goga (*Precursori*), B. Fundoianu (*Privelişti*). Revista îşi respectă programul propus şi prin rubricile „Reminiscenţe", „Cu mâţa-n sac", „Poticneli", unde sunt semnalate neajunsuri ale vieţii literar-artistice sau se fac observaţii critice. Alţi colaboratori: Mihail Cruceanu, Agatha Grigorescu-Bacovia, Emil Isac, Eugen Jebeleanu. ***M.Pp.***

ÎNDREPTAR, revistă apărută la Bucureşti, lunar, între 21 ianuarie şi 21 aprilie 1936, cu subtitlul „Literatură. Artă. Critică". Director: Matei Alexandru (Matei Alexandrescu); redactor: Dan Smântânescu; la numărul 3 este menţionat secretar de redacţie Constantin Fedoreanu. **Î.** propune „întoarcerea la simplitatea pe care ne-o oglindeşte în fiecare clipă viaţa, plăsmuirea poeziei şi artei plastice prin mijloace fireşti şi necosmopolite", critica deformării limbii şi „a siluirii gândirii în creaţiunea actuală, străină de sufletele noastre". Publicaţie efemeră, **Î.** a dispărut înainte de a-şi defini un profil, literatura publicată dând impresia acută de întâmplătoare, neînchegată în jurul unui program coerent. Intră în sumar cu poezii Virgil Carianopol (*Nelinişti trecute*), George Gregorian (*Metempsihoză*, din volumul sub tipar *Săraca ţară bogată*), I.U. Soricu (balada *Olteni*), Ovidiu Caledoniu (*Anotimp*), Radu Gyr, George Aria, Ion Molea, Ion Pogan, Ion Calboreanu. Singurele proze tipărite sunt fragmentele *Torcând firul gândului*, „dintr-o carte în pregătire" a Clementinei de la Socola (Clementina Mihăescu), şi *Dumineca în târg*, din volumul inedit *Turbă* de Octav Dessila. Mai vizibil este compartimentul de cronici şi recenzii, unde Dan Smântânescu creionează în câteva linii sigure (*Eminescu în lumina actualităţii*) nu puţine observaţii critice privitoare la opiniile lui G. Călinescu dezvoltate în volumele II şi III din *Opera lui Mihai Eminescu*, prin comparaţie cu analizele altor critici literari contemporani. C. Dan Pantazescu recenzează tăios romanul *Bălăuca* de E. Lovinescu şi critică necruțător literatura scrisă de Geo Bogza, Mihail Dan, Lucian Boz şi H. Bonciu. Alte recenzii de la rubrica „Da şi nu", dedicate volumelor *Lorelei* de Ionel Teodoreanu, *Cara-Su* de I. Valerian şi *Paştele blajinilor* de Mihail Sadoveanu, sunt amabile, îndemnând publicul către lectură. Traian Stoica remarcă „o nouă îndeletnicire a poeţilor, şi anume plăcerea de a scrie… proză" şi comentariul lui Tudor Arghezi pe acest subiect, care „spulberă

iremediabil prejudecăţi şi suspiciuni”. Se mai reţin interviul scriitorului Al. Lascarov-Moldovanu dat lui C. Dan (Pantazescu), cursivul lui Traian Stoica intitulat *Capşa (pretext de discuţie)*, îndreptat împotriva cafenelei ca atmosferă şi loc de clevetire a confraților, cu o încheiere ce îndeamnă mediul scriitoricesc la o grabnică asanare: „Nu trebuie decât o mai rapidă detaşare de cafenea, căci altfel, preocupaţi de meschinăriile politice ale literaturii, riscăm să fim luaţi drept nişte scârbavnici epigoni, deoarece nu trebuie să uităm, domnilor confraţi, de peniță și întru cei douăzeci şi ceva de ani, că venim după cei ce au săvârşit un miracol, după Arghezi, Blaga, Voiculescu şi mai încoace, după viul şi mai puţin tânăr ca noi, Mircea Eliade”. „Cronica literară” semnalează ieşirea de sub tipar a volumelor VI şi VII din *Studii şi documente literare* alcătuite de I. E. Torouţiu, a *Esteticii* lui Tudor Vianu şi a romanului *Bucureştence* de Meny Toneghin. Câteva constatări exprimate de Jul. Giurgea, prilejuite de dispariţia scriitorului Rudyard Kipling şi de pauperitatea tălmăcirilor în româneşte din alte literaturi decât cea engleză, sunt aproape ironic contrapuse de catrenele poeziei chineze adunate de Al. T. Stamatiad în placheta *Din flautul de jad*, aflată în preajma tipăririi. Alţi colaboratori: Constantin Borănescu, Dinu Roco, Paul Lahovari, Victor Valeriu Martinescu, Nicolae Roşu. ***R.P.***

ÎNDREPTAREA LITERARĂ, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, între 7 martie şi 7 aprilie 1920, cu subtitlul „Literatură. Artă. Ştiinţă. Sport”. Fondator: Paul Tinculescu. În articolul inaugural *Intenţia noastră* se poate citi: „«Îndreptarea literară» şi-a propus ca să popularizeze literatura românească, făcând-o să pătrundă până-n păturile cele mai adânci ale poporului, punând-o la îndemâna oricui, fie el sărac sau bogat, fiind deopotrivă de folositoare atât celui înzestrat cu o cultură mai vastă, cât şi celui mai puţin cult”. În ciuda unei strădanii evidente de a-şi asigura colaborarea câtorva condeie ce se bucurau de o oarecare recunoaştere la sfârşitul deceniului al doilea din secolul trecut, **Î.l.** a dispărut după numai trei numere. Aparenţa de paupertate o dă nu doar formatul caiet şcolar, ci şi puţinătatea paginilor. Totuşi, este recuperat postum Emil Gârleanu cu o suită de note de drum inedite, *Către Galaţi–Galaţii–Spre Brăila* şi *Rusciuc–Giurgiu*, lămurite de o notiţă însoţitoare din care cititorul află că ele „datează din 1907, când dl. Iorga, cu o seamă de scriitori, […] ţineau şezători literare prin oraşele din ţară, şezători prilejuite în urma incidentului de la Teatrul Naţional când a fost oprită de studenţime jucarea – de către elita noastră – a unei piese franţuzeşti”. Tot note de drum sunt şi impresiile stârnite gazetarului Aurel Savela de mănăstirea Samurcăşeşti, situată la Ciorogârla, în marginea Bucureştilor. Se mai reţin *O legendă istorică* de D. Teleor (despre întemeierea azilului bucureştean „Elena Doamna”), schiţa umoristică *Haina lui Iacovache* de Al. Cazaban, partea a V-a, *Drapelul*, din povestirea în versuri *Rică şi războiul mondial*, scrisă în acelaşi registru de S. A. Polizu, care revine în ultimul număr cu *Sabat*, cronică în versuri, prozele *Garoafa* şi *De speriat* de I. Bârseanu, sub genericul *Povestiri bucureştene*. Schiţele *Bătălia de la Krasnic* a lui Ion Dragoslav, *Dezertorul*, semnată de Tudor Teodorescu-Branişte cu pseudonimul Andrei Branişte, *Hotărâţi* de Carol Ardeleanu, *Viaţa, un vis* de Artur Gorovei şi povestirea *Timeo Ceava*, inspirată lui Victor Eftimiu de traiul aromânilor grămoşteni, epuizează secţiunea proză. Poezia pare a fi privilegiată, versurilor lui Radu D. Rosetti (*Portretele*), Mircea Pavelescu (*Serenadă*), D. Teleor (*Soacrele*) şi sonetelor lui N. Mihăescu-Nigrim şi George Caïr consacrându-li-se un spaţiu generos în pagină. Este reprodusă *Nocturnă* de G. Bacovia. Glume, cugetări şi maxime, o pagină cu informaţii şi noutăţi „din lumea artelor”, „Cronica teatrală”, „artistică”, „muzicală” şi un emoţionant necrolog *D. Teleor* alcătuit de I. Dragoslav încheie toată osteneala cuprinsă în **Î.l.** ***R.P.***

ÎNFRĂŢIREA, publicaţie apărută la Cluj, zilnic, între 1 august 1920 şi 31 ianuarie 1925, apoi între 30 aprilie 1946 şi 24 august 1947. Ca oficios al Partidului Liberal pentru Transilvania, **Î.** joacă rolul pe care îl avea cotidianul „Patria” (Sibiu, Cluj) pentru naţional-ţărănişti. Articolul-program cheamă toate clasele Transilvaniei la „solidaritate socială” şi „înfrăţire”. În paginile publicaţiei vor semna I.G. Duca, Vintilă I. Brătianu, Al. Lapedatu, N. Bănescu, D. Tomescu (director în 1925), Ion Dragu, George Oprescu, C.I. Motaş, V. Meruţiu, Em. Puşcariu, Ştefan Bezdechi, Virgil Bărbat, N. Georgescu-Tistu, Iosif Popovici ş.a., **Î.** reprezentând instrumentul de expresie al intelectualităţii clujene de orientare liberală şi nu numai. Vor mai semna N. Iorga, V. Pârvan, Traian Lalescu, Al. Procopovici, Aurel

Ciato, Lucian Bolcaş, Florian Ştefănescu-Goangă, I. Glăvan, G.D. Serra, Ioan Bianu, Romul Vuia, Aurel Buteanu, Coriolan Petranu, Romulus Demetrescu, Cezar Petrescu, D.I. Cucu ş.a. Publicaţia dispune de rubrici referitoare la mişcarea culturală, literară, teatrală, artistică, de o „revistă a revistelor", „Cronica Bucureştilor", „Foiţa ziarului", „Ultima oră", „Revista presei maghiare" ş.a. Cronica literară este susţinută la început de N. Georgescu-Tistu, cea plastică de George Oprescu, cea teatrală de A. Buteanu, Olimpiu Boitoș și Nomofilax (Gib I. Mihăescu). Se dedică numere speciale încoronării regelui Ferdinand la Alba Iulia, lui I.C. Brătianu, sărbătoririi lui Gheorghe Dima, morţii lui Vasile Lucaciu, deschiderii învăţământului universitar din Cluj, prezenţei unor oaspeţi francezi, englezi sau italieni în oraşul transilvănean. Se discută despre necesitatea apariţiei unei reviste literare la Cluj sau despre congresul studenţesc etc. În numerele speciale de Paşti sau de Crăciun sunt reproduse pagini din scrierile lui A.I. Odobescu, G. Coşbuc, Al. Vlahuţă, Aron Cotruş, I.U. Soricu, St. O. Iosif, G. Gregorian, Demostene Botez ş.a. Se publică dări de seamă despre conferinţele ţinute de personalităţi culturale: G. Bogdan-Duică despre Titu Maiorescu, Al. Lapedatu despre întâiul curs de istorie naţională, H. Focillon despre momente ale artei europene, Victor Papilian despre „istoria omului", N. Leon despre probleme de economie, Virgil Bărbat despre sociologie etc. **Î.** este deschisă literaturii străine, oferind articole şi eseuri despre Blasco Ibáñez, Maxim Gorki, Johan Bojer, Anatole France, Théophile Gautier, Dante, Ivan Vazov, Giovanni Verga, Mahatma Gandhi, Rabindranath Tagore, Charles Baudelaire, Friedrich Nietzsche, Matilde Serao, Ady Endre, Eugene O'Neill, Petőfi Sándor, Maurice Maeterlinck, dar şi eseuri despre I.L. Caragiale, Duiliu Zamfirescu, Ion Scurtu (necrolog), G. Coşbuc (*Pe urmele lui…*), Andrei Bârseanu, Petru Maior, I. Heliade-Rădulescu sau despre mişcarea lui Tudor Vladimirescu, romanul american contemporan, problemele futurismului. Se publică în foileton un roman al lui E.M. de Vogüé, *Morţii vorbesc*, sau traduceri din poezia lui William Wordsworth realizate de Petre Grimm. Literatura e menită să atragă atenţia publicului asupra unor scriitori în vogă şi a unor probleme de istorie literară transilvăneană, mai ales prin comentarii şi prin cronica literară. ***M.Pp.***

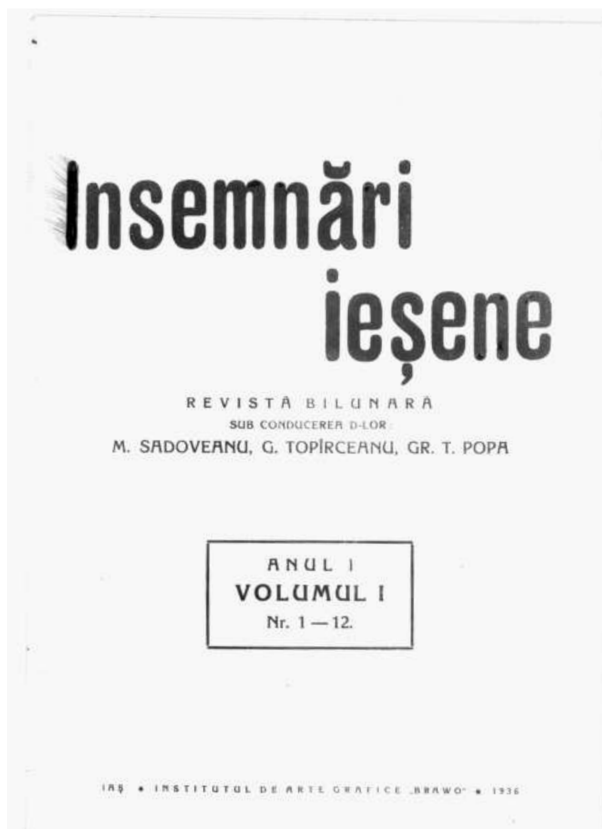
ÎNMUGURIRI, publicaţie apărută mai întâi la Piatra Neamț la 1 mai 1932, apoi la Fălticeni din iunie 1932 până în aprilie 1939, cu subtitlul „Revistă literară–artistică–socială". Deși poartă indicația „apare lunar", iese neregulat, numerele fiind de cele mai multe ori multiple (duble, triple sau chiar sextuple). Conducerea revine inițial unui comitet alcătuit din Petre Georgescu, C. Dandescu, Ion Lungu, N. Chertic, I. Vasile, V. Coban, Mihail D. Havriș, Mihail Șerban, I. Feresuariu, Ștefan Oană (de la numărul 2/1932), Elena H. Dumbravă și Sergiu Gheorghiu. Redacția și administrația sunt asigurate de Mihail D. Havriș. De la numărul 11–12/1933, acestuia i se alătură, ca redactor, Ion Lungu, în timp ce director devine Virgil Tempeanu. Intențiile revistei prind glas în articolul *Cuvânt înainte...* și, ulterior, în articolele aniversare intitulate *În pragul anului al doilea* și *1932–1936*. Fără a trasa o orientare culturală precisă, redacția subliniază în primul rând mobilul acțiunii ei publicistice: un entuziasm tineresc și „pornirea care te îndeamnă la înfăptuiri ce reprezintă un îndemn și un simbol, față de materialismul feroce și politicianismul atotputernic!...". Asumându-și condiția provincială („știm care este soarta revistelor provinciale, care apar câteva numere, pentru a dispărea apoi întocmai ca acei meteori ce vin din neant"), publicația a voit și în parte a reușit s-o dezmintă prin ceea ce redactorii numesc stăruitoarea „dragoste de ideal" și grija „de a ține aprinsă candela sufletului românesc și a Frumosul veșnic". Ca „vatră de înmuguriri", cum se dorea, revista a adunat în jurul ei mai ales tineri scriitori locali sau din „provinciile alipite", ambiționând să ofere „tot ce sufletește sau intelectualicește un cititor rafinat ar pretinde". În paginile ei, organizate în puține rubrici („Fălticenii culturali", „Informațiuni", „Poșta redacției", „Locuri, oameni, fapte", „Note"), pot fi citite versuri de Mircea Streinul (*Mai e toamnă...*), I.U. Soricu (*Frângurele*), Traian Chelariu (*E seceriș*, *Cuvântul seară*, din volumul *Exod*, ce va apărea în 1933), V. Spiridonică (*Scrisoare*), D. Loghin (*Chemare, Inventar de toamnă*), A.G. Delafântânele, Ion Lungu, Ovidiu Gh. Diaconescu, A. Grossu, Tana Mugurel, Mihail Andreescu, Ghedeon Coca, Victor Măgură, Traian Ionescu, Doina Bucur, Vintilă Petrescu Vrancea, George Moroșanu, Dimitrie Danciu, George Vaida, Ionel Crețianu ș.a. Se publică, de asemenea, proze diverse: fragmentul de roman *Dorul*

nu-mbătrânește de Lascăr Tuduciuc, nuvela *Urloaia* de Vasile Spiridonică, povestirea *Odată, în noaptea Învierii* de Vasile Savel, schița *La Căpriori pe Grințieș* de V. Scripcaru, *O noapte de primăvară. Fragmente din scrisori* de Ion Lungu ș.a. Deloc neglijabilă este încercarea revistei de a avea o secțiune critică în care să se consemneze noile apariții editoriale, să se comenteze operele clasicilor sau să se dezbată idei generale. Astfel, sumarul include, între altele, recenzii semnate de Mihail Șerban (despre romanele *Firu-n patru* și *Mite* ale lui E. Lovinescu) sau nesemnate (despre *Jar* de Liviu Rebreanu), precum și articole de D. Murărașu (*Eminescu și Lucrețiu*, *I. Slavici și „O noapte furtunoasă”*), Ticu Toporaș (pseudonimul lui Mihail D. Havriș; *Ceva despre Creangă*), Ștefan Oană (*Românii și literatura românească*), Virgil Tempeanu (*Fenomenul literar și indicele social*, *Poate fi critica productivă?*). Nu trebuie uitate nici numerele speciale dedicate filosofului Vasile Conta, la comemorarea a 50 de ani de la moarte (Nicolae N. Chertic, *Vasile Conta. Opera sa filosofică și practică*, 3/1932), și folcloristului Artur Gorovei (cu contribuții de Mihail Șerban, Virgil Tempeanu și C. Gutter, 6–7/1932). Se adaugă dialogurile lui Mihail Șerban cu același Artur Gorovei (*Maestrul Artur Gorovei vorbește „Înmuguririlor”*), dar și cu E. Lovinescu (*Maestrul Eugen Lovinescu vorbește „Înmuguririlor”*). Din sumarul literar al **Î.** nu lipsesc traducerile, deși acestea sunt sporadice: V. Tempeanu transpune în românește un *Cântec de maici* (din secolul al XIII-lea) și un *Cântec de seară* de Gottfried Keller, Lucian Costin poezii din ciclul *Elegii romane* al lui Goethe, iar Aurel George Stino un grupaj de *Poeme arabe* (după versiunea franceză a lui Fr. Toussain). ***I.M.***

ÎNMUGURIRI, revistă apărută la Craiova la 25 noiembrie şi 15 decembrie 1933 (două numere). Articolul-program *Visuri…* este semnat de Aurel Tita. Poeţii revistei sunt Aurel Tita, Adrian Grigoropol, Eleonora Amza, P. Băloiu, Eugeniu Avrămoiu, Tache Milcoveanu, Bianca Leoveanu, Ion T. Ionescu. Note, poeme în proză, însemnări dau Lizica Sârbu, Virgiliu Biţă, Nicu Olarian, C. Săveteanu, Gheorghe Ionescu Goeşti ş.a. În primul număr a debutat Al. Balaci, pe atunci elev de liceu, cu articolul *Despre fizionomie*. ***M.Pp.***

ÎNNOIREA, revistă de cultură apărută la Arad, bilunar, din 15 septembrie 1937 până în 1 iunie 1940, cu subtitlul „Revistă politică, socială şi artistică”. Director: Tiberiu Vuia. Publicaţia are o ancorare regională marcată, cu accente autohtoniste şi un militantism asumat în numele „românismului”. Majoritatea textelor programatice sunt semnate de director, care, în loc de editorial, publică în deschiderea fiecărui număr articole de orientare pe teme legate de decadenţa spirituală a epocii sub impactul modernizării şi al urbanizării societăţii româneşti. Urmărind nu atât o „semnificaţie politică” (*Semn, de unde pornim*), cât o acţiune culturală ce tinde spre schimbarea „concepţiei de viaţă” sau chiar spre descoperirea unei noi „cadenţe de viaţă”, mobilizatoare de energii proaspete (*Cadenţă nouă*), revista promovează în acelaşi timp reîntoarcerea la ruralitate (*Îndărăt la sat*) şi reinvestirea vieţii urbane cu valori naţionale. Revenirea cu insistenţă asupra oraşului şi a existenţei urbane e justificată din perspectiva localismului creator, „cetatea” devenind un simbol al „conştiinţei locului şi al vremii de aici” şi un spaţiu liminal al afirmării etnice, ceea ce redacţia numeşte „linie de margine a românismului” (*Destin de hotar*). Afinităţile ideologice vizibile cu alte publicaţii regionale din epocă, precum „Pagini literare”, „Abecedar”, „Lanuri”, „Gând românesc”, sunt marcate şi editorial, revista beneficiind de colaborarea unor autori care semnează în „Front literar” (Braşov), semnalând constant apariţiile „Gândirii” şi concertându-şi eforturile în campanii de presă comune. **I.** are câteva rubrici stabile, care accentuează componenta naţionalistă („În ritm de veac românesc”, „Începuturi de faptă românească”, „Elogiul datinei”), angajamentul polemic şi militantismul („Polemici”, „Controverse”, „Front literar”) sau situarea marginală a revistei („Teatrul românesc de graniţă”, „Lugojul cultural”). Unele numere includ o pagină de folclor îngrijită de Virgil Birou, Ioan Iluna, Marcel Olinescu sau P. Popovici-Băneştianu, în care se publică materiale etnografice din regiunea Crişurilor şi mai multe extrase din colecţia de „poezii populare din judeţul Arad” a lui E. Monţia. Interesul pentru culegerea folclorului e completat de studii aplicate (Traian Mager, *Aspecte din Munţii Apuseni*). Nucleul de poeţi cultivaţi de **I.** e constituit din Grigore Bugarin, C. Pârlea, Ovid Caledoniu, D. Gherghinescu-Vania, Petre Paulescu, Petre Pascu. În general, preponderentă e formula unei poezii pe model folcloric: balade (Petre Pascu), „cântece de mort” (Petre Bortoş), alături de o lirică

a vieţii urbane hrănită de drama dezrădăcinării şi nostalgia spaţiului ancestral. Cu versuri notabile mai sunt prezenţi Mihai Beniuc (*Păsările dorurilor*, *Ceasul meu şi inima mea*), Ion Şiugariu (*Pădure*, *Pierdere în cotidian*, *Primăvara*), Vintilă Horia (*Zbor paralel*, *Psalmul căutării*), Virgil Carianopol (*Eu*), George Drumur (*Vămile luminate*), Coca Farago. O proză „bună pentru provincie" scriu P. Popovici-Băneştianu şi Nuţiu Mihai-Crişanul, la care se adaugă câteva prelucrări după istoria locală: *Gloata* de C. Stoicănescu sau fragmentele din *Ultimele steaguri. Episoade din răscoala bănăţeană de la 1738* de Ion Stoia-Udrea. O rubrică efemeră, „Schiţă a Înnoirii", conţine şi ea proze scurte de Remus Gorgan (*Ion Petecă*) şi Dimitrie Pascotă (*Foc*). Articolele de opinie vizează probleme ale difuzării culturii în spaţiul provincial. Se discută situaţia lecturii în mediul rural (Tiberiu Borneas, *Cartea şi satul*) sau problema educării estetice a publicului (Teodor T. Ţiucra, *Arta în cultura zilelor noastre, Aprecieri în arta contimporană*). Două eseuri din 1938 reţin atenţia: *Aproape de poezie* de Ion Şiugariu şi *Concepţia de „cultură minoră" la dl. Lucian Blaga* de Eugen Victor Popa. Revista publică și critică plastică, tipărind, pe lângă articole mai generale asupra misticismului în artă (C. Grofşoreanu, *Păreri asupra artei*), şi diverse cronici. Astfel, Teodor T. Ţiucra analizează opere ale lui Nicolae Grigorescu, Brâncuşi şi Marius Bunescu din perspectiva ideii naţionale (*Sufletul şi viaţa românească*). În 1937 **I.** adoptă o poziţie antilovinesciană în cadrul unei campanii coordonate a mai multor reviste ardeleneşti şi susţinută de o serie de tineri scriitori (Mircea Streinul, Grigore Bugarin, Yvonne Rossignon, Emil Giurgiuca, George Boldea, Pavel Dan). La rubrica „Polemici" *Istoria literaturii române contemporane* e numită „maltratat de istoria literaturii contemporane", principala nemulţumire fiind legată de valorizarea scriitorilor evrei. Printre colaboratorii publicaţiei se numără Sextil Puşcariu, cu un text legat de evenimentul înfiinţării în 1937 a Frăţiei Ortodoxe Române (*Brâul Crucii Ortodoxe*), şi A.C. Cuza, care îi încredinţează o conferinţă (*Naţional-creştinismul românesc*). Literatura străină e puţin prezentă: în afara câtorva tălmăciri ale lui Al. T. Stamatiad din poezia chineză şi japoneză şi de două poeme din Georg Trakl în versiunea lui Mircea Streinul (*Seara*, *Moarte*), mai există doar o recenzie la traducerea lui Ştefan Baciu din lirica lui Trakl şi un studiu al lui D. Pascotă despre poezia lui Paul Valéry. ***L.Td.***

ÎNSEMNĂRI IEŞENE, revistă apărută la Iaşi, bilunar de la 1 ianuarie 1936 și lunar din ianuarie 1938 până la 1 noiembrie 1940, sub îngrijirea lui Mihail Sadoveanu, G . Topîrceanu (până în mai 1937), Gr. T. Popa şi Mihai Codreanu şi sub auspiciile Asociaţiei Prietenii Universităţii. În programul alcătuit de M. Sadoveanu, dar asumat de întreaga redacție, se afirmă: „Specificul naţional şi limba populară trebuie să-şi urmeze valorificarea în arta scrisă. Împrejurările de după marele război ne cer astăzi să avem în vedere şi unificarea culturală a diverselor teritorii româneşti unite". Ca aspect şi format, **Î.i.**, al cărui titlu i se datorează lui G. Topîrceanu, este asemănătoare revistei „Viaţa românească", de care e legată și prin colaboratori. Publicaţia beneficiază de un grup statornic de susţinători, în mare parte universitari ieşeni. Rubricile obişnuite sunt „Cronica literară", „Cronica filologică", „Cronica şcolară", „Cronica externă", „Note". După transferarea „Vieţii româneşti" la Bucureşti, scriitorii ieşeni au simţit nevoia să se regrupeze în jurul lui M. Sadoveanu, pentru a oferi publicului un instrument cultural care să însemne totodată respingerea directă a unor tendinţe politice manifeste de

dreapta. Revista face, astfel, elogiul umanismului în articolul lui Vasile Maciu (*Renovarea umanismului*), luând ca reper literatura lui Romain Rolland, ca şi în suita de articole semnate de G. Ibrăileanu (*Literatura de mâine*, *Literatura momentului*, *Literatura viitorului*). Sub raport strict literar, revista pledează pentru realism (N.I. Popa, *Conversiunea d-lui Teodoreanu la romanul realist*), luând atitudine faţă de invazia nonliteraturii sau faţă de anarhismul poetic, de curentele moderniste şi avangardiste, de misticismul gândirist şi deplângând devalorizarea spiritului critic. Sunt omagiaţi Ovidiu, Dante, Gustave Flaubert, I.S. Turgheniev, F.M. Dostoievski, L.N. Tolstoi şi este respinsă literatura unor Octav Dessila, Dan Petraşincu, E. Ar. Zaharia, Pittigrilli. O rubrică de note acide este cea intitulată „Tablele beoţiene". Publicaţia este mereu deschisă comentării fenomenului literar străin, în special a celui francez, prin materiale semnate îndeosebi de N.I. Popa (*Fenomenul francez*, *Un nou umanism modern: literatura comparată*). Poezia e ilustrată de G. Topîrceanu, Otilia Cazimir (*Insomnie, Tristeță*), George Lesnea, Mihai Codreanu, Magda Isanos, Al. T. Stamatiad, G. Bărgăuanu, Vintilă Horia, Ovid Caledoniu, Ştefan Baciu, Iulian Vesper, Mihai Beniuc, Coca Farago, Al. Voitin, Al. Bilciurescu, N. Ţaţomir, Ştefan Ciubotăraşu, A. Ivănescu, Gr. T. Popa, Eusebiu Camilar. Proză semnează Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu (*Fundacul Varlamului*), Lucia Mantu, Otilia Cazimir, Sandra Cotovu, Al. Lascarov-Moldovanu, Eusebiu Camilar, I.I. Mironescu, Adrian Pascu. Sectorul publicistic, cât şi cel de cultură şi ştiinţă, are câţiva colaboratori de marcă, precum G. Călinescu, Octav Botez, I.I. Mironescu, Traian Bratu, Iorgu Iordan, N.I. Popa, Grigore Scorpan, Petru Comarnescu, D. Murăraşu, Ion Petrovici, Petru Caraman, Andrei Oţetea, Emil Condurachi, G.M. Zamfirescu, George Ivaşcu, Ilie Minea, Sandu Teleajen, Al. Piru, Radu Beligan, N.N. Tonitza, Romulus Demetrescu. Se publică scrisori din străinătate, dar şi „scrisori din Ardeal". Se alcătuiesc numere omagiale închinate lui Eminescu (10/1939), Mihail Sadoveanu (5/1939). Sunt evocate personalităţi culturale (O. Tafrali, C. Stere, Ion Creangă, G. Ibrăileanu), scriitori dispăruţi (St. O. Iosif și D. Anghel, în evocări semnate de Mihail Sadoveanu), figuri junimiste ş.a. De reţinut cronica dedicată romanului *Gorila* al lui Liviu Rebreanu, notele critice şi polemicile purtate de **Î.i.** În domeniul teatrului este de menţionat o dramatizare a lui I.I. Mironescu după Ion Creangă (*Catiheţii de la Humuleşti*). Apar, de asemenea, multe note şi comentarii vizând legăturile culturale cu străinătatea. ***M.Pp.***

ÎNSEMNĂRI IEȘENE, revistă apărută la Iași, lunar, între noiembrie 2004 și septembrie 2005, apoi din septembrie 2009. La conducerea revistei se afla inițial Corneliu Ștefanache, iar din 2009 Alexandru Dobrescu. Din colegiul de redacție fac parte la început academicianul Viorel Barbu, rectorul Universității de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa" Vasile Burlui, Valentin Ciucă și Dumitru Oprea, iar din 2009 li se alătură academicianul Valeriu D. Cotea, profesorul universitar Constantin Romanescu și primarul Municipiului Iași, Gheorghe Nichita; colectivul editorial este format din Emil Brumaru, Bogdan Crețu, Richard Constantinescu, Emil Iordache, Alexandru Dobrescu și Mihaela Cănănău. În primul număr Vasile Burlui salută reapariția revistei, ca reluare a vechii tradiții culturale ieșene, dar și ca instrument de analiză a fenomenelor culturale actuale. Fără a prezenta un program propriu-zis, articolul lui Corneliu Ștefanache, *Cercuri pe plajele culturii*, subliniază menirea pe care o au revistele de cultură într-o epocă de instabilitate, precum anii de tranziție ai României postdecembriste: de a susține „prosperitatea culturii" și de a păstra „autenticile ei valori, periclitate la tot pasul să fie acoperite de o groasă maree de subcultură". Rubrici frecvente: „Nodul gordian", „Mișcarea literară", „Cronica literară", „Apocalipsa de carton", „Trecuturi interpretate", „În exclusivitate", „Universul celor fără univers", „Cave canem", „Urechea de cârpă", „Delicatese istorico-literare", „Inedit", „Diligența poștală", „Simeze" ș. a. Prezentarea grafică este de ținută, aducând cu fiecare număr opere de artă ale unor artiști consacrați sau mai puțin cunoscuți. În profilul interdisciplinar al revistei intră articole de opinie, eseuri și studii critice care vizează istoria ideilor, istoria imaginarului, istoria literară, filosofia, arta sau filosofia limbajului, precum *Idei „simple" despre Europa*, articol semnat de Adrian Marino, care pune în discuție „ideea europeană" ca temă de dezbatere prezentă în cultura românească încă din secolul al XVIII-lea, studiul *Corespondența unui bon vivant*: *Păstorel* de Bogdan Crețu, prin care este reconsiderată figura lui Al. O. Teodoreanu, analizele lui Anton Adămuț despre imaginarul animalier, seria de articole publicate de Laura Carmen

Cuțitaru, care relaționează studiul lingvisticii de noile teorii din neuroștiință. Se alcătuiesc dosare tematice care, în fapt, cultivă dezbaterea de idei, pornind de la probleme actuale precum corectitudinea politică, Premiul Nobel, rolul edițiilor critice și al revistelor de cultură sau locul criticii literare în cultura românească, dezbateri la care participă Irina Petraș, Codrin Liviu Cuțitaru, Bogdan Crețu, Constantin Cubleșan, Cornel Ungureanu, Nicolae Mecu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Adrian Popescu, Gheorghe Schwartz, Theodor Codreanu, Adrian Dinu Rachieru ș.a. Revista este mereu deschisă spre analiza fenomenelor literare din spații culturale străine, prin articolele lui Codrin Liviu Cuțitaru, care are în atenție lumea anglo-saxonă, ale Simonei Modreanu, cu privire la mișcarea literară franceză, sau ale lui Emil Iordache, care semnează articole ce privesc literatura polonă. Publică versuri autori din mai toate generațiile, accentul punându-se totuși pe tinerii poeți Ioan Es. Pop, Radu Vancu, Dan Bogdan Hanu, Emilian Galaicu-Păun ș.a. Proza este ilustrată cu pagini de Nicolae Breban, Nichita Danilov, Dan Lungu, Eugen Uricaru, Radu Mareș, Constantin Țoiu, Gheorghe Schwartz, Florina Ilis, Liviu Cangeopol, Mihai Sin, D.R. Popescu, Nicolae Dabija, Gabriela Adameșteanu, George Bălăiță, Ileana Mălăncioiu, Augustin Buzura ș.a. Cronica literară este semnată de Bogdan Crețu, în timp ce Oltița Cântec se îngrijește de cronica de teatru, Ștefan Afloroaei publică studii de analiză filosofică, iar Valentin Ciucă se ocupă de sectorul artelor. Alt segment bine reprezentat este eseul pe teme literare, dar nu numai, ilustrat de George Bălăiță, Anton Adămuț și Constantin Romanescu. „Diligența poștală” este îngrijită de Emil Brumaru, care răspunde într-o manieră ludic-literară tinerilor poeți aspiranți. Dumitru Ivănescu valorifică documente istorice și literare inedite, punând la dispoziție mărturiile lui Victor Cădere, delegat român la Conferința de Pace de la Paris din 1919, rapoarte, jurnale oficiale cu privire la răscoala din 1907, corespondența lui Gr. T. Popa, aflată la Arhivele Naționale sau fragmente din memoriile lui Petru Poni. Se alcătuiesc numere omagiale închinate lui M. Eminescu și lui Gr. T. Popa (4/2010), precum și secțiuni *In memoriam*, dedicate lui Adrian Marino (4/2005), Alexandru Paleologu (9/2005), Corneliu Ștefanache (1/2009), Marin Mincu (4/2009), Dumitru Ivănescu (9/2011). Primul număr din 2011 reeditează, cu ocazia sărbătoririi a 75 de ani de la apariție, programul revistei din 1936, a cărei continuatoare se consideră **Î.i.**, marcând edițiile de acum ca seriile a doua și a treia; se reiau, cu același prilej, articole semnate în anii ’30–’40 de Gr. T. Popa și de N.I. Popa. ***Mr.M.***

ÎNSEMNĂRI LITERARE, revistă apărută la Iaşi, săptămânal, de la 2 februarie până la 21 decembrie 1919. Redactori: Mihail Sadoveanu şi G. Topîrceanu. Propunându-şi să fie „o publicaţie independentă de orice tendinţă politică”, care să-i ţină pe cititori „în curent cu mişcarea literară din ţară şi străinătate”, **Î.l.** continuă programul „Vieţii româneşti”, temporar suspendată, deoarece se intenţiona inițierea unei serii noi, consacrându-se exclusiv literaturii și chestiunilor în legătură cu viața artistică și literară. În poezie se remarcă G. Topîrceanu (*Rapsodii de toamnă*, *Balada munţilor*, *Balada morţii*), Demostene Botez (*Dimineața*, *De Paști*), care susţine şi financiar revista, Al. O. Teodoreanu (*Statuia*, *Paharnicul Furtună*, *Madrigal*), Otilia Cazimir (*Târziu*, *Așteptare*), Mihai Codreanu (un ciclu de cinci sonete) şi Al. A. Philippide – debutant aici cu versurile *Cântecul câtorva*. Acestora li se alătură V. Voiculescu (*În prour de primăvară*), Ion Pillat (*Toamnă*, *Septembrie*), Elena Farago, Teodor Scorțescu. Proza este dominată de povestirile lui Mihail Sadoveanu (*Neagra Şarului*, *La hanul lui Colţun*, *Furtuna*, *Ordonanța*), povestitorul disimulându-și prezența masivă sub pseudonimele Valeriu Arsenescu pentru însemnările de război, Ion Cernat pentru textele cu subiecte istorice și Anton Constantinescu pentru narațiunea de un romantism înfocat *Anicuța*. Nou-veniţi sunt Ionel Teodoreanu, care debutează cu schiţa *Bunicii*, urmată de miniaturile în proză *Jucării cu luna*, *Jucării pentru Lily*, Hortensia Papadat-Bengescu (*Carnetul zilelor pustii*), Jean Bart (*Documente omeneşti*). Mai semnează proză şi amintiri I.I. Mironescu (*Toto-n război, Căprarul Cărămidă*), Otilia Cazimir (debut

în proză), Artur Gorovei, Tudor Pamfile. *Spiritus rector* al revistei rămâne G. Ibrăileanu, care susţine cu vervă, în tandem cu G. Topîrceanu, rubrica „Săptămâna", scrie despre M. Eminescu, Titu Maiorescu, despre poezia populară şi publică aforisme din ciclul *Privind viaţa*, semnate exclusiv Cezar Vraja, dar și proză (*Umbre*) semnată Teodor D. Petrescu. Tânărul Mihai Ralea e prezent cu un articol despre Knut Hamsun, I.I. Mironescu cu proză (*Căpraru Cărămidă*) şi Octav Botez cu o analiză a romanului *Arhanghelii* de Ion Agârbiceanu. Dominate de poezie ca frecvență și diversitate, schițele și nuvelele abundă în formula impresiilor de război; Topîrceanu, după front și după prizonierat, tipărește aici o suită de note din captivitate, în continuarea seriei *Amintiri din luptele de la Turtucaia*, ce vor intra cu titlul *Amintiri din Bulgaria și schițe ușoare* în volumul *În gheara lor…* La secţiunea de polemică se remarcă disputele aprige cu „Sburătorul" lovinescian și cu „Vieața nouă" a lui Ovid Densusianu, Ibrăileanu fiind adeptul unei literaturi naţionale bazate înainte de toate pe modul de gândire şi simţire al ţăranului român, optică încă vie în concepţia sa. Revista are o „cronică veselă" alternantă cu o „cronică rimată" (susţinută de G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, Demostene Botez, E. Marghita, Corneliu Moldovanu), o „cronică literară", include și „Poşta redacţiei", precum şi o rubrică miscelanee intitulată „Săptămâna", în cadrul cărora pot fi întâlnite şi semnăturile Mihail I. Chiriţescu, Andrei Branişte (Tudor Teodorescu-Braniște), B. Fundoianu, Ionel Teodoreanu, N.N. Beldiceanu. Alcătuită număr de număr prin eforturile și abnegația câtorva scriitori ce au sentimentul renașterii culturale după războiul abia încheiat, aceștia semnează cu numele lor, dar recurg și la un registru de pseudonime folosite predilect în **Î.l.** Otilia Cazimir semnează Alexandra Casian, G. Ibrăileanu apare ca Teodor D. Petrescu, Cezar Vraja, C.V., I.L., G. I., Mihail Sadoveanu – Ms, Valeriu Arsenescu, Ion Cernat, Anton Constantinescu, Vasilică, Demostene Botez – Dem., Demostene, D. Razu, Al. A. Philippide – Al., A. Ph., D. Cozzian, iar G. Topîrceanu – G. Dăianu, G. Struma. Alţi colaboratori: Constantin Botez, Nikita Macedonski, Alexis Nour, Alice Soare, Ion Petrovici, Al. Terziman, Mihail Sevastos, C. Narly, Tudor Măinescu, Lazăr Iliescu, Eugen Todie. Redacția tipărește numărul 45, ultimul, informându-și cititorii despre revenirea „Vieții românești": „«Însemnări literare» cu acest număr încetează. Anunțăm aceasta fără părere de rău, deoarece reapare «Viața românească». Împreună cu ea, vechii ei prieteni și colaboratori pregătesc primul număr al anului al XII-lea. «Însemnări literare» au ieșit la lumină într-o vreme de frământări și în împrejurări cu totul improprii pentru literatură. Am considerat publicarea ei ca o datorie. Ne-am străduit să păstrăm în paginile ei buna tradiție literară, nu febra și haosul prezentului. Ne-am silit să formăm în același timp o verigă de legătură cu acea zi de mult așteptată, în care vom putea relua în condiții, sperăm mai prielnice, vechea revistă pe care […] marele război a întrerupt-o năprasnic". ***M.Pp., R.P.***

ÎNŞIR'TE MĂRGĂRITE, periodic apărut la Rio de Janeiro, în Brazilia, din ianuarie 1951 până în decembrie 1960, imprimat prin mimeografiere şi având subtitlul „Literatură. Folclor. Artă. Ştiinţă. Critică". Buletin trimestrial al Cercului Cultural „Andrei Mureşanu", revista are ca redactor pe I.G. Dimitriu. Un cuvânt de deschidere relevă programul unei publicaţii care, ca şi „Caete de dor", ce apărea în acelaşi timp la Paris, îşi propune să se dedice „numai şi numai ideii", sustrăgându-se tentaţiei disputelor politice de care suferea o bună parte a presei exilului. „Când am pus bazele acestei reviste, a cărei continuitate o defineşte titlul «Înşir'te mărgărite»", se spune în articolul semnat de întreaga grupare, întemeiată de Ştefan Baciu şi de Faust Brădescu, „ne-am gândit în primul rând la condiţia scriitorului român în exil […] Scriitorul român în exil a contribuit, nu o dată, la îmbogăţirea patrimoniului cultural al ţării în care s-a aşezat, devenind, prin urmare, un scriitor român de limbă străină. Dar dincolo de această latură a muncii sale, rămâne eterna lui identitate: aceea de scriitor român. Şi un scriitor care nu are *cum* şi *unde* să se manifeste e un scriitor mut, o jumătate sau un sfert de scriitor. Datoria de a fi prezent – iată programul pe care ni l-am impus." **Î.m.** îşi propune totodată să fie „o tribună", un spaţiu al spiritului în care scriitorul „să aibă putinţa de a mărturisi" şi, se subliniază în finalul programului, „judecând tragedia situaţiei în care au fost aruncaţi confraţii şi fraţii noştri din ţară, credem că apărarea libertăţii scriitorului şi a omului, sub orice formă, e cea dintâi datorie a scriitorului liber". Publicaţie exclusiv literară şi culturală, **Î.m.** este în primul rând o revistă de poezie, beneficiind (pentru primele şapte numere) de prezența

permanentă a doi dintre cei mai importanţi poeţi ai exilului – Vintilă Horia şi Ştefan Baciu. Au mai scris constant I.G. Dimitriu şi Al. Busuioceanu, iar sporadic Horia Stamatu, Vasile Posteuca, Faust Brădescu, Constantin Amăriuţei, N.S. Govora, Nicolae Novac, Ştefan Ion George, Eugen Relgis ş.a. Paginile de proză poartă semnăturile unor personalităţi ale culturii române. Mircea Eliade, alături de articole şi studii (*Istorism şi interiorizare*, *Teme iniţiatice şi teme literare*, *Democraţie şi feminism*), publică nuvela *12 000 capete de vită* (12/1953). Vintilă Horia e prezent cu nuvelele *Anno Domini 87 sau Pedeapsa Sfântului Martin*, *Ultima revoluţie* şi *Castelana de la Carcerelle*, precum şi cu fragmente de jurnal. Pamfil Şeicaru oferă multe pagini memorialistice, Monica Lovinescu semnează schiţa autobiografică *Acum se moare* cu pseudonimul Ina Cristu; N.S. Govora, Faust Brădescu, Gh. Bumbeşti, Teodor Ioareş, Grigore Cugler (*Carte de bucate*, *Miraje*) – scriitori stabiliţi în mare majoritate pe continentul american – colaborează constant. Paginile de cronici, ample sau „mărunte”, înregistrează activitatea culturală şi mai ales literară a exilului, impunând atât prin acuitatea observaţiilor, cât şi prin exigenţa spiritului critic. Ştefan Baciu omagiază poezia lui Aron Cotruş şi comentează *Précis de décomposition* de Emil Cioran şi *A murit un sfânt* de Vintilă Horia. Cronici literare şi analize critice semnează, de asemenea, Faust Brădescu (*Mircea Eliade, „Ifigenia”*), Emil Turdeanu (*La Littérature bulgare du XIV-ème siecle*), Ştefan Baciu (*Analiza cuvântului „dor”*) şi, mai ales, I.G. Dimitriu. Comentând, de pildă, *Ora 25* de Constantin Virgil Gheorghiu, I.G. Dimitriu relevă limitele cărţii, ce cunoştea în acest moment un mare succes: „Un roman senzaţional, excelent scenariu pentru un film de propagandă, antifascist şi anticomunist, dar nu este deloc artă contemplativă…”. Alături de „Cronica literară”, apar şi alte rubrici permanente: „Cronica plastică” şi „Cronica muzicală”, susţinute de Mira Simian-Baciu, „Cronica măruntă”, dedicată mai ales revistelor exilului („România” din Buenos Aires, „Îndreptar”, „Cuget românesc”, „Caete de dor”), dar rezervând un spaţiu şi aniversărilor sau comemorărilor, „Cronica socială”, „Idei, oameni, fapte”, „Ultima oră” şi „Bibliografie”. ***M.P.-C.***

ÎNTREBĂRILE LUI PANAIOT FILOSOFUL, text polemic anticatolic de nivel popular, cuprinzând numeroase motive specifice cărţilor populare, între altele şi o legendă a fenixului, care prezintă unele puncte comune cu poemul *De ave phoenice* al lui Lactanţiu. Nu se poate preciza când a fost redactată lucrarea, dar ea se referă la evenimente de după călătoria la Roma, în anul 1369, a împăratului bizantin Ioan al V-lea Paleolog. Încercările acestuia de împăcare cu „francii” (mâncători de „azimă”, de unde şi numele de Azimit sau Iazimir al unuia dintre personaje) stârnesc mânia călugărilor din Bizanţ, care îi primesc cu ostilitate pe oaspeţii „pişpeci”, „pipistaşi”, şi îi provoacă la un duel al întrebărilor şi răspunsurilor, menit să dovedească ignoranţa absolută a occidentalilor. Răspunsurile corecte dezvăluite de „filosoful” Panaiot cuprind de fapt o prezentare simplificată şi denaturată a sistemului cosmologic aşa cum este dat de Gregorios Palamas în *150 de capete despre cunoştinţa naturală, despre cunoaşterea lui Dumnezeu, despre viaţa morală şi despre făpturi*. La acestea se adaugă imagini, din păcate vulgarizate, descinzând din sistemul complex al alegoreselor spirituale postphiloniene specifice şcolii din Alexandria. Pe teritoriul românesc scrierea a circulat în manuscrise slavone din secolul al XVI-lea, adunate în culegerile de cronici slavo-române ce se păstrează într-un manuscris de la Tulcea şi în cel de la Kiev. Probabil că ele au fost copiate în centre din jurul oraşului Baia (unde se afla episcopia catolică), reprezentând reacţia polemică a unor călugări ortodocşi. Traducerile în limba română s-au făcut într-un alt moment de tensiune, cel legat de propaganda pentru uniaţie de la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul celui de al XVIII-lea. La noi au circulat şi manuscrise în limba greacă cu un cuprins similar, dar acestea sunt târzii, din secolul al XVIII-lea. În legătură cu ciudatul şi singularul *Fiziolog* copiat de ciubucciul Andonachi Berheceanu, M. Gaster amintea în anul 1888 un manuscris dintre anii 1750–1780 cu *Întrebările şi răspunsurile lui Panaiot şi Azmit*. Tot Gaster, peste aproape un deceniu, în *Grundriss der Romanischen Philologie* (1901), a folosit un codice cu aceleaşi *Întrebări…*, dar de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. N. Iorga a editat în anul 1907 întregul text românesc al disputei, după un manuscris transilvănean din secolul al XVIII-lea. La numai trei ani după ediţia lui Iorga, Demostene Russo trimitea la alt manuscris cu o formă similară, dar nu identică. Textul se mai păstrează, fără îndoială, şi în alte manuscrise.

Repere bibliografice: M. Gaster, *Il Physiologus rumeno*, „Archivio glottologico italiano” (Torino), 1886–1888; I. Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, Bucureşti, 1895, *7–8*; M. Gaster, *Grundriss der Romanischen Philologie*, II, Strasbourg, 1901, *417*; N. Iorga, *Cărţi şi scriitori români din veacurile XVI–XIX*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXIX, 1906–1907; Demostene Russo, *Studii şi critice*, Bucureşti, 1910, *89*; Al. Ciorănescu, *Întrebări şi răspunsuri*, CEL, 1934. ***C.V.***

ÎNVĂŢĂTORUL, periodic apărut la Timişoara, apoi la Cluj, neregulat, între 1 septembrie 1919 şi 15 august 1936. Redactor este Mihail Dragoş, urmat de Andrei Pora (din 1926). Publicaţia este editată ca organ al Asociaţiei Învăţătorilor Români din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş. Intențiile redacției sunt expuse în articolul *În loc de program (Drum drept)*, axat pe ideea promovării învăţământului şi a culturii de masă. Între colaboratori se numără N. Iorga (*Învăţătorii şi ştiinţa neamului*), Sextil Puşcariu (*Dascăl, învăţător şi institutor*), Ion Popovici (*Misiunea învăţământului ardelean*), C. Rădulescu-Motru (*Şcoala practică şi democraţia*), Ion Muşlea (*Învăţătorii şi folclorul*). În privinţa literaturii publicate aici, sunt de amintit Ludovic Dauş, Ion Agârbiceanu şi Al. Ciura. Alţi colaboratori: Ştefan Bezdechi, G. Bogdan-Duică, Florian Ştefănescu-Goangă, C.R. Ghiulea. ***M.Pp.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

J

JACQUIER, Henri (25.IX.1900, Grenoble, Franţa – 19.IV.1980, Cluj-Napoca), eseist. Este cel mai mare dintre cei cinci copii ai Rosaliei (n. Couturier) şi ai lui Pierre Jacquier, modest funcţionar de bancă. Elev al şcolii din Voiron, apoi al Colegiului „Champollion" din Grenoble (1910–1917), va deveni student la litere în Lyon şi Paris (1917–1923), luându-şi licenţa cu două lucrări, *Mémoires* (1921) şi *Sur la Philosophie de Jean de Meung – 2-ème partie du Roman de la Rose* (1923). Funcţionează ca profesor în cadrul Misiunii Franceze din România, mai întâi la Liceul „Mihai Eminescu" din Satu Mare (1923–1924), apoi la Liceul „Gheorghe Bariţiu" din Cluj. Conferenţiar la Seminarul Pedagogic Universitar din acelaşi oraş (1925–1931), va fi şi cadru didactic la Facultatea de Litere a Universităţii clujene, pe care o serveşte cu mare devotament, dând generaţii întregi de profesori de limba franceză. Între 1959 şi 1968 este şeful Catedrei de filologie romanică a Universităţii „Babeş–Bolyai". Debutează în revista „Însemnări matematice" (Cluj, 1925), aducând câteva contribuţii importante la calculul tensorial. Interesul pentru ştiinţele exacte premerge formaţiei literare a lui **J.**, explicând preferinţa literatului pentru Paul Valéry şi poezia pură. În timpul refugiului Universităţii clujene (1940–1944), face parte din Cercul Literar de la Sibiu. În 1947 îşi susţine, la Universitatea din Bucureşti, teza de doctorat (*Recherches sur les mécanismes de l'emprunt linguistique: adaptations, détours et ratés du système phonétique roumain au contact du système français*), obţinând titlul cu menţiunea *magna cum laude*. După ce în 1948 guvernul francez hotărăşte desfiinţarea Misiunii Universitare în România, **J.** rămâne la Cluj şi face eforturi pentru a-şi clarifica statutul. În 1949 Roland Barthes, consilier cultural al Legaţiei Franceze la Bucureşti, face o vizită oficială la Cluj pentru evaluarea activităţii lui **J.** la Biblioteca Franceză, dar şi pentru a-i retrage paşaportul de serviciu, care, prin „grija" autorităţilor franceze, nu va fi recăpătat şi nici înlocuit cu unul obişnuit. **J.** colaborează la „Almanahul literar", „Cercetări de lingvistică", „Familia", „Gând românesc", „Bulletin linguistique", „Naţiunea română", „Revista Cercului Literar", „Revue de Transylvanie", „România literară" (Aiud), „Secolul 20", „Steaua", „Zorile", „Tribuna", „Viaţa românească", „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»". A lăsat în manuscris numeroase pagini privitoare la teoria stilului, schiţe ale unor studii etc.

Multilateral în preocupări, spirit enciclopedic, **J.** manifestă multă vreme un interes aproape egal pentru ştiinţele pozitive (matematici superioare) şi pentru cele umaniste. Treptat, preocupările lui se centrează pe aria disciplinelor filologice, ajungând la rezultate notabile în domeniul istoriei literaturii şi culturii, al esteticii şi stilisticii, al limbii literare şi literaturii comparate. Studiile sale despre Bergson şi Valéry, Rabelais, Voltaire şi Hugo îmbogăţesc cultura română cu sinteze preţioase. Pasionat romanist, **J**. dovedeşte încă din primii ani ai şederii în România un interes deosebit pentru cunoaşterea limbii, culturii şi literaturii române, scriind numeroase articole şi studii în domeniu. Publică pagini memorabile despre Vasile Bogrea, Şt. Bezdechi, Tudor Vianu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, Al. Rosetti. Încearcă să editeze în Franţa din scrierile Hortensiei Papadat-Bengescu, traducând el însuşi câteva pagini. Dragostea faţă de limba română şi-a mărturisit-o în multe ocazii, dar dovada cea mai elocventă constă în cunoaşterea ei în profunzime, până la detaliu şi nuanţă. *Babel, mit viu* (1991), volum apărut postum, e încă un argument în acest sens. Deschizându-se cu *Laudă limbii române* – pagină vibrantă, considerată de editor drept cea mai potrivită prefaţă, culegerea cuprinde studii despre scriitori francezi (Villon, Baudelaire, Cocteau), recenzii la cărţi de Iorgu Iordan, Tudor Arghezi, Martha Bibescu, articole referitoare la traducerea operei lui Eminescu, Sadoveanu, Blaga, Bacovia, I. Barbu ş.a. **J.** a devenit, prin scrisul său şi prin participarea la mişcarea literară a timpului, un fiu spiritual al României. Tudor Vianu îl socotea o valoare a literelor noastre, un participant notabil la dialogul dintre culturile franceză şi română.

SCRIERI: *Babel, mit viu*, îngr. şi pref. Mircea Muthu, Cluj-Napoca, 1991.

Repere bibliografice: Baconsky, *Marginalii, 91–96*; Maria Vodă Căpuşan, *Umanistul Henri Jacquier*, TR, 1980, 17; Ştefan Aug. Doinaş, *Henri Jacquier, prietenul nostru*, ST, 1980, 5; Octavian Şchiau, *Profesorul Henri Jacquier*, ST, 1980, 5; I. Baciu, *Henri Jacquier*, CLG, 1980, 2; Mircea Muthu,[*Henri Jacquier*], RITL, 1988, 1–2, ST, 1989, 11–12; Sanda Cordoş, *Actualitatea lui Henri Jacquier*, TR, 1992, 9; Gabriela Duda, *Restituiri. Henri Jacquier*, VR, 1992, 8–9; Ioan Pânzaru, *„Babel, mit viu"*, JL, 1992, 19–20; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *683–684*; Petraş, *Panorama, 362–363;* Dan Damaschin, Florentina Răcătăianu, *Gradul zero al întâlnirii Henri Jacquier/Roland Barthes,* ST, 2008, 2–3; Nicolae Balotă, *Cetatea răscolită (I–II)*, LCF, 2008, 14–16 . ***M.Pp.***

JALEŞ, Const. (pseudonim al lui Constantin Mateescu; 7.I.1906, Craiova – 19.VIII.1974, București), poet, prozator, autor de piese de teatru, gazetar. Timp de douăzeci de ani, între 1927 şi 1946, face parte din redacţiile mai multor periodice, pe unele chiar conducându-le. Astfel, este prim-redactor al ziarelor craiovene „Funcţionarul" (1927) şi „Curierul Olteniei" (1930–1931), director fondator al revistei „Poezia" (Craiova, 1934–1935) şi director la „Făclia" (Timişoara, 1936–1946). Mai semnează articole pe teme literare şi istorice, note şi comentarii asupra actualităţii cultural-artistice, versuri, proză şi poartă polemici politice în „Ramuri", „Crainicul" (Târgu Jiu), „România de Vest", „Luceafărul" (Timişoara), „Dacia" (Timişoara) ori în „România" (Bucureşti), ziar la care îndeplinea funcţia de redactor pentru Banat, ş.a. Pentru scurt timp a fost secretar literar al Teatrului Naţional din Craiova. Debutează editorial în 1926, semnând împreună cu Gh. I. Chiţibura drama în trei acte *Vechiul refren*, „piesă scrisă anume pentru diletanţi". Lucrarea nu prezintă virtuţi dramatice sau literare. Alte două compoziţii de gen, *Aur negru* (1930) şi *Luciditate* (1931), n-au trezit interesul teatrelor sau al criticii de specialitate. De o atenţie oarecum binevoitoare s-au bucurat, în schimb, câteva plachete de poezie: *Icoane* (1928), *Arabescuri* (1929), *Linişte* (1934), *Versuri* (1934) și *Versuri* (1942). Se adaugă un volum de proză scurtă, *Cu duhuri rele* (1928), fără ecou în epocă. În „Crainicul" (1931) **J.** publică un fragment din *Jertfa îngerilor*, roman pe care îl anunţa şi în 1934 ca fiind „în lucru". În 1935 îngrijeşte, împreună cu Sergiu Cristian şi C.S. Nicolăescu-Plopşor, o antologie a scriitorilor tineri olteni, intitulată *Album*.

Dacă în materie de teatru sau de proză încercările lui **J.** au rămas într-un anonimat cvasitotal, versurile n-au trecut neobservate, autorul obţinând în 1942 şi un loc secund la concursul de poezie al revistei timişorene „Fruncea". Reunind poeme risipite în diferite publicaţii, plachetele semnate de **J.** preiau de obicei titluri din volumele anterioare, astfel încât ultimele două, ambele intitulate *Versuri*, oferă o imagine completă a posibilităţilor lui de exprimare lirică. Poezia de început este una descriptivă, apelând deseori la versuri de 12–14 silabe şi la rima plină; pe o tematică banală, abundă locurile comune şi formulările de un comic uneori involuntar. Motivele cele mai frecvente trimit la efemeritatea vieţii şi la melancolia peisajelor singuratice şi tăcute. Odată depăşită bariera căutărilor ezitante, versul câştigă în participare afectivă şi propune imagini convingătoare, de o cantabilitate calmă (*Noapte la Balcic*, *Morarul*, *Noapte de Crăciun*). Lirica de dragoste, limitată în faza anterioară la o contemplare lucid-distanţată a sentimentului, se modifică, încercând tonuri noi, nostalgice, interiorizate (*Final*, *Elegie*). Unele sonuri şi imagini mărturisesc influenţa discretă a poeziei bacoviene, dar în ansamblu poezia lui **J**. rămâne una minoră, cantonată în surse şi formule uzate prin folosire îndelungată.

SCRIERI: *Vechiul refren* (în colaborare cu Gh.I. Chiţibura), Cluj, 1926; *Icoane*, Craiova, 1928; *Cu duhuri rele*, Craiova, 1928; *Arabescuri*, Craiova, 1929; *Linişte*, Craiova, 1934; *Versuri*, Craiova, 1934; *Versuri*, Timişoara, 1942.

Repere bibliografice: A. Ivanovici, *Poezia lui Const. Jaleş*, „Curierul Olteniei", 1928, 1494; g.p. [George Popa], *„Versuri"*, „Lanuri", 1934, 7–8; Paul I. Papadopol, *„Arabescuri"*, PL, 1936, 1; Metzulescu, *Literile*, I, *84–86*; Grigore Bugarin, *„Versuri"*, „Dacia", 1943, 4; Petru Sfetca, *„Versuri"*, „Dacia", 1943, 35; Manu, *Reviste*, *35–36*, *98–100*; Firan, *Macedonski–Arghezi*, *277*; Gheorghe Luchescu, *Lugojul cultural*, Timişoara, 1975, *24*. ***C.P.***

JALEŞ, Petru (pseudonim al lui Boris Musteaţă; 12.II.1942, Nihoreni–Bălţi), poet, prozator, traducător. Este fiul Nadejdei Musteaţă (n. Vasilovski), desenatoare, şi al lui Vladimir Musteaţă, contabil. După absolvirea, în 1957, a Liceului „Aurel Vlaicu" din Bucureşti, frecventează Şcoala de Cinematografie (1958–1960), devine student la Facultatea de Fizică Nucleară a Institutului Politehnic din Bucureşti (1960–1965), urmând apoi Facultatea de Limba şi Literatura Română (1968–1972) şi Facultatea de Filosofie (1972–1976) din cadrul Universităţii bucureştene. Lucrează ca redactor la Animafilm (1972–1974) şi la Studioul Cinematografic „Al. Sahia" (1974–1979). Ulterior se stabileşte în Statele Unite ale Americii, unde publică numeroase lucrări în domeniul *computer software* şi organizează expoziţii personale de pictură. Debutează cu versuri la revista „Luceafărul" în 1958, colaborând și la „Viaţa studenţească", „Gazeta literară" ş.a. Editorial, debutează cu volumul de versuri *Menuet*, apărut în 1968.

Dintru început, în poezia lui **J.** domină atmosfera agonică şi semnele extincţiei, aduse în pagină cu deplina asumare a căii sinuoase pe care i-o oferă cuvântul, poezia. În ciclul *Convenţionalele*, primul din volumul *Menuet*, rezonanţe şi ecouri dintre

cele mai variate par tentative de aflare a tonului, imagisticii, atmosferei lirice proprii, prin utilizarea dezinvoltă a unor structuri şi a unor construcţii validate. Dacă în *Menuet* poemele poartă amprenta simbolismului bacovian, culegerile *Poema* (1971), *Poemele mării* (1975), chiar dacă adună versuri scrise în aceeaşi perioadă, vădesc reflexe ale suprarealismului. Poetul vizează o sinteză personală, cultivând „modernisme" felurite în tipare devenite „clasice", pe care le subordonează dicţiunii sale elegiac-sceptice, de un sentimentalism blând-ironic. S-a observat că asociaţia fortuită, ambiguităţile semantice, mimarea automatismului, imagismul deliberat incongruent sunt „matriţe" în care **J.** construieşte adeseori litanii de o frumuseţe clară şi sigură: „Nu putem trece fără ca să privim/ gânditori/ la acest trunchi negru/ care reaminteşte discret/ ce departe de noi este bucuria abandonată./ Toţi îngerii se leagănă/ cu scări legate de un stâlp./ În parcul cu maci scuturaţi pentru totdeauna,/ cu râsetele/ şi gesticulaţia mâinilor mici de rouă/ în linişte.// În adormirea melancolică a oraşului/ o muzică de curte abstractă/ se aude,/ în spate,/ ziua privirea o ţine pierdută/ însoţind curtenitor/ disperarea amurgului peste lumea/ care imploră scena aceea fără public/ şi fără actori" (*Rememorare*). În cărţile următoare – *Poema dacică* (1977), *Cântul etern* (1977), *Luminile de dimineaţă* (1978) – **J.** trece la o poezie convenţională, în tonul epocii. Imagismul devine sărbătoresc, versul se articulează deseori ca invocaţie. Romanul *Vânzătorul de memorii* (1972), un colaj de jurnale intime şi scrisori comentate, tratează tema vieţii ca mistificare, temă abordată cu unele mijloace descoperite de proza şi de teatrul modern, formula narativă amintind și de tehnica decupajului cinematografic. **J.** a făcut şi traduceri din poezia rusă modernă, oprindu-se la Bella Ahmadulina, Rimma Kazakova, Fazil Iskander, Bulat Okudjava, Robert Rojdestvenski.

SCRIERI: *Menuet*, Bucureşti, 1968; *Poema*, Bucureşti, 1971; *Vânzătorul de memorii*, Bucureşti, 1972; *Poemele mării*, Bucureşti, 1975; *Poema dacică*, Bucureşti, 1977; *Cântul etern*, Bucureşti, 1977; *Luminile de dimineaţă*, Bucureşti, 1978; *Temple of the Origin or Fables of Feasts*, New York, 1991. **Traduceri:** Bella Ahmadulina, Rimma Kazakova, Fazil Iskander, Bulat Okudjava, Robert Rojdestvenski, *Poeme*, pref. trad., Bucureşti, 1977.

Repere bibliografice: Horia Bădescu, *„Poema"*, ST, 1971, 10; Al. Lungu, *„Poema"*, ATN, 1972, 4; Dana Dumitriu, [*Petru Jaleş*], ARG, 1972, 8, RL, 1977, 47; Anton Cosma, *Un baroc al involuţiei*, VTRA, 1973, 10; Emil Manu, *„Poemele mării"*, SPM, 1975, 256; Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *285*; *Dicţ scriit. rom.*, II, *684–685*; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA*, *162–164*; Popa, *Ist. lit.*, II, *249–250*. ***

JÁNOSHÁZY György (20.VI.1922, Cluj – 20.II.2015, Târgu Mureş), traducător. După terminarea Colegiului Unitarian din oraşul natal (1942), **J.** obţine mai întâi licenţa în drept la Universitatea din Cluj (1946), iar ulterior diploma de regizor la Institutul de Teatru „Szentgyörgyi István" din Târgu Mureş (1952). În timpul studiilor este concomitent funcţionar bancar şi redactor la ziarele „Erdély" (1945–1948) şi „Igazság" (1948). Între 1949 şi 1958 funcţionează ca regizor la Opera Maghiară de Stat din Cluj, în 1958 mai este redactor la revista „Művészet" din Târgu Mureş, iar între 1959 şi 1963 coordonează pagina literar-artistică a revistei „Korunk" din Cluj. La mijlocul anilor '60 se stabileşte la Târgu Mureş, lucrând ca redactor, apoi, între 1969 şi 1989, ca redactor principal adjunct la revista „Igaz Szó". În 1992 se pensionează din redacţia revistei „Látó".

Excelent cunoscător al limbilor și literaturilor engleză, franceză, italiană, spaniolă, catalană, portugheză, germană, **J.** traduce din mai toată poezia europeană, din dramaturgia lui Shakespeare, Christoper Marlowe, G. B. Shaw, Friedrich Dürrenmatt sau din proza lui Gabriel García Márquez, Mario Vargas Llosa, Fernando de Rojas ş.a. Este prezent în paginile revistelor „Utunk", „Művészet", „Korunk", „Új Élet", „Igaz Szó", „Művelődési Útmutató" cu transpuneri îndeosebi din lirica postbelică românească (Emil Isac, Ion Brad, Marcel Breslaşu, Nina Cassian, Demostene Botez, Radu Boureanu, Al. Andriţoiu, Florenţa Albu, Traian Coşovei, Ştefan Aug. Doinaş, Cezar Baltag, Eugen Jebeleanu, Nicolae Labiş, M.R. Paraschivescu, Veronica Porumbacu, Aurel Gurghianu, Ion Horea, Aurel Rău, Marin Sorescu, Nichita Stănescu ş.a.), pe care le va antologa în volumul *Csillagok osztályosa* (1973). A dat versiuni din lirica eminesciană, din cea a lui Al. A. Philippide și Tudor Arghezi, precum și la piese de Camil Petrescu (*Act venețian*) și Al. Kirițescu (*Gaițele*).

Traduceri: Mihail Sadoveanu, *A balta* [*Baltagul*], Bucureşti, 1949 (în colaborare cu Sütő András); Geo Bogza, *Hazaltáj* [*Tablou geografic*], Bucureşti, 1954, *Válogatott írások* [*Scrieri alese*], Bucureşti, 1959; Tudor Arghezi, *Morzsányi tavasz* [*O firimitură de primăvară*], Bucureşti, 1962, *Ötperces mese. Prózai írások* [*Scrieri*

în proză], Bucureşti, 1963, *Versek* [*Versuri*], Bucureşti, 1964; Mihai Beniuc, *A vén Vezuv szive* [*Inima bătrânului Vezuviu*], Bucureşti, 1964; M. Eminescu, *Költeményei* [*Poezii*], Bucureşti, 1966, *Válogatott művei* [*Opere alese*], Budapesta, 1967; Al. A. Philippide, *Monológ Babilonban* [*Monolog în Babilon*], Bucureşti, 1968 (în colaborare); Camil Petrescu, *Velencei történet* [*Act venețian*], Bucureşti, 1969; *Csillagok osztályosa* [*Printre stele*], Bucureşti, 1973; Ion Pillat, *Egyenes mérleg* [*Cumpăna dreaptă*], București, 1974; Francisc Păcurariu, *Labirintus* [*Labirintul*], Cluj-Napoca, 1978; Al. Kirițescu, *Szarkafészek* [*Gaițele*], Bucureşti, 1985.

Repere bibliografice: i.b., *Atelierul traducătorilor în „Igaz Szó"*, ST, 1962, 5; *Rom. magy. ir. lex.*, II, *483–484*. ***O.K.***

JAR, Alexandru (20.XI.1911, Iaşi – 10.XI.1988, Bucureşti), poet, prozator. Este fiul Şurei Bella şi al lui Iacob Avram. A devenit încă din ilegalitate membru al Partidului Comunist Român, participând şi la mişcarea de rezistenţă din Franţa, experienţă ce se va regăsi în versurile din volumul de debut, *Sânge şi vis* (1945), şi în nuvelele din *Interogatoriu* (1948). A fost însurat cu Olga Bancic, luptătoare din Rezistenţa franceză executată de hitlerişti în 1944. După august 1944 i se încredinţează varii funcţii administrative în recent înfiinţata Uniune a Scriitorilor. Autodidact, a debutat devreme, în revista „Bluze albastre" (1930), colaborând ulterior, frecvent sub pseudonimul Iordan Panțu, şi la „Şantier", „Vremea", „Cuvântul liber", „Tinereţea", „Flacăra". În 1950 i se decernează Premiul de Stat pentru romanul *Sfârşitul jalbelor*. În 1956, după ce critică excesele staliniste ale regimului în materie de literatură, este exclus din Partidul Comunist şi primeşte interdicţie de semnătură pentru o perioadă de trei ani, prima carte apărută după incident fiind abia în 1966.

Lirica lui **J.** din volumele *Sânge şi vis*, *Poemul marii deşteptări* (1946) şi *Fragment de veac* (1946) oferă versuri într-o tonalitate festivist-patriotardă, bogate în retorisme şi artificii metrice: „De departe vin ecourile încăierării/ Giganţilor cu pasiuni de eroi/ Gâfâielile veacurilor/ Explozia eliberării/ Strigătul prevestitor al vremurilor noi" (*Prefaţă*). Stihuirea facilă și săracă are apăsate accente agitatorice: „E unica noastră planetă/ Dar plină de cântece şi joc/ Eu suflu în aurita trompetă/ – Tovarăşi, faceţi loc!". După 1946 **J.** publică exclusiv proză, dând un număr considerabil de volume, fără schimbări semnificative în ceea ce priveşte calitatea scriiturii. Tipologia simplistă, schematismul construcţiei narative, tezismul artificios sunt principalele caracteristici ale unor povestiri şi romane obediente faţă de ideologia realismului socialist. O nuvelă ca *Moartea lui Iosif Clişci* (1948) ilustrează fără talent tema luptei antihitleriste. Într-o Franţă ocupată de nazişti, oamenii sunt incluşi într-o tipologie dihotomică. Albert, personajul principal, deţine o poziţie importantă în Rezistenţă, iar traseul său este emblematic. În urma sabotării unui convoi german, este rănit şi moare. Accentul cade explicit pe exemplaritatea conduitei sale, implicând patriotism, curaj, spirit de solidaritate şi, în cele din urmă, puterea de a se jertfi. Linearitatea discursului narativ se rupe la sfârşitul nuvelei printr-o dezvăluire: Albert se numeşte de fapt Iosif Clişci şi este român. Griviţa anilor 1931–1933 constituie subiectul unei proiectate trilogii romaneşti, din care au apărut doar primele două volume, *Sfârşitul jalbelor* (1950) şi *Marea pregătire* (1952). Un culoar narativ nou, discret satiric-pamfletar, se observă în romanul *Lagard cel însemnat* (1966), dar notabil cu adevărat se dovedeşte a fi abia romanul *Eu, Consula!* (1971). Pe fondul relaxării politice a anilor '70 din secolul trecut, scrierea aduce în prim-plan o naraţiune cu o tematică mai liberă, decodabilă şi ca o critică a anilor '50. Petru Consula, personaj de factură caragialiană, redactor-şef, preşedinte, director şi membru al conducerii unor instituţii cu nume ilare, întruchipează un mai vechi model al parvenitului în contextul unor vremuri „noi". Citit acum, romanul se distinge prin abilitatea cu care deconstruieşte inventarul tematic şi formal realist-socialist al epocii.

SCRIERI: *Sânge şi vis*, Paris, 1945; *Poemul marii deşteptări*, Bucureşti, 1946; *Fragment de veac*, cu ilustraţii de Marcela Cordescu, Bucureşti, 1946; *Moartea lui Iosif Clişci*, Bucureşti, 1948; *Interogatoriu*, Bucureşti, 1948; ed. Bucureşti, 1953; *Evadare*, Bucureşti, 1949; *Sfârşitul jalbelor*, Bucureşti, 1950; *La borna 202*, Bucureşti, 1951; *Tehnicul şi-a făcut datoria*, Bucureşti, 1951; *Văcsuitorul de ghete*, Bucureşti, 1951; *Marea pregătire*, Bucureşti, 1952; *Undeva pe Dunăre*, Bucureşti, 1952; *Cucuietul*, Bucureşti, 1954; *O poveste simplă*, București, 1955; *Un craniu de prisos. De la primul etaj*, București, 1956; *Lagard cel însemnat*, Bucureşti, 1966; *Trădarea lunii*, Bucureşti, 1968; *Eu, Consula!*, Bucureşti, 1971; *Nasul şi fericirea lumii*, Bucureşti, 1976.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, VII, *44–48*; Vera Călin, *Literatura despre Griviţa luptătoare*, VR, 1953, 2; Crohmălniceanu, *Cronici şi articole*, *207–225*; Piru, *Panorama*, *390–391*; Sorin Titel, *„Eu, Consula!"*, RL, 1972,

1; Culcer, *Citind*, *165–167*; Cosma, *Romanul*, I, *171–172*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *685–686*; Popa, *Ist. lit.*, I, *622–623*, *730–732*. ***Al.Ş.***

JARNÍK, Jan Urban (25.V.1848, Potstýn, Cehia – 12.I.1923, Praga), romănist ceh. După studii de filologie romanică urmate la Viena şi Paris (1870–1875), a lucrat un timp ca profesor în Viena, unde îşi susţine doctoratul, iar în 1879 docenţa cu o teză despre importanţa limbii române pentru studiul limbilor romanice. Ulterior profesor la Universitatea din Praga (1882–1919), înfiinţează în cadrul Catedrei de romanistică un seminar pentru cercetarea limbii şi literaturii române. A fost membru corespondent (1879) şi membru de onoare (1919) al Academiei Române. A colaborat la un număr însemnat de publicaţii româneşti, cehe şi germane, semnând sute de articole despre limba şi folclorul nostru.

J. învaţă perfect limba română, socotind-o „atât de vie, atât de plină de viaţă, atât de mlădioasă şi expresivă”. O descoperă citind colecţia de poezii populare alcătuită de Vasile Alecsandri, povestirile lui Ion Creangă şi basmele lui Petre Ispirescu. Se distinge între românişti tocmai prin foarte buna cunoaştere a graiurilor, ceea ce îi înlesneşte şi editarea unei ample colecţii de lirică populară, *Doine şi strigături din Ardeal* (1885), realizată în colaborare cu Andrei Bârseanu. Pe lângă participarea la selecţia şi clasificarea pieselor folclorice, culese de Ioan Micu Moldovanu cu elevii săi din Blaj, **J.** contribuie la elaborarea unui erudit glosar în limba franceză, care se referă la textele prezente în volum. El are şi meritul de a fi întrevăzut necesitatea unor cataloage internaţionale de teme şi motive folclorice, a unui dicţionar al limbii române populare şi chiar a unui dicţionar al folcloriştilor români. A format mai mulţi elevi, printre care Hertvik Jarník, fiul său, şi Jindra Hušková–Flajšhansová. A tradus din cehă în româneşte câteva scrieri, printre care romanul *Bunica* de Božena Němcová.

SCRIERI: *Glossaire des chansons populaires roumaines de Transylvanie*, Praga, 1885; *Drumul pe care am mers*, Bucureşti, 1909; *Însemnări cu privire la limba basmelor poporane româneşti*, Bârlad, 1913; *Şezători româneşti de pe muntele Sion din Praga*, Praga, 1915; *Între români*, Sibiu, 1917; *Corespondenţă*, I–II, îngr. şi introd. Traian Ionescu-Nişcov, Bucureşti, 1980–1983; *Vorbiri și scrisori către ardeleni (1877-1941)* (în colaborare), îngr. Traian Ionescu-Nişcov şi Viorica Nişcov, Bucureşti, 2005. **Culegeri**: *Doine şi strigături din Ardeal*, Bucureşti, 1885 (în colaborare cu Andrei Bârseanu); ed. 2, Braşov, 1895; ed. îngr. Constantin Ciuchindel, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1961; ed. îngr. şi introd. Adrian Fochi, Bucureşti, 1968. **Traduceri:** Fr. Pravda, *Pavel Catană*, Braşov, 1881; Božena Němcová, *Bunica*, Sibiu, 1885; Marie Majerová, *O zi la lazaret*, Arad, 1914.

Repere bibliografice: Artur Gorovei, *Dr. Ioan Urban Jarník*, Bucureşti, [1937]; Traian Ionescu-Nişcov, *Jan Urban Jarník. 1848–1923*, REF, 1973, 1; Adrian Fochi, *Centenarul unui act fundamental de cultură: antologia de folclor transilvănean a lui J. U. Jarník şi Andrei Bârseanu*, REF, 1985; *Dicţ. analitic*, I, *313–314*: Iordan Datcu, *Românişti de seamă*, LCF, 2005, 42; Al. Săndulescu, *Cehi şi români*, RL, 2006, 1; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *509–510*. ***I.D.***

JAR ŞI SLOVĂ, publicaţie apărută la Târgu Mureş, lunar, din aprilie până în noiembrie 1937, sub conducerea unui comitet. Subtitlul iniţial, „Revistă literară și artistică”, devine, începând cu numărul secund, „Revistă literară, artistică și socială”. Redactor este Vasile Netea. De factură tradiţionalistă, **J.s.** continuă „Clipa” (1936–1937), având drept scop lupta „pentru triumful desăvârşit al ideii naţionale, pentru realizarea ei în literatura şi arta noastră, în cultura şi filosofia noastră”. În articolul-program, *La plecarea noastră*, Vasile Netea afirmă: „Deviza veche a lui Alexandru Papiu-Ilarian, fiu al acestor meleaguri, «Cultura, numai cultura va scăpa pe români, şi cultura numai naţională poate fi», e astăzi mai actuală ca oricând”. Acelaşi autor îşi arată încrederea în avântul dat literaturii de Tudor Arghezi, Adrian Maniu, Nichifor Crainic, Lucian Blaga (*Tinereţea în istoria românească*). Periodicul publică versuri de Radu Stanca, Al. Ceuşianu, Vasile Netea, V. Copilu Cheatră, Mircea Streinul, Viorel Şuluţiu, Corneliu Albu. Proză semnează Victor Papilian, Horia Petra-Petrescu, Nicolae Albu, Al. Ceuşianu ș.a. Cel din urmă este şi autorul unei piese radiofonice într-un act, *Petiţia*. Mai apar articole şi cronici locale semnate de Oct. Zeno Vancea (*Noua muzică românească*), Emil Dandea (*Administraţie şi cultură*), Horia Petra-Petrescu (*Tehnica pieselor poporale*). **J.s.** are şi rubrici constante: „Cronica literară” (susținută de N. Comşa, N. Albu, Alex. Şara, V. Balcys, Iosif Maniu), „Cronica revistelor” şi „Abecedar pentru tinerii scriitori ardeleni”, ultima susţinută de Vasile Netea. Alţi colaboratori: Pavel Nedelcu, George Popa, Iustin Ilieşiu, Mihail Axente. ***C.A.***

JEBELEANU, Alexandru (7.X.1923, Şipet, j. Timiş – 28.IV.1996, Timişoara), poet. Este fiul Emiliei (n. Sârbu) şi al lui Alexandru Jebeleanu. A fost timp de un semestru student al Facultăţii de Agronomie din Timişoara, dar a renunţat, înscriindu-se, tot aici, la Facultatea de Filologie, unde şi-a luat licenţa în 1959. A funcţionat ca redactor-şef la revista „Scrisul bănăţean", devenită „Orizont" (1949–1971), apoi ca şef de redacţie la Editura Facla din Timişoara (1971–1986). Debutează cu poezia *Cădere nouă* în „Universul literar" (1941). Mai colaborează la „Vremea", „Luceafărul" (Sibiu), „Vestul", „Dacia rediviva", „Banatul literar, artistic, cultural", apoi la „Gazeta literară", „Luceafărul", „România literară", „Viaţa românească", „Tribuna", „Iașul literar", „Convorbiri literare" ş.a. Secretar al Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor de la înfiinţare (1948) până în 1969, **J.** constituie un reper al vieţii literare bănăţene, fiind unul dintre animatorii săi. A fost distins în 1972 cu Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara.

Prezenţa lui **J.**, alături de Pavel Bellu, Petru Vintilă şi Petru Sfetca, în culegerea alcătuită de Virgil Birou în 1944 (*Poezia nouă bănăţeană*), care a fost receptată ca un adevărat act de naştere al „generaţiei estetice" a literaturii din zonă, marchează desprinderea polemică de modalităţile lirice ale epocii. **J**. s-a manifestat ca un poet egal cu sine, cultivând modele, teme, aspiraţii ce nu au trădat niciodată sensul armonios al existenţei. Dominantele tematice ale liricii lui sunt erosul, tulburător, ardent, ducând la certitudine sau la îndoială, şi bucolicul, perceput ca formă de expansiune solară a eului: „Acolo plantele m-ar primi sensibile şi/ Fragede, semănând cu mâna mea dreaptă,/ Le-aş dărui soarele meu să le-ascult germinaţia,/ Să le grăbesc suişul, să le simt pârguirea şi/ Palpitaţia sub graţioasa pace de vară". O întreagă figuraţie clasicizantă (Pan, Narcis, Elena, nimfe, fauni) însoţeşte aceste scenarii, transpuse într-o poezie elaborată în respectul formei. Rigoarea prozodică spre care **J**. aspiră îl face să opteze pentru sonet sau pentru alte forme fixe. Cum remarca Al. Ruja, „poetul, fidel căutărilor de esenţe şi culori, manifestă statornic dorinţa cântării cumpănite, transpusă în echilibrul fix al sonetului. Dorinţă echivalentă cu un liman al împlinirii". Temperament stenic, el este un poet al afirmaţiilor constructive, al optimismului solar, cu toate că versul vibrează adesea la gândul efemerităţii. Lucid, extrem de discret, mereu o mărturie credibilă, un jurnal publicat postum, *Creionări intime* (2004), reface pas cu pas meandrele unei biografii nu numai literare, proiectând concomitent imaginea contradictorie a epocii.

SCRIERI: *Oglinzi sonore* (volum colectiv), Timişoara, 1945; *Certitudini*, Bucureşti, 1958; *Frumuseţi simple*, Bucureşti, 1962; *Nostalgii solare*, Bucureşti, 1965; *Divagaţii şi simetrii*, Bucureşti, 1969; *Transparenţe*, Bucureşti, 1972; *Peregrinări terestre*, Timişoara, 1975; *Surâsul Meduzei*, Timişoara, 1979; *Forma clară a inimii*, Bucureşti, 1982; *Viziunile lui Narcis*, Bucureşti, 1985; *Linia azură a lucrurilor*, pref. Emil Manu, Timişoara, 1986; *Timişoara*, Bucureşti, 1986; *Arhitecturi de cristal*, Timişoara, 1989; *Magnolii de octombrie*, Timişoara, 1994; *Sonete de dragoste*,Timişoara, 1996; *Creionări intime*, Timişoara, 2004.

Repere bibliografice: Virgil Birou, *Poezia nouă bănăţeană*, Timişoara, 1944, *51*; Petru Comarnescu, *Atmosfera intelectuală de la Timişoara*, RFR, 1945, 3; Piru, *Poezia*, II, *315*; Ţirioi, *Premise*, *84–85*; Alexiu, *Ideografii*, *175–177*; Ruja, *Valori*, *54–57*; Ungureanu, *Imediata*, I, *103–105*; Ruja, *Parte*, I, *44–49*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *686–687*; *Dicţ. Banat*, *399–403*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *79–80*; Popa, *Ist. lit.*, I, *840*. ***S.I.-J.***

JEBELEANU, Eugen (24.IV.1911, Câmpina – 21.VIII.1991, Bucureşti), poet, gazetar, traducător. Este fiul Aureliei (n. Bulgar) şi al lui Valeriu Jebeleanu, funcţionar. Îşi petrece copilăria la Câmpina şi Braşov. Începe şcoala primară în oraşul natal, dar din trimestrul al doilea al clasei întâi se mută la Braşov, la bunica dinspre tată, unde continuă şcoala şi unde urmează, din 1922, Liceul „Andrei Şaguna" (aici îl are printre profesori pe publicistul comunist Ilie Cristea). Apoi se stabileşte la Bucureşti, unde urmează cursurile Facultăţii de Drept (fără să practice vreodată avocatura). Încă elev, scoate la Braşov revista „Pe drumuri noi" (1929) şi colaborează, tot de pe acum, la diferite ziare şi reviste, îndeosebi de orientare democratică şi de stânga, precum „Viaţa literară", „Bilete de papagal", „Ţara noastră", „Credinţa", „Adevărul", „Dimineaţa". Devenind prieten cu Al. Sahia, scrie la „Cuvântul

liber", unde este şi redactor, „Reporter", „Azi", „Rampa", iar după 1944 e prezent în „Victoria" (condusă de N.D. Cocea, aici fiind şi redactor), „Scânteia", „România liberă", „Viaţa românească", „Revista Fundaţiilor Regale" ş.a. A mai făcut parte din redacţiile publicaţiilor „Ţara noastră" a lui O. Goga (1932–1935), „România literară" a lui Cezar Petrescu (1939) ş.a. În anii războiului lucrează ca funcţionar la Direcţia Presei. Participă şi la şedinţele cenaclului Sburătorul al lui E. Lovinescu. Debutează în 1927 cu poezii în „Viaţa literară", iar în 1928 publică poezia *Crinii* în „Bilete de papagal". Primul volum, *Schituri cu soare*, îi apare în 1929 la Braşov. În 1929 i se acordă Premiul pentru sonet „Ionel Pavelescu" al Societăţii Scriitorilor Români, iar între 1931 şi 1933 activează în cenaclul revistei „Braşovul literar şi artistic", condus de poetul Cincinat Pavelescu, şi în 1933–1934 scrie la „Herald". În 1934 este premiat de Fundaţiile Regale pentru placheta *Inimi sub săbii.* În 1952 i se decernează Premiul de Stat, în 1955 este ales membru corespondent al Academiei RPR (membru titular din 1974). În 1968 devine vicepreşedinte al Frontului Unităţii Socialiste, în 1969 ajunge deputat în Marea Adunare Naţională şi membru supleant al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, în 1972 i se acordă titlul Erou al Muncii Socialiste, onoruri politice datorate în parte faptului că în 1936 scrisese un articol despre tânărul Nicolae Ceauşescu, condamnat politic. În 1970 i se decernează Premiul Internaţional pentru Poezie „Etna-Taormina" (Italia), în 1972 e distins cu Premiul Herder, iar în 1973 cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate. ***M.D.***

În *Inimi sub săbii*, poezia lui **J.** pozează în decorurile stilizate ale unei medievalităţi hieratice, mimetizând maniera eliptică și obscură a lui Ion Barbu (cu contaminări punctuale din Arghezi sau Blaga): „Havuzul cerului stropește spadă;/ încremenitul cavaler sub ea./ Bronz înverzit sub rece acoladă,/ plecat grumaz tăceri nu străpungea.// Fruntea cădelniță nu-i vitejească./ Bufonul stă, nu senioru-n rugă./ Coif soarele, nu dungile de slugă./ Neagră, sutana e călugărească". Este de altfel epoca barbienilor, însă vocea lui **J.** nu este dizolvată cu totul de acizii surselor imitate. Următorul volum, *Ceea ce nu se uită*, apare abia în 1945. Poetul – a cărui activitate publicistică de până atunci fusese dusă pe baricadele presei democrate de stânga – simte oportunitatea ideologică a momentului și produce versuri îndreptate împotriva potentaților vechiului regim: „Dacă voi uita tot ce-am îndurat,/ Nu voi mai urî niciodată./ Dar cum singurul meu bun e memoria,/ O memorie de optsprezece carate,/ Și cum ura-i singura iubire/ Cu care m-ați învățat voi, capete-ngrășate,/ N-am să uit niciodată nimic,/ Sub luna aceasta, și ea îndopată". Pornirea ideologică nu afectează frumusețea poemelor: „Ați aruncat capetele noastre/ Ca pe niște zaruri sub pământ,/ Niște zaruri cu trei găuri albastre:/ Gura și ochii ce nu mai sunt". Însă ce va scrie și publica **J.** în următorul deceniu scade din punct de vedere estetic la cote de avarie. Este momentul poeziei simple (formal și ideologic), iar autorul se conformează. În *Poeme de pace şi de luptă* (1950) el îi atacă pe „dușmanii păcii" din New York și Washington și transmite reportaje versificate din satul lui Al. Sahia despre o gospodărie agricolă colectivă model (colectivizarea se afla în faza de început). Poemul *În satul lui Sahia* va fi publicat și autonom, în mai multe ediții. Asemănător este amplul volum *Bălcescu* (1952), despre care Lucian Raicu mai credea, în anii '70,

că ar fi parțial recuperabil. Acesta e construit prin antiteza exagerată dintre trecutul împilat al lui Bălcescu și prezentul comunist luminos: „Un veac trecu. Dar ca să trecem/ Din noaptea oarbă către zori,/ Căzură, steag făcând din sânge,/ Oștiri, oștiri de muncitori.// Și, ca vulcan să izbucnească/ Din sângele mult risipit,/ Prin flăcări trebui să treacă. Ne-nfrântul stalinist Partid”. Versificarea utilizează mai multe versiuni metrice, de la cea folclorizantă, la mare prețuire în epocă („Sus, pe creasta Argeșului/ La casa Bălcescului”), până la eminescianizare à la Vlahuță („E iarnă; ’n Europa colindă o fantomă/ Cu ne-mblânzită față și plete fâlfâinde./ Din Dunăre la Sena și pân-la vechea Romă/ Și unde ea pășește, zăpada se aprinde”). O ambiguitate probabil neintenționată apare în strofa finală, în care „tiranii” e rima imperfectă a lui „Stalin”: „Cu ce-i ce-n luptă doborî-vor/ pe-ntinsu-ntregii lumi tiranii./ Cu-ai vieții fii pe care-i duce/ La luptă și-n victorii, Stalin”. *Cântecele pădurii tinere* (1953) conține stihuri despre un ostaș sovietic căzut „în miriștea de grâu,/ la marginea unui cătun, în Vlașca” (*Vestitorul*: „…Hidrocentrale, grâu de Vlașca-nalt,/ voi creșteți și din sângele lui, cald!/ Tu holdă de-astăzi, de lumină grea,/ el te vedea… de-atunci el te vedea!”) sau despre războiul din Coreea, semnalând „atrocitățile săvârșite de trupele americane” („Americanii! Metru după metru,/ vărsară focu-n mâini cu cronometrul”). Un poem despre Lenin reușește câteva sonuri argheziene într-o vreme când Arghezi era interzis: „Se ridicau cuvintele cât piscul./ Cât lumea, uriaș, crescuse discul” (*Glasul lui Lenin*). „Călăii” din Wall Street nu sunt nici ei uitați. Raportată la această producție pauperă, *Surâsul Hiroşimei* (1958) vine ca o surpriză. Unul dintre foarte puținele volume de poezie care se salvează din anii ’50, *Surâsul Hiroşimei* este un poem pe mai multe voci (*Visul pescarului bătrân*, *Visul mutilatului de război*, *Corul copiilor uciși*, *Vocile păsărilor din Hiroșima*), o corală celebrând umanismul antirăzboinic. S-ar spune că poetul „simte enorm și vede monstruos”, patetismul e slobod, iar limba i se dezleagă pentru a descrie apocalipsa nucleară, „capacele/ a mii și mii de mari sicrie-ncălecate” sau „munți grohăind”: „Urlând, încovoiat, împotrivindu-se,/ văzduhul zămislește/ sicrie de cenușă, mari dricuri ce se surpă,/ flăcări și cenușă,/ și leagă cerul și pământul/ cu stâlpi de flăcări și cenușă./ Plouă cenușă pe orașu-n flăcări”. Dacă antologia *Poezii şi poeme* (1961) încă păstrează texte din deceniul anterior („Ce e Florența crimelor,/ a crimelor cu ștreangul, cu pumnalul, cu otrava,/ față de lumea voastră?” – *Capitalismului*), începând cu volumul *Cântece împotriva morţii* (1963) poezia lui **J.** își schimbă definitiv fața în sensul unui umanism abstract, în tradiția marii poezii angajate din arealul socialist (Louis Aragon, Pablo Neruda): „O, veac cu pieptul spart,/ te-aud tușind, grohăind și cu/ celălalt glas,/ scuipându-ne, murdărindu-ne,/ cu bubuitul tunurilor,/ cu perfidia cancerului,/ cu plămânii vărsați ai flăcărilor, cu/ vâlvătăile împrăștiate ale plămânilor,/ cu vulcanii tăi atât de activi, radioactivi,/ cu lava asasină, cu slava asasinilor,/ cu leșie, cu simfoniile stronțiului,/ cu strigătele negre ale crimei,/ cu geamătul palid al agoniei,/ cu plămânii pe care/ îi împrumuți de la oamenii-n lanțuri/ ca să li-i scuipi în față” (*Ca să pot apăra*). O astfel de poezie își permite să devină privată doar în urma unei mari pierderi personale – moartea soției, Florica Cordescu. Travaliul doliului este poetizat în *Elegie pentru floarea secerată* (1967). Aici apare unul dintre hiturile poetului, *Sunt Daniel*: „Sunt Daniel cel aruncat în groapa cu lei./ Voci tainice-mi șuieră: «Ei, acum să te vedem,/ ei pe tine sau tu pe ei.»// Fiorii mă străbat, când or să vină?/ Și mă tot uit în jur ca să zăresc/ o umbră să mă sfârtece, un leu cu colți de flăcări, o jivină.// E groapa singură, cu buzele senine/ nu se aude-un pas afară.// Și toate fiarele se plimbă-n mine”. Urmează *Hanibal* (1972), cel mai bun volum al lui **J.** Puțini poeți din literatura română postbelică au ajuns să capteze o astfel de voce – profetism laic,

Salvatore Quasimodo, Eugen Jebeleanu și Dragoș Vrânceanu

predică universală coborând din înalturi până în microcosmosul nostalgiilor personale. Poetul este simultan întristat și iluminat, elegiac și direct: „Ceea ce a fost nu mai este/ și ceea ce este nu va mai fi./ Atâtea mecanisme pământești și celeste/ care nasc atâția homunculi și fii./ Toate tristețile se sfâșie între ele/ și norul le stinge amintirea cu vata/ și amurgul meu naște sângerii mărgele/ și limba uitării le șterge – și gata" (*Firescul nefiresc*). Poemul care dă titlul volumului rămâne probabil textul cel mai cunoscut al autorului: „Nimeni n'avea ceea ce el avea/ superba lui trufie/ și elefanții/ și labele lor sfărâmând vertebrele/ acestor Alpi albiți de spaimă.// Călca, de-abia să se audă, peste stânci/ și s-auzea în lună, și/ nimeni nu mai văzuse trâmbițele/ de piatra ondulândă ale acestor fiare.// Și n'au învins". Prin acest volum, **J.** s-a apropiat, în fine, de condiția de mare poet. *Arma secretă* (1980) oferă elegii de senectute. Autorul și-a antologat bogata activitate publicistică în culegerile de eseuri *Din veacul XX* (1956) și *Deasupra zilei* (1981). Primul vântură preponderent lozinci staliniste și clișee realist socialiste primitive, de tipul „Datoria fiecărui poet este, astăzi, să ajute clasa muncitoare în marile ei înfăptuiri, transformându-și poezia dintr-o armă de luptă de tip vechi, într-o armă modernă". **J.** îndeamnă criticii literari să aprofundeze „ideologia marxist-leninistă" și „îndrumările partidului", iar în biografia lui Eminescu vede doar „o viață măcinată în privațiuni dureroase, datorate în întregime egoismului și injustițiilor clasei exploatatoare". În schimb, *Deasupra zilei* oferă fața unui umanism atemporal, deși de factură socialistă. Recitite azi, cronicile din anii '70 –'80 dedicate lui **J.** surprind prin tonul lor ceremonios, prin respectul care inhibă orice nuanță critică. Începând din a doua parte a anilor '60, el știuse să-și confecționeze o mitologie bazată nu doar pe literatura publicată, ci și pe actele sale de curaj, demnitate și chiar disidență (relative, totuși, în cazul unui privilegiat al sistemului). Receptarea respectuoasă din epocă consemna un astfel de statut. Critici altfel echilibrați (Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Mircea Iorgulescu) aproape se pierdeau cu firea când scriau – ca aflați sub greutatea unei mari emoții – despre cărțile lui de eseuri și de poezie. După 1989, mitologia s-a voalat, iar numele lui **J.** a fost rostit din ce în ce mai rar.

Exceptând culegerea de început: Schituri cu soare *– exerciţii tinereşti de acomodare cu o tehnică poetică dificilă – şi volumul* Inimi sub săbii, *unde lirismul hieratic tinde să construiască o viziune fabuloasă, poezia lui Eugen Jebeleanu se constituie în jurul a două mituri: adevărul şi istoria. E vorba, mai întâi, de o concepţie morală a poeziei (voce a tribului!), dar şi de un ideal liric mai înalt, poezia fiind, după expresia lui Cocteau, o „Minciună" (adică o convenţie) ce spune adevărul.*

La Jebeleanu aspectul etic primează. Tot ceea ce scrie implică un angajament, o dramă a conştiinţei, un viu sentiment al datoriei. Pentru alţii poezia este un limbaj, o confesiune pură, pentru el poezia este, înainte de orice, un act de responsabilitate, o plasare în istorie, o încercare, în fine, de a crea dintr-un material fragil (cuvântul) un instrument teribil de sancţionare a răului.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Schituri cu soare*, Braşov, 1929; *Inimi sub săbii*, Bucureşti, 1934; *Ceea ce nu se uită*, cu desene de Florica Cordescu, Bucureşti, 1945; *Cultura maghiară în România democratică*, Bucureşti, 1946; *Scutul păcii*, Bucureşti, 1949; *Poeme de pace şi de luptă*, Bucureşti, 1950; *Poeme*, cu ilustraţii de Florica Cordescu, Bucureşti, 1951; *În satul lui Sahia*, Bucureşti, 1952; ed. 2, Bucureşti, 1957; *Bălcescu*, Bucureşti, 1952; ed. 3, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1963; *Cântecele pădurii tinere*, cu ilustraţii de J. Perahim, Bucureşti, 1953; *Versuri alese*, Bucureşti, 1954; *Din veacul XX*, Bucureşti, 1956; *Ady Endre*, Bucureşti, 1958; *Surâsul Hiroşimei*, Bucureşti, 1958; ed. plurilingvă, cu ilustraţii de Florica Cordescu, Bucureşti, 1978; *Oratoriul Eliberării*, cu ilustraţii de Florica Cordescu, Bucureşti, 1959; *Cântăm patria*, Bucureşti, 1959; *Poezii şi poeme*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1961; *Cântece împotriva morţii*, cu ilustraţii de Florica Cordescu, Bucureşti, 1963; *Povestea broaştei ţestoase*, cu ilustraţii de Florica Cordescu, Bucureşti, 1963; *Poeme. 1944–1964*, Bucureşti, 1964; *Elegie pentru floarea secerată*, cu ilustraţii de Florica Cordescu, Bucureşti, 1967; *Hanibal*, cu ilustraţii de Tudor Jebeleanu, Bucureşti, 1972; *Surâsul Hiroşimei şi alte versuri*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1973; *Scrieri*, I–II, Bucureşti, 1974; *Harfa şi minotaurul*, pref. Lucian Raicu, Bucureşti, 1977; *Groapa cu lei – The Lion's Den*, ed. bilingvă, tr. Andrei Brezianu, pref. Lucian Raicu, Bucureşti, 1980; *Arma secretă*, Bucureşti, 1980; *Deasupra zilei*, cu ilustraţii de Tudor Jebeleanu, Bucureşti, 1981; *Poezii*, îngr. şi pref. Tudor Cristea, Bucureşti, 1990. **Traduceri**: R.M. Rilke, *Poeme*, Bucureşti, 1932, *Povestea despre iubirea şi moartea stegarului Christoph Rilke*, cu desene de Florica Cordescu, Bucureşti, 1946; Petőfi Sándor, *Poeme alese*, cu ilustraţii de Florica Cordescu, Bucureşti, 1949, *Versek es költemények – Poezii şi poeme*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1969, *János Viteazul*, Bucureşti, 1973; Pablo Neruda, *Poeme*, cu ilustraţii de Florica Cordescu, Bucureşti, 1951; Ady Endre, *Poeme*, Bucureşti, 1955; *Poeme maghiare*, pref. trad., Bucureşti,

1956; *Poeţi ai libertăţii*, Bucureşti, 1957; Victor Hugo, *Versuri*, pref. Valentin Lipatti, Bucureşti, 1958 (în colaborare); Nicolas Guillén, *Poeme cubane*, Bucureşti, 1963; *Tălmăciri*, în *Scrieri*, III–IV, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Aspecte*, *210–212*, *505–506*; Constantinescu, *Scrieri*, III, *293–304*; Perpessicius, *Opere*, VII, *32–33*, XI, *170–172*; Şuluţiu, *Scriitori*, *127–143*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *817*, *Ist. lit.* (1982), *902*; Petroveanu, *Profiluri*, *75–92*; Simion, *Orientări*, *91–98*; Martin, *Poeţi*, II, *66–73*; Caraion, *Duelul*, *187–193*; Doinaş, *Poezie*, *88–97*; Constantin, *A doua carte*, *62–74*; Felea, *Secţiuni*, *85–90*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *493–501*; Andriescu, *Relief*, *101–109*; Piru, *Poezia*, I, *87–99*; Laurenţiu, *Eseuri*, *143–148*; Regman, *Colocvial*, *250–263*; Negoiţescu, *Analize*, *243–250*; Raicu, *Critica*, *166–171*; Cristea, *Arcadia*, *189–195*; Simion, *Scriitori*, I, *34–42*; Ciopraga, *Ulysse*, *113–125*; Raicu, *Practica scrisului*, *168–190*; Grigurcu, *Poeţi*, *72–81*; *Eugen Jebeleanu interpretat de...*, îngr. şi pref. Lucian Raicu, Bucureşti, 1979; Zaciu, *Cu cărţile*, *7–16*; Regman, *Noi explorări*, *136–145*; Paleologu, *Alchimia*, *104–111*; Cristea, *Modestie*, *32–38*; Raicu, *Fragmente*, *195–205*, *402–406*; Sorescu, *Uşor cu pianul*, *381–385*; Grigurcu, *Existenţa*, *30–36*; Micu, *Limbaje*, *156–169*; Alex. Ştefănescu, [*Eugen Jebeleanu*], RL, 1991, 1, 2003, 25; Ştefan Aug. Doinaş, *Prezenţa lui Eugen Jebeleanu*, „22", 1991, 34; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *45–48*; Constantin, *Complicitatea*, *64–71*; Niţescu, *Prolecultismul*, *222–228*; *Dicţ. analitic*, I, *58–60*, II, *125–127*, *170–174*; *Dicţ. esenţial*, *431–438*; Ștefănescu, *Istoria*, *332–334*; Manolescu , *Istoria*, *932–933*; Popa, *Ist. lit.*, II, *296–300*. ***M.I.***

JELESCU, Smaranda (15.XII.1942, Murfatlar – 10.IV.2017, Bucureşti), poetă, prozatoare, eseistă. Este fiica Floricăi Jelescu (n. Lupescu), învăţătoare, şi a lui Iordan Jelescu, funcţionar. Face şcoala primară şi liceul la Constanţa şi urmează cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti. Lucrează apoi ca redactor la Editura Tineretului și la Editura Meridiane (1964–1966), redactor, publicist, comentator la „Scânteia tineretului" (1967–1974), în fine, ocupă diverse funcţii în Televiziunea Română (1977–1999), ca realizatoare de emisiuni culturale, şi la MondoFilm, iar mai târziu este consultant cultural la Primăria Sectorului 2 din Bucureşti. Debutează în „Contemporanul" (1964), colaborând ulterior la „România literară", „Luceafărul", „Vatra" ş.a.

Prima carte de versuri publicată de **J.**, *Totdeauna marea* (1969), defineşte temperamentul delicat-dinamic al unei poete înzestrate, care construieşte un discurs liric în centrul căruia se află dragostea sub multiplele ei chipuri, de la bucuria deplină până la tristeţea cea mai adâncă: „Plecările din sentimente!/ Cu câmpuri şi cer şi tăcere./ Plecările din sentimente/ Cu şuieratul trenului ca un geamăt lung/ Sau ca o meditaţie" (*Poem*). Se conturează viitoarele „obsesii" tematice ale scrisului său, care reface fără încetare o lume tutelată de triada dragoste–feminitate–natură. În volumul următor, *Coloană dorică* (1972), poeta îşi nuanţează discursul prin amplificarea imaginarului. Se configurează şi mai clar acel tip de feminitate fluidă, „marină", de care **J.** se va servi şi în romane. Şi versurile târzii din *Cifrul pierdut* (1996) îmbină, într-un registru muzical, două stări: întoarcerea într-un timp imemorial şi „religia iubirii": „În parfumul lichid de iasomie/ Căzută în verdele palpitând – o albină a rămas vie// Oh, soarele printre perdele curgând/ Pe albina cea vie!// Spre grâul învins tremură macul/ La tandra atingere moare/ Sperând că-i ucis de albină cu acul// Oh, cum stă în moarte, visând răcoare/ Toropit de miresme, macul!// Cade lumina în iasomie/ Ca o albină vie..." (*Antonin Dvořák – temă de cvartet*). Proza pe care o semnează **J.** se înscrie în aceleaşi coordonate. Romanul *Impact* (1987) reia simbolurile din poezie. Feminitatea, dragostea, problema cuplului, sondarea interiorităţii, intelectualismul şi muzicalitatea au, toate, ca fundal de rezonanţă, marea. În postura de eseistă, **J.** încearcă să dezvăluie „dedesubturile" Televiziunii Române în *Alo, Televiziunea! Un „jurnal de front" pe programul 1* (1992). Trăind în acest mediu, autoarea vrea să-i descifreze specificitatea. Ea prezintă oameni reali, şi nu personaje, relaţii veridice, şi nu pilde, chiar dacă eseul tinde adesea să ia forma unui roman, unul care are drept subiect diferenţele dintre ceea ce era televiziunea înainte de '89 şi ceea ce a devenit ulterior. O structură mai complicată are romanul *Măcar un singur foc de armă* (1993), care păstrează şi pune în valoare elemente din poezie, proză sau eseu. Pasiunea lecturii (în special literatura secolului al XIX-lea), fascinaţia televiziunii, feminitatea şi tipologiile ei, regresia în timp, sexualitatea, muzica, obsesia sinuciderii, „crima morală" – toată această varietate de aspecte aparent eterogene se armonizează ca identitate a unui eu feminin energic, dominator, trăind între extreme. Lumea reală şi cea a coşmarului sunt despărţite de un prag îngust, amândouă lăsându-se stăpânite obsesiv de simbolul mării: „Totdeauna marea mi-a dat senzaţia verticalei. E un mediu abstract. Singurul peisaj abstract". Nu fără o tonalitate romanţioasă, sentimentală, două biografii,

una dedicată interpretei de muzică uşoară Angela Similea (*Angela – cântec şi rugă*, 1998), alta consacrată actriţei Emilia Popescu (*Emilia, încotro?*, 2009) se aşază pe un alt palier al cărţilor publicate de **J.**, căreia condiţia de vedetă de televiziune, cu avantajele şi dezavantajele pe care le comportă, i-a pus în umbră scrisul.

SCRIERI: *Totdeauna marea*, Bucureşti, 1969; *Coloană dorică*, Bucureşti, 1972; *Eroii verii*, Bucureşti, 1978; *Patimi*, Bucureşti, 1978; *Impact*, Bucureşti, 1987; *Alo, Televiziunea! Un „jurnal de front" pe programul 1*, Bucureşti, 1992; *Măcar un singur foc de armă*, Bucureşti, 1993; *Cifrul pierdut*, Bucureşti, 1996; *Angela – cântec şi rugă*, Bucureşti, 1998; *Emilia, încotro?*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Dumitru Lazăr, *„Totdeauna marea"*, CRC, 1969, 46; Dan Cristea, *„Coloană dorică"*, RL, 1972, 48; Mircea Iorgulescu, *„Coloană dorică"*, LCF, 1973, 8; Barbu, *O ist.*, I, *102–106*; George Poenaru, *Efervescenţa unei iubiri*, TMS, 1988, 6; Stănescu, *Jurnal*, III, *102–106*; Gandi Georgescu, *Doamna excesului de luciditate*, CC, 1994, 6–8; Lucian Chişu, *Poeta coloanelor dorice*, L, 1997, 9–22. ***C.Dt.***

JIANU, Ionel (pseudonim al lui Ionel Stark; 23.X.1905, Bucureşti – 18.III.1993, Paris), eseist, prozator, traducător.

Învaţă la Bucureşti, urmând cursurile primare la Kaiserliche-Königliche Katholische Volksschule (1911–1915), apoi Liceul „Matei Basarab", absolvit în 1924. La numai cincisprezece ani obţine, în urma unui concurs, postul de corector la revista „Le Pétrole", în care publică mici note. Debutul său literar are loc la revista şcolară „Glasul tinerimii", în 1921, cu schiţa *Hotărârea*. Între 1924 şi 1927 urmează, la Paris, cursurile Facultăţii de Drept şi pe cele ale Facultăţii de Litere, obţinând licenţa în ambele specializări. Din toamna lui 1926 devine corespondentul la Paris al ziarului bucureştean „Politica". În 1926 începuse să colaboreze şi la redacţia artistică a ziarului parizian „Le Soir". Întors în ţară, îşi efectuează stagiul militar (1927–1928), lucrând totodată ca redactor şi cronicar plastic la „Rampa", unde scrie abundent, iniţiind şi asigurând mai multe rubrici, şi semnând pentru „Vremea" cronică dramatică (pe care o va susţine două decenii), dar şi eseuri, comentarii în cadrul unor dezbateri privind arta. E prezent, şi sub diverse pseudonime (Vivian Bell, Don Juan, Don Jose, Don X), în numeroase periodice: „Ultima oră" (unde preia de la Petru Comarnescu pagina literară), „Convorbiri literare", „Revista Fundaţiilor Regale", „La Nation roumaine", „Le Moment", „Contimporanul", „Viaţa literară" ş.a. În câteva reviste îi apar (de pildă, din 1927 în „Vremea"), sub genericul *Siluete*, o serie de portrete de oameni de artă, scriitori, gazetari, profesori, politicieni, atât români (Tudor Arghezi ş.a.), cât mai cu seamă străini (Jules Romains, Paul Valéry, Jacques Copeau, André Breton, Igor Stravinski, R.M. Rilke ş.a.). Împreună cu Petru Comarnescu, Constantin Noica și Mihail Polihroniade, editează, în 1929–1930, „Acţiune şi reacţiune", publicaţie cu accente polemice îndreptate, de exemplu, împotriva „Gândirii". După câteva încercări, apărute fragmentar în „Politica" şi în „Vremea", precum romanul de observaţie *Adolescenta* şi un „mic roman de buzunar" intitulat *Câinele soldatului*, în 1931 îi apare un roman, *Cavalerii verticali*, un heptameron narativ scris împreună cu Alexandru Bilciurescu, pe care **J.** însuşi îl definea, referindu-se la cei şapte prieteni din carte: „e povestea unor suflete tinere, însetate de aventură, ce încearcă să înlăture monotonia unei existenţe împovărate de înşirarea zilelor mereu la fel". În acelaşi an îşi deschide un birou de avocatură şi întemeiază, alături de câţiva colegi de generaţie, Gruparea Intelectuală Forum, care va organiza câteva cicluri de conferinţe (*Explicaţia timpului de faţă*, *Marile figuri ale secolului XX*) şi din care se va naşte în 1932 gruparea Criterion (la care **J.** va refuza să adere). Va deschide, în 1942, Galeria Căminul Artei (împreună cu Ecaterina Dulfu şi Marc Haldner), care va juca un rol esenţial în viaţa artistică a Capitalei. În 1944 creează Editura Căminul Artei, unde îşi va publica şi eseurile monografice dedicate câtorva pictori români – *Pallady* (1944), *Tonitza* (1945), *Luchian* (1947, în colaborare cu Dyspre Paleolog). Între 1945 şi 1947 înfiinţează şi dirijează revista „Lumină şi coloare", din care apar trei numere tematice, dedicate lui Ştefan Luchian, Nicolae Tonitza şi lui Nicolae Grigorescu. Exclus din avocatură de noul regim, este însă admis în Uniunea Scriitorilor, ca fost membru al Societăţii

Scriitorilor Români, din care făcea parte încă din 1935. În anii '50 va transpune (sau va stiliza) peste douăzeci de romane. Între ianuarie şi octombrie 1950, când este concediat, a funcţionat ca inspector în Direcţia Generală a Teatrelor. Între 1951 şi 1958 i se încredinţează conducerea secţiei de artă plastică din cadrul Editurii de Stat pentru Literatură şi Artă, iar în 1960 este transferat la Editura Meridiane. Din 1954 şi până în 1961, când părăseşte definitiv ţara pentru a se stabili la Paris, va fi şi profesor la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu" din Bucureşti, ca titular al Catedrei de istorie a artei româneşti. În această perioadă îi apar numeroase lucrări, între care monografia *Grigorescu* (1957). La Paris, confruntându-se cu refuzul mai multor case editoriale de a publica o monografie despre Constantin Brâncuşi, fondează în 1962 propria editură de artă, ARTED, care va funcţiona douăzeci de ani. Aici vor apărea lucrările *Brancusi* (1963) şi *Introduction à la sculpture de Brancusi* (1976, în colaborare cu Constantin Noica), precum şi *Témoignages sur Brancusi* (1967, în colaborare cu Petru Comarnescu şi Mircea Eliade). **J.** va mai publica, între altele, *La Sculpture moderne en France depuis 1950* (1982, în colaborare cu Gérard Xuriguera și Aube Lardera) şi, împreună cu Gabriela Carp, Ana Maria Covrig şi Lionel Scantéyé, *Les Artistes roumains en Occident – Romanian Artists in the West* (1986). Redactează, în această perioadă, articole despre artişti români pentru o serie de dicţionare şi enciclopedii de artă şi colaborează constant la publicaţii ale exilului românesc, între care „Revista scriitorilor români", „Apoziţia", „Destin", „Viaţa noastră", „Limite", „Journal of the American Romanian Academy of Arts and Sciences" ş.a.

SCRIERI: *Cavalerii verticali* (în colaborare cu Alexandru Bilciurescu), Bucureşti, [1931]; *Vieața lui Petre Iorgulescu-Yor*, Bucureşti, 1940; *Brancusi*, Paris, 1963; ed. 2, pref. Jean Cassou, Paris, 1982; ed. (*Brâncusi*), introd. Constantin Noica, Bucureşti, 1983; *Témoignages sur Brancusi* (în colaborare cu Petru Comarnescu şi Mircea Eliade), Paris, 1967; ed. (*Mărturii despre Brâncuşi*), tr., îngr. şi pref. Nina Stănculescu, Târgu Jiu, 1997; *Introduction à la sculpture de Brancusi* (în colaborare cu Constantin Noica), Paris, 1976; ed. Paris, 1982; ed. (*Introducere în sculptura lui Brâncuşi*), tr. Ileana Şoldea, Bucureşti, 2002; *Constantin Brâncuşi. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1983; *Între teatru şi literatură*, îngr. şi pref. Mircea Popa, Bucureşti, 2004. **Traduceri**: Peter Neagoe, *Soare de Paşti*, Bucureşti, 1940; A.S. Puşkin, *Dubrovski*, Bucureşti, 1949 (în colaborare cu Violeta Jianu); Jorge Amado, *Secerişul roşu*, Bucureşti, 1952 (în colaborare cu Vera Ilchevici); Valentin Kataev, *O pânză-n depărtare*, Bucureşti, 1954 (în colaborare cu V. Solodov); Charles Dickens, *David Copperfield*, I–II, Bucureşti, 1957; Sinclair Lewis, *Martin Arrowsmith*, Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Sofia Marian).

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, *„Cavalerii verticali"*, VRA, 1932, 221; Mircea Handoca, *Ionel Jianu, critic de artă şi cronicar teatral*, RITL, 1988, 3–4; *Un om, o viață, un destin: Ionel Jianu şi opera lui*, îngr. Ion Manea, Gabriela Carp, Lionel Scantéyé şi Silvia Cinca, Paris–Los Angeles, 1990; ed. Bucureşti, 1991; Nae Antonescu, *Ionel Jianu*, ST, 1991, 4; [*Ionel Jianu*], JL, 1993, 33–36 (grupaj special); Dan Grigorescu, *Cartea unei vieţi*, JL, 2002, 13–20; Mircea Popa, *Ionel Jianu, eseist*, RL, 2003, 38; Mircea Morariu, *„Între teatru şi literatură"*, F, 2005, 10; Manolescu, *Enciclopedia*, *446–448*. ***Il.M.***

JIANU, Nicolae (12.XI.1916, Fălticeni – 15.X.1982, Bucureşti), prozator. Este fiul Elenei (n. Pavel) şi al lui Ioan Popescu, agronom. Face liceul la Fălticeni şi la Arad, absolvindu-l în 1939. Licenţiat al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1943), devine profesor suplinitor de filosofie la Liceul „Sf. Gheorghe" din Capitală, fiind concomitent redactor la „Curentul" (1939–1944), apoi la „Flacăra" (1948–1950), „Gazeta literară", „Luceafărul", „România literară" şi la Televiziunea Română (1969–1970). A colaborat la majoritatea publicaţiilor literare româneşti de după 1944. A debutat cu poezie în „Adevărul literar şi artistic" (1936). I s-a acordat Premiul de Stat în 1952.

J. ilustrează îndeaproape tematica şi stilistica realist-socialiste în mai multe „volume" de literaturizare pe subiect dat, dar și în romane precum *Cumpăna luminilor* (1952) sau *Izvorul roşu* (I, 1955), acesta din urmă tratând problematici din viaţa minieră, reluate şi în romanul *Pământul era viu* (I–II, 1966). Predilecţia pentru personaje colective se înscrie în aria tematică impusă oficial, „reflectând" reconstrucţia ţării şi conflictele ce decurgeau de aici. Poate fi însă constatată încă de pe acum apetenţa lui **J.** pentru construcţii ceva mai complexe, favorizate, mai târziu, și de o anume liberalizare ideologică. O schimbare intervine în romanul cu tentă autobiografică *Veneam din întuneric* (1962), urmat de povestirile din *Manechine* (1970) şi *Cvartetul alb* (1973). Accentul se mută de pe grupuri sociale şi profesionale pe destine individuale, păstrând inserarea personajelor, trasată cu tuşe ferme, într-o realitate socială greu de ignorat. Personajele, citadini, de obicei intelectuali, descind dintr-un trecut

dramatic şi traumatizant care îşi pune amprenta asupra prezentului. Notabilă prin forţa narativă şi prin integrarea în tradiţia prozei scurte fantastice româneşti este nuvela *Muntele şi treisprezecele*, construită în jurul mai multor tensiuni: munte–oraş, natură–om, prezent–trecut, birocratismul şi lipsa de spiritualitate a oraşului faţă de lumea plină de mituri şi de credinţe a ruralului românesc. Treisprezece ţărani vin la munte să cosească în urma unei înţelegeri scrise, care în cele din urmă nu va fi respectată de autorităţile locale. Pe această tramă epică de suprafaţă îşi face simţită prezenţa personajul colectiv. Lupta surdă şi fără sorţi de izbândă cu o natură misterioasă, înfricoşătoare şi în final ucigaşă resuscită în psihicul fiecăruia angoase primare, dar şi drame personale. Acţiunea se petrece într-o ambianţă dominată de credinţe străvechi legate de câteva elemente: apa, pământul, fierul, piatra, cifra treisprezece, jertfirea ritualică a femeii. E o mitologie apăsătoare, cu tonalităţi sumbre. **I.** a fost activ şi ca traducător din literaturile maghiară, cehă, slovacă ş.a.

SCRIERI: *Povestea tractorului de la minereu la brazdă* (în colaborare cu George Dan), Bucureşti, 1949; *Ucenicul Năsturaş descoperă viaţa*, Bucureşti, 1949; *Acasă*, Bucureşti, 1950; *Viforul*, Bucureşti, 1951; *Cumpăna luminilor*, Bucureşti, 1952; *Filonul 25*, Bucureşti, 1954; *Izvorul roşu*, I, Bucureşti, 1955; *Fecior de suflet*, Bucureşti, 1956; *Unul de la „Neptun”*, Bucureşti, 1956; *Drumul spre cer*, Bucureşti, 1957; *Veneam din întuneric*, Bucureşti, 1962; *O întâmplare în munţi*, Bucureşti, 1963; *Era ceaţă pe Tisa*, Bucureşti, 1965; *Pământul era viu*, I–II, Bucureşti, 1966; *Alge*, Bucureşti, 1967; *Sfârşitul singurătăţii*, Bucureşti, 1967; *Iubire*, Bucureşti, 1968; *Manechine*, Bucureşti, 1970; *Cvartetul alb*, Bucureşti, 1973; *Timpul rămâne tânăr*, Bucureşti, 1973; *Echinox*, Bucureşti, 1977; *Mai erau câteva ceasuri*, Bucureşti, 1983. **Traduceri:** Len Doherty, *Fiii minerului*, Bucureşti, 1961 (în colaborare cu Antoaneta Ralian); Harry Bloom, *Revoltă în Transvaal*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Gabriela Niţescu); Jokái Mór, *Diamantele negre*, pref. Nagy Miklos, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Iosif Czinczár); Eduard Fiker, *Cazul C.L.*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Traian Ionescu-Nişcov); Szabó Magda, *Căprioara. Pomana porcului*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Iosif Czinczár).

Repere bibliografice: Crohmălniceanu, *Cronici şi articole, 283–292*; Savin Bratu, *„Izvorul roşu”*, GL, 1956, 13; Micu, *Romanul, 341–348*; Radu Popescu, *Probleme ale romanului consacrat luptei în ilegalitate a partidului*, VR, 1963, 3; Damian, *Direcţii, 211–219*; Valeriu Cristea, *„Sfârşitul singurătăţii”*, GL, 1967, 22; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *691–693*; Popa, *Ist. lit.*, I, *922*. ***Al.Ş.***

JOIL, Raul (25.IV.1904, Iași – 17.II.1989, București), traducător. Este fiul Feigăi și al lui Leib Joil; prenumele la naștere: Rahmil, schimbat în Raul, care e legalizat în 1970. **J.** urmează Facultatea de Drept a Universității din Iași. În 1930 se stabilește la București, unde o vreme practică avocatura. După mărturia lui Sașa Pană, s-ar fi aflat printre apărătorii lui Geo Bogza în procesul de presă intentat acestuia în 1932, fără a mai apuca să pledeze, scriitorul fiind achitat. Debutează în „Bilete de papagal”, sub pseudonimul Raul Iulian, în 1928, și va fi prezent, sub acelaşi nume, în cercurile avangardiste ieșene, cu texte de orientare constructivistă, în reviste efemere ca „Prospect” (devenită „Itinerar literar”), pe care o editează împreună cu Virgil Gheorghiu, „XX literatura contimporană”, unde colaborează frecvent (de menționat *Imn lui Ilarie Voronca*), apoi la „unu”, cu poeme și proze suprarealiste. Un portret îi schițează Sașa Pană: „Raul Iulian aducea în discuția noastră accentul unei ironii fine, acidulate, care se manifesta și prin privirea, nu numai prin tonul cu care erau lansate acele aprecieri”. După 1950, integrat colectivului de la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, conduce, ca șef de secție, redacția de literaturi moderne și contemporane. Ulterior va rămâne redactor la Editura pentru Literatură Universală până la pensionare.

Câteva texte ale lui **J.** vor fi editate de Sașa Pană în *Antologia literaturii române de avangardă* (1969), între care prozopoemul *Interior stilizat*, unde imaginile, destul de căutate, izbutesc să înfiripe o atmosferă cu referiri la universul cosmic: „Se năruie pereții aerului, planetele sună zimții, descătușați de echilibru, vinele globului înroșesc haosul”. În perioada postbelică, reprofilat ca traducător şi revenind la numele Raul Joil, tălmăcește îndeosebi din literatura franceză, printre preferințe aflându-se prozatori ca Anatole France sau André Maurois, dar și un romantic precum Théophile Gautier sau romanul *În răspăr* al decadentului *fin du siècle* J.-K. Huysmans sau chiar un clasic al *policier*-ului, precum Georges Simenon.

SCRIERI: [*Prozopoeme*], ALR, *292–294*. **Traduceri:** Robert Merle, *Moartea e meseria mea*, pref. Petre Constantinescu-Iași, București, 1955; Frans Eemil Sillanpää, *Sfânta mizerie*, București, 1957; Anatole France, *Cartea prietenului meu*, București, 1960, *Pierre Nozière*, București, 1980, *Grădina lui Epicur, Plimbările lui Pierre Nozière în Franța*, Cluj-Napoca, 1983; Pierre Gamarra, *Simon Sermet*, pref. Teodora Cristea, București, 1963;

Georges Simenon, *D-l Gallet, decedat*, pref. trad., Bucureşti, 1965, *Inelele de la Bicêtre*, pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1966; Henry Troyat, *Gestul Evei*, Bucureşti, 1967; Pierre Benoît, *Koenigsmark*, Bucureşti, 1968; André Maurois, *Climate*, pref. Irina Bădescu, Bucureşti, 1966, *Istoria Angliei*, I–II, îngr. şi pref. Camil Mureşan, Bucureşti, 1970; Roger Grenier, *Palatul de iarnă*, pref. Al. Oprea, Bucureşti, 1971; Joris-Karl Huysmans, *În răspăr*, pref. Georgeta Horodincă, Bucureşti, 1974; Théophile Gautier, *Domnişoara de Maupin*, pref. Tudor Olteanu, Bucureşti, 1976.

Repere bibliografice: Saşa Pană, *Născut în '02*, Bucureşti, 1973, *237–240*, *passim*; Straje, *Dicţ. pseud.*, *367*; Ov. S. Crohmălniceanu, *Moldov, Dan Faur, Raul Iulian*, MS, 1990, 3–4; Crohmălniceanu, *Evreii*, *147–148*; Emil Moangă, *Raul Iulian*, în Dan Grigorescu, *Dicţionarul avangardelor*, Bucureşti, 2003, *321*; Dan Grigorescu, *Drumuri printre amintiri*, Bucureşti, 2008, *161*, *187*. ***G.Dn.***

JORDAN, B. (pseudonim al lui Iordache Bucă; 22.II.1903, Jorăşti, j. Galaţi – 30.VI.1962, Bucureşti), prozator. Este fiul Ioanei (n. Vasilache) şi al lui Ifrim Gh. Bucă, ţărani; îşi va schimba numele, prin sentinţă judecătorească, în Iordache Botnă. Urmează cursurile şcolii primare în Jorăşti, apoi, între 1919 şi 1923, este elev al Şcolii Normale din Brăila şi al Şcolii ,,Spiru Haret" din Buzău. După absolvire funcţionează ca învăţător, timp de treisprezece ani, la Ismail, iar din 1936 până în 1939 ca institutor la Bucureşti. Ulterior lucrează ca funcţionar la Fundaţia Culturală, redactor la „Frontul plugarilor" (1947–1948), consilier cultural în Ministerul Educaţiei şi Învăţământului (1948–1951). Debutează cu câteva schiţe publicate în „Bilete de papagal" (1928). Va continua să colaboreze cu proză şi articole la numeroase periodice, între care „Ultima oră", „Junimea literară", „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", „Izbânda" (Chişinău), „Cuvântul", „Frize" (Braşov), „Caiet" (Râmnicu Sărat), „Pământul", „Politica vremii", „Şcoala română", „Căminul cultural", „Graiul copiilor", „Gazeta literară", „România literară", ,,Viaţa românească", ,,Viaţa literară". A condus „Express–Ismail" (1929) şi a fost redactor la câteva ziare şi reviste: „Orientări" (Moineşti, 1932–1934), „Curierul Basarabiei de Sud" (Ismail, 1934–1935), „Viaţa Basarabiei" (Chişinău, 1936–1942), „Şcoala ţăranului" (din 1939) ş.a. A mai semnat Ion Jorăştenu, Florea Barbu, I. Botnă, B. Iordan ş.a. Prima carte, romanul *Normaliştii*, îi apare în 1933. A obţinut un premiu pentru cel mai bun roman social al anului cu manuscrisul *Pământul ispitelor – Delta* la concursul ziarului ,,Dimineaţa" (1934). A devenit membru al Societăţii Scriitorilor Români în 1935. În afara volumelor de proză, va publica, singur sau împreună cu alţii, lucrări legate de profesiunea sa: *Geografia judeţului Ismail* (1923, în colaborare cu P. Melinte), *Manual pentru capacitate* (1928, coautor), *Antologia învăţătorilor în literatură* (1939), *Caragiale. Tragicul destin al unui mare scriitor* (1939, în colaborare cu Lucian Predescu), *Cartea şezătorilor şcolare* (1939, în colaborare cu V. Gheţea), *Cartea cercurilor culturale* (1939, coautor), *Probleme şi jocuri distractive* (1958), precum şi diferite manuale destinate elevilor de şcoală primară.

Romanele lui **J**. nu ambiţionează depăşirea pragului presupus de o lectură agreabilă, după cum nu pot renunţa la o punere în pagină demonstrativă, tezistă. În majoritatea lor, scrierile se sprijină pe întâmplări preponderent sentimentale, cu ecouri uşor idealizate, proprii amintirilor autorului. Se includ în această categorie naraţiunile inspirate de mediul şcolar – *Normaliştii*, *Învăţătorii* (1935), *Revizori şi inspectori* (1936, în colaborare cu V. Munteanu), *Seria Marga Munteanu* (1939), şi de cel rural sau provincial – *Vitrina cu păpuşi de porţelan* (1934), *Pământul ispitelor–Delta* (1935), *Trenul albastru* (1937), *Satele* (1938). A treia posibilă grupare tematică s-ar alcătui din evocarea romanţată a unor biografii reale sau imaginare – *Greta Garbo* (1939), *Decebal* (1941), *Zile şi nopţi în furtună* (I–III, 1959–1961). Romanul de debut, *Normaliştii*, se înfăţişează ca un jurnal al vieţii de internat, punctând desfăşurarea unui an şcolar, ultimul petrecut de autor ca elev; o scriere-confesiune, marcată de stările şi de trăirile unei sensibilităţi de adolescent. *Învăţătorii* aspiră să fie o oglindă purtată de-a lungul a zece ani din viaţa foştilor normalişti. În spaţiul spre care au plecat ca „luminători ai satelor", normaliştii devin apostoli, victime ale confruntărilor dure cu viaţa rurală. Valorii beletristice a scrierii, modestă, i se substituie, din nou, valoarea documentară. În *Revizori şi inspectori* capacitatea de observaţie rămâne pregnantă, dar aici funcţionează o neinspirată tendinţă de coborâre a esenţialului în cotidian, de unde şi o impresie de vulgarizare a zonelor de viaţă investigate. Romanul *Vitrina cu păpuşi de porţelan* este o compunere epică graţioasă, intermitent meditativă, transcriind povestea provincialului visător Mircea Severin, care imaginează scenariul unei iubiri perfecte şi ireversibile. *Pământul ispitelor – Delta* tinde să aibă statutul de roman social, surprinzând realităţi

la care participă numeroşi trăitori din zona atât de particulară a ostroavelor Deltei. Integrat aceleiaşi „epopei” rurale, romanul *Satele* pleacă de la date puse la dispoziţie de peisajul şi de oamenii aşezării natale a lui **J.** Pretextul-pilon îl constituie episodul împroprietăririi de după Primul Război Mondial, cu surprinderea seismului ce loveşte marea proprietate şi a unor semiutopice modalităţi de accedere colectivă la bunăstare, precum cooperativa iniţiată de un intelectual devotat comunităţii. O complicată ţesătură de conflicte sentimentale sau familiale încarcă demonstraţia cărţii, după cum exprimarea elegant-metaforică excesivă produce un efect contrar celui scontat. *Zile şi nopţi în furtună*, o trilogie cu subiect istoric formată din părţile intitulate *Vuiet în adâncuri*, *S-aprind scântei în beznă*, *Răscoala cea mare*, evocă, într-o manieră demonstrativă, procesul de renaştere naţională a principatelor dunărene. Figura centrală a tripticului este Tudor Vladimirescu. Romanul *În cătunul îndepărtat*, pregătit pentru publicare în 1959, a fost lăsat în manuscris. **J.** are şi încercări dramatice: *Biletul de loterie*, piesă de teatru pentru şcolari şi săteni (1939), *Furtună în sat* (1947), şi a realizat, singur sau în colaborare, câteva traduceri, între care, în 1942, împreună cu Theodor Holban, romanul *Ţăranii* de Władisław Reymont, versiune reluată în 1965 şi revăzută de Constantin Ţoiu.

SCRIERI: *Normaliştii*, Bolgrad, 1933; ed. îngr. Constatin Mohanu, Bucureşti, 1984; *Vitrina cu păpuşi de porţelan*, Bolgrad, 1934; *Pământul ispitelor – Delta*, Bucureşti, [1935]; *Învăţătorii*, Bucureşti, 1935; *Revizori şi inspectori* (în colaborare cu V. Munteanu), Bucureşti, 1936; *Trenul albastru*, Bucureşti, 1937; *Satele*, Bucureşti, 1938; *Biletul de loterie*, Bucureşti, 1939; *Caragiale. Tragicul destin al unui mare scriitor* (în colaborare cu Lucian Predescu), Bucureşti, 1939; *Greta Garbo*, Bucureşti, 1939; *Seria Marga Munteanu*, Bucureşti, 1939; *Decebal*, Bucureşti, 1941; *Furtună în sat*, Bucureşti, 1947; *Zile şi nopţi în furtună*, I–III, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1959–1961. **Antologii**: *Antologia învăţătorilor în literatură*, Bucureşti, 1939. **Traduceri:** N. Pospelov, V. Şabliovski, *Literatura rusă*, Bucureşti, 1935; Władisław Reymont, *Ţăranii*, I–II, Bucureşti, 1942 (în colaborare cu Theodor Holban); ed. pref. Stan Velea, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Theodor Holban şi Constantin Ţoiu).

Repere bibliografice: Eugen Jebeleanu, *Un nou romancier: B. Jordan*, „România literară”, 1932, 45; Perpessicius, *Opere*, VI, *102–106*, VII, *38–39*, *109–110*, *233–234*, VIII, *90–93*, XII, *408–410*; Octav Şuluţiu, *„Normaliştii”*, VL, 1933, 141; Călinescu, *Opere*, II, *47–48*, *134*, III, *1419–1425*; Bogdan Amaru, [*B. Jordan*], „Cadran”, 1934, 1, 4; Erasm [Petru Manoliu], *„Normaliştii”*, *„Pământul ispitelor – Delta”*, „Credinţa”, 1935, 369; Mihail Sebastian, *„Învăţătorii”*, RP, 1936, 5419; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *288*; Şerban Cioculescu, *Aspecte epice contemporane*, RFR, 1938, 8; V.H. [Vintilă Horia], *„Satele”*, „Sfarmă-Piatră”, 1938, 134; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *846*, *Ist. lit.* (1982), *931*; Papadima, *Creatorii*, *327–337*; Stanciu Stoian, *Învăţătorul. Cum l-au văzut poeţii şi prozatorii români*, Bucureşti, 1948, *163*, *165–178*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *355*; Gh. S. Ştefănescu, *Orizonturi*, Galaţi, 1972, I, *53–63*, II, *57–68*; Gh. S. Ştefănescu, *B. Jordan. Bibliografie*, Galaţi, 1972; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *693–695*. ***C.P.***

JOSU, Nina (17.II.1953, Ţiganca–Cahul), poetă. După absolvirea Institutului de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1976), lucrează la „Glasul naţiunii” (1990–1991) şi apoi, mai bine de două decenii, ca redactor la săptămânalul „Literatura şi arta”. Este preşedinte al Asociaţiei „Onisifor Ghibu” a Astrei; din iniţiativa ei organizaţia şi-a reluat activitatea în 1994. S-a implicat activ în procesul de renaştere naţională şi de democratizare din Republica Moldova. I s-au decernat Premiul Fundaţiei Culturale „Iancu Flondor” (1992), Premiul „Dimitrie Bolintineanu” (1994) ş.a., iar în 2010 e distinsă cu Ordinul Gloria Muncii.

J. debutează publicistic în 1968, iar cu versuri în 1970 la „Tinerimea Moldovei”. Primele ei plachete de versuri – *La şezători* (1975) şi *Trecere în alb* (1980) – poartă amprenta unui accentuat romantism adolescentin, transcriind stări în care dragostea poate ajunge la beatitudine. Abia cărţile ulterioare – *Stare totală* (1986), *Dorul* (1991), *Steaua de dimineaţă* (2000) – o reprezintă cu adevărat pe poetă. Ele cuprind meditaţii lirice asupra destinului dramatic al omului contemporan, virtuţile elogiate fiind cele de-acum canonice, bunătatea şi dragostea pentru aproapele tău, neuitarea originilor: „Cade ploaie de piatră/ Peste clipa de-acum/ Însă focul din vatră/ Luminează-al meu drum”. Nelipsitul examen de conştiinţă din volumul *Stare totală* este dublat, în *Dorul*, de angajarea în dilemele importante ale vieţii sociale. Tot acum **J.** redescoperă sacrul în intenţia „de a re-sacraliza o lume viciată şi degradată” (Mihai Cimpoi), poeziile luând aspect de rugă, litanie, psalm, ca în *Pascală basarabeană*: „Ochii fără văz mă pândesc din abis,/ Minți fără gând îmi străbat pacea somnului,/ Dar mă deșteaptă cu-aripa din vis/ Îngerul Domnului, îngerul Domnului”.

SCRIERI: *La şezători*, pref. Pavel Boţu, Chişinău, 1975; *Trecere în alb*, Chişinău, 1980; *Stare totală*, Chişinău, 1986; *Dorul*, Chişinău, 1991; *Steaua de dimineață*, pref. Mihai Cimpoi, Timișoara, 2000; *101 poeme*, Bucureşti, 2010.

Repere bibliografice: B. Ilie, *„La şezători”*, „Nistru”, 1976, 2; Gheorghe Mazilu, *„Stare totală”*, „Nistru”, 1988, 2; E. Prelipcean, *Adevărate balsamuri vindecătoare*, LA, 1992, 25 iunie; Andrei Ţurcanu, *Bunul simţ*, Chişinău, 1996, *114–118*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *234*; V. Dinescu, *„Steaua de dimineață”*, LA, 2000, 26 octombrie; *Dicţ. Chişinău*, *312*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *416–419*. ***M.Dg.***

JOURNAL ROUMAIN DES POÈTES, LE – ROMEENS BLAD VAN DE POEZIE – JURNALUL ROMÂN AL POEŢILOR, publicaţie apărută la Bruxelles, apoi la Louvain (Belgia) între 22 decembrie 1967 şi 24 octombrie 1972. E o revistă de poezie plurilingvă, în franceză, neerlandeză şi română, sub egida Institutului „Mihail Eminescu”, condus de Mihail Steriade, care este director fondator şi redactor responsabil al publicaţiei. Intenţia iniţială fusese ca periodicul să aibă o frecvenţă trimestrială, dar au existat ani în care au apărut doar două numere, astfel încât s-au tipărit în total douăsprezece numere. Sunt publicate aici în primul rând traduceri în limbile franceză şi neerlandeză din lirica eminesciană. Poeţi reprezentativi ai perioadei interbelice, precum Tudor Arghezi, Lucian Blaga, G. Bacovia, Ion Barbu, Adrian Maniu, sunt incluşi şi ei în paginile periodicului cu texte alese şi transpuse în franceză de Mihail Steriade. Redactorul responsabil, care îşi promovează aici şi propriile poezii, sprijină începuturile lirice ale unor studenţi, adolescenţi şi copii din România, dintre care unii au confirmat mai târziu: Adi Cusin, Constantin Ştefuriuc, Doina Uricariu, Florin Iaru. La 5 septembrie 1968 lui Mihail Steriade i se aduc elogii din partea preşedintelui celei de-a VIII-a Bienale Internaţionale de Poezie de la Knokke-le-Zoute (Belgia) pentru numărul 4 al revistei, conceput special în vederea prestigioasei manifestări, ca un omagiu adresat poeţilor lumii de poeţii români. ***S.I.***

JUCAN, Graţian (19.IX.1929, Câmpulung Moldovenesc – 18.III.2013, Satu Mare), folclorist, istoric literar. Este fiul Irinei (n. Sabie) şi al lui Dumitru Jucan, funcţionar. Învaţă la Liceul „Dragoş Vodă” din localitatea natală (1941–1949) şi face studii universitare de filologie la Cluj (1949–1953). Funcţionează ca profesor de limba şi literatura română la Vama, în judeţul Suceava (1953–1954), şi la Câmpulung Moldovenesc (din 1954 până la pensionare). Debutează în cotidianul „Zori noi” din Suceava (1957), ulterior colaborând la „Cronica”, „Iaşul literar”, „Limbă şi literatură”, „Orizont”, „Revista muzeelor”, „Steaua”, „Poesis” ş. a.

Preocupat de valorizarea patrimoniului cultural local, **J.** culege şi tipăreşte folclor poetic din zona Suceava, mai importantă fiind colecţia *De sub muntele Rarău* (1971), care vădeşte „o experienţă acumulată şi utilizată critic” (George Muntean). Alte culegeri, *Bucurie, mândră floare* (1962), *Traiul ni s-a luminat* (1963), *Bujorel crescut în soare* (1963) şi *De mă-ntrebi de unde sunt* (1964), toate întocmite în colaborare, sunt însă caduce, ele conţinând aşa-zisul folclor nou, în fond nişte falsuri evidente. În bibliografia critică eminesciană **J.** vine cu mai multe cărţi de o valoare modestă: *Eminescu şi patrimoniul popular* (I–II, 1985–1993), *M. Eminescu. Prieteni şi contemporani* (1986), *Eminescu. Prietenii poetului* (1989), *M. Eminescu şi Bucovina* (1997), *M. Eminescu şi Ardealul* (1998), *Eminescu înainte şi după Eminescu* (2002) ş.a. Adresându-se cititorului de formaţie medie, elevilor în special, autorul nu-şi propune să aducă interpretări noi, ci doar să popularizeze aspecte în bună măsură cunoscute din exegeza anterioară, în fond compilând, cum opina D. Vatamaniuc. În fine, polemicile sale (cu Ion Filipciuc, de pildă) nu ating chestiuni esenţiale. **J.** a publicat, de asemenea, o serie de cărţi utile privind aspecte istorice şi culturale legate de Câmpulung Moldovenesc şi de alte câteva localităţi din Bucovina.

SCRIERI: *Câmpulungul Moldovenesc–vatră folclorică*, Bucureşti, 1975; *Câmpulung Moldovenesc. Pagini culturale*, Bucureşti, 1979; *Eminescu şi patrimoniul popular*, vol. I, Bucureşti, 1985, vol. II, Suceava, 1993; *M. Eminescu. Prieteni şi contemporani*, Bucureşti, 1986; *Eminescu. Prietenii poetului*, Bucureşti, 1989; *Câmpulungul Moldovenesc. Repere spirituale*, Câmpulung Moldovenesc, 1991; *Bucovina. Medalioane culturale*, Suceava, 1995; *Câmpulung Moldovenesc. Istoric-cultural-turistic*, Câmpulung Moldovenesc, 1995; *Ştefan cel Mare şi Sfânt în creaţia poetică şi publicistica eminesciană*, Câmpulung Moldovenesc, 1995; *Fundu Moldovei, un sat de munte*, Suceava, 1996; *M. Eminescu şi Bucovina*, Suceava, 1997; *M. Eminescu şi Ardealul*, Suceava, 1998; *Bucovina*, Suceava, 1999; *M. Eminescu*, Suceava, 2000; *Eminescu înainte şi după Eminescu*, Câmpulung Moldovenesc, 2002; *Mioriţa*, Satu Mare, 2007; *Articole literare*, Satu Mare, 2009; *Câmpulung Moldovenesc şi împrejurimile lui*, Satu Mare, 2011. **Culegeri:** *Bucurie, mândră floare*, Suceava, 1962 (în colaborare); *Traiul ni s-a luminat*, Suceava, 1963 (în colaborare);

Bujorel crescut în soare, Suceava, 1963 (în colaborare); *De mă-ntrebi de unde sunt*, Suceava, 1964 (în colaborare); *De sub muntele Rarău*, pref. George Muntean, Suceava, 1971; *Dornă, Dornă, vad cu dor*, Suceava, 1983 (în colaborare); *Teatrul popular: Capra din Câmpulungul Moldovenesc*, Iaşi, 1993 (în colaborare cu Pavel Delion).

Repere bibliografice: Dragoş Vicol, *„Câmpulungul Moldovenesc–vatră folclorică”*, CRC, 1975, 22; Eugen Dimitriu, *„Câmpulung Moldovenesc. Pagini culturale”*, „Anuarul Muzeului Judeţean Suceava”, 1979–1980; Nae Antonescu, *„Eminescu şi patrimoniul popular”*, CRC, 1985, 48; Ioan Holban, *Despre „prieteniile” lui Eminescu*, CRC, 1987, 3; Nicolae Manolescu, *Poeţi de altădată din Câmpulung Moldovenesc*, RL, 1995, 40; Mircea A. Diaconu, *Vitalitatea „localismului creator”*, „Crai nou”, 1997, 1900; Constantin Cubleşan, *„M. Eminescu şi Ardealul”*, ST, 1999, 1; D. Vatamaniuc, *Un compilator, nu de rând, dar totuşi un compilator*, „Bucovina literară”, 2003, 11–12; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *566*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *512*. ***I.D.***

JUCAN, Marius (26.VI.1950, Dej), prozator, eseist, traducător. Este fiul Mariei Jucan (n. Ghiroltean) şi al lui Silviu Jucan, medici. Absolvent al Liceului „Ady–Şincai” din Cluj (1964–1968), urmează tot aici studiile universitare (engleză–română) la Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” (1970–1974). Este doctor în filologie în 2000 cu o teză intitulată *A Phenomenological-Hermeneutical Approach to Henry James's Tales*. După absolvire este profesor la mai multe licee din Baia Mare. Din 1986 e cadru didactic universitar la Baia Mare, apoi, din 1990, la Cluj-Napoca. Devine profesor universitar, şef al Catedrei de studii americane a Facultăţii de Studii Europene (2004–2010), prodecan al Facultăţii de Studii Europene (începând din 2004). A beneficiat de burse ori de stagii de documentare în SUA., Marea Britanie, Germania, Belgia, Austria, Turcia. Îşi face debutul în presă cu poezia *Hamletiana* în ,,Luceafărul” (1968), iar cel editorial cu proze scurte (*Magna Provincia*, *Înscenarea unei seri*, *Norul*, *Tableta de aspirină*) în volumul colectiv *Doisprezece prozatori* (1988). Mai colaborează la „Tribuna”, „Steaua”, „Vatra”, „Apostrof”, „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»”, „Observator cultural”, „Tabor” (Cluj-Napoca), „A(l) titudini” (Bucureşti), „Verso”, „Caietele Echinox”, „Transylvanian Review” ș.a.

Optzecist prin debut şi traiectorie biografică, **J.** publică mai întâi proză într-un volum de grup, conform unei practici restrictive impuse editurilor în anii ’80 ai secolului trecut. În primul lui volum de autor, culegerea de nuvele *Un locuitor al oglinzii* (1994), autorul exersează un modernism marcat de sentimentul dramatic al existenţei. Personajele caută firescul într-o lume în care nu se poate trăi autentic, trimițând la criza identităţii individului în lumea totalitară şi posttotalitară. După acest volum de proză **J.** se va dedica exclusiv comentariilor literare, exerciţiul său critic îndreptându-se spre critica de idei. *Fascinaţia ficţiunii sau Despre retorica elipsei* (1998) reunește eseuri care analizează intenţia auctorială, modalităţile ironiei, teoria lumilor posibile în ficţiune. Scrise în jargonul actual al criticii şi teoriei literare, textele se salvează de la preţiozitate prin sinceritatea autorului, care ne convinge că menirea literaturii este să construiască lumi inteligibile şi sensibile. Următoarele cărţi ale lui **J.** sunt contribuţii solide, bine articulate, la americanistica românească. Într-o exegeză din 2001, consacrată lui Henry James, analiza din perspectivă fenomenologică şi hermeneutică valorizează ipostaza scriitorului ca reprezentant al modernismului, pusă în evidenţă cu precădere în microromanele sale. Inocenţa şi experienţa, răul moral şi ironia existenţială sunt temele esenţiale ale studiului, în care se insistă asupra zădărniciei vieţii, identităţii americane, locului femeii şi al artistului, ca figuri marginale în modernitate. În acelaşi an **J.** publică *Singurătatea salvată. O încercare asupra operei lui Henry David Thoreau din perspectiva modernităţii americane*, un studiu monografic dedicat literatului şi ideologului cunoscut, îndeobşte, ca reprezentant al principiului nesupunerii civice. Se analizează contribuţia lui Thoreau la critica culturală a societăţii americane, în tranziţia ei de la agrarianism la industrialism. Maestru al eseului şi al jurnalului, Thoreau este văzut ca un părinte al ecocriticii, iar procesul clasicizării scriitorului îi prilejuiește eseistului o amplă expunere despre canon şi canonicitate. Altă figură a culturii americane este abordată în *Măştile libertăţii. America în scrisorile lui Thomas Jefferson* (2007), în care epistolarul iluministului american, cu numeroase informaţii documentare, recompune ideile, sensibilitatea şi gustul unei epoci. Cartea îşi propune să fie un crâmpei de istorie intelectuală în care relaţia om–epocă devine fundamentală. Eseistica lui **J.** este completată prin traduceri de texte politice şi filosofice de o mare actualitate.

SCRIERI: *Un locuitor al oglinzii*, Cluj-Napoca, 1994; *Fascinaţia ficţiunii sau Despre retorica elipsei*, Cluj-Napoca, 1998; *The Complex Innocence. A*

Phenomenological-Hermeneutical Approach to Henry James's Tales, Cluj-Napoca, 2001; *Singurărarea salvată. O încercare asupra operei lui Henry David Thoreau din perspectiva modernității americane*, Cluj-Napoca, 2001; *Măştile libertăţii. America în scrisorile lui Thomas Jefferson*, Cluj-Napoca, 2007. **Traduceri:** Zbigniew Kazimierz Brzezinski, *Marele eşec: naşterea şi moartea comunismului în secolul douăzeci*, Cluj-Napoca, 1993; *Filosofia americană clasică*, Bucureşti, 2000 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Muthu, *Drumul spre roman*, TR, 1995, 28–29; Alexandru Vlad, *Autorul şi oglinda lui*, VTRA, 1995, 8; Mihaela Ursa, *O reinvestire a retoricii*, ST, 1998, 11–12; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, II, *112*; Diana Adamek, *Transilvania şi verile cu polen. Clujul literar în anii '90*, Piteşti, 2002, *202–204*; Mihaela Mudure, *Exegeză Thoreau*, TR, 2003, 14; Ovidiu Pecican, *Portret în oglinzi veneţiene*, ST, 2007, 7–8; Andrei Brezianu, *America şi măştile libertăţii*, „Idei în dialog", 2007, 9; Virgil Stanciu, *Dicţionar de anglişti şi americanişti români*, Cluj-Napoca, 2008, *70*. ***M.Md.***

JUNGHIETU, Efim (18.X.1939, Petreşti–Ungheni – 5.I.1993, Chişinău), folclorist. Este fiul lui Vasile Junghietu, ţăran. Face şcoala primară şi liceul la Ungheni (1947–1958). După absolvirea Facultăţii de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1963), devine cercetător ştiinţific în Secţia de folclor a Institutului de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe a RSS Moldoveneşti, secretar ştiinţific (1980–1986), şef al Secţiei de muzicologie şi coregrafie. A colaborat la „Cultura", „Literatura şi arta", „Tinerimea Moldovei", „Revista de etnografie şi folclor", „Nistru", „Limba şi literatura moldovenească", „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară" ş.a.

Din 1963 efectuând cercetări de teren în Basarabia, Bucovina, Transnistria, Caucazul de Nord, Maramureş (în satele româneşti din partea dreaptă a Tisei), **J.** a publicat mai multe culegeri şi studii de folclor: *Cântece şi melodii de jocuri populare moldoveneşti* (1975, în colaborare), *Studiu asupra folclorului moldovenesc din perioada războiului. 1941–1945* (1975), *Desluşiri. Articole despre folclor* (1989). El analizează dezvoltarea istorică a unor motive, caracterul sincretic al creaţiilor folclorice, similitudinile tipologice. Multe din rezultatele anchetelor sale folclorice intră în volume colective. Şi pentru corpusul *Creaţia populară moldovenească* a realizat volumele *Cântece populare de dragoste* (1977), *Strigături, amintiri şi scrisori versificate* (1978), *Proverbe şi zicători* (1981), toate însoţite de studii introductive, glosare, note şi comentarii. De asemenea alcătuieşte (singur sau în colaborare) în jur de douăzeci de antologii în care reuneşte texte populare – doine, proverbe, zicători, strigături, ghicitori etc. Este coautor al cursurilor *Creaţia populară* şi *Crestomaţie de folclor*, destinate instituţiilor de învăţământ universitar, şi al lucrării *Cât îi Maramureşul* (1993; Premiul „Simion Florea Marian" al Academiei Române). A tradus din folclorul rus şi ucrainean.

SCRIERI: *Studiu asupra folclorului moldovenesc din perioada războiului. 1941–1945*, Chişinău, 1975; *Desluşiri. Articole despre folclor*, Chişinău, 1989. **Culegeri:** *Cântece şi melodii de jocuri populare moldoveneşti*, Chişinău, 1975 (în colaborare); *Cântece populare de dragoste*, introd. edit., Chişinău, 1977; *Strigături, amintiri şi scrisori versificate*, introd. edit., Chişinău, 1978 (în colaborare cu Sergiu Moraru); *Proverbe şi zicători*, introd. edit., Chişinău, 1981; *Pacea munte de aur este. Proverbe și zicători rusești*, Chișinău, 1983 (în colaborare cu Sergiu Moraru); *Căutătorii de perle folclorice*, Chişinău, 1984 (în colaborare cu Sergiu Moraru); *Așa joacă pe la noi*, Chișinău, 1985 (în colaborare cu Sergiu Moraru); *Cât îi Maramureşul*, Chişinău, 1993 (în colaborare).

Repere bibliografice: Sergiu Moraru, *Cântece de dragoste*, „Demos", 1980, 3; Grigore Botezatu, *Folcloristul Efim V. Junghietu*, „Revista de etnologie", 1995, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *289*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *513–514*. ***Gr.B.***

JUNIMEA, societate culturală înfiinţată la Iaşi în iarna anului 1863 – primăvara anului 1864 de Petre P. Carp, Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Vasile Pogor şi Theodor G. Rosetti. Acesta din urmă a dat şi numele societăţii. Ulterior rândurile ei au crescut considerabil, în fiecare an intrând noi membri: N. Culianu, Gh. Racoviţă, N. Mandrea, N. Burghelea, N. Skelitti, N. Nicoleanu (1864), N. Gane, I.M. Melik, I. Ianov, M.C. Cerkez, P. Paicu, N. Cazimir, Leon Negruzzi, Scarlat Capşa, M.D. Cornea, I.D. Caragiani, Gh. Roiu, Şt. Nei, Al. Fara, D. Rosetti, N. Cassu, N. Ch. Quintescu (1865), Samson Bodnărescu, Gr. Buiucliu, Th. Cerkez (1866), C. Lepadat, V. Castano, I.S. Bădescu (1867), Th. Şerbănescu, Gh. Bengescu-Dabija, Gh. Negruzzi, I. Pop-Florantin, T. Ciupercescu (1868), Miron Pompiliu (1869), V. Burlă, G. Vârnav-Liteanu, P. Verussi (1870), Şt. G. Vârgolici, A.D. Xenopol, Th. Christodulo, C. Catargi, M. Eminescu (1871), G. Panu, V. Tassu, A. Lambrior, A. Naum, E. Filipescu-Dubău, Gr. N. Lazu (1872), V. Conta, Gh. Radu (1873), Ioan Slavici, Ch. Buiucli, Gr. Creţu (1874), M. Strajanu, I. Foti, Ion Creangă, I. Dospinescu, Z. Zaharia, Gh. Bejan, Th. Nica, D.I. Mănăstireanu (1875), T. Buiucli, V. Ionescu, Gh.

Fondatorii Junimii: Iacob Negruzzi, Vasile Pogor, Titu Maiorescu, Petre P. Carp, Theodor G. Rosetti

Greceanu (1876), P.V. Grigoriu, N.D. Xenopol, Al. A. Beldiman, I.S. Neniţescu, N. Volenti, A. Buiucli, V. Cuciureanu, M. Christodulo (1877), T.T. Burada, D.C. Ollănescu-Ascanio, I.L. Caragiale, T. Istrati, G. Scheletti, C. Constantiniu, V. Bosie, C. Dimitrescu-Iaşi, C. Meissner (1878), N. Beldiceanu, Al. Gr. Suţu, C. Leonardescu, I. Buiucli (1879), X. Gheorghiu, P. Th. Missir, N. Mihalcea, A. Philippide (1880), Şt. Văleanu (1881), N. Gabrielescu, O. Boghian (1882), A.C. Cuza, N. Petraşcu (1883). Accidental, au mai frecventat adunările societăţii N. Iorga, B. Delavrancea, V.A. Urechia, B.P. Hasdeu, Al. Vlahuţă, D.A. Laurian, E. Max, Gr. Cobălcescu. Alţii, precum D. Petrino, au fost simpatizanţi, fără a figura în mod oficial printre junimişti. Sprijinită de la început de V. Alecsandri, **J.** îl socoteşte pe poet membru din 1865, declarându-l, mai târziu, preşedinte de onoare. Din diverse motive au părăsit societatea A.D. Xenopol, N.D. Xenopol, G. Panu, I. Pop-Florantin, Gr. N. Lazu, D.C. Ollănescu-Ascanio, N. Beldiceanu, I.N. Roman, N. Petraşcu. În mod deliberat, junimiştii nu au adoptat statute organizatorice, mulţumindu-se cu un secretar, Iacob Negruzzi, suplinit, în perioada 1871–1873, de A.D. Xenopol. În acceptarea unor noi membri, **J.** se călăuzea după deviza „Entre qui veut, reste qui peut!” –„Intre cine vrea, rămână cine poate!”. Din toamna anului 1876 a luat fiinţă în Bucureşti a doua **J.**, ale cărei şedinţe aveau loc numai în casa lui Titu Maiorescu. Din 1885, mutându-se la Bucureşti şi Iacob Negruzzi, junimiştii rămaşi în Iaşi continuă a se întâlni, din ce în ce mai rar însă, timp de aproape zece ani. Cam în aceeaşi perioadă (1890–1895) se destramă şi **J.** bucureşteană, fără a se putea stabili o dată precisă a încetării activităţii ei. Dispariţia **J.** literare are drept cauză şi activitatea politică a celor mai mulţi membri, începută încă în 1866, continuată cu alegerea ca deputaţi, din 1871, a lui T. Maiorescu, I. Negruzzi, N. Gane, Gh. Racoviţă, P.P. Carp şi Th. G. Rosetti. Cu timpul, junimiştii se constituie într-un grup politic independent, reuşind să participe la formarea câtorva guverne fie în colaborare cu diverse partide, fie singuri (1888–1889, 1900–1901, 1910–1913). Adepţi ai unui liberalism moderat, cu unele atitudini conservatoare, junimiştii s-au arătat ostili oricărei revoluţii sociale, condamnând nu relaţiile de tip capitalist, ci pătrunderea lor – pe care o considerau grăbită – în România. Partizani ai monarhiei constituţionale, ei au susţinut măsurile politice adoptate de Carol I, inclusiv politica de apropiere de statele centrale ale Europei. Concepută în vederea desfăşurării unor activităţi literare şi ştiinţifice, **J.** a găsit diverse forme de manifestare: întruniri săptămânale, „prelecţiuni populare”, editarea unor reviste şi ziare, înfiinţarea unor tipografii, a unor institute de învăţământ. Întrunirile aveau drept scop să creeze, pe baza unor principii comune, o modalitate sistematică de discutare a problemelor legate de cultură. Era refuzată orice imixtiune a chestiunilor cotidiene (politice ori mondene), cultivându-se în schimb „zeflemeaua” – persiflarea exceselor de orice natură şi a ridicolului argumentării. Începute în februarie 1864, „prelecţiunile populare” au continuat aproape douăzeci de ani, reprezentând una din principalele forme prin care junimiştii îşi răspândeau ideologia. Dorind să

contribuie la progresul culturii române, ei au acordat atenţie mijloacelor oferite de presă. Au înfiinţat ziarele „Vocea naţională" (1866), „Constituţiunea" (1866), „Era nouă" (1889–1900), „Constituţionalul" (1889–1900), „Voacea Iaşilor" (1895). O importantă cale de răspândire a ideologiei junimiste şi de înnoire a culturii şi a literaturii române a fost revista „Convorbiri literare" (1867–1944), cel mai de seamă periodic literar românesc din secolul al XIX-lea. Membrii **J**. au colaborat, sporadic, la reviste şi ziare ce aparţineau altor grupări politice, cu care, temporar, erau aliaţi: „Gazeta de Iaşi", „Curierul de Iaşi", „Timpul", „România liberă", „Voinţa naţională" ş.a. Încă de la început, societatea şi-a propus să contribuie la modernizarea învăţământului românesc prin manuale şcolare. Unele, alcătuite, traduse ori prelucrate de T. Maiorescu sau de I.G. Meşotă, au şi apărut sub egida societăţii care, cumpărând o tipografie, a putut să imprime lucrări de T. Maiorescu, P. Paicu, N. Culianu ş.a. Preocupaţi îndeaproape de chestiuni didactice, junimiştii au înfiinţat o şcoală care, sub numele Institutul Academic, a funcţionat între 1866 şi 1879, având printre profesori pe T. Maiorescu, A.D. Xenopol, M. Eminescu, P. Paicu, I.M. Melik, V. Burlă. O formă eficace de răspândire a ideilor junimiste a constituit-o învăţământul superior, bună parte din membrii societăţii fiind profesori universitari (Maiorescu, Xenopol, Negruzzi, Missir, Caragiani, Quintescu, Naum, Leonardescu). **J**. a ştiut să fie prezentă şi la diverse manifestări publice, cum au fost serbarea de la mănăstirea Putna (1871) şi comemorarea, în 1877, a o sută de ani de la uciderea voievodului Grigore Ghica. Deosebit de interesată s-a arătat **J**. în a câştiga mereu adepţi, în special din rândurile tineretului universitar. Membrii ei au contribuit băneşte pentru trimiterea la studii în străinătate a lui A.D. Xenopol, Eminescu, Slavici, Panu, Lambrior. Cu deosebire după 1885 **J.** a ţinut să-şi împrospăteze rândurile cu tineri formaţi în spiritul noilor tendinţe ale ştiinţelor umaniste, obţinând stipendii pentru M. Dragomirescu, P.P. Negulescu, D. Evolceanu, Teohari Antonescu, I.A. Rădulescu-Pogoneanu, C. Rădulescu-Motru ş.a., care vor alcătui ultima generaţie, „neojunimistă", oarecum deosebită de cele anterioare; activitatea lor s-a desfăşurat mai ales în prima jumătate a secolului al XX-lea, în diverse domenii (estetică, filosofie, filologie clasică, arheologie). Societatea s-a străduit să câştige partizani şi în Transilvania, cei mai însemnaţi dintre aceştia fiind I.G. Meşotă şi G. Munteanu (la Braşov), E. Brote şi I. Bechnitz (la Sibiu). După dispute aprinse, avea să dobândească adeziunea majorităţii membrilor Societăţii Academice Social-Literare România Jună din Viena, precum şi a redactorilor ziarului transilvănean „Telegraful român". O contribuţie deosebită la răspândirea junimismului în Transilvania i-a revenit „Tribunei", atâta timp cât s-a aflat sub conducerea lui I. Slavici. Apartenenţa, pentru o scurtă perioadă (1866–1875), a unor junimişti marcanţi (Maiorescu, Negruzzi, Pogor, Rosetti) la Loja masonică ieşeană nu a avut vreo influenţă asupra activităţii culturale a **J.** Dacă a avut numeroşi membri şi aderenţi, **J**. a numărat însă şi mulţi adversari, majoritatea proveniţi din rândurile celor pe care îi criticase. Cel puţin până prin 1885 nu se poate spune că a întâmpinat, mai ales în domeniul esteticii, o opoziţie de principii, ci doar una de ordin personal (B.P. Hasdeu, Cezar Bolliac, V. A. Urechia, G. Sion, Gr. Silaşi, P. Grădişteanu). De o altfel de opoziţie se poate vorbi abia odată cu apariţia publicaţiilor socialiste (în special a revistei „Contemporanul") şi a studiilor critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea. **J**. a fost intens preocupată de problemele culturii, cărora le-a subordonat pe celelalte. Deşi nu a avut o ideologie unitară, societatea s-a remarcat prin coeziunea spirituală a membrilor ei. Chiar şi cei care erau personalităţi distincte ale culturii româneşti a vremii nu au pregetat să accepte supremaţia societăţii **J**. şi mai ales a lui Maiorescu, a cărui puternică individualitate a constituit un liant al întregii grupări.

Încă de la înfiinţare **J.** a arătat predilecţie pentru problemele actualităţii. O mare atenţie a acordat teoriilor lui Charles Darwin, pe care le-a popularizat prin „prelecţiuni". În general, junimiştii s-au situat pe poziţiile evoluţionismului englez şi german şi, mai puţin, pe cele caracteristice pozitivismului francez, prin prisma cărora au preluat şi unele elemente ale criticismului lui Kant. Fără a-i accepta întru totul sistemul, au fost totuşi înrâuriţi şi de filosofia lui Schopenhauer. Atitudinea lor filosofică a fost întotdeauna pusă în slujba intereselor culturii naţionale. Orice problemă luată în discuţie avea în vedere necesităţile actualităţii şi păstrarea specificului naţional. Considerând că generaţia de până la 1848 a creat cultura română modernă, junimiştii erau de părere că între 1848 şi 1870 s-a produs o ruptură adâncă între cultura

tradiţională şi cea modernă, explicabilă prin adoptarea unor „forme" occidentale nepotrivite „fondului" românesc. De aici şi calificarea culturii româneşti contemporane drept „formă fără fond" şi combaterea ei violentă în numele „adevărului", care nu ar fi însemnat altceva decât reîntoarcerea la tradiţie. Ca purtător al acesteia era considerat poporul, prin care se înţelegea exclusiv populaţia mediului rural. Burghezia, moşierii şi intelectualitatea erau socotite „pături suprapuse", desprinse de popor şi acţionând contrar intereselor lui. Prin articolele teoretice ale lui Maiorescu şi A.D. Xenopol, prin criticile vehemente ale lui Maiorescu şi prin filipicele lui Eminescu, **J**. a reuşit să imprime culturii române dintre anii 1870 şi 1885 o nouă orientare. Mijlocul principal de acţiune a constat în delimitarea fiecărei ramuri a culturii şi în investigarea ei cu mijloacele cercetărilor moderne, sub semnul obiectivităţii ştiinţifice. În acest spirit şi-au dezvoltat criticile (în afară de Maiorescu) A.D. Xenopol şi G. Panu (în istoria naţională), V. Burlă (filologie comparată), P. Th. Missir (drept constituţional), Miron Pompiliu (învăţământ) ş.a. Dacă, la început, critica junimistă a încercat să înlăture total ceea ce socotea a fi „forme goale", treptat îşi schimbă atitudinea, încercând să contribuie la adaptarea formelor străine la conţinutul naţional. Acolo unde **J**. a avut însă un rol decisiv în trasarea unei noi orientări a fost literatura. Societatea nu a avut o concepţie estetică proprie, ci una eclectică, optând pentru principiile verificate de timp ale diverselor şcoli literare. Junimiştii manifestă o tendinţă accentuată spre realism şi, în parte, spre un clasicism pedagogic. **J**. are o funcţie net critică, acţiunile ei fiind destinate exclusiv aprecierii literaturii române contemporane, din ale cărei cerințe s-a născut şi la ale cărei cerinţe a răspuns. Societatea ieşeană a favorizat apariţia celor mai de seamă scriitori din secolul al XIX-lea: M. Eminescu, I.L. Caragiale, I. Creangă. Critica junimistă viza orientarea literaturii române spre specificul naţional, de unde şi atenţia acordată limbii literare şi folclorului. Chiar de la întemeiere **J**. s-a preocupat de chestiuni ortografice, reuşind să impună, prin Maiorescu, un sistem de scriere care, îmbunătăţit de autorul lui în câteva rânduri, se va afla la baza ortografiei fonetice. Continuând campania începută de Alecu Russo şi concomitent cu V. Alecsandri, A.I. Odobescu şi B.P. Hasdeu, junimiştii s-au opus latinismului, contribuind, într-o măsură hotărâtoare, prin studiile şi articolele lui Maiorescu, Quintescu, Negruzzi, Lambrior, la înlăturarea lui. Reunind membri din toate ţinuturile locuite de români, **J**. a combătut provincialismele şi a militat, în acelaşi timp, pentru impunerea normelor limbii române literare moderne, singurele capabile să asigure unitatea limbii. În criticile lor junimiştii acordau o deosebită atenţie limbii, fiind intransigenţi faţă de orice exces neologic şi recomandând graiurile populare drept sursă de îmbogăţire a expresivităţii. În general, junimiştii înşişi se remarcau în scrierile lor prin corectitudinea, proprietatea şi sobrietatea exprimării. Supunând unei examinări severe literatura vremii, critica junimistă a îndrumat-o spre respectarea unor principii artistice clare. Ironia fină, caricarea defectelor şi atacul global constituiau procedee favorite, mânuite cu măiestrie de Maiorescu şi P.P. Carp, de I. Negruzzi, Şt. G. Vârgolici, A.D. Xenopol, M. Pompiliu, P. Th. Missir, I. Slavici. Ca o reacţie faţă de excesul de politică din literatura timpului, critica junimistă a afirmat specificitatea esteticului, dar fără a susţine teoria „artei pentru artă". Circumspectă faţă de inovaţii, **J**. nu a fost exclusivistă, condamnând doar excesele şi raportând orice noutate la modelele oferite de capodoperele literaturii universale. Remarcabilă şcoală scriitoricească, întreţinea, la şedinţele ei, o atmosferă de exigenţă şi faţă de lucrările propriilor membri. Aşa se explică de ce scriitorii români de seamă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea au putut să apară în atmosfera creată de **J**., ceilalţi scriitori junimişti ridicându-se, în general, deasupra nivelului mediu al epocii. Este vorba de Iacob Negruzzi şi N. Gane în proză, de D. Petrino, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle şi N. Skelitti în poezie sau de Samson Bodnărescu, Gh. Bengescu-Dabija şi D.C. Ollănescu-Ascanio în dramaturgie. Înmănunchind pe cei mai valoroşi şi, totodată, pe cei mai numeroşi scriitori ai epocii, îndrumând literatura către desăvârşire artistică, spre naţional şi popular, **J**. reprezintă, în primul rând, cea mai importantă mişcare literară românească a anilor 1850–1900.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I–III, *passim*; G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iaşi*, I–II, îngr. şi pref. Z. Ornea, Bucureşti, 1971; Ibrăileanu, *Spiritul*, *59–192*; Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea"*, Bucureşti, 1921; Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I, *131–135*, II, *127–153*; *Antologia ideologiei junimiste*, îngr. E. Lovinescu, București, 1943; ed. îngr. Viola Vancea, Bucureşti, 2010; Z. Ornea,

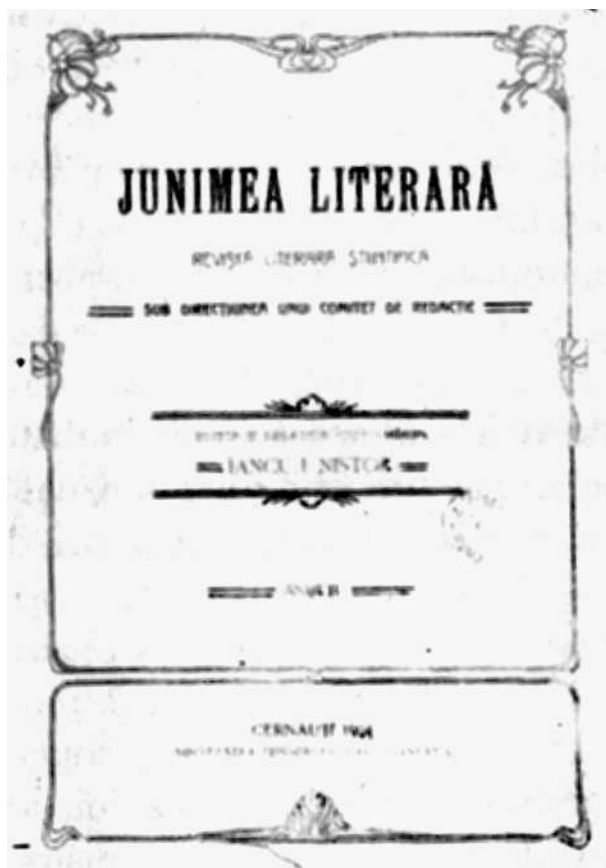
Junimismul, Bucureşti, 1966; Leon Volovici, *„Adversarii" Junimii (1867–1887)*, ALIL, t. XIX, 1968; *Junimea*, I–II, îngr. şi pref. Cornel Regman, Bucureşti, 1971; Dan Mănucă, *Scriitori junimişti*, Iaşi, 1971; ed. 2, Iaşi, 2005; Pompiliu Marcea, *„Convorbiri literare și spiritul critic"*, București, 1972; *Documente literare junimiste*, îngr. şi introd. Dan Mănucă, Iaşi, 1973; *Junimea şi junimiştii*, îngr. şi introd. Ion Arhip şi Dumitru Vacariu, Iaşi, 1973; Dan Mănucă, *Critica literară junimistă*, Iaşi, 1975; ed. 2 (*Principiile criticii literare junimiste*), Iaşi, 2000; Al. Zub, *Junimea. Implicaţii istoriografice. 1864–1885*, Iaşi, 1976; Z. Ornea, *Junimea şi junimismul*, ed. 2, Bucureşti, 1978; *Dicţ. lit. 1900, 473–476*; Sara Iercoşan, *Junimismul în Transilvania*, Cluj-Napoca, 1983; *Poeţi de pe vremea lui Eminescu*, îngr. și pref. Eugen Lungu, Chișinău, 1990; Ioan Derșidan, *Clasicii junimişti şi învăţământul*, Bucureşti, 2000; *Discursuri parlamentare junimiste*, îngr. şi introd. Liviu Papuc, Iaşi, 2000; Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iaşi, 2003; Teohari Antonescu, *Jurnal (1893–1908)*, îngr. Lucian Nastasă, pref. Alexandru Zub, postfață Camil Mureșanu, Cluj-Napoca, 2005, *passim*; *Ideologia Junimii*, îngr. Gabriela Chiciudean și Alin Mihai Gherman, coordonare și pref. Mircea Braga, București, 2007; Liviu Papuc, *Societari junimiști în documente*, ed. 2, Iași, 2008; Alexandra Catrina Ciornei, *Influența germană în literatura română în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Sibiu, 2009, *57–122*; *Convorbiri literare*, vol. I, partea 1: *1867–1900*, îngr. Antonio Patraş şi Liviu Papuc, Iaşi, 2009; Dan Mănucă, *Die Aktualisierung des Bild des Anderen*, în *Rumänien in Europa*, îngr. Maren Huberty şi Michele Mattusch, Berlin, 2009, *159–176*; Mihai Dim. Sturdza, Horia Nestorescu-Bălceşti, Liviu Papuc, *Francmasoneria şi Junimea literară*, Bucureşti, 2010; Pavel Florea, *„Convorbiri literare". 1867–1885*, Iași, 2011; Zamfir, *Panorama*, I, *297–301*, *passim.* ***D.M.***

JUNIMEA, revistă de „literatură, artă, ştiinţe" apărută la Râmnicu Vâlcea, lunar, între 19 iulie 1909 şi decembrie 1910, editată de societatea Junimea Vâlceană. Director este I. Gh. Fărcăşanu. Revista se adresează în primul rând tineretului şi e scrisă de tineri. În sumar intră cu poezii N. Budurescu, Maria Cunţan, Aurel Bentoiu, Mircea C. Demetriade, Dinu Ramură (A. de Herz), I.N. Polychroniade, Lucia Chiţu, V. Papazissu, iar cu proză M. Socol, Horia A. Bottea, D. Marcu. Revista se implică şi în discuţii cu caracter teoretic, abordând subiecte precum *Caracterul poeziei moderne, Ce este poezia?* (I. Gh. Fărcăşanu) sau probleme de actualitate, în articole semnate de Horia A. Bottea şi D. Marcu. Cu observații pertinente este articolul lui V.V. Haneş despre Titu Maiorescu, *Cu prilejul retragerii de la Universitate*. Piese originale dau Tr. Cristescu (*Învierea*) şi Maria Cunţan (*Elena Doamna*). Se traduce masiv din Maxim Gorki, Charles Dickens, François Coppée, Alphonse Daudet, A.S. Puşkin şi este prezentată opera scriitorilor George Sand şi Alfred de Musset. **J**. protestează împotriva „legii Apponyi", cu grave efecte asupra învăţământului românesc din Transilvania. După un hiatus în august 1910, publicația reapare pentru o scurtă perioadă, beneficiind de prezența unor nume precum D. Anghel, Emil Gârleanu, Victor Eftimiu, Vasile Savel ș.a. ***M.Pp.***

JUNIMEA EVREE, revistă apărută la Bucureşti de la 1 mai 1922 până în septembrie 1927, apoi în 1929 (un număr), editată de Asociaţia Junimea Evree, rezultată din fuziunea cercurilor sioniste Junimea Evree, Dezrobirea și Cuib spre Răsărit. Subtitlul „Publicație lunară evreească", modificat odată cu numărul 10/1923 în „Publicație lunară pentru tineret", suferă o nouă modificare de la numărul 3/1925, când se contractă la „Revistă lunară". Datarea numerelor este dublată, urmând calendarul ortodox și paralel numărătoarea anilor după calendarul ebraic, de la 3761 î.Hr. Prim redactor (nemenționat): M. Neuschatz până în 1926. *Cuvântul înainte* este un îndemn către tineretul evreu de a învăța să-și cunoască poporul, să-și însușească faptele înaintașilor și să pună umărul la îndepărtarea piedicilor ce stau „în calea reclădirii țării Vechi-Nouă". Alte articole la aceeași temă sunt M.I. Cin Gurion, *Două literaturi*, Moviță Goldstein, *Ideea și programul unei literaturi naționale evreești*. Programul sionist este ilustrat și prin beletristica tipărită: proză semnată de Ben Ely (*Umbrela sau cum am revenit pe calea cea dreaptă*), Tehuda (*Bătrânul*), Carol Drimer (*Patru generații*, *O seară de seder la Iași*), S. I. Agnon (*Sederul*). E tipărită poezie de H. Libanon/ Leon Feraru (*Spre seară, Crinilor din Saron*), Virgiliu Moscovici/ Virgil Monda (*Zidul de jale*, epilog la un proiectat volum *Poeme biblice*), A. Axelrad (*Țara mea*), dar și versuri traduse din idiș (Iacob Gropper) de Horia Furtună. Cele câteva fragmente preluate din piese scurte într-un act sunt în majoritate satirice: Ben Ely, *Familia Rosenbaum la teatru*, traducere de Teo Wurmbrand; o dramă într-un act este *Bătrânii* de Michael Wurmbrand și tot o dramă, dar cu o intrigă mult mai elaborată, întinsă pe cinci acte, este *Macabeii* a dramaturgului german Otto Ludwig. Secțiunea beletristică, cea mai extinsă, este completată de reflecțiile moral-filosofice reunite sub genericul unic „Vorbe și

cugetări”, culese cu precădere din Talmud, de aforisme, pilde, parabole și fabule alăturate câtorva cugetări ale lui Blaise Pascal. Preocupată de educarea tineretului în spirit iudaic, redacția acordă o importanță specială studiilor (*Contribuții la evoluția istorică a teatrului evreiesc*), analizelor istorice, precum și prezentării personalităților proeminente ale iudaismului din toate timpurile, reunite sub rubrica „Figuri dispărute”: Șalom Alehem, Filon din Alexandria, Solomon ibn Gabirol, Ferdinand Lassalle, Max Nordau, Theodor Herzl ș.a. Sumarele, atent alcătuite și stabile ca structură, includ rareori rubrici noi și doar când există materiale specifice apar „Poșta redacției”, „Rubrica copiilor”, „Recenzii”, „Din largul lumii”; o pagină este integral rezervată actualității, sub semnătura unui Observator ce adună atent informații din comunitatea evreiască din România și din diaspora. Dar spațiul cel mai amplu este ocupat de traducerile din scriitori și gânditori evrei europeni. Din H.N. Bialik traduce B. Fundoianu (semnând B. Wechsler), din Șalom Alehem transpune Enric Furtună etc. Grafica, preponderent de inspirație biblică, reproduceri după picturi, sculpturi și desene ale unor artiști evrei, viniete și desene cu tematică similară încadrează inspirat rubricația paginilor. Atentă la poziția confraților în cauze ce țin de viața comunității evreiești, revista se exprimă categoric, dar nu belicos față de provocările antisemite strecurate în paginile cotidianului „Universul”, față de cuvântările lui A.C. Cuza din Camera Deputaților îndreptate împotriva așa-numitei prese democrate, dar mai ales față de „naționalismul sectar politicianist proferat de partidul Liga Creștină” și față de concepțiile lui antisemite. Cu aceeași vigilență sunt răsfoite paginile ziarului „Apărarea națională”, oficiosul aceluiași partid, caracterizat de un antisemitism agresiv. Numărul 5–6/1927 comunică deficitul material de nedepășit în care se zbate revista și la 14 august 1927 decide să se transforme într-o publicație lunară în genul „Lecturii” craiovene, conținutul păstrându-se în cadrele cunoscute. Dar după o suspendare de un an, în 1929 un număr singular încheie existența publicației, în care o apariție insolită este relatarea lui Mihail Sadoveanu *Pe marginea lui Manasse* despre împrejurarea în care l-a cunoscut pe Ronetti–Roman, în 1917, când se afla la Huși ca ofițer mobilizat în Primul Război Mondial. Alți colaboratori: Isidore Cohen, Ion Pribeagu (Isac Lazarovici), Matei Rusu, Ben Her (Herşcovici), Eugen Relgis, Ernest Scharaga, Horia Carp. ***M.Pp.***

JUNIMEA LITERARĂ, revistă apărută, lunar, la Cernăuţi din ianuarie până în septembrie 1904, la Suceava din octombrie 1904 până în 1907 și iarăși la Cernăuți din noiembrie 1907 până în mai 1914 şi din ianuarie 1925 până în decembrie 1939, „sub direcţiunea unui comitet de redacţie”. Editor şi redactor responsabil este Ion I. Nistor, căruia de la numărul 7–8 din 1908 i se asociază până în 1914, în calitate de editor şi redactor responsabil, George Tofan; din 1924 până în noiembrie 1927 secretar de redacţie e Leca Morariu, iar din 1925 i se alătură pentru scurt timp Vlad Paşchivschi. Din iulie 1934 este secretar de redacţie Traian Chelariu. Preocuparea de căpetenie a publicaţiei, subintitulată „Revistă literară, ştiinţifică”, este promovarea specificului local al Bucovinei. Obiectivul, anunţat în primul număr, era acela de a dezvolta „gustul pentru lucrări literare de valoare”, de a sublinia caracterul naţional în aşa fel încât ideile întrupate

artistic să pătrundă în toate păturile sociale, pentru a feri de „înrâuriri străine, care pot înăbuşi orice dezvoltare liberă a particularităţilor noastre naţionale" (Ion I. Nistor). Revista are în permanenţă în vedere două modele: „Sămănătorul" de la Bucureşti şi „Luceafărul" de la Budapesta–Sibiu, pe care redactorul le dă ca exemplu de mai multe ori. **J.l.** se aşază aşadar în făgaşul de idei al sămănătorismului, recenzând elogios volumele lui Ilarie Chendi şi N. Iorga şi făcând loc printre colaboratori unor apologeţi ai literaturii sămănătoriste, ca Ion Dragoslav, G. Rotică sau V. Loichiţa. Sunt atraşi şi ardelenii Horia Petra-Petrescu (cu un fragment de roman intitulat *Tinereţe*), Ion Broşu sau Sever Septimiu Secula. La împlinirea a patru ani de apariţie, unul dintre redactori ţine să facă elogiul realizărilor de până atunci şi să aprecieze rolul lui Iorga în direcţionarea literaturii epocii: „Sub cârma scăpărătoare de lumină, de adevăr şi cinste a acestui împărat al gândirii româneşti, «Sămănătorul» îşi scrie paginile sale de aur, răzbate, luminează şi încălzeşte toate colţurile locuite de români". Publicaţia bucovineană a reuşit să-şi dovedească eficacitatea pe teren literar. În jurul ei se strâng cei mai de seamă cărturari ai locului, din generaţiile mai vârstnice sau mai tinere. Cu poezie vor fi prezenţi Vasile Bumbac, Nicu Dracinschi, I.V. Ivanciuc, Constantin Morariu, Sever Beuca Costineanul, Mihail Teliman, V. Huţan, Ion Cocârlă-Leandru ş.a. Colaborează cu proză Emanoil Grigorovitza, Traian Brăileanu, Liviu Marian, Ion Grămadă (care debutează aici în 1904, sub pseudonimul Nicu Nalbă), Artur Gorovei. Un sector redutabil îl reprezintă folcloristica, domeniu în care activează Simion Florea Marian, Elena Niculiţă Voronca, Dimitrie Dan, Artur Gorovei, Grigore Creţu (*Originea cuvântului doină*), O. Isopescul, care publică numeroase balade, basme, cântece populare, obiceiuri de la naştere, cununie şi înmormântare. Se pune un accent deosebit pe aspectele etnografice şi pe tradiţiile populare (*Casa ţăranului român din Bucovina* de Ioan Ştefureac, *Muzeu românesc pentru Bucovina* de Teodor Bălan). Un sector de asemenea bine reprezentat este acela al studiilor şi articolelor despre trecutul Bucovinei, domeniu în care se remarcă articolele lui Ion I. Nistor, T.V. Ştefanelli, V. Moisin, Sextil Puşcariu, George Tofan, Vasile Greciuc, Ion Grămadă. Aproape în fiecare număr este evocat câte un intelectual bucovinean, precum Radu S. Sbierea, Dimitrie Petrino, Vasile Bumbac, T. Robeanu, Eudoxiu Hurmuzachi, Tudor cavaler de Flondor, Iraclie Porumbescu, dar mai cu seamă M. Eminescu, considerat figura tutelară a Bucovinei. Încă din primul număr V. Morariu deschidea seria amintirilor sale despre poet, care vor continua cu acelea ale lui T.V. Ştefanelli. Numărul 7–8 din 1908 reproduce poezia *La Bucovina* de Eminescu, fiind de altfel integral dedicat amintirii poetului. Un număr omagial (10/1905) i-a fost închinat lui V. Alecsandri. Se publică şi bune traduceri din poezia lui Goethe, Lenau, Schiller, Bürger, Petőfi şi din proza scriitorului sârb Lazăr K. Lazarevici. Material interesant cuprind şi „Rubrica şcolară", „Revista revistelor", „Noutăţi editoriale". Un nou suflu va primi **J.l.** după 1925, când debutează seria a doua şi când cercul de colaboratori se îmbogăţeşte cu nume noi de scriitori, printre care George Voevidca, Virgil Tempeanu, George Tutoveanu, D. Vitencu, Teofil Lianu, Mircea Streinul, George Murnu, Dragoş Protopopescu, Vasile Bogrea, Vasile Gherasim, Traian Chelariu, E. Ar. Zaharia, Gh. Antonovici (George Antonescu), Iulian Vesper, Ghedeon Coca, George Drumur, Vasile Posteucă, T. Ulmanu, Ion Roşca, Sandu Teleajen – în poezie, Tiberiu Crudu, Leca Morariu (cu un fragment de roman), B. Jordan – în proză, precum şi cu o bună echipă de istorici literari şi comentatori ai fenomenului românesc şi străin. Între aceştia se remarcă Leca Morariu (cu un serial despre Eminescu), Vasile Gherasim cu eseuri filosofice (*Sistemul energiilor conştiente, Filosofia dinamismului vital la V. Pârvan*) şi literare (*Modernismul în literatura română, Vlahuţă – poetul onestităţii, „Luceafărul" lui Eminescu*), N. Tcaciuc-Albu cu articole bine informate despre R.M. Rilke, V. Morariu (*Hölderlin şi Eminescu*, *Goethe şi romantismul*, *Ironia şi romanticii germani*); Traian Chelariu scrie despre Stéphane Mallarmé, N. Roşca despre André Gide, E. Kollos despre Marcel Proust, Z. Criţanu despre Vincenzo Monti ş.a.m.d. În general, se remarcă o mai bună priză la fenomenul literar european, dar şi amorsarea unor polemici cu „Gândirea" şi cu alte reviste pe tema tradiţionalismului. Prezenţa „iconarilor" se face remarcată prin colaborările lui Mircea Streinul şi Iulian Vesper, dar şi prin intervenţiile lui Traian Chelariu, care traduce din literatura germană. Bogate informaţii oferă periodicul despre romanitatea sud-dunăreană (Th. Capidan, Traian Cantemir). Alţi colaboratori: Constantin Loghin, Grigore Nandriş, I.U. Soricu, Eugen Pohonţu, Carol Drimer, I.E. Torouţiu, Eugen I. Păunel. ***M.Pp.***

JUNIMEA MOLDOVEI, publicaţie apărută la Piatra Neamţ, lunar, în martie şi aprilie 1927, cu subtitlul „Literatură. Artă. Ştiinţă”. Pe versoul paginii de titlu figurează o listă consistentă de colaboratori potenţiali, unde se regăsesc şi numele unor scriitori cunoscuţi, precum F. Aderca, Gh. Brăescu, N.D. Cocea sau Ion Vinea, dar care nu au avut ocazia, din cauza efemerităţii revistei, să-şi onoreze promisiunea. Fără să-şi expliciteze linia editorială printr-un program, **J.M.** se înscrie în tradiţia publicaţiilor moldoveneşti de orientare generic de stânga, de la „Contemporanul” la „Viaţa românească”, caracterizându-se printr-o atitudine de generozitate socială şi promovând cuprinderea largă a vieţii în toate manifestările ei, precum şi reflectarea sentimentală a existenţelor mărunte şi oprimate. Astfel, articolul inaugural, *Ultimii sclavi. Reflecţii inoportune*, semnat de Ioan Dragan, fixează câteva teme recurente în paginile revistei, discutând despre femei şi copii ca despre „doi mari nedreptăţiţi” ai unei epoci aflate sub dominația autorităţii masculine. În același sens, al unei „sclavii” moderne, I. Matasă (*Suntem liberi!*) observă insuficiența comportamentului civic contemporan („suntem robii ignoranţei”), iar Ion Pas (*Arabescuri*) critică neimplicarea scriitorilor în realitățile vieţii, evocând „intelectualii cu vieţi uniforme, trăind în monotonie, închişi la real”, aflaţi în căutarea unei fericiri egoiste („fericirea artistului român nu e fericirea celui care şi-a apropriat tot, ci a sclavului mulţumit că lanţul nu l-a curmat cu totul”). Există însă şi autori elogiaţi pentru angajamentul lor social. C.N. Comaniţa face portretul debutantului Vintilă Rusu Şirianu, ca profil exemplar al scriitorului care s-a ilustrat printr-o conduită eroică pe front, iar A. Semaca alcătuieşte un mic medalion omagial despre Silvestru Octavian Isopescul, profesor de elenă şi ebraică la Universitatea din Iaşi. În acelaşi spirit al criticii sociale, la o rubrică intitulată „Constatări”, se face cronica entuziastă a unei colecţii pariziene, *Elogiul defectelor*, care realizează rapide radiografii ale minciunii, bârfelii, sluţeniei ori lenei. **J.M.** publică mai ales proză scurtă, inspirată de viaţa cotidiană, ce explorează banalul, cu accente moralizatoare (Th. Gavriloiu ș.a.). Printre cei care figurează în sumar se găsesc Sarina Cassvan (*Şarpele*, *La moartea unui umorist*) şi Sergiu Dan, care semnează, sub titlul *Sentinţe. Ora de culcare*, o suită de sfaturi de viaţă practice, enunţuri ironice, numerotate, ilustrând „lipsa de decenţă a moralei”. Cu poezie sunt prezenţi Leon Feraru, C. Pajură (pseudonim al lui C. Papacostea), N.N. Şerbănescu, Frasin-Negreşti, dar şi Calistrat Hogaş, căruia i se restituie câteva poeme inedite (*Topazul*, *Poveşti*, *Pe mal*, *Popasul*) şi o cugetare. Revista are şi rubrici fixe: „Însemnări”, unde se publică o reflecţie a lui G. Istrate în marginea dreptului de autor şi a practicii plagiatului la începuturile literaturii române, un text despre rolul traducerilor şi al traducătorului, portrete ale lui C. Sandu-Aldea şi Aurel Băeşu, o prezentare a conferinţei lui Ion Pas despre figura lui Romain Rolland. Notele de la „Constatări” înregistrează activitatea unor instituţii locale de cultură – Ateneul Popular, Casele Naţionale, Cercul Cultural Junimea Piatra. Acestora li se adaugă o rubrică de recenzii, care consemnează, alături de câteva apariţii recente (Virgil Huzum, *A la manière de*... etc.), şi romane de consum din spaţiul francez. ***L.Td.***

JUNIMEA MOLDOVEI DE NORD, revistă apărută la Botoşani, bilunar, din 5 ianuarie 1919 până în iunie 1921, sub conducerea unui comitet. Pe parcursul celor doi ani de apariţie îşi modifică subtitlul de mai multe ori („Revistă socială literară”, „Revistă socială literară economică”, „Revistă de literatură şi artă”, „Revistă pentru literatură şi artă”). Redactor este, în 1921, C. Iordăchescu. De orientare tradiţionalistă, publicaţia urmăreşte unirea spirituală, după cea politică, „la care toţi românii erau datori să contribuie”. Prin rubricile „Versuri şi proză”, „Studii”, „Recenzii”, „Revista presei”, „Poşta redacţiei” se realizează o bună imagine a vieţii culturale. Sectorul de poezie este reprezentat de Ion Sângeorgiu, D. Iov, Ion Ojog, Artur Enăşescu, G. Voevidca, proza de Tiberiu Crudu, Vladimir Nicoară (cum iscăleşte I. Ioan). Publicistică semnează Vintilă Mihăilescu, Artur Gorovei, Tiberiu Crudu. Se publică necrologurile lui Al. Vlahuţă, C. Dobrogeanu-Gherea, Ioan Bogdan, A.D. Xenopol şi se consacră un număr întreg împlinirii a treizeci de ani de la moartea lui Eminescu, număr realizat cu colaborarea lui N. Iorga, Sextil Puşcariu, M. Dragomirescu, I. Simionescu, Tiberiu Crudu. La cronica literară colaborează C. Iordăchescu, Artur Enăşescu, Tiberiu Crudu. Cu prilejul apariţiei volumului *Pietre pentru templul meu* de Lucian Blaga, Artur Enăşescu elogiază scrisul poetului ardelean (*Lucian Blaga. Un nou poet*). Revista se ocupă şi de „cazul Macedonski”, pledând pentru recunoaşterea scriitorului şi reproducând *Noaptea de mai*. ***M.Pp.***

JUNIMEA ROMÂNĂ, revistă apărută la Paris în mai–iunie 1851, editată de studenţii români membri ai societăţii Junimea Română. Textele din cele două numere ale revistei sunt nesemnate, din redacţie deconspirându-se doar Dimitrie G. Florescu, fost comisar de propagandă la 1848, exilat la Paris. Se ştie că la **J.r.** au scris George Creţeanu, A.I. Odobescu, Dimitrie Berindei şi George Lecca, paternitatea colaborărilor fiind stabilită ulterior. Articolul-program, *Scopul nostru*, redactat probabil de G. Creţeanu, vorbea despre datoria tinerilor români, „soldaţi necunoscuţi, dar entuziasmaţi de amorul patriei", de a propaga ideea propăşirii naţionale. În intenţia revistei era să trateze „arte, literatură, istorie, politică, morală", tocmai pentru a se întemeia „o literatură naţională, o industrie naţională, arte naţionale". Redactorii **J.r.** îşi exprimă credinţa în fraze exaltate, cu accente patetice. Înrâuriţi de ideile Revoluţiei de la 1848, ei au în vedere „solidaritatea cu cei apăsaţi" (articolul *Muncitorul român* al lui Odobescu, poezia *Cântecul ţăranilor* de G. Creţeanu), „organizarea adevăratei democraţii" (orientare omniprezentă în revistă), lupta pentru „independenţa şi unirea tuturor românilor" (articolele *Credinţa şi unirea* de G. Lecca, *Trecutul şi prezentul* de D. Berindei). În **J.r.** este publicat şi discursul lui Nicolae Bălcescu rostit în mai 1851, în amintirea adunării de pe Câmpia Libertății de la Blaj, discurs cunoscut sub titlul *Mişcarea românilor din Ardeal la 1848.* Interesul pentru artă, literatură, mult mai viu în întâlnirile societăţii Junimea Română, transpare în revistă doar prin apariţia unor poezii aparţinând lui G. Creţeanu. ***G.D.***

JUNIMEA ROMÂNĂ, societate a studenţilor români înfiinţată la Paris în anul 1851. Aflată în descendenţa Bibliotecii Române din Paris, sub al cărei patronaj se editase în 1850 revista „România viitoare" a lui Nicolae Bălcescu, **J.R.** avea între membri pe Dimitrie G. Florescu, George Creţeanu, A.I. Odobescu, Dimitrie Berindei, Al. Sihleanu, P. Iatropol, George Lecca. Societatea a editat, la rându-i, o revistă, „Junimea română". Prin întrunirile lor săptămânale tinerii au ştiut să întreţină o atmosferă de solidaritate cu acţiunile revoluţionarilor de la 1848. Unii studenţi sunt admişi la reuniunile politice ale exilaţilor români, primesc misiuni (strâng fonduri în ţară, difuzează publicaţiile apărute dincolo de hotare etc.), organizează omagierea unor momente ale Revoluţiei. Gândind viitoarea lor participare la regenerarea naţională, membrii **J.R.** acordă atenţie discuţiilor social-politice, dar şi subiectelor culturale. E de presupus că textele din revista „Junimea română" erau analizate mai întâi în acest cerc. Deşi a avut o viaţă scurtă (aproximativ un an), societatea a influenţat semnificativ formarea intelectuală a celor care o frecventau. După 1860 ei vor încerca să-i reînvie spiritul serios, efervescent, în ambianţa de la „Revista română" a lui Odobescu.

Repere bibliografice: Vianu, *Studii, 72–75;* Șerban, *Exegeze, 42–45, 64–72*; *Dicț. lit. 1900, 477.* ***G.D.***

JURCA ROVINA, Ion (1.X.1940, Rovina, j. Hunedoara), prozator, poet, dramaturg, cronicar de teatru. Este fiul Linei Jurca (n. Lupaş) şi al lui Petru Jurca, muncitori. Urmează la Timişoara liceul (1955–1959) şi Facultatea de Filologie, secţia română–germană (1960–1965). A fost profesor de limba română şi franceză în judeţul Arad, bibliotecar, apoi redactor la ziarul „Drapelul roşu" (Timişoara), la Editura Facla şi la ziarul „Renaşterea bănăţeană". Debutează cu versuri în „Familia" (1966), prima lui carte fiind romanul *Fericiţi când renaştem* (1976). Mai colaborează la „Drama", „Orient latin", „Orizont", „Scrisul bănăţean", „Teatrul azi", „Viaţa românească" ş.a. A fost distins cu Diploma de Excelență (2001) și cu Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor (2003).

În ciuda aparentei lor diversităţi, cărţile lui **J.R.** evidenţiază câteva trăsături structurale comune: pendularea între munte şi câmpie, între adolescenţă şi maturitate, între narator şi personaj, între iluzie şi realitate, între nostalgie şi proiect etc. Această matrice explică şi o altă obsesie, şi anume ravagiile timpului (ale celui biologic, dar mai ales ale celui istoric) asupra unui individ întotdeauna prea slab pentru a nu fi vulnerabil şi prea puternic pentru a ceda. Avându-şi izvorul aici, dramele existenţei iau mai puţin forma acţiunii, preferându-se introspecţia necruţătoare, aşa cum se întâmplă în romanele *Noua promisiune* (1980), *Scoica de aur* (1984), *Călătorie spre dragoste* (1988). Latura psihologică a acestora, concretizată în numeroase reflecţii, comentarii şi glose, e ţinută într-un oarecare echilibru de un lirism abundent, totuși câteodată excesiv. A fost remarcată predominanţa a două motive centrale: călătoria, cu varianta predilectă a plecării, şi întemeierea, ca alternativă la cel dintâi (Alexandru Ruja). Versurile lui **J.R.**, adunate în volumele *Tânguirea iconarilor* (1996) şi *Ospăţul solemn* (1998), îi valorifică adecvat predispoziţiile lirice, verbalizate când aspru, când sentimental.

Neobosit şi meticulos cronicar teatral, cu o perspectivă mereu judicioasă, dar aflat „în umbra scenei", scriitorul a sfârşit prin a-și urma pasiunea pentru textul dramatic, devenind, din comentator, autor de piese, reunite în volumele *Piscina* (2000), *Fiul vameşului* (2003), *Atacul bacantelor* (2006), *Nopţi fără heruvim* (2009).

SCRIERI: *Fericiți când renaştem*. Roman Timişoara, 1976; *Noua promisiune*, Timişoara, 1980; *Scoica de aur*, Timişoara, 1984; ed. (*Cine rămâne treaz*), Timişoara, 1994; *Călătorie spre dragoste*, Timişoara, 1988; *Purgatoriu*, Timişoara, 1995; *Tânguirea iconarilor*, Timişoara, 1996; *Ospăţul solemn*, Timişoara, 1998; *Piscina*, Timişoara, 2000; *Fiul vameşului*, Timişoara, 2003; *Moştenitorii iadului sau Cartea bolnavă*, Bucureşti, 2005; *Atacul bacantelor*, Timişoara, 2006; *În umbra scenei*, pref. Cornel Ungureanu, postfață Aurel Turcuș, Timişoara, 2006; *Nopţi fără heruvim*, Bucureşti, 2009; *Vedere spre teatru*, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Eugen Dorcescu, [*Eugen Jurca Rovina*], F, 1977, 2, 1980, 12; Ulici, *Prima verba*, II, *162–164*; Marian Odangiu, *„Noua promisiune"*, O, 1980, 48; Brânduşa Armanca, *Nivele simbolice*, O, 1985, 18; Miron Blaga, *„Scoica de aur"*, F, 1987, 5; Tudorel Urian, *Fotografii mişcate*, O, 1988, 32; Ruja, *Parte*, I, *123–126*, II, *29–34*; *Dicț. Banat*, *411–414*; Ruja, *Printre cărţi*, *217–220*; Constantin Paraschivescu, *„În umbra scenei"*, TTR, 2007, 3–4; Ion Arieşanu, *Printre înţelepţi*, Timişoara, 2008, *146–154*; Eugen Evu, *„Moştenitorii iadului sau Cartea bolnavă"*, „Cafeneaua literară", 2010, 12. ***D.B-D.***

JURCZAK, Kazimierz (16.II.1957, Krosno, Polonia), romånist, traducător polonez. Este fiul Mariei (n. Dębiec) și al lui Wojciech Jurczak, funcționar. Urmează Liceul „Nicolaus Copernicus" (1971–1975) din orașul natal și Facultatea de Filologie a Universității Jagiellone din Cracovia (1975–980), unde va susține și masteratul în filologie română. Va fi cercetător și asistent la Institutul de Filologie Romanică din cadrul aceleiași universități, unde va ține prelegeri despre istoria literaturii și culturii române, de istoria ideilor în secolele XIX–XX. În 1988 devine doctor al Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca cu o teză privind ipostazele discursului narativ în romanul românesc contemporan din deceniile al optulea și al nouălea, sub îndrumarea lui Ion Vlad. Între 1988 și 1993 este lector de limba polonă la Universitatea din București, oraș în care revine, în calitate de consilier, apoi de consul al Ambasadei Republicii Polone (1995–2001). Din 2011 este și *visiting professor* al Universității din Varșovia, iar în prezent șef al Departamentului de studii românești la Universitatea Jagiellonă din Cracovia. Debutează în 1985,cu traduceri din scriitorii optzeciști, în prestigioasa revistă „Literatura na świecie", de-a lungul timpului colaborând cu studii și articole în diferite publicații, printre care „Transylvanian Review", „Romanica Cracoviensia", „Acta Poloniae Historica", „Caietele Echinox", „Cahiers de la Nouvelle Europe" ș.a. Președintele României i-a acordat Ordinul Meritul Cultural în grad de Ofițer (2006).

Activitatea lui **J.** se dezvoltă pe două paliere, cea de comentator al literaturii și culturii române și cea de traducător. Studiu interdisciplinar din domeniul istoriei ideilor sociale și culturale, dar și din cel al literaturii române, cartea *Dylematy zmiany. Pisarze rumuńscy XIX wieku wobec ideologii zachowawczej* (2011) face o incursiune în ideologia acestui secol în ceea ce are pregnant în perioada pașoptistă și postpașoptistă, după unirea Principatelor, având mai întâi ca punct de inserție momentul Ion Heliade-Rădulescu. Autorul propune apoi trecerea în revistă a ideilor sociale și culturale ale lui Titu Maiorescu în confruntarea cu perspectiva conservatoare, susținând totodată surprinderea unei abordări nu întotdeauna subsumabile acestei direcții. Alt capitol pune în discuție publicistica eminesciană, preocupându-se de ideologia romantic-tradiționalistă a ziaristului Eminescu. În încheiere, autorul încearcă să ofere o explicație privitoare la diminuarea filonului conservator din reflecția socială și filosofică românească. Ca traducător, **J.** s-a preocupat de scriitori din secolul al XX-lea, mai cu seamă de cei din a doua jumătate a veacului, cu excepția lui Urmuz, printre cei avuți în vedere numărându-se Paul Georgescu, I.D. Sîrbu, Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, dar și Nicolae Prelipceanu, Ioan Es. Pop, Marta Petreu ș.a., din care a tălmăcit în diverse publicații poloneze. În colaborare cu Ewa Rossi a prezentat, în volumul *STRONG – 28 de poete din România – 28 poetek rumunśkich*, lirica feminină contemporană, de la Ana Blandiana, Gabriela Melinescu, Ileana Mălăncioiu la Angela Marinescu, Mariana Marin, Grete Tartler ori Daniela Crăsnaru. A mai tradus din proza lui Norman Manea (romanele *Întoarcerea huliganului* și *Vizuina*), dar este interesat și de curentele și opiniile ce alcătuiesc țesătura ideologică latentă a unor momente literare și culturale.

SCRIERI: *Dylematy zmiany. Pisarze rumuńscy XIX wieku wobec ideologii zachowawczej* [*Dilemele schimbării. Scriitori români din secolul al XIX-lea și ideologia conservatoare*], Cracovia, 2011. **Traduceri:** *STRONG – 28 de poete din România – 28 poetek rumunśkich*, ed. bilingvă, îngr.

Denisa Comănescu, pref. Alex. Ștefănescu, București, 1999 (în colaborare cu Ewa Rossi); Lucian Boia, *Rumuni świadomość, mity, historia* [*Istorie și mit în conștiința românească*], Cracovia, 2003; Norman Manea, *Powrót chuligana* [*Întoarcerea huliganului*], Sejny, 2009, *Kryjówka* [*Vizuina*], Varșovia, 2012.

Repere bibliografice: Adriana Babeți, *România – Polonia, efect de ecou* (interviu cu Kazimierz Jurczak), O, 2003, 12; Simona-Grazia Dima, *Labirint fără minotaur*, București, 2008, *24–28*. ***G.Dn.***

JURIST, Eduard (22.II.1928, Chişinău – 4.VI.2004, Bucureşti), prozator, dramaturg. Părinții se numeau Isabela și Mozes, mama fiind profesoară de limbi străine, iar tatăl avocat. A urmat Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti între anii 1946 şi 1950. Încă student, este angajat în 1947 redactor la secţia de literatură pentru copii a Editurii de Stat. În această perioadă îşi începe activitatea scriitoricească şi de traducător. În 1948 se transferă la Radiodifuziunea Română, unde lucrează mai întâi ca redactor, apoi ca şef de secţie la emisiunile pentru copii şi tineret. A debutat în revista „Licurici" (1947) şi editorial cu placheta *Pentru voi, copii* (1955), după ce îşi exersase condeiul cu mai multe traduceri din literatura sovietică pentru copii. Are o bogată activitate, de-a lungul a peste cinci decenii, în calitate de scriitor (prozator umorist şi autor de literatură pentru cei mici, dramaturg, textier) şi de animator cultural, contribuind la promovarea literaturii de gen. O serie de „miniaturi teatrale" (realizate în colaborare cu Ion Mustaţă) şi piese într-un act au fost puse în scenă la diverse teatre din ţară. E autorul a numeroase texte destinate difuzării radiofonice (scenarii, scenete, poveşti ş.a.), fiind prezent, de asemenea, cu povestiri ştiinţifico-fantastice, în numeroase antologii apărute în ţară şi în străinătate.

Considerat a fi unul dintre cei mai buni autori specializaţi în literatura pentru copii, **J.** îmbină în chip fericit instructivul cu distractivul. Ca umorist, adresându-se adulţilor, a frecventat, pe de o parte, tematica proprie literaturii SF ori poliţiste (abordată însă prin parodierea inteligentă a acestor genuri) şi, pe de altă parte, filonul predilect al umoriştilor specializaţi: cotidianul prozaic, anodin, viaţa de birou, viaţa de familie, convieţuirea în imobile supraaglomerate etc., ambianţe propice pentru revelarea comicului. Spirit ludic, **J.** e un fantezist cu resurse. Prozele SF au întotdeauna un tâlc moral şi umanist, chiar dacă strecurat discret. La fel şi prozele umoristice „intimiste", în care autorul promovează o satiră – benignă, fără sarcasm, dar bine ţintită – la adresa turpitudinilor vieţii cotidiene în comunism, dar şi în postcomunism. Procedeele şi strategiile obţinerii comicului sunt cele obişnuite – anecdota, calamburul, jocul de cuvinte, supralicitarea clişeelor mentalităţii şi exprimării comune, a ticurilor de limbaj, a unor „automatisme conceptuale" (Titus Vîjeu), uneori aducerea la absurd, prin îngroşare iscusit gradată, a unor situaţii în sine banale –, toate mânuite fără vulgaritate, ci doar cu vervă. Uneori devine prea vizibilă tehnica, „meseria", textul proliferând mecanic, mereu condus ingenios, dar niciodată prea original; sunt consecinţele fireşti ale unei anumite profesionalizări a umorului. **J.** a publicat nu numai schiţe (dialogate) şi povestiri, ci şi texte de foarte mici dimensiuni: aforisme („gaforisme" uneori), calambururi, butade, glume, anecdote ultrascurte, pilule, „chestionare" ş.a., exploatând în chip inspirat comicul de limbaj, umorul absurd. Rezultate remarcabile, între altele, a obţinut în satirizarea modelor şi marotelor mediatice de ultimă oră, ca în … *Şi Dumnezeu a creat umorul* (1997). Prin scrierile lui – „minore" prin definiţie, dar nu lipsite de o semnificaţie ce depăşeşte platforma scundă a umorului de consum curent, fără pretenţii – scriitorul obţine aprofundarea ideilor prin ironie, aluzie, apel la fondul cultural, aruncând o lumină revelatoare asupra realităţii aparent banale. În privinţa aceasta e semnificativ volumul *Umordinatorul* (2001), o apariţie originală în peisajul scrisului contemporan.

SCRIERI: *Pentru voi, copii*, Bucureşti, 1955; *Alarmă în subterană*, Bucureşti, 1957; *Isprava lui Pantelimon*, Bucureşti, 1958; *Băiatul cu valiza*, Bucureşti, 1961; *Oul lui Columb. Neobișnuitele întâmplări ale unui oarecare Mike Smith povestite de el însuși*, Bucureşti, 1963; *Ediţie specială* (în colaborare cu Ion Mustaţă), Bucureşti, 1966; *Mister la –179°C*, Bucureşti, 1966; *Sunaţi de două ori*, Bucureşti, 1967; *Duţu, Lucu şi vacanţa lor de primăvară*, Bucureşti, 1975; *Ochelarii de scris poveşti*, Bucureşti, 1976; *Captivi în spaţiul comic*, Bucureşti, 1979; *Umor la purtător*, Bucureşti, 1980; *Duţu, Lucu şi vacanţa de vară*, Bucureşti, 1982; *Umor expres*, Bucureşti, 1984; *Jocul continuă*, Bucureşti, 1985; *Învăţaţi să râdeţi fără profesor*, Bucureşti, 1986; *Subiecte de conversaţie*, Bucureşti, 1989; *Duţu şi Lucu. Alte întâmplări vesele*, Bucureşti, 1989; *…Şi Dumnezeu a creat umorul*, Bucureşti, 1997; *Ţapul fotograf*, Bucureşti, 2001; *Umordinatorul*, Bucureşti, 2001; *(D)efectul comic*, Bucureşti, 2002.

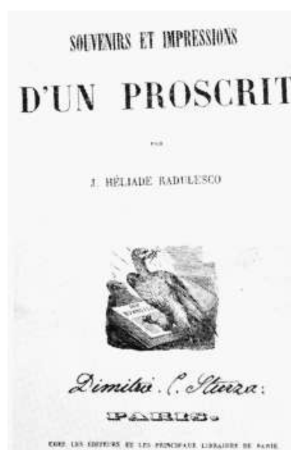
Repere bibliografice: M. Pârvulescu, *Un spectacol de estradă şi o experienţă valoroasă*, RMB, 1962, 5503; Titus Vîjeu, *Elogiul inocenţei*, SPM, 1975, 26; Constantin Stan, *Umor şi discreţie*, LCF, 1977, 36; Mircea Sântimbreanu, *Între Marconi şi Gutenberg*, CNT, 1984, 50; Opriţă, *Anticipaţia*, 218–221. ***N.Br.***

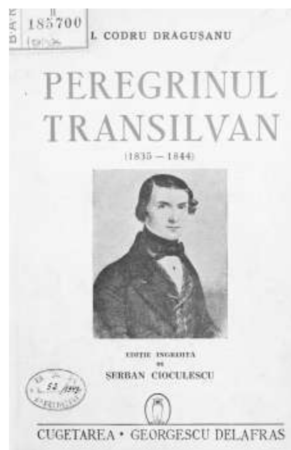
JURNAL DE CĂLĂTORIE. Călătoria reprezintă un stimul și un catalizator remarcabil al creației artistice și un motiv literar cu o durată multimilenară, dar totodată și una dintre sursele schimbării în sistemul literaturii. Impactul călătoriilor Renașterii asupra formelor literare ale modernității, asupra romanului utopic sau de aventuri, nu poate fi subestimat, cum evidențiază Edgar Papu. Călătoria subliniază condiționarea spațială a literaturii, explorând geografiile diferitelor culturi și obligând călătorul să constate existența unor etape temporale diferite, deși simultane. Exploratorul și voiajorul sunt agenți ai noului, aducând „acasă" vestea existenței altor stări de lucruri în străinătate și îndeobște promovând nevoia de schimbare. De la expedițiile geografice în căutarea unor teritorii noi pentru o coroană sau alta, literatura de călătorie se orientează spre cercetarea alterității culturale, căpătând expresie și semnificație prin scriitură, ceea ce o face să devină un fenomen cultural, trecând dincolo de experiența personală. Totodată, călătoria dezvoltă, în timp, forme complexe. În 1850 Ion Ionescu de la Brad vedea relatarea de călătorie ca fiind înrudită cu geografia și deosebită de aceasta doar în măsura în care își asuma un caracter fragmentar și narativ, sub forma **j.c.** Pentru astfel de călători cu mentalitate de iluminiști, călătoria este prilej de învățătură pentru sine, dar mai

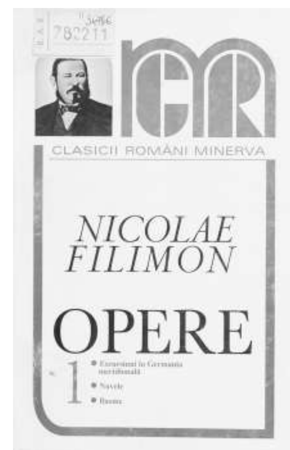

ales pentru ceilalți, care citesc relatarea ei. Treptat, însă, asimilând elanul romantic pentru aventură, deprins din scrierile marilor exploratori, semnificația **j.c.** se modifică. Căutând noul, călătorul îi simte efectele mai întâi în propria conformație spirituală, întorcându-se către reflecție și cercetare a sinelui. Călătoria este astfel însușită într-o manieră diferită de la persoană la persoană, atribuindu-i-se finalități de edificare personală, de construcție de sine. Forma diaristică are un rol important atât în degajarea și edificarea semnificației călătoriei, cât și în organizarea pragmatică a lecturii. Ea îi oferă călătoriei o structură de organizare narativă, descriind-o ca pe o aventură, și totodată îi facilitează cititorului posibilitatea identificării cu diaristul și cu evenimentele consemnate în **j.c.** Integrând atât componentele formale, cât și pe cele de conținut, **j.c.** poate fi definit drept relatare autobiografică, ritmată calendaristic, a unei călătorii sau a șederii într-unul sau mai multe locuri, altele decât cel „de acasă". Spre deosebire de alte forme ale literaturii de călătorie, precum reportajul, **j.c.** păstrează, prin indicarea datei la care este redactat, impresia imediatului. Totodată, față de diaristica propriu-zisă, acest tip de jurnal are un profil tematic predefinit și un caracter preponderent public. Dacă jurnalul propriu-zis se constituie în mod esențial ca un efort autoscopic, aflându-și justificarea, începând cu epoca romantică, în investigarea sinelui, **j.c.** observă în primul rând exteriorul, având drept temă „descoperirea" și drept metodă „discursul surprizei"; el „stimulează o cronică a circumstanțelor, a exteriorității și a alterității" (Eugen Simion). Pe măsură ce se înaintează spre modernitate, această specializare a genului duce la o stare de tensiune, concretizată în diferite varietăți de „antijurnal de călătorie", a cărui temă este tot mai mult schimbarea de sine, felul în care călătoria transformă individul. Așa cum amintește Andrei Cornea, oamenii nu călătoresc cu adevărat întotdeauna și, oricum, nu călătoresc la fel, astfel încât fiecare călătorie, mai ales atunci când călătorul este scriitor, devine o poveste aparte și chiar o aventură a scriiturii. În literatura română **j.c.** este o specie literară de tradiție, primele sale întruchipări întâlnindu-se chiar la începuturile epocii moderne și având un efect structurant asupra ulterioarelor evoluții canonice. Dată fiind predispoziția romantismului spre aventură, dar și situația Țărilor Române, aflate într-un proces

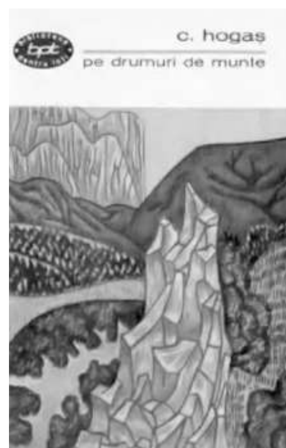
accelerat de modernizare, în prima jumătate a secolului al XIX-lea literatura română se îmbogățește cu **j.c.** care sunt totodată importante repere culturale și uneori realizări estetice. Destinațiile alese de călătorii români și motivațiile călătoriei lor sunt semnificative, deoarece ele nu descriu rătăcirile unor indivizi, ci tabla de opțiuni a unei întregi culturi, circumscrisă anumitor factori istorici. Ca prime scrieri de acest gen sau doar înrudite pot fi menționate însemnările despre Siberia (*Călătoria de-a lungul Siberiei de la Tobolsk până la fortul Nercinsk*) și China (*Jurnal de călătorie în China*) ale spătarului Nicolae Milescu, redactate în rusă în timpul drumului pe care îl începe în 1675, și notațiile autobiografice ale lui Dimitrie Cantemir despre Constantinopol din *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane* (1722), scrise în latină și în rusă, ambele reflectând interesele unor centre de putere politică exterioare Țărilor Române. Mai importante și indicând schimbări în orientarea politică a țării sunt însă călătoriile lui Gheorghe Asachi în Europa de Vest, în Italia și Austria, în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Cele mai numeroase și mai demne de atenție **j.c.** din prima jumătate a secolului dau seamă de voiaje în Occident, o evidentă sursă de inspirație și de mobilizare pentru călători, care își descoperă o vocație de reformatori sociali și politici. Față de o abundență de expediții în Franța, Austria, Italia, chiar în Spania, Rusia e rar vizitată, Constantinopolul devenind în schimb o destinație familiară, de un exotism accesibil. Treptat harta preferințelor se desenează tot mai precis, năzuind spre vest, către Statele Unite ale Americii, marea enigmă pe care mai mulți călători o vor dori descifrată de-a lungul secolului al XX-lea. Începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, alte destinații, spectaculoase, apar în relatările unor călători români: Patagonia (Iuliu Popper), Somalia (Dimitrie și Nicolae Ghika-Comănești), Persia (Matila Ghyka), Polul Sud (Emil Racoviță), arhipelagul Svalbard (Bazil Assan), Africa de Sud (Ion Catina), partea de nord a continentului african (Mihai Tican Rumano). La începutul secolului următor au loc mai multe călătorii în jurul lumii, întreprinse de Bazil Assan, Gheorghe Flaișlen, N.M. Condiescu, Constantin Găvănescul. Călătorii numeroase și îndrăznețe vor întreprinde românii și în a doua jumătate a secolului al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea, de la reportajele pe mapamond ale lui Ioan Grigorescu adunate în volumele *Spectacolul lumii* (I–IV, 1973–1994) până la călătoriile-experiență în regiuni îndepărtate precum Mongolia (Mihai Barbu, *Vând kilometri*, 2011) sau Nepal (Marius Chivu, *Trei săptămâni în Himalaya*, 2012). Aceste călătorii, rodul curiozității și al unei dorințe de nou ieșite din comun, nu pot fi totuși socotite paradigmatice pentru mersul unei culturi și nici pentru progresele genului. Lor li se aplică emblema Ligii Hanseatice, descoperită de către alt mare călător, Jean Bart, într-un birou din Bremen: „Navigare necesse est. Vivere non est necesse”. **J.c.** care fixează o dată în literatura română interesează nu doar prin modul cum sunt scrise, ci mai ales prin problematica pe care o dezvoltă, făcând din călătorie un prilej pentru investigația culturală. Astfel, seria este deschisă în literatura română de *Însemnare a călătoriii mele*... de Dinicu Golescu (1826). Boierul muntean face din relatarea celor trei călătorii din 1824–1826 în Transilvania, Austria, Bavaria, Italia

de Nord și Elveția o poveste pilduitoare despre starea de înapoiere socială a Țărilor Române față de progresele înregistrate în țările vestice, contabilizate atent în capitole intitulate *Cuvântări deosebite*. Pentru a-și face mesajul mai puternic, Golescu se învinuiește de a fi fost și el implicat în nedreptățile din țară, convertindu-se prin exemplul stărilor de lucruri observate în cursul călătoriilor sale în Occident. Elocvența pledoariei din această carte transformă *Însemnarea...* lui Golescu într-un text paradigmatic al genului, capabil să rezume un veritabil complex cultural. Pentru Adrian Marino, „complexul Dinicu Golescu" se caracterizează prin „conștiința unei deosebiri foarte variabile de civilizație, cultură, standard economic, moravuri", „permanenta comparație critică" defavorabilă cu străinătatea și un „impuls de mare progres și reformă prin imitație și emulație, în spirit profund patriotic". Însă tocmai ingenuitatea boierului muntean a fost pusă la îndoială de Mircea Anghelescu, care crede că jurnalul lui Golescu este ușor „trucat" pentru a transmite mesajul de emancipare socială și națională, autorul inversând ordinea călătoriilor și construindu-și un autoportret neconcordant cu realitatea. Fără ca asta să transforme *Însemnare...* într-un „roman utopic" (Mircea Anghelescu), se relevă latura de ficțiune inevitabilă, în orice caz necuantificabilă, dintr-un **j.c.** cu puternică relevanță în istoria culturii române. De fapt, în literatura secolului al XIX-lea, **j.c.** apare aproape întotdeauna puternic literaturizat, rescris pentru publicare, doar în puține cazuri, acolo unde e vorba de manuscrise asupra cărora nu s-a mai intervenit, fiind vorba de note de călătorie genuine, nemodificate, purtând amprenta unor emoții resimțite la fața locului și deseori distorsionate prin consemnare telegrafică. Dacă Dinicu Golescu lansează în diaristica de călătorie tema comparației culturale și a necesarei emancipări sociale și naționale, generația romanticilor pașoptiști se distinge printr-o reorientare programatică. Animați de un nou gust pentru libertate, de chemarea către alte orizonturi, romanticii explorează destinații neobișnuite, pline de prestigiul culturii sau al depărtării exotice. Dar exotismul nu se traduce întotdeauna prin distanță. La începutul anilor 1840 Grigore Alexandrescu în *Memorial de călătorie* (prin nordul Olteniei), Vasile Alecsandri în *O primblare la munți* sau în notele sumare ce însoțesc excursia din mai 1846 în Munții Neamțului, Alecu Russo în *La Pierre du Tilleul* vor promova călătoria prin țară la nivelul unei importante forme literare, care reorientează interesul către regiunile ignorate de elitismul Capitalei (satul, muntele, mănăstirile, codrul), dar păstrătoare de relicve istorice și patrimoniu folcloric. „Care dintre noi", se întreabă Alecu Russo, „n-are la îndămână o anecdotă auzită la Paris, o aventură la Viena, o lovitură de stilet la Veneția, un ceas de dragoste la Florența și o plimbare în golful Neapolelui [...] și după ce am străbătut o parte a lumii, după ce am grămădit atâtea nume de orașe și atâtea poziții geografice, numai țara noastră nu ne-o cunoaștem, țara noastră care, după gazeta zilei, ar fi măsurând 500 de mile pătrate". Călătoriile pașoptiștilor pun în valoare teritoriul natal, integrându-l în narațiunea re-naționalizării unei generații de tineri care au trăit mai mult în străinătate și atrăgând atenția la neajunsurile modernizării prea rapide a țării. Astfel, explorarea „țării necunoscute" este marcată de întâlnirile pilduitoare cu localnici care cunosc poveștile locului și îi pot instrui pe vizitatorii europenizați de la oraș cu privire la ce înseamnă autohtonia. Totodată, acești scriitori cu bună școală franceză vor cultiva un gen hibrid de relatare, care combină **j.c.** cu tehnicile narațiunii nuvelistice, realismul documentar cu divagația și ficțiunea, nota de entuziasm sublim cu umorul autoironic, demonstrând proteismul speciei. Merită menționat un motiv obsesiv în toată literatura de călătorie a perioadei, de la Alecsandri și Russo la Odobescu și Ion Ghica, anume primejdiile călătoriei cu căruța de poștă, trasă de un atelaj suspect, biciuit cu sălbăticie de un vizitiu mai întotdeauna hirsut și necomunicativ, simbolizând sălbăticia locurilor străbătute cu o viteză înspăimântătoare. Prestigiul noii forme propuse de scriitorii pașoptiști este verificat, între altele, de apariția în 1845 a unei proze parodice de Costache Bălăcescu, *Relația voiagiului ce am făcut cu tata la deal*, sancționând ceea ce părea o inflație a călătoriilor în regiuni lipsite de prestigiu cultural. Pe de altă parte, călătorii în țară realizează, în scopuri oficiale, Cezar Bolliac, Mihail Săulescu, Vladimir Blaremberg, iar ardelenii Timotei Cipariu și George Barițiu călătoresc spre/la București pentru a-și întâlni colegii de acțiune culturală; mai târziu Alexandru Pelimon, Petre Ispirescu sau Iosif Vulcan întrețin interesul pentru această formă literară care începe să-și definească statutul. Însă pașoptiștii sunt și exploratori ai

străinătății. Aceeași generație care începuse cartografierea universului social românesc prin „fiziologii ale provințialului" și descrierea lumii satului realizează și relatări ample ale voiajelor în țări îndepărtate. Desigur, cel mai adesea sunt vizitate Franța și Italia, ca muzee în aer liber și păstrătoare ale memoriei unei vechi identități latine. Încă de la Gheorghe Asachi Italia căpătase o aură romantică și prestigiul de țară a artelor. Alecsandri, prin voiajul său la Veneția din 1845, deschide calea inspirației italienizante în literatura română. Mihail Kogălniceanu călătorește în 1846 în Spania (*Notes sur l'Espagne*), reținând numeroasele asemănări între țara sa și extremitatea vestică a continentului: „orizonul, felul culturei, tipul și portul lăcuitorilor, tabiile de care îngiugate cu boi" îi amintesc de Orientul natal, ajutându-l să realizeze o lectură critică a unui Occident sărac, mândru și bolnav de politicianism, mai puțin impresionant decât îi apăruse Austria pionierului Dinicu Golescu. Între 1835 și 1848 călătorește ardeleanul Ion Codru-Drăgușanu, un veritabil globe-trotter, în Țara Românească, Austria, Italia, Franța, Anglia, Elveția, Germania și Rusia, „peregrinul transilvan" adunându-și însemnările în volum în 1865. Ca și Kogălniceanu, Codru-Drăgușanu este fascinat de ideea de călătorie prin lecturile tinereții și pleacă, cum spune el, „să cerc rotundul lumii". El oferă o imagine critică, lucidă, deliricizată a stării de acasă, cu neajunsurile ei venite din sărăcie, inegalitate și corupție, dar și una a lucrurilor de mirare din Occident. Cu dezinvoltură și umor, el se miră că la Roma în forul imperial pasc vitele, pe când Parisul îl turmentează, trebuind să aștepte câteva zile pentru a i se „tâmpi în câtva simțirile", fermecat fiind de pariziencele „văratece de gură". Represiunea care urmează înfrângerii Revoluției de la 1848 produce un nou val de călători, exilații politici, în special munteni, dintre care unii sunt siliți să rămână în exil aproape zece ani. Ion Heliade-Rădulescu publică *Souvenirs et impressions d'un proscrit* în 1850, relatare a călătoriei sale în Franța și Anglia cu scopul de a face agitație politică în favoarea mișcării revoluționare române și de a-și prezenta perspectiva proprie asupra evenimentelor. În 1889 Ion Ghica publică și el *Amintiri din pribegia după 1848*, cu un scop similar. Ambele cărți sunt scrise după evenimente, cea de-a doua având de fapt doar un interes documentar, prin numeroasele scrisori din epocă inserate. Mai apropiate de **j.c.** sunt cărțile lui Dimitrie Bolintineanu, scrise de asemenea în pribegia de după 1848. Ele se folosesc de informații documentare pentru a descrie locurile vizitate, după modelul epocii, dar totodată observația este mereu lucidă, cumpătată, conținând și note prețioase despre mentalitatea călătorului și a exilatului și, ocazional, chiar spirit anecdotic. Bolintineanu își consemnează impresiile într-o serie de cărți: *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria* (1848; volumul va fi publicat în 1858), de fapt relatarea expediției revoluționarilor arestați de turci în septembrie 1848; *Călătorie la Ierusalim în sărbătorile Paștelui și în Egipt* (1854; 1856), cu ample descrieri ale Locurilor Sfinte și apoi, pe Mediterana și pe Nil, ale Alexandriei și piramidelor din Egipt; *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria* (1858); *Călătorie la românii din Macedonia și Muntele Athos sau Santa-Agora*, text dens, cu numeroase informații etnografice și lingvistice (1854; volumul e publicat în 1863); *Călătorii în Asia Mică*, refăcând un itinerar alături de Ion Ghica prin Samos, Smirna, Pergam, Troia (1856; volum editat în 1866); *Isola Tenedos și Canaris* (1856; 1860) și, în cursul tratativelor pentru întoarcerea din exil, *Călătorii în Moldova* (1856; 1858). Bolintineanu este unul dintre descoperitorii Orientului în literatura română modernă, valorificând această întâlnire nu numai în **j.c.**, ci și în poemele din *Florile Bosforului* sau în poemul târziu *Conrad*. Dar nu numai revoluționarii exilați vizitează Orientul; voiajorii pe mare trec inevitabil prin Bosfor, fie că e vorba de călători de plăcere, ca Alecsandri în 1845, fie de diplomați în misiune, ca Teodor Codrescu (*O călătorie la Constantinopoli*, 1844) sau Dimitrie Ralet (*Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*, 1858). Fascinat de frumusețea Constantinopolului și de pitorescul obiceiurilor orientale, Ralet observă totuși ceea ce desparte acest mod de viață de europenismul de-acum pe deplin asumat al Țărilor Române, pus sub semnul rațiunii, lucidității, autoanalizei și ironiei. Chipul Constantinopolului și distanța sufletească resimțită față de modul de a fi oriental îi inspiră elogiul paradoxal după care încurcata chestiune a Orientului nu ar putea fi rezolvată decât în modul vestitei curtezane antice: „ca Phrina, espuindu-și frumusețile înaintea areopagului european spre a-și câștiga cauza". Alte călătorii, puse sub semnul artei, al delectării simțurilor și spiritului, întreprind A.I. Odobescu în 1853 la Londra sau pe urmele trecutului, ca în *Câteva ore la*

Snagov, și Vasile Alecsandri în 1853, experiență transpusă în *Călătorie în Africa. De la Biaritz la Gibraltar*, un **j.c.** literaturizat, în care buna dispoziție și capacitatea de a surprinde cu ușurință tipuri și șabloane culturale, alături de exotismul unei expediții în nordul Africii, printre tuaregi și beduini, produc o capodoperă a genului. A rămas în stadiul de proiect un gând al bardului de la Mircești de a-și aduna paginile într-un volum intitulat *Istoria călătoriilor mele*. O încercare îndrăzneață face Nicolae Filimon, în *Escursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice și critice* (1860), relatare a călătoriei sale din 1858 în Austria și Italia. Împrumutând tiparul pașoptist al narațiunii ritmate calendaristic, dar pigmentată cu secvențe nuvelistice, Filimon, pendulând între informația seacă și patosul romantic, se dovedește un utilizator rutinat al șablonului narativ al călătoriei literare, rodat mai înainte de scriitorii generației pașoptiste.

Cu Filimon și Odobescu se încheie „etapa de formare și cristalizare a speciei" (Mircea Zaciu), urmată de o etapă de consolidare și rafinare a ei. Prin călătoriile sale de la sfârșitul secolului al XIX-lea Calistrat Hogaș dă o valoroasă versiune a călătoriei în interiorul țării, prin *Pe drumuri de munte* (1914) și *În Munții Neamțului* (1921). Atras de singurătate, dar și de aventură, de ritualurile vieții de la munte și de frumusețile naturii, memorialistul schematizează ideologic, în maniera lui Alecsandri sau a lui Alecu Russo, dar drumețiile sale se transformă la tot pasul în niște fantastice expediții în sălbăticie, cu pigment stilistic livresc, baroc. Și în primii ani ai secolului al XX-lea au loc eforturi de sintetizare a peisajului național în scrierile unor „călători-ideologi", cum îi numește Mircea Anghelescu. O lucrare abundent lirică, sortită la o lungă carieră în canonul pedagogic, a fost *România pitorească* (1901) a lui Al. Vlahuță, descriind, mai mult ca într-un reportaj decât ca într-un **j.c.**, o călătorie de-a lungul granițelor țării, cu scopul de a aduce un elogiu peisajului și de a aduna memoria istorică și legendele locurilor într-un tablou coerent. Un ideolog mai consistent, cu o activitate torențială de diarist și călător, este N. Iorga, care începe în 1902 să publice o serie de lucrări menite să cartografieze geografic, istoric și etnografic regiunile din țară, iar mai apoi, cu un scop evident unionist, toate zonele locuite de români. Se vor succeda astfel *Sate și preoți din Ardeal* (1902), *Drumuri și orașe din România* (1904), *Sate și mănăstiri din România* (1905), *Neamul românesc în Bucovina* (1905), *Neamul românesc în Basarabia* (1905), *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească* (1906), cuprinzând descrieri ale unui bun scriitor, capabil de lirism nostalgic, dar și de distanțare ironică, ale unor locuri cărora, prin evocare istorică și impresie directă, li se fixează locul în istoria culturală a țării. Semnificația călătoriei prin țară este alta decât a romanticilor de la 1840, care își problematizau situația de călători într-o țară pe care nu o cunosc; călătoriile lui Iorga sunt pedagogice, chiar și atunci când fraza entuziastă atinge efecte de stil norocoase: „Iașii sunt înainte de toate o biserică, biserica bisericilor pentru trecutul nostru". Totodată, prodigioasa activitate științifică îl duce pe Iorga într-o sumedenie de locuri: Italia, Bulgaria, Turcia, Polonia, Franța, Spania, Portugalia, Suedia, Norvegia, Statele Unite, Elveția, Grecia, Olanda. Notațiile sale, infuzate de cunoașterea enciclopedică a istoriei, care îi facilitează explorarea în trecutul locurilor vizitate, au o pregnanță stilistică ieșită din comun, adesea apropiindu-se de expresivitatea aforismului. Moștenirea secolului al XIX-lea este încă prezentă în însemnările de călătorie ale lui Mihail Sadoveanu. În *Oameni și locuri* (I, 1908) scriitorul reface scriptic o călătorie pe valea Moldovei, de la Fălticeni spre Neamț, cu opriri în locuri care amintesc de marile teme ale literaturii romantice: haiducia, chemarea codrului, confruntarea dintre sat și orășenizarea nivelatoare, viața patriarhală călugărească, priveliștile sălbatice și pitorescul obiceiurilor. În *Priveliști dobrogene* (1914), în cursul unui drum pe Dunăre, de la Tulcea spre

lacul Razelm, Sadoveanu înregistrează imagini dintr-o „țară tristă și de amestecătură”, în care obiceiurile ciudate ale lipovenilor și sărăcia disperată a vechilor veterani de la 1877 sunt bine figurate în chip alegoric de lupta pentru supraviețuire a păsărilor și peștilor din baltă. O apariție aparte între scrierile sadoveniene este reconstituirea din *Olanda* (1928), pe o schemă calendaristică, de **j.c.**, completată cu ample intervenții ale unor „raportori” locali. Olanda îi stârnește lui Sadoveanu admirația prin „instinctul social” al efortului care face posibile domesticirea naturii și progresul civilizației. Fără a ignora amănuntele hazlii ale unei civilizații avansate (vaci „cu pardesiu” de ploaie ș.a.), autorul vede în Olanda un model pe care și-l dorește asimilat și de țăranul român, considerat fatalist și delăsător. Interbelicul aduce un puternic val de călători intelectuali, preocupați de comparația culturală, dar și de excursia artistă. Observațiile lor vizează în mod obișnuit un orizont larg, deschis analogiilor, călătoriile fiind făcute sub pecetea artei. Influența psihologiei culturilor a lui Wilhelm von Keyserling, dar și o concepție sofisticată a artei care dublează dialectic existența, îi determină pe acești călători să își transpună experiențele în scrieri foarte personale, ce se raportează permanent la lecturi sau la o cunoaștere artistică bogată ori, uneori, pun în relief o gândire estetică originală. În *Memorial (Note de drum din Spania)* (1930) Mihai Ralea reflectează asupra conceptului de pitoresc: „Sentimentul naturii nu e acela al pitorescului. Acela e luat din artă. E sentimentul panteistic și senzual al vieții, al densității și prospețimii aerului”. El vizitează Spania cu un ochi proaspăt, descoperind în mod esențial o țară a sentimentelor. Într-o viziune informată de reflecțiile lui Ortega y Gasset și Unamuno, Spania îi pare „în afara Europei” prin conservatorism, religiozitate și pasionalitate. Ralea crede că spaniolii sunt „un amestec de bigotism, pasiune și senzualitate”. Un fenomen unic deci, sfâșiat între două constante nu doar culturale, ci și sufletești, întruchipate de către Velásquez și El Greco. Aceeași capacitate de a găsi formule fericite pentru a defini spiritul unui popor în *Nord–Sud (Egipt, Olanda, Anglia, Spania)* (1945), cu un plus în știința de a prinde în ramă fizionomia unui popor. Există la Ralea, într-o epocă puternic ideologizată oficial, și tipul de **j.c.** cu interpretări deformate a unor realități, ca în volumul *Extremul Occident (Note de drum din Antile, California, Canada)* (1955). Într-o călătorie din 1931 în Italia Tudor Vianu studiază „psihologia feericului” în Veneția, care i se pare o „cetate a iluziei”. Vianu oferă cea mai bună definiție a călătoriei intelectuale: „joc al afinităților elective, un excitant al imaginației și al memoriei ereditare a spiritului cultivat, probând în om supelețea și universalitatea culturii lui. Nu călătorim pentru a ne instrui, cât pentru a ne regăsi în posibilitățile noastre tainice și multiple”. În Grecia Al. Rosetti trăiește extaze intelectuale discrete, de o intensitate cenzurată: „uitând ora și clipa, căutam să prind, atunci când foșnetul crăcilor amuțea, însuși freamătul sferelor”. Sunt reflecții de verificat într-o serie de cărți din anii ’60–’80, cu un registru de țări și oameni pe care Rosetti îl amplifică mereu. Și Camil Petrescu, în *Rapid Constantinopol–Bioram. Simplu itinerar pentru uzul bucureștenilor* (1933), confirmă că o călătorie poate fi un vehicul al inteligenței, o formă a cunoașterii, permițând incursiuni în istoria și în

geografia umană, în spiritul unui peisaj, dar și în propria memorie afectivă. Mărturisind o profundă antipatie față de excursionismul modern („Nu-mi plac deloc călătoriile. Sunt superficiale toate și vulgare ca niște vise ratate”), el are o cu totul altă abordare și, la Istanbul, de pildă, întreprinde o analiză subtilă a specificului local, înțeles ca atitudine fatalistă față de istorie, fanatism religios, neîncredere în rațiune, și se declară interesat doar de „frumusețea din cunoaștere”, și nicicum de convenționala splendoare orientală „decorativă”. Un statut aparte au în interbelic călătoriile-manifest, purtând o agendă politică și, nu în puține cazuri, având un potențial literar înnoitor, sesizabil în scrieri, fie că sunt un **j.c.** direct, fie unul indirect. Nu întâmplător, cele mai multe dintre acestea aparțin membrilor Tinerei Generații a anilor ’30. Mircea Eliade își editează jurnalul din perioada șederii în India în volumele *India* (1934) și *Șantier* (1935). Autorul, un împătimit al ideii de autenticitate, își exprimă primul neîncrederea în tipul de literatură în care se înscrie experiența unei călătorii: „Nu cred prea mult în literatura de călătorii. Omul în general vede mai puțin exact decât optimismul nostru ne îndeamnă să credem […]. Întemeiați pe fapte, mai mulți oameni pot avea dreptate simultan, deși oferă imagini deosebite”. Deși peregrinează în patria exotismului, autorul evită pitorescul și aventura, propunând un jurnal intelectual și o matură analiză culturală. India lui Eliade este o țară simultan străveche și frământată de convulsiile modernității. În *Șantier* el propune formula „romanului indirect”, de fapt alt nume pentru jurnalul comentat post-factum de autor, după modelul lui André Gide. Comentariile aduc nuanțe, clarificări adesea polemice, revizitări critice ale propriei experiențe indiene. Simetric călătoriei în Orientul îndepărtat a lui Eliade, Petru Comarnescu, colegul său de generație, voiajează în Statele Unite ale Americii, publicându-și prima carte, *America văzută de un tânăr de azi*, în 1934. În această carte-manifest Comarnescu polemizează timid cu aprehensiunile europene față de Lumea Nouă, descriind locuri și desprinzând tipuri din viața socială a Americii care justifică nu doar existența unui tip nou de „lume”, ci și triumful său necesar în viitor. În anii 1920–1930 câțiva călători români deschid orizonturi noi cu implicații politice majore. Astfel, în *Confession pour vaincus*, secțiunea pe care o semnează în cartea *Vers l’autre flamme* (1929), Panait Istrati, povestitorul unor ample vagabondaje în bazinul Mediteranei, relatează propria călătorie în Uniunea Sovietică din 1927–1929, unde este martor la abuzuri revoltătoare; cartea fixează un reper în istoria dezvrăjirii Occidentului de farmecul utopiei comuniste. Ceva mai târziu, în 1934, Al. Sahia va prefigura, prin *URSS azi*, realitatea propagandistică a cărții de călătorie în timpul stalinismului românesc. Focalizată de data aceasta pe realități din țară, o importantă scriere, mai apropiată însă de reportaj decât de **j.c.**, este *Țări de piatră, de foc și de pământ* (1939) a lui Geo Bogza, o reluare cu sens opus a excursiei ideologice întreprinse de Al. Vlahuță la 1900 de-a lungul granițelor țării, deplasată acum în regiunile sărace din teritoriile recent intrate în componența României Mari: Țara Moților, Dobrogea, și îndeosebi Cadrilaterul, o „Sahară” în Europa, și Basarabia târgurilor de provincie. Este o pledoarie împotriva nedreptății sociale susținută patetic, documentată, analizată în ipostaze dramatice. E concomitent o ilustrare a avatarului modern al călătoriei romantice.

Odată cu venirea comunismului în România, specificul **j.c.** devine, aproape imediat, altul. Angelo Mitchievici observă că „experiența deplasării în URSS impune un alt mod de a călători, înlocuind vechea paradigmă viatică cu alte tipuri de călătorie, călătoria statistică, călătoria-hagialâc, călătoria-delegație, ale cărei repere sunt circumscrise unui proiect ideologic vast, vizând modelarea și modificarea realității în spiritul utopiei sovietice”. Se succedă astfel numeroase scrieri cu scop propagandistic transparent, printre care Ion Pas, *Noi în URSS. Kiev, Moscova, Leningrad* (1947), Zaharia Stancu, *Călătorind prin URSS* (1950), Petru Dumitriu, *Pentru demnitatea și fericirea oamenilor (Note dintr-o călătorie în Uniunea Sovietică)* (1954), Geo Bogza, *Meridiane sovietice* (1953), Demostene Botez, *Prin URSS* (1962), Cezar Petrescu, *Însemnări de călător, reflecții de scriitor* (1958) ș.a. Un caz cu totul particular îl reprezintă scrierea lui G. Călinescu *Kiev–Moscova–Leningrad* (1949), care poate fi citită ca un efort al autorului de a se sustrage, într-o manieră în parte conformistă, obligației net propagandistice, menținând independența de spirit a intelectualului capabil de disocieri nuanțate: „Impresiile de față nu sunt reportaje, ci proiecții ale subiectului meu cu prilejul unei treceri corporale prin Uniunea Sovietică […]. Am scris un

eseu, adică o ipoteză”. Spre exemplu, în Rusia el face considerații de filosofie a stilului în maniera lui Hermann von Keyserling: „Dilatația orizontală este fenomenul geografic rus cel mai caracteristic”. În Moscova se lasă fascinat mai ales de realizările artei decorative a vechiului regim, făcând aluzii la stări de fapt recente din țările ocupate de sovietici, sărăcia și abuzurile din 1944–1945. Mai puține libertăți, același efort de păstrare a altitudinii intelectuale totuși și cu o pliere mai accentuată pe tiparul ideologic al epocii, se observă în altă carte a lui Călinescu, *Am fost în China nouă* (1955). Începând cu anii ’60, în literatura română revin tipologiile active ale genului din interbelic. În condițiile recâștigării unor prerogative de autonomie a lumii literare, jurnalul de călătorie redevine o formă literară prestigioasă. A.E. Baconsky publică în 1968 dipticul *Remember*, alcătuit din volumele *Jurnal de călătorie* și *Fals jurnal de călătorie*, preluând aprehensiunile lui Mircea Eliade față de tradiția literară: „autorul nu se mai simte în stare să caligrafieze un *Jurnal de călătorie* – și paginile de față o ilustrează, lipsite cum sunt de echilibrul și seninătatea prezumată a genului”. Călătorind în Bulgaria, Coreea, Uniunea Sovietică, Austria, Elveția, Franța și Italia, Baconsky notează impresii noroase, melancolice, observații estetizante, mai puțin preocupate de exterior și mai mult de răsfrângerea interioară a imaginilor. Simptomatic, la Paris călătorul caută impresia lirică, transformându-se el însuși într-un personaj dintr-o pagină literară: „O prezență la fel de obscură, de nedefinită, un pieton inexplicabil pe vreme de noapte și de ploaie, trecând fără grabă pe străzi aproape pustii”. Cel mai important reprezentant al acestui tip de jurnal, care face din călător un personaj reflexiv, întors spre sine, și a cărui operă este construită în bună parte din literatură a călătoriei este Octavian Paler. Eseist pe temele singurătății, ale deliberării morale și ale libertății artei, Paler întâlnește pe toate meridianele răsfrângeri ale propriilor preocupări intelectuale, descriind călătoria ca pe o formă de autoscopie. Influențat poate de André Malraux din *Antimemorii*, Paler afirmă că detestă „literatura slujnică a lui Hermes”, pe care o echivalează cu „proza pliantelor turistice”. În *Drumuri din memorie. Egipt, Grecia* (1972) și în *Drumuri prin memorie. Italia* (1974), sau în *Mitologii subiective* (1975), confesându-se, confirmă cu fiecare pelerinaj, o credință: „În fond, sunt un anticălător [...]. Oricât aș invidia la alții plăcerea de a umbla prin lume, pentru mine aproape orice călătorie rămâne o boală temporarară a memoriei [...] din destinul lui Ulise rețin numai Ithaca”. În Egipt, Italia sau în Grecia, călătorul se vede interogat de umbre, asaltat de mituri și de întrebări, mereu parcă somat să le pună într-o ecuație morală. Formula stilistică se precizează și compozițional în *Caminante. Jurnal (și contrajurnal) mexican* (1980), unde paginile de „contrajurnal”, individualizate grafic, recuperează ceea ce jurnalul propriu-zis al călătoriei pare să excludă; alternează, astfel, observația cu reflecția. Temele acestui contrajurnal pot fi considerate sărbătoarea, mitul și simbolul, apa, vegetația, curajul, machismul, speranța, dragostea, tradiția, iluzia, scepticismul, tot atâtea repere pe traseul unei desfășurări eseistice obsedate de interioritate. Astfel practicat, **j.c.** traversează o criză, deoarece se ridică împotriva a ceea ce, tradițional, reprezintă esența sa. În același spirit, Paler a scris și jurnale lipsite de evenimente, cum este cel intitulat *Aventuri solitare. Două jurnale și un contrajurnal* (1996). Un alt tip de călătorie ilustrează și teoretizează Adrian Marino. Încă din *¡Ole! España* (1974) și *Carnete europene* (1976), având subtitlul *Însemnare a călătoriei mele făcută în anii 1969–1975*, Marino cere „asumarea și în același timp depășirea a ceea ce aș numi complexul Dinicu Golescu”, al călătoriei de învățătură și luare-aminte, propunând figura unui intelectual proeuropean, care nu crede în importanța granițelor și trăiește o aventură intelectuală proprie, fără sentimentul inferiorității culturale. El vede **j.c.** ca „un seismograf spiritual, uneori destul de agitat, de o anume vibrație și fervoare, care transcrie concluziile, ideile principale și tensiunea unor adevărate acte de cunoaștere, dublate de un permanent examen de conștiință”. Călător la diferite congrese științifice, universități și biblioteci din Spania, Franța, Italia, Elveția, Marino indexează fără complexe realitatea culturală pe care o observă. Prinse în efortul său pedagogic, cărțile *Prezențe românești și realități europene* (1978) și *Evadări în lumea liberă* (1993) devin peripluri programatice, proiecte de europenizare, inventare de informații, mai puțin relevante ca literatură. O călătorie mai plină de nerv și de nuanțări critice este cea a lui Romulus Rusan în Statele Unite (*America ogarului cenușiu*, 1977), Lumea Nouă cu care vine în contact producându-i uimire și uneori chiar stupoare. Spre o mult mai veche și mai apropiată

civilizație, Antichitatea europeană, duc notațiile din *O călătorie spre marea interioară* (I–III, 1986–1990). Dintre numeroasele **j.c.** sau consemnând stagii de studiu ori șederea temporară în străinătate publicate în anii 1970–1980, se distinge cel al lui Eugen Simion, *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* (1977), jurnal al unui sejur academic în capitala Franței, implicând poziționarea unui intelectual român față de Europa și momentele ei de tensiune politică, socială, diaristul dezvăluindu-se cu timiditățile și complexele sale. Este și un jurnal intelectual al dezvrăjirii de mitologia Parisului, readus în concretețea zilei și de vizitarea unor mari umbre ale orașului. Și într-un „jurnal german", editat în 1985, Eugen Simion comentează cu disponibilitate intelectuală și chiar afectivă fațetele unei lumi diferite de cea franceză. După 1989 tipologia **j.c.** nu se înnoiește considerabil. Totuși, o categorie inedită este aceea a jurnalului întoarcerii celor plecați din țară în timpul dictaturii, aici înscriindu-se două realizări majore ale genului. Primul cronologic este Andrei Codrescu, cu *The Hole in the Flag. A Romanian Exile's Story of Return and Revolution*, carte publicată la New York în 1991. Poet afirmat în Statele Unite încă de la începutul anilor '70, după ce părăsise România în 1965, Andrei Codrescu s-a întors, ca reporter, chiar în momentele Revoluției din decembrie 1989, putând astfel să constate abundența de zvonuri, mitologiile active și adversitățile, conflictele generate de starea anterioară și de cea prezentă a țării. Gaura din steagul revoluționar devine un simbol pe care cel plecat de mult îl asimilează, salutar, imaginii proprii despre patrie. O altă carte-eveniment este *Întoarcerea huliganului* de Norman Manea (2003), relatând revenirea în 1997 la București a scriitorului exilat în 1988 în Statele Unite ale Americii, după o etapă în Germania, întâlnirea cu vechi prieteni, adversari și cu umbre ale celor dispăruți, de fapt cu o lume pe care și-ar dori să o uite. Scriitorul face și un excurs prin propriul trecut, revizitând imagini din copilărie (Transnistria) și de la maturitate (comunismul românesc), singura pe care nu o poate uita. O carte simptomatică pentru noile realități, într-o măsură asimilabilă diaristicii, este și *Adio, adio, patria mea cu î din i, cu â din a* de Radu Pavel Gheo (2003), descriind emigrarea în America a unei perechi de tineri intelectuali români, alungați de neajunsurile materiale și de sentimentul lipsei solidarității sociale, dar întorși numai după un an. Adaptarea la realitatea cotidiană a Statelor Unite este dificilă din cauza numeroaselor disparități resimțite de orice european. Relatarea este alertă, plină de observații prețioase și pline de umor, ducând nu la reportaj, ci la un excurs imagologic și o analiză a mentalității migrantului est-european. O călătorie culturală în Japonia au întreprins Roxana Ghiță și Cătălin Ghiță. În cartea lor, *Darurile zeiței Amaterasu* (2008), imaginea țării de la Soare Răsare este filtrată nu doar prin mitologia exotismului cultural, ci și prin ceea ce oferă ca instrument de cunoaștere semiotica barthesiană.

Repere bibliografice: Edgar Papu, *Călătoriile Renașterii și noi structuri literare*, București, 1967; Silvian Iosifescu, *Literatura de frontieră*, București, 1971, *169–202*; Marian Popa, *Călătoriile epocii romantice*, București, 1972; Zaciu, *Ordinea*, *140–158*; Andrei Cornea, *De la portulan la vederea turistică*, București, 1977, *15–26*; Popa, *Tectonica*, *260–275*; *Drumuri și zări. Antologie a prozei românești de călătorie*, îngr. Ștefan Cazimir, Viorica Diaconescu, Florin Manolescu, Alexandru Melian și Petre Nicolau, pref. Ștefan Cazimir, București, 1982; *Călători români în Africa*, îngr. și pref. Mircea Anghelescu, București, 1983; Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar*, București, 1993; *Scriitori români călători în Japonia*, îngr. Florin Vasiliu și Lucia Vasiliu, introd. Florin Vasiliu, București, 1999; *Scriitori români peregrini*, îngr. Henri Zalis și Silviu Badia, București, 2000; Simion, *Ficțiunea*, I, *179–186*, *passim*; *Călători români în Grecia*, îngr. și pref. Georgeta Filitti, București, 2004; *Nonfictional Romantic Prose*, îngr. Steven Sondrup și Virgil Nemoianu, Amsterdam, 2004; *Under Eastern Eyes. A Comparative Introduction to East-European Travel Writing on Europe*, îngr. Wendy Bracewell și Alex Drace-Francis, Budapesta, 2008; Anghelescu, *Mistificțiuni*, *48–57*; *Identitate de frontieră în Europa lărgită. Perspective comparate*, coordonator Romanița Constantinescu, Iași, 2008, *123–151*, *199–224*; Romanița Constantinescu, *Pași pe graniță. Studii despre imaginarul românesc al frontierei*, Iași, 2009, *78–84*, *203–211*; *Romantism și modernitate*, coordonatori Andi Mihalache și Alexandru Istrate, Iași, 2009, *23–112*; Angelo Mitchievici, *Umbrele Paradisului. Scriitori români și francezi în Uniunea Sovietică*, pref. Vladimir Tismăneanu, București, 2011, *15–88*. ***D.Mn.***

JURNAL INTIM. Socotit multă vreme un gen minor, **j.i.** este disputat și azi de criticii și teoreticienii literaturii, care nu cad de acord asupra literaturității lui. G. Călinescu îl considera „o prostie", în timp ce Eugen Ionescu crede că este „mai interesant, mai expresiv decât o operă de artă". De abia în ultima jumătate de veac diarismul sau, cum îi spune Jean

Rousset, intimismul este acceptat în literatură și este judecat ca atare, ca o operă valabilă în sine, nu numai ca o scriere de însoțire a operei literare propriu-zise a unui autor. A apărut, ca specie a literaturii subiective târziu, într-o formă autonomă. Cei care s-au ocupat de cronologia și structura diarismului sunt de părere că primul **j.i.** notabil este acela scris de Samuel Pepys, funcționar la Amiralitatea Britanică. Pepys are 27 de ani în 1660, când începe și notează în caietele sale secrete, cu grijă să nu fie descoperit de soția sa, femeie curioasă și răzbunătoare. Scrie dimineața acasă sau în timpul zilei la birou, marcând de fiecare dată anul, luna și ziua, uneori locul (de exemplu, la 4 iulie 1663: „sculat pe la ora cinci și, după ce am pus ordine în jurnal, am plecat la birou, să-mi văd de treburi"). Este stilul obișnuit, de a întregistra istoria măruntă a cotidianității, fără pretenții de a face literatură. Despre „clauza cotidianității" a vorbit Maurice Blanchot (*Le Livre à venir*), considerând-o esențială pentru determinarea genului diaristic ca atare. Secretarul Amiralității este un om prudent, se teme nu numai de nevastă, dar și de alții, așa că își ia măsuri suplimentare de clandestinitate. Utilizează o stenografie specială, folosește în frază cuvinte latine, spaniole, franțuzești, mai ales când e vorba de infidelitățile sale conjugale. Secretul, confidențialitatea scriiturii intime, în fine clandestinitatea reprezintă, iarăși, caracteristici ale intimismului. Pepys le intuiește și le folosește, deja, la 1660. Mai este ceva, semnificativ, ce știe să facă Pepys: el nu ține un jurnal ca să facă literatură, ci – cum zice mai târziu Julien Green, comentând chiar jurnalul lui Pepys – notează ca „să imobilizeze trecutul". Este unul din rosturile genului ca atare: a nu lăsa istoria mică să se piardă, a nu lăsa trecutul să intre în neant, a nu periclita istoria unei vieți mărunte etc. Jurnalul lui a fost descoperit în 1825 în biblioteca din Cambridge de John Smith, care dă și prima ediție (incompletă). În concluzie: Pepys acoperă, cu unele excepții, cam toate cauzalitățile și caracteristicile, inclusiv faptul că **j.i.** stă multă vreme, uneori secole, ascuns într-o arhivă până îl găsește cineva. Fragmente au fost descoperite și în scrierile memorialistice mai vechi, dar ele nu sunt decât accidente. Intimismul ca atare sau, mai exact, conștiința intimismului în literatură apare la începutul secolului al XIX-lea și adevărații fondatori sunt Maine de Biran, Stendhal, Benjamin Constant, mai târziu H.-F. Amiel. Secolul al XIX-lea poate fi socotit, din acest punct de vedere, nu numai secolul romantismului, dar și un secol al diarismului. În privința acestei explozii a subiectivității la 1800, ipotezele avansate de-a lungul timpului de istoricii genului sunt, pe scurt, următoarele: 1. Apariția unei noi filosofii de existență și, în interiorul ei, o filosofie despre om, despre personalitatea și libertățile lui. El simte nevoia să exprime sentimentul unicității în lume și al personalității sale inconfundabile. Era „intimismului" începe. 2. Béatrice Didier (*Le Journal intime,* 1976, 2002) susține că primele încercări de **j.i.** constituie opera micii nobilimi și a burgheziei care vor, în acest fel, să manifeste dorința lor de afirmare socială. Nedesprins încă de placenta cronicii obiective, exterioare, avea rolul să înregistreze bilanțul micii proprietăți sau al căminului. Între rubricile sănătate, avere, starea vremii și ocupațiile curente, el ține socotelile familiei. Exemplul elocvent ar putea fi, după părerea cercetătoarei pariziene, chiar condica lui Samuel Pepys. Béatrice Didier are și nu are dreptate în privința funcționarului de la Amiralitatea Britanică. El își numără banii, face bilanțuri anuale, înregistrează tot ceea ce intră și iese din casă, face scandal când nevasta este mână spartă, dar nu se rezumă la atât. Jurnalul său este doar în ultimul rând un registru de casă. Este, înainte de orice, o cronică a vieții autorului, o cronică a cotidianității, și acest fapt uluitor se petrece la 1660. Se poate spune că ingeniosul și ușor cinicul Samuel Pepys inventează fără să știe un gen literar pentru a satisface orgoliul său și ca să împiedice ingrata posteritate să-l uite. Cu aproape 150 de ani înaintea lui Stendhal și Benjamin Constant, funcționarul londonez descoperise posibilitățile scriiturii intime. Diferența este că nu știe s-o valorifice public. 3. Criza modelelor literaturii și, cu precădere, criza romanului epistolar. 4. Individualizarea confesiunii, în genere, și apropierea ei de experiența interioară și de formele banale ale existenței. Confesiunea se transformă repede (prin Maine de Biran) într-un studiu al vieții interioare, o cunoaștere de sine metodică. 5. Scriitura intimă, deja practicată de Restif de la Bretonne, Joseph Joubert, M-me de Staël, începe să-și delimiteze domeniul și să-și formuleze propria strategie. După 1860 ea devine, în Franța cel puțin, o practică literară aproape publică, după ce, câteva decenii, își făcuse ucenicia în clandestinitate. 6. Emergența **j.i.** nu este fără legătură cu apariția sensibilității romantice, care se bazează pe cultul

eului și pe o filosofie de existență fundamentată pe ideea de unicitate a omului în univers. 7. În fine, genul diaristic este facilitat, încurajat, determinat de încercarea ideologilor (P.-J.-G. Cabanis, Destutt de Tracy), ieșiți din empirismul lui John Locke, de a fonda o știință nouă despre om, cum se vede clar și din jurnalul lui Maine de Biran, el însuși membru activ al acestei școli de filosofie. Știința stimulează introspecția vieții interioare și, în cele din urmă, descoperirea individualității. Alain Girard fixează momentul apariției și expasiunii **j.i.** „la sfârșitul unei lumi și la începutul alteia”, fiind „rezultatul unei întâlniri între două curente dominante care impregnează gândirea și sensibilitatea epocii”. Sigur este că întemeietorii „intimismului” sau, cu un termen luat din Roland Barthes, „logotheții” genului (Maine de Biran, Benjamin Constant, Stendhal) țin **j.i.** strict secrete și își creează propriile reguli, fără a avea modele și fără a se gândi să le valorifice literar. Ele rămân necunoscute o jumătate de secol și chiar mai mult timp. Primele extrase din Maine de Biran încep să apară în 1845, textul lui Benjamin Constant este cunoscut de abia în 1861, cel al lui Stendhal în 1888, Delacroix este descoperit ca diarist în 1893, Jules Michelet în 1884, Alfred de Vigny în 1866. Amiel începe să scrie târziu, iar prima selecție din jurnalul său apare în 1882. Apăruse între timp jurnalul lui Byron și începuse deja să se manifeste moda caietelor și a **j.i.** mistificate (Joseph Delorme, inventat de Sainte-Beuve). Apare o nouă generație de diariști: Maurice de Guérin (care ține *Caietul verde* în anii 1823–1835), Vigny (*Journal d’un poète,* 1823–1836), Jules Michelet (1820–1823 și 1828–1874), în fine, în 1851, frații Goncourt încep cronica vieții literare pariziene, primele trei volume fiind tipărite în 1887, următoarele până în 1896. **J.i.** devine public și caută succesul, ca oricare altă specie literară. Este drept că, sub această formă, se folosește de o parte din convențiile literaturii. De abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea intimismul intră propriu-zis în conștiința literaturii și începe să-și fabrice modelele de care are nevoie.

Și rădăcinile **j.i.** românesc trebuie căutate în cronici și în notele de călătorie, genuri cu tradiție. Rudimente se află la cronicarii moldoveni și munteni, în fragmentele în care, părăsind pentru moment relatarea evenimentelor din trecut, ei își ridică ochii de pe documente pentru a nota un suspin și a exprima o neliniște personală. Este, apoi, excepționalul *Jurnal de călătorie în China* scris de spătarul Nicolae Milescu în altă limbă; în genere, **j.i.** românesc este anticipat de memorialele de călătorie, precum *Însemnarea călătoriii mele* din 1826 a lui Dinicu Golescu. În măsura în care acestea spun ceva și despre omul care scrie și manifestă o conștiință a personalității lui, ele vin în atingere cu genul diaristic. În 1836 Timotei Cipariu trece munții în Țara Românească și, cu această ocazie, înregistrează în carnetele sale impresiile și întâmplările zilnice. Merge apoi la Roma și face același lucru, cu gândul că însemnările sale vor fi citite de prietenii ardeleni, dornici ca și el să cunoască originile romanității. Cipariu își datează cu grijă fragmentele și are un simț al concretului în descriere care-l apropie de stilul diaristic. Nu uită să noteze, de pildă, că este „pișcat” de păduchi în hoteluri și că bucureștenii, deși au „frumusețea voroavei” mai mult decât alți români, fac și ei greșeli de gramatică. Despre sine vorbește mai puțin, se plânge doar că „nu-i ajunge timpul” și că nu-l ajută totdeauna nici limba să exprime toate pe care le vede, le aude și le gândește. Jurnalul lui nu-i încă un **j.i.**, este mai aproape de ceea ce în epocă se cheamă memorial, o rudă nu foarte îndepărtată a genului diaristic. Deocamdată se poate afirma că primul **j.i.**, în adevăratul sens al cuvântului, îl scrie în limba română C. A. Rosetti în anii ’40 ai secolului al XIX-lea. Textul a zăcut multă vreme în arhivele familiei și a fost publicat, integral, de abia în epoca noastră. Junele revoluționar valah ține cu oarecare regularitate, între 1844 și 1857, un jurnal din care se poate deduce că are un foarte acut simț al „geniului” său. Este sincer, este haotic, este teatral și nu uită să scrie lucruri dezagreabile despre amicii săi

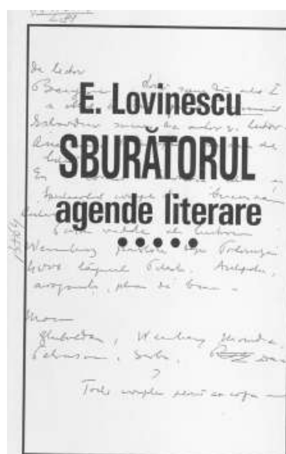
valahi, aflați ca și el la Paris. Narațiunea fragmentară, acut subiectivă, impune, totuși, un personaj și are câteva caracteristici proprii genului. Cu zece ani mai târziu (1855), un alt tânăr român, aflat la studii la Viena, începe să țină un **j.i.** și-l va ține cu oarecare întreruperi până la sfârșitul vieții. Este Titu Maiorescu, iar *Însemnările zilnice*, publicate în anii '30 ai secolului al XX-lea, vor deveni un punct de referință într-o literatură în care criticii literari au fost mai totdeauna neîncrezători în acest gen literar bastard. Maiorescu are, încă din adolescență, conștiința valorii sale și notează în caiete secrete nu atât pentru a-și aduce aminte, mai târziu, de evenimentele vieții lui, cât pentru a lăsa un document despre sine. Din cercul Junimii se mai ivește un diarist. Acesta este Iacob Negruzzi. El începe un jurnal la 1 decembrie 1861, la Berlin, unde se află la studii, și-l încheie la 26 februarie 1864, când se întoarce în țară. Înregistrează în acest „Tagebuch" lecturile pe care le face, amorurile pe care le schimbă des, petrecerile studențești, inclusiv libațiile care-i plac mult. Este scris în nemțește, în stil anecdotier, cu umor. A fost descoperit de abia în 1980 de Dan Mănucă și tradus de Horst Fassel. Este limpede că românii se apucă să scrie **j.i.** sub influența spiritului vremii și în condiții speciale. Mai toți diariștii întemeietori sunt la studii în străinătate sau călătoresc și simt nevoia să marcheze existența lor printre străini. Vasile Alecsandri, care este un spirit sedentar, călătorește totuși mult, și nu numai în Franța și în Italia, ci și în nordul Africii. Notează ceea ce descoperă și, în narațiunea descriptivă, nu se ignoră pe sine. La Tanger „se coace în piele" și este melancolic. Când descoperă apa se liniștește. Mănâncă la răcoare pui de găină rumen, cașcaval de Olanda, gustă dintr-o butelcă de Xeres, apoi se lasă în cheful țigaretelor. E un călător comod și caută mereu o masă bună, un loc de dormit acceptabil și o priveliște frumoasă. Alecsandri își povestește călătoriile și tempereazăsenzaționalul. Este un călător școlit, bucuros dar nu pasionat. Este un spirit sedentar ca toți călătorii români din secolul al XIX-lea – cum observa Mircea Zaciu –, îmbufnat că a fost scos din tabieturile lui. Mihail Kogălniceanu este un observator mai acut. El prefigurează un stil al călătoriei care se va regăsi, mai târziu, la Mihai Ralea și, în parte, la G. Călinescu. Nu caută pitorescul peisajului, ci un stil al culturii. Bucătăria, moda, politețea, strada sunt raportate la un stil unic și unitar. În Spania

Kogălniceanu descoperă „privirea particulară" și pune în relație faptele vieții cu modelele culturii. El lasă impresia că nu voiajează decât însoțit de un număr de cărți. Citează, își confruntă impresiile, judecă pe cei care au scris înaintea lui, e mulțumit, e liric („îmi place și iar îmi place"), compară pe spanioli cu francezii și germanii și, la urmă, prinde totul într-o pagină de mare prozator: „În Spania un străin, să aibă bună recomandație, nu are să se ocupe de nimică. Persoana cărui ești recomandat, dacă este o serbare, o cursă, un bal, vine singur, te înștiințează dinainte, la vreme, te ia în trăsura sa, te duce, te readuce. Îți dă bileturi pentru tauri, balet, curse, teatru, muzee. Care din care se silește să te înglendisască. Cele mai multe ori însă străinul este ingrat, și, în loc de bine, zice răul. Madrileanul însă nu se descurajează și urmează virtutea ospitalieră, pentru că o consideră o virtute strămoșească, ce, ca o avere, trebuie să o lase intactă urmașilor". Apoi face o observație de altă natură: „Această conversație alcătuită de nimicuri, ce se schimbă în mică formă, ce sare de pe o floare pe alta, ce se mulțumește cu o nimică, se înalță până la sublim, adoarme ca leul spre a reînvia și a se înălța până la cer, nu se găsește în Madrid". Al treilea tip de călător în secolul al XIX-lea este Ion Codru-Drăgușanu. Mai mobil, mai detașat decât alții, „peregrinul transilvan" vede repede și cârtește mult. E un moralist cu gustul aventurii. Nu caută stilul existenței, ca reflex al unui stil de cultură, el studiază „caracteriul poporului". „Îmi place a mă amesteca în popor, pretotindeni unde se află grămădit, ca să-i cunosc moravurile" – scrie el. Le află, uneori, în bucătărie: „Cuina francescă în adevăr e escelinte, dară pânea în genere nu e sărată de ajuns, pentru

că nu se sară ca la noi cu sară gemă, căci în Francia e puțină, ci cu sare marină ce are gustul fad, apoi bucatele după gustul lor caut să le mănânci mai reci, altmintre te fac mocan, ca pre maghiarul nostru. Francul nu poate pricepe că și alte popoare ar avea ceva bun, cel puțin ceva mai bun ca el, așa e de fanfarun". Dinicu Golescu este speriat și umilit, complexat, rareori ironic (cârtește cu fereală, dând sentimentul că-și duce mâna la gură când spune ceva de rău despre națiile pe care le vizitează), mai totdeauna înspăimântat de ceea ce a lăsat în urmă și uluit de ceea ce vede în față. E tipul călătorului sedentar, jeluitor și pasionat. Kogălniceanu poartă cu sine un simț al confortului și o sensibilitate hrănită de cultură. E tipul călătorului intelectual, tot sedentar, însă avizat, intrat în alt ciclu de civilizație. El redescoperă lumea pe care o descoperise, întâi, în cărți. Cum se spune, caută ceea ce deja știe. Călătorul este un eseist, un prozator pentru care detaliul intră într-o formă de existență și de cultură. Un simțualist care știe să trăiască și o minte ageră care știe să disocieze. Gastronomia și catedrala din mijlocul orașului îi stimulează, în egală măsură, o judecată despre stilul unei națiuni. Ion Codru-Drăgușanu este cel dintâi călător român care nu mai are o mentalitate de sedentar supărat că este pus (de soartă, de interese) pe drumuri. Călătorește din plăcere și este mereu bucuros să treacă dintr-un loc în altul. Dinicu Golescu întreprinde, ca și clasicii, o călătorie unică (chiar dacă, în realitate, a mers cam de trei ori în Occident). E călătoria vieții lui și din ea se întoarce alt om. Cazul cel mai cunoscut este acela al lui Montaigne: a plecat de acasă o singură dată după îndelungi pregătiri și la întoarcere a scris cartea a treia din *Eseuri*. Tot astfel Golescu; nu are psihologie de călător, nu-i plac drumurile, e bucuros să vadă altă lume, dar gândul lui e tot acasă. Ion Codru-Drăgușanu este, dimpotrivă, un spirit migrator, nu are astâmpăr, nu are complexe, se preface și își dă pe față (în scris) prefăcătoria. Neastâmpărul lui indică un alt stil de a călători într-un veac de sedentari: stilul unui moralist bârfitor, cu temperamentul iute. Un **j.i.** în interiorul unui memorial de călătorie. Un memorial de călătorie poate fi și acela lăsat de studentul maramureșean Ioan Artemie Anderco, publicat de N. Iorga în 1934. Anderco are 30 de ani și o fire romantică. Ajungând în Italia, are „impresii de plăcere sublimă, produse de natură, geniu și artă". Cade în extaz în fața femeii italience și visează

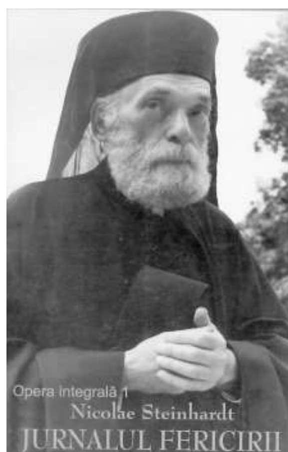

la un amor conjugal. Memorialul lui înregistrează nu numai catedralele și carnavalurile, coboară și la micile evenimente zilnice: în tren observă figuri interesante și le desenează în carnetul său, pe stradă stă de vorbă cu vizitiii și le reproduce vorbele șirete. Madame Bretti seamănă cu o oșancă pe care o remarcase mai demult. Diaristul nu ignoră nici viața lui curentă: „Școli, studii, masă, primblare sau teatru, patul: compendiul vieții unui student. Am datina de a mă scula totdeauna cu ziua: iarna pe la șapte, vara pe la cinci. Mă culc în general între zece și douăsprezece. Dorm în mediu opt ore. După observarea mea proprie, este cifra ce convine idiosincrasiei mele, individului mieu. În distribuirile afacerilor mele, observ orariul scolastic: dimineața spital, vizite la patul bolnavilor, de la 9 școală până la 11. Masa. La 1 școală până la 4, de trei ori pe săptămână până la 5. De la 4 la 5 studii până la 6-7, vara până la 8. Prânzul. Primblare sau teatru. Deseară corespondența sau cetitul ziarelor române și italiene". Ajungând la Paris, vizitează Luvrul și visează pe „tătuca" murind și-l podidesc lacrimile. Observă apoi „iuțeala" febrilă a străzii și se gândește cu nostalgie la tihna de acasă. Anderco este un tradiționalist: „Nu voiesc să fiu închis între zidurile înalte ale străzilor, să respir ziua praful, seara gazul lor. Eu voiesc grădina, câmpiile mele...". Într-o condiție de existență relativ asemănătoare se află și tânărul Maiorescu, dar cu altă stare de spirit și cu alte ambiții. Aceasta se observă în *Însemnările* sale, în care se vede obsesia condiției lui de valah. Faptul că însemnările lor intime n-au fost cunoscute decât după un secol și mai bine explică de ce genul diaristic a evoluat atât de lent și s-a afirmat așa de greu în cultura noastră. Se mai

adaugă și ideea sceptică a criticii literare privitoare la valoarea genului ca atare și, totodată, la posibilitatea unei literaturi tinere de a da capodopere în sfera literaturii subiective. Concepție greșită, infirmată de evoluția ulterioară a literaturii. A fost suficient să apară o generație nouă de creatori (generația lui Mircea Eliade) pentru ca acest scepticism să fie spulberat. S-a dovedit că diarismul se poate înțelege bine cu spiritul românesc, nutrit de două surse spirituale: latinitatea și ortodoxia. Istoria acestui gen tânăr nu se oprește însă aici. Abia revelat în anii '30 ai secolului trecut, el intră, după 1945, într-o lungă, nesfârșită clandestinitate. La drept vorbind, o dublă clandestinitate: una care ține de natura lui (gen al confidenței, gen secret) și alta de ordin moral și ideologic pe care i-o impune regimul totalitar, ostil din principiu libertății de confesiune.

O întrebare care revine des când vine vorba de **j.i.**, socotit gen minor, este: de ce ținem un jurnal? Urmată de alta: cine se apucă să noteze în caiete secrete toate nimicurile vieții cotidiene și în ce scop? Dincolo de cauzalitățile generale (circumstanțele existențiale, sensibilitățile, ideologia, spiritul timpului), fiecare individ (scriitor de profesie sau simplu funcționar public) are motivele lui să noteze zilnic pe hârtie ce a făcut ieri și ce face azi, fără să se gândească la literatură. E greu de spus de ce face acest lucru, în fond primejdios și până la urmă inutil. Cineva observă că această *l'écriture du „je"* nu este numai o modă, ci o necesitate a epocii noastre. O dovadă este că toată lumea face azi jurnal. Și îl fac, cu precădere, nu scriitorii, artiștii, în genere, ci oamenii simpli. După o anchetă complexă, Philippe Lejeune (*La Pratique du journal personnel*, 1990) ajunge la concluzia că sunt azi aproape trei milioane de francezi care țin **j.i.**: „Aceasta înseamnă – zice el – că sunt trei milioane de Amiel în Franța, dar sunt, totuși, mulți cei care iau un carnet în mână pentru a nota ceea ce gândesc. Răspunsurile [la întrebările puse] mi se par sincere, căci, din punct de vedere sociologic, nu-i un motiv de laudă să recunoști că ții un jurnal". Fiecare diarist amator are o motivație proprie, așa cum au și așa-numiții diariști-profesioniști. Așadar: câte **j.i.**, atâtea cauzalități, motivații, aspirații, programe, definiții. Pompiliu Constantinescu crede că acesta este „un roman latent" și nu se înșală deloc. Unamuno e de părere că începe să țină un **j.i.** cine dorește să se cunoască pe sine, dar în cele din urmă cunoașterea de sine e „o cercetare a unei ființe străine". Michel Leiris scrie ca să scape de angoasă, iar angoasa îl împiedică să scrie. Cerc vicios. Cei mai mulți văd în confesiune o formă de catharsis: scriu ca să se vindece de ceva, să se purifice. Nu puțini gândesc scriitura intimă ca o ședință de psihanaliză. Se întind singuri pe canapea, își verifică sistematic fantasmele, complexele, iar când nu le găsesc, le inventează. Anaïs Nin, Leiris, chiar Jean-Paul Sartre și Eugène Ionesco fac acest lucru cu vădită abilitate și insistență. Jurnalul personal este, așadar, o expresie a singurătății individului. Marea și mica singurătate. Marcel Proust spune odată că se pot vedea cărțile ca niște copii ai tăcerii sau copii ai singurătății. Parafrazând, **j.i.** sunt operele singurătății, tăcerii, izolării și, nu de puține ori, sunt fiice ale melancoliei, iar diariștii sunt amanți ai solitudinii. În orice text de acest gen se aude un geamăt al ființei speriate. Are dreptate Béatrice Didier să numească diarismul „o transcriere scripturală a strigătului". Este de cele mai multe ori un strigăt de disperare și anunță vacarmul interior al ființei. Cei care vor să transcrie acest vacarm – zicea G. Călinescu, în deriziune – sunt tinerii imberbi și femeile romanțioase. Tineri da, dar nu totdeauna incapabili de marea creație. Când își începe jurnalul, Stendhal are 18 ani, Maiorescu 15, Ion Codru-Drăgușanu 17, Mircea Eliade 13, Iacob Negruzzi 18–19 ani, Galaction 17, Pavel Dan este licean, la fel Octav Șuluțiu. Mihail Sebastian este și el încă elev de liceu când se apucă să noteze în caietul secret, iar Jeni Acterian nu depășise 16 ani când își pune problema dacă trebuie sau nu să țină un **j.i.** Eugen Ionescu mărturisește că a început să-și redacteze memoriile la vârsta de 11

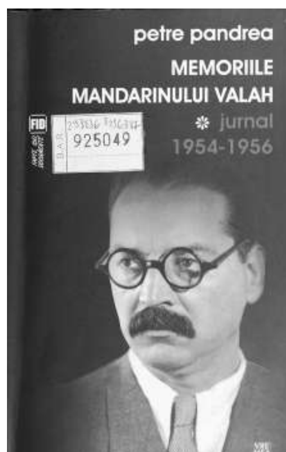
ani (informație de primit cu umorul de rigoare). Mai aproape de noi, Radu Petrescu este în ultima clasă de liceu când redactează cel mai bun jurnal al său (e drept că îl rescrie, de mai multe ori, mai târziu). Dar nu numai adolescenții, tinerii se refugiază în intimism. Alice Voinescu are 44 de ani când notează primele impresii în caietul de taină, iar N. Steinhardt și Ion D. Sîrbu își scriu jurnalele după ce trec prin experiența detenției, când nu mai erau de mult tineri. C. Fântâneru, prozator, eseist din generația lui Mircea Eliade, începe să țină un **j.i.** la 60 de ani (în 1969) în izolarea atroce în care trăiește într-un sat argeșean. Este confesiunea unui om cultivat, sărac, acum, lipit pământului, înfricoșat (este și el o victimă a sistemului totalitar), marginalizat. Singura lui nădejde este literatura. Când primește o pensie modestă de la Uniunea Scriitorilor este realmente fericit. Reîncepe să scrie. Iluzia literaturii reînvie în forță și salvează moral și spiritual pe acest intelectual silit de istorie să se ruralizeze. Detestă iernile țărănești și, în genere, nu are nici un apetit pentru viața agrestă, deși s-a născut și a copilărit la sat. Numai că satul românesc își pierduse între timp miturile și, odată cu ele, veșnicia de care vorbește Lucian Blaga. Iată, dar, că diarismul nu este o vocație în exclusivitate juvenilă. Lui André Gide, Ernst Jünger, Julien Green, Mircea Eliade, Lev Tolstoi, Amiel vocația diaristică le ține tovărășie de la tinerețe până în pragul morții. Rămâne în discuție cealaltă problemă: jurnalul ar fi, de regulă, opera orfanilor, a celibatarilor, văduvelor, ființelor singuratice, a oamenilor nefericiți, prinși într-o situație de existență fără ieșire. Alain Girard, un specialist în problemă, indică pe celibatari și pe orfani ca autori, cu predilecție, de jurnale. Alții spun că femeile, rămase multă vreme singure în cămin, se plictisesc și, pentru a-și înfrânge melancolia, țin jurnale, ceea ce este discutabil. Stendhal, Delacroix, Amiel, Franz Kafka, Søren Kierkegaard, Benjamin Constant, Eugénie Guérin, Gide, Julien Green, Simone de Beauvoir sunt, e drept, celibatari sau în asociații conjugale libere, dar Tolstoi, Jünger, Thomas Mann, Robert Musil, Titu Maiorescu, Gala Galaction, Mircea Eliade, Liviu Rebreanu, Alice Voinescu, Radu Petrescu, Ion D. Sîrbu, Mircea Zaciu și mai toți diariștii români sunt căsătoriți, au familii onorabile sau relații stabile, soțiile lor sunt vigilente, uneori prea vigilente, ca Sofia Andreevna. Ce-i drept, tinerii fără angajamente matrimoniale (ca Eliade în India, Jeni Acterian, Octav Șuluțiu, Mihail Sebastian) se exprimă mai liber și notează în jurnale ceea ce alții evită să spună. Fără un martor indezirabil în preajmă, diaristul nu se teme decât de facilitățile genului. E de văzut și dacă diarismul este o vocație preponderent feminină. E drept că Virginia Woolf, Simone de Beauvoir, Anaïs Nin, Eugénie Guérin, Alice Voinescu, Katherine Mansfield au lăsat **j.i.**, unele remarcabile nu numai ca documente psihologice, ci și ca opere literare subiective, dar trebuie recunoscut faptul că marii diariști, ca și marii gastronomi, provin din rândurile populației masculine: Stendhal, Benjamin Constant, Amiel, Gide, Tolstoi, Jünger, Eliade. Unii trăiesc în exil, alții nu-și părăsesc locul în care s-au născut, unii trec prin crize religioase (ca N. Steinhardt și Alice Voinescu), mulți nu-l caută pe Dumnezeu și se declară fiii armoniei naturale. Gide, Marcel Jouhandeau, Simone de Beauvoir au „gusturi particulare" și își scriu jurnalele în funcție de acest „secret ordonator" (Thomas Mann). Cei mai mulți au însă gusturi normale și nu fac caz, în confesiune, de complicațiile sexuale. Ce-i sigur este că jurnalul devine refugiul „obsesiilor și al dorințelor" (Béatrice Didier), o „scriere taciturnă", cum îi zice Michel Tournier, în fine, o oglindă în care individul se privește, ca Narcis, fără a fi însă totdeauna încântat de ceea ce vede. Mai degrabă este dezamăgit. Mitul lui Narcis, esențial în discursul diaristic, suferă serioase modificări.

Trecând de la cauzele subiective și obiective care pot justifica scriitura intimă și, astfel, **j.i.**, e de văzut care poate fi motivația estetică (literară) a acestui gen neomologat multă vreme de teoria și critica literară și care așteaptă să fie acceptat în salonul mare al literaturii. Mai direct spus: de văzut de ce unii mari scriitori țin jurnal și alții nu. G. Călinescu, care ia în derâdere genul, observă că M. Eminescu, Tudor Arghezi, G. Bacovia, Mihail Sadoveanu n-au lăsat **j.i.** Pot fi reținute câteva justificări date de cei care au ținut **j.i.** și nu le-au distrus înainte de a părăsi viața. Pentru Virginia Woolf scriitura intimă este o „supapă pentru nervi" și „un poligon pentru exerciții de stil", iar pentru Kafka este o salvare. Robert Musil gândește acest tip de text ca „o biografie a ideilor sale" și o anticameră a operei de ficțiune. Paginile sale seamănă, de aceea, cu un imens depozit de materiale ce așteaptă să fie clasate și folosite într-o construcție viitoare. Kafka și foarte mulți alți diariști văd în **j.i.**, înainte de orice, un instrument de cunoaștere: „Cunoașterea

completă de sine însuși; a putea cuprinde întinderea capacităților sale, întocmai cum face o mână care cuprinde o minge”. Un mijloc de cunoaștere de sine, dar și un mijloc de apărare. Apărare prin cunoaștere și, mai ales, apărare prin mărturisire. Diaristul se întinde singur pe faimosul divan și face psihanaliză fără să știe. Psihanaliștii se bizuie enorm pe aceste exerciții voluntare și involuntare. **J.i.** constituie pentru ei o sursă esențială pentru a descoperi complexele individului. Dar genul este justificat și cu argumente mai puțin grave, dar nu mai puțin credibile. Jules Renard scrie ca să se amuze, ca să nu se apuce să scrie o operă majoră care i-ar lua timp și l-ar obosi, pe când **j.i.** nu-i cere decât un eform minim, o oră-două pe zi, și atât. Dar iese ceva ce are „farmecul lucrului neintenționat, natural; nu provoci, ci aștepți”. Părere mai degrabă negativă, justificare ce apără genul indiscret așa cum apără proverbiala funie pe spânzurat. Jules Renard nu-l prea ia în serios din moment ce recunoaște că **j.i.** îl face „steril”, îl „golește pe dinăuntru”. Mai mult, diaristul vorbește de dezgustul, de deprimarea pe care i-o provoacă scrisul. „Mă dezgustă chiar și ce scriu acum” – notează el, ducând, totuși, mai departe textul. Căci se întâmplă un lucru curios cu **j.i.**: el profită și de gusturile și de dezgusturile autorului. Mecanismul este următorul: pe măsură ce dezgustul față de **j.i.** crește, **j.i.** ca atare se constituie, sporește, înaintează. O boală curioasă îl însoțește pe diarist în lucrarea lui („o boală ascunsă”, spune Jules Renard) și ea se vindecă, dacă de vindecare poate fi vorba, printr-o retorică a contestării propriului obiect, o retorică productivă. Ea nu poate fi decât un simptom al unei maladii cunoscute: răul de literatură. Boală ciudată și retorică, bazată pe un paradox. Cu Gide, care încearcă și, în bună parte, reușește să-l aducă la suprafața vieții literare și să-i dea un statut de egalitate cu alte genuri, **j.i.** devine mai ambițios. Vrea să-și depășească limitele și complexele și își fixează, în afara rosturilor obișnuite (martor, confident, depozit al memoriei, instrument moral, remediu contra singurătății etc.), proiecte mai mari. Cunoașterea integrală a ființei, de pildă, și exprimarea totală, sinceră a complexității ființei în mișcare. Destinându-l tiparului, Gide își asumă nu numai curajul de a scrie tot despre sine, dar își asumă și curajul, cu mult mai mare, de a provoca, în viață fiind, prejudecățile, normele morale ale lumii în care s-a format. El a adus „micul infern” la lumina zilei și a legitimat estetic și moral scriitura intimă. „Să îndrăznești să fii tu însuți” este strigătul său de luptă. Este, totodată, regula unui gen literar care iese din clandestinitate și își asumă, ca oricare altul, responsabilitățile și riscurile într-o literatură ce își schimbă mereu modelele. Gide („acest Voltaire al pederastiei”, cum l-a numit cu răutate cineva) fundamentează și estetic **j.i.**, interzicându-i, înainte de orice, frumusețile literaturii. A scrie frumos este pentru el păcatul de moarte. **J.i.** trebuie să fie autentic, nu frumos. Ideea este mai veche. Stendhal refuză să îndrepte o greșeală de limbă în frază pentru a nu diminua spontaneitatea stilului. Gide construiește o estetică în jurul acestei idei și estetica a făcut școală în anii ’20–’30 ai secolului său. Ea a lăsat urme în romanul și în **j.i.** din secolul al XX-lea. Dar chiar în vremea lui Gide și după Gide sunt spirite care se îndoiesc de vitalitatea estetică a genului. Paul Claudel, care ține un **j.i.**, consideră că acesta este „un haos sau, dacă preferați, o debara”. Comparația cu o debara se află și la G. Călinescu. De altfel, este o analogie la îndemână. Virginia Woolf o folosește și ea, în sens pozitiv, atunci când laudă capacitatea **j.i.** de a cuprinde toate subiectele. Și de a scrie despre ele fără cenzură, după chef. „Ce fel de jurnal mi-ar plăcea să scriu? Ceva țesut cu ochiuri largi, dar nu neglijent. Destul de suplu ca să îmbrățișez tot ceea ce grav, lejer sau frumos îmi vine în minte. Mi-ar plăcea să semene cu un birou vechi, adânc, sau cu o mare debara în care să arunci o grămadă de lucruri fără să le examinezi.” Tocmai acest amestec nu-i place lui Călinescu și nu place, în genere, celor care consideră că nimic esențial pentru literatură nu e acolo unde nu este ordine și esență. „Acest gen de depozite”, lăudat de Virginia Woolf, îi trezește criticului estet mefiență, în ciuda teoriei autenticității și a stilului care nu trebuie să abuzeze de „stil”. S-ar putea continua cu exemple în favoarea sau în defavoarea acestui gen apărut la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Importantă e desprinderea unei idei mai generale despre justificarea estetică și despre modul de funcționare a acestui gen aflat până azi și, probabil, încă mult timp de aici înainte într-o zonă a deliberării. Poate nu întâmplător Roland Barthes și-a intitulat scurtele lui reflecții privitoare la codurile **j.i.** chiar așa: *Délibération* (1979, în „Tel Quel”, eseu reprodus în volumul *Le Bruissement de la langue*, 1984). O deliberare scurtă, dar cu

sugestii de luat în seamă despre structura genului și justificarea lui din punctul de vedere al poeticii. Textul începe cu o frază sibilinică: „N-am ținut niciodată un jurnal sau, mai degrabă, n-am știut niciodată dacă trebuie să țin unul. Câteodată încep să scriu, și apoi, foarte repede, abandonez – și totuși, mai târziu, reîncep. Este o dorință ușoară, intermitentă, fără gravitate și fără consistență doctrinală. Cred că pot diagnostica această «boală» a jurnalului în felul următor: o îndoială insolubilă despre valoarea a ceea ce scriu". Gérard Genette a scris un foarte inspirat eseu în legătură cu aceste propoziții, întorcându-le pe toate fețele și dovedind, atât cât este posibil, modul în care ele fundamentează ambiguitatea genului. Barthes se joacă, într-adevăr, cu ezitarea lui în privința **j.i.** și o pune pe toate gamele unei „îndoieli insidioase", cum singur îi zice. A scris, totuși, un mic jurnal (*Journal de deuil*, 26 octombre 1977 – 15 septembre 1979), provocat de un eveniment tragic în biografia sa: dispariția mamei. Adică dispariția unui mit. Speranța lui – incertă – este că există, poate, ceva esențial în aceste însemnări („peut-être un peu d'or"). În **j.i.** intră, în genere, și o anumită plăcere pe care o dă facilitatea scrisului și disponibilitatea subiectului (nu este cazul micului jurnal al lui Barthes). Scriptorul nu mai trebuie să inventeze ceva, este suficient doar să se apuce să noteze. Și, apoi, el nu mai este nevoit să-și lucreze limbajul, operație dificilă, adeseori imposibilă. Totul vine de-a gata în paginile caietului secret. Barthes pare a fi mulțumit și laudă, în chip insidios, aceste facilități. El cere, în cele din urmă, ca Albumul (textul **j.i.**) să devină o Operă după ce textul primar, germinativ, a fost lucrat la sânge. O idee ce se opune, radical, teoriei lui Stendhal, potrivit căreia **j.i.** trebuie să fie opera integrală a spontaneității. Adevărul este că așa ar trebui să fie, dar, în practică, spontaneitatea scriiturii intime este mai totdeauna lucrată, pregătită să iasă ca literatură (Operă) în public.

Maiorescu a ținut o cronică a vieții sale private și publice, dar nu s-a gândit niciodată că agenda în care înregistrează starea vremii, întâlnirile, călătoriile, cheltuielile pentru coșniță, crizele de gelozie ale Ancuței etc. poate fi luată în seamă ca literatură. A doua generație de critici (N. Iorga, G. Ibrăileanu, Mihail Dragomirescu, E. Lovinescu) se interesează de genul memorialistic (unii dintre ei lăsând cărți substanțiale în acest domeniu, de pildă N. Iorga și E. Lovinescu), dar nu manifestă nici o curiozitate

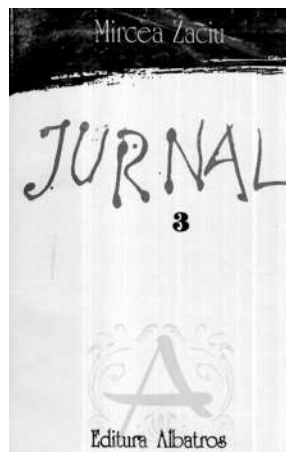

estetică pentru **j.i.** și pentru alte specii ale biograficului. Paradoxul este că, cel mai important critic al generației, E. Lovinescu, ține o agendă literară care, sub anumite aspecte, reprezintă un **j.i.** în stil maiorescian, cu notații scurte și adjective aspre despre personajele vieții literare din epocă. În comentariile critice propriu-zise referințele la genul diaristic sunt rare și, din ce spune, nu se deduce că-i acordă o șansă literară. De abia a treia generație de scriitori și critici (generația lui Mircea Eliade, Camil Petrescu, G. Călinescu, Tudor Vianu, Eugen Ionescu, Mihail Sebastian, Octav Șuluțiu) începe să ia în seamă, estetic, **j.i.** sau să-l nege, tot estetic, cu vehemență. El intră în programul scriitorilor care mizează pe estetica experienței și autenticității (Camil Petrescu, Mircea Eliade, Anton Holban, în genere „gidienii" și „proustienii") și unii țin un **j.i.** cu scop, mărturisit, de a-l publica într-o zi. Cum s-a dovedit mai târziu, mai toți eseiștii și scriitorii din grupul Criterion sau din preajma lui (ceea ce se numește azi generația existențialistă) au astfel de pagini, apoi Mihail Sebastian, Octav Șuluțiu, Jeni Acterian, Arșavir Acterian, Alice Voinescu. Chiar C. Noica, mefient față de tot ceea ce nu-i filosofie, publică un „jurnal filosofic" și, după detenția din timpul regimului totalitar, scrie un eseu autobiografic (*Rugați-vă pentru fratele Alexandru*), în care există în chip vizibil și o cronică a vieții sale carcerale (cronică suspectată, de unii de conformism), reconstituită în libertate și tipărită după 1989. Așa va proceda și N. Steinhardt, autor al unui excepțional *Jurnal al fericirii*, scris după șase ani petrecuți în închisorile comuniste și publicat după moartea lui. Anii '30 ai secolului al XX-lea au fost însă, hotărâtori pentru soarta acestui gen literar.

Mircea Eliade consideră că **j.i.** are „o mai universală valoare omenească” decât un roman cu zeci de mii de oameni, pe motiv că primul înregistrează o experiență autentică, în timp ce al doilea este o ficțiune, o convenție (*Oceanografie,* 1934). Teoria este discutabilă. François Mauriac și Jean-Paul Sartre susțin că numai ficțiunea spune adevărul, iar Paul Valéry are o adversitate fățișă, categorică față de literatura subiectivă. Tânărul Eugen Ionescu este însă de altă părere: **j.i.** este „genul originar literar”, „adevăratul gen literar”, superior din toate punctele de vedere romanului, tragediei, poemei (*Nu,* 1934). Când apare, în 1935, *Șantier*, Eugen Ionescu îi reproșează lui Mircea Eliade (cel care a impus, în fapt, diarismul în literatura română) tocmai literatura din jurnal, caracterul organizat al confesiunii, stilul retușat, lipsa de sinceritate totală, ceea ce echivalează cu lipsa de adevăr. Se poate deduce de aici faptul că tânărul Eugen Ionescu este, în privința diarismului, de partea lui Stendhal. Vrea stilul „în négligé”, nu stil „intermediar”, corupt de literatură. În privința valorii în sine a textului diaristic, opiniile oscilează între ideea de inutilitate și aspirația de a face din el o operă nemuritoare. Important este că tinerii scriitori își pun acum problema genului diaristic și, în multe cazuri, îl și ilustrează. Este una din mizele generației tinere de după Primul Război Mondial, eliberată – va explica odată Mircea Eliade – de alte obligații sociale și concentrată asupra culturii. Generația are conștiința unicității și a rolului ei culturalizator la Gurile Dunării. Vrea, în consecință, nu numai să se sincronizeze cu spiritul european, vrea să fundamenteze chiar un stat cultural și o cultură în avangardă prin infuzia de filosofie. Criticii literari sunt însă mai sceptici. Lovinescu remarcă în introducerea la volumul al doilea din *Memorii* (1932) două obstacole care stau în calea literaturii subiective la noi: lipsa unei tradiții și susceptibilitatea scriitorului român. În privina susceptibilității nu se știe dacă este mai mare decât în alte părți, dar este sigur că reacțiile scriitorului român, când este vorba de imaginea persoanei lui sau de opera sa, sunt vehemente. Lovinescu știe ce spune. Mai receptiv se arată Tudor Vianu. În 1946 publică un studiu, *Din psihologia și estetica literaturii subiective*, în care analizează motivele acestei literaturi, relațiile ei cu istoria și particularitățile speciilor ce o compun. Este o analiză de tip superior didactic, documentată și utilă pentru că pune ordine în noțiuni. **J.i.** îi pare a fi „un remediu al singurătății, al suferinței și al boalei”, bizuindu-se pe mărturiile unor diariști ca Maine de Biran și Amiel. Tot el observă: „În jurnalul lor intim se retrag și se regăsesc oamenii cu capacitate practică redusă, naturile abulice și veleitare, sufletele ulcerate în contactul cu viața”. O remarcă numai în parte îndreptățită. Stendhal nu-i o natură maladivă, nici Benjamin Constant. Cu atât mai mult un pionier al diarismului, Samuel Pepys, care este, într-adevăr, veleitar, dar e în același timp un om de acțiune, descurcăreț, bun observator al moravurilor din timpul său. Nici Gide, Jünger sau Eliade, dintre moderni, nu sunt naturi suferinde și pur contemplative. Dovadă, între altele, că scriu mult, în mai multe domenii. Nici Tolstoi nu-i o natură singuratică și nu-i nici un om instalat în boală. E un vital care păcătuiește des și vrea să se izbăvească prin confesiune. Modelul pe care îl invocă în demonstrația sa Tudor Vianu este modelul diaristului romantic. Modernitatea a diversificat însă această

tipologie, iar **j.i.** ca atare și-a aflat și alte cauzalități. Diaristul, în genere, trage după el, de multe ori, veritabile drame, comedii, romane de mistere.

E de văzut ce este, din punct de vedere naratologic, **j.i.**, care în principiu nu vrea să fie nimic din ceea ce este literatura. Philippe Lejeune, codificatorul titrat al genului în Franța, remarcă faptul că spre deosebire de alte genuri ale biograficului (autobiografia, biografia, memorialistica etc.), autorul, naratorul și personajul despre care este vorba se identifică; cel care scrie (autorul), cel care povestește despre cel ce scrie (naratorul) și cel despre care este vorba în narațiune nu reprezintă decât una și aceeași persoană. O identificare totală, recunoscută ca atare de autor. O primă determinare, care deosebește, de pildă, **j.i.** de memorii, unde naratorul povestește viața autorului, dar, mai mult, povestește istoria prin care trece autorul și multe alte istorii colaterale, folosind documente de epocă și făcând, în chip deliberat, caracterologie, tipologie, eseu moral etc. Mai este ceva, important, ce desparte **j.i.** de alte scrieri subiective: sincronizarea (relativă) dintre timpul trăirii și timpul mărturisirii. Mai precis: **j.i.** este o cronică subiectivă a cotidianității, scriptorul notează seara ce a făcut în timpul zilei sau ce a făcut ieri. O simultaneitate cvasiperfectă, la care se adaugă alte elemente, cum ar fi sinceritatea, fragmentarismul, confidențialitatea etc. Toate acestea – și altele – alcătuiesc ceea ce se poate numi poetica **j.i.** Dacă se ia în considerare de câte feluri poate fi **j.i.**, cel mai corect răspuns ar fi: de tot atâtea feluri câte jurnale notabile ajung să fie publicate și cunoscute ca atare. Pentru a face, totuși, o clasificare și ierarhizare a lor, poate fi propusă următoarea schemă: 1. **J.i.** ca *aide-memoire*. Un scriitor notează în caietele sale date zilnice despre evenimentele mari și mici sau, dacă este critic, despre cărțile pe care le-a citit sau despre indivizii pe care i-a întâlnit. Nu vrea să facă literatură, nu scrie frumos, nu caută expresii memorabile. Face doar o cronologie a existenței lui. Așa procedează Titu Maiorescu în *Însemnări zilnice*. Așa face și E. Lovinescu în *Agende literare*, având, totuși, un scop literar: să strângă date pentru a-și scrie, la momentul potrivit, memoriile. Le-a scris și a continuat să noteze în *Agende* până la moartea sa. *Agendele* reprezintă, în starea lor brută, o sursă de informații despre viața literară din epocă și, desigur, despre biografia secretă a criticului, un intelectual de mare clasă, discret cu viața lui intimă. Din aceste însemnări zilnice afli însă că omul care mărturisește că istoria lui personală este istoria cărților sale are, totuși, o viață intimă, cu momente uneori surprinzătoare. Trăiește, de pildă, în ultimul deceniu de viață o poveste de dragoste cu o tânără prozatoare (Popea), interesată mai mult de gloria ei literară decât de sentimentul erotic. Ca și Maiorescu, despre care a scris o carte fundamentală, Lovinescu din *Agende* este un personaj complex, stăpânit în ultimii ani de viață de mari angoase. Iată, dar, că textul diaristic ca *aide-mémoire* își poate depăși limitele, poate produce surprize. 2. Opus lui din multe puncte de vedere este **j.i.** ca literatură. Acesta, pornit ca o confesiune zilnică, devine, cu voia diaristului, o autoficțiune. Scriitura este elaborată, spontaneitatea este lucrată, într-adevăr, „à mort", convențiile literaturii sunt acceptate și îmbogățite, pe scurt, **j.i.** este, scrie Radu Petrescu, un împătimit, un fanatic diarist, „o carte ca oricare alta" și cel ce scrie este un personaj ca oricare altul dintr-un roman. Așa procedează ca diarist Radu Petrescu, așa procedaseră și Ernst Jünger sau Julien Green, scriitori cu o operă diaristică uriașă. Ei au scris și romane, dar opera lor diaristică începe să prevaleze. Ea trebuie judecată, ca orice scriere de ficțiune, cu criteriile estetice cunoscute. Această clasă a diaristicii s-ar putea numi a flaubertienilor. Aceia care, potrivit lui Roland Barthes, concep jurnalul ca o Operă, nu ca un Album, și o scriu nemijlocit, de la început, ca atare. Nu foarte multe scrieri de acest gen trec însă testul estetic. Romanul, are dreptate François Mauriac, poate să spună mai mult despre condiția omului și experiențele lui existențiale decât un jurnal care își asumă convențiile unui roman. Nu este o regulă, dar este o constatare. 3. Mai interesant este **j.i.** care, evitând convențiile literaturii, devine – de la un anumit grad de expresivitate – „un roman indirect", cum spune Mircea Eliade despre *Șantier,* așadar textul care reușește să transforme o existență într-un destin (André Malraux). Aici se află energiile ascunse, posibilitățile, originalitatea reală, ireductibilă a diarismului. În această categorie intră marile jurnale, de la Stendhal la Lev Tolstoi, André Gide, Virginia Woolf, Robert Musil, Jules Renard ș.a. În această serie ar intra și Mircea Eliade cu jurnalele lui indiene și cu *Jurnalul portughez.* Nu departe de acest compartiment se află în diaristica românească și scrierile lui Mihail Sebastian, ale Alicei Voinescu, ale lui Ion D. Sîrbu, N. Steinhardt, Mircea Zaciu, Petre Pandrea și, parțial,

Octav Șuluțiu. Este clasa stendhalienilor, cea mai numeroasă. Cei care au reușit, în fapt, să facă din **j.i.** un gen literar și să fie recunoscut ca atare. Uneori acesta ia locul operei de ficțiune, ca în cazul lui Gide, iar la noi în cazul lui Ion D.Sîrbu. 4. Există și categoria **j. i.** de atelier, acela care, după formula lui Marin Preda, urmărește opera de ficțiune a unui autor „pe dedesupt". Un fel, adică, de însoțitor, de martor credibil, fidel, al creației. Chiar Marin Preda a lăsat un astfel de text, fragmentar, foarte interesant de altfel. Și întinsul și inegalul **j.i.** al lui Liviu Rebreanu poate fi citat la acest capitol al diaristicii. În el se întâlnesc meditații despre literatură și note punctuale despre o carte sau alta, dar și despre viața intimă a creatorului. Preda scrie, de pildă, despre nevroza lui teribilă și, cu mare decență, despre despărțirea de o femeie care îl părăsește ca să câștige glorie artistică mondială. Se înțelege de la sine că pagina diaristică a scriitorilor este în chip inevitabil și cronică de existență (Thomas Mann, Musil ș.a.). 5. O notă aparte are jurnalul de călătorie, combinat, la noi, cu memorialul. Aici epicul, descriptivul, reportajul, reflecția morală și literară se combină cu cronologia subiectivă. În secolul al XIX-lea se practică în chip obișnuit această formulă hibridă. De la Dinicu Golescu încoace scriitorul român începe să călătorească și, pe măsură ce vede altă lume, se descoperă și pe el, cu mirările, vaietele, melancoliile lui de om de la Dunăre. Genul s-a cultivat și în secolul al XX-lea (Mihai Ralea, G. Călinescu, Dumitru Țepeneag, Mircea Zaciu, Eugen Simion ș.a.). Cei din urmă au stat câțiva ani în Occident și au lăsat mărturii despre existența lor în altă civilizație și cultură decât aceea în care se formaseră și trăiau. 6. Nu poate fi ignorat în această diversitate, risipire, derută a postmodernității, jurnalul carceral (fructul unei existențe în recluziune) și, în genere, jurnalul politic. **J.i.** sau memorii – greu de despărțit aceste specii înrudite. Petre Pandrea, Paul Goma, N. Steinhardt, Ion D. Sîrbu au trecut prin detenția comunistă și au scris despre ea când au fost lăsați să scrie. Alții au plecat, iarăși când au putut, în exil și au notat experiența lor (Monica Lovinescu, Dumitru Țepeneag, Bujor Nedelcovici, Paul Goma). Interesul cititorului pentru astfel de confesiuni de natură politică este mare. Partea lor de literaritate, implicită sau explicită, trebuie determinată în fiecare caz în parte. Scrierile diaristice ale lui Ion D. Sîrbu sau *Memoriile unui mandarin* de Petre Pandrea, de pildă, sunt opere capitale ale genului pentru epoca postbelică. 7. O ultimă categorie (nu valorică, ci tematică și formală) a **j.i.** este aceea a jurnalului de idei (cu varianta jurnalului moral), destul de răspândită și în cultura noastră. Se știe că românul s-a născut poet, dar termină prin a fi un moralist. De la Miron Costin la Dimitrie Cantemir și de aici la Ion Budai-Deleanu și, mai departe, la Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica, apoi la Titu Maiorescu, G. Ibrăileanu, Paul Zarifopol, Mihai Ralea, Tudor Vianu, G. Călinescu, Emil Cioran, C. Noica (și, în genere, la filosofii existențialiști), toți sunt spirite moralistice, cărțile lor sunt pline de reflecții originale care, strânse la un loc, se configurează ca opere morale de sine stătătoare. Unii filosofi și moraliști ai noștri au folosit formula diaristică pentru a comunica reflecțiile lor despre filosofie și despre complicațiile, modelele și negativitățile epocii lor. În măsura în care aceste texte însumează un anumit grad de subiectivitate care să personalizeze lumea conceptelor și dacă limbajul meditației are un anumit grad de expresivitate, atunci jurnalul de idei poate fi asumat literaturii diaristice. Cazul Cioran este elocvent în acest sens. Contrar opiniei lui G. Călinescu („jurnalul este o prostie"), dar confirmând părerea lui Marin Sorescu („Avem toate calitățile unor străluciți grefieri ai propriului nostru suflet"), românii au manifestat de timpuriu (timpuriu în raport cu istoria lor) interes pentru acest gen de sertar și au dat un număr destul de mare de **j.i.** care pot fi citite nu numai pentru interesul lor documentar, dar și pentru ele însele, ca Opere, nu numai ca Albume, după clasificarea făcută de Roland Barthes. Fapt surprinzător într-o cultură a pudorii și a decenței, cum este cultura română.

Repere bibliografice: Vianu, *Figuri*, *190–209*; Silvian Iosifescu, *Literatura de frontieră*, ed. 2, București, 1971, *69–168*; [*Jurnalul intim*], CC, 1986, 3–4 (număr special); Mircea Mihăieș, *De veghe în oglindă*, București, 1988; Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, București, 1989; Olga Bălănescu, *Jurnalul intim în literatura română*, pref. Eugen Simion, București, 1996; *Literatura memorialistică. Radu Petrescu, Ion D. Sîrbu, N. Steinhardt*, îngr. și pref. Ion Manolescu, București, 1996; Faifer, *Faldurile*, *passim*; G. Călinescu, *Fals jurnal*, îngr. și pref. Eugen Simion, București, 1999; Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, I–III, București, 2001; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *passim*; Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Pitești, 2005; Mircea Mihăieș, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, ed. 2, Iași, 2005; Anca Ursa, *Metamorfozele oglinzii: imaginarul jurnalului intim românesc*, Cluj-Napoca,

2006; Simion, *Genurile*, II, *136–276*; Smaranda Ghiță, *Lumi interioare. Jurnalul între document și ficțiune*, pref. Dumitru Irimia, Iași, 2009; Ana Selejan, *Adevăr și mistificare în jurnale și memorii apărute după 1989*, București, 2011; Adela Dinu, *Diaristica feminină românească*, Cluj-Napoca, 2012; Gheorghe Glodeanu, *Narcis și oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română*, Iași, 2012; Mihail Mihailide, *Eul altora: jurnalul unor jurnale*, București, 2012. ***E.S.***

JURNAL PENTRU TOŢI, publicaţie apărută la Iaşi, bilunar, între 1 ianuarie 1868 şi 7 iunie 1869. Emanuel Arghiropol, unchi după mamă al lui N. Iorga, este proprietar şi redactor al revistei, în care îşi propune să facă „o descriere exactă a moravurilor, a sentimentelor, a întâmplărilor” românilor. Scriitorul, afirmă Arghiropol, trebuie „să îmbrăţişeze ce este naţional” şi să contribuie la culturalizarea poporului (*Către lectori*). Literatura din **J.t.** corespunde acestui program redacţional, în sensul că se adresează unor cercuri largi de cititori. Em. Arghiropol dă romane (*Condamnata*), nuvele (*Banditul chir-Toacă*), drame (*Jidovul Lipold*) şi poezii, iar I. Holban, M. Cerchez, G. Lazăr, Gh. Tăutu, Em. Cobălcescu, N. Roiu, I. Gheorghiu-Budu, Emil Simon, D. Gulea, Gh. Stati colaborează cu versuri şi proză. Adesea publică şi I.M. Codrescu, autor de articole istorice, articole despre „artele frumoase”, traduceri de istorioare morale din limba franceză şi versuri. Em. Arghiropol traduce din Xavier de Maistre (*Voiaj în odaia mea*) şi din V.A. Sologub (printr-un intermediar francez) şi redactează o cronică a spectacolelor teatrale. ***R.Z.***

JURNALUL DE DIMINEAŢĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, zilnic, între 14 noiembrie 1944 şi 10 iulie 1947, fondator fiind Constantin Vişoianu, iar director Tudor Teodorescu-Branişte. Continuă cotidianul „Jurnalul” (București, 1939–1940), condus tot de Tudor Teodorescu-Branişte. În articolul-program *Ce vrem* se arată că ziarul „va lupta pentru aceleaşi cauze şi idealuri pentru care au luptat «Dimineaţa», «Adevărul», «Cuvântul liber» şi «Jurnalul»”. De remarcat rubricile de interviuri, „Poste-restante” (Tudor Muşatescu), cronica teatrală (Vasile Timuş), cronica plastică (Tache Soroceanu), „Cronica concertelor” (Virgil Gheorghiu). Ziarul susţine la început politica noii puteri „populare” instaurate în august 1944. Un rol important îl joacă articolele lui Mihail Sadoveanu, care acum îşi începe campania ziaristică în favoarea noii puteri. Încă din noiembrie 1944 scriitorul vorbește de „marea vecină de la Răsărit” (interviul *O oră cu d. Mihail Sadoveanu*), pentru ca anul următor ziarul să tipărească integral, în trei numere (4–6 martie 1945), conferinţa *Lumina vine de la Răsărit*, ţinută la sala Dalles, sub egida ARLUS. În *chapeau*-ul redacţional care prefaţează conferinţa, Sadoveanu declară în exclusivitate: „Corespondenţele părţii prime ale acestei conferinţe se găsesc în cartea mea *Anii de ucenicie*, apărută de curând. Îmi pun în această conferinţă problema aşa de gravă şi aşa de întârziată a soartei ţăranului român – pentru a face apel la toţi intelectualii români să acţioneze energic în soluţionarea ei. Trăim în vremi de răsturnări catastrofale; nu mai putem întârzia; trebuie să aducem ţărănimea română la viaţa Europei moderne. Să lăsăm trecutului şi literaturii poezia peisajului, a costumelor şi datinelor; ţărănimea trebuie să participe la viaţa lumii moderne, să fie ajutată să facă o cultură raţională, să beneficieze de toate câştigurile tehnice şi mai cu seamă să beneficieze de experienţele marii Uniuni Sovietice, în rezolvarea stărilor de lucruri identice din Uniune. […] Pentru mine, Constituţia lui Stalin, de care vorbesc în partea a doua a conferinţei mele, este ca o altă Evanghelie a lumii nouă ce se pregăteşte şi mai ales a lumii întârziate din care facem parte şi noi. Alte popoare evoluate şi-au croit un drum al lor; nu ne putem măsura cu ele; e timpul să părăsim ifosele şi ţâfna, să ne recunoaştem mizeria şi nenorocirea şi să ne folosim de acest ceas al doisprezecelea ca să ieşim şi noi la lume, cu bunăvoinţă şi sinceritate”. Alte articole publicate de Sadoveanu în **J.d.** sunt *Ardealul de Nord*, *Perspective în legătură cu reforma agrară*, *Ziua biruinţii* (14 mai 1945, emoționantă evocare a mezinului său, mort în război, și a tuturor pierderilor provocate de „urgia nazismului”, de „nebunia unor megalomani sangvinari”). Tot Sadoveanu recenzează în 1945 cartea lui Lucreţiu Pătrăşcanu *Un veac de frământări sociale.1821–1907*, „bine făcută şi binefăcătoare. [...] Întrebuinţând metode riguroase, descărcate de prejudecăţile obişnuite la noi, domnia-sa deschide o lumină de adevăr asupra trecutului nostru” (*Veac de frământări. Note pe marginea unei cărţi*). Ulterior însă **J.d.** capătă accente critice cu privire la libertatea declinantă a presei. Încă din februarie 1945 B. Brănişteanu scrie pe acest subiect: „Sper că suntem cu toţii de acord că noi socialiştii marxişti, oricum ne-am zice, nu ne imaginăm societatea aceea viitoare, mai nouă şi mai bună, fără

acele drepturi şi libertăţi, fără acea libertate de a ne exprima gândurile şi părerile, pe care au avut-o şi pe care o au şi astăzi democraţiile adevărate, chiar dacă trăiesc încă sub regimul burghez capitalist" (*Libertatea presei*). O serie de articole pe același subiect din aprilie 1946, semnate de Tudor Teodorescu-Braniște (*Libertatea presei*, *Formă fără fond*, *Prieteni și adversari ai libertății*), vor atrage asupra publicației mai multe atacuri din zona comunistă. Complementar, este notabil că în dezbaterea privind criza culturii româneşti iscată de articolul lui Virgil Ierunca *Există o criză a culturii româneşti* (publicat în septembrie 1946 în „România liberă"), **J.d.** se poziţionează de partea „crizeiştilor", opunându-se dirijismului cultural şi susținând independenţa artiştilor. Ziarul publică mai multe articole la temă, între ele două texte virulente la adresa noului regim scrise de Ion Caraion – *Criza culturii* (17 octombrie 1946) şi *Criza omului* (19 decembrie 1946): „Criza culturii e criza libertății individuale. A libertății pe care colegul nostru nu îndrăznește să și-o ia întreagă. A libertății poetului de a fi poet. A libertății criticului de a fi critic. A libertății ziaristului de a vorbi în numele mulțimilor [...]. A libertății de a lupta împotriva imposturii. A libertății de a nu mai vedea elementele incapabile stabilite în posturi ce depășesc facultățile lor". Despre moartea lui Mihail Sebastian scrie Tudor Teodorescu-Branişte; Sebastian va fi evocat apoi de Anton Bibescu și de Constantin Vişoianu. Mai colaborează F. Aderca (*Întâia scrisoare d-lui Victor Eftimiu* – problematizare a raportului dintre literatura originală și traduceri, favorabil ultimelor), Şerban Voinea, F. Brunea-Fox, Tudor Arghezi (o scrisoare de întâmpinare), Sorana Gurian (*Ziua femeii sovietice*), Alexandru Talex (*Exemplul scriitorilor sovietici*), Gala Galaction (*Universalismul creştin şi contrazicerile rasiste*, *La învierea Domnului*, *Ziua liniştei*), Martha Bibescu (*O vizită la Maxim Gorki*). B. Brănişteanu semnalează cartea lui Lucreţiu Pătrăşcanu *Problemele de bază ale României*, N. Carandino comentează *Zile de lagăr* a lui Zaharia Stancu (*O carte fără menajamente*), Perpessicius scrie despre Mihail Sadoveanu sau despre Tudor Arghezi. În ianuarie 1946, cu prilejul vizitei poetului avangardist în România, I. Vornic îl intervievează pe Ilarie Voronca (*D. Ilarie Voronca ne vorbește despre Franța*). ***M.I., M.Pp.***

— No. 1 3 LEI 1 IANUARIE 1939

JURNALUL LITERAR

FOAIE SĂPTĂMÂNALĂ DE CRITICĂ ŞI INFORMAŢIE LITERARĂ

DIRECTOR G. CĂLINESCU

JURNALUL LITERAR, publicaţie apărută la Iaşi, săptămânal, de la 1 ianuarie până la 31 decembrie 1939, şi la Bucureşti, bianual, în 1947–1948, ca serie nouă. Director este G. Călinescu, secretar de redacţie G. Ivaşcu. După experiența de la „Sinteza" (1927–1928) și „Capricorn" (1930), Călinescu inițiază în **J.l.** un veritabil program de educație estetică națională, în sinergie cu activitatea sa didactică de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași. Deși printre colaboratori se regăsesc nume prestigioase ori pe cale de a deveni astfel (Iorgu Iordan, Al. A. Philippide, Al. O. Teodoreanu, Al. Piru, Adrian Marino ș.a.), **J.l.** este în proporție covârșitoare creația și emblema lui Călinescu, programul lui de luptă pe scena literară a momentului. Purtând subtitlul „Foaie săptămânală de critică și informație literară" și însumând patru pagini, **J.l.** se deschide cu articolul-program *Cuvânt pentru început*, semnat de G. Călinescu. Criticul subliniază aici că rolul noii publicații nu e atât unul de simplă „informare", cum indică subtitlul, cât mai ales unul de formare a unor tipologii de creatori și consumatori de artă; ca atare, nu doar un organ îndrumător al „actualității noastre literare", ci și unul dispus a-i „învăța pe tineri să se înflăcăreze de idei generale și de creația artistică și de a pune mai presus viața spirituală decât viața politică". Tipologia creatorului căutat e una eminamente renascentistă sau ținând de imaginea unei clasicități ideale, a unui „secol de aur": „Statul a ajuns la o formă statornică, simbolizată prin dinastia regală. Interesul nostru este de a da linii monumentale culturii încă fumegoase de peste un secol. Tânărul se cade să viseze a fi, *mutatis mutandis*, Corneille, Rafael, Racine, Molière, adică întemeietorii înaltului clasicism". Cultivarea criticii în „spiritul adevărului", abandonarea partizanatului, „înfrățirea generațiilor", „respectul pentru creațiunea în sine" și integralitatea perspectivei („vom recenza *toate* operele ce ni se vor trimite, fără deosebire. Jurnalul nostru va da o icoană *integrală* a literaturii noastre") sunt principiile de alură clasică prin care **J.l.** s-ar distinge în corul publicațiilor literare contemporane. Această

agendă educațională generoasă nu privește doar literatura, dar – cel puțin în primele numere ale **J.l.** – și cinematografia, muzica, teatrul și diferite elemente de *life style* (gastronomia, moda, machiajul etc.). Pe prima pagină sunt publicate editoriale și articole de atitudine, dar și eseuri, cronici mai ample sau traduceri, pagina a doua este destinată istoriei literare (sub titulatura „Documente – istorie literară"), pagina a treia stă sub titlul „Cronici, recenzii, reviste", iar pe pagina a patra, supraintitulată „Carnet săptămânal", se disting rubricile „Cronica mizantropului" (deținută anterior de Călinescu la „Adevărul literar și artistic" și semnată, ca și acolo, Aristarc), „Ocultism", „Arta, moda, viața", „Gastronomice", „Indiscreții – Anecdote", „Poșta redacției"; de la numărul al patrulea, rubricile tratând subiecte frivole ca moda și gastronomia sunt înlocuite de rubrica „Biografii", care prezintă, în linii succinte, viața unor mari personalități ale vieții literare și culturale în sens larg. Călinescu e prezent cu texte acoperind aproape tot tabloul publicației: de la editoriale și masivele fișe de istorie literară (care vor intra în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*) până la rubrica „Prostologhicon" – introdusă pe parcurs în pagina a treia și devenită un teatru al polemicilor și al împunsăturilor de tot felul vizând reviste și publiciști contemporani – și până la „Cronica mizantropului" – unde sunt luate în vizor aspecte culturale stringente: viciile de mentalitate, carențele de lectură ale contemporanilor și ale compatrioților etc. – sau la anecdotele și pastilele de gastronomie, modă, astrologie, ocultism de pe ultima pagină. Între „statornicia" începutului de an 1939 și nesiguranța generală a sfârșitului aceluiași an, liniile mari ale demersului pedagogic inițiat de Călinescu la **J.l.** vor fi: promovarea autonomiei esteticului și a elitismului artei (în tensiune cu diverși antagoniști: democratism, naționalism, autohtonism, ortodoxism, „problema evreiască"), în pondere egală cu promovarea unui proiect naționalist (de „restabilire a valorilor autohtone" și de creare a unei „mari culturi române"), apoi încurajarea prozei de „invenție epică" și, nu în ultimul rând, pledoaria pentru profesionalizarea criticii ca disciplină. Dificultățile acestui program sunt însă evidente; el trebuie să împace ambițiile formării unui creator de tip universalist ori renascentist cu contextul sociopolitic din preajma celui de-al Doilea Război Mondial, care-i solicită promovarea literaturii naționale. În aceste condiții, pledoaria pentru arta pură și pledoaria pentru artă ca valoare națională ajung să se legitimeze reciproc la Călinescu. Autonomist de principiu – căci „literatura nu îmbrățișează ideile nimănui, ea construiește lumi gratuite" (*Instrucții pentru colaboratori*) și „orice colț al revistei noastre demonstrează primatul omului de litere, conformația singuratică a geniului, despărțirea totală a sferei artei de viața de toate zilele" –, Călinescu și, prin el, **J.l.** formulează, la un moment dat, următoarele, importante, rezerve, subliniind superioritatea conjuncturală a factorului național: „Stăm în turnul de fildeș al artei pure atâta vreme cât patria e în siguranță. Dar dacă norii se vor apropia de noi ne vom coborî din turn și vom face artă cu tendință" (*Avem un program*). Programul de educație estetică și națională de la **J.l.** obține vizibilitate și contur încă de la numărul 2, prin articolul *De ce nu se citește?*, urmat de o anchetă interesată de lecturile și de așteptările literare ale publicului contemporan. Dacă în articol Călinescu remarcă „o mare ignoranță la români de propria lor cultură", vituperând: „Intelectuali români, e rușine! O țară nu poate să-și îndreptățească existența fără cultură. […] Citiți românește", după publicarea selectivă a răspunsurilor la anchetă, el își expune concluziile: autonomia actului artistic în raport cu ingerințe de orice altă natură și elitismul literaturii sunt punctele-cheie; totuși, prin protejarea statutului autonom al artei instituția criticii ar îndeplini și o misiune națională capitală, fiindcă „numai când se va ivi un număr însemnat de prețuitori estetici ai literaturii de idei, numai atunci cultura noastră va intra într-o fază mare". Polemicile cu „Universul" și cu Adrian Maniu, desfășurate îndeosebi la rubrica „Prostologhicon", incriminează – în aceeași logică a unificării criteriilor estetic și național – educația estetică și filologică de proastă calitate pe care acest cotidian ar exercita-o asupra cititorilor și ostilitatea lui față de literatura română contemporană. Pe de altă parte, este evident că **J.l.** nu se vrea doar o tribună a scrisului contemporan, revista apărând „perspectiva istorică". Primul argument este, în acest sens, consistentul pachet de studii dedicate clasicilor literaturii române publicate aici chiar de Călinescu, în pregătirea *Istoriei...* din 1941. Tensiunea dintre estetic și etnic ajunge după izbucnirea războiului la o conciliere deplină în **J.l.**, cultivarea artei naționale apărând ca un veritabil

gest de rezistență. Ca atare, arta (națională) trebuie apărată atât pe timp de pace, promovând și consumând valori autohtone, cât și pe timp de război, când gratuitatea ei riscă să pară infamantă în raport cu sacrificiile societății, dar când promovarea valorilor naționale nu poate reprezenta, în fond, decât un act de patriotism. Pentru stimularea orgoliului creator al autorilor români Călinescu are, în principiu, două soluții, interconectate: prima privește abandonarea sentimentului de umilitate, de micime, de izolare sau de non-apartenență, căci „românul nu merge în străinătate să admire și să învețe, el merge să se umilească" (*Orientalul*), iar „în orașul românesc intelectualul se simte singur" (*Sentimentul cetății*); a doua soluție urmărește inocularea pasiunii pentru marile construcții, nu doar în sensul edificării unei (mari) literaturi naționale, dar în tot ce ține de coagularea unei identități culturale. Chiar rubrica „Ocultism" și horoscopul săptămânal, semnate de Călinescu sub pseudonimul Nostradamus, se înscriu în acest program de stimulare a orgoliului național, având scopul de a deschide ochii publicului spre cosmos și metafizică, învățându-l să conceapă lumea și propriul statut la scară mare. Ca parte a acestui proiect trebuie înțeleasă și pledoaria lui Călinescu pentru literatura de ficțiune (proza „de invenție epică", romanul de senzație, de tip „polițienesc" etc.). În acest scop, **J.l.** pune în scenă un experiment: dă tonul unui foileton intitulat *Misterele castelului de Tristenburg*, solicitând colaboratorilor continuarea. Concluziile experimentului sunt însă decepționante, revelând inaptitudinea epică a scriitorilor prinși în joc (între ei, Eusebiu Camilar și Mircea Pavelescu), căci „autorii foiletoanelor prindeau mai cu seamă nuanța fantastică a temei sau cea umoristică" (*Epilog la foiletonul nostru*), deviind de la obiectivul scontat. Tot ca gest de stimulare a prozei de „invenție epică" trebuie receptată și publicarea în foileton a romanului *Diavolul îndrăgostit* de Jacques Cazotte, în traducerea lui Călinescu. Proza celor din Tânăra Generație, în speță a lui Mircea Eliade, va fi primită cu scepticism la **J.l.** tocmai pentru că autorul se „ascunde" în fantastic, „fugind de aspectul plat al vieții, care totuși trebuie să formeze materia oricărui adevărat roman" (C.D. Loghin, *Ceva despre Mircea Eliade*). Programul de educație națională de la **J.l.** presupune și mostre de pedagogie concretă, vizibilă de la selectarea textelor literare tipărite aici până la diverse articole care urmăresc profesionalizarea scrisului și educarea publicului (*Instrucții pentru cercetători*, *Instrucții pentru colaboratori* etc.; o intenție educativă are la bază și publicarea unor liste care-i divulgă pe abonații rău platnici ai **J.l.**). Dintre genurile literare, **J.l.** tipărește constant poezie, atât la rubrica „Primii pași" (inițiată în ianuarie și sistată la finele lui aprilie), destinată debutanților și novicilor, cărora li se publică poeme întregi, strofe sau, parcimonios, doar câteva versuri, cât și în casete destinate autorilor mai experimentați, dar, cu timpul, și tinerilor începători considerați suficient de valoroși pentru a nu mai necesita precauțiile unei rubrici speciale: Magda Isanos (*Dimineață*), Victor Eftimiu (*Cântec nedrept*), George Murnu (*Descătușare*), Mircea Pavelescu (*Elegie*), Eusebiu Camilar (*Noaptea albă*), Sașa Pană (*Chemare*), dar și George Fonea, N. Cristescu, Juliette Constant ș.a. Afluxul de amatori ai genului e triat riguros de director la „Poșta redacției". În numărul 50 din 1939 debutează Ștefan Aug. Doinaș cu poemul *Optsprezece ani...* În paginile **J.l.** Radu Beligan (*Poem solemn*), viitorul lingvist Eugeniu Coșeriu (*Rondelul corăbiei ce vine dinspre nord*) și Al. Piru (*Golf*), care semnează cu pseudonimul Ioana Sârbu, apar în ipostaza de poeți. La rubrica „Primii pași" sunt preferate tonalitățile contemplative, cu patină romantică, intimist-elegiacă, fără excese moderniste, îndeosebi în cadre rustice și autumnale (G. Enache, *Despărțire*, B. Adrian, *Elegie*, Tiberiu Tretinescu, *Instinct de iarnă*) sau clasicizante (Mircea Rămureanu, *Lui Pluton*). Nu lipsesc însă nici culorile mai tonice – poeme care cântă o natură decorativă cu bătaie spre trecutul legendar al patriei (în genul lui Alecsandri sau Coșbuc) sau omul în ipostaza de *homo faber*, poeme care, descinzând din sămănătorism și poporanism, își declară pasiunea pentru ogor, plugar și, mai nou, proletar (Grigore D. Marin, *Țesătorie*, Vasile Ungureanu, *Sunt fiul muncii* etc.). Poezia maturilor e selectată după aceleași principii: neoromantic elegiac (Ion Sofia Manolescu, *Elegie grea*), clasicizant (George Murnu, N. Cristescu, *Pe drum de gând, la Troia...*) sau rustic/sămănătorist (Dumitru Baciu, *Iazul Unțeni*, Ion I. Bozdog, *Scrisoare ogoarelor*, Al. Negură, *Extaz*). Se publică și versuri patriotice simpliste, cu elan pașoptist (Titus Tențiu, *Portret*, Dim. Rădulescu, *Viață nouă*), sau care epigonizează în raza lui Eminescu, Coșbuc (Nestor Ignat, care debutează aici),

Alecsandri și chiar a lui Grigore Alexandrescu (Petru Homoceanul, *Peisaj scitic*). Călinescu însuși dă versuri de factură neoclasică, sub pseudonimul Toader Chiritopol (*Seara în sat*). Ca atare, deși poezia tipărită de **J.l.** este de o factură eterogenă, cantitativ se poate detecta o anume predilecție pentru formula și tematica tradiționalist-autohtonistă. Modernismul – de la reminiscențe parnasiene și simboliste la poezii în genul lui Lucian Blaga (Virgil Treboniu, *Orașele părăsite*, Bogdan Istru, *Cântăreții*), Tudor Arghezi (Ion Sofia Manolescu, *Mă ridicam pe munte…*), G. Bacovia (C. Pârlea, *Pornirea la drum*) și chiar al lui Ion Barbu – e însă acceptat. Un exemplu e prețuirea arătată liricii lui Mircea Pavelescu, poeziilor acestuia (*Schiță de coastă*, *Vagabondaj*, *Expoziții* etc.) fiindu-i consacrată o pagină întreagă; îi apare un volum de versuri (*Pasărea paradisului*) la Editura **J.l.**, primul dintr-o colecție care-și propunea să tipărească, sub girul lui Călinescu, autori de certă valoare, și unde chiar acesta publică un studiu critic dedicat lui Liviu Rebreanu și altul lui Tudor Arghezi, incluzând pagini apărute în **J.l.** Bolnav, Arghezi e omagiat într-un scurt text scris de Călinescu și apărut pe pagina întâi, unde e declarat „egal cu Eminescu" (*Tudor Arghezi*); sunt admise totuși și unele nuanțe critice la adresa autorului *Florilor de mucigai* (Mihail Chirnoagă, *Notă la „Hore"*). **J.l.** face eforturi și pentru încurajarea prozei, gest impus de necesitatea de a echilibra covârșitoarea „ofensivă" a liricului la poșta redacției. Totuși, cu excepția experimentului *Misterele castelului de Tristenburg* și a publicării romanului *Diavolul îndrăgostit*, în revista lui Călinescu nu vor gravita în aria genului epic decât câteva schițe și scrieri cu caracter memorialistic semnate de autori minori, ca Ludovic Dauș, Mihail Cruceanu, Rodica Anghel sau Petru Șerbănescu. Articolul de atitudine, cronica literară, eseul și studiul de istorie literară sunt, în schimb, cele mai bine reprezentate genuri în **J.l.** Ponderea o dețin studiile de istorie literară extrase de Călinescu din șantierul *Istoriei...* din 1941; sunt pagini masive care tratează atât autori clasici (D. Bolintineanu, Nicolae Filimon, Vasile Alecsandri, B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu, G. Coșbuc ș.a.), cât și contemporani de primă mână, reprezentând noul canon (Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Tudor Arghezi, Ion Pillat ș.a.). Lăudat, alături de Al. Piru, de Călinescu (*Doi tineri*), G. Ivașcu semnează comentarii pe un spectru larg: lingvistică, istoriografie, poezie modernistă; Al. Rosetti (*Istoria limbii române*), poetica lui Paul Valéry, N. Cartojan, Roger Martin du Gard ș.a. se află printre subiectele lui; de asemenea, recenzează volume de Lucian Blaga (*La curțile dorului*), F. Aderca, G.M. Zamfirescu, Matei Alexandrescu, St. O. Iosif ș.a.; Octavian Goga (cu *Din larg*) e valorificat ca poet „cântăreț pentru dezrobirea națională și socială a Ardealului", iar la Tudor Arghezi (în volumul *Hore*) remarcă „pura expresie a unui mare poet". Al. Piru recenzează pozitiv proza Hortensiei Papadat-Bengescu (*Rădăcini*, I–II) și pe cea a lui Mihail Sadoveanu (*Morminte*), dar rezervat și chiar rece pe George Lesnea, Aurel Zegrean, Eugeniu Sperantia, Octav Dessila ș.a. Tot el se ocupă de literatura clasicilor sau a tradiționaliștilor (B.P. Hasdeu, I. Agârbiceanu) și semnează eseul *Gh. Bacovia și Rollinat*. Colaboratori, sporadici sau mai constanți, sunt Iorgu Iordan (*Estetica limbii*), Mircea Mancaș (cu texte despre Liviu Rusu, I.D. Gherea, C. Rădulescu-Motru ș.a.), Edgar Papu (*Sfânta Teresa de Àvila*), Sașa Pană (*Gérard de Nerval*, *Charles Cros*, *Apollinaire*, *Viața lui Rivarol*), Mihail Sebastian (*Nume în literatură*), Virgiliu Angelli (Virgil Ierunca, care debutează aici) (*Tolstoi critic de artă*, *Luigi Pirandello*, *Romanul-fluviu*, *Barbey d'Aurevilly*), Adrian Marino (*H. Sanielevici*), Eugen Coșeriu (*Gh. Bacovia*, *Dadaism și poporanism*). Nu doar literatura română e bine reprezentată în **J.l.**, ci și literatura și, mai larg, arta și cultura universală, de asemenea cu o predilecție vădită pentru clasici. Așa se explică rubrica „Biografii", care expune, în linii esențiale, viețile unor scriitori, muzicieni, pictori, oameni de știință etc. din toate spațiile geografice (N.V. Gogol, M.V. Lomonosov, Lautréamont, Igor Stravinski, W.B. Yeats, Van Gogh, Stendhal, William Blake, Paul Cézanne, Li Po, Paul Verlaine, Cervantes, Gustave Flaubert ș.a.); așa se explică textele care informează despre poetica unor contemporani ca André Gide și Paul Valéry, dar și despre poetica lui Aristotel; așa se explică, în fine, rubrica „Din opera lui…", inserată pe prima pagină, unde vor apărea, deseori în traducerea lui Călinescu, fragmente din Maine de Biran, Cyrano de Bergerac, Jules Renard, Henri Massis, Albert Thibaudet, Giacomo Leopardi, Lautréamont, Otto Weininger, Erasmus din Rotterdam, Aristotel, Platon, Benedetto Croce ș.a.; cu varianta „Din literatura…", tot aici se publică traduceri din japoneză și chineză. Tendința

progresivă spre clasicitate, trădată de selecția autorilor de la această rubrică, este echilibrată de o serie de recenzii la autori străini contemporani, unii editați și în românește; astfel, Eusebiu Camilar scrie despre Joseph Conrad, Al. Piru despre W.S. Maugham, Traian Gheorghiu despre André Maurois, Viorel Alecu despre John Galsworthy, Eleonora Maftei despre Selma Lagerlöf, Eugen Coșeriu despre Maurice Barrès, Codin Oxa despre Jean Cocteau. O pereche a rubricii „Biografii" caută să fie rubrica „Repertoriu literar", introdusă pe parcurs din necesitatea de a oferi scurte informații despre viața și opera scriitorilor români contemporani. Eseistica este un punct de rezistență al programului cultural de la **J.l.**, iar ariile de interes sunt suficient de extinse în spațiu și timp pentru a susține viziunea universalistă a lui Călinescu, chiar dacă materialele publicate sunt inegale valoric. Sunt tratate culturile franceză (de la Rabelais la Voltaire, Stendhal, parnasianism, Marcel Proust, Romain Rolland, André Gide, Paul Valéry ș.a. – sub semnăturile Sandei Popescu, ale lui I. Bunescu, Mircea Lazăr, I. Brociner, Mihail Chirnoagă, Horia Popa ș.a.), anglofonă (de la John Milton, Shakespeare și Henry Fielding la Thomas Carlyle, E.A. Poe și teatrul irlandez – în texte de Fl. Stoenescu, Leo Cezza, Sanda Popescu, Izabela Sadoveanu, Petru Șerbănescu ș.a.), germanofonă (Friedrich Nietzsche, Rainer Maria Rilke – în texte de Leo Cezza, C. Moraru-Balș), dar și literaturile italiană, rusă sau din țările nordice. Clasicii greci și latini (Heraclit, Iuvenal, Lucian) sunt invocați în contexte care-i leagă de actualitate. Nu lipsesc eseurile cu alură filosofică ori teoretic-interdisciplinară (Mircea Mancaș, *Mistică și creație*, A. Lucaci, *Imaginație și creație*, Traian Gheorghiu, *Întoarcerea la Absolut*) sau de receptare a celor mai noi scrieri din această zonă (Alf Adania recenzează, de pildă, *Bazele filosofice ale științei* de Anton Dumitriu). La rubrica „Reviste", care survolează presa națională și internațională (îndeosebi francofonă), sunt supuse atenției cercetări din varii domenii care ar putea intersecta sfera literaturii (informații despre Cercul de Lingvistică de la Praga, despre *book clubs*-urile englezești, despre știința cititului rapid, despre „moartea romanului", despre învățământul din Statele Unite ș.a.). Pentru anul al doilea, obiectivul **J.l.** ar fi fost, în aceeași linie clasic-renascentistă, „scriitorul total" – „cult, informat, cu conștiință critică, cu o experiență integrală a scrisului" (*Un an*). Seria a doua a **J.l.**, apărută în cinci numere, își propune să continue filosofia primei serii, excluzând însă „aspectul popularizator" și străbătând „literatura istoric, problematic și critic în viziune sferică mergând până la valorile universale și până la un concept despre lume prin fenomenologia artistică"; creatorul și consumatorul de artă rămân, și aici, sub zodia clasicismului: „A pregăti conștiințe eline pentru o inevitabilă epocă de clasicităţi, aceasta e năzuința noastră intimă" (*Program*, 1/1947). Tipărită în format carte, noua serie a **J.l.** cuprinde exclusiv texte specializate – studii de istorie, estetică și teorie literară – semnate de Călinescu (în primul număr apare *Istoria ca știință inefabilă și sinteză epică*, în al doilea *Domina bona*, în al treilea *Marino și Góngora*, *Salomon Gessner*, *Bernardin de Saint-Pierre*, *Camille Oudinot și Odobescu*, iar în numărul 4–5 *Universul poeziei*, *Poeți din secolul XVIII* și *Poezia „realelor"*). Acum mai colaborează, cu articole de factură comparatistă sau de istorie literară, Ovidiu Papadima (*Între Buffon și Eliade*), Al. Piru (*Paul Stapfer și arta cu tendință*), Dinu Pillat (*Romanul balzacian și literatura română*), Adrian Marino (*Jurnalul lui Alecsandri*). ***T.D.***

JURNALUL LITERAR, publicaţie apărută la Oneşti, începând din 1966, iniţial neregulat, apoi anual, cu ocazia „Zilelor culturii călinesciene", având subtitlul „Foaie a Societăţii Culturale «G. Călinescu»". Colegiul de redacţie este alcătuit din Constantin Th. Ciobanu, Gheorghe Izbăşescu, Mihai Paulic, cărora li se alătură Ioan Micu, Dan Dumitrescu şi Candiano Priceputu. În perioada iunie 1969–1974 apare ca supliment al ziarului „Steagul roşu" (Oneşti). În 1995 şi 2008 se publică numere jubiliare. Prin promovarea programatică a conceptului „cultură călinesciană" (C. Th. Ciobanu, *De ce Călinescu?*, 1/2002) şi a ideii de „localism creator" (C. Th. Ciobanu, *Zilele culturii călinesciene*, 1/1995), **J.l.** reflectă climatul „Zilelor culturii călinesciene", având un rol documentar pentru aceste manifestări ambiţioase la care iau parte anual critici şi istorici literari, poeţi şi prozatori, aparţinând unor generaţii diferite, precum Al. Piru, Mircea Zaciu, Eugen Simion, Ion Pop, Nicolae Manolescu, Dinu Pillat, Marin Sorescu, Nicolae Breban, Ana Blandiana, Mircea Cărtărescu ş.a. **J.l.** conţine agenda colocviilor, comunicări, scrisori şi impresii ale participanţilor, dar şi pagini de istorie culturală

locală, arte, debuturi literare şi recenzii. Sunt abordate teme precum *G. Călinescu, expresie a complexităţii creatoare româneşti, Postmodernismul, Exigenţa cititorului de azi* ş.a. Pentru numărul inaugural Victor Eftimiu trimite poezia *În oraşul tânăr*, la cronica literară Gh. Izbăşescu comentează volumul *Cetatea de inimă* de Constantin Th. Ciobanu, iar Marcel Bunescu semnează un fragment de roman (*Urme rotunde*). Din 1970 spaţiul acordat poeziei e mai larg (C. Th. Ciobanu, Gh. Izbăşescu, Gh. Bulancea, Al. Dumitru, Mircea Ignat); cronica literară analizează volumul lui Mircea Iorgulescu *Rondul de noapte*, iar Gh. Izbăşescu scrie un eseu despre Ioanide, personajul lui G. Călinescu. În 1975, sub genericul „Călinesciana", se încearcă o remodelare exegetică a operei patronului omagiat. În următoarele numere pot fi întâlnite semnăturile lui Nicolae Manolescu şi G. Ivaşcu, care se ocupă de seriile anterioare, călinesciene, ale „Jurnalului literar", iar Iorgu Iordan semnează o evocare a lui G. Călinescu, *Aşa cum l-am cunoscut*. Figurii lui G. Călinescu îi dedică studii şi Romulus Vulpescu (*Universalitatea lui Călinescu*), Al. Piru (*Reeditarea „Istoriei"*, *Apariţia „Istoriei literaturii române"*), Nicolae Manolescu (*Călinescu şi noi*), Al. Paleologu (*Despre G. Călinescu*) ş.a. După 1989 **J.l.** îşi păstrează aspiraţiile culturale, chiar dacă recurge frecvent la retrospective ale realizărilor sale. De-a lungul timpului au mai colaborat Mihai Beniuc, Grigore C. Moisil, I.D. Lăudat, Victor Kernbach, Ştefan Aug. Doinaş, Radu Cârneci, Dorin Speranţia ş.a. ***M.Pp.***

JURNALUL LITERAR, revistă care apare la București, din 8 ianuarie 1990, inițial ca „supliment săptămânal de atitudine intelectuală" al „Revistei de istorie și teorie literară", publicaţie a Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", ulterior lunar, iar după 2010 neregulat. După cum se precizează în numărul care specifică organizarea redacțională (2/1990), **J.l.** o are director pe Zoe Dumitrescu-Bușulenga, iar din colegiul editorial fac parte cercetătorii Nicolae Florescu (redactor-șef), Mihaela Constantinescu-Podocea, Nicolae Mecu, I. Oprişan, Mircea Vasilescu. De-a lungul timpului s-au înregistrat variații de încadrare, periodicitate, număr de pagini, afiliere, componență a redacției. **J.l.** nu mai iese ca supliment „al «Revistei de istorie și teorie literară»", ci independent (26/1990); din septembrie 1992 este „publicaţie de opinie şi atitudine intelectuală", profil general pe care îl menține până în prezent; din 2000 numerele au o frecvență de apariție care înclină înspre cea de lunar, cu sau fără cumul (bilunar, trimestrial etc.), fiind propuse de Societatea de Istorie Literară „G. Călinescu", din 2007 în regim de autofinanțare prin „sprijinul reprezentanților exilului românesc anticomunist de la Paris, de la Freiburg, de la Mùnchen și de la Bruxelles", ulterior din Kitchener și din Winnipeg. Colectivul de redacție se remarcă printr-o singură constantă: redactorul-șef Nicolae Florescu. Pe intervaluri mai lungi sau mai scurte, mai contribuie Ion Podocea, secretar principal de redacție (până în 2005), funcție preluată de Bogdan Merișanu (până în 2008), apoi de Liviu Soltuzu, precum și redactorii Mihaela Constantinescu-Podocea (1990–2005), I. Oprișan (1990–1993), D. Stamatiadi (1992–1999), Ileana Corbea (din 2000) ș.a. Colegiul de redacție anunțat în numărul 1–4/ 1995 îi include pe Nicolae Stroescu-Stânişoară (director onorific), Nicolae Balotă, mitropolitul Nicolae Corneanu, Gheorghe Grigurcu, Cornel Regman, Cornelia Ştefănescu. Primul număr al **J.l.** se deschide cu declarația de adeziune „la marea luptă a poporului român și a Consiliului Frontului Salvării Naționale", semnată de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, în numele „colectivului de cercetători ai Institutului de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu»" („Cercetătorii noștri au lucrat la recuperarea integrală a istoriei adevărate a literaturii și culturii românești într-o atmosferă de înaltă responsabilitate morală și de păstrare a demnității intelectuale"); se avansează „câteva propuneri absolut necesare": „scoaterea culturii, implicit a cercetării, de sub jugul propagandei și de sub apăsarea nefastă a politicului", „restructurarea Academiilor, ca și a învățământului universitar, pentru impunerea realelor valori", „reeuropenizarea culturii române prin refacerea dialogului cu celelalte culturi ale lumii". Diversificat stilistic și tematic, sumarul reunește nume de probitate ale istoriei literare, cercetători, universitari, scriitori: Marin Sorescu (*Fă, Doamne!...*), Nicolae Mecu (*Centenarele Eminescu și Creangă pot începe*), Mircea Anghelescu (*Scriitori români în exil*), Cornelia Ștefănescu. Pe lângă articolele de atitudine își fac loc și o poezie de Ștefan Baciu (*Brașov*), fragmente „inedite" din jurnalul lui Mircea Eliade, un fragment din romanul autobiografic inedit *Luntrea lui Caron* de Lucian Blaga, două articole, cenzurate anterior, de Andrei Pleșu (*Un mare creator de climat*) și Alexandru Paleologu (*Sfinți laici, atei și materie*). În finalul ediției articolul *Dezideratele imediate ale istoriei literare* sintetizează: „a. conectarea

problematicii teoretice și metodologice a istoriei literare românești la stadiul actual al cercetării europene; b. rescrierea adevărată și integrală a istoriei literaturii române; c. restituirea deplină a literaturii și a tradițiilor culturale religioase; d. dezbaterea motivelor care au determinat exilarea unor importanți scriitori, fie în afara hotarelor țării, fie în interior, prin reducerea la tăcere; e. reintegrarea urgentă a literaturii exilului în cultura română; f. elucidarea faptelor care au dus la dispariția tragică a lui Marin Preda". În numărul 2/1990 spațiul editorialului cuprinde o nouă variantă, mai combativă, de program: „«Jurnalul literar» preia din mers componentele publicistic-militante și de «magazin» ale «Revistei de istorie și teorie literară», atâtea câte au fost, relevate uneori de «revista revistelor» – scrisă sau orală. Corespunzător, vechea revistă se va delimita astfel mai neted ca organ al cercetării științifice literare". Alte articole se ocupă de „reforma necesară" a instituțiilor-conglomerat (Adrian Marino, *O reformă necesară: Uniunea Scriitorilor*), de schimbarea programei literaturii române în liceu (Mircea Anghelescu, *Literatura și școala*). În partea de restituiri Marin Sorescu pune la dispoziția redacției un interviu (*Viața ca formă a bucuriei pure*) luat de Sanda Diaconescu și atrage atenția, într-un preambul, asupra lui Petre Țuțea. Dintre rubrici sunt de amintit „Meditații ortodoxe" (articole de istorie ecleziastică și spiritualitate ale mitropolitului Nicolae Corneanu), „Procesul comunismului", „Dialoguri esențiale" (interviuri inedite, dar și preluări prin transcriere ale unor înregistrări difuzate în emisiunea „Diaspora literară" de la Radio România Cultural, avându-i ca realizatori pe Ileana Corbea, Nicolae Florescu, Liviu Grăsoiu, Anca Mateescu, Eugen Lucan), „Caragialeta" (ținută de Șerban Foarță), „Punctul pe *i*" (unde semnează Aristarc, adică Nicolae Florescu), „Insectar" (Gheorghe Grigurcu). Un colaborator fidel este Adrian Marino, prezent cu articole de fond (*Partidele și libertatea*, *Ideologie și literatură*), cu articole de teorie a conceptelor și studii de istorie literară (*Când Eugène Ionesco debutează în România*, *Este literatura „reacționară"?*, *Istoria literară ca instituție literară*), dar și cu fragmente memorialistice (*Amintiri din deportare*). I. Oprișan dă publicității interviuri cu scriitorii basarabeni Leonida Lari, Nicolae Dabija, Vladimir Beșleagă. Ulterior, va iniția editarea în episoade a *Memoriilor* lui Nichifor Crainic (*Zile albe, zile negre*), a *Jurnalului spiritual* ținut de Ion Marin Sadoveanu (*Jurnalul unui biet om*), va repune în discuție opera poetului Radu Gyr. La rubrica „Efigii" Al. Săndulescu, Cornelia Ștefănescu, Ionel Jianu, Arșavir Acterian îi portretizează pe Dinu Pillat, Vladimir Streinu, Mihail Sebastian, Mihail Avramescu. Secțiunea „Ancheta" aduce în discuție temele *Intelectuali români în exil* (Baruțu T. Arghezi, Anca Bratu, Emil Turdeanu, Victor Eskenasy, Valeriu Oișteanu), *Generația optzecistă* (Ioan Groșan, Mircea Nedelciu), *Politica și/sau Literatura?* (Dumitru Micu, Ștefan Cazimir, Mircea Dinescu). **J.l.** publică numeroase inedite de Mircea Vulcănescu („romanul polițist" *Cine? Și ce?*), Constant Tonegaru, Hortensia Papadat-Bengescu („nuvela" *Lona*), Mircea Eliade (*Ștefania (Viața nouă)*), Mihail Sebastian (fragmente de jurnal), Emil Cioran (*Razne*) ș.a. Între 1991 și 1994 **J.l.** reușește să constituie substanțiale dosare tematice, ultrasaturate de informații, comentarii, amintiri, texte din periodicele vremii sau din arhivele personale, despre Mihail Sebastian, Anton Holban, Mircea Eliade, N. Steinhardt, Vintilă Horia, Mircea Vulcănescu, Nae Ionescu, E. Lovinescu ș.a. Cornel Regman comentează cărțile optzeciștilor Mircea Cărtărescu, Florin Iaru, Magda Cârneci, iar Nicolae Florescu prezintă scrieri ale autorilor din generațiile mai vechi: I. Negoițescu, Radu Tudoran. De la numărul 29–32/ 1994, editorialele îi aparțin lui Nicolae Stroescu-Stânișoară. Între 1995 și 2005 revista aprofundează cercetările documentare, extinzându-și activitatea către parcurgerea arhivelor din străinătate, în special a fondului Bibliotecii Române de la Freiburg, găzduiește numere de colecție despre Panait Istrati (9–12/1995), I. D. Sîrbu (17–20/1995), Ion Caraion (7–10/1999, cu *Procesele verbale ale interogatoriilor*), Virgil Ierunca (13–14/2000), Ștefan Lupașcu (15–18/2000), Ilarie Voronca (1–6/2004). În numărul 13–14/1998 se publică o anchetă despre literatura exilului. La întrebările Ilenei Corbea („Există cu adevărat o literatură a exilului? Care ar fi caracteristicile ei?") răspund Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Pavel Chihaia, Nicu Caranica, Nicolae Stroescu-Stânișoară, Gheorghe Grigurcu. Din 2006 **J.l.** subzistă, reușind să tipărească 24 de pagini, reduse apoi la 16, dar își păstrează profilul și tonul. Rubricile deja tradiționale cuprind materiale istorico-literare de însemnătate pentru completarea biografiei și operei unor autori români indispensabili oricărei panoramări: scenariul de film *Adria. 1930–1934* al Hortensiei Papadat-Bengescu, transcriere după manuscris realizată de Dimitrie Stamatiadi, reprezentând, potrivit lui Nicolae Florescu, „o încercare de transpunere

cinematografică a nuvelei de mai largi dimensiuni *Romanul Adrianei*, fragment epic de început al prozatoarei” (7–13/2006), o „dare de seamă” din 1975, solicitată lui Octavian Vuia de Editura Piper din München în vederea unei traduceri a romanului *Delirul* de Marin Preda (19–24/ 2006) etc. Unul dintre colaboratorii insistenți este Paul Goma, prezent în sumarul revistei cu pagini din *Jurnal*. **J.l.** a susținut apărarea lui Mircea Eliade, prin vocile lui Mircea Handoca și Mac Linscott Ricketts, pe tema trecutului legionar. În privința reperelor literaturii naționale (M. Eminescu, G. Călinescu), revista nu a admis contestații majore, a susținut infailibilitatea valorică și necesitatea patrimoniului identitar, dar nici nu a refuzat să ia în considerare nuanțările dacă au fost instrumentate documentar. Au mai colaborat Radu Drăgan, René Al. De Flers, Cornel Mihai Ionescu, Sanda Stolojan, Ion Simuț, Dan Grigorescu, Ion Bălu, Aurel Martin, Cicerone Ionițoiu, Mircea Martin, Elvira Sorohan, Lidia Stăniloae, Bujor Nedelcovici, Radu Negrescu-Șuțu, Alexandru Herlea ș.a. ***C.M.B.***

JURNALUL PENTRU TOŢI, revistă apărută la Bucureşti, bisăptămânal, între 1 iunie şi 2 decembrie 1879. Proprietar și redactor: tipograful C.N. Rădulescu. Destinat „a procura o distracţiune senină tuturor”, **J.t.** publică romane originale şi traduse, versuri, biografii ale unor personalităţi (I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, C. Negri, D. Petrino şi N. Nicoleanu). Biografiile sunt însoţite de texte literare reprezentative: *Zburătorul* lui I. Heliade-Rădulescu, *Elena* de D. Bolintineanu etc. D. Velisson, Matei Botez, C.C. Pleşoianu, Th. Dumbrăveanu, D. Bodescu, I. Popp, Gh. I. Dimitriu colaborează cu poezie şi proză. Panait Macri şi I.I. Roşca dau, de asemenea, versuri. În 21 şi 28 octombrie figurează în sumar două încercări lirice ale elevului N. Petraşcu (*Luciei*, *Elenei*). În fiecare număr foiletonul este ocupat de o traducere din literatura franceză. Scriitorii aleşi sunt Jules Verne (*Ocolul pământului în optzeci de zile*, *Aventurile a trei ruşi şi trei englezi în Africa Centrală*), Paul Féval, Al. Dumas-fiul. ***R.Z.***

JURNALUL SF, săptămânal editat de Intact între decembrie 1992 și iunie 1996. Subtitlul inițial a fost „Primul săptămânal de cultură științifico-fantastică din România”, succedat de „Primul săptămânal de science-fiction din România” și „Săptămânal de cultură science-fiction”. Echipa de bază care a editat cele 169 de numere a fost compusă din frații Adrian Bănuță (redactor-șef) și Ionuț Bănuță (redactor). Printre colaboratorii constanți s-au numărat Ovidiu Bufnilă, Sebastian A. Corn, Cotizo Draia, Mihail Grămescu, Michael Haulică, Cătălin Ionescu, Dănuț Ivănescu, Ana-Maria Negrilă, Florin Pîtea, Liviu Radu, Don Simon ș.a. Publicația a provocat și întreținut coagularea celei mai importante mișcări în SF-ul românesc postcomunist, unind postmodernismul și cyberpunkul și numită fie „generația 90”, fie chiar „generația jesefe”. Generației 90 i-a fost dedicat de altfel un întreg număr special (50), în care Ionuț Bănuță și Sebastian A. Corn semnează textul *Ragnarök*, manifest nu atât postmodern, cât nonlinear-intertextual-joycean, aspirând la multifațetarea dezirabilei literaturi digitale. Pe lângă literatură originală (proză scurtă, romane – *Adrenergic!* de Sebastian A. Corn sau *Cadavre de lux* de Ovidiu Bufnilă –, medalioane, eseuri), revista a publicat numeroase traduceri din genurile SF, fantastic și *horror*, oprindu-se la autori precum Robert Bloch, Jorge Luis Borges, Serge Brussolo, Philip K. Dick, William Gibson, Stephen King, George R.R. Martin, Norman Spinrad ș.a. Dintre numerele speciale pot fi amintite cele dedicate cyberpunk-ului (25, 35), vampirilor (60), cenaclului ploieștean Quo Vadis? (66), Sex Fiction-ului (69), Eurocon-ului 1994 (72–73) și autorilor Ovidiu Bufnilă (65), Mihail Grămescu (70), Mircea Opriță (94), Sebastian A. Corn (89-90, 149). Au fost publicate în serial *Mic glosar de teme și noțiuni science-fiction* de Mihaela și Cristian Ionescu, *Literatura SF ca o paradigmă culturală a civilizației celui de-al treilea val* de Mircea Naidin, *File din istoria modernă a literaturii SF* de Nicolae C. Ariton ș.a. ***M.I.***

JUSTER, Solo (1.X.1922, Bucureşti), poet, jurnalist. Este fiul Nettei (n. Lupu) și al lui Ichil Iuster, contabil, și frate cu Ștefan Iureș. Școala primară o face la Călăraşi şi tot aici începe liceul, dar îl părăsește din cauza atmosferei antisemite, mutându-se la Silistra. După experienţa lagărelor de muncă obligatorie pentru evrei din 1942–1944 (pe valea Strumei, apoi la Smeadovo, Bulgaria), lucrează ca muncitor manual (tâmplar) în Constanţa şi intră în mişcarea comunistă, mai întâi ca organizator al tineretului hamalilor din port. Tot aici debutează ca poet (la ziarul „Unirea”) și devine conducător literar al Cenaclului Unirea al Casei de Cultură din oraș. Remarcat pe un șantier din Galați de Eugen

Jebeleanu, publică poezie în „Viaţa românească” (1948). În 1952 termină Şcoala de Literatură „M. Eminescu” a Uniunii Scriitorilor din România. Lucrează ca reporter în presa comunistă („Scânteia tineretului”, „România liberă”, „Narodnaia Rumâniia” ș.a.) şi la redacţia publicaţiilor pentru străinătate. În 1956 e trimis, pentru şase luni, ca reporter în China, Vietnam şi Coreea. Întors în ţară, îşi dă demisia din Partidul Comunist (1957), iar în 1960 se stabileşte în Israel, la Tel Aviv, împreună cu soţia sa, prozatoarea Mariana Juster (verișoara istoricului literar Z. Ornea) și cu fetița lor. După multiple tribulaţii profesionale, în 1966 înfiinţează revista săptămânală de limbă română „Lumea magazin” la care este redactor-şef. Publicaţia va apărea 18 săptămâni (printre colaboratori: Sorin Cunea, A. Vălureanu, Devis Grebu). În 1985 înfiinţează împreună cu Mariana Juster cenaclul literar Punct, la care participă numeroşi scriitori israelieni de limbă română originari din România (Iosef Eugen Campus, Shaul Carmel, Gina Sebastian, Ştefan Iureş ş.a.). În noiembrie 1987 înfiinţează revista bianuală „Punct”, care va apărea cu regularitate mai bine de două decenii. A primit Premiul „Lucian Blaga” (Cluj-Napoca, 1999) şi „Artzi” (Tel Aviv, 2005).

Interiorizată şi fragilă, de diapazon elegiac, poezia lui **J.** – care nu a abandonat niciodată limba țării natale – este concisă, lapidară chiar, mergând până la catren, distih şi haiku. Dincolo de abundenţa reflecţiilor metapoetice, confesiunea lirică are un caracter introvertit, esențializat. Unii comentatori (Ion Cristofor) au apropiat acest „lirism al simplității” de notația cotidianului umil din poemele lui Victor Felea. Nu concretețea este însă cea care definește poezia lui **J.**, ci reflexivitatea, uneori sentimentală, alteori existențială sau moralistă, ca în această meditație amar-ironică asupra negării Holocaustului: „Când am fost ars/ de șase milioane/ de ori/ când urletul meu/ era cu fumul de rotocoale/ când lumea și-a ieșit din minți/ codrii n-au vuit/ nici Dunărea nu s-a-nturnat din cale/ nu-ți vine să crezi/ cum lumea se minte/ șase milioane de crime să uite/ visând cai verzi” (*Cai verzi*) sau în reflecția dezabuzată asupra ireprezentabilului ca insuportabil: „Să mă ascund de mine/ am fugit/ în prea înaltul/ turn de fildeș/ nici în cer/ nici pe pământ/ cuprind de-acolo marginile lumii/ drama vremurilor pocite/ dincolo de cuvintele ce nu pot fi/ în nici o limbă rostite/ nici o limbă nu încape/ atât de multul urât/ al lumii” (*Nici o limbă*). Asumarea minoratului estetic serveşte, în antifrază, drept alibi pentru miza etică şi terapeutică a scrisului acestui autor întors către el însuși: „Nu-ţi plac poemele mele/ cuvintele-s prea grele/ clopoţeii de plumb n-au răsunet/ de zurgălăi/ /aşa e/ nu am har/ să albesc negrul din lume// nu sunt ceea ce/ se cheamă/ un poet mare” (*Zurgălăi*).

SCRIERI: *Poeme de un ban*, Tel Aviv, 1987; *Ultimul zâmbet*, Tel Aviv, 1988; *Surâsul apelor*, Tel Aviv, 1990; *Columna secundelor*, Tel Aviv, 1992; *Sensul timpului*, Tel Aviv, 1994; *Clipa sărutului*, Tel Aviv, 1996; *Lacrima interioară*, tr. Iosef Eugen Campus, pref. Radu Cârneci, Iaşi, 1998; *Poezia cea mai acută*, Tel Aviv, 1998; *Rumba neagră*, Tel Aviv, 2000; *Lacul de onix*, București, 2001; *Fiara lirică*, Tel Aviv, 2002; *Al cincilea punct cardinal*, Tel Aviv, 2003; *Umbra*, Tel Aviv, 2004; *Lacrima verde*, Tel Aviv, 2006; *Iarna verde*, pref. Paul Cernat, București, 2007; *Homo sapiens*, Rehovot, 2009; *Poeme de dragoste și din alte volume sau inedite*, Rehovot, 2009; *Laudă ploii*, Tel Aviv, 2010; *Iarna verde*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Evelin Fonea, [*Solo Juster*], „Realitatea evreiască”, 2000, 111, 2001, 139–140, 2002, 162–163; Cristofor, *Ţara Sfântă*, I, *111–115*; Josef Eugen Campus, *Deschizând noi orizonturi*, I, București, 2002, *263–265*, II, *104–106, 164–166, 346–348*; Ştefan Cazimir, *În descendenţa simbolismului*, RL, 2007, 25; Boris Marian, *Poezia lui Solo Juster*, „Realitatea evreiască”, 2007, 280–281; Ion Cristofor, *O antologie Solo Juster*, „Cetatea culturală”, 2008, 5; Dan Brudaşcu, *Solo Juster, un poet autentic şi cerebral*, „Agero” (Stuttgart), 2010, 3.

P. C.

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

K

KÁDÁR Imre (12.I.1894, Komárom, Ungaria – 13.XI.1972, Budapesta), traducător. După absolvirea liceului (1911), a urmat cursurile Facultăţii de Ştiinţe Juridice a Universităţii din Budapesta, obţinând doctoratul în 1915. A luptat pe front şi a fost rănit în timpul Primului Război Mondial. În 1918–1919 a aderat la mişcarea revoluţionară maghiară, după înfrângerea căreia emigrează în România. Se stabileşte la Cluj, unde colaborează la ziarul „Keleti Újság" şi este redactor la mai multe publicaţii săptămânale efemere. Între 1933 şi 1940 este director şi regizor al Teatrului Maghiar din Cluj. După al Doilea Război Mondial se întoarce în Ungaria, funcţionând ca profesor de teologie reformată la Budapesta.

Ca regizor şi director de teatru, **K.** traduce pentru prima oară, pentru îmbogăţirea repertoriului Teatrului Maghiar din Cluj, cinci piese din dramaturgia română clasică şi contemporană: *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, *Meşterul Manole* de Octavian Goga, *Prometeu* de Victor Eftimiu, *Manechinul sentimental* de Ion Minulescu şi *Molima* de Ion Marin Sadoveanu. Piesele vor fi publicate, în 1934, în *Román drámaírók könyvtára öt kötetben*. **K.** a mai alcătuit în 1932 o antologie din poezia populară română, sub titlul *A havas balladái*, selectată din colecția lui Vasile Alecsandri și din cea a lui Ovid Densusianu, editată de prestigioasa revistă „Erdélyi Helikon", cuprinzând balade ca *Miorița*, *Meșterul Manole*, *Soarele și Luna* și producții lirice. Apreciată de Ioan Bianu și Emil Isac pentru virtuozitatea transpunerilor, cartea a fost încununată cu Premiul ziarului „Curentul" (1932).

Traduceri: *A havas balladái* [*Baladele munţilor*], Cluj, 1932; Victor Eftimiu, *Prometheus*, [Cluj], 1926; I.L. Caragiale, *Az elveszett levél* [*O scrisoare pierdută*], pref. Bánffy Miklós, [Cluj], 1926; *Román drámaírók könyvtára öt kötetben* [*Biblioteca dramaturgilor români în cinci volume*], Budapesta, 1934.

Repere bibliografice: *„O scrisoare pierdută" de Caragiale în ungureşte*, ALA, 1922, 1; Ioan Bianu, *Emeric Kadar, laureat al „Curentului" la Academia Română*, CRE 1932, 14 aprilie; Emil Isac, *„Baladele munţilor". Traducerea lui Kádár Imre*, G, 1932, 5–6; Bolyai Zoltán [Gaál Gábor], *„A havas balladái"*, KOR, 1932, 6; Szemlér Ferenc, *Jegyzetek a román népköltészetről*, „Láthatár", 1934, 8; Makkai László, *Fordítások románból. 1. Kádár Imre: Őt román színdarab magyarul*, „Erdélyi Helikon", 1935, 1; *Rom. magy. ir. lex.*, II., *576–577.* ***O.K.***

KAKASSY Endre (15.V.1903, Luduş – 18.X.1963, Cluj), gazetar, istoric literar, traducător. Urmează Colegiul „Bethlen Gábor" din Aiud şi Facultatea de Drept a Universității din Bucureşti (1923–1926). Este corespondent, iar după aceea redactor al ziarului „Keleti Újság" din Cluj (1926–1930), redactor-şef al săptămânalului „Bukaresti Magyar Kurír" (1931–1933), reporter și redactor responsabil al cotidianului „Brassói Lapok" (1934–1941), iar din 1942 redactor-şef adjunct al săptămânalului timişorean „Déli Hírlap". Este condamnat la închisoare sub acuzaţii false. Din a doua jumătate a anilor '40 se stabileşte la Cluj, unde lucrează ca redactor de editură şi colaborează la revistele „Korunk", „Igaz Szó", „Utunk", în care publică o serie de studii consacrate unor scriitori clasici şi contemporani ai literaturii române: Tudor Arghezi, Geo Bogza, Cezar Bolliac, B. Delavrancea, Gala Galaction, B.P. Hasdeu, Ioan Slavici ş.a.

Cunoașterea scriitorilor români l-a preocupat pe **K.**, cartea consacrată lui Eminescu tânăr, *A fiatal Eminescu* (1959), „prima monografie sistematică și completă în limba maghiară" (Kiss Géza), apreciată și de Perpessicius pentru „străduința autorului de a stăpâni izvoarele de informație", fiind urmată de o amplă panoramă asupra vieţii şi operei poetului, *Eminescu élete és költészete* (1962; Premiul Uniunii Scriitorilor). Acestor lucrări li se adaugă şi mica monografie postumă, *Mihail Sadoveanu. Egy nagy élet és egy nagy életmű története* (1964), în care sunt definite coordonatele prozei sadoveniene. De asemenea, sunt puse în valoare unele convergențe între opera acestor scriitori şi literatura maghiară. **K.** mai realizează traduceri în limba maghiară din scrierile lui Ion Călugăru şi V. Em. Galan, precum și din Cezar Boliac, Al. Vlahuță, Ioan Slavici și alcătuituiește o antologie din proza lui M. Eminescu.

SCRIERI: *A fiatal Eminescu* [*Tânărul Eminescu*], Bucureşti, 1959; *Eminescu élete és költészete* [*Viaţa şi poezia lui Eminescu*], Bucureşti, 1962; *Mihail Sadoveanu. Egy nagy élet és egy nagy életmű története* [*Mihail Sadoveanu. O viaţă şi o operă însemnată*], Bucureşti, 1964. **Antologii:** M. Eminescu, *Kék virág* [*Floare albastră*], pref. edit., Cluj, 1973. **Traduceri:** V. Em. Galan, *Szomszédok* [*Vecinii*], Bucureşti, 1956; Ion Călugăru, *Egy mihaszna gyermekkora* [*Copilăria unui netrebnic*], postfaţa trad., Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Kacsó Sándor); Al. Vlahuţă, *Hideg tűzhely mellett* [*Opere alese*], introd. trad., Târgu Mureş, 1959 (în colaborare cu Majtényi Erik); Ioan Slavici, *Válogatott irásai* [*Scrieri alese*], îngr. și pref. trad., București,

1960; Cezar Bolliac, *A jobbágy* [*Clăcașul*], îngr. și pref. trad., București, 1965.

Repere bibliografice: Nagy Pál, *„A fiatal Eminescu”*, IGZ, 1959, 11; Perpessicius, *Contribuţiuni maghiare în literatura română*, LCF, 1960, 3; Kiss Géza, *„Viaţa și poezia lui Eminescu”*, ST, 1962, 10; Elena Stan, *„Eminescu élete és költészete”*, NYRK, 1963, 1; Al. I. Ştefănescu, *Kakassy Endre*, GL, 1963, 43; Petre Pascu, *O monografie Sadoveanu în limba maghiară*, VR, 1964, 12; Kacsó Sándor, *Egy monográfia előzményeiről*, UTK, 1964, 24; Jancsó Elemér, *„Mihail Sadoveanu”*, IGZ, 1965, 1; Dávid Gyula, *Sadoveanu-kutatások elé*, KOR, 1965, 11; *Rom. magy. ir. lex. II.*, *588–589*; *Új magyar irodalmi lexikon*, Budapesta, 1994, *939–940*. ***O.K.***

KALENDE, revistă de cultură apărută la Bucureşti, lunar, din 10 noiembrie 1928 până în martie 1929. Primele două numere poartă subtitlul „Revistă lunară literară şi ştiinţifică”, ulterior „Revistă lunară literară şi artistică”. La conducerea publicaţiei se află un comitet de direcţie alcătuit din Tudor Şoimaru, Vladimir Streinu, Şerban Cioculescu şi Pompiliu Constantinescu. Apărută ca reacţie la orientarea promovată de intelectualii grupaţi în jurul „Gândirii”, **K.** propune intelectualismul ca formulă ideologică şi estetică: „Zodia severă sub care apărem este intelectualistă. Duşmanul nostru este indefinitul şi setea cea mare este de *a şti*” (*Cuvânt înainte*, 1/1928). De pe poziţii declarat antitradiţionaliste şi invocând figura tutelară a lui Titu Maiorescu, articolul-program formulează antagonismul dintre soluţiile mistice şi cele intelectuale, dintre valorile „pragmatice, de oportun naţionalism, culturalism şi politicianism” şi cele „spirituale şi estetice”, dintre „transcendentul divin” şi „categoria intelectului”, dintre „ortodoxismul de emisiune postbelică” şi „europenizarea conştiinţei româneşti”, dintre „directivele tradiţionaliste, naţionale şi ortodoxe” şi formula estetică susținută de **K.**, fixând ca deziderat al revistei „o reacţiune lucidă, abstrasă rezolut insondabilului, inefabilului” şi ca obiect al preocupărilor acesteia „o problematică a cunoaşterii autonomă de finalităţi utilitare”. În acest context fenomenul literar este definit drept „act de conştiinţă şi de cunoaştere”, iar opera de artă ca „suprastructură cerebrală, sensibilizată”. „Formula intelectualismului” este linia directoare de la **K.**, numărul inaugural deschizând în acest sens o anchetă ale cărei întrebări se referă la existenţa unui tip de intelectual autohton, la manifestarea unor „direcţii noi de intelectualitate pură”, la relaţia critică dintre practicarea ortodoxiei şi tendinţele de integrare europeană şi la formula estetică şi filosofică a intelectualismului. Răspunsurile vin de la Tudor Arghezi, C. Rădulescu-Motru, Dan Rădulescu, N. Davidescu, Radu Dragnea, Mihai Ralea. Reacţiile şi ecourile suscitate de anchetă surprind orientările estetice importante în contextul cultural din anii ’30, oglindite în paginile revistei prin polemica dintre Vladimir Streinu şi G. Călinescu referitoare la relaţia dintre modernism şi tradiţionalism, prin reacţiile lui Pompiliu Constantinescu (*Creştinismul folcloric*, *Reflexii polemice*) la articolul *Sensul tradiţiei*, publicat de Nichifor Crainic în „Gândirea”, sau la manifestul Crinul Alb, prin intervenţiile publicate în rubrica „Revista faptelor literare” ş.a. **K.** găzduieşte studii de istorie, critică şi teorie literară de indiscutabilă valoare: *Criza lirică* de Tudor Vianu, *Consideraţii asupra romanului românesc* de Pompiliu Constantinescu (în serial), *Scheme de suprafaţă* de Paul Zarifopol, *Jules Renard și prietenii lui* de Șerban Cioculescu etc. La cronica literară semnează Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, Şerban Cioculescu, ultimul susținând și „Cronica ideilor”. Cu poezie sunt prezenți Tudor Arghezi (*Portret*, *Epitaf*), Vladimir Streinu, Simion Stolnicu, iar cu proză Tudor Şoimaru (*Idila*, *Tantal*, *Noua Eneidă*). Sunt tipărite acum şi câteva secvenţe inedite din tragedia *Ioaniţiu. Craiul românilor* de Al. I. Odobescu. „Revista faptelor literare” şi „Cărţi” sunt în ton cu dinamismul publicistic al epocii. Fenomenul cultural românesc, şi nu de puţine ori cel european, înregistrat în formula unei „estetici a lucidităţii” (Vladimir Streinu), se reflectă permanent în paginile revistei. ***I.T.***

KALENDE, revistă de critică, literatură şi istorie literară apărută la Bucureşti, lunar, din martie 1943 până în august 1944 (mai puţin în decembrie 1943), sub direcţia lui Vladimir Streinu. **K.** ia naștere după ce Vladimir Streinu, exclus de la „Revista Fundațiilor Regale”, ajunge în 1942 directorul „Preocupărilor literare”, revista editată de Societatea Prietenii Istoriei Literare, din care, începând cu martie 1943, desprinde o nouă publicație. Numerele din martie şi aprilie–mai 1943 poartă subtitlul „Preocupări

literare", suprimat ulterior. **K.** se revendică de la revista cu acelaşi titlu, editată de Vladimir Streinu, Tudor Şoimaru, Şerban Cioculescu şi Pompiliu Constantinescu în 1928–1929. Numerotarea se face în continuarea seriei din 1928. Programul revistei este anunţat într-o notă publicată în martie 1943: „După un de la apariţia revistei «Preocupări literare» sub direcţia noastră […] s-a ivit împrejurarea revenirii la titlul unei reviste care, acum cincisprezece ani, avea aceeaşi atitudine. Ceea ce nu vom mai relua din vechea «Kalende» va fi însă tinereţea redactorilor ei care puteau atunci îndrăzni orice, socotind azi că o tinereţe neostentativă e mai bogată în consecinţe" (3/1943). Aşezată astfel sub semnul maturităţii de atitudine, **K.** ilustrează în gamă largă fenomenul literar din epocă, surprins în cheia „spiritului kalendist", un spirit al libertății și al valorilor: „poeţii de la Kalende […] sunt primii noştri poeţi care, în grup, au scăpat de influenţa contimporanilor mai mari. Ei nu sunt suprarealişti, după cum nu sunt nici arghezieni, nici barbişti şi blagişti sau cum ar mai putea fi. Sunt […] *kalendişti* în sensul că se manifestă cu toată libertatea, în cea mai puternică libertate de a fi ei înşişi, neconstrânşi de rigorile niciunei formule sau preferinţe a revistei" (Apollonius, alias Vladimir Streinu, 10–11/1943). Periodicul reuneşte în paginile lui scriitori consacraţi alături de nume pe cale de a se afirma. Figurează cu poezie Lucian Blaga (*Olarii*), Constant Tonegaru (*Ceasul stricat*, *Nocturna* etc.), Dimitrie Stelaru (*Destin*, *Saltimbancul*), Ștefan Aug. Doinaş (*Astăzi ne despărţim*, *Toamna*), Ion Caraion (*Panopticum*), Radu Stanca (*Corydon*), Anişoara Odeanu, Barbu Cioculescu, Eugen Jebeleanu, Radu Pătrăşcanu, Geo Dumitrescu, Ben Corlaciu, Al. A. Philippide, Virgil Gheorghiu ş.a. Proza, uneori reprodusă, are ca autori pe Hortensia Papadat-Bengescu (*Străina*, *Provinciala*), Dan Petraşincu (*Plecare*, *Gratificaţii* – fragment din romanul *Oameni sub vremuri*), Mihail Sadoveanu (*Ultimii ani ai secolului XIX în Moldova* – fragment din *Anii de ucenicie*), Ticu Archip (*Inelul de logodnă* – fragment din romanul *Soarele negru*), Radu Tudoran (fragmente din volumul de nuvele *Ospăţ cu oameni buni*), aici fiind inserate şi câteva postume ale lui E. Lovinescu. Alţi prozatori: Boris Deşliu, Ioana Tăutu (semnătură a Monicăi Lovinescu, aflată la începuturile ei literare). Critica şi istoria literară sunt ilustrate de microstudii monografice aparţinând lui Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu şi Tudor Vianu (câteva capitole din *Istoria literaturii române moderne*), de comentarii despre autori străini (Ion Biberi – *Lautréamont*, *Universul suprarealist*, Basil Munteanu – *Corneille şi altruismul clasic*, *Alfred de Vigny sau Triumful personalităţii autonome*), de studii de filosofia culturii (Ion Zamfirescu – *Omul de azi şi filosofia vremii*, Grigore Tăuşan – *Un studiu fundamental asupra lui Kant*, *Contribuţii româneşti la cultura filosofică)* şi de cercetări istorico-literare: Perpessicius – *De la Napoleon la „Oda în metru antic"*, Octav Şuluţiu – *Literatură sau literaturi*, Adrian Marino – *Vechi traduceri româneşti, nesemnalate încă, din Lord Byron*, *Ahasver în literatura română*, Ion Petrovici, *„Junimea" şi Iacob Negruzzi.* Se publică şi memorialistică: E. Lovinescu – *Memorial universitar, 1900*, Ion Petrovici – *Amintiri* etc. Rubrica permanentă „Fapte şi comentarii" reflectă polemicile cordiale sau caustice cu revista „Saeculum", condusă de Lucian Blaga, cu „Revista Fundaţiilor Regale", condusă de D. Caracostea, ulterior de Camil Petrescu, cu „Gândirea" lui Nichifor Crainic. Aici sunt găzduite cuvântul rostit de Tudor Arghezi la avanpremiera piesei *Mioara* de Camil Petrescu, două scrisori inedite ale lui I.L. Caragiale adresate lui Al. Vlahuţă (4–5/1943), este semnalată scrisoarea adresată lui E. Lovinescu de membrii Cercului Literar de la Sibiu și este publicată ultima scrisoare a lui E. Lovinescu trimisă lui Ion Petrovici. Critică de întâmpinare fac Dinu Pillat, Vladimir Streinu, Ion Biberi, I. Şiadbei, Ion Şiugariu, Ion Caraion, Constant Tonegaru, Virgil Ierunca ş.a. ***I.T.***

KALUSTIAN, L. [Leon] (17.X.1908, Focşani – 24.I.1990, Focşani), gazetar, eseist, memorialist. Este fiul Iuliei (n. Gherghel) şi al lui Sarchis Kalustian. Face o clasă de liceu la Focşani, după care se pregătește ca autodidact. Atras încă din adolescenţă de activitatea gazetărească (a debutat în 1926 în „Cuvântul"), publică sub semnătură, dar şi sub pseudonime ca Democrit, Elka, Lucullus, Kalunkar, Al. Teodoru, Vladimir, Kalvincar (acesta din urmă folosit împreună cu I. Vinea şi N. Carandino la „Facla"), în „Mişcarea", „Adevărul", „Cuvântul" (unde este redactor în 1926–1927), „Curentul" (unde face parte din redacţie în 1928–1934), „Dimineaţa", „Zorile", „Lumea românească", „Azi", „România" (e redactor în 1938–1940) ş.a. În mai 1951 este arestat şi „reţinut administrativ", fără a fi judecat, şi închis, patru ani, la Jilava, Ghencea şi Văcăreşti. La sfârşitul lui decembrie 1960 e arestat

din nou, iar în luna septembrie a anului următor este judecat şi condamnat la opt ani de închisoare, pentru că ar fi deţinut şi vândut cărţi socotite dăunătoare statului socialist. Din pedeapsă execută patru ani la penitenciarul din Gherla. Este eliberat în aprilie 1964, în urma unui decret de graţiere colectivă. A fost reabilitat juridic postum, în 1995.

Într-un credo – *De ce scriu*, apărut în „Facla" (1935) – **K.** afirma că a fost „mânat în luptă" de necesitatea de a denunţa inechităţile sociale, ura de rasă, „deşucherile politicii instinctive", „nedreptăţile de tot felul", „calomnia ticăloasă", „legalitatea concediată", „moraliştii fără morală", „tâlharii servind lecţii de onestitate", „prostituaţii care blamează prostituţia", „vidul din mirajul superstiţiilor" şi alte multe tare morale. Ateu, şi-a făcut din scris „o mistică şi unică religie". Figură marcantă a presei româneşti interbelice, **K**. se afla „în termeni excelenţi" (N. Carandino) cu oameni politici ca Al. Vaida-Voevod, C. Argetoianu, Armand Călinescu, Virgil Madgearu. Era apreciat atât pentru talentul de ziarist, cât şi pentru farmecul personal, pentru distincţia sa, Victor Eftimiu evocându-l astfel: „Uită-te la el! Observi ce pas elastic şi legănat? Parcă ar purta o tavă cu şerbet pe coridoarele seraiului". Alături de publicistica politică, din care o selecţie de „pagini dintr-o luptă antifascistă şi democratică" a apărut în volumul *Conspiraţii sub cer deschis* (1976), omul de cultură, bibliofilul şi bibliograful **K**. şi-a făcut o pasiune din strângerea şi editarea unui număr însemnat de scrisori şi documente. Cu modestie, îşi recunoaşte doar rolul de „cucernic copist care s-a străduit să rânduiască textele, să le tălmăcească pe cât i-a stat în puteri şi să le caligrafieze". Le-a strâns în *Facsimile* (1975), debutul său editorial, produs târziu, la peste şaizeci de ani, şi în cele patru volume intitulate *Simple note* (1980–1985), acestea din urmă cuprinzând textele autorului din revista „Flacăra", pe când era condusă de Adrian Păunescu. Mulţimea documentelor este impresionantă, ca şi numărul celor prezenţi cu scrisori şi acte, printre care Veronica Micle, G. Ibrăileanu, N. Iorga, C. Dobrogeanu-Gherea, Spiru Haret, Ioan Bianu, Vasile Bogrea, George Oprescu, George Vâlsan, G.T. Kirileanu, Emil Gârleanu, G. Topîrceanu, Ioan Lupaş, Sextil Puşcariu, A. Philippide, N. Bănescu, Titu Maiorescu, C.A. Rosetti, B.P. Hasdeu, Vasile Alecsandri, Mihail Sadoveanu, Calistrat Hogaş, Octav Băncilă, Nicolae Titulescu, C. Rădulescu-Motru, Petre Andrei, Cezar Petrescu, Gala Galaction, Păstorel Teodoreanu, Cincinat Pavelescu, Al. Macedonski, Duiliu Zamfirescu, C. Stere, Ion Agârbiceanu, Camil Petrescu, Tudor Arghezi, Mihai Codreanu, Al. Marcu, Ioan Slavici, I.G. Duca, Ion Pillat, Perpessicius, Mircea Eliade, C. Beldie, F. Aderca, Gib I. Mihăescu, G.M. Zamfirescu, Margareta Sterian şi mulţi alţii. Pasiunea pentru document a lui **K**. o aminteşte pe aceea a lui I.E. Torouţiu şi pe cea a lui Gh. Cardaş. Cărţile lui pot fi consultate cu profit de istoricul literar, ca şi de istoricul culturii.

SCRIERI: *Facsimile*, Bucureşti, 1975; ed. pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 2000; *Conspiraţii sub cer deschis. Pagini dintr-o luptă antifascistă şi democratică*, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1976; *Simple note*, I–IV, Bucureşti, 1980–1985; *Simple note din „Simple note"*, pref. Ioan Codreanu, Bucureşti, 1998; *Scrisori către Dora. Facsimile sentimentale*, Focșani, 2010.

Repere bibliografice: Ardeleanu, *Menţiuni*, *191–199*; Felea, *Prezenţa*, *192–196*; Râpeanu, *Memoria*, *108–115*; Adam, *Planetariu*, *201–205*; Pan Izverna, *In memoriam*, RL, 1990, 5; Nicolae Arsene, *L. Kalustian*, ALA, 1991, 33; N. Carandino, *Nopţi albe şi zile negre*, Bucureşti, 1992, *passim*; Paul Lăzărescu, *A avut conştiinţa profesiei de gazetar*, „Ararat", 1993, 40; Vlaicu Bârna, *Leon Kalustian sau Vibraţia unei pasiuni de o viaţă*, „Ararat", 1993, 40; Bogdan Căuş, *Figuri de armeni din România. Dicţionar*, Bucureşti, 1997, *134–137*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *696–697*; *Leon Kalustian. 100 de ani de la naștere: incursiuni bio-bibliografice*, Focșani, 2008; Teodora Fântânaru, *Biblioteci arestate (I–II)*, „Oglinda literară", 2009, 85, 86; Varujan Vosganian, *Fotografie de grup*, RL, 2010, 48. ***I.D.***

KANIA, Ireneusz (19.IX.1940, Wieluń, Polonia), traducător, eseist polonez. După absolvirea liceului în orașul natal (1959), studiază limbi romanice (franceza și româna) la Facultatea de Filologie a Universității Jagiellone din Cracovia (1959–1964), unde îl are profesor pe romănistul Emil Biedrzycki, și, totodată, ia primul contact cu câteva limbi orientale (ebraică, sanscrită, chineză). Participarea la cursurile de vară pentru străini de la Sinaia, în 1963, îi schimbă, după propria mărturisire, cursul vieții profesionale. După licență este redactor la Editura Științifică de Stat din Cracovia, apoi translator la o firmă de cooperare tehnică internațională, iar din 1982 liber profesionist. Colaborează la revistele „Znak", „Przekrój", „Kwartalnik filozoficzny", „Przegłęd orientalistyczny", „Folia orientalia", „The Tibet Journal", la prestigioasa editură Wydawnictwo Literackie, specializată în traduceri. Membru al Uniunii

Scriitorilor Polonezi (1980), al Asociației Traducătorilor Polonezi (1983), este și vicepreședinte al Asociației Scriitorilor Polonezi din Cracovia. A fost distins cu Premiul revistei „Literatura na świecie" (1998), cu Premiul Fundației Cultura Polonă (1995), iar Președintele României i-a acordat Ordinul Meritul Cultural în grad de Ofițer (2004).

Personalitate reprezentativă a culturii polone, **K.** își anexează treptat cunoașterea a tot mai multor limbi, din toate ariile de cultură, vechi (greacă, latină, ebraică) și rare (pali, tibetană, sanscrită), dar și moderne (limbi romanice și nordice, neogreacă, chineză, limbi slave și germanice), ajungând un poliglot desăvârșit, traducător din șaisprezece limbi a peste o sută de cărți, preponderent de filosofie și literatură. Specialist în Cabală și Zohar, precum și în studii tibetane și budiste, este autorul a peste nouăzeci de eseuri în cele mai variate domenii de cercetare orientalistică. Preocupările pentru această disciplină îl apropie de Mircea Eliade, din scrierile căruia avea să tălmăcească, din română și franceză, nu numai studii de istoria religiilor, ci și literatură, precum și memorialistica (*Mémoires*, I–II, *Fragments d'un journal*). Cu același interes s-a aplecat asupra eseurilor filosofice ale lui Emil Cioran, de asemenea din română (*Pe culmile disperării, Lacrimi și sfinți*) și franceză, căruia i-a consacrat mai multe articole, ca și lui Mircea Eliade. Preocupat de esoterism și științe oculte, **K.** a transpus în polonă rafinatul studiu al lui Matila C. Ghyka, *Le Nombre d'or*. Ca model paideutic l-a atras și „școala de la Păltiniș" a lui Constantin Noica, dând atât versiunea polonă la *Șase maladii ale spiritului contemporan*, cartea acestuia, cât și la *Jurnalul de la Păltiniș* de Gabriel Liiceanu. Din literatura română a tălmăcit și circa patruzeci de poeme, majoritatea în antologia alcătuită în 1989 de Danuta Bieńkowska și Irena Harasimowicz, precum și proză scurtă modernă și contemporană în reviste poloneze. Faptul că aproape un sfert din traducerile sale sunt din autori români (din țară sau din exil) demonstrează cu prisosință „pasiunea" sa pentru cultura noastră, cum mărturisește într-un interviu. O implicare substanțială, menită nu numai a stabili punți între spații și mentalități deosebite, ci și cunoașterea a fibrei românești în ce are mai specific.

Traduceri: Mircea Eliade, *Tajemnica doktora Honigbergera* [*Secretul doctorului Honigberger*], Varșovia, 1983, *Zapowiedź równonocy: pamiętniki. Cz. I (1907–1937)* [*Les Promesses de l'équinoxe. Mémoires I*], Cracovia, 1983, *Młodość stulatka* [*Tinerețe fără tinerețe*], Cracovia, 1990, *Świętojańskie żniwo: pamiętniki (1937–1960)* [*Les Moissons du solstice. Mémoires II*], Cracovia, 1991, *Okultyzm, czary, mody kulturalne* [*Occultisme, sorcellerie et modes culturelles*], pref. trad., Cracovia, 1992, *Dziennik indyjski* [*Journal des Indes*], Varșovia, 1999, *Alchemia azyaticka* [*Alchimie asiatique*], Varșovia, 2000, *Kosmologia i alchemia babilońska* [*Cosmologie et alchimie babyloniennes*], Varșovia, 2000, *Moje życie. Fragmenty dzienników 1941–1985* [*Viața mea. Fragments d'un journal*], Varșovia, 2001, *Patańdżali i joga* [*Patañjali et le Yoga*], Varșovia, 2004; Marian Barycz [Virgil Ierunca], *Pitești*, Varșovia, 1985; *Antologia poezji rumuńskiej* [*Antologia poeziei românești*], îngr. Danuta Bieńkowska și Irena Harasimowicz, Varșovia, 1989 (în colaborare); Emil Cioran, *Na szczytach rozpaczy* [*Pe culmile disperării*], Cracovia, 1992, *Upadek w czas* [*La Chute dans le temps*], Cracovia, 1994, *Zły demiurg* [*Le Mauvais démiurge*], Cracovia, 1995, *O niedogodności narodzin* [*L'Inconvénient d'être né*], Cracovia, 1996, *Roznowy z Cioranem* [*Entretiens*], Varșovia, 1999, *Święci i łzy* [*Lacrimi și sfinți*], Varșovia, 2003, *Zeszyty 1957–1972* [*Cahiers 1957–1972*], Varșovia, 2004, *Sylogyzmy goryczy* [*Syllogismes de l'amertume*], Varșovia, 2009; Constantin Noica, *Sześć chorób ducha współczesnego* [*Șase maladii ale spiritului contemporan*], pref. trad., Varșovia, 1997.

Repere bibliografice: Malgorzata Borczak, *Confesiuni despre Eliade și Cioran* (interviu cu Ireneusz Kania), JL, 1999, 17–20; Kazimierz Jurczak, *Admirații sobre. Cioran într-o lectură polonă*, O, 2003, 15; Nicolae Mareș, *„Cultura română – pasiunea mea"* (interviu cu Ireneusz Kania), RL, 2004, 4. ***G.Dn.***

KÁNTOR Erzsébet (10.II.1938, Cluj – 11.VII.2011, Cluj-Napoca), traducătoare. După absolvirea Liceului Pedagogic din oraşul natal (1955), îşi continuă tot aici studiile la Facultatea de Filologie, luându-şi licenţa în 1965. Este profesoară de limba şi literatura română la câteva şcoli generale, apoi, din 1967, la Liceul „Traian Vuia" din Cluj. Colaborează cu traduceri din literatura română la revistele „Igaz Szó", „Korunk", „Tiszatáj" (Szeged) „Híd" (Novi Sad), „Nagyvilág" (Budapesta), „Irodalmi Szemle" (Bratislava) ş.a. Debutează editorial în 1968 cu transpunerea unui volum de schiţe şi nuvele de Vasile Rebreanu (*Talita Kumi*).

Cu excepția unui scriitor interbelic, Anton Holban, căruia îi traduce și publică în 1978 principalele trei romane, **K.** realizează mai ales versiuni din autori contemporani, de predilecție prozatori în plină afirmare, din ultima generație postbelică, precum Vasile Rebreanu, Sorin Titel, Al. Ivasiuc,

Fănuș Neagu, Eugen Uricaru. A mai tălmăcit piesa *Răceala* de Marin Sorescu și jurnalul parizian al lui Eugen Simion (*Timpul trăirii, timpul mărturisirii*). Publicându-şi transpunerile în ţară şi peste hotare, **K.** are o contribuţie de neignorat la punerea în circulaţie şi la cunoaşterea prozei române contemporane.

Traduceri: Vasile Rebreanu, *Talita Kumi*, Bucureşti, 1968; Sorin Titel, *A fogoly hosszú utazása* [*Lunga călătorie a prizonierului*], Bucureşti, 1975; *A túlélés iróniája. Mai román kisregények* [*Ironia supravieţuirii. Romane româneşti de azi*], Budapesta, 1976; Anton Holban, *Értelmetlen halál* [*O moarte care nu dovedeşte nimic*], Bucureşti, 1978; Marin Sorescu, *Hideglelés* [*Răceala*], Budapesta, 1980; Al. Ivasiuc, *Előszoba* [*Vestibul*], Bucureşti, 1983; Eugen Simion, *Élmények kora, vallomások kora. Párizsi napló* [*Timpul trăirii, timpul mărturisirii. Jurnal parizian*], Cluj-Napoca, 1983; Fănuş Neagu, *Balkániába veszett* [*Pierdut în Balcania*], Bucureşti, 1984; Eugen Uricaru, *A méz* [*Mierea*], Bucureşti, 1988.

Repere bibliografice: Beke György, *Játék az életért*, UTK, 1975, 31; *Rom. magy. ir. lex.*, II, *611*. ***O.K.***

KÁNYÁDI Sándor (10.V.1929, Porumbenii Mari, j. Harghita), traducător. Urmează la Odorheiu Secuiesc colegiul reformat (1941–1944), continuând la cel catolic, apoi, în același oraș, liceul până în 1950, când devine student la secția de limba și literatura maghiară a Facultății de Filologie al Universității „Bolyai" din Cluj, pe care o va absolvi în 1954. Concomitent, lucrează ca redactor la revistele „Irodalmi Almanach" (1951–1952) și „Utunk", apoi la „Dolgozo Nő" (1955–1960) și la revista pentru copii „Napsugár" (1960–1990). Debutează la „Ifjumunkás" în 1950, iar editorial în 1955 cu placheta *Virágzik a czeresznyefa,* urmată de peste douăzeci de volume de versuri și teatru. Membru al Uniunii Scriitorilor din România din 1960, renunță la această calitate în 1987, din cauza neacordării vizei de participare la un congres la Rotterdam. Este distins cu prestigioase premii în țară și în străinătate, printre care Premiul Uniunii Scriitorilor (1971 și 1978), Premiul Kossuth (1993), Premiul Herder (1994), Premiul Millenium pentru Europa Centrală (2000), Premiul Ligii Scriitorilor Maghiari din Transilvania (2004).

Reprezentant de seamă al liricii maghiare contemporane și al literaturii pentru copii, **K.** s-a remarcat și ca un redutabil traducător de poezie. Versiunile sale din lirica lui Nicolae Labiș, A.E. Baconsky, Ioan Alexandru ș.a., precum și transpunerile din textele pentru cei mici scrise de Tudor Arghezi, unele apărute și la Budapesta, s-au bucurat de aprecierea unanimă a cititorilor maghiari pentru adecvarea la sensibilitatea poeților traduși și găsirea unor expresive echivalențe lingvistice. A mai tălmăcit din folclorul minorităților etnice din România. Masiva antologie de lirică universală, în transpunerea sa, intitulată *Csipkebokor az alkonyatban* (1999), în care sunt reunite nume precum Bella Ahmadulina, Guillaume Apollinaire, Matsuo Basho, Jorge Luis Borges, Murillo Mendes, J.W. Goethe, J.C.F. Hölderlin, R.M. Rilke, Lars Hulden, Eva Wichman, Thomas Warburton ș.a., cuprinde și un important florilegiu românesc, aici figurând clasici și contemporani ca M. Eminescu, George Coșbuc, Octavian Goga,Tudor Arghezi, G. Topîrceanu, George Bacovia, Ion Pillat, Mihai Beniuc, Aurel Rău, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Victor Felea, Aurel Gurghianu și mulți alții. Cartea este prevăzută cu ample prezentări ale poeților antologați, încât contribuie la o mai bună înțelegere a spațiilor culturale aferente.

Traduceri: Nicolae Labiș, *Az őz halála* [*Moartea căprioarei*], București, 1964, *Legszebb versei* [*Cele mai frumoase poezii*], București, 1970; A.E. Baconsky, *Néma pillanat* [*Reculegere*], București, 1965, *Önarckép az időben* [*Autoportret în timp*], Budapesta, 1979; ed. postfața trad., București, 1988; Ioan Alexandru, *Szeplőtelen szerelem* [*Prea iubire*], Budapesta, 1982; ed. București, 1987; Tudor Arghezi, *A világ szája* [*Gura lumii*], București, 1983; ed. Budapesta, 1985; *Csipkebokor az alkonyatban* [*Măceș în asfințit*], îngr. și pref. trad., Budapesta, 1999.

Repere bibliografice: Beke, *Fără interpret, 507–517*; Lászlóffy Aladár, *Hajnnali levél Kányádi Sándorról*, UTK, 1979, 19; Balotă, *Scriitori maghiari, 362–369*; Ioan Alexandru, *Bot és furulya*, HT, 1983, 33; Balogh Jozsef, *Premiul Herder pentru Kányadi Sándor*, LCF, 1995, 4; Gavril Scridon, *Kányadi Sándor*, ST, 1995, 7–8; Constantin Cublețan, *Kányádi Sándor, traducătorul*, ST, 2000, 7–8; Dan Fornade, *Personalități clujene*, Cluj-Napoca, 2007, *285–287*. ***O.K.***

KARLINGER, Felix (17.III.1920, München – 27.VI.2000, Salzburg), romanist, comparatist german–austriac. Este fiul Katharinei (n. Hasselgruber) şi al lui Hans Karlinger, profesor universitar de istoria artelor la München. A urmat Conservatorul de Muzică şi studii de filologie la Universitatea din München, avându-i mentori pe Rudolf von Ficker, Rudolf Kriss, Gerhard Rohlfs, Hans Rheinfelder, Friedrich von der Leyens. Îşi susţine doctoratul în 1948 cu teza *Beiträge zu einer Volkskunde der Pyrenäen im*

Spiegel des Volksliedes. Activează ca profesor de acustică şi muzicologie, folclor şi filologie romanică. Între 1959 și 1966 este profesor la Seminarul de Filologie Romanică al Universității din München, iar între 1967 și 1980, când se pensionează, la Universitatea din Salzburg. Coordonează o colecţie renumită, „Märchen der Weltliteratur". Organizează, la Salzburg, Asociaţia Internaţională de Cercetare a Cărţii Populare, care, pe lângă realizarea unor colocvii, publică din 1974 periodicul „Berichte", unde apar şi studii ale specialiştilor români. Cu peste două sute de studii sau articole şi încă şi mai multe recenzii colaborează la „Österreichische Zeitschrift für Volkskunde", „Revista de istorie şi teorie literară", „Synthesis", „Bună Vestire", „Zeitschrift für romanische Philologie", „Schweizer Archiv für Volkskunde", „Quaderni del Saper Scientifico" ş.a.

K. își îndreaptă atenţia mai ales spre cultura romanică populară, conţinutul primelor sale două lucrări, *Calderóns Auto „Das Geheimnis der hl. Messe"* (1946) şi *Der Einfluss der Mystik auf die Musik des Mittelalters* (1947), fiind definitoriu pentru viitoarele direcţii de cercetare: cultura religioasă exprimată prin cuvânt sau prin muzică la nivel aulic, dar mai ales la nivel popular. Cunoscător erudit al teologiei aulice, **K.** are o receptivitate acută faţă de cei lăsaţi de obicei în umbră: românii pierduţi pe întinsurile stepelor asiatice ori cei plecați în pribegie din Bucovina şi Basarabia, sicilienii, provensalii sau sud-americanii vorbitori de limbi romanice, locuitorii din Sardinia, Catalonia sau din ţinuturile reto-romane, aromânii din Pind şi Epir. Selectând din culegeri anterioare, folosind culegeri inedite sau pornind el însuşi împreună cu o echipă de colaboratori „în căutare de basme prin Balcani", **K.**, de multe ori singur, uneori împreună cu alţii, a tradus în germană şi a reuşit să publice douăzeci şi cinci de volume de poveşti, trei de legende şi trei cu alte naraţiuni populare. Dintre cercetările teoretice asupra poveştilor populare, lucrarea *Grundzüge einer Geschichte des Märchens im deutschen Sprachraum* (1983) este interesantă pentru specialiştii români prin temele abordate. O problemă la care s-a oprit autorul este aceea a raportului dintre *Legenden* şi *Sagen*. Într-o mai recentă culegere, intitulată *Rumänische Legenden aus der mündlichen Tradition. Fragmentarische Skizzen und exemplarische Texte* (1990), editorii au aşezat faţă în faţă cele două domenii de manifestare a credinţelor: cel scris (în legătură mai ales cu cercurile ecleziastice) şi cel oral (ținând de cultura populară). În timp ce limba germană are denumiri diferite pentru naraţiunile legendare specifice fiecăruia din mediile amintite (*Legenden* faţă de *Sagen*), limba română le numeşte pe toate, nediferenţiat, legende, oglindind o realitate specifică: întrepătrunderea curentă a nivelului scris cu cel oral. Grăitoare pentru aceste întrepătrunderi sunt chiar textele comentate, reunite şi grupate în capitole despre *Facerea lumii*, *Legende la Vechiul Testament*, *Legende la Noul Testament*, *Sfinţi canonici şi apocrifi*, *Între legendă şi basme*. „Deosebit de dificil este să stabileşti pentru România hotarul dintre povestea orală religioasă (*religiöse Sage*) şi naraţiunea scrisă (germ. *Legende*)", se remarcă în postfaţa la *Rumänische Sagen und Sagen aus Rumänien* (1982), volum alcătuit împreună cu Emanuel Turczyński. În antologia *Rumänische Märchen ausserhalb Rumäniens* (1982), editată împreună cu Ovidiu Bârlea în seria „Veröffentlichungen der europäischen Märchengesellschaft", sunt adunate poveşti din Istria, Epir, Banatul sârbesc, Macedonia, Basarabia, Caucaz. Textele (mai mult de jumătate tipărite aici pentru prima dată) îl surprind chiar şi pe cititorul român prin frumuseţea lor stranie, familiară şi totuşi exotică. Povestea despre Sfânta Paraschiva (culeasă de la un basarabean) este asemănătoare nu o dată cu *Harap Alb* sau cu *Făt-Frumos din lacrimă*, rămânând însă mereu distinctă de acestea, mai ales prin referirea permanentă a eroului la credinţă ca la sprijinul cel mai de seamă. **K.** participase de altfel la un alt volum apărut anterior, în seria publicată de „Europäische Märchengesellschaft": *Gott im Märchen*. Pentru specialiştii români, o valoare deosebită are scrierea teoretică *Legendenforschung. Aufgaben und Ergebnisse* (1986), unde savantul formulează problemele de bază ale acestui câmp de cercetare, după ce schiţează un scurt istoric al legendelor şi un istoric al studiilor anterioare, oferind totodată un repertoriu cu numele specialiştilor şi cu rezultatul preocupărilor lor. Tot cercetarea legăturii dintre legende (în sensul apusean al cuvântului) şi povestirile populare constituie obiectul lucrării *Der Graal im Spiegel romanischer Volkserzählungen* (1996), unde sunt citate şi exemple româneşti (de la aromânii din Macedonia sau de la românii din Cuban). Încă din *Einführung in die romanische Volksliteratur* (1969) apărea evidentă importanţa cărţilor populare în acest spaţiu. Pentru patru din

ele (*Varlaam şi Ioasaf, Magelona, Genoveva, Bertoldo*) se face o prezentare generală şi, ulterior, **K.** dă traduceri din versiunile apărute în diferite limbi neoromanice în cartea *Romanische Volksbücher. Querschnitte zur Stoffgeschichte und zur Funktion ausgewählter Texte* (1978). O importanţă aparte are inserarea culturii române în cercetarea unor fenomene europene similare, aceasta fiind discutată fără declaraţii inutile (orgolioase în subtext) despre „specificul naţional". Cărţile populare, mai ales *Varlaam şi Ioasaf* şi *Genoveva*, au numeroase legături cu legendele şi parabolele medievale, după cum argumentează **K.** şi în *Menschen im Märchen. Studien zur Volkserzählung* (1994). Materialul narativ al *Genovevei* este înrudit cu povestirile din ciclul *Minunilor Fecioarei Maria*, una dintre acestea fiind *Maica Domnului cea cu trei mâini*, fără a cărei cunoaştere unele icoane din ţara noastră rămân de neînţeles. Mai trebuie amintită şi cercetarea textelor şi credinţelor relative la *Apocalipsul Maicii Domnului* (*Der Gang Mariae zu den Qualen*, 1976) sau la *Povestea Maicii Domnului* (1978). În anii '70–'80 activitatea lui **K.** şi a colaboratorilor săi de la Catedra de romanistică făcuse din Salzburg nu doar un centru important de cercetare a culturii populare româneşti, ci şi un puternic centru de stimulare intelectuală pentru specialiştii români.

SCRIERI: *Einführung in die romanische Volksliteratur*, München, 1969; *Grundzüge einer Geschichte des Märchens im deutschen Sprachraum*, Darmstadt, 1983; *Legendenforschung. Aufgaben und Ergebnisse*, Darmstadt, 1986; *Zauberschlaf und Entrückung. Zur Problematik des Motivs der Jenseitszeit in der Volkserzählung*, Viena, 1986; *Auf Märchensuche im Balkan*, Köln, 1987; *Rumänische Legenden aus der mündlichen Tradition. Fragmentarische Skizzen und exemplarische Texte*, îngr. Dieter Messner şi Johann Pögl, Salzburg, 1990; *Menschen im Märchen. Studien zur Volkserzählung*, Viena, 1994; *Der Graal im Spiegel romanischer Volkserzählungen*, Viena, 1996. **Antologii:** *Rumänische Volksmärchen*, postfața edit., Düsseldorf–Köln, 1969 (în colaborare cu Ovidiu Bârlea); *Der Gang Mariae zu den Qualen. Ein rumänisches Volksbuch des 16. Jahrhunderts*, Salzburg, 1976; *Povestea Maicii Domnului*, Salzburg, 1978; *Romanische Volksbücher. Querschnitte zur Stoffgeschichte und zur Funktion ausgewählter Texte*, introd. edit., Darmstadt, 1978 (în colaborare cu Irmgard Lackner); *Fragmente zur rumänischen religiösen Lyrik zwischen den beiden Weltkriegen*, Salzburg, 1980; *Rumänische Sagen und Sagen aus Rumänien*, postfața edit., Berlin, 1982 (în colaborare cu Emanuel Turczyński); *Rumänische Märchen ausserhalb Rumäniens*, Kassel, 1982 (în colaborare cu Ovidiu Bârlea); *Heilige Ereignisse – heilige Zeiten. Weihnachtserzählungen aus der mündlichen Überlieferung*, Viena, 1988; *Wundersame Geschichten von Engeln*, 1989; *Geheimnisse des Wassers. Märchen und Geschichte*, 1991.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Un promotor al studiilor românești la Salzburg*, VR, 1980, 6–7; *Europäische Volksliteratur. Festschrift für Felix Karlinger*, îngr. Dieter Messner şi Angela Birner, Viena, 1980; Dan Simonescu, *Cultura românească în lume*, LCF, 1981, 47; Viorica Nișcov, *„Rumänische Legenden aus der mündlichen Tradition. Fragmentarische Skizzen und exemplarische Texte"*, LL, 1991, 1; Ion Taloș, *Felix Karlinger – 80*, RL, 2000, 20; Cătălina Velculescu, *In memoriam Felix Karlinger*, „Caietele Institutlui Catolic", 2000, 1; Datcu, *Dicț. etnolog., 518–520.* ***C.V.***

KARNABATT, Dimitrie (26.X.1877, Giurgiu – 1949, Bucureşti), poet, prozator, memorialist, publicist. De obârşie din Bulgaria, tatăl lui **K.** se numea Paraschiv; mama, Ioana, purtase numele Cernat înainte de căsătorie. Fiul urmează şcoala mai întâi în oraşul natal, după care este înscris, pentru a face ultima clasă, la Gimnaziul „Ion Maiorescu" din Bucureşti. De aici trece la liceul particular „Sf. Gheorghe", renumit pentru severitatea lui, unde director era Anghel Demetriescu; printre profesori – A. I. Odobescu. S-a decis pentru Facultatea de Drept, dar din motive neclare – poate furat de deliciile boemei – rămâne cu studiile neterminate. Între timp se afirmase ca om de condei, în 1911 fiind cooptat în Societatea Scriitorilor Români. Mobilizat într-un batalion de jandarmi pedeştri, va compărea în faţa Curţii Marţiale (1913–1914) pentru insulte aduse ofiţerimii, alegându-se cu o condamnare. Peste numai cinci ani, în 1919, va suporta un alt proces, politic de astă dată, cu o sentinţă dură (zece ani recluziune), fiind învinuit că făcuse, în „Gazeta Bucureştilor", politică progermană; a beneficiat de un decret regal de graţiere. A mai colaborat, din 1896, la „Dochia", „Foaia interesantă", „Ţara", „Revista literară", „Epoca", „Carmen", „Litere. Ştiinţe. Arte", „Foaia populară", „Evenimentul", „Secolul XX", „Literatorul", „Noua revistă română", „România jună", „Revista modernă", „România ilustrată", „Adevărul", „Pagini alese", „Observatorul" (1902–1904), la care a fost redactor, „Viitorul", „Lumina" (Ploieşti, 1904–1905), unde a lucrat ca secretar de redacţie, „Revista idealistă", „Românul literar şi politic", „Depeşa Prahovei" (Ploieşti, 1907–1909), pe frontispiciul căreia figurează ca

director–proprietar, „Opinii" (1908–1909, revistă scoasă cu Ion G. Ionescu-Quintus), „Minerva", „Minerva literară ilustrată", „Seara" lui Al. Bogdan-Pitești (1910–1916), în redacţia căreia a activat, „Presa", „Ilustraţiunea română", „Flacăra", „Rampa", „Dreptatea", „Cuvântul liber", „Cronicarul" (1918), la care e prim-redactor, „Hiena", „Gândirea", „Ora", „Adevărul literar şi artistic", „Cuvântul", „Îndreptarea" (1926–1928, 1931–1935), fiind angajat aici şi ca redactor, „Curentul", „Vremea", „Curentul literar", „Cele trei Crişuri", „Bis", „Evenimentul zilei", „Capitala", „Curentul familiei" şi multe altele. A scos, în 1916, revista „Masca". A mai semnat cu pseudonimele D. Karr, Censor, Dekar, Diodor, Pierrot, Don Ramiro, Tristan. A fost căsătorit cu scriitoarea Lucrezzia Karnabatt.

Publicistica lui **K.** este aceea a unui risipitor: articole, reportaje, anchete şi interviuri, comentarii literare (şi „fanteziste"), cronici plastice şi dramatice, impresii de drum, schiţe portretistice (prinzând în cadru îndeosebi artişti). Incisiv şi cu accente de violent sarcasm în intervenţiile pe teme politice (îndeosebi în chestiunea angajamentului României alături de Antantă, opţiune dezastruoasă în ochii săi), **K.,** partizan al Puterilor Centrale, îşi lansează argumentele şi într-o broşurică, *Rusia în faţa cugetărei româneşti* (1915). O vervă corozivă degajă şarjele lui de pamfletar. Bun cunoscător al literaturii franceze, el se opreşte cu un prilej sau altul asupra câte unui scriitor, făcând, în manieră empatic–impresionistă, notaţii ce pivotează în jurul unor formulări sesizante. Apelul generos la metafore nutreşte o frazare nu lipsită de consistenţă, dar cu nestăpânite răsfăţuri poematice, prin care poetul convertit la critică vrea să prefire ceva din atmosfera unei opere. El scoate cu largheţe, ca dintr-o besactea, ametiste şi peruzele, topaze, opale şi rubine cu care îşi „pietruieşte", etalând un apetit ca şi oriental, discursul. Şi în „viziunile" lui de călător (fie că sunt sau nu „viziuni de artă") se lasă robit de feeria de nuanţe, de „poema de culori şi fantasme" a câte unui peisaj care, ţintuindu-l locului cu magica lui fosforescenţă, „exaltă" gingaşe „senzaţii poetice". Numai că insistenţa în acest registru conduce, după câteva tuşe mai „împăstate", la un efect de saturaţie. Opiniile literare ale poetului simbolist au o linie estetizantă. **K.** pariază pe conceptul de „frumos", făurit în turnul de fildeş al creatorului izbăvit de preocupările mărunte ale vieţii. Dacă sămănătorismul, poporanismul, „naţionalismul"

Desen de Philips

îl indispun, nici extravaganţele formale, „scamatoriile" ori „scrântelile" moderniste (futurismul ş. a.) nu-l dau gata şi **K.** nu pregetă să le încondeieze acid. Firea lui meridională, robustă în fond, nu suportă o artă ce poartă amprenta maladivităţii, chiar dacă lirica proprie prezintă afinităţi cu decadentismul în vogă la început de secol. Neaşteptat de puţine sunt traducerile pe care le dă la iveală – din Paul Bourget, Charles Baudelaire, François Coppée, Armand Gossier, Francis Jammes, Edouard Pailleron, Henri de Régnier. Se adaugă două piese de teatru, aparţinând lui Al. Dumas-fiul (*Kean*) şi Kistemaeckers (*Neguţătorul de fericire*), un roman de Balzac (*Amorul mascat sau Nesocotinţă şi fericire*, 1911) şi un volum de nuvele de Prosper Mérimée (*Amantul Venerei*, 1921). Prozele, năclăite în melodramatism, reprezintă zona de eşec a însufleţirilor sale poeticeşti. O sentimentală încropire, *Idila din Venezzia. Amorul lui Alfred de Musset cu George Sand* (1914), cantonează cam în aceeaşi zonă. Despre viaţa şi minunile „Sărăcuţului" din Assisi, **K.** scrie un op masiv, încărcat de emoţie şi pietate, după o prelungită şedere în Umbria verde (*Sfântul Francisc din Assisi şi spiritul franciscan*, 1942). Pe fundalul unei epoci în care luminile se întretaie violent cu

întunericul, faptul biografic se întreţese cu legenda iradiantă în evocarea, presărată cu inspirate descrieri, a lui „Il Poverello”, „noua întruchipare a lui Iisus pe pământ”. O apariţie enigmatică acest sfânt, cândva dedat unei vieţi uşuratice, de petreceri, şi căruia zguduirea unor revelaţii avea să-i stârnească „sublima nebunie idealistă” ce îl aureolează. Spiritul franciscan, de euforică înfrăţire cu toate ale firii, de exaltate renunţări şi absolută dăruire, e detectat şi în manifestările lui târzii, în Ţările Române. O ofrandă lirică, s-ar putea spune, este transpunerea în româneşte a imnului lui Francesco d'Assisi, *Cântarea Fratelui Soare*. **K.**, evident, nu a fost „un principe al versului symphonic”, cum îl recomanda, cu aristocratică pompă, Al. Macedonski. Dar orice antologie de poezie simbolistă poate şi se cuvine să-l includă, ca autor al volumelor *Opale şi rubine* (1904), *Poemele visului* (1906), *Harpegii* (1907), *Crini albi şi roşii* (1917), *Mozaic bizantin* (1918), *Versuri* (1921). Poza pe care o cultivă multă vreme „harpistul” este aceea a unui trubadur nefericit, care îşi înstrunează, iar şi iar, „liedul” afectuos, serenada palpitând de implorări, trista romanţă, sub ferestrele „domniţei” din impenetrabilul castel medieval. E un veac galant, de imagini vaporoase, în care marchize, prinţese, cavaleri se înfiripă în diafane fulguraţii. Şi, brusc, din această lume de graţii un salt în antica eră, unde delicateţea şi toată gestica supravegheată, de salon, plonjează într-un „delir” orgiastic. Nimfe şi bacante, în splendida lor nuditate, se prind într-un dans frenetic, antrenând pe dată fauni, satiri şi silvani. Exuberanţa de *plein air*, frivolă întrucâtva, se potriveşte mai bine cu temperamentul sangvinic (de unde, preferinţa pentru culorile tari), senzual şi agresiv al poetului, care schimbă cu uşurinţă harfa în „mandolină”. Dar cel mai mult îi place să mângâie, respirând „parfum de roze care mor”, coarda melancoliei. În scenografie parnasiană, cu aranjament exotic în figuraţie, în orchestraţie canonic simbolistă, sentimentalul se lasă, baudelairian, cotropit de nevroze. Între spleen şi deznădejde, printre sonore indignări şi mereu reînnoite suspine, el face amare spovedanii, invocând, înlăcrimat, „năluca” amorului defunct. Fecioara serafică din „vedeniile” medievale îşi dezvăluie adevăratul chip, de lascivă curtezană, avidă de plăceri, opacă la sublimităţile celui ce o adoră. Aruncând nepăsătoarei oţărâte reproşuri ce cad involuntar în (auto)parodie, îndrăgostitul părăsit de iluzii, luând o înfăţişare „demonică” sau, cu aceeaşi afectare livrescă, mimând atitudini de „prinţ poet” neînţeles, nu-şi înfrânează gesticulaţia cabotină, nici febrilitatea elanului potatoric. În băutură e uitarea şi în clinchet de pahare el îşi găseşte bucuria de a trăi. În clipele de incitaţie se dedă cogitaţiunii şi atunci stihuirea se prăvăleşte într-un prozaism dezolant. Poate pentru a nu strica omogenitatea volumelor, **K.** a lăsat deoparte poeziile de congestionată rostire proletară. La bătrâneţe trăirea mistică îl acaparează (*Crinul mistic*, 1942). Zbuciumul s-a potolit şi, în locul plânsetelor impudice şi al propensiunii spre orgiastic de odinioară, se aşază o stare de linişte, de împăcare. Laude înălţate Mântuitorului şi Sfintei Fecioare, smerite îngenuncheri şi rugăciuni fierbinţi compun ritualul închinătorului, care îşi mărturiseşte credinţa în versuri simple, ingenue în sinceritatea lor, pătrunse de creştinească evlavie. Există în scrisul lui **K.**, accentuată spre senectute, o înclinaţie spre memorialistică. „Vremuri apuse, oameni ce nu mai sunt”, „chipuri şi icoane din trecut”, „profiluri” şi „fantezii” bucureştene, „figuri dispărute”, iată tot atâtea mărturii – împrăştiate în publicaţiile vremii – ale unui observator ce se menţine într-o cuviincioasă discreţie, privilegiind în schimb vedetele decupate în medalion (ciclul *Amintirile unui om de prisos*). O seamă de suveniruri, proiectate în ambianţa cafenelei literare de odinioară (Fialkovski, Capşa, Kübler), se înşiră în *Bohema de altădată* (1944). E o lume aparte, de visători şi inadaptabili, de cheflii simpatici şi rataţi întristători, aceea care, mai ales la căderea nopţii, se perindă în paginile acestor uşor aburite rememorări. Cozeuri de scăpărătoare vervă, firi dificile, făcându-şi din nonconformismul criant un panaş, inşi care stârnesc râsul, bieţi nefericiţi, purtându-şi la vedere crucea, chipuri atinse de umbrele ftiziei în floare, cătând parcă dincolo de clipă, spre sorocul funest ce se apropie. Glume, farse (crude, uneori), dueluri ale vorbelor de spirit, dar şi jalnice răsuciri de destin ori întâmplări rău prevestitoare. Anecdoticul, în suvenirurile noctambulului de altădată, e învelit într-un pitoresc legănat între surâs şi nostalgie.

SCRIERI: *Opale şi rubine*, Bucureşti, 1904; *Poemele visului*, Ploieşti, 1906; *Harpegii*, Ploieşti, 1907; *Idila din Venezzia. Amorul lui Alfred de Musset cu George Sand*, Bucureşti, [1914]; *Crini albi şi roşii*, Bucureşti, 1917; *Mozaic bizantin*, Bucureşti, [1918]; *Versuri*, Bucureşti, 1921; *Crinul mistic*, Bucureşti, [1942]; *Sfântul Francisc din Assisi şi spiritul franciscan*, Săbăoani–Roman,

[1942]; *Bohema de altădată*, Bucureşti, [1944]. **Traduceri**: Honoré de Balzac, *Amorul mascat sau Nesocotință şi fericire*, pref. trad., Bucureşti, 1911; Prosper Mérimée, *Amantul Venerei*, Bucureşti, [1921].

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, *423–428*, X, *35–39*; *Simbolismul în literatura română*, coordonator Mircea Tomescu, Bucureşti, 1967, *43*, *76–77*, *235–236*, *330*, *351–352*, *389*; [*D. Karnabatt*], în *Antologia poeziei simboliste româneşti*, îngr. şi pref. Lidia Bote, Bucureşti, 1968, *149–150*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *441–442*; Mihail Cruceanu, *De vorbă cu trecutul*, Bucureşti, 1973, *71–72*, *86–87*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *300–302*; Iliescu, *Poezia*, *50*, *76*, *78–97*, *110–116*, *213*, *257–258*; Emil Manu, *Cafeneaua literară*, Bucureşti, 1997, *22–25;* Pamfil Şeicaru, *Scrieri din exil*, vol. I: *Figuri din lumea literară*, pref. I. Oprişan, Bucureşti, 2002, *132–135*; Faifer, *Pluta*, *91–97*. ***F. F.***

KARNABATT, Lucrezzia (1887, Brăila – 1960, Bucureşti), prozatoare, publicistă. O apariţie excentrică era **K.**, cu ţinuta şi masca ei de femeie fatală, în societatea bucureşteană a vremii. E posibil ca această conduită provocatoare să nu fi fost străină de un anume bovarism. Se numea de fapt Chiriţescu şi era fiică de căpitan, tatăl, Constantin, fiind căsătorit cu o Stella (n. Arghirescu). Nu se mai ştie cum a decurs acest mariaj, însă propriul ei matrimoniu a fost un eşec la scenă deschisă. A continuat să semneze cu numele soţului, scriitorul Dimitrie Karnabatt, folosind adesea şi pseudonime (Calina, Donna Sol) sau recurgând la mici artificii de iscălitură (L.K., L.Kar., L.Karr., Kara, Lucrezzia Kara). În noiembrie 1932 este primită în Societatea Scriitorilor Români. Simpatia ei, cam stridentă, pentru mişcările de extrema dreaptă o expune în ultima parte a vieţii unor persecuţii. În 1945, de pildă, i se interzice să mai profeseze ca ziaristă; curios, în „Papagalul" (1946) îi mai apar câteva colaborări. Până atunci publicase în presă felurite impresii, comentarii de artă plastică, recenzii literare, cronici muzicale, reportaje, interviuri, proză. S-a făcut cunoscută, însă, mai ales prin rubricile închinate femeii („Sub ochii femeii", „Din grădina Evei", „Pentru d-ta scriu, doamnă!", „Allo, aici femeia!..." ş.a.). Cărţulia *Sfaturile Calinei* (1921) exprimă, tocmai, această vocaţie de confidentă şi de povăţuitoare. Semnătura îi poate fi întâlnită în „Seara", „Rampa", „Ilustraţiunea naţională", „Dreptatea", „Gazeta Bucureştilor", „Săptămâna ilustrată", „Cronicarul", „Literatorul", „Cuvântul liber", „Viitorul", „Dimineaţa" (1922–1929, 1934–1936), unde a îndeplinit şi funcţia de redactor, „Adevărul literar şi artistic", „Adevărul" (1924–1925, 1928–1929, 1935–1936), unde a lucrat de asemenea ca redactor, „Cinema", „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", „Gazeta noastră ilustrată", „Ilustraţiunea română", „Universul", „Universul literar", „Magazinul", „Săptămâna CFR", „Cuvântul femeilor", „Îndreptarea", „Viaţa de azi", „Cuvântul liber", „Gazeta", „Tribuna politică", „Decalogul", „Jurnalul", „Porunca vremii", „Rampa teatrală şi cinematografică", „Capitala" ş. a. A fost directoarea revistei „Sub ochii femeii" (1930). A tradus, în volum, *Prinţesa de Clèves* de Doamna de Lafayette (1930) şi *Foamea cea mare* de Johan Bojer (1932). Câteva piese de teatru (*Boier Jalea*, *Când femeia iubeşte toamna*, *Cântec bătrânesc*) nu au ajuns să fie tipărite. S-a păstrat, într-o broşurică, doar un „act comic", *Ce se cuvine lui Jupiter* (1942), fără nici un haz.

Cu o competenţă deloc lipsită de stil, **K.** ştie să vorbească de la inimă la inimă „suratelor" ei care, impudice sau disperate, i se confesează. Compătimind, mângâind, certând cu blândeţe, ea se arată mereu înţelegătoare şi solidară cu bietele „victime" ale obtuzităţii masculine, vulnerabilizate şi de „nevroza timpurilor moderne". Ca să le tonifieze sufleteşte, probabil, le oferă câte o istorioară despre curtezane cu destin prodigios sau evocă iubiri celebre. Pentru **K.**, femeia, cu toate slăbiciunile ei, este o „creatură miraculoasă", plină de poezie şi de magice iradieri, oferind un „minunat subiect" de analiză; bărbatul, în schimb, rămâne în optica amatoarei de sondaje psihologice o fiinţă mult perfectibilă, uneori de neînţeles („eterna enigmă"), fiindu-i aplicată o privire uimitor de schematică. Cu un lux de flaterii, în care rafinamentul se mai şi pierde în înflorituri şi zorzoane, feminista omagiază stăruitor frumuseţea şi o face nu rareori într-o frazare inspirată, tincturată de livresc. Cu un lirism exaltat, iscat de luxurianţa formelor şi de fascinaţia culorii, **K.**, scriitoare cultivată, împărtăşeşte cititorilor şi cu deosebire cititoarelor ei „impresii şi viziuni" din călătorii („icoane pariziene", „amintiri romane", veneţiene, greceşti), gustul pentru fastuos şi pentru exotic intrând în balans cu nostalgia de un afectat patetism pentru trecut. După cum mărturiseşte undeva, paseistei i-ar fi surâs să fie „o florentină din timpul Renaşterii". Multe trimiteri la capodopere ale picturii, sculpturii, literaturii se înfoaie în suita de „siluete şi fantezii" *Artiştii noştri* (1918), în care prozatoarea, se poate spune, îşi face mâna. Un roman fantasmagoric

este *Demoniaca* (publicat în foiletonul „Rampei", 1922), etalând o orchestraţie de efecte tari: scene de magie neagră, rituri de o înfiorătoare cruzime, incantaţii sinistre. Un senzualism neînfrânat, febril inundă cadrele unei naraţiuni aventuroase, pendulând între iubirea pătimaşă şi ura maladivă. O ereditate blestemată, ca şi energia funestă a unei ambiţii diabolice antrenează spre glorie şi spre pieire protagonista, principesa Nocturna, care sub diferite întruchipări se întâlneşte mereu, prin timp şi spaţiu, cu Satan, cavalerul Întunericului înfăţişându-se ca un irezistibil seducător. În povestea ei de superstiţii şi mistere oculte **K.** întreţese, pornind de la Drăculeşti, şi un fir istoric, mizând pe interferarea de real şi suprareal. Formula care ar putea sugera impulsurile acestei naraţiuni este „febră şi viziuni". *Dyonisia* (1926), „roman de voluptate şi durere", istoriseşte, cu un tâlc moralizator, pătimirile unei cochete. Răsfăţatei şi egoistei Dyonisia, căreia îi place să fie dorită, viaţa îi rezervă o lecţie dură. Un accident stupid o desfigurează, şi pentru atrăgătoarea uşuratică din acea clipă începe calvarul. Abia acum, când arată ca o „iazmă hidoasă", înţelege ea preţul dragostei. O operaţie de chirurgie plastică îi redă splendoarea şi, deci, speranţa, însă excesele unei nopţi de amor provoacă iarăşi un dezastru, sluţindu-i chipul. Dyonisia se sinucide, nemaiputând îndura coşmarul unei existenţe fără sens. Sexualitatea, ca ispită ce duce în cele din urmă la ruşine şi dezgust, şi iubirea proiectată în absolut, poezia îmbrăţişării şi beţia trivială a simţurilor, extazul şi sila sunt polii între care oscilează trăirile pasionale ale pictoriţei Tiziana din romanul cu un titlu riscat, *Sexul de peste drum* (1934). Excitaţia tulbure a voluptăţii, deliciile viciului alungă pentru o vreme fantasmele vârstei inocente. Dorindu-şi să fie iubită, tânăra parcurge o serie de experienţe ce nu-i mai lasă nici o iluzie asupra bărbatului, în care începe să vadă, cu sarcasm şi repulsie, un „tiran", un „călău", o bestie înfierbântată. Cu toate acestea, ea nu se va opune acelui, irezistibil, apel al erosului, care este în fond zeitatea râvnită şi inchietantă deopotrivă a cogitaţiilor naratoarei înseşi. „Spovedaniile ardente" ale protagonistei se despletesc într-o naraţiune cu o anume subtilitate psihologică. Răfuiala cu ignobilul mascul, lubric şi pângăritor, susţine nervul epic al romanului naturalist, cu ghimpe satiric, *Venera şi porcul* (1936). Polemismul, aici, şi nu numai, poate fi socotit însă un gest nevrotic, atâta vreme cât şi această scriere este impregnată de obsesia intimităţii trupeşti, a „spasmului divin". Fată săracă, rămasă orfană, Dita încape pe mâna unor inşi pofticioşi, care o împing în mrejele desfrâului. Copila nu se opune, acceptând cu uşurinţă un trai de demimondenă, care de altfel îi va procura multe avantaje. Mica prostituată devine, prin protecţia unor cinici domni, o vedetă a primei scene a ţării. „Porcii" îi priesc, se vede, „Venerei", atât de compătimită de autoare. Altfel, **K.** nu-şi cenzurează maliţia când e să portretizeze, în tuşe sugestive, cabotini, rataţi, şnapani din lumea teatrului şi din aceea a gazetăriei.

SCRIERI: *Artiştii noştri*, Bucureşti, [1918]; *Sfaturile Calinei*, Bucureşti, [1921]; *Dyonisia*, Bucureşti, 1926; ed. Bucureşti, 1992; *Sexul de peste drum*, Bucureşti, 1934; *Venera şi porcul*, Bucureşti, 1936; *Femei de teatru*, Bucureşti, 1939; *Ce se cuvine lui Jupiter*, Bucureşti, 1942. **Traduceri**: Doamna de Lafayette, *Prinţesa de Clèves*, Bucureşti, [1930]; Johan Bojer, *Foamea cea mare*, Bucureşti, [1932].

Repere bibliografice: Const. Şăineanu, *Noui recenzii*, Bucureşti, 1930, *90–93*; Ion Pas, *Carte despre vremuri multe*, Bucureşti, 1963, *291–295*; Buculei, *Prezenţe*, *118*; Faifer, *Pluta*, *98–102*. ***F.F.***

KARNOOUH, Claude (25.III.1940, Paris), eseist, antropolog, traducător francez. Este fiul Irenei Berenbaum-Piwnitzka, de origine poloneză, și al lui Joseph Karnoouh, de origine rusă, comerciant. În timpul invaziei germane părăsește capitala franceză și se stabilește, împreună cu mama, în sud-vestul Franței, într-un sat din apropierea Pirineilor. Își începe școala aici, revenind la Paris în 1947, unde își va continua studiile. După executarea stagiului militar în Algeria (1959–1961), a urmat ştiinţe (fizică şi chimie) la Sorbona (până în 1965), îndreptându-se ulterior spre umanioare (filosofie, antropologie socială, sociologie şi lingvistică) la Universitatea Paris X–Nanterre, Sorbona (1966–1969). Printre maeștrii săi spirituali s-au numărat Claude Lévi-Strauss și Gérard Granel. A fost membru al Partidului Comunist Francez, de unde a fost exclus în 1966 pentru „deviaționism de stânga". Între 1968 și 2005, când se pensionează, **K.** a lucrat la Centre National de la Recherche Scientifique, secția sociologie și demografie; a fost afiliat la Institut du Monde Soviétique d'Europe Centrale et Orientale (1984–1998) și la Institut National des Langues et Civilisations Orientales (1999–2005). A predat la universitățile Paris X–Nanterre, Paris IV, precum şi la universitățile din Gand, Charlottesville (Virginia,

SUA), Urbino, „Saint Joseph" din Beirut și la Szechenyi Collegium din Budapesta. A realizat studii antropologice de teren în estul Franței, în Polinezia franceză și în România, unde din 1973 a întreprins mai multe anchete de etnografie şi antropologie în satul Breb şi pe Valea Cosăului din Maramureş. Între 1991 şi 2002 a fost profesor invitat al Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca. Din 2007 a ținut cursuri la Universitatea Naţională de Artă din Bucureşti, iar din 2012 este profesor-invitat la Facultatea de Sociologie a Universităţii din Bucureşti. Este coredactor-şef al revistei „La Pensée libre".

Prima lucrare a lui **K.** relevantă pentru spațiul cultural românesc – *Rituri şi discursuri versificate la ţăranii maramureşeni: a trăi și a supraviețui în România comunistă* (prima ediție în franceză, tipărită în Belgia, în 1981, a fost republicată la Paris în 1997, peste un an apărând și în românește) – este o hermeneutică a discursurilor versificate și a practicilor rituale matrimoniale și magice din Maramureșul arhaic. Volumul interesează prin perspectiva adusă „obiectului" românesc de un discipol critic al școlii de antropologie patronate de Claude Lévi-Strauss și prin polivalența abordării, capabilă să relaționeze discursul de specialitate cu o reflecție sociopolitică și filosofică mai cuprinzătoare, consacrată modernității târzii, care include și comunismul românesc. Astfel, **K.** respinge folosirea conceptului „poezie populară" ca străin de intenționalitatea și de cadrul originar al performării discursului ritual versificat și se opune tendințelor care, sub pretextul studiului specializat (în descendența formalismului rus), decupează acest discurs de contextul producerii și invocării sale: „Țăranii din Maramureș *cântă de băut*, *horesc găina*, *cântă de jăle*, *colindă*, *joacă mireasa* etc., dar nici unul nu se gândește să creeze poezie, nici că recită așa ceva atunci când ei proferează această vorbire versificată. Astfel, atunci când ei pronunță judecăți estetice, categoriile care le întemeiază acestora valorile rămân străine de cele care evaluează calitățile poeziei savante". *Inventarea poporului-națiune. Cronici din România și Europa Orientală* (în franceză 1990, ediția a doua 2008; două ediții românești – 1994, 2011), la origine teză de doctorat, aprofundează – tot pe baza unui corpus de referințe românești, atât culte, cât și de sorginte populară – relația dintre mit, rit și modernitate, dintre producția folclorică, metodologia studierii ei și apariția conceptului „stat-națiune", care, aflat în căutarea propriei legitimități, antrenează arhaicul în sfera modernității, conservându-l și totodată anihilându-l. Subcapitole ca *Lucian Blaga și satul-idee* și *Constantin Noica, ultimul metafizician al etniei-națiune române* adaugă, în acest sens, interpretări novatoare la exegeza modernității românești. Gânditor marxist de inspiraţie heideggeriană, **K.** a semnat mai multe culegeri de eseuri filosofico-politice interesate de abordarea modernității târzii prin problematicile spațiului central și est-european din anii comunismului și de după căderea lui: *Consensus et dissensions dans la Roumanie de Ceausescu* (1992), *Petites chroniques d'Europe orientale et d'ailleurs* (1996), *Cronica unui sfârşit de secol* (1999, cuprinzând texte apărute în „Dilema" între 1994 și 1998), *Postcommunisme fin de siècle. Essai sur l'Europe du XXIe siècle* (2000), *Comunism/postcomunism şi modernitate târzie* (2000), *L'Europe post-communiste. Essais sur la globalisation* (2004) ș.a. Este editor și coautor al lucrărilor *Paysans et nations d'Europe centrale et balkanique* (1985) și *Populisme, restauration et utopie* (1987) și a coordonat, împreună cu Bruno Drweski, antologia *La Grande braderie à l'Est ou Le pouvoir de la kleptocratie* (2005), care analizează efectele capitalismului sălbatic asupra societăților din țările fostului bloc sovietic. A mai publicat romanul autobiografic *Autoportrait d'un adolescent vieillissant. Un petit roman sociographique* (2011) și a tradus din scrierile lui Andrei Pleșu, Sorin Antohi și Aurel Codoban, iar ca etnolog, a transpus în franceză „ziceri" din folclorul românesc pentru a le valorifica în interpretări de specialitate. **K.** s-a ilustrat și în filmografie prin *Jours tranquilles en Lorraine* (în colaborare cu Jean Arlaud, material distins în 1976 cu Premiul pentru film documentar oferit de Centre National du Cinéma) și prin două documentare realizate pentru TVR 2 – *Retour au Maramureș: quinze ans après* (2000) și *Conservation et dévastation* (în colaborare cu Carmen Cristian), un material despre castelul Bonțida (2001).

SCRIERI: *Paysans, femmes et citoyens* (în colaborare cu Susan Carol Rogers și Lamarche Hughes), Avignon, 1980; *Le Rite et le discours. Essai d'herméneutique de la versification populaire roumaine*, Gand, 1981; ed. (*Vivre et survivre en Roumanie communiste. Rites et discours versifiés chez les paysans du Maramureş*), Paris, 1997; ed. (*Rituri şi discursuri versificate la ţăranii maramureşeni: a trăi şi a supraviețui în România comunistă*), tr. și postfață Adrian T. Sîrbu,

Cluj-Napoca, 1998; *L'Invention du Peuple. Chroniques de Roumanie et d'Europe Orientale*, Paris, 1990; ed. Paris, 2008; ed. (*Românii: tipologie și mentalități*), tr. Carmen Stoean, București, 1994; ed. (*Inventarea poporului-națiune. Cronici din România şi Europa Orientală (1973–2007)*), tr. Teodora Dumitru, pref. Sorin Antohi, Cluj-Napoca, 2011; *Consensus et dissensions dans la Roumanie de Ceausescu*, Paris, 1992; *Adieu à la différence. Essais sur la modernité tardive*, Paris, 1993; ed. (*Adio diferenței. Eseuri asupra modernității târzii*), tr. Virgil Ciomoș și Horia Lazăr, Cluj-Napoca, 1994; ed. Cluj-Napoca, 2001; *Petites chroniques d'Europe Orientale et d'ailleurs*, La Bussière, 1996; ed. (*Duşmanii noştri cei iubiţi – mici cronici din Europa Răsăriteană şi de prin alte părţi*), tr. Magdalena Boiangiu, Iași, 1997; *Cronica unui sfârșit de secol*, tr. Magdalena Boiangiu, Cluj-Napoca, 1999; *Postcommunisme fin de siècle. Essai sur l'Europe du XXIe siècle*, Paris, 2000; *Comunism/postcomunism şi modernitate târzie*, tr. Mihai Ungurean, Iași, 2000; *L'Europe post-communiste: Essais sur la globalisation*, Paris, 2004; *Autoportrait d'un adolescent vieillissant. Un petit roman sociographique*, Arad, 2011 (ebook).

Repere bibliografice: Monica Gheț, *Un adio reiterat*, OC, 2001, 71; Vianu Mureșan, *Un apatrid în modernitatea târzie*, „Piața literară", 2002, 4; Roxana Răcaru, *Minunata lume nouă*, RL, 2002, 19; Gabriel Troc, *Antropologul fără însușiri* (interviu cu Claude Karnoouh), CLT, 2008, 50; Gáspár Miklós Tamás, *Claude Karnoouh 70. L'ami du peuple*, CLT, 2010, 11; Vasile Ernu, *Profesorul francez cu accent de Maramureș*, CLT, 2010, 11; Cristian Cercel, *„Românii", și ei inventați*, OC, 2012, 396. ***T.D.***

KASTERSKA, Marya (5.II.1893, Varșovia – 7.XII.1969, Paris), publicistă poloneză. Urmașă a unei familii de nobili polonezi cu ascendență franceză, **K.** a emigrat în anul 1914 în Franța. Obţine titlul de doctor în litere la Universitatea din Paris în 1918, cu teza *Les Poètes latins-polonais (jusqu' à 1589)*. În 1922, la Paris, se căsătorește cu matematicianul Petre Sergescu, viitor membru corespondent al Academiei Române (1937), rector al Școlii Politehnice din București (1945–1946), şi se stabileşte la Bucureşti, continuând să fie prezentă și în viața culturală franceză. După instaurarea regimului comunist în România, se autoexilează împreună cu soțul ei, plecând definitiv la Paris (1946). Încă din anii studiilor universitare susține o variată activitate publicistică și de traducătoare. Numeroase studii, articole, recenzii şi traduceri privind literaturile română, franceză și poloneză i-au fost publicate în periodice din Polonia („Bluszez", „Dzien Polski", „Głos narodu", „Kobieta Współczesna", „Kurier Warszawski", „Pamiętnik Literacki", „Przegląd współczesny", „Słowo Polskie", „Świat", „Tygodnik Ilustrowany", „Tygodnik powszechny", „Życie literackie" etc.), din România („Propilee literare", „L'Indépendance roumaine") şi din străinătate („Les Amis de la Pologne", „Horyzonty", „Gazeta Niedzielna", „Le Monde nouveau", „La Muse française", „Nouvelles littéraires", „La Quinzaine critique", „Revue de France", „Historia", „Les Annales politiques et littéraires", „La Pologne", „La Revue européenne", „Wiadomości", „Revue historique du Sud-Est européen" ş.a.).

K. debutează editorial la Varşovia, în 1922, cu placheta *Poezje*, urmată, în 1927, de volumul *Dziewieć dziesiątych przeciw jednej dziesiątki*, cultivând o lirică a vieţii interioare. În proză preferă naraţiunile cu subiecte istorice: *Le Lys d'Anjou en Pologne* (Paris, 1948) sau *Miłość prababki* (1953). O amplă trecere în revistă, *Le Roman roumain d'après -guerre*, îi apare în 1927 în „Revue mondiale" din Paris. Cartea *Szkice polsko–rumuńskie*, dedicată lui N. Iorga și conținând relatări despre scriitori și evenimente semnificative aparținând literaturilor polonă și română, este editată în 1931 la Lvov. Alte studii și articole, având ca subiect opera și personalitatea unor scriitori români, între care B. P. Hasdeu (*Une Étrange famille littéraire: les Hasdeu*), Tudor Arghezi, Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, i-au fost publicate în diverse reviste culturale franceze. Încă din anii '50 ai secolului al XX-lea, împreună cu Petre Sergescu, în locuința lor din Cartierul Latin, **K.** a animat un salon cultural unde puteau fi întâlniți scriitori și oameni de știință precum Henry de Montherlant, de care o lega o profundă prietenie, Mircea Eliade, matematicienii Paul Montel și Émile Borel, dar și tineri intelectuali români și francezi aflați în refugiu. Continuând aceste preocupări, în 1961 fondează Biblioteca Română, care după decesul ei și-a schimbat denumirea în Biblioteca Română Petre Sergescu – Marya Kasterska – Bibliothéque Roumaine Pierre Sergesco – Marya Kasterska. Academia Franceză de Științe i-a decernat în 1961 Prix d'Aumale pentru pregătirea bibliografiei operei matematice și de istoria științelor a lui Petre Sergescu, iar în 1967 este distinsă de Academia Franceză cu Premiul „Valentine de Wolmar" pentru întreaga ei activitate culturală și literară.

SCRIERI: *Contes et légendes de Podlachie*, pref. Louis Artus, Paris, 1926; *Szkice polsko–rumuńskie* [*Schiţe polono–române*], Lvov, 1931; *Les Trésors de Movila en Pologne*, Vălenii de Munte, 1936; *Pierre Sergesco (1893–1954)*, Leyden (Olanda), 1968; *Confluențe spirituale româno–franco–poloneze*, îngr. Marin Diaconu și Virgilia

Marinescu, Craiova, 2010. **Ediții**: Henry de Montherlant, *Pages catholique*, Paris, 1947.

Repere bibliografice: Romulus Dianu, *Marya Kasterska și Polonia*, CN, 1929, 79; Ion Foti, *„Contes et légendes de Podlachie”*, UVR, 1929, 22; Dimitrie Sandu [Al. Dima], *Legende și cântece minunate din Podlachia*, D, 1929, 10–12; Cezar Petrescu, *Cartea unei prietene–„Légendes et contes de Podlachie”*, CRE, 1929, 457; *Marya Kasterska – Sergescu*, „Gazeta de Vest”, 1929, 29; Predescu, *Encicl.*, *462–463*; I. Igiroșianu, *Clepsidra amurgului*, București, 1976, *405*, *427–451*, *passim*; Dan Simonescu, *Bibliothéque roumaine Pierre Sergesco – Marya Kasterska*, „Biblioteca și cercetarea”, 1982; Cristina Marinescu, *Marya Kasterska, un exemplu de intelectualitate feminină*, „Revista Bibliotecii Naționale a României”, 2008, 1. ***S.V.***

KAVKOVÁ, Marie (13.XII.1921, Košice, azi în Slovacia –13.XII.2000, Praga), romanistă cehă. Urmează gimnaziul în orașul natal (1933–1938), susținându-și bacalaureatul în 1941 la Praga, apoi continuă cu studii de limba franceză și istorie la Facultatea de Arte a Universității Caroline (1945–1950) și obține doctoratul în 1952. După o scurtă experiență de redactor la publicațiile „Lidové noviny”, „Rudé pravo” și de redactor-șef la „Svět sovětů”, participă la înființarea Departamentului de studii românești (1951) la Universitatea Carolină, unde va preda până la pensionare, în 1979, dedicându-și toată energia acestui scop. Între 1955 și 1957 este atașat cultural la Ambasada Cehoslovaciei din București. În 1994 i se conferă titlul *doctor honoris causa* al Universității din București.

K. s-a impus ca unul dintre cei mai avizați reprezentanți ai românisticii cehe, activitatea ei didactică împletindu-se cu cea filologică. Este autoarea unor manuale, antologii de texte și a altor auxiliare necesare însușirii limbii române, a unor panorame privind literatura și cultura noastră, precum și inițiatoarea și coordonatoarea lucrării lexicografice *Slovník spisovatelů. Rumunsko*, apărută în două ediții (1979, 1984, ultima în colaborare) la prestigioasa editură pragheză Odeon. Lucrare de pionierat, dicționarul este prevăzut cu o consistentă introducere care evaluează istoria literaturii române de la începuturi până la perioada contemporană, chiar până la scriitori în curs de afirmare pe atunci (Mircea Dinescu, Angela Marinescu ș.a.), și cu un tabel cronologic ce cuprinde informații referitoare la principalele direcții, domenii și evenimente literare. În afara articolelor despre autori (poeți, prozatori, dramaturgi, istorici, critici, teoreticieni, folcloriști, lingviști și filologi care s-au ocupat de slavistică și traducători din limbile cehă și slovacă), dicționarul mai are în vedere principalele periodice, instituții și asociații, școli și orientări, succinte referiri la specii folclorice ori prezentări de cronici și alte opere anonime. În funcție de importanța autorului investigat, articolele beneficiază și de aprecieri critice, iar în unele cazuri și de repere bibliografice. Numeroasele studii ale lui **K.**, publicate fie ca prefețe și postfețe la traducerile sale ori ale colaboratorilor, fie în reviste precum „Evropské literatury”, „Tvorba”, „Světova literatura”, completează o susținută activitate de promovare a culturii noastre în spațiul ceh și slovac, domeniile predilecte fiind cercetarea versului românesc și prozatorii din secolele XIX–XX. **K.** debutează ca traducătoare în 1950 cu romanul *Negura* de Eusebiu Camilar, tălmăcit într-o cehă nuanțată, versiune criticată în acea epocă stalinistă pentru folosirea termenilor livrești. În timp, a creat o școală de traducători românișți, ea însăși abordând, singură sau în colaborare, toate genurile de literatură. După versuri de Maria Banuș (în colaborare cu Jan Vladislav, împreună cu care a mai tălmăcit și alte texte ale poeților români, printre care Ana Blandiana, apărute în reviste), s-a dedicat transpunerii unor romane din secolul trecut, reprezentative pentru acel timp, scrise de Lucia Demetrius (*Trei generații, Ultima Tauber*), Zaharia Stancu (*Uruma*), Petru Popescu (*Prins*) ș.a., unele versiuni, precum *Ciuleandra* lui Liviu Rebreanu sau *Enigma Otiliei* de G. Călinescu ajungând la mai multe ediții. O preocupare deosebită a manifestat pentru basmul popular românesc. A mai transpus din I.L. Caragiale, în colaborare cu Jitka Lukešová, piesele *D-ale carnavalului* și *Conu Leonida față cu reacțiunea.*

SCRIERI: *Nástin vývoje rumunské literatury* [*Schiță a evoluției literaturii române*], Praga, 1965; *Nástin dějin a kultury rumunska do roku 1848* [*Schiță despre cultura română până în anul 1848*], Praga, 1978; *Slovník spisovatelů. Rumunsko* [*Dicționar de scriitori. România*], Praga, 1979; ed. (în colaborare cu Jiří Našinec, Jitka Lukešova și Libuše Valentová), Praga, 1984. **Antologii:** *Výbor textů z rumunské literatury století 19. a 20.* [*Antologie de texte din literatura română a secolelor XIX și XX*], I–III, 1965–1971. **Traduceri:** I.L. Caragiale, *Pan Leonida protí reakci* [*Conu Leonida față cu reacțiunea*], Praga, 1970 (în colaborare cu Jitka Lukešová), *Když se slavé karneval* [*D-ale carnavalului*], Praga, 1975 (în colaborare cu Jitka Lukešová); G. Călinescu, *Otýliina záhada* [*Enigma Otiliei*], Praga, 1961; ed. 3, Praga, 1973; Cezar Petrescu, *Lední medvěd Fram* [*Fram, ursul polar*], Praga, 1975 (în

colaborare cu Dagmar Maxová); D.R. Popescu, *Déšť z čistého nebe* [*Ploaia albă*], Praga, 1975; Liviu Rebreanu, *Tanec lásky a smrtí* [*Ciuleandra*], Praga, 1977 (în colaborare cu Dagmar Maxová); ed. 3 (*Madalina*), Praga, 1985; *Předu, předu pohádku* [*Depăn, depăn basme*], îngr. Vasile Adăscăliței, Praga, 1980 (în colaborare cu Dagmar Maxová); *Sto radostí, sto starostí. Rumunské lidové pohadky vypráví* [*O sută de bucurii, o sută de griji. Basme populare românești*], Praga, 1989.

Repere bibliografice: Mihai Mitu, *„Slovník spisovatelů. Rumunsko”*, RSL, 1986, *271–273;* Libuše Valentová, *Překlady z rumunské literatury do češtiny 1900–1991*, Praga, 1992, *passim*; Mariana Vorona, *O inimă care bătea pentru România*, RL, 2001, 2. ***G.Dn.***

KENEREŞ, Adina (13.VIII.1957, Bucureşti), prozatoare, traducătoare.

K., al cărei prenume la naştere a fost Adriana, este fiica Elisabetei Kenereș (n. Pop), funcţionară, provenind dintr-o familie de preoţi şi funcţionari, şi a economistului Ion Maximilian Kenereş, aparţinând unei familii austro-ungare cu înrudiri italiene. În regimul comunist averea ambelor familii a fost naţionalizată, membrilor acestora impunându-li-se domiciliu forţat în Bărăgan şi statut de „duşmani ai poporului”. A absolvit Liceul „I.L. Caragiale” din Bucureşti (1976) şi Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine a Universităţii din Bucureşti, secţia limba şi literatura engleză–limba hindi (1980). Profesoară de limba engleză la Ploieşti (1980–1982), redactor (1983–1984) şi bibliotecară (1985–1987) la Uniunea Artiştilor Plastici din Bucureşti, se va stabili în 1987 în Franţa. La Paris lucrează la o galerie de artă și ca redactor şi colaboratoare la editurile Belin, Flammarion, Larousse, Sélection du Rider's Digest, Errance, Eclectis, ATP. La Universitatea Paris VII, la departamentul condus de Julia Kristeva, obţine o diplomă de studii aprofundate în semiologia textului şi a imaginii. În 1997 revine în ţară, fondând împreună cu poetul Petru Romoşan, soţul său, Editura Compania, al cărei director este. Debutează cu proză în 1981 la revista „Vatra” din Târgu Mureş, iar editorial în 1983 cu romanul *Îngereasa cu pălărie verde*, pentru care este distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Până în 1987 va mai publica un volum de nuvele, *Rochia de crin* (1985), va traduce, în colaborare, un volum de proză indiană, va fi prezentă cu traduceri, articole de critică de artă, cronici plastice, proză scurtă în „Vatra”, „Viaţa studenţească”, „Amfiteatru”, „Convorbiri literare”, „Arta”, „Secolul 20”, „România literară”, „Dialog” ş.a.

K. a scris, cu vervă inteligentă, romanul refuzului de a se adapta la existenţă al adolescenţilor anilor ’70–’80 din secolul trecut. Unde fugim de acasă şi cum ne vindecăm de lehamite sunt întrebările la care răspund, la propriu, principalii protagonişti, Vlad Dejan, Andrei Moscalu, Cornelia, în prima parte a naraţiunii din *Îngereasa cu pălărie verde*, studenţi în ajunul examenului de licenţă, iar în a doua parte – tineri intelectuali ce se întorc din colţurile îndepărtate unde se refugiaseră încercând să-şi găsească un locşor în lumea străină şi nebună care îi refuză, pe ei, temerile lor, nonconformismele lor, încercările lor artistice şi iubirile lor eşuate. Prietenia dintre Vlad şi Andrei, ce rezistase până şi iubirii pentru aceeaşi cuminte, înţeleaptă şi înţelegătoare Lia, se destramă când Vlad, fiu al unei femei fugite în Franţa, cu un tată vitreg mare regizor, se trezeşte singur şi neocrotit de nimeni, în vreme ce Andrei descoperă în baba bogată trimisă în misiune în România de mama fugară o prea bună ocrotitoare de tineri amuzanţi. Prietena lor comună Cornelia dispare de acasă, e crezută moartă, dar revine după trei ani, tunsă zero, slabă, plină de păduchi, evadată dintr-un spital de psihiatrie. Ea este „îngereasa cu pălărie verde”, apariţie oniric-suprarealistă şi model al inadaptării şi al refuzului unei lumi care nu oferă nici o şansă de împlinire autentică. Problematica existenţialismului francez – de la căutarea sinelui mascat de aparenţe falsificatoare la greaţa faţă de ceea ce au făcut ceilalţi din tine – se regăseşte într-o naraţiune plină de vervă, antrenantă, deloc explicativă şi sugestiv descriptivă. Romanul a fost imediat adoptat ca un fel de manifest al generaţiei nonconformiste, tragice, ironice şi din principiu nonpatetice. Despărţirea de adolescenţa medelenizată sau de adolescenţa eroică şi investigatoare – clişeele dominante ale literaturii despre tineri – este definitivă. Personajele comunică, dar nu se confesează, după

modelul de apărare–atac al adolescenţilor prozei americane. Romanul este construit în trei timpi, primul şi ultimul consacraţi tinerilor în conflict cu lumea şi în contrast cu adaptaţii, căpătuiţii, rataţii generaţiei lor (personaje episodice, puternic caricaturizate), partea mediană ocupându-se de refuzul feminin al compromisului. Naratorul omniscient, ochiul impersonal alternează cu povestiri la persoana întâi, cu jurnale şi scrisori, cu inserturi onirice şi cu scene emblematice, cu discuţii despre structura narativă şi raportul ei cu valorile existenţiale, ironic, captivant. *Rochia de crin* reuneşte trei nuvele, fiind semnul unei maturizări analitice şi naratologice. Fiecare nuvelă sondează conştiinţa abisală a câtorva tipuri şi utilizează câteva procedee narative moderne. *Micuţa* este cea mai bună nuvelă şi, probabil, ceea ce a scris mai bine **K**. Într-o alternare de monolog interior, confesiune către un terţ şi descriere de interioare, peisaje şi medii sociale contrastante, este construită tipologia femeii bovarice, atrasă de necunoscut, de aventură şi libertate, dar prăbuşită la moartea soţului acceptat-detestat, în antiteză cu tipul intelectualului rafinat care munceşte la forjă pentru a putea supravieţui (lucrurile se petrec în imediata succesiune a Cartei ’77 şi a ecourilor ei în lumea intelectuală europeană, impresionată de scriitorii cehi care munceau ca gunoieri, dar nu acceptau compromisul). Iubitul unei doamne mature o învaţă că se poate trăi liber fără a fi „mică la minte”. Numai că rezultatul întrezăririi libertăţii este destrămarea personalităţii într-o lume şi ea agonică. Tema morală a existenţei autentice din *Îngereasa cu pălărie verde* revine sub forma întrebării obsedante: „Câţi oameni cumsecade ai văzut azi?”. *Rochia*, o altă nuvelă, insistă pe monologul interior al unui profesor de engleză care dă meditaţii unui copil de îmbogăţiţi ai comunismului, un adolescent în aparenţă semicretin. Numai că meditatorul va trebui să descopere că elevul, şcolit în secret chiar de fostul său profesor, un bătrân în cărucior, a învăţat să gândească mai liber decât el şi să deosebească dintr-o ochire un text elaborat pentru a ilustra o teză de un text autentic. Concluzie nu există: „Tu cu ce crezi că semeni?”, îşi întreabă profesorul elevul. „Cu un peşte”, îşi răspunde tot el, în gând. Dar adolescentul rosteşte: „Cu nimic”. Şi romanul, şi nuvelele autoarei sunt dovada unui talent remarcabil, dublat de inteligenţă şi cultură artistică.

SCRIERI: *Îngereasa cu pălărie verde*, Bucureşti, 1983; *Rochia de crin*, Bucureşti, 1985. **Traduceri:** *A mai trecut o zi. Proză indiană contemporană*, pref. trad., Bucureşti, 1985 (în colaborare cu Ioana Rotaru).

Repere bibliografice: Mircea Nedelciu, *În actualitatea strictă*, VR, 1983, 10; Manea, *Contur*, *243–2*52; Condurache, *Portret*, *154–156*; Marian Papahagi, *„Îngereasa cu pălărie verde”*, TR, 1985, 20; Nicolae Manolescu, *Cruzime şi sentimentalism*, RL, 1985, 22; Iorgulescu, *Prezent*, *316–319*; Holban, *Profiluri*, *413–416*; Ţeposu, *Istoria*, *140–142*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *274–276*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *697–698*; *Dicţ. analitic*, II, *226–228*; Manolescu, *Enciclopedia*, *449–450*. ***R.S.***

KEREKES György (25.I.1933, Lupeni), traducător. După terminarea liceului din Zalău (1951), urmează studii de filologie la Universitatea „Bolyai” din Cluj, obţinând diploma în specialitatea limba şi literatura română (1955). Lucrează mai întâi în redacţia clujeană a Editurii de Stat pentru Literatură şi Artă, apoi, din 1970, la Editura Dacia din Cluj, fiind redactorul-şef al secţiei germano–maghiare.

După debutul cu traducerea nuvelelor lui Eugen Barbu din volumul *Balonul e rotund* (1957), **K.** colaborează cu Editura Tineretului, unde publică mai multe echivalări la basmele lui Petre Ispirescu, din care au apărut numeroase ediții, şi din scrierile lui I.L. Caragiale, a cărui operă îl preocupă constant. A mai tămăcit *Ciuleandra* lui Liviu Rebreanu, din proza umoristică a lui Anton Bacalbașa și Gh. Brăescu, din scrierile unor autori contemporani, precum și critică literară (Șerban Cioculescu, G. Călinescu). Pe lângă aceste traduceri şi pe lângă cele incluse în antologii ale literaturii române, **K**. este prezent în presa literară maghiară din România, îndeosebi în paginile revistelor „Utunk” şi „Igaz Szó”, cu articole şi recenzii legate de apariţii editoriale şi evenimente ale vieţii literare româneşti.

Traduceri: Eugen Barbu, *A labda kerek* [*Balonul e rotund*], Bucureşti, 1957; Ioachim Botez, *Régen és ma* [*De azi şi de demult*], Bucureşti, 1958; Anton Bacalbașa, *Kardlap kapitány* [*Moş Teacă*], București, 1959; I.L. Caragiale, *Válogatott irások* [*Scrieri alese*], Bucureşti, 1960, *Válogatott művei* [*Opere alese*], I–II, Bucureşti, 1960 (în colaborare), *Szindarabok* [*Teatru*], postfaţa trad., Bucureşti, 1961, *Abu-Haszán*, Bucureşti, 1970; Petre Ispirescu, *A furgangos kiscobán* [*Ciobănaşul cel isteţ*], postfaţa trad. Bucureşti, 1961, *Mesék* [*Basme*], Bucureşti, 1972; G. Călinescu, *Horatius, a libertinus fia*

[*Horaţiu, fiul libertului*], Bucureşti, 1968; Şerban Cioculescu, *Ion Luca Caragiale*, Cluj, 1972; Mihail Kogălniceanu, *A parsztság sorsának könnyétése* [*Îmbunătățirea soartei țăranilor*], București, 1975; Liviu Rebreanu, *A tánc* [*Ciuleandra*], Cluj-Napoca, 1975; Gh. Brăescu, *A tábornok úr és neje őnagysága érkezik…*[*Vine doamna și domnul general*], Timișoara, 1978.

Repere bibliografice: Faragó József, *Ispirescu magyarul*, IGZ, 1967, 11; Beke György, *Kolozsvári könyvkiadó. Beszélgetés Kerekes Györggyel*, UTK, 1973, 1; *Rom. magy. ir. lex.*, II, *713–714*. ***O.K.***

KERESZTURY Sándor (27.XI.1897, Sarkadkeresztúr, Ungaria – 18.I.1943, Timişoara), traducător, publicist. Elev al liceului din Salonta, apoi student la drept, **K.** a participat la anchete dialectologice şi la culegerea de folclor literar, acțiuni organizate la Salonta de secţia maghiară a Asociației Internaţionale a Folcloriştilor (Folklore Fellows). Debutează în revista „Magyar Nyelvőr” cu articole de lexicologie dialectală (1916). După Primul Război Mondial se stabileşte la Oradea, unde participă la activitatea societăţii Cele Trei Crişuri. Român după mamă, îşi semnează scrierile, începând cu anul 1934, şi Al. Olteanu sau Oltyán Sándor. De la sfârşitul deceniului al patrulea locuieşte la Timişoara şi colaborează la reviste şi ziare româneşti şi maghiare. În „Gândirea”, „Ţara noastră”, „Adevărul literar şi artistic”, „Familia” ș.a. publică articole despre literatura maghiară, despre legăturile literare şi culturale româno–maghiare, iar în „Keleti Újság”, „Napkelet”, „Korunk” este prezent cu revista revistelor româneşti şi recenzii despre cărţi în limba română. Este unul din redactorii revistei bilingve româno–maghiare „Aurora” (1922–1923), editată de societatea Cele Trei Crişuri.

Pe lângă activitatea publicistică, **K**. este realizatorul primei antologii în limba maghiară a poeziei române moderne (*Új román költők antológiája*), apărută în 1922, în care prezintă cititorilor maghiari, în traducerea şi cu prefaţa sa, poezii de Octavian Goga, N. Iorga, Ion Minulescu, Nichifor Crainic, Demostene Botez, Emil Isac, Adrian Maniu, G.M. Zamfirescu ș.a. Teatrul Maghiar din Cluj a jucat în tălmăcirea sa piesa *Săptămâna luminată* de Mihail Săulescu, reprezentată şi la Budapesta cu prilejul unui turneu al teatrului clujean.

Traduceri: *Új román költők antológiája* [*Antologia poeţilor români moderni*], pref. trad., Oradea, 1922.

Repere bibliografice: *O antologie a poeţilor români (alcătuită şi tradusă de Keresztury Sándor)*, ALA, 1923, 111; *Antologia poeţilor români. Traduceri în limba maghiară de Al. Keresztury*, ALA, 1923, 115; *Rom. magy. ir. lex.*, II, *720–721*. ***O.K.***.

KERIM, Silvia (21.X.1931, Bucureşti – 17.I.2016, București), prozatoare, traducătoare. Este fiica Anei (n. Orban) şi a lui Negip Kerim. Urmează cursurile Liceului „Zoe Romniceanu” (1942–1949), după care se înscrie la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, secţia limba şi literatura franceză, pe care o va absolvi în 1954. Din 1961 până în 1972 este redactor, apoi realizator la Radioteleviziunea Română, coordonând numeroase emisiuni literare, artistice etc. Ulterior va funcţiona ca producător la casele de filme din cadrul Ministerului Culturii (1972–1983), redactor la Studioul Animafilm (1983–1987), consilier artistic la Teatrul Rapsodia (1992–1993) şi redactor la Secţia culturală a Televiziunii Române şi la Studioul de Film (1993–1997). Din iulie 1997 este redactor al revistei „Formula As”, unde scrie articole pe teme culturale. A mai colaborat cu texte de critică şi reportaje la „Probleme de cinematografie”, precum şi la „Informaţia”, „Contemporanul”, „România liberă”, „Cinema”, „Luceafărul”, „Săptămâna”, „România literară” ş.a. Scrie scenarii pentru emisiuni radiofonice (*Înşir-te, mărgărite!*) şi musicaluri pentru copii (*Mary Poppins*, *Frumoasa din pădurea adormită* ş.a.), publică, de asemenea, numeroase traduceri. Multe cărţi pentru copii i-au fost traduse în franceză, engleză, italiană etc. I s-au acordat câteva premii ale Uniunii Scriitorilor (1990,1998), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (2000), Premiul UNITER (2008) ş.a., iar în 2004 a fost distinsă cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

Încă din volumul de debut, *Poarta de sticlă* (1982), **K.** conturează o lume feerică, a basmului şi a copilăriei. Rolul moralizator, inevitabil prezent, al poveştilor pentru copii este însă bine disimulat în imaginarul şi intriga fiecărui text, căci în stilul autoarei predomină umorul, candoarea şi jocul cu vorbele specifice universului infantil. Cu toate că în câteva poveşti se găsesc elemente narative tributare unor clasici ai genului (*Trandafirul şi privighetoarea* de Oscar Wilde este sursa folosită în *Pasărea-Floare* din volumul *Zânele nu bat la uşă*, 2000), de cele mai multe

ori acestea se reduc la împrumutul de caractere, intriga păstrându-şi la **K.** prospeţimea şi originalitatea. Astfel, în *Poveste de iarnă*, inclusă în volumul *Poarta de sticlă*, Albă ca Zăpada şi piticii pornesc într-o lungă călătorie, întâlnindu-i în drum pe Fram, Fetiţa cu chibrituri, Balaurul cu trei capete şi pe Motanul încălţat. Feeria se construieşte în jurul unei prezenţe constante, aceea a bunicii, aşa cum se întâmplă în naraţiunile din *Bunica albă* (1986) şi *Poveştile bunicii albe* (1990). Personaj cu dublu rol – ocrotitoare a universului copilăriei şi imagine sensibilă a curgerii ireversibile a timpului –, bunica îşi retrăieşte clipele vârstei fragede, închizând astfel cercul existenţei în spaţiul fabulos al poveştilor. Deşi naraţiunile emană o melancolie discretă, izvorând din conştiinţa perisabilităţii fiinţei umane, unele sunt pline de umor şi jovialitate, imaginând întâmplări cu tâlc: în *Gândul din colţ* câinii sunt educaţi precum copiii, iar în *Luna dă exemple* Luna Vrăjitoare inventează zăpada şi poveştile. Fără a se ridica la nivelul marilor reuşite ale genului, **K.** izbuteşte să contureze o lume a celor mici plină de sensibilitate şi delicateţe. Cealaltă latură a scrisului său ţine de memorialistică. *Fereastra de la Veneţia* (1983), carte de amintiri din perioada în care autoarea a fost reporter, creionează, folosind tehnica memoriei involuntare, portretele unor figuri celebre ale muzicii şi filmului. *Vedere din „Parfumerie”* (1997) se articulează ingenios pe contrastul dintre două „vederi” ale unei străzi bucureştene, Strada Parfumului, luate în două epoci diferite: anii ’30 şi sfârşitul anilor ’80 din secolul trecut. Vederea din anii ’30 înfăţişează tihna, buna rânduială, stabilitatea unei burghezii mijlocii, cu obiceiurile, sărbătorile, interioarele, relaţiile şi vecinătăţile ei, respirând siguranţă şi durabilitate (materie excelentă pentru o istorie a mentalităţilor). Anii ’80 stau, dimpotrivă, sub semnul apăsării şi nesiguranţei, neajunsurilor de fiecare zi adăugându-li-se panica demolărilor. Memorabilă rămâne scena dărâmării bisericii Sfânta Vineri: o mulţime murmurând mocnit se adună zi şi noapte în jurul lăcaşului în care izbesc buldozerele şi macaralele, în vreme ce peste toţi se ridică o pulbere spectrală, îmbibată de miros de ceară şi tămâie. O altă serie de amintiri, rememorări şi interviuri au în centru „documente” sufleteşti despre actori, regizori, scenografi, creatori de costume, restituind mirajul unei lumi, povestea unor vieţi şi experienţe unice, poate şi ceva din misterul fiecăruia, totul învăluit în privirea melancolică a autoarei: *Ponica – o legendă* (1999), *Amintirea ca un parfum…* (2007), *Mircea Veroiu. Ultima vară a tinereţii* (2009). Deşi traduce relativ mult, **K.** nu are opţiuni semnificative, exceptând, poate, *La dolce vita* de Lo Duca (1991) şi *Poveste de Crăciun* de Charles Dickens (1995).

SCRIERI: *Poarta de sticlă*, Bucureşti, 1982; *Fereastra de la Veneţia*, Bucureşti, 1983; ed. 2, pref. Doina Uricariu, Bucureşti, 2001; *Bunica albă*, Bucureşti, 1986; ed. Bucureşti, 2001; *Poveştile bunicii albe*, Timişoara, 1990; *Inima poveştii*, Bucureşti, 1991; *Moşul din oglindă*, Bucureşti, 1993; *Vedere din „Parfumerie”*, pref. Răzvan Theodorescu, Bucureşti, 1997; *Ponica – o legendă*, Bucureşti, 1999; *Zânele nu bat la uşă*, Bucureşti, 2000; *Povestiri despre prietenii mei*, Bucureşti, 2003; *Amintirea ca un parfum…*, Piteşti, 2007; *O poveste cu nouă poveşti*, Piteşti, 2007; *Mircea Veroiu. Ultima vară a tinereţii*, Bucureşti, 2009; *Fluffy*, Piteşti, 2010. **Traduceri:** Milan Pavlik, *Trei prieteni de zăpadă*, Bucureşti, 1964; Thurzó Gábor, *Sfântul*, Bucureşti, 1973; Anthony Feek, *Tunelul de la Arlberg*, Bucureşti, 1980; Fekete Gyula, *Moartea doctorului*, Timişoara, 1979; Lo Duca, *La dolce vita*, Bucureşti, 1991; Charles Dickens, *Poveste de Crăciun*, Bucureşti, 1995.

Repere bibliografice: Dumitru Toma, *„Poarta de sticlă”*, O, 1983, 21; Mircea Morariu, *„Ponica – o legendă”*, F, 1999, 10; Cătălin Constantin, *Oraşul în agonie*, RL, 2003, 15; Titus Vîjeu, *Scripta manent*, Bucureşti, 2004, *173–176*; Emilian Marcu, *„Amintirea ca un parfum…”, „O poveste cu nouă poveşti”*, CL, 2008, 4; Simona Vasilache, *Gesturi largi*, RL, 2008, 22; Călin Stănculescu, *„Ultima vară a tinereţii”*, LCF, 2010, 15–16. ***M.Dr.***

KERNBACH, Victor (14.X.1923, Chişinău – 16.II.1995, Bucureşti), prozator, poet, eseist, traducător. Este fiul Tamarei (n. Onilă) şi al lui Eugen Kernbach, avocat. Prin tată se înrudeşte cu poetul Gheorghe din Moldova (Gheorghe Kernbach) şi cu Ana Conta-Kernbach, sora filosofului Vasile Conta. După studiile secundare, începute la Liceul „B.P. Hasdeu” din Chişinău şi terminate la Liceul „Gheorghe Lazăr” din Bucureşti (bacalaureatul în 1942), se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii bucureştene, pe care o întrerupe doi ani pentru a merge pe front, abia în 1946 obţinând licenţa. Este redactor la „Veac nou” (1946–1956) şi la „Gazeta literară” (1956–1959), lector la Institutul de Teatru din Bucureşti (1961–1963), metodist la Casa Centrală a Creaţiei Populare (1963–1968), instructor la Centrala Cărţii (din 1970), redactor la

„Scânteia” şi „Magazin”. Debutează cu versuri în „Vremea” (1941), iar editorial în 1943 cu traducerea romanului *Stuarţii* de Al. Dumas.

La începutul carierei **K.** se îndreaptă spre literatura rusă clasică, apoi, sub presiunea politicii literare a momentului, și spre cea sovietică, pe care o cercetează şi din care traduce. Manifestă un interes deosebit faţă de literatura gruzină şi transpune în româneşte epopeea *Viteazul în piele de tigru* (1956) a celui mai important poet gruzin, Şota Rustaveli, apoi traduce din Konstantine Gamsahurdia, Nikoloz Barataşvili ş.a. Afinităţile cu Gruzia s-au concretizat şi într-o carte de reportaje, *Ţara dintre zăpezi şi portocali* (1958). Ca poet, debutează în volum cu *Rime* (1957), dar mai ales cărţile următoare, *Freamăt galactic* (1966) şi *Tabla de oricalc* (1971), vor atrage atenţia asupra unei foarte personale îmbinări între lirism şi SF. Autorul, integrând condiţia umană marilor ritmuri cosmice, este atent la „strigătul stelelor”, la „mersul sferelor” sau la „transhumanţa stelară” şi caută să perceapă freamătul universal: „Ah, pământul e ţărmul numai .../ Din solzi de nichel sună vântul crud./ În glasuri milenare purtate de lumină/ Strigătul stelelor eu îl aud” (*Strigătul stelelor*). Versurile sunt însă cel mai adesea prozaice: „Ideile deschise-n cărţi se trag/ către pământ, an după an chemate/ De forţa gravitaţiei terestre” (*Ceas ciudat*). În *Tabla de oricalc* **K.** păstrează intact interesul faţă de misterele cosmice, dar găseşte resurse şi pentru alte nuanţe: „oarbă eşti şi îmi cauţi lumină/ surdă eşti şi îmi faci ureche/ dar fâlfâind din beznele tale/ aripi nu mi-ai găsit” (*Vârtelniţa*). Mitul Atlantidei, central în romanul *Luntrea sublimă* (1961), va sta la baza unor studii viitoare despre vizitele extratereştrilor. Prozele din *Povestiri ciudate* (1967) s-ar înscrie în seria celor cu final neaşteptat. Astfel, un împătimit de teoria paleoastronautică, descoperind consemnări ale prezenţei astronavelor în texte vedice sau în poemul lui Etana, are până la urmă privilegiul de a vedea un OZN (*Dacă totuşi noaptea*). În *Oglinzi paralele* un pictor îşi schimbă identitatea luând actele unui mort. După ce îşi suportă noua identitate timp de un an, se demască. Povestirea, care urmărise până aici analiza creatorului ce are îndoieli asupra propriei opere, îşi schimbă brusc cursul, iar protagonistul descoperă, cu ajutorul unui prieten biochimist, posibilitatea unor biomutări în timp. *Triunghiul echilateral a orbit* şi *Enoh pleacă în cer* sunt prozele cele mai neobişnuite. În prima Diavolul îi oferă lui Dumnezeu o ţigară, iar în a doua personajele, într-o ciudată aşezare laolaltă (Enoh, Ariel, Şiva, Brahma, Vişnu, Indra, Dumnezeu ş.a.), poartă o discuţie ilară despre religiile lumii, amestecând totul cu orice. Abundenţa obositoare a lămuririlor ştiinţifice, cât şi discontinuitatea discursului narativ fac din aceste proze, povestiri fantastice în intenţia lor, simple exerciţii de digitaţie pe subiecte care începuseră să fie la modă. Ca om de ştiinţă, lui **K.** notorietatea i-a adus-o cartea *Enigmele miturilor astrale* (1970). Aici este analizată erudit ipoteza paleoastronautică după care Pământul a fost vizitat în trecutul îndepărtat de mai multe ori de extratereştri, urmele acestor vizite păstrându-se în memoria colectivă a unor popoare. Antologia comentată *Miturile esenţiale* (1978) îl arată preocupat de cercetări de mitologie comparată şi de istoria religiilor, iar *Dicţionar de mitologie generală* (1983), amplificat în 1989 şi revizuit în 1995, reprezintă o lucrare de referinţă, o preţioasă sursă de documentare prin bogăţia şi calitatea informaţiei şi prin încercările de sinteză. În ultima carte publicată antum, *Universul mitic al românilor* (1994), marea dificultate constă, cum remarca autorul într-un interviu, în aparent paradoxala neinfuzare a mitologiei româneşti într-un sistem religios coerent şi totodată în prezenţa ei doar în anumite forme de manifestare desacralizate. Lucrarea – crede Gh. Vlăduţescu – „îl confirmă definitiv” pe **K.**, un erudit „înspăimântător” şi un „reorganizator subtil al unei materii parcă de neconceput că există”.

SCRIERI: *Rime*, Bucureşti, 1957; *Ţara dintre zăpezi şi portocali*, Bucureşti, 1958; *Luntrea sublimă*, Bucureşti, 1961; ed. Bucureşti, 2001; *Lumini pe Strada Mare*, Bucureşti, 1963; *Freamăt galactic*, Bucureşti, 1966; *Umbra timpului*, Bucureşti, 1966; *Povestiri ciudate*, Bucureşti, 1967; *Vântul de miercuri*, Bucureşti, 1968; *Enigmele miturilor astrale*, Bucureşti, 1970; *Tabla de oricalc*, Bucureşti, 1971; *Dicţionar de mitologie generală*, postfaţă Gh. Vlăduţescu, Bucureşti, 1983; ed. Bucureşti, 1995; *Biserica în involuţie*, Bucureşti, 1984; *Vacanţele secrete*, Bucureşti, 1987; *Universul mitic al românilor*, Bucureşti, 1994; *Mit, mitogeneză, mitosferă*, Bucureşti, 1995; *Penumbra dedicaţiilor*, Bucureşti, 1997. **Antologii:** *Miturile esenţiale*, introd. edit., Bucureşti, 1978; ed. Bucureşti, 2001. **Traduceri:** Al. Dumas, *Stuarţii*, Bucureşti, 1943; Vladimir Maiakovski, *15 poeme*, Bucureşti, 1948; Şota Rustaveli, *Viteazul în piele de tigru*, introd. trad., Bucureşti, 1956; G. Leonidze, *Versuri alese*, Bucureşti, 1959; *Basme populare gruzine*, Bucureşti, 1961 (în colaborare

cu Eleonora Mircea); Nikoloz Barataşvili, *Versuri*, Bucureşti, 1962; Konstantine Gamsahurdia, *Mâna marelui meşter*, Bucureşti, 1963; H.G. Wells, *Opere alese*, III–IV, Bucureşti, 1964–1965 (în colaborare cu C. Vonghizas şi B. Bereanu); Isaac Babel, *Armata de cavalerie*, pref. Mihai Novicov, Bucureşti, 1965, *Armata de cavalerie. Povestiri din Odesa*, pref. trad., Bucureşti, 1967; *Enigma văii albe. Povestiri ştiinţifico-fantastice bulgare*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Mihai Magiari).

Repere bibliografice: Camil Baltazar, *„Luntrea sublimă”*, LCF, 1961, 12; Ion Bălu, *Viitorul enigmatic*, VR, 1966, 7; Cezar Baltag, *„Povestiri ciudate”*, GL, 1968, 1; Cornel Robu, *„Enigmele miturilor astrale”*, ST, 1971, 1; Dinu Flămând, *„Tabla de oricalc”*, LCF, 1971, 26; Manolescu, *Literatura SF*, *120–125*; Elena Tacciu, *Vocaţia mitografiei*, RL, 1983, 42; Horia Aramă, *O carte a lumii*, VR, 1984, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *698–701*; Alexandru George, *Încă un glas din trecut*, LCF, 2001, 38; Opriţă, *Anticipaţia*, *135–142*, *484–487;* Daniel Ștefan Pocovnicu, *Cântec de sirenă*, ATN, 2005, 6; Popa, *Ist. lit.*, II, *937–938;* George Corbu, *Dedicații cotrușiene*, „Acasă”, 2010, 3–4. ***P.Ct.***

KIBÉDI Sándor (3.III.1897, Şomcuta Mare, j. Maramureş – 16.XII.1941, Cluj), traducător. Este fiul Annei Kibédi László și al lui Vasile Hapca, funcționar. După ce practică diverse meserii (bărbier, muncitor constructor, actor, artist de circ), debutează în 1920 cu versuri și colaborează la ziare din Transilvania. Stabilit la Cluj (1924) și atras de ideologia de stânga (de care se va dezice în 1939), publică poezii, nuvele, articole în „Keleti Újság”, „Ellenzék”, „Előre”, „Brassói Lapok”, „Pásztortűz”. Din 1931 este redactor responsabil al revistei „Korunk”, iar în 1937–1938 scoate revista literar-artistică „Széphalom”.

Bilingv, **K.** se remarcă prin versiunile sale din poezia eminesciană (*Összes költeményei*, 1934), pe care o consideră ediție completă a operei antume, fapt ce i-a adus unele critici din partea intelectualității maghiare conservatoare (Kristóf György, Makkai László). În „predoslovia” ce însoțește volumul traducătorul susținea idealul fidelității față de original: „Posedând limba română, am putut să păstrez nealterate și în limba maghiară toate nuanțele și finețele de versificație ale lui Eminescu, pe care un traducător străin de limba românească nu le poate sesiza”. Ordinea aleatorie pe care a urmat-o **K.** în dispunerea poeziilor a fost de asemenea disputată, ca și unele neajunsuri ale transpunerilor. Cu toate acestea, efortul său a fost apreciat, ediția (care aducea pentru prima oară 27 de piese din cele 79 incluse) fiind totuși cuprinzătoare (de la *Singurătate* și micile romanțe erotice la *Glossa, Scrisori, Epigonii, La steaua, Strigoii, Luceafărul* ș.a.). **K.** a mai tălmăcit din poezia lui Aron Cotruş (*Versek*, 1935) și a lui Octavian Goga (*Versek*, 1936, *Költemények,* 1938), precum și din G. Coșbuc, St. O. Iosif, Lucian Blaga.

Traduceri: M. Eminescu, *Összes költeményei* [*Opera poetică a lui Eminescu*], Cluj, 1934; Aron Cotruş, *Versek* [*Versuri*], Cluj, 1935; Octavian Goga, *Versek* [*Versuri*], Cluj, 1936, *Költemények* [*Poezii*], Cluj, 1938.

Repere bibliografice: I.C. Malin, *Eminescu în limba maghiară*, „România nouă”, 1934, 35; K.S. [Korvin Sándor], *Eminescu költeményei magyarul,* KOR, 1934, 11; Kristóf György, *Eminescu Mihály költeményei,* Cluj, 1935; Makkai László, *„Eminescu összes költeményei”*, „Erdélyi Helikon”, 1935, 1; Gáldi, László, *A magyar Eminescu*, „Vasárnap”, 1935, 2; Silviu Bardeş, *O prezentare elogioasă a lui Eminescu în ungureşte,* PLI, 1935, 6–7; S. Florea, *Versurile lui Cotruş în ungureşte,* „România nouă”, 1935, 152; Corneliu Albu, *Alexandru Kibédi, un precursor al colaborării culturale româno–maghiare,* RL, 1969, 18; Holló Ernő, *Kibédi Sándor*, „Brassói Lapok”, 1977, 20; Sztojka László, *„Vagyok, aki vagyok...”*, „A Hét”, 1981, 31; Gaál György, *Kibédireől – vitái kapcsán,* KOR, 1982, 8; *Rom. magy. ir. lex.*, III, *14–15*; Lajos Sipos, *Acum 70 de ani – Primul Eminescu în limba maghiară,* RL, 2004, 48. ***O.K.***

KIRILEANU, G.T. **[Gheorghe Teodorescu]** (13.III.1872, Holda–Broşteni, j. Suceava – 13.XI.1960, Piatra Neamţ), istoric literar, editor, folclorist.

Este fiul Ioanei, fiică a preotului Teodor Ioanovici, și al lui Gheorghe Chirileanu, pădurar. Face gimnaziul la Fălticeni, urmând şcoala normală şi liceul la Iaşi, unde în 1895 îşi ia bacalaureatul. Ca elev, inițial are numele Gheorghe Teodorescu, după bunicul său după mamă, iar ca student și mai târziu, va purta numele Gh. Teodorescu Kirileanu, apoi G.T. Kirileanu. Începe Literele, dar va absolvi Dreptul tot la Iaşi, în 1900. Pe parcursul studiilor secundare şi universitare are mulţi profesori junimişti şi e remarcat de Titu Maiorescu pentru erudiţia sa în materie de limbă populară şi folclor. Lucrează la *Dicţionarul limbii române* al

Academiei Române, coordonat de A. Philippide, şi face anchete etno-folclorice sub îndrumarea lui A.D. Xenopol. Ocupă o serie de funcţii în învăţământ, este custode la Biblioteca Universității ieșene (1897–1900), magistrat, iar în 1905 e solicitat ca monografist al moşiilor regale, din 1909 până în 1930 fiind bibliotecar al Palatului Regal, apoi secretar al Fundaţiei „Regele Ferdinand I". În 1935 se retrage la Piatra Neamţ. Din 1898 a fost redactor la „Şezătoarea" (Fălticeni), unde a şi debutat ca istoric literar (*Notiţă asupra manuscriptelor lui Ion Creangă*, 1899). În 1908 s-a aflat printre întemeietorii revistei „Ion Creangă" (Bârlad). Pe lângă „Şezătoarea" şi „Ion Creangă", a colaborat mai insistent la „Buletinul «Mihai Eminescu»", „Convorbiri literare", „Făt-Frumos". În 1948 este ales membru de onoare al Academiei RPR.

Întreaga activitate a lui **K.** este legată de studierea şi editarea scrierilor lui Ion Creangă. Semnalând cel dintâi manuscrisele humuleşteanului, publică, începând cu 1906 şi în colaborare cu Ilarie Chendi, ediţii succesive de *Opere complete*. Performanţa sa rămâne însă ediţia critică din 1939 de la Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", reeditată ani în șir, fiind cea mai bună ediţie până la aceea a lui Iorgu Iordan şi a Elisabetei Brâncuş (1970). Bun cunoscător al graiului din zona Humuleştilor, cercetând manuscrisele şi corecturile făcute de Creangă pe marginea scrierilor sale publicate în „Convorbiri literare" şi în manuale, **K.** restituie forma originară a textelor. Acestea sunt dispuse pe secţiuni, în cadrul fiecăreia urmându-se cronologia apariţiei. În final sunt reproduse lista explicativă de cuvinte, atribuită de **K.** lui Creangă, şi, în premieră, dar cu tiraj dirijat, poveştile licenţioase. În paralel editorul s-a preocupat de Eminescu, publicând documente şi comentarii privitoare la perioada de revizorat şcolar sau de jurnalistică ieşeană, la boala poetului, la relaţiile acestuia cu Maiorescu, la ideile sale pedagogice etc. Deşi nu e menţionat decât la mulţumiri, **K.** poate fi socotit coautorul ediţiei M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare*, volumul I, apărută în 1905 sub semnătura lui I. Scurtu. Dacă nu a scris o lucrare mai amplă, de sinteză, despre cei doi mari clasici, **K.** a realizat o preţioasă muncă de documentare, folosită ulterior de monografi. Aceeaşi valoare o au şi cercetările sale de folclor (îndeosebi cele din „Şezătoarea"), la care se adaugă mai extinsele studii antropo-sociologice despre ţăranul român. Adevărată mină de informaţii literare, istorice şi etno-folclorice, din care oferea oricui i se adresa, „Moş Gheorghe" a lăsat imaginea unui „om al cărţii" (Şerban Cioculescu) de o infinită generozitate şi modestie, confirmată de o fabuloasă corespondenţă, de însemnările sale zilnice, ținute mai bine de jumătate de secol, şi de mărturiile contemporanilor.

SCRIERI: *Testamentul şi pomelnicul marelui logofăt C. Conachi*, Bucureşti, 1909; *De-ale lui Creangă*, Cernăuți, 1940; *Contribuții documentare cu privire la mitropolitul Veniamin Costache* (în colaborare cu Gh. Ungureanu și Constantin Turcu), Iaşi, 1946; *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. şi introd. Maria Luiza Ungureanu, Bucureşti, 1970, *123–222*; *Corespondență*, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Bucureşti, 1977; *Scrieri*, I–II, îngr. şi introd. Constantin Bostan, Bucureşti, 1989–1997; *Însemnări zilnice (1906–1960)*, îngr. şi introd. Constantin Prangati, pref. Iordan Datcu, Bucureşti, 2004; *Sub trei regi şi trei dictaturi*, I, îngr. și pref. Constantin Bostan, Piatra Neamţ, 2004; *G.T. Kirileanu şi contemporanii săi*, îngr. Nicolae Scurtu, vol. I: *Scrisori către Nicolae Iorga*, Piatra Neamţ, 2012. **Ediţii:** M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare*, I, introd. I. Scurtu, Bucureşti, 1905 (în colaborare cu I. Scurtu), *Icoane vechi şi icoane nouă*, Vălenii de Munte, 1909; Ienache Gane, *Călătoria la munte din 1833 a spatarului...*, Bucureşti, 1909; Ion Creangă, *Opere complete*, pref. edit., introd. Const. Botez, Bucureşti, 1906 (în colaborare cu Ilarie Chendi), *Opere*, Bucureşti, 1939.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Note istorice asupra editării operei politice a lui M. Eminescu*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. IV, 1928–1929; Artur Gorovei, *„Şezătoarea". Povestea unei reviste de folclor*, AAF, 1932; Perpessicius, *Alte mențiuni*, III, *106–112*; Iordan Datcu, [*G.T. Kirileanu*], ATN, 1969, 7, MS, 1978, 3, T, 1990, 1, RL, 2003, 18; Constantin Bostan, Valentin Ciucă, *Gh. Teodorescu-Kirileanu. Contribuţii documentare*, Piatra Neamţ, 1970; L. Kalustian, *Facsimile*, Bucureşti, 1975, *173–179*; Şerban Cioculescu, *Corespondenţa lui G.T. Kirileanu*, RL, 1977, 37; Kalustian, *Simple note*, III, *161–172*; *G.T. Kirileanu sau Viaţa ca o carte. Mărturii inedite*, îngr. şi pref. Constantin Bostan, Bucureşti, 1985; Al. Zub, *Mai mult înlăuntru decât în afară...*, CL, 1987, 3; Z. Ornea, *Contribuţii*, RL, 1989, 37; Constantin Prangati [*G.T. Kirileanu*], CL, 1999, 12, ATN, 2000, 5, 2003, 11–12, „Asachi", 2002, 163–165; Al. Săndulescu, *Jurnalul unui cărturar*, RL, 2005, 1; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *521–523*; Liviu Papuc, *Ieșeanul G.T. Kirileanu*, CL, 2007, 8; Constantin Bostan, *G.T. Kirileanu, un destin sub semnul lui Creangă și Eminescu, la Palatul Regal*, Piatra Neamţ, 2010; Scurtu, *Contribuții*, II, *181–186*. ***N.M.***

KIRIŢESCU, Alexandru (28.III.1888, Piteşti – 9.IV.1961, Bucureşti), dramaturg, traducător.

Este fiul Elenei şi al lui Gheorghe Kiriţescu, funcţionar la CFR. Urmează cursurile primare la Piteşti, iar pe cele secundare la Alexandria şi la Bucureşti, unde îşi ia bacalaureatul la Liceul „Gh. Lazăr" (1903). Figurează scurt timp ca student al Facultăţii de Litere, după care trece la Facultatea de Drept a Universităţii din Capitală, susţinându-şi examenul de licenţă în 1915. De-a lungul vieţii s-a preocupat aproape în exclusivitate de teatru. În anii studenţiei este angajat de unul dintre profesorii săi, Pompiliu Eliade, pe post de copist de roluri la Teatrul Naţional, avansat apoi „inspector" (controlor de bilete). Între 1938 şi 1940 funcţionează ca ataşat cultural la Roma. Practică de timpuriu publicistica teatrală, culturală, sociopolitică, încercându-şi şansa şi în proza scurtă. Semnează şi cu pseudonimele Cadet Roussel, Chilon Chilonidis, Kir, Neguţătorul de arome, Rik, Rivarol, Veilleur de nuit, scriind, între 1916 şi 1958, în „Rampa", „Rampa nouă ilustrată", „Epoca", „Lupta", „Adevărul", „Cuvântul", „Gazeta", „Îndreptarea", „Vremea", „Momentul", mai târziu la „Viaţa românească", „Teatrul", „Contemporanul", „Gazeta literară", „Luceafărul", „Flacăra" ş.a. A fost membru al Societăţii Scriitorilor Români şi al Societăţii Autorilor Dramatici Români, pe care a şi condus-o între 1945 şi 1949, în calitate de preşedinte. În 1956 i s-a decernat Premiul Academiei RPR.

Ca dramaturg, **K.** are un debut irelevant, la Teatrul Naţional din Bucureşti, cu piesa *Învinşii* (stagiunea 1913–1914). Ulterior se îndreaptă spre teatrele de revistă, pentru care scrie mai multe texte; de altfel, a şi făcut parte din conducerea unei astfel de companii, numită Durstoikir (Durma–Stoicovici–Kiriţescu). Reapare târziu ca autor de piese destinate teatrelor dramatice, în 1929, când colegii săi de generaţie Victor Eftimiu şi Mihail Sorbul dăduseră de mult scenei principalele lor scrieri. Preferinţele lui **K**. se orientează acum către dramă şi comedia satirică. *Marcel & Marcel. Rochii şi mantouri*, anunţată iniţial sub titlul *Anişoara şi ispita* (1929), este povestea unei provinciale intrate în mediul bucureştean – frivol, scânteietor în aparenţele lui, făgăduind o viaţă uşoară, în care luxul şi aventura te însoţesc permanent. Epatată de sclipirile înşelătoare ale acestei lumi, cucerită în special de galanteriile patronului casei de modă „Marcel & Marcel", Anişoara devine repede victima inocentă a unei imoralităţi generalizate. Prezenţa tonică a soţului ei, ins neînsemnat şi mărginit, dar cu o filosofie patriarhală de viaţă, o ajută totuşi să se desprindă de existenţa artificială a Capitalei şi să revină la ritmul calm al obişnuinţelor anterioare. Spiritualului „maître de mode" Marcel, îndrăgostit sincer de provinciala bovarică, finalmente pocăită, nu-i rămâne decât să înfiinţeze un departament de rochii de doliu şi să-şi plimbe durerea prin muzee şi cimitire. *Florentina* (1931) avansează, în esenţă, o propunere de caz asemănător. De data aceasta, caracterul alterat al femeii care se abandonează ademenirilor din mediile mondene declanşează şi nefericirea unei fiinţe nevinovate: Puia, una dintre fiicele ei, acuzată pe nedrept de mamă că a furat banii din casă, este gata să se sinucidă pentru a curma coşmarul dezamăgirilor şi vârtejul degradării familiei. Din fericire, e salvată în ultimul moment de tată. Aflând de intenţia fetei, Florentina se simte în sfârşit vinovată şi se aruncă pe fereastră. Discursul critic, acuzator, este mai pregnant aici decât în *Marcel & Marcel*, finalul sancţionând imoralitatea protagonistei. Alături de aceste două lucrări, *Gaiţele* este a treia componentă a ceea ce autorul însuşi numea *Trilogia burgheză*. Reprezentată, într-o primă formă şi sub titlul *Cuibul de viespi*, la Teatrul Regina Maria în stagiunea 1929–1930, piesa va suferi câteva modificări, publicului oferindu-i-se varianta definitivă în spectacolul Naţionalului bucureştean din primăvara anului 1933. *Gaiţele* supune unui comentariu caustic atmosfera de calpă solidaritate familială şi de suficienţă grobiană în care se complac membrii clanului Duduleanu. Indivizi cu pretenţii ridicol aristocratice, aceşti moşieri olteni au rămas, în fond, definitiv legaţi de mentalitatea târgului provincial, de unde şi incultura, grosolănia, ifosele cosmopolite, mahalagismul policrom; adăugându-le preocuparea constantă pentru clevetire, „zbieretele şi dracii" permanenţi ai celor trei „gaiţe" ce ocupă prim-planul scenei, se obţine imaginea perfectă a periferiei

spirituale. Înainte de orice, această remarcabilă comedie de caractere oferă o paradă de portrete caricaturizate şi într-o măsură mult mai redusă o succesiune de întâmplări dramatice. Caracterele se definesc nu atât în acţiune, cât prin intermediul dialogului, al replicii sprintene, adesea truculente, care înlocuieşte gestul propriu-zis. Practic, „profunzimea paradoxală a acestei piese statice provine tocmai din ritmul ei infernal (în special în primul şi în ultimul act), existent în afara oricărei acţiuni şi în absenţa oricărei linii evolutive" (Ion Vartic). Piesa nu sugerează eventuale modificări în starea de fapt existentă. Cu puţine excepţii (notabilă e mai ales fiica Dudulencei, nefericita Margareta, care, aflând că soţul o înşeală cu libertina Wanda, se va sinucide, în ciuda faptului că aşteaptă un copil), personajele sunt mulţumite cu statutul lor şi se rezumă la a comenta veninos întâmplările altora, fără a-i invidia prea mult, dar şi fără a-i accepta. Din când în când îşi leapădă crusta, incomodă pentru ei, de civilizaţie şi se dezlănţuie în schimburi violente de invective şi adevăruri crude, după care se regăsesc în vechea lor armonie pânditoare. Comicul verbal, de excelentă calitate, este în descendenţa lui I.L. Caragiale. **K**. nu caută însă efecte speciale rezultate din îmbinări sau deformări de cuvinte, el apelează la conversaţia comună, căreia îi relevă înţelesuri şi virtuţi neaşteptate. Firescul, umorul, pretenţiile personajelor, păstrate într-o zonă a mediocrităţii culturale, mută în registrele comic şi ridicol chiar cele mai puţin vesele situaţii, bunăoară, pânda excitată a convoaielor de înmormântare sau parastasele repede transformate în chefuri sordide, cu replici „furioase", „animate" şi chiar „supreme", unele memorabile („pe mine durerea mă leşuieşte la stomac"; „noi nu suntem... colivărese" etc.). Piesa este o dramă în fond, prezentată într-un înşelător înveliş al contemplării amuzate sau al maximizării, ceea ce face comicul monstruos şi melodramaticul grotesc. Cariera scenică a lucrării este remarcabilă. Al doilea triptic dramatic, numit de autor *Trilogia Renaşterii*, include piesele *Borgia* (1936), *Nunta din Perugia* (1947) şi *Michelangelo* (1948). Tema generală este tentativa eroilor de a se desprinde din vremuri şi dintr-o realitate prea strâmtă pentru ei şi de a pătrunde într-un timp viitor adecvat propriilor aspiraţii. Altminteri, s-a putut uşor observa că piesele abordează punctual cele câteva fenomene esenţiale în perioada renascentistă: „*Borgia* este centrată pe funcţia religioasă absolutistă, *Nunta din Perugia* pe funcţiile politice şi administrativ-executive ale societăţii-cetate, *Michelangelo* pe funcţia artistică, toate funcţiile fiind exercitate prin forţă şi cu forţe supraumane" (Marian Popa). *Trilogia Renaşterii* ilustrează preferinţa lui **K**. pentru teatralitate, fast, senzualitate. Conflictele sunt numeroase şi dense, replica bine articulată, caracterele căpătând consistenţă prin acţiune. În toate cele trei piese clasicismul se întrepătrunde cu romantismul prin tragismul declarat al confruntărilor, ca şi prin replica oratorică sau prin antrenarea atent supravegheată a unui număr mare de personaje. *Borgia* este compusă ca o suită de scene în care eroii se prezintă şi se definesc în lupta necruţătoare pentru putere, la care iau parte familiile Borgia şi Baglioni, la fel de orgolioase şi ireconciliante. Victoria nu poartă aici vreun însemn glorios, după cum nici înfrângerea nu este amprentată de eroism tragic. Partea rezistentă a dramei o asigură atmosfera somptuoasă, nu întâmplările propriu-zise, deşi majoritatea sunt de o cruzime specifică sceleraţilor din familia Borgia. *Nunta din Perugia* dezvoltă motivul confruntării fără concesii dintre iubire şi ură. Personajele, multe din ele sangvinare, se dezlănţuie la fel de violent ca în piesa precedentă: degeneratul marchiz Griffone Baglioni transformă nunta dintre Astorre Baglioni şi Lavinia Colonna – proiectată ca încheiere a unei vechi duşmănii senioriale – într-un teribil măcel, căruia el însuşi îi supravieţuieşte numai pentru a afla din gura propriei mame adevărul îngrozitor asupra naşterii sale, ca rod al unei siluiri. În *Michelangelo* atmosfera şi conflictul, plurietajat, se topesc într-o discretă stare de poezie, astfel încât piesa poate fi citită şi ca un poem închinat creaţiei artistice şi responsabilităţii creatorului faţă de cetate. Concluzia piesei e tranşantă: „Artistul care nu e şi cetăţean e ca un clopot spart în care nu sună chemarea oamenilor". Ieşite rapid din circuitul repertorial sunt alte câteva lucrări dramatice ale lui **K**.: *Lăcustele* (1934), *Intermezzo* (1943), *Răzbunarea Corinei* (1943), *Fata de la mansardă* (1944), pamfletul îndreptat împotriva „clicii antonesciene" *Dictatorul* (1945), libretul de comedie muzicală *Tarsiţa şi roşiorul* (1947), poemul dramatic *Ruxanda şi Timotei* (1957), *Moş Teacă* (1960), precum şi mai multe piese într-un act, destinate teatrului de amatori. Singur sau în colaborare, **K**. a tradus, adaptat sau prelucrat texte dramatice de Molière, N.V. Gogol, L.N. Tolstoi, A.N.

Tolstoi, A. N. Ostrovski, Leonid Leonov, A. V. Suhovo-Kobîlin ş.a.

Om de teatru prin excelenţă, Alexandru Kiriţescu are acest dar într-adevăr rar de a stăpâni replica şi virtuţile ei expresive, astfel încât personajele să se definească extrem de repede, să-şi afle o stare civilă din primele schimburi de cuvinte [...]. *Nici un alt dramaturg dintre cele două războaie n-a avut o asemenea artă de a răscoli vermina sufletească, toate defectele imaginabile – folosind atât de puţine mijloace. Comicul este bineînţeles cel verbal, în descendenţa directă a lui Caragiale.*

VALERIU RÂPEANU

SCRIERI: *Intermezzo*, Bucureşti, [1943]; *Cântecul de nuntă*, Bucureşti, 1946; *Darul frăţiei*, Bucureşti, 1953; *Dreptate*, Bucureşti, 1953; *Dulapul cu oglindă*, Bucureşti, 1953; *Negustorie cinstită*, Bucureşti, 1953; *Cu viaţa mergem înainte*, Bucureşti, 1953; *Gaiţele*, Bucureşti, 1953; *Teatru*, introd. Simion Alterescu, Bucureşti, 1956; *Ruxanda şi Timotei*, Bucureşti, 1957; *Gaiţele. Trilogia burgheză*, îngr. Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1976; *Gaiţele şi alte piese de teatru*, ed. 2, îngr. şi introd. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1989. **Traduceri:** N.V. Gogol, *Jucătorii de cărţi*, Bucureşti, 1952 (în colaborare cu Ada Petrari), *Opere*, IV, Bucureşti, 1957 (în colaborare cu Ada Steinberg); A.N. Tolstoi, *Ivan cel Groaznic*, introd. Horia Deleanu, Bucureşti, 1952 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); L.N. Tolstoi, *Teatru*, Bucureşti, 1953 (în colaborare cu Ada Petrari şi Tamara Gane), *Roadele învăţăturii*, Bucureşti, 1954 (în colaborare cu Ada Steinberg); Leonid Leonov, *Invazia*, Bucureşti, 1953 (în colaborare cu Ada Steinberg); Molière, *Don Juan sau Ospăţul de piatră, Amorul medic*, în Molière, *Opere*, II, Bucureşti, 1955, *Avarul*, în Molière, *Opere*, IV, Bucureşti, 1958.

Repere bibliografice: T.A. [Tudor Arghezi], *„Învinşii”*, „Seara”, 1914, 1434; Camil Petrescu, *„Marcel & Marcel”*, „Argus”, 1929, 4743; Kir [Camil Petrescu], *„Cuibul de viespi”*, „Omul liber”, 1930, 87; V.I. Popa, *„Gaiţele”*, „ABC”, 1934, 27; Şerban Cioculescu, *„Dictatorul”*, „Semnalul”, 1945, 1090; Aderca, *Contribuţii*, II, *534–535*; I.M. Sadoveanu, *„Michelangelo”*, TIL, 1948, 3712; Mircea Tomuş, *Însemnări despre teatrul lui Alexandru Kiriţescu*, ST, 1957, 1; Radu Stanca, *Note despre teatrul lui Al. Kiriţescu*, TR, 1958, 27; Piru, *Panorama*, *438–441*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *54–61*; Şerban Cioculescu, *Pendulările dramatice ale lui Alexandru Kiriţescu*, RL, 1976, 41; Brădăţeanu, *Viziune*, *10–23*; Mîndra, *Jocul*, *154–163*; Râpeanu, *Cultură*, I, *264–288*; Vartic, *Modelul*, *251–256*; Valentin Silvestru, *Alexandru Kiriţescu*, TBR, 1986, 318; *Dicţ. esenţial*, *439–441*; *Dicţ. analitic*, III, *99–100*; Ghiţulescu, *Istoria*, *52–58*; Popa, *Ist. lit.*, I, *276, passim*; Florin Faifer, *Dramaturgi români*, pref. Mircea Ghiţulescu, Iaşi, 2009, *92–101*. ***C.P., E.I.***

KIRIŢESCU, Constantin (3.IX.1876, Bucureşti – 12.VIII.1965, Bucureşti), prozator, memorialist.

Este fiul Elenei (n. Voiculescu) şi al postelnicului Ioan Kiriţescu şi a văzut lumina zilei în mahalaua bucureșteană Spirea Veche. Rămas de timpuriu orfan de tată şi având o soră şi un frate mai mici, a găsit cu greu mijloace pentru a merge la învăţătură. Frecventează mai întâi o şcoală primară catolică şi, în continuare, Gimnaziul „Mihai Bravul” şi Liceul „Sf. Sava”. Obţine bacalaureatul în 1894; în toamna aceluiaşi an se înscrie la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii din Bucureşti, secţia de ştiinţe naturale, pe care o va absolvi în 1897. Va fi, până în 1903, asistent, apoi şef de lucrări la Institutul de Fiziologie, iar din 1902, după trecerea examenului de capacitate, şi profesor la Şcoala Normală „Vasile Lupu” din Iaşi. Transferat în 1904 la Liceul „Matei Basarab” şi la Seminarul Pedagogic din Bucureşti, este numit trei ani mai târziu de Spiru Haret inspector în Ministerul Instrucţiunii Publice. Va funcţiona concomitent ca dascăl şi slujbaş până în 1919, când renunţă la cariera didactică, consacrându-se aceleia de funcţionar ministerial, în care va avansa până la rangul de secretar general (1927–1928, 1932, 1936–1937). Din 1930 revine şi la catedră, ca profesor de istorie, teorie şi organizare a educaţiei fizice la Institutul Superior de Educaţie Fizică. După ce, din 1938, renunţă la activitatea din Ministerul Instrucţiunii Publice, în 1941 se pensionează şi din învăţământul universitar. Pentru lucrările din domeniul ştiinţelor naturii, Academia Română i-a decernat în 1923 Premiul „Năsturel-Herescu”. Din 1925 este membru al Subcomisiei de experţi pentru învăţământ de pe lângă Comisia Cooperaţiei Intelectuale a Societăţii Naţiunilor Unite. În 1937 va fi ales preşedinte al Conferinţei a VI-a Internaţionale a Instrucţiei Publice (Geneva) şi, tot atunci, preşedinte al secţiei a III-a a Conferinţei Internaţionale a Învăţământului Superior (Paris). În liceu, împreună cu alţi colegi, **K.** redactează,

urmând modelul publicaţiei „Moftul român” a lui I. L. Caragiale, revista litografiată „Putregaiul român”. La şaisprezece ani, sub pseudonim, debutează cu versuri, cronici şi recenzii în gazeta socialistă „Munca”. A mai colaborat cu schiţe, povestiri, fragmente de amintiri, articole de critică literară şi culturală, publicistică socială şi multe luări de poziţie în legătură cu interesele corpului profesoral la „Revista de filosofie şi pedagogie”, „Voinţa naţională”, „Revista generală a învăţământului”, „Viitorul”, „Cele trei Crişuri”, „Adevărul literar şi artistic”, „Viaţa românească”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Arhiva pentru ştiinţă şi reformă socială”, „Revista cursurilor şi conferinţelor”, „Universul” ş.a. Teza de doctorat, având ca subiect fauna herpetologică din România, a susţinut-o la Universitatea din Iaşi (1930). Este autorul unor cercetări în domeniul ştiinţelor naturii, a alcătuit şi publicat manuale liceale de botanică, zoologie, anatomie, precum şi cursuri universitare, dintre care *Palestrica* (1964) a fost tradus în mai multe limbi. De o primire favorabilă s-a bucurat *Istoria Războiului pentru Întregirea României* (I–II, 1922–1924), tipărită în multe ediţii, unele de popularizare, premiată de Academia Română, recenzată favorabil de specialişti din ţară şi din Franţa, Germania, Austria ş.a., tradusă în Franţa, Iugoslavia şi Polonia. **K**. este iniţiatorul unei adevărate campanii de presă, în care a implicat şi autoritatea Ministerului Instrucţiunii Publice, împotriva a ceea ce credea a fi o direcţie pernicioasă a literaturii şi, mai ales, a teatrului autohton. Între „ţintele” criticii sale, nu întotdeauna neîndreptăţite, din broşura *Literatura împotriva educaţiei?* (1929), s-au numărat şi dramaturgia lui Ion Minulescu sau aceea a lui Mihail Sorbul. Drept urmare, cererea lui de a fi primit membru în Societatea Scriitorilor Români a fost respinsă.

Proza lui **K**., inclusă în volumul *Printre apostoli* (1929) sau în *Porunca a zecea* (1930), este aceea a unui observator pe cât de atent, pe atât de iscusit în a reconstitui epic un mediu cunoscut în amănunţime. Dar autorul trece doar uneori peste stadiul relatării de fapte şi, mai ales, peste acela al eboşelor caracterologice. Sunt în schiţele sale şi unele portrete izbutite, unde desenul migălos reproduce înfăţişări şi psihologii cel mai adesea ciudate: domnul Raşcu, Bonifas (în care poate fi recunoscut Bonifaciu Florescu), „nenea” Iancu Dărăscu, toţi profesori de liceu, sau Dumitru Ionescu şi doctorul Ciovârnache, reprezentanţi ai învăţământului universitar. Mâna celui care desenează este, cu aceste prilejuri, sigură, ochiul vede necruţător şi chiar măreşte ticuri şi slăbiciuni. Ironia nu rămâne însă mereu tăioasă, ci ascunde şi o nuanţă de comprehensiune, iar pe alocuri se însoţeşte nimerit cu o undă de duioşie. Aceeaşi privire aptă să înţeleagă, aceleaşi procedee ale naraţiunii în care căldura sufletească, emoţia, dar şi exactitatea detaliului sau a interpretărilor întovărăşesc evocarea unor vremuri apuse caracterizează şi amintirile cuprinse în cartea *Flori din grădina copilăriei* (1933). **K**. este aici un narator care înregistrează, cu o remarcabilă capacitate de a distinge ceea ce se dovedeşte a fi esenţial, dispariţia unei epoci, a unei lumi. Întoarcerea în timp se opreşte la anii miraculoşi ai copilăriei, trece la pitorescul mahalalelor Spirea Veche sau Dichiu, la Bucureştii sfârşitului de veac XIX, urbe încă ezitând între fastul oriental şi noutăţile Europei, ajunge la vremea războiului dintre 1916 şi 1918, fără a fi uitată viaţa de elev şi student ori de tânăr profesor, înţesată de experienţe şi de întâlniri care pot marca o existenţă. Sunt reînsufleţite figurile mamei şi ale rudelor, ale prietenilor şi profesorilor, toate venind parcă dintr-un tărâm peste care adie efluvii mitice. Descrierile se menţin totuşi într-un registru dominat de exactitate, observaţiile de natură socială şi culturală nu lipsesc, după cum nu e absent un grăunte de umor datorită căruia, mereu, şi cel care povesteşte, şi cel care citeşte sunt readuşi cu picioarele pe pământ. Alte amintiri şi câteva însemnări de călătorie ale lui **K.** sunt incluse în volumele *Jurnalul unei comitive* (1937) şi *Făclii stinse* (1938), în timp ce în manuscris a lăsat notele referitoare la evenimentele ultimilor săi ani de viaţă, nepublicate antum.

SCRIERI: *Printre apostoli*, Bucureşti, 1929; *Literatura împotriva educaţiei?*, Bucureşti, 1929; *Porunca a zecea*, Bucureşti, 1930; *Flori din grădina copilăriei*, Bucureşti, 1933; *În slujba unei credinţe*, Bucureşti, 1933; *Ion G. Duca*, Bucureşti, 1934; *Jurnalul unei comitive*, Bucureşti, 1937; *Drumuri pitoreşti din România nouă*, Bucureşti, 1937; *Făclii stinse*, Bucureşti, 1938; *O viaţă, o lume, o epocă*, Bucureşti, 1979; *Portrete*, Bucureşti, 1985.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, *296–299*, IV, *140–143*, *256–258*, *325–329*, VIII, *183–185*, XII, *297–299*, *323–328*; Constantin Kiriţescu, *Expunere de titluri şi lucrări*, Bucureşti, 1930; Călinescu, *Opere*, II, *57–60*, *134–136*, *147–149*; Stelian Cucu, *Privire fugară asupra operei literare a domnului Const. Kiriţescu*, Râmnicu Sărat, 1933; Lovinescu, *Scrieri*, II, *427–431*; *Omagiu lui Constantin Kiriţescu*, Bucureşti, 1937; Călinescu, *Ist. lit.*

(1941), *833*, *Ist. lit.* (1982), *917–918*; Constantin Kirițescu, *Activitate şi lucrări*, Bucureşti, 1941; Şerban Cioculescu, *O altă luptă literară*, RL, 1979, 38, 39; Costin C. Kirițescu, *Călător prin secolul XX*, Bucureşti, 1992. ***R.Z.***

KIROPOL, Miron (29.IX.1936, Bucureşti), poet, traducător.

Este fiul Elenei (n. Stanciu) şi al lui Simion Chiropol, plutonier de jandarmi. La București urmează liceul între 1951 și 1954 și doar în 1955–1956 cursurile Facultății de Filologie. Îşi câştigă apoi existenţa lucrând ca arhivar, bibliotecar, muncitor agricol, corector la revista „Gazeta literară". Debutează cu versuri în 1963 la „Contemporanul", iar editorial în 1967 cu *Jocul lui Adam.* Urmează alte două volume de poezii (semnate Miron Chiropol): *Schimbarea la față* (1968) şi *Rosarium* (1969), ultimul rămas însă nedifuzat şi ulterior dat la topit drept represalii pentru că, în septembrie 1968, profitând de o invitaţie la un colocviu de poezie ce urma să aibă loc în Belgia, **K**. luase decizia, sub şocul invadării Cehoslovaciei, dar şi convins că nimic nu se va schimba în România, să nu se mai întoarcă în ţară. Are şansa de a fi sprijinit de personalităţi precum Pierre Emmanuel sau Vintilă Horia. După un scurt interludiu spaniol se stabileşte definitiv în Franţa, la Paris. Aici urmează timp de un an cursurile Institutului Catolic şi lucrează ca paznic de muzeu; începe să picteze din nevoia de a se face cât mai repede înţeles, reuşind să expună, să se facă remarcat şi chiar să vândă din tablourile sale. Cu trecerea timpului devine poet şi scriitor de limbă franceză, tipărind în anii '80 şase volume de versuri şi în 1991 unul de proză memorialistică poematic–filosofică, *Diotima.* În 1983 editorul de poezie Guy Chambelland îi dedică un număr al revistei sale „Pont de l'épée". De-a lungul anilor '90 îi apar, în limba în care a început să scrie şi la care nu a renunţat niciodată, câteva cărţi fundamentale: *Această pierdere* (1992), apoi versiunea românească a primului volum din *Diotima* (1997), conţinând dublul paginilor din ediţia franceză, al doilea volum (1998), precum şi *Făt-Frumos din lacrimă* (I–II, 1994–1996), epopee proiectată în mai multe volume ce ar fi însumat între zece şi cincisprezece mii de versuri, urmată de alte numeroase cărți pe care **K.** le semnează în anii 2000. A tradus în româneşte, pe filieră franceză, din Eugenio Montale, Cecco Angiolieri, Dino Campana, Salvatore Quasimodo, William Shakespeare, John Keats, Fernando Pessoa, din poezia franceză a secolului al XVI-lea şi din lirica olandeză contemporană, iar în franceză a transpus din M. Eminescu, G. Bacovia şi Mircea Dinescu. În 1992 a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor şi cu cel al Academiei Române.

Cu poemele sale româneşti adunate în *Această pierdere,* **K**. „a înviat pentru marea noastră poezie", afirmă Mircea Ciobanu, care a semnat, pe coperta a patra a volumului, un text de (re)întâmpinare a colegului său parizian. Cartea reia, prescurtat, titlul primei plachete tipărite de poet în limba franceză: *Dieu me doit cette perte* (1983); vers superb, de o mare profunzime, vers-etalon pentru întreaga poezie scrisă în exil de **K.**, vrând să spună că Dumnezeu le datorează celor aleşi (din veac) o (mare) pierdere (suferinţă, tragedie). Reprezentând un câştig, deopotrivă pentru autorul volumului şi pentru literatura română, *Această pierdere* îl situează, firesc, pe autor în prima linie a liricii române contemporane. Remarcabilă este însă nu numai valoarea acestui poet mai puţin cunoscut publicului, ci şi deschiderea poeziei sale, pe care o scrie cu o mare îndrăzneală a imaginaţiei şi a spunerii, cu o concentrare uneori aproape telegrafică, împinsă până la (aparenta) stângăcie şi obscuritate. După precedentul conceptului „roman total", s-ar putea vorbi în acest caz de o poezie totală, prin raportare la existenţă, în cel mai dezmărginit sens al ei. Toate lumile şi toate contrastele posibile par a-şi fi dat întâlnire în poezia lui **K**. (de aici ploaia de antiteze, invazia oximoronului), aflată mereu „între mugur şi putrezire", între „curcubeu şi rană", „aripă şi cădere", dominată de „cele două simboluri, de ruptură şi bucurie". Disperarea şi speranţa, damnaţiunea şi mântuirea, carnea (vocabulă obsesivă) şi spiritul, violenţa şi tandreţea, întunericul şi lumina, viaţa şi moartea, moartea şi învierea, maculatul şi imaculatul, transcendentul şi imanentul, căderea şi înălţarea, fărâmiţarea şi

realcătuirea, dorinţa şi asceza (dorinţa de asceză) ş.a. se strâng cu furie în braţe în această poezie care vorbeşte de „disperarea fericirii”, de „amiaza întunericului”, de „noaptea toată zori”, de „şuvoaie de împietrire”. „Sufletul” poeziei lui **K**. este dostoievskian, adică larg, foarte larg. Cuprinde totul: „E-atât de înlăuntru totul”. De aici ambiguitatea ei fundamentală: „Ninge în Eldorado” şi în profunzimea rănilor zac „epave de comori”. Cu toate că poartă „mănuşi de petale”, poezia este totodată de o duritate de diamant. Foarte larg este şi sufletul poetului, victimă şi călău în acelaşi timp: „Am pe umeri capul unui animal fugărit,/ mâinile sunt gata oricând să mânuiască sabia”, damnat şi „ţintă graţiei”; blestemat, el strânge cu disperare la piept „rămăşiţe de Hristos”. „Nu mai am în minte/ decât vocea descărnată a inexprimabilului”, mărturiseşte el. Rareori însă „inexprimabilul” s-a exprimat mai bine în limba română. *Diotima* este un fel de jurnal *sans rivages*, în care se amestecă morţii cu viii, trecutul cu prezentul, realitatea de coşmar cu visul, feeria cu coşmarul (sicriul cu trupul mutilat în timpul anchetei al colonelului, cu mâinile aşezate cuminte pe piept, dar fără unghii), abjecţia cu puritatea, revolta cu rugăciunea, proza cu poezia, anecdota cu meditaţia înaltă. **K.** îşi aminteşte scene şi personaje din copilărie sau din tinereţea sa de poet rar sau foarte rar publicat ori chiar suspectat (faima de „nebun” l-a ferit poate de represalii mai dure). „Exilul a început pentru mine înaintea exilului, el a început chiar în patria mea”, „în casa părinţilor mei”, mai exact a tatălui, pe care îl detestă aproape freudian, în vreme ce mama, fiinţă privilegiată, este glorificată. Are vise cu Eminescu şi cu Nichita Stănescu şi dese coşmaruri, evocă lecturi şi scriitori, se dezlănţuie împotriva artei decadente, dar mai ales se zbuciumă întru credinţă, o credinţă dobândită, certă şi totuşi deloc lină, dimpotrivă, furtunoasă, dramatică, înregistrând momente de oboseală, de dezolare, dar şi de speranţă, de cădere şi înălţare, de răzvrătire şi supunere. **K**. e un fericit chinuit sau un chinuit fericit. Nu o dată textul său se transformă în rugă: „Cât timp voi rămâne fără să plâng pe săturate? Părăsesc viaţa puţin câte puţin ca toată lumea, dar nu mor ca toată lumea. Învăţ să plâng, lacrimile mele sunt stângace ca paşii unui prunc. Membrele mele au nevoie de lapte. Dă-mi sânul tău, Doamne”. Împrumutând titlul basmului eminescian, şi totodată inspirat de *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte*, „basmul atât de cunoscut, acel *Faust* al poporului român” – după cum spune autorul într-o scurtă prefaţă –, *Făt-Frumos din lacrimă* este o epopee: „Cântă epopeea, tu, ultim aed…”. Şi acest ultim aed român de la sfârşitul secolului al XX-lea cântă, poate, ultima epopee românească. O epopee modernă şi postmodernă, pe o temă străveche. Epopeea căutării nemuririi şi a nemuritorului. Precum eroul eminescian, eroul lui **K**. va rătăci prin mitologii, va fi, rând pe rând, sumerian, egiptean, hindus, elen, evreu, musulman şi îl va întâlni pe Hristos. O epopee cu prolog şi (multe) personaje: Împăratul, Împărăteasa, Făt-Frumos nenăscut şi Făt-Frumos născut în toată splendoarea lui, nebunul, poetul, filosoful, călătorul, pajul, heraldul, oglinda, corul, spiriduşi, cerşetori, călugări ş.a., ba chiar şi un vânzător de jurnale. O epopee cu versuri de mare frumuseţe, evocând „Excelentisimul Verb”, „Apoplexii divine”, „Nebunul sex al unui faun”, „Chipul muribundului când îngerul îi spală sudoarea”, un „Dedal de nevedere”, suferinţa, respinsă şi iarăşi chemată: „Du-te suferinţă şi revino suferinţă!”. **K**. rămâne un poet paradoxal, totodată de o rară concentrare şi abundenţă, profund până la obscuritate, inventator al unui limbaj poetic foarte personal.

SCRIERI: *Jocul lui Adam*, Bucureşti, 1967; *Schimbarea la faţă*, Bucureşti, 1968; *Rosarium*, Bucureşti, 1969; *Sur le visage rédempteur*, Paris, 1972; *Dieu me doit cette perte*, Paris, 1983; *Auguste nostalgie du sang*, Paris, 1986; *Chasteté régnante*, pref. Lucian Raicu, Paris, 1987; *Le Rang johannique*, Paris, 1989; *Apophtegmes de l'amour*, Paris, 1989; *Diotima*, vol. I: *Les Morts s'en mêlant*, Paris, 1991; ed. Oradea, 1997, vol. II: *Scara lui Iacob*, Oradea, 1998; *Această pierdere*, Bucureşti, 1992; *Făt-Frumos din lacrimă*, I–II, Bucureşti, 1994–1996; *Augusta nostalgie a sângelui – Auguste nostalgie du sang*, ed. bilingvă, Oradea, 1997; *Solitudinea lui Eros*, Bucureşti, 1998; *Ceea ce sferele gândesc despre noi*, Iaşi, 1999; *Metopă*, pref. Ioan Ţepelea, Timişoara, 2001; *Ioana d'Arc*, Botoşani, 2003; *Povestea deviaţionistului*, I, Iaşi, 2003; *Cerul ca unică ispită*, pref. Nicolae Ţone, postfață Octavian Soviany, Bucureşti, 2004; *Dieu me doit cette perte – Dumnezeu îmi datorează această pierdere*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2004; *Când noaptea e mai lungă în om ca noaptea*, pref. Andrei Zanca, Bucureşti, 2006; *Fortăreața*, Iași, 2009; *Împerecheat cu sabia*, Iași, 2012. **Traduceri:** *Poeţi francezi din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 2000; G. Bacovia, *Plumb – Plomb*, ed. bilingvă, Iaşi, 2001; M. Eminescu, *Poésies – Poezii*, I, ed. bilingvă, pref. trad., Bucureşti, 2001; Mircea Dinescu, *Trente-deux poésies*, pref.

Lucian Raicu, Paris, 2001; John Keats, *Poezii*, Bucureşti, 2001; William Shakespeare, *Sonete*, Bucureşti, 2006.

Repere bibliografice: Paul Georgescu, *Înaintea unei premiere literare*, VR, 1965, 11; Valeriu Cristea, [*Miron Kiropol*], CNT, 1967, 13, ADV, 1991, 6 iunie; Claude Micoski, *La Poésie de Miron Kiropol*, „La Sape”, 1989, 22; Alain Simone, *Miron Kiropol, gardien de la poésie*, „La Croix”, 1988, 20 august; Lucian Raicu, *Miron Kiropol*, VR, 1990, 7; Valeriu Cristea, *„Adevărul este că mă simt din ce în ce mai mult scriitor român”* (interviu cu Miron Kiropol), CC, 1991, 3; Nicolae Bârna, *„Diotima”*, CC, 1991, 8–9; Gheorghe Grigurcu, [*Miron Kiropol*], RL, 1997, 36, 2002, 15; Pop, *Pagini*, *125–130*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *703–705*; Irina Mavrodin [*Miron Kiropol, traducător*], RL, 2001, 24, CL, 2005, 5, 6; Simion, *Genurile*, *128–131*; *Dicţ. analitic*, IV, *441–442*; Bogdan-Alexandru Stănescu, *În amarul stil al solitudinii*, ALA, 2005, 778; Popa, *Ist. lit.*, *488–489;* Manolescu, *Enciclopedia*, *450–451*; Vasile, *Mărci*, *23–25*. ***V.Cr.***

KISS Jenő (13.IX.1912, Mociu, j. Cluj – 17.XII.1995, Cluj-Napoca), traducător. Cu preţul unor mari sacrificii materiale, **K.** şi-a terminat studiile secundare (1929) şi pe cele de drept (1941) la Cluj, oraş în care este apoi redactor la revistele „Erdélyi Helikon”, „Termés”, „Utunk”, „Napsugár”, „Igaz Szó”. Reprezentant de seamă al lirismului de orientare populară în cadrul literaturii maghiare din România, **K.** debutează ca traducător în „Erdélyi Helikon” cu versiunea maghiară a povestirii *Stan Păţitul* de Ion Creangă (1938).

K. aparține traducătorilor pătrunși de misiunea lor de mediatori între culturi, conștient de faptul că la baza actului transpunerii trebuie să existe, pe cât posibil, o echivalare adecvată originalului: „prezentarea unei opere concepute în spiritul altei limbi la același nivel valoric nu se poate face decât uzând de toate mijloacele de exprimare ale limbii și numai în perfecta lor posesie”. Traduce din proza lui I.L. Caragiale, Ion Creangă, Al. Vlahuţă, din poezia lui M. Eminescu, G. Coşbuc, G. Bacovia, Ion Bănuţă, Mihai Beniuc, a Veronicăi Porumbacu. Autorii lui preferaţi sunt G. Bacovia şi Ion Creangă. Transpunerile din lirica românească, răspândite în publicaţii periodice, vor fi adunate în culegerea *Kaleidoszkóp* (1967), unde sunt prezenţi clasici (V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coşbuc, Octavian Goga, Lucian Blaga), dar şi poeţi contemporani (Demostene Botez, Emil Isac, Ion Brad, Nina Cassian, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Aurel Rău, ş.a.). În mod particular în versiunile sale din lirica bacoviană **K.** a ținut seamă de „excepțional de complicatul sistem de rime”, îndeosebi acelea repetabile în versurile-refren. De mare însemnătate sunt traducerile sale (peste 10 000 de versuri) din folclorul românesc, din care a publicat mai multe selecții de balade, cântece haiducești şi colinde – *A báránykа. Román népballadák* (1963), *Novákékról szól az ének. Román hősi balladák* (1969), *Szarvasokká vált fiúk. Román kolindák* (1971), *Márk Vitéz. Román népballadák Petrea Crețul Solcan repertoárj ából* (1974), *Harom testevér, kilenc sárkány. Román fantasztikus balladák* (1976), *Rétek harmatában. Román népballadák – Pe pârâu de rouă* (1985) –, realizate în colaborare cu folcloristul Faragó József, acesta fiind implicat în operația de îngrijire a textelor și semnând totodată studiile introductive. Cunoscători ai ambelor limbi, ei au pus în evidență în comentariile lor acuratețea respectării prozodiei, chiar și a elementelor dificile prin specific, pregnanța formulărilor laconice și chiar crearea unor efecte de compensare artistică (Gelu Păteanu), recrearea spiritului și atmosferei baladelor populare, ca și păstrarea simbolisticii metaforice, concentrarea stilistică a ceremonialului în colindele de toate categoriile, încât **K.** poate fi considereat „unul din exponenții exemplari ai schimbului de valori culturale” (Ion Șeuleanu). Pagini memorialistice sunt cuprinse în cartea *A műfordító emlékeiből* (1986), unde **K.** adaugă o serie de versiuni în maghiară din poezia lui Lucian Blaga, a Veronicăi Porumbacu şi a Ninei Cassian, precum şi din creaţii folclorice, evocând totodată întâlnirile cu operele scriitorilor români.

Traduceri: Al. Vlahuţă, *Élősködők és más írások* [*Paraziţii şi alte scrieri*], Bucureşti, 1949; I.L. Caragiale, *Leonida nacsás úr és a reakció* [*Conu Leonida față cu reacțiunea*] în *Válogatott művei* [*Opere alese*], I, pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1952 (în colaborare), *Ötórai tea* [*Five o'clock*], Bucureşti, 1972; Ion Creangă, *Gyermekkorom emlékei* [*Amintiri din copilărie*], Bucureşti, 1950 (în colaborare cu Berde Mária), *Válogatott munkái* [*Opere alese*], Târgu Mureş, 1956, *Gyermekkorom emlékei. Mesék. Regék* [*Amintiri din copilărie. Poveşti. Legende*], pref. Sütő András, Bucureşti, 1986 (în colaborare); V. Alecsandri, *A szorgos ősz* [*Sfârșit de toamnă*], Bucureşti, 1955; G. Bacovia, *Lila alkonyat* [*Amurg violet*], Bucureşti, 1961, *Legszebb versei* [*Cele mai frumoase poezii*], Bucureşti, 1972, *Ólom* [*Plumb*], Bucureşti, 1981, *Poezii – Versek*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2003; Lucian Blaga, *Évek krónikája és éneke* [*Hronicul şi cântecul vârstelor*], Bucureşti, 1968; *Novákékról szól az ének. Román hősi balladák* [*Cântecul Novăceştilor. Balade haiduceşti*],

îngr. şi introd. Faragó József, Bucureşti, 1969; *Szarvasokká vált fiúk. Román kolindák* [*Feciorii preschimbaţi în cerbi. Colinde româneşti*], îngr. şi introd. Faragó József, Bucureşti, 1971; *Körutazás. Román novellák, karcolator* [*Turneu. Schiţe şi nuvele româneşti*], Bucureşti, 1977; *Pe pârâu de rouă. Balade populare româneşti – Rétek harmatában. Román népballadák*, ed. bilingvă, îngr. şi postfață Faragó József, pref. Al. Căprariu, Cluj-Napoca, 1985; [*Traduceri*], în Kiss Jenő, *A műfordító emlékeiből* [*Din amintirile traducătorului*], Bucureşti, 1986.

Repere bibliografice: Balla Ernő, *Ion Creangă gyermekkori emlékei – magyarul*, UTK, 1950, 16; Bella György, *Kiss Jenő Bacovia-fordításai*, „Nagyvilág”, 1963, 4; Oláh Tibor, *„A bárányka”*, UTK, 1963, 35; Baróti Pál, *„Kaleidoszkóp”*, UTK, 1967, 47; Dávid Gyula, *Lucian Blaga, „Évek krónikája és éneke”*, UTK, 1968, 10; Gelu Păteanu, *O valoroasă tălmăcire din folclorul românesc*, ST, 1970, 2; Kerekes György, *Baladele Novăceştilor în limba maghiară*, TR, 1970, 16; Engel Károly, *Egy „konok” műforditó dicsérete*, KOR, 1972, 7; Veronica Porumbacu, *O nouă traducere din Bacovia*, RL, 1972, 39; Ion Şeuleanu, *„Feciorii schimbaţi în cerbi”*, ST, 1972, 10; Beke, *Fără interpret*, *256–268*; Beke György, *Egy vállalkozás arányai*, HT, 1974, 29; Köllő Károly, *Román hősi balladákról–mai szemmel*, KOR, 1975, 4; Balotă, *Scriitori maghiari*, *278–279*; *Rom. magy. ir. lex.*, III, *52–56*; *Új magyar íródalmi lexikon*, II, Budapesta, 2000, *1051–1052*. ***O.K.***

KITTNER, Alfred (24.XI.1906, Cernăuţi – 14.VIII.1991, Düsseldorf, Germania), poet, traducător. Este fiul unui funcţionar care în timpul Primului Război Mondial s-a retras, împreună cu familia, la Viena, unde frecventează întâile clase ale gimnaziului. După 1918, întors în oraşul natal, va absolvi cursurile unei şcoli medii germane. Efectuează stagiul militar la Satu Mare şi este apoi student la Wrocław, nereuşind însă, din motive materiale, să-şi termine studiile în domeniul germanisticii. Practică ziaristica la Wrocław, iar după întoarcerea la Cernăuţi (1931) va fi redactor şi reporter la diferite foi de limbă germană. Scrie totodată versuri, dovedindu-se receptiv la mai toate tendinţele liricii din primele decenii ale secolului al XX-lea. Debutează editorial cu volumul de poezii *Der Wolkenreiter* (1938). În timpul celui de-al Doilea Război Mondial are de suferit prigoana la care erau supuşi toţi conaţionalii săi evrei din Bucovina: este deportat, în vara anului 1942, în Transnistria şi închis în mai multe lagăre. Abia în primăvara anului 1944 înaintarea armatelor sovietice îi permite întoarcerea la Cernăuţi. Cele trăite în lagărele de muncă, consemnate chiar în acele împrejurări sau evocate mai târziu, îşi pun amprenta asupra substanţei poetice din versurile ulterioare, începând cu placheta sugestiv intitulată *Hungermarsch und Stacheldraht* (1956). În toamna lui 1945 se mută la Bucureşti şi lucrează în cadrul bibliotecii ARLUS şi al bibliotecii Institutului pentru Relaţiile Culturale cu Străinătatea. Temporar, colaborează şi la emisiunea în limba germană a Radiodifuziunii Române. În 1958 se decide să renunţe la statutul de angajat, întreţinându-se din munca de scriitor, publicist şi traducător. În 1980 emigrează şi se stabileşte la Düsseldorf. Pentru volumul *Flaschenpost* (1970) este distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, iar în 1988 i se decernează Premiul „Andreas Gryphius” pentru volumul liric *Schattenschrift*.

Primele încercări ale lui **K**. de a se apropia ca traducător de literatura română datează din perioada interbelică (cel dintâi proiect mai vast a rămas nerealizat, în ciuda unor eforturi repetate de a transpune în germană proza lui M. Blecher). Abia după mutarea la Bucureşti strădaniile îi izbutesc, devenind, cu timpul, unul dintre cei mai activi propagatori ai literaturii române. Numeroase pagini transpuse de el au apărut în „Rumänische Rundschau”, revistă destinată difuzării scrisului românesc mai ales în străinătate. Lista poeţilor abordaţi este cuprinzătoare şi diversă: Tudor Arghezi, Octavian Goga, Camil Baltazar, Gellu Naum, Dimitrie Stelaru, Geo Dumitrescu, Ion Gheorghe, Ana Blandiana ş.a, iar printre prozatorii traduşi se numără Ion Vinea, Eusebiu Camilar, Henriette Yvonne Stahl, Geo Bogza, Pop Simion, Fănuş Neagu, Sânziana Pop ş.a. În opţiunile lui predomină secolul al XX-lea, dar **K**. face şi unele incursiuni în trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat (Dimitrie Cantemir, Alecu Russo). Tradiţia literară l-a atras de altfel nu doar accidental: a colaborat, cu fragmente din *Pseudo-cynegeticos*, la transpunerea în limba germană a unui volum de scrieri alese ale lui A.I. Odobescu (*Ausgewählte Schriften*, 1960) şi a contribuit la demersul prestigios de a asigura operei lui M. Eminescu traducerile cele mai adecvate, fiind prezent, în numeroase ediţii, cu versiuni care îi confirmă reputaţia de interpret ingenios; el realizează şi o premieră, cu poemul *Mitologicale*, netranspus în germană până în 1975. Surprind la **K**. amploarea efortului, mobilitatea în actul de regândire şi reformulare a operei poetice tălmăcite. A mai tradus proză semnată de

V. Em. Galan, Marin Preda, Veronica Porumbacu, Eugen Uricaru, precum şi piese de teatru de Horia Lovinescu şi Paul Everac. O preocupare constantă, vreme de un deceniu, va fi pentru el tălmăcirea prozei lui Zaharia Stancu (*Clopote şi struguri*, *Jocul cu moartea*, *Pădurea nebună* şi *Ce mult te-am iubit*), apreciată, ca şi transpunerea romanului *Europolis* de Jean Bart, pentru că versiunile lui **K**. „cuceresc printr-o mare adecvare lingvistică şi prin găsirea unor echivalenţe potrivite pentru tot ceea ce ţine de planul atmosferei specifice" (Eva Behring).

Traduceri: Marin Preda, *Wagemut*, Bucureşti, 1960; Zaharia Stancu, *Glocken und Trauben. Rumänische Meisternovellen*, Berlin, 1962, *Spiel mit dem Tode*, Berlin, 1963, *Die Tochter des Tataren*, Berlin, 1964, *Wie sehr hab ich dich geliebt*, Cluj, 1970; Jean Bart, *Europolis*, Bucureşti, 1967; ed. Berlin, 1974; *Eine Welt wird geboren. Auswahl rumänischer Gegenwartsdichtung*, îngr. Alexandru Al. Şahighian şi Mihai Isbăşescu, Bucureşti,1974 (în colaborare); M. Eminescu, *Gedichte*, ed. plurilingvă, îngr. Dieter Roth, introd. Edgar Papu, Bucureşti, 1975 (în colaborare); *Zeitgenössische rumänische Lyrik. In einem einzigen Leben*, îngr. şi pref. Al. Căprariu, Cluj-Napoca, 1975; *Zeitgenössische Dichter aus Rumänien*, Bucureşti, 1981; *Versunkene Dichtung der Bukovina*, îngr. Amy-Diana Colin, München, 1994.

Repere bibliografice: Gerhardt Csejka, *Der innere Quell. Zum 70. Geburtstag Alfred Kittner. Ein Gespräch*, NL, 1976, 11; Peter Motzan, *Erlebnis- und Bildungslyriker: Alfred Kittner*, NL, 1978, 5; Horst Anger, *Weitergeben, Übersetzen. Alfred Kittner wird 75*, KR, 1981, 47; Eva Behring, *Probleme ale traducerilor germane din literatura română*, RITL, 1985, 1; Elisabeth Axmann, *Alfred Kittner oder das Menschenrecht auf Poesie*, SV, 1993, 1. ***J.W.***

KOCSIS Francisko (18.I.1955, Cecălaca, j. Mureş), poet, prozator, publicist, traducător. Este fiul Agnetei (n. Gyarmati) şi al lui Kocsis Francisc, agricultori. A absolvit cursul mediu la Grupul Şcolar de Construcţii (1973) şi la Liceul „Al. Papiu-Ilarian" din Târgu Mureș (în 1980, după o întrerupere între 1975–1976 pentru efectuarea stagiului militar) și în 2009 Facultatea de Istorie a Universității „Spiru Haret" din București. Din 1973 până în 2002 a lucrat ca șef de birou în cadrul unei firme de construcții din Târgu Mureș, iar în 2002–2003 ca redactor la Editura Dacia din Cluj-Napoca. Debutează cu versuri în „Orizont" (1976) și editorial în antologia *Caietul debutanţilor pe anul 1979*, realizată de Anghel Dumbrăveanu. Primul volum de autor, *Umbrela profetului*, îi apare însă mult mai târziu, în 1998. În 1990 a participat la fondarea unei reviste lunare de cultură, „Carul mic", din care s-au publicat numai trei numere, este redactor al revistei mureşene „Târnava" (2000–2009) și, începând cu 2004, al revistei „Vatra", unde avansează redactor-șef adjunct după 2009. Semnând uneori cu pseudonime (Mihai Malda, Ion Vogan, Paul Degan) pe care le-a reluat ca heteronimi în volumele de poezie, a mai colaborat la „Luceafărul", „România literară", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Tomis", „Flacăra", „Helikon", „Discobolul", „Observator cultural", „Poesis", „Galateea" (Königsbrunn, Germania), „Transilvania", „Familia", „Caietele de la Mediaş", „Színkép" (supliment al cotidianului „Új magyar szó"), „Látó" (Târgu Mureș), „Euphorion" ș.a. Cu o activitate publicistică bogată, a contribuit, printre altele, la editarea unui album, *Târgu Mureș – oraș al artelor* (2006), la alcătuirea mai multor antologii de literatură mureșeană și a bibliografiei revistei „Vatra", precum și la realizarea unui documentar istoric despre Holocaust în județul Mureș. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Mureș, pentru poezie (2002, 2004), publicistică (2003) și traduceri (2009).

Spre deosebire de mulți poeţi ai generației sale, **K.** evită notația directă a cotidianului cenușiu. Gările de provincie, orașele murdare și stereotipe, sentimentul apăsător al claustrării sociale nu apar decât excepțional, recuzita optzecistă sublimându-se într-o viziune a declinului universal („În noi toți există o lege crudă care ne supune încet") și eliberând pesimismul de orice contextualizare istorică. Poetul, care a debutat la sfârșitul anilor '70 din secolul trecut și și-a elaborat mare parte din scrieri înainte de 1989 (plachetele publicate între 1998 și 2002 nefiind decât recuperări ale unei materii poetice elaborate până în 1985), se singularizează prin combinația dintre o articulație prozaică a versului, voit săracă, și un proiect romantic de cuprindere a lumii şi firii. Limbajul cu vocație confesivă al poeziei optzeciste este remontat – și deturnat – într-un scenariu mistic al mecanicii cosmice. Primele trei volume, cu o construcție inerentă reorganizării târzii a materialului, etalează tematic un demers liric dedicat reflecției despre viață: cunoașterea legilor (*Umbrela profetului*), conflictul dintre eu și lume (*Oceanul interior*, 2000), acceptarea existenței „seriale" (*Codul de bare,* 2002). **K.** gândește o lume abstractă, de învingători și de învinși, un vast

teatru al ființei animate de resorturi eterne, care restrânge inevitabil spațiul de expresie personală; pe drept cuvânt s-a vorbit de „penitență expresivă”, de „stilizare neutrală a afectelor”, de „reprimare și disciplinare” (Al. Cistelecan). În absența unui statut de excepție, subiectul se dizolvă în memoria colectivă, e strivit de legile cosmice și supus victimizării; chiar și asumarea posturii „profetului” implică o impersonalizare. Faptul că pe lângă substanța aforistică turnată în versuri simple, în maxime sau în haiku, poezia cunoaște și un limbaj vizionar de factură expresionistă (Cristina Timar) nu face decât să extindă claviatura expresiei sapiențiale: lumea este o figurare oblică, aluzivă, a ordinii cosmice. Calitatea sensibilă a acestei lirici de idei trebuie căutată în imaginile generate de obiectivarea mecanicii universale. Un ciclu al păianjenului, în fapt o parabolă a învingătorului, oferă spectaculoase dislocări de perspectivă: „Plăcerea personală a păianjenului/ este de a cocoloși imensitatea/ în dosul propriei pânze/ și s-o anuleze”. Fără să renunțe la viziunea universului ordonat, versurile din volumele următoare, care conțin și texte concepute după 1989, descriu stările subtile ale unui subiect resemnat, care a conștientizat lipsa libertății și a speranței. Nu e vorba de o reinventare a reperelor poeziei, ci mai degrabă de o coborâre a temelor grave în plan domestic. *Alteritate de duminică* (2004), poate cea mai bună culegere de poeme a lui **K.**, evocă un timp al întâlnirii intermitente cu divinitatea, care garantează accesul la ordinea eternă a lumii într-un cadru convențional, determinat social. E un sentiment insolit al alterității civilizate, al contactului transcendent eliberat de tensiune și redus la un exercițiu de educație burgheză: „mi-e greu, mi-e aproape imposibil/ să-ți spun direct în față ce gândesc,/ nu vreau să te jignesc/ este o meteahnă deprinsă în familie”. *Ceva trece pe-aproape* (2009) imaginează o existență înscrisă într-un timp postum. Neputința ființei de a schimba mersul lumii, implicând supunere și acceptare, e redată ca persistență inerțială a trăirii, ca supraviețuire simplă, fără proiect dar și fără dramă: „încă n-am murit/ sunt în așteptare/ să-mi contemplu/ febrila devorare”. **K.** a publicat și un volum de proză scurtă, *Plimbări cu Freud* (2006), inspirat de același etos al retragerii într-o memorie colectivă. Narațiunile relatează întâlniri cu destinul, intersecții enigmatice între planuri temporale eterogene, accidente revelatorii provocate de obiecte anacronice, însă efectele de aici, ușor de asimilat convenției prozei fantastice, sunt mai puțin interesante decât stările comunicate prin poezie. Notabilă este activitatea de traducător a autorului. Deși a publicat mai ales în română, începând târziu să scrie în limba maternă, **K.** şi-a asumat un rol de intermediar între culturi, realizând, printre altele, două lucrări fundamentale pentru cunoașterea literaturii maghiare în România: prima, *Efectul admirației* (2006), o panoramă a poeziei maghiare din Transilvania de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la generația anilor ’70 din veacul trecut, care subliniază caracterul diferențiat al culturii regionale și dinamica sa novatoare în raport cu literatura din Ungaria; cea de-a doua, *Avangarda maghiară în texte şi portrete* (2008), o antologie comprehensivă de manifeste, poeme și documente, ilustrând primul moment de emergență a experimentalismului în literatura maghiară, așa-zisa „avangardă istorică”. **K.** a tradus de asemenea piese de teatru din repertoriul dramatic maghiar pentru teatrele din Târgu Mureș și din Timișoara, precum și pentru Teatrul Evreiesc din București.

SCRIERI: *Umbrela profetului*, Târgu Mureș, 1998; *Oceanul interior*, Târgu Mureș, 2000; *Codul de bare*, Iaşi, 2002; *Alteritate de duminică*, Târgu Mureș, 2004; *Plimbări cu Freud*, Târgu Mureș, 2006; *Ceva trece pe-aproape*, Târgu Mureș, 2009; *Melancolii în formă continuată*, Târgu Mureș, 2012. **Traduceri:** *Efectul admirației. Poeţi maghiari din Transilvania*, pref. Dan Culcer, Târgu Mureș, 2006; *Avangarda maghiară în texte şi portrete*, Târgu Mureș, 2008; Samuel Csernovits, *Viaţă în dar*, Târgu Mureș, 2009; Balázs Imre József, *Avangarda în literatura maghiară din România*, Timişoara, 2009; Reményik Sándor, *Ultima casă – Utolsó ház*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2009; Dézsi Zoltán, *Primul tramvai – Az első villamos*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Poeţi tineri la „Albatros”*, RL, 1981, 42; Cornel Moraru, *Profetul (îngândurat)*, VTRA, 1998, 7; Iulian Boldea, *Scriitori români contemporani*, Târgu Mureș, 2002, *148–150*; Aurel Pantea, *Cinisme de duminică*, F, 2005, 3; Andrei Zanca, *Kocsis Francisko*, F, 2005, 7–8; Eugen Curta, *Tratament psihedelic*, „Discobolul”, 2007, 115–117; Ion Mureșan, *Chestiunea transilvană. Poeţi maghiari din Transilvania*, „Evenimentul zilei”, 2007, 4821; Cristina Timar, *O lance înfiptă*, VTRA, 2007, 11; Ion Pop, *Introduceri în spațiul avangardei maghiare, (I–III)*, TR, 2009, 162–164; Radu Țuculescu, *Românul erectil*, Cluj-Napoca, 2010, *160–162, 183–185*; Dragoș Varga, *În căutarea naratorului perfect*, Iași, 2011, *209–212*; Al. Cistelecan, *Kocsis Francisko*, VTRA, 2012, 12.

A.Td.

KOGĂLNICEANU, Mihail (6.IX.1817, Iaşi – 20.VI.1891, Paris), îndrumător cultural, istoric, prozator.

Provenind dintr-o veche familie moldovenească de răzeşi înstăriţi şi cu slujbe (avea printre strămoşi şi un presupus cronicar, Enache Kogălniceanu), tatăl scriitorului, Ilie Kogălniceanu, a izbutit să ajungă la ranguri şi funcţii însemnate. Mama, Catinca (n. Stavilă), a fost crescută în familia lui Mihail Sturdza, viitorul domn al Moldovei. Dintre cei zece copii ai lor, **K**. este cel dintâi născut. După primele învăţături primite în casă, el urmează, alături de V. Alecsandri, lecţiile călugărului maramureşean Gherman Vida, adept al Şcolii Ardelene. **K**. a învăţat apoi la pensionul lui Victor Cuénim din Iaşi şi la Institutul Francez de la Miroslava, în apropiere de Iaşi. În vara anului 1834 este trimis la studii în Franţa, la Lunéville, împreună cu cei doi fii ai domnitorului Mihail Sturdza. După un an elevii români sunt mutaţi la Berlin, în urma intervenţiei consulului rus din Iaşi, alarmat de posibilitatea contaminării lor cu ideile revoluţionare din Franţa. În mediul intelectual şi universitar berlinez **K**. îl cunoaşte pe savantul Alexander von Humboldt şi audiază cursurile de drept şi istorie ale unor profesori celebri, de formaţie hegeliană, ca Friedrich von Savigny, E. Gans, Leopold von Ranke. Preocupările sale timpurii pentru istoria şi cultura naţională îl îndreaptă spre studiul sistematic al documentelor, cronicilor româneşti sau străine, primite din ţară sau aflate în bibliotecile apusene, privitoare la Moldova şi Ţara Românească. La numai douăzeci de ani, în 1837, publică la Berlin primele studii, în limbile germană şi franceză: *Moldau und Wallachei. Romänische oder wallachische Sprache und Literatur* (în „Magazin für die Literatur des Auslandes"), *Esquisse sur l'histoire, les mœurs et la langue des Cigains, connus en France sous le nom de Bohémiens* (cuprinzând îndemnuri la eliberarea ţiganilor robi din Principate) şi, cel mai important, *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*. Ţinut prea din scurt de tatăl său şi de domnitor (care nu privea cu simpatie nici proiectele sale istoriografice), **K**. îşi grăbeşte întoarcerea în Moldova. În 1838 este din nou la Iaşi, fiind numit locotenent-aghiotant, apoi căpitan. Desfăşoară, la început alături de Gh. Asachi, o vastă activitate de publicist, istoric şi îndrumător cultural şi literar, comparabilă, în dimensiuni şi rezultate, doar cu aceea a lui I. Heliade-Rădulescu. Tot în 1838 preia de la Gh. Asachi „Alăuta românească", seria nouă a suplimentului literar al „Albinei româneşti", care va fi însă interzis după cinci numere; în martie 1840 scoate revista „Dacia literară", suprimată şi ea după trei numere. Editează gazeta oficială „Foaia sătească a Prinţipatului Moldaviei" (1840–1845), alături de care înfiinţează o tipografie şi o editură proprie (Cantora Daciei Literare sau Cantora Foaiei Săteşti), cu litere cumpărate de la Heliade. La „cantora" lui **K**. au apărut scrieri literare sau istorice semnate de autori din ambele Principate: Grigore Alexandrescu, N. Bălcescu, Alecu Donici, C. Stamati, V. Alecsandri, G. Sion, Al. Hrisoverghi, D. Ralet, C. Caragiali ş.a. În 1840 **K**. este numit, împreună cu V. Alecsandri, C. Negruzzi şi P.M. Câmpeanu, la direcţia Teatrului Naţional din Iaşi şi iniţiază alcătuirea şi tipărirea unui repertoriu propriu, la care contribuie şi el cu o traducere din franceză, *Orbul fericit*, şi o prelucrare, *Două femei împrotiva unui bărbat*. Pentru editarea documentelor istorice scoate publicaţia „Arhiva românească" (1840–1845). În acelaşi scop, va aduna în trei tomuri, începând din 1845 până în 1852, cronicile moldoveneşti (*Letopisiţile Ţării Moldovii*), completate, în a doua ediţie (I–III, 1872–1874), cu cele munteneşti. Paralel, editează în 1845 şi o antologie de documente şi cronici traduse în franceză, urmărind să atragă interesul savanţilor străini pentru istoria românilor. La Academia Mihăileană din Iaşi, unde este numit profesor în 1843, ţine memorabilul *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie naţională*, curs întrerupt în acelaşi an din ordinul ocârmuirii. În 1844 **K**. face o nouă încercare de a edita o revistă culturală şi literară, „Propăşirea", cu sprijinul lui I. Ghica şi N. Bălcescu. Cenzura suprimă titlul revistei, socotit subversiv, lăsând numai subtitlul („Foaie ştiinţifică şi literară"), apoi o interzice cu totul, în acelaşi an. Mereu împiedicat de domnitor sau de cenzură în tipărirea unor reviste culturale, **K**.

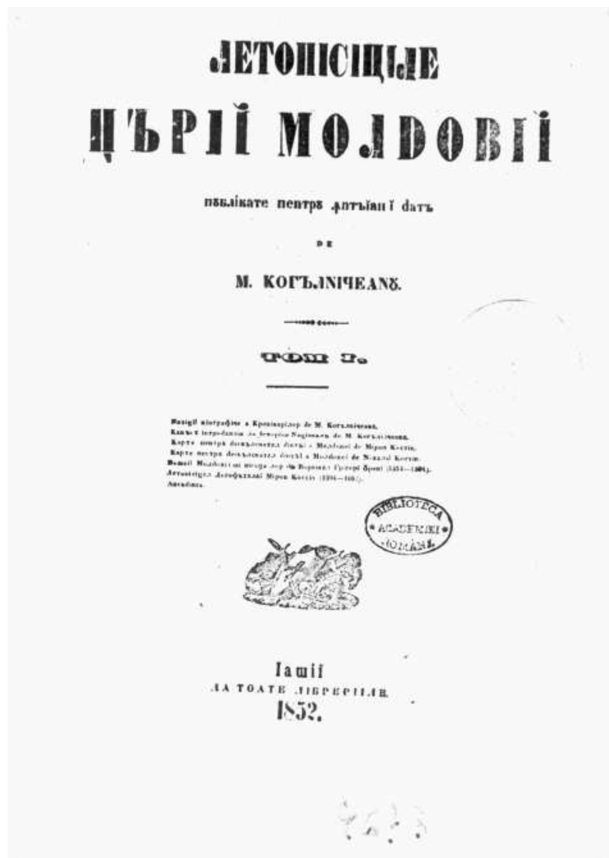
recurge, pentru a nu renunţa cu totul la planurile sale, la editarea unor mai inofensive calendare şi almanahuri (între 1842 şi 1845 apare „Calendar pentru poporul românesc", cu o parte literar-ştiinţifică intitulată „Almanah de învăţătură şi petrecere"), în care publică şi câteva dintre articolele sale cu caracter social: *Despre civilizaţie*, *Despre pauperism* ş.a. Relaţiile cu domnitorul Mihail Sturdza devin tot mai încordate. În 1844 fostul aghiotant domnesc, aflat la Viena cu intenţia de a ajunge la Paris, este rechemat în ţară şi, folosindu-se primul prilej, surghiunit la mănăstirea Râşca. Eliberat, obţine, în sfârşit, permisiunea de a călători şi pleacă în Franţa şi în Spania (1846), cu gândul, repede abandonat, de a se stabili definitiv în străinătate. La Paris se întâlneşte cu N. Bălcescu, cu care era în bune relaţii, şi împreună plănuiesc alcătuirea unui dicţionar istoric. În 1848 ia parte la mişcarea revoluţionară din capitala Moldovei împotriva domnitorului Mihail Sturdza, fostul său protector, acum adversar făţiş. După eşecul mişcării se refugiază la Cernăuţi, unde redactează manifestele politice ale revoluţionarilor moldoveni: *Dorinţele partidei naţionale în Moldova* şi *Proiect de constituţie pentru Moldova*. Colaborează la gazeta „Bucovina" cu pamflete politice şi notiţe nesemnate. După numirea ca domnitor a lui Grigore Alexandru Ghica, **K**. se întoarce din exil în 1849 (fusese în acelaşi an la Viena şi Paris) şi începe o rapidă ascensiune politică, devenind în scurt timp principalul susţinător al marilor reforme care au urmat. Este, pe rând, director al Departamentului Lucrărilor Publice (1849–1850), al Departamentului Treburilor din Lăuntru (1851–1852), deputat în Divanul Ad-hoc şi conducător al mişcării unioniste (1856–1857), membru al Adunării Elective a Moldovei (după ce a renunţat la candidatura pentru domnie). În sprijinul acţiunilor unioniste înfiinţează şi conduce, din 1855, jurnalul politic, literar şi comercial „Steaua Dunării". După Unire devine prim-ministru al Moldovei (1860) şi al Principatelor Unite (1863–1865). În această ultimă calitate, a contribuit hotărâtor, îndeosebi printr-o activitate parlamentară excepţională, la votarea legii pentru secularizarea averilor mănăstireşti (1863) şi la impunerea legii rurale. Aproape toate căderile guvernelor liberale conduse de **K.** au avut drept cauză atitudinea sa faţă de situaţia ţăranilor, expusă patetic în discursul din 1862, *Pentru împroprietărirea ţăranilor*. După înlăturarea lui Al. I. Cuza, **K.** va mai deţine unele funcţii importante: ministru de Interne (1868–1870, 1879–1880), ministru de Externe (1876, 1877–1878), ministru plenipotenţiar la Paris (1880). Deşi acaparat de activitatea politică, a mai avut câteva iniţiative culturale însemnate, printre care înfiinţarea Universităţii din Iaşi (1860). Membru al Societăţii Academice Române din 1868, este ales vicepreşedinte (1886) şi preşedinte al forului academic (1887–1890), de la tribuna căruia va rosti ultimul său mare discurs recapitulativ: *Dezrobirea ţiganilor. Ştergerea privilegiilor boiereşti. Emanciparea ţăranilor* (1891).

Întreaga activitate a lui **K**. reprezintă aplicarea, în împrejurări concrete, a unei concepţii despre evoluţia societăţii, limpede formulată de la început şi urmărită consecvent în toate acţiunile politice, social-economice, culturale. La baza evoluţiei sociale, înţeleasă ca un proces continuu de civilizare (*Despre civilizaţie*, 1845), el aşeza, pe de o parte, lupta omului pentru supunerea naturii (prin industrie, ştiinţă, artă), pe de alta, relaţiile dintre oameni, organizarea politică a statelor. Progresele ştiinţifice care, îmbinate cu cele politice, asigură civilizaţia, au ca urmare „emancipaţia", „dezrobirea" oamenilor de sub apăsarea condiţiilor naturale sau a unor relaţii sociale nedrepte, bazate pe privilegii. De aici, nevoia de dreptate, de echitate socială, de cultură şi democraţie. Sub influenţa ideilor revoluţionare din Franţa, temperate de moderaţia ideologilor germani studiaţi în perioada berlineză, **K**. a fost adeptul evoluţionismului social, al reformelor „blânde şi graduale". În condiţiile apartenenţei la o naţiune asuprită, lipsită de independenţă şi de posibilitatea unei organizări sociale adecvate, crezul lui va cuprinde emanciparea naţională şi socială a românilor, progresul economic şi cultural. Istoria constituia, în viziunea sa romantică, temeiul înţelegerii destinului unui popor. De aceea el s-a îndreptat mai întâi spre studierea trecutului românilor, pentru a descoperi alcătuirile sociale specifice, tradiţiile şi obiceiurile strămoşeşti, dar şi pentru a extrage premisele realizării idealurilor de înnoire. Istoria, limba comună şi tradiţiile reprezentau chezăşia păstrării naţionalităţii în faţa oricăror presiuni din afară. Schimbările care asigură progresul societăţii trebuie să pornească de la ceea ce este viabil în tradiţia naţională, **K**. făcând elogiul acesteia

numai în măsura în care nu era „împotriva dreptei cugetări”. Criticând „haina din afară”, superficială, cosmopolită, „plantele străine”, „formele exterioare” adoptate la mijlocul veacului al XIX-lea, el formula, ca şi Titu Maiorescu mai târziu, teoria „formelor fără fond”, ajungând însă la cu totul alte concluzii de ordin practic privitoare la dezvoltarea societăţii româneşti. Programul lui politic, expresie a mişcării paşoptiste din Moldova, urmărea emanciparea naţională a românilor prin unire şi dobândirea autonomiei, regenerare socială, înlăturarea privilegiilor şi a abuzurilor feudale, împroprietărirea ţăranilor şi acordarea de drepturi civile şi politice tuturor cetăţenilor, precum şi prin crearea unei burghezii puternice şi active şi a unei industrii naţionale, răspândirea culturii prin şcoli, presă şi tipărituri. Marile evenimente la care a participat ca protagonist (dezrobirea ţiganilor, Revoluţia de la 1848, Unirea Principatelor, legea rurală, proclamarea Independenţei) i-au pus în valoare spiritul constructiv şi capacitatea de a alege, cu simţ istoric şi luciditate critică, din tradiţii şi din influenţele străine, elementele utile pentru accelerarea procesului de modernizare a instituţiilor României şi de reorganizare a ţării pe baze democratice. Cultura, în viziunea lui **K.**, deţine un rol esenţial în atingerea obiectivelor naţionale şi politice, de aceea el a avut mereu în vedere şi consolidarea unei culturi autohtone. *Histoire de la Valachie...*, cuvântul de deschidere a cursului de istorie naţională, colecţia de cronici au contribuit la întemeierea istoriografiei româneşti moderne. Pentru că a crezut în forţa reformatoare a ideilor, **K**. a ales presa şi tiparul ca principal mijloc de formare a opiniei publice şi de manifestare a activităţii sale politice şi culturale. În concepţia sa, literatura a reprezentat una din căile cele mai importante de redeşteptare naţională a românilor şi de transformare a organizării sociale. Spiritul său reformator a folosit literatura, în prima perioadă a activităţii, pentru răspândirea şi impunerea ideilor naţionale, pentru progres şi „luminare” culturală. Ideolog politic în primul rând, **K**. are meritul de a fi respectat specificul literaturii ca artă şi de a fi contribuit astfel la constituirea unei doctrine literare. A ştiut să traseze, cu clarviziune, câteva directive esenţiale, vitale pentru dezvoltarea scrisului românesc, într-o perioadă de începuturi anevoioase şi amestec de influenţe. A practicat, înaintea lui Titu Maiorescu, o critică de „direcţie”, culturală, fără a se întemeia însă pe principii estetice explicite. Programul revistei „Dacia literară”, reluat, în esenţă, de „Propăşirea” şi de „Steaua Dunării”, a reuşit pentru prima dată în cultura românească să imprime literaturii o direcţie de dezvoltare. Scriitorii sunt chemaţi să creeze opere originale cu sursa în tradiţiile poporului şi în istoria ţării, să participe la consolidarea limbii şi a literaturii comune pentru toţi românii. Imitaţiile, traducerile făcute fără discernământ sunt combătute vehement („traducţiunile nu fac o literatură”), nu însă şi cunoaşterea şi promovarea operelor de seamă din alte literaturi. **K**. a transformat în program de orientare precisă a mişcării literare ceea ce până atunci fusese difuz, enunţat incidental. „Dacia literară” urma să devină un „repertoriu general al literaturei româneşti” şi, chiar dacă suprimarea revistei a împiedicat împlinirea proiectelor lui **K.**, directivele sale au stimulat creaţii literare originale de valoare şi au stat la originea constituirii curentului naţional şi a doctrinei specificului naţional în literatura română modernă. Nu se poate vorbi încă, în cazul lui **K.**,

de o apreciere estetică a literaturii – ea este subordonată moralei, idealurilor naţionale şi sociale –, dar îndrumătorul literar are în vedere unele criterii în numele cărora va revendica dreptul criticii de a judeca fiecare scriere. Înfăptuirea unei literaturi originale ar trebui însoţită chiar de la început de o atitudine critică netă de respingere a producţiilor lipsite de valoare. Se cere scriitorilor o literatură de „principii" (politice, morale)şi de „tendinţă" (naţională, progresistă), fiind condamnate unele scrieri mai ales pentru conţinutul lor periferic şi pentru lipsa unui ideal. Prin *Introducţia* la „Dacia literară", critica literară, practicată sporadic şi până atunci, capătă o justificare de principiu şi o misiune înaltă în propăşirea literaturii. Ea trebuie să fie nepărtinitoare, să aibă în vedere numai opera, nu şi autorul ei, să distingă ce e „bun" de ce e „rău". Primul exemplu de atitudine critică – nu la înălţimea programului însă – l-a dat **K.** însuşi prin recenziile apărute în revistele pe care le-a condus, prin polemicile cu Gh. Asachi, cu G. Sion sau cu Iacob Mureşianu. Prefaţa la volumul *Poezii* al lui Al. Hrisoverghi şi cele câteva recenzii nu se remarcă atât prin spirit analitic şi exigenţă, cât prin capacitatea de a face o apreciere de ansamblu şi de a situa o operă sau un autor în cuprinsul unei tendinţe generale, acceptată sau nu de critic. Spiritul de sinteză şi viziunea de ansamblu se făcuseră simţite şi mai înainte, în două încercări asupra evoluţiei culturii şi literaturii româneşti, prima publicată la Berlin în 1837, în limba germană, iar a doua în limba franceză, lăsată în manuscris, probabil din 1839, sub forma unei ciorne de discurs. Ambele cuprind un tablou al literaturii române surprinzător de bogat şi de închegat. Ideile din programul „Daciei literare" apar de pe acum: literatura trebuie să fie naţională, având drept „sâmbure" poezia populară, deosebit de elogiată, iar ca izvor e invocată tradiţia istorică. Se face o enumerare a principalilor reprezentanţi ai literaturii române (cronicarii, poeţii Văcăreşti, Al. Beldiman, I. Heliade-Rădulescu, Gh. Asachi), însoţită, mai ales în textul francez, de caracterizări succinte, de elogii măsurate şi de unele rezerve critice. **K**. propune şi o periodizare a istoriei culturii noastre, care atestă aceeaşi clarviziune în surprinderea căilor de dezvoltare a civilizaţiei româneşti.

Letopisițile Țării Moldovii *editate de M. Kogălniceanu*

K. nu s-a considerat scriitor şi nu părea a-şi preţui scrierile literare. Nu i-a lipsit însă talentul, iar paginile rămase de la el, multe tipărite postum, dezvăluie, dacă nu opere de mare valoare, preţioase contribuţii de pionierat. Că avea un stil format, subtil adesea, o dovedeşte încă din timpul studiilor la Lunéville şi Berlin, în scrisorile către tatăl său şi către surorile sale. Adunate în volum, scrisorile au căpătat aspectul unui roman epistolar despre formarea unui tânăr intelectual român în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Debutul literar a fost timid şi neconcludent: în „Alăuta românească" (1838) a localizat povestea lui G.A. Bürger *Împăratul şi braminul* şi a tradus, semnând Klmn, *Inelul lui Policrat* de Schiller. Cu *Soirées dansantes* (1839), în care realizează o galerie de figuri pitoreşti, reprezentative pentru societatea din Moldova, **K**. se dovedeşte un fin observator, înzestrat cu privire ironică, spiritual şi maliţios, dotat pentru schiţa de moravuri. Descrierile sunt întrerupte de reflecţiile moralistului, de scurte meditaţii asupra unor fenomene sociale sau asupra firii omeneşti. În „Dacia literară", la rubrica „Scene pitoreşti din obiceiurile poporului", sub titlul *Nou*

chip de-a face curte, **K**. a descris, cu încântarea etnografului şi a iubitorului de folclor, o nuntă tradiţională la ţară, aşezând mereu în opoziţie moravurile decăzute ale civilizaţiei orăşeneşti cu frumuseţea şi puritatea vieţii rurale. În *Iluzii pierdute. Un întăi amor* (1841) scriitorul se încearcă în proza sentimentală, pe gustul vremii, dar nu fără a strecura, într-o amplă *Introducţie*, numeroase aluzii politice şi note de critică a regimului. Folosind variate nuanţe ale ironiei, povestitorul se află mereu în conflict cu boierii ruginiţi, cu stăpânirea, cu toţi adversarii înnoirilor. Prima aventură sentimentală e evocată cu detaşarea ironică, dar nostalgică, a bărbatului matur. Locurile comune ale literaturii romanţioase la modă primesc aici o nuanţă parodică şi glumeaţă, care salvează povestirea de la un idilism desuet. În *Fiziologia provincialului în Iaşi* (1844) mijloacele prozatorului devin mai sigure, mai echilibrate. Schiţa, deşi are un model francez, rămâne sub influenţa directă a fiziologiilor lui C. Negruzzi, citat cu admiraţie. În atenţia lui **K**. stă mereu tipul, reprezentant al unei categorii sociale sau al unei mentalităţi, dar descrierea locurilor şi a oamenilor este bogată în observaţii concrete şi în detalii plastice. Arta prozatorului se evidenţiază mai ales în tablouri şi portrete viu colorate, realizate prin enumerări ori prin acumularea unor elemente de contrast. Stilistic, efectul este sporit şi de amestecul particular de neologisme şi expresii moldoveneşti. În 1850 **K**. a publicat în „Gazeta de Moldavia”, fără semnătură, prima parte dintr-un roman rămas neterminat, cu titlul *Tainele inimei*. Intenţia autorului era, după cum se deduce din primul capitol, de a scrie un roman cu intrigă amoroasă, dar cu foarte evident caracter politic şi social. Pregătirea acţiunii e făcută cu minuţie, după modelul romanelor lui Balzac, scriitor cu deosebire preţuit de **K**., din care a şi tradus câteva fragmente (din *Physiologie du mariage*). În afara conturării intrigii sentimentale, capitolul iniţial cuprinde expunerea unor idei politice, fie ilustrate de protagonişti precum Stihescu, mic proprietar, păstrător al spiritului naţional, anticosmopolit, fie prezentate direct de autor într-o amplă digresiune, fără interes literar. Punerea în scenă a acţiunii e remarcabilă, căci autorul are un simţ al gradaţiei şi al construcţiei care aminteşte şi aici arta desăvârşită a oratorului. Uscăciunea observaţiilor generale este compensată, pe alocuri, de sugestive viziuni picturale.

Printre manuscrisele lui **K**. au rămas, nefinisate, note din călătoria făcută la Viena şi în Spania. Cele dintâi cuprind însemnări preliminare, disparate, numeroase consideraţii privitoare la organizarea socială austriacă, la moravuri şi aspecte etnografice. Mai închegate sunt paginile despre Spania, calităţile memorialistului, un pionier al voiajurilor românilor în această ţară, făcându-se simţite îndeosebi în surprinderea unor tablouri caracteristice: amiaza la Madrid, ceremoniile populare şi religioase. Scriitorul se dovedeşte acelaşi observator moral şi social, preocupat de obiceiuri, tradiţii, de tot ce reprezintă specific naţional. O anume valoare literară au şi povestirile sale din trecutul Moldovei (*Ştefan cel Mare în Târgul Băiei*, *Un vis al lui Petru Rareş*), ca şi unele foiletoane cu adresă politică, răspândite în presa vremii, dintre care unul e scris cu mult spirit şi vervă: *Curierul Iaşilor, 10 februarie 1860*, apărut în „Steaua Dunării” şi semnat Civis Bahluensis. În timpul mişcării de la 1848 **K**. a scris şi două pamflete împotriva domnitorului, impresionante prin acumularea paroxistică a invectivelor (*Noul Acatist al marelui voievod Mihail Grigoriu*) şi prin subtilitatea ironiei (*Carte a fostului rege Ludwig Filip către încă fiindul domn*

Mihail Sturdza). Discursurile lui **K.**, exclusiv politice, dezvăluie mari însuşiri literare: construcţia savantă, rigoarea argumentării, un patetism lucid îmbrăcat într-o expresie elegantă şi sobră, o vervă polemică irezistibilă. Când vorbeşte despre istoria țării şi strămoşi, tonul său capătă o solemnitate gravă. Măreţia subiectului îi impune o atitudine sacerdotală.

Darul de căpetenie al lui Kogălniceanu e de a fi avut spirit critic atunci când lumea nu-l avea; şi de a-l fi avut în formă constructivă, ardentă, fără sarcasm steril. Peste tot, în programele revistelor, redactorul ştie ce vrea. „Dacia literară" se cheamă aşa (spre deosebire de perfida „Abeille moldave" a lui Asachi) fiindcă, făcând abstracţie de loc, vrea să se îndeletnicească cu „producţiile româneşti fie din orice parte a Daciei".

G. CĂLINESCU

La contactul cu opera lui Kogălniceanu, au mărturisit-o generaţii de-a rândul, sufletele urmaşilor se limpezesc şi se fortifică. Fiindcă ea înseamnă claritate, rigoare logică, reconcilierea tradiţiei cu inovaţia cea mai categorică, în cadrul unei concepţii evoluţioniste ale cărei temeiuri istoricul le recunoaşte integral în sfera umanului, militând pentru subordonarea istoriei, ca a oricărei alte discipline, faţă de înaltele ţeluri ale naţiunii, fără ca prin aceasta să o absolve de obligaţia primordială a veracităţii.

AL. ZUB

SCRIERI: *Esquisse sur l'histoire, les mœurs et la langue des Cigains, connus en France sous le nom de Bohémiens*, Berlin, 1837; *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, Berlin, 1837; ed. 2 (*Histoire de la Dacie, des Valaques transdanubiens et de la Valachie*), Berlin, 1854; *Două femei împrotiva unui bărbat*, Iaşi, 1840; *Iluzii pierdute. Un întâi amor*, Iaşi, 1841; *200 rețete cercate de bucate, prăjituri şi alte trebi gospodăreşti* (în colaborare cu C. Negruzzi), Iaşi, 1841; ed. îngr. Titus Moraru, pref. Mircea Zaciu, Cluj, 1973; ed. îngr. şi pref. Rodica Pandele, antologie Lucian Vasiliu, pref. Liviu Papuc, postfaţă Bogdan Ulmu, Iaşi, 2005; ed. (*Carte de bucate boiereşti*), Cluj-Napoca, 1998; *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională*, Iaşi, 1843; *Dorinţele partidei naţionale în Moldova*, Cernăuţi, 1848; *Noul Acatist al marelui voievod Mihail Grigoriu*, Cernăuţi, 1848; ed. 2, îngr. Vasile M. Kogălniceanu, Bucureşti, 1894; *Dezrobirea ţiganilor. Ştergerea privilegiilor boiereşti. Emanciparea ţăranilor*, Iaşi, 1891; *Moldau und Wallachei. Romänische oder wallachische Sprache und Literatur – Moldova şi Valahia. Limba şi literatura românească sau valahică*, ed bilingvă, îngr. şi tr. Vasile M. Kogălniceanu, Bucureşti, 1895; *Acte, scrieri din tinereţă, discursuri*, îngr. şi pref. Petre V. Haneş, Bucureşti, 1908; *Scrisori. 1834–1849*, îngr. şi pref. Petre V. Haneş, Bucureşti, 1913; *Opere*, îngr. şi pref. N. Cartojan, Craiova, [1930]; *Scrieri şi discursuri*, ed. 3, pref. N. Cartojan, Craiova, [1939]; *Opere*, t. I: *Scrieri istorice*, îngr. şi introd. Andrei Oţetea, Bucureşti, 1946; *Scrieri alese*, I–II, îngr. şi pref. Dan Simonescu, Bucureşti, 1955; ed. 2, Bucureşti, 1958; *Scrisori. Note de călătorie*, îngr. Augustin Z. N. Pop şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1967; *Opere*, vol. I: *Beletristică, studii literare, culturale şi sociale*, îngr. şi introd. Dan Simonescu, Bucureşti, 1974, vol. II: *Scrieri istorice*, îngr. şi introd. Al. Zub, Bucureşti, 1976, vol. III: *Oratorie I*, partea I, îngr. Vladimir Diculescu, Bucureşti, 1983, partea II, îngr. Vladimir Diculescu, introd. Dan Berindei, 1987, vol. IV: *Oratorie II*, partea I–IV, îngr. şi introd. Georgeta Penelea, Bucureşti, 1977–1987, vol. V: *Oratorie III*, partea I–III, îngr. şi introd. Georgeta Penelea, Bucureşti, 1984–1989. **Ediţii:** *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre-le-Grand, Charles XII, Stanislas Leszczynski, Démètre Cantemir et Constantin Brancovan*, partea I–II, Iaşi, 1845; *Letopisiţile Ţării Moldovii*, t. I, Iaşi, 1852, t. II–III, Iaşi, 1845–1846; ed. 2 (*Cronicele României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*), I–III, Bucureşti, 1872–1874.

Repere bibliografice: A.D. Xenopol, *Mihail Kogălniceanu*, Bucureşti, 1895; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *8–38*, *113–120*; Ibrăileanu, *Spiritul*, *72–97*; N. Iorga, *Mihail Kogălniceanu – scriitorul, omul politic şi românul*, Bucureşti, 1921; Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I, *87–114*; Petre V. Haneş, *Studii literare*, Bucureşti, 1925, *89–131*; Densusianu, *Lit. rom.*, III, *26–43*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *167–176*, *Ist. lit.* (1982), *173–184*; Şerban Cioculescu, *Scriitorul*, RFR, 1941, 7; N. Cartojan, *Mihail Kogălniceanu. Activitatea literară*, Bucureşti, 1942; Perpessicius, *Jurnal*, *85–114*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *50–53*; Popovici, *Romant. rom.*, *377–406*; Călinescu, *Opere*, V, *641–645*, VI, *369–370*, *884–889*, VII, *17–21*, IX, *135–173*, XII, *676–678*, *737–739*, *1029–1033*; Dumitru Hîncu, *Kogălniceanu*, Bucureşti, 1960; *Ist. lit.*, II, *422–446*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *407–422*; Paleologu, *Spiritul*, *156–163*; Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu. 1817–1891. Biobibliografie*, Bucureşti, 1971; Cornea, *Originile*, *492–493*, *495*, *507–508*, *526–527*, *570–574*; Săndulescu, *Lit. epistolară*, *89–95*, *230–237*; Cornea, *Oamenii*, *72–83*; Maria Platon, *„Dacia literară". Destinul unei reviste, viaţa unei epoci literare*, Iaşi, 1974, *passim*; Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, Iaşi, 1974; ed. 2, Iaşi, 2012; Al Zub, *M. Kogălniceanu, un fondateur de la Roumanie moderne*, Bucureşti, 1978; ed. (*Mihail Kogălniceanu, un arhitect al României moderne*), Iaşi, 2005; Zaciu, *Lecturi*, *8–28*; Ștefan S. Gorovei, *Kogălnicenii*, „Magazin istoric", 1977, iulie; *Dicţ. lit. 1900*, *479–483*; Aug. Z. N. Pop, *Pe urmele lui M. Kogălniceanu...*, Bucureşti, 1979; Călinescu, *Biblioteci*, *7–24*; Mănucă, *Lectură*, *passim*; Cornea, *Aproapele*, *67–116*; Zaciu, *Clasici*, *24–38*; Faifer, *Semnele*, *289–291*; Mănucă, *Analogii*, *46–52*; *Dicţ. esenţial*, *441–444*; *Dicţ. analitic*, III, *74–75*; Dascălu, *Germanitatea*, *64–74*; Manolescu, *Istoria*, *262–267*; Zamfir, *Panorama*, I, *183–189*.

L.V.

KOJEVNIKOV, Iuri (19.X.1922, Moscova – 12.X.1992, Moscova), traducător, istoric literar rus. Este fiul scriitorului A. V. Kojevnikov. A absolvit Institutul Militar de Limbi Străine din Moscova, unde a învăţat limba română. În 1953 şi-a susţinut doctoratul în filologie cu o teză despre opera lui Mihail Sadoveanu, devenind, în acelaşi an, cercetător ştiinţific principal la Institutul de Literatură Universală al Academiei de Ştiinţe a URSS. În iunie 1978 îşi susţine teza de doctor docent în ştiinţe filologice, având ca temă romantismul în literatura română. Conform dorinței sale, cărțile românești care i-au apaținut au fost donate Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (2010).

K. şi-a făcut o preocupare de durată din transpunerea în limba rusă şi din studierea operei eminesciene, creația clasicului român marcându-i destinul intelectual. Chiar atunci când activitatea sa părea îndepărtată de universul eminescian, prezenţa invizibilă, subconştientă a acestuia îl însoţea, „căci el îi pătrunsese în suflet tocmai pentru că avea un loc pregătit de mult”. Tot ce fusese realizat până atunci în domeniul traducerii în limba rusă a poeziei lui M. Eminescu, prin F. Korş şi V. Laşkov, spre exemplu, a fost depășit de demersul lui **K.** Începând cu volumul *Stihi* (1950), la care a colaborat cu versiunile în ruseşte ale poeziilor *Criticilor mei*, *De vorbiţi mă fac că n-aud*, *Speranţa*, *Lacul*, *Afară-i toamnă*, *De-or trece anii...*, *Peste vârfuri*, *Mai am un singur dor*, *La steaua*, *Dintre sute de catarge*, *Luceafărul*, şi continuând cu un alt volum de versuri, din 1958, alcătuit împreună cu I. Mirimski, cărţi la care s-au adăugat apoi alte ediţii bilingve româno–ruse, **K.** a contribuit substanţial la transpunerea operei eminesciene în limba rusă. Opera lui Eminescu constituind pentru el o „cotitură decisivă”, nu s-a rezumat la activitatea de traducător, ci după ani îndelungaţi de studii, timp în care a cunoscut şi principalele contribuţii româneşti la exegeza eminesciană, a scris el însuşi un amplu studiu, *Mihail Eminescu i problema romantizma v rumânskoi literature XIX-ego veka* (1968), cercetare pe fundalul romantismului românesc şi al celui european, în care exegetul afirmă unitatea operei antume și postume a lui Eminescu. Varianta revăzută a cărţii a fost tradusă în limba română în 1979, cu titlul *Mihai Eminescu şi problema romantismului în literatura română*. **K.** descrie romantismul românesc ca un moment de renaştere naţională, care s-a constituit pe un fond popular şi luminist, caracterizat de patos civic și lirism vibrant. **K.** a mai publicat în periodice ruseşti o serie de studii despre Vladimir Korolenko sau despre Maxim Gorki şi România, Al. Sahia, Mihai Beniuc ș.a. Ca traducător, **K.** a dat în românește versiuni la romane de Mihail Sadoveanu (*Locul unde nu s-a întâmplat nimic*), Eugen Barbu (*Șoseaua Nordului*) sau proză de Ioan Slavici, Petre Sălcudeanu ș.a., însă înclinația sa pentru lirica noastră s-a materializat în tălmăcirea altor poeți de seamă, precum Lucian Blaga, George Bacovia, Zaharia Stancu. O mențiune specială se cuvine cuprinzătoarei antologii *Poeziia sovremennoi Rumânii* (1979), alcătuită împreună cu Kiril Kovaldji, care inserează lirica românească de la generația lui Tudor Arghezi, G. Bacovia, Lucian Blaga, V. Voiculescu (din *Sonetele închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară...*), Al. A. Philippide până la cea a lui Dimitrie Stelaru, Ion Caraion, Nina Cassian, Leonid Dimov, Nicolae Labiș, Ion Horea, Aurel Rău sau a ultimilor poeți afirmați, ca Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana și mulți alții, fiind selectate texte în tălmăcirea unor nume consacrate, precum Anna Ahmatova, E. Andreeva, I. Moriț, I. Smirnov, R. Kozakova, inclusiv cu versiuni datorate antologatorilor.

SCRIERI: *Mihail Sadoveanu*, Moscova, 1960; *Mihail Eminescu i problema romantizma v rumânskoi literature XIX-ego veka*, Moscova, 1968; ed. *(Mihai Eminescu şi problema romantismului în literatura română*), tr. şi pref. Ariton Vraciu, Iaşi, 1979; *Romantizm v rumânskoi literature, ego osobennosti i razvitie*, Moscova 1978; *Epoha romantizma v rumânskoi literature*, Moscova, 1979; *Versuri despre România*, tr. Anton Antonescu şi Radu Nicolau, pref. George Muntean, Bucureşti, 1987. **Traduceri:** Mihai Eminescu, *Stihi*, Moscova, 1950 (în colaborare), *Stihi*, Moscova, 1958 (în colaborare cu I. Mirimski), *Luceafer*, Chişinău, 1962, *Poezii – Stihi*, ed. bilingvă, pref. Aurel Martin, Bucureşti, 1981; *Rumânskie rasskazî*, Moscova, 1952 (în colaborare cu E.S. Pokramovici); Zaharia Stancu, *Prostâe stihi*, Moscova, 1980; Mihail Sadoveanu, *Mesto gde nicego ne proizoşlo*, Moscova, 1972; *Molodâe poetî Rumânii*, Moscova, 1966; Lucian Blaga, *Nebănuitele trepte – Nehozenâe stupini*, ed. bilingvă, pref. Valeriu Cristea, Bucureşti, 1975; G. Bacovia, *Scântei galbene – Jeltâe iskrî*, ed. bilingvă, pref. Mircea Tomuş, Bucureşti, 1978; *Poeziia sovremennoi Rumânii*, îngr. și pref. trad., Moscova, 1979 (în colaborare cu Kiril Kovaldji); Ioan Slavici, *Izbrannoe*, Moscova, 1980 (în colaborare cu E. Pokramovici).

Repere bibliografice: M. Stivelman, *M. Eminesku i sudba romantizma*, „Voprosî literaturî”, 1969; Natalia Cantemir,

Mihai Drăgan, *Un studiu sovietic despre Eminescu*, IL, 1969, 6; D.I. Apetri, *Iuri Kojevnikov – perevodcik liriki Mihaila Eminesku*, „Voprosî russkoi literaturî” (Lvov), 1972, 1; Gheorghe Barbă, *Prelegeri de literatură rusă și relații literare româno–ruse*, București, 1995, *236–245*; Dumitru Balan, *Poezia rusă din secolul XX*, Bucureşti, 1997, *449–450*, *passim*; Mihail Friedman, *Pe meridianele geniului*, CL, 2000, 9; Apetri, *Atitudini*, *19–25*. ***I.D.***

KOMARTIN, Claudiu (7.VIII.1983, Bucureşti), poet, traducător. Este fiul Iulianei Komartin (n. Veyanis), contabilă, apoi bioenergetician, şi al lui Mircea Komartin, cadru militar. După ce a absolvit Colegiul Naţional „Mihai Eminescu” din Capitală (2001), a început Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, secţia franceză–rusă, din cadrul Universității bucureștene, urmată doar doi ani. Debutează în 2002 cu proză la „Contemporanul” şi cu poezie la „Ziua literară”. Mai colaborează la publicațiile „România literară”, „Luceafărul”, „Paradigma”, „Ramuri”, „Vatra”, „Adevărul literar şi artistic”, „Cultura”, „Euphorion”, „Observator cultural” ş.a. Împreună cu Ana Toma înființează în 2009 cenaclul Clubul de Lectură Institutul Blecher, iar în 2010 Casa de Editură Max Blecher; tot din 2010 este și redactor-șef al revistei „Poesis internaţional”, publicație plurilingvă dedicată poeziei (texte originale, traduceri, eseuri și cronici). Împreună cu Mitoş Micleuşanu, Răzvan Ţupa şi Adina Zorzini a semnat piesa *Deformaţii*, pusă în scenă la Bucureşti în 2008. A tradus din literatura franceză. I s-au decernat Premiul Naţional de Poezie „Mihai Eminescu” (2003), Premiul revistei „România literară” (2003), Premiul Academiei Române (2005) ş.a.

Situat de critică în aripa neoexpresionistă a poeziei douămiiste, alături de Dan Coman, Teodor Dună ș.a., **K.** deține, dincolo de această poziționare, o mobilitate care îl împinge să experimenteze continuu noi formule. Această migrație a fost receptată diferit: fie taxată drept atitudine mimetizantă neautentică, fie apreciată ca valorificare conștientă a precedenței. Există totuși câteva trăsături de bază: narcisism calofil (oglinzile sunt un accesoriu tematic nelipsit), privirea poeziei ca artă decadentă și perversă, sentimentul anxios de claustrofobie, perspectiva etică. Volumul de debut *Păpuşarul şi alte insomnii* (2003), salutat de critica de întâmpinare în frunte cu Al. Cistelecan ca un eveniment, este cel mai expus influențelor (de la Ion Caraion la Ion Mureșan), integrate totuși într-un stil personal și unitar: „scriu un poem încordat și tăios/ la care în biserici bântuite de dracul se încălzesc/ noaptea/ nebuni și copii veniți să străpungă/ pe corbi de var/ blindajul perfect al nesățioasei morți// scriu un poem strâns și rece ca un pumn de oțel/ și fiindcă eu respir de acum pentru doi/ fiecare gură de aer îmi arde plămânii iar viața/ mi-o scuipă în subsoluri mustind de alcool”. Se aspiră totuși la mai mult: „E nevoie să distrugi dintr-odată ceea ce te mai ține la țărm/ Pentru a inventa un stil nou/ Sau o perversiune mult mai cumplită” (*Poem*). *Circul domestic* (2005) continuă, pe de o parte, explorarea universului tulbure din volumul de debut, stând sub dublul semn al oglinzilor și al cărnurilor proliferante, însă preia, pe de altă parte, și influențe dinspre poezia douămiistă a grupului fracturist, vizibile în câteva poeme narativ-„mizerabiliste”. Prima linie este însă mai caracteristică. Se tematizează în continuare rătăcirea rimbaldiană prin poezie: „Nici un singur colț luminos în încăperea de la mansardă./ Nici un limbaj care să mă satisfacă./ Tu, creier al meu, către ce te îndrepți?” (*Trepanație*). Poemul *Scrisoare către mama* poate fi citit în paralel cu *Jigodia disperată în care a sperat mama*, poemul lui Marius Ianuș din *Ursul din containăr*: „Ce ar putea să răscumpere dezamăgirea ta, mamă?/ Aud ca prin vis plânsul ce crește în pieptul tău/ toată singurătatea mi s-a ghemuit în ficat/ și trupul îmi zace înfrânt în rafinament și minciună…// […] Până unde vei fi alături de mine?/ Pe țărmurile nordice e liniște/ cuvintele și-au pierdut orice sens/ iar tinerețea mea se oglindește într-un sânge mai tulbure”. Din volumul *Un anotimp în Berceni* (2009) se reține înainte de toate ciclul *Poeme cu tătuca*, mostră de mizerabilism „rusesc” – un prim stimul fiind câteva poeme ale poetului basarabean Ruslan Carța, căruia de altfel îi este dedicată toată secvența: „Tătuca nu ştie ce-i nihilismul/ tătuca nu i-a citit pe Nietzsche şi Gottfried Benn/ drujba lui străluceşte pe întuneric/ lacrimile se întind pe obrazul curat al mamei/ picuri de sânge pe linoleul din baie.// Tătuca nu ştie ce e seducţia/ tătuca nu l-a citit pe Kierkegaard/ în copilărie/ brutalitatea lui era singurul lucru de care puteam fi siguri/ pe-atunci femeile vorbeau despre el excitate/ la coadă la carne/ astăzi tusea lui răsunătoare scârbeşte întregul bloc// flegma sa verde, surioară, e râul/ blestemat în care ne înecăm tinereţea”. **K.** a publicat în presă fragmente dintr-un nou volum, *Cobalt.*

Secvența *Poem pentru cei din urmă* este cel mai bun lucru scris de autor până în acel moment: nemulțumirile lui devin abstracte, tonul e acum rece și impersonal, o voce aproape profetică ale cărei cuvinte se așază în aforisme peste o realitate alienată și decepționantă, receptată apocaliptic.

SCRIERI: *Păpuşarul şi alte insomnii*, postfaţă Octavian Soviany și Nicolae Țone, Bucureşti, 2003; ed. Bucureşti, 2007; *Circul domestic*, Bucureşti, 2005; *Un anotimp în Berceni*, Chișinău, 2009; ed. Chișinău, 2010. **Antologii**: *Cele mai frumoase poeme din 2010*, București, 2011 (în colaborare cu Radu Vancu); *Cele mai frumoase poeme din 2011*, București, 2012 (în colaborare cu Radu Vancu). **Traduceri:** Philippe Claudel, *Suflete cenuşii*, Iaşi, 2007, *Raportul lui Brodeck*, Iaşi, 2008; J.M.G. Le Clézio, *Peştişorul de aur*, Bucureşti, 2009; Tahar Ben Jelloun, *Această orbitoare absență a luminii*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Raluca Dună, *„Dansând cu moartea în oglinzi princiare”*, LCF, 2003, 21; Andrei Terian, [*Claudiu Komartin*], PSS, 2004, 4–5, CLT, 2006, 19; Cistelecan, *Al doilea top, 120–122*; Cristea-Enache, *Bucureşti, 617–622*; Nicoleta Cliveţ, *Expresionism şi rigoare procedurală*, VTRA, 2006, 1–2; Alex Goldiş, *Noua poezie a angajării*, „Verso”, 2006, 2; Mihai Iovănel, *Comme_art.inc*, CLT, 2006, 18; Al. Cistelecan, *Poetica dezastrului*, CU, 2007, 1; Emilian Galaicu-Păun, *Portretul artistului tânăr la maturitate*, „Clipa”, 2009, 4; Marius Chivu, *Complexe paterne*, DM, 2009, 276; Cosmin Ciotloş, *Poezie şi deziderat*, RL, 2009, 5; Paul Cernat, *Un estet al cruzimii*, DMT, 2009, 38; Rita Chirian, *Tentaţii schizoide şi tabieturi livreşti*, CLT, 2009, 49; Simion, *Fragmente*, IV, *79–81*; Chioaru, *Noi developări*, *124–127*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *173–178*. ***M.I.***

KORNIS, Else (24.I.1889, Praga – 18.XII.1983, Ottmaring, Germania), traducătoare. Amintirile publicate în 1972, *Kindheit und Jugend im alten Prag*, conţin relatări despre familia sa (mama, Mathilde Pereles, ţinuse un atelier de modă pentru copii, iar tatăl, Adolf Pereles, o fire problematică, se ocupa cu tranzacţii comerciale), despre formaţia ei (a urmat cursurile unei şcoli de comerţ), ca şi despre participarea, ca novice, cu sfiala caracteristică şi deplin entuziasm, la viaţa literară pragheză, în apropierea lui Franz Kafka, în contact cu Franz Werfel, Willy Haas şi Paul Kornfeld, în zona de influenţă a lui Rainer Maria Rilke, modelul de neegalat al încercărilor ei poetice. În urma căsătoriei cu un comerciant bănăţean se mută în 1913 la Timişoara, intrând în relaţii cu oamenii de litere din acest oraş (Franz Xaver Kappus, Franz Liebhard, Franyó Zoltán). Atrasă de opera poetică a lui Ady Endre, traduce din versurile acestuia, debutând astfel, în „Temeswarer Zeitung” în 1924. În anul 1950 se stabileşte la Bucureşti, unde publică volume de poezii, numeroase cărţi pentru copii, traduceri din literatura română. Câteva volume sunt rezultatul îndelungatei şi fructuoasei colaborări cu Lotte Berg, scriitoare originară din Bucovina. Şederea la Bucureşti ia sfârşit în 1975, când pleacă la New York. Se întoarce în Europa şi se stabileşte la Centrul Ecumenic din Ottmaring (lângă Augsburg, în Germania), mărturie a fazei târzii a vieţii ei fiind cartea *Tagebuchblätter* (1981), care cuprinde notaţii lirice vechi şi noi.

Dintre scrierile contemporanilor, **K.** s-a apropiat ca traducătoare mai ales de poemele lui Marcel Breslaşu, căruia îi transpune *Cântec de leagăn al Doncăi* (1955) şi o antologie (în colaborare) din versurile acestuia (1958). Calea de acces spre opera poetică a Ninei Cassian a fost literatura destinată copiilor, din care tălmăceşte mai întâi *Nică fără frică* (1958), apoi, împreună cu Lotte Berg, realizează o culegere cuprinzătoare din lirica poetei, *Die täglichen Feste* (1963). Tot împreună cu Lotte Berg tălmăcește poeme de Nicolae Labiş, oferind, în anii ’60, două culegeri reprezentative. Alte traduceri au în vedere fie literatură mai nouă (Gellu Naum, *Aşa-i Sanda*, 1956), fie de inspiraţie folclorică (Petre Ispirescu, *Tinereţe fără bătrâneţe*, 1962, Anton Pann, *Povestea vorbii*, 1973). Multe versiuni la poezii româneşti şi maghiare i-au apărut în publicaţii periodice ca „Rumänische Rundschau” şi în antologii.

Traduceri: Marcel Breslaşu, *Doncas Wiegenlied*, Bucureşti, 1955, *Gedichte*, Bucureşti, 1958 (în colaborare); Gellu Naum, *So ist Sanda*, Bucureşti, 1956; Nina Cassian, *Der tapfere Niki*, Bucureşti, 1958, *Die täglichen Feste*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Lotte Berg); Petre Ispirescu, *Jugend ohne Alter*, Bucureşti, 1962; Nicolae Labiş, *Erste Liebe*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Lotte Berg), *Gedichte*, Bucureşti, 1969 (în colaborare cu Lotte Berg); Anton Pann, *Sprichwörtersammlung oder Die Geschichte des Wortes*, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Alfred Kittner, *Postfaţă* la Else Kornis, *Kindheit und Jugend im alten Prag*, Bucureşti, 1972; *Die rumäniendeutsche Gegenwartslyrik. Versuch einer Bestandsaufnahme und Interpretation*, VK, 1973, 12; Amalia Dănilă, *Die wachsende Rolle der Frau*, VK, 1974, 3; Peter Motzan, *Die rumäniendeutsche Lyrik nach 1944*, Cluj-Napoca, 1980, *198–199*; Erna Kelp, Ute Maurer, *Kinder- und Jugendliteratur*, Bucureşti, 1980, *202, 207, 213, 230*; A. Ga.[Anneli Ute Gabanyi], în *Rumänische*

Literatur in deutscher Übersetzung. 1945–1981, îngr. Klaus Heitmann, Heidelberg, 1986, *274–306*. ***J.W.***

KOTZEBUE, Wilhelm von (19.III.1813, Reval, azi Tallin – 5.XI.1887, Reval, azi Tallin), prozator, traducător. Este fiul Wilhelminei de Krusenstiern și al prolificului autor de comedii August von Kotzebue. Face școală la Reval, liceul și studii de drept la Sankt Petersburg. Asemenea tatălui său, intră de timpuriu în serviciul diplomatic, în 1832 fiind funcționar în Ministerul de Externe rus, iar între 1841 și 1845 secretar de legație la Karlsruhe. Între 1858 și 1865 ocupă postul de funcţionar superior la consulatul din Dresda, apoi la cel din Karlsruhe (1865–1869), fiind apoi ambasador rus la Dresda şi Altenburg (1869–1879), precum și la Berna (1878–1879). În 1881 se retrage la proprietatea sa de la Orrenhof, din Estonia. Încă înainte de 1840 venise la Iaşi şi se căsătorise cu Aspasia, una dintre fiicele cneazului Gheorghe Cantacuzino şi ale Elenei Gorciakof. Se stabilește temporar (1847–1858) împreună cu soţia sa pe moşia Băluşeşti din judeţul Roman. Era prieten apropiat cu Mihail Kogălniceanu şi cu Alecu Russo.

Bun cunoscător al limbii române, **K.** s-a încumetat să facă traduceri din literatura română în limba germană. Poeziile populare publicate de V. Alecsandri i-au stârnit admiraţia, astfel încât trece la transpunerea parţială a culegerii de balade a poetului român, apărută în 1852–1853, şi, în 1857, publică la Berlin volumul *Rumänische Volkspoesie*. Tălmăcitorul îi dedică volumul lui V. Alecsandri, din ale cărui colecţii transpusese douăzeci şi şase de balade şi cântece, printre care *Mioriţa*, *Constantin Brâncoveanu*, *Toma Alimoş*, *Codreanu*, *Soarele şi Luna*, *Mănăstirea Argeşului*, *Ştefăniţă Vodă*, *Mihu Cobilu*, *Holera*, *Vidra*, *Blestemul*, *Kira*, *Movila lui Burcel*, *Fata cadiului*, *Cântec popular*, *Biserica din Podoleni* şi poemul *Înşiră-te mărgărite*. A inclus în volum şi poezii ale lui C. Conachi (*Omule, fiinţă slabă*), G. Sion (*Limba românească*), D. Bolintineanu (*Cântec din exil*), C. Negri (*Cântec popular*), G. Creţeanu (*La junimea română*), C. Negruzzi (*Eu sunt român*). Evidenţiind caracterul net popular al culegerilor lui V. Alecsandri, **K**. descrie în notele explicative propriul mod de lucru, care ţinea seamă de imperativul fidelităţii faţă de versul românesc, dar recurgea şi la prelucrări libere. Cu excepţia lui *Mihu Cobilu*, transpusă în proză, variantele baladelor sunt realizate „după original într-o formă metrică”, traducătorul străduindu-se să respecte atât construcţia versurilor, cât şi conţinutul semantic. **K**. nu este de acord cu afirmaţia lui V. Alecsandri potrivit căreia *Mioriţa* ar fi doar un fragment de baladă, susţinând că, dimpotrivă, este o construcţie încheiată şi că orice adaos ar scădea „marea ei valoare”. În versiunea germană el se îndepărtează însă de metrica versului originar, ceea ce diminuează rezonanţa baladei. În ciuda scăderilor inerente oricărui început, tălmăcirea este, totuşi, reuşită. Cea de-a doua carte a lui **K.**, *Aus der Moldau. Bilder und Skizzen* (1860), este un memorial despre oamenii şi relaţiile sociale din Moldova, despre evenimentele pe care le trăise acolo. Împărţit în cinci capitole, memorialul evocă momente semnificative: *O vânătoare în Moldova* (despre Leon şi Grigore Cantacuzino), *Mănăstirea Tomnatic* (o excursie la mănăstirea Văratec), *Băile de la Slănic*, *Iarmarocul Sf. Ilie din Fălticeni*, *O istorie ţărănească*. Cartea a fost tradusă în limba română de A. (iniţială sub care se ascunde Anna Rosetti-Maiorescu) şi publicată mai întâi în „Convorbiri literare”, iar în volum în 1884. În romanul *Laskar Vioresku. Ein moldauisches Genrebild* (1863, tradus în 1892 tot de Anna Rosetti-Maiorescu), încheiat încă din anul 1856, **K.** descrie moravurile societăţii înalte din Moldova la jumătatea secolului al XIX-lea. Autorul dovedeşte un acut simţ de observaţie, solide cunoştinţe despre ţara în care se stabilise şi locuitorii printre care trăise. N. Iorga a identificat multe personaje ale romanului cercetând documente din arhivele unor vechi familii boiereşti (Lascăr Viorescu, de pildă, era boierul Lascăr Bogdan). Ataşamentul lui **K**. faţă de cultura şi istoria românilor este apreciat de Academia Română, care îl alege în 1884 membru onorific.

SCRIERI: *Aus der Moldau. Bilder und Skizzen*, Leipzig, 1860; ed. (*Din Moldova. Descrieri şi schiţe*), tr. A. [Anna Rosetti-Maiorescu], Bucureşti, 1884; *Laskar Vioresku. Ein moldauisches Genrebild*, Leipzig, 1863; ed. (*Lascăr Viorescu. O icoană a Moldovei din 1851*), tr. A.M. [Anna Rosetti-Maiorescu], Iaşi, 1892. **Traduceri**: *Rumänische Volkspoesie*, Berlin, 1857.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Wilhelm von Kotzebue şi momentul de prefacere modernă a societăţii moldoveneşti*, AAR, memoriile secţiei istorice, t. XV, 1934; Neculai Steţcu, *Note despre Wilhelm von Kotzebue*, „Apostolul”, 1942, 5; Constantin Turcu, *Un călător german acum un veac prin judeţul Neamţ: Wilhelm de Kotzebue*, Piatra Neamţ, 1942; Horst Fassel, *Rumänische Stoffe der deutschen Literatur*, „Forschungen zur Volks- und

Landeskunde”, 1981, 1; Eva M. Thybussek, *Deutsche Übersetzungen der Lyrik des rumänischen Dichters Vasile Alecsandri*, Veitshöcheim, 1994; Rusu, *Membrii Academiei, 450*; Bogdan Popa, *Wilhelm von Kotzebue sau Despre textul literar ca argument politic*, „Studii și materiale de istorie modernă”, 2008. ***A.Gț.***

KOVÁCS Albert (29.II.1928, Ceauş, j. Mureş – 27.IV.2015, Cetate, j. Dolj), teoretician, critic şi istoric literar. Este fiul Agnetei şi al lui Gligore Kovács, ţărani. Urmează Colegiul Reformat din Târgu Mureş şi în 1948 se înscrie la Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj. După un an de studii la secţia de limba maghiară şi limba rusă, obţine o bursă de studii în Uniunea Sovietică, iar la întoarcerea în ţară, devine, în 1956, asistent la Catedra de filologie rusă a Institutului „Maxim Gorki” din Bucureşti. Îşi ia doctoratul în filologie la Universitatea „M.V. Lomonosov” din Moscova (1959). Din 1990 este profesor la Facultatea de Limbi Străine a Universităţii din Bucureşti. În 1968 devine membru al Societăţii Internaţionale „Dostoievski”, iar din 1997 preşedinte al acesteia. În 2000 înființeză, împreună cu soția sa, Elena Loghinovski, Editura Est–Vest, menită a publica lucrări despre cultura rusă, critică și teorie literară, teoria traducerii. Publică, în colaborare, cursuri universitare, precum şi numeroase articole, studii şi eseuri în reviste literare prestigioase, prefeţe, postfeţe. Un curs, *Istoriia russkoi literaturî XIX veka* (1978), a avut mai multe ediții multigrafiate.

În intenţie, studiul *Poetica lui Dostoievski* (1987) este polemic, **K.** încercând să le răspundă celor care îl consideră pe scriitorul rus doar un investigator al sufletului bolnav şi un stilist precar. Autorul demonstrează că pentru Dostoievski frumosul este o valoare fundamentală, ca autoafirmare a omului în lupta cu realităţile contrare aspiraţiei spre armonie şi echilibru. Analizându-i evoluţia, **K.** vorbeşte, pe urmele lui Mihail Bahtin, despre polifonia romanului dostoievskian, prilej al unui excurs dens dedicat naratologiei. Un capitol identifică arhetipuri ale „psihologiei blestemate”, urmărită în sincronie: dedublarea (sensul metafizic al sciziunii sufletului uman) şi corelarea asociativ-contrastivă a personajelor (conştiinţa sfâşiată, ca ipostază a dublului, în *Demonii*, *Adolescentul* şi în *Fraţii Karamazov*, cu analize ale aspectelor fiziopatologice, psihice şi spirituale). O amplă cercetare este dedicată motivelor bipolare: universul obiectual, spaţiul şi timpul, natura şi nemărginirile cosmice, ambianţa protectoare/ameninţătoare a locurilor ş.a. Volumul *Frumosul pur. Poetici clasice şi moderne* (2000) reuneşte eseuri şi studii publicate în presa anilor ’80: discursuri de critică şi teorie literară bazate pe elementele poeticilor clasice, aristotelice sau poststructuraliste, având toate ca punct de convergenţă ceea ce autorul numeşte „cap de serie axiologică”, indeterminatul „frumos”, categorie supremă a idealului şi a valorii. Textele în care se analizează metodele şcolii formale ruse şi ale comparatismului lui D. Caracostea sunt pledoarii pentru actualitatea unor mai vechi concepte, pornindu-se de la întemeierea lor ştiinţifică. Un studiu comparatist este consacrat influenţei lui Tristan Tzara în literatura maghiară, altul poeticii futuriste a lui Vladimir Maiakovski în relaţie cu activitatea şcolii formale ruse. Studii speciale sunt dedicate lui Anton Cehov, Maxim Gorki, Ivan Bunin, Leonid Andreev, Serghei Esenin; importante sunt analizele comparatiste privind ipostazele dedublării la Ady Endre şi Esenin, definirea poeticilor romanului la Mihail Bulgakov şi Boris Pasternak, iar trei studii mai recente au în vedere prozele lui Aleksandr Soljeniţîn, Vasili Grossman şi Cinghiz Aitmatov. Cartea *Dostoievski: Quo vadis homo?* (2000), subintitulată *Sensul existenţei şi criza civilizaţiei*, vine în prelungirea studiilor şi cursurilor universitare ale autorului. O secţiune importantă este ocupată de descrierea sistemului axiologic al lui Dostoievski: valorile ontologice ale iubirii active şi ale nevoii de ideal (probleme legate de existenţa cosmică, istorică şi umană, de transcendent), valorile etice ale credinţei, considerate de romancier nu teologal, ci filosofic (normele morale – conştiinţa, fericirea, binele), valorile gnoseologice, care pun problema răului instaurat în gândirea reflexivă ca rezultat al „conştiinţei sfâşiate” (cunoaştere raţională şi intuitivă), în sfârşit, valorile estetice ale paradigmei dostoievskiene, întemeiată pe echivalenţa frumos–Hristos–ideal (specificul artei ca fenomen al conştiinţei). Două subcapitole ale cărţii analizează cursul lui Nichifor Crainic despre spiritualitatea dostoievskiană şi contribuţia lui Valeriu Cristea la cercetările asupra scriitorului rus.

SCRIERI: *Poetica lui Dostoievski*, Bucureşti, 1987; *Frumosul pur. Poetici clasice şi moderne*, Bucureşti, 2000; *Dostoievski: Quo vadis homo? Sensul existenţei şi criza civilizaţiei*, Bucureşti, 2000. **Traduceri:** F.M. Dostoievski, *Scrisori despre literatură și artă*, îngr. și introd. trad., Bucureşti, 1989 (în colaborare cu Nicolae Iliescu).

Repere bibliografice: Mihai Zamfir, *„Poetica lui Dostoievski”*, RL, 1987, 29; Gabriel Dimisianu, *„Poetica lui Dostoievski”*,

TRB, 1988, 360; Cornelia Cârstea, [*Kóvacs Albert*], R, 1988, 5, ALA, 2001, 583; Sorina Bălănescu, *„Poetica lui Dostoievski”*, ALIL, t.XXXII, 1988–1991; Constantin Crişan, *Visul hermeneutic*, VR, 1988, 8; Kozma Dezső, *Művek, műfajok*, „Látó”, 1990, 3; Ioan Holban, *Posteritatea lui Dostoievski*, RL, 2001, 48; Dorica Boltașu, *„Dostoievski”*, OC, 2003, 158; Livia Cotorcea, *Dostoievski în lectura lui Albert Kovács*, CL, 2008, 2. ***E.M.***

KOVALDJI, Kiril (14.III.1930, Taşlâk, Bugeac – 10.IV.2017, Moscova), traducător rus. Născut într-o familie cu ascendență bulgaro-armeană, **K.** este fiul Margaretei (n. Urfalianţ) și al lui Vladimir Kovaldji, contabil. După ce a absolvit, în 1954, cursurile Institutului de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova, a lucrat ca ziarist la Chişinău, la „Tineretul Moldovei” şi „Oktiabr” (din 1957, „Nistru”). A mai colaborat la „Novâi mir”, „Ogonek” ș.a. Din 1960 s-a stabilit la Moscova, unde a funcţionat în calitate de consilier la Uniunea Scriitorilor, ca ziarist, șef de departament la câteva gazete, redactor-șef la Editura Moskovskii Rabocii, conducător al programului *Prolog*, susținut pe internet. A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Moscova (2000) și cu titlul Lucrător Emerit al Federației Ruse (2006). De asemenea, a primit Medalia comemorativă „150 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu” (2000) și Premiul de traducere la Festivalul Internațional Zile și Nopți de Literatură (2009).

Bun cunoscător al limbii române şi al celei ruse, deprinse încă din copilăria petrecută în satul său natal din Bugeac, **K.** a început să traducă mai întâi din scrierile colegilor săi români de studenţie moscovită: Tiberiu Utan, Petre Sălcudeanu, Toma George Maiorescu, Al. Simion şi Ioan Grigorescu. De-a lungul anilor s-a preocupat însă cu precădere de lirică, de poeți precum M. Eminescu, George Coşbuc, Tudor Arghezi, G. Bacovia, Al. A. Philippide, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Ștefan Aug. Doinaș, Mihai Beniuc, Virgil Teodorescu, Nina Cassian, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Mircea Dinescu, astfel că în 1979 putea să tipărească, împreună cu Iuri Kojevnikov, un florilegiu substanţial, intitulat *Poeziia sovremennoi Rumânii*. S-a dovedit capabil să le înţeleagă celor tălmăciţi „spiritul şi personalitatea, procedând în fiecare caz cu o salutară deferenţă izvorâtă din convingerea că servește o mare literatură, demnă de a fi cunoscută de cititorii de limbă rusă în toată autenticitatea ei” (Ioan Grigorescu). A tradus şi proză, alegând scrieri de Zaharia Stancu, Eugen Barbu, Titus Popovici, Marin Sorescu, Fănuş Neagu, Ioan Grigorescu. În volumul *Obratnîi otsciot* (2004), **K.** include poezii despre România și evocări ale unor scriitori români.

Traduceri: Eugen Barbu, *Iama*, Moscova, 1971 (în colaborare cu I. Ogorodnikova); Virgil Teodorescu, *Zvezdnaia zemlia*, Moscova, 1979; *Poeziia sovremennoi Rumânii*, îngr. trad., pref. Iuri Kojevnikov, Moscova, 1979 (în colaborare cu Iuri Kojevnikov).

Repere bibliografice: N. Atarov, *Limunskie straniţî*, „Novâi mir”, 1970, 7; G. Perov, *Goroda i liudi*, „Kodrî”, 1971, 5; Ioan Grigorescu, *Prefaţă* la Chiril Covalgi, *După-amiază*, tr. Nicolae Teică, Bucureşti, 1985; Al. Simion, *O lumânare în vânt*, CC, 1997, 1–2; Carmen Chihaia, [*Interviu cu Kiril Kovaldji*], ALA, 1996, 342; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *280*. ***I.D.***

KRASKO, Ivan (pseudonim al lui Ján Botto; 12.VII.1876, Lukovištia, azi în Slovacia – 3.III.1958, Piešťany–Bratislava, azi în Slovacia), traducător slovac. Născut într-o familie țărănească din Imperiul Austro-Ungar, și-a început învățătura la un gimnaziu unguresc din Rimavská Sobota (1887–1892), continuând-o la gimnaziul german din Sibiu (1892–1894) și la cel greco-ortodox din Brașov (1894–1896). A studiat chimia la Politehnica din Praga, în 1905 obținând licența. Va fi inginer în orașele Klobuky și Slaný. Participant pe front în Primul Război Mondial ca locotenent, după terminarea conflagrației și crearea Republicii Cehoslovace, este funcționar ministerial și devine senator al Partidului Agrar în Parlament. În 1938 este pensionat și se retrage la Piešťany, lângă Bratislava, unde își va continua activitatea literară. A fost membru al Academiei Cehoslovace și a primit Ordinul Tomáš Masaryk. A mai folosit pseudonimele Janko Cigáň și Bohdana J. Potokinová.

Însușindu-și limba română în adolescență, în perioada școlarității sale transilvănene, în momentul în care faima lui M. Eminescu era în plină ascensiune, **K.** va fi marcat de creația acestuia. Chiar dacă ulterior va fi socotit părintele modernismului slovac, mai ales datorită tonalității stinse, discrete, simboliste a versurilor sale, el păstrează unele reminiscențe și corespondențe, la nivelul motivelor, imaginilor și chiar a structurii metrice, din opera poetului român, pe care critica slovacă și cea românească le-au decelat în timp. Transpunerile din „poetul său preferat”, „unul dintre cei mai de seamă poeți lirici ai lumii”, cum îl socotea, începute încă de pe băncile școlii, s-au concretizat abia spre sfârșitul vieții, în 1956, ca o

încununare a acestei pasiuni constante, într-o ediție a liricii eminesciene intitulată *Tiene na obraze času.* În pofida diferenței dintre caracterul sintetic al limbii slovace și cel analitic al românei moderne, traducătorul a izbutit să redea „aparent fără nici o dificultate, toată varietatea morfologică și fonică a originalului, într-o simplitate fluentă și desăvârșită” (Libuša Vajdová), în unele poeme ca *Pe aceeași ulicioară..., O, mamă..., Pe lângă plopii fără soț, Adio, De ce nu-mi vii, De câte ori, iubito..., Oricâte stele* și altele de aceeași tonalitate melancolico-elegiacă și intimist-erotică, dar și în poezia de puternic patos social și filosofico-meditativă (*Împărat și proletar*, *Scrisoarea II*). Considerate rodul unui spirit congener, tălmăcirile lui **K.** au impulsionat în epocă interesul pentru lirica eminesciană, și alți reprezentanți ai literaturii slovace străduindu-se să publice noi versiuni.

Traduceri: M. Eminescu, *Tiene na obraze času* [*Umbre pe pânza vremii*], postfață Jozef Felix, Bratislava, 1956.

Repere bibliografice: Rudo Brtáň, *Mihai Eminescu în traducere slovacă*, IL, 1957, 5; Stanislav Šmatlák, *Litteraria*, III, Bratislava, 1960, *147–150*; Michal Gáfrik, *Súborné dielo Ivana Krasku*, Bratislava, 1966; Ivan Krasko, *Eminescu, poetul meu preferat*, MS, 1975, 1; Corneliu Barborică, *Istoria literaturii slovace*, București, 1976, *164–189;* Libuša Vajdová, *Rumunská literatúra v slovenskej kultúre (1890–1990)*, Bratislava, 2000, *115–140, 338–342, passim.* ***G.Dn.***

KRASSER, Harald (3.X.1906, Sebeş-Alba – 16.IV.1981, Freiburg im Breisgau, Germania), traducător, publicist. După examenul de bacalaureat, susţinut în 1924 la Sibiu, studiază germanistica, istoria şi istoria artelor la universităţile din Leipzig şi Heidelberg, atras în aceste centre culturale mai ales de filologii Friedrich Gundolf şi Hermann August Korff, precum şi de istoricul de artă Wilhelm Pinder. Obţine, în ianuarie 1930, licenţa la Universitatea din Cluj. Îşi începe activitatea didactică la Sebeş (profesor de gimnaziu, 1930–1932), continuând-o la Cisnădie (director al Şcolii Germane, 1937–1942) şi la Sibiu, ca referent şcolar al Consistoriului Superior al Bisericii Evanghelice din România (1935–1937), profesor la Seminarul Pedagogic (1942–1948) şi la alte şcoli. În 1957 este angajat la Catedra de germanistică a Universităţii din Cluj. Arestat, sub pretext politic, în toamna anului 1959, va fi eliberat în 1960, după câteva luni de anchetă, dându-i-se posibilitatea de a lucra cu normă de cercetare în cadrul Universităţii clujene. Revenit la Catedra de germanistică, este nevoit în 1963 să solicite pensionarea din cauza sănătăţii şubrezite. De-a lungul timpului colaborează la numeroase publicații: „Klingsor” din Brașov (la care este redactor între 1937 și 1939 și unde îi apar mai ales transpuneri din literatura română), „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt”, „Neuer Weg”, „Volkszeitung”, „Karpatenrundschau”, „Hermannstädter deutscher Zeitung”, „Südostdeutsche Viertelijahresblätter” (München) ș.a. Emigrează în 1976 în Germania, stabilindu-se în ultimii ani de viață la Freiburg im Breisgau.

K. va oferi cititorilor numeroase contribuţii de istorie literară transilvăneană, va scrie critică literară şi va contribui la propagarea literaturii române şi germane prin traduceri, antologii şi ediţii. Publică, de asemenea, cronici dramatice şi studii de istorie a teatrului, comentarii de artă plastică contemporană şi lucrări de istoria artelor. Imboldul de a se ocupa de promovarea literaturii române prin traduceri îl primise în 1935 la Bucureşti, unde petrecuse o jumătate de an ca meditator. Va nota mai târziu, într-o scurtă autobiografie (1963): „Împrejurarea fericită de a găsi acces la un cerc de scriitori români de frunte m-a îndreptat într-o direcţie de preocupări spirituale care urma să mă solicite de atunci înainte mult: traducerea literaturii române”. Îi cunoscuse la Bucureşti pe Ion Pillat – care pentru **K**. joacă rolul decisiv în deschiderea căilor de acces spre verbul liric românesc –, pe V. Voiculescu ş.a. Contacte va avea mai târziu şi cu Lucian Blaga. Efortul lui a culminat în antologia *Herzschlag der Erde* (1942), care înmănunchează traduceri din versurile lui Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Adrian Maniu și V. Voiculescu, grupate după criterii tematice. Corespondenţa purtată de **K**. cu editurile bucureştene la care i-au apărut tălmăcirile ilustrează migala cu care lucra. Punctele sale de vedere sunt bine argumentate, opţiunile de traducător cu experienţă şi de stilist încercat al limbii germane, plauzibile. În general, a fost un susţinător al autenticului în textura traducerii, al preluării nealterate a originalului, fără a deveni partizanul textului împestriţat cu elemente străine spiritului limbii germane. E lesne astfel de înţeles că scriitura atât de particulară a lui Ion Creangă va mobiliza în traducător întregul efort de a fi cât mai aproape de substanţa narativă a humuleşteanului. Reeditările versiunilor datorate lui **K**. atestă reuşita demersului său.

Traduceri: Mihail Sadoveanu, *Die Axt*, München, 1936; ed. (*Nechifor Lipans Weib*), Hamburg, 1949, *Das Wirtshaus der Ancuța*, Bucureşti, 1961; *Herzschlag der Erde*, Leipzig, 1942; Ion Creangă, *Erinnerungen aus der Kindheit*, Bucureşti, 1950, *Der Weisse Mohr und andere Märchen und Erzählungen*, Bucureşti, 1952, *Märchen*, București, 1975;

A.I. Odobescu, *Fürst Mihnea der Böse*, Bucureşti, 1953; Gala Galaction, *Am Ufer der Vodislava*, Bucureşti, 1962; Liviu Rebreanu, *Die Abrechnung*, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Egon Weigl); Ion Agârbiceanu, *Fefeleaga und die Mähre*, Bucureşti, 1965; G. Călinescu, *Das Leben Mihai Eminescus*, Bucureşti, 1967.

Repere bibliografice: Horst Anger, *Die drei Hauptwege. Harald Krasser 65*, KR, 1971, 40; Wolf von Aichelburg, *Vermittler höchsten Ranges. Zu Harald Krassers 65. Geburtstag*, NW, 1971, 6975; Wolf von Aichelburg, *Harald Krasser*, ZSL, 1982, 1; Joachim Wittstock, *Harald Krasser, traducător din literatura română*, E, 1990, 5,6. ***J.W.***

KREMNITZ, Mite (4.I.1852, Greifswald, Germania – 18.VII.1916, Berlin), prozatoare, traducătoare.

Născută cu prenumele Marie Charlotte, este fiica Augustei Sophie von Zumpt (fiică a filologului clasicist Karl Gottlob von Zumpt) și a chirurgului Adolf Carl Heinrich von Bardeleben, profesor la Universitatea din Greifswald. Bunicul patern, Heinrich von Bardeleben, publicase câteva romane. În 1868, în urma numirii tatălui profesor la Universitatea din Berlin şi şef al clinicii de chirurgie la Spitalul Charité, familia se mută în capitala Germaniei. Tânăra urmează studii de literatură, filosofie, pictură şi canto mai întâi în oraşul natal, apoi la Berlin şi în Anglia. În 1875 se căsătoreşte cu Wilhelm Kremnitz, cumnatul lui Titu Maiorescu, care se va stabili la Bucureşti, ca medic al Curţii Regale. Mite va fi doamnă de onoare a reginei Elisabeta. În cei peste douăzeci de ani petrecuţi în România a învăţat bine româneşte, a citit multă literatură şi a primit în saloanele ei oameni de litere, poeţi, artişti, politicieni. După moartea soţului ei s-a întors, în 1898, în Germania. Este eroina romanului biografic al lui Eugen Lovinescu, *Mite*.

Înzestrată cu uşurinţă la scris, cu sensibilitate, dar şi cu o cultură solidă, **K.** a considerat un privilegiu ocazia de a oferi cititorilor germani mostre de literatură română prin mijlocirea traducerilor. Ei îi revine meritul de a fi introdus literatura română în câteva saloane literare din Germania. S-a orientat preponderent spre proză şi a colaborat cu traduceri la diverse publicaţii din România şi din Germania. Chiar în primul număr al publicaţiei „Bukarester Salon" (1883) transpune povestirea lui Ioan Slavici *Acul şi aţa*; colaborează frecvent la „Romänische Revue", unde publică tălmăciri din Slavici (*Pădureanca*), Petre Ispirescu (*Sarea în bucate*), dar mai ales din poeziile lui M. Eminescu. Primul volum cu traduceri din proza românească, intitulat *Rumänische Skizzen*, apare în 1877 la Bucureşti, altă culegere adăugită tipărindu-se în 1880 la Leipzig. În prefaţă **K.** informează cititorul de limbă germană asupra istoriei şi culturii române, marcând momentele mai importante (tipăriturile lui Coresi sau scrierile cronicarilor), dar şi strădaniile recent înfiinţatei Academii Române întru ridicarea culturală a românilor. Volumul cuprinde naraţiuni variate, puse laolaltă fără un criteriu anume: *La crucea din sat*, *Popa Tanda*, *Cei doi feţi cu stea în frunte* de Ioan Slavici, *Popa Gavril* şi *Cucoana Nastasica* de Iacob Negruzzi, *Şanta* de N. Gane, portretul domnitorului din *Mihnea Vodă cel Rău* de A.I. Odobescu. În a doua ediţie este adăugată şi tălmăcirea povestirii *Noaptea Sf. Andrei* a lui N. Gane. O atracţie deosebită manifestă **K**. faţă de naraţiunile populare româneşti. În 1882 publică un volum de poveşti, *Rumänische Märchen*, conţinând douăzeci de piese selectate din culegerile lui Ioan Slavici, Ion Creangă, Petre Ispirescu, Miron Pompiliu, T.M. Arsenie. De data aceasta traducătoarea reuşeşte să dea versiuni scutite de preţiozităţile la care recursese până atunci, respectând firul naraţiunii, înviorat adesea de dialoguri. Carmen Sylva îi solicită la un moment dat colaborarea la întocmirea unei antologii de poezie românească, iar **K**. optează în primul rând pentru lirica lui M. Eminescu, pe care îl cunoştea personal. Rodul acestei cooperări este *Rumänische Dichtungen*, apărută în trei ediţii, la Leipzig în 1881 şi în 1885, la Bonn în 1889. Aici sunt adunate traduceri din creaţia eminesciană, printre care *Scrisoarea I*, *Scrisoarea II*, *Doina*, *Revedere*, *La steaua*, *Luceafărul*, la acestea adaugându-se transpuneri din alţi poeţi pe atunci la modă. **K**. îşi leagă numele de prima transpunere în germană a *Luceafărului*, ezitantă, ce-i drept. În 1910 i-a dedicat lui Eminescu eseul *Der rumänische Lenau*, apărut în „Preussische Jahrbücher" din Berlin. Cu ocazia prezentării vieţii şi operei „celui mai mare poet al românilor", dezvăluie şi un proiect de redactare în comun a unui lexicon românesc, ale cărui schiţe preliminarii rămăseseră însă în sertarele ei. În 1917, în plin război, cernăuțeanul Hermann

Kienzl tipărește la München un ultim volum de tălmăciri din literatura română, antologia intitulată *Die Fäulnis Rumäniens im Lichte rumänischer Dichter und Schriftsteller*, unde, alături de poezii ale lui Eminescu (reluate din *Rumänische Dichtungen*), traducătoarea se oprește asupra prozei lui Ioan Slavici (*Budulea Taichii*), a lui Al. Vlahuţă şi Iacob Negruzzi. Mai tălmăceşte şi două scene din *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale. În prefaţă se aminteşte şi de o colaborare între **K.** şi I.L. Caragiale la o compoziţie liberă în germană după modelul *Scrisorii pierdute*, piesa, concepută în patru acte, urmând să se numească *Alegeri de Cameră*, „o burlescă românească de moravuri". Antologia mai cuprinde articole semnate de I.L. Caragiale (*Muzele şi Teatrul Naţional din Bucureşti*) şi T.C. Văcărescu (*Participarea României la războiul din 1877–1878*). **K**. s-a afirmat şi ca o apreciată scriitoare de limbă germană. Sub pseudonimul Allan George, a publicat proze reflectând realităţi sociale şi culturale ale românilor printre care trăise. Astfel, în 1882 editează la Leipzig romanele *Radu* şi *Principele Dumitru*, reunite în volumul *Aus der rumänischen Gesellschaft* (în colaborare cu Carmen Sylva). Unele romane şi nuvele au subiecte inspirate din viaţa românilor, de cele mai multe ori oameni simpli, implicaţi în destine dramatice: *Ausgewanderte* (1890), *Siegerin Zeit*, *Fatum*, *Eine Hilflose*, *Herr Baby*, *Mutter unbekannt* (1927). Mărturie a relaţiilor strânse cu familia regală stau cărţile dedicate regelui Carol I (*König Karl von Rumänien. Ein Lebensbild*, 1903) şi activităţii literare a reginei (*Carmen Sylva. Eine Biographie*, *Carmen Sylva. Ein Lebensbild der Dichterin*, 1903), editate de mai multe ori. Dintre operele publicate împreună cu Carmen Sylva, sub pseudonimul Dito und Idem, menţionabil este romanul epistolar *Astra*, tradus de G.I. Ionnescu-Gion în 1887 şi apărut în şase ediţii, iar într-o nouă traducere, de Grete Tartler, în 2011.

SCRIERI: *Ein Lebensbild*, în vol. *Fluch der Liebe*, Lepzig, 1881; *Aus der rumänischen Gesellschaft. Radu. Fürst Demeter* (în colaborare cu Carmen Sylva), Lepzig, 1882; *Ein Fürstenkind*, Lepzig, 1883: *Astra* (în colaborare cu Carmen Sylva), Bonn, 1886; ed. tr. G.I. Ionnescu-Gion, Bucureşti, 1887; ed. tr. și pref. Grete Tartler, Bucureşti, 2011; *Ausgewanderte*, Lepzig, 1890; *Elina. Zwischen Kirche und Pastorat*, Breslau, 1894; *Flüchtige Erinnerungen an M. Eminescu*, Bukarest, 1893; ed. (*Amintiri fugare despre Mihai Eminescu*), tr. Al. Tzigara-Samurcaş, Bucureşti, 2000; *König Karl von Rumänien. Ein Lebensbild*, Lepzig, 1903; ed. (*Regele Carol al României*), tr. Const. Graur, Galaţi, 1903; ed. (*Regele Carol al României. O biografie*), tr. Ion Nuţă şi Boris Crăciun, Iaşi, 1995; *Carmen Sylva. Eine Biographie*, Lepzig, [1903]; *Mutter unbekannt. Roman aus Rumänien*, Lepzig, 1927. **Traduceri:** *Rumänische Skizzen*, pref. trad., Bucureşti, 1877; *Neue rumänische Skizzen*, Leipzig, 1880; *Rumänische Dichtungen*, Leipzig, 1881 (în colaborare cu Carmen Sylva); ed. 3, Bonn, 1889; *Rumänische Märchen*, Leipzig, 1882; *Die Fäulnis Rumäniens im Lichte rumänischer Dichter und Schriftsteller*, pref. Hermann Kienzl, München, 1917; I.L. Caragiale, *Die Kammerwahl*, München, 1918, *O scrisoare pierdută – Der verlorene Brief*, ed. bilingvă, îngr. Matei Albastru, pref. Octavian Schiau, postfaţă Wolfgang Dahman, Bucureşti, 2002; M. Eminescu, *Versuri – Gedichte*, ed. bilingvă, postfaţă Radu Bărbulescu, München, 2000.

Repere bibliografice: L.V. Fischer, *Die romänische Literatur in Deutschland. Ein Repertorium*, „Romänische Revue", 1885; Ioan Slavici, *Mite Kremnitz*, F, 1897, 31; I.E. Torouţiu, *Studii şi documente literare*, III–IV, Bucureşti, 1932–1933, *passim*; Predescu, *Encicl.*, *304–305;* Victor Morariu, *Prima traducere germană a „Luceafărului"*, Cernăuţi, 1940; Renate Gerbing, *Mite Kremnitz (1852–1916). Eine Vermittlerin der rumänischen Kultur in Deutschland*, Frankfurt am Main – Bern, 1976; Valentin Todescu, *Mite Kremnitz şi Junimea*, „Annales Universitatis Apulensis", Philologica, 2006, 2; József Pildner, *Mitul Mitei*, Târgoviște, 2006; C. Popescu-Cadem, *Document în replică*, Bucureşti, 2007, *99–102*; Popa, *De la est, 135–158*; Grete Tartler, *Carmen Sylva și Mite Kremnitz între Orient și Occident*, IIŞ, 2011, 10; Marius Chivu, *Legături sacrificate*, DM, 2012, 416; Mihai Răzvan Năstase, *Luceafărul uitat*, RL, 2012, 13. ***A.Gț.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

LITERATORUL

Apare Duminica

Duminecă, 20 Januariŭ 1880

L

LABIŞ, Nicolae (2.XII.1935, Poiana Mărului, j. Suceava – 22.XII.1956, Bucureşti), poet.

Este fiul Anei Profira Labiş (n. Luca-Asandei) şi al lui Eugen Labiş, învăţători. Tatăl era fiul unui brigadier silvic, iar mama, descendentă – se pare – din familia lui Ion Creangă (pe linie paternă), venea din Topoliţa, sat situat în vecinătatea Humuleştilor. **L.** urmează primele trei clase în satul natal, apoi (1944–1945) şcoala din comuna musceleană Văcarea, unde familia (mai puţin tatăl, concentrat pe front) se refugiase. În mai 1945 familia revine la Poiana Mărului (în comuna Mălini), unde viitorul poet urmează clasa a IV-a. În 1946 este înscris la Liceul „Nicu Gane" din Fălticeni. Stă în gazdă, ca şi Ion Creangă şi Mihail Sadoveanu, pe strada Rădăşenilor. Elevul **L.** dovedeşte un talent precoce. În decembrie 1950, la cincisprezece ani, publică primele versuri, *Fii dârz şi luptă, Nicolae!*, în revista „Iaşul nou". Peste un an, la recomandarea profesorului său V.G. Popa, se apucă să culeagă folclor literar din regiune. Înregistrează 177 piese, publicate postum. Face şi traduceri, mai întâi din P.P. Erşov (*Căluţul cocoşat*, un basm în versuri, lăsat în manuscris), apoi din Lenau – poemele *La Patria mea, Robert şi invalidul* – în colaborare cu Ştefan Siklody, apărute în 1952 tot în „Iaşul nou". Aici publică, de asemenea, recenzii la cărţi sovietice, pe care le semnează N. Mălin. Nu ignoră, în acest răstimp, versurile proprii. Între mai şi decembrie 1951 i se tipăresc cinci poezii în stil proletcultist, iar în arhivele sale a fost descoperit, din aceeaşi perioadă, un lung poem intitulat *Eu*, cu versuri patetice şi premonitorii, ca acestea: „Chiar dacă drumul ţi-i sortit/ Curând să ţi se frângă/ Şi în abisuri prăbuşit/ Elanul să se strângă,/ Chiar dacă drumul mi-i crăpat/ Aproape ori departe,/ Vreau pân-la capăt să-l străbat". Pentru un adolescent de şaisprezece ani, versificaţia este remarcabilă. În ianuarie 1952 reuşeşte să se transfere, cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, la Şcoala Medie nr. 1 din Iaşi. **L.** începuse să fie cunoscut. În acest an tipăreşte în „Iaşul nou" încă nouă poezii. Cunoaşte acum pe Aurel Covaci şi rămâne prieten cu el până la sfârşit. În septembrie 1952 este admis la Şcoala de Literatură „M. Eminescu" din Bucureşti, unde se remarcă repede printre tinerii cu veleităţi literare aduşi din medii sociale diferite şi cu un nivel de instrucţie diferit. Unii au studii universitare, alţii, cu „origine socială sănătoasă", sunt abia alfabetizaţi. Printre profesori sunt câţiva scriitori cunoscuţi (Mihail Sadoveanu, Petru Dumitriu, Mihai Beniuc), alţii sunt activişti de partid reputaţi pentru fanatismul lor ideologic şi pentru pregătirea lor literară precară. Periodic au loc şedinţe de prelucrare şi demascare politică şi morală. **L.**, încă elev de liceu, pătrunde în această comunitate în care se aflau, totuşi, şi tineri scriitori talentaţi (Fănuş Neagu, Ion Băieşu, Lucian Raicu, Ion Horea, Al. Andriţoiu, Aurel Rău, Radu Cosaşu, Ştefan Bănulescu, Dumitru Micu ş.a.), unii făcând ulterior mari cariere literare. Se distinge numaidecât şi este inclus în redacţia revistei şcolii, „Ani de ucenicie". În 1953 îi apar unsprezece poeme, printre care şi *Cuvânt tovarăşului Maiakovski*, semnat Nicolae Mălin, şi două parodii după A.E. Baconsky, autor proletcultist prolific în acel timp. Tânărul **L.** face în „Ani de ucenicie" şi cronică literară, comentând, de pildă, drama *Bălcescu* de Camil Petrescu. În versuri şi în însemnările critice el îşi permite anumite libertăţi de opinie care îi deranjează pe criticii-ideologi. Vera Călin îl admonestează, de pildă, în „Tânărul scriitor". Continuă să traducă, din Théophile Gautier, Lenau, Puşkin, Baudelaire, François Villon (versuri lăsate în manuscris), semn că este interesat şi de alte modele literare decât acelea recomandate de îndrumătorii literari din epocă. Din martie până în decembrie 1954 publică douăzeci şi trei de poeme, printre ele aflându-se *Moartea căprioarei*, apărut în „Viaţa românească", poem care i-a adus reputaţia de mare speranţă a liricii româneşti. Scrie, în acelaşi timp, multe versuri ocazionale, pe teme curente (mobilizatoare, partinice) în epocă. Nu e, totuşi, un poet docil, „pe linie", cum se spune în limbajul presei din deceniul al şaselea, dovadă că versurile lui sunt criticate în „Scânteia", „Gazeta literară", iar la Şcoala de Literatură este deseori „prelucrat" (un termen cu semnificaţii multiple în limbajul politic al timpului) în şedinţe publice de colegii şi profesorii săi „mai bine orientaţi politic". Absolvent al şcolii, e repartizat în redacţia „Contemporanului". În august 1954 trece examenul de maturitate la Liceul

„Nicu Gane” din Fălticeni şi în toamnă se înscrie la Facultatea de Filologie din Bucureşti, pe care nu ajunge să o termine. În 1955 publică peste treizeci de poezii, face, în „Gazeta literară”, în redacţia căreia se transferase, apologia lui A. Toma, scrie poemul *Partidului*, care intră în manualele şcolare, este recitat în căminele culturale și la şezătorile scriitoriceşti, iar prin toate acestea imaginea lui de lider al noii generaţii de poeţi se întăreşte. Este prieten cu Lucian Raicu, Aurel Covaci, Eugen Mandric şi cu alţi colegi de generaţie. Umblă iarna prin Bucureşti îmbrăcat într-un cojoc bucovinean şi cu o căciulă neagră, ţuguiată, pe cap. Îşi lăsase între timp o mustaţă stufoasă, de hatman – zice cineva – şi i se duce vestea că face excese bahice cu prietenii. Scrie, cu toate acestea, mult şi din ce în ce mai bine. În 1956 publică douăzeci de poezii, cele mai multe cuprinse în volumul *Primele iubiri* (1956); pe altele le pregăteşte pentru altă carte, *Lupta cu inerţia*, apărută postum (1958). Ideologii de partid nu sunt mulţumiţi, în continuare, cu orientarea şi, în genere, cu atitudinea lui **L.** în viaţa literară, aşa că îl admonestează în adunările publice. Consultând un document din fondul Cancelariei Comitetului Central, Mircea Coloşenco semnalează faptul că la începutul lui ianuarie 1956, într-o consfătuire ideologică organizată de „Scânteia” (redactor-şef Sorin Toma), Leonte Răutu, şeful Secţiei de propagandă şi agitaţie a Comitetului Central al PCR, îi incriminează poemul *Albatrosul ucis* pentru grave abateri de la linia Partidului. Iată argumentele lui: „A apărut Raportul tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej, a fost Congresul şi era firesc ca după Congres spiritul de partid, combativitatea, să crească. Ce se întâmplă? Să luăm de exemplu «Scânteia tineretului»/ organ al UTC/. «Scânteia tineretului» publică o poezie a lui Labiş *Albatrosul ucis*. Am aflat că «Gazeta literară»/ organul Uniunii Scriitorilor din RPR/ acum câteva luni a respins această poezie cu conţinut ideologic neconform şi «Scânteia tineretului» a găsit timpul ca după Congres imediat să publice această poezie a morţii albatrosului: «Când se-nteţeşte briza aripa-i se-nfioară/ Şi, renviat o clipă de-un nevăzut îndemn,/ Îţi pare că zbura-va din nou, ultima oară,/ Spre-un cimitir mai sobru şi mai demn». Dacă am putea găsi un «cimitir sobru şi demn» pentru asemenea poezii ar fi foarte bine, dar noi am dat loc în «Scânteia tineretului», care vrea în acest fel să mobilizeze tinerii pe şantiere de construirea socialismului! Duceţi această poezie la Bicaz şi desigur vă va lua cu huo”. Nu este singura reacţie faţă de fenomenul **L.**, din ce în ce mai incomod în viaţa literară din epocă, mai agitată şi mai îndrăzneaţă în opinii după moartea lui Stalin. Într-un număr din ianuarie 1955 „Gazeta literară” publicase o caricatură în care **L.** şi colegul său de generaţie Al. Andriţoiu apar sub înfăţişări bahice scandaloase. În iulie 1955, când are loc Conferinţa Scriitorilor, este atacat de Aurel Baranga şi de Dan Deşliu pentru abateri de la morala proletară. Mihu Dragomir îi semnalează, apoi, neglijenţa în versificaţie, Aurel Rău, mai blând, îl suspectează de teribilism, în timp ce Mihai Beniuc îl acuză că nu-i „pe linie” (la Congresul Scriitorilor, iunie 1956). În această atmosferă **L.** publică placheta *Puiul de cerb* (mai 1956) şi *Primele iubiri* (octombrie 1956). Volumul din urmă este bine primit de Mihail Petroveanu, Paul Georgescu, B. Elvin ş.a. Întocmeşte cu prietenii (printre ei, fidelul Lucian Raicu) sumarul viitoarei cărţi de poezie, *Lupta cu inerţia.* Timpul nu mai are însă răbdare cu **L.** La 10 decembrie 1956 este victima unui accident de tramvai în staţia Colţea. Internat la Spitalul de Urgenţă, cu coloana vertebrală segmentată, are timp să dicteze prietenului său Aurel Covaci poezia *Pasărea cu clonţ de rubin*, devenită un fel de testament liric. A murit strigând, se spune, „Oxigen!”. Asupra morţii sale există şi azi discuţii contradictorii. Unii dintre

prietenii poetului (printre ei, Stela Covaci) cred că a fost asasinat şi că în provocarea „accidentului" organizat de autorităţile comuniste au fost implicate unele personaje dubioase, printre care un pianist, după aceea dispărut din ţară. O artistă, apropiată de poet, ar fi făcut după dispariţia acestuia mărturisiri zguduitoare; a murit şi ea în chip suspect. Cât de reale sunt aceste suspiciuni? Rămâne ca istoria să le lămurească într-o zi, dacă mai este cu putinţă după mai bine de o jumătate de secol. Cert este că **L.** dispare la douăzeci şi unu de ani, înainte de a da măsura reală a talentului său, fiind hărăzit, astfel, să ilustreze în literatura română mitul rimbaldian al poetului adolescent. Reputaţia lui a crescut după moarte, fiind perceput din ce în ce mai mult ca simbolul unei noi generaţii, numită „generaţia Labiş" (Gheorghe Tomozei, Florin Mugur, Aurel Covaci, Al. Andriţoiu, Al. Căprariu, Ion Gheorghe ş.a.). Gh. Tomozei a publicat o carte (*Moartea unui poet*, 1972) cu amintiri şi poeme inedite, Lucian Raicu un volum de critică (*Nicolae Labiş*, 1977), din nou Gh. Tomozei semnează pagini memorialistice şi documentare (*Urmele poetului Labiş*, 1985), apare altă carte documentară (*Nicolae Labiş. Album memorial*, 1987), în 1998 Nicolae Cârlan dă un studiu despre manuscrisele poetului ş.a., iar Cezar Ivănescu şi Stela Covaci tipăresc un volum cu un titlu provocator: *Timpul asasinilor. Documente şi mărturii despre viaţa, moartea şi transfigurarea lui Nicolae Labiş* (1997). Privind în urmă, se observă că „generaţia Labiş" s-a despărţit după 1960, atunci când alt eşalon al tinerei generaţii (în frunte cu Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Adrian Păunescu ş.a.) pătrunde pe scena literaturii aducând altă formulă poetică. Unii (Gh. Tomozei, Florin Mugur) se adaptează acestui nou stil poetic, alţii dispar din atenţia criticii literare.

Versurile de început ale lui **L.** au o structură epică şi sunt dominate de eposul popular. Tânărul poet narează cu uşurinţă temele curente din epocă, aducând o prospeţime, o vitalitate (o vitalitate de om de munte) şi o imaginaţie de tip neoromantic care ridică versurile (scrise, majoritatea, între optsprezece şi douăzeci de ani) deasupra poemelor obişnuite ale timpului. Şi, totuşi, puţine se salvează din această fază: *Moartea căprioarei*, câteva versete dintr-un poem dedicat lui Sadoveanu (G. Călinescu îl găsea „magistral"; e numai o îndemânatică fantezie în stil eminescian) şi alte notaţii răspândite într-o poezie discursivă, muzicală, orientată după vechea retorică. Modelul liric al lui **L.** este, acum, Eminescu. De la el vine, probabil, şi preferinţa pentru pădure ca spaţiu de reverie şi securitate. *Moartea căprioarei* este piesa cea mai reuşită din această mică mitologie a codrului prefigurată în versurile unui poet abia ieşit din adolescenţă şi intrat, fără complexe, în vârtejul mare al istoriei. Este un poem epic admirabil scris, cu o sinceritate şi o vibraţie ce emoţionează şi astăzi. Un copil participă la o expediţie cinegetică neobişnuită („vânătoarea foametei din munţii Carpaţi") şi descoperă, deodată, o planetă imensă, străină, cu legi necruţătoare. Senzaţia copleşitoare de secetă, de carbonizare a lumii materiale, de răsturnare a rânduielilor firii (cerul e gol, soarele se topeşte şi curge în şuvoaie imateriale pe pământ) e, în chipul cel mai convingător liric, introdusă într-un poem cu multe înţelesuri afective: „Cu foşnet uriaş răsuflă valea,/ Ce-ngrozitoare înserare pluteşte-n univers./ Pe zare curge sânge şi pieptul mi-i roşu, de parcă/ Mâinile pline de sânge pe piept mi le-am şters./ Ca pe-un altar ard ferigi cu flăcări vineţii,/ Şi stele uimite sclipiră printre ele./ Vai, cum aş vrea să nu mai vii, să nu mai vii,/ Frumoasă jertfă a pădurii mele!". Există în aceleaşi poeme de început şi un alt **L.**, mai dur, ambiţios, grăbit să descrie genezele lumii şi să cuprindă în vers marile idei. Este obsedat de „organizarea liniilor pure" şi vrea să provoace inerţiile istoriei. Descoperă contradicţiile existenţei şi imaginează călătorii purificatoare, dialoguri cu demiurgul şi confruntări cu marii filosofi. Liricul „lacom de idei" se află mai bine reprezentat în câteva poeme ample, realizate fragmentar: *Intima comedie* şi *Omul comun*. Primul înregistrează chiar procesul cunoaşterii, văzut ca o sondare în straturile adânci ale conştiinţei. Poetul nu ajunge să străbată însă decât cel dintâi cerc din pâlnia dantescă: „glasul epocii" îl ajunge şi, rătăcit în pădurea de umbre, revine cuminte la temele obişnuite: „Scump copil regăsit/ În prim cerc de vicii groase". *Omul comun*, poem mai dezvoltat, are un sens polemic de la început precizat. Obiectul lui e linişte mortifiantă, inerţia socială. Totul e pus sub semnul confruntării cu copilăria, vârsta purităţii absolute. Această meditaţie etică are un fior liric mai grav. Se naşte, din efortul de a prelungi în altă vârstă modul sincer al copilului de a fabula, o poezie energică, polemică, nemiloasă cu ipostazele leneşe ale existenţei (spleenurile, împăcările „limfatice", căile neguroase ale

devenirii sau inerţiile, conformismul social): „Încă zâmbesc, curate, cu buzele lor pale,/ Iubirile pierdute în clinchet de pocale.// Într-un sicriu de ceaţă aşa au adormit,/ Au amorţit în umbră firesc, fără blesteme/ Şi apele uitării le duc necontenit/ Şi nu mai este nimeni la viaţă să le cheme.// În locul lor sosiră cu maci în dinţi/ Femei întunecate cu gura tutunie,/ Cu ochi ca alaunul, şi au dansat fierbinţi/ Şi răguşit cântat-au o tristă melodie.// Lăsându-vă mai singuri le duce Râul Verde,/ Imaginând din aburi figura lui Satan,/ Le duce şi pe ele şi după zări le pierde/ În raclele greoaie, cioplite grosolan.// Când amintirea-n faţă ca pe-un covor aştern,/ Văd c-am trecut odată şi eu acest infern!/ Împleticit în alge de lene şi de vin,/ Neînsoţit de nimeni pe neguroasa cale,/ Am descifrat misterul otrăvilor de crin/ Şi lubricul descântec din buza de pocale.// Nu mă mai minte nimeni aici. Şi nici nu am/ Rupturi de conştiinţă, că v-am ştiut din vreme./ Pe când străbat cu poftă un levantin bairam/ Adun venin, să-l picur în coadă la poeme.// Cunosc că nu-i de vină nici aerul uscat,/ Nici aerul de scamă ce-năbuşă plămânii,/ Nici leneşa amiază când lin s-a legănat/ În apa clocotită pe lespedea fântânii". Poemul este mai direct şi mai agresiv, ideile vin mai repede în vers. **L.** îşi schimbă, e limpede, modelele. Lângă Eminescu apar simboliştii, Tudor Arghezi şi chiar Ion Barbu. Poeziile scrise în 1956 şi cuprinse în volumul postum *Lupta cu inerţia* arată un **L.** în drum spre altceva: mai reflexiv, cu versul mai concentrat şi cu o imaginaţie ce se desprinde de modelele romantice. Este o a treia undă a lirismului său şi, în mod sigur, cea mai profundă: *Albatrosul ucis*, *Marină*, un număr de mici poeme erotice (*Ceară*, *Alexandrin*, *Tu*, *Uită-te*, *Portret*), versurile liminare din *Dans* şi unele strecurate în poeme ce mai păstrează o structură epică sunt excepţionale. Ele stau împreună cu altele retorice, sfătoase. Nu este vorba, aşadar, de o evoluţie în timp, ci de o suprapunere de forţe spirituale şi de formule poetice într-un spaţiu de doi-trei ani. Căci atât i-a fost dat lui **L.** să trăiască şi să se exprime ca poet. Un destin, cum s-a spus de atâtea ori, neobişnuit într-o poezie cum este cea românească, unde poeţii au de regulă timp să-şi desfăşoare forţele pe suprafeţe întinse. **L.** a parcurs, la începutul tinereţii, toate etapele şi s-a descoperit pe sine într-un singur anotimp. Reveria romantică, neliniştea simbolistă şi o anumită impetuozitate proprie timpurilor în schimbare coexistă în poemele lui hotărâte să îmbrăţişeze totul: lumea dinăuntru şi lumea (complicată, ameninţătoare) din afară. Plac azi mai mult poemele lui melancolice, reflexive, mai obosite decât altele, de o splendidă graţie. Poetul care voia să supună judecăţii sale haosul primordial şi să rezume istoria desenează aici fumurile toamnei şi tristeţile spiritului juvenil: „Toamna îmi îneacă sufletul în fum…/ Toamna-mi poartă în suflet roiuri de frunzare./ Dansul trist al toamnei îl dansăm acum,/ Tragică beţie, moale legănare…// Sângeră vioara neagră-ntre oglinzi,/ Gândurile-s moarte. Vrerile-s supuse./ Fără nici o şoaptă. Numai să-mi întinzi/ Braţele de aer ale clipei duse". Acum este sugerată o stare ambiguă a sufletului cuprins de o nelinişte fără nume: „Sărutul stânjenit şi strâmb în colţul gurii/ Nu a putut fireşte să-nvie un trecut./ Speranţa, otrăvită de degetele urii,/ Azi s-a insinuat şi a durut". *Albatrosul ucis* e o divagaţie pe o temă baudelairiană, cu un fond epic şi un simbol explicit. Când autorul a dispărut, textul a început să fie citit şi altfel, ca o premoniţie a sfârşitului. Este un poem scris de o mână care nu mai tremură, liniile sunt clare, tristeţea se purifică în modul liricii moderne. Iată câteva strofe, care adună elementele şi le expune pe suprafeţe largi, vătuite, pierdute în orizonturi cosmice, în intenţia de a sugera grandoarea destinului tragic al creatorului neînţeles şi reprimat de istorie: „Când dintre pomi spre mare se răsucise vântul,/ Şi-n catifeaua umbrei nisipul amorţea,/ L-a scos un val afară cu grijă aşezându-l/ Pe-un cimitir de scoici ce strălucea.// La marginea vieţii clocotitoare-a mării/ Stă nefiresc de ţeapăn, trufaş, însă răpus./ Priveşte încă parcă talazurile zării/ Cu gâtul galeş îndoit în sus,// Murdare şi sărate-s aripile-i deschise,/ Furtuna ce-l izbise îi cântă-un surd prohod,/ Lucesc multicolore în juru-i scoici ucise/ Al căror miez căldurile îl rod.// De valuri aruncate pe ţărmul sec şi tare/ Muriră fără luptă sclipind acum bogat./ Le tulbură lumina lor albă, orbitoare,/ Aripa lui cu mâl întunecat". Dar există şi un **L.** mai puţin demonstrativ, cu o retorică mai zbuciumată, în ritmuri repezite şi cu o imagistică mai violentă. Două versuri din *Clonţ* amintesc de Ion Barbu: „umbra mea îşi clatină/ limpedele var", altele trimit la G. Bacovia (contemplarea lumii interioare ca un decor străin), citiţi, amândoi, de un ochi tânăr şi ager, dornic să încerce alte forme poetice. *Marină* este un poem de o frumuseţe ciudată, compus altfel decât celelalte, cu sugestii care nu mai ies atât de uşor (şi aşa de explicit) la suprafaţa versurilor. Accentul de nehotărâre şi mister din

Cu Paraschiva și Tudor Arghezi

interogaţia ce se repetă trimite la Arghezi şi, poate, la *Corbul* lui E.A. Poe. Liniile se frâng şi ritmurile se accelerează pentru a primi o meditaţie nedeslușită: „– Pentru ce-ai rămas, iubire! –/ Rădăcină-a unei flori/ În petale şi vapori/ Ca să zboare mai uşoară,/ Să renvie-a doua oară/ În alt suflet, în alt ceas,/ Lăsând drojdia grozavă/ De pârjol şi de otravă.../ Murmuram:/ – De ce-ai rămas?// Înnegrit la chip ca marea,/ Noaptea lângă ţărm am stat/ Ascultându-i aiurarea/ Plânsului ei zbuciumat,/ Îngânându-i cu glas mare/ Zădarnica ei chemare/ Risipită-n surd balans./ Şi cu ea, prin vijelie,/ Am pornit – mai blând să-mi fie –/ Sumbrul suferinţei dans.// Nemişcat dansam, şi-n mine/ Ea-n acelaşi trup dansa,/ Se sorbea în lungi dulbine/ Ori în trâmbe se-azvârlea;/ Era rupere barbară/ Dinăuntru în afară,/ Izbucniri de fum şi sori –/ Şi-n tenebrele ceţoase/ Cred că faţa-mi lepădase/ Linii, curbe şi culori.// Respirând sonor furtuna,/ Marea-şi iese din veşmânt,/ Şi nebună bate-ntr-una/ Cu talazuri cerul frânt,/ Peste lume se agită/ Neagră, deznădăjduită,/ Vocile-i în zări răspund,/ Cere, cheamă cu putere,/ Îngrozind astfel, cum cere,/ Cu durerea-i fără fund,// – Tu, nelinişte, flămândo,/ Marea pentru ce-ai lovit/ Şi cu mine-asemănând-o/ O lucrezi necontenit/ Într-o hulă care geme/ Şi-i smulgi rugi şi-i storci blesteme/ În învălmăşirea rea?/ Forţă câtă ai, cumplito?/ Cum de nu ţi-ai istovit-o/ Ori în mine, ori în ea?// Linişte până departe;/ Vântu-n zori amorţise,/ Numai semn că-n fund mai arde,/ Hula de la fund trimise/ Creţuri galeşe şi lente/ Cu smereli aparente,/ Plăci şi suluri de mercur./ Soarele creştea din pete/ Şi din valuri violete/ Peste pacea dimprejur./ Cineva-mi spunea: «În lume/ Echilibru-i neclintit –/ Fericite-aceste spume/ Împăcate-n infinit,/ fericiţi şi noi, în timp/ Înecaţi şi-n Olimp –/ Sufletul limpede, cugetul clar»...// Marea respiră precum ar dormi/ Calmă, puternică-n zorii de zi.../ «*Et quelle paix semble se concevoir*»./ Şi ce pace pare a se zămisli!". *Marină* arată în ce direcţie ar fi evoluat lirica lui **L.** Dar atât cât este şi cum e, poezia lui este excepţională şi reprezintă prima încercare pe care o face lirica tânără românească în „obsedantul deceniu" al şaselea din secolul trecut de a-şi regăsi puritatea şi demnitatea lirică.

Nicolae Labiş nu a fost numai o promisiune. Cine citeşte Primele iubiri *şi* Lupta cu inerţia *are acea tresărire pe care o avem în faţa poeţilor realizaţi. Realizarea lui nu înseamnă că, dacă ar mai fi trăit, n-ar mai fi avut ce spune. Noi am asistat la prima ţâşnire a talentului său, care a fost atât de bogată, încât putem spune că următoarele ne-ar fi arătat pe deplin întinderea şi adâncimea stratului său subteran.*

MARIN PREDA

Poezia lui Labiş nu se constituie din teme tratate, deşi vremurile i-o cereau, iar el nu le refuza; indiferent de cele cerute şi chiar de cele autopropuse, poezia este la el izbucnire şi curgere, o emoţie fundamentală, care de la sine se face vers. Tot ce spune, superficial sau adânc, naiv sau rafinat, prozaic sau eterat sau toate acestea laolaltă, cum e mai curând drept să spunem, inspiră încredere, un „om" vorbeşte şi tot interesul stă în această mobilizare a umanului în vorbire, în voce, în timbru, în ritm. Uneori, cu o seriozitate copilărească, descoperă marile locuri comune ale eticii umane, dar accentul de convingere şi de fervoare neînduplecată salvează cursul prozaic. Poezia sa este în întregime ocazională, strict determinată de împrejurări biografice, dar „sunetul" pare straniu şi face aceste împrejurări de nerecunoscut sau neglijabile în sine.

LUCIAN RAICU

SCRIERI: *Puiul de cerb*, Bucureşti, 1956; *Primele iubiri*, Bucureşti, 1956; *Lupta cu inerţia*, pref. Geo Bogza, Bucureşti, 1958; *Păcălici şi Tândăleţ*, Bucureşti, 1962; *Primele iubiri*, pref. Paul Georgescu, Bucureşti, 1962; *Moartea căprioarei*, pref. Gheorghe Tomozei, Bucureşti, 1964; *Versuri*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1964; *Anotimpurile*, Bucureşti, 1964; *Albatrosul ucis*, îngr. şi postfaţă Gheorghe Tomozei, Bucureşti, 1966; *Scufiţa roşie. Poveste despre prietenie. Poem*, Bucureşti, 1967; *Vârsta de bronz*, îngr. şi pref. Gheorghe Tomozei, Bucureşti, 1971; *Poezii*, îngr. Gheorghe Tomozei, pref. G. Călinescu, Bucureşti, 1984; *Poezii*, îngr. Gheorghe Tomozei, pref. Radu Cârneci, Bucureşti, 1997; *Doină întârziată*,

pref. Nicolae Cârlan, Suceava, 2005; *Dincolo de fruntariile poeziei*, I–II, îngr. şi pref. Nicolae Cârlan, Suceava, 2005–2011; *Corespondenţă*, îngr. şi pref. Nicolae Cârlan, Suceava, 2009.

Repere bibliografice: Călinescu, *Literatura*, *97–101*; Petroveanu, *Pagini*, *170–176*; Georgescu, *Încercări*, II, *264–268*; Vianu, *Opere*, III, *533–536*; Călinescu, *Aspecte*, *231–252*; Streinu, *Pagini*, III, *37–40*; Ivaşcu, *Confruntări*, I, *455–465*; Eugen Luca, *Poezia tinereţii avântate: Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1966; Regman, *Cărţi*, *177–181*; Ştefan Bitan, *Labiş, albatrosul ucis*, Cluj, 1970; Ana Blandiana, *Colegi de generaţie cu un simbol*, AFT, 1971, 4; Nicolae Manolescu, *„Iluminările" lui Labiş*, ARG, 1971, 1; Gheorghe Tomozei, *Moartea unui poet*, pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1972; Roxana Sorescu, *Nicolae Labiş, entuziasmul dramatic*, RITL, t. XXIII, 1974, 1; Mircea Iorgulescu, *Nicolae Labiş*, LCF, 1975, 23; Marin Preda, *Opere*, IV, îngr. Victor Crăciun, Bucureşti, 2003, *779*; Cornel Ungureanu, *Poezia angajării*, O, 1976, 51; Raicu, *Structuri*, *249–259*; Poantă, *Modalităţi*, *91–99*; Dumitrescu-Buşulenga, *Valori*, *144–150*; Pop, *Poezia*, *41–76*; Mincu, *Poezie*, *11–20*; Lucian Raicu, *Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1977; Dimitriu, *Ares*, *56–65*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *157–163*, IV, *144–150*; Cristian Moraru, *Resurecţia metaforei*, LCF, 1982, 41; Grigurcu, *Poeţi*, *108–113*; Ion Bălu, *Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1982; Ştefănescu, *Dialog*, *170–177*; Valeriu Cristea, *„Toate durerile lumii"*, RL, 1985, 50; Gheorghe Tomozei, *Urmele poetului Labiş*, Bucureşti, 1985; *Nicolae Labiş. Album memorial*, Bucureşti, 1987; Laurenţiu Ulici, *Cazul Labiş*, RL, 1989, 14; Ştefănescu, *Prim-plan*, *191–198*; Micu, *Limbaje*, *201–209*; Grigurcu, *Eminescu–Labiş*, *462–469*; Cezar Ivănescu, Stela Covaci, *Timpul asasinilor. Documente şi mărturii despre viaţa, moartea şi transfigurarea lui Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1997; Nicolae Cârlan, *Virtuţi şi virtualităţi poetice în manuscrisele lui Nicolae Labiş*, Suceava, 1998; *Dicţ. analitic*, II, *395–397*, III, *406–408*; *Dicţ. esenţial*, *445–446*; *Nicolae Labiş. Viaţa şi opera*, îngr. şi pref. George Bădărău, Iaşi, 2001; Alexandru Toma, *Fenomenul Labiş*, Suceava, 2002; Ciopraga, *Partituri*, *164–171*; Ștefănescu, *Istoria*, *319–326*; Manolescu, *Istoria*, *945–946*; Popa, *Ist. lit.*, I, *818–822*. ***E.S.***

LABOREMUS, revistă apărută la Arad în 25 aprilie și 2 iunie 1926, ca publicație a elevilor de la Liceul „Moise Nicoară". Pe frontispiciu se precizează: „Revista apare sub supravegherea dlui prof. I. Langa", iar ca redactor este menționat Gheorghe M. Floru. Într-un avântat cuvânt înainte se arată ce își doresc inițiatorii: „Vrem ca surplusul de energie tinerească ce avem în noi să-l întrebuinţăm în încercarea de a pune pe hârtie un gând sau o simţire ce ţâşneşte involuntar din sufletul nostru plin de entuziasm. Vrem să cunoaştem şi să facem cunoscut, în măsura puterilor noastre, un colţ din frumosul nostru pământ românesc". În rubricile celor două numere ce au apucat să apară („Recenzii", „Salonul literar", „Redacţionale") își găsesc locul feluritele încercări literare ale elevilor liceului. De consemnat este, mai ales, debutul lui Mihai Beniuc, cu o adaptare după poemul *Clopote de seară* de Thomas Moore (1/1926), dar și colaborarea cu două recenzii la volumele *În robia lor* al lui Aron Cotruş şi *Scut şi targă* al lui Perpessicius. Debutul lui Beniuc va fi comentat la rubrica „Salonul literar" de Al. T. Stamatiad. Poezii mai publică Aurel Olariu (*Țiganii*, *Înălțare*) și Vincenţiu Bugariu, care compune *Imnul elevilor*, iar proză același Vincenţiu Bugariu, Gheorghe M. Floru și Gheorghe Roscescu. Se mai tipăresc articole pe teme istorico-patriotice (P. Liiceanu, *Din viața lui Moise Nicoară* – despre strădania de instalare a episcopului român în scaunul vacant al Aradului, la 1815, și despre rolul politic al acestuia în calitate de trimis la Curtea din Petersburg; Gh. Roscescu, *Ardealul ca izvor și scut al limbii și obiceiurilor noastre*), estetice (Paul Kerttesz, *Pentru artist totul e frumos în natură*) sau științifice (Ionel Robu, *Planetele sistemului solar*). Toate acestea întregesc sumarul unei efemere publicații liceale care a avut totuși meritul de a capta interesul celor cărora le era destinată. În plus, ea a stabilit o tradiție ce va fi reluată, la liceul arădean, în martie 1968, când începe a doua serie a revistei. ***I.M.***

LADMISS-ANDREESCU, N. [Nicolae] (pseudonim al lui Nicolae Andreescu; 4.II.1907, Râmnicu Vâlcea – 2000, București), prozator, eseist. Este fiul Elenei (n. Stan) și al lui Ștefan Andreescu, agent sanitar. Urmează o şcoală tehnică de aeronautică la Mediaș, liceul din Dumbrăveni, dându-și bacalaureatul la Blaj, Facultatea de Litere din Bucureşti (1933–1935) şi cursuri de aeronautică. Lucrează ca maistru de escadrilă la Mediaș (1929–1934) și la București (1934–1945), tehnician, maistru şi profesor la o şcoală profesională din Sibiu (1946–1967). Este inspector al teatrelor în timpul guvernării legionare. Debutează în 1928, cu poezia *Cula*, în „Șoimii" din Târgu Mureş, revistă a elevilor din liceele militare. Mai colaborează la „Curentul", „Calendarul", „Revista Fundaţiilor Regale", „Lanuri" (Mediaş), la a cărei înființare contribuie, „Universul literar", „Convorbiri literare", „Frize", „Prometeu" ș.a.; a fost numit redactor-șef al revistei „Aripi românești"

(1941). După război e prezent în „Flacăra Sibiului”, „Argeş”, „Viața militară”, „Viaţa românească” ş.a.

În eseurile din *Semne şi mituri* (1937) **L.-A.** prezintă cu entuziasm, dar şi cu spirit critic, starea liricii contemporane, oprindu-se mai cu seamă asupra unor autori ca Emil Giurgiuca, Virgil Carianopol, Eugen Jebeleanu, Ştefan Baciu. Meditaţiile asupra esteticii zborului şi a spiritului icarian, incluse în ultimul ciclu al volumului (*Eldorado*), prefigurează interesul său constant pentru lumea aviatorilor. Fascinaţia zborului şi cultul sportivităţii, relevate de scrierile lui V.I. Popa, Camil Petrescu sau Cezar Petrescu, sunt filtrate printr-o experienţă directă de viaţă şi dobândesc astfel un plus de autenticitate. Din lumea temerară a aviatorilor sunt decupate secvenţe semnificative, situaţii-limită, cum ar fi scenele de front, în care se verifică atât curajul, cât şi spiritul de camaraderie. În chip firesc, tema războiului revine cu insistenţă în paginile de proză ale lui **L.-A.**: *În ţara cerului* (1939), *Zburăm spre Răsărit* (1942), *Ochiul din neguri* (1943; Premiul Societăţii Scriitorilor Români), *Pilot de vânătoare* (1968), *Necunoscuţii* (1969). Sunt experimentate aici formule literare diferite, uneori prea apropiate de documentul brut, insuficient transfigurat estetic. De la jurnalul de campanie (*Carnet de zbor*, 1973) până la reconstituirea biografiei unui individ excepţional, ca aviatorul şi graficianul Vasile Scripcaru (*Pe un cer de foc şi lupte*, 1981) – acesta ar fi registrul naraţiunilor. Autorul, interesat preponderent de fapte, de situaţii, rezolvate adesea convenţional, caută să descifreze şi motivaţia lăuntrică a gesturilor individuale sau colective. Într-un alt fel de scriitură, plecând de la tipul cuceritorului aflat într-o dilemă amoroasă, romanul *Între două femei* (1941) încearcă să avanseze câteva explorări psihologice, uneori prolixe, discursive şi confuze, în timp ce, tot aici, tentativa de reconstituire a universului satului ardelenesc, cu mentalitatea sa ancestrală codificată în datini şi prejudecăţi iraţionale, permite schiţarea unor caractere fruste, pline de vigoare.

SCRIERI: *Semne şi mituri*, Mediaş, 1937; *În ţara cerului*, Bucureşti, 1939; *Între două femei*, Bucureşti, 1941; *Zburăm spre Răsărit*, Bucureşti, 1942; *Ochiul din neguri*, Bucureşti, 1943; *Pilot de vânătoare*, Bucureşti, 1968; *Necunoscuţii*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1969; *Carnet de zbor*, Bucureşti, 1973; *Pe un cer de foc şi lupte*, Bucureşti, 1981.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *„Semne şi mituri”*, G, 1938, 2; Octav Şuluţiu, *„În ţara cerului”*, F, 1941, 2–3; Teodor Scarlat, *„Zburăm spre Răsărit”*, „Seara”, 1942, 1343; Traian Chelariu, *„Ochiul din neguri”*, UVR, 1943, 16; Nicolae Roşu, *„Ochiul din neguri”*, G, 1943, 7; Nae Antonescu, *„Pilot de vânătoare”*, ST, 1969, 8; Titu Popescu, *Două cărţi de proză*, TR, 1970, 6; *Scrisoare de la N. Ladmiss-Andreescu. 1980*, ADLTR, A-2; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *67–68.* ***A.C.***

LAHOVARI, George I. (1.VI.1838, Râmnicu Vâlcea – 13.VI.1909, Bucureşti), prozator. Urmaş al unei cunoscute familii boiereşti, **L.** a primit cele dintâi îndrumări şcolare în casa părintească, apoi în pensionul bucureştean Schewitz. Din 1855 studiază la Berlin, apoi la Heidelberg (1858) şi la Şcoala Politehnică din Karlsruhe. În 1862 se întoarce în ţară cu titlul de inginer, ulterior, în 1871, fiind numit director general al Poştelor şi Telegrafelor. Un timp consilier la Înalta Curte de Conturi, în 1893 devine preşedinte al ei. În 1875, împreună cu Al. Cantacuzino, a contribuit la întemeierea Societăţii Geografice Române, al cărei secretar general a fost, redactând şi „Buletinul Societăţii Geografice Române”. În 1888 a tipărit un *Dicţionar geografic al judeţului Argeş* – primul de acest fel în România –, iar între 1898 şi 1902, împreună cu C.I. Brătianu şi Gr. G. Tocilescu, a „alcătuit şi prelucrat după dicţionarele parţiale pe judeţe” cinci volume din *Marele dicţionar geografic al României* (1898–1902). Pentru lucrările sale de geografie va fi ales în 1901 membru de onoare al Academiei Române.

L. şi-a început activitatea scriitoricească în 1868, trimiţând la „Convorbiri literare” traduceri semnate Gil, pseudonim pe care îl va păstra în continuare şi cu care va semna cărţile *Popa Roşu. Amintire din copilărie* (1890), *Moş Kivu* (1894) şi *Săptămâna Patimilor* (1894). Deşi participa uneori la întâlnirile Junimii, nu a fost membru al societăţii. Mai bine de un deceniu (până în 1892) a colaborat totuşi statornic la „Convorbiri literare” fie cu beletristică, cu traduceri, fie publicând documente referitoare la „geneza oştirii româneşti” (*Hârtii vechi*, 1893). Unora dintre acestea le-a dat forma eseului literar-istoric, vădind umor în comentarii, precum în *A 1003-a noapte (Singura adevărată)*. Lucrările literare, deşi puţine la număr, atestă un talent real. Predilecţia autorului se îndreaptă către povestire, care îi dă prilejul de a-şi pune în valoare iscusinţa de narator şi abilitatea în înlănţuirea evenimentelor. Faptele sunt relatate cu linişte, efect al

temperamentului şi al opticii evocatorului. De aici şi o melancolie blândă, prezentă mai ales când este vorba de rememorare (*Moş Kivu, Săptămâna Patimilor)*. **L.** nu are darul observaţiei psihologice, personajele se comportă banal şi după clişeele melodramei. Înfăţişarea lor este însă plastică şi expresivă, contribuind la realizarea atmosferei de epocă. Pitorescul se întregeşte cu aventura şi cu preferinţa pentru reliefarea originilor obscure (*Popa Roşu, Radu Negru*) sau pentru ciudăţenia comportamentului (*Moş Kivu*). Lipsite de dramatism, povestirile câştigă prin fineţea umorului şi prin pitorescul idilic (*Săptămâna Patimilor*). Corect, dar fără strălucire, **L**. a tradus şi a publicat în „Convorbiri literare" versuri de Lessing, Emanuel Geibel, Chamisso, Heine, Lamartine.

SCRIERI: *Popa Roşu. Amintire din copilărie*, Bucureşti, 1890; *Moş Kivu*, Bucureşti, 1894; *Săptămâna Patimilor*, Bucureşti, 1894.

Repere bibliografice: Negruzzi, *Junimea, 132*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *36*; I.E. Torouţiu, *Heinrich Heine şi heinismul în literatura românească*, Bucureşti, 1930, *154*; Predescu, *Encicl., 473*; *Dicţ. lit. 1900, 484–485.* ***D.M.***

LALESCU, Traian (10.III.1920, Bucureşti – 15.X.1976, Bucureşti), poet. Fiul cel mai mic al matematicianului Traian Lalescu are nenorocul să-şi piardă mama, Ecaterina, aproape fără să o fi cunoscut, la numai un an după naştere. Familia, originară din Banat (comuna Cornea), va face eforturi să suplinească absenţa mamei, cei patru copii rămânând în bună parte în grija bunicilor. Creşte într-o atmosferă caracterizată de intense preocupări literare şi muzicale – tatăl scria poezii, cânta la violoncel, desena în peniţă, printre apropiaţi numărându-se scriitorii Adrian Maniu, Victor Eftimiu, actorii Tony Bulandra şi Lucia Sturdza Bulandra. **L.** îşi publică primele poezii ca elev, în „Vlăstarul", revista Liceului „Spiru Haret", pe care îl urma. După absolvire face, până în 1945, studii de drept la Universitatea din Bucureşti, fără a profesa vreodată ca avocat. În schimb, e prezent de-a lungul întregii vieţi în paginile multor reviste literare, precum „Universul literar", unde va debuta publicistic şi unde va semna ulterior pertinente cronici teatrale, „Viaţa românească", „Epigrama", „Claviaturi", „Zarathustra", „Festival", „Mlădiţe" ş.a., semnând şi cu pseudonimele T. Lungu, I. Smărăndescu, Ion Ştefan, Trall. Prima carte, *Lumină tristă*, îi apare în 1939. A jucat şi un rol de animator cultural, fără să considere participarea la cenacluri şi serbări şcolare, pentru care a bătut ţara în lung şi în lat, altfel decât o datorie a scriitorului de a se implica în viaţa publică.

Încă din primele versuri **L.** invocă pierderea timpurie a părinţilor (tatăl murise la doar patruzeci şi şapte de ani) şi încearcă să reconstituie imaginea mamei cvasinecunoscute (*Întoarcerea la rugăciune*, *Noapte*). Tonul elegiac domină reflecţia asupra destinului nedrept: „M-au blestemat pesemne ursitoare/ Să cresc mereu în veşnică durere". Lacrimile, suferinţa nu pot fi învinse nici măcar de iubire, căreia îi lipseşte văpaia, iar adorata, „o fată blândă ca o poezie/ Cu parfum vechi de levănţică şi gutui", nu descătuşează energii, ci trăieşte cuminte în iatacul unei bunici care zâmbeşte doar din fotografii. **L.** nu reuşeşte să se distanţeze de influenţe şi plăteşte tribut liricii bacoviene ori celei coşbuciene. Placheta *Lanterna magică* (1941), scrisă în colaborare cu Ştefan Baciu, se cantonează în aceeaşi atmosferă de melancolie şi regret. Versul nu cultivă nevroze, ci aminteşte de copilăria pierdută, se fixează asupra unui decor autumnal, recheamă din uitare figuri de prieteni. Moartea nu înspăimântă, ea e „fata gătită-n rochie de mireasă", prietenă şi iubită. După o pauză editorială destul de lungă, **L.** revine cu volumul *Dantelă veche* (1972), în care unor poezii mai vechi li se adaugă cicluri noi. Poetul trăieşte mai mult în trecut, acolo e atmosfera care îi prieşte, de-acolo vin figurile unor scriitori tutelari, copilăria cu Moşii, circul şi filmele mute. Conştient de anacronismul întreprinderilor sale lirice, autorul îl poematizează: „Mi-s versurile tot mai demodate […]/ Sonetul astăzi nu prea se mai poartă", dar când părăseşte forma fixă nu mai este el însuşi. Derutat de cursul evenimentelor politice, **L.** încearcă, precum atâţia alţi confraţi, să se alinieze noilor imperative ideologice: scrie câteva piese de teatru schematice despre viaţa comuniştilor în ilegalitate şi a ţăranilor peste care vine „fericirea" colectivizării. *Sărbătoarea recoltei* (1960) şi *Nota 10 la muzică* (1972) nu se pot reţine drept contribuţii dramatice valide, subminate cum sunt de falsitatea situaţiilor, de conflictele artificioase şi replicile lozincarde. Volumul *Mă gândesc la tata* (1978) este o caldă evocare a părintelui său şi a familiei în mijlocul căreia şi-a petrecut primii ani de viaţă.

SCRIERI: *Lumină tristă*, Bucureşti, 1939; *Lanterna magică* (în colaborare cu Ştefan Baciu), Bucureşti, 1941; *Sărbătoarea recoltei*, Bucureşti, 1960; *Dantelă veche*,

București, 1972; *Nota 10 la muzică*, București, 1972; *Mă gândesc la tata*, pref. Edmond Nicolau, București, 1978; *Poezii*, îngr. Traian Finţescu, București, 1999.

Repere bibliografice: Al. Ruja, *„Dantelă veche”*, O, 1972, 32; Manu, *Reviste*, *101*, *103*; Gheorghe Luchescu, *Lugojul cultural-artistic*, Timişoara, 1975, *24*, *147*, *314*; Opriş, *Reviste*, *128*, *138*, *190*, *201*, *203*; Ion Maxim, *„Mă gândesc la tata”*, O, 1978, 22; Ştefan Baciu, *Însemnările unui om fără cancelarie*, București, 1996, *210*; *Dicţ scriit. rom.*, II, *713–714*. ***N.Bc.***

LAMBRIOR, Alexandru (12.I.1845, Fălticeni – 21.IX.1883, Iaşi), filolog, folclorist.

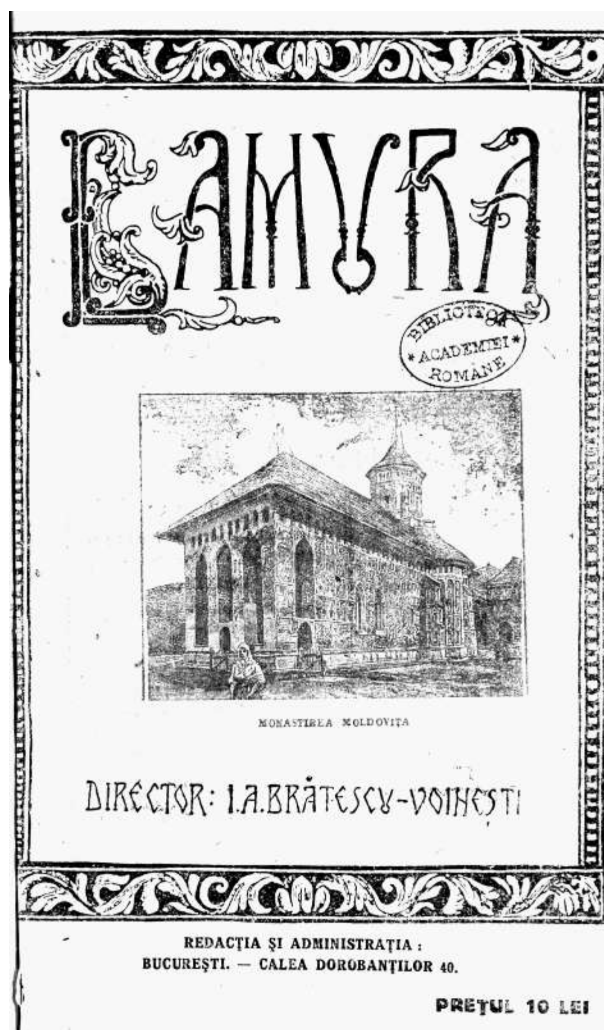
Fiu al Marghioliței (n. Cumpătă) și al pitarului Dimitrachi Lambrior, **L.** rămâne orfan de ambii părinţi la vârsta de cinci ani. Urmează şcoala primară la Fălticeni, Târgu Neamţ şi Piatra Neamţ, iar în 1860 intră ca bursier la Gimnaziul Central din Iaşi, unde este coleg cu C. Dimitrescu-Iași și Calistrat Hogaș. Se înscrie apoi la Facultatea de Litere a Universităţii ieşene. Din 1870 e profesor (și director) la Liceul „A.T. Laurian” din Botoșani; din 1872 este profesor de istorie la Şcoala Militară din Iaşi, intrând, la începutul aceluiaşi an, în societatea Junimea, la ale cărei „prelecţiuni populare” participă de câteva ori, iar din 1874 până în 1882 predă istoria și la Liceul Naţional. Cu sprijinul lui Titu Maiorescu este trimis la Paris în 1875, ca bursier al statului. Bacalaureat în acelaşi an, se înscrie la École des Hautes Études. Este remarcat de profesorii săi, publică, începând din 1877, câteva articole de lingvistică romanică în prestigioasa revistă „Romania” şi e admis ca membru al Societăţii Franceze de Lingvistică. Se întoarce la Iaşi în 1878, reluându-şi catedra de la Liceul Naţional. Bun prieten cu M. Eminescu şi cu Ion Creangă, continuă să colaboreze la „Convorbiri literare”, unde, de altfel, în 1873 şi debutase. În 1882 devine repetitor la Şcoala Normală Superioară şi reia cursul liber de filologie română pe care îl începuse în 1879 la Universitatea din Iaşi. Tot în 1882 este ales membru corespondent al Academiei Române.

L. s-a remarcat ca filolog îndată după publicarea studiului *Limba română vechie şi nouă. Tălmăcirea românească a scrierilor lui Oxenstiern* (1873), unul dintre textele reprezentative ale orientării junimiste în probleme de limbă. Plecând de la principiile unui pozitivism lingvistic de esenţă neogramatică, s-a arătat preocupat de aflarea unor legi fonetice, morfologice şi sintactice ale limbii noastre. De mare ajutor i-au fost cunoaşterea istoriei limbii române şi a dialectelor ei, precum şi încadrarea acesteia nu în contextul limbilor balcanice, aşa cum se procedase, în genere, până la el, ci printre limbile romanice. Energic apărător al păstrării unor strânse legături cu limba vorbită, **L.** s-a manifestat ca un adversar înverşunat al neologismelor de orice natură, pe care le considera nocive pentru spiritul limbii române şi pentru caracterul ei naţional. Cât priveşte limba literară, însuşirile pe care le aprecia erau forţa expresivă şi plasticitatea, proprii numai cuvintelor din limba veche, nu şi neologismelor. Recomandând îmbogăţirea limbii literare prin cuvinte din graiul popular, el arăta o deosebită preţuire faţă de scriitorii care o foloseau. Consecvent acestor principii şi condus de ideea junimistă a unei educaţii în spirit naţional, a alcătuit în 1882 *Carte de citire, cuprinzând texte vechi româneşti.* A demonstrat un deosebit interes faţă de istoria şi tradiţiile poporului român, ceea ce i-a permis să încadreze folclorul literar într-un ansamblu cuprinzător. În concepţia lui, folclorul are în primul rând valoare documentară atât pentru istoria, cât şi pentru lingvistica naţională. Din această perspectivă recomandă culegerea folclorului nu de la oamenii instruiţi, ci direct de la locuitorii satelor, şi combate culegerile întocmite de latiniști. El este, la noi, cel dintâi folclorist care susţine ideea alcătuirii unui corpus al literaturii populare prin înregistrarea tuturor variantelor şi speciilor în forma lor autentică, spre înţelegerea exactă a credinţelor, spiritului şi înclinaţiilor literare ale poporului român. Susţinând existenţa în secolele trecute a unei comuniuni de tradiţie între boieri şi ţărani, **L.** era de părere că în secolul al XIX-lea cei dintâi s-au dezrădăcinat, iar ceilalţi sunt supuşi tot mai mult unor influenţe culte, ceea ce dăunează producerii şi perpetuării folclorului. Aşa s-ar explica dispariţia unor specii, cum ar fi balada.

SCRIERI: *Carte de citire, cuprinzând texte vechi româneşti*, Iaşi, 1882; *Studii de lingvistică şi folcloristică*, îngr. şi introd. Ion Nuţă, Iaşi, 1976.

Repere bibliografice: Negruzzi, *Junimea, 231;* Panu, *Junimea,* I, *153–156;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *383*, *Ist. lit.* (1982), *440*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *210–211*; I.C. Chițimia, *A. Lambrior, folclorist*, RITL, 1957, 1–2; G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *92–95; Ist. lit.*, III, *847–861; Dicț. lit. 1900, 485–486*; Datcu, *Dicț. etnolog., 529*; Anca-Diana Bibiri, *Alexandru Lambrior*, Iași, 2008; Liviu Papuc, *A fost odată Al. Lambrior…*, CL, 2010, 2. ***D.M.***

LAMURA, revistă apărută la București, lunar, între octombrie 1919 și decembrie 1928. Director și fondator: Al. Vlahuță, înlocuit la numărul 3 – în urma decesului său – de I. Al. Brătescu-Voinești; secretar de redacție: Gh. D. Mugur, până în noiembrie 1921, când trece redactor împreună cu Apostol D. Culea; din noiembrie 1922 conducerea este luată de un comitet format din I. Al. Brătescu-Voinești, Al. Al. Busuioceanu, Apostol D. Culea, P. Ghițescu, Gh. D. Mugur, D. Pompei, I. Rădulescu-Pogoneanu, I. Simionescu, I.D. Ștefănescu, V. Voiculescu, Izabela Sadoveanu; la 1 ianuarie 1928 I. Simionescu este numit director, iar comitetul suferă o restructurare prin cooptarea ca redactori a lui Emanoil Bucuța, Toma Chiricuță, Al. Lascarov-Moldovanu, I. Nisipeanu, I. Gr. Oprișan și I. Savu, colaboratori importanți ai suplimentelor destinate activității didactice, educativ-sociale a învățătorilor și preoților, conținute în paginația revistei. Pe parcursul celor 11 ani de viață **L.** își va modifica și subtitlul, în funcție de unele schimbări survenite în program. Astfel, din „Revistă de cultură" sub patronajul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, chiar la numărul 2 devine „Literatură, artă, știință", apoi „Revistă de cultură generală pentru învățători, preoți…", „Revistă a Fundației Culturale Principele Carol", „Revistă de cultură generală", și „Revistă pentru îndrumări pedagogice și propagandă culturală". Inițiată din dorința „de a pune în legătură pe cărturarii și scriitorii noștri cu învățătorii și cu tineretul de la sate, pentru a pregăti împreună cu o sănătoasă și largă înțelegere a vieții și a rosturilor ei, acea binecuvântată unire sufletească pe care se razimă tăria popoarelor și pe care nu pot s-o dea nici izbânzile armelor, nici jocurile iscusite ale diplomației. Revista de cultură și de educație națională care să recheme din umbra trecutului nostru figuri mari și faptele vitejești care alcătuiesc bogăția nesfârșită și puterea cea pururea vie a unui neam, și să facă din cultul amintirii lor în sprijinul nostru moral și îndreptarea de fiecare ceas a străduințelor noastre spre mai bine" (Al. Vlahuță, *Lamura*). Urmând o structură de sumar ce și-a respectat programul, **L.** a publicat (sau a republicat) versuri de Lucian Blaga (*Liniște*, *Pan*, *Vară*, *Heraclit lângă lac*), Aron Cotruș, D. Nanu (*Cuibul părăsit*), Tudor Arghezi (*Biserica din gropi*), Ion Pillat (*Biserica lui Horea*), Emanoil Bucuța (*Cântec de leagăn*), George Gregorian (*Într-un câmp*), Romulus Cioflec, Victor Eftimiu, Zaharia Stancu, Ion Ciorănescu, dar poeții oficiali sunt V. Voiculescu (*La prașilă*, *Mormântul stegarului*, *Amurgul*) și Nichifor Crainic (*Prinos*, *Terține pentru mâna ta*, *Terținele muncii*). Proza este reprezentată în special de schițe și nuvele sămănătoriste pe subiecte moral-didactice, semnate de N.N. Beldiceanu (*Doi prieteni*), I. Chiru-Nanov (*Pedeapsa de sus*), Nichifor Crainic (*Pe Nistru*), Alfred Moșoiu (*Marieta*), Bucura Dumbravă, Ion Ciocârlan**.** Un text aparținând literaturii didactice creștine este

Sfântul Vlasie, dezlegătorul cântecului păsărilor de Nestor Urechia. Se remarcă şi o predilecţie pentru consemnarea amintirilor, prin *Amintiri din viaţa de şcoală* de învățătorul folclorist Mihai Lupescu, *Cheia* – având în centru abecedarul lui Ion Creangă – de Mihail Sadoveanu, *Sub călcâi*, *La 15 ani* de I.C. Vissarion, sau prin evocarea lui Al. Vlahuţă în creionările lui Mihail Sadoveanu şi ale lui Gala Galaction. Câteva eseuri aparţin lui Al. Al. Busuioceanu (despre Nichifor Crainic), Lucian Blaga (*Vladimir Soloviev*), Tiberiu Crudu, Nichifor Crainic (*D. Merejkovski*, urmat de un fragment din scrierea acestuia *Pe calea către Emaus*). Colaboratori mai mult sau mai puţin statornici în diverse epoci sunt Mihail Sorbul cu fabulele *Găinuşa pleşuvă*, *Boul şi cerbul*, *Rândunica*, Tudor Pamfile şi C. Rădulescu-Codin cu folclor, Al. Ghica-Budeşti cu articole despre arhitectura sătească, Leca Morariu cu documente literare, N.M. Condeescu cu extrase din notele sale de călătorie intitulate *Peste mări şi ţări*. Articole de istorie literară sunt *Glose despre roman* (A. Bădăuţă), *Alecsandri şi Eminescu, Ion Creangă* (Al. Al. Busuioceanu), *Viaţa şi opera lui Vlahuţă* (Gh. Adamescu), *Literatura care ne trebuie* (N. Iorga). Larg cuprinzătoare, cu recenzii de întâmpinare, prezentări succinte şi semnalări de volume nou apărute ori de reviste venite la redacţie sunt rubricile „Cronica", „Însemnări", „Note de literatură", „Cărţi româneşti", „Cărţi străine". Puse sub genericul „Frângurele", nelipsitele cugetări și aforisme culese din scrieri autohtone sau din cele străine încheie secţiunea de beletristică. Alți colaboratori: Ion Agârbiceanu, Cezar Petrescu, D.D. Patraşcanu, Al. Marcu, Al. T. Stamatiad, Leon Donici, N. Batzaria, Matilda Poni. ***R.P.***

LAMURA, publicaţie apărută la Craiova începând din noiembrie 2001, fără periodicitate regulată. Fiecare apariţie cuprinde două, trei sau patru numere cumulate, oscilând între patruzeci şi cincizeci de pagini. Director fondator e poetul şi publicistul Dan Lupescu, căruia îi dau concursul Ovidiu Ghidirmic (director), Marian Barbu (redactor-şef), Ion Pătroiu (redactor-șef adjunct) şi Romulus Turbatu (editor coordonator). Şefi de departamente redacţionale sunt la început Patrel Berceanu (literatură–artă), George Obrocea (educaţie permanentă), Cornel Rusu (comunităţi româneşti), Marcel Birindei (patrimoniul cultural naţional), Tudor Nedelcea (patrimoniul ştiinţific). Revista valorifică cu precădere teme şi subiecte legate de personalităţi originare din Oltenia. Se inserează comentarii, contribuţii şi analize despre Constantin Brâncuşi, Tudor Arghezi, Petre Pandrea, V.G. Paleolog, C.S. Nicolăescu-Plopşor, Ştefan Odobleja, Sabin Bălaşa, Mihnea Gheorghiu, I.D. Sîrbu, dar şi despre Constantin Noica, Petru Comarnescu, Geo Bogza, Simion Mehedinţi, Mircea Eliade, Vladimir Streinu, Şerban Cioculescu, Titu Maiorescu, Dimitrie Gusti. Stilul acestora e în general gongoric, provincial, confuz. Tonul îl dă Ovidiu Ghidirmic prin articole precum *Eminescu și idealul unității naționale*. O semnătură recurentă caracteristică pentru substratul protocronist al publicației este cea a lui Iosif Constantin Drăgan (*Confederația statelor române*). Mihai Ungheanu e și el prezent (*Escamotarea „reconquistei culturale"*). Articolele de calitate sunt rare: de pildă, pe teme de artă sau general-culturale scriu Zoe Dumitrescu-Bușulenga (*Pallady. Viziune și construcție*, *Brâncuși. Organizarea modernă a spațiului*) și Răzvan Theodorescu (*Artă și politică în Țările Române (1400–1700)*). De asemenea, în **L.** au apărut inedite semnate Edgar Papu. Fiecare număr are pagini deschise pentru românii de dincolo de hotarele ţării. Se reproduc note, însemnări, articole, studii despre români şi valorile lor de patrimoniu (din Japonia, SUA, Suedia, Marea Britanie, Germania), de regulă fără nici o cernere valorică. Dintre scriitorii contemporani sunt prezenţi D.R. Popescu, Fănuş Neagu, Dumitru M. Ion, Carolina Ilica, Nicolae Dabija, Mihai Cimpoi, Grigore Vieru, Constantin Cubleşan ş.a. Mai publică Marian Barbu (*Poezia Veronicăi Micle*), George Sorescu, Ion Pachia Tatomirescu (*Eminescu în Oltenia*), Corneliu Leu (*Consfătuirea națională a intelectualilor de la sate*)), Alexandru Mironov (*Revoluția educației*), George Muntean (*Meșterul Manole, semnificații ale episoadelor finale*), Eugen Ovidiu Chirovici (*Credo*) ș.a. Un spațiu consistent se acordă relației dintre cultura română și ortodoxie. Revista consemnează evenimente din zonă, precum înființarea Centrului Cultural „Marin Sorescu" din comuna Bulzeşti, relatează despre Festivalul Internaţional Nopţi de Poezie la Curtea de Argeş, dar omagiază și aniversările lui Eminescu, Caragiale, Brâncuşi, Zaharia Stancu, Şerban Cioculescu, Nicolae Titulescu. ***

LANURI, revistă apărută la Mediaș, lunar, din septembrie 1933 până în octombrie 1939, sub conducerea unui comitet; din ianuarie 1936, când își schimbă formatul și primește subtitlul „Revistă de cultură", apare „la două luni o dată". De la

numărul 2/1936 Mihail Axente figurează ca director, iar George Popa ca redactor. Un articol-program nesemnat – *Gânduri de început* – rezumă intențiile noii publicații: „Nu venim cu reforme. Ne legăm cu frânghii de mătase de orice gând sănătos. Acceptăm literatura bună sub orice înfățișare. [...] Dorim însă un tradiționalism dârz, evolutiv. Nu admitem literatura exaltată, dar nici cea scrisă fără talent și care se ascunde sub masca tradiționalismului și se justifică prin el. Tradiționalismul nu e copierea modelelor vechi. Aceste modele servesc doar ca suport spre evoluție.” De-a lungul întregii existențe **L.** își va menține orientarea, ilustrând-o îndeosebi în creația epică. Dintre semnatari pot fi amintiți prozatori ca Mihail Axente, B. Jordan, Mihail Chirnoagă, Ionel Neamtzu, Paul Constant, Teodor Scarlat, Victor Papilian (fragment din romanul *Fără limită*); cu proză figurează în sumar, postum, și Carmen Sylva (*Nereida*, în traducerea lui Iulian Axente). Numeroși sunt și poeții „lanuriști”. Printre numele mai importante se găsesc cele ale lui Ștefan Baciu (*Unghii*, *Alcool*), Radu Stanca, Ion Pillat (*Ververița*, *Tăcere*), Radu Gyr (*Baladă pentru cântăreț*), Virgil Carianopol (*De ziua fetei*) și Aron Cotruș (*Destin*), cărora li se alătură Constantin Virgil Gheorghiu, Vlaicu Bârna, Emil Isac, Traian Chelariu, Al. T. Stamatiad, V. Copilu Cheatră, Mircea Streinul, I. Th. Ilea ș.a. Bogat ilustrat este și compartimentul publicisticii culturale. Ion Sân-Georgiu semnează articolul *Cuvinte despre dramă*, George Popa scrie despre lirica lui Ștefan Petică și Ady Endre, Mihail Axente despre Alexandru Vlahuță, Ioan Moldovan se ocupă de literatura proletară, dar și de raportul dintre irațional și destin, Victor I. Biriș de personalitatea lui Axente Sever, propunând un fragment din *Răspunsul la „Cartea Neagră”* al revoluționarului pașoptist. Numărul dublu 18–19/1935 este unul omagial, închinat memoriei lui Ilarie Chendi, prilej cu care este evocat de Tudor Arghezi, Victor Eftimiu, Ion Minulescu și Gala Galaction. La rubrica „Însemnări” Ion Ștefan are articole de felul *Destinul celor tineri* sau *Despre jurnalul intim*, deplângând – în *Climatul poeziei* – puțina sensibilitate a noii generații la frisonul lumii și al vieții. Glosând pe marginea generației, I. Urcan nădăjduiește ieșirea din determinismul ignar al banului și ascensiunea spre ideal. G. Celerianu semnează *Considerații despre artă*, iar Barbu Zevedei *Libertatea în concepția creștină*. În *Pentru o literatură românească* George Popa deplânge derapajul poeziei spre vulgaritate, întrezărind icoana vie a unei generații noi ce „caută inima verde a colectivității românești”. Aceasta nu se lasă așteptată, Nicolae Roșu intervenind, cu o atitudine puțin caracteristică revistei: produce reflecții imunde despre „condițiile sociale ale pornografiei”, depistând în mod forțat „coincidențe naturale între rasă și pornografie”. Sunt vizați editorii evrei, precum și „alți șarlatani și pornografi în corul asurzitor al impertinenței, dirijat de broasca țestoasă E. Lovinescu”. George Popa propune un dens și obiectiv bilanț al anului literar ardelean 1936, considerat slab sub raportul creației artistice, dar bogat în ce privește calitatea producției revuistice. Tot el revine în 1939 cu o minuțioasă analiză (*Literatura ardeleană de azi*). În 1937 Olimpiu Boitoș scrie pe tema *„Sărăcia” literaturii noastre dramatice*, iar doi ani mai târziu oferă o substanțială radiografie a stării literaturii vremii, constatând tendința de așezare a acesteia, în sensul părăsirii teribilismelor: „Inovațiile – conchide autorul – rămân un bun câștigat și defectele lor nu pot fi îndreptate sau înlocuite printr-o întoarcere la modelele consacrate ale trecutului, ci printr-o nouă creație, mai robustă și mai viabilă”. Articole dau și Ioan Moldovan (*Lucian Blaga la Academie*) și Constantin Stelian (*Cazul Mircea Eliade*). În *Estetica și estetismul* Victor Iancu analizează „contradicția dintre atitudinea estetică în fața lumii și vieții și ținuta estetului”, cu accent final pe literatura română, parte a unei culturi care „de-abia acum atinge stadiul conștiinței estetice”. Anton Balotă abordează tema *Noile tendințe etnice și spiritualitatea europeană*, iar Otto Folberth contribuie cu două studii ample (*Satul românesc de munte* și *Ștefan Ludwig Roth și legăturile lui cu românii*). Încă de la început, o prezență constantă în paginile revistei este cea a eseistului N. Ladmiss-Andreescu, care fie salută constituirea în Capitală, de către Anton Balotă, Radu Gyr și Nicole Roșu, a „unei grupări scriitoricești având lămurit scop de a aduna, din când în când, sub același acoperământ, pe scriitorii cu netăgăduit substrat românesc în pană și-n sânge”, fie se ocupă de destinele „Gândirii” și ale gândirismului, fie de scriitorul englez G.K. Chesterton, fie îl ironizează pe „țâncul cu aere de renovator, Eugen Ionescu” (*Un rac: Eugen Ionescu*). Vasile Axente oferă pagini de memorialistică, George Popa dă *O amintire despre maestrul Nottara*, iar Mihail Axente scrie la moartea lui Gib I. Mihăescu. La rubrica „Cronica plastică”

George Popa se întreține cu pictorul Iorgulescu-Yor, ultimul portretizându-l pe confratele Aurel Ciupe. Puținele traduceri sunt din lirica bulgară (Vasile Christu) și din cea chineză (Al. T. Stamatiad). Ion Pillat tălmăcește din Baudelaire, iar E.A. Groh transpune în germană două poeme eminesciene. Secțiunea „Cronica", cu rubricile „Cărți", „Periodice", „Însemnări", devine în 1936 „Cronici" („Oameni", „Cărți", „Cronica revistelor românești", „Cronica revistelor străine", „Însemnări"). Aici, alternativ, diverși semnatari (V. Copilu Cheatră, George Popa, Ion Ștefan) fac critică literară. Fiecare număr este ilustrat cu reproduceri din operele unor artiști plastici contemporani – N. Tonitza, Iorgulescu-Yor, Ștefan Dimitrescu, Nicolae Brana, Alex Moscu ș.a. Alți colaboratori: T. Aștilean, I.O. Suceveanu, Horia Teculescu, Dimitrie Danciu, George Râncă. ***D.B.***

LANURI, publicaţie cu subtitlul „Revistă de cultură generală a Liceului CFR «Aurel Vlaicu»", apărută la Bucureşti, lunar, între aprilie şi decembrie 1934. Comitetul de direcţie este alcătuit din Bartolomeu Popescu, Constantin Gerota, Dumitru Murăraşu şi Virgil Tempeanu. În articolul-program (*Mărturisiri*) semnat de Bartolomeu Popescu se susţine că revista va fi prilej de manifestare liberă a tinerimii studioase: „Cei mulţi au tot atâta dreptul să tindă spre mai multă lumină, ca şi cei puţini. Şi cei tineri mai mult, desigur, decât cei în vârstă". Lipsită de o „ideologie specifică" şi fără „idoli de tămâiat", publicaţia se remarcă prin câteva contribuţii documentare datorate lui D. Murăraşu (*Actualitatea lui Eminescu. „Călin Nebunul". Model şi creaţie*, studiu însoţit de transcrierea basmului versificat şi a modelului, după manuscrisul 2268, aflat la Biblioteca Academiei Române) şi lui C. Gerota (*Cincizeci de ani de la reprezentarea comediei „O scrisoare pierdută" a lui I. L. Caragiale*). Figurează cu poezie I.U. Soricu, Ilariu Dobridor şi Virgil Tempeanu. Pompiliu Constantinescu semnează cronica literară la romanele *Velerim şi Veler Doamne* de V. I. Popa, *Doctorul Taifun* de Gala Galaction şi *Golia* de Ionel Teodoreanu. Din „Convorbiri literare" este reprodus studiul lui Mircea Florian *Decisiva spiritului.* La rubrica „Recenzii" C. Gerota se opreşte asupra volumelor Al. Dima, *Aspecte şi atitudini ideologice*, şi Lucian Boz, *Eminescu. Încercare critică.* Cu regularitate apar şi rubricile „Pagina folclorică", „Pagina filosofică şi pedagogică", „Comemorări", „Activitatea culturală". Virgil Tempeanu traduce din Gottfried Keller. ***A.S.***

LAPEDATU, Ioan Al. (6.VII.1844, Colun, j. Sibiu – 6.IV.1878, Braşov), poet, prozator. Este fiul Anei (n. Panga) şi al lui Alexa Lapedatu, ţărani. Frecventează şcoala săsească din Hosman şi Liceul Romano-Catolic din Sibiu (1860–1868), fiind unul dintre primii studenţi trimişi la Paris cu o bursă a Societăţii Transilvania din Bucureşti. După ce între 1868 şi 1870 audiază cursuri la Collège „Sainte-Barbe", Collège de France şi la Sorbona, îşi ia doctoratul în litere şi filosofie la Bruxelles, în 1871. În ţară va fi profesor de limbi clasice la Liceul Ortodox din Braşov. Istoricul Alexandru I. Lapedatu, preşedinte al Academiei Române, şi economistul Ion I. Lapedatu, membru de onoare al Academiei Române, sunt fiii săi.

L. debutează în 1865 la revista „Aurora română" din Pesta, scriind apoi la „Familia", ca şi M. Eminescu, căruia i-a fost prieten şi cicerone la trecerea prin Sibiu. Va colabora şi la publicaţii de dincolo de Carpaţi: „Albina Pindului", „Traian", „Columna lui Traian", „Revista literară şi ştiinţifică" ş.a. O energie deosebită cheltuieşte în redacţia a două periodice: ziarul „Orientul latin", editat în 1874 la Braşov de Aron Densuşianu (unde semna şi cu pseudonimele Narcis şi Nouraş), şi „Albina Carpaţilor", revistă scoasă în 1877 la Sibiu de Visarion Roman. Susţinând cu entuziasm ideea „daco-românismului", afirmă într-o serie de articole politice, social-educative şi culturale nevoia abandonării provincialismului şi a recuperării adevăratei identităţi istorice, culturale. În versurile lui **L.**, cuprinse în volumul *Încercări în literatură* (1874) ori rămase în presă, modelele, uşor identificabile, sunt Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac, Andrei Mureşanu. Multe poezii, izvorâte din sentimentul amar al oprimării, se structurează ca nişte compoziţii oratorice, în tradiţia mesianismului paşoptist, prefigurând şi tonalităţi specifice lui Octavian Goga (*La îngerul libertăţii, Dumnezeul nostru, Glasul străbunilor, Apel la unire*). Deşi se considera o „mediocritate" necesară într-o epocă fără mari talente, autorul lor a fost, mai mult decât alţii, un poet care face, în Transilvania, legătura dintre Andrei Mureşanu şi George Coşbuc sau Octavian Goga. Aflându-se printre cei care sprijineau înfiinţarea unui teatru românesc în Transilvania şi pledând pentru un repertoriu inspirat din istorie şi datini, pentru o limbă îngrijită, încearcă el însuşi să scrie câteva piese. *Tribunul*, una dintre primele drame compuse de un ardelean, îşi plasează acţiunea în timpul Revoluţiei de

la 1848 din Transilvania, prilej pentru a reveni patetic la crezuri pe care le slujeşte în permanenţă. Şi în nuvelele istorice, care apar abia postum (*Nuvele istorice*, I–II, 1905–1906), autorul are meritul unui deschizător de drum în literatura ardeleană. Evocarea unor momente istorice dramatice, agrementate cu intrigi sentimentale, precum şi alegerea modelului stilistic în scrisul cronicăresc şi în limba populară atestă aspiraţia lui **L.** de a continua o linie nuvelistică ilustrată dincolo de munţi de Costache Negruzzi şi de A.I. Odobescu. Câteva însemnări de călătorie (*Bărăgan*, *Pe Dunăre*), o traducere din Schiller („Albina Carpaţilor", 1877) indică aceeaşi bună stăpânire a limbii, caracteristică de primplan a scrisului său.

SCRIERI: *Încercări în literatură*, Braşov, 1874; *Asupra situaţiunei*, Braşov, 1877; *Nuvele istorice,* I–II, pref. Andrei Bârseanu, Sibiu, 1905–1906; *Mira, fată de împărat*, Sibiu, 1909; *Încercări în literatură*, îngr. şi pref. Dimitrie Vatamaniuc, Cluj-Napoca, 1976.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *205–208;* Andrei Bârseanu, *Ion Lăpădatu*, Braşov, 1898; Iorga, *Oameni*, I, *171–177*; Ion Mateiu, *Ion Al. Lăpedatu*, Cluj, 1934; [*I.Al. Lapedatu*], în *Omagiu fraţilor Alexandru şi Ion Lăpădatu la împlinirea vârstei de 60 de ani,* Bucureşti, 1936, *VII–XXIII, 3–28, 149–180, 209–211, 675–685;* Dimitrie Braharu, *Nuvela istorică în literatura română transilvană. Ion Al. Lăpădatu*, Bucureşti, 1936; Nae Antonescu, *„Încercări în literatură"*, CRC, 1976, 48; *Dicţ. lit. 1900, 486–487; Dicţ. scriit. rom.*, II, *714–716*. ***G.D.***

LARI, Leonida (pseudonim al Liubei Tuchilatu; 26.X.1949, Bursuceni–Bălţi – 11.XII.2011, Chişinău), poetă, eseistă, traducătoare.

Este fiica Nadiei/ Nadejdei Tuchilatu și a lui Ion Tuchilatu, învățători. După școala medie din Bursuceni, urmează studii de filologie română la Universitatea de Stat din Chișinău, absolvite în 1971. În 1964 debutează în „Tinerimea Moldovei" cu versuri. A fost colaboratoare la Muzeul Literaturii Române „D. Cantemir" din Chişinău (1971–1973), redactor la Editura Cartea Moldovenească (din 1977) şi la săptămânalul „Literatura şi arta" (1985–1988). În 1989 devine redactor-şef la „Glasul" (din 1994 „Glasul naţiunii"), prima publicație postbelică de limba română în grafie latină din Republica Moldova. În 1988 va fi aleasă deputat în Sovietul Suprem al URSS. Între 1988 şi 1991 se implică în mişcarea de eliberare și renaștere națională din Basarabia, este membru al Biroului Permanent al Frontului Popular din Republica Moldova (1990–1992), iar din 1992 până în 2008 va fi deputat în Parlamentul României din partea Partidului Național Țărănesc Creștin-Democrat și apoi, din 1996, din partea Partidului România Mare. Tipăreşte cu mari dificultăţi, din cauza cenzurii ideologice, placheta de debut *Piaţa Diolei* (1974). Îi apar apoi alte cărţi, între care *Mitul trandafirului* (1985), *Scoica solară* (1987), *Insula de repaos* (1988), *Dulcele foc* (1989, 1991; Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române), *Anul 1989* (1990), *Lira şi păianjenul* (1992), *Epifanii* (1994), *Scrisori de pe strada Maica Domnului* şi *Lunaria* (1995), *Infinitul de aur* (2001) ș.a. În 2008 i se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

Având un temperament liric neoromantic cu tentă expresionistă, **L.** preferă totuși formula bine articulată, muzicală. Fondul mistic şi metaforic întâlneşte credinţa în poezie ca act demiurgic, taumaturgic şi misionar. Simbolurile şi miturile sunt romanticizate prin contrafacere mitopoetică sau prin preluare directă din repertoriul medieval şi romantic. „Piaţa Diolei" este un tărâm al visului (fantasticului, bizarului) şi, totodată, „a ceea ce este şi nu e ce pare-a fi". „Scoica solară" semnifică universul construit pe principiul luminii, „dulcele foc" e stihialul generator de viaţă, întemeietor de fiinţă, „Marele Vânt" e duhul eternităţii înseşi („Căci suflă Universu-n noi"), „trandafirul" este medievala *rosa mystica*, atribut al Fecioarei Maria, care transpune esenţa soarelui într-un element terestru. Poeta caută să depăşească sfera concretului printr-o iluminare, printr-o epifanie care se naşte ca rod al trăirii ardente, într-un proces general de identificare a cântării cu existenţa, prezent până în volumele târzii. Într-un poem consacrat lui M. Eminescu, o Cătălină astrală trăieşte într-o lume uranică şi vorbeşte „în imagini", ca o poetă ce răspunde la singurătatea cosmică a unui poet hyperionic şi aşteaptă o atingere „stelară" (*Sybila*). Chiar dacă o asemenea viziune eminesciană răsturnată are o nuanţă de naivitate, ea reuşeşte să susţină un dialog între

„formele vremelnice” şi cele eterne, între contingent şi transcendent, între fenomene efemere şi lucrarea veşnică a artei. De la stările proiectate fantasmagoric sub semnul unui romantism „defect”, pe fundalul căruia se dă lupta între spirit şi materie, se face trecerea la trăiri ideale, purificate în cel mai înalt grad prin lumina solară. Actul poetic însuşi ţine de sacru. Poeta devine cu timpul mistică, fără ca misticismul să fie direct exprimat artistic, şi mesianică, lirica sa fiind o cronică a procesului de renaştere a românilor de peste Prut. De la identitatea incertă, sceptică, a eului poetic, exprimată prin paralelisme cu o natură-stare de spirit ca în pastelurile lui Vasile Alecsandri („Abur lăptos ca la facerea lumii –/ Oameni și câini îl despică posaci,/ Văluri de ceață acoperă munții,/ Smocuri de ceață se rup de copaci.// Ceața se-apropie, ceața mă-nvăluie/ Oarbă, și mută, și fără nucleu,/ Ah, pentru ochiul privind de departe/ Sunt doar o pală de ceață și eu” – *Ceață*) și de la imaginea proscrisului rănit care-și ratează moartea („Sunt un proscris, un monstru, un păcat/ Și-n iad se vede, eu voi fi întâiul,/ Dar nu mai mor, deși la scăpătat/ Un șarpe galben mi-a mușcat călcâiul” – *Semnul lui Don Juan*), **L.** trece natural la ipostaza de bard, voce a unei colectivități care caută să-și recupereze identitatea. Prin amestecul în bună măsură nesupravegheat de neologisme și cuvinte cu tentă arhaică poezia sa revine la inocența din versul pașoptiștilor. În acorduri patetico-publicistice, solemn-civice sau etic-vituperante, ea exaltă idealurile naţionale și unioniste („O lună ca securea se va ivi apoi/ Și va tăia hotarul ce astăzi ne desparte”) şi veştejeşte atitudinile imperiale, hăul, minciuna, vanitatea, nepăsarea, mediocritatea („Doar foc și ierburi răscolite/ Ba în Carpați, ba în Caucaz/ Doar ploi și ape otrăvite/ Ce nu cunosc nici un răgaz)”. Volumul *Anul 1989* conține, ca atare, o lirică militantă, de întărire a coeziunii etnice și civice, prelungită și în celelalte cărți. **L.** înregistrează cu o sensibilitate de seismograf schimbările sociale, caută „o dungă de dreptate”, alarmată de vânzarea de ţară, de trădarea „ca-n Mioriţa”, şi de obedienţa faţă de „ocupanţi”, de lupii lăsaţi la „stână pentru pace” etc.: „Peste Moldova ceru-i deschis/ Ca un ochi care plânge”. Timpul îi aminteşte clipa „căderilor ancestrale”, iar între Poet, identificat cu Geniul, Dăruitul suprem, Ascetul, şi lumea schimbătoare se înalţă o piatră de hotar marcând genunea. Din conştiinţa electrizată a acestei linii despărţitoare se nasc imprecaţii cu adresă uneori confuză, dar şi poezii străbătute de oarece fior. **L.** a semnat versuri care, chiar inegale din punct de vedere artistic, au reușit să miște mulţimile. După cum observa Marin Sorescu în prefaţa la volumul *Lira şi păianjenul*, poezia se confundă în cel mai înalt grad cu viaţa poetei, iar viaţa devine poezie. **L.** a mai produs literatură pentru copii – *Lumina grăitoare* (1989) și a tradus din Byron, A.S. Puşkin, M.I. Lermontov, E.A. Poe ş.a., versiunile fiind reunite în volumul *Traduceri din lirica universală* (2009).

SCRIERI: *Piaţa Diolei*, pref. Andrei Lupan, Chişinău, 1974; *Marele vânt*, Chişinău, 1980; *Mitul trandafirului*, pref. George Meniuc, Chişinău, 1985; *Scoica solară*, Chişinău, 1987; *Insula de repaos*, Chişinău, 1988; *Dulcele foc*, Chişinău, 1989; ed. îngr. Doina Uricariu şi Victor Negară, cu un portret literar de Ioan Alexandru, pref. Doina Uricariu, Bucureşti, 1991; *Lumina grăitoare*, 1989; *Anul 1989*, Chişinău, 1990; *Lira şi păianjenul*, pref. Marin Sorescu, Chişinău, 1992; *Al nouălea val*, pref. Cezar Ivănescu, Chişinău, 1993; *Epifanii*, Galaţi, 1994; *Scrisori de pe strada Maica Domnului*, Bucureşti, 1995; *Lunaria*, Bucureşti, 1995; *Între îngeri şi demoni*, Bucureşti, 1998; *Învingătoarele spaţii*, pref. Tudor Palladi, postfaţă Andrei Langa, Bucureşti, 1999; *Avatar*, Galaţi, 1999; *Infinitul de aur*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timişoara, 2001; *Răstignirea porumbeilor*, Bucureşti, 2003; *Epifanii şi teofanii*, pref. Corneliu Vadim Tudor, Bucureşti, 2005; *Sibila*, pref. Adrian Păunescu, Bucureşti, 2006; *101 poeme*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Măsura adevărului*, Chişinău, 1986, *170–191*; Marin Sorescu, *Un sunet tulburător*, R, 1990, 1; Ana Bantoş, *O poetă zidindu-şi fiinţa prin cuvinte*, „Nistru”, 1990, 4; Adrian Popescu, [*Leonida Lari*], ST, 1990, 11–12, TR, 1991, 39; Micu, *Scurtă ist.*, II, *392–393*; Munteanu, *Jurnal*, VI, *107–110*; Andrei Ţurcanu, *Bunul simţ*, Chişinău, 1996, *127–143*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *225–226*; Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chişinău, 2003, *493–498*; *Mică encicl.*, *421–424*; Cristian Teodorescu, *Orgoliul târziu al Leonidei Lari*, RL, 2006, 7; Cimpoi, *Critice*, VIII, *145–154;* Popa, *Ist. lit.*, II, *1107–1108*; *Dicţ. Chişinău*, *316–317*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *291–299*; Dan Cristea, *Leonida Lari*, LCF, 2012, 1; Grigore Ilisei, *Tâlcurile unui surâs*, DL, 2012, 3–4. ***M.C.***

LARIAN, Sonia (pseudonim al Arianei Lewenstein; 15.V.1931, Bucureşti – 23.I.2016, Paris), prozatoare. Este fiica Antoniei Lewenstein (n. Reissman), funcţionară, şi a lui Mordco Lewenstein, comerciant. A urmat şcoala primară (1938–1942), liceul şi apoi Facultatea de Filologie (1949–1953) la Bucureşti. Debutează cu proză în 1947 la „Revista elevilor”, colaborează şi la alte publicaţii pentru copii, la

unele lucrând în redacţie, este redactor la „Viaţa românească" (1950–1958), scrie la „Contemporanul", „România literară" ş.a. În 1988 decide să rămână la Paris împreună cu soţul ei, criticul literar Lucian Raicu.

Fiinţă extrem de discretă, **L.** a ajuns cu timpul să fie cunoscută numai printre iniţiaţi, ca autoare de cărţi pentru copii sau ca subiect pentru analiştii pasionaţi de etajările textuale și de parabola fantasmatică. După o adevărată năvală editorială în anii '50 – *Ghiduş Arcăduş* (1953), *Cutia de sticlă* (1957), *Şmecherul în paradis* (1957), *Băieţaşul din stele* (1958) ş.a. –, multe apărute în colecţia „Înşir'te mărgărite. Cartea şcolarilor mici", unele traduse în germană şi maghiară, îmbinând sfaturi utile cu moralizarea specifică anilor de avânt stalinisto-dejist, **L.** ajunge la „pădurea de poveşti şi fabule" din *Biblioteca fantastică* (1976; Premiul Uniunii Scriitorilor), proză influenţată de literatura lui Jorge Luis Borges, pentru a se defini ca romancier de „saga familială" în romanul *Bietele corpuri* (1986). Nu au fost puţini cei care au citit în *Bietele corpuri* povestea „fiinţei romaneşti" ori, în filigran, povestea evreităţii în spaţiul românesc şi european, romanul fiind afiliat *Metamorfozei* lui Franz Kafka ori „pasajelor letale" din Jens Peter Jacobsen şi Rainer Maria Rilke. Referinţe oculte, o onomastică aproape transparentă, cohorte de aluzii la mai-marii zilei din dictatura ceauşistă, exerciţii de dexteritate fabulatorie, drame individuale cu valoare de destin etnic, nu fără un pigment ludic, toate acestea nu pot ascunde „fenomenologia letalului". Cum remarca Ion Vartic, prozatoarea „devine un anatomopatolog îndurerat şi patetic, precis şi crud însă, care descrie cu minuţie «priveliştea cadavrului uman» încă viu şi apoi imediat după extincţie".

SCRIERI: *Cei dintr-a V-a* (în colaborare cu Victor Vântu), Bucureşti, 1952; *Ghiduş Arcăduş*, Bucureşti, 1953; *Prietenul meu Vasile Clăbuc*, Bucureşti, 1956; *Cutia de sticlă*, Bucureşti, 1957; *Şmecherul în paradis*, cu ilustraţii de Val Munteanu, Bucureşti, 1957; *Băieţaşul din stele*, cu ilustraţii de Tia Peltz, Bucureşti, 1958; *Călătorii extraordinare la grădiniţă şi la şcoală*, Bucureşti, 1961; *Continentul colorat sau Prima călătorie a lui Aurel Pistrui*, Bucureşti, 1964; *Biblioteca fantastică*, Bucureşti, 1976; ed. București, 1994; *Bietele corpuri*, Bucureşti, 1986; ed. 2, pref. Adriana Babeți, Iași, 2004.

Repere bibliografice: I. Vitner, *Vieţi paralele*, GL, 1958, 33; Claudia Samoilă, *„Continentul colorat..."*, CNT, 1965, 4; Valeriu Cristea, *Lumea de fabule*, RL, 1976, 27; Florin Manolescu, *„Biblioteca fantastică"*, FLC, 1976, 30; Dumitru Micu, *Literatură animalieră*, CNT, 1976, 38; Titel, *Cehov, 185–187*; Tania Radu, *„Bietele corpuri"*, FLC, 1986, 24; Al. Călinescu, *Jurnale şi cronici de familie*, CRC, 1986, 40; Dana Dumitriu, *„Bietele corpuri"*, T, 1986, 11; Livius Ciocârlie, *„Şi moartea nu va fi biruitoare"*, VR, 1990, 9; Cristea, *A scrie, 127–135*; Ioana Pârvulescu, *Marea evadare*, RL, 1994, 20; Ion Vartic, *Sonia Larian*, în *Dicţ. scriit. rom.*, II, *716–718*; Manolescu, *Enciclopedia, 456*. ***T.R.***

LASCAROV-MOLDOVANU, Alexandru (5.IV.1885, Tecuci – 18.IV.1971, Bucureşti), prozator, publicist. Bunicul pe linie paternă, venit din Macedonia, ajunsese mic moşier în Tutova, însă murind prematur, copiii lui vor fi crescuţi de o rudă apropiată, Lascăr Moldovanu. În amintirea acestuia, viitorul scriitor adaugă numelui său de familie – Lascarov sau Lascaroff – pe cel de Moldovanu. Tatăl, Alexandru (Alecu) Lascaroff, fusese coleg pe la 1871 cu Al. Vlahuţă şi N. Petraşcu, despre care va lăsa câteva amintiri. Mama, Zoe, fiica marchitanului bârlădean Anghel Ionescu, e o vreme directoarea Şcolii de Fete din Tecuci. **L.-M.** începe ciclul secundar în oraşul natal (1895) şi îl continuă la Liceul „Gh. Roşca Codreanu" din Bârlad, pentru a-l termina la Liceul Internat din Iaşi, unde este elev între 1899 şi 1902. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti, luându-şi licenţa în 1906. Curând e numit administrator de plasă în judeţul Covurlui, de unde se mută la Tulcea şi în cele din urmă la Focşani. Aici va practica avocatura şi va intra în politică, activând în Partidul Naţional Democrat, condus de N. Iorga. Mobilizat în 1913, participă la operaţiunile militare din Bulgaria, care îi prilejuiesc o carte de însemnări – *Zile de campanie* (1915). Mai iscălea tot atunci articole şi proză în „Drum drept" şi în „Neamul românesc". După Primul Război Mondial, petrecut în tranşee şi în spitale, îşi reia activitatea la Focşani, publicând frecvent în gazeta locală „Crai nou". În 1923 se mută în Capitală şi va lucra la Fundaţia Culturală „Principele Carol", la Direcţia Educaţiei Poporului şi la Radio. Într-un rând va fi şi senator (1931–1932). Inspector general la Fundaţia Culturală, **L.-M.** este „licenţiat din serviciu" la 28 ianuarie 1948. După venirea în Bucureşti va fi prezent asiduu, cu nuvele, povestiri, fabule, satire, amintiri, însemnări şi articole diverse, mai ales pe teme moral-educative, la „Ramuri", „Flacăra", „Adevărul literar şi artistic", „Lamura" (unde este redactor), „Viaţa literară", „Ţara de Jos", „Ţara noastră", „Universul literar", „Universul copiilor", „Dimineaţa copiilor", „Fântâna darurilor", „Biruinţa",

„Tinerimea creştină", „Satul", „Ţara Bârsei", „Flori de crin", „Ortodoxia", „Progresul", „România", „Timpul" ş.a. Aceleaşi preocupări vădesc şi cărţile tipărite. Astfel, apar pe rând volumele de proză scurtă *Povestirile lui Spulber* (1921), *Hotare şi singurătăţi* (1922), *În grădina lui Naş Muşat* (1926), *Nopţi de Moldova* (1926), *Domnul preşedinte...* (1928), de memorialistică – *Cohortele morţii* (1930), *Pe drumuri de ţară...* (1930), *Pe urma vijeliei* (1931), *Omul care tace...* (1935), *Drumuri...* (1938), *Amintiri cu învăţători* (1943), *Cutreierând Basarabia dezrobită* (1943) sau romanele *Biserica năruită* (1932), *Mamina* (1934), *Romanul furnicei* (1936), *Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu* (1936), *Tătunu* (1937). Concomitent, **L.-M.** dă la iveală, pe lângă manuale şi lucrări de jurisprudenţă, două volume de publicistică – *Revoluţia de mâine...* (1925) şi *Cruce şi naţionalism* (1938) – şi o serie de lucrări de edificare morală şi religioasă – *Înseninare...* (1928), *Casa din pădure* (1932) *Schitul cu plopi* (1933) *Flori creştine* (1935), *La apusul soarelui* (1938), *Alte flori creştine* (1939), *Stând la foc...* (1941). Pe aceleaşi coordonate se situează şi tălmăcirile făcute din operele unor scriitori ca Eugène Fromentin, Alphonse Daudet, Ivan Turgheniev, Bernardin de Saint-Pierre, Daniel Defoe, Oliver Goldsmith. A tălmăcit, de asemenea, *Vieţile sfinţilor* (I–VII, 1934–1941), precum şi *Asemănarea cu Domnul Hristos (Imitatio Christi),* a transpus în româneşte *Histoire des Roumains et de leur civilisation* a lui N. Iorga, iar în colaborare cu Apostol D. Culea a alcătuit *Antologia Dobrogei*. Această bogată activitate încetează aproape total după 1944.

În tematică şi în factură, proza scurtă pe care o dă la iveală **L.-M.** la începutul deceniului al treilea al secolului trecut vădeşte urmărirea de aproape a modelului sadovenian. Un talent cert de povestitor, un lirism molcom, întemeiat pe o acută sensibilitate faţă de natură şi de soarta lumii de la ţară, şi o undă de umor ce învinge uneori tonul elegiac şi coloritul idilic detaşează unele pagini din *Povestirile lui Spulber, Hotare şi singurătăţi, În grădina lui Naş Muşat* şi *Nopţi de Moldova* pe fundalul epigonilor lui Sadoveanu. Conştient de necesitatea unei maniere care să îl diferenţieze, **L.-M.** abordează mai târziu, cu inflexiuni satirice, lumea citadină a micilor funcţionari în *Domnul preşedinte...* şi în *Omul care tace...* Experienţa se repetă şi în încercările romaneşti. Deşi subintitulată „roman", *Biserica năruită* e o povestire mai amplă, „o romantică poveste de dragoste din vremuri apuse", al cărei idilism e reliefat de sfârşitul tragic al personajelor. Idilice sunt şi câteva din tablourile epice din *Mamina*, care, montate, sfârşesc prin a înfăţişa un personaj memorabil, cu valoare generică – mama, ca nucleu unificator al familiei. Un pandant al acestui roman e, într-o oarecare măsură, cel următor – *Tătunu*, însă în final accentul cade pe evoluţia sufletească a protagonistului, în fapt un alter ego ce descoperă calea spre Dumnezeu, devenind la senectute monah. Mai bine marcată este această evoluţie în romanul *Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu*. Mijloacele sunt cele ale analizei psihologice clasice, dar îndemânarea cu care sunt folosite dă o structură robustă romanului, pregătind logica şi verosimila iluminare finală a personajului central. În schimb, *Romanul furnicei*, adresat tineretului întru demonstrarea complementarităţii modurilor de viaţă simbolizate prin greiere şi furnică, e artificios şi conţine multe prolixităţi. Segmente pur literare, adesea veritabile nuvele şi povestiri, sunt cuprinse în numeroasele scrieri de edificare morală şi religioasă, destinate îndeosebi sătenilor. Ceea ce le distinge e profunda credinţă a scriitorului, precum şi un fel de conştiinţă de misionar. Acesteia i se datorează şi cele mai multe dintre tălmăcirile efectuate de **L.-M.**

SCRIERI: *Petre Liciu*, Focşani, 1914; *Zile de campanie*, Bucureşti, 1915; *Povestirile lui Spulber*, Craiova, 1921; *Hotare şi singurătăţi*, Bucureşti, 1922; *Revoluţia de mâine...*, Bucureşti, 1925; *Fabule şi satire*, Arad, 1925; *În grădina lui Naş Muşat*, Bucureşti, [1926]; *Nopţi de Moldova*, Bucureşti, 1926; *Înseninare...*, Craiova, 1928; *Domnul preşedinte...*, Bucureşti, [1928]; *Cohortele morţii*, Bucureşti, 1930; *Pe drumuri de ţară...*, Bucureşti, [1930]; *Pe urma vijeliei*, Bucureşti, 1931; *Ceas de cumpănă...*, Bucureşti, 1931; *Biserica năruită*, Bucureşti, [1932]; *Casa din pădure*, Bucureşti, 1932; *Schitul cu plopi*, Sibiu, 1933; *Mamina*, Bucureşti, 1934; ed. Craiova, 1991; *Omul care tace...*, Bucureşti, [1935]; *Flori creştine*, Bucureşti, [1935]; *Romanul furnicei*, Bucureşti, [1936]; *Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu*, Bucureşti, [1936]; *Tătunu*, Bucureşti, [1937]; *La apusul soarelui*, Bucureşti, 1938; *Cruce şi naţionalism*, Bucureşti, [1938]; *Drumuri...*, Bucureşti, [1938]; *Alte flori creştine*, Bucureşti, [1939]; *Furnica*, Bucureşti, [1940]; *Stând la foc...*, Bucureşti, [1941]; *Fabule*, Bucureşti, [1942]; *Amintiri cu învăţători*, Bucureşti, [1943]; *Cutreierând Basarabia dezrobită*, f.l., 1943; *Buga*, îngr. Dora Mezdrea, pref. Liviu Franga, Bucureşti, 2002. **Antologii:** *Antologia Dobrogei*, Bucureşti, 1928 (în colaborare cu Apostol D. Culea). **Traduceri:** Eugène Fromentin, *Dominique*, Bucureşti, 1922; Alphonse Daudet, *Scrisori*

din moara mea, București, 1923, *Din uimitoarele isprăvi ale lui Tartarin din Tarascon*, București, 1942; Ivan Turgheniev, *Anciar sau Arborele morții*, București, [1912]; N. Iorga, *Istoria românilor și a civilizației lor*, București, 1929; *Viețile Sfinților*, I–VII, București, [1934–1941]; Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, București, [1939]; Oliver Goldsmith, *Preotul din Wakefield*, București, 1940; *Asemănarea cu Domnul Hristos (Imitatio Christi*) și *Meditațiile lui Lamennais*, București, [1940]; Daniel Defoe, *Viața și aventurile lui Robinson Crusoe*, București, [1945].

Repere bibliografice: Al. Busuioceanu, *„Revoluția de mâine...”*, CU, 1925, 307; Pompiliu Constantinescu, *„În grădina lui Naș Mușat”*, SBR, 1926, 2; N.I. Herescu, *Însemnări literare*, Arad, 1926, *74–77, 80–83;* Const. Șăineanu, *Recenzii*, București, f.a., *121–124;* Const. Șăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, *201–204, 222–224*; Bădăuță, *Note, 27–30;* Călinescu, *Opere*, I, *1234–1237*, II, *939–941*; Perpessicius, *Opere*, V, *333–334*; Octav Șuluțiu, *„Mamina”*, „Reporter”, 1934, 11; Constantin Gerota, *„Mamina”*, CL, 1934, 3; Lovinescu, *Scrieri*, V, *78*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *332*; D. Murărașu, *Romanul românesc contimporan*, CTC, 1937, 11–12; I.M. Rașcu, *Convingeri literare*, București, 1937, *84–92;* Predescu, *Encicl.*, *476*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *846*, *Ist. lit.* (1982), *932*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *718–719*; Cornelia Ștefănescu, *Istorie patetică*, RL, 2003, 50. ***V.D.***

LASCU, Nicolae (20.IV.1908, Benic, j. Alba – 24.VI.1988, Cluj-Napoca), clasicist, traducător. Este fiul Savetei (n. Francu) și al lui Amos Laslo, țărani. Urmează cursurile Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia și din 1927, când susține bacalaureatul, pe cele ale Facultății de Filologie Clasică a Universității din Cluj, luându-și licența în 1931. Obține specializări postuniversitare la Școala Română din Roma (1932–1934) și la École des Hautes Études din Paris (1938–1939), căpătând între timp, în 1936, titlul de doctor. Între 1934 și 1973 predă la catedrele de limbi clasice și de istorie ale Universității din Cluj, unde în 1959–1960 activează ca decan și între 1962 și 1968 ca prorector. Debutează în 1923 la „Anuarul Liceului «Mihai Viteazul»” din Alba Iulia. Colaborează la „Ausonia”, „Maia” (Florența), „Pontica”, „Revista clasică”, „Studi ovidiani” (Roma), „Studii literare”, „Transilvania”, „Țara nouă” ș.a., semnând și cu pseudonimele N. Beniceanul și N. N. Romanul. A fost membru în Société des Études Latines din Paris. Alcătuiește manuale, crestomații și culegeri de texte din scrierile Antichității, traduce din poeți și istorici greci și latini (Ovidiu, Tibul, Horațiu, Herodot, Strabo, Plutarh ș.a.). Este distins cu Premiul Academiei pentru lucrarea *Academia Română și traducerile din clasicii antici* (Cluj, 1947).

În *Cum trăiau romanii* (1965) **L.** reconstituie viața latinilor urmărită în evoluția ei, oprindu-se atât asupra civilizației materiale, cât și asupra detaliilor existenței cotidiene. Deși operează cu precizia savantului, iar nu cu imaginația artistului, autorul reușește ca dincolo de exactitatea și erudiția expunerii să recompună o frescă animată și plină de culoare a lumii evocate. După mai bine de treizeci de ani dedicați studierii operei ovidiene, va sintetiza rezultatele cercetărilor în monografia *Ovidiu. Omul și poetul* (1971), prima consacrată poetului latin în spațiul tomitan, lucrare ce va fi concentrată la datele esențiale și totodată accesibile publicului larg în *Ovidiu, poetul exilat la Tomis* (1973). **L.** analizează personalitatea clasicului latin, creația sa, dar și atitudinea posterității europene, inclusiv a celei românești față de acela pe care îl consideră cel mai senin poet din întreaga Antichitate. Autorul încearcă să descifreze mesajul profund uman al unei opere-efigie pentru noua sensibilitate născută în Roma secolului I d. Hr. și îl invită pe cititor să participe la lectura poeziei lui Ovidiu. Confirmând interesul pentru cunoașterea și buna receptare a elegiacului latin, **L.** realizează o antologie de evocări literare ale poetului antic în spațiul românesc intitulată *Lui Ovidiu* (1977), mergând de la piese folclorice până la scrierile unor autori consacrați, ca Gh. Asachi, V. Alecsandri, Ștefan Aug. Doinaș, Cezar Baltag ș.a. Prin lucrarea *Clasicii antici în România* (1974) eruditul oferă un instrument de lucru indispensabil specialiștilor: după ce trece în revistă diferitele căi de pătrundere a literaturilor clasice în cultura română, de la învățământ la inițiativele Academiei Române, el alcătuiește un repertoriu bibliografic aproape exhaustiv al traducerilor – integrale sau fragmentare, publicate în periodice și în volume sau rămase în manuscris – din opera a 157 de autori greci și a 80 de autori latini. Înregistrând cu migală ecourile scrierilor antice în România, **L.** evidențiază sentimentul clasic drept componentă esențială a spiritului românesc și pune în valoare propensiunea spre valori antice ca semn al apartenenței la spațiul istoric și cultural al Romei.

SCRIERI: *Cum trăiau romanii*, București, 1965; *Ovidiu. Omul și poetul*, Cluj, 1971; *Ovidiu, poetul exilat la Tomis*, Constanța, 1973; *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974*; Călători și exploratori în Antichitate*, București, 198; *Pentru clasicism*, pref. Stela Petecel, Cluj-Napoca, 1997.

Antologii: *Lui Ovidiu*, Cluj-Napoca, 1977. **Traduceri:** Tacit, *Opere*, vol. II: *Istorii*, introd. trad., Bucureşti, 1963; Salustiu, *Opere*, introd. trad., Bucureşti, 1969.

Repere bibliografice: Hadrian Daicoviciu, *„Cum trăiau romanii”*, TR, 1965, 13; Constantin Daicoviciu, *„Ovidiu. Omul şi poetul”*, TR, 1972, 7; D. A. Aricescu, *„Ovidiu. Omul şi poetul”*, TMS, 1972, 4; D. Florea- Rarişte, *„Ovidiu. Omul şi poetul”*, ATN, 1972, 8; Bucur, *Istoriografia*, *309*; Gheorghe Ceauşescu, *„Clasicii antici în România”*, RITL, 1974, 4; N. A. Ursu, *Traduceri româneşti din clasicii antici*, CRC, 1975, 40; Mircea Popa, [*Nicolae Lascu*], „Synthesis”, 1976, 3, TR, 1988, 35; Vasile Moga, *In memoriam: Nicolae Lascu*, „Apulum”, 1989, 26; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *719–720*; Magdalena Indrieş, *Patriae et scientiae sacrum*, Oradea, 2008, *153–235*, *319–346*. ***A.C.***

LASCU-POP, Rodica (31.III.1946, Vinţu de Jos, j. Alba), eseistă, traducătoare. Este fiica Mariei-Eugenia Lascu (n. Maniu), profesoară de fizică şi chimie, şi a lui Ioan Lascu, inginer agronom, fiind descendentă, pe linie maternă, dintr-o veche familie de preoţi ortodocşi, luptători pentru idealul naţional. Absolventă a Liceului „Horea, Cloşca şi Crişan” din Alba Iulia (1959–1963), urmează secţia franceză–română la Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj (1964–1969). Devine doctor în filologie (1977) cu o teză intitulată *Le Fantastique dans les romans de Julien Green*, elaborată sub îndrumarea profesorului Henri Jacquier. După absolvire este cadru didactic la Facultatea de Filologie (Litere) clujeană, urcând toate treptele ierarhiei universitare (profesor din 1999). A beneficiat de burse şi stagii de documentare în Franţa şi Belgia. Este fondatoarea Centrului de Studii Belgiene Francofone de la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca (1990). Este membră în Société Internationale d’Études Yourcenariennes, Société Française d’Études du XVIIIe siècle, Société Internationale d’Études Greeniennes, precum şi membră fondatoare a Societăţii Române de Studii Secolul al XVIII-lea. Îşi face debutul cu eseul *Condiţia personajelor în romanele lui Julien Green* în „Echinox” (1975), iar debutul editorial cu o traducere din scriitorul belgian Jean Muno (*Povestiri neobişnuite,* 1987). Mai colaborează la reviste din ţară, precum „Tribuna”, „Steaua”, „Vatra”, „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»”, „Ateneu”, „Cronica”, „România literară”, „Cercetări de lingvistică”, „Luceafărul”, „Secolul XX”, sau din străinătate: „Cahiers du Groupe du Roman” (Bruxelles), „Cahiers de la Fondation Maurice Carême” (Bruxelles), „Cahiers francophones d’Europe Centre-Orientale” (Pécs), „Marginales” (Bruxelles), „Textyles” (Louvain-la-Neuve). A fost distinsă cu ordine şi premii pentru activitatea depusă în slujba francofoniei: Premiul Adam de la Poésie (Belgia, 1996), Premiul Rayonnement des Lettres Belges à l’Étranger (Belgia, 1998), Chevalier dans l’Ordre des Palmes Académiques (Franţa, 2001), Officier de l’Ordre de la Couronne (Belgia, 2006). Este *doctor honoris causa* al Universităţii „Blaise Pascal” din Clermont-Ferrand (Franţa) (2009).

Romanistă cu o largă paletă de opţiuni, **L-P.** este preocupată de secolul Luminilor şi de metamorfozele fantasticului în literaturile francofone. În 1988 publică, împreună cu Horia Lazăr, o amplă analiză a tipurilor de discurs iluminist ca întreprindere intertextuală. În 1997 îşi reia, sub titlul *Le Discours littéraire dans la France des Lumières* și într-o nouă abordare, capitolele proprii din lucrare. Autoarea insistă asupra discursului narativ, teatral şi estetic, reţinându-se, în mod deosebit, capitolul despre Cazotte şi *Le Diable boiteux*, precum şi cel despre Voltaire şi discursul faceţios. După 1989 **L-P.** se dedică literaturii belgiene francofone, pe care o face cunoscută prin traduceri şi prin editarea romanului inedit *Le Soldat d’Hérod* al lui Henri Cornélus. Un studiu dedicat lui Julien Green (1997), iniţial teză de doctorat, se axează pe câteva idei directoare: raporturile fantasticului cu visul şi imaginarul, rădăcina autobiografică a ficţiunii greeniene, căutarea cuvântului inevitabil. Pe baza experienţei de traducătoare, **L-P.** stabileşte câteva principii teoretice în volumul *Introducere în istoria şi deontologia traducerii* (1997). După înfăţişarea multiplelor posibilităţi de a defini actul traducerii, se analizează tipologia şi procedeele acesteia, urmate de un excurs istoric din Antichitatea europeană până în zorii modernităţii occidentale: secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea. Incluzând prezentarea traducătorilor arabi din timpul dinastiei abaside, analiza şcolilor de traducători din Evul Mediu iberic este un prilej de a evita europocentrismul şi de a oferi lucrării o mai mare deschidere. Mai multe interviuri cu scriitori francofoni, transpuse în româneşte în volumul *De la istorie la ficţiune* (1995), completează profilul unei cercetătoare dăruite francofoniei şi schimburilor culturale.

SCRIERI: *Types de discours dans la littérature française du XVIIIe siècle* (în colaborare cu Horia Lazăr), Cluj-Napoca, l988; *Le Discours littéraire dans la France des Lumières,*

Cluj-Napoca, 1997; *Le Fantastique dans les romans de Julien Green*, Cluj-Napoca, 1997; *Introducere în istoria şi deontologia traducerii*, Cluj-Napoca, 1997. **Ediţii:** Henri Cornélus, *Le Soldat d'Hérod*, Cluj-Napoca, 2005. **Traduceri:** Jean Muno, *Povestiri neobişnuite*, pref. trad., București, 1987; *De la istorie la ficţiune*, București, 1995.

Repere bibliografice: Irina Petraş, *Jean Muno, „Povestiri neobişnuite"*, ST, 1987, 11; Mircea Morariu, *Semnele realului şi zămislirea fantasticului*, F, 1995, 9; Doru Burlacu, *„De la istorie la ficţiune"*, TR, 1996, 35–36; Henry Bauchau, *Journal d'Antigone (1989–1997)*, Arles, 1999, *274–275*. ***M.Md.***

LASZLO, Alexandru (4.V.1966, Cluj), eseist, traducător. Este fiul Mariei şi al lui Nicolae Laszlo, muncitor. După Liceul „Ady–Şincai" din Cluj-Napoca (1980–1984), a urmat până în 1989 Facultatea de Filologie, secţia română–italiană, a Universităţii „Babeş–Bolyai" din acelaşi oraş. Ulterior a fost profesor de română la Cârlibaba, în judeţul Suceava (1989–1990), apoi de italiană la Liceul „Gh. Bariţiu" din Cluj-Napoca. Debutează la „România literară" în 1991. Mai colaborează la „Contrapunct", „Luceafărul", „Apostrof", „Echinox", „Steaua", „Familia", „Euphorion", „Observator cultural", „Tribuna" ş.a. A înființat în 2003 publicația electronică plurilingvă „E-Leonardo", funcționând ca director, cu Gheorghe Grigurcu director onorific și Ovidiu Pecican redactor-şef.

Mai toată producția editorială a lui **L.** are la bază publicistica asiduă a autorului. Volumele lui sunt de fapt culegeri de articole, mai precis de „polemici" – genul său predilect. Polemicile sunt purtate de predilecție pe două linii. Prima stă în denunțarea comunismului și a neocomuniștilor (reali sau imaginari). **L.** începe prin a fi avocatul din oficiu al lui Paul Goma și scutierul lui Gheorghe Grigurcu, sprijinindu-i în campaniile duse, citându-i abundent și elogiindu-i neabătut, sfârșind însă, după ce se desparte de ei în anii 2000 (de Goma după cotitura antisemită a acestuia, iar de Grigurcu din rațiuni personale), prin a deveni procurorul lor de serviciu. A doua stă în semnalarea unor abuzuri la care **L.** ar fi fost supus – fie de Marian Papahagi, care i-ar fi blocat accesul în Catedra de italiană a Universității clujene, fie de diverși comentatori insuficient de pozitivi ai polemicilor sale (Ștefan Borbély, Alex. Ștefănescu ș.a.). Pe ambele fronturi scrisul lui **L.** se caracterizează prin fluență stilistică, manipulare greoaie a unor concepte etice, egocentrism, recursul la argumente de autoritate (aceiași Goma și Grigurcu, plus Monica Lovinescu și Virgil Ierunca). După debutul său editorial cu *Între Icar şi Anteu* (1996) au urmat – tot volume de polemici – *Orient-Expres* (1999), *Grâul şi neghina* (2002), *Toate pânzele sus!* (2005), *Viceversa! Polemici pro și contra lui Paul Goma* (2008) sau *Muzeul figurilor de ceară* (2009) ș.a. Lucrarea *Criticul literar Nicolae Manolescu* (2003), la origine teză de doctorat, are ca principal merit pionieratul, în rest fiind confuză și apodictică. Rătăcit în istoria și critica literară, **L.** încearcă să-și relocalizeze subiectul în zone mai familiare (de pildă polemica, totuși cu totul secundară pentru Manolescu). *Vorbind* (2004), semnat împreună cu Grigurcu și Ovidiu Pecican, e un volum de flecăreală în trei pe teme politico-culturale. Sensibil mai interesantă este cartea *Prin pădurea întunecată*, dialoguri despre Dante purtate cu Ovidiu Pecican (2011), în care italienistul face considerații cu privire la receptarea lui Dante în cultura română. Volumele *Viața de zi cu zi* (2011) și *Exerciții de singurătate* (2012) preiau ne varietur „însemnările pe blog" din anii 2010–2011: recenzii, notații mărunte și, desigur, polemici. Traducerile realizate de **L.**, în special transpunerea romanului *Zazie în metrou* de Raymond Queneau, sunt piese notabile prin rigoarea, eleganța, expresivitatea și creativitatea soluțiilor alese.

SCRIERI: *Între Icar şi Anteu*, Cluj-Napoca, 1996; *Orient-Expres*, Cluj-Napoca, 1999; *Grâul şi neghina*, Chișinău, 2002; *Criticul literar Nicolae Manolescu*, Cluj-Napoca, 2003; ed. Pitești, 2009; *Vorbind* (în colaborare cu Gheorghe Grigurcu și Ovidiu Pecican), Cluj-Napoca, 2004; *Toate pânzele sus!*, Cluj-Napoca, 2005; *Viceversa! Polemici pro și contra lui Paul Goma*, Timișoara, 2008; *Muzeul figurilor de ceară*, Pitești, 2009; *Prin pădurea întunecată. Dialoguri despre Dante* (în colaborare cu Ovidiu Pecican), București, 2011; *Viața de zi cu zi. Însemnări pe blog (2010)*, București, 2011; *Exerciții de singurătate. Însemnări pe blog (2011)*, București, 2012. **Ediţii:** Paul Goma, *Scrisori întredeschise. Singur împotriva lor*, Oradea, 1995. **Traduceri**: Romain Gary, *Ai toată viața înainte*, prefața trad., Bucureşti, 1993; Raymond Queneau, *Zazie în metrou*, pref. Luca Piţu, postfața trad., Cluj-Napoca, 2001, *Suntem mereu prea buni cu femeile*, prefața trad., Pitești, 2005; Umberto Eco, *A spune cam acelaşi lucru*, Iaşi, 2008; Giovanni Papini, *Dante viu*, Bistrița, 2009.

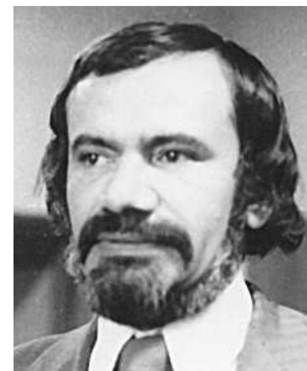
Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, [*Laszlo Alexandru*], RL, 1997, 11, 2006, 20, VTRA, 1999, 12; Daniel Cristea-Enache, *Polemica găunoasă*, ALA, 1997, 374; Florin Mihăilescu, *Moralitatea polemicii*, ST, 1997, 11–12; Ștefan Borbély, *Un scandalagiu*, APF, 1999, 11; C. Stănescu, *Confesiunea unui marginalizat*, ALA, 2002, 633; Andrei Terian, *Adversarul invizibil*, CLT, 2004, 9; Paul Cernat, [*Laszlo Alexandru*], OC, 2004, 226, 2006, 316. ***M.I.***

LATZINA, Anemone (17.II.1942, Braşov – 18.XI.1993, Bucureşti), traducătoare. După absolvirea liceului german din oraşul natal (1960) şi după o perioadă în care a fost secretară la o şcoală, **L.** a urmat Facultatea de Limbi Germanice a Universităţii din Bucureşti (1962–1967). Lucrează ca documentarist la revista „Lumea" (1967–1969), iar ulterior devine redactor la „Neue Literatur", post pe care îl deţine până la moartea într-un accident de circulaţie. Două burse i-au permis stagii în străinătate, la Freiburg (Germania, 1969) şi Iowa City (SUA, 1972–1973), prilejuri folosite spre a se familiariza cu literatura acestor arii culturale. Pentru volumul de poezie proprie *Was man heute so dichten kann* a obţinut Premiul Uniunii Scriitorilor (1971). Este prezentă în antologia *Vânt potrivit până la tare. Zece tineri poeți germani din România* (1982). A fost căsătorită cu scriitorul Szász János.

Poezia publicată de **L.** se înscrie în linia prozaizantă exploatată mai târziu de optzeciști: „Dar asta-i ţara în care trăiesc./ Ăştia-s oamenii.// Iarba-i verde./ Zăpada-i albă./ Ceru-i înalt./ Poporul colaborează.// Dar ăştia-s oamenii./ Oamenii din ţara în care trăiesc". Formula sa poetică ar fi avut influență asupra scriitorilor din Aktionsgruppe Banat. Ca traducător, **L.** a fost atrasă de modernismul literar. Împreună cu poetul berlinez Heinz Kahlau, a publicat un substanţial volum intitulat *Die Wolkentrompete. Rumänische Dichtung der Avantgarde* (1975), pe baza *Antologiei literaturii române de avangardă* (1969) întocmite de Saşa Pană. Fascinaţia straniului o determină să abordeze și proza românească, bunăoară romanul *Ciuleandra* de Liviu Rebreanu; cartea a apărut în versiunea germană cu titlul *Madeleine* în 1975. **L.** a mai transpus și din limba maghiară.

Traduceri: Sânziana Pop, *Trompetenserenade*, Bucureşti, 1973; Liviu Rebreanu, *Madeleine*, Cluj-Napoca, 1975; *Die Wolkentrompete. Rumänische Dichtung der Avantgarde*, Bucureşti, 1975 (în colaborare cu Heinz Kahlau); *In einem einzigen Leben. Zeitgenössische rumänische Lyrik*, Cluj-Napoca, 1975; *Lyrik aus Rumänien*, îngr. Eva Behring, Leipzig, 1980; *Zeitgenössische Dichter aus Rumänien*, Bucureşti, 1981; Gellu Naum, *Zähne von Worten zermalmt*, Bucureşti, 1983; Francisc Păcurariu, *Das Labyrinth*, Bucureşti, 1983; Maria Banuş, *Schau, die Zypressen dort*, Bucureşti, 1986 (în colaborare); *Texte der rumänischen Avantgarde. 1907–1947*, îngr. Eva Behring, Leipzig, 1988.

Repere bibliografice: Ion Bogdan Lefter, *Tineri poeţi germani din România*, RL, 1983, 13; Horst Samson, *Gellu Naum, „Zähne von Worten zermalmt"*, NBZ, 1984, 6657; A. Ga. [Anneli Ute Gabanyi], *Rumänische Literatur in deutscher Übersetzung*, în *Rumänisch–deutsche Interferenzen*, „Neuer Banater Zeitung", 1986, *274–286*; Grete Tartler, *Libertatea interioară*, LCF, 2007, 4; Cosmin Dragoste, *Mărgele de sticlă*, Craiova, 2008, *44–48*; Delia Anca Cotârlea, *Schreiben unter der Diktatur: die Lyrik von Anemone Latzina*, Frankfurt, 2008. ***J.W.***

LAURENŢIU, Dan (pseudonim al lui Laurenţiu Ciobanu; 10.VIII.1937, Podu Iloaiei – 22.XII.1998, Bucureşti), poet, eseist.

Este fiul Anicăi şi al lui Ion Ciobanu, agricultori. A făcut şcoala elementară la Podu Iloaiei (1944–1950), continuându-şi învăţătura la Liceul Naţional din Iaşi (atunci Şcoala Medie nr. 1; 1951–1955). Tot aici, în 1958 devine student al Facultăţii de Filosofie, obţinând licenţa în 1963. A fost profesor de latină (1963–1966), redactor la revistele „Cronica" (1966–1968) şi „Luceafărul" (1968–1993), apoi la Editura Cartea Românească. A debutat în 1958 la „Iaşul literar", iar prima carte, *Poziţia aştrilor*, îi apare în 1967. I s-au acordat Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti pentru volumul *Eseuri asupra stării de graţie* (1976), Premiul Uniunii Scriitorilor (1978, 1984, 1994, 1995) şi Premiul Academiei Române (1989). A fost căsătorit cu Irina Mavrodin.

Poezia lui **L.** îşi extrage substanţa din cultivarea unui paradox. Având o structură artistică preponderent cerebrală şi iubitoare de abstracţiuni, și susţinut fiind de o pregătire filosofică riguroasă şi de o bună cunoaştere a deschiderilor teoretice oferite de experienţa marii poezii moderne, poetul adoptă, în chip programatic, o atitudine lirică romantică, în care reluarea unor teme aparent epuizate şi desuete – precum aceea a poetului-profet, „efebul de aur" îmbrăcat în veşminte de ceremonie şi scrutând istoria din înălţimea atemporală a mitului – este învestită cu o nouă semnificaţie în lumina unui limbaj modern, intens metaforic, şi a unei structuri poematice respirând din plin libertatea dobândită în urma revoluţiilor formale din literatura sfârşitului de secol XIX şi a începutului de secol XX: „Efebul de

aur trece pe drumul de seară/ cine-şi întoarce ochii de dincolo/ corul robilor din Egipt aruncă vorbe/ de lumină pe cer şi poate acolo-i muzica// va merge-ntr-un loc ferit de sirene/ de va fi o lume ideală la capăt/ funebrele bocete vor da strălucire/ celui prea tânăr alungat pe mări// şi încă o amintire mai luptă/ cu aripi lungi de pasăre albastră/ primăvară cad mâinile tale/ pe ochii arzând în lumina păcatului// şi pleacă şchiopătând pe drumul de seară/ steaua nimănui o să-l piardă cu vremea/ şi paşii lui de pe urmă/ se vor şterge-n misterioase nisipuri...". Într-o atitudine definitorie pentru viziunea estetică a modernităţii, lirismul cântului este permanent dublat de reflecţia teoretică asupra poeziei şi a actului creator, până într-acolo încât atenţia acordată naşterii poemului – „stare de graţie" a spiritului (cum sună şi titlul volumului de eseuri din 1976) – devine, alături de iubire, una din constantele tematice ale întregii sale opere: „Punctul de plecare în aventura spiritului este cuvântul, marea cortină ideală a universului, singura adevărată pentru poet, conţinând în sine şi materia şi forma, şi mijlocul şi scopul". De cealaltă parte însă, modernismului literar îi este reproşată abandonarea absolutului şi a patosului imaginativ, „furia demitizării, desacralizării şi reificării", care „lasă în locul eului o torţă stinsă şi, în locul cerului, transcendenţa goală". De aceea, în acord cu gândirea romantică, **L.** redefineşte imaginea poetului ca ipostază a lui *deus artifex*, „demiurg sfânt" şi creator de mituri, învestit de la începuturile lumii cu misiunea sacră a iluminării şi călăuzirii semenilor săi: „Poetul căruia i s-au promis toate cuvintele, la fel ca lui Don Juan femeile, a creat miturile şi legendele, această istorie imaginară infinită a omului dublând-o şi înnobilând-o pe cea reală, determinată. Dar pentru crearea mitului capabil să oprească durata, să străbată secolele şi să unească generaţiile, nu sunt suficiente cuvintele, ci harul, viziunea, Cuvântul în strălucirea gloriei sale matinale". Urmând, în tradiţia liricii româneşti interbelice, îndemnul lui Lucian Blaga de a nu strivi „corola de minuni a lumii", menirea poetului modern, subliniază autorul *Poziţiei aştrilor*, este aceea de a readuce la viaţă şi disemina marile mituri – istoriile fondatoare ale civilizaţiei şi spiritualităţii umane –, între care cel al lui Narcis este, fireşte, unul cu semnificaţii inepuizabile: „Mi-am scufundat obrazul cald în râu/ în unda care nu se mai repetă/ foşneau spre maluri lujeri verzi de grâu/ cu pacea lor sublimă şi discretă// plutea un chip neliniştit şi mut/ în unda rece beată

Dan Laurențiu, Alexandru Condeescu și Mihai Ursachi

de candoare/ mă oglindeam în râu cum un sărut/ îţi tremură pe buze şi te doare// dar pânza apei hohotind s-a rupt/ şi-n alb cutremur s-a deschis afundul/ din amintiri priveam la râul supt/ şi mă privea cu ochi de sticlă prundul". În acelaşi timp, în spirit byronian, lirismul lui **L.** revalorifică panteismul şi titanismul, într-un univers al misterelor fără sfârşit în care poetul îşi redobândeşte poziţia cuvenită, de legiuitor şi profet: „Şi luminat de fulgere negre spre munţi/ Eu vin cu dreptul la un cânt universal". Pregătit pentru tainicul sacerdoţiu al întâmpinării şi celebrării luminii, el nu ezită să scuture praful de pe recuzita imaginarului romantic: „Poetul în haine de purpură/ Întâmpină zorile zorile/ Albe şi albe cavouri/ Ale frumoaselor nopţii", în versuri în care influenţa temperamentului vulcanic al lui Walt Whitman răzbate, cu minime modificări, către suprafaţa efervescentă a textului: „A încerca să vorbesc despre mine/ înseamnă să vorbesc despre absolut/ eu am cunoscut lumina bărbaţilor/ eu am cunoscut întunericul femeilor// [...] ritmul profund al unei vieţi/ sub zodia mândră a leului/ care veghează cu o/ indiferenţă regală pustiul artei". Cealaltă componentă definitorie a lirismului lui **L.**, prezentă îndeosebi în *Imnuri către amurg* (1970), este patosul elegiac, trăirea amar-melancolică, în care nostalgia unei pierdute vârste de aur pluteşte în aer şi umbreşte bucuria existenţei prezente: „O când priveai lumea cu ochii în lacrimi/ sfere luminoase cădeau din ceruri/ şi cu aripi de îngeri se aşezau/ la picioarele tale predicând iubirea şi pacea// [...] ce fiare întunecate beau astăzi/ apa muzicii funerare o styxul/ era

pe atunci încă un slăvit/ loc al mântuirii şi ochii tăi străluceau fericiţi”. O melancolie delicată cutreieră acum versurile, structurând imaginarul discursului poetic şi constituindu-se, în acelaşi timp, într-o contrapondere la retorica vitalistă, dublată de ample gesturi retorice, a poemelor anterioare: „Studiul profund al melancoliei/ cere o masă de brad şi/ un câine roşu trebuie/ să latre pe o mare neagră”. Retras din lume asemenea unui monah, poetul îşi concentrează atenţia asupra muzicii îndepărtate şi grave provenind din adâncimile insondabile ale sufletului: „Fericit este sufletul meu/ scufundat în tăcere şi aşteptare/ stau singur şi ascult amurgul/ cucerindu-mă ca pe o cetate părăsită”. Îngemănându-se şi augmentându-se în tensiunea versului solemn, atent supravegheat, cele două tonalităţi majore ale liricii lui **L.** – una debordantă, amplă, hiperbolică, cealaltă simplă, delicată şi transpusă în note apropiate de rezonanţele şoaptei – se regăsesc, într-un chiasm atotcuprinzător şi infinit rezonant, în poemele de elogiere şi celebrare a iubirii universale: „Nimic din ceea ce am pierdut/ n-am avut/ cu astfel de vorbe trebuie să sfârşească/ viaţa unui om// […] mă întreb astfel dacă în această/ săracă viaţă am pierdut ceva/ şi-mi răspund cu barba albă în piept/ nu te speria ai pierdut totul ai cucerit/ ceea ce este peste puterile tale/ n-ai avut niciodată nimic/ dar ce-ţi dăruiesc eu cu mâna blândă/ cerşetor la marginea lumii// vine din instinctul meu paradisiac/ al iubirii/ acest instinct/ nu mai are nevoie de vorbe”. Natură duală, împletind abstracţiunile şi puritatea din zonele înalte ale spiritului cu febrilitatea şi pasiunea rostirii tipic romantice, **L.** îşi dezvăluie parcursul propriei aventuri lirice într-o ecuaţie programatică: *ars amandi = ars scribendi = ars moriendi.*

Esenţa poeziei lui Dan Laurenţiu – ca şi aceea a poeziei lui Emil Botta – o constituie un romantism livresc şi sumbru, teoretic demodat, dar reuşind totuşi să se impună unui cititor de azi. Dan Laurenţiu nu are elocvenţa demonică a lui Emil Botta şi nici curajul acestuia de a fi ridicol la scenă deschisă. În schimb, el îşi calculează atent efectul fiecărei combinaţii de cuvinte. Cu o generozitate care, în fond, nu-l costă, presară în aproape toate poemele sale diamante, aur şi stele, ştiind sigur că această recuzită, oricât ar considera-o unii desuetă, are o valoare poetică în sine.

ALEX. ŞTEFĂNESCU

SCRIERI: *Poziţia aştrilor*, Bucureşti, 1967; *Călătoria de seară*, Bucureşti, 1969; *Imnuri către amurg*, Bucureşti, 1970; *Poeme de dragoste*, Bucureşti, 1975; *Eseuri asupra stării de graţie*, Bucureşti, 1976; *Zodia leului*, Bucureşti, 1978; *Poziţia aştrilor*, postfaţă Dan Cristea, Bucureşti, 1980; ed. 2, Cluj-Napoca, 2010; *Privirea lui Orfeu*, Bucureşti, 1984; *Ave Eva*, Bucureşti, 1986; *Psyche*, Bucureşti, 1989; *Călătoria mea ca martir şi erou al timpului*, Bucureşti, 1991; *Femeie dormind*, Bucureşti, 1993; *101 poezii* (*Un zeu care doreşte să moară*), Bucureşti, 1993; *Mountolive*, Bucureşti, 1994; *Privirea lui Orfeu. Jurnal metafizic*, Bucureşti, 1995; *Poziţia aştrilor*, Bucureşti, 1996; *Călătoria mea ca erou şi martir al timpului*, îngr. şi postfaţă Irina Mavrodin, Bucureşti, 1999; *Patul metafizic*, postfaţă Irina Mavrodin, Constanța, 2000.

Repere bibliografice: Mincu, *Critice*, I, *159–161*; Constantin, *Despre poeţi*, *161–168*; Felea, *Poezie*, *83–88*; Grigurcu, *Teritoriu*, *179–183*; Caraion, *Duelul*, *70–72*; Andriescu, *Disocieri*, *113–124*; Barbu, *O ist.*, I, *358–362*; Piru, *Poezia*, II, *277–281*; Iorgulescu, *Scriitori*, *88–90*; Raicu, *Practica scrisului*, *344–351*; Negoiţescu, *Alte însemnări*, *146–150*; Tuchilă, *Cetăţile*, *223–239*; Simion, *Scriitori*, III, *353–365*; Grigurcu, *Existenţa*, *293–302*; Cistelecan, *Poezie*, *87–90*; Eugen Simion, *Un studiu al melancoliei*, RL, 1991, 7; Valeriu Cristea, *Între îngeri şi demoni*, CC, 1993, 5–6; Constantin, *Complicitatea*, *134–137*; Alex. Ştefănescu, *Dan Laurenţiu în BPT*, RL, 1997, 7; Pop, *Pagini*, *149–150*; Gabriel Dimisianu, *Leul în iarnă*, RL, 1999, 1; Grigurcu, *Poezie*, I, *654–656*; *Dicţ. esenţial*, *447–449*; Octavian Soviany, *O ars moriendi*, LCF, 2001, 1; *Dicţ. analitic*, III, *405–406*; Manolescu, *Lista*, I, *173–180*; Holban, *Portrete*, I, *14–17;* Holban, *Ist lit.*, I, *65–68*; Manolescu, *Istoria*, *1061–1063*; Iulian Boldea, *Retorica sacralităţii*, RL, 2009, 16; Culianu, *Studii rom.*, II, *183–189*; Popa, *Ist. lit.*, II, *484–485*; Lucian Alexiu, *Poezia unui hermeneut*, CNT, 2012, 1–2. ***L.H.***

LAURIAN, August Treboniu (17.VII.1810, Fofeldea, j. Sibiu – 25.II.1881, Bucureşti), filolog, istoric.

Este fiul preotului unit Pavel Trifan; gazetarul Dimitrie August Laurian este fiul său. **L.** a urmat şcoala primară germană şi gimnaziul la Sibiu, iar din 1831 cursurile superioare ale Liceului Piarist din Cluj. Şi-a continuat studiile la Viena, la Institutul Politehnic, probabil şi la Universitate ca audient, şi a făcut cercetări de istorie şi filologie în arhivele vieneze. Aici îşi tipăreşte prima lucrare de lingvistică,

Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae (1840). La solicitarea Eforiei Şcoalelor din Bucureşti este numit în 1842 profesor de filosofie la Colegiul „Sf. Sava", şi din necesităţi didactice traduce manualele de filosofie ale lui A. Delavigne (1846) şi Wilhelm Traugott Krug (1847), contribuind prin aceasta la formarea terminologiei filosofice în limba română. Împreună cu N. Bălcescu editează în 1845 „Magazin istoric pentru Dacia", în care publică studii de istorie naţională (*Discurs introductiv la istoria românilor, Temisiana sau Scurta istorie a Banatului temisian*), numeroase colecţii de documente, cronici. Colaborează, de asemenea, cu articole de lingvistică şi filologie la revista „Universu" (1848). Membru în Asociaţia Literară a României (1845), **L.** a participat direct şi cu un rol de frunte la mişcarea revoluţionară de la 1848, îndeosebi în Transilvania, unde a fost unul dintre conducători. S-a implicat în redactarea programului revoluţionarilor români ardeleni, pe care l-a citit el însuşi la adunarea de la Blaj, şi a făcut parte din delegaţia care a prezentat revendicările românilor în faţa împăratului Franz Joseph. După înfrângerea Revoluţiei rămâne la Viena, unde îşi continuă cercetările istorice şi filologice până în 1852, când este chemat la Iaşi şi numit inspector general al şcolilor. **L.** are merite deosebite în reorganizarea învăţământului din Moldova. Redactează numeroase manuale de istorie, dintre care *Istoria românilor* (I–III, 1853) a cunoscut mai multe ediţii, deşi a fost foarte criticat pentru excesele latiniste. În urma unor conflicte cu Gh. Asachi, apoi cu fostul său prieten Simion Bărnuţiu, demisionează în 1858 şi se mută la Bucureşti. Profesor de limba şi literatura latină la Colegiul „Sf. Sava", redactor la revista pedagogică „Instrucţiunea publică" (1859), devine curând director al Bibliotecii Naţionale şi membru al Eforiei Şcoalelor (transformată în 1862 în Consiliul Superior al Instrucţiunii Publice). Din 1864, când ia fiinţă Universitatea din Bucureşti, funcţionează ca profesor de istoria literaturii clasice, fiind primul decan al Facultăţii de Litere (până în 1878). Funcţiile însemnate se succedă mereu şi **L.** pune multă abnegaţie în îndeplinirea lor. În 1866, la înfiinţarea Societăţii Literare Române, este ales secretar general, apoi preşedinte al Societăţii Academice Române (1870–1872, 1873–1876). Din însărcinarea forului academic a redactat împreună cu I. C. Massim *Dicţionarul limbei române* (I–II, 1871–1876) şi un *Glosariu* (1871). După contestarea lucrării de către mulţi cărturari, pentru acelaşi latinism extrem, se retrage din activitatea publică.

L. a avut puţine preocupări legate în vreun fel de literatură. A ţinut expuneri erudite despre literatura dramatică la greci, pe care le-a publicat, împreună cu alte câteva articole despre literatura latină, în „Instrucţiunea publică" (*Essagiu asupra lui Omer, Esiod şi Erodot, Literatura latină, Ovidiu, Scepticismul la greci, Poezia dramatică la greci, Poezia lirică la greci, Poezia bucolică, satira şi epigrama*). În domeniul istoriei naţionale şi al filologiei, contribuţia sa este însă remarcabilă. În tradiţia Şcolii Ardelene, al cărei continuator se considera (este editor, în colaborare, al cronicii lui Gh. Şincai, 1853–1854), a inaugurat, alături de M. Kogălniceanu şi N. Bălcescu, studiul sistematic al istoriei naţionale, văzută, în concepţia lui latinistă, ca o continuare a istoriei romanilor. Aceeaşi perspectivă domină şi studiile lingvistice şi mai ales dicţionarul, care rămâne totuşi o lucrare importantă în istoria lexicografiei româneşti, impunătoare prin erudiţie şi prin calitatea definiţiilor.

SCRIERI: *Discurs la deschiderea cursului de filosofie în Colegiul Naţional de la Sf. Sava din Bucureşti, septembrie 1842*, în Ilie Popescu-Teiuşan, Vasile Netea, *August Treboniu Laurian. Viaţa şi activitatea sa*, Bucureşti, 1970, *275–282*; *Cuvânt academic. Filosofia* (1845), în *Antologia gândirii româneşti*, I, Bucureşti, 1967, *404–407*; *Cuvântare la deschiderea anului şcolar (1846)*, în *Antologia gândirii româneşti*, I, Bucureşti, 1967, *408–409.* **Ediţii:** *Cronicarii Ţării Româneşti*, I–II, Bucureşti, 1846–1847; Gh. Şincai, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, I–III, Iaşi, 1853–1854 (în colaborare cu A. Panu şi M. Kogălniceanu). **Traduceri:** A. Delavigne, *Manual de filosofie*, Bucureşti, 1846; Wilhelm Traugott Krug, *Manual de filosofie*, Bucureşti, 1847.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *140–144*; G. Bariţiu, *Un monument pus lui August Treboniu Laurian*, „Observatoriul", 1881, 33–38; I. Bianu, *A. Treb. Laurian*, „Revista nouă", 1889, 2; G. Ibrăileanu, *A.T. Laurian*, „Epoca", 1903, 3 iulie; Iorga, *Oameni*, I, *11–15*; D. Macrea, *Studii de lingvistică română*, Bucureşti, 1970, *67–94*; Seche, *Schiţă*, I, *131–180*; *Ist. lit.*, II, *622–624*; Ilie Popescu-Teiuşan, Vasile Netea, *August Treboniu Laurian. Viaţa şi activitatea sa*, Bucureşti, 1970; Heinz Stănescu, *Poezia paşoptistă germană a lui August Treboniu Laurian*, RITL, 1970, 4; *Ist. filos. rom.*, I, *278–292*; *G. Bariţ şi contemporanii săi. Corespondenţă*, I, îngr. Ştefan Pascu, Iosif Pervain, I. Chindriş şi Titus Moraru, Bucureşti, 1973, *89–201*; Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar*, *160–162*; *Dicţ. lit. 1900*, *487–488*; Ioan Chindriş, *Publicistica ştiinţifică a lui August Treboniu Laurian*, „Anuarul Institutului de Istorie

și Arheologie”, 1979; Ioan Oprea, *Terminologia filozofică românească modernă*, Bucureşti, 1996, *111–119*; Katalin Dumitrașcu, *August Treboniu Laurian: opera lingvistică*, Craiova, 2002; Georgeta Vulea, *August Treboniu Laurian: activitatea de istoric și filolog*, Craiova, 2009. ***L.V.***

LAURIAN, Dimitrie August (1846, Bucureşti – 25.X.1906, Bucureşti), gazetar, critic literar. Fiu al lui August Treboniu Laurian, **L.** a primit o educaţie îngrijită în familie, din 1853 urmând, în Bucureşti, şcoala primară, liceul şi Facultatea de Litere şi Filosofie, pe care a terminat-o în 1868. Ca bursier, studiază filosofia la Paris şi ulterior la Bruxelles, unde îşi susţine şi doctoratul. Revenit în ţară, va fi, din 1871 până în preajma morţii, profesor la câteva licee bucureştene („Sf. Sava”, „Matei Basarab” ş.a.), predând filosofia şi uneori latina (corect, fără merite deosebite, a şi tradus din Vergiliu, Horaţiu şi Cicero). Deosebit de preţuit pentru activitatea sa didactică, va ocupa, în diverse perioade, funcţii în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, având totodată un rol însemnat în definitivarea principiilor care au inspirat reforma învăţământului românesc din 1898. În 1887 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. În 1872, împreună cu Şt. C. Michăilescu, a întemeiat şi condus revista „Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice”, care va fuziona peste un an cu „Revista contimporană”, iar în 1877 scoate ziarul „România liberă”, unul dintre cele mai bune periodice ale timpului. Din 1889 „România liberă” (care în 1884 devenise oficios al grupării politice junimiste), unindu-se cu „Epoca”, se va numi „Constituţionalul”, apărut până în 1900. La toate aceste ziare şi reviste **L.** a desfăşurat o extrem de bogată activitate jurnalistică, publicând articole politice şi susţinând polemici de-a lungul a aproape trei decenii. Deşi nesemnate ori semnate cu foarte numeroase pseudonime ocazionale, articolele sale erau recunoscute şi apreciate pentru siguranţa şi eleganţa stilului. Membru în comitetul de conducere al Societăţii Presei, a ajuns în mai multe rânduri preşedinte al ei. Inițial adversar al junimiştilor, a trecut în 1884 în gruparea politică a acestora. Fără să fi fost vreodată om politic influent, el a susţinut constant şi cu eficienţă campaniile şi ideologia Junimii, cu deosebire în paginile „Constituţionalului”. De altfel, între 1888 şi 1895 a fost deputat şi senator.

Ideile filosofice ale lui **L.** nu au depăşit niciodată limitele unui eclectism lipsit de profunzime şi uneori de spirit critic. Sub aspect social şi cultural, plecând de la constatarea că românilor le lipseşte capacitatea de a concentra voinţa naţională şi că ţara se află într-o stare deplorabilă din cauza imitării Occidentului, el cerea o corijare energică a generaţiei tinere prin intermediul şcolii. Critică literară a făcut scurtă vreme, între 1871 şi 1876. Era totuşi un critic pătrunzător, chiar dacă fără o personalitate distinctă. Cronicile sale, apărute în „Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice” şi în „Revista contimporană”, conţin observaţii pertinente. Considera că unor scrieri româneşti slabe le sunt de preferat lucrări străine valoroase în bune traduceri, căci numai în acest fel se poate educa gustul cititorilor. Lăudând lucrările inspirate din trecutul naţional, cerea totodată ca adevărul istoric să fie supus celui artistic şi imaginaţiei creatoare. De la scriitor reclamă o bună cunoaştere a mediului, precum şi realizarea unor caractere puternice. **L.** rămâne o figură remarcabilă a ziaristicii noastre, distingându-se totodată în calitate de critic prin fineţea analizei şi a gustului – a avut, între altele, cuvinte de apreciere, dar şi îndreptăţite rezerve faţă de volumul de debut al lui Al. Macedonski –, ca şi prin eleganţa stilului.

SCRIERI: *Metodul de care debe să ne servim la determinarea facultăţilor sufletului şi diviziunea lor*, Bucureşti, 1868. **Traduceri:** Cicero, *Filipicele sau Discursurile contra lui M. Antoniu*, Bucureşti, 1877.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *35–36*; G. Panu, *Portrete şi tipuri parlamentare*, Bucureşti, 1893, *82–84*; Lazăr Spiridon Bădescu, *Lui Dimitrie August Laurian*, Bucureşti, 1911; Iorga, *Oameni*, I, *239–242*; Petraşcu, *Icoane*, IV, *127–135*; *Ist. filos. rom.*, I, *547–553*; *Dicţ. lit. 1900*, *487–488*. ***D.M.***

LAZAR, Monica (5.X.1933, Cluj – 8.IV.1984, Cluj-Napoca), critic şi istoric literar. Este fiica Mariei Lazar (n. Goia), contabilă, şi a lui Ioan Lazar, magistrat. Urmează şcoala primară germană din Dumbrăveni, localitate în care începe şi cursurile liceale, pe care le încheie la Cluj în 1952. Ulterior devine studentă a Facultăţii de Filologie a Universităţii clujene; în paralel lucrează ca bibliotecară. După absolvire (1956) se angajează la Editura Tineretului, post la care renunţă după un an în favoarea celui de redactor la revista „Tribuna”. Din 1961 devine lector universitar la Baia Mare, iar între 1970 şi 1979 ocupă aceeaşi funcţie la Institutul de Perfecţionare a Cadrelor Didactice din Cluj-Napoca. În 1967 obţine titlul de doctor în filologie cu o teză despre Pavel Dan. În perioada 1979–1984 va funcţiona ca lector la Facultatea de Filologie

a Universităţii „Babeş–Bolyai". Debutează la „Tribuna" în 1957. Mai colaborează cu studii, articole de critică şi istorie literară, cronici plastice şi teatrale la „Iaşul literar", „Familia", „Steaua", „Revista de istorie şi teorie literară", „Orizont", „Cronica" ş.a. A folosit şi pseudonimul Marina Vlad.

L. a publicat o singură carte, *Pavel Dan*, apărută în 1967. Cercetătoarea îşi orientează demersul critic în funcţie de cele două mari axe care dau şi structura monografică a lucrării: biografia autorului şi analiza scrierilor sale. **L.** depistează filiaţiile, observă asemănările şi deosebirile dintre nuvelistica lui Pavel Dan şi cea a unor prozatori ardeleni mult mai cunoscuţi, precum Ioan Slavici sau Ion Agârbiceanu. Un merit esenţial al exegezei este pătrunderea în atelierul de creaţie al scriitorului. Pagini întregi sunt dedicate unor analize comparatiste între manuscrisele originale şi variantele tipărite.

SCRIERI: *Pavel Dan*, Bucureşti, 1967. **Ediţii:** Radu Stanca, *Versuri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1980.

Repere bibliografice: Mircea Zaciu, *„Pavel Dan"*, ST, 1967, 6; Cornel Ungureanu, *„Pavel Dan"*, O, 1968, 1; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *722–723*; Nicolae Scurtu, *Întregiri la bibliografia Monicăi Lazar*, „Nord literar", 2012, 5. ***Ș.A.***

LAZĂR, Elena (21.IX.1949, Ștefănești, j. Ilfov), neoelenistă, traducătoare, editoare. Este fiica Elenei (n. Curicuță) și a lui Ion Călin, agricultori. După ce urmează Liceul „Dimitrie Cantemir" (1963–1967) din București, va absolvi Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, secția de limbi clasice, a Universității din același oraș în 1972. În același an intră în sistemul editorial, mai întâi la Univers (1972–1976), cu un scurt popas ca instructor la Direcția literară a Comitetului pentru Cultură și Educație Socialistă (1977–1978), iar din 1979 e din nou redactor, la Editura Științifică și Enciclopedică (până în 1990), Editura Enciclopedică (1990–1995), Editura Științifică (1995–1999). Debutează editorial în 1979 cu traducerea eseului *Spiritul și epoca* de Petros Haris. Colaborează la publicații din țară („România literară", „Luceafărul", „Contemporanul", „Adevărul literar și artistic", „Cronica", „Timpul" ș.a.) și din străinătate („Nea estia", „Peiraika grammata", „Pnevmatiki Kypros"). În 1991 fondează Editura Omonia, destinată exclusiv publicării de cărți elaborate de specialiști români și greci despre elenismul din România și relațiile culturale dintre cele două țări, precum și traducerilor din literatura neogreacă, înființând în acest scop „Biblioteca de literatură neoelenă", care s-a afirmat ca principala colecție de acest fel din țara noastră. Este membră fondatoare a Societății Române de Studii Neoelene (1997) și vicepreședintă a acesteia (din 2000).

Dubla formație a lui **L.**, clasicistă și enciclopedică, și-a pus amprenta și asupra activității sale în domeniul neoelenisticii. Propunându-și programatic crearea unor instrumente de lucru, autoarea a integrat aproape toate aspectele constitutive și definitorii ale spațiului literar grec din bazinul mediteranean în cărți temeinice precum masiva *Panorama literaturii neoelene* (1987, ediție adăugită în 2001), *Panorama literaturii cipriote* (1999), *Capodopere ale literaturii neoelene* (2003). Precedate de ample introduceri care sintetizează caracteristicile literaturii neoelene și ale celei cipriote, aceste lucrări sunt însoțite, de asemenea, de cronologii cuprinzătoare și de bibliografii actualizate, inclusiv ale scriitorilor traduși în românește. **L.** s-a străduit să ofere o perspectivă de ansamblu, panoramică, punând accentul asupra informației și mai puțin asupra comentariului critic, deși o succintă evaluare individuală există pretutindeni. Complementar, s-a preocupat de relațiile bilaterale, în cărți precum *Cărturari greci în Țările Române (secolele XIV–XIX)* (2009), relații ce culminează în epoca de mare înflorire culturală a elenismului promovat de Academiile Domnești din București și Iași, sau *Interferențe literare româno–elene* (2007), unde, pe lângă o cronologie a legăturilor dintre cele două spații, figurează o seamă de medalioane și studii despre scriitorii preferați, precum și interviuri cu personalități ale literaturii și culturii elene. **L.** s-a investit și în actul transpunerii literare, pe o plajă amplă, încercând să apropie de cititorul român îndeosebi perioada modernă și contemporană. A abordat toate genurile de creație (roman, nuvelă, povestire, eseu, lirică) și nume reprezentative, precum Konstantinos Kavafis, Nikos Kazantzakis, Grigorios Xenopoulos, Thasos Athanasiadis, Galateia Saranti, Takis Hatzianagnostou, Eleni Ladia, Dimosthenis Kourtovik ș.a. Printre izbânzile cu adevărat remarcabile se numără ediția de opere complete ale lui Kavafis.

SCRIERI: *Panorama literaturii neoelene*, București, 1987; ed., pref. K. Mitsakis, București, 2001; *Panorama literaturii cipriote. Mic dicționar*, introd. Eleftherios Papaleontiou, București, 1999; *Capodopere ale literaturii neoelene*, București, 2003; *Literatura neoelenă în România (1837–2005). O bibliografie*, București, 2005; *Interferențe literare româno–elene*, București, 2007; *Cărturari greci în Țările Române în*

secolele XIV–XIX. Dicționar biografic, București, 2009; *Relațiile româno–cipriote*, București, 2010. **Antologii:** *Suflet elen. Antologia nuvelei grecești*, București–Galați, 1994 (în colaborare cu Polixenia Karambi); *Suflet cipriot. Antologia nuvelei cipriote*, pref. Yannis Katsouris, tr. în colaborare, București, 1997; *Simfonia cipriotă. Antologie de poezie*, ed. bilingvă, București, 2012. **Traduceri:** Lucius Annaeus Seneca, *Opere filosofice*, București, 1981; Kostas Asimakopoulos, *Copacul care dansează. Clopotele de seară*, București, 1991, *Întoarcerea în Samothrace*, pref. Mihail Stasinopoulos, postfață Vasilis Anagnostou, București, 1998; Konstantinos P. Kavafis, *Opera poetică*, îngr. trad., cuvânt înainte Dimitris Daskalopoulos, București, 1993, *Opere complete*, I–II, îngr. trad., cuvânt înainte Dimitris Daskalopoulos, introd. Miguel Castillo Didier, București, 2001; Nikos Kazantzakis, *Viața și peripețiile lui Alexis Zorba*, București, 1994; Iulia Iatridi, *Leii de piatră*, pref. Kostas Asimakopoulos, București, 1997; Grigorios Xenopoulos, *Stânca roșie*, pref. trad., București, 2001; Dimosthenis Kourtovik, *Nostalgia demonilor*, București, 2001; Spyros Plaskovitis, *Barajul*, pref. Kostas Steryopoulos, București, 2001; Kostis Palamas, *Opere alese*, antologie și pref. E.N. Moshos, tr. versuri Valeriu Mardare, București, 2001; Filippos Filippou, *Ultimele zile ale lui Konstantin Kavafis*, București, 2007; Mihalis Pieris, *Metamorfozele orașelor – Metamorfoseis poleon*, ed. bilingvă, București, 2011.

Repere bibliografice: Andreea Deciu, *Poeme în proză*, RL, 1995, 29; Valeriu Mardare [*Elena Lazăr*], CRC, 2000, 3, 2001, 8; Elisabeta Lăsconi, [*Elena Lazăr*], ALA, 2003, 697, RL, 2007, 38; Grete Tartler, *Întâlnire cu Niki Marangou*, RL, 2005, 49; Rodica Grigore, *Lecturi în labirint*, Cluj-Napoca, 2007, *181–185*; Ovidiu Șimonca, *„Cărturari greci în Țările Române”*, OC, 2009, 229; Ana Chirițoiu, *O nouă ediție Kavafis*, RL, 2011, 19; Ioan Vieru, *„Nu oricare traducător poate traduce orice carte”* (interviu cu Elena Lazăr), CNP, 2011, 4–6. ***G.Dn.***

LAZĂR, Gheorghe (5.VI.1779 sau 9.I.1782, Avrig – 15.IX.1823, Avrig), cărturar.

Gheorghe Eustratie, al şaselea şi ultimul copil al ţăranilor Maria şi Gheorghe Lăzăroaie, învaţă la Şcoala Normală din Avrig cu Ioan Barac şi, mai târziu, la Liceul Piarist din Cluj (1798–1805), cu excepţia anului 1802, când trece la Liceul Catolic din Sibiu. În 1805 a mai urmat două trimestre cursuri de drept la Cluj, întreţinându-se din lecţii particulare în familia contelui Gyulai. Cu o bursă obţinută prin episcopul ortodox Nicolae Huţovici, din 1806 va fi student la Viena. Cursurile audiate – de teologie, filosofie, drept, pedagogie, literatură, matematică, inginerie, ştiinţe militare, medicină – îi asigură o pregătire enciclopedică, în spirit iluminist. Intenţia de a se dedica unei cariere ecleziastice, prin încercarea din 1809 de a urma şi Academia Teologică Ortodoxă din Carlowitz, îi este zădărnicită de mitropolitul sârb Ştefan Stratimirovici, a cărui adversitate faţă de liberalismul apusean al lui **L.** nu excludea intuirea exactă a vocaţiei acestuia mai curând pentru învăţământ şi cultură. Din nou la Viena în 1810, stipendiat acum de Cancelaria Imperială, **L.** satisfăcea politica acesteia de culturalizare a provinciilor, traducând în româneşte lucrări educative şi religioase. Întors acasă în 1811, din anul următor este profesor la Seminarul Episcopiei Ortodoxe din Sibiu. Ostilităţile pe care le suportă în special din partea episcopului Vasile Moga, pe fondul unui conflict ireductibil între obtuzitatea clerului tradiţionalist şi deschiderea iniţiativelor unui vizionar, vor culmina cu destituirea din profesorat în 1815 şi compromiterea sa morală şi politică în faţa autorităţilor transilvănene şi a Curţii Aulice. Oportunitatea de a se angaja ca preceptor în casa din Braşov a logofetesei muntence Catinca Bărcănescu îl conduce în 1816 la Bucureşti. Aici se va împlini rolul său predestinat, de întemeiere şi dezvoltare a învăţământului naţional. Anaforaua Eforiei din 24 martie 1818, aprobată de domnitorul Ioan Gheorghe Caragea, consfinţeşte deschiderea în august a primei şcoli superioare româneşti în localul de la „Sf. Sava”. În *Înştiinţare. De toată cinstea vrednică tinerime* (1818) **L.** expune un program de studii în patru trepte, cea superioară incluzând dreptul şi filosofia, iar teologia studiindu-se separat. Dând prioritate unor discipline ca limba română, matematica, istoria naţională, introdusă pentru prima dată ca obiect de studiu, **L.** desfăşoară un program de învăţământ complet şi realist, care răspunde cerinţelor societăţii (aici se formează primii ingineri hotarnici). El însuşi predă matematica şi filosofia nu doar elevilor, ci şi în cadrul unor prelegeri publice, când făcea deopotrivă educaţie culturală şi patriotică. Frecvent este ajutat de Eufrosin Poteca, L. Erdeli, Petrache Poenaru şi, din 1819,

de fostul său elev Ion Heliade-Rădulescu. Sentimentele patriotice îl apropie de mişcarea revoluţionară de la 1821 şi de Tudor Vladimirescu, pe care îl cunoscuse prin episcopul Ilarion al Argeşului. Tot mai bolnav de plămâni, **L.** se stinge la scurt timp după ce fusese purtat spre casă de fratele său Onea (Ioan), primar în Avrig.

Principala operă a lui **L.** o constituie faptele sale culturale şi activitatea pedagogică de sorginte iluministă, cu mare rol în renaşterea naţională a epocii moderne. Prelungind tradiţiile Academiei Greceşti, şcoala lui **L.** de la „Sf. Sava" va da roade prin pregătirea generaţiei paşoptiste. Ideile din discursuri, înştiinţări, apeluri ş.a. reflectă o formaţie de *Aufklärer*, în care se îmbină teologismul cu raţionalismul. Influenţat în special de filosofia lui Christian Wolf, el nu rămâne străin nici de opera iluminiştilor francezi. Opiniile politice, marcate de josefinism, au ca sursă opera lui Joseph Lanjuinais (*Le Monarque accompli*). Morala îi este cunoscută prin opera lui F.S. Karpe, care susţinea doctrina dreptului raţional sau natural, iar ideile pedagogice se revendică de la filantropism prin J. H. Campe, urmaşul lui Johann Basedow. **L.** a fost unul din primii adepţi la noi ai filosofiei lui Immanuel Kant, după care a redactat cursuri de filosofie, logică şi metafizică, pierdute însă. Ideile lui se reflectă cel mai bine în discursuri. *Cuvânt al lui G. Lazăr, la înscăunarea mitropolitului Dionisie* (1819) pleacă de la o antiteză, în tradiţia oratorică a Şcolii Ardelene, între gloria strămoşilor romani şi decăderea prezentului, făcând apel la emanciparea naţională a românilor. Pentru redeşteptare este nevoie de „duh românesc" şi de „braţ voinicesc". Mai interesant, discursul dedicat domnitorului Grigore Dimitrie Ghica la 30 iulie 1822 dezvoltă într-un stil mesianic, ce îl anunţă pe acela al lui I. Heliade-Rădulescu, o filosofie a istoriei de inspiraţie iluministă. Dialectica istoriei se revendică de la antinomia bine–rău. Convertibilitatea celor două esenţe determină evoluţia ciclică a omenirii. „Roata veacurilor" este mişcată de alternarea stărilor de sărăcie (răul) şi de bogăţie (binele). Discursul se încheie cu o personificare a patriei, dând expresie mândriei de a fi dobândit în sfârşit un stăpân din neamul românesc. În *Înştiinţare...* **L.** cheamă pe toţi la „izvorul tămăduirii", de aflat în noua şcoală românească. Două plachete tipărite la Viena în 1808 şi în 1810 conţin încercări poetice omagiale, ocazionate de „logodirea" împăratului Austriei, Francisc I, şi de aceea a lui Napoleon. Printre lucrările teologice şi moral-educative traduse de **L.** din germană în perioada vieneză, astăzi pierdute, s-au aflat *Învățătura ortodoxă* a arhiepiscopului Platon Levşin din Tver, lucrarea lui J. H. Campe *Învățături morale ale lui Gottlieb Ehrenweich pentru băieți*, precum şi povestiri populare şi romantice. **L.** a mai compilat la Viena şi la Sibiu, în 1815, o serie de manuale didactice – *Compendiu de geografia Transilvaniei* şi *Gramatica româno–germană*. La Bucureşti pregătise în 1822 cursuri de matematică, după C. Wolff şi după manuale germane, interesante pentru fixarea unei terminologii de specialitate incipiente. Personalitate complexă, **L.** şi-a împlinit vocaţia de ctitor al învăţământului românesc, manifestându-se totodată ca autor de manuale didactice, inginer, orator, moralist şi scriitor. Din

Statuia lui Gheorghe Lazăr din Piața Universității, București. Sculptură de Ion Georgescu

perspectiva acţiunilor sale, el se înscrie între întemeietorii culturii române moderne.

A fost autorul celei dintâi programe şi al celor dintâi manuale şcolare; îndrumătorul primilor paşi ai teatrului în limba română; stihuitor cu plachetă tipărită în limba „daco-românească" la 1808, dar poet mai mult în proza sa; poliglot şi traducător în primele linii, care s-a străduit să pună la îndemâna conaţionalilor săi, cât mai devreme, opere literare, ştiinţifice şi filosofice; orator cu putere de convingere prin organizarea argumentelor şi prin expresia aleasă şi colorată.

EMILIA ŞT. MILICESCU

SCRIERI: [*Scrieri*], în G. Bogdan-Duică, G. Popa-Lisseanu, *Viaţa şi opera lui Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, 1924.

Repere bibliografice: Petrache Poenaru, I. Heliade-Rădulescu, *George Lazăr*, îngr. Sextil Puşcariu, introd. G. Bogdan-Duică, Bucureşti, 1923; Urechia, *Ist. şc.*, I, *108–109*, IV, *185–199*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *423–431*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *12–14*; N. Iorga, *Cel dintâi învăţător de ideal naţional: Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, 1916; Ibrăileanu, *Opere*, VII, *333–342*; I. Georgescu, *Gheorghe Lazăr*, Sibiu, 1923; G. Bogdan-Duică, *Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, 1924; G. Bogdan-Duică, G. Popa-Lisseanu, *Viaţa şi opera lui Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, 1924; N. Bănescu, *Academia Grecească din Bucureşti şi şcoala lui Gheorghe Lazăr*, Cluj, 1925; C. Găvănescul, *Din geniile neamului*, Bucureşti, 1932, *293–381*; I. Mateiu, *Gheorghe Lazăr*, Cluj, 1936; Ion Agârbiceanu, *Cărturari români*, Sibiu, 1937, *34–46*; Paul I. Papadopol, *Gheorghe Lazăr şi opera sa*, Bucureşti, 1937; Popovici, *Studii*, I, *323–348*; Breazu, *Studii*, I, *357–366*; Traian Chelariu, *Gheorghe Lazăr*, DIPR, I, *101–142*; Piru, *Ist. lit.*, II, *244–248*; *Ist. lit.*, II, *160–164*; Cornea, *Originile*, *70–73*; George Macovescu, *Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, 1973; *Dicţ. lit. 1900*, *488–491*; *Gheorghe Lazăr. 1779–1823. Bibliografie*, Bucureşti, 1979; Emilia Şt. Milicescu, *Gheorghe Lazăr*, Cluj-Napoca, 1982; Ursu, *Contribuţii ist. culturii*, *431–437;* Popa, *Penumbre*, *36–40*. ***A.Sm.***

LA ZID!, „săptămânal satiric" apărut la Bucureşti, în două serii, 1932–1933 şi din 3 octombrie 1935 până în iulie 1936, sub redacţia lui Ion Anestin. De la numărul 36/1936 are subtitlul „Pereţii au urechi". Se vrea „o revistă de luptă" şi un „ecou cetăţenesc fără adulaţie politică, fără ocolişuri spre sud, spre nord, spre dreapta sau spre stânga". Rubricile principale sunt „Zvonuri, şoapte, strigăte", „La microscop", „Povestea vorbei", „Mica publicitate", „Cupletul săptămânii", „Cronica" (literară, mondenă, diplomatică, muzicală, a ecranului, a culiselor). Numerele sunt tematice: omul politic, parlamentul, bugetul, specula, farsa, circul etc. Până la numărul 13 al seriei întâi, din cele şaisprezece pagini, doar una era, de obicei, rezervată textului, restul cuprinzând ilustraţiile lui Ion Anestin. Ulterior, cea de a doua pagină scrisă găzduia rubrica „La ureche, dar mai tare!". Din 1935 comentariul cuprinde întreaga revistă. Intră în sumar cu proză scurtă Mircea Ştefănescu, Victor Eftimiu, Ion Anestin, Mihail Sebastian, iar Pompiliu Constantinescu (care semnează și pyrrhon) susţine cronica literară. Alţi colaboratori: Andrei Tudor, I. Peltz, Florin Iordăchescu, Nicușor Constantinescu, Romulus Dianu, Tudor Teodorescu-Braniște, Traian Şelmaru. ***A.S.***

LAZU, Ion (6.I.1940, Cioburciu–Tighina), prozator, poet, eseist. Este fiul Verei (n. Ciobanu) și al lui Grigore Lazu, proprietari agricoli și mici negustori. Se înrudește, pe linie maternă, cu Ștefan Ciobanu, istoric literar. Copilăreşte în comuna Cireaşov, județul Olt, unde familia sa se refugiază din pricina războiului în martie 1944. Urmează la Slatina studiile medii, terminând în 1956 liceul. A absolvit Facultatea de Geologie–Geografie a Universităţii din Bucureşti. Din 1961 până la pensionare (1999) lucrează ca geolog-prospector la Întreprinderea de Prospecţiuni Geologice şi Geofizice Bucureşti. Între 1994 și 2002 este redactor-șef la Editura Vinea. O scurtă perioadă, în 2006, funcționează ca redactor la revista „Viața românească". A debutat cu versuri la revista „Ateneu" în 1964. Editorial debutează ceva mai târziu, în 1970, cu schițe și povestiri strânse în volumul *Ningea în ochii ei albaștri*.

O caracteristică a literaturii lui **L.**, remarcată de critici, este atracția către faptul concret: autorul înregistrează reporterește stări de lucruri sau evenimente (de cele mai multe ori banale, aparent neînsemnate, mici bucurii sau tristeți ale vieții cotidiene), pentru a ajunge în final la o concentrare sugestivă. *Despre vii, numai bine* (1971) este povestea unui tânăr literat care moare într-un accident, fapt ce generează o intrigă polițistă și glose despre fascinaţia iubirii şi a morţii. În *Curtea interioară* (1983) un student medicinist ajunge cercetător specializat în nutriție și, eșuând în dragoste și în căsnicie, plutește în confuzie și derivă, fiind atras în cele din urmă de lumea artelor bucureștene. La polul opus, partenera lui încearcă să își depășească condiția de copil abandonat, crescut de o bunică bizară, nevoit în prima tinerețe să lucreze pe șantierele comuniste și să termine liceul la seral. *Capcana de piatră* (1987), în punctul de plecare cronica unei campanii a unui geolog-prospector,

înfățișează printre altele drama unei tinere nefericite în căsătorie care se sinucide din pricina mediului în care trăiește (satul românesc al anilor ’80). Romanul autobiografic *Veneticii* (1999) prezintă tragedia exilului în România a unei familii din Basarabia, după invadarea acestei provincii de către trupele sovietice în 1944. În fundal sau în prim-plan apar oameni sacrificați de tăvălugul istoriei, destine marcate de război, de teroarea stalinistă, de cruzimea execuțiilor sumare, de foamete ori de supliciul schimbărilor repetate de locuință. *Ruptura* (2004) spune povestea unei iubiri din anii studenţiei. O atenție deosebită acordă **L.** memorialisticii: însemnările din trei campanii geologice în zona minieră Ocna de Fier–Dognecea dau naștere, în 2005, unui alt roman-jurnal, *Sălbaticul*, despre un geolog de excepţie confruntat cu tot felul de piedici în ultimii trei ani de dictatură ceaușistă, într-o lume a valorilor răsturnate. *Scene din viața literară* (2007) reține însemnări care se referă la perioada 1979–1989 (evenimente, scene, portrete, întâlniri cu scriitori), extrase dintr-un amplu jurnal de scriitor, ulterior publicat de **L.** selectiv, cu titlul *Vreme închisă* (2012). Fragmente de jurnal, precis datate și legate de lumea basarabeană, apar inserate în partea a doua a romanului *Veneticii*, într-o formulă metatextuală de transcriere a întâmplărilor așa cum au fost ele relatate de cei care le-au trăit. *Tinerețea pe sfârșite* (2012) strânge prozele scurte care nu au putut fi publicate în *Ningea în ochii ei albaştri* și în *Blana de viezure* (1979). Volumele de versuri *Muzeul Poetului* (1981), *Poemul de dimineață* (1996) și *Cuvinte lângă zid* (1999) optează pentru elegie și pentru formula poemului în proză. **L.** intră în comuniune cu lumea vegetală și minerală, pe care o trăiește poetic printr-un fel de abordare din interior: „Ciudată e copacului pădurea/ Și la priviri neclară totdeauna./ Are un ochi de mucegai spre nord,/ Un ochi lucios și galben către sud/ Iar sufletul copacului e mut/ Și-ncercuit de câte-ar fi de spus.// Cu ochiul muced vede numai galben/ Și doar de galben este viscolit,/ Cu ochiul galben vede numai muced,/ De mușchi și de licheni învăluit.// Prin ani tot mai ascuns în miezul lui,/ E numai ochi și scuturi împrejur./ De-un timp și ramurile-l năpădesc aiurea./ Ciudată e copacului pădurea...” (*Copac*). Integrala operei lirice a lui **L.** este publicată în volumul *Eu scriu la lumina mâinii mele* (2012), cuprinzând și poeme inedite. Volumul *Himera literaturii* (2007) se constituie dintr-un amplu dialog epistolar cu Ion Murgeanu, aducând din nou în atenție tema refugiului basarabean în România, precum și diverse opinii despre scris și scriitori. **L.** a publicat și literatură pentru copii: *Întâmplări din pădure* (1991) și *Cartea lui Andrei* (2008).

SCRIERI: *Ningea în ochii ei albaştri*, București, 1970; *Despre vii, numai bine*, București, 1971; *Blana de viezure*, București, 1979; *Muzeul Poetului*, București, 1981; *Rămăşagul*, București, 1982; *Curtea interioară*, București, 1983; *Natura sculptează*, 1984; *Capcana de piatră. O anchetă pe cont propriu*, București, 1987; *Întâmplări din pădure*, București, 1991; *Poemul de dimineaţă*, București, 1996; *Cuvinte lângă zid*, București, 1999; *Veneticii*, 1999; ed. București, 2009; *Ruptura*, București, 2004; *Sălbaticul*, București, 2005; *Himera literaturii – dialog epistolar* (în colaborare cu Ion Murgeanu), București, 2007; *Scene din viaţa literară. 1979–1989*, București, 2007; *Cartea lui Andrei*, București, 2008; *Eu scriu la lumina mâinii mele*, Iași, 2012; *Odiseea plăcilor memoriale*, București, 2012; *Tinereţea pe sfârşite. Rămăşagul*, Iași, 2012; *Vreme închisă. Jurnal 1979–1989*, București, 2012.

Repere bibliografice: Sorin Titel, *„Despre vii, numai bine”*, RL, 1971, 45; Mircea Iorgulescu, *Profil Ion Lazu*, LCF, 1975, 26; Ioan Groșan, *„Blana de viezure”*, RL, 1980, 17; Ioan Holban, [*Ion Lazu*], RL, 1983, 25, CL, 1984, 10; Dan-Silviu Boerescu, *Într-o dimineață de toamnă*, LCF, 1996, 42; Radu Voinescu, [*Ion Lazu*], LCF, 2000, 8, VR, 2004, 11; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Despre „realismul” înșelător*, LCF, 2003, 10; Alex. Ștefănescu, *Un spectacol terifiant, interzis copiilor sub 12 ani*, RL, 2004, 41; Geo Vasile, [*Ion Lazu*], RL, 2004, 43, 2005, 33; Gheorghe Grigurcu, *Extaz și materie*, RL, 2005, 38; Marian Drăghici, *Elogiu violenței cumsecade*, VR, 2008, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *814-815*. ***S.G.***

LĂCĂTUŞ, Adrian (6.IV.1975, Braşov), eseist, prozator. Este fiul Mariei Lăcătuş (n. Giurgea), bibliotecară, şi al lui Teodor Lăcătuş, inginer. După absolvirea, în 1993, a Liceului de Informatică din Braşov (ulterior Colegiul Național de Informatică „Grigore Moisil”), se înscrie la Universitatea Transilvania din Braşov, secţia română–engleză (1993–1997), perioadă în care frecventează cursurile de scriere creativă ale lui Alexandru Muşina şi Gheorghe Crăciun. Face studii postuniversitare la Literele braşovene (1998) și specializări în științe politice la Universitatea din Bologna (2000) şi în istoria ideilor la Central European University din Budapesta (2002). În 2000 devine asistent la Universitatea Transilvania din Braşov (Catedra de limbă şi literatură română), unde predă literatură comparată şi teorie culturală. Își dă doctoratul în literatură comparată la Universitatea „Babeş–Bolyai” din Cluj, iar din 2009 este

conferenţiar la aceeași universitate. Debutează la „Vatra" în 1996. Mai colaborează cu studii şi eseuri la „Interval", „Transilvania", „Astra", „Arca" ş.a.

Dincolo de finalitatea didactică a colecţiei din care face parte, micromonografia-eseu *Urmuz* (2002; Premiul Uniunii Scriitorilor) propune o schimbare de perspectivă asupra autorului *Paginilor bizare*. Scos de **L.** de sub incidenţa imaginii de premergător avangardist pe care i-au creat-o revoluţionarii de la revista „unu" şi curentul dominant al exegezei, Urmuz e privit ca un conservator eretic, compozitor laborios de texte ludic-abstruse. Compoziţia lor riguros elaborată ar trăda un paradoxal spirit clasic, în timp ce imaginarul exprimă – dimpotrivă – anarhia şi crizele eului modern, în proximitatea lui Franz Kafka, Bruno Schulz sau a lui G. Bacovia. La origine teză de doctorat, *Modernitatea conservatoare. Aspecte ale culturii Europei Centrale* (2009) are un aspect eterogen. Tributar studiilor despre Viena *fin-de-siècle* ale lui Carl Schorske, Stephen Toulmin sau Jacques Le Rider, studiul este elaborat în maniera muzicală a „temei cu variaţiuni". Capitole distincte sunt dedicate lecturii lui Søren Kierkegaard şi Friedrich Nietzsche în cultura Europei Centrale, importanţei eticului în gândirea lui Ludwig Wittgenstein, teoriilor despre roman ale lui Georg Lukács, Hermann Broch, Theodor Adorno, imaginilor modernităţii în scrierile lui Milan Kundera, ideii de tradiție în romanul despre Braşov al sasului Adolf Meschendörfer sau paradoxurilor identităţii transilvane. Identificând în iozefinism o rădăcină comună a liberalismului şi conservatorismului habsburgic, criticul le urmăreşte cu precădere metamorfozele, considerând că asimilarea filosofiei cu o formă de artă are drept pandant transformarea marelui roman central-european (Robert Musil, Franz Kafka, Hermann Broch, Witold Gombrowicz, Milan Kundera) într-un instrument de cunoaştere ce conservă, prin combinaţia de raţionalitate, complexitate şi graţie, vechile funcţii ale gândirii filosofice, delegitimate de pozitivismul modern. Fenomen caracteristic Europei Centrale, modernitatea conservatoare ar fi ilustrată, „oximoronic", prin valori negative, slabe şi defensive, ca eroism al singurătăţii sceptice şi ironice, prăbuşirea modelului imperial de după Primul Război Mondial, şocul traumatic al totalitarismelor şi deziluzionările aferente favorizând această atitudine „dezvrăjită". **L.** a publicat şi literatură pentru copii sub forma unor fabule miniaturale, fanteziste şi ludice, cu trimiteri parodice la realitatea adulţilor: *Împărăţia lui Borţun. O poveste cu animale şi îngeri* (2005) este istoria unei călătorii de o zi spre Paradisul dintre blocuri a unor prieteni din varii specii (câinele Borţun, iepurele Ahile, motanul Zizuf ş.a.), în dialog cu o lume cvasi-urmuziană de „îngeri" profani. *Povestea lui Grunz – şoarecele maestrului Johannes Kelpius din Sighişoara povestită de acesta la întoarcerea sa în Cetate, după ce şi-a tocit dinţii rozând timp de 300 de ani colţurile pietrei filozofale undeva în America* (2009), tipărită iniţial în variantă bilingvă, româno–engleză, propune de asemenea o călătorie ludico-iniţiatică (prin labirintul Sighişoarei medievale), având drept protagonist şoarecele „magic" al unui personaj cu identitate istorică reală: misticul, ezoteristul şi savantul sas Johannes Kelpius.

SCRIERI: *Urmuz*, Braşov, 2002; *Împărăția lui Borțun. O poveste cu animale şi îngeri*, Braşov, 2005; *Modernitatea conservatoare. Aspecte ale culturii Europei Centrale*, Braşov, 2009; *Povestea lui Grunz – şoarecele maestrului Johannes Kelpius din Sighişoara povestită de acesta la întoarcerea sa în Cetate, după ce şi-a tocit dinţii rozând timp de 300 de ani colţurile pietrei filozofale undeva în America*, Braşov, 2009.

Repere bibliografice: Cornel Moraru, *Urmuz și „Canonul"*, VTRA, 2002, 11–12; Paul Cernat, [*Adrian Lăcătuș*], OC, 2003, 193, 2009, 486; Claudiu Turcuş, *Ce s-a întâmplat (în ultimii zece ani) cu critica tânără*, VTRA, 2009, 3; Adriana Stan, *Carnet de conservator*, CLT, 2009, 240; Cosmin Borza, *Antimodernii lui Adrian Lăcătuş*, DMT, 2009, 40; Cornel Ungureanu, *Europa Centrală citită altfel*, LCF, 2011, 33. ***P.C.***

LĂCUSTĂ, Ioan (13.IX.1948, Vârfurile, j. Arad – 14.XI.2008, Bucureşti), prozator, eseist.

Este fiul Antoninei Lăcustă (n. Movileanu) și al lui Dumitru Lăcustă, învăţători. Urmează cursurile liceale la Rădăuţi şi Galaţi. A absolvit Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1972), lucrând apoi ca profesor, ziarist și redactor la revista „Magazin istoric". Membru al cenaclului de proză Junimea, figurează în antologia

Desant '83. Debutează în „Vatra" (1980), iar prima carte, *Cu ochi blânzi*, îi apare în 1985 (Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează cu proze scurte şi cu articole de opinie la „Tribuna", „Tomis", „Convorbiri literare", „România literară", „Luceafărul", „Caiete critice", „Cultura" ş.a. I s-a conferit Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române (1990).

Unanim apreciată de critică, prima culegere de proze a lui **L.** a reţinut atenţia îndeosebi prin secţiunea intitulată revelator *La uşa domnului Caragiale*. Formula a căpătat circulaţie datorită cronicii cu acelaşi titlu semnată în „România literară" de Mircea Iorgulescu, devenind în scurt timp o deviză sui-generis a generaţiei optzeciste. Ea racorda în mod surprinzător producţia tinerilor iconoclaşti la un filon autohton de creaţie, în condiţiile în care autorii înşişi exploatau, declarativ, la maximum retorica rupturii, în timp ce puterea se străduia să-i compromită, denunţându-i drept cosmopoliţi, decadenţi, anemici. Ce oferea în fapt I.L. Caragiale era reţeta convertirii cotidianului în literatură, a revalorificării materialelor joase, paraliterare, reportericeşti, în scrieri canonice. Schimbând ce era de schimbat, instantaneele din primul volum al lui **L.** sunt de fapt reportaje tip Caracudi: un fel de variaţiuni pe temă dată aduse tehnic la zi, adică în era reportofonului şi a camerei de luat vederi. Cartea trădează o înverşunare emfatică împotriva clişeului, a ticurilor de limbaj care camuflează vacuitatea sensului, în sfârşit, împotriva aşa-zisului simţ comun. Strict tematic vorbind, textele se situează pe firul principal al curentului optzecist-desantist: abandonul marilor probleme în favoarea banalului, denunţarea mediocrităţii sufleteşti şi a uzurii morale în zone periferice, deşi veleitare, ale socioculturalului. Audiţia lexicală bine antrenată a autorului trădează, de asemenea, un stagiu convenabil „la uşa domnului Caragiale", ca şi croiala economicoasă, decisă, tactica regizorală şi ritmul dramatic susţinut. Cel de-al doilea volum, *Linişte. Povestiri din viaţa mea* (1989), îl continuă pe primul, fără a aduce vreo schimbare. Textele par a fi fost compuse concomitent şi, la publicare, împărţite arbitrar în două cărţi. Numerotate în serie şi intitulate generic *Scrisori către maşina de scris*, mai multe bucăţi ilustrează vocaţia reporterică a genului de proză impus de generaţia '80: „E fascinant să asculţi viaţa. E atâta încărcătură de viaţă în spusele celor din preajmă (pe stradă, în autobuze, în magazine, la cozi, în fine, peste tot), încât nu-ţi trebuie decât o ureche imensă și un suflet pe măsură pentru a le cuprinde. Şi un ochi atoatevăzător pentru a înregistra, cu toate fascinantele ei lumini, această viaţă despre care mă tot prefac a scrie". **L.** formulează aici o artă poetică neostentativă, și de aceea mai convingătoare decât orice manifest gălăgios. Imaginea urechii imense și a ochiului atoatevăzător fixează obiectivul comportamentist al prozei sale. Ea refuză, aparent, construcţia, în favoarea unui miraj înşelător în literatură: transparenţa perfectă, observaţia și transcrierea directă. Expresia ei ideală ar fi sincronia – irealizabilă – între percepţie, expresie şi scris. Adaptată epistemei şi tehnologiei sale, o atare sincronie îşi asimilează un element mecanic, naturalizându-l: maşina de scris. Conştient de imposibilitatea unei astfel de coordonări monstruoase, prozatorul se joacă afişând, în alt loc, decalajele fatale, dar necesare, desincronizările între faptul brut ca punct de pornire și dezvoltarea lui literară. De pildă, *Gând de miercuri* face ritmic naveta între ceea ce se consemnează conştiincios la rubrica intitulată (cu ironie subţire) *Fapte* şi ceea ce se naşte prin elaborarea în discurs, numită şcolăreşte *Dezvoltare* – adică o serie de continuări alternative, notate pedant cu a, b şi c. În 1990 **L.** revine cu un roman, *Calendarul de nisip*, confirmând consecvenţa exemplară cu sine, dar şi disponibilitatea unui autor care izbuteşte să nu-şi devină sie însuşi epigon. Cartea exploatează până la epuizare toate efectele ce se pot scoate dintr-o reţetă a romanului în roman, despre care un personaj crede că se ocupă cu „treburi de-astea, la modă acum, scrisul care-l scrie pe unul, cu altul care-l scrie pe altul, ceva de mai mare hazul". În afară de cele două personaje-autor, Ovidiu Rădulescu și Dumitru G. Stan (primul romancier, celălalt romancier și memorialist), creaturile fictive ale lui **L.** sunt, în viaţă, producători, cititori şi imitatori maniaci de literatură. De la pupitrul lui de dispecer, prozatorul reuşeşte să controleze ferm reţeaua de circuite complicate prin care parvin informaţiile în cartea sa, împiedicând-o să devină ilizibilă. O ironie bine temperată asigură întregului timbrul tonal potrivit, ferindu-l de stridenţe. Stagiul „la uşa domnului Caragiale" se trădează și aici, ca şi în proza scurtă, prin profunzimea inciziei în cele mai eteroclite medii sociale. Ca toţi optzeciştii de altfel, **L.** se aventurează pe teren bine înzestrat tehnic, cu un reportofon și cu o cameră de luat vederi, semn că este, înainte de orice, un autor al timpului său. *După vânzare* (2005) face

bilanțul unui scriitor de 50 de ani, care își rememorează viața în cele câteva zile petrecute în satul unde s-a întors pentru a vinde casa părinților săi. Se pot bănui numeroase elemente autobiografice. Formula autoficțiunii apare și în romanul următor, *Luminare* (*Coborârea în text*) (2007), probabil cea mai bună scriere a lui **L.** Traversat, pe lângă pulsiunea autobiografică, de numeroase reflecții textualiste, *Luminare* dovedește simultan o necruțare plină de candoare în autovivisecția materialului de viață (altfel redus cantitativ și monoton) acumulat de un scriitor-ziarist alcoolic de-a lungul anilor '80–'90. Lumea ficțională din *Replace all (Colcăiala)* (2009) este organizată în jurul unui ofițer de Securitate, colonel înainte de 1989, avansat ulterior general, prin al cărui personaj **L.** sintetizează satiric schimbările produse de revoluția anticomunistă, sugerând o conservare și o amplificare a vechii stări de lucruri. În conceptul romanului sistemul social din comunism se reproduce integral în sistemul postcomunist. Securistul Goncea seamănă, ca rol narativ și simbolic, cu Moise al lui Dumitru Radu Popescu din ciclul deschis de *F*. În roman coexistă intenții – corelate unor alegeri narative – de roman politic, alegoric, social, satiric, metafizic. Acestea nu ating însă o masă critică.

Nu ştiu dacă Ioan Lăcustă are sau nu o conştiinţă de scriitor deplin formată, dar faptul că el, ca și naratorul din povestirea sa, caută o conştiinţă morală curată şi vrea să privească lumea cu ochi curaţi şi cu o mare curiozitate reprezintă un semn bun. [...] *E alături* [...] *de Mircea Nedelciu, Nicolae Iliescu, Cristian Teodorescu, Hanibal Stănciulescu, George Cuşnarencu și ceilalţi desantişti în încercarea de a nota aventura scriiturii, dar se desparte de ei* [...] *prin accentul pe care îl pune pe literatură ca act moral şi prin mai marea extensie pe care o acordă în povestire* prezenţei umane.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cu ochi blânzi*, Bucureşti, 1985; *Linişte. Povestiri din viaţa mea*, Bucureşti, 1989; *Calendarul de nisip*, Bucureşti, 1990; *1919–1937. Zece alegeri interbelice – Cine a câştigat?*, Bucureşti, 1998; *În şoaptă*, Bucureşti, 1999; *23 august 1944 – 30 decembrie 1947. 41 de luni care au schimbat România*, Bucureşti, 1999; *Fără Caragiale... Carte a mamei, a iubirii, a morţii*, Bucureşti, 2001; *Cartea luminării*, Râmnicu Sărat, 2001; *După vânzare*, București, 2005; *Luminare (Coborârea în text)*, postfață Bogdan-Alexandru Stănescu, Iași, 2007; *Cenzura veghează: 1937–1939*, Bucureşti, 2007; *Replace all (Colcăiala)*, postfață Bogdan-Alexandru Stănescu, Iași, 2009. **Antologii**: *Timpul iluziilor. Pagini din memorialiști interbelici*, București, 2006.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *„Cu ochi blânzi"*, RL, 1985, 16; Liviu Petrescu, *„Cu ochi blânzi"*, ST, 1985, 5; Iorgulescu, *Prezent*, *323–327*; Holban, *Profiluri*, *427–429*; Regman, *De la imperfect*, *100–103*; Dimisianu, *Subiecte*, *256–263*; Simion, *Scriitori*, IV, *663–670*; Ov. S. Crohmălniceanu, *Din nou la uşa domnului Caragiale*, VR, 1990, 1; Valeriu Cristea, *Unde au împins ăştia de acum libertatea*, CC, 1990, 3; Vlad, *Lect. prozei*, *251–256*; Ţeposu, *Istoria*, *124–126*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *240–242*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *193–198*, V, *106–110*; Micu, *Scurtă ist.*, *406–407*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *723–724*; Simion, *Fragmente*, IV, *253–258*, VI, *82–84*; Cristea-Enache, *Concert*, *223–228*; *Dicţ. analitic*, IV, *489–492*; Irina Petraş, *Promisiuni de trecut*, CNT, 2005, 7; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *359–366*; Paul Cernat, [*Ioan Lăcustă*], OC, 2007, 386, 2008, 450; Tania Radu, [*Ioan Lăcustă*], „22", 2008, 3, 2009, 21; Popa, *Ist. lit.*, II, *844–855*.

M.S., M.I.

LĂCUSTEANU, Grigore (1813, Bucureşti – 23.V.1883, Bucureşti), memorialist.

Fiu al Elenei (n. Dedulescu) şi al lui Ştefan Lăcusteanu, ajuns stolnic, **L.** se trage dintr-o veche familie gorjeană, cu preţuire pentru foloasele cărţii. Încă nevârstnic, e dat la învăţătură în grija unor dascăli cu bună reputaţie. După o întrerupere de trei ani, timp în care ai săi, înfricoşaţi de mişcarea lui Tudor Vladimirescu, se refugiază la Sibiu, îşi va relua la întoarcere studiile începute acasă, cât şi la Şcoala Bărăţiei; printre profesori – Neofit Duca. La şaptesprezece ani, rămas orfan de tată, se hotărăşte pentru cariera ostăşească, intrând ca şi vărul său, poetul Vasile Cârlova, în oştirea naţională, nou înfiinţată. În timpul mişcării de la 1848, **L.**, aprig vrăjmaş al revoluţiei, ia parte la arestarea Guvernului Provizoriu. Înaltele recunoaşteri oficiale la care aspiră întârzie însă, şi când, în urma unor intervenţii, este în sfârşit numit polcovnic, iar domnitorul Al. I. Cuza îi oferă prezidenţia Consiliului Ostăşesc, **L.**, acum dezamăgit şi mizantrop, nu se poate bucura, socotindu-se un nedreptăţit. Mare proprietar, militarul în retragere intră, compensator, în

viaţa politică, unde şansa îi surâde, în fine, fiind ales cinci ani la rând senator de Vlaşca.

Amintirile lui **L.**, încheiate în 1874, dar apărute postum, în 1935, ocupă o poziţie singulară în memorialistica românească. Frapante în sinceritatea lor nudă, impudică aproape şi oarecum inconştientă, însemnările au, dincolo de interesul lor istoric, valoarea unui document sufletesc. Ele surprind prin naturaleţe, prin francheţea lor, câteodată brutală, amuzantă alteori, prin spontaneitatea şi prospeţimea cu care sunt mărturisite gânduri şi simţăminte dintre cele mai intime. Aproape orice convenţie literară pare străină lui **L.**, văzut de Camil Petrescu ca un precursor al anticalofilismului la noi. Memoriile sale, de o „savoare inimitabilă" (G. Călinescu), au ceva din caracterul vechilor cronici munteneşti prin accesele pătimaşe şi vehemenţa verbală, de tip pamfletar, prin spiritul partizan care le însufleţeşte. Omul, egoist şi devotat deopotrivă, are, cu toate că boieria lui e una de rang secund, o încrâncenată semeţie de castă, privilegiile nobiliare fiind pentru dânsul sacrosancte. Convins că el este cel chemat să apere ordinea şi instituţiile legiuite, se arată a fi straşnic pornit pe „vagabonzii" şi „desculţii" care vor să surpe vechea şi buna rânduială. Ei au adus în ţară „invazii, omoruri , jafuri şi altele toate": „În anul 1847 se coaliza dăscăleţii, advocaţii şi ciocoii rapaci, aspirând la o răsturnare generală a ţării, cu scop de a se urca peste ruinele boierilor şi celor avuţi". Sunt, în ochii lui, nişte zavergii, „crai de uliţă", pe toţi din tabăra adversă el fixându-i într-o portretistică inflamată: popa Şapcă – „discipol patentat al lui Bachus", Costache Aristia – „un smintit profesor de declamaţii teatrale", Al. I. Cuza – „un câine roşu", Tudor Vladimirescu – „un om foarte neînsemnat [...], fără nici un fel de învăţătură sau inteligenţă". Fire excesivă, de „sanguin-coleric", abia controlându-şi violenţa, îndărătnic şi plin de zel, punând suflet în tot ce face, **L.** e un ins patetic. Se enervează uşor, răbufneşte teribil, dar se şi vaită amarnic atunci când ceva îl supără. Are şi de ce, necazurile nu-l ocolesc; părinte iubitor, rămâne neîmpăcat după moartea „Mişului", fiul în care investise multe nădejdi. Cu aceste trăsături, memorialistul se profilează ca o figură pitorească, formula în care îl încorsetează G. Călinescu, „mărunt Saint-Simon", fiind insuficientă. Un comentariu aplicat surprinde în însemnările acestea pătimaşe momente „antologice", fie desprinse parcă dintr-un roman de moravuri, fie vădind un „simţ involuntar de a surprinde realul şi de a configura un destin uman într-o istorie care-şi schimbă des decorurile" (Eugen Simion). Scene de spaimă (holera căreia îi cad victimă mii şi mii), scene ilare, obiceiuri ale vremii (ceremonii ş.a.) se înscriu într-un tablou care îşi are dinamismul şi coloritul lui. Când nu devine agasantă, fanfaronada personagiului care se oglindeşte în aceste file de jurnal are un haz anume şi dacă, uneori, **L.** se acoperă nu de glorie, cum şi-ar fi dorit, ci de ridicol, e, cel puţin, un ridicol ce stârneşte un surâs. Fără ca autorul să-şi propună, evocarea lunecă în umoristic, comicul iţindu-se atunci când o situaţie sau alta e uşor răstălmăcită în viziunea unui mustăcios cu atâţate umori. Mereu încruntat, revendicativ, militar din cap până în picioare, **L.** nu ştie să zâmbească; doar uneori izbucnirile lui au un accent de maliţie, o inflexiune de sarcasm. Nu e, însă, lipsit de darul istorisirii. Evocarea e vie, cu o energică mişcare a epicului, naraţiunea fiind întretăiată de dialoguri nervoase care îşi au, fie şi involuntară, expresivitatea lor. Impresia de autenticitate e augmentată de un stil slobod, fără vreun dichis, în care Camil Petrescu, forţând nota, credea a distinge un „suprarealism al automatismului psihologic".

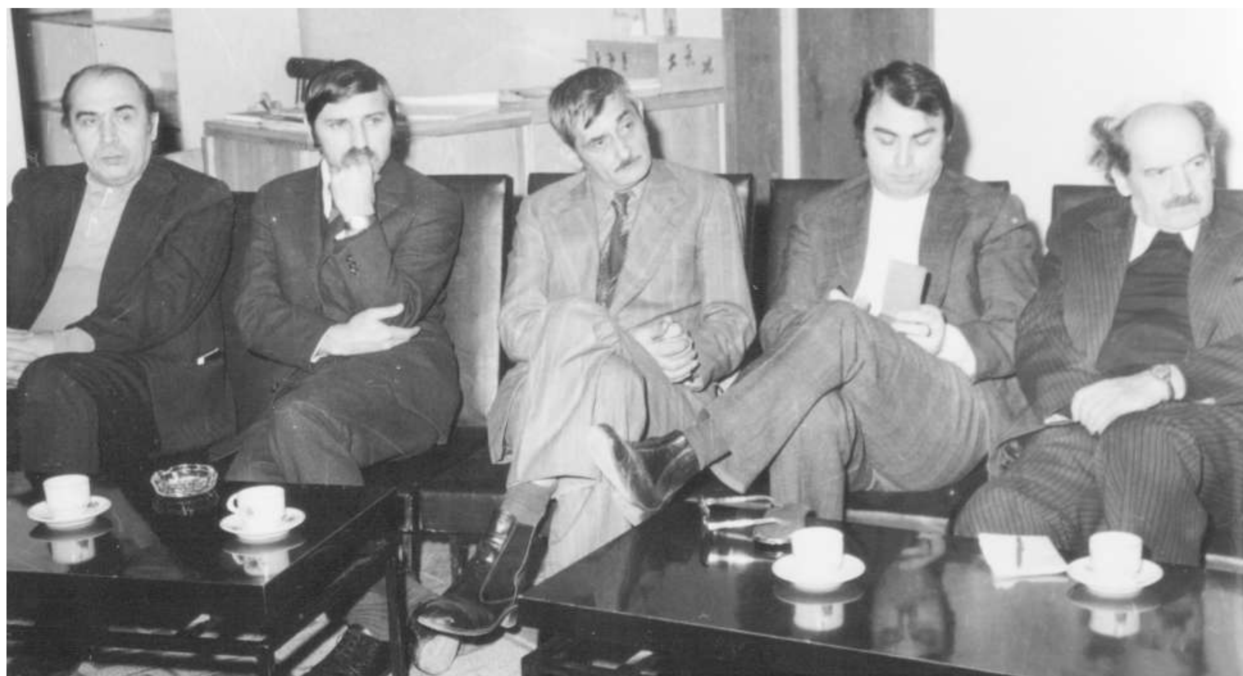
SCRIERI: *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, îngr. Radu Crutzescu, postfaţă Ioan C. Filitti, Bucureşti, 1935; ed. îngr. Sande Vârjoghe, pref. Petru Creţia, comentariu istoric Ioan C. Filitti, Galaţi, 1991.

Repere bibliografice: Petrescu, *Teze*, *69–85*; Călinescu, *Opere*, II, *945–950*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *192–193*, *Ist. lit.* (1982), *202–203*; *Ist. lit.*, II, *604–607*; Radu Albala, *Un viguros „anticalofil" – Grigore Lăcusteanu*, VR, 1973, 3; *Dicţ. lit. 1900*, *491–492*; Mircea Anghelescu, *Istoria ca literatură*, LCF, 1992, 19; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *724–726*; Bârna, *Comentarii*, *182–187*; Simion, *Genurile*, *145–155;* Manolescu, *Istoria*, *281–283*. ***F.F.***

LĂNCRĂNJAN, Ion (13.VIII.1928, Oarda de Sus, j. Alba – 4.III.1991, Bucureşti), prozator, eseist. Este fiul Iovei (n. Romcea) şi al lui Ilie Lăncrănjan, ţărani. **L.** se simte mândru de originea sa, fapt sesizabil mai ales în intenţia de a da o dimensiune epopeică monografiei satului tradiţional, precum şi în propensiunea pentru tipul protagonistului naţionalist, de o fervoare aproape mistică. Cel căruia, în virtutea acestui fapt, i se va spune mai târziu în mediul scriitoricesc Bădia frecventează până în 1951, când va fi selecţionat pentru Şcoala de Literatură „M. Eminescu", două şcoli cu profil tehnic: între 1942 şi 1946 o şcoală de ucenici aparţinând Uzinelor Astra

din Braşov şi între 1948 şi 1951, la Câmpina, Şcoala Medie Tehnică Metalurgică. Aceasta este, până la un punct, şi biografia lui Vasile Pozdare, personajul central din *Fiul secetei* (1979). **L.** va debuta în 1954 la revista „Tânărul scriitor" şi editorial în 1963 cu romanul *Cordovanii* (I–III; Premiul de Stat, Premiul Uniunii Scriitorilor). Imaginea scriitorului ar putea fi cea dintr-o încercare de portretizare pe care i-o face Eugen Barbu: „În câmpul literar a apărut un individ păduros, dur, cu ceva apăsat în mers şi glas, cu o revendicare pătimaşă în şedinţele noastre de breaslă. […] M-au impresionat […] logica lui ţărănească, patosul său subteran pentru adevăr". Între 1965 şi 1967 este redactor-şef adjunct la „Gazeta literară". Colaborează în special cu articole pamfletare şi polemice – reunite apoi în volumele *Fragmentarium* (1969) şi *Nevoia de adevăr* (1978) – la „Luceafărul", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»" ş.a.

Opera lui **L.** evoluează pe două coordonate: romanul social cu tematică rurală şi romanul politic. În cazul primului filon, în care se înscriu romane precum *Cordovanii*, *Suferinţa urmaşilor* (1978), volume de nuvele ca *Eclipsă de soare* (1969), *Vuietul* (1969) şi *Ploaia de la miezul nopții* (1973), tematica, schema conflictului şi tipologia personajelor sunt repetitive. Monografia satului surprins într-un moment de cumpănă se realizează prin reverberarea conflictelor în biografia protagonistului. Pe autor îl interesează perioada „obsedantului deceniu", iar ca eveniment principal – colectivizarea, văzută ca un fel de cabală strunită de alogeni cu interese potrivnice naţiei, și ca tip de personaj – ţăranul onest şi frust, cu nostalgii ducând spre origini, care priveşte acest eveniment traumatizant prin optica strămoşilor săi, transpunerea romanescă fiind lungul traseu al analizării acestui proces de conştiinţă. Lumea se împarte în două după o schemă maniheistă, simplificatoare, iar naraţiunea se centrează pe procesul trenant de elucidare a protagonistului, pentru care întâmplările exterioare, precum şi structura proprie realităţii interioare devin un cerc vicios, care îl absoarbe treptat. În romanul politic problematica se întoarce obsesiv la clarificarea dramelor şi a compromisurilor săvârşite de deţinătorii (micii) puteri, scriitorul având grijă să alterneze de la o scriere la alta punctele de vedere prin selecţia diferită a personajelor care prezintă evenimentele. Astfel, în *Fiul secetei* activistul de partid este reprezentat printr-un „erou pozitiv", iar în *Suburbiile vieţii*, prima parte, publicată postum (1994), din tetralogia *Coridorul puterii*, de asemenea editată postum (2004), evenimentele tulburi ale perioadei sunt filtrate prin prisma unui „om-capsulă", Vincenţiu Răpceanu, politician fără o minimă moralitate, îndepărtându-şi pseudomachiavelic adversarii. Romanul de debut, trilogia *Cordovanii*, dezvoltând nuvela cu acelaşi titlu apărută în 1954 în „Tânărul scriitor", mizează pe o formulă narativă nepotrivită, din care derivă şi lipsa de autenticitate: trilogia este monologul personajului principal, Lae Cordovan, care îşi rememorează o parte a vieţii, începând cu întoarcerea din război şi terminând cu înscrierea, după o lungă ezitare, în gospodăria agricolă colectivă. Situându-se în linia realismului tradiţional, romanul îşi ia ca model scrierile lui Liviu Rebreanu, de care vrea să se apropie prin unele detalii ale conflictului şi prin tipologie. Saga Cordovanilor este de fapt o rescriere a dramei pământului din *Ion*: întors de pe front, protagonistul încearcă să recupereze prin acte nebuneşti de violenţă partea lui de pământ pe care şi-o însuşise propria familie. Pe de altă parte, autorul doreşte să surprindă ieşirea din matcă a satului tradiţional, provocată de evenimente de neînţeles – reforma agrară şi colectivizarea – şi să dea o variantă a dramei înstrăinării ţăranului. Din acest punct de vedere, romanul ratează rezolvarea conflictului: Lae se dovedeşte până la urmă un revoltat de carton, care, după ce se îndepărtează de familie şi de comunitate cutreierând munţii alături de un grup de legionari, se hotărăşte totuşi să se înscrie în colectivă din raţiuni pragmatice. Romanul este rebarbativ la lectură, mai ales din pricina stilului, fie prea reportericesc (în consemnarea unor fapte), fie liricoid (în exaltările protagonistului sau în elogiile bombastice aduse clasei ţărăneşti). Reuşite sunt figurile satului de odinioară (strămoşi ai lui Lae Cordovan) şi personajele feminine. Speciale au fost şi unele circumstanţe legate de receptarea cărţii, nu doar aspru primită de critica de întâmpinare din cauza neajunsurilor ei evidente, dar atrăgându-şi şi adversitatea unor medii foste staliniste, care se simţeau vizate în roman. Însă **L.** nu numai că nu va renunţa la ideologia afişată, ci o va afirma şi mai răspicat în scrierile ulterioare. În opinia sa, colectivizarea a fost un fenomen condus din umbră de inşi dubioşi. Când nu cultivă utopia vocaţiei constructive prin gustul pentru macroepic, autorul surprinde tragismul vieţii în tuşe puternice. Dovadă stă

Ion Lancrănjan, Gheorghe Suciu, Paul Anghel, Platon Pardău și Ion Bănuță

ampla nuvelă *Drumul câinelui* (1974). Deşi păcătuieşte prin armătura tezistă care transformă unele personaje în marionete ideologice, ea reprezintă pariul câştigat de a reuni sub acelaşi acoperământ tematica politică, filonul tragic şi un conflict din zona baladescului. Doi fraţi, Mihai şi Jilu, repetă povestea lui Cain şi Abel: primul, activist de partid, şi-a făcut din Stalin un idol, celălalt, pe care toţi cei din jur, cu excepţia mamei, îl consideră mort, are simpatii legionare şi este nevoit să se ascundă în permanenţă. Mama încearcă să amâne inevitabilul, dar când acesta se produce, ea nu ezită să echilibreze balanţa unei justiţii majore: îl omoară pe ucigaş, după care se sinucide. Ritmul şi maniera de soluţionare a conflictului, precum şi puternica figură a mamei amintesc de tiparele tragediei. Următorul roman, *Caloianul* (1975), face figură aparte în proza lui **L.** prin problematică, prin formula narativă şi prin arhitectură: este un roman social camuflat într-un metaroman. Protagonistul, Dumitru Gheţea, un scriitor bătrân şi ratat, îşi rememorează viaţa şi compromisurile sociale sau politice săvârşite de-a lungul carierei; ţelul său este conceperea unei cărţi mântuitoare, *Caloianul*. Dorindu-şi înfrigurat identificarea cu eroul mitic din titlu, simbol al fertilităţii, nu reuşeşte decât să caligrafieze, pe zeci de file, titlul operei pe care o plănuieşte. Subiectul – evocarea vădit documentară a anilor ’50 ai secolului trecut, precum şi meditaţia asupra problemelor politice ale perioadei – este incongruent ca tehnică narativă. După cum mărturiseşte **L.** într-o petiţie adresată lui Nicolae Ceauşescu, publicarea cărţii a fost tergiversată; evident, funcţionau antipatiile pe care scriitorul şi le atrăsese din varii motive. *Suferinţa urmaşilor* reia schema monografică a romanului social, înrudindu-se cu *Cordovanii* mai mult decât s-ar bănui. *Suferinţa…* pare o rescriere mai fericită a romanului de debut, nemaifrizând lipsa de adevăr a acestuia. Monu, protagonistul de acum, este un Lae revoltat împotriva tuturor. Conflictul şi mediul sunt cele cunoscute: sistemul lumii funcţionează după legi maniheiste, în care axa eroilor pozitivi (ca Monu) este contrabalansată de cea a personajelor negative (ca Ionel al lui Ţâncuş). Din cauza invidiei şi a machiavelismului lui Ionel al lui Ţâncuş, deţinător al unei funcţii politice importante în sat, Monu este silit să treacă prin experienţe dramatice: exclus din partid, se vede treptat marginalizat, refuză să se înscrie în colectivă, iar fiul său, căruia i se interzice să se mai ducă la şcoală, se sinucide. Hăituit, Monu nu mai desluşeşte hotarul dintre utopia compensatoare şi realitate. Crezându-se un fel de Horea, pune la cale, alături de alţi doisprezece

săteni, o revoltă, repede înăbuşită de autorităţi. Paralelismul dintre Monu şi Iisus deformează psihologia protagonistului. Stăpânit de febrilitate dostoievskiană, autorul vrea să facă din Monu un damnat mistic, multe dintre acţiunile acestuia parodiindu-le involuntar pe cele ale unui nebun iluminat. *Suferinţa urmaşilor* este, cu toate acestea, un roman cu o construcţie masivă, care îşi propune în primul rând să surprindă dimensiunea abisală a conştiinţei ţăranului, fapt mai puţin întâlnit la scriitorii realişti români. Cu *Fiul secetei* **L.** inaugurează seria romanului politic propriu-zis, amalgamând diverse formule: romanul politic, bildungsromanul şi chiar metaromanul. Prin prezentarea biografiei unui activist de partid, cartea vrea să ilustreze, într-un moment când acest lucru devenise chiar oficial oportun, anii tulburi ai „obsedantului deceniu". Dezmeticirea treptată şi dureroasă a unui comunist fanatic, Vasile Pozdare, este, de fapt, un rechizitoriu la adresa oportuniştilor de tot felul, care s-ar fi grăbit să exploateze noile idealuri. Romanul foloseşte tehnica focalizării variate. Cele patru părţi ale cărţii, purtând titluri metaforice, sunt tot atâtea puncte de vedere asupra biografiei şi caracterului lui Vasile Pozdare: ele aparţin activistului Iuliu Sever, soţiei, fiului şi personajului însuşi. Copil născut în timpul secetei din 1946, dezmoştenit de soartă şi fără vreun sprijin, Pozdare e văzut, datorită patosului şi intransigenţei sale, ca un foarte competent activist de partid. În dorinţa de a-i da complexitate, autorul îi atribuie alambicate procese de conştiinţă şi are grijă să sublinieze vitregia destinului, precum şi forţa personajului de a lupta şi de a rămâne un învingător. Echilibrul lui Pozdare se manifestă la moartea idolului său, Stalin, când ia cunoştinţă de aspectele sumbre ale personalităţii acestuia, fiind nevoit să parcurgă un contorsionat traiect de revizuire a atitudinii faţă de Iosif Vissarionovici. Personajele participă mai mult exterior la dramele provocate de fanatismul politic, iar perspectivismul adoptat ca strategie narativă rămâne inoperant din cauza vehiculării aceluiaşi set de informaţii despre unul sau altul. Romanul politic este direcţionat de scriitor în primul rând ca armă ideologică; sunt înşirate astfel şi o serie de comentarii teziste despre colectivizare, revolta anticomunistă din Ungaria anului 1956, schimbarea conducerii de stat din 1965. În *Toamnă fierbinte* (1986) problematica politică apare potenţată. Romanul este o meditaţie cu un puternic accent ideologic naţionalist asupra ocupaţiei horthyste. După mai mulţi ani de la această epocă, doi ţărani, Ion şi Gyuri, caractere tranşant antitetice, sunt nevoiţi să facă un drum împreună. Trecutul celor doi nu este inocent: Gyuri lichidase un grup de ţărani transilvăneni, Ion fiind singurul supravieţuitor. Între cei doi există şi un conflict erotic: după război Ion trăise cu nevasta lui Gyuri. Naraţiunea prezintă poziţiile celor două personaje care, în încercarea de a elucida obsesiile trecutului, rememorează evenimentele, se apără şi se acuză reciproc. Câştig de cauză are – se înţelege – Ion. Schimbarea la faţă pe care o aduc scrierile lui **L.** publicate după 1989, unele postum, este de îngroşare până la violenţă a mesajului. Încrâncenarea de a spune apăsat ce crede despre anomaliile unui sistem politic opresiv creşte, şi romanele pot funcţiona, în acest sens, ca nişte documente epice. Maniera de construcţie reflectă însă acelaşi calapod manihеist. În *Umbra răsculatului* (1996), bunăoară, este surprins momentul sistematizării satelor româneşti, locul ales şi personajele fiind edificatoare pentru ideea unei iminente răsturnări a regimului. Tetralogia *Coridorul puterii* reia – anacronic în 2004, când se vede publicată integral – formula romanului „obsedantului deceniu". Atunci când nu plasează ideologia în scenarii epice romaneşti, **L.** o prezintă direct. *Cuvânt despre Transilvania* (1982), carte repede retrasă de pe piaţă, este o colecţie de eseuri tributare doctrinei naţionalismului mistic, cu violente note polemice antirevizioniste. Culegerea este structurată în patru părţi: *Rapsodie transilvană*, pledoarie exaltată pentru arhaicitatea ţinutului, *Meleaguri natale*, un soi de imn glorificând influenţa civilizatoare a socialismului, *Patriotismul – o necesitate vitală*, un manifest împotriva revizionismului, şi *Cuvânt despre Transilvania*, unde sunt prezentate antitetic Transilvania milenară şi Ungaria posesivă. Eseurile sunt mai ales reacţii polemice, stârnite de vehicularea, în politica şi presa maghiară, a unor sintagme ca „Ungaria Mare" sau „Transilvania - conglomerat naţional", şi sunt propuse ca replică la o lucrare a lui Méliusz Jozsef, *Destin şi simbol*, care insista asupra rolului civilizator al Ungariei în ţinuturile româneşti şi asupra hegemoniei teritoriale a acesteia. Accentele mesianice sunt înlocuite aici cu ieşiri disproporţionat umorale, iar ideea subiacentă a „misiei" istorice providenţiale a neamurilor este schiţată în manieră tezistă. În plus, sunt vehiculate multe locuri comune ale politicii

oficiale ceauşiste. Şi publicistica din volumele *Fragmentarium*, *Nevoia de adevăr* şi *Vocaţia constructivă* (1983) cuprinde fie texte pronunţat circumstanţiale, exaltând politica vremii, fie pledoarii pentru propriile scrieri, un fel de dialoguri imaginare cu un interlocutor atent şi comprehensiv, căruia i se explică problematica articolelor şi „represaliile" pe care le-a suportat autorul lor, prilej pentru acesta de a polemiza cu critica literară. În *Vocaţia constructivă* sunt inserate şi replici la reacţiile vehemente pe care le provocase în presa maghiară volumul *Cuvânt despre Transilvania*.

Cine a citit marea nuvelă Cordovanii, *pe care Ion Lăncrănjan a publicat-o anul trecut* [...] *în „Tânărul scriitor", cunoaşte originalitatea robustă a acestui prozator. Cordovanii sunt un neam de oameni aspri, tenaci, neînduplecaţi, aşa cum literatura ardeleană i-a înfăţişat nu o dată de la Slavici şi Agârbiceanu până la Liviu Rebreanu şi Pavel Dan.*

PERPESSICIUS

Există în literatura română o rea înţelegere a prozatorilor transilvăneni, care se perpetuează. [...] *În literatura acestora e mai interesantă masivitatea şi concepţia, profunzimea, şi mai puţin aptitudinea calofilă. Deficitul de stil, real, al prozei lui Ion Lăncrănjan nu poate anula însă valoarea acestui roman –* Suferinţa urmaşilor *–, care nu stă în stil.*

MIHAI UNGHEANU

SCRIERI: *Cordovanii*, I–III, Bucureşti, 1963; *Eclipsă de soare*, Bucureşti, 1969; *Fragmentarium*, Bucureşti, 1969; *Vuietul*, Bucureşti, 1969; *Ploaia de la miezul nopţii*, Cluj-Napoca, 1973; *Drumul câinelui*, Cluj-Napoca, 1974; *Caloianul*, Bucureşti, 1975; *Nevoia de adevăr*, Bucureşti, 1978; *Suferinţa urmaşilor*, Bucureşti, 1978; *Fiul secetei*, Bucureşti, 1979; *Cuvânt despre Transilvania*, Bucureşti, 1982; ed. Bucureşti, 1995; *Eclipsă de soare. Drumul câinelui*, Bucureşti, 1982; *Vocaţia constructivă*, Bucureşti, 1983; *Toamnă fierbinte*, Bucureşti, 1986; *Lostriţa*, Bucureşti, 1990; *Omul de sub munte*, Alba Iulia, 1990; *Cum mor ţăranii*, Bucureşti, 1991; *Coridorul puterii*, vol. I: *Suburbiile vieţii*, Deva, 1994; *Umbra răsculatului*, Bucureşti, 1996; *Coridorul puterii*, I–IV, Bucureşti, 2004.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Tinerii noştri scriitori*, „Flacăra roşie" (Arad), 1955, 3429; Nicolae Manolescu, *„Cordovanii"*, CNT, 1963, 36, 37; Eugen Simion, *„Cordovanii"*, GL, 1963, 39; Dumitru Micu, *O epopee a satului contemporan*, VR, 1963, 10; Lungu, *Itinerar*, *182–201*; Regman, *Confluenţe*, *87–91*; Oprea, *Mişcarea*, *181–196*; Ciobanu, *Panoramic*, *136–144*; Iorgulescu, *Firescul*, *171–179*; Culcer, *Serii*, *154–161*; Ulici, *Confort Procust*, *117–124*; Cristea, *Modestie*, *151–160*; Sorescu, *Uşor cu pianul*, *39–48*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *666–687*; Mihai Ungheanu, *Un mare destin literar*, LCF, 1988, 33; Constantin Cubleşan, *Opera literară a lui Ion Lăncrănjan*, Alba Iulia, 1993; Ion Bălu, *Destinul unui prozator*, ST, 1994, 10–11; *Dicţ. esenţial*, *449–455*; Voncu, *Secvenţe*, I, *102–103*; Negrici, *Comunism, Proza*, *243–248*; *Dicţ. analitic*, IV, *173–176*; Oana Soare, *Lăncrănjan, marginalul*, VTRA, 2004, 3–4; Popa, *Ist. lit.*, II, *654–659*. ***O. S.***

LĂSCONI, Elisabeta (2.II.1957, Densuş, j. Hunedoara – 27.II.2016, București), eseist, critic literar. Este fiica Teodorei şi a lui Pavel Lăsconi, ţărani. Urmează şcoala elementară în localitatea natală (1964–1972), apoi Liceul Teoretic din Haţeg (1972–1976). Este absolventă a Facultății de Filologie din Bucureşti, secţia română–franceză (1980). Obține titlul de doctor cu o teză despre opera lui Sorin Titel (1998). Predă limba şi literatura română la licee de prestigiu din Capitală (Liceul „I.L. Caragiale", Colegiul „Goethe") şi, în calitate de colaborator, susține cursuri la Facultatea de Litere a Universității din Bucureşti. Debutează în presă cu eseul *De la Poe la Eco*, apărut în „Caiete critice" (1991), iar editorial în anul 2000 cu volumele *Sorin Titel. Ciclul bănăţean* şi *Oglinda aburită, oglinda lucioasă*. Desfășoară o intensă activitate publicistică: semnează eseuri, cronici, recenzii etc. în „Adevărul literar şi artistic", „Viaţa românească", „România literară", „Observator cultural", „Cultura", „Secolul 20". Este coautoarea unor manuale de literatură română pentru liceu. Semnează şi Elisabeta Lasconi, Elisabeta Roşca, Elisabeta Lăsconi-Roşca.

L. profesează o critică orientată de ideea că literatura constituie o provocare existențială şi că metoda rezidă într-un stil de lectură decantat de biblioteca personală a criticului. În *Oglinda aburită, oglinda lucioasă*, eseu monografic consacrat operei lui Sorin Titel, **L.** descoperă coincidenţe paradoxale între biografia scriitorului şi vârstele operei sale şi urmăreşte destinul acestuia pornind de la mitologia personală legată de spațiul Banatului până la naşterea propriei lumi ficționale ca o „Yoknapatawpha bănăţeană". Tezele eseului dezvoltă poziția singulară a scriitorului în generația '60, relația lui Sorin Titel cu canonul critic tributar modernismului şi dificultatea receptării lui în contemporaneitate, influenţa spiritului mitteleuropean în tetralogia autorului şi afinităţile lui Titel cu scriitori din Europa Centrală. În alt studiu dedicat aceluiaşi scriitor, *Sorin Titel. Ciclul bănăţean*, **L.** radiografiază palierele imaginarului romanesc şi îi

pune în evidenţă caracterul neobaroc, înregistrând elemente de geografie culturală, ecouri ale mitului habsburgic, structuri arhetipale şi scenarii inițiatice în lumea de la marginea Imperiului, pentru a semnala, în final, perspectiva postmodernă deschisă, în opera lui Titel, prin recuperarea modernității vieneze. În publicistică **L.** se remarcă printr-o serie de interviuri cu traducători, sub genericul *Cei fără nume pe copertă* (apărute în „Adevărul literar şi artistic"), prin cronicile dedicate literaturii feminine, intitulate *Ficţiune la feminin* (în „Ziarul de duminică"), şi, mai ales, prin eseurile comparatiste cu titlurile *Cărţi pereche* şi *Cărţi paralele* (în „Adevărul literar şi artistic" și în „Viaţa românească"). Acestea din urmă ilustrează un ingenios proiect de lectură, care pune în relaţie câte două texte din culturi şi epoci diferite, unul român şi altul străin, pe baza unor corespondențe, asemănări sau afiliații ascunse în accidente biografice, în similitudini de receptare, în pasiuni comune etc. Spre exemplu, sunt citite în paralel *Sărmanul Dionis* de M. Eminescu şi *Noaptea, cu faţa spre cer* de Julio Cortázar sau *Ultimul Berevoi* de V. Voiculescu şi *Aducătorul de ploaie* de Herman Hesse.

SCRIERI: *Sorin Titel. Ciclul bănăţean*, Bucureşti, 2000; *Oglinda aburită, oglinda lucioasă*, Timişoara, 2000.

Repere bibliografice: Grete Tartler, *„Să schimbi istoria, asta da provocare!"* (interviu cu Elisabeta Lăsconi), ALA, 2003, 683; Radu Ciobanu, *Gheara leului*, RL, 2005, 23; Ion Simuţ, *Revanşa unui „marginal"*, RL, 2006, 10; Stelian Ţurlea, *„Eu văd fenomenul traducerii ca un indiciu de normalitate"* (interviu cu Elisabeta Lăsconi), „Ziarul de duminică", 2011, 31.

I.T.

LĂUDAT, I.D. [Ion D.] (3.XI.1909, Socu, j. Gorj – 8.XI.1996, Iaşi), istoric literar. Este fiul Mariei (n. Ştefănescu) şi al lui Dumitru Lăudat, ţărani. Urmează şcoala primară la Bărbăteşti, Şcoala Normală „Vasile Lupu" din Iaşi (1922–1928) şi Seminarul Central din Bucureşti (1929–1933). Susţine examenul de bacalaureat la Liceul „Marele Voievod Mihai" din Capitală și devine student la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii ieşene, pe care o termină în 1938. Între profesorii ale căror cursuri le-a urmat s-au numărat G. Ibrăileanu, G. Pascu, Iorgu Iordan şi G. Călinescu. Tot în 1938 a absolvit şi Seminarul Pedagogic Universitar, iar câţiva ani mai târziu (1943) îşi va susţine examenul de capacitate pentru învăţământul secundar la specialitatea limba şi literatura română. Profesor de liceu la Iaşi (Liceul Naţional şi Şcoala Normală „Vasile Lupu", 1938–1940), apoi la Craiova (Colegiul „N. Bălcescu" şi Liceul „Fraţii Buzeşti", 1944–1951), **L.** va fi numit în 1951, după plecarea lui Dan Simonescu la Bucureşti, lector la Facultatea de Filologie a Universității ieșene şi titular al cursului de istoria literaturii române vechi. Profesor universitar din 1969, **L.** s-a dedicat muncii didactice şi în general şcolii, pe care a slujit-o cu devotament. A debutat cu articole de istorie literară în revista „Vremea şcolii" din Iaşi (1941), continuând să publice contribuţii de aceeaşi natură în periodicele academice „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi", „Anuar de lingvistică şi istorie literară", „Studii şi cercetări ştiinţifice", „Revista de istorie şi teorie literară" ş.a., ca şi în „Argeş", „Ateneu", „Iaşul literar", „Convorbiri literare", „Limbă şi literatură" ş.a.

Lucrarea *Contribuţii la cunoaşterea lui G. Ibrăileanu în prima etapă a activităţii sale (1889–1900)*, prezentată de **L.** ca teză de doctorat în 1958 şi tipărită în 1965 sub titlul *Contribuţii la cunoaşterea activităţii lui G. Ibrăileanu în etapa sa socialistă (1889–1895)*, este o reconstituire a unei perioade esenţiale în primul rând sub raport formativ din viaţa criticului ieşean, în care amănuntul biografic, descoperit în documente de arhivă şi în mărturii ale contemporanilor, se îmbină cu analiza publicisticii de început, pentru a se configura un portret intelectual veridic. Celelalte cărţi ale lui **L.** pornesc mai toate de la materialul didactic utilizat pentru redactarea propriilor cursuri. Dintre ele, *Istoria literaturii române vechi* (I–III, 1962–1968) şi monografia *Dimitrie Cantemir* (1973) ilustrează metoda de lucru şi liniile de evoluţie ale cercetărilor autorului, riguros informate, bazându-se pe surse importante, urmărind în primul rând faptele şi într-un plan secundar semnificaţiile lor, cu formulări limpezi, concise, cu portrete pregnante. Criticul cedează aici terenul istoricului literar, pentru care esenţiale sunt sistematizarea şi transmiterea corectă a informaţiei. Perspectiva este însă una marcată conjunctural, relaţiei cu viaţa socială dându-i-se o importanţă excesivă; se insistă pe aşa-zisa poziţie de clasă a cronicarilor, se acordă credit nelimitat rolului maselor populare etc. În pofida acestor elemente ideologice specifice epocii în care au fost elaborate, nota sociologizantă nu poate acoperi informaţia istorică relevantă în sine, portretul realizat în tuşe sigure,

evocarea plină de căldură. Altă serie de contribuţii este aceea a lucrărilor didactice scoase în editura Universităţii ieşene: *Grigore Ureche* (1969), *Studii şi articole despre Dosoftei, mitropolitul Moldovei* (1975), *Ion Neculce şi alte studii de literatură română veche* (1975) ş.a. Cercetător sedus de precizia amănuntului şi de geografia interioară a unei personalităţi, avându-i drept modele pe Dan Simonescu şi pe P.P. Panaitescu, **L.** a cultivat studiul aplicat, dovedindu-se egal cu sine în recursul la o expresie clară, cu discrete note lirice, în care esenţial este scopul profesoral al cercetării.

SCRIERI: *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1962–1968; *Contribuţii la cunoaşterea activităţii lui G. Ibrăileanu în etapa sa socialistă (1889–1895)*, Iaşi, 1965; *Dimitrie Cantemir*, Iaşi, 1973; *Curente literare*, Iaşi, 1987; *Personalităţi literare româneşti*, Iaşi, 1988.

Repere bibliografice: Dan Zamfirescu, *„Istoria literaturii române vechi”*, LCF, 1962, 22; Octavian Şchiau, *„Istoria literaturii române vechi”*, TR, 1962, 48; Ion Apetroaie, *O nouă contribuţie la cercetarea literaturii române vechi*, IL, 1964, 7; Mihai Zamfir, *„Istoria literaturii române vechi”*, CNT, 1964, 43; Mircea Muthu, *„Dimitrie Cantemir”*, TR, 1973, 25; *I. D. Lăudat. Biobibliografie*, Iaşi, 1974; Firan, *Macedonski–Arghezi*, *252–254*; Mihai Drăgan, *Profesorul I. D. Lăudat la 65 de ani*, CRC, 1975, 27; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *252*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *728–729*. ***I.A.***

LĂZĂREANU, Barbu (pseudonim al lui Baruch Lazarovici; 5.X.1881, Botoşani – 19.I.1957, Bucureşti), poet, istoric literar, folclorist, publicist. Este fiul Itei și al lui Herschel Lazarovici şi se naşte în suburbia botoşăneană Târgul Calicilor; prenumele la naștere ar fi fost, după unele surse, Avram sau Bernard. A absolvit cursurile primare la şcoala din cartier şi le-a început pe cele secundare la Liceul „A.T. Laurian”, întreţinându-se din lecţii date elevilor mai înstăriţi. Din acea vreme se alătură cercurilor de orientare socialistă care activau în zonă, în 1898 fiind eliminat din toate şcolile din ţară, sub acuzaţia de a fi făcut propagandă anarhistă. În 1905, chemat la Bucureşti de C. Mille la ziarul „Adevărul”, continuă agitaţia în mediile muncitoreşti, până ce în 1907 este expulzat din țară sub pretextul de a fi instigat ţăranii la răscoală. La Paris pune bazele unei grupări a muncitorilor români socialişti, intră în echipa editorială a ziarului „L’Humanité”, conferenţiază la o universitate muncitorească. Întors acasă în 1912, organizează împreună cu I.C. Frimu o universitate sui-generis, unde ani de zile îi învaţă pe muncitori istoria mişcării socialiste, ținând şi cursuri de literatură română şi universală. Între 1919 și 1930 predă istorie literară și folclor la Universitatea Populară Uniunea Evreilor Români. Activează în Comitetul Național Antifascist Român alături de Scarlat Callimachi, Iorgu Iordan ș.a.; în același timp este redactor la cele mai importante periodice comuniste, iar în 1942, înainte de iminenta sa arestare ca activist comunist și de o posibilă deportare în Transnistria, este salvat de un șir de intervenții ce au condus până la familia regală. Din martie 1945 se numără printre persoanele privilegiate care vor înlocui vechea conducere din diferite instituții culturale, în urma acțiunilor de epurare. Între 1945 şi 1948 este rector al unei aşa-zise Universităţi Muncitoreşti, înființată de el însuși; în 1945 este primit în Societatea Scriitorilor Români, iar în 1948 devine membru al Academiei Republicii Populare Române, membru în prezidiul acesteia şi director general al Bibliotecii Academiei (până la moarte).

Primele versuri ale lui **L.**, publicate în „Zeflemeaua” în 1901, sunt încercări în manieră umoristică, însă cu timpul lirica sa capătă accente sociale tot mai pronunţate. În 1902 redactează şi publică la Botoşani revista „Victor Hugo” (număr unic, scos la o sută de ani de la naşterea scriitorului francez), în care semnează poezia militantă *Jos arta!* şi traduce din opera acestuia, iar în 1903 editează revista „Inimă și minte”. Până în 1907, precum şi după 1912, este prezent cu versuri şi cronici rimate în „România muncitoare”, „Tribuna liberală”, „Arhiva”, „Curierul român”, „Avântul”, „Arta”, „Renaşterea”, „Reînvierea”, „Viitorul social”, „Pagini libere”, „Scena” ş.a. şi redactează revista „Ţivil-Cazon” (1906). A fost redactor la ziarele „Adevărul” (în care ţinea şi o rubrică interesantă prin atitudinea polemică, având titlul „Carnetul meu”) şi „Dimineaţa” (unde, pe lângă numeroase cronici literare şi texte în proză sau versuri, ţinea rubrica „Din freamătul zilei”). A colaborat, mai ales începând din 1919, cu articole sociale şi politice, poezii inspirate din suferinţa celor năpăstuiţi, pamflete, portrete literare, polemici de tot felul, glose, note şi însemnări despre scriitorii zilei, studii de folclor şi estetică etc., într-un fel de radiografiere neîntreruptă a vieţii culturale şi sociale, la numeroase reviste şi ziare, semnând şi Trubadurul, Arald, Alex, Bucur, Bélé, Barbu

Lăzărescu, Matei Rareş, Matheiu H. Rareşiu, Alexandru B. Trudă. Mai însemnată este activitatea lui **L.** în direcţia istoriografiei literare şi a folclorului. Începute în 1917 sub titlul generic *Arheologie literară*, cercetările lui **L.** prind mai întâi forma unor articole de revistă, pentru ca ulterior să fie tipărite în broşură. În afara unor volume modeste de studii politice şi sociale – printre ele, *Anton Bacalbaşa* (1924) şi *Ioan Păun-Pincio* (1948) –, publică în 1924 broşurile *Lespezi şi moloz din templul lui Epidaur* şi *Câţiva povestitori*: *Nic' a lui Ştefan a Petrei, Nedea Popescu, Noel Wolf*, apoi *Humorul lui Hasdeu* (1927). Vocaţia căutătorului prin arii disciplinare diferite şi dibăcia polemistului se relevă şi în cele douăzeci şi patru de fascicule publicate în 1937 şi 1938 sub titlul unic *Cu privire la...* Sunt aici studii comparative din care nu lipsesc datele de biografie literară şi problemele de limbă, uneori cu relevanţă în înţelegerea unor pasaje din operă, iar în cazul folclorului sunt inserate note despre personalităţi, obiceiuri ori texte cu anumite particularităţi. I se tipăresc, de asemenea, studiile *Ion Creangă* (1947) şi *Ion Creangă și basmul rusesc* (1949), unde susține, în spiritul conjuncturii istorice, că narațiunile povestitorului român își au sursa într-un model rusesc. **L.** face, sporadic, tălmăciri din limba franceză pentru reviste, ocupându-se, de asemenea, de îngrijirea unei ediţii I.L. Caragiale, *Versuri* (1922), a două volume din *Studii critice* de C. Dobrogeanu-Gherea (IV, 1925, şi V, 1927), precum şi a câtorva ediţii de scrieri neliterare. În primii ani de apariție a revistei „Studii și cercetări lingvistice" face parte din comitetul de redacție, având funcția de editor științific.

SCRIERI: *Constantin Radovici, Agatha Bârsescu, Nora Marinescu: „Drumeții" din 1899*, Bucureşti, 1917; *Doctorul Ottoi (O. Călin)*, Bucureşti, 1919; *Lespezi şi moloz din templul lui Epidaur*, Bucureşti, 1924; *Anton Bacalbaşa*, Bucureşti, 1924; *Câţiva povestitori: Nic' a lui Ştefan a Petrei, Nedea Popescu, Noel Wolf*, Bucureşti, 1924; *Humorul lui Hasdeu*, Bucureşti, 1927; *Ursitul fetelor şi al vădanelor... şi alte schiţe de literatură populară şi păreri critice privitoare la destinul unor cuvinte*, Bucureşti, 1927; *Cu privire la Coşbuc*, Bucureşti, 1937; *Cu privire la Creangă*, Bucureşti, 1937; *Cu privire la Alecsandri*, Bucureşti, 1937; *Cu privire la I.L. Caragiale*, Bucureşti, 1937; *Cu privire la epigramă şi epigramişti*, Bucureşti, 1937; *Cu privire la umor*, I–II, Bucureşti, 1937; *Cu privire la folclor*, I–II, Bucureşti, 1937; *Cu privire la Eminescu,* I–IV, Bucureşti, 1937–1938; *Cu privire la Hasdeu*, I–III, Bucureşti, 1937–1938; *Cu privire la traduceri şi traducători*, I–II, Bucureşti, 1938; *Cu privire la teatru*, I–II, Bucureşti, 1938; *Cu privire la Asachi şi Heliade*, Bucureşti, 1938; *Ion Creangă*, Bucureşti, 1947; *Cântăreţi români ai Comunei din Paris: Mihai Eminescu, Constantin Mille, Gheorghe din Moldova, Traian Demetrescu*, Bucureşti, 1948; *Ioan Păun-Pincio*, Bucureşti, 1948; *I.C. Frimu*, Bucureşti, 1948; *Ion Creangă şi basmul rusesc*, Bucureşti, 1949; *Eminescu, om al cărţii*, Bucureşti, 1950; *Cuvânt, stih și snoavă*, Bucureşti, f.a.; *Cuvinte, glume şi versuri poporane*, Bucureşti, f.a.; *Comoara copiilor*, Bucureşti, f.a.; *Dan, inimosul*, București, f.a.; *Glose şi comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crişan şi George Baiculescu, Bucureşti, 1958.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, *560*; Podoleanu, *60 scriitori*, I, *159–170*; Predescu, *Encicl.*, *479*; [*B. Lăzăreanu*], RMB, 1957, 3820; Baltazar, *Evocări*, *179–184*; Florin Manolescu, *Barbu Lăzăreanu – „Cu privire la…"*, RL, 1971, 47; Alexandru George, *Pasiunea micilor contribuții*, VR, 1976, 1; Al. Graur, *B. Lăzăreanu*, AAR, memoriile secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi artă, 1981; *Encycl. jud.*, X, *1514–1515*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *729–731*; Bejenaru, *Dicț. botoșănenilor*, *149*; Datcu, *Dicț. etnolog., 534*; Sultana Craia, *Dicționarul ziariștilor români*, București, 2007, *138*; Popa, *Ist. lit.*, I, *978.* ***V.P.S.***

LĂZĂRESCU, Adriana (26.IV.1926, Bucureşti), traducătoare. Este fiica Nataliei (n. Iarca) şi a lui Dumitru Grigorescu, medic neurolog. Urmează Institutul de Fete „Sf. Elena" şi susţine examenul de bacalaureat la Liceul „Spiru Haret" din Bucureşti. Se înscrie apoi la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii bucureştene, obţinând în 1948 licenţa în specialitatea limba şi literatura italiană. În 1950 este arestată împreună cu alţi frecventatori ai bibliotecii Institutului Italian şi eliberată, fără proces, după patru luni de detenţie. Căsătorită în 1957 cu italienistul George Lăzărescu, se va dedica traducerilor şi promovării literaturii italiene în România.

L. debutează în 1962 cu traducerea a două volume de nuvele, versiunea *Povestiri din Roma* de Alberto Moravia, realizată în colaborare cu George Lăzărescu, marcând un pas important în receptarea pe teren românesc a noilor modalităţi de cultivare a realismului în literaturile occidentale. Treptat aria de cuprindere a tălmăcirilor semnate de **L.** se lărgeşte, incluzând opere clasice ale literaturii italiene, volume de istorie a culturii şi piese de succes destinate teatrului radiofonic (Eduardo De Filippo, Paolo Di Vincenzo). Un loc aparte îl ocupă transpunerile din Gabriele

D'Annunzio, o tentativă de a readuce un mare scriitor în atenţia publicului românesc după o lungă perioadă de interdicţie. Criticii au remarcat frecvent virtuozitatea stilistică a traducătoarei, capabilă să păstreze „toată subtilitatea expresivă a sondajului psihologic" (Al. Balaci) şi să echivaleze exuberanţa lexicală şi muzicalitatea frazei lui D'Annunzio, bunăoară. Un filon bine reprezentat în activitatea de transpunere şi de prelucrare de texte desfăşurată de **L.** pe durata mai multor decenii este cel al literaturii pentru copii: de la *Cuore* de Edmondo De Amicis până la *Bertoldo şi Bertoldino*, cele mai cunoscute cărţi italiene pentru cei mici au făcut obiectul unor transpuneri şi prelucrări inspirate, iar tălmăcirile unor basme populare italiene şi-au găsit loc în diferite antologii. O serie de dicţionare, ghiduri de conversaţie şi compendii de gramatică elaborate de **L.** stau şi ele drept mărturie a pasiunii sale pentru limba şi cultura italiană.

Traduceri: Alberto Moravia, *Povestiri din Roma*, Bucureşti, 1962 (în colaborare cu George Lăzărescu), *Ciociara*, pref. George Lăzărescu, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu George Lăzărescu); Leonardo Sciascia, *Fiecăruia ce i se cuvine*, Bucureşti, 1970; Edmondo De Amicis, *Cuore*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu George Lăzărescu); Antonio Fogazzaro, *Daniele Cortis*, Bucureşti, 1975; Alessandro Manzoni, *Doamna din Monza*, Bucureşti, 1977; Mario Soldati, *Cele două oraşe*, Bucureşti, 1979; Gabriele D'Annunzio, *Focul*, pref. Nicolae Balotă, Bucureşti, 1979 (în colaborare cu George Lăzărescu), *Inocentul*, Bucureşti, 1983; Benvenuto Cellini, Vittorio Alfieri, Giacomo Casanova, *Memorii*, Bucureşti, 1981; Luigi Pirandello, *Exclusa. Rândul*, Bucureşti, 1983, *Giustino Roncella*, Bucureşti, 1988, *Iubirea lui*, Craiova, 1994; *Bertoldo şi Bertoldino*, Bucureşti, 1984; Stanislao Nievo, *Din dragoste adevărată*, Bucureşti, 1994 (în colaborare cu George Lăzărescu); *Din basmele popoarelor*, Bucureşti, 2001; Brillat-Savarin, *Fiziologia gustului*, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Al. Balaci, [*Adriana Lăzărescu*], RL, 1975, 6, R, 1984, 4; Dan Grigorescu, *Focul solitar*, CNT, 1980, 3. ***C.Pp.***

LĂZĂRESCU, Alexandru (30.XII.1830, Bucureşti – 31.VII.1876, Kissingen, Germania), cronicar dramatic, autor de teatru și de versuri. Este fiul Mariei și al lui Lazăr Popescu, mic comerciant; mitropolitul Nifon îi era unchi. Învaţă la Colegiul „Sf. Sava" şi la Şcoala de Drept din Bucureşti şi în 1858–1859 îşi continuă studiile la Paris. Avocat, secretar particular al lui Nifon, magistrat, din nou avocat, a fost în două legislaturi deputat liberal de Vlaşca, în 1869 consilier al Capitalei, iar mai târziu consilier general al județului Vlașca și efor al Seminarului Nifon.

Scriind, **L.** trece cu uşurinţă de la teatru la poezie, de la proză la cronica literară şi dramatică. Vodevilul *George sau Un amor românesc* (1851), piesă convenţională despre triumful dragostei asupra moravurilor „moleşite", este influenţat de vodevilurile lui Eugène Scribe şi Mélesville, după cum *Sanuto* (1851), o dramă emfatică, plasată în Veneţia secolului al XVI-lea, pare mai curând tradusă ori cel puţin prelucrată. Alte lucrări dramatice sunt *Massim pictorele* (1858) şi *Boierii şi ţăranii odinioară*, piesă reprezentată în 1869–1870, dar nepăstrată, despre care M. Eminescu are cuvinte dure. Har puţin se află şi în poezia lui **L.**, strânsă în două volume intitulate *Ore de repaos* (1853) şi *Alfredo. Ore de repaos* (1854) sau publicată în „Albumul literar" şi în „Secolul". Versificatorul este influenţat până la epigonism de Grigore Alexandrescu şi de Dimitrie Bolintineanu ori îl imită jalnic pe Byron. După 1870 **L.** scrie, semnând Laerţiu, cronici literare şi foiletoane dramatice în „Românul", „Telegraful", „Alegătorul liber", „Revista contimporană". Considerat de Al. Macedonski drept unul din primii săi îndrumători întru poezie, **L.** a avut mai mult faima decât substanţa unui cronicar exigent, meticulos, care nu se lasă intimidat de nume consacrate în epocă, precum cele ale lui Vasile Alecsandri şi V.A. Urechia. Postum, în 1885, i s-a editat romanul *Stroie Corbeanul* (din care o primă parte apăruse în „Informațiunile bucureștene", 1870), amestec aproape ilizibil de tirade politice şi senzaţional foiletonistic.

SCRIERI: *George sau Un amor românesc*, Bucureşti, 1851; *Sanuto*, Bucureşti, 1851; *Ore de repaos*, Bucureşti, 1853; *Alfredo. Ore de repaos*, Bucureşti, 1854; *Massim pictorele*, Bucureşti, 1858; *Stroie Corbeanul*, II, îngr. şi pref. Teodor I. Focşăneanul, Bucureşti, 1885.

Repere bibliografice: M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare*, îngr. şi introd. Ion Scurtu, Bucureşti, 1905, *57*; Pop, *Conspect*, II, *8–10*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *480*, *Ist. lit.* (1982), *543*; *Dicţ. lit. 1900*, *492*. ***G.D.***

LĂZĂRESCU, Florin (28.III.1974, Doroșcani, j. Iași), prozator. Este fiul Mariei (n. Georgescu) și al lui Pavel Lăzărescu. Urmează din 1988 Liceul „G. Ibrăileanu" din Iași, mai întâi la secția mecanică,

apoi, din 1990, la secția de limbi străine. După ce activează ca profesor suplinitor în satul natal (1992–1994), frecventează Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, secția română–engleză (1994–1998), continuându-și tot aici studiile printr-un masterat de literatură comparată (1998–2000). În această perioadă este de asemenea profesor în satul natal. Din august 2000 lucrează ca redactor la revista „Timpul", între 2001 și 2005 este responsabil cu promovarea la Editura Polirom. Ulterior lucrează la Editura Universității „Al. I. Cuza", apoi ca referent cultural la Casa de Cultură „Mihai Ursachi" din Iași. Mai colaborează la publicațiile „Monitorul", „Ziua", „Contrafort", „Vatra", „Suplimentul de cultură" (unde face parte din colegiul de redacție), „Dilema veche", „Observator cultural", „Ziarul de duminică", „Șapte seri". A debutat editorial cu volumul de proză scurtă *Cuiburi de vâsc* (2000), reeditat parțial în format electronic pe Liternet, cu titlul *Șase moduri de a-ți aminti un cal* (2003). În 1997 înființează, alături de Ovidiu Nimigean, Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici ș.a., asociația culturală Outopos și Editura Outopos. Este prezent în antologia *Ozone friendly. Iași – reconfigurări literare* (2002), manifest al acestui grup literar. Radu Jude a realizat în 2006, după povestirea *Lampa cu căciulă*, un scurtmetraj pe un scenariu al autorului.

Volumele de proză scurtă publicate de **L.** – *Cuiburi de vâsc*, *Șase moduri de a-ți aminti un cal* și *Lampa cu căciulă* (2009) – au impus un autor cu o inteligență dinamică, punând în prim-plan povestea, adesea lucrată prin tehnici importate din cinema. Zona lui tematică este una rurală, personajele predilecte sunt copii sau săraci cu duhul, registrul preferat – realismul șarjat (semi) comic. *Lampa cu căciulă* este un text de referință: un tată împreună cu fiul său merg la oraș pentru a repara televizorul care se tot strică; drumul lor prin ploaie sugerează discret și emoționant o umanitate simplă. Romanele lui **L.** se mișcă și în spații urbane. *Ce se știe despre ursul Panda* (2003) e compus din două planuri care interferează parţial. Unul e umplut de tribulaţiile depresive şi apatice ale lui Toma, tânăr introvertit şi melancolic, aflat în căutarea identităţii şi a unei slujbe. Celălalt urmăreşte un grup de aurolaci pripăşiţi într-un cavou aflat în apropierea unui spital de nebuni şi a unei biserici. Supratema la care participă cele două planuri, împreună cu capitolele şi detaliile lor, s-ar putea numi „cum se scrie un roman". **L.** introduce în carte o voce/perspectivă curioasă şi locvace, a „autorului", care interacționează discreționar cu personajele și cu firele narative. Romanul se construieşte în funcţie de fluctuaţiile curiozităţii manifestate de „autor" pentru lumea în care se plimbă ca martor invizibil. Deşi relativ bine individualizate, personajele păstrează tot timpul aerul superficial al unor marionete puse să execute mişcările coordonate de păpuşar. *Trimisul nostru special* (2005) e un volum mult mai matur și mai bine construit: un roman-puzzle compus din fire narative aparent paralele care sfârșesc într-o convergență exploatată în chip de climax. Liantul e oferit de tribulațiile lui Antonie, „bunul sălbatic" prin excelență (naiv crescut de un călugăr), care ajunge la oraș. Acolo va lucra la un ziar în care reflectă realitățile tranziției printr-o perspectivă de tip „scrisori persane". Povestea e complicată prin firul secundar al unui atentator terorist musulman, tratat în cheie butaforică. Cel mai bine iese tot registrul comic, de scheci TV – o scenă cu o reporteriță prezentă la inundații este poate cea mai bună din carte. Registrul unor emoții mai dramatice (o secvență cu un profesor povestaș, martir al comunismului, care substituie realitatea prin povești fabuloase) nu reușește. Ca și *Ce se știe despre ursul Panda*, romanul e plin de citate și de ecouri (din Quentin Tarantino, de pildă, sau din alte filme și cărți clasice și contemporane). **L.** e un colportor de clișee exploatate ca gaguri. Cele două romane se rețin la nivel de scene, de proză scurtă.

SCRIERI: *Cuiburi de vâsc*, Iași, 2000; *Ce se știe despre ursul Panda*, Iași, 2003; *Șase moduri de a-ți aminti un cal*, 2003 (*ebook*); *Trimisul nostru special*, pref. Paul Cernat, Iași, 2005; *Pas question de Dracula* (în colaborare cu Lucian Dan Teodorovici și Dan Lungu), Paris, 2007; *Lampa cu căciulă*, Iași, 2009.

Repere bibliografice: Nicoleta Cliveț, *Proză în rafale*, VTRA, 2001, 6–7; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, *152–159*; Bianca Burța-Cernat, [*Florin Lăzărescu*], OC, 2003, 188, 2006, 302–303, 2009, 478; Geo Vasile, *Panda sau Primejdioasa frumusețe de a nu mai fi*, LCF, 2004, 18; Mihai Iovănel, [*Florin Lăzărescu*], ALA, 2004, 732, CLT, 2009, 227; Sanda Cordoș, *Un (alt) roman împotriva memoriei*, VTRA, 2006, 8; Alex Goldiș, *Un reportaj metafizic*, ST, 2006, 10–11; Andrei Terian, *Un tehnocrat al narațiunii*, CLT, 2006, 9; Doris Mironescu, *Întoarcerea la povestire*, SDC, 2009, 433. ***M.I.***

LĂZĂRESCU, George (6.V.1922, Călăraşi – 30.VIII.2006, Bucureşti), italienist, traducător. Este fiul Ecaterinei (n. Boeru) şi al lui Ioan Lăzărescu, mic comerciant. Îşi face studiile secundare la liceele „Ştirbei Vodă” din Călăraşi şi „Gheorghe Şincai” din Bucureşti, după care se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii bucureştene, obţinând în 1945 licenţa în literatura italiană. Repartizat în învăţământul mediu, în 1954 se transferă la Catedra de limba şi literatura italiană a Facultăţii de Filologie din Bucureşti, unde funcţionează până în 1987. Din 1991 este profesor la Catedra de limbi străine a Academiei de Arte Plastice din Bucureşti. În 1964 şi 1965 a fost ataşat cultural la Ambasada României din Roma, oraş în care se va întoarce în 1968 ca bursier. Cercetările de arhivă îi vor împlini teza de doctorat, *Raporturi româno–italiene de-a lungul secolelor*, susţinută în 1969. Între 1970 şi 1978 este detaşat ca profesor la Universitatea din Pisa. Membru al mai multor asociaţii culturale din ţară şi academii din Italia, a fost distins cu titlurile Cavaler (1971) şi Comandor (1992) ale Ordinului Meritul Cultural Italian.

Debutând în 1956 ca traducător, cu *Epistolarul* lui Torquato Tasso, **L.** va publica primul volum de istorie literară abia în 1972 – *Ţările Române şi Italia până la 1600* (în colaborare cu N. Stoicescu), acesta completând parţial problematica disertaţiei de doctorat, elaborată cu câţiva ani înainte. Autorii acoperă întinse spaţii de referinţă, propunându-şi realizarea unei sinteze a legăturilor româno–italiene din secolele al XIII-lea – al XVI-lea. Precumpănitor istorice, investigaţiile subliniază pătrunderea, mai întâi în Transilvania, a elementelor culturii umaniste, care au accelerat formarea conştiinţei naţionale pe baza latinităţii, precum şi aportul cărturarilor italieni la difuzarea în perimetrul european a numeroase informaţii despre istoria, geografia, economia, cultura şi obiceiurile din ţinuturile locuite de români. Datele vor fi completate pe alte direcţii în volumul *Prezenţe româneşti în Italia* (1995). Interesul pentru epocile mai vechi ale literaturii italiene este certificat şi de micromonografia *Petrarca prozatorul* (1975). Ţesătura sociobiografică recompune analitic atât elemente despre curgerea vieţii, cât şi mărturii ale personalităţilor care l-au cunoscut pe marele florentin, alcătuind un portret aproape complet, cu vădite valenţe parenetice. Interpretarea faptelor este întrucâtva subţiată de citatele frecvente şi ample, autorul încrezându-se mai mult în puterea de convingere a documentului nemijlocit decât în caracterizarea interpretativă. Sinteză a aspiraţiilor umaniste, Petrarca întruneşte adeziunea contemporanilor săi – este concluzia la care ajunge, firesc, finalul exegezei. Procedee şi intenţii similare vor configura volumul *Galileo Galilei. Dialog cu planetele* (1982). Istoricul literar tinde spre cuprinderi globale, care să circumscrie procesual fenomenele de cultură. Astfel, în *Storia della civiltà italiana* (1977) înfăţişează etapele principale – Antichitatea, Evul Mediu, Renaşterea, barocul, Risorgimento şi contemporaneitatea –, opţiunea lui **L.** îndreptându-se spre ideile, fenomenele şi personalităţile mai însemnate, care întruchipează ipostaze specifice şi valori proprii acestei arii de cultură. Axat pe contribuţia ştiinţelor pozitive şi domeniile umaniste, comentariul îmbină analiza cu privirea de sinteză, fără să avanseze spectaculoase răsturnări de viziune, dar insistând îndeosebi pe reliefurile imaginii. Abordând aceeaşi problematică, integrator şi complementar, alte cărţi vor spori densitatea informaţiilor. Numeroase lucrări concepute în scopuri didactice, cursuri, antologii, lucrări lexicografice, între care se impune *Dicţionarul italian–român*, alcătuit în colaborare cu Mariana Stănciulescu-Cuza şi Haritina Gherman, sub coordonarea lui Alexandru Balaci, publicat de mai multe ori (ediţia a III-a în 2004), şi, de asemenea, traducerile (Francesco Petrarca, Leon Battista Alberti, Gabriele D'Annunzio ş.a.), unele realizate împreună cu soţia sa, Adriana Lăzărescu, întregesc activitatea italienistului.

SCRIERI: *Ţările Române şi Italia până la 1600* (în colaborare cu N. Stoicescu), Bucureşti, 1972; *Petrarca prozatorul*, Bucureşti, 1975; *Storia della civiltà italiana*, Bucureşti, 1977; *Dicţionar de mitologie*, Bucureşti, 1979; ed. Bucureşti, 2005; *Italia – cultura e civiltà*, Bucureşti, 1980; *Galileo Galilei. Dialog cu planetele*, Bucureşti, 1982; *Repere de cultură*, Bucureşti, 1982; *Civilizaţie italiană*, Bucureşti, 1987; *Prezenţe româneşti în Italia*, Bucureşti, 1995; *Şcoala Română din Roma*, Bucureşti, 1996; ed. Bucureşti, 2002; *Italia. Portrete ilustre*, îngr. Adriana Lăzărescu, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 2008. **Traduceri:** Torquato Tasso, *Epistolarul*, în Torquato Tasso, *Aminta. Epistolarul*, îngr. şi introd. Nina Façon, Bucureşti, 1956; Edmondo De Amicis, *Cuore*, Bucureşti, 1956; ed. Bucureşti, 1971 (în colaborare

cu Adriana Lăzărescu); Alberto Moravia, *Povestiri din Roma*, pref. trad., Bucureşti, 1957; ed. Bucureşti, 1962 (în colaborare cu Adriana Lăzărescu), *Ciociara*, Bucureşti, 1961; ed. pref. trad., Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Adriana Lăzărescu); Ippolito Nievo, *Memoriile unui italian*, I–II, pref. trad., Bucureşti, 1969; Gabriele D'Annunzio, *Focul*, pref. Nicolae Balotă, Bucureşti, 1979 (în colaborare cu Adriana Lăzărescu); Francesco Petrarca, *Scrieri alese*, Bucureşti, 1982; Stanislao Nievo, *Din dragoste adevărată*, Bucureşti, 1994 (în colaborare cu Adriana Lăzărescu).

Repere bibliografice: Valeriu Gherghel, *„Galileo Galilei. Dialog cu planetele"*, CL, 1982, 10; Simion Bărbulescu, *„Repere de cultură"*, R, 1983, 7; Velea, *Universaliști, 146–151*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *732–734*; *Înfruntând uitarea. In memoriam George Lăzărescu*, îngr. Adriana Lăzărescu și Andrei Radulian, Bucureşti, 2006; Elena Cărcăleanu, *„Italia. Portrete ilustre"*, CL, 2009, 4. ***S.V.***

LĂZĂRESCU, Gheorghe (23.IV.1948, Bucureşti), istoric literar, traducător. Este fiul Corinei (n. Popovici) şi al lui Gheorghe Lăzărescu. După absolvirea Liceului „Emil Racoviţă" (1966), a urmat Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1966–1971). Şi-a început activitatea la Institutul de Ştiinţe Pedagogice, făcând cercetări în domeniul predării limbii şi literaturii române în şcoală. În urma desfiinţării Institutului, a fost transferat ca profesor la Liceul „Nicolae Bălcescu" din Bucureşti. În 1978 a obţinut titlul de doctor în filologie. Publică în „România literară", „Revista de istorie şi teorie literară", „Ramuri", „Limbă şi literatură", „Revista de pedagogie" ş.a. În colaborare, a întocmit numeroase manuale de limba şi literatura română, antologii de texte comentate, culegeri de noţiuni de stilistică, de compoziţie şi de termeni literari.

În amplul studiu *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică* (1983), la origine teză de doctorat, **L.** urmăreşte evoluţia acestei specii între anii 1922, când apare *Pădurea spânzuraţilor* de Liviu Rebreanu, considerat „cel dintâi valoros roman românesc de analiză psihologică", şi 1939, când E. Lovinescu încheie publicarea în „Revista Fundaţiilor Regale" a unor fragmente din *Acord final*. În sfera romanelor care au ca premisă fundamentală luciditatea şi autenticitatea analizei psihologice **L.** aşază în primul rând romanele lui Camil Petrescu, *Patul lui Procust* şi *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, ale căror personaje sunt definite structural prin trăirea unor drame de conştiinţă. Tot aici intră romanele lui Anton Holban, *O moarte care nu dovedeşte nimic*, *Ioana* şi *Jocurile Daniei*, în care trama epică este aproape inexistentă; definindu-le drept romane „statice", **L.** demonstrează că în ele predomină variaţia subtilă pe aceeaşi temă psihică sau morală. În alt capitol urmăreşte modul în care motivul obsesiei, în diversele lui configurări, a funcţionat în romanul românesc interbelic, examinând *Pădurea spânzuraţilor* de Liviu Rebreanu, *Braţul Andromedei* şi *Rusoaica* de Gib I. Mihăescu, *Simfonia fantastică* de Cezar Petrescu. Romanele Hortensiei Papadat-Bengescu sunt privite prin prisma „dezagregării personajului", unul şi acelaşi personaj trecând prin „multiple ipostaze". Din aceeaşi perspectivă sunt analizate romanele *Omul descompus* de F. Aderca, *Interior* de C. Fântâneru, *Întâmplări în irealitatea imediată* de M. Blecher. În monografia *Adrian Maniu* (1985) **L.** porneşte de la premisa că poetul care a debutat sub zodia simbolismului, şocând printr-o originalitate accentuată, s-a clasicizat mai târziu, când a încercat să se apropie de spiritul şi arta creatorilor anonimi. Impresia e totuşi superficială, deoarece – argumentează autorul – inspirându-se din folclor, tinzând spre stilizare şi imagine plastică, Adrian Maniu nu a renunţat la experienţa dobândită în contactul cu realizările formale ale simbolismului sau ale expresionismului. **L.** a tradus, în colaborare cu Maria Brăescu, *Catherine-Paris* de Martha Bibescu (1996) şi corespondenţa scriitoarei cu Paul Claudel (1992). A transpus, de asemenea, piesele *Trei femei înalte* de Edward Albee și *Bani din cer* de Ray Clooney, reprezentate la Teatrul de Comedie din Bucureşti, şi *Dragoste în hala de peşte* de Israel Horovits, jucată la Teatrul Naţional din Bucureşti.

SCRIERI: *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, Bucureşti, 1983; *Adrian Maniu*, Bucureşti, 1985. **Traduceri:** Martha Bibescu, *Corespondență cu Paul Claudel*, Bucureşti, 1992 (în colaborare cu Maria Brăescu), *Catherine-Paris*, Bucureşti, 1996 (în colaborare cu Maria Brăescu).

Repere bibliografice: Al. Călinescu, *„Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică"*, CL, 1983, 12; Dan C. Mihăilescu, *De patru ori Anton Holban*, ST, 1984, 2; Ion Bogdan Lefter, *O lume într-o carte*, RL, 1984, 9; Nicolae Manolescu, *Critica nouă*, RL, 1984, 46. ***T.V.***

LEAHU, **Nicolae** (20.VII.1963, Bădicul Moldovenesc–Cahul), poet, eseist. Este fiul Nadejdei (n. Postolache) şi al lui Gheorghe Leahu, ţărani. În 1980 a absolvit școala medie din satul natal, iar în 1985 Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Alecu Russo" din Bălţi. În 2000 obţine titlul de doctor la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iaşi, subiectul tezei fiind poezia generației '80. A lucrat mai întâi la o gazetă raională din Cahul; în 1985 şi 1986 e lector universitar la Bălţi, apoi devine redactor-şef adjunct al cotidianului „Glia drochiană" (1986–1993) şi, prin cumul, continuă activitatea universitară, fiind şi profesor de liceu. Titular al Catedrei de limba şi literatura română de la Facultatea de Filologie a Universităţii „Alecu Russo" din Bălţi, câțiva ani mai târziu e numit şef al Catedrei de literatura română şi universală, iar în 2010 decan. Din 1995 este redactor-şef al revistei literare „Semn". Debutează cu parodii în „Literatura și arta" (1981). Mai colaborează la revistele „Moldova", „Basarabia", „Contrafort", „Convorbiri literare", „Dacia literară" ș.a. A coordonat, împreună cu Gheorghe Popa și Maria Șleahtițchi, un volum omagial consacrat lui Eugeniu Coșeriu, *Un lingvist pentru secolul XXI* (2002), precum și o culegere de interviuri cu lingvistul, *Universul din scoică* (2004). A mai alcătuit antologia *Literatura din Basarabia în secolul al XX-lea. Poezie* (2004).

În volumele de poezii *Mişcare browniană* (1993) și *Personajul din poezie* (1997), ambele distinse cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, **L.** înfăţişează spectacolul existenţei şi al metafizicii absurdului. Atmosfera este de esenţă bacoviană. *Erotokritikon* (I, 2001; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), subintitulat *Făt-Frumos, fiul pixului (poem-lexicon)*, este o scriere în genul ludicului fantast, intertextual și autoreferențial practicat de optzeciști, cu deschidere spre ludicul pamfletar de tip Luca Pițu. Operă de versificator îndemânatic și muzical, care se mișcă abil între școli și stiluri, „poemul-lexicon" propune o serie de definiții („poze") postmoderne ale unor personaje cu existență reală sau ficțională, de la Alexandru Lăpușneanu la „Pupăza" (din tei), „Trei Purceluși" și „Unchiul Stiopa". În chip de prolog, o „epistolă sextină" împrumută tonul *Levantului* lui Mircea Cărtărescu („Sussemnatul povestește de-un bărbat și de-o muiere/ proto-neam trăind oniric pe-un picior de vers cu miere,/ c-au venit, mișei, păgânii cu ocheane fără sațiu/ ca să vadă cum e ritul dăinuirii cestei nații"), inclusiv rețeta autoreferențială: „personaje-n scuaruri scrise, nu le poți cuprinde-n poză/ –/ universul născocirii viu clădit de celuloză;/ mare ți-i minunea, CARTE, ne plodim și din cerneală/ –/ paralele lumi: 1) divina 2) divin-ficționala". Poeziile din *Nenumitul* (2008) accentuează senzația epuizării moștenirii moderne și postmoderne. Poetul e preocupat de maxima esențializare conceptuală („cubul de sticlă/ și oul de piatră"), care sfârșește în tautologia meditației la scris, la „curbura lexemelor", la „grotele semelor", la pagina albă, la definiția perpetuu negativă a poeziei („poezia nu e așa:/ se ia o foaie de hârtie un pix/ și se scrie: femeie fără fisură" etc.). Poemele *Capătul (I)* și *Capătul (II)* captează actul scrisului într-o narațiune simbolică, unde filosofia autoreferențială rămâne totuși de interes secund în raport cu plasticitatea fantasmei care caută să-i dea chip: „Pe drumurile părăginite ale țării/ cu cioturi pline de liliac alb de măslin de curmal/ și salcâm calul galben cu canafuri roz/ și harnașament cusut cu fir de argint/ și înhămat invers împinge o sanie lungă/ de sticlă dantelată nonfigurativ/ […] sania lunecă// proptindu-și maxilarul în claviculă/ un schelet frumos/ dezbrăcat până la brâu dar purtând/ o pelerină de tul înghețată pe umeri/ ține pe genunchi tomul/ ferecat în aur înnegrit de funingini/ cu acel miros de laborator alchimic/ sau de episcopie schimnică/ sau de dinți ciorsăiți delicat/ de două ori pe zi/ cu o năframă monogramată/ anagramată agramată etc.// câinele lui Law Fe țopăie/ pe trei picioare în preajma calului/ încălcindu-și blana/ compact și simetric bătută cu scai/ în paragina de-a dreptul exotică/ voi schimba foaia sania va luneca/ peste negara în pârg și pătlagină/ anticipând ca Hortensia acțiunea". Explorările din sfera liricului continuă în *Aia* (2010) și în *Alungarea muzelor din cetate* (2011). **L.** a semnat, în colaborare cu Maria Șleahtițchi, eseul dramatic *Cvartet pentru o voce şi toate cuvintele* (2001), care a fost reprezentat la Teatrul Naţional din Bălţi, și este autorul studiului monografic *Poezia generaţiei '80* (1999), la origine teză de doctorat, caracterizat prin pertinența reconstituirii. Antologia *Comedia cumană și vodevilul peceneg* (2008; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova) cuprinde texte critice („pamfletoriale") publicate în revista „Semn" și răspunsuri la anchete apărute în „Contrafort", „Sud-Est", „Jurnal de Chișinău" ș.a., unde sunt atinse, între altele, particularitățile literaturii

române din Basarabia, **L.** refuzând conceptul localist disociativ „literatură basarabeană”.

SCRIERI: *Mişcare browniană*, Chişinău, 1993; *Personajul din poezie*, Chişinău, 1997; *Poezia generației ’80*, Chişinău, 1999; *Cvartet pentru o voce şi toate cuvintele* (în colaborare cu Maria Șleahtițchi), Chişinău, 2001; *Erotokritikon*, I, Iaşi, 2001; ed. pref. Adrian Ciubotaru, Chișinău, 2011; *Comedia cumană și vodevilul peceneg*, Iași, 2008; *Nenumitul*, Iași, 2008; *Aia*, Chișinău, 2010; *Alungarea muzelor din cetate*, Chișinău, 2011; *Poeme*, Iași, 2011. **Antologii:** *Literatura din Basarabia în secolul al XX-lea. Poezie*, introd. edit., postfață Alex. Ștefănescu, Chişinău, 2004.

Repere bibliografice: Sorin Alexandrescu, *O nouă poezie românească în Moldova*, „Sud-Est cultural”, 1997, 1; Mircea A. Diaconu, *Poeți din Basarabia*, CL, 1997, 9; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *251–252*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *145–148*; Camelia Crăciun, *„Poezia generației ’80”*, OC, 2002, 102; Petre Isachi, *Retorica oximoronică a „generației ’80” în viziunea lui Nicolae Leahu*, „Plus”, 2003, 1–3; Cistelecan, *Diacritice*, I, *239–245*; Șleahtițchi, *Cerc*, *57–63*; Marius Chelaru, *„Nenumitul”*, CL, 2009, 5; Nicolae Busuioc, *Pendularea între poem și eseu*, DL, 2010, 93; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *607–613*. ***M.C.***

LECCA, Constantin (4.VIII.1807, Braşov – 13.X.1887, Bucureşti), editor, traducător. Aparţine ramurii braşovene a unei vechi familii boiereşti de origine italiană, cunoscută în Ţara Românească încă din secolul al XVI-lea. Tatăl, Dimitrie Leca, a fost unul dintre negustorii de vază ai Braşovului. În cartierul Şchei el şi fraţii lui au ridicat o biserică şi mai multe şcoli. Mama a fost Maria (n. Alexovici), a cărei nepoată de soră, Ecaterina Karaboas, va fi mama lui I. L. Caragiale. La o şcoală din Şcheii Braşovului **L.** a urmat cursul primar, deprinzând carte românească şi grecească. A învăţat apoi la gimnaziul săsesc din Braşov (unde a putut dobândi o bună cunoaştere a limbii germane) şi, se pare, la Blaj. Prin 1827 este trimis la Buda pentru studii de istorie; el este însă atras de „arta zugrăvitului” şi i se dedică. În mediul intelectualilor români din capitala Ungariei, unde spiritul creat de Şcoala Ardeleană era viu, se formează ca pictor istoric, interesat de trecutul neamului. În revista lui Zaharia Carcalechi, „Biblioteca românească”, el face să apară primele portrete – litografiate – ale domnitorilor Ţării Româneşti şi ai Moldovei, publică, în traducere, un fragment din *Istoria romanilor* de O. Goldsmith, începută de Damaschin T. Bojincă, apoi *Viaţa prinţipului şi eroului Moldovei, Ştefan cel Mare,* scriere de popularizare, precum şi nuvela *Jucătorul de cărţi,* o tălmăcire din nemţeşte, semnând „pictorul Constantin Leca Răuţ”. După studii de pictură la Viena, poate şi la Roma, vine în Craiova ca profesor de desen şi caligrafie la Şcoala Centrală (aici îl are elev pe Theodor Aman, viitorul pictor). Realizează portretul Mariei Maiorescu, lucrare de referinţă în portretistica românească, portrete ale boierilor localnici şi decoraţia bisericii Madona Dudu. Face parte din cercul de literaţi din jurul lui Ioan Maiorescu, preocupaţi de ridicarea culturală a oraşului. În 1837, sprijinit de Petrache Poenaru, cu care se înrudea prin soţia sa, Victoria Oteteleşanu, înfiinţează, „pentru cultura limbii române”, o tipografie, prima în Craiova, iar în 1838 şi 1839 scoate cea dintâi publicaţie din Bănie, revista „Mozaicul”. Aflându-se pe listele proscrişilor din cauza participării la Revoluţia de la 1848, se refugiază la Braşov, unde execută pictura interioară a bisericii „Sfântul Nicolae” din Şchei. Călătoreşte în Italia pentru studii; începe a-şi scrie numele cu o dublă consoană, după model italian. În 1851 se stabileşte în Bucureşti, ca profesor la „Sf. Sava” şi din 1864 la Şcoala de Arte Frumoase. Fiica lui, actriţa Cleopatra Poenaru, i-ar fi inspirat lui M. Eminescu o iubire ale cărei ecouri au putut fi recunoscute în elegia *Pe lângă plopii fără soţ*.

Pictor care exaltă şi poetizează trecutul naţional, mare portretist, **L.** este şi ca literat reprezentativ pentru climatul romantic premergător anului 1848. „Mozaicul”, publicaţie în paginile căreia apar aproape exclusiv traduceri (majoritatea îi aparţin lui **L.**, dar sunt fie nesemnate, fie trecute sub pseudonime precum Scumpescu sau Gr. Canuş), arată o preferinţă marcată pentru romanesc. Influenţat de ideile lui Ioan Maiorescu, care încerca, prin modelul german, să contracareze invazia literaturii franceze (ce îi părea „uşoară, imorală şi fadă”), **L.** adună în „Mozaicul” numeroase transpuneri din foiletonistica germană: *Moneda*, subintitulată *O povestire fantastică într-o întâmplare adevărată* (aceasta i-ar fi servit lui Vasile Alecsandri drept punct de plecare în *Istoria unui galbân*), *O execuţie*, *Istoria arapului de la Veneţia*, „adevărata istorie a arapului Othelo, care a dat lui Şekspir materie la tragedia sa”, ca şi relatări asupra magnetismului animal, note despre alchimie ş.a. Autorul preferat este E.T.A. Hoffmann. **L.** era interesat deopotrivă de valorile morale, de unde prezenţa în revistă a mai multor fabule ori pilde (*Ochii*, *O scrisoare a unui părinte către fiul său ce umbla în străinătate spre desăvârşirea meşteşugului*, *Oglinzile)*. El traducea din nemţeşte fără

intermediar. Tălmăcind o dramă a lui August von Kotzebue, *Die Kreutzfahrer*, a izbutit o versiune corectă.

Traduceri: August von Kotzebue, *Cruciaţii*, Craiova, 1839.

Repere bibliografice: O.G.L. [Octav George Lecca], *Familia Lecca*, Bucureşti, 1897; Barbu Theodorescu, *Constantin Lecca*, Bucureşti, 1938; Jack Brutaru, *C. Lecca*, Bucureşti, 1956; Petru Comarnescu, *Pictori ardeleni animatori ai culturii secolului XIX*, TR, 1959, 10; Cornea, *Originile, 444, 448, 454, 487*; Nicolae Andrei, *Anii de lumină. Istoria Liceului „N. Bălcescu" din Craiova*, Craiova, 1976, *307–320*; *Dicţ. lit. 1900, 493*; [*Constantin Lecca*], „Mozaicul", 1998, 1; Paul Rezeanu, *Constantin Lecca*, Bucureşti, 2005. ***S.C.***

LECCA, Haralamb G. (10.II.1873, Caracal – 9.III.1920, Bucureşti), poet, dramaturg, traducător.

Este fiul Zoei (n. Monastericeanu) şi al lui George Lecca, ofiţer de cavalerie; fratele său, Octav George Lecca, s-a impus ca istoric şi genealogist. **L.** face clasele primare în Caracal, absolvind apoi Liceul Central din Craiova. După ce termină Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti, începe să studieze medicina la Paris, dar se întoarce în ţară şi se dedică activităţii teatrale. A fost director de scenă al Teatrului Naţional din Iaşi, subdirector general şi inspector general al teatrelor, regizor şi chiar interpret în câteva din propriile piese; ca actor, a folosit pseudonimul Sybil. În 1891 **L.** debutează cu o poezie în „Revista nouă" a lui B.P. Hasdeu. A mai colaborat la „Flacăra", „Flamuri", „Literatură şi artă română", „Vatra", „Convorbiri literare", „Rampa", „Scena" ş.a., semnând şi Câmpeanu. În volum a debutat în 1896 cu versuri – *Prima (1890–1895)*. Deşi B.P. Hasdeu a semnat prefaţa cărţii, dându-şi girul în privinţa talentului tânărului poet, producţia lirică a lui **L.**, deosebit de abundentă, nu confirmă nici pe departe aşteptările. Aceeaşi prolificitate în detrimentul calităţii artistice marchează şi dramaturgia lui **L.**, definiţia adecvată pentru activitatea sa literară fiind aceea de poligraf, un poligraf care a dorit cu orice preţ, abordând toate genurile literare, să rămână autorul unei opere valoroase. Se află, alături de alţi confraţi, între fondatorii Societăţii Scriitorilor Români. Pentru volumele *Prima* şi *Secunda (1895–1897)* (1898) a fost distins cu Premiul Academiei Române. Amintirile şi experienţa de combatant în războiul balcanic din 1913 pe frontul de operaţiuni din Bulgaria sunt împărtăşite în volumul *Dincolo. Din Dunăre-n Balcani* (1913).

În dramaturgie – segment cu oarecare împliniri – **L.** alege mediul social al celor avuţi, conturând caractere sau scoţând în evidenţă moravuri, dar nu posedă forţa de a susţine, în stil ibsenian, aşa cum încerca, problemele existenţiale pe care le atacă. Totuşi, se pricepe să imagineze scene cu un număr mare de personaje ori să realizeze o gradaţie a efectelor teatrale. În *Tertia. Casta Diva* (1899), piesă căreia i s-a acordat Premiul Teatrului Naţional din Bucureşti, abordează, în manieră moralizatoare, conflictul de caractere. Personajele feminine principale sunt exponentele a două mentalităţi antagonice: Lelia, principiu al răului, o împinge la pierzanie pe inocenta Gina. Datorită intrigii şi a tensiunii dramatice, piesa s-a bucurat de succes. Cu *Quinta. Suprema forţă* (1900; Premiul Academiei Române) **L.** încearcă analizarea unei zone din viaţa politică autohtonă. El surprinde cinismul cu care unii politicieni îşi manipulează „victimele" după ce se văd ajunşi în funcţia dorită. Piesa abundă în lungimi discursive şi este lipsită de ritm dramatic, iar tehnica supralicitării contrastelor de caractere generează schematismul specific unor astfel de producţii: Mircea – fratele altruist, Alexandru – fratele egoist, Sylvia – fiica vitregă a cărei veneraţie pentru tatăl decedat se transformă într-o ură patologică faţă de mamă, Zoe – mama vitregă care iubeşte cu pasiune alt bărbat ş.a.m.d. *Septima. Câinii* (1902), dramă cu intenţii satirice, face din aceeaşi tagmă a politicienilor, împărţită în „dulăi, potăi, javre", obiectul unei critici virulente, „sarcasmul, şarja, grotescul fiind fructificate în creionarea unei faune politice care îi prevesteşte pe T. Muşatescu, G. M. Zamfirescu, M. Sebastian" (Doina Modola). Altă dramă, *A zecea. I.N.R.I.* (1904), scrisă în versuri, urmăreşte câteva episoade din viaţa lui Iisus Hristos. Perspectiva abordată duce la imaginarea unei divinităţi abstracte, distante şi reci; personajelor, copleşite de livresc, le lipseşte tocmai latura umană. Cu toate acestea, unele piese ale lui **L.** au avut oarecare succes la public, fiind gustate

critica politicianismului veros ori melodramaticele relaţii sentimentale. În poezie scriitorul se încearcă în poemul amplu, de factură modernă; limbajul este însă prozaic, lipsit de expresivitate şi sugestie. El glosează predilect pe tema morţii iubitei, a deşertăciunii vieţii, a naturii, într-o cheie mult uzitată la 1900, dar fără personalitate. A scris şi amintiri despre B. P. Hasdeu, G. Ionnescu-Gion şi Nicolae Vaschide, reunite sub titlul *Noi, românii. Trei oameni. Actorii* (1912). Numele lui **L.** se reţine îndeosebi în legătură cu o intensă şi nu lipsită de interes activitate de traducător. A făcut transpuneri din Boccaccio (*Povestiri din Decameron*), Shakespeare (*Femeia îndărătnică*, *Romeo şi Julieta*), Beaumarchais (*Bărbierul din Sevilla*), Victor Hugo (*Hernani*), Molière (*Tartuffe*), Corneille (*Horaţiu*), Racine (*Atalia)*, Henryk Sienkiewicz (*Quo vadis*), Guy de Maupassant (*O viaţă*), Jonathan Swift (*Gulliver în Ţara Uriaşilor*), Balzac (*Moş Goriot*), Théodore de Banville, Maurice Maeterlinck, Émile Zola ş.a. A ştiut să selecteze şi să dea versiuni în limba română ale unor capodopere, cel puțin în acest sens fiind un om de gust.

SCRIERI: *Prima (1890–1895)*, pref. B.P. Hasdeu, Bucureşti, 1896; *Cinci poeme*, Bucureşti, [1896]; *Secunda (1895–1897)*, Bucureşti, 1898; *Tertia. Casta Diva*, Bucureşti, 1899; *Quarta. Jucătorii de cărţi*, Bucureşti, 1900; *Quinta. Suprema forţă*, Bucureşti, 1900; *Sexta. Versuri (1889–1900)*, Bucureşti, 1901; *Septima. Câinii*, Bucureşti, 1902; *Octava. Poezii*, Bucureşti, 1904; *A noua. Poezii*, Bucureşti, 1904; *A zecea. I.N.R.I.*, Bucureşti, 1904; *Cancer la inimă*, Bucureşti, 1907; *Din viaţa lui Napoleon*, Bucureşti, 1908; *Poezii*, Bucureşti, 1911; *Noi, românii. Trei oameni. Actorii*, Bucureşti, 1912; *Dincolo. Din Dunăre-n Balcani*, Bucureşti, [1913]; *Moartea lui Sherlock Holmes*, Bucureşti, [1913]; *Crăngi*, Bucureşti, [1914]; *Zece monologuri*, Bucureşti, [1915]. **Traduceri:** Alfred Tennyson, *Enoch Arden*, Bucureşti, 1896; William Shakespeare, *Femeia îndărătnică*, Bucureşti, 1897, *Romeo şi Julieta*, Bucureşti, 1907; Victor Hugo, *Ernani*, Bucureşti, [1898]; Racine, *Atalia*, Bucureşti, 1907; Théodore de Banville, *Sărutarea,* Bucureşti, 1907; Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis*, Bucureşti, 1907; Maurice Maeterlinck, *Inteligenţa florilor*, Bucureşti, 1908, *Timpul florilor şi nemurirea*, Bucureşti, [1914]; Beaumarchais, *Bărbierul din Sevilla*, Bucureşti, 1908; Émile Zola, *Atacul morii*, Bucureşti, [1908]; Guy de Maupassant, *O viaţă*, Bucureşti, 1909; Jonathan Swift, *Gulliver în Ţara Uriaşilor*, Bucureşti, 1909; Jules Verne, *Ocolul pământului în 80 de zile*, Bucureşti, [1911]; Corneille, *Horaţiu*, Bucureşti, [1911]; Molière, *Tartuffe*, Bucureşti, [1911]; Balzac, *Moş Goriot*, Bucureşti, 1914; Alphonse Daudet, *Jack*, Bucureşti, 1914; Diderot, *Călugăriţa*, Bucureşti, 1926; Boccaccio, *Poveşti din Decameron*, Bucureşti, 1926; Hector Malot, *Singur pe lume*, Bucureşti, [1931]; Edward George Bullwer-Lytton, *Ultimele zile ale Pompeiului*, Bucureşti, f.a.

Repere bibliografice: Victor Anestin, *Haralamb Lecca, autor dramatic*, Bucureşti, 1902; Chendi, *Scrieri*, III, *124–127,* IV, *161–167,* V, *121–126,* VII, *207–209,* VIII, *207–209;* Petre V. Haneş, *Istoria literaturii româneşti*, Bucureşti, 1924, *266–267*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *525*, *Ist. lit.* (1982), *592–593*; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *155*, *162–164*; Mihail Iorgulescu, *Marginalia*, Bucureşti, f.a., *57–64*; Massoff, *Teatr. rom.*, III, *342*, *386*, IV, *19*, *25*, *55*, *77*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *215–217*; Ion Petrovici, *Prin meandrele trecutului*, Bucureşti, 1979, *218–224*; Brădăţeanu, *Istoria*, II, *70–73*; Modola, *Dramaturgia*, *239*, *255–256*, *265–266*; Firan, *Profiluri*, I, *428–429*; *Haralamb G. Lecca*, DRI, III, *107–118*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *734–735*; Viorel Pânzaru, *Haralamb G. Lecca*, Slatina, 2005. ***O.I.***

LECCA, Irina G. (7.I.1881, Piatra Neamţ – 30.XI.1953, Mănăstirea Văratic, j. Neamţ), prozatoare. Este fiica Mariei (n. Lazu) și a lui Iacov Lecca; printre rude se numără actorul Matei Millo şi scriitorul Gr. N. Lazu, frate cu mama sa. La nouă ani **L.** începe să studieze la Institutul „Barbu Catargiu” de la Moşia Maia, judeţul Ialomiţa, unde devine internă, asemeni altor eleve orfane cu o situaţie financiară precară. Aici a dobândit o educaţie temeinică, în spiritul valorilor patriotice şi religioase. A fost membră a Ligii Culturale în Piatra Neamţ; un timp trăieşte retrasă la Tarcău, în judeţul Neamţ; după moartea soţului, în 1928 îmbracă haina monahală la mănăstirea Văratic, fiind stareţă între 1940 şi 1942, 1946 şi 1951. Debutează în 1905, cu proză, la „Jurnalul femeii”. Mai colaborează cu schiţe, povestiri, romane în „Neamul românesc literar”, „Ramuri”, „Viitorul romăncelor”, „Luceafărul”, „Unirea femeilor române”, „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”, „Universul” ş.a. În 1912 şi în 1913 a semnat articole socioculturale la rubrica „Cronica femenină. Scrisoare către nepoată” din „Neamul românesc”, precum şi în ziarul „America” (Cleveland, SUA). În volum debutează în 1908 cu romanul *Dreptul vieţei*, editat la îndemnul Constanţei Hodoş şi al lui Ion Gorun.

Prin personajele feminine, având rol central în proza pe care o semnează, **L.** subliniază menirea femeii ca liant al familiei şi totodată ca personalitate puternică, rostindu-şi răspicat opiniile şi judecând tot ce se întâmplă în jur după propriul cod de valori; într-un cuvânt, prin intermediul personajelor, scriitoarea pledează pentru dreptul femeilor de a se emancipa. Femeia-păpuşă, menită doar

să satisfacă vanitatea bărbatului, este ridiculizată. Din păcate, romanele sunt gândite ca nişte pilde, ca nişte parabole moralizatoare, cu personaje construite maniheist, în alb sau negru, pozitive ori negative. Totuşi, există şi cărţi în care acest schematism este depăşit. Astfel, protagonista din romanul *Slutica* (1925) se detaşează printr-o intensă trăire sufletească, prin zbuciumul continuu al revoltei. Pe de altă parte, **L.** reuşeşte să contureze cu gingăşie portrete de copii supuşi dificilei probe de a înţelege ordinea, nefirească pentru ei, a lumii adulţilor. Trimiteri la situaţia social-politică a românilor din Transilvania din perioada austro-ungară face în romanul *Marcu Ulpiu Traian Stănoiu* (1920), unde încearcă şi o revalorizare în spirit sămănătorist a vieţii rurale. **L.** vede satul ca unic păstrător al valorilor spirituale şi sociale, în absolută contradicţie cu oraşul, considerat un loc al pierzaniei. În general, clişeul contrastului sat–oraş este o constantă în prozele ei: la sate trăiesc boieri bătrâni, care îşi ajută „poporenii", spre deosebire de tinerii orăşeni din înalta societate, superficiali, fără orizont spiritual, robiţi plăcerilor uşoare. Piesa de teatru *Hazail* (1931) evocă patimile şi răstignirea Mântuitorului, ilustrând, într-o manieră fără virtuţi dramatice, forţa credinţei.

SCRIERI: *Dreptul vieţei*, Bucureşti, 1908; *Pe urma dragostei*, Bucureşti, 1910; *Marcu Ulpiu Traian Stănoiu*, Bucureşti, 1920; *Slutica*, Botoşani, 1925; *Hazail*, Mănăstirea Neamţ, 1931.

Repere bibliografice: N. Iorga, *„Dreptul vieţei"*, NRL, 1909, 2; Chendi, *Scrieri*, VIII, *46–49*; Nichifor Crainic, *Viaţa Agapiei*, U, 1931, 236; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *209*; Predescu, *Encicl.*, *481*; Iosif E. Naghiu, *O scriitoare*, VAA, 1942, 470; G. T. Kirileanu, *Corespondenţă*, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Bucureşti, 1977, *500–501*. ***O.I.***

LECTURA, revistă apărută la Turnu Severin, lunar, din noiembrie 1895 până în octombrie 1896. Este o bună publicaţie provincială, scoasă de un grup de tineri intelectuali care, preocupaţi de starea literaturii şi a culturii naţionale, îşi propun să concentreze în jurul revistei literaţii ce locuiesc în provincie, cu scopul de a însufleţi viaţa intelectuală a micilor oraşe. Totodată, urmăresc educarea gustului artistic al publicului, trezirea interesului pentru literatură şi pentru scriitorii români (*Către lectori*). Beletristica tipărită în **L.** nu mai interesează decât în măsura în care aduce o mărturie în privinţa gustului şi a culturii autorilor. Nuvelele scrise de A. Livianu (*In extremis*) şi Şt. Bodin sunt simple încercări de tinereţe, foarte apropiate de model (nuvelistica lui Maupassant, bunăoară), dar nu li se pot nega o oarecare sinceritate şi mai ales acurateţea stilului. Un Carm, rămas ascuns sub acest pseudonim, compune cu uşurinţă versuri în care răsună ecouri din poezia lui M. Eminescu. Cea mai mare parte a articolelor de critică sunt dedicate literaturii române posteminesciene. Şt. Bodin, criticul revistei, se arată familiarizat cu poezia marelui liric român, pe care îl consideră strâns legat de realităţile politice şi sociale ale epocii. Articolul său *Mihail Eminescu*, semnat cu pseudonimul Marius, este una dintre primele contribuţii analitice închinate poetului. Alte studii, bine informate, sunt consacrate de Aureliu Sever romanului în literatura română şi de B. Branişte modernismului german, acesta folosind ca argumente tezele despre literatură ale lui Fr. Engels (*„Modernii" în Germania*). **L.** a publicat şi traducerile lui C. Tanoviceanu din Vergiliu şi Ch.-H. Millevoye. ***R.Z.***

LECTURA, revistă apărută la Craiova, lunar, din martie până în septembrie 1923, menţionând ca redactor pe George Voevidca. Succintul *Cuvânt înainte*, semnat Ion Frunză, recomandă publicaţia – care tipăreşte exclusiv literatură – drept una de propagare a „germenilor" culturii generale, exprimând atitudinea şi mesajul tipic multor gazete efemere din ţara reîntregită: „tânăra generaţie", sub entuziasmul idealului naţional împlinit şi în orizontul lărgit al României Mari, „porneşte la luptă" cu elan şi „suflete dezinteresate", răspunzând nevoii „de o cultură mai intensă" şi conştientă că, „pentru a făuri acest ideal", „gustul cititului trebuie să pătrundă mai mult ca oricând în toată pătura socială". Nu lipseşte obişnuita provocare lansată centrului de mişcarea revuistică locală, cu critica prezumţiilor Capitalei şi ale vechii generaţii. Un text cu accente programatice şi polemice, *Provincia. O linie strategică pe frontul vieţii naţionale*, aparţinând (sub pseudonim) lui Al. Iacobescu, desfide „ironiile atât de dese, de variate şi de ieftine" care discreditează „specificitatea creatoare a provinciei" şi declară solemn: „Accentuăm azi superioritatea liniei strategice pe care o înfăţişează provincia olteană pe frontul vieţii noastre morale şi sociale", cu „autohtonii ei stângaci", însă „treji, autentici şi creatori de realităţi morale". Publică versuri George Voevidca, Al. Iacobescu (care mai semnează Daniel Aramă,

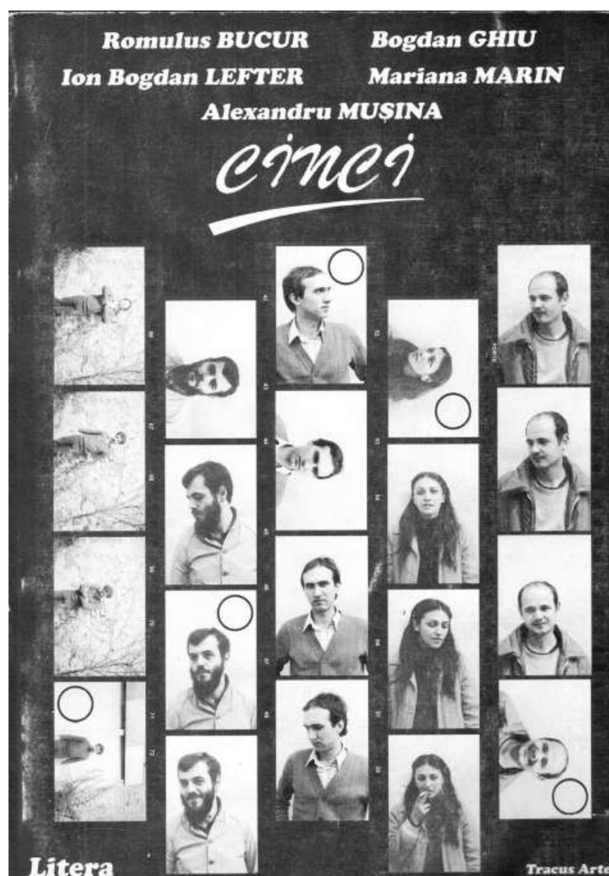
Th. Roman şi t.r.), prezent şi cu note diverse, proză, traduceri din Jeanne Loiseau, Paul Bourget ş.a. Alte proze mai apar sub semnăturile Gr. Cristescu, Gr. Bran. Ioan Timuş colaborează cu entuziaste însemnări – *Din Japonia. Ceva despre literatura japoneză*. Rubrici constante, conţinând note minuscule, sunt „Revistele", favorizând făţiş localismul, „Informaţiuni" şi „Cronica literară", unde (sub iniţialele t.r. şi pseudonimul Gabaldo) e bine primită „factura nouă" din volumul *Versuri. Ideea. Ciclul morţii* de Camil Petrescu, autor pe care „îţi face impresia că numai războiul l-a făcut poet şi că în alt gen n-ar reuşi", sau simplicitatea contemplaţiei din *Povestea omului* de Demostene Botez, dar e calificată ca o decepţie reeditarea cărţii lui Radu D. Rosetti *Din Egipt. Note din călătorie*. O linie clasicizant normativă şi tardiv sămănătoristă asumă **L.** prin editorialul lui D.I. Atanasiu din numărul 2, *Unde sunt criticii?*. O retrospectivă sumară arată reverenţă pentru acţiunile lui Titu Maiorescu, instauratorul „ştiinţei de a critica", C. Dobrogeanu-Gherea, şeful unei „noi şcoli", „magistrul" N. Iorga, a cărui epocă „de directivă" a dat „întreaga pleiadă" a vremilor lui Mihail Sadoveanu, Emil Gârleanu ş.a., „cu acea literatură ţărănistă care îi mirosea a opincă literatului diplomat Duiliu Zamfirescu", Ilarie Chendi, „analistul fin şi desăvârşit", G. Ibrăileanu, „o autoritate determinând un curent nou" potrivit principiilor de luptă socială ale lui C. Stere. În schimb, îi persiflează pe Mihail Dragomirescu şi pe „secondantul" său E. Lovinescu, „veşnicul sburător literar" care a „născocit" noul gen de critică, simbolistă. În final autorul crede a elucida absenţa unei noi generaţii de critici, fenomen „asupra căruia nu s-a gândit nimeni să-i analizeze motivele", prin dispariţia literaturii înseşi: „Azi nu mai avem o literatură, ci un haos. Un poet azi se dezinteresează complect de formă, de cizelare, de limbă. Elementele clasice ale unei poezii azi nu mai au cădere. Şi atunci, natural că nu mai are raţiune critica. [...] Trebuie, pentru vremile de azi, un Maiorescu şi, ca şi atunci, prin ridiculizare, să purifice". ***G.O.***

LECTURA PENTRU TOŢI, revistă de actualităţi şi literatură apărută la Bucureşti din decembrie 1918 până în aprilie 1920 (cu o întrerupere de două luni), sub direcţia lui E. Lovinescu. Purta subtitlul „Magazin ilustrat lunar". Articolul-program, *Ce voim să facem...*, semnat „Lectura pentru toţi" (dar redactat de director), anunţă inaugurarea în România a unui alt gen de publicaţie – magazinul literar, asociind scrisul cu imaginea fotografică şi situându-le manifest în pulsul intens al momentului postbelic din ţara reîntregită: „Neamul românesc trece printr-o prefacere uriaşă. [...] Aproape cincisprezece milioane de români se vor înfrupta din binefacerile unei vieţi de stat comune şi din fagurele unei limbi pe care n-au putut-o înăbuşi atâtea veacuri de vitregie. [...] Slova românească se va îndrepta de astăzi spre un public larg, felurit, cu adânci deosebiri de cultură. Veacurile de despărţire [...] au pus totuşi între noi oarecare stăvilare, îndreptându-i pe unii spre formele culturii germane, iar pe alţii spre cultura rusească. Va fi o datorie a generaţiei tinere de astăzi de a face fuziunea sufletului românesc. Şi prin nimic nu se poate face mai bine această topire decât prin scris şi prin imagine". Sub idealismul acestei mize, strategia ad-hoc a publicaţiei nu

adoptă „o direcţie literară hotărâtă”, ci promovează o tematică „în marginea vremei”, „actualizînd literatura şi literaturizând actualitatea”. Se argumentează cu înflăcărare necesitatea unei literaturi militante, „patriotică, de solidaritate naţională”, dar cu angajamentul de a publica „înainte de toate o literatură. Cu nici un preţ nu vom renunţa la cerinţele estetice ale scrisului”. Ca temă cardinală se anunţă întoarcerea cu „pietate spre epopeea războiului”, „tragic şi înălţător”, „punctul cel mai luminos al istoriei întregului nostru neam” pe care „mulţi l-au hulit”, dar care se cuvine preamărit, cântat şi idealizat „în eroii lui umili şi în căpeteniile lui destoinice”. „Programul nostru e mare”, suna concluzia, dar în indigenţa postbelică, „mijloacele materiale mici”. Modeste se vor dovedi şi resursele literare angajate în realizarea programului. Cu poezie colaborează G. Caïr, Radu Cosmin, Ion Al-George, Ion Sân-Georgiu, Alexandrina Scurtu, G. Rotică, Constantin şi Cezar Titus Stoika; prezenţe mai pregnante: Elena Farago (cu traduceri din Verhaeren şi poeme închinate poetului), Ludovic Dauş (*În noaptea rusească*, *Povestea unei mari mizerii*), Dimitrie Nanu, Al. Rally, Radu D. Rosetti, Mircea Rădulescu (*Se scoală morţii*). Se reproduc poeme de Nichifor Crainic (*Lauda regelui*), St. O. Iosif (*Gorunul lui Horia*), Al. T. Stamatiad, Ion Pillat (*Unei amfore*). Proză publică G. Caïr, George Cornea (debut), I. Dragoslav, D. Iov, Sandu Teleajen, I.C. Vissarion ş.a.; se remarcă unele schiţe şi povestiri de Caton Theodorian şi Constanţa Marino-Moscu, dar prezenţele de relief sunt Gh. Brăescu, Victor Eftimiu, Liviu Rebreanu (*Catastrofa*), Hortensia Papadat-Bengescu (*Pe praguri de biserici*, *Patrula*) şi E. Lovinescu însuşi (cu povestirea *Vrabia*). Teatru semnează Victor Eftimiu (*Prometeu*, actul I, *Poveste de Crăciun*) şi Alfred Moşoiu. Ambiţionând să devină „un fel de arhivă literară şi ilustrată a războiului”, revista consacră spaţiul rubricii „Epiloguri” retrospecţiilor nonfictive – cu precădere memorialistică sau analize şi reportaje în marginea unor fapte eroice sau acte politice majore, dar şi a unor actualităţi care sunt consecinţe ale trecutului recent. Octavian Goga e autorul comentariului *Pleacă şi Maniu*, G. Rotică al portretului *Ion Grămadă*, Hortensiei Papadat-Bengescu îi aparţine evocarea *De ziua Anului Nou*, elogiul *Femeile noastre în război* poartă semnătura reginei Maria, iar E. Lovinescu are în fiecare număr relatări, reflecţii morale sau medalioane: *Intrarea triumfală a regelui în Capitală*, *Pe spada de onoare a lui Berthelot*, *Unirea tuturor românilor*, *Regina*, *Generalul Averescu*, *Linia Siretului*, *Carpaţii* etc. Rubrica „Documentele vremei”, grupând mărturii documentare sau consemnări de evenimente, este susţinută de N. Davidescu (*Amintiri din Bulgaria*, *Suveranii în Ardeal*), George Cornea (*Luptele de la Jiu*), Radu Cosmin (*Pe câmpul bătăliei de la Mărăşeşti*, *Budapesta sub comunism*) şi, din nou, de E. Lovinescu (*Revoluţia din Germania*, *Românii din Ungaria*, *Cum a abdicat Kaizerul*, *Cum s-a încheiat armistiţiul* etc.). Asigurată exclusiv de E. Lovinescu, rubrica „Mişcarea culturală” oferă succinte cronici literare, culturale, artistice şi teatrale: despre *Mărgăritarele* lui Al. T. Stamatiad sau *Literatura de război*, *Gânduri şi icoane din vremea războiului* de regina Maria, *Note din închisoare* de D. Burileanu, despre *Ape adânci* de Hortensia Papadat-Bengescu, spectacolele cu *Jocul apelor* de Alfred Moşoiu, *Dezertorul* de Mihail Sorbul, *Bujoreştii* de Caton Theodorian ş.a. În aceeaşi rubrică apar cu titlu excepţional şi note sau replici polemice, fie imprecându-i pe literaţii filogermani, fie demontând şicanele publicaţiilor care, aşa cum proceda revista „Însemnări literare”, „puneau în contradicţie” exigenţa lovinesciană de „intelectualizare” a literaturii şi estetismul antitezist, cu militantismul programatic al **L.t.**, care însă „nu e o revistă, ci un «magazin» literar. Teoriile mele literare n-au deci ce căuta în paginile ei.[...] Să nu ni se ceară ceea ce nu voim să dăm deocamdată”. În penultimul număr apărut Lovinescu semnează un scurt preambul, *Anul al doilea*, care e, de fapt, un epilog anticipat. Invocând persistenţa „tenace” a greutăţilor economice postbelice, se prevede dispariţia presei culturale: „Asistăm la asasinarea cugetării tipărite. În curând orice publicaţie culturală va deveni imposibilă”. ***G.O.***

LEFTER, Ion Bogdan (11.III.1957, Bucureşti), critic literar, eseist, poet. Este fiul Ceciliei Lefter (n. Trufin) şi al lui Virgil Lefter, ingineri. Urmează cursurile Facultăţii de Limbi şi Literaturi Străine a Universităţii din Bucureşti, secţia engleză–română, absolvind în 1981. Este redactor la „Caiete critice”, redactor şi director la Editura Litera. După 1989 devine cadru didactic la Universitatea din Bucureşti, profesor invitat la Universitatea din Amsterdam, corespondent şi director al secţiei române a postului de radio Europa Liberă. Se numără printre fondatorii revistei „Contrapunct”, în a cărei conducere se află între 1990 şi 1992, este fondator

şi preşedinte al Asociaţiei Scriitorilor Profesionişti din România (1993), director al publicațiilor „Observator cultural" (2000–2004) și „A(l)titudini" (din 2006). Debutează în 1978 cu un grupaj de versuri la „Luceafărul". Figurează în volumele colective *Cinci* (1982), *Desant '83* (1983). A coordonat lucrarea *Scriitori români din anii '80–'90. Dicţionar biobibliografic* (I–III, 2000–2001). ***A.C.***

L. a debutat ca poet în volumul colectiv *Cinci*, recidivând un an mai târziu în placheta *Globul de cristal* (1983): poeme concise, cerebrale, uscate, înscenări conceptuale conștiente de sine. Citite prin activitatea ulterioară a autorului de activist al postmodernismului românesc, ele surprind mai ales prin modernismul lor. Deși **L.** avea să se descrie în continuare ca scriitor, veleitățile sale literare nu au recidivat. Poetul a făcut loc criticului și eseistului. Debutul editorial în această calitate s-a produs târziu, abia către sfârșitul primului deceniu postcomunist. Până atunci, totuși, **L.** desfășurase o intensă și febrilă activitate publicistică, semnând cronici literare, dar și, după 1989, articole de atitudine și analiză politică; ele aveau să intre în sumarul numeroaselor culegeri de articole tipărite începând din anii 2000. De asemenea, trei studii substanțiale publicate în anii '80 ca prefețe și postfețe ale unor cărți de G. Bacovia, Hortensia Papadat-Bengescu și Al. Ivasiuc atrăseseră atenția asupra autorului; și acestea aveau să fie reluate în volumașe autonome sau integrate în lucrări de sinteză precum *Scurtă istorie a romanului românesc* (2001). O primă carte despre poezia optzecistă, definitivată la mijlocul deceniului al nouălea, nu a putut apărea, din varii motive, în timpul comunismului. Ea avea să fie publicată abia în 2005, fără actualizări, sub titlul *Flashback 1985. Începuturile „noii poezii"*. În această sinteză de referință, simultan tardivă și de pionierat, **L.** se afirmă în cele două ipostaze caracteristice ale sale: practicant atent al *close reading*-ului și „ideolog" al generației sale. Prima avea să fie inhibată cu timpul, deși reprezenta punctul forte al criticului. În schimb, cea de-a doua avea să facă din autor, prin continuitate asiduă, principalul promotor al postmodernismului, conceptul-umbrelă sub care criticul așază, începând din a doua jumătate a anilor '80, întreaga generație optzecistă, situată în opoziție cu neomodernismul (termen patentat de **L.**) șaptezeciștilor și mai ales al șaizeciștilor. El ar echivala în același timp cu o schimbare de paradigmă și cu un punct terminus al literaturii române, „un „sfârșit al istoriei" (Francis Fukuyama), care înglobează tot potențialul de evoluție ulterioară. Printre puținii precursori admiși ai postmodernismului românesc se numără prozatorii din Școala de la Târgoviște și poeți ca Mircea Ivănescu sau Leonid Dimov. În rest, șaizeciștii sunt adversarii de serviciu, fiind deplorați pentru diverse cusururi (metafizică, metaforită, teorie revolută etc.). *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române* (2000), susținută ca teză de doctorat, reconstruiește interbelicul sub umbrela unificatoare a modernismului, în care criticul integrează și tradiționalismul. Deși utilitatea unei astfel de uniri a fost salutată ca utilă (Nicolae Manolescu ș.a.), ea este problematică prin superficialitate în detalii și suprasimplificare în plan global. Modernismul în cauză este un „om de paie" prin care se instrumentează un adversar ideal al postmodernismului, o antiteză dialectică. În mod curios, versiunea de postmodernism susținută de autor are o legătură slabă cu postmodernismul occidental. De fapt, la acesta din urmă **L.** se

referă generic și aproximativ (de regulă prin referințe teoretice blocate în anii ’70–’80), fără a-l analiza propriu-zis nici ca gen proxim, nici ca diferență specifică. Nici postmodernismul românesc, punctul fix al activismului critic al autorului – textele au fost adunate parțial în *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale* (2000), *O oglindă purtată de-a lungul unui drum. Fotograme din postmodernitatea românească* (2010) etc. – nu se bucură decât de asertări de existență: deși **L.** îi predică întruparea în literatura română, postmodernismul nu ajunge niciodată să se și reveleze în paginile criticului. Mai mult, dogmatismul manifestat de critic în promovarea generației ’80 ca postmodernă i-a atras suspiciunea că ar „rămâne fidel marilor categorii metafizice de unitate și armonie” (Ciprian Șiulea). Întinsă în toate colțurile literaturii și culturii române în căutarea de precursori, reprezentanți și adversari ai postmodernismului, critica autorului nu oferă acestei acțiuni nici o bază teoretică, ci doar sensuri vagi, inconcludente sau contradictorii (de pildă atunci când realismul și umanismul sunt tratate ca trăsături postmoderne, în teoria standard a postmodernismului lucrurile stând tocmai pe dos). Așa se face că numeroasele încercări ale lui **L.** de „sinteză”, de „cartografiere”, de surprindere a „structurilor în mișcare”, a „mozaicării” literaturii recente prezintă, pe lângă numeroase detalii utile și acurate, viciul fundamental al unui sol friabil. Mai important în plan general este programul practic pe care **L.** l-a imprimat revistelor pe care le-a condus și construit: „Contrapunct” (cel de la începutul anilor ’90), „Observator cultural” și „A(l) titudini”. Aici **L.** a introdus un program configurabil „prin termeni precum postmodernism, poststructuralism şi studii culturale, europeism şi proamericanism, antinaționalism, antifundamentalism şi antiortodoxism, liberalism şi multiculturalism, prodemocrație şi corectitudine politică” (articolul-program al „Observatorului cultural”, *Pentru refacerea coerenței culturale naționale*).

SCRIERI: *Cinci* (în colaborare cu Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Mariana Marin și Alexandru Mușina), pref. Nicolae Manolescu, București, 1982; *Globul de cristal*, București, 1983; *Experimentul literar românesc postbelic* (în colaborare cu Monica Spiridon și Gheorghe Crăciun), Pitești, 1998; *A Guide to Romanian Literature. Novels, Experiment and the Postcommunist Book Industry*, Pitești, 1999; *Romanian Writers of the ’80 and ’90s: a Concise Dictionary*, Pitești, 1999; *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, Piteşti, 2000; *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române*, Piteşti, 2000; ed. 2, Pitești, 2012; *Alexandru Ivasiuc, ultimul modernist*, Piteşti, 2001; *Bacovia – un model al tranziţiei*, Piteşti, 2001; *Doi nuvelişti: Liviu Rebreanu şi Hortensia Papadat-Bengescu*, Piteşti, 2001; *Mic dicţionar de scriitori bucureşteni din secolul XIX sau Despre cum se trăia altădată fala de a reprezenta Capitala*, Piteşti, 2001; *Scurtă istorie a romanului românesc*, Piteşti, 2001; *Anii ’60–’90. Critica literară*, Piteşti, 2002; *Primii postmoderni. „Şcoala de la Târgovişte”*, Piteşti, 2003; *5 poeţi: Naum, Dimov, Ivănescu, Mugur, Foarţă*, Piteşti, 2003; *Despre identitate. Temele postmodernităţii*, Piteşti, 2004; *Flashback 1985. Începuturile „noii poezii”*, Piteşti, 2005; *Puzzle cu „noul val”*, Pitești, 2005; *Adrian Marino: un proiect pentru cultura română. Analize şi evocări*, Craiova, 2006; *Nicolae Manolescu: de la cronica literară la „Istoria critică…”*, Piteşti, 2009; *O oglindă purtată de-a lungul unui drum. Fotograme din postmodernitatea românească*, Piteşti, 2010; *7 postmoderni: Nedelciu, Crăciun, Müller, Petculescu, Gogea, Danilov, Ghiu*, Piteşti, 2010. **Ediții:** *Romanian Fiction of the ’80 and ’90. A Concise Anthology*, introd. edit., Pitești, 1999.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Ion Bogdan Lefter*], RL, 1983, 18, 1988, 23; Tartler, *Melopoetica*, *19–21*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *45–50*; Grigurcu, *Existenţa*, *486–491*, *499–504*; Mincu, *Eseu*, *110–113*; Simion, *Scriitori*, IV, *514–518*; Ţeposu, *Istoria*, *65–66*; Cornea, *Semnele*, *204–210*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *735–736*; Nicoleta Clivet, *Recapitulări de-a-ndoaselea*, CU, 2001, 3; Costi Rogozanu, *Note la un desant editorial*, RL, 2001, 34; Daniel Cristea-Enache, [*Ion Bogdan Lefter*], ALA, 2001, 596, 2002, 618, 2003, 675, 683; Ioana Bot, *Așteptându-l pe Ion Bogdan Lefter*, APF, 2002, 1; Ion Pop, *O recapitulare a modernității literare românești*, VTRA, 2002, 1–2; Adrian Marino, *O radiografie a criticii*, „Mozaicul”, 2003, 1–2; Borbély, *Cercul*, *100–105*; Petraş, *Cărţile*, *297–302*; Şiulea, *Retori*, *186–218*; Cristea-Enache, *București*, *315–324*; Grigurcu, *De la un critic*, *241–252*; Ion Simuț, [*Ion Bogdan Lefter*], RL, 2005, 37, 38; Cistelecan, *Diacritice*, I, *211–219*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *455–462*; Manolescu, *Istoria*, *1387–1390*; Popa, *Ist. lit.*, II, *562*; Constantina Raveca Buleu, *Nicolae Manolescu în modulațiile critice ale lui Bogdan Lefter*, APF, 2010, 7; Cosmin Ciotloș, *Analiză prin sinteză*, RL, 2010, 24. ***M.I.***

LEGALITATEA, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, bisăptămânal, între 10 aprilie şi 27 noiembrie 1866. „Românul” din ianuarie 1867 semnala şi alte numere din **L.**, care nu s-au păstrat. Gazeta era proprietatea profesorului P. Georgescu, acesta cumulând şi funcţiile de redactor şi administrator. S-a afirmat că sub acest nume, ca şi sub M. (E.) Anagnoste, cu care sunt iscălite unele articole

politice, se ascunde I. Heliade-Rădulescu, principalul colaborator al gazetei şi, cu toată certitudinea, autorul programului editorial în cincisprezece puncte, apărut nesemnat în primul număr. Redactorii, se menţionează în program, nu vor publica în **L.** nici un rând care să nu se inspire din datinile, deprinderile şi credinţele poporului român. Obiectivele pentru care militează gazeta sunt, între altele, libertatea cetăţeanului, a comunei, garantarea unităţii naţionale. Aceste idei ar fi extrase din „constituţia [...] de la 1848, adoptată şi susţinută de naţia întreagă". Primele opt numere sunt predominant politice. În cel de-al nouălea este inserată o notă redactată evident de Heliade, prin care se anunţă o schimbare a obiectivelor. Se renunţă la militantismul politic şi se trece la acţiune pe tărâmul literar. N.B. Locusteanu şi G.P. Bacaloglu colaborează la partea politică. G. Baronzi (*După chip și asemănare*), N.I. Şerbescu, P.M. Georgescu şi E.C. Viişoreanu dau versuri şi fabule, unele reproduse din „Albina" şi din alte publicaţii ale vremii. Heliade scrie numeroase articole politice, atacând cu fervoare toate chestiunile la ordinea zilei. Începând cu numărul 11 el îşi republică versurile pe care le crede semnificative pentru creaţia sa poetică. Întâia poezie aleasă este o traducere din Lamartine, *Singurătatea*, tipărită în două variante, prima din 1826, cea de-a doua din 1847 (intitulată *Isolementul*). Urmează *Suvenirul*, *Seara*, *Deznădăjduirea* ş.a., dintr-o serie retrospectivă care se întrerupe când publicaţia îşi încetează apariţia. ***R.Z.***

LEGENDĂ, specie a epicii populare, în proză, de mică întindere, care explică, utilizând de obicei miraculosul, cauzele unor fenomene ale naturii înconjurătoare sau evocă, din aceeaşi perspectivă, făpturi supranaturale, evenimente, personaje biblice şi istorice. Termenul, folosit astăzi în limbajul cult, provenit din latinescul *legenda* („naraţiune"), a avut iniţial o accepţie restrânsă, referindu-se doar la prezentarea sfinţilor. Cu timpul şi-a lărgit sensul, incluzând în sfera lui toate categoriile amintite. Pentru **l.** istorică cu caracter local se mai foloseşte cuvântul „tradiţie". Cunoscută în popor sub denumirea „poveste", i se atribuie o vechime mai mare decât a basmului. Se consideră că ar fi descins din preistorie şi ar fi avut la începuturile ei o funcţie cultică, constând în evocarea, în cadrul ritualurilor, a faptelor zeilor sau ale strămoşilor. Acest sens restrâns s-a păstrat în definirea mitului. De o mare varietate şi bogăţie, **l.** românească a fost împărţită, în funcţie de tematica abordată, în patru mari categorii: etiologică, mitologică, religioasă şi istorică. **L.** etiologică este cea mai cuprinzătoare, încorporând vechile mituri ale genezei, povestirile legate de floră şi faună, de viaţa omului, de toponimice şi antroponimice. În cadrul **l.** despre facerea lumii se conturează un strat arhaic, care consideră lumea drept opera unor animale, şi altul, mai nou, de influenţă bogomilică, atribuind geneza colaborării dintre Dumnezeu şi diavol. Subiectele referitoare la plante, animale sau la diferite forme de relief cunosc cea mai mare răspândire. **L.** etiologică relevă în majoritatea cazurilor o viziune antropomorfă, o concepţie animistă, reminiscenţe ale unei mentalităţi primitive despre univers. Cea de-a doua categorie tematică include motive referitoare la destin (ursitoare, spirite prezicătoare ş.a.), subiecte legate de spiritele naturii (ale apelor, ale munţilor, ale nopţii, ale văzduhului), de metamorfozări (pricolici, strigoi ş.a.) şi de alte apariţii miraculoase. **L.** religioasă grupează vechile istorisiri legate de personaje biblice, de sărbătorile creştine, de practicile sau de obiceiurile liturgice. Ea a suferit o puternică influenţă cultă, pe calea manuscriselor cu caracter religios traduse la noi (legende religioase apocrife). Motivele biblice au fost asimilate şi prelucrate de popor într-o manieră proprie, mai liberă. Ultima categorie tematică a **l.** tratează subiecte privitoare la personalităţi (domnitori, haiduci, capi ai răscoalelor) şi evenimente istorice. De o deosebită însemnătate prin amploare şi răspândire sunt ciclurile legate de figurile lui Ştefan cel Mare şi Al. I. Cuza. **L.** istorică este populată şi de alte figuri de domni (Negru Vodă, Dragoş, Mihai Viteazul ş.a.), dar nici una dintre celelalte categorii nu adună în jurul ei o bogăţie atât de impresionantă de motive şi variante. Adevărul cu caracter general al unei **l.** istorice se sprijină pe o serie de amănunte, uneori reale, de cele mai multe ori fictive. Unele pot migra de la o **l.** istorică la alta, devenind laitmotive (recunoaşterea ciobanului drept frate bun cu voievodul ş.a.). În cazul unor tradiţii sau amintiri istorice aureola legendară se pierde, naraţiunea rămânând o simplă relatare a unor fapte neobişnuite. Fixarea unei anumite perioade în **l.** istorică este făcută cu mare aproximaţie, legată fiind de epoca în care au trăit marile personalităţi („pe vremea lui Ştefan cel Mare", „după moartea lui Cuza Vodă"). **L.** este străbătută deseori de un fior

tragic, care îi marchează evoluţia până la punctul final. Ciocnirea eroului cu forţele adverse nu are totdeauna deznodământ fericit, ca în basme, ci creează o stare de tensiune mereu crescândă. Conţinutul **l.** impune relatarea ei mai ales în anumite împrejurări, când rememorarea este provocată, prin asociaţie de idei, de un fapt sau de un eveniment recent. La baza istorisirilor legendare a stat întotdeauna dorinţa de a descifra tainele universului şi ale destinului uman. Orice **l.** conţine o parte de adevăr, dar explicaţia lui se caracterizează printr-o viziune genuină asupra lumii. Pe măsură ce conţinutul **l.** îşi pierde creditul, ea intră în declin, dispărând cu timpul sau contaminându-se cu alte naraţiuni populare. Rezistă, fiind percepute strict estetic, numai variantele cele mai izbutite. Există şi motive comune la diferite popoare, care se explică prin migraţie sau prin fenomenul de poligeneză. De obicei scurtă şi concentrată ca formă, nu de puţine ori **l.** recurge la imagini cu o putere expresivă remarcabilă. Poezia care se desprinde din textul ei dezvăluie o mare sensibilitate, asociată spiritului de observaţie al poporului. Ca tip compoziţional, **l.** se prezintă ca o naraţiune simplă, alcătuită în mod obişnuit din unul până la trei episoade. Se întâlnesc şi tipuri care înregistrează mai multe secvenţe, luând proporţiile basmului fantastic. De altfel, elementul fantastic, frecvent în **l.** (în special în primele categorii tematice), face ca aceasta să încalce hotarul basmului, uneori până la identificare. Şi snoava se poate transforma uşor în **l.**, dacă motivul ei se adaptează normelor speciei. O altă apropiere se poate constata între **l.** religioasă şi descântecul cu formulă epică, apropiere mijlocită de personajele comune, cu un comportament similar (Dumnezeu, Maica Domnului, Iisus Hristos, Sfântul Petru). Uneori **l.** se prezintă şi sub forma descântecului (în special cele etiologice sau mitologice). Motivele legendare, mai ales cele de circulaţie universală, au constituit o bogată sursă pentru balade ca *Soarele şi Luna*, *Meşterul Manole*, *Voica* ş.a. Primele colecţii româneşti de **l.** apar spre sfârşitul secolului al XIX-lea, importante fiind cele alcătuite de S. Fl. Marian, C. Rădulescu-Codin, Dumitru Furtună, Simion T. Kirileanu. Intrată în circuitul literaturii culte odată cu scrierile lui Varlaam, Dosoftei, Miron Costin, Ion Neculce, **l.** a cunoscut o valorificare deosebită la scriitorii secolului al XIX-lea, îndeosebi la Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu şi George Coşbuc. Într-o prelucrare modernă, în care capătă valori simbolice noi, ea se regăseşte în operele lui Gala Galaction, Ion Pillat, Lucian Blaga, V. Voiculescu, Mihail Sadoveanu ş.a.

Surse: S. Fl. Marian, *Ornitologia poporană română*, I–II, Cernăuţi, 1883; S. Fl. Marian, *Tradiţii poporane române din Bucovina*, Bucureşti, 1895; I. Pop-Reteganul, *Pintea Viteazul. Tradiţii, legende şi schiţe istorice*, Braşov, [1899]; Simion T. Kirileanu, *Ştefan-Vodă cel Mare şi Sfânt*, Mănăstirea Neamţ, 1903; Elena Niculiţă-Voronca, *Datinile şi credinţele poporului român*, Cernăuţi, 1903; S. Fl. Marian, *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor*, Bucureşti, 1903; S. Fl. Marian, *Legendele Maicii Domnului*, Bucureşti, 1904; C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice adunate din Oltenia şi din Muscel*, Bucureşti, 1910; Tudor Pamfile, *Firişoare de aur. Poveşti şi legende din popor*, Bucureşti, 1911; C. Rădulescu-Codin, *Îngerul românului. Poveşti şi legende din popor*, Bucureşti, 1913; C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru. Legende, tradiţii şi amintiri istorice*, Bucureşti, f.a.; Dumitru Furtună, *Izvodiri din bătrâni*, îngr. şi pref. Gheorghe Macarie, Bucureşti, 1973; Alexandru Vasiliu, *Poveşti şi legende*, Bucureşti, 1927; Ovid Densusianu, *Tradiţii şi legende populare*, Bucureşti, f.a.; I. Pop-Reteganul, *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti*, îngr. şi pref. Vasile Netea, Bucureşti, 1943; *De la Dragoş la Cuza Vodă*, îngr. şi pref. Vasile Adăscăliţei, Bucureşti, 1966; *Antologie de proză populară epică*, III, îngr. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1966; *Poveşti, snoave şi legende*, îngr. şi pref. I.C. Chiţimia, Bucureşti, 1967; *Cuza Vodă în tradiţia populară*, îngr. şi postfaţă Vasile Adăscăliţei, Bucureşti, 1970; *Legende populare româneşti. Legende istorice*, îngr. Tony Brill, Bucureşti, 1970; Petru Rezuş, *Dochiţa împărătiţa*, Bucureşti, 1972; *Horea şi Iancu în tradiţiile şi cântecele poporului*, îngr. Ovidiu Bârlea şi Ioan Şerb, pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1972; Gh. Vrabie, *Basmul cu soarele şi fata de împărat*, Bucureşti, 1973; *Legende geografice româneşti*, îngr. Tony Brill, Bucureşti, 1974; *Legende populare româneşti*, I, îngr. şi introd. Tony Brill, pref. I.D. Bălan, Bucureşti, 1981; *Legende populare româneşti*, îngr. Octav Păun şi Silviu Angelescu, introd. Octav Păun, postfaţă Silviu Angelescu, Bucureşti, 1983; *Legendele românilor*, I–III, îngr. şi introd. Tony Brill, Bucureşti, 1994; *Legendele şi tradiţiile Dunării*, îngr. Cornelia Călin, Bucureşti, 1994; *Legende populare din Bucovina*, îngr. Dumitru Covalciuc, Cernăuţi, 1995; *Domnitori români în legende*, pref. Mihai Alexandru Canciovici, Bucureşti, 1996; Tony Brill, *Tipologia legendei populare româneşti*, I–II, îngr. şi introd. I. Oprişan, pref. Sabina Ispas, Bucureşti, 2005–2006; Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Omul de flori: basme şi legende populare româneşti*, îngr. şi pref. I. Oprişan, Bucureşti, 2007; Franz Obert, *Basme şi legende româneşti din Ardeal*, tr., îngr. şi introd. Ion Taloş, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, *114–125*, *253–400*, *430–458*; S. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, I–III, Bucureşti, 1898–1901; Tudor Pamfile, *Sfârşitul lumii. După credinţele poporului român*, Bârlad, 1911; Elena Niculiţă-Voronca, *Studii în folclor*, vol. I, Bucureşti, 1908, vol. II, Cernăuţi, 1912; N. Densuşianu, *Dacia preistorică*, introd. C.I. Istrati, Bucureşti, 1913; Tudor Pamfile, *Mitologie românească*, I–III, Bucureşti, 1916–1924; I.-A. Candrea, *Iarba fiarelor. Studii de folclor*, Bucureşti, 1928; Cartojan, *Cărţile pop.*, I, *10–172*, II, *33–98*, *131–181*; Cartojan, *Ist. lit.*, I (1940), *65–71*; Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meşterului Manole*, Bucureşti, 1943; *Ist. lit.*, I, *90–95*; Tony Brill, *Principiile clasificării legendelor populare româneşti*, REF, 1966, 3; Mircea Eliade, *De Zalmoxis à Gengis-Khan*, Paris, 1970, *passim*; Al. Dima, *Arta populară şi relaţiile ei*, Bucureşti, 1971, *238–256*; I. Oprişan, *Preliminarii la o „poetică" a legendei populare româneşti*, LL, 1973, 4; I. Oprişan, *Structura artistică a legendei populare româneşti*, LL, 1974, 2; Ovidiu Bârlea, *Mică enciclopedie a poveştilor româneşti*, Bucureşti, 1976, *213–227*; *Dicţ. lit. 1900*, *494–495*; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, Bucureşti, 1981, *45–139*; Mihai Coman, *Mitologie populară românească*, I–II, Bucureşti, 1986–1988; Silviu Angelescu, *Legenda*, Bucureşti, 1995; ed. 3, București, 2008; Nicolae Panea, *Antropologie a tradiţiilor. Tradiţia populară şi mecanismele de reglare a mentalităţii*, Craiova, 1995; Sabina Ispas, *Legenda populară românească între „canonic" şi „apocrif"*, MCF, 1997; Gheorghe Vlăduțescu, *Filosofia legendelor cosmogonice româneşti*, Bucureşti, 1998; Ioan Viorel Boldureanu, *Eseu despre orizontul mental tradițional*, vol. II: *Universul legendei*, Timișoara, 2003; Adrian Sămărescu, *Contexte genetice şi modele poetice în legenda populară*, Piteşti, 2009; Luminiţa-Monica Marcu, *Legenda folclorică românească şi marile teme ale imaginarului romantic*, Timişoara, 2012. ***C.Bz.***

LEHTŢIR, Samuil (25.X.1901, Otaci–Soroca – 15.X.1937, Tiraspol), poet, prozator, dramaturg, critic literar. Este fiul lui Ruvim Lehtţir, meşteşugar. Frecventează Facultatea de Filosofie a Universităţii din Cernăuţi, manifestând simpatii sovietice, dar, lipsit de resurse materiale, abandonează studiile, stabilindu-se mai întâi la Iaşi, apoi la Bucureşti. În 1925 pleacă în Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (Transnistria), unde activează la Editura de Stat, la Comitetul Ştiinţific Moldovenesc, la revista „Octombrie" şi la organizaţia scriitoricească „Răsăritul". Fidel idealurilor și politicii URSS, militează, pe de altă parte, pentru introducerea grafiei latine în Transnistria, este interesat de folclor și de păstrarea relației cu limba și literatura română. Alături de alți scriitori, intră în vizorul campaniilor de epurare staliniste, este declarat „dușman al poporului", arestat în 10 octombrie 1937 și executat prin împușcare după numai cinci zile.

L. debutează în 1929 cu placheta *Poezii*, după care urmează culegerile de versuri *În flăcări* (1931), *Sirenele zidirii* (1932), *De pază* (1935), *Dezrobire* (1935), mai toate fără merite literare. Un poem precum *Cucerirea Universului* celebrează tipologia unui Icar care-și înfrânge destinul potrivnic, într-o recuzită similară literaturii de anticipație și consonantă optimismului ofensiv agreat de regimul sovietic: „În spațiul larg/ Al seninului rece albastru,/ Lucesc două-aripi/ Unei pasere-om, radios./ Pe al cerului fund/ Se deschide o vastă fereastră/ Spre gândul înalt/ Al omului progidios.// Abisuri cerești/ Ca visuri încep să dispară/ În golul imens./ Al aripilor noastre avânt/ Găsi-va cărări/ Spre căile largi planetare,/ Și va ridica/ Un pod între cer și pământ". Lipsite de valoare literară sunt și piesele *Codreanu* (1930), inspirată de istorii din Moldova epocii feudale, și *Biruinţa* (1933) – text cu tematică muncitorească, construit după șabloane realist-socialiste, a cărui montare a coincis cu prima reprezentație pe scena Teatrului Dramatic din Tiraspol. Antologate în volumul *Întrebări literare* (1930), scris în colaborare cu I. Vainberg, articolele de critică literară ale lui **L.** aparţin unui lector nu lipsit de gust, dar adânc marcat de dogmele sociologismului reducționist. A tradus din A.S. Puşkin, M.I. Lermontov, Serghei Esenin ş.a.

SCRIERI: *Poezii*, Balta, 1929; *Codreanu*, Tiraspol, 1930; *Întrebări literare* (în colaborare cu I. Vainberg), Tiraspol, 1930; *În flăcări*, Tiraspol, 1931; *Tinerimea în luptă şi zidire* (în colaborare cu Leonid Corneanu), Tiraspol, 1931; *Sirenele zidirii*, Tiraspol, 1932; *Biruinţa*, Tiraspol, 1933; *De pază*, Tiraspol, 1935; *Dezrobire*, Tiraspol, 1935; *A. Vlahuţă*, Tiraspol, 1935; *1 mai*, Tiraspol, 1935.

Repere bibliografice: I. Grecu, *Mereu pe prima linie*, „Nistru", 1985, 10; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *162*; *Dicț. Chișinău*, *319*. ***N.Bl.***

LEIBOVICI-LAIŞ, Şlomo (11.XII.1927, Botoşani – 9.VII. 2014, Israel), istoric al culturii, editor. Urmaş al unei familii de rabini din nordul Moldovei ilustrând curentul hasidic, **L.-L.** face la Botoşani școala elementară israelită–română şi liceul, luându-şi bacalaureatul în 1944 la Suceava. În 1950 a absolvit la Bucureşti Institutul Pedagogic, secţia limba idiş. De la treisprezece ani intrase în mişcarea sionistă, care milita în ilegalitate împotriva ideologiei fasciste, şi devenise între timp unul dintre

conducătorii ei. În 1950 se stabileşte în Israel, în kibbutzul de la Nir-Etzion, apoi ca profesor în Kfar-Saba. Conduce în această perioadă organizaţia de tineret sionistă Bnei-Akiva. După efectuarea serviciului militar, lucrează în cadrul Ministerului de Externe, însărcinat cu problemele reîntregirii familiei. În 1995 îşi susţine doctoratul în ştiinţe istorice la Universitatea Bar-Ilan din Tel Aviv. Colaborează la publicaţiile în limba română „Viaţa noastră", „Revista mea". Este laureat al Premiului „Iacob Groper" și al Premiului „Sara și Haim Ianculovici" și distins cu Medalia Bene Merenti pentru servicii aduse țării sale. În 2011 i se acordă titlul *doctor honoris causa* al Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca.

Numele lui **L**.-**L.** este strâns legat de Asociaţia Culturală Mondială a Evreilor de Origine Română (ACMEOR), pe care a înfiinţat-o şi o conduce din 1980. Asociația deţine o colecţie de documente rare şi o bibliotecă, organizează întruniri periodice şi manifestări comemorative, invită istorici şi oameni de cultură români, acordă – prin sponsori internaţionali – premii şi burse de cercetare în România tinerilor israelieni dotaţi, editează cărţi ale scriitorilor de limba română din Israel sau traduceri în limba română din scriitorii israeliţi clasici și contemporani. Activitatea de scriitor şi editor a lui **L.-L.** răspunde şi serveşte programului acestei asociaţii. Istoria gândirii iudaice de la *Vechiul Testament* până la Martin Buber şi-a aflat în el un popularizator cu vocaţie deosebită, care îşi propune să-i familiarizeze cu zestrea tradiţiei străvechi pe nou-veniţii din România în Israel. Astfel, *Lexicon. Noţiuni, obiceiuri, sărbători evreieşti* (1974) este o carte de căpătâi. *Şabat, cunună a creaţiei* (1979) oferă, odată cu istoricul sărbătorii, reperele necesare despre sensul spiritual al sabatului, care implică un răgaz de meditaţie asupra înnoirii ciclului cosmic al Facerii, în *Vechiul Testament, Talmud, Kabala*, hasidism sau la Martin Buber. Capitolul despre sabat în hasidism insistă asupra aspectului de comunicare a omului cu semenii, de contopire întru bucurie la masa bogată, în tactul muzicii şi al dansului hasidic. Texte filosofice bine alese din Proudhon, N. Bialik, M. Buber sunt urmate de mici antologii de texte lirice şi epice dedicate sărbătorii. Volumul *Reflecţii despre iudaism* (1989) prezintă istoria şi credinţa evreilor într-un mod esenţializat, cu citate biblice pregnante, într-o traducere românească armonioasă. Claritatea tezelor se îmbină cu scrupulul istoric, fiecare capitol fiind însoţit de o bogată bibliografie. După elaborarea acestor repere fundamentale pentru iudaism şi după susţinerea unui ciclu de conferinţe la postul naţional de radio Khol Israel, autorul a dat lucrarea sa fundamentală, *Între legendă şi realitate. Lumea hasidică* (1995). Teză de doctorat, dar şi evocare captivantă, cartea porneşte de la legenda apostolului hasidic Baal Şem-Tov, născut între văile Carpaţilor, în spaţiul dintre Prislop şi Cârlibaba, în ţinutul Neamţ. Rămas orfan în 1710, adolescentul cărturar adună ierburi de leac, vindecă pe cei din neamul său loviţi de boli, dar şi pe români sau ruteni. Se scaldă zilnic în râu, are viziuni, ghiceşte din ochi, intuind grijile fiecăruia. Învăţăceii săi se numără cu sutele, totuşi dorul Sionului îl face să ajungă în Ţara Sfântă în 1747. Între timp învăţătura hasidică se răspândeşte din Moldova în Polonia, Ungaria, Rusia. Descendent el însuşi al acestor *admori* (conducători spirituali ai obştii hasidice), **L.-L.** oferă cititorilor de limbă română posibilitatea de a evada din capcanele uscăciunii ştiinţifice, pentru a poposi în lumea fabuloasă a unei cronici vechi de două sute de ani despre cei patru sute de rabini mitologici (secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea). Ei aveau castele şi „scaun" la Chişinău, Iaşi şi Sadagura, precum rabi Israel Friedman care primea ca oaspeţi feldmareşali, sau ca rabi Iţhak din Buhuşi care, în secolul al XIX-lea, a trimis bani ca să se cumpere pământ. Mai toţi rabinii hasidici sunt autori de snoave şi poveşti cu tâlc, prin care demonstrau zădărnicia avuţiei şi veşnicia înţelepciunii. **L.-L**. urmăreşte şi drumul „dinastiilor" de *admori* din Vijniţ până la Ţfat, Ierusalim, Bnei-Brak, Haifa, bătrânii rabini fiind convinşi că ating fericirea supremă dacă sunt înmormântaţi în pământul Israelului. Nunţile fabuloase, ospeţele strălucite sau catastrofa gazărilor din 1944 la Auschwitz compun pagini impresionante. **L.-L.** este un adevărat compendiu de istorie şi cultură iudaică, dar şi un evocator de târguri şi peisaje româneşti în imagini expresive, plastice. Ca filolog, a alcătuit câteva dicţionare utile şi azi: ebraic–român (1958), român–ebraic (1961), român–ivrit, ivrit–român (1972).

SCRIERI: *Lexicon. Noţiuni, obiceiuri, sărbători evreieşti*, Tel Aviv, 1974; *Şabat, cunună a creaţiei*, Tel Aviv, 1979; *Reflecţii despre iudaism*, Tel Aviv, 1989; *Între legendă şi realitate. Lumea hasidică*, Tel Aviv, 1995; *Comitetul Democratic Evreiesc*, Bucureşti, 2004; *Evreimea botoşăneană*, Tel Aviv, 2005.

Repere bibliografice: Elena-Esther Tacciu, *„Lumea hasidică”*, „Ultima oră” (Tel Aviv), 1995, 7 iulie; Solo Har, *Generaţia confruntărilor*, Bucureşti, 1997, *325*–337; Valeriu Stancu, *Metafore româneşti în Israel*, Bucureşti, 1998, *126–142*; Lucreţia Stanciu [*Interviu cu Şlomo Leibovici-Laiş*], CL, 2007, 1. ***E.-E.T.***

LEMNARU, Oscar (pseudonim al lui Oscar Holtzman; 1.II.1907, Bucureşti – 17.V.1968, Bucureşti), prozator, traducător. S-a născut în familia unui negustor mărunt, Solomon Holtzman, mama numindu-se Sali. A început şcoala la Brăila, dar se pare că nu a terminat liceul, pe care l-ar fi părăsit pentru a nu fi silit să preia meseria tatălui său. În Bucureşti, unde şi-a petrecut restul vieţii, a dus o viaţă de boem, fiind un nelipsit al cafenelei artistice şi un conviv spumos. A lucrat sporadic în redacţiile câtorva publicaţii, mai mult timp la „Facla” (1934–1937). A debutat ca jurnalist în efemera publicaţie brăileană „Florile Dunării” (1927), unde a semnat cu pseudonimul Vasile Cărămidaru. Va continua să publice în „Cuvântul”, „Tribuna politică, parlamentară, economică, socială, culturală şi artistică”, „Credinţa”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”, „Azi”, „Lumea românească”, „Libertatea”, „Gazeta Capitalei”, „Gazeta femeilor”, „Patria”, „Reporter”, „Realitatea ilustrată”, „Viaţa de azi” ş.a. Până prin 1940 a vădit preferinţă pentru eseul filosofic, deşi pregătirea sa în domeniu era aceea a unui autodidact ambiţios. Învaţă germana şi franceza, citeşte cărţi de filosofie, ataşându-se de principiile eticii lui Spinoza, la care apreciază îndeosebi raţionalismul absolut. Stilul alert şi proprietatea exprimării i-au adus o oarecare reputaţie în presa vremii. După război colaborează la „Bis”, „Revista literară”, „Libertatea”, „Unirea”, „Dreptatea”, „Dreptatea nouă”, „Revista familiei”, „România liberă”, „Veac nou”, „Contemporanul”, „Magazin” ş.a. Acum se consideră un justiţiar şi publică articole dure la adresa unor confraţi (Mircea Eliade, Emil Cioran, Paul Sterian ş.a.). De sub condeiul lui ies însă şi portrete obiective, dintre care se disting cele apărute în „Dreptatea nouă” (Camil Petrescu, Victor Eftimiu, F. Aderca, Elena Farago, Anton Bibescu).

L. era de părere că literatura şi-a epuizat resursele expresive şi că numai romanul fantastic le poate revigora prin crearea unei noi convenţii. Credincios acestui crez, a început să scrie povestiri fantastice pe care le publică în „Facla”, „Azi” şi „Viaţa de azi”. Prelucrate şi completate cu altele, acestea vor forma volumul *Omul şi umbra* (1946). Povestitor în linia fantasticului autohton abordat prin prisma unei argumentări paradoxale, el urmăreşte să pună în dezbatere cu deosebire un principiu filosofic ori ştiinţific, pe care îl dezvoltă în raţionamente frecvent surprinzătoare. Atras de efectele luminii, experimentatorul Crookes inventează un aparat care, sfidând legile obişnuit admise, creează întuneric în inima luminii şi îl transformă pe cercetătorul însuşi într-o crisalidă incandescentă (*Triumful lui Crookes*); un „străin” îşi transferă viaţa în umbra proprie şi moare când aceasta este lovită de o piatră (*Omul şi umbra*); Bronislav inventează un aparat care întipăreşte pe retina victimei imaginea călăului (*Ochiul de mort*). Logica povestirii este strânsă, întemeindu-se mai ales pe raţionamente care şochează simţul comun şi pe care autorul le înlănţuie cu vervă. Fraza este cizelată, deşi textul cade nu o dată în manierism. Atras de teatru, **L.** a compus şi o piesă, *Călătoriile pe apele groazei*, nejucată însă. A tradus din teatrul lui Ibsen (*John Gabriel Borkmann*) şi din R. Matisson (*Cel din urmă avertisment*). A stilizat câteva traduceri din limba rusă, iar după 1950, exceptând titlurile selectate conform ideologiei culturale a epocii, s-a dedicat transpunerii în limba română a unor scrieri precum *Jean-Christophe* de Romain Rolland (I–III, 1957–1958) şi *Germinal* de Émile Zola (I–II, 1960), care au cunoscut numeroase ediţii.

SCRIERI: *Omul şi umbra*, Bucureşti, 1946; ed. îngr. şi pref. Mircea Braga, Cluj-Napoca, 1975; reed. Bucureşti, 2000. **Traduceri:** Vera Panova, *Crujiliha*, pref. Petre Solomon, Bucureşti, 1949 (în colaborare cu M. Baras); Huan Ai, *Deceniul furtunos*, Bucureşti, 1952 (în colaborare cu Valeria Popescu); Romain Rolland, *Jean-Christophe*, I–III, pref. Dumitru Hîncu, Bucureşti, 1957–1958; Émile Zola, *Germinal*, I–II, pref. Theodora Ioachimescu, Bucureşti, 1960; N.E. Virta, *Stepă cât vezi cu ochii*, pref. Maria Arvinte, Bucureşti, 1961 (în colaborare cu I. Jurist).

Repere bibliografice: Al. Rosetti, *Cartea albă*, Bucureşti, 1968, *73–77*; Piru, *Panorama*, *367–369*; Călinescu, *Opere*, VI, *969–972*; Popa, *Spaţii*, *164–183*; Dan, *Proza*, *131–133*, *287–289*; Cioculescu, *Amintiri*, *362–366*; A.I. Brumaru, *Un Borges de la Dunăre?*, LCF, 1986, 40; Lucia Demetrius, *Oscar Lemnaru*, JL, 1990, 22; Acterian, *Privilegiaţi*, *30–31*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *736–738*; Mănucă, *Perspective*, *107–114*; Gabriel Dimisianu, *Proză fantastică*, RL, 2001, 49; Popa, *Ist. lit.*, I, *258*; Z. Ornea, *Insolitul Oscar Lemnaru*, RL, 2001–2002, 51–52; *Dicţ. analitic*, III, *219–220*; Opriţă, *Anticipaţia*, *79–81*; Marius Gabriel Iacob, *Prezenţe şi*

metamorfoze ale fantasticului în literatura română, Iași, 2011, *265–273*; Mihai Neagu Basarab, *Conferințe freiburgheze și alte scrieri*, II, Onești, 2012, *24–32*; Simuț, *Vămile*, *431–432*. ***D.M.***

LENDVAY Éva (24.IV.1935, Braşov – 15.III.2016, București), traducătoare. Este fiica lui Erzsébet (n. Heskovits) și a poetului Szemlér Ferenc. După absolvirea Liceului de Muzică din oraşul natal (1954), urmează Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj (1954–1959), lucrând apoi în redacţia revistei clujene „Utunk" (1959–1962), la săptămânalul braşovean „Új Idö" (1963–1966), la „Művelödés" (1967–1968) şi ulterior la „Brassói Lapok". Debutează cu o schiță în „Utunk" (1958), fiind prezentă cu versuri, traduceri, cronici teatrale, recenzii, schiţe şi reportaje în „Igaz Szó", „Elöre", „Új Élet", „Korunk", „Astra", „Convorbiri literare", „Cronica" ş.a. Editorial a debutat cu volumul de poezie *Bájolá ének* (1967).

Conform tradiţiilor braşovene, prin traducerile sale **L.** adânceşte relaţiile literare româno–maghiaro–germane. Astfel, publică în presă tălmăciri în limba română din poezia lui Radnóti Miklós, Juhász Gyula, Szabó Lörinc, Garai Gábor, Nemes Nagy Ágnes, Juhász Ferenc. Din literatura română traduce în egală măsură proză şi poezie. Dintre poeți, se apleacă asupra versurilor lui Anghel Dumbrăveanu, Mircea Ciobanu și ale Anei Blandiana. Antologiile *Kutak* (1981) şi *Házinapló* (1990) conțin poezie română clasică şi contemporană. Două romane ale Hortensiei Papadat-Bengescu, *Concert din muzică de Bach* şi *Drumul ascuns*, apar în limba maghiară tot în transpunerea ei (1964), ca şi romanele *Rămas bun* de Ileana Vulpescu (1982) şi *Trandafirul alb* de Constantin Chiriţă (1968). **L.** traduce, de asemenea, din germană; astfel, i se datorează versiunea în limba maghiară a poemei *Siebenbürgische Elegie* a lui Adolf Meschendörfer.

Traduceri: Ioan Grigorescu, *Látomás* [*Obsesia*], București, 1961; Hortensia Papadat-Bengescu, *Kamarazene* [*Concert din muzică de Bach*]. *Rejtett út* [*Drumul ascuns*], Bucureşti, 1964; Constantin Chiriţă, *A fehér rózsa* [*Trandafirul alb*], Bucureşti, 1968; *Kŭtak* [*Fântânile*], Bucureşti, 1981; Ileana Vulpescu, *Az utolsó névjegykártya* [*Rămas bun*], Bucureşti, 1982; Ana Blandiana, *Honnan jon a nyár?* [*Întâmplări din grădina mea*], București, 1984, *A megálmodott* [*Proiecte de trecut*], Budapesta, 1990; *Házinapló* [*Jurnal de casă*], Budapesta, 1990; Mircea Ciobanu, *Versei* [*Versuri*], Budapesta, 1994.

Repere bibliografice: [Szentmihályi Zoltán], *Constantin Chiriță, „A fehér rózsa"*, UTK, 1968, 36; Krajnik-Nagy Károly, *Három nyelven a Cenk alatt*, „Brassói Lapok", 1979, 30; *Rom. magy. ir. lex.*, III, *364–365*; *Új magyar irodalmi lexikon*, II, Budapesta, 1994, *1212–1213*; *Romániai magyar ki kicsoda: 1997*, Oradea, 1996, *360–361*. ***O.K.***

LEON, Aurel (13.IX.1911, Cogeasca, j. Iaşi – 3.X.1996, Iaşi), gazetar, prozator. Este fiul Profirei şi al lui Constantin Leon, învăţător. După ce urmează şcoala elementară în comuna natală, frecventează la Iaşi cursurile Liceului Internat (1923–1928, ultimele două clase în particular), susţinând bacalaureatul la Liceul Naţional (1933) şi concomitent (1931–1933) fiind student la Academia de Muzică şi Artă Dramatică (clasa Agatha Bârsescu). Între 1934 şi 1937 face studii de drept la Universitatea ieşeană. Încă din timpul liceului şi al studenţiei lucrează ca redactor la ziarele „Ziua" (1933), „Grai moldovenesc" (1935), „Opinia" (1935–1939). După absolvirea facultăţii se dedică publicisticii. De la „Opinia" trece redactor la „Prutul" (1939–1944, unde semnează D. Arbore şi Al. Arbore), „Momentul", „Drapelul", „România liberă" (1945–1950). Între 1951 şi 1958 este profesor şi director de şcoală, din 1958 până în 1967 activează ca metodist la Şcoala Populară de Artă din Iaşi, iar din 1966 până la pensionare este redactor la săptămânalul „Cronica". A debutat cu o schiţă în revista „Vremea şcolii" (1930). Publică versuri şi epigrame (neadunate în volume), cronici dramatice şi plastice, interviuri cu scriitori şi personalităţi artistice, recenzii, reportaje în „Adevărul literar şi artistic", „Presa", „Însemnări ieşene", „Luminătorii", „Scânteia", „Scânteia tineretului", „Steaua", „Scrisul bănăţean", „Tribuna", „Albina", „Flacăra Iaşului", „Iaşul literar", „Convorbiri literare", „Cronica", „Ateneu" ş.a. După 1989 susţine rubrica intitulată „Cafeaua de dimineaţă" în ziarul „Monitorul" (Iaşi) şi conduce revista ieşeană „Cuvânt şi suflet".

Prima carte a lui **L.**, *Din pridvor* (1962), reuneşte schiţe şi povestiri de pronunţată factură reporterească, pe tema-clişeu a prefacerilor socialiste şi a mutaţiilor de conştiinţă. Se relevă schiţa *Zestrea Elvirei*, ce creionează fugar profilul Elvirei Cantacuzino-Paşcanu, ulterior personaj central în romanul *Landoul cu blazon* (1984). Motivul omului care schimbă locul şi civilizează satul arhaic impunând armonia în viaţa colectivităţii – exemplificat schematic şi tendenţios de majoritatea prozelor din acest prim volum – este reluat în romanul *Cărări*

peste dealuri (1988), proză de factură statică, susţinută de o caracterologie previzibilă şi dezvoltată în linia unor tipare desuete. Romanul *Landoul cu blazon*, conceput în maniera balzacian-călinesciană din *Bietul Ioanide* de G. Călinescu, constituie o incursiune în universul vechii boierimi ieşene. Protagonişti sunt prinţesa Adela Cantacuzino-Paşcanu, căsătorită Rosetti-Roznovanu, recăsătorită Kogălniceanu, şi fiul ei, Georges Rosetti-Roznovanu. Împingând caracterologia, tipologia şi studiul genealogic spre o prea minuţioasă cercetare de caz, textul îşi relevă greu liniile narative şi pune la încercare răbdarea cititorului. Partea finală, declanşată de moartea prințesei, se transformă într-un veritabil roman poliţist de sine stătător, urmărind descoperirea mobilului şi a făptuitorului crimei. Prezentarea documentelor anchetei, cercetările la faţa locului ale procurorului şi reconstituirile sale imaginare, confruntarea martorilor cu cadavrul sau aducerea lor la locul crimei se situează captivant alături de intervenţiile mărimilor politice şi de încercările de explicare freudistă a conduitei personajelor. Dezlegarea faptelor survine imprevizibil, fiind comunicată într-un capitol special: criminala fusese o servitoare ţigancă, deconspirată în final ca soră vitregă a prinţesei. Segmentul cel mai valoros din scrisul lui **L.** e reprezentat însă de cele şase volume de evocări intitulate *Umbre* (1970–1991), prin care se încearcă o reconstituire mozaicală a vieţii culturale a Iaşului dintre anii 1930 şi 1990. Deşi autorul declară că textele ar fi simple demersuri reportericeşti, „fără pretenţii literare", unde meritele sale sunt doar „sagacitatea şi ţinerea de minte", ele se înscriu printre paginile cele mai bune ale genului. Portretizarea subtilă, descrierile ambianţei naturale, desenul unor medii, mai cu seamă chipul urbei moldovene, şi evocarea lirică, referinţa la operă şi citarea unor caracterizări sau aprecieri memorabile, şarja îngăduitoare şi replica epigramatică, amănuntul pitoresc şi anecdota savuroasă sunt chemate să stea alături de mărturisirile celor evocaţi, înregistrate într-o prezentare policromă, predominant lirică, de reală frumuseţe. Peste două sute de figuri ieşene (şi nu numai), în primul rând scriitori, dar şi actori, pictori, regizori, artişti dramatici, arhitecţi, profesori universitari, gazetari, se adună aici ca într-un portret de grup – adevărată arhivă de viaţă spirituală a ultimei jumătăţi de secol a culturii române. Sub semnul evocării stau şi alte trei lucrări ale lui **L.**: *Iaşi* (1965), *Destinul unui artist: Ştefan Ciubotăraşu* (1973) şi postfaţa la o monografie a lui Vasile M. Lişman, *Hârlău* (1972).

SCRIERI: *Din pridvor*, Bucureşti, 1962; *Iaşi*, Bucureşti, 1965; *Umbre*, I–VI, Iaşi, 1970–1991; *Destinul unui artist*: *Ştefan Ciubotăraşu*, Iaşi, 1973; *Landoul cu blazon*, Iaşi, 1984; *Cărări peste dealuri*, Iaşi, 1988; *Cafeaua de dimineață*, Iaşi, 1995.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, *„Din pridvor"*, GL, 1962, 12; Eugen Simion, *Două cărți despre viața satului*, CNT, 1962, 15; Liviu Leonte, *„Umbre"*, CRC, 1970, 47; Al. Piru, *Umbre ieşene*, RL, 1970, 47; Cioculescu, *Itinerar*, III, *361–365*; Vasile Pavelcu, *Farmecul evocării*, CRC, 1979, 40; Dan Mănucă, *„Umbre"*, CL, 1979, 12, 1988, 4; Nicolae Turtureanu, *„Landoul cu blazon"*, CRC, 1984, 40; Ioan Holban, [*Aurel Leon*], CRC, 1988, 51, „Symposion", 1996, 47; Grigore Ilisei, *Portrete în timp*, Iaşi, 1990, *145–155;* Nicolae Turtureanu, *Portretul artistului la bătrânețe*, CRC, 1994, 21; Liviu Antonesei, *Modelul Aurel Leon*, „Monitorul" (Iaşi), 1996, 237; Maftei, *Personalități*, VII, *167–173*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *738–739*. ***I.O.***

LEON, Virgil (25. IV. 1960, Ceanu Mare, j. Cluj), poet. Este fiul Măriucăi (n. Hădărean), agricultoare, şi al lui Nicolae Misarăş, instalator. Urmează cursurile Liceului Pedagogic „Gheorghe Lăzar" din Cluj-Napoca (1975–1979) şi ale Facultăţii de Istorie și Filosofie a Universităţii „Babeş–Bolyai" (1981–1985), fiind în timpul studenţiei redactor-şef adjunct la „Echinox". Lucrează ca profesor la Liceul Industrial nr. 1 din Petroşani (1985–1988) şi la Şcoala Generală din Ceanu Mare (1988–1990), apoi ca redactor la revista „Apostrof" (1990–1996 și din 2005) şi la „Transylvanian Review" (din 1995). Debutează cu versuri în „Steaua" (1976) şi editorial în volumul colectiv *Alpha '87*. A mai publicat poezie în „Tribuna", „Amfiteatru", „Luceafărul" şi „Vatra".

În ciuda intervalului temporal care le separă, volumele de poezie ale lui **L.** se înscriu într-o unică serie, a cărei unitate e marcată de autor prin simplitatea căutată a titlurilor: *Unu* (1996), *2* (1999), *3* (2011). Nu e vorba numai de preocuparea firească a poetului pentru omogenitatea tematică, de ton şi de perspectivă a liricii sale. Continuitatea numerică marchează sensul unei degradări şi anticiparea unei repetiţii. Cel care scrie ştie dinainte că fiecare nou volum nu va fi decât o realizare previzibilă într-o serie cu poziţii deja stabilite. Poezia lui **L.** repune în scenă sentimentul bacovian al „sfârşitului continuu" (Ion Pop), dar o face cu răceala şi precizia unui algoritm. Fiecare din cele trei cărți organizează retrăirea acestei drame a derizoriului în

funcţie de şapte secvenţe, notate cu cifre romane. Poezia va vorbi în primul rând despre propria condiţie, revenind obsedant asupra anumitor teme: artistul, cuvântul, scriitura. Spre deosebire de lirica textualistă, aici este o tentaţie – aproape voluptuoasă – de reinvenţie metaforică a anxietăţii creaţiei. Ceea ce rezultă e un muzeu al ororilor, un clasor de scriituri monstruoase care se pot reţine ca mici figurine îngheţate ale unei negativităţi sublimate: scrisul este, în registru biologic, sintaxa „borţoasă", care îşi desface „măruntaiele" în cuvinte „depresurizate", în litere „etanşe", acumulate amorf şi agresiv, ca într-un „viespar"; în registru topografic, e „locul maxim", o „mare paralizată", o „terasă agonizând", pentru ca, în registru chimic, să devină „suspensia pură", agregatul de molecule indisolubile ş.a.m.d.

SCRIERI: *Unu*, Cluj-Napoca, 1996; *2*, Cluj-Napoca, 1999; *3*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Grigore Chiper, *Două cărţi, mai multe strategii*, CF, 1996, 5; Octavian Soviany, *Candorile unui textualist*, CNT, 1996, 29; Gheorghe Grigurcu, *Un ritual al sfielii*, VR, 1997, 1–2; Borbély, *Xenograme*, *123–125*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *112–113*; Al. Cistelecan, *Versete pentru două săptămâni*, VTRA, 2001, 4–5; Iulian Boldea, *Scriitori români contemporani*, Târgu Mureş, 2002, *278–280*; Pop, *Vocile poeziei*, *291–297*; Ştefan Borbély, *Doi poeți (cinism, negreală, dezabuzare)*, CNT, 2012, 7. ***L.Td.***

LEONARDESCU, Constantin (3.XII.1846, Craiova – 20.VIII.1907, Slănic Moldova), estetician. Licenţiat în litere şi filosofie al Universităţii bucureştene (1866), **L.** urmează dreptul la Paris, obţinând licenţa în 1872. Este numit profesor de istoria filosofiei la Universitatea din Iaşi, iar din 1879 devine membru al Junimii, între 1882 şi 1895 colaborând cu articole de filosofie la „Convorbiri literare". Apărută în 1898, opera sa principală se intitulează *Principii de filosofia literaturei şi a artei. Încercare de estetică literară şi artistică.*

L. a debutat ca filosof în „Revista contimporană" (1873) cu un studiu ce oscilează între spiritualism şi pozitivism. Mai târziu, printr-o apropiere de pozitivism şi evoluţionism, el crede că rostul filosofiei e acela de a afla „principiul tuturor ştiinţelor". Astfel, aproape în acelaşi timp cu Vasile Conta, încearcă, timid, să pună bazele unei metafizici materialiste. Cât priveşte concepţia sa estetică, aceasta este eclectică, alăturând idei pozitiviste şi idei aparţinând esteticii transcendentale. Totuşi, **L.** ocupă în epocă un loc distinct, prin larga răspândire, asigurată de cursurile sale universitare, a principiilor esteticii pozitiviste. Influenţat de metoda sociologică a lui Auguste Comte, el şi-a sprijinit opiniile pe cercetarea istoriei artei începând din comuna primitivă, analizând pe rând „arta simbolică" (a popoarelor orientale), „arta imitativă şi ideală creatoare" (a Antichităţii greco-latine), arta religioasă (a Evului Mediu), arta romantică, arta naturalistă. Concluzia sa este că arta a rezultat din prisosul energiei umane şi ar fi „un joc neinteresat" al facultăţilor sufleteşti. Rezultat al muncii artistului, opera conţine în sine frumosul, care se distinge prin ordine, proporţie, armonie şi seninătate – ideal în numele căruia **L.** a dezavuat naturalismul. Bazată preeminent pe psihologie, estetica sa consideră creaţia artistică un intermediar prin care transpar profunzimea psihologică a artistului şi forţa de viaţă pe care acesta a pus-o în exprimarea a ceea ce ar fi „văzut" în imaginaţie. Pe aceleaşi temeiuri psihologiste, el consideră că emoţia estetică este o „contagiune nervoasă" între autor şi cititor. Critica literară s-ar întemeia pe principiile invariabile ale judecăţii, de unde şi prezenţa unor „reguli absolute ale frumosului". Ca un adevărat pozitivist, autorul nu deduce însă aceste reguli din filosofie, ci din realitatea artei. Principiile esteticii sale nu mai sunt formaliste, ci istorice şi sociologice, dovedind în cele din urmă înţelegere faţă de toate şcolile artistice. În concepţia lui, estetica nu trebuie să propună formule artistice, ci doar să le constate şi să le explice pe acelea care există şi să le critice numai atunci când nu corespund orientării generale a progresului social. Critica literară este datoare a semnala orice îndepărtare a operei de artă de adevărurile psihologice şi ştiinţifice predominante într-o epocă. O bună parte a lucrării *Principii de filosofia literaturei şi a artei* este rezervată istoriei esteticii – cea dintâi încercare de acest fel care a apărut la noi. Deşi sumară şi cu multe lacune, expunerea surprinde uneori esenţialul sistemelor discutate.

SCRIERI: *Filosofia faţă cu progresul ştiinţelor pozitive*, Iaşi, 1876; *Principii de filosofia literaturei şi a artei. Încercare de estetică literară şi artistică*, Iaşi, 1898.

Repere bibliografice: Ioan Pop-Florantin, *Frumuseţea liniară şi frumuseţea omului*, Iaşi, 1897, *73–79*; N. Vaschide, *„Principii de filosofia literaturei şi a artei"*, „Revue philosophique de la France et de l'étranger", 1900, ianuarie–iunie; *Ist. filos. rom.*, I, *524–546*; *Dicţ. lit. 1900*, *500–501*; Al. Husar, *Tradiţii naţionale (în estetică şi filosofia artei)*, Iaşi, 2001, *107–130*. ***D.M.***

LEONESCU, Vasile (1866, București – 11.III.1927, București), autor dramatic. Fiu al lui Ioan Leonida, **L.** face primii ani de școală la București. Înainte de a termina liceul, fuge cu trupa fraților Vlădicescu la Buzău. În 1883 joacă la Teatrul Dacia, iar după o stagiune îl va urma pe Grigore Manolescu. Angajat la Teatrul Național din București, frecventează concomitent, din 1885, Conservatorul de Artă Dramatică. Numele de Leonida nu a fost pe placul profesorului său, Ștefan Vellescu, care îl preschimbă în Leonescu. În 1897 **L.** este înaintat societar al Teatrului Național. Adept al manierei romantice, cu gesturi largi și o rostire afectată, avea să renunțe spre sfârșitul carierei la acest mod nenatural de a juca. Actor de forță, cu o statură impunătoare și un temperament impetuos, modelul său era Mounet-Sully, de la care se pare că ar fi luat lecții la Paris. A făcut parte din Societatea Dramatică și din primul comitet de lectură al Naționalului bucureștean. Moare în urma unei gripe contractate într-un turneu.

L. a scris sporadic proză, apărută în „Revista theatrelor", „Pagini literare" ș.a. A tradus, după Plaut – *Oșteanul lăudăros*, din Corneille – *Cidul* și *Polyeucte*, din Friederich von Halm – *Fiul pădurilor*, iar împreună cu Grigore Ventura a transpus piesa *Sappho* de Franz Grillparzer. În comediile sale, *Șarpele casei*, *În timpul alegerilor*, *În flagrant delict* ș.a., **L.** vizează năravurile politice, manevrele electorale, complicațiile dubioase din viața conjugală. Urmărit de patosul și grandilocvența personajelor, îndeosebi tragice, pe care le întruchipa pe scenă (Nero, Lear, Othello, Karl Moor), el are ambiția de a compune drame și tragedii. Mai puțin preocupat de adevărul istoric și chiar de verosimilitatea celor înfățișate, mizează pe efecte menite să impresioneze și să zguduie. Astfel, eroul din *Ion Vodă cel Cumplit* (piesă jucată în 1896) amintește oarecum de Ivan cel Groaznic. *Traian și Andrada*, concepută (și publicată) în 1893 împreună cu Grigore Ventura, plasează o intrigă amoroasă în epoca războaielor dintre daci și romani. În întortocheata tragedie *Rozamunda*, unde se pare că **L.** ar fi prelucrat pe Vittorio Alfieri, întâmplările se petrec în timpul gepizilor și longobarzilor. O emfatică „legendă națională", *Jianu* (tipărită în 1900), și o euforică „dramă războinică", *Peneș Curcanul* (1903), un prolog (1906) la *Povestea neamului...*, proiectatul poem istoric în versuri al lui Al. Davila, dar și *Zavistie*, care aduce cu *Năpasta* lui I.L. Caragiale, și *Ucigă-l crucea* (aceste ultime două piese alcătuiesc volumul *Două drame țărănești*, 1903), drama *Oricum!* (reprezentată din 1912 până în 1916 pe scena Teatrului Național din București) sunt scrise în colaborare cu T. Duțescu-Duțu. E posibil ca autorii să se fi inspirat din piese franțuzești. Mai izbutită, deși tezistă, cu accente moralizatoare, este *Crai de ghindă* („Convorbiri literare", 1899), un fel de *Dama cu camelii* autohtonă, a cărei acțiune se desfășoară în mediul mahalalei. Înrudită tematic este „drama socială" *Minciuni convenționale*, de fapt o melodramă. Scrisă alert, nervos, piesa vădește un bun spirit de observație. O dramă „forte", nu și ca mijloace de realizare, e *Feciorul de milionar*. În epocă **L.** este un autor dramatic notabil.

SCRIERI: *Traian și Andrada* (în colaborare cu Grigore Ventura), București, 1893; *Jianu* (în colaborare cu T. Duțescu-Duțu), București, 1900; *Peneș Curcanul* (în colaborare cu T. Duțescu-Duțu), București, 1903; *Două drame țărănești* (în colaborare cu T. Duțescu-Duțu), București, 1903; *Prolog în 16 cânturi la „Povestea neamului de la Traian la Carol I. 106–1906" de Alexandru Davila* (în colaborare cu T. Duțescu-Duțu), București, 1906.

Repere bibliografice: Sanielevici, *Încercări*, *68–76*, *98–101*; Chendi, *Scrieri*, IV, *140–143*; Mihail Dragomirescu, *Dramaturgie română*, București, 1905, *324–344*; Rebreanu, *Opere*, XII, *106–107*, *109–111*; Ion Marin Sadoveanu, *Vasile Leonescu*, TTR, 1963, 8; Brădățeanu, *Comedia*, *154–155*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *344*, *passim*; *Dicț. lit. 1900*, *501*.

F.F.

LEONTE, Carmelia (15.II.1964, Vârfu Câmpului, j. Botoșani), poetă, prozatoare, traducătoare. Este fiica Vioricăi Leonte (n. Ițco), profesoară de limba română, și a lui Vasile Leonte, administrator. După studii începute la Școala Generală „Gh. Asachi" (1970–1974), continuate la Liceul „Vasile Alecsandri" (1974–1978) și la Liceul de Chimie din Iași (1978–1982), urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, secția română–franceză (1983–1988), și, în cadrul aceleiași universități (2005–2007), un masterat în filosofie creștină și dialog cultural. Este profesor de limba și literatura română în Iași (1988–1990), muzeograf în cadrul Muzeului Literaturii Române, la Muzeul „Vasile Pogor" (1990–1996), redactor la revista „Dacia literară" (din 1996) și la Editura Muzeelor Literare (din 2012). Primele versuri le publică în „Convorbiri literare" și în „Luceafărul" (1982), iar editorial debutează în placheta colectivă *Invocații* (1986). După volumul de povestiri pentru copii *Doi*

galoși (1988), îi apare prima carte de poezie, *Procesiunea de păpuşi* (1996). Mai colaborează la „Poezia", „Cronica" ș.a. A primit în 2010, din partea al Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor, Premiul „Mihai Ursachi".

Procesiunea de păpuşi anunţă o poezie marcată de o angoasă disputată la **L.** între obsesia morții și a inutilității. Alteritatea este imaginată ca o procesiune de păpuşi groteşti. În *Melancolia pietrei* (2003) un rol esenţial au mitologia grecească şi creştinismul. Prin recursul la măştile mitologice sau la simboluri animale şi vegetale plurivalente (floarea de amarylis, Pasărea-Moarte, Regina-Păianjen, măselariţa, mătrăguna şi mătasea broaştei, Vârcolacul anonim), poeta îşi converteşte emoţiile în meditaţii de genul: „Însăși inima singurătății/ este locuibilă./ Însuși miezul vieții are pe dinăuntru/ mâhnirea albicioasă./ Capete sângeroase nu se clatină,/ nu aprobă./ Cercul de cântec nu se strânge, nu palpită/ Pe dinăuntru-i mișcarea./ Culcușul de carne Viețuirea./ Pe dinafară, sentimentul:/ maturitate aurită" (*Coborâre*). Într-un mod încă mai evident decât volumul anterior, *Graţia viespilor – La Grâce des guêpes* (2009) este o „carte de recitire" (de altfel, edițiile bilingve participă la biografia poetică a autoarei). Texte întregi sunt construite ca replici sau ca interpretări personale ale unor istorii de dragoste, ură şi moarte binecunoscute; Iphigenia şi Clitemnestra, Agamemnon şi Oreste, Pygmalion sau Orfeu apar constant într-un discurs poetic inspirat din literatura şi mitologia grecească, pe un altoi totuși creştin. Fervoarea mistică a trăirii de esenţă religioasă se accentuează în *Fiul Sunetului – The Son of Sound* (2010). Cele treizeci și trei de poeme incluse aici, transpuse în engleză de autoare, speculează scenografii epifanice sau hagiografice. Prezentă îndeosebi în presa ieșeană cu numeroase cronici literare, însemnări, recenzii etc., **L.** mai semnează eseul critic *Emil Botta – căderea din spectacol* (2009) şi jurnalul andaluz *La umbra lui Don Quijote* (2011), care conţin reflecţii pe marginea raportului dintre identitate şi alteritatea scripturală sau etnică.

SCRIERI: *Doi galoși*, Iași, 1988; *Procesiunea de păpuşi*, Timişoara, 1996; *Întrupare*, Iași, 2002; *Melancolia pietrei*, Iași, 2003; *Graţia viespilor – La Grâce des guêpes*, tr. Claudia Pintescu, pref. Emanuela Ilie, Iași, 2009; *Emil Botta – căderea din spectacol*, pref. Ioan Holban, Iași, 2009; *Fiul Sunetului – The Son of Sound*, tr. autoarei, Bucureşti, 2010; *Libelula mioapă*, Iași, 2011; *La umbra lui Don Quijote*, Bucureşti, 2011. **Traduceri:** Marguerite Duras, *Moderato cantabile*, București, 2007.

Repere bibliografice: Constanţa Buzea, *Incantaţii*, AFT, 1986; Ioan Holban, [*Carmelia Leonte*], CRC, 1996, 8, DL, 2004, 52; Daniel Dimitriu, *Un reper al poeziei optzeciste*, ATN, 1998, 7; Holban, *Ist. lit.*, I, *307–311*; Ioan Moldovan, *Poezia Carmeliei Leonte*, F, 2011, 10; Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene*, *163–171*; Constantin Coroiu, *Nimic despre Don Quijote*, CLT, 2012, 47. ***E.I.***

LEONTE, Liviu (8.IV.1929, Ceplenița, j. Iaşi), critic şi istoric literar, editor.

Este fiul Mariei Leonte (n. Scutaru) şi al lui Vasile Leonte, învăţători. A absolvit Liceul Internat din Iaşi (1947), apoi Facultatea de Filologie a Universităţii ieşene (1952). Redactor mai întâi la revista „Iaşul nou", a devenit în 1953 cercetător la Institutul de Istorie şi Filologie al Filialei Iaşi a Academiei Române. După o scurtă perioadă de la începutul anilor '50 când funcționează ca asistent, în deceniile următoare își consolidează cariera universitară, ca lector și conferențiar la Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza". Între 1970 şi 1979 lucrează și ca redactor-şef la revista „Cronica". În 1979 obţine titlul de doctor în filologie (cu monografia *Costache Negruzzi*) şi își reia activitatea didactică la Facultatea de Filologie, unde urcă treptele didactice până la gradul de profesor (predă literatură română și comparată). Funcţionează ca lector şi conferenţiar asociat la Universitatea „Paul Valéry" din Montpellier (1964–1968), precum şi ca lector şi profesor invitat la Universitatea Toulouse II Le Mirail (1990–1994). Debutează în 1951 la „Iaşul nou", unde mai mulţi ani va fi titularul cronicii literare. Mai colaborează cu recenzii, articole, eseuri, studii la „Contemporanul", „Convorbiri literare", „România literară", „Ateneu", „Studii şi cercetări ştiinţifice" ş.a. A primit în 1998 Premiul de Excelență al Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași, iar în 2002 Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler și, în Franța, Les Palmes Académiques.

Activitatea lui **L.** este consacrată de la început lui Costache Negruzzi, fiind angajată pe două trasee

ce interferează: editarea operei şi studiul monografic. Prima ediţie Negruzzi este *Păcatele tinereţelor și alte scrieri* (1959), ulterior fiind alcătuită și ediţia critică *Opere* (I–III, 1974–1986). Competenţa editorului a fost recunoscută şi prin decernarea Premiului „Perpessicius” al Muzeului Literaturii Române (1974) şi a Premiului Uniunii Scriitorilor (1984). Recuperarea operei marelui prozator a stimulat în mod benefic demersul analitic şi interpretativ al criticului şi istoricului literar, reflectat în consistentul studiu monografic *Constantin Negruzzi* (1980; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR). O epocă, o biografie, o mentalitate, o operă diversificată sunt componentele unui tablou vast, care se conturează prin desluşirea meticuloasă a detaliilor; sunt clarificate aspecte biografice (inclusiv cel referitor la anul naşterii), sunt investigate zone ale creaţiei mai puţin cunoscute, evidenţiindu-se modul în care activitatea literară şi publicistică a lui Negruzzi se integrează în mentalitatea şi manifestările literare ale vremii prin traduceri, imitaţii, localizări, adaptări, dar şi prin capacitatea de a asimila modelele, de a le ilustra cu indiscutabilă originalitate (nuvela), şi nu în ultimul rând prin impunerea unor specii şi formule artistice noi (eseul, epistola, foiletonul literar), care configurează, mai mult decât reprezentările literare tradiţionale, tabloul epocii. Referirile la nuvelistică evidenţiază modul în care Negruzzi s-a ataşat sentimentalismului romantic, ca în *Zoe*, dar și cum „s-a vindecat” de „romantismul melodramatic” în *O alergare de cai* sau cum a transferat modelul nuvelei istorice romantice în „capul de serie al nuvelei istorice româneşti”, capodopera *Alexandru Lăpuşneanul*. Monografia oferă o informaţie vastă, de la documente de arhivă la receptarea scrierilor lui Negruzzi, informaţie analizată riguros, prelucrată eficient şi integrată într-o sinteză interpretativă de referinţă. Experienţa publicistică, îndeosebi cea a cronicarului literar, i-a înlesnit lui **L.** apropierea profitabilă de literatura actuală, în prim-plan situându-se proza românească postbelică, domeniu căruia i-a consacrat două volume intitulate generic *Prozatori contemporani* (1984–1989). Cel dintâi se referă la proza publicată după război de autori consacraţi în interbelic, precum Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Ion Marin Sadoveanu, G. Călinescu, Geo Bogza, apoi la începuturile şi la consacrarea lui Marin Preda, Eugen Barbu, Titus Popovici, încheindu-se cu prezentarea modului în care, la sfârşitul deceniului al şaselea, a demarat o nouă generaţie de prozatori, reprezentată de Dumitru Radu Popescu, Fănuş Neagu, Nicolae Velea. În volumul al doilea criteriului cronologic i se substituie cel al grupării, al asocierii scriitorilor în familii de spirite creatoare. Unii dintre prozatorii urmăriţi în volumul precedent vor fi astfel revizitaţi cu intenţia mărturisită de a le puncta „apartenenţa la o anume direcţie sau tendinţă”. Este reconstituit în detaliu „romanul liric” al lui Zaharia Stancu, este evidenţiată trecerea „de la reportaj la foileton” a lui Geo Bogza, sunt puse cu fermitate „sub semnul realismului” textele lui Marin Preda, Titus Popovici, Nicolae Velea şi sub acela al barocului romanele lui Eugen Barbu, Dumitru Radu Popescu şi Fănuş Neagu. Această panoramă a prozei româneşti postbelice este întregită de prezentarea „romanului problemă” al lui Al. Ivasiuc, unul din continuatorii prozei psihologice interbelice. Comentariul, articulat la text, dar şi la context (evoluţia prozei româneşti), se ordonează în jurul structurilor narative şi tipologice, realizând un echilibru între analiză şi privirea de sinteză. Domeniul predilect rămâne, indiscutabil, proza, deşi criticul face dovada, în *Scriitori, cărţi, reviste* (1998), că poate aborda şi interpretarea poeziei. *À la Recherche du roman moderne* (2006) studiază ecourile operei lui Marcel Proust în literatura română interbelică şi receptarea sinuoasă a scriitorului francez în perioada postbelică. Se conturează, astfel, convingător imaginea unui Proust pe care cultura noastră îl află în cursul unui proces anevoios de „descoperire a prozei moderne”, îl pierde în timpul celui de-al Doilea Război Mondial şi îl redescoperă începând cu anii ’70, când, afirmă criticul, unii oameni de cultură apelează la varii mijloace pentru a salva specificitatea literaturii, ameninţată de intruziunea politicului. Cartea se încheie cu un index selectiv al numelor citate, având caracter de dicţionar, unde se schiţează profilul celor mai importanţi scriitori şi critici români care au fost influenţaţi de Proust sau care i-au comentat opera.

SCRIERI: *Constantin Negruzzi*, Bucureşti, 1980; ed. București, 2003; *Istoria literaturii române. Proza contemporană*, Iaşi, 1980; *Prozatori contemporani*, I–II, Iaşi, 1984–1989; *Scriitori, cărţi, reviste*, Iaşi, 1998; *À la Recherche du roman moderne: la réception de l’œuvre de Marcel Proust en Roumanie*, Iaşi, 2006. **Ediţii:** Constantin Negruzzi, *Opere*, I–III, Bucureşti, 1974–1986, *Opere. Păcatele tinereţelor. Proză. Poezie*, pref. Eugen Simion,

București, 2009; Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, *200 rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*, Iași, 2004.

Repere bibliografice: Zaciu, *Lecturi*, *39–46*; Elena Tacciu, *C. Negruzzi într-o nouă exegeză*, ST, 1980, 6; Al. Călinescu, *O sinteză de referință*, CL, 1981, 8; Cristea, *Modestie*, *243–247*; Andrei Nestorescu, *C. Negruzzi, „Opere" 2*, RITL, 1983; Petru Poantă, *„Prozatori contemporani"*, ST, 1984, 8; Ion Vlad, *Perspectiva istorică a criticii literare*, TR, 1984, 52; Florin Faifer, *„Prozatori contemporani"*, ALIL, t. XXX–XXXI, 1985–1987; Constantin Ciopraga, [*Liviu Leonte*], CRC, 1987, 3, 1989, 15; *Dicț. scriit. rom.*, II, *739–740*; Daniel Dimitriu, *Cititorul, cercetătorul și interpretul Liviu Leonte*, CRC, 1999, 8; Z. Ornea, *Istorie literară cu intermitențe*, RL, 1999, 44; Holban, *Portrete*, I, *363–368*; Constantin Coroiu, *Marcel Proust în România*, CLT, 2006, 43–44; Horia Lazăr, *Proust în cultura română*, TR, 2006, 99; Holban, *Ist. lit.*, III, *66–72*; Dan Mănucă, *Proust în România*, CL, 2007, 2. ***D.D., E.I.***

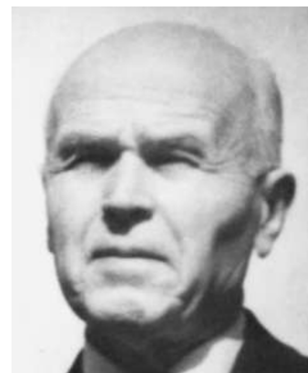
LEONTESCU, Al. Al. [**Alexandru Al.**] (19.II.1896, Vlăsinești, j. Botoșani – 12.V.1978, București), poet, prozator, eseist, ziarist. Este fiul Nataliei și al lui Alexandru Leontescu, agricultori înstăriți. Tatăl se află amintit, într-o monografie locală, printre învățătorii de la școala din comuna Dersca (fostul județ Dorohoi). Urmează Liceul „A.T. Laurian" din Botoșani. În 1915 debutează cu proză scurtă în „Ramuri": *Boarul Baltă*, apoi *Vanușa*. Trimite și câteva poezii la revista „Tribuna" din București. Este înregimentat combatant în Primul Război Mondial, primește comanda unui detașament de soldați, fiind rănit pe frontul din Moldova. După încheierea conflagrației, se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Iași, unde studiază doi ani. Colaborează, în perioada interbelică, la „Gândirea", unde, printre altele, recenzează studiul lui Ilariu Dobridor *Decăderea dogmelor*, criticând violent și el „perspectiva crepusculară" definitorie spiritului iudaic. Sarcastic față de misticism, indiferent de religie, **L.** consideră că înlocuirea creștinismului cu dogma iudaică va provoca mai mult decât un eșec dogmatic. Scrie și la „Cuvântul". N. Steinhardt, care îi va fi coleg de celulă la Jilava, împreună cu Vlad Stolojan, Radu Lecca, Aurelian Bentoiu, îl prezintă în câteva pasaje din *Jurnalul fericirii* drept un admirator necondiționat al filosofului Nae Ionescu. Frecventând redacțiile revistelor „Cuvântul liber", „Viața literară", „Azi", își modifică orientarea ideologică, devenind adept al discursului de stânga. Se numără printre inițiatorii Asociației Amicii URSS, organizație internaționalistă care din 1934 și-a deschis filiale și în România. În 1958 este arestat, iar un an mai târziu condamnat să execute „douăzeci de ani de temniță grea, pentru uneltire". După eliberarea din închisoare prin decretul de grațiere din 1964, își continuă activitatea publicistică la „Viața românească" și „Gazeta literară" cu sprijinul și la recomandarea lui Șerban Cioculescu. Alți susținători ai lui **L.** vor fi, la începutul anilor '70, editorul Mihai Gafița și lectorul Mircea Ciobanu, care asigură apariția la Cartea Românească a două selecții retrospective de poezii și proze „scrise în anii tinereții". În 2001 numele scriitorului s-a regăsit pe lista celor 103 „autori ai manuscriselor confiscate de fostele organe de Securitate", alături de numele lui Petre Țuțea, Valeriu Victor Martinescu, Marcel Petrișor, Paul Goma, Virgil Carianopol, Sergiu Dan, N. Steinhardt, Ovidiu Papadima ș.a.

Povestirea de ghetou *Plimbarea domnișoarei Sura*, pe tema iubirii condiționate de interdicția căsătoriei între evrei și creștini, a fost scrisă și publicată de **L.** într-un tiraj nesemnificativ, în anii '20, reflectând șablonard mentalitatea timpului. Trecută printr-o ediție „apărută fără știința și voința mea în 1941", după cum se lamentează **L.** lui Mihai Gafița, care dorește, în primul deceniu al ceaușismului, să o includă într-un volum restitutiv, cunoaște în *Valetul de pică* (1980), ajuns în librării după decesul editorului și al autorului, „o variantă îmbunătățită", cu un titlu nou, *Fata barâșnicului*. Dincolo de sentimentalismul unui subiect al iubirii interzise, ceea ce dă greutate nuvelei este istoria tatălui, nu a fiicei Sarah, împiedicată să își oficializeze amorul cu creștinul Emil Straja. Negustorul de mărunțișuri Leiba Zalman, portretizat de autor atribuindu-i-se defectele ce intră în clișeul imaginii evreului dintr-un oraș de provincie (lacom de bani, făcând economii până la zgârcenie, ascuns și bizar: „pe domnul Leiba nu știu prea mulți că-l cheamă Leiba Zalman. Toți cei care îl cunosc îl știu de Leiba Geană Albă ori Leiba Barbă Lată. Că-i zice Leiba Geană Albă nu-i de mirare, fiindcă are o geană roșie ca blana de vulpe, iar cealaltă albă de parcă ar fi dată cu făină"), sacrifică fericirea propriului copil pentru o afacere avantajoasă. În sumarul antologiei *Valetul de pică* această narațiune în crustă rasistă își pierde vizibilitatea, fiind compensată de o suită de „amintiri din război", mai ales din bătălia de la Mărăști (*O limbă pentru don colonel*, *A treia linie*, *În anticamera morții* etc.), grupate sub genericul

Măgura Cașinului și cu un motto al mândriei de veteran („Amintirile de război nu se uită. Au rădăcini udate de sânge și de aceea n-au moarte”) sau de încercări de a ficționaliza simboluri folclorice și vestigii ale gândirii magice (*Comoara din ostrov*, *Povestea Dunării*, în grupajul *Povești de la moara de apă a lui Pleșa*). Cealaltă selecție din literatura lui **L.**, *Cântecele pescarului Seled* (1972), reunește versuri în cavalcadă repartizate tematic în dipticul *Miriam sau Iubirea trupului* și *Gomora sau Iubirea sufletului*, respectând tradiția semitică a poemelor de dragoste cu substrat spiritual. Mult în umbra modelelor, **L.** are totuși inventivitatea de a plasa în deschiderea cărții o atrăgătoare, prin mister, *Explicație a autorului*. Semnatarul, travestit în personaj, mărturisește că, de fapt, acest poem nu îi aparține decât în traducere, și nici măcar așa, deoarece conținutul manuscrisului descoperit într-o cutie-sarcofag la un anticar din Ierusalim („un bătrân cu barba albă, potrivit de statură, cu o tichie neagră în cap. Știa românește. În tinerețe trăise la Iași, unde se și născuse”) îi fusese „tălmăcit” din aramaică, „și eu le-am scris pe hârtie așa cum mi le-a dictat el”. Înțelegerea dintre „bătrânul Aminadav” (o anagramă) și cumpărător fusese ca, odată cu tipărirea poemului, să îi fie amintit numele. Ultimul paragraf al destăinuirii include lovitura de teatru/ grație: toată secvența cu „tălmăcirea” se petrecuse numai în vis. Pe lângă poemul de dragoste sunt recuperate, într-o secțiune intitulată *Balade orientale*, versurile ce compun *Sonata lumii*, *Sephora*, *Amintàla*, *Căderea regelui Ahaàv*, cu „lămurirea”, de această dată a lui **L.**, autor cu identitate reală, că aparțin perioadei 1921–1925 și au fost publicate în reviste literare ale vremii.

SCRIERI: *Plimbarea domnișoarei Sura*, București, 1926, ed. 2, București, 1941; *Cântecele pescarului Seled (poeme și balade orientale)*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1972; *Valetul de pică*, București, 1980.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, *485*; Mihai Dascal, *„Cântecele pescarului Seled”*, RL, 1972, 20; N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Cluj-Napoca, 1991, *128*; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar*, V, București, 2003, *342*; Amalia Voicu, *Lumini și umbre îngemănate în „Cântecele pescarului Seled”*, „Poezia”, 2004, 3; Florea Firan, *Destinul unei reviste. „Ramuri”, 1905–1947*, Craiova, 2004, *332, 378–379*; *Istoria jurnalismului în România în date*, coordonator Marian Petcu, Iași, 2012, *1735*. ***C.M.B.***

LESNEA, George (pseudonim al lui George Glod; 25.III.1902, Iaşi – 6.VII.1979, Iaşi), poet, traducător.

Este fiul Ilenei şi al lui Doroftei Glod, căruţaş. Face şcoala primară la Iaşi, după care intră ucenic la tipografia revistei „Viaţa românească”. Ulterior lucrează ca tipograf, funcţionar la tipografii şi edituri, bibliotecar la Baroul Iaşi şi redactor la „Iaşul literar”. Debutează cu poezia *Din adâncuri* în revista ieşeană „Gândul nostru” (1922), iar editorial, cu volumul de versuri *Veac tânăr* (1931). Colaborează la „Viaţa românească”, „Adevărul literar şi artistic”, „Pagini moldovene”, „Cuvântul liber”, „Gândirea”, „Bilete de papagal”, „Însemnări ieşene”, „Contemporanul”, „Iaşul literar”, „Gazeta literară”, „Cronica”, „Convorbiri literare”, „România literară” ş.a. Activitatea literară îi este răsplătită cu Premiul „Demostene Constantinidi” al Academiei Române (1935), Premiul Societăţii Scriitorilor Români (1939), Premiul de Stat (1954), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi (1977) şi Premiul Special al Uniunii Scriitorilor (1978).

Autodidact, **L.** s-a format într-un climat dominat de spiritul revistei „Viaţa românească”. Cunoştinţa şi prieteniile legate cu mari scriitori şi îndrumători literari ai deceniilor interbelice (Ionel Teodoreanu, G. Topîrceanu, Mihail Sadoveanu, Demostene Botez, G. Ibrăileanu) au însemnat o ambianţă culturală determinantă pentru formaţia literară a poetului. Încă de la început el îşi conturează preferinţele pentru anumite teme, lăsând să se întrevadă influenţe constante din poezia lui Tudor Arghezi, G. Bacovia, G. Topîrceanu, mai puţin din M. Eminescu şi sporadic din E.A. Poe. De altfel, în poemul *Izvod*, care deschide volumul de debut, fixează programul propriei inspiraţii poetice – folclorul, natura, istoria, viaţa socială, tradiţia: „E multă vreme-n mine: sunt împletiri de grai,/ Cuvinte de hrisoave și sunete de nai/ Cimilituri din gura glumețului norod./ Orații vechi de nuntă și stihuri de prohod. […] Sunt țintirimuri pline de oase omenești/ Și pietre de morminte

cu slove slovenești,/ Sub care zac de-a valma, din veac, străbunii mei,/ Cu rădăcini pătrunse prin pulberea din ei". Chiar dacă în *Veac tânăr* sunt încă evidente unele stângăcii, versurile de aici, precum şi cele ce vor urma, impun prin întinderea şi varietatea registrelor poetice de bună factură tradiţionalistă, prin capacitatea de evocare a unor momente din trecutul istoric (în special al Moldovei), prin poezia socială de o vigoare deosebită. Autorul se consideră depozitarul unui legat istoric, de aceea trecutul este pentru el un reper spre care se întoarce ori de câte ori simte nevoia de a se distanța de un prezent dezamăgitor. Unele poeme sunt portrete ale unor personalităţi istorice, altele compun tablouri vii ale unor evenimente fundamentale. Tradiţia, natura, sentimentul creştin, idilismul unei vârste de aur și nostalgia trecerii sunt motive constante, care atestă din ce în ce mai limpede un poet format, un bun tehnician al versului: „…Mă rog și eu, sub streșini, cu vorbe vechi și frânte,/ Azi mama e bătrână, oftatul i-l ascult,/ Nu vede să mai coase, nu poate să mai cânte,/ Cămașa fericirii s-a prăpădit demult// Mă rog încet cu fruntea în amintiri surpată,/ Când seara o înțeapă cu sulița o stea,/ Ca-n romanița vremii, bălaie și-mpăcată,/ Să doarmă totdeauna copilăria mea" (*Odinioară*). Poezia lui **L.** divulgă totuși ezitarea între filiații diverse, care, asimilate preponderent formal, explică și versatilitatea unor stări de spirit tot de împrumut. Tradiționalistul mobilizat de o nostalgie estetizantă stă deci în vecinătatea depresivului simbolist, a vigorii expresioniste și a meditației revoltate din poezia socială. Influențele simboliste, pregnant bacoviene, se regăsesc nu numai la nivelul motivelor (spleenul, oboseala, moartea), ci şi în imagini, în construcţii sintactice, în versificaţie: „Peste târgul ud,/ Ud până la oase,/ Suspinând s-aud/ Anii morți din case./ Nu știi cum s-alungi/ Geamătul țărânii,/ Când cu bețe lungi/ Ploaia bate cânii" (*Cântec de toamnă*). Depresivul simbolist alternează însă cu euforia blagiană din *Poemele luminii*: „Da, sunt bețiv. Bețiv de cer./ Îmi umplu des paharele/ Și ca să pot să lupt, să sper,/ Ciocnesc și beau cu soarele" (*Poetul*). Versurile din *Temniță* sună arghezian: „Prin noaptea și liniștea temniței grele,/ S-aud pe subt ziduri umblând santinele./ Și-atât de frumoasă sporește zăpada,/ De parcă își scutură cerul livada. […] Ocnașii nu pot să adoarmă. Lungiți/ Pe paturi comune, stau treji și trudiți./ La rând, în cuiere, atârnă, vărgate,/ Veșmintele aspre și numerotate./ Cu fețele rase, stau triști și străini,/ Dar ochii, toți ochii, de gânduri sunt plini./ La gratii se zbuciumă sufletu-nchis,/ Un șarpe se-ntinde și mușcă din vis,/ Păianjenul chinului țese tăcut,/ Punți șubrede către zădarnica zare,/ Iar viața e flutur pe apă căzut/ Și vremea e-n ziduri și-n zgomot de fiare". Poezia socială (*Fierarul*, *Un proletar*, *Moartea tăietorului de lemne*) este, de altfel, frecventată cu perseverenţă, însă fără notele acut protestatare din modelele pe care uneori le urma. Volumele publicate după 1960 – *Treptele anilor* (1962), *Versuri* (1964), *Ulcioare de piatră* (1969) ş.a. – sunt în acord cu tonul „stenic", „optimist" al epocii. Chiar dacă acum scrie o poezie ocazională, festivistă, declarativă, **L.** nu-și abandonează unele teme predilecte: natura, istoria, vitalismul românesc. Traducător remarcat încă din deceniul al patrulea, **L.** transpune în româneşte din poezia lui A.S. Puşkin, M.I. Lermontov, Serghei Esenin, Serghei Mihalkov, dovedind puternice afinităţi cu autorii și cu operele la care se opreşte (asupra unora revenind cu variante). Specialiştii au apreciat inventivitatea lexicală şi imagistică a versiunilor sale, în special a celor din Esenin, nu o dată concurând expresivitatea originalului.

SCRIERI: *Veac tânăr*, Iaşi, 1931; *Cântec deplin*, Bucureşti, 1934; *Argint*, Bucureşti, 1938; *Poezii*, Iaşi, 1938; *Cântec pentru regele nostru*, Bucureşti, 1940; *Ceaslov*, Bucureşti, 1940; *Izvod*, Bucureşti, 1943; *Pomul vieţii*, Iaşi, 1943; *Treptele anilor*, Bucureşti, 1962; *Versuri*, pref. Demostene Botez, postfaţă Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1964; *Ulcioare de piatră*, Iaşi, 1969; *Chipul din fântână*, Iaşi, 1972; *Poeme patriei*, Bucureşti, 1975; *Poeme*, cu un portret de Ionel Teodoreanu, îngr. şi pref. Zaharia Sângeorzan, Iaşi, 1977; *Cântece de noapte*, Iaşi, 1979; *Pe-un prag de fum*, îngr. Dumitru Ignea, postfaţă Val Condurache, Iaşi, 1983. **Traduceri:** Serghei Esenin, *Poeme*, pref. Ionel Teodoreanu, Iaşi, 1937; ed. Iași, 1943, *Poezii, poeme*, postfaţă Tamara Gane, Bucureşti, 1957, *Versuri–Stihi*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1964, *Scrisoare mamei*, postfaţă de Ionel Teodoreanu, Iaşi, 1970, *Poezii şi poeme*, pref. Lucian Raicu, Bucureşti, 1976; M.I. Lermontov, *Demonul*, Bucureşti, 1939; ed. Bucureşti, 1952, *Poeme*, Bucureşti, 1955, *Versuri–Stihi*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1964; A.S. Puşkin, *Poeme*, Bucureşti, 1947, *Călăreţul de aramă*, Bucureşti, 1949, *Fântâna din Bahcisarai*, Bucureşti, 1949, *Poltava*, pref. Nicolae Moraru, Bucureşti, 1949, *Povestea craiului Saltan…*, Bucureşti, 1949, *Ţiganii*, Bucureşti, 1949, *Poezii* (în colaborare cu Al. A. Philippide), Bucureşti, 1953, *Opere alese*, I, pref. Tamara Gane, Bucureşti, 1954, *Evgheni Oneghin*, Bucureşti, 1954, *Poeme*, Bucureşti, 1957 (în colaborare cu Miron Radu Paraschivescu), *Poeme*, Bucureşti, 1972.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, VI, *104–106*, *453*; Cioculescu, *Aspecte*, *119–121*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *180*; Perpessicius, *Opere*, V, *84–85*, VII, *207–210*, X, *171–174*, XI, *113–118*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *854–855*, *Ist. lit.* (1982), *940*; Magda Ursache, *O sinteză şi un debut*, CRC, 1969, 40; Pillat, *Mozaic*, *177–179*, *185–187*; Natalia Cantemir, *George Lesnea, traducător al lui Puşkin*, CRC, 1972, 12; Andriescu, *Disocieri*, *125–132*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *187–190*; Piru, *Poezia*, I, *99–103*; Horia Zilieru, *Sufletul celest al poetului*, CL, 1977, 3; Grigore Ilisei, *Cu George Lesnea prin veac*, Iaşi, 1977; Mariana Stescu, *George Lesnea. Biobibliografie*, Iaşi, 1977; Maftei, *Personalităţi*, IV, *151–156;* Leon, *Umbre*, V, *205–219*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *740–741*; Faifer, *Faldurile*, *22–24*; Constantin Ciopraga, [*George Lesnea*], DL, 2002, 46, CRC, 2002, 4; Ion Bălu, *Prezenţa discretă a lui George Lesnea*, CL, 2002, 4; Livia Cotorcea, *George Lesnea – traducătorul*, CL, 2002, 4; Liviu Leonte, *„Veacul” lui George Lesnea*, ATN, 2002, 12; Constantin Coroiu, *Esenin în limba lui Eminescu*, CLT, 2011, 42. ***L.P.B.***

LESNEA, Sanda (pseudonim al Alexandrei Lisnic; 3.VIII.1922, Dumbrăviţa–Bălţi – 21.II.2008, Chişinău), prozatoare, poetă. Este fiica lui Vasile Lisnic, ţăran. După absolvirea Liceului „Regina Maria” din Chişinău (1940) este deportată în Siberia (între 1941 și 1945). În 1952 termină Şcoala de Medicină din Orhei, ulterior lucrând ca laborant-șef la Institutul de Medicină din Chișinău (până în 1971) şi ca redactor la *Enciclopedia Sovietică Moldovenească* (1971–1980), întocmită de Academia de Științe. A fost distinsă cu Medalia Meritul Civic. Publicistic debutează în 1953, iar editorial în 1972 cu volumul de povestiri *Clopoţeii primăverii*. Este urmat de alte câteva cărţi pentru copii: *Inimi înflăcărate* (1973), *Brânduş* (1975), *Vulcan* (1976), dedicate, în spiritul genului, procesului de formare a caracterului. A scris şi povestea în versuri *Moara ciorii* (1981), epigrame, parodii şi fabule – *Din desaga cu ciulini* (1988), precum şi două romane istorice, *Sub cârma vremii* (1986), consacrat domniei lui Vasile Lupu, şi *Zbucium* (1989), dedicat lui Ion Neculce, unde sursele cronicărești se îmbină cu ficţiunea. **L.** a semnat şi scenarii de film (*Bărbatul de lângă tine*, *S-a pierdut soarele*).

SCRIERI: *Clopoţeii primăverii*, Chişinău, 1972; *Inimi înflăcărate*, Chişinău, 1973; *Brânduş*, pref. I.C. Ciobanu, Chişinău, 1975; *Vulcan*, Chişinău, 1976; *Moara ciorii*, Chişinău, 1981; *Sub cârma vremii*, Chişinău, 1986; *Din desaga cu ciulini*, Chişinău, 1988; *Zbucium*, Chişinău, 1989.

Repere bibliografice: N. Bileţchi, [*Sanda Lesnea*], „Moldova socialistă”, 1973, 31 decembrie, 1977, 9 ianuarie; Vasile Badiu, *De pe vremea lui Vasile Lupu*, LA, 1985, 22 august; A. Roşca, *Durerea creaţiei*, „Moldova suverană”, 1992, 1 august; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *214*; *Femei din Moldova*, îngr. Iurie Colesnic, Chişinău, 2000, *173*; *Dicț. Chișinău*, *321*. ***N.Bl.***

LETOPISEŢI, publicaţie apărută la Bucureşti între 10 noiembrie 1918 şi 1 martie 1919 (opt numere), cu subtitlul „Revistă literară trilunară”. Director e Dragoş Protopopescu (care semnează şi Dragoş Protopopescu-Blebea, Dragoş Blebea), prim-redactor Scarlat Struţeanu, iar redactor Perpessicius. De la 20 februarie 1919, primii doi devin fondatori, figurând într-un comitet de conducere din care mai fac parte Sergiu Manolescu, Alfred Moşoiu, Barbu Berceanu, Ion Marin Sadoveanu și Tudor Vianu, cel de-al treilea, Perpessicius, fiind menționat doar în calitate de colaborator. Începând cu 1 martie 1919, în comitetul de conducere apare şi Ion Minulescu, revista modificându-şi datele de apariție: din „10, 20, 30”, în „1, 10, 20 ale lunii”. O pledoarie pentru revenirea „la izvodul ființei noastre”, într-un timp când „se cade să privim mai mult ca oricând în urmă”, articolul-program își asumă, prin directorul publicației, responsabilitatea de a scrie, cu „bunătatea sufletului” și „cumpătul minții [...] așezate” a vechilor cronicari, „letopisețul vremei de acum”. Nu întâmplător sunt reactualizate mesajul lui Miron Costin („Eu voi da seama de ale mele câte scriu”) și îndemnul acestuia: „și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă”. Versuri publică Perpessicius (ciclul *Inscripții pe un scut și-o targă*, *Ograda*), Tudor Vianu (*...lume nouă*, *În vie*, *În odaia doctorului Faust*), Ion Pillat (*Jucării*, *Aci sosi pe vremuri*), Ion Minulescu (*Solilocul plictisitului*), Demostene Botez (*Șesurile*), Ion Marin Sadoveanu, Dragoş Protopopescu, iar teatru Camil Petrescu (scena finală din piesa *Jocul ielelor*) şi I.M. Sadoveanu (fantezia modernă într-un act *Psyhé şi Eros*). Adaptarea după Dostoievski a romanului *Fraţii Karamazov* şi piesa *Dezertorul* de Mihail Sorbul fac obiectul comentariilor lui Scarlat Struţeanu la rubrica „Trimensualia”. Tot Struțeanu semnează, alături de Tudor Vianu (*Romain Rolland*), eseurile critice de la rubrica „Creionări” (*Şcolile literare şi idealul de artă*, *Simbolul în artă*). La rubrica „Trimensualia” mai scrie Dragoş Protopopescu, care analizează critic versurile lui Ovid Densusianu din *Heroica*, „resturi ignobile căzute de la ospăţul intelectual”.

Henri Gad (Fischman) comentează *Jocul ielelor* de Camil Petrescu (*O piesă care se va juca*), remarcând tratarea ingenioasă a unui „subiect ibsenian”, „o transpunere a ideologiei nordice în claritate latină”. Alte rubrici permanente: „Glose la hronicul vremii”, „Cavalcade”, „Ecouri”. Personalitatea „incomensurabilului” N. Iorga, precum şi cea a lui Mihail Dragomirescu sunt evocate la rubrica „Elogii”, iar figura „simetricului” Demostene Botez și a „sculpturalului” Ion Pillat la „Nota censoria”. Basil Munteanu debutează cu traducerea poemului *Solvet seclum* de Leconte de Lisle (4/1918), urmată de tălmăcirea poemului *Moise* de Alfred de Vigny. Alţi colaboratori: Barbu Solacolu, Teodor Solacolu, Alfred Alexandrescu, Horia Furtună, Hurmuz Asnavorian. ***L.Bc.***

LETOPISEŢUL ANONIM AL MOLDOVEI. 1733–1774 (Letopiseţul Ţărei Moldovei de la domnia întâi şi până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat), scriere alcătuită în Moldova în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Transmisă într-un manuscris semnat de Enache Kogălniceanu, în care succedă letopiseţului *Pseudo-Amiras*, cronica a fost atribuită la un moment dat acestui înaintaş al lui Mihail Kogălniceanu – colecţionar de texte istorice şi cărţi populare, frate cu bunicul viitorului om de cultură paşoptist –, dar ipoteza rămâne insuficient argumentată. De cultură mijlocie, ignorând cronica lui Ion Neculce, cu care expune paralel evenimentele deceniului 1733–1743, ca şi pe aceea, mai modestă, a contemporanului Ioan Canta, autorul *Letopiseţului anonim al Moldovei* consemnează istoria unei epoci de declin feudal şi de apogeu al fanariotismului în Ţările Române. Cronicarul prezintă faptele onest, detaliat, fără comentarii inutile, fără elanuri şi efuziuni lirice. Vremurile, pe care le înregistrează cu anume culoare ochiul unui martor aflat adesea în mijlocul evenimentelor narate, nu predispun la entuziasm. Ceremonia înscăunării fanariotului (remanierea divanului domnesc, slujba de la Mitropolie şi ospăţul tradiţional) ori, dimpotrivă, sosirea firmanului de mazilire a domnului alcătuiesc laturile unui ritual ce exclude orice element de surpriză. Tarele vremii – războaie, năvăliri tătăreşti, biruri abolite prin anatema Bisericii, dar reînfiinţate sub alt nume (văcăritului i se substituie, în domnia lui Ioan Teodor Callimachi, fumăritul), se înscriu ca într-o ordine naturală alături de alte calamităţi – epidemii, invazia lăcustelor, seceta. Arătarea pe cer a unei comete nu tulbură mai puţin ca trecerea prin ţară a unui paşă „cu trei tuiuri”, condus cu onorurile cuvenite şi cu multe precauţii până la hotare pentru ca, în sfârşit, încordarea şi nesiguranţa să dispară. În limitele mentalităţii boierimii mărunte căreia îi aparţine, cronicarul îşi îngăduie totuşi preferinţe faţă de unele dintre domniile evocate, după cum îşi rezervă şi dreptul de a dezaproba altele. Galeria de portrete din cronică, toate asemănătoare până la un punct datorită mai ales reacţiilor determinate de împrejurări identice (ce creează uneori impresia de tragice marionete ale istoriei), se însufleţeşte astfel, lăsând să se întrevadă câte o atitudine neaşteptată, ticuri sau chiar personalităţi distincte. Sistemul politic al epocii generează o optică până într-atât deformatoare, încât se admite mai curând cazul domnului care „nu prea ştia rândul să cârmuiască” decât cel al unui fanariot respectat de propriii miniştri sau credincios cuvântului dat. Ilustrând o astfel de excepţie fericită, Grigore Alexandru Ghica conduce ţara cu autoritate, dovedindu-se un bun gospodar, preocupat de lucrări edilitare în capitala Moldovei. Promotor al progresului economic şi social, Ghica ridică în Iaşi aşezăminte şcolare şi înfiinţează la Chipereşti prima manufactură de postav. În schimb, nici una dintre cele patru domnii în Moldova ale lui Constantin Mavrocordat nu face să înceteze iritarea cronicarului faţă de cel ce se dovedeşte prea îngăduitor cu „prostimea”, desfiinţând „vecinia”, războindu-se – fără folos, insinuează ostil autorul – cu moravurile şi incultura unei anumite categorii de clerici. Portretul memorabil al cronicii, trasat din câteva linii, este al bătrânului şi avarului Ioan Teodor Callimachi, „fricos de frig”, tremurând în blănuri în orice anotimp, în odaia în care arde în permanenţă mangalul. (Pagina transmite ceva atmosferei din *Principele* lui Eugen Barbu.) Dacă dintre personajele reale ale timpului cel „jucat” de Iordache Stavarache – grec, conducând ca prim-sfetnic sau ca reprezentant la Constantinopol al mai multor domni destinele Ţărilor Române – se ridică la valoarea de simbol al parvenitismului fanariot, descrierea războiului ruso–turc dintre anii 1768 şi 1774, cu care se încheie letopiseţul, rămâne nesemnificativă în raport cu amploarea şi consecinţele evenimentului.

Ediţii: *Letopiseţul Ţărei Moldovei de la domnia întâi şi până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat (1733–1774)*, în *Cronicele României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*, III, publ. Mihail Kogălniceanu, Bucureşti, 1874, *195–274*.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *391–398*; Constantin Giurescu, *Pseudo-cronicari*, Bucureşti, 1916; Pascu, *Ist. lit.*, III, *86–93*; Puşcariu, *Ist. lit.*, *204*; Piru, *Ist. lit.*, I, *630–634*; Ursu, *Memorialistica*, *68–69*; *Dicţ. lit. 1900*, *502–503*. ***R.Ş.***

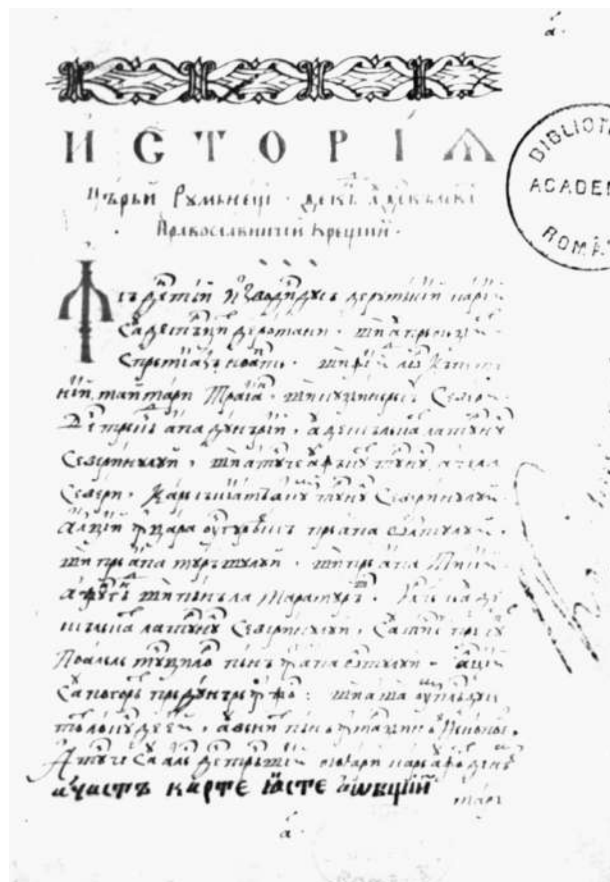
LETOPISEŢUL ANONIM AL ŢĂRII MOLDOVEI. 1661–1709 (Letopiseţul Ţărei Moldovei de la Ştefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul), scriere terminată în 1712 de un autor necunoscut, atribuită de Dumitru Velciu lui Sava ieromonahul. Cronica, cunoscută în istoriografie şi sub denumirea de *Pseudo-Nicolae Costin,* conţine, în continuarea letopiseţului lui Miron Costin, expunerea evenimentelor petrecute în Moldova în intervalul 1661–1709. Se menţionează drept izvoare ale acestei lucrări cu caracter de compilaţie „izvodul lui Vasile Damian ce au fost treti-logofăt” şi „izvodul lui Tudosie Dubău logofătul”, de fapt şi acestea tot scrieri anonime. Autorul, având o bună cultură bisericească şi slavonă, pare ataşat în oarecare măsură familiei Cantemireştilor – lui Constantin Cantemir şi fiului acestuia, Antioh –, fără ca lucrarea să aibă caracterul oficial al unui letopiseţ de Curte. Situat între cronica lui Miron Costin şi cea a lui Ion Neculce (căruia îi va servi şi de izvor), acest letopiseţ, departe de valoarea literară a operelor celor doi cronicari, are o fizionomie distinctă, caracterizată prin bogăţie portretistică şi amănunte semnificative, creatoare de atmosferă. Începe cu domnia lui Eustratie Dabija, urmărind în continuare prezentarea tuturor domnilor moldoveni care i-au succedat. Iliaş Alexandru, domn milostiv, care nu de puţine ori plătea datoriile săracilor reclamaţi la judecăţi, moare otrăvit probabil de Gheorghe Duca. Ştefan Petriceicu fusese un domn slab şi influenţabil. Antonie Ruset, cel pârât la turci de boierii grupaţi în jurul lui Gheorghe Duca (între ei şi cronicarul Miron Costin), ucis în chinuri atroce, fusese „nelacom, bun la judecăţi, libovnic”, ultima trăsătură având-o şi fiul său, Alexandru Ruset, ale cărui chefuri rămân de pomină în multe din letopiseţele cronicarilor moldoveni. Un spaţiu mai larg ocupă evocarea lui Gheorghe Duca, a cărui domnie nefastă a polarizat resentimentele tuturor cronicarilor. Răutatea lui Duca era celebră şi dincolo de hotare, fiind cunoscută de vecinii turci, tătari, greci şi sârbi. Duca este pizmaş, „îndelungareţ” la mânie, lacom de averi, iar doamna sa îi seamănă întru totul. Jafurile şi abuzurile săvârşite pentru a smulge banii supuşilor sunt înfricoşătoare: Ursache vistiernicul este dezbrăcat şi legat de un stâlp în ger, Ion Iser, vistiernic, şi Andrei Şipoteanu, vornic, pedepsiţi vara, sunt dezbrăcaţi, unşi cu miere şi legaţi la stâlp. Luat prizonier de polonezi, Duca nu mai poate fi salvat cu banii trimişi pe ascuns de doamna lui, aflată la Constantinopol. Morţii lui Duca cronicarul îi consacră o pagină sarcastică: în trupul domnitorului s-ar fi găsit pietre preţioase. Constantin Cantemir este lăudat pentru că, deşi necărturar, ştia bine turceşte, avea limba dulce, era milostiv şi nelacom. Domnia lui a fost tulburată de incursiunile pline de cruzime ale podgheazurilor leşeşti şi de bandele de tâlhari. Când mitropolitul Dosoftei a fost luat de regele Jan Sobieski în Polonia, un leah a prins-o pe Ruxanda, fiica lui Vasile Lupu, fostă soţie a lui Timuş Hmielniţki, şi i-a tăiat capul pentru a o jefui. Antioh Cantemir, deşi mai grosolan în relaţiile cu supuşii, chiar cu cei de rang mare (episcopul Varlaam de Huşi era înfruntat fără reverenţă: „Popo, [...] ţi-oi rade pletele”), era iubitor de dreptate şi un bun domnitor. Constantin Duca îşi dezvăluie înalta învăţătură în intervenţiile ceremonioase pe care le face în adunările divanului. Epoca e zguduită deopotrivă de evenimente sângeroase şi de calamităţi naturale. În timpul lui Dumitraşcu Cantacuzino a bântuit o foamete mare, urmată de ciumă şi de năvălirea fiarelor; lupii ajunseseră până la Iaşi, atacând în plină zi. Letopiseţul se încheie cu prezentarea celei de-a doua domnii a lui Mihai Racoviţă. În cronică sunt incluse şi ştiri despre evenimente externe: informaţii despre domnia regelui Carol al XII-lea al Suediei şi conflictul acestuia cu ţarul Petru cel Mare, descrierea luptei de la Poltava. Limba cronicarului se caracterizează printr-o mare claritate, o topică apropiată celei actuale, printr-o cursivitate rece, asemănătoare expunerii unui istoric.

Ediţii: *Letopiseţul Ţărei Moldovei de la Ştefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul*, în *Letopisiţele Ţării Moldovii*, II, publ. Mihail Kogălniceanu, Iaşi, 1845, *1–130*, în *Cronicele României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*, II, publ. Mihail Kogălniceanu, Bucureşti, 1872, *1–117*; *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Istratie Dabija până la domnia a doua a lui Antioh*

Cantemir (1661–1705), îngr. şi pref. Constantin Giurescu, Bucureşti, 1913.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *481–485*; Constantin Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene* (*Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian*), Bucureşti, 1907; Constantin Giurescu, *Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul şi Vasile Dămian*, Bucureşti, 1914; Iorga, *Ist. lit.*, I, *341–346*; Pascu, *Ist. lit.*, III, *39–40*; Cartojan, *Ist. lit.*, III (1945), *177–179*; Lăudat, *Ist. lit.*, I, *287–301*; Piru, *Ist. lit.*, I, *331–337*; *Ist. lit.*, I, *552–554*; Dumitru Velciu, *Izvodul lui Miron logofătul*, RITL, 1976, 1; *Dicţ. lit. 1900*, *503–504*. ***A.Sm.***

LETOPISEŢUL CANTACUZINESC (Istoria Ţărâi Rumâneşti de când au descălecat pravoslavnicii creştini), scriere anonimă redactată între 1688 şi 1690. Adunând şi punând cap la cap cam tot ce însemna izvor intern (vechile anale în slavonă, *Viaţa patriarhului Nifon, Cronica Buzeştilor*, scrierile lui Stavrinos şi ale lui Matei al Mirelor, o bănuită cronică – poate în greceşte – redactată la Curte), scriind una dintre „istoriile posibile" ale Ţării Româneşti (istorisirea evenimentelor cuprinse între 1290 şi 1688 cu o completare până la 1690), autorul, identificat de N. Iorga în persoana logofătului Stoica Ludescu, „slugă bătrână" în casa Cantacuzinilor, produce indiscutabil literatură. Căci prelucrarea şi reaşezarea datelor în funcţie de comandamentele ce dirijează demersul unui cronicar partizan reprezintă un pas decisiv spre literaturizare, pe care Stoica Ludescu ori altcineva îl face cu destulă dezinvoltură. Este îndemnat de o atitudine prezentă încă din etapa selecţiei faptelor şi care ar declara un soi de simpatie rezervată celor „săraci şi împresuraţi de bir şi năpăşti" – în fapt un exerciţiu retoric lipsit de substanţă –, o ostilitate faţă de suzeranul de la Stambul – şi ea de o descurajantă superficialitate, mai mult cârteală de rutină –, cât şi o mult comentată „grecofobie" ce îi are în vedere, selectiv, doar pe cei ce descindeau lacomi de la Ţarigrad în suita unor voievozi la fel de hămesiţi. Cronicarul împinge cu nonşalanţă istoria în obscuritate şi îşi asigură, reinterpretând datele potrivit unor opinii de grup şi redistribuind accentele, nişte exemple mai mereu oportune. El oficiază ca un veritabil sacerdot, aflat în posesia unor instrumente a căror cizelare (notabilă, întrucât autorul a fost practic lipsit de experienţe preexistente) nu poate fi conciliată cu imaginea – propusă adesea – a scribului mărunt ce proferează doar blesteme şi îşi consumă, pe hârtia menită să adăpostească o invectivă poruncită, raţia cotidiană de cerneală îndoită cu venin. Contemplarea şi moralizarea se desfăşoară sub supravegherea unui cod etic ce defineşte şi starea de idealitate – instaurată printr-o veritabilă preceptistică a armoniei, pusă în mişcare de faptele Cantacuzinilor care au, toate, atributele solare ale unor apoteotice triumfuri ale binelui, dar şi dezordinea, instituită de obicei de abaterile de la precept, de actele aberante produse de adversarii aceloraşi Cantacuzini, acte ce stârnesc antipatia – un fel de factor omogenizator al întregii cronici – şi atrag sancţiunea. În acest fel, naraţiunile devin istorisiri morale pe un traseu care duce de la culpă la o pedeapsă adesea anticipată: „Şi aceştia o vor lua [pedeapsa], precum zice la Sfânta Evanghelie: «Cum aţi judecat, aşa vi să va judeca, şi cum aţi măsurat, aşa vi să va măsura»" ori constatată cu satisfacţie: „Luară-şi şi ei plată după faptă". În scrisul cronicarului, în textul său încărcat de patimă, stigmatizator (în care drumul spre imprecaţie este

ИСТОРІА

Pagină din Letopisețul Cantacuzinesc, *BAR, ms. rom. 180*

cu grijă netezit), violent în acuză şi în vehemenţa denunţului (moral), aprig (dar şi abil) în atitudine, compunerile pamfletare se alcătuiesc fără dificultate. Provocatorii întâmplărilor, din care mereu ofensaţii şi „obijduiţii" Cantacuzini ies în pagubă, sunt urmăriţi cu meticulozitate. Voievodului Radu III Mihnea, omorâtorul de boieri (victimele lui sunt înşirate de cronicar într-o cutremurătoare „listă"), primul mare inamic al patronilor săi, îi este cercetată cu multă culoare originea (pe care insul o falsificase), îi este dezvăluită lipsa de onestitate (călcase o „convenţie" cu Cantacuzinii), iar ţelurile lui combatante (antiturceşti) sunt taxate drept „visuri nebuneşti", iresponsabile şi complet opuse atitudinii unor boieri prudenţi şi „cuminţi". Figurile detestabile abundă în cronică. Deloc reţinut, autorul îi atacă, le rezervă stigmatizări particulare, execraţii individualizate, precise, eficiente. Mai cu seamă celor „amestecaţi" în sângele lui Costandin postelnicul (postelnicul Constantin Cantacuzino), precum marele paharnic Constantin Vărzaru, moştenitor al unor gene malefice („Că adevăr, cum nu poate face den mărăcine strugure şi den rug smochine, aşa nu să poate face den neamul rău bun; ci din varza cea rea ce-i zic morococean au ieşit fiesău şi mai morococean el"), sau tatăl paharnicului, armaşul Radu Vărzaru, fost „grădinar de verze la Ploieşti", care va fi prezentat drept o variantă a arhetipului jefuitorului. Aceeaşi stigmatizare pentru figurile spăimoase ale celor care au inspirat, regizat şi înfăptuit – sub protecţia lui Grigore Ghica Vodă (un mare ingrat şi el) – uciderea postelnicului, cele „două vase rele, unul rumânesc, altul grecesc, anume Stroe vornicul Leurdeanul şi Dumitraşco vel-vistier Ţarigrădeanul", pilde de nerecunoştinţă şi de infamie. Drept contrapondere, se propune, firesc, panegiricul. Patetic în tot ce întreprinde (şi în culpabilizări, şi în entuziasme), reaşezând valorile într-o lume care nu mai este a istoriei, ci a povestirii, cronicarul face din eroul exemplar o efigie impusă viitorimii. Pilduitor este nu Şerban Cantacuzino (singurul din neam ce atinsese până atunci suprema poziţie ierarhică), ci tatăl acestuia, postelnicul Constantin Cantacuzino, căruia îi sunt elogiate bunătatea, înţelepciunea, prudenţa, generozitatea, abilitatea şi priceperea politică, patriotismul. Durerea pricinuită de dispariţia nedreaptă a acestui „noroc" al ţării ia forma unei lamentaţii universale, remarcabil turnată într-o foarte frumoasă construcţie bimembră, simetric guvernată de două interogaţii ce prepară terenul pentru lansarea imprecaţiei: „Iar toată ţara plângea pre Costandin postelnicul, că au pierdut un stâlp mare, care au sprijinit toate nevoile ţărâi. Plângându-l şi săracii, că şi-au pierdut mila; plângându-l carii au avut de la el multă căutare; plângându-l şi păgânii, şi creştinii, şi toate ţările care l-au ştiut şi carii nu l-au ştiut, ci numai de numele lui au auzit, pentru multă înţelepciune şi bunătate ce făcea în toate părţile. Şi de la cine fu acea moarte necuviioasă? De la Gligoraşco, pre carele l-au făcut domn, şi l-au cinstit şi i-au slăvit numele".

Ediţii: *Istoria Ţărei Româneşti de când au descălecat românii* (publ. N. Bălcescu), „Magazin istoric pentru Dacia", 1846, *231–372*, 1847, *3–32*; *Istoria Ţărei Româneşti începând de la descălecătoarea românilor…*, în *Istoria Moldo-României*, II, Bucureşti, 1859, *1–165*; *Letopiseţul Ţării Româneşti* (publ. Stoica Nicolaescu), RIAF, XI, 1910, partea I, *97–186*, partea II, *346–355*; *Istoriile domnilor de la Adam până au venit Radul Negru voievod domn din Ţara Ungurească în Ţara Românească* (publ. M. Gaster), RIR, 1937, 1–2; *Letopiseţul cantacuzinesc* (şi *Variante*), în *Cronicile româneşti*, II–III, îngr. şi pref. N. Simache şi Th. Cristescu, Bucureşti, 1942; *Istoria Ţării Româneşti. 1290–1690 (Letopiseţul cantacuzinesc)*, îngr. şi introd. Constant Grecescu şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1960; *Istoria Ţării Româneşti de când au descălecat pravoslavnicii creştini (Letopiseţul cantacuzinesc)*, în *Cronicari munteni*, I, îngr. Mihail Gregorian, pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1984, *77–213*.

Repere bibliografice: Gr. G. Tocilescu, *Studie critice asupra cronicelor române*, RIAF, II, 1884, vol. III, fasc. 2; I. G. Sbiera, *Mişcări culturale şi literare la românii din stânga Dunării în restimpul de la 1504–1717*, Cernăuţi, 1897, *185–195*; N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXI, 1898–1899; Giurescu, *Contribuţiuni*, *5–8*, *20–22*; Ilie Minea, *O versiune a cronicii lui Stoica Ludescu. Manuscrisul lui Şerban logofătul*, CI, 1925, 2–7; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *497–500*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *33–34*, *Ist. lit.* (1982), *27–28*; Cartojan, *Ist. lit.*, III (1945), *233–239*; Cioculescu, *Varietăţi*, *29–44*; Zamfirescu, *Studii*, *184–231*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *152–155, 208–214*; *Ist. lit.*, I, *384–394*; G. Mihăilă, *Letopiseţul Ţării Româneşti în secolul al XVI-lea*, LRV, I, *221–225*; Panaitescu, *Contribuţii*, *390–476*; Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *303–360*; Liviu Onu, *Date noi cu privire la Stoica Ludescu. Din nou problema paternităţii „Letopiseţului cantacuzinesc"*, LR, 1972, 1; Piru, *Analize*, *21–37*; Cătălina Velculescu, [*Letopiseţul cantacuzinesc*], RITL, 1973, 2, 1976, 1, 1978, 1, 1994, 3; Ştefan Andreescu, *Considérations sur la date de la première chronique de Valachie*, „Revue roumaine d'histoire", 1973, 2; Mircea Anghelescu, *Asupra cronicilor muntene din a doua jumătate*

a secolului al XVII-lea, RITL, 1976, 1; Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, Bucureşti, 1978, *11–88*; *Dicţ. lit. 1900, 504–505*; Mazilu, *Vocaţia, 66–74*; Mazilu, *Noi, 189–193, 195–203*; Ştefan Andreescu, *Istoria românilor: cronicari, misionari, ctitori (sec. XV–XVII)*, ed. 2, postfaţă Ovidiu Pecican, Cluj-Napoca, 2007, *7–10, 23–95*; Manolescu, *Istoria, 72–73.* ***D.H.M.***

LETOPISEŢUL DE LA BISTRIŢA (Letopiseţul de când s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Ţara Moldovei), cea mai veche scriere istoriografică românească în limba slavonă. Descoperită la Tulcea, într-un manuscris copiat în Moldova în a doua jumătate a secolului al XVI-lea (pe la 1710 aparţinea preotului „Gheorghi din Băiceni", dăruit lui de „preuteasa răposatului" protopop Ursul din Iaşi), cronica a fost publicată pentru prima dată de Ioan Bogdan, în 1895. Protograful, dispărut în decursul secolelor, a fost alcătuit în parte în timpul domniei lui Ştefan cel Mare (1457–1504) de unul sau mai mulţi dieci de cancelarie (care puteau fi şi slujitori ai Bisericii), sub supravegherea domnului şi a marilor logofeţi Dobrul (până în 1468), Toma (până în 1474) şi mai ales Tăutul (care a continuat şi în timpul lui Bogdan III) ori, poate, chiar de unul dintre aceştia. Cei mai mulţi cercetători consideră însă că manuscrisul păstrat în Biblioteca Academiei Române urmează cu destulă fidelitate textul iniţial, în comparaţie cu variantele interne (*Letopiseţul de la Putna*, prescurtat şi în parte completat în această mănăstire până în 1518, respectiv până în 1526) şi externe (*Cronica moldo–germană*, *Cronica moldo–rusă* şi *Cronica moldo–polonă*). Ca structură, *Letopiseţul de la Bistriţa* are patru părţi, inegale ca întindere. Partea întâi reprezintă o simplă înşiruire a domnilor, de la Dragoş (probabil 1352 – cum presupun istoricii de azi –, dată prezentă în *Cronica moldo–polonă*, şi nu 1359, cum apare în manuscris) până la Alexandru cel Bun (cu greşeli privind numărul anilor de domnie atribuiţi câtorva voievozi). Partea a doua, ce se deschide cu un titlu aparte, *Ţarii Moldovei*, de la Alexandru cel Bun până la anul 1457, oferă ştiri mai detaliate în special despre urmaşii acestuia, rivalităţile dintre ei, incursiunile tătăreşti, desigur pe baza unor însemnări preexistente. Partea a treia, cea mai amplă, a fost alcătuită în mai multe etape, pe măsura desfăşurării principalelor evenimente, de la urcarea pe tron a lui Ştefan cel Mare, în anul 1457, „luna aprilie 12, marţea mare […], cu ajutorul lui Dumnezeu", până la moartea gloriosului domn, în 1504, „luna iulie 2, marţi […], cam la al 3–lea ceas din zi", prevestită de o „iarnă grea foarte aspră, cum nu fusese niciodată", de „ploi mari şi revărsări de ape". În sfârşit, partea a patra relatează oprirea confruntării dintre Bogdan III şi Radu cel Mare la 28 octombrie 1507, prin solia de pace a lui Maxim Brancovici, „fiindcă – după cum spune acesta – sunteţi creştini şi de acelaşi neam" (una dintre primele confirmări scrise ale conştiinţei de unitate a poporului român). Textul se întrerupe la mijloc de frază (ultimele două file au fost rupte între timp), fiind completat de Ioan Bogdan pe baza *Cronicii polone* şi a *Letopiseţului Ţării Moldovei* al lui Grigore Ureche. Comparaţia cu *Letopiseţul de la Putna* permite însă concluzia că pe cele două file dispărute din *Letopiseţul de la Bistriţa* istorisirea continua, probabil, până în anii 1518–1526 sau până la o dată apropiată. Faţă de paginile referitoare la domniile din secolul precedent, cele şaisprezece pagini de manuscris consacrate lui Ştefan cel Mare vădesc un contemporan – pe alocuri chiar martor ocular – al victoriilor şi înfrângerilor temporare ale voievodului: eliberarea Chiliei în zilele de 23–25 ianuarie 1465, când „a intrat Ştefan voievod în cetate, cu voia lui Dumnezeu"; înfrângerea lui „Matiaş" Corvin la Baia în 1467; înlăturarea din domnie în 1473 a lui Radu cel Frumos din „cetatea sa de scaun, numită Dâmboviţa", cu care prilej Ştefan „a luat şi pe doamna lui Radul voievod, şi pe singura sa fiică", Maria, ce avea să-i devină soţie în 1478; bătălia victorioasă din 1475 „ianuarie 10, marţi […], la Văslui, cu puterile turceşti", după care domnul „s-a întors cu toţi oştenii săi ca un biruitor în cetatea sa de scaun, Suceava, şi i-au ieşit în întâmpinare mitropoliţii şi preoţii, purtând în mâini sfânta Evanghelie şi slujind şi lăudând pe Dumnezeu pentru darul cel de sus şi binecuvântând pe domn: «Să trăiască domnul!»" (în text: ţar) ş.a.m.d. Autorul chiar era la Curtea domnească în ziua de 29 august 1471, când „a fost un cutremur peste tot pământul, în vremea când şedea domnul la prânz". Aşadar, nu încape îndoială că este vorba de un text contemporan evenimentelor consemnate – consonant, între altele, cu scrisoarea-circulară trimisă de Ştefan cel Mare principilor creştini la 25 ianuarie 1475, cu solia încredinţată lui Ioan Ţamblac Paleolog, unchiul doamnei Maria din Mangop, pentru a fi expusă în faţa dogelui Andrea Vendramin şi

a senatului Veneţiei, şi cu inscripţia de la Războieni, din 8 noiembrie 1496. Textul acesta a stat în cea mai mare parte, alături de celelalte versiuni interne, la baza capitolelor dedicate domniei lui Ştefan cel Mare în letopiseţul scris de Grigore Ureche. Străbătut de suflul eroic şi evlavios al epocii, *Letopiseţul de când s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Ţara Moldovei* este cea mai însemnată operă istoriografică şi literară românească în limba slavonă din a doua jumătate a secolului al XV-lea şi de la începutul celui de-al XVI-lea, continuată de episcopul Macarie, egumenul Eftimie şi călugărul Azarie, iar mai târziu în limba naţională, la un nivel superior de informaţie, interpretare şi artă literară, de marii cronicari din secolul al XVII-lea şi din prima jumătate a celui de-al XVII-lea, Grigore Ureche, Miron Costin şi Ion Neculce.

Ediţii: *Letopiseţul de când s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Ţara Moldovei*, în Ioan Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, Bucureşti, 1895, *34–78*, în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1959, *1–23*, în LRV, I, *26–55*.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scrieri*, *46–59, 374–393, 678–680*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *125–131;* I. Ursu, *Ştefan cel Mare, domn al Moldovei de la 12 aprilie 1457 până la 2 iulie 1504*, Bucureşti, 1925, *passim*; Ion Vlădescu, *Izvoarele istoriei românilor,* I, Bucureşti, 1926, *114–132*; Cartojan, *Ist. lit.*, I (1940), *30–42*; Şerban Cioculescu, *O cronică a „vitejilor”*, VR, 1966, 4; Panaitescu, *Contribuţii*, *71–73, 125–153*; Chiţimia, *Probleme*, *13–27*; Mihăilă, *Contribuţii*, *104–182*; *Dicţ. lit. 1900, 505–506*; *Istoria literaturii române vechi*, pref. Dan Zamfirescu, postfaţă Dan Simonescu, Bucureşti, 1980, *V-XVII, 48–71, 499–550*; G. Mihăilă, *O chestiune de principiu (Reflecţii privind literatura română veche)*, RITL, 1991, 1–2. ***Il.M.***

LETOPISEŢUL DE LA PUTNA (Povestire pe scurt despre domnii Moldovei), versiune a cronicii scrise în limba slavonă la Curtea lui Ştefan cel Mare. Textul aparţine istoriografiei din veacurile al XIV-lea şi al XV-lea, derivând dintr-un trunchi comun cu *Letopiseţul de la Bistriţa* şi *Cronica moldo–germană*. Se păstrează în două versiuni descoperite de Ioan Bogdan la Kiev şi la Sankt Petersburg şi intitulate *Povestire pe scurt despre domnii Moldovei*. În *Letopiseţul de la Putna* se narează întâmplări petrecute între 1359 şi 1526, adică de la domnia lui Dragoş Vodă până la cea a lui Ştefan cel Tânăr, multe dintre ele relatate şi în *Letopiseţul de la Bistriţa*. Cu toate acestea, letopiseţul, în cele două variante ale lui, conţine informaţii inedite, ce completează imaginea Moldovei din perioada medievală. Prima versiune se conservă într-un sbornic din Kiev, alături de cronicile lui Macarie şi Eftimie. Pe filele manuscrisului apar câteva rânduri în slavonă semnate de cel care a copiat textele la scurt timp după conceperea lor, călugărul Isaia de la Slatina. Pornind de la această însemnare, P. P. Panaitescu a demonstrat că varianta datează din jurul anului 1561, de pe vremea lui Alexandru Lăpuşneanu. De mai mică întindere decât *Letopiseţul de la Bistriţa*, cronica prezintă unele lacune, dar şi evenimente care nu au fost consemnate acolo. Episodul luptei din Codrii Cosminului împotriva polonezilor lipseşte aici, la fel amănuntele despre domnia lui Bogdan III. În schimb, sunt furnizate date despre adunarea de la Direptate şi despre a doua luptă purtată de Ştefan cel Mare cu asasinul părintelui său, Petru Aron, la Orbic în 1457, despre victoria lui Ştefan I împotriva lui Sigismund I de Luxemburg, regele Ungariei (1395), despre Conciliul de la Florenţa din 1439 şi despre lupta de la Mohács (1526), ştiri care nu se întâlnesc în nici un alt text. Cronicarul se opreşte, dând numeroase detalii, şi asupra unor întâmplări din viaţa mănăstirii Putna: începerea ridicării lăcaşului, sfinţirea din 1470, incendiul din noaptea de 15 martie 1484, moartea arhimandritului Iosif (1485), instalarea arhimandritului Paisie ş.a. Este ceea ce i-a determinat pe cercetători să identifice ca loc de redactare mănăstirea Putna. Cealaltă variantă se prezintă ca un text mai dezvoltat, dar care se opreşte la anul 1518. Ştirile privind mănăstirea, mai numeroase, fac referire la îngroparea aici a Mariei, doamna lui Radu cel Frumos, a lui Paisie cel Scurt, a duhovnicului Bolsun Andonie şi a lui Bogdan III. Sub semnul informaţiilor inedite stau urcarea în scaunul mitropoliei a lui Teoctist în vremea lui Gheorghe Brancovici, despotul Serbiei, precum şi ajutorul dat de Radu cel Mare, voievodul Ţării Româneşti, lui Ştefan în bătălia din Codrii Cosminului. Şi sbornicul de la Sankt Petersburg, din care face parte *Letopiseţul de la Putna,* mai conţine letopiseţul lui Macarie şi pe cel al lui Azarie. Spre deosebire de prima versiune, nu se cunoaşte locul de copiere a textului. O traducere românească a *Letopiseţului de la Putna* a fost făcută probabil în jurul anului 1770 de Vartolomei Măzăreanu, viitorul arhimandrit al Putnei. Alte traduceri de referinţă, nu doar ale

acestui manuscris, ci ale tuturor cronicilor slavo-române din secolele al XV-lea şi al XVI-lea, se datorează lui Ioan Bogdan şi lui P. P. Panaitescu.

Ediţii: *Povestire pe scurt despre domnii Moldovei*, în Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldoveneşti până la Ureche,* Bucureşti, 1891, *143–148, 193–198*, în Ioan Bogdan, *Letopiseţul lui Azarie,* AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXI, 1908–1909, în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1959, *43–52, 55–66, 69–73*.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scrieri, 270–302, 346–372, 416–431, 457–463;* Iorga, *Ist. lit.*, I, *125–131*; Puşcariu, *Ist. lit., 44–45*; Cartojan, *Ist. lit.,* I (1940), *30–38;* Panaitescu, *Contribuţii, 71–73, 125–153;* Piru, *Ist. lit.*, I, *19–24; Ist. lit.*, I, *258–261;* Mihăilă, *Contribuţii, 104–163;* Chiţimia, *Probleme, 13–27*; Ştefan Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, 1975, 1–2; *Dicţ. lit. 1900, 506–507*. ***S.Mr.***

LETTRE INTERNATIONALE, revistă apărută la Bucureşti, trimestrial, cu începere din primăvara anului 1992, sub auspiciile Fundaţiei Culturale Române, iar din 2004 sub egida Institutului Cultural Român. Consiliul redacţional iniţial era alcătuit din Marin Sorescu, George Bălăiţă, Carmen Firan, ulterior acesta incluzându-i pe Nicolae Manolescu și Geo Șerban. Tot la început redactori-şefi au fost B. Elvin şi Antonin J. Liehm, secretari de redacție Roger Câmpeanu, Despina Țurlea, Mihaela Istrate, Andreea Ioana Iosup, Aura Bărâcă (Ghergut), Mădălina Marcu, iar redactori Irina Horea, Alexandru Al. Șahighian și Ana Nedelea. Publicată simultan în Franţa şi Italia, **L.i.** se tipăreşte din 1992 în mai multe capitale ale lumii, în versiuni diferite, „dar care se reflectă una pe cealaltă". În cuprinsul ediţiei româneşti se reproduc, prin urmare, alături de contribuţii ale autorilor români, texte reprezentative din variantele europene, menite să „stârnească satisfacţia lecturii" şi să provoace dialogul între intelectuali aparţinând unei elite „oarecum dispersate" (*Către cititorii noştri*). La un deceniu de la apariţie, B. Elvin revine cu noi precizări: publicaţia „nu ţinteşte să acapareze şi să deţină puterea intelectuală […], se doreşte un spaţiu al deliberării, situat la egală distanţă de ispita de a pronunţa judecăţi infailibile […], ca şi de tendinţa de a se închide într-un limbaj de sectă. […] Aceeaşi curiozitate cosmopolită (eseul, reportajul, ficţiunea, mărturia intimă). Aceeaşi preocupare pentru câteva din problemele poliglote ale momentului, dar trecând dincolo de evenimente…" (41–42/2002). Se publică poezie de Ştefan Aug. Doinaş, Marin Sorescu, Gabriela Melinescu, Constanţa Buzea, Florenţa Albu, Ioana Ieronim, Ileana Mălăncioiu, Radu Cosaşu, Mihail Crama, Dan Laurenţiu, Alexandru Lungu, Mircea Ciobanu, Ion Horea, Cezar Baltag ş. a., proză de Augustin Buzura, Paul Georgescu, Petru Dumitriu, Mircea Horia Simionescu, Mircea Ciobanu ș.a. Chiar din primele numere, la ancheta *Cum este receptată viaţa intelectuală din România*?, realizată de Carmen Firan, răspund Vladimir Kadavy, Norbert Dodille, Allen Docal, Milos Alkalay, Luigi Zecchini şi Claus Henning. Colaborează cu eseuri culturale, politice şi sociale Alexandru George, Mihai Zamfir, Mircea Horia Simionescu, Iordan Chimet, Alexandru Papilian, Ov. S. Crohmălniceanu, Mihai Giugariu, Andrei Pippidi, Z. Ornea, Nicolae Balotă, Andrei Pleşu, Ştefan Aug. Doinaş, iar B. Elvin poartă un dialog cu Mircea Iorgulescu (*Exerciţii de luciditate*). Numărul 31/1999 înmănunchează articole pe tema totalitarismului, aparţinând lui Vladimir Tismăneanu, Adrian Cioroianu, Tzvetan Todorov, Gordon A. Craig, Jorge Semprún. Tot aici e radiografiată personalitatea lui Ernst Jünger, din al cărui roman-eseu *Eumeswil* e reprodus un fragment. Se publică, de asemenea, fragmente din romanele *Strigarea lotului 49* de Thomas Pynchon şi *„Tainele inimei"* de Cristian Teodorescu. În rubrica „Comentarii şi scrisori" – permanentă alături de „Biblioteca «Lettre internationale»" şi „Corespondenţă" – se reproduce eseul lui Mario Vargas Llosa (*Chemarea abisului*) despre *Moartea la Veneţia* de Thomas Mann. Numărul 43/2002 e dedicat Americii Latine, altul Europei (51/2004). Matei Călinescu scrie despre tânăra generație interbelică (*Prietenii și opțiuni ideologice*) şi un studiu amplu despre Eugen Ionescu înainte de *La Cantatrice chauve*. Tot el oferă un fragment dintr-un volum proiectat să poarte titlul *Pe două voci*, cuprinzând convorbiri cu Ion Vianu. Ultimul e prezent cu o pagină memorialistică (*Colecţionarul de vinuri*). Sunt inserate fragmente din jurnalele Marthei Bibescu, ale lui Eugen Jebeleanu, Mircea Cărtărescu, dar şi ale scriitorului elvețian Max Frisch. Sub genericul *Cartea tinereţii mele*, numărul 52/2004–2005 reuneşte mărturiile a treizeci de oameni de litere români, iar următorul deschide seria mărturiilor culese de Mircea Iorgulescu pentru emisiunea „Oameni, destine, istorie" a postului de radio Europa Liberă. În numărul 54/2005 se publică dialogul dintre Norman Manea

şi Saul Bellow (în traducerea lui Liviu Bleoca). Alte interviuri sunt cu Ioana Ieronim şi Mihai Şora. Din „Gazeta Wyborcza" sunt reproduse interviurile luate de Adam Michnik lui Václav Havel (72/2010) și lui Isaiah Berlin (73/2010). Captivant este şi dialogul purtat de Thomas David cu Philip Roth, *Despre scris ca meşteşug şi atât* (74/2010) sau acela dintre Gerd Bergfleth şi Emil Cioran, reprodus după cartea Marianei Şora, *Cioran, jadis et naguère*. La rubrica de filosofie se remarcă studiul *Europa şi conflictul unor imagini* de Andrei Pippidi. Se mai publică traduceri din Thomas Mann, Mario Vargas Llosa, Susan Sontag, Carlos Fuentes, Jan Kott (*Eugen Ionescu sau O moarte gravidă*), Jorge Luis Borges, Iannis Ritsos, Octavio Paz, Salman Rushdie, William Styron, Václav Havel, George Orwell, Joseph Brodsky, Italo Calvino, Amos Oz, Herta Müler (*La noi în Germania*, *Regele se înclină şi ucide*, 49–50 şi 51/2004) ş.a. Alţi colaboratori: Andrei Cornea, Mihai Botez, Radu Tudoran, Andrei Codrescu. ***A.S.***

LEU, Corneliu (21.VII.1932, Medgidia – 9.VI.2015, București), prozator, dramaturg. Este fiul Valentinei Leu (n. Şora), medic, şi al lui Ioan Leu, avocat. Între 1942 şi 1950 a urmat liceul la Constanţa, fiind apoi student (1950–1953) al Facultăţii de Pedagogie şi Psihologie a Universităţii din Bucureşti şi ulterior (1963–1964) al Facultăţii de Ziaristică de la Academia „Ștefan Gheorghiu". A fost redactor la „Pagini dobrogene" din Constanţa (1948–1950), la Radiodifuziunea Română (1950–1958), la „Roumanie d'aujourd'hui" (1952–1962), „Luceafărul" (1962–1965), redactor-şef al Editurii Eminescu (1970–1971), director general adjunct la Consiliul Naţional al Cinematografiei (1971), director al Casei de Filme 4 (1971–1979), redactor-şef adjunct la „Contemporanul" (1980–1986). În 1990 a înfiinţat Editura Realitatea, în 1998 revista „Pluralitas", iar în 2002 „Albina românească", publicaţie a Mişcării pentru Progresul Satului Românesc. A debutat la „Flacăra" în 1948 cu povestirea *Patru sute la sută*. A semnat mai multe scenarii radiofonice, pentru televiziune, scenă și film. I s-au acordat Premiul Asociației Scriitorilor din București (1973, 1977), Premiul Uniunii Scriitorilor (1979) ș.a.

Începându-şi activitatea în perioada instaurării regimului comunist, **L.** s-a lăsat, ca şi alţii, sedus de propaganda lozincardă a Partidului, apoi i-a servit pe cei care o impuneau în literatură, răspunzând prin scrierile sale mai tuturor comandamentelor politice ale momentului. Primul său roman, *Ochiu-dracului* (1956), dezbătea o temă frecventă în literatura română, aceea a dezumanizării prin setea de avere, dar ajungea, în final, la o demascare rudimentară a chiaburului, considerat un individ odios. După o relativă distanţare de „comanda socială" prin evocarea atmosferei şi a peisajului pitoresc al Dobrogei, cu valorificarea unor legende de factură orientală în *Nopţi dobrogene* (1958), **L.** se angajează consecvent în ilustrarea tematicii dictate de ideologia comunistă sub tutela realismului socialist, abordând subiecte-şablon: construirea unui „viitor luminos", „lupta de clasă", formarea „omului nou". Romanul *Puterea* (1964) elogiază lupta comuniştilor pentru preluarea puterii după 1944, iar *Romanul unei zile mari* (1979) reconstituie evenimentele din august 1944. Transformarea conştiinţei individului în procesul construirii societăţii socialiste este teza romanului *Viaţa particulară a lui Constant Hagiu* (1967), personajul central evoluând de la parvenitismul de tip Rastignac sau Julien Sorel la integrarea „sinceră şi entuziastă" în activitatea de partid dedicată industrializării socialiste. Figura vajnicului activist de partid este zugrăvită în romanul *Patriarhii* (1979). Nu lipsesc nici evenimentele din procesul colectivizării agriculturii şi al confruntării de atitudini într-o cooperativă agricolă de producţie, ca în romanul *Preţul dragostei, al credinţei şi al urii* (1976). Problemele tineretului şi ale iubirii stau în centrul romanului *Vârsta de aur* (1957) şi al nuvelelor din *Viitorul al doilea* (1963) şi *Dreptul la dragoste* (1968), respectarea prescripţiilor fiind aici oarecum estompată. Scrieri mai puţin alterate de tezele ideologiei oficiale sunt cele de inspiraţie istorică. În romanul *Plângerea lui Dracula* (1977), printr-o ingenioasă armonizare a documentelor istorice cu ficţiunea, autorul reconstituie destinul dramatic al lui Vlad Ţepeş înfăţişându-l în închisoare, unde voievodul îşi rememorează domnia şi îşi lămureşte sieşi gândul care l-a călăuzit. Scris cu destulă sobrietate este şi *Romanul nopţii de februarie (Plângerea Domnului Alexandru)* (1984), axat pe momentul din februarie 1866, când a fost detronat Alexandru Ioan Cuza. După 1989 **L.** se adaptează, cu o versatilitate ce pare să-i fie structurală, noului curs al istoriei şi temelor pe care acesta le făcuse accesibile. Romanul *Iarna iubirii* (2001) este consacrat evenimentelor din decembrie 1989 şi perioadei imediat următoare, protagonista dăruindu-se cu pasiune şi luciditate

înfăptuirii noilor idealuri de libertate şi democrație. Bazându-se pe cercetări întreprinse în arhivele fostei Securităţi, în *Cartea episcopilor cruciați* (2001) **L.** reproduce o serie de documente care reconstituie tragismul vieţii unor înalţi ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, înaintaşi ai familiei sale, condamnaţi şi întemniţaţi de regimul comunist. În *Amintiri din Casa Scriitorilor* (2002) sunt evocate întâmplări din propria experienţă de viaţă scriitoricească, iar prolifica activitate publicistică postdecembristă e trecută în paginile câtorva volume (*În gura leului. Cronica politică a anilor 1992–2004*, I–III, 2004).

SCRIERI: *Ochiu-dracului*, cu ilustraţii de Tia Peltz, Bucureşti, 1956; *Vârsta de aur*, Bucureşti, 1957; *Nopţi dobrogene*, Bucureşti, 1958; *Sângele şi apa*, Bucureşti, 1959; *Cu mâinile noastre*, Bucureşti, 1961; *O familie puternică*, Bucureşti, 1963; *Viitorul al doilea*, Bucureşti, 1963; *Puterea*, Bucureşti, 1964; *Balade*, Bucureşti, 1965; *Viaţa particulară a lui Constant Hagiu*, Bucureşti, 1967; ed. (*...Această viaţă sentimentală*), Bucureşti, 1976; *Dreptul la dragoste*, Bucureşti, 1968; *Femeia cu ochii albaştri*, Iaşi, 1970; *Femeia fericită*, Bucureşti, 1974; *Teatru*, Bucureşti, 1974; *Preţul dragostei, al credinţei şi al urii*, Bucureşti, 1976; *Trei prinţi de la Carpaţi*, Bucureşti, 1976; *Plângerea lui Dracula*, Bucureşti, 1977; ed. (*Romanul unui mare caracter sau Plângerea lui Dracula*), Bucureşti, 1985; *A doua dragoste şi altele...*, Bucureşti, 1979; *Baladele pământului natal*, Bucureşti, 1979; *Patriarhii*, Bucureşti, 1979; *Reporter romantic în ţară şi pe glob*, Iaşi, 1979; *Romanul unei zile mari*, Bucureşti, 1979; *Teatru comentat*, Bucureşti, 1979; *Insulele*, Bucureşti, 1982; *Simboluri*, Bucureşti, 1983; *Romanul nopţii de februarie (Plângerea Domnului Alexandru)*, Bucureşti, 1984; *Rănile soldaţilor învingători*, Bucureşti, 1985; *Faptele de arme ale unor civili în secolul războaielor mondiale sau Ce înseamnă puterea*, I–III, Bucureşti, 1987–1989; *De groază şi de râs*, vol. I, Bucureşti, 1991, vol. II: *Poetul ca o floare*, Bucureşti, 1992; *Democraţia locală în România contemporană* (în colaborare), Bucureşti, 1995; *Drumul spre Damasc*, Bucureşti, 1995; *Fiii risipitori ai Europei*, Bucureşti, 1996; *Spionii birocraţi*, Bucureşti, 1996; *Cartea episcopilor cruciaţi*, Bucureşti, 2001; *Iarna iubirii*, Bucureşti, 2001; *Amintiri din Casa Scriitorilor*, Bucureşti, 2002; *Romanul plângerilor sau Călăul lui Dracula*, Bucureşti, 2003; *În gura leului. Cronica politică a anilor 1992–2004*, I–III, Bucureşti, 2004; *Nuvele şi istorii*, Bucureşti, 2007; *Vecinul cel bun*, Bucureşti, 2008; *Despre meritocrație*, București, 2009; *Femeia, fie ea regină...!*, București, 2010; *Roma–Termini*, București, 2010; *Procurorul din X...*, București, 2011; *Biserica din eter*, Bucureşti, 2012; *Românii și ziarul. Despre începuturile presei românești*, București, 2012; *Viața ca-n filme sau Vagonul nr. 13*, București, 2012.

Repere bibliografice: Eugenia Tudor, *„Vârsta de aur”*, VR, 1958, 2; Alexandru Sever, *„Puterea”*, VR, 1964, 11; Dumitru Solomon, *„Puterea”*, LCF, 1964, 13; Valeriu Cristea, *Personaj şi biografie*, RL, 1976, 20; Dumitru Micu, *Două romane*, CNT, 1976, 31; Valentin F. Mihăescu, *Eros şi ethos*, LCF, 1978, 5; Valentin Taşcu, *Teoria „petelor de necompromis”*, ST, 1978, 2; Laurenţiu Ulici, *Teatrul tezei morale*, CNT, 1979, 25; Alex. Ştefănescu, *Un roman al aducerii-aminte*, RL, 1980, 4; Ion Cristoiu, *Un roman kitsch*, SLAST, 1982, 30; Cubleşan, *Civic–etic*, *146–151*; Ghiţulescu, *O panoramă*, *282–284*; Silvestru, *Un deceniu*, *267–268*; Laurenţiu Ulici, *„Romanul unei zile mari”*, CNT, 1984, 35; George Pruteanu, *Romane şi însăilări*, CL, 1985, 12; Tuchilă, *Privirea*, *89–98*; Simuţ, *Incursiuni*, *34–39*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *741–743*; Popa, *Ist. lit.*, I, *925*. ***T.V.***

LEVIT, Efim (10.IX.1921, Chişinău – 30.XII.2001, Chişinău), istoric literar. Este fiul Fanei şi al lui David Levit; prenumele la naştere: Froim. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1951), fiind apoi profesor la școala pedagogică „Boris Glavan” (Soroca) și conferenţiar la Institutul Pedagogic „Alecu Russo” din Bălţi; între 1956 şi 1988 a lucrat în cadrul Institutului de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe din RSS Moldovenească. Şi-a luat doctoratul în filologie (1965) cu teza *Gheorghe Asachi. Viaţa şi opera*, publicată în anul următor.

L. a abordat probleme de ordin teoretic legate de geneza curentelor literare, precum originile romantismului sau istorismul în scrierile lui C. Negruzzi ş.a. (*Studii de istorie literară*, 1971). A elaborat şi alte cercetări de tip monografic, consacrate lui Ioan Cantacuzino, Costache Conachi, Alecu Russo, Victor Crăsescu, Alexie Mateevici ş.a. *File vechi necunoscute...* (1981) este o culegere de studii întemeiate exclusiv pe materiale de arhivă. **L.** a participat la elaborarea multor lucrări colective: *Istoria literaturii moldoveneşti* (I–II, 1986–1988), *Schiţe asupra relaţiilor literare moldo–ruso–ucrainene* (1978, în limba rusă), *De la cronografie la literatura modernă* (1974) ş.a. În pofida amprentei pe care o lasă ideologia oficială și a unor teze false și falsificatoare (de pildă, a teoretizat şi a susţinut, prin multe dintre lucrările lui, existenţa unui „popor moldovenesc” şi a unei „limbi moldovenești”), câştigul rezidă în recuperarea documentară, deseori fiind vorba de material inedit. **L.** a desfăşurat şi o intensă activitate de editor. A îngrijit, singur sau în colaborare, ediţii din scrierile lui Costache Conachi, Gheorghe Asachi, Alecu Russo, Alexie Mateevici, Victor Crăsescu ş.a., a

colaborat la alcătuirea unor manuale de literatură şi a alcătuit antologia *Poezia moldovenească modernă la începuturile ei (1770–1840)* (1976).

SCRIERI: *Moştenirea literară a poporului moldovenesc* (în colaborare cu I.K. Varticean, I.S. Vasilenko), Chişinău, 1962; *Gheorghe Asachi. Viaţa şi activitatea literară*, Chişinău, 1966; *Studii de istorie literară*, pref. Haralambie Corbu, Chişinău, 1971; *De la cronografie la literatura modernă* (în colaborare), Chişinău, 1974; *Pagini din istoria literaturii și culturii moldovenești* (în colaborare), Chișinău, 1979; *File vechi necunoscute...*, Chişinău, 1981; *Istoria literaturii moldoveneşti* (în colaborare), I–II, Chişinău, 1986–1988; *Asachi – romanul vieții sale*, Vaslui, 1999. **Antologii:** *Poezia moldovenească modernă la începuturile ei (1770–1840)*, Chişinău, 1976. **Ediții:** Alexie Mateevici, *Opere alese*, Chișinău, 1954, *Opere*, I–II, Chișinău, 1993 (în colaborare cu Ion Nuţă şi Sava Pânzaru); Costache Conachi, *Opere*, pref. edit., Chișinău, 1974; Gheorghe Asachi, *Opere alese*, Chișinău, 1957; ed. (*Scrieri alese*), Chişinău, 1968, *Opere*, pref. edit., Chişinău, 1979, *Opere*, I–II, pref. edit., Chişinău, 1991; Alecu Russo, *Opere*, Chişinău, 1967 (în colaborare cu I. Vasilenko); Alecu Russo, *Opere*, pref. edit., Chişinău, 1989; Victor Crăsescu, *Opere*, pref. edit., Chişinău, 1974.

Repere bibliografice: Andrei Ţurcanu, *„Studii de istorie literară”*, „Nistru”, 1972, 8; Pavel Zavulan, *„File vechi necunoscute...”*, RLSL, 1982, 2; Vasile Ciocanu, *Erudiţie, pasiune, perseverenţă*, RLSL, 1996, 4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 273*; *Dicț. Chișinău, 322.* ***Vl.C.***

LEVIŢCHI, Leon (27.VIII.1918, Edineşti–Hotin – 16.X.1991, Bucureşti), anglist, traducător.

Este fiul Zinoviei Leviţchi (n. Ghiolea), învăţătoare, şi al lui Dimid Leviţchi, preot. A urmat cursurile liceului din Hotin (1929–1937) şi pe cele ale Facultăţii de Litere, secţia engleză, a Universităţii din Bucureşti (1937–1941), unde l-a avut profesor pe Dragoş Protopopescu şi unde va deveni el însuşi cadru didactic (1950–1980).

Figură proeminentă a anglisticii româneşti, **L.** este, în egală măsură, un creator de şcoală. Înzestrat cu o impresionantă putere de muncă, cu o exemplară rigoare, atent la cele mai mici amănunte, de o mare modestie, s-a dedicat înfăptuirii unei opere ample. Ca filolog, și-a investit priceperea în crearea unor instrumente de lucru fundamentale, pe baze moderne, cuprinzând dicţionare, manuale de însușire a limbii engleze, de gramatică și traductologie, de istorie a literaturii anglo-saxone, studii de shakespearologie, traduceri din și în limba engleză ale unor autori foarte diferiți. Inițiate încă din anii ,60, lucrările lexicografice ale lui **L.**, *Dicționar englez–român* și *Dicționar român–englez*, multe în colaborare cu Andrei Bantaș, au fost adăugite și revizuite continuu de-a lungul anilor, ajungând la includerea a peste 100.000 de cuvinte-titlu, beneficiind de ediții succesive. De o primire similară a avut parte și manualul *Să învățăm limba engleză fără profesor* (1965, în colaborare cu Dan Duțescu), alte lucrări, de gramatică sau lexic, contribuind, de asemenea, la însușirea limbii engleze în spațiul românesc. Marea vocație didactică a lui **L.** s-a vădit și în cursurile de literatură veche și renascentistă, precum și în sinteza *Istoria literaturii engleze & americane*, primul volum, din 1985, cuprinzând literatura de expresie engleză până la sfârșitul secolului al XVII-lea, cel de-al doilea (1994) fiind completat de colaboratori. *Studii shakesperiene* (1976) dau măsura erudiției anglistului, a cunoașterii în adâncime a operei marelui dramaturg, cât și a posibilelor ei izvoare și influențe. Adept al vechii „teorii baconiene”, potrivit căreia adevăratul autor al creației lui Shakespeare ar fi fost contemporanul său, lordul Francis Bacon, **L.** a dezvoltat-o, cu argumente filologico-stilistice, implicând referiri sistematice la filosofia baconiană și a altor reprezentanți ai gândirii și poeziei renascentiste engleze. La fel de importantă ca activitatea lexicografică este și contribuția sa la statuarea unor norme în materie de traductologie, fixate la un moment și în manuale. În colectivul Shakespeare, constituit în redacţia Clasicii literaturii universale a Editurii de Stat pentru Literatură şi Artă la mijlocul anilor ’50 sub conducerea lui Tudor Vianu, **L.** a fost cel care, împreună cu Dan Duţescu, a stabilit regulile unei traduceri fidele, care să respecte structura prozodică a originalului (fragmentele în proză, în vers alb sau rimat, variaţiile de ritm), demonstrând cu argumente filologice că Shakespeare însuşi a recurs la aceste modalităţi ale formei poetice pentru a sugera diverse stări de spirit ale personajelor. Principiul acesta – coincizând cu teoria

lui M.C. Bradbrook (*Shakespeare and Elizabethan Poetry*, 1951), căreia cărturarul român i-a adăugat noi dovezi exegetice menite să o consolideze şi să îi lărgească orizontul – s-a impus şi a devenit esenţial pentru traducătorii români din opera shakespeariană şi din dramaturgia renascentistă engleză. Cu standardele ei ridicate, seria *Opere* (I–XI, 1955–1963), pe care a îngrijit-o, a reprezentat un reper la care se vor raporta toate versiunile româneşti din teatrul şi poezia engleză. Ea va fi reluată ca ediţie critică sub titlul *Opere complete* (I–IX, 1982–1995). Cu excepţia comediei *Mult zgomot pentru nimic*, **L.** s-a consacrat cu precădere tălmăcirii unor piese shakespeariene în care se desluşeşte un clar accent tragic – *Henric al IV-lea* (partea a doua), *Troilus şi Cresida*, *Timon din Atena*, *Hamlet*. Traducerea *Furtunii* e, fără îndoială, una dintre cele mai importante dovezi ale virtuozităţii tălmăcitorului, ale cunoaşterii profunde a nuanţelor lexicale deopotrivă din limba engleză şi din cea română. Dar **L.** a demonstrat – de pildă în traducerea *Călătoriilor lui Gulliver* sau a *Poveştii unui poloboc* de Jonathan Swift – un umor rafinat, ce provine din respectarea formei şi sensului aluziilor şi insinuărilor, adesea greu de sesizat, care individualizează originalul. Împreună cu Tudor Dorin, a îngrijit o antologie a poeziei americane (I–II, 1977–1978) și o antologie a poeziei engleze (I–IV, 1981–1984), concepute ca ilustrări ale evoluției liricii din cele două țări de la începuturi până în contemporaneitate. Anglistul s-a implicat în mod deosebit și în domeniul tălmăcirilor din română în engleză, în special de poezie. „Ca autor de dicţionare şi traducător – scria el –, susţin cu toată convingerea că limba română este la fel de bogată şi plină de nuanţe ca şi limba engleză, după cum literatura română, deşi considerabil mai tânără decât cea engleză, dispune de numeroase lucrări care merită să fie traduse pentru folosul şi plăcerea cititorului anglo-saxon.” Astfel a realizat mai multe transpuneri în engleză (unele în colaborare cu Dan Duțescu sau Andrei Bantaș) din lirica populară și cultă românească (M. Eminescu, G. Coșbuc, O. Goga ori din poeți ai secolului XX), acordând mare atenție adecvării lexicale și prozodice, precum şi nuanţelor sensibilităţii poetice. Însă încununarea activității sale de traducător o reprezintă versiunea la monumentala *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu (apărută sub auspicii UNESCO, în colaborare cu Editura Nagard, la Milano în 1989), care se distinge prin excepționala virtuozitate stilistică în recrearea textului original, în toată diversitatea limbajelor utilizate, în redarea ritmurilor frazelor, a meandrelor gândirii estetice călinesciene.

SCRIERI: *Îndrumar pentru traducătorii din limba engleză în limba română*, Bucureşti, 1975; ed. (*Manualul traducătorului de limbă engleză*), București, 1994; *Studii shakespeariene*, Cluj-Napoca, 1976; *Istoria literaturii engleze & americane*, I, Cluj-Napoca, 1985; II (în colaborare cu Veronica Focșeneanu și Sever Trifu), Cluj-Napoca, 1994. **Traduceri:** Upton Sinclair, *Balaurul*, I–II, Bucureşti, 1946 (în colaborare cu Dan Duţescu); *Povestiri din America*, Bucureşti, [1951]; Theodore Dreiser, *O tragedie americană*, I–II, pref. Radu Lupan, Bucureşti, 1954 (în colaborare cu Pericle Martinescu); Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*, Bucureşti, 1956, *Călătoriile lui Gulliver. Povestea unui poloboc şi alte satire*, Bucureşti, 1985 (în colaborare cu Andrei Brezianu); William Shakespeare, *Mult zgomot pentru nimic*, în Shakespeare, *Opere*, III, îngr. trad., Bucureşti, 1956, *Henric al IV-lea* (partea a doua), în Shakespeare, *Opere*, IV, îngr. trad., Bucureşti, 1957, *Troilus şi Cresida*, în Shakespeare, *Opere*, VIII, îngr. trad., Bucureşti, 1960, *Timon din Atena*, în Shakespeare, *Opere*, X, îngr. trad., Bucureşti, 1962 (în colaborare cu Dan Duţescu), *Furtuna*, în Shakespeare, *Opere*, XI, îngr. trad., Bucureşti, 1963, *Hamlet*, în Shakespeare, *Teatru*, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Dan Duţescu), *Antologie bilingvă – Bilingual Antology*, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Dan Duţescu); R.B. Sheridan, *Rivalii. Şcoala bârfelilor*, pref. Petru Comarnescu, Bucureşti, 1956; Jerome K. Jerome, *Trei într-o barcă (fără a mai socoti și câinele)*, Bucureşti, 1957; Christopher Marlowe, *Tragica istorie a doctorului Faust*, Bucureşti, 1964, *Teatru*, Bucureşti, 1988 (în colaborare); R.W. Emerson, *Eseuri*, pref. trad., Bucureşti, 1968; *Beowulf*, Bucureşti, 1969 (în colaborare cu Dan Duţescu); *Balade engleze*, pref. trad., Bucureşti, 1970; *Antologie de poezie americană*, I–II, îngr. şi trad. Tudor Dorin, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1977–1978 (în colaborare); M. Eminescu, *Poezii – Poems*, ed. bilingvă, pref. Aurel Martin, Bucureşti, 1978 (în colaborare cu Andrei Bantaş); *Balade populare româneşti – Romanian Folk Ballads*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Andrei Bantaş); *Antologie de poezie engleză de la începuturi până azi*, I–IV, îngr. trad. şi Tudor Dorin, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1981–1984 (în colaborare); G. Coşbuc, *Poezii – Poems*, ed. bilingvă, îngr. Petru Poantă, pref. Constantin Cubleşan, Bucureşti, 1980; Octavian Goga, *Poezii – Poems*, ed. bilingvă, pref. I. D. Bălan, Bucureşti, 1982; *Like Diamonds in the Coal Asleep. Selections from 20th Century Romanian Poetry*, Bucureşti, 1985 (în colaborare cu Dan Duţescu şi Andrei Bantaş); G. Călinescu, *History of Romanian Literature from its Origins to the Present Time*, pref. Iosif C. Drăgan și Ernest H. Latham Jr., Milano, 1989.

Repere bibliografice: Dan Grigorescu, *A Romanian Translation of English Medieval Ballads*, „PMLA" (New York), 1972; Dan Grigorescu, *„Studii shakespeariene"*, SXX, 1977, 11–12; N. Harsanyi, *Fericitul călător*, O, 1985, 32; Mariana Neţ, *„Like Diamonds în the Coal Asleep"*, CREL, 1986, 2; Dan Duţescu, *In memoriam – Leon Levițchi*, VR, 1992, 1–2; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *743–745*; Virgil Stanciu, *Dicționar de angliști și americaniști români*, Cluj-Napoca, 2008, *72–73*. ***D.G.***

LEVIŢCHI, Vasile (15.XI.1921, Carapciu–Cernăuți – 21.X.1997, Chişinău), poet, prozator, publicist, traducător. Este fiul Tatianei (n. Leurdă) și al lui Ion Levițchi, țărani. Își petrece copilăria în comuna natală, unde urmează școala generală de șapte ani (1936–1939). Face serviciul militar în Bucureşti, într-un regiment de pompieri (1943–1944). Întors acasă, lucrează pentru un timp ca muncitor la căile ferate, ulterior înscriindu-se la Școala Pedagogică din Cernăuți, după absolvirea căreia, din 1948, va preda în mai multe şcoli din nordul Bucovinei. Își continuă studiile la Institutul Pedagogic „Alecu Russo" din Bălți (promoția 1959). A condus, până în 1969, primul cenaclu literar românesc, pe care l-a înființat la Cernăuți la începutul dezghețului hrușciovist (1955–1956). În 1964 își începe cariera universitară ca lector la Catedra de literatură universală a Facultății de Filologie de la Universitatea din Cernăuți. Din 1969 este lector superior la Catedra de filologie română și clasică de la aceeași universitate. Între 1965 și 1967 este redactor-șef adjunct al versiunii în limba română a cotidianului „Radianska Bukovâna" – „Bucovina sovietică". În 1967 este autorizat să înființeze primul ziar cernăuțean de limbă română din perioada sovietică, „Zorile Bucovinei", unde deține funcția de redactor-șef și se ocupă de cenaclul de pe lângă această publicație. La ședințele cenaclului participau numeroși scriitori, unii afirmați, alții în curs de afirmare: Ion Gheorghiță, Ilie Motrescu, Mircea Lutic, Grigore Bostan, Grigore Crigan, mai tinerii Arcadie Suceveanu, Vasile Tărâțeanu, Simion Gociu, Ștefan Hostiuc. În 1969 este îndepărtat de la conducerea acestei publicații fiindcă ar fi favorizat cultura română în dauna obiectivelor urmărite de partid. Învinuit de „naționalism" și de acțiuni antisovietice (volumul *Preludiul primăverii*, din 1969, apăruse, de pildă, în grafie latină), în 1975 este nevoit să plece și de la Universitate, unde reușise să promoveze o pleiadă de tineri scriitori cu gândirea descătușată. Rămas fără serviciu, va face mai multe traduceri din literatura universală, îndeosebi din rusă și ucraineană, pentru edituri din Chișinău, unde, stabilit definitiv în 1990, va desfășura o activitate prodigioasă. Colaborează la publicaţii din Chișinău, Suceava, Iaşi şi Bucureşti, la câteva având rubrici permanente. A fost membru al Uniunii Scriitorilor din Uniunea Sovietică (1959), al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1991) și al Uniunii Scriitorilor din România (1994). În 1992 i s-a conferit titlul Maestru Emerit al Artei; a primit în 1996 și în 1997 (post-mortem) Premiul de Excelență și Diploma Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pentru volumul de versuri *Punte spre un mal inexistent*. Este membru fondator și primul președinte de onoare al Societăţii pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu" din Cernăuţi.

Vasile Levițchi și Ana Blandiana

L. a debutat cu poezii în presa cernăuțeană în 1957, debutul editorial fiind marcat de volumul *Versuri*, apărut în 1959 la Chișinău. Plasat în contextul literar al Bucovinei și în cel al luptei purtate aici pentru libertatea cuvântului românesc, **L.** se

situează în descendența mișcării de la „Iconar”, condusă de Mircea Streinul. Poezia sa combină tradiționalismul (neo)romantic, marcat de evidențierea mărcilor identitare (plaiul „natal cu brazi și fagi” și „graiul carpatin” – „miere și vin, vin și pelin” pe care „strămoșii mi l-au lăsat cu întreit legământ,/ Mai demult, pe mult încercatul Moldovei pământ”), cu clasicismul fabulei și al poeziei satirice, unde filonul folcloric se suprapune celui cult, ca la pașoptiști. Formulele sunt limpezi şi disciplinate în spirit clasicist metodic, pe alocuri afectate de un aer romantic convenţional (reziduurile clişeelor realismului socialist se mai fac simţite) şi marcate de inserții cu o vagă simbolistică, suport pentru spaime, reverie şi aşteptare. E o poetică generală a reveriei, a jocului oniric şi somnului blagian („în somn căutând adăpost/ De monstrul râvnirilor treze…” – *De la a trăi – trăire*). Poezia lui **L.** e marcată de complexul tipic al visătorului romantic – frământat, neliniștit, solitar, minat de imposibilitatea atingerii absolutului: „Hoinar pe ţărm şi-atât de fără tine,/ Rămân în trei cu noaptea şi cu marea,/ Ca ele mi-e adâncă-nsingurarea,/ În valuri simt neliniştea cum vine” (*Miraj*). Cu timpul această ţesătură de nelinişti, speranţe şi disperări se nuanţează, firul fragil al visului dizolvându-se în plasma enigmaticului existenţial abordat prin acuitate senzorială, amestec de stări şi senzaţii contradictorii: „Aud blândeţea secetei perfide/ Trosnind în solul ars şi-n paiul sec,/ înşelătorul zvon care ucide,/ Severul ritm al clipelor ce trec.// Aud foşnind neliniştea pădurii,/ Babilonia gâzelor prin ierbi,/ În lumea mătrăgunei şi a murei –/ Lucioase reci insinuări de şerpi” (*Dragostea*). Poeziile adunate sub genericul *Din periodice. Încercări mai noi din ultimii ani şi din marea iluzie* în volumul *Punte spre un mal inexistent* vădesc o potenţare a stării de candoare: poetul intră în joc cu vântul şi cu cuvântul, evocă „fantomaticele lunci”, „nestatornicele ape, mereu trecătoarele ape”, pădurea ce-l „plânge în foşnete, ploile, verile, fântânile şi cerul”, „duhurile, tremurul, misterele”, până la temperatura înaltă a arderii: „Corole închise pentru totdeauna/Atârnă palid una câte una/ La trista resemnărilor ispită/ Şi-n ele-n fiecare – cine ştie? –/ Am ars câte o iluzie târzie,/ Am ars pe rug chiar clipa netrăită” (*Clipa ce n-a fost să fie*). Visătorul romantic, căzut în regimul „restaurării” sentimentale a valorilor copilăriei şi ale dragostei, a „culesului de stele” adolescentin, rămâne constant rapsodul însufleţit, dar şi marcat de drama înstrăinării, de imaginea plaiurilor crescute în blagiana „plutire senină”: „În iarnă, meleagul meu iară spre munţi se îndreaptă,/ Unde florile-s doar plăsmuite în joc irizant,/ Unde cuvântul iubire cuprins într-o singură şoaptă/ Ajunge să clatine stânca pe celălalt versant” (*Ţară de sus*). S-a văzut în lirica lui **L.** „o poetică a preatârziului, în descendenţă romantică, a vergilianului *fugit irreparabile tempus* consumându-se sub spectrul timpului modern” (Arcadie Suceveanu). Timpului – „teama cea grea” – îi este contrapusă tema primăverii, visului, a tinereţii şi a dragostei, dar purificarea, renașterea, împlinirea intră în tensiune cu ratarea („zămislirile care mor”) și amânarea ca semn al nerealizării (un volum se va numi *Întârzieri de o viață*, 1982). O viziune eticist-dezabuzată de nonvalorile prezentului își află soluția în revenirea la peisajul bucovinean și la amintirea lui Eminescu („Teii vechi din Bucovina/ Te-au văzut, te ştiu, te simt/ Şi-nfloresc a câta oară/ Prin pădurea de argint”) sau în ritmul energic, sacadat și în exprimarea concisă, puse în slujba sarcasmului: „Viața e legea, și nu-i recunoaşte purificării vreun alt model./ întâi te mistui – pentru a renaşte/ sentinţa e fără drept de apel”. Fructul discret al măceşului „zgribulit în ceaţă şi în zloată” sau „biet călinul cu ramul firav ca un pai” trimit la o modestie specific bucovineană: „Pe-aici pe la noi strălucirea-i sfioasă cumva”, în aceste simboluri vegetale critica sesizând „imagini ale frustrării”, ale „dualității lăuntrice” (Ștefan Hostiuc). Atenția acordată „firavului”, undei latente capabile să revigoreze omul contemporan, dar și un anumit optimism îl diferenţiază în contextul literar al anilor ’60–’70 din secolul trecut de la est de Prut. Pe fondul evenimentelor care au dus la căderea blocului sovietic, **L.** a fost atras de publicistică, implicându-se în lupta pentru limba română, pentru revenirea la grafia latină și pledând pentru apărarea valorilor românești din Bucovina natală; stau mărturie rubricile susținute la diverse publicații: „Multe trec pe dinainte” în „Literatura și arta” (1987–1997), „Cioburi de monolit” în „Tinerimea Moldovei” (1992–1994), „Dubio, ergo cogito” în „Contrafort” (1995–1996). Publicistul **L.** e interesat de involuția moravurilor, atacă filistinismul, lipsa de caracter, impostura, escrocheria și „coțcărismul” unei societăți abia ieșite din totalitarism. Fiziologia insului colecționar de metehne din societatea timpului se regăsește și în schițele umoristice din *O, sfântă*

naivitate (1973) și *Centrul covrigului* (1992). **L.** s-a remarcat și ca traducător, printre autorii traduși numărându-se Lev Tolstoi, Leonid Leonov, Andrei Platonov, Alexei Tolstoi, Vladimir Sosiura, Nicolai Tereșenko, Dmitro Pavliciko ș.a. Pentru opera și influența sa formatoare, **L.** a fost considerat omul emblematic al nordului Bucovinei.

SCRIERI: *Versuri*, Chișinău, 1959; *Mofturoasa*, Chișinău, 1961; *Grâu și cântec*, Chișinău, 1962; *Poezii*, Chișinău, 1963; *La izvoarele Siretului*, Chișinău, 1966; *Mărturisiri în drum*, Ujgorod, 1966; *Preludiul primăverii*, Ujgorod, 1969; *Inima iarăşi...*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1972; *O, sfântă naivitate*, Chișinău, 1973; *Întârzieri de-o viață*, Chișinău, 1982; *Se destramă o noapte albă*, Chișinău, 1985; *Adaos la cartea de vise*, Chișinău, 1989; *Centrul covrigului*, Chișinău, 1992; *Cerul încă nesfărâmat*, Iaşi, 1996; *Punte spre un mal inexistent*, Chișinău, 1997; *Multe trec pe dinainte...*, Timişoara, 2001; *101 poeme*, București, 2011. **Traduceri:** Paul Kuusberg, *Aventurile lui Andres Lapeteus*, Chișinău, 1971; Lev Tolstoi, *Învierea*, Chișinău, 1972; *Pagini alese din literatura ucraineană*, Kiev-Cernăuți, 1973 (în colaborare cu Mirela Lutic și Zenovia Peniuk); Mihailo Stelmah, *Trec în stoluri lebede*, Chișinău,1973; Leonid Pervomaiski, *Miere sălbatică*, Chișinău, 1973; Marco Ceremşina, *Răbojuri*, Chișinău, 1974; Jack London, *Martin Iden*, Chișinău, 1976; Olga Kobîleanska, *Pământ*, Chișinău, 1975; Leonid Leonov, *Pădurea rusească*, Chișinău, 1977; Alexei Tolstoi, *Drumul pătimirilor*, Chișinău, 1978; Anatoli Ivanov, *Eterna chemare*, I–II, Chișinău, 1979–1980; Pavlo Zahrebelinîi, *Inimă de leu*, Chișinău, 1983; Vanda Vasilevska, *Ard râurile*, Chișinău, 1984; Alexandr Puşkin, *Dubrovski*, Chișinău, 1987; Andrei Platonov, *Cevengur*, Chișinău, 1989.

Repere bibliografice: M. Margulis, A. Sadovnic, *Început de cântec*, „Nistru", 1960, 2; Ciocanu, *Itinerar*, *168–174*; Ion Ciocanu, [*Vasile Levițchi*], „Nistru", 1981, 7, VBA, 2004, 3; Gheorghe Mazilu, *„Se destramă o noapte albă"*, „Nistru", 1985, 9; Ștefan Hostiuc, [*Vasile Levițchi*], „Glasul Bucovinei", 1994, 3, „Septentrion literar", 2006, 5; Arcadie Suceveanu, [*Vasile Levițchi*], CF, 1996, 10, „Septentrion literar", 2006, 5, „Sud-Est cultural", 2008, 3; Ion Beldeanu, *Un postiluminist: Vasile Levițchi*, DL, 2002, 44; Mihai Cimpoi, *Vasile Levițchi, poet și apostol cultural*, CNT, 2003, 12; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *613*; Suceveanu, *Emisferele*, *99–104*; Hostiuc, *Scriitori*, *77–91*; *Mică encicl.*, *429–436*; Nicolae Bileţchi, *Analize și sinteze critice*, Chișinău, 2007, *285–306*; Dumitru Apetri, *Arta plăsmuirii artistice*, Chișinău, 2008, *181–190*; *Vasile Levițchi în amintirea contemporanilor*, îngr. Vasile Tărâțeanu, Iași, 2009; Vasile Tărâțeanu, *Poezia Bucovinei*, Alba Iulia, 2009, *217–223*; Apetri, *Atitudini*, *86–90*; Elena Apetri, *Imaginea poetică în poezia bucovineană la V. Levițchi, A. Suceveanu, I. Vatamanu, V. Tărâțeanu*, Iași, 2010, *passim*. ***A.Bn., M.C.***

LEWIK, Włodzimierz (8.IV.1905, Cracovia – 19.X.1962, Varşovia), traducător polonez. După absolvirea studiilor filologice la Universitatea din Lvov, lucrează la Radio şi la câteva edituri din acelaşi oraş. Obţine titlul de doctor în 1932. În 1939 este internat în lagărul de la Târgu Jiu, apoi în Germania, în alte două lagăre pentru ofiţeri. Între 1945 şi 1950 lucrează la Misiunea Polonă de Repatriere şi la Consulatul General al Poloniei; din 1951 este şeful secţiei de literatură engleză la Institutul Editorial Polonez din Varşovia. Debutează cu poezii în 1926 la „Słowo polskie", iar editorial în 1929 cu volumul *Moje prowincjałki*. Publică articole şi recenzii, dar se remarcă în special ca traducător de poezie engleză, franceză, germană şi română. S-a concentrat asupra poeziei româneşti şi a transpus, de-a lungul timpului, din versurile lui Aron Cotruş, M. Eminescu şi Tudor Arghezi.

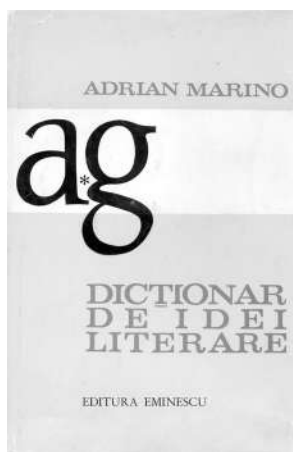
Traduceri: Aron Cotruş, *Wybór poezji* [*Poezii alese*], Lvov, 1936; M.Eminescu, *Poezje* [*Poezii*], Varşovia, 1960 (în colaborare), *Poezje* [*Poezii*], Varşovia, 1977 (în colaborare), *Poezje wybrane* [*Poezii alese*], Varşovia, 1983 (în colaborare); Tudor Arghezi, *Ex libris*, Varşovia, 1966 (în colaborare).

Repere bibliografice: Velea, *Interferenţe*, *20–21*. ***S. V.***

LEXICOGRAFIE LITERARĂ. Dicţionarele de literatură, enciclopediile sau lexicoanele, compendiile specializate în consemnarea şi prezentarea termenilor ţinând de literatură au apărut şi au devenit mai numeroase odată cu dezvoltarea lexicografiei speciale, terminologice şi enciclopedice, pe domenii. În genere, materia este tratată în articole dispuse alfabetic. După natura termenilor pe care îi includ, lucrările de **l.l.** pot fi grupate în mai multe categorii. Astfel, cele mai multe aparţin lexicologiei speciale (dicţionare terminologice, explicative, care vizează un domeniu anume) şi/sau enciclopedice (lucrări care tratează termeni de bază, nume comune și proprii, noțiuni dintr-un domeniu anumit etc.); în afară de ordinea alfabetică, materia poate fi organizată pe probleme sau pe ramuri ale unui domeniu. Există şi dicţionare propriu-zis filologice, precum dicţionarele limbii unui anumit scriitor, de pildă, *Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu*, iniţiat şi coordonat de Tudor Vianu, apărut după moartea acestuia, în 1968, sau lucrările coordonate de Dumitru Irimia, apărute în anii 2000, în cadrul proiectului *Dicţionarul limbajului poetic eminescian*. Dicţionarele de literatură pot fi caracterizate şi clasificate după diferite criterii. După natura obiectului asupra căruia se concentrează

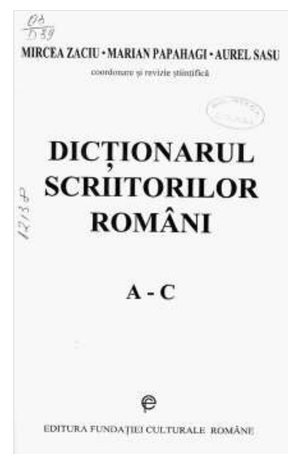

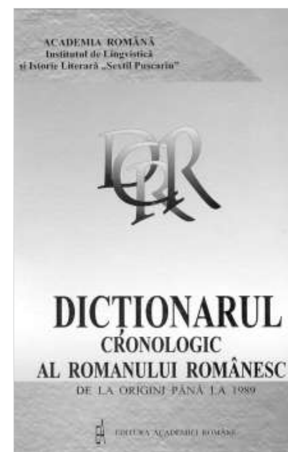
articolele, se poate vorbi de dicţionare de scriitori, de opere, de personaje, de publicaţii, de motive, de procedee, de curente, mişcări, grupuri literare etc., de concepte teoretice (genurile şi speciile literare etc.), dar şi de concepte ţinând în parte de/sau împrumutate din domeniul esteticii, retoricii, poeticii etc., dicționare care tratează documente importante de istorie literară (manifeste, proclamaţii, texte cu valoare de artă poetică etc.); unele dicţionare sunt specializate în prezentarea unui singur fel de intrări (autori, opere, personaje ş.a.m.d.), altele reunesc mai multe categorii, pe când altele înmănunchează și descriu majoritatea noțiunilor de/sau legate de literatură, acestea fiind dicţionare generale. După felul de organizare a materialului lexicografic, dicţionarele sau lexicoanele literare sunt alfabetice (aceasta este formula cea mai răspândită), cronologice (materialul este expus în funcție de și urmând situarea în timp a conceptelor, noţiunilor, evenimentelor etc.), dar pot fi alcătuite şi utilizând alte formule, mixte ori modelate după alte criterii. Pe de altă parte, lucrările de **l.l.** dau seamă de realităţi aparţinând unei anumite arii cultural-lingvistice şi/sau geografice. Astfel, există dicționare care privesc, de pildă, numai literatura unei anumite naţiuni ori literatura scrisă într-o anumită limbă, vorbită în mai multe ţări, sau literatura dintr-o anumită ţară, chiar dacă e scrisă în mai multe limbi, literatura proprie unui anumit continent sau dintr-o anumită regiune, provincie sau dintr-o altă diviziune administrativă sau tradiţională, dicționare consacrate autorilor provenind dintr-o anumită entitate teritorială, chiar dacă ei s-au manifestat şi afirmat în exteriorul acesteia, în fine se pot referi la întreaga literatură universală. Un criteriu care poate defini – şi, implicit, limita – aria de cuprindere a unei lucrări de **l.l.** este cel temporal, utilizat cu precădere când se vizează realităţi cu determinare istorică (dicţionare referitoare la literatura tuturor timpurilor sau la literatura unei epoci: deceniu, secol, succesiune de secole, epoci marcate de evenimente importante din istoria literară sau generală, politică etc.). Din îmbinarea criteriului lingvistico-geografic cu cel temporal pot rezulta formule diferite de **l.l.**, care, la rândul lor, pot apela și la alte criterii de delimitare a obiectului, de pildă criterii bazate pe concepte inerent literare, cum ar fi apartenenţa la un curent, precum clasicismul, avangarda etc., ori la un anumit gen literar ş.a. Posibilităţile de diversificare şi nuanţare a tipurilor de lucrări după obiectivele şi metodele de redactare, virtual nenumărate, au fost relevant ilustrate în mai multe culturi. În spaţiul românesc **l.l.** s-a manifestat ceva mai târziu faţă de ceea ce s-a întâmplat aiurea, însă a înregistrat, după câteva încercări parțiale sau neduse la capăt, lucrări de valoare, iar mai recent un adevărat boom, cel puţin sub raport cantitativ. Marian Popa publică în 1971 *Dicţionar de literatură română contemporană*, apărut în seria „Dicţionarele Albatros". Volumul, bogat, consistent, a făcut epocă, fiind, la acea vreme singurul instrument de documentare care să se refere la literatura de actualitate; după câţiva ani, în 1977, a apărut a doua ediţie, sensibil augmentată (prima ediţie cuprinsese circa 600 de articole, a doua avea circa 1 100. Articolele prezintă autori (marea majoritate), publicaţii, edituri (reunite, toate, în cadrul unui articol în interiorul căruia sunt ordonate alfabetic), instituţii profesionale (Uniunea Scriitorilor). În

pofida titlului, selecţia include și scriitori de expresie maghiară sau germană. Dicţionarul nu se oprește doar la perioada contemporană, ci consemnează întreaga carieră a autorilor care s-au manifestat şi în perioadele anterioare, între care personalităţi de prim rang: Tudor Vianu, G. Călinescu, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu ș.a. Concise, dar bogate în informaţie, articolele aduc valorizări în general exigente, necomplezente, comentarii tăioase şi deseori – cu abilă disimulare – mai degrabă ironice, lucrarea fiind „de autor“, întemeiată pe opinii personale aflate uneori în răspăr faţă de canonizările oficiale ale momentului. O lucrare de ţinută este publicată de Adrian Marino tot în 1973: *Dicţionar de idei literare*, volumul I. Dicţionarul e de amploare (peste 1 000 de pagini), articolele fiind de fapt cuprinzătoare eseuri, de înalt nivel teoretic şi de o mare bogăţie de informaţie, care supune analizei, ca într-un veritabil tratat, concepte și termeni fundamentali de teorie şi istorie literară: autenticitatea, avangarda, barocul, biografia, clasic, clasicismul, clasicitatea, clasic şi modern, comedia, genul comic, comicul etc. până la litera F, unde intră fantasticul, formalismul. În 1973 apare şi o lucrare de **l.l.** aparte, întocmită de Mihail Straje: *Dicţionar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor şi publiciştilor români*, instrument util pentru precizarea unor informații referitoare mai cu seamă la prezența scriitorilor în presă. Sub titlul *Scriitori români*, un solid dicționar (de peste 500 de pagini și privind autori din toate epocile) apare în 1978, coordonarea şi revizia ştiinţifică fiind asigurată de Mircea Zaciu în colaborare cu Marian Papahagi şi Aurel Sasu. Din echipa de elaborare mai fac parte Mircea Anghelescu, Niculae Gheran, G. Pienescu şi alţi cercetători şi specialişti. Aceeaşi echipă de coordonare – Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu – avea să elaboreze şi să publice alte două dicţionare cu acelaşi profil, dar cu un sumar și articole mult îmbogățite: *Dicţionarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002) şi *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români* (2000). În 1979 apare *Dicţionar de literatură română: scriitori, reviste, curente*, realizat sub coordonarea lui Dim. Păcurariu şi redactat de Paul Cornea, Florin Manolescu și Pompiliu Marcea. Tot în 1979 apare o lucrare importantă în materie de **l.l.**, o operă de pionierat care în parte îşi păstrează însemnătatea şi astăzi. Este vorba de *Dicţionar cronologic. Literatura română*, avându-i coordonatori pe I.C. Chiţimia şi Al. Dima, autorii fiind cercetători de la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu“: Mircea Anghelescu, Dorina Grăsoiu, Emil Manu, Nicolae Mecu, Mihai Moraru, I. Oprişan, Despina Spireanu. După cum indică titlul, materialul urmează ordinea cronologică a ivirii sau manifestării realităţilor literare consemnate. În cadrul fiecărui an sunt mai întâi enumerate şi descrise evenimentele literare propriu-zise, adică apariţia unor volume sau înfiinţarea unor publicaţii periodice, iar apoi evenimente biografice ale unor autori (naştere, deces, uneori cu o scurtă prezentare bio-bibliografică a autorului) ori momente precum debutul unor scriitori în presă, apariţia unor texte (fie beletristice, fie teoretice, programatice, de atitudine, manifeste, articole etc.) în publicaţii periodice, premierele reprezentării unor texte dramatice etc. Aceleiași serii cronologice îi aparţin lucrările *Literatura italiană* (1974, coordonator Nina Façon),

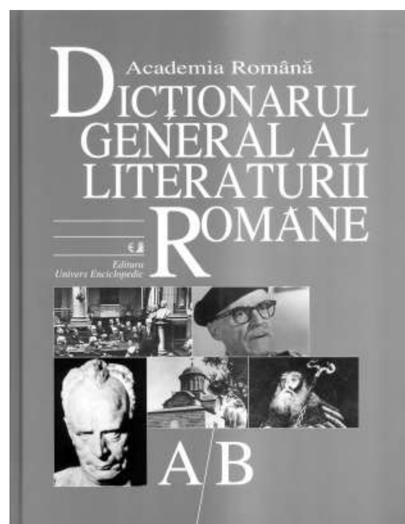

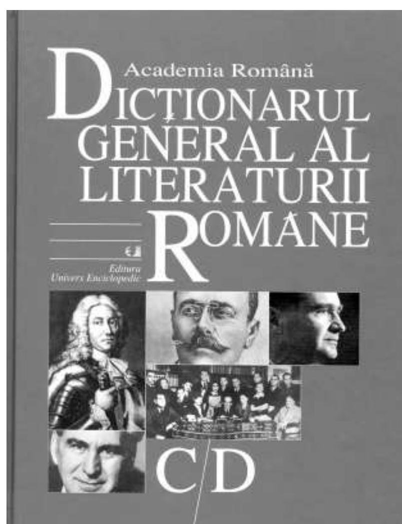

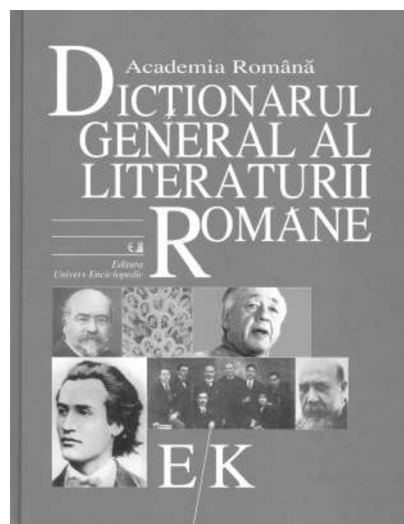

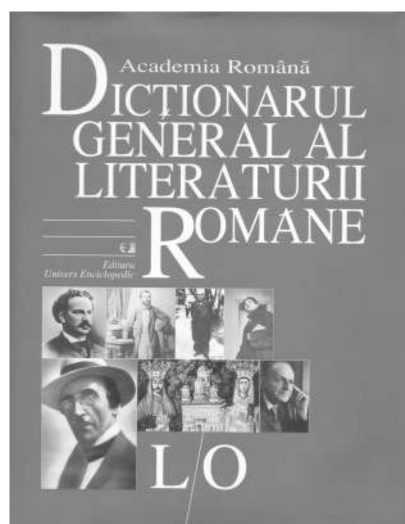
Literatura americană (1977, autor Dan Grigorescu), *Literatura franceză* (1982, coordonator Angela Ion). Tot în 1979 – an remarcabil în istoria **l.l.** de la noi – a apărut şi unul dintre cele mai importante dicţionare literare, probabil cel mai important în epocă: *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, elaborat, sub egida Academiei Republicii Socialiste România, de cercetători de la Institutul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor al Universităţii „Al. I. Cuza“ din Iaşi, structură de cercetare care a devenit în 1990 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”: Lucia Berdan, Constanţa Buzatu, Lucia Cireş, Ion H. Ciubotaru, Stănuţa Creţu, Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Ion Lăzărescu, Dan Mănucă, Corneliu Morariu, Algeria Simota, Rodica Şuiu, Alexandru Teodorescu, Constantin Teodorovici, Maria Teodorovici, Leon Volovici, Remus Zăstroiu; coordonarea și revizia științifică au fost asigurate de Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănucă, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici și Remus Zăstroiu. Lucrarea, de remarcabilă rigoare ştiinţifică, distinsă cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei, se prezintă sub forma unui volum masiv (992 de pagini), cuprinzând 1 311 articole, dintre care 731 consacrate autorilor şi 477 publicaţiilor periodice. Există şi articole consacrate unor opere folclorice importante, altele cu privire la speciile folclorice, sunt consemnate şi monumente de limbă (*Scrisoarea lui Neacşu, Codicele Voronețean, Biblia de la Bucureşti, Palia de la Orăştie* ş.a.) sau de literatură română veche *(Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* ş.a.). După cum se precizează în *Prefaţă*, „Lucrarea nu este un simplu repertoriu, pe cât posibil complet, de nume şi titluri, ci şi o ierarhie de valori, care reflectă, în bună parte, judecata timpului şi a istoriei literare”. În structura articolelor despre autori intră o biografie, concisă, dar bogată în informaţii, în special privitoare la evoluţia carierei scriitoriceşti, o descriere analitică şi critică a operelor, o bibliografie a scrierilor (în volume, din presă sau în manuscrisele Bibliotecii Academiei), precum și a traducerilor, ediţiilor etc., completate de un bogat corpus de referinţe critice. În articolele consacrate unor publicaţii periodice sunt consemnate perioada, locul de apariţie, contextul istoric sau cultural în care s-au înfiinţat, programul ideologico-literar, echipa redacţională, colaboratorii mai activi sau mai importanţi, alte informații deosebite legate de periodicul în chestiune etc. Dicţionarul mai cuprinde bibliografia utilizată în elaborarea articolelor, un *Indice de autori străini traduşi* și lista ilustraţiilor (cu descrierea originalelor acestora). Se cuvine menţionat că, mai târziu, această lucrare a servit ca punct de pornire, model şi bază pentru un proiect şi mai ambiţios, şi anume *Dicţionarul general al literaturii române*, editat sub egida Academiei Române în anii 2000. În Israel Al. Mirodan a publicat *Dicţionar neconvenţional al scriitorilor evrei de limbă română* (I–III, 1986–2008), o lucrare de autor cu pronunţat caracter eseistic şi portretistic, cu o abordare foarte liberă faţă cu procedările consacrate ale **l.l.**, însă substanțial în comentarii, citate, asocieri neprevăzute şi revelatoare, material iconografic; titlurile articolelor nu sunt exclusiv nume de scriitori, ci şi cuvinte precum „aviogramă”, cu referire la poemul-manifest al lui Ilarie Voronca publicat în „75 HP”, sau „birt”, cu trimitere la lăptăria lui Enache Dinu, din strada Bărăţiei, frecventată de scriitori avangardişti români şi evrei etc. Între timp, începând din anii ’70 ai secolului al XX-lea, au apărut mai multe dicţionare vizând literaturile străine. Alcătuite de regulă de cadre didactice universitare, istorici literari, comparatişti, acestea sunt îndeosebi dicţionare de autori, de format compact, cu articole concise, dense în informaţie fundamentală (privind biografia scriitorilor, bibliografia operelor, dar şi afilierea estetică ori ideologică a autorilor), mai puţin focalizate pe un comentariu detaliat. Se reţin *Dicţionar al literaturii engleze* (1970; coordonatori Ana Cartianu şi Ioan Aurel Preda), *Dicţionar al literaturii franceze* (1972; autori Alexandru Dimitriu-Păuşeşti, Ioan Niculiţă, Micaela Slăvescu ş.a), *Scriitori francezi* (1978; coordonator Angela Ion), *Scriitori greci și latini* (1978; coordonatori N.I. Barbu, Adelina Piatkowski); *Scriitori străini* (1981; coordonator Gabriela Danţiş), *Dicţionar enciclopedic al literaturii italiene* (1982; autor Nina Façon), *Dicţionar al literaturii chineze clasice şi moderne* (1983; autor Ileana Hogea-Velişcu). O lucrare diferită este *Dicţionarul personajelor lui Dostoievski* de Valeriu Cristea, din care a apărut în 1983 un volum care cuprinde personajele din „marile“ romane ale prozatorului rus, iar al doilea volum, conţinând articole despre personajele „micilor“ romane dostoievskiene, în 1995. Compus din articole ordonate alfabetic, dimensionate în funcţie de însemnătatea personajului, căruia i se consacră de la zeci de pagini la câteva rânduri sau o simplă trimitere, dicţionarul lui Valeriu Cristea

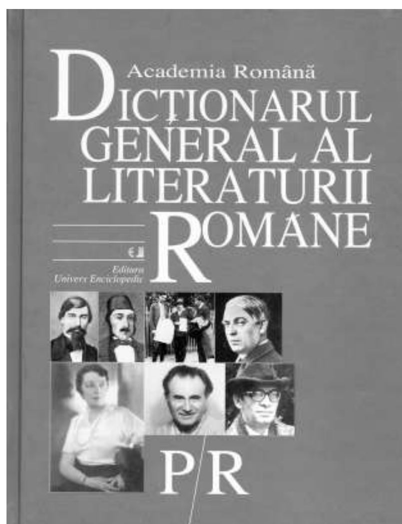
este, în fapt, o remarcabilă lucrare de critică literară, o piesă importantă în bibliografia exegezei dostoievskiene. Acelaşi autor a dat şi un *Dicţionar al personajelor lui Creangă*, din care a apărut în 1995 un prim volum, dedicat personajelor din *Amintiri din copilărie*, care însă nu a mai fost continuat cu al doilea volum, ci de publicarea, în 1999, într-un singur volum, a dicţionarului complet al personajelor lui Ion Creangă. E o lucrare de critică literară de aceeaşi calitate cu cea care viza opera lui Dostoievski. O importantă realizare a **l.l.**, a cărei elaborare şi publicare avea să fie marcată de o întreagă odisee, este *Dicţionarul scriitorilor români*. Iniţiată în 1975, elaborată de o numeroasă echipă de autori – istorici şi critici literari din toate generaţiile, mulţi făcând parte din elita breslei –, predată în editură în 1983, lucrarea avea să prilejuiască un adevărat război de uzură între coordonatorii ei – Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu – şi autorităţile regimului politic din epocă, care tergiversau avizarea apariţiei dicţionarului. La mijloc erau raţiuni de cenzură politică: în esenţă, nu era acceptată prezenţa articolelor despre scriitori indezirabili din cauza atitudinii lor faţă de regimul comunist, despre scriitori din exil, consideraţi ostili regimului, dar şi a unor scriitori pretins lipsiţi de valoare, prea tineri etc. şi era cerută includerea unor articole despre scriitori agreați de putere şi care fuseseră lăsați de o parte, precum şi modificarea unor prezentări, recomandându-se, după caz, fie accentuarea severității privirii critice şi semnalarea „petelor" biografice şi ideologice, fie amplificarea elogiilor etc. Obstacolele nu au putut fi depăşite, apariţia lucrării devenind posibilă abia după 1989. Este un dicţionar cuprinzător, cu articole consistente, construite după o schemă asemănătoare cu, de pildă, cea utilizată în *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, pentru fiecare autor incluzându-se o biografie condensată dar bogată în informaţie, un relativ amplu comentariu critic şi analitic al operei, bibliografia scrierilor şi o secţiune de referinţe critice; perioada de timp de care dă seamă se încheie cu anul 1989. Operând o selecţie a articolelor din *Dicţionarul scriitorilor români* şi procedând la actualizarea acestora, aceeaşi echipă a întocmit *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români*, care cuprinde, într-un singur volum, 322 de scriitori din întreaga literatură română. Altă lucrare, *Scriitori români din anii '80–'90* (I–III, 2000–2001), redactat de o echipă coordonată de Ion Bogdan Lefter, e un dicţionar biobibliografic care tratează peste 500 de autori, inclusiv critici de artă, de teatru şi de film, sociologi, analişti politici etc., care pot fi considerați, într-o accepţie largă a termenului, eseişti sau scriitori. În structura articolului se includ biografia, bibliografia operei, referinţe critice şi citate din comentarii critice consacrate autorului avut în vedere. Scriitorii aparţin mai multor generaţii biologice şi mai multor promoţii literare, dar ceea ce-i reuneşte este faptul că debutul (nu neapărat cu volum) şi afirmarea lor au avut loc în anii '80 şi '90 ai secolului al XX-lea; fiind focalizat asupra optzeciştilor, dicţionarul nu este totuşi o întreprindere sectar optzecistă. O realizare importantă în domeniul **l.l.** este *Dicţionar analitic de opere literare româneşti* (I–IV, 1998–2003), coordonat de Ion Pop. Aici articolele cuprind o descripţie bibliografică a primei publicări a fiecărei opere, cu o informaţie istorico-literară complementară în cazul operelor dramatice (sunt menţionate data, locul şi distribuţia primei reprezentări etc.), un dens comentariu descriptiv-analitic şi valorizator, redactat cu utilizarea instrumentarului la zi al teoriei, istoriei şi criticii literare, menţionarea ediţiilor importante apărute de-a lungul vremii şi o selecţie de referinţe critice; în ultimul volum există și *Addenda* la volumele I–III. Elaborat de o puternică echipă de istorici şi critici literari, cercetători şi universitari clujeni, dicţionarul prezintă peste 800 de scrieri literare din toate genurile şi din toate epocile; în 2007 dicţionarul a fost republicat în ediţie definitivă, amendată şi augmentată, în două volume masive. O lucrare notabilă este *Dicţionarul biografic al literaturii române* (I–II, 2006), realizat de Aurel Sasu, care include 2 301 articole, din care cea mai mare parte – în număr de 1 481 – e preluată (cu actualizări până în 2004) din *Dicţionarul scriitorilor români*, celelalte fiind semnate de Aurel Sasu. Majoritatea articolelor cuprind numai material informativ, însă unele, foarte puține, conţin şi succinte comentarii asupra operei celui vizat, considerații despre receptarea ei în epocă etc. O lucrare importantă de **l.l.** este *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004), elaborat, în cadrul Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Pușcariu" din Cluj-Napoca, de o echipă de autori formată din Ioan Milea, Doina Modola, Mircea Popa, Aurel Sasu, Elena Stan, Valentin Taşcu şi Mariana Vartic, sub coordonarea lui Ion Istrate. Dicţionarul

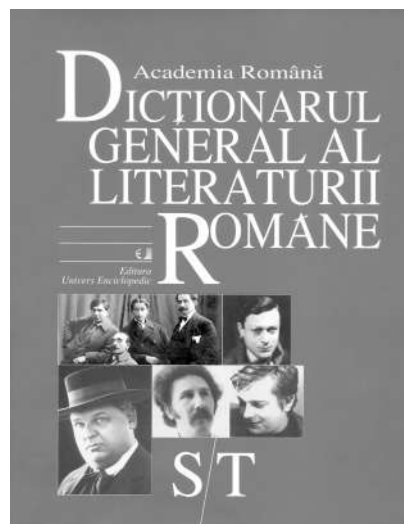

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE
Editura
Univers Enciclopedic
A/B

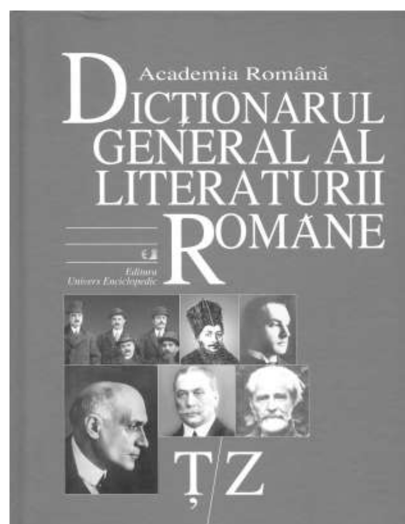

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE
Editura
Univers Enciclopedic
C/D

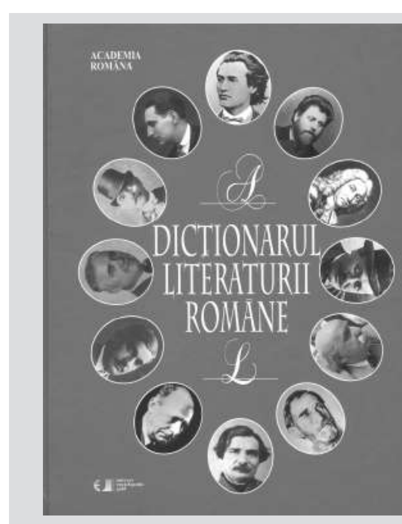

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE
Editura
Univers Enciclopedic
E/K

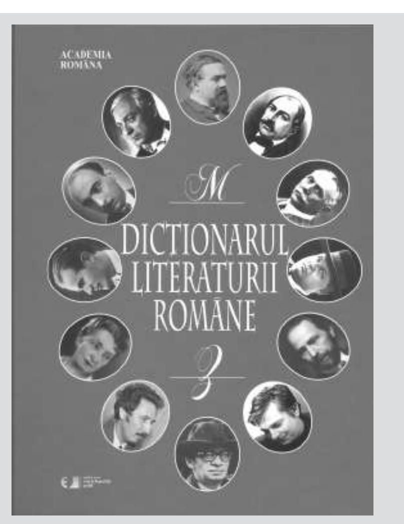

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE
Editura
Univers Enciclopedic
L/O

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE
Editura
Univers Enciclopedic
P/R

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE
Editura
Univers Enciclopedic
S/T

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE
Editura
Univers Enciclopedic
Ț/Z

ACADEMIA
ROMÂNA
A
DICȚIONARUL
LITERATURII
ROMÂNE
L

ACADEMIA
ROMÂNA
M
DICȚIONARUL
LITERATURII
ROMÂNE
Z

reprezintă o premieră în domeniu, ocupându-se exclusiv de operele care au ilustrat un anumit gen literar. În 1 300 de pagini sunt înregistrate (în ordine cronologică, pe ani, indexurile permițând şi consultarea pornind de la titluri sau de la numele autorilor) romanele româneşti de până la 1989 (apărute în volum sau, în foileton ori fragmentar, în publicaţii periodice etc., precum şi unele lăsate în manuscris, dar cunoscute de cercetători). Pentru fiecare roman e furnizată o ultrasuccintă prezentare descriptivă, urmată de consemnarea edițiilor și de referinţe critice. Cartea a fost de fapt prima dintr-o serie, fiind urmată de *Dicționarul cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011). Din aceeaşi serie face parte *Dicţionarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005), elaborat (în două etape, prima fiind antedecembristă, a doua fiind iniţiată după decembrie 1989), tot în cadrul Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca, de Mircea Popa, Elena Stan, Constantin Colhon, Doina Modola, Aurel Sasu, Mariana Vartic, Ion Istrate, Valentin Taşcu, Corin Braga, Doru Burlacu, Ioan Milea, Augustin Pop, Ioana Tămăian, Călin Teutişan şi Magda Wächter. Articolele conţin o informaţie bibliografică detaliată, atât legată de romanul tradus, cât și de receptarea lui. Din 1990 s-a manifestat în domeniul **l.l.** un avânt care nu poate fi ignorat. Una din înfăptuirile de acest gen este *Dicţionar al scriitorilor din Banat* (2005), realizat sub egida Universităţii de Vest din Timişoara, în cadrul Facultăţii de Litere, coordonator general fiind Alexandru Ruja. Lucrare amplă (933 de pagini), dicţionarul dă seamă de biografia şi opera unor autori originari din Banat sau activi în Banat, fiind incluşi şi scriitori de expresie germană, maghiară, sârbă, slovacă. La Chișinău este editat în 2007 *Dicţionarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2006*, redactat de cercetătorii Anatol Ciocanu, Valeriu Nazar, Iurie Colesnic ş.a., sub egida Muzeului Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu"; a doua ediţie, augmentată, apare în 2010, echipa fiind formată din Anatol Ciocanu, Valeriu Nazar, Sergiu Nucă, Călina Trifan, Efimia Ţopa şi Vlad Zbârciog; Valeriu Nazar figurează și în calitate de coordonator. În cele 600 de pagini ale lucrării (la prima ediţie fuseseră doar 500 de pagini) se regăsesc peste 500 de nume – poeţi şi prozatori, critici şi istorici literari, dramaturgi şi publicişti, traducători şi folclorişti. Formula dicţionarului este cea biobibliografică: articolele consemnează momentele mai importante din viaţa şi activitatea scriitorilor, prezentând, sumar şi descriptiv, atât lucrările editate, cât şi – o procedare mai puţin răspândită – cele nepublicate, referinţe bibliografice. O lucrare consacrată unei zone este și *Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova* (2005), organizată pe capitole dedicate unui număr de 50 de autori, aducând în pagină biografii dispuse într-un tablou cronologic, însoțite de o iconografie generoasă, cu apel frecvent la imagini din fototeci informale, în completare aflându-se fragmente din textele critice referitoare la opera autorului. După 1989 s-au întocmit nu numai dicţionare regionale, ci au apărut numeroase dicţionare de autori selectaţi, de pildă, după profesia lor din viaţa lor extraliterară, după epocă, după genul literar pe care l-au ilustrat etc. ori dicţionare de opere, de concepte teoretice, de publicaţii etc., cronologii, dicţionare-antologii etc., unele cu destinaţie didactică. În general, modalităţile de tratare ca şi amploarea informaţiei se înscriu într-o gamă amplă, mergând de la extrema simplitate (fişă biobibliografică „nudă") până la complexitate şi bogăţie, când articolul de dicţionar poate deveni o micromonografie. Bilanţul cantitativ este impresionant, însă nu toate apariţiile se disting prin excelenţă calitativă şi/ori utilitate, relevanţă şi consistenţă în materie de informaţie, nu puţine fiind improvizaţii modeste, dispensabile. O enumerare, selectivă în cele din urmă, a unor apariţii postdecembriste de **l.l.** poate da o idee despre amploarea fenomenului, dar şi despre varietatea realizărilor: Ion Alexandru Stănescu, *Dicţionar al oamenilor de cultură, artă şi ştiinţă din judeţul Teleorman* (1993), Octavian Simu, *Dicţionar de literatură japoneză* (1994), *Dicţionar de critică literară* (1955; coordonatori Mircea Itu, Iustina Itu), Marin Iancu, *Marin Preda. Dicţionar de personaje* (1995), Laurenţiu Ulici, *Literatura română contemporană*, volumul I: *Promoţia '70* (1995) și *Scriitori români din afara graniţelor ţării* (1996), Olimpia Berca, *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni (1940–1996)* (1996), Iulian Negrilă, *Dicţionarul scriitorilor arădeni de azi* (1997), Ovidiu Dunăreanu, *Scriitori de la Tomis* (1997), *Dicţionar de personaje literare* (1998; coordonator Andrei Bodiu), Teodor Tanco, *Dicţionar literar (1639–1997) al judeţului Bistriţa-Năsăud. Autori–publicaţii–societăţi* (1998), Petru Poantă, *Dicţionarul de poeţi. Clujul contemporan* (1998), Dan Grigorescu, *Dicţionarul literaturii americane* (1999), Florin Muscalu, *Dicţionarul*

scriitorilor şi publiciştilor vrânceni (1999), Traian Necula, *Valori spirituale tutovene* (I–VI, 1999–2004), Aquilina Birăescu, *Scriitori şi lingvişti timişoreni (1945–1999)* (2000), George Vulturescu, *Cultură şi literatură în ţinuturile Sătmarului, Dicţionar. 1700–2000* (2000), Ana Cosma, *Scriitori români mureşeni* (2000), *Dicționarul personajelor din teatrul lui I.L. Caragiale* (2000; coordonator Constantin Cubleșan), Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada* (2001), Ion Bogdan Lefter, *Mic dicţionar de scriitori bucureşteni din secolul XIX sau Despre cum se trăia altădată fala de a reprezenta Capitala* (2001), Bogdan Ulmu, *Mic dicţionar Caragiale* (2001), Geo Vasile cu *Proza românească între milenii* (2001), *Poezia română între milenii* (2002) și *Lumea în 80 de cărți* (2003), Doina Rușți, *Dicționar de teme si simboluri din literatura română* (2002), *Dicţionar de avangardă literară românească* (2002; coordonator Lucian Pricop), *Dicţionar de termeni literari* (2002; coordonator Mircea Anghelescu), Emil Manu, *Dicţionar de poeţi contemporani* (2002), Dan Grigorescu, *Dicţionarul avangardelor* (2003), Sorin Pârvu, *Dicţionar SF* (2003), Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945–1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații* (2003, retipărită în 2010 într-o ediţie revizuită şi adăugită, de peste 800 de pagini, cu 430 de articole, din care 81 noi), Ştefan Pătruţ, *Creatorii în grai bănăţean, condeierii plugari din Banat, personalităţi care scriu despre graiul bănăţean* (2003), Mihail Mihailide, *Medici-scriitori şi publicişti români* (2003), Elena Lazăr, *Capodopere ale literaturii neoelene* (2003), Eugen Budău, *Bacăul literar* (2004); Gelu Negrea, *Dicţionar subiectiv al personajelor lui I.L. Caragiale* (2004, retipărit în 2009), *Dicţionarul Echinox* (2004; coordonator Horea Poenar), Toader Buculei, *Prezenţe brăilene în spiritualitatea românească* (2004), Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei* (I–II, 2004), Stan V. Cristea, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor teleormăneni* (2005), Irina Petraş, *Clujul literar. 1905–2005* (2005), Victor Petrescu, *Scriitori şi publicişti dâmboviţeni* (2005), Elis Râpeanu, *Dicţionarul medicilor epigramişti* (2006), *Canada francofonă: dicţionar de autori* (2007; coordonator Corina Dimitriu-Panaitescu), Cătălin Constantinescu, *Dicţionar de literatură comparată* (2007), George Bădărău, *Dicţionar de scriitori canonici români* (2010), Boris Crăciun, Daniela Crăciun-Costin, *Dicționarul scriitorilor români de azi (din România, Basarabia, Bucovina de Nord, Banatul sârbesc, Europa Occidentală, Israel, America)* (2011), Emanuela Ilie, *Dicţionarul critic al poeziei ieşene contemporane* (2011), Mihail Nemeş, *Dicţionar de rime şi asonanţe* (2011) ș.a. În rândul lucrărilor de **l.l.** se află şi *Dicţionarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009; coordonator general Eugen Simion). Este o lucrare de amploare, cu structură enciclopedică, reunind articole despre autori, publicaţii, instituţii şi evenimente literare, curente, mișcări ori şcoli literare, stiluri culturale, concepte teoretice şi istorico-literare etc., reunind circa 6 000 de intrări. Volumele au fost redactate de cercetători din institutele academice de profil, echipa fiind alcătuită din mult peste o sută de persoane, numărul fiind variabil de la un volum la altul. Coordonarea şi revizia științifică au fost asigurate de un colectiv format din peste zece cercetători (unsprezece persoane la primul volum, treisprezece la al șaptelea volum) şi anume: Magdalena Bedrosian, Mihai Cimpoi, Gabriela Danţiş, Crişu Dascălu, Iordan Datcu, Gabriela Drăgoi, Victor Durnea, Florin Faifer, Laurenţiu Hanganu, Dan Mănucă, Gabriela Omăt, Rodica Pandele, Mircea Popa, Remus Zăstroiu. Prin revizuirea şi reducerea numărului de articole în urma aplicării unei grile de selecţie severe, aceeaşi echipă a întocmit sub titlul *Dicţionarul literaturii române* (2012), tot în coordonarea lui Eugen Simion, o versiune a lucrării în două volume de circa 800 de pagini fiecare. Coordonarea și revizia științifică au fost asigurate de opt cercetători: Gabriela Danțiș, Gabriela Drăgoi, Victor Durnea, Florin Faifer, Laurențiu Hanganu, Mihai Iovănel, Rodica Pandele și Remus Zăstroiu. Trebuie menţionat faptul că au fost incluse şi articole noi, iar altele au fost rescrise sau înlocuite. În vreme ce dicţionarul general se înfăţişa ca un dicţionar-tezaur, urmărind o cuprindere cât mai largă a întregului patrimoniu al literaturii române, versiunea prezentată în compendiu adoptă criteriul trierii valorice sau criteriul importanţei. S-a putut remarca apoi că, deşi selectiv, *Dicţionarul literaturii române*, prin ponderea relativ ridicată pe care o dă prezentării unor subiecte şi concepte care depăşesc sfera strictă a literaturii (elemente de religie, cunoştinţe privind istoria limbii române, a instituțiilor culturale, un bogat inventar de termeni, de sociologie a literaturii, de ideologie literară etc.), se înfăţişează nu numai ca o sinteză a versiunii anterioare, ci şi ca un relevant dicţionar al culturii. ***N.Br.***

LIANU, Teofil (pseudonim al lui Teofil Coştiug; 11.XII.1908, Capu Câmpului, j. Suceava – 15.IX.1997, Suceava), poet. Este fiul Glicheriei (n. Olaru) şi al lui Grigore Coştiug, ţărani. Din cauza războiului **L.** nu poate urma cursul primar la vârsta cuvenită. Ar fi învăţat, astfel, să citească abia pe la paisprezece ani, după care, dându-şi examenele, s-a înscris la Şcoala Normală din Văşcăuţi pe Ceremuş, absolvită în 1929. A fost învăţător în Plaiu Cosminului şi în alte localităţi din zonă. Primele versuri, iscălite cu numele real, îi apar în „Dorinţa" (1928), revista normaliştilor văşcăuţeni, în „Moldova literară" (Mihăileni), „Zorile Romanaţului" (Caracal) şi în „Voinţa şcoalei", unde publică ani în şir. Alegându-şi pseudonimul Teofil Lianu, se alătură grupării literare din jurul lui Mircea Streinul şi colaborează la periodicele bucovinene „Argonaut", „Glasul Bucovinei", „Orion", „Junimea literară", „În preajma gândului", „Pana literară", „Flux", „Timpul", „Iconar", la unele fiind şi redactor, dar şi la „Frize" din Braşov ori „Lanuri" din Mediaş. A condus câteva publicaţii efemere, „Flanc", „Izvodiri" şi „Crai nou". Trei plachete – *Rod*, *Stampe în lumină* (ambele din 1933), *Cer valah* (1934) – precum şi un ciclu găzduit în „Revista Fundaţiilor Regale" îi aduc un început de notorietate, pe care o consolidează volumele *Cuvintele s-au scuturat peste file* (1937) şi *Curcubeu peste ţară* (1937; Premiul Societăţii Scriitorilor Români). „Gândirea", „Gând românesc", din nou „Revista Fundaţiilor Regale" şi îndeosebi „Convorbiri literare" îi deschid coloanele. Mobilizat, învăţătorul-poet participă la prima fază a celui de-al Doilea Război Mondial, experienţă ce transpare în plachetele *Cartea stihurilor* (1942) şi *Carte de cruciat* (1943). Scrie frecvent la „Bucovina", „Bucovina literară", „Revista Bucovinei", „Credinţa" ş.a. După 1944 dispare o vreme din viaţa literară, pentru a reapărea în 1947 la „Zori noi". Se pare că ulterior a fost şi închis pe motive politice. Stabilit la Rădăuţi, unde este muzeograf şi funcţionar la o bancă, izbuteşte să publice, sub un nou pseudonim, Teofil Dumbrăveanu, o suită de cărţi pentru copii – *Semăn flori...* (1955), *Hai, teiule, hai...* (1955), *Bună dimineaţa, Soare!* (1955), *Ascultaţi ce spune vântul* (1958), *Cântăreţii nopţii* (1961), *Ţara Soarelui* (1967). Acestora li se adaugă, târziu, alte trei volume de poezii, proiectate încă din anii '40: *Cântece şi distihuri* (1981), *La poarta lui Ştefan Vodă* (1985), şi după 1989, când intră în viaţa monahală, *Rapsod în Arboroasa* (1995).

Înrădăcinat în ruralitatea bucovineană şi ispitit mai puţin de orizontul altor culturi, „iconarul" **L.** îşi nutreşte sensibilitatea precumpănitor descriptivă din izvoarele folclorului. Din acesta, cu bună intuiţie, ia mai ales imagini de mare forţă, comparaţii şi metafore „revelatoare". Nota personală, la care ajunge treptat, provine din juxtapunerea unor elemente aparent disparate, ceea ce dă impresia unui tablou poantilist („Codru, verde lăicer,/ Cu lăute-n guşe, cuci,/ Soare, galben semincer,/ [...] Vultur, fulger pe Rarău,/ Frunză-n dungă şi haiduci,/ Ziua, clopot peste hău,/ Cer bucovinean, ştergar"). Regionalismele (burdujel, malaişte, lăicer, calamăr), interjecţiile şi exclamaţiile naiv admirative („Măi şi măi, creşte aurul în clăi" sau „Ce muiere, măi, şi luna") sunt destul de rare, iar „tonul ţărănesc silit" (G. Călinescu) are rostul de a întrerupe aglomerarea suavităţilor. Şi în versificaţie tiparul folcloric face loc unor rafinate experimente („Pe ogor de malaişte,/ Sună boabele ca nişte/ Bani de aur în chimir" sau „Năruie-te, năruie,/ Lutule, pe anii mei,/ Lună, codrilor de tei,/ Dăruie-te, dăruie"). Prin „stampe în lumină", ca și în pasteluri pline de culoare, subiectivitatea se lasă întrevăzută în bucuria de a trăi în ritmul naturii şi al cutumelor ancestrale, într-un eros ce împleteşte adorarea marianică şi impulsul primar în relaţia, familiară orizontului rustic, cu sacrul şi, mai rar, în luciri de conştiinţă socială şi revoltă („Plug înfipt în lut şi-n carne/ Şi norod flămând, răscoală" sau „Drum bătut de ţară plină/ Cu de toate şi străină"). „Cartea a doua" din *Curcubeu peste ţară* distilează aceleaşi teme şi motive într-un şir de distihuri al căror model îl constituie cimiliturile şi ghicitorile populare, dar şi, poate, „poemele într-un vers" ale lui Ion Pillat. Alunecările în manierism şi chiar în artificiu, semnalate de unii critici, nu vor fi scăpat nici poetului, care în *Cartea stihurilor* şi în *Carte de cruciat* adânceşte filonul religios (*Hram la Putna*) şi dă expresie unor trăiri noi, în special sentimentului acut al „marii treceri", proiectat pe fundalul sumbru al războiului. La distanţă de câteva decenii, *Cântece şi distihuri* relevă acelaşi pastelist, acum într-o expresie epurată, decantată, amintind poezia concisă a Extremului Orient, precum şi un rapsod (una dintre piese se intitulează *Eu, rapsodul Teofil*) al confruntării dureroase cu sfârşitul, îndulcită de credinţă, de dragostea pentru cei apropiaţi, pentru limbă şi meleagul străbun. Circumscris unor trăiri identice este şi volumul *La poarta lui Ştefan Vodă*, un fel de epopee constituită din nouăzeci şi două de piese, toate în spirit popular, turnate în tipar de baladă, doină, bocet sau pastel. Capitol

foarte bogat, nefiind doar teren de evaziune în anii realismului socialist, poezia pentru copii a lui **L.** e de bună calitate, duioşia, umorul bonom al omului matur unindu-se aici cu vocaţia pedagogului.

SCRIERI: *Rod*, Cernăuţi, 1933; *Stampe în lumină*, Bucureşti, 1933; *Cer valah*, Cernăuţi, 1934; *Cuvintele s-au scuturat peste file*, Cernăuţi, 1937; *Curcubeu peste ţară*, Bucureşti, 1937; *Cartea stihurilor*, Cernăuţi, 1942; *Carte de cruciat*, Cernăuţi, 1943; *Semăn flori...*, Bucureşti, 1955; *Hai, teiule, hai...*, Bucureşti, 1955; *Bună dimineaţa, Soare!*, Bucureşti, 1955; *Ascultaţi ce spune vântul*, Bucureşti, 1958; *Cântăreţii nopţii*, Bucureşti, 1961; *Ţara Soarelui*, Bucureşti, 1967; ed. pref. George Muntean, Iaşi, 1976; *Cântece şi distihuri*, Bucureşti, 1981; *La poarta lui Ştefan Vodă*, Iaşi, 1985; *Rapsod în Arboroasa*, Câmpulung Moldovenesc, 1995.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, *„Stampe în lumină”*, VRA, 1933, 310; Mircea Streinul, *„Rod”*, GBV, 1933, 4127; Crev. [N. Crevedia], *„Rod”*, „Calendarul”, 1933, 536; George Drumur, *„Cer valah”*, GBV, 1934, 4285; Papadima, *Creatorii*, *527–530*; Adrian Maniu, *Unui poet tânăr*, UVR, 1937, 329; Horia Stamatu, *„Curcubeu peste ţară”*, BVS, 1937, 191; Călinescu, *Opere*, III, *1125–1127*; Mircea Streinul, *Poeţi tineri bucovineni*, Bucureşti, 1938, *passim*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *82–83*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *823, Ist. lit.* (1982), *907*; Predescu, *Encicl.*, *489*; Ion Şiugariu, *Viaţa poeziei*, îngr. Marcel Crihană, Timişoara, 1999, *40–42, 155–157*; Rachieru, *Poeţi Bucovina*, *164–167*; Mircea A. Diaconu, *Mişcarea „Iconar”. Literatură şi politică în Bucovina anilor ’30*, Iaşi, 1999, *174–179;* Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *350–351*; Diaconu, *Studii*, *176–181.* ***V.D.***

LIBERALUL, cotidian politic apărut la Iaşi între 26 noiembrie 1880 şi 31 martie 1888. Oficios al Partidului Naţional Liberal, **L.** înlocuieşte gazeta „Ştafeta” (1878–1880) şi e condus, până în 1884 (când va scoate „Lupta”), de G. Panu, cu o întrerupere în 1881, tânărul politician şi scriitor devenind atunci şef de cabinet la Ministerul de Interne. Din 1884 până când îşi va înceta apariţia, gazeta a fost redactată de poetul şi ziaristul I.N. Roman. G. Panu inaugurează foiletonul gazetei cu un studiu despre Alfred de Musset, în care încearcă să caracterizeze comparativ şi metoda de creaţie a lui M. Eminescu. Panu este, probabil, şi autorul cronicilor dramatice apărute în **L.** prin anii 1881 şi 1882, cronici care protestau împotriva avalanşei de traduceri din repertoriul teatral francez de bulevard. Referindu-se la reprezentaţiile Teatrului Naţional din Iaşi, cronicarul analizează textul dramatic în sine ca pe orice operă literară, calitatea traducerii, jocul actorilor şi chiar mizanscena. Preluând rubrica, I.N. Roman, care se ascunde sub anagrama Morna, continuă în acelaşi spirit, ilustrându-se mai ales în discutarea spectacolelor cu piesele lui I.L. Caragiale. Tot el, într-un ciclu de cronici, se referă la stilul publicistic, ceea ce şi aduce un răspuns de o asprime nejustificată din partea „Contemporanului”, prin Mordax (Ioan Nădejde). În **L.** s-au publicat sau republicat versuri de C. Negri (*Hora de la Răducăneni*), Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni, V. Alecsandri, Traian Demetrescu şi I.N. Roman. Cu excepţia unor nuvele ale lui N. Gane şi Duiliu Zamfirescu, reluate, ca şi studiul *Poeţi şi critici* al lui Titu Maiorescu, din „Convorbiri literare”, proza este neglijabilă (B.N. Lupu, V. Marinescu). Un ciclu de schiţe intitulat *Din viaţa poporului evreu* semnează Magnus (poate M. Gaster). Câteva traduceri din A. Achard, Catulle Mendès, E. Gaboriau şi Maupassant (făcute de B.N. Lupu şi N.D. Popescu) asigură materia literară necesară foiletonului. ***R.Z.***

LIBERTATEA, gazetă apărută la Orăştie, săptămânal între 19 decembrie 1901/1 ianuarie 1902 şi 24 iulie 1914, bisăptămânal între 4 august 1914 şi 19 ianuarie 1915 și din nou săptămânal între 21 octombrie 1915 şi 27 noiembrie 1938, 13 octombrie 1940 și 19 ianuarie 1941. Între 21 octombrie 1915 şi 17 august 1916 s-a editat la Bucureşti, între 2 august şi 6 septembrie 1917 la Cleveland (Ohio, SUA), revenind cu sediul la Orăştie la 1 noiembrie 1918. Titlul gazetei a suferit mai multe modificări: „Libertatea din Ardeal” (pentru seria de la Bucureşti) „The Liberty” (în Cleveland, alături de titlul în limba română), „Libertatea cu Foaia interesantă” (1931); la fel și subtitlul: „Foaie națională politică”, „Foaie națională poporală”, „Foaie politică, socială şi economică”, „Foaie pentru popor”, „Foaie poporală națională-creștină”, „Foaie pentru săteni și muncitori întemeiată la Orăștie în anul 1902”. Redactor responsabil şi editor este preotul Ioan Moţa. La conducerea redacţiei se succedă I. Munteanu, I.V. Ioanovici, Nic. Oprişiu, Şt. Popp, Savu Roman, Iulius Ioanovici, Alex. Iozon, Ioan Adam, Const. Şandru, Pompiliu Albu, Cornel Muntean, Ioan Vasiu, Ioan Moţa, care în octombrie 1915 preia funcţia de director până în mai 1938, când redactor responsabil devine Gavril Pop. Din 24 ianuarie 1937, publicația fusese declarată „Proprietatea familiei moștenitoare a lui Ion I. Moța” pe frontispiciu figurând „Director sufletesc: dr. Ion I. Moța” și „Director vremelnic: pr. Ioan Moța”. Seria din 1940–1941 apare sub îngrijirea lui Viorel Trifa. **L.** nu a adoptat un program literar propriu-zis, dar

la „Foiţa” gazetei s-a publicat literatură inedită sau reprodusă din alte periodice, răspunzând obiectivului anunţat în *Cuvântul nostru program*, acela de a promova în „afacerile culturale [...] orice acţiune pornită din principiile culturii naţionale, dezvoltând dragostea pentru limba şi literatura română şi veghind asupra mersului şcolilor noastre naţionale”. De atenţie se bucură poezia militantă, cu caracter patriotic, semnată de St. O. Iosif, Eugeniu Revent, Sebastian Bornemisa, I.U. Soricu, C. Manolache. Lirica mai reuneşte nume ale poeţilor consacraţi: George Coşbuc (mai ales cu reproduceri din „Sămănătorul” şi „Familia”), St. O. Iosif, alături de colaboratori din Transilvania, ca Iustin Ilieşiu, Emil Borcia, Maria Ciobanu, Emil A. Chiffa, sau localnici, ca Victor Bontescu (nume frecvent întâlnit în primii ani de apariţie ai gazetei), ce cultivă o poezie romantică, cu accente nostalgice. Alice Călugăru este prezentă cu poezia *Țiganii*. Adresându-se în primul rând oamenilor din popor, **L.** este deschisă şi poeziei în grai popular. Proza aparţine unor scriitori de dincolo de Carpaţi: I.L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Al. Vlahuţă, Emil Gârleanu, Victor Crăsescu. Nu lipsesc nici traducerile, adaptările în limba română fiind făcute de Octavian Goga (*Hora câinilor, Hora lupilor* de Petőfi Sándor), George Coșbuc (*Împăratul Friedrich III* de François Coppée), Ioan Adam sau Maria Ciobanu (*Pe lac* de Lenau). Chiar dacă literatura tipărită aici nu este bogată, fapt explicabil şi prin apariţia unui supliment literar al **L.**, „Foaia interesantă” (1905), şi a „Calendarului naţional al «Foii interesante»” (1907), prezenţa ei şi în coloanele gazetei a avut menirea de a oferi mai ales cititorilor de la ţară o lectură de bună calitate. Rubricile „Literatură” și „Cărți alese” semnalează în mod regulat noile apariţii de poezie, proză sau literatură folclorică, ca şi noutăţile literare din alte publicaţii. Cultivarea bunului-gust în lectură este susţinută şi de articole de critică literară (G. Bogdan-Duică, *Limba literară şi Asociaţiunea, Literatură edită şi inedită*), ce pledează pentru valoarea cuvântului scris. Includerea suplimentului literar în paginile publicației în 1931 (21 mai – 25 decembrie) stimulează publicarea, în primul rând, a poeziei (Marin Radu Voinea, Coriolan A. Rusu, Ludovic Dauș, Mihai Novac, Emil Micu, Vasile Militaru, Vasile I. Posteucă, George Gregorian, Aron Cotruș și Radu Gyr, prezenți prin reproduceri din volume), dar și a prozei moralizatoare (M. Hera). ***A.Gț., L.Bc.***

LIBERTATEA, săptămânal politico-informativ apărut în Iugoslavia, la Vârşeţ din mai 1945 până în noiembrie 1962, la Pančevo din noiembrie 1962 până în februarie 1988, la Novi Sad din februarie 1988 până în 1990 şi din nou la Pančevo din 1990, ca organ al Uniunii Culturale a Românilor din Banatul iugoslav, apoi al Frontului Popular pentru Voivodina şi al Uniunii Socialiste a Poporului Muncitor din Voivodina. La început a apărut bisăptămânal, iar în prezent iese o dată pe săptămână. Publicaţia a avut numeroşi redactori responsabili: Aurel Gavrilov, Ion Marcoviceanu, Aurel Trifu, Ion Tăpălagă, Tudor Ghilezan, Florin Ursulescu, Costa Roşu, Ioţa Bulic, Simeon Lăzăreanu, Florin Ţăran, Nicu Ciobanu. Editează suplimentele „Cuvântul tineretului” (1945–1947), „Tinereţea” (1948), „Bucuria pionierilor” (1946, devenită „Bucuriile copiilor” din 1947), „Cuvântul românesc” (din 1991), „Libertatea literară” (1946), precum şi „Calendarul poporului” (1947–1989, devenit în 1989 „Almanahul «Libertatea»”). **L.** a apărut, precum era scris în editorialul primului număr, pentru a răspunde interesului crescând al publicului cititor din satele româneşti din Voivodina şi pentru a-i pune pe cetăţenii români la curent cu evenimentele momentului. Numărul de peste săptămână tratează probleme, oferă sfaturi şi informaţii din domeniul agriculturii, pe când numărul de duminică include comentarii pe anumite teme de politică internă şi externă. În ciuda caracterului predominant informativ, **L.** nu a neglijat viaţa culturală şi literară a românilor din Banatul iugoslav. După 1950 în paginile ei apar încercări de critică literară, satiră şi umor, bibliografii, pagini de literatură, artă şi cultură. Cu timpul **L.** şi-a majorat treptat numărul de pagini şi şi-a îmbogăţit conţinutul. Fiind unicul jurnal al românilor din Voivodina, **L.**, prin fizionomia rubricilor şi prin redactare, reușește să satisfacă interesul în domeniul informării, fiind citit de oameni din diferite structuri profesionale şi sociale. Începând cu anii ’70, rubrica de cultură devine cea mai citită. Redactori culturali au fost Mihai Avramescu, Mihail Condali, Cornel Bălică, Simion Drăguţă, Florin Ursulescu, Costa Roşu, Cornel Mata, Mărioara Stojanović, Ioan Flora, Eugenia Ciobanu Bălteanu, Simeon Lăzăreanu. În cadrul acestei rubrici au apărut poezii, schiţe, povestiri, cronici şi articole de istorie literară, romane în foileton. Aici au publicat majoritatea scriitorilor români din Banatul iugoslav: Radu Flora, Florica Ştefan, Ion Bălan, Mihai Avramescu, Aurel Trifu, Ion Marcoviceanu,

Cornel Bălică, Miodrag Miloş, Slavco Almăjan, Felicia Marina, Costa Toader, Petre Cârdu, Pavel Gătăianţu, Nicu Ciobanu ş.a. Importantă este prezenţa scriitorilor din România, de la cei clasici (Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici) la cei moderni (Sadoveanu, Rebreanu, Goga, Eftimiu, Pillat, Barbu, Blaga) şi, îndeosebi, la cei contemporani (G. Călinescu, Gellu Naum, Zaharia Stancu, Geo Bogza, Cezar Baltag, Nichita Stănescu, Marin Preda, Ioan Alexandru, D.R. Popescu, Leonid Dimov, Nicolae Breban, Ştefan Bănulescu, Ana Blandiana, Dumitru Ţepeneag, Anghel Dumbrăveanu, Ştefan Aug. Doinaş). Nu este neglijată nici literatura universală intrată în sumar prin mai multe traduceri din Goethe, Cehov, E.A. Poe, Esenin, Ungaretti, Franz Kafka, Evgheni Evtuşenko, Dino Buzzati ș.a. Literaturii din Iugoslavia i se acordă o atenţie constantă (Blaze Koneski, Miodrag Pavlović, Vasko Popa, Oskar Davićo, Ivo Andrić, Desanka Maksimović, Miroslav Krleža ş.a.). **L.** are meritul de a întreţine interesul cititorilor pentru scrisul în limba română, de a încerca să le formeze gustul şi de a-i educa în spiritul respectului faţă de valorile artistice autentice. ***C.D., V.P.***

LIBERTATEA LITERARĂ, publicaţie apărută la Vârşeţ (Iugoslavia), lunar, între 1 aprilie şi 31 decembrie 1946, ca supliment literar şi artistic al săptămânalului „Libertatea”. Redactor-şef este Vasko Popa, iar din comitetul de redacţie fac parte Radu Flora, Ion Bălan, Aurel Păsulă, Doina Mihailov şi Florica Ştefan. **L.l.** este prima publicaţie a românilor din Iugoslavia cu un caracter strict literar. În *Cuvânt înainte* redacţia promite că va susţine promovarea tinerilor scriitori de expresie românească din spaţiul iugoslav şi că va tipări, de asemenea, pagini din literatura iugoslavă şi din literatura universală contemporană în general. Un loc privilegiat în sumar ocupă poezia, dar apar şi proze scurte, fragmente de roman şi eseuri. Principalii semnatari sunt Mihai Avramescu, Ion Bălan, Radu Flora, Simion Drăguţă, Teodor Şandru, Florica Ştefan, Ion Marcoviceanu, Traian Doban şi Vasko Popa. Se publică traduceri din Federico García Lorca, Vladimir Maiakovski, Branko Cipić, Cedomir Minderović, Vladimir Nazor şi Oskar Davićo. Pe lângă prozele colaboratorilor permanenţi sau traducerile din Maxim Gorki şi Iovan Popovici, este reprodus un fragment din *Păcat boieresc* de Mihail Sadoveanu (singurul scriitor din România inclus în **L.l.**). Eseuri semnează Vasko Popa şi Radovan Zogović. ***I.M.***

LIBERTATEA ROMÂNEASCĂ, revistă apărută la Madrid, cu intermitenţe, din august 1951 până în mai 1955. Redactor este Horia Stamatu. În spatele gerantului indicat, Mihai Fotin Enescu, se găsesc, probabil, fondurile principelui Nicolae, al cărui secretar particular era acesta. Într-un text inaugural Horia Stamatu precizează menirea şi obligaţia morală a exilului, rosturile militante ale publicaţiei: „Suntem români liberi, care au ales tabăra libertăţii [...]. Această alegere impune datoria celor ce, părăsindu-ne pământul natal al ţării, nu vrem să ne părăsim şi românitatea, să fim, într-un fel sau altul, militanţi ai libertăţii pentru cei de-acasă. Ceea ce înseamnează că gândul libertăţii trebuie să fie impulsul fundamental al oricărei acţiuni româneşti pentru a ne menţine liberi, pentru a ajuta eliberarea celor ce ne aşteaptă încă, sub scut sau pe scut, şi pentru a o asigura apoi în ţară”. Rolul preponderent în organizarea numerelor îl joacă scrisul lui Horia Stamatu, fie sub propria semnătură, fie sub iniţiale sau sub pseudonimul Martor. Preocupările literare ale redactorului se vădesc şi în diversitatea textelor, de la versuri, eseuri şi comentarii critice până la recenzii şi note polemice. Importante pentru definirea aspectelor supuse dezbaterii sunt eseurile *Cinci sute de ani de la căderea Bizanţului* şi *450 de ani de la moartea lui Ştefan cel Mare* sau *Povestea cu doi coţi de postav şi două sute de galbeni*, deoarece Horia Stamatu consideră necesar să fixeze dimensiunile specifice ale latinităţii răsăritene şi totodată să clarifice polemic problema abandonării ei, în evoluţia istoriei româneşti, de către romanitatea occidentală. În acelaşi spirit, Horia Stamatu defineşte Spania ca „excepţia Occidentului”. Au mai colaborat Antoaneta Bodisco (*Traduceri din Properțiu*), Gheorghe V. Bumbeşti (*Revoluţia lui Serdiakov*), Octavian Vuia (*Muncitorul şi nihilismul contemporan*), Octavian Buhociu (*Începutul filosofiei istoriei româneşti: A.D. Xenopol*, *E. Lovinescu, teoretician al civilizaţiei româneşti*) ş.a. ***N.F.***

LICĂRIRI, revistă apărută la Galaţi, bilunar între 15 octombrie 1921 şi iunie 1922, editată de Cercul cultural al Liceului „Vasile Alecsandri”, iar între ianuarie şi decembrie 1923 lunar, cu o scurtă mutare la Bucureşti unde, după numărul 1/1923 rămâne numai administraţia; va continua să apară din aprilie 1924 sub titlul „Miorița”. Lansată sub conducerea unui comitet, de la numărul 2 are ca redactor pe Gr. Vêja, preşedintele Cercului. *Cuvântul înainte*

cere sprijin din partea tinerimii şi promite „sacrificii multe” pentru a promova „o literatură cuminte şi mai ales sinceră”. Angajamentele sunt modestia, idealismul şi atitudinea combativă faţă de estetism şi faţă de „vârtejul nebun de vorbe” de pe piaţa literară, calificată ca „un pustiu de întuneric”. Sunt tipărite cu precădere producţiile Cercului, ale cărui întruniri, consacrate omagial lui Al. Vlahuţă sau lui I. Popovici-Bănăţeanul, sunt relatate pe larg. Un spirit tutelar e Duiliu Zamfirescu, din scrierile căruia se reproduc versuri şi proză, evocat (sub semnătura Nylen) în ipostaza de ministru al afacerilor străine şi comemorat la un an de la dispariţie. Un necrolog e consacrat şi lui N.N. Beldiceanu, iar Paul I. Papadopol dă evocarea *Cum l-am cunoscut pe Iosif*. Debutând cu vădite înclinări tradiţionaliste, orientarea revistei se va radicaliza din anul al doilea în plutonul neosămănătorist, sub o deviză din N. Iorga: „Tineretul să încerce a face mai bine, pe urmă, dacă e nevoie, să încerce şi mai nou”. *Cuvântul nostru* (1/1923) respinge modernismul şi avangardele, care ar cultiva „pornografia şi obscenităţile”: „La noi nu se va găsi acea serie de isme (futurisme, cubisme, expresionisme etc. pe care le putem cuprinde sub un nume comun de aiurisme)”; „noi facem zid contra curentului”. Rubrici relativ constante sunt „Reviste”, „Culturale”, „Curiozităţi”, „Oameni celebri”, „Gânduri”, „Însemnări”, „Sacul cu perle” (furnizoare de mostre comice fiind poezia modernistă a lui Camil Baltazar, Adrian Maniu şi G. Bacovia), „Pagina veselă”, unde semnează versuri şi anecdote N. Argintescu, „Ecouri”, „Crâmpeie” şi „Cronici” (semnate Dianu), cu menţiuni sumare despre apariţii editoriale şi unde sunt desfiinţate volumul *Morţii* de Al. Bilciurescu şi versurile lui Cezar T. Stoika. Poezie minor confesivă dau, număr de număr, Gr. Vêja, I. Giurgea, G. Bujoreanu, N. Argintescu şi I. Argintescu, Zoe G. Frasin (Zoe G. Tutoveanu), C.Z. Buzdugan, Cornelia Buzdugan, George Pallady, George Baiculescu, G. Tutoveanu, Sandu Teleajen. De la numărul 11–14/1922 colaborează „Zaharia Th. Stancu din Roşiori de Vede” (*Scrisorile*, *Plângeri de toamnă*, *Dorinţă*, *Cântec în amurg*, *Miniatură*, *Dimineaţă orientală*), căruia i se anunţă apariţia plachetei *Desenuri*. Printre prozatorii revistei sunt Ovidiu Maniţiu, I. Manoliu, S. Semilian, sporadic semnând Horia Rebreanu, Zoe Verbiceanu, G.M. Vlădescu, Al. Lascarov-Moldovanu. Din Albert Samain traduce C.Z. Buzdugan. Fără rubrică de recenzii literare, **L.** acordă intermitent spaţiu unor note sau luări de poziţie, precum *Limba ziarelor*, semnată de Paul I. Papadopol, *Aristocraţie literară*, în care G.M. Vlădescu taxează opinia lui E. Lovinescu privitoare la superioritatea lui Liviu Rebreanu în raport cu Duiliu Zamfirescu drept „caracteristică epocii noastre de cumplită dezechilibrare mintală”, sau *Cazul Cezar Petrescu*, unde tot G.M. Vlădescu îl creditează în alb pe întemeietorul „Gândirii” ca „una din marile nădejdi literare”, somându-l însă la replică în acuzaţia de plagiat avansată de F. Aderca. Notele, de neascunsă ironie, de la rubrica „Reviste” confirmă partizanatul publicaţiei: „Încetarea «Sburătorului literar» aduce fără îndoială o pierdere. Erau câteva tinere nume cari acolo se manifestaseră şi acolo publicau mai mult: Camil Petrescu, Sanda Movilă, Vl. Streinu, I. Valerian. Întrebăm, fără să fim răutăcioşi, şi cu o legitimă curiozitate, unde o să-şi mai plaseze producţiile d-l Camil Baltazar, Ilarie Voronca (cum i-o fi chemând în realitate?) şi d-na Hortensia Papadat-Bengescu?” (*Deces*). ***G.O.***

LICĂRIRI, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, între 30 martie 1930 şi februarie 1931. Inaugurată „sub conducerea unui comitet” devenit de la numărul 2 un „grup de studenţi”, publicaţia menţionează abia la începutul anului al doilea pe Doru Belimace ca „director prim” şi „gruparea revistei” cu N.N. Angelescu, Alexandru Talex, Al. Dumitrescu-Redea şi Aurel Iancu. Nesemnat, un scurt *Prolog* cu asperităţi şi exprimări confuze anunţă insolit asocierea prin „impetuozitate” a unor coechipieri „uniţi sufleteşte, deşi cu laturi diferite şi oarecum adverşi în atitudini”, dar „având cu toţii acelaşi ideal” şi „expunând *licăririle* unor suflete care se înţeleg destul de bine”. Sub argumentaţia precară se vede ambiţia de a nu intra pe drumuri bătute, de a oferi opinii diverse şi de a rezista întâmpinărilor sceptice. Pe parcursul primului an de existenţă, revista (corelată şi cu un cerc literar omonim) s-a păstrat, potrivit editorialului *Continuăm*, semnat Jeana Eftimian, neafiliată. Orientarea conservatoare, în linia lui Mihail Dragomirescu, se face totuşi sesizabilă. Cu o literatură modestă – versurile lui Paul Bărbulescu, N.N. Angelescu, Mihail Ilovici, Aurel Chirescu ş.a. şi prozele lui George P. Capagea-Rosetti, Bogdan Agapie, Tache Belimace, Mihail Ilovici –, **L.** se manifestă ofensiv în critica de la rubricile „Cronici mărunte”, „Recenzii”, „Actualităţi”. O adeziune la „memoria clasicilor” arată At. Alexandrescu în notele intitulate *Sacrilegiu*, care contestă premierea de către Societatea Scriitorilor Români a

lui Ion Barbu şi a lui Lucian Blaga, şi în *Săptămâna poeziei*, unde conchide că publicul e interesat de Panait Cerna, V. Alecsandri şi M. Eminescu, nu de Ion Barbu. Acelaşi cronicar recomandă *Umbre chinezeşti* de Lucia Mantu „celor cari vor ceva simplu şi bun, nu bazaconii moderne". Într-o tonalitate mult mai agresivă, cu derapaj xenofob, Doru Belimace desfiinţează în editorialul *Modernismul exagerat* scrisul lui Virgil Gheorghiu, Geo Bogza, Saşa Pană, Ştefan Roll, Dan Faur, Victor Brauner, plasându-l în zona patologicului. Antologabil într-o istorie a presei tinere româneşti e numărul 8–9/1931, prin care, după trei luni de întrerupere, **L.** se relansează în anul al doilea. Sub frontispiciu, o casetă anunţă printre colaboratori nume noi: G. Călinescu, E. Lovinescu, Mihail Dragomirescu, George Dumitrescu, Ilariu Dobridor, Eugen Ionescu, Eusebiu Camilar şi Neagu Rădulescu – pentru caricaturi. Ca editorial apare patetic-optimistul text *La un nou Pegas*, semnat de G. Călinescu, lăudând „îndărătnicia" în „cultul scrisului" a „unui grup de adolescenţi"; criticul declară solemn că pentru a regăsi „năzuinţele şi dulcile înşelăciuni" ale tinereţii primeşte „ca o onoare invitaţia de a colabora [...], iar nu ca un calvar al profesiunii". Poezie semnează Eusebiu Camilar şi George Dumitrescu, proză dă Doru Belimace şi din nou sectorul criticii şi al opiniilor este cel remarcabil. Alăturaţi îndrăzneţ în pagină sub genericul *Literatura de avangardă*, adversarii E. Lovinescu şi Mihail Dragomirescu exprimă succinte opinii, parţial convergente; cel dintâi subliniază că susţinerea sa pentru estetica şi dinamica inovatoare din „toate mişcările literare de după război" respectă principiul teoretic al diferenţierii, fără să însemne şi recunoaşterea valabilităţii lor, cu atât mai puţin adeziunea propriei sensibilităţi, cu o „elasticitate" limitată; potrivit teoreticianului capodoperei, „adevărata literatură de avantgardă este a literaţilor înzestraţi cu genialitate creatoare", ca Dante, Shakespeare, Goethe, Flaubert, iar fenomenul contemporan autodenumit astfel „nu merită nici o atenţie" din punct de vedere estetic. Tot Mihail Dragomirescu inaugurează rubrica „Un sfert de oră cu...", în care, întrebat despre rolul tinerei generaţii, modernism, poezia viitorului, critica literară ca ştiinţă a literaturii şi sistemul integralismului, contestă modernismul ca o pură imitaţie, recomandă o literatură a tinerilor respectând marea tradiţie şi îşi reafirmă tezele despre capodoperă. Eugen Ionescu comentează spectacolul *Cruciada copiilor* de Lucian Blaga, observând că „ideea tragică de o rară elevaţie poetică" a piesei – „unicul ei personagiu" – depăşeşte resursele reprezentării scenice, pentru care potrivită ar fi fost tehnica teatrală antică. A mai colaborat și D. Şandru. ***G.O.***

LICEUL ROMÂN, publicaţie apărută la Bucureşti, bilunar, între 24 ianuarie şi 24 mai 1870. Gr. H. Grandea a editat şi a redactat această revistă subintitulată „Organul celor ce voiesc să înveţe singuri". Este, probabil, prima iniţiativă de acest gen în istoria presei româneşti. **L.r.** avea un aspect compozit – Grandea o voia chiar enciclopedică, dar multe dintre articolele publicate nefiind redactate de profesionişti, ci transcrise grăbit din diverse dicţionare şi manuale, par simple rezumate ale unui diletant. Totuşi, printre contribuţii sunt şi câteva care aparţin unor specialişti, precum profesorul N.I. Şerbănescu, doctorul C.I. Istrati ş.a. Gr. H. Grandea republică un interminabil studiu în care încearcă să definească literatura ca artă, text evident tradus din franceză sau din germană. B.V. Vermont tălmăceşte câteva fragmente din *Don Carlos* de Schiller. În două numere consecutive este republicat *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie naţională* al lui Mihail Kogălniceanu, rostit în 1843 la deschiderea Academiei Mihăilene din Iaşi. ***R.Z.***

LIGA CONSERVATOARE, săptămânal apărut la Bucureşti între 17 iulie 1905 şi 15 ianuarie 1906, sub direcţia Comitetului Ligii Conservatoare, grupare reprezentând falanga din jurul lui G. Gr. Cantacuzino. Între obiectivele fracţiunii se numără întărirea „marelui partid", întoarcerea la „tradiţiile naţionale", la „limba Eliazilor, Bolintinenilor, Alecsandrinilor şi Bălceştilor", concomitent cu „păstrarea în întregime a avutului naţional". Colaborările câtorva scriitori se pierd printre polemicile de partid sau printre discuţiile despre „politica viitorului" şi „proletariatul oraşelor". Merită consemnată prezenţa lui Al. Macedonski (*Antigrecismul*, *Simţirile în poezie*, *Romanelli*), G. Bacovia (*Rar*), Mihail Cruceanu (*Pastel de toamnă*, *Simţiri deşarte*), Eugeniu Sperantia şi Al. T. Stamatiad. După „Adevărul" se reproduce notiţa *Poetul Macedonski la Paris*, conţinând aprecieri ale unor critici francezi asupra romanului *Thalassa*. Articolul *O treime de poeţi* atrage atenţia, într-o manieră exaltată, asupra noutăţii poeziei lui Al. T. Stamatiad, Mihail Cruceanu şi Eugeniu Sperantia. Sub semnătura Spectator, în trei numere consecutive se

tipăreşte un studiu despre viaţa publică a criticului Titu Maiorescu, „simplă copie după natură luată de la cursul de *Istoria filosofiei contimporane*” (*Un bun actor*, *Acelaşi bun actor* şi *Titu Maiorescu*). Alţi colaboratori: G. Boldur-Epureanu, N. Ţincu. ***A.S.***

LIGA LITERARĂ, revistă apărută la Bucureşti, lunar, din iunie 1893 până în octombrie 1895, şi în august 1898. Revistă de grup, **L.l.** a publicat cu regularitate încercări de „poezie nouă”, „decadentă”, exerciţii simboliste, fără a susţine teoretic această atitudine de frondă. În paginile revistei Mircea C. Demetriade dă o poezie a nevrozei cu accente de sinceritate, dar şi cu multă poză; Al. Obedenaru cultivă macabrul, amintind atmosfera de morbid şi bizar din *Nevrozele* lui Maurice Rollinat; motive romantice şi simboliste apar în versurile lui Iuliu Cezar Săvescu. Mircea C. Demetriade şi Al. Obedenaru, discipoli ai lui Al. Macedonski, au la rândul lor imitatori: O. Dabija, poet nu lipsit de îndemânare, şi I. Ianovitz, în timp ce Bonifaciu Florescu rămâne la exerciţii de versificaţie şi la cultul poemului în proză. Versuri mai semnează Ana Ciupagea, proză dau Vladimir Macedonski, I.I. Livescu, Septimiu Sever Secula. Traducerile sunt eterogene – din Ovidiu, Victor Hugo, Petőfi Sándor, Lev Tolstoi, Catulle Mendès, Jules Lemaître. Mai interesante sunt tălmăcirile din E.A. Poe, între care poemul *Corbul* în versiunea lui I.C. Săvescu, care transpune şi părţi din *Antigona* lui Sofocle. **L.l.** a publicat o selecţie din versurile lui Al. Depărăţeanu, poet preţuit de Al. Macedonski. Printre colaboratori figurează şi obscurii Chr. Dimopol şi E. Umbreanu. ***S.C.***

LIGA ORTODOXĂ, cotidian apărut la Bucureşti între 20 iulie 1896 şi 1 ianuarie 1897, sub direcţia lui Al. Macedonski; de la 20 octombrie la 8 decembrie 1896 editează un supliment literar săptămânal cu acelaşi titlu. **L.o.** este ziarul disidenţei liberale a lui P.S. Aurelian, care, împotriva noului guvern al lui D.A. Sturdza, ia apărarea mitropolitului Ghenadie, caterisit de Sfântul Sinod la presiunea guvernului. Al. Macedonski dezlănţuie în **L.o.** o violentă campanie antidinastică, regele fiind acuzat de „trădarea românismului” şi de surparea Bisericii Ortodoxe. În foiletonul literar el publică poezii contestatare (*Pământ*, *Proletarii*) şi nuvela naturalistă *Între coteţe*. Se traduce din Émile Zola *Le Ventre de Paris*. Suplimentul literar a încercat să suplinească „Literatorul” într-o perioadă în care revista nu a apărut. **L.o.** a continuat pledoaria pentru simbolism începută de „Literatorul”. Poezia era definită ca „muzică” (Al. Macedonski, *Poezie şi poeţi contemporani*), „armonie” (Grigore Pişculescu, *Macedonski*), ca rod al momentelor de exacerbare senzuală, de „nevroză” (Al. Macedonski, *Simţurile în poezie*). Gr. Pişculescu (Gala Galaction) găseşte în lirica lui Macedonski corespondenţe baudelairiene. Macedonski distinge între poezie – „fantezie, muzică, imagine, culoare” – şi cugetare (*Despre poezie*). Contra imitatorilor lui Eminescu, el se străduieşte să impună nume noi. Astfel, **L.o.** are meritul de a fi adăpostit în paginile ei primele scrieri ale lui Tudor Arghezi şi cele dintâi încercări literare ale lui Gala Galaction. Arghezi intră în literatură la 25 iulie 1896 cu proza *Din ziua de azi*, la 30 iulie dând poezia *Tatălui meu*, semnate Ion N. Theodorescu. Încă de acum Macedonski vedea în el un deschizător de drum: „Acest tânăr, la o vârstă când eu gângăveam versul, rupe cu o cutezanţă fără margini, dar până astăzi coronată de cel mai strălucit succes, cu toată tehnica veche a versificaţiei, cu toate banalităţile de imagini şi de idei ce multă vreme au fost socotite, la noi şi în străinătate, ca o culme a poeticei şi a artei. El, împreună cu alţi câţiva, [...] a cutezat ce încă, la noi, afară de două sau trei excepţii, n-a cutezat nimeni, şi anume a ermetiza poezia, altfel zis a o aristocratiza”. Dar în dorinţa de a păstra în jurul său un grup şi de a impune o direcţie literară, Macedonski îl lansează în **L.o.** şi pe unul dintre discipolii săi, Constantin Cantilli, poet lipsit de originalitate, la care descoperă însă naturaleţe şi simplitate. Alături de Al. Macedonski (*Psalmi moderni*, *Ploaia*, *Gusla*, *Ecourile nopţii*, *Cameea*) şi de Ion Theo–Tudor Arghezi (*Valea Saulei*, *Mai în roz*, *Do-re-mi*), poezie au mai publicat Aristide şi Constantin Cantilli, Elisabeta M.Z. Ionescu, iar D. Caselli a semnat fragmente de roman. Concise portrete de scriitori străini (Pierre Loti, Paul Bourget, Sully Prudhomme, Catulle Mendès, Jean Richepin, Alfred Tennyson, Shakespeare) apar alături de traduceri din Ludwig Uhland şi Jean de Rouvray. ***S.C.***

LIGA PENTRU UNITATEA CULTURALĂ A TUTUROR ROMÂNILOR, organizaţie inițiată în 1890 de un grup de intelectuali din care făceau parte Mihail Dragomirescu, Simion Mehedinţi, George Murnu, P.P. Negulescu, având ca obiective antrenarea elitei culturale şi a marelui public românesc în lupta pentru apărarea drepturilor culturale şi identitare ale românilor aflaţi în afara graniţelor de atunci ale ţării. În decembrie 1890 sunt prezentate statutele şi se stabileşte ţelul acestei societăţi: „a întreţine continuu vie, pe baza culturii naţionale, conştiinţa de solidaritate în întreg neamul românesc”. Tot atunci este ales primul comitet provizoriu de conducere, fiind desemnat ca preşedinte arhitectul Alexandru Orăscu, rectorul Universităţii din Bucureşti. În 24 ianuarie 1891 Comitetul Central Executiv a dat publicităţii un apel care arăta scopul principal al Ligii: stimularea culturii naţionale prin publicaţii, conferinţe, congrese, donaţii, fondarea unor biblioteci ori săli de lectură, ridicarea de statui eroilor neamului, tipărirea de calendare, ilustrate, cărţi poştale cu imaginea unor vestigii istorice, a unor cărturari ori voievozi, aniversarea sau comemorarea unor date importante din istoria românilor, organizarea de excursii în locuri pitoreşti sau la monumente istorice, cultivarea portului tradiţional, a cântecului şi dansului românesc prin concursuri şi expoziţii. Se prevedea şi s-a şi reuşit înfiinţarea unor „secţiuni” ale Ligii în oraşele şi satele României, precum şi în străinătate (Franţa, Italia, Germania, Belgia, Austria, SUA). La sate se avea în vedere inclusiv alfabetizarea ţăranilor. În străinătate Liga a dus o activă politică de relaţii publice prin articole de presă, mobilizarea emigraţiei româneşti (mai ales în Italia), contacte cu persoane influente. Astfel, în timpul Primului Război Mondial, reprezentanţii Ligii au fost primiţi de Georges Clemenceau, Woodrow Wilson, Theodore Roosevelt, George Lloyd, Arthur James Balfour. După Alexandru Orăscu, au urmat în funcția de preşedinte Grigore Brătianu (1892–1893), V.A. Urechia (1893–1897), Mihai Vlădescu (1897–1903), Petre Grădişteanu (1903–1908), Sava Şomănescu (1908–1910), Virgil Arion (1910–1914), Vasile Lucaciu (1914–1918), N. Iorga (1919–1940), Constantin Angelescu (1941–1948). Între 1914 și 1918 organizația şi-a schimbat numele în Liga pentru Unitatea Politică a Tuturor Românilor, considerându-se că Primul Război Mondial oferă condiţii pentru afirmarea prioritară a idealului politic al unificării. Pe de altă parte, chiar de la început, personalităţile Ligii au căutat să evite politizarea excesivă și mai ales ingerinţele de partid, izbutind să asigure astfel o largă reprezentativitate acestui for. Liga a adunat în sânul ei, ca membri, oameni de seamă din toate domeniile culturii şi ale vieţii publice: istorici ca A.D. Xenopol, Grigore G. Tocilescu, Dimitrie Onciul, Vasile Pârvan, scriitori ca A.I. Odobescu, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuţă, I.L. Caragiale, Ioan Slavici, George Coşbuc, St. O. Iosif, Anton Bacalbaşa, Alexandru Davila, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Victor Eftimiu, Constanţa Hodoş, savanţi precum Spiru Haret, Constantin Istrati, Gheorghe Marinescu, Victor Babeş, Simion Mehedinţi, filosofi: C. Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, filologi şi istorici literari: Aron Densușianu şi Ovid Densusianu, G. Bogdan-Duică, Vasile Bogrea, Ioan Bianu, publicişti: Vintilă C.A. Rosetti, Aurel C. Popovici, George Ranetti, actori: Aristizza Romanescu, Marioara Voiculescu, Constantin Nottara, muzicieni: George Enescu, oameni politici: Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Vasile Lucaciu, Onisifor Ghibu. De o mare vizibilitate s-a bucurat ţăranul Gheorghe Cârţan (Badea Cârţan), care a trecut de mai multe ori Carpaţii, ducând în Transilvania cartea românească cumpărată sau tipărită de către Ligă. Organizația s-a ocupat și de publicarea şi difuzarea unor broşuri şi foi volante cu ocazia aniversărilor de interes patriotic, a editat unele dintre operele lui Iorga (*Sate şi preoţi din Ardeal*, *Istoria neamului românesc*, *Histoire des relations entre la France et les Roumains*, *Unirea Dobrogei*, *La Question roumaine en Autriche et en Hongrie: d'après des publications récentes*), ziare şi reviste centrale („Neamul românesc”, „Liga română”, „Calendarul Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor”) şi altele în provincie (ziarul „Dacia” la Galaţi, „Liga culturală” la Vaslui, „Liga culturală” în Mehedinţi, „Straja neamului” la Chişinău) sau chiar în străinătate („La Roumanie” şi „La Transylvanie” la Paris, „Românul” din Cleveland, „Tulnicul” la San Francisco, „Unirea” la New York). În plus, a contribuit la apariția și la răspândirea programelor politice ale românilor din Transilvania: „tractul” lui Aurel C. Popovici din 1891, *Replica junimii academice române din Transilvania şi Ungaria* şi *Memorandumul* din 1892. Liga a finanţat popularizarea acestor două documente şi traducerea lor în franceză, engleză şi germană. În timpul procesului memorandiştilor, a inițiat şi finalizat acţiuni publice în favoarea împricinaţilor, informând presa din ţară şi de peste hotare despre lucrările procesului și

acordând ajutor material şi moral celor condamnaţi la închisoare şi familiilor lor. Mai târziu, în 1914–1916, Liga s-a implicat în mitingurile ce au avut loc pentru grăbirea intrării României în război şi pentru împlinirea idealului unirii. După război, continuându-și cu fidelitate programul, Liga a contribuit la consolidarea culturii româneşti în provinciile recent unite cu România şi la păstrarea identităţii româneşti în diaspora. Primul congres de după Unire (4 iulie 1920) a stabilit ca obiectiv general „înălţarea culturală a maselor muncitoare, îndeosebi a ţăranului român" şi a insistat asupra necesităţii colaborării cu minorităţile etnice. Semn al importanței și anvergurii atinse de organizație, în 1929 a fost inaugurat la Bucureşti un impresionant Palat al Ligii, în care funcţionau un teatru popular şi o bibliotecă, N. Iorga donându-i acesteia zece mii de volume. Tot cu sprijinul istoricului s-a întemeiat şi Universitatea de la Vălenii de Munte, unde au conferenţiat, sub egida Ligii, multe personalităţi din ţară, dar nu numai, şi au avut loc dezbateri, seri de poezie, audiţii muzicale, spectacole de teatru, muzică şi dans popular, cursuri de limba română pentru minoritari. Activitatea prodigioasă a Ligii s-a întrerupt, prin autodizolvare, în 1948, odată cu instaurarea deplină a regimului comunist. Abia după căderea acestuia, la 24 ianuarie 1990 un grup de intelectuali şi înalţi prelaţi din România şi din Republica Moldova s-au întrunit la Bucureşti şi au hotărât reluarea activităţii organizaţiei sub numele de Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni. Printre inițiatori s-au numărat Ion Popescu-Gopo, Arcadie Donos, Alecu Ivan Ghilia, Emil Loteanu, Grigore Vieru, Iurie Roşca, Nestor Vornicescu, Antonie Plămădeală, Valeriu Anania, Nicolae Corneanu. Preşedinte de onoare a fost, până în 2003, Constantin Galeriu, iar preşedinte executiv, începând din 1990, Victor Crăciun. Noua Ligă a organizat congrese ale spiritualităţii româneşti, poduri de flori peste Prut pentru reluarea legăturilor cu moldovenii din Basarabia, acţiunea Scutul Eminescu (manifestări dedicate cultivării limbii române, cunoaşterii tradiţiilor şi istoriei românilor, realizarea de monumente, busturi, instalarea unor plăci comemorative). De asemenea, a înființat publicaţii proprii („Cuget românesc", „Neamul românesc de pretutindeni") şi a publicat cărţi despre Eminescu, Brâncuşi, Ovidiu la Tomis, istoria Dobrogei şi a Basarabiei, ca și despre frumuseţile și locurile istorice ale României. ***M.Md.***

LIGA ROMÂNĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, săptămânal, între 16 iunie 1896 şi 2 ianuarie 1900, ca organ de presă al Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor. Până la începutul anului 1897 **L.r.** are format de ziar, apoi de revistă. Un comitet de redacţie, din care fac parte toţi membrii comitetului executiv al Ligii (politicieni, universitari, scriitori), îşi asumă răspunderea redacţională. Printre gazetarii profesionişti care au redactat de fapt **L.r.** se numără G. Bogdan-Duică şi Nerva Hodoş. Revista urmărea, aşa cum reiese din articolele-program, realizarea unităţii culturale a românilor, socotită un prim pas spre înfăptuirea unităţii naţionale. Interesele naţionale, se afirmă în numărul din 5 ianuarie 1897, sunt înlănţuite şi se combină cu chestiunile de politică generală, de ştiinţă sau de literatură (*Către cititori*). **L.r.** îşi propune să le discute în ansamblu. Colaboratorii politici ai revistei sunt V.A. Urechia, I.G. Sbiera, C. Rădulescu-Motru, în vreme ce Mihail Strajanu, Nerva Hodoş (sub pseudonimul Nerva Codru) şi G. Bogdan-Duică împletesc publicistica literară cu cea politică. Bogdan-Duică dă pentru fiecare număr şi recenzii, note, informaţii culturale. Em. Grigorovitza publică un ciclu de amintiri din tinereţe, vizibil influenţate de *Amintiri din copilărie* ale lui Ion Creangă, interesante şi ca document. Însemnările de călătorie ale lui Ovid Densusianu şi minuţioasele foiletoane literare scrise de G. Bogdan-Duică, dedicate mai ales realităţilor culturale transilvănene, echilibrează sumarul periodicului, ale cărui scopuri rămân în primul rând politice. ***R.Z.***

LIICEANU, Gabriel (23.V.1942, Râmnicu Vâlcea), eseist, traducător.

Este fiul Ioanei Liiceanu (n. Marineanu), profesoară de matematică, şi al lui Petre Liiceanu, economist. Îşi face studiile la Bucureşti, urmând Liceul „Gh. Lazăr", absolvit în 1960, Facultatea de Filosofie (1960–1965) şi Facultatea de Limbi Clasice (1968–1973). Tot aici este cercetător la Institutul de Filosofie (1965–1975) şi la Institutul de Istoria Artei

(1975–1989). Îşi ia doctoratul în filosofie cu teza *Tragicul. O fenomenologie a limitei şi depăşirii*, publicată în 1975, şi beneficiază de o bursă a Fundaţiei Humboldt (1982–1984). Din 1990 este director general al Editurii Humanitas, iar în 1992 devine profesor la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti. Este membru în Comitetul director al Uniunii Scriitorilor (1990–1992), membru al comisiei Librairie Européenne des Idées a Ministerului Culturii din Franţa, care în 1991 îi acordă titlul Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres. Colaborează la „Revista de filosofie", „Secolul 20", „Viaţa românească", „Revue roumaine des sciences sociales", „România literară", „22" ş.a., precum şi la „Cahiers de l'Herne", „Annalecta Husserliana", „Le Messager européen" ş.a.

Traseul cultural al lui **L.** poate fi definit prin recursul la două jurnale apărute la un interval de aproximativ două decenii: *Jurnalul de la Păltiniş* (1983) şi *Uşa interzisă* (2002; Premiul Uniunii Scriitorilor). Acestea oferă, prin modelul polarizat pe care îl structurează, o serie de date privitoare nu atât la distanţa parcursă, cât la schimbarea perspectivei asupra drumului căutat în cultură. Primul jurnal (scris între 21 martie 1978 şi iulie 1981 din ipostaza de discipol al lui Constantin Noica) avansează „un model paideic în cultura umanistă", laolaltă cu ipoteza ascensiunii spirituale prin exerciţiul ascezei filosofice. Finalul acestei naraţiuni paideice – singulară în cultura română inclusiv prin considerabilul ecou emulativ – echivalează cu rezolvarea în cheie deceptivă a discipolatului: **L.** schiţează aici gesturile unei despărţiri simbolice de Noica, îngheţată totuşi, convenabil, la stadiul de preliminarii, de incertitudine tensionată. Un ecou al acestei indecizii de a respinge în nume propriu modelul noician al filosofiei sistemice – în fond un element esenţial al dispozitivului retoric prin care **L.** îşi construieşte identitatea – apare în culegerea de eseuri *Cearta cu filosofia* (1992). În spaţiul unui tablou taxinomic privind genurile filosofiei poate fi identificată definiţia registrului predilect al scrierilor lui **L.**: „Jurnalul, epistola, cuvântarea, dialogul, fragmentul, eseul şi epica de idei pot fi numite genuri artistice ale filosofiei nu din cauza stilului, ci pentru că: 1. întreţin un raport mimetic cu gândirea naturală; 2. îşi primesc unitatea nu numai din perspectiva obiectului gândit, ci şi din aceea a eului cognitiv determinat ca individ, aşadar din perspectiva orizontului afectiv din care se desfăşoară gândirea". Despărţirea de facto se produce abia în *Uşa interzisă*. „Gândirea lor era într-o parte, iar viaţa lor într-alta", scrie **L.** aici despre filosofi. Jurnalul său recuperează anecdoticul autobiografic sub specia romanescului: gândirea şi viaţa ajung să se suprapună, să se amestece. Dacă în *Jurnalul de la Păltiniş* romanescul, deşi efectiv, era lăsat în planul secund, „tehnic", al prelucrării anecdoticii, în *Uşa interzisă* literatura este asumată făţiş, ca finalitate suficientă sieşi. Aspiraţia către rigorile unui sistem filosofic performant a rămas undeva în urmă; producerea de literatură este noul cuvânt de ordine, vocaţie, în fine, recunoscută ca legitimă din unghiul capacităţii ei de a face audibil în mod autentic murmurul „vibraţiei de fiinţă". „Sentimentul conştient al insuficienţei personale", asumat în cuprinsul cărţii ca autoexplicitare a relativei sterilităţi care îi califică până la acea dată ansamblul scrierilor, îşi află astfel o compensare prin schimbare de „gen". Un astfel de *finish* era, în linii mari, previzibil. În spaţiul eclectic acoperit de cărţile lui **L.** accentul cade pe excelenţa stilistică şi doar secundar pe punerea în funcţiune a unui angrenaj performant ideatic şi nu retoric. Pe lângă cele două jurnale, paginile memorabile ale autorului sunt de găsit în *Epistolar* (1987), volum îngrijit – cu un narcisism prea puţin disimulat – în calitate de editor, compus din reacţiile provocate de *Jurnalul de la Păltiniş*, în speţă în „portretele" şi „scenele" din scrisorile către Alexandru Paleologu, în unele texte publicistice – preponderent de natură civic-moral-politică – din *Apel către lichele* (1992), în breviarul biografic dedicat lui Emil Cioran – *Itinerariile unei vieţi. E.M. Cioran urmat de Apocalipsa după Cioran. Trei zile de convorbiri – 1990* (1995) –, ca şi în pateticele „exerciţii de admiraţie" care alcătuiesc *Declaraţie de iubire* (2001), adresate lui Mihail Sebastian, Cioran, Virgil Ierunca și Monicăi Lovinescu, lui Andrei Pleşu ş.a. Mai puţin în lucrarea *Tragicul. O fenomenologie a limitei şi depăşirii*, care prefaţează, într-un tipar academic, preocuparea insistentă a lui **L.** pentru peratologie (aici inspirată şi susţinută în principal de o lectură a lui Friedrich Nietzsche), sau în culegerea *Încercare în politropia omului şi a culturii* (1981). Un melanj de literatură şi filosofie, de eseu şi tratat, de ontologie şi etică este prelucrat în *Despre limită* (1994), volum liber de aparatul bibliografic al filosofiei academice, compus în siajul limbajului heideggerian. Linia din *Ușa interzisă* a continuat în volumele *Scrisori*

către fiul meu (2008) și *Întâlnire cu un necunoscut* (2010), în care **L.** continuă explorarea de sine în regim autoficțional. În această etapă referința proximă este Octavian Paler; dintre asemănări pot fi enumerate patetismul slobod, predilecţia pentru referinţe din Antichitatea greco-latină, coexistând cu ancorarea în diverse neaoșisme, proiectarea propriei interiorităţi pe pânze arhetipale, mai pline de semnificaţii înalte, melanjul de pagini realmente frumoase cu pasaje bombastice, talentul de a spune banalităţi cu aplomb ș.a.m.d. După ce a făcut literatură din problematizarea discipolatului și în general a relației (cu un maestru, cu diverși prieteni, cu fiul său, cu sine însuși), **L.** testează și ipostaza de maestru în *Întâlnire în jurul unei palme Zen* (2011), schimb de epistole erotice întru cultură cu discipolul Gabriel Cercel. Pe de altă parte, nu a fost abandonat filonul eseismului filosofic, dovadă seria formată din *Despre minciună* (2006), *Despre seducţie* (2007) și *Despre ură* (2007), unde reia teme (anticomunismul primitiv și isteric, caracteristic întregii sale publicistici, relația maestru – discipol etc.) și chiar texte mai vechi într-o așezare nouă. **L.** a mai realizat convorbiri cu Mario Vargas Llosa (2007) și cu Mircea Ivănescu (2012); de asemenea, a strâns interviurile acordate de-a lungul timpului în *Estul naivităţii noastre: oare ne putem apăra prin cuvinte? 27 de interviuri 1990–2011* (2012). Traducerile din Platon şi din Martin Heidegger (acestea din urmă realizate în colaborare) sunt de o importanţă acută pentru cultura română, ca și școala de fenomenologie creată la București.

Scris cu un talent literar remarcabil, ce dubla în chip fericit înzestrarea filosofică a autorului său, Jurnalul... *reuşise să contureze o imagine foarte vie a micii comunităţi de „ucenici" într-ale culturii constituită în jurul lui Constantin Noica, gânditor a cărui vitalitate creatoare reînnoită se voia manifestată şi pe tărâmul unei pedagogii aparte, îndrumând spre realizarea „culturii de performanţă". Şi magistrul – de talie –, devenit „personaj", şi „modelul paideic în cultura umanistă", propus de el, erau de natură să trezească atenţia, îndreptăţind, în ambianţa socioculturală dată, cele mai diverse – uneori neaşteptate – alianţe sau „despărţiri". Însuşi faptul ca atare, al existenţei „Păltinişului" ca instituţie sui-generis, ce deborda tiparele ştiute, contrazicea destule habitudini, putea fascina, putea surprinde, putea nelinişti sau revolta: noul, straniul „joc cu mărgele de sticlă" îşi oferea prismatic faţetele mai multor lumini.*

ION POP

SCRIERI: *Tragicul. O fenomenologie a limitei şi depăşirii*, Bucureşti, 1975; *Încercare în politropia omului şi a culturii*, Bucureşti, 1981; ed. (*Om şi simbol*), Bucureşti, 2005; *Jurnalul de la Păltiniş. Un model paideic în cultura umanistă*, Bucureşti, 1983; *Dialoguri de seară* (în colaborare cu Părintele Galeriu, Andrei Pleşu şi Sorin Dumitrescu), Bucureşti, 1991; *Apel către lichele*, Bucureşti, 1992; *Cearta cu filosofia*, Bucureşti, 1992; *Despre limită*, Bucureşti, 1994; *Itinerariile unei vieţi. E. M. Cioran urmat de Apocalipsa după Cioran. Trei zile de convorbiri – 1990*, Bucureşti, 1995; *Declaraţie de iubire*, Bucureşti, 2001; *Uşa interzisă*, Bucureşti, 2002; *Despre minciună*, București, 2006; *Chipuri ale răului în lumea de astăzi. Mario Vargas Llosa în dialog cu Gabriel Liiceanu*, tr. Ileana Scipione, București, 2007; *Despre seducţie*, Bucureşti, 2007; *Despre ură*, Bucureşti, 2007; *Scrisori către fiul meu*, București, 2008; *Întâlnire cu un necunoscut*, Bucureşti 2010; *Întâlnire în jurul unei palme Zen*, Bucureşti, 2011 (în colaborare cu Gabriel Cercel); *Estul naivităţii noastre: oare ne putem apăra prin cuvinte? 27 de interviuri 1990–2011*, Bucureşti, 2012; *Măştile lui M. I.*, Bucureşti, 2012 (în colaborare cu Mircea Ivănescu); *18 cuvinte-cheie ale lui Martin Heidegger*, Bucureşti, 2012. **Ediţii:** *Epistolar*, Bucureşti, 1987; Constantin Noica, *Jurnal de idei*, București, 1990 (în colaborare cu Thomas Kleininger, Andrei Pleşu şi Sorin Vieru), *Introducere la bunătatea timpului nostru*, Bucureşti, 1992 (în colaborare cu Marin Diaconu), *Introducere la miracolul eminescian*, Bucureşti, 1992 (în colaborare cu Marin Diaconu); Emil Cioran, *Scrisori către cei de acasă*, tr. Tania Radu, Bucureşti, 1995 (în colaborare cu Dan C. Mihăilescu şi Theodor Enescu); Alexandru Dragomir, *Crase banalităţi metafizice*, București, 2004 (în colaborare cu Cătălin Partenie), *Cinci plecări din prezent*, București, 2005, *Semințe*, București, 2008 (în colaborare cu Bogdan Mincă), *Meditaţii despre epoca modernă*, București, 2010 (în colaborare cu Cătălin Cioabă). **Traduceri:** David Amennius, *Introducere în filosofie*, introd. trad., Bucureşti, 1977; Platon, *Hippias Maior*, în Platon, *Opere*, II, Bucureşti, 1976, *Euthydemos*, în Platon, *Opere*, III, Bucureşti, 1978, *Phaidros*, în Platon, *Opere*, IV, Bucureşti, 1983; Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, Bucureşti, 1982 (în colaborare cu Thomas Kleininger), *Repere pe drumul gândirii*, introd. trad., Bucureşti, 1988 (în colaborare cu Thomas Kleininger), *Introducere în metafizică*, Bucureşti, 1999 (în colaborare cu Thomas Kleininger), *Fiinţă şi timp*, Bucureşti, 2003 (în colaborare cu Cătălin Cioabă); F. W. J. Schelling, *Despre relaţia artelor plastice cu natura*, în Schelling, *Filosofia artei*, Bucureşti, 1993; Emil Cioran, *Ţara mea – Mon pays*, ed. bilingvă, pref. Simone Boué, Bucureşti, 1996.

Repere bibliografice: Doinaş, *Lectura*, *381–387*; Nicolae Mecu, *„Încercare în politropia omului şi a culturii"*, RITL, 1982, 1; Simion, *Sfidarea*, *206–211*; Ierunca, *Subiect*, *159–173*; Ioana Pârvulescu, *Cunoaşterea limitelor*, RL, 1994, 44; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *243–248*; Papu,

Scriitori-filosofi, *78–89*; Ierunca, *Semnul*, *87–91*; Ştefan Borbély, *Gabriel Liiceanu*, F, 1995, 1; Papahagi, *Interpretări*, *97–103*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *351–356*, *361–366*; *Dicţ. esenţial*, *455–457*; *Dicţ. analitic*, II, *308–310*; Pop, *Viață*, *95–100*; Al. Cistelecan, [*Gabriel Liiceanu*], VTRA, 2001, 9–10, 2003, 2–3; Mircea Iorgulescu, *Gabriel îngerul şi Liiceanu demonul*, „22", 2002, 664, 665; Cioculescu, *Lecturi*, II, *18–21*; Borbély, *Cercul*, *26–31*; Petraș, *Cărțile*, *218–221*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *443–447*, III, *297–302*; Ștefănescu, *Istoria*, *1036–1044*; C. Rogozanu, *Agresiuni, digresiuni*, Iași, 2006, *50–60*; Sorin Lavric, [*Gabriel Liiceanu*], RL, 2007, 47, 2010, 24, 49–50, 2011, 49; Gelu Ionescu, *Despre ceea ce precedă crima*, APF, 2008,1; Mihai Iovănel, *Un manierist al relației*, CLT, 2008, 47; Manolescu, *Istoria*, *1286–1291*; Popa, *Ist. lit.*, II, *986*. ***M.I.***

LILĂ, Ion (17.II.1951, Alimpeşti, j. Gorj) prozator. A debutat cu poemul *Eseu* în „Caiet de poezie", supliment al „Vieţii româneşti", în 1970. Debutul editorial îl va reprezenta, în 1978, volumul de povestiri *Ploaie amară*. Colaborează la „Viaţa românească", „Luceafărul", „România literară", „Ramuri" ş.a. Obţine premii la concursurile literare organizate de Festivalul Naţional Cântarea României, precum şi un premiu al Uniunii Tineretului Comunist. După 2005 stabilit în Franța, la Vichy, e prezent cu poezie sau cu diferite intervenții pe teme culturale în mediul on-line, colaborând, printre altele, și la „Cuvântul liber" sau la „Onyx", publicație editată de Centrul Cultural Român din Dublin.

Tematica şi maniera narativă specifice scrierilor lui **L.** se conturează în nuvela eponimă a cărţii de debut. Pe autor îl interesează sondarea universului adolescentin, surprinzându-şi personajele de regulă în acele momente de criză care anticipează marile hotărâri. Idealişti, dornici de a lua viaţa în piept şi implicit de a se elibera de sub tutela familiei, tinerii sunt preocupaţi în esenţă să-şi marcheze individualitatea. Se vor conduce, aşadar, după o variantă banală a conceptului *vivere pericolosamente*, se vor lăsa ispitiţi de dificultăţi, vor lua adesea decizii cruciale etc. Lipsite de profunzime, personajele se pierd printre iţele unor conflicte convenţionale, deci previzibile, iar supremele provocări de a înfrunta viaţa şi de a o trăi frenetic sunt stagiul militar şi şantierul. La suma de clişee ce caracterizează viziunea şi maniera narativă a acestor texte se mai adaugă unul: cel al finalului fericit, prevăzut cu o obligatorie încărcătură simbolică. Printr-un soi de „ploaie amară" izbăvitoare, trece, de pildă, Ciu Ispas, adolescent rebel plecat în căutarea propriei identităţi; în cele din urmă ajunge pe un şantier, unde îşi găseşte şi o soţie. Substanţa epică îşi trage sevele atât din analiza psihologică (realizată prin modalităţi standard, ca monologul interior şi retrospectiva), cât şi din radiografierea mediilor parcurse de personaj. Aceeaşi problematică formează armătura şi în romanul *Cu pieptul în bătaia vântului* (1980), doar că acum autorul doreşte să diversifice miezul epic prin prezentarea unor destine paralele. Nucu Antim şi surorile sale, Moisa şi Tamina, trec prin tot felul de peripeţii amoroase, scopul fiind încheierea unei căsătorii. Personajele rămân mai degrabă nişte şabloane livreşti. De pildă, Paula şi Cornelia (între care oscilează Nucu) sunt două marote ale imaginarului scriitorului, alcătuite dintr-o sumă de clişee ţinând de melodramă sau de romanul sentimental: prima este seducătoarea ratată, care după o tentativă de suicid îşi găseşte fericirea în conjugalitate; a doua este o Penelopă a statorniciei, lipsită de dramatism şi profunzime. Dacă în alte scrieri, precum nuvelele din volumul *Cascadorul* (1981) sau din romanul *Învingătorului i se dau flori* (1989), tematica şi tipologia sunt aceleaşi, registrul narativ se schimbă. Acestea sunt, de altfel, și cele mai bune pagini de proză ale lui **L.** De pildă, în *Cascadorul,* al cărui pretext narativ este realizarea unui film, personajele sunt surprinse atât pe platourile de filmare, cât şi în culise. În roman procedeul povestirii în ramă se combină cu acela al dosarului de existenţe. Un personaj vede într-o zi pe stradă un bărbat ce seamănă cu locotenentul care îl avea în subordine în armată; întâmplarea este un prilej al rememorării şi constituie rama şi pretextul epic al scrierii. Dosarele de existenţă sunt un soi de nuvele, cu titluri date de numele protagoniştilor: *Andrei*, *Petru*, *Marian* ş.a., în care sunt relatate la persoana întâi detalii despre viaţa şi necazurile fiecăruia dintre ei: unul a ratat admiterea la facultate, al doilea are dileme legate de alegerea profesiei, al treilea trece printr-o criză sentimentală etc. Toţi se vor întâlni în armată şi, evident, vor găsi soluţii mai mult sau mai puţin îndrăzneţe pentru problemele cu care se confruntă. *Lumea, de la început* (1984) şi *Luna de pe cer* (1988) reiau, compunându-i alte circumstanţe, subiectul din *Cu pieptul în bătaia vântului*, autorul vădind şi acum „nesiguranţe de debutant" (Valeriu Cristea). *Să visezi în crângul de salcâmi* (1985) se bazează exclusiv pe stratagema

povestirilor paralele, bun prilej de a invita (prea) multe personaje în scenă şi de a sonda medii şi psihologii diverse; pericolul constă în repetitivitatea psihologiilor şi a poveştilor, precum şi în maniera de a forţa intersectarea destinelor. Autorul preferă şi aici finalul excesiv de sentimental, în care, privind spre cerul înstelat, protagoniştii îşi fac declaraţii bombastice de dragoste şi se asigură reciproc că pot lua lucrurile de la capăt. Aproape ilizibil este romanul *Parfumul păpușilor de porțelan* (2003), unde notațiile autobiografice se amestecă neinspirat cu cele estetice și cu cele livrești (sunt vehiculate surse eteroclite, de la Plutarh la Boccaccio și la Milan Kundera), iar trama amoroasă nu lipseşte, noutatea constând de astă dată în unele inflexiuni erotice în stil. Neconcludentă este și literatura pentru copii a lui **L.**, cultivată în special după 1989: *Purcelul Gheorghiță nu e cuminte* (1991), *Hai să învățăm* (1997), *Morcoveață cu dulceață* (1998) ş.a.

SCRIERI: *Ploaie amară*, Bucureşti, 1978; *Cu pieptul în bătaia vântului*, Bucureşti, 1980; *Cascadorul*, Bucureşti, 1981; *Hai să fim prieteni*, Bucureşti, 1981; *Aventurile lui Pălăriuţă*, Bucureşti, 1983; *Peştele cel mic*, Bucureşti, 1983; *Lumea, de la început*, Bucureşti, 1984; *Să visezi în crângul de salcâmi*, Bucureşti, 1985; *O poveste cu pantofi*, Bucureşti, 1986; *Ca vântul pe câmpie*, Bucureşti, 1987; *Luna de pe cer*, Bucureşti, 1988; *Învingătorului i se dau flori*, Bucureşti, 1989; *Oraşul cu prieteni*, Bucureşti, 1989; *Purcelul Gheorghiță nu e cuminte*, București, 1991; *Împăratul automobilist sau Cum a zburat iepurașul cu balonul*, București, 1992; *Insula*, Bucureşti, 1995; *Hai să învățăm*, București, 1997; *A fost odată ca niciodată un ursuleț de ciocolată*, București, 1998; *Morcoveață cu dulceață*, Bucureşti, 1998; *Purcelul Gheorghiță și prietena găinilor*, București, 1998; *Muzicanții*, București, 1999; *Un cadou pentru tine*, București, 1999; *Parfumul păpușilor de porțelan*, București, 2003.

Repere bibliografice: Mircea Doru Lesovici, *„Ploaie amară”*, CRC, 1979, 17; Ioan Holban, [*Ion Lilă*], CRC, 1982, 12, 1984, 12; Radu G. Ţeposu, *Viaţa ca o aşteptare*, RL, 1982, 26; Elena Tacciu, *„Eroul” şi personajele secundare*, RL, 1983, 36; Valentin F. Mihăescu, *„Aventurile lui Pălăriuţă”*, CNT, 1984, 23; Valeriu Cristea, *Talent şi experienţă*, RL, 1984, 43; Adriana Iliescu, [*Ion Lilă*], RL, 1987, 11, 1988, 47; Doina Pologea, *Fantezia la ea acasă*, R, 1987, 5; Irina Petraş, *„Ca vântul pe câmpie”*, ST, 1988, 11; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *748–749*; Firan, *Profiluri*, II, *411*; Popa, *Ist. lit.*, II, *859*. ***O.S.***

LILLIN, Andreas A. (31.VIII.1915, Biserica Albă/ Bela Crkva, Serbia – 21.IV.1985, Timişoara), jurnalist, eseist, prozator. Este fiul Lucreţiei (n. Frumos) şi al lui Alois Lillin, şelar; un timp tatăl său a fost şi negustor. În 1927 se mută cu familia la Vinga, județul Arad. **L.** urmează cursurile Liceului Banatia din Timişoara (1927–1934) și Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj (1934–1941). După absolvire a funcţionat ca profesor la şcoli cu limba de predare germană din Timişoara. Din 1948 este şeful secţiei culturale a cotidianului „Temeswarer Zeitung”. A fost redactor la Editura de Stat Pentru Literatură şi Artă (1952–1955), redactor-şef al revistei „Banater Schrifttum”, devenită ulterior „Neue Literatur” (1957–1957), din 1959 funcționând ca redactor la „Scrisul bănăţean”, revistă continuată din 1964 de „Orizont”. A debutat în „Pagini literare” (Turda). A mai colaborat la „Gând românesc”, „Vestul”, „Fruncea”, „Neue Banater Zeitung”, „Neuer Weg” ș.a. A scris în limbile germană şi română. Opera epică, încercările poetice din „Neue Literatur”, o parte din studii sunt în limba germană. A folosit şi pseudonimul Bernhard Thorhoffen, iar textele în limba română sunt semnate Andrei A. Lillin. Pentru volumele *Unsere teuren Anverwandten* şi *Lamentoul Ariadnei. Din preistoria „Jocului cu mărgele de sticlă”*, ambele apărute în 1983, a fost distins cu Premiul Filialei din Timişoara a Uniunii Scriitorilor.

Partea de rezistenţă a activității literare a lui **L.** e reprezentată de studiile sale. Mai întâi s-a preocupat, în paginile sale de critică literară, de recuperarea și repunerea în circulație a unor scriitori de limbă germană sau bilingvi, unii discreditați de oficialități în perioada postbelică. Pe de altă parte, cu toată tendinţa de a crea într-o anvergură epică, romanele lui, mai ales cele de început, suferă de un realism primar, de încărcătura ideologică şi tendenţiozitatea epocii, precum *Jetzt, da das Korn gemahlen* (I–II,1957), unde pregnanţa elementului social diminuează valoarea fluxului epic și latențele simbolice ale textului. Romancierul își situează în genere ficțiunile într-un spaţiu de predilecţie, Banatul, cu accent pe istoria populaţiei germane, uneori cu infuzii autobiografice, ca în *Der Maskenhändler Goldkopf* (1987), unde se observă o viziune teatrală, carnavalescă, susținută de unele soluții de (post)modernitate epică. Volumele *Lamentoul Ariadnei* și *Mitul Marelui Vânător și alte eseuri* (1986) atestă același interes susținut pentru mit şi mitologie. **L**. se mişcă cu lejeritate în cultura română şi în cultura universală, iar mitul labirintului domină comentariul critic, trimiterile la mitologia antică fiind dublate de exploatări ale mitului din literatura română, de la V. Voiculescu sau de

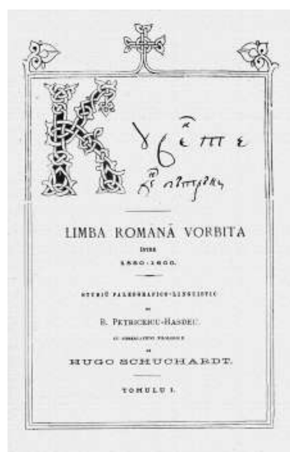
la Lucian Blaga (*Cântecul brumelor*), autor abordat cu predilecție, la Dan Botta (*Cununa Ariadnei*) sau la Octavian Paler (*Mitologii subiective*). În aceeaşi arie de preocupări se înscriu și studiile din *Mitul Marelui Vânător...*, unde se urmărește metamorfoza și asimilarea mitului lui Tezeu în operele Renaşterii şi în genuri ulterioare, ca drama vest-europeană, tragedia shakespeareană, tragedia lirică franceză etc. Interesul constant al lui **L.** pentru muzică şi teatru explică frecventele comparaţii, apropieri şi trimiteri spre aceste arte. Totuși, claritatea expunerii este obturată uneori de o informaţie insuficient prelucrată. De menționat că o mare parte din studiile lui **L.** au rămas în pagini de revistă.

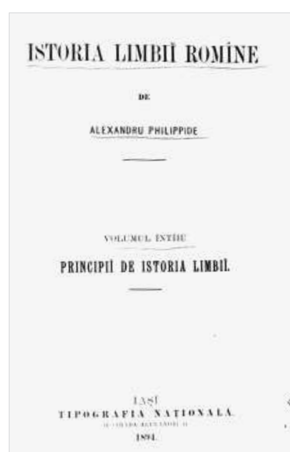
SCRIERI: *Lamentoul Ariadnei. Din preistoria „Jocului cu mărgele de sticlă“*, Timişoara, 1983; *Mitul Marelui Vânător şi alte eseuri*, Timişoara, 1986.

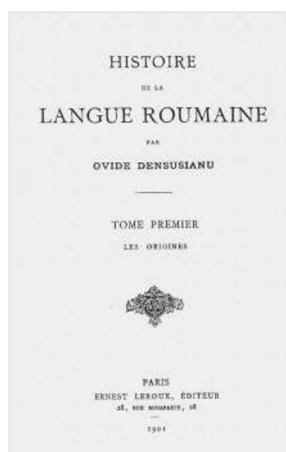
Repere bibliografice: Hertha Perez, *A zecea muză*, IL, 1963, 9; Anton Scherer, *Donauschwäbische Bibliographie 1935–1955*, München, 1966, *318–319*; George Şerban, *Andrei A. Lillin şi studiile sale*, O, 1981, 19; Pia Teodorescu-Brînzeu, [*Andreas A. Lillin*], O, 1983, 23, 1985, 17, 1987, 8; Anton Scherer, *Dichtung und Pamphlet. Betrachtungen zu Andreas A. Lillins Roman „Unsere teuren Anverwandten”*, „Südostdeutsche Vierteljahresblätter“, SV, München, 1987, 2; Horst Fassel, *Der Umgang mit Außenseitern: Andreas A. Lillin und Hans Wolfram Hackl und ihre Bedeutung für die Banater Deutschen*, „Banatica”, Freiburg im Breisgau, 1989, 2; Anton Peter Petri, *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums*, Marquartstein, 1992, *1137–1138*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *234–235*; *Dicţ. Banat*, *449–452*. ***Al.R.***

LIMBA ROMÂNĂ. Aparţinând grupului estic al limbilor romanice, ramură a limbilor indoeuropene continuatoare a latinei, româna şi-a dezvoltat în timp variante destinate exprimării culturale şi – alături de franceză, italiană, portugheză, spaniolă (castiliană) şi catalană – face parte din categoria idiomurilor romanice standardizate care au căpătat statutul de limbi naționale. În momentul de față, româna este limbă de stat în România şi în Republica Moldova şi este vorbită în multe alte țări, în comunități tradiționale sau constituite prin valuri succesive de emigrație recentă; din anul 2007, a devenit una din limbile oficiale ale Uniunii Europene. Sintagma **l.r.** acoperă de fapt două realități: pentru mulţi specialişti, denumeşte întreg grupul estic de dialecte strâns înrudite care continuă latina la nord şi la sud de Dunăre: dacoromâna (vorbită pe teritoriul actual al României, în Republica Moldova şi în zone apropiate de graniță din Ucraina, Ungaria, Serbia etc.), aromâna (vorbită în Grecia, Macedonia, Albania, Bulgaria, România), meglenoromâna (în Bulgaria, Macedonia, Grecia), istroromâna (în Croația). În uzul curent, sintagma **l.r.** se referă la dacoromână, cu varietăţile sale regionale, sociale şi culturale. Româna reprezintă un caz, foarte interesant pentru cercetători, de limbă romanică izolată timp de secole de influenţa culturală a latinei (care a acţionat constant, prin biserică, administraţie, universităţi, asupra limbilor din occidentul Europei); a păstrat astfel unele trăsături arhaice, dar a şi inovat masiv, accentuând tendinţe ale vorbirii populare; în acelaşi timp a suferit influenţe ale limbilor din jur, vizibile mai ales în vocabular. Se consideră că româna face parte şi din aşa-numita „uniune lingvistică balcanică”, concept controversat, dar care se bazează pe existenţa unei serii de convergenţe gramaticale şi lexicale în limbi din familii diferite, aflate într-un spaţiu comun şi între care au existat multiple contacte (româna, bulgara, macedoneana, sârba, albaneza, greaca, turca). Glotonimul **l.r.** , utilizat în strânsă legătură cu etnonimul *român*, are variantele mai vechi *rumânie* sau *românie, limba rumânească* sau *românească* (a căror istorie a fost cercetată de Vasile Arvinte, în cartea *Român, românesc, România,* 1983), precum şi echivalente regionale (*moldovenească*) sau atribuite din exterior (*valahă, moldo-valahă*), Denumirea *limbă moldovenească* a fost impusă politic pentru **l.r.** vorbită în partea Moldovei anexată în 1812 de Imperiul Ţarist şi în 1940 de Uniunea Sovietică.

Istoria limbii române începe în secolul al II-lea d. Hr., odată cu colonizările romane la nord de Dunăre (pe un teritoriu corespunzând în mare parte jumătăţii vestice din România de azi), în urma războaielor dacice. Limba vorbită de coloniştii romani şi care a fost preluată şi de populaţiile locale asimilate era o latină populară, în care se manifestau tendinţe divergente faţă de latina clasică. Ca şi în cazul altor zone romanizate (Galia, Peninsula Iberică), limba latină s-a impus, înlocuind în timp limba autohtonilor. În cazul **l.r.**, au fost avansate mai multe ipoteze asupra dinamicii procesului de romanizare. Considerându-se că perioada de romanizare în interiorul provinciei (Dacia Traiana) create după războaiele dacice şi abandonate administrativ în timpul lui Aurelian a fost foarte scurtă (106–271), s-a presupus că populaţia

romanizată din provincii colonizate mai de mult (Moesia) s-a deplasat, împinsă de succesiunea invaziilor populaţiilor migratoare, din sudul Dunării spre teritoriul actual al României. Ipotezele actuale dominante nu neagă întărirea elementului romanizat prin acest tip de deplasare, dar afirmă continuitatea unei populaţii romanizate şi la nord de Dunăre, neinfluenţată de retragerea armatei şi a administraţiei. Stabilirea cu exactitate a teritoriului de provenienţă al populaţiei romanizate nu are o mare importanţă pentru istoria limbii (decât din punctul de vedere al contactelor cu alte populaţii şi cu alte limbi), dar subiectul a fost intens dezbătut, din motive extraştiinţifice, în controverse cu miză politică internaţională, în secolele al XIX-lea–al XX-lea. Procesul de trecere de la latină la română a fost, ca şi în cazul celorlalte limbi romanice, unul continuu şi gradual, în care introducerea unei limite este mai mult sau mai puţin convenţională. Momentul în care se poate vorbi de noi limbi, vernaculare, în locul latinei este întotdeauna fixat cu oarecare aproximaţie, în funcţie de acumularea schimbărilor fonologice, gramaticale şi lexicale, dar şi de dovezile unei distincţii clare în conştiinţa vorbitorilor. Pentru limbile romanice, perioada în care diferenţierea a fost suficient de mare încât să se poată vorbi de altă limbă decât latina oscilează, în funcţie de interpretări, între secolele al VII-lea şi al IX-lea. În lipsa dovezilor scrise, momentul constituirii românei este pur ipotetic, dar e plauzibil să fie vorba de aceeaşi perioadă. În lingvistica românească s-a afirmat adesea că încheierea procesului de autonomizare a **l.r.** ar fi avut loc mai devreme (chiar în secolul al VI-lea); această datare, care plasa formarea **l.r.** înaintea celorlalte limbi romanice, pare influenţată de intenţia de a o prezenta ca deja constituită înainte de contactul masiv cu populaţiile slave, stabilite în zonă ca urmare a migraţiilor, începând din secolul al VI-lea. Unor exagerări mai vechi (din partea unor filologi străini care considerau **l.r.** o limbă mixtă, latino-slavă) li s-a răspuns astfel cu o altă exagerare. În procesul îndelungat de apariţie a unei limbi romanice, faza iniţială este cea a unei varietăţi sociolingvistice şi regionale a latinei. Latina dunăreană (descrisă de I. Fischer) este reconstituită pornind de la inscripţiile din Dacia şi Moesia, dar şi prin raportare la caracteristicile pe care le va avea romanitatea orientală în comparaţie cu limbile romanice occidentale. Etapa care urmează latinei dunărene, numită de mulţi lingvişti a românei comune (dar şi a protoromânei, străromânei etc.), este cea în care se consideră că se conturase deja o nouă limbă romanică, vorbită, cu aceleaşi particularităţi, la sud şi la nord de Dunăre. Descrierea **l.r.** comune este o operă de pură reconstrucţie, prin compararea dialectelor sud-dunărene cu dacoromâna din primele texte şi prin raportare la schimbările din celelalte limbi romanice. Trăsăturile lingvistice comune dacoromânei, aromânei, meglenoromânei şi istroromânei, în parte diferite de alte limbi romanice (de exemplu, articolul hotărât enclitic, reorganizarea genului neutru), sunt considerate ca avându-şi originea în această fază din evoluţia limbii. Ulterior, prin izolarea în Balcani a grupurilor vorbitoare de dialecte romanice, prin evoluţii independente şi prin contactul mai intens cu alte limbi, au apărut diferenţierile lexicale şi gramaticale vizibile azi. O foarte lungă perioadă din evoluţia **l.r.**, fără contactul cu Romania continuă şi cu cultura medievală

latină, este lipsită de surse textuale care să documenteze evoluţiile lingvistice: mai mult de un mileniu desparte inscripţiile din secolele al II-lea–al III-lea de cele mai vechi texte păstrate, datând din secolul al XVI-lea. Absenţa surselor a creat mari dificultăți şi interpretări divergente, multe evoluții fiind doar reconstituite, deduse, presupuse. Din primele secole ale mileniului al II-lea există totuşi texte redactate în slavonă pe teritoriul primelor state româneşti sau în latină ori maghiară în Transilvania, care cuprind referiri la persoane şi localităţi cu nume românesc. Din aceste documente s-au extras câteva sute de cuvinte – nume comune devenite antroponime, toponime, nume de profesie, de rudenie (*Cioară, Copil, Căscioarele, Jurj Blidariul, mătuşă*), publicate Gh. Mihăilă în *Dicţionar al limbii române vechi (sfârşitul sec. al X-lea – începutul sec. al XVI-lea* şi de Gh. Bolocan (coordonator) în *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române, 1374–1600.* Din secolul al XVI-lea se poate vorbi de limba celor mai vechi texte păstrate (neexcluzându-se posibilitatea unor texte anterioare complet pierdute). Lipsa textelor face ca **l.r.** să nu fie periodizată într-un mod similar altor limbi romanice, a căror etapă veche (franceza veche, castiliana veche etc.) este considerată încheiată în secolele al XIV-lea–al XV-lea; prin analogie, se poate totuşi considera că în secolul al XVI-lea şi limba noastră se afla deja într-o fază avansată, medie, a evoluţiei sale. Primele texte păstrate provin dintr-o perioadă când limba culturii (predominant religioase) şi a administrației (în Moldova şi Ţara Românească) era slavona (slava de sud, cu varianta sa ecleziastică), **l.r.** fiind limbă de comunicare nestandardizată. În Transilvania limbile culturii scrise erau în aceeaşi perioadă latina, maghiara, germana. Din secolul al XVI-lea istoria **l.r.** se bazează pe texte; acestea permit distingerea unor etape pe baza trăsăturilor strict lingvistice, dar şi a evoluţiei instituţiilor culturale. I. Gheţie şi filologii din şcoala sa au propus o segmentare în continuumul transformărilor, separând o etapă veche a limbii literare (din secolul al XVI-lea – până la sfârşitul secolului al XVIII-lea), urmată de o etapă modernă (până în contemporaneitate). În interiorul etapei vechi se vorbeşte de o primă fază – până în primele decenii ale secolului al XVII-lea – şi de o a doua (cca 1640–cca 1780). Etapa modernă ar cuprinde de fapt o perioadă de tranziţie până spre jumătatea secolului al XIX-lea, când are loc un proces accelerat de modernizare a limbii (numit de specialişti relatinizare, reromanizare sau occidentalizare romanică), prin împrumuturi şi calcuri lexicale şi sintactice din limbile romanice (în primul rând franceza şi italiana), prin dezvoltarea terminologiilor şi multiplicarea domeniilor culturale şi a tipurilor de texte. Modernizarea accelerată a cuprins iniţial doar limba literară, dar a influenţat curând – prin şcoală, administraţie, presă – şi limba populară, în care s-au conservat mai mult timp trăsăturile vechi.

Păstrarea unor idiomuri de origine latină în zona carpato-dunăreană şi în Balcani s-a manifestat ca „fidelitate lingvistică" (Al. Niculescu), chiar dacă nu şi printr-o continuitate de cultură. **L.r.** a moştenit din latină structura gramaticală de bază (clase de declinare, de conjugare, desinenţe ale timpurilor verbale simple, prepoziţii, conjuncţii etc.) şi o parte a vocabularului fundamental (cuvintele cele mai frecvente, cele care au dezvoltat sensuri multiple şi numeroase derivate). Provin din latină denumiri ale părţilor corpului, membrilor familiei, temporalităţii, mediului, vieţii cotidiene (*cap, frunte, inimă, nas, ochi; om, bărbat, femeie, frate, soră; an, zi, noapte; apă, câmp, cer, munte, soare; casă, pâine*), verbele fundamentale (*a fi, a avea, a da, a lua, a naşte, a muri, a vedea, a auzi, a zice, a bea, a mânca, a dormi*), pronumele (*el, acela*), principalele adverbe, conjuncţii şi prepoziţii (*bine, şi, în* etc.). A fost semnalată şi originea latină a lexicului religios de bază (*biserică, a boteza, creştin, cruce, cumineca, Dumnezeu, înger, lege* cu sensul „religie", *păgân* etc.). Aşa cum a arătat Sextil Puşcariu (în *Limba română*, 1940), elementul latin moştenit reflectă caracteristicile unei civilizaţii rurale, predominant păstoreşti, atât în cuvintele păstrate şi în cele pierdute, cât şi în schimbările semantice survenite. Modernizarea din secolul al XIX-lea a reintrodus în limbă, ca împrumuturi culte adaptate, numeroase cuvinte de origine latină. Cuvinte ca *act, a comunica, divers, element, familie, intern, lectură, a modifica* etc. intră în vocabular, în forme apropiate de cele din limbile romanice, care le-au împrumutat din latină, fiind cultisme. Se formează astfel dublete etimologice: *chiar* (din lat. *clarus*), *drept* (lat. *directus*) sunt moştenite, lucru dovedit de modificările lor fonetice şi semantice, iar *clar* sau *direct* (din aceleaşi etimoane latine) sunt împrumuturi târzii. Verbul *a descinde* (din lat. *descendere*) e în secolul al XIX-lea un împrumut neologic, iar verbul moştenit (*a deştinde*) încă

exista în limba din secolul al XVI-lea, dar ieşise între timp din uz. Împrumuturile latino-romanice au dublat adesea împrumuturile mai vechi (*liber – slobod, amor – dragoste, amic – prieten, spirit – duh* etc.), înlocuindu-le în unele cazuri; cel mai adesea însă sinonimele s-au diferenţiat stilistic şi s-au specializat parţial. Modernizarea latino-romanică a urmat în genere un principiu de adaptare aplicat conştient de oamenii de cultură ai epocii: împrumutul preluat din limbile romanice moderne (franceză, italiană), cu sensuri noi, era adaptat într-o formă mai apropiată de a etimonului latin, cu unele modificări survenite în evoluţia din latină în română a cuvintelor moştenite (de exemplu, căderea sunetelor finale). O asemenea modelare a condus la forme ca *absolut* (lat. *absolutus*, fr. *absolu*, it. *assoluto*), *discurs* (lat. *discursus*, fr. *discours*, it. *discorso*) etc. Chiar cel mai recent val de influenţe lexicale, al anglicismelor din secolele al XX-lea şi al XXI-lea, poate contribui la consolidarea componentei etimologice latine a românei; sunt împrumutate forme care provin în engleză din latină (prin vechea franceză sau preluare directă) – *campus, media, print, site* – sau se adaugă prin imitaţie sensuri noi la cultisme de origine latină deja existente: *aplicaţie, audienţă, locaţie* etc. Pentru **l.r.**, limba populaţiei autohtone ocupate de romani în anul 106 (dacii sau geţii, ramură a tracilor) reprezintă substratul, o limbă abandonată, dar care a lăsat unele urme în toponimie, în lexic, probabil şi în fonologie, frazeologie şi gramatică (ştiut fiind că în învăţarea unei limbi vorbitorii îşi transpun în limba dobândită particularităţi ale limbii materne). Nu sunt cunoscute texte în limba tracă şi în genere informaţiile despre aceasta (cuvinte citate, inscripţii, toponime) sunt foarte puţine; este însă cert că făcea parte din familia indoeuropeană. Lingviştii români – începând cu B.P. Hasdeu, apoi, în perioada modernă, Grigore Brâncuş, Cătălina Vătăşescu ş.a. – au folosit pentru identificarea cuvintelor de substrat comparaţia cu albaneza, considerată continuatoare a limbii trace. Grigore Brâncuş a identificat circa 89 de cuvinte moştenite din tracă (*abur, barză, brad, buză, copac, moş, vatră* etc.), în majoritate termeni concreţi, legaţi de viaţa cotidiană, unii păstraţi în onomastică sau în derivate (*bucur* însemnând „frumos”). Din secolul al VI-lea limba populaţiei romane şi romanizate va fi influenţată de contactul cu migraţia slavă, mai exact cu grupul slavilor de sud, stabiliţi în Peninsula Balcanică, dar şi la nord de Dunăre; o lungă perioadă de convieţuire şi (probabil) de bilingvism conduce la puternice influenţe, mai ales în vocabular, dar şi în fonologie şi gramatică. Elementul slav provine din mai multe surse şi perioade; cele mai vechi sunt împrumuturile vechi şi populare, intrate în fondul lexical de bază (*a iubi, a munci, a trăi; prieten, nevastă; grijă, milă, noroc, nevoie; obraz* etc.). În gramatică au fost preluate unele desinenţe (de exemplu, vocativul feminin în -*o*) şi structuri; adesea e greu de stabilit dacă un fapt lingvistic vechi românesc este datorat variaţiei din latină (care a lăsat urme şi în alte limbi sau dialecte romanice) sau influenţei slave, pentru că explicaţii pentru respectivul fapt (un tip flexionar sau o rădăcină lexicală) se regăsesc în fondul comun indoeuropean. În unele cazuri contactul cu vechea slavă a întărit trăsături lingvistice existente în latină, dar pe care limbile romanice occidentale le-au pierdut mai repede (de exemplu, flexiunea nominală). Se consideră că la noi influenţa veche slavă a constituit un adaos substanţial, comparabil adstratului germanic în limbile romanice occidentale. După secolul al IX-lea, slava de sud şi-a creat o limbă de cultură şi liturgică, slavona, care a devenit, alături de greacă, limbă a Bisericii de Răsărit, similară latinei în vestul Europei. În secolele al XIV-lea–al XVI-lea, în primele state româneşti, Ţara Românească şi Moldova, slavona era limba bisericii şi a administraţiei; în acelaşi timp, în Transilvania, limba liturgică şi cea de cancelarie a Curţii maghiare era latina. **L.r.** era o limbă de circulaţie orală, vorbită de o populaţie în mare parte rurală. În această perioadă au intrat în română multe slavonisme culte, mai ales în limbajul bisericesc (*a blagoslovi, cazanie, duhovnic, preobrajenie* cu sensul „schimbare la faţă; transfigurare”, *a spovedi, troiţă, vlădică* „episcop” etc.), al organizării militare, politice şi administrative (*voievod, vornic, stolnic*), dar şi în domeniul cultural mai larg (*a citi, letopiseţ, predoslovie*). Slavonismul cultural se va prelungi până în secolul al XVII-lea, când totuşi **l.r.** începe să domine în biserică şi în administraţie. Influenţa germanică veche este aproape inexistentă; migraţiile nu au lăsat urme în limbă, cu excepţia unor cuvinte controversate (*nasture,* presupus de origine gotică). Germanismele din română sunt mai târzii şi majoritatea regionale, circulând în Transilvania, datorită contactului cu coloniştii saşi (din secolele XI–XII) şi, mult mai târziu, administraţiei şi culturii din Imperiul Austriac. Au intrat totuşi în uzul general cuvinte

ca *șorț, cartof, șurub*. Influența maghiară a putut acționa începând cu secolul al IX-lea și mai ales al XI-lea, de când datează stăpânirea maghiară asupra Transilvaniei; elemente împrumutate din maghiară nu se regăsesc în dialectele de la sud de Dunăre. Unele cuvinte de origine maghiară au ajuns să facă parte din lexicul de bază al românei: *chip, fel, gând, hotar, oraș, vamă* etc.; alte împrumuturi, mai târzii, sunt circumscrise regional (apărând doar în Transilvania și Banat). Influențele grecești au fost destul de puternice, exercitându-se în diverse momente, direct sau prin intermediar. Un prim strat de grecisme (între care sunt cuvinte ca *frică*) a intrat direct în latina dunăreană, regăsindu-se apoi în multe limbi diferite din zona balcanică și carpatică (de exemplu, în albaneză). Grecismele au pătruns apoi intens în limbajul bisericesc și administrativ, prin intermediar slav: multe dintre cuvintele cărora în dicționarele românești li se indică etimologie slavă sunt de fapt în slavonă împrumuturi din greacă: *evanghelie, logofăt, spătar*. Deja din secolul al XVII-lea multe texte religioase se traduc direct din greacă, din care se preiau deliberat cultisme (limba greacă fiind considerată de traducători sursa inevitabilă de neologisme pentru **l.r.**, ca și pentru celelalte limbi europene). D. Cantemir introduce (și explică) în *Istoria ieroglifică* (scrisă la începutul secolului al XVIII-lea) termeni ca *praxis, simfonie, sinonim*. În secolul al XVIII-lea, în timpul domniilor fanariote, greaca este mult folosită și în domeniul religios, dar este în primul rând limba Curții, a administrației, a învățământului superior; efectul acestei situații (descrise de Ladislau Gáldi) este un strat consistent de cuvinte intrate în română, unele direct în registrul colocvial. Anumite cuvinte din politică, administrație, drept vor ieși din uz destul de repede (*clironomie* „moștenire”, *evghenist* „de origine aleasă”, *protimis* „drept de prioritate”), altele se vor păstra doar în expresii fixe (*a umbla cu pantahuza*; *pantahuză* „listă de subscripție”), multe se vor încărca de conotații glumețe, ironice, negative (*lefter, ifos, pandalii, a se fandosi, a se sclifosi* etc.). Și influența turcă a acționat în etape diferite: cele mai vechi elemente turcice se datorează foarte probabil migrației pecenege și cumane din secolele al IX-lea–al XI-lea; din secolul al XIV-lea turca Imperiului Otoman a început să influențeze viața socială într-un ritm tot mai accelerat pe măsură ce țările române erau tot mai dominate politic și militar. Turcismele, așa cum a arătat Lazăr Șăineanu, s-au răspândit în administrație, comerț, armată, dar și în viața cotidiană – locuire (*odaie, tavan, dușumea*), hrană (*cafea, ciorbă, sarma*), vestimentație (*papuc, ciorap*), jocuri (*oină, zar*) – și în sfera morală (*chef, habar, huzur*); unele au intrat în vocabularul fundamental (*cioban, dușman, murdar, musafir* etc.). Turcismele, foarte frecvente în perioada fanariotă, punct maxim al influenței grecești și turcești, au fost în parte abandonate (*devlet* „imperiu, stat”, *hatișerif* „decret”, *meterhanea* „orchestră”), în parte păstrate, mai ales în registrul popular și colocvial, adesea cu sensuri schimbate (*mofluz* – inițial „falit”, apoi „nemulțumit”), cu sensuri sau conotații negative (*caraghios, lichea, pezevenghi*). În secolul al XIX-lea s-a manifestat influența lexicală italiană, ca ipostază a modernizării latino-romanice (din italiană provin termen precum *cameră, cont, bancă, stradă*). Italienismele (dintre care unele au pătruns în **l.r.** prin intermediar neogrecesc, altele prin contact cultural direct) au fost adesea concurate de corespondentele lor împrumutate din franceză și de formele refăcute după latină. În secolul al XIX-lea influența franceză a acționat intens asupra limbii literare, mai ales prin împrumutul lexical (vocabular al vieții intelectuale, al ocupațiilor cotidiene, terminologii de specialitate), dar și prin calc sintactic, prin imitarea unor construcții ale frazei. Franțuzismele au fost introduse în limbă de o pătură socială cultivată, care practica bilingvismul, folosind franceza ca limbă de conversație elegantă, dar s-au răspândit rapid și în alte straturi sociale, prin presă, politică, administrație. Cuvintele franceze au fost preluate privilegiindu-se fie forma scrisă, prin păstrarea unei ortografii identice sau mai apropiate de cea a etimonului (*pension, revelion*), fie cea orală, cu transcrierea aproximativă a pronunțării (*abajur, trotuar, șef*); în epocă circulau adeseori mai multe variante ale împrumutului, iar forma finală a fost un compromis între scriere și pronunțare (de exemplu, *peisaj* s-a impus în defavoarea lui *peizaj*, mai apropiat de pronunția *paysage*). Influența franceză s-a păstrat puternică până spre sfârșitul secolului al XX-lea. În lingvistica românească Al. Graur a impus conceptul de etimologie multiplă, susținut și de Theodor Hristea și reflectat în explicațiile din dicționarele etimologice și generale: este vorba de faptul că același cuvânt a putut pătrunde în **l.r.**, simultan sau succesiv, din mai multe limbi, uneori cu diferențe de formă (pronunție, scriere, accentuare) sau de sens. Cuvântul

Timotei Cipariu

B.P. Hasdeu

Alexandru Philippide

Ovid Densusianu

Sextil Pușcariu

Iorgu Iordan

Al. Rosetti

Eugeniu Coșeriu

minut este explicat în dicţionarele actuale ca posibil împrumut din fr. *minute*, it. *minuto*, rus. *minuta*, germ. *Minute* (etimonul comun îndepărtat fiind lat. *minutus*). În afara valurilor de influenţe legate de migraţii, ocupaţii sau contacte culturale, variantele regionale ale **l.r.** au primit împrumuturi lexicale sau de construcţii gramaticale de la populaţii învecinate sau cu care se împărţea acelaşi teritoriu. Din această categorie fac parte elemente de origine bulgară şi sârbă, în sud şi sud-est, ucrainene şi poloneze în est şi nord-est, maghiare şi germane în Transilvania. Multe dintre aceste împrumuturi nu circulă în afara graiurilor locale. După 1989 influenţa engleză a devenit foarte puternică, înscriindu-se într-o tendinţă contemporană a globalizării. La destul de puţine cuvinte împrumutate anterior (unele, prin intermediar francez) şi adaptate – *gem, meci, lider* – s-au adăugat numeroşi termeni din tehnologiile informatice, economie, divertisment (*e-mail, desktop, dealer, brand, show*), dar şi cuvinte şi expresii colocviale, folosite mai ales în limbajul tinerilor (*cool, loser, trendy*). Tendinţa actuală este de adaptare morfologică a anglicismelor (prin articulare şi desinenţe de plural – *lookul, bodyguarzi*), dar de păstrare a grafiei şi în parte a pronunţiei originare.

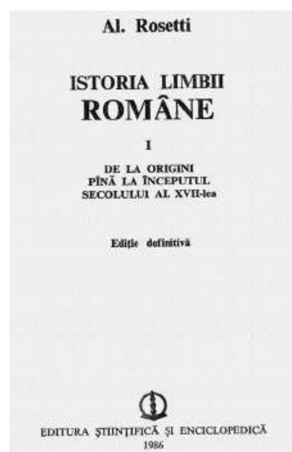
Dacoromâna este destul de unitară din punctul de vedere al variaţiei regionale; diferenţele se manifestă mai ales în fonologie şi lexic, în timp ce gramatica graiurilor este în mare parte comună. Principalele variante regionale delimitate de dialectologi pe baza unor trăsături lingvistice sunt cinci: graiul muntenesc, moldovenesc, bănăţean, crişean şi maramureşean. O grupare mai generală, la care se recurge mai ales în studiile de istorie a limbii, distinge graiurile din aria sudică (din Muntenia şi sudul Transilvaniei) de cele nordice (din Moldova, nordul Transilvaniei, Maramureş, Crişana, Banat). În interiorul fiecăreia dintre variante (numite în genere de dialectologii români subdialecte sau graiuri, rezervându-se denumirea dialecte pentru idiomurile de la sud de Dunăre) se pot distinge şi alte subvarietăţi locale (de exemplu, un grai oltenesc în interiorul celui muntenesc). Variantele regionale, care s-au diferenţiat între ele treptat, fie prin păstrarea unor trăsături arhaice, fie prin inovaţii, unele influenţate de contacte cu alte limbi, reflectă şi diferenţe istorice şi de tradiţii culturale şi religioase. Parcursuri istorice diferite au lăsat urme în lexicul din Moldova şi Muntenia (mai multe turcisme, grecisme, ulterior franţuzisme, influenţa mai puternică a variantelor urbane) faţă de Transilvania şi Banat (mai multe maghiarisme, germanisme, un registru mai pronunţat popular). Scrisul în română a ilustrat de la început unele diferenţe regionale, filologii (G. Ivănescu, Ion Gheţie) vorbind chiar, pentru secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, de variante regionale ale limbii literare, care s-au influenţat reciproc în timp, ajungând la o standardizare unificată doar din secolul al XIX-lea. Dincolo de diferenţele fonologice, gramaticale şi lexicale, în scrisul din regiunile istorice au fost identificate uneori şi preferinţe stilistice diferite (este tradiţională, de exemplu, distincţia operată în istoriile literare între cronicarii moldoveni şi cei munteni). În literatură marca regională era încă foarte puternică în secolul al XIX-lea, în perioada aşa-numită a marilor clasici, chiar dacă efortul exegetic a fost de atenuare a importanţei specificului local în favoarea caracterului general-popular, în special în cazul lui Ion Creangă. Amprenta locală în limbaj şi stil a fost adesea invocată de critica literară şi în descrierea autorilor din secolul al XX-lea, de exemplu, a scrierilor lui Liviu Rebreanu sau Mihail Sadoveanu. Afirmarea identităţii regionale nu a fost totuşi mult exploatată, iar „literatura în dialect” nu a avut decât puţini reprezentanţi, cazul cel mai vechi şi mai cunoscut, de la sfârşitul secolului al XIX-lea, este al poetului bănăţean Victor Vlad Delamarina.

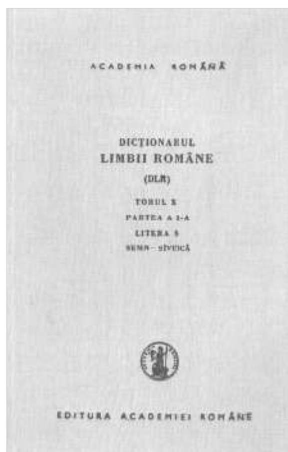
Odată cu scrisul în **l.r.** şi mai ales cu tipăriturile religioase, se poate vorbi de o limbă de cultură sau de o limbă literară. Lingviştii români au dezbătut intens chestiunea momentului din care se poate vorbi de o limbă literară românească; unii au impus condiţii care nu se vor atinge decât destul de târziu (unificarea şi standardizarea prin gramatici şi dicţionare normative). Se poate însă admite că există deja o limbă literară odată cu aplicarea unor norme implicite, generând regularităţi, în traducerile tipărite de diaconul Coresi în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, reflectând limba din Muntenia şi sudul Transilvaniei. Primul text românesc original şi datat (1521) este scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung către Hans Benkner, primarul Braşovului, cu informaţii despre mişcările turcilor. Cercetările filologice recente au stabilit totuşi că cel mai vechi text românesc disponibil este o traducere religioasă – *Psaltirea Hurmuzachi*, păstrată într-o copie datată 1500–1510. Din secolul al XVI-lea dispunem de destul de puţine texte, împărţite de obicei în

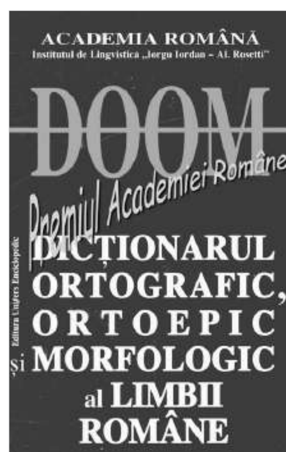
originale şi traduceri. Textele originale sunt acte juridice (de vânzare-cumpărare sau testamente), câteva scrisori oficiale şi private, precum şi prefeţele şi postfeţele unor traduceri; între traduceri, unele au o mare claritate şi cursivitate a limbii (remarcabilă este *Evanghelia cu învăţătură* din 1581). În secolul al XVII-lea traducerile şi prelucrările bisericeşti sunt mai numeroase; în 1648 este tipărită prima traducere a Noului Testament (*Noul Testament de la Bălgrad*), iar în 1688 prima traducere integrală a *Bibliei* (*Biblia de la Bucureşti*); în această perioadă apare *Cazania* mitropolitului Varlaam (1643), culegere de predici traduse şi prelucrate care s-a bucurat de o mare popularitate, Varlaam fiind şi autorul primului text polemic de doctrină religioasă (*Răspuns împotriva catihismusului calvinesc*, 1645); mitropolitul Dosoftei publică *Psaltirea în versuri* (1673) şi *Viaţa şi petrecerea sfinţilor* (1682–1686). Domeniul juridic este ilustrat de două masive culegeri de legi: *Carte românească de învăţătură* (Iaşi, 1646), tradusă din greacă, şi *Îndreptarea legii* (Bucureşti, 1652), adaptare a textului moldovenesc la normele munteneşti. Aşa-numitele cărţi populare – romane medievale, antologii sapienţiale, scrieri apocrife, traduse din slavonă, greacă, italiană, circulă în diverse versiuni în toată perioada veche. Primele cronici originale – a lui Grigore Ureche şi Miron Costin în Moldova, anonime, cele mai multe, în Muntenia, sunt manuscrise păstrate în copii târzii şi în care au fost identificate tehnici narative asimilate uneori literaturii. Procedee şi tipare literare erau de fapt exersate prin textele biblice şi hagiografice, tot aşa cum tehnicile retorice se transmiteau prin predici. În secolul al XVII-lea se manifestă tot mai puternic lamentaţiile asupra insuficienţelor limbii de cultură („strimtarea limbii româneşti", în prefaţa *Bibliei* din 1688) şi intenţia de unificare şi îmbogăţire a acesteia; de asemenea, se afirmă din interior şi e întărită de surse externe (misionari) conştiința lingvistică a latinităţii. În secolul al XVII-lea şi la începutul secolului al XVIII-lea sunt vizibile şi proiectele de diferenţiere a limbii literare de cea populară, prin artificializare şi „monumentalizare" (Dragoș Moldovanu), prin imitarea unor modele clasice (greco-latine, dar şi orientale), de pildă în scrisul lui Cantemir sau în cel al lui Constantin Cantacuzino. *Istoria ieroglifică* a lui Cantemir e prima operă pur literară originală, de o complexitate fără precedent în cultura română veche. Secolul al XVIII-lea aduce, pe lângă continuarea direcţiilor precedente (texte bisericeşti, cărţi populare), contribuţii importante la dezvoltarea stilistică a **l.r.**: prin naraţiunea subiectivă din cronica lui Neculce şi complexitatea retorică din predicile mitropolitului Antim Ivireanul. Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea încep să apară şi gramatici şi dicţionare, precum şi programe explicite de modernizare (şi de purificare) a limbii. S-a considerat în genere că, tocmai din cauza lipsei unei tradiţii de normare explicită, în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea nu au existat diferenţe foarte mari între limba vorbită şi cea scrisă, între variantele populare şi cele de cultură ale românei. Ideea este probabil adevărată, dar greu de dovedit în lipsa unor date suficiente despre limba vorbită. Compararea scrisorilor private cu scrisul unor cărturari o confirmă parţial, dar nu pot fi ignorate nici diferenţele (vizibile chiar între autori cu un stil predominant oral şi popular şi autori savanţi şi manierişti). Spre sfârşitul secolului al XVIII-lea centrul dezvoltării culturale în limba română se mută în Transilvania, prin reprezentanţii Şcolii Ardelene. Prima gramatică în **l.r.**, a lui Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, datează din 1757, dar în 1780 apare prima gramatică ştiinţifică şi de circulaţie, scrisă în latină, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, considerată adesea punct simbolic de reper pentru trecerea de la epoca veche la cea premodernă a **l.r.** literare. În 1825 apare primul dicţionar modern, cunoscut ulterior sub denumirea *Lexiconul de la Buda*. **L.r.** a fost scrisă din secolul al XVI-lea până la jumătatea secolului al XIX-lea cu alfabet chirilic, parţial adaptat necesităţilor sistemului fonologic românesc; textele scrise de-a lungul timpului cu alfabet latin (şi ortografie maghiară, poloneză, italiană etc.) reprezintă doar cazuri marginale, excepţii de la norma dominantă. Trecerea la alfabetul latin (oficializată în 1860–1862) a fost pregătită prin aşa-numitele alfabete de tranziţie (care amestecau slove chirilice şi litere latine) şi a dat naştere, în secolul al XIX-lea, unor sisteme ortografice variate, în majoritate etimologizante. Şcoala Ardeleană a contribuit la modernizarea limbii şi culturii române; continuatorii ei din secolul al XIX-lea i-au dezvoltat ideile în direcţii puriste (vizând eliminarea elementelor nonlatine din limbă), dar contribuţia principală a rămas cea a relatinizării şi a modernizării prin împrumut cult adaptat variantelor sociale şi culturale. Dintre acestea, cel mai bine

reprezentat în toată perioada veche – şi cel mai conservator în perioada modernă – este limbajul bisericesc. Limbajul juridic şi administrativ, la fel de vechi, a imitat iniţial structuri din slavonă şi greacă, fiind ulterior parţial reînnoit după model francez. Limbajele ştiinţifice (precedate de terminologii incipiente – astronomice, filosofice), limbajul politic şi limbajul presei se constituie cu adevărat în secolul al XIX-lea, odată cu modernizarea societăţii şi a limbii. Registrele nonstandard sunt prea puţin atestate de-a lungul secolelor scrisului în limba română, doar prin scrisori, însemnări, ulterior în cronici şi reprezentări teatrale; unele elemente argotice sunt înregistrate sporadic în presă şi în literatură de la jumătatea secolului al XIX-lea. În secolul al XX-lea s-au întărit în mare măsură standardizarea şi unificarea lingvistică (după Unirea din 1918, dar şi ca urmare a centralizarii şi cenzurii din anii ’50–’80, a dominaţiei limbajului politic şi administrativ). După 1989, spaţiul public a devenit mai accesibil variaţiei lingvistice: perioada este marcată de tot mai puternicele interferenţe între registrul standard şi cel familiar, de influenţa englezei şi de efectele noilor tehnologii de comunicare. Academia Română a avut de la înfiinţarea sa (1866) scopuri legate de standardizarea şi cultivarea limbii române, alcătuirea unui mare dicţionar şi a unei gramatici. Dicţionare ale Academiei au fost mai întâi *Dicţionarul limbei române* al lui I. C. Massim şi A. T. Laurian (I–II, 1871–1876), criticat pentru ortografia latinistă şi etimologii, pentru atitudinea puristă reflectată în separarea cuvintelor de origine latino-romanică de restul vocabularului, dar care a anticipat sau a impus un număr impresionant de neologisme în limba română literară – şi *Etimologicum Magnum Romaniae* (t. I–IV, 1886–1898), al lui B. P. Hasdeu (ajuns doar până la jumătatea literei B). În anul 2010 s-a încheiat, după un secol, redactarea *Dicţionarului limbii române* patronat de Academie şi început sub coordonarea lui A. Philippide, apoi sub cea a lui Sextil Puşcariu. Prima gramatică a Academiei a fost cea a lui Timotei Cipariu (I–II, 1869–1877); cea mai cunoscută şi utilizată în a doua jumătate a secolului al XX-lea a fost o lucrare colectivă publicată în 1953 şi reluată cu modificări în 1963; în 2005 a apărut o nouă gramatică academică. După mai multe dicţionare etimologice parţiale sau neterminate şi unul publicat de Al. Ciorănescu în spaniolă, a fost început, tot sub egida Academiei Române, un mare dicţionar etimologic, din care în 2011 au apărut primele două volume.

L.r. este limba literaturii române; în istoriile literare româneşti limba este un criteriu decisiv de includere a unei opere în corpusul specific. Literatura a folosit de la început mai multe variante ale limbii, fiind o sursă importantă pentru cunoaşterea – desigur mediată, indirectă – a **l.r.** vorbite. *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir include nu numai exemple de stil retoric ornat şi savant, de proză poetică ritmată şi rimată, ci şi un lexic al insultei şi al imprecaţiei impregnat de elemente populare. La trecerea între secolul al XVIII-lea şi al XIX-lea, *Ţiganiada* lui Ion Budai-Deleanu oferă un tablou complex al varietăţii stilistice, al multiplelor registre de care dispunea limba: stil înalt ornat şi stil burlesc abundând în termeni populari şi regionali (în partea versificată), registru standard, stil ştiinţific (filologic), oralitate populară şi familiară (în secţiunea „notelor de subsol”). Tudor Vianu a

urmărit (în *Arta prozatorilor români,* 1941) preferinţele prozei româneşti fie pentru un stil monumentalizat, savant, fie pentru unul mai apropiat de oralitatea populară. Limba literaturii a fost folosită ca document pentru reconstituirea, de către Iorgu Iordan în *Stilistica limbii române* (1944), a expresivităţii variantei vorbite şi a făcut obiectul unor încercări de generalizare de psihologie socială la D. Caracostea, în *Expresivitatea limbii române* (1942). Varietatea straturilor succesive de împrumuturi, existenţa a numeroase sinonime de origini diferite şi marcate stilistic au fost o resursă lingvistică importantă pentru autori care au exploatat, în proză sau în poezie acestă diversitate, de la Mateiu I. Caragiale la Tudor Arghezi sau la Leonid Dimov; conotaţiile plasării spaţio-temporale şi pitorescul lingvistic au ridicat însă dificultăţi majore în calea traducerilor din română în alte limbi. Raportul dintre limbajul folosit de literatura română şi varietăţile istorice, regionale şi socioculturale ale limbii poate fi descris şi din punctul de vedere al respectării sau încălcării unor convenţii sociale şi literare. Diferitele curente şi epoci literare au adus schimbări vizibile în raportul între un registru „înalt", livresc, poetic şi cuvintele tabu ale limbii populare sau ale banalităţii cotidiene: convenţiile de reprezentare sunt schimbate de realism şi naturalism, de simbolism, de avangardă, de unele direcţii în proza şi poezia ultimelor decenii ale secolului al XX-lea şi începutul secolului al XXI-lea. Abordările istorice ale limbii române au ţinut cont, prin tradiţie, de rolul marilor scriitori în modificarea limbii de cultură (crearea şi impunerea unor cuvinte şi a unor tipare sintactice, preferinţa pentru anumite variante lingvistice). Situaţiile pot fi foarte diferite: Ion Heliade-Rădulescu a teoretizat şi impus în uz multe dintre preferinţele sale lexicale şi gramaticale, dar nu a reuşit să pună în circulaţie şi excesele italieniste în care şi-a scris sau rescris la un moment dat textele. A.I. Odobescu a devenit într-o anumită perioadă, şi prin intermediul manualelor şcolare, un model de limbă literară printr-o formulă de succes: asocierea dintre neologismul latino-romanic şi arhaism, stilizarea registrului popular. Încărcătura semantică şi simbolică a unor cuvinte-cheie din poezia lui M. Eminescu sau deprecierea asociată cuvintelor ridiculizate în proza şi teatrul lui I.L. Caragiale au influenţat decisiv o zonă importantă a lexicului românesc. În a doua jumătate a secolului al XX-lea studiile despre „limba şi stilul" multor scriitori s-au multiplicat; între cele mai importante sunt studiile lui G.I. Tohăneanu asupra lui Eminescu şi Creangă şi al Mihaelei Mancaş asupra evoluţiei procedeelor şi figurilor în secolul al XIX-lea şi al XX-lea. Literatura s-a dovedit, în timp, un spaţiu şi un instrument al schimbării lingvistice: chiar şi prin inovaţiile lexicale şi stilistice ale unor autori care nu au influenţat direct epoca lor în lipsa circulaţiei textelor, dar au modificat percepţia ulterioară asupra acesteia (Cantemir, Budai-Deleanu); mai evident, prin prestigiul autorilor din secolul al XIX-lea care au impus în uzul cultivat unele forme şi au respins sau ignorat altele sau – mai aproape de contemporaneitate – prin asociaţiile metaforice şi construcţiile sintactice inovatoare ale modernismului şi neomodernismului.

Repere bibliografice: Lazăr Şăineanu, *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române*, Bucureşti, 1900; Ov. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, I–II, Paris, 1901–1938; A. Philippide, *Originea românilor*, I–II, Iaşi, 1923–1927; Kristian Sandfeld, *Linguistique balkanique,* Paris, 1930; Ladislas Gáldi, *Les Mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes*. Budapesta, 1939; Sextil Puşcariu, *Limba română,* Bucureşti, 1940; Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, Bucureşti, 1941; D. Caracostea, *Expresivitatea limbii române*, Bucureşti, 1942; Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, Bucureşti, 1944; G. Ivănescu, *Probleme capitale ale vechii române literare,* Iaşi, 1947; Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor",* Bucureşti, 1948; I.I. Russu, *Limba traco-dacilor*, Bucureşti, 1959; N.A.Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, 1962; Al. Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, I–III, Bucureşti, Cluj-Napoca, 1965–1999; G.I. Tohăneanu, *Studii de stilistică eminesciană*, I–II, Bucureşti, 1965; *Istoria limbii române,* coordonatori Al. Rosetti, Boris Cazacu, Ion Coteanu, I–II, Bucureşti, 1965–1969; H. Mihăescu, *Influenţa grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, Bucureşti, 1966; Al. Graur, *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, 1968; Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, Bucureşti, 1968; G.I. Tohăneanu, *Stilul artistic al lui Ion Creangă*, Bucureşti, 1969; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Bucureşti, 1972; Gh. Mihăilă, *Dicţionar al limbii române vechi (sfârşitul sec. al X-lea – începutul sec. al XVI-lea)*, Bucureşti, 1974; Alf Lombard, *La Langue roumaine. Une présentation*, Paris, 1974; Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, 1975; Matilda Caragiu Marioţeanu, *Compendiu de dialectologie română*, Bucureşti, 1975; Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare,* I, ed. 2, Bucureşti, 1971; Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini până la începutul secolului al XVII-lea,*

București, 1978; *Istoria limbii române,* coordonator Florica Dimitrescu, București, 1978; Ion Gheţie, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, 1978; Ștefan Munteanu, Vasile D. Ţâra, *Istoria limbii române literare*, București, 1978; D. Irimia, *Limbajul poetic eminescian*, Iași, 1979; G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980; Ion Coteanu, *Structura şi evoluţia limbii române (de la origini până la 1860)*, București, 1981; *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române, 1374-1600*, coordonator Gh. Bolocan, București, 1981; Ion Gheţie, *Introducere în studiul limbii române literare*, București, 1982; Vasile Arvinte, *Român, românesc, România*, București, 1983; Grigore Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, 1983; Mihaela Mancaş, *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, București, 1983; I. Fischer, *Latina dunăreană. Introducere în istoria limbii române*, București, 1985; Ion Gheţie, Alexandru Mareş, *Originile scrisului în limba română*, București, 1985; Mioara Avram, *Gramatica pentru toţi*, București, 1986; G. Holtus, M. Metzeltin, C. Schmitt, *Lexikon der Romanistischen Linguistik (LRL) III*: *Die einzelnen romanischen Sprachen und Sprachgebiete von der Renaissance bis zur Gegenwart. Rumänisch, Dalmatisch / Istroromanisch, Friaulisch, Ladinisch, Bündnerromanisch*, Tübingen, 1989; Mihaela Mancaş, *Limbajul artistic românesc în secolul XX*, București, 1991; Maria Cvasnîi Cătănescu, *Limba română – origini şi dezvoltare*, București, 1996; Dragoş Moldovanu, *Dimitrie Cantemir. Între Orient şi Occident*, București, 1997; *Istoria limbii române literare*, coordonator Ion Gheţie, București, 1998; Marius Sala, *De la latină la română*, București, 1998; Gh. Chivu, *Limba română de la primele texte până la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Variantele stilistice*, București, 2000; Mioara Avram, Marius Sala, *Faceţi cunoştinţă cu limba română*, Cluj-Napoca, 2001; *Enciclopedia limbii române*, coordonator Marius Sala, București, 2001; Adriana Stoichiţoiu Ichim, *Vocabularul limbii române. Dinamică, influenţe, creativitate*, București, 2001; Grigore Brâncuş, *Introducere în istoria limbii române*, I, București, 2002; Sanda Reinheimer Rîpeanu, *Les Emprunts latins dans les langues romanes*, București, 2004; *Gramatica limbii române*, coordonator Valeria Guţu Romalo, București, 2005; Cristian Moroianu, *Dublete şi triplete etimologice în limba română*, București, 2005; Maria Iliescu, *Româna din perspectivă romanică*, București, 2007; Sanda Golopenția, *Româna globală. Limba română şi vorbitorii ei în afara României*, București, 2009; Constantin Frâncu, *Gramatica limbii române vechi (1521–1780)*, Iași, 2009; *Dicţionarul limbii române*, I–XIX, București, 2010; Emil Suciu, *Influenţa turcă asupra limbii române*, I–II, București, 2010; Alexandru Philippide, *Istoria limbii române*, îngr. G. Ivănescu, Carmen Gabriela Pamfil și Luminița Botoșineanu, Iași, 2011; *Dicţionarul etimologic al limbii române (DELR)*, I–II, București, 2011. ***R.Zf.***

LIMBA ROMÂNĂ, revistă apărută la Timişoara, de trei sau de două ori pe săptămână, din 22 ianuarie până în 19 iunie 1920, cu o întrerupere între 4 februarie și 20 martie, pricinuită de o grevă a tipografilor. Subtitlul „Foaie pentru limbă, artă și literatură” trimite la titlul „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, cum se numea suplimentul literar al „Gazetei de Transilvania”, care și-a făcut o misiune din emanciparea culturală a românilor cu un secol în urmă. Director și redactor: Camil Petrescu, cel care în etapa sa timișoreană s-a aflat și la conducerea altor două periodice (a ziarului „Banatul românesc”, ca redactor-șef în 1919–1920, și a ziarului „Țara”, ca director 1920–1921). Într-un scurt articol-program, *Câteva lămuriri inevitabile*, se arată că revista își propune ca scop prim îmbunătățirea limbii vorbite și scrise de bănățenii încă nefamiliarizați pe deplin cu româna literară, scop urmărit cu stăruință în câteva rubrici: una intitulată „Cum vorbește Octavia”, cuprinzând o serie de amuzante „lecții ad-hoc”, prin care Camil Petrescu încearcă să corijeze, de pildă, pronunția deficitară a unor cuvinte, alta numită „Cum scriu autoritățile”, unde deplânge și caută să îndrepte greșelile de limbă din actele oficiale, oferind inclusiv modele corecte ale acestora, și a treia, „În clasă”, ce se străduiește să le dea dascălilor și elevilor o mână de ajutor în deprinderea gramaticii românești, și anume la modul metodic, cu exemple de conversație didactică, de declinări ale substantivelor și conjugări ale verbelor etc. Dincolo de acest apostolat publicistico-pedagogic axat, cu stăruință și generozitate, pe cultivarea limbii (cum se vede și din educativul excurs istoric din articolul *Limba română*, 8/1920), viitorul romancier vrea să facă din revista sa și o punte culturală între Banat și restul țării. Dorința de implicare în procesul de sincronizare și armonizare a provinciei cu România Mare răzbate dintr-un șir de articole incluse în rubrica elocvent denumită „România de azi, pași spre viața românească”. Țintind să îndrume „pe noii cetățeni ai României mari spre orizonturile și adâncurile vieții românești de astăzi”, publicația urma să se ocupe „de instituţiile din Bucureşti în special, de şcolile de acolo, de teatre, de muzee, de presă, de reviste literare şi de specialitate, de bănci şi industrie, de literatură şi de muzică, de pictură şi de arhitectură etc.” În puținele numere ale **L.r.** Camil Petrescu nu a apucat totuși să se aplece decât asupra unora dintre aceste fațete ale vieții și culturii românești.

Astfel, pe lângă o bună panoramă a partidelor politice, desfășurată în mai multe articole, a mai alcătuit doar una a presei social-politice și literare, înfățișând, în texte ca *Presa bucureşteană*, *Revistele politice*, *Reviste literare actuale*, istoricul și orientarea unor mari gazete precum „Universul", „Dimineața" și „Adevărul". Despre ultimele două notează, între altele, că „au avut un trecut foarte furtunos", iar despre „Adevărul", „fundat la 1887 de Beldiman", că „a avut un puternic caracter socialist și antidinastic. A luat totdeauna partea cauzelor nedreptățite, cu vigoare și mult nerv, lărgindu-și încetul cu încetul cercul cititorilor". Nu sunt trecute însă cu vederea nici ziare mai mici și mai recente, ca „Dacia", „România nouă" sau „Viitorul". Dintre revistele literare, au parte de scurte, dar percutante caracterizări câteva dintre cele mai prestigioase, a căror mai bună cunoaștere în mediile culturale bănățene era de dorit: „bătrânele" „Convorbiri literare", din păcate „obosite de un trecut atât de glorios", „Luceafărul", care „și-a făcut din tradiție și dragostea pentru țăranul român un crez" și în ale cărui pagini „se poate găsi verbul sănătos românesc", „Viața românească", publicație ce s-a impus mai ales „printr-un larg caracter enciclopedic", „Vieața nouă" a lui Ovid Densusianu, privită cu reticență, ca reprezentând „într-o formă anemică drumurile nesigure ale curentului nou în poezie: simbolismul". În afara acestor prezentări, viața socială și culturală românească e reflectată caleidoscopic într-o sumedenie de știri, anunțuri, note și comentarii răspândite și în restul revistei. Sumarul cuprinde însă și alte articole relevante, de exemplu editorialul *Paștile*, care, făcând o apologie păcii în spirit pascal și în contrast cu grozăviile războiului nu demult încheiat, reproduce chemarea lansată de Henri Barbusse, Romain Rolland și Georges Duhamel în numele mișcării pacifiste franceze Clarté. Și acest text, ca toate celelalte din cele 13 numere ale revistei, e scris, fără a fi semnat, de Camil Petrescu și, ca aproape toate celelalte, apare atât în românește, cât și în versiune germană și maghiară (traducătorii fiind, foarte probabil, doi specialiști germani, „dl. Philip Jahn, publicist, și dl. profesor dr. Schutz", cum se deduce dintr-o notă și cum precizează și Aurel Cosma în volumul de memorii *Prin Timișoara de altădată*). Deși, într-un alt editorial, *După întâiul număr*, se menţiona, mai degrabă din prudență, pentru a nu răni anumite sensibilități, că „traducerile în ungurește și nemțește nu sunt făcute pentru unguri și nemți, ci pentru români", astfel încât ei, „românii de aici", să poată pricepe, prin comparație, mai bine unele cuvinte, trilingvismul publicației are totuși și o semnificație mai largă. Faptul că, prin cele trei coloane trilingve ale fiecărei pagini, **L.r.** pune același conținut la îndemâna tuturor celor trei principale naționalități bănățene rămâne o dovadă de deschidere și totodată un mod original de a se alătura publicistic efortului de unificare românească renăscut la 1918. ***I.M.***

LIMBA ROMÂNĂ, „revistă bilunară de literatură şi artă" apărută la Bucureşti între 15 martie 1929 şi 15 februarie 1932 sub redacţia lui Vladimir Corbasca. Publicaţia este destinată tinerilor dornici să se familiarizeze cu „literatura scriitorilor contemporani". Articolul *Cuvânt la încheierea anului* (15/1930) se vrea un rechizitoriu al „realităţilor morale, dacă nu imorale în care se zbate cartea", Vladimir Corbasca deplângând aici „copleşirea sufletului de o conştiinţă bolnavă a vremilor". De la numărul 1/1931 subtitlul devine „Artă. Literatură. Sociologie" şi se publică separat un „Buletin al şcoalelor", supliment destinat elevilor. Începând cu numărul 3/1932 redactori sunt Al. Halunga şi Vl. Corbasca. Sub genericul „Cronica bilunară" sunt găzduite rubrici distincte precum: „Film", „Teatru", „Plastică", „Cărţi", „Revistele", „Caracterizări", „Întrebări pentru bacalaureat", „Informaţiuni", „Carnet editorial", „Galeria vechilor cărturari şi literatori români". Colaborează cu versuri Tudor Arghezi, Perpessicius, Dan Petraşincu, Eugen Jebeleanu, Petre Strihan, Mihai Moşandrei, Virgil Gheorghiu, Artur Enăşescu, Constantin Nisipeanu, Tudor Măinescu, George Nichita, cu proză N. N. Beldiceanu, Al. Lascarov-Moldovanu, Ştefania Zottoviceanu ş.a. Sunt publicate sau reproduse multe contribuţii critice şi de istorie literară: E. Lovinescu (*Cornelius Tacitus*, *Judecata lui Tacit asupra împăraţilor*, *C. Hogaş*, *Mihail Dragomirescu*, *Matei Cantacuzino*), Th. D. Speranţia (*Şcoala Ardeleană şi curentul latinist*), Aurel C. Vasiliu (*Eminescu, un mare neînţeles*, *Faze în evoluţia literară şi sufletească a lui Eminescu*, *Ideile lui Eminescu în perioada 1869–1874*), Em. Elefterescu (*Samuil Micu-Clain*, *Gheorghe Şincai*, *Petru Maior*, *Ion Barac*, *Timotei Cipariu*, *Simion Bărnuţ*), Paul I. Papadopol (*Anton Pann*), Ionel Jianu (*Note asupra clasicismului*). Camil Petrescu publică eseul *Poezia pură*

şi un fragment din drama *Danton*. Perpessicius, Scarlat Struţeanu, Mihail Ilovici, Gh. H. Popa, Vl. Corbasca şi Carol Drimer comentează cărţi de Ion Barbu (*Joc secund*), Lucian Blaga (*Eonul dogmatic*), Ionel Teodoreanu (*Fata din Zlataust*), Ion Călugăru (*Omul de după uşă*), Tudor Arghezi (*Cartea cu jucării*), Cezar Petrescu (*Întunecare*), Ion Agârbiceanu (*Arhanghelii*), Mateiu I. Caragiale (*Craii de Curtea-Veche*), Mihail Sadoveanu (*Zodia Cancerului*). La „Cronica teatrală" Camil Petrescu semnează articolul *Producţiile Conservatorului*, iar Al. Halunga scrie despre spectacolul de la Compania Bulandra cu *Primul rol*, comedie în trei acte de C. Martin. „Cronica sociologică" e susţinută de Mircea Vulcănescu, iar cea „plastică" de Paul B. Marian. Se publică traduceri din T.S. Eliot şi Henri de Régnier. Alţi colaboratori: Al. Bilciurescu, Dem. Bassarabeanu, Ion Pillat, Ilariu Dobridor, F. Aderca, Neagu Rădulescu, Vladimir Cavarnali, Victor Valeriu Martinescu, Al. Raicu. ***A.S.***

LIMBA ROMÂNĂ, revistă apărută la Bucureşti, de şase ori pe an între 1952 şi 1991 și din 1997, lunar între 1992 şi 1996, editată de Institutul de Lingvistică al Academiei Române. Redactor-şef: Dimitrie Macrea (1952–1958), Iorgu Iordan (1959–1982), Al. Graur (1982–1989), Ion Coteanu (1990–1997), Marius Sala (din 1998). Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, onomastică, istoria lingvisticii româneşti, etimologie, dialectologie, ortografie, cultivarea limbii, filologie, limbă literară şi stilistică. Începând cu numărul 4/1959 se publică bibliografia anuală a lucrărilor de lingvistică apărute în ţara noastră (în prima fasciculă cu bibliografie au fost cuprinşi anii 1944–1958). Pentru istoria literaturii sunt fundamentale articolele referitoare la stilistică, limba literară, filologie, editarea critică a textelor şi tehnica ediţiilor, problema începuturilor scrisului românesc, semnalări de texte vechi, chestiuni de natură textuală: filiaţie, localizare, datare, studiere a izvoarelor etc. Se cuvin amintite numerele dedicate lui Mihail Sadoveanu (5/1955, 4/1980), Tudor Arghezi (4/1980) şi M. Eminescu (5/1975). Un loc deosebit îl au cercetările referitoare la literatura română veche, unde se disting câteva direcţii: începutul scrisului în limba română (studiile înnoitoare metodologic publicate de Ion Gheţie şi Alexandru Mareş de-a lungul mai multor ani au dus la elaborarea lucrării de sinteză *Originile scrisului în limba română*, 1985); letopiseţe (P.P. Panaitescu despre letopiseţul lui Grigore Ureche şi editarea lui, Liviu Onu despre problema paternităţii *Letopiseţului cantacuzinesc*); cărţi populare (Alexandru Mareş despre *Cele 12 vise ale lui Mamer, Floarea darurilor,* Dosoftei şi cărţile populare, I. Gheţie şi Alexandra Roman-Moraru despre *Floarea darurilor*, Eugenia Dima despre *Erotocritul*, N.A. Ursu despre *Critil şi Andronius* şi *Filerot şi Antusa*, Gabriel Ţepelea despre *Alexandria*, I. Rizescu despre *Varlaam şi Ioasaf*, Mircea Anghelescu despre *Halima*); cărţi bisericeşti (Alexandru Mareş despre activitatea diaconului Coresi etc., Al. Rosetti despre *Codicele voroneţean* şi diaconul Coresi, despre curentele culturale din secolul al XVI-lea; despre alte cărţi bisericeşti: Dan Simonescu, Gabriel Ţepelea, Violeta Barbu); texte juridice (Gh. Chivu despre stilul textelor juridice şi administrative în secolele al XVI-lea – al XVII-lea, Alexandru Mareş despre Udrişte Năsturel şi *Pravila de la Govora*, Radu Constantinescu despre identificarea unor pravile inedite din secolul al XVII-lea); traduceri datorate mitropolitului Varlaam (Florentina Zgraon); despre Nicolae Milescu, Dosoftei şi Dimitrie Cantemir (Alexandru Mareş, Dragoş Moldovanu, E. Petrovici, N.A. Ursu); problema editării critice a textelor vechi româneşti (Dan Simonescu, N.A. Ursu, Violeta Barbu, Mioara Avram, Florica Dumitrescu). Dintre studiile despre secolul al XVIII-lea, incluzând perioada Şcolii Ardelene, pot fi amintite articolele despre câteva probleme generale, semnate de Werner Bahner (*Problemele îmbogăţirii lexicale în cadrul Şcolii Ardelene raportate la mediul european din secolul al XVIII-lea)* şi I. Gheţie (*Contribuţii la problema unificării limbii române literare. „Momentul 1750"*), despre Petru Maior, semnate de Dimitrie Macrea (*Petru Maior*) şi N.A. Ursu (*Cărţi de popularizare a ştiinţei traduse de Petru Maior*), despre Ion Budai-Deleanu, semnate de I. Gheţie (*I. Budai-Deleanu, teoretician al limbii literare*), Ladislau Gáldi (*Încă o dată despre metrul „Ţiganiadei"*) şi Florea Fugariu (*Despre lectura manuscriselor lui Ion Budai-Deleanu* şi *Influenţa versificaţiei populare asupra poeziei lui Ion Budai-Deleanu*), despre Samuil Micu şi Gheorghe Şincai, semnate de N. A. Ursu (*Modelul gramaticii lui Samuil Micu şi Gheorghe Şincai*), Dimitrie Macrea (*Gheorghe Şincai*) şi Mioara Avram (*200 de ani de la prima gramatică tipărită a limbii române*), despre Dimitrie Eustatievici, semnat de

N.A. Ursu (*Modelul latin al gramaticii lui Dimitrie Eustatievici Braşoveanul*); articole despre Paul Iorgovici, semnate de N. A. Ursu (*Un calendar istoric-literar publicat de Paul Iorgovici*) şi de Crişu Dascălu (*Iorgovici şi Condillac*); despre literatura cu caracter didactic, semnate de Ileana Vîrtosu (*Primele manuscrise româneşti ale „Întâmplărilor lui Telemac". Descriere* şi *Un manuscris românesc al „Întâmplărilor lui Telemac" de Fénelon: filieră, localizare, datare, paternitate*) şi de Florentina Zgraon (*Tipăriturile vieneze din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi unificarea limbii române literare*), un articol despre traducerile din Voltaire, semnat de Violeta Barbu (*Cele mai vechi traduceri din Voltaire în limba română*) ş.a. Scriitori români din perioada modernă şi contemporană sunt studiaţi mai ales din perspectivă stilistică (Costache Negruzzi, George Bariţiu, N. Filimon, Ion Heliade–Rădulescu, Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Petre Ispirescu, B.P. Hasdeu, Ion Creangă, M. Eminescu, I.L. Caragiale, Titu Maiorescu, Ioan Slavici, George Coşbuc, Duiliu Zamfirescu, Barbu Delavrancea, Al. Macedonski, Ştefan Petică, G. Topîrceanu, G. Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Ion Barbu, V. Voiculescu, Marin Preda), articolele aparţinând unor specialişti precum Tudor Vianu, Lia Brad-Chisacof, Grigore Brâncuş, Gh. Bulgăr, Boris Cazacu, Ladislau Gáldi, I. Gheţie, Dimitrie Macrea, Al. Niculescu, Marius Sala, Luiza Seche, Mircea Seche, Dan Simonescu, Flora Şuteu, G.I. Tohăneanu, N.A. Ursu ş.a. Deşi dedicată în primul rând cercetărilor de lingvistică, **L.r.** include contribuţii importante privind istoria literaturii române. ***M.A.***

LIMBA ROMÂNĂ, revistă apărută la Chişinău de la 1 martie 1991, mai întâi trimestrial, apoi de şase ori pe an, iniţial sub egida Ministerului Ştiinţei şi Învăţământului şi a Societăţii Limba Noastră, iar din 1994, după adoptarea Constituţiei şi oficializarea glotonimului „limba moldovenească", independent. Iniţiativa editării a aparţinut lui Nicolae Mătcaş şi lui Ion Dumeniuk, primul redactor-şef al publicaţiei. Alexandru Bantoş, care la cel dintâi număr îndeplinea funcţia de redactor-şef adjunct, a devenit redactor-şef în ianuarie 1994, în vreme ce Leo Bordeianu a fost, din 1991, pentru o vreme, secretar de redacţie. Până în 2012 au mai funcţionat ca redactori-şefi adjuncţi Raisa Belicov, Vlad Pohilă şi Viorica-Ela Caraman. Componenţa colegiului de redacţie, din care la început au făcut parte, printre alţii, Vasile Bahnaru, Ion Ciocanu, Emil Mândâcanu, Pavel Balmuş, Nicolae Dabija, Stanislav Semcinski, Grigore Vieru, împreună cu Mihai Drăgan şi Dumitru Irimia, s-a modificat în timp, membri devenind şi Ana Bantoş, Silviu Berejan, Vladimir Beşleagă, Leo Butnaru, Mihai Cimpoi, Anatol Codru, Nicolae Corlăteanu, alături de Mioara Avram, Marius Sala, Eugen Beltechi, Mircea Borcilă, Dan Mănucă, Theodor Codreanu, Vasile Ţâra sau Valeriu Rusu. În textul care deschide numărul inaugural se schiţează un program editorial ambiţios. **L.r**. îşi propunea să activeze pentru „renaşterea graiului străbun al basarabenilor [...], să impulsioneze reintrarea limbii noastre pe făgaşul ei firesc [...], să readucă în prim-plan obiective şi finalităţi pentru care s-a militat fără preget ani şi decenii în şir". Scopul urmărit era, şi s-a menţinut neschimbat, acela de a solicita şi obţine „concursul energic şi concret al specialiştilor oneşti şi al marelui public" pentru a „stopa cu adevărat procesul degradării limbii", pentru a ieşi „din infernul lingvistic ai cărui captivi mai suntem" şi pentru a „depăşi perimatele dogme de sorginte imperial-bolşevică privind etnogeneza, limba şi cultura poporului". Adresându-se unui public neomogen, de la specialiştii în lingvistica generală la cei interesaţi de problemele limbii române sau de actualitatea literară, **L.r.** are un conţinut variat: studii lingvistice, sociolingvistice ori de istorie literară, de istoria artei, de istorie propriu-zisă, evocări ale unor personalităţi culturale din dreapta şi din stânga Prutului, luări de poziţie, multe critice şi polemice, legate de procesul revenirii la normalitate în probleme privind limba oficială a Republicii Moldova, restituiri culturale şi literare, versuri şi proză ale scriitorilor basarabeni sau din alte zone, traduceri din literatura universală, cronici, recenzii, precum şi o consistentă şi de bun nivel ştiinţific contribuţie cu caracter didactic sau metodic. Având în vedere realizarea unei comunicări eficiente cu toţi românii, s-au alcătuit numere speciale dedicate unor spaţii culturale sau unor personalităţi din Basarabia şi din afara ei: *Călăraşi* (1998), *Maramureş* (2000), *Bucovina* (2001), *Chişinău* (2003), *Ion Dumeniuk* (1996), *Valeriu Rusu* (1997). O secţiune permanentă este consacrată patrimoniului naţional şi restituirii operei unor scriitori din trecut. Aici s-au publicat studii despre Dimitrie

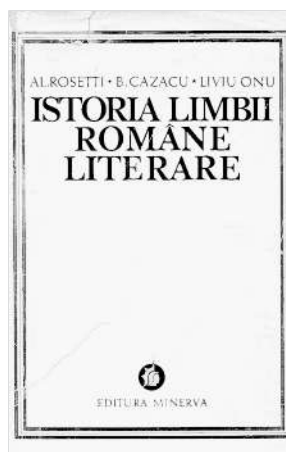
Cantemir (Andrei Eşanu, *„Descriptio Moldaviae" în cultura europeană*), Al. Sturza (Emil Vrabie, *Al. Sturza, scriitorul*), Ion Heliade-Rădulescu (Iulian Boldea, *Ion Heliade-Rădulescu. Roluri şi măşti ale poeziei*) ş.a. În acelaşi spirit sunt analizele sau interpretările de text vizând scrieri ale lui Dimitrie Cantemir, Lucian Blaga, Eugen Cioclea (Ana Bantoş), Nicolae Bălcescu (G.D. Iscru), Nicolae Iorga (Aurelia Rusu), Mihail Sadoveanu (Cornelia Daniela Cojocaru), Ion Barbu (Constantin Ciopraga) sau Nichita Stănescu (Marina Cap-Bun), Leonid Dimov (Iulian Ciocan), Mircea Cărtărescu (Mihai Vakulovski). Numeroşi poeţi şi prozatori basarabeni din toate generaţiile sunt prezenţi cu versuri şi proză: Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Ion Vatamanu, Ion Hadârcă, Anatol Codru, Vasile Romanciuc, Arcadie Suceveanu, Leo Butnaru, Irina Nechit, Cătălina Trifan, Leonida Lari ş.a. Cu cronici şi recenzii, în care este reflectată viaţa literară a românilor de pretutindeni, colaborează Mihai Vakulovski, Dumitru Crudu, Iulian Ciocan, Ruxandra Tutoveanu, Emilian Galaicu-Păun, Diana Vrabie, Ion Ţurcanu ş.a. Între cei care intervin cu luări de poziţie polemice se află Nicolae Mătcaş (*Mioriţa poliglotă?*), Gheorghe Chivu, Valeriu Rusu, Ion Ciocanu, Vasile Melnic, Ion Melniciuc, la aspectul dinamic, actual, viu al revistei contribuind şi rubrica de interviuri asigurată de Leo Butnaru (cu artistul fotograf Vasile Blendea), Alexandru Bantoş (cu fostul primar al Chişinăului Serafim Urecheanu, cu Silviu Berejan, Grigore Vieru, Nicolae Corlăteanu, cu Ion Cepoi, cu Vasile Vasilache şi cu numeroşi alţi oameni de cultură), Ion Stici (cu Nichita Stănescu, un interviu din 1976) ş.a. O preocupare permanentă a redacţiei este studiul operei scriitorilor reprezentativi ai secolului al XIX-lea (Costache Negruzzi, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, M. Eminescu, Ion Creangă) şi ai secolului următor (George Bacovia, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Emil Cioran ş.a.). Panorama vieţii ştiinţifice, culturale şi artistice a românilor din dreapta şi din stânga Prutului este completată şi de articolele, comentariile, notele şi recenziile incluse în rubrici precum „Opinii şi atitudini", „Retrospectiva necesară", „Obârşii", „Din scripturile române", „Permanenţa clasicilor", „Eminesciana", „Starea de veghe", „Laborator", „Analize şi interpretări", „Pro didactica", „Confluenţe" (dedicată unor scriitori străini), „Cum vorbim, cum scriem". ***I.C.***

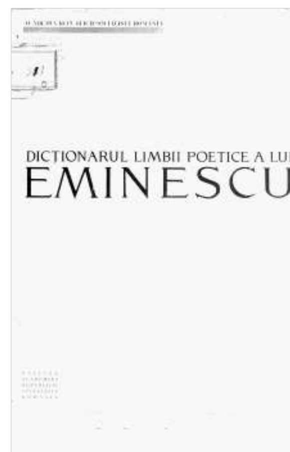
LIMBA ROMÂNĂ LITERARĂ. Conceptul de limbă literară a stat în atenția lingviștilor, dar și a literaților, încă din secolul al XIX-lea, chiar dacă la început sub alte denumiri: limbă generală/ literală/ rar şi literară (I. Heliade-Rădulescu), limbă tipică (B.P. Hasdeu), limbă comună (A. Philippide şi, mai tîrziu, G. Ivănescu), limbă de cultură (termen folosit în general de literaţi în epoca modernă). Momentul în care cercetătorii s-au ocupat ştiinţific de definirea şi delimitarea noţiunii de limbă literară coboară însă până în a doua jumătate a secolului XX-lea. Unificând perspective diverse asupra obiectului de studiu, se înţelege astăzi în general prin limbă literară registrul cultivat, aspectul cel mai îngrijit al limbii unei comunităţi, codificat prin existenţa unor norme (situate în afara particularităţilor teritoriale) şi codificate prin scris (Ion Gheţie). Cele trei caracteristici esenţiale ale variantei de cultură a limbii au marcat etape succesive în conceperea noţiunii moderne de limbă literară şi au rezultat în urma a numeroase discuţii, uneori contradictorii, între lingvişti. (a) Aspectul îngrijit are în vedere existenţa unui caracter conştient în utilizarea variantei literare, în opoziţie cu aspectele uzuale ale limbii; limba vorbită sau variantele dialectale sunt în egală măsură respinse de limba literară (excepţie face utilizarea lor cu funcţie expresivă, în literatura beletristică). (b) Codificarea prin norme, condiţie esenţială de existenţă a variantei literare a limbii, este supusă modificărilor cronologice, căci norma evoluează în timp : începutul procesului (situat, pentru limba română, în secolul al XVI-lea) se caracterizează prin norme izolate, preluate din diferitele dialecte. În secolul al XVI-lea, de exemplu, au existat două categorii principale de texte româneşti: manuscrisele rotacizante maramureşene (provenite din nord-estul Transilvaniei, probabil databile în prima jumătate a secolului sau chiar mai devreme, după opinia unor cercetători) şi traducerile de cărţi religioase ale diaconului Coresi (din a doua jumătate a secolului, tipărite la Braşov şi redând dialectul din sud-estul Transilvaniei şi nordul Munteniei). Fiecare dintre aceste grupuri de texte a fost redactat conform unei norme regionale proprii, chiar dacă nu întotdeauna perfect unitară. Procesul de reducere a acestor norme regionale va reprezenta, în fapt, istoria limbii literare. Constituirea normei unice, cu caracter supradialectal, s-a produs în evoluţia **l.r.l.** abia către sfârşitul secolului al XIX-lea. Până atunci, adică între

secolele al XVI-lea și al XVIII-lea, româna ar fi cunoscut așa-numite dialecte literare, dezvoltate în diversele regiuni şi conservând în scris particularităţile lingvistice ale acestora. G. Ivănescu identifică astfel în istoria variantei culte, cinci dialecte literare, corespunzătoare principalelor zone unde s-au scris/tipărit texte: rotacizant (nordul Transilvaniei), central-ardelean, muntean-sud ardelean, moldovean şi bănăţean; asemănătoare este şi poziţia lui I. Gheţie în această problemă. În aceste cinci dialecte au fost redactate, în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, principalele monumente ale **l.r.l.**: textele maramureşene (*Codicele Voroneţean, Psaltirea Scheiană, Psaltirea Voroneţeană* şi *Psaltirea Hurmuzachi*) în nordul Transilvaniei, tipăriturile lui Coresi şi cronicile munteneşti în sudul Transilvaniei şi în Muntenia, *Cazania* lui Varlaam şi *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei, precum şi cronicile lui Grigore Ureche, Miron Costin şi I.Neculce – în Moldova şi *Palia de la Orăştie* – în Banat. (c) Dezideratul consolidării prin scris a variantei literare evidenţiază faptul că limbile literare sunt indisolubil legate de apariţia şi dezvoltarea scrisului, formă esenţială de propagare a normei literare. Istoria limbii literare este istoria aspectului scris al unui idiom, istoria variantei de cultură a acestuia. Există însă, în perioadele moderne, şi o limbă literară vorbită, utilizată cu deosebire în comunicarea ştiinţifică/didactică/eventual doar cultivată, de către persoanele posedând o anumită instrucţiune (Iorgu Iordan); important este că această variantă apare ulterior limbii literare scrise şi derivă din aceasta. Limba literară scrisă şi cea vorbită reprezintă doar variante paralele ale aceluiaşi idiom şi coexistă de la începuturile limbii literare. Elementele de limbă vorbită sunt înregistrate şi în scris – deliberat sau nu – de-a lungul procesului de constituire a limbilor literare. În română, de exemplu, se pot deosebi încă din secolele al XVII-lea – al XVIII-lea două tendinţe bine delimitate: o direcţie savantă (reprezentată de cronicile lui Miron Costin şi a stolnicului Constantin Cantacuzino, precum şi de opera în limba română a lui Dimitrie Cantemir) şi o direcţie care acceptă în textul scris elemente de limbă vorbită, populară, chiar regională (cronica lui I.Neculce sau *Anonimul Brâncovenesc*). Secolul al XIX-lea fixează aproape programatic o linie de demarcaţie între cele două direcţii, iar naşterea literaturii române în variantă modernă s-a caracterizat tocmai prin acceptarea de principiu a influenţei populare, folclorice şi orale asupra operelor culte, rămânând ca o direcţie savantă să evolueze în paralel; cele două tendinţe se continuă, prin secolul al XX-lea, până în faza contemporană a **l.r.l.** Caracterul normat al limbii literare este o condiţie definitorie în constituirea şi evoluţia acesteia. Se înţelege prin norma literară/a limbii literare expresia convenţională, la nivelul limbii literare, a unui anumit uzaj lingvistic dominant, impusă – cu o forţă coercitivă mai mare sau mai mică – oamenilor de cultură aparţinând comunităţii, atunci când redactează un text (I. Gheţie). Să se remarce, pe de o parte, caracterul unitar al normei, iar, pe de altă parte, legătura indisolubilă și obligatorie dintre aspectul scris și norma literară. O precizare este, însă, necesară: limba comună/standard (care nu se confundă cu limba literară, în terminologia românească) funcţionează, de asemenea, în virtutea unui set de reguli ce alcătuiesc o normă – lingvistică. Diferența dintre cele două grupuri de reguli a fost formulată de Eugeniu Coșeriu: norma lingvistică înregistrează modul „cum se spune”, în timp ce norma literară arată „cum trebuie să se spună”. Este astfel evident că norma limbii literare exercită o oarecare presiune asupra vorbitorilor cultivaţi sau a celor care o utilizează în scris. În ceea ce priveşte natura şi ponderea lor, normele pot fi particulare (fonetice/ortografice, morfologice, sintactice, lexicale), dar aceea care le grupează într-un sistem este norma generală. Norma literară prezintă anumite trăsături specifice, rezultate din funcţionarea sa în perspectivă cronologică. (a) Caracter istoric: normele literare nu sunt imuabile, ci evoluează în timp; istoria limbii literare este, în sens restrâns, istoria evoluţiei normelor sale (la care se adaugă istoria stilurilor funcţionale, raportul cu oralitatea, evoluţia procedeelor expresive în poezie şi a structurilor narativ-descriptive în proză etc.). Normele limbii literare sunt consemnate de obicei (pentru un stadiu determinat sincronic) în tratate sau principii ortografice/gramaticale ori în dicţionare. Succesiunea acestor înregistrări punctuale va constitui istoria normei literare. Există, însă, limbi literare – dintre care româna face parte – în care începutul acestor consemnări se situează destul de târziu în timp (sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, de când datează primele gramatici şi dicţionare româneşti). În asemenea situaţii setul de norme anterior acestor consemnări rămâne să fie doar dedus din

excerptarea şi analizarea textelor (manuscrise şi tipărituri) apărute în secolele precedente, iar procesul este întotdeauna laborios şi adesea lipsit de rigurozitate. De aceea, istoria normei literare va fi greu de precizat şi poate da naştere unor considerabile diferenţe de opinie, în special în privinţa momentului de constituire a limbii literare în discuţie. (b) Caracter convenţional şi concret, spre deosebire de norma lingvistică, naturală şi abstractă. Norma literară este impusă de sus în jos şi acceptată diferit, în cursul istoriei limbii literare. (c) Caracter multiplu: norma literară cuprinde un ansamblu de reguli care au în vedere toate nivelurile limbii; există norme ortografice şi ortoepice, morfologice, sintactice şi lexicale. Gradul de rigurozitate al acestora nu este însă uniform, el variind în funcţie de compartimentul lingvistic: normele ortografice/ortoepice sau cele morfologice sunt cele mai stricte, deoarece vizează în esenţă sistemul limbii; norma sintactică e mai liberă, iar cea lexicală va fi limitată doar la corectitudinea propriu-zisă, căci lexicul **l.r.l.** este extrem de deschis şi tolerant, în funcţie de stilul funcţional ori de expresivitatea vizată (terminologii ştiinţifice, argouri, limbaje familiare, elemente regionale etc.). (d) Caracter supradialectal: fiecare limbă literară s-a constituit pe baza unui anumit dialect, fără ca particularităţi provenite din celelalte regiuni să fie sistematic eliminate; în concecinţă, nici o limbă literară nu se suprapune în totalitate peste unul dintre dialectele constituente. În ceea ce privește baza dialectală a limbii literare, procesul de impunere a acesteia este de lungă durată în evoluţia limbilor literare. Caracteristica definitorie a limbii literare de a poseda o normă supradialectală indică faptul că impunerea unui anumit dialect ca bază a idiomului cultural este un proces constant, în bună măsură coercitiv. În faza finală a consolidării lor limbile literare înlătură celelalte dialecte concurente, rămânând să reprezinte un mjloc unitar de comunicare scrisă a comunităţii. Create pe baza unui singur dialect, limbile literare nu coincid niciodată complet cu acesta, deoarece îi elimină anumite trăsături excesiv particulare, înlocuindu-le cu corespondente extrase din dialectele coexistente, din care totuși se împrumută permanent noi particularităţi regionale. De aici rezultă faptul că raportul dintre limba literară şi dialecte este variabil în istorie. Împrejurările care favorizează impunerea unui dialect pot fi de natură diversă: (a) Importanţa provinciei unde acesta este vorbit, ponderea ei politică şi economică; în română, de exemplu, impunerea definitivă a dialectului muntean a fost facilitată, în secolul al XIX-lea, de importanţa Bucureştiului, devenit capitală a Principatelor Unite; impunerea dialectului din Île-de-France la baza limbii literare franceze s-a datorat unirii provinciilor autonome ale Franţei într-un stat unitar, cu capitala la Paris. (b) Locul capitalei: latina literară era limba vorbită la Roma. (c) Factori culturali: dialectul toscan se află la baza italienei literare deoarece este dialectul în care au scris, în secolele al XIII-lea – al XIV-lea, Dante, Petrarca şi Boccaccio, iar fixarea capitalei Italiei unite la Roma, în secolul al XIX-lea, n-a mai afectat acest statut; *Biblia* tradusă de Luther în secolul al XVI-lea în dialect saxon a situat acest dialect la baza limbii germane literare etc.

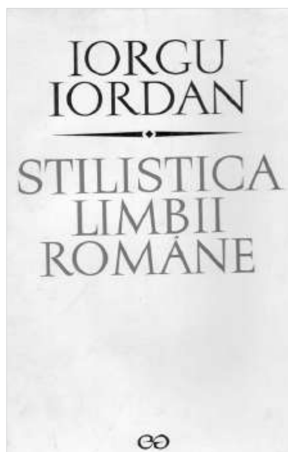
Problema originilor **l.r.l.**, aflată în strînsă legătură cu stabilirea bazei dialectale a idiomului de cultură, a dat naştere, în timp, la variate opinii. Originea limbii literare a fost văzută în creaţia populară (Liviu Onu, Al. Graur), în scrierile religioase din secolul al XVI-lea (în general, Şcoala de la Bucureşti, începînd cu B.P. Hasdeu şi continuînd, în secolul al XX-lea, cu Ovid Densusianu, Al. Rosetti, J. Byck şi B. Cazacu) sau în începuturile literaturii române moderne de la mjlocul secolului al XIX-lea (A. Philippide şi Iorgu Iordan, urmaţi de reprezentanţi ai Şcolii de la Iaşi). În această controversă câteva probleme de principiu trebuie avute în vedere. Limba creaţiilor populare nu poate intra în discuţie, deoarece nu îndeplineşte dezideratul de a fi scrisă, conform definiţiei acceptate a limbii literare. Formă lingvistică foarte veche la origine, producţia folclorică nu a fost înregistrată în scris până la alcătuirea

unor culegeri în secolul al XIX-lea, ceea ce falsifică de la început datarea. Cât priveşte celelalte două posibilităţi de fixare a originilor **l.r.l.**, acestea accentuează fiecare o altă trăsătură definitorie a procesului: Şcoala de la Bucureşti consideră esenţial caracterul îngrijit, intenţional şi – desigur – scris al limbii literare, plasând astfel începuturile acesteia în secolul al XVI-lea, odată cu tipăriturile diaconului Coresi. Acestea au reprezentat însă doar începutul procesului, căci în secolul următor au apărut în Muntenia un număr relativ mare de tipografii (la Bucureşti, Râmnic, Snagov, Govora, Târgovişte), unde s-au tipărit principalele cărţi de cult religios. Răspândirea acestora a întărit impunerea normei munteneşti în tot cursul secolului al XVII-lea, până la jumătatea secolului al XVIII-lea. Iorgu Iordan, în schimb, fiind de părere că nu se poate vorbi de limbă literară până în momentul fixării relative a normelor, aproximativ la jumătatea secolului al XIX-lea, accentuează implicit caracterul unitar al idiomului. Reiese astfel legătura strânsă dintre fixarea în timp a originilor limbii literare şi baza dialectală a acesteia. Adoptând poziţia majorităţii cercetătorilor, situarea originilor **l.r.l.** în secolul al XVI-lea, în legătură cu tipăriturile diaconului Coresi, înseamnă recunoaşterea faptului că la baza idiomului de cultură stă dialectul muntean. De notat că N. Iorga şi S. Puşcariu, menţinând secolul al XVI-lea ca moment de constituire a limbii literare, văd originile acesteia în scrierile rotacizante şi, deci, în graiul maramureşean, pe care, după opinia lui Iorga, Coresi nu l-ar fi modificat substanţial. Cei care susţin constituirea limbii literare abia în secolul al XIX-lea cred că limba literară s-ar fi format pe baza unui compromis între toate dialectele româneşti (A. Philippide, Iorgu Iordan, în parte Emil Petrovici). În sfârşit, o poziţie intermediară are G. Ivănescu, primul care – identificând existenţa unor dialecte literare între secolele al XVI-lea și al XVIII-lea – este de părere că **l.r.l.** a avut o dublă bază dialectală, mai întâi maramureşeană şi apoi muntenească. Hegemonia graiului muntean ar fi fost favorizată, după 1800, de condiţii social-politice şi de atitudinea scriitorilor moldoveni, care – sub influenţa lui I. Heliade-Rădulescu – au renunţat în scrierile lor la propriile particularităţi regionale, înlocuindu-le cu cele munteneşti. Stabilirea bazei dialectale coincide, astfel, cu încercările de datare a procesului: textele rotacizante plasează originile în prima jumătate a secolului al XVI-lea sau chiar mai devreme, în opinia lui N.Iorga; tipăriturile lui Coresi în a doa jumătate a aceluiaşi secol; unificarea lingvistică pe baza graiului muntean şi a condiţiilor social-politice favorabile – în secolul al XIX-lea. Se admite, însă, în general, că originile **l.r.l.** se situează în a doua jumătate a secolului al XVI-lea şi că baza dialectală a variantei româneşti de cultură a constituit-o dialectul muntean. Limbile literare nu sunt unitare din punctul de vedere al funcţionării lor. Varianta literară se divide în fapt într-o serie de subcategorii, numite stiluri/limbaje funcţionale. Acestea sunt definite ca subdiviziuni/varietăţi ale limbii literare comune, diferenţiate între ele prin funcţia pe care o îndeplinesc ca mijloace de comunicare în sfere determinate de activitate (I. Coteanu). Stilurile funcţionale totalizează o sumă de particularităţi/procedee situate la toate nivelurile limbii. Ele au caracter istoric şi îşi datorează apariţia unor factori mai cu seamă extralingvistici, care ţin de evoluţia

generală, dar şi culturală a societăţii. Dezvoltarea diferitelor domenii de activitate impune crearea unor limbaje de specialitate care să le servească. De la începutul secolului al XX-lea, când Şcoala de la Praga a introdus în discuţie conceptul, s-au formulat opinii diverse în legătură cu numărul de stiluri funcţionale identificabile într-o limbă literară. Pentru română se acceptă în general trei stiluri: beletristic/artistic, ştiinţific şi juridic-administrativ. În afară de acestea, s-a mai vorbit de un stil publicistic (Paula Diaconescu, D. Irimia), tot mai mult studiat de cercetări recente, de un stil colocvial/familiar (Iorgu Iordan, C. Maneca), de un stil oratoric (Iorgu Iordan, Lidia Sfârlea) etc. – toate în funcţie de dimensiunea mai amplă sau mai restrînsă a câmpului de activitate în care stilul respectiv este utilizat. Cea mai „economică" poziţie (I. Coteanu) ar fi, însă, aceea care reduce numeroasele variante funcţionale posibile la o unică opoziţie binară, între beletristic şi non-beletristic. Fiecare dintre aceste variante prezintă o serie de particularităţi proprii, aflate în contrast unele cu altele. Astfel, stilul beletristic este un limbaj conotativ, are caracter individual, se singularizează prin unicitate şi inovare a expresiei, este caracterizat statistic prin bogăţie lexicală, şi posedă sensuri multiple, adesea figurative şi dependente de context, pentru acelaşi cuvânt. Spre deosebire, stilurile non-beletristice – concepute global – sunt limbaje denotative, au caracter colectiv, utilizează formule şi construcţii clişeizate, repetabile la nivelul vorbitorilor colectivităţii; statistic se caracterizează prin concentraţie lexicală şi prezintă sensuri unice, imuabile, independente de context, ale cuvintelor. Particularităţile specifice ale stilurilor funcţionale se manifestă la toate nivelurile limbii, însă apar cu precădere în sintaxă şi în lexic. Stilul beletristic utilizează cu precădere imaginea artistică, retorica în poezie şi schemele naratologice/descriptive în proză; stilul ştiinţific are ca trăsătură particulară existenţa unor terminologii de specialitate; iar cel juridic-administrativ, în cele două ipostaze ale sale, utilizează atât o terminologie proprie, cât şi formulele fixe, stereotipe, ale codurilor de legi ori ale documentelor oficiale. Din punctul de vedere al apariţiei lor istorice, stilurile funcţionale ale **l.r.l.** se află într-o situaţie întrucîtva neaşteptată. Primul atestat a fost stilul juridic-administrativ; el există din secolul al XVI-lea sub forma actelor şi documentelor oficiale de cancelarie, a scrisorilor particulare (primul document românesc atestat a fost *Scrisoarea boierului Neacşu* din Câmpulung din 1521), dar şi sub forma primelor pravile (*Pravila* ritorului Lucaci, set de reguli canonice, dar şi laice). Mai târziu, în secolul al XVII-lea, apar cele două coduri paralele de legi, pravilele lui Vasile Lupu (*Pravilele Împărăteşti*, 1646) şi Matei Basarab (*Îndreptarea legii*, 1652). Forme de stil ştiinţific se identifică în cronicile din secolul al XVII-lea (Grigore Ureche, Miron Costin) şi al XVIII-lea (Ion Neculce, *Anonimul Brâncovenesc* etc.), unde conţinutul istoric lasă totuşi loc şi primelor forme de stil beletristic. Mai semnificativă este, din acest punct de vedere, opera lui Dimitrie Cantemir, cel care a alcătuit primul glosar ce cuprinde o terminologie ştiinţifică românească, ataşat operei sale *Istoria ieroglifică*. În sfîrşit, stilul beletristic este ultimul apărut în ordine cronologică. Istoria lui e mai cunoscută, totuşi, pentru secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, datorită importanţei *Psaltirii în versuri* a lui Dosoftei şi a romanului alegoric al lui D.Cantemir *Istoria ieroglifică*. Stilul beletristic ca instrument al literaturii propriu-zise, conştient statuată ca atare, se va dezvolta însă în **l.r.l.** abia începînd din secolul al XIX-lea. În momentul de faţă, la noi limba literară este complet constituită sub toate aspectele: bază dialectală definitiv fixată, normă supradialectală unică şi stiluri funcţionale precis conturate. Deoarece, sub actuala ei formă, **l.r.l.** reprezintă varianta culturală perfecţionată până la sfârşitul secolului al XX-lea, se poate pune în discuţie în ce măsură un nou tip de comunicare scrisă între persoane, comunicarea electronică, va influenţa limba literară, precum şi care va fi raportul dintre comunicarea pe reţelele de socializare şi varianta de cultură scrisă sub formă standard. Este o întrebare deschisă, la care vor răspunde deceniile următoare.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. relig., passim;* A. Philippide, *Originea românilor*, I, Iaşi, 1923; Sextil Puşcariu, *Limba română*, I, Bucureşti, 1940; G. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iaşi, 1947; J. Byck, *Despre limba literară*, GL, 1956, 19; I. Coteanu, *Româna literară şi problemele ei principale*, Bucureşti, 1961; Eugeniu Coşeriu, *Sistema, norma y habla*, în *Teoria del lenguaje y lingüistica general*, ed. 2, Madrid, 1967; Gavril Istrate, *Limba română literară*, Iaşi, 1970; Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, I, ed. 2, Bucureşti, 1971; I. Coteanu, *Stilistica funcţională a limbii române*, I, Bucureşti, 1973; I. Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, 1975; Iorgu Iordan, *Limba literară*, Craiova, 1977; I. Gheţie, *Istoria limbii*

române literare. Privire sintetică, Bucureşti, 1978; Şt. Munteanu, V. Ţâra, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, Bucureşti, 1983; *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)*, coordonator I. Gheție, Bucureşti, 1997. ***M.Mn.***

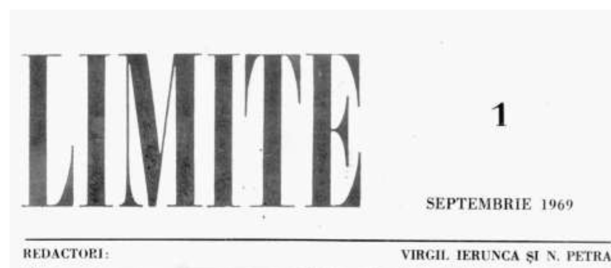
LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, trimestrial, începând din 1972, inițial sub titlul „Limbă și literatură română pentru elevi". Editată de Societatea de Ştiinţe Filologice din România, în primii ani a fost tipărită sub îngrijirea unui colectiv din care făceau parte Al. Bistriţianu (redactor responsabil), Mircea Frânculescu (redactor), Emil Giurgiuca, Ion Hangiu, G.G. Ursu, alături de profesori de liceu şi elevi (Diana Adamek, Liviu Papadima, Florin Iaru). Din 1975 titlul se schimbă în „Limba şi literatura română", cu subtitlul „Revistă trimestrială pentru elevi". Noua redacţie, menţionată în numărul 1/1978, este alcătuită din Ion Hangiu redactor-şef, Mircea Anghelescu şi Mircea Frânculescu redactori. De la numărul 4/1991 locul lui Mircea Anghelescu este luat de Florentina Sâmihăian. Cu numărul 1/1997, redactor-şef devine Mircea Frânculescu. În colegiul redacțional sunt enumerați, în afară de membrii fondatori, o parte dintre cei mai apropiați colaboratori și alte personalități din domeniul filologiei. Numărul 1/1990 anunţă reorientarea conţinutului revistei „în cadrul fiecărei rubrici". Astfel, de pildă, „Miscellanea" va reuni „articole de cultură generală, literatură universală, noţiuni sumare de istorie, psihologie, logică, filosofie, istoria filosofiei, mituri, noţiuni necesare înţelegerii unor opere literare" (*Cuvânt-înainte*). Revista răspunde unor necesităţi didactice imediate, întreţine pasiunea cercetării în rândul profesorilor şi încurajează preocuparea pentru cultură a elevilor (o secţiune este consacrată examenului de admitere la facultăţile de filologie). De-a lungul timpului ea s-a bucurat de colaborarea unor cunoscuți critici și istorici literari, ca și de aceea a unor lingviști reputați din diferite generații. Astfel, se distinge prezența cu medalioane critice, analize literare şi contribuţii documentare a unor istorici și critici literari ca Al. Dima (*G. Călinescu estetician*), Al. Balaci (*Francesco Petrarca*), Zoe Dumitrescu-Buşulenga (*Tudor Vianu*), D. Murăraşu (*Liviu Rebreanu*), D. Micu (*St .O. Iosif. Un veac de la naştere*), Al. Săndulescu, Liviu Leonte (*Constantin Negruzzi*), Niculae Gheran (*Liviu Rebreanu academician*), Al. Piru (*Titu Maiorescu*), Şerban Cioculescu, G.G. Ursu, Ion Hangiu, Florin Mihăilescu, Mircea Popa, Ioana Bot ş.a. Dintre lingviști au fost prezenți în **L.l.** Iorgu Iordan, Gh. Bulgăr, G.I. Tohăneanu, Al. Graur, Boris Cazacu, Mioara Avram, Theodor Hristea, Rodica Zafiu ș.a. Revista are rubrici destinate diverselor ramuri ale filologiei, începând cu lingvistica („Gramatică, vocabular"), continuând cu stilistica („Stil, compoziţie") și încheind cu critica și istoria literară („Caiet de analize", „Analize, sinteze"). În cadrul celor din urmă o atenție aparte este acordată actualității, prin consemnarea noutăților editoriale, recenzarea unor volume, realizarea unor interviuri și prin înregistrarea activității desfășurate de anumite reviste și cenacluri școlare („Fişier editorial", „Recenzii", „Însemnări pe marginea cărţilor", „Invitație la lectură", „Dialoguri", „Curier", „Cenacluri, reviste"). Creativitatea tinerilor în sfera poeziei, prozei și criticii literare este sprijinită și ea prin câteva secțiuni speciale. Alţi colaboratori: Aurelian Sacerdoţeanu, Roxana Sorescu, Ion Deaconescu, Ion Dumitrescu, Dan Simonescu, Dan Ion Nasta, Silviu Angelescu, Teofil Răchiţeanu, I. Buzaşi, Mihai Floarea, Iulia Barbu, A.Gh. Olteanu, Nicolae Constantinescu, Roxana Dincă, Ada Stuparu. ***A.S.***, ***I.M.***

LIMBĂ ŞI LITERATURĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, anual în 1955, bianual din 1964 şi trimestrial din 1968, editată de Secţia de filologie a Societăţii de Ştiinţe Istorice şi Filologice. În primii ani din comitetul de redacţie fac parte Al. Bistriţianu, Gh. Bulgăr şi Emil Manu. În 1963 redactor responsabil devine Perpessicius şi redactor adjunct Emil Boldan, iar din 1965 funcţia de redactor responsabil e îndeplinită succesiv de Al. Graur, Al. Dima, Boris Cazacu, Mircea Frânculescu, Ion Hangiu şi Florentina Sâmihăian. Revista se adresează cadrelor didactice din învăţământul mediu şi superior, propunându-şi să aducă „interpretări noi şi, în parte, materiale necunoscute". Rubricile obişnuite sunt „Lingvistică", „Istorie şi critică

literară”, „Folclor literar”, iar în 1956 se adaugă „Texte şi documente”. În 1995 Mircea Anghelescu scrie editorialul *„Limbă şi literatură” la patruzeci de ani*, în care evocă perioada de început a publicaţiei. El constată că materialele nu aveau „nici o temă centrală sau o idee coagulantă”, erau „lipsite de actualitate, cu un risc ideologic scăzut”, evidenţiind totodată că revista s-a bucurat de colaborarea unora dintre cele mai prestigioase personalităţi ale cercetării literare şi lingvistice: Ovidiu Papadima, Gheorghe Vrabie, Dan Simonescu, Aram Frenkian, Petre V. Haneş ş.a. De remarcat sunt textele publicate la rubrica „Documentar” despre „Courrier de Moldavie”, identificări de vechi traduceri, scrisori inedite etc. Anul 1972 înseamnă o diversificare a rubricilor: „Limbă şi stil”, „Limba română azi”, „Teorie, critică şi istorie literară”, „Analize de text”, „Limba şi literatura română peste hotare”, „Didactica modernă”, „Cronică”, „Recenzii şi note”. La rubrica „Teorie, critică şi istorie literară” accentul cade pe probleme ale literaturii române, câteva studii de literatură universală fiind semnate în anii de început de Ion Brăescu, Tudor Vianu, Ovidiu Drimba, Valeriu Ciobanu. De mare interes sunt materialele referitoare la literatura română veche, aparţinând lui Virgil Cândea, Dumitru Velciu, Cătălinei Velculescu, lui Alexandru Duţu ş.a., micromonografiile unor reviste mai puţin cunoscute, realizate de Nae Antonescu, Ovidiu Papadima, Emilia Şt. Milicescu ş.a., studiile de estetică literară sau sintezele teoretice semnate de Tudor Vianu, Adrian Marino, Matei Călinescu, Livius Ciocârlie. Nu lipsesc nici articolele de sociologie literară, datorate lui Paul Cornea ş.a., sau cele dedicate noilor curente literare, scrise de Grigore Zmeu, Monica Spiridon ş.a. Rubrica „Analize de text” se axează pe interpretarea şi analiza unor creaţii poetice sau narative din literatura română, pentru a facilita elevilor şi studenţilor o înţelegere a sensurilor unei opere. Sunt de remarcat şi încercări de bibliografiere a unor probleme literare (Al. Bojin, *Tudor Arghezi văzut de contemporani*, Ion Brăescu, *Literatura franceză în traducerea scriitorilor români* ş.a.). Cei interesaţi de specificul lectoratelor de limba română din străinătate găsesc informaţii bogate despre activitatea acestora la rubrica „Limba şi literatura română peste hotare”. Mai rar întâlnite în paginile altor publicaţii, articolele şi studiile de stilistică, incluse în rubrica „Limbă şi stil”, se adresează celor atraşi de lingvistică şi în egală măsură celor ce studiază literatura. Antrenând în activitatea sa, alături de specialişti, profesori din învăţământul mediu şi studenţi, revista păstrează constant o ţinută academică, fiind preocupată de acurateţea şi rigoarea ştiinţifică, ca şi de accesibilitate, cu tendinţa marcată de a da la iveală date noi despre toate epocile literaturii române. Au mai colaborat Ioana Em. Petrescu, Ion Rotaru, Sorin Alexandrescu, Dan Simionescu, D. Murăraşu. ***M.Ş.***

LIMES, publicaţie apărută la Zalău, trimestrial, din ianuarie 1998 până în 2001, editată de Inspectoratul Judeţean pentru Cultură Sălaj. Redactor-şef este Cornel Grad, care, în articolul-program *De ce „Limes”?*, afirmă că revista doreşte să reflecte înainte de toate realităţile social-culturale ale Sălajului dinspre trecut spre actualitate. În vederea acestui scop sunt deschise numeroase rubrici: „Historia”, „Ethnos”, „Literatură”, „Confluenţe”, „Poesis”, „Philobiblon”, „Patrimoniu cultural”, „Literatură universală”, „Semnal”, „Caleidoscop”. **L.** include îndeosebi articole despre trecutul istoric şi oamenii importanţi ai locului, iniţiind chiar un fel de dicţionar de personalităţi sălăjene. Se publică materiale de istorie literară (Mircea Popa, *Din corespondenţa politică a lui Octavian Goga*), sunt prezentate cărţi şi tablouri de patrimoniu, se descoperă jurnalul de călătorie în Orient al unui român, datând din anii 1913 şi 1914 (Dumitru Nistor, *De la Aden la Colombo*). Cronica literară este ţinută de Viorel Mureşan, Marcel Lucaciu, Al. Florin Ţene ş.a. Cu poezii originale colaborează Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Dumitru Mureşan, iar proză semnează Constantin Zărnescu, Györfi Déak György, Nicolae Goja ş.a. Se fac traduceri din Anna Ahmatova, Marina Ţvetaeva, Jacques Prévert, Graham Greene, Antoine de Saint-Exupéry, Aleksandr Soljeniţîn. Rubrica „Ethnos” scoate la lumină descântece, ghicitori şi obiceiuri din partea locului. Echilibrat structurate sunt paginile în limba maghiară, unde, pe lângă nume precum Balla Zsófia, Visky András, figurează colaboratori locali statornici. Sunt incluse, de asemenea, memoriale de călătorie în Italia sau Grecia, comentarii pe marginea unor cărţi recent ieşite de sub tipar şi sunt consemnate diverse evenimente, revista dorindu-se o oglindă fidelă a vieţii culturale a ţinutului sălăjean. ***M.Pp.***

LIMITE, revistă apărută la Paris între septembrie 1969 şi noiembrie 1986; periodicitatea variază de la patru numere pe an (1970–1971) la trei (1972–1975), apoi la două (1975–1977, 1982–1985) şi chiar la unul singur, dublu (1978–1981). Redactori sunt Virgil Ierunca şi Nicolae Petra. Publicaţia are formatul „Biletelor de papagal" argheziene şi un număr de pagini ce creşte progresiv de la opt la patruzeci. **L.** este, prin varietatea şi calitatea textelor publicate şi prin prestigiul colaboratorilor, una dintre cele mai importante reviste româneşti din exil, înrudită structural cu celelalte publicaţii din Paris care au precedat-o („Luceafărul", „Caete de dor", „Fiinţa românească"), au apărut simultan sau au fost editate şi mai târziu („Ethos"). Fără un articol-program propriu-zis, intenţiile şi atitudinea revistei se relevă totuşi de la primul număr: **L.** tinde să reprezinte, într-o formă sau alta, întreaga mişcare literară românească, să fie un periodic al exilului care manifestă o atitudine protestatară faţă de regimul comunist din România. În editoriale sau în rubrici speciale – „Aspecte literare din ţară", „Sub zodia ipocriziei", „Insectar", „Curtenii de stil vechi" – sunt denunţate, sub semnătura Monicăi Lovinescu şi a lui Virgil Ierunca, a lui Horia Stamatu, Paul Goma, Dorin Tudoran ş.a., tot mai vizibilele „vicii" ale vieţii literare româneşti, de la laşitate la „evazionism" şi duplicitate, de la „orchestrarea imposturii" la plagiat şi sfidare, de la trecerea sub tăcere a aspectelor neconvenabile la festivismul degradant, regimul comunist făcându-şi „din excesul de comemorări şi ceremonii un fel de normă şi de fanfară" (Virgil Ierunca, *Eminescu nu e acasă*). Sunt comentate congresele şi conferinţele scriitorilor, oglindind „nu numai precauţiile unui regim care se teme de scriitorii săi, dar şi oscilaţiile scriitorimii întru conştiinţa vagă a rolului pe care l-ar putea juca dacă ar fi cu adevărat unită, fără rivalităţile, invidiile şi interesele de moment" (Monica Lovinescu, *Conferinţa scriitorilor din România*, 10/1972), ca şi ravagiile cenzurii şi ale autocenzurii, care „i-a făcut pe unii nu numai să nu exprime ce gândeau, ci chiar să nu gândească ce gândeau" (Paul Goma, *Cenzura, autocenzura şi paraliteratura*). Revista militează pentru rezistenţa scriitorului român ca singură şansă de a duce literatura „pe poziţii cu adevărat fără întoarcere" (Monica Lovinescu, *Evazionismul: o falsă problemă*). Tabloul deteriorării vieţii literare sub presiunea politicului este completat de documente precum *Memoriul scriitorului Dorin Tudoran adresat lui Nicolae Ceauşescu* (46–47, mai 1985) sau scrisoarea deschisă a lui Mircea Eliade, protestând faţă de publicarea trunchiată în „Contemporanul" a interviului acordat lui Adrian Păunescu la Chicago (Mircea Eliade, *Dezminţire*, 9 aprilie 1972). În plan literar **L.** a promovat mai ales lirica exilului, cele mai importante şi mai frecvente semnături în revistă fiind Horia Stamatu, Virgil Ierunca, Miron Kiropol, Yvonne Rossignon, Ştefan Baciu, Nicu Caranica, Vintilă Horia, Ion Cuşa, Ion Caraion, G. Tomaziu, I. Negoiţescu, Ilie Constantin, Ben Corlaciu, Mihai Ursachi, Dorin Tudoran, Ion Pârvulescu, Antoaneta Bodisco, Elena Florica Lorinţ. Sporadic sunt publicate versuri de Ion Barbu, Paul Sterian, Mircea Vulcănescu ş.a., precum şi proză (D. Ţepeneag). Paginilor inedite de jurnal li se consacră un spaţiu larg, autorii fiind Ion Petrovici, E. Lovinescu, Camil Petrescu, Grigore Nandriş, Mircea Eliade ori Dan Petraşincu, aceeaşi atenţie acordându-se evocărilor şi memorialisticii: Horia Roman (*Mircea Grigorescu şi drama unei generaţii*), Virgil Ierunca (*Cei plecaţi: Constantin Fântâneru, Radu Gyr, Dinu Pillat*), Horia Stamatu (*Cronică la moartea Anişoarei Odeanu*), Şt. Baciu (*Omagiu lui Grigore Cugler*), Al. Ciorănescu (*Poetul întâlnit* – despre Ion Barbu), Pavel Chihaia (*Constant Tonegaru*). Prin Monica Lovinescu, Horia Stamatu, Sanda Stolojan, Ioan Petru Culianu, Virgil Ierunca, Gelu Ionescu, Şerban Cristovici, critica literară, cronica şi recenzia de carte îmbrăţişează fenomenul literar românesc în totalitate, practicând critica obiectivă, nesupusă rigorilor din documentele de partid ce ţinteau, în anii '70–'80, dacă nu o „întoarcere la proletcultism", cel puţin „un nou compromis cu adevărul" (Monica Lovinescu, *Noua gardă a compromisului*). În rubrici precum „Semne bune", „Actualitatea literară" sunt semnalate apariţiile editoriale din ţară; alte spaţii găzduiesc comentarii critice pe marginea scrierilor semnate de Mircea Eliade, Emil Cioran, Vintilă Horia, Lucian Blaga, Constantin Noica, Dumitru Radu Popescu, Pericle Martinescu, Olga Caba, Marin Preda ş.a.

Consideraţiile critice vin uneori în contradicţie cu cele formulate în ţară, ca în cazul romanului *Delirul* de Marin Preda. La apariţia romanului *Cel mai iubit dintre pământeni* Monica Lovinescu remarcă cum „pentru prima oară un autor publicat în ţară dibuieşte esenţa răului în însuşi actul revoluţionar", sesizând că în vreme ce alţi scriitori „oferă doar fâşii de memorie, Marin Preda a mers cel mai departe în această carte, care merită într-adevăr titlul pe care nu-l poartă: *Era ticăloşilor*". Virgil Ierunca, Şerban Cristovici, Paul Barbăneagră, Monica Lovinescu, Sanda Stolojan, Lucian Bădescu, Ionel Jianu, Matei Cazacu, Matei Călinescu, Brutus Coste ş.a. consemnează la rubrica „Confluenţe", singura rubrică ce apare de la primul până la ultimul număr, activitatea literară şi culturală a emigraţiei române, mai multe generaţii de intelectuali şi scriitori întreţinând cu talent şi patriotism spiritul creator românesc. Sunt trecute în revistă publicaţiile exilului, cărţi şi reviste, expoziţiile de pictură şi sculptură (inclusiv cele venite din ţară), spectacole teatrale, apariţiile la televiziune, filmul, congresele Societăţii Academice Române la Paris, tipăriturile fundaţiilor culturale, activităţile cenaclurilor literare. Rubrica „Primite la redacţie" înregistrează volume ale autorilor români din emigraţie. Cu numărul 42–43/1979 debutează rubrica „Antologia ruşinii", întreținută de Virgil Ierunca cu fragmente de texte conjuncturale, scrise sau rostite de scriitori şi oameni de cultură din ţară. ***M.P.-C.***

LINIA DREAPTĂ, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, între 15 aprilie şi 15 iunie 1904, anunţând ca director pe V. Demetrius. Redacţia i se datorează însă cu precădere lui Tudor Arghezi (oprit, ca monah şi diacon la Mitropolie, să practice gazetăria), poetul folosind aici pentru prima oară pseudonimul devenit apoi celebru. Sub semnătura Redacţiunea, grifa scrisului arghezian se recunoaşte chiar în cuvântul introductiv, *A.B.C...*, care se referă expres la o conducere colectivă a revistei, vorbind despre „prietenii grupaţi în direcţiunea ei", cu privirile înălţate către acelaşi ideal. Preambulul nu asumă explicit un program, ci numai crezul autonomiei artei şi veghea de „a călca pe cât se poate mai puţin strâmb cu ideea şi cu condeiul" într-o lume literară care abundă în „publicaţiuni cu firmă" nerespectată sau „prost reprezentată". Nota polemică şi chiar dinamitardă vizează balastul convenţiilor, care „într-o climă mai relativă şi brutală" copleşesc absolutul artistic ideal. „Noi dăm Artei în concepţiune universală şi multiplă zona superioară" – e afirmaţia definitorie care opune concepţia echipei de la **L.d.** celei localiste, etnocentriste şi teziste a sămănătorismului în plină afirmare. Iar „convenţiunile" contingente, făcute să „încurce condeiul ca un bumbac", sunt contestate şi se cer abolite în numele libertăţii senine de expresie: „Acest bumbac ce pare din depărtare nori încărcaţi cu belşug [...] ne-a lăsat loc să năzuim la aprinderea lui totală. E un ideal pentru toată viaţa; răbdarea şi hotărârea sunt cu noi. Pentru ce orizontul atât de senin să fie spurcat, ci nu senin?". Fără o compartimentare pe rubrici, revista publică, în succesiune aleatorie, literatură şi asigură, în primele patru numere, o secţiune finală de „Note", în principal cu recenzii de carte. Poezia e ilustrată prin apariţia câtorva dintre arghezienele *Agate negre* (*36, 3, 31, 21, 32, 4, 41*), adevărat blazon al publicaţiei, şi numeroase poeme reflexive de V. Demetrius. Pentru proză, piesele de rezistenţă sunt *Îl osândesc juraţii?*, mostră de literatură cu ţărani nonidilică şi conflictuală, *Scrisori către Simforoza,* semnate Gala Galaction – încă un pseudonim impus de **L.d.** –, şi *Lotar*, o nuvelă poematică de Tudor Arghezi. Sub pseudonimul Radu Mihnea, V. Demetrius publică schiţele *Marieta*, *Vrăjmăşie veche*, *Taifas la cafea*, *Poveste-vis*, *Norocul săracului* (tipărită în volum cu titlul *Găina*), iar Constanţa Zissu poemul în proză *Crina.* Numărul 2 se deschide cu amplul eseu care marchează o dată în istoria modernismului românesc, *Vers şi poezie* de Tudor Arghezi (continuat în numărul 3), replică la opiniile pe această temă exprimate de G. Panu în „Săptămâna" şi în „Epigonii". Mitologia sacralităţii harului şi concepţia despre lirismul intelectual al şcolii simboliste, în linia Mallarmé–Valéry, iar la noi Al. Macedonski, sunt asociate în apărarea principiului artei pentru artă: „Arta nu e o meserie şi nu slujeşte în principiu decât sieşi, şi rolul ei nu e cel de a «produce efecte convingătoare» [...], nu e un apendice de vulgarizare. Înţeleasă sau nu, trăieşte". Axa textului este disocierea versificaţiei de poezie, „dar al zeilor", sfidând „corsetul" de „cuvinte măsurate şi rimate la capăt" şi plutind „ca o vapoare ideală" printre stările sufletului omenesc; poetul e alesul care pune „poezia interioară" a celorlalţi „în stare de spasm şi ondulare către nelimitat"; „tonul de poezie cade-se a fi general, cu tendinţa de a condensa totul în ceva", fiindcă numai astfel „stârneşte poezia din

cel care citeşte, poezia profundă a nostalgiei omeneşti”. Combătând discreditarea simbolismului ca decadenţă, dar şi maimuţăreala joasă a curentului la noi, textul restituie simbolului străvechea lui demnitate în comunicarea gândirii, definind omul ca fiinţă simbolizantă. Un lung post-scriptum al articolului – demonstrând pe text incompetenţa în materie de poezie a lui G. Panu care profanează, încercând să şi-o explice, eminesciana *Mortua est!* – prilejuieşte aprecieri superlative ale modernului Arghezi pentru înaintaşul său romantic: „Eminescu [...], mai mult decât oricine, caută expresia fericită, sintetică şi o găseşte foarte des [...]. Lui Eminescu îi trebuiesc sinteze; d-lui Panu nu-i trebuiesc. Dar cine îl obligă? – Eminescu n-a scris decât pentru pricepători”. Tot Tudor Arghezi (semnând şi I. Gabriol) comentează la „Note” salonul de pictură Tinerimea Artistică, ridiculizează prestaţia arhitecţilor şi a zugravilor unei noi biserici bucureştene şi recenzează acid câteva cărţi (*Aphorismes du cœur* de Lelia Georgesco, *A New Catechism* de Leclerc de Pulligny), cel mai dur tratament aplicându-l *Istoriei lui Ştefan cel Mare* de N. Iorga, „scrisă greoi şi încurcat” în ciuda „erudiţiunii”, vădind „reacţiuni retrograde, bizarerii, capricii” şi, prin urmare, condamnată la refuzul publicului de a o citi. Cu anunţul că numărul 6 al revistei va ieşi după lunile de vilegiatură, **L.d.** îşi încheie, de fapt, apariţia. ***G.O.***

LINIA DREAPTĂ, publicație apărută la Bucureşti între 24 noiembrie 1935 şi martie 1938 cu subtitlul „revistă săptămânală de luptă naţională şi creştină”. Director fondator: Al. Hodoş; ulterior figurează ca director C. Stan. Programul este agresiv: „Ne avântăm spre riscurile încăierării, cu viziera deschisă, cu lancea în cumpănire şi cu armurile fluturând spre cer, oricât de donquijotesc ar părea unora acest fel de atac, nepotrivit cu stilul tehnicii moderne. [...] Duşmănim demonstrativ şi suntem în dragoste statornici. Lovim cu sete în numele Tatălui şi ne aşezăm piepturile înainte pentru prieteni” (Al. Hodoş, *Prezentare*). La fel de vag, Octavian Goga vede revista ca „o rectificare de simţire a celor mulţi”. În primul număr din 1938 Hodoș revine cu un articol-program ultranaționalist: „Neamul nostru are o misiune de îndeplinit, pe pământul unde a fost statornicit de mâna lui Dumnezeu. Aici, pe locul legiunilor lui Traian și lângă cenușa împrăștiată a vetrelor dace, s-a născut și trebuie să-și ducă destinul mai departe o civilizație de sine stătătoare, ca un fruct pârguit pe trunchiul zdravăn în care s-a încrustat cel mai nobil altoi. Aici ne vom duce mai departe cântecul în marea simfonie a culturii universale. Aici, ca să ne îndeplinim această misiune, trebuie să rămânem singurii stăpâni!”. În alt articol G. Banu, ministrul Sănătății, promitea „o redresare biologică a națiunii” prin „eliminarea defectivelor care compromit unitatea biologică”. Cu unele excepții (Camil Petrescu, *Sensul civilizației*), linia ideologică a articolelor ține de dreapta reacționară, fiind prezenți și numeroși autori legionari. Semnează Pan M. Vizirescu (*Între literatură şi neam)*, George Acsinteanu (*Destinul tineretului)*, Scarlat Struţeanu (*Naţionalism şi democraţie)*, Dragoş Protopopescu (*Dreapta europeană*, *Dreapta românească*, *Stat ţărănesc, stat naţionalist*, *Ţărănismul poetic)*, Napoleon N. Crețu (*Originalitatea naționalismului român*). Alte comentarii sunt dedicate (nu exclusiv) problemelor de cultură: Toma Vlădescu, *Caragiale, azi*, Dragoş Protopopescu, *De la Lucian Blaga la Tudor Muşatescu*, Horia Teculescu, *Un dascăl de naţionalism: Aron Pumnul*, *Un dar de lumină: Lucian Blaga,* I.P. Prundeni, *Cultul lui Eminescu*, Bucur Ţincu, *N. Iorga şi noua generație*, *Trei cărți reprezentative* (despre *Naționalism și democrație* de Aurel C. Popovici, *Mustul care fierbe* de O. Goga și *Schimbarea la față a României* de Emil Cioran) sau Al. Hodoş, *Amintirea lui Eugen Goga.* Numărul 11/1936 e închinat lui Octavian Goga. Publică poezie Radu Gyr, George Gregorian, D. Ciurezu, Virgil Carianopol (*Moș Ion*), Vlaicu Bârna (*Jocuri*, *Revederi*), Grigore Diaconu, George Murnu (*Război*), N. Davidescu (*La Rialto*), proză dau George Acsinteanu (*Aşteptare*, nuvelă), Mihail Sorbul (*Fiul regăsit*, „din volumul de nuvele *Glasul nevesti-mii*, ce va apare în curând”). Se adaugă cronici la volumele *Schimbarea la faţă a României* de Emil Cioran şi *Fortul 13* de Dragoş Protopopescu. Ion Agârbiceanu e prezent în paginile revistei cu *File dintr-un carnet*, Eugen Ionescu cu proza *Jurnal la șaisprezece ani* (1/1938). Utilă este cercetarea lui Ion Banu *Ardealul şi „Convorbirile literare”*. Cronica teatrală e susţinută de Ion Cantacuzino. Alţi colaboratori: Ion Molea, Vintilă Paraschivescu, Mihail Novac, Petre Paulescu, Alexandru Al. Leontescu, Ovid Densușianu-fiul. ***A.S.***

LINIA NOUĂ, revistă „socială, literară, artistică” apărută la Craiova, lunar, din aprilie 1933 până în martie 1934. Director: Stelian Metzulescu. În

articolul *Pentru începuturile „Liniei noi”* Ion Marin Sadoveanu precizează că „într-o epocă mai puţin creatoare şi mai mult ordonatoare, o revistă poate contribui la revizuirea şi clarificarea ideilor”. De altfel, programul e explicitat câteva numere la rând prin articole pe tema muncii şi a economiei (Iulian Teodorescu, *Muncă, muncă şi... economie*, Gr. Trancu-Iaşi, *Munca naţională*, G. Murnu, *Spre înfăptuire*). Revizuirea conceptului de viaţă publică şi afirmarea violentă a năzuinţei constructive („omul faptei” ca model de existenţă) reprezintă o orientare mai generală în epocă. **L.n.** face din ea „problema de bază a ţării”, transformând-o într-un principiu de morală absolută. Se publică versuri, proză, şi recenzii. Informaţii diverse apar la rubrica „Spicuiri critice”. În sumar figurează cu versuri G. Bacovia (*Undeva, Poeme în proză*), Radu Gyr, Dan Petraşincu, Constantin Nisipeanu, Gh. Şt. Cazacu, Aurel Marin, Al. Iacobescu, Dem. Bassarabeanu, Coca Farago, Agatha Grigorescu-Bacovia, G. Fonea, cu proză G. Bacovia (*Amăgire*, *Iarmaroc*), N. Pora, Aurel Marin, cu eseuri Eugen Herovanu (*Ideea de patrie)*, Paul I. Papadopol (*Grigorescu şi Hasdeu*), Gr. Trancu-Iaşi. „Cronica literară” este susţinută de Paul I. Papadopol, care polemizează cu G. Călinescu, cronicarul literar al „Adevărului literar şi artistic”, iar „Cronica politică” îi aparţine lui Al. Şahighian. Alţi colaboratori: Eugen Relgis, Neagu Rădulescu. ***A.S.***

LINŢA, Elena (15.I.1933, Constanţa – 22.VIII.1988, Bucureşti), slavistă, traducătoare. Absolventă în 1956 a Facultăţii de Polonistică de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia, **L.** şi-a început cariera pedagogică la Facultatea de Limbi şi Literaturi Slave a Universităţii din Bucureşti, unde a predat slava veche, gramatica comparată a limbilor slave şi gramatica istorică a limbii polone, promovând până la gradul de conferenţiar (1974). Îşi susţine doctoratul în 1970 cu o lucrare din domeniul lingvisticii. În 1974 a fost distinsă cu insigna Meritul Cultural Polonez.

Principala lucrare publicată de **L.**, *Catalogul manuscriselor slavo-române* (I–IV, 1980–1985), prezentând arhive din Iaşi, Cluj-Napoca, Bucureşti și Braşov, cuprinde descrierea cărţilor elaborate sau copiate în ţara noastră în slavona de redacţie românească, dar şi a manuscriselor slavone de alte redacţii, textele bilingve slavo-române, precum şi cele în limbile slave moderne, menite a completa imaginea despre fondul de circulaţie al cărţii manuscrise, de o mare varietate a textelor canonice şi apocrife din secolele XVI–XVIII. **L.** mai colaborează cu numeroase articole la „Romanoslavica” şi la alte reviste de specialitate, tratând cel mai adesea probleme de slavistică, dar şi de istorie a literaturii române vechi ori, spre exemplu, creaţia poetică a lui Tadeu Hâjdeu. Complementar, începând din 1959 a tradus mult din clasicii polonezi, îndeosebi proză, semnând şi Elena Lintz.

SCRIERI: *Catalogul manuscriselor slavo-române din Iaşi*, Bucureşti, 1980; *Catalogul manuscriselor slavo-române din Cluj-Napoca*, Bucureşti, 1980; *Catalogul manuscriselor slavo-române din Bucureşti*, Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Lucia Djamo-Diaconiţă și Olga Staicovici); *Catalogul manuscriselor slavo-române din Braşov*, Bucureşti, 1985. **Traduceri:** Iarosław Iwaszkiewicz, *Fuga lui Felek Okon*, pref. trad., Bucureşti, 1959; *Nuvele clasice polone*, Bucureşti, 1963 (în colaborare); Stefan Żeromski, *Ecourile pădurii*, pref. trad., Bucureşti, 1964; Julius Słowacki, *Teatru*, pref. Stan Velea, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Miron Radu Paraschivescu şi Constantin Nisipeanu); Maria Dombrowska [Dąbrowska], *Nopţi şi zile*, I–IV, pref. trad., Bucureşti, 1966 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis?*, pref. Stan Velea, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Remus Luca), *Aniela*, Bucureşti, 1975, *Fără ideal*, îngr. şi pref. Stan Velea, Bucureşti, 1999; Józef Ignacy Kraszewski, *Contesa Cosel*, Bucureşti, 1973; Tadeu Hâjdeu, *Scrieri alese*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1985.

Repere bibliografice: Velea, *Interferenţe, 96, passim*; Stan Velea, *Literatura polonă în România*, Bucureşti, 2001, *passim.* ***S.V.***

LIPATTI, Valentin (26.III.1923, Bucureşti – 25.III.1999, Bucureşti), eseist, traducător. Este fiul Anei (n. Racoviceanu) şi al lui Theodor Lipatti, diplomat, și frate cu pianistul Dinu Lipatti. Urmează liceul la Paris şi Bucureşti (1939–1942), susţinându-şi bacalaureatul la Liceul „Dimitrie Cantemir”, apoi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1942–1945). Cadru didactic la Facultatea de Limbi Romanice şi Clasice (1947–1964), va funcţiona ulterior la Ministerul Afacerilor Externe (1964–1984), fiind reprezentant al României la UNESCO (1965–1971) şi ambasador cu misiuni speciale (1972–1975). Este primit în 1982 în Academia Europeană de Arte, Ştiinţe şi Literatură. I s-au decernat Steaua Republicii clasa a IV-a, Ordinul Muncii clasa a II-a, Ordinul 23 August clasa a II-a, Ordinul Naţional al Belgiei în grad de Mare Ofiţer (1970) ş.a.

Dacă preocupările didactice ale lui **L.** se concretizează într-un interesant şi fluent *Cours de littérature française* (1967), revizuit şi adăugit pentru reeditarea din 1976, intitulată *Le Dix-huitième siècle français*, în care atenţia este reţinută de capitolul consacrat relaţiilor româno–franceze în secolul Luminilor, ori în elaborarea câtorva manuale de limba franceză, contribuţiile critice şi istorico-literare vor fi adunate în două volume intitulate *Valori franceze* (1959–1968). Întemeiate pe o ideologie de stânga, mărturisită cu onestitate şi curaj chiar şi după 1989, când o asemenea atitudine era blamată de mediile intelectuale, intenţiile cărţii sunt declarat polemice, cu o dublă finalitate în timp – una generală şi una imediată. În studiile din primul volum autorul află seve revigorante în moştenirea clasicilor. De aceea, năzuieşte să readucă în actualitate personalităţi ale Franţei de odinioară, alături de „adevăraţii" scriitori ai Franţei de azi, pentru a susţine permanenţa umanismului în lume, rolul literaţilor francezi în promovarea idealurilor morale şi sociale. O primă secţiune cuprinde studii ample despre scriitori consacraţi, autorul argumentând cu rigoare analitică justeţea unor etichetări. Fără a demola opinii statornicite în istoria literară, **L.** rejudecă operele din unghiul câte unei trăsături definitorii pe care o enunţă încă din titlu. Sprijinindu-se în primul rând pe text, comentariul argumentează cu eleganţă şi nu evită formularea directă, fără echivoc, a judecăţii de valoare. Accentele deliberat polemice feresc demonstraţiile de uscăciunea expunerilor documentar-universitare. A doua secţiune se încheagă mai ales din evocări ocazionale. Mai interesante sunt intervenţiile din cel de-al treilea grupaj, reprezentând răspunsuri la unele afirmaţii conjuncturale, ceea ce nu îndreptăţeşte seriozitatea cu care sunt combătute de autor. Spiritul disputei transmite comentariului o anume oralitate, absentă în studiile mai dezvoltate. Şi în unele, şi în altele răzbat modalităţi de tratare eseistică. Sumarul volumului al doilea evidenţiază aceleaşi structuri şi metode de analiză, îmbogăţind ilustrările de mai înainte. Memoriile lui **L.**, *Strada Povernei 23* (1993), reconstituie nu numai autobiografia sa, ci o întreagă epocă, fie Bucureştiul interbelic al saloanelor vremii, fie Parisul cultural şi muzical în care şi-a desăvârşit educaţia fratele său Dinu şi unde el însuşi a luat lecţii de artă dramatică de la actorul Denis d'Inès de la Comedia Franceză, frecventând totodată tot ce ofereau în acei ani scenele capitalei franceze, pasiune ce îl va urmări şi mai târziu, fie lumea diplomaţiei europene şi internaţionale, în care a întâlnit figuri de prestigiu. Cercurile intelectuale ale Bucureştiului, personalităţi de seamă ca George Enescu, Al. Rosetti, Mihai Ralea, Tudor Vianu, Alexandru Balaci, Victor Eftimiu, Ion Marin Sadoveanu, George Macovescu ori Ion Gheorghe Maurer, vremea COŞ-ului (Casa Oamenilor de Ştiinţă, cu vestitul său restaurant) sunt evocate în pagini vii, iar portretele, schiţate din câteva trăsături memorabile, demne de un fin cunoscător al veacului clasic francez. Ultima parte imaginează un fel de portret despre sine, la persoana a treia, deopotrivă obiectiv şi ironic, evidenţiind latura mai poznaşă a firii sale, cea temperamentală, moştenită pe linia oltenească a mamei, dar şi statornicia pe care a dovedit-o în mai toate manifestările vieţii, în tabieturi şi comodităţi. În ultimii ani de viaţă a publicat câteva cărţi legate de activitatea sa diplomatică. **L.** a completat interesul pentru „valorile franceze" prin mai multe traduceri.

SCRIERI: *Istoria literaturii italiene (de la origini până la 1900)*, Bucureşti, 1945; *Montesquieu, gânditor iluminist*, Bucureşti, 1955; *Valori franceze,* I–II, 1959–1968; *Le Dix-huitième siècle français*, Bucureşti, 1976; *Titulescu, notre contemporain* (în colaborare cu George Gr. Potra, Constantin I. Turcu), tr. Micaela Slăvescu, Paris, 1982; *Strada Povernei 23*, Bucureşti, 1993; *În tranşeele Europei. Amintirile unui negociator*, Bucureşti, 1993; *Război şi pace în Balcani*, Bucureşti, 1994; *Lumea în tranziţie*, Bucureşti, 1995; *Carnet pestriț*, îngr. Liliana Pavelescu și George Corbu, pref. George Corbu, Oradea, 2005. **Traduceri:** Molière, *George Dandin sau Soţul păcălit*, introd. trad., Bucureşti, 1951; I.L. Caragiale, *Œuvres*, Bucureşti, 1952; Victor Hugo, *Despre literatură*, pref. trad., Bucureşti, 1957, *Versuri*, pref. trad., Bucureşti, 1958; Liviu Rebreanu, *La Révolte*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1957; Jean Anouilh, *Ciocârlia*, Bucureşti, 1958; Louis Aragon, *Poeme*, pref. trad., Bucureşti, 1958; Honoré de Balzac, *Iluzii pierdute*, pref. trad., Bucureşti, 1959; *Teatru francez contemporan*, Bucureşti, 1964 (în colaborare); Beaumarchais, *Bărbierul din Sevilla. Nunta lui Figaro*, pref. Mihai Murgu, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Anda Boldur).

Repere bibliografice: Corneliu Nistor, *„Valori franceze"*, O, 1968, 9; George Pruteanu, *„Valori franceze"*, IL, 1968, 9; Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *O nouă carte despre secolul XVIII francez*, RL, 1976, 47; Nicolae Iliescu, *„Strada Povernei 23"*, „ARC", 1993; Velea, *Universalişti, 158–161*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *749–750*; Alex. Ștefănescu, *Iar ne obligă Dan C. să gândim!*, RL, 2005, 43; Popa, *Ist. lit.*, II, *198, 1064*; Ioana Berindei, *Aduceri aminte cu frații Lipatti*, CLT, 2007, 18.

S.V., G.Dn.

LITERA, revistă apărută la Arad, lunar, între 1 octombrie 1938 şi iunie 1939, sub direcţia lui Fane George Pajişte. Laconic, dar exaltat, *Cuvântul înainte*, semnat cu numele publicaţiei, anunţă: „Ne încolonăm în şirul revistelor care poartă pe umerii tineri şi viguroşi aspiraţia cea mai frumoasă, cea mai înaltă, de a ridica neamul românesc spre culmile apogeului cultural, spre culmile civilizaţiei". Adoptând, în climatul de escaladare a revizionismului post-Trianon, o poziţie legalistă, **L.** susţine un program de argumentaţii juridice ale cauzei româneşti în domeniul istoric (*Primatul statului naţional* de George Sofronie, *Oficialitatea şi problemele de cultură*, *Teoria dirijării* de Ambrozie Melinte ş.a.) şi, fără manifestări şovine, sunt blamate – în concepţia utilitaristă şi tezistă asupra artei – demisiile de la militantismul naţional. Comentarii şi texte literare sunt consacrate unităţii culturale româneşti, tradiţiei şi datinilor, temei obsedante a dacismului şi a Marii Dacii. Ca exponenţi ai acestor valori, un ciclu susţinut de Ion C. Pojana promovează *Figuri arădene* (Teodor Botiş, Augustin Aron Hamsea, Ioan Suciu). Literatura publicată e modestă. Versuri semnează (printre mulţi, inclusiv directorul revistei) D. Iov, Grigore Bugarin, Constantin Barcaroiu, Petru Sfetca, Ion Şiugariu, I. Gh. Severeanu, Coriolan Bărbat, Ion Potopin, Romulus Fabian, Volbură Poiană-Năsturaş ş.a. M. Ar. Dan (Dion Mardan) şi Proor (F. G. Pajişte) publică epigrame. Sub genericul *Din Ţara Soarelui*, apar traduceri ale lui Al. T. Stamatiad din lirica japoneză. Reduse ca număr, textele de proză sunt datorate lui Eugen Mihailovici şi lui Eugen Victor Popa, activ şi cu eseuri: *Romanul social românesc*, *Criza intelectualităţii româneşti*, ca şi Ion Potopin, preocupat de condiţia geniului în *Destinul marelui Însingurat*, sau Cuza Marinescu, descriind lupta pentru expresivitate în *Dificultăţile şi eroismul poetului*. Semnalabil e şi studiul doct al lui Florea Ţuţugan, *Operele filosofice ale lui Dimitrie Cantemir*. Sectorul animat al revistei este ilustrat de rubricile de cronici – literară, istorică, teatrală şi chiar sportivă – şi „Reviste". La „Cronica literară" F. G. Pajişte consemnează elogios volumele *Shakespeare* de Haig Acterian şi *Sonete* de G. Tutoveanu, Ştefan Codreş comentează *Bilanţele literare*, iar V. Iftode plachetele *Jocul cuvintelor* de Matei Alexandrescu şi *Cartea dorurilor mele* de Petru Stati; tot aici se consacră o evocare scriitorului George Mihail Zamfirescu. „Cronica teatrală" elogiază, sub semnătura lui V. Iftode, spectacolele *Trandafirii roşii* de Zaharia Bârsan şi *Hamlet* cu Ion Manolescu, jucate în turneu la Cluj de trupe bucureştene, argumentând şi înfiinţarea unui teatru permanent la graniţa de vest a ţării. Printre recenziile de reviste – a căror selecţie implică mesajul integrităţii naţionale („Ideea naţională", „Gândirea", „Însemnări ieşene", „Hotarul", „Societatea de mâine", „România literară", „Universul literar") –, câte un text de comentariu, ca *Revistele provinciale* de Ştefan Codreş, relevă emulaţia presei locale cu Capitala, adesea surclasată de „atitudinea impecabilă" moralmente şi profesional a „provinciei". O menţiune se cuvine graficii revistei, cu xilogravuri de Marcel Olinescu. ***G.O.***

LITERATORUL, revistă apărută la Bucureşti, cu mari întreruperi, de la 20 ianuarie 1880 până în martie 1919, sub direcţia lui Alexandru Macedonski. În prima serie, până la 17 martie 1885, **L.** are o apariţie regulată, deşi din 1884 nu se cunosc decât cinci numere, nedatate, iar din 1885 (ianuarie–martie) şapte numere. Seria a doua (noiembrie 1886 – mai 1887) are trei numere, iar a treia (1890) de asemenea trei numere. Din 15 iunie 1892 reapare lunar, însă în 1895, din cauza plecării lui Macedonski la Paris, ies numai două numere. Până la apariţia unei noi serii, alte publicaţii macedonskiene, „Revista literară" (1885–1888), „Revista independentă" (un număr, 1887) şi „Liga ortodoxă" (1896–1897), sunt destinate să-i întreţină spiritul. **L.** reapare în 1899 (20 februarie – 10 iunie), în 1900 (număr unic) şi în 1904 (două numere). În ultima serie, 29 iunie 1918 – martie 1919, se subintitulează „Organ al grupării intelectuale". Sufletul revistei a fost Macedonski, directorul ei. În 1893 pe copertă este menţionat numele lui V.A. Urechia, preşedintele de onoare al Societăţii Literare, societate care a patronat revista. În 1892 şi 1893 figurează ca director, alături de Macedonski, şi mai mult onorific, principesa Maria D. Ghica, poetă de limba franceză care susţinea materialiceşte publicaţia şi de la care **L.** primea girul aristocraţiei, măgulitor pentru orgoliosul ei iniţiator. Redactor şi administrator al primei serii a fost Th. M. Stoenescu. În 1890 redactori sunt Mircea C. Demetriade, Al.

Obedenaru, Carol Scrob, I.S. Spartali. În 1892 şi 1893 prim-redactor este Cincinat Pavelescu, iar în 1899 secretar de redacţie va fi Ştefan Petică. Revista, gândită de mentorul ei ca publicaţie antijunimistă, afişa, cu o superbie mai mult teoretică, un purism programatic – stindard intransigent al artei pure (al „literaturii înalte") – şi se adresa „oamenilor de gust". Frondei antiburgheze şi antifilistinismului li se dădea îndreptăţire estetică: Macedonski se voia creatorul unei direcţii noi. Prin el **L.** îşi revendica drept tradiţie paşoptismul (privit în epocă şi chiar mai târziu ca o ţintă a criticii junimiste) şi opunea pozitivismului junimist ataşamentul faţă de religie. Acuzând Junimea de „germanism" şi de „pesimism schopenhauerian", poetul susţinea apartenenţa noastră la spiritualitatea tonică a lumii latine. Criteriul latinităţii, ferment al spiritului naţional, va deveni argumentul cel mai utilizat şi mai specific antijunimist. În virtutea lui, Macedonski reabilita lirica de influenţă franceză (D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, Al. Depărăţeanu, Al. Sihleanu), iar colaborării unor scriitori francezi (St. Le Métayer, L. Chardon, Fr. Nizet ş.a.) i se dădea semnificaţia de adeziune la universul latin (odată cu iluzia că prin asemenea nume revista ar intra în circuitul european de valori). Directorul revistei se străduieşte să facă din **L.** o şcoală, lecţiile de prozodie clasică şi de artă literară urmărind să impună poeziei româneşti reguli, să fixeze limba şi versul. Respingerea lirismului elegiac-intimist, care prolifera prin epigonismul posteminescian, se face de pe poziţia poeziei sociale, o poezie „bărbată", cugetată, izvorâtă din suferinţă, umanitară. Adevărate texte-manifest sunt poezia lui Macedonski *Destul* şi prefaţa volumului său de poezii din 1882, apărute aici. În critică va contesta poziţia lui Titu Maiorescu – ceea ce el numea, evident nedrept, verdictul dat de la înălţimea „unei simple slăbiciuni sau bunăvoinţe" – printr-o pledoarie pentru critica analitică. Atacurile împotriva Junimii (faţă de care la început se încercase timid o politică de apropiere: Macedonski îi dedicase „cu înaltă stimă" volumul *Poezii* din 1882 lui Maiorescu) debutează prin lovirea lui Eminescu. *Frunze găsite prin volume*, semnat Rienzi, analizează poemul *Călin (File din poveste)* cu o totală lipsă de înţelegere a artei eminesciene, redusă, iritat, la „idei bolnave", transpuse în „cuvinte pocite". Este reprodus, după „Telegraful", un portret insultător pe care N.D. Xenopol îl făcea marelui poet. În 1883, coincizând în mod nefericit cu îmbolnăvirea poetului, apărea epigrama care a dezlănţuit o adevărată campanie împotriva lui Macedonski şi i-a hotărât destinul în epocă. În 1890 încă, în articolul *Chestiuni ortografice, literare şi politice*, el formula, în acelaşi spirit deformator, observaţii asupra versificaţiei eminesciene. Doar târziu, în 1904, discipolul său, Mircea C. Demetriade, în *Iconoclaştii*, îi va recunoaşte lui Eminescu talentul, explicând evoluţia lui „nefericită" prin influenţa Junimii. Între cei împotriva cărora **L.** a dus campanii polemice este şi V. Alecsandri. Iritat de „domnia" literară a acestuia, Macedonski îi supune opera unei analize critice tăioase, pătimaşe, reproşându-i superficialitatea (din cauza inexistenţei unei experienţe a durerii), sărăcia ideilor, excesul diminutival. Răspunsul Junimii va fi ignorarea dispreţuitoare a **L.** şi a directorului său. Dar capitolul campaniilor revistei este mult mai amplu. Articolul *Les Petits maîtres*, semnat Polit, îi atacă pe B. Delavrancea, Al. Vlahuţă şi pe C. Mille. În „Contemporanul", faţă de care **L.** se găsea într-un total dezacord de poziţie şi de ideal estetic, sunt surprinse greşeli de istorie literară. În 1893 o notiţă îl acuză de plagiat pe G. Coşbuc. Faţă de aproape toţi scriitorii epocii, **L.**, prin Macedonski, s-a aflat pe o poziţie negativistă, explicabilă, în parte, prin eforturile de a impune o poezie pe care gustul epocii încă nu o accepta, dar poziţia e agravată de patimă şi de invidie. Constantă, structurală, rămâne opoziţia faţă de intimismul elegiac şi faţă de tradiţionalism. Excesele moderniste sub semnul cărora a fost aşezată revista sunt totuşi rare. Poezia parnasiană, picturală şi obiectivistă, este respinsă pentru lipsa „simţământului" (Bonifaciu Florescu, *Despre poezia descriptivă*). Articolele lui Macedonski *Poezia viitorului* (1892) şi *În pragul secolului* (1899), ca şi *Noul curent literar* (1899) al lui Şt. Petică au fost considerate actul de naştere al simbolismului în literatura noastră. Dar Macedonski vedea în simbolism un neoromantism, „triumf al fanteziei şi cugetării". Iar în 1918, după ce simbolismul se impusese pe plan european, el condamna de pe poziţii clasice afectarea, poza, lipsa de conţinut din poezia decadentă (*Versul simfonic*). Chiar fără recunoaştere în epocă, în domeniul ideilor literare şi al teoriei poeziei, favorizând deschideri spre specificul poeziei moderne, **L.** a jucat prin Macedonski un rol de pionier. Şocante în momentul formulării, teoretizările lui asupra specificului poeziei pregătesc terenul celor mai noi experienţe ale lirismului. El a publicat versuri libere (*Hinov*, 1880) înaintea lui Gustave Kahn şi a lui Jules

ANUL I. Numĕrul 20 bani No. 1.

LITERATORUL

Apare Duminica

— Duminecă, 20 Januariŭ 1880 —

Abonamentul: pe trei luni 4 lei, pe şease luni 8 lei.— Anunciurile: pe pagina 15 şi 16 linia 30 b.

Scrisorile nefrancate se refusă. Administraţia Str. Stirbey-Vodă No. 9.

SUMARUL: Cronica. — O lacrimă d'Amor, (poesie) — Destul, (poesie) — Aquarele. — Fluturele (poesie) — Tipuri Disparute. — Tinereţea, (poesie) — Tatăl tragediei. — Vin.... (poesie) — Intr'un Album (poesie) — Roza, (poesie) — Genele El, (poesie) — Miscelanee.

Laforgue. Absurdul poeziei, „nelogica” ei sublimă, ce o înrudeşte în esenţă cu muzica, idei formulate de Macedonski în *Despre logica poeziei* (1880), reprezintă o aproximare intuitivă a inefabilului poetic. Într-o formă mai simplă, Macedonski anticipează experienţele instrumentaliste ale lui René Ghil. În 1892 el proclama unirea simbolismului cu instrumentalismul drept „ultimul cuvânt al geniului omenesc”. Pledoaria pentru simbolism este continuată în 1899 (*În pragul secolului*); cuceririle simboliste („muzică, imagine, culoare”) rămân însemnele adevăratei poezii. Tot în **L.** a schiţat (*Simţurile în poezie*, 1895) şi o teorie senzorialistă a cunoaşterii poetice, punct de plecare pentru acea direcţie a poeziei moderne care face din senzaţie un material unic oferit literaturii (dar şi experienţelor sinestezice). Şt. Petică atrăgea şi el atenţia asupra acţiunii de înnoire în lirică şi a rolului de deschizător de drumuri al **L.** (*Noul curent literar*). În primii ani ai revistei poezia, căreia i se acordă cel mai larg spaţiu, are, totuşi, un izbitor aspect tradiţional: romantism macabru şi byronian, erotică sentimentală, pastel clasic, satiră în linie paşoptistă. Teoretizarea poeziei sociale este susţinută de o lirică a durerii proletare. În prima perioadă, în afară de Duiliu Zamfirescu (1880), Traian Demetrescu şi de Anton Bacalbaşa, care debutează aici, au mai semnat Bonifaciu Florescu, Th. M. Stoenescu, Carol Scrob, I.N. Polychroniade, junimiştii Th. Şerbănescu, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle, ca şi începătorii I.I. Truţescu, I.N. Iancovescu, St. Grozea ş.a. Meritul revistei este de a fi publicat cea mai mare parte din poezia lui Al. Macedonski şi de a fi încercat, mai ales sub raport tematic, o înnoire, prin deschiderea faţă de orientările zilei, manifestată în versurile lui Mircea C. Demetriade, I.C. Săvescu, Al. Obedenaru, C. Cantilli, Cincinat Pavelescu, iar după 1890 la autori ca Şt. Petică, Al. Petroff, D. Karnabatt, Gabriel Donna, G. Orleanu, Al. T. Stamatiad, Oreste. Evoluţia unor motive romantice şi influenţe apusene duce la amestecul specific de romantism, parnasianism şi simbolism. Parnasiene sunt poemul *Levante şi Calavryta* al lui Duiliu Zamfirescu, poemul macedonskian *Ospăţul lui Pentaur*, *Fantezie blondă* a lui Cincinat Pavelescu, *Către lună* de I.C. Săvescu. La Al. Petroff (*Helina*) parnasianismul este tulburat de reminiscenţe simboliste (exacerbare senzorială, note muzicale). Din satanismul baudelairian – bogat ilustrat în revistă – Macedonski reţine implicaţiile titaniene şi frământările scindării între puritate şi păcat, în timp ce I.C. Săvescu îi adaugă expresia unui orgoliu creator victorios. La aceeaşi sursă trimit plăcerile „îngrozitoare”, stările ambigue, Charles Baudelaire fiind receptat ades prin discipolul său Maurice Rollinat (tradus în **L.** chiar în 1883, anul apariţiei *Nevrozelor*). Th. M. Stoenescu, cu o gesticulaţie agonică şi fantezii macabre (*Necrofilul*, *Prinţul Ral*), Al. Obedenaru, cu desfăşurările sale în fantastic şi bizar (*Cadavrul şi scheletul*), se numără printre imitatorii marelui poet francez. Sub influenţa lui Baudelaire apare (la Mircea C. Demetriade mai ales) o poezie a spleenului. Peisajul devine proiecţie interiorizată şi evocă tărâmurile visului. Regresia în trecut ajunge la identificarea cu stări vechi (avataruri), în decorul epocilor revolute. Călătoria e fie nedefinită, fie exotic îndepărtată. Se cultivă o poezie a pietrelor preţioase. Explorarea universului floral incitând la fiori, extaze, sinestezii, erotica instinctuală şi demistificatoare, acompaniată baudelairian de viziunile descompunerii (Al. Macedonski, *Idile brutale*, Mircea C. Demetriade, *Spasm*, *Desflorare*, *Beţia cărnii*, Cincinat Pavelescu, *Senzitivă*), ca şi poezia obiectelor evocatoare (G. Orleanu, *Pendula de stejar*) nu sunt străine de simbolism. La Şt. Petică apar stilizări prerafaelite (*Serenadă*, *Imn profan*), anticipate, prin religiozitate şi hieratism graţios, de Cincinat Pavelescu (*Fecioara*, *Bisericească*). Dintre marii poeţi români ai secolului al XX-lea în paginile **L.** sunt prezenţi, la începuturile creaţiei lor, G. Bacovia, care debutează la 20 martie 1899 cu poezia *Şi toate*, semnată V. George, şi Ion Barbu, al cărui debut are loc în ultima serie a revistei, la 28 septembrie 1918, cu poezia *Fiinţa*. Proza publicată aici rămâne remarcabilă îndeosebi prin Al. Macedonski: *Palatul fermecat*, capriciu fantezist de mare strălucire metaforică, *Casa cu nr. 10*, pătrundere în universul lucrurilor mărunte, *Dramă banală*,

impunătoare prin pictura de moravuri şi tipice tablouri de interior, şi prima parte a romanului *Thalassa* (în 1893). Proza – poem (Mircea C. Demetriade, Bonifaciu Florescu), schiţă de moravuri (D.D. Racoviţă, D. Teleor), observaţii naturaliste (Th. M. Stoenescu, Şt. Vellescu) – nu se ridică la acelaşi nivel. Duiliu Zamfirescu are în **L.** o nuvelă sentimentală, *Cum a iubit Depărăţeanu*. După 1900 colaborează I. Peltz şi Tudor Vianu. Prin traduceri **L.** îi face cunoscuţi pe romantici (Murger, Musset, Lamartine, Hugo, Byron, Walter Scott, Schiller, Heine, Leopardi) şi pe modernii vremii (Maurice Rollinat, José-Maria de Hérédia, Jean Richepin, Villiers de l'Isle-Adam, Catulle Mendès). ***S.C.***

LITERATORUL, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal din septembrie 1991 până în 1999 şi apoi sporadic, editată de Ministerul Culturii; din 1995 periodicitatea nu este riguros respectată, înregistrându-se mai multe întreruperi; în 2002 apare ca serie nouă, cu titlul „Noul Literator". Iniţial redactor-şef este Marin Sorescu, iar din comitetul director fac parte Valeriu Cristea, Fănuş Neagu, Eugen Simion, Marin Sorescu şi, începând cu numărul 49/1993, Gheorghe Tomozei; de la numărul 50/1996 redactor-şef este Fănuş Neagu; de la numărul 41–42/1997 comitetul director e format din Dan Grigorescu, Dumitru Micu, Fănuş Neagu şi Eugen Simion. În 2002 redactor-şef este George Cuşnarencu, iar revista apare sub titlul „Literatorul: cultura care uneşte". În 2003 se relansează sub titlul „Literatorul", ca „serie nouă", condusă de Fănuş Neagu ca redactor-şef. În 2009 Fănuş Neagu este director al publicației, iar redactor-şef este Mircea Micu. Redactori-şefi adjuncţi au fost, pe rând, în diferite perioade, Lucian Chişu, Ion Cocora, Nicolae Iliescu, Fănuş Neagu, George Cuşnarencu. Păstrând, în principiu, periodicitatea săptămânală, revista apare cu sincope datorate dificultăţilor materiale (de pildă, în 2005 apar doar 21 de numere, în 2006 apar nouă, în 2007 opt etc.). Din 2010 **L.** devine publicaţie lunară, editată de Biblioteca Metropolitană „Mihail Sadoveanu" din Bucureşti şi condusă de Nicolae Iliescu în calitate de redactor-şef; ca director figurează Florin Rotaru, iar comitetul redacţional este format din Radu Băieşu, Lucian Chişu, George Cuşnarencu, Nicolae Georgescu, Aureliu Goci, Corneliu Ostahie, Radu George Serafim, Costin Tuchilă. Revista are acum apariţie exclusiv în mediul virtual, fiind postată pe internet, accesibilă pe site-ul Bibliotecii Metropolitane din Bucureşti. Articolul-program *Cu avânt pe apa sâmbetei*, semnat de Marin Sorescu în primul număr, afirmă principiile unei acţiuni exclusiv culturale („să urnim, să unim şi să afirmăm", „să păstrăm cumpătul şi cumpăna"), într-un moment de confuzie a valorilor şi de agresivă invazie a politicului în domeniile spiritului. Revista militează, aşadar, pentru „producerea de valori propriu-zise dincolo de conjunctură şi cu acel dram de atemporalitate care să potenţeze clipa şi să hipnotizeze eternitatea". Opţiunea pentru „realitatea transcendentă" a cărţilor şi abordarea subiectelor în idealitatea lor sunt norme călinesciene aplicate cu măsură şi, din când în când, cu scepticism. Rubrici: „Sine ira et studio", „Istorie literară", „Eveniment", „Comedia inumană", „Graffiti", ţinută un timp de Gheorghe Tomozei. Se publică poezii de Cezar Baltag, Marin Sorescu, Ştefan Aug. Doinaş, Gheorghe Pituţ, Dan Laurenţiu, Nichita Stănescu, Traian T. Coşovei, Adrian Popescu, Grigore Vieru, Adrian Păunescu, George Cuşnarencu, Mircea Ciobanu, Aurel Rău, Constantin Nisipeanu, Slavco Almăjan, Constantin Abăluţă, Ion Stratan, Leonida Lari, Ioanid Romanescu, Gheorghe Tomozei, Corneliu Sturzu, Dim. Rachici; proză de Marin Sorescu (fragmente din romanul, postum, *Japiţa*), Fănuş Neagu, Ileana Vulpescu, Titus Popovici, Paul Anghel, Francisc Munteanu, Radu Ciobanu, Iulian Neacşu, Haralamb Zincă, Petre Sălcudeanu, D. Ţepeneag, Ioan Lăcustă, Nicolae Iliescu, Dan Grădinescu ş.a.; teatru de Marin Sorescu (*Desfacerea gunoaielor*), George Genoiu. Sunt publicaţi şi scriitori tineri, unii dintre ei debutanţi (Ioana Drăgan, Bogdan Popescu ş.a.). Cronica literară e susţinută de Eugen Simion, comentarii şi eseuri critice semnează Valeriu Cristea (*Dicţionarul personajelor lui Dostoievski*), Edgar Papu, Eugen Simion (*Tânărul Nichita Stănescu, Cultură şi politică*), D. Micu, Al. Piru, Ov. S. Crohmălniceanu, Andrei Pleşu, Marian Popa (*Adâncul sens estetic al strungului în mers*), Mihai Cimpoi, Constantin Ciopraga, D. Vatamaniuc, Mircea Popa, Dan Mănucă, Iordan Datcu, Romul Munteanu, Mihai Drăgan. Din 1998 rubrica „Lecturi critice", asigurată de Răzvan Voncu şi de Lucian Chişu, include comentarii de carte ample, dublând uneori cronica literară. Apar interviuri cu Aurel Cornea (de Eugen Simion), Fănuş Neagu (de Lucian Chişu), Eugen Simion (de Andrei Grigor), Romul Munteanu (de Lucian Chişu), N. Steinhardt (de Zaharia Sângeorzan), un fragment (*Ce-i lipseşte literaturii române?*) din volumul *Convorbiri cu Petru*

Dumitriu de Eugen Simion. Pagini de literatură memorialistică, jurnale, confesiuni poartă semnăturile lui Petre Pandrea (*Epistolar din închisoare*), I.D. Sîrbu şi Marin Sorescu. Despre spectacole de teatru scriu Ion Cocora şi Jeana Morărescu, cronica cinematografică e ţinută de Valerian Sava, iar despre arta plastică se pronunţă Dan Grigorescu, semnatar ulterior al rubricii „Carnet", în care abordează subiecte de estetică a cotidianului. Sub genericul „Scaunul catodic", Nicolae Iliescu susţine o cronică subiectivă a emisiunilor de televiziune. Poziţia particulară apărată de revista **L.** în contextul confruntării de idei din presa literară şi culturală a momentului constă în ocrotirea unor valori cvasiunanim preţuite în epoca imediat anterioară şi contestate violent şi mult prea radical în anii '90. De pildă, invocându-se necesitatea schimbării canonului literar, operele unor scriitori de prim rang – a căror recunoaştere nu fusese impusă de oficialitatea comunistă, ci acreditată, conform unui canon estetic, de critica avizată – erau subapreciate drastic, pe temeiul unor (reale sau presupuse) culpe de natură moral-politică; fireasca şi de altfel inevitabila revizuire a tabloului de valori literare a fost uneori supralicitată şi invocată abuziv, pentru „excluderi" şi „retrogradări" din raţiuni extraestetice. Mobilizându-se pentru a combate astfel de excese ale revizuirilor, susţinând necesitatea unei continuităţi în materie de valorizare a literaturii şi convinsă de inoportunitatea politizării abuzive a comentariului critic, echipa de la **L.** a adoptat la rându-i o tactică ofensivă, sacrificând uneori nuanţarea în favoarea clarităţii mesajului. Într-un articol intitulat *Revizuirea revizorilor*, Răzvan Voncu opinează tranşant: „Ca atare, cu toate sforţările (penibile, dacă ne gândim că Gheorghe Grigurcu a scris peste treizeci de articole împotriva lui Nichita Stănescu!) ale demolatorilor, ierarhia literară acreditată înainte de 1989 va rămâne în picioare. Iar dacă se va modifica, va fi doar în sensul recuperării scriitorilor interzişi din diferite motive, nicidecum prin excluderea altora". Reacţionând la cruciada revizionistă a lui Gheorghe Grigurcu, Eugen Simion afirmă la un moment dat: „N-am ce-i spune şi n-am ce să-i răspund. Domnul Grigurcu, încurajat zgomotos de o galerie literară dubioasă, formată din scriitori minori şi resentimentari, atacă vitejeşte pe marii scriitori români". Polemica se radicalizează şi – în scurtele note din pagina a doua, semnate cu pseudonimul colectiv „Diac tomnatic şi alumn" – atinge tonalităţi pamfletare. De menționat că în **L.** se dau și traduceri, selectate din Ray Bradbury, W.D. Snodgrass, Vladimir Nabokov, Lorenzo Mondo, Stephen King, Kjell Espmark, Isaac Asimov, Tomas Tranströmer, Tom Stoppard ş.a. Alţi colaboratori: Ilie Purcaru, Petru Poantă, Mihai Firică, Adela Popescu, Marius Iancu, Dan Lupescu, Nicolae Diaconu, Val Mănescu, Marinela Preoteasa. ***A.S.***, ***N.Br.***

LITERATORUL ROMANULUI, publicație apărută la Roman, săptămânal, apoi lunar, din 15 mai până în 15 decembrie 1930, cu subtitlul „Revistă literară, artistică, culturală". Director este Gheorghe Mihu, înlocuit la numărul 6–8 de Nicolae Mihu, iar redactor Victor Mocanu. Într-un *Cuvânt înainte* se precizează: „Revista are un scop literar şi unul cultural. Deci unul de specialitate şi altul de a da satelor şi tuturor acelor doritori de a se cultiva, o posibilitate imediată. [...] Totul şi totul ce se face e pentru restabilirea aureolei vechiului oraş şi a ţării în general". Este o tipică revistă de provincie, dar cu pretenţii. Rubrici: „Pagina de filosofie", „Informaţiunile «Literatorului Romanului»", „Revista revistelor", „Teatru–Cinema", „Colțul literaților". Poezie publică Andrei Ionescu, N. Mihu, Gh. V. Butnariu (poet lansat de N. Iorga), Victor Mocanu, Ion V. Butnariu, Gh. Năsturaş, Maria Muntean, D. Iov, George Voevidca, C. Procopie, Th. Scarlat ş.a. Cu foarte puţine excepţii, aceştia au intrat în uitare, valoarea versurilor lor fiind submediocră. Proză semnează Radu Movilă, Ion V. Butnariu (fragmente din romanul *Inimă de mamă*). De oarecare interes sunt comentariile didactice de istorie literară şi, uneori, de critică literară despre Liviu Rebreanu (Const. Popovici), Grigore Ureche și Duiliu Zamfirescu (Al. Epure), Petrarca (M. Niccolo). Carol Drimer scrie articolul *Biblia în România*. Sunt de semnalat interviurile cu Ionel Teodoreanu şi Emanoil Bucuţa. ***V.T.***

LITERATURA EXILULUI. Termenul „exil" se suprapune parțial termenului „diaspora" sau „migrațiune" (eventual „exod"), fără să se confunde cu ele. Dacă diaspora se referă, de regulă, la deplasarea unei mari părți a unui popor (chiar a majorității acestuia, ca în cazul evreilor și armenilor) în afara granițelor sale statale, ca urmare a unor vicistudini istorice, iar migrația implică într-o măsură determinantă cauze de natură economică, exilul se referă strict la expatrierea indivizilor din rațiuni de constrângere politică, în urma expulzării sau a fugii de un regim ostil, represiv (nu intră în discuție formula „exil interior", care desemnează o stare de

Emil Cioran, Eugen Ionescu și Mircea Eliade

spirit similară, în absența expatrierii efective). Exilarea la Tomis, de către împăratul Octavian Augustus, a poetului Publius Ovidius Naso, reprimat aparent (*relegatio*) pentru „indecența" erotică din *Ars amandi*, a devenit un reper aproape arhetipal pentru exilul literar. Cronologic, în Țările Române din perioada premodernă se poate vorbi despre un exil al cărturarilor, reprezentat în Moldova de Miron Costin, Dosoftei, Neculai Milescu, Ion Neculce, Grigore Ureche sau Dimitrie Cantemir (unii dintre ei, precum Cantemir sau Milescu, fiind nevoiți să se refugieze – și repatrieze – la Curtea țarului, în Rusia, alții în Polonia sau Ucraina; Cantemir, refugiat la Curtea lui Petru cel Mare după înfrângerea în bătălia de la Stănilești cu turcii, devine și o personalitate a culturii ruse. Exilul lui Ion Budai-Deleanu, mai târziu, în Polonia este în alt fel emblematic: dacă acesta şi-ar fi publicat poemul eroi-comic *Ţiganiada* în anii în care l-a scris, ar fi înrâurit în mod fundamental cursul literaturii române. În perioada romantică a occidentalizării, exilul se mută din est spre vest. Un prim moment important îl reprezintă exilul după eşecul Revoluţiei de la 1848 (Ion Heliade-Rădulescu, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti, Ion Ghica ș.a.), prefigurat de „surghiunul" în interiorul Moldovei al lui Alecu Russo (la Soveja) sau al lui G. Sion. Textele scrise de acești exilați sunt destul de diverse; scrise de regulă în limba franceză și destinate persuadării publicului european, ele au, în general, un caracter memorialistic și/sau militant. Inspirat de exilul lui Byron (în Orient, pe unde și scriitorul român călătorește), amplul poem *Conrad* al lui D. Bolintineanu e o imagine a exilului și a destinului exilatului romantic, cu un model îndepărtat în *Odiseea* lui Homer. Un caz special este cel al Elenei Ghica (cunoscută ca scriitoare sub numele de Dora d'Istria), al cărei tată, marele ban Mihail Ghica, s-a exilat din motive politice în Europa Centrală. Sau, câteva decenii mai târziu, acela al Elenei Văcărescu, stabilită în Italia în 1891 și gonită din țară în urma legăturii ilicite cu principele Ferdinand. Rămâne însă problematică încadrarea în categoria exilului a unor artiști de avangardă precum Tristan Tzara, Adrien Le Corbeau (Radu Baltag), B. Fundoianu (Fondane), Claude Sernet, Ilarie Voronca, Paul Celan, deși în cazul unora din aceștia amenințarea războiului sau presiunile antisemite par să fi jucat un rol favorizant. Panait Istrati sau Peter Neagoe nu aparțin exilului, ci „literaturii migrante". Dar exilul cel mai numeros şi de lungă durată a fost constituit dintr-un semnificativ contingent format din bursieri şi diplomaţi care după al Doilea Război Mondial, în fața intrării României sub influență sovietică, au ales din diverse motive să rămână în țări străine, stabilindu-se definitiv acolo: Ştefan Baciu, Vintilă Horia, Mircea Eliade, Emil Cioran, Al. Ciorănescu, George Ciorănescu, Constantin Virgil Gheorghiu, Aron Cotruş, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Basil Munteanu ș.a. Pe măsura sovietizării României, urmează cea mai politizată etapă a exilului literar românesc şi cel mai semnificativ exod intelectual din istoria ţării. Părăsesc România foşti deţinuţi politici, disidenţi, scriitori care nu mai pot accepta totalitarismul comunist, pentru care sovietizarea reprezenta garanția represiunii sau, măcar, a unei vieți lipsite de orizont. O categorie o reprezintă exilul militanților (sau al foștilor militanți) legionari, antonescieni sau, generic spus, de extrema dreaptă; majoritatea se stabilesc în Spania sau în Statele Unite, favorabile politic din diverse motive, mai puțin în Germania sau în Franța. Altă categorie

este cea a unor reprezentanți ai administrației sau ai partidelor istorice, vizați, din diverse motive, de represiune. Există, printre exilați, și foști militanți de stânga, confruntați cu un dogmatism la care nu aderă, sau categorii etnice, evrei, germani pe care motive politice sau economice îi determină să solicite expatrierea (în Israel, Republica Federală Germania sau în alte țări occidentale). Foarte puțini scriitori exilați ajung pe continente ca America de Sud (preferată de Ștefan Baciu și Grigore Cugler) sau Australia (de criticul Lucian Boz). Specificul exilului românesc de după al Doilea Război Mondial, prin raportarea la celălalt exil masiv cunoscut din istorie (1848), constă în durata foarte lungă a acestuia cu, în cele mai multe cazuri, absenţa oricărei speranţe de întoarcere care ar permite împlinirea idealurilor din cauza cărora fusese părăsită. O consecinţă a duratei lungi este şi modificarea inevitabilă, prin efectul timpului, a compoziţiei exilului, şi venirea unor valuri succesive de literaţi formaţi în România postbelică. O altă trăsătură este existenţa unor centre diferite de polarizare (reviste, radiouri, cenacluri etc.). Dar poate cea mai importantă trăsătură a acestui exil o reprezintă „victoria" militantismului politic asupra puterii de creaţie, literatura scrisă în afara ţării fiind, cu puţine excepţii, valoric inferioară celei din ţară. O înrâurire masivă în coagularea, trierea politică şi coordonarea întregului exil literar românesc, dar şi în influenţarea scriitorilor din ţară, au avut-o emisiunile postului de radio Europa Liberă, prin rolul jucat de nucleul format din cuplul Monica Lovinescu–Virgil Ierunca. Deşi literatura română majoră s-a scris acasă, strategii importante ale culturii române postbelice s-au croit şi la Paris. Ideologia comunistă fiind socotită principalul adversar al culturii, răspunsul exilului, prin vârfurile sale, a fost unul deopotrivă ideologic, dar cu semn schimbat. Dacă în ţară se „rezista prin cultură", în afara ei exilul îşi asuma un pronunţat rol anticomunist militant. Aşa se face că totul, în exil, era interpretat pe plan politic, aspectul estetic fiind subordonat acestuia, în oglindă față de instrumentarea sa de către regimul comunist. Formula consacrată de Monica Lovinescu pentru atitudinea militantă a fost „est-etica" (termen cu sursă incertă, lansat probabil de jurnalistul britanic Timothy Garton Ash). Dacă militanții criticii de direcție est-etice de la microfonul Europei Libere susțineau linia liberalizantă și, în subsidiar, inaderentă politicii oficiale

Regele Mihai I și Dorin Tudoran

a scriitorilor din țară, legitimându-i ca anti- sau necomuniști, regimul comunist era, la rândul lui, interesat de influențarea propagandistică a exilaților, mai întâi prin publicații dedicate acestora („Glasul patriei", în primul rând), la care fuseseră anexați, în purgatoriul de după detenție, foști militanți anticomuniști, inclusiv de extrema dreaptă (precum Nichifor Crainic și Radu Gyr), alături de alte victime ale represiunii (Ion Vinea ș.a.). Strategiile de persuasiune externă devin mai complexe și mai rafinate în perioada poststalinistă, după cvasinormalizarea relațiilor diplomatice cu Occidentul. Ele se vor desfășura mai ales prin folosirea intelectualității literar-artistice sau științifice omologate ca „vitrină" a recuperării libertății de creație și a identității naționale prin intermediul umanismului socialist. Pentru recuperarea unora, în special a celor ajunși la o consacrare internațională majoră, cum ar fi Mircea Eliade, Emil Cioran sau Eugen Ionescu, se depun eforturi susținute, operele acestora fiind publicate selectiv și comentate în țară după ani de interdicție; însă cei mai mulți scriitori exilați rămân, după expatriere, interziși de cenzură. Spre deosebire de alte exiluri din estul comunist, cel românesc s-a preocupat mai puţin de traducerea şi de promovarea scriitorilor din ţară, în pofida unor eforturi de promovare ale lui Ștefan Baciu în America Latină și în Hawaii sau a unor eforturi sporadice ale altor scriitori; la Paris Monica Lovinescu și Eugen Ionescu vor traduce, fără succes, din teatrul lui I.L. Caragiale, iar Eugen Ionescu transpune din proza lui Pavel Dan și mai târziu din cea a lui Urmuz, în 1964. Oricum, cu unele excepții, exilul românesc, lipsit probabil de

aceleaşi mijloace de care s-au bucurat confraţii lor cehi sau polonezi, nu a promovat literatura română pentru străinătate, ci s-a adresat exclusiv românilor, cu scopuri îndeosebi politice. Alt specific al exilului literar românesc postbelic a fost numărul mic de disidenţi activi. Totuși, atunci când aceştia au existat, exilul a făcut toate eforturile pentru a-i face vizibili, concentrându-se aproape exclusiv pe valorificarea potenţialului politic al oricărui fapt de disidenţă. O excepție o constituie Paul Goma, principalui scriitor-disident din România, căruia exilul anticomunist va încerca să-i confecționeze o imagine de „Soljenițîn român" după expulzarea sa din 1978, ca urmare a inițierii Mișcării Goma pentru Drepturile Omului. Până în 1989 romanele lui Goma vor fi traduse și promovate de exilul parizian, fără ca acestea să se impună la nivelul dorit; un impediment, spre deosebire de Soljenițîn, îl va fi constituit nu doar lipsa de forță a lobby-ului, ci și complicarea experimentală a narațiunilor politice ale scriitorului român. Dacă în ţară se practica limbajul esopic, estetizant, exilul folosea retorica „estetică", ambele discursuri referindu-se la una şi aceeaşi realitate literară vizând acelaşi duşman comun: literatura aservită regimului. Totuşi ierarhia valorică din ţară nu se suprapunea întocmai celei alcătuite în afară, astfel, din cauza realului sau presupusului lor „colaboraţionism", talentul unor autori cu merite în plan estetic era escamotat, în timp ce meritele celor mai „curajoşi" faţă de regimul comunist erau uneori supralicitate. Cât despre instituţiile exilului, cea mai larg frecventată era Catedrala „Sfinţii Arhangheli Mihail, Gavriil şi Rafail", situată în Cartierul Latin, pe strada Jean de Beauvais nr. 9, o fostă capelă medievală pe care Carol I o va cumpăra în anul 1882 pentru a transfera aici parohia ortodoxă română. Astfel catedrala va deveni un punct de reper al românilor exilați în Franța și în Europa de Vest. E de observat că în timp ce Franţa postbelică a trecut prin exercițiul asumării responsabilității pentru regimul de la Vichy, premiind meritele stângii antifasciste, regimul totalitar instaurat în România îi obliga pe scriitorii din exil să se replieze spre dreapta, păstrând o capilaritate toxică cu extremismele din timpul şi dinaintea războiului. Instituţiile exilului coagulau o intelectualitate ce împărtăşea cam aceleaşi traume istorice şi gravitau, cu mici excepţii, în jurul aceloraşi convingeri politice de dreapta, unificate, oricum, de aversiunea față de comunism și sovietism. Una dintre cele mai importante era Centre Roumain de Recherches, ce ocupa o mică sală pe Bulevardul Saint-Germain, unde iniţial preşedinte fusese Mircea Eliade. Centrul este înfiinţat, sub egida Academiei Franceze, cu ajutorul financiar al prinţului Nicolae, la 18 ianuarie 1949, actul de fondare fiind semnat în august de Mircea Eliade, Emil Cioran, Leontin Constantinescu, Paul Costin Deleanu, Nicolae Hodoş, Horia Stamatu şi Octavian Vuia (dintre români) şi de Marcel Brion şi Edmond Jaloux (dintre francezi). Se susţinea ideea continuării spiritului Școlii Româneşti din Franţa, creată de N. Iorga, instituţie care își încetase activitatea. În statut se precizează că Centrul doreşte „să pună în valoare în contextul cultural al Occidentului realităţile fundamentale ale culturii şi civilizaţiei româneşti prezentate în tradiţiile lor istorice originale" şi să evidenţieze „influenţele importante occidentale, printre care cea franceză iniţială, ce au sprijinit evoluţia lor contemporană". Lucrările se desfăşoară în mai multe secţiuni (filosofie, etnologie, filosofia istoriei şi a culturii, istoria religiilor, arheologia şi morfologia culturilor, literatură, lingvistică, arte plastice, drept, economie ş.a.). În primăvara anului 1950 s-au organizat, săptămânal, „cursuri universitare româneşti în exil": istoria românilor (Constantin Marinescu şi N.I. Herescu), istoria limbii române (Sever Pop), istoria literaturii române (Basil Munteanu), structura sufletului românesc (Mircea Eliade, V. Veniamin, Vl. Petrovici) etc., auditoriul oscilând între 25 și 70 de persoane. Cercetările încercau să găsească răspunsuri la marile întrebări ale crizei europene și să dea justificare soluţiei româneşti. Ideea federalismului european este, în perioada anilor '50, un concept sociopolitic şi cultural dominant în preocupările exilului intelectual românesc de la Paris, ca soluţie a salvării din ghearele expansiunii comuniste şi a „protecţionismului" sovietic. În 1952 o întreagă sesiune ştiinţifică a fost consacrată acestei teme: *Origines et developpement du Mouvement Fédéraliste: sources européennes et institutions françaises*. Printre membrii de onoare ai Centrului, evidenţiindu-se prin contribuţii şi participări directe la simpozioane, validând recunoaşterea internaţională a instituţiei, s-au numărat Martin Heidegger, Raymond Aron, Henry Corbin, Aron Cotruş, Ortega y Gasset, Gabriel Marcel, Ionel Perlea, Benedetto Croce, Stéphane Lupasco, Jacques de Lacretelle, Ramón Menéndez Pidal, Michel Meslin ş.a. Prin

plecarea lui Mircea Eliade în SUA şi prin stabilirea în Germania a unor membri fondatori, activitatea Centrului a stagnat o vreme. Revenirea s-a produs după 1982, din iniţiativa lui Cicerone Poghirc, exilat la Paris, care, ca secretar ales, a reuşit să creeze un nou comitet de conducere format din Mircea Eliade (preşedinte de onoare), Octavia Vuia şi Theodor Cazaban (vicepreşedinţi), Raymond de Geouffre de la Pradelle (preşedinte şi administrator), Max Richard şi Virgil Ierunca (cenzori), Matei Cazacu (secretar adjunct), Titus Bărbulescu (trezorier), Paul Barbăneagră (responsabil cu relaţiile externe). În colaborare cu Fundaţia Culturală din Madrid şi cu Institutul de Cercetări din Freiburg, Centrul a organizat în 1989 comemorarea centenarului morţii lui Mihai Eminescu printr-un simpozion desfăşurat la Paris. Centrul a fost – conform opiniei lui Paul Miron – „o instituţie creată de diaspora, de o importanţă extraordinară, a făcut primele legături cu intelectualitatea franceză". Deşi avea nucleul format din legionari activi, unii foarte apropiaţi de Horia Sima, ca Octavian Vuia şi Paul Costin Deleanu, la conferinţe participau intelectuali români şi străini indiferent de orientarea lor politică, evocând oarecum atmosfera ecumenică a conferinţelor criterioniste din perioada interbelică. Theodor Cazaban, aflat printre ultimii săi animatori, precizează: Centrul „era orientat spre domeniul filosofiei, dar n-a putut, n-a avut mijloacele necesare pentru a scoate publicaţii"; a apărut totuşi „o carte importantă, *Povestiri despre Hegel*, a lui Noica, titlul exact fiind *Fenomenologia spiritului povestită de C-tin Noica*. A doua carte, a lui Octavian Vuia, se numeşte *Remonter aux sources de la pensée occidentale* şi sintetizează oarecum problematica discutată şi răsdiscutată la Centrul Român de Cercetări". Tot la Paris a fost înfiinţată de Constantin Vişoianu Fundaţia Regală Universitară „Carol I". Aici au apărut multe cărţi de literatură (Vintilă Horia, Al. Busuioceanu, Al. Ciorănescu ș.a.) şi publicaţii periodice („Revue des études roumaines", „Ființa românească", „Bulletin scientifique roumain"). În prima sa variantă Fundaţia datează din 1891, fiind reînfiinţată în 1951 și încetându-și activitatea în 1978. Altă instituţie importantă a exilului a fost Biblioteca Română din Freiburg, înfiinţată la 1 mai 1949 la inițiativa lui Virgil Mihăilescu, unde au fost arhivate îndeosebi lucrări ale exilului și emigrației românești postbelice și reacții din presa occidentală referitoare la acestea, indiferent de coloratura politică a autorilor. Biblioteca Română din Freiburg a scos, în anii 1953–1991, cu întreruperi, „Buletinul Bibliotecii Române. Studii şi documente româneşti" și a editat, frecvent prin multiplicare, versuri (M. Eminescu, Lucian Blaga ș.a.), antologii de folclor, studii, lucrări de lingvistică și de istorie. Tot o instituţie influentă a exilului românesc a fost Societatea Academică Română, cu sediul la Roma, avându-l ca preşedinte pe monseniorul Octavian Bârlea. Primul său congres a avut loc la Sulmona în toamna lui 1957. Membru fondator şi secretar general a fost, până în 1959, Al. Gregorian; Mircea Popescu era secretar. Ca membri figurau Mircea Eliade, Eugeniu Coşeriu, Dinu Adameşteanu, Vintilă Horia, N.I. Herescu, Horia Roman, Ştefan Baciu. Societatea scotea şi un buletin informativ, dar şi „Revista scriitorilor români" ori colecţii academice precum „Magna historica" şi „Magna philologica". De asemenea, la Madrid, exista Fundaţia Culturală Română, întemeiată în 1983 prin iniţiativa lui Aureliu Răuţă. Aici au activat Vintilă Horia, Al. Gregorian, Alexandru Mircea, Radu Enescu. Fundația a subvenționat apariția câtorva cărți, dar mai ales a organizat evenimente precum Întâlnirea de la Paris (1983), colocviul *Ortodoxism* şi *catolicism* (München, 1984), colocvii la Paris cu L. M. Arcade, Cicerone Poghirc, Paul Barbăneagră, *Centenarul Eminescu* (Paris, 1989), când s-a inaugurat statuia poetului, executată de Ion Vlad, reuniunea din mai 1994 cu titlul *Exilul românesc: identitate* şi *conştiinţă istorică*. În anul 1975, la Los Angeles, în urma iniţiativei monseniorului Octavian Bârlea, se înfiinţează Academia Româno–Americană de Arte şi Ştiinţe (The American Romanian Academy of Arts and Sciences), care va scoate publicaţia intitulată „Journal of Romanian Academy of Arts and Sciences" şi va edita, în mai multe volume, enciclopedia *Români în ştiinţa şi cultura occidentală*. Pe lângă aceste instituţii culturale, au existat şi organisme create de oameni politici, precum Liga Românilor Liberi, condusă de generalul Nicolae Rădescu, apoi de Mihail Fărcăşanu, la care a aderat, printre alţi intelectuali, şi Mircea Eliade. Întrucâtva rival, Comitetul Naţional Român era condus, la iniţiativa regelui Mihai I, de Constantin Vişoianu; ambele aveau sediul în Statele Unite. Un amănunt semnificativ este faptul că, în momentul în care i s-au blocat fondurile, Comitetul Naţional Român a fost subvenţionat de centrala americană a Radio Free

Tristan Tzara

B. Fundoianu

Ilarie Voronca

Monica Lovinescu

Virgil Ierunca

Vintilă Horia

Constantin Virgil Gheorghiu

Ștefan Baciu

Aron Cotruș

Horia Stamatu

N.I. Herescu

Al. Busuioceanu

Europe. De altfel, după cum susţine Theodor Cazaban, „toate ţările din est aveau asemenea comitete naţionale finanţate de către americani. Acestea aveau să formeze mai târziu Asociaţia Popoarelor Captive, cu sediul destul de bun, la New York, chiar în faţa palatului ONU". Aceste organisme editau ziarele emigraţiilor, al românilor fiind „La Nation Roumaine". Pe de altă parte, exilaţii îşi editau propriile publicaţii. Există o întreagă constelaţie de asemenea reviste culturale şi confesionale, precum şi de ziare scoase în exil, dar cele mai importante au fost, în ordine alfabetică, „Agora" (SUA), „Apoziţia" (München), „Destin" (Madrid), „Dialog" (RFG), „Mele" (SUA, Honolulu), „Revista scriitorilor români" (Roma), „Înşir'te mărgărite" și „Exil" (Rio de Janeiro). Cele mai multe publicații au apărut însă la Paris: „Caete de dor", „Ethos", „Limite", „Luceafărul", „Lupta" ș.a. Un rol deosebit în păstrarea coeziunii intelectualilor români din exil l-au avut cenaclurile. Primul cenaclu al emigraţiei româneşti la Paris a fost ţinut la cafeneaua Corona, o cafenea de pe malul Senei, un loc de întâlniri săptămânale în intervalul 1946–1950. Participau până la 20–30 de persoane la fiecare reuniune, se strângeau în sala din subsolul cafenelei, în jurul unei mese sub formă de potcoavă. În afara românilor cu preocupări literare, veneau aici şi studenţi români exilaţi. Participă, printre alţii, N.I. Herescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Paul Costin Deleanu, Octavian Vuia, Horia Stamatu, Nicu Caranica, soţii Cerbu, Constantin Tacu, A. Juilland, M. Leibovici şi, cu intermitenţe, Emil Turdeanu, Mihai Niculescu, Vasile Posteuca, Lucian Bădescu, Constantin Virgil Gheorghiu, Ştefan Ion George, Monica Lovinescu. Au loc lecturi literare şi discuţii pe o temă culturală propusă anterior. Animatorul din umbră a fost Mircea Eliade. Printre temele de discuţie propuse de Eliade a fost *Polaritatea antinomică* şi *complementară a culturii române*. Într-o şedinţă a cenaclului s-a definitivat sumarul revistei „Luceafărul", apărută în noiembrie 1949 și care publică un grupaj de poezii venite din ţară, nesemnate, scrise de V. Voiculescu, precum și versuri de Vintilă Horia, Constantin Virgil Gheorghiu, Al. Ciorănescu ori proză de Mihail Fărcășanu și de Mircea Eliade (povestirea fantastică *Un om mare*). La Corona a citit şi Cioran ultimele sale pagini eseistice în limba română, intitulate *Razne*. Au loc seri de poezie în care lectura era asigurată de Horia Stamatu, Nicu Caranica ș.a. În urma unei lecturi a lui C.V. Gheorghiu, din romanul aflat în manuscris *Ora 25*, Monica Lovinescu se hotărăşte să preia realizarea versiunii franceze. Dar faptul că reuniunile se menţineau într-un climat de „cenaclu aproximativ" – în opinia lui Virgil Ierunca – „fără nici un progres de a comunica, de a face ceva, de a instaura un stil, un limbaj în situaţia de exil" a dus la destrămarea acestor întâlniri apolitice şi la migrarea spre forme mai angajate, în conformitate cu timpurile. Celebru în felul său a fost cenaclul Anotimpuri de la Neuilly-sur-Seine, întemeiat în ianuarie 1954 de Basil Munteanu, N. A. Gheorghiu și Nicu Caranica, „iniţiativă unică şi reuşită", după cum susţine Theodor Cazaban. El „îşi are originea în întâlnirile la o cafenea. [...] aici veneau oameni de calitatea lui Eliade, Fărcăşanu, Ierunca, la început şi Cioran. Dar Cioran era un sălbatic, n-a rămas. Acest mic club, la iniţiativa părintelui Bârlea, s-a mutat la Căminul Bisericii Unite, singura instituţie din Paris care dispunea de un local. În această sală dependentă de Biserica Greco-Catolică veneau Eliade, Anton Cerbu, Buhociu, Deleanu, Horia Stamatu, Mihai Niculescu, Nicu Caranica. Se citea proză, poezie. Prima parte a nuvelei *Pe strada Mântuleasa* a fost citită acolo, iar ultima parte la locuinţa prietenului nostru M. Arcade... [...] Eliade venea cu sete, cu bucurie de la Chicago la Paris ca să citească literatură română". Cea mai mare parte a timpului cenaclul s-a ţinut, prin bunăvoinţa lui Leonid Mămăligă (L.M. Arcade), în casa sa de la Paris. La acest cenaclu mai târziu erau invitaţi și scriitori din ţară aflaţi în vizită la Paris, dintre cei care aveau curajul să ia legătura cu elita culturală dezavuată de regimul de la Bucureşti. Astfel legăturile dintre ţară şi exil au fost păstrate la o temperatură constantă, iar schimbul de informaţii, idei, experienţă era întreţinut continuu de vârfurile culturale din ambele părţi. Acest cenaclu și revista omonimă pe care o edita au jucat un rol important nu doar în viaţa culturală a emigraţiei româneşti, ci, îndeosebi cenaclul, a fost unul din puţinele teritorii unde oameni de cultură români de dincolo şi de dincoace de graniţă se puteau întâlni şi cunoaşte reciproc. O parte din strategiile de supravieţuire ale culturii româneşti de pretutindeni în cenaclul lui L.M. Arcade s-au înfăptuit. „Nu era un cenaclu franco–român", subliniază Paul Miron, dar veneau totuşi oaspeţi francezi sau din alte ţări, pe lângă românii ce treceau prin Paris". Alt spaţiu de manifestare a exilului românesc, cenaclul Apoziţia, a

fost înfiinţat în 1969, editând revista cu acelaşi nume (apărută în 1973), ambele iniţiate de Ion Dumitru. Publicaţia îşi propunea, aşa cum menţionează George Ciorănescu, membru fondator, „să refuze dogmatismul ultrasimplificator care vede în artă ori în cuvinte un rezultat al relaţiilor de producţie, ignorând conştient puterea spirituală". În „Apoziţia" se publică versuri de Al. Ciorănescu, Horia Stamatu, Aron Cotruş, Ştefan Munteanu, Ştefan Baciu, Vasile Posteuca ș.a. Aici apar pagini memorialistice despre închisorile comuniste (George Ciorănescu, Cicerone Ionițoiu ș.a.), remarcabie fiind şi amintirile lui C. Noica, precum şi interviul lui Paul Goma în 1977. Printre instituţiile exilului românesc mai pot fi menţionate Asociaţia Românilor din Spania, avându-l ca preşedinte pe Aron Cotruş (din anul 1945); Asociaţia Românilor din Statele Unite şi Canada, înfiinţată, în 1950, de Nicolae Rădescu, Grigore Gafencu şi Carol A. Davila; Centrul Cultural Românesc de la München, înfiinţat de monseniorul Bârlea; Biblioteca Românească din Paris, iniţiată de Petre Cârjeu, conţinând cărţile şi arhiva profesorului Petre Sergescu, cu un fond de carte mai ales veche; Misiunea Catolică Română, aflată sub conducerea părintelui Surdu, fost coleg de celulă cu Corneliu Coposu (aici se organizează manifestări culturale, reuniuni de Paşte şi Crăciun sau întâlniri cu caracter strict politic, animate de foşti deţinuţi precum Cicerone Ioniţiu); Biblioteca Secţiei de Românistică de la Sorbona, Paris IV, care a moştenit fondul vechii Sorbone, 1500 de volume româneşti din perioada 1800–1948, unele donate de N. Iorga, E. Lovinescu, I. Hudiţă; Institutul Român de Cultură din Madrid, fondat de Al. Busuioceanu, având-o drept secretară-asistentă pe Antoaneta Bodisco. Un rol important pentru **l.e.** l-au avut numeroasele edituri înfiinţate în exil, între care pot fi menţionate Editura Coresi, înfiinţată în 1983 de Nicolae Constantinescu (proprietar şi director) la Freiburg, unde, prin mijloace financiare proprii, a tipărit şi difuzat, până în anul 1986, 35 de cărţi, dintre care șapte în limbi de mare circulaţie; Editura Nord, înfiinţată de Victor Frunză la Aarhus (Danemarca), profilată pe carte şi casete, unde editorul își publică scrierile, dar şi cărţile altor autori, precum Dorin Tudoran, Vasile Mănuceanu sau scriitori debutanţi; Editura Dorul, Aalborg (Danemarca), avându-i ca redactori pe Pavel Chihaia, Paolo Polito și Ioan Romașcanu, care scoate, printre altele, traducerea volumului *Poemele luminii* al lui Lucian Blaga; Editura de Studii Universitare „Carol I" (Paris), unde apare volumul *Românește* al lui Virgil Ierunca; Editura Asociaţiei Hispano-Rumana din Salamanca, unde ies poeme de Al. Gregorian; Editura Limite (München), unde publică Virgil Ierunca, în 1981, volumul *Piteşti*; Editura Ion Dumitru (München); Editura Ethos, condusă de Ion Cuşa (Paris), unde apare volumul *Corespondenţe–Basil Munteanu*; Editura Drum Românesc (Geneva), condusă de Marin Nicolau-Golfin; Editura Cuvântul Românesc (Hamilton, Canada) ş.a. De departe însă cea mai importantă instituţie a exilului, numită generic „grupul de la Paris", a fost reprezentată de nucleul format din oamenii de radio Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. La începutul exilului lor, cei doi critici de la Paris se aflau în imposibilitatea de a-şi face auzite vocile, de a face cunoscută drama propriei ţări încăpute pe mâna sovieticilor. Această situaţie a generat o formă de intransigenţă politică radicală. Idiosincrazia celor doi pentru stânga politică va reprezenta o constantă, chiar dacă, paradoxal, după cum reiese din memorialistică şi din jurnale (Monica Lovinescu chiar, Dumitru Ţepeneag, Sanda Stolojan, Paul Goma, Virgil Tănase), lupta lor politică a fost sprijinită, în cea mai mare măsură, tocmai de presa franceză de stânga, „ceea ce este şi mai umilitor pentru regimul comunist de la Bucureşti" – precizează Mircea Iorgulescu. Cu toate acestea, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca vor nesocoti pluralismul dezbaterii politice din Franţa, optând pentru un soi de maximalism de dreapta, radical, inflexibil. Referindu-se la intransigenţa politică a soţilor Lovinescu–Ierunca, Mircea Iorgulescu remarcă faptul că nu această intransigenţă va guverna relaţiile celor doi cu scriitorii din ţară, ci o sublimă fraternitate: „O fraternitate a luptei duse în comun îi uneşte pe Monica Lovinescu şi vizitatorii ei din România, mai mult chiar decât sensurile marii confruntări planetare în care această luptă e doar un episod. [...] Atitudinea anti-stânga, constantă şi virulentă, nu alterează însă judecata asupra evenimentelor. Monica Lovinescu îl «detestă» pe François Mitterrand, dar notează cu onestitate fiecare situaţie în care preşedintele socialist francez ia poziţie împotriva regimului de la Bucureşti, împotriva politicii sovietice ori în favoarea disidenţilor". Iorgulescu explică această solidaritate uimitoare prin conceptul strategic *containment* (un concept strategic

Basil Munteanu

Theodor Cazaban

Gherasim Luca

Alexandru Ciorănescu

Mihail Fărcășanu

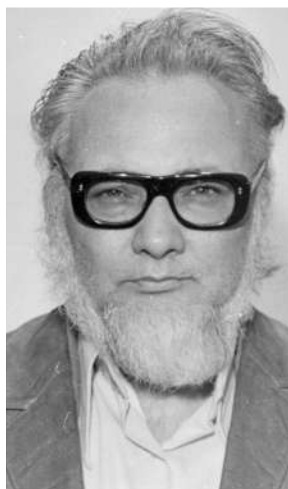

Ștefan Lupașcu

George Uscătescu

Virgil Tănase

Petru Dumitriu

Ioan Petru Culianu

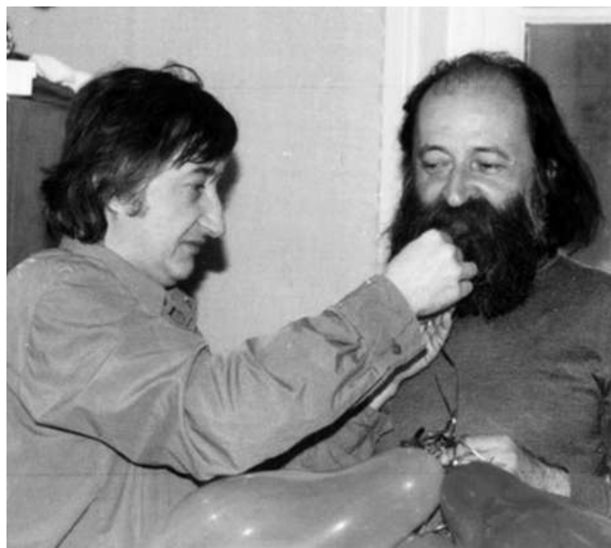

Paul Goma

Mihai Botez

american, lansat în 1947 de George Kennan), „socotit de istorici esenţial pentru desfăşurarea războiului rece”, solidaritate incredibilă ce a unit intelectualitatea românească în contra regimului, o solidaritate ce reuşea să scurtcircuiteze acele „mai multe Românii” care divizau conștiințele. Prin pelerinajul neîncetat al „clandestinilor”, cum îi numeau cei doi pe scriitorii sosiţi din ţară, nucleul parizian a devenit, pe lângă centrul vital al luptei anticeauşiste şi anticomuniste, un fel de dispecerat, de stat major al literaturii româneşti. Cei doi devin la un moment dat protagoniştii unei conjuncturi nesperate. Adevărata carieră literară a soţilor Lovinescu și Ierunca – consideră Mircea Iorgulescu – începe odată cu angajarea Monicăi Lovinescu la Europa Liberă şi în momentul în care Virgil Ierunca devine colaborator permanent, cu rubrici consacrate. Postul de radio, înfiinţat de Statele Unite la München, odată cu începerea Războiului Rece, în partea Germaniei ocupată de Aliaţii occidentali, îşi exercita influenţa prin propagandă anticomunistă îndreptată asupra ţărilor de dincolo de Cortina de Fier. Promovarea Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca a coincis în bună măsură cu decizia directorului Noël Bernard de a introduce în grila postului Europa Liberă programe culturale consistente. Un alt moment ce va consolida influenţa Europei Libere în conştiinţa românilor a fost cutremurul din 1977, când radioul de la München reușește să ofere românilor din țară informații despre soarta familiilor și a apropiaților din București și din alte orașe lovite de cataclism, într-o manieră alternativă la știrile oficiale furnizate de presa controlată din România. De atunci încolo se poate spune că postul Europa Liberă va face parte din viaţa românilor şi va fi ascultat zilnic aproape în fiecare casă. Nu era însă doar meritul lui Noël Bernard, hotărâtoare fusese însăşi politica postului, care își apropriase conceptul „Război Rece cultural”, cultura fiind socotită o armă redutabilă în războiul mediatic dus împotriva guvernelor din ţările blocului comunist. E vorba de un program secret de propagandă anticomunistă şi antisovietică, pus la punct de CIA, prin care cultura era transformată într-o armă de război. Interesant este că agenţia americană a dat dovadă de multă abilitate atrăgând cu preponderenţă intelectuali de stânga sau stângişti „dezamăgiţi”, credibilitatea şi influenţa lor fiind mult mai semnificativă decât cea a unei opoziţii ideologice polare, tranșante. În opinia lui Mircea Iorgulescu, Noël Bernard „a creat Europa Liberă în limba română aşa cum a intrat şi s-a fixat în conştiinţa românilor. El şi Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. Nu se poate şti dacă atunci, în 1967, când Bernard a propus şi a obţinut din partea administraţiei autorizaţia de a înfiinţa rubrica radiofonică *Teze* şi *antiteze la Paris* şi cea intitulată *Actualitate culturală românească*, prezentată de Monica Lovinescu, iar mai târziu, în 1975, programele lui Virgil Ierunca *Povestea vorbei* şi *Cronica pesimistului*, va fi existat, fie şi ca bruion, imaginea transformărilor ce aveau să vină. Fiindcă de atunci «inima» departamentului român al postului de radio aflat la München s-a mutat, de fapt, la Paris”. Toate acestea nu s-ar fi putut întâmpla fără o dăruire, din partea celor doi, ieşită din comun. Acestea au fost circumstanţele care au favorizat şansa lor de a se implica de la distanţă, dar profund, în viaţa literară şi culturală din România Ca jurnalişti la radioul francez (RFI), unde funcţionaseră iniţial, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca nu aveau voie să facă politică. La Europa Liberă, în schimb, li s-a dat mână liberă. Toate acestea şi, în plus, suprimarea bruiajului posturilor străine de radio din România la sfârşitul anilor ’60, luându-se în considerare cazul distinct al Europei Libere, unde atacul anticomunist nu numai că nu era interzis, ci era însăşi raţiunea de a fi a postului, dau seamă despre influenţa uriaşă a celor doi. Aşa se face că „la Monica Lovinescu – scrie Mircea Iorgulescu – se merge în anii ’80 ca la Mecca”. Majoritatea scriitorilor români importanţi se aflau în continuu dialog clandestin cu soţii Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, întreţinut prin repetate pelerinaje în Rue François Pinton nr. 8. Disidenţa românească a existat strict atâta vreme cât cei doi s-au făcut portavocea ei. Când, dintr-un motiv sau altul, disidentul s-a îndepărtat de aria lor de iradiere, acesta devenea instantaneu uitat. Ca lideri oficiali ai opoziţiei culturale la comunism, profesând o abordare etică şi politică a actului cultural, grupul de la Paris, criticii Europei Libere, se vedeau nevoiţi, după modelul intelectualităţii din ţările comuniste vecine, să promoveze disidenţa în interiorul lumii culturale româneşti. Pe cât de firesc acest demers, pe atât de anevoios s-a dovedit a fi. Dacă în ţările vecine opoziţia intelectuală la regimul comunist se alcătuia în mod natural în interiorul sistemului, ca sistem alternativ, ca reacţie firească la interdicţiile, cenzura şi abuzurile politice ale partidului comunist, susţinătorilor

radiofonici din exil revenindu-le doar misiunea sprijinirii şi mediatizării acesteia, liderii români ai opoziţiei intelectuale se vedeau puşi în situaţia nu de a stimula o reacţie existentă, ci de a o crea. Militantismul pronunţat al exilului românesc se izbea de o implicare civică aproape nulă şi de o pasivitate politică aproape compactă a scriitorilor din ţară care, deşi aflaţi în continuu pelerinaj la pupitrul de comandă al anticomunismului românesc din Paris, preferau, cu puţinele excepţii, statutul de „clandestini". Şi totuşi, chiar dacă puţin numeroasă, disidenţa românească a existat. Ea şi-a făcut intrarea în conştiinţa românilor tot prin poarta larg deschisă a emisiunilor culturale ale Europei Libere. Mai cu seamă emisiunea lui Virgil Ierunca, „Povestea vorbei (Pagini uitate, pagini cenzurate, pagini exilate)", se deschidea acestor pagini şi începeau să apară, la începutul anilor '80, texte inedite, texte cenzurate sau interzise în ţară: romanul *Biserica neagră* al lui A.E. Baconsky, romanele lui Paul Goma etc.

În privința **l.e.**, în sens strict, sunt încă dispute referitoare la valoarea acesteia și la integrarea ei în canonul autohton. Există, pe de altă parte, un corpus apreciabil, în mare parte insuficient cunoscut și recuperat. Unii scriitori ai exilului au scris în limba română, riscând să-și enclavizeze astfel publicul, alții au scris în limbile țărilor de adopție. Dacă Emil Cioran – devenit, ca autor, E.M. Cioran, apoi Cioran – și Eugen Ionescu, devenit Eugène Ionesco, renunță la limba română în favoarea unei cariere literare strălucite în limba franceză (uneori marcată de experiența românească), Mircea Eliade și-a scris întreaga proză fantastică și mitico-simbolică de după expatriere în limba română, cu o influență majoră asupra scriitorilor din România, dar cu impact ceva mai redus prin traduceri (realizate, în cea mai mare parte, de Alain Paruit). La fel și Paul Goma. De asemenea, Norman Manea (care se consideră ca aparținând exilului și după 1989) a scris doar în românește, în vreme ce Virgil Tănase și-a tradus singur în română (după căderea comunismului) unele cărți scrise onirice, de un rafinament particular, direct în franceză. Evitând comandamentele politizării discursului literar, Dumitru Țepeneag a scris în franceză mai multe romane ironic-experimentale sub pseudonimul „francez" D. Pastenague. Scriitorul român cel mai proeminent și mai influent dintre exilați rămâne Mircea Eliade, fie și pentru că a fost cel mai tradus şi comentat în România comunistă (o parte a prozei fantastice, romanele *Maitreyi* și *Nuntă în cer*, câteva studii reprezentative, precum *Aspecte ale mitului* și *Istoria ideilor și credințelor religioase*). Va fi intens disputat pentru prestigiul său de lider spiritual, cvasimitic după afirmarea universitară americană, atât de cercurile exilului militant (Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Marie France-Ionesco), cât și de cercurile din țară (naționaliste sau liberalizante). Au fost depuse eforturi serioase din partea regimului Ceaușescu, prin diverși emisari, pentru revenirea lui Mircea Eliade în România și susținerea noii linii naționalist-protocroniste a regimului, însă fără succes (exilul impunându-și voința). S-a speculat mult pe seama legăturii dintre refuzul revenirii sale și apariția în străinătate a unor fragmente compromițătoare privind trecutul său politic, scoase din jurnalul lui Mihail Sebastian. Eliade a fost singurul scriitor exilat major intervievat, în anii liberalizării poststaliniste, de scriitori din țară (Marin Sorescu, într-un interviu succint din 1966, apoi Adrian Păunescu într-un interviu amplu din 1971, supus multor controverse și reluat integral în volumul *Sub semnul întrebării* din 1979). Conceput ca un mare roman simbolico-politic cu detentă internațională privind dezastrul Tinerei Generații interbelice, războiul, comunizarea și exilul, *Noaptea de Sânziene* (publicat la Paris în 1955 sub titlul *Forêt interdite*, în traducerea lui Alain Guillermou, apoi în 1971 în românește) confirmă doar în parte ambițiile de capodoperă ale autorului său. Introducerea clandestină în România stalinistă a unor exemplare – după prima ieșire la Paris a unei trupe românești de teatru în noul regim – a servit drept pretext al acuzărilor în procesul Noica–Pillat intentat în 1958 mai multor intelectuali ostili comunismului. Nuvelele fantastice, unele – părți ale unui puzzle complex, cu coduri existențiale, politice și ezoterice, conțin câteva dintre cele mai bune piese ale genului scrise în limba română. O capodoperă e *La țigănci*, antologabile fiind, de asemenea, *Tinerețe fără tinerețe*, *Incognito la Buchenwald*, *Uniforme de general* sau *Douăsprezece mii de capete de vită*, între altele. Simbolistica politico-ezoterică se regăsește și în microromanul *Nouăsprezece trandafiri*, unde identitatea românească e citită în cheia unei anamneze orfice, prin intermediul măștilor teatrale. Dar poate cea mai influentă proză eliadescă din anii exilului, proză ce oferă o „cale de salvare" din labirintul totalitar celor din țară,

Dumitru Țepeneag și Leonid Dimov

rămâne subtila *Pe Strada Mântuleasa*, unde ancheta politică a Securității oferă unui „om fără însușiri" ocazia de a dejuca, prin digresiuni fabulatorii „șeherezadice", aparent inocente, nu doar raționalismul represiv al anchetatorilor, ci și mizele ascunse ale oficialilor. Există și alți prozatori la care tema exilului e o constantă. Bunăoară, jungerianul Vintilă Horia în trilogia romanescă deschisă prin *Dieu est né en exil* (pentru care scriitorul a fost pe punctul de a primi Premiul Goncourt, refuzat după campaniile guvernului român care aduce pe tapet poziția autorului în presa extremei drepte interbelice). Următoarele sale romane: *Le Chevalier de la Résignation, Les Impossibles, La Septième lettre. Le Roman de Platon, Une Femme pour l'Apocalypse*, toate apărute la Paris, apoi – după mutarea în Spania – *El hombre de las nieblas, Marta o la segunda guerra* ș.a. sunt narațiuni parabolice sau simbolice elevate, unele proiectate în decoruri antice sau medievale (exilului spațial corespunzându-i astfel o îndepărtare în timp). Un roman de impact despre avatarurile multiidentitare ale unui prizonier din al Doilea Război Mondial este *Ora 25* (1949) de Constantin Virgil Gheorghiu, întâmpinat solidar-superlativ de Mircea Eliade; autorul său a mai publicat și alte, numeroase, scrieri ficționale (*Dumnezeu la Paris, A doua șansă* ș.a), cu ecou modest. Un caz cu totul aparte este cel al lui Petru Dumitriu, tânăr scriitor canonic în deceniul al șaselea, emigrat surprinzător în Germania, apoi în Franța, privit cu suspiciune de exilul anticomunist, căruia nu i s-a integrat; mai mult, un grup de exilați anticomuniști îl vor convinge pe Mircea Eliade să intervină la Editura Gallimard pentru a bloca publicarea primului volum francez al lui Petru Dumitriu, *Rendez-vous au Jugement Dernier*. Opera sa de după expatriere are un caracter opus, prin tematică și fond ideologic, celei din țară. În romanele lui pariziene critica regimului comunist din România se asociază de regulă, în narațiuni realist-simbolice și reflexive, cu o critică radicală a Occidentului consumerist și despiritualizat. Romanul *Incognito* (1962, apărut la Seuil) sintetizează, într-o epică bogată, desfășurată pe mai multe planuri, manuscrisul (de circa 1 800 de pagini) al spectaculoasei *Colecții de Biografii, Autobiografii și Memorii Contemporane* cu care prozatorul a fugit din România comunistă. Cartea conține și un autoportret în oglindă. Urmează, tot la Seuil, *L'Extrême Occident* (1964), apoi o serie destul de numeroasă de romane și eseuri spirituale, de valori variabile, dar de bun nivel general, între care *Le Sourire sarde* (1967), *L'Homme aux yeux gris* (I–II, 1968–1969), *Au Dieu inconnu* (1979), *Zéro ou le Point de départ* (1981). Următoarele cărți, până la ultimul manuscris, editat postum în anii 2000 *(Non credo, oro)* sunt (adeseori) meditații și eseuri existențiale intens preocupate de căutarea divinității. După 1989 autorul *Cronicii de familie* și al excepționalului *Proprietatea și posesiunea* va deveni nu doar o victimă a suspiciunilor exilului militant, ci și a emulilor postdecembriști din țară ai „est-eticii" pariziene, care i-au penalizat opera din considerente extraliterare (ținând de opțiunile politice afișate după prima întoarcere în România). Va fi recuperat și reomologat literar mai târziu, după estomparea vechilor conflicte. O involuție va cunoaște, în exilul elvețian unde ajunge în 1981, poezia lui Ion Caraion, care se ilustrează acum mai ales prin eseuri militante și pamflete politice anticeaușiste (*Insectele tovarășului Hitler*), în țară făcând obiectul unei campanii de compromitere în revistele lui Eugen Barbu, care publică fragmente infamante din jurnalul său. În schimb, poemele de exil spaniol, apoi american ale lui Aron Cotruș, cu naționalismul lor profetic, apocaliptic, nu coboară mult sub nivelul celor din țară, adaptând doar tematica (*Drumuri prin furtună, Poemas de Monserrat, Rapsodia iberică, Între Volga și Mississippi* și *Cântecul deștărării*). Puțin cunoscute sunt romanele din exilul parizian al nonconformistei Sorana Gurian (*Le Mailles du fillet. Mon journal de Roumanie*,

1950, *Récit d'un combat*, 1956). Foarte activ în țările Americii Latine, unde a îndeplinit diverse funcții oficiale și a publicat câteva zeci de volume de poezie și eseu, alături de antologii din lirica românească și latino-americană, a fost Ștefan Baciu, autor, spre sfârșitul vieții, de scrieri și romane memorialistice (*Praful de pe tobă*, *Mira* – roman autobiografic despre soția sa defunctă, scriitoarea Mira Baciu-Simian, etc.). Avangardistul post-urmuzian Grigore Cugler (autorul miniromanelor *Apunake* și *Afară de unu singur*), stabilit în Peru, va fi intens promovat de Ștefan Baciu. Din emigrația de extrema dreaptă, un poet tanatic semnificativ devine, în exil, Horia Stamatu, lansat în țară împreună cu tânăra generație interbelică (Eugen Ionescu îl aprecia superlativ). Unii poeți, emigrați la vârste tinere, încă neafirmați în România, au o carieră literară recunoscută în Occident – între ei, Andrei Codrescu, important nu doar ca poet, ci și ca prozator și eseist militant, Valery Oisteanu (SUA) și Sebastian Reichmann (Paris). După 1986 prozatorul Norman Manea se expatriază în Germania, apoi în Statele Unite, unde își asumă calitatea de scriitor exilat. Concomitent, un poet existențialist notabil al generației optzeciste, Matei Vișniec, se redefinește la Paris ca important dramaturg de limbă franceză. După emigrarea în Statele Unite, via Italia, Ioan Petru Culianu (asasinat în condiții misterioase în 1991) se afirmă în mediile academice nu doar ca istoric al religiilor, discipol favorit al lui Mircea Eliade, ci și ca prozator intelectual de tip Borges-Umberto Eco (romanul SF *Hesperus*, povestirile ezoterice şi fantapolitice din *Pergamentul diafan* ș.a.). Un caz aparte în **l.e.** îl constituie emigrația evreiască de limbă română din Israel, înregistrată lexicografic de Alexandru Mirodan. Între scriitorii de bun nivel din cadrul acesteia, unii omologați deja în România, pot fi amintiți romancierul Virgil Duda (fratele criticului Lucian Raicu, emigrat la Paris) sau poetul Sesto Pals, coleg de avangardă suprarealistă cu mult mai cunoscutul Gherasim Luca, devenit din anii ’50 poet de limbă franceză la Paris (cu influență asupra filosofului deconstructivist Gilles Deleuze), sau Paul Păun (stabilit și el la Haifa după plecarea din România). Susținută de câteva publicații („Punct”, „Minimum” ș.a.), literatura imigranților israelieni rămâne însă mult mai izolată decât cea a exilaților din Occident. Nu același e cazul scriitorilor de limbă germană emigrați în Republica Federală a

Matei Călinescu, Mircea Eliade și Virgil Nemoianu

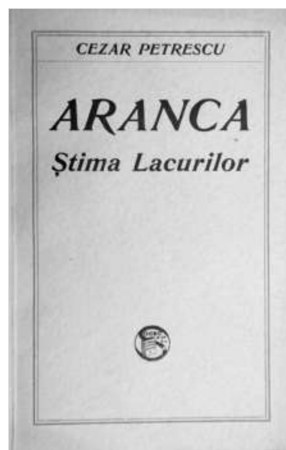
Germaniei, de la Oskar Pastior la Ernest Wichner și la poeții din Aktionsgruppe Banat – Richard Wagner, Herta Müller ș.a. Există nu puține cazuri de oameni de știință din exil care se ilustrează și ca scriitori; între ei, matematicieni precum Constantin Virgil Negoiță sau Florentin Smarandache. Alți autori, precum Miron Kiropol, Paul Miron, Alexandru Lungu, Ilie Constantin, George Ciorănescu, George Astaloș, scriu o poezie de calitate, în varii registre, uneori cu amprentă marcată de experiența expatrierii; unii sunt, de asemenea, eseiști și traducători, iar ludicul George Astaloș e și dramaturg. În schimb, nu puțini filosofi, comparatiști, teoreticieni ai literaturii, istorici, sociologi, politologi, critici și istorici de artă, folcloriști publică, pe lângă volume de specialitate, poezie, proză, teatru, confesiuni memorialistice, în general teziste și vetuste în afara unui mediu literar normal. Dintre criticii literari, se acomodează cel mai bine identității de expatriat comparatiștii și teoreticienii, integrați academic în țările de adopție, mai puțin condiționați de specificul autohton al obiectului profesiei. Exilați care confirmă la vârf în mediile universitare internaționale sunt comparatiștii și teoreticienii Basil Munteanu, George Uscătescu, Alexandru Ciorănescu, Matei Călinescu, Toma Pavel, Virgil Nemoianu, Sorin Alexandrescu, Marcel Corniș-Pop, Victor Ivanovici, Sanda Golopenția Eretescu, Mihai Spăriosu, alături de lingviști ca Eugeniu Coșeriu și Alexandru Niculescu. Un contingent aparte în **l.e.** este cel al unor critici literari afiliați în anii ’50 sociologismului marxist-leninist, expatriați în anii radicalizării naționaliste a ceaușismului și convertiți la liberalism estetic – Ileana Vrancea, N. Tertulian, Vera

Călin, S. Damian. Printre ultimii critici nou-veniți la microfonul Europei Libere se numără I. Negoițescu, expatriat după reprimarea pentru implicarea sa în cazul Goma și devenit secundant al tandemului Lovinescu–Ierunca, apoi Gelu Ionescu și Mircea Iorgulescu. În anii ’80 se expatriază, din rațiuni politice (după arestarea și asasinarea scriitorului disident Gheorghe Ursu), și o serie de poeți moderniști de calitate, cu antecedente realist-socialiste pasagere, precum Nina Cassian, care va desfășura o activitate poetică și în Statele Unite, sau aparținând unor promoții ulterioare, precum Gabriela Melinescu, expatriată în Suedia prin căsătorie cu editorul Rene Coeckelberghs, care se va reinventa și ca prozatoare și diaristă în limba suedeză. Disidenţa literară românească recuperată în exil ca opoziție este reprezentată, în principal, de trei scriitori: Paul Goma, Dumitru Ţepeneag şi Virgil Tănase, fiindcă singurele tentative ferme de raliere la mişcările civice din ţările vecine au fost întreprinse doar de aceştia. În 1984 reprimarea brutală a acţiunii de protest anticeauşist a lui Dorin Tudoran (unul din tinerii poeți de pondere din România anilor ’70) duce la exilarea autorului în Statele Unite, unde devine un militant de prim-plan ai opoziției externe față de regim. Perioada de mare vizibilitate a disidenţei româneşti începe îndată după „tezele din iulie” 1971 şi continuă până la acţiunea lui Goma, solidară cu Carta ’77 din Cehia. După 1980 schimbarea compoziției exilului, dar și conflictele interne apărute între unii membri ai acestuia duc la tot mai numeroase dispute, cum ar fi cele – prelungite până la finalul regimului comunist – referitoare la crearea unei Societăți a Scriitorilor Români din Exil. Figura proeminentă a **l.e.**, personaj incomod, radical, generator de multiple controverse inclusiv în rândul susținătorilor, rămâne Paul Goma. Mai apropiate, ca formulă, de Céline decât de Soljenițîn, dar de o magnitudine mai redusă, romane-document precum *Ostinato* (care l-a impus în conștiința externă), *Gherla* sau *Patimile după Pitești* au constituit unele din primele – și, în orice caz, din cele mai concludente – imagini romanești despre Gulagul stalinist din România, iar *Justa*, *Bonifacia*, *Soldatul câinelui*, inegale ca valoare, sunt ficțiuni politice postcarcerale, în care cele mai pregnante sunt dramele existențelor feminine; în alt plan, romane memorialistice precum *Arta refugii* sau *Din Calidor*, printre cele mai reușite scrieri ale lui Goma, consemnează dramatic saga multiplei sale dezrădăcinări, după traumele copilăriei basarabene marcate de război, ori cele publicate de Constantin Eretescu. O discuție specială comportă, în cadrul **l.e.**, extrem de bogata memorialistică (uneori și ficțiune) în care experiența exilului e recuperată, retrospectiv, dinspre perioada postcomunistă. Partizane, angajate, volumele memorialistice și diaristice ale Monicăi Lovinescu constituie o mărturie subiectivă simptomatică și revelatoare despre culisele exilului românesc parizian (adevărată frescă de moravuri), ca și paginile memorialistico-diaristice ale lui Virgil Ierunca din *Trecut-au anii...*, confesiunile violente, înveninate, „singur împotriva tuturor” ale lui Paul Goma și, în mai mică măsură, însemnările Sandei Stolojan din *Nori peste balcoane. Jurnal din exilul parizian* sau jurnalul *Un român la Paris* al lui Dumitru Țepeneag, în timp ce cronicile radiofonice ale Monicăi Lovinescu, reunite în cele șase volume de *Unde scurte*, alcătuiesc o cuprinzătoare cronică „est-etică” a **l.e.** din anii Războiului Rece, cu efecte mult dincolo de pragul Revoluției din decembrie 1989.

Repere bibliografice: Al. Mirodan, *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I–II, Tel Aviv, 1986, vol. III, Cfar Habad, 2008; Paul Goma, *Culorile curcubeului ’77. Cutremurul oamenilor*, București, 1990; Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I–VI, București, 1990–1996; Mircea Eliade, *Memorii*, I–II, îngr. Mircea Handoca, București, 1991; Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, București, 1992; *Românii*, *passim*; *Exil et littérature. Écrivains roumains d’expression française*, „Euresis”, 1993, 1–2; Dumitru Țepeneag, *Un român la Paris*, Cluj-Napoca, 1993; Ștefan Baciu, *Un brașovean în arhipelagul Sandwich-Hawaii*, București, 1994; Matei Călinescu, Ion Vianu, *Amintiri în dialog*, București, 1994; Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*, postfață Adolf Armbruster, Iași, 1994; Eugen Simion, *Convorbiri cu Petru Dumitriu*, Iași, 1994; Ștefan Baciu, *Praful de pe tobă*, București, 1995; Nicolae Balotă, *Parisul e o carte*, București, 1995; Ion Caraion, *Tristețe și cărți*, îngr. și pref. Emil Manu, București, 1995; Andrei Codrescu, *Dispariția lui „Afară”. Un manifest al evadării*, tr. Ruxandra Vasilescu, pref. Ioan Petru Culianu, București, 1995; Sanda Golopenția, *Cartea plecării*, București, 1995; George Pruteanu, *Pactul cu diavolul. Șase zile cu Petru Dumitriu*, București, 1995; Cornel Ungureanu, *Mircea Eliade și literatura exilului*, București, 1995; Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timișoara, 1995–2000; George Astaloș, *Fie pâinea cât de rea, tot mai bine-i la Paris*, București, 1996; Ilie Constantin, *Căderea spre*

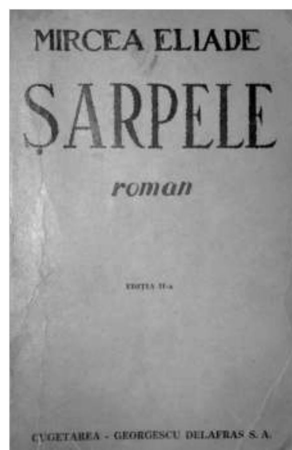
zenit, tr. Liliana și Valentin Atanasiu, pref. Magdalena Popescu, București, 1996; Sanda Stolojan, *Nori peste balcoane*, tr. Micaela Slăvescu, București, 1996; Laurențiu Ulici, *Scriitori români din afara granițelor țării (Geografia exilului literar românesc)*, București, 1996; Vasile C. Dumitrescu, *O istorie a exilului românesc (1944–1989)*, îngr. Victor Frunză, București, 1997; Paul Goma, *Jurnal*, I–III, VI–VIII, XII–XIII, pref. Laszlo Alexandru, București, 1997–2007; Norman Manea, *Despre clovni: dictatorul și artistul*, Cluj-Napoca, 1997; Alexandru Nemoianu, *Cuvinte despre românii americani*, I–II, Cluj-Napoca, 1997–1999; Ion Caraion, *Jurnal*, vol. III: *Ultima bolgie*, îngr. Emil Manu, București, 1998; Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrișilor*, București, 1998; Paul Goma, [*Alte jurnale*], Cluj-Napoca, 1998, 1999, București, 2004, 2007, Târgu Lăpuș, 2010; Gabriel Pleșea, *Scriitori români la New York*, București, 1998; Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, București, 1998; Nicolae Stroescu-Stânișoară, *În zodia exilului*, București, 1998; Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*, București, 1999; Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, I–II, București, 1999–2001; Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, I–X, București, 1999–2011; Sanda Stolojan, *Ceruri nomade*, tr. Micaela Slăvescu, București, 1999; Mircea Anghelescu, *Cămașa lui Nessus*, București, 2000; Nicolae Florescu, *Noi, cei din pădure*, București, 2000; Virgil Ierunca, *Trecut-au anii...*, București, 2000; Titu Popescu, *Nimeni nu-i profet în țara lui, ci în exil!*, București, 2000; Eva Behring, *Scriitori români în exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache și Lucia Nicolau, București, 2001; Titu Popescu, *Convorbiri despre exil și literatură*, București, 2001; Gabriel Stănescu, *Unde am fugit de acasă? Interogație asupra exilului*, Norcross (SUA), 2001; Georgeta Adam, Ioan Adam, *Proba exilului*, I–III, București, 2002–2004; *Captiv în lumea literară. Theodor Cazaban în dialog cu Cristian Bădiliță*, postfață Alexandru Paleologu, Cluj-Napoca, 2002; Monica Lovinescu, *Jurnal*, I–VI, București, 2002–2006; Al Busuioceanu, *Un roman epistolar al exilului românesc*, I–II, tr., îngr. și pref. Liliana Corobca, București, 2003–2004; Ion Calafeteanu, *Exilul românesc*, București, 2003; Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, București, 2003; Nicoleta Sălcudeanu, *Patria de hârtie*, Brașov, 2003; Mircea Iorgulescu, *Tangențiale*, București, 2004; René Alecu De Flers, *Radio Europa Liberă și exilul românesc. O istorie încă nescrisă*, București, 2005; Ion Cristofor, *Românitate și exil*, Cluj-Napoca, 2006; *Poezia românească în exil*, îngr. și pref. Liliana Corobca, București, 2006; *Au ales libertatea! 2265 de fișe personale din evidențele Securității*, îngr. Veronica Nanu și Dumitru Dobre, București, 2007; Pavel Chihaia, *Scrieri din țară și din exil*, I–III, București, 2007; Ioana Măgură-Bernard, *Directorul postului nostru de radio*, postfață Vladimir Tismăneanu, București, 2007; Mihai Pelin, *Operațiunile Melița și Eterul. Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*, București, 2007; *Antologia rușinii după Virgil Ierunca*, îngr. Nicolae Merișanu și Dan Taloș, București, 2009; Virgil Nemoianu, Sorin Antohi, *România noastră. Conversații berlineze*, București, 2009; Mircea Iorgulescu, *Poștalionul cu boi*, Ploiești, 2010; *Jurnalism românesc în exil și diasporă*, coordonator Ilie Rad, București, 2010; *Literatura și politicul*, îngr. Mircea Anghelescu, București, 2010; Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. 2, București, 2010; Paul Miron, *O lume pe dos. Convorbiri cu Ovidiu Nimigean*, pref. Nicolae Manolescu, Pitești, 2010; Monica Spiridon, *Europa Centrală de peste Ocean*, Craiova, 2011; Virgil Tănase, *Leapșa pe murite*, București, 2011; Ioana Diaconescu, *Scriitori în arhivele CNSAS*, București, 2012; *Intelectualii și puterea*, coordonatori Vasile Boari, Natalia Vlas și Radu Murea, pref. Vasile Boari, Iași, 2012. ***N.S., P.C.***

LITERATURA FANTASTICĂ. Cuvântul „fantastic" vine din cuvântul grecesc *phantastikós*, trecut apoi în latinescul *phantasticus*, desemnând inițial „ceea ce nu există în realitate, ceea ce pare ireal, aparent, iluzoriu, lumea *fantasmelor*" (Adrian Marino). Nu există o definiție standard a fantasticului, însă două dintre teoriile cele mai notorii – Roger Caillois, *De la basm la povestirea științifico-fantastică* (1958), și Tzvetan Todorov, *Introducere în literatura fantastică* (1970) –, importate și în critica românească mai mult sau mai puțin disociativ, îl identifică în starea de ruptură introdusă în enciclopedia curentă de realitate (Caillois), în sentimentul de incertitudine asupra realului, la granița dintre straniu și miraculos (Todorov). O teorie anterioară, dar similară, îi aparține lui Sigmund Freud, construită în studiul *Straniul* (1919) pe opoziția dintre familiar și straniu (*heimlich versus unheimlich*). Se poate spune că fantasticul

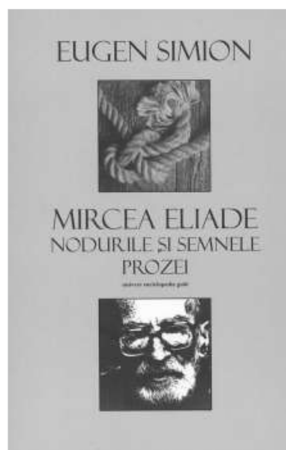

are o sintaxă relațională în dublu sens: atât intradiegetică (ruptura de real sau pendularea între diverse niveluri de realitate se petrece în interiorul ficțiunii), cât și în ce privește receptarea ficțiunii de către cititor (realitatea ficțională și fisurile ei sunt raportate la conceptul „normal" de realitate al cititorului). Această accepție relațională a fantasticului are dezavantajul de a nu cuprinde tot repertoriul **l.f.**, de pildă acele texte în care diverse apariții fantastice (fantome etc.) nu sunt supuse nici unei forme de dubitație (fac parte din conceptul de realitate al ficțiunii și, prin intermediul pactului ficțional, solicită cititorului să le accepte ca reale). Ca atare, aproximările fantasticului asociază de regulă repertorieri enciclopedice ale genului, bazate pe diverse tipologii ale situațiilor fantastice văzute sub specia existenței/consistenței lor (decoruri, recuzită, personaje), și teorii relaționale (răspunsul cititorului la universul ficțional – pendularea lui între acceptarea și respingerea elementului fantastic, a rupturii în real). Definițiile de tip ciorchine care rezultă sunt complicate prin contaminări/fuzionări cu diverse genuri, stiluri sau modalități literare (folcloricul, oniricul, ironicul, poeticul, comicul, absurdul). Semnificativă este taxinomia propusă de Sergiu Pavel Dan în *Fețele fantasticului. Delimitări, clasificări și analize* (2005): mirificul legendar și fabulosul (*Moara lui Călifar* de Gala Galaction, *Lostrița* de V. Voiculescu), fantasticul spaimei și morbideții (*Domnișoara Christina* de Mircea Eliade, *Copil schimbat* de Pavel Dan), fantasticul tradițional sau al infiltrației accidentale (*La hanul lui Mânjoală* de I.L. Caragiale, *Aranca, știma lacurilor* de Cezar Petrescu, *Manechinul lui Igor* de Victor Papilian), fantasticul doctrinar (*Secretul doctorului Honigberger* de Mircea Eliade, *Pescarul Amin* de V. Voiculescu). Într-o ediție anterioară apărea și categoria fantasticului absurd, ilustrată prin Urmuz. Problematizarea românească asupra **l.f.** începe târziu, odată cu antologia interbelică de proză fantastică îngrijită și tradusă de Paul Zarifopol – *Vedenii* (1924). Lucrarea de pionierat a lui Zarifopol selectează exclusiv texte semnate de autori străini: H.G. Wells, Prosper Mérimée, Henri de Régnier, Villiers de l'Isle-Adam, Marcel Schwob, Gustav Meyrink, Hanns Heinz Ewers și Karl Hans Strobl. În prefața culegerii Zarifopol construiește o omologie între experiența estetică, provocată de „transportarea" sufletului din planul practic în cel estetic, și experiența fantasticului: „Dorința de a sări peste marginile neînduplecate și monotone ale naturii, așteptarea aceea a imposibilului, din care se naște farmecul misterului, cuprinde în ea însăși o provocare puternică a atenției spre contemplare. Încântarea necunoscutului fantastic se concentrează inevitabil într-un dor de a trăi extranaturalul cu simțurile, a pune stăpânire pe dânsul cu imagini de aceeași natură cu a percepțiilor normale; iar stimularea aceasta a atenției în o asemenea dispunere a sufletului ne face să atribuim de mai înainte acelor imagini o intensitate excepțională, potrivită cuprinsului lor supranormal". De asemenea, este avansată o omologie între arta fantastică și poezie (a cărei definiție are la bază pentru Zarifopol în primul rând simbolismul: „visul obscur și subtil, nuanța stranie, impresiile cele mai străine unele de altele, apropiate în contraste fulgerătoare, toată zona amurgului conștiinței"): „fantasticul este adânc împletit în tot țesutul poeziei de mai mult

de un secol încoace – el există în structura intimă a însăși *vorbirii* poetice moderne”. Marii critici interbelici sunt dezinteresați de **l.f.** ca atare, deși o recunosc atunci când o întâlnesc (astfel, scriind despre *Domnișoara Christina* de Mircea Eliade, Pompiliu Constantinescu definește romanul fantastic ca „un fel de criptografie spirituală, mereu ascunsă şi mereu luminoasă, dezvoltată în jurul unei intuiţii, aş zice mai degrabă în jurul unei febre”). De fapt, atunci când se referă la **l.f.**, criticii o introduc în alte grile conceptuale. Proza lui Eminescu, de pildă, a fost în secolul trecut încadrată pe rând ca proză filosofică debitoare idealismului german (E. Lovinescu, G. Călinescu), ca literatură proto-simbolistă (N. Davidescu), ca literatură fantastică (critica postbelică). Lipsa inițială a unei problematizări a fantasticului ca fantastic e cauzată îndeosebi de particularitatea mizelor de ideologie literară de la începutul secolului al XX-lea, care, pe teren românesc, sunt marcate de conflictul dintre moderniști și tradiționaliști (sămănătoriști, poporaniști). Ceea ce se numește azi **l.f.** a servit, în prima jumătate a secolului trecut, cauze distincte și chiar contrare – de unde lipsa teoretizării ei ca un concept unitar. Pentru E. Lovinescu, de exemplu, fantasticul de tip romantic (proza lui Eminescu, miraculosul de sorginte folclorică ori basmul, mistica populară transpuse în opere culte etc.) e considerat revolut, în vreme ce „fantezia” de tip simbolisto-modernist e receptată pozitiv, ca indice al înnoirii limbajului literar. Pe de altă parte, G. Călinescu lega fantasticul de idealismul german, ajungând să pună sub semnul îndoielii încadrarea în **l.f.** a nuvelei *Sărmanul Dionis*, pe motiv că nu ar avea „un cifru care să se dezlege până la fine. Dar ea n-are arcane, ci rămâne enigmă de la început până la sfârșit”. Scriind despre *Domnișoara Christina*, Călinescu regreta tocmai lipsa unei inspirații mai apropiate de metafizică, văzând acolo doar „o povestire romantică de vampiri, de tipul Hoffmann-Gautier, cu o nuanţă însă mai senzaţională în felul lui Hans Heinz Ewres şi a libretiştilor de film (spun asta fără nici o intenţie de a coborî). La romanticii germani domină, ca şi la Eminescu, conştiinţa metafizică, ideea constantă a unei inteligibilităţi obscure ce explică totul, la romanticii moderni e o grijă de spectaculos şi de senzaţie şi lipseşte stilul”. Abia în 1945 Ion Biberi dă un studiu un două părți care evită însă de asemenea integrarea producțiilor autohtone. Teoria lui este surprinzător de modernă. Văzând în **l.f.**. un gen specific („un domeniu aparte”), Biberi operează anumite „delimitări de fruntarii”, încadrând fantasticul între miraculos și feeric. Definiția sa este tot una relațională, văzând în gen o pendulare de natură subiectivă în dublu sens: reductibilă la atitudinea autorului și cititorului („Fantasticul nu este conținut în afară de noi, în întâmplări și locuri, ci în atitudinea subiectivă a autorului și deci a cititorului”) și legată de emoții puternice din zona obscură: „Starea de suflet care pregătește și întreține fantasticul se poate reduce în esență la spaimă și așteptare. O întreagă gamă de stări de stări emotive se adaugă însă acestui fond emotiv, nuanțându-l. E starea de suspensie și vertigiu, de lipsă de sprijin, de securitate. Omul apare izolat, dezintegrat dintr-odată din întregul lumii și din ambianța semenilor. El își apare sieși stingher; el rătăcește, caută, vrea să se înfrățească cu lucrurile sau să arunce punți de legătură între el și ceilalți oameni. Dar totul e zadarnic. Izolarea lui rămâne incurabilă, esențială”. Biberi oferă și o tipologie, împărțind **l.f.** în două categorii: „Unii artiști caută alimentul spaimelor lor în fantasmagorii și halucinații, în timp ce alții se opresc la propriile lor suferințe, pe care le analizează cu ascuțime”. Un moment important îl reprezintă apariția culegerii de povestiri fantastice ale lui Mircea Eliade, *La țigănci și alte povestiri* (1969), însoțită de un amplu și substanțial studiu al lui Sorin Alexandrescu, urmată după un an de masiva lucrare îngrijită de Roger Caillois, *Antologia nuvelei fantastice* (1970), cu o anexă, realizată în redacția românească de Marcel Aderca, în care sunt propuse și câteva texte locale: Eminescu, V. Voiculescu. Interesul criticilor români pentru **l.f.** devine acut, deși definițiile uzuale nu depășesc cadrul conceptual formulat de Freud, Caillois și Todorov. Astfel, Matei Călinescu definește **l.f.** drept „ruptura în ordinea semnificației, tulburarea semnificației”: „vom avea […] de a face cu o operă literară fantastică ori de câte ori vom avea sentimentul că ne aflăm în prezența incomprehensibilului”. Pentru Alexandru George, „Fantasticul apare […] doar atunci când în planul ferm al realității se produce o intruziune brutală, neașteptată și inexplicabilă a unei situații nefirești, enigmatice în tot cazul, și care determină o gravă ruptură sau tulburare a acestui plan, ajungând să pună în discuție însăși ordinea lui constitutivă și aducând cu sine un sentiment de spaimă sau de

descumpănire atât personajelor aflate în cauză cât și cititorului care uneori este în măsură să știe mai multe despre cele întâmplate, dar căruia explicația îi rămâne nu mai puțin ascunsă". Pentru Sergiu Pavel Dan, „tărâmul epic în proză întemeiat pe un raport insurecțional, deci descumpănitor, dintre realul verosimil și realul supranormal (paranormal ori supranormal), inexplicabil, dar acceptabil rațional, raport sugerat sau afirmat literal". Adrian Marino propune următoarea tipologie a situațiilor fantastice: „violările flagrante ale realității, raționalității, semnificației și temporalității". În ce privește încadrarea istorică a producției propriu-zise în materie de **l.f.** din România, pot fi disociate mai multe etape. O primă perioadă aparține pionierilor, influențați de romantism fie în sensul explorării metafizice, fie în acela al recuperării arhaicului folcloric: M. Eminescu (*Sărmanul Dionis*), I.L. Caragiale (*La hanul lui Mânjoală*), Gala Galaction (*Moara lui Călifar*). O etapă ulterioară este cea interbelică; se consolidează producția autohtonă prin scrieri de M. Sadoveanu, Cezar Petrescu (*Aranca, știma lacurilor*, 1927, *Simfonia fantastică*, 1929), Mircea Eliade (*Domnișoara Christina*, 1936, *Șarpele*, 1937), Emil Botta (*Trântorul*, 1938), Alexandru A. Philippide (*Floarea din prăpastie*, 1942), Oscar Lemnaru (*Omul și umbra*, 1946) etc. O mențiune specială merită *Aranca, știma lacurilor* și *Domnișoara Christina*, ambele legate de motivul vampirului, devenit global odată cu romanul *Dracula* al lui Bram Stoker (1897) și cu numeroasele lui ecranizări. Deși rețeaua acestui motiv integrează și câteva referințe autohtone (poveștile horror medievale avându-l ca personaj pe Vlad Țepeș și difuzate atât în zona central-europeană germanofonă, cât și în spațiul rusesc, *Zburătorul* lui Heliade-Rădulescu (1844), anumite elemente geografice „orientale" mai mult sau mai puțin fanteziste), Dracula este creația literaturii gotice de limbă engleză, fiind ulterior reimportat în România. Din seria interbelică face propriu-zis parte și V. Voiculescu, deși scrierile lui vor fi recuperate din anii '60. Secvența comunistă a postbelicului cunoaște creșterea producției literare. Autori semnificativi: Ștefan Bănulescu (fantastic arhaic), D.R. Popescu (fantastic ironic și absurd), A.E. Baconsky (fantastic à la Edgar Allan Poe), Mircea Cărtărescu (fantastic în același timp romantic și textualist). După 1989 se produce un declin dependent de slaba reprezentare a prozei scurte (mediul predilect al **l.f.**). Totuși, pot fi citați Răzvan Rădulescu, Octavian Soviany (*Caietele de la Monte Negro*), Liviu Radu, Michael Haulică ș.a.

Repere bibliografice: *Vedenii*, tr., îngr. și pref. Paul Zarifopol, București, 1924; Ion Biberi, *Literatura fantastică, I–II*, RFR, 1945, noiembrie, decembrie; Ov. S. Crohmălniceanu, *Tehnicienii și arta fantasticului*, „Lumea", 1946, 22; Sorin Alexandrescu, *Dialectica fantasticului*, în Mircea Eliade, *La țigănci și alte povestiri*, București, 1969, *V–XXXVIII*; Silvian Iosifescu, *Literatura de frontieră*, București, 1969, *310–323*; Matei Călinescu, *Despre conceptul de fantastic*, în *Antologia nuvelei fantastice*, pref. Matei Călinescu și Roger Caillois, București, 1970; Philippide, *Considerații*, I, *299–308*; *Fantasticul*, SXX, 1973, 4 (număr special); Marino, *Dicționar*, *I*, *655–685*; Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, București, 1975; *Masca* (*Proză fantastică românească*), I–II, îngr. și pref. Alexandru George, București, 1982; Mircea Cărtărescu, *Un motiv-cheie al literaturii fantastice*, CC, 1991, 1; Ion Manolescu, *Corpuri spectrale*, RL, 1999, 13–14; Ilina Gregori, *„Singura literatură esențială". Povestirea fantastică*, București, 1996; George Bădărău, *Fantasticul în literatură*, Iași, 2003; Sergiu Pavel Dan, *Fețele fantasticului. Delimitări, clasificări și analize*, Pitești, 2005; Manolescu, *Istoria*, *1393–1394;* Marius Gabriel Iacob, *Prezențe și metamorfoze ale fantasticului în literatura română,* Iași, 2011; Eugen Simion, *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*, București, 2011. ***M.I.***

LITERATURA ÎN LIMBA GERMANĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC. Deși, într-o viziune romantică, Transilvania era considerată patria legendarului Klingsohr – minnesinger și magician originar din Brașov/Kronstadt, care ar fi participat în jurul anului 1200 la nu mai puțin legendarul „război al poeților" de la Wartburg –, prima atestare documentară a fenomenului literar german în Transilvania este, ca și în cazul literaturii române, o scrisoare. La doar câteva săptămâni de la căderea Constantinopolului, pe 6 august 1453, cancelaria primarului din Sibiu/Hermannstadt s-a învrednicit să compună sau să traducă în germană misiva – al cărei original grecesc sau latinesc s-a pierdut – semnată de episcopul („vladik") Samile, care se refugiase din calea turcilor în Țara Românească. Importă mai puțin dacă textul este o pseudoepigrafă – iar sub numele lui Samile s-ar ascunde, de fapt, un episcop valah – sau traducerea unui document autentic; cert este că el îmbină cu pricepere impresia vie cu toposul literar. Numele aceluiași primar al Sibiului, Oswald, se leagă și de o scrisoare ulterioară, datată 1454, trimisă primarului Vienei,

Valentin Franck von Franckenstein

în care se reiterează avertismentul legat de agresiunea turcilor. Cele două documente atestă faptul că, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, germana concura deja latina ca limbă de cancelarie în Transilvania. Probabil fenomenul debutase cu câteva decenii înainte, însă arhivele – prelucrate cu multă acribie de Friedrich Müller în *Deutsche Sprachdenkmäler aus Siebenbürgen* (1864) sau de alți cercetători în cele șapte volume din seria *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* (1897–1991) – au logica lor, ele nu fac diferența între documentele latinești, cele parțial germane sau cele bilingve, adună laolaltă înscrisuri din cancelarii transilvănene cu altele din Viena sau de aiurea, încât, la o privire mai atentă, din sutele de acte cu caracter administrativ și juridic (contracte civile, statute de bresle, așa-numitul *Codex Altenberger*, o copie de uz local a unui codex din Nürnberg etc.), abia statutul cizmarilor sibieni, emis bilingv, poate fi datat cu precizie în 1466. O literaritate fie și involuntară a acestor acte e greu de admis. Mai reține atenția o scriere de uz paraliturgic (*Marienlied*), a cărei datare este ulterioară lui 1453, iar originea incertă, astfel încât nu poate fi luată ca reper istorico-literar. Captive ale rivalității dintre Ferdinand de Habsburg și Ioan Zapolya, comunitățile săsești au fost obligate, în prima jumătate a secolului al XVI-lea, să joace un rol politic ingrat. În 1529 consiliul orășenesc din Sibiu îi adresa lui Ferdinand o cerere de sprijin, insistând asupra precarității resurselor umane și materiale (*das wir schwach an folkh vnnd ander noturfft syndt*), fapt care însă nu l-a înduplecat pe regele austriac. S-au păstrat mai multe epistole similare, trădând dezolarea. Însumate, ele dau imaginea unei culturi cu multe expectații, dar puține posibilități, o cultură pentru care Reforma devenea imperioasă. Deși originalul nu s-a păstrat, ci doar câteva transcrieri puternic interpolate, cronica orășenească a organistului brașovean de origine bavareză Hieronymus Ostermayer, începută în 1542 și continuată, după moartea sa, de consilierul municipal Andreas Hegyes, redă involuntar tocmai aceste acumulări și prefaceri. Ele sunt vizibile și în micile gesturi de emancipare față de tradiția latinizantă: câteva epitafuri versificate – din care Valentin Franck von Frankenstein avea să facă, peste un secol, o specie cultă de sine stătătoare – sau inscripții ctitoricești atestă impulsul artistic, încă stângaci, al sașilor transilvăneni. La ele se adaugă o culegere de cântece duhovnicești întocmită în 1543, la Brașov, de Andreas Moldner, conținând texte de proveniență diversă, adaptate la liturghia luterană. La Sibiu, în jurul anului 1550, Conrad Haas von Dornbach, un austriac ajuns șeful arsenalului local, compunea versuri sprințare despre ținuta exemplară a artileristului. Pe lângă acestea, ca în cazul oricărei literaturi naționale, exista o tradiție orală prezumabilă, dar imposibil de retrasat: ceea ce avea să fie numit, impropriu, de filologii romantici „ziare în formă de cântece și zicători" erau de fapt balade culte cu rol propagandistic, încât pretenția lui Paul Speltacher din Halle, autorul baladei *Ein schön new lied vom zug auß Sibenbürgen* (1530), cum că ar fi auzit cântecul întâi la Biertan (*zu Bierthalm in Sibenbürgen land*), este doar un topos al autenticității. De mare valoare pentru istoria limbii, dar și pentru mărturiile

etnografice implicite sunt predicile lui Damasus Dürr, adunate de el însuși în 1554–1578, cât a funcționat ca pastor la Cristian/Großau și la Apoldu de Jos/Kleinpold, păstrate însă fragmentar. Altminteri, secolul al XVI-lea a stat sub semnul scripturalității latinești. Se remarcă în principal corpusul de tipărituri cunoscut în literatura de specialitate sub numele generic *Turcica*, inaugurat în 1481 de prima carte tipărită (la Roma) de călugărul dominican Georgius de Ungaria, student din Sebeș/Mühlbach, capturat de otomani în 1438 la asediul cetăţii; al său *Tractatus de moribus condicionibus et nequicia Turcorum* a fost frecvent reeditat în Germania, prefațat în 1530 chiar de Luther și tradus ulterior de Sebastian Franck în germană. Din acelaşi corpus face parte și eposul *Stauromachia* al lui Stephan Stieröchsel (latinizat Taurinus) – prelat de origine moravă, din 1517 vicar la Alba-Iulia/Weißenburg –, în care se relatează, în hexametri savanți, despre deturnarea unei cruciade într-o răscoală, aceea condusă de Gheorghe Doja, numit aici Zeglius („Secuiul"). Importanța eposului rezidă mai ales în apendicele cu caracter explicativ – personalități, toponime, evenimente –, decât în ținuta sa literară. Preponderența scrierilor latinești în Transilvania – printre altele, panegiricile lui Adrian Wolfhard, cronografiile lui Georg Reicherstorffer despre Transilvania și despre Moldova, scrierile didactic-moralizatoare sau „dansul macabru" ale unui Valentin Wagner, poemul istoric *De oppido Thalmud* al lui Johannes Lebel, eposul *Ruinae Pannonicae* sau odele și elegiile lui Christian Schesäus –, ca și bogata epistolografie înregistrată între învățații acelor vremuri dovedesc sincronizarea Transilvaniei cu umanismul european, motivația pentru o literatură vernaculară venind exclusiv pe linia Reformei. (La Sibiu a apărut, de altfel, și prima tipăritură în limba română, *Catehismul românesc*, în 1544, tot sub impulsul luteranismului.) În 1543 Johannes Honterus (1498–1549), cea mai marcantă personalitate a epocii, consilier municipal la Brașov, publica programul său liturgic-catehetic *Reformatio ecclesiae Coronensis ac totius Barcensis provinciae*, din care se desprind liniile directoare pentru reformarea bisericilor din Brașov și Țara Bârsei, principii reeditate, în 1547, în scrierea *Kirchenordnung aller Deutschen in Siebenbürgen*, prin care se reglementa viaţa confesională a sașilor transilvăneni. Promotor al unui sistem educațional coerent, semnând printre altele o gramatică a limbii latine și o cosmografie în versuri (*Rudimenta cosmosgraphica*, 1530) în care apare, printre alte hărți, și cea a Transilvaniei, colaborator la cosmografia universală a lui Sebastian Franck, apropiat al unor Luther şi Melanchthon, pasionat de astronomie şi drept, Honterus a întruchipat toate idealurile umaniste. O figură insolită a fost Johannes Sommer, originar din Pirna, Saxonia, nu doar prin biografia întortocheată – a servit vremelnic și la curtea lui Despot Vodă, ca director al școlii de la Cotnari, apoi la Brașov, ca urmaș al lui Honterus, sau la Cluj/Klausenburg ca director al şcolii unitariene –, ci și prin complexitatea operei (de pildă, biografia *Vita Iacobi Despotae*; cronografia *Reges hungarici*; 15 elegii, din care *Clades Moldavica* este cea mai cunoscută; mai multe scrieri teologice) și, mai ales, prin ideile și scrierile antitrinitariene care l-au costat o posteritate sub semnul damnării. Ca o premoniție, în limba germană a compus doar un „cântec în vremea ciumei" (1572), doi ani mai târziu căzându-i el însuși victimă. Deși, în practică, secolul al XVII-lea a adus cu sine proliferarea inscripţiilor, a tipăriturilor și a comerțului de carte, precum şi forme incipiente de publicistică (literatura de calendar) și diversificarea vieţii publice – mai ales avântul tipăriturilor religioase şi muzicale, dar și al teatrului școlar –, el a fost mai curând o reverberație palidă a celui anterior, accentul mutându-se pe istoriografia savantă: Johann Tröster, *Das Alt- und Neu-Teutsche Dacia* (1660), prima istorie a Transilvaniei în limbă vernaculară; Lorenz Töppelt, *Origines et occasus Transsylvanorum* (1667); Valentin Franck von Franckenstein, *Breviculus originum nationum et praecipue Saxonicae in Transsylvania*; Georg Soterius, *Historia Daciae antiquae*.

De o sincronizare cu Apusul se poate vorbi în continuare – din moment ce Martin Opitz şi-a petrecut un an din viaţă, nu fără folos artistic, în Transilvania, scriind despre exploatările de aur de la Zlatna sau despre originea românilor –, însă conştiinţa epigonismului se face simţită la majoritatea autorilor, un exemplu concludent fiind cronica lui Matthias Miles, *Siebenbürgischer Würg-Engel* (1670), care este dedicată secolului anterior și reia, la limita plagiatului, pasaje întinse din Schesäus. Poate din acest motiv, cronicile mai valoroase au avut două virtuți: erau scrise în germană și documentau evenimente contemporane, de pildă, Georg Kraus, *Siebenbürgische Chronik*, tipărită

însă abia în 1862 și 1864, în două volume, la Viena. Tot în vernaculară a fost compusă majoritatea scrierilor lui Petrus Mederus, din care impun la nivel artistic mai ales o „rugăciune pentru un văduv” și o „rugăciune pentru un copil bolnav” (1661), ambele cu substrat autobiografic. Atipic pentru timpul său a fost mai ales von Franckenstein, atât prin vastitatea preocupărilor – de la poezia ocazională din *Rosetum Franckianum* (1692), cea mai reprezentativă culegere de lirică pentru barocul transilvănean, până la pirotehnie, în *Breviculus pyrotechnicus memoriae artificium in ea re commendatus* (1697) –, cât și prin erudiție și poliglosie, în *Hecatombe sententiarum Ovidianarum Germanicae imitatorum* (1679) el versificând conținuturi sapiențiale antice în săsește, română sau maghiară, ovidianul „Felix cui sua non feci dicere amica potest” (din *Amores*) devenind aici: „Fericitu-i cel bărbat/ Care are pat curat,/ Cui nevasta poate zice/ Nu am făcut, o, voinice!”. Epigonismul barocului transilvănean poate fi probat şi prin imitaţiile romanelor de iniţiere, de aventură sau de călătorie europene, imitații cu autori fie anonimi, fie străini în trecere prin Transilvania (Daniel Speer), fie transilvăneni cu carieră internaţională (Johann Gorgias), încât nu se poate vorbi de o asimilare creativă a genului.

Secolul al XVIII-lea, prin influențele pietiste tot mai pronunțate (bunăoară Andreas Teutsch cu ale sale *Davidische Harfen*, 1707), paralel cu ideile iluministe propagate de Martin Felmer, Johann Seivert, Michael Lebrecht (*Geschichte der dazischen Völker in Abendunterhaltungen vors Volk*, 1791), Jakob Aurelius Müller, Franz Joseph Sulzer (*Geschichte des Transalpinischen Daziens*, 1781), dar mai ales prin dezvoltarea publicisticii – în 1778 apărea „Theatral Wochenblatt”, un săptămânal dedicat educației prin artă, iar în 1784 primul ziar, „Siebenbürger Zeitung”, ambele la Sibiu –, aduce cu sine diversificarea producţiei literare, pe măsura unei adresabilități tot mai largi. Au urmat alte ziare („Der Kriegsbote”, „Der Siebenbürger Bote”, „Hermannstädter Zeitung” etc.), toate cu rolul asumat de a contribui, în sens iluminist, la emanciparea populară. Era un vizionarism oarecum miop, căci îmbrățișarea așa-ziselor reforme iosefiniene însemna ignorarea impulsurilor autentice, de jos în sus. Martin Hochmeister, editorul gazetei „Siebenbürger Zeitung”, califica răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan ca pe „un norișor” care ar fi umbrit vremelnic soarele imperial. Realitatea arăta însă că nici loialitatea ireproșabilă a lui Samuel von Brukenthal, mare cărturar și guvernator al Transilvaniei între 1777 și 1787, nici repetatele gesturi de răzvrătire nu au redus obtuzitatea autorităților vieneze. Așa încât era puțin probabil ca literatura duhovnicească de inspirație pietistă sau raționalistă (Johann Seivert, Daniel Filtsch ș.a.) ori poezia ocazională, anacreontica și eulogiile lirice (Daniel Filtsch, Clemens Brecht von Brechtenberg, Andreas Thorwächter, Johann Samuel Keßler ș.a.)

Teatrul Orășenesc din Sibiu (construit în sec. XVI)

să izbutească tocmai acolo unde toga sau armele eșuaseră. Diversificarea și lărgirea publicului au însemnat noi exigențe stilistice și literaturizarea unor specii conexe, precum autobiografia și epistolografia (Carl Conrad von Heydendorff, Michael von Heydendorff, Johann Theodor von Hermanns etc.), în detrimentul beletristicii propriu-zise, rămasă la nivel de încercări (precum romanul lui Michael Lebrecht *Das unerkannte Verbrechen oder die Merkwürdigkeiten Samuel Hirtendorns*, 1778). Mult mai izbutite au fost satirele mineralogului și francmasonului Ignaz von Born (*Die Staatsperücke* din 1773 și mai ales *Monachologie* din 1783), apărute însă la Viena şi München. Teatrul a fost singura instanţă literară care a menţinut, în această perioadă, o legătură directă cu publicul săsesc, fie în formula conservatoare a teatrului iezuit, fie în cea novatoare a trupelor itinerante sau a scenei orăşeneşti (Sibiu, Braşov), însă repertoriul era cel mai adesea de import, singurul dramaturg autohton notabil fiind Simon Peter Weber, tipograf și editor stabilit la Bratislava. Lucrurile aveau să se schimbe în secolul al XIX-lea, odată cu mişcările de emancipare ale burgheziei. Johann Peter Roth caracteriza trecutul recent în poemul *Das 18. Jahrhundert, besungen bei seinem Abschiede* (1800) ca pe o epocă a tiraniei sălbatice. Marea noutate era lirica de factură politică, de inspiraţie schilleriană. Treptat, identitatea națională a sașilor transilvăneni câștiga o dimensiune socială, ceea ce reducea din nocivitatea mentalității de enclavă, lucru vizibil la autori precum Joseph Marlin care, în doar 25 de ani de viață, a lăsat o operă remarcabilă: *Politische Kreuzzüge im Sachsenlande* (1847); romanele *Attila* (1847) și *Horra. Kriegs- und Friedensbilder aus dem Volksleben der Rumänen oder Walachen Siebenbürgens*, despre răscoala lui Horea, apărut postum în 1896, precum și proiectul unei drame istorice *Dezebalus*, abandonat, dar și traducerile din literatura română. După Revoluția de la 1848, preocuparea intelectualilor sași pentru cercetările istorice, dialectale și etnografice a crescut (Georg Daniel Teutsch, Friedrich Teutsch, Joseph Haltrich), în timp ce beletristica a rămas în plan secund. Lirica acestor timpuri a pendulat indecis între tradiționalism (Friedrich Wilhelm Schuster, Michael Albert, Friedrich Krasser, Viktor Kästner) și modernism (Eduard Schullerus, Hermann Klöß, Ernst Kühlbrandt, Johann Schuster-Herineanu și Regina Ziegler), fără performanțe artistice deosebite. Mai

Oscar Walter Cisek

bine reprezentată, proza – prin Traugott Teutsch, cu romanele istorice *Die Bürger von Kronstadt* sau *Ein sächsischer Pfarrhof vor hundert Jahren*, Michael Albert, prin nuvelele *Die Dorfschule*, *Die Kandidaten*, Franz Obert cu povestirile *Die Magranten*, *Der Brandstifter*, Julius Theiß cu povestirile *Zigeunerblut*, *Der alte Romäne*, Friedrich Wilhelm Seraphin, prin romanul *Die Einwanderer*, Michael Gottfried Daichendt cu povestirea *Stürmische Zeiten*, Anna Schuller-Schullerus cu povestirile în dialect săsesc *Himwi. Kleine sächsische Erzählungen* etc. – a fixat literar ceva ce în realitatea social-istorică era de mult o certitudine: o puternic marcată identitate locală, obsesiv afirmată și în teatrul unora dintre aceștia sau în dramele versificate ale lui Daniel Roth (*Don Raphael*, *Der Königsrichter von Hermannstadt*, *Die Normänner in Italien*). Dintre toți autorii, Adolf Meschendörfer (1877–1963) s-a impus ca scriitorul cel mai important al perioadei. Prin *Leonore* (1908) el inaugura romanul modern, iar prin *Siebenbürgische Elegie* (1927) își dezvăluia latura de poet vizionar. Tot el, ca editor al revistei

„Die Karpathen” (1907–1914), avea să contribuie la menținerea unei coeziuni literare dincolo de reflexele colectivist-etnice.

Conștiința literară a minorităţii germane s-a schimbat radical după Primul Război Mondial, când sașii transilvăneni au fost nevoiți să împartă acelaşi statut cu şvabii bănăţeni şi cu populaţia germanofonă din Bucovina, geneza fiecărei literaturi regionale în parte fiind însă cum nu se poate mai diferită. În Banat scriitorii germani rezistaseră decenii la rând maghiarizării, dar stagnarea culturală era vizibilă, primele încercări literare înregistrându-se prin Gottfried Heinrich von Brettschneider, ofițer turingian aflat temporar în serviciul contelui Niczky la Timișoara (1776–1780), ale cărui memorii ilustrează precaritatea condiției șvabilor bănățeni. Un produs local este Johann Friedel, autorul romanului epistolar *Eleonore* (1783) și al mai multor piese de teatru. Lirica a fost mai productivă, prin poeți precum Gottfried Feldinger, Juli Oldofredi-Haager sau Arthur Kern. Accidental, sejurul bănățean s-a dovedit prolific pentru unii scriitori germani, precum Arthur Schott, care a editat basme românești în 1845. La Karl Wilhelm von Martini și Johann Nepomuk Preyer problematica locală s-a îmbinat cu preocupările social-politice, poemul dramatic *Die Sühnung* al lui Preyer fiind reprezentat ani la rând pe scenele mai multor orașe. Nikolaus Schmidt (1874–1930) a debutat cu versuri în maghiară, din 1905 scriind însă doar în germană, de exemplu, volumul de lirică *Dudelsacklieder eines Schreinergesellen* (1909). Otto Alscher (1880–1944) a insistat pe experiențele cinegetice – *Gogan und das Tier* (1912), *Zigeuner* (1914), *Tier und Mensch* (1928) –, iar în 1943, după rătăciri naziste, a revenit cu un volum despre lumea necuvântătoarelor, *Die Bärin*. Cel mai reprezentativ autor printre șvabii bănățeni a fost Adam Müller-Guttenbrunn (1852–1923), dramaturg prolific, dar şi romancier de factură socială. Mai ales prin trilogia istorică *Der Schwabenzug*, *Der barmherzige Kaiser*, *Joseph der Deutsche*, sau prin romanul biografic închinat lui Nikolaus Lenau a fost foarte popular. Interesante sunt și prozele cu substrat autobiografic *Micul șvab* (1910) și *Meister Jakob und seine Kinder* (1918). De remarcat este rolul de catalizator pe care revista lunară „Von der Heide” (1907–1937, cu întreruperi), editată de Victor Orendi-Hommenau, l-a jucat pentru literatura şvabilor bănăţeni. În Bucovina, majoritatea literaţilor era formată din evrei de condiţie bună, cu precursori ca Leopold von Sacher-Masoch sau Karl Emil Franzos – asimilaţi, de drept, literaturii austriece –, dar cu un eșafodaj cultural suficient de solid încât să-i inspire până şi pe boierii Janku și Theodor Lupul, un fel de Văcărești ai Bucovinei, în lirica lor de expresie germană – fapt cu atât mai straniu, cu cât cei doi erau, în plan politic, naţionalişti români. Deja austriacul Wilhelm Capilleri editase o antologie de lirică bucovineană *Buchenblätter. Dichtungen aus der Bukowina* (1864), însă adevăratul avânt avea să vină după război, când un nucleu de autori reuniți în jurul revistei „Der Nerv” (1919–1920) a reușit sincronizarea cu expresionismul german. Printre poeții bucovineni se numără Moses Rosenkranz (*Gemalte Fensterscheiben*, 1936; *Die Tafeln*, 1940), Rose Ausländer (*Der Regenbogen*, 1939), Georg Drozdowski (*Gedichte*, 1934), David Goldfeld (*Der Brunnen*, 1940), Alfred Kittner (*Der Wolkenreiter*, 1938) ş.a. Interferențele cu lirica românească sunt de netăgăduit, deși apare și o lirică dialectală (Otto Reich, Grete Lienert-Zultner, Peter Barth). Alfred Margul-Sperber (1898–1967) a profesat o lirică mistic-ermetică în volumele *Geheimnisse der Landschaft* (1934) și *Geheimnis und Verzicht* (1939), receptată mai curând postum. Paul Celan (pseudonimul lui Paul Antschel, 1920–1970), unul dintre cei mai mari poeţi de limbă germană, era din Cernăuţi, însă afilierea lui la o literatură naţională sau alta este problematică. Nici debutul cu volum la Viena (*Der Sand aus den Urnen*, 1948 – un fiasco, de altfel) nu face din el un poet austriac, nici prestigioasele premii obținute în Germania nu-l califică drept poet german, nici activitatea de redactor la Bucureşti şi de traducător în română nu-l circumscriu literaturii române. În schimb, colegul său de gimnaziu, Immanuel Weissglas, care a impresionat prin volumul *Der Nobiskrug* (1972), alegând să rămână în România a fost asimilat, în mod reflex, literaturii germane de aici, deşi avea, biografic şi cultural, atât de puţine în comun cu saşii transilvăneni. Perioada interbelică stătuse însă, cel puţin în aparenţă, sub semnul concordiei interetnice, cadrul instituţional necesar unei culturi şi unei literaturi vii fiind creat şi reformulându-se continuu: şcolile, teatrele, editurile, revistele literare („Das Ziel” la Braşov; „Ostland” la Sibiu; „Klingsor” la Braşov; noua serie „Von der Heide” la Timișoara) şi presa de limbă germană contribuiau la soliditatea acestui cadru. Astfel,

generației deja consacrate (Meschendörfer, Alscher ș.a.) i s-au putut alătura nume noi precum Erwin Wittstock, Oskar Walter Cisek, Egon Hajek etc. Bine receptat atât în Germania, cât și în România, fiind şi cel mai tradus în română, Erwin Wittstock a cultivat cu mult umor, dar în limitele realismului, tematica locală în nuvele ca *Ein Ausflug mit Onkel Flieha* (1925) sau *Die Freundschaft von Kokelburg* (1936). În romanul *Bruder, nimm die Brüder mit* (1933), a aprofundat problema naționalităților din Transilvania. La rândul său, Oskar Walter Cisek, născut la București şi educat bilingv, a impresionat prin pitorescul descrierilor și senzualismul portretelor din nuvela *Die Tatarin* (1929) sau cu romanul *Strom ohne Ende* (1937), fiind comparat ocazional cu Panait Istrati. Bernhard Capesius, lexicograf şi istoric, s-a remarcat şi ca autor, mai ales cu poemul în proză *Der schöne Tod – Ein Abendlied* (1919) și cu romanul *Im alten Land* (1923), în care nu lipsesc accentele critice la adresa culturii tradiționale săseşti. Egon Hajek, muzicolog, folclorist şi istoric, a impus nu atât prin lirica de factură expresionistă, cât prin biografiile de compozitori (Bach), fie ele și fictive (*König Lautenschläger. Leben und Abenteuer eines fahrenden Sängers aus Siebenbürgen*, 1940). Franz Xaver Kappus a rămas în istoria literaturii ca destinatar al celebrelor *Scrisori către un tânăr poet* (1908) ale lui Rilke, altminteri, deși prolific, fiind tentat mai curând de scenariile de film. Dutz Schuster a impresionat cu scrierile sale satiric-umoristice, scrise parţial în dialect (*Die Tarockpartie*, 1926).

După proclamarea republicii în 1947, noile realități social-politice – separarea continentului în blocuri antagoniste făcuse imposibilă libera circulație a persoanelor și valorilor – au obligat mulţi autori să ilustreze realismul socialist impus de comuniști (Oskar Walter Cisek, *Vor den Toren*, 1950; Erwin Wittstock, *Die Töpfer von Agnethendorf*, 1954, ș.a.), abia la mijlocul anilor ’60 înregistrându-se o oarecare relaxare ideologică. Rețeta anticenzură cea mai eficace rămânea poezia, așa se explică și abundența producțiilor lirice, din care rețin atenția, de exemplu, Ewald Ruprecht Korn (*Zwiegespräch durch die Jahreszeiten*, 1946), Franz Johannes Bulhardt (*Auf gleichem Weg*, 1953), Lotte Berg (*In seiner Vielfalt singt das Leben*, 1954), Wolf von Aichelburg (*Herbergen im Wind*, 1969), revenirea lui Alfred Margul-Sperber cu un volum remarcabil (*Sternstunden der Liebe*, 1963), dar şi nume

Alfred Margul-Sperber

noi precum Oskar Pastior (*Offene Worte*, 1964; *Gedichte*, 1965), Astrid Connerth (*Sonnenräume*, 1964) sau Christian Maurer (*Die Hände*, 1964). Dintre toţi, Oskar Pastior avea să aibă cea mai strălucită carieră după emigrarea în RFG (1968), unde a ţinut stindardul poeticii experimentale alături de elveţianul Eugen Gomringer sau de austriacul Ernst Jandl. Din anii ’70, însă, și lirica germană din România a experimentat noi registre poetice prin Anemone Latzina (*Was man heute so dichten kann*, 1971), Frieder Schuller (*Kreise ums Unvollendete*, 1969), Rolf Frieder Marmont (*Fünfte Jahreszeit*, 1974), Franz Hodjak (*Brachland*, 1970; *Mit Polly Knall spricht man über selbstverständliche dinge, als wären sie selbstverständlich*, 1979, ș.a.), un loc aparte ocupându-l, în acest sens, autorii Grupului de Acțiune Banat – mai ales Rolf Bossert (*Siebensachen*, 1979; *Neuntöter*, 1984), Richard Wagner (*Klartext*, 1973; *Die Invasion der Uhren*, 1977; *Hotel California I*, 1980), William Totok (*Die Vergesellschaftung der Gefühle*, 1980) şi Johann Lippet (*Biographie. Ein Muster*, 1980) – pentru care actul poetic era, ca la Brecht, atitudine civic-politică, pe

Herta Müller

când textul poetic era, în sens postmodern, metaficțiune istoriografică (de pildă, modelele adoptate din literatura americană a generaţiei beat sau din cea vest-germană, mai ales Rolf Dieter Brinkmann în *Godzilla*, 1968). Pe lângă reţeta realist-tradiţionalistă, ilustrată, de exemplu, de Oskar Walter Cisek în ciclul istoric *Das Reisigfeuer* (1960–1962), în proza scurtă a unor Hans Liebhard, Claus Stephani, Ludwig Schwarz și în povestirile baroc-ludice ale lui Joachim Wittstock (*Karusselpolka*, 1978; *Parole Atlantis. Erzählende und betrachtende Prosa*, 1980), în romanele lui Georg Scherg (*Penelope ist anderer Meinung*, 1971; *Spiegelkammer*, 1974) sau Franz Storch (*Drei schwere Tage*, 1968; *Der Fall Nr. 13*, 1970), dincolo și de rarele încercări de a relata experienţa deportărilor în Bărăgan sau în URSS (bunăoară romanul lui Arnold Hauser, *Îndoielnicul raport al lui Jakob Bühlmann*, 1968), proza a atins un vârf de expresivitate mai ales în povestirile semnate de Franz Hodjak (*Das Maß der Köpfe. Halbphantastische Texte*, 1978; *An einem Ecktisch*, 1984), Herta Müller (*Niederungen*, 1982; *Drückender Tango*, 1984), Richard Wagner (*Der Anfang einer Geschichte*, 1980; *Das Auge des Feuilletons*, 1984) ori chiar prin bogata literatură pentru copii (Rolf Bossert, *Mi und Mo und Balthasar*, 1980; Franz Hodjak, *Die humoristischen Katzen*, 1979; Karin Gündisch, *Didel und Düdel und andere Dingsgeschichten*, 1980, și *Lügengeschichten*, 1983; Richard Wagner, *Anna und die Uhren. Ein Lesebuch für kleine Leute*, 1981). Puţin înainte şi imediat după 1989 literatura germană din România avea să asiste neputincioasă la erodarea propriilor fundamente social-istorice. Ultimii ani de emigrare masivă au fost surprinși cel mai pregnant în romanul minimalist, narat la persoana a doua, al lui Johann Lippet, *Protokoll eines Abschieds und einer Einreise oder Die Angst vor dem Schwinden der Einzelheiten* (1990). Trecutul vinovat, fie el nazist sau comunist, ori obsesia legată de experiența românească aveau să rămână dominanta scrierilor celor mai mulți prozatori germani din România, fie că au emigrat, precum Dieter Schlesak (*Vaterlandstage und Die Kunst des Verschwindens*, 1986) sau Hans Bergel (*Der Tanz in Ketten*, 1977), fie că au rămas în țară, precum Eginald Schlattner (*Cocoșul decapitat*, 1998). Romanele Hertei Müller (*Omul e un mare fazan pe lume*, 1986; *Încă de pe atunci vulpea era vânătorul*, 1992; *Leagănul respirației*, 2009 etc.) au toate de-a face cu traumele provocate de dictatură şi toate deconstruiesc, într-un limbaj metaforic, dar foarte precis, perfidia ideologiei şi a puterii. Deşi a jucat un rol esenţial în schimburile interculturale româno–germane şi în ciuda tuturor performanţelor artistice atinse, literatura germană din România a reflectat în plan estetic condiționarea multiplă sub care s-a dezvoltat – izolarea geografică și izolaționismul cultural, literatura ca instrument de identificare colectivă etc. –, iar mecanismele de omologare istorico-literară – în *Kindlers Literaturgeschichte der Gegenwart* (1971), de exemplu, nu se pomeneşte nimic despre acest fenomen literar – se dovedesc a fi, atât timp cât insistă pe principiul teritorialităţii, doar un alt reflex ideologic.

Repere bibliografice: Franz Lang, *Sprache und Literatur der Deutschen in der Bukowina*, „Südostdeutsche Heimatblätter”, 1955, 4; Heinrich Stiehler, *Deutschsprachige Dichtung Rumäniens. Zwischen Utopie und Idylle*, „Akzente”, 1974, 1; Adolf Armbruster, *Die rumänischen Chronisten und die Herkunft der Siebenbürger Sachsen*, ZSL, 1978, 1; Peter Motzan, *Die rumäniendeutsche Lyrik nach 1944. Problemaufriß und historischer Überblick*,

Cluj-Napoca, 1980; Walter Engel, *Deutsche Literatur im Banat (1840–1939). Der Beitrag der Kulturzeitschriften zum banat-schwäbischen Geistesleben*, Heidelberg, 1982; *Deutschsprachige Literatur im Ausland*, editor Alexander Ritter, Göttingen, 1985; Hans Bergel, *Literaturgeschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Ein Überblick*, Innsbruck, 1987; Roland Vetter, *Die fünfte Literatur vor dem Ende? Das Problem des Exils unter den Rumäniendeutschen*, „der literat", 1988, 8; Stefan Sienerth, *Beiträge zur rumäniendeutschen Literaturgeschichte*, Cluj-Napoca, 1989; *Nachruf auf die rumäniendeutsche Literatur*, editor Wilhelm Solms, Marburg, 1990; *Deutsche Regionalliteraturen in Rumänien 1918–1944. Positionsbestimmungen, Forschungswege, Fallstudien*, editori Peter Motzan și Stefan Sienerth, München, 1997; Joachim Wittstock, Stefan Sienerth, *Die deutsche Literatur Siebenbürgens. Von den Anfängen bis 1848*, I–II, München, 1997–1999; *Schriftsteller zwischen (zwei) Sprachen und Kulturen*, editori Antal Mádl, Peter Motzan, München, 1999; Olivia Spiridon, *Untersuchungen zur rumäniendeutschen Erzählliteratur der Nachkriegszeit*, Oldenburg, 2002; *Deutsche Literatur in Rumänien und das „Dritte Reich". Vereinnahmung – Verstrickung – Ausgrenzung*, editori Michael Markel și Peter Motzan, München, 2003. ***G.H.D.***

LITERATURA ÎN LIMBA IDIȘ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC. Problemele pe care le ridică o definire a conceptului țin, în primul rând, de particularitățile specifice ale istoriei populației evreiești din România; având în vedere faptul că idișul era vorbit, în principiu, în Moldova de Nord, Maramureș, Basarabia și Bucovina (unele din aceste provincii devenind teritorii românești abia prin Marea Unire din 1918, fiind pierdute ulterior în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, acest lucru, împreună cu persecuțiile rasiale, determinând migrația multor scriitori către URSS sau către Occident), peisajul literar suferă mari fluctuații, având ca punct de maximă înflorire perioada interbelică. Prin literatura de limbă idiș se înțelege totalitatea operelor literare create de autori de limbă idiș din spațiul românesc în perioada în care au activat în granițele statale și au participat la viața culturală din România.

Începuturile literaturii culte de limbă idiș sunt, în spațiul românesc, precum și în restul spațiului așkenaz, mult întârziate din cauza prestigiului scăzut al idișului în raport cu poziția privilegiată a ebraicii; ca urmare, primele producții literare apar în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și sunt legate de debutul istoriografiei evreiești și de prelucrări culte ale folclorului. Începutul secolului al XX-lea, animat de Conferința de la Cernăuți din 1908, aduce o redinamizare a vieții culturale ca efect al redefinirii rolului limbii ca vehicul de comunicare cu masele evreiești, deseori necunoscătoare a ebraicii, și al nevoii de a utiliza idișul ca mijloc de acces către acestea. În spațiul românesc acest lucru se traduce prin apariția unor inițiative culturale precum publicația „Licht" și a unor autori moderni de limbă idiș. A treia etapă, de înflorire propriu-zisă, este legată de perioada interbelică și de modificările teritoriale care schimbă și structura populației evreiești locale, numărul vorbitorilor de limbă idiș sporind masiv. Teatrul, presa și literatura cunosc un nou avânt, iar Bucureștiul, fără a fi un centru de tradiție al culturii idiș, devine foarte activ și vizibil, mulți scriitori venind aici din noile provincii. Ultima etapă, reprezentată de perioada postbelică, scrie o postfață sumbră și scăderea dramatică a publicului potențial, dar și dispariția autorilor. Odată cu publicarea ultimelor titluri în anii 1980, urmată de dispariția ultimului traducător din idiș în 2010 (Anton Celaru), literatura de limbă idiș din România supraviețuiește astăzi prin reeditări și studii literare. Începuturile vieții literare de limbă idiș din România se leagă, ca și începuturile literare românești, de activitatea cronicarilor și istoricilor; născut în Moldova, la Botoșani, dar crescut la Iași, acolo unde tatăl sau, Așer, era interpret al lui Scarlat Callimachi, apoi al consulului francez la Iași, Iacob Psantir (1820–1902) a fost primul cronicar al istoriei evreilor din România. Prima sa carte, *Sefer divre ha-iamim le-arțot Romanie* (în traducere *Cronica Țărilor Române*), a fost publicată în 1871 la Iași de către renumitul tipograf Herș Goldner și prezintă cele mai vechi dovezi ale prezenței evreiești în spațiul românesc identificate de Psantir. Continuarea volumului, lucrarea *Korot ha-iehudim be-Romania* (adică *Istoria evreilor din România*), a apărut la Lemberg în 1873. Lucrările sale prezintă astăzi doar o valoare istoriografică. Ultima carte a lui Psantir, *Sefer zihronot* (cu subtitlul, în traducere, *Carte de amintiri sau Descrierea biografică a vârstnicilor care au fost adăpostiți în spitalul Mahase la-Zekenim în București din 1880 până la sfârșitul anului 1890*, 1890), este interesantă prin notele autobiografice. Primul autor de literatură idiș din Vechiul Regat poate fi considerat Benjamin Wolf Ehrenkrantz, cunoscut mai ales sub numele Velvl Zbarzer (1823/1826–1883), poet

popular profund influențat de folclorul idiș, dar și de cel românesc, și care a călătorit prin numeroase țări europene, răspândindu-și versurile. Publicat la tipografia lui Herș Goldner din Iași, primul său volum de versuri în idiș și ebraică *Hazon le mo'ed* (1855), e urmat de alte două publicații bilingve idiș–ebraică, *Makel no'am* (I–IV, 1865–1878) și *Makel ḥovlim* (1869), dar și de culegerea de poeme ebraice *Sefati ieșana* (1874). Cel dintâi teatru în limba idiș din România a fost inaugurat în august 1876 la Iași, în grădina de vară Pomul verde, cu o reprezentație a trupei pe care o alcătuise dramaturgul Avram Goldfaden (1840–1908), jocul actorilor fiind apreciat și de M. Eminescu. Una din cele mai importante inițiative de afirmare publică, recunoaștere și stimulare a culturii idiș din România, rezultat direct al Conferinței de la Cernăuți din 1908, a fost reprezentată de activitatea grupului literar Licht, înființat în decembrie 1914 la Iași, și de publicația sa omonimă, prima revistă literară de limbă idiș din Vechiul Regat, scoasă la Iași în 1914 și 1915. Editată de un mic grup de intelectuali în frunte cu Iacob Groper și apoi cu Iacob Botoșanski, revista „Licht" conține articole programatice în care literatura și teatrul idiș sunt prezentate drept un mijloc esențial de promovare a identității și culturii evreiești în spațiul românesc. Considerat primul poet modern de limbă idiș din vechiul Regat, Iacob Groper (1890–1966) nu a fost un scriitor prolific, dar a avut un rol important în sporirea prestigiului limbii și culturii idiș în România prin activitatea sa de poet și de activist cultural. Groper își face debutul în 1914 în revista literară „Di iudișe velt" și continuă să publice și în alte periodice literare din Lvov, București, Cernăuți, Brăila, Chișinău, dar și Londra. Groper și-a făcut debutul editorial abia în 1934, la Bucuresti, cu *In șotn fun a ștain*, singurul lui volum antum, influențat de folclorul românesc, dar și de curentul modernist. Groper emigrează în Israel în 1964, stabilindu-se la Haifa. Celălalt membru marcant al grupului Licht, Iacob Botoșanski (1892/1895–1964), a fost scriitor și jurnalist, dramaturg, critic și eseist. După debutul său literar atât în rusă, cât și în idiș în 1912, a activat în viața intelectuală de limbă idiș din România în perioada 1914–1926. După o vizită în Argentina, în 1926 se stabilește definitiv la Buenos Aires, unde joacă un rol important în viața culturală. Autor al unei prezentări a literaturii idiș din România în volumul *Mame Idiș* (1949), Iacob Botoșanski a mai publicat proză și memorii: *Di Lebnsgeșihte fun a Idișn Jurnalist* (I–III, 1948) și *Pșat* (1952).

Intelectualul care a marcat cel mai profund viața culturală din România interbelică a fost Iacob Sternberg (1890–1973), poet, jurnalist, critic literar, dramaturg și regizor de teatru, inițiator al unor proiecte care au dat Bucureștiului și rolul de centru al culturii idiș. La București, rămâne până în 1940, când se întoarce la Chișinău, în Basarabia natală, devenită teritoriu sovietic. Fugind de amenințarea nazistă, în 1941 el găsește refugiu în Tașkent, iar în 1943 la Moscova. În 1945 revine la Chișinău pentru a conduce teatrul idiș din localitate. În 1949 este condamnat la zece ani în lagărele staliniste pentru activitate sionistă, pedeapsă din care ispășește cinci ani, întorcându-se la Moscova în 1954 și fiind la scurt timp reabilitat. Deoarece încă din timpul Primului Război Mondial teatrul idiș devine elementul central în platformele culturale a numeroase asociații și publicații culturale evreiești, multe inițiative pornesc de aici. Sternberg a creat în 1917 la București un proiect avangardist, promovând un teatru-revistă, unde montează în 1917–1918, sub ocupație germană, nouă piese și reviste satirice pornind de la textele scrise împreună cu cei doi colaboratori ai săi, scriitorii Iacob Botoșanski și Moise Altman. Următorul proiect inițiat de Iacob Sternberg a fost coordonarea activității artistice a companiei teatrale Di Vilner Trupe (1924–1927); prezența în România a acestei trupe reprezintă un mare eveniment cultural nu numai pentru publicul de limbă idiș, dar și pentru cel de limbă română, datorită calității sale artistice deosebite. În 1930 următorul proiect teatral al lui Iacob Sternberg a fost Bukarester Idișe Teater Studie, care s-a bucurat de succes, deși abordarea modernistă i-a adus unele critici. Primul lui volum de poezie, *Ștot in Profil* (1935), îi aduce prestigiu și ca poet. Până în 1940 Sternberg publică în presa idiș din Polonia și din România, editând un număr de periodice moderniste și socialiste la București și la Cernăuți. În fine, cea mai importantă culegere de poeme, *In kraiz fun yorn: Geklibene lider, 1915–1970*, a apărut la București în 1970, iar volumul de eseuri *Vegn literatur un teater* (1987) este publicat la Tel Aviv. Deși autor al unei opere restrânse, răspândită multă vreme prin diverse periodice, Eliezer Steinbarg (1880–1932) a fost un important scriitor de limbă idiș, dar și un pedagog și activist cultural. Consacrând genul fabulistic, el s-a bucurat de

Velvl Zbarzer

popularitate în România interbelică prin intermediul spectacolelor și evenimentelor literare des menționate în presa evreiască a vremii, dar și pe plan internațional, prin intermediul traducerilor în ebraică și în limbi est-europene. Pedagog cu vocație și autor de manuale moderne pentru școlile evreiești, conduce, între altele, și un teatru de limbă idiș pentru copii. În 1928 se mută în Brazilia, la Rio de Janeiro, unde primise postul de director al scolii „Șolem Aleichem", însă revine la Cernăuți în 1930. Deși începuse să scrie încă din 1902, abia în 1928 apare, într-o ediție limitată cu ilustrații de A. Kolnik, *Durh di briln*, conținând douăsprezece fabule; cartea reușește să devină populară datorită recitalurilor actorului Herț Grosbart, care au răspândit fabulele lui Steinbarg în Europa de Est. În 1932, la doar câteva luni după moartea sa, apare culegerea de fabule *Meșolim*, iar în 1936 volumul *Maisele*. Personalitate canonică în **l.i.s.r.**, și după instaurarea regimului comunist Eliezer Steinbarg este, alături de Şalom Alehem, printre autorii privilegiaţi de limbă idiș traduşi în limba română. Gazetar și scriitor, autor de povestiri și romane despre viața evreilor din Basarabia, Moise Altman (1890–1981) a intrat de timpuriu în gazetărie. La Cernăuți lucrează pentru Federația Culturală Idiș din România ca lector, susținând prelegeri de literatură evreiască și universală. În anii '30 Altman se stabilește la București. În 1941, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, va fugi în Asia Centrală, iar în 1945 se va întoarce la Cernăuți, unde reia scrisul și lucrează pentru teatrul idiș local. În 1949 este arestat și condamnat la zece ani în lagărele staliniste sub acuzația de activitate sionistă. Eliberat în 1953 și reabilitat în 1955, își petrece restul vieții la Cernăuți. Altman debutează editorial în 1926 prin culegerea de povestiri *Blendeniș*. Cei mai productivi ani ai săi sunt 1920–1940, când publică poezie, povestiri și eseuri critice în publicații evreiești din România și din Polonia, majoritatea de limbă idiș: „Adam", „Idiș", „Iuțl", „Ieșurum", „Cernovițer Bleter", „Ghețailte Verter", „Șoibn", „Unzer Țait", „Dus cooperative wort" (Chișinău), „Aufgang" (Sighet), „Literarișe Bleter" (Varșovia), „Bodn" (New York), „Der Spiegel" (Buenos Aires). La București colaborează cu Iacob Sternberg, compunând spectacole de revistă, reprezentate și în principalele orașe din țară. Împreună cu Șlomo Bickel și cu Iacob Sternberg, înființează în ianuarie 1934 săptămânalul „Di Wohe". Primul său roman, *Di Viner Karete* (1935), apărut la București, i-a adus reputația de cel mai important romancier de limbă idiș din România, iar următoarea sa carte, *Medraș Pinkhes* (1936), scoasă tot la București, a fost apreciată ca fiind cel mai interesant roman de limbă idiș de după Primul Război Mondial. Au urmat romanul *Șmeterlingen* (1939) și două piese, ambele montate la București: o adaptare după poemul *Moniș* de I.L. Peretz (1945) și poemul dramatic *Iftah șpil* (1970). Supranumit „ultimul și cel mai mare trubadur de limbă idiș", Ițic Manger (1901–1969) a fost și un dramaturg, prozator și eseist remarcabil, inspirându-se mai cu seamă din tradiția religioasă și din cultura populară evreiască, dar și din folclorul românesc. Debutează în 1921 cu poezii în revista „Kultur", redactată de Eliezer Steinbarg. În 1929 înființează la Cernăuți „Ghețailte Verter", o revistă după modelul publicației lui Tudor Arghezi „Bilete de papagal". Debutul său editorial, volumul de poeme și balade de inspirație folclorică *Ștern afn dah. Lid un balade*, este tipărit la București în același an; decide să se stabilească la Varșovia, unde va rămâne un deceniu, numit de el „cea mai frumoasă decadă", dar și cea mai productivă. E obligat în 1938 să părăsească Polonia și să se mute la Paris. După ce Franța e

ocupată de germani, în 1942 izbutește să ajungă în Londra, iar în 1951 se stabilește la New York, continuându-și colaborarea la importante publicații și susținând prelegeri și lecturi de poezie. În 1966 decide să se stabilească în Israel. În România opera lui Ițic Manger este puțin cunoscută, deși fusese tradus încă din perioada sa românească în presa evreiască de limbă română. Mult mai târziu Editura Kriterion îl integrează în seria dedicată literaturii idiș pe Ițic Manger, alături de Iacob Sternberg, beneficiind și de traduceri prestigioase: *Cartea Raiului. Neasemuita descriere a vieții lui Șmul Abe Abervo* (1977), *Balada evreului care a ajuns de la cenușiu la albastru. Versuri* (1983), *Velvl Zbarzer scrie scrisori frumoasei Malcale* (1992). Critic literar, jurnalist și activist cultural, considerat a fi cel mai bun analist al fenomenului cultural de limbă idiș, Șlomo Bickel (1896–1969) a debutat destul de târziu, la Cernăuți, în publicația „Di Fraihait", săptămânalul sioniștilor bucovineni, pe care l-a editat între 1920 și 1922. Cariera sa continuă la București, unde inițiază, împreună cu Iacob Sternberg, un număr de publicații literare, contribuind în același timp cu texte la multe reviste din străinătate. Semnează o culegere cu cele mai bune eseuri ale sale, *In Zih un Arum Zih* (1936). Plecând în Statele Unite în 1939, Bickel își continuă cariera de activist cultural, istoric literar și critic de limbă idiș. Din 1956 până în 1959 a fost președintele PEN-Clubului idiș.

Clădirea Teatrului Evreiesc de Stat din București

Publică volume de eseuri, studii despre literatura idiș și memorii privind activitatea sa din România interbelică. Apărut în idiș în 1956, volumul *Romania* cuprinde texte de istorie, critică literară și amintiri, iar *Iudaismul român*, editat de Eliezer Frenkel (Tel Aviv și Așkelon, 1978), reunește principalele lui scrieri eseistice.

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial lumea evreiască din Europa de Est este profund afectată de Holocaust. În plus, pierderea Bucovinei și a Basarabiei, centre majore de cultură idiș în România interbelică, migrarea intelectualilor evrei spre centre sovietice și spre Occident, ampla *alia* spre Israel, presiunea de a se integra în cultura majorității și scăderea publicului cititor sunt factori care determină declinul vieții culturale idiș. Dacă activitatea în plan literar diminuează drastic spre sfârșitul anilor 1980 (almanahul „Bukareșter șriftn", pagina în idiș a „Revistei cultului mozaic" și puținii autori de limbă idiș), rămâne activă doar zona traducerilor din idiș și a promovării editoriale (Editura Kriterion). Dintre scriitori activi după al Doilea Război Mondial, poet, dar și dramaturg, traducător, istoric literar și jurnalist notabil este Israil Bercovici (1921–1988). În 1976 îi apare monografia consacrată teatrului idiș din România, *Hundert ior idiș teater in Rumenie. 1876–1976*. Scrie câteva volume de poezie *In di oign fun a șvarțer kave* (1974), *Funken iber doires* (1978) și *Fliendike oisies* (1984). Activi până spre sfârșitul deceniului al nouălea al secolului trecut, prozatorilor Moise Held, Ițic Kara și Wolf Tamburu li s-au publicat în seria de limbă idiș a Editurii Kriterion romane, proză scurtă, memorialistică; au colaborat la „Bucareșter șriftn", dar au fost preocupați și de istoria vieții evreiești din România. În 1991 Ițic Kara a fost laureat al Premiului „Eudoxiu Hurmuzachi" al Academiei Române pentru activitatea de istoric al comunităților tradiționale și pentru cea de traducător de teatru. Volumul lui Volf Tamburu *100 de ani de presă idiș în România* (1977) reprezintă un important instrument de lucru pentru cercetători. Netraduse încă, lucrările acestor autori de **l.i.s.r.** reprezintă ultimele producții ale unei istorii centenare.

Repere bibliografice: Charles Madison, *Yiddish Literature. Its Scope and Major Writers. From Mendeley and Shalom Aleichem to I.B. Singer*, New York, 1968; *Encyclopedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978, *passim*; Volf Tamburu, *100 de ani de presă idiș în România*, București,

1977; Sol Liptzin, *A History of Yiddish Literature*, Middle Village (New York), 1982; Israil Bercovici, *O sută de ani de teatru evreiesc în România*, București, 1998; *The YIVO Encyclopedia of Jews în Eastern Europe*, îngr. Gershon David Hundert, New Haven, London, 2008; *Evrei din România. Breviar biobibliografic*, coordonator Harry Kuller, București, 2008. ***C.Cr.***

LITERATURA ÎN LIMBA LATINĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC. Literatura latină de pe teritoriul actual al României a cunoscut două etape de dezvoltare: perioada secolelor IV–VI d. Hr. şi perioada cuprinsă între secolele al XI-lea şi mijlocul secolului al XIX-lea. Prima etapă este marcată de activitatea desfăşurată, prin viu grai sau prin scris, atât în regiunea Dunării de Jos, cât şi la Roma, Marsilia, Constantinopol etc., de autori creştini a căror origine „scitică" este atestată de contemporani. Ei au creat o literatură care continua, din punct de vedere formal, tradiţia vechii literaturi profane, cu scopul de a face mai accesibil şi mai uşor de acceptat în mediile păgâne conţinutul nou al credinţei şi doctrinei patristice. Limba şi stilul lor se caracterizează prin omogenitate, în ciuda distanţelor care îi separă în timp şi, uneori, şi în spaţiu. Ioan Cassian (născut în 360–365 într-un sat din apropierea Constanţei, mort în 435) a ilustrat cu strălucire spiritualitatea creştină de expresie latină din regiunea Dunării de Jos. Lucrările sale (*Conlationes*, *De institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis*, *De incarnatione Domini contra Nestorium*) sunt opere redactate într-o limbă de o mare simplitate, claritate şi frumuseţe, constituind un model şi o sursă de inspiraţie pentru scriitorii din diverse părţi ale Imperiului Roman. Auxenţiu de Durostorum, ajuns episcop de orientare ariană la Mediolanum, a scris *Epistula de fide, vita et obitu Wulfilae* într-o limbă impregnată cu multe elemente de latină vorbită şi cu forme care anunţă trecerea spre latina medievală. Laurenţiu de Novae (începutul secolului al V-lea) este considerat autorul a două omilii, *De poenitentia* şi *De eleemosyna*, care, prin stilul lor limpede şi plastic, au făcut să fie supranumit Melifluus „curgător ca mierea, suav". Niceta, episcop de Remesiana (circa 338–340, circa 415–420), originar din Remesiana (actuala Bela Palanka, la aproximativ 120 km de Vidin şi Calafat), este autorul unor scrieri dogmatice cu caracter didactic, catehetic, precum şi al unor scrieri cu caracter practic, vizând viaţa liturgică a păstoriţilor. Au paternitate certă *De diversis appellationibus Domino Nostro Iesu Christo convenientibus*, *Libelli instructionis*, *Sermones* şi imnul *Te Deum laudamus*, singura lui creaţie în versuri păstrată. Opera acestui autor dezvăluie o puternică ancorare în viaţa Bisericii şi în viaţa cotidiană a celor pe care îi păstorea. Discursul, marcat de expresivitate şi afectivitate, recurge la procedeele retoricii clasice, dar şi la oralitate, renunţând la tonul didacticist în favoarea unuia corespunzător nivelului de cultură al păstoriţilor săi de la Dunărea de Jos. Maximin, şi el episcop din zona Dunării de Jos, a scris *Dissertatio contra Ambrosium*, *Collatio cum Maximino Arianorum episcopo*, 40 de predici şi trei scrieri polemice (contra iudeilor, contra păgânilor şi contra ereticilor), într-o limbă care se înscrie în tendinţele generale ale latinei culte patristice din prima jumătate a secolului al V-lea. Dionysius Exiguus (Dionisie cel Mic sau Smeritul) s-a făcut cunoscut ca traducător din limba greacă în latină al operelor Părinţilor răsăriteni şi al documentelor sinoadelor ecumenice, a fost preocupat de cronologie, scriind *Liber de Paschate* şi *Epistola „De ratione Paschae"*. Activitatea lui Dionisie a contribuit la cunoaşterea gândirii teologice răsăritene în Apus, la păstrarea unităţii Bisericii şi la crearea (cu o eroare de cinci ani) a noului calendar având ca punct iniţial al erei creştine naşterea Mântuitorului. Dintre „călugării sciţi" care au activat în secolele al V-lea şi al VI-lea se păstrează numele celor mai importanţi: Ioan Maxenţiu (amintit ca autor a opt opuscule, între care *Libellus fidei*), Leonţiu (despre care unii cercetători susţin că ar fi unul şi acelaşi cu Leonţiu de Bizanț, teolog al lui Iustinian I, născut în Scythia Minor în jurul anului 485, autor al mai multor tratate teologice), Ioan, episcop de Tomis (autor al unei lucrări polemice contra nestorienilor şi a eutyhienilor), Petru, arhiepiscop de Tomis (circa 470–496, menţionat de Dionysius Exiguus în prefaţa la traducerea latină a epistolei sinodale a Sfântului Chiril al Alexandriei împotriva ereticului Nestorie) ș.a.

A doua şi cea mai importantă etapă de dezvoltare a literaturii de expresie latină de pe teritoriul României începe în secolul al XI-lea, odată cu reintroducerea în Transilvania a limbii latine, şi se încheie la mijlocul secolului al XIX-lea. Din secolul al XIV-lea scrieri în limba latină vor fi redactate în toate provinciile româneşti. Spre deosebire de Occident, unde textele (opere cu caracter religios, cronici, opere ştiinţifice, scrieri

Johannes Honterus

propriu-zis literare) au fost timpurii şi numeroase, la noi cele mai importante monumente ale limbii latine medievale au fost textele neliterare, cu caracter eminamente practic: documente diplomatice, juridice sau cu caracter particular, elaborate, din a doua jumătate a secolului al XII-lea latina devenind limba oficială în raporturile Transilvaniei cu alte ţări, în cancelariile emiţătoare de acte: cancelaria voievodului şi vicevoievodului, a comitelui secuilor, cancelariile comitatelor, oraşelor, episcopatelor, locurile de adeverire. Materialul anterior anului 1542 poate fi estimat la aproximativ 25 000–30 000 piese (respectiv pagini), iar până la 1700 la aproximativ 100 000–150 000. Influenţa Transilvaniei, intrată în aria culturii latine, precum şi vecinătatea cu cele două regate catolice, Ungaria şi Polonia, ale căror legături politice, dinastice şi culturale cu lumea occidentală aduceau civilizaţia apuseană în imediata apropiere a Ţării Româneşti şi a Moldovei, au contribuit în mod decisiv la pătrunderea limbii şi a scrierii latine în cele două ţări române extracarpatice, mai întâi în mediul clericilor catolici, al coloniştilor unguri şi saşi aşezaţi în oraşe, apoi şi în cancelariile domneşti şi orăşeneşti. Limba latină a fost limba relaţiilor externe, atât a celor cu caracter oficial, cât şi a celor cu caracter particular. Numărul actelor latine păstrate din a doua jumătate a secolului al XIV-lea este relativ mic, dar în secolul următor, ca urmare a constituirii unui oficiu cancelaristic central, a oficializării funcţiei de notar latin şi a amplificării relaţiilor cu statele de cultură latină, activitatea diplomatică în limba latină devine constantă, iar numărul actelor creşte în mod considerabil, ultimele documente scrise în latină fiind emise către sfârşitul secolului al XVIII-lea. Sub aspect stilistic, documentele de cancelarie emise în cele trei ţări române respectă toate uzanţele diplomatice europene, reflectând însă şi anumite influenţe exercitate de cancelaria Regatului Ungariei şi, prin intermediul acesteia, de cea pontificală (în cazul Transilvaniei), de cancelaria transilvăneană şi maghiară (în cazul Ţării Româneşti) şi de cancelaria regatului polon (în cazul Moldovei). Dar, chiar şi în condiţiile servituţii faţă de modele, se poate constata o anumită creativitate a autorilor de acte, pentru că respectarea canoanelor nu excludea iniţiativele expresive, la care îi autoriza însăşi formaţia lor în spiritul artelor liberale. Eliberându-se de autoritatea unui limbaj convenţional, multe scrisori ale domnitorilor români se apropie de stilul scrierilor literare, cum se întâmplă în memoriul lui Mihai Viteazul adresat la 17 ianuarie 1601 împăratului Rudolf al II-lea, sau în scrisorile redactate într-o latină barocă de Constantin Brâncoveanu. Trebuie menţionate însă şi scrisorile în limba latină aparţinând unor personalităţi ale culturii române. Printre acestea se numără intensa corespondenţă purtată de umanistul Nicolaus Olahus cu contemporanul său Erasmus ori scrisorile lui Inochentie Micu-Klein, Gheorghe Şincai sau Petru Maior. În configurația culturii româneşti, scriitorii de limbă latină, care au reprezentat cu strălucire umanismul şi iluminismul din ţările române, indiferent de originea lor etnică, au scris opere care trădează, multe dintre ele, o conştiinţă estetică şi o experienţă artistică, avându-şi sursa de inspiraţie în capodoperele latine antice. Literatura cultă din cele trei ţări române cuprinde literatură cu tematică religioasă, literatură laică în proză (în care sunt incluse lucrări care ţin de domeniile istoriografiei, geografiei, lingvisticii

– gramatici, ortografii, dicţionare –, filosofiei, medicinei, divertismentului), poezie şi scrieri dramatice. Între genurile preferate ale literaturii religioase se numără imnurile, dintre care unele denotă o tehnică poetică rafinată, şi predicile, cum sunt cele ale canonicului Petru Nowag din Alba Iulia, datând din perioada 1429–1435, ale lui Ioan Zekel din Sibiu, din 1502, sau cele câteva sute de predici ale călugărului franciscan Pelbárt Temesvári, culese în trei volume sub titlurile *Stellarium*, *Pomerium* şi *Aureum rosarium*; tipărite între 1498 şi 1504, lucrările lui Temesvári s-au bucurat de o largă răspândire şi în străinătate. În Moldova poate fi citat Nicolae, episcop catolic de Siret (1413–1428), autor al unui compendiu teologic. În secolul al XVI-lea Iohannes Sommer, fost secretar al lui Despot Vodă şi profesor la Schola Latina de la Cotnari, unde a predat limba latină, instruindu-i pe elevi în spirit renascentist, refugiat în Transilvania după moartea domnitorului, a fost autorul unor opere teologice polemice sau doctrinare: *Refutatio scripti Petri Caroli* (1582), o polemică purtată cu Petru Carol, care tipărise o lucrare contra unitarianului Francisc David, şi *Tractatus aliquot christianae religionis* (1573), în care respinge concepţia calvină despre predestinare precum şi credinţa tradiţională în trinitate. În secolul al XVII-lea, în cadrul disputelor aprinse provocate de Reformă, s-au făcut remarcate operele în latină ale lui Petru Movilă şi Nicolae Milescu. Lucrarea celui dintâi, *Mărturisirea de credință ortodoxă a catoliceștii și apostoleștii Biserici Ortodoxe a Răsăritului*, redactată în jurul anului 1633 şi tradusă în mai multe limbi, printre care şi în latină, sub titlul *Orthodoxa confessio fidei catholicae et apostolicae Ecclesiae Orientalis*, a apărut atât ca urmare a nevoii de învăţătură ortodoxă, cât şi din pricina apariţiei unei mărturisiri de credinţă a patriarhului ecumenic Chiril Lucaris, acuzat că înclină spre calvinism. Polemicii de mare răsunet purtate în secolul al XVII-lea de catolici şi protestanţi cu privire la eucharistie îi dă un răspuns Nicolae Milescu care, la cererea ambasadorului Franţei, scrie în 1667, într-o latină umanistă elegantă şi armonioasă, purtând amprenta retoricii medievale, *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens*, cu scopul de a dovedi credinţa comună a Bisericii Catolice şi a celei Ortodoxe privind eucharistia. Gavriil Ivul scrie şi el, printre alte lucrări de teologie, *Theses et antitheses catholicorum et acatholicorum* (1667),

Nicolaus Olahus

Historica relatio colloquii Cassoviensis de iudice controversiarum fidei (1679). Implicându-se în conservarea tradiţiilor religioase şi şcolare, Dimitrie Cantemir a scris *Loca obscura in cathechisi...*, în care afirmă că omul nu se naşte nici bun, nici rău, ci este coruptibil, iar şansa lui de salvare se află în respectarea tradiţiei ortodoxe. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, la Blaj, sub supravegherea lui Petru Pavel Aron se publică *Doctrina christiana* (1757), *Exordium Synodi florentinae* (1762), *Ioannis Damasceni opera philosophica et theologica* (1763). După moartea lui Petru Pavel Aron tipografia de la Blaj publică, în 1768, lucrarea hagiografică *Sanctorum parentium nostrorum Pahomii Aegyptiaci, Dorothei Thebani, Theodori Studitae Ascetica*. Mai pot fi semnalate lucrările lui Samuil Micu *Dissertatio canonica de matrimonio iuxta disciplinam Graecae Orientalis Ecclesiae* (Viena, 1781), un model de latină savantă vorbită de intelectualii epocii, şi *Dissertatio de jejuniis Graecae Orientalis Ecclesiae* (Viena, 1782).

Literatura laică în proză este reprezentată în primul rând de istoriografie şi geografie. Problematica istoriei românilor a reprezentat o preocupare constantă în literatura scriitorilor transilvăneni, preponderent saşi şi maghiari, dar, uneori, şi români. Dintre scrierile istorice transilvane pot fi amintite: partea finală din *Chronicon Dubnicense*, care povesteşte pe scurt evenimentele dintre anii 1474 şi 1479, cuprinzând atacuri îndreptate contra lui Matia Corvin şi elogii aduse lui Ştefan cel Mare, scrierea aşa-numitului Captivus Septemcastrensis, luat rob de turci în 1438, după cucerirea oraşului Sebeş, *Tractatus de ritu, moribus, condicionibus et nequitia Turcorum*, în care lumea musulmană este văzută prin ochii unui creştin, şi memoriile lui György Szerémy (*Epistola de perdicione Regni Hungarorum*), care cuprind ştiri despre Ungaria şi Transilvania din anii 1484–1543. Umaniştii transilvăneni au fost preocupaţi de inscripţiile romane şi de alte monumente ale Antichităţii. Johannes Mezerzius (1470–1516), primul „epigrafist" al Daciei romane, este autorul celei dintâi culegeri („sylloge") de inscripţii din Dacia. Un secol mai târziu, în 1593, István Szamosközy a publicat o lucrare arheologică prin care oferea Europei umaniste informaţii despre valorile Daciei: *Analecta lapidum vetustorum et nonnullarum in Dacia antiquitatum*. Primul dintre cei care au susţinut originea latină a limbii şi a românilor, unitatea de neam, de limbă, obiceiuri şi religie a acestora a fost umanistul Nicolaus Olahus care, în aproape jumătate din numărul capitolelor amplei sale monografii istorice, geografice, economice şi etnografice *Hungaria* (terminată în 1536) se ocupă de toate teritoriile locuite de români. Johannes Lebel, părintele istoriografiei săseşti, a fost autorul a două scrieri istorice astăzi pierdute (*Memorabilia Transsylvaniae* şi *Volumen scriptorum in emolumentum Capituli Bistricensis*) şi al „cântecului istoric" *De oppido Thalmus*, un poem în care oferă o privire de ansamblu asupra istoriei orăşelului Tălmaciu, susţinând totodată latinitatea românilor şi teza continuităţii elementului autohton daco-roman. Lui Iohannes Honterus, deschizător de drum al umanismului braşovean, i se datorează prima hartă a Transilvaniei, *Chorographia Transylvaniae* (*Sybenburgen*), realizată pe baza cercetărilor personale făcute între anii 1530 și 1532 în Transilvania şi, de asemenea, o descriere în proză a lumii (Basel, 1530), apărută apoi la Braşov (1541) într-o ediţie versificată purtând titlul *Rudimenta cosmographiae*, care a fost, până în secolul al XVII-lea, cel mai utilizat manual de geografie şi astronomie în sud-estul Europei şi în Germania. Scurte însemnări despre evenimentele din istoria Transilvaniei între anii 1143 și 1571, dar şi din istoria Moldovei şi a Ţării Româneşti, au fost consemnate, pe mai multe coloane, pe pereţii Bisericii Negre din Braşov şi ai bisericii dominicanilor din Sibiu. Cunoscute sub numele de *Breve chronicon Daciae <seu Annales templi Coronensis et Cibiniensis>*, ele au fost salvate prin tipărirea lor la 1600 şi 1746. Sibianul Mihail Siegler, notar al „Universităţii săseşti", în *Chronologia rerum Hungaricarum, Transylvanicarum et vicinarum regionum libri II,* oferă date privitoare la Transilvania, Ţara Românească şi Moldova (mai ales pentru epoca lui Despot Vodă), până la 1563. În cadrul istoriografiei umaniste transilvănene, Johannes Sommer Pirnensis îi consacră lui Despot Vodă monografia intitulată *Vita Iacobi Despotae Moldavorum reguli* (1574), lucrare cu valoare documentară şi stilistică, apreciată de cronicarii apuseni şi români, care au utilizat în opera lor informaţiile oferite cu privire la viaţa şi civilizaţia românilor în relaţie cu lumea europeană din secolul al XVI-lea. János Baranyai Decsi (Ioannes Decius Barovius), filolog, istoriograf şi jurist, unul dintre cei mai erudiţi învăţaţi ai epocii sale, a transmis şi el, în *Commentariorum de rebus Ungaricis libri qui existant*, informaţii importante pentru istoria Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Româneşti în perioada 1592–1598. István Szamosközy, alt umanist de factură europeană, a consemnat evenimente, multe în calitate de martor ocular, din perioada anilor 1566–1603; stilul scrierilor sale (*Historiae rerum Hungaricarum* şi *Rerum Transylvanarum pentades et hebdomades*) este influenţat de cel al lui Titus Livius şi al altor autori antici. Lucrarea lui Thomas Bomelius, publicată în 1556, *Chronologia rerum Ungaricarum a primo Unnorum in Pannoniam adventu ad millesimum quingentesimum quinquagesimum septimum a nato Christo annum*, rămâne importantă pentru istoria Transilvaniei şi a Ungariei. Literatura istorică în limba latină din prima jumătate a secolului al XVII-lea este mult redusă ca volum. În această perioadă se remarcă: Gaspar Bojthi Veress (*De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen* cuprinde evenimente petrecute între 1595 şi 1614 în Transilvania, Moldova şi Ţara Românească), János Bethlen (*Rerum Transylvanicarum*

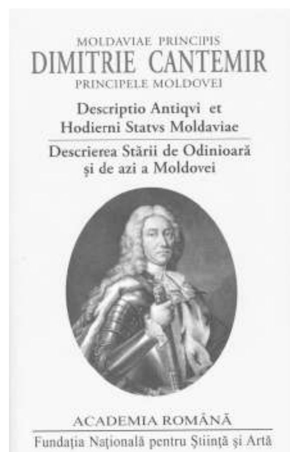
libri quatuor şi *Historia rerum Transylvanicarum ab anno 1662 ad annum 1673*, cu informaţii despre cele două principate transcarpatice) şi Wolfgang Bethlen (*Historia de rebus Transylvanicis*, cu informaţii despre Mihai Viteazul şi Radu Şerban). În a doua jumătate a secolului al XVII-lea apar operele unor istorici saşi, în care este susţinută originea pur romană a românilor (ca argument în favoarea teoriei originii geto-daco-gotice a saşilor): David Hermann, *De origine saxonum in Transsylvania*; Laurentius Toppeltinus, *Origines et occasus Transsylvanorum* (1667), lucrare cu o largă răspândire şi faimă europeană; Thomas Scharsius, *Memorabilia aliquot Transsylvaniae* (1690), cu detalii despre Dacia romană şi despre urmele lăsate de romani în Transilvania; Georg Haner, *Historia ecclesiarum Transsylvanicarum* (1694), în care tratează mai întâi istoria antică a Transilvaniei. În fine, Valentin Franck von Franckenstein, în *Breviculus originum nationum et praecipue Saxonicae in Transylvania* (1696), combate teza originii dace a saşilor, susținând că românii sunt urmaşi ai coloniştilor romani aduşi în Dacia, şi încearcă să explice prezenţa urmelor slave în limba română, confesiunea ortodoxă şi existența ramurilor sud-dunărene ale românilor. În ultimul deceniu al secolului al XVII-lea se afirmă și istoriograful secui Paulus K. Lisznai, autor al unei lucrări consacrate originii popoarelor şi ţărilor, *Origo gentium et regnorum post-diluvianorum* (1693), în care revine asupra romanităţii românilor, şi iezuitul maghiar P. Martinus Szent-Ivany, care afirmă romanitatea românilor din principatele transcarpatice în *Curiosa et selectiora variarum scientiarum miscellanea* (1691) şi în *Dissertatio paralipomenica rerum memorabilium Hungariae* (1699). La aceștia trebuie adăugaţi Oltard şi Andreas Gunesch, coautori ai părţii finale a vastei lucrări *Chronicon Fuchsio-Lupino Oltardinum sive Annales Hungarici et Transsilvanici*, precum şi cronicarul braşovean Marcus Fronius, autor al unei întinse cronici, *Fatalis urbis exustio*, în care apar ştiri privitoare la Constantin Brâncoveanuu. Reactivarea, în prima jumătate a veacului al XVII-lea, a propagandei catolice în Moldova aduce cu sine prezenţa unor misionari catolici care, în rapoartele redactate la trecerea lor prin această ţară, oferă prețioase informaţii despre viaţa şi obiceiurile locului. Raportul misionarului bosniac Marco Bandini (1648), pe lângă importanţa informaţiilor istorice, are valoare literară, înscriindu-se în specia memoriilor care îşi află originea în literatura latină, în opera lui Caesar. Stăpân pe arta retorică, Bandini utilizează procedee diverse: naraţia, descrierea, portretul, discursul. La sfârşitul epocii de aur a culturii umaniste de pe teritoriul românesc se află Dimitrie Cantemir, principe luminat şi intelectual plurivalent. În limba latină au fost scrise opere dedicate istoriei românilor şi spaţiului românesc. Redactată între 1714 și 1717, *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*, un adevărat monument al culturii noastre, este prima monografie consacrată Moldovei, cuprinzând date despre originea poporului român, geografia şi bogăţiile Moldovei, structura politico-administrativă a ţării, obiceiurile de nuntă şi înmormântare, miturile şi credinţele populare; antologică rămâne descrierea Ceahlăului. La baza acestei monografii a stat opusculul *De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus. Historia Moldo-Vlachica*, conţinând principalele informaţii despre originea românilor până la întemeierea Principatelor, fiind varianta latină a *Hronicului vechimei a romano-moldo-vlahilor*. Prin *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae Principis*, o prezentare encomiastică a tatălui său, alcătuită în 1720, Cantemir a introdus în literatura română specia biografiei. Preocupările legate de civilizaţia musulmană au generat opere care i-au adus lui Cantemir notorietatea în cercurile savante din Europa: *Incrementorum atque decrementorum Aulae Othman[n]icae sive Aliothman[n]icae historia*, o operă de dimensiuni impresionante, încheiată în 1716, bazată pe izvoare otomane şi pe propriile memorii, şi *Curanus*, varianta latină a *Sistemei religiei muhammedane*. Aflat la confluenţa dintre filosofie şi istorie, opusculul intitulat *Monarchiarum physica examinatio* prevesteşte victoria antiotomană a ţarului. Latina lui Cantemir prezintă numeroase particularităţi: păstrarea uzanţelor expresive medievale, influenţe ale limbii române sau ale altor limbi vorbite de autor şi chiar „alunecări de pană”, iar stilul operelor sale, adaptat subiectului abordat, valorifică intens procedeele retorice, transformându-le în instrumente ale demersului său. Un text de amploare scris în Moldova este şi traducerea latină a cronicii lui Miron Costin, făcută de un anonim, a cărei caracteristică este menţinerea în uz a regulilor latinei medievale şi mai puţin imitarea latinei clasice a Antichităţii. Istoriografia a reprezentat o preocupare prioritară şi în epoca iluministă, din Transilvania în primul

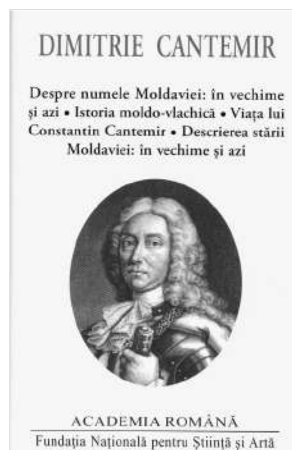

Dimitrie Cantemir

rând. Reprezentanţii Şcolii Ardelene subsumează interesul pentru istorie noilor aspiraţii naţionale. Teoria originii romane a poporului român, a latinităţii limbii române şi a continuităţii românilor, formulată în termenii umanismului şi preiluminismului cantemirian, a fost reluată la un nivel superior de Samuil Micu şi Gheorghe Şincai. Concepând istoria ca modalitate de resurecţie a trecutului strămoşesc, cei doi discută în limba latină problemele fundamentale ale supravieţuirii românilor: Samuil Micu în lucrarea, rămasă în manuscris, *Brevis historica notitia originis et progressu nationis daco-romanae* (1778), publicată fragmentar de A.T. Laurian în 1861 sub titlul *Historia Daco-Romanorum sive Valachorum*, precum şi în replica pe care i-o dă cărturarului sas I.C. Eder, susţinător al teoriei imigraţioniste, în *Responsum ad Crisim Josephi Caroli Eder in Supplicem Libellum Valachorum Transylvaniae iuxta numeros ab ipso positos*; Gheorghe Şincai în versiunea latină a primului volum din *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, intitulată *Chronicon Daco-Romanorum sive Valachorum et plurium aliarum nationum* şi în antologia de documente istorice în trei volume comentate, *Rerum spectantium ad universam gentem daco-romanorum*. Originea poporului şi a limbii române l-a preocupat în egală măsură şi pe Ion Budai-Deleanu. Sub influenţa modelului istoriografic al şcolii de la Göttingen, pe care îl urmează, în lucrarea sa *De originibus populorum Transylvaniae*, Budai-Deleanu integrează istoria românilor într-o discuţie asupra originilor popoarelor care au locuit pe teritoriul vechii Dacii, cu scopul de a dovedi vechimea, continuitatea şi prioritatea poporului român pe pământul pe care s-a format. Sfârşitul secolului al XVIII-lea a fost marcat de redactarea unui document menit să determine Curtea imperială de la Viena să acorde românilor drepturi egale cu cele ale naţiunilor recepte din Transilvania. *Supplex Libellus Valachorum* (1791) îşi fundamenta argumentaţia istorică pe vechimea românilor în Dacia, originea romană a poporului şi a limbii române etc. Din punct de vedere compoziţional şi stilistic, *Supplex...* respectă uzanţele actelor de cancelarie, la care se adaugă însă şi caracteristici lexicale şi stilistice ale neolatinei secolului al XVIII-lea: termeni şi sensuri noi, fraze ample, formule de adresare baroce. De la începutul secolului al XIX-lea poate fi menţionată prezentarea istorică a bisericii Sf. Nicolae din Scheii Braşovului, *Brevis notitia Ecclesiae Bolgarszegiensis ad St. Nicolaum*, avându-l ca autor pe Vasile Popp. De-a lungul timpului, într-un alt domeniu, filologia şi editarea de texte, pot fi amintiţi Iohannes Honterus, autor al unei gramatici latine, *De grammatica libri duo* (1532); Valentin Wagner, care a editat autori clasici şi a elaborat o gramatică a limbii greceşti, *Compendium grammatices graecae* (1562); Grigore Molnár din Cluj, mort în 1564, autor al unei gramatici latine utilizate în Transilvania până în secolul al XIX-lea. Secolul al XVIII-lea este marcat de apariţia altor lucrări dedicate gramaticii, ortografiei şi lexicografiei limbii române. În jurul anului 1770 apărea prima gramatică a limbii române scrisă în latină, *Institutiones linguae valachicae*, redactată probabil de un intelectual român, apropiat al Bisericii Catolice de Oradea Mare. Această gramatică este

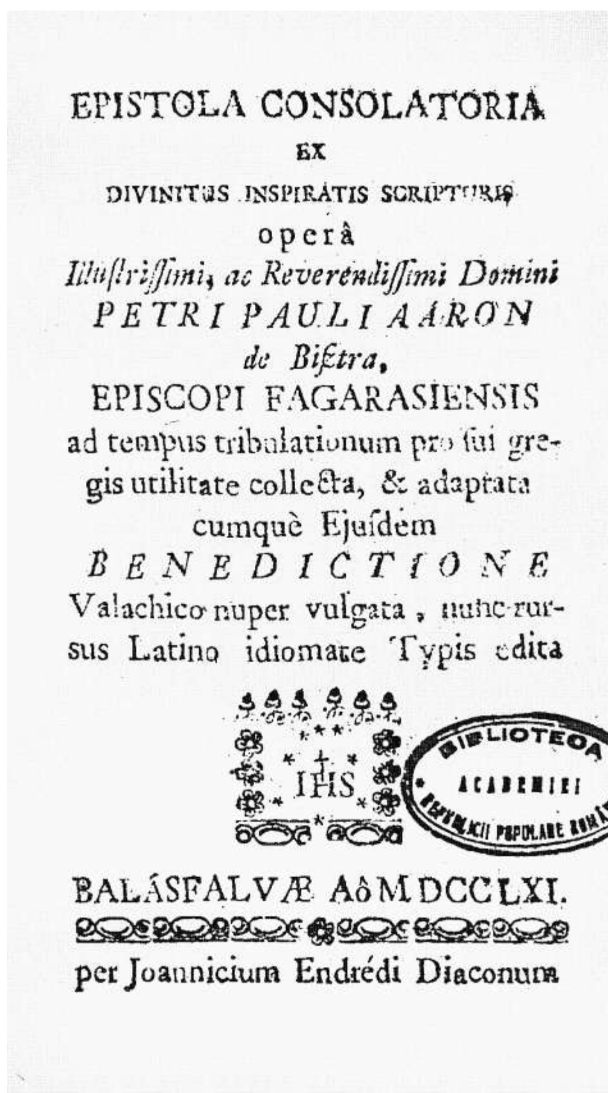

prima lucrare de specialitate în care este afirmată explicit latinitatea structurilor gramaticale româneşti. În 1780 Samuil Micu şi Gheorghe Şincai elaborau *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, prin care urmăreau să demonstreze originea latină a limbii române şi să ridice nivelul de instrucţie şi cultură al românilor. În 1783 apare la Blaj, sub semnătura lui Gheorghe Şincai, prima gramatică destinată învăţării limbii latine, scrisă de un român pentru uzul elevilor români. Prin introducerea unor termeni gramaticali preluaţi din limba latină, lucrarea a contribuit la modernizarea terminologiei gramaticale româneşti. În 1812 I. Budai-Deleanu dă o gramatică destinată atât românilor, cât şi străinilor, *Fundamenta grammatices linguae romanicae seu ita dictae valachicae usui tam domesticorum quam extraneorum accommodata*, în care susţine opinia potrivit căreia limba română este continuatoarea latinei populare vorbite de populaţia din Dacia. În domeniul ortografiei, în 1805, Ştefan Crişan (Körösi) publica, la Cluj, *Orthographia latino–valachica*, autorul fiind un adept al scrierii cu litere latine, al ortografiei etimologice şi al curăţirii limbii de barbarisme. În 1819, lui Petru Maior îi apărea, la Buda, *Orthographia romana sive latino-valachica, una cum clavi qua penetralia originationis vocum reserantur*, în care propunea o ortografie potrivită cu natura limbii române, care să-şi ia ca model de scriere ortografia italiană, nu pe cea maghiară sau germană. Alături de aceste lucrări, mai pot fi consemnate câteva manuale, redactate integral sau parţial în limba latină: *Elementa puerilis institutionis in lingua latina* (Cluj, 1746), manual de limba latină pentru începători; Ioan Molnar, *Elementa grammaticae latinae* (Sibiu, 1822); Ioan Alexi, *Grammatica daco-romana sive valachica* (Viena, 1825); Maniu Montan Nicolaus, *Orthoepia latina, latino-valachica* (Sibiu, 1826). În 1840 apărea la Viena sub semnătura lui August Treboniu Laurian o gramatică a limbii române scrisă în latină, intitulată *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae*, iar în 1867 N. Ch. Quintescu îşi publica teza de doctorat consacrată formării diminutivelor în limba română (*De deminutivis linguae rumanicae vulgo walachicae nominatae*). Chiar dacă nu aparţin literaturii propriu-zise, ca și gramaticile, trebuie citate şi lucrările lexicografice, dicţionarele latino–române şi româno–latine, deoarece au contribuit şi ele în mod considerabil la propagarea culturii latine în spaţiul românesc, la demonstrarea latinităţii limbii române şi la instruirea românilor din Transilvania. Între 1687 şi 1701 este redactat dicţionarul latin–român–maghiar, cunoscut sub numele *Lexiconul marsilian*; el cuprinde aproximativ 2 500 de cuvinte şi pare a fi fost conceput de un ardelean de origine germană la solicitarea diplomatului italian Marsigli. Primul dicţionar cu bază în limba română, *Dictionarium valachico–latinum* (cunoscut în literatura de specialitate sub numele de *Anonymus Caransebesiensis*) cuprinde în jur de 5 000 de cuvinte şi a fost scris în jurul anului 1650 de un intelectual anonim din Caransebeş; el oferă preţioase informaţii pentru studierea în diacronie a vocabularului românesc şi pentru cunoaşterea evoluţiei scrisului într-o zonă care a manifestat de timpuriu conştiinţa latinităţii limbii române. De la finele secolului al XVII-lea datează dicţionarul lui Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, lucrare ce se

deosebeşte, radical, de altele similare atât prin numărul mare de cuvinte înregistrate (peste 34 000), cât şi prin inventarul eterogen, termenii provenind din diverse domenii: artă, istorie, religie, lingvistică, mitologie, pedagogie, lingvistică, viaţă cotidiană, precum şi din diversele regiuni locuite de români. Dicţionarul lui Teodor Corbea este prima noastră lucrare enciclopedică reprezentând o deschidere spre cunoaşterea civilizaţiei europene. Mai pot fi citate: *Lexicon compendiarium latino–valachicum* (1762–1776); *Dictionarium valachico–latinum* de Samuil Micu, utilizat mai târziu ca parte a *Lexiconului de la Buda*; *Lexicon walachico–latino–hungaricum* de Ștefan Crișan (Körösi), citat chiar de autor în *Orthographia latino–valachica*) – cel dintâi dicţionar care oferă informaţii etimologice în cazul câtorva cuvinte; *Vocabularium pertinens ad tria regna naturae* (1808–1810) de Gheorghe Șincai – primul dicţionar românesc de ştiinţe naturale. În 1825 apare *Lexiconul de la Buda*, primul dicţionar în acelaşi timp explicativ şi etimologic, care a furnizat argumente de bază pentru clasificarea limbii române printre limbile romanice, fiind totodată un dicţionar normativ care încerca să unifice limba tuturor românilor conform unei singure norme. În domeniile filosofiei şi logicii, raţionalismul este reprezentat de János Apáczai Csere (*Oratio de studio sapientiae*, 1653, *Disputatio philosophica de mente humana* etc.), Miklós Apáti (*Vita triumphans civilis sive universa vitae humanae peripheria ad mentem illustris herois et philosophi D. Renati Descartes*, 1688), János Pap Szathmári (*Philosophia prima seu metaphysica brevibus aphorismis delineata*, 1682, primul compendiu de filosofie carteziană), Gavriil Ivul (*Propositiones ex universa logica*, 1661, în care logica aristotelică este văzută prin prisma compatibilităţii ei cu dogma religioasă). În jurul anului 1700 Dimitrie Cantemir scrie *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago*, în care problemele dezbătute sunt axate pe gnoseologie, originea materiei, dimensiunea timp, liberul arbitru şi predestinarea, investigând sensul ultim al existenţei umane. În 1711 Cantemir a redactat un manual de logică intitulat *Compendiolum universae logices institutionis*. Din secolul al XIX-lea se distinge teza de doctorat susţinută la Budapesta, în 1834, de Petru M. Câmpeanu, *Principia philosophiae universalis*. În ceea ce priveşte dreptul, pot fi citaţi în Transilvania: Iohannes Honterus, care realizează

EPISTOLA CONSOLATORIA
EX
DIVINITUS INSPIRATIS SCRIPTURIS
operâ
Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini
PETRI PAULI AARON
de Bistra,
EPISCOPI FAGARASIENSIS
ad tempus tribulationum pro sui gregis utilitate collecta, & adaptata
cumquè Ejusdem
BENEDICTIONE
Valachico nuper vulgata, nunc rursus Latino idiomate Typis edita
IHS

BALÁSFALVÆ AôMDCCLXI.
per Joannicium Endrédi Diaconum

Petru Pavel Aaron, **Epistola consolatoria**, *Blaj, 1761*

primul cod juridic săsesc în 1554 (*Compendium iuris civilis in usum civitatum ac sedium Saxonicarum in Transylvania collectum*); Thomas Bomelius, care continuă opera lui Honterus cu *Statuta iurium municipalium civitatis Cibiniensis reliquarumque civitatum et universorum Saxonum Transsilvaniensium* (1563); Matthias Fronius, care a definitivat codificarea dreptului săsesc cu *Statuta iurium municipalium Saxonum in Transylvania* (1583); János Baranyai Decsi (Ioannes Decius Barovius) care, luând ca bază dreptul roman, a încercat să reformeze întregul sistem juridic al Transilvaniei cu *Syntagma institutionum iuris imperialis ac Ungarici* (1593); cancelarul Wolfgang Kovácsoczy a

scris despre modul de cârmuire a Transilvaniei în *De administratione Transylvaniae dialogus* (1584). În domeniul medicinei, Paulus Kyr, organizator al învăţământului medical la Braşov şi medic al oraşului, a publicat la Braşov, în 1551 lucrarea *Sanitatis studium ad imitationem aphorismorum compositum, item alimentorum vires breviter et ordine alphabetico positae*. Prima lucrare de medicină publicată de un român în limba latină pare a fi lecţia inaugurală a cursului de oftalmologie, ţinută la Cluj de Ioan Molnar-Piuariu: *Paraenesis ad auditores chyrurgiae in Lyceo Regio Academico Claudiopolitano* (1793). Alte lucrări cu teme medicale scrise în limba latină: Dumitru Caracaş, *Poeme medicale* (în greacă şi latină, Viena, 1795); Gheorghe Constantin Roja, *Oratio de praestantia praxeos medicae rationalis* (Viena, 1811) şi *De luxu in medicamentis* (teză de doctorat, Viena, 1812); Vasile Popp, *Elegia de laudibus medicinae* (Viena, 1813) şi *Dissertatio inauguralis historico-medica de funeribus plebeis Daco-Romanorum sive hodiernorum Valachorum* (Viena, 1817), o teză de doctorat în medicină consacrată nocivităţii unor practici de înmormântare, considerată de folclorişti prima contribuţie teoretică referitoare la folclorul nostru, precum şi o încercare de folclor comparat întemeiată pe un material documentar cules de la românii din nordul şi sudul Dunării, pus în paralel cu riturile practicate de romani, greci, slavi etc.; Vasile Antal, *De digitali purpurea* (teză de doctorat, Viena, 1840). Din categoria scrierilor consacrate divertismentului face parte cea mai veche carte de şah apărută la Oradea în penultimul deceniu al secolului al XVIII-lea: *Informationes speculativae et practicae de ingenioso et artificiali scruporum lusu, schach, vulgo sic nuncupato, ad methodum Domini Philippi Stamma, natione Arabis, magistri recentioris, succinto modo expositae*, o adaptare simplificată, în limba latină, a ediţiei franceze a lucrării sirianului Filip Stamma, făcută de prepozitul Farcaş Gheorghe (1750–1815), recunoscut pentru erudiţia şi activitatea sa în mediile culturale din Oradea. Alte scrieri cu conţinut divers sunt reprezentate de calendarele şi şematismele apărute, între 1731 şi 1918, în latină sau în latină şi română, la Oradea, Cluj, Blaj, Gherla, plus cele de rit latin editate la Iaşi şi Bucureşti. Poezia laică de expresie latină din Transilvania este reprezentată de umaniştii Ioan Lászai, un poet care imita modelele antice, Stephanus Taurinus, originar din Moravia, autor al poemului epic *Stauromachia id est Cruciatorum servile bellum*, în care este povestită în versuri răscoala condusă de Gheorghe Doja, dar mai ales Nicolaus Olahus, primul poet român de limbă latină. Elegiile, satirele, poeziile pastorale şi epitafurile, reunite împreună cu corespondenţa sa în volumul intitulat *Carmina,* dovedesc un real talent care, prin cultivarea distihului, tonalitatea elegiacă şi cursivitatea versurilor trădează influenţa marilor poeţi clasici, mai ales a lui Ovidiu. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea se remarcă Iohannes Sommer şi Christian Schesaeus. Iohannes Sommer descrie în versuri viaţa lui Despot Vodă, într-un stil expresiv şi elegant, în care predomină comparaţia, metonimia şi personificarea: *Elegiae XV de clade Moldavica quibus etiam historia Despotica continetur*. De asemenea, este autorul ciclului liric *Hortulus ingenii amoris* (1568) şi al dialogului comic, în versuri, *Colicae et podagrae tyrannis* (1569). Christian Schesaeus este autorul capodoperei *Ruinae Pannonicae*, o epopee în 12 cânturi având ca model *Eneida* lui Vergiliu, care descrie evenimentele petrecute în Ungaria, Transilvania, Moldova şi Valahia între 1540 şi 1571. Scriitura sa este variată şi expresivă, iar mijloacele poetice, naraţia, portretul discursul, compoziţia, metafora şi epitetul reflectă formarea sa la şcoala marilor clasici latini. Un exemplu reprezentativ al poeziei savante umaniste este şi poemul lui Georg Deidrich *Hodoeporicon itineris Argentoratensis* (1589), o descriere a unei călătorii la Strasbourg, cu multe informaţii geografice, etnografice şi istorice. În secolul al XVII-lea Mihail Halici, autointitulat „Valachus poeta" a scris 85 de poezii în limba latină, unele cu subiecte patriotice (grupate sub titlul *In Transylvaniam*), epigrame şi poezii ocazionale (dintre care una îi este dedicată prietenului său Valentin Franck von Franckenstein, şi el autor de versuri în latină, română, germană şi maghiară). Gheorghe Şincai a fost autorul unei elegii autobiografice, *Elegia XXV, nobilis Transilvani* (1803), scrisă pe un ton meditativ ce consfinţeşte o demnitate a suferinţei, şi al unui poem omagial *Onomasticon serenissimi hereditarii principis regii archi-ducis Austriae et regni Hungariae Palatini Iosephi* (Buda, 1804), care dovedeşte o bună cunoaştere a limbii şi versificaţiei latine. Sub pseudonimul Silvius Tannoli, căpitanul Antonio Cosimelli din regimentul II grăniceresc scrie *Poëmation de secunda legione valachica* (Sibiu 1768, republicat la Oradea în 1830 împreună

cu comentariile lui Vasile Vaida, *Reflexiones IX ad Poëmation*), o odă în hexametri dedicată năsăudenilor. Alţi autori de versuri în limba latină: Demetriu Kovács (1807: *Carmen ilustrissimo, ac reverendissimo domino Samueli Vulkan* [...] *episcopo Magno Varadinensi graeci ritus catholico* [...]*a Demetrio Kováts dicatum* [...]); Vasile Popp (1808: *Elegia* [...] *Carolo Michaeli Moger* şi *Elegia* [...] *Georgio Banffi*; 1809: *Elegia* [...] *Emerico Wass*; 1810: *Elegia ad inclytos status et ordines trium nationum magni principatus Transilvaniae partiumque eidem reannexarum, Elegia Francisco Primo*); Vajda Ladislau (1817: *Dictiones duae*; 1823: *Dictiones quinque*); Györfy Andreas (1809: *Ad Sabbam*); Noak Moyses (1827: *Isitirion, quod illustrissimo ac reverendissimo domino Fancisco Laicsák, episcopo M. Varadinensi…*; 1830: *Heroicon acrostichio-echonicum celsissimo ac reverendissimo domino principi Alexandro ab Hohenlohe de Waldenburg et Schillinga*); Demetriu Hossu (1828: *Vale syntagma… illustrissimi, et reverendissimi domini Josephi Vurum, antea Varadinensis, nunc vero Nitriensis episcopi regii consiliarii honoribus adornavit Demetrius Hosszú parochus Graeco Catholicus Sállziensis, ductu filialis observantiae*); Ioan Ciocârlan (1829: *Carmen illustrissimo … Iosephi Putnik episcopo Temessiensi* şi *Declamatio… Stephano Stratimirovits*) ş.a. Arta dramatică este reprezentată de piesa *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa* (circa 1778), probabil avându-l ca autor pe Samuil Vulcan. Este cea mai veche operă dramatică originală românească, în care scenele în proză alternează cu versurile, stilul grav cu tonul burlesc, iar didascaliile sunt scrise în latină, un indiciu clar al mediului şcolar blăjean în care a fost compusă şi al nivelului de cultură al autorului.

Repere bibliografice: I.I. Georgescu, *Viața creștină* în *vechiul Tomis*, MM, 1962, 1–2; *Istoria României*, Bucureşti, vol. II, 1962, *187–188*, *690–701*, vol. III, 1964, *307–309*; Seche, *Schiță*, I, *passim*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, *31*, *50*, *56–66*; Sigismund Jakó, Radu Manolescu, *Scrierea latină în Evul Mediu*, Bucureşti, 1971; Ioan G. Coman, *Misionari creștini în Scythia Minor și Dacia în secolele III–IV*, BOR, 1978, 7–8; Alexandru Belu, *Limba şi cultura latină în Transilvania şi în Banat*, Timişoara, 1979; *Dicţ. lit. 1900*, *passim*; Ţepelea, *Opţiuni*, *78–129*; Ovidiu Pop, *Niceta de Remesiana*, Bucureşti, 2007; Ana-Cristina Halichias, *Studia mediaevalia*, Bucureşti, 2011; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ed. 2, Bucureşti, 2012. ***C.Hl.***

LITERATURA ÎN LIMBA MAGHIARĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC. **L.l.m.s.r.** este constituită, în principiu, din totalitatea operelor scrise de autori maghiari, în limba maghiară, pe teritoriul României. Termeni alternativi pentru discutarea aceluiaşi set de opere au fost de-a lungul timpului „literatura maghiară ardeleană” (ca în volumul lui Ion Chinezu, *Aspecte din literatura maghiară ardeleană*, 1930), sau „literatura maghiară din Transilvania” (în mai multe antologii publicate în perioada post-1989). Variabilitatea termenului marchează pe de o parte faptul că prezenţa tradiţională şi îndelungată a culturii maghiare se leagă în primul rând de regiunea ardeleană a României, cei mai mulţi autori trăind şi azi în această parte a ţării. O altă posibilă şi cunoscută teoretizare a termenului porneşte de la ideea de „literatură minoritară”, alături de literatura germană, literatura slovacă din România ş.a. Cadrul în care primele studii de sinteză din anii 1920 și 1930 situează **l.l.m.s.r.** este între literaturile regionale, pornind de la criteriul lingvistic. Din delimitarea unor variante regionale rezultă că literatura națională nu poate fi considerată monolitică, omogenă. În argumentarea lui Ion Chinezu, de exemplu, ideea unor literaturi regionale de limbă maghiară se îmbină într-un mod firesc cu cea a conceperii unor literaturi regionale în cadrul literaturii române. Tradiția instituirii unor literaturi regionale are o continuitate de remarcat, cu instituții culturale şi ştiinţifice încă din secolul al XIX-lea, dinaintea apartenenţei Transilvaniei la statul român. Totuşi, conceptul **l.l.m.s.r.** a devenit în timp strâns legat de ideea interbelică a „transilvanismului”. Ion Chinezu, ca și teoreticienii maghiari ai transilvanismului din anii ’20, vorbește despre „un suflet specific al acestei regiuni”, de unde și speranța literaților maghiari din anii ’20 de a avea un proiect cultural comun cu ceilalți scriitori ardeleni (sași și români). Proiectul, materializat prin traduceri reciproce, lecturi publice comune, întruniri scriitoricești, și-a pierdut din vigoare spre sfârșitul deceniului, când proiectele politice ale celor trei etnii transilvănene au devenit din ce în ce mai divergente. Dintr-o perspectivă ulterioară se poate observa mai degrabă o specificitate a divergenţelor în literatura ardelenă interbelică, în care valorile vieţii rurale şi ale culturilor populare au dominat în teoretizările epocii. Există şi unele exemple de „literatură a exilului” din cadrul literaturii maghiare, adică opere scrise în afara teritoriului României de autori originari din

România sau chiar opere scrise într-o altă limbă decât cea maghiară, în cazurile în care acestea intră într-un dialog relevant cu celelalte opere ale **l.l.m.s.r.** Dacă se ia în discuție ideea de literatură minoritară, legătura dintre literatura maghiară din România și cea română pare mai strânsă decât dacă e privită ca literatură regională. Elementul palpabil al acestor relaţii este cel al cadrului instituţional. În perioada interbelică instituţionalitatea literaturilor minoritare şi-a păstrat continuitatea cu instituţiile regionale culturale din secolul al XIX-lea, iar pe lângă acestea s-au creat şi alte reviste, edituri şi societăţi culturale. Culturile din România s-au manifestat prin reţele instituţionale paralele în această perioadă, doar reviste plurilingve marginale, ca „Aurora" (1922–1923) sau „Cultura" (1924), creând spaţii de manifestare comună. În ceea ce priveşte societăţile culturale comune din această perioadă, doar PEN-Clubul poate fi considerat ca aparţinând unui sistem instituţional comun. Opţiunea pentru o instituţionalizare paralelă nu înseamnă că n-ar fi existat o comunicare între literaturile din România (programe de traduceri, lecturi publice comune etc.). După al Doilea Război Mondial situaţia se schimbă mult din cauza renunţării la principiul proprietăţii private şi a sovietizării culturii din România. Ideologia sub semnul căreia se produc evenimente de comunicare interculturală este într-o mare măsură internaţionalismul proletar în prima perioadă de după război, influenţată apoi de schimbările şi instabilităţile din politica referitoare la minorităţi în diferitele perioade ale regimurilor Gheorghiu-Dej şi Ceauşescu. Scriitorii maghiari din România devin actanţii aceloraşi structuri centralizate, de tip sovietic, ca scriitorii români, germani ș.a. din ţară (Uniunea Scriitorilor din România) şi în cele mai multe cazuri îşi publică operele la aceleaşi edituri de stat, deşi în mai multe limbi. În această perioadă a culturii de stat instituţionalizarea literaturilor minoritare aduce un anume tip de integrare în cultura din România. În perioada 1944–1989 atât criticii maghiari cât și cei români au o viziune preponderent realistă a literaturii – literatura fiind o reflecție a realității din jur, punctul de întâlnire poate fi acea realitate, reflectată în opere redactate în diferite limbi. În ciuda cadrului instutuţional comun şi a traducerilor reciproce publicate la editurile de stat, literaturile din România au avut evoluţii paralele, cu unele analogii și similarități îndeosebi în periodizarea

Tamási Áron

unor fenomene literare, legate în primul rând de legislație.

În prima etapă, cea a anilor '20 din secolul trecut, **l.l.m.s.r.** îşi consolidează un nou cadru instituţional, cele mai importante reviste ale perioadei fiind „Pásztortűz" (1921–1944), „Erdélyi Helikon" (1928–1944) şi „Korunk" (1926–1940), iar principala editură Erdélyi Szépmíves Céh (1924–1944); totodată își dezvoltă o tematică identitară legată de noua situaţie de după Primul Război Mondial. În lirică se întâlnește des o abordare simbolică a peisajului transilvănean, poeţi ca Áprily Lajos, Reményik Sándor sau Tompa László fiind continuatori ai poeticii moderniste, simboliste. Romanul istoric devine un gen literar deosebit de frecventat, acţiunea fiind situată cu precădere în secolele XVI–XVII; în general se caută de-a lungul istoriei modele de convieţuire. Autori ca Makkai Sándor, Kós Károly, Gulácsy Irén, Tabéry Géza, Nyírő József explorează trecutul pentru a oferi soluţii pentru prezent. Pe lângă aceste tematici şi genuri, poezia de factură avangardistă a lui Bartalis János, Szentimrei Jenő sau Reiter Róbert ori proza experimentală a lui Szántó György sau Nagy Dániel au rămas

în umbră. Cel mai mare succes internaţional al **l.l.m.s.r.** a fost *Szibériai garnizon* (1927) de Markovits Rodion, roman documentar despre experienţa lagărelor din Siberia, al cărui text a fost tradus în peste zece ţări. Spre sfârşitul anilor ’20 se conturează treptat o altă etapă, marcată într-o primă fază de o dezbatere legată de romanul istoric, „*Vallani és vállalni*”, în urma căreia romanele sociale şi ale prezentului îşi vor consolida poziţia. Prozatori ca Tamási Áron, Karácsony Benő, Berde Mária îşi vor concentra atenţia asupra unor fenomene de actualitate în societatea ardeleană. Dintre ei, Tamási Áron va deveni poate cel mai important prozator al perioadei interbelice. Reprezentant al generaţiei tinere care s-a maturizat după Primul Război Mondial, Tamási debutează cu nuvele în 1925, publicând primul său roman în 1928 (*Szűzmáriás királyfi*), atingând un prim vârf al carierei sale cu trilogia *Ábel* (1932–1934), trilogie care marchează în mod clar orientarea **l.l.m.s.r.** spre teme de actualitate şi totodată spre un realism de factură populară, prin urmărirea destinului protagonistului venit dintr-o zonă rurală, din secuime. Faza a doua a istoriei acestei literaturi este marcată de schimbul generaţiilor, iar pe plan conceptual de o dezbatere importantă pe tema transilvanismului (1937). Poetul Szemlér Ferenc publică în revista „Erdélyi Helikon” un articol intitulat *Jelszó és mítosz*, în care propune o reevaluare a acestor idei pe baza unei abordări pragmatice şi de ordin estetic, ceea ce produce indignare în rândul unor seniori heliconişti, precum prozatorul Kós Károly. De-a lungul anilor ’30 poeţi ca Szemlér Ferenc, Dsida Jenő, Jékely Zoltán, Szabédi László se vor îndepărta treptat de mizele identitare şi accentele tragice ale curentului dominant în epocă, propunând o estetică ironic-neoclasicistă a modernismului târziu. Este vorba despre o tendinţă „erudită”, cu deschidere, care îşi propune din nou o validitate universală dincolo de interpretarea aspectelor sociale şi identitare imediate și poate fi remarcată în romanele unor autori mai în vârstă, ca Bánffy Miklós, Kuncz Aladár sau Karácsony Benő. Etapa a treia a **l.l.m.s.r.** este iniţiată de un eveniment politic: prin Dictatul de la Viena teritoriul Transilvaniei a fost împărţit între România şi Ungaria, în perioada 1940–1944 autori şi instituţii importante fiind la rândul lor împărţite între două state. Centrul vieţii culturale ardelene aflându-se totuşi la Cluj, în această perioadă există o tendinţă de rememorare a valorilor culturale create în perioada interbelică, autori ca Reményik Sándor, Bartalis János, Szentimrei Jenő, Tompa László, Bánffy Miklós ș.a. beneficiind de reeditări sau ediţii de opere complete. Se observă o revenire în forţă a romanului istoric, scriitorii analizând de această dată, cel mai frecvent, evenimente din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Se oferă astfel o viziune critică asupra evoluţiilor politice din acea perioadă, o capodoperă a acestui demers fiind *Erdély trilógia* de Bánffy Miklós, finalizată în 1940. În perioada de după 1944, ca şi literatura română

Teatrul „Tamási Áron” din Sfântu Gheorghe

în ansamblul ei, literatura maghiară este marcată de sovietizarea întregii culturi; cadrul instituţional fiind exclusiv de stat, a putut fi supravegheat și controlat de puterea comunistă. În asemenea condiţii, mulţi scriitori din perioada interbelică se orientează către realismul socialist. Prozatori ca Nagy István sau Asztalos István, poeţi ca Horváth István, Horváth Imre, Szemlér Ferenc, Szabédi László, Méliusz József, debutanţi în anii ’30 şi ’40, devin autorii consacraţi ai noului regim, autoritatea supremă în critica literară a vremii fiind Gaál Gábor, critic care fusese redactor al revistei „Korunk” în anii ’30, devenit redactor-şef fondator al revistei „Utunk”. Totuşi, în anii ’50, alături de alţi intelectuali maghiari marxişti din România, ca Méliusz József sau Balogh Edgár, Gaál a fost exclus din Partidul Comunist, fiind marginalizat şi persecutat conform agendei puterii comuniste. Prototipul autorului preferat de noul regim este scriitorul tânăr provenit din zona rurală sau din familii de muncitori. Sütő András, Kányádi Sándor sau Szabó Gyula sunt promovaţi în această perioadă ca fiind reprezentanţi ai noului val al realismului socialist. Evoluţia ulterioară a acestora arată că talentul literar autentic n-a putut să fie integrat nici în această perioadă într-o logică prestabilită. Dintre ei, Szabó Gyula este cel care a reuşit să scrie în perioada 1955–1961 o trilogie de succes şi totodată extrem de controversată despre colectivizarea satelor din secuime, *Neamul Gondoşilor*. Trilogia are meritul de a reuşi să pătrundă dincolo de o reprezentare schematică a vieţii satului, ultimele două volume fiind receptate tocmai din această cauză într-un mod nefavorabil de critica vremii. În această perioadă a literaturii dirijate doar autori tineri ca Bajor Andor (*Kerek perec*) sau Székely János (*Profán passió, Soó Péter bánata*) reuşesc să se îndepărteze într-un mod mai clar de poetica realismului socialist, primul speculând oportunităţile oferite de genul satiric, utilizat „oficial”, dar direcţionat altfel, în timp ce Székely János scrie o literatură de sertar: pe lângă poemele publicate în epocă, el compune proză şi piese de teatru cu o poetică şi o viziune asemănătoare literaturii lui Thomas Mann sau celei existenţialiste. Aceste texte vor fi publicate ulterior, începând cu anii ’60–’70, într-un alt context istorico-politic. Următoarea etapă a **l.l.m.s.r.** coincide cu iniţierea unei noi colecţii de carte de debut, intitulată „Forrás”, în anul 1961. În primul deceniu al existenţei sale colecţia apărea la Editura pentru Literatură, iar după fondarea Editurii Kriterion în 1970, a fost preluată de această editură cu un profil specific: cărţi pentru şi despre minorităţile din România. Începând cu 1961, aproape toţi autorii tineri debutau în această colecţie, încât în critică şi în istoriile literare s-a cristalizat conceptul „generaţiile Forrás”, oarecum asemănător viziunii generaţioniste din istoriile literaturii române, care vorbesc despre şaizecişti, şaptezecişti şi optzecişti. Se discută într-un mod consensual despre succesiunea a trei generaţii Forrás, iar un al patrulea grup de tineri scriitori cu cărţi de debut în anii ’80, care putea deveni a patra generaţie Forrás, s-a închegat mult mai vizibil după 1989, devenind gruparea Éneklő Borz. În cazul primei generaţii Forrás, la cei care debutează în prima jumătate a anilor ’60 se observa o îndepărtare de clişeele realismului socialist. Chiar dacă în unele cazuri registrul tematic rămâne acelaşi (muncitorul, agricultorul, inginerul, intelectualul anilor ’50–’60 etc.), abordarea schematică dispare. La prozatorii debutanţi ca Szilágyi István, Bálint Tibor, Pusztai János reapare viaţa privată şi identitatea individuală a personajelor. Poeţi precum Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár, Hervay Gizella, alături de colegi mai în vârstă, debutanţi în anii ’30, ca Méliusz József, redescoperă poeticile modernismului interbelic – versul liber, imaginile disparate de tip avangardist –, sincronizându-se totodată cu căutările experimentaliste ale vremii. La Hervay Gizella, de exemplu, se conturează o poetică a cotidianului, un limbaj depoetizat. Altă variantă a îndepărtării de realismul socialist se produce în cealaltă direcţie, a „cosmicului”, spre un limbaj de tip neoexpresionist, la poeţi ca Lászlóffy Aladár, care încearcă să cuprindă spaţii şi temporalităţi ample, din ce în ce mai abstracte. Szilágyi Domokos este adeptul unui intelectualism ironic încă de la primele sale volume, ceea ce se va accentua în anii ’70 prin diferite procedee intertextualiste, ludice. Acest tip de abordare îl va face, în ciuda decesului său timpuriu (1976), unul dintre primii poeţi ai **l.l.m.s.r.** cu o viziune şi o poetică postmodernistă şi totodată un excelent traducător al lui Nichita Stănescu. Deşi prima generaţie Forrás îşi va publica opere de anvergură abia spre sfârşitul anilor ’60 (*Emeletek avagy a láz enciklopédiája* de Szilágyi Domokos, 1967, *Zokogó majom* de Bálint Tibor, 1969) sau la jumătatea anilor ’70 (*Kő hull apadó kútba* de Szilágyi István, 1975), este cert că reînnoirea din anii ’60

Szilágyi Domokos

se datorează într-o mare măsură acestei generaţii, aspect punctat de altfel şi în istoria literară semnată de Kántor Lajos şi Láng Gusztáv (*Romániai magyar irodalom 1944–1970*, apărută în 1971), autorii ei fiind cei mai importanţi tineri critici ai momentului. În jurul anului 1970, după moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, prin relativa liberalizare culturală care a urmat, apar mai multe cărţi care discută „obsedantul deceniu” din România, una dintre ele, *Anyam könnyű álmot igér* (1970) de Sütő András, tradus de Romulus Guga sub titlul *Un leagăn pe cer*, scrisă într-o formulă de jurnal liric despre perioada colectivizării în Câmpia Ardealului, devenind poate cel mai mare succes al epocii. Romanul *Kék farkasok* (1972) de Király László se referă la aceeaşi perioadă de după război, dar prin prisma unui schimb de generaţii al intelectualilor proveniţi din mediul rural. Autori încarceraţi în anii ’50 pentru activităţi anticomuniste, cum sunt Páskándi Géza sau Bodor Ádám, publică în anii ’60 mai multe nuvele despre experienţele celor întemnițați, găsind soluții narative inovatoare, de proză fragmentată, cu o viziune a absurdului de tip existenţialist, tip de proză continuată de mai tinerii Sigmond István, Lászlóffy Csaba sau Vári Attila. Totuși, Páskándi va deveni un autor de succes prin piesele sale, numite de el însuşi teatru absurdoid. În volumul *Az eb olykor emeli lábát* (1970) multe piese se referă la un regim birocratic, bazat pe frica cetăţenilor, în sumar intrând şi piesa istorică alegorică *Vendégség*, care abordează psihologia delaţiunii plecând de la o situaţie din secolul al XVI-lea, dar cu analogii evidente în prezent. Teatrul devine în anii ’70 o importantă formă a rezistenţei prin cultură, piesele lui Sütő András, Székely János şi Páskándi Géza reprezentând abuzurile unei puteri totalitare. Anii ’70 sunt importanţi şi datorită unui alt fenomen paralel: regăsirea tematicii identitare. A doua generaţie Forrás va aborda tematica regiunii natale, a modelelor intelectuale transilvănene, prin poeţi ca Farkas Árpád, Király László, Magyari Lajos ș.a., adoptând un discurs liric modernist, contemporan, dar care reia şi unele motive ale simbolismului interbelic al heliconiştilor. Un experimentalism cu rădăcini folclorice, după modelul muzicii lui Bela Bartók, se va observa şi în poemele ample scrise de autori ai generaţiilor anterioare (Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos, Hervay Gizella). Sütő András este deosebit de activ în această perioadă şi ca eseist, preocupat de tematica limbii materne şi a identităţilor minoritare (*Engedjétek hozzám jöni a szavakat*, 1977). Editura Kriterion va puncta prezenţa tematicii identitare şi prin reeditări (e drept, într-o formă atent cenzurată) ale clasicilor maghiari interbelici. În cea de-a doua jumătate a anilor ’70, odată cu debutul generaţiei a treia din colecţia Forrás (Szőcs Géza, Egyed Péter, Cselényi Béla, Balla Zsófia ş.a.) devine din ce în ce mai vizibiă altă tendinţă: o abordare ludică, experimentală, intertextualistă a poeziei şi o fragmentaritate a prozei (Mózes Attila, Bogdán László). Fundalul teoretic este întărit şi de o generaţie de tineri critici şi eseişti (printre ei, Tamás Gáspár Miklós, Ágoston Vilmos, Molnár Gusztáv), care debutează în 1974 într-un volum colectiv, *Szövegek és körülmények*, şi care vor publica în aceşti ani şi volume individuale de eseuri în aceeași colecţie. Mentorul generaţiei de teoreticieni şi prefaţatorul volumului colectiv este filosoful Bretter György, autor al unor eseuri de filosofie a limbajului şi de interpretări ale unor motive de mitologie antică. Se poate vorbi astfel într-un mod convingător despre prezenţa neoavangardei şi a postmodernismului, fiind frecvente tehnici ale poeziei vizuale, colajele,

fragmentarul şi intertextualitatea. Szőcs Géza şi Egyed Péter, urmat de Bréda Ferenc, aduc ca redactori acest experimentalism poetic şi teoretic şi în paginile maghiare ale revistei clujene „Echinox", reper important pentru literatura tânără a anilor '70. Generația va deveni din ce în ce mai implicată în proteste împotriva încălcării drepturilor omului, în editarea şi difuzarea unor publicaţii anticomuniste clandestine (primul fiind „Ellenpontok", 1982), şi tocmai de aceea în anii '70–'80 va alege într-o proporţie însemnată calea exilului. Acestei generaţii i se datorează totodată, în texte literare şi filosofice, reinterpretarea statutului de minoritate naţională în contextul evoluţiilor teoriilor şi practicilor legate de drepturile omului. Anii '80 aduc o limitare excesivă a posibilităţilor de publicare. Numărul cărţilor în limba maghiară scade mult în ultima perioadă a dictaturii ceauşiste, astfel încât şi numărul volumelor de debut devine extrem de redus, nemaifiind posibilă conturarea unor grupuri şi programe generaţioniste. Debutanţi ai anilor '80, poeţii Visky András, Kovács András Ferenc sau prozatorul Láng Zsolt, vor avea ocazia să-şi desăvârşească scrisul de tip postmodernist abia în perioada postcomunistă, sprijiniți și de revista „Éneklő Borz". În anii '80, pe lângă activitatea disidentă se remarcă prezenţa unor noi tipuri de literatură protestatară, inspirată din genuri considerate periferice în deceniile precedente: elementele culturii beat, pop şi hippie apar, spre exemplu, în volume de proză publicate de Palotás Dezső sau de Bogdán László, structurând chiar un întreg volum-concept de poezie al lui Egyed Péter, *Búcsúkoncert* (1981), în jurul unui amplu concert-festival woodstockian. Literatura science-fiction produce la rândul ei importante succese ale unor autori ca Mandics György, M. Veress Zsuzsanna, care debutaseră iniţial cu poezii și care dau acum nuvele fantastice distopice. Aceste tipuri de texte se alătură celor care continuă tradiţia literaturii sofisticate, alegorice din cultura înaltă, manifestări ale „rezistenţei prin cultură" în operele unor autori precum Lászlóffy Aladár, Markó Béla, Székely János ş.a. Perioada postcomunistă aduce și o reînnoire a reţelei instituţionale. Pe lângă editurile şi revistele existente, apar noi edituri (Pallas-Akadémia, Erdélyi Híradó, Koinónia, Polis, Bookart etc.) şi reviste literare („Jelenlét", „Előretolt Helyőrség", „Székelyföld", „Irodalmi Jelen" ș.a.) şi dispar constrângerile cenzurii de tip comunist. Se câştigă mult prin libertatea de exprimare, dar e nevoie de timp pentru adaptarea la noua logică a concurenței în contextul evoluţiei culturii de masă şi a mediilor audiovizuale. Dincolo de dispariţia cenzurii, schimbarea de regim nu aduce schimbări majore imediate din punct de vedere poetic, din anii '70 **l.l.m.s.r.** fiind deja adaptată poeticilor postmoderniste care vor domina şi anii '90 şi 2000. Un schimb de generaţii se produce însă în perioada 1993–1995, cu un manifest al literaturii „transmediane" în „Echinox" (1993), cei mai importanţi poeţi ai grupului (Orbán János Dénes, Fekete Vince, László Noémi, Sántha Attila, Kelemen Hunor ş.a.) debutând cu volume personale în 1995 şi iniţiind colecţia pentru debutanţi „Előretolt Helyőrség", care în următoarele două decenii va prelua parţial rolul colecţiei Forrás. Curentul este de fapt o variantă de literatură postmodernistă, ludică şi intertextuală, care împrumută tehnici de scriitură şi de promovare din cultura de masă. Astfel, teribilismul şi scandalul, limbajul erotizat devin importante pentru debutanţii anilor '90, o aplecare spre ludic şi umor fiind totuşi cel mai important punct comun al acestor autori. Altă evoluţie în postcomunism vizează mai ales proza. Pe măsură ce experienţa comunismului şi a schimbării de regim se îndepărtează, aceasta devine o tematică recurentă în proza postdecembristă. Autori ca Vida Gábor, Demény Péter, Papp Sándor Zsigmond, Láng Zsolt, Selyem Zsuzsa, Szabó Róbert Csaba insistă din ce în ce mai mult pe posibilităţile reinterpretării istoriei recente, într-un registru al decupajelor personale, de multe ori cu protagonişti adolescenţi sau tineri studenţi. Un punct iniţial al acestui tip de literatură poate fi identificat în trilogia lui Bodor Ádám, *Sinistra körzet* (1992), *Az érsek látogatása* (1999), *Verhovina madarai* (2011), care oferă totodată, într-o cheie a interpretării marcate de deziluzie, evoluţia tipurilor de putere din ultimele decenii şi trecerea dinspre o dictatură autocratică spre postcomunism. Exemplul lui Bodor, scriitor care a părăsit România în anii '80, arată totodată că definirea **l.l.m.s.r.** necesită ajustări odată cu intensificarea emigrărilor din această perioadă, mulţi autori importanţi continuându-şi carierele în străinătate (Ungaria, Elveţia, Germania, Suedia, Slovacia etc.). Bodor (ca şi cei de limbă germană din România) continuă să-și scrie cărţile în strânsă legătură cu experienţele anterioare plecării, lui Bodor alăturându-se în ultimii ani mai mulţi tineri născuţi în România, dar

Sütő András

care şi-au început cariera în Ungaria. Dintre ei, Dragomán György, Bartis Attila, Tompa Andrea, Józsa Márta au beneficiat de traduceri în română, traduceri cu un impact deosebit, participând la formarea unei imagini nuanţate despre experienţa comunismului şi a postcomunismului în România. Prin participarea la acest dialog, ei pot fi consideraţi, printr-o afiliere extinsă, ca făcând parte din **l.l.m.s.r.** Alte câteva fenomene s-au manifestat de-a lungul ultimului secol pe perioade mai îndelungate, fără o vizibilitate accentuată în cadrul istoriilor literare. Genul dramatic, de exemplu, a fost o prezenţă constantă, cu un vârf în anii ’70, marcat de montările pe scenele teatrelor maghiare din România ale unor piese de Sütő András, Székely János sau Páskándi Géza. Alături de ei, autori de succes au fost Méhes György, Kocsis István şi Deák Tamás. Din perioada interbelică pot fi amintiți Bánffy Miklós şi Tamási Áron, iar din perioada postdecembristă Visky András, Láng Zsolt şi douămiistul Székely Csaba. Literatura pentru copii în limba maghiară este o prezenţă semnificativă, cu punctul de plecare în anii ’20, când apare revista pentru copii „Cimbora”, editată de Benedek Elek. Alt eveniment însemnat este fondarea revistei „Napsugár” în 1957, publicație lunară care apare şi azi, fără întrerupere. Ca şi în alte literaturi din Europa de Est, literatura pentru copii a devenit din anii ’50 un refugiu. Cărţi cum sunt *Cipi* de Fodor Sándor (1966), *Egy bator eger viszontagsagai* de Bajor Andor (1960), *Kobak második kőnyve* de Hervay Gizella (1966) ș.a rămân puncte de referinţă, ca şi poemele epice ale lui Veress Zoltán sau versurile scrise de Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos, Markó Béla, Kovács András Ferenc. În perioada postdecembristă s-au afirmat și autori mai tineri, ca László Noémi sau Zágoni Balázs. Eseul şi critica literară, ca şi istoria literară au fost genuri care au evoluat mai lent în perioada interbelică, Kuncz Aladár, Molter Károly, Gaál Gábor fiind totuşi figuri de autoritate ale criticii, alături de ei remarcându-se prin erudiţie şi stil eseistic Makkai Sándor sau Dienes László. În fine, Jancsó Elemér a fost istoricul literar care a încercat în mai multe rânduri sistematizarea evoluţiei **l.l.m.s.r.** în perioada interbelică. În etapa comunismului din România eseurile despre literatura şi cultura universală au devenit un fel de refugiu, cum se întâmplă la Székely János, Bajor Andor, Bretter György, Szilágyi Júlia, Horváth Andor. Totodată, Sütő András se remarcă mai ales prin scrierile sale legate de teme identitare. În critica şi istoria literară a perioadei s-au impus critici deosebit de activi, precum Láng Gusztáv, Kántor Lajos, sau critici-teoreticieni ca Cs. Gyímesi Éva sau K. Jakab Antal. În afară de teoreticienii tineri din jurul lui Bretter György, scriitori şi poeţi ca Mózes Attila, Egyed Péter, Markó Béla desfășoară şi o activitate critică relevantă pentru teoretizarea literaturii experimentaliste din anii ’70–’80. În perioada postdecembristă critici şi istorici literari ca Borcsa János, Tapodi Zsuzsa, Selyem Zsuzsa, Bányai Éva, Vallasek Júlia, Boka László, Pieldner Judit ș.a. participă la reevaluarea canonului literar, scriitorii Bogdán László, Láng Zsolt, Papp Sándor Zsigmond, Demény Péter fiind la rândul lor deosebit de activi în critica de întâmpinare. Se impune, în același timp, accentuarea importanţei eforturilor depuse de Ion Chinezu (*Aspecte din literatura maghiară ardeleană*, 1930), Nicolae Balotă (*Scriitori maghiari din România*, 1981) şi Gavril Scridon (*Istoria literaturii maghiare din România*, 1996), cărţi care conţin o cantitate impresionantă de informaţii. Galeria realizată de lucrarea lui Nicolae Balotă cuprinde cele mai multe evaluări valabile și azi.

Ultimele lucrări ample aparţin lui Dávid Gyula, care a finalizat în 2010 un efort lexicografic colectiv, *Romániai Magyar irodalmi lexikon*, cu primul volum apărut în 1981, sub îndrumarea lui Balogh Edgár; Editura Pallas-Akadémia din Miercurea Ciuc a publicat o istorie literară a criticului din Ungaria Pomogáts Béla, *Magyar irodalom Erdélyben* (I–III, 2008–2010), volume care se referă la perioada 1918–1989. Pe de altă parte, literatura traducerilor este extrem de bogată, transpunerile din română în maghiară impunându-se ca număr, dar și cele din germană, engleză, franceză sunt la rândul lor numeroase. În perioada interbelică se remarcă traducători ca Szemlér Ferenc, Kibédi Sándor, Franyó Zoltán, ultimul fiind foarte activ şi mai târziu. În intervalul 1944–1989 cei mai mulţi autori de prim rang se manifestă şi ca traducători: Kányádi Sándor, Fodor Sándor, Szilágyi Domokos, Király László, Csiki László ş.a., Kányádi dând versiuni în maghiară şi din germană (R.M. Rilke), iar Szilágyi Domokos din engleză (Walt Whitman). Jánosházy György traduce mult din catalană înainte de 1989, iar ulterior realizează o transpunere a integralei Shakespeare (piesele şi sonetele). Nagy Kálmán publică în 1972 o tălmăcire apreciată a poemului epic *Kalevala*. În perioada postdecembristă se impune o nouă generaţie de traducători prolifici: Karácsonyi Zsolt şi Demény Péter transpun frecvent din română, Vallasek Júlia din română şi engleză, Szenkovics Enikő din germană, Jankó Szép Yvette din finlandeză. Literatura traducerilor rămâne un punct de reper important pentru autorii **l.l.m.s.r.**, care se situează ca noduri de comunicare între diferite culturi.

Repere bibliografice: Ion Chinezu, *Aspecte din literatura maghiară ardeleană*, Cluj, 1930; Kántor Lajos, Láng Gusztáv, *Romániai magyar irodalom 1944–1970*, Bucureşti, 1971; Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România*, Bucureşti, 1981; *Romániai Magyar irodalmi lexikon*, I–V, Bucureşti–Cluj, 1981–2010; Gavril Scridon, *Istoria literaturii maghiare din România*, Cluj, 1996; *Efectul admirației. Poeți maghiari din Transilvania*, tr. Kocsis Francisko, pref. Dan Culcer, Târgu Mureș, 2006; Pomogáts Béla, *Magyar irodalom Erdélyben*, I–III, Miercurea Ciuc, 2008–2010; Balázs Imre Jozsef, *Avangarda în literatura maghiară din România*, tr. Kocsis Francisko, Timișoara, 2009. ***B.I.J.***

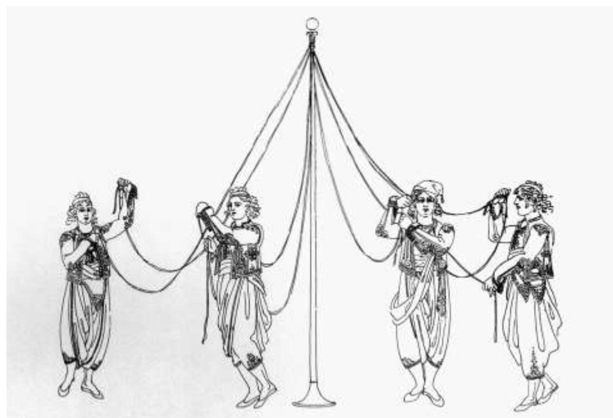

Nicolae Mavrogheni

LITERATURA ÎN LIMBA NEOGREACĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC. Consecinţă a unor fenomene sociale şi politice complexe, manifestate începând din a doua jumătate a secolului al XVII-lea în întreaga zonă sud-est europeană, limba neogreacă a fost folosită ca vehicul cultural (al învăţământului superior, dar nu şi al cancelariei) şi ca limbă a conversaţiei în mediile oamenilor cultivați. În aceeaşi epocă încep să fie făcute traduceri din limba greacă (Eustratie Logofătul traduce scrieri juridice, iar Nicolae Milescu transpune în română o scriere bizantină), pentru ca în veacul următor numărul textelor de acest tip să crească simţitor, sursele greceşti mediind adesea contactul dintre cultura română şi culturile occidentale. În tot acest răstimp se manifestă pe de o parte o tendinţă conservatoare postbizantină, materializată prin utilizarea, în primul rând în scopuri didactice, a unor texte antice (inclusiv tragedii şi comedii) şi bizantine literare, iar pe de altă parte, o tendinţă de modernizare, de redactare a unor scrieri originale în neogreacă. Astfel, în secolul al XVII-lea, când literatura istorică se bucura de un prestigiu aparte,

Stavrinos, vistierul lui Mihai Viteazul, întemniţat la Bistriţa, scrie în 1602 poemul în care domnul muntean e văzut ca un erou al creştinătăţii. Publicat la Veneţia, în 1638, poemul a fost retipărit timp de două secole. Tot în primele decenii ale veacului al XVII-lea, Gheorghe Palamed, pe atunci interpret pe lângă ducele de Ostrov (sau Ostrog), a compus al doilea poem cu aceeaşi temă. Seria scrierilor beletristice este inaugurată în secolul al XVIII-lea de primul domnitor fanariot, Nicolae Mavrocordat. El a scris poezii, un tratat de etică şi un „roman", rămas în manuscris până în secolul al XIX-lea, intitulat *Răgazurile celui iubitor de Dumnezeu (Bunului creştin)*. Text literar de tip ermetic, în care se face apologia absolutismului luminat, „romanul" este destinat unui public restrâns, căci aplică o estetică al cărei efect culminant este erudiţia. Scris probabil la Brașov, acest text se revendică din tradiţia bizantină, dar are legături și cu literatura otomană din „perioada lalelelor". Constantin (călugărit cu numele de Cesarie) Daponte (1713–1784), aflat într-o perpetuă pendulare între Ţările Române, Sfântul Munte şi arhipelagul Cicladelor, alcătuieşte, în calitatea sa de secretar al lui Constantin Mavrocordat, un jurnal al evenimentelor din Moldova (între 1736 şi 1739). Tot el elaborează o *Geografie istorică,* subsumabilă eseisticii, o culegere de versuri intitulată *Grădina graţiilor* şi două poeme cu tematică feminină. Primul dintre acestea, intitulat *Oglinda femeilor,* este dedicat doamnei Elena Mavrocordat, soţia lui Grigore Ghica al III-lea, şi exprimă, în mod atipic pentru timpul său, o atitudine profeminină. *Felinarul femeilor*, celălalt poem, constă dintr-o succesiune de o sută cincizeci şi trei de povestiri despre femei, brodând, se pare, pe tema celor zece fecioare biblice. Începutul manifestărilor lirice de expresie greacă vorbită se plasează în jurul anului 1741, prin versurile encomiastice ale lui Constantin Drakos Suțu, poet ce făcea parte din cercul lui Constantin Mavrocordat, şi continuă cu ceea ce se numește lirica fanariotă, care pare să se fi născut la Constantinopol, pentru ca apoi, începând de pe la 1747, să circule în cercurile bucureştene și ieșene. Această lirică exprimă un fenomen social. Scrisă pentru a fi citită cu voce tare în saloanele lumii grecofone sau pentru a fi montată ca spectacol în Țările Române, reflectă o realitate indusă de violența și instabilitatea cotidiană, prin contrast cu intimitatea bine păzită. Sentimentele predominante par a fi insecuritatea și frica. Astfel, neliniștile autorilor anonimi, tema *fortuna labilis,* lamentațiile ș.a. se leagă de un interval diurn apăsător și nu e întâmplător că prima poezie fanariotă remarcată de un occidental, cea a lui Ienăchiță Văcărescu, se subsumează chiar acestei tipologii. De altfel, lirica acestuia depăşeşte prin subtilitate specia vodevilului, ce se constituie practic din textele unor cântece de petrecere. La începutul secolului al XIX-lea se manifestă în Principate un poet de factură neoclasică, matură şi coerentă, Athanasie Hristopoulos. În cadrul prozei, constatările sunt extrem de interesante, în sensul creionării unor direcţii care, ulterior, în secolul al XIX-lea și în cel următor, se regăsesc cu precădere în literatura română, şi nu în cea neogrecească. Este în primul rînd proza scurtă, reprezentată printr-o scriere anonimă, o povestioară cu tâlc concepută într-o formă contrasă de tipul „momentelor" caragialiene de mai târziu, inclusă într-un manuscris de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Urmează proza scurtă ce prefigurează

Desene de epocă (sec. XVIII)

literatura absurdă (o posibilă analogie ar fi cu maniera lui Urmuz), reprezentată prin *Anonimul din 1789*, un text alcătuit din segmente aparent fără legătură între ele, în fond o satiră usturătoare a înaltei societăţi din capitala Moldovei, cu trimiteri de aceeaşi factură şi spre Valahia. Proza de factură fantastică este şi ea prezentă prin literatura aparţinând lui Costache Bibica, un român trăitor la Constantinopol. Este vorba despre *Istorie galantă după Evmenia şi Sapfiade sau Şpion al celor lumeşti,* care datează din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, o nuvelă care combină planul real cu unul mistic şi ale cărei legături cu tradiţia bizantină sunt superficiale. Mesajul său final este profund misogin. Producţia teatrală precedă cu aproape un secol reprezentaţiile scenice în virtutea educaţiei postbizantine, care păstrează în programul său bună parte din literatura antică, inclusiv tragediile. Seria este inaugurată de tragedia *Doamna,* scrisă de Zaharia Carandinos din Etolia, un călugăr căruia i se cunoaşte corespondenţa cu Constantin Brâncoveanu. Dedicată sacrificiului domnului muntean, piesa urmează tradiţia antică, dar se resimte de influenţa teatrului iezuit. Nu se știe dacă autorul proiectase piesa pentru reprezentarea ei în biserică. Faptul că în manuscris se găsește alături de textul unei liturghii, poate avansa ideea unei succesiuni recitative postliturgice, nepusă însă în practică, probabil din rațiuni de dogmă, căci ar fi trezit suspiciuni de simpatie pentru catolici. Nu este exclusă nici intenția autorului de a subsuma textul literaturii pedagogice de tradiție postbizantină, după modelul includerii unor tragedii creştine în manuale, în locul celor antice; poate fi amintită aici folosirea unui cuvânt existent şi în greaca veche, περιβόλι, cu sensul din greaca nouă, acela de grădină. În orice fel, demersul călugărului Zaharia de a da sagăi brâncoveneşti finalitate didactică sau teatrală nu s-a împlinit. Totuși, perpetuarea istoriilor rimate despre Constantin Brâncoveanu în multe versiuni manuscrise, dintre care unele în miscelanee de tip postbizantin, a continuat, reușind, cu precădere prin intermediul textelor românești, să se impună ca specie. De la sfârşitul secolului al XVIII-lea datează două comedii în care sunt satirizaţi Alexandru Mavrocordat Firaris (*Alexandru Vodă cel fără conştiinţă* – 1785, aparţinând lui Gheorgache Suţu) şi Nicolae Mavrogheni (*Vârtejul nebuniei* – 1786, aparţinând revoluţionarului Rigas Fereos). Instrumentele prin care

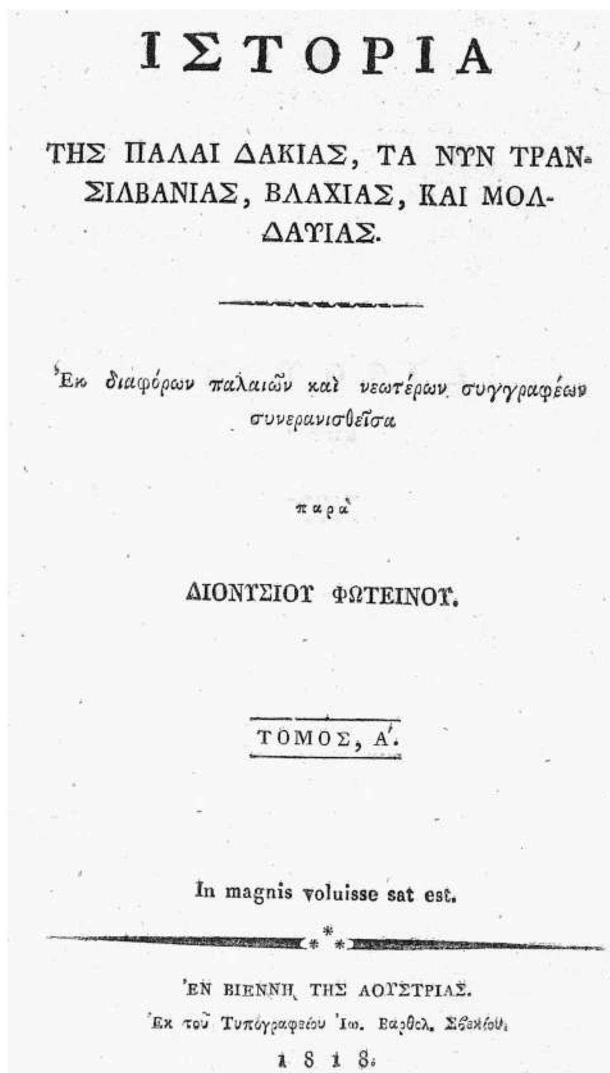

Constantin Caracas,
eroul uneia dintre comediile grecești

sunt ridiculizați cei doi domnitori sunt aceleași. Totuși, în cea de-a doua piesă, influența unui model francez este mai evidentă, prin analogia cu *Burghezul gentilom* sau *cu Amorul doctor*, piesele lui Molière, de unde a fost pastișată o scenă. Manuscrisul se păstrează la Sibiu (oraș unde, încă din 1752, aveau loc, în Piața Mare, reprezentații teatrale), iar acest fapt ar putea să aibă o legătură cu teatrul construit acolo în 1787 și inaugurat în luna iunie un an mai târziu. Tot în această perioadă a fost scrisă și o dramă anonimă, adaptată după un roman medieval, cu scopul de a prezenta alegoric aspecte contemporane (*Meneandru, regele Siciliei*). *Poema moralnică* a lui Alexandru Kalfoglu, datând din 1794, o satiră a societăţii bucureştene cu apucături libertine, printre care se numără şi lectura „romanţurilor”, inaugurează seria care culminează prin câteva comedii anonime din primele două decenii ale veacului al XIX-lea. Nașterea acestor piese ar putea fi pusă pe seama emulației culturale creată de reprezentațiile teatrale în limba română,

susținute la Brașov, încă din 1815, de trupa J. Gerger. Se știe că una dintre piesele jucate a fost *Vecinătatea cea periculoasă* de August von Kotzebue. În acest climat, la 4 octombrie 1821, a fost compusă în limba greacă comedia satirică în versuri *Adunarea răposaților cu Pluton și ceilalți pe Câmpiile Elizee*. Deși nesemnat, textul ar fi fost scris, după duct și după apartenența manuscrisului ce îl conține, de Naum Râmniceanu. Om foarte legat de Biserica Ortodoxă, format la Academia Domnească, acesta nu pare să fi fost influențat în vreun fel de comediile occidentale (poate și de aceea nu a susținut răspândirea traducerilor în greacă din Molière și Goldoni), ghidându-se în

Dionisie Fotino, Istoria vechii Dacii*, Viena, 1818*

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΠΑΛΑΙ ΔΑΚΙΑΣ, ΤΑ ΝΥΝ ΤΡΑΝ-ΣΙΛΒΑΝΙΑΣ, ΒΛΑΧΙΑΣ, ΚΑΙ ΜΟΛ-ΔΑΥΙΑΣ.

Ἐκ διαφόρων παλαιῶν καὶ νεωτέρων συγγραφέων συνερανισθεῖσα

παρὰ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΦΩΤΕΙΝΟΥ.

ΤΟΜΟΣ, Α΄.

In magnis voluisse sat est.

ἘΝ ΒΙΕΝΝΗ ΤΗΣ ΑΟΥΣΤΡΙΑΣ.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Ἰω. Βαρθλ. Σβεκίου.

1818.

compunerea textului său după principiile comediei aristotelice. Naum Râmniceanu e și autorul unei „poemation”, al unei cronici despre evenimentele din Țara Românească între 1768 și 1810 și al altor scrieri în grecește. Cât despre personajele comediei, Constantinache și Arsache, sub masca lor se află doctorii Constantin Caracaș și Apostol Arsaki. Cel dintâi era cunoscut în epocă nu doar prin activitatea de medic, cât mai cu seamă pentru că a inițiat construirea și refacerea spitalului „Sf. Pantelimon” după modelul spitalelor vieneze, iar în 1817 a emis primul regulament modern de organizare și funcționare a spitalelor. Al doilea, aromân din părțile Albaniei, avea, pe lângă studii în medicină la Viena și Halle și cercetări științifice publicate, o prodigioasă carieră politică: în 1848 a fost numit raportorul unei comisii asupra situației agrare din Țara Românească, în 1861 era ministru de Externe și, pentru foarte scurt timp, după asasinarea lui Barbu Catargiu, în 1862 prim-ministru ad interim și ministru de Interne. Comedia, proiectată alegoric în lumea zeilor, se defășoară în mai multe secvențe (*Furia lui Zeus împotriva răposaților, lui Pluton, a Persefonei și lui Constantinache; Dialogul preoților nefericiți de la Brașov în favoarea lui Constantinache* ș.a.), fiind o inedită satiră socială ce vizează, pe de o parte, efectele nefaste ale fenomenului produs de emigrația din 1821, iar pe de altă parte, impostura și decăderea unor categorii sociale elitiste, precum medicii sau preoții. Constituie, probabil, un caz unic scenele din viața cotidiană a Brașovului invadat de refugiații din Țara Românească. Această comedie a inspirat o alta, *Noua comedie a Valahiei (numită și ridicarea în slăvi a doctorilor în Hades*), scrisă în limba greacă, la București, prin 1822, de aromânul Athanasie Hristopoulos, jurist și medic. Piesa are în comun cu *Adunarea*... atât o parte din personaje (între care și pe doctorul Caracaș), cât și satira îndreptată spre practicile medicale defectuoase („Am murit noi din cauza doctorilor noștri, dar și ei o să crape fără pacienți”, spun, emblematic, Umbrele). Incompetența doctorilor este probată (tot în Hades) cu mărturiile unor bolnavi morți, astfel încât Zeus, pe baza numeroaselor dovezi, decide să-i trimită înapoi la Academie să înveţe ș.a.m.d. Dispusă în trei acte, piesa apare echilibrată compozițional și perfect compatibilă cu rigorile scenei din acea epocă. Rămase în manuscris, aceste piese au fost precedate de o comedie scrisă de

Costache Conachi, în același stil: *Giudecata femeilor* (1806). Pe lângă rețeta antică, comedia mai conține un indiciu prețios, și anume faptul că, în lipsa teatrului, a fost jucată la păpușării. Alte două texte, este vorba despre *Generalul Ghica* (posibil de atribuit lui Costache Facca), în care este persiflată cu blândețe marea boierime, și despre *Firea Valahiei* (scrisă, poate, tot de către Costache Facca), o satiră a micii boierimi şi a burgheziei ce încearcă să imite obiceiurile protipendadei, sunt printre ultimele manifestări literare de expresie greacă din Principate. Sunt cunoscute, totuși, cazurile unor nostalgici, care propun, după 1821, formule de literatură bilingvă româno–grecească (Gheorghe Peşacov în 1823 şi Grigore Serrurie în jur de 1848). Toți acești scriitori sunt cunoscători de limbă greacă, învățată fie în particular, fie la școile epocii. Literatura de limbă greacă din Principatele Române are între autorii reprezentativi şi o serie de eseişti, între ei aflându-se profesorii de la academiile domneşti: Iosif Moesiodax, cu a sa *Apologie*, un eseu asupra sensibilităţii moderne (1780), Dimitrie Catargi, cu eseuri (1783–1791), expuneri de pedagogie inovatoare, inclusiv în privinţa unor elevi bilingvi, cum sunt cei din Principate, apoi Athanasios Psalidas (care a scris *Fericirea adevărată sau Fundamentul tuturor religiilor*, 1791, *Mişcări juste sau Manual împotriva decăderii şi împotriva logicii lui Evghenios Voulgaris*, 1795), Beniamin din Lesbos (autor al unei etici*)*, Neophyt Vamvas (cu ale sale *Elemente de etică filosofică*, 1813) sau Neofit Doukas (*Sofistul*, 1834). Există şi o literatură diaristică, reprezentată de Constantin Daponte şi de Panaiotis Kodrikas (*Însemnări zilnice*, 1762). Literatura didactică în limba greacă, suprapunându-se parţial cu eseistica, cunoaşte o culme în lucrarea de factură enciclopedică *Geografia modernă* (1780) a profesorilor de la academiile domneşti Daniil Filippide şi Grigore Constandas. Mai trebuie amintite cel puţin două scrieri istorice, puncte de reper prin modul în care prezintă unitar istoria românească: *Istoria vechii Dacii* a lui Dionisie Fotino (1818) şi *Istoria României* (importantă fiind și folosirea acestui cuvânt cu sensul lui modern), publicată de Daniil Filippide (în 1819).

Ediţii: Nicolas Mavrocordat, *Les Loisirs de Philoté*, ed. Jacques Bouchard, Atena, Montreal, 1989; Lia Brad Chisacof, *Antologie de literatură greacă din Principatele Române*, Bucureşti, 2003.

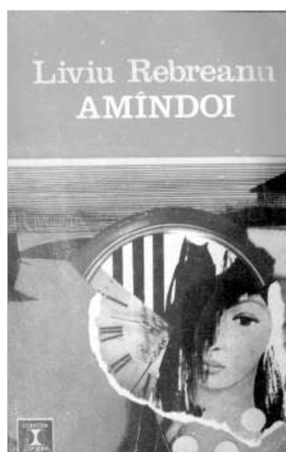
Repere bibliografice: Constantin Litzica, vol. I: *Catalogul manuscriptelor grecești*, București, 1909, Nestor Camariano, vol. II: *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române*, București, 1940, vol. III: *Catalogul manuscriselor grecești – Katalogos ton Ellinikon heirografon*, ed. bilingvă, pref. Gabiel Ștrempel și Haralampos Papastathes, București, 2005; N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura română*, vol. II: *Epoca influenței grecești*, București, 1938; Ramiro Ortiz, *Sull'importanza della dominazione fanariota in Rumania come determinatrice dei contatti linguistici e letterari italo-rumeni attraverso la lingua e la letteratura neoelenica*, „Studi bizantini e neoellenici", 1939; Russo, *Studii istorice*, II, *487–451*; Panagiotis Gergountzoa, *La Langue et la littérature grecque intermédiaires entre le monde de l'Orient et le monde de l'Occident au service de la culture balkanique, méditerranéenne et mondiale*, în *Actes du Colloque des Civilisations Balkaniques*, Bucureşti, 1963, *69–79*; Constantin Th. Dimaras, *Istoria literaturii neogreceşti*, Bucureşti, 1969; Nestor Camariano, *Athanasios Christopoulos. Sa vie, son oeuvre littéraire et ses rapports avec la culture roumaine*, Salonic, 1981; Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Literatura în limba greacă din Principatele Române (1774–1830)*, Bucureşti, 1982; Valentina Filip, *Academia Domnească din București (1694–1821)*, București, 1994; *Antologie de literatură greacă din Principatele Române. Proză și teatru secolele XVIII–XIX*, îngr. Lia Brad Chisacof, Bucureşti, 2003; Elena Lazăr, *Literatura neoelenă în România (1827–2005). O bibliografie*, București, 2005; Ariadna Camariano-Cioran, *Relații româno–elene. Studii istorice și filologice (secolele XIV–XIX)*, îngr. și introd. Andreas Rados, București, 2008; Elena Lazăr, *Cărturari greci în Țările Române în secolele XIV–XIX. Dicționar biografic*, București, 2009; Ion Andrei, Gh. Țârlescu, *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Națională a Românei*, București, 2011. ***L.B.C.***

LITERATURA POLIȚISTĂ. Termeni alternativi sau corelați: literatură detectivistică, policier, literatură de spionaj etc. **L.p.** este o invenție burgheză, reflectând instituții burgheze (de pildă apariția poliției moderne) și un concept burghez de piață culturală. Pentru circulația ei esențiale sunt ziarele, revistele sau fasciculele unde apăreau în foileton povestiri și romane polițiste: acestea erau semnificativ mai ieftine decât cărțile, încă foarte scumpe în prima parte a secolului al XIX-lea, putând astfel ajunge la un public mult mai larg decât elitele care avuseseră până atunci acces la tipărituri. Un public care ajunge să includă proletariatul urban care cumpăra *Misterele Parisului* de Eugène Sue sau fasciculele despre Sherlock Holmes. Nu în ultimul rând, **l.p.** este o invenție occidentală, elaborată pe axa

Anglia – Franța – Statele Unite. În România ea este o formă de import care ulterior se adaptează unor forme instituționale în curs de modernizare. Începuturile stau sub influența romanelor senzaționale franțuzești, în primul rând *Misterele Parisului* (1843). Așa se face că într-un secol al XIX-lea românesc foarte sărac în romane apar titluri precum *Misterele Bucureștilor* de G. Baronzi (1862), *Mistere din București* de Ioan M. Bujoreanu (1862), *Condamnata* de Emanoil Arghiropol (1868), *Crima din Calea Moșilor* de Teochar Alexi (1887; prim roman de spionaj), *Otrăvitoarea din Giurgiu*, „roman criminal” de Panait Macri (1884), *Din memoriile unui procuror* de N. Rădulescu-Niger (1888), *Dramele Veneției sau Pumnalul răzbunător* (1889) și *Clotilda sau crimele unei femei* (1891) de Alexandru I. Alexandrescu. Exceptându-i pe Baronzi și pe Bujoreanu, este o literatură submediocră, producând copii de mântuială ale unor mărfuri importate din Franța. Lipsește nu doar sistemul literar care să permită o performanță decentă, ci mai ales ecoul în conștiința publică al unor instituții moderne. În epocă poliția se bucură de un rău renume, sintetizat de I.L. Caragiale în personajul Pristanda, corupt și supus circumstanțelor politice. După această perioadă de pionierat, **l.p.** nu se impune în România nici în perioada interbelică din secolul al XX-lea. Literatura de gen pierde lupta cu impunerea publică la nivelul literaturii de consum; în epocă se vând și se scriu cu precădere vieți romanțate și romane sentimental-senzaționale, mai puțin romane polițiste scrise în română (pentru că altminteri sunt colecții și edituri care traduc intensiv așa ceva). Totuși, câțiva scriitori importanți arată că nu disprețuiesc **l.p.**: Mateiu I. Caragiale cu nuvela *Remember* (1924) și cu romanul neterminat *Sub pecetea tainei*, Victor Eftimiu, *Kimonoul înstelat* (1932), Mihail Sadoveanu, *Baltagul* (1930) și *Ostrovul Lupilor* (1941), Liviu Rebreanu, *Amândoi* (1940). Eftimiu execută în *Kimonoul înstelat* o parodie totală a romanelor cu detectivi. Romanul său, plasat la Paris, e supraîncărcat cu quiproquo-uri, cu lovituri de teatru, cu personaje deghizate care aruncă măști după măști (o „literatură a recunoașterilor” de care au abuzat Ponson du Terrail sau Pitigrilli): deci formă fără fond, și încă formă parodiată. În ce-l privește pe Sadoveanu, deși în *Baltagul* și în *Ostrovul Lupilor* criminalii sunt prinși, ei nu sunt descoperiți prin buna funcționare a unor instituții și detectivi. În fond, sistemul legal-penal oficial este aproape cu totul absent. Vitoria Lipan descoperă singură crima, o anchetează singură, o judecă singură. Legea funcționează, dar este o lege care acționează în virtutea unor relații arhaice. La Rebreanu, în *Amândoi*, victimele fac parte din burghezie, sunt doi bătrâni soți care se ocupă cu negustoria și cu camăta. Spre deosebire de Sadoveanu, la Rebreanu mâna statului nu este invizibilă. O bună parte a romanului se ocupă cu procedurile anchetei. Doar că, până la urmă, criminalul este prins nu prin deducțiile judecătorului de instrucție, ci prin confesiunea ucigașei. În toate aceste cărți crimele se petrec, dar detectivii nu par să funcționeze. Lucrurile se rezolvă fie de la sine, fie în virtutea unor relații arhaice. Explicația stă, în primul rând, în integrarea dificilă a modernității în materie de aparate instituționale. Perioada de aur a romanului polițist va fi cea comunistă, în care statul cultivă programatic genul dintr-un motiv evident: suportul culturii de consum asigură o infuzare ideologică eficientă. N. Steinhardt, într-un articol publicat în 1945, *Apărarea literaturii polițiste*, schița anticipativ mersul lucrurilor în noul regim: „polițismul nu e decât un gen, adică o metodă. Ea poate fi folosită pentru scopuri noi. Într-o concepție progresistă a culturii, romanul polițist poate deveni o excelentă cale de promovare a unor idei pacifiste, antirasiale sau de liberare economică. Păstrând cadrul care constituie senzația și distracția, un autor poate prea bine arăta eroi în luptă cu trusturi acaparatoare, organizații fasciste internaționale sau altele asemănătoare”. **L.p.** efectuează în epocă o serie de operațiuni utile regimului: pozitivează milițienii și securiştii, înfățișându-i în poziții eroice; încurajează delațiunea și xenofobia sau măcar suspiciunea în fața străinilor; rescrie istoria conform ideologiei (de pildă în romanele lui Haralamb Zincă dedicate momentului 23 august 1944); valorifică mitul României ca posesoare de *soft* uman ultracompetitiv, producând pe bandă rulantă invenții invidiate de toate țările lumii. Bine implementat editorial şi lipsit de concurență reală cu literatura de afară (deși încă din anii ’50 sunt traduși clasicii occidentali ai genului: Edgar Allan Poe, Arthur Conan Doyle, Agatha Christie), policierul autohton (numit în derâdere şi „milițier”) atinge tiraje considerabile. Funcționează mai multe colecții specializate, în care sporadic apar și titluri traduse: „Cutezătorii” la

Editura Tineretului, „Aventura” la Editura Albatros, „Scorpionul” la Editura Dacia, „Sfinx” la Editura Militară, „Fantomas” la Editura Junimea. Pentru o comparare a ofertei, exista o sigură colecție dedicată literaturii polițiste internaționale, „Enigma”, la Editura Univers; multe titluri vin însă din URSS, Germania de Est, Cehoslovacia sau Polonia. Subgenul originar al romanului polițist din vremea comunismului în România (dar și din tot blocul de Est) este romanul luptei contrainformative împotriva dușmanilor regimului comunist, care conspiră să readucă vechiul regim. Acești dușmani pot fi de mai multe feluri: din interiorul sistemului (chiaburi care sabotează colectivizarea, foști legionari care luptă în munți, foști mari proprietari sau aristocrați); din exteriorul sistemul statal (în primul rând germani care în trecut au luptat de partea nazismului și acum s-au transformat în spioni ai capitalismului postbelic, deși apar și spioni americani, britanici etc.). Există și o categorie de dușmani mai relativi, care se înmulțesc, ca pondere în romanele polițiste, după primele două decenii de comunism. Aceștia sunt micii întreprinzători pe care sistemul a început să-i permită din a doua parte a anilor ’60, cunoscuți și sub numele de mandatari. În numeroase romane administratorii de pensiuni, de restaurante apar în roluri negative. De asemenea, profesiile mai puțin regularizate, precum actorii, cântăreții, sunt distribuite nu o dată în roluri negative. Nu în ultimul rând, continuatorii vechiului sistem sunt și ei suspecți. Personajele pozitive sunt, pe de o parte, ofițerii de securitate sau de miliție (de la direcția judiciară la cea economică, dar și de circulație etc.). Există și alternative pentru rolul detectivului. Astfel, George Arion va

distribui ca erou un ziarist, iar Vlad Mușatescu un scriitor. Alte personaje pozitive emblematice sunt de regulă profesori: fie profesori care fac cercetare în științe exacte (chimie, fizică) și care fac descoperiri revoluționare, imediat aplicabile în fabrici și uzine pentru a asigura saltul tehnologic; fie profesori de arheologie, care fac săpături în munți și descoperă tot felul de comori dacice. Aceste două tipuri de bază de profesori sintetizează obiectivele sau fantasmele regimului: configurarea unei tehnocrații capabile să asigure relativa autarhie a regimului, scurtcircuitând importul și *update*-ul de tehnologie din Occident; configurarea unei intelighenții care să participe la păstrarea ideologiei dominante comuniste. Alți autori reprezentativi sunt Rodica Ojog-Brașoveanu, Theodor Constantin, Nicolae Mărgeanu, Horia Tecuceanu, Chiril Tricolici ș.a. Spre deosebire de SF, gen care între 1948 și 1989 şi-a structurat un sistem mai solid, care a supraviețuit căderii comunismului, romanul

polițist a trecut după 1989 printr-un proces de lichidare. Nu doar pentru că valul de traduceri a zdrobit încercările de supraviețuire a scriitorilor autohtoni. Dacă SF-ul era legat de o recuzită care putea eluda localul tipizat socio-ideologic, romanul polițist era mult prea dependent de personajele sale, milițieni şi securişti – printre cele mai antipatizate figuri ale regimului. Între puținii autori (re)editați în postcomunism se numără cu precădere aceia ai căror detectivi erau ziariști (cazul George Arion) sau ai căror eroi erau de fapt antieroi (Rodica Ojog-Brașoveanu); însă chiar și pentru aceștia capacitatea de a se autoedita (Arion) s-a dovedit decisivă pentru supraviețuire. Există și câteva excepții, începând cu Pavel Coruț, un fost ofițer de contrainformații. El debutează ca autor prin romanul *Quinta spartă* (1992), vândut, potrivit autorului, într-un „tiraj mai mare de 310 000 de exemplare“, ce deschide seria *Octogonul* în care vor apărea circa 100 de volume. Romanele lui Coruț se bazează pe o combinație specifică între recuzita literaturii de spionaj și a literaturii science-fiction, împănată eficient cu teorii ale conspirației implicând un serviciu românesc de informații ficționalizat ca Octogonul. Un alt reprezentant notabil al genului în postcomunism e Eugen Ovidiu Chirovici. Acesta a abordat o paletă largă de genuri, incluzând *policier*-ul parodic în *Cine a ucis-o pe Nora Jones?* (2011), *hard boiled* de tip Raymond Chandler în *Voodoo* (2010), literatura conspiraționistă în *Labyrinth.com* (2009) etc. Cărțile par traduse dintr-un autor occidental: decorurile şi personajele sunt internaționale, iar calitatea nu suferă de amatorismul caracteristic puținilor autori autohtoni ce abordează genul. Aceste clone semnalează, pe lângă versatilitatea omologabilă a lui Chirovici, atât o încercare a câmpului literar românesc de a contracara concurența traducerilor din spațiul anglo-american prin reproducerea lor autohtonă, cât și drama aceluiași câmp literar de a beneficia de o piață de desfacere atât de îngustă, încât conceptul „literatură de consum” nu reușește să fie performant comercial (deși o renaștere relativă a **l.p.** ca gen de consum este în curs, în special prin acțiunea Editurii Tritonic, condusă de Bogdan Hrib, el însuși autor în domeniu; noile scrieri încearcă să insereze în structura genului structura socială postcomunistă), eșuând în zona experimentelor metaliterare. Într-adevăr, odată cu ascensiunea teoriilor postmoderne începând din anii ’80, **l.p.**, împreună cu toată literatura de consum, suportă o reabilitare în interiorul literaturii și metaliteraturii *mainstream*, fiind acum pozitivată în noua democrație a genurilor literare, care încearcă să uite vechea împărțire între cultură înaltă și cultură joasă. Raportarea teoretică la **l.p.** începuse încă din perioada interbelică. Camil Petrescu exprimă în *Teze și antiteze* (1936) opinii foarte negative (folosindu-se însă de exemple mediocre și nespecifice). Însă Paul Zarifopol, care îngrijise și o antologie a prozei fantastice, arată simpatie genului. Din Tânăra Generație, Constantin Noica traduce intens astfel de romane pentru „Colecţia celor 15 lei” de la Editura Ig. Hertz, de pildă *Un omor în trăsură* de Fergus Hume, iar Mircea Eliade publică în *Oceanografie* (1934) un fel de adeziune la literatura polițistă, citându-l însă pe Edgar Wallace în calitate de „condei ales” și făcând o suprapunere utilă, însă legitimă doar parțial, între genul detectivistic și literatura de aventuri (aventura fiind un concept important în bibliografia generației lui Eliade, împrumutat de la „Nouvelle revue française”

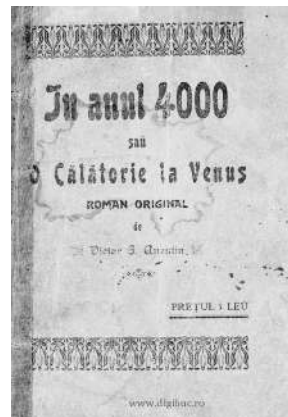
a lui André Gide și Jacques Rivière). Mihai Ralea, în eseul *Literatura de senzație* din volumul *Valori* (1935), după ce îi reproșa ca „defect capital" intriga „extrem de previzibilă", recomanda acest tip de literatură – care include și **l.p.** – scriitorilor români: „Idealul românului e să fie mereu lucid, malițios, critic, bătrân. El nu are abandonări, uitări de sine, cufundări nevinovate în epoci de fericire, de mult trecute. E mereu la pândă, șiret și ironic, mereu conștient într-o luptă pentru existența care nu-i acordă nici un armistițiu și nicio vacanță. În el nu țâșnește niciodată sursa primitivă a vechilor mituri. El nu cunoaște încântarea întinderilor subite. De aceea poate la noi mai mult ca oriunde ar trebui încurajat elementul epic al poveștilor generoase, stupide și fermecătoare. E recreația care ar înnobila puțin". G. Călinescu aprecia dintre romanele lui Cezar Petrescu pe acelea detectivistice – *Baletul mecanic*. N. Steinhardt recenzează sistematic romane polițiste (începând cu Edgar Wallace). În perioada comunistă, dincolo de interesul mai mult sau mai puțin moderat arătat genului de critici ca Mircea Iorgulescu, Voicu Bugariu, Dan Culcer, o anumită penetrare a structurilor poliţiste în literatura „serioasă" s-a produs în cărţi de Nicolae Breban (*Animale bolnave*) sau Marin Preda (*Cel mai iubit dintre pământeni*), dar și în poezie, unde volumul *Poem* (1973) de Mircea Ivănescu se prezintă ca roman polițist. Începând cu anii '60, sub influența Noului Roman francez apare subgenul „falsului roman polițist", care utilizează ancheta detectivistică – precum Alain Robbe-Grillet în *Gumele*, *În labirint* etc. – ca motor și pretext pentru experimente și explorări narative. Aceste tendințe devin normă în proza optzeciștilor și a celor care-i continuă (Mircea Cărtărescu, Ion Manolescu, Caius Dobrescu ș.a.). Astfel, deși **l.p.** din România își pierde după 1989 piața din comunism, ea își câștigă un loc în literatura *mainstream* și în teoria predată în universități.

Repere bibliografice: Paul Zarifopol, *Literatură onestă*, ALA, 1934, 690; Mircea Eliade, *Oceanografie*, București, 1934, *134–139*; Mihai Ralea, *Valori*, București, 1935, *120–128*; Petrescu, *Teze*, *85–109*; N. Steinhardt, *Articole burgheze*, îngr. Viorica Nișcov, pref. Nicolae Mecu, Iași, 2008, *405–407*, *passim*; Iordan Chimet, *Eroi, fantome, șoricei*, București, 1970; Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, Bucureşti, 1971, *174–187*; Horia Matei, *Literatura și fascinația aventurii*, București, 1986, *278–283*; Radu Toma, *Despre literatura celorlalți*, CC, 1991, 1; N. Steinhardt, *Romanul polițist al tinereților mele*, CC, 1991, 2; Marian Popescu, *Punerea în scenă a enigmei*, CC, 1991, 2; Elisabeta Lăsconi, *De la Poe la Eco*, CC, 1991, 2; Paul Ștefănescu, *Afaceri criminale celebre. De la Sherlock Holmes la Maigret*, București, 1995; Oțoiu, *Proza*, I, *169–186*; Daniela Zeca Buzura, *Melonul domnului comisar. Pentru o nouă poetică a romanului polițist clasic*, București, 2005; Manolescu, *Istoria*, *1394;* Mircea Mihăieș, *Metafizica detectivului Marlowe,* Iași, 2008; Popa, *Ist. lit.*, II, *939–943*. . ***M.I.***

LITERATURA SF Termeni alternativi: literatură science fiction, literatură științifico-fantastică, literatură de anticipație, ficțiune speculativă etc. **L.SF** din România are șansa de a fi făcut obiectul unui interes substanțial din partea mai multor critici și istorici literari: Ion Hobana, Mircea Opriță, Florin Manolescu, Cornel Robu, Voicu Bugariu, Mircea Naidin, Radu Pavel Gheo, Cătălin Badea-Gheracostea. O lucrare de pionierat a fost la timpul său *Literatura SF* (1980) de Florin Manolescu, operă de carteziaanism critic în care obiectul este descris aproape exhaustiv din unghiul conceptului (cercetat istoric și definiţional), al specificului în relaţiile cu ştiinţa, fantasticul, basmul și literatura *mainstream*, al speciilor (opera spaţială, contra-utopia, fantezia eroică, ucronia şi ficţiunea politică, romanul poliţist), al tematicii (călătoria interplanetară, invazia extraterestră, apocalipticul, Atlantida/lumile ascunse, universurile paralele, călătoria în timp), al spaţiilor extraterestre clasice (Luna, Marte, Venus), al personajelor tematice (savantul, geniul rău, supereroul şi antieroul, omul viitorului, roboţi, androizi, mutanţi, extratereştri) şi al obiectelor SF (clasificate în „obiecte de transport", „obiecte de distrugere" şi „obiecte ajutătoare"). Un amplu capitol este dedicat istoriei SF-ului românesc, începând o minuţioasă repertoriere cu notele lui Ion Heliade-Rădulescu din „Curierul românesc" despre submarinul lui Villeroi ori despre „câinele automat" al lui Maelzel și traducerile din Jules Verne. Sunt identificate „cele mai importante texte din *proto-SF*-ul românesc", „nuvela lui Al. N. Dariu, *Finis Rumaniae*, și anticipaţia lui Demetriu G. Ionnescu (Tache Ionescu), *Spiritele anului 3000. Impresiuni de călătorie*". Informaţia avea să fie depăşită doar de minuţioasa panoramă a lui Mircea Opriţă *Anticipaţia românească* (1994, ediția 2, 2003), dar nu pentru partea dedicată secolului al XIX-lea. În ce privește definirea conceptului, sunt trecute în revistă treisprezece definiţii cărora autorul o adaugă pe a sa, „literatura SF este

o progresie silogistică minus sau plus, cu baza într-o secvenţă de tip realist, care a luat forma unei naraţiuni capabile să exprime o dorinţă sau o temere, cu ajutorul unor elemente împrumutate din (pseudo) ştiinţă sau (pseudo)tehnică". Cornel Robu este autorul unei teorii relativ originale asupra **l.SF** ca manifestare modernă a sublimului, formulată în 1988 în eseul *A Key to Science Fiction: the Sublime*, publicat în revista britanică „Foundation. The Review of Science Fiction"; varianta românească a apărut în cursul aceluiași an în două părți: *O «cheie» pentru science-fiction: sublimul* („Helion", Timișoara) și *Între fantastic și sublim* („Almanah «Anticipaţia»", 1989). Apelând la teoriile estetice ale lui Edmund Burke, Immanuel Kant şi Friedrich Schiller, Robu identifica în science-fiction „ipostaza inedită și particulară sub care sublimul se prezintă în arta secolului XX". În partea de știință încorporată în **l.SF**, criticul vede atât declanșatorul apartenenței la sublim prin faptul că asociază reflecția asupra infinitului cu angoasa ireprezentabilității lui („ştiinţa constrânge la sublim", „SF-ul poate – până la un punct, desigur – «figura» intuitiv tocmai neputinţa intuiţiei de a-şi reprezenta concret infinitul"), cât și diferența specifică în raport cu literatura realistă, literatura fantasy și literatura fantastică. În raport cu (in)capacitatea de a figura infinitul, **l.SF** ilustrează, în terminologie kantiană, sublimul matematic și sublimul dinamic; prima categorie ar favoriza explorările spațiale, iar cea de-a doua tematica temporală. Deși, înaintea lui Robu, conexiunea cu sublimul fusese formulată în trecere de canadianul David Ketterer, ipoteza criticului român a fost preluată și citată în plan internațional. Aparatul teoriei a fost mult extins și rafinat de Cornel Robu în masivul volum *O cheie pentru science-fiction* (2004), încorporând contribuții publicistice apărute între timp. Contrar titlului modest, cartea aspiră să ofere o estetică a genului vizat. Ceea ce e sigur este că-i oferă, pornind de la teoria sublimului, o cartografie de proporții enciclopedice. Un punct important stă în observarea unei bivalențe a SF-ului, dublu determinat/ diferențiat prin „senzația de uimire și de miracol" („sense of wonder") și prin „senzația de pierdere" („sense of loss"). Prima este asociată SF-ului armat științific („hard SF"), iar a doua SF-ul mai literar („soft SF"), în care, observă criticul, excelează scriitorii români de gen. Însă numai prima este necesară, ultima rămânând facultativă. *Paradoxurile timpului în science-fiction* (2006) face parte de facto din *O cheie pentru*

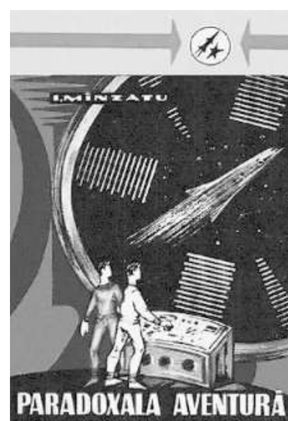
science-fiction, fiind tipărită separat din motive editoriale de spațiu. *Scriitori români de science-fiction* (2008) valorifică texte publicate anterior, fragmentar, în antologia *Timpul este umbra noastră* (1991), precum și diverse studii, eseuri ori articole de sinteză precum cel despre SF-ul românesc inclus în prestigioasa lucrare editată de John Clute și Peter Nicholls *The Encyclopedia of Science Fiction* (1993).

În România **l.SF** are un brevet sovietic, ținând de estetica realist-socialistă a anilor '50 din secolul al XX-lea. Înainte de 1948 încercările autohtone fuseseră anemice. Între lucrările de pionierat pot fi citați Victor Anestin, *În anul 4000 sau O călătorie la Venus* (1899), Henri Stahl, *Un român în lună* (1914), Dorina V. Ienciu, *Cataclismul anului 2000* (1933), F. Aderca, *Oraşele scufundate* (1937), dar ei sunt mai curând cazuri izolate, în bună parte modeste, decât pionieri ai unui gen, întrucât rămân departe de a fonda un sistem. Pionierii adevărați ai **l.SF** din România apar în anii '50, în urma discuțiilor din URSS, produse după Congresul al II-lea al Scriitorilor Sovietici (decembrie 1954), privind literatura „pentru copii și tineret" (denominația s-a păstrat până astăzi în interiorul Uniunii Scriitorilor din România, și ea este o creație instituțională a comunismului, datând din 1949). De altfel, era inevitabil: realismul socialist, laolaltă cu marxismul subsecvent, era așezat pe baze ştiinţific-laice, acordând o mare atenție disciplinelor pozitive precum fizica, astronomia, chimia, biologia, care stau de regulă la baza **l.SF**. Introdus cu program și bine susținut oficial, inclusiv printr-o colecție foarte populară în epocă, „Povestiri ştiinţifico-fantastice", SF-ul a fost în anii '50 unul dintre cele mai eficiente motoare de popularizare ştiinţifică și de educație ideologică. Autori precum I.M. Ştefan și Radu Nor, autorii primului

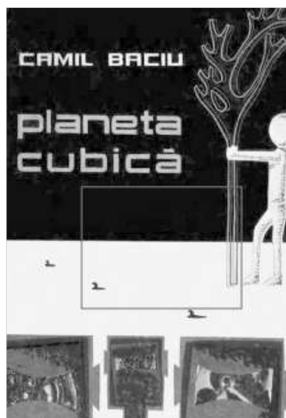

roman românesc de gen din epoca comunistă, *Drum printre aştri* (1954), *adventure* pe suport realist-socialist, erau printre vedetele momentului. Anii ’60 au dus la o autonomizare relativă a genului în raport cu cerințele ideologice, în sensul trecerii de la o propagandă apăsată la un „umanism” mai puțin rigid, prin autori „scăpați” din anii ’50 cu destule compromisuri la activ: Vladimir Colin, Adrian Rogoz (important animator al genului, dar şi un scriitor onorabil), Sergiu Fărcăşan sau Camil Baciu. Venind din aceeași generație, dar revelându-se ca autor de gen târziu și relativ surprinzător, Ov. S. Crohmălniceanu va publica două volume de referință, probabil piesele speculative cele mai ingenioase tipărite înainte de 1990: *Istorii insolite* (1980) și *Alte istorii insolite* (1986). În anii ’70 genul primește o lovitură prin desființarea la începutul deceniului a Colecției „Povestiri ştiințifico-fantastice”, dar va continua să fie susținut editorial, în primul rând prin Editura Albatros, destinată cititorilor tineri. O solidă generație se formează totuși prin autori precum Gheorghe Săsărman, autorul volumul borgesian *Cuadratura cercului. Fals tratat de urbogonie* (1975), Horia Aramă, Mircea Opriță, dar și prin tandemul format din George Anania și Romulus Bărbulescu. Însă perioada cu adevărat profesionistă a genului este cea din anii ’80, când apare aşa-zisul nou val, având-l ca înaintemergător pe Mihail Grămescu, al cărui *Aporisticon* apare în 1981. Anii ’80 au fost anii constituirii unor puternice comunități locale de fani și scriitori, care scot numeroase fanzine și participă intens la cenacluri, își împart xeroxuri cu scrieri occidentale sau cu traduceri de sertar, făcute de traducători legendari în fandom ca Ion Doru Brana sau Mihai-Dan Pavelescu după Frank Herbert sau William Gibson. În 1982 apare „Almanah «Anticipația»”, într-un tiraj de 100 000 de exemplare. Mulți dintre autorii anilor ’80 aveau formație ştiințifică, fiind absolvenți de Politehnică; competența lor tehnică era superioară diletanților din deceniile anterioare, putând aborda concepte mai sofisticate și mai apropiate de hard SF. După căderea comunismului se petrec o serie de acțiuni complementare. Pe de o parte, se produce un boom al traducerilor; cea mai importantă colecție de gen este „Nautilus” a Editurii Nemira. Pe de altă parte, **l.SF** românească este declarată moartă; după cum se exprima Cristian Tudor Popescu, SF-ul românesc „avea substanță atâta timp cât s-a putut constitui ca o modalitate de descărcare, de evaziune a unor mase de tineri, și nu numai, înainte de 1989. El a fost specific unei epoci. Acea epocă a murit. Când a murit, printre multe alte lucruri, Ceaușescu a luat cu el în mormânt și SF-ul românesc”. Această perspectivă era însă exagerată. Deși cantitativ traducerile (în special din autori anglo-americani clasici) sunt mai importante decât producțiile autorilor români, genul cunoaște o nouă viață. Evenimentul fondator al anilor ’90 este apariția publicației „Jurnalul SF” (unde și sunt sancționate polemic afirmațiile lui Cristian Tudor Popescu), în jurul căreia se coalizează o nouă poetică pornind în principal de la cyberpunk. Echipa de bază care a editat cele 169 de numere a fost compusă din frații Adrian Bănuță (redactor-şef) și Ionuț Bănuță (redactor). Printre colaboratorii constanți s-au numărat Ovidiu Bufnilă, Sebastian A. Corn, Cotizo Draia, Mihail Grămescu, Michael Haulică, Cătălin Ionescu, Dănuț Ivănescu, Ana-Maria Negrilă, Florin Pîtea, Liviu Radu, Don Simon ș.a. Publicația a provocat și întreținut coagularea celei mai importante mișcări în SF-ul românesc postcomunist, unind postmodernismul și cyberpunkul, fiind numită fie „generația

'90", fie chiar „generația jesefe". Generației '90 i-a fost dedicat de altfel un întreg număr (50), în care Ionuț Bănuță și Sebastian A. Corn semnează textul *Ragnarök*, manifest nu atât postmodern, cât nonlinear-intertextual-joycean, aspirând la polimorfismul/multifațetarea literaturii digitale, doar preconizată deocamdată în condițiile unei Românii retardate din punctul de vedere al accesului la noile tehnologii. Corn a ilustrat și ficțional saltul tehnologic caracteristic postmodernității, prin novella *Adrenergic!* (publicată în volum în 2009, dar o primă versiune intrase într-un număr special Sebastian A. Corn din „Jurnalul SF" încă din 1994). Decorurile unor astfel de scrieri sunt de regulă internaționale sau postnaționale, dar nu exclusiv. Spațiul României figurează în prozele mai multor autori: Liviu Radu, George Lazăr, Marian Truță, Doru Stoica, Cristian M. Teodorescu ș.a. Astfel este depășit un alt complex al SF-ul românesc, „a cărui contradicție esențială și definitorie", potrivit lui Cristian Tudor Popescu, „stătea în imposibilitatea de a scrie un text zguduitor despre tragedia unui astronaut pe nume Vasile – «astronautul Vasile» nu putea să nască decât parodie". Această „imposibilitate" se manifestase cu precădere de-a lungul anilor '80, fiind sintetizată de motivul „cosmodromului din Slobozia": acesta era o glumă care circula printre SF-iștii optzeciști – reacție la stoparea retehnologizării României prin politica de austeritate a lui Ceaușescu, dar și la protocronismul și la naționalismul kitsch ale epocii – și privea, în termeni marxiști, distanța uriașă dintre baza și suprastructura României socialiste (dintre felul în care arăta în realitate România și felul în care scriitorii SF erau forțați de regim să-și imagineze că ar trebui să arate). În anii '50–'70 autorii români, ca toți pionierii unui domeniu, trecuseră printr-o etapă idealistă, în care-și închipuiseră viitorul/viitorurile României în feluri care astăzi par ilar de naive. Dar, spre deosebire de înaintașii lor, autorii din anii '80 erau mult mai cinici și mult mai dispuși să ia peste picior scenarii de felul „România cucerește Cosmosul". De aici gluma cu „cosmodromul din Slobozia", care dota un orășel din mijlocul Bărăganului cu tehnologie de tip Star Wars. Principalul autor din anii '80 care a valorificat poante de acest fel a fost Ioan Groșan; în *Epopeea spațială 2084* și în *Planeta Mediocrilor* el lua în râs mai toate clișeele SF-ului socialist – de altfel, aceste scrieri au putut apărea în volum abia după 1989, înainte de această dată fiind publicate doar prin reviste studențești sau în „Almanah «Anticipația»", mai puțin expuse cenzurii. Însă în anii '90, sub efectul îndepărtării de naționalismul festivist și al apropierii de tehnologiile postmodernității, specificul național redevine posibil de exploatat în SF, începând cu volumul colectiv *Motocentauri pe acoperișul lumii* (1995). Pe suportul unei efervescențe fără egal în celelalte zone din gen, manifestată în cenacluri, reviste (pe hârtie și online), colecții editoriale, întâlniri ș.a.m.d., **l.SF** reușește să propună câțiva scriitori ce pot aspira la statut canonic în mainstream: Sebastian A. Corn, Dănuț Ungureanu, Costi Gurgu, Liviu Radu, Michael Haulică, Silviu Genescu ș.a. Majoritatea vin din afara lumii literaturocentrice a absolvenților de Litere care alimentase generația '80 de autori non-SF, formată în jurul a trei-patru cenacluri centrale și prezentând o formulă compactă. Deși nouăzeciștii nu sunt izolați de stilistica optzecistă generală (relevante fiind experimentalismul textualist și stilistic ori fragmentarismul narativ), ei sunt mai apropiați de ideea occidentală de postmodernism prin legătura ombilicală cu literatura de consum anglosaxonă și cu un

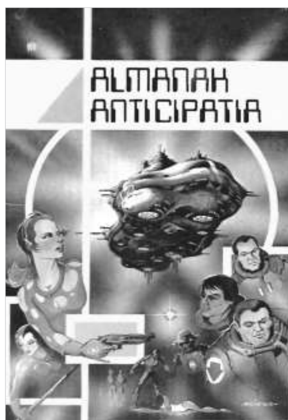

pachet de idei mult mai actuale tehnologic și cu o mai mare anvergură filosofică decât reprezentanții microrealismului anilor ’80, care pretindeau că extrag postmodernism dintr-o literatură cu navetiști dexteră stilistic, dar limitată ideatic. Valul cel mai recent, afirmat în ultimul deceniu, propune nume precum Ioana Vișan, Adrian Buzdugan, Ștefana Cristina Czeller, Daniel Timariu, Alexandru Lamba. De fapt, **l.SF** din România anilor 1990–2010 (ale cărui baze sunt puse în anii ’80) are particularitatea de a nu fi o adevărată cultură populară, deși lucrează cu artefactele acesteia. Îi lipsește în primul rând o piață reală, pe care comunitatea semnificativă de fani nu o poate substitui. SF-ul românesc este mai curând o avangardă literară, prin care formele noi de producție sunt integrate, începând cu calculatoarele și sistemele de operare prezente în prozele lui Cristian Tudor Popescu din anii ’80 și terminând cu rețelele cyber complexe și capitaliste din anii ’90 imaginate de Sebastian A. Corn în *Adrenergic!*; de altfel, acest rol de avangardă în materie de informație tehnologică îl avusese SF-ul – e drept că într-o formă literară de regulă primitivă – încă din anii ’50 –’60, care abundă în texte cu nave spațiale și roboți. Un autor american, Norman Spinrad, pus în situația de a postfața o antologie de povestiri românești, remarca – exagerând poate din politețe – că nu există „nici o urmă de asemănare cu SF-ul american” și că textele românești sunt diferite „la orice nivel, de la firul narativ suprarealist al povestirilor până la realismul magic intens al imagisticii”; „ceea ce veți citi aici”, afirma Spinrad, „este mai aproape de spiritul lui Eugen Ionescu decât de Heinlein sau E.E. Smith” (*Antologia science-fiction Nemira ’94*, îngrijită de Romulus Bărbulescu și George Anania). Remarcile lui Spinrad, pe lângă relevarea unui

specific local sub forma suprarealismului, păreau să mai sugereze și o altă direcție – neaderența SF-ului românesc la formula comercială occidentală. Corelația dintre comercial și formule „paraliterare” precum SF-ul este tot o „formă” occidentală, care nu reușește după 1989, în condițiile unei economii libere, să fie transplantată în România din lipsa unei piețe suficient de mari. Pe de altă parte, nefiind recunoscută și integrată decât prea puțin de *mainstream* și în particular de critica literară, **l.SF** din România a ratat în bună parte și acțiunea directă de avangardă, deși a fost asimilată parțial în scrierile unui autor central ca Mircea Cărtărescu. Studiul de caz semnat de eseistul și traducătorul spaniol Maríano Martín Rodriguez privind integrarea **l.SF** în istoriile literare românești din postcomunism avansa următoarele concluzii: „Disprețul oficial pe care îl manifestă principalele instituții literare românești față de genul științifico-fantastic, așa cum se desprinde din istoriile literare cele mai cunoscute, nu este doar de neînțeles, ci și dezavantajos. Cum se poate reînnoi istoriografia literară românească, ba chiar canonul, fără a lua în seamă contribuțiile acestui gen, care și-a demonstrat cu vârf și îndesat viabilitatea și potențialul său universalist atât prin producția narativă, ce a avut parte de numeroase traduceri în alte limbi, cât și prin cea critică? Marginalizarea lui, în cadrul canonului românesc, nu este doar inoportună, într-o epocă precum aceasta, încă postmodernă, ci și inadmisibilă sub aspect istoric și științific, dată fiind valoarea lui ușor de demonstrat”.

Tot în cadrul conceptului **l.SF** din România poate fi urmărită și evoluția unui gen distinct, dar complementar – literatura fantasy. Cel care a patentat-o în România, s-ar putea spune că prin accident, este Vladimir Colin. *Legendele țării lui Vam* (1961), *Divertisment pentru vrăjitoare* (miniroman inclus în volumul din 1971 *Capcanele timpului*, o combinație de *sword & sorcery* și de paradoxuri temporale à la *Seniorii războiului* de Gérard Klein), *Grifonul lui Ulise* (1976) sunt câteva din titlurile prin care Colin rămâne ca fondator al genului, fiind primul care a creat un specific local. Alt reprezentant izolat este Iordan Chimet prin *Închide ochii și vei vedea Orașul* (1970). Însă multă vreme în România nu a existat o piață pentru fantasy. Apariția unei traduceri din J.R.R. Tolkien în 1975, *O poveste cu un hobbit* la Editura Ion Creangă (într-o transpunere de Catinca Ralea care româniza uniformizant rasele fantastice de origine nordică, anulându-le diversitatea),

nu a avut consecințe. Chiar în perioada de boom a anilor ’90, din colecția „Nautilus” a Editurii Nemira foarte puține titluri erau fantasy – în primul rând câteva romane de Abraham Merritt. Abia în anii 2000, în urma succesului filmelor din seriile *Harry Potter*, după J.K. Rowling, și *Stăpânul inelelor*, după J.R.R. Tolkien (cărțile au fost de asemenea publicate, în traducere), piața românească încearcă să investească în fantasy – un gen deja prea la modă pentru a mai putea fi ignorat. Astfel, Editura Polirom reușește să publice, deși nu neapărat ca parte a unei strategii, două titluri de referință ale literaturii române post-1989: *Fairia* de Radu Pavel Gheo (2004) și *Teodosie cel Mic* de Răzvan Rădulescu (2006). Încă două scrieri de referință îi aparțin lui Sebastian A. Corn: *Imperiul marelui Graal* (2004) și *Vindecătorul* (2008). Editura Tritonic, prin colecția fiction.ro, coordonată de Michael Haulică, a încercat să deseneze o tentativă mai coerentă de promovare a unor autori români. Aici apare, sub semnătura lui Costi Gurgu, o operă de vârf a fantasy-ului românesc, romanul *Rețetarium* (2006). De asemenea, Liviu Radu avea să deschidă prin *Waldemar* (2007) o serie continuată prin volumele *Blocul câș* (2008), *O după-amiază cu bere și zâne* (2009) și *Vânzoleli nocturne* (2012). Combinație de *heroic* și *comic fantasy* în stilul Roger Zelazny din seria *Amber*, *Waldemar* valorifică mitologia românească și internațională a ielelor, pricolicilor ș.a., elaborând lupte fantastice inclusiv în decorul Bucureștiului cotidian. Liviu Radu va deschide ulterior la Editura Nemira o nouă serie, de această dată *light fantasy*, cu *Armata molilor* (2012). Noua serie este o combinație între *O mie și una de nopți* și *Călătoriile lui Tuff* de George R.R. Martin. Recent, prin seria BD *Harap Alb continuă*, continuare influențată de Tolkien a poveștii lui Ion Creangă, pe un scenariu de Marian Coman, au fost testate posibilitățile pieței autohtone de a susține un serial fantasy de benzi desenate. Nu întâmplător acesta e genul ales în lumina notorietății globale de care se bucură în ultimul deceniu. În linii mari, fantasy-ul urmează același traseu precum SF-ul (formă de import care-și caută un fond local), lovindu-se însă de același impas: lipsa unei piețe suficient de dezvoltate pentru ca acest gen să devină cu adevărat popular.

Repere bibliografice: Ion Hobana, *Vârsta de aur a anticipaţiei româneşti*, Bucureşti, 1969; Florin Manolescu, *Literatura SF*, Bucureşti, 1980; Ion Hobana, *Science fiction. Autori, cărţi, idei*, I, Bucureşti, 1983; Ion Hobana, *Literatura de anticipaţie. Autori, cărţi, idei*, II, Bucureşti, 1986; Viorel Ilișoi, *Cristian Tudor Popescu declară: „Ceaușescu a luat în mormânt și SF-ul românesc”*, TP, 1994, 1; Cristian Tudor Popescu, *Literatura zilei*, RL, 1999, 31; *Dicţionar SF*, îngr. Mihai Dan Pavelescu, Bucureşti, 1999; Mircea Opriţă, *Discursul utopic. Momente şi sinteze*, Bucureşti, 2000; Mircea Naidin, *Literatura Science Fiction*, București, 2003; Mircea Opriţă, *Anticipaţia românească. Un capitol de istorie literară*, ed. 2, Bucureşti, 2003; Florina Ilis, *Fenomenul science-fiction în cultura postmodernă. Ficțiunea cyberpunk*, Cluj-Napoca, 2005; Radu Pavel Gheo, *Despre science fiction*, ed. 2, Satu Mare, 2006; Voicu Bugariu, *Literaţi şi sefişti. O confruntare de mentalităţi*, Braşov, 2007; Lucia Simona Dinescu, *Corpul în imaginarul virtual*, Iași, 2007; Cornel Robu, *O cheie pentru science-fiction*, Cluj-Napoca, 2007; Cornel Robu, *Paradoxurile timpului în science-fiction*, Cluj-Napoca, 2007; Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008; Mircea Opriţă, *Cronici de familie. SF-ul românesc după anul 2000*, Cluj-Napoca, 2008; Cătălin Badea-Gheracostea, *Alternative critice*, ed. 2, Satu Mare, 2010; Cătălin Badea-Gheracostea, *Aducerea la zi*, Satu Mare, 2011; Maríano Martín Rodriguez, *Cine dictează canonul? Spirit conservator și inovație în istoriografia literară românească din primul deceniu al secolului al XXI-lea. Cazul literaturii științifico-fantastice*, VR, 2012, 7–8. ***M.I.***

LITERATURA ŞTIINŢIFICĂ ŞI TEHNICĂ ÎN SECOLELE XVI–XIX. În primul secol de cultură românească scrisă, când româna nu devenise încă limbă de cult şi de cultură, iar transmiterea cunoştinţelor ştiinţifice se făcea prin texte redactate de regulă în slavonă, au fost traduse, copiate sau tipărite şi câteva texte, foarte puţin numeroase în ansamblu, care, prin destinaţie, prin structură şi prin modul de organizare a discursului se constituie în primele scrieri româneşti de tip tehnic sau ştiinţific. Ele oferă indicaţii utile pentru practicarea unei profesii (*Liturghierul*) sau pentru desfăşurarea unei activităţi ocazionale (precum căutarea comorilor sau vindecarea unor boli, cărora le sunt destinate textul de magie intitulat, în *Codicele Bratul*, *Începătura de nuiale*, ori cele câteva „reţete” transcrise în acelaşi miscelaneu braşovean şi în *Codicele Sturdzan*); constituie un îndrumar de tip didactic în însuşirea principiilor de bază ale religiei creştine (*Catehismul*); atestă dorinţa de informare asupra unor evenimente istorice (tabelele cronologice, alcătuite la 1587–1588 în Moldova, inspirate din cronografele sârbeşti, bine cunoscute în spaţiul românesc); indică preocuparea de a transpune în limba română

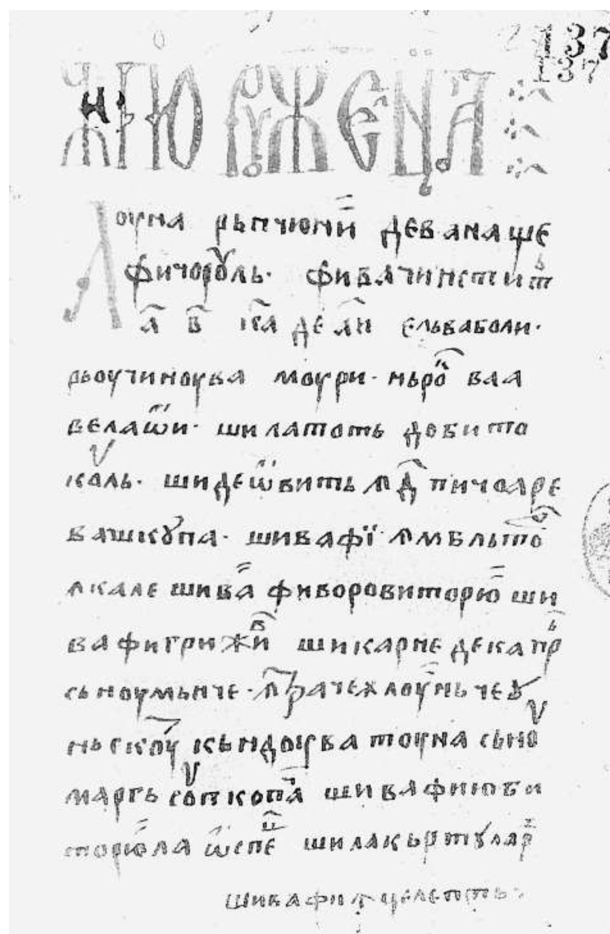
texte slavone sau de a consemna înţelesul unora dintre cuvintele cuprinse în acestea (micile glosare slavo–române sau glosele consemnate pe marginea filelor unor texte). Numărul acestor scrieri creşte însă simţitor după 1620, iar în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, în special după introducerea oficială a limbii române în Biserică şi în unele instituţii publice, sunt înregistrate o dezvoltare cantitativă şi o diversificare tematică cu totul deosebite, constatarea neavând în vedere scrierile canonice destinate lecturii şi practicii religioase, constant tipărite în întreaga epocă veche cu sprijinul şi spre folosul Bisericii, ci textele cu destinaţie şi/sau conţinut laice. În 1620 este astfel copiată (în *Codex Neagoeanus*) o traducere a *Rujdeniţei*, scriere de tip tehnic utilizată pentru stabilirea caracteristicilor fizice sau de comportament ale oamenilor în funcţie de data naşterii, ei alăturându-i-se, în deceniile următoare, alte două texte tot cu originale sud-est europene care ajutau la prevederea viitorului (*Gromovnicul* şi *Trepetnicul*, difuzate de regulă prin copii manuscrise, dar, în jurul anului 1640, şi într-o surprinzătoare versiune tipărită). În acelaşi domeniu al scrisului literar, la finele veacului al XVII-lea este tradus, la cererea lui Constantin Brâncoveanu, primul prognostic cu original italienesc, *Foletul novel*, iar în 1733, sunt tipărite, în calendarul publicat la Braşov de Petcu Şoanul, *Învăţătura planitelor* şi *Spunere la casnici,* reflexe evidente ale astrologiei occidentale. *Cronograful* compilat de călugărul oltean Mihail Moxa, datat şi el 1620, probează, alături de cronicile slavone deja numeroase şi, în deceniile următoare anului 1650, alături de traducerea dată de către Nicolae Milescu *Istoriilor* lui Herodot (traducere cunoscută astăzi exclusiv printr-o copie târzie), preocuparea intelectualilor vremii pentru evenimentul istoric. Aceeaşi preocupare va da naştere, începând din a doua jumătate a veacului al XVII-lea, atât letopiseţelor, texte originale alcătuite de învăţaţi moldoveni sau munteni, cât şi primelor scrieri istorice autentice, semnate de Miron Costin (*De neamul moldovenilor, Istorie de crăiia ungurească*), de Constantin Cantacuzino (căruia unii cercetători îi atribuie *Istoria Ţării Rumâneşti*) şi îndeosebi de Dimitrie Cantemir, savantul care a alăturat lucrărilor cu subiect istoric redactate în limba latină (între acestea *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae* și *Historia Moldo-Vlachica*) primul tratat românesc de istorie, *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*.

Intensă şi bine reflectată de texte încă de la mijlocul secolului al XVII-lea a fost preocuparea învăţaţilor pentru studierea limbii române, apărută iniţial din nevoia de a oferi instrumentele necesare traducerilor sau deprinderii limbilor de cultură ale timpului, dar dovedind apoi interesul pentru consemnarea unor componente diverse ale vocabularului românesc şi pentru descrierea structurilor morfo-sintactice specifice limbii noastre în tipare şi după modele uzuale în ştiinţa europeană a vremii. *Lexiconul slavo–românesc* alcătuit de Mardarie Cozianul în 1649 (la numai două decenii de la tipărirea sursei principale a textului, *Lexiconul slavo–rusesc* al lui Pamvo Berânda) şi lucrările similare copiate şi compilate, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, de Mihai şi Staicu logofăt, au altă cuprindere şi dovedesc altă atitudine faţă de limbă decât micile glosare slavo–române din veacul precedent. *Dictionarium valachico-latinum*, prima scriere lexicografică integral originală,

Filă din Codicele Bratul *(1559–1560), Muzeul Literaturii Române din Iași*

redactată cu alfabet latinesc în jurul anului 1650 de un intelectual anonim din Caransebeş, atestă influenţa lexicografiei latineşti, aceeaşi influenţă fiind probată de cel mai vechi dicţionar de tip enciclopedic păstrat în versiune românească, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione,* scriere de mare întindere alcătuită înainte de 1700 de Teodor Corbea, de aşa-numitul *Lexicon marsilian,* un glosar latin–român–maghiar scris cu litere latine şi ortografie maghiară, sau de *Lexicon compendiarium latino–valachicum,* întocmit între 1771 şi 1776, pentru uzul misionarilor iezuiţi din Transilvania. Iar glosarele bilingve italo–române sau cele greco–române păstrate din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea dovedesc utilizarea în spaţiul românesc şi a unor modele lexicografice italieneşti sau neogreceşti. Aceeaşi schimbare de model cultural este ilustrată, strict dependent de epoca alcătuirii textelor şi de destinatarii acestora, de primele gramatici traduse sau redactate în limba noastră. Modelul slavon, încă dominant în ţările române în secolul al XVII-lea, este ilustrat de cele două copii cunoscute ale traducerii *Gramaticii slavoneşti* a lui Meletie Smotriţki (tipărită în primă ediţie la Evie, în 1619), cea datorată lui Mihai (păstrată în manuscris, 1672–1673) şi alta nedatată, atribuită de unii cercetători lui Staicu logofătul, ambele fiind destinate, ca şi textul tipărit în slavoneşte, la 1697, de Antim Ivireanul, şcolilor de slavonie din Ţara Românească. În schimb, *Gramatica rumânească* alcătuită de Dimitrie Eustatievici Braşoveanul în 1757 (există şi o copie identică, din 1774, păstrată tot în manuscris) şi lucrarea cu titlu identic scrisă tot pentru tipar la Sihla, în anul 1772, de ieromonahul Macarie, amândouă alcătuite pentru uzul elevilor din şcolile „înalte”, corelează modelul (intermediar) slavon cu cel neogrecesc (ultimul datorat influenţei exercitate de scrierile lui Constantin Laskaris şi Antonios Catiforos, utilizate în academiile domneşti) şi chiar (în cazul învăţatului braşovean) cu cel latinesc (cunoscut în Transilvania prin gramatici de tipul celor alcătuite de Gregorius Molnár, Emmanuel Alvar sau Philip Melanchton). Acest ultim model va oferi, de altfel, în cazul primei gramatici originale a limbii române scrise în limba latină în jurul anului 1770, intitulată *Institutiones linguae valachicae,* chiar tiparul de descriere a structurii morfologice a românei, prilej de afirmare explicită pentru prima dată în scrisul românesc a originii latine a limbii noastre. Iar cele două ghiduri

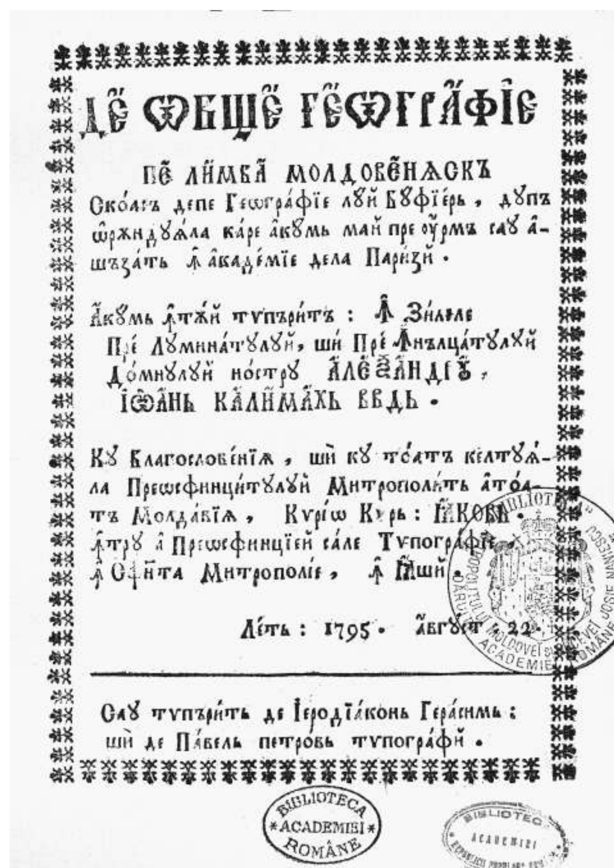

Filă din Rujdenița *(1620), BAR, ms. rom. 3821*

de conversaţie destinate misionarilor Congregaţiei De Popaganda Fide care activau în Moldova, intitulate *Petit recueil des mots moldaves* şi *Diverse materie in lingua moldava,* redactate în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, utilizează, firesc pentru autorii lor, un model italienesc. Cel mai vechi text geografic românesc cunoscut, aşa-numita *Geografie a Ardealului,* descoperită şi publicată la mijlocul veacului al XIX-lea de Timotei Cipariu, aparţine, după opinia primului editor, perioadei 1660–1680. Îi urmează, la scurt timp, *Povestea ţărilor şi a împărăţiilor câte-s în pământul Asiei* şi *Cosmografia ce să zice împărţeala pământului pre hotară şi pre alte semne ce sânt în cercurile ceriului,* ambele transcrise de Costea dascălul din Braşov (şi păstrate în manuscris) la o dată cuprinsă între 1693 şi 1703. Aproximativ în aceeaşi perioadă un învăţat muntean alcătuieşte, ca răspuns la o solicitare a lui Luigi Ferdinando Marsigli şi foarte probabil cu sprijinul

unui misionar italian, primul lexicon geografic italo–român, iar stolnicul Constantin Cantacuzino imprimă, în 1700 la Padova, la îndemnul aceluiaşi conte italian, prima hartă a Ţării Româneşti. Din anul 1766 datează *Cosmografia adecă Izvodirea lumii*, copiată de ieromonahul Antim de la mănăstirea Cozia. Textul, tradus, potrivit unor cercetări recente, în nordul Moldovei după o versiune poloneză a lucrării geografului italian Giovanni Botero Benese, *Le relazioni universali,* se păstrează în forme aproape identice în încă două manuscrise vechi româneşti. Primul a fost alcătuit în anul 1774 de Anatolie, ierodiaconul Râmnicului. Cel de-al doilea nu conţine nici o indicaţie asupra datei şi locului unde a fost transcris sau asupra copistului, dar particularităţile sale lingvistice şi grafice par să indice faptul că e vorba despre un text ardelenesc de la mijlocul secolului al XVIII-lea. Anatolie a copiat în anul 1774 (sau cel mai târziu în 1778) şi o scriere intitulată *Gheografia Rosiei.* Textul, aflat în acelaşi manuscris cu *Cosmografia adecă Izvodirea lumii*, este păstrat fragmentar. Din deceniul premergător anului 1780 s-au transmis de asemenea două lucrări geografice manuscrise alcătuite în Moldova, *Gheografia noauă, care cearcă de obşte toată faţa a sferii idroghiu* şi *Pentru descoperirea a multor împărăţii şi locuri, care s-au descoperit şi s-au aflat de portugali.* Prima este o traducere prin intermediar grecesc a unei geografii englezeşti, iar a doua descinde, după toate probabilităţile, dintr-un original redactat în limba franceză. În aceeaşi perioadă a fost întocmit, se pare, scurtul capitol *Pentru gheografie* din lucrarea manuscrisă intitulată *Întâia învăţătură a celor care vor să înveţe carte cu slove sloveneşti*, datorată, după unele opinii, lui Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, care îndeplinea atunci funcţia de şef al şcolilor româneşti neunite din Transilvania. Categoria textelor filosofice, foarte apropiate ca atitudine şi ca materie de Biserică, este mult mai cuprinzătoare decât a celorlalte texte ştiinţifice cunoscute din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea. Scrierile filosofice propriu-zise sunt reprezentate de numai două lucrări, ambele anterioare anului 1700, traduse de două personalităţi ale culturii vechi româneşti, Nicolae Milescu şi Dimitrie Cantemir. Cea mai veche dintre ele, *Despre raţiunea dominantă (primatul raţiunii asupra sentimentelor),* alcătuită de (Pseudo-)Josephus Flavius, a intrat, prin traducerea dată de spătarul moldovean, în *Biblia de la Bucureşti*, sub titlul *A lui Iosip de la Macavei carte, adecă Pentru sângurul ţiitoriul gând.* Cea de-a doua, *Stimulul virtuţilor şi frâna păcatelor,* apărută în limba latină la Amsterdam în 1682, sub semnătura filosofului polonez Andrei Wissowatius, a devenit, după transpunerea în româneşte realizată de Dimitrie Cantemir, partea a treia a *Divanului...* Extrem de numeroase sunt în schimb cărţile de dogmă creştină şi acelea de polemică religioasă. Prima scriere din ultima categorie citată este *Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc,* alcătuit de Varlaam, mitropolitul Sucevei, în anul 1645. Dintre textele ulterioare pot fi selectate, ca fiind mai importante, un manuscris slavo-român de teologie polemică, alcătuit în anul 1667, altul redactat în limba română la sfârşitul secolului al XVII-lea, care tratează despre cele patru dogme ale Bisericii, tipăritura scoasă de Antim Ivireanul în 1699, *Carte sau lumină cu dreapte dovediri din dogmele Besearicii Răsăritului asupra dejghinării papistaşilor,* o copie a traducerii manuscrise a *Manualului despre câteva nedumeriri* al lui Ioan Kariophilles, traducere atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino, *Păstorniceasca poslanie sau Dogmatica învăţătură a Bisearecii Răsăritului,* alcătuită de Petru Pavel Aaron şi apărută la Blaj în 1760, şi *Piatra smintelii adecă Începerea şi pricina dezghinărei a 2 Biserici, a Răsăritului şi a Apusului,* manuscris din anul 1774. Celor două categorii de scrieri trebuie să le fie alăturate „tratatele de morală", reprezentate până la mijlocul secolului al XVIII-lea numai de lucrări conţinând „învăţături creştineşti", iar după aceea şi de texte cuprinzând elemente laice. Pot fi menţionate dintre lucrările de acest tip *Învăţături preste toate zilele,* tipăritură apărută la Câmpulung în 1642, *Învăţături creştineşti,* scoasă de Gheorghe Radovici la Snagov în 1700, *Învăţătură bisericească,* imprimată în 1710 de Antim Ivireanul probabil la Târgovişte, manuscrisul moldovenesc din 1764 intitulat *Ithica Ieropolitica (*şi copia făcută în 1779 de Ion Râmniceanul) şi manualul bilingv, imprimat la Viena în 1777, cu titlul *Ducerea de mână cătră cinsta şi direptatea.*

Textele medicale scrise în limba română înainte de 1780 se pot împărţi, spre deosebire de toate celelalte scrieri consacrate în epocă vreunui domeniu al ştiinţei, în lucrări ilustrative pentru medicina populară şi scrieri ştiinţifice propriu-zise. Din prima categorie fac parte, în afară de descântece sau de reţete izolate sau incluse în diverse versiuni

ДЕ ѠБЩЕ ГЕѠГРАФІЕ

ПЕ ЛИМБА МОЛДОВЕНѦСКЪ

Скоасъ депе Геѡграфіе лꙋй Бꙋфіер, дꙋпъ ѡржндꙋѫла каре акꙋм май пре ꙋрмъ саꙋ ашъзат ꙟ академіе дела Паризй.

Акꙋм ꙟтѫй тѵпърит: ꙟ зилеле Пре Лꙋминатꙋлꙋй, ши Пре ꙟнълцатꙋлꙋй Домнꙋлꙋй ностръ Алеѯандрꙋ Іѡан Калимах Ввд.

Кꙋ Благословеніѫ, ши кꙋ тоатъ келтꙋѫла Преѡсфинцитꙋлꙋй Митрополит а тоатъ Молдавіѫ, Кѵріѡ Кѵр: Іакѡв. ꙟтрꙋ а Преѡсфинціей сале Тѵпографіе ꙟ сфинта Митрополіе, ꙟ Іаши.

Лѣт: 1795. Авгꙋст 22.

Сау тѵпърит де Іеродіакон Герасим: ши де Павел Петров тѵпограф.

De obște gheografie, *traducere de Amfilohie Hotiniul, Iași, 1795*

ale *Rojdeanicului*, colecţiile mai mult sau mai puţin bogate de leacuri, existente în miscelaneele alcătuite începând din prima jumătate a secolului al XVIII-lea (deşi multe dintre aceste texte de mică întindere sunt traduceri, iar nu transpuneri în scris ale unor reţete de provenienţă populară). Cea mai veche dintre compilaţiile de acest tip se păstrează într-un manuscris la Biblioteca Academiei. I se alătură însemnările „pentru toate boalele, la care ce tămăduire trebuie", făcute de Ioachim Bărbătescu în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (1777), aflate în aceeaşi bibliotecă bucureşteană. Scrierile ştiinţifice propriu-zise consacrate medicinii apar abia spre mijlocul secolului al XVIII-lea. Prima dintre ele este, potrivit datărilor vehiculate în literatura de specialitate, traducerea *Alegerilor lui Ippocrat*, versiune românească a aforismelor medicului elin, făcută pentru uzul şcolilor de medicină din cadrul academiilor domneşti sau pentru cel al cadrelor sanitare ce activau în „bolniţele" înfiinţate la începutul veacului în Bucureşti şi în Iaşi. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, dar la o dată foarte probabil ulterioară anului 1780, a fost alcătuită de C. Caribolu *Cartea de doftorii de orice boală, bună şi încercată întru toate,* rămasă tot în manuscris. Pentru perioada anterioară anului 1780 există în cultura românească şi un text consacrat exclusiv matematicii, *Ducere de mână către aritmetica sau socoteala, pentru traba pruncilor rumâneşti celor neuniţilor ce se învaţă în şcoale cele mice,* apărută în ediţie bilingvă, româno–germană, în anul 1777 la Viena. Alături de această lucrare de uz şcolar trebuie pusă bucoavna în manuscris intitulată *Întâia învăţătură,* al cărei al optulea capitol, intitulat *Pentru numere,* este consacrat iniţierii şcolarilor în problemele aritmeticii. Iar dintre scrierile de tip tehnic, destinate unor domenii de activitate laică, se cuvin menţionate, alături de reţetele medicale, capitolul *Pentru seminţe* din calendarul braşovean al lui Petcu Şoanul (din 1733), cuprinzând indicaţii utile pentru practicarea agriculturii, *Cartea întru carea să scriu mâncările,* manuscris muntenesc copiat de Mihai logofăt în 1749 (prima scriere de tip gastronomic cuprinzând şi diverse sfaturi gospodăreşti), *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi şi nouă a preaînălţatului domn,* datorată logofătului Gheorgachi, lucrare descriptivă cu caracter special, alcătuită în 1762, menită să fixeze în scris ceremonialul Curţii domneşti din Moldova. *Ducerea de mână către cinsta şi direptatea,* manualul tipărit la Viena în 1777, prezintă, sumar, pentru uz şcolar, meseriile practicate în epocă.

În ultimele decenii ale veacului al XVIII-lea oamenii de cultură români dispuneau deci de numeroase şi diverse scrieri ştiinţifice sau tehnice traduse, adaptate sau chiar redactate în limba română. (Numărul lor a fost în mod cert mai mare decât cel cunoscut astăzi.) Evidenţiind prin formă, prin destinaţie şi prin domeniul de activitate practică sau intelectuală ilustrat deopotrivă o dezvoltare şi o diversificare a culturii româneşti scrise, dar şi o schimbare de mentalitate, o îndreptare tot mai evidentă spre modelul cultural occidental (concomitent cu abandonarea modelului slavon şi chiar a celui neogrecesc), scrisul ştiinţific şi tehnic în limba română cunoaşte o evidentă diversificare şi o evoluţie foarte bine marcată spre modernitate în primul rând sub influenţa mişcării latiniste transilvănene. Domeniile ştiinţifice cultivate cu predilecţie sunt acum filologia şi istoria, învăţaţii vremii

urmărind cu prioritate atât elaborarea unui instrument lingvistic modern şi adecvat de exprimare, cât şi crearea şi cultivarea conştiinţei naţionale. În domeniul filologiei sunt astfel alcătuite şi publicate numeroase gramatici, scrise atât în limba latină (Samuil Micu şi Gheorghe Şincai, *Elementa linguae daco–romanae sive valachicae*, Viena, 1780, Buda, 1805; Ion Budai-Deleanu, *Fundamenta grammatices linguae romaenicae* (1812), cât şi în limba română (Ienăchiță Văcărescu, *Observaţii sau băgări dă seamă asupra regulelor şi orânduielelor gramaticii româneşti,* Râmnic şi Viena, 1787; Radu Tempea, *Gramatică românească*, Sibiu, 1797; Ion Budai-Deleanu, *Temeiurile gramaticii româneşti* şi *Dascalul românesc pentru Temeiurile gramaticii româneşti*, circa 1815; C. Diaconovici-Loga, *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1822; Ion Heliade-Rădulescu, *Gramatică românească*, Sibiu, 1828), scrise deopotrivă cu litere latine în variante diverse ale alfabetului etimologizant sau cu slove chirilice, difuzate constant prin tipar pentru a asigura răspândirea ideilor privind latinitatea românei sau, în cazul lucrărilor cu caracter programatic şi al manualelor, pentru normarea, unificarea şi cultivarea limbii literare. Dicţionarele, frecvent bi- sau plurilingve (românei îi sunt alăturate frecvent în Transilvania latina, germana sau maghiara, ca în cazul textelor alcătuite de Samuil Micu, Ion Budai-Deleanu, Petru Maior, Ioan Bobb, dar şi Ştefan Crişan, Paul Iorgovici, Ioan Piuariu-Molnar sau Andreas Clemens, iar în Muntenia şi Moldova franceza, greaca, rusa sau turca, în texte datorate, dintre autorii cunoscuţi, lui Ienăchiță Văcărescu sau Mihail Strilbiţki), urmăresc deschiderea românilor spre limbile de cultură europene, dar au deopotrivă în vedere, ca şi în cazul gramaticilor, cultivarea variantei elevate a limbii şi chiar normarea şi unificarea românei literare. *Lexiconul rumânesc–latinesc–unguresc–nemţesc*, cea dintâi lucrare lexicografică românească realizată în colaborare, tipărită la Buda în 1825, este primul dicţionar de tip explicativ, normativ şi etimologic al limbii române. Căutării şi teoretizării căilor de înnoire a lexicului literar le este consacrată o primă lucrare românească de lexicologie (Paul Iorgovici, *Observaţii de limba rumânească*, Buda, 1799). Iar scrierile consacrate special ortografiei (între acestea *Orthographia latino–valachica*, Cluj, 1805; G. C. Roja, *Măiestria ghiovăsirii româneşti cu litere latineşti,* Buda, 1809; C. Diaconovici-Loga, *Orthographia sau dreapta scrisoare*, Buda, 1818, dar mai ales Petru Maior, *Orthographia romana sive latino–valachica,* Buda, 1819), având pentru prima dată la bază consideraţii privind originea şi evoluţia istorică a românei ca limbă romanică, urmăresc drept obiectiv declarat desprinderea de modelul cultural slavon, modernizarea şi unificarea limbii noastre literare. În domeniul istoriei, autori precum Samuil Micu (*Historia daco–romanorum sive valachorum*, 1778; *Scurtă cunoştinţă a istoriii românilor*, 1796), Gheorghe Şincai (*Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, Buda, 1808, cu o versiune ulterioară în limba latină rămasă în manuscris), Petru Maior (*Istoria pentru începutul românilor în Dachia,* Buda, 1812;

Gh. Şincai, Povățuire către economia de câmp, *Buda, 1806*

ПОВЪЦУИРЕ
КЪТРЪ
ЕКОНОМІА ДЕ КЪМП
ПЕНТРУ ФОЛОСУЛ
ШКОАЛЕЛОР РОМЪНЕЩИ
ЧЕЛОР ДИН
ЦЕРА УНГУРЕАСКЪ,
ШИ ДИН ПЪРЦИЛЕ ЕЙ ÎМПРЕУНАТЕ.

Ку милостива îнгъдуинцъ а îмпърътешии, ши Кесаро-Кръешии, ши Апостоличешеи Мъририй.

Не легатъ ку 30 Крей.

ЛА БУДА,
Îн Кръаска Типографіе а Университъцїй Унгурешй. 1806.

Istoria besericei românilor, Buda, 1813) sau Ion Budai-Deleanu (*De originibus populorum Transylvaniae*, c. 1820) urmăresc constant demonstrarea originii romane a poporului român, în vreme ce Ienăchiță Văcărescu (în *Istorie a preaputernicilor împăraţi otomani*) integrează istoria românilor în aceea a sud-estului european. Scrierile consacrate filosofiei (între care traducerea datorată lui Samuil Micu, *Legile firei, ithica şi politica sau Filosofia cea lucrătoare,* tipărită la Sibiu în 1800) sau geografiei (precum Amfilohie Hotiniul, *De obşte gheografie,* Iaşi, 1795, *Gheografia sau Scrierea pământului*, apărută în două volume la Buda, în 1814–1815, sau *Geografie universală despre glob*, text manuscris, au fost foarte probabil destinate utilizării ca manuale în academiile vremii (din Transilvania, Bucovina sau Ţara Românească). La fel cum trebuie să se fi întâmplat cu manuscrisele consacrate unor domenii diverse ale aşa-numitelor ştiinţe ale naturii (între acestea Amfilohie Hotiniul, *Gramatica fizicii*, c. 1790, traducere din limba italiană; Gh. Şincai, *Istoria naturei sau a firei*, 1806, prelucrare după I.H. Hellmuth) sau cu foarte numeroasele texte matematice (Gh. Şincai, *Îndreptare către aritmetică,* Blaj, 1785; manuscrisul muntenesc de aritmetică practică, tradus în 1793 din neogreacă; Amfilohie Hotiniul, *Elementi aritmetice,* Iaşi, 1795; manualul de geografie matematică datorat tânărului Ion Heliade-Rădulescu, cel intitulat *Trigonometria cea dreaptă,* 1821, alcătuit de Gh. Lazăr, din 1821, sau traducerile din franceză utilizate de Gh. Asachi pentru a preda, înainte de 1827 la Iaşi, algebra, geometria şi trigonometria). În domeniul medicinii, colecţiilor de reţete, mai mult sau mai puţin tradiţionale anterioare anului 1800, li se alătură foarte multe scrieri ştiinţifice de ţinută: primul tratat românesc de medicină, *Meşteşugul doftoriei,* manuscris tradus între 1805 şi 1817 de doctorul muntean Ştefan Vasile Episcopescu, cel care va tipări, în 1824 la Bucureşti, cartea *Mijloace şi leacuri contra ciumii*; prima macrobiotică românească numită *Meşteşugul lungimei de viaţă,* traducerea ardelenească din 1815 patronată de Samuil Vulcan, cel care a alcătuit şi *Tractatul despre vindecarea morburilor poporului de la ţeară,* sau prima scriere medicală integral originală, *Apele minerale de la Arpătac, Bodoc şi Covasna şi despre întrebuinţarea aceloraşi în dischilinite patimi,* publicată în 1821 la Sibiu de Vasilie Popp. Cu totul noi în istoria ştiinţei şi practicii ştiinţifice româneşti sunt scrierile destinate agronomiei sau diverselor ramuri ale economiei rurale: Ioan Piuariu-Molnar, *Economia stupilor,* Viena, 1785; *Oarecari secreturi ale lucrării pământului*, Râmnic, 1796; *Învăţătură despre sămănarea inului,* Lemberg, 1804; Gh. Şincai, *Povăţuire către economia de câmp,* Buda, 1806; *Învăţătură pentru prăsirea pomilor,* Buda, 1812; *Învăţătură de a face sirup şi zăhar,* Buda, 1812; I. Thomici, *Cultura albinelor* şi *Cultura bombiţelor,* Buda, 1823; *Învăţătură despre lucrarea sau cultura cânepei,* Buda, 1828, precum şi foarte numeroasele texte de popularizare a ştiinţei, componentă de bază a programului iluminist transilvănean (între acestea *Cuvânt pe scurt despre ultuirea vărsatului de vacă*, Sibiu, 1804; Gh. Şincai, *Învăţătură firească spre surparea superştiţiei norodului,* scriere din 1806; *Doftorie împotriva gălbezii oilor,* Buda, 1811; *Învăţătură pentru ferirea şi doftoria boalelor...vitelor,* Buda, 1816.

Repere bibliografice: Romulus Ionaşcu, *Gramaticii români. Tractat despre evoluţiunea studiului gramaticii române de la 1757 până astăzi*, Iaşi, 1914; Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice româneşti*, I–III, Bucureşti, Leipzig, Viena, 1916; Al. Borza, *Primul dicţionar de ştiinţe naturale românesc: „Vocabularium pertinens ad tria regna naturae" de Gheorghe Şincai*, DR, 1927–1928; Ion Ionescu, *Prima aritmetică tipărită în limba română din secolul al XVIII-lea*, „Gazeta matematică", 1935, 1; V. Bologa, *Ardelenii şi începuturile medicinii româneşti în Transilvania*, T, 1942, 7–8; I. Coteanu, *Prima listă a numelor româneşti de plante*, Bucureşti, 1942; Ion Gheţie, *Prima gramatică românească modernă,* în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, Bucureşti, 1958, *333–343*; Livia Grămadă, *Istoria lui Millot în tălmăcirea lui Ioan Piuariu Molnar*, SUB, t. V, 1960, fasc. 2; G. Istrate, *Gramatica lui Radu Tempea*, AUI, t. VI, 1960; D. Strugaru, *Gramatica lui Smotriţki şi prima gramatică românească*, RSL, 1960; N.A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, 1962; Zamfira Mihail, *Gramatica românească a lui Toader Şcoleriu (Lecţione, Iaşi, 1789)*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1; Petru Vaida, *Umanistul Andrei Wissowatius tradus de Dimitrie Cantemir. Cu privire la izvoarele Divanului*, RL, 1964, 37; Ion Gheţie, *Opera lingvistică a lui Ion Budai Deleanu*, Bucureşti, 1966; Seche, *Schiţă*, I, *7–33*; N.A. Ursu, [*Studii*], CRC,1967, 36, 1979, 38, 1980, 9, LR, 1971, 3, 1995, 9–12 ; Popovici, *Studii*, I, *169–178*; G. Ivănescu, *Rolul lui Dimitrie Cantemir în dezvoltarea terminologiei filosofice româneşti*, în *300 de ani de la naşterea lui Dimitrie Cantemir*, [Bucureşti], 1974, *125–132*; Elena Toma, *Din începuturile terminologiei filosofice româneşti*, în *Unitate şi diversitate în Romania*, II, Bucureşti, 1976, *54*–78; *Istoria lingvisticii româneşti*, coordonator Iorgu Iordan, Bucureşti, 1978, *passim*;

Florica Cîmpan, *Terminologia primelor manuale românești de trigonometrie*, „Forum”, 1979, 6; Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, *172–214*; Gh. Chivu, [*Studii*], LR, 1980, 2, 1981, 1–3, 5, SCL, 1988, 6, „Studii și cercetări filologice”, Pitești, 2002, fasc. 1, în *Floarea darurilor. In memoriam Ion Gheție*, București, 2006, *269–284*, în *Limbă și literatură. Repere identitare în context european*, I, Pitești, 2008, *26–29*; Magdalena Georgescu, *Cultura lingvistică în secolul al XVIII-lea*, în *Contribuții la studiul limbii române literare. Secolul al XVIII-lea (1688–1780)*, coordonatori Ion Gheție și Gh. Chivu, Cluj-Napoca, 2000, *21–90*; Gh. Chivu, *Limba română – de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, 2000, *66–72*, *123–141*; Ursu, *Contribuții ist. culturii, passim*; Ursu, *Contribuții sec. XVII, passim*. ***Gh.C.***

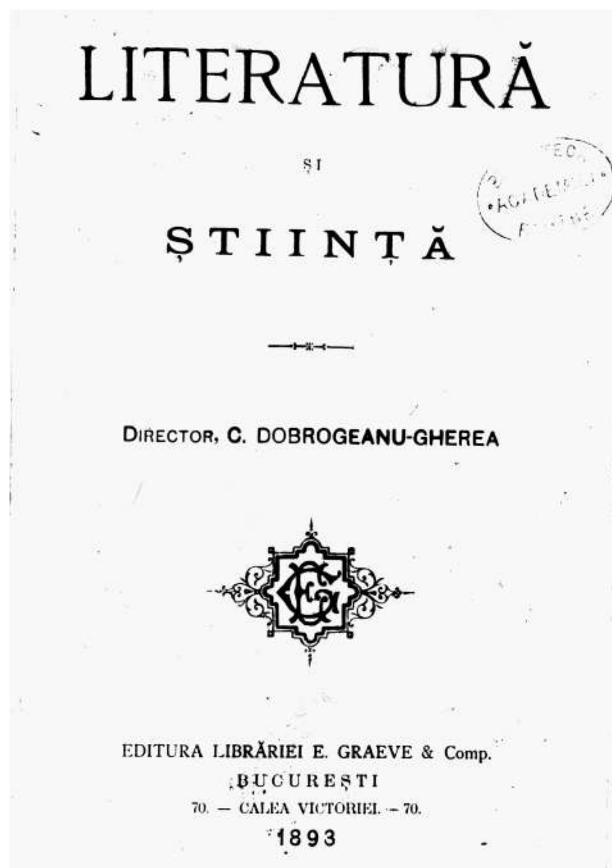
LITERATURĂ ȘI ARTĂ ROMÂNĂ, revistă apărută la București, lunar, între 25 noiembrie 1896 și 25 decembrie 1910, avându-l ca director pe Nicolae Petrașcu. O bună parte din capitalul necesar editării l-a oferit D.C. Ollănescu-Ascanio, care prin prestigiul său și prin vigoarea inițiativelor a știut, în același timp, să atragă și să păstreze un mare număr de colaboratori. **L.a.r.** a căutat să se definească prin opoziție cu „Convorbiri literare”, socotind că revista junimistă, depășită de mersul vieții literare, ar fi introdus o stare de neîncredere a scriitorilor față de propriile posibilități. Se considera, în consecință, că este neapărat necesară o acțiune fermă de încurajare a oricărui talent, spre îmbogățirea patrimoniului literar național. Revista își propunea să acorde o mai mare importanță tradiției autohtone, pentru a pune capăt la ceea ce ea numea lipsa de originalitate a literaturii române din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, și să contribuie totodată la formarea unor cititori care să sprijine cultura națională. La **L.a.r.** au colaborat unii dintre cei mai de seamă poeți ai vremii, publicația acordând întâietate celor care se inspirau din tradiție. Tipăresc aici G. Coșbuc poemele *Moartea lui Gelu* și *Ghiaură*, Duiliu Zamfirescu poeziile *Domnița Mezirea, Fiica Haosului, În ruine*, D.C. Ollănescu-Ascanio basmul în versuri *Împăratul șoarecilor*, poezia *De la Grivița*, satire. Cu foarte multe poezii este prezent, după 1900, D. Anghel (*În grădină, Floarea soarelui, Se trec și florile de toamnă* etc.). Sporadic este întâlnit Al. Vlahuță. Mai semnează Haralamb G. Lecca, Th. Șerbănescu, V.D. Păun, Th. D. Speranția, Florian Becescu, D. Nanu, Andrei Naum, I.N. Roman, I. Bârseanul, Al. Davila, Corneliu Moldovanu, V. Militaru, G. Tutoveanu. Din încercările lui N. Beldiceanu se dau versuri inedite. În ceea ce privește proza, **L.a.r.** a tipărit scrieri de Duiliu Zamfirescu (între care nuvela *Cu bilet circular* și romanul *Îndreptări*), I.L. Caragiale (schița *Între două povețe*), Al. Vlahuță (povestirea *Predare*, precum și fragmente din *România pitorească*). Se publică și romanul de moravuri *Marin Gelea* al lui N. Petrașcu. Lui Ollănescu-Ascanio i se tipăresc pitoreștile nuvele *Burdumba, Fecior de bani gata, Banul alb*, lui Em. Grigorovitza câteva portrete din seria *Chip și grai din Bucovina* (*Soartă, Iancu Scripcarul*), iar lui Ciru Oeconomu romanul istoric *Fiica lui Sejan*. Sunt găzduite, de asemenea, povestiri și nuvele ale unor tineri scriitori ce se vor afirma în literatura primei jumătăți a secolului al XX-lea: Virgil Cioflec, N.D. Cocea, Gala Galaction (*Moara lui Călifar*). Mai mult decât oricare altă revistă a vremii, **L.a.r.** a acordat atenție dramaturgiei naționale, incluzând în sumar numeroase piese care au intrat în repertoriul epocii, dar au căzut în uitare nu mult după premieră. Agreat în mod deosebit și ca dramaturg a fost Haralamb G. Lecca, autor

al dramelor *Bianca* şi *Câinii.* Gh. Bengescu-Dabija semnează piesa de inspiraţie istorică *Silvina Doamna*, iar Ludovic Dauş *Akmiutis.* Mai sunt prezenţi cu drame M. Polizu-Micşuneşti, A. Orna, Şt. Mihăileanu-Stempo, Iosif Vulcan şi V. Cosmovici. Revista a acceptat şi o piesă a lui Şt. Petică, *Solii păcii.* În **L.a.r.** şi-au găsit loc multe studii de critică, istorie şi teorie literară, întemeiate, parte din ele, pe estetica deterministă, amendată cu idei din romantismul german. Cele mai serioase contribuţii se datorează lui N. Petraşcu, autor al unor pagini de fină analiză a operelor unor scriitori ca M. Eminescu, Duiliu Zamfirescu, I.L. Caragiale, B.P. Hasdeu sau I. Ghica, pe când Anghel Demetriescu studiază lirica lui Eminescu, relevă valoarea literară a discursurilor parlamentare ale lui Titu Maiorescu şi comentează poezia lui Al. Sihleanu. Despre Delavrancea scrie N.I. Apostolescu, iar Gala Galaction despre Iulia Hasdeu. Preocupându-se în mod constant de istoria literaturii române, revista a inclus în paginile ei lucrări referitoare la *Codicele Voroneţean* şi *Psaltirea Şcheiană*, la Antim Ivireanul şi cronicarul Constantin Filipescu. Despre D. Bolintineanu exprimă păreri V.D. Păun, iar P.V. Haneş îşi continuă acţiunea de aducere în actualitate a lui Alecu Russo. Sunt prezentate numeroase documente literare inedite referitoare la V. Alecsandri, I. Ghica, Iancu Alecsandri. La evoluţia romanului românesc se referă Iuliu Dragomirescu, iar N. Iorga face să apară o serie intitulată *Studii de istorie şi istorie literară.* Lucrările de teorie literară prin care revista a încercat să-şi definească poziţia sunt eterogene şi frecvent eclectice. Sub semnătura lui Anghel Demetriescu pot fi întâlnite ample studii despre *Obiectul artei în general* sau despre „poezia dramatică”. Mai precise ca orientare şi mai ferme ca atitudine se dovedesc studiile lui V.D. Păun (*Conflictul tragic, Criza geniului, Sublimul în estetică*). C. Hamangiu se ocupă de un important aspect al mişcării literare – legislaţia proprietăţii literare şi artistice în România, asociindu-se preocupărilor asemănătoare ale lui A.D. Xenopol. Revista a găzduit o bogată rubrică de cronici şi recenzii literare, susţinută consecvent mai ales de N. Petraşcu. Mai participau N.I. Apostolescu, I.D. Manolache. În genere pozitive, cronicile au avut în vedere majoritatea scriitorilor vremii. Atenţie s-a arătat şi autorilor tineri, fiind discutate cărţi de H. Sanielevici, Şt. C. Hepites, Gala Galaction, G. Ranetti, M. Sadoveanu, I. Chendi. Cărţi şi reviste străine recenza, în mod obişnuit şi amplu, tot N. Petraşcu. De altfel, revista arată interes şi faţă de literatura universală, promovând studii despre antici (datorate lui N. Bănescu), despre Shakespeare şi Zola ori traduceri din Euripide (*Ifigenia în Aulida*, în versiunea lui Edgar Th. Aslan) şi Dante (*Infernul*, în tălmăcirea lui Coşbuc). Eseurile, numeroase, poartă semnătura unora dintre oamenii de cultură însemnaţi ai epocii. Victor Babeş, B.P. Hasdeu, G. Dem. Teodorescu, I. Mincu, N. Iorga, G.I. Ionnescu-Gion, Gavril Musicescu, Al. Vlahuţă, V.A. Urechia sunt autorii unor note de călătorie, descrieri de monumente istorice, pagini de memorialistică despre mari personalităţi, opinii despre istoria societăţii româneşti în diferite epoci ori despre psihologia anumitor pături sociale. Un loc privilegiat îl au artele plastice. Delavrancea şi N. Petraşcu studiază pictura lui N. Grigorescu, iar I. Mincu se opreşte asupra lui Gh. Petraşcu. Se dau diverse informaţii despre pictori străini şi se scriu cronici la cele mai importante expoziţii. În fiecare număr figurează reproduceri ale unor tablouri sau sculpturi de N. Grigorescu, I. Andreescu, Th. Aman, Şt. I. Valbudea, G.D. Mirea, A. Verona, I. Strâmbulescu, I. Georgescu, C. Artachino, F. Storck. De altfel, autorul copertei – aceeaşi de-a lungul întregii apariţii a revistei – este Ion Mincu. Pentru condiţiile grafice excepţionale, publicaţia a primit şi un premiu la o expoziţie internaţională de la Paris. Sunt de semnalat, de asemenea, articolele şi cronicile despre viaţa muzicală a României, precum şi partiturile aparţinând lui G. Stephănescu, Gavril Musicescu, M. Mărgăritărescu, G. Enescu, Gh. Dima. Promovând o serie de valori consacrate, accentuând importanţa tradiţiei în viaţa culturală a epocii, **L.a.r.** a creat o atmosferă prielnică apariţiei sămănătorismului şi poporanismului, fiind însă în mod esenţial una dintre cele mai importante reviste literare româneşti de la sfârşitul secolului al XIX-lea. ***D.M.***

LITERATURĂ ŞI ŞTIINŢĂ, publicaţie apărută la Bucureşti în anii 1893 şi 1894. Deşi C. Dobrogeanu-Gherea proiecta să scoată revista semestrial, nu au ieşit decât două numere la interval de un an. Discuţiile în jurul apariţiei începuseră cu mult înainte, în 1891, când Dobrogeanu-Gherea îl anunţa pe Ronetti-Roman că se hotărâse editarea unei publicaţii literare la care ar fi urmat să colaboreze un grup de scriitori reputaţi: I.L. Caragiale, Al. Vlahuţă, B. Delavrancea, I. Nădejde, C. Mille, G. Panu. Era proiectat ca periodicul să fie intitulat „Lumea nouă” şi

trebuia, după cum scria Gherea, să stimuleze oamenii de talent. Cum însă între timp mişcarea socialistă hotărăşte să tipărească un cotidian politic cu acest titlu, Gherea se opreşte la denumirea **L.ş.** Publicaţia înlocuia „Contemporanul" şi, la rându-i, în 1895 va fi înlocuită de săptămânalul „Lumea nouă literară şi ştiinţifică", supliment al oficiosului socialist. Director este Gherea, care are, totodată, şi prezența cea mai consistentă. Spre deosebire de „Contemporanul", la care exista un echilibru între rubricile literare, ştiinţifice şi culturale, **L.ş.** este o revistă în care literatura primează sau, mai curând, un almanah literar cu proză şi versuri, cu studii ample dedicate unor chestiuni teoretice (*Mişcarea literară şi ştiinţifică* şi *Asupra esteticei metafizice şi ştiinţifice* de Dobrogeanu-Gherea, *Noi cuceriri transformiste* de N. Voinov). Colaboratorii părţii ştiinţifice şi sociale sunt Sofia Nădejde (articole despre condiţia femeii în societatea modernă), N. Voinov, I. Nădejde, Alceu Urechia, G. Proca (O. Carp), Gr. I. Alexandrescu şi un E. Arald, care, de pe poziţii materialiste, critică vehement *Sic cogito* de B.P. Hasdeu. D.A. Teodoru, în

studiul *Clasificarea genurilor literare*, şi Al. Vlahuţă, în articolul *Onestitatea în artă*, se ocupă de probleme mai generale. Gherea continuă polemica sa cu Titu Maiorescu; i se alătură P. Th. Missir, A. Philippide şi P.P. Negulescu, dar nici criticul socialist, şi nici preopinenţii lui nu aduc argumente noi, ci reiau vechii termeni ai disputei. În articolele sale Gherea este preocupat mai ales de aspectele teoretice ale literaturii, şi nu de analiza operei unui scriitor, motiv pentru care va renunţa să publice în revistă studiul despre G. Coşbuc. Datorită textelor lui B. Delavrancea (*Bunicul, Bunica, Două lacrimi, Marele Duce*), Paul Bujor (*Mi-a cântat cucu-n faţă*) şi Anton Bacalbaşa, proza este superioară artisticeşte poeziei. Tot cu proză colaborează I. Găvănescul, V. Miclescu şi V.G. Morţun. Versuri semnează O. Carp, Artur Stavri, I.N. Roman, N. Iorga (*Înainte*), N. Beldiceanu (*Sorin*, poem profund pesimist), Anton Bacalbaşa, Al. Vlahuţă (*Iubire*), I. Găvănescul şi I. Păun-Pincio (*Vară, Toamnă*). ***R.Z.***

LITERATURĂ ŞI ŞTIINŢĂ POPULARĂ, revistă apărută la Piatra Neamţ, lunar, din ianuarie 1902 până în februarie 1903. Scopul publicaţiei este de a conserva „odoare moştenite din străbuni", revista ocupându-se mai ales de etnografia şi folclorul ţinutului prin culegeri de literatură populară sau articole ca *Jocurile de copii la români*, *Elementul dramatic în jocurile copiilor* ori prin amplul poem folcloric *Şezătoarea*. Mai sunt de amintit numeroasele traduceri din literatura universală (Byron, *La Inez*, Arsène Houssaye, *Lacrimile Jeanei*, Lev Tolstoi, *Romanul căsătoriei*, M.G. Saphir, *Istoria unei umbrele*, ş.a.). ***M.Pp.***

LITERE, revistă apărută la Bucureşti din octombrie 1933 până în aprilie 1935, cu subtitlul „Mensual de atitudine tinerească". Redactor este Aurel Chirescu, iar secretari de redacţie C. Federeanu şi M. Tache. În 1934 redactori sunt Matei Alexandrescu şi Aurel Chirescu. Dintre rubrici se rețin „Galantar" „Cronica literară" (Matei Alexandrescu, Aurel Chirescu), „Cronica poeziei", „Reviste". În ciuda spaţiului restrâns şi a puţinelor numere apărute, **L.** are merite deosebite în ce priveşte promovarea unor idei sociologice, filosofice sau a unor opinii de critică şi teorie literară. Orientarea politică a majorităţii semnatarilor, spre dreapta şi extrema dreaptă, nu influenţează în mod direct aceste intervenţii, publicaţia impunând un anume echilibru valoric, într-un

spirit de obiectivitate. Este găzduită poezie de Aurel Marin, Pan M. Vizirescu, Ştefan Stănescu, Victor Valeriu Martinescu, Emil Botta, Gellu Naum, Radu Gyr, Aurel Chirescu, Vlaicu Bârna, Simion Stolnicu, Cicerone Theodorescu, Eugen Jebeleanu, Al. Raicu, Mircea Pavelescu, Const. Salcia, Coca Farago, Theodor Scarlat, Ovid Caledoniu, Virgil Carianopol, Al. T. Stamatiad – o constelaţie destul de diversă ca provenienţă şi exprimare estetică. Proză (fragmente de roman îndeosebi) oferă Ştefan Anton Cosma (*Hotel Dulap*), Isaiia Răcăciuni (*Mâl*), Scarlat Callimachi (*Învierea lui Iuda*), Anton Holban (*Ioana*), Anişoara Odeanu, G.M. Vlădescu, Matei Alexandrescu. Interesantă este preocuparea revistei pentru soarta poeziei. După ce Mihail Ilovici, redactor la **L.**, anunţă *Falimentul trecutei generaţii* (2/1933), revista deschide în numărul 12–13/1934 o anchetă asupra poeziei actuale, la care răspund Sandu Tudor, Eugen Jebeleanu, Petru Manoliu, Al. Robot, N. Crevedia, George A. Petre, Eugen Ionescu, Constantin Nisipeanu ş.a. Se reţine intervenţia lui Eugen Ionescu, caracteristică pentru atitudinea sa tranșantă: „Între poezie şi public nu există nici un fel de legătură. Lucrul acesta este şi spre norocul publicului (din punctul său de vedere), şi, mai ales, spre norocul poeziei «actuale». Poezia este destinată poeziei, şi nu publicului. Poetul nu are nevoie de public. Publicul confundă poezia cu şansoneta, şi când este îndopat (vezi liceele) cu poezie, o transformă în șansonetă”. I.E. Torouțiu polemizează cu Tudor Arghezi pe marginea personalității lui M. Eminescu (*Între enciclopedie și diletantism*), Alexandru Ionescu se ocupă de *Mathesis sau bucuriile simple* a lui C. Noica sau de *Geneza formelor culturii* de P.P. Negulescu, iar Pericle Martinescu scrie despre „prietenie și terapeutica ei”. Alţi colaboratori: Alfons Adania, Radu Bogdan, Constantin Noica, Ury Benador. ***V.T.***

LITERE, revistă care apare la Găeşti, lunar, din aprilie 2000. Editată din iniţiativa scriitorului Tudor Cristea, publicaţia – care adoptă, într-o primă etapă, „formatul liliputan” al „Biletelor de papagal” – reia titlul „mensualului de atitudine tinerească” scos în 1933–1934 de un grup din care făceau parte Aurel Chirescu, Matei Alexandrescu şi Mihail Ilovici. Primul colectiv redacţional e format din Tudor Cristea (redactor-şef), Dumitru Ungureanu, Daniela-Olguța Iordache (redactori), secretar de redacţie fiind Mihai Stan, director al Editurii Bibliotheca din Târgovişte, unde se tipăreşte revista. De la numărul 6/2001 **L.** apare cu sprijinul financiar al Consiliului Judeţean Dâmboviţa, prin Centrul Creaţiei Populare. Odată cu numărul 1/2002 are redacţie dublă, la Găeşti şi la Târgovişte, Tudor Cristea devine director, Mihai Stan redactor-şef, iar în caseta redacţională sunt înscrise numele principalilor colaboratori: Alexandru George, Mircea Horia Simionescu – titularul rubricii „Literatură dus-întors” –, Ştefan Ion Ghilimescu, Daniela-Olguţa Iordache, Dumitru Ungureanu, Victor Petrescu, Mihai Gabriel Popescu, George Coandă, Ioana Dana Nicolae, George Geacăr şi Iulian Filip (subredacţia Chişinău). Până în 2012 mai sunt adăugați ca redactori asociați Margareta Bineață, Nicolae Scurtu, Emil Stănescu, Corin Bianu, George Toma Veseliu, Ion Mărculescu, Dan Gâju; seniori editori sunt acum Barbu Cioculescu, Mihai Cimpoi, Mircea Constantinescu, Henri Zalis, Florentin Popescu, Liviu Grăsoiu, George Anca, Radu Cârneci, Ioan Adam, Iordan Datcu, Sultana Craia. Aşa cum se arată în editorialul din primul număr, semnat Redacţia, ca şi în cel intitulat *La aniversară*, semnat de Tudor Cristea la un an de apariţie, **L.** urmăreşte să promoveze spaţiul cultural dâmboviţean, încercând să îl scoată din localismul păgubos şi din complexul faţă de trecut. De la început revista a atras atenţia prin incisivitatea articolelor, amintind de spiritul „Kalendelor” gândite la sfârşitul deceniului al treilea, tot la Găeşti, de Vladimir Streinu şi de Șerban Cioculescu. Dezideratul, întrucâtva polemic, este, aşa cum afirmă alt editorial, „scrisul scurt”, aşadar concentrarea. În primele numere semnează alături de redactori şi alţi autori din zonă: Ioana Dana Nicolae, George Geacăr, Marin Neagu, Victor Petrescu, Ion Mărculescu, Mihai Gabriel Popescu. De la numărul 3 Alexandru George susţine regulat o rubrică intitulată „Accente”, abordând cu incisivitate diferite aspecte ale vieţii literare din perioada comunistă şi postcomunistă, evocând personalităţi şi retuşând portrete. **L.** este realizată fără nici un fel de complex provincial, în acest spirit fiind scrise editorialele lui Tudor Cristea, care semnează şi cronici la cărţi de Augustin Buzura, Adrian Păunescu, Mircea Cărtărescu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Horia Roman Patapievici, Mircea Horia Simionescu, Alexandru George, Marian Popa ș.a., dar recenzează şi literatura unor autori dâmboviţeni ca Dumitru Ungureanu, Nicolae Neagu, Ioana Dana Nicolae, George Geacăr ş.a. Comentariul de carte este ilustrat şi de rubrica „Lecturi”. Vor deveni colaboratori Nicolae

Neagu, Barbu Cioculescu, titular al rubricii „Breviar”, unde scrie subtile comentarii de carte, Mircea Constantinescu, deţinătorul rubricii „Raftul de sus”, în cadrul căreia comentează mai ales autori străini, Christian Crăciun, Simona Cioculescu, Ileana Iordache-Streinu, H. Zalis. Mai publică George Muntean, Emil Manu, Raluca Ciochină, Alecu Vaida Poenaru, George Vulturescu, Ştefania Rujan ş.a. Deşi este, în principal, o revistă de opinie critică, **L.** găzduieşte şi proză ori poezie, fără a face concesii prea mari unui aşa-zis localism creator, deși se manifestă în sumarul publicației și inevitabile parti-prisuri regionale. Se remarcă şi rubrica „Poezia acasă”, realizată de scriitorul Iulian Filip, care prezintă într-o selecţie personală poeţi basarabeni, demersul său şi al revistei materializându-se şi în publicarea acestora într-o antologie. Un marcat caracter de atitudine prezintă rubrica „Revista revistelor”, semnată Lector, cu texte adesea ironice ori polemice. **L.** a reuşit să coaguleze un grup de autori legaţi de spaţiul dâmboviţean, de la reprezentanţii Şcolii de la Târgovişte până la generaţiile mai noi, şi s-a impus prin valoarea materialelor publicate, prin fermitatea şi caracterul avizat al opiniilor, dar şi printr-un mod elegant de a polemiza. Legând prezentul de trecut, **L.** aspiră, aşa cum sună titlul unei rubrici, să realizeze o „Şcoală dâmboviţeană”. *****

LITERE, ARTE & IDEI, supliment de cultură al ziarului „Cotidianul”, apărut la București, săptămânal, mai întâi între 13 mai 1991 și 18 noiembrie 1996, apoi între 19 noiembrie 2001 și 24 mai 2004, având-l ca editor pe Dan C. Mihăilescu. Redactori sunt Tania Radu (1991–1996, 2003–2004), Anca Vaidesegan (1991–1992), Elena Drăgușin (1992–1995), Victor Scoradeț (1993–1995), Mioara Caragea (1994–1996), Elena Popescu (1996), iar secretari generali de redacție Claudia Tița (2001–2003) și Matei Martin (2003–2004). Chiar dacă prima serie nu este deschisă de un articol-program și nu conține nici editoriale care să susțină manifest o direcție culturală anume, ideologia promovată de **L.a.i.** transpare din majoritatea numerelor. Hebdomadarul coordonat de Dan C. Mihăilescu urmează aproape întocmai filosofia politică a „Cotidianului”, patronat de Ion Rațiu: conservatorismul cultural conjugat cu neoliberalismul socioeconomic și cu anticomunismul intens, naționalismul bine temperat îngemănat cu admirația cvasi-necritică pentru valorile occidentale, condamnarea sincopelor democrației din timpul epocii de tranziție în contrapunct cu idealizarea societății românești interbelice. Elocvente, în acest sens, rămân cele peste 200 de interviuri obținute în exclusivitate, dintre care se disting dialogurile cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma, Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu, Alexandru Paleologu, Vintilă Horia, Victor Ieronim Stoichiță, Sorin Alexandrescu, Virgil Nemoianu, Horia-Roman Patapievici, Vladimir Tismăneanu, Luca Pițu, Marie-France Ionesco ș.a. De asemenea, numeroasele grupaje de traduceri depășesc adeseori sfera strict artistică, popularizând îndeosebi idei, atitudini și repere intelectuale ale dreptei politice. Preferați sunt gânditorii antimarxiști și antisovietici Jean-François Revel, Alain Besançon, André Glucksmann, Raymond Aron, Bernard-Henri Lévy, Arthur Koestler, Michael Oakeshott, Francis Fukuyama, F. A. von Hayek, Ralph Dahrendorf, Andrei Siniavski, Alex. Koyré, Vladimir Volkoff, în timp ce textele semnate de Jean Baudrillard, José Saramago, Susan Sontag sau Slavoj Žižek par mai degrabă apariții accidentale. Tot în afara unui program omogenizator se plasează și paginile despre Louis-Ferdinand Céline, restituirile inedite din jurnalele Danei Dumitriu (20/1995) și din corespondența lui Paul Zarifopol (31/1994), numerele despre islam realizate de Nadia Anghelescu (17 și 47/1993) sau cel ce are ca tematică psihanaliza (4/1995). În schimb, climatul ideologic al revistei este întreținut de majoritatea dosarelor cu caracter istorico-literar. **L.a.i.** publică statornic evocări dedicate atât marilor personalități politice liberale și conservatoare precum C. Argetoianu, I.G. Duca, Al. Marghiloman, scriitorilor din exil, rezistenței anticomuniste sau Bucureștiului de altădată, cât și tradiției ori posterității Tinerei Generații interbelice. Proiectul restaurării exemplarității diasporei culturale este edificat și de cronicile Taniei Radu. Atenția exegetei și disponibilitatea sa admirativă sunt acaparate mai ales de edițiile noi din scrierile Monicăi Lovinescu, precum și ale lui Virgil Ierunca, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ioan Petru Culianu, Dumitru Țepeneag, Alexandru Vona, Bujor Nedelcovici sau Petru Popescu. Inclusiv polemicile găzduite sporadic de **L.a.i.** acoperă o sferă teoretică delimitată clar, urmărind tot aclimatizarea ideilor economico-politice și a valorilor socioculturale de dreapta. În amplul eseu *Pentru Europa* (48/1994) Adrian Marino apără cauza liberalismului transnațional, opunându-se astfel indirect conservatorismului afișat de alți colaboratori

ai revistei. Suplimentul „Cotidianului” dă uneori senzația de repetitivitate, iar judecățile autocritice ale lui Dan C. Mihăilescu din *Cuvântul de încheiere* al primei serii ar putea caracteriza un interval mai larg: „De vreun an, LA&I s-a rutinat, a devenit previzibil și monoton. De mai multă vreme nu-l mai construiesc, ci îl umplu, ceea ce, pentru mine unul, e insuportabil”. În ciuda declarațiilor de intenție din articolul-program *După cinci ani* (1/2001), nici a doua serie nu oferă o deschidere culturală semnificativ mai mare. Faptul că, în termenii editorului coordonator, **L.a.i.** este „un soi de *work-in-progress*”, constituindu-se în absența unor „tactici dibace, stabilite în detaliu”, faptul că nu are afiliere politică, că „nu agreează atacul la persoană, procesul de intenție, reducționismul și exclusivismul” sau că e „secretofob și deschis” spre nou nu implică deloc absența unui substrat ideologic dominant. Deși interviurile ori traducerile au o frecvență mult scăzută față de perioada 1991–1996, noua serie rămâne o copie fidelă a celei vechi. O dovedesc atât editorialele plasate sub titulatura „Ideea de luni”, unde publică, prin rotație, Horia-Roman Patapievici, Dan C. Mihăilescu, Tania Radu și, uneori, Mircea Cărtărescu, cât și recenziile sau cronicile incluse în rubricile „Cititorincul”, „BiblioLA&I” sau „Chenzina literară”. Prezentul social și literar interesează doar în măsura în care actualizează problematici validate de tradiție. Pe parcursul anului 2003 literaturii i se dedică o rubrică inventivă, „Carte de plăcere”, care conține confesiuni pline de substanță oferite de Ion Pop, Al. Cistelecan, Cornel Ungureanu, Marta Petreu, Cristian Teodorescu, Adriana Bittel, Simona Sora, Mircea Vasilescu, Ștefan Borbély, Alex. Ștefănescu, Paul Cernat ș.a. De vreme ce poezie nu publică, iar fragmente de proză apar foarte rar, **L.a.i.** lasă adeseori impresia că acordă o atenție sporită artei dramatice și celei cinematografice. Victor Scoradeț este titularul cronicii de teatru, pledând mereu pentru inovarea domeniului, Irina Coroiu și, mai târziu, Andrei Gorzo scriu atractiv despre filme. Propunând constant numere cu tematică exclusiv religioasă, analize de geopolitică semnate de Luca Pițu, eseuri cu tematică filosofică scrise de Sorin Cucerai, cronici muzicale, radiografii ale vieții teatrale, seriale despre întâlnirile de la Sighet organizate de Ana Blandiana și de Romulus Rusan, extrase din dosarul întocmit de Securitate lui Dan C. Mihăilescu, suplimentul de cultură al ziarului „Cotidianul” onorează, în seria a doua, tot mai mult artele și ideile, și mai puțin literatura. ***Cs.B.***

LITERE ŞI ARTE, supliment al ziarului „Adevărul” apărut la Bucureşti, săptămânal, între 5 februarie 1903 şi 28 ianuarie 1904. În rubrica „Săptămâna” sunt înregistrate evenimente culturale la zi, apariţii de cărţi noi, spectacole de operă, expoziţii de pictură, traduceri recente din literatura universală. Poezie publică Radu D. Rosetti, Dem. Moldoveanu, Haralamb G. Lecca, Cincinat Pavelescu, Corneliu Moldovanu, Victor Bilciurescu, Elena Văcărescu, iar proză Petru Vulcan (*Baba Sanda*) şi Artur Gorovei (*Note de călătorie*). Se iniţiază anchetele *Cel mai mare poet* şi *Cel mai mare prozator român*, în schimb alta, anunţată sub titlul *Care este cauza căderii Teatrului Naţional?*, nu va mai apărea. Articole de critică şi istorie literară semnează D. Teleor (*Din viaţa lui Eminescu*) şi D. Karnabatt (*Moartea lui I.C. Săvescu*). Aici debutează în numărul din 22 octombrie 1903 E. Lovinescu cu studiul *O tragedie antică...*, despre *Perşii* lui Eschil. Se traduce un fragment din drama *Torquemada* de Victor Hugo. ***V.T.***

LITERE–ŞTIINŢE–ARTE, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, la 15, 22 şi 29 martie 1898. Într-un *Cuvânt începător*, grupul de tineri care a iniţiat redactarea şi editarea acestei publicaţii declară că şi-a propus să ofere un prilej de afirmare noii generaţii scriitoriceşti: „Ne-am propus să strângem împrejurul acestei reviste, treptat, tot ceea ce generația aceasta care se ridică are mai de valoare”. La cele trei numere colaborează cu versuri St. O. Iosif, D. Nanu, C.Z. Buzdugan, V. Poenaru, G. Russe-Admirescu, D. Karr (Dimitrie Karnabatt), Gh. Iacobescu, Const. Mugure, C. Cosco, Vintilă Noreanu, iar Al. Antemireanu, I. Simionescu, Toma Florescu, V. Mereanu şi Gr. Mărunţeanu-Sfinx dau schiţe şi nuvele de un modest nivel literar. Mai interesante sunt încercările de critică literară şi recenziile semnate cu pseudonimele Mihnea, Mision, Gh. Vişin, Nestor. În articolul *Const. Mille*, Mihnea creionează portretul unui scriitor preocupat de realitatea socială şi de literatura inspirată din această realitate. Recenziile la volumul *Epigrame* de Virgiliu N. Cişman şi Toma Florescu, la cartea de versuri a lui C.Z. Buzdugan şi la aceea de proză a lui Gr. Mărunţeanu-Sfinx, deşi discută produsele literare ale unor membri ai cercului de colaboratori, nu au un caracter amical sau publicitar, ci sunt redactate cu seriozitate şi discernământ critic. ***R.Z.***

LITUON, C. T. (pseudonim al lui Constantin D. Tutică; 13.VIII.1922, Lipovu, j. Dolj – 28.III.1948, Bucureşti), poet.

Este fiul Mariei şi al lui Dumitru Tutică, ţărani. Urmează şcoala primară în satul natal, după care, în 1934, intră în clasa I a Liceului „Fraţii Buzeşti" din Craiova. Clasele a V-a şi a VI-a le face la Liceul „Grigore Ghica" din Dorohoi. Încearcă să continue cursul secundar la Liceul Militar din Iaşi şi la Şcoala de Artilerie Antiaeriană din Bucureşti, dar, nefiind admis, se întoarce la Craiova, devenind elev al Liceului „Carol I". Se transferă, în cele din urmă, la Liceul Militar „Dimitrie Sturdza" din acelaşi oraş, aici absolvind şi susţinându-şi bacalaureatul în 1942. În anul următor se înscrie la Facultatea de Agronomie din Bucureşti. Revista editată de liceenii craioveni, „Ion Maiorescu", îi găzduieşte, în aprilie 1941, poezia *În bejenie*, cu care debutează, urmată de altele. Ca student, **L.** continuă să semneze versuri acolo, apoi în revistele „Flamuri" (scoasă de elevii liceelor militare), „Ramuri" şi „Vremea". Participă la şedinţe ale Sburătorului postlovinescian, unde face cunoştinţă cu Vladimir Streinu, a cărui revistă, „Kalende", îi publică, în septembrie 1944, poezia *Vânătoare*, remarcată de Al. Rosetti, directorul Editurii Fundaţiilor Regale. Frecventează, ulterior, şi cenaclul din redacţia „Faptei", ziarul condus de Mircea Damian dându-i la iveală şi o poezie. Mai asiduă întrucâtva este colaborarea la „Scânteia tineretului", „Lumea 1945", „Revista Fundaţiilor Regale" şi suplimentul acesteia, „Caiete de poezie", la toate fiind secretar de redacţie Ion Caraion, foarte interesat de evoluţia mai tânărului său coleg. La începutul anului 1947 **L.** îşi strânge creaţiile într-o plachetă prezentată la concursul pentru scriitorii tineri, instituit de Editura Fundaţiilor Regale. Placheta este premiată, dar, înainte de a fi tipărită în colecţia „Sisiph", editura este desfiinţată. Tânărul poet, bolnav de tuberculoză a laringelui, contractată în bălţile Brăilei, unde făcuse măsurători cadastrale, şi, poate, în închisoare, unde a stat câteva săptămâni (după Ion Caraion, din cauza unei „erori judiciare"), a trebuit să se trateze în sanatoriile din Predeal şi Bucureşti, unde, nu peste mult timp, s-a şi stins din viaţă. Manuscrisul premiat s-a păstrat, fiind editat abia în 2003, într-un volum intitulat *Geneză*, ce mai cuprinde poeziile din periodice şi o seamă de variante.

Demersul întreprins de Ion Caraion şi de alţii pentru a-i reda lui **L.** un loc de frunte în „generaţia războiului", când aceasta – în anii '70 – revine în viața literară, a putut să pară ca având la bază mai mult un sentimentalism amical-pios, mai ales că poeziile rămase de la el ar fi fost, „toate", în număr de 25–30. În realitate, atâtea erau cele risipite prin reviste şi ziare, lor adăugându-li-se peste 60 de „inedite", intrate în sumarul plachetei premiate. Oricum, semnele talentului se ivesc chiar în primele încercări. *În bejenie*, cu figura întrucâtva exotică a „fetei cu ochi de tătarcă", „fugară", „rătăcită", ce-şi clamează nostalgia „ţării sale sărace", ori, mai mult, *Haiducească*, *Letopiseţ* şi *Cântec de uncheaş* au ca punct de pornire motive şi chiar lexicul din lirica lui Radu Gyr, modificate întrucâtva prin introducerea unor sonuri mai dure, cotruşiene, în timp ce *Cântec de ţăran* reia tema des întâlnită la gândirişti, a oaspetelui misterios, ce „la chip semăna leit cu icoana de la schit Iisus", fără fiorul mistic şi fără autohtonizarea din revista lui Nichifor Crainic. Relaţia cu arhaicul, cu „veacul primar" sau „preistoric", domină trăirile eului liric, iar expresia lor devine tot mai nonconformistă, refuzând poeticul tradiţional, versificarea clasică, limbajul „frumos", „nobil" și apropiindu-se astfel de poziţiile suprarealiste, fără să li se suprapună total şi decis. Pe urmele mai vârstnicilor Emil Botta, Virgil Gheorghiu, Geo Dumitrescu ş.a., ca şi congenerii săi, Ion Caraion, Constant Tonegaru, Mihail Crama, Emil Manu, **L.** practică acum „depoetizarea", „prozaizarea" lexicului, prin recursul frecvent la cuvântul tehnic şi la clişeele ziaristice, insolitul asociaţiilor, paradoxul, absurditatea intenţionată, divagaţia, delirul aparent, secvenţa onirică, ironismul. Poetul este vizitat „în fiecare noapte" de „urşi seculari", de „şarpele casei", de „armăsari sălbatici" şi de „clanuri primitive", ale căror „chiote sălbatice" i „se adapă din sângele răzvrătit", totul fiind o binecuvântare, dar şi o tortură (*Poem*). Cu timpul, nostalgia primitivităţii se intensifică, relaţia sa cu civilizaţia căpătând consistenţă. În *Tatuaj*, eul liric se identifică într-un „cavaler al

unui ordin lunatec", mereu cu reveria „veacului preistoric". La polul opus este lumea. O omenire anemiată, exsangua, „unidimensională", caracterizată de un „amor sincronizat", de „costumul negru adus de la călcat" ori de „semafoare" ritmate de „ceremonialul deschiderii trustului de conserve", de „progresul industriei de coloranţi", de „reuniuni" şi de gânduri „închise într-un cerc", la „avantajele şi dezavantajele societăţii pe acţiuni" (*Stenografie*), opusă unui timp primar. Uneori, ca în *Despre un trandafir roşu*, nostalgia primitivităţii („iniţierea" sufletului „departe, în preistorie") se împleteşte cu evocarea tinereţii („Toţi eram tineri/ Lângă noi trandafirul roşu al tuturor năzuinţelor şi disperărilor") şi cu un exotism derutant, ce alătură insolit „fecioarele de la Mănăstirea Croissant", „oameni în automobile cu număr fals", „Saurionul rar de Florida", „Doamna Soam", „studentul Peguy", „oamenii din Atlantida". Poetul se dedă şi unor proiecţii mitice, unele cu rădăcini în folclorul neaoş (*Cântec de Samodivă*, *Solomonarul*), altele debuşând într-un fantezism cu reflexe ludice, precum *Cântecul bătrânului din Valea Andluss* („Am o broască, o gârlă şi câteva pietre;/ Împreună cu oamenii am păduchi şi idei [...] Împreună cu Doamna Rozewa am o casă/ Şi trei fete, care cândva vor fi trei celebre femei"). Printre ultimele poezii figurează câteva care aduc un element mai direct subiectiv, aproape autobiografic. Aşa sunt *Poem*, cu un autoportret-confesiune („Eu n-am cârtit, eu n-am blestemat pădurea/ Nu mi-am înfipt în pinul tânăr securea/ Nu am azvârlit cu pietre în nici o stea/ Mi-am avut şi eu, Dumnezeule, Golgotha mea... "), ori *Inscripţie pe herghelie*, în care se reproduc învăţăturile tatălui. Se reţin, de asemenea, *Geneză* şi *Inscripţii din sanatoriu*, ambele trădând revenirea la versul arghezian. **L.** avea resursele pentru a deveni o figură marcantă a liricii româneşti de după cel de-al Doilea Război Mondial.

SCRIERI: *Geneza*, îngr. şi pref. Sever Dascălu, Craiova, 2003.

Repere bibliografice: Caraion, *Pălărierul*, *123–128*; Manu, *Eseu*, *120–128*; Leon Baconsky, *C. T. Lituon*, ST, 1979, 12; *Lit. rom. cont.*, *548–549;* Popa, *Ist. lit.*, I, *202*. ***V.D.***

LITZICA, Constantin (21.V.1873, Bârlad – 25.VI.1921, Bocşa Montană, azi Bocşa), filolog, bibliograf, traducător. Absolvent al Liceului „Gh. Roşca Codreanu" din Bârlad (1891), **L.** se înscrie la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti, luându-şi licenţa în 1894. Pleacă la München, apoi la Paris cu o bursă acordată de Ministerul Instrucţiunii Publice şi Cultelor şi se specializează în filologie greacă şi bizantină (1894–1897). Titlul de doctor în filosofie l-a obţinut la Universitatea din München, în 1898, cu teza *Das Meyersche Satzschlussgesetz in der byzantinischen Prosa: mit einem Anhang über Prokop von Käsarea*. Întors în ţară, este profesor de latină la Liceul „Sf. Sava" şi profesor repetitor la Seminarul Pedagogic Universitar din Bucureşti, apoi, din 1907, conferenţiar de limbi orientale la Facultatea de Litere şi Filosofie, unde din 1908 predă filologia bizantină. În 1913 devine profesor suplinitor la Catedra de studii bizantine a Universităţii din Bucureşti. Sub ocupație rămas în Capitală, îndeplineşte o vreme funcția de „gerant" la Ministerul Instrucțiunii Publice. Începând din 1893 colaborează cu studii de literatură română, de lingvistică şi pedagogie la „Convorbiri literare", „Revista nouă", „Aurora", „Revista de filosofie şi pedagogie", „Revista generală a învăţământului" ş.a. Între 1901 şi 1906 este membru în comitetul de redacţie al revistei „Convorbiri literare". A alcătuit manuale şcolare de limba franceză şi, împreună cu D. Evolceanu, de limba latină. A tradus din *Dialogurile* lui Lucian.

După o lucrare de licenţă referitoare la opera poetului grec Herondas (distinsă cu premiul Hillel), reluată şi publicată în 1901, **L.** se dedică studiilor de elină şi bizantinologie, contribuţiile sale având un caracter documentar. Vreme îndelungată lucrează la clasarea manuscriselor greceşti aflate în Biblioteca Academiei Române, realizând o bibliografie fundamentală pentru istoriografia şi istoria literară românească intitulată *Catalogul manuscriptelor greceşti* (1909), în care înregistrează manuscrisele şi tipăriturile greceşti din secolul al XVI-lea până la începutul secolului al XIX-lea. Lucrarea va fi continuată de Nestor Camariano, care în 1940 publică al doilea volum, și de un colectiv care în 2005 realizează al treilea volum.

SCRIERI: *Poesia religioasă bizantină*, Bucureşti, 1899; *Manuscrisele greceşti din Biblioteca Academiei Române*, Bucureşti, 1900; *Grupul doric de nord*, Bucureşti, 1901; *Herondas*, Bucureşti, 1901; *Catalogul manuscriptelor greceşti*, I, Bucureşti, 1909; *Studii şi schiţe greco–române*, I, Bucureşti, 1912; *Procopie din Cesarea*, Iaşi, 1926; *Contribuţiuni la topografia balcanică în Evul Mediu*, Iaşi, 1926; **Traduceri:** Lucian din Samosata, *Dialogii morţilor*, Bucureşti, 1896; A. Papadopulos-Kerameus, *Scrieri şi documente greceşti privitoare la istoria românilor*

din anii 1592–1837, Bucureşti, 1914 (în colaborare cu G. Murnu).

Repere bibliografice: D. Evolceanu, *„Poezia religioasă bizantină"*, CL, 1900, 4; [*Necrolog*], U, 1921, 143; I. Rădulescu-Pogoneanu, *C. Litzica*, CL, 1921, 6–7; Marin Popescu-Spineni, *Contribuţiuni la istoria învăţământului superior*, Bucureşti, 1928, *44–45, 122*; [*C. Litzica*], „Almanahul literar", 1971, *204*; Traian Nicola, *Liceul „Gh. Roşca Codreanu"*, Bârlad, 1971, *214–216*; Maria Marinescu-Himu, Adelina Piatkovski, *Istoria literaturii eline*, Bucureşti, 1972, *488*; Bucur, *Istoriografia*, *242–243*; Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar*, *162–163;* Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene,* IV, Bârlad, 2003, *603–610*. *****

LIU, Nicolae (14.III.1927, Sibiu), editor, bibliograf, istoric literar, poet. Este fiul Mariei Liu (n. Poplăceanu), nepoată a lui Octavian Goga, şi al lui Anastase Liu, aromân de origine, funcţionar vamal. Face primele clase de liceu la „Emanuil Gojdu" din Oradea, iar după 1940 învaţă la „Fraţii Buzeşti" din Craiova. Urmează Facultatea de Litere şi Filosofie în paralel cu Facultatea de Drept, fixându-se în cele din urmă la Facultatea de Istorie a Universităţii din Cluj (1945–1950); beneficiază aici de îndrumarea unor dascăli ca Lucian Blaga, Liviu Rusu, D. Popovici, Ştefan Pascu, David Prodan şi activează în cercurile literare studenţeşti. După un an de stagiatură la Arhivele Statului din Cluj, urmat de profesoratul la ţară, se transferă la Bucureşti, la Biblioteca Academiei Române (1952–1968), apoi la Institutul de Istorie „N. Iorga" (1968–1991), unde se dedică activităţii de cercetare ştiinţifică în domeniile bibliologie, istorie şi istorie literară. Ca poet, debutează în „Revista elevilor Liceului «Fraţii Buzeşti»" (1942). Colaborează la „Gazeta literară", „Limbă şi literatură", „Luceafărul", „Manuscriptum", „Revista de filosofie", „Revista istorică", „Revista de filologie romanică și germanică", „Revue roumaine", „Revue roumaine d'histoire", „România literară", „Secolul 20", „Steaua", „Studii şi cercetări de bibliologie", „Viaţa românească" ş.a.

Versurile din *Călătorie într-un cosmos interior* (1988) aparţin unui spirit rafinat și erudit, care-și descoperă eul pendulând între oniric şi real, între mit și valorile prezentului, cosmosul însuși fiind o metaforă a umanității în expansiune („Furat de Prometeu/ Focul urcă să revină la cer./ Piatra cade din Olimp/ Ca să se întoarcă în pământ [...] Și-n timp ce în imensul televizor albastru/ Ne învârtim printre umbre-n culori,/ Mașina nevăzută a universului/ Mişcă neauzit/ Sferele lui Aristot din roata lumii/ Pline de planete, sori și speranță" – *Roata lumii*). Ca editor, **L.** se remarcă prin ediţiile din scrierile lui Liviu Rebreanu: *Opere alese* (I–V, 1959–1961), o primă imagine de ansamblu a operei, ce include pe lângă retipăriri şi un bogat material publicistic identificat şi ales din toate compartimentele ziaristicii marelui prozator, și *Opere* (I–III, 1968), în colaborare cu Niculae Gheran. O altă ediţie, N. Iorga, *Eminescu* (1981), cuprinde contribuţia istoricului la exegeza eminesciană. Ca bibliograf, **L.** realizează *Catalogul corespondenţei lui Ion Ghica* (1962), sursă de prim ordin pentru studiul istoriei Balcanilor. Inițiază și introduce în planul științific al Bibliotecii Academiei Române *Bibliografia Mihai Eminescu*, cel dintâi repertoriu general de acest fel (volumul I, 1976), a cărei elaborare o coordonează după 1968 împreună cu Valeria Trifu. Face parte din colectivele care alcătuiesc *Bibliografia literaturii române. 1948–1960* (1965), *Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. 1867–1967. Cartea centenarului* (1968), iar în străinătate asigură, împreună cu G. Haneș, contribuția românească la *Internationale Bibliographie zur Geschichte der Deutschen Literatur* (Berlin, I–III, 1967–1970). Ca istoric, **L.** scrie cărţi ce prezintă interes şi pentru istoria literaturii, evidenţiind influența transformărilor instituţionale asupra istoriei ideilor şi a mentalităţilor: *N. Iorga şi marea răscoală ţărănească din 1907* (1984), *Revoluţia Franceză, moment de răscruce în istoria umanităţii* (1994; Premiul „N. Iorga" al Academiei Române). În aceeaşi calitate, colaborează la *Bibliografia istorică a României. Secolul XIX* (I, 1972, V, 1974). Publică studii, articole şi eseuri, principiul fundamental ce stă la baza lor fiind respectul faţă de document.

SCRIERI: *Catalogul corespondenţei lui Ion Ghica*, București, 1962; *Bibliografia literaturii române. 1948–1960* (în colaborare), coordonator Tudor Vianu, București, 1965; *Bibliografia Mihai Eminescu. 1866–1970* (în colaborare), București, 1976; *N. Iorga și marea răscoală țărănească din 1907*, Bucureşti, 1984; *Călătorie într-un cosmos interior*, Iaşi, 1988; *Revoluţia Franceză, moment de răscruce în istoria umanităţii*, Bucureşti, 1994. **Ediţii:** Liviu Rebreanu, *Opere alese*, I–V, București, 1959–1961, *Opere*, I–III, pref. Al. Piru, București, 1968 (în colaborare cu Niculae Gheran), *Nuvele, schițe, povestiri*, București, 1968; N. Iorga, *Eminescu*, Iași, 1981(în colaborare cu Ov. S. Crohmălniceanu).

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *Liviu Rebreanu, „Opere alese", III–IV*, RITL 1959, 3–4; Marin Bucur, *Liviu*

Rebreanu, „Opere alese”, V, RITL, 1961, 3–4; Pompiliu Teodor, *„Catalogul corespondenței lui Ion Ghica”*, ST, 1962, 12; Perpessicius, *Liviu Rebreanu în ultimii 20 de ani*, ST, 1964, 12; Ștefan Olteanu, *Iorga și mărturiile lui 1907*, RL, 1974, 43; Șerban Cioculescu, *Nicolae Iorga, „Eminescu”*, RL, 1981, 32; Virgil Cuțitaru, *Introspecții lirice*, CRC, 1989, 31; V. Curticăpeanu, *„Revoluția Franceză, moment de răscruce în istoria umanității”*, *STD*, 1997, 7–8. ***I.D.***

LIUBA, Sofronie (3.XII.1850, Măidan, azi Brădişoru de Jos, j. Caraş-Severin – 3.X.1929, Măidan, azi Brădişoru de Jos, j. Caraş-Severin), folclorist. După terminarea primelor clase în satul natal, **L.** învaţă la Oraviţa şi la Arad, revenind acasă ca învăţător. A fost un harnic colaborator al lui At. M. Marienescu, trimiţându-i balade locale, între care şase variante despre Novăceşti. În colaborare cu ginerele său, preotul Aurel Iana, în 1895 a publicat o monografie a satului Măidan, urmată de un studiu al lui At. M. Marienescu. Sub semnătura Liuba–Iana au mai apărut, în revista „Familia”, cercetări de medicină populară (credinţe, leacuri şi descântece), balade şi poezii lirice, mici povestiri hazlii scrise în grai bănăţean, precum şi câteva texte ale jocurilor de copii, acestea la un apel al lui At. M. Marienescu. A răspuns, de asemenea, la chestionarele lui B.P. Hasdeu şi la cele ale lui Nicolae Densuşianu (împreună cu Aurel Iana). Interesante obiceiuri în legătură cu „frăţia de cruce” publică **L.** în „Foaia diecezană” din Caransebeş (1890). Continuă să culeagă anecdote şi fabule, pe care le trimite revistei „Munca literară şi ştiinţifică” din Piatra Neamţ (1905). A mai colaborat la „Tribuna”, „Poporul român” şi la „Revista Societăţii Tinerimea Română” cu descrieri de „jocuri copilăreşti” şi de dansuri populare.

SCRIERI: *Topografia satului şi hotarului Măidan* (în colaborare cu Aurel Iana), cu un studiu de At. M. Marienescu, Caransebeş, 1895.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl., 493*; *Dicţ. lit. 1900, 513–514*; *Simion Florea Marian și corespondenții săi*, îngr. Eugen Dimitriu și Petru Froicu, pref. Iordan Datcu, București, 1991, *187–188*; Bitte–Chiş–Sârbu, *Dicţ. scriit. Caraş, 152–153*; Datcu, *Dicţ. etnolog., 538.* ***L.Cş.***

LIUBAVICI, Dimitrie (prima jumătate a sec. XVI), tipograf. Nepot al voievodului sârb Bojidar Vukovici, **L.** s-a refugiat şi a devenit editor de cărţi în limba slavă la Veneţia, dedicându-se meşteşugului imprimeriei în acest oraş, apoi la Gracianiţa (Serbia). Prin 1544 înfiinţează în Ţara Românească, la Târgovişte, o tipografie, în care ieromonahul sârb Moise tipăreşte un *Molitvelnic* slavonesc (1545), cu o anexă, *Pravila sfinţilor apostoli*, considerată prima carte de legi apărută pe teritoriul românesc. Aici s-au format ucenici tipografi autohtoni, precum diecii Oprea şi Petre, care l-au ajutat pe **L.** să imprime, în 1547, un *Apostol* (în două ediţii, una pentru Ţara Românească, alta pentru Moldova). Cel mai de seamă discipol al tipografului a fost diaconul Coresi, semnatar, alături de Oprea logofătul, al ultimei cărţi ieşite din atelierul târgoviştean – un *Triod-Penticostar* (1558). Deşi inferioare sub aspect grafic tipăriturilor lui Macarie, antecesorul său, lucrările realizate aici au meritul de a continua pe teritoriul românesc, după o întrerupere de peste treizeci de ani, o activitate fundamentală pentru dezvoltarea culturii. Mai mult, fiind una dintre puţinele tipografii slavoneşti ale vremii, aceasta furniza cărţi pentru aproape întreg spaţiul de cultură slavă.

Repere bibliografice: [*Note bibliografice*], BRV, I, *23–32*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *171–173*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1947), *120–122*; *Ist. lit.*, I, *247–250*; Panaitescu, *Începuturile*, *122–123*; Tomescu, *Ist. cărţii rom.*, *34–36*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *98–99*; *Dicţ. lit. 1900*, *514.* ***C.T.***

LIVADĂ, Melania (28.II.1909, Bucureşti – 3.XI.1988, Bucureşti), critic şi istoric literar. Este fiica Georgianei (n. Barbu) şi a lui Adolf Hayeck, contabil. A urmat la Bucureşti cursurile Şcolii Centrale de Fete, luându-şi bacalaureatul în 1930, şi Facultatea de Litere şi Filosofie, obţinând licenţa în 1935. Între 1939 şi 1965 a funcţionat ca profesoară la Ploieşti, Iaşi, Dorohoi, Cernăuţi şi Bucureşti. Debutează în 1933 la „Curentul”, cu un articol semnat Melania Hayeck, şi mai colaborează la „Universul literar”, „Bucovina literară”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Saeculum”, „Contemporanul”, „Viaţa românească” ş.a.

Prima carte publicată de **L.**, *Lucian Blaga. Comentarii la o discuţie filosofică*, a apărut în 1944. Lucrarea, entuziastă în sensul originar al cuvântului, încearcă o apărare a operei filosofice şi poetice a lui Blaga împotriva detractorilor care o aşezaseră sub semnul „iraţionalismului”, „misticismului” etc. şi este urmată de un studiu despre acelaşi scriitor, *Iniţiere în poezia lui Lucian Blaga*, încheiat în 1947, dar publicat abia în 1974. Într-o serie de scrisori trimise autoarei în anii 1946 şi 1947 Blaga califică drept „imanentă” critica acesteia. Textul e, într-adevăr, o introducere, păstrează virtuţile unei „iniţieri”, a cărei

utilitate ar fi fost pusă mai bine în valoare dacă ar fi apărut în 1947, adică la începuturile exegezei privind poezia lui Blaga. Probabil din motive conjuncturale (persista umbra asupra filosofului „iraţionalist”), **L.** desparte răspicat poezia de filosofia lui Blaga. Capitolele studiului enunţă, cu o bogată ilustraţie de citate (de fapt o mică antologie), principalele teme lirice: viziunea cosmică – sentimentul identităţii ontologice a lumii, relansat odată cu *Nebănuitele trepte*, când, crede **L.**, sentimentul cosmic cedează locul problematicii personale şi apoi „umanizării şi clarificării”; misterul şi mitul (un mister „metafizic”, nu „estetic”, ca la alţi poeţi moderni); sentimentul tragic al vieţii („tragism psihic” ca „spaimă de neant şi de moarte”), nu însă şi nihilism (de la care îl salvează, în opinia autoarei, „echilibrul moral de esenţă stoică, simţul estetic, forţa mitică, puntea solidă cu sursele preclasice, convingerea unităţii şi armoniei cosmice, ingenuumul în forţa lucrurilor şi capacitatea de a înțelege”); panteismul (Dumnezeu e în lume, însă inactiv, prin contrast cu prezenţa păgânului Zamolxe); copilăria şi satul natal, erosul, inserţiile folclorice sub forme originale etc. O paralelă stilistică Arghezi–Blaga relevă virtuozitatea „cuvântului adjectival şi atributiv” la primul, „poezia substantivului” la al doilea, echivalând cu sentimentul detaliului *versus* sentimentul întregului. Celelalte două cărţi, *Pompiliu Constantinescu, „un Saint-Just al opiniei critice”* (1981) şi *G. Călinescu, poet şi teoretician al poeziei* (1982), sunt acumulări de locuri comune, într-un stil al exaltării, lipsite de capacitatea de a izola trăsătura dominantă şi specifică şi mai ales de a o conceptualiza convenabil. Locul expresiei pregnante este luat de descrieri în care citatul îşi pierde forţa de a defini, contopindu-se în platitudinea unui comentariu ce nu se poate desprinde de text.

SCRIERI: *Lucian Blaga. Comentarii la o discuţie filosofică*, Sibiu, 1944; *Iniţiere în poezia lui Lucian Blaga*, Bucureşti, 1974; *Pompiliu Constantinescu, „un Saint-Just al opiniei critice”*, Iaşi, 1981; *G. Călinescu, poet şi teoretician al poeziei*, Bucureşti, 1982. **Traduceri:** A.N. Stepanov, *Port Arthur,* I–II, București, 1952 (în colaborare cu Demostene Botez).

Repere bibliografice: Cioculescu, *Itinerar*, II, *331–336*, IV, *385–390*; Mircea Zaciu, *„Pompiliu Constantinescu, «un Saint-Just al opiniei critice»”*, ST, 1981, 12; Cristian Moraru, *„G. Călinescu, poet şi teoretician al poeziei”*, LCF, 1983, 16; Grigurcu, *Peisaj*, I, *100–103,* II, *209–210*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *750–751.* ***N.M.***

LIVESCU, Cristian (24.XII.1945, Focşani), critic şi istoric literar. Este fiul Georgetei (n. Calogera) şi al lui Ioan Livescu, inginer constructor. După clasele primare şi liceale urmate la Piatra Neamţ şi Brăila și absolvite în 1963, a terminat Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1968), în cadrul căreia, între 1966 şi 1968, a condus Cercul studenţesc de teorie şi critică literară. În 1967 înfiinţează, împreună cu Dan Mutaşcu, Dorin Liviu Zaharia şi Adriana Bittel, cenaclul Atlantida. Între 1968 şi 1990 a fost redactor la ziarul „Ceahlăul” din Piatra Neamţ, iar începând cu 1990 activează în calitate de consilier la Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Neamţ. Din 1971 până în 1977 a condus Cenaclul „Calistrat Hogaş”, apoi, din 1985, Cenaclul Scriitorilor, devenit în 1990 Societatea Scriitorilor din Judeţul Neamţ. Debutează în 1965 la „Viața studențească”, scrie în 1973 la „Ateneu”, colaborând ulterior și la „Steaua”, „Tribuna”, „Luceafărul”, „Cronica”, „Familia”, „România literară”, „Viaţa românească”, „Teatrul”, „Hyperion”, „Asachi”, „Poezia”, „Convorbiri literare”. În 1997 a fondat Editura Crigarux, iar din 2000 conduce revista „Antiteze”. I s-au acordat mai multe distincții, între care Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor (2011) ș.a.

În cartea de debut a lui **L.**, *Introducere în opera lui Ion Pillat* (1980), cele şapte capitole circumscriu două tendinţe fundamentale în poezia lui Pillat: pe de o parte, „identificarea unei incinte originare, care să favorizeze declanşarea imemorialului edenic al copilăriei”, iar pe de altă parte, „interiorizarea spaţiului contemplaţiei poetice”. **L.** încearcă să aducă în prim-plan arhetipurile şi simbolistica unei poezii aflate într-o permanentă mişcare şi transformare. În *Voluptatea labirintului* (1995) autorul va aplica acelaşi tip de critică pe o arie de cercetare extinsă, eseurile de aici devenind „glose la o hermeneutică a insolitului”. Accentul cade mai mult pe studiul prozei, dar este analizată şi „utopia eutanasică” la M. Eminescu. Prin prisma insolitului, **L.** întreprinde o exegeză aprofundată a povestirilor lui Mihail Sadoveanu sau îl interpretează pe Mircea Eliade ca pe un autor care trece de la „dionisiacul fantastic” la „halucinaţia banalului”. Cu *Întâiul Eminescu* (1998) va încerca o reinterpretare a operei eminesciene dintr-o perspectivă nouă asupra poeziilor de tinerețe, exploatată și în lucrări viitoare – editarea *Poemelor Ondinei* în 2003 și studiul asupra „Caietului vienez”, din 2011. În genere ostilă festivismului şi mitizării facile, interpretarea

propusă de **L.** dizolvă clişeul didactic și încearcă plasarea textului eminescian în contextul literaturii universale şi în spaţiul mai larg al culturii. În *Magiştri & hermeneuţi. Prin ruinele Canonului literar* (2007) este studiată situația criticii și a teoriei literare autohtone (de la Tudor Vianu și Vasile Lovinescu la Eugen Simion și Nicolae Manolescu), precum și a eseisticii (Emil Cioran, Ioan Petru Culianu, Petru Creția ș.a.). Sunt abordate relația cu tradiția marilor critici și fertilitatea ipostazei „est-etice" dezvoltate după 1989, relansându-se discuția despre valoare și moralitate, atât din perspectiva scriitorului, cât și a criticii chemate să (de) construiască ierarhii. O pondere aparte dețin, în acest sens, conceptul de revizionism și utilitatea instrumentării lui pe plan național și european (se problematizează, între altele, oportunitatea blamării în Occident a opțiunilor ideologice de tinerețe ale lui Emil Cioran). Studiul *Eminescu şi enigmele Caietului vienez* (2011) documentează polemic concepția despre poezie a lui Eminescu prin prisma poemelor de tinerețe, îndeosebi a celor din „Caietul vienez" (incluzând „constelația *Ondinei" – Mortua est!, Replici, Lida, Când marea, Steaua vieții)* – care, dacă ar fi fost publicat în 1870, ar fi constituit un „proiect" poetic mai coerent și mai personal decât debutul asistat de Titu Maiorescu, asigurând o „altă evaluare asupra practicii vizionare a poetului" și, ca atare, o receptare mai complexă decât clișeul de „romantic întârziat". **L.** și-a exersat calitățile de exeget și în sfera artei plastice și a teatrului, contribuțiile sale la critica dramatică fiind antologate în volumul *Ascuns într-o lojă* (2002), cu referire la spectacolele unui singur teatru, după cum indică, semiironic, și subtitlul *O istorie, pe alocuri sentimentală, a Teatrului Tineretului din Piatra Neamț*.

SCRIERI: *Introducere în opera lui Ion Pillat*, Bucureşti, 1980; *Scene din viața imaginară*, Bucureşti, 1982; *Voluptatea labirintului: glose la o hermeneutică a insolitului*, Iaşi, 1995; *Întâiul Eminescu***,** *studiu critic. Copiii lui Saturn. Digresiuni despre geniu*, Piatra Neamţ, 1998; *Ascuns într-o lojă. O istorie, pe alocuri sentimentală, a Teatrului Tineretului din Piatra Neamț*, Piatra Neamț, 2002; *Magiştri & hermeneuţi. Prin ruinele Canonului literar*, Iaşi, 2007; *Eminescu şi enigmele Caietului vienez*, pref. Mihai Cimpoi, Iaşi, 2011.

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, [*Cristian Livescu*], F, 1981, 2, RL, 1999, 48; Laurenţiu Ulici, *Structurile imaginarului*, RL, 1981, 9; Dan C. Mihăilescu, *Pertinenţa metodei*, LCF, 1981, 16; Ion Simuţ, *„Scene din viaţa imaginară"*, ST, 1983, 7; Prangati, *Dicţ. oamenilor din Neamţ, 141–142*; Adrian Dinu Rachieru, *De la lectură la statuie şi retur*, LCF, 2000, 1; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, II, *138–140*; Constantin Tomşa, *Cristian Livescu sau Viaţa interioară secretă a imaginii. Eseu monografic*, Piatra Neamţ, 2005; Daniela Petroşel, *Cristian Livescu – Scene dintr-o dioramă critică*, CL, 2008, 6–7; Dan Mănucă, *Eminescu şi „Caietul vienez"*, CL, 2012, 1. ***C.Dt.***

LIVESCU, Ioan I. (19.III.1873, Ismail – 7.II.1944, Bucureşti), publicist, memorialist, autor dramatic. Fiu de magistrat, **L.** învaţă în Institutul Schevitz-Thierrin şi la liceele „Sf. Sava", „Matei Basarab" şi „Sf. Gheorghe" din Bucureşti. Înscris la Facultatea de Drept a Universităţii bucureștene, o părăseşte spre a urma Conservatorul, completându-şi studiile de artă dramatică la Viena şi Paris. Actor la Teatrul Naţional din Capitală şi la cel din Craiova, subdirector general al teatrelor, profesor la Catedra de dicţie şi artă dramatică a Conservatorului din Bucureşti, director artistic al Teatrului Popular (iniţiat de N. Iorga), în sfârşit director al Teatrului Naţional din Chişinău, **L.** este un om de teatru inteligent şi energic, cultivat şi întreprinzător. Excelează în roluri de compoziţie, desigur şi pentru că stăpânea până la nuanţă meşteşugul actoricesc, cunoscându-i componentele psihologice şi sociologice. Printre elevii lui se numără Elvira Popescu, Tina Barbu, Ion Sârbu, Ion Manu, N. Bălţăţeanu ş.a. O vocaţie de profesor transpare şi din incursiunile în lumea şi istoria teatrului, popularizate prin conferinţe, publicate în gazete şi reviste sau în cărţile *Din tainele scenii* (1898), *De-ale teatrului la noi şi-n alte ţări* (1907), *Evoluţia teatrului românesc în ultimii 30 de ani* (1937) ş.a. Fire energică, intrepidă, a susținut permanent interesele breslei, s-a zbătut pentru îmbunătățirea situației materiale a actorilor, a pledat pentru prestigiul lor social.

Nutrind în tinereţe visuri de poet şi autor dramatic, având şi o remarcabilă disponibilitate publicistică, **L.**, care debutează în 1888 la „Revista Societăţii Studentul Român", este redactor la „România literară", „Fântâna Blanduziei", „Revista poporului", „Arhiva nouă" şi la „Generaţia nouă", unde asigura şi direcţia literară. Mai colaborează la „Biblioteca familiei", „Românul literar", „Ilustraţiunea română", „Literatorul", „Liga literară", „Arta", „Literatură şi artă română", „Biblioteca modernă", „Rampa" ş.a. Bună parte din scrieri sunt republicate în „Revista theatrelor" (1893–1903), pe care o

conduce. Semna şi Lear, Don Livio, Rex. Ca versuitor posteminescian, **L.** transpune, declamativ şi fără prea multă fantezie, discrepanţa dintre real şi ideal, invocând mândra izolare a poetului etc. Piesele în versuri *Floarea din Firenze* („comedie-idilă" reprezentată în 1892, publicată în 1893), *Cerşetorul* („dramă-idilă", 1894) şi *Îngerii lui Rafael* („fantezie", 1894), jucate pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, construiesc, fluid şi inconsistent, pe o schemă romanţioasă. Cam în aceeaşi vreme **L.** traduce din poeţi felibri (Auguste Barbieri şi Charles Fuster) ori transpune pentru scena craioveană comedia *Le Flibustier* de Jean Richepin. În articole şi conferinţe, în scrierile despre teatru, există şi tentaţia comentariului literar. Dar aprecierile, altfel făcute cu distincţie, dintr-o perspectivă culturală, rămân mereu la suprafaţa lucrurilor, ca atunci când încearcă portretul unor poeți (*Traian Demetrescu*, *Lucreția Suciu*, *Veronica Micle*, *Mihai Eminescu* ș.a.). Mult mai inspirate sunt „profilurile din foaier", schiţe memorialistice şi impresii risipite în revistele de după 1900, precum şi paginile din *Treizeci de ani de teatru* (1925). Toate recompun o imagine, deopotrivă documentară şi pitorească, a unei etape din viaţa scenei româneşti. Îndrăgostit de teatru şi de slujitorii lui, **L.** ştie şi să decupeze ironic varii tipuri umane, să facă figură de moralist ori să pledeze pătimaş pro domo.

SCRIERI: *Mihail Kogălniceanu*, Bucureşti, 1891; *Floarea din Firenze*, Bucureşti, 1893; *Cerşetorul*, Bucureşti, 1894; *Îngerii lui Rafael*, Bucureşti 1894; *Din tainele scenii*, Craiova, 1898; *De-ale teatrului la noi şi-n alte ţări*, Bucureşti, 1907; *Treizeci de ani de teatru*, Bucureşti, 1925; *Politica culturală*, Bucureşti, 1928; *Evoluţia teatrului românesc în ultimii 30 de ani*, Bucureşti, 1937; *Amintiri şi scrieri despre teatru*, postfaţă Mihai Vasiliu, Bucureşti, 1967.

Repere bibliografice: *40 de ani de activitate artistică-culturală. 1892–1933*, Bucureşti, 1933; *50 de ani de activitate artistică-culturală. 1892–1942*, Bucureşti, 1942; Eftimiu, *Portrete*, *226–229*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *343–345*, *524*; *Dicţ. lit. 1900*, *514–515*; Brădăţeanu, *Istoria*, II, *164–167*. ***G.D.***

LIVESCU, Jean (3.VI.1906, Burdujeni-Suceava – 2.IX.1996, București), germanist. Își începe învățătura în satul natal, urmează Școala Normală „Vasile Lupu" din Iași, își dă bacalaureatul, după ce își susține diferențele ca elev particular, la Bălți, în 1932, apoi urmează Facultatea de Litere și Filosofie, secția limba și literatura germană, a Universității din Iași (licența în 1937). După absolvire, este profesor secundar la Liceul Militar și la Seminarul Pedagogic din Iași, iar în 1939 intră în învățământul universitar. Cu sprijinul Fundației „Alexander von Humboldt", care îi acordă o bursă, își continuă studiile la Universitatea din Marburg, apoi la Berlin, obținând doctoratul în 1944 la Strasbourg, cu lucrarea *Deutscher Petrarkismus im 18. Jahrhundert*. Întors în țară, revine la catedră, urcând toate treptele didactice (profesor titular între 1946 și 1955 la Iași, unde este și rector din 1949, iar între 1955 și 1976 la Universitatea din București, unde, de asemenea, va fi rector între 1960 și 1963 și între 1968 și 1972); în perioada 1963–1968 este ministru adjunct al Educației, însărcinat cu elaborarea Legii învățământului din 1968. În 1965 devine doctor docent și membru corespondent al Academiei, fiind recompensat și cu alte funcții și demnități, printre care director onorific (1975–1980) al Bibliotecii Academiei Române, președinte al Comisiei Române pentru UNESCO (1971–1981).

Ca și alți filologi români specializați în limbi străine, **L.** a contribuit la crearea unor instrumente de lucru, de obicei în colaborare: dicționare (*Dicționar german–român*, 1974 și *Dicționar român–german*, 1976), cursuri de limbă germană, în mai multe ediții, antologii literare (*Textsammlung zur deutschen Sprach- und Literaturgeschichte*, I–IV, 1962; *Anthologie der österreichischen Literatur*, I–II, 1965–1968; *Antologia literaturii germane,* 1972). Studiile sale, deși puține și rămase mai cu seamă în paginile diferitelor publicații la care a colaborat, atestă o anume preocupare pentru tematica estetico-teoretică. Relevante sunt studiile *Grimmelshausens „Simplicius Simplicissimus" als Bildungsroman* (1942) și *Romanul evolutiv german* (apărut în presă în 1943). Doar parțial traductibilă, noțiunea „roman evolutiv" acoperă un gen eminamente german, care poate fi pus, susține exegetul, în legătură cu particularitatea firii germane de a surprinde lăuntrul ființei în devenire, predilecția pentru „semiobscurul stărilor neprecizate, al trecerilor de la un stadiu la altul" (cu o sugestie preluată de la Friedrich Nietzsche, care considera specific german „das Werdende, das Dämmernde"). **L.** face interesante disocieri cu privire la alte concepte similare (*Entwicklungsroman*, *Charakterroman*, *Erziehungsroman* ș.a.), distingând net importanța devenirii lăuntrice a personajului pentru acest gen. Un studiu din 1976, privind receptarea lui Petrarca în spațiul german, o inițiativă a romantismului, pune, în sens mai larg, problema petrarchismului. Prin însumarea, cumularea

și intabularea figurilor stilistice, ca și prin excesele combinatorice, arată exegetul, se ajunge, în cadrul petrarchismului, la o „hiperfuncție a stilului", având consecințe de durată asupra originalității creatoare. Fin observator al fenomenelor și formelor literare, **L.** remarcă îmbogățirea ulterioară cu teme și motive de la alți lirici (Anacreon, Catul, poeți italieni și francezi), asimilate petrarchismului. În *Considerații asupra romantismului german* (1970) autorul glosează pe marginea grupărilor romantice (Frühromantik, Jüngere Romantik, Spätromantik), cu privire la trăsăturile lor definitorii și a raporturilor cu perioada Sturm und Drang, cu clasicismul de la Weimar și romantismul european. Totodată, se discută concepția estetică a romantismului. De asemenea, se menționează contribuția romantismului la fundamentarea științelor pe baza intuiționismului sau noua perspectivă istoricistă și comparatistă asupra științelor umaniste. Esențială în germanistica românească rămâne, însă, până acum, realizarea ediției selective din opera goetheană (*Opere*, I–VIII, 1982–1990), una din puținele ediții critice din literatura universală inițiată la noi. În introducere **L.** punctează etapele creației, imaginea lui Goethe printre contemporani, universalismul gândirii sale, influența asupra culturii noastre, cu argumente și disocieri pertinente, iar bogata cronologie a vieții este contextualizată în climatul european al epocii. Fiecare operă este prezentată într-un studiu amplu, precum și într-un aparat critic consistent de note și comentarii, menite a lămuri contextul ei biografic, filosofic, literar, artistic. O lucrare exemplară nu numai prin faptul că reunește traducerile românești de referință din creația clasicului weimarez, ci și prin istoricul receptării și al semnificației sale la un veac și jumătate de la dispariția autorului.

SCRIERI: *Grimmelshausens „Simplicius Simplicissimus" als Bildungsroman*, Iași, 1942; *Considerații asupra romantismului german*, în *Romantismul românesc și romantismul european*, București, 1970; **Antologii, ediții:** *Textsammlung zur deutschen Sprach- und Literaturgeschichte*, I–IV, București, 1962 (în colaborare); *Anthologie der österreichischen Literatur*, I–II, București, 1965–1968 (în colaborare); *Antologia literaturii germane*, București, 1972 (în colaborare cu Sevilla Baer-Răducanu); Johann Wolfgang Goethe, *Opere*, I–VIII, tr. în colaborare, introd. edit., București, 1982–1990. **Traduceri:** J.W. Goethe, *Scrisori din Elveția*, în *Opere*, V, București, 1987.

Repere bibliografice: *Zum Ableben Jean Livescus*, „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens", 1996, Heft 1–2; Rusu, *Membrii Academiei*, *475*. ***G.Dn.***

LOCUSTEANU, Petre (1883, Bucureşti – 3.III.1919, Bucureşti), gazetar, prozator, autor dramatic. Este fiul lui Alexandru I. Locusteanu, medic veterinar. Elev la Liceul Internat din Iaşi, apoi la Liceul „Matei Basarab" din Bucureşti, **L.** prinde încă din ultimii ani de şcoală gustul actoriei. Urmează Conservatorul de Artă Dramatică la clasa lui C.I. Nottara, dar, cum făceau şi alţii, se înscrie şi la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti (luându-şi licenţa târziu). Student încă, îi este acceptată colaborarea la „Belgia Orientului", precum şi la „Voinţa naţională", unde lucrează ca redactor. Renunţă după un timp la gazetărie, angajându-se în trupa Teatrului Naţional din Craiova. A mai jucat pe scena Naţionalului din Bucureşti, în 1915 fiind numit subdirector al acestei instituţii în care a activat şi ca secretar literar şi director de scenă. Când armata germană ocupă Capitala, **L.** se refugiază la Iaşi, făcând aici, în ziarul „România" (1917–1918), cu a cărui administrare se vede însărcinat, o combativă, nu rareori exaltată publicistică. În 1911 se afla alături de C. Banu între cei care editează revista „Flacăra", una dintre publicaţiile de elită ale vremii, ilustrându-se ca un destoinic secretar de redacţie; în urma unor neînţelegeri, în 1914 demisionează. În 1916 scoate „Ziarul meu", de fapt o revistă „literară, socială şi artistică" pe care o scrie aproape singur, iar un an mai târziu, la Iaşi, împreună cu G. Ranetti, face să apară foaia umoristică „Greierul" (1917–1918). Cu articole politice, cronici teatrale, cronici artistice, interviuri, note şi însemnări diverse (de multe ori cu accente zeflemiste), publicistul este prezent şi în „Epoca", „Liberalul" (Iaşi), „Viitorul", „Furnica", „Minerva", „Seara", „Rampa nouă ilustrată", „Mişcarea" (Iaşi), „Semnalul", „Universul". A mai semnat cu pseudonimele Aghiuţă, Sfredeluş (şi prescurtările Sf., Sfr., Sfred.), Spurcocea, Cronicarul Dâmboviţei (şi C. D.). Fire energică, jovială, cu manifestări histrionice de exuberanţă, **L.** şochează pe toată lumea, şi prieteni şi inamici, punându-şi capăt zilelor cu un foc de revolver.

„Amator de glume", cum singur îşi zice, **L.** nu este, din păcate, atât de spiritual pe cât se crede. Uneori poantele pe care le aruncă, aluziile persiflante, jocurile de cuvinte sunt izbutite, adesea însă, trase de păr şi fără un bob de sare, nu-l servesc

deloc. Încercările sale literare se vor resimţi de această facilitate. Surprinzător, în publicistica de atitudine el ţine în mână alt condei: nervos, agresiv, patetic. Însufleţirile de care se lasă cuprins pot lua, în „preumblările" prin Transilvania, Banat, Bucovina, expresia indignării sau trădează o emoţie ce îi umple ochii de lacrimi. Ghiduşul se dă peste cap luând o înfăţişare severă, încruntată, de cruciat al unor idei impregnate de radicalism. Câte „o fabulă de actualitate", nişte schiţe după natură, evocarea unor „figuri dispărute" constituie antrenamentul lui de portretist. Cu o îngustă percepţie a literaturii moderne (şi, în genere, a curentelor noi în artă), el nu vede în gesturile necanonice decât trăsneli şi „nerozii". Criteriul pare să fie acela al unui realism destul de strict. În ceea ce priveşte „chestiile teatrale", se dovedeşte a fi, în pofida înclinaţiei obişnuite spre rostirea mucalită, un cronicar serios. Cu meticulozitate, el povesteşte analitic subiectul, cântăreşte „valoarea dramatică" şi „valoarea tehnică" a textului pus în scenă, evaluând atent, cu un ochi avizat, însuşirile şi cusururile montării şi ale interpretării. Dând la o parte învelişul literar, insistă întotdeauna asupra „meşteşugului teatral". Dar nici nu se dă în vânt după piesele străine (crede că lansau ostentativ tot soiul de „aberaţii psihologice şi îndrăzneli amorale"), oricât ar fi fost ele de dibaci articulate. A tradus, fiind inclusă în repertoriul Teatrului Naţional din Bucureşti (stagiunea 1909–1910), piesa *Fracul verde* de Émile Augier şi Alfred de Musset. O „antologie eroică", însoţită de comentarii avântate, este *Glasul vitejiei* (1915), în care **L.** se include şi pe sine cu nişte versuri jucăuşe. O „încercare critică", oscilând între judecata de bun-simţ şi exagerări diletante, prefaţează „colecţia de hohote şi zâmbete" intitulată *Umorul românesc* (1915). Disociind între noţiuni (umor şi ironie, umor şi umoristic), teoreticianul de circumstanţă identifică specia franţuzească, apoi pe cea anglo-saxonă, pentru a se opri la „umorul naţional", ale cărui izvoare le află, bineînţeles, în producţia populară. Un umor cu tumbe burleşti în absurd se chinuie să înfiripe în prozele din *Suntem nebuni...* (1914). Simple crochiuri, personajele din schiţele de aici au câte o scrânteală care, podidindu-i cu „senzaţii ciudate", îi proiectează în plină bizarerie. Nătăfleţi, fanfaroni, fricoşi, neisprăviţii cochetează cu nonsensul. Sunt „fantaziile", aşa-zicând, ale unui condeier care se îndârjeşte să curteze o muză cam năzuroasă. Simţul dialogului (cu pigment caragialesc) e un atu, dar insuficient. Înzestrarea, câtă este, a lui **L.** ţine de portretistică. Cartea *Cincizeci figuri contimporane* (1913), cu incisive desene de Iosif Iser, înşiruie ca într-o galerie de oglinzi „deformante" figuri de prim-plan ale vremii – membri ai familiei regale, oameni politici, scriitori, artişti. Uneori forţate, alteori închistându-se în clişeu, creionările sunt gata oricând să pună în relaţie opera cu înfăţişarea cuiva. Maliţia insinuantă, împletirea de contraste, sintagma pe alocuri frapantă stau la îndemână în executarea unor şarje care, dincolo de ieftinătăţi şi alte nepotriveli, îşi au subtilitatea lor. Vioaie, cu o replică promptă şi calambururi urmărind efectul de ilaritate, farsele lui **L.**, *Nevasta lui Cerceluş* (1910) şi *Funcţionarul de la Domenii* (1911), şi-au avut micul lor succes la un public dornic să se amuze. Plecând de la motivul clasic al păcălitorului căzut în plasa propriilor urzeli, *Nevasta lui Cerceluş* pune în mişcare un frivol comic de situaţii. Pivotul comedioarei *Funcţionarul de la Domenii* este quiproquoul, şi nu se poate spune că **L.** nu-l mânuieşte cu oarecare abilitate. Altfel, cele două compuneri sunt firave de tot.

SCRIERI: *Nevasta lui Cerceluş*, Bucureşti, 1910; *Funcţionarul de la Domenii*, Bucureşti, 1911; *Cincizeci figuri contimporane*, cu desene de Iosif Iser, Bucureşti, 1913; *Suntem nebuni...*, Bucureşti, 1914; *Comisarul Străjescu*, Bucureşti, [1915]. **Antologii:** *Glasul vitejiei*, Bucureşti, 1915; *Umorul românesc*, pref. edit., Bucureşti, [1915].

Repere bibliografice: A. de Herz, *Portretul unui portretist*, RP, 1913, 383; G. Topîrceanu, *Scrieri alese*, II, îngr. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1971, *578–585*; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, *267–268*, *369–371*; Lovinescu, *Opere*, VIII, *163–165*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *187–189*; Corneliu Moldovanu, *Autori şi actori*, Bucureşti, 1944, *227–230*; *Umorişti de altădată*, îngr. şi pref. Ion Roman, Bucureşti, 1969, *231–272*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *577–579*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *212–213*; Modola, *Dramaturgia*, *297–300*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *751–752*; Faifer, *Pluta, 103–106*. ***F. F.***

LOGAN, Genoveva (pseudonim al Genovevei Pogorilovschi; 6.III.1938, Şcheia, j. Iaşi), prozatoare, poetă. Este fiica Elenei (n. Doboş) şi a lui Gheorghe Gherguţ, ţărani. A absolvit liceul de fete din Roman (1957) şi Facultatea de Istorie–Filosofie a Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi (1962). Se specializează în psihologie, domeniu în care îşi susţine doctoratul (1973). Lucrează la Institutul de Psihologie din Bucureşti până la începutul anilor '80 când, în urma scandalului stârnit de „meditaţia transcendentală", institutul este desfiinţat, iar membrii acestuia sunt

disponibilizaţi. Între 2003 şi 2005 şi-a reluat activitatea de cercetare în cadrul Institutului de Filosofie şi Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru" al Academiei Române. Debutează în 1957 la „Cuvântul nostru" cu poezia *Toamnă*, semnată cu un pseudonim, Flavia Tennedo, atribuit de comitetul de redacţie al revistei. Mult mai semnificativă este prezenţa în paginile „Gazetei literare" cu povestirea *Tampon şi trambulină* (1967). În acelaşi an va publica în „Ateneu" un eseu amplu pe tema etnopsihologiei. Ulterior colaborează la „România literară", „Luceafărul", „Cronica", „Ateneu", „Contemporanul", „Hyperion" ş.a., cu proză scurtă, fragmente de roman, parodii, note polemice, recenzii. În reviste ale Academiei Române publică studii de specialitate. Este soția psihologului Ion Pogorilovschi.

Dezavuat în momentul apariţiei, primul roman publicat de **L.**, *Idolii peşterii* (1969), urmărește deambulările unei promoţii de absolvenţi în complicatul proces de integrare socială şi profesională. Al doilea roman, *Alergie* (1973), abordează un caz de scindare a personalității a cărui victimă este un psiholog profesionist, iar *Pentru toate vine o zi* (1986) schimbă decorul, îndreptându-și atenția spre „satul actual", prelucrat prin clișeele opticii socialiste. Romanele semnate de **L.** sunt relativ omogene ca tehnică și tematică, majoritatea personajelor, psihologi de meserie sau numai buni psihologi, fiind tineri absolvenţi rebeli împotriva ipocriziei şi convenţiilor sociale. Cu o repulsie organică faţă de rutină, integrarea lor în cotidian este extrem de anevoioasă, cu atât mai mult cu cât nu reprezintă „cazuri izolate", ci aparţin unei generaţii de „inadaptaţi" care își caută refugiul în sensibilitate și în imaginaţie. Depresia personajelor-femei e accentuată de rutina familială. Rareori (precum Anca Cerchez din *Idolii peşterii*) ele se sustrag de la aceste obligaţii împotrivindu-se firii şi refuzându-şi condiţia biologică şi socială; de aici fronda insistentă, exhibiţionismul, mizantropia, extravaganţele de vocabular considerate de critica vremii ca lipsite de autenticitate. Tehnica aleasă de prozatoare este aceea a „vocilor" narative, textul rezultând din însumarea unor confesiuni pe care cititorul are sarcina de a le atribui diverselor personaje. S-a spus că **L.** aspiră la o literatură de tipul prozei de analiză psihologică ilustrată de Virginia Woolf sau de Hortensia Papadat-Bengescu; pe de altă parte, critica anilor '70 i-a imputat mimetismul și contradicţia frapantă dintre „vocea" unor personaje masculine şi maniera feminină de scriitură (contradicţie care dispare însă când personajele sunt femei, autoarei reuşindu-i, în asemenea situaţii, secvenţe de viaţă autentică). Scris înainte de 1989, dar apărut în 1994, romanul *Văzând şi făcând* speculează, la limita dintre senzațional și fantastic, o intrigă centrată pe teoria hipnozei, care se dovedeşte în final o alegorie a manipulării persoanei în regimul comunist. **L.** și-a exersat aptitudinile pentru proza scurtă în *Puterea celor lipsiți de putere – Il potere dei senzapotere* (2012), unde se regăsesc și texte scrise, dar nepublicate, înainte de 1989. Volumul gravitează în jurul contrastului dintre sat, ca depozitar al unor valori atemporale, și urbanul pervertit de o modernitate care include și „sistemul" politic. Adunată în volumul bilingv *Urme – Traces* (2010), poezia se înscrie în aceeași sferă a elegiacului minor, speculând temele nostalgiei și ale alienării într-un prezent despiritualizat.

SCRIERI: *Idolii peşterii*, Bucureşti, 1969; *Alergie*, Bucureşti, 1973; *Fără identitate*, Bucureşti, 1982; *Pentru toate vine o zi*, Bucureşti, 1986; *Văzând şi făcând*, Bucureşti, 1994; *Papa Ioan Paul al II-lea şi România* (în colaborare), Bucureşti, 1999; *Pianul hipnotic*, Bucureşti, 2003; *Urme – Traces*, trad. Olimpia Iacob, Bucureşti, 2010; *Puterea celor lipsiţi de putere – Il potere dei senzapotere*, tr. Valeria Mocănașu, București, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *„Idolii peşterii"*, CNT, 1969, 44; Damian, *Intrarea*, *141–144*; Constantin Boureanu, *„Alergie"*, AST, 1974, 1; Val Condurache, *„Alergie"*, CL, 1974, 2; Titel, *Pasiunea*, *169–172*; Dana Dumitriu, *Analiză, simpatie, patetism*, RL, 1983, 34; Nicolae Georgescu, *„Pentru toate vine o zi"*, LCF, 1987, 9; Victor Atanasiu, *Un roman despre satul actual*, RL, 1988, 7; Popa, *Ist. lit.*, II, *786*. ***C.Br.***

LOGHIN, Constantin (4.IX.1891, Budineţ–Storojineţ – 23.II.1961, Gura Humorului), gazetar, istoric literar.

Este fiul Rozaliei şi al lui Leon Loghin, ţărani. A urmat şcoala primară în satul natal, terminând-o în 1903. Va absolvi în 1912 Liceul Clasic din Cernăuţi şi tot acolo, în 1919, Facultatea de Litere,

specializându-se în limbile română şi latină. În anul următor este numit profesor la Şcoala Reală Superioară Greco-Ortodoxă din Cernăuţi (ulterior Liceul Ortodox „Mitropolitul Silvestru"), unde deţine o catedră până în 1940. Refugiat în timpul ocupaţiei sovietice, funcţionează la Liceul „Matei Basarab" din Bucureşti, apoi din nou la Cernăuţi, la Şcoala Normală de Băieţi şi la Liceul Ortodox „Mitropolitul Silvestru". După 1944 este profesor la Liceul Comercial, la Colegiul Naţional „C. Diaconovici-Loga" din Timişoara şi la Şcoala Pedagogică din Gherla, până în 1957. Pensionat, se stabileşte la Gura Humorului.

L. a fost o personalitate a culturii din Bucovina interbelică. În 1928 devine membru, apoi vicepreşedinte al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, implicându-se în activitatea acesteia timp de mai bine de un deceniu. În 1943 va publica o amplă şi documentată monografie a acestei societăţi, despre care a scris şi alte pagini, difuzate în presa timpului. A mai elaborat o monografie complexă a capitalei Bucovinei istorice (*Cernăuţi*, 1936). Corespondent şi redactor pentru Bucovina al ziarului „Universul" vreme de cincisprezece ani, a fost în acelaşi timp întemeietorul şi directorul Editurii Mitropolitul Silvestru din Cernăuţi, unde au apărut numeroase şi importante lucrări referitoare la provincia din nordul ţării. De asemenea, se numără printre fondatorii Societăţii Scriitorilor Bucovineni. A căutat să coaguleze viaţa culturală a bucovinenilor refugiaţi după 1940 în alte provincii. Preocupat în mod preponderent de literatura română scrisă pe teritoriul Bucovinei istorice, **L.** a fost prezent, începând din 1923, în majoritatea periodicelor cernăuţene: „Poporul", „Glasul Bucovinei", „Codrul Cosminului", „Cuvântul ţărănimii", „Bucovina", „Tribuna", „Revista Bucovinei", „Bucovina literară", „Cronicar", „Junimea literară", „Spectatorul". Ocazional a semnat în „Adevărul literar şi artistic", „Unirea" (Bucureşti), „Familia" (Oradea). Intervenţiile sale completau cu documente noi anumite fapte legate de literatură şi de contextul în care acestea au avut loc. În acelaşi sens este concepută şi *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918* (1926), scrierile literare fiind studiate „în legătură cu evoluţia culturală şi politică". Periodizarea îmbină elemente de sociologie literară cu criterii privind evoluţia presei şi a vieţii politice. Literatura din Bucovina este interpretată în perspectiva întregii literaturi române, iar comentariile vizează mai ales conţinutul etnic şi social. Utilă prin corectitudinea informaţiilor şi prin obiectivitatea analizelor este lucrarea *Aron Pumnul – Mihai Eminescu* (1943). Chiar dacă îşi propune „reabilitarea" lui Aron Pumnul, **L.** discută cu luciditate opiniile filologice şi literare ale profesorului cernăuţean şi cu discernământ relaţiile dintre aceste opinii şi opera eminesciană. După sumara şi incompleta antologie *Scriitori bucovineni* (1924), **L.** a alcătuit, în 1938, o lucrare în două volume, *Antologia scrisului bucovinean până la Unire*, cuprinzând o selecţie reprezentativă şi biobibliografii bogate şi exacte. Împreună cu S. Drimmer a tipărit în 1934 *Geschichte der rumänischen Literatur*, carte care prezintă succint fenomenul literar românesc, de la folclor până la cenaclul Sburătorul. A editat, în 1924, *Scrieri literare* de Ion Grămadă, iar în 1943 volumul colectiv *Eminescu şi Bucovina*. **L.** a mai realizat o *Istorie a literaturii române (de la început până în zilele noastre)* (1926), manuale de limba română şi tot pentru uz didactic a prelucrat, sub pseudonimul C. Frunză, o lucrare de J. Nestroy, cu titlul *De-ale lui Păcală* (1927), şi o dramatizare după *Ţiganiada* de Ion Budai-Deleanu, sub titlul *Tabăra ţiganilor* (1931).

SCRIERI: *O sută de ani de la naşterea lui Alecu Hurmuzachi*, Cernăuţi, 1924; *Anul 1848 în cultura şi literatura Bucovinei*, Cernăuţi, 1926; *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918 (în legătură cu evoluţia culturală şi politică)*, Cernăuţi, 1926; ed. îngr. şi pref. Alexandrina Cernov, Cernăuţi, 1996; *Istoria literaturii române (de la început până în zilele noastre)*, Cernăuţi, 1926; *Din trecutul Societăţii pentru Cultură (1862–1932)*, Cernăuţi, 1932; *Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1862–1932)*, Cernăuţi, 1932; *Geschichte der rumänischen Literatur* (în colaborare cu S. Drimmer), Cernăuţi, 1934; *Cernăuţi*, Cernăuţi, 1936; *Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1862–1942)*, Cernăuţi, 1943; *Aron Pumnul – Mihai Eminescu*, Cernăuţi, 1943; *Iancu cav. de Flondor*, Bucureşti, 1944. **Antologii:** *Scriitori bucovineni*, Bucureşti, 1924; *Antologia scrisului bucovinean până la Unire*, I–II, Cernăuţi, 1938. **Ediţii:** Ion Grămadă, *Scrieri literare*, Cernăuţi, 1924; *Eminescu şi Bucovina*, Cernăuţi, 1943.

Repere bibliografice: Ştefan Ciobanu, *„Istoria literaturii române din Bucovina"*, „Ardealul", 1926, 39; Perpessicius, *Opere*, VIII, *153–155;* Mircea Streinul, *Scrisul bucovinean până la Unire*, RFR, 1939, 3; Mircea Lutic, *Un mare bucovinean: Const. Loghin*, LA, 1992, 50; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *752–753*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *625–626*; Mircea

Irimescu, *Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1862–2012)*, I, Rădăuţi, 2012, *passim*. ***D.M.***

LOGHINOVSKI, Elena (26.VII.1932, Krasnoturinsk, Rusia), comparatistă, traducătoare. Este fiica actriţei Maria Manşina şi a lui Vasili Loghinovski, geolog. După absolvirea Facultăţii de Filologie a Universităţii de Stat din Ural, în 1971 obţine titlul de doctor în filologie la Universitatea din Bucureşti. Devine lector la Catedra de literatura rusă a Institutului „Maxim Gorki" din acelaşi oraş (1954), apoi la Catedra de literatură comparată şi universală a Facultăţii de Filologie de la Universitatea din Bucureşti (1973–1975). Între 1975 şi 1990 lucrează la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei Române, iar în 1990 şi 1991 ca lector la Catedra de limba şi literatura rusă a Facultăţii de Limbi Străine din Universitatea Bucureşti. În 2000 înființează, împreună cu soțul său, Albert Kovacs, Editura Est-Vest, destinată lucrărilor despre cultura rusă, teoriei literare etc. Este autoarea unor cursuri universitare şi a numeroase studii şi articole, eseuri şi recenzii despre literatura rusă şi universală publicate în „Secolul 20", „Viaţa românească", „România literară", „Adevărul literar şi artistic", precum şi în publicaţii din Rusia, Franţa, Italia, Olanda.

De la Demon la Luceafăr (1979) este o bună introducere didactică în analiza unui motiv fecund, aria de investigare fiind precizată în subtitlu: *Motivul demonic la Lermontov şi în romantismul european*. Un excurs preliminar defineşte conceptul „daimon" – caracter vag, nesupus figurativului, aparţinând zonei obscure a simţămintelor, spirit înzestrat totodată cu însuşiri ale naturii umane – în evoluția sa de la „geneza tipului demonic în literatura modernă", cu sursele și temeiurile sale mitice, filosofice și estetice, până la „apogeul împlinirii sale" în *Demonul* lui M.I. Lermontov. Sunt convocate diferite ipostaze veterotestamentare şi gnostice pentru a contura îmbinarea celor două aspecte ale daimonului, satanismul și titanismul, aşa cum se va regăsi el în romantismul european, de la Pușkin și Lermontov la Byron, Goethe și Vigny. Cain, Manfred, Conrad, Ghiaurul sunt tipuri intens personalizate, nonconformişti religioşi, cu conştiinţa deplină a negaţiei şi a aspiraţiei către ideal, dar şi a propriilor contradicţii lăuntrice. Grila de lectură e variată, combinând aspecte de psihologie, filosofie, simbolologie cu „semnificația socială". Într-un capitol special se discută ilustrarea motivului demonic în opera lui M. Eminescu și se enunță perpetuarea acestuia în poezia post-eminesciană, îndeosebi la Ştefan Petică. Reeditare a lucrării *Eminescu în limba lui Puşkin* (1987), studiul *Eminescu universal* (2000) este dedicat „spaţiului culturii ruse", şi anume traducerilor din opera eminesciană în limba rusă. Preliminariile teoretice reiau critic rezultatele stilisticii contrastive (Charles Bally) şi ale poeticii contrastive (Efim Etkind), asigurând „nivelele de comparaţie" între două sisteme de limbă, de stil, de prozodie, precum și între tradiţiile culturale ale celor două popoare și între două perspective individuale – a autorului şi a traducătorului. Documentată cercetare comparatistă, *Puşkin şi problemele existenţei în memoria literaturii* (2000) urmăreşte în diacronie asocierile contrastive şi convergente ale operei puşkiniene cu alte opere, influența marelui poet rus fiind împinsă până la Vladimir Nabokov și în postmodernitate. Lectura lui Puşkin prin Dostoievski, dar şi a lui Dostoievski prin Puşkin focalizează tema religioasă ca mod de cunoaştere şi devenire a personalităţii: omul prefigurat de cei doi este „omul în om", omul solar al lui Puşkin şi omul sfâşiat între elanuri sublime şi ispite abjecte al lui Dostoievski întregind visul armonizării contradicțiilor ce tentează conştiinţa. Prin relaţia Puşkin–Lermontov **L.** descrie metamorfozele eului liric ca fenomen al unei literaturi care îşi găseşte substanţa emblematică într-o serie de personaje-pelerini, eroi ai unei spiritualităţi abisale. Un studiu de referinţă este *Dostoievski şi romanul românesc* (2003), considerat „cel mai important studiu sistematic al problemei" (Ioan Holban), în descendenţa lucrării lui Dinu Pillat *Dostoievski în conştiinţa literară românească*. Valorificând un bogat inventar de romane şi de comentarii pe marginea acestora, de eseuri şi confesiuni, autoarea acoperă peste o sută de ani de posibile incidenţe dostoievskiene, de la prima traducere a scriitorului rus (1885) încoace, urmărind nu doar filiaţiile, ci şi afinităţile tipologice de la nivelul temelor, motivelor, personajelor. Analize valoroase privesc romanele lui Liviu Rebreanu (*Ciuleandra*), Gib I. Mihăiescu (*Rusoaica*) şi Marin Preda (romanului *Cel mai iubit dintre pământeni* fiindu-i dedicat studiul cel mai amplu al cărții). **L.** s-a remarcat și printr-o consistentă activitate de traducătoare în limba rusă, atât din beletristica românească (a

tradus, între alții, din Camil Petrescu, Marin Preda, Eugen Barbu și Nichita Stănescu), cât și din critică și teorie literară (Tudor Vianu).

SCRIERI: *Istoria literaturii ruse în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, 1968; *De la Demon la Luceafăr. Motivul demonic la Lermontov şi în romantismul european*, Bucureşti, 1979; *Eminescu în limba lui Puşkin*, Iaşi, 1987; ed. (*Eminescu universal. Spaţiul culturii ruse*), Bucureşti, 2000; *Puşkin şi problemele existenţei în memoria literaturii*, Chişinău, 2000; *Dostoievski şi romanul românesc*, Bucureşti, 2003; *Puşkin universal*, Bucureşti, 2003. **Traduceri:** G. Ciprian, *Faraon piatîi*, Bucureşti, 1960; Marin Preda, *Semia Moromete*, Bucureşti, 1961; Eugen Barbu, *Koneţ otpuska*, pref. Paul Ionescu, Bucureşti, 1964; Tudor Vianu, *Issledovania po estetike*, Bucureşti, 1972; Victor Ion Popa, *Viun-Letun*, pref. Vicu Mîndra, Bucureşti, 1973; Vladimir Colin, *Zubî Hronosa*, Bucureşti, 1979; Camil Petrescu, *Poslednaia noci liubvi, pervaia noci voinî*, Moscova, 1979; Nichita Stănescu, *Pesni Rumânii*, Bucureşti, 1987; Nichita Danilov, *Ciornîi anghel*, Iaşi, 2003.

Repere bibliografice: Sorin Titel, *Metamorfozele unui personaj*, RL, 1979, 21; Nicolae Ciobanu, *„De la Demon la Luceafăr”*, LCF, 1979, 43; Victor Ivanovici, *Comparatisme moderne*, REVR, 1980, 4; George Muntean, *Versurile lui Eminescu traduse în limba lui Puşkin*, CNT, 1987, 41; Monica Spiridon, *După Babel*, R, 1988, 7; Sorina Bălănescu, *„Eminescu în limba lui Puşkin”*, „Synthesis”, 1988; Mihai Cimpoi, *Dialog cu Elena Loghinovski*, „Columna”, 1990, 1; Constantin Crişan, *Comparatismul textologic*, ST, 1990, 2; Cornelia Cârstea, *Pagini noi în hermeneutică*, ALA, 1999, 559; Carmen Brăgaru, *„Puşkin i literatura vecinîh voprosov bîtia”*, „Synthesis”, 1999; Bianca Burţa, *„Puşkin şi problemele existenţei în memoria literaturii”*, OC, 2002, 112; Irina Marin, *Roman „post-dostoievskian”*, RL, 2003, 33; Dorica Boltaşu, *„Dostoievski şi romanul românesc”*, OC, 2003, 208; Holban, *Ist. lit.*, III, *85–90.* ***E.M.***

LOMBARD, Alf (8.VII.1902, Paris – 1.III.1996, Lund, Suedia), romanist, românist suedez. Este fiul Louisei Lombard (n. Lundberg), de origine suedeză, profesoară de franceză și germană, și al lui Henri-Émile Lombard, profesor la Lycée Montaigne din Paris. În urma decesului timpuriu al tatălui, **L.** se stabilește împreună cu mama în Suedia, la Djursholm (între 1905 și 1912), unde, după o temporară revenire la Paris, când își însușește temeinic limba latină, își va susține, tot la Djursholm bacalaureatul la secția latină în 1919. Se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din Uppsala, specializându-se în limbi romanice. Tot aici își va da doctoratul în 1930 cu o lucrare despre construcțiile nominale în franceza modernă. De-a lungul vieții s-a inițiat în aproape 60 de limbi. A fost membru al Academiei Regale de Litere, Istorie și Antichități a Suediei, membru corespondent (1947) și membru de onoare (1992) al Academiei Române, *doctor honoris causa* al unor universități din Suedia, Franța, Italia, Norvegia, Danemarca, România.

Al. Rosetti și Alf Lombard

L. este un cercetător şi un propagator asiduu al limbii şi culturii române, autor de evocări, consemnări de călătorie şi amintiri despre personalităţi şi locuri din România şi din ţările romanice, autor de studii asupra limbilor acestor ţări, dar şi asupra unor limbi slave şi germanice. Foarte tânăr, a publicat, în 1926, lucrarea *Limbile Europei și ale rasei albe*, pe care a reluat-o târziu, cu amplificări şi documentări vaste, în *Limbile de pe pământul nostru* (1990). Ca docent la Uppsala, va fi preocupat să integreze studiul limbii române în învăţământul universitar al limbilor romanice, convins că această limbă este de fapt „al patrulea picior al mesei” pentru aria studiilor romanice, bazate pe franceză, italiană, spaniolă, limbi studiate pretutindeni în universităţile occidentale. În 1934 vine în România, sprijinit de Ovid Densusianu, şi învaţă româna, căreia i-a consacrat o mare parte a activităţii sale de cercetare şi aprofundare a analizei structurilor, bogăţiei, originalităţii ei expresive. Se împrietenește cu Augustin Z.N. Pop, Iorgu Iordan și Al. Rosetti, cu acesta din urmă purtând o îndelungă corespondență. În 1935 a tipărit lucrarea *La Prononciation du roumain*, cu o riguroasă sistematizare a aspectelor fonetice, ortoepice, gramaticale

ale rostirii literare româneşti. A fost începutul unor cercetări de profunzime, dar şi de mare întindere documentară asupra particularităţilor de construcţie a sistemului limbii române, de la fonetică şi lexic la gramatică şi stilistică. În octombrie 1936 **L.** a inaugurat la Uppsala primele cursuri de limba şi cultura română, mutându-le în 1939 la Universitatea din Lund, unde timp de peste treizeci de ani a predat, publicând numeroase studii cu tematică românească şi formând o şcoală de romanişti, unii specializaţi în limba română. În timpul războiului **L.** a apărat în presa suedeză neutră drepturile României asupra Transilvaniei, protestând contra anexării părţii de nord a provinciei de către Ungaria prin Dictatul de la Viena, pe care îl considera o măsură injustă istoriceşte şi imorală diplomatic. După război a făcut numeroase vizite şi a ţinut conferinţe în România, iar la congresele internaţionale de filologie romanică a abordat adesea teme româneşti. După o lungă elaborare, a tipărit în Suedia lucrarea *Le Verbe roumain* (I–II, 1954–1955), vastă analiză a unui capitol de morfologie romanică. În prefaţă citează câteva opinii de autoritate asupra importanţei limbii române, dintre care cea a savantului finlandez Valentin Kiparsky, „în acelaşi timp slavist şi romanist”, care, în 1944, a scris într-o revistă prestigioasă că „limba română […] din punct de vedere lingvistic este cea mai interesantă din Europa”. După un deceniu a tipărit la Paris *La Langue roumaine* (1974), tratat despre specificul fonetic şi gramatical al limbii, cu o prefaţă densă, în care afirmă: „Româna, parte a familiei neolatine şi rudă apropiată, deci, a francezei, italienei, spaniolei şi portughezei, este limba maternă a douăzeci de milioane de oameni şi e una din marile limbi ale continentului nostru. […] Fără această limbă nu ne-am putea face o idee cât de puţin completă despre ce a devenit în zilele noastre latina, fără ea nu putem comunica liber cu cea mai mare naţiune din sud-estul Europei, fără ea ne lipsim de orice contact direct cu una din marile literaturi ale Europei actuale”. Ultima lucrare importantă a lui **L.** (în colaborare cu Const. Gâdei) este *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine* (1981), care ilustrează originalitatea de structură a acestei limbi romanice şi sintetizează cercetările savantului suedez asupra unui domeniu care a stat în centrul activităţii sale ştiinţifice. A fost considerat cel mai bun cunoscător străin al limbii române din lume, ținta sa permanentă fiind aceea de a situa limba şi cultura română la acelaşi nivel de interes istoric şi ştiinţific cu celelalte culturi romanice occidentale.

SCRIERI: *La Prononciation du roumain*, Uppsala, 1935; *Le Verbe roumain*, I–II, Lund, 1954–1955; *La Langue roumaine*, Paris, 1974; *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine* (în colaborare cu Const. Gâdei), Bucureşti, 1981; Al. Rosetti, Alf Lombard, *Corespondență 1934–1990*, I–IV, îngr. Nicolae Mocanu, Ioana Anghel și Heinz Hoffman, Cluj-Napoca, 2000–2002.

Repere bibliografice: *Mélanges de philologie offerts à Alf Lombard*, Lund, 1969; Dimitrie Macrea, *Limbă şi lingvistică română*, Bucureşti, 1973, *62–65*; Gh. Bulgăr, *Un savant romanist, exeget al limbii române: Alf Lombard*, „Comunicările Hyperion”, 1993, *9–19*; Florica Dimitrescu, *Alf Lombard*, RL, 1996, 12; Gheorghe Mihăilă, *Ne-a părăsit un mare prieten: Alf Lombard (Alf Lombard – un grand ami qui nous a quitté)*, AC, 1996, 5; Marius Sala, *Alf Lombard*, LR, 1996, 1–6; Alexandra Roceric, *Un gând la plecarea lui Alf Lombard*, JL, 1996, 5–8; Mircea Popa, *Un prieten al României*, TR, 1997, 9; Heinz Hoffman, *Alf Lombard*, DR, 1996–1997, 1–2; Rusu, *Membrii Academiei*, *302*.

Gh.B.

LŐRINCZI László (21.I.1919, Ţelina, j. Sibiu – 18.XII.2011, Settimo San Pietro, Italia), traducător. Este fiul lui Lőrinczi Ferenc, autorul unui jurnal de front din Primul Război Mondial. După ce învaţă la Colegiul Reformat din Cluj, luându-și bacalaureatul în 1937, urmează cursurile Facultăţii de Drept a Universităţii din acelaşi oraş, obţinând, tot acolo, titlul de doctor în drept. Face ulterior studii filologice şi economice în Italia şi în ţară. Este, succesiv, avocat şi judecător adjunct la Tribunalul din Cluj (1942–1946), apoi se mută la Bucureşti, unde, după o scurtă perioadă în care activează ca secretar cultural al Alianţei Populare Maghiare (1946–1949), va fi redactor la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă (1949–1951), fondator şi colaborator principal al cotidianului „Romániai Magyar Szó” şi al revistei „Művelődési Útmutató”. Între 1951 şi 1981 conduce subredacţia bucureşteană a revistei „Új Élet”, iar începând din 1990 colaborează la „Valóság”. În 1998 s-a stabilit în Sardinia.

De numele lui **L.**, el însuși scriitor, se leagă o prodigioasă activitate de traducător. Transpune în limba maghiară deopotrivă din literaturile italiană, franceză, spaniolă, engleză, germană, rusă şi mai ales din română, oprindu-se la proza lui Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu. Din creaţia lui Tudor Arghezi realizează tălmăciri inspirate,

publicate în mai multe ediţii. **L.** rămâne cel mai devotat traducător maghiar al lui Ioan Slavici, marea majoritate a nuvelelor şi povestirilor scriitorului circulând în această limbă în versiunile lui.

Traduceri: Ioan Slavici, *A kincs* [*Comoara*], Bucureşti, 1954, *A Jószerencse malma és egyéb elbeszélések* [*Moara cu noroc şi alte nuvele*], Bucureşti, 1959, *Az erdei lány* [*Pădureanca*], Bucureşti, 1973; Mihail Sadoveanu, *A nyestfiak* [*Fraţii Jderi*], Bucureşti, 1956; ed. I–II, Budapesta, 1978 (în colaborare cu Bella György), *A balta – Baltagul,* ed. bilingvă, Bucureşti–Budapesta, 1960, *Virágöböl* [*Nada Florilor*], Budapesta, 1963 (în colaborare cu Domokos János și Réz Ádám), *A paraszt kapitány* [*Neamul Şoimăreştilor*], Bucureşti, 1969, *Inasévek* [*Anii de ucenicie*], Bucureşti, 1981; G. Călinescu, *Ottilia titka* [*Enigma Otiliei*], Bucureşti, 1964; ed. Budapesta, 1965; Ion Luca Caragiale, *Válogatott művei* [*Scrieri alese*], București, 1960 (în colaborare cu Ignácz Rózsa și Kerekes György), *Ötórai tea* [*Five o'clock*], București, 1972 (în colaborare cu Ignácz Rózsa, Kerekes György și Kiss Jenő); Tudor Arghezi, *Boldogasszony mosolya* [*Ochii Maicii Domnului*], Budapesta, 1972; B. Fundoianu, *A költő és aranyéka* [*Poetul şi umbra sa*], Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Éltető József şi Majtényi Erik); Ionel Teodoreanu, *Vidèki vakációk* [*Ulița copilăriei*], I–III, București, 1983; Mateiu I. Caragiale, *Remember. Óvárosi gavallérok* [*Remember. Craii de Curtea-Veche*], Bucureşti, 1984 (în colaborare cu Senczei László); Ion Marin Sadoveanu, *Századvég vakációk Bukarestben* [*Sfârșit de veac în București*] București, 1988 (în colaborare cu Fáskerthy György). **Antologii:** *A román irodalom kistükre. Kötet 1: Népköltészet, régi irodalom és klasszikus irodalom az 1848-as korszak végéig* [*Mică oglindă a literaturii române. I. Poezie populară, literatură română veche, clasică până la 1848*], București, 1961; *Arghezi, Brecht, Quasimodo versek* [*Versuri*], București, 1963.

Repere bibliografice: Koppany Gyula, *Francisc Munteanu, „A feleség"*, UTK, 1956, 7; Gréda József, *„A Nyestfiak", magyarul*, UTK, 1957, 13; Kakassy Endre, [*Lörinczi László*], IGZ, 1957, 3, UTK, 1960, 1; Petre Pascu, *Arghezi într-o versiune maghiară*, VR, 1964, 7; Constantin Olariu, *Lörinczi László*, LCF, 1968, 12; V. Roxin, *De vorbă cu László Lörinczi*, FON, 1970, 16; Beke, *Fără interpret, 308–323*; *Romániai magyar ki kicsoda: 1997*, Oradea, 1996, *367*; *Rom. magy. ir. lex.*, III, *397–399*; Péter Sárközy, *Egy „szardimiai" magyar író halálára*, „Helikon" (Cluj-Napoca), 2012, 5. ***O.K.***

LORINŢIU, Cleopatra (26.IX.1957, Năsăud), poetă, prozatoare. Este fiica Eleonorei (n. Leonte) şi a lui Virgil Lorinţiu, silvicultor/ economist. Urmează şcoala primară la Năsăud şi Bistriţa, apoi Liceul „Liviu Rebreanu" din Bistriţa (absolvit în 1976) şi Facultatea de Cibernetică a Academiei de Studii Economice din Bucureşti (promoția 1980). A lucrat o vreme la Institutul de Cercetări pentru Electrotehnică, iar din 1983 ca redactor la „Scânteia tineretului". A urmat și cursuri de geopolitică, geostrategie și diplomație. În 1992 şi 1993 este producător al programului românesc de televiziune „Romanian Soul" din Chicago, iar din 1994 va fi realizator la Televiziunea Română. Între 2002 și 2006 lucrează ca diplomat al Ministerului Afacerilor Externe, responsabil de relația cu presa, comunicare și afaceri politice la Ambasada României din Paris, după care devine corespondent pentru România la „Observatoire d'Études Géopolitiques" din Paris. Debutează publicistic în revista „Femeia" (1968), colaborând apoi cu poezie, proză, critică literară şi de artă la „Tribuna", „Luceafărul", „România literară", „Amfiteatru", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Viaţa românească", „Tribuna" ş.a.

Fervoarea sentimentală din prima carte publicată de **L.**, *Regina cu paşi furaţi* (1978; Premiul Editurii Dacia), se pierde în versurile din volumele ulterioare, *Peisajul din care lipsesc* (1981; Premiul Asociației Scriitorilor din București) dezvăluind un lirism neliniştit, cenzurat de cerebralitate, sentimente evanescente, topite în nostalgii şi resemnări. Aceeaşi formulă – sugestia şi ambiguitatea, elaborarea expresiei artistice până la estetizarea imaginilor şi la un simbolism de sorginte culturală – duce la estomparea stărilor recuperate ca trăiri lirice şi în *Terasa cu oleandri* (1985; Premiul Asociației Scriitorilor din București). Moderne ca simţire poetică, versurile decupează dintr-un jurnal intim stări de spirit surd-persistente, trezite de o imagine, o amintire (*Aproape imaginară*, 1987). Poemele vorbesc despre singurătate, teamă, tristeţe, analizate cu gravitate, dar lirica este mai curând intelectuală, căci îşi propune să surprindă inefabilul unei existenţe. Poeta construieşte după o logică a revelaţiei, tinzând spre obiectivarea vocii poetice. De aici lirismul în surdină, detașarea, austeritatea discursului. **L.** a mai publicat volumul *Există un limpede loc* (1989), cuprinzând reportaje despre meleagurile natale – ale Năsăudului şi ale Bistriţei –, şi romanul *Iubirea nu trece* (1992), o poveste despre o iubire eşuată, pe care Grig, un chirurg promiţător, o rememorează în încercarea de a înţelege resorturile interioare ale femeii iubite, Unda, poetă sensibilă, fiinţă generoasă, dar misterioasă în dorinţa de a-şi păstra intact eul lăuntric; spre final naraţiunea este agrementată cu scene şi

peisaje din Italia şi cu o foarte expediată istorioară despre un agent de contraspionaj. **L.** a semnat, de asemenea, proză și versuri pentru copii (*Ora culorilor*, 1979, *Libeluliada*, 1982, *Exerciţii de vacanţă*, 1986, *Fetița care eram*, 1993), un eseu despre Artur Silvestri – *Vocația căii singuratice* (2009), o antologie de interviuri și eseuri (*O lumină suplimentară*, 2002) și a tradus din opera lui Kenneth Grahame.

SCRIERI: *Regina cu paşi furaţi*, Cluj-Napoca, 1978; *Ora culorilor*, Bucureşti, 1979; *Peisajul din care lipsesc*, Bucureşti, 1981; *Libeluliada*, Bucureşti, 1982; *Terasa cu oleandri*, Cluj-Napoca, 1985; *Exerciţii de vacanţă*, Bucureşti, 1986; *Aproape imaginară*, Bucureşti, 1987; *Există un limpede loc*, Bucureşti, 1989; *Coroniţă de premiant*, Bucureşti, 1990; *Iubirea nu trece*, Bucureşti, 1992; *Fără contract* (în colaborare), Bucureşti, 1992; *Ceaiul amanţilor*, Bucureşti, 1993; *Fetiţa care eram*, Bucureşti, 1993; *Cineva din trecut*, Bucureşti, 1995; *Un ghem de vise*, Bucureşti, 1998; *O lumină suplimentară*, Chișinău, 2002; *Vocația căii singuratice (eseu despre opera lui Artur Silvestri*), București, 2009. **Traduceri:** Kenneth Grahame, *Vârsta de aur*, pref. trad., Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, [*Cleopatra Lorinţiu*], RL, 1978, 37, CNT, 1981, 35; Constanţa Buzea, *„Regina cu paşi furaţi”*, AFT, 1978, 9; Valentin F. Mihăescu, [*Cleopatra Lorințiu*], LCF, 1981, 24, 1988, 9; Ion Bogdan Lefter, *Poezie sentimentală*, RL, 1981, 31; Daniel Dimitriu, *„Terasa cu oleandri”*, CL, 1985, 6; Radu Comănescu, *Un blazon de apărat*, LCF, 1988, 42; Ioana Bot, *Definiţii şi exemple*, TR, 1992, 38; Tanco, *Dicţ. lit. Bistriţa*, *201–202*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *753–755*; Popa, *Ist. lit.*, II, *516*. ***Il.C.***

LOTEANU, Emil (6.XI.1936, Clocuşna–Hotin – 18.IV.2003, Moscova), poet, prozator.

Este fiul Tatianei Loteanu și al lui Vladimir Loteanu, învățători. Face școala primară în localitatea natală. Se refugiază cu familia la Rădăuți în 1944, după care se stabilește, cu mama, la Râmnicu Vâlcea și apoi la București. Frecventează Liceul „Sf. Sava” din Capitală. A locuit o vreme într-o casă de lângă Studiourile Cinematografice „Al. Sahia”, mediu care i-ar fi canalizat aspirațiile spre creația de film. Nereușind să fie admis la Institutul de Teatru din București din pricina dosarului, în 1952 se „repatriază” în localitatea natală, obținând și cetățenia sovietică. Lucrează în redacția ziarului „Tinerimea Moldovei” și ca actor la Teatrul Dramatic „A.S. Pușkin” din Chișinău (1953–1954), apoi pleacă la Moscova, unde urmează cursuri de actorie la Școala Teatrală de pe lângă Teatrul Academic de Artă (MHAT) (1954–1956) și cursuri de regie la Institutul Unional de Cinematografie (VGIK), absolvite în 1962. Tot aici a frecventat și Institutul de Literatură „Maxim Gorki”. Din 1962 a lucrat ca regizor la studiourile Moldova-Film (Chişinău), iar din 1974 la Mosfilm (Moscova). În 1985 se întoarce în RSS Moldovenească, unde între 1987 și 1992 îndeplinește funcția de preşedinte al Uniunii Cineaştilor. A primit titlurile Maestru Emerit al Artei din RSS Moldovenească (1969), Artist al Poporului din Federația Rusă (1980) şi este laureat al Premiului de Stat (1988). După 1989 a fost distins cu Ordinul Republicii (2000) și a devenit membru al Academiei de Științe din Republica Moldova. A fondat Asociația Experimentală de Creație Phoenix-M și revista de teatru și cinema „Lanterna magică”. S-a remarcat atât prin filmele artistice, cât și prin filmul documentar. Talentul lui **L.** s-a exprimat îndeosebi în arta filmului poetic, pe subiecte frecvent „exotice”, de un dramatism-limită, din lumea ţiganilor, a oamenilor de artă, a combatanţilor ş.a. Operele sale cinematografice, între care *Poienile roşii* (1966), *Lăutarii* (1971), *Şatra* (1976), *Ana Pavlova* (1983) au fost premiate la mari festivaluri internaţionale.

Ca literat, **L.** debutează cu versuri la București, în „Contemporanul” (1949). Volumul de debut în poezie, *Zbucium* (1956) – în care s-au sesizat apropieri de lirica lui Evgheni Evtușenko –, este urmat de *Chemarea stelelor* (1962) şi *Ritmuri* (1965), concepute în spirit (neo)romantic și caracterizate de impetuozitate şi tensiune lirică, de un activism civic şi mobilizator compatibile, în fond, și cu dezideratele realismului socialist: „Vreau cântarea să-mi fie adiere de vânt/ Când pe frunțile voastre adastă sudoare./ Alean și nădejde în ceasul când/ Cumpăna dorului se înclină prea tare./ Tărie și vlagă să fie în clipa/ Când luptă-n vâltorile apei luntrașul –/ Și plumbi vreau să-mi fie cântarea atunci/ Când plumbi cere-n piepturi vrăjmașul” (*Credo*). Este o poezie oratorică, plină de contraste patetice şi de dramatism (uneori simulat), al cărei pivot îl

constituie dorul de necunoscut, dar și viziunea elegiacă transpusă într-o poezie de notație: „Țarina tunsă ca un pușcăriaș/ și goliciunea tufei de alun// Toamna: pierzanie și dăruire,/ Praznicul roadei aurind în pom” (*Ah, cerul, cerul!...*). *Sufletul ciocârliilor* (1974) extinde şi aprofundează viziunea romantică. **L.** a semnat şi câteva cărţi de proză: *Vioara albă* (1963), *Bucolica* (1966) şi *Lăutarii* (1972), ultimele două fiind nuvele inspirate din viaţa ciobanilor şi a lăutarilor, pe care le-a și ecranizat. Mai degrabă afine poeziei decât genului epic, „prozopoemele” sale merg în linia aceluiași romantism parabolic de „factură lirico-sadoveniană” (Mihai Cimpoi) exploatat și în volumele de versuri. **L.** a fost atras de miturile și legendele românești, de la folclor la viețile marilor creatori, între care M. Eminescu, și de simbolurile libertății neconvenționale (lăutari, artiști, țigani etc.).

SCRIERI: *Zbucium*, Chişinău, 1956; *Chemarea stelelor*, pref. Nicolai Costenco, Chişinău, 1962; *Vioara albă*, Chişinău, 1963; *Ritmuri*, Chişinău, 1965; *Ciuleandra*, Chişinău, 1965; *Bucolica*, Chişinău, 1966; *Versuri*, Chişinău, 1970; *Lăutarii*, Chişinău, 1972; *Sufletul ciocârliilor*, Chişinău, 1974; *Versuri*, Chișinău, 1975; *Ritmuri*, Chișinău, 2007; *Destin de viață lungă*, Chișinău, 2008; *101 poeme*, București, 2010; *Mi-s ochii arși de frumusețea ta...*, pref. Anatol Gugel, Chișinău, 2011.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Coordonatele poeziei lui Emil Loteanu*, RLSL, 1966, 1; Serafim Saka, *Emil Loteanu*, „Nistru”, 1970, 7; Mihail Dolgan, *Idee şi imagine poetică*, Chişinău, 1971, *262–278*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *208*; Grigore Chiper, *Poezia într-un cadru pătrat*, CF, 2009, 9–10; *Dicț. Chișinău*, *324–325*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *165–170*; Ion Proca, *O viață cât o moarte de lungă*, pref. Eugen Sobor, Chișinău, 2011. ***M.Dg.***

LOTREANU, Ion (pseudonim al lui Ion Lăbuşcă; 2.V.1940, Alimpeşti, j. Gorj – 22.V.1985, Bucureşti), poet, eseist, prozator. Este fiul Mariei (n. Albeanu) şi al lui Petre Lăbuşcă, ţărani. După liceul urmat la Târgu Jiu şi Câmpulung Moldovenesc (1954–1957), face Şcoala Militară de Ofiţeri din Sibiu (1957–1960), activând apoi ca ofiţer instructor la Timişoara (1960–1967). Se înscrie la Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara, dar se transferă la Universitatea din Bucureşti, unde obţine licenţa în 1970. Funcţionează ca redactor principal la „Viaţa militară” (1967–1973), secretar de redacţie la „Săptămâna” (1973–1984), de unde este demis în urma unui scandal implicând antisemitismul, şi secretar literar la Teatrul „Constantin Tănase” din Bucureşti (1984–1985). Debutează în 1959 cu poezie în revista „Apărarea patriei”, iar editorial în 1971 cu volumul de versuri *Azimut*. Mai colaborează la „Amfiteatru”, „Ateneu”, „Luceafărul”, „Scrisul bănăţean”, „Orizont”, „România literară”, „Astra”, „Tribuna”, „Ramuri”, „Argeş”, „Cronica”, „Steaua”, „Familia”, „Contemporanul”.

Patria, locurile natale, natura, istoria neamului sunt teme frecvente mai cu seamă în primele volume ale lui **L.**, teme tratate într-o manieră destul de convenţională, „pe linie”, în ciuda eforturilor poetului de a compensa, prin cizelarea versului şi metafore şocante, modestia elanului liric. Livrescă, mai rar elegiacă, lirica îmbină un neotradiţionalism emfatic, retoric, cu unele îndrăzneli moderniste, vizibile încă din *Lăcuste şi aeroporturi* (1972), pentru a se accentua în *Aerul de sub fluturi* (1974; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti), cartea cel mai bine primită de critică. Romanele *Elvira şi locotenentul* (1978), *Iluzia* (1981) şi *Cămaşa de mire* (1985) sunt schematice şi teziste. Eseistul își antologhează articolele școlărești, orientate după busola taberei lui Eugen Barbu, în *Analogia suverană* (1975), *Creaţie şi implicare* (1976), *Caligrafii critice* (1977). O încercare intitulată *Introducere în opera lui Mircea Eliade* (1980), grevată de clișee didactice, furnizează o probă de inadecvare.

SCRIERI: *Azimut*, Bucureşti, 1971; *Lăcuste şi aeroporturi*, Bucureşti, 1972; *Aici, lângă Carpaţi*, Bucureşti, 1972; *Aerul de sub fluturi*, Bucureşti, 1974; *Analogia suverană*, Bucureşti, 1975; *Creaţie şi implicare*, Bucureşti, 1976; *Punctul sensibil*, Bucureşti, 1976; *Caligrafii critice*, Bucureşti, 1977; *Acordul cu lumea*, Bucureşti, 1978; *Elvira şi locotenentul*, Bucureşti, 1978; *Ochiul mierlei*, Craiova, 1979; *Teme şi variaţiuni*, Bucureşti, 1979; *Introducere în opera lui Mircea Eliade*, Bucureşti, 1980; *Iluzia*, Bucureşti, 1981; *Despre analogie şi alte eseuri*, Bucureşti, 1982; *Cârtiţa albă*, Bucureşti, 1984; *Cămaşa de mire*, Bucureşti, 1985.

Repere bibliografice: Dan Laurenţiu, *„Azimut”*, LCF, 1971, 10; Daniel Dimitriu, *„Lăcuste şi aeroporturi”*, CL, 1972, 11; Nicolae Manolescu, *„Aerul de sub fluturi”*, RL, 1974, 8; Mircea Iorgulescu, *Ion Lotreanu*, LCF, 1975, 24; Barbu, *O ist.*, I, *206–208*; Mincu, *Poezie*, *190–192;* Petru Poantă, *„Punctul sensibil”*, ST, 1976, 6; Cristian Livescu, *„Creaţie şi implicare”*, ST, 1977; 1; Ruja, *Valori*, *59–60*; Bucur, *Poezie*, *606–607*; Mihai Dinu Gheorghiu, *„Introducere în opera lui Mircea Eliade”*, CL, 1981, 2; Ulici, *Lit. rom.*, I, *275–276*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *755–756*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1000–1001*. ***Sm.V.***

LOVINESCU, E. [**Eugen**] (31.X.1881, Fălticeni – 16.VII.1943, București), critic și istoric literar, prozator, traducător.

Este al patrulea copil al Profirei (n. Manoliu), fiică de preot, și al lui Vasile T. Lovinescu, profesor de istorie, deputat și senator liberal, de asemenea născut într-o familie de preoți (numele real, Vasile Teodorescu, fiindu-i schimbat în școală pentru a evita omonimia cu alt elev); **L.** e unchi de soră al lui Anton Holban și unchi de frate al lui Vasile Lovinescu și al lui Horia Lovinescu. Urmează școala primară și Gimnaziul „Al. Donici" din Fălticeni, unde tatăl său era director, printre colegi numărându-se Mihail Sadoveanu. Între 1896 și 1898 este elev la Liceul Internat din Iași, pe care îl va absolvi primul clasat. În toamna lui 1898 se înscrie, pentru două săptămâni, la Facultatea de Litere din Iași, pe care o abandonează în favoarea Facultății de Litere și Filosofie din București. Aici i-au fost profesori Titu Maiorescu, N. Iorga, C. Rădulescu-Motru, Ovid Densusianu ș.a., evocați ulterior în scrierile sale de istorie literară și în memorialistică. În 1903 este licențiat al secției de limbi clasice cu teza *O chestiune de sintaxă latină* (publicată peste un an). Colaborează, încă din anii gimnaziului, conform propriilor mărturii, la ziarul socialist „Lumea nouă" al lui Ioan Nădejde, unde îi apar texte literare sub pseudonimul Delmonte; în 1900 scrie la „România jună", publicație condusă de A.C. Popovici. Debutul asumat este însă studiul despre *Perșii* lui Eschil, intitulat *O tragedie antică…* și apărut în 1903, în „Litere și arte", supliment al cotidianului „Adevărul". Anul 1904 înregistrează colaborările la „Epoca", din care va rezulta volumul de debut editorial *Pași pe nisip* (I–II, 1906), dar și începutul carierei didactice, cu obținerea prin concurs a unui post de profesor de latină la Școala Comercială și apoi la Liceul „Sf. Petru și Pavel" din Ploiești, unde predă până în 1906. Tot în 1904 îi apare lucrarea *Pronunțarea latină în epoca clasică* și călătorește la München, unde, declanșându-i-se o tuberculoză, se descoperă meditând cu resemnare la ipoteza morții. Petrecerea iernii la Florența aduce vindecarea „prin simpla reacțiune a unui organism sănătos și a unei vieți liniștite, fără excese"; în 1907 îi va fi editat volumul *Nuvele*, valorificând experiența italiană. Între 1906 și 1909 face studii doctorale la Paris. Susține doctoratul de stat în 8 decembrie 1909, iar teza principală, *Jean-Jacques Weiss et son œuvre littéraire*, prefațată de Émile Faguet, și teza complementară, *Les Voyageurs français en Grèce au XIX*[ème] *siècle*, prefațată de elenistul Gustave Fougères, sunt imprimate în același an. Tot acum îi apare primul volum intitulat *Critice*, dintr-o serie de zece, reeditate cu variate remanieri până în 1929, când se încheie ediția lor definitivă. Obține docența la Facultatea de Litere din București în 1910, cu un an în urmă fiind transferat ca profesor de latină la liceul bucureștean „Matei Basarab", unde va preda până în 1928, când se mută la Liceul „Mihai Viteazul", de unde se va pensiona în 1939. Pregătindu-și doctoratul parizian, **L.** urmărea totuși cu atenție viața literară din țară, trimițând texte la „Convorbiri critice", revista lui M. Dragomirescu, sau la „Viața românească" și concepând prima sa monografie literară, dedicată lui Grigore Alexandrescu. Dacă activitatea publicistică îi e marcată de preferința netă pentru literatura zilei, abordată, divergent de ideologiile heteronomiste ale momentului (sămănătorismul și poporanismul), în linia purității estetice maioresciene, nu va scăpa din vedere nici posibilitatea unei cariere academice, tatonată prin prelegeri universitare, studii și monografii de exaltare a valorilor clasice și a „criticii istorice", precum *Grigore Alexandrescu. Viața și opera lui* (1910), *Costache Negruzzi. Viața și opera lui* (1913), *Gheorghe Asachi. Viața și opera lui* (1921). În 1911 figurează ca profesor suplinitor la Catedra de literatură română a Universității din Iași, unde predă un curs despre Gh. Asachi, cu speranța de a obține titularizarea. Postul devenit liber, consiliul facultății decide însă numirea fără concurs a lui G. Ibrăileanu, în ciuda contestațiilor înaintate de **L.**, care se considera superior calificat. Ulterior, contactul său cu viața universitară se va limita la sporadice activități de suplinire la Catedra de literatură franceză a Universității din București. După declanșarea Primului Război Mondial, **L.** militează pentru intrarea României în război, desfășurând în presa din țară („Flacăra", „Naționalul" ș.a.) o intensă campanie împotriva filogermanilor, a pacifiștilor și a

neutralității, care include suita unor „revizuiri" morale și literare. Pretext al reevaluării unor valori consacrate ale literaturii și ale criticii literare române, revizuirile vizează personalități ca Ioan Slavici, C. Dobrogeanu-Gherea, D. Zamfirescu, Gala Galaction; Titu Maiorescu, cu a sa teorie a formelor fără fond, intră și el sub lupa revizuirii lui **L.**, care și despre opera lui I.L. Caragiale susținuse că „e săpată într-un material puțin trainic" – probabil cea mai gravă eroare de apreciere din întreaga carieră a criticului. Convingerile estetiste sunt abandonate momentan în scopul stimulării unei literaturi patriotice. După intrarea României în război, e mobilizat, ca voluntar, la Cenzura Militară a Poștei; începe traducerea în proză a *Odiseiei* (publicată abia în 1935). În 1917 se refugiază la Odessa, odată cu Parlamentul român, tatăl său fiind în acea vreme senator. Peste un an inițiază revista „Lectura pentru toți", o soluție temporară, caracterizată și ea de „ruperea de la linia estetică", politică editorială sistată însă imediat după sfârșitul războiului, când **L.** lansează revista „Sburătorul" (prima serie, ca hebdomadar: 19 aprilie 1919 – 22 decembrie 1922; a doua serie, ca mensual: martie 1926 – iunie 1927) și cenaclul cu același nume, ținut cu regularitate, din 1919 până în ultimii săi ani de viață. Biografia criticului începe, așa cum declară el însuși la un moment dat, să se confunde cu bibliografia sa. Prin promovarea poeziei lui Ion Barbu („descoperit" de **L.**, dar debutat, totuși, în „Literatorul" lui Al. Macedonski) și a lui Camil Petrescu, prin aprecierea epicii obiective, deși cu tematică rurală, a lui Liviu Rebreanu și prin stimularea prozei analitice a Hortensiei Papadat-Bengescu, precum și prin cultivarea unei pleiade întregi de autori, nereținuți de prim-planul canonului actual, între care prozatorul Gh. Brăescu sau poetul Camil Baltazar, mentorul „Sburătorului" înregistrează succesul deplin al revistei. Prin afirmarea „figurii plurale", a sumei de contingențe fertile în care s-a depliat mult-așteptatul „Poet necunoscut", **L.** ia act de existența unei literaturi noi, care-l surprinde nu o dată și-l obligă să-și coboare instrumentele de la scara idealității la cea a realității, în ceea ce s-a numit „a doua bătălie canonică din istoria noastră literară" (Nicolae Manolescu), după cea dusă de Titu Maiorescu și Junimea. Meritul lui nu va sta însă numai în vigilența pentru recunoașterea publică a unei literaturi ieșite dintr-un cenaclu privat: valorizați și comentați comprehensiv vor fi și autori fără tangențe cu cercul sburătorist, Tudor Arghezi, în primul rând, dar și autori promovați de publicații concurente, ca „Viața românească", „Contimporanul" sau „Gândirea": Ion Vinea, Lucian Blaga, Ion Pillat. Din 1923 începe redactarea unor însemnări intime care coincid, în mare parte, cu un jurnal de bord al cenaclului. Prin critica estetică aplicată literaturii tinere, a „celor ce vin", și apoi prin modernismul celor ce „au venit", **L.** revendică dubla postură de moștenitor al filosofiei maioresciene și de personalitate critică distinctă. Spațiu public și deopotrivă privat, „Sburătorul", revista și cenaclul, îi oferă confortul unei conștiințe morale ce și-a câștigat autoritatea în viața culturală doar prin exercitarea judecății obiective, fără prețul cedărilor carieriste. Marile sinteze critico-istorice anticipate de studiul *Poezia nouă* (1923) și realizate prin *Istoria civilizației române moderne* (I–III, 1924–1925) și *Istoria literaturii române contemporane* (I–IV, VI, 1926–1929, compendiul din 1937), precum și ciclul memorialistic (*Memorii*, I–III, 1930–1937, și *Aqua forte*, 1941) reprezintă succesul acestei filosofii a autorității critice formate la frontiera dintre public și privat, dintre biografie și bibliografie, dintre, pe de o parte, o viziune abstrasă și, prin aceasta, obiectivă, „apolonică" asupra fenomenului literar și, pe de altă parte, o perspectivă inerent socială, politică și umană. **L.** și-a construit un prestigiu organic, emanat din solitudinea biroului său spre arena marilor dezbateri publice, prin inteligența și rapiditatea cu care a fuzionat ipostaza de critic al zilei cu aceea de istoric și de caracterolog al „literaturii române contemporane". O strategie cu atât mai eficientă cu cât criticul istoric și moralist n-a ezitat să se „fixeze" și pe sine, sub același spectru al „ediției definitive", prin diferite tipuri de autoexegeză și autoportret, de la (psih)analiza stilului critic, deliberativ-bovaric și temperamental, din *Memorii* și de la capitolele despre propria activitate critică din *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937* (1937) sau din *T. Maiorescu și posteritatea lui critică* (1943) și până la transferul de identitate al omului real în personajul de roman Bizu (1932) ori la schița psihologică obiectivă semnată Anonymus Notarius ce însoțește volumul omagial *E. Lovinescu* (1942). „Refuzul organic de a-și recunoaște un «patronat»" atât în copilărie, când, spune Anonymus Notarius, „n-a râvnit niciodată la nimic", cât și la maturitate – când „n-a mai candidat la nimic" – sau poate numai grija de a impune

	VIAȚA	**OPERA**
1881	**octombrie 31** Se naște la Fălticeni Eugen Lovinescu, al patrulea dintre cei șapte copii ai Profirei (n. Manoliu) și ai lui Vasile T. Lovinescu (în realitate, Teodorescu, dar care adoptase patronimul unor rude, spre a evita, în școală, omonimia cu un coleg). Ambii părinți descindeau din familii de preoți. Tatăl, profesor de istorie, este directorul Gimnaziului „Alecu Donici", viitor deputat și senator liberal.	
1888–1892	Urmează Școala Primară nr. 1 din Fălticeni.	
1895		Potrivit unei mărturii din *Memorii*, trimite, sub pseudonimul Delmonte, încercări literare la ziarul socialist „Lumea nouă" al lui Ioan Nădejde.
1892–1896	Învață la Gimnaziul „Alecu Donici", în aceeași clasă cu Mihail Sadoveanu.	
1896–1898	Urmează Liceul Internat din Iași.	
1898	**octombrie** Înscris pentru două săptămâni la Facultatea de Litere a Universității din Iași, se decide brusc să vină la București, unde se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie.	
1900		**februarie, aprilie** Colaborează la ziarul „România jună".
1902	Călătorește pentru prima oară în străinătate, cu prilejul unei excursii studențești în Grecia.	
1903	**iunie** Devine licențiat în litere și filosofie.	
		octombrie 22 În „Litere și arte", supliment al „Adevărului", apare studiul *O tragedie antică...*, despre *Perșii* lui Eschil.
1904	Susține examenul de capacitate la limba latină. Devine profesor la Școala Comercială, apoi la Liceul „Sf. Petru și Pavel" din Ploiești.	
		iunie 16 Începe colaborarea la „Epoca", cu un foileton despre volumul *Povestiri* al lui Mihail Sadoveanu. Momentul e apreciat de critic drept începutul celei mai lungi bătălii literare purtate în cultura română.
	toamna Călătorește la München (unde urmează un tratament pulmonar), apoi la Florența, unde petrece iarna.	
		Debutează în volum cu studiile filologice *O chestiune de sintaxă latină* și *Pronunțarea latină în epoca clasică*.
1906		Colaborează la „Protestarea" și la „Viața literară și artistică". Apare drama *De peste prag*. Adună foiletoanele din „Epoca" în două volume, sub titlul *Pași pe nisip*.

	toamna Pleacă la Paris pentru pregătirea unui doctorat în litere. Va opta pentru formula doctoratului de stat, mai pretențioasă şi mai greu accesibilă.	
1907		**iulie** Este cooptat în comitetul de redacție al „Convorbirilor critice”. Trimite de la Paris colaborări la „Convorbiri critice” și „Viața românească”. Apare volumul *Nuvele*.
1909	**vara** Călătorește în Franța și Elveția.	
		iunie–octombrie În urma articolului *Impresionismul în critică*, publicat în „Convorbiri critice” (25 iunie), susține o dispută cu Mihail Dragomirescu.
	octombrie Se transferă, ca profesor de latină, la Liceul „Matei Basarab” din București; predă și ore de istorie la Liceul „Spiru Haret”.	
		Colaborează la „Convorbiri literare”, „Noua revistă română”, „Viitorul”, „Cele trei Crișuri”. Apare volumul I din *Critice*; seria se va încheia în 1929, cu volumul X. **decembrie** Publică, la Paris, cele două teze de doctorat, *Jean-Jacques Weiss et son œuvre littéraire*, prefațată de Émile Faguet, și *Les Voyageurs français en Grèce au XIX-ème siècle*, prefațată de Gustave Fougères.
	decembrie 8 Obține titlul de doctor în litere la Sorbona, sub conducerea lui Émile Faguet și a elenistului Gustave Fougères.	
1910	**ianuarie** Face parte din comitetul de conducere al revistei „Falanga literară”, patronată de Mihail Dragomirescu. Îşi trece docența în literatura română la Universitatea din Bucureşti.	Începe colaborarea la „Convorbiri literare” de sub direcția lui Simion Mehedinți (aici tipăreşte *Critica şi istoria literară*, la bază un curs ținut anterior la Universitatea din Bucureşti); scrie și la „Noua revistă română”. Piesa într-un act *Cine era?* e jucată la Teatrul Național din Craiova și publicată în revista „Luceafărul”. Apare monografia *Grigore Alexandrescu. Viața și opera lui.*
1911	**noiembrie** Devine profesor suplinitor la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, unde predă un curs despre Gheorghe Asachi. Anterior, ținuse la Universitatea din Bucureşti prelegeri libere despre Costache Negruzzi şi începuturile prozei româneşti.	Colaborează la „Românul” (Arad), „Flacăra”, „Rampa”. Apare volumul *Scenete și fantezii.*

1912	**iunie** Ratează titularizarea la Catedra de literatură română a Universității ieșene, pentru care este preferat G. Ibrăileanu.	
	Călătorește la Paris.	Colaborează la „Flacăra” lui C. Banu, în special cu cronici dramatice. Apare culegerea de nuvele *Crinul*, reelaborare a volumului *Nuvele* din 1907.
	toamna La Catedra de literatură franceză a Universității din București îl suplinește pe Pompiliu Eliade, predând un curs despre romantism.	
1913		Apar monografia *Costache Negruzzi. Viața și opera lui*, comedia *Cine era?* și romanul *Aripa morții*.
1914		**martie** Publică, în „Flacăra”, articolul *Zece ani de critică*, primul bilanț dintr-o suită continuată cu *Douăzeci de ani de critică* (1923), *După treizeci de ani de critică* (1935) și *Cariera mea de critic* (1942).
	septembrie La izbucnirea Primului Război Mondial, care îl găsește la Paris, revine în țară.	
1915		În perioada neutralității, duce în „Naționalul” și „Flacăra” o fervență campanie proantantistă și împotriva literaților germanofili. **iulie** Deschide, în revista „Flacăra”, un serial sub genericele *Revizuiri literare* și, din decembrie până în ianuarie 1916, *Revizuiri morale*, pe subiecte foarte sensibile: *„Filosofia” lui Eminescu*, *Lipsa de originalitate a teatrului lui Caragiale*, *Un fetiș modern: poezia populară*; episoadele consacrate cărții *O luptă literară* de N. Iorga combat sămănătorismul; cele despre T. Maiorescu și C. Dobrogeanu-Gherea reclamă necesitatea unei critici literare „ieșită din scutecele criticii culturale”. N. Iorga, Tudor Arghezi, Al. Busuioceanu, D. Caracostea publică replici dure la tezele provocatoare ale „revizuirilor”. Colaborează la „Rampa nouă ilustrată” cu cronici teatrale și la „Naționalul”.
	noiembrie Se căsătorește cu Ecaterina Bălăcioiu, profesoară de limba franceză. Începe să locuiască în strada Câmpineanu nr. 40.	
1916	**august 15** România intră în război de partea Antantei. Se oferă voluntar; este mobilizat la Cenzura Militară a Poștei.	
		Se tipărește volumul de publicistică *Pagini de război*, care va intra în librării în 1918. Apare traducerea Tacit, *Anale*, I, II.

noiembrie Aflat în refugiu, predă la gimnaziul din Fălticeni.

1917 Deschide, la Fălticeni, cursuri particulare pentru refugiați.

octombrie Începutul revoluției bolșevice îl găsește în refugiu la Odessa.

1918 **toamna** Încep, în locuința sa din București, reuniuni literare care se vor cristaliza într-un cenaclu.

decembrie Conduce hebdomadarul „Lectura pentru toți", care va apărea până în aprilie 1920.

1919 **ianuarie–mai** Predă, ca suplinitor al lui Charles Drouhet la Catedra de literatură franceză a Universității din București, zece prelegeri despre influența literaturii franceze asupra literaturii române.

aprilie Au loc primele ședințe publice ale cenaclului Sburătorul.

aprilie 19 Apare primul număr al revistei săptămânale „Sburătorul", cu orientare de centru, „eclectică", între tradiționalismul doctrinar sămănătorist și „extremismul" avangardist; prima serie își încheie apariția la 7 mai 1921.

mai 3 În articolul *Cei ce vin* din numărul 3 al „Sburătorului", considerat adevăratul program al primei ei serii, revista se deschide manifest promovării tinerilor.

decembrie 6 Publică în „Sburătorul" articolul *Un poet nou*, consacrat lui Ion Barbu, semnalând coincidența simbolică dintre intrarea poetului pe scena literară și înmormântarea lui Al. Vlahuță.

Polemizează cu „Însemnări literare", „Hiena", cu Mihail Dragomirescu, N. Iorga și Tudor Arghezi.

Editează volumul *În cumpăna vremii. Note de război* – reunind articolele din campania anticolaboraționistă susținută în „Naționalul", „Flacăra" și „Lectura pentru toți".

Apare romanul *Comedia dragostei.*

1920 Apar romanul *Lulu*, și, în ediția a doua, mult revizuită, *Critice*, I–IV.

1921 **septembrie 17** Sub titlul „Sburătorul literar", periodicul lovinescian reapare într-o a doua serie până la 22 decembrie 1922; ținând pasul cu literatura tinerilor, „revista alunecă spre modernism"; deși se recunoaște a fi un „temperament tradiționalist, de cultură

clasică", directorul publicației acceptă presiunea realității literare și devine teoretician al modernismului, într-o formă nu încă doctrinară, ci numai „empirică".
Apar monografia *Gheorghe Asachi. Viața și opera lui*, *Critice*, V, VI, și *Antologie critică*.

1922
ianuarie Îi apare în „Sburătorul literar" articolul *Poetul necunoscut*, trădând febra aşteptării „marelui izolat" – a poetului exponențial care să dea un sens liricii noi.
octombrie 6–27 Publică în „Sburătorul literar" suita de articole *Există o literatură română?*, replicând vehement lui B. Fundoianu care, în *Prefața* la *Imagini și cărți din Franța*, contestase individualitatea literaturii naționale, precum și tezelor despre simbolism ca adevăratul început al literaturii române moderne, susținute de N. Davidescu și Ovid Densusianu.
Colaborează la „Adevărul literar și artistic".

1923
septembrie 4 Face primele însemnări în „jurnalul" („agendele") cenaclului Sburătorul, pe care le va continua, cu întreruperi nesemnificative, până în ajunul morții.
noiembrie 19 Se naște, la București, fiica sa, Monica Lovinescu.
La Teatrul Național din București e pusă în scenă dramatizarea romanului *Lulu*, la care cooperase Hortensia Papadat-Bengescu.

1924
Colaborează la „Mișcarea literară", „Cuvântul liber", „Săptămâna muncii intelectuale și artistice".
Apare primul volum, *Forțele revoluționare*, din *Istoria civilizației române moderne*; volumele II, *Forțele reacționare*, și III, *Legile formației civilizației române*, sunt publicate în 1925.

1925
ianuarie Revista „Convorbiri literare", prin I.C. Filitti, atacă *Istoria civilizației române moderne*, contestându-i paternitatea ideilor.
mai C. Rădulescu-Motru combate, într-o ședință a Academiei Române, teoria sincronismului.
Revista „Viața românească" lansează o campanie de contestare a *Istoriei civilizației române moderne*, G. Ibrăileanu acuzându-l pe autor de plagiat după propria-i lucrare, *Spiritul critic în cultura românească*.
iulie Revista „Gândirea" definește disputa tradiționalism versus europenism, aprinsă de *Istoria civilizației române moderne*, drept „procesul cel mare al anului". Prin controversa

cu adeziuni și contestări la fel de energice, cartea a contribuit decisiv la impunerea deplină a mișcării moderniste.

În anii ce vin va răspunde tirurilor concertate împotriva *Istoriei civilizației*..., polemizând cu Mihai Ralea, Nichifor Crainic ş.a.

octombrie Devine membru al Comisiunii istorico-filologice a Editurii Casa Școalelor.

Începe, la Editura Ancora-Benvenisti, ediția definitivă a *Criticelor*, care se va încheia în 1929, cu volumul VII.

1926

martie 6 Reapare, lunar, ultima serie a revistei „Sburătorul", care nu se mai definește ca revista „celor ce vin", ci a „celor care au venit": Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Barbu, Camil Baltazar, Gh. Brăescu; periodicul își încetează apariția în iunie 1927.

Apar volumul I, *Evoluția ideologiei literare*, și volumul II, *Evoluția criticei literare*, din *Istoria literaturii române contemporane*.

1927

Apare volumul III, *Evoluția poeziei lirice*, din *Istoria literaturii române contemporane*.

Ion Barbu şi G. Călinescu contestă în presă tezele de la baza *Evoluției poeziei lirice*, îndeosebi sincronismul.

D. Caracostea strânge în volumul *Un mare critic român modernist: domnul Eugeniu Lovinescu* o suită de articole-rechizitoriu.

Publică romanul *Viața dublă* (contopind, într-o nouă elaborare, *Comedia dragostei* și *Lulu*).

1928

Apare volumul IV, *Evoluția „prozei literare"*, din *Istoria literaturii române contemporane*.

Inaugurează, la Editura Ancora, colecția „Biblioteca clasicilor români", în care va edita nouăsprezece volume.

octombrie Devine profesor de limba latină la Liceul bucureștean „Mihai Viteazul".

1929

Apare volumul VI, *Mutația valorilor estetice*, din *Istoria literaturii române contemporane*.

noiembrie Întreprinde o călătorie de lucru la Paris.

Începe, la Paris, redactarea *Memoriilor*.

1930

noiembrie 23 Un număr omagial al revistei „Vremea" e consacrat aniversării semicentenarului și deceniilor de activitate literară a criticului.

Apare primul volum din *Memorii*, marcând un reper în portretistica literară românească.

decembrie G. Călinescu îi dedică aproape integral un număr omagial din „Capricorn" și

		începe, la „Vremea”, studiul *Masca apoloniană a lui E. Lovinescu*.
1931		**vara** La Fălticeni, lucrează „frenetic” încheind volumul II al *Memoriilor* și publică șapte ediții școlare de texte latine.
1932		**aprilie** „Vremea” consacră un număr revistei „Sburătorul”. Ies de sub tipar *Memorii*, II, și *Bizu*, primul dintr-un ciclu de cinci romane cu substanță autobiografică. *Memorii*, II, declanșează reacții negative ale criticii și scriitorilor portretizați: Mihail Sebastian, Nicolae Roșu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Anton Holban, Eugen Ionescu ș.a.
1933	Petrece trei săptămâni în Italia.	Camil Petrescu își adună violentele foiletoane în volumul *Eugen Lovinescu subt zodia seninătății imperturbabile*. Publică *Firu-n patru*, al doilea roman din „ciclul lui Bizu”, şi traducerea în proză a *Eneidei* de Vergiliu.
1934	**septembrie** Încheie prin divorț căsătoria cu Ecaterina Bălăcioiu.	Apare *Mite*, primul dintr-un proiectat triptic biografic romanțat consacrat lui M. Eminescu și prelucrând recent publicatele amintiri ale Mitei Kremnitz.
1935		Apare *Bălăuca*, al doilea roman din ciclul eminescian, evocând relația dintre Eminescu și Veronica Micle. Publică traducerea în proză a *Odiseiei*, la care lucrase aproape două decenii.
1935–1937		Colaborează la „Adevărul” și „Dimineața” cu „scene din viața literară”, fragmente din viitoarea *Istorie a literaturii române contemporane* și cu articole de atitudine. Romanele *Mite* și *Bălăuca* îi atrag o virulentă contestare instrumentată de N. Iorga în cadrul unei lungi campanii „împotriva pornografiei”, a cărei principală țintă este, alături de Tudor Arghezi. Angajat în bătălia împotriva „spiritului retrograd” al controlului oficial asupra libertății de expresie, apără scriitorii condamnați pentru imoralitate și invocă energic „patronatul” maiorescian.
1936	**iunie** Ion Petrovici îl convinge să candideze la un fotoliu academic devenit vacant prin decesul lui G. Bogdan-Duică. După intervenția lui N. Iorga, este respins la votul în plen.	Apar romanele *Mili* și *Diana*.

octombrie 14 Părăsește locuința din Câmpineanu nr. 40 (programată pentru demolare), închiriind un apartament pe aceeași stradă, la nr. 31.

decembrie Devine membru în Consiliul de administrație al Societății „Adevărul", prezidat de Mihail Sadoveanu.

1937

ianuarie, mai Moartea nepotului său, Anton Holban, apoi a Profirei Lovinescu, mama sa, determină un sever examen al propriilor cenzuri afective.

Prin influența și autoritatea pe care o avea, N. Iorga contribuie la respingerea lui de la Premiul Național pentru Critică, în favoarea lui Mihail Dragomirescu.

Apar *Memorii*, III, și *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937*, care „năzuiește la rolul de îndreptar literar al generației actuale", pe baza „înregistrării și consfințirii unor situații de fapt bine stabilite și necontestate de critica literară" de orientare estetică.

iunie Publicațiile iorghiste „Cuget clar" și „Neamul românesc" susțin, pe parcursul mai multor luni, o nouă campanie, acum împotriva *Istoriei literaturii române contemporane. 1900–1937.* În replică, ziarul „Adevărul" îi consacră o pagină omagială semnată de principalii critici ai momentului.

decembrie 30 Suprimarea ziarelor „Adevărul" și „Dimineața" de către guvernul O. Goga–A.C. Cuza îi răpește principalele tribune de expresie, cu grave urmări în echilibrul său moral.

1938

primăvara Starea sănătății i se înrăutățește.

În împrejurări vitrege, lucrează la o nouă traducere a *Eneidei* de Vergiliu, „o carte tragică", reușind să o publice în noiembrie.

septembrie Sub restricțiile cenzurii, începe să publice, după șapte luni de tăcere, la „Lumea românească", texte dintr-un proiectat ciclu de „bucolice", inclus mai târziu în volumul *Aqua forte*.

octombrie 25 Se instalează în locuința din Bulevardul Elisabeta.

1939

Colaborează la „Revista Fundațiilor Regale", „Timpul", „Comuna", „Capitala".

vara Petrece ultima vacanță de lucru în casa de la Fălticeni, care urmează a fi vândută.

Este pensionat din învățământ.

1940

Apare monografia în două volume *T. Maiorescu.*

iulie 13 Consemnează în „agendă" începutul redactării romanului *Mălurenii*, râvnită consacrare ca prozator și al cărui manuscris (rămas inedit) va număra peste patru mii de pagini.

1941		Apare *Aqua forte*, considerat al patrulea volum de memorii. **iunie–octombrie** Începe să publice, în „Vremea”, fragmente din romanul *Mălurenii*.
1942	Monografia *T. Maiorescu* este respinsă de la Premiul „Hamangiu” al Academiei Române.	Apare *P.P. Carp, critic literar și literat*. Prefațează volumul omagial *E. Lovinescu*, apărut la Editura Vremea, cu (auto)biografia semnată Anonymus Notarius şi îl postfațează cu conferința *Cariera mea de critic* (radiodifuzată în februarie).
1943		Apar *Antologia ideologiei junimiste*, *Antologia scriitorilor ocazionali*, *T. Maiorescu și contemporanii lui* (volumul I), *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*.
	mai Internat în sanatoriul doctorului N. Lupu, criticul își trăiește ultimele săptămâni de viață.	
		mai 13 Apare, în ziarul „Viața”, scrisoarea-manifest de adeziune lovinesciană, împotriva neosămănătorismului localist ardelean, semnată de membrii Cercului Literar de la Sibiu. **mai 27** Se publică, tot în „Viața”, *Răspunsul d-lui E. Lovinescu la scrisoarea Cercului Literar din Sibiu*, compendiu al situației literare a momentului și bilanț testamentar personal. **mai 29** În ziarul „Informația zilei”, Tudor Arghezi pune capăt unei vechi stări conflictuale publicând o scrisoare de elogiu și suport moral. **mai 31** Răspunde, în același ziar, scrisorii lui Tudor Arghezi printr-un elogiu pentru artist și o dureroasă reflecție asupra propriului absolutism rațional și estetic, sub care își „ignorase bătăile inimii”.
	iulie 16 E. Lovinescu moare la București, în locuința sa din Bulevardul Elisabeta. **iulie 18** Este incinerat la Crematoriul „Cenușa”.	
		iunie–iulie „Timpul” și „Kalende” îi publică ultimele texte.
1944		Se tipărește postum, prin grija lui Pompiliu Constantinescu, volumul II din *T. Maiorescu și contemporanii lui*.

posterității această imagine coincide cu refuzul de a lăsa istoriei sarcina de a-i plasa efigia la remorca diferitelor puncte de vedere. Convertind paginile din *Critice* în *Istorii* și renunțând la etapa acumulării de perspectivă cerută, în genere, unui istoric, **L.** a suscitat reacția literaților și a criticilor contemporani, unii dintre ei legitimați prin funcții și poziții de putere, demonstrând, prin calitatea polemicilor provocate, relevanța publică a gândirii sale, chiar în condițiile în care Universitatea și apoi Academia – refuzându-i fotoliul academic, în 1936, prin intervenția lui Iorga, și Premiul „Hamangiu” pentru monografia *T. Maiorescu* (I–II, 1940), în 1942 – îi restrânseseră libertatea de expunere la regimul privat. Stare de fapt confirmată prin respingerea lui **L.** de la Premiul Național pentru critică în 1937 și, în genere, de politica oficială a deceniului al patrulea, ostilă „pornografiei” moderniste, promovării scriitorilor evrei și, ca atare, ostilă disocierii esteticului de etnic. După dezastrul campaniei din Rusia, **L.** ajunge să trăiască și experiența punerii simbolice la zid, acuzat, în presa vremii, de acțiuni potrivnice interesului național, între care transformarea propriului „cămin în cenaclu evreiesc”. Decizia întoarcerii la „degetul de lumină” maiorescian și reactivarea militantismului pentru disocierea esteticului de etnic și de etic, vizibile în compendiul din 1937 și apoi în întreg ciclul junimist – *T. Maiorescu*, *P.P. Carp, critic literar și literat* (1942), *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, *Antologia ideologiei junimiste* (1943), *T. Maiorescu și contemporanii lui* (I–II, 1943–1944) –, trebuie înțelese și ca refuz al acestei supreme forme de exil: condamnarea la tăcere și în sfera privată. În acest context, apariția volumului omagial *E. Lovinescu*, editat de criticii celei de-a treia generații postmaioresciene, și scrisoarea-manifest prin care membrii Cercului Literar de la Sibiu își exprimă, în mai 1943, afinitatea cu direcția lovinesciană vor constitui, pentru **L.**, dovada faptului că, așa cum sperase într-un interviu, „chiar de s-ar ridica spânzurători în piața teatrului, literatura acestei țări nu se va imbeciliza”.

Judecarea fenomenului literar coincide în bună măsură cu felul în care **L.** gândește actul critic și natura criticii, ca profesie ezitând între artă și știință. Debutul sub auspiciile desprinderii de sămănătorism, de exclusivismul țărănist în literatură și de tendenționism, coincide, ca metodă critică, cu afirmarea sa ca impresionist. Dacă autonomismul estetic maiorescian venea pe filiera idealismului german, în critica lui **L.** disocierea esteticului de argumente parazitare se susține într-un cadru cognitiv descins desigur din idealism, dar precizat în primul rând ca reacție imediată la pozitivism, clamând relativitatea obiectului estetic și a instanței critice, ambele dependente de psihologia individului. Impresionismul primește în optica sa (*În jurul impresionismului în critică*, 1909) o accepție „revizuită” (Florin Mihăilescu) sau, în orice caz, originală (Adrian Marino, Eugen Simion) prin cooptarea influenței raționaliste a lui Émile Faguet alături de nume ale impresionismului francez ca Anatole France sau Jules Lemaître, interesanți pentru criticul român mai mult ca formulă scriptică (stilul ornamentat și volubil al expunerii, specia „figurinei”, a fanteziilor sau a dialogurilor alegorice cu sursa în La Bruyère) decât ca „pyrrhonism” sau ca filosofie a scepticismului generalizat. Impresionismul lovinescian ar fi deci mai degrabă un concept și o metodă critică sui-generis, care caută în primul rând adaptarea la un peisaj marcat de „certitudinile apocaliptice” ale unui N. Iorga. Deși continuă să susțină despărțirea criticii de știință sau de principiile unei estetici universal valabile și mai probabila apropiere a ei de creație, ca fruct al unei psihologii individuale, adică valorile impresioniste, **L.** caută să conserve autoritatea criticului, ca profesionist al unui domeniu, certitudine pierdută de impresioniști prin contestarea temeiurilor obiective ale creației și ale judecării ei. Autoritatea criticului ar sta, prin urmare, în capacitatea lui de a izola, ca Émile Faguet sau ca Hippolyte Taine, calitățile esențiale ale unei opere și apoi în rigoarea morală, în „caracterul” ce însoțește acuitatea sesizării esențelor. Ieșind din ceea ce s-a numit faza sa impresionistă, **L.** păstrează și consolidează acest deziderat al autorității critice, de la primul bilanț asupra activității sale – „criticul ar trebui să aibă două calități elementare”, să fie „om de gust mai întâi și apoi om cinstit” (*Zece ani de critică*, 1914) – și până la confesiunea testamentară din 1942, *Cariera mea de critic*: „În afară de o vocație certă și un simț de orientare, criticului i se mai cere o calitate de ordin etic și anume să aibă caracter”. Probitate profesională va dovedi **L.** în receptarea *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu, căreia, dincolo de diferendele serioase cu autorul și împotriva campaniei de denigrare a acestuia duse de naționaliști, are puterea de a-i

revela calități; sau în aprecierea favorabilă a romanului *Adela* de G. Ibrăileanu, adversarul său ideologic de o viață. Exigența caracterului prob a intrat însă rapid în tensiune cu teorie a „revizuirilor" morale și literare, care, au observat contemporanii, ar justifica nu numai libertatea de a reînnoi perspectiva asupra clasicilor, ci și practica modificării propriilor verdicte. „Lovinescu revizuiește, nu se revizuiește", a ripostat atunci criticul, nu suficient de convingător pentru a anula dovezile „revizuirilor" din succesivele ediții ale seriei *Critice*, dar, în orice caz, suficient pentru a arăta că e vorba de un concept mai complex, implicat de teoria sincronismului și a mutației valorilor. În viziunea sa asupra impresionismului rezidă două, aparent incompatibile, forme de teoretizare a criticii: ideea criticii-artă sau „gen literar" („a zecea muză"), expresie irevocabil subiectivă, și ideea apropierii criticii de știință, de o gândire dogmatică sau pozitivă, girată de autoritatea și de obiectivitatea profesională a criticului (G. Călinescu remarcase la **L.** „un spirit dogmatic congenital"). Cheia acestei disjuncții, sesizabile în *Critica și istoria literară* (1910), stă, de fapt, în tendința întregului aparat conceptual lovinescian de a privilegia obiectivarea discursului, ca indice al maturizării unei culturi: dacă literatura însăși tinde spre obiectivare, atunci critica, chiar în ipostaza de (nou) gen literar, evoluează cu atât mai mult în acest sens. Că reflecția asupra fenomenului literar și reflecția asupra statutului criticii și al criticului ajung să coincidă, fiind exersate pe aceleași tipare de gândire, se remarcă și din definirile lor similare: a literaturii/ poeziei noi ca „intelectualizare a emoției", iar a actului critic ca raționalizare a emoției sau „capacitate de a exprima o judecată de valoare a cărei origine stă în gust" (*Spiritul critic*, 1937) ori chiar în indeterminatul unor „stări muzicale" premergătoare actului critic (*Memorii*). Evoluat în același timp cu relativismul primelor căutări de metodă critică și stabilizat doctrinar în *Istoria civilizației române moderne* și în *Mutația valorilor estetice* (al șaselea volum din *Istoria literaturii române contemporane*, 1929), autonomismul estetic lovinescian reține virtuțile deprinse de la Maiorescu doar în circumstanțe polemice, de negare a unor valori sau direcții literare prin delimitarea principială a eticului și a etnicului de un „estetic" ce poate fi invocat simplu, generic, fără a-i fi chestionate bazele filosofice. Problema autonomiei estetice, de care tradiția metacritică românească leagă numele lui **L.**, în imediata succesiune a lui Maiorescu, nu are însă în critica sa decât o prezență axiomatică, de enunțare laconică, prin sine suficientă: „disocierea" esteticului de etic și etnic, „disocierea" esteticului de „elementele eterogene", eliminarea „confuziei" sau a „simbiozei" dintre estetic, etnic și etic. Vorbind, în *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, de cele trei generații critice postmaioresciene și distingând o primă generație, ilustrată de M. Dragomirescu, Simion Mehedinți, P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru ș.a., marcată de cultul pentru personalitatea lui Maiorescu; o a doua generație, în care intră el însuși, alături de Paul Zarifopol, D. Caracostea și Ion Petrovici, marcată de distanța critică față de maestru, și o a treia generație, a tinerilor G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu și Tudor Vianu, **L.** scrie despre aceasta din urmă că „s-a născut «estetică» cum te naști cu ochi albaștri; a fost «maioresciană» fără să știe". Simptom al unei culturi în formare, discuțiile de principiu asupra autonomiei esteticului s-ar suspenda, prin urmare, într-o literatură și într-o critică specializate, ieșite din faza culturalului indistinct. Ca atare, când afirmă preeminența esteticului în conturarea unui verdict critic, **L.** se limitează să trimită, cu gesturi scurte, aproape vexate, la clasicii teoriei zise autonomist-estetice, de la Kant la Croce, preferând, în schimb, să disece amănunțit lipsa de anvergură culturală a potrivnicilor. O soluție observabilă de la primele atitudini împotriva tendenționismului sămănătoristo-poporanist și până la ultimele luări de poziție împotriva etnicismului extremist al anilor 1930–1940, în compendiul din 1937 („Biruința conceptului estetic, fără alterări de elemente străine […] este un bun incontestabil al generației actuale") și în tot ciclul junimist. Se remarcă astfel de timpuriu respingerea, *via* Schopenhauer și Maiorescu, a confuziei esteticului cu eticul exprimat ca „tendință" (Dobrogeanu-Gherea) sau ca „atitudine" vizibilă a autorului în operă (Ibrăileanu): „Moralitatea într-o operă de artă este un element indiferent" (*Arta și morala*, 1906); sau: „există în fenomenul contemplației estetice o astfel de înălțare, de depersonalizare, de obiectivare, încât devine de la sine morală" (*Mutația valorilor estetice*). Convingere menținută și mai târziu, când **L.** va răspunde acuzațiilor de pornografie primite de volumul arghezian *Flori de mucigai* prin lapidarul enunț: „singura pornografie […]

în artă e lipsa de talent”. Disocierea eticului și îndeosebi a etnicului de estetic s-a dovedit, după **L.**, un „merit al simbolismului și în genere al modernismului”, un pas înainte față de Maiorescu, la care etnicul și esteticul s-ar fi aflat într-o „simbioză” (literatura populară) nefast continuată în sămănătorism și poporanism. Cât privește relația esteticului cu etnicul, ea se precizează în gândirea lui **L.** îndată ce eticul „atitudinii” poporaniste se transformă în etnicul „specificului național”, căruia i se atașează și o ideologie, mai solidă decât cea delegată de Iorga țărănismului sămănătorist, dar la fel de ostilă „poeziei noi”, simbolisto-moderniste. Pe de altă parte, unele voci „cosmopolite” atacă fundamentele etnice ale literaturii române moderne, descoperind-o tributară modelului francez (B. Fundoianu, N. Davidescu) sau afirmând irelevanța factorului etnic în literatură (F. Aderca). Între cele două viziuni extreme, una reducând esteticul la „rasă”, alta negând aportul „rasei” la estetic, **L.** ajunge la o poziție ce poate fi calificată drept contradictorie, dar care dezvăluie, în aceeași măsură, efortul menținerii unei gândiri ferite de excese, autentic relativiste, în focul unor polemici încrucișate. El i-a combătut pe Fundoianu și pe Davidescu, în 1922, cu argumentul „spiritului atât de compact al «sămănătorismului», continuat prin «poporanism»” și al tradiției noastre literare reprezentate de folclor și de autorii clasici, respectiv cu arsenalul predilect al lui Ibrăileanu împotriva „poeziei noi”, dar a respins, pe de altă parte, în primul volum al *Istoriei literaturii…*, aversiunea poporanistă față de simbolism, arătând că, în lumina disocierii principiale a esteticului de etnic și grație caracterului său universalist, „nespecific național”, simbolismul nu poate fi judecat prin prisma etnicului. Curând însă, **L.** va ataca (*Etnicul*, 1927) chiar temeiurile estetismului universalist – „bovarismul” conceperii „în afară de rasă” – avansat tot atunci de F. Aderca. Descurajând „întrebuințarea etnicului ca un principiu de valorificare estetică”, **L.** afirmă, în același timp, că arta are o finalitate națională: „Crearea stilului național este termenul ultim […] spre care se îndreaptă orice artă”. Conform tezelor din *Istoria civilizației…*, etapei imitației integrale îi urmează o „diferențiere” eminamente guvernată de principiul estetic. Sincronismul, ca și etnicul, nefiind în sine un criteriu sau un verdict estetic, criticul poate să discearnă ierarhii estetice chiar în interiorul curentelor anacronice, ca sămănătorismul (unde Octavian Goga e diferențiatul estetic prin excelență). Deși **L.** a fost – de la primele sale acțiuni anti-sămănătoriste, din 1905, și până la ultima verigă a ciclului junimist – un partizan indiscutabil al „primatului esteticei”, totuși, în planul gândirii doctrinare proprii, va amenda „concepția metafizică a unui frumos în sine” și însăși posibilitatea unei estetici, ca teorie universală a frumosului (ilustrată, în epocă, de M. Dragomirescu), propunând, în *Mutația valorilor estetice*, soluția unui frumos fără existență obiectivă, dependent de spațiu, de timp și de cauzalitate, mai aproape de vederile lui Taine, dar și ale esteticii psihologiste. Optică menținută și în compendiul din 1937, unde se arată că „Nu există o știință a literaturii, ci o istorie a ei”, construită „nu prin raportare la un ideal estetic”, ci la un complex de factori variabili, precum și în *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, unde se confirmă că frumosul nu poate fi studiat decât în „mobilitatea istoriei lui”. Scepticismul asupra perenității valorilor nu generează

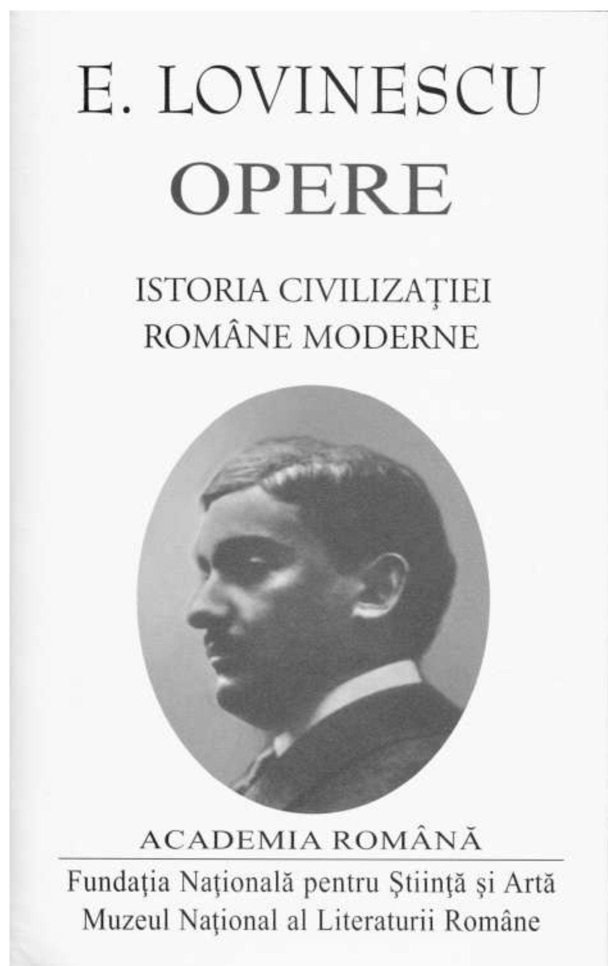
însă scepticismul asupra profesiei de critic: „lucrează în cadrul conștiinței tale morale ca și cum ai lucra pentru eternitate, deși din adâncurile sufletului ești convins că totul se petrece în neînțeles și se destramă în neant”; o cultură producătoare de literatură nu îndepărtează, cum credea Maiorescu, ci, dimpotrivă, încurajează disciplina criticii literare, cititul profesionist. Pe relativism estetic și pe viziune istoristă se fondează așadar critica „mobilă, deci modernistă” a lui **L.** și întregul proces al desprinderii de Maiorescu prin teoriile sincronismului, a mutației valorilor sau a destinului continuu evolutiv al criticii. Dacă, începând cu „revizuirea” din 1915 și cu *Simulare – stimulare* (1920) se afirmă „independența de atitudine” a criticului față de ilustrul său înaintaș și recunoașterea „sumară” a calităților acestuia pe fondul unui autonomism estetic nepericlitat în chip major, după 1935 **L.** va simți tot mai acut nevoia (re)afilierii și a (re)afirmării „meritului esențial” al lui Maiorescu în disocierea esteticului de alte valori. Monografiile ciclului junimist sunt, deci, întrucâtva, și o *mea culpa* indirect pronunțată, într-un climat politic defavorabil autonomiei estetice, de un spirit căruia nu-i mai pare utilă în epocă privirea relativistă sau relativizantă, ci reasumarea patronatului maiorescian.

Atitudinea timpurie împotriva exclusivismului țărănist în literatură, corelată cu decantarea unei concepţii tot mai decis contrare teoriei maioresciene a formelor fără fond își câștigă aerul de sistem în *Istoria civilizației române moderne* și apoi în *Mutația valorilor estetice* – două opuri ce trec dincolo de zona specializării strict literare, spre sociologia și filosofia culturii. Teza *Istoriei civilizației…* este că la rădăcina statului național român și a civilizației noastre moderne stă decizia „revoluționară” a boierilor liberali de a depăși tradiția politică guvernată de legislații orientale semifeudale, printr-un import de ideologie apuseană, în speță umanismul Revoluției Franceze, care a stimulat un mediu intern deficitar în sfera economiei (de tip capitalist), cât și în ce privește conștiința națională și politică a claselor sociale, îndeosebi a burgheziei emergente. Demersul sociologic lovinescian se distinge de inițiativele cu obiectiv similar, dar de metodă materialist-istorică (G. Ibrăileanu, Șt. Zeletin), care explicaseră geneza civilizației române moderne prin acțiunea condițiilor socioeconomice asupra ideologiei, precum și de criticismul junimist (care constatase doar discrepanța dintre fondul existent și formele importate), prin răsturnarea ecuației și afirmarea rolului anticipator al ideologicului asupra economicului și culturalului – deci a formei asupra fondului. Primele două volume din *Istoriei civilizației…* expun dialectica „forțelor revoluționare” și a „forțelor reacționare”, iar ultimul volum, *Legile formației civilizației române*, cuprinde fundamentele științifice din spatele demonstrației. Între „legile” și conceptele întrebuințate aici de **L.**, cu impact asupra întregii sale viziuni critico-istorice, se remarcă forța coagulantă a sincronismului (sau a „interdependenței”). Conform acestei legi, sub influența unui „spirit al veacului” (*saeculum*, după Tacit), a unei tendințe – globaliste, s-ar spune astăzi – „ireversibile” de „uniformizare” a societăților moderne, după Revoluția de la 1848 civilizația și cultura română se îndreaptă cu necesitate spre valorile occidentale („*Ex occidente lux!*”), în special spre

cele franceze, regăsindu-și esența latină, adică „adevărata continuitate etnică și ideală". Sincronizarea se exercită, după **L.**, la toate nivelurile societale și intelectuale susceptibile de a fi influențate prin transfer de idei, de la economic la artistic. Acest „apriorism ideologic" (Z. Ornea) al teoriei sincroniste se întemeiază, până la un punct, pe „legea imitației" reciproce și „de sus în jos", prin care sociologul francez Gabriel Tarde explica formarea societăților. Lege corectată de **L.** prin ideea unei imitații care pleacă nu „dinăuntru în afară", adică de la fond la formă, cum susținea Tarde, ci invers, „din afară înăuntru" și de la forme la fond. Fragmentară în cazul societăților cu o evoluție organică și echivalente ca grad de dezvoltare, imitația este „integrală" când decalajul dintre civilizații este disproporționat, scutind de trecerea „prin toate fazele succesive" ale fenomenului imitat. În urma procesului de imitație integrală, originalitatea fiecărei culturi se manifestă prin „diferențiere", adică prin adaptarea valorilor importate la specificul etnic – rasă, temperament – și la psihologia individului creator. Echivalând, în ordine sociologică, „revoluția imitativă" cu „mutația" biologică survenită în organism prin acțiunea unui factor extern, concept preluat din lucrările olandezului Hugo de Vries, **L.** explică imposibilitatea tratării cu aceeași metodă a evoluțiilor organice și a celor în salturi – deci inadecvarea metodelor marxiste și evoluționiste în cazul civilizației române. Contrar vederilor lui Șt. Zeletin din studiul *Revoluția burgheză în România*, teoria lui **L.** nu mizează pe existența unui fond revoluționar autohton, a unei burghezii active și cu conștiință politică („Revoluționarii noștri erau conducători fără armată"), ci pe realitatea unei pături boierești flexibile, care, deși cu interese divergente, reușește la momentul oportun să acționeze sinergic în serviciul ideii naționale, izbutind crearea „fără violență" a statului român național. Dacă patriotismul și ideea națională precedă consolidarea burgheziei și a unui capital autohton, se poate conchide, arată **L.**, că forma ideologică a anticipat fondul social și economic. În „duel logic" cu forțele revoluționare mutagene, reacțiunea, organicistă, se exprimă, pe de o parte, prin vocea tradiționaliștilor (de la Mihail Kogălniceanu la N. Iorga), iar pe de alta, prin vocea adepților materialismului istoric (C. Dobrogeanu-Gherea, G. Ibrăileanu, C. Stere) și a junimiștilor, marcați cu toții de obsesia raportării formelor noi la un fond al rasei real (tradiționaliștii) sau virtual (materialiștii și junimiștii). Totuși, dacă tradiționaliștii mizează pe existența unui fond real (a unei tradiții românești valorificate în economia statului nostru modern), materialiștii (cu excepția lui Zeletin), ca și junimiștii, și ca **L.** însuși, pornesc de la premisa absenței unui fond intern favorabil devenirii burghezo-capitaliste pe teren românesc. Scindat între, pe de o parte, profilul abstract, universalist, al liberalului, deprins din *Le Libéralisme* al lui Émile Faguet, și, pe de altă parte, accentul pe național („prin noi înșine") al liberalilor autohtoni, **L.** va transporta și în critica literară soluția unui „protecționism" care, „fără înlăturarea capitalului și a experienții streinilor", să înceapă a-și „pune problema naționalizării capitalului" – adică a unei literaturi naționale modernizate cu concursul influențelor occidentale. Remarcând amploarea forțelor reacționare „culturale" de tipul sămănătorismului sau al poporanismului, el constată însă „inexistența unui curent cultural revoluționar" echivalent și caută în primă instanță explicații în calitatea universal inerțială a literaturii („Literatura este de la sine o forță reacționară"); chestionează apoi paseismul literaturii române, care face din trecut „un dușman al prezentului", și criticismul junimist al formelor fără fond – imun la chemările romantice ale trecutului și deopotrivă crud în evaluarea viitorului național – în lumina căruia prezentul burghez ajunge o caricatură ireparabilă, ca în opera lui I.L. Caragiale. Abia mișcarea simbolistă ar purcede, prin neologizare, la o „modernizare" a limbii literare, alături de scrisul jurnalistic. Ostilitatea accentuată a lui **L.** față de conceptul de tradiție românească, pe de o parte, și ideea omogenizării progresive a societăților prin acțiunea sincronismului, pe de altă parte, nu implică totuși slăbirea argumentului național – dimpotrivă: „Există un suflet românesc format de rasă și de împrejurări istorice", deși „statul nostru nu trăiește […] pe conștiința populară de la 1300". Observând că actualitatea socioeconomică nu se reflectă în suprastructura literară, **L.** se consternează ca un determinist autentic: „Procesul social n-a fost urmat de un proces literar corespunzător", cerând să fie înlăturată „prejudecata îndărătnică a imposibilității unei literaturi burgheze și, în orice caz, a lipsei ei de valoare etnică". Modernizarea literaturii ar însemna, prin urmare, crearea acelei literaturi cerute de formele unei civilizații burgheze deja existente.

Teoretician al formei stimulatoare de fond, **L.** nu acordă însă literaturii această virtute catalitică sau, în orice caz, nu în aceeași măsură ca ideologiei sociopolitice; ipoteza unei literaturi aflate în avangarda societății nu intră în vederile criticului-sociolog. Teoria sincronismului și teoria mutației valorilor estetice reprezintă, în fond, cele mai curajoase demersuri speculative ale criticului, atestând o apetență a dubiului relativist care-l ferește de excesele narațiunilor întemeietoare, dar nu-l oprește de la a livra el însuși una – conceptul și filosofia modernismului. Sursă a unui veritabil stil problematizant ce reușește să provoace reacții prin simplul montaj al deja-zisului sau prin răsturnarea perspectivei asupra unor argumente care-și atinseseră cota de epuizare (teoria formelor fără fond, perenitatea valorilor estetice etc.), cele două teorii l-au expus din plin pe **L.** contestărilor imediate și unei posterități critice nu mai puțin tumultuoase, care leagă până astăzi teoria mutației valorilor de prezicerea – ratată – a neviabilității operei lui I.L. Caragiale, iar teoria sincronismului de negarea „fondului nostru nelatin", a influențelor orientale și a ortodoxiei, în favoarea unei presupuse esențe latine. Teoria sincronismului a fost combătută, între alții, de G. Călinescu și de Ion Barbu, iar teoria mutației valorilor a intrat în vizorul lui Camil Petrescu (*Eugen Lovinescu subt zodia seninătății imperturbabile*, 1933). Atât teoria sincronismului, cât și teoria mutației valorilor estetice au, în afara deschiderii lor abstracte, prin care criticul român tinde spre nivelul cognitiv al teoriei și esteticii europene a începutului de secol XX, un puternic accent militant, de stimulare a direcției moderniste autohtone. Deși teoria mutațiilor – în conturarea căreia **L.** apelează la istoria mare, a valorilor universale (Homer) sau naționale (Eminescu, Caragiale) – nu condiționează modificarea sensibilității de acumularea unui anumit interval istoric, e vizibilă totuși încrederea în forța acestei teorii de a explica dreptul la existență și, mai mult, necesitatea unei literaturi care să exprime acele valori consolidate după formarea civilizației române moderne, adică a unui modernism care să confirme, pe plan cultural, procesul de modernizare civilizațională. Teoriile lui **L.** nu se restrâng însă la relevanța națională, cazul românesc nefiind unic în istoria lumii, ci o speță aflată sub incidența unui complex de legi, a unei „fatalități sociologice". Mai mult decât oricare alt critic român din prima jumătate a secolului al XX-lea (cu excepția, poate, a criticilor „științifici" sau deterministi ca Ibrăileanu sau Dobrogeanu-Gherea, dar cu mai multă viziune sistemică decât aceștia), **L.** este autonomistul estetic pasionat de întemeierea – totuși – științifică a verdictului literar.

Poezia nouă (1923), primul studiu „unitar şi inedit" despre acest subiect, cum îl anunță autorul, sudează texte de întâmpinare mai vechi sau mai noi a operei poeților simboliști și post-simboliști, de la Ion Minulescu la Ion Barbu. Elocvent pentru spiritul de sinteză și pentru disponibilitatea de a ridica la concept și de a întrezări direcții în amorful vieții literare curente, studiul pare interesat în primul rând de lămurirea sorții simbolismului pe teren autohton, judecățile și terminologia critică făcându-se prin raportare la acest curent. Modernismul nu figurează aici ca direcție literară distinctă, ca în *Istoria literaturii…*, dar lectura făcută „poeziei noi" și bagajul conceptual care-i delimitează pe unii poeți de alții vor facilita fixarea ulterioară a termenului. Astfel, jocul de contraste prin care simboliștilor (caracterizați de „adâncirea lirismului") le sunt contrapuși „falșii simboliști", „imagiștii" sau „poeții de notație" trimite la existența unei mișcări global antisimboliste în poezia românească, intrată într-un proces de „intelectualizare" (cerebralizare, obiectivare) a emoției, deci într-o zodie contrară simbolismului, de „disoluție a lirismului". Admițând că „poezia nouă" se îndreaptă, ca și literatura, spre obiectivarea discursului, **L.** își reglează conceptele opunând mici rețete de poezie altora, distingând, în cadrul poeziei postsimboliste, mai multe direcții (falsul simbolism, imagismul, notația, chiar tradiționalismul sau, în fine, „alte" încă neelucidate „aspecte"). Trecându-și textele din *Poezia nouă* în *Istoria literaturii…*, unde acestea acoperă mare parte din secțiunile dedicate poeziei simboliste și moderniste, **L.** păstrează aparatul teoretic și analitic exersat anterior pentru argumentarea obiectivării poeziei, însă, așa cum în studierea poeziei mecanismul conceptual funcționa prin perechi de opoziții în interiorul genului liric (unde simbolismul se opune romantismului, pentru ca, ulterior, ambelor să le fie opus antisimbolismul modernist, dispus la rândul lui în mai multe sub-curente), *Istoria literaturii…* păstrează și ea cadrul dialectic, dar îl așază sub jurisdicția genurilor literare. Astfel ia naștere acea „aparentă contradicție", de care pomenea chiar **L.**, între *Evoluția poeziei*

lirice (1927), volumul al treilea al *Istoriei literaturii…*, care, păstrând scheletul din *Poezia nouă*, merge pe ideea obiectivării poeziei, și *Evoluția „prozei literare”* (1928), al patrulea volum al *Istoriei literaturii…*, care, deplasând schema dialectică spre clasica opoziție proză (obiectiv)/ poezie (subiectiv), retractează ideea obiectivării generale a literaturii, deci și a poeziei, rezervând-o strict prozei. Ca atare, deși practic probează mersul poeziei spre obiectivare, *Istoria literaturii…* conchide, teoretic, mersul ei spre subiectivare. Tudor Arghezi, Ion Barbu, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Adrian Maniu, Ion Pillat ș.a. devin agenții acestui nou tip de poezie și de sensibilitate care, indiferent de avatarurile încadrării și evaluării ei, se impune ca literatură a prezentului. Ostil respingerii simbolismului pe criteriul neadaptării la „rasă”, dar și reprezentării lui ca „început al literaturii noastre”, **L.** a reușit, în *Poezia nouă* și în *Istoria literaturii…*, să depășească punerea unei mișcări literare exclusiv în termeni de relevanță națională și a făcut din meditația pe marginea simbolismului un preambul al introducerii modernismului ca pur „fenomen de sincronism” sau, mai aproape de *Istoria civilizației…*, ca „fond” literar cerut de „formele” unei civilizații românești intrate de cel puțin o jumătate de veac în sistemul modernității europene. Descrierea universului poetic și a psihologiei simbolistului George Bacovia, în continuarea unui articol din 1922 („Există o atmosferă bacoviană: o atmosferă de copleșitoare dezolare, de toamnă cu ploi putrede și arbori cangrenați […]. Poezia lui Bacovia e expresia celei mai elementare stări sufleteşti; [...] cinestezie profund animalică; secreţiune a unui organism bolnav, după cum igrasia e lacrima zidurilor umede…”), a lansat o abordare nouă în aria criticii de poezie, în care G. Călinescu, cucerit de „extraordinarul talent” lovinescian de a exprima „*stări* intelectuale” și „inefabile”, a remarcat „un poem critic subiacent” și o „metodă a reconstrucției muzicale” a universului poetic (*Masca apoloniană a lui E. Lovinescu*, 1930). (Aceste calități n-au compensat însă gestul valorizării superioare a poeziei lui Camil Baltazar, reproșat consecvent de contestatarii gustului lovinescian.) Tot în studiul *Poezia nouă* se cristalizează și deprinderea de a depista semnele modernismului mai întâi – și apoi exclusiv – în poezie, nu în alte genuri, fapt culminat ulterior cu descurajarea prozei „moderniste”, considerată lirică și deci incompatibilă cu mersul prozei spre obiectivare. Primele două volume ale *Istoriei literaturii…*, unul tratând ideologia literară, iar celălalt critica de după 1900, expun, conform doctrinei sincroniste din *Istoria civilizației…*, conflictul dintre forțele novatoare ale modernismului și reacțiunea sămănătoristo-poporanistă, căreia **L.** îi impută „anacronismul estetic” și „decadent”, fondat pe confuzia esteticului cu etnicul și eticul. *Evoluția ideologiei literare* discută conceptele de sămănătorism, poporanism, mișcare modernistă, simbolism, tradiționalism – ancorate în dezbaterile epocii și arondate unor cercuri, grupări și reviste literare („Sămănătorul”, „Viața românească”, „Vieața nouă”, „Sburătorul”, „Gândirea”). *Evoluția criticei literare* scoate în relief reprezentanți ai acestor direcții de gândire și relațiile lor de asociere/ disociere. Textele din aceste volume au o dispoziție accentuat polemică, marcând distanța lui **L.** atât față de heteronomiștii de tradiție junimisto-eminesciană (N. Iorga, Simion

Cenaclul „Sburătorul", 1942. De la stânga la dreapta: Sorana Țopa, Ana Luca, Ion Ojog, Ioana Postelnicu, Lucia Demetrius, E. Lovinescu, Pompiliu Constantinescu, Monica Lovinescu, Vladimir Streinu, Ştefania Zottoviceanu-Rusu, Dan Petraşincu, Maura Prigor, Ion Larian Postolache

Mehedinți) sau gheristă (G. Ibrăileanu, C. Stere, Mihai Ralea), cât și față de autonomiștii grupați în critica simbolistă ori estetistă (Ovid Densusianu, Pompiliu Păltănea, D. Caracostea, N. Davidescu, M. Dragomirescu). Afinitatea criticului merge spre ideologia și valorile simboliste, însă nu acceptă optica lui Davidescu și Densusianu asupra acestui curent și nici lista de autori promovați de acesta din urmă în „Vieața nouă". Conștient de tensiunea dintre exigența sincronizării, conform căreia operele care exprimă sensibilitatea momentului ar fi din principiu preferabile („Modernismul" ar fi singura poezie „sincer sincronizată", care „poate răspunde – principial – sensibilității noastre") și, pe de altă parte, principiul autonomiei esteticului, după care inovația și sincronizarea n-ar trebui să hotărască în aprecierea calității estetice, **L.** readuce în discuție cuplul imitație–diferențiere, propus în *Istoria civilizației…* Dacă legea sincronismului susține imitația, diferențierea înseamnă activarea criteriului estetic, dintr-o serie de „sincronizați" fiind aleși doar autorii realizați estetic. Față de *Istoria civilizației…*, unde procesul diferențierii e delegat unui viitor probabil (crearea unei arte naționale), *Istoria literaturii…* arată ce înseamnă acest concept în practica criticii literare lovinesciene: diferențierea nu se raportează la sursele imitate, ci la predecesorii autohtoni. **L.** salută, de pildă, în poezia tradiționalistului Ion Pillat, soluția imitației („infuzia de sânge" nou, prin influența lui Francis Jammes și Rainer Maria Rilke), dar nu arată prin ce se diferențiază, în afară de „rasă" și, desigur, de limbă, poezia lui Pillat în raport cu poeții străini; el e „diferențiat" doar în raport cu Vasile Alecsandri. La fel, Octavian Goga e diferențiat în raport cu antecesorii sămănătoriști și cu epigonii lui Eminescu. *Evoluția poeziei lirice* conservă analizele ce serveau, în *Poezia nouă*, concluzia obiectivării poeziei. Teoria lui **L.** asupra poeziei afirmă în acest moment că, adâncind lirismul, simbolismul „a fost depășit în propria lui direcție de expresionism", iar în „direcția potrivnică" (a disoluției lirismului și, deci, a obiectivării) „a întâmpinat o reacțiune prin încercarea de intelectualizare a emoțiilor". Astfel, în poezia lui Arghezi, inaderența la misticism și „lupta pentru certitudini" ar caracteriza un spirit eminamente secularizat, care reușește să creeze un stil intelectual prin „materializarea abstractului" (demers

similar raționalizării intuițiilor în critica literară) și prin expunerea fragmentară, discontinuă („elipsa de cugetare și de expresie" este un argument „intelectualist" recurent, folosit și în interpretarea prozei lui F. Aderca sau a poeziei lui Adrian Maniu). Între falsul misticism, descoperit de **L.** peste tot în poezia noastră tradiționalistă, și obiectivarea discursului există o relație naturală: pe de o parte, discursul cenzurat de intelect nu predispune în genere la transă mistică autentică; pe de altă parte, la tradiționaliști (cu excepția lui Blaga), profilul mistic rămâne la stadiul formal, de ideologie „facsimilată" după model apusean. În unele poeme argheziene însă, falsul misticism nu e trădat de aspectul formal, cosmopolit al trăirii, ci de un efect de stil voluntar. Psihologia misticului din *Duhovnicească*, de pildă, „fixată obiectiv de un mare artist", nu coincide cu psihologia poetului; nu poetul Arghezi e mistic, ci personajul din poemul său, „călugărul halucinat", poetul introducând între el și personaj o „distanță". Finețea unor asemenea disocieri atestă în critica lui **L.** un spirit care, mânat de urgențe polemice și de satisfacerea „legilor" mari ale istoriei și ale civilizației, nu scapă totuși din vedere imanența textului literar. „Intelectualizarea emoției" – ca obiectivare a discursului și sacrificare a lirismului – e remarcată și în poezia lui Blaga, Ion Barbu, Maniu, Camil Petrescu sau Vinea. *Evoluția „prozei literare"*, intitulată astfel fiindcă include, pe lângă ceea ce **L.** numește „poezia epică", și proza „lirică" a moderniștilor, afirmă mersul prozei de la rural la urban și de la subiectiv la obiectiv. În acest nou sistem de polarizare, în care lirica se opune epicii, evoluția poeziei s-ar face în sensul „adâncirii în subiect". Dacă urbanizarea literaturii se susține ca pur fenomen de sincronizare cu faza „de evoluție a civilizației noastre", adică burghezia, drumul prozei de la subiectiv la obiectiv se „confundă cu însuși procesul de maturizare a poeziei epice", în logica hegeliană a genurilor literare, care, prin universalismul dicotomiei subiectiv–obiectiv, stă deasupra „spiritului veacului". Militant încă din primii ani ai secolului al XX-lea pentru intelectualizarea literaturii, **L.** înregistrează acum cu satisfacție diversificarea și adâncirea psihologiei, precum și obiectivarea scrisului în proza Hortensiei Papadat-Bengescu, care denotă atât „traiectoria literaturii române înseși" de la „subiectiv la obiectiv", cât și tipul de proză – urbană și burgheză – cerut de vârsta civilizației noastre („floarea unei civilizații coapte"). Dacă în primele scrieri ale autoarei **L.** subliniase spiritul analitic și totuși liric prin intensitatea introspecției, *Concert din muzică de Bach* este considerat vârful deplinei obiectivări în proza acesteia și totodată romanul care creează, în literatura română, un „gen" – genul urban: „marea frescă a vieții noastre orășenești, unde toate straturile sunt reprezentate". Raportat la tipologia romanului european al momentului, dezideratul lovinescian al obiectivării trimite mai degrabă spre Balzac, decât spre Marcel Proust, receptivitatea pentru literatura de analiză surclasată însă de neta preferință pentru creația obiectivă (în fond, pentru realismul de secol XIX) apropiindu-l de vederile lui Ibrăileanu din *Creație și analiză* (1926). **L.** apreciază, astfel, „virilitatea" introspecției din primele scrieri ale Hortensiei Papadat-Bengescu, dar numai întrucât relevă o autoscopie fără subiectivitate, „cinică", netributară „metodei proustiene". Soluțiile proustiene (descrierea „bolii" lui Maxențiu sau „psihologismul acut și proustian" din *Femeia în fața oglinzei*) sunt privite cu rezervă. Aceeași optică și în aprecierea evoluției „inverse" a lui F. Aderca, de la „obiectiv la subiectiv", căruia i se recomandă evitarea „ultimei noutăți" a „psihologiei proustiene" și întoarcerea la „epicul pur" exersat în *Domnișoara din strada Neptun*. Un element important în perspectiva lui **L.** asupra prozei este „atitudinea" autorului față de personaj și, în genere, față de universul ficțiunii sale. Neconfundându-se cu „tendința" din textele lui Dobrogeanu-Gherea sau ale lui Ibrăileanu decât în măsura în care pledoaria lovinesciană pentru urbanizarea literaturii e la fel de tendențioasă ca pledoariile pentru specific național sau pentru ruralism, „atitudinea" autorului devine la el un criteriu eminamente naratologic, de apreciere a obiectivității discursului și, în consecință, a modernității sale, dincolo de tematica urbană sau rurală ilustrată. Entuziasmul cu care primește, de pildă, romanul *Ion* al lui Rebreanu e dovada acestei noi filosofii asupra prozei. În aceeași ordine de idei, dacă în *Istoria civilizației…*, satira lui Caragiale e declarată potrivnică sensului de evoluție al societății și al prozei noastre (burgheze), în *Istoria literaturii…* clasicul junimist va fi supus unei grile a obiectivării discursului (a maturizării epicului) care-l coboară în raport cu Gh. Brăescu din pricina abuzului de comentariu auctorial – „un procedeu intelectual" ce refuză lectorului „contemplația nemijlocită". Atât în poezie (Vinea, Maniu), cât mai ales în proză, criticul

respinge ca neobiectivă „atitudinea” negativă, sarcastică, satirică sau ironică, a autorului față de personaje (cu atât mai mult când e vorba de tipuri burgheze) și preferă o „comunicare simpat(et)ică” a acestuia cu eroii săi sau o atitudine dezimplicată, ca în proza Hortensiei Papadat-Bengescu sau a lui Rebreanu. Ocupând, singur, capitolul *Creația obiectivă*, Rebreanu înscrie, prin *Ion*, „o dată, istorică am putea spune, în procesul de obiectivare a literaturii noastre epice” – un roman balzacian prin deschiderea către o *Comedie umană* națională și stendhalian prin profilul psihologic al protagonistului. „Vast panou curgător”, care „creează impresia vieții în toate dimensiunile ei” prin „îngrămădirea de imponderabile”, *Ion* stimulează în critica lovinesciană reflecția asupra romanului realist ca mimesis sau ca „efect de real” (cum va spune mai târziu Roland Barthes), dar și ca univers autarhic, care-și provoacă propria realitate – o creație „fără cauze eficiente și finale vizibile” și, deci, fără altă teză decât creația în sine. Dacă *Ion* confirmă mersul prozei spre obiectivare prin „indiferența obiectivă a scriitorului”, ca „nepăsarea însăși a naturii față de fenomenele biologice”, *Pădurea spânzuraților* – „cel mai bun roman psihologic român” – servește și obiectivul tematicii intelectualiste. Acelui **L.** care visa, în primii săi ani de critică, la o literatură de psihologii frământate, după modelul prozei rusești, unde misticul și revoluționarul transcend, prin universalismul reflecției, mizele romantismului declinant, Rebreanu îi oferă, prin Apostol Bologa, problema „intelectualului ardelean” străbătută de cazuistici diverse, de la cinismul datoriei, trecut prin puseuri acute de raționalism și misticism, până la iraționalul profund întemeiat al opțiunii tragice. Dacă *Istoria literaturii române contemporane* din 1937 – în capitolul dedicat criticii moderniste și unicului său reprezentant, așa cum se consideră **L.** – afirmă că „sincronismul implică modernismul ca factor de progres”, tabla de materii a compendiului probează, de fapt, o restrângere la sfera poeziei a capacității reprezentative a modernismului. Mai mult, secțiunea consacrată poeziei lirice rezervă acestui concept doar virtuți de calificare formală (tradiționaliști, conceptiști, fanteziști ca „fond”, unii poeți sunt moderniști doar prin „formă”). Discuția amplă din 1927 despre modernism ca „rezultantă a sincronismului” a fost aglutinată în capitolul despre simbolism. Majoritatea poeților calificați drept moderniști în *Istoria literaturii*… din 1927 sunt judecați acum prin prisma altor criterii, de „fond”: Lucian Blaga și Adrian Maniu devin „tradiționaliști”, Al. A. Philippide și N. Davidescu sunt „poeți de concepție”, Camil Petrescu e poet descriptiv „de război”, iar Ion Barbu se definește ca poet ermetic. **L.** predispune în compendiu multe dintre judecățile și situările operate de Călinescu în *Istoria*… din 1941, de pildă tratarea tradiționalismului ca modernism formal, în baza dicotomiei fond–formă: moderniști ca formă, poeții Pillat, Voiculescu sau Fundoianu sunt „tradiționaliști” ca fond. În 1937 însuși Rebreanu ajunge „sămănătorist ardelean”, tot pe criteriul fondului rural. Dacă din acest punct de vedere se poate constata deci o involuție a interesului criticului pentru conceptul de modernism, *Istoria*… din 1937 este, în schimb, mai bogat ilustrată în secțiunea prozei, consemnând apariții editoriale importante și fenomene literare pe care volumul din 1928 nu le cunoscuse. La Mihail Sadoveanu, al cărui „materialism liric” îl repudiase în faza *Pașilor pe nisip*, **L.** apreciază acum tendința spre obiectivare în nou-apărutele *Zodia Cancerului* și *Frații Jderi* – „adevărată creație epică învăluită, firește, într-un lirism legitim” –, iar în *Baltagul* distinge „suprapunerea realității pe mit […] punctul cel mai îndepărtat al artei lui M. Sadoveanu, în care fuziunea liricului cu epicul se face mai desăvârșit”. Nefavorabil literaturii sadoveniene încă de la debuturile sale, dar ostil și detractării eticiste a ei încercate de H. Sanielevici, **L.** îl numără acum pe Sadoveanu („în latura lirică”) printre vârfurile de canon ale prozei, alături de Rebreanu („în latura ei pur obiectivă”) și de Hortensia Papadat-Bengescu („în latura analizei psihologice”). Principial decretată anacronică, epica sămănătoristă îl include pe „cel mai mare creator epic al literaturii noastre” – Liviu Rebreanu. Dacă predispoziția pentru criteriul de fond îl face pe istoricul literar să-l includă pe Rebreanu printre sămănătoriști, cu tot meritul transcenderii lirismului printr-o creație obiectivă indiscutabilă, „poezia epică urbană” nu e nici ea întru totul acceptată. Epica „modernistă” sau „lirică”, de pildă, reprezentată de T. Arghezi, D. Anghel, Ion Vinea sau de Mateiu I. Caragiale, deși urbană ca „fond”, e totuși criticată pentru „dezlegarea de obiect” și „individualism”, incompatibile cu dezideratul obiectivării prozei. „Tocmai vigoarea însușirilor lui exclusiv lirice îi refuza putința de a scrie romane, viziunea realității în umilele ei componente fiindu-i structural

străină”, scrie **L.** despre prozatorul Arghezi, căruia îi lăudase, în ipostaza de poet, capacitatea de prozaizare și de materializare a abstractului. Nici obiectivă, dar nici subiectivă prin excelență (căci separată de „memorialistică”, de epica „autobiografică” sau „de analiză psihologică”), epica „modernistă” s-ar susține doar prin virtuțile stilistice, prin acea „fosforescență decadentă a limbii” observată în proza lui Mateiu I. Caragiale. Dincolo de această îngrădire semantică din ultima sa istorie literară, modernismul lui **L.** este însă, înainte de toate, „un concept creator. El a determinat o direcție literară, indiscutabil cea mai importantă în epoca interbelică” (Eugen Simion). „Epica narativă” urbană, idealul prozastic al criticului, unind obiectivarea discursului cu urbanizarea fondului într-o literatură fără „psihologism” sau alte „intenții” și care merge „direct la țintă – spre obiectiv” e, fatalmente, exemplificată în compendiu doar de autori notabili ca Mihail Sebastian sau Victor Eftimiu ori de foști sămănătoriști minori ca N. Batzaria sau Marcu Beza. Vârfurile canonului lovinescian în aria prozei, Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu, stau aici în compartimente diferite, primul – obiectiv, dar nu urban, a doua – urbană, dar caracterizată mai degrabă de „analiza psihologică” decât de scrisul obiectiv. De altfel, realitatea literară a vremii îl constrânge pe **L.** să aloce spațiu și resurse interpretative mai substanțiale altor direcții ale „epicii urbane” decât narativul pur, aspecte mai degrabă definitorii pentru evoluția prozei românești și a limbajului critic începând cu anii ’30 ai secolului trecut: epica „autobiografică” (E. Lovinescu, G. Ibrăileanu, Anton Holban, Mircea Eliade) și epica „de analiză psihologică” (Hortensia Papadat-Bengescu, N. Davidescu, Camil Petrescu, M. Blecher, Henriette-Yvonne Stahl, Gib I. Mihăescu). El identifică prompt sursele străine ale acestui nou tip de literatură (Giovanni Papini, André Gide, Aldous Huxley, James Joyce, în cazul Eliade; „analiștii francezi” la Holban etc.) și o fixează în linii sigure, comprehensiv, dar convins în același timp că propensiunea tinerilor pentru „poză”, interiorizare și „individualism” e doar o fază de tranziție spre epicul pur, cu caractere și psihologii ferme, de esență balzaciană. Cuprins de „febra generației” – tip de „narcisism” care exprimă altceva decât „spiritul veacului” și de care **L.** se desparte –, alterat ideologic și preepic prin tot ce scrisese înainte, Mircea Eliade reușește, totuși, în *Huliganii*, „o serie de figuri bine definite”. Alături de romanele Hortensiei Papadat-Bengescu în „epica de analiză psihologică”, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* și *Patul lui Procust* de Camil Petrescu sunt „două din cele mai bune romane de analiză ale literaturii mai noi”. În primul, sensibil la indicii obiectivării, criticul regăsește versurile de război ale autorului transpuse în proză; în al doilea, în ciuda compoziției „în genere arbitrară”, remarcă „ascuțimea analizei și abilitatea inteligentă a tecnicei psihologice”. Cu o și mai mare disponibilitate e primită proza de analiză a lui M. Blecher, unde **L.** oscilează între „linia tăioasă”, dar nu suficient de „epică” expusă în *Întâmplări din irealitatea imediată* și „progresul epic” din *Inimi cicatrizate*, lipsit însă de calitățile stilistice ale primei cărți. Nouă în raport cu *Istoria literaturii*… din 1926–1929 (unde volumul V, destinat dramaturgiei, nu va mai fi publicat) este și secțiunea dedicată în compendiu dramaturgiei, cea mai puțin solicitantă conceptual și canonic, întrucât, „punct final în evoluția genurilor, literatura dramatică reprezintă o fază de maturitate pe care nu ne-o puteau da cei abia o sută de ani de dezvoltare” și, pe de altă parte (sau tocmai de aceea), lista autorilor dramatici „nu ne dă valori egale” cu cele oferite de proza sau de poezia românească de după război. Sesizând absența unei literaturi românești autentic dramatice, care să nu se confunde cu „teatrul poetic sau eroic ce ține încă de lirism”, **L.** salută totuși scrierile dramatice ale lui Minulescu, Rebreanu, Blaga, exaltă piesa *Bătrânul* a Hortensiei Papadat-Bengescu, („una din cele mai mari creații din literatura noastră”) și distinge în Camil Petrescu un „scriitor prin esență dramatic”.

În *Memorii* și în *Aqua forte* **L.** schimbă registrul și, în loc de opere și direcții, ia în vizor autorii în concretul eului biografic și al mediului literar. Onestitatea abstractă a criticului e înlocuită sau, în orice caz, surclasată aici de finețea psihologică a portretistului și de calitatea beletristă a expunerii, care fac din *Memorii* o comedie umană sui-generis. Ca și în cazul ipostazei de istoric al contemporaneității, postura de memorialist înseamnă însă cumpănirea unor „riscuri profesionale ale unui gen ce implică aproape dubla postumitate a autorului și a oamenilor zugrăviți”. Memorialistul are apetență pentru faptul divers și pentru detaliul revelator, obsesia reducerii individului sau a „ambianței” literare la acea *qualité maîtresse* care-i definește în fața prezentului, dar și a istoriei.

Teoretician al formei creatoare de fond și al unei evoluții literare ce nu pretinde o dezvoltare organică, memorialistul nu mai așteaptă nici el dizolvarea prezentului în trecut; **L.** clasează deci și se clasează pe loc, la rândul său, în galeria fizionomiilor și fiziologiilor literare cercetate. Necreditat ca romancier și contestat, în epocă, pentru calitatea psihologiilor din *Memorii*, el se impune totuși prin intensitatea beletristică a acestor „portrete", „scene", „siluete" și a „faunei" de tipuri și de idei. Mihail Sadoveanu – forța întemeietoare, cuvântul născut din tăcerea primordială, *homo faber* în natură și deopotrivă în cultură – e surprins, de pildă, în tușe stihiale: „în nisipișurile spre care l-au dus cărările lăturalnice, unde s-ar fi crezut că nu-l pot aștepta decât lăcuste și stâlpul schimniciei, Sadoveanu a durat casă de piatră, a tras brazdă de ogor mănos, a păstorit un popor numeros de copii, cu patriahalitate, după zăplazuri înalte, între pometuri și colonii de albine, totul din osteneli pur literare și cu o conștiință ce ne-a înnobilat profesia; […] mai presus de toate a ctitorit o întreagă meserie, dându-i o fațadă socială. Ceea ce izbește la acest om de o retorică pasională și evocatoare e blocul de tăcere ce-l configurează, ermetică, definitivă, elementară, în jurul căreia larma vieții se zdrumică în pulbere". Un portret cu virtuți epice, dar și un act critic subiacent, care redimensionează verdictul reticent asupra sămănătorismului sadovenian – „lăturalnic" în raport cu viziunea intelectualist-sincronistă a lui **L.** –, înscriindu-l în raza unei opere mult mai complexe. Primul volum din amintiri este o colonie a zeilor tinereții sale universitare și publicistice – Maiorescu, Pompiliu Eliade, Iorga, Pârvan, Faguet, prințul Cantacuzino – față de care memorialistul execută adesea reverențe impure, cu striații de ironie și distanță critică. Autorii sburătoriști, publicați în revistă ori frecventatori ai cenaclului, domină în al doilea volum. Ironia nu lipsește nici aici: Ion Barbu e tipul incomod, exploziv și pitoresc, Camil Petrescu – vanitosul „șampion irezistibil în toate domeniile activității omenești", cu „o spaimă admirativă" față de propria personalitate, Rebreanu are „scrisul somnolent", iar vorba i „se agață de toate cioatele drumului". Lângă „siluete de critici", „de scriitoare" ori lângă simple siluete „anonime" și „pitorești", se ridică și „problema scriitorilor evrei în sânul literaturilor", **L.** notând câteva „elemente de psihologie evreiască" și precizând „poziția «Sburătorului» față de scriitorii evrei" – fără prejudecata

Eugen Jebeleanu și E. Lovinescu

rasei și, mai ales, „fără prejudecata rasei în materie de artă" – pe fondul naționalismului coleric al anilor '30, în care antisemitismul se întâlnea cu „anti-modernismul". Acoperind întreaga bibliografie a criticului, în intervalele 1900–1916 și 1916–1937, *Memoriile* conțin și un insistent demers autoexegetic, de evidențiere a evoluției criticii lovinesciene, de la impresionismul din *Pași pe nisip* la dogmatismul formal și la portretistica morală. Și dacă **L.** deconcertează prin confesia din *Creațiunea muzicală a ideilor mele*, unde Șerban Cioculescu descoperă complexul de inferioritate al criticului nerealizat ca beletrist, prin *Natura bovarică a ideilor mele „revoluționare" și moderniste* el reușește să imprime un adevărat (și poate prea decis) model al receptării sale ca psihologie „bovarică". Autoevaluat în ipostază de critic în *Memorii*, în

compendiu și în *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, **L.** nu și-a neglijat nici masca de prozator pur. Astfel, *Istoria literaturii…* din 1937, în secțiunile privind memorialistica și „epica autobiografică”, îl înregistrează, închizând cercul, și pe autorul cărții. Cerebralul capabil să se obiectiveze când scrie despre alții, se contemplă și pe sine cu aceeași umoare apolinică. Dacă, spune compendiul, **L.** își realizează „poate în memorialistică latura sa esențială și a rasei sale” –, aceea a „psihei” moldave – autobiograful (autoficționarul, s-ar spune astăzi) e văzut mai amănunțit. Sunt înșirate primele încercări literare: *Nuvele florentine* din 1907, devenite *Crinul* în 1912, „drama ibseniană” *De peste prag* (1906), *Scenete și fantezii* (1911), romanul *Aripa morții* (1913) și *Lulu* (1920). Este omisă piesa *Cine era?* (1913), obiect al unui mai vechi scandal de plagiat. „Adevărata activitate epică” a lui **L.** s-ar limita însă la șase romane: *Viața dublă* din 1927 (închegat din *Comedia dragostei* și *Lulu*), *Bizu*, *Firu-n patru* (1933) și *Diana* (1936) din ciclul *Bizu*, iar *Mite* (1934) și *Bălăuca* (1935) din ciclul eminescian. Le unește, arată criticul-istoric, tema comună a inadaptatului și „unitatea de psihologie” moldavă, fatalistă, inerțială, întâlnită de la *Miorița* până la eroii lui Sadoveanu ori ai lui Cezar Petrescu. **L.** arată că literatura sa „nu trebuie confundată totuși cu sămănătorismul” sau cu ruralismul, și aceasta din pricina caracterului „aliric”, analitic al evocării și a inadaptării structurale, organice, nemotivate social, a protagonistului Anton Klentze, zis și Bizu. Judecățile asupra propriei opere de până atunci – psihologie „deficitară”, lipsa „pastei epice”, creație sterilă, „descărnată”, tonul „prea eseistic” – au fost confirmate de-a lungul vremii de exegeți. Dacă autorul miza pe o lectură de identificare („Identitatea punctului lui de vedere cu cel al cititorului constituie probabil singurul interes al cărții”), Bizu, „scepticul fundamental” cu o „superioritate morală instinctivă”, a fost mai degrabă întors spre autor și descoperit îndărătul paginilor din *Critice* și din *Istorii*, într-un cerc vicios. Tipologia lui Bizu e prelungită în personajul Eminescu, din romanțările *Mite* și *Bălăuca*, prin „același abulic refuz al vieții”, cu „intenția idealizării” poetului, în contrast cu „Eminescul” din monografia lui G. Călinescu. După 1937 apar romanele *Mili* (1936) și *Acord final* (1939, „Revista Fundațiilor Regale”), întregind ciclul *Bizu*. Receptarea fără entuziasm îl determină pe critic să inițieze un nou proiect epic prin *Mălurenii*, un roman-frescă a începutului de secol XX construit în jurul personajului Sergiu Mălureanu, strănepotul lui Pană Mălureanu Celebiul. Sunt peste patru mii de pagini, lăsate majoritatea în manuscris, doar în parte revăzute și rescrise de autor, din care au apărut antum fragmente în „Vremea” și în „Curentul”, iar postum în „Revista Cercului Literar” și în „Ființa românească”. Declarându-l „cea mai mare lucrare a vieții” sale, **L.** a solicitat totuși prin testament nepublicarea acestui roman, considerat nefinisat. Neinteresante prin tipologii – decât în măsura în care se apropie de obiectivitatea balzaciană, arivistul cinic Lică Scumpu din ciclul *Bizu* fiind aproape fără greș remarcat de critică, așa cum **L.** însuși căuta, în literatura analiștilor, îndeosebi „figurile bine definite”, lăsând deoparte zgura „metodelor” –, prozele lovinesciene se disting totuși prin unele inovații tehnice: formula „teatrală, cinematografică aproape”, cum arată chiar compendiul din 1937 sau metaromanul din *Firu-n patru*, etichetat ca atare de Nicolae Manolescu. Editat postum, cu titlul *Sburătorul. Agende literare* (I–VI, 1993–2002), jurnalul intim al criticului surprinde generozitatea preocupărilor sale literare și diluarea oricărui existent dincolo de literatură. Stilul e succint, punctat de calificative neceremonioase livrate oaspeților care-i trec pragul în calitate de cenacliști, de amici sau de simpli aspiranți. Obsesia „fixării” unui caracter, defulată în „figurine”, în „portretele” critice sau în *Memorii*, se exercită și aici, cu vehemență și brevitate sporită, la adăpostul scrisului privat. În genere austere, notațiile jurnalului compun, totuși, o masă critică suficientă pentru un tablou al vieții literare și chiar al evoluției gustului și al formării aparatului critic lovinescian. Nuanțele receptării poeziei lui Ion Barbu, în diferitele sale faze, devoalează, de pildă, în paralel cu acumularea unui portret din bucăți al omului – contradictoriu și niciodată cu adevărat „fixat” –, ezitările și certitudinile unui **L.** dezbrăcat de roba impersonală a criticului. Dincolo de asceza morală impusă acestuia, s-ar zice că personajul privat **L.** ar trebui să privească viața cu mai multă relaxare, compensând prin refugiul în anodin sau în cultul eului subteran. Nu este totuși așa: jurnalul e scris de un spirit extrem de selectiv, abstract și etic până la capăt; moartea lui Iorga, adversarul cel mai teribil, e consemnată, de pildă, cu revoltă și oroare metafizică – e reacția umanității la moartea unui om și reacția unui om la

decăderea umanității. „Tăiat, s-ar dovedi absența viscerelor”, scria Călinescu despre apolonianul **L.** – afirmație cu atât mai justă în cazul jurnalului, care „nu reține decât evenimentele și faptele *omului de hârtie*” (Eugen Simion). O bogată bibliografie de carte didactică și traduceri din limbile clasice (Homer, Tacit, Horațiu, Virgiliu) se adaugă unei opere de amploare, decisă să se pronunțe în aproape toate genurile. După faza criticii culturale reprezentate de Titu Maiorescu, **L.** este primul dintre criticii noștri literari care atestă specializarea analitic-estetică a disciplinei, autor al unei table de valori păstrate în esență până astăzi, al unor concepte teoretice – sincronismul și modernismul – fundamentale în dezbaterea de idei a primei jumătăți de secol XX și, nu în ultimul rând, creatorul unei conduite intelectuale concretizate într-un profesionalism al reflecției critice și al întemeierii verdictului cunoscut sub numele de lovinescianism.

Cariera sa a străbătut toate etapele unei mari vocaţiuni, cu o strădanie elaborată în forme diverse; de la cronică a trecut la portret, de la studiu s-a îndreptat spre monografie şi construcţia de sinteză. Între primii săi Paşi pe nisip *şi* Istoria civilizaţiei *şi* Istoria literaturii contemporane *şi-a creat o metodă, o tehnică a scrisului şi o ideologie de o prestanţă pe care n-am mai întâlnit-o de la Titu Maiorescu în celelalte popasuri ale criticei naţionale. În momentul de faţă, personalitatea sa domină genul prin întinderea şi varietatea operei, prin formula unui stil şi a unei structuri intelectuale, ca şi printr-un punct fix de vedere teoretică.* […] *Opera sa afirmă prima etapă strălucită a unei creaţii critice la nivelul modern al genului, pe treapta posibilă a comparaţiei cu un Faguet, un Anatole France, un Jules Lemaître.*

POMPILIU CONSTANTINESCU

Criticul literar se dovedeşte cu deosebire neîntrecut. Nici unul dintre înaintaşi sau urmaşi nu are puterea de percuţie a observării critice şi a formulării ei. El este unic la noi prin capacitatea de a cuprinde în fraza cea mai economic restrânsă personalităţi oricât de arborescente. Prin limpezime, proprietate şi concizie latină, chiar când scrisul lui, de obicei dens şi lapidar, i se eliberează în lărgimi şi boltituri sintactice, ca în ultima perioadă de activitate, marele critic a dat stilului studiilor literare, între Maiorescu şi Călinescu, o altă vârstă a maturităţii lui.

VLADIMIR STREINU

Revizuirea nu-i deci expresia unei elasticităţi morale, ci opera unui spirit critic ieşit din comun, un act de asceză spirituală. La nici un alt critic român nu se observă un atât de dramatic efort de a smulge din operă inima adevărului ei, o împresurare mai abilă şi mai stăruitoare pentru a găsi o cale spre secretul artei.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Paşi pe nisip*, I–II, Fălticeni, 1906; *De peste prag*, Ploieşti, 1906; *Nuvele*, Bucureşti, 1907; *Jean-Jacques Weiss et son œuvre littéraire*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909; *Les Voyageurs français en Grèce au XIX-ème siècle*, pref. Gustave Fougères, Paris, 1909; *Critice*, I–X, Bucureşti, 1909–1929; ed. 2, I–IV, Bucureşti, 1920; ed. definitivă, I–VII, Bucureşti, 1925–1929; *Grigore Alexandrescu. Viaţa şi opera lui*, Bucureşti, 1910; ed. 3 (*Grigore Alexandrescu. Viaţa şi opera lui şi corespondenţa lui cu Ion Ghica*), Bucureşti, 1928; *Scenete şi fantezii*, Bucureşti, 1911; *Crinul*, Bucureşti, 1912; *Costache Negruzzi. Viaţa şi opera lui*, Bucureşti, 1913; ed. 2, Bucureşti, 1924; ed. 3, Bucureşti, 1940; *Cine era?*, Iaşi, 1913; *Aripa morţii*, Bucureşti, 1913; *Pagini de război*, Bucureşti, 1916; *Comedia dragostei*, Bucureşti, 1919; *Epiloguri literare*, I, Bucureşti, 1919; *În cumpăna vremii. Note de război*, Bucureşti, 1919; *Lulu*, Bucureşti, 1920; *Antologie critică*, Bucureşti, 1921; *Gheorghe Asachi. Viaţa şi opera lui*, Bucureşti, 1921; ed. Bucureşti, 1927; *Portrete literare*, Bucureşti, [1921]; *Istoria civilizaţiei române moderne*, I–III, Bucureşti, 1924–1925; ed. îngr. şi introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1972; ed. Bucureşti, 1997; *Figuri ardelene*, Arad, 1926; *Istoria literaturii române contemporane*, I–IV, VI, Bucureşti, 1926–1929; *Viaţa dublă*, Bucureşti, 1927; *Memorii*, vol. I, Bucureşti, 1930, vol. II, Craiova, 1932, vol. III, Bucureşti, 1937; *Bizu*, Bucureşti, 1932; *Firu-n patru*, Bucureşti, 1933; *Mite*, Bucureşti, 1934; *Bălăuca*, Bucureşti, 1935; *Mili*, Bucureşti, 1936; *Diana*, Bucureşti, 1936; *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937*, Bucureşti, 1937; *T. Maiorescu*, I–II, Bucureşti, 1940; ed. pref. Alexandru George, Bucureşti, 1972; *Aqua forte*, Bucureşti, 1941; *P.P. Carp, critic literar şi literat*, Bucureşti, [1942]; *T. Maiorescu şi posteritatea lui critică*, Bucureşti, 1943; *T. Maiorescu şi contemporanii lui*, I–II, Bucureşti, 1943–1944; ed. I–II, îngr. Z. Ornea şi Maria Simionescu, pref. Z. Ornea, Bucureşti, 1974; *Texte critice*, îngr. şi introd. I. Negoiţescu, Bucureşti, 1968; *Scrieri*, I–IX, îngr. şi introd. Eugen Simion, Bucureşti, 1969–1982; *Acord final*, îngr. şi pref. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, 1974; *Corespondenţă cu M. Dragomirescu şi Elena Farago*, îngr. şi introd. C.D. Papastate, Craiova, 1976; *Scrisori şi documente*, îngr. şi pref. N. Scurtu, Bucureşti, 1981; *Opere*, I–IX, îngr. Maria Simionescu şi Alexandru George, introd. Alexandru George, Bucureşti, 1982–1992; *Sburătorul. Agende literare*, I–VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George şi, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, Bucureşti, 1993–2002; *Memorii. Aqua forte*, îngr. Gabriela Omăt, Bucureşti, 1998; *Revizuiri*, îngr. şi introd. Ion Simuţ, pref. Mircea Martin, Piteşti, 2003. **Antologii:** *Antologia ideologiei junimiste*, Bucureşti, 1943; *Antologia scriitorilor ocazionali*, Bucureşti, 1943. **Traduceri:** Homer, *Batracomiomahia*, în *Critice*, I, Bucureşti, 1909, *Odiseia*, Bucureşti, 1935; Tacit, *Analele*, I–II, Bucureşti, 1916, *Pagini asupra epocii lui*

Tiberiu, Arad, 1927; Horaţiu, *Odele şi epodele*, Bucureşti, 1923, *Satire şi scrisori*, Bucureşti, 1923; Vergiliu, *Eneida*, Bucureşti, 1933; *Eneida* (versiune nouă), Bucureşti, 1938.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, IV, *44–49*, *63–96*, *158–162*, *489–499*, V, *114–123*, *150–154*, *162–168*, *180–192*, *198–199*, *212–218*, *278–292*, *384–435*, *435–448*; Aderca, *Contribuţii*, I, *100–110*, *255–257*, *530–531*, *544–548*, II, *16–21*, *58–61*, *104–107*, *371–372*, *434–438*, *442–447*, *460–461*, *506–507*; Perpessicius, *Opere*, II, *420–435*, *440–446*, III, *43–56*, *196–200*, *252–265*, IV, *319–324*, V, *263–267*, VI, *50–54*, VII, *107–108*, *232–233*, *329–330*, IX, *55–78*, *282–287*, *379–384*, X, *78–84*, *126–132*, *159–163*, XII, *527–528*, *561*; Constantinescu, *Scrieri*, III, *305–462*, IV, *259–263*, *365–367*; Călinescu, *Opere*, I, *232–246*, *480–487*, *630*, *631–632*, *637–697*, *1493–1496*, II, *737–739*, *814–817*, *1056–1063*, III, *525–529*, *664–665*, *744–759*, *766–767*, *769–781*, *785–792*, *929–932*, *1094–1096*, *1659–1665*, *1683–1684*, IV, *853–854*, V, *137–140*, *280–283*, XII, *52–66*; D. Caracostea, *Un mare critic român modernist: domnul Eugeniu Lovinescu*, Bucureşti, 1927; Cioculescu, *Aspecte*, *329–339*, *563–574*, *698–700*, *704–705*, *721–723*; Camil Petrescu, *Eugen Lovinescu subt zodia seninătăţii imperturbabile*, Bucureşti, 1933; Streinu, *Pagini*, I, *136–149*, *162–179*, *202–208*, III, *243–247*, IV, *111–114*, *186–201*; Munteano, *Panorama*, *174–175*, *201–203*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *715–724*, *Ist. lit.* (1982), *799–808*; Vianu, *Opere*, I, *227–233*, III, *144–148*, *416–417*, V, *255–258*; Şerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *E. Lovinescu*, cu o schiţă biobibliografică de Anonymus Notarius [E. Lovinescu], Bucureşti, 1942; Simion, *Orientări*, *301–314*; Ileana Vrancea, *E. Lovinescu critic literar*, Bucureşti, 1965; Ileana Vrancea, *E. Lovinescu, artistul*, Bucureşti, 1969; Adrian Marino, *E. Lovinescu și metoda impresionistă*, ALIL, t. XVIII, 1967; I. Negoiţescu, *E. Lovinescu*, Bucureşti, 1970; Eugen Simion, *E. Lovinescu, scepticul mântuit*, Bucureşti, 1971; ed. 2, Bucureşti, 1994; Florin Mihăilescu, *E. Lovinescu şi antinomiile criticii*, Bucureşti, 1972; *E. Lovinescu interpretat de...*, îngr. şi introd. Florin Mihăilescu, Bucureşti, 1973; Raicu, *Structuri*, *15–25*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *210–213*, II, *286–290*, V, *406–431*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *119–159*; Ileana Vrancea, *Confruntări în critica deceniilor IV–VII*, pref. George Macovescu, Bucureşti, 1975, *passim*; Alexandru George, *În jurul lui E. Lovinescu*, Bucureşti, 1975; G. Gheorghiţă, *Sburătorul*, Bucureşti, 1976; Papahagi, *Exerciţii*, *147–177*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *28–43*, III, *207–216*; Raicu, *Calea de acces*, *135–183*; Paleologu, *Alchimia*, *54–71*; Holban, *Proza*, *9–175*; Papahagi, *Critica*, *39–57*; Ciopraga, *Propilee*, *214–235*, *317–327*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *176–180*; *E. Lovinescu*, CC, 1993, 10–12 (număr special); Aurel Sasu, *Eul suveran. Paradigme lovinesciene*, Cluj-Napoca, 1994; Borbély, *Grădina*, *51–61*; Simuț, *Revizuiri*, 235–242; Gheorghe Grigurcu, *E. Lovinescu între continuatori şi uzurpatori*, postfaţă Monica Lovinescu, Bucureşti, 1997; *Dicţ. analitic*, III, *45–49*; Valentina Marin Curticeanu, *E. Lovinescu, critic şi istoric literar*, Bucureşti, 1998; I. Negoiţescu, *Despre E. Lovinescu*, îngr. Dan Damaschin, Piteşti, 1999; Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, I–II, Bucureşti, 1999–2001, *passim*; *Dicţ. esenţial*, *457–461*; Eugen Dimitriu, *Lovineştii*, îngr. şi pref. Constantin Severin, Suceava, 2001, *39–72*, *passim*; Cioculescu, *Lecturi*, I, *149–164*; Zaharia-Filipaş, *Studii*, *5–28*; Grigurcu, *De la un critic*, *86–90*, *141–145*; Manolescu, *Istoria*, *557–570*; Terian, *A cincea esență*, *512–552*; Florescu, *Aristarc*, II, *137–166*; Micu, *Critici prozatori*, *33–86*; Ligia Tudurachi, *Cuvintele care ucid. Memorie literară în romanele lui E. Lovinescu*, Cluj-Napoca, 2010; Iovănel, *Evreul*, *215–223*; Simuț, *Vămile*, *119–175*. ***T.D.***

LOVINESCU, Horia (20.VIII.1917, Fălticeni – 15.IX.1983, Bucureşti), dramaturg.

Este fiul Anei (n. Cetăţeanu), descendentă din familia lui Ion Budai-Deleanu, şi al lui Octav Lovinescu, avocat; e frate cu filosoful şi eseistul Vasile Lovinescu şi nepot de frate al criticului E. Lovinescu. Urmează şcoala primară şi Liceul „Nicu Gane" (1932–1936) din Fălticeni, ulterior devenind student la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, absolvită în 1942. Îşi ia doctoratul în 1946, la Universitatea din Iaşi, cu o teză despre poezia lui Arthur Rimbaud, premiată de cenaclul Sburătorul; teza va fi publicată peste decenii, în 1981. Lucrează la Institutul de Statistică din Bucureşti şi la Radiodifuziunea Română. Debutează în 1953 cu piesa *Lumina de la Ulmi*, apărută în „Viaţa românească", pusă în scenă în acelaşi an la Teatrul Municipal din Bucureşti şi publicată în volum în anul următor. De acum va scrie numeroase piese mari şi mai multe piese într-un act, reprezentate și peste hotare, scenarii radiofonice şi de film, traduce mai multe piese. În 1960 i se încredinţează direcţia Teatrului „C.I. Nottara" din Bucureşti, funcţie în care va rămâne mai bine de două decenii. Face parte repetat din conducerea Uniunii Scriitorilor, va fi vicepreşedinte al secţiei române a PEN-Club-ului. I s-au acordat numeroase distincţii: Ordinul Meritul Cultural, Ordinul Muncii, Ordinul Steaua Republicii, precum şi premii: Premiul de Stat pentru *Lumina de la Ulmi*

Horia Lovinescu, Traian Iancu și Zaharia Stancu

(1953), Premiul de Stat pentru *Citadela sfărâmată* (1955), Premiul Uniunii Scriitorilor şi Premiul „I.L. Caragiale" al Academiei RSR pentru *Şi eu am fost în Arcadia* (1971), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1978) ş.a.

Scriind un teatru „declamativ, solemn, încărcat de simboluri, adesea propagandistic" (Alex. Ştefănescu), **L.** reuşeşte să-i depăşească pe colegii săi de epocă şi generaţie (Lucia Demetrius, Aurel Baranga sau Titus Popovici), consacrându-se ca dramaturg oficial al momentului. Evoluţia sa e îndeobşte descrisă ca parcurs de convertire ideologică a unui spirit estet prin educaţie şi descendenţă. Debutul din 1953 cu piesa *Lumina de la Ulmi* stă sub semnul unui compromis evident cu regimul. Critica burgheziei e atât de înverşunată, imaginea pe care **L.** o construieşte atât de caricaturală şi demonizată, încât e limpede că prin „lichidarea" lumii burgheze tânărul dramaturg încearcă să taie şi propriile sale legături cu trecutul, exorcizându-şi demonii familiali şi negându-şi vechea identitate. Dată fiind descendenţa sa din „clanul" Lovinescu, un asemenea conformism accentuat a fost probabil singura soluţie pentru a se face acceptat (**L.** avea de dus nu doar „povara" memoriei lui E. Lovinescu, ci şi pe aceea a preocupărilor „oculte" ale fratelui său, Vasile Lovinescu). Într-o altă piesă importantă a primului deceniu comunist, *Citadela sfărâmată*, în care urmăreşte tensiunile care contribuie din interior la disoluţia familiei burgheze a Dragomireştilor, **L.** pare să fi avut ca model chiar viaţa de la Fălticeni a Lovineştilor. Aşa cum avea să mărturisească mai târziu Monica Lovinescu, autorul intenţiona să îşi descrie „familia din perspectiva realismului socialist". Piesele dintre 1953 şi 1970 sunt bine primite şi de public, şi de critică, adesea premiate. Cele două decenii nu se scurg însă fără dificultăţi. Conformismul lui **L.** e în permanenţă suspectat de contrafacere din cauza unui „dosar" încărcat, în care se adăuga la originea „nesănătoasă" şi un scurt episod legionar. Două piese îi sunt interzise, una în 1961 (*Mai presus de toate*), alta în 1972 (*Revizorul*). Cercetări ulterioare în arhivele comunismului au arătat că respingerea piesei a fost decisă chiar de Nicolae Ceauşescu. Temându-se de căderea în dizgraţie, **L.** face un nou gest de servilism, mai explicit decât primul, scriind în 1972 *Oraşul viitorului.* Prin voinţa expresă a autorului, piesa se înseriază în categoria literaturii omagiale. Într-o scrisoare pe care i-o

trimite lui Nicolae Ceaușescu în luna octombrie a aceluiași an, dramaturgul îi dedică acestuia textul, mărturisindu-i că l-a avut ca model pentru personajul lui Dinescu, croit ca figură luminoasă a revoluționarului. În piesă Dinescu se opune lui Crainic, vechi luptător pentru cauză pe punctul de a deveni dictator, al cărui model l-ar fi constituit Gheorghe Gheorghiu-Dej. Urmează reabilitarea dramaturgului și apoi, imediat, consacrarea. În ultimii ani de viață, în spațiul de protecție asigurat de canonizare, **L.** încearcă o resuscitare atât etică, cât și estetică a vechilor sale valori. „Experimentul" *Karamazovii*, pe care îl face în 1981, e o dramatizare după romanul lui F.M. Dostoievski, construită pe tiparul unei utopii negative, ca o lume intrată sub imperiul generalizat al răului. Demoniacul, care în *Lumina de la Ulmi* marca universul crepuscular al vechii burghezii, trece acum de cealaltă parte a baricadei, în ipostaza „demonilor ruși". Tot în 1981 **L.** se decide să tipărească și teza sa de doctorat, o interpretare a poeziei rimbaldiene din perspectiva unei estetici a trăirii; într-un gest simbolic, își recunoaște astfel primele opțiuni artistice. Privită îndeaproape, dramaturgia lui e mai consecventă cu sine decât ar lăsa să se bănuiască numeroasele oscilații și compromisuri ideologice făcute sub presiunea conjuncturilor politice. Dincolo de impresia primă a unei umanități simplificate maniheist, în care „eroii" comuniști sunt exclusiv pozitivi (oameni simpli, drepți, sinceri, puternici, sănătoși și energici) și cei burghezi par întotdeauna negativi (complicați, perverși și teatrali, confuzi, vlăguiți, pasivi și dezagreabili), piesele se dovedesc mai complexe și mai nuanțate în felul în care distribuie accentele. În centrul intrigii stă de obicei o figură romantică a artistului de geniu. Prin luciditate și sete de absolut, acesta se înrudește cu intelectualii din dramele lui Camil Petrescu, doar că însingurarea în turnul de fildeș, idealismul și nevoia de cuprindere a lumii joacă aici un rol echivoc între atribute ale excepționalității și degenerare burgheză. Este, de pildă, cazul lui Matei din *Citadela sfărâmată*. Perceput de propria familie ca o „umbră neagră", un „strigoi", un „blazon dezumflat", condamnat în ochii acesteia la ratare din pură „încăpățânare", el se autosuprimă. Dincolo de această expresie radicală a inadaptării protagonistului, există și forme simbolice ale pierderii de sine. Adesea personajele lui **L.** nu se pot regăsi cu adevărat în soluțiile care li se propun în noua societate. „Convertirea" (sau simpla disponibilitate) nu face în cazul lor decât să-i adâncească în îndoială de sine, suspendându-i într-o indeterminare pe care nu o pot depăși. Scriitorul Emil Comșa din *Lumina de la Ulmi* are de ales între două posibilități de dezvoltare a romanului la care lucrează (un roman „al construcției socialiste a unui șantier"). Soluția „greșită" e un text formalizat, estetizant, cu scriitură pasională, produs sub influența cochetei Alice, amantă senzuală, „prizonieră a unei vechi educații". Cea „corectă" ar fi o carte despre realitatea vieții, imperios necesară „mulțimilor" muncitoare, inspirată de Maria, soția comunistă dârză și destoinică, și, prin ea, de toți muncitorii de pe șantier, „solidari" cu cel care scrie și astfel părtași la creație. „Ceea ce scrie el e și al meu", afirmă un personaj, apăsat de responsabilitatea gestului creator al lui Comșa. Fiindcă textul iese „greșit", Comșa e trecut printr-o ședință de partid și supus unei cenzuri colective. Relatarea lui **L.** are neașteptate virtuți documentare, dramatizarea ședinței evocând, la o privire retrospectivă, stenograma procesului „tovarășului Camil" publicată în 1998 de Ion Vartic. Ceea ce e însă mai important de observat e faptul că ambele variante de scriitură ale lui Comșa, și cea bună, și cea rea, implică unele constrângeri, normativității estetice opunându-i-se normativitatea proletară. Artistul nu e propriu-zis „liber" în nici unul dintre cazuri și în cele din urmă piesa insinuează o distanță egală față de modelul estetic burghez și față de cel socialist. Pe drept cuvânt s-a observat caracterul ambiguu și relativizant (Ioan Stanomir) al acestei atitudini politice și estetice. În alte piese suspendarea alegerii e proiectată ca oscilație a personajului între două ipostaze opuse ale propriului sine, întrupate în personaje antinomice pereche. Prelucrând un mit fundamental al culturii române, dramaturgul imaginează ca dublu al lui Manole din *Omul care și-a pierdut omenia* (1957) pe Elonam, „inversul" său, exprimat printr-o anagramă („Tot Elonam o să rămân, orice mi-ai face. Adică un alt Manole"). Dacă dedublarea tinde să se ilustreze aici simplist ca răsfrângere romantică a îngerului în demon, în construcția unui alt Manole, din *Moartea unui artist* (1965) – unde dedublarea se transpune în relația tată–fiu, ambii sculptori –, antiteza celor doi revelează un potențial anonimat „comun". Definit printr-o formulă propagandistică apropiată de limbajul de lemn („să lucrăm cot la cot, ca meșterii de altădată. Tatăl și fiul, solidari în aceeași muncă, tovarăși până la anonimat, aceeași mână și aceeași gândire"), anonimatul se traduce printr-un eșec comun, sub imperiul fricii – prin îndoială de sine și relativizare a tuturor valorilor. În ultimele piese ale

lui **L.** această reprezentare a unui sine descompus, suspendat în faţa unei alegeri imposibile, se nuanţează, transpunându-se în legătura complexă a unui tată cu fiii săi antagonici. În *Jocul vieţii şi al morţii în deşertul de cenuşă* (1968), o construcţie alegorică, îi urmăreşte pe Cain şi pe Abel în relaţia lor cu Tatăl. Nici un personaj nu se salvează, toate sunt compromise moral: Tatăl e transformat într-un măscărici senil şi pervers, care râvneşte la soţia fiului său, iar Abel e cel care comite paricidul. Dar miza piesei nu o constituie inversarea raportului dintre bine şi rău, ci identificarea unei formule ideale, în care binele şi răul să poată coabita fără a se exclude. Personajele aspiră, cum spune Cain undeva, la un spaţiu de viaţă definit ca un „loc neutru". E un orizont post-istoric, din care însemnele identităţii au fost evacuate şi memoria activismului politic, ca şi aceea a rezistenţei au fost abolite. Cain, „fost" revoltat, „fost" om de acţiune, cade în indiferenţă şi se instalează definitiv (ca Tatăl, de altfel) în plictiseală. Cel mai reuşit e portretul lui Abel, personajul central al piesei. Ca şi în *Biblie*, Abel e cel blând. Natură contemplativă, înrudită cu multe figuri de artişti din teatrul lui **L.**, acesta ajunge să îşi ucidă tatăl nu dintr-o agresivitate secretă, ci prin pasivitate. Surâsul său, figură enigmatică a unei pozitivităţi pierdute, simbolizează atât retragerea din sine, renunţarea, cât şi neantul. E semnul că orice lucru rău se poate întâmpla prin simplul abandon al fiinţei: „Se vede că surâd tocmai pentru că nu mă gândesc la nimic. Încearcă şi d-ta: închizi ochii, te destinzi tot şi-ţi spui « eu nu sunt eu ». Şi atunci...". Considerată drept cea mai bună piesă a lui **L.**, *Karamazovii* reia schema unei relaţii complexe de oglindire între un tată (reprezentat ca un cabotin, versatil şi cu înclinaţii perverse) şi cei trei fii, sub semnul unui rău generalizat. Ca şi în *Jocul vieţii şi al morţii în deşertul de cenuşă*, nu există diferenţe între Dimitri, „fiul nemernic", Ivan, „fiul smerit", şi Alioşa cel credincios: vina tuturor e aceea de a „avea sufletul prea larg", de a nu putea lăsa nimic pe dinafară, cuprinzând şi „stânga", şi „dreapta". Piesa defineşte prin „karamazovism" o formulă aparte de nihilism, obţinută prin toleranţă şi neutralitate, datorată în întregime unei fatalităţi. „A fi un Karamazov e un blestem de care nu se poate scăpa" – spune un personaj. Uciderea tatălui nu face decât să elimine din orizontul de viaţă al fiilor singurul model caracterizat, lăsându-i definitiv pradă indeciziei şi indeterminării. Imagine nietzscheană a unei lumi fără zei, această umanitate marcată de nehotărâre conturează o formă paradoxală de libertate, bazată pe slăbiciune, nu pe curaj. O anume ambiguitate a omului **L.**, decantată de-a lungul unui traseu biografic cu multe sinuozităţi, a trecut astfel în operă, transcriindu-se într-o fascinaţie dramatică pentru conduitele indefinite şi pentru formele paradoxale de salvare. Monica Lovinescu, care îl revedea pe **L.** după multă vreme, la Paris, numea modul lui de a fi „şovăitor". Acesta e, fără îndoială, meritul dramaturgului şi partea cea mai rezistentă a scrisului său: de a fi reuşit să dea expresie estetică unui deficit etic.

Citadela sfărâmată, *întemeindu-se pe observarea realităţii contemporane, dădea autorului posibilitatea să zugrăvească un tablou de moravuri, cu tipuri şi conflicte uşor de recunoscut în jurul nostru.* Hanul de la răscruce *ni se înfăţişează ca o construcţie dramatică menită să ilustreze o idee.* [...] *Observatorul realist al societăţii contemporane a făcut deci loc unui dramaturg cerebral, pentru care conflictele se desfăşoară mai degrabă între ideile întâmpinate de personajele sale decât între oameni urmăriţi în împrejurările concrete ale vieţii lor.* [...] *Simbolismul generalizator al personajelor, înfăţişate printr-una singură din trăsăturile lor de caracter, prezentarea lor în reacţiunea tipică faţă de acelaşi eveniment înrudesc* [...] *drama lui Horia Lovinescu cu* moralităţile *medievale sau ale epocii următoare.*

TUDOR VIANU

SCRIERI: *Lumina de la Ulmi*, Bucureşti, 1954; *Citadela sfărâmată*, Bucureşti, 1955; ed. 2, Bucureşti, 1981; *Oaspetele din faptul serii*, Bucureşti, 1955; *Elena*, Bucureşti, 1956; *Hanul de la răscruce*, Bucureşti, 1957; *Omul care şi-a pierdut omenia*, Bucureşti, 1957; *O întâmplare*, Bucureşti, 1958; *…Şi pe strada noastră*, Bucureşti, 1959; *Surorile Boga*, Bucureşti, 1959; *Revederea*, Bucureşti, 1962; *Teatru*, Bucureşti, 1963; *Moartea unui artist*, Bucureşti, 1965; ed. 2, Bucureşti, 1975; *Teatru*, Bucureşti, 1967; *Jocul vieţii şi al morţii în deşertul de cenuşă. O casă onorabilă*, Bucureşti, 1968; *Al patrulea anotimp*, Bucureşti, 1969; *Maria*, Bucureşti, 1970; *Şi eu am fost în Arcadia*, Bucureşti, 1971; *Teatru*, Bucureşti, 1971; *Teatru*, I–II, Bucureşti, 1973; *Paradisul*, Bucureşti, 1974; *Ultima cursă*, Bucureşti, 1976; *Adolescentul*, Bucureşti, 1977; *Patima fără sfârşit*, Bucureşti, 1977; *Picu*, Bucureşti, 1978; *Teatru*, I–II, Bucureşti, 1978; *Rimbaud*, Bucureşti, 1981; *Noaptea umbrelor. Oraşul viitorului. Karamazovii*, Bucureşti, 1983; *Negru şi roşu*, Bucureşti, 1984.

Repere bibliografice: Vianu, *Opere*, XII, *365–369*; Căprariu, *Jurnal*, *132–141*; Ştefănescu, *Preludiu*, *227–232*; Iorgulescu, *Critică*, *144–147*; Brădăţeanu, *Istoria*, III, *210–223*; Vartic, *Modelul*, *276–282*; Faifer, *Dramaturgia*, *71–79*; Diaconescu, *Dramaturgi*, *82–105*; *Horia Lovinescu interpretat de…*, îngr. şi pref. Radu G. Ţeposu, Bucureşti, 1983; Natalia Stancu, *Horia Lovinescu. O dramaturgie*

sub zodia lucidității, Cluj-Napoca, 1985; *Dicţ. analitic*, I, *183–185*, III, *88–90*; *Dicţ. esenţial*, *461–463*; Ghiţulescu, *Istoria*, *214–225*; Diaconescu, *Condiția*, *7–69*; Eugen Dimitriu, *Lovineştii*, îngr. şi pref. Constantin Severin, Suceava, 2001, *98–112*, *passim*; Ioan Stanomir, *Rătăcirile tânărului Lovinescu (I–II)*, OC, 2001, 53, 54; Diaconescu, *Condiția*, *passim*; Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *Explorări în comunismul românesc*, I, Iaşi, 2004, *130–144*; Ştefănescu, *Istoria*, *344–346*; Manolescu, *Istoria*, *986–989*; Popa, *Ist. lit.*, I, *942–943*; Cristian Vasile, *Literatura şi artele în România comunistă. 1948–1953*, Bucureşti, 2010, *125–126*. ***L.Td.***

LOVINESCU, Monica (19.XI.1923, Bucureşti – 21.IV.2008, Paris), critic literar, eseistă, jurnalistă, traducătoare.

Este fiica Ecaterinei Lovinescu (n. Bălăcioiu), profesoară de limba franceză, şi a criticului literar E. Lovinescu. După ce urmează în particular şcoala primară, îşi continuă studiile la Liceul „Notre Dame de Sion” din Bucureşti (1934–1942), iar bacalaureatul îl trece la Şcoala Centrală. În 1946 obţine licenţa, cu specializare în limba franceză, la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. Devine asistentă a lui Camil Petrescu la Seminarul de regie experimentală, organizat pe lângă Universitatea bucureşteană. În paralel susţine cronica dramatică la săptămânalul „Democraţia”, condus de Anton Dumitriu. Revista „Dimineaţa copiilor” îi publică, în 1931, un basm. O altă scriere în proză, intitulată *Stanca*, îi apare, pe când era încă elevă, în ianuarie 1942, în „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”. Tot atunci, câteva schiţe şi scenete îi sunt tipărite în „Vremea” şi în „Kalende” sub iscălitura Ioana Tăutu, iar la „Era nouă” va publica cu pseudonimul Monica Dan. Numai după moartea lui E. Lovinescu semnează, în câteva numere din „Revista Fundaţiilor Regale”, cu numele real, fragmente din romanul *În contratimp*. În septembrie 1947 pleacă la Paris ca bursieră a statului francez şi în august 1948 obţine azil politic, stabilindu-se în Franţa. Este angajata unor companii teatrale, realizând în colaborare regia câtorva piese de avangardă; lucrează totodată pentru o agenţie literară, încercând să promoveze editorial literatura română. Temându-se pentru soarta mamei sale, rămasă ostatică în ţară, apoi încarcerată şi lăsată să moară în penitenciar, publică sub pseudonim; semnează Stepan Lighton cartea *Amérique n'a pas encore parlé* (1949), scrisă în colaborare cu Virgil Ierunca, iscălește Monique Saint-Côme traducerea în limba franceză a romanului lui Constantin Virgil Gheorghiu *Ora 25* (1949) şi Claude Pascal versiunea franceză a scrierii memorialistice *La început a fost sfârşitul* (1951), aparţinând Adrianei Georgescu, şefa de cabinet a generalului Nicolae Rădescu, prim-ministru între decembrie 1944 şi ianuarie 1945. Un roman scris în franceză, *Mots à mot*, este refuzat în 1955 de Editura Denoël, fiind publicat abia în 2007 de Editura Humanitas în traducerea lui Emanoil Marcu; cartea e compusă din douăzeci și unu de capitole atribuite unor naratori distincţi (eventual proiecţii ale unui narator unic multiplicat), „fețe ale răului lumii” (Ioana Pârvulescu) și se înscrie în formula romanului politic esopic. **L.** îşi începe activitatea radiofonică în 1951, la Radiodifuziunea Franceză (unde lucrează până în 1975 ca realizatoare a unor emisiuni literare şi muzicale), iar în 1962 trece la Biroul de corespondenţă din Paris al Europei Libere, unde rămâne până la închiderea acestuia, în 1992. Aici, timp de trei decenii, a realizat săptămânal emisiuni literare, iar din 1967 o cronică de carte românească la rubrica „Actualitatea culturală” şi o radiografie a climatului intelectual parizian, intitulată „Teze şi antiteze la Paris”. Paradoxal, cea mai semnificativă recunoaştere a impactului cultural, moral şi civic major al emisiunilor sale rămâne încercarea de asasinat politic din 18 noiembrie 1977, când este transportată în comă la spital, după ce fusese agresată de un mercenar palestinian angajat de Securitatea română prin intermediul teroristului internațional Carlos Șacalul. Activitatea publicistică începută la Bucureşti îşi află un făgaş nou la Paris. Studiile şi articolele sale consacrate literaturii române apar în limba franceză în periodicele „Preuve”, „L'Alternative”, „Les Cahiers de l'Est”, „Témoignages”, „La France catholique”, iar în limba rusă în revista „Kontinent”. Colaborează, de asemenea, la revista „East Europe”

din Statele Unite. Redactează capitolul despre dramaturgia românească din volumul *L'Histoire du spectacle*, în seria „Encyclopédies de la Pléiade" (1965). Revistele româneşti din exil o numără printre colaboratorii consecvenţi – „Luceafărul", „Limite", „Caete de dor", „Ethos", „Cuvântul românesc", „Fiinţa românească", „Dialog", „Agora", „Lumea liberă", „Contrapunct" ş.a. A mai semnat I. Cristu, Ina Cristu. În 1978 Editura Limite din Madrid îi tipăreşte cronicile radiofonice difuzate între 1962 şi 1971, cu titlul *Unde scurte*. Ca traducătoare mai publică, sub pseudonimul Claude Jaillet, *Journal d'un hérétique* (1976), versiunea franceză a jurnalului lui Miron Radu Paraschivescu. În nume propriu, se asociază cu Eugen Ionescu pentru a transpune în franţuzeşte piesele lui I.L. Caragiale *O noapte furtunoasă*, *Conul Leonida faţă cu reacţiunea*, *O scrisoare pierdută*, editate în volumul *Théâtre* (1994). **L.** revine pentru prima oară în ţară în 1990. Cu acest prilej este aleasă membră de onoare a Uniunii Scriitorilor, care îi acordă Marele Premiu pentru întreaga activitate. După 1989 e prezentă cu articole și interviuri în „22", „România literară", „Viaţa românească", „Convorbiri literare", „Vatra", „Ramuri", „Familia", „Contrapunct", „Apostrof", „Jurnalul literar", „Calende" ş.a. Editura Humanitas tipăreşte în seria *Unde scurte* (I–VI, 1990–1996) cronici dintre 1972–1992, completate de „partea a doua", *Postmicrofon*, unde sunt incluse câteva texte apărute în revistele „22", „Viaţa românească" şi „Vatra" (1992–1995). În 1992 iese de sub tipar volumul *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu şi Grigore Cugler*. În țară i s-au acordat, după 1989, Ordinul Național Steaua României în grad de Comandor (1999) și în grad de Mare Ofițer (2008, post-mortem).

Pentru ciclul editorial *Unde scurte*, iniţiat în 1990, **L.** şi-a revăzut textele, le-a regrupat ataşându-le câte unui reper contextual esenţial şi ţintindu-le sub titluri sugestive: *Seismograme* (1993), *Posteritatea contemporană* (1994), *Est-etice* (1994), *Pragul* (1995) şi *Insula Şerpilor* (1996). Citite, textele redactate din mers şi difuzate ritmic sub un voltaj emoţional înalt, îşi revelează valoarea documentară inalterabilă. Privite în ansamblu, ele reconstituie panorama culturală a anilor '70–'90 din secolul trecut, cu tropismele, obsesiile, personajele şi lexicul lor inconfundabil. Dacă

se poate vorbi de un gen proxim al ciclului *Unde scurte*, nu se pot trece cu vederea nici diferenţele specifice. Ele ţin mai ales de strategia retorică şi, în funcţie de aceasta, volumele pot fi repartizate în trei grupe. În prima intră primele patru. Referindu-se la reţeta lor narativă, autoarea le distribuie într-o clasă formală numită *Jurnal indirect*. Un asemenea model de expresie cultivă distanţa formală dintre autor şi personaje, consacrată mai ales de romanul zis obiectiv, la persoana a treia. Sub presiunea clandestinităţii, transmisia pe unde scurte a afişat cu ostentaţie strategică o anumită rezervă securizantă; ea îi proteja pe autorii comentaţi de excesele cenzurii, când nu de represiune. A doua categorie este ilustrată de volumul *Pragul*. Acesta face trecerea de la etapa conspirativă la cea desfăşurată la scenă deschisă. Prin urmare, autoarea dublează vocea relativ prudentă din textele anterioare, existentă şi aici în prim-plan, cu alta, care se exprimă într-un *Jurnal direct*. Acesta intervine contrapunctic, revelând

faţa ascunsă a evenimentelor prezentate în *Jurnal indirect*. E vorba mai ales de complicitatea responsabilă, dar subterană dintre exilul extern şi cel intern. Contextul particular al textului critic din *Jurnal indirect* devine astfel public, îşi pierde calitatea de subtext. În decembrie 1989 textul şi contextul se întâlnesc în prag. Un prag în primul rând de conştiinţă, căruia autoarea îi consacră pagini cu un statut aparte. Ele nu sunt nici recitite, nici reinterpretate în vederea publicării. Ca să nu compromită starea ingenuă de graţie care urmează coşmarului, autoarea le retranscrie pur şi simplu, cu o emoţie bine strunită. În fine, a treia categorie este reprezentată de ultimul volum, *Insula Şerpilor*, acoperind perioada 1990–1992. Textele ţin pasul cu prezentul, făcându-i radiografia cu luciditate. Inovaţia constă în contextualizarea insistentă a comentariilor critice, situate comparativ în orizontul cultural european; cel din vest şi cel din est. Prin comentariile critice sagace, prin luciditatea şi demnitatea intelectuală a autoarei lor, ca şi prin contribuţia sa semnificativă la perpetuarea axiologică a creaţiei în limba română în condiţii potrivnice, **L.** rămâne una dintre figurile marcante ale vieţii intelectuale româneşti contemporane. Memorialistă în *La apa Vavilonului* (I–II, 1999–2001) şi diaristă în *Jurnal* (I–VI, 2002–2006), ea oferă, ca şi Virgil Ierunca în *Trecut-au anii...*, mărturii de prim ordin, energic subiective, dar de neînlocuit, asupra destinului propriu şi asupra destinului intelectualilor români sub zodia Cortinei de Fier. Asemenea articolelor critice din *Unde scurte*, şi această literatură subiectivă e publicată sub regimul recitirii şi, după drastice amputări (mărturisite), al rescrierii. Caracterizat chiar de autoare ca un „jurnal al *Jurnalului*", *La apa Vavilonului* reproduce şi comentează – cu distanţări atât de severe încât acuză pe alocuri „o criză de identitate", dar şi cu regăsiri afectuoase – pagini din jurnalele de tinereţe, ţinute între iunie 1941 şi septembrie 1947 (sosirea la Paris); ele alternează acum cu sonde memorialistice în viaţa familiei, a prietenilor din studenţie, a lumii literare interbelice. *Jurnalul* restituie, tot selectiv, însemnări de exil, ale anilor '80 și din primul deceniu postdecembrist. Cu un condei incisiv, dar şi ironic, tandru sau chiar nostalgic pentru rarele momente de graţie ale unei existenţe eminamente angajate, mereu somată de opţiuni grave, sunt decupate crochiuri în spectacolul uman al exilului românesc sau al contactelor clandestine ori oficiale, loiale ori ipocrite, cu emisari ai lumii literare din ţară. Canalele de informare şi convenirea strategiilor de combatere prin microfonul Europei Libere a politicii oficiale din ţară, agitaţia montării unor campanii, cu succese, eşecuri, înşelări şi dezînşelări, riscuri şi represalii, într-o luptă necurmată de câteva decenii, sunt aduse la lumină în pagini scrise cu nerv şi densitate. De asemenea, spectacolul tranziției românești va fi monitorizat de la distanță sau de pe teren (cu prilejul întoarcerilor în țară), tot de pe poziții combatante și la rigoare maniheiste, de tipul Războiului Rece, în care adversarii (comuniștii, neocomuniștii) au o geometrie mișcătoare ce declanșează în diaristă noi și noi rezerve de indignare ori de sarcasm. Dintre puținele repere umane și morale neafectate de uzura tranziției postcomuniste face parte Gabriel Liiceanu, cel care a și editat scrierile autoarei și ale lui Virgil Ierunca. Renegându-şi categoric scrisul de tinereţe şi recunoscătoare dezastrelor istoriei, care „împiedicându-mă să duc la îndeplinire vastele mele planuri literare m-au salvat nu doar de eşec, dar şi de ridicol", **L.** recuperează în literatura sa nonfictivă un statut cert de prozator.

Unde scurte, Diagonale *sunt documente ale unei epoci din cultura română. Ne privim în ele ca într-o oglindă, care nu ne arată totdeauna nici cum am dori, nici cum ne închipuim, dar din această imagine, care ne vine de departe, confruntată cu dramatica noastră experiență personală, învățăm să ne cunoaștem mai bine. Cu decenii în urmă, ascultând-o pe Monica Lovinescu, încercam să scrutăm viitorul unei literaturi din ce în ce mai promițătoare. Astăzi, citind-o, vedem deja trecutul acelei literaturi. O istorie care s-a făcut și o istorie care se scrie: nici una, nici alta nu sunt de imaginat fără contribuția Monicăi Lovinescu.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *L'Amérique n'a pas encore parlé* (în colaborare cu Virgil Ierunca), Paris, [1949]; *Unde scurte*, Madrid, 1978; *Unde scurte*, I–VI, Bucureşti, 1990–1996; *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu şi Grigore Cugler*, Bucureşti, 1992; *La apa Vavilonului*, I–II, Bucureşti, 1999–2001; ed. Bucureşti, 2008; *Diagonale*, Bucureşti, 2002; *Jurnal. 1981–1984*, Bucureşti, 2002; *Jurnal. 1985–1988*, Bucureşti, 2003; *Jurnal. 1990–1993*, Bucureşti, 2003; *Jurnal. 1994–1995*, Bucureşti, 2004; *Jurnal. 1996–1997*, Bucureşti, 2005; *Jurnal. 1998–2000*, Bucureşti, 2006; *Cuvântul din cuvinte*, tr. Emanoil Marcu, pref. Ioana Pârvulescu, Bucureşti, 2007; *Etica neuitării*, îngr. și pref. Vladimir Tismăneanu, Bucureşti, 2008;

Jurnal esenţial, îngr. Cristina Cioabă, pref. Ioana Pârvulescu, Bucureşti, 2010. **Ediţii**: E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, I–VI, pref. Alexandru George, Bucureşti, 1993–2002 (în colaborare cu Gabriela Omăt, Alexandru George şi, de la vol. III, Margareta Feraru). **Traduceri:** Constantin Virgil Gheorghiu, *La Vingt-cinquième heure*, pref. Gabriel Marcel, Paris, 1949; Adriana Georgescu, *Au Commencement était la fin*, Paris, 1951; Miron Radu Paraschivescu, *Journal d'un hérétique*, pref. Virgil Ierunca, Paris, 1976; I.L. Caragiale, *Théâtre*, Paris, 1994 (în colaborare cu Eugen Ionescu).

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, [*Monica Lovinescu*], VR, 1991, 5, 1994, 3–4; Simuţ, *Incursiuni*, *329–332*; Gabriela Adameşteanu, *Obsesia politicii*, Bucureşti, 1995, *18–30*; H.-R. Patapievici, *Cerul văzut prin lentilă*, Bucureşti, 1995, *158–163*; Ungureanu, *La vest*, I, *165–173*; Monica Spiridon, [*Monica Lovinescu*], LCF, 1996, 3, 33; Al. Niculescu, *Prezentul continuu*, APF, 1996, 3; Grigurcu, *Imposibila*, *129–144*; Alexandru George, [*Monica Lovinescu*], LCF, 1999, 41–43; Grigurcu, *Peisaj*, III, *48–65*; Dimisianu, *Lumea*, *108–118*; *Dicţ. esenţial*, *463–466*; Manolescu, *Lista*, III, *155–162*; Pop, *Viață*, *135–140*; Eugen Dimitriu, *Lovineştii*, îngr. şi pref. Constantin Severin, Suceava, 2001, *113–126*, *passim*; Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Resemnarea Cavalerilor*, Bucureşti, 2002, *67–143*; Paul Cernat, [*Monica Lovinescu*], OC, 2003, 168, 2004, 205, CU, 2004, 7; [*Monica Lovinescu*], RL, 2003, 45, 2008, 16, „Hyperion", 2003, 4, „22", 2008, 946, 947, ST, 2008, 7 (grupaje speciale); Cioculescu, *Lecturi*, II, *97–101*; *Dicţ. analitic*, IV, *579–581*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *225–244*, III, *328–333*; Boldea, *Vârstele*, *30–33*; Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Pitești, 2005, *102–128*; Grigurcu, *De la un critic*, *22–26*; Ștefănescu, *Istoria*, *695–706*; Doina Jela, *O sută de zile cu Monica Lovinescu*, Bucureşti, 2008; Manolescu, *Istoria*, *1206–1211*; Culianu, *Studii rom.*, II, *220–223*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1055–1057*; Vasile Gogea, *Voci în vacarm: un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca*, postfață Liviu Antonesei, Cluj-Napoca, 2010; Manolescu, *Enciclopedia*, *461–469*; Angela Furtună, *Monica Lovinescu. Est-etica*, I, Bucureşti, 2012. ***M.S.***

LOVINESCU, Tania (9.XII.1924, Ploieşti), poetă, prozatoare. Este fiica Rebecăi Goldenberg (n. Feldman), învăţătoare, şi a lui Herman Goldenberg, chimist. Absolvă Liceul „Cultura" şi Facultatea de Ştiinţe Fizico-Chimice din cadrul Universităţii bucureştene, luându-şi licenţa în 1949. Lucrează la Radiodifuziunea Română (1949–1953), Institutul Român pentru Relaţii Culturale cu Străinătatea (1953–1955), Consiliul Naţional al Femeilor (1955–1967), revista „Agricultura socialistă", devenită „Satul socialist" (1967–1975). În 1989 emigrează în Israel, dar se va întoarce în ţară. Debutează în 1957, cu un reportaj, la revista „Femeia" şi mai colaborează la „România liberă", „Contemporanul", „Magazin", „Albina", „România literară". Debutul editorial îl reprezintă volumul de poezie *Oamenii, visele* (1968), căruia îi urmează alte cărţi de versuri: *Arpegii de toamnă* (1973), *Pescăruşii* (1985), *Exerciţii de luciditate* (1985), *Abel* (2001). Este laureată a Premiului internaţional de poezie „Iacob Groper" (1979), a Premiului „Sara şi Haim Ianculovici" al oraşului Haifa (1992) şi a Premiului ACMEOR (1998).

L. a început cu o poezie cantabilă, de care nu era străină conlucrarea sa cu numeroşi compozitori de muzică uşoară. Tonalitatea se schimbă însă treptat, şi în *Reversul unui zbor* (1993) şi mai ales în *Faţă de masă cu zodiac* (2008), antologii de autor, locul dominant îl ocupă invocarea elementelor evreieşti biblico-istorice şi contemporane. Regele David devine astfel prototipul clasic, întrupând victimele persecuţiilor, dar şi seria urmaşilor glorioşi. Tema atât de dificilă a Holocaustului îşi află unele echivalenţe stilistice notabile (*Pădure la Auschwitz*, *Ghidul şi pădurea*). Mai izbutite apar poemele delicate şi memorabile ale nostalgiei, ale stingerii, îndeosebi cele scurte, unde sugestia e mai puternică. „E-o stare-n care mă topesc curată,/ Un braţ de cer, un altul de pământ/ Mă prind de mijloc, mă prefac cuvânt/ Mă risipesc pe struna de zăpadă" – *Zăpadă*). Moartea părinţilor, succesiunea generaţiilor, drama bătrâneţii („Zăpezile acopăr, înflorind,/ o vârstă care nu mai e a mea./ E timpul rece. Înmulţind, mă scade,/ mă pregăteşte pentru iarna grea" – *Vârsta*) sunt transpuse în versul muzical şi nostalgic al postsimbolismului românesc. Ca topică şi structură lexicală, poezia aceasta se reclamă din tradiţia clasicilor. **L.** trece la roman după ce acumulase suficientă experienţă lirică şi gazetărească. În centrul câtorva construcţii epice – *Aproapele meu* (1979) şi *Femeia lui Loth* (1990) – se află criza sociopolitică a unor cupluri. Sunt romane de familie, pe fundalul cărora personajele feminine au de înfruntat propria memorie traumatizată de malaxorul fascismului, care a strivit fie viaţa, fie sănătatea părinţilor şi a familiilor pe drumurile prigoanei. Tot un roman al cuplului, de data aceasta aflat în pragul bătrâneţii, este *Pagina ruptă* (2005). *Mă numesc Alzheimer*, roman scris în Israel şi apărut în 1995 la Bucureşti, nu mai are

aceeaşi incisivitate socială. Localizarea e ambiguă: poate fi în România sau în Israel. Dar acest contur fluctuant se explică prin unghiul tematic. Romanul este dosarul psihologic al unei boli. Solo, soţul arhitectei Gala, profesionista mândră de succesele ei, începe să dea semne clare de involuţie intelectuală după ani de subordonare faţă de un autoritar director de instituţie. Luciditatea o ajută pe Gala să-şi păstreze calmul şi să regizeze ritualul cotidian, ca şi cum „piesa continuă”. Meritul cărţii nu stă nici în introspecţie, nici în dureroasa patologie a degradării, ci în sufocarea simbolică tot mai densă din strâmta casă a Galei.

SCRIERI: *Oamenii, visele*, Bucureşti, 1968; *Arpegii de toamnă*, Bucureşti, 1973; *Aproapele meu*, Bucureşti, 1979; *Pescăruşii*, Bucureşti, 1985; *Exerciţii de luciditate*, Bucureşti, 1985; *Femeia lui Loth*, Tel Aviv, 1990; *Reversul unui zbor*, Tel Aviv, 1993; *Mă numesc Alzheimer*, Bucureşti, 1995; *Abel*, Bucureşti, 2001; *Crochiuri în peisaj israelian*, pref. Shaul Carmel, Bucureşti, 2004; *Pagina ruptă*, Bucureşti, 2005; *Faţă de masă cu zodiac*, pref. Dan Mircea Cipariu, Bucureşti, 2008; *Catedra de vrăbii*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Barbu Cioculescu, *„Aproapele meu”*, RL, 1980, 30; Felicia Antip, *Însemnări din Londra*, TBR, 1981, 15 aprilie; Elena-Esther Tacciu, *Memoria necruţătoare*, „Ultima oră” (Tel Aviv), 1990, 3 octombrie; I. Suhor, *„Femeia lui Loth”*, RCM, 1991, 1 octombrie; Solo Har, *Generaţia confruntărilor*, Bucureşti, 1994, *173–176*; Eugen Campus, *„Mă numesc Alzheimer”*, „Minimum” (Tel Aviv), 1995, octombrie; Sebastian Costin, *„Mă numesc Alzheimer”*, „Tribuna” (Tel Aviv), 1996, 5 iunie; Gina Sebastian Alcalay, *Pe urmele altora*, Bucureşti, 1997, *77–81*; Cristofor, *Ţara Sfântă*, I, *137–139*; Nicolae Cajal, *Încleştarea cu viaţa*, „Realitatea evreiască”, 2000, 31 ianuarie; Aczél, *Scriitori rom. Israel, 94–96*; Geo Vasile, *Portrete în mişcare*, RL, 2004, 35. ***E.-E.T.***

LOVINESCU, Vasile (17.XII.1905, Fălticeni – 14.VIII.1984, Fălticeni), eseist. Este primul copil al Anei (n. Cetăţeanu) şi al lui Octav Lovinescu, avocat şi frate mai mare al criticului literar E. Lovinescu. **L.** este frate cu dramaturgul Horia Lovinescu. Urmează cursurile şcolii primare şi gimnaziale la Fălticeni, la Gimnaziul „Al. Donici”, iar liceul la Colegiul „Sfântul Sava” din Bucureşti, absolvindu-l în 1925. Se înscrie tot în Capitală la Facultatea de Drept şi îşi ia licenţa în 1929. Între 1930 şi 1942 este membru al Baroului de Ilfov, lucrând ca jurisconsult la mai multe firme și la Primăria Bucureștiului; după 1942 funcționează în calitate de consilier juridic la Uzinele Siderurgice din Reşiţa. **L.** îşi va dedica însă întreaga viaţă studiului „ştiinţelor tradiţionale”, devenind unul dintre cei mai subtili cunoscători şi interpreţi ai textelor sacre universale. Şi-a început cariera scriitoricească în anii ’30, când, după contactul hotărâtor cu opera lui René Guénon, începe să publice în revistele vremii („Viaţa literară”, „Viaţa românească”, „Adevărul literar şi artistic”, „Credinţa”, „Familia”, „Azi”, „Vremea”) studii de prezentare şi popularizare a ezoterismului. În 1935 face un pelerinaj la Muntele Athos, iar în 1936, la sugestia lui René Guénon (cu care întreține o corespondență fecundă în perioada 1934–1940), călătorește în Franța (la Amiens) și în Elveția (la Basel), unde se inițiază în mistica sufită. Îşi desăvârşeşte pregătirea spirituală după război, când, renunţând pentru o lungă perioadă la scris, se dedică lecturilor şi meditaţiei. În 1948 înfiinţează la Bucureşti, împreună cu Mihail Vâlsan, un grup de preocupări ezoterice (autodesfiinţat în 1958 ca urmare a atmosferei sociale prea puțin prielnice), iar în 1959, sprijinit de Lucreția Andriu (care îi pune la dispoziție casa ei din Capitală), un cerc de studii şi meditaţii asupra ştiinţelor tradiţionale. Îşi reia activitatea de scriitor în 1964, dar lucrările îi rămân în manuscris până la apariţia volumului *Al patrulea hagialâc* (1981), urmat, după moartea sa, de *Creangă şi Creanga de aur* (1989), *Monarhul ascuns* (1992), *Incantaţia sângelui* (1993) ş.a. A mai colaborat, sporadic, la „România literară” și „Orizont”, iar după 1980, când se retrage la Fălticeni, la „Convorbiri literare” și „Pagini bucovinene”.

Opera lui **L.** se structurează, vizionar, în cercuri concentrice, ca o continuă căutare şi adâncire a „misterului ultim” al lumii, a „miezului de semnificaţii” care dă sens existenţei umane şi universale. Pe urmele lui René Guénon, mentorul său declarat, **L.** contrapune mentalităţii materialiste moderne – „cimitirului de concepte” și „rețelei logice” în care omul contemporan s-a refugiat, spune el, „ca într-o cămașă de forță” – perspectiva spirituală integratoare a ştiinţelor aşa-numite tradiţionale, ştiinţe care, transmise prin disciplină ascetică şi iniţiere, sunt socotite a perpetua de-a lungul generaţiilor adevărul metafizic primordial. Iar calea cea mai sigură pentru surprinderea acestui adevăr este studiul mitului. Spre deosebire de gândirea postiluministă, pentru care mitul nu este mai mult decât o

fabulă, o poveste, ştiinţele tradiţionale îl consideră a fi explicaţia ontologică a lumii, „adevărul penultim”, în spatele căruia se întrezăreşte, într-o străfulgerare, chipul Creatorului. „Mitul nu este nici invenţie, nici convenţie omenească. El coboară de sus în jos pe verticală, fulgurat de un prototip uranic, fixându-se în virtutea legii de analogie inversă în entități fabuloase sau reale, afine cu principiile pe care le reprezintă prin continuitate existențială în lumea devenirii, constituind între ele un sistem de corelații, repetând inepuizabil o secvență de gesturi divine răscumpărătoare; prin ele, esența uranică se strecoară în substanța cosmosului, căruia îi este o hrană sacrificială; lipsită de ea, lumea s-ar destrăma într-o cenușă obscură.” Pentru exegetul hermeneut, mitul este o „realitate ambiguă”, „echivocă”, a cărei esenţă nu poate fi surprinsă cu mijloacele cunoaşterii de tip ştiinţific. Încercarea de cuprindere, definire şi explicare a mitului de către antropologie şi istoria religiilor, în lipsa considerării relaţiei sale mistice cu adevărul primordial, nu poate duce, susține **L.**, decât la pierderea irevocabilă a înţelesului originar. Este şi motivul pentru care **L.** îl învinovăţeşte pe Mircea Eliade de a fi „amputat mitul de jumătatea superioară a lui”: „Fără primul fond metafizic, mitologia este un haos de puerilităţi, un muzeu de superstiţii, o magazie de recuzite”. Simbolologia, ştiinţa care se ocupă cu aprofundarea misterelor conţinute de mituri, este, conform hermeneutului, o ştiinţă exactă în adevăratul înţeles al cuvântului, „mai riguroasă decât celelalte ştiinţe, pentru că procede din principii axiomatice, imuabile, vechi de când lumea”. Iar legea fundamentală a științei simbolurilor este legea analogiei inverse, conform căreia lumea transcendentă se reflectă în realitățile fenomenale ca într-o oglindă, „în acord inversat”; altfel spus, ceea ce este mare „sus” este mic „jos” și viceversa, căci „e în natura lucrurilor ca realitățile unui plan superior să se reflecte pe un plan inferior sub formă de simboluri din cauza raportului de ireversibilitate dintre Principiu și Manifestare.” Pe acest temei, intervențiile „Principiului” în existența mundană se produc prin intermediul unor ființe aparent insignifiante, pentru a-și face greu comprehensibilă originea supraterestră și a-și disimula, în ochii profanilor, caracterul real. O astfel de „entitate fabuloasă și inconsistentă” este Ciubăr-Vodă din drama lui Alecsandri *Despot-Vodă*: personaj misterios, purtând masca nebuniei și a grotescului, Ciubăr – scrie **L.** – „este adevăratul personaj central [al piesei], făcând și desfăcând pe Despot, care este o simplă fantoșă în mâinile «nebunului»”. Căci, privind lucrurile prin prisma legii analogiei inverse, „ciubărul inversat este tronul”, iar ascuns sub ciubăr se află „domnul legitim”. Însă forma cea mai răspândită în care s-a păstrat, criptat, adevărul mitic – spune **L.** – este basmul, căruia eseistul îi dedică o bună parte a meditațiilor și scrierilor sale. Însușindu-și punctul de vedere al lui René Guénon, conform căruia literatura populară nu este o creaţie spontană a geniului popular, ci o formă de transmitere a unor adevăruri ezoterice încredinţate memoriei colective de către reprezentanții unor organizaţii iniţiatice pe cale de a se stinge, **L.** abordează, în *Creangă şi Creanga de aur*, basmele lui Ion Creangă în calitate de „punct de plecare, pretext şi materie primă ale unor consideraţii strict adecvate şi ţesute pe ştiinţa simbolurilor, disciplină tradiţională caracterizată ca imuabilă, unanimă, perenă, cu legi proprii coextensive cu acelea ale unui univers semnificativ şi ierarhizat, misterios, dar nu absurd. A poseda această ştiinţă este a poseda Creanga de Aur şi firul Ariadnei, simboluri complementare”. Completându-l pe Guénon, eseistul român consideră că basmele nu sunt doar „reziduuri” ale unor

Vasile Lovinescu, E. Lovinescu și I. Peltz

tradiții ezoterice dispărute, ci forme de prezentare simplificată a doctrinelor inițiatice, care, destinate oamenilor obișnuiți, au circulat în paralel cu învățăturile sacre. Astfel, în cheia hermeneuticii simbolologice a lui **L.**, *Soacra cu trei nurori* este, sub aparența conflictului între generații, „oglindirea unei deveniri cosmice”, în care „Soacra” este numele dat „temeliei radicale, *Mulaprakriti*, cum o numesc hinduşii, a *Manifestării*, a *Tălpii Iadului*”, care trăieşte numai pentru ea şi își ține feciorii prizonieri în lumea materiei, în vreme ce nora cea mică este „guna *Sattwa*”, „tendința ascendentă, luminoasă, cu năzuință de reintegrare în Principiu”. Lupta dintre cele două ilustrează intervenţia Principiului în lume, care, sub înfățișarea crimei, restabilește echilibrul universului și eliberează masculinitatea de tirania domestică, reafirmându-i caracterul solar: „Când nora mai mică sare pe trupul babei şi-l frământă cu picioarele, imită gestul etern al lui Kali, jucând pe corpul lui Şiva.” În *Punguța cu doi bani* Principiul solar ia înfățișarea cocoșului, trimis să refacă unitatea originară a unui univers sfâșiat, maniheist, în tabere antagoniste. Conflictul este, și aici, o reprezentare a dramei cosmice eterne: „Moșul *emite* Cocoșul, iar Baba toate forțele ostile care încearcă să nimicească opera lui de restaurare solară și virilă”. *Harap-Alb* este, la rîndul său, un basm cu virtuți ezoterice evidente, „loc de întâlnire a nenumărate simboluri, venind din toate orizonturile tradiționale”. În esență, scrie **L.**, este vorba de o istorie de inițiere, întâmplările poveștii reprezentând etapele realizării spirituale a eroului: „În realitatea lui profundă, Harap-Alb este numele Androginului primordial, în care partea pozitivă și partea negativă, esențială și substanțială, masculină și feminină, învălmășită la ceilalți oameni, sunt separate, purificate, rectificate în sensul alchimic al acestor cuvinte prin «lupta celor două naturi», egalizate, desemnate în basmul nostru prin «negru» și «alb». După «separație» și «purificare» se împerechează din nou, de data asta transmutate, într-o formă sferică perfectă, aceea a androginului platonician, a lui Adam când conținea încă pe Eva în el, a Yin-Yang-ului extrem-oriental.” În aceeași cheie interpretativă – a descifrării adevărurilor oculte prezentate sub aparența de fabulă – este analizat, în eseul *Al patrulea hagialâc*, romanul *Craii de Curtea-Veche* al lui Mateiu I. Caragiale, unde faptul (tulburător pentru orice lector) că numele tuturor „crailor” începe cu litera P este explicat prin recursul la știința tradițională a simbolurilor: „Dacă sunt patru crai, cei patru P sunt sau patru chei care numai toate patru la un loc pot deschide «ușa tezaurului», sau patru săbii întinse în unghi drept, atingându-se în vârf, pentru un jurământ sau o conjurare. Ele formează numita svastică clavigeră, formată din chei”. Dincolo de desfășurări argumentative repetitive și de exagerări inerente unui discurs îndreptat, programatic, împotriva „spiritului vremii”, scrierile lui **L.** au virtuți estetice incontestabile, impunându-se în istoria literară prin imaginația debordantă, înrudită cu aceea a basmului, prin punerea în lumină a cosmicității culturii române, dar și prin stilul alert, punctat de digresiuni savante și paranteze conținând asocieri neașteptate, care reușește să țină mereu trează atenția cititorului, biruind, astfel, „vrăjmașul nostru de căpetenie, apatia mentală”. O menţiune specială merită jurnalul scriitorului, denumit de el însuşi „alchimic” (I, 1994, II: *Însemnări inițiatice*, 1996, III: *Meditații, simboluri, mituri*, 1997). Neavând, cu excepţia notării datei, nimic din ceea ce se înţelege de obicei printr-un jurnal, însemnările lui **L.** transpun pas cu pas desăvârşirea sa spirituală ca transmutare iniţiatică în acord cu regulile ştiinţei tradiţionale – a trecerii „plumbului” existenţei cotidiene în „aurul” adevărului revelat.

Toată critica mateină a vorbit de ezoterismul Crailor... *V. Lovinescu vrea să dovedească mai mult decât atât:* Craii... *este o scriere deliberat hermetică, un* Athanor, *un «vas filosofal» alchimic, în care aflăm toate simbolurile hermeneutice fundamentale (de la «crucea cosmică» la culorile heraldice).* [...] *Unele explicaţii ajung departe şi par* [...] *cam fanteziste. Autorul are însă prevederea să declare în mai multe rânduri că lectura lui este una posibilă, nu absolută. Adevărul este că lectura simbologică vine în întâmpinarea unei curiozităţi a cititorului, provocată de critica tradiţională, care s-a mărginit să vorbească mereu de stratul ezoteric al* Crailor de Curtea-Veche, *dar n-a explicat niciodată în ce constă el. Unele ipoteze sunt verosimile prin coerenţa lor interioară (Curtea-Veche ca o Cetate Primordială sub masca unei «cetăţi a Smintelii», simbolistica multiplă a* Crailor...*) şi deschid o cale de analiză ce duce spre subsolurile textului matein.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Al patrulea hagialâc. Exegeză nocturnă a „Crailor de Curtea-Veche”,* Bucureşti, 1981; ed. 2, îngr. Florin Mihăescu și Roxana Cristian, București, 1996; *La Dacie hyperboreénne*, Puisseaux (Franţa), 1987; ed. (*Dacia hiperboreeană*), tr., îngr. și pref. Roxana Cristian și Florin Mihăescu, București, 1993; *Creangă şi Creanga de aur,* Bucureşti, 1989; *Monarhul ascuns,* îngr. Alexandrina Lovinescu şi Petru Bejan, pref. Ştefan S. Gorovei, Iaşi, 1992; *Incantaţia sângelui. Câteva elemente ezoterice din iconografia şi literatura cultă*, îngr. Alexandrina Lovinescu şi Petru Bejan, pref. Petru Bejan, Iaşi, 1993; *Interpretarea ezoterică a unor basme şi balade populare româneşti*, Bucureşti, 1993; *Mitul sfâşiat. Mesaje străvechi*, îngr. şi introd. Alexandrina Lovinescu şi Petru Bejan, Iaşi, 1993; *Steaua fără nume*, îngr. Roxana Cristian, Florin Mihăescu și Dan Stanca, Bucureşti, 1994; *Jurnal alchimic*, I–III, îngr. și pref. Roxana Cristian și Florin Mihăescu, Iași, București, 1994–1997; *Scrisori crepusculare,* îngr. Florin Mihăescu şi Roxana Cristian, Bucureşti, 1995; *O icoană creştină pe Columna Traiană,* îngr. Roxana Cristian, Florin Mihăescu şi Dan Stanca, Bucureşti, 1996; *Exerciţii de meditaţie,* îngr. Florin Mihăescu şi Roxana Cristian, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: Mihai Dinu Gheorghiu, *„Al patrulea hagialâc”,* CL, 1982, 4; Simion, *Scriitori,* III, *568–570;* Ioan Holban, *Creangă după Creangă,* CRC, 1990, 3; Virgil Cândea, *Viziuni ale Daciei arhaice în perspectiva istoriei ideilor,* VR, 1990, 2; Florin Mihăescu, *Vasile Lovinescu*, ST, 1992, 1; Mircea Braga, *Pe pragul criticii,* Cluj-Napoca, 1992, *99–103*; Cornel Ungureanu, *Vasile Lovinescu şi tradiţia hermeneutică,* O, 1993, 9; Elisabeta Lăsconi, *„Literatura de sertar” şi criticul-„sacerdot”,* CC, 1993, 5–6; George, *Sfârşitul*, IV, *102–112*; Dan Stanca, *Sacrificiu şi anamneză,* VR, 1994, 3–4; *Simbologul Vasile Lovinescu,* CC, 1994, 9–11 (număr special); Ştefan Borbély, *Un ezoteric: Vasile Lovinescu*, APF, 1995, 3–4; Dan Stanca, *Contemplatorul solitar. Introducere în opera lui Vasile Lovinescu*, Iaşi, 1997; Claudio Mutti, *Penele Arhanghelului. Intelectualii români şi Garda de Fier*, tr. Florin Dumitrescu, pref. Philippe Baillet, postfaţă Răzvan Codrescu, Bucureşti, 1997, *105–114*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *768–771*; *Vasile Lovinescu și funcțiunea tradițională*, îngr. Florin Mihăescu și Roxana Cristian, București, 1998; Simion, *Fragmente,* IV, *237–258;* Eugen Dimitriu, *Lovineştii*, îngr. şi pref. Constantin Severin, Suceava, 2001, *85–97, passim*; Claudio Mutti, *Guénon în România*, tr. Elena Pîrvu, pref. Florin Mihăescu, prezentare Enrico Montmari, Bucureşti, 2003, *64–79*; Florin Mihăescu, *Treptele cunoaşterii iniţiatice la Vasile Lovinescu*, Bucureşti, 2003; Florin Mihăescu, *Cultură și simbol*, București, 2005; Popa, *Ist. lit.*, II, *1085*. ***L.H.***

LOZOVAN, Eugen (2.V.1929, Bucureşti – 3.XII.1997, Copenhaga), filolog, istoric literar, jurnalist, memorialist, traducător, poet. Este fiul Verei Lozovan, cu studii de Conservator, descendenta unei vechi familii boiereşti din Basarabia, cu uric de la Alexandru cel Bun, datat 25 aprilie 1420, și al preotului Eugen Bărbulescu. Urmează gimnaziul la Școala Polizu şi Liceul „Gheorghe Lazăr” din Bucureşti, încheindu-l cu un „bacalaureat clasic” în 1947. Primeşte, în acelaşi timp, o bună educaţie muzicală din partea mamei. Debutează în anii războiului, cu traduceri din italiană, în „Universul copiilor”. Din 1947 este student al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, frecventând secţiile de filologie franceză–italiană şi engleză–germană; optează pentru ultima, plus filologie romanică şi lingvistică generală. În vacanţe munceşte ca brigadier pe şantierul Bumbeşti–Livezeni. În noiembrie 1950, aflat la Viena cu o delegaţie studenţească, trece în zona liberă apuseană, ajutat de Marcel Fontaine, director al Institutului Francez din Bucureşti, unde **L.** funcționase ca secretar, şi de I.V. Emilian, fondatorul ziarului „Stindardul” din München. Din 1951 își continuă studiile – graţie burselor acordate de Fundaţia Regală Universitară „Carol I” din Paris şi de Colegiul Europei Libere din München – la Sorbona și la Universitatea din Strasbourg. Obţine licenţa în litere şi limba italiană în 1951, iar în 1953 o „diplôme d'études supérieures” în dialectologie, echivalând cu încă o licenţă. Între 1953 și 1957 studiază arheologia, epigrafia latină, slavistica, onomastica, dialectologia ș.a. la École Pratique des Hautes Études din Paris. Cunoaşte mai multe personalităţi ale exilului românesc, printre cei care îi înrâuresc formaţia numărându-se Basil Munteanu, N.I. Herescu și Dumitru Găzdaru. Primele articole științifice (*Unité et dislocation de la Romania Orientale* și *Le Partage politique de l'Europe et la scission linguistique. Les tendances actuelles de la langue roumaine*) îi apar în 1954 în revistele „Orbis” din Louvain (Belgia), fondată şi condusă de Sever Pop, și „Buletinul Bibliotecii Române” din Freiburg. Participă la marile congrese de filologie ale vremii şi călătoreşte în Europa de Apus, în Brazilia, Argentina, SUA, Antile, Mexic, Africa de Nord. În 1957 este chemat la Institutul de Romanistică al Universităţii din Copenhaga, unde va funcţiona patru decenii, până la pensionare. Profesor invitat și conferențiar la mai multe universităţi (printre care Universitatea din La Plata, Argentina, unde este încununat cu titlul *doctor honoris causa* în 1968, şi Universitatea Harvard, 1975–1976, unde predă filologie romanică), este unul dintre fondatorii, în 1957, ai Societăţii Academice Române de la

Roma şi membru al Academiei Internaţionale Libere de Ştiinţă. Între 1954 şi 1961 lucrează ca redactor la revista „Bibliographie linguistique” din Utrecht, Olanda, iar în 1968 este cooptat în colegiul de redacţie la „Revue des études roumaines”. A fost membru în Comitetul pentru *Atlasul lingvistic mediteranean*. A mai publicat articole științifice în „Romansk Institut Duplikerede Småskrifter”, „Revista scriitorilor români”, „Acta Philologica”, „Románica”, „Revue des études latines”, „Revue de littérature comparée”, „Revue internationale d’onomastique” ș.a.

Contribuţia esenţială a lui **L.** aparţine lingvisticii şi filologiei, însă preocupările multiple, la hotarul dintre filologie, istorie veche și medie (arheologie, paleografie, epigrafie, dialectologie, onomastică ș.a.), folcloristică, istoria culturii şi a civilizaţiei, precum și erudiţia, stilul viu, nuanţat şi infiltraţiile filosofico-moraliste sau aluziile la cotidian îl apropie de sfera literaturii, invocată ca perspectivă şi sursă în mai toate studiile sale. În paralel cu lucrările strict ştiinţifice, **L.** a fost, mai bine de un deceniu, şi un asiduu comentator al fenomenului literar din ţară şi de peste hotare în publicațiile „Stindardul” (München, în anii ’60) și „Dorul” (Aalborg, din 1991), unde a abordat atât memorialistica (sunt evocați, între alții, N.I. Herescu şi D. Găzdaru), cât și traducerile (din Konstantinos Kavafis, de pildă) şi chiar lirica. La „Stindardul” publică și texte critice (semnate și cu pseudonimele O.I. Mirea, Scutelnicul Adam, Pamir, Ion Roșioru etc. sau cu inițialele E.L.), între care pamfletele și polemicile adresate românilor din exil care ar fi pactizat cu regimul din țară (Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Martha Bibescu, Eugeniu Coșeriu, Henri Coandă ș.a.) sau care și-ar fi renegat trecutul (cazul Emil Cioran, pe care **L.** îl atacă în 1973 pentru ambiguizarea relațiilor cu Garda de Fier în convorbirile sale cu François Bondy). În aceeași ordine de idei, lui **L.** i-au fost semnalate apropieri de etosul legionar și șovin în publicații din exil precum „Pământul strămoșesc”, tipărit la Buenos Aires, sau „Carpații” (Madrid). S-a „remarcat” și ca detractor al lui Mihail Sadoveanu și al lui I.L. Caragiale (în articolul *Conul Iancu & Co.*, apărut în „Stindardul”, în 1962, care a atras imediat o replică a lui Virgil Ierunca). O chemare deosebită a simţit **L.** faţă de marile figuri enciclopedice ale culturii române precum Dimitrie Cantemir, B.P. Hasdeu, ca şi faţă de poeţii Ovidiu şi Eminescu. Într-un proiect de structurare editorială a scrierilor proprii, dedica – în afara volumelor consacrate istoriei şi lingvisticii (*Dacia fără Roma* şi *Miscellanea*) – trei volume masive cercetărilor şi notaţiilor de istorie literară: *Studii ovidiene*, *Studii despre D. Cantemir* şi *Articole româneşti din diverse publicaţii.* O mică parte din contribuţiile sale, cu un caracter compozit, a fost selectată după o viziune proprie în culegerile *Pătimirea moldovenilor* (1993), mult amplificată sub titlul *Scolii paralele* (1997), şi *Glose istorico-literare* (1994), apărute în Danemarca. În fine, *Dacia Sacra* (1998), tipărită în traducere postum, cuprinde în afara studiilor de istorie referitoare la perioada veche şi medievală a romanităţii dunărene, corespondenţa autorului cu Constantin Noica. **L.** a mai tradus din Victor Hugo și a colaborat, prin asigurarea versiunii în italiană, la transpunerea în trei limbi a volumelor *Poemele luminii* și *Pașii profetului* de Lucian Blaga (ediții în limbile română, daneză, franceză și italiană apărute în Danemarca, în 1996 și 1997). Contribuie, de asemenea, la realizarea volumului *Ovidiana* (1958, Paris), o antologie de studii dedicate poetului latin coordonată de N.I. Herescu. Între 1993 și 1996 a editat, în colaborare cu Ruxandra D. Schelden, scrieri de Basil Munteanu – *Ante saeculum. Fantezii panteiste* (1993), *Permanențe românești. Discursuri și portrete* (1994), *Panorama literaturii române contemporane* (1996).

SCRIERI: *Pătimirea moldovenilor*, pref. Al. Duţu, Aalborg (Danemarca), 1993; ed. (*Scolii paralele*), Aalborg, 1997; *Glose istorico-literare*, Aalborg, 1994; *Dacia Sacra*, tr. Mihai Popescu, îngr. şi postfaţă I. Oprişan, Bucureşti, 1998; ed. București, 2005. **Ediții:** Basil Munteanu, *Ante saeculum. Fantezii panteiste*, Cleveland–Copenhaga–Paris, 1993 (în colaborare cu Ruxandra D. Schelden), *Permanențe românești. Discursuri și portrete*, Cleveland, 1994 (în colaborare cu Ruxandra D. Schelden), *Panorama literaturii române contemporane*, tr. Vlad Alexandrescu, Cleveland–București, 1996 (în colaborare cu Ruxandra D. Schelden).

Repere bibliografice: Adrian Marino, *Prezențe românești și realități europene*, București, 1978, *183–216*; Ierunca, *Dimpotrivă*, *279–284*; Al. Duţu, *„Glose istorico-literare”*, RITL, 1995, 1; Alexandru Niculescu, *Eugen Lozovan (1929–1997)*, RL, 1997, 51–52; Ștefan Gorovei, *Eugen Lozovan (1929–1997)*, „Arhiva genealogică”, 1997, 3–4; Petre Diaconu, *Eugen Lozovan*, TMS, 1998, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *771–775*; Ioana Costa, *Eugen Lozovan – un nume, o carte și mai mult decât atât*, CL, 2004, 6; Adrian Popescu, *Scrisori inedite din exil*, ST, 2007, 9; Culianu, *Studii rom.*, II, *241–244*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1026*; Manolescu, *Enciclopedia*, *469–472*. ***I.O.***

LUCA, B. (pseudonim al lui Luca Bernstein; 6.VI.1873, București – 22.III.1931, Râmnicu Sărat) dramaturg, poet, prozator. Total necunoscut în lumea literară până la vârsta de patruzeci de ani, timp în care a practicat comerţul, **L.** publică primele versuri în „Revista copiilor şi tinerimii” (1913) şi în „Acţiunea” (1913–1914) în urma unei tragedii familiale, moartea unui copil. Până în 1925 va colabora cu versuri, proză, fragmente dramatice, articole pe subiecte literare, sociale şi politice la numeroase reviste şi ziare, în 1919 figurând chiar ca redactor al unei publicaţii efemere din Craiova, „Zorile”. Semnează în „Flacăra”, „Noua revistă română”, „Egalitatea”, „Versuri şi proză”, „Rampa nouă ilustrată”, „Absolutio” (Iaşi), „Scena”, „Săptămâna ilustrată”, „Sburătorul”, „Cuvântul liber”, „Lumea literară și artistică” ş.a. Editorial, debutează cu placheta de versuri *Reflex de suflet* (1915), căreia îi urmează, până în 1922, alte cinci volume. A rămas în manuscris poemul dramatic *Soarele*, din care publicase un fragment în presă (1923). Câteva scene din piesa *Omul de mâine* apar în „Almanahul ilustrat al ziarului «Adevărul»” (1925). Ultimii ani ai vieţii lui **L.** n-au mai înregistrat nici o tangenţă cu literatura sau cu publicistica.

Modest şi puţin luat în seamă de critica literară a vremii, **L.** se dovedeşte în scrierile sale un observator atent al realităţii, pe care o transpune şi o comentează cu accente de sinceritate şi de patos participant. După ce în *Reflex de suflet* şi în *Primitive* (1916) poetul, în dispoziţie contemplativă, se apleacă asupra propriilor stări şi trăiri afective, în *Golgota* (1918) el ocoleşte orice poetizare a întâmplărilor, versurile aducând „icoane şi momente din război” şi avansând o literatură de notaţii realiste, care evocă viaţa aspră de pe linia frontului, cu frustrările şi deseori cu tragediile trăite de combatanţi. Şi în acest volum, şi în proza scurtă din *Păcate* (1918) consideraţiile sunt vii, directe, demitizante, cuprinse în notaţii abrupte, relevante. Lui E. Lovinescu **L.** îi apare ca un precursor al literaturii române de condamnare a războiului, versurile sale oferind imaginea unui prim material, insuficient prelucrat artistic, regăsit în poeziile de gen ale lui Camil Petrescu. Dacă proza şi mai ales versurile i-au fost comentate în câteva cazuri cu ostilitate explicită, autorului reproşându-i-se „brutalităţile senzuale”, „decadentismul modern”, „nota morbidă”, „indiferentismul estetic”, „nihilismul formei” şi chiar „denigrarea neamului” prin zugrăvirea dezumanizării la care este supus luptătorul din tranşee, dramaturgia – *Omul de prisos* (1921), *Creditorii, Şacalii, Turmele* (1922) – a cunoscut o bună primire din partea criticii, exceptând câteva reacţii şovine irelevante. Ca aprecieri, s-a mers până la unele exagerări comice în efortul de a-l plasa pe **L.** printre reprezentanţii emblematici ai dramaturgiei româneşti; un obscur recenzent craiovean al piesei *Creditorii* îl compară cu Henrik Ibsen, descoperindu-i chiar calităţi superioare, rezultate din eliminarea rezolvărilor absurde în situaţiile psihosociale. Fără a putea emite pretenţii deosebite, teatrul lui **L.** se aliniază tonului general al producţiei cultivate în deceniile al doilea şi al treilea din secolul al XX-lea, rezistând unei raportări la valoarea medie a acestei dramaturgii. Autorul se simte atras de tensiunea relaţiei individ–colectivitate socială, laitmotiv prezent, în diferite variante, în toate piesele. Se pot recunoaşte şi aici trăsături comune cu creaţia lui Camil Petrescu, argumentul conflictului dintre individul cu aspiraţii înalte, vizând atingerea absolutului, şi societatea preocupată doar de interese mărunte şi imediate oferind substanţa pledoariei dramatice. Personajele centrale ale pieselor sunt revoltaţi revendicându-şi dreptul la o existenţă dacă nu desăvârşită, cel puţin corectă. *Omul de prisos* şi *Creditorii* abordează această problematică din unghiul comentariului moral, în *Şacalii* primează demonstraţia psihologică, iar în *Turmele* subiectul este dezvoltat cu apel preponderent la instrumentarul sociologicului. Cu o singură excepţie, cea a lui Sever, protagonistul din *Turmele,* celelalte personaje sfârşesc prin a fi învinse. Andrei, din *Omul de prisos*, revenit de pe front, nu se mai poate integra familiei sale, contaminată grav de amoralitatea instalată în climatul de nesiguranţă şi de libertinaj al războiului. Stroe, din *Creditorii*, vizionar şi idealist iremediabil în relaţiile cu o lume dominată de compromis şi de fals, sfârşeşte în închisoare, pentru că nu poate accepta calea abaterii de la principii considerate sacre nici atunci când datoria morală faţă de „creditorii” săi, soţia şi copiii, îi solicită apelul la mijloace neortodoxe de îmbogăţire. Ines, din *Şacalii*, se sinucide pentru a se salva de la tratamentul înjositor la care este supusă, prin conjugarea agresivităţii lor senzuale, de fostul prieten, de soţul bătrân şi de fiul vitreg. Sever, din *Turmele*, rezistă imposturii şi lipsei de principii doar după ce îşi găseşte aliaţi în alţi oameni, la fel de dornici ca el să aşeze relaţiile dintre grupuri într-un făgaş corect.

Scrierile teatrale ale lui **L.** beneficiază de acţiuni concentrate, autorul distingându-se printr-o bună stăpânire a tehnicii dramatice, prin siguranţă în conducerea conflictului şi printr-un dialog viu, antrenant, fluent, cu o imagistică bogată. Incursiunile în psihologia şi în motivaţia personajelor centrale sunt abile şi cu o logică densă, calitate care nu se regăseşte întotdeauna şi în cazul personajelor secundare, insuficient urmărite.

SCRIERI: *Reflex de suflet*, Craiova, 1915; *Primitive,* Craiova, 1916; *Golgota. Icoane şi momente din război. 1916–1918*, Craiova, 1918; *Păcate*, Craiova, 1918*; Omul de prisos*, Bucureşti, 1921; *Teatru – Creditorii, Şacalii, Turmele*, Bucureşti, 1922.

Repere bibliografice: Rodion [A. Steuerman], *„Reflex de suflet”*, „Opinia”, 1915, 2557; Tudor Vianu, *„Golgota”*, L, 1918, 8; A.H. [Alfred Hefter], *„Şacalii”*, „Lumea”, 1921, 704; I. Ludo, *„Omul de prisos”*, „Mântuirea”, 1921, 692; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *498–500*, VI, *121*; Carol Drimer, *Viaţa şi opera lui B. Luca*, „Pe drum” (Piatra Neamţ), 1927, 3–4; Podoleanu, *60 scriitori*, *175–178*; Saşa Pană, *Evocări*, RCM, 1972, 277; Marius Mircu, *Filantropia*, RCM, 1972, 285. ***C.P.***

LUCA, Eugen (pseudonim al lui Jean Leibovici; 21.VI.1923, Iaşi – 29.VI.1997, Haifa, Israel), critic literar, eseist. Este fiul Rebecăi și al lui Itzic Leibovici. După Liceul Naţional, absolvit în 1942, urmează tot la Iași Facultatea de Filologie, finalizând studiile în 1947. Activează ca redactor la „Contemporanul” din 1949. Înainte de această dată a mai folosit semnătura Ion Lucreţiu în publicațiile „Opinia” şi „Lupta Moldovei”. Mai colaborează la „Iaşul nou”, „Iaşul literar”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Viaţa românească”. În 1976 emigrează în Israel împreună cu familia. Din 1985 este redactor la revista literară „Izvoare” din Tel Aviv, editată de Asociaţia Scriitorilor Israelieni de Limbă Română. Va mai fi prezent în paginile publicațiilor „Shevet Romania”, „Viaţa noastră”, „Ultima oră”, „Minimum” (Tel Aviv) ş.a. I s-au acordat câteva premii, între care Premiul Sion (1990). A lăsat în manuscris romanul *Sâmbăta lui Ilie*.

Poezia lui Marcel Breslaşu (1959), debutul editorial al lui **L.**, urmărește „evoluția unuia dintre fruntașii poeziei noastre” începând de la volumul *Cântarea Cântărilor* (1938), comentat copios și criticat în trecere pentru idealism. Alte „erori ideologice” sunt relevate în ce a publicat Breslașu înainte de 1948, adică în versurile premergătoare liricii lui cu adevărat „progresiste”. Se manifestă o curioasă (în contextul realist-socialist) predilecție pentru poezia cu teme biblice. În rest, poezia este povestită pedestru, cu concluzia că poezia lui Breslașu „are o pluritate de fațete”. Nici de-a lungul deceniului următor, după cum atestă *Demers critic* (1973), compus cu precădere din texte publicate în anii ’60, critica lui **L.** nu depășește clișeele unui realism socialist prelucrat rudimentar. Un text din 1964, *Funcția revoluționară a poeziei și realismul*, afirmă ritos: „Poetul liric e, deci, prin natura și funcția sa, chemat să zguduie conștiințele cu întrebări neliniștitoare și să aprindă speranța prin raportarea la aspirațiile fundamentale, la năzuințele cele mai înalte ale omenirii”. Se mai oferă banalități despre Arghezi („poezia lui Arghezi e un adevărat, unic și veșnic nou miracol, pe care, de fiecare dată, îl contemplăm copleșiți”) și prospectări ale liricii lui Marin Sorescu, în care se vede mai cu seamă poetul social, Geo Dumitrescu (despre ultimul: „Aventurile sale lirice sunt […] tot atâtea curajoase experiențe de a găsi mereu o altă expresie mentalității și afectivității socialiste”), despre proza lui Marin Preda, Ștefan Bănulescu, Al. Ivasiuc, Virgil Duda (ultimul opus literaturii „evazioniste” a momentului) ș.a. O monografie despre Nicolae Labiș (1966) va fi urmată de alta, mai ambițioasă, despre Sadoveanu – *Mihail Sadoveanu sau Elogiul raţiunii* (1972) –, în a cărui operă **L.** vede „o unică, mare, capitală carte de inițiere”. Se subliniază pe larg antifascismul scriitorului și în general progresismul său, descifrat și prin volumul *Olanda*, „o carte esențială pentru înțelegerea lui Sadoveanu” și „una dintre cele mai patetice profesii de credință în progres”. De asemenea, se polemizează cu ideea monotoniei operei în cauză. *Aproximaţii pe teme generale* (1982), un prim volum de după stabilirea în Israel, oferă eseuri și aforisme despre mediocritate, despre snobismul intelectual, despre fanatism, despre scriitori („Scriitorul e un mucenic care, ca toți mucenicii, își află în martiraj suprema voluptate și unica rațiune a existenței sale”), despre grafomani, despre ideea de literatură națională, dar și despre noua sa patrie ori despre literatura israeliană (inclusiv cea scrisă în alte limbi decât ebraica). În capitolul *Despre trădarea clericilor* vorbește despre „compromiterea ideii de angajare a intelectualului”, atacându-l pe Claude Lévi-Strauss, „unul dintre cei mai înzestrați și pătimași avocați ai întoarcerii în barbarie”, pentru presupusa idealizare a primitivismului (o confuzie grosolană între obiectul antropologiei

lui Lévi-Strauss și ideile acestuia). Totuși, distinge între teoria marxistă și practica comunistă. Nici acum **L.** nu depășește nivelul platitudinii. În fine, o ultimă carte, *Pogrom. Iași, duminică, 29 iunie 1941* (1989), sub pretextul de roman autobiografic, amestecă ficțiunea și documentarul cu privire la subiectul indicat în titlu.

SCRIERI: *Poezia lui Marcel Breslaşu*, Bucureşti, 1959; *Poezia tinereţii avântate: Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1966; *Mihail Sadoveanu sau Elogiul raţiunii*, Bucureşti, 1972; *Demers critic*, Cluj, 1973; *Aproximaţii pe teme generale*, Tel Aviv, 1982; *Pogrom. Iaşi, duminică, 29 iunie 1941*, Tel Aviv, 1989.

Repere bibliografice: Leon Baconsky, *„Poezia lui Marcel Breslaşu”*, SUB, Philologia, 1959; Al. Dobrescu, *„Mihail Sadoveanu sau Elogiul raţiunii”*, CL, 1972, 24; Florin Mihăilescu, *„Mihail Sadoveanu sau Elogiul raţiunii”*, VR, 1973, 6; Gabriela Melinescu, *Eugen Luca – In memoriam*, RL, 1997, 34; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *775–776*; Cristofor, *Ţara Sfântă*, II, *70–76*; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, *97–99*; Ion Simuț, *Cronologia exilului literar românesc (II)*, RL, 2008, 24; Popa, *Ist. lit.*, I, *978, passim*; Manolescu, *Enciclopedia*, *472.* ***M.I.***

LUCA, Gherasim (pseudonim al lui Salman Locker; 23.VII.1913, Bucureşti – 9.II.1994, Paris), poet, prozator, eseist.

Este fiul lui Berl Locker, croitor. După absolvirea Liceului „Matei Basarab” din Bucureşti, se pare că s-a înscris la Institutul Politehnic. Debutează la şaptesprezece ani în revista „Alge” (1930), al cărei susţinător este alături de Aurel Baranga (director), Jules Perahim, Sesto Pals ş.a. Scrie în continuare la „unu”, „Muci” (număr unic, editat de colectivul redacţional de la „Alge”), „Cuvântul liber”, „Meridian” ş.a. Poeziile publicate între 1930 şi 1933 ar fi trebuit să apară într-un volum cu titlul *Bumerang*, anunţat în „Alge”, dar niciodată tipărit. În 1933, după ce revistele de avangardă „Alge” şi „Contimporanul” îşi încetaseră apariţia, **L.** se alătură lui Geo Bogza, editorul unicului număr al revistei „Viaţa imediată”. Aici ei semnează manifestul *Poezia pe care vrem s-o facem*, text ce reprezintă un moment important în migrarea avangardei româneşti spre suprarealism. Unele scrieri apărute în periodice le-a semnat cu pseudonimele Costea Şor sau Petre Malcoci (acesta utilizat împreună cu Virgil Teodorescu). Tot acum publică (anti)romanele *Roman de dragoste* (1933) şi *Fata Morgana* (1937) – cu mottouri din Marx şi Lautréamont. Intervalul 1934–1938 constituie o perioadă de iniţiere în suprarealism, ani în care, revenind în ţară după o expoziţie pariziană prefaţată de André Breton, pictorul Victor Brauner se manifestă ca mesager al mişcării din Franţa. **L.** şi Gellu Naum, discipolii cei mai fervenţi ai lui Victor Brauner, îl urmează la Paris în 1938, unde frecventează cercurile suprarealiste. După ocuparea Parisului de către trupele hitleriste, când Brauner, ca de altfel toţi ceilalţi suprarealişti francezi, se refugiază în sudul Franţei, **L.** se întoarce acasă împreună cu Gellu Naum. Pe drum, în tren, dincolo de Trieste, se naşte ideea unui suprarealism românesc, după cum afirmă Gellu Naum în confidenţele şi relatările cuprinse în cartea lui Rémy Laville, *Gellu Naum. Poète roumain prisonnier au château des aveugles* (Paris, 1994). Anii războiului sunt ani de elaborare a unor texte ce vor fi publicate ulterior, în cadenţă strânsă, între 1945 şi 1947. În 1945, împreună cu D. Trost, dă publicităţii un manifest, *Dialectique de la dialectique*, adresat mişcării suprarealiste europene. Aceasta este şi perioada în care **L.** începe să scrie în limba franceză, pregătindu-şi „paşaportul” pentru Franţa (cum va declara Gellu Naum, cu maliţie, biografului său francez). Adoptând limba franceză, el se îndreaptă către o nouă identitate culturală şi un nou destin literar, pe urmele lui Tristan Tzara, Ilarie Voronca, Claude Sernet sau B. Fundoianu. Din 1948, când Grupul suprarealist român se dizolvă, până în 1952, anul în care emigrează în Israel, **L.** nu mai poate publica. Se stabileşte însă în Franţa, la Paris, unde regăseşte fervoarea libertăţii, mediul propice pentru a-şi continua experienţa poetică începută la Bucureşti. Cărţile publicate acum, atestând o extraordinară îndrăzneală în aprofundarea „cabalei fonetice” şi în destructurarea–restructurarea limbajului poetic, atrag aprecierea lui Gilles Deleuze: „Gherasim Luca este un mare poet, printre cei mai mari”. La mijlocul lunii martie 1994, mai multe ziare pariziene anunţau moartea lui **L.**, poet „francez de origine română”, găsit înecat în Sena.

Primele texte poetice ale lui **L.** sunt încă marcate de o retorică grandilocventă, mascând cu greu „reziduurile” sentimentaliste ale ultimilor simboliști români. Dar în afara acestor ecouri perfect explicabile în climatul literar românesc al epocii, se observă, chiar şi aici, utilizarea, cu o surprinzătoare uşurinţă, a ultimelor achiziţii ale poeticii moderne. Tânărul **L.** îşi bazează discursul poetic pe deconstrucţia sintaxei, pe reînnoirea limbajului poetic şi pe imagine, considerată loc de întâlnire a realităţilor celor mai îndepărtate. Un text reprezentativ din această perioadă este poemul *Femeia Domenica d'Aguistti*, publicat în „Alge”. Violenţa percepţiei aminteşte de *Jurnal de sex* al lui Geo Bogza: „Femeile cu părul pe piept,/ femeile au pumnii închişi în mâini,/ femeile au dinţi în gură,/ femeile au dinţi în unghii,/ femeile care fug după mine au toţi/ ogarii în picioare,/ femeile care se învârtesc în mine/ au numai ceasornice în sânge,/ femeile care-mi sparg capul cu/ ciocane/ sunt femeile care-mi beau creierii/ şi-mi culeg bucăţile de ţeastă/ ca bucăţile de pâine”. Poemul are valoarea unui test: el pune la încercare cuvintele pentru a se asigura că acestea pot să exprime inexprimabilul, emoţiile puternice ce se reclamă de la o nouă sensibilitate. Dar *Femeia Domenica d'Aguistti* este, de asemenea, în accepţia mediilor avangardiste, o sfidare de ordin social: femeia cu acest nume era o prostituată faimoasă în epocă, frecventată de tinerii de la „Alge” (informaţie furnizată de Jules Perahim). A-i consacra un poem era un gest de îndrăzneală poetică, dar şi un act de nonconformism social. În alt text, publicat în 1933, ofensiva contestatară are drept obiectiv literatura instituţionalizată, cu tentaţiile ei ierarhizante: „poetul şi câinele gherasim luca urlă în mijlocul străzii/ câinele ăsta e un câine de valoare/ îi vom transmite felicitările noastre/ şi îi vom da locul al 3642-lea în literatura română”. La douăzeci de ani poetul parcursese deja o etapă şi se îndrepta către alte orizonturi, presimţite în manifestul *Poezia pe care vrem s-o facem*. Semnatarii se despart de poezia practicată de predecesorii lor avangardişti şi se declară în favoarea „unei estetici elementare a vieţii”. Sunt prezente în acest text ecourile doctrinei lui André Breton din *Manifeste du surréalisme* (1924). *La beauté convulsive* de care vorbea Breton devine în textul românesc „frumuseţea violentă”. La fel, cuvântul de ordine preluat de suprarealişti din Lautréamont, *la poésie sera faite pour tous*, se regăseşte în manifestul din „Viaţa imediată”, abia

modificat într-o „poezie pentru toţi”. **L.** se apropie treptat de suprarealism; ceea ce ar putea părea în scrierile sale gesticulaţie, retorism sau pur joc de mim constituie, de fapt, latura „trăită” a unei estetici care nu va mai separa literatura de viaţă. În ţesătura scrierilor începe să-şi facă loc reflecţia asupra literaturii; literatură şi manifest, lirism şi autodescriere sunt de aici înainte inseparabile. Cărţile scrise în anii războiului, după experienţa pariziană, sunt texte în care literatura, metaliteratura şi discursul programatic coexistă. Volumele *Un lup văzut printr-o lupă* şi *Inventatorul iubirii. Parcurg imposibilul. Moartea moartă*, ambele tipărite în 1945, sunt sonde aruncate în profunzimea temelor suprarealiste: hazardul obiectiv, iubirea, visul, conştientul şi inconştientul, natura, imaginea poetică. Obiectivul pe care şi-l fixează autorul este nu numai estetic, dar şi ontologic: el vizează construirea unui univers nonoedipian, eliberat de

constrângerile şi frustrările mitului grec, reinterpretat de Freud. Carte după carte, **L.** îşi urmăreşte proiectul cu o remarcabilă coerenţă. Toate descoperirile suprarealiştilor sunt puse în serviciul acestei ontologii, chiar dacă ea nu este decât de uz personal. Un sfert de secol mai târziu, Gilles Deleuze, el însuşi autor, împreună cu Félix Guattari, al tratatului *Anti-Œdipe*, îl va omagia pe **L.** ca pe un deschizător de drumuri. „Dialectica demoniacă" va fi instrumentul său preferat, pentru că noua construcţie teoretică este clădită pe negarea lumii, aşa cum există ea de la creaţia primordială, o lume dominată de relaţii oedipiene. Negarea şi reinventarea iubirii, a morţii, a naturii, a relaţiilor dintre oameni, depăşirea ipostazei omului născut din complexul de castrare şi din traumatismul natal – acestea sunt mizele creaţiei. Hazardul obiectiv, visul şi înlocuirea realului prin posibil sau contopirea lor reprezintă bazele noii construcţii a lui **L.** *Inventatorul iubirii*, datat 24 octombrie 1942, introduce în literatura română un tip de îndrăzneală morală şi estetică nemaiîntâlnită. Această formă de iubire poate fi calificată, este de părere **L.** însuşi, „ca orice formă de simplificare mitică şi legendară", drept sadism. Teribila pasiune pentru sacrilegiu se explică prin refuzul violent, total, fără rest, „a tot ce există". Autorul îşi ia libertatea de a nu iubi o imagine, o fiinţă creată; în opoziţie cu „una din acele tumori parfumate ale filosofiei idealiste", femeia iubită este increată – fruct al imaginaţiei şi al reflecţiei. Iubirea devine în felul acesta mijlocul de a atinge miraculosul, *le merveilleux*, cuvânt-cheie şi punct de sosire al oricărei creaţii suprarealiste. *Moartea moartă* este negarea morţii „cu o singură dimensiune", acea „moarte grosolană, naturală, traumatică şi mai castrantă chiar decât naşterea pe care o reflectă şi o completează", moartea ca obstacol, opresiune, tiranie, limită, inamic personal. Cele cinci tentative de sinucidere descrise în continuare, însoţite de comentarii şi de texte grifonate chiar în timpul experienţelor pentru a proba funcţionarea gândirii în acea stare-limită, sunt, în maniera autorului, prima victorie „reală şi virtuală" împotriva „acelui Paralitic General Absolut care este moartea". Ca la toţi suprarealiştii, analogia ajunge nu numai figura retorică preferată, dar şi modalitatea privilegiată de cunoaştere. Sensul figurat al cuvintelor fiind abandonat, nu se reţine decât sensul lor propriu, funcţia lor denotativă. De vreme ce *Niciodată destul* (1947) este un poem tipărit, în stil suprarealist, ca foaie volantă, *Inventatorul iubirii...* este ultima carte publicată în limba română şi, simetric, ultimul text transpus de poet în limba franceză, editat abia în 1994, la Paris. Într-o perfectă continuitate, **L.** îşi mută obsesiile pe teritoriul limbii franceze, ca semn al deplinei aderenţe la suprarealism, dar, poate, şi pentru alt motiv: dorinţa de a pune la încercare „rezistenţa" scrisului său la confruntarea cu altă limbă, în contextul altei culturi. *Le Vampire passif* (1945, difuzat la Paris, însă imprimat la Bucureşti) reprezintă căutarea corespondenţelor misterioase din univers, pe care el încearcă să le capteze prin Obiectul Obiectiv Oferit (O. O. O.) şi prin relaţii mediumnice. Asemenea lui Tristan Tzara, care în *Grains et issues* (1935) reda visului caracterul de „fenomen social activ" într-o lume care va face loc gândirii „nedirijate", **L.** predică venirea unui timp în care fenomenele mediumnice, ca proiecţii ale inconştientului, vor deveni o calitate comună. Asemenea celorlalţi membri ai Grupului suprarealist român, **L.** explorează toate temele mitologiei suprarealiste, aducând un plus de fervoare în căutarea miraculosului, în inventarea iubirii şi în admirabila dialectică a negării morţii.

Ca toţi suprarealiştii, Luca sugerează „o oră mediumnică, permanent mediumnică", un timp şi un spaţiu permeabile la mister, aflate în aşteptarea tensionată a unor„mesaje" tainice. [...] *Stranietăţii tulburătoare a unor imagini tipic suprarealiste i se adaugă* [...] *acel proces de remodelare şi transformare a plasmei sonore a cuvintelor antrenate în jocul complex al combinărilor (pe bază de paronomasii, omonimii, redistribuiri spectaculoase ale grupurilor de litere/sunete, sugerând acea „permanentă stare de disponibilitate" a spiritului şi a cuvântului.*

ION POP

SCRIERI: *Roman de dragoste*, Bucureşti, 1933; *Fata Morgana*, Craiova, 1937; *Quantitativement aimée* (exemplaire unique orné de 944 plumes d'acier), Bucureşti, 1944; *Un lup văzut printr-o lupă*, cu trei vaporizări de D. Trost, Bucureşti, 1945; ed. (*Un Loup à travers une loupe*), tr. autorului, Paris, 1998; *Inventatorul iubirii. Parcurg imposibilul. Moartea moartă*, Bucureşti, 1945; ed. [*L'Inventeur de l'amour*], tr. autorului, Paris, 1994; *Le Vampire passif*, Bucureşti, 1945; ed. Paris, 2001; *Dialectique de la dialectique. Message adressé au mouvement surréaliste international* (în colaborare cu D. Trost), Bucureşti, 1945; *Présentation de graphies colorées, de cubomanies et d'objets* (în colaborare cu D. Trost), Bucureşti, 1945; *Les Orgies des Quanta. Trente-trois cubomanies non-oedipiennes* (în colaborare cu D. Trost), Bucureşti, 1946; *Infra-Noir* (în

colaborare cu Gellu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu şi D. Trost), Bucureşti, 1947; *Niciodată destul,* Bucureşti, 1947; *Amphitrite. Mouvements sur-thaumaturgiques et non-œdipiens*, Bucureşti, 1947; *Le Secret du vide et du plein*, Bucureşti, 1947; *Éloge de Malombra* (în colaborare cu Gellu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu şi D. Trost), Bucureşti, 1947; *Le Sable nocturne* (în colaborare cu Gellu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu şi D. Trost), în *Le Surréalisme en 1947. Exposition Internationale de Surréalisme, présentée par André Breton et Marcel Duchamp*, Paris, 1947; *Héros-limite*, cu o gravură şi desene de Jacques Hérold, Paris, 1953; *Ce Château pressenti,* cu o gravură de Victor Brauner, Paris, 1958; *La Clé. Poème-Tract*, Paris, 1960; *La Lettre*, Paris, 1960; *L'Extrême-Occidentale*, cu gravuri de Victor Brauner, Max Ernst, Wilfredo Lam, Jacques Hérold, Laussane, 1960; *Sept slogans ontophoniques*, Paris, 1964; *Poésie élémentaire*, Vaduz, 1966; *Apostroph' apocalypse*, cu gravuri de Wilfredo Lam, Milano, 1967; *Sisyphe géomètre*, Paris–Geneva, 1967; *Droit de regard sur les idées*, Paris, 1967; *Déférés devant un tribunal d'exception* (în colaborare cu Jacques Hérold), Paris, 1968; *Dé-monologue*, Paris, 1969; *La Fin du monde*, Paris, 1969; *Le Chant de la carpe*, Paris, 1973; *Paralipomènes*, Paris, 1976; *Théâtre de bouche*, Paris, 1984; *Satyre et Satrape*, Barfleur, 1987; *La Proie s'ombre*, Paris, 1991; *Le Cri*, Paris, 1995; *La Voici la voie silanxieuse*, Paris, 1997; *Héros-limite. Le Chant de la carpe. Paralipomènes*, pref. André Velter, Paris, 2001; *Inventatorul iubirii și alte scrieri*, îngr. și pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2003; *Levée d'écrou*, îngr. Nadejda și Thierry Garrel, Paris 2003; *Présence de l'imperceptible*, Chatelet, f.a.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *Anul literar 1937*, ALA, 1938, 891; G.D. [Geo Dumitrescu], *Carnet*, „Victoria", 1945, 306; Petru Dumitriu, *Gherasim Luca*, „Victoria", 1946, 400; Piru, *Panorama*, *120–128*; Pop, *Avangardismul*, *237–251*; Mihăescu, *Timp*, *139–184*; Simion, *Scriitori*, III, *59–60*; Mincu, *Eseu*, *302–303*; Pop, *Avangarda*, *324–334*; Romanița Constantinescu, *Gherasim Luca*, „Euresis", 1993, 1–2; Bernard Heidsiech, *Gherasim Luca*, „Euresis", 1993, 1–2; Ion Pop, [*Gherasim Luca*], „Euresis", 1994, 1–2, RL, 2003, 15, LAI, 2003, 14, TR, 2003, 15, ST, 2003, 6, 2007, 4–5; Petre Răileanu, *„La Dialectique démoniaque". Le parcours roumain de Gherasim Luca*, „Mélusine", 1995, 14–15; *Dicț. scriit. rom.*, II, *776–777*; Crohmălniceanu, *Evreii*, *148–157*, *195–197*; André Vélter, *Ghérasim Luca*, Paris, 2001; Ioana Pârvulescu, *Engels și Lautréamont*, RL, 2003, 34; *Dicț. analitic*, IV, *301–305*; Petre Răileanu, *Gherasim Luca*, Paris, 2004; ed. Iași, 2005; Cristian Livescu, *Gherasim Luca, de la senzaționalul imagistic și teoria „poeziei proletare" la experiența concretistă*, „Asachi", 2005, 192; Morar, *Avatarurile*, *218–229*, *passim*; Manolescu, *Istoria*, *848–851*; Popa, *Ist. lit.*, I, *223–225*; Manolescu, *Enciclopedia*, *472–475*; Dumitru Chioaru, *Gherasim Luca – inventator al iubirii non-oedipiene și al poeziei sonore*, T, 2012, 7. ***P.R.***

LUCA, Ion (7.XII.1894, Roman – 30.I.1972, Vatra Dornei), dramaturg.

Este fiul Emiliei şi al lui Emanoil Luca, croitor militar. Frecventează şcoala primară în oraşul natal şi la Bacău, după care se orientează spre teologie şi urmează Seminarul „Veniamin Costache" din Iaşi, absolvind, cu diplomă de învăţător, în 1915. Până în 1919 va fi student la Facultatea de Drept şi la Facultatea de Teologie din acelaşi oraş, susţinându-şi doctoratul în ambele discipline (1920 şi 1921) la Bucureşti. Funcţionează o vreme (1919–1922) ca diacon şi profesor suplinitor de limba latină la Liceul „Ferdinand I" şi la Şcoala Normală „Ştefan cel Mare" din Bacău. Între 1922 şi 1948 este profesor de religie la Şcoala Normală de Învăţătoare, iar din 1948 până în 1952 predă limba română la o şcoală elementară tot în Bacău. În 1949 se retrage la Vatra Dornei, într-o vilă „pentru creaţie şi odihnă", unde va locui până la sfârşitul vieţii, întreţinându-se cu destule dificultăţi dintr-un salariu de profesor de limba rusă, dintr-o mică pensie obţinută în 1955 şi din drepturile de autor inconsistente pe care le primeşte. Membru al Societăţii Autorilor Dramatici din România, în 1948 este ales şi membru al Uniunii Scriitorilor. În anii 1934 şi 1940 a fost distins cu Marele Premiu al Teatrului Naţional din Bucureşti.

Fire ciudată şi neliniştită, dominată de suspiciuni continue şi de un narcisism care a dăunat nu doar omului, ci şi receptării operei sale, **L.** a confundat în relaţiile sociale şi literare orgoliul absolut cu demnitatea creatorului, fapt care l-a condus spre o izolare autoimpusă, spre o continuă stare de nemulţumire şi de frondă explicită. Ambiţionând o singularizare care să îi aducă recunoaşterea de a fi cel mai important dramaturg român din toate timpurile, a abordat, până după al Doilea Război Mondial, o tematică inspirată din mitologie şi din trecutul românesc sau de zonele romantice ale istoriei Egiptului şi a Bizanţului. Între 1933, când

debuta cu trei lucrări dramatice – tragicomedia *Alb şi negru* (*Constantin Vodă Cantemir*), poemul dramatic în zece scene *Icarii de pe Argeş* şi *Iuda din Cariot*, dramă scrisă în colaborare cu G. Ciprian, reprezentată la Teatrul Naţional din Bucureşti –, şi 1971, când lucra încă la piesa, rămasă neterminată, *Emilia*, a oferit scenei în jur de patruzeci de titluri, un sfert dintre ele fiind tipărite, restul păstrându-se, dactilografiate, în bibliotecile unor teatre. Fără a impune prin calităţi deosebite ale tehnicii construcţiei sau prin excelenţa mesajului, piesele atrag şi reţin atenţia în mod diferit de la o lucrare la alta, prin rigoarea uneori excesivă a demonstraţiei, prin vigoarea limbajului dramatic, prin controlul permanent exercitat asupra componentei lirice şi prin robusteţea caracterelor care se implică în întâmplările narate. Nu poate trece însă neobservat un anume schematism păgubitor pentru flexibilitatea destinelor omeneşti investigate, după cum restricţia deliberată în ce priveşte rimele, folosite în perechi care să nu se repete pe toată întinderea textului, se răsfrânge cu un efect similar asupra tehnicii poetice, precum şi asupra fluidităţii şi firescului replicii. Dramaturgia lui **L.** propune o paletă tematică și topoi de o mare varietate: *Ra* (1936), cu titlul *Amon-Ra* în următoarele ediţii, lucrare cu implicaţii filosofice, îşi plasează acţiunea în Egiptul antic; *Salba reginei* (1947), variantă nouă a dramei *Iuda din Cariot*, acum aparţinând integral lui **L.**, prezintă o faţetă a vieţii cristice; *Eudochia* (1938), cu titlul *Femeia Cezarului* în următoarele ediţii, şi *Năframa iubitei* (1944) îşi extrag pretextele dramatice din viaţa Bizanţului şi au evident ţeluri teologice; *Icarii de pe Argeş* apelează la motivul Meşterului Manole; *Cele patru Marii* (în *Teatru*, 1968) stăruie asupra domniei lui Ştefan cel Mare, propunând patru ipostaze posibile ale feminităţii; *Alb şi negru*, *Rachieriţa* (1934) şi *Chiajna* (în *Teatru*, 1968) dezvoltă subiecte din trecutul istoric naţional, ultimele două relevând puternice caractere feminine; *Dumitra (Fata din flori*) (1958), *Cuza-Vodă* (în *Teatru*, 1968) şi *Leana vrăjitoarea* (în *Teatru*, 1968) evocă evenimente şi personalităţi din secolul al XIX-lea; *Javra pământului* (1942) aşază în centrul acţiunii figura enigmatică a lui Rasputin; *Neliniştea Doamnei* (nepublicată) abordează problema maternităţii; *Morişca* (1937) este o satiră socială inspirată de realităţi româneşti interbelice, având în atenţie lumea ziariştilor, care tratează conştiinţele oamenilor ca pe un obiect de schimb oarecare; *Pelina* (în *Teatru*, 1963) rememorează momente ale răscoalelor ţărăneşti din 1907 ş.a.m.d. După 1945 **L.** încearcă o aliniere la cerinţele literaturii realist-socialiste, producând scrieri lipsite de valoare dramatică şi literară, câteva dintre ele montate în spectacole efemere, una singură publicată – *Apele-n jug* (în *Teatru*, 1963). Piesele *Femeia Cezarului, Femeia, fiica bărbatului* şi *Morişca* i-au fost traduse în franceză, engleză, germană, italiană şi greacă, autorul manifestându-şi interesul pentru finalizarea unor astfel de transpuneri. Dacă deceniul al patrulea, în care debutează dramaturgul, scrierile pentru scenă focalizau preponderent contemporaneitatea, **L.** rămâne preocupat de trecut şi de mit, adică de o tematică ostentativ romantică. Singurul element de legătură stabil dintre cele mai reprezentative creaţii dramatice ale sale este componenta mistică declarată sau implicită, mistica devenind şi mijloc de vehiculare a unor consideraţii filosofic-existenţialiste cultivate în epocă. Conflictul se dispersează de regulă într-o atmosferă poematică structurată potrivit cerinţelor genului dramatic, iar arhitectonica lucrărilor corespunde ideii-nucleu. Rezultatul vădeşte o constrângere procustiană a logicii întâmplărilor şi a comportamentului personajelor, care trebuie să evolueze, rigid, către un deznodământ prestabilit, marcat de tente moralizatoare.

SCRIERI: *Morala raționalistă*, Bacău, 1926; *Meliorismul pragmatic (W. James)*, București, 1927; *Alb şi negru (Constantin Vodă Cantemir)*, Bucureşti, 1933; *Icarii de pe Argeş*, Bucureşti, 1933; *Rachieriţa*, Bucureşti, 1934; *Ra*, Bucureşti, 1936; ed. (*Amon-Ra*), Bacău, 1940; *Morişca*, Bacău, 1937; *Eudochia*, Bacău, 1938; ed. (*Femeia Cezarului*), Bacău, 1940; *Femeia, fiica bărbatului*, Bacău, 1938; *Javra pământului*, Bacău, 1942; *Femeia Cezarului. Morişca*, Bucureşti, 1943; *Năframa iubitei*, Bucureşti, 1944; *Salba reginei*, Bucureşti, 1947; *Cuscrii Gherghinei*, Bucureşti, f.a.; *Dumitra* (*Fata din flori*), Bucureşti, 1958; *Teatru*, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1963; *Teatru*, Bucureşti, 1968; *Alb şi negru*, îngr. şi pref. Sanda Anghelescu-Mogoş, Bucureşti, 1976; *Jertfa care creează*, pref. Marin Cosmescu Delasabar, Bacău, 1994; *Salba reginei*, îngr. Nicolae Cârlan, pref. Bartolomeu Valeriu Anania, Bacău, 2005; *Când țipă animalul*, îngr. Nicolae Cârlan, București, 2007. **Traduceri:** A. Panteleev, *Prima săptămână*, Bucureşti, 1950 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); Al. Voloşin, *Pământul Kuzneţkului*, postfaţă Ion Călugăru, Bucureşti, 1950 (în colaborare cu Elena Constantinescu); Leonid Andreev, *Minciuna. Manuscrisul unui nebun*, Bucureşti, f.a.

Repere bibliografice: Al. Kirițescu, *„Iuda”*, „Gazeta”, 1934, 64; Papadima, *Creatorii*, *477–482*; Erasm [Petru Manoliu], *„Rachierița”*, „Credința”, 1935, 376; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *247–250*; Șerban Cioculescu, *„Năframa iubitei”*, „Semnalul”, 1946, 1374; Gala Galaction, *Cu prilejul unui eveniment teatral*, „Jurnalul”, 1946, 607; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *379–381*; Râpeanu, *Noi*, *154–174*; Aurel Leon, *Totuși, un dramaturg*, CRC, 1972, 6; Mircea Mancaș, *Ion Luca, dramaturgul*, ATN, 1973, 1; Barbu, *Momente*, *199–201*; Valentin Silvestru, *Clio și Melpomene*, București, 1977, *143–146*; Massoff, *Teatr. rom.*, VII, *85*, *96*, *136*, *301*, *419*; Carol Isac, *Permanențe în dramaturgie*, Iași, 1982, *9–85*; Brădățeanu, *Istoria*, III, *173–177*; Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinși*, București, 1983, *181–226*; Negoițescu, *Ist. lit.*, *342–343*; [*Ion Luca*], ATN, 1994, 11 (grupaj special); *Dicț. esențial*, *466–467*; Marin Cosmescu Delasabar, *Ion Luca, o jertfă creatoare*, Bacău, 2000; Budău, *Bacăul lit.*, *178–184*; Nicolae Cârlan, *Ion Luca sau Viața ca o dramă*, Bacău, 2004; Popa, *Ist, lit.*, *277–278*. ***C. P.***

LUCA, Remus (25.V.1923, Târgu Mureș), prozator. Este fiul Zamfirei Luca (n. Pop), croitoreasă, și al lui Ștefan Luca, ofițer de poliție; este frate cu scriitorul Ștefan Luca. Învață la Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș, apoi la Liceul „Sfântul Vasile cel Mare” din Blaj, unde familia se refugiază în 1940, după Dictatul de la Viena, luându-și bacalaureatul în 1943. Debutează în 1941 la „Universul literar”. Ulterior, în 1943, e prezent în „Revista Fundațiilor Regale” cu un ciclu de poeme (*Vitrina cu păpuși de porțelan*). Între 1943 și 1946 face Școala de Ofițeri, fiind lăsat la vatră cu gradul de sublocotenent. Se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din București, dar o abandonează. Lucrează o vreme ca învățător. Între 1946 și 1951 este redactor la ziarul județean din Târgu Mureș. În 1951 și 1952 urmează Școala de Literatură „M. Eminescu” din București. Debutează editorial în 1952, cu povestirea *Într-o gară*, într-un volum ce cuprindea și povestirea *Președintele* de Ion Istrati. Din 1952 până în 1974 lucrează ca redactor la „Viața românească”, unde o vreme (1956–1957) a condus secția de proză, încurajând și înlesnind debutul unor scriitori ca Titus Popovici, Francisc Munteanu, Nicolae Țic, Radu Petrescu ș.a. A mai colaborat cu proză, eseuri, recenzii, cronici etc. la „Tânărul scriitor”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, la ziarele „România liberă” și „Scânteia tineretului”. Prima carte personală este nuvela *Ana Nucului* (1953).

Scrierile lui **L.** din primul deceniu de după debut sunt marcate de caracteristici contradictorii: vădesc, pe de o parte, cedarea în fața tezismului politico-propagandistic impus în epocă, iar pe de altă parte, constituie o manifestare pregnantă a talentului său, revelată în abordarea tematicii rurale. Tezismul a contribuit decisiv la perimarea acestor scrieri, care îi aduseseră o glorie oficială în anii când era considerat un reprezentant de frunte al realismului socialist, fiind traduse și editate în țările „frățești” și în limbi de circulație internațională, ca opere exemplare ale „noii literaturi”. Fibra epică ar îndreptăți considerarea acestor pagini cu mai mult interes decât cărțile ulterioare, din anii ’60, din care tezismul e eliminat treptat, dar care nu se mai remarcă prin originalitate. Lumea prozelor rurale ale lui **L.** este cea din jurul orașului său natal și, în sens mai larg, a câmpiei transilvane (în esență, lumea din nuvelistica lui Pavel Dan sau din memorialistica lui Ion Vlasiu); momentul istoric al evocării surprinde instaurarea și consolidarea orânduirii social-politice de după 1948. *Ana Nucului*, compromisă de tezismul afișat, reia în context istoric diferit schema din *Popa Tanda* de Ioan Slavici, fiind o pledoarie pentru efectul edifiant al exemplului personal și al tenacității. Cartea, cu o protagonistă țărancă „promovată” directoare de cămin cultural, include numeroase clișee, dar reunește pasaje descriptive, pagini de observație, portrete, creionări de situații diverse nu lipsite de interes. Prezentarea vieții rurale, deslușirea complexității psihologice a oamenilor așa-zis simpli, interesul pentru savoarea anecdoticii cotidianului sătesc prilejuiesc autorului pagini compuse cu expresivitate, în pofida schematismului și a falsității ideii de ansamblu, de altfel copleșitoare. Cam aceleași trăsături divergente se manifestă și în celelalte scrieri cu subiecte din lumea satului. După 1960 prozatorul abandonează tematica rurală, dar nu regăsește în investigarea mediului urban și a vieții moderne formula epică proprie, într-o măsură individualizatoare, de până atunci. Proza din anii ’60–’70 indică o scădere a interesului scriitorului pentru domeniul social-politic și concentrarea atenției asupra relațiilor din cuplu, asupra erotismului, a vieții de familie și a chestiunilor de morală din sfera cotidianului. Ilustrative pentru această manieră sunt romanul *Cu ce se șlefuiesc diamantele* (1966), de fapt o narațiune „cu sertare” alcătuită dintr-o serie de povestiri distincte grupate după tehnica *Decameronului*, și volumul de nuvele *Nume* (1972). Romanul *Drum de soartă și de răzbunare* (1970), subintitulat „o baladă din Ardeal”, evocă figura

haiducului ardelean Văleanu, iar *Astă-seară îl arestăm pe asasin* (1967) ilustrează genul romanului polițist. **L.** a tradus, singur sau în colaborare, îndeosebi din autori de limbă maghiară, precum și *Quo vadis?* de Henryk Sienkiewicz (1967).

SCRIERI: *Într-o gară*, București, 1952; *Ana Nucului*, București, 1953; *Prostul*, București, 1953; *Povestiri*, București, 1955; *Liniștea iernii*, București, 1956; *Cămașa de mire*, București, 1958; *Dimineață de mai*, București, 1959; *Revedere și alte schițe și nuvele*, București, 1960; *Poveste de dragoste*, București, 1962; *Ziua întâlnirilor*, București, 1963; *Cu ce se șlefuiesc diamantele*, București, 1966; *Astă-seară îl arestăm pe asasin*, București, 1967; *Drum de soartă și de răzbunare*, București, 1970; *Nume*, București, 1972; *Apocrife*, București, 1975.

Repere bibliografice: Sergiu Fărcășan, *„Ana Nucului”*, „Scânteia”, 1953, 24 decembrie; Petru Dumitriu, *Un prozator autentic*, VR, 1953, 10; Ov. S. Crohmălniceanu, [*Remus Luca*], VR, 1954, 6, GL, 1964, 6; Dumitru Solomon, *„Povestiri”*, GL, 1955, 36; Lucian Raicu, [*Remus Luca*], VR, 1956, 5,1959, 8; Savin Bratu, *„Liniștea iernii”*, GL, 1957, 10; Perpessicius, *„Liniștea iernii”*, „Tânărul scriitor”, 1957, 5; I. Vitner, *Prozatori contemporani*, București, 1960, *280–295;* Damian, *Direcții* , *270–273*; Georgescu, *Păreri*, *273–276*; Toma Pavel, *Remus Luca*, LCF, 1964, 20; Silvian Iosifescu, *Artă și arte*, București, 1965, *104–108*; Valeriu Cristea, *„Cu ce se șlefuiesc diamantele”*, GL, 1966, 14; Ciobanu, *Nuvela*, *218–227;* Eugenia Tudor, *„Drum de soartă și de răzbunare”*, VR, 1971, 3; *Dicț. scriit. rom.*, II, *779–781*; Popa, *Ist. lit.*, I, *923–924*. ***N.Br.***

LUCA, Ștefan (7.IX.1924, Berghia, j. Mureș – 13.I.1991, București), prozator. Este fiul Zamfirei Luca (n. Pop), croitoreasă, și al lui Ștefan Luca, ofițer de poliție; este frate cu scriitorul Remus Luca. Urmează Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș (1935–1937) și Școala Normală din aceeași localitate (1937–1940). În 1940, după Dictatul de la Viena, familia se refugiază la Blaj. Absolvind Școala de Ofițeri (1944), **L.** participă la luptele din regiunea Mocrea–Sebiș–Arad. Întors de pe front în 1945, lucrează o perioadă ca pedagog în comuna Dumbrăveni din județul Sibiu, apoi, din 1946, ca redactor la „Ardealul nou”. Între 1952 și 1954 urmează Școala de Literatură „M. Eminescu” din București. Începând cu anul 1954 desfășoară o intensă activitate ziaristică. Este repartizat la „Contemporanul”, iar ulterior devine redactor la „Narodnaia Rumânia” și la „Gazeta literară”. Între 1969 și 1972 este lector la Editura Eminescu. Colaborează la „Vatra”, „Albina”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Familia”. În presă debutează în 1953 la „Viața românească” cu schița *Cișmele și noroi*, iar editorial în 1954 cu volumul *Cișmele și noroi*, cuprinzând șase proze scurte satirice, în spiritul vremii, la adresa moralei și a comportamentului burghezului mărunt.

Influențat în mare măsură și de exercițiul ziaristic, scrisul lui **L.** se transformă cu timpul atât la nivel stilistic, cât și tematic. Culegerile *Aventurile lui Nucu* (1956), *Din satul meu* (1956), *Zile de iulie* (1956), *An de școală* (1957) includ pagini autobiografice, povestiri inspirate din viața satului lovit de cel de-al Doilea Război Mondial. De altfel, imaginea satului transilvănean, cu transformările de după 1945, va reveni sistematic în proza lui **L.** Reportajele „la ordinea zilei” din *Călător pe întinsul patriei* (1960), construite pe antiteza trecut–prezent, în maniera realist-socialistă caracteristică epocii, îi dezvăluie, în pofida schemei ideologice literaturizate, calități de bun povestitor și portretist care reușește să reconstituie atmosfera locurilor evocate. Va semna o mulțime de nuvele și romane, inegale ca valoare și cel mai adesea fără a depăși schematismul tipologic și conflictual. *Balul intelectualilor* (1961), roman de analiză caracterologică (sau „procesul spiritului mic-burghez”, cum l-a definit Eugen Luca), concentrează întreaga acțiune în câteva ore, înfățișând tendențios burghezia de provincie la un bal tradițional organizat chiar înaintea alegerilor din 1946. Romanul *Penumbre* (1969), important îndeosebi pentru încercarea autorului de a-și depăși manihеismul epic anterior, ilustrează crâmpeie din lupta pentru eliberarea ultimelor brazde de pământ românesc, prezentând războiul în optica hiperbolică a unor tineri dintr-o școală de ofițeri din Transilvania. Deși conformistă, fie că este vorba de război, de amintiri din copilărie, de anii de ilegalitate și de așa-zisă afirmare a Partidului Comunist sau de prefacerile din lumea satului și a micilor orașe de provincie, literatura lui **L.** e produsul unui povestitor meticulos, din stirpea lui Cezar Petrescu.

SCRIERI: *Cișmele și noroi*, București, 1954; *Aventurile lui Nucu*, București, 1956; *Din satul meu*, București, 1956; *Zile de iulie*, București, 1956; *An de școală*, București, 1957; *Lala*, București, 1957; *S-a-ntors Achim*, București, 1957; *Drumul trece prin pădure*, pref. Cezar Drăgoi, București, 1960; *Călător pe întinsul patriei*, București, 1960; *Balul intelectualilor*, București, 1961; *Itinerar neobișnuit*, București, 1962; *Însemnările unui învățător*, București, 1963; *Septembrie pe Crișuri*, București, 1963; *Moștenirea*, București, 1964; *Servieta Eleonorei*,

București, 1964; *Salcia supărată*, București, 1965; *Sub cerul toamnei de atunci*, București, 1965; *Cuib cu viespi*, București, 1966; *Penumbre*, București, 1969; *Nu e senină dimineața*, București, 1970; *Cheia de fa*, București, 1972. **Traduceri:** Fáy András, *Fabule*, București, 1955.

Repere bibliografice: Dumitru Carabăț, *„Cișmele și noroi”*, VR, 1954, 9; Gh. Achiței, *„Balul intelectualilor”*, GL, 1961, 24; Ion Lungu, *Un roman izbutit*, TR, 1961, 25; Nicolae Manolescu, *„Zile de iulie”*, CNT, 1962, 14; Dumitru Solomon, *„Itinerar neobișnuit”*, GL, 1962, 21; Camil Baltazar, *„Însemnările unui învățător”*, GL, 1963, 10; Valeriu Cristea, [*Ștefan Luca*], GL, 1964, 14, GL, 1965, 14; Ardeleanu, *Însemnări*, *220–224*; Mircea Iorgulescu, *„Balul intelectualilor”*, ARG, 1971, 11; Sorin Titel, *„Cheia de fa”*, RL, 1973, 30; *Dicț. scriit. rom.*, II, *781–782*; Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni*, Târgu Mureș, 2000, *76–77*; Popa, *Ist. lit.*, I, *924*. ***C.Br.***

LUCEAFĂRUL, gazetă politică apărută la Craiova, săptămânal, între 8 aprilie și 2 octombrie 1890. La această publicație cu o ușoară atitudine anticonservatoare, director și prim-redactor este V. Ștefănescu, iar redactor politic și literar, începând din luna august, Traian Demetrescu. Poetul craiovean și-a publicat aici câteva schițe și note de călătorie (*Impresii de călătorie. Scrisoare către un prieten*, relatare dintr-o vacanță petrecută la țară, dar și o adecvată relație stabilită cu literatura de călătorie franceză; *În cimitirul satului*, schiță subintitulată „pastel în proză”; *Amurg de toamnă. Amintiri din Potel* ș.a.). Într-un articol dedicat lui M. Eminescu, sprijinit pe observații sensibile, dar și îndreptățite, între care o paralelă între lirica eminesciană și aceea a lui Alfred de Musset din punctul de vedere „caracterologic”, Demetrescu subliniază „predilecția” cititorului tânăr de la 1890 pentru creația poetică a lui Eminescu, în care își regăsește propriile sentimente și trăiri, creație comparată „cu niște talaze de cea mai originală formă poetică, subt ale căror armonioase ondulări se ascunde o mare nesfârșită de cugetare și simțire”. Un alt articol al poetului craiovean, din ultimul număr al gazetei, discută cu aceeași acuitate a afirmațiilor primul volum din *Scrierile lui I. Creangă* (Iași, 1890, cu o prefață de A.D. Xenopol). Cartea, scrie Demetrescu, „conține o parte bogată din admirabila și nesfârșita comoară a literaturii populare. Nimeni – poate mai mult chiar decât Ispirescu – nu s-a identificat mai sincer, mai desăvârșit cu felul de a cugeta și simți al poporului”. În opera lui Creangă, se spune în continuare, „s-au întrunit natura simplă și înțeleaptă a țăranului cu talentul scriitorului de a zugrăvi această natură în cele mai felurite stări psihice ale ei”. Sculpturile lui Giorgio Vasilescu, un artist din Craiova cu studii în Italia, îi prilejuiesc, de asemenea, câteva considerații cu miez referitoare la personalitatea și reușitele prietenului său. Fiecare număr din **L.** are și o rubrică de „noutăți literare”, în care sunt semnalate cărțile lui Caton Theodorian (*Bucătăreasa doctorală*, adaptare după o comedie de autorii francezi Xavier și Varia, și *Suferința*, culegere de „nuvele și impresiuni”), G.D. Pencioiu (*Încercări critice. Poezia lui Mihai Eminescu*), Petru Rășcanu (*Istoria românilor*). O schiță, *Mama*, semnată Pessimine, și traducerea romanului *Cântecul lebedei* de Georges Ohnet, făcută de Aurelia Ștefănescu și tipărită în foileton, completează partea literară a gazetei. ***R.Z.***

LUCEAFĂRUL, revistă apărută la București, săptămânal, între 10 septembrie și 8 octombrie 1900. Director al acestei publicații, promițător subintitulată de „literatură, artă, știință, politică”, este Ludovic Dauș și tot el, probabil, autorul unui articol-program în care anunță intenția de a combate „bisericuțele” literare, mercantilismul, nechemații în literatură și „de a topi gheața dintre public și scriitori” prin calitatea și actualitatea literaturii incluse în sumar. **L.** publică beletristică, cronici de teatru și artă plastică, articole politice, știri din viața literară, caricaturi. H.G. Lecca, Dem. Moldovanu, Al. Obedenaru, N. Țincu, Radu D. Rosetti, Ludovic Dauș și N.G. Rădulescu-Niger sunt prezenți cu versuri, iar Constanța Dunca-Schiau, C. Săteanu, N.G. Rădulescu-Niger, Ludovic Dauș și Charles-Adolphe Cantacuzène cu proză, dar contribuțiile lor nu depășesc un nivel cel mult mediu de realizare. În cele cinci numere puse în circulație se dă atenție și vieții teatrale. Grigore Conduratu discută în *Simple note* relația dintre teatru și public, argumentându-și afirmațiile cu exemple oferite de teatrul antic și de cel modern, european. În ceea ce privește producția dramatică autohtonă, crede Conduratu, ar trebui urmată pilda lui V. Alecsandri, care nu a ezitat, „în alt moment al evoluției societății românești”, să renunțe la a mai scrie comedii, deși ele i-au adus succes, și a abordat teatrul istoric, pe care îl cerea o nouă realitate socială. În două articole, *Viitoarea stagiune* și *Teatru*, Ludovic Dauș analizează repertoriul teatrelor naționale și cere să fie sprijinită creația dramatică a autorilor români,

în vreme ce sub genericul *Teatru Național* un alt cronicar, care își semnează cronicile cu pseudonimul Scarlat, urmărește performanțele și lipsurile demersului actorilor bucureșteni. ***R.Z.***

Nrul 2. Budapesta, 15 Iulie n. 1902. Anul I.

LUCEAFERUL

REVISTĂ LITERARĂ

APARE:	REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:	ABONAMENTUL:
In 1 și 15 a fiecărei luni, după stil nou. Prețul unui esemplar 30 bani.	VI., STRADA VÖRÖSMARTY 60a	Pe 1 an 10 cor., pe jumătate de an 5 cor Pentru streinătate 1 an 15 franci.

LUCEAFĂRUL, revistă apărută la Budapesta între 1 iulie 1902 și 1 octombrie 1906, la Sibiu între 15 octombrie 1906 și 16 iulie 1914, apoi la București între 1 ianuarie 1919 și septembrie 1920, cu o periodicitate variabilă: bilunar, săptămânal, lunar. În articolul *În loc de program*, semnat de Al. Ciura în numărul inaugural, publicația își propune să fie în primul rând „o revistă literară a tinerimii academice” și să promoveze „cultura națională”, pentru ca mai târziu să se rezume – declarativ – la a fi „o revistă a tinerimii” în general. În 1904 sunt anunțate câteva inițiative menite să îmbunătățească conținutul, de pildă cooptarea drept colaboratori a scriitorilor „de valoare”, semnalarea „cărților literare bune” ș.a. Se menționează, de asemenea, că se va lua „notă de publicațiunile în limba ungară care ne privesc și pe noi”. În articolul *Acasă* de Oct. C. Tăslăuanu, publicat în 1906 în primul număr apărut la Sibiu, e afirmată hotărârea de a se realiza „propovăduirea culturii în popor”, de a se acorda o mai mare atenție literaturii, dar și celorlalte arte, de a se păstra obiectivitatea în judecățile emise, așezând la baza acestora „adevărul, gândurile bune și cinstite”. În același timp e exprimată dorința de a se „întrebuința toate mijloacele [...] pentru a apropia pe ai noștri de cultura mai înaintată din Regat și de graiul mai desăvârșit și mai frumos de acolo”. Începând cu numărul 24/1911, potrivit lui Oct. C. Tăslăuanu (*Reorganizarea revistei „Luceafărul”*), publicația își propune să vizeze și problemele politice și „să fie o oglindă a tuturor frământărilor vieții românești [...] prin prisma judecății ardelene, care își are caracterul ei specific”. De la numărul 31/1912 se renunță la problematica politică, profilul urmând a fi acela de „revistă de familie artistică-literară, care va îmbrățișa mișcarea culturală de la noi și din străinătate”. Rubrici mai importante: „Foi răzlețe” (în care se reproduc pagini valoroase din literatura română și din alte literaturi), „Din popor” (folclor), „Pagini străine”, „Dări de seamă”, „Bibliografie”, „Cronică”, „Poșta redacției”. Cu poezie, principalul semnatar este Octavian Goga, care s-a lansat și s-a afirmat prin intermediul **L.** El dă aici (folosind și pseudonime) majoritatea versurilor incluse ulterior în volumul de debut, *Poezii* (1905), ca și numeroase altele. Alături de O. Goga, condeiele care conferă prestigiu acestui sector al revistei sunt Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, St. O. Iosif și D. Anghel (ultimii doi inclusiv în ipostaza colaborării lor sub pseudonimul A. Mirea), Victor Vlad-Delamarina, Elena Văcărescu, G. Topîrceanu, Mihai Codreanu, Mihail Săulescu, Aron Cotruș (care debutează cu *Noaptea*, 11–12/1908), Nichifor Crainic, Lucian Blaga, V. Voiculescu. Se tipăresc și versuri de George Coșbuc, dar dintre cele destinate copiilor, parodia lui I.L. Caragiale după Bolintineanu, *Pașa din Silistra*, iar în numărul 5/1914 figurează o poezie inedită de Gh. Asachi, *Viitorul*. Între colaboratori: Maria Cunțan, Zaharia Bârsan, Ecaterina Pitiș, I. Borcia, I.U. Soricu, G. Rotică, Teodor Murășanu, Elena Farago, D. Nanu, Victor Eftimiu. Prozatorul lansat de **L.** a fost Ion Agârbiceanu, cu schița *Badea Niculae*, în numărul 10–11/1902, prezent apoi cu numeroase proze scurte (*Mătușa Stana*, *Mistrețul*, *Costea Pădurarul*, *Domnișoara Linuța*, *Ghiuțu*, *Copilul Chivei*, *Melentea*, *Din Luncșoara*, *Două iubiri* ș.a.), dar și cu romanele *Povestea unei vieți* (în 1912) și *Arhanghelii* (în 1913). Au mai colaborat I.L. Caragiale, I. Slavici, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu (schița *Codrea*), Emil Gârleanu, I. Al. Brătescu-Voinești, I.A. Bassarabescu. După război li se alătură Gala Galaction, Gh. Brăescu, Gib I. Mihăescu (care debutează aici în februarie 1919 cu schița *Linia întâi*). Proză semnează și O. Goga, D. Anghel, Emil Isac, Victor Eftimiu, E. Lovinescu, Al. Ciura (sub pseudonimul Simin), Constanța Hodoș, C. Sandu-Aldea, D.D. Patrașcanu, Al. Cazaban, I. Pas. În domeniul criticii și istoriei literare contribuțiile cele mai importante sunt ale lui Sextil Pușcariu, G. Bogdan-Duică și Ilarie Chendi. Primul semnează comentarii despre V. Alecsandri, G. Coșbuc, D. Anghel, I. Agârbiceanu ș.a., iar într-o sinteză, *Grupări literare și idei politice*, face referiri la I. Heliade-Rădulescu, Gh. Asachi, generația de la 1848, Junimea, „Sămănătorul”. G. Bogdan-Duică

trimite cronici şi corespondenţe din Bucureşti, în care, pe lângă subiecte culturale şi sociale, abordează mai cu seamă probleme literare (viaţa revistelor, poezia lui Panait Cerna, romanele lui Duiliu Zamfirescu, trilogia istorică a lui B. Delavrancea, Gh. Asachi ca poet, studiul lui G. Ibrăileanu *Spiritul critic în cultura românească*, *Răzvan şi Vidra* de B.P. Hasdeu, motive poetice). Ilarie Chendi colaborează cu cronici, recenzii, articole, printre care un bilanţ intitulat *Viaţa literară în 1911*. Îşi mai aduc contribuţia E. Lovinescu (cu pagini din monografia dedicată lui Grigore Alexandrescu şi cu o conferinţă în care, plecând de la „cazul" Ilarie Chendi, face consideraţii asupra condiţiei criticului literar în general), V. Goldiş, Oct. C. Tăslăuanu, I. Scurtu, I. Duma, Al. Bogdan, M. Simionescu-Râmniceanu, Octav Minar, D. Tomescu, Radu S. Dragnea, Al. Busuioceanu. În 1905 sunt reproduse răspunsurile la un chestionar adresat nuveliştilor din Regat, semnate de N. Gane, Iacob Negruzzi, I. Slavici, Duiliu Zamfirescu, I. Al. Brătescu- Voineşti, I.A. Bassarabescu, M. Sadoveanu ş.a. În 1910 se lansează o anchetă literară despre poporanism, oferindu-se cititorilor opiniile venite de la I.L. Caragiale, C. Dobrogeanu-Gherea, E. Lovinescu, M. Sadoveanu, C. Rădulescu-Motru, I. Agârbiceanu, I. Slavici, M. Dragomirescu. Se dedică numere speciale lui Al. Vlahuţă (2/1905), G. Coşbuc (8/1905), V. Alecsandri (11/1905), Victor Vlad-Delamarina (11–12/1908), M. Eminescu (13/1909, 12/1914), I. Creangă (1/1910), I.L. Caragiale (26/1912), St. O. Iosif şi Ilarie Chendi (15–16/1913), Carmen Sylva (2/1904, 24/1913). **L.** acordă spaţiu şi traducerilor, din Homer, Hafiz, Shakespeare, Lessing, Goethe, Schiller, Heine, Petőfi, Madách (*Tragedia omului*, în versiunea lui O. Goga), Verlaine, Longfellow, Carducci, Ibsen, Zola, Cehov, Maxim Gorki, Sienkiewicz ş.a. Sumarele revistei conţin, de asemenea, numeroase contribuţii privind artele plastice, muzica, folclorul şi etnografia, istoria, economia, ştiinţele, politica etc. În numărul 4/1908, în articolul – care a stârnit vii reacţii – *Două culturi. Cultura domnilor şi cultura ţăranilor*, Oct. C. Tăslăuanu afirmă că doar cultura ţăranilor e „naţională", pe când „cultura domnilor noştri e străină". **L.** a fost „o revistă literară a întregii ţări nu numai prin faptul de a se fi bucurat de colaborarea mai tuturor scriitorilor români de frunte, ci şi prin poziţia adoptată faţă de mişcarea literară de dincolo şi de dincoace de munţi" (Dumitru Micu). ***E.O.***

LUCEAFĂRUL, publicaţie apărută la Sibiu, lunar, din ianuarie 1934 până în septembrie 1939, având subtitlul „Revistă pentru propăşire culturală şi armonie socială". Redactor este Ioan N. Ciolan, care de la numărul 4–6/1934 devine redactor responsabil. De la numărul 7/1934 comitetul de conducere este alcătuit din Ioan N. Ciolan (director), Petru Olariu (redactor responsabil), Miron Bibu, Nicolae Martin, I. Tănase, Samoilă Banciu, S. Dragoman, N. Hanzu; cu numărul 1/1937 director este Ioan N. Ciolan, iar redactor responsabil Petru Olariu. Începând cu numărul 7/1938 comitetul de redacţie şi administraţie îi cuprinde pe I.N. Ciolan, director, Petru Olariu, director literar, Samoilă Banciu, redactor responsabil. De la numărul 2–3/1939 administrator e Alex. B. Lupescu. Cu numărul 7/1934 titlul devine „Luceafărul cultural-literar". În articolul *Cuvânt înainte* I.N. Ciolan afirmă că **L.** vrea „să contribuie [...] la triumful faptei [...] care înalţă şi consolidează", cititorii cărora li se adresează fiind „forţele vii de susţinere şi întărire a naţiunii". Redactorul precizează că „va fi evidenţiat [...] spre cunoaştere şi valorificare [...] tot ceea ce închide în sine viaţa satului, privită din toate punctele de vedere"; de asemenea, „vom căuta să dăm [...] elemente de cultură generală şi mai ales profesională, lăsând să se manifeste [...] talentele tinere şi înţelepciunea celor cu experienţă". În altă parte se precizează că revista se adresează „învăţătorilor, preoţilor, notarilor şi celorlalţi intelectuali ai satelor, profesorilor secundari, universitari şi tuturor scriitorilor care îşi iubesc cu adevărat ţara şi neamul şi le cere deopotrivă concursul". Rubrici mai importante: „Literatura şi arta", „Învăţământ–educaţie", „Viaţa culturală şi naţională a satului", „Oameni şi fapte", „Folclor şi artă populară", „Recenzii", „Ştiri şi informaţiuni". Colaboratorii sunt în cea mai mare parte învăţători (publicaţia se tipărea „sub auspiciile Asociaţiei Învăţătorilor din Judeţul Sibiu"). În domeniul poeziei, pe lângă versuri ale unor „autori" obscuri, sunt reproduse *Note de primăvară* de G. Bacovia şi *Miez de noapte* de Tudor Arghezi, ca şi o serie de poeme din volumul *Horia* de Aron Cotruş. Moartea Mariei Cunţan e marcată prin retipărirea unor poezii. În ce priveşte proza, sunt de reţinut doar prezenţele lui Petrea Dascălul (Petru Olariu), cu pagini memorialistice, schiţe, povestiri, nuvele, şi a lui Mihail Lungianu, cu povestea *Piperuş Împărat*. Cele câteva piese de teatru sunt cu totul insignifiante. Publicistica e foarte diversă ca problematică (pedagogie, psihologie, filosofie, administraţie,

economie, educaţie sanitară, istorie, politică, ştiinţe, cultură etc.). Şi în acest sector revine frecvent numele lui Petrea Dascălul, căruia i se datorează şi un documentat articol despre I. Pop-Reteganul; cu o colaborare (*Învăţătorul şi noile curente de culturalizare*) figurează şi Al. Dima. Numărul 10/1936 este consacrat lui Gheorghe Lazăr, cu ocazia dezvelirii bustului său de la Avrig; semnează, printre alţii, Nicolae Colan, episcop al Clujului, şi e reprodusă o scrisoare a lui Lazăr adresată din Viena părinţilor săi. La capitolul traduceri se reţin fragmentele din *Confesiunile* lui J.-J. Rousseau, poezii de Uhland (*Bisericuţa de pe deal*) şi Jean Richepin. ***E.O.***

LUCEAFĂRUL, publicaţie apărută la Timişoara, lunar, între ianuarie 1935 şi decembrie 1940, sub direcţia lui Aurel Cosma jr., în format carte şi purtând subtitlul „Revistă culturală, literară şi artistică". Începând din 1938 e condusă de un comitet de redacţie alcătuit din Traian Topliceanu, Ioachim Miloia, Vichentie Ardeleanu şi Aurel Cosma jr. Această serie îşi schimbă subtitlul în „Revista Regionalei Bănăţene a Astrei". **L.** apare sporadic în 1941 şi 1942, iar în 1943 şi 1944 are titlul „Revista Banatului" şi acelaşi comitet de redacţie. Programul, mai ales la început, este unul de promovare a literaturii, culturii şi artei dincolo de perimetrul provincial bănăţean, selecţia materialelor făcându-se după criteriul valoric. Orientarea estetică se reflectă şi în ţinuta grafică, în designul copertei şi în reproducerile de artă. **L.** a adunat colaboratori prestigioşi şi din afara Banatului, printre care Ion Pillat, Cezar Petrescu şi Adrian Maniu sunt susţinători permanenţi ai revistei. Cezar Petrescu publică în 1935, în câteva numere succesive, fragmente din *Romanul lui Eminescu*. Mai colaborează Victor Eftimiu, G. Bacovia, Emil Isac, D. Iov, Victor Al. Stamatiad şi Coca Farago. Din aria bănăţeană se lansează nume noi sau se promovează scriitori consacraţi: Anişoara Odeanu, Constantin Miu-Lerca, Grigore Bugarin, Dorian Grozdan, Grigore Popiţi, Gheorghe Atanasiu, Ion Jebeleanu, Petru Sfetca, Pavel Bellu, Traian Biräescu, Mircea Şerbănescu, Petre Pascu, Virgil Birou, Nicolae Ţirioi ş.a. Secţiunea de cultură şi artă, ca şi cea de istorie şi etnografie mobilizează semnăturile unor valoroşi intelectuali bănăţeni: Ioachim Miloia, Filaret Barbu, Sabin V. Drăgoi, Aurel Peteanu, Traian Topliceanu, Gheorghe Cotoşman. Rubrica „Cronici" informează despre viaţa cultural-artistică din toată ţara, iar „Cărţi" recenzează cele mai semnificative apariţii editoriale ale momentului (Liviu Rebreanu, Adrian Maniu, Aron Cotruş, Radu Boureanu), precum şi volume editate în străinătate (Stefan Zweig, André Malraux, Axel Munthe). Sunt prezentate, de asemenea, cele mai importante publicaţii literare. Revista susţine modernismul în artă cu studii despre pictura impresionistă şi prin traduceri din poezia de avangardă, mai ales din literatura italiană – Giuseppe Gerini, Gionello Fiumi, Fausto Salvadori, Lorenzo Stacchetti, Enrico Panazacchi –, datorate lui Pimen Constantinescu, sau din literatura neogreacă: Konstantinos Kavafis, Kostis Palamas, în versiunea lui Anton Mistakide. Alţi colaboratori: I.C. Chiţimia, Radu Stanca, Onisifor Ghibu, Ion Clopoţel, Victor Bilciurescu, Ion Breazu, Alexandru Lapedatu, Ion Dongorozi. ***M.F.***

LUCEAFĂRUL, publicație apărută la Cluj, de la 1 aprilie până în decembrie 1938, cu subtitlul „Revistă școlară bilunară", devenit, cu numărul 2, „Revistă școlară bilunară a liceului Gh. Barițiu", sub îngrijirea unui comitet compus din elevi. Pe coperta primului fascicol se tipăreşte o poezie cu titlul *Sfinte Părinte*, având caracter de program: „Peste tot bine primite/ şi citite cu plăcere,/ ca s-aducă unor tineri/ sufletească mângâiere". Un *Cuvânt înainte* semnat de Dumitru Cotuţiu precizează intenţiile publicaţiei: „De mult nutrim gândul înfiinţării unei reviste a noastră, a şcolarilor, care să completeze şi să lărgească cunoştinţele obţinute pe băncile şcolii [...]. Vom lucra cu deosebit interes în domeniul literar, publicând atât lucrări originale, cât şi reflexii, comentarii, caracterizări etc." Cu regularitate apar rubricile: „Jocuri", „Redacționale", „Sfaturi practice", „Bloc-notes". Poezie scriu, marcând astfel câteva debuturi semnificative, Dominic Stanca, Petre Bucşa, Teodor Boşca, Ionel Maniţiu, Francisc Păcurariu. Se publică şi proză, dar fără valoare artistică. Importantă şi surprinzătoare este activitatea sectorului de critică literară, unde se remarcă apariţia unor studii pertinente: *Realităţile sufleteşti şi poezia pură* de Ionel Maniţiu, *Despre un Eminescu nemuritor* de Dan Constantinescu, *Poezia lui G. Bacovia* de Francisc Păcurariu, „*Panorama literaturii române*", o recenzie la exegeza lui Basil Munteanu, articol care marchează debutul în critică al lui I. Negoiţescu. Tot el semnează „Cronica dramatică". Importanţa acestei publicaţii şcolare rezidă în elanurile unui grup de tineri care vor avea un cuvânt de spus în literatură. ***V.T.***

LUCEAFĂRUL, publicație apărută la Sibiu, lunar, din aprilie 1941 până în iunie 1945; poartă, ca serie nouă a revistei „Luceafărul" (1902–1920), subtitlul „Revistă de literatură, artă și cultură generală". Comitetul de redacţie este alcătuit din Victor Papilian, Grigore Popa şi Olimpiu Boitoş, ultimul fiind şi secretar de redacţie. De la numărul 3/1941 în comitetul de redacţie intră D. Stăniloae şi Mihai Beniuc, iar în 1942 D.D. Roşca. Începând cu numărul 1–2/1945 comitetul de redacție este alcătuit din Victor Papilian, D.D. Roșca, Mihai Beniuc și Grigore Popa. Numărul 3–4/1945 aduce alte modificări: director devine V. Papilian, iar secretar de redacție Stella D.D. Roșca. Într-o notă finală adresată abonaților se anunță modificarea formatului din rațiuni financiare. Ultima transformare o consemnează numărul 5–6/1945, când la conducere, alături de V. Papilian, este menționat și D.D. Roșca. În articolul *Cuvânt de început* din numărul inaugural se arată că publicaţia, pe urmele înaintaşei sale de la începutul secolului, va sluji „Patria largă, românească, peste hotarele timpului sălbatic", cu credinţa în „sfinţenia ideii de unitate panromânească". Tot programatic este şi articolul lui Grigore Popa *Semnificaţia „Luceafărului"*, în care se revendică de la seria budapestană, de la „caracterul eminamente militant al scrisului" promovat aici. În numărul 9/1942 Olimpiu Boitoş precizează: „În mod firesc şi necesar, aria manifestărilor noastre este Transilvania", adăugând însă: „departe de noi gândul de a ignora fenomenele literare ce se produc în cuprinsul capitalei" (*Rostul nostru*). În contextul schimbărilor intervenite în viața politică după 23 august 1944, D.D. Roșca aduce, într-un text intitulat *Oportunitate și oportunism* (numărul 1–2/1945), câteva clarificări privind noua orientare a revistei, considerând neproductivă menținerea în afara problemelor zilei, altele decât acelea strict literare. „Luând parte la dezbaterea marilor probleme ale actualității, «Luceafărul» va face deci operă de interes și folos obștesc, *operă de oportunitate*. Ceea ce nu e identic cu «operă oportunistă»". Cu toate acestea, un prim articol este închinat aliatului de la Răsărit (*Realizări și realități în URSS*), iar un al doilea lui Lenin, ambele sub semnătura lui D.D. Roșca. Dintre rubricile mai importante ale revistei pot fi amintite „Gând şi faptă" (publicistică pe diferite teme), „Texte, scrisori şi amintiri" (mărturii documentare, multe interesând istoria literară), „Cronici", „Însemnări și recenzii". În domeniul poeziei se întâlnesc numele lui George Murnu (*Cântare despre Sfânta lumină*), Mihai Beniuc (*De va fi să cad*, *Lui Octavian Goga*), Vlaicu Bârna, Ion Şiugariu, I. Negoiţescu (*Prin aerul spart de obuze*), Ştefan Aug. Doinaş (*Jucătorul de șah*), Victor Felea, Teodor Murăşanu (*Iancu la Împăratul*), D. Gherghinescu-Vania, George Popa, Marcel Romanescu, Petre Pascu, Grigore Popa, Aurel Marin, Lucian Valea, Petre Bucşa, Ion Apostol Popescu, V. Copilu Cheatră, Al. Jebeleanu, Virgil Şotropa, Octav Sargeţiu, Ion Potopin, Letiţia Papu, Dominic Stanca (*Cântec*, *Scrum*, *Cer*), Radu Brateş ş.a. În numărul 2/1941 figurează o traducere inedită în germană a poeziei *Noi* de O. Goga, realizată de Maria Cunţan. Proza e reprezentată de Ion Agârbiceanu (*Denii*, *Mitologie*, *Criza*, *Fără foc*), Victor Papilian (*Poveste de toamnă*, *Femeia din întuneric*, *Lieduri și balade*, *Petrecere de vară*), Vintilă Horia (*Strada toamnei*), I.D. Sîrbu (*În stepă*), Paul Constant, N. Albu, V. Copilu Cheatră, Vasile Gionea, Ion Vlasiu. Cele mai multe secvențe dramatice îi aparțin lui Petre Hossu. Consistent se arată sectorul de istorie şi critică literară, reprezentat de Vasile Netea (cu contribuţii referitoare la biografia și activitatea lui Ilarie Chendi), Olimpiu Boitoş (*Proza lui Pavel Dan*), Ştefan Aug. Doinaş (*Ultimul vagabond: Panait Istrati*), G.C. Nicolescu (*Traduceri din literatura română – Caragiale, Sadoveanu*), Victor Felea (*Poezie şi artificialitate*), Al. Dima, I. Negoiţescu (*Esența poeziei lui Mihai Beniuc*), Onisifor Ghibu (*Amintiri despre Octavian Goga*), Victor Iancu (*Nicolae Iorga și Ardealul*), Licu Pop (*Clasicismul lui Titu Maiorescu*), Dumitru Popovici (*Mesianismul poetic în opera lui Octavin Goga*). Mai semnează publicistică literară Ilie Dăianu, Grigore Popa, V. Gionea, I. Verbină (Iosif Pervain), D. Gherghinescu-Vania, George Popa, Victor Papilian, Petre Pascu, N. Albu, I. Domşa, N. Lascu, Ion Apostol Popescu, V. Copilu Cheatră, Marcel Romanescu, Grigorie T. Marcu ş.a. La rubrica „Însemnări" Romulus Todoran face o radiografie a revistei clujene „Studii literare", „proiectată ca un organ de afirmare al unui Institut de Istoria Literaturii Române, a cărui realizare a fost împiedicată deocamdată de împrejurări". Având rezerve faţă de E. Lovinescu, redacţia consideră că scrisoarea-manifest adresată acestuia de Cercul Literar de la Sibiu şi apărută în ziarul bucureştean „Viaţa" este „plină de locuri comune" şi deplânge faptul că printre semnatari se află şi colaboratori ai **L.** În 1945, la rubrica „Însemnări", D.D. Roșca va replica tinerilor de la „Revista Cercului Literar de

la Sibiu” – intrigați de turnura oportunistă luată de **L.** – încercând să demonteze pretinsa „rezistență spirituală cu semnificație politică” a acestora. Cu articole, eseuri şi studii de literatură universală sunt prezenţi Lucian Blaga (*Søren și marele său cutremur*, 1/1942), Zevedei Barbu (*Dialectica existenței practice*), Şt. Bezdechi (*De la Miron Costin la Herodot*), Marcel Romanescu, Horia Petra-Petrescu, I. Oană. George Hanganu scrie *Despre Marcel Proust* și analizează *Originalitatea lui Jean Giraudoux*, a cărui colaborare cu guvernul de la Vichy „nu întunecă imaginea acestui scriitor, care pentru istoria literară franceză poate fi considerat ca o minunată sinteză a supleții, ironiei și vivacității spiritului galic”. Nu lipsesc nici contribuţiile de estetică, datorate în principal lui Al. Dima (*Relativismul estetic al d-lui E. Lovinescu*, *Asupra domeniului şi constituirii ştiinţifice a esteticii*, *Cu privire la natura valorilor estetice*), precum şi lui Victor Iancu (*Despre natura valorilor estetice*). Numărul 7–8/1942 e dedicat împlinirii a patruzeci de ani de la întemeierea „Luceafărului” budapestan, numărul 10/1942 îi este consacrat lui I. Agârbiceanu la împlinirea a şaizeci de ani, numărul 12/1942 lui Oct. C. Tăslăuanu la moarte, numărul 2/1943 mişcării culturale la românii din Ardealul ocupat. Chiar dacă puţin numeroase, în **L.** sunt şi traduceri din Eschil (Mihail Iorgulescu), Ovidiu (Nicolae Lascu), Dante (Giuseppe Cifarelli), Verlaine și Jean Moréas (Mihai Nanu), José Maria de Hérédia (Ion Șiugariu) ş.a. Paginile revistei conţin o bogată publicistică pe subiecte culturale – filosofie, artă plastică, teatru, muzică, istorie, psihologie, pedagogie, teologie, etnologie, lingvistică, drept şi ştiinţă ş.a.m.d. Bunăoară, se publică un capitol din studiul *Religie şi spirit* de Lucian Blaga, două eseuri ale lui D.D. Roşca, *Fond şi formă în filosofie* şi *Europeanul Bărnuţiu*, *Reflexiuni gnoseologice* de Eugeniu Sperantia, *Funcția cuvântului* și *Legea neamului* de Dumitru Stăniloae sau *Logica probabilității* de N. Mărgineanu, acesta din urmă publicând aici și textul conferinței ținute în cadrul Asociației Româno–Americane din Transilvania, consacrată personalității președintelui Franklin D. Roosevelt. La rubrica „Note și recenzii” V. Papilian abordează volumul lui Constantin Titel Petrescu *Socialismul în România*. În 1942 Onisifor Ghibu dă un fragment din lucrarea autobiografică *Pe baricadele vieţii*, iar Victor Eftimiu produce o evocare a Sibiului. ***E.O., L.Bc.***

LUCEAFĂRUL, publicaţie apărută la Paris în noiembrie 1948 şi în mai 1949. Caseta redacţională lipseşte, dar animatorii revistei sunt, conform mai multor mărturii, N.I. Herescu, Mircea Eliade şi Virgil Ierunca (secretar de redacţie). Editată pe fondul unei grave crize care vizează „răstălmăcirea tradiţiei noastre istorice, ponegrirea graiului, credinţelor şi culturii, nimicirea spiritualităţii noastre autentice”, într-un moment de „sincopă a literaturii şi culturii româneşti”, revista se adresează românilor de peste graniţe, pe care îi îndeamnă să păstreze vie legătura cu limba şi cultura din ţara natală. Articolul–program (*Cuvânt de început*) afirmă că în paginile **L.** sunt aşteptaţi toţi scriitorii români de peste hotare, „oricât de diverse ar fi idealurile lor estetice şi de antagoniste perspectivele lor spirituale”, pentru a oferi o imagine „a bogăţiei şi varietăţii curentelor culturale româneşti”. Totodată este respinsă în termeni virulenţi concepţia „retrogradă, obscurantistă şi reacţionară” impusă în ţară de „normativele ocupantului şi susţinută prin mitralierele lui”. Eseul *Literatură şi destin* de Alexandru Busuioceanu, de fapt o introducere la o istorie a literaturii române, încearcă o definire a spiritului românesc în raport cu cei doi poli tutelari – Orientul bizantin şi Occidentul european –, arătând că bizantinismul culturii române vechi a însemnat racordarea firească la o sursă culturală la adăpostul căreia poporul nostru „s-a putut apăra de influenţa slavă şi de cruda dominaţie turcească, chiar în vremea când Bizanţul încetase de a mai avea o existenţă politică şi era numai un simbol al credinţei şi al spiritului” şi că „experienţa de cultură a trecutului a condus poporul român la conştiinţa autonomiei sale intelectuale şi a infecundităţii contactului său cu spiritul slav”. Reluând aceste idei dintr-o conferinţă susţinută în 1948 la Asociaţia „Mihai Eminescu”, Mircea Eliade afirmă în *Două tradiţii spirituale româneşti* că „momentul istoric actual [...] care pregăteşte atâtea noi forme de universalism, începând cu organizarea federativă a continentelor şi sfârşind cu idealurile ecumenicităţilor spirituale [...] încurajează şi, ceva mai mult, solicită chiar o experienţă şi o înţelegere globală a lumii şi a existenţei [...], mai spornic înfăptuită în cadrul diasporei”. Autorul crede că în virtutea „polarităţii antinomice şi complementare” a culturii, „spiritualităţii româneşti care se manifestă în ţară prin rezistenţă şi protest trebuie să-i corespundă în diaspora o spiritualitate

care să valorifice în chip pozitiv libertatea umană, [...] adică o spiritualitate de tip universalist". Prin aceasta, creaţiile diasporei nu vor pierde „nici autenticitatea lor curat românească, nici locul lor în istoria culturii româneşti". Tot în seria teoretizărilor asupra fenomenului cultural se înscrie şi articolul *Scrisul şi misiunea literară*, unde, pornind de la mult dezbătuta obligaţie a scriitorului de a oglindi momentul istoric, Mircea Eliade răspunde la întrebarea „Cum s-ar putea angaja un scriitor, ca scriitor?". Revista mai publică versuri de Elena Văcărescu (însoţite de o scurtă prezentare a poetei), Vintilă Horia (*Sonet la statuie*, *A murit un sfânt, Exil*), Constantin Virgil Gheorghiu (*Dorul de ţară*, *Primăvară în surghiun*), N.I. Herescu, Florin Zaharia, Alexandru Ciorănescu, sub pseudonimul Mihai Tăcutu (*Dor*, *Dunăre, Dunăre*), Horia Stamatu, N.S. Govora (*Exilaţii*), Titus Barbu, I.G. Dimitriu, Georges Rosetti, Vasile Posteuca ş.a. Sub iscălitura Valeriu Anghel se tipăreşte poemul *Adio libertății*, transmis clandestin din ţară de V. Voiculescu. Apar povestiri de D.N. Ciotori, Daniil Rosculescu şi fragmente de roman de Mihail Villara (Mihail Fărcăşanu) şi D.N. Ciotori, precum şi povestirea fantastică *Un om mare* de Mircea Eliade. În ambele numere sunt menţionate cărţile recent publicate în străinătate de scriitorii români: Constantin Virgil Gheorghiu, *La Vingt-cinquième heure*, Mircea Eliade, *Traité d'histoire des religions* şi *Mädchen Maitreyi*, Emil Turdeanu, *La Littérature bulgare du XIV-e siècle et sa diffusion dans les Pays Roumains*, Mitache Pribeagu, *Roumania: the Land between East and West*, Alexandru Busuioceanu, *Poemas patéticos*. ***Il.C.***

LUCEAFĂRUL, revistă care apare la Bucureşti din 15 iulie 1958; de la numărul 1/2009 denumirea este „Luceafărul de dimineaţă", în condiţiile asumării explicite a continuităţii cu seriile precedente. Publicaţia, editată sub egida Uniunii Scriitorilor, a fost percepută ca preluând ştafeta de la „Tânărul scriitor", revistă care-şi încetase apariţia în decembrie 1957 şi de la care **L.** a moştenit o parte din colegiul de redacţie şi preocuparea pentru descoperirea şi încurajarea talentelor literare din rândul tineretului. De-a lungul celor mai bine de cinci decenii de existenţă, şi-a schimbat în mai multe rânduri apartenenţa, conducerea şi „linia". Conducerea a fost asigurată succesiv de Mihai Beniuc (1958–1962), Eugen Barbu (1962–1968), Ştefan Bănulescu (1968–1972), Virgil Teodorescu (1972–1974), Nicolae Dragoş (1974–1980), Nicolae Dan Fruntelată (1980–1989), Laurenţiu Ulici (1990–2000), Marius Tupan (2000–2007), Dan Cristea (din 2008). Formatul revistei şi numărul de pagini au variat de-a lungul vremii; caracteristic a fost, timp de trei decenii – 1969–1989 –, formatul mare, de ziar, în vreme ce din 1990 publicaţia a apărut în diferite variante de format mic sau mediu. Şi periodicitatea publicaţiei s-a schimbat: iniţial bilunară, a devenit ulterior, de la numărul 21/1965, săptămânală (numărul de pagini fiind tot atunci redus de la 12 la 8); după 1989 a înregistrat uneori neregularităţi în privinţa frecvenţei apariţiei şi chiar perioade de întrerupere a acesteia, datorate unor dificultăţi financiare etc., iar din toamna anului 2011 revista devine lunară. La înfiinţarea revistei colegiul de redacţie era format din Dan Deşliu, Mihu Dragomir, Aurel Mihale (membri, toţi trei, şi în comitetul de direcţie), V. Em. Galan, Silvian Iosifescu, Aurel Martin, Mihai Novicov, Perpessicius, Titus Popovici, Tiberiu Utan, Haralamb Zincă. În primul număr semnau Tudor Arghezi, I.D. Bălan, Radu Boureanu, Ion Brad, Eusebiu Camilar, Nina Cassian, Lucia Demetrius, Al. Dima, Mihu Dragomir, Mihai Gafiţa, V. Em. Galan, Horia Liman, Aurel Martin, Em. Șt. Milicescu, Mihai Novicov, Al. Oprea, Perpessicius, Aug. Z.N. Pop, Marin Preda, F. Szemlér, Neculai Tăutu, Victor Tiberiu Utan, Tudor Vianu, Dragoş Vicol, Petru Vintilă. În primii ani de apariţie urmează, promovează şi ilustrează politica culturală oficială a momentului. Obiectul principal al interesului activităţii revistei este literatura – cea de actualitate, dar şi cea clasică „acceptată" de regim –, domeniul ideologic propriu-zis ori producţiile celorlalte arte, problemele culturale etc. ocupând un spațiu relativ redus. Menită în principiu să se adreseze în primul rând tinerilor şi să mobilizeze tinerele talente („Ne adresăm în primul rând tinerilor, celor care s-au afirmat de pe acum sau celor ce se vor afirma", se putea citi în „prologul" nesemnat din numărul inaugural), publicaţia acordă spaţiu scriitorilor din mai toate generaţiile. În timp intervin modificări în componenţa

colegiului de redacţie. Astfel, în 1961 Dumitru Corbea, Dan Deşliu, Al. I. Ştefănescu şi Haralamb Zincă sunt menţionaţi în casetă ca redactori-şefi adjuncţi, alţi membri ai colegiului fiind Mihu Dragomir, V. Em. Galan, Silvian Iosifescu, Aurel Mihale, Mihai Novicov, Perpessicius, Titus Popovici, Tiberiu Utan ș.a. Rubricaţia se arăta potrivită, convenabilă obiectivelor momentului. „Cronica literară" era ţinută, de regulă, de I.D. Bălan. Perpessicius semna „Menţiuni critice". „Dintre sute de catarge" era denumirea rubricii de „poştă a redacţiei", ţinută de Mihu Dragomir, care a remarcat şi publicat – în grupaje speciale, intitulate uneori „Steaua fără nume" – producţiile unor tineri din care unii aveau să se afirme ulterior în plan literar (de pildă, Aurora Conţescu, C. Abăluţă, Constanţa Buzea, Vasile Petre Fati, A.I. Zăinescu, Adrian Păunescu). Rubrica „Profiluri literare" prezenta fişe biobibliografice şi comentarii succinte vizând câte un scriitor contemporan, fiind ţinută de regulă de Al. Oprea, ocazional de Al. A. Philippide, Gabriel Dimisianu ș.a. „O seamă de cuvinte" regrupa mici recenzii sau note critice (semnate Marin Bucur, Petre Sălcudeanu, Pompiliu Marcea, Nicolae Sorin, Pavel Ruxăndoiu, Dan Grigorescu, Florenţa Albu, Vasile Nicolescu, Cornelia Ştefănescu, Al. Hanţă, Mitu Grossu şi mulţi alţii). Baruţu T. Arghezi ţine o rubrică memorialistico-documentară pe teme argheziene. La „Tribuna scriitorului tânăr" se exprimă, fireşte, autori tineri (de exemplu, Fănuş Neagu). Marin Sorescu figurează cu însemnări intitulate *Prezenţe studenţeşti*. Pagini speciale vizează relaţia tineretului şcolar cu literatura sau i se adresează acestuia: „Literatura română în şcoală", „Pagina elevilor". Au existat şi rubrici de „şcoală", de iniţiere, destinate formării tinerilor aspiranţi la condiţia de scriitor („Mic dicţionar de poetică", „Măiestria literară"). Numărul celor care colaborează – fie frecvent, fie sporadic ori ocazional – la **L.** este mare, iar identitatea lor diversă. De la octogenarul Tudor Arghezi (care colaborează cu „tablete") la adolescentul Adrian Păunescu, mulţi scriitori din epocă au colaborat la revistă. În ce priveşte publicistica, editorialele şi alte articole sunt semnate de membrii echipei redacţionale, dar şi, cu frecvenţe diferite, eventual ocazional, de alţi autori (cum ar fi I. Agârbiceanu, Geo Bogza). Tematica textelor publicate rămâne preponderent literară, deşi erau publicate şi articole ideologice (Nicolae Moraru semna, de pildă, articolul *Pe drumul socialismului şi al păcii*, Mihai Novicov publica o serie de articole de comentare a literaturii sub raport politico-ideologic, analiza *Lupta de clasă pe tărâm ideologic şi literatura* etc.). **L.** înscria în sumar şi reportaj (de tipul promovat în epocă: pe şantiere, în uzine etc.), uneori note de drum (Mihai Gafiţa, *Călătorie prin China populară*), cronică dramatică, traduceri (un „Atlas liric" regrupa poezii de autori din ţările blocului sovietic sau de autori de stânga din Occident etc.). Cât priveşte literatura originală, ponderea acesteia era însemnată, iar nivelul ei valoric – de regulă apreciabil, cu toate opreliştile şi constrângerile proprii vremii. În primii ani de existenţă a revistei au publicat în **L.** practic toţi scriitorii valoroşi sau notabili, scriitori „oficiali" ai epocii, scriitori consacraţi sau tineri în curs de afirmare. Impactul revistei a sporit odată cu preluarea conducerii ei de Eugen Barbu, care determină o modificare a profilului publicaţiei. Instalat ca redactor-şef din 15 martie 1962, Eugen Barbu semna editorialul, cum avea s-o facă şi în următoarele numere; o casetă menţionând componenţa comitetului de redacţie avea să fie inserată după mai bine de un an, începând cu numărul din 11 mai 1963 (fapt pentru care unii consideră că Eugen Barbu ar fi preluat revista în anul 1963). Deţinând funcţia de redactor-şef, el era secondat de un comitet de redacţie format din redactorii-şefi adjuncţi I.D. Bălan şi Al. Oprea şi din Marin Bucur, Gica Iuteş, Dumitru Solomon, Niculae Stoian, Petru Vintilă şi Romulus Zaharia, acesta din urmă ca secretar general de redacţie, componenţă modificată în timp: din martie 1964 este menţionat Corneliu Leu ca secretar general de redacţie, din octombrie 1965 Dinu Săraru, din comitet dispar Petru Vintilă şi Romulus Zaharia, apărând alţi membri, precum Violeta Zamfirescu, Mihai Negulescu ș.a. „Deschiderea" **L.** survine în contextul epocii de relativă îmblânzire a controlului politico-ideologic exercitat de regimul totalitar asupra manifestărilor cultural-artistice; se păstrează exigenţa de conformare ideologică de fond, dar, pe de altă parte, calitatea, diversitatea, originalitatea sunt tolerate ori încurajate. **L.** dobândeşte treptat un caracter atractiv, găzduind uneori rubrici de umor literar, de polemici şi observaţii maliţioase, iar ilustraţia ei cuprinde desene şi caricaturi (de Silvan, Neagu Rădulescu, Eugen Mihăescu, Benedict Gănescu ş.a.). Publică însă, în primul rând, multă beletristică, de asemenea

bogate şi diverse comentarii, adunate sau nu sub rubrici definite. Cronica literară este semnată, în timp, fie ocazional, fie cu oarecare regularitate, de Al. Oprea, Dragoş Vrânceanu, Marin Bucur, Dinu Săraru, M.N. Rusu, Cornel Regman, Toma Pavel, Dan Hăulică, Marin Sorescu, uneori de Eugen Barbu. O serie de interviuri cu personalităţi literare (precum I. Agârbiceanu, Şerban Cioculescu) este iniţiată de Petru Vintilă, fiind preluată ulterior de Ilie Purcaru. Continuă să apară aşa-numitul „Dicţionar de istorie literară contemporană" (semnează Cornel Regman, Valeriu Râpeanu, Dan Zamfirescu, Ion Bălu, Mircea Anghelescu, Nicolae Manolescu, I. Oprişan, Oidiu Papadima, Marian Popa, Sorin Alexandrescu, Constantin Crişan, Al. Oprea, D. Micu, Liviu Călin ş.a.). Dinu Săraru ţine cronica dramatică. La un moment dat, Aurel Baranga deţine o rubrică intitulată „Carnet". **L.** pune accent pe stimularea şi promovarea creaţiei tinerilor. Se înființează cenaclul „Nicolae Labiş", care funcționează sub egida revistei și este condus de Eugen Barbu, producțiile fiind publicate în paginile **L.** Numeroşi autori care s-au impus ulterior au debutat sau au fost promovaţi aici la început de carieră; Marius Robescu, Ileana Mălăncioiu, Dumitru M. Ion, Ion Drăgănoiu, Adrian Păunescu, Gabriela Melinescu sunt numai câteva exemple. Revista acordă anual premii unor autori remarcaţi, nu neapărat pentru volume apărute, ci şi în baza colaborărilor în presă (de pildă, pe anul 1962, premiul de poezie a fost atribuit lui Ion Chiric şi lui Adrian Dohotaru, cel de proză lui George Bălăiţă şi lui Milică Stan, iar cel pentru critică, de fapt publicistică, lui Dinu Săraru şi lui Marin Sorescu, pentru contribuțiile lor tipărite chiar în **L**). Cu o apariție săptămânală de la numărul 21/65, în **L.** sunt prezenţi cu rubrici proprii autori de marcă: Zaharia Stancu (cu „Arhiva lui Eulampie"), Vladimir Streinu („Distinguo"), Miron Radu Paraschivescu („Civilizaţia ochiului"), Pop Simion („Strada"). Aurel Baranga („Carnet"), Ştefan Bănulescu („Epistolar"), Eugen Barbu („Sport"), I.D. Bălan, , Al. Oprea („Cronica literară"), Dinu Săraru („Cronica dramatică"), Florian Potra („Cronica filmului"), precum și Neagu Rădulescu cu „Viața literară în imagini". Acum redactori-şefi adjuncţi sunt I.D. Bălan şi Al. Oprea, secretar general de redacţie este Dinu Săraru, iar membri ai comitetului de redacţie sunt Marin Bucur și Ion Lăncrăjan (care dispar din casetă de la numărul 25), Niculae Stoian şi Violeta Zamfirescu (cărora li se adaugă de la numărul 27 Mihai Negulescu). Continuă publicarea şi promovarea literaturii de calitate, iar dezbaterile critice câștigă teren. E adevărat că în revistă figurează uneori poezii de Eugen Frunză sau intervenţii doctrinare conservatoare semnate de Nicolae Moraru sau de Mihai Novicov, însă tendinţa dominantă este în favoarea cultivării literaturii de valoare. Au fost publicate în **L.** fragmentar sau integral, opere importante pentru afirmarea literaturii noi (de pildă, piesa *Iona* de Marin Sorescu ori *Îngerul a strigat* de Fănuş Neagu, nuvela *Leul albastru* de Dumitru Radu Popescu etc.). În 1968 un episod al „jurnalului american" publicat de Eugen Barbu e intitulat *Acasă la Mircea Eliade*. Revista capătă treptat un caracter pronunţat polemic, pus în slujba unor cauze de fapt mărunte, subiective, susţinute deseori părtinitor şi nedrept, prin desfăşurări cvasipamfletare; unele rubrici de note şi scurte consemnări, deseori nesemnate („Atitudini", „Vitraliu"), se colorează polemico-pamfletar, fac exces de combativitate și violență. Situaţia irită tot mai mult un număr de scriitori, care acţionează în vederea înlăturării lui Eugen Barbu de la conducerea revistei, lucru realizat în iunie 1968. În numărul 25 apare o casetă redacţională nouă: redactor-şef este Ştefan Bănulescu, secondat de redactorii-şefi adjuncţi Gh. Achiţei, Cezar Baltag şi Dumitru Micu; ulterior vor interveni modificări în componenţa echipei directoare: în numărul 27 Dumitru Micu este înlocuit de Eugen Simion, din numărul 43 apare în casetă Mihai Ungheanu ca secretar general de redacţie, din numărul 45 dispar din casetă Eugen Simion şi Gh. Achiţei, din 1969 redactori-şefi adjuncţi sunt Cezar Baltag şi Gh. Tomozei, acesta din urmă fiind înlocuit ulterior de Nichita Stănescu, Fănuş Neagu este inclus o vreme în echipa redacţională, de la numărul 23/1969 secretar general de redacţie devine Constantin Ţoiu, în vreme ce Mihai Ungheanu dispare din casetă, apoi, din numărul 16/1970, în casetă este menţionat ca redactor-şef şi Adrian Păunescu etc. În perioada Bănulescu revista nu mai arborează caracterul belicos, partizan, de la finele perioadei Barbu, consolidându-și ţinuta, consistenţa, calitatea şi importanţa în peisajul presei culturale româneşti. Continuă să beneficieze de colaborarea unui mare număr de scriitori din diferite generaţii şi cu diferite orientări, publică multă literatură, comentarii critice şi

eseuri, dezbateri etc. Într-un interviu publicat în numărul 25/1968 Miron Radu Paraschivescu anunţă că din septembrie va funcţiona cenaclul Uniunii Scriitorilor. Editorialele şi alte articole de atitudine sunt semnate de Ştefan Bănulescu, Cezar Baltag, Gh. Tomozei ş.a. Cronica literară este ţinută de Mihai Ungheanu timp de aproximativ un an, fiind semnată ulterior de Ion Turcin, Ilina Grigorovici, Dan Laurenţiu ş.a., apoi preluată şi ţinută constant de Eugen Simion, în partea a doua a anului 1970, după aceea preluată de Nicolae Ciobanu ș.a. Ion Alexandru deţine rubrica „Jurnal de poet". Sunt publicate dezbateri sau grupaje tematice pe subiecte precum *Literatura tinerilor*, *Tendinţe, stiluri, opinii*. O dezbatere amplă este realizată prin ancheta pe tema *Ce a însemnat deceniul 60–70 pentru literatura noastră?*, cu respondenţi din rândul criticilor, poeţilor şi prozatorilor tineri. Mai colaborează – constant, sporadic sau ocazional – Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu, Al. Călinescu, Ştefan Aug. Doinaş, Geo Şerban, Gabriel Dimisianu, Leonid Dimov (cu eseuri critice, de pildă despre *Cronicarii munteni*), Ov. S. Crohmălniceanu, Dumitru Ţepeneag, Vintilă Ivănceanu, Nicolae Balotă, Sorin Alexandrescu, Al. Săndulescu, Dan Laurenţiu, Grigore Hagiu, S. Damian, Mircea Martin, Dumitru Micu, George Ivaşcu, Ana Blandiana ş.a. Marin Sorescu asigură rubrica „Cronica fantezistă", iar „Poşta redacţiei" este ţinută iniţial de I.A. (aproape sigur Ion Alexandru), ulterior preluată de Fănuş Neagu, apoi de Cezar Baltag, de Geo Dumitrescu ș.a. O cronică a cenaclului Uniunii Scriitorilor este semnată sporadic de Iulian Neacşu. Eugen Simion publică o serie de articole intitulate *Puţină criticologie*, iar Nicolae Manolescu ţine o vreme rubrica „Efemeride". Adrian Păunescu colaborează cu interviuri luate unor personalităţi ale vieţii literare sau culturale. După o întrerupere, din 1970 sunt reintroduse rubrici consacrate artelor şi evenimentelor culturale (teatru, film, televiziune, expoziţii etc.). Revista publică proză de Marin Preda, Nicolae Breban, Titus Popovici, Aurel Dragoş Munteanu, Mihai Giugariu, Virgil Tănase, Tudor Vasiliu, Sorin Titel, Miron Radu Paraschivescu (fragment din *Jurnalul unui cobai*), Petru Popescu (fragment din *Prins*), Dumitru Dinulescu, Radu Tudoran, Matei Călinescu (fragment din *Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter*), Constantin Ţoiu (fragment din *Galeria cu viţă sălbatică*), Fănuş Neagu, Dumitru Ţepeneag, Ioan Petru Culianu, Alexandru George, Mihai Pelin, I. Negoiţescu, Pop Simion ş.a. Şi în ce priveşte poezia, galeria autorilor se remarcă prin amploare şi diversitate: Ion Pop, Iolanda Malamen, I. Negoiţescu, Ion Nicolescu, Doina Sălăjan, Ion Gheorghe, Tudor George, Grigore Hagiu, Ion Alexandru, D. Rachici, Aurel Rău, Leonid Dimov, Ion Iuga, Constanţa Buzea, A.I. Zăinescu, T. Pâcă, Marius Robescu, Mircea Brăiliţa, Matei Călinescu, Ileana Mălăncioiu, Florin Mugur, Nichita Stănescu, Gh. Tomozei, Nicolae Oancea, Nora Iuga, Cezar Ivănescu, Gh. Istrate, Emil Botta, Sorin Mărculescu, Emil Brumaru (care debutează aici în 1966), Dan Mutaşcu ș.a. Din 1972 redactor-şef fiind Virgil Teodorescu, secondat de Georgeta Horodincă şi S. Damian, înfăţişarea şi conţinutul revistei nu se modifică radical. Cronica literară e ţinută o vreme de Florin Mihăilescu, apoi preluată de Paul Georgescu. Colaborează regulat Mircea Iorgulescu (rubrica „Jurnal de lectură"), de asemenea Dan Cristea, Dan Laurenţiu, Cornel Mihai Ionescu, Mircea Martin, Alexandru George, Mihai Petroveanu, H. Zalis, Lucian Raicu, Ileana Vrancea, Ion Ianoşi ş. a. O altă etapă în existenţa revistei începe în 1974, când conducerea a fost încredinţată lui Nicolae Dragoş, apoi lui Nicolae Dan Fruntelată (1980–1989). **L.** se va singulariza, mai cu seamă în anii '80, devenind oficiosul corifeilor orientării culturale care avea să fie denumită după decembrie 1989 „naţional-comunistă", principalul organ al protocronismului. Redactorul şef Nicolae Dragoş era secondat de Mihai Ungheanu (redactor-şef adjunct) şi de Teodor Balş (secretar general de redacţie), iar colegiul de redacţie îi cuprindea (la un moment dat) pe Ioan Alexandru, Geo Dumitrescu, Radu Enache, Alexandru Papilian, Adrian Păunescu şi Marin Preda. Cronica literară este ţinută de Mihai Ungheanu. Cronici de carte mai succinte, recenzii consistente, sunt grupate sub rubrica „Viaţa cărţilor", fiind semnate frecvent de Dan Zamfirescu, Valentin F. Mihăescu, Aurel Dragoş Munteanu, Dorin Tudoran, Voicu Bugariu, Paul Dugneanu, Doina Uricariu ş.a. Eugen Simion dă „Fragmente critice", iar Eugen Barbu deţine rubrica „Spirale". Scriitori importanţi mai colaborează, regulat ori ocazional, unii renunţând însă, în timp, la prezenţa în **L.** Revista publică în continuare literatură, eseuri, articole, studii, reportaje etc. Rubrici specializate sunt dedicate actualităţii culturale din alte domenii decât literatura (teatru,

film, televiziune, plastică). Se organizează uneori ample dezbateri, colocvii, se lansează anchete etc. vizând subiecte sau cărţi importante. După apariţia cărţii lui Edgar Papu *Din clasicii noştri* (1977), în dezbaterile şi disputele dezvoltate în jurul termenului protocronism **L.** a fost principala tribună a susţinătorilor conceptului şi a ideologiei ataşate. Se cuvine să fie menționate cele două ample colocvii, care au prilejuit o dezbatere aprofundată, permițând exprimarea unor opinii diverse, nuanţate, mai radicale ori mai ponderate, pe tema protocronismului (textele în numerele din 8 şi 15 octombrie 1977). Prima masă rotundă a avut ca participanţi pe Paul Anghel, Ov. S. Crohmălniceanu, Pompiliu Marcea, Edgar Papu, Mihai Ungheanu; în numerele 4 şi 11/1978 are loc al doilea schimb de păreri, la care au participat Paul Anghel, Ov. S. Crohmălniceanu, Nicolae Dragoş, Pompiliu Marcea, Solomon Marcus, Edgar Papu şi Mihai Ungheanu. După instalarea lui Nicolae Dan Fruntelată ca redactor-şef (1980), în caseta redacţională continuă să figureze Mihai Ungheanu ca redactor-şef adjunct şi Teodor Balş ca secretar general de redacţie. Deţin rubrici personale, pentru diferite perioade, Ioan Alexandru („Jurnal de poet"), Sânziana Pop („Cântarea României"), A.I. Zăinescu („Reflex"), Fănuş Neagu („Sport"), Cezar Ivănescu („Numele poetului"), Nichita Stănescu („Respirări"), Iulian Neacşu („Confabule"), Valentin F. Mihăescu („Accente"), Ioan Grigorescu („Spectacolul lumii") ș.a. „Poşta redacţiei" („Atelier literar") este ţinută de Geo Dumitrescu. „Cronica literară" nu are un „titular" constant, fiind semnată de Dan C. Mihăilescu, V.F. Mihăescu, Mihai Ungheanu, Artur Silvestri, Dan Alexandru Condeescu, Paul Dugneanu, Sultana Craia, Ilie Guţan ş.a. Cronici mai succinte sau recenzii sunt grupate în rubrica „Viaţa cărţilor" (semnează V.F. Mihăescu, Paul Dugneanu, Sultana Craia, Artur Silvestri, N. Ciobanu, Voicu Bugariu ş.a.). Revista publică multă critică literară, fie în rubrici definite („Cartea de debut", asigurată de Voicu Bugariu, „Tineri poeţi", ţinută de Dan Cristea etc.), fie în cadrul unor serii de articole (de pildă, Nicolae Ciobanu publică „în serial" eseul *Fantasticul, dimensiune a prozei „scurte" româneşti*, Dan Alexandru Condeescu dă o serie numită „Însemnări despre proză", cu titluri ca *Romanul politic*, *Romanul istoric şi social* etc.) ori în afara rubricilor (eventual în cadrul unor grupaje intitulate „Opinii", cu intervenţii privind unele cărţi, cum ar fi *Democraţia naturii* de Mircea Dinescu, *Manifest pentru sănătatea pământului* de Adrian Păunescu ş.a.). Sunt incluse în sumar şi studii de istorie literară, dar şi articole de actualitate, reportaje, texte de atitudine, eseuri, contribuţii cu tentă nu atât strict literară, cât general culturală, politică, istorică, ideologică etc.; colaborează Pompiliu Marcea, Marian Popa, Dan Zamfirescu, Andrei Roman, Valeriu Bârgău, Alexandru Balaci, Mihai Pelin, Vasile Andru, Dan Cristea, Nicolae Georgescu, Adrian Dinu Rachieru, Pompiliu Marcea, Viorel Ştirbu, Mircea Micu, Traian Iancu ș.a. Se poate observa, pe de altă parte, că încă din anii'70, şi în chip mai evident în anii '80, rolul **L.** de ghid şi de tribună a tinerilor scriitori se estompează treptat până la totala dispariţie. În 1990, după o întrerupere de mai mult de o lună, revista îşi reia apariţia la 31 ianuarie şi poartă menţiunea „serie nouă". Acum apare ca „săptămânal literar-artistic al Uniunii Scriitorilor, îngrijit de un comitet redacţional interimar", iar redactor-şef este Laurenţiu Ulici. Din luna martie o casetă redacţională menţionează: Laurenţiu Ulici redactor-şef; Nicolae Prelipceanu redactor-şef adjunct; Eugen Uricaru secretar general de redacţie. La inaugurarea noii serii, este publicat un *Cuvânt înainte*, semnat „L": „Apărând într-un moment al Revoluţiei Române de tensionată confruntare a opţiunilor, speranţelor şi îndoielilor, noua serie al «Luceafărului» vrea să se adauge, cu nota sa proprie, tuturor evenimentelor care de la 16–22 decembrie 1989 şi până azi au dat caracter de exorcism actului de răsturnare a infernalei dictaturi ceauşiste. Ştim foarte bine că nu e încă momentul intrării în normalitatea vieţii literare, dar ştim la fel de bine că numai normalitatea vieţii literare, implicit a vieţii social-politice în genere, face posibilă apariţia unei reviste dedicate literaturii. Fireşte, a unei reviste adevărate, deschisă fără nici un fel de îngrădire, alta decât legea morală, spre tot ce este valoros în peisajul literelor contemporane, spre scriitorii buni din toate generaţiile şi genurile, o revistă fără prejudecăţi ideologice, neangajată politic în sensul curent al termenului, dar făcând, totuşi, politică literară în sensul superior al cuvântului, de încurajare, promovare şi afirmare limpede a valorilor estetice în bază etică, a bunului simţ critic ce nu lasă loc îngheţului spiritual [...]. Ştim că nu va fi uşor, dar nu putem fi de acord cu cei care, în urma

experienţei nefericite a unora din seriile anterioare ale revistei , ar spune că «Luceafărul» nu are tradiţie sau are una rea. Îndrăznim să ne revendicăm de la o tradiţie bună şi mare, aceea a primei serii a «Luceafărului», aproape seculară, iar dacă ni se va spune că de la aceea tradiţie s-au revendicat şi seriile compromise ale revistei vom spune, la rându-ne, că nimeni nu trebuie judecat după principiile pe care le afişează, ci numai după faptele pe care le produce". În cursul anilor următori aveau să survină diferite modificări în subtitlul revistei, în identitatea instanţelor care au editat-o şi în componenţa colectivului redacţional, însă se poate considera că, din 1990 până în 2008, publicaţia şi-a păstrat în mare „linia" şi „tonul" adoptate din primele numere postdecembriste. De la numărul 15/1990 Laurenţiu Ulici figurează în casetă ca director. În 1994 este inaugurată o nouă „serie nouă", începând cu primul număr, care apare în iunie. Revista e acum editată de Uniunea Scriitorilor şi de Fundaţia Luceafărul, având subtitlul „Revistă de literatură". În casetă figurează Laurenţiu Ulici ca director, Marius Tupan şi Eugen Uricaru ca redactori-şefi adjuncţi, Ioan Es. Pop ca secretar general de redacţie, Alexandru Spânu ca redactor. După moartea lui Laurenţiu Ulici, revista este condusă, din anul 2000, de Marius Tupan ca redactor-şef, ulterior ca director. Colectivul de editare devine tot mai puţin numeros, cuprinzând, în afară de conducătorul revistei, pe cei ce răspund de tehnoredactare şi corectură. Sunt însă menţionaţi redactori asociaţi (componenţa listei variază în timp): Horia Gârbea, Ioan Es. Pop, Caius Traian Dragomir ș.a. Chestiuni însemnate ale vieţii literare sau ale politicii culturale etc. au fost dezbătute sau examinate în paginile revistei. Laurenţiu Ulici a susţinut, între altele, consacrarea unei generaţii de scriitori în afirmarea căreia s-a implicat, cea a nouăzeciştilor, publicându-le literatura şi „fixând" tabloul acestei promoţii literare prin articole de panoramare critică. Fără să-şi mai asume explicit misiunea de rampă de lansare şi factor de promovare a tinerilor pe tărâmul literaturii, **L.** a încurajat şi a oferit posibilitatea de exprimare, în primii ani de după 2000, unor foarte tineri autori, care aveau să se ilustreze printre reprezentanţii generaţiei literare a douămiiştilor. Revista cuprinde numeroase rubrici, unele cu semnatar unic, altele deschise unor colaboratori; câteva rubrici au apărut multă vreme, altele au fost efemere. Cronica literară a fost ţinută o vreme de Ioan Stanomir, ulterior fiind preluată, pentru intervale mai lungi sau mai scurte, de alţii, contribuţii remarcabile fiind cele ale lui Octavian Soviany şi Radu Voinescu. În anii 2002–2003 cronica literară a fost asigurată, cu energie şi succes, de foarte tinerii critici Raluca Dună şi Bogdan-Alexandru Stănescu. La un moment dat rubrica a fost preluată de Dan Cristea ș.a. Critica literară „de întâmpinare", ca şi publicistica de comentariu literar ori de opinie pe teme culturale au fost găzduite şi în alte rubrici – „Lecturi", „Stop cadru", „Recitiri", „Vizor" ş.a. – , unde s-au perindat semnatari din toate generaţiile: Octavian Soviany, Radu Voinescu, Ion Creţu, Dan Perşa, Romul Munteanu, Ioan Buduca, Al. Cistelecan, Horia Gârbea, Geo Vasile, Caius Traian Dragomir, Ștefan Ion Ghilimescu, Vasile Spiridon, Constantin Abăluţă, Val Condurache, Gheorghe Istrate, Ana Dobre, Adrian Dinu Rachieru, Elena Vlădăreanu, Stelian Tăbăraş, Mariana Criş, Simona Galaţchi, Leo Butnaru ș.a. Alexandru George deţine rubrica „Opinii", Bujor Nedelcovici publică un „Jurnal infidel", de „Minimax" se ocupă Şerban Lanescu, la „Timpul retrăirii" scrie Caius Traian Dragomir etc. Radu Voinescu ţine, la un moment dat, o rubrică numită „Epistolar", care, precizează el, nu e o „poşta redacţiei" obişnuită. Alte rubrici găzduiesc contribuţiile unei largi game de colaboratori: „Convertiri", „Creatorul în oglindă", „Trasee spirituale", „Vecini de palier", „Istorie literară" etc. Rubrica „Fronturi în fronturi" include intervenţii diverse, luări de poziţie, opinii şi atitudini, nu o dată iconoclaste sau răzvrătite, uneori cu potenţial polemic. Laurenţiu Ulici este autorul unor editoriale consistente, mărturisind năzuinţa către o politică culturală constructivă. Ulterior, devenit conductorul revistei, Marius Tupan publică viguroase articole de atitudine sub rubrica „Acolade" (deschisă, de altfel, şi altora). Printre colaboratori se află Roxana Sorescu, Liviu Grăsoiu ş.a. Sunt frecvent inserate interviuri sau convorbiri ample cu Nicolae Manolescu, Adriana Babeţi, D. Ţepeneag, Marian Popa, Pan M. Vizirescu, Caius Traian Dragomir, Ion Solacolu, Radu F. Alexandru, Pavel Eugen Banciu ș.a., realizate de redactori sau colaboratori precum Marina Spalas, Marius Tupan, Simona Galaţchi, Robert Şerban, Mariana Sipoş, Maria Laiu. În paginile **L.** Bogdan Ghiu semnează texte privind literatura străină. Au funcţionat în revistă şi rubrici specializate de

teatru (asigurate de Ana Dobre, Maria Laiu ş.a.), „Arta filmului" (Irina Budeanu) etc. Maria Ploaie-Hanganu a ţinut o rubrică de cultivare a limbii corecte. Sunt publicate, regulat, şi traduceri din literatura străină, în special (fragmente de) opere ale unor scriitori contemporani importanţi mai puţin cunoscuţi publicului românesc. În anii 1990–1991 s-a editat şi publicaţia „Lucifer", cu subtitlul „Supliment de opoziţie al revistei «Luceafărul»", cu apariţie bilunară şi avânt polemic corosiv, în contextul tumultului mediatic postrevoluţionar, mobilizând în special talentul pamfletar şi polemic al unor condeie optzeciste. După moartea lui Marius Tupan, urmată de o întrerupere, **L.** îşi reia apariţia la 23 ianuarie 2008 într-o formulă oarecum înnoită, totuşi fără schimbări radicale. Redactor-şef este Dan Cristea, iar Horia Gârbea este secretar general de redacţie. Revista apare sub egida Uniunii Scriitorilor, ca „săptămânal de cultură editat de Fundaţia Luceafărul"; începând de la numărul 8, acestor menţiuni li se adaugă precizarea: „Apare cu sprijinul Primăriei sectorului 2 Bucureşti "; de la numărul 21 referirea la Fundaţia Luceafărul dispare de pe frontispiciul publicaţiei. De la numărul 1/2009 denumirea revistei devine „Luceafărul de dimineaţă". Colaborează frecvent – cu publicistică, articole de atitudine, comentarii culturale, cronici, recenzii ori studii de critică literară, cronici plastice, dramatice etc. – Horia Gârbea, Stelian Tăbăraş, Mariana Criş, Gabriel Chifu, Irina Budeanu, Constantin Stan, Mircea Ghiţulescu, Adrian Mihalache, Gelu Negrea, Bogdan Ghiu, Adrian G. Romila, Gabriela Gheorghişor, Gabriel Rusu, Felix Nicolau, Costin Tuchilă, Emil Mladin, Sorin Lavric, Geo Vasile, Iolanda Malamen ş.a. Alexandru George își continuă rubrica. Cronica literară este ţinută de Dan Cristea. Bogdan Teodorescu e prezent cu articole pe teme de politică. Grete Tartler publică prezentări de literatură străină. Fireşte, frecvenţa prezenţei colaboratorilor variază în timp în funcţie de diferiţi factori, însă, pe de altă parte, lista colaboratorilor pare să fie în principiu deschisă, astfel încât în paginile publicaţiei pot fi aflate, intermitent sau sporadic, şi alte semnături, unele dintre cele mai prestigioase. Revista înscrie în sumar şi poeme inedite, fragmente din lucrări de proză aflate în pregătire, texte dramatice etc., aparţinând atât autorilor consacraţi – de pildă, proză de Gabriela Adameşteanu, Ioan Lăcustă ș.a., poezie de Ileana Mălăncioiu, Mihai Gălăţanu, Traian T. Coşovei, Simona-Grazia Dima ş.a., dramaturgie de D.R. Popescu etc., cât şi – în primul rând în cadrul rubricii „Dintre sute de catarge" – scrieri ale unor tineri autori, debutanţi sau aflaţi la începutul afirmării lor literare, precum Aida Hancer, Emanuel Guralivu şi mulţi alţii. Iolanda Malamen publică interviuri realizate cu Vladimir Zamfirescu, Florin Ciubotaru, Andrei Ciubotaru, Mircia Dumitrescu, Norman Manea, Mircea Croitoru ş.a. Andra Rotaru îi intervievează pe D. Ţepeneag, Şerban Foarţă, Andrei Bodiu, Sorin Mărculescu ș.a. Evenimentele literare sau culturale (semicentenarul revistei, aniversări sau comemorări ale unor mari scriitori, reuniuni, colocvii sau festivaluri scriitoriceşti, premii literare etc.) se bucură de o atenţie specială, fiindu-le consacrate numere sau „dosare" publicistice consistente. ***N.Br.***

LUCEAFĂRUL DE ZIUĂ, publicaţie literară apărută la Braşov, trei numere pe an, în 1956 şi 1957, editată de Uniunea Scriitorilor, Filiala Braşov. Redactor: D. Gherghinescu-Vania. Este o culegere de texte literare – poezie, proză, teatru – la care se adaugă o rubrică de „Studii–cronici–însemnări". Materialele sunt caracteristice pentru perioada de angajare în programul oficial al realismului socialist. Multe sunt tributare realismului socialist – versuri şi proze ocazionale axate pe așa-zisa problematică social-politică –, printre temele preponderente numărându-se ataşamentul partinic, lupta de clasă, prietenia şi ajutorul sovietic, colectivizarea, viaţa „nouă" în fabrici şi uzine, condamnarea războiului rece, a imperialismului şi colonialismului etc. Publicaţia se sprijină în cea mai mare parte pe scriitori braşoveni sau din zonă. Semnează versuri D. Gherghinescu-Vania, Darie Magheru, Ştefan Stănescu, Petru Homoceanul, Ion Potopin, Daniel Drăgan, I. Sassu-Ducşoară, Victor Calmuc, George Popa, Ion Lupu, Constantin Olteanu, Mircea Avram, Şt. A. Banaru, V. Copilu Cheatră, V. Diaconescu, Lidia Magheru ş.a. Între autorii de proză (schiţe, povestiri, nuvele, fragmente de roman) se află Petre Sălcudeanu (*În aşteptare, Un gram de aur*, *În recunoaştere*), Adrian Cernescu, Constantin Cuza, I. Sassu-Ducşoară, Aurel Călinescu, Dionisie Bârcea, Cornel Stănescu, Gr. Chiriţescu, I. Gajdo ş.a. Literatură dramatică semnează Darie Magheru (*Eu, Meşterul Manole* – poem dramatic), Paul Constantin, Elvira S. Popa,

Mihail Severin. O bogată culegere de strigături populare publică I. Sassu-Ducşoară. Studii privind aspecte ale istoriei literaturii şi culturii româneşti aparţin lui Petru Homoceanul (despre St. O. Iosif, Magda Isanos, G. Bacovia, Ecaterina Pitiş), Constantin Cuza (despre Theochar Alexi), C. Constantinescu (despre Ioan Lupaş), Ion Lupu (despre Nicolae Labiş), Costel Ionescu (despre probleme ale literaturii contemporane), C.A. Stoide (din istoria tiparului şi a tipăriturilor româneşti de la Braşov) ş.a. Cronicile literare şi recenziile sunt susţinute de D. Gherghinescu-Vania, C. Constantinescu, Petru Homoceanul, Costel Ionescu, Vasile Diaconescu ş.a. În **L. de z**. se dau traduceri din scrierile unor poeţi ai naţionalităţilor conlocuitoare, ca Szemlér Ferenc, Adolf Meschendörfer, Werner Bossert, realizate de Demostene Botez, D. Gherghinescu-Vania, Mircea Avram. Din literatura universală sunt traduşi Lucreţiu, Horaţiu, Ovidiu, Shakespeare, Goethe, N.A. Nekrasov, Konstantin Simonov, Serghei Esenin, Ady Endre, Mikszáth Kálman. O menţiune aparte merită *Prinţişorul,* transpunerea Domniţei Gherghinescu-Vania după *Micul prinţ* de Antoine de Saint-Exupéry. ***L.D.***

LUCEAFĂRUL LITERAR, revistă apărută la București, lunar, apoi bilunar, cu întreruperi din octombrie 1931 până în 15 ianuarie 1942, ca organ al Societății Cultural-Artistice-Corale Luceafărul. Într-o scrisoare adresată conducerii Bibliotecii clujene, anexată numărului 1/1931, redactorul Nicolae Graur precizează că publicația se află de fapt în al cincilea an, preluând data apariției societății pe care o reprezintă, înființată în 1926. De la numărul 5/1932 îşi schimbă titlul în „Luceafărul enciclopedic”, modificat mai apoi, cu numărul 6/1933, prin adăugarea subtitlului „Literar și critic” (redus la „Literar” de la numărul 5–6/1938), iar după 1939, „Orizonturi academice” în ediţia de la prima zi a lunii şi „Orizonturi populare” la 15 ale fiecărei luni, indicând o structurare specială a sumarului. De la numărul 9/1932 Nicolae Graur va figura ca director în locul lui Theodor Rosen, ca redactori apărând Alex. I. Soiu, apoi Tell Ionescu, Vasile Oprișor și Elena Graur. Numărul 3/1936 semnalează și existența suplimentului „Harfa”, subintitulat „Revista poeziei”. **L.l.** nu declară nici un fel de orientare şi nu are un articol-program, iar conţinutul rămâne eclectic, amestecând valorile. Totuși, anii 1940–1941 marchează opțiuni profasciste, antisemite, ortodoxist-legionare. „Cronica literară” (Nicolae D. Popescu, Elena Graur) este rubrica ce apare cu regularitate. I se alătură, intermitent, „Cronica teatrală” (J.S. Desana), „Reviste”, „Ecouri”, „Cronica muzicală” (M.V. Lupșanu), „Cronica plastică” (J. Vlasiu). Figurează cu versuri, alături de Nichifor Crainic, G. Bacovia (*Noapte de vară*), Ion Minulescu (*Ploaie urbană*, *Rugă de Paști*), Ion Pillat (*Jalea*, *Despărțirea*), Radu Gyr (*Tăcere cu luceferi*), Agatha Grigorescu-Bacovia, Camil Petrescu (*Cearta*), Ion Apostol Popescu, Ion Th. Ilea, George Murnu, Mihai Ilovici (multe texte fiind republicări), mai puţin cunoscuţii N. Graur, Traian Mateescu, G. Şt. Cazacu, Virgil Treboniu, Cristian Sârbu. Se publică și proză de Mihail Sadoveanu (*Jertfele*), Neagu Rădulescu (*Jurnal de beție*), Aurel Chirescu, Aurel Marin, Al. Cazaban, George Paraschivescu. Numeroase fragmente de roman oferă Elie Anesiea, Vasile Oprișor, Gheorghe Dumitrescu, în vreme ce Ionel Borangic semnează, în foileton, romanul *Chipuri din Normală.* Mai substanţială este partea de eseistică şi critică literară, care alătură pagini ale Elenei Văcărescu (*Întoarcere la Eminescu*, *Triple hommage en souvenir d'un triple présent*), ale lui Petre Stati (*Ideea morții în poezia eminesciană*), Gheorghe Bulgăr și Lucian Costin. **L.l.** mai introduce în sumar pe G. Călinescu cu *Critica visului* și pe M. Dragomirescu cu *Stilul jurnalistic și stilul literar*; Vintilă V. Caftangioglu (Vintilă Horia) oferă *Gânduri despre artă*, Dan Botta dă *Tehnică și poezie*, Tudor Vianu semnează articolul *Psihanaliza și morala.* La ancheta *Studentul de ieri, studentul de azi* răspund Mircea Eliade și C. Rădulescu-Motru (1/1936). Dramaturgia poartă semnătura lui Mihail M. Stamate, Emanoil Trifan și Axentie B. Oprișanu. Traduceri se fac din José Maria de Hérédia, Jean Moréas, Charles Baudelaire. Alți colaboratori: Al. Bran-Lemeny, I. Arieșanu, Ion Marin Sadoveanu, Izabela Sadoveanu. ***V.T., D.B.***

LUCEAFĂRUL LITERAR ŞI ARTISTIC, revistă apărută la Brăila, bilunar, apoi lunar, din 15 septembrie 1929 până în 12 aprilie 1931. Director este Ioan C. Sava, iar secretar de redacţie G. Buznea-Moldoveanu. În loc de articol-program se publică o confesiune (nesemnată), *Cum se naşte o revistă literară*, un fel de scenetă cu câţiva tineri entuziaşti. Publicaţia reuşeşte să adune semnături din toată ţara, dar numele nu au rezonanţă

deosebită: Aurel Marin, Al. Georgescu-Vâlcea, Stelian Cucu, Al. Tudor-Miu, Spiru Hasnaş ş.a. Importante sunt doar scrierile lui Victor Eftimiu (poezie) şi Perpessicius (poezie şi proză – *Pe același carnet*, fragment din romanul *Fatma sau focul de paie*). Alţi prozatori: Tudor Şerbănescu, Florica Rădulescu, Theodor Constantin, Liviu Opriş. Se rețin câteva articole de istorie şi critică literară sau de cultură generală: Vasile Băncilă, *Starea actuală a problemei religioase*, *Răvaș parizian*, Toma Chiricuţă, *Problema fericirii*, Stelian Constantin Stelian, *Alexandru Vlahuţă*, I.C. Sava, *Presa brăileană cultural-literară în decursul unui veac*, *Aportul Brăilei în literatura română*, amintirile despre Panait Cerna şi Traian Demetrescu, un necrolog pentru C. Sandu-Aldea, din al cărui roman, *Două neamuri*, e oferit fragmentul *Un arendaș*. Revista publică recenzii la cărţile autorilor din zonă, precum şi informaţii culturale locale. Sunt de semnalat și unele texte din folclorul brăilean. ***V.T.***

LUCHIAN, Neculai (1821, Iaşi – 1.VII.1893, Iaşi), traducător. A învăţat la Iaşi, la şcoala de la „Trei Ierarhi", după care, descoperindu-şi aptitudini pentru arta plastică, s-a înscris la clasa de pictură de la Academia Mihăileană. La Paris ia lecţii de artă dramatică de la actori reputaţi şi susţine roluri de mică întindere pe scena de la Théâtre du Palais Royal. Va face şi studii muzicale în Italia. Întors la Iaşi se angajează în trupa românească, pentru reprezentaţiile ce aveau loc la teatrul de varietăţi. Din 1846 joacă la Teatrul cel Mare de la Copou. După plecarea lui Matei Millo la Bucureşti, în 1852, răsfăţatul scenei moldoveneşti devine **L.**, care de câteva ori, până în 1871, ia conducerea teatrului, asigurând şi direcţia de scenă la unele spectacole. După înfiinţarea Societăţii Dramatice, figurează între primii societari clasa I (1879). Aflat la început sub înrâurirea lui Matei Millo, îşi conturează treptat un mod propriu de interpretare, un stil burlesc, şarjat, din specia comicului naiv. A jucat în toate comediile şi vodevilurile lui Vasile Alecsandri, fiind, printre altele, creatorul rolurilor Clevetici şi Sandu Napoilă. Începând din 1849, mai bine de trei decenii, **L.** a făcut, fără pic de înzestrare, foarte multe traduceri (între care *Avarul* de Molière) şi prelucrări de farse şi vodeviluri din repertoriul francez al vremii – Émile Boyer, Victorien Sardou, Eugène Labiche, Paul de Kock, Ludovic Halévy, Victor Bernard, Henri Murger şi mulţi alţii – rămase în manuscris şi păstrate în Arhiva Teatrului Naţional ieşean de la Arhivele Statului din Iaşi.

Repere bibliografice: Massoff, *Teatr. rom.*, I, *459–466*, II, *145–151*, *285–294*, *passim*; Olga Flegont, *Neculai Luchian*, SCIA, teatru–muzică–cinematografie, 1966, 1; *Ist. teatr. Rom.*, II, *272–279*, *passim;* Maftei, *Personalități*, I, *340;* Virgil Brădăţeanu, *Profiluri. Mari actori români*, I, Bucureşti, 1973, *74–85*; *Dicţ. lit. 1900*, *516*. ***F.F.***

LUDESCU, Stoica (c. 1612 – c. 1695), cărturar. Numele lui **L.** ataşat unui text – secvenţa „cantacuzinească" din marea compilaţie intitulată *Istoria Ţărâi Rumâneşti de când au descălecat pravoslavnicii creştini*, care circulă şi sub titlul *Letopiseţul cantacuzinesc* – este rezultatul unei presupuneri. A făcut-o, în *Cronicele muntene* („Analele Academiei Române", 1898–1899), N. Iorga, care avea obiceiul de a „găsi" autori pentru cărţile ajunse în vremea modernă fără iscălitură. În acest rând s-a oprit asupra lui **L.**, „slugă bătrână" în casa Cantacuzinilor, personaj în legătură cu care documentele scot în evidenţă fidelitatea arătată protectorilor (i-a însoţit în refugiul din Moldova în 1658 şi a făcut şi un „stagiu" la ocnă, prin 1672, solidar cu familia prigonită de Grigore Ghica), precum şi ştiinţa sa de carte, de un nivel apreciabil. Iorga nu a produs temeiuri deosebite în sprijinul supoziţiei sale, dar **L.** a fost acceptat în această postură printr-un soi de consens, de mai mulţi cercetători (C. Giurescu, Dimitrie Onciul, Sextil Puşcariu, C. C. Giurescu, N. Cartojan). Ipoteza s-a instalat (ultimul ei adversar însemnat a fost P. P. Panaitescu, în tratatul academic de istorie a literaturii române), iar astăzi atribuirea este de circulaţie aproape generală, deşi oponenţii (unul dintre ei, Ion I. Ionaşcu, propunând chiar un „contracandidat", pe Dumitraşcu Dumbravici) n-au lipsit. După cum nu au lipsit nici luările de poziţie în favoarea paternităţii lui **L.** asupra cronicii (recapitularea probelor o face Liviu Onu). **L.** şi-a luat numele de la moşia Ludeşti din Dâmboviţa, pe care a dobândit-o mai târziu, după ce urcase câteva trepte pe scara rangurilor. Trebuie să fi avut ceva avere, căci bunicul său, Leman, fusese „judeţ" al Bucureştiului, iar tatăl său, Şerban, avusese rangul de logofăt. **L.** însuşi a fost logofăt la Curtea lui Matei Basarab, iar în 1680 era ispravnic al Târgoviştei. Destinul lui s-a împlinit – poate şi cărturăreşte, ca autor al cronicii – în preajma Cantacuzinilor, pe care i-a slujit cu

credinţă. A scris documentele familiei (ca logofăt trebuie să se fi descurcat bine în articolele pravilelor), între ele şi testamentele (două) ale Elinei, soţia marelui postelnic Constantin Cantacuzino. Tot în preajma Cantacuzinilor a şi murit, cândva, între 1693 şi 1697. Poate că N. Iorga i-a făcut dreptate.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXI, 1898–1899; Giurescu, *Contribuțiuni*, *5–8*, *20–22*; D. Onciul, *Din istoria României*, Bucureşti, 1913, *84–85*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *352–358*; Pușcariu, *Ist. lit.*, *117*, *232*, *236*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *33–34*, *Ist. lit.* (1982), *27–28;* Cartojan, *Ist. lit.*, III (1945), *233–239*; Ion I. Ionaşcu, *Documente inedite din perioada 1517–1774*, STD, 1955, 4; Ion I. Ionaşcu, *Despre logofătul Stoica Ludescu şi paternitatea cronicii „Istoria Ţării Româneşti”*, AUB, istorie, t. V, 1956; Cioculescu, *Varietăţi*, *29–44*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *152–155*, *208–214*; Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *303–360*; Liviu Onu, *Date noi cu privire la Stoica Ludescu. Din nou problema paternităţii „Letopiseţului cantacuzinesc”*, LR, 1972, 1; *Dicţ. lit. 1900*, *517;* Mazilu, *Vocaţia*, *67–68*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *782–783*; Mazilu, *Noi*, *189–193*, *195–203*; Manolescu, *Istoria*, *72–73*; Călinescu, *Opere*, XII, *694–695*. ***D.H.M.***

LUDO, I. (4.XI.1894, Iaşi – 23.V.1973, Bucureşti), publicist, prozator. Este fiul lui B. Iacovitz, negustor de manufactură; prenumele la naştere: Isac. Îşi întrerupe învăţătura la vârsta de paisprezece ani şi începe să lucreze ca funcţionar într-un birou; ulterior intră corector la ziarele ieşene „Opinia” şi „Iaşul”. În 1913 debutează în revista „Absolutio”, la care a fost şi redactor în 1913, 1914 şi 1916. În numărul inaugural al publicaţiei **L.** semnează articolul *Curentul nou la noi*, prilej de a-şi face cunoscută simpatia faţă de tendinţele moderniste din literatura franceză şi din cea română, trecând în revistă parnasianismul şi simbolismul şi recunoscând totodată importanţa poeziei argheziene ca etapă valorică nouă în discursul poetic românesc. **L.** este, de asemenea, membru al redacţiei revistei „Versuri şi proză” (1915). Mai colaborează cu articole politice, sociale, culturale la „Adevărul literar şi artistic”, „Curier israelit”, „Gazeta politică şi literară”, „Informaţia Bucureştiului”, „Mântuirea”, „Răspântia”, „Renaşterea noastră”, „Seara”, „Ştiri din lumea evreiască”, „Tribuna”, „Vieaţa nouă” ş.a. A fost redactor fondator al revistei „Adam” (1929–1940), publicaţie de orientare antifascistă şi antihitleristă. Nu s-a sfiit să atace, în pamflete, extrema dreaptă, devenită ameninţătoare în România şi în Europa. A mai fost redactor al lunarului „Palestina” (1939–1941) şi a înfiinţat colecţiile „Biblioteca socială” şi „Biblioteca umorului universal”. În 1953 primeşte Premiul de Stat pentru romanul *Domnul general guvernează.*

Editorial, **L.** debutează cu pamfletul-fabulă *Coada lui To*, apărut probabil în 1918. În volumul de schiţe şi nuvele *Hodge-Podge* (1928), la fel ca şi în *Mesia poate să aştepte* (1933) sau în *Ghettouri* (1939), schiţează cu vervă şi umor, dublate de o firească înţelegere şi simpatie faţă de destinele oamenilor de rând, câteva portrete de evrei, surprinzând mentalitatea lor specifică. Experienţa de ziarist se simte puternic aici, ca de altfel în toate scrierile lui **L.**, stereotipiile şi procedeele gazetarului zădărnicind de multe ori tentativele romancierului de a ajunge la psihologia personajelor. Pamfletul copleşeşte naraţiunea, instalând un echilibru şubred între artă şi şarja grotescă. Autorul inserează în multe dintre cărţile sale fragmente din articole apărute în ziare, discursuri ale oamenilor politici, decrete şi declaraţii oficiale. Pe sute de pagini convenţia ficţiunii se volatilizează, **L.** recurgând la nume reale ori transparent anagramate ale unor personalităţi politice şi rescriind, de fapt, fragmente din istoria ţării ori a Europei. Ciclul *Paravanul de aur*, alcătuit din romanele *Domnul general guvernează*, *Stare de asediu* (1955), *Regele Palaelibus* (1957), *Salvatorul* (1959) și *Ultimul batalion* (1960), este o cronică pamfletară a evenimentelor politice interne şi internaţionale dintre 1919 şi 1944. Aici autorul, intrat fără efort în rândul celor care erau în consens cu ideologia oficială, face risipă de sarcasm şi redimensionare grotescă a conjuncturilor politice şi a reprezentanţilor „regimului burghezo-moşieresc”, aşezaţi în contrast accentuat cu lupta şi idealurile muncitorilor comunişti. **L.** a tradus din Şalom Alehem, Israel Zangwill, A.P. Cehov, Maxim Gorki ş.a.

SCRIERI: *Coada lui To*, Bucureşti, [1918]; *Gorki în faţa revoluţiei*, Iaşi, 1918; *Hodge-Podge*, Bucureşti, 1928; *Mesia poate să aştepte*, Bucureşti, [1933]; *Doi mari poeţi: Heinrich Heine şi A.C. Cuza*, Bucureşti, 1934; *Domnul Nae Ionescu apără pe ebrei împotriva jidanilor*, Bucureşti, f.a.; *Iuda trebue să sufere pentru că e suferind*, Bucureşti, 1934; *Domnişoara Africa*, Bucureşti, 1935; *În jurul unei obsesii: precizările unui evreu pentru românii de bună credinţă*, Bucureşti, 1936; *Ghettouri*, Bucureşti, [1939]; *Cazul evreilor de la Topoloveni*, Bucureşti, 1945; *Maurul şi-a făcut datoria, maurul nu vrea să se mişte*, Bucureşti, 1946; *Din ordinul cui?*, Bucureşti, 1947; *Despre pseudonim*, Bucureşti, 1947; *Democraţia engleză*

la porțile Ierusalimului, București, 1947; *În spatele frontului Marshall*, București, 1949; *Soldatul cățelului Toby*, București, 1951; *Alegerile lor – parlamentele lor!*, București, 1952; *Domnul general guvernează*, București, 1953; *Gura de lup*, București, 1954; *Corsetul*, București, 1955; *Starea de asediu*, București, 1955; *Soluția a patra*, București, 1956; *Regele Palaelibus*, București, 1957; *Ilustrul N.N. din N.N.*, București, 1958; *Războiul lui Tănase Cireș*, București, 1958; *Salvatorul*, București, 1959; *Ultimul batalion*, București, 1960; *În bătaia crucișătoarelor*, București, [f.a.]; *Revoluție sau pogrom*, București, [f.a.]. **Traduceri:** Șalom Alehem, *Menachem Mendel*, București, 1923, *Opere alese*, pref. trad., București, 1955, *Halal de mine, sunt orfan*, București, 1956, *Opere alese*, I–V, București, 1959–1969, *Tevi lăptarul*, București, 1961, *Povestiri*, București, 1964 (în colaborare), *Stăteam trei la taifas*, București, f.a.; Israel Zangwill, *Regele pomanagiilor*, București, 1934; Ilya Ehrenburg, *…Și a fost ziua a doua*, București, 1944; Iosif Opatoșu, *Păduri poloneze*, București, 1945; Maxim Gorki, *Un rege al republicii*, București, 1956; M.E. Saltîkov-Șcedrin, *Povestiri*, București, 1953 (în colaborare), *Opere alese*, București, 1954 (în colaborare); Gorki–Cehov, *Scrisori, articole, extrase*, București, 1954 (în colaborare); Theodor Herzl, *Statul iudeu*, București, [f.a.].

Repere bibliografice: F. Aderca, *Fabula. Cu prilejul unei cărți rare*, „Lumea evree”, 1919, 15–16; G. Spina, *Scrisoare prietenului I. Ludo*, „Avântul”, 1930, 45; Mircea Eliade, *Ajutați pe domnul Ludo!*, VRA, 1934, 364; S. Sanin, *În loc de recenzie la „Domnișoara Africa”*, „Hasmonaea”, 1935, 11–12; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *712*, *Ist. lit.* (1982), *796*; Viniciu Gafița, *„Domnul general guvernează”*, „Tânărul scriitor”, 1953, 7–8; Miron Dragu, *Romanul-pamflet*, GL, 1957, 12; Ștefan Cristea, *„Salvatorul”*, LCF, 1959, 21; Dan Grigorescu, *„Ultimul batalion”*, LCF, 1960, 17; Rodica Florea, *I. Ludo*, LCF, 1964, 21; Micu–Manolescu, *Literatura*, *241*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *373–374; Encicl. jud.*, XI, *553*; George Muntean, *I. Ludo*, RL, 1973, 22; Piru, *Ist. lit.*, *422*; Popa, *Ist. lit.*, I, *961- 962*; Iovănel, *Evreul*, *157–160*, *passim*. ***O.I.***

ŁUKASIK, Stanisław (22.XI.1897, Myşlenice–Doina Wies, Polonia – 22.VI.1962, Cracovia), istoric literar, traducător polonez. Provine dintr-o familie de țărani. Urmează gimnaziul clasic în localitatea natală, absolvindu-l în 1914. Înrolat voluntar în legiunile poloneze, luptă pe front (1914–1918), este rănit și distins cu medalii pentru bravură. Începe studii de filologie romanică și de limba polonă la Universitatea Jagellonă din Cracovia, dar le întrerupe cu o nouă plecare pe front și le finalizează abia în 1925. Obține și o diplomă de predare a limbii franceze pentru străini, ca urmare a frecventării unor cursuri practice la Dijon (1924). Își ia doctoratul în filosofie la Universitatea Jagellonă (1926) cu o teză în limba franceză. Până în 1953 funcționează ca profesor la universitate și la diferite gimnazii din Cracovia, exceptând patru ani de specializare în România (1928–1932), în mare parte la Universitatea din București, și perioada celui de-al Doilea Război Mondial. Inițierea în filologia română a început-o în 1920, sub îndrumarea lui St. Wędkiewicz, conducătorul primului Seminar de limba română din cadrul lectoratului înființat de N. Iorga, în 1921, la Universitatea Jagellonă. Pentru **Ł.** româna va fi a doua limbă romanică (după franceză) foarte bine stăpânită, ajungând să reprezinte domeniul predilect al preocupărilor sale. Între 1932 și 1938, în 1945 și 1946 este lector de limba română la Universitatea Jagellonă și simultan (între 1932 și 1939) predă la Academia Comercială din Cracovia cursuri despre sistemul economic al României. Ultima parte a vieții sale a stat sub semnul traumelor. Materialele de arhivă consemnează o arestare în 1939, urmată de o detenție în lagărul din Sachsenhausen (Germania), de unde este eliberat în 1940. În timpul ocupației studiază limba germană, pe care o va preda la două școli din Cracovia. În 1945, la propunerea profesorului Wędkiewicz, este abilitat ca docent particular să predea și lingvistică romanică la Universitatea Jagellonă. Predă această disciplină până în 1953, când i se refuză oficial titularizarea. Se stinge din viață după aproape un deceniu, se pare în izolare și după o suferință prelungită.

În perioada interbelică **Ł.** a semnat cele mai multe studii și articole consacrate în presa poloneză literaturii române și interferențelor ei cu cea polonă. A tradus și publicat, la scurtă vreme după apariția lor în România, *Pădurea spânzuraților* (în 1931), *Ion* (în 1932), *Ciuleandra* (în 1937–1938, în presă) de Liviu Rebreanu, *Întunecare* (în 1933) și fragmente din *Omul din vis* (în 1938, în presă) de Cezar Petrescu, precum și *Omul cu mârțoaga* de G. Ciprian, versiune lăsată în manuscris. Este autorul unor lucrări privitoare la relațiile polono–române, între care o carte de referință, apărută în Franța: *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues* (1938). În acest timp a redactat în limba polonă *Istoria literaturii române de la începuturi până la 1938* (2 600 de pagini), rămasă în manuscris. Cea mai fructuoasă etapă din activitatea sa este legată de cercetarea orizontului spiritual românesc. Reprezentativă în acest sens este lucrarea *Pologne et Roumanie...*,a cărei temă de bază o

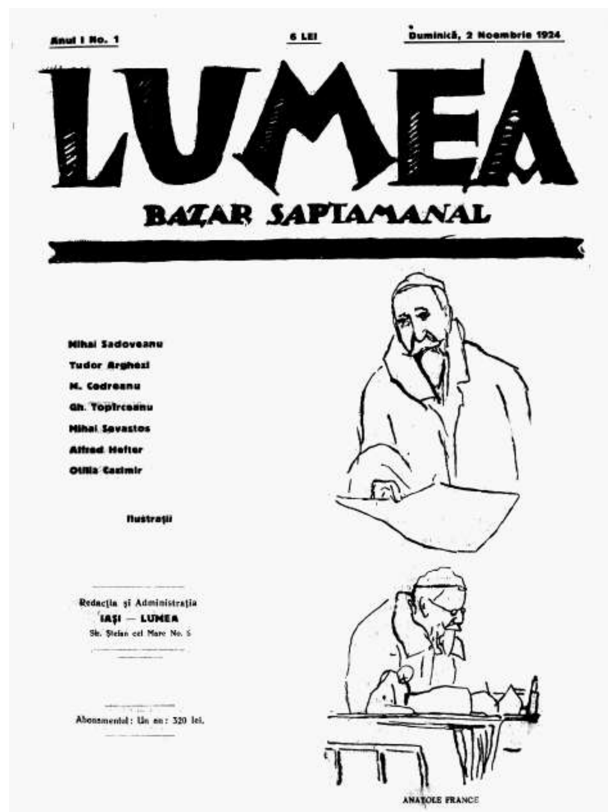
constituie relaţiile lingvistice, situate într-o perspectivă comparatistă mai largă: istoria, geografia, civilizaţia, cultura, literatura şi chiar mentalităţile celor două popoare. Studiul se axează pe domeniul lexicului, iar în cadrul acestuia pe împrumuturi, a căror cercetare contrastivă îi oferă autorului elemente sugestive atât pentru descrierea şi explicarea unor transformări lingvistice în cele două limbi, cât şi pentru înţelegerea „vieţii interne a naţiunilor" care le vorbesc, a contactelor şi, în consecinţă, a identităţilor sau a diferenţelor dintre ele. Textele consacrate literaturii române şi interferenţelor ei cu cea polonă, publicate în volume sau în periodice, au un corespondent de sinteză în capitolul *Influences littéraires et rapports intellectuels* din *Pologne et Roumanie...* şi altul exhaustiv, inclus în *Istoria literaturii...* Cititor pasionat de literatură română, **Ł.** scrie despre autorii clasici şi contemporani, despre evoluţia specifică a genurilor şi despre orientarea către o anumită problematică (războiul, pământul, istoria ş.a.), despre practica unor formule (romanul realist, de analiză ş.a.), mai întotdeauna cu trimiteri la interferenţele cu literatura polonă. Interesul autorului este alimentat de ideea potrivit căreia „cunoaşterea literaturii române mai noi este astăzi necesară pentru a înţelege sufletul României contemporane, care intră repede, în privinţa realizării ştiinţifice şi artistice, în orbita civilizaţiei europene". De studii speciale se bucură M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Octavian Goga, Aron Cotruş, Mihail Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voineşti, dar mai ales Liviu Rebreanu şi Cezar Petrescu, pe care **Ł.** i-a tălmăcit cel dintâi în limba polonă. Interpretările insistă asupra aspectelor tematice, a conflictelor psihologice, tipologiilor, pitorescului (cu precădere etnografic) – în ce privește proza şi dramaturgia, iar la poezie – asupra motivelor, a viziunii lirice, structurilor prozodice. Imaginea literaturii române oferită cititorului polonez se dovedeşte cea mai cuprinzătoare şi mai consecvent propagată pe teritoriul Poloniei de un autor pe care, în 1939, anuarul Universităţii Jagellone îl prezintă drept „primul specialist în românistică din Polonia şi cel mai competent cunoscător al relaţiilor literare şi lingvistice româno–polone".

SCRIERI: *H. Sienkiewicz w Rumuni* [*H. Sienkiewicz în România*], Cracovia, 1928; *Rumunia a Polska w XIX wieku* [*România şi Polonia în veacul al XIX-lea*], Cracovia, 1929; *Relaţiunile lui Mihail Czajkowski-Sadyk Paşa cu românii*, Bucureşti, 1932; *Współczesna powieść rumuńska* [*Romanul românesc contemporan*], Cracovia, 1933; *Polska w kulturze rumunskiei* [*Polonia în cultura română*], Varşovia, 1937; *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues*, Paris–Varşovia–Cracovia, 1938. **Traduceri:** Liviu Rebreanu, *Las Wisielców* [*Pădurea spânzuraţilor*], Cracovia, 1931, *Ion*, I–II, Cracovia, 1932; Cezar Petrescu, *Ciemność* [*Întunecare*], Cracovia, 1933.

Repere bibliografice: W.B., *Stanislaw Łukasik*, în *Wyrok na Universytet Jagielloński 6 Listopada, 1939*, Cracovia, 1989, *194–195*; Ion Petrică, *Confluenţe culturale româno–polone*, Bucureşti, 1976, *18*, *passim*; Velea, *Interferenţe*, *passim*; Valentina Marin Curticeanu, *Imaginea literaturii române în Polonia interbelică. Povestea unui manuscris*, CC, 2002, 11–12. ***V.M.C.***

LUMEA, revistă apărută la Iaşi la 1, 8 şi 15 octombrie 1899. Iniţiativa îi aparţine lui Mihail Sadoveanu, elev la Liceul Naţional din localitate, şi unui publicist ceva mai experimentat, Matei Rusu (M. Fainsilber). Deoarece liceenilor le erau interzise prin regulamente şcolare manifestările publicistice, răspunderea redacţiei şi-a asumat-o Matei Rusu. Ţelul noii publicaţii era de a contribui la sporirea interesului pentru literatură. Sadoveanu publică la 1 octombrie nuvela *Doi copii*, care va figura mai târziu cu titlul *Două vieţi* în volumul *Dureri înăbuşite*, iar în numărul din 8 octombrie poezia *Mama*. Versuri au mai semnat Matei Rusu, I. Costin (pseudonim al lui Al. Cantilli), A. Steuerman-Rodion, Virgiliu N. Cişman şi G. Botez-Gordon. Un *Fragment* inedit din lirica lui Neculai Beldiceanu deschide primul număr al revistei, în semn de omagiu pentru poetul dispărut cu trei ani înainte. Alături de Sadoveanu, care îşi iscălea textele cu pseudonimul M.S. Cobuz, mai erau prezenţi cu schiţe, nuvele şi însemnări Gh. Nădejde (cu pseudonimul Leon Gârbea), H. Perez, Matei Rusu, Spiru Prasin, iar A. Steuerman dădea câteva note despre Octav Băncilă şi o evocare a lui Anton Bacalbaşa. Din „Neue Freie Presse" se traduce un studiu scris de F. Schültz, dedicat vieţii şi operei lui Lev Tolstoi. Revista mai include, în traducere, trei scrisori ale lui Dostoievski adresate fratelui său Mihail, şi un articol despre Heine. Din poemele lui Heine tălmăceau C. Săteanu (sub pseudonimul Brânduşă) şi Mărunt (pseudonim neidentificat); Săteanu mai realizează o versiune românească a poeziei *Secerişul* de Petőfi şi o transpunere a dramei *Puterea întunericului* de Tolstoi, din care aici au apărut câteva fragmente. ***R.Z.***

LUMEA, revistă apărută la Bucureşti în 25 mai 1912, invocat fiind concursul Elenei Văcărescu; subtitlul era „critică literară și științifică”. Proiectată să aibă periodicitate lunară, nu a depăşit primul număr, redactat de N. Ţincu. **L.** îşi propune să se deschidă „tuturor scriitorilor originali” şi să arate „începătorilor greşelile de fond şi formă”, publicând nuvele, romane, poezii, ştiinţă (filosofie, sociologie), comentarii politice, recenzii şi note teatrale. N. Rădulescu-Niger semnează schiţa *În tren*, Mircea C. Demetriade şi Ludovic Dauş publică poezie, Delacerna (Al. Cerna-Rădulescu) prezintă expoziţia lui N.C. Dărăscu. Nesemnate sunt studiul *Blaise Pascal* şi o recenzie la volumul *Dureri înăbuşite* de Mihail Sadoveanu, extrem de critică, aparținând probabil lui N. Țincu. Mai colaborează C. Melinescu, S. Florian (Florea Simionescu), Mihail Celarianu, Mihail Munteanu. ***E.M.***

LUMEA, supliment al ziarului „Lumea” (1918–1937) apărut la Iaşi între 2 noiembrie 1924 şi 23 iunie 1926, sub conducerea lui G. Topîrceanu. Redactori permanenţi sunt Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Mihai Codreanu, Mihail Sevastos, Alfred Hefter, Otilia Cazimir. Subtitlul „Bazar săptămânal” semnalează marea diversitate de preocupări a revistei: cultură, filosofie, sociologie, psihologie, folclor, arhitectură, arte plastice, muzică, teatru ș.a. Rubricile constante sunt „Lumea”, „Păpuși” (Tudor Arghezi), „Feminine” (Otilia Cazimir), „Bazar cu mărunțișuri”, „Indiscreţii”, „Bazarul cu imagini”, „Vitrina comică şi bufă”, „Cronica”. Poezie semnează Otilia Cazimir (și sub pseudonimul Dona Sol), G. Topîrceanu, Simona Basarab (Vladimir Corbasca), Ion Pillat, Mihai Codreanu, Tudor Arghezi (*Psalmi*, *Oseminte pierdute*, *Între două nopți* ș.a.), Leon Negruzzi, Emil Isac (*Baladă ardeleană*), Sergiu Dan, Emil Serghie, Sandu Tudor, Radu Boureanu, Al. Bilciurescu, Cincinat Pavelescu, Tudor Muşatescu. Proza aparţine lui Mihail Sadoveanu (*Ținutul dincolo de neguri*), Mihail Sevastos, Ion Vinea (*Treptele somnului*), Ionel Teodoreanu, Ion Minulescu (fragmente din romanul *Corigent la limba română*). Critică şi eseu semnează G. Topîrceanu (*Eminescu și internaționalismul*, *Importul de civilizație și literatura*, *Caiafele criticei române*), Tudor Arghezi (*Scriitorul român*, *Capșa și capșismul*), M. Sevastos (*Pornografia*), Mihail Sadoveanu (*Panait Istrati*), F. Aderca, Otilia Cazimir (despre Alice Călugăru), Petru Comarnescu (cu pseudonimul Pan Cercetătorul – *Estetica artei mute*). Manuel Menicovici își intitulează articolul *Între Anatole France și Marcel Proust*, Aureliu Weiss scrie despre diplomație în literatură, Octav Botez se oprește asupra lui Gérard de Nerval, Emile Verhaeren, Francis Jammes, Paul Claudel, iar Alexis Nour își fixează atenția pe Troțki și Buharin. Numărul 11/1925 are ca temă *Pamfletul*, următorul este dedicat personalității lui G. Ibrăileanu. Albert Ghica publică note de călătorie în Extremul Orient, Scarlat Calimachi din Rusia sovietelor, iar Alfred Hefter impresii de drumeție din volumul în curs de apariție *Paris, Biarritz... Lourdes*. Se fac traduceri din Cehov, Jack London, Pirandello. C. Săteanu oferă scrisorile de detenție siberiană, expediate de Dostoievski fratelui său. În numărul 44/1925 se remarcă semnătura lui Mircea Eliade sub câteva note despre poezia inedită din corespondența economică a negustorilor babilonieni (*Scrisori babiloniene*). Același autor deschide seria notațiilor intitulate *Literatura celui mai religios norod de pe fața pământului* (50/1926). „Cronica fantezistă” aparţine lui N.N. Tonitza. De un umor subtil sunt

Inscripțiile pe o masă de cafenea de Al. O Teodoreanu. În numărul 33/1925 se face un apel la înnoirea abonamentelor, ceea ce dovedeşte existenţa unor probleme financiare. Mai târziu, în numărul 55/1926, se anunţă că tipărirea va întârzia o lună, dar în cele din urmă, din „motive tehnice”, **L.** nu va mai apărea. Alți colaboratori: Enric Furtună, A.L. Zissu, Gala Galaction, Tudor Şoimaru, T. Bobeș, N. Argeș (N. Popescu-Duțu), S. Grosman. ***V.T., D.B.***

lumea
săptămânal literar artistic social
1945
ce este „impresionismul”?
g. călinescu
infern şi glorie

LUMEA, „săptămânal literar, artistic, social” apărut la Bucureşti între 25 septembrie 1945 şi 16 iunie 1946 (în total 35 de numere), sub direcţia lui G. Călinescu. Subtitlul se va modifica de la numărul 23 în acela de „săptămânal literar, social, artistic” – o rocadă între „artistic” și „social” sugestivă pentru contextul marcat de ascensiunea ideologiei realist-socialiste. Deși are un caracter indubitabil „progresist”, vizibil prin cantitatea textelor dedicate culturii sovietice, precum și prin teoriile vehiculate, **L.** este o publicație relativ liberală în epocă și are un rol important în susținerea literaturii tinere a momentului. Primul număr se deschide cu articolul-program *Arta şi lumea*, semnat de G. Călinescu, care subscrie la imperativul ca „artistul să se coboare în mijlocul vieţii, să ia act de problemele momentului şi să dea în fine veşmânt aspiraţiilor celor mulţi”. Totuși, criticul avertizează că „viaţa” nu trebuie confundată cu „evenimentul”: în realitate, „a exprima viaţa înseamnă a te abstrage de la evenimente, ridicându-te la un concept. «Viaţa» operei de artă reprezintă un absolut, valabil aspaţial şi atemporal”. Însă „viaţa” nu poate fi sesizată decât de pe „treptele evenimentelor”: „Un artist apatic şi nevibratil la timpul său e un estet debil”. De unde şi o definiţie: „Artist se cheamă individul care scoate plastic din eveniment semnificaţia absolut umană”. Însă artistul e şi „un lucrător foarte calificat, îndatorat să producă”; de aceea, Călinescu constată cu îngrijorare că, pe lângă sabotajul economic, există şi „un sabotaj artistic” al anumitor publicişti, care sugerează „dificultăţi de lucru, de altfel obiectiv inexistente”. Dincolo de aceasta, rămâne stabilit că operele de artă sunt nişte „bunuri populare”: „Artă pentru popor înseamnă aşadar artă clasică, îndreptată spre esenţialul uman”. În același prim număr, în cadrul rubricii „Cascada prejudecăților”, Camil Petrescu semnează articolul *Gimnaziul unic*, în care apreciază că „elitele sunt doar un moment formal, o expresie goală (de vreme ce poate fi vorba de o elită a asasinilor sau sadicilor, de pildă)”. D.I. Suchianu scrie pe teme de politică externă, Petru Comarnescu despre Carl Sandburg, „un poet al poporului”, iar Virgil Ierunca recenzează o carte a lui Jean Garamond, *Images de l'homme immobile*. Andrei Tudor publică un interviu cu Tudor Arghezi, proaspăt laureat al Premiului Naţional (*Pe dealul Mărţişor, printre meri şi caişi, printre găini şi columbe, în grădină şi tipografie*). Cronica literară e inițiată de Perpessicius prin câteva considerații generale (*Critica ceasului de faţă*). Sunt prezenţi cu poezii Mihai Beniuc (*O, câte femei...*) şi Ion Caraion (*Malaria*), iar traduceri oferă Miron Radu Paraschivescu (Louis Aragon, *Despre un poem în care nu-i prins zălog Merlin*) şi Mihnea Gheorghiu (Arthur Rimbaud, *Corabia îmbătată*). O pagină este rezervată unor fragmente din jurnalul lui Mihail Sebastian (acoperind pe sărite intervalul 28 iunie 1941 – 2 ianuarie 1943). O mică rubrică numită „Chenar sovietic”, preponderent de revistă a presei, va fi ţinută de Victor Kernbach. Pe această structură generală, asociind privirea asupra literaturii momentului, eseul comparatist, istoria literară, dezbaterea ideologică, **L.** va avea și în continuare colaborări prestigioase. Semnătura cea mai frecventă este cea a directorului, care folosește și pseudonimul Aristarc. El scrie pe subiectele cele mai diverse. De pildă, în numărul 9/1945, în articolul *Publicul cere!*, pornind de la extrema eterogenitate a aşteptărilor consumatorilor („Ce anume cere publicul nu cred că e nimeni lămurit.”), G. Călinescu precizează natura relaţiilor dintre o publicaţie culturală şi cititorii săi: „Dacă o redacţie ar examina reclamaţiile cititorilor, pas cu pas, şi-ar pierde complet busola. O revistă, fără a nesocoti dreptele observaţii ale publicului, nu trebuie să publice ceea ce publicul cere, ci să obişnuiască publicul să ceară ceea ce se cuvine. Ea are un rost propagandistic şi educativ”. Într-un alt articol, *Soarta eroului*, sub semnătura Aristarc, criticul revine la una din temele sale obsedante: incapacitatea „lacheilor” meschini de a observa şi

recunoaşte calităţile „eroului”. Principiul care rezultă de aici este că „pentru ca un om să priceapă pe altul trebuie să fie de aceeaşi esenţă”. Pornind de la concursul de proiecte pentru reconstrucţia Teatrului Naţional, Călinescu expune și câteva puncte de vedere arhitectonice cu privire la aspectul ideal al noului edificiu: acesta ar trebui să fie „un alt monument de clasicism solar”, alături de Ateneu (*Teatrul Naţional*). În articolul *Academia*, semnat de asemenea Aristarc, Călinescu prezintă „un fel de utopie” (cu substrat marcat satiric) cu privire la condiţia Academiei Române într-un viitor îndepărtat: în incinta instituţiei, pe lângă „mici busturi [...] egale şi monotone”, reprezentându-i pe membrii Academiei, sunt expuse statuile monumentale ce înfăţişează pe „marii scriitori şi oameni de ştiinţă care ar fi trebuit să fie şi n-au fost membri ai Academiei” (I.L. Caragiale, M. Eminescu, Tudor Arghezi, E. Lovinescu, G. Ibrăileanu ş.a.). În alt articol, *Cărţile*, criticul apreciază, comentând prejudecata potrivit căreia cartea ar fi „duşmanul vieţii”: „cartea e un mijloc de intensificare a vieţii şi un mijloc de obiectivare, de spargere a graniţelor experienţei individuale şi asimilare a experienţei colective în timp şi spaţiu”. Tot Călinescu gestionează și poșta redacției,unde îi răspunde, printre alții, lui Dumitru Micu, care trimisese versuri „care poartă notă ardeleano-bucovineană (un anumit stil intenționat familiar)”. Sunt numeroase articolele de analiză și teorie ideologică: G. Călinescu analizează problema antisemitismului la Eminescu (*Eminescu şi iudaismul*, 11/1945: „Antisemit n-a fost niciodată şi ceea ce se socoteşte antisemitism e numai o anume poziţie fiziocratică faţă de «clasa sterilă», după expresia lui Quesnay. Lucrurile vor trebui puse odată la punct”), B. Brănişteanu scrie despre contele Gobineau şi Houston Stewart Chamberlain, „ginerele lui Richard Wagner” (*Părinţii rasismului*) sau combate teza antisemitismului lui Nietzsche. Lucreţiu Pătrăşcanu îl atacă de pe poziţii marxiste pe Lucian Blaga, văzând în el „un reprezentant al primitivismului şi al obscurantismului” (*Lucian Blaga şi criza gândirii filosofice româneşti*, „fragment din volumul *Curente şi tendinţe în filosofia românească*, care va apare în curând”). Se mai traduce un influent articol al lui Vladimir Ermilov (*Realismul socialist*), se publică diverse articole în cheie progresistă: I. Flavius, *Constituţia staliniană*, B. Brănișteanu, *Vladimir Ilici*, Camil Baltazar, *Poeți germani ai muncii*, C. Ionescu Gulian, *Introducere la teoria culturii*, *Despre tălmăcirea artei primitive*, Sorana Gurian, *Romanul sovietic de aventuri*, Eugen Jebeleanu, *Din mica istorie a rezistenței scriitoricești* (despre activitatea antifascistă a grupului din jurul revistei „Albatros”), Perpessicius, *Recitind pe Gherea*, Șerban Cioculescu, *Balcanism?*. Există însă şi excepții – articole cu tematică mistică sub semnătura lui Gala Galaction (*În Biserica Sf. Mormânt*) sau G. Călinescu (*Sfântul Francisc*). În ce privește critica și istoria literară, Tudor Vianu îl evocă pe mentorul cenaclului Sburătorul (*Amintirea lui E. Lovinescu*), Camil Petrescu are câteva considerații despre realism (văzând în Geo Bogza și M.H. Maxy, socotiți „printre protagoniștii tineretului avangardist în artă din anii plini de toate veleitățile exasperante dintre cele două războaie”, „pionierii tuturor îndrăznelilor”), Ovid S. Crohmălniceanu scrie despre modificarea noțiunii de fantastic sub influența tehnicii (*Tehnicienii și arta fantasticului*). Un important articol publică Şerban Cioculescu despre M. Eminescu, combătând „unul din locurile comune, expresii ale orgoliului nostru naţional”, şi anume „universalitatea lui Eminescu”: „Lirica lui Eminescu e un exemplu [...] de covârşitoare însemnătate naţională, dar de minimă semnificaţie universală” (*Universalism literar*). Proza e constant reprezentată: Hortensia Papadat-Bengescu are o pagină (*Preludiu. Fragment*), Marin Preda e prezent cu nuvela *Ceata*, Geo Bogza cu *Moartea lui Iacob Onisia*; apar de asemenea, de regulă ilustrate de G. Tomaziu, nuvele sau schițe de Aurel Baranga (*Cadrilul*), Monica Dan/ Monica Lovinescu (*Inelarul Cellei*), Sorana Gurian (*Căpitanul pleacă în călătorie*), Pavel Chihaia (*Datoria. O povestire de pe litoralul dobrogean*). Poezii se publică din Mihail Crama (*Fragment*), Alexandru Lungu (*Cuburi*), Constant Tonegaru (*Profetul algelor*), Ioanichie Olteanu (*Bucolică*), Radu Boureanu (*Chipul de mâine*, *Oedipos*), Emil Gulian (*Infern*, poem inedit), Veronica Porumbacu (*Ars poetica*), Al. Robot (*Sulina*, *Deshumare*), Adrian Rogoz (*Acord final*), Dan Deșliu, debutant în 1945, Sergiu Filerot (*Teatru*), Anișoara Odeanu (*Poem pentru veșnica amintire a Zoiei*), Petre Solomon (*Ierusalim*) ș.a. Coexistă, așadar, „generația pierdută” afirmată în scurtul interval 1944–1948 (poeți de la „Albatros”, membri ai Cercului Literar de la Sibiu ș.a.) și viitorii reprezentanți ai realismului socialist. O pagină îi este dedicată lui B. Fundoianu: scriu M.H. Maxy (*Chipul în cuvinte şi tuş al lui B. Fondane*), Ion Călugăru, Gala Galaction (*Pare că-l văd!...*). Ion Caraion prezintă

opera lui Ilarie Voronca, studiul său fiind însoțit de o traducere semnată de Sașa Pană (*Cetatea secretă*). Virgil Ierunca semnalează o traducere din Pavel Dan apărută în Franța, *Le Père Urcan,* realizată de Eugen Ionescu. Preocupările privind cultura și literatura europeană, dar și americană (Petru Comarnescu, *Spre un humanism social*), sunt bogate: Nina Façon, *Cu privire la Jacques Rivière, Cu privire la Henri Bergson*, Perpessicius, *Julien Benda și „prezenteismul”*, Simion Alterescu, *Roger Garaudy: renașterea culturii franceze*, Rosa Del Conte, *Elio Vittorini sau despre revolta abstractă* (din Vittorini traduce o povestire Florian Potra), *Pentru umanitatea poeziei* (despre Francesco Flora), Pericle Martinescu, *Hermann von Keyserling*. O anchetă despre Baudelaire marchează un secol de la debutul acestuia; răspund Tudor Arghezi, Al. A. Philippide, Camil Petrescu și Șerban Cioculescu. Ion Caraion traduce poezii de James Joyce (*Aud o armată*) și W.B. Yeats (*În grădinile de sare*), Eugen Schileru transpune o pagină din *Ciuma* de Albert Camus (*Surghiun în împărăția ciumei*). Mai semnează N. Steinhardt (*Clasicismul, şcoala vieţii*), Mihail Petroveanu (*Critica criticii*), Dan Petrașincu (*Invitație la viziune*), Petre Pandrea (reflecţii sub genericul *Cronica ideilor*), Henri Wald (*Invenție sau descoperire*), Victor Eftimiu (*Bogdan-Pitești*), F. Aderca (*Scrisoare deschisă doamnei Hortensia Papadat-Bengescu*). Ioana Postelnicu revelează, în *Rânduri despre E. Lovinescu,* că în ultimele sale zile criticul intenționa „să fixeze într-un nou volum importanța mișcării estetice pornită din Ardeal” (de Cercul Literar de la Sibiu). Monica Dan (Monica Lovinescu) semnează revista presei, Zaharia Stancu face cronică teatrală (de pildă, recenzează *Ultima oră* de Mihail Sebastian; tot în legătură cu autorul recent dispărut, Camil Baltazar oferă citate din corespondența lui cu Sebastian în articolele *Mihail Sebastian în scrisori* și *Mihail Sebastian în Franța.*). O anchetă în mai multe numere ridică întrebarea *Este necesară revizuirea teatrului românesc?*. Ultimul număr anunță că revista va apărea bilunar de-a lungul verii. Dar **L.** își va înceta existența fără preaviz. Potrivit lui Virgil Ierunca, închiderea publicației a fost determinată de apariția, sub semnătura sa, a unei cronici elogioase la romanul *Frunzele nu mai sunt aceleași*, semnat sub pseudonim de liderul liberal Mihail Fărcășanu (*Un mare scriitor: Mihail Villara*); alegaţia trebuie luată cu prudenţă. ***M.I.***

LUMEA COPIILOR, revistă apărută la Bucureşti, mai întâi între 22 ianuarie 1922 şi 17 aprilie 1927, cu subtitlul „Publicațiune săptămânală pentru copii. Scrisă de scriitorii noștri de valoare din toată țara”, apoi în martie 1939. Editor, director şi proprietar este G. Filip; desenator – Ary Murnu. După o întrerupere de doisprezece ani, la reapariție, cel de-al doilea subtitlu – „Publicațiune săptămânală pentru copii și tineret” – devine „Publicaţiune educativă pentru copii şi tineret”. Conducerea rămâne aceeași, dar comitetul de redacţie este optimizat: C. Rădulescu-Motru, Victor Eftimiu, Eugen Boureanul, G.M. Vlădescu, C. Angelescu, Marin Sulică. Un nou articol-program face apel la micii cititori şi la părinţii lor, precum şi la învăţători, să sprijine revista. Articolul de deschidere mărturisește intenția de a publica „numai materie cu fond moral, patriotic, cultural și religios” (*Iubiți părinți*). După un an de apariţie neîntreruptă, G. Filip constată că a izbutit să atingă, punând în vânzare cincizeci şi două de numere, incredibilul tiraj de 2 627 000 de exemplare. Rubricile mai importante sunt „Fel de fel”, „Viața în aer liber”, „Lucruri care privesc țara noastră”. În **L.c.** apar texte adecvate publicului-ţintă: poezii de Petre Dulfu, Ioan Ciocârlan, Al. Bilciurescu, Vasile Militaru, Radu Boureanu, Horia Robeanu, George Baiculescu, Maria Cunţan, Al. T. Stamatiad, Aurelian Păunescu, Th. D. Speranţia, D. Stoenescu, G. Tutoveanu, V. Voiculescu, Ovidiu Papadima și Ernest Bernea; proză de Gala Galaction, Teodor Castrişanu, Emil Isac, Mihail Lungianu, Lia Hârsu, Grigore Popescu Băjenaru (încă elev de liceu), I. Dragoslav, Mihail Sadoveanu; traduceri din Goethe, Andersen, La Fontaine, Voltaire, Jokái Mór, Charles Perrault (în traducerea lui D. Anghel şi St. O Iosif). Se tipăresc constant partituri muzicale pentru copii sub îngrijirea compozitorului G. Kiriac, precum și benzi desenate. Revista republică toate poveştile lui Ion Creangă. Alți colaboratori: Elena C. Șoltuz, Alfred Moșoiu, I.U. Soricu, N. Pora, Mihail Celarianu, Constanța Hodoș, Radu D. Rosetti. ***V.T.***

LUMEA ILUSTRATĂ, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, între noiembrie 1891 şi octombrie 1896 şi la 10 mai 1897. De fapt, în noiembrie 1891 se lansează un număr-prospect, **L. i.** fiind editată cu regularitate abia de la 1 ianuarie 1892. Între al doilea şi al treilea an de apariţie există un interval de aproximativ un an în care, ca şi ulterior între noiembrie 1896 şi mai 1897, din motive financiare, tipărirea revistei s-a întrerupt. **L.i.** are caracterul unui magazin „pentru

casă şi familie”, după modelul unor periodice străine, ca „Moderne Kunst”, „L'Illustration” sau „Graphic”. Literatura, atât cea originală, cât şi traducerile din scriitori germani, francezi şi ruşi, ocupă spaţiul cel mai larg. Dacă nu a impus o nouă orientare literară sau un mare scriitor, publicaţia a avut în schimb o difuzare relativ bună, făcând posibilă cunoaşterea literaturii române şi adresându-se mai ales cititorilor cu o pregătire medie. Redactorii, între care se numără G. Coşbuc, D. Stăncescu şi I.I. Roşca, s-au preocupat în primul rând de accesibilitatea beletristicii promovate, evitând, într-o vreme când acestea începuseră să fie la modă, experienţele moderniste. Tot în scopul atragerii cititorilor, din 1894 revista a editat un „Calendar”. Materialul literar este relativ bogat. După o statistică sumară a redacţiei, în anul al doilea se publicaseră 240 de poezii, dintre care 40 traduse, 31 de nuvele originale şi 26 traduse, două romane traduse, două piese de teatru originale, 25 de portrete ale unor scriitori români şi străini, numeroase articole literare şi ştiinţifice, note, recenzii şi o „poştă a redacţiei”. Printre cei cărora li se răspunde la „Poşta redacţiei” se află Ovid Densusianu, care debutase în 1893 la „Revista critică literară”, dar trimite versuri şi aici, şi Mihai Codreanu, în vârstă de cincisprezece ani, căruia în numărul 17/1891 i se publică *Sonet (Dormind de somnul liniştei eterne*). La **L.i.** colaborează I.L. Caragiale (*Poveste de contrabandă*), G. Coşbuc (cu aproximativ 25 de poezii, unele traduceri, şi comedia într-un act *La Slănic*), Al. Vlahuţă, N. Beldiceanu, A.D. Xenopol (cu studiul *Propăşirea intelectuală de la 1822 la 1834* şi articolul *Ceva despre arhitectură*). Cu versuri sau proză mai sunt prezenţi Traian Demetrescu, Anton Bacalbaşa, Em. Grigorovitza, N.A. Bogdan, D. Stăncescu, I. Properţiu (între altele, cu amintiri despre Ion Creangă), Gheorghe din Moldova, Gr. H. Grandea, D. Teleor, Artur Stavri, Andrei Naum, I.S. Neniţescu, I.N. Roman, I.I. Roşca (semnează şi Caros), Matilda Cugler-Poni, Jean Boniface Hétrat, C.Z. Buzdugan, Petre Dulfu. Dintre tineri, mulţi la primele scrieri tipărite, trebuie semnalaţi H.G. Lecca, A. Steuerman-Rodion (semnează și De la Iași), Ludovic Dauş, Radu D. Rosetti, Constanţa Hodoş, Sextil Puşcariu, N. Ţimiraş. Între autorii străini din care s-a tradus figurează Goethe (*Rămas bun*, transpunere de V. Scântee), Schiller (*Hero şi Leandru, Norocul* ş.a.), Lenau (*Copacul amintirii*, tălmăcire de V. Scântee), Lamartine (*Nemurirea),* Heine (*Doi fraţi*, *Don Ramiro* şi, în traducerea lui G. Coşbuc, *Doream*), Alfred de Vigny, Lev Tolstoi, Petőfi, Longfellow, Balzac, Arvers (*Sonet*, în versiunea lui Gheorghe din Moldova), H. Murger, Maupassant, François Coppée ş.a. ***R.Z.***

LUMEA ILUSTRATĂ, publicație apărută la Bucureşti între 1 ianuarie şi 20 mai 1923 cu subtitlul „Revistă săptămânală ilustrată de actualitate”. Se consemnează că este implicată în apariţia publicaţiei doar Editura I.G. Hertz, nu şi conducerea ei. **L.i.** conţine un bogat material fotografic din viaţa politică şi culturală. Dintre rubrici, se rețin „Săptămâna”, „Cronica dramatică”, „Cronica feminină”, „Opera”, „Amante celebre”. Se publică poezii semnate de Radu D. Rosetti, Carmen Sylva, Otilia Cazimir (și cu pseudonimul Mia Dolor), A. Mândru, Al. Soare-Sorin, Victor Eftimiu, Const. Rîuleț, Leon Feraru, proză de Ion Gorun, Victor Eftimiu, cronici dramatice şi eseuri de I. Tedescul și Don Ramiro (Dimitrie Karnabatt). O secvenţă bine susţinută este aceea care urmăreşte activitatea Operei Naţionale din Bucureşti. Se dă în foileton traducerea romanului *Femeia cu colierul de catifea* de Alexandre Dumas. Revistă de tip magazin, **L.i.** are şi preocupări de turism, filatelie, artă plastică (profiluri ale unor pictori de seamă: N. Vermont, Iser ş.a.). De altfel, fiecare număr oferă pe copertă câte o reproducere color după lucrări din pictura sau din sculptura românească şi universală. Alți colaboratori: G. Murnu, Olga Greceanu. ***V.T.***

LUMEA LIBERĂ, publicație săptămânală apărută la New York începând din 8 octombrie 1988, sub direcția lui Andrei Bardescu, devenit apoi director delegat (de la numărul 8/1988 până la numărul 53/1989). Alături de titlul românesc era trecută pe frontispiciu versiunea lui în engleză: „The Free World”. Din colegiul de redacţie fac parte, inițial, Dan Costescu, Cornel Dumitrescu, Cătălin Georgescu, George Pietraru, cărora li se adaugă ulterior Liviu Cangeopol (de la numărul 60/1989) și Vlad Angelescu. Din 1990 își schimbă titlul în „Lumea liberă românească”, iar de la numărul 78/1990 conducerea este preluată de Dan Costescu şi Cornel Dumitrescu. Din 2001 îl are ca editor pe Timotei Ursu și revine la titlul prim, iar din 2004 este redenumită „Romanian Herald”, tot de atunci editarea fiind asigurată, ca redactor-șef, de M.N. Rusu și, ca redactor, de Mihaela Albu. Având ca motto un citat din Bălcescu: „Dumnezeu a lăsat libertatea pentru popoare și cei ce luptă pentru libertate luptă pentru Dumnezeu”, periodicul s-a dorit a fi „purtătorul de cuvânt al tuturor celor ce

simt româneşte" și și-a propus să contribuie „la unirea tuturor forţelor exilului pentru cauza eliberării Patriei noastre" (Andrei Bardescu, *Rostul nostru*, 1/1988). Pentru aceasta, s-a declarat de la bun început „împotriva dezbinărilor", chemând la depășirea disensiunilor fără rost, în numele unei conştiinţe naţionale active, capabilă să unească energiile în dura luptă de rezistenţă în fața totalitarismului din ţară. Până la răsturnarea din decembrie 1989, una dintre principalele misiuni asumate a fost, prin urmare, aceea de a informa despre feluritele acțiuni de protest ale românilor de pretutindeni împotriva regimului ceaușist, ca și „alarmarea opiniei publice mondiale asupra fărădelegilor comise în țară", cum notează Dan Costescu în articolul *Să fie chiar așa?*. În plus, **L.l.** și-a fixat ca țintă restituirea adevărului despre istoria mai veche sau mai recentă a României și sprijinirea vieții și creației culturale în rândul imigranților români. Spiritul combativ și-a pus, inevitabil, pecetea asupra întregii activități a publicației. Pe lângă documente precum așa-zisa „scrisoare a celor șase", aparținând unor foști „tovarăși de drum" comuniști, reprodusă și comentată în numărul 40–41/1989, și o altă scrisoare de protest, aceea a lui Aurel Dragoș Munteanu către președintele Uniunii Scriitorilor din România (în care își exprimă dezacordul cu „tezele din aprilie"), spiritul acesta animă mai toate textele apărute în paginile gazetei. O tentă militantă au inclusiv cele dedicate culturii și literaturii, fie că sunt articole pe teme mai generale, ca de pildă *Condiția intelectualului în epoca Ceaușescu* de Șerban Orescu (15/1989), în care „conceptul ceaușist de cultură" e analizat riguros pornind de la un fragment din *Jurnalul* lui Mircea Eliade, fie că sunt comentarii, eseuri, evocări, interviuri și recenzii semnate, uneori în rubrici permanente, de membri marcanți ai exilului intelectual românesc. Astfel, pot fi citite aici texte de Monica Lovinescu în legătură cu atitudinea președintelui de atunci al Uniunii Scriitorilor față de insurgența unor autori (*D.R. Popescu și scriitorii*) și despre zadarnicele umilințe la care au fost supuși disidenții Doina Cornea și Mircea Dinescu, pe care, paradoxal, abuzurile Securității i-au făcut și mai cunoscuți (*Inutila represiune*). La ultimul se referă și Virgil Ierunca, reluând (în numărul 26/1989) interviul acestuia cu ziaristul francez Gilles Schiller, din cotidianul francez „Libération". Tot Virgil Ierunca semnează și un mișcător necrolog în care N. Steinhardt este omagiat pentru opera sa și pentru demnitatea cu care a înfruntat vitregiile comunismului. Despre sinuoasa relație dintre intelectualii români și Partidul Comunist publică o serie de articole Ileana Vrancea, care, într-unul dintre ele, intitulat ironic *Iubim și respectăm pe intelectualii noștri*, evocă retragerea, în 1947, a volumului *Una sută una poeme* de Tudor Arghezi. Colaboratori constanți ai **L.l.** au mai fost poetul Dorin Tudoran, fondator în Statele Unite al unei reviste cultural-politice de mare anvergură, „Agora", și deținător aici al rubricii „Bloc-notes", Ioan Petru Culianu cu un șir impresionant de eseuri la rubrica „Scoptophilia" (1990) şi cu seria de articole *Cea mai proastă inteligenţă* (1991), Vladimir Tismăneanu, cu ale sale *Accente istorico-politice* dezvăluind istoria ascunsă a Partidului Comunist Român, Sorin Stratilat, cu portrete consacrate unor personalități culturale (Mircea Eliade, Emil Cioran), Constantin Mareș, ale cărui recenzii se opresc mai cu seamă asupra unor lucrări memorialistice și istorice, Liviu Cangeopol, titularul rubricii „Bazarul valah". În 1989 **L.l.** găzduiește, sub genericul *Centenarul Eminescu*, o seamă de articole comemorative ce-i au printre semnatari pe George Ciorănescu (*O polemică în jurul lui Eminescu*), Gheorghe Calciu-Dumitreasa (*Ortodoxia lui Eminescu în „Rugăciune" și în alte poezii*), Gelu Ionescu, Sorin Stratilat, Nicolae Teișan, Vlad Angelescu. Mai puțin amplu, spațiul destinat beletristicii propriu-zise este ocupat, în primul rând, de versuri. În afara unor remarcabile poezii de închisoare, cum sunt cele ale lui Zahu Pană din volumul *Cu acul pe săpun*, se reia din lirica lui Eminescu, Blaga, Voiculescu și St. O. Iosif, dar se publică și inedite ale unor contemporani ca Mihai Ursachi, Dorin Tudoran și Ștefan Baciu. Celui din urmă, „decanul poeților români din exil", Cornel Dumitrescu îi aduce un omagiu la împlinirea vârstei de 70 de ani, într-un număr (4/1988) care cuprinde și trei poeme ale sale (*Autoportret pe un colț de ziar*, *Pasul tău* și *Stih*), iar mai târziu i se consacră o nouă pagină, cu alte patru poeme (*Acele sate albe și umile*, *Emigranți*, *Timp fără poeți*, *Exil*), însoțite de prezentarea lui cu Dan Costescu. Din **L.l.** nu lipsește nici proza, de genuri diverse, dar cu o tematică oarecum unitară, ce reflectă adesea aceleași experiență a exilului și a totalitarismului care l-a generat. Apar fragmente de roman de Silvia Cinca (din *Homo Spiritus*) și de Pavel Chihaia (*Cearta sufletului cu trupul*), povestiri de George Băjenaru (*Revolta unui cimitir*, *Elefanţii roşii*, *Vremea lozincilor*), Dan Costescu (*Noaptea cea mai lungă*, *Unde eşti, Mirela?*), Dan Platon, Paul G. Teodorescu, Voica

de Fay, Jean Nedelcu, memorialistică de Paul Goma (*Culoarea curcubeului*), Ion Ioanid (*Închisoarea noastră cea de toate zilele*) şi Jacques Vergotti (*Amintirile unui român-american*). Secțiunea de interviuri, existentă și înainte (convorbiri cu Zahu Pană, Liviu Cangeopol, Vladimir Tismăneanu), se îmbogățește după 1989, când printre intervievații de prestigiu pot fi întâlniți Octavian Paler, Nicolae Manolescu, Al. Paleologu, Adrian Marino, Dan Cernovodeanu, George Astaloş, Dan Petrescu. Și prin aceste dialoguri, ca și prin restul publicisticii cuprinse în variata ei rubricatură („Lumea exilului", „Scena americană", „Carnet new-yorkez", „De la Nistru pân' la Tisa", „Din 7 în 7 zile", „Lectura dvs.", „Documente şi mărturii", „Scrisori din ţară", „Săptămâna politică" etc.), publicația a reușit să-și împlinească, în bună parte, menirea: aceea de a aduna laolaltă voci ale intelectualității românești din ultimii ani ai ceaușismului și din anii tranziției spre democrație. Reușita sa a fost pe măsura calității colaboratorilor, între care se mai numără I. Negoiţescu, Octavian Paler, Mirela Roznoveanu, Vintilă Horia, Virgil Nemoianu, Vasile Mănuceanu, Constantin Alexandroaie, Alina Mungiu, Stelian Tănase ș.a. ***I.M.***

LUMEA LITERARĂ, revistă apărută la Gherla, bilunar, din ianuarie până în decembrie 1893; în decembrie 1892 este posibil să se fi difuzat un număr de probă. Redactor „răspunzător" era George Simu, prezent totodată cu versuri, proză şi notiţe de critică literară. Cu poezii au colaborat Elena Lupan şi V.B. Muntenescu, iar cu nuvele istorice prozatorul V. Ranta-Buticescu. În **L.l.** s-au publicat romane, nuvele, poezii culte şi populare, articole despre viaţa teatrală din Transilvania, biografii ale oamenilor de seamă, notații de călătorie, o parte din aceste scrieri fiind traduse din publicaţii asemănătoare, care se tipăreau în Austria şi Germania. ***R.Z.***

LUMEA LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ, publicație apărută la Iași, săptămânal, între 5 iunie și 27 decembrie 1923, ca supliment independent al cotidianului „Lumea"; între 6 noiembrie 1923 și 26 februarie 1924 este inclus în corpul publicației tutelare; la 29 ianuarie 1924 trece în responsabilitatea lui Emil Serghie. Un text liminar stabilește oarecum viziunea redacției: „Nu vom promite marea și sarea. […] Ne vom mulțumi să aducem conștiincios și regulat știrea cea mai nouă și mai exactă din vitrine și din bursa capricioasă a literelor. Ne vom feri pe cât se poate să lansăm hârtiile dubioase și ne vom mărgini să recomandăm cu sinceritate lucrarea care poate îmbogăți în mod real sufletul cititorilor obosiți de o viață bagatelizată". Limitând printr-un anunț inserat în numărul 2 literatura ce va fi publicată exclusiv la texte inedite, **L.l.a.** își restrânge cercul colaboratorilor, dar totodată își asigură condiția de valoare artistică. Spațiul cel mai generos este destinat poeziei, reprezentată de condeie notabile (sonetistul Mihai Codreanu, Camil Baltazar, având sub tipar placheta de debut *Vecernii* , la fel Ilarie Voronca cu placheta *Restriști*, Otilia Cazimir cu opusculul *Lumini și umbre* sub teascuri) ori în căutarea afirmării: Zaharia Stancu, Sergiu Dan, Bob Negruzzi, C.R. Ghiulea, Eduard Sbiera, Emil Serghie. Printre aceștia își fac loc umoriștii Al. O. Teodoreanu cu rimele cantabile intitulate *Soliman-Ali-Fâstâc*, Enric Furtună cu *Odă odontologică* însoțită de *Strofe pentru sala de așteptare* scoase „din mapa cu versuri a unui dentist", Mihail Sevastos cu *Muzeul de antichități*, o „cronică rimată" pusă sub iscălitura Proletar, Al. Vâjâianu-Uz. Proza vine de la Ion Vinea (*Moartea la chef*), Ionel Teodoreanu (*Cântecul lebedei* – proză poematică), Cezar Petrescu (*Păianjenul negru*) și din nou Otilia Cazimir (*Nadă*), la care se adaugă modestele „note de călătorie" *Prin Sicilia*, semnate cu criptonimul A.l.C., și notațiile din viața Basarabiei puse sub titlul *Svoboda,* date de publicistul Eugen (Ionescu-) Darzeu. Traducerile se opresc la Anatole France, Remy de Gourmont, Francis Jammes, Baudelaire, Alfred de Musset, Al. Kuprin, Ivan Bunin, Lev Tolstoi, N.V. Gogol, Ivan Turgheniev, Jack London, Marcel Schwob sau la Șalom Alehem și sunt realizate de Emil Serghie, C. Săteanu, Al. Terziman, G. Topîrceanu. Se mai rețin un schimb de opinii epistolar între Al. Al. Teodoreanu (*Fascismul în literatură*) și Tudor Arghezi (*Despre literatură și scriitori*) și o biografie a lui Petre Ispirescu, prezentată ca inedită, aparținându-i lui Delavrancea. Inițiată ca publicație în care să predomine informația culturală distribuită sub o varietate de rubrici specializate, **L.l.a.** înregistrează noutăți editoriale („Cuvinte despre cărți", „Însemnări mărunte"), comunică vești despre proiectele scriitorilor, altele, aflate din redacțiile literare, despre repertoriul stagiunii teatrale („Cronica dramatică"), aduce impresii din sălile de expoziții („Cronica artistică"). Recenziile, cronicile mărunte, ca și cele de întâmpinare au cam aceiași semnatari ai eseurilor, articolelor teoretice sau despre scriitorii străini: G. Topîrceanu (*Câteva păreri inactuale*,

I. *Poezia realistă – romantismul popular*), Alfred Hefter (*Pesimismul istoric*), Octav Botez (*Marcel Proust, André Gide*). O rubrică mozaic, iscusit denumită, este „Între cafenea și bibliotecă”, ce reunește noutățile fiecărei săptămâni: dispariția prozatorului N.N. Beldiceanu, discursul de recepție la Academia Română al lui Octavian Goga, curiozități, anecdote culese din intimitatea scriitorilor, dar reînsuflețite de pana lui Alfred Hefter, ascuns sub pseudonimul Ben Amura. Alți colaboratori: S. Maur, B. Luca, Gr. M. Sturdza, I. Simionescu, E. Marghita. ***R.P.***

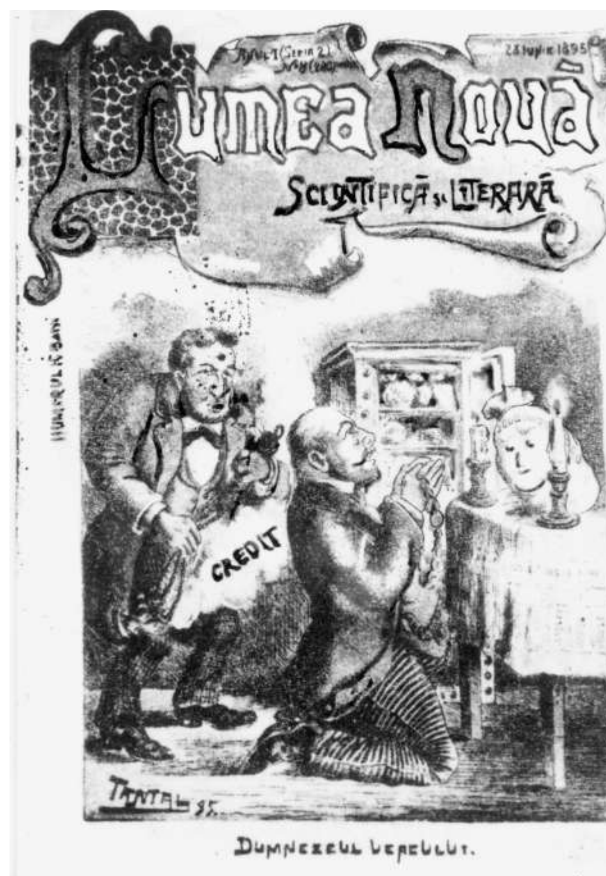
LUMEA NOUĂ, gazetă umoristică apărută la Cluj, bilunar, de la 15 ianuarie până în octombrie 1876. Proprietar şi redactor – N. Negruţiu-Fekete, profesor şi publicist. În **L.n.** se publică parodii după articole politice şi literare, ştiri şi comunicate oficiale sau, în limbajul redactorilor, „ştiri şi scorniri, adevăruri şi minciuni, învăţături şi secături [...], denumiri şi destituiri, căsătorie şi repause”. Totul nu este decât o glumă, şi nu de bună calitate, parodia alegând mijloacele cele mai uşoare de a ironiza. Se critică nu fondul, nu moravurile politice sau sociale, ci mai ales limbajul, stilul gazetarilor; sunt relatate persiflant şi anumite evenimente lipsite de interes public. Totuşi, în unele dintre producţiile tipărite există în subtext aluzii politice. Câteodată se imită versificaţia populară, alteori se reproduc anecdote şi texte umoristice din folclor. ***R.Z.***

LUMEA NOUĂ, gazetă apărută la Bucureşti, zilnic între 2 noiembrie 1894 şi 17 noiembrie 1898 (prima serie), apoi săptămânal între 22 noiembrie 1898 şi 1 iulie 1899 (seria a doua) şi de la 11 iulie 1899 la 1 octombrie 1900 (seria a treia). Prima serie a avut un comitet redacţional condus de Ioan Nădejde, din care făceau parte, printre alţii, C. Mille (care se retrage la sfârşitul anului 1894), G. Diamandy, Al. Ionescu, I. Păun-Pincio, C.Z. Buzdugan. Din cauza evenimentelor politice („trădarea generoşilor”), Ioan Nădejde renunţă la conducerea ziarului odată cu apariţia seriei a doua, responsabilitatea redacţională revenind unui comitet compus din I.C. Frimu, Al. Ionescu, C.Z. Buzdugan, T. Scutaru, I. Radu, Iosif Nădejde. Între 11 iulie 1899 şi 28 mai 1900 C.Z. Buzdugan a fost secretar de redacţie. **L.n.** înlocuieşte săptămânalul socialist „Munca” (1890–1894) şi, continuând o bună tradiţie, editează începând din 7 noiembrie 1894 un supliment literar, „Lumea nouă literară şi ştiinţifică”, mai întâi ca număr de duminică (rar în numărul de luni al ziarului), apoi într-o ediţie separată, bogat ilustrată şi cu format de revistă. Totuşi, nici cotidianul nu a neglijat literatura, având în mod permanent un foileton, cronici teatrale, informaţii şi rubrici literare. Când la 23 februarie 1897 suplimentul îşi suspendă apariţia, **L.n.** cedează redactorilor literari coloana a cincea din prima pagină şi primele coloane din pagina a doua, publicând în continuare un variat material beletristic şi critic. Principalul contributor literar al gazetei este C. Dobrogeanu-Gherea, prezent cu articole polemice (controversa cu G. Panu, autor al seriei de foiletoane intitulate *Critica şi literatura*, apărute în „Epoca literară”) şi de critică literară. I s-a alăturat G. Ibrăileanu, semnând Cezar Vraja și Sonia (*Platonismul în politică, Către „Lupta”, „Iubita” de Traian Demetrius* ș.a). După propriile mărturii, gimnazistul E. Lovinescu a debutat aici sub pseudonimul Delmonte. Au mai scris aici H. Sanielevici şi Em. D. Fagure. În foileton apar traduceri de bună calitate literară, din scriitori europeni şi americani (E.A. Poe, Dickens, Petőfi, Tolstoi, Heine ş.a.). ***R.Z.***

LUMEA NOUĂ, revistă apărută la Bucureşti, lunar, între 5 martie și 16 octombrie 1911 şi la 5 ianuarie 1912, ca supliment gratuit al ziarului socialist „România muncitoare” (1902–1918). Într-un text programatic neintitulat şi nesemnat, plasat în locul consacrat prin tradiţie editorialului, **L.n.** îşi stabileşte ca scop să contribuie la „luminarea maselor şi în special a proletariatului orăşenesc și a celui sătesc prin *ştiinţă* şi *artă*, singurele care pot dezrobi judecata poporului de sub înrâuririle neadevărului. […] Lumea veche, cu credinţele ei strâmte, cu modelul ei de gândire în care numai câţiva cugetau pentru toţi şi adesea impuneau părerea lor, păleşte treptat, se stinge în faţa strălucirii cugetării lumii noi, în care fiecare om năzuieşte să gândească prin sine înşişi şi să se supună în mod inteligent numai în faţa dovezilor de neînlăturat”. Din puţinătatea listei colaboratorilor, probabil că singurii menționabili sunt I.C. Vissarion (cu prozele scurte *Vin cocorii*, *Slava cerului* şi cu versurile intitulate *Marioara*), de altfel indicat într-o etichetă-reclamă ce anunţă apariţia în volum a nuvelei sale *Mârlani* drept „colaboratorul nostru”, Al. Vlahuţă (cu schiţa *Triumful aşteptării* şi cu traducerea poeziei *Mutare silită* de Ada Negri) şi, poate, I.L. Caragiale (cu schiţa *Diplomaţie subţire*), care răspundea cu amabilitate numeroaselor solicitări de a i se reproduce textele. Reluări sunt, de asemenea,

articolul lui C. Dobrogeanu-Gherea *Critici volintiri*, versurile lui Petőfi *În suflet simt o teamă*, tălmăcite de Octavian Goga prima dată în „Luceafărul” din Sibiu în 1904, şi tot o tălmăcire, din Verlaine, *Sărbătoarea pâinii*, semnată de tandemul poetic St. O. Iosif – D. Anghel. Alte nume, cu contribuţii literare inferioare, sunt Ştefania Teodoru, Th. V. Ficșinescu, Mihail I. Pricopi, cu articole de popularizare a ştiinţei M. Gh. Bujor, Alex. Nicolau. În economia sumarului general ponderea semnificativă o deţin traducerile din Fraţii Grimm (*Cei trei leneși* – povestire), Octave Mirbeau (*Moartea câinelui* – nuvelă), Lev Tolstoi (*Cântecele din sat* – nuvelă), A.P. Cehov (*Pericolul tutunului* – monolog), Anatole France, H. Ibsen, Multatuli, semnate cu iniţiale (S.N.) ori cu pseudonime (Izu, Socius, Arm sau Armindeanu, semnătură folosită de Theodor Iordăchescu, gazetar militant socialist). Reflex mai adecvat programului editorial este seria de articole pe subiecte de popularizare a ştiinţei, originale sau adaptate, cu caracter enciclopedic (C.C. Petrescu, *Comuna din Paris. 18 martie* 1871, Alex. Nicolau, *Cauzele inferiorităţii fizice a muncitorilor*, Psiholog, *Domeniul inteligenţei* etc.). Din ultimele numere, tot mai precare, mai răzbat câteva pagini de odinioară: un fragment din *Împărat și proletar* de M. Eminescu, *Sorțarii* de Th. D. Neculuță și un text de Panait Istrati, sub identitatea de împrumut Andrei Scutaru, cu un fragment provenind „dintr-o scrisoare veche”, expediată la 21 februarie 1907 din Napoli. ***R.P.***

LUMEA NOUĂ LITERARĂ ŞI ŞTIINŢIFICĂ, supliment literar al gazetei „Lumea nouă” apărut la Bucureşti între 7 noiembrie 1894 şi 23 februarie 1897; „Lumea nouă” a editat suplimentul literar mai întâi ca număr de duminică (7 noiembrie 1894 – 4 iunie 1895). Cu numărul din 12 iunie 1895 începe seria a doua a suplimentului, în format de revistă şi cu titlu diferit de cel al ziarului: „Lumea nouă ştiinţifică şi literară” până la 25 septembrie, la 2 octombrie 1895 devine „Lumea nouă literară ilustrată”, iar la 28 ianuarie 1896 se înregistrează cea de-a patra şi ultima schimbare a denumirii, în „Lumea nouă literară şi ştiinţifică”. Aceste titluri succesive, în care se adaugă uneori cuvântul „ilustrată”, iar „literară şi ştiinţifică” se inversează, demonstrează eforturile redacţiei, din care făceau parte Ioan Nădejde, C.Z. Buzdugan, I. Păun-Pincio, H. Sanielevici ş.a., de a stabili un profil publicaţiei, care preluase cititorii revistei de popularizare „Munca ştiinţifică şi literară”, ca şi pe ai „Evenimentului literar”. **L.n.l.ş.** a rămas însă până când îşi încetează apariţia fără o organizare internă limpede, având rubrici diverse, publicând articole politice şi traduceri din scrierile teoretice ale fruntaşilor socialişti europeni, studii şi cronici literare, teatrale, de artă plastică, muzicale, literatură foarte variată, informaţii culturale, ştiinţifice şi literare. Numărul colaboratorilor, precum şi cel al scriitorilor străini traduşi este mare. Redacţia s-a străduit să pună la îndemâna cititorilor literatură de informare politică şi de popularizare a ideilor marxiste. În acest scop se publică traduceri din scrierile lui Marx şi Engels, din Paul Lafargue, Gabriel Deville, Franz Mehring şi G.V. Plehanov. De asemenea, sunt incluse studii şi articole rezumative, traduceri şi adaptări din revistele socialiste străine, făcute de redactori sau de diverşi colaboratori. Orientarea literară a revistei este dată, fără nici o îndoială, de C. Dobrogeanu-Gherea, care se implică încă de la primul număr, publicând articolul *Munca creatoare şi munca exerciţiu.* Gherea continuă aici acţiunea de propagare a ideilor estetice de la „Contemporanul”. Articole de critică, subsumate, în ceea ce priveşte direcţia, şcolii critice

de la „Contemporanul”, scriu Ionescu-Rion şi Ioan Nădejde, G. Ibrăileanu (*Câteva cuvinte*, articol dedicat lui Raicu Ionescu-Rion, *O reformă necesară* ș.a.), H. Sanielevici, V. Radu. Colaborează tot cu articole dedicate literaturii C. Mille, C. Stere, Anton Bacalbaşa, Eugen Vaian, Em. D. Fagure ş.a. În paginile revistei, C. Mille, N. Beldiceanu, Sofia Nădejde, V.G. Morţun, Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), I. Păun-Pincio, Paul Bujor, Traian Demetrescu, V. Pop, Th. Cornel sunt autori de proză cu implicaţii sociale, încercând cu mai mult sau mai puţin succes să practice o literatură militantă. Şi-au tipărit aici versurile D. Teleor, O. Carp, I. Păun-Pincio, D. Th. Neculuţă, A. Steuerman-Rodion, D. Anghel, A. Toma, Adrian Verea, Panaite Zosân, Traian Demetrescu, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, Petru Vulcan, C.Z. Buzdugan, Th. V. Ficşinescu, G. Botez-Gordon, C. Sandu-Aldea, Virgiliu N. Cişman şi mulţi alţii, începători sau cu oarecare experienţă. În 1896 aici publică şi Jean Bart, aflat la început de drum, schiţa *Iapa căprarului,* sub semnătura Trotuş, cât şi G. Gr. Caïr, care semnează versuri. S-a înscris în sumar, de asemenea, literatură populară din Oltenia, din Moldova şi Transilvania, precum şi folclor aromân. C.Z. Buzdugan traduce un studiu al lui Paul Lafargue, pe care îl intitulează *Basmul zămislirii neprihănite*, unde se cercetează într-o perspectivă materialistă un mit străvechi. Revista a tipărit şi multe traduceri din Lermontov (C.D. Anghel), Lev Tolstoi, S.I. Nadson, Turgheniev, Cernîşevski (C.Z. Buzdugan transpune în limba română fragmente din romanul *Ce-i de făcut*), Dostoievski şi Cehov, Ch.-H. Millevoye (*Căderea frunzelor*), C. Flammarion, Fraţii Goncourt, Baudelaire (tradus de C.Z. Buzdugan şi Gr. D. Pencioiu), Verlaine (tradus de G. Botez-Gordon), Maupassant, Alphonse Daudet, Maurice Leblanc, Sully Prudhomme, Émile Zola, François Coppée, Goethe, Schiller, Lenau, Heine, Petőfi şi Gárdonyi Geza, Ada Negri, Kipling, Dickens şi Mark Twain. ***R.Z.***

LUMEA UNIVERSITARĂ, publicație apărută la Cluj între 1 februarie şi 15 mai 1922, cu subtitlul „Revistă culturală bilunară”, sub îngrijirea unui comitet. Fondator este Centrul Studenţesc „Petru Maior”, iar secretar de redacţie Mihail Macavescu. În articolul-program *Câteva cuvinte* scopul principal al publicaţiei este precizat astfel: „Această viaţă universitară ne propunem noi s-o oglindim [...], înregistrând diferitele manifestări în legătură cu mediul cultural şi social”. Rubrici: „Lumea universitară”, „Cronica ştiinţifică”, „Cronica ideilor”, „Astra”, „Cronica măruntă”. Poezie semnează doar Aurel Contrea, iar proza aparţine lui Ion Agârbiceanu. Traduceri se fac din Petőfi Sándor, Edgar Allan Poe, Chaucer, Maxim Gorki. În critică se evidenţiază numai I.C. Roboşanu, cu un articol intitulat *Ilarie Chendi la Societatea „Petru Maior”*. În numărul 2–3 se publică un generos mesaj adresat de N. Iorga la sărbătorirea a cincizeci de ani de la înfiinţarea Societăţii „Petru Maior”, iar în numărul 5 un mesaj adresat „tinerei redacţii” de Lucian Blaga. Articole diverse, pe teme ştiinţifice, istorice, pedagogice, universitare în general, semnează personalităţi ale vieţii academice clujene: D. Călugăreanu, E. Ulea, Adam Popa, Ilie Dăianu, G. Bogdan-Duică, Onisifor Ghibu, Ioan Lupaş, Al. Ciura, Al. Bogdan, Sextil Puşcariu (*O scrisoare*, 4/1922), Petre Grimm, George Oprescu, V. Bărbat, Jan Urban Jarník, Liviu Rusu (*Ceva despre viața noastră studențească*, 6/1922), Lucian Blaga (*Viitorul adevăratei democrații*, 5/1922), Ioan Istrate (*„Idealismul” generației noastre*) ș.a. Publicaţia se înscrie în categoria gazetelor adresate mediului intelectual universitar, remarcându-se prin sobrietate şi ţinută ştiinţifică. ***V.T.***

LUMEA VECHE, revistă literară şi umoristică apărută la Bucureşti, bilunar, între 15 ianuarie şi 15 mai 1896. Numai nouă numere se păstrează din această publicaţie redactată de Alceu Urechia. Denumirea periodicului ascunde o intenţie polemică, vizând rubricile literare ale cotidianului socialist „Lumea nouă”: „În lumea noastră literară cuprinsă de o jelanie patologică, «Lumea veche» va cerca să aducă o notă sănătoasă – nota veselă”. În **L.v.** se parodiază o anume manieră de a discuta situaţia literaturii române, specifică epocii (lipsa publicului avizat, mulţimea traducerilor ş.a.), chiar programul revistei fiind o spirituală parodie a articolelor-program pe care orice gazetă se simţea obligată să le insereze în primul număr. Pe lângă Alceu Urechia (care mai semna Ortens, Aur şi Iodoform), au mai colaborat, în afara lui Cincinat Pavelescu, I.G. Ionescu-Quintus, D. Stăncescu şi Al. Antemireanu (folosind pseudonimul Alan) ș.a. Cu parodiile *Ab irato. Sonet parnasian*, retipărit imediat în „Epoca literară” din 6 mai, şi *Din carnetul unui poet proletar...* (semnată Luca) este prezent I.L. Caragiale, bun prieten al lui Alceu Urechia, iar St. O. Iosif cu *Imn lenei, Poetul beat* și *Siguranță*, adaptări după Lessing. ***R.Z.***

LUMEZIANU, Eugen (23.IV.1937, Constanţa – 31.I.1990, Constanţa), prozator, dramaturg. După absolvirea Liceului „Mircea cel Bătrân" din Constanța (1954), s-a înscris la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti. Licenţiat în 1959, funcţionează ca profesor de limba şi literatura română la Adam-Klisi şi Constanţa, fiind un timp şi inspector şcolar. Debutează în 1961 la „Luceafărul", colaborând ulterior la „Tomis" (unde va fi şi redactor între 1966 și 1971), „Argeş", „Ateneu",„Iaşul literar" ş.a. Prima carte, *Mersul ciudat al lucrurilor*, îi apare în 1968. A mai publicat culegerile de nuvele şi povestiri *Ultima zi optimistă* (1971) şi *Memoriu către ministru* (1990), romanul *Fluxul apei dulci* (1985), un volum de teatru, *Musafiri pe viaţă* (1985), şi însemnări de călătorie *Compuneri libere pe ilustrate* (1986).

L. expune în proza sa segmente revelatoare de vieţi obscure, de biografii ale unor inşi singuratici, din speţa învinşilor şi a inadaptabililor prezenţi în scrierile începutului de secol XX, dar diferenţiaţi de aceştia printr-o mai pronunţată introvertire, exprimată prin detaşare de sine. Personajele trăiesc apatic un fel de drame mute, fără să se autocompătimească, fără sentimentul damnării; le suportă privindu-le cumva din afară, considerându-le parcă elemente ale normalităţii. În *Mâine va fi luni*, de pildă, un tânăr scriitor se înapoiază de undeva, cu trenul, într-o duminică, ros de plictiseală şi mai ales împuns de gândul că a doua zi va fi luni, pentru el cea mai cenuşie zi a săptămânii. În compartiment, unde se află doar cu o jună, măcinată şi ea de urât, se înfiripă o idilă, semnificativă prin monologurile interioare paralele, posibil moment al depăşirii de ambii a lâncezelii. La un moment dat pe tânăr îl cuprinde moleşeala şi, abandonându-se somnului, îşi lasă „iubita" să coboare înainte ca el să ajungă la destinaţie, resemnat de a nu o mai revedea, poate, niciodată. În *Bariera* un acar joacă şah singur, necăjit că din caisul apropiat nu cad fructe, deşi sunt coapte, alinat de gândul că, dacă nu şi-ar fi pierdut un deget de la o mână, ar fi putut ajunge miliţian sau funcţionar. Naraţiunea *Ultima zi optimistă* surprinde o zi ce se anunţă ca nealtele în viaţa monotonă a unui bătrân, dusă în compania mamei sale nonagenare. Atras de o servantă dintr-o baracă de tir, domnul Mac obţine de la ea promisiunea unei întâlniri discrete, dar ratează din cauza timidităţii. Personajul central al nuvelei *Calcanul de vizavi*, o femeie grasă, vânzătoare de bilete la un cinematograf, urmărită seară de seară de un necunoscut, îi dejoacă acestuia încercarea de-a o cuceri, pentru ca, în schimb, să parcurgă în vis tot felul de aventuri erotice. În nuvela ce dă titlul volumului *Memoriu către ministru*, un tânăr profesor cu perspective pe tărâm ştiinţific, aflat, ca în fiecare toamnă, cu elevii la „muncă patriotică" într-o fermă legumicolă, intenţionează să adreseze ministrului de resort un memoriu în care să îi ceară sprijinul pentru obţinerea unui lectorat în străinătate. În ziua când hotărăşte să redacteze textul, o brigadieră îl atrage, cu complicitatea directorului, apoi intervin alte şi alte „ispite", iar memoriul continuă să rămână la formula de adresare: „Tovarăşe Ministru". O dramă interioară, aparent fără urmări, e cea din *Jurnalul unei iubiri*. Naratorul, un student, îşi destăinuie iubirea fără seamăn pentru o colegă de liceu, curtată, fără ca el să o ştie cu certitudine, şi de prietenul său cel mai apropiat, adevărat alter ego. Fata oscilează între cei doi, li se dăruie în secret, îi abandonează şi îi recuperează cu cel mai desăvârşit firesc. Mai puţin substanţial este romanul *Fluxul apei dulci*, în care sunt corelate o biografie şi cronica unei fabrici. Biografia e a unei tinere căsătorite cu un inginer care o părăseşte în scurtă vreme, lăsând-o cu un copil. Contabilă la o fabrică de încălţăminte, femeia este iubită cu perseverenţă discretă de un fost coleg de liceu, ajuns medic. Îndrăgostită şi ea, nemărturisit, de acesta, femeia merge totuşi în căutarea soţului dezertor. Îl găseşte, faptul rămâne însă fără urmări, iar cursul vieţii îşi reia ritmul fără nici o schimbare. După ani îşi revede iubitul de odinioară şi îi devine amantă. Dar din nou viaţa ei redevine anodină, înghiţită de aceea a întreprinderii, care va fi strămutată pentru ca în loc să se sape un lac de acumulare pentru o viitoare centrală electrică etc. Conceput ca rememorare autobiografică a personajului principal, romanul are, pe suprafeţe mici, virtuţi întâlnite în prozele anterioare, mai ales în componenta psihologică, dar, în absenţa unor semnificaţii mai adânci, *Fluxul apei dulci* rămâne un aliaj de pictură naturalistă a unui mediu şi de biografism romanţios. Reale calităţi de meşteşug (inventivitate, iscusinţă în declanşarea şi complicarea intrigii, introducerea surprizelor, prelungirea suspansului, întârzierea deznodământului) caracterizează teatrul lui **L.** Dar motivaţia funcţionării maşinăriei dramaturgice nu este pe măsura tehnicilor folosite. Variantă scenică a unei nuvele, *Musafiri pe viaţă* înfăţişează o

invazie a puterilor răului, ale distrugerii, în climatul unei existenţe paşnice. Neputând avea copii, un brutar şi soţia lui, numiţi generic Bărbatul şi Femeia , ca în teatrul expresionist, iau acasă o fetiţă cu doar patru degete, găsită pe o bancă. Curând apare mama acesteia, apoi soţul ei, Duhu, apoi un ins numit Adam: personaje demonice care, instalate în casă, rămân până la moartea stăpânilor, distrugând toată agoniseala acestora şi nenorocind satul. Alte două piese, *Tatăl nostru, uneori (Un telefon ca o pasăre)* şi *Petreceri duminicale*, sunt comedii de situaţii, pline de vioiciune, punctate de momente savuroase, una aducând în scenă liceeni, alta expunând o idilă între un june fost puşcăriaş şi o virtuală doamnă Bovary. *Capcana de nichel* conţine o investigare a confruntărilor din familia unui medic, a voinţei de realizare şi a mentalităţilor filistine, estompate însă de preeminenţa intrigii gratuite, facile, menită să impresioneze prin răsturnări imprevizibile de situaţii, prin senzaţional. *Compuneri libere pe ilustrate*, memorialul de călătorie al lui **L.**, aduce imagini şi impresii din oraşe europene (Praga, Moscova, Viena, Paris ş.a.) şi euroasiatice (Tbilisi, Baku, Erevan), precum şi din Dobrogea, ţinutul natal al autorului.

SCRIERI: *Mersul ciudat al lucrurilor*, Bucureşti, 1968; *Ultima zi optimistă*, Bucureşti, 1971; *Musafiri pe viaţă*, Iaşi, 1985; *Fluxul apei dulci*, Cluj-Napoca, 1985; *Compuneri libere pe ilustrate,* Bucureşti, 1986; *Memoriu către ministru*, Bucureşti, 1990.

Repere bibliografice: C. Cernegura, *„Mersul ciudat al lucrurilor”*, ATN, 1969, 2; Nicolae Balotă, *„Ultima zi optimistă”*, RL, 1971, 33; Valentin Taşcu, [*Eugen Lumezianu*], RL, 1985, 33, ST, 1985, 10; Dana Dumitriu, *Refugiu în ape dulci*, RL, 1986, 40; Mircea Ghiţulescu, *„Musafiri pe viaţă”*, ST, 1987, 2; Irina Petraş, *„Memoriu către ministru”*, ST, 1990, 9; Ghiţulescu, *Istoria*, *436–438*; Micu, *Ist. lit.*, *490*, *496*; Popa, *Ist. lit.*, II, *815*. ***D.Mc.***

LUMINA, gazetă culturală apărută la Arad, bisăptămânal, de la 1 august 1872 până la 29 iunie 1875, editată de Episcopia Ortodoxă arădeană. Redactori responsabili sunt Georgiu Popa, apoi Iosif Goldiş (din 6 mai 1873) şi Vicenţiu Mangra (din 21 februarie 1874). În noiembrie 1873 episcopul Miron Romanul îi propune lui Ioan Slavici să-şi asume responsabilitatea redacţiei, dar scriitorul refuză din motive dictate de împrejurările politice şi mai ales pentru că voia să-şi păstreze independenţa. Cu toate acestea, Slavici a colaborat cu articole politice şi cu studii consacrate problemelor învăţământului în limba română. Pe lângă partea oficială (comunicate, ştiri şi informaţii ale Episcopiei), **L.** are o parte ştiinţifică, una literară, precum şi rubrici de varietăţi, de informaţii politice, corespondenţe de interes public ş.a. Un punct esenţial al articolului-program din primul număr este acela de a tipări orice colaborare legată de chestiuni şcolare. Ciclul de articole scris de Slavici în anii 1873 şi 1874 se detaşează prin claritatea ideilor, prin buna cunoaştere a istoriei învăţământului românesc şi prin justeţea soluţiilor propuse. Puţina literatură apărută (se retipăresc versuri lirice şi fabule) este selectată din scrierile lui Gh. Asachi, N. Skelitti, G. Creţeanu, precum şi ale unor versificatori locali. În ultima perioadă de apariţie au colaborat At. M. Marienescu, Ciru Oeconomu, Al. Macedonski, acesta din urmă cu patru poezii, dintre care două ocazionale (*10 Mai, Mama și țara*). ***R.Z.***

LUMINA, revistă literară apărută la Craiova, din iulie până în septembrie 1890 (trei numere, dintre care ultimul nu s-a păstrat). Caton Theodorian este redactorul publicaţiei, iar Petru Vulcan se ocupă de chestiunile administrative. **L.** trebuia să reprezinte gruparea tinerilor intelectuali craioveni, poeţi, publicişti, profesori, aşa cum se anunţă şi în *Cuvântul către lectori* din primul număr, şi totodată să devină organul literar reprezentativ al Craiovei. Redactorii se arată decişi să lupte împotriva „exclusivismului literar”, dar noţiunea de exclusivism e destul de vagă. Oricum, ei se angajează să nu încurajeze tendinţele de grup sau un anumit curent literar. Figurează cu versuri Petru Vulcan, P. Niculescu, Ilie Ighel-Deleanu, D. Teodoru. Câteva nuvele, modeste sub raport artistic, scrie Caton Theodorian şi tot el face o recenzie la cartea de versuri a lui I. St. Paulian *Flori de câmp*, text revelator pentru vederile colaboratorilor de la **L.** Caton Theodorian (*Lelia, Noaptea* ș.a.) reproşează criticii literare, şi mai ales lui C. Dobrogeanu-Gherea, că nu se ocupă de tinerii scriitori de talent, lăsaţi în seama cronicarilor de gazete, inculţi şi rău intenţionaţi, critica devenind astfel un mijloc de publicitate sau unul de vindictă. ***R.Z.***

LUMINA, ziar apărut la Bucureşti între 5 aprilie şi 12 iulie 1894. Directorul Al. Macedonski proclamă un liberalism sincer şi dezinteresat, neapartenenţa la vreunul dintre partidele politice, abordează problema ţărănească consemnând revolte ale

ţăranilor şi aderă sentimental la idei socialiste (*În loc de program*). Combativitate se manifestă în procesul Memorandumului: Al. Macedonski participă la manifestaţiile studenţeşti de susţinere a cauzei naţionale din timpul procesului, iar când, la 6 iunie, se pronunţă sentinţa, **L.**, deja interzisă în Transilvania, apare cu un chenar negru. Speriat, asociatul lui Macedonski, tipograful Miulescu, nu mai subvenţionează ziarul, care după o lună încetează să apară. O rubrică literară bogată, intitulată „Literatura română”, a conferit jurnalului o ţinută deschisă în raport cu alte publicaţii ale vremii. În **L.** Macedonski retipăreşte o bună parte din opera sa poetică apărută până atunci (*Ură*, *Plecare*, *În Arhanghel*, *Sub stele*, *Vis de mai*, *Gusla*, *Naiada*, *Noapte de aprilie*, *Noapte de iunie*, *În restrişte*, *Ecourile nopţii*), iar în proză publică *Pe drum de poştă*, *Piratul*, *Surugiul*, *Casa cu numărul 10*, *Pomul Margaritei*, *Observaţiune asupra d-rei Teste*. Cincinat Pavelescu, Carol Scrob, Al. Obedenaru, D.N. Saphir, G. Russe-Admirescu, toţi din cercul „Literatorului”, sunt prezenţi cu versuri. Mircea C. Demetriade, Mircea Pillat, St. Grozea, D. Teleor, Th. M. Stoenescu dau proze nesemnificative. De remarcat este colaborarea lui Duiliu Zamfirescu cu nuvela *Noapte bună*. Articolul *Schiţă asupra literaturii române*, reprodus din „La Revue internationale” şi semnat Principele Rogala (Al. Macedonski), fixează locul „Literatorului” în continuarea directă a mişcării heliadiste şi îl atacă pe Titu Maiorescu (aluziv şi pe M. Eminescu). Două articole teoretice, *Poezia patriotică* (Al. Macedonski) și *Ziarismul şi literatura* (Cincinat Pavelescu), vedeau renaşterea poeziei române în părăsirea liricii intimiste pentru una patriotică şi în separarea politicianismului de literatură. Al. Macedonski face elogiul creatorului (*Poezia şi poetul)*. O rubrică de portrete, intitulată „Nemuritorii” şi semnată Aristarch (Al. Macedonski), prezintă scriitori străini, romantici, parnasieni, naturalişti, simbolişti, dintre care unii s-au impus pe teren românesc datorită „Literatorului”. Macedonski este printre primii care scriu la noi despre Charles Baudelaire şi Maurice Rollinat. Sunt prezentaţi Jean Richepin, Leconte de Lisle, E.A. Poe, Théophile Gautier, prerafaelitul Dante Gabriel Rosetti, Alphonse de Lamartine, Alfred de Musset, Byron. Traducerile din **L.** arată aceleaşi predilecţii: Al. Macedonski publică *Întunecimile* după Byron, Cincinat Pavelescu traduce *Apologia dracului* de Jean Richepin, *Lacul mistic* după Leconte de Lisle şi *Antoniu şi Cleopatra* după José Maria de Hérédia. ***S.C.***

LUMINA, revistă politică şi literară editată la Iaşi, lunar, de cercul de propagandă social-democrat Lumina, din iulie 1895 până la 15 octombrie 1897; între 1 ianuarie şi 15 iulie 1896 a apărut bilunar. Revista este scoasă de un grup de socialişti ieşeni, în dezacord cu acţiunile politice ale conducerii social-democraţiei din România (*Ce vroim*). Dezacordul se extinde şi asupra orientării celor două publicaţii centrale, cotidianul „Lumea nouă” şi suplimentul său literar, „Lumea nouă literară şi ştiinţifică”. Grupul de la **L.** reproşa redactorilor de la gazetele socialiste din Bucureşti metodele jurnalistice întrebuinţate ca fiind burgheze, deci incompatibile cu un periodic muncitoresc, şi, de asemenea, concesiile făcute gustului burghez în problemele artistice şi literare. **L.** trebuia să fie „o revistă de luptă”, scrisă exclusiv pentru muncitori. În 1896 G. Ibrăileanu publică aici articolul *Drepturile cetățenești ale evreilor*. Colaboratori constanţi, cu articole politice şi cu traduceri din Engels, Plehanov, Kautsky şi G. Dietzgen, sunt și Max Vexler (cu pseudonimul I. Gentilis), Leon Ghelerter (semna şi Mihai Văleanu), N. Costescu şi doctorul Şt. Stâncă. Din când în când sunt prezenţi şi C. Mille, Panait Muşoiu, B. Brănişteanu, care nu se situau pe poziţia stângistă a redactorilor, dar foloseau revista în polemica lor cu „Lumea nouă” şi cu conducerea social-democrată. O. Carp, Artur Stavri, I. Gorun, I. Alexandrescu-Dafin şi N. Iorga publică versuri, iar V.G. Morţun proză. Câteva poezii inedite ale lui Traian Demetrescu (*Legea* ș.a.) au apărut în **L.** şi tot aici se republică versuri de G. Coşbuc şi Radu D. Rosetti şi se tipăresc traduceri din Heinrich Heine şi August Strindberg. ***R.Z.***

LUMINA, publicaţie editată la Monastir (Bitolia), lunar, din ianuarie 1903 până în august 1908, având subtitlul „Revistă poporană a românilor din Imperiul Otoman”; **L.** se tipăreşte la Bucureşti. Este condusă de N. Batzaria (până în august 1904), apoi de Ion D. Arginteanu (până în decembrie 1905), urmat de Dumitru Cosmulei (până în decembrie 1906) şi de C.I. Cosmescu; ca secretar de redacţie figurează Steriu G. Ciumetti; consilieri de redacţie sunt C.N. Adam, Elie Ghicu, N.G. Petrescu, F. Apostolescu, V. Constantinescu, Elena Pocletaru, Ioan Vuloagă. **L.** urmăreşte înfăţişarea tabloului cultural al comunităţii aromâne din Turcia, „făcând o largă parte materialului folkloristic pentru a înlesni studiul doritorilor de a cerceta mai de aproape graiul, firea

și literatura noastră populară”, în formă dialectală nealterată de „un patriotism rău înțeles” (1/1904). Intermitent apar rubricile „Știri”, „Poșta redacției, „Mișcarea culturală de la noi”. Se publică literatură originală – proză de N. Batzaria, N.T. Belimace, I. Foti, Ioan Vuloagă, poezie de Marcu Beza, Elena Pocletaru, P. Baravache, T. Constantin, Dumitru Cosmulei –, material folcloric şi studii dialectale (Theodor Capidan, *Conservatorismul dialectului nostru faţă de acela al limbii greceşti*). Alţi colaboratori: S. Beberi, G. Zuca, E. Porfirescu, George Murnu, Zicu Araia. ***V.T.***

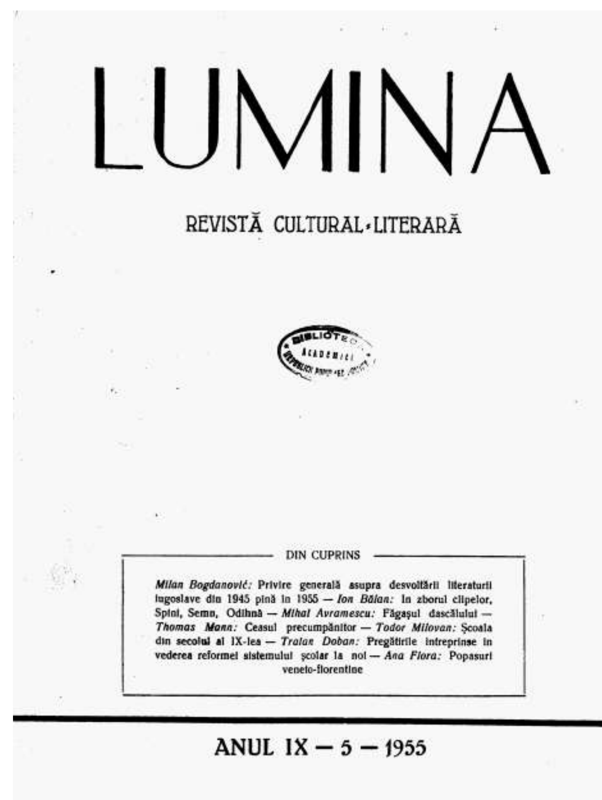
LUMINA, periodic apărut la Budapesta, săptămânal, de la 31 decembrie 1905 până la 12 iunie 1910; editor şi redactor responsabil este I. Salusinsky. În articolul-program *Lumina* publicaţia afirmă că îşi propune să militeze pentru apropierea româno–maghiară şi pentru luminarea românilor din Ungaria. Sunt publicate numeroase articole pe această temă, unele semnate de personalităţi politice maghiare, precum Fr. Kossuth (*Românii şi maghiarii*), Albert Apponyi (*Frăţietate*), Alved Teleki (*Să ne înţelegem!*), Farkashazy Zsigmond (*Să dăm mână cu mână!*), Szatmari Mór (*Pentru popor*) ş.a. Asemenea afirmaţii chemând la frăţietate şi concordie sunt de cele mai multe ori doar propagandistice, neavând acoperire reală. De aceea, publicaţia nu prea se bucură de colaboratori constanţi, iar cele mai multe dintre textele literare sunt retipăriri după revistele din România (*Vechi datorii* de Al. Vlahuţă, *Emigrantul* de Elena Sevastos, *Punguţa cu doi bani* de I. Creangă, *Furnica* de Carmen Sylva, schiţe de I.L. Caragiale ş.a.). Literatura în primă apariţie este alcătuită din povestiri cu subiecte folclorice sau poveşti populare, tradiţii şi obiceiuri: *Dealul Murgului*, *Piatra Neamţului* ş.a. Alţi colaboratori: Ioan Suciu, Ioan Georgescu, Grigore Moldovan, Al. Aciu, I. Petrişor. ***M.Pp.***

LUMINA, publicație apărută în Bucureşti între 19 august 1917 şi 13 noiembrie 1918, purtând subtitlul „cotidian român independent”. Pe frontispiciu se menţionează numele lui C. Stere ca director şi al lui B. Brănişteanu ca prim-redactor. Cel dintâi a obţinut „autorizarea principială” în cursul călătoriei întreprinse în martie şi aprilie 1917 la Berlin şi Viena, unde a prezentat un memoriu în care propunea „alipirea” României la „Europa centrală” ori chiar la Austro-Ungaria, „într-o formă constituţională ce urma a se stabili”. Deşi „autorizat”, ziarul n-a putut fi scos imediat, întrucât P.P. Carp se opunea soluţiei avansate de Stere. În cele din urmă, în condiţiile în care în august 1917 se profila eşecul încercării de a scoate România din război pe cale militară, autorităţile de ocupaţie au insistat ca **L.** să apară cât mai repede. În articolul program intitulat *Către cetitori* directorul preciza că este conştient de „greutăţile ce-i stau în cale”, de „piedicile exterioare” (cenzura germană) şi de cele „interioare” („dureri ce trebuie respectate şi consideraţiuni de conştiinţă şi de demnitate”). Promiţând „să nu spună *nimic* ce n-ar izvorî din convingerea [sa] adâncă”, chiar dacă „poate nu-i va fi dat să spună *tot*”, mai declara că „ia condeiul spre a face apel la orice conştiinţă vie […] spre a prinde puţinele raze de nădejde ce ne pot lumina drumul tainic al izbăvirii”. Completări importante erau aduse în articolul *Glasul realităţii,* în care, după ce se făcea bilanţul participării României la război, se conchidea că pricina ultimă a „groaznicului eşec” era „situaţia internaţională” a ţării, remediul fiind cel propus în memoriul său. Bine structurat, ziarul apare în condiţii grafice foarte bune, în toate cele şapte zile ale săptămânii, în patru pagini. Prima pagină găzduieşte editorialul semnat de director, care mai dă, la început, şi un cursiv, sub genericul *Din carnetul unui solitar.* Tot aici intră articole politice ale lui B. Brănişteanu, ce are şi el, suplimentar, o rubrică („Păreri şi impresii”) şi, după o vreme, ale redactorilor D.D. Patraşcanu şi Ion Gorun (Al. Hodoş). La mijlocul lui februarie 1918 în redacţie intră G. Topîrceanu, adus prin intervenţia lui C. Stere din prizonierat. Probabil redactori sunt şi cei ce semnează cu iniţialele E. şi U., lângă care se aşază în primăvara anului 1918 un vechi gazetar de la „Adevărul”, I. Teodorescu. În articolele lor toţi reiau îndeobşte subiectele tratate de director, într-o formă mai directă şi mai violentă. Lor li se alătură o serie de colaboratori, între care polonezul Tadeu Gwiazdowski cu articole despre situaţia din Rusia, Scrutator (Calman Blumenfeld), fostul ambasador la Berlin Alexandru Beldiman ş.a. În pagina a doua se dau de obicei diverse informaţii, comunicate ale autorităţilor de ocupaţie, cronica judiciară etc. Se introduce destul de repede o rubrică specială „Ştiri din Moldova”. Cu trecerea timpului, un colţ de pagină este consacrat vieţii culturale. Apare şi foiletonul, în care sunt inserate texte literare semnate de Bucura Dumbravă, D.D. Patraşcanu, Ion Gorun, G. Topîrceanu (amintiri din

prizonierat), Liviu Rebreanu. În 1918 spaţiul e ocupat de traducerea unui roman, *Patria pierdută*, de Walter Bloem, a cărui acţiune se petrece în Alsacia. Tălmăcitorul nu era indicat; e posibil să fi fost Ion Gorun sau chiar Liviu Rebreanu, în **L.** „specializat" însă în cronica teatrală. După încheierea Păcii de la Bucureşti, foiletonul este semnat sporadic şi de I.C. Vissarion, Gala Galaction, H. Sanielevici, D. Caracostea, Aureliu Weiss ş.a. Rinaldo (M. Sevastos) şi, apoi, Rodion (A. Steuerman) trimit mai multe ample „scrisori din Iaşi". Tot în pagina a doua sunt inserate fragmente din cartea de război a lui Karl Rosner, *De la Sibiu la Siret*. Acelaşi reporter german iscăleşte şi relatarea oficioasă a vizitelor făcute în septembrie 1917 de Wilhelm al II-lea în Dobrogea, la Focşani, la Curtea de Argeş şi la Braşov. În pagina a treia se reproduc comunicate militare, telegrame de presă, precum şi o seamă de articole apărute în periodice austriece, germane sau chiar engleze şi franceze, acestea preluate din presa „neutrilor". În sfârşit, ultima pagină este de obicei alocată în întregime marii şi micii publicităţi. Pe la sfârşitul lui aprilie 1918, apare aici o rubrică nouă – „Corespondenţă din/cu Moldova". Importanţa cotidianului este dată de sectorul său politic şi aici contribuţia majoră o are C. Stere. O parte din editorialele sale detaliază rezultatele războiului mondial pentru România, exagerând proporţiile, până la a le prezenta drept catastrofale, le decelează cauza, care ar fi fost „fatala schimbare de front" operată de guvernul Ion I.C. Brătianu, prin alăturarea ţării la Antanta, schimbare făcută împotriva opiniei publice largi, împotriva „ţării legale", printr-o „lovitură de stat". Multă atenţie se dă evoluţiei politice din Rusia, izbucnirii celor două revoluţii (din februarie şi din octombrie), dezmembrării Imperiului Ţarist, tratativelor de la Brest Litovsk pentru încheierea păcii separate. Erijat într-un „advocatus Alemaniae", C. Stere ridică în slăvi capacitatea militară a imperiului din centrul Europei, procesul democratic „iniţiat chiar de Împărat", pacifismul lui Wilhelm al II-lea, dispoziţia lui pentru încheierea „unei păci prin bună înţelegere, fără anexiuni şi despăgubiri". În antiteză, „democraţiile apusene" (mereu cu ghilimele ironice), deşi se proclamă luptătoare pentru „libertatea statelor mici" şi pentru „principiul naţionalităţilor", continuă să fie, în fond, „imperialiste". E zeflemisit şi preşedintele Wilson (*Nemuritorul Elijah Pogram*) şi e satirizată şi Portugalia „tragicei operete". Polemici aspre se poartă şi cu ziarele „La Gazette de Lausanne", „Le Temps" ori „L'Humanité". **L.**, servind obiectivele propagandei germane, a fost aruncat în tranşeele româneşti în vara şi toamna anului 1917. Când se vede limpede că pacea separată rupe părţi din trupul României şi o înrobeşte economic pe aproape un veac, C. Stere se mulţumeşte să semneze editorialul *Românul nu piere* şi în treacăt să susţină că acest rezultat trebuie imputat mereu foştilor guvernanţi. Într-o lumină nepotrivită sunt zugrăvite şi evenimentele ce se desfăşoară în Basarabia începând din vara anului 1917, ca şi trecerea Prutului de către trupele române în ianuarie 1918, interpretată cu rea-voinţă. Atitudinea se schimbă abia după instalarea guvernului Marghiloman, cu permisiunea căruia C. Stere se va deplasa la Chişinău, la 25 martie, pentru sprijini luarea de către Sfatul Ţării a deciziei de unire a teritoriului dintre Prut şi Nistru cu România. Absenţa din Bucureşti a directorului **L.**, prelungită apoi prin alegerea lui ca preşedinte al Sfatului Ţării, are ca rezultat reducerea contribuţiei sale publicistice. El va mai da o serie de editoriale pe durata campaniei electorale din aprilie şi mai 1918, în care formulează principiile de organizare a unui nou partid (ce s-ar fi numit „poporanist"). Stere a reluat pana către sfârşitul lunii septembrie 1918, când se profilează tot mai clar înfrângerea Puterilor Centrale. Încercând să şteargă impresia atât de pronunţatei „germanofilii", salută acum victoriile Antantei şi procesele secvente acestora, unirea Bucovinei şi apoi a Transilvaniei cu România. E reluată şi tema marilor reforme ce trebuie desăvârşite, pentru care e necesară unirea tuturor forţelor politice. Stratagema nu a reuşit, numeroşi locuitori ai Capitalei, între care predominau tinerii, participând la începutul lunii noiembrie la manifestări ostile în faţa redacţiei. Îndată ce autorităţile româneşti revin la Bucureşti, ziarul este interzis. Primul redactor este arestat peste câteva zile, însă va fi eliberat curând. A fost interogat şi C. Stere, dar nu s-a numărat între ziariştii cărora li s-a intentat proces în februarie 1919. Peste câteva luni, în mai 1919, a fost arestat şi închis la Văcăreşti, apoi a fost internat sub pază la un sanatoriu. După o lună i s-a permis să plece în străinătate pentru îngrijirea sănătăţii. Deşi nu a împărtăşit soarta lui Ioan Slavici, a lui Tudor Arghezi, a lui Dem. Theodorescu ori a lui D. Karnabatt, deşi după Unire a fost ales necontenit deputat, activitatea desfăşurată de C. Stere prin **L.** a avut repercusiuni, diminuându-i în mare măsură succesul iniţiativelor politice şi împiedicându-i revenirea la Catedra Universităţii din Iaşi. ***V.D.***

LUMINA, revistă apărută la Bârlad, o dată la două luni, între 1 ianuarie 1945 şi august 1947, cu subtitlul „Revistă politică, literară și de cultură generală". Directorul, Lazăr Beneş, semnează articolul *În loc de editorial*, în care subliniază orientarea procomunistă a publicaţiei: „Se făcu lumină! Când? La 23 August 1944". Tot aici se vorbeşte despre „prietenia cu URSS", constatându-se cu satisfacţie că „lumina vine tot de la răsărit". Nicolae Pandelea este autorul unui articol intitulat *Libertatea scrisului în România democratică*, iar Mihai Beniuc traduce din poezia sovietică (Iosif Utkin). Revista prezintă activitatea locală a ARLUS-ului, elogiază figura lui Stalin etc. Un poet obscur, Th. Călin-Delapraja, compune o poezie „angajată", *Muncitorii*, tipic realist-socialistă. Tot cu poezie se manifestă T.H. Popa, G. Nedelea, Ion Caraion, Alexandru Dinu Ifrim, Isaiia Răcăciuni, Cezar Drăgoi, G. Tutoveanu, C.G. Ursu, Elena Georgeta Iuteş (Gica Iuteş), Mihai Beniuc. Critică literară semnează Camil Baltazar (*E. Lovinescu – omul şi scriitorul*); de asemenea, apar cronici dramatice, recenzii. Articole politice şi sociale publică Constantin Titel Petrescu (*1 Mai*, *Sărbătoarea Muncii*), Sch. Leon (despre ideile marxismului), farmacistul E. Bergmann, doctorul Vainfeld, I. Felea, Nicu Herşcov, Eugen Relgis, H. Bărbulescu. Numărul 27–28/1947 găzduieşte ancheta *Arta contemporană*, la care răspund Tudor Arghezi, Eugen Relgis, Isaiia Răcăciuni, Gala Galaction ş.a. ***V.T.***

LUMINA, revistă cultural-literară apărută la Vârşeţ (Iugoslavia) între 1947 şi 1962, apoi la Pančevo din 1963. Între 1947 şi 1954 este lunară (excepţie face anul 1948, când ies doar trei numere), pentru ca în perioada 1955–1971 să fie bilunară (cu excepţia anului 1967, când apar patru numere); din 1972 până în 1991 este din nou lunară; în 1992 iese un singur număr, triplu, iar în 1993, din lipsă de mijloace financiare, editarea este întreruptă; din 1994 **L.** apare trimestrial, sub auspiciile Casei de Presă şi Editură Libertatea. Redactori sunt Vasko Popa (1947), Mihai Avramescu (1948–1956), Radu Flora (1951), Ion Bălan (1956–1976), Slavco Almăjan (1977–1981), Simeon Lăzăreanu (1982–1989). Din 1995 redactor-şef este Ioan Baba. În primul număr Vasko Popa semnează articolul-program *Drumul literaturii noastre*, în care declară: „Literatura noastră tinde să fie şi trebuie să fie continuarea celor mai bune şi celor mai sănătoase tradiţii ale clasicilor români Coşbuc, Slavici, Caragiale, Gherea; a acestuia din urmă în special. Socialistul şi primul critic marxist român (lăsând la o parte erorile sale) Dobrogeanu-Gherea ne este cel mai apropiat prin ideile şi lupta sa. Nu numai nouă, ci şi popoarelor cu care trăim împreună". În ce priveşte literatura de expresie românească din Banatul sârbesc, semnatarul spune că ea trebuie să fie naţională, românească prin formă, şi socială, progresistă, „iugoslavă" prin conţinut. În primii ani de apariţie redacţia respectă ideile restrictive din articolul-program, însă începând cu anii '50 îşi îmbunătăţeşte vizibil conţinutul, pentru ca în anii '80 să ajungă o revistă de ţinută. Încă din 1957 Ion Miloș afirma că a trecut timpul literaturii șablonarde, propagandistice. De-a lungul timpului, parcurgând aproape șapte decenii de apariție, **L.** a menţinut, cu unele modificări, o seamă de rubrici permanente: „Poezie", „Proză", „Teatru", „Studii şi cercetări", „Dialoguri", „Şcoală şi educaţie", „Politice", „Vitrina cărţilor", „Caleidoscop cultural", „Revista revistelor", „Meridiane", cărora li se adaugă, din 1995, altele: „Evocări, amintiri, mărturisiri", „Manu propria", „Reverii", „Memoria clipei", „Ecouri lirice", „Paralel" (rezervată literaturii în română, în sârbă sau în alte limbi), „Debut",

„Prezentări”, „Semnale”, „Lecturi”, „Tezaur”, „Cercetări”, „Mozaic”. Informaţiile găzduite de toate aceste rubrici au atât caracter local, cât şi o vădită deschidere spre alte culturi. Dornică să fie în pas cu vremea, revista s-a străduit să propage orientări noi, să încurajeze experimentele în literatură şi totodată să le formeze cititorilor săi un gust literar „sănătos”. Alături de redactori mai semnează Florica Ştefan, Simion Drăguţa, Cornel Bălică, Teodor Şandru, Ioan Flora, Petru Cârdu, Mărioara Baba-Voinovici, Eugenia Ciobanu, Ana Niculina Sârbu, Mariana Dan, Nicu Ciobanu, Mărioara Tera. În îndelungata sa existenţă **L.** a publicat, de asemenea, numeroase pagini din creaţia unor cunoscuţi scriitori români, sârbi şi din toată lumea, clasici şi contemporani: M. Eminescu, George Coşbuc, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, G. Bacovia, Ion Barbu, Mihail Sadoveanu, Marin Preda, Geo Bogza, Geo Dumitrescu, Eugen Barbu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Vladimir Nazor, Branko Radicević, Ivan Lalić, Milorad Pavlović, Ivo Andrić, Radomir Andrić, Adam Puslojić, Srba Ignatović ș.a. Sunt republicate eseuri de Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute, T.S. Eliot, Robert Frost ş.a. După 1995, cu un format schimbat și cu o modernizare a structurii, **L.** se racordează mai eficient la contemporaneitatea literară românească și universală. În colecţia revistei s-au scos numeroase „caiete” dedicate scriitorilor Vasko Popa, Geo Bogza, Teodor Şandru, Mihai Condali, Radu Flora ș.a. sau poeziei tinerei generaţii din Serbia (Mariana Dan, Miljurko Vukadinović ș.a.), precum şi scriitorilor de expresie românească din Banatul sârbesc. ***V.P.***

LUMINA, revistă apărută la Oradea, lunar între martie 1990 şi decembrie 1991, apoi trimestrial între ianuarie 1992 şi martie 1993, având subtitlul „Revistă în slujba spiritualităţii Vestului românesc” (începând cu numărul 4/1990) şi „Revistă a Vestului românesc” (numerele 6 şi 7/1990). Redactor responsabil este Florian Dudaş. Publicaţie de restituiri literare, istorice, filosofice, artistice şi religioase, **L.** îşi propune să pună în circulaţie o serie de texte şi manuscrise vechi, mai puţin cunoscute sau inedite, cu trimitere precisă la trecutul ţinutului. Sunt reluate astfel poeziile religioase ale lui George Coşbuc şi Octavian Goga, pagini dintr-o lucrare din 1807 a iluministului arădean N. Horga-Popovici, fragmente de corespondenţă şi nuvela *Logodnica contelui Stuart* semnate de poeta şi prozatoarea bihoreană Lucreţia Suciu-Rudow, fragmente privitoare la români din cronica lui Anonymus Notarius, corespondenţa dintre Emil Turdeanu şi Mircea Eliade, o scrisoare a poetului George A. Petre, stabilit la Oradea, către scriitorul maghiar L. Hatvanyi, o poveste de dragoste cu subiect românesc a lui Jókai Mór, date despre epidemiile de ciumă din Transilvania de-a lungul timpului, despre vechile colinde româneşti, despre târgul de fete de pe muntele Găina ş.a. Consemnând elementul istoric şi literar rar sau inedit, aşa cum figurează în documente şi tradiţii, revista are caracterul unui bazar (enciclopedic) local. ***M.Pp.***

LUMINA FEMEII, publicație apărută la Cluj, lunar, între 1 octombrie 1920 şi decembrie 1922. De la numărul 4/1921, subtitlul e „Revistă de familie”. Director: Sanda I. Mateiu, secretar de redacţie: Elena Georgescu-Tistu. *Primul cuvânt*, articolul-program, aparţine Sandei I. Mateiu şi este un elogiu adus femeii. Constante sunt rubricile „Cronica modei”, „De-ale casei”, „Pagina fetelor”, „Pagini din literatura noastră”, „Chipuri de femei virtuoase”, „Cronica culturală feminină”, „Pagina copiilor”. **L.f.** are un pronunţat caracter feminist, dar lipsit de agresivitate, şi încearcă să dovedească existenţa unei intense activităţi sociale şi culturale în viaţa femeilor din România, în speţă din Transilvania, expresie a unui simţ civic manifestat şi înainte de Unire. Se publică poezie de Livia Hulea-Rebreanu (sora lui Liviu Rebreanu), Ada Umbră (Eugenia Fl. Ionescu), Ecaterina Pitiş, dar şi Lucian Blaga (*Flori de mac*), Emanoil Bucuţa, Eugen Boureanul, Emil A. Chiffa, proză de Ion Agârbiceanu (*Părinți*). Cu articole diverse figurează în sumar Constanţa Hodoş, George Oprescu, Constantin Stanca (la rubrica „Pagini medicale”, dar și cu serialul *Rolul femeii în natură*), Simion Mehedinţi, Al. Ciura, Leliţa Sanda (pseudonim al directoarei publicaţiei), Ioan Lupaş, Dariu Pop. Caracterul eterogen al revistei este evident. Astfel, P. Morușca abordează problema cerșetoriei (*Cerșetorii noștri*), iar Ștefan Bezdechi se ocupă, într-un studiu întins, de femeile din teatrul lui Euripide. Se traduce în foileton romanul *Lazarine* de Paul Bourget şi sunt transpuse şi alte scrieri de Hans Christian Andersen, Marguerite Audoux ş.a. Ultimul număr este închinat în întregime reginei Maria. Publicaţia rămâne una de referinţă în bună parte prin seriozitatea cu care susţine

emanciparea socială a femeii, în spirit european. Alți colaboratori: V. Bogrea, Al. Borza, N. Bănescu, Elena Pop Hossu-Longin, I. Simionescu. ***V.T.***

LUMINA ILUSTRATĂ, cotidian politic şi literar apărut la Bucureşti între 13 iulie 1894 şi 21 iunie 1895. În câteva rânduri redactorii de la **L.i.** au încercat să editeze un supliment literar intitulat „Lumina ilustrată literară”, dar neizbutind să atragă numărul de abonaţi necesar, au fost obligaţi să renunţe la proiect. Printre colaboratorii literari ai gazetei se numără G. Coşbuc, I.N. Roman, Andrei Naum, Al. I. Şonţu, Gheorghe din Moldova, H.G. Lecca, Cincinat Pavelescu, Virgiliu N. Cişman, care publică versuri, iar proză Duiliu Zamfirescu, V.A. Urechia, Sofia Nădejde, Th. M. Stoenescu, Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), Traian Demetrescu. Anecdote, povestiri şi basme populare culese din Oltenia şi Bucovina au dat D. Stăncescu şi Elena Sevastos. O deosebită atenţie se acordă vieţii literare autohtone (comentată în recenzii, cronici teatrale, note). Deşi nu a apărut decât un an, **L.i.** a publicat multe traduceri literare, succinte prezentări ale unor scriitori străini (Alfred Tennyson, Alphonse Daudet, Hippolyte Taine, Fr. Sarcey, Émile Zola, Paul Bourget, Maupassant, Al. Dumas-fiul ş.a.) şi ample treceri în revistă ale activităţii unui scriitor (Leconte de Lisle) sau ale unei literaturi naţionale (*Literatura belgiană*). Din versurile lui Cervantes se publică un sonet în transpunerea junimistului Şt. G. Vârgolici, din Byron traduce V. Făgărăşanu. Mai apar tălmăciri ale unor poeme de Schiller, Lamartine, Heine şi Baudelaire. Schiţele şi nuvelele traduse aparţin lui Sacher-Masoch, Lev Tolstoi, Turgheniev, Balzac, Andersen, Jan Neruda, V.M. Garşin, Maupassant, Alphonse Daudet ş.a. ***R.Z.***

LUMINA LITERARĂ, revistă apărută la Bucureşti, mai întâi bilunar, apoi lunar, de la 5 februarie până la 1 iunie 1913, sub direcţia lui D. Tomescu. **L.l.** îşi propune, polemic, să pună ordine în „cumplita dezordine literară din zilele noastre”, după cum declară D. Tomescu în articolul *Ce vrea să reprezinte această foaie* din numărul inaugural. Principiile „noii ordini literare” nu sunt însă suficient de clar definite: par să fie avute în vedere cele estetice, dar mixate cu elemente de sociologie şi de etică literară. Revista protestează împotriva reclamei în literatură, mai exact împotriva „personalităţilor de reclamă”, şi polemizează acid cu autorii momentului (Cincinat Pavelescu, Victor Eftimiu, Corneliu Moldovanu, A. de Herz ş.a.). Respinge, de asemenea, poporanismul („cuvânt [...] care după atâţia ani de zile n-a căpătat încă puterea de-a cuprinde într-însul o realitate morală” – *O revistă a scriitorilor*) şi gruparea de la „Viaţa românească”, atacă neargumentat teoriile estetice ale lui M. Dragomirescu şi încearcă o definire fără fundamentare teoretică a conceptului de naţionalitate (*Naţionalitatea în artă* de D. Tomescu). **L.l.** beneficiază de colaborări prestigioase în domeniul poeziei: Octavian Goga (*Taina*, *Furtună*), St. O. Iosif (*Amintire*, *Regele din Thule*, *Cântec*), Nichifor Crainic, Mihail Sorbul, alături de care sunt prezenţi şi I.U. Soricu, Mircea Dem. Rădulescu, Zaharia Bârsan. Colaborează cu proză D.N. Ciotori, Ioan Dragu, D. Iov. Alţi colaboratori: I. Chiru-Nanov, Volbură Poiană-Năsturaş. *****

LUMINA NOUĂ, publicație apărută la Bucureşti, lunar, între noiembrie 1915 şi iulie 1916, cu subtitlul „Revistă socială şi literară”, sub conducerea unui comitet. Paginile celor nouă numere– unele duble – de format caiet şcolar sunt numerotate în continuare, iar cuprinsul este etalat pe copertă. *Un prim şi scurt cuvânt* de început venit din partea redacţiei, denegat că ar conţine vreun program, îşi asigură totuşi cititorii „sceptici şi plictisiţi” că vor constata această revistă a fi nu doar „precisă şi cumpănită, […] fruct al unui entuziasm subit şi vremelnic, ci şi rodul aşteptat mult al unei pregătiri metodice şi stăruitoare, pe care şi-a format-o în jurul credinţei ce a strâns-o laolaltă”. Menţionat ca redactor abia la ultimul număr, susţinut de colegul său Constantin G. Modrescu, studentul Al. Al. Busuioceanu este factotum în această întreprindere publicistică. Intenţia celor doi tineri de a o situa cât mai sus din punct de vedere al valorii artistice, dar mai ales al celei culturale, porneşte şi din ideea de a reconsidera sub un generic expresiv („Dintre tomuri brăcuite”) notiţele şi cugetările încă inedite ale lui Eminescu aflate la Biblioteca Academiei Române. Fiecare număr se deschide cu o poezie, pe ansamblu autorii subsumându-se curentului modernist – unii cu accente simboliste (Mia Frollo, *Cântec de vară*, Dragoş Protopopescu, *S-aprind luminile*, I.U. Soricu, *Cântec*), alţii cu accente parnasiene (Marcel N. Romanescu, *Aşteptare*, *Lacul*) sau tradiţionaliste (Nichifor Crainic, *Elegie*). O încercare de aducere în actualitate ar putea fi considerate versurile lui Al. Macedonski intitulate *Faunul*, extrase „din volumul *Excelsior – Excelsior* ce va apare curând”,

versuri care, imediat după prima tipărire, în 1893, au provocat ironia necruţătoare a lui I.L. Caragiale în revista sa „Moftul român". Proza, redusă ca întindere, se rezumă la schiţele lui D. Iov (*O lacrimă căzu…*, *Creanga de măr* şi *Batista* – aceasta iscălită A. Nicoară –, ambele din ciclul *Însemnări cu creionul*), Andrei Branişte (pseudonim adoptat de tânărul gazetar Tudor Teodorescu-Branişte; *Iertare*, *Un om*), la nuvelele lui Eugen Boureanul (*Corbii*, însoţită de identificarea „Pagini din cronica vremii de azi") şi Al. Al. Busuioceanu (*Sticluţa cu parfum*) şi la însemnările de călătorie ale lui N.I. Apostolescu (*În Île-de-France*). Mai evident este interesul redacţiei pentru traduceri: cu excepţia unui fragment din romanul *Don Quijote* al lui Cervantes, tălmăcit de D.N. Ciotori, şi a unor cugetări pe teme ca „iluzia", „timpul" sau „serbarea lotuşilor", selectate de George I. Stratulat din volumul *Grădina iubirii* al scriitorului indian Amaru, ce avea să apară până la sfârşitul anului, celelalte texte provin exclusiv din literaturile franceză (José Maria de Hérédia, *Antoniu şi Cleopatra*, Leconte de Lisle, *Histrionii* – în traducerea lui Raul Teodorescu, Barbu Brădescu şi Mihai Pricopie), italiană (Giovanni Pascoli, *Orfan* – în traducerea lui Paul Papadopol) şi latină (Horaţiu, *Ode*, II, 13 –30, în traducerea aceluiaşi Raul Teodorescu). Compartimentul cel mai bine reprezentat îl reprezintă eseurile, articolele teoretice şi recenziile (din rubrica „Însemnări") semnate cu nume propriu sau cu iniţiale de Al. Al. Busuioceanu. Dintre acestea se detaşează *Individualismul psihologic şi individualismul social,* continuat de *În contra individualismului.* În acest ciclu de consideraţii morale şi politice intră şi *Iluziunea umanitarismului*; Tudor Vianu (sub iscălitura Al. T. Vianu) le dă replica sub forma unei scrisori prieteneşti, dar cu susţineri argumentate temeinic. Alţi colaboratori: I. Ghibănescu, I. Papadopol-Galaţi. ***R.P.***

LUMINA PENTRU TOŢI, revistă enciclopedică apărută la Bucureşti, bilunar, din iunie 1885 până în mai 1895. Director, iar din octombrie 1889 şi proprietar este publicistul Eniu D. Bălteanu. În 1890 şi 1891 va fi condusă de un comitet de redacţie din care mai fac parte Barbu Constantinescu, Th. D. Speranţia, Petre Dulfu, A. Lupu-Antonescu. Profesorii şi literaţii grupaţi în jurul revistei îşi propun difuzarea culturii („luminii") în popor. În acest scop se preconiza realizarea unei literaturi pe înţelesul tuturor, şi nu o „înaltă literatură" (aluzie la „Convorbiri literare"). „Literatura pentru toţi" e însă înţeleasă în sensul confecţionării unui hibrid literar, în care concluziile morale sunt scoase, cu totul exagerat, în evidenţă. Versuri şi anecdote versificate dau Petre Dulfu şi Th. D. Speranţia. Se publică și poezii de V. Alecsandri (*Țara*), G. Coşbuc (*Cântecul fusului*), B.P. Hasdeu ş.a. De asemenea, se republică şi *Mai am un singur dor*, *Glossa*, *Epigonii* şi *Kamadeva* de M. Eminescu. Scriitorii din care se traduce sunt Fénélon, Turgheniev, Puşkin (*Ţiganii*), Millevoye. Revista are o bogată rubrică de literatură populară, la care au trimis fragmente din culegerile lor I. Pop-Reteganul, Iuliu Tuducescu, M. Lupescu ş.a. ***R.Z.***

LUMINA SATELOR, periodic apărut la Sibiu de la 2 ianuarie 1922 până în 1957, având subtitlul „Foaie săptămânală pentru popor". Revista este condusă, pe rând, de Iosif Trifa (care semnează cu pseudonimul I. Tâlcuitor), de Iosif Trifa şi Gh. Maior, de Iosif Trifa şi I. Moţa, de un comitet de redacţie sub patronajul mitropolitului Nicolae Bălan, de Gh. Secaş, Nicolae Voinea, Dumitru Călugăr, Aurel Nanu, Grigore Marcu, toţi preoţi. Din 1947 are subtitlul „Foaie săptămânală pentru îndrumarea poporului în viaţa creştină",transformat din 1948 în „Foaie religioasă săptămânală pentru popor". Din 1953 titlul devine „Foaia bunului creştin". Mitropolitul Nicolae Bălan semnează editorialul primului număr. Partea literară este puternic marcată de orientarea religioasă a revistei. Se publică versuri de M. Eminescu, Al. Vlahuţă, D. Anghel, dar şi de Zaharia Bârsan, Otilia Cazimir, Volbură Poiană-Năsturaş, I.U. Soricu, Ovidiu Hulea, Const. Goran, Vasile Militaru, I.V. Spiridon ş.a. În rubrica „Să mai şi râdem" se reiau versuri umoristice de Th. D. Speranţia. Proza, adeseori cu conţinut religios sau moralizator, a apărut în anumite perioade în rubricile „Să mai spunem o poveste frumoasă" şi „Istorioare mici cu înţeles mare". Proza este ilustrată de Ion Ciocârlan, Şerban Brâncoveanu, Mircea Suciu-Sibianu, Aurel Nanu, Al. Lascarov-Moldovanu ş.a.; se reproduce şi un fragment din *Cântarea României* de Alecu Russo. Din creaţia folclorică sunt reţinute mai ales colinde din diverse zone ale ţării. Se realizează traduceri din Puşkin, Maxim Gorki, Petőfi (transpus de Eugen Jebeleanu) şi, adeseori, prelucrări după Lev Tolstoi, Selma Lagerlöf, La Fontaine, Victor Hugo, Fraţii Grimm ş.a. ***L.D.***

LUMINĂTORII, publicaţie apărută la Iaşi, lunar, de la 25 iunie 1937 până în februarie 1944; director: N. Priseciuc, prim-redactor: C. Tumurug-Todirel. Începând din ianuarie 1942 apare sub conducerea unui comitet redacțional și devine explicit filonazistă, totul pe un fond naționalist și patriotard. Revistă de informaţie generală, **L.** este „literară" şi „artistică", cum se declară în subtitlu, dar încurajează îndeobște colaborările unor nume obscure. Singura prezenţă literară notabilă în paginile publicaţiei este a lui Ionel Teodoreanu, cu un fragment din romanul *Secretul Anei Florentin.* Mai colaborează cu proză N. Pavel, Iosif Marian, Maria Bart-Săvescu, cu poezie V. Maximovici, Ştefan Ciubotăraşu, Gr. T. Leonte, George Lesnea. În numărul 13–14/1938 apare o tentativă de eseu critic (*Subiectivismul şi critica literară* de Const. Armeanu), eşuată însă într-o speculaţie publicistică neproductivă. Gr. Scorpan publică un studiu asupra idilei eminesciene. Semnează recenzii Nic. M. Constantinescu. Alţi colaboratori: Neculai V. Coban, August Scriban, Vasile Pavelcu. ***

LUMINĂTORIUL, gazetă politică şi literară apărută la Timişoara, de două şi de trei ori pe săptămână, între 5 martie 1880 şi 25 decembrie 1893. Proprietar este Meletie Drăghici, iar redactor responsabil Pavel Rotariu. După ianuarie 1886 I.V. Barcianu apare ca asociat la conducerea foii, în calitate de „colaborator primar". Orientarea politică şi culturală a gazetei îşi are sursele în programul mai general al grupărilor politice româneşti care luptau pentru egalitatea în drepturi a popoarelor din Imperiul Austro-Ungar şi pentru activarea socială şi intelectuală a românilor din Banat. În paginile gazetei sunt prezenţi cu texte de atitudine politică Pavel Rotariu, I.V. Barcianu, I. Slavici, Paul Vasici, Vincenţiu Babeş, Iosif Vulcan şi se reiau articole apărute în jurnalele din Bucureşti sau Iaşi, printre care unele ale lui Titu Maiorescu. În iulie 1889 **L.** este implicat într-un proces de presă intentat de autorităţile maghiare din Timişoara. Din decembrie 1893 condiţiile politice şi sociale cerând acţiuni mai directe şi mai moderne, **L.** este înlocuit de cotidianul „Dreptatea", care îi preia nu numai sarcinile politice, ci şi pe acelea culturale şi literare. Literatura promovată are, în bună parte, un caracter local, gazeta fiind mai ales un mijloc de exprimare politică şi literară a intelectualilor bănăţeni. Au colaborat cu versuri şi proză T.V. Păcăţian, At. M. Marienescu, D. Popovici, I. Siriteanul, T. Daul, I. Nicorescu, I. Simu, Petre Broşteanu, Aurel C. Popovici. Redactorii au încurajat studierea folclorului românesc din Transilvania şi chiar de pe întregul teritoriu locuit de români, găzduind literatura populară culeasă de At. M. Marienescu, P. Ispirescu, I. Lupulescu, T. Daul, D. Stăncescu, I. Pop-Reteganul, Aurel Iana, S. Fl. Marian, Tit Bud ş.a. În 1889 s-a tipărit articolul *Despre adunarea poeziilor populare* al lui Petre Dulfu, iar un an mai târziu un *Apel literar* scris de S. Fl. Marian în scopul stimulării culegătorilor de literatură populară. G. Popa susţine ideea înfiinţării bibliotecilor „poporane", prin care să se pună la dispoziţia ţăranilor cărţile cele mai bune sub aspect naţional, educativ şi artistic. Contribuţii de filologie şi istorie, precum şi recenzii la volumele unor scriitori din Banat semnează Iosif Tempea, Elie Trăilă, Gr. Silaşi, Simion Mangiuca, G. Candrea ş.a. S-au publicat în traducere fragmente din Dante (Maria Chiţu), din Boccaccio (S. Properţiu), din *Principele* lui Machiavelli (G. Popa). Câteva pasaje ale *Contractului social* de J.-J. Rousseau s-au tălmăcit, probabil, în redacţie, iar mai multe nuvele ale scriitorilor Émile Zola şi H. Zschokke au fost transpuse în româneşte de I.S. Spartali şi P. Pesteanu. **L.** a fost prima publicaţie importantă a românilor bănăţeni şi a contribuit efectiv, în anii premergători evenimentelor Memorandumului, la lupta naţională, politică şi culturală, alături de celelalte gazete transilvănene. ***R.Z.***

LUMINIŞURI, publicaţie apărută la Craiova, lunar, din ianuarie până în mai 1932. *Cuvântul înainte*, semnat de Mircea Lepădatu, vorbeşte de nevoia de „unitate în şirul generaţiilor noi", cu idei mergând în direcţia tradiţionalismului şi denunţând faptul că „etnicul se înăbuşă". Semnează poezii Lucian Costin, Leonard Divarius, V. Oprescu-Spineni. Proza e reprezentată de I.P. Ţuculescu, V. Măceşeanu şi Șt. Crăciunoiu. În cadrul paginilor de comentariu literar, mai multe articole sunt închinate lui O. Goga (I.P. Ţuculescu, Vasile Măceşanu), apar cronici la *Viaţa lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu, la *Ţara de peste veac* de Nichifor Crainic şi la *Atitudini politice şi literare* de D. Tomescu. La capitolul rezervat traducerilor figurează Al. Iacobescu cu transpuneri din

poezia neogreacă. Mai semnează Eugen Nicolescu şi Dan Spineanu (*Centenarul lui Goethe*). **M.Pp.**

LUNGIANU, Mihail (13.XII.1876, Rucăr, j. Argeş – 21.I.1966, Bucureşti), prozator, publicist. Este al şaselea dintre cei opt copii ai Zamfirei (n. Cojanu; provine dintr-o familie de preoţi de lângă Braşov) şi ai lui Ion Lungianu, preot (fiu al preotului Ion Lungu, luptător în oastea lui Avram Iancu). Face două clase primare în satul natal, apoi învaţă la o şcoală din Câmpulung. Încheie ca bursier Seminarul „Nifon" din Bucureşti şi în 1902 îşi pregăteşte examenul de bacalaureat, funcţionând în acelaşi timp ca pedagog la Institutul Clinciu şi Popa. Urmează în paralel teologia şi dreptul la Universitatea din Bucureşti, în 1906 fiind dublu licenţiat. Se îndepărtează de tradiţia clericală a familiei şi îmbrăţişează cariera juridică. În 1907, ca tânăr recrut, este martor al răscoalelor ţărăneşti, iar evenimentele la care asistă îi vor lăsa o impresie puternică. Din anul următor avea să ocupe funcţii mărunte în Ministerul de Finanţe, ulterior angajându-se ca magistrat stagiar la ocoluri din judeţele Argeş şi Muscel. Ajunge administrator pentru plasa Vâlsan din judeţul Argeş (1909–1913) şi director de prefectură (1913–1918). Se întoarce în Capitală ca inspector general în Ministerul de Interne (1920), inspector la Direcţia Culturii din Casa Culturii Poporului (1922), la ministerele Cultelor, al Educaţiei şi Învăţământului, în fine, la Casa Şcoalelor, unde între 1932 şi 1940 (când se pensionează) este consilier literar. Din 1918 a practicat şi avocatura. **L.** publică versuri patriotice în „Revista şcolarilor", anecdote şi scurte povestiri în revista „Satul" (Teişani–Prahova), însă debutul semnificativ are loc în 1905 cu schiţa *Brezaia*, în revista „România ilustrată" (la care este și redactor, bucurându-se de încrederea profesorului Em. Grigorovitza). Peste puţină vreme îi apare în „Viaţa literară" altă schiţă legată de datini, *Focu' lu' Sâmedru*, iscălită Mihai de la Rucăr. Va continua să semneze, cu pseudonimele Freamăt, Boldur, Baştea, Argeş, Melun ş.a., versuri epigonice în paginile mai multor publicații ieșene, printre care „Floare albastră" și „Evenimentul literar". Mai frecvent colaborează cu versuri, schiţe şi povestiri pe teme de inspiraţie rurală, cu cronici dramatice, articole politice, despre religie sau pe diverse alte teme în „Viaţa literară", „Curentul", „Arhiva", „Albina", „Lumina", „Convorbiri literare", „Sburătorul literar", „Minerva", „Convorbiri critice", „Universul literar şi artistic", „Gorjanul", „Glasul Argeşului", „Muscelul", „Voinţa naţională", „Zorile Romanaţiului" ş.a. De asemenea, îşi dă concursul la tipărirea „Calendarului nostru" pe anul 1918 şi a revistei „Florile dalbe".

Calitatea scrierilor lui **L.** nu evoluează semnificativ de la primele schiţe din reviste până la ultima carte publicată. Întâiul volum, *În sărbători* (1910; Premiul Academiei Române), descrie obiceiuri populare ori superstiţii (*Brezaea*, *După răscovit*, *Cu crucea*, *În seara de Sfântu' Gheorghe* ş.a.). Pasionat de subiecte rurale („icoane de la ţară"), dar fără abilitatea de a le da viaţă în plan literar, prozatorul e considerat mai degrabă un cronicar al satului (îndeosebi al satului argeșean) sau, cum îl califica E. Lovinescu, un „notar conştiincios", dar „fără principiul unei noi organizări a elementelor observate în vederea unei construcţii artistice". Scrisul lui, deşi vădeşte înrudiri cu sămănătorismul, se diferenţiază de acesta printr-un fel de sinteză personală, cu tendințe spre realism și vagă critică socială atunci când abordează relațiile dintre boieri, arendași și țărani. Astfel, când nu se limitează la înfăţişarea idilică a îmbelşugatei vieţi a ţăranilor (*În pacea înserării*, *La polog*), prozele sale acuză injustiţia şi se pătrund de un mesianism artificial, uneori strecurat în versuri populare inautentice (*Dreptate*, *La focuri*, *Mateiu Hurezan* ş.a.). Primului volum de povestiri îi succedă multe altele, izvorâte din aceeaşi matrice: *Icoane din popor* (1911), *La cruci* (1911), *Din umbra satelor* (1913), *Zile senine* (1914), *Gura iadului. Însăilări* (1914; Premiul Academiei Române), *Clacă şi robot* (1915) ş.a. Nuvela titulară a unei culegeri târzii, *Pădurarul Stoichiţă* (1957), ilustrează tipic incapacitatea prozatorului de a conferi o armătură narativă durabilă unui material cu potenţial realist. Scenele în care, întorşi de la un proces nedrept, moşierul şi arendaşul sunt atacaţi şi sfâşiaţi de lupi, iar pădurarul, om de bine, scapă, dar cu minţile rătăcite, rămânând să plătească pentru două crime de care nu e vinovat, au tensiune, însă aceasta e subminată de arta nedesăvârșită a naraţiei. Vocabularul scrierilor lui **L.** se păstrează în mod forțat în registrul popular şi regional, motiv pentru care unele cărţi sunt prevăzute cu glosare. Câteva scrieri pe teme sociale şi mai multe volume de basme şi povestiri pentru copii, destul de apreciate în epocă – *Poveşti*, *Alte poveşti*, *Comoara lui Prâslea*, *Din ţara lui Alb-Împărat. Basme pentru toate vârstele*, *Făpturi şi năstimiri. Mituri şi legende*, *Smei şi zâne*, *Bucoavne şi izvoade*, *Basme*, *Legende*

şi basme, *Basme noi* ş.a. –, se adaugă la tabloul unor naraţiuni fără mare relief, rămase în marja (neo) sămănătorismului.

SCRIERI: *În sărbători*, Bucureşti, 1910; *Icoane din popor*, Bucureşti, [1911]; *La cruci. Icoane de la țară*, Bucureşti, 1911; *Din umbra satelor. Povești și icoane*, Bucureşti, 1913; *Zile senine. Icoane de la țară*, Bucureşti, 1914; *Postelnecul Cumpănă*, Bucureşti, [1913]; ed. Bucureşti, 1914; *Gura iadului. Însăilări*, Bucureşti, 1914; ed. Pitești, 1915; ed. (*Însăilări: icoane, însemnări și povestiri*), Bucureşti, 1921; *Războiul cel Mare*, Piteşti, 1915; *Clacă şi robot*, Bucureşti, 1915; ed. Pitești, 1916; *Sfârșituri. Povestiri și icoane din viața țărănească*, Bucureşti, 1922; *Mucenicii neamului. Icoane și povestiri din viața țărănească*, Bucureşti, 1922; ed. (*Mucenicii neamului. Din zilele noastre grele, jertfe pentru apărarea țării*), Bucureşti, 1927; *Poveşti*, Bucureşti, f.a.; *Săracu' Gealapu. Spovedania unui păcătos*, Bucureşti, 1928; *Alte poveşti*, Bucureşti, 1929; *Comoara lui Prâslea*, Bucureşti, f.a.; *Din ţara lui Alb-Împărat*, Bucureşti, f.a.; *Făpturi şi năstimiri*, Bucureşti, 1936; *Smei şi zâne*, Bucureşti, 1937; *A-Tot-Puternicul pe lume*, Bucureşti, 1938; *Bucoavne şi izvoade*, Bucureşti, 1939; *Răncurele*, Bucureşti, 1939; *Licăriri în besnă*, Bucureşti, 1940; *Pădurarul Stoichiţă*, Bucureşti, 1957; *Basme*, Bucureşti, 1961; *Vremuri apuse*, pref. Teodor Vârgolici, Bucureşti, 1962; *Legende şi basme*, Bucureşti, 1965; *Basme noi*, Bucureşti, 1967. **Traduceri:** Henry Bordeaux, *Teama de viaţă*, Bucureşti, 1922.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Opere*, IV, *185–186*; Murăraşu, *Ist. lit.*, *299, 321, 360*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *845*, *Ist. lit.* (1982), *930–931*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *542–543*; Teodor Vârgolici, *Aspecte istorico-literare*, Bucureşti, 1973, *166–183*; Ion Cruceană, *Mihail Lungianu*, în *Momente şi figuri argeşene*, I, Piteşti, 1980, *103–109*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *783–785*; Grigore Constantinescu, *Confesiuni literare*, București, 2003, *54–60;* Popa, *Ist. lit.*, I, *345–346*. ***V.P.S.***

LUNGU, Alexandru (13.IV.1924, Şaba–Cetatea Albă – 24.VI.2008, Bonn, Germania), poet.

Este fiul Anei Lungu (n. Vlasie), învăţătoare, şi al lui Alexandru Lungu, inginer, inspector general la CFR. După o primă etapă petrecută în Basarabia, urmează şcoala primară la Buzău, apoi, din 1934, studii liceale la „Gheorghe Lazăr" din Sibiu, „Andrei Şaguna" din Braşov, „Gh. Bariţiu" din Cluj, „George Coşbuc" din Năsăud. După Dictatul de la Viena, se refugiază împreună cu familia la Buzău, unde în 1942 îşi susţine bacalaureatul. În 1943 devine student la Facultatea de Medicină din Bucureşti. După absolvire (1949) este medic şi şef de secţie la Institutul de Endocrinologie al Academiei RSR, de asemenea cercetător, cu normă de predare până în 1956, la Catedra de endocrinologie a Institutului de Medicină şi Farmacie din Bucureşti. Publică studii şi manuale de specialitate în domeniul endocrinologiei, biocronologiei, ciberneticii medicale, bioritmologiei şi biometeorologiei. În 1973 se stabileşte în Republica Federală Germania, unde lucrează ca medic la o clinică din Bad-Münster-am-Stein (1974–1976), apoi conduce o clinică particulară în Raubach (Westerwald). După pensionare (1989) trăieşte la Bonn, unde se dedică în întregime literaturii. Este membru al Academiei de Ştiinţe din New York şi al Societăţii Internaţionale de Biometeorologie. Debutează în 1939 cu versuri în revista „Prepoem" din Bucureşti (redactor: Traian Mihăilescu), unde un juriu condus de Mircea Streinul îl premiază la un concurs de catrene, şi editorial în 1941 cu poemul *Fata din brazi*, al cărui titlu evocă un personaj fantasmatic din romanul *Bal mascat* de Ionel Teodoreanu. În ultimii ani de liceu (1940–1941) scoate la Buzău, împreună cu Ion Caraion (Stelian M. Diaconescu, coleg într-o clasă paralelă), revista-caiet „de poezie modernă" „Zarathustra" (apărută în patru numere). Frecventează, prin medierea lui Constant Tonegaru, cenaclul lui Vladimir Streinu din Bucureşti şi salonul Claudiei Millian, unde citeşte, fragmentar, poemul *Ora 25*, intitulat iniţial *Madona cu pulpele goale* (titlul final îi e sugerat de Vladimir Streinu, pornind de la un text din sumar). Volumul apare în 1946 (cu desene de Dina Stavăr), fiind distins în manuscris cu Premiul „Ion Minulescu" de un juriu format din Claudia Millian, Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Perpessicius şi Adrian Maniu, premiul fiind înmânat de Basil Munteanu. Până în 1947 colaborează cu versuri şi articole la „Revista Fundaţiilor Regale", „Vremea", „Curentul literar", „Claviaturi", „Lumea", „Fapta", „Democraţia", „Academia", „Viaţa Basarabiei", „Viaţa", „Adonis" ş.a. În anii realismului socialist trece printr-o perioadă de tăcere literară autoimpusă („cămaşa de forţă a tăcerii", va scrie mai târziu), fiind etichetat la un curs de la Şcoala de

Literatură „M. Eminescu” drept autor decadent, afectat de „morbul putreziciunii burgheze”. Revine cu colaborări la „Tribuna”, apoi la „Steaua”, la „Viaţa românească”, la „Luceafărul”, la „România literară” ș.a. Două volume de versuri, *Dresoarea de fluturi* şi *Timpul oglinzilor*, îi apar în 1968, conţinând însă poeme elaborate cu mult înainte. După plecarea din țară, colaborează la o serie de publicaţii în limba română ale exilului („Ethos”, „Limite”, „Mele”, „Micron” ș.a.) şi publică, la Raubach, aproape douăzeci de volume de versuri realizate în regie proprie, prin reproducere fotomecanică și cu desene personale. Desfăşoară şi o activitate de pictor şi grafician. La Bonn editează manufacturier, împreună cu soţia sa, Micaela Lungu, revista „Argo” – „caiet solstiţial de poezie şi desen” (1990–1999). Preocuparea pentru dialogul de sorgine avangardistă al artelor va fi confirmată şi în volumul *Pictopoeme*, întocmit în colaborare cu Sorin Anca (2001), prezentat de autori drept „o carte inversă prin răsturnarea grafică a celor două părţi şi prin împrejurarea că textele însoţitoare ale desenelor unuia au fost scrise de celălalt şi… invers”.

Poezia lui **L.** este una sensibilă la „biometeorologia” estetică a epocii. După o serie de digitaţii lirice influenţate de Serghei Esenin, tânărul autor adoptă un registru consonant cu poetica aşa-numitei „generaţii a războiului”: un postavangardism demofil, aluvionar şi sfidător, cu o imagistică marcată de suprarealismul târziu al lui Gellu Naum sau de cel al lui Paul Păun. Considerat îndeobşte adevăratul său debut editorial, *Ora 25* apare în acelaşi an cu volume emblematice ale congenerilor antilirici, antilivreşti şi antisentimentali: *Libertatea de a trage cu puşca* al lui Geo Dumitrescu, *Cântece negre* de Ion Caraion, *Izobare* de Mircea Popovici, şi la puţină vreme după *Plantaţii*, cartea lui Constant Tonegaru. Cu ecouri venite şi dinspre Geo Bogza (*Cântec de revoltă, de dragoste şi moarte*) sau dinspre Ilarie Voronca (*Ulise*), poemele consemnează într-o suită de „jurnale” lirice (de război, de spital etc.) alienarea unui tineret marcat de catastrofa mondială şi de spectrul „morţii cotidiene” (de notat că poetul nu a fost mobilizat pe front, proiecția războiului nefiind un produs al experienţei biografice directe, ci al celei interioare). Fluxul poematic are o respiraţie amplă şi tonuri apocaliptice, priza la real fiind mereu dublată de un vizionarism sumbru: „Toamna ca un buletin medical umedă ca batistele cu doliu pe margini stingheră ca un ţipăt de pasăre nocturnă/ rece ca mâna mamei vitrege, îmi face semne ciudate/ prin fereastra aburită tulbure,/ îmi face semne mereu/ agitându-şi paloarea postumă a frunzelor/ trimiţând vântul să zgârie tencuiala zidurilor,/ îmi face semne insistente/ sărutând insinuant gura geamurilor/ cu buzele viciate meduze ale ploii/ îmi face semne disperate/ semnal/ S.O.S. pentru salvarea agoniilor/ apel pentru restabilirea circulaţiei/ prin labirintul viselor defuncte…”. Totul converge spre punctul de catastrofă al himericei ore 25: „e ora ceremoniilor solemne/ a recepţiilor cu marionete şi bust/ e ora când febra bolnavilor/ îşi execută dansul cel mai fantezist/ în timp ce moartea/ se plimbă pe coridoarele albe ale spitalelor/ e ora 25,/ pe lângă care voi treceţi opaci,/ căreia nu-i observaţi prezenţa,/ dar pe care eu o simt/ ca pe un curent electric…”. Un element suparealist ar fi fantasma feminină provocatoare, obsedantă, care traversează imaginarul („madona cu pulpele goale”). Acest „manifest al disperării”, punct de maximă intensitate în evoluţia autorului, va avea relativ puţine consecinţe în producţia sa ulterioară (de exemplu în convulsivul *Ioana Câmpu 842* sau în *Girafa*, din volumul *Dresoarea de fluturi*). După hiatusul celor două decenii de tăcere editorială, revenirea poetică pierde, treptat, legătura cu energia expansivă a debutului, deşi intenţia recuperatoare e vădită: multe poeme din *Dresoarea de fluturi*, *Timpul oglinzilor* sau din *Altceva decât umbra* (1969) aparţin unor vârste mai vechi şi au mottouri desprinse din versurile unor congeneri. Refuzul contingenţei realist-socialiste se manifestă însă printr-un refugiu „evazionist” în transfigurări abstracte. Tendinţa spre încifrare simbolică, reflexivitate hermetică şi imagistică manieristă se accentuează progresiv (s-a vorbit în legătură cu lirica lui **L.** despre un impas al numirii), culminând în *Ninsoarea neagră* (1970) printr-o proliferare de viziuni coşmareşti, populate cu un bestiar morbid („imensele omizi cu capete de vulturi/ sunt poate puii cuvântului suav”). Chiar dacă unii comentatori au văzut în acest traseu poetic o desincronizare în raport cu noile promoţii, există o convergenţă reală cu tendinţele neomanieriste şi neohermetice ale şaizeciştilor şi şaptezeciştilor, de la Cezar Baltag şi Mircea Ciobanu la echinoxiştii Adrian Popescu şi Ion Mircea. *Apocrifele sfântului Dada*, secţiunea finală din *Armura de aer* (1973), ultimul volum publicat în țară, are un titlu care trimite, după o mărturisire a autorului, la o

coincidenţă biografică: atât **L.**, cât şi Tristan Tzara s-au născut de ziua Sf. Mucenic Dada. Chiar dacă poetul cultivă letrismele şi caligramele, nu se întâlnește aici anarhia specifică dadaismului, ci orizontul unei dimensiuni spirituale aparte, de care mişcarea lui Hugo Ball nu era străină. Textele stilizate diafan au acum o puritate calofilă, de „cristal cerebral", iar suprarealismul imaginilor se dizolvă în hermetism poetic: „Un/ arici mort/ superb superb/ înrudit blând cu moliciunea unei actinii/ dar şi cu orgoliul trandafirilor amărui/ noaptea murind/ pe pieptul femeilor/ un cadavru dacă se poate numi astfel/ aproape sublim/ evadat din legile surde/ ale putredei degradări/ un stârv înmiresmat de un farmec ameţitor/ pe care şi astăzi îl păstrez/ ca pe o fascinantă floare presată/ într-o carte nescrisă". Imaginea trandafirului (roza mistică) traversează întreaga poezie a lui **L.** Simetrică în raport cu exilul interior al anilor 1950–1960, perioada de tăcere editorială ce urmează exilării propriu-zise, până în 1980, se manifestă printr-o adâncire suplimentară în mister a lirismului. Este a treia ruptură, după cea generată de trauma războiului şi de stalinizare. Poezia lui **L.** devine, mai mult ca oricând, ezoterică, marcată intim de aprofundarea cărţilor sacre ale omenirii, de referirile la *Biblie* şi la cărţile misticii iudaice fiind privilegiate. Sonurile sunt uneori postblagiene, cu inflexiuni vag arhaizante, subsumate unui sens spiritual-religios şi unei meditaţii asupra fiinţei exilate în istorie. Rafinamentul manierist se păstrează, esenţializându-se suplimentar, iar vechiul gust pentru experiment nu mai are un sens prospectiv, ci recuperator şi reintegrator. Este recuperat cu precădere neotradiţionalismul interbelic – pe latura sa orfică şi liturgică –, dar în interiorul unui suprarealism întors, explorat pe latura sa alchimică şi ocultă. Foarte productiv editorial după 1980, acest autor exigent îşi asumă o asceză a receptării, inclusiv prin tirajele confidenţiale. (Post)avangarda devine în cazul său o formă paradoxală de ariergardă sau de retrogardă, în răspăr cu prozaismul, realismul şi cotidianismul cultivate în tinereţea insurgentă (şi devenite între timp dominante ale noii poezii). Nonconformiste rămân dialogurile text–imagine, punerile în pagină aparent fanteziste (în fond elaborate şi cerebrale), experimentele grafice şi tipografice. Sunt cultivate frecvent poemul într-un vers şi prozopoemul neosuprarealist, în cheia unui vizionarism obscur, neliniştitor: „Nopţile prin văi străine seamănă cu liniştea unei flori înjunghiate cu ţipătul unui arbore împăcat * când e nevoie de altceva decât de cuvinte se lasă noaptea * umblă nori ciungi se târăsc ceţuri rămase fără picioare * cine mai ştie ninsorile adevărate ale lumii? * istoria e o glumă neagră pe masa albă a călăilor" (*Prin văi străine*). Recuperarea critică a poeziei lui **L.** în România de după 1989, susţinută de câţiva influenţi critici de poezie, de la I. Negoiţescu la Marin Mincu, Gheorghe Grigurcu şi Al. Cistelecan, are loc atât pe filiera spiritualizantă, metafizică, cât şi pe aceea a „generaţiei pierdute" şi a postavangardei, mult mai consonante cu noua sensibilitate (un grupaj postum din revista „Vatra" se intitulează, semnificativ, *Ultimul avangardist*). Conţinând evocări de epocă şi portrete ale unor scriitori, reflecţii medicale despre psihologia creaţiei ş.a., dialogurile purtate de **L.** cu diverşi artişti şi critici din ţară (Mircea Zaciu, Gabriela Melinescu, Gheorghe Grigurcu, Titu Popescu, Andrei Burac, Andrei Zanca, Rodica Binder, Mircea A. Diaconu, Hélène Elli, Mihai Posada) contribuie la reconfigurarea biografiei şi a profilului unui poet important, în a cărui formulă, dificil situabilă, suprarealismul târziu, manierismul hermetic, lirismul oracular şi apocalipticul fuzionează discret şi profund, sub semnul experienţei interioare a exilului.

În locul tatonărilor postavangardiste, Alexandru Lungu realizează recuperarea poieticului prin sondajele „subterane" ale subiectului, imers în straturile afunde ale „întunericului" filogenetic. […] *Este interesant că Negoiţescu (în cronica sa la* Ora 25*) amenda – ca fiind fără „consistenţă lirică" – tocmai textele pe care noi le considerăm astăzi – după cincizeci de ani de mutaţii petrecute în orizontul receptării – ca fiind cele mai autentice. S-a schimbat priza la text şi au evoluat criteriile de receptare în favoarea primatului autenticităţii.*

MARIN MINCU

SCRIERI: *Fata din brazi*, Buzău, 1941; *Ora 25*, Bucureşti, 1946; *Dresoarea de fluturi*, Bucureşti, 1968; *Timpul oglinzilor*, Bucureşti, 1968; *Altceva decât umbra şi şapte poeme din Ora 25*, Bucureşti, 1969; *Ninsoarea neagră*, Bucureşti, 1970; *Poeme*, Bucureşti, 1971; *Armura de aer*, Bucureşti, 1973; *Elegiile malteze*, Raubach, 1980; *Litera şi legământul*, Raubach, 1981; *Trei parabole*, Raubach, 1981; *Septuoprepoeme*, Raubach, 1981; *Umerii lui Elohim*, Raubach, 1981; *Nutreţ pentru demoni*, Raubach, 1982; *Spaima viorilor*, Raubach, 1982; *Clavicula mundi*, Raubach, 1983; *Fapta şi întâmpinarea*, Raubach, 1984; *Judecata fără de apoi*, Raubach, 1984; *Piatra–apa–soarta*, postfaţă Mihai Niculescu, Raubach, 1985; *Steaua neizbucnită*, Raubach, 1986; *Trei poeme*, Raubach, 1986; *Fuga din privelişti*,

Raubach, 1987; *Elegiile cretane*, Raubach, 1989; *Pardes*, Aarhus (Danemarca), 1989; *Cheia din miresme*, Raubach, 1990; *Stigmate şi lauri*, Bucureşti, 1993; *Ocolul oglindirii*, Bonn, 1995; *auzelişti*, Bonn, 1996; *Zariştea din timp – Englänta ur tid*, ed. bilingvă, tr. Gabriela Melinescu şi Bo Herlin, Oradea, 1997; *Roua de apocalips*, Bucureşti, 1998; *Ochiul din lacrimă – Der Auge aus der Träne*, ed. bilingvă, tr. Sorin Anca, Bucureşti, 1998; *Teascul de taină*, Bucureşti, 1999; *Ninsoarea neagră*, I–II, îngr. și pref. Nicolae Țone, postfață Gheorghe Grigurcu, Bucureşti, 2000; *Răscrucea şi semnul – The Crossing and the Sign*, ed. bilingvă, tr. Luiza Carol şi Carol Stieber, Piteşti, 2001; *Pictopoeme* (în colaborare cu Sorin Anca), Bonn, 2001; *Cerneala și sângele*, Bonn, 2002; *Fața nevăzută a umbrei*, Bonn, 2003; *Misterul poeziei. Între turnul de fildeş şi zgomotul istoriei*, Piteşti, 2003; *himere în amurg*, îngr. și pref. Petre Răileanu, Königsbrunn, 2004; *Rugina timpului*, Bucureşti, 2004; *Ziditor de umbre înălțând zădărnicii*, pref. Gabriela Melinescu, Königsbrunn, 2005; *Scorbura melancoliei*, Königsbrunn, 2006; *Zăpezile de niciodată*, București, 2006; *Versuri*, cu desene de Sorin Anca, Königsbrunn, 2007; *Clepsidra oarbă*, București, 2008; *Îngerul şi îngera*, Bucureşti, 2008.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Aspecte*, *249–255*; Negoiţescu, *Scriitori*, *393–397*; Streinu, *Pagini*, II, *140–143*; Piru, *Panorama*, *173–176*; Grigurcu, *Teritoriu*, *93–98*; Caraion, *Duelul*, *73–77*; Ion Cristofor, *Poetul „neliniştilor limpezi”*, TR, 1991, 50; Gheorghe Grigurcu, [*Alexandru Lungu*], CNT, 1992, 8, RL, 1994, 16, 1996, 44, 1998, 23–24, 2003, 33, 2004, 12, 2006, 5, VTRA, 1996, 5; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *250–254*; *Poetul Alexandru Lungu în dialog cu Titu Popescu*, ST, 1995, 4–5; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *302–307*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *785–789*; [*Alexandru Lungu*], VTRA, 1999, 3, 2011, 9–10 (grupaje speciale); Diaconu, *Feţele poeziei*, *34–41*; Cistelecan, *Top ten*, *70–72*, *129–131*; Grigurcu, *Poezie*, II, *5–28*; Mincu, *Poeticitatea*, *75–78*; Micu, *Ist. lit.*, *340–341*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *88–89*; Şerban Foarţă, *Octogramele lui Alexandru Lungu*, OC, 2003, 168; Alexandru Niculescu, *Alexandru Lungu – 80*, RL, 2004, 16; Iulian Boldea, *Fascinația umbrei*, VTRA, 2004, 11–12; Nicolae Țone, *„Am părăsit «groapa cu lei» a pierzaniei pentru a fi, oriunde altundeva, liber și fericit...”: un dialog cu Alexandru Lungu*, București, 2004; Smaranda Vultur, *Despre natura poetică a lumii*, „22”, 2005, 803; Ion Pop, *Poezia lui Alexandru Lungu*, ST, 2006, 7–8; Valery Oişteanu, *Alexandru Lungu (1924–2008*), RL, 2008, 26; Popa, *Ist. lit.*, II, *341–343*; Florescu, *Aristarc*, II, *318–321*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *148–156*; Manolescu, *Enciclopedia*, *477–478*. ***P.C.***

LUNGU, Alexandru D. (8.IV.1928, Miorcani, j. Botoşani – 26.X.2005, București), prozator, dramaturg. Este fiul Mănditei (n. Lavric) şi al lui Dumitru Lungu, ţărani. Urmează Școala Normală „Al. Vlahuță” din Șendriceni (1941–1949). Absolvent al Institutului de Teatru din Bucureşti, secţia actorie (1954), **L.**, care va juca mai bine de două decenii pe scena Teatrului Mic, se va remarca în montări după I.L. Caragiale. Concomitent începe să scrie, mai întâi la revista „Albina” (1958) și la „Iașul literar”, ulterior la „Gazeta literară” (care în 1964 îi va premia nuvela *Ploaie curată*), „Viaţa militară”, „Luceafărul” ş.a. Debutul editorial are loc în 1960 cu volumul de nuvele *Hotar*.

Ca prozator, **L.** este un observator minuţios al satului contemporan, de obicei alegând ca loc al întâmplărilor comuna natală. Dincolo de ţăranii săi certăreţi, înţelepţi şi hazoşi, rămâne esenţial ca personaj un loc – Miorcani, un fel de Humuleşti modern. În *Lacătul apei* (1986), de exemplu, se foloseşte o modalitate ficţională tradiţională, cu subiecte aparent cuminţi: *Stânca de săpun*, relatând călătoria iniţiatică a unor copii, *Identitate*, despre lumea ţiganilor nomazi, *Aproape de nuci*, povestea unui cimitir semifantastic, legând miraculos lumea celor plecaţi de cei vii etc. Povestirile refac un peisaj familiar, idilic, pitoresc, dar uneori violent, dur, şi conturează psihologii aparte, vizibilă fiind predispoziţia autorului spre istorioare cu tâlc. *Moarte măruntă* (1997) este romanul dorului de casă pe care îl trăieşte un personaj donquijotesc. Înglobând într-o parabolă înfruntări şi dezbateri morale, cartea devine un document-acuză la adresa comunismului, agent al distrugerii vieţii patriarhale rurale. În *Duminicile unei veri* (1991; ediţia a doua, 2001, e distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor) **L.** se opreşte asupra unei lumi magice prin intermediul unei figuri feminine pline de candoare, o fetiţă care face pasul dinspre „Edenul pierdut” către maturitate. O piesă de teatru, *Salonul japonez*, devine metafora unui spaţiu utopic, unde fiecare are dreptul de a visa şi de a face tot ceea ce îşi doreşte. *Chilipir de om pe jos* (2002) este cea mai semnificativă scriere a lui **L.** Momentul istoric este comunismul anilor ’60 din secolul trecut. Ca în mai toate celelalte cărţi, proeminente sunt monologurile în care e comprimată înţelepciunea arhaică, alături aflându-se contrapunctic dialogurile între un El şi o Ea de la ţară, Conu Leonida şi soaţa sa într-un sat devenit caragialesc, privit cu blândeţe, ironie sau umor. În *Carte cu artişti şi civili* (2004), care adună pagini de memorialistică, sunt schiţate, acoperind mai multe decenii, portretele unor colegi de breaslă, actori sau scriitori. Câteva traduceri realizate în anii ’70, printre care şi o antologie a umorului spaniol

(1975), răspund unor disponibilităţi vizibile în proza lui **L.**

SCRIERI: *Hotar*, Bucureşti, 1960; *Cristal*, Bucureşti, 1967; *Cu soarele în braţe*, Bucureşti, 1968; *A opta minune*, Bucureşti, 1972; *Oraşul cu o singură stradă*, Bucureşti, 1983; *Varianta a doua*, Bucureşti, 1983; *Lacătul apei*, Bucureşti, 1986; *Duminicile unei veri*, Bucureşti, 1991; *Moarte măruntă*, Bucureşti, 1997; *Salonul japonez*, pref. D. R. Popescu, Botoşani, 2002; *Chilipir de om pe jos*, Bucureşti, 2002; *Carte cu artişti şi civili*, Bucureşti, 2004.

Repere bibliografice: Al. Oprea, *„Hotar"*, GL, 1960, 41; Marin Mincu, *„Cristal"*, GL, 1967, 34; Mircea Oprea, *Sensibilitate, savoare, umor*, ATN, 1983, 9; Daniel Nicolescu, *Călătorii morale*, RL, 1987, 16; Romul Munteanu, *Un roman românesc al încercării*, LCF, 1997, 18; Teodor Tanco, *Romanul românesc continuă...*, ST, 1998, 45; Liviu Grăsoiu, *Confirmări*, LCF, 2005, 10; Popa, *Ist. lit.*, II, *865*. ***A.Ml.***

LUNGU, Dan (15.IX.1969, Botoşani), prozator, eseist, poet.

Este fiul Ilenei Lungu (n. Daneliuc) şi al lui Alexandru Lungu, operator chimist. A frecventat Liceul „A.T. Laurian" din Botoşani (1984–1988) şi Facultatea de Filosofie, secţia sociologie–politologie, a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi (1990–1995), unde își va lua și doctoratul cu teza *Ipostaze sociologice ale propagandei și manipulării*; va face și studii postdoctorale la Sorbona. Din 1995 este încadrat la facultatea absolvită, ajungând conferențiar. Beneficiază de stadii de documentare în Franța, Marea Britanie, Italia ș.a. Debutează cu poezie în „Caiete botoşănene" (1984), gen în care se lansează și editorial, prin volumul *Muchii* (1996), înainte de a-l abandona în favoarea prozei și eseului. Se numără printre membrii fondatori ai Club 8 (din 1996) și ai asociației Outropos (1997). A funcționat ca redactor al revistei „Hyperion" din Botoşani (1995–2000), fiind apoi redactor-şef al revistei ieşene „Timpul" (2001–2002). A mai colaborat la „ArtPanorama", „Contrapunct", „Cronica", „Convorbiri literare", „Dacia literară", „Luceafărul", „Observator cultural", „România literară", „Vatra", la reviste în format electronic etc. Proza i-a fost tradusă în franceză, engleză etc. I s-au acordat distincții în țară, cât și peste hotare, în 2011 primind titlul Chevalier de L'Ordre des Artes et des Lettres, oferit de statul francez.

L. este unul dintre cei mai importanți sociologi ai artelor și literaturii afirmați după 1989. Afiliat la școala lui Pierre Bourdieu, el a semnat mai multe lucrări în această calitate: *Cartografii în tranziţie. Eseuri de sociologia artei şi literaturii*, *Construcţia identităţii într-o societate totalitară. O cercetare sociologică asupra scriitorilor, Incursiuni în sociologia artelor*, toate din 2003, precum și *Evoluţia metodelor de cercetare în sociologia artelor* (2006). Pregătirea de sociolog a autorului îi marchează întreaga activitate literară. Ea îi permite să iasă din determinismul de clasă al scriitorilor români din postcomunism, care atacă de regulă doar subiectele în al căror corespondent real au fost implicați ca actori, și să încerce să capteze voci și perspective cât mai diverse sociocultural. În proza scurtă din volumele *Cheta la flegmă* (1999; Premiul Uniunii Scriitorilor) și *Băieți de gașcă* (2005) sau în romanul *Raiul găinilor (fals roman de zvonuri și mistere)* (2004) **L.** practică un microrealism distinct atât în raport cu proza postmodernă a optzeciștilor, cât și cu mizerabilismul unor nouăzeciști ca Radu Aldulescu: o ficțiune mai relaxată, mixând umorul și drama, care renunță la jocurile metatextuale și face incursiuni consecvente în social, în special în zona marginalilor, a proletariatului și lumpenproletariatului, a mahalalei, pe care le narativizează într-un agreabil format de tip *digested read* pentru uzul micii burghezii intelectuale din care autorul face parte. E o mișcare mai amplă a prozei românești, inițiată în jurul anului 2000 și amplificată în deceniul următor. Mai multe proze scurte sunt memorabile, nu în ultimul rând povestirea titulară din *Băieți de gașcă*, narațiune despre aventurile unor adolescenți pasionați de aventuri erotice, muzică și socializare către sfârșitul comunismului. Povestirea, marcată de o oralitate puternic argotică și de umor (băieții poartă porecle ca Paganel, Bastârcă, Fasolă etc.), a fost lipită în mod nefericit de un alt fir epic (aventurile lui Franzelă, fostul lider al „băieților de gașcă", după 1989, ca șofer de taxi și păgubos de tranziție) pentru a forma romanul *În iad toate becurile sunt arse* (2011). Câteodată aparenta comprehensiune a sociologului se dovedește înșelătoare. Încercând să producă acel „roman al comunismului românesc"

cerut insistent de critica literară după 1989, *Sunt o babă comunistă!* (2007) oferă recompunerea cu teză – implicit demascatoare – a vocii unei femei nostalgice după comunismul în care și-a trăit tinerețea. Emilia Burac are un destin tipic pentru modernizarea socială produsă în comunism: fată de la țară, ea urmează o școală profesională și ajunge muncitoare într-o fabrică, bucurându-se de privilegiile din epocă ale clasei muncitoare sau, oricum, având parte de un stil de viață sensibil superior celui de la țară (marcat de activități înrobitoare și fără nici o perspectivă – fabricarea „tezicului”, un fel de cărămidă din pământ și paie). După căderea comunismului, Emilia e pusă de autor să joace rolul unei pensionare nostalgice, vocea ei sintetizând clișeele de bază ale genului nostalgic. Spre deosebire de vocea autentică și complexă din narațiunea personală care a inspirat romanul (*„Era frumos, era bine, erau bani…”*, interviu cu Florentina Ichim inclus în volumul *Povestirile vieţii. Teorie și documente*, 2003), *Sunt o babă comunistă!* oferă o mostră de realism socialist întors pe dos, în care aproape fiecare informație, pe lângă rolul în construcția narativă, este înscrisă într-un dispozitiv al tipicității: nu există zgomot (în sens informațional), ci totul concură – la un nivel primitiv atât analitic, cât și retoric – la demascarea comunismului și a nostalgicilor săi. Probabil romanul cel mai bun al lui **L.** este *Cum să uiți o femeie* (2009), relatare a avatarurilor post-erotice ale unui bărbat părăsit de iubită, care încearcă să înțeleagă povestea comună derulând-o înapoi, precum și a tribulațiilor unui ins care pătrunde accidental într-o comunitate de adventiști. Construcția romanului stă în disimularea, urmată de revelația că cei doi sunt de fapt unul și același, narațiunile lor aflându-se în raport de succesiune temporală și de complementaritate identitară. Notabilă (cel puțin în context românesc) este maniera în care autorul se referă la adventiști: el alege varianta unui umanism comprehensiv, în care „sectanții” apar nu ca impenetrabili dogmatic, ci ca penetrabili uman. Totuși, **L.** nu ocolește aspectele controversate (de exemplu, manualele de evanghelizare întocmite în cel mai pur regim manipulativ). Secvența istorică în care bunicul unuia dintre personaje se întoarce din Primul Război Mondial convertit la neoprotestantism și leagă totuși o alianță bizară cu preotul ortodox al satului este unul din episoadele de vârf ale romanului. În ce privește partea erotică, absența femeii este compensată prin locvacitatea naratorului, care încearcă să recompună/explice relația lor. Secvența devine însă mai animată doar atunci când sunt inserate prin flashback confesiunile celei dispărute: prin ele femeia umple cadrul cu o imagine pe care bărbatul fusese inapt să o ofere. **L.** a scris și teatru – *Nuntă la parter* (2003).

SCRIERI: *Muchii*, Iaşi, 1996; *Cheta la flegmă*, pref. Ovidiu Nimigean, Iaşi, 1999; ed. (*Proză cu amănuntul*), Iaşi, 2003; *Cartografii în tranziţie. Eseuri de sociologia artei şi literaturii*, 2003 (ebook); *Construcţia identităţii într-o societate totalitară. O cercetare sociologică asupra scriitorilor*, Iaşi, 2003; *Incursiuni în sociologia artelor*, Iaşi, 2003; ed. Iași, 2004; *Nuntă la parter*, pref. Alina Nelega, Iaşi, 2003; *Povestirile vieţii. Teorie și documente*, Iaşi, 2003; *Raiul găinilor (fals roman de zvonuri și mistere)*, pref. Mircea Iorgulescu, Iaşi, 2004; *Băieți de gașcă*, Iaşi, 2005; *Evoluţia metodelor de cercetare în sociologia artelor*, Iaşi, 2006; *Pas question de Dracula* (în colaborare cu Florin Lăzărescu și Lucian Dan Teodorovici), Paris, 2007; *Sunt o babă comunistă!*, Iași, 2007; *Cum să uiți o femeie*, Iași, 2009; *În iad toate becurile sunt arse*, Iași, 2011. **Antologii:** *Tovărăşe de drum: experienţa feminină în comunism* (în colaborare cu Radu Pavel Gheo), Iaşi, 2008.

Repere bibliografice: Codrin Liviu Cuţitaru, [*Dan Lungu*], TP, 1998, 1, OC, 2000, 5; C. Rogozanu, *„Cheta la flegmă”*, OC, 2000, 1; Cristea-Enache, *Concert*, *279–284*; Marius Chivu, [*Dan Lungu*], RL, 2004, 4, ALA, 2008, 935; Paul Cernat, *Dan Lungu, multilateral dezvoltat*, OC, 2004, 218; Andrei Terian, [*Dan Lungu*], ALA, 2004, 738, CLT, 2007, 14; Bianca Burța-Cernat, [*Dan Lungu*], OC, 2007, 363, 2009, 469; Bogdan Creţu, [*Dan Lungu*], OC, 2007, 363, ALA, 2007, 880; Alexandru Budac, *Déjà vécu*, O, 2007, 4; Adriana Stan, *Am cravata mea!! Sunt pionier?...*, VTRA, 2007, 4–5; Mihaela Ursa, [*Dan Lungu*], APF, 2007, 6, 2009, 4; Alex Goldiş, [*Dan Lungu*], VTRA, 2007, 8, ST, 2011, 5; Marius Miheţ, *Impostura maturităţii*, RL, 2012, 20. ***M.I.***

LUNGU, Emilia (1853, Sânnicolau Mare – 16.XII.1932, Timişoara), autoare de versuri, prozatoare. Este fiica lui Traian Lungu, învăţător. După ce a absolvit Institutul Catolic „Notre Dame” din Timişoara, **L.** devine ea însăşi învăţătoare, din 1874 predând la cea dintâi şcoală primară de fete din Banat, înfiinţată la Izvin. În particular a absolvit în 1875 şi Preparandia din Arad. Începând din 1874 colaborează cu versuri şi proză la „Familia”, „Amicul familiei”, „Noua bibliotecă română”, „Rândunica” şi la „Dreptatea” din Timişoara. Articole despre învăţământul în limba română, despre utilitatea înfiinţării de şcoli pentru fete scrie în revista „Biserica şi şcoala”. Îi aparţin pseudonimele Bănăţeanul Călător, Bănăţeanul June, Bănăţeanul Moş. Căsătorită

în 1887 cu ofiţerul croat Isac Puhallo de Brlog, se mută la Sarajevo, în Bosnia, pe urmă la Mostar, în Herţegovina. După moartea soțului ei, în 1892 revine în Banat, dar activitatea publicistică şi-o reia abia în 1905, ca redactor la „Dreptatea poporului" din Timişoara. Aici, ca şi la „Drapelul" din Lugoj ori la publicaţii în limba română apărute în SUA, **L.** reface imaginea feministei de odinioară.

Cu un talent firav, tânăra învăţătoare, ale cărei merite și priorități în activismul cultural nu pot fi ignorate, compune versuri care vorbesc cu naivitate despre iubire, durere, credinţă, speranţă. Romanul *Elmira* („Familia", 1882), ca şi nuvelele, schiţele, pronunţat didacticiste, indică preferinţa autoarei pentru schemele romanţioase. Descriind mici drame sentimentale, **L.** trece personajelor poate ceva din fiinţa ei: tristeţe, resemnare, virtute neînţeleasă etc. Alte nuvele (*Barbu Cobzariul, Domnul Tudor* ș.a.) sunt de fapt niște biografii romanțate stângaci. În însemnările din timpul şederii la Sarajevo, unele lăsate în manuscris, transpar, se pare, emoţii mult mai puţin convenţionale.

SCRIERI: *Barbu Cobzariul*, Gherla, 1887; *Doina*, Timişoara, 1905.

Repere bibliografice: Suciu, *Lit. băn., 130–134*; N. Iorga, *Încă un nume literar: Emilia Lungu-Puhallo*, „Cuget clar", 1940, 27; Aurel Cosma, *Prin Timişoara de altădată*, Timişoara, 1977, *103–113*; *Dicţ. lit. 1900, 521–522.* ***G.D.***

LUNGU, Eugen (1.X.1949, Hăsnăşenii Mari–Bălţi), eseist, critic şi istoric literar, editor.

Este fiul Olgăi (n. Măslin) și al lui Gherasim Lungu, socotitor la SMT. A absolvit Şcoala nr. 1 din Bălţi (1966). A lucrat ca hamal în colhozul din sat în 1966, apoi, din 1967 până în 1968, a fost operator la termocentrala fabricii de zahăr din Alexăndreni, Sângerei. În 1975 a absolvit Facultatea de Litere la Universitatea de Stat din Chişinău. Ulterior a fost profesor de limbă şi literatură la şcoala medie din Cărbuna, Anenii Noi (1975–1976), lector la Universitatea „Alecu Russo" din Bălţi (1976–1978), redactor și redactor-şef adjunct la Editura Literatura Artistică (1978–1987), redactor-şef la Editura Enciclopedică (1993–1994) și la Editura Arc, de la fondarea acesteia în 1994 până în prezent. A debutat în „Tinerimea Moldovei" în 1979. A mai colaborat la revista „Columna" (1987–1991), la ziarele „Sfatul Ţării", „Observator" (1991–1993), precum și la publicațiile „Basarabia", „Sud-Est cultural", „Contrafort", „Literatura şi arta", „Noi", „Caiete critice", „Vatra", „Familia", „Observator cultural" ş.a. I s-au decernat Premiul ASPRO (1995), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2004, 2009), Premiul „Titu Maiorescu" al Academiei Române (2006) ș.a.

L. este cel mai important critic literar al generației optzeciste din Basarabia, deși a debutat abia în 2004 cu un volum de autor, *Raftul cu himere*. Până la această dată publicase însă o ediție din scrierile lui Ion Druță (realizată în colaborare cu Valeriu Guțu) și câteva antologii. Prima dintre acestea, *Poeţi de pe vremea lui Eminescu* (1990), conține, pe lângă selecția făcută cu simț estetic și istoric, și o serie remarcabilă de portrete critice ce poartă – o constantă, de altfel, a autorului – amprenta influenței stilistice a lui G. Călinescu. Antologia *Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene* (1995) a avut meritul de a oferi o schiță *in progress* a vârfurilor poeziei anilor '80 și '90 din secolul trecut, incluzând atât poezii tardomoderniste, cât și texte provocator postmoderne: figurează în sumar Eugen Cioclea, Valeria Grosu, Arcadie Suceveanu, Călina Trifan, Leo Bordeianu, Vsevolod Ciornei, Teo Chiriac, Vasile Gârneț, Nicolae Popa, Valeriu Matei, Grigore Chiper, Constantin Olteanu, Lorina Bălteanu, Irina Nechit, Ghenadie Nicu, Nicolae Leahu, Ghenadie Postolache, Emilian Galaicu-Păun, Aura Christi și Dumitru Crudu. Pariul canonic implicit a determinat, mai ales în Basarabia, o receptare aprinsă polemic. De asemenea, *Eseuri, critică literară* (2004) oferă o selecție reprezentativă, prefațată de un studiu amplu, din cei mai importanți critici și eseiști basarabeni, începând cu C. Stere și Al. Robot, continuând cu Vasile Coroban, apoi cu Vladimir Beșleagă, Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija, Andrei Țurcanu și sfârșind cu Vasile Gârneț, Vitalie Ciobanu, Maria Șleahtițchi, Nicolae Leahu, Emilian Galaicu-Păun, Iulian Ciocan ș.a. Așa cum se reflectă în volumele de autor *Raftul cu himere* sau *Spaţii şi oglinzi* (2009), **L.** are o structură de

foiletonist – fragmentar, curios, erudit și disponibil. Considerațiile despre literatura basarabeană (fie cea tradiționalistă, fie cea ajunsă la ceasul postmodernismului) ori despre scriitori din România (G. Bacovia) sunt dublate de eseuri pe teme de literatură comparată (Alphonse Daudet, Herman Melville, Arthur Rimbaud, dar și Dan Brown, „fenomenul Brown") ori de reflecții de moralist, nu o dată polemice.

SCRIERI: *Raftul cu himere*, pref. Mircea V. Ciobanu, Chişinău, 2004; *Spaţii şi oglinzi*, Chişinău, 2009. **Ediții, antologii:** Ion Druță, *Scrieri*, I–IV, Chișinău, 1989–1990 (în colaborare cu Valeriu Guțu); *Poeţi de pe vremea lui Eminescu*, pref. edit., Chişinău, 1990; ed. Chişinău, 1999; *Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene*, Chişinău, 1995; *Eseuri, critică literară*, introd. edit., Chişinău, 2004.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Poeţii Junimii*, LCF, 10 octombrie 1990; Dumitru Micu, *Contemporanii lui Eminescu în antologie*, CC, 1992, 1–2; Caius Dobrescu, *Într-o lume a viitorului*, VTRA, 1996, 3; Al. Muşina, *Atlantida (poetică) de dincolo de Prut*, VTRA, 1996, 3; Constantin Ciopraga, *„O altă imagine a poeziei basarabene"*, DL, 1996, 2; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 276*; Cistelecan, *Top ten, 36–39*; Grigurcu, *În pădurea, 54–60*; Ion Bogdan Lefter, *Literatura/ critica basarabeană: izolare şi sincronizare*, OC, 2004, 246; Vitalie Ciobanu, *Şlefuitorul de lentile*, CF, 2005, 3–5; Ion Simuţ, [*Eugen Lungu*], RL, 2005, 27, 28; Suceveanu, *Emisferele, 170–176*; Burlacu, *Texistențe*, I, *188–196*; Șleahtițchi, *Cerc, 149–152*; Mircea V. Ciobanu, *„Spaţii şi oglinzi"*, RL, 2010, 3. ***M.I.***

LUNGU, Gabriela (16.VIII.1949, Sebeş), italienistă, traducătoare. Este fiica Silviei Lungu (n. Ciobanu), economistă, și a lui Constantin Lungu (ofiţer până în 1953, ulterior funcţionar). Elevă a Liceului „G. Bariţiu" din Cluj (1963–1967), îşi continuă studiile, în același oraș, la Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeș–Bolyai" (1968–1972), unde în 2003 îşi susţine şi teza de doctorat intitulată *La prosa di Giorgio Bassani*, elaborată sub conducerea profesorului Lorenzo Renzi. Lucrează ca metodistă, bibliotecară, dactilografă şi, pentru scurt timp (1975–1980), ca asistent universitar suplinitor. Între 1984 și 1992 locuieşte în Italia. În 1992 devine asistentă, iar apoi, până în 2008, este lector la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca. Debutează în presă cu o cronică teatrală în „Tribuna" (1973), iar editorial (sub pseudonimul Miruna Dragomir) cu o traducere din Piero Chiara (*Paltonul de astrahan. Un ghimpe în inimă*, 1989). Colaborează la reviste din ţară: „Tribuna", „Ramuri", „Studia Universitatis «Babeş~Bolyai»", „Studi italo–romeni" „Steaua", „Apostrof", „Vatra", „Cele trei Crişuri", și din străinătate: „grisaldaonline.it" (publicaţia Universităţii din Bologna), „Messaggero veneto" (Veneţia), „Blocnotes" (Lausanne). A fost distinsă cu Premiul pentru traducere pe anii 2004 şi 2010 al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, iar în 2010 cu Premiul internaţional „Diego Valeri" pentru versiunea românească a romanului Daciei Maraini, *Lunga viaţă a Mariannei Ucrià*.

În 2007 **L.** își publică teza de doctorat sub titlul *Le invalicabili distanze. La narrativa di Giorgio Bassani*. Autoarea depășeşte acribia monotonă și pedanteria academică, oferind o analiză percutantă a tematicii operei lui Bassani, a coordonatelor ei spaţiale și temporale, a raportului dintre istorie și poezie, a diferenţelor specifice dintre naratorul poveştilor Ferrarei şi confraţii din aceeași familie spirituală ori stilistică (Marcel Proust, Gustave Flaubert, Samuel Beckett, Albert Camus, Jean-Paul Sartre). Alte aspecte particulare ale scriiturii bassaniene (relaţia dintre adevărul istoric și aducerea aminte poetică, strategii de recuperare a memoriei la Giorgio Bassani și Norman Manea) sunt comentate în publicistica lui **L.**, unde se mai remarcă studiul comparativ dedicat poetelor renascentiste Gaspara Stampa și Louise Labé, precum şi articolele referitoare la dificultatea translării adevărurilor unui autor dintr-o limbă în alta. Numeroşi scriitori italieni, între care Giacomo Leopardi, Alberto Moravia, Dacia Maraini, Piero Chiara, Alessandro Baricco ș.a., şi-au aflat în ea o interpretă expresivă. În 2011 **L.** realizează şi o nouă versiune a *Ghepardului* lui Giuseppe Tomasi di Lampedusa. În același timp, **L.** a oferit unor oameni de litere români (Adrian Popescu, Horia Gârbea, Dan Lungu, Ioan Flora) șansa tălmăcirii în limba lui Dante, contribuind la lărgirea schimburilor culturale româno–italiene.

SCRIERI: *Le invalicabili distanze. La narrativa di Giorgio Bassani*, Cluj-Napoca, 2007. **Traduceri:** Piero Chiara, *Paltonul de astrahan. Un ghimpe în inimă*, Cluj-Napoca, 1989; Alberto Ongaro, *Umbra locuită*, Cluj-Napoca, 1991; Dacia Maraini, *Lunga viaţă a Mariannei Ucrià*, Bucureşti, 2000, *Voci*, Piteşti, 2003; Giacomo Leopardi, *Cugetări*, îngr. și pref. trad., Cluj-Napoca, 2002; Ioan Flora, *Medea e le sue macchine da guerra*, Cluj-Napoca, 2004; Margaret Mazzantini, *Nu te mișca*, Iași, 2004; Lorenzo Renzi, *Proust şi Vermeer*, Cluj-Napoca, 2006; Alessandro Perissinotto, *Celei care mă judecă*, București, 2008;

Alberto Moravia, *Cei doi prieteni*, pref. trad., Bucureşti, 2010; Giuseppe Tomasi di Lampedusa, *Ghepardul*, Bucureşti, 2011; Alessandro Baricco, *Emaus*, București, 2012.

Repere bibliografice: Ştefan Damian, *Oraşul şi literatura*, TR, 2007, 12; Irina Petraș, *Restanţele criticei*, CNT, 2007, 5; Vasile Geo, *Zgomot și furie în stil italian*, LCF, 2009, 33; Adrian Popescu, *Interferenţe şi premii româno–italiene*, R, 2010, 11; Grete Tartler, *O ediţie adăugită şi o nouă traducere a „Ghepardului,"* RL, 2011, 48; Elisabeta Lăsconi, *Lumea largă a ficţiunii la Gaudeamus*, OC, 2011, 602. ***M.Md.***

LUNGU, Ion (18.VI.1921, Valea Mare, j. Arad – 19.VII. 2001, Bistriţa), istoric literar, prozator. Este fiul Anei (n. Bacoş) şi al lui Vasile Lungu, ţărani. Urmează liceul la Brad şi Deva, susţinându-şi bacalaureatul în 1942. După abandonarea Facultăţii de Medicină, studiază, din 1942, filosofia la Sibiu, Cluj şi, între 1946 și 1947, la Leningrad, obținând licenţa la Universitatea clujeană în 1948. Activează în calitate de conferenţiar universitar la Catedra de marxism a aceleiaşi universităţi (1948–1950), apoi este bibliotecar și translator la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj (1950–1953), cercetător la Institutul de Istorie și Filosofie al Academiei din Cluj (1953–1958) şi redactor la revista „Tribuna" (din 1958). În 1967 şi 1968 conduce secţia română a redacţiei din Cluj a Editurii pentru Literatură. A făcut parte din redacţiile periodicelor „România viitoare" (1944–1945), „Tribuna nouă" (1945–1946), „Adevărul Ardealului", „Făclia" ş.a.

În volumul de debut, *Itinerar critic* (1965), **L.** reuneşte articole şi cronici publicate îndeosebi în „Tribuna", unde analizează din perspectivă sociologizantă cărţi contemporane de proză şi reportaj sau tratează, în conformitate cu ideologia epocii, probleme ale raportului dintre conştiinţa artistică şi exigenţele vieţii. În 1976 a obţinut titlul de doctor în istorie cu o teză despre Şcoala Ardeleană, reluată în lucrarea *Şcoala Ardeleană. Mişcare ideologică naţională iluministă* (1978; Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei şi Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj-Napoca), în care cercetează riguros şi sistematic, sub aspect social, filosofic, istorico-literar şi ştiinţific, ideologia mişcării iluministe ardelene, urmărind cu precădere cristalizarea conştiinţei naţionale a românilor din Transilvania în contextul mişcării de idei din Europa vremii. Ca beletrist, **L.** experimentează formula romanului-parabolă în *Regele pălăriilor* (1967), unde abordează rolul hazardului în spectacolul vieţii omeneşti, plecând de la evoluţia unui tânăr artist însetat de ideal, într-o lume degradantă, situată cronologic pe la 1600. Cu *Recviem rustic* (1973) prozatorul se înscrie în tradiţia romanului ardelean cu tematică rurală: prin intercalarea planurilor narative, este reconstituită biografia erotică sinuoasă a unui ins impulsiv şi pătimaş, conturat pe fundalul satului transilvănean dintre anii 1916 şi 1946. La graniţa dintre memorialistică şi opera de ficţiune se situează volumul *Pe undele misterioase ale memoriei* (1995), unde fragmente memorialistice sunt alăturate unor eboşe de roman pentru a comenta, direct sau prin intermediul unor personaje reale ori cvasi-fictive, evenimente ce au marcat existenţa autorului între 1944 şi 1965.

SCRIERI: *Itinerar critic*, Bucureşti, 1965; *Regele pălăriilor*, Bucureşti, 1967; *Recviem rustic*, Bucureşti, 1973; *Şcoala Ardeleană. Mişcare ideologică naţională iluministă*, Bucureşti, 1978; ed. Bucureşti, 1995; *Pe undele misterioase ale memoriei*, Bucureşti, 1995; *Timp trecut*, îngr. Maria Lungu, Bistriţa, 2002. **Antologii:** *Silvania*, Zalău, 1979 (în colaborare cu Domiţian Cesereanu). **Traduceri:** Howard Fast, *Cei mândri şi liberi*, Bucureşti, 1952.

Repere bibliografice: M.N. Rusu, *„Itinerar critic"*, LCF, 1965, 10; Al. Săndulescu, *„Itinerar critic"*, GL, 1965, 17; Mihai Ungheanu, *Doi critici*, „Scânteia tineretului", 1965, 4 989; Marian Popa, *À propos de...*, LCF, 1967, 38; Nicolae Buliga, *„Regele pălăriilor"*, VR, 1967, 12; Mircea Vaida, *Ospăţul lui Trimalchio*, Cluj, 1970, *16–26*; Val Condurache, *„Recviem rustic"*, CL, 1973, 8; Eugen Uricaru, *„Recviem rustic"*, ST, 1973, 19; *Ion Lungu, „Şcoala Ardeleană"* (masă rotundă), T, 1978, 13; Domiţian Cesereanu, *Exeget al Şcolii Ardelene*, TR, 1981, 24; Ion Oarcăsu, *Farmecul relatării directe*, TR, 1996, 15; Mircea Popa, *O carte eşuată*, TR, 1996, 15; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *789–790*; Popa, *Ist. lit.*, II, *808*. ***A.C.***

LUNGU, Vera (9.X.1938, Straja, j. Alba), poetă. A făcut liceul şi studii universitare de filologie la Bucureşti. În 1971, când este invitată la un congres al poeţilor în Irlanda de Nord, nu se mai întoarce în ţară. Obţine o bursă, trăieşte un timp în Marea Britanie, apoi în Germania şi în cele din urmă se stabileşte la Paris. O vreme lucrează ca vânzătoare, bonă, bucătăreasă; după ce termină o şcoală de design la Londra, este angajată ca fotograf la revista de modă „Vogue" din Paris, unde lucrează șaisprezece ani. Publică, rar, versuri în revista „Limite".

L. a debutat cu poezie în 1961 la revista „Contemporanul", şi în volum în 1965 cu *Amiaza mării*, care anunţă câteva note definitorii pentru poetă:

luciditate, capacitate de a esenţializa, de a înscena abstracţiuni, deşi „amiaza" invocată e cea a intensităţii trăirilor. Tonul abrupt, crispat, monocord, amintind unora de „nervii" şi obsesiile bacoviene, încifrările discursului metaforic sunt menite să ţină sub control fracturile de adâncime dintre fiinţa materială şi aspiraţia comunicării cu transcendentul, acutizarea spaimei sau a culpabilităţii. Atunci când i se acordă spaţiu, confesiunea ia aspecte oraculare sau magic-incantatorii, capătă inflexiuni elegiace sau se lasă transpusă în viziuni halucinante, coşmareşti. Aceasta în special în *Moralizând fără glorie* (1970), carte în care profilul poetei apare deplin cristalizat. Viziunea personală îndrăzneaţă – alimentată, probabil, şi de o deschidere a imaginarului în anii debutului lui Nichita Stănescu – se relevă în tratarea temelor biblice şi a traumelor interioare privite ca un spectacol de care eul pare străin şi căruia i se refuză dimensiunea sacră. I s-au reproşat autoarei o tratare prea detaşată a sentimentului şi o supralicitare a insolitului, care, alături de sintaxa frântă şi eliptică şi de un anume ermetism, au generat câteodată impresia unor „exerciţii de stil" lipsite de consistenţă.

SCRIERI: *Amiaza mării*, pref. Miron Radu Paraschivescu, Bucureşti, 1965; *Poezii*, Bucureşti, 1968; *Moralizând fără glorie*, Bucureşti, 1970; *Alexandros*, Bucureşti, 1971; *Alexandros*, tr. Anne Beresford în colaborare cu autoarea, Londra, 1979.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *„Amiaza mării"*, „Scânteia", 1965, 5001; Mircea Anghelescu, *„Amiaza mării"*, GL, 1965, 26; Dumitru Micu, *„Poezii"*, RL, 1969, 9; Ileana Mălăncioiu, *„Poezii"*, LCF, 1969, 11; Dan Laurenţiu, *„Moralizând fără glorie"*, LCF, 1970, 18; Gheorghe Tomozei, *Sub violet bacovian...*, RL, 1970, 20; Gheorghe Grigurcu, *„Moralizând fără glorie"*, TR, 1970, 22; Dana Dumitriu, *Emoție vizionară*, ARG, 1970, 10; Nicolae Ciobanu, *„Alexandros"*, LCF, 1971, 22; Sanda Stolojan, *„Alexandros" (poeme traduse în limba engleză)*, „Limite", 1979, 28–29; Manolescu, *Enciclopedia*, *478–479*. ***Sm.V.***

LUNGU-PLOAIE, Raisa (15.VIII.1928, Mihăileni–Edineț – 26.I.2017), prozatoare. Este fiica Mariei Ploaie, profesoară de limba română, şi a lui Ion Ploaie, învățător. După terminarea liceului „Domnița Ileana" din Bălți, a absolvit Institutul Pedagogic „Alecu Russo" din aceeași localitate și cursurile literare superioare de pe lângă Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1964). În timpul războiului a fost învățătoare în câteva sate, apoi profesoară la o şcoală generală, redactor la revistele „Nistru" şi „Femeia Moldovei".

Volumele de proză semnate de **L.-P.**, *Povestiri* (1960), *Cântecul unei viori* (1962), *Mărţişoare* (1964), *Pana albastră* (1972), *Zări albe* (1974) ș.a., configurează un moment aparte în literatura feminină prin dimensiunea dramatică a unor personaje ce „se prăbuşesc în golurile dintre iluzia bovarică a vieţii şi situaţiile ei vitrege" (Mihai Cimpoi). Romanul *Dragostea de peste o viaţă* (1982) evocă momente din viaţa plină de dăruire şi sacrificiu a medicilor. **L.** s-a remarcat și ca autoare de cărți pentru copii – *Culorile fermecate* (1966), *Pisoii năzdrăvani* (1982), *Casa poveștilor*, (1987) ș.a. A tradus din Daniel Defoe (*Robinson Crusoe*), Konstantin Paustovski (*Trandafirul de aur*), Cinghiz Aitmatov (*Adio, Gulsari*), Herman Melville (*Mobi Dic sau Balena Albă*) ş.a.

SCRIERI: *Povestiri*, Chişinău, 1960; *Cântecul unei viori*, Chişinău, 1962; *Mărţişoare*, Chişinău, 1964; *Culorile fermecate*, Chişinău, 1966; *Poiana de argint*, Chişinău, 1966; *Floarea cerului*, Chişinău, 1968; *Aventurile lui Licurici*, Chişinău, 1971; *Pana albastră*, Chişinău, 1972; *Ştii tu cum râde soarele?*, Chişinău, 1973; *Zări albe*, Chişinău, 1974; *Dragostea de peste o viaţă*, Chişinău, 1982; *Pisoii năzdrăvani*, Chişinău, 1982; *Casa poveştilor*, Chişinău, 1987; *Ce frumoasă e Laura...*, Chişinău, 1989; *Scrieri alese*, Chişinău, 1991; *În umbra oglinzii*, Chişinău, 2000; *Marchiz*, Chișinău, 2008.

Repere bibliografice: Haralambie Corbu, *Creionări*, Chişinău, 1964, *138–145*; Mihai Cimpoi, *Raisa Lungu-Ploaie*, în *Profiluri*, *348–351*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *188*; Efimia Țopa, *O viață trăită printre cărți*, LA, 2003, 14 august; *Dicț. Chișinău*, *329–330*. ***A.B.***

LUPAN, Ana (12.IX.1924, Mihuleni–Orhei – 23.II.1998, Chişinău), prozatoare. Este fiica Nadejdei și a lui Pavel Lupan, ţărani, şi sora scriitorului Andrei Lupan. A urmat Şcoala Agricolă din Cucuruzeni (terminată în 1950), iar în 1960 a absolvit cursurile literare superioare de pe lângă Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova. În 1984 a fost distinsă cu Premiul de Stat al RSS Moldovenești.

L. debutează în „Scânteia leninistă" cu schiţa *Stejarul* (1953), iar editorial în 1955 cu volumul *Drumul spre sat*, alcătuit din povestiri ideologizate despre satul basarabean sub regimul sovietic. Romanele *Ţarină fără plugari* (1962), *La cântatul cucoşilor* (1966), *Neagră-i floarea de cireş* (1977), *Vâltoarea* (1988) urmează clişeele propagandei sovietice. **L.** a publicat şi câteva povestiri valoroase

(*Valencea*, 1982; *Povestiri*, 1989 ş.a.), care fac dovada unei bune cunoaşteri a tehnicilor genului narativ scurt. A mai scris istorioare pentru copii, adunate în *La fântâna Stănculesei* (1962), *Gângurel prinde la minte* (1964), *Moara copilăriei mele* (1967), *Bijuteriile bunicii* (1986), iar în genul dramatic a semnat, între altele, comedia *Las' că-i bine* şi drama *Roata vremii* (1966).

SCRIERI: *Drumul spre sat*, Chişinău, 1955; *Lasă vântul să mă bată*, Chişinău, 1957; *Clopoţel*, Chişinău, 1958; *Flori de toamnă*, Chişinău, 1960; *La fântâna Stănculesei*, Chişinău, 1962; *Piese*, Chişinău, 1962; *Ţarină fără plugari*, Chişinău, 1962; *Buruieni de dragoste*, Chişinău, 1964; *Gângurel prinde la minte*, Chişinău, 1964; *La cântatul cucoşilor*, Chişinău, 1966; *Roata vremii*, Chişinău, 1966; *Moara copilăriei mele*, Chişinău, 1967; *Povestiri*, Chişinău, 1969; *Toaca iernii*, Chişinău, 1970; *Regăsirea*, Chişinău, 1972; *Popas de-o noapte*, Chişinău, 1975; *Neagră-i floarea de cireş*, pref. Eliza Botezatu, Chişinău, 1977; *Scrieri alese*, I–II, pref. Haralambie Corbu, Chişinău, 1981; *Valencea*, Chişinău, 1982; *Bijuteriile bunicii*, Chişinău, 1986; *Vâltoarea*, Chişinău, 1988; *Povestiri*, Chişinău, 1989; *Flori de toamnă*, Chişinău, 2002.

Repere bibliografice: Ion C. Ciobanu, *Tăria slovei măiestrite*, Chişinău, 1971, *169–184*; Vladimir Beşleagă, *Suflul vremii*, Chişinău, 1981, *161–178*; Ion Ciocanu, *Nuvelistica Anei Lupan*, „Nistru", 1983, 9; Eliza Botezatu, *Copilăria și adolescența în proza Anei Lupan*, „Nistru", 1985, 8; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *214–215*; *Femei din Moldova*, îngr. Iurie Colesnic, Chişinău, 2000, *177–178*; *Dicț. Chișinău*, *331–332*.

N.Bl.

LUPAN, Andrei (15.II.1912, Mihuleni–Orhei – 24.VIII.1992, Chişinău), poet, dramaturg, eseist, traducător. Este fiul Nadejdei și al lui Pavel Lupan, ţărani; e frate cu prozatoarea Ana Lupan. A absolvit Şcoala Agricolă din Cucuruzeni (1929), Şcoala de Viticultură (1934) şi Institutul Agricol „M.V. Frunze" din Chişinău (1941), după ce anterior studiase și la Facultatea de Agronomie (filiala Chişinău) a Universității din Iaşi. În 1936 devine membru al Partidului Comunist Român. Între 1941 și 1943 este mobilizat în cadrul batalioanelor de construcții ale Armatei Roșii și activează în Donbas, Stalingrad, Penza, apoi lucrează la Radio Moscova, secția de limbă română. După război este angajat la Institutul de Vinificație și Viticultură din Chișinău și este șef de secție literară la ziarul „Țăranul sovietic". Între 1946 şi 1962 a fost preşedinte al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească, iar din 1958 până în 1971 secretar al Comitetului de Conducere al Uniunii Scriitorilor din URSS. Până în 1971 a mai îndeplinit funcțiile de deputat și de președinte (1963–1967), de locțiitor al președintelui Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldovenești. În 1961 devine membru titular al Academiei de Ştiinţe. Între 1967 și 1992 funcționează ca redactor-șef adjunct în redacția principală a *Enciclopediei Sovietice Moldovenești*. Primește Premiul de Stat al RSS Moldovenești pentru volumul de versuri *Legea găzduirii* (1966), în 1976 este distins cu Premiul de Stat al URSS pentru ciclul liric *Magistrale*, iar în 1982 i se conferă titlul Scriitor al Poporului din RSSM; e decorat în câteva rânduri.

L. a fost considerat unul dintre „fondatorii literaturii sovietice moldoveneşti" şi a promovat ideologia bolşevică, inclusiv în cazul anexării Basarabiei de către URSS, în 1940. Debutează în 1932, cu poezia *Biografie*, la „Adevărul literar şi artistic". În „Viaţa Basarabiei" şi în alte reviste semnează, până la război, poezii, multe de factură modernistă, precum şi publicistică militantă de stânga, cu pseudonime ca L. Andriu sau A. Cudric. Formula lirică a lui **L.** combină o dicțiune tradiționalistă, frapantă în vocabularul și frazarea arhaizante, neaoșe, cu mesianismul de tip sovietic: „Veți îndrăzni.// Constrânși de necruțare și urgie,/ veți îndrăzni/ veți îndrăzni/ a vă trezi din letargie. […] Vor tremura de dincolo de oglinzi/ cu auroră înghețată de cleștar,/ vor urmări cu scâncetul hilar/ părinții omenirii suferinzi// Amurguri vechi ardea-vor în cetăți,/ unde-or cădea cu idolii în rând/ credințele din veac,/ și rodiile sterpe din copac/ și resemnarea cuibărită-n gând" (*Va fi!...*) etc. „Blestemul țărănimii" („S-aude trudit lângă vatră/ o hoardă flămândă/ ce geme/ cu fața în pumnii de piatră" – *Satul ciudat*) și-ar fi găsit soluția în colectivizare, proces prezentat în drama *Lumina* (1948) ca o izbăvire a ţăranului basarabean de grijile şi necazurile vieţii. În multe dintre poeziile sale **L.** se afirmă perseverent ca ideolog comunist, înseși poeziei delegându-i-se sarcini aferente: „Scoateți versul nou din catalige,/ spargeți-i monoclul din ferești!// Nu-i dați poeziei sulimanuri,/ puneți-o la slujbă pe pământ,/ ca să-și roadă coatele-ntre oameni,/ să-și mănânce pâinea suferind" (*Discuție cu proiect de rezoluție*). Se cuvin totuşi remarcate și poeziile satirice, unde sunt combătute metehne individuale şi plăgi sociale. În *Legea găzduirii* (1966) şi *Gromovnic* (1973) cultivă o poezie civică de oarecare vibraţie, concesiile fiind aici mai rare. **L.** a mai semnat eseuri despre scriitorii clasici (M. Eminescu, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu ş.a.) şi

despre limba literară. A contribuit la lansarea editării clasicilor români în stânga Prutului, dar şi la trecerea de la alfabetul latin la cel chirilic. A tradus mult, fără să exceleze: *Hamlet* de William Shakespeare, *Cântecul şoimului* de Maxim Gorki, *Vladimir Ilici Lenin* de Vladimir Maiakovski ş.a.

SCRIERI: *Poezii*, Chişinău, 1947; *Lumina*, Chişinău, 1948; *O zi neuitată*, Chişinău, 1952; *Doina mulţumirii*, Chişinău, 1954; *Intrare în baladă*, Chişinău, 1954; *Haz de necaz*, Chişinău, 1957; *Meşter faur*, Chişinău, 1958; *Frate al pământului*, Chişinău, 1959; *Mijatca*, Chişinău, 1962; *Legea găzduirii*, Chişinău, 1966; *Versuri*, Chişinău, 1967; *Cărţile şi răbojul anilor*, Chişinău, 1969; *Gromovnic*, Chişinău, 1973; *Scrieri*, I–III, pref. Haralambie Corbu, Chişinău, 1973; *Magistrale*, Chişinău, 1976; *Sat uitat*, Chişinău, 1978; *Versuri–Stihi*, ed. bilingvă, Chişinău, 1982; *Poezii*, pref. Haralambie Corbu, Chişinău, 1985; *Scrieri*, I–II, pref. Haralambie Corbu, Chișinău, 2002; *Intrare în baladă*, Chișinău, 2007.

Repere bibliografice: Ramil Portnoi, *Andrei Lupan*, Chişinău, 1958; George Meniuc, *Iarba fiarelor*, Chişinău, 1959, *180–187*; Vladimir Beşleagă, *Suflul vremii*, Chişinău, 1981, *95–114*; Ion Druţă, *Scrieri*, IV, Chişinău, 1987, *476–504*; Eliza Botezatu, *Poezia şi dialectica vieţii*, Chişinău, 1988, *221–276*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *176*; Burlacu, *Critica*, *139–152*; [*Andrei Lupan*], LRP, *188–204*, *240–266*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *136–138*; Leonid Cemortan, *Un destin basarabean*, VBA, 2004, 1; Ciocanu, *Vase comunicante*, *145–155*; Dolgan, *Poezia*, *238–263*, *519–528*; Mihail Dolgan, *Metafora este Poezia însăşi*, Chişinău, 2009, *71–90*; *Dicț. Chișinău*, *332–333;* Rachieru, *Poeți Basarabia, 105–111;* Popa, *Ist.lit.*, I, *1100*. ***I.C.***

LUPAN, Radu (23.III.1920, Galaţi – 29.XI.2011, București), traducător, eseist, poet. **L.**, care a primit la naştere prenumele Raymond, este fiul Esterei (n. Vigder) şi al lui Josef Lupan, funcţionar. Licenţiat al Facultăţii de Litere şi Filosofie din cadrul Universităţii din Bucureşti, lucrează ca redactor la „Contemporanul”, lector la Catedra de limba şi literatura engleză a Universităţii din Bucureşti, redactor-şef la Redacţia publicaţiilor pentru străinătate şi la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, şef de secţie la Uniunea Scriitorilor (1959–1983). A predat la Universitatea din Hull (Marea Britanie). A fost unul dintre cei mai activi traducători din limba engleză. Are meritul de a fi semnat versiuni româneşti de referință din scrierile lui Ernest Hemingway, John Dos Passos, William Faulkner, James Joyce, Graham Greene, Saul Bellow, John Updike ș.a.

Singurul roman al lui **L.**, *Războiul ascuns* (1961), este o scriere convențională ce romanțează lupta partizanilor și comuniștilor ilegaliști în preajma momentului 23 august 1944. Mai plauzibil este poetul din volumul *Ca şi cum. Călătorii* (1980), cuprinzând reverii geografice simbolice sau concrete – printre pretextele acestora se numără vizitarea unui lagăr de concentrare (*Inscripție pe un zid*) sau popasul nocturn într-o gară din Cehoslovacia – și meditații elegiace, adesea alegorice, în cheia unui umanism distins și în stilistica unui neomodernism exsanguu: „am trecut azi dimineață/ prin orașul curat și rece/ spălat de aerul de toamnă limpede și nou/ oamenii păreau frumoși/ dar nu știau să vorbească/ se plimbau imperios în mașini îngrijite ca niște copii/ dar nu știau să vorbească/ priveau în vitrine manechinele mai umane decât ei/ dar nu știau să vorbească/ se uitau la televizor și zăreau figuri/ care semănau a oameni/ dar nu știau să vorbească/ ți-ai pierdut cuvintele/ orașul meu/ și tu și oamenii tăi/ în dimineața aceasta curată și limpede/ spălată de aerul de toamnă rece și nou” (*vorbe vorbe vorbe*). Mai important este eseistul. După monografiile *George Bernard Shaw* (1958) şi *Hemingway, scriitorul* (1966), informative, dar grevate – în special prima – de o abordare realist-socialistă destul de rigidă, **L.** își dă măsura ca americanist prin cele două volume din *Text şi context* (1983–1988), al doilea subintitulat *Moderni şi postmoderni*. Acestea au fost scrise în anii ’80, în ambianţa universitară nord-americană; sunt tratate, în termenii cercetării naratologice la zi, „spaţiul verbal” şi strategiile narative şi stilistice ale unor scriitori ca William Faulkner, Norman Mailer, Thomas Pynchon şi John Barth. Ele au meritul de a fi survolat competent proza postmodernă din SUA (Pynchon fiind un autor netradus pe atunci). Cele două volume vor fi reluate parţial în *Viziuni americane. Romanul american contemporan* (1997). În fine, eseul *Proust/ Joyce. Anticipări* (2002) pornește de la întâlnirea ratată dintre cei doi mari scriitori pentru a-i schița fiecăruia profilul din perspectiva contribuției originale la literatura secolului al XX-lea, pe o structură de tip „vieți paralele”.

SCRIERI: *Lupta pentru pace a oamenilor muncii din ţările marshalizate*, Bucureşti, 1950; *Tineretul lumii luptă pentru a-şi apăra viitorul*, Bucureşti, 1951; *George Bernard Shaw*, Bucureşti, 1958; *Războiul ascuns*, Bucureşti, 1961; *Hemingway, scriitorul*, Bucureşti, 1966; *Ca şi cum. Călătorii*, Bucureşti, 1980; *Text şi context*, I–II, Bucureşti, 1983–1988; *Viziuni americane. Romanul american contemporan*, Bucureşti, 1997; *Proust/ Joyce.*

Anticipări, București, 2002. **Traduceri:** Graham Greene, *Americanul liniștit,* București, 1957, *Omul nostru din Havana,* București, 1960; Ernest Hemingway, *Adio, arme. A avea și a nu avea*, pref. trad., București, 1961, *Câștigătorul nu ia nimic*, pref. trad., București, 1964, *Povestiri*, București, 1994; John Galsworthy, *Mărul în floare,* București, 1961; Friedrich Dürrenmatt, *Pana de automobil*, pref. Georgeta Horodincă, București, 1964 (în colaborare cu Mara Giurgiuca); William Faulkner, *Ursul*, pref. trad., București, 1966, *Lumină de august,* București, 1973, *Gambitul calului,* București, 1993; Thornton Wilder, *Orașul nostru,* în *Teatru american contemporan*, București, 1967; John Dos Passos, *SUA*, I–III, pref. trad., București, 1968; George Bernard Shaw, *Pagini alese*, București, 1971; John Updike, *Muzee și femei*, București, 1980; James Joyce, *Corespondență*, îngr. și pref. trad., București, 1983; Saul Bellow, *Herzog*, București, 1992; Tom Wolfe, *Rugul deșertăciunilor*, București, 1996; George Orwell, *Omagiu Cataloniei*, pref. Vladimir Tismăneanu, București, 1997; John Irving, *Hotelul New Hampshire*, București, 1997.

Repere bibliografice: Zaharia Stancu, *Însemnările unui ziarist*, VR, 1956, 7; Dumitru Solomon, *„Războiul ascuns"*, LCF, 1961, 20; G. Neagu, *„Războiul ascuns"*, CNT, 1961, 41; Georgeta Horodincă, *Despre insesizabil*, RL, 1981, 4; Aurel Dragoș Munteanu, *„Text și context"*, LCF, 1983, 44; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu, 238–242*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *790–791*; Irina Marin, *Revendicări*, RL, 2003, 23; Ion Bogdan Lefter, *Proust & Joyce*, OC, 2003, 187; Popa, *Ist. lit.*, I, *982*. ***C.Pp., M.I.***

LUPESCU, Ioan (1837, București – 21.VI.1893, Focșani), autor dramatic. Este fiul Amaliei și al lui Alexandru Lupescu. După ce învață un timp la școala de la mănăstirea Domnița Bălașa, încearcă să-și câștige existența ca lăcătuș. Termină o școală de meserii și deschide, în asociație, un mic atelier. Prinzând gust pentru teatru, joacă în diferite spectacole, ca diletant, și se remarcă, de vreme ce este angajat la Teatrul Național din Iași. **L.**, care avea să devină un comic foarte popular, își alcătuiește el însuși mici trupe, cu care colindă Moldova și Muntenia. În 1868, la Iași, inaugurează Teatrul Lupescu de Vodevile Române, închis de autorități în anul următor. Având priză la public, începe să devină incomod, făcând oarecare concurență Teatrului cel Mare de la Copou. Poate și din cauza unor șicane, se strămută la Focșani, unde construiește un teatru, deschis în 1873. Sărăcit, cu sănătatea șubrezită, moare de cancer.

L. a scris mult, mai ales farse și vodeviluri (în parte, traduceri și localizări), canțonete și „cânticele comice". Cu unele a obținut succese mari, de pildă cu vestita, în vremea ei, comedie *Vlăduțu mamei* (1875). Piesa, cu muzică de Eduard Caudella, i-a inspirat lui Avram Goldfaden comedia *Șmendrik*. Alte titluri: *Cometul* (1855), comedie într-un act probabil tradusă, *Paragrafu 37 sau Palestina în Iași* (1875), *Bismarcu orașului* (I, 1881), *Cina fără sfârșit*, *Otrăviții*, *Prostia din născare* (1881). Sunt, în general, farse cu personaje aiurite, slabe cu duhul, nătăfleți (ca „Vlăduțu mamei"), aproape întotdeauna cel mai cu minte jucând o festă, să-i fie de învățătură, celui rătăcit. Acțiunea, cu mici variații, se încadrează în câteva scheme. Din felul naiv-burlesc cum sunt numite personajele (Pungășescu patriot, avocatul Fleoncănel ș.a.) se observă că autorul era preocupat să contureze tipuri. Confecționate la repezeală, textele sunt superficiale, cu un aer de improvizație, practicând un umor ieftin, bazat pe facile jocuri de cuvinte. Amuzante totuși, înviorate de un duh ghiduș, ele se vor fi urmărit cu plăcere. Comediograful ia în răspăr fie cusururi și năravuri dintotdeauna, fie stridențe și caraghioslâcuri ale epocii, de la limbajul franțuzit la demagogia patriotardă. Extrăgându-și subiecte din letopisețe, **L.** compune și drame istorice, nehotărâte între melodramă și comedie: *Ștefăniță Vodă al V-lea*, *Vlad Țepeș sau Ospățul de sânge din ziua de Paști*, *Lăpușneanu Vodă*, *Ștefan Tomșa* ș.a. În 1885 și 1886 scoate revista „Comicul", în care își publică scrierile dramatice, mai rar anecdote în proză sau versuri satirice, semnate cu pseudonime năstrușnice.

SCRIERI: *Cometul*, București, 1855; *Vlăduțu mamei*, Focșani, 1875; *Paragrafu 37 sau Palestina în Iași*, Focșani, 1875; *Bismarcu orașului*, I, Focșani, 1881; [*Teatru complet*], vol. I: *Ofițerul și ordonanța. Pălăria neamțului. Doi cocoși politici*, vol. II: *Cina fără sfârșit. Otrăviții. Prostia din născare*, vol. III: *Vlăduțu patriot. Trenul accelerat. Olga sau O viață artistică. După război*, Focșani, 1881; *Trei comedii complecte*, Focșani, 1890.

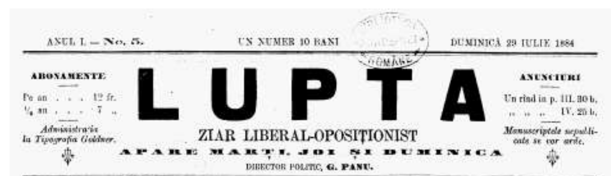
Repere bibliografice: Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, îngr. și pref. I.C. Chițimia, București, 1975, *477–480, 531–532, passim*; *Dicț. lit. 1900, 522.* ***F.F.***

LUPI, Gino (23.XII.1892, Bondeno, Italia – 20.X.1982, Milano, Italia), romănist, traducător italian. Face studii de germanistică la Ferrara, Veneția și la Frankfurt pe Main, iar ulterior de orientalistică, îndeosebi de cultură iraniană. Înființează în 1931, la Milano, sprijinit de Aron Cotruș, cu care va lega o prietenie solidă, un lectorat de limba și literatura română, unde mulți ani este profesor. Colaborează

la „Annuario del R. Liceo-Ginnasio «A. Manzoni»" (Milano), „Europa Orientale" (Roma), iar în România la „Neamul românesc", „Revista Fundaţiilor Regale", „Convorbiri literare", „Cuget clar" ş.a. Între românıştii italieni, de la G. Vegezzi-Ruscala, Giulio Bertoni, Ramiro Ortiz și Mario Ruffini până la Carlo Tagliavini şi Rosa Del Conte, **L.** deţine un loc distinct, fiind definit ca „un studios înarmat cu un frumos arsenal informativ şi înzestrat cu o patimă a frumosului" (Mircea Zaciu). Abordează fenomenul românesc dintr-o perspectivă cuprinzătoare, interesul său îndreptându-se deopotrivă spre istoria românilor (inclusiv a celor din Basarabia, Transnistria, Pind şi Macedonia) şi spre limba şi literatura lor. De la micromonografii – *Umorismo romeno* (1939), *Damian Stănoiu* (1940), *Mihail Eminescu (*1943), *La Junimea e le correnti antijunimiste (*1943), *Alecsandri* (1946) – va trece la lucrări mai ample, ca *Grammatica della lingua romena* (I–III, 1949), *Storia della letteratura romena* (1955) şi *Novecento letterario romeno* (1966). *Storia…* urmărește trei perioade: formarea literaturii naționale (1800–1866), epoca lui Carol I (1866–1914) și literatura contemporană (1914–1940), iar *Novecento…* surprinde literatura de după Primul Război Mondial. Receptarea scrierilor sale în România a cunoscut atât contestarea, ba chiar negaţia, îndeosebi prin G. Călinescu, cât şi abordarea echilibrată. Recenzând *Storia della letteratura romena*, G. Călinescu crede că autorul ei este „un «profesor» în cel mai peiorativ sens al cuvântului, plin de precepte, compilativ", care a dat verdicte false despre Tudor Arghezi (poetul fiind perceput ca lipsit de cultură clasică, primitiv) ori despre I.L. Caragiale, din opera căruia nu sunt preferate comediile, ci proza. Un alt reproş, de factură conjuncturală, privește faptul că **L.** a acordat atenţie şi literaturii române din exil. În fine, Călinescu este nemulţumit de modul în care i-a fost utilizată istoria literară din 1941, pe care românistul italian ar fi aşezat-o „sub un teasc greu, storcând şi aruncând din ea tot ce era dulce şi îmbălsămat şi oferindu-ne pe farfurie o ceară aridă de fagure, redusă la starea de nisip". Analizând lucrările *Storia della letteratura romena* (1955) şi *Novecento letterario romeno* (1966), Mircea Zaciu remarcă unele carenţe în interpretarea unor personalităţi ale interbelicului românesc, sistematizarea nu întotdeauna fericită a materiei, omisiunile, insuficienta cunoaştere a periodicelor româneşti, admițând totuși că spiritul expunerii este caracterizat de „ponderea critică şi echilibrul ierarhizării". *Romania antica e moderna* (1994), antologie postumă, cuprinde o selecţie a studiilor despre istoria, limba şi literatura românilor, cu capitole despre Ion Creangă, I.L. Caragiale (elogiat ca „o minte universală"), M. Eminescu, Nichifor Crainic, Liviu Rebreanu (văzut ca un romancier verist), Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu, Ioan Slavici (apreciat pentru „fineţea umoristică"), B.P. Hasdeu, Aron Cotruş, la care se adaugă o secţiune referitoare la relaţiile culturale italo-române. Mai multe pagini privesc istoria românilor, de la sigiliul Romei asupra Daciei la Ştefan cel Mare şi până la problematicile specifice din Transilvania şi din Banat și, în fine, până la reflectarea în presa din Milano a domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Aşa cum remarca Mircea Anghelescu, **L.** „şi-a format treptat, prin mijlocirea literaturii, dar şi prin repetate călătorii în România, o imagine de ansamblu asupra poporului şi a spiritului său, asupra culturii româneşti şi a tradiţiilor care o guvernează, astfel încât comentariul său cuprinde progresiv elementele de substanţă ale tabloului general, nu numai pe cele superficiale, încifrate în manifestări trecătoare sau puţin semnificative". Complementar, **L.** a tradus din română în italiană texte de Mihail Sevastos, Mihail Sadoveanu și Nicolae Iorga, iar din franceză *Kyra Kyralina* de Panait Istrati.

SCRIERI: *Umorismo romeno*, Milano, 1939; *Damian Stănoiu*, Milano, 1940; *Mihail Eminescu*, Roma, 1943; *La Junimea e le correnti antijunimiste*, Roma, 1943; *Alecsandri*, Brescia, 1946; *Storia della letteratura romena*, Florenţa, 1955; ed. (*La letteratura romena*), Milano, 1968; *Novecento letterario romeno*, Milano, 1966; *Romania antica e moderna*, îngr. Luminiţa Fassel şi Rudolf Windisch, Würzburg, 1994. **Traduceri:** N. Iorga, *L'ultima delle dee*, Lanciano, 1930 (în colaborare cu Aron Cotruş), *Frate Francesco. Mister in cinque tempi*, Milano, 1931; Mihail Sevastos, *La via dei Giardini*, Lanciano, 1940; Mihail Sadoveanu, *L'osteria di Ancutza*, Milano, 1944; Panait Istrati, *Kyra Kyralina*, pref. Romain Rolland, Milano, 1978.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, VIII, *309–313*; Zaciu, *Glose*, *218–223*; Dan Mănucă, *„Romania antica e moderna"*, RL, 1994, 34; Mircea Anghelescu, *Literatura română în Italia*, „Associazione latina degli studi romeni", 1995, 9; Aron Cotruș, *Corespondență. Scrisori trimise*, îngr. Alexandru Ruja, Timișoara, 2005; Alexandru Ruja, *Gino Lupi și cultura română*, O, 2007, 8. ***I.D.***

ANUL I. — No. 5. UN NUMER 10 BANI DUMINICĂ 29 IULIE 1884

ABONAMENTE
Pe an . . . . 12 fr.
½ an . . . . 7 „
Administrația la Tipografia Goldner.

LUPTA

ZIAR LIBERAL-OPOSIȚIONIST
APARE MARȚI, JOI ȘI DUMINICA
DIRECTOR POLITIC, G. PANU.

ANUNCIURI
Un rind in p. III. 30 b.
„ „ „ IV. 25 b.
Manuscriptele nepublicate se vor arde.

LUPTA, periodic politic şi literar apărut la Iaşi, apoi la Bucureşti, de trei ori pe săptămână, între 19 iulie 1884 şi 30 noiembrie 1895. A fost întemeiat de G. Panu, director al publicaţiei până la 15 ianuarie 1892, când se retrage de la conducere, rămânând în continuare proprietar şi îndrumător politic. Intitulându-se la început „ziar liberal-opoziţionist”, **L.** a devenit ulterior organ al Partidului Radical înfiinţat de Panu, în dezacord cu principiile de guvernare ale lui I.C. Brătianu. În paginile ziarului directorul a tipărit numeroase articole antidinastice, acuzându-l pe rege de a fi acceptat şi tolerat un guvern liberal corupt. În urma acestei campanii G. Panu a fost condamnat la închisoare, dar, în cele din urmă, graţiat. Îndrăzneala articolelor sale, fermitatea pe care a arătat-o în combaterea atât a lui I.C. Brătianu, cât şi a monarhiei, logica strânsă şi captivantă a celor mai multe articole au făcut din **L.** unul dintre cele mai citite jurnale ale epocii. Publicaţia a inclus în paginile sale şi coloane de literatură şi critică literară. S-au reprodus numeroase schiţe şi nuvele de Al. Vlahuţă, Calistrat Hogaş, Duiliu Zamfirescu, I. N. Roman, Paul Bujor şi N. Volenti, s-au publicat fragmente din romanul *Dinu Milian* al lui C. Mille, scriitor căruia i-au apărut şi câteva schiţe „după natură”, fiind evidentă orientarea redacţiei spre naturalism. Un reviriment cunoaşte proza apărută în **L.** odată cu cronicile lui D. Teleor pe marginea unor fapte diverse, susţinute de procedee umoristice de bună calitate (*Amor ars, Un cartofor*). Ziarul a publicat poezii cu totul sporadic (Al. Vlahuţă, Gheorghe din Moldova ş.a.) ori numai când a socotit că puteau servi intereselor politice ale momentului. Din când în când, în afara unor romane mediocre în foileton, datorate unor scriitori ca Ad. Belot, Paul Bourget, A. Matthey, apăreau şi schiţe ori nuvele de Balzac (*Războiul civil*), Flaubert (un fragment din *Doamna Bovary*), Alphonse Daudet, Georges Courteline, Henri Murger, Maurice Rollinat. Dar preferinţa redactorilor merge către reprezentanţii naturalismului francez, cu deosebire spre Émile Zola, din care se traduc *Nantas, Preotul Mouret, Pentru o noapte de amor* ş.a., şi spre Guy de Maupassant, cu *O moştenire*. Literatura germană este reprezentată prin neînsemnaţii Fr. Gredel şi Fr. Holzer, iar din cea maghiară se traduce, prin intermediul limbii franceze, un fragment dintr-un roman al lui Jókai Mór. Din literatura rusă alegerea s-a oprit asupra unor schiţe ale lui Lev Tolstoi şi Ivan Turgheniev. De o atenţie specială s-a bucurat critica literară. G. Ibrăileanu, semnând Verax, dă aici mai multe articole, între care *Un student normalist din Iași, Un profesor la curent cu știința*. Se remarcă importanţa acordată realismului, considerat singurul criteriu valabil în judecarea operelor literare. Participând la polemica „artă pentru artă” sau „artă cu tendinţă”, **L.** a luat făţiş atitudine în favoarea celei de-a doua fie reproducând articolele lui C. Dobrogeanu-Gherea, fie popularizând ideile acestuia prin articole semnate de Ovid Densusianu şi Eduard Dioghenide. În primii ani de apariţie cronica literară săptămânală este semnată de C. Mille. Interesul acestor cronici provine din opţiunea pentru estetica naturalistă. Din 1891 cronica literară este susţinută un timp de N. Iorga. Argumentate şi temperate ca ton, articolele acestuia au sporit prestigiul ziarului prin fermitatea şi maturitatea judecăţilor, fiind ferite de exclusivismul pe care îl dovedise uneori Mille. Cronicile dramatice, semnate fie de I. C. Bacalbaşa, fie de D. Teleor, se disting prin intransigenţă în combaterea localizărilor şi în susţinerea repertoriului de calitate, cu sursa în problemele specifice societăţii româneşti. ***D.M.***

LUPTA, cotidian apărut la Budapesta de la 24 decembrie 1906 până la 1 decembrie 1910. Publicație a Partidului Naţional al Românilor Transilvăneni, din 1909 are subtitlul „Organ politic naţional”. Director (din 1907) este Al. Vaida-Voevod, în fruntea unui comitet de redacţie compus din Ştefan C. Pop, Aurel Novac, Aurel Vlad, cunoscuţi militanţi pentru drepturile românilor din Ungaria. În primul an sunt menţionaţi Augustin Paul ca redactor-şef şi Vasile Macrea ca redactor responsabil. Din 1908 redactor responsabil este George Pleșoianu, iar din decembrie 1908 George Bucurescu. Ziarul este unul de informare (conţinând, mai ales, ştiri privitoare la viaţa socială şi politică din România) şi de atitudine civică. Un punct important din program se referă la dreptul de a folosi limba română în şcoală, în condiţiile dificile impuse de legea Apponyi. Poezie semnează Octavian Goga, Victor Eftimiu şi Zaharia Bârsan.

Sunt prezenţi cu proză Mihail Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, D.N. Ciotori, N. Dunăreanu, Ion Adam, iar cu articole de atitudine N. Iorga, Ioan Slavici, Al. Ciura, Aron Cotruş. Se publică numeroase traduceri din Alphonse Daudet, Anatole France, Marcel Prévost, Edmondo de Amicis, Heinrich Heine, Gabrielle D'Annunzio, Ivan Turgheniev, Maxim Gorki, Oscar Wilde, Henry Murger sau Conan Doyle. **L.** reproduce unele articole din „Luceafărul" sau din „Viaţa românească". Alţi colaboratori: Ion Agârbiceanu, Petre Dulfu, Onisifor Ghibu (cu pseudonimul N. Foişor), Traian Mihaiu,V. Hațan. ***

LUPTA LITERARĂ, publicaţie apărută la Bucureşti la 19 şi 26 aprilie 1887, sub direcţia lui B. Delavrancea. Grupând câţiva tineri scriitori de orientare radicală şi democratică – Al. Vlahuţă, O. Carp (G. Proca), C. Mille –, revista preconizează realizarea unei literaturi inspirate din realitatea socială autohtonă, şi care, în principiu, ar trebui sa se opună aceleia de la Junimea. Delavrancea este autorul mai multor articole (*O familie de poeţi* se referă la cartea lui Carol Scrob, *Poezii complete* e despre cartea Veronicăi Micle, *Poezii* despre aceea a Matildei Cugler-Poni, comentate fiind și versurile publicate în „Convorbiri literare" de Theodor Şerbănescu), prilej pentru numeroase critici, apropiate de acelea ale lui Dobrogeanu-Gherea, la adresa direcţiei junimiste; *Din cultura noastră,* semnat cu pseudonimul Fra Barbaro; *Din cultura noastră,* semnat cu pseudonimul Minucio; sub semnătura Fra Barbaro, el mai dă aici, cu titlul *Hagiu*, şi o parte din prima formă a nuvelei *Hagi Tudose.* Vlahuţă este prezent cu poeziile *Mamei* şi *Cum curge vremea*, C. Mille cu poeziile *Terza rima*, *Oh! Mi-e somn*, *În zadar*, O. Carp cu *Finis*, iar Artur Gorovei cu *Singur*. Li se alătură, cu câteva fragmente din culegerea sa *Din poveştile unchiaşului sfătos*, Petre Ispirescu. Articolele lui Delavrancea puse sub titlul *Din cultura noastră* analizează pe un ton protestatar, specific atunci tânărului scriitor, starea societăţii româneşti, limba publicisticii din gazetele vremii, „limba română în şcoală", orientarea politică, socotită străină de interesele ţării, a cotidianului conservator „L'Indépendance roumaine" şi avansează câteva consideraţii critice cu privire la cărţile de stilistică ale profesorului Ioan Manliu. Cele două numere ale **L.l.**, promiţătoare în peisajul jurnalisticii culturale a epocii, adăpostesc, de asemenea, o rubrică intitulată „Bibliografii", la care sunt anunţate apariţii de cărţi ale unor autori apropiaţi sau membri ai redacţiei: C Mille cu romanul *Dinu Milian*, A. Vlahuţă cu *Nuvele*, B. Delavrancea cu *Linişte* şi *Trubadurul*, Veronica Micle cu *Poezii* şi Lazăr Șăineanu cu *Încercare asupra semasiologiei limbii române.* Aşa cum se înţelege din rubrica „Poşta redacţiei", C. Dobrogeanu-Gherea promisese că va trimite articole pentru **L.l.**, dar această colaborare nu s-a realizat. ***R.Z.***

LUPU, Nicolae (9.X.1947, Veleşti, j. Dolj – 8.IV.1999, Bucureşti), poet, prozator. A urmat Liceul de Artă din Craiova (1961–1967), a absolvit Facultatea de Arte Plastice a Institutului Pedagogic din Bucureşti (1971) şi Şcoala de Pictură şi Restaurare a Patriarhiei Române (1971). Până în 1990 este profesor de desen la şcoli generale din Roşiori de Vede. Ulterior devine redactor la cotidianul „Teleormanul liber" şi consilier al Inspectoratului de Cultură din judeţul Teleorman, lucrând totodată ca pictor restaurator de monumente religioase. Participă cu lucrări de pictură şi grafică la expoziţii de grup şi, din 1993, are şi expoziţii personale. Debutează cu versuri în „Luceafărul" (1970). Mai colaborează la „Amfiteatru", „România literară", „Ramuri", „Familia", „Tomis", „Teleormanul", „Tribuna Teleormanului" ş.a. Redactor la „Pagini teleormănene" (1988-1989), redactor-şef la „Carul solar" (1991) şi la „Curierul de Teleorman" (1992–1993), a condus şi cenaclul „Gala Galaction" din Roşiori de Vede (1978–1984).

De la pastelul elegiac la cenuşiurile plictisului provincial şi de la incandescenţele imnice la fantasticul macabru, **L.** rămâne un virtuoz al imaginii. Cu toată diversitatea genurilor, stilurilor şi registrelor abordate, care prin receptivitatea la influenţe de tot felul trădează o voinţă de disciplinare „literară" a inspiraţiei, scriitorul are o sensibilitate în primul rând vizuală şi, firesc, o educaţie plastică a ochiului. Încă din volumul de debut, *Dospirea ploii* (1971), este evidentă această predispoziţie de a trata pictural detaliile, ascultând mai puţin de logica extatic-contemplativă a temei şi mai mult de stilistica barocă a aglomerării şi contorsiunilor, dezvoltată în următoarele cărţi de versuri, *Nuntă călătoare* (1974), *Paznic al grădinilor* (1975), *Ce se cuvine* (1976), *Insomniile trandafirilor* (1983). La nivelul secvenţelor scurte, juxtapuse în frize decorative, gramatica descripţiei este deja constituită pe un principiu de abolire violentă a perspectivei, ceea ce duce la dizolvarea departelui în aproape şi

a transcendentalului în organic; aluviuni de materie opacă şi grea se revarsă peste desenul firav al sublimului convenţional. Aceste miniaturi rămân multă vreme artizanale, închegându-se în viziune abia cu *Întocmirea chipurilor* (1980) şi *Singuri şi fericiţi* (1984), care deschid seria romanelor – *Cocoşul de tablă* (1989), *Învierea lui Lazăr* (1994), *Păcatele lui Dumnezeu* (1995), *Liturghia satanică* (1996) – şi a culegerilor de nuvele şi povestiri – *Prăbuşirea îngerilor* (1994), *De prea puţină vreme pe pământ* (1995), *Valea răsturnată. Sicriul de argint* (1996) – printr-o mitologie htonică a unei comunităţi rurale de regn incert, înfiptă în lut prin fiziologii vegetale, trăind în subteran prin rădăcini şi tuberculi şi amestecându-se la suprafaţă cu fauna domestică. *Cocoşul de tablă* este un roman autobiografic scris la persoana întâi, care narează viaţa unui copil dintr-un sat din Oltenia, fiu de ţărani săraci, născut cam în acelaşi an cu autorul. Bolnav de poliomielită la începutul anilor ’50, purtat prin spitale şi sanatorii, rămas cu o mână paralizată, micuţul urmează şcoala de arte plastice şi se înţelege că va deveni pictor. Romanul urmăreşte, din perspectiva protagonistului, evoluţia unei conştiinţe în formare. Viaţa rurală, cu relaţiile tradiţionale, cu realităţile ei uneori dure, generatoare de suferinţă, este consemnată cu autenticitate, în pagini uneori izbutite. Un tărâm explorat şi exploatat destul de consistent, totuşi fără mare originalitate în raport cu orizontul „romanului de formare” din literatura română mai veche, este descoperirea prin şcoală a modului de viaţă de la oraş, a artei şi culturii, dar şi a unor aspecte ale naturii umane (prietenia, invidia, competiţia etc.), a erotismului. Plat în ansamblu, stufos fără strălucire, aparţinător unei poetici prozastice deloc revoluţionare, bogat însă în detalii, romanul transpune în cele din urmă destul de plauzibil constituirea unei personalităţi.

SCRIERI: *Dospirea ploii*, pref. Marin Sorescu, Bucureşti, 1971; *Nuntă călătoare*, Bucureşti, 1974; *Paznic al grădinilor*, Bucureşti, 1975; *Ce se cuvine*, Bucureşti, 1976; *Întocmirea chipurilor*, Bucureşti, 1980; *Alegoria timpului şi a iubirilor*, Bucureşti, 1981; *Insomniile trandafirilor*, Bucureşti, 1983; *Singuri şi fericiţi*, Bucureşti, 1984; *Livada cu aripi*, Bucureşti, 1988; *Cocoşul de tablă*, Bucureşti, 1989; *Prăbuşirea îngerilor*, Alexandria, 1994; *Învierea lui Lazăr*, Alexandria, 1994; *De prea puţină vreme pe pământ*, Alexandria, 1995; *Păcatele lui Dumnezeu*, Bucureşti, 1995; *Liturghia satanică*, Bucureşti, 1996; *Valea răsturnată. Sicriul de argint*, Alexandria, 1996.

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *„Dospirea ploii”*, LCF, 1971, 35; Constantin, *A doua carte*, *201–203*; Nicolae Manolescu, [*Nicolae Lupu*], CNT, 1971, 46, RL, 1974, 8; Petre Got, *„Nuntă călătoare”*, VR, 1974, 6; Dorin Tudoran, *Imagine şi cuvânt*, LCF, 1975, 40; Dana Dumitriu, *Iubirea grădinarului*, RL, 1975, 44; Valeriu Cristea, *„Pe uşă-mi forfoteau aureole”*, RL, 1976, 35; Iorgulescu, *Scriitori*, *93–94*; Firan, *Profiluri*, I, *438–439*; Romul Munteanu, *Semnele realului şi dimensiunea fantastică*, LCF, 1996, 10; Cristea, *Teleorman*, *254–256*. ***N.Br.***

LUPULESCU, Iosif (24.VII.1937, Bichigi, j. Timiş), prozator. După ce urmează cursurile primare şi gimnaziale în comuna natală, se înscrie la o şcoală profesională din Reşiţa (1952–1955), iar ulterior, în paralel cu angajarea ca muncitor la Hunedoara şi Reşiţa, urmează liceul, pe care îl termină în 1964. Este, în 1964 şi 1965, învăţător, apoi inspector. Din 1970 a lucrat ca asistent de regie la Buftea şi director de producţie la Studioul Cinematografic „Al. Sahia” din Bucureşti.

Inclus în sumarele volumelor colective *Cântec pentru început* (1966) şi *Timpul împlinirilor* (1970), **L.** debutează individual în 1970 cu o culegere de povestiri, *Aş fi vrut să fie marţi*. Aici îşi valorifică experienţa de viaţă şi, dincolo de concesiile făcute canonului ideologic al momentului, încearcă să transpună la nivelul substanţei narative dileme existenţiale ale tinerilor, majoritatea furnalişti, oţelari, ingineri, învăţători. *Singur în curtea şcolii*, *Vacanţă şi gelozie*, *Când va ninge*, *Am pierdut o rază de soare* sunt texte în care se insistă asupra frământărilor sentimentale, trăiri surprinse în pasaje pline de lirism, prejudiciate însă de recurenţa tematică. Natura intrigii din proza scurtă – în 1988 îi va mai apărea volumul de schiţe *Echipa de filmare* – se regăseşte în construcţiile romaneşti, variaţii identificându-se doar din punctul de vedere al contextului: analiza unei relaţii eşuate, consecinţă a unor rememorări din timpul câtorva zile de concediu petrecute la Poiana Braşov (*În umbra stăpânului*, 1971), atmosfera dintr-o şcoală profesională, unde un tânăr pedagog reuşeşte să câştige încrederea şi respectul elevilor săi (*Pariu pe alb*, 1973), surprinderea stării de nelinişte şi îndoială din etapa premergătoare unei opţiuni esenţiale (*Şansa*, 1974).

SCRIERI: *Aş fi vrut să fie marţi*, Bucureşti, 1970; *În umbra stăpânului*, Bucureşti, 1971; *Pariu pe alb*, Bucureşti, 1973; *Şansa*, Timişoara, 1974; *Echipa de filmare*, Timişoara, 1988; *Ora 6 şi pătratul*, Bucureşti, 1989; *Crângul uitării*, îngr. Dumitru M. Ion, Buftea, 1996.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Prozatori timişoreni*, O, 1970, 9; Alex. Ştefănescu, *„În umbra stăpânului”*, LCF, 1971, 42; Sorin Titel, *Cărţi pentru tineret*, RL, 1973, 44; Valeriu Cristea, *Transcriere şi transfigurare*, RL, 1974, 3; Al. Covaci, *Şansele unui romancier*, TR, 1974, 43; Eugen Dorcescu, *„Şansa”*, O, 1974, 48; Emil Mladin, *Un dar pentru toţi*, CNT, 1993, 26–27; Dim. Rachici, *„Luminat de-un negru soare”*, L, 1996, 30; Gheorghe Luchescu, *Din galeria personalităţilor timişene*, Lugoj, 1996, *176–177*. ***C.M.B.***

LUSCALOV, Petre (15.VII.1927, Chişinău – 15.I.2004, Bucureşti), prozator. Este fiul Ariadnei şi al lui Constantin Luscalov, căpitan. A absolvit Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti în 1949. Între 1952 şi 1959 este redactor-şef adjunct al Redacţiei de scenarii a Cinematografiei Române, funcţie din care va fi demis pentru „îndrumare ideologică greşită”. Postul i-a facilitat, probabil, atunci ca şi mai târziu, ecranizarea unora dintre cărţile proprii. Semnează scenariul pentru filmul debutului regizoral al lui Liviu Ciulei, *Erupţia* (1957). Între 1960 şi 1968 este secretar literar al Teatrului „C. I. Nottara” din Bucureşti.

Prin articolele publicate în presa anilor ’50 **L.** se dovedeşte un veritabil susţinător al comandamentelor de partid în domeniul literaturii. Astfel, el dă sfaturi unor poeţi sau critică „umanizarea” personajelor prin „boli” şi „slăbiciuni”. Urmează el însuși linia oficială, iar prima lui carte, *Nufărul roşu* (1950), un roman pentru copii, este scris în maniera didactică a lui Arkadi Gaidar, dar şi a altor autori sovietici „la modă”. În general, povestirile, nuvelele, scenariile de film şi romanele lui se adresau copiilor şi adolescenţilor, încadrându-se în cerinţele care vizau „educarea” şi „integrarea” în societate. Propaganda ideologică este însă slujită de prozator cu mijloacele unor specii de consum – literatura poliţistă şi de aventuri, care se conduc după scheme clasice, agrementate cu clişeele epocii: diferenţele zdrobitoare dintre Est şi Vest, contrastele, văzute maniheist, dintre sisteme, din perspectiva cărora occidentalii sunt „băieţii răi”, spionii, criminalii. În cel mai izbutit roman al său, *Fiul munţilor* (1979), **L.** pune într-o lumină mai mult decât favorabilă contraspionajul românesc. În alte cărţi – unele publicate sub formă de foileton în reviste pentru tineret, precum „Cutezătorii” – are o atitudine de îndrumător, folosindu-se de tiparele literaturii de aventuri pentru a realiza implicit o bună propagandă lumii din care face parte. *Ostrovul lupilor* (1969) sau *Extraordinarele peripeţii ale lui Scatiu şi ale prietenului său Babuşcă* (1974) tind să se înscrie în filiaţia Jules Verne–Mark Twain. Acţiunea este inteligent construită, vie, personajele sunt nişte copii-model, puşi în situaţii pline de neprevăzut. Succesul acestor cărţi, ca şi al filmelor turnate după ele, este astfel explicabil.

SCRIERI: *Nufărul roşu*, Bucureşti, 1950; *80 000 de prieteni*, Bucureşti, 1950; *Alarmă în munţi*, Bucureşti, 1955; *Puiul de raţă sălbatică*, Bucureşti, 1961; *Tăuraşul*, Bucureşti, 1963; *Zona abstractă*, I–II, Bucureşti, 1964–1966; *Jaguarul roşu*, Bucureşti, 1967; *Cerbul alb*, Bucureşti, 1968; *Ostrovul lupilor*, Bucureşti, 1969; *Extraordinarele peripeţii ale lui Scatiu şi ale prietenului său Babuşcă*, Bucureşti, 1974; *Iubire interzisă*, Bucureşti, 1974; *Fiul munţilor*, Bucureşti, 1979; *Pasărea măiastră*, Bucureşti, 1981.

Repere bibliografice: Andrei Roman, *„Fiul munţilor”*, LCF, 1979, 36; Piru, *Ist. lit.*, *536*; Micu, *Scurtă ist.*, III, *297*; Popa, *Ist. lit.*, I, *951*. ***A.Ml.***

LUSTIG, Adrian (29.IX.1953, Bucureşti), prozator, dramaturg. Este fiul Lucreţiei Lustig (n. Ilieş), redactor la Radiodifuziunea Română, şi al lui Oliver Lustig, scriitor. Este căsătorit cu Eugenia Vodă, realizator TV. Urmează Liceul „I.L. Caragiale” din Bucureşti (1968–1972), apoi Facultatea de Automatică, secţia calculatoare, din cadrul Institutului Politehnic Bucureşti, absolvind în 1977 și luându-și doctoratul în 1989. Lucrează ca inginer şi cercetător, pentru ca în perioada postdecembristă să devină om de afaceri. Debutează în presă în 1979 la revista „Luceafărul”, iar editorial în 1982 cu romanul *Romanţă cu stagiari*. Pornind de la acest roman, în 1987 a realizat un scenariu de televiziune. În 2002, pe scena Teatrului Naţional din Iaşi, i se joacă prima piesă, *Circul Matteo*, dramatizare a unei povestiri în ramă incluse în romanul *Legea timidităţii universale* (1985). Piesa *Poker*, cu premiera în 2004, în regia lui Alexandru Tocilescu, a fost pusă în scenă, cu mare succes de public, la Teatrul de Comedie din București, fiind și ecranizată în 2010 de regizorul Sergiu Nicolaescu.

L. este un optzecist atipic prin faptul că a scris literatură de consum în loc să o teoretizeze, dar tipic prin ponderea intertextualității și a metatextului, manevrate ironic. El a reţinut atenţia criticii – cu toți bemolii impuși de formula aleasă – în special prin primele două romane, mai târziu intrând într-un con de umbră explicabil atât prin diluarea manierei, cât și prin abandonul prozei timp de aproape două decenii. *Romanţă cu stagiari* dezvoltă

în registru comic și frivol, în linia Marin Sorescu din *Trei dinți din față*, tribulaţiile tipice pentru anii '70-'80 ale unui grup de patru absolvenţi de facultate tehnică repartizaţi în provincie. Se remarcă, pe lângă buna schematizare a unor tipuri și tendințe sociale, micile textualisme (autorul provoacă cititorul să ghicească finalul sau autodemască romanul ca roman), umorul auctorial, argoul urban al perioadei, suspansul, stilul superficial și tranzitiv. De asemenea, apar numeroase șopârle, introduse însă cu funcție de alibi: **L.** presară cu o mână sarcasme și critici privind corupția, birocrația, raportările false ale îndeplinirii planului, iar cu cealaltă pianotează pe o linie convenabilă ideologic ideea finală fiind că sistemul totuși funcționează, după cum sarcasmului auctorial nu îi scapă importuri occidentale precum discotecile sau remanențe capitaliste precum cursele hipice. Procedeul se va regăsi în toate cărțile lui **L.** publicate înainte de 1989. Textul abundă în trimiteri de tip intertextual, prelucrarea unor surse sobre făcându-se în cheie parodică, eficientă din punctul de vedere al comicului vizat. Talentul autorului pentru naraţiunea de consum de calitate superioară este valorificat și în *Legea timidității universale*, roman care, pe lângă povestea tribulațiilor erotice îndurate de timidul inginer Eusebiu Melinte, aflat sub autoritate maternă și trimis de colegi la Băile Herculane pentru a se trata de o imaginară spondiloză cervicală, introduce o poveste în ramă de factură detectivist-absurdă (de fapt o farsă), care are rolul de a menține suspansul. Performanţa într-o astfel de combinaţie între literatura de gradul al doilea şi literatura de consum se voalează odată cu *Un loc pe roată* (1986), ficționalizare frivolă pe tema unei călătorii în Italia, care asezonează poante mai mult sau mai puțin reușite, informații de ghid turistic și comparații între Italia și România, constant defavorabile primeia. Romanul performează monoton disuadant către amatorii de voiaj în Italia (destinație oricum aproape inaccesibilă din România la data publicării), văzută ca un limb care, deși oferă „blugi și catedrale", pare să fie făcut pentru jumulirea turistului român. După alte două romane, *Un băiat ura o fată* (1990) şi *Un ceai cu tipele de sâmbătă* (1991), **L.** renunţă la scris, însă după o pauză de doisprezece ani se relansează cu volumul de teatru *Poker şi alte două comedii* (2003), regăsindu-și spontan succesul de public. Deși de data aceasta – în piesa titulară – vizate sunt personaje ale tranziției (un chirurg estetician, un senator, un miliardar interlop, o prostituată, plus, *in absentia*, un ofițer de Securitate deghizat în unchi din America), aflate într-un balet de dragoste–ură satirizat gros de către autor, cu optime efecte comice. În fine, *Funeralii fericite!* (2010) marchează întoarcerea la roman a lui **L.**, într-o ficțiune cu caracter de farsă și de comedie neagră având în centru câțiva imigranți sud-est europeni în Franța, cărora o ghicitoare le prevestește că vor muri în scurt timp.

SCRIERI: *Romanță cu stagiari*, Bucureşti, 1982; *Legea timidității universale*, Bucureşti, 1985; *Un loc pe roată*, Bucureşti, 1986; *Un băiat ura o fată*, Bucureşti, 1990; *Un ceai cu tipele de sâmbătă*, Bucureşti, 1991; *Poker şi alte două comedii*, Bucureşti, 2003; *Funeralii fericite!*, Bucureşti, 2010.

Repere bibliografice: Ioan Holban, [*Adrian Lustig*], CRC, 1983, 18, 1986, 39; Ţeposu, *Istoria*, *131–132*; Oţoiu, *Proza*, I, *169–174*; Mircea Morariu, „*Poker şi alte două piese*", F, 2003, 10; Ulici, *Prima verba*, IV, *165–167*; Holban, *Ist. lit.*, II, *292–298*; Popa, *Ist. lit.*, II, *859*; Gheorghe Săsărman, *Între oglinzi paralele*, Cluj-Napoca, 2009, *38–39*. ***M.I.***

LUSTIG, Oliver (4.XI.1926, Şoimeni, j. Cluj – 19.IV.2017, București), prozator, memorialist. Este fiul Iolandei (n. Herman) şi al lui Edmund Lustig, notar, și tatăl lui Adrian Lustig. Între 1937 şi 1944 urmează șapte clase de liceu la Cluj. Deportat împreună cu familia la Birkenau-Auschwitz în iunie 1944, îşi pierde în camerele de gazare părinţii şi trei fraţi, cunoscând ulterior experienţa altor lagăre de concentrare. Este eliberat pe 27 aprilie 1945. Întors acasă, termină liceul şi se înscrie la Facultatea de Ştiinţe Economice din cadrul Universităţii clujene, pe care o va absolvi în 1950. Lucrează în redacţia organului central de presă al armatei, „Apărarea patriei", fiind redactor-şef adjunct din 1956 până în 1986, când se pensionează cu gradul de colonel. În 2004 va fi avansat la gradul de general-maior în retragere. La „Apărarea patriei" debutează în 1949, iar primul volum din cartea *Însemnări din preajma crematoriului* îi apare în 1957. A editat antologia *Ecouri din Holocaust în literatura universală* (2003) și a tradus Eva Heymann, *Am trăit atât de puţin* (1991).

Scrierile lui **L.** – memorialistice, ficționale, memorialistico-ficționale – au ca referent obsesiv trauma experienței pe care autorul o trăiește în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în contextul tragediei colective a evreilor. Literatura devine astfel în primul rând un vehicul al unei

memorii care variază totuși în funcție de contextul ideologic. Dat fiind că volumele autorului sunt nevoite să reflecte poziția oficială a României comuniste față de Holocaust, o carte precum *Din umbra crematoriului* (1960) conține în esență toată ambiguitatea raportării românești la asasinarea sistematică a evreilor. Astfel, **L.** popularizează constant teoria marxistă din epocă asupra fascismului, vorbind despre „întrepătrunderea de interese care a existat între cercurile capitaliste și căpeteniile statului hitlerist", despre faptul că „statul fascist era reprezentantul celor mai reacționare vârfuri monopoliste, apărătorul lor, dușmanul de moarte al oamenilor muncii". Premisele teoretice afectează inevitabil taxinomia deținuților: deși, în mod explicit, prizonierii sunt în majoritate evrei, **L.** trebuie să le sublinieze constant calitatea de oameni ai muncii, de proletari; înainte de a fi evrei, ei sunt proletari. Alt compromis privește caracterul crimelor organizate la Auschwitz: pe de o parte, teoria oficială îi semnalează lui **L.** să descrie torționarii SS drept niște brute iraționale și sadice, niște monștri care nu păstrează nici o calitate umană și ucid din plăcere, pe de altă parte un alt segment al teoriei marxiste îl obligă să sublinieze tocmai supraexploatarea rațională, de tip capitalist, a evreilor din lagăr. Lucrarea cea mai importantă este *Dicționar de lagăr* (1982), reeditată în 1990 sub titlul *Limbajul morții* și tradusă în germană. Formula (pseudo)lexicografică, combinând subiectivitatea aducerii-aminte cu aportul obiectiv al bibliografiei consultate, oferă un repertoriu structural al lagărelor de concentrare, o sistematizare pe care romanțarea și literaturizarea din cărțile anterioare o serviseră mai puțin. Din cauză că **L.** a lăsat în afara discuției rolul statului român în Holocaust, importanța memorialistului în revizitarea, reconceptualizarea și asumarea din postcomunism a evenimentelor a fost minoră, fiind nevoie de revelarea jurnalului lui Mihail Sebastian (un martor totuși indirect) pentru ca problema să capete un declanșator și o masă critică.

SCRIERI: *Însemnări din preajma crematoriului*, I–II, Bucureşti, 1957–1958; *Din umbra crematoriului*, Bucureşti, 1960; *Viața în imperiul morții*, Bucureşti, 1969; *Cronică în marş* (în colaborare cu Gheorghe Bejancu), I–II, Bucureşti, 1974–1978; *Atunci, acolo... la Auschwitz*, Bucureşti, 1977; *Destin blestemat*, Bucureşti, 1980; *Dicţionar de lagăr*, Bucureşti, 1982; ed. (*Limbajul morţii*), Bucureşti, 1990; *Scrisori de dragoste spânzurate*, Bucureşti, 1985; *Martorii n-au dreptul să tacă*, Bucureşti, 1986; *Jurnal însângerat*, Bucureşti, 1987; *Ce rost are să vorbim despre Holocaust?*, Bucureşti, 2004. **Antologii:** *Ecouri din Holocaust în literatura universală*, Bucureşti, 2003; *Procesul ghetourilor din Nordul Transilvaniei*, I–II, București 2007.

Repere bibliografice: Radu Popescu, *„Din umbra crematoriului"*, CNT, 1960, 709; Radu Cosaşu, *Alte balade ale soldatului*, „Cinema", 1975, 1; Sorin Titel, *Un roman antifascist*, RL, 1981, 18; Alex. Ştefănescu, *Un dicţionar acuzator*, „Apărarea patriei", 1983, 6 aprilie; Tania Radu, *Memorie şi ficţiune*, FLC, 1986, 25; Dorin-Liviu Bîtfoi, *„În ochii ei se strânsese toată spaima lumii"*, CLT, 2004, 19; Iovănel, *Evreul*, *230–231*. ***M.I.***

LUTIC, Mircea (29.V.1939, Iordăneşti–Cernăuți), poet, publicist, traducător. Este fiul Zinoviei (n. Hulunga) şi al lui Sava Lutic, comercianți expropriaţi în 1944, apoi, până la sfârşitul vieţii, ţărani colectivizaţi, și nepot al omului de cultură bucovinean Nicolae Lutic. Îşi face clasele primare la şcoala din satul natal, beneficiind, în această perioadă, de tutela spirituală a clericului Metodie Mânzac, viitor episcop al Bucovinei. Urmează Liceul Pedagogic din Cernăuţi (1953–1957) şi, după un an de activitate didactică în localitatea de baştină, Facultatea de Istorie şi Filologie a Universităţii din Chişinău (1958–1964). Funcţionează ca profesor de istorie, limbă şi literatură română şi director de studii la şcoala medie din Sărata Galbenă, raionul Hânceşti din R.S.S. Moldovenească, este corespondent la săptămânalul „Cultura" din Chișinău, redactor la Direcţia Regională pentru Presă Cernăuţi. Timp de treizeci și șase de ani, din 1967 până în 2003, a fost secretar general de redacţie la gazeta „Zorile Bucovinei", iar ulterior corespondent la „Concordia", ziarul minorităţii naţionale româneşti din Ucraina. Este membru-fondator, vicepreşedinte şi preşedinte al Societăţii pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu" din regiunea Cernăuţi, a fost distins cu premii ale Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, precum şi cu Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române. A fost decorat cu Ordinul Serviciul Credincios în grad de Ofiţer. A debutat la „Cultura Moldovei", în 1962, cu poezii și articole de critică literară, semnând şi cu pseudonimele Mircea Glie, L. Mărăcină, M. Vătreanu, Savin Zinescu.

L. este un poet tradiţionalist de sorginte romantică, dar căruia nu-i sunt străine, așa cum a remarcat critica, nici rețetele parnasianismului și ale livrescului postromantic cu tema umanității damnate: „Păianjenii tenebrei împresurat-au murii/

Şi împletesc, atavic, al vrăjmăşiei tort./ Golgota sângerează şi stratioţii urii/ Cu suliţa încearcă, şi-acum, de-i Domnul mort.// Se imortalizează-n corp de statui ecvestre/ Tiranii, ba şi-n predici rostite din amvon./ Nimicnicia crasă a mafiei terestre/ Îşi înţoleşte stârvu-n gherocul francmason.// Munţii de suferinţă se-nvolbură vulcanic,/ Din cele patru vânturi se-aude-un scrâşnet mut/ Şi, ridicat în valuri, supliciul satanic/ De fiecare dată o ia de la-nceput...” (*Înviere*). Dacă versul, ce dă o imagine violentă, scrâșnită, a damnării, pare aici contaminat de retorica blestemului biblic, în altă parte condiţia tragică a umanității e sugerată printr-o metaforă a arborelui cruciform al vieții: „Arborul vieţii creşte în delir:/ Frunzişul geme, bântuit de sfinţi,/ Adânc, în rădăcină, dorm cuminţi/ Urmaşii lui Adam, fără de şir.// Între coroana fremătând de zor –/ Azi spre zenit, iar mâine spre nadir –/ Şi rădăcina-n tragicu-i respir,/ Colindă demonii în voia lor.// Se înfioară semnele de-apoi/ Peste-al fiinţei dat, în care nu-s/ Făgăduinţe şi-arătări de sus,/ Că-n toate rădăcină suntem noi...// Arboru-i cruce. Şi, pe cruce pus,/ De la-nceput de vremuri stă Iisus” (*Datul întru fiinţă*). O poetică imnică, de exaltare a gloriilor neamului, se distinge în *Eminescu*, *Limba maternă*, *Homo sapiens*, *Noimă*, *Glosă*, *Cei doisprezece*, *Înviere* ş.a., unele cu tentă moralizatoare, altele filosofice sau religioase, consacrate îndeosebi conservării valorilor naționale. Având un hiatus de mai bine de două decenii în editarea poeziei proprii, ceea ce aduce și o modificare radicală a discursului liric, **L.** s-a remarcat și printr-o activitate de cercetare și mai cu seamă de traducător, precum și prin publicistica sa, prin eseurile și cronicile literare dedicate repunerii în circulaţie a unor personalităţi uitate ale culturii şi istoriei românilor.

SCRIERI: *Baştina luminii*, Ujgorod, 1953; *Fereastră de veghe*, Ujgorod, 1978; *Datul întru ființă*, Cernăuţi, 2000; *Noimă*, ed. bilingvă, tr. Vitali Kolodii, Cernăuţi, 2000; *Ecou de foc*, ed. bilingvă, tr. Vitali Kolodii, Kiev, 2001; *Peregrinul tainic*, tr. şi pref. Vitali Kolodii, Cernăuţi, 2002; *Colind prin zodii de cuvinte*, pref. Vasile Tărâţeanu, Cernăuţi, 2004; *Are toamna trei copii...*, Cernăuţi, 2004; *Clipa de graţie*, Iași, 2005; *Înluminări în prour*, Cluj-Napoca, 2005; *Arminden cu heruvimi*, Cernăuţi, 2011; *În lumina cuminecării*, ed. bilingvă, tr. Vitali Kolodii, pref. O. Gainiceru, Cernăuţi, 2011. **Traduceri:** Upton Sinclair, *Jungla*, Chişinău, 1978; A.P. Cehov, *Cameleonul*, Chişinău, 1982 (în colaborare), *Un roman cu contrabas*, Bucureşti, 2002; F.M. Dostoievski, *Fraţii Karamazov*, Chişinău, 1983, *Oameni sărmani*, Cernăuţi, 2007; *Al inimii şi-al sorţii mele grai. Poeţi despre limba maternă*, Chişinău, 1984 (în colaborare); A.S. Puşkin, *Opere alese*, Chişinău, 1986 (în colaborare); I.S. Turgheniev, *Părinţi şi copii*, Chişinău, 1987; M.I. Lermontov, *Opere alese*, Chişinău, 1988 (în colaborare); V. Zemliak, *Stolul de lebede*, Chişinău, 1989; Lev Tolstoi, *Copilăria. Adolescenţa. Tinereţea*, Chişinău, 1990 (în colaborare cu Eugenia Busuioc-Margine), *Povestiri din Sevastopol*, Cernăuţi, 2007; Mihail Şolohov, *Soarta unui om*, Chişinău, 1990.

Repere bibliografice: Rachieru, *Poeţi Bucovina*, *258–262*; Maria Toacă, [*Mircea Lutic*], „Zorile Bucovinei”, 21 octombrie 2000, 3, 2005, 2; Grigore Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatura română. Bucovina, regiunea Cernăuţi (1775–2000)*, Cernăuţi, 2000, *413–425*; Cimpoi, *Critice*, II, *179–181*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *649–650*; Hostiuc, *Scriitori*, I, *30–32*, *131–142*; Agache, *Lit. rom. ţările vecine*, *203–207*; Nicolae Bileţchi, *Analize şi sinteze critice*, Chişinău, 2007, *307–319*; Irina Ghembliuc, *Troienit de cosmice petale. Poezia lui Mircea Lutic în traducere ucraineană de Vitali Kolodii*, Cernăuţi, 2009; Oksana Dovhan, *Iz djerel literatury i mysteţtva Bukovyny*, Cernăuţi, 2010, *60–90*; Vasile Tărâţeanu, *Mircea Lutic – un om împlinit sau Cărturarul de sorginte clasică al Bucovinei*, „Analele Bucovinei”, 2010, 1.

V.Tț.